Quinti Horatii Flacci
OPERA.

INTERPRETATIONE & NOTIS
ILLUSTRAVIT

LUDOVICUS DESPREZ,

Cardinalitius Socius ac Rhetor Emeritus,
JUSSU

Chriſtianiſſimi REGIS,

IN USUM
Sereniſſimi DELPHINI,
AC
Sereniſſimorum Principum BURGUNDIÆ
ANDIUM & BITURIGUM.

Huic EDITIONI acceſſere
Vita *HORATII*, cum *DACERII* Notis,
Ejuſdem Chronologia Horatiana, & Præfatio
De SATIRA ROMANA.

EDITIO UNDECIMA, prioribus longè emendatior.

LONDINI,
Impenſis W. INNYS & J. RICHARDSON, J. & P. KNAPTON,
S. BIRT, J. CLARK, C. HITCH & L. HAWES, T. LONGMAN,
J. SHUCKBRUGH, J. HODGES, E. WICKSTEED, C. BATHURST,
B. DOD, J. & J. RIVINGTON, J. WARD & M. COOPER.
M DCC LII.

27/4

FH
MVSEVM
BRITANNICVM

Q. HORATII FLACCI
VITA,
PER
LUDOVICUM DESPREZ.

QUINTUS [a] HORATIUS FLACCUS in Venuſio Apuliæ oppido natus eſt. [b] Patrem habuit libertinum, & exactionum coactorem. Salſamentarium ſcribunt aliqui: eo quod in altercatione quidam Horatio exprobraverit, *Quoties ego vidi patrem tuum brachio ſe emungentem?* Cujus dicterii meminit Tullius 4, ad Heren. [c] Natalem ejus ponunt duobus annis ante conjurationem Catilinariam, L. Aurelio Cotta & Manlio Torquato iterùm Conſulibus. [d] A patre Romam puer deductus, ibique honeſtè educatus, atque liberalibus diſciplinis inſtitutus eſt. [e] Orbilium grammaticum audivit. [f] Româ Athenas ſe contulit, Philoſophiæ diſcendæ causâ. [g] Athenis cum ver-

---

[a] Lib. 2. Satira 1. verſu 35.
[b] Lib. 1. Sat. 4, & 6.
[c] Lib. 3. Od. 21. Epod. 13.
[d] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 2. Epiſt. 2. v. 41.
[e] Lib. 2. Epiſt. 1.
[f] Lib. 2. Epiſt. 1.
[g] Lib. 2. Od. 7. Lib. 3. Od. 14. Lib. 1. Sat. 6. v. 48.

ſaretur, annum ætatis agens viceſimum tertium, à Bruto abſtractus ad civile bellum, ac Tribunus militum factus, Philippenſi cladi interfuit. [h] Tum victus, & bonis exutus paternis, paupertate conflictatus ad poeſim animum appulit. [i] Hinc Mæcenatis amicitiam demeruit: ac per eum ſubinde cum Auguſto reconciliatus, utrique valde charus extitit, & liberaliter ditatus. [k] Suetonio etiam teſte, primùm ſcriba Quæſtorius fuit, poſt veniam ab Auguſto impetratam. [l] Animo erat à tumultibus urbanis alieno, ſeceſſumque amabat. Apud Sabinos autem libenter morabatur in fundulo ſuo, quem deſcribit Lib. 1. Epiſt. 16. [m] Hinc ſcribendarum epiſtolarum munus ab Auguſto oblatum detrectavit. [n] Victûs frugalitatem cum munditiâ dilexit. [o] Fuit corporis habitu brevi & obeſus. De ingenii ſcriptorumque elegantia nihil eſt quod dicam, cum tot ſæcula non ſine admiratione prædicaverint junctam ab eo in carminibus Anacreontis ſuavitatem cum Pindari virtute & ſublimitate: in ſermonibus verò eam dicacitatem urbanam, quâ nihil ſolertius & ſagacius. Mortuus eſt anno Ætatis 57. Erravitque librarii manus ex Suetonio ſcribentis 59. [p] Auguſtum hæredem palam nuncupavit. Humo conditus eſt in extremis exquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.

---

[h] Lib. 2. Epiſt. 2.
[i] Lib. 1. Od. 18. Lib. 3. Od. 16. Epod. 1.
[k] Lib. 2. Sat. 6. v. 36.
[l] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 1. Epiſt. 10.
[m] Sueton. in vitâ Horatii.
[n] Lib. 1. Od. 31. Lib. 2. Sat. 6. Lib. 1. Epiſt. 5.
[o] Lib. 1. Sat. 3. Lib. 1. Epiſt. 4. & 20.
[p] Sueton. cit.

Q. HORATII FLACCI
VITA
E
SUETONIO.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS, Venuſinus, patre, ut ipſe quidem tradit, libertino, & exactionum coactore: ut vero creditum eſt, ſalſamentario: quum illi quidam in altercatione exprobraſſet, Quoties ego vidi patrem tuum cubito ſe emungentem! *Bello Philippenſi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit: victiſque partibus, veniâ impetratâ, ſcriptum Quæſtorium comparavit: ac primò Mæcenati, mox Auguſto in gratiam inſinuatus non mediocrem in amborum amicitia locum tenuit. Mæcenas quantopere eum dilexerit, ſatis demonſtratur illo Epigrammate.*

Ni te viſceribus meis, Horati,
Plus jam diligo, tu tuum ſodalem
Hinno me videas ſtrigoſiorem.

Sed multo magis extremis, tali ad Auguſtum elogio: Horatii Flacci, ut mei, eſto memor *Auguſtus Epiſtolarum quoque ei officium obtulit, ut hoc ad Mæcenatem ſcripto ſignificat:* Antè ipſe ſufficiebam ſcribendis epiſtolis amicorum: nunc occupatiſſimus & infirmus Horatium noſtrum te cupio adducere. Veniet igitur ab iſta paraſitica menſa ad hanc regiam, & nos in epiſtolis ſcribendis adjuvabit. *Ac ne recuſanti quidem aut ſuccenſuit quicquam, aut amicitiam ſuam ſuggerere deſtitit. Extant epiſtolæ, è quibus, argumenti gratia, pauca ſubjeci.* Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam ſi convictor mihi fueris. Rectè enim & non temerè feceris, quoniam id uſus mihi tecum eſſe volui, ſi per valetudinem tuam fieri poſſet. *Et rurſus:* Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque noſtro audire: nam incidit ut coram illo fieret à me tui mentio. Neque enim, ſi tu ſuperbus amicitiam noſtram ſpreviſti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονῆμεν. *Præterea ſæpe eum, inter alios jocos,* puriſſimum penem & homuncionem lepidiſſimum *appellat: unaque & altera liberalitate locupletavit. Scripta quidem ejus uſque adeo probavit, manſuraque perpetuo credidit, ut non modo ſeculare carmen componendum injunxerit, ſed & Vindelicam victoriam Tiberii Druſique, privignorum ſuorum: eumque coegerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere; Poſt ſermones vero lectos quoſdam, nullam ſui mentionem factam ita ſit queſtus:* Iratum me tibi ſcito, quod non in pleriſque ejuſmodi ſcriptis mecum potiſſimum loquaris. An vereris ne apud poſteros infame tibi ſit, quod videaris familiaris nobis eſſe? *Expreſſitque Eclogam, cujus initium eſt;*

Quum tot ſuſtineas & tanta negotia ſolus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,

Legibus

Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo ſermone morer tua tempora, Cæſar.

Habitu corporis brevis fuit, atque obeſus; qualis & à ſemetipſo in Satyris deſcribitur, & Auguſto hac Epiſtolâ: Pertulit ad me Dionyſius libellum tuum, quem ego (ne accuſem brevitatem) quantuluſcunque eſt, boni conſulo. Vereri autem mihi videris ne majores libelli tui ſint, quam ipſe es, ſed ſi tibi ſtatura deeſt, corpuſculum non deeſt. Itaque licebit in ſextariolo ſcribas, quum circuitus voluminis tui ſit ὀγκώδες, ſicut eſt ventriculi tui.

Vixit plurimum in ſeceſſu ruris ſui Sabini, aut Tiburtini: domuſque ejus oſtenditur circa Tiburni luculum.

Venerunt in manus meas & Elegi, ſub ejus titulo, & Epiſtola proſa oratione, quaſi commendantis ſe Mæcenati. Sed utraque falſa puto: nam Elegi vulgares: Epiſtola autem obſcura: quo vitio minimè tenebatur. Natus eſt VI. Id. Dec. C. Cotta & L. Torquato Conſulibus. Deceſſit V. Kal. Dec. C. Marcio Cenſorino & C. Aſinio Gallo Conſulibus, poſt nonum & quinquageſimum annum: hærede Auguſto palam nuncupato, quum, urgente vi valetudinis, non ſufficeret ad obſignandas teſtamenti tabulas. Humatus & conditus eſt extremis Eſquiliis juxta Mæcenatis tumulum.

V. CLAR. *AND. DACERII*

NOTÆ

IN VITAM

Q. HORATII FLACCI.

Horatii Flacci vita è Suetonio.] Hanc vitam Porphyrio diſertè adjudicat Suetonio in Notis ſuis ad Epiſt. 1. Lib. II. his verbis, *Auguſto increpanti Horatium, quod non ad ſe quoque plurima ſcriberet, ut Suetonius auctor eſt, imprimis cum laude Cæſaris ſe excuſat.* At vel tacente Porphyrione, ita ſe prodit hic Suetonii ſtylus, ut peritum lectorem haud temere fallat.

Patre, ut ipſe quidem tradit, libertino, & exactionum coactore.] Hoc de ſeipſo profitetur Horatius Sat. 6. Lib. i. v. 45.

Nunc ad me redeo libertino patre natum.
Nec timuit, ſibi ne vitio quis verteret, olim
Et. v. 84. *Si præco parvas, aut, ut fuit ipſe, coactor*
Mercedes ſequerer ———

Ut vero creditum eſt, ſalſamentario.] Salſamentarium propriè nuncupant Græci ἀλλαντοπώλην, Galli *un Charcutier*, qui parat venditque farcimina, tomacula, & id genus alia.

Quoties ego vidi patrem tuum cubito ſe emungentem?] Hoc convicio irridebantur Salſamentariorum filii. Cic. IV. Lib. Rhetoricorum ad Herennium (ſiquidem ille eſt verus illius operis auctor) *Per conſequentiam ſignificatio fit, cum res quæ ſequuntur aliquam rem, dicuntur, ex quibus tota res relinquitur in ſuſpicione, ut ſi ſalſamentarii filio dicas, Quieſce tu, cujus pater cubito ſe emungere ſolebat.*

Bello Phillippenſi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit.] Tunc temporis Horatius literis operam dabat Athenis. Vide quid narret ipſe Epiſt. 2. Lib. II.

Scriptum

Scriptum Quæſtorium comparavit.] Lege ſcrib'tum pro ſcribatum. Vide Notas noſtras ad v. 36. Sat. 6. Lib. II.

De re communi ſcribæ magna atque nova te
Orabant hodie meminiſſes, Quinte, reverti.

adde quod ſcribit Liv. cap. 46. Lib. IX. & A. Gell. cap. 9. Lib. VI.

Ac primo Mæcenati—in gratiam inſinuatus.] Hæc ita narrantur, quaſi Horatius non innotuerit Mæcenati, niſi poſt impetratam demum ab Auguſto veniam, & comparatum ſcribatum Quæſtorium. At iſtud Suetonio nunquam excidiſſet. Mæcenate enim deprecante, Cæſar ignovit Horatio, eique bona ſua Fiſco addicta reddidit. Suetonius hoc loco de eo tempore loquitur, quo cœpit Mæcenas Horatium habere in numero familiarium ſuorum, quocum negotia ſua communicaret; quemque in otio ſuo jucundum adhiberet comitem.

Hinno me videas ſtrigoſiorem.] Non placet iſta lectio. Proculdubio ſcripſerat Mæcenas, *Ninno me videas ſtrigoſiorem*, eamque lectionem ſecutus eſt doctiſſimus Voſſius. Fuit iis temporibus Nin. Craſſus poëta quovis pumice aridior, eamque ob cauſam iſtiuſmodi conviciis obnoxius.

Elogium.] Græcè ἐλόγιον, propriè ſignificat titulum, lemma, præfationem conciſam, breviarium, quo quis, quid ſibi velit, paucis verbis docet.

Nunc occupatiſſimus & infirmus.] Infirma valetudine utebatur Auguſtus omni tempore, poſt autem bellum Hiſpanicum, impendio magis graveſcere cœpit ejus valetudo. Poſt iſtud igitur bellum conſtat eum hanc epiſtolam ad Mæcenatem ſcripſiſſe, Horatioque obtuliſſe munus epiſtolarium.

Ab iſta paraſitica menſa.] Horatius enim non erat ex Mæcenatis domeſticis, neque ullius ordinarii officii causâ apud eum hærebat, ideoque eum hic irridet Auguſtus ut Mæcenatis paraſitum, cum ei eſſet aſſiduus conviva.

At ne recuſanti quidem aut ſuccenſuit quicquam, aut amicitiam ſuam ſuggerere deſtitit.] In primis notatu dignum eſt, quod hic obſervat Suetonius. Rara eſt in principibus ejuſmodi moderatio: cujus quidem exhibendæ fateor non niſi rariſſimas iis præberi occaſiones. Adeo in paucos incidunt, qui officia ampla & honores ultro ſibi oblatos detrectent.

Si per valetudinem tuam fieri poſſet.] Indicant hæc verba Horatium, valetudinis ſuæ excuſatione uſum honorem ſibi ab Auguſto oblatum recuſaſſe. Jam enim conſenuerat, unde etiam ſequitur hoc ei non oblatum fuiſſe ante bellum Hiſpanicum, ut ſupra dixi.

Septimio.] Idem eſt Septimius, quem alloquitur Hor. Od. 6. Lib. II. quem laudat Ep. 3. Lib. I. quemque Tiberio commendat Ep. 9. Lib. I.

Unaque & altera liberalitate locupletavit.] Nihil quicquam memini ab Horatio dictum de Auguſti in ſe liberalitate, quod tamen ſilentium non eſt ab ingrato animo profectum. Nemo unquam fuit princeps, qui aliquibus non benefecerit, pauci autem fuerunt Auguſti ſimiles, qui omnibus ſuis ſubjectis benefecit. Quorſum igitur pro ſeipſo ſeorſim gratias ageret, quum eſſent pro toto mundo gratiæ agendæ? Sola autem hu-

jusmodi gratiarum actio gloriam principis amplificat, solaque digna est quæ literarum monumentis posteritati commendetur. Itaque Horatius, qua erat prudentia, nihil prætermisit, quo demonstraret imperium universum Augusto acceptam retulisse felicitatem suam, neque quenquam fuisse civem Romanum, qui ei tranquillitatem vitamque suam non deberet.

Vindelicam victoriam Tiberii Drusique.] Quod quidem fecit Od. 4. & 14. Lib. IV.

Eumque coegerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.] Qui credet omnes Odas Lib. IV. ab Horatio scriptas postquam hoc erat ei ab Augusto imperatum, næ is longe errabit. Illud solum dicit Suetonius, Horatium ab Augusto coactum fuisse quartum librum edere, illasque Odas, quas ex ipsius imperio composuisset, iis adjungere, quas jam pridem fecisset necdum in lucem edidisset. Vide Notas ad Od. 1. Lib. IV.

Habitu corporis brevis fuit & obesus.] Quod ipse dicit Sat. 3. Lib. II. ubi se affirmat esse staturæ non amplius bipedalis.

Vixit plurimum in secessu ruris sui.] Hibernos menses nonnunquam Tarenti transigebat. Sed maximam ætatis suæ partem degebat in Tiburtino suo: quem locum prætulit Tarento, quod ostendit Od. 6. Lib. II.

Sabini aut Tiburtini.] Cave hinc colligas geminum fuisse Horatio rus. Villa ejus fuit inter agrum Tiburtem, & Sabinum, unde alii allam Tiburtinis accensent, alii Sabinis; quod fieri solet de villis, urbibus, & montibus qui duabus regionibus interjacent. Sic Venusium nunc Lucaniæ, nunc Apuliæ urbs habebatur, ut loquitur noster Sat. 1. Lib. II.

——— *Lucanus, an Apulus, anceps.*
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.

Et Od. 4. Lib. III. eadem de causa ponit montem Vulturem in Apulia & extra Apuliam. Ecce autem locum huic è Suetonio plane similem apud Catullum, qui de rure suo, quod in eadem regione, ubi & Horatii rus erat, dicit,

O funde noster, seu Sabine, seu Tiburs,
Nam te esse Tiburtem autumant, quibus non est
Cordi Catullum lædere: at quibus cordi est
Quovis Sabinum esse pignore contendunt.
Sed seu Sabine, seu verius Tiburs, &c.

Domusque ejus ostenditur circa Tiburni luculum.] Is est Tiburni lucus, de quo Od. 7. Lib. I.

Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.

Fuit autem Tiburnus Catilæ & Coræ frater, qui quam condiderant urbem, Tibur ex nomine fratris sui maximi natu nuncupaverunt. Virgil. Lib. VII.

Sed

Sed utraque falsa puto; nam Elegi vulgares.] Egregium est hoc loco Suetonii judicium. Ex eo, quod vulgares sunt hi Elegi, Horatio illos abjudicat. Longè aliam tulissent sententiam hodierni Critici, qui nulli labori parcunt, dum antiquorum vitia perveſtigant, quique pulcherrimos sæpe locos vexant damnantque, ideo tantum, quia, quod pulcherrimum est, à Genio ipsorum abhorret maxime. Quo plura reperissent in his elegis humilia & inepta, eo impensiùs contendissent verum auctorem fuisse Horatium. Prô dolor! quanto cum ipsorum dispendio perierunt? Huc enim provocarent, tanquam ad certissimam auctoritatem, gratulantes sibi repertos esse testes qualescunque, qui causæ recentiorum faverent contra antiquos.

Elegi vulgares.] Potuit Suetonius, ex ipso Horatio sumpto argumento, contendere hos elegos fuisse subdititios; ipse enim de suis scriptis loquens dicit Ep. ult. Lib. II.

Carmina compono, hic elegos.

Epistola autem obscura.] Nostro igitur vitio fit, quod obscura quædam apud Horatium deprehendamus: plerumque verò commentatorum, & interpretum culpa, qui sæpe clarissimis alioqui locis tenebras offuderunt, quique auctorem penitus depravârunt inepto eo sensu quem ipsi affinxerunt.

VI. Id. Dec.] Hoc est, octavo ejus mensis die, anno ab U. C. 638. 63 annis ante Natum Christum.

L. Cotta & L. Torquato Coss.] Dicente ipso Od. 21. Lib. III.

O nate mecum Consule Manlio!

Et Od. 13. Lib. V.

Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.

Decessit C. Martio Censorino & C. Asinio Gallo Coss.] Anno ab U. C. 745. sex annis ante Natum Christum. Errat igitur Suetonius, cum dicit infrà *post quinquagesimum nonum annum.* Ab octavo enim Decem. die ann. 688. ad vigesimum septimum Nov. 745. non sunt amplius quinquaginta septem anni minus undecim diebus. Nisi hæc sit potius culpa librarii.

Hærede Augusto palam nuncupato, quum urgente vi valetudinis non sufficeret ad obsignandas Testamenti tabulas.] Jure Civili rata habentur Testamenta viva voce dicta, modo testator hæredem suum nuncuparit coram septem testibus. Justinian. Inst. Tit. 10. Sect. 13. *Si quis autem sine scriptis voluerit Jure Civili ordinari testamentum, septem testibus adhibitis, & sua voluntate coram iis nuncupata, sciat hoc perfectissimum testamentum Jure Civili firmumque constitutum.*

In extremis Esquiliis juxta Mæcenatis tumulum.] Habitavit enim Mæcenas in extremis Esquiliis, ubi superbam sibi domum fecerat, adeoque sepulcrum.

Juxta Mæcenatis tumulum.] Deceſſerat Mæcenas eodem anno. Unde autem factum eſt, ut Horatius, ſuperſtes cum eſſet, nihil in ſcriptis reliquerit, quo teſtaretur dolorem ex Mæcenatis morte conceptum? Mihi quidem illud non videtur credibile. Tanto eum affectu dilexit, tantaque in ſe merita ejus erant, ut nefas eſſet officium lugendi Mæcenatis cuiquam alteri reliquiſſe. Nullo pacto eſſet ignoſcendum adeo inhumano facinori. Si ita nefariè ingratus fuiſſet, non tam æſtimarem ſcripta, quam ipſum auctorem aſpernarer: meque adeo pœniteret tanti temporis in eo explicando vertendoque collocati. Videamus an hiſtoria nobis aliquid ſuggerat, quod eum expediat à crimine ſilentii iſtius, quod quidem primo tam ſuſpectum tamque odioſum apparet. Dio de eo anno loquens, qui Mæcenati ſupremus fuit, enumerat primo omnia felicia, quæ Auguſto eo anno contigerunt. Cumque demonſtraſſet priores octo menſes nihil ei præter felices eventus dediſſe, addit finem anni non reſpondiſſe principio, mortemque Mæcenatis derepente interrupiſſe proſperorum ſeriem, ad nonum uſque menſem continuatam. Mors igitur Mæcenatis non niſi poſt octavum menſem contigit. At quamvis ſtatim poſt eum menſem exactum contigiſſet (quod tamen non conſtat, cum Dio non deſignet quoto die contigerit) à fine Octobris ad vigeſimum ſeptimum diem Novemb. m. non fuiſſet Horatio ſpatium primis lacrymis abſtergendis. Itaque conſtat eum non diu ſuperſtitem fuiſſe amico ſuo. Quid autem aliud facere potuiſſet, quo clarius demonſtraret, quam vehementer eum dilexerit? Tum proculdubio id præſtitit, quod ante aliquot annos pollicitus erat, quum ad Mæcenatem ſcriberet, periculoſo morbo laborantem & mortem optantem.

Ah te meæ ſi partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec carus æque, nec ſuperſtes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam; non ego perfidum
Dixi ſacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes, ſupremum
Carpere iter comites parati, &c.

Si aſtrologis advocatis de natali ſuâ hora conſultaſſet Horatius, non potuiſſet de ſuorum temporum cum Mæcenatis temporibus conſenſu felicius ariolari. At ille magis perſpectas habuit amicitiæ ſuæ, quam fatalis ſui ſideris vires. Neque difficile eſt vera vaticinari, cum in tuo arbitrio ſitum ſit, ut confiant quæ prædixeris.

CHRO-

CHRONOLOGIA

Annorum HORATII

PER

CONSULES:

Digesta è DACERIO.

Anno ab U. C	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
688	63	1	L. Aurelius Cotta II. L. Manl. Torquatus II.
689	62	2	L. Jul. Cæsar C. Marcius Figulus
690	61	3	M. Tullius Cicero C. Antonius
Hoc anno exarsit Catilinæ Conjuratio.		Natus est Augustus.	
691	60	4	D. Jun. Silanus L. Lucinius Murena
692	59	5	Calphur. Piso M. Valer. Messala
693	58	6	Q. Metellus Celer L. Afranius
694	57	7	C. Jul. Cæsar M. Bibulus
695	56	8	L. Calphurnius Piso A. Gabinius
696	55	9	P. Lentulus Spinther Q. Metellus
697	54	10	C. Cornelius Lentulus L. Marc. Philippus

Egit Horatius novem aut decem primos annos Venusii, quod patet ex Od. IV. Lib. III. Exinde Romam ad excolendum ingenium missus est. Sat. VI. Lib. I. Epist. II. Lib. II.

Anno

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
698	53	11	Cn. Pompeius II. M. Craſſus II.
699	52	12	Appius Pulcer L. Domit. Ænobarbus
700	51	13	Cn. Domitius M. Valer. Meſſala
701	50	14	Cn. Pompeius III. Q. Metellus
702	49	15	M. Marcellus Servius Sulpitius
703	48	16	L. Paulus C. Marcellus
704	47	17	L. Lentulus C. Marcellus
705	46	18	C. Cæſar II. P. Servilius

Pompeius in Ægypto jugulatus. Circa hoc tempus Horatius Athenas ſtudiorum cauſa miſſus eſt. Noluit enim pater, ut eo proficiſceretur, aut uſquam à latere ſuo diſcederet, donec ea eſſet ætate, ut vitæ ſuæ modum ipſe habere, & morum integritatem in corruptiſſima civitate ſervare poſſet.

706	45	19	Q. Fuf. Calenus P. Vetinius
707	44	20	C. Cæſar III. M. Lepidus
708	43	21	C. Cæſar IV. Q. Fab. Maximus
709	42	22	C. Cæſar V. M. Antonius

Cæſar in Curia Pompeii confoſſos, C. Octavius (qui poſtea Auguſtus) ex Expiro redit Romam.

710	41	23	C. Panſa A. Hirtius

Duobus his Coſſ. uno prælio occiſis, ſuffectus eſt C. Octavianus, aſſumpſitque ſibi Collegiam Q. Pedium. Brutus Macedoniam petens, Athenis plures adoleſcentes eduxit ſecum, in iis Horatium. Vide Ep. II. Lib. II. Horat. ſcribit Sat. VII. Lib. I.

711	40	24	M. Lepidus II. L. Munatius Plancus

De hoc Conſulatu Horatius Od. XIV. Lib. III.

Non ego hoc ferrem calidus juventa
Conſule Planco.

Erat jam viginti quatuor annorum, & in Bruti exercitu verſabatur. Aderat pugnæ Philippenſi, inde fugit, *relicta non bene parmula:* à prælio Romam redit. Fecit Od. XIV. Lib. I.

Anno

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
712	39	25	P. Servilius II. L. Antonius
713	38	26	Cn. Domitius II. Afinius Pollio

Pollioni inſcribit Od. I. Lib. II. Mæcenatem Brunduſium comitatur, ſcribitque Sat. V. Lib. I.

714	37	27	L. Cenſorinus C. Calviſius
715	36	28	Appius Claudius C. Norbanus
716	35	29	M. Vipſanius Agrippa L. Caninius, *& poſt ejus mortem*, Statilius Taurus

Pompeius F. rupta ſocietate, quam cum Auguſto inierat, bellum redintegrat. Horat. ea de componit Od. VII. Lib. V.

717	34	30	L. Gellius M. Coccius Nerva

Menas relictis iterum Pomp. F. partibus, Auguſto ſe adjungit, a quo factus eſt Tribunus Millitum. In hunc Hor. Od. IV. Lib. V. invehitur.

718	33	31	Sex. Pom. Auguſt. *Cognatus* L. Cornificius

Pompeius in Phrygia trucidatur. Pompeianis jam ſecundum venia datur. Pompeius Varus Romam redit. Horat. Od. VII. Lib. II. ſcribit.

719	32	32	M. Antonius L. Scribonius Libo
720	31	33	C. Cæſ. Octavianus II. L. Volcatius Tullus

Horatius hoc anno edidit Sat. IV. & VI. Lib. II.

721	30	34	Cn. Dom. Ænobarbus C. Socius

Bellum civile Antonium inter & Auguſtum exardeſcit. Roma factionibus infeſtatur. Horatius ſcribit Lib. V. Od. XVI.

722	29	35	C. Cæſar Octavianus III. Meſſala Corvinus

Parat ſe Mæcenas Auguſtum per mare ad bellum Actiacum ſequi. In eam rem compoſita eſt Od. I. Lib. V. Victus Antonius, fugatuſque eſt IV. Non. Septembres. Hanc Auguſti victoriam canit Horatius Od. IX. Lib. V. ſub finem hujus anni moritur Catius Philoſophus Epicureus.

723	28	36	C. Cæſar Oct. IV. M. Craſſus

Alexandria capta. Mors Antonii & Cleopatræ. Facta eſt Od. VI. & XXXVII. Lib. I.

Anno

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
724	27	37	C. Cæſar Octavianus V. Sextus Apuleius

Bellorum civilium finis. Templum Jani jam primum ſub Auguſto clauſum. Dedit Hor. Od. XII. Lib. I. & circa hoc tempus Od. VI. Lib. III.

725	26	38	C. Cæſar Oct. VI. M. Agrippa II.

Titulo Principis ornatur C. Cæſ. Octav. facta eſt Od. II. Lib. I. Extructa Bibliotheca Palatina Apollini dedicatur: qua de re compoſita eſt Od. XXXI. Lib. I. Romanos inceſſit metus, ne Cæſar ſedem imperii Trojam transferret, cui rei ut occurreret, edidit Hor. Od. III. Lib. III.

726	25	39	C. Cæſar Oct. VII. M. Agrippa III.

Cæſare Britannis bellum inferre cogitante, Horatius cum eum in ea expeditione comitaturum ſe crederet, ſcribit Od. VI. Lib. II. Verum proficiſcenti principi Arimini occurrent Britannorum legati bellum deprecantes. In hanc profectionem ſcripſit Hor. Od. XXXV. Lib. I. Eodem hoc anno, C. Cæſ. Octav. pulcherrima oratione ad Senatum habita, contendit ut per Patres ſibi liceret depoſito Imperio, reliquam ætatem in otio degere: inde ſumptum argumentum Od. XVI. Lib. II. Cæſari delatum Auguſti nomen.

727	24	40	Auguſtus Cæſar VIII. Statilius Taurus II.

Scripta eſt Od. X. Lib. II. Od. XI. Lib. IV. Ep. V. Lib. I. Hoc ætatis finierat verſus Amatorios pleroſque & Sat. III, II, IV, VIII, IX, & X. Lib. I. Primum item Lib. II.

728	23	41	Auguſtus IX. M. Silanus

Phraates contra Tiridatem, qui Parthicum regnum occupaverat, cum Scytharum auxiliaribus copiis proficiſcitur. Tiridates ad Auguſtum confugit, quem ſibi dedi per legatos poſtulat Phraates. Fit Od. XXVI & XXXIII. Lib. I. item IV. Lib. II. Od. XXVI. Lib. III. Clauditur Janus jam ſub Auguſto ſecundum.

729	22	42	Auguſtus X. C. Norbanus

Auguſtus exercitum in Arabes, duce Ælio Largo Ægypto Præfecto mittit. Facta Od. XXIX. Lib. I. moritur Quintilius Varus Poeta, cognatione conjunctus Virgilio, cui conſolando ſcripſit Hor. Od. XXIV. Lib. I. Mæcenas Liciniæ amore captus, quam & paulo poſt duxit. Huc ſpectat Od. XII. Lib. II. Victi Hiſpania. Parthorum à Phraate defectio. Od. VIII. Lib. III. Auguſtus ex Hiſpania reverſus, ubi periculoſo laboraverat morbo. Reditum hunc celebrat Od. XIV. Lib. III. Huc etiam referri poteſt Od. XXXVI. Lib. I.

Anno

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
730	21	43	Auguſtus XI. C. Piſo

Non ſine ratione hunc annum ſpectare videntur Od. XXXVI. Lib. I. Od. XIII. Lib. II. Od. XIX & XXXIX. Lib. III.

731	20	44	Cl. Marcellus L. Arruntius

Supplicium de Fannio Cœpione, & Licinio Murena, cujus ſoror Mæcenati nupſerat, in Auguſtum conjurantibus ſumtum.

732	19	45	M. Lollius Q. Lepidus

Exeunte hoc anno, aut ſequente ineunte ſcripta eſt Lib. I. Ep. XX. Mæcenati, qui jam decem amplius annos urbi præfectus fuerat, ſuccedit Agrippa.

733	18	46	M. Aurelius P. Silius Nerva

Tiberius cum imperio in Orientem miſſus Tigranem in Armeniæ, Phraatem in Parthiæ regnum reſtituit. Signa Romana, quæ Parthi Craſſo & M. Antonio abſtulerant, reddita, Romamque remiſſa, Hor. ſcribit Lib. I. Ep. III, IV, & VII. ut & paulo ante Od. XIX, & XXX. Lib I. Od. II. Lib. II. & Od. IV. Lib. III.

734	17	47	C. Sentius Saturninus Q. Lucretius

Debellatum in Hiſpania per Agrippam, res a Tiberio in Oriente geſtæ Romam illatæ. Scribit Hor. Ep. XII. Lib. I. Virgil. Athenas proficiſcitur, Megaris in morbum incidit, Brunduſii moritur: Roma diſcedentem proſecutus eſt Hor. Od. III. Lib. I. Huic anno etiam ſupponi poſſunt Od. IX. Lib. II. & Sat. V. Lib. II. nec minus commode anno 728.

735	16	48	Cn. Lentulus P. Lentulus
736	15	49	C. Furius C. Silanus

Ludos Seculares dedit Auguſtus. Carmen Seculare paulo ante paraverat Hor. ut & Od. XXI. Lib. I. Od. VI. Lib. IV. at Ep. XIII. Lib. I. & Ep. I. Lib. II. ad hujus anni finem referri poſſunt.

737	14	50	L. Domitius P. Scipio

Auguſtus Cæſar Liciniæ Mæcenatis uxoris amore abreptus, in Galliam proficiſcitur, quo liberius cum ea degeret; relicto ad urbis præfecturam Statilio Tauro, pro Agrippa, aut potius pro Meſſala Corvino, qui ad id munus minus idoneus, eam paucis diebus tenuerat: hujus anni eſt Od. I. Lib. III. Od. II & X. Lib. IV.

738	13	51	M. Druſus Libo L. Piſo

Sicambri & Rhæti per Druſum & Tiberium devicti, dum Auguſtus in Gallia moram trahit.

Anno

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
739	12	52	Cn. Lentulus M. Craſſus

Abſentiam Auguſti impatienter ſatis tulerunt Romani, reditum ejus avide exoptantes. Facti eſt Od. II. & V. Lib. IV.

740	11	53	Tiberius Nero Quintilius Varus

Redit Auguſtus Romam, a quo juſſus Horatius Victoriam, quam ſedecim aut octodecim menſibus ante de Vindelicis, Rhætis & Sicambris reportarant Druſus & Tiberius, cecinit Ep. VII. & X. Lib. I. non longe ab hoc tempore abſunt.

741	10	54	M. Valer. Meſſala P. Sulpitius Quirinus

Agrippæ mors. Novæ Druſi & Tiberii de Vindelicis, Rhætis & Sicambris victoriæ. Scripta eſt Od. XV. Lib. IV. Quæ Ode, meo quidem judicio, ultima fuit omnium, nec melius potuit quam in Auguſti laudibus finem facere.

742	9	55	P. Fab. Maximus Q. Ælius Tubero

His Coſſ. ni fallor, Auguſtus Lollium C. Cæſ. Nepoti ſuo octo annoſum præfecit, hac de re ſcribit Horat. ad Lollium Ep. XVIII. Lib. I.

743	8	56	Jul. Antonius Q. Fab. Maximus

Jul. Florus cum Tiberio in Pannonia verſabatur, huic inſcribit Ep. II. Lib. II. fuit hoc operum Horat. ultimum : non liquet certe eorum, quorum tempus eſt incertum, ullum poſt hunc annum potuiſſe ſcribi.

744	7	57	Cl. Druſus Q. Criſpinus

Druſus triceſimo ætatis anno in Germania moritur.

745	6	58	M. Cenſorinus Aſinius Gallus

Menſem Sextilem ita dictum, quod a Martio vetere anni principio Sextus eſſet, *e ſuo cognomine* Auguſtum *nuncupavit*, *magis quam Septembrem* (quod maluerant patres & amici) *quo erat natus*; *quia hoc ſibi & primus Conſulatus*, *& inſignes victoriæ obtigiſſent*. Suet.

Inclinato jam anno accidit, quod ex Dione patet, Mæcenatis, quam & poſt paucos dies inſecuta eſt Horatii, mors. Atque hæc ſunt, quæ de vita, ſcriptis, & morte Horatii compertiora habuimus dicere. Nam opera ejus dimidiam plus partem incerti ſunt temporis, in quibus pleriſque præclare egiſſe nos putamus, ſi quando hanc vel illam Oden, Epiſtolam, &c. illam vel hanc tempore anteceſſiſſe vel ſecutam fuiſſe, aliquo indicio demonſtraverimus.

TESTI-

TESTIMONIA VETERUM SCRIPTORUM DE HORATIO.

OVID. Lib. 4. Triſt. Eleg. 10.

ET tenuit noſtras numeroſus Horatius aures,
Dum ferit Auſoniâ carmina culta lyrâ.

PERS. Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit; & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

MARTIAL. Lib. 8. Epig. 18.

Sic Maro nec Calabri tentavit carmina Flacci,
Pindaricos poſſet cum ſuperare modos.

PETRON. Sat.

Homerus teſtis & Lyrici, Romanuſque Virgilius, & Horatii curioſa felicitas.

LUCAN. Poem. ad Calp. Piſonem.

Auſoniamque chelyn gracilis patefecit Horati.

QUINTIL. Lib. 10. Cap. 1.

Multo eſt terſior ac purus magis Horatius, ad notandos hominum mores præcipuus . . . . . Lyricorum idem Horatius ferè ſolus legi dignus. Nam & inſurgit aliquando, & plenus eſt jucunditatis & gratiæ, & variis figuris & verbis feliciſſimè audax.

AUSON. ad Nepotem.

Te præeunte, Nepos, modulata poëmata Flacci,
Altiſonumque iterum fas eſt didiciſſe Maronem.

TESTIMONIA DE HORATIO.

D. HIERON. Præfat. in Chron.

Quid pſalterio canorius? quod in morem noſtri Flacci & Græci Pindari, nunc Iambo currit, nunc Alcaico perſonat, nunc Sapphico tumet, nunc ſemipede ingreditur.

SIDON. APOLLIN. Epiſt. ad Lamprid.

In Lyricis Flaccum ſecutus nunc ferebatur in Iambico citus, &c.

Et alibi:

Stylus aut Maronianus,
Aut quo tu Latium beas, Horati,
Alcæo potior Lyriſtes ipſo.

Comment. Vet.

Horatii ſatira inter Lucilii & Juvenalis ſatiras media eſt. Nam & aſperitatem habet ut Lucilius, & ſuavitatem ut Juvenalis.

J. LIPS. Epiſtolic. Quæſt. Lib. 2. Epiſt. 9.

Horatius in ſatiris placidus, lenis, quietus, monet ſæpius quàm caſtigat; ſed ita præclare tamen hoc ipſum, ut in eâ parte & arte nihil poſſit ſupra eum.

MANUT. Epiſt. Lib. 6. Ep. 7.

Quis enim, qui de Poetis modo judicare aliquid poſſit, uni inter Latinos omnes Horatio vel acumine ingenii, vel ſententiarum gravitate, palmam non tribuit?

TAN. FAB. Cap. Epiſt. Lib. 1. 57.

Venerum ille parens Horatius ei pro ſuâ elegantiâ & ingenii urbanitate haud dubiè placet.

JUL. SCAL. de Re Poet.

Carminum igitur libri vel jucunda inventione, vel puritate ſermonis, vel figurarum, tum novitate, tum varietate, majores ſunt omni non ſolum vituperatione, ſed etiam laude: neque ſolum dicendi genere humili, quemadmodum ſcripſit Quintilianus, contenti; verùm etiam ſublimi maximè commendandi.

Q. HORATII FLACCI

Carminum, seu Odarum,

LIBER PRIMUS.

ODE I. AD MAECENATEM.

Alios aliis rebus duci: se laude poeseos, præsertim lyricæ.

MAECENAS atavis edite regibus,
O, & præsidium, & dulce decus meum: [2]
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum

O Mæcenas orte à majoribus proceribus, ô & meum columen, & chara mea gloria; sunt plerique, qui decurrentes gaudent

ANNOTATIONES.

Ode est monocòlos, seu unius metri. Versus omnes Choriambici, Asclepiadei, Tetrametri acatalecti; constant ex Spondæo, duobus Choriambis & Pyrrhichio vel Iambo; sicque scandere licet:

Mæcē | nās | ătăvīs | ēdĭtĕ rē | gĭbŭs.

vel isto modo faciliori,

Mæcē | nās ătă | vīs | ēdĭte | rēgĭbŭs;

1. *Mæcenas.*] Ex antiquis marmoribus Græcisque auctoribus constat ita scribendum hoc nomen, non *Mecænas*, ut quidam e vulgo. Vide Cœl. Rhodig. lib. 12. cap. 16. *Mæcenas equestri sed splendido natus genere, non minus Agrippâ Cæsari charus.* Vell. Paterculus, *Vir ingeniosus, & magnum exemplum Romanæ eloquentiæ daturus, nisi illum enervâsset felicitas,* inquit Senec. Epist. 19.

Atavis.] Ex Non. Marcel. quasi *avi tata*, id est, pater. Avi proavus proprie atavus dicitur. Plaut, Pers. 1, 2, 5.

Pater avos, proavos, abavos, atavos, tritavos. Qui his superiores sive anteriores sunt, Majores appellantur.

Edite regibus.] Id est, viris principibus, quicquid garriant nonnulli de Etruriæ regibus; quamvis etiam illorum nescio quam, & quo nixam fundamento seriem contexant; ut Mæcenati pater fuerit Menedorus, avus Menippus, Cæcina proavus, Volturenus abavus, Titus atavus. Turrhenus tritavus, Elbius majorum primus, &c. Certe divites quosque & primarios viros nuncupari aliquando reges, constat ex autoribus tum profanis, tum etiam sacris. Vide infra Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib. 3. Od. 29. *Tyrrhena regum progenies.*

2. *O, & præsidium.*] Mæcenas fuit salutis atque dignitatis auctor ac defensor apud Augustum, non Horatio tantùm, sed & Virgilio, Propertio, aliisque viris literatis præsidium ac tutela: Vide lib. 2. Od. 7. Tanta verò Mæcenatis apud posteros fama extitit, ut ad omnes eruditorum Patronos id nominis transierit, quorum ex munificentia atque ope scientiarum fata pendere videantur.

Dulce decus meum.] *Decus* ex nobilitate: *dulce*, ex familiaritate viri principis. Huc pertinet quod ait Persius, Sat. 1. v. 116.

Ovne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, &c.

3. *Sunt quos, &c.*] Alii gymnicis exercitationibus impensè studeant, alii agriculturæ, alii navigationi, & mercaturæ, alii militiæ, alii venationi, &c.

Curriculo.] Pro curru, vel ipso curru, vel etiam loco in quo decurritur, accipitur ista vox.

Pulverem Olympicum Collegisse juvat.] Decurrendo stadium, sive Romæ in Circo, vel in

conſpergi pulvere Olympico, & quos meta non tacta rotis caldis, ac illuſtris victoria extol-

Collegiſſe juvat: metáque fervidis [3
Evitata rotis, palmáque nobilis 5

ANNOTATIONES.

Campo etiam Martio; ſive apud Græciam in Ludis illis ſolemnibus, qui totius orbis frequentiâ celebrabantur, in quibus pentathlon, ſive quinquertium, id eſt, quintuplex certamen, Jaculatio, diſci jactus, ſtadii curſus, ſaltus, palæſtra: ſive mavis, Curſus, Pugilatus, Diſcus, Ceſtus, Lucta. Stadium longum erat pedes ſexcentos. Victores Olympionicæ vocabantur, coronabantur, laudabantur; vacatione munerum curæ ac tutelæ, perpetuaque immunitate donabantur; adeò ut Olympionicen eſſe cenſeretur aliquid majus quam Romæ de hoſtibus triumphus. Quatuor apud Græcos ejuſmodi celebres Ludi erant, Olympici, Pythii, Iſthmii, Nemeæi. Annui quidam, ut Pythii; quinquennales Olympici & Iſthmii; Nemeæi tertio quoque anno fiebant: plerique dies quinque durabant. Ab Olympicis Ludis nuncupatæ ſunt Olympiades ea ſpatia ſeu intervalla duas inter Ludorum celebrationes comprehenſa. Inſtitutos fama eſt Ludos Olympicos anno 4400. ab Hercule Cretenſi quidem, in honorem Pelopis, juxta flumen Alpheum, ad delubrum Jovis in Achaiâ, juxta Piſam & Elidem, in Campo cui Olympia nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virgil. Georgic. 3. v. 18. & ſeq. Alex. ab Alex. lib. v. cap. 8. Cel. Rhodig. lib. 13. cap. 17. Pythii Ludi fiebant in honorem Apollinis ob interfectum Pythonem ſerpentem. Coronabantur lauro victores. Iſthmici à Theſeo dicati Neptuno, vel Herculi, vel Melicertæ ſeu Palæmoni (nam variæ ſunt opiniones) in Iſthmo ſeu in anguſtis faucibus Corinthiacis. Victorum corona è pinu erat. Denique Nemeæi Ludi celebrabantur vel in gratiam Herculis ob occiſum in Nemeæâ ſylvâ leonem prodigioſæ magnitudinis, apud Cleonas Achaiæ civitatem in Peloponneſo; vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycurgi puerum in Nemeæâ ſylvâ defunctum. Victoribus ex apio corona conficiebatur. In Iſthis omnibus Ludis præter exercitationes corporis, erant & ingenii certamina, videlicet poëtarum victores, heroas & athletas certatim laudantium. Vide Pindarum. Olympicis agona Muſicum addidit Nero; qui & in iis non bigis ſed decemjugi curru aurigavit, victoriamque tulit. Sylla Olympiade 175. athletas & reliqua ex Olympiis certamina Romam traduxit. Alex. ab Alex. antè cit.

4. *Metáque.*] *Meta* lapis eſt, vel congeries quardam in acumen faſtigiata, ſeu è lato in acutum erecta, circà quam currus, ſeu bigæ vel quadrigæ, ſeu etiam in mari naves curſum flectebant. Ovid. Metamorph. 10. v. 106.

Metas imitata cupreſſus.

In Circo Romano metæ primùm ligneæ; ab Imperatore Claudio factæ demum aureæ ſunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis Evitata rotis.] Præcipuus erat labor & ſumma cautio in curuli certamine, ne in flexu currus impingeret ad metam, ac diffringeretur. Apud Homer. Iliad. λ. Neſtor Antilochum filium erudiens monet cavendum ut rotæ modiolus ſummam quidem metam attigiſſe videatur, ſed lapidis tactum vitet, ne vulnerentur equi, curruſque diſrumpatur. Ergo non abs re in Olympicis nobiliſſima putabatur ea victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto & Pindaro. Porrò circa metam currus agitari debebat ſeptics,

Auſon. Epitaph. 35.

Proſpbore clamoſi ſpatioſa per æquora Circi
Septenas ſolitus victor obire vias.

Propert. lib. 2. Eleg. 25. v. 25.

Aut priùs infecto depoſcit præmia curſu,
Septima quàm metam triverit ante rota.

Græci duodenum flexum notant. Pindar. Olymp. Od. 3. δωδεκάγναμπτον τέρμα, & Pyth. Od. 5. ποδαρκέων δυωδεκαδρόμων τέρμος. Non prætermittam hic veterem Britannorum in regendis curribus bellicis induſtriam ac ſolertiam, ad quam uſu quotidiano & exercitatione aſſuefcebant, *ut in declivi ac præcipiti loco incitatos equos ſuſtinere, ac brevi moderari & flectere, & per temonem currere, & in jugo inſiſtere, & inde ſe in currus recipere cito poſſent.* Cæſar de Bell. Gall. lib. 4. cap. 33. meminit & Juvenal. Sat. 4. v. 126.

5. *Palmáque.*] Athletis qui Olympia, Pythia, Nemea, Iſthmia viciſſent, Græci tantos honores tribuebant, ut *non modo in conventu ſtantes cum palma & corona ferrent laudes*, ſed & cum reverterentur in ſuas civitates quadrigis triumphantes inveherentur, atque vectigalibus à Republica conſtitutis totius vitæ ſpatio fruerentur. Hæc Vitruv. lib. 4. Palma verò ſignum victoriæ paſſim apud omnes ſtatuitur, ex Plutarcho, propterea quod ea eſt ejus natura ligni, ut urgentibus opprimentibuſque minime cedat. Unde eſt illud Alciati Epigramma;

Nititur in pondus palma, & conſurgit in altum:
Quoque magis premitur, hoc magè tollit onus.

Terrarum Dominos evehit ad Deos.
Hunc, ſi mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, ſi proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis,
Gaudentem patrios findere ſarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta ſecet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium & oppidi
Laudat rura ſui: mox reficit rateis
Quaſſas, indocilis pauperiem pati.

[4] *lit ad Deos orbis moderatores. Hunc, ſi conventus Romanorum inconſtantium certatim evehit ad*
[5] *maximas dignitates: illum, ſi congeſſit in ſuum granarium quidquid colligitur ex areis Li-*
10 *byæ; geſtientem ſcindere ſarculo rura paterna, nunquam deducas* de propoſito, etiam promiſſione *opum Attali, ut nauta timidus findat navi Cypriâ* undas *pelagi Myrtoi. Mercator timens Africum* ventum *pugnantem cum*
15 *aquis* maris *Icarii, commendat quietem, & agros ſui pagi, paulo pòſt* tamen *reſarcit naves laceras, paupertatis impatiens.*

ANNOTATIONES.

6. *Terrarum Dominos.*] Iſta verba quidam accipiunt de Romanis, qui fuerint victores in Ludis Circenſibus, ſcilicet ob illud Virgilii, *Romanos rerum Dominos*; nonnulli referunt ad vitam & fortunam Olympionicarum beatiſſimam, quæ & in proverbium abiit. Melius tamen alii ad ipſos *Deos* orbis dominatores.

Evehit ad Deos.] Ad Deorum felicitatem videtur evehere. Hinc & lib. 4. Od. 2. v. 18. *Cæleſtes* appellantur Olympionicæ.

7. *Mobilium.*] Quidam *Nobilium* leg. At illud aptiſſimum populi ephithetum. *Quiritium.*] A Romulo, qui poſt mortem & apotheoſin Quirinus vocatus, Quirites Romani ſunt dicti;

Sive quod haſta Quiris priſcis eſt dicta Sabinis.
Ovid. Faſt. 2. v. 477.

8. *Tergeminis honoribus.*] Ampliſſimis, Tribunatu, Quæſturâ, Ædilitate, Prætura, Conſulatu, Cenſurâ, Dictaturâ. Alii intelligunt iteratos Magiſtratus; nonnulli ſublatos & congeminatos plauſus in theatro, quales Mœcenati gratulatur Horatius, Ode 20. hujus libri.

10. *Libycis.*] Martial. lib. 6. Epig. 86.

Poſſideat Libycas meſſes, &c.

Apud Pindarum Λίβυα πυροφόρον, *Libya tritici ferax*; Claudian. de Laudib. Stilic. *Spicis inſignis Africa* dicitur.

Areis.] Varro de Ling. Lat. 4. *Ubi frumenta ſecta terantur & areſcant.* Feſtus verò ait eſſe *locum vacuum, quaſi exaruerit, & non poſſit quidquam generare.* Hinc & areæ vocantur loca in urbe pura, vacua, nulliſque ædificiis occupata.

11. *Sarculo.*] Ruſticum eſt inſtrumentum in modum falculæ incurvum, quo ſegetes noxiis herbis internaſcentibus leviter ſcalpendo expurgantur. Gallice, *Un Sarcloir.* Ang. A Weeding-hook.

12. *Attalicis conditionibus.*] Opulentiſſimis ſcilicet illis: vel toto Aſiæ regno, ubi Attalus Pergami rex floruit opibus tantis quidem, ut earum hæredem non alium quàm Populum Romanum judicârit à ſe inſtituendum. Hinc & ſplendida quælibet nominantur Attalica. Propert. lib. 2. Eleg. 13. v. 22.

Nec ſit in Attalico mors mea nixa thoro.

De Attalo plura lib. 2. Od. 18. Vide Juſtin. lib. 36.

13. *Trabe Cypriâ.*] Navi fabricata ex optimis lignis, qualia ædificandis navibus aptiſſima reperiuntur in Cypro Mediterranei maris Inſulâ, de quâ poſteà fuſius ad Od. 3. v. 1. *Trabs* Iſidoro lignum unum quod tranſverſum continet utrumque parietem. Navis trabica, quæ trabibus confecta eſt. Feſtus.

14. *Myrtoum.*] Pars Ægæi maris Eubœæ proxima, ſic appellatur ex Plinio, ab inſula parva, quæ hodie *Mandria*, olim *Myrtos*. Fabulatores volunt ſic appellari à Myrtoo quodam in mare iſtud præcipitato: vel à muliere Myrtone. Porrò illud præ cæteris mare hìc afferri videtur, quia naufragiis infeſtum nautis pavorem injiciat, vixque citra periculum navigari queat, ob crebras inſulas & ſcopulos.

15. *Icariis fluctibus.*] Hodie *Mar di Nicaria*, Ægæi pars ad Samum ac Delum Inſulas, nomen habuit ab Icaro Dædali filio in illud delapſo. Ovid. Faſt. 4. v. 283.

Tranſit & Icarium, lapſas ubi perdidit alas
Icarus, & vaſtæ nomine fecit aquæ.

Africum. Ventum ab Africâ flantem, vernaculè South-weſt, inter meridiem & occaſum. Virgil. Æn. 1. 89.

Crebràque procellis
Africus.

17. *Laudat rura.*] Mercator ruſticam laudat vitam, dum ingruit tempeſtas; at tranſacto periculo, negotiationem cogitat ſtatim, ut prius, lucro inhians.

Eſt alius *qui non contemnit cyathos* vini *Maſſici veteris, neque detrabere aliquot horas ex die integro, modò jacentes habens artus ſub arbuto virenti, modò ad originem placidam fontis ſacrati. Militia placet multis, ſonuſque buccinæ ac litui mixtus, & bella matribus execranda. Venator oblitus delicatæ uxoris moratur ſub aëre frigenti, ſive canes ſibi conſpexerunt cervam, ſive aper Marſus fregit retia rotunda. Hederæ verò, merces doctorum capitum, me collocant inter ſummos Deos: me ſilva frigida & celeres choreæ Nympharum cum Satyris.*

Eſt qui nec veteris pocula Maſſici,
Nec partem ſolido demere de die
Spernit: nunc viridi membra ſub arbuto
Strâtus, nunc ad aquæ lene caput ſacræ.
Multos caſtra juvant, & lituo tubæ
Permiſtus ſonitus, bellaque matribus
Deteſtata. Manet ſub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor:
Seu viſa eſt catulis cerva fidelibus;
Seu rupit teretes Marſus aper plagas.
Me doctarum hederæ præmia frontium
Diis miſcent ſuperis: me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori

ANNOTATIONES.

19. *Maſſici.*] In Maſſico, monte Campaniæ, creſcebat optimum vinum. Nominiſque & uvarum nobilitas perdurat etiamnum. Valdè auſterum eſſe, & ſtomacho robur dare dicitur. Athen. lib. 1. cap. 21.

20. *Partem ſolido demere de die.*] Ad genii indulgendum, intermiſſis negotiis ac ſeriis occupationibus.

21. *Arbuto.*] Gallicè, *Arbuiſier*. Angl. The Strawberry-tree.

22. *Sacræ.*] Singulis fontibus præeſſe Nymphas, & quædam Numina, creditum pridem. Hinc illis victimæ & libamina florum ac vini. Vide lib. 3. Od. 13.

23 *Lituo tubæ.*] Lituus minor tubâ eſt & incurvus, inſigne augurum, ex Gell. lib. 5. cap. 8. tuba directa, ſic à tubo quem referit appellata; gravi ſono pedites excitabat, lituus autem acuto clangore equites. Ovid. Metam. 1. v. 98.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

24. *Bellaque matribus deteſtata.*] Per quæ nempè orbantur viris ac filiis.

25. *Manet ſub Jove frigido Venator.*] Cic. Tuſc. 2. n. 40. *Conſuetudinis magna vis eſt: Pernoctant venatores in nive; in montibus uri ſe patiuntur.*

Sub Jove.] Jovem pro aëre uſurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio, *Iſtic eſt is Jupiter quem Græci vocant Aëra, qui ventus eſt & nubes, imber poſteà, atque ex imbre frigus, ventus poſt, fit aër denuo, &c.*

27. *Catulis fidelibus.*] Cic. de Nat. Deorum 2. n. 158. *Canum tam fida cuſtodia, tamque amans dominorum adulatio——tam incredibilis odorandi vestigandum ſagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid ſignificat aliud, niſi ſe ad hominum commoditates eſſe generatos?* Vide Ælian. lib. 19. cap. 11. de animal. Huc ſpectat quod ſunt quidam venatici canes, qui viſu melius quàm olfactu feras conſectantur. Gall. *Chien à vuë*, Angl. Sase-hounds, that hunt by ſight. Sunt porrò fideles ii, qui a recta non aberrant in adventitiam. Gall. *Qui ne vont point le change*, ou *qui guardent le change*. Angl. Staunch-hounds.

28. *Teretes plagas.*] Solent venaturi filis ac linteis circumdare, quibus feræ conc tur. *Teretes.*] tereti fune confecta retia.

Marſus aper.] Apud Marſos, Italiæ p Sabinis affines ſilvæ plurimæ, in quibus frequens.

29. *Doctarum hederæ præmia frontium.* derâ coronabantur Poëtæ eximii, quique tamine ingenii & induſtriæ victores fuerant quòd æternitatem & immortalitatem ca deſignet perpetuus ille viror hederæ, qu modum & lauri: ſive quia Poëtæ Baccho ac hedera ſacri ſunt, ob enthuſiaſmum, qu chantium more interdum corripiuntur, vel ob vini ad condenda carmina utilitatem. noſter poſtea aſſerit non poſſe diu placere vere carmina, *quæ ſcribuntur aquæ po* Virgil. Eclog. 7. v. 25.

Paſtores hederâ creſcentem ornate Poëtam.

30. *Diis miſcent ſuperis.*] Felicitate m lem Dii faciunt, ac perinde beatum, ut vinos honores conſequuntur.

Nemus.] Quippe quod meditando & c bendis verſibus aptiſſimum. Nam,

Carmina ſeceſſum ſcribentis, & otia qu

Hinc & in iis locis conſtituuntur Nymph Satyris choros ducentes; id eſt, profu eruditæ cogitationes doctis viris ſeſe immi & inſinuantes.

31. *Satyris.*] De his poſtea lib. 2. O Ruſtica Numina ſunt, quorum ſuperna corporis humanam effigiem, inferior ca exhibebat; cæterum rerum omnium co

Sece

Secernunt populo ; si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quod si me Lyricis vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

[7] *segregant à vulgo, si neque Euterpe fistulas coërcet, neque Polyhymnia de ignatur intendere lyram Lesbiam. Quod si me annumeres Poëtis Lyricis, cœlum attingam excelso capite.*

ANNOTATIONES.

nem habere atque hominibus impertire Satyri, Fauni, Silvani existimati sunt. Patet ex Virgilii Eclogâ 6. in quâ Silenus de abstrusiori rerum naturâ & origine solerter disserit. Vide Luciani Dialog. 26. cui titulus, *Dionysius*. Diodor. Sicul. Plin. lib. 7. cap. 2. Satyri humano capite, sed cornuto calvoque, acutis auribus, depressis naribus, villoso corpore ab antiquis pinguntur. Plutarchus in Syllæ vitâ refert, per Thessaliam & Macedoniam ad mare descendente Syllâ, non longè Dyrrachio vicinaque Apollonîâ, apud Nymphæum sacrum quendam locum, colle virenti ; ac rivulis amœno obdormiscentem Satyrum, qualem Poëtæ Pictoresque effingunt, captum fuisse : qui perductus ad Syllam per varios interpretes interrogatus, quis esset, nihil quod intelligi posset respondit ; tantum vocem asperam hinnitu equino & hirci balatu mixtam edidit. Quo astantes ipseque Sylla consternati Satyrum dimiserunt. Sanctus autem Hieronymus in vita Pauli Eremitæ scribit, temporibus Constantini visum toti Alexandriæ populo Satyrum : præterea sancto Antonio apud eremum occurrisse homuncionem aduncis naribus, fronte cornibus asperâ, cui extrema corporis in caprarum pedes desinerent ; interrogatum verò quis esset, respondisse : Mortalis ego sum, unus ex eremi incolis, quos delusa Gentilitas Faunos, Satyrosque appellat & colit.

32. *Secernunt populo.*] Supra vulgi humilem imperitamque turbam attollunt, ac velut sacrum a profano segregant. lib. 3. Od. 1.

Odi profanum vulgus & arceo.

Si neque tibias Euterpe cohibet, &c.] Si modò mihi suam opem non negent Musæ. Tibiæ pridem confectæ ex ossibus crurum, seu tibiarum gruis, cervi, &c. & hinc nomen. Vide Scaliger. poëtic. lib. 1. cap. 20. Porrò *Euterpe*, Musarum una, tibiarum inventrix dicitur, nomen autem sortita à cantûs suavitate, & à delectando : *ἀπὸ τοῦ εὖ καὶ τέρπειν delectare*, Auson. Eclog. de Musis.

33. *Polyhymnia.*] Hæc inter Musas id muneris obtinet, ut multos canat hymnos, virorumque insignium laudationibus præsit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, scribunt Ovid. Fastor. 5. Herodot. lib. 7. &c. Aliis *Polymneia* à multiplici rerum memoriâ dicitur.

34. *Nec Lesboüm refugit tendere barbiton.*] Si mihi concedat facultatem optimi Carminis Lyrici, qualem habuerunt Alcæus & Sappho è Lesbo insula oriundi, de quibus postea hujus lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Barbiton.] Instrumentum musicum multas habens chordas : Anacreontis inventum facere videtur Horatius, Od. 32. seq.

35. *Quod si me, &c.*] Si tuum, ô Mæcenas, accedat mihi judicium, isque me pronuncies inter Poetas Lyricos dignum recensere, tum me Dis parem existimabo.

Lyricis.] Apud Græcos novem poëtæ Lyrici celebrantur, Pindarus, Alcæus, Sappho, Stesichorus, Ibycus, Bacchylides, Simonides, Alceman, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac propè unicus. Huic addit Cæsium Bassum Quintilianus lib. 10. cap. 1.

36. *Sublimi feriam sidera vertice.*] Platonicorum erat sententia ; Poëtam infra Deum, & supra hominem esse.

ODE II. Ad AUGUSTUM CÆSARUM.

Deos omnes Romanis iratos esse, ob cædem Julii Cæsaris: totamque Imperii spem in Augusto esse.

Jupiter jam in terras immisit sat nivis & horrendæ grandinis: vibransque fulmina in sacras arces manu flammatâ Romæ terrorem incussit. Alias etiam nationes fecit timere, ne rediret triste tempus Pyrrhæ conquerentis ob prodigia inaudita:

JAM satis terris nivis, atque diræ [1]
Grandinis misit Pater: & rubente
Dextera sacras jaculatus arces,
Terruit urbem:
Terruit gentes, grave ne rediret [2]
Sæculum Pyrrhe nova monstra questæ;

ANNOTATIONES.

Ode est dicoles tetrastrophos. Tres quique priores versus sunt Sapphici. Constant è trochæo, spondæo, dactylo, & duobus trochæis. Et sic scanduntur:

Jām tā | tīs tĕr | rīs nĭvĭs | ātquĕ | diræ
Quartus est Adonicus, è dactylo & spondæo.
Tĕrrŭit | urbĕm.

1. *Jam satis, &c.*] Optimè Turnebus lib. 6. cap. 8. Prodigia Cæsaris mortem secuta offensionem Deorum & iram ostendentia atque auguriuum civilium deinceps bellorum, eventumque portendentia Horatius commemorat: cum autem solerent prodigia & portenta procurari & expiari, iraque Deorum obsecrationibus placari, utrumque in eâ Ode reperies. Porrò funestum ac dirum ostentum erat, cum ædes sacræ de cœlo tangebantur. Cic. de Divin. 2. n. 19.

Nam pater altitonans fulgenti nixus Olympo
Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injecit sedibus ignes.

Nivis atque diræ grandinis.] Postquàm à Cassio & Bruto Julius Cæsar in Senatu interfectus est, nivis & grandinis tempestates prodigiosæ aliaque portenta acciderunt. Tiberis quoque exundans urbem agrosque fœdavit. De quibus fusè Appianus lib. 4. Dio. lib. 47. aliique. Illa verò prodigia à Diis velut immissa in ultionem occisi Principis, adulatorie noster aliique ejus sæculi Poetæ scripserunt, Augusti gratiam captantes, qui *omnium bellorum initium & causam hinc sumpsit, nihil convenientius ducens, quam necem avunculi vindicare, tuerique acta.* Suet. Octav. cap. 10. Idque pro concione voverat teste Dione lib. 45. Idem Sueton. cap. 29. *Extruxit ædem Martis ultoris . . . . . quam bello Philippensi pro ultione paterna suscepta voverat.*

Nivis.] Ingens nivium copia fecit eluvionem Tiberis, adeoque portenti loco habita est. Frustrà ergo Scaliger Hypercrit. locum hunc Horatii redarguit.

Diræ Grandinis.] Quoties erat grando solito major, lapidibus pluisse dicebant veteres, & prodigium censebant, procurabantque. Tit. Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatus arces.*] Magna tunc Jovis ira, cùm nec sibi sacratis pardit ædibus. Hinc verò portendi rerum mutationem credebant olim, teste Dione & aliis. Seneca Quæst. natural. l. 2. cap. 41. *Prima*, inquit, *manubia* (Tuscum est vocabulum, & significat fulmen; ne quid te remoretur, Lector) *monet & placata est, saltusque Jovis arbitrio mittitur. Secundam mittit Jupiter quidem, sed ex concilii sententia: nam duodecim advocat Deos: quæ manubia prodest, at non impunè. Tertiam idem mittit, sed adhibitis in consilium Diis quos Superiores vocant: & manubia hæc tertia incendit & vastat, mutatque statum privatum & publicum quem invenit, &c.*

Urbem.] Romam, Antonomasticè: urbium scilicet principem.

6. *Sæculum Pyrrhæ.*] Diluvium simile Deucalionæo. Eluviones fuere plures, testibus Euseb. Hieron. Isidoro, & aliis. Una mensium novem sub Ogyge priscо: altera Niliaca unius mensis sub Hercule & Prometheo Ægyptiis: tertia duorum mensium sub Ogyge Attico: quarta: mensium trium in Thessalia tempore Deucalionis & Pyrrhæ: quinta sub Proteo Ægyptio. Has Poetæ nonnunquam jungunt confunduntque, imò his tribuunt ea quæ ex sacris codicibus acceperant de universali diluvio, quod describit Moses Genes. cap. 6. & seq. Sic & alii pariter Ethnici. Apollodor. lib. 1. *Ubi Jupiter*, inquit, *æneam prolem tollendam censuit, Deucalion Prometheï consilio fabrefacta è lignis arcâ, repositisque in eâ rebus ad vitam necessariis, ingressus in eam est cum Pyrrhâ uxore: tum Jupiter, effusis large imbribus, maximam Græciæ partem cooperuit; ut quicquid mortalium illic foret, interierit, præter admodum paucos.* Plutarchus de animant. comparat. refert columbam arcâ emissam Deucalioni nunciam tempestatis fuisse cùm remearet; serenitatis, cùm evolaret.

Pyrrhæ.] Pyrrha uxor Deucalionis Thessaliæ

Omnes

Omne cum Proteus pecus egit altos
Visere montes:
Piscium & summâ genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis,
Et superjecto pavidæ natarunt
Æquore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ:
Iliæ dum se nimium querenti
Jactat ultorem; vagus & sinistra
Labitur ripâ, Jove non probante,

quando Proteus totum armentum duxit in excelsos montes; atque piscium genus adhæsit ulmi fastigio; qui locus fuerat columbis cognitus: necnon damæ timidi nataverunt in mari superfuso. Aspeximus flavum Tiberim ire prostratum monumenta Regis Numæ *& ædem Vestæ, aquis magno impetu reflexis à ripâ Tusciam spectante: dum* hic *fluvius, Jove indignante, nimium indulgens uxori Iliæ dolenti præter modum, se vindicem ostentat atque in lævum littus [11]*

ANNOTATIONES.

Regis: qui duo tantùm fuere superstites ex eluvione; naviculâ emergentes in Parnassum, cæteris montibus aqua submersis. Subinde verò consuluerunt Oraculum, quo pacto genus humanum posset reparari: acceptoque responso jactis post tergum lapidibus id præstiterunt. Vide Ovid. Metamorph. 1. Virgil. Eclog. 6. Juvenal. Satyr. 1. v. 81. & seq. &c. Thessalica illa contigit eluvio annis ferè quindecim ante Hebræorum ex Ægypto egressum; ut volunt quidam non absurdè.

7. *Omne cum Proteus, &c.*] Proteus custos Phocarum Neptuni, in eo diluvio, inquit Poëta, gregem suum, seu vitulos marinos deduxit in altos montes, qui priùs vel in aquis, vel in ripa duntaxat degebant. Sunt enim ἀμφίβιοι Phocæ.

9. *Piscium & summâ genus hæsit ulmo, &c.*] Fluctibus terræ superfusis, pisces arborum summo cacumini, supremisque fruticibus adhærebant.

13. *Nota quæ sedes fuerat columbis.*] At *vix hoc persuadeat rerum naturæ consultis*, inquit Scaliger. Quasi vero benè palumbes non hic intelligi queant, quas in arboribus constat nidificare. Quid porrò quod scribit Suetonius, Octav. cap. 94. Cæsare sylvam cædente, arborem palmæ in omen victoriæ servari jussam, è quâ soboles enata paucis diebus sic adolevit, ut non modò æquipararet matricem, sed & obtegeret, *frequentaretur que columbarum nidis.*

12. *Flavum Tiberim.*] Seu ex eluvione turbidum, ut fit; seu quod, ut scribit Virgil. Æn. 7. 31. *Vorticibus rapidis, & multâ flavus arenâ.*

Retortis Littore Etrusco violenter undis.] Retroactis Romam versus aquis, repulsisque ab ostio maris Tyrrheni sive Etrusci, in quod influit: quâ exundatione vastitatem urbi visus minari Tiberis. Huc pertinet quod refert Dio lib. 45. flumina quædam in Italia contrarias in partes fluxisse, Augusti temporibus: piscesque innumerabiles è mari in continentem ejectos per ostia Tiberis.

15. *Monumenta Regis.*] Numæ Pompilii, secundi Romanorum Regis, Palatium, quod & Curia Pompiliana & Regia vocabatur. Intelligunt alii cætera Numæ opera seu monumenta publica.

16. *Templaque Vestæ.*] Ex Dionys. Halic. lib. 2. Templa duo Romæ habebat Vesta, alterum à Romulo, alterum à Numa Pompilio conditum, medio spatio Capitolium inter & Palatium, unis mœnibus utroque colle incluso.

Templa.] Abusivè pro æde quæ non erat augusta, sive augurio consecrata, at augustum erat illius atrium.

Vestæ.] Ejus ædes erat rotunda, quod terra, quæ rotunda est, Vesta dicta fuit, quippe quæ rebus omnibus vestitur: vel quia vi suâ stat. Alii aliter. Vide Cic. de Nat. Deor. 1. n. 67.

17. *Iliæ.*] Matri Romuli, suæ uxori, conquerenti de nece Julii Cæsaris sibi consanguinei. Ilia jussu Amulii in Tiberim, ut volunt quidam, præcipitata, huic proinde fluvio nupta fertur: ab eoque indulgentius æquo vindicatur.

18. *Sinistrâ Labitur ripâ.*] Majorem ergo urbis partem, quæ ad sinistram est, forum scilicet Romanum, atque Aventini Palatiique collium imam regionem exundans vastat Tiberis.

19. *Jove non probante.*] *Si omnia fato fiant, cur non probat Jupiter? aut si Jupiter non probat, cur adversus fatum Tiberis ruit? sive vult Cæsaris ultor esse, quid igitur Romæ pulcherrima & religiosissima quæque demolitur, cum Romam ipsam Cæsaris repotibus promiserint fata?* sic magna lis Horatio mota à Jul. Scaligero. Nunquid verò nostrum erit viros inter tantos tantas componere rixas? At cavillationem agnosce, lector, ne dicam sycophantiam vitilitigatoris. Probat Jupiter sanè vindicari nefariam cædem Principis & Pontificis. Ovid. Fast. 3. 705.

At quicumque nefas ausi, prohibente Deorum
Numine, poluerant pontificale caput.

At non probat quod uxori Iliæ obsequentior fluvius ultra modum evagetur, eatque dejectum

rat exundans. Juvenes pauci culpâ parentum audient alicubi Romanos strinxisse gladios, quibus justè magis confoderentur Persæ graves; discentque bella civilia. Quem Deorum populus invocet labenti Reipublicæ? Quibus votis instabunt Virgines sacratæ apud Vestam obsecrationes minimè suscipientem? Cui Jupiter dabit munus eluendi crimen? ô Phœbe fatidice obsecramus ut succurras, albos humeros nube velatos habens: sive vis potius ad te, ô blanda Venus, circa quam joci & amores volitant?

Uxorius amnis.
Audiet cives acuisse ferrum, [11]
Quo graves Persæ melius perirent;
Audiet pugnas, vitio parentum
Rara juventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis
Imperi rebus? prece qua fatigent
Virgines sanctæ minus audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partes fælus expiandi
Jupiter? tandem venias, precamur, [12]
Nube candentes humeros amictus
Augur Apollo.
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam jocus circumvolat, & Cupido:

ANNOTATIONES.

sacra profanaque sine ullo discrimine. Nec absurdè alii scribunt, Jovi Diisque non placere quod Tiberis molitatur Cæsaris ultionem, quam Augusto data reservabant.

20. *Uxorius.*] Uxori plus æquo deditus & indulgens. Virg. Æneid. 4. v. 266.

Pulchramque uxorius urbem
Extruis.

21. *Audiet cives, &c.*] Quæ si vaticinatur Horatius per acta jam bella civilia, quibus Italia fœdata, & mutuis vulneribus cives absumpti, juventusque imminuta ac propè exhausta fuerat.

22. *Graves Persæ.*] Partim, ut ad calcem hujus Odes annotabo, intelligendi; *Graves*, seu ob armorum pondus, seu quod Romanis diu graves incubuere, vel propter unam cladem Crassianam, de quâ postea dicam amplius, tum alibi, tum præcipuè lib. 4. Od. 15.

23. *Vitio parentum.*] Per ambitionem, cupiditatem, iram, in semet gladios stringentium, quibus hostes exacti perendi.

27. *Virgines sanctæ.*] Vestales ignis æterni custodes, Vestæ perpetuâ virginitate & summo cultu addictæ, hinc ac placandum ejus numen potentiores. Cic. de Legg. 2. n. 20. *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* Et n. 29. *Vesta, quasi focus urbis . . . . ei colendæ Virgines præsunt, &c.* Vide A. Gellium lib. 1. cap. 12. ubi inter alia benè multa, hæc scribit: *Vestalem Virginem natorem annis sex majorem quàm annos decem natam capi fas non esse: patrimam & matrimam esse oportere: neque linguâ debili, sensuve aurium diminutam, aliave quavis corporis labe insignitam, nec quæ ipsa, aut cujus pater emancipatus sit: aut cujus parentes servitutem servierint, vel in sordidis negotiis diversentur, &c.*

Minùs audientem.] Præ ira graviori & ferè implacabili, tum ob effusum impie sanguinem sibi cognatum, ut jam antè dixi, tum ob sacrilegam percussorum audaciam, quæ summum Sacerdotem violarant, absque ullo numinum reverentiâ. Ovid. Fast. 3. ita v. 700. Vesta loquitur:

——Meus fuit ille sacerdos,
Sacrilegæ telis me petiere manus.

30. *Venias, precamur.*] Invocat præcipue Apollinem, qui & Trojanis pridem, & post Romanis semper impenitè favet.

31. *Nube candentes humeros amictus.*] Missis aliorum interpretationibus, hunc locum optimè intelligas cum iis qui putant allusisse Horatium ad id quod commemorant anno cædem Julii Cæsaris consecuto; Solem caligine obvelatum semper fuisse, quasi in sceleris admissi execrationem. Plutarch. in Cæsare, Dio. lib. 45. Plin. lib. 2. cap. 30. *Prodigiosus*, inquit, *Solis defectus, occiso Dictatore Cæsare, totius pene anni pallore continuo.* Virg. Georg. 1. v. 466

Sol etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Cum caput obscurâ nitidum ferrugine texit,
Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem.

32. *Augur Apollo.*] Quippe qui divinationibus præesse credebatur.

33. *Erycina.*] Post Apollinem, Veneris opem implorat; quæ mater Æneæ, à cujus filio Iulo Cæsar Julius. Venus porrò in Eryce Siciliæ monte fanum habebat, unde Erycina dicta. Romam postea translata in ædem ipsi sub hac appellatione consecratam extra portam Collinam. Nec omittendum quod Venus Cæsaris dicta sit genetrix; & ab eo dicata etiam Ædes singulari cultu honorata; in castris denique ejus tessera fuit *Genitrix Venus*; sicut in Syllæ *Apollo*, in Antonii *Lar Deus*, in Pompeii Junioris *Pietas*, in Majoris *Hercules invictus*.

Sive

Sive neglectum genus, & nepotes
Respicis, Auctor,
Heu nimis longo satiate ludo;
Quem juvat clamor, galeæque læves,
Acer & Mauri peditis cruentum
Vultus in hostem:
Sive mutatâ juvenem figurâ
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
Cæsaris ultor:
Serus in cœlum redeas; diuque
Lætus interfis Populo Quirini;
Neve te nostris vitiis iniquum
Ocyor aura
Tollat: hîc magnos potiùs triumphos,
Hic ames dici pater, atque princeps:
Neu finas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæsar.

seu objectam prolem atque posteros respicis, O Mars Romanæ gentis parens, ebu bello nimis diuturno satiate: qui gaudes vociferationibus, & galeis politis, atque aspectu Mauri peditis erga sævum adversarium feroci: Sive immutatâ specie adolescentem exhibes in terrâ, tũ alatus filius benignæ Maiæ, finens te dici vindicem Julii Cæsaris: *tardè remigres in Cœlum; diuque maneas cum populo Romano, neque celerior ventus rapiat te nostris criminibus infensum: Ama potius hîc ingentes triumphos, & appellationem parentis auctorisque; neque patiaris, O Cæsar, te imperante, Medos impune in equit vagari.*

ANNOTATIONES.

35. *Sive neglectum.*] Ad Martem denique convertitur, patrem scilicet Romuli Romanæque adeo gentis auctorem.

37. *Longo satiate ludo.*] Tot bellis civilibus, quæ sunt ludus Martis. *Clamor* bellicus in pugnæ confictu. *Galeæ læves*] Ardentes scilicet bello sæpius contrectantur & poliuntur.

39. *Acer & Mauri peditis cruentum Vultus in hostem.*] Truculentus erat Maurorum vultus. Respiciunt hic aliqui ad historiam: grave nempe bellum Jubæ Mauritaniæ regis adversus Jul. Cæsarem. De quo Sueton. cap. 66. *Fama hostilium copiarum suos perterritos. . . . . confirmabat . . . cum expectatio adventus Jubæ terribilis esset, &c.* Non malè quidam censent reponendum hic, *Marsi peditis.* Isti enim optimi Italiæ & Romani exercitus milites potiùs videntur fuisse commendandi, quàm hostes & alieni.

41. *Sive mutatâ, &c.*] Augustus, quod valdè ingeniosus Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.] Vulgaris erat opinio & fama, Mercurium Julii Cæsaris vindicem esse assumpta juvenili figurâ Augusta, qui natus erat annos tantùm novemdecim quando Cæsar interfectus est.

43. *Maiæ.*] Mater hæc Mercurii erat.

44. *Cæsaris ultor.*] Sueton. Octav. cap. 10. & 29. antèà cit. Ovid. Fast. 3. 707. Cæsaris interfectores tale nefas ausi, inquit,

Morte jacent meritâ. Testes estote Philippi;
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæsaris, ulcisci justa per arma patrem.

45. *Serus in cœlum redeas.*] Sic multos annos Augusto exoptat, ejusque præsentiam opemque Populo Romano necessariam atque amabilem asserit Poëta. Vide Sueton. Octav. cap. 56.

49. *Magnos triumphos*] Sueton. Octav. cap. 22. *Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes. Bis ovans ingressus urbem est, post Philippense, & rursùs post Siculum bellum.*

50. *Hic ames dici pater.*] Ex Sueton. Octav. cap. 58 nullo magis honore lætatus est Augustus, quam cum ab universis maximoque consensu *Pater patriæ* consalutatus est. Id enim cognomen asserenti, mandantibus cunctis, Valerio Messalæ lachrymans ita respondit: *Compos factus votorum meorum, P. C. quid aliud habeo Deos immortales precari, quam ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi præferre liceat?*

Atque princeps] Corn. Tacit. Ann. lib. 1. cap 1. *Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere: qui cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub Imperium accepit.* Et Dio lib. 53. ita scribit: *Princeps Senatus dictus est sexto Consulatu; eo more qui integro etiamnum Populi in Rep. statu, receptus erat.*

51. *Medos.*] A Medis ad Persas, & ab his ad Parthos tandem orientis imperium transiit. Hinc promiscuè tria vocabula ista usurpantur sæpius ab Horatio.

Inultos.] Tunc populis istis inferre bellum meditabatur Augustus. Vide Od. 19. hujus libri.

Equitare.] Equitatu suo Romanis insultare. Vel quod urbana etiam negotia equitando Parthi obirent, Strabone teste.

ODE

ODE III.

Navi, quâ Virgilius Athenas vehebatur, precatur incolumitatem: deinde in hominum temeritatem invehitur.

Ita te salvam ducant Cypri Domina & Helenæ fratres astra fulgentia, & pareus ventorum, conclusis reliquis, excepto Japyge; O navis, quæ debes Virgilium tibi commissum, oro ut eum sospitem applices ad littus Atheniense,

SIC te Diva potens Cypri, [15]
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorúmque regat pater, [16]
Obstrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis,

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus Choriambicus trimeter, constans è spondæo, choriambo & pyrrhichio. Ita scanditur:

Sīc tē | Dīvă pŏtēns | Cyprĭ |

Alter quisque versus est Choriambicus Asclepiadeus tetrameter, constans è spondæo, duobus choriambis & pyrrhichio:

Sīc frā | trēs Hĕlĕnæ | lūcĭdă sī | dĕră

1. *Sic te Diva, &c.*] Venustatis & elegantiarum plena est hæc Ode: voces habet & sententias multas & perinde graves, exempla insignia, oratoriam tractationem egregiam. Denique hîc triumphat Heroïcus ille spiritus, quem in Poëta nostro laudat Quintilianus, ut Lyricorum ferè unum legi dignum existimet.

Sic.] Particula est adjurantis & voventis. Sic te Dii ventique integram servent precor, inquit, ut tu sospitem deferas Virgilium, ó navis. Ille navigationem instituebat Athenas jam quinquagenario major, ut divino Æneidos operi coronidem imponeret.

Diva potens Cypri.] Venus, quæ præcipuos habebat honores apud Cyprum Insulam maris Mediterranei, Ciliciam inter & Syriam. Variis illa dominis subinde paruit: à Turcis denique est occupata, & erepta Venetis anno 1570. Cur autem invocatur Venus, ut faveat navigranti? An quod, ut opinatur Marcilius, ejus numen in puppi appictum, & navis insigne erat & tutela? An quod Veneris stella navigantibus utilis? An quod fabulantur è maris spuma procreatam in mare jus & imperium obtinere. Virgil. Æneid. 5. v. 800. Neptunus ita Venerem alloquitur.

Fas omne est, Cytherea, meis te sidere regnis,
Unde genus ducis.

Ovid. Epist. 16. v. 23.

Illa (Venus) *dedit faciles auras, ventosque secundos.*
In mare nec mirum, jus habet orta mari.

2. *Fratres Helenæ.*] Castor & Pollux. Leda Tyndari Laconiæ regis uxor, ut aiunt, ova duo peperit, è quorum altero prodierunt Pollux & Helena immortales è Jove nati, ex altero Castor & Clytæmnestra mortales è Tyndaro. Hinc illi Tyndaridæ vocantur à Latinis quidem, à Græcis verò Jovis filii, Διόσκουροι. Porrò quod à piratis ac prædonibus mare, dum viverent, liberassent, à Neptuno dicuntur adepti esse potestatem naufragis opitulandi. Hinc σωτῆρες dicti: & hinc *lucida sidera*: in astris nimirum recensentur Castor & Pollux: eorumque stellæ cum simul apparent, salutares; cum solitariæ, graves & noxiæ creduntur. Arnobius ignes seu fulgores marinos vocat. Vide Plin. lib. 2. cap. 37. Hygin. lib. 2. &c. & infrà Od. 12. hujus libri Annot.

3. *Ventorum pater.*] Jovem intelligit Marcilius, quia veteribus Physicis Jupiter est aer agitatus & fluens, adeoque id quod ventum appellamus. Alii melius exponunt de Æolo, qui ventorum rex & pater dictus, quod ventorum astrorumque rationem apprimè calluerit. Is regnavit Iliacis temporibus apud insulas Æolias, quæ & Vulcaniæ, Italiam inter & Siciliam positæ, Plin. lib. 3. cap. 8 & 9.

4. *Obstrictis aliis.*] Cæteri venti minimè propitii retineantur, unus emittatur Iapyx Virgilio commodus in fines Atticos properanti. Alludit Horatius ad utrem Ulyssi ab Æolo donatum, in quo venti erant inclusi, præter Zephyrum navigationi ejus utilem. Quidam, legunt *obstructis*, sed malè. Homer. modo cit. Odyss. 10. κατέδησε *ligavit*. Virgil. Æn. 1. inclusos carcere ventos pariter canit.

Iapyga.] Ventus ille ex Apuliæ finibus proficiscitur, adversus Eurum flat, idem propemodum atque Caurus, in Græciam proinde ex Italiâ solventibus planè utilis. Vide Gell. lib. 2. cap. 22.

6. *Virgilium.*] Huic cum Poëta nostro familiaritas maxima, ut mirum non abs re videatur, quod nullam fecerit usquam mentionem Lyricorum Principis Heroicorum ille Princeps.

Finibus Atticis.] Attica regio Helladis in angulo Orientali & Australi; ubi longe præ-

Reddas

Reddas incolumem, precor;
Et ſerves animæ dimidium meæ.
Illi robur & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commiſit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti;
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere ſeu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum,

ac tuearis partem dimidiam animæ meæ. Is profectò circa cor habebat lignum treſque æris laminas, qui primus mari ſævo credidit navim frangi facilem, neque metuit Africum violentum cum Boreæ pugnantem, neque Hyadas noxias, neque furorem Auſtri; quo nullus eſt dominator in Adriatico mari potentior, ſive concitare ſive placare fluctus velit. Quod mortis genus formidavit,

ANNOTATIONES.

clariſſima & nominatiſſima civitas caput extollit, *Athenæ omnium doctrinarum inventrices.* Cic. 1. de Orat. n. 13.

8. *Animæ dimidium meæ.*] S. Aug. Confeſſ. lib. 4. cap. 6. *Bene*, inquit, *de amico ſuo dixit quidam*, dimidium animæ meæ: *Nam ego ſenſi animam meam & animam illius unam fuiſſe animam in duobus corporibus: & idcò mihi horror erat vita, quia nolebam dimidius vivere*, &c. altero ſcilicet mortuo. Vide Perſ. Sat. 5. v. 22. & infrà lib. 2. Od. 17.

9. *Illi robur & æs triplex, &c.*] Is habebat cor ligno quovis & ære durius, χαλκεοκάρδιος Theocrit. Idvll. 13. huic ferreum pectus erat, qui primus auſus eſt mari ſe credere, atque ut canit Juvenalis Sat. 12. v. 57.

Ventis animam committe, dolato
Confiſſus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor aut ſeptem, ſi ſit latiſſima tæda.

Sophocles in Antigone ait multa quidem cerni ſtupenda, at nihil magis quàm quod homo fluctus tumidos naviculâ tamen ſubire non formidet. Vide Plin. Proœm. lib. 19.

Robur.] Pro qualibet re duriori uſurpatur. Virgil. Æneid. 7.

Æternaque ferri
Robora.

12. *Primus.*] Tiphys Bœotius, inquiunt, à Pallade edoctus navim primus fabricavit, quæ Argo dicta eſt; eâque Colchicam expeditionem eſt aggreſſus Jaſon. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. Conſtat tamen ante illud tempus fuiſſe navigatum. Teſtis Herodotus de Phœnicibus & Græcis. Ex Athen. lib. 15. cap. 13. Janus navigia primus reperit. Ex Thucyd. & Libanio primi Corinthii naves concinnarunt.

Africum.] Meridionalem ventum, Aquilonibus proinde colluctantem. De eo jam od. 1.

14. *Triſtes Hyadas.*] Ab ſuo *pluere* dictæ ſunt quod pulvias ferant eæ ſtellæ ſeptem in fronte Tauri collocatæ: Latinis Suculæ vocantur. Cic. 2. de Nat. Deor. n. 111.

Rabiem Noti.] A meridie flat Notus, nebuloſus & humidus, & hinc nomen: nam Græce νοτὶς *humor* dicitur. Vide Gell. jam cit. lib. 2. cap. 22.

15. *Quo non arbiter Adriæ Major.*] Ratio patet ex rerum ſitu & naturâ, lib. 3. Od. 3. *Dux inquieti turbidus Adriæ.* Atque hypercriticè Jul. Scaliger, *Auſtrum*, inquit, *præter cæteros ventos ſummum habere imperium in mare Adriaticum ſcribit Horatius: quod eſſe falſum intelliget quiſquis ſciet Adriaticum rectà excurrere in Vulturnum, cujus impetu etiam creſcit Ionio ſubinvecto Adriaticum. Boreæ quoque ſubjectum eſt qui ex alto ſpirat . . . . . Auſter autem ex devexiore parte ſtans Apennino frangitur: quamobrem non ſubruit, ſed radit, &c.* At Parthenius ex Petro Medinâ Hiſpano, qui rei nauticæ & ventorum rationem luculenter inveſtigavit, egregiè Poëtam noſtrum tuetur & vindicat: *Auſtrum*, inquit, *Arbitrum Adriæ rectè ait Horatius.* Nam etſi non omninò in Notum excurrat Adriaticum mare, ut ſcribit Scaliger, nihilominus ita ſe habet, ut non minus ab Auſtro quàm à Vulturno poſſit concitari. Enim verò principales quinque venti duas quartas habent (ita loquuntur Nautæ & ventorum periti) ergo Vulturni quartæ duæ ſunt, una ab Subſolanum, Altera ad Auſtrum reſpicit. Porrò hujuſmodi venti principales & integri octo referuntur; intra quos alii ſunt quos medios vocant, *Non profectò quod majori ſpiritu ac vehementiâ ferantur quam illi, ſed quod in eorum medio deſcribantur.* Itaque tam vehementes eſſe quartas quam principales, perſpicuum ſit. Hæc ille.

Adriæ.] Adria ſeu Adriaticum mare, hodie ſinus Venetus inter Italiam, Græciam, Illyricumque, longè porrigitur ad Septentrionem.

17. *Quem mortis timuit gradum.*] Quidam tres gradus mortis aſſernnt, fatum, genituram, caſum: alii mortis acceſſus intelligunt; certe parum ad rem. Noſtra videatur interpretatio verior quo ſimplicior. Varia naufragorum mortis genera, ſi lubet accipe, fluctibus ſubmergi,

Qui

qui sine lacrymis aspexit pisces *monstrosos nantes, ac mare intumescens, & Acroceraunias rupes naufragiis famosas? frustrà Deus providus terram segregavit à mari disjungendo: si naves scelerate transeunt nihilominus vada minime tentanda. Mortalium genus quidlibet aggredi non veretur, ferturque ad facinora prohibita. Temerarius Iapeti filius populis adduxit ignem facto improbo. Post ignem cœlo subreptum terras invasit macies & frequentia morborum insolita; atque sera necessitas mortis antea dilatæ passum acceleravit.*

Qui siccis oculis monstra natantia, [18]
Qui vidit mare turgidum, &
Infames scopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabili
Terras: si tamen impiæ
Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus
Ignem fraude malâ gentibus intulit.
Post ignem ætherea domo [19]
Subductum, macies, & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique priùs tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

ANNOTATIONES.

à piscibus devorari, ad rupes allidi, vel in scopulos insulamve desertam ejici, ibique omni ope destitutum contabescere & mori. Præterea contingit aliquando navigantes tempestate ingruente dispelli ad barbaras oras, ubi vel ab Anthropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur: quo quidem fati genere tantum non absumpti sunt Orestes & Pylades apud Tauricam regionem. Vide Eurip. Iphigen. in Tauris: item nostras annotat. lib. 3. Od. 4. v. 33. ad eas voces: *Britannos hospitibus feros.* Adde & aliud, navi etiam integrâ, periculum moriendi vel siti vel fame reflantibus & contrariis diu ventis, nimirùm in navigatione longiori: sive cum aqua dulcis jam rara ad dimensum distribuitur siticulosis: sive cùm deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus vel aliorum conspiratione vel sorte assumitur jugulandus, urgente scilicet extrema necessitate, alimento cæteris futurus. Quod nec cogitari potest absque horrore.

18. *Monstra natantia.*] Cete grandia & immania. Juvenal. Sat. 14. v. 283 *Oceani monstra.*

20. *Acroceraunia.*] Excelsi in Epiro montes, quod crebrò fulmine percutiantur eorum fastigia, sic dicti, à κεραυνὸς *fulmen*, & ἄκρον *summum*. Hic designat Horatius Acroceraunium Promontorium Ionio mari imminens, vulgò, *Capo della Chimera*, aliis *Capo della Langueta*. In Epiro situm est, non procul Aboniæ finibus.

21. *Nequicquam Deus abscidit, &c.*] Voluit Deus pericula maris arcere ab hominibus; ipsi vero illis se ultrò committunt. Benè Poëta Græcus ait: Quantò est dulcior mater quam noverca, tantò esse terram mari optabiliorem. Bias autem sapienter dicebat, Nec vivis nec mortuis accenseri navigantes debere.

25. *Omnia perpeti.*] Quælibet agendo patiendoque moliri, ut nihil grave aut arduum videatur.

27. *Iapeti genus.*] Prometheus, de quo posteà Ode 16. & lib. 2. Ode 13. Scribit Theophrastus, idcircò dici Prometheum hominibus dedisse ignem Cœlo dereptum, quia Philosophiam ac lumen vitæ intellectualis, quæ divina est, mortalibus invexit. Ex. Cic. Tusc. 5. & aliis Prometheus Caucaso affixus fingitur, quod ex eo monte altissimo siderum naturam ac motum studiosè contemplaretur: ibique cœlestium cognitioni sedulo incumberet. Et quod exinde fulminum rationem perscrutatus hominibus indicasset, fabulati sunt ignem cœlestem ab eo surreptum ac in terras delatum. Denique vultur seu aquila cor illius vellicans, optimè significat anxietatem animi naturæ arcana rimantis & non sine labore investigantis. Eccles. 1. *In multâ sapientiâ multa indignatio . . . . labor & afflictio spiritus: & qui addit scientiam, addit & laborem.*

29. *Post ignem ætherea, &c.*] Animadverte expressa fabulis Adæ peccatum, peccatique stipendia, mortem, morbos, molestias, &c. ex Hesiodo, cùm ignem furatus esset Prometheus ad animandas statuas è luto à se fictas, iratus Jupiter Pandoram in terras misit, quæ apertâ pyxide mala omnia diffudit.

32. *Tarda necessitas.*] Melioribus seculis vita erat homini diuturnior. S. Cyprian. Ep. 11. S. August. lib. 2. de Civ. cap. 14. Porrò ex sacris codicibus noverant Ethnici productiorem ac longiorem fuisse vitam primis hominibus. Plin. Proœm. lib. 14. *Quando voluptas vivere cœpit, vita ipsa desiit.*

Expertus

Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum eſt.
Cœlum ipſum petimus ſtultitiâ : neque
Per noſtrum patimur ſcelus
Iracundâ Jovem ponere fulmina.

Dædalus per inanem aërem volare tentavit alis homini non conceſſis. Vis Herculis ſibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil eſt hominibus intentatum. Cœlum ipſum affectamus per dementiam. Et noſtris criminibus non finimus Jovem iratum dimittere fulmina.

ANNOTATIONES.

34. *Dædalus,*] Is faber Athenienſis peritiſſimus erat & perquàm ingenioſus, multa quidem invenit : navi primus dicitur vela, malum, antennas impoſuiſſe. Pauſanias in Bœoticis, Plin. lib. 7. cap. 56. jam cit. Inde fabulati ſunt Dædalum pennis ſibi cerâ compactis avolaſſe Minoïa regna fugientem, de quo Virg. Æneid. 6. v. 14. Ov. Metam. 8. Diodor. Sic lib. 5. cap. 13. &c.

36. *Perrupit Acheronta Herculeus labor.*] Is inferorum fluvius pro ipſis inferis non rarò ponitur ſynecd. De Hercule, ejuſque laboribus, alibi nos ; cit. verò Diodor. fusè, lib. 5. cap. 2. &c.

38. *Cœlum ipſum petimus.*] Sic Phaëton, de quo lib. 4. Od. 11. Sic Gigantes, de quibus lib. 2. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 4. &c.

ODE IV. Ad L. SEXTIUM.

Veris deſcriptio : vitæ brevitas : carpendæ voluptates.

SOlvitur acris hyems gratâ vice veris & Favoni ;
Trahuntque ſiccas machinæ carinas :
Ac neque jam ſtabulis gaudet pecus, aut arator igni :
Nec prata canis albicant pruinis.

Aſpera hyems relaxatur jucundâ viciſſitudine veris ac Zephyri : & machinæ deducunt in mare naves ſiccas : jamque nec greges amant ſtabula, nec agricolæ focum : neque prata albeſcunt pruinis candidis.

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos, unica verò ſui generis. Primus quiſque verſus eſt Dactylicus Archilochius heptameter. Quatuor primi pedes ſunt vel dactyli, vel ſpondæi : tres ultimi ſunt trochæi. Sic.

Sōlvĭtŭr | ācrĭs hy | ēms grā | tā vĭcĕ | vērĭs | & Fă | vōnĭ |

Secundus quiſque verſus eſt Archilochius conſtans è penthemimeri Iambicâ. Primus pes ſpondæus vel Iambus : ſecundus ſemper Iambus cum ſyllabâ : tres poſteà ſequuntur trochæi : ſic,

Trăhănt | quĕ sīc | cās | măchĭ | næ că | rīnūs!

Nonnulli tricolon faciunt Odem hanc, & ſic diſtinguunt verſus :

Solvitur acris hyems gratâ vice
Veris & Favoni :
Trahuntque ſiccas, &c.

1. *Solvitur, &c.*] Terra quæ priùs hyeme & frigore conſtricta fuerat, jam reſolvitur & aperitur grato reditu vernæ tempeſtatis : in quâ & areolæ florum explicant ſeſe ; & mare gelu antè præcluſum jam adiri & navigari poteſt. Veris deſcriptionem, ſi lubet, pete Lector, è Virgil. Georg. 2. v. 324. & ſeq.

Favoni.] Favonius, a *fovendo* vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit initio veris. Vid. lib. 3. Od. 1. Annot. ad vocem, *Zephyris.*

3. *Trahuntque ſiccas, &c.*] Jam machinis ad mare ſubducuntur naves quæ per hyemem in ſicco poſitæ fuerant, extra aquam, in navalibus. *Machinæ*, inſtrumenta quibus graviores quæque moles facilius moventur. Nonius Marcel. palangas vocat, & ſic deſcribit : *Palangæ*, inquit, *dicuntur fuſtes teretes, qui navibus ſubjiciuntur, quando attrahuntur ad pelagus ; vel cum ad littora ſubducuntur.*

Jam

Nunc Venus Cytherea Choreas agit ad Lunam ſuper lucentem: Charites verò cum Nymphis pulſant terram modò hoc modo illo pede, dum Vulcanus fervens accendit fornaces operoſas Cyclopum. Nunc juvat caput unguentis delibutum coronave vel myrto virenti, vel flore quem producit tellus aperta. Nunc etiam convenit Fauno ſacrificare in lucis opacis, ſive petat agnam ſive hœdum. Mors pallens æquali pede ferit egenorum caſas atque regum palatia. O fortunate Sexti, breve ſpatium vitæ prohibet nos incipere ſpem diuturnam. Statim urgebunt te tenebræ, & Inferi celebratiſſimi,

Jam Cythereа choros ducit Venus, imminente Lunâ:
Junctæque Nymphis Gratiæ decentes [24]
Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas. (myrto,
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire
Aut flore, terræ quem ferunt ſolutæ; 10
Nunc & in umbroſis Fauno decet immolare lucis,
Seu poſcat agnam, ſive malit hœdum. (nas,
Pallida mors æquo pulſat pede pauperum taber-[23]
Regúmque turres. O beate Sexti,
Vitæ ſumma brevis ſpem nos vetat inchoare longam.
Jam te premet nox, fabulæque Manes,

ANNOTATIONES.

5. *Cytherea.*] Cythera hodie *Cerigo*, Inſula maris Ægæi ad oram Peloponneſi. In eâ templum Veneris antiquiſſimum. Inde *Cytherea* cognomen.

Choros ducit Venus imminente Lunâ.] Novilunii lætitiam & ſacra hic plures notari volunt, ſicut lib. 3. Od. 19. v. 9. At alii Calendas Apriles Veneri ſacras intelligunt, qui menſis ab aperiendo dictus convenit iis quæ initio hujus Odes afferuntur. Alii Calendas Martias accipiunt, ſive matronalia, de quibus Ovid. Faſt. 3. Nam quamquam matronarum erat iſte feſtus, inquit Marcilius, & nihil pertinebat ad viros aufteros quidem & nogotioſos, verùm lætus erat hilarioribus hic quoque nepotulis Veneriis, ut Flacco & ſimilibus, paratis ſemper cantillare partem lætitiæ inter Veneres illas, & gaudentibus ſpectare Nympharum choreas ac mulierum cœtus & choros.

Imminente Lunâ.] Incipientem Lunam intelligunt interpretes modò citati: nobis verò magis placent alii, qui Lunam provectiorem ac deſuper lucentem explicant, adeoque nolunt ipſas hic accipi Calendas vel Martii, vel Aprilis.

6. *Junctæque Nymphis Gratiæ, &c.*] Cum Venere tripudiant & ſaltant Nymphæ, Gratiæ que tres, Aglaia, Euphroſyna, Thalia: Sannazar:

Tum vanibus ſimul implicitis per gramina feſtas
Exercent choreas: alios alioſque reflexus
Inter ſe lætæ repetunt: nunc corpora librant
In ſaltus: nunc mille latus, nunc candida jactant
Brachia, & alterna quatiunt veſtigia planta.

7. *Dum graves Cyclopum, &c.*] Dum Vulcanus in Ætna monte Jovi cudit fulmina æſtate ſequenti vibranda. *Cyclopes* ex Heſiod. Theog. Cœlo Terraque nati; ex aliis, Neptuni ex Amphitrite filii, Vulcano adeſſe miniſtri dicuntur & ferrariam exercere: alii aiunt Siciliæ populos fuiſſe barbaros & prædones. Vide Plin. lib. 7. cap. 2. init. & Virg. Georg. 1. v. 471. & Æn. 8. v. 418. & ſeq. Nomen à κύκλος *circulus*, & ὤψ *oculus*, quod unum haberent oculum in fronte inſtar circuli.

Virgil. de Polyphemo, Æn. 3, v. 635.

Telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torvâ ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbææ lampadis inſtar.

8. *Vulcanus.*] Is Junone Joveque natus, ob deformitatem dejectus eſt ab iis in inſulam Lemnum, claudus è caſu factus; ubi officinam inſtituit ferrariam, quam tamen alii collocant in Ætna monte apud Siciliam; alii in Hierâ quæ una eſt è Vulcaniis inſulis.

9. *Nunc decet aut viridi, &c.*] De myrto, deque coronarum & unguentorum uſu in conviviis apud veteres celebri, plura dicam poſtea. Vide ultimam Oden hujus libri.

11. *Fauno.*] Huic ruris Deo ſacrificabatur Idibus Februarii ex Ovid. Faſt. 2. Nimirum placabatur initio veris, ut propitius eſſet gregibus, qui tum foras incipiunt pabulatum educi. De illo Dionyſius Halicarn. lib. 1. Cic. de Naturâ Deor. 2. Nide & lib. 3. Od. 18. v. 1. Annot.

12. *Seu poſcat agnam.*] Legunt alii, *agna*, *&c.* & magis Latinitati & elegantiæ congruum volunt. Certè nodus in ſcirpo.

13. *Pallida mors æquo, &c.*] Claudian.

Omnia mors æquat.

14. *O beate Sexti.*] Lucius Sextius, vel Seſtius, ille eſt qui tam fidelem Bruto etiam profligato amicitiam ſervavit, ut & probaretur ab Auguſto, & Conſul poſt ipſum fuerit ſubſtitutus cum Cn. Calpurnio Piſone, ann. U. C. 730. Vide Dion. lib. 43. Sigon. &c.

15. *Vitæ ſumma brevis, &c.*] Non debemus mortales vitam ſperare diuturnam.

16. *Nox.*] Mors, tenebroſique Inferi. Infra Od. 28. *Omnes una manet nox.*

Fabulæque manes.] Infernales Dii per antiphraſin *Manes*, id eſt, boni dicti, ſæpius uſurpantur pro ipſis Inferis, de quibus tam multa fabulantur & jactant. Vide Epod. 5. v. 94.

Et

Et domus exilis Plutonia: quò simul meâris,
Nec regna vini sortiere talis,
Nec tenerum Lycidam mirabere, quo calet juventus
Nunc omnis, & mox virgines tepebunt.

& Plutonis domus levis, ad quam ubi deveneris, neque talorum jactu eliges regem convivii, neque admiraberis Lycidam delicatulum, cujus amore ardent jam cuncti juvenes & paulò post puellæ ferveſcent.

ANNOTATIONES.

17. *Domus exilis.*] Plutonis domum, angustam ob frequentiam animarum eò descendentium, nonnulli interpretantur. Sed melius alii referunt ad exilitatem umbrarum sive animarum oculos fugentium. Homer.

Νεκύων ἀμένηνα κάρηνα.

Capita mortuorum levia & evanida.
Virg. Æneid. 6. v. 269.
Domos Ditis vacuas & inania regna.

Quo simul mearis.] Cùm illuc perveneris, jam non licebit luxuriari, indulgere genio, convivia celebrare, &c.

18. *Nec regna vini sortiere talis.*] In conviviis eligebant veteres regem, seu bibendi magistrum, cui parebant convivæ omnes: eaque electio fiebat sorte & talorum jactu. De eo nos amplius lib. 2. Od. 7. 25. ad ea verba, *Quem Venus arbitrum dicet bibendi?* Meminit Plautus Asinar. Scen. 14. Curcul. Scen. 6. Stich. Scen. 12. Cicer. in Verrem. 5. *Iste Prætor severus ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam paruisset, iis legibus quæ in poculis ponebantur, obtemperabat:* Plutarchus in Apophthegm. refert Agesilaum in compotatione magistrum convivii sorte creatum requirenti pocillatori, quantum cuique ministraret vini, respondisse: *Si multum vini adest, quantum quisque petierit: si parum, ex æquo omnibus.* Cornel. Tacit. Annal. 13. festis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra regnum lusu sortientium, evenerat ea sors Neroni. Hic itaque convivii præfectus & rex dictus est. Arrian. in Epicteto, in Saturnalibus sortitione facta, Rex ita jubet: *Tu bibito, tu infundito, tu abito, tu venito.*

Talis.] De talis ac tesseris jam disserui ad Pers. Sat. 3. vers. 48. & 49. dicam & aliquid ad lib. 2. Od. 7. v. 25. De his accurate Meursius.

19. *Tenerum Lycidam.*] Formosum puerum, quem deperibat Sestius.

20. *Tepebunt.*] Missâ quorundam interpretatione subtiliori, sic explico: puellæ mox inardescent amore Lycidæ pueri, cum adoleverit,

ODE V. Ad PYRRHAM.

Miseros esse amatores Pyrrhæ; se ex ejus illecebris velut è naufragio enatâsse.

QUis multâ gracilis te puer in rosâ
Perfusus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam,

[21] *Quis adolescens exilis, delibutus unguentis suaveolentibus, te amplectitur, ô Pyrrha, multas inter rosas sub jucunda specu? Cujus gratiâ flavos crines nodo colligis*

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est tricolos tetrastrophos. Priores duo versus Asclepiadei sunt, ut in Ode primâ, *Mæcenas atavis edite regibus.*

Tertius quisque est Pherecratius heroïcus trimeter. è spondæo, dactylo, spondæo: sic;

Grātō | Pyrrhă sŭb | āntrō |

Quartus est Glyconius, qualis est iste Odes præcedentis,

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Quis multâ, &c.*] Merum nectar esse hanc Oden, agnoscit Scaliger Hypercrit.

Gracilis.] Tenuior, non obesus. Gallicè *de belle taille.* Ang. slender-waisted. Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. *Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student demissis humeris esse vincto corpore, ut graciles sient. Si qua est habitior paulo; pugilem esse aiunt, deducunt cibum. Tametsi bona est natura, reddunt curaturæ junceas.*

3. *Pyrrha.*] Meretrix formosa.

Sub antro.] Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, &c.*] Ex more puellarum Lacænarum. Vide lib. 2. Od. 11. in fine.

Simplex

quatu ſimplex? Eheu quoties deplorabit violatam *à te fidem, Deoſque inconſtantes, & non aſſuetus ſtupebit mare ſævum atris procellis, qui te nunc amabili petitur, facilè confiſus te fore ſemper vacantem, ſemper gratam, ignorans ventos inſtabiles? O infortunati, quibus haud expertis, fulget! murus ſacratus oſtendit me tabellam ex voto, & veſtes madidas affixiſſe in æde Numinis mari dominantis.*

Simplex munditiis? Heu, quoties fidem,
Mutatoſque Deos flebit, & aſpera
Nigris æquora ventis
Emirabitur inſolens,
Qui nunc te fruitur credulus aureâ, [24]
Qui ſemper vacuam, ſemper amabilem
Sperat, neſcius auræ
Fallacis! Miſeri quibus
Intentata nites. Me tabulâ ſacer
Votivâ paries indicat uvida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta maris Deo.

ANNOTATIONES.

5. *Simplex munditiis.*] Veſtes non habens nimis exquiſitas aut magnificas: ſine mundo muliebri. Terent. Phorm. 1, 2, 54. *Virgo pulchra, & quo magis diceres, nihil aderat adjumenti at pulchritudinem. . . . . Veſtitus turpis, &c.*

6. *Mutatoſque Deos.*] Venerem, Cupidinem, antea faventes, poſtmodum verò contrarios.

Aſpera nigris æquora, &c.] Allegoriam adverte perpulchram. Plaut. Aſin. 1, 2, 8. *Mulier mare aterrimum.* Sicut in mari ventus, ita ſæpe amantis animus derepente mutatur.

8. *Emirabitur.*] Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profectò ratione.

Inſolens.] Inſuetus. Cicer. de Orat. 1. *Ea requiruntur à me, quorum ſim inſolens & ignarus.* Cæſar. Bell. Civ. lib. 2. cap. 36. *Erat in oppido, multitudo inſolens belli, diuturnitate otii.*

9. *Aureâ.*] Pretioſa veluti aurum, chara, optabili.

10. *Semper vacuam.*] Alios amatores non habentem.

11. *Neſcius auræ fallacis.*] Nondum ſciens quam crebra ſint amantium perjuria. Virg. Æneid. 4. v. 570.

Varium & mutabile ſemper
Fœmina.

12. *Miſeri quibus, &c.*] Eheu quam ſunt infelicis ii qui te amant, neque norunt quàm ſis futura paulò poſt acerba & immitis!

13. *Me tabulâ ſacer, &c.*] Ego quidem tali e naufragio evaſi, nec impunè. Pyrrham deperii ego quoque; ſævam expertus, poſt multa mala tantum non perii.

Tabulâ ſacer, &c.] Solebant naufragi pro ſervatâ vitâ gratias referre Diis, imprimiſque Neptuno: unde & in ædibus ſacris appendebant tabellam: in qua depictum erat ſuum naufragium: item veſtimenta in quibus enatarant. Virg. Æneid. 12. v. 769.

Votas ſuſpendere veſtes.

Juvenal. Satir. 12. v. 27.

Votivâ teſtantur fana tabellâ.

ODE VI. Ad AGRIPPAM.

Bellicas ejus laudes a Vario ſcribi oportere : ſe eſſe conviviis tantùm & amoribus canendis aptum.

SCriberis Vario fortis, & hoſtium [1]
Victor, Mæonii carminis alite, [26]
Quam rem cumque ferox navibus, aut equis

Varius Homerici cantûs ales te dicet ſtrenuum, victorem hoſtium, & quicquid militet, te imperante,

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt dicolos tetraſtophos. Tres primi verſus Aſclepiadei, qualis iſte,

Mæcenas atavis edite regibus.

Quartus quiſque verſus eſt Glyconius, ut

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Scriberis Vario, &c.*] Res à te in bello præclare geſtas deſcribat ſummus quiſq; Poeta ; non ego tenuis. Obſerva, lector, quemadmodum ſe Horatius eximit a triviali laudantium conſuetudine, qui ſe belle feciſſe exiſtimant, cum per ſingula laudum capita diligenter, ne dicam inſulſe, ierint.

Vario.] L. Varius Poeta non e vulgo ſcripſit Auguſti Panegyricum, Tragœdias, & alia quædam : Thyeſtem ejus cuilibet Græcorum poſſe comparari affirmat Quintil. l. 10. ad nos pervenerunt pauca tantum fragmenta. Macrobius l. 6. c. 1. Virgilium è Vario nonnulla imitatum oſtendit : hoſque illius refert verſus de Morte.

Vendidit hic Latium populis, agroſq; Quiritum
Eripuit : fixit leges pretio, atque refixit.

Item,

Incubet & Tyriis, atque ex ſolido bibat auro.

Item,

Quem non ille ſinit lentæ moderator habenæ
Qua velit ire ; ſed anguſto prius ore coercens,
Inſultare docet campis ſingitque morando.

Item, c. 2.

Cui canis umbroſam luſtrans Gortinia vallem
Si veteris potuit cervæ comprendere luſtra ;
Sævit in abſentem, & circum veſtigia luſtrans,
Æthera per nitidum tenues ſectatur odores.
Non amnes illam medii, non ardua tardant ;
Perdita nec ſeræ meminit decedere noctis.

Nonnulli ex Servio perperam ſcribunt hunc eſſe Varium, cujus meminit Virgilius Ecl. 9. verum hallucinantur. Illic enim legere oportet, *Neque adhuc Varo videor digna dicere :* ſicut eſt paulo ante : *Vare, tuum nomen.*

Fortis & hoſtium Victor.] Veil. Paterc. lib. 2. *M. Agrippa virtute nobiliſſimus, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 1. init. *M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiæ, & victoriæ ſocium geminatis Conſulatibus extulit ; mox defuncto Marcello generum ſumpſit,* Auguſtus nempe. Senec. Epiſt. 94. *M. Agrippa vir ingentis animi, qui ſolut ex his quas civilia bella claros potentesque fecerunt, felix in publicum fuit, dicere ſolitus erat, multum ſe huic debere ſententiæ :* Concordiâ parvæ res creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur.

2. *Mæonii carminis alite.*] *Alite,* quaſi volucri grandiore, ſeu Cycno, carmen ſublimem pariter & ſonorum tollente. Sic Theocrit. Poetas vocat ὄρνιθας μουσῶν, *aves muſarum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite,* pro penna, calamo, ſtylo. *Mæonii carminis.* Mæonis filius, aut fortaſſe e Mæonia regione Aſiæ Minoris, urbe Smyrna oriundus erat Homerus, qui heroici carminis Princeps & quaſi Deus. Hinc Mæonium carmen pro Epicæ, Heroicæ, eximiæ Poeſeos facultate & ſpiritu, quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus, aut equis.*] Seu navali ſeu terreſtri prælio, terra marique.

Equis.] Nam Gallos Germanoſque equitatus robore præſtantes debellarat Agrippa. Appian. lib. 5. Bell. Civil. Sext. Pompeium vicerat : res præclare geſſerat in Hiſpania, Thracia, Germania ; ac ſecundus Romanorum tranſgreſſus Rhenum fuerat : quare detulit ei triumphum Auguſtus Cæſar. Dio. lib. 48. *Navibus*] Veil. Paterc. cit. lib. 2. *Ædificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibuſque aſſueſcendo certaminibus, atque exercitationibus, præfectus eſt M. Agrippa, virtutis nobiliſſimæ, labore, vigilia, periculo invictus, parendiq; ſed uni ſcientiſſimus, aliis ſane imperandi cupidus, & per omnia extrà dilationes poſitus, conſuliſq; facta conjungens.* Et poſtea, *Inſigne claſſicæ coronæ, quo Romanorum nemo unquam donatus erat, hoc bello Agrippa ſingulari virtute meruit.* Meminit & Virgil. Æneid. 8. v. 683.

Parte alia, ventis & Diis Agrippa ſecundis
Arduus agmen agens ; cui belli inſigne ſuperbum
Tempora navali fulgent roſtrata corona.

Sueton. Octav. cap. 25. *M. Agrippam in Sicilia poſt navalem victoriam cæruleo vexillo donavit.* huc & pertinet cuſus duplex denarius, quorum

fortiter egerunt navibus aut equis? nos, ô Agrippa, nec ista scribere, neque acrem iram Achillis cedere nescientis, nec errores maritimos Ulyssis dolosi, neque familiam crudelem Pelopis, parvi magna non tentamus; dum verecundia, & musa cytharæ non bellicosæ præses me prohibet laudes eximii Cæsaris atque tuas imminuere tenuitate ingenii. Quis poterit celebrare, ut decet, Martem armatum lorica adamantina, vel Merionem pulvere Trojano sordidum, vel Diomedem æqualem Diis auxilio Minervæ? Nos epulas; nos certamina canimus puellarum sectis unguibus ferocium adversus adolescentes; sive liberi sumus, sive ardemus amore aliquo, more nostro *inconstantes.*

Miles, te duce, gesserit.
Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem
Peleidæ stomachum, cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulyssei,
Nec sævam Pelopis domum [27]
Conamur, tenues grandia: dum pudor,
Imbellisque lyræ Musa potens vetat
Laudes egregrii Cæsaris, & tuas
Culpa deterere ingeni.
Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne scripserit? aut pulvere Troïco
Nigrum Merionem: aut ope Palladis
Tydeiden Superis parem?
Nos convivia, nos prælia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus vacui; sive quod urimur,
Non præter solitum leves.

ANNOTATIONES.

unus hinc Augusti caput præferebat, illinc Agrippæ cum civica & rostrata corona. Alter exhibebat una parte Agrippæ caput rostrata corona exornatum, in aversa vero Neptunus Delphinum manu dextra gestans effictus erat.

4. *Te duce.*] Vell. cit. *Navali primo prælio apud Mylas, ductu Agrippæ pugnatum prospere.* Vide Plin. lib. 16. cap. 4. Appian. & Dion. jam cit. Oros. lib. 6. cap. 15, &c.

5. *Gravem Peleidæ stomachum, &c.*] Achilles Pelei filius, *iracundus, acer, inexorabilis, nihil non armis arrogans*, ut ait noster ad Pison. nec cedit Græcorum legatis, nec Agamemnoni exercituum summo imperatori ac regnum regi: sed nec Diis quidem. Nam & Apollini Hectorem protegenti minas intentat. Hom. Iliad, 10.

7. *Cursus per mare.*] Longam illam navigationem Ulyssis. *Duplicis*, subdoli, fallacis. Græcis διπλοῦς, *duplex*, aliud nempe dicens, aliud sentiens. Legunt aliqui *cursus duplices* cum Prisciano l. 1. & 7. referuntque ad Ulyssis navigationem per Oceanum, & mare Mediterraneum; vel ad bis decennalem cursum: sed apage. Animadverte, lector, Homero delatum honorem, cujus est Ilias de Achille, Odyssea de Ulysse.

8. *Sævam Pelopis domum.*] Tot homicidiis funestam. Pelops à Tantalo patre, Atreus & Agamemnon ab Ægistho, Clytemnestra ab Oreste filio cæsi sunt. Adde Thyestis liberos jugulatos ab Atreo, ipsique patri appositos in cibum, quod Sol ne videret refugisse dicitur. Horatius notare vult hic Thyestem eximio artis Tragœdiam à Vario, ut jam ante dixi, compositam.

9. *Tenues grandia.*] Modestiam Horatius commendat suam.

10. *Imbellisque lyræ.*] Atqui rebus etiam gravioribus idoneos versus lyricos, præsertim Alcaïcos, ostendit Pindarus; nosterque ipse plurimis Odis, maxime vero 4, 14, 15. lib. 4, &c. ad Pisones denique sic scribit:

Musa dedit fidibus Divos puerosque Deorum
Referre.

13. *Martem tunica, &c.*] Viros militares lorica armatos forti & dura, instar adamantis: vel ipsum Martem, quem Homerus ærea induit lorica.

14. *Pulvere Troïco Nigrum.*] In acie acriter dimicantem, & non indecoro pulvere Trojani campi co-opertum & quasi nigrum.

15. *Merionem.*] Quemlibet virtute bellica glorioſum, Merionis similem; apud Græcos tam inclyti, ut Marti par jactaretur. Homer. Iliad. 13.

15. *Ope Palladis Tydeidem Superis parem.*] Diomedem Tydei filium, quem sua Pallas ope semper juvit, Diisque non inferiorem præstitit, ut & Mars & Venus ab eo vulnerati referantur: quin & immortalem fecit, & numero Castorum ascripsit, Iliad. 5. v. 335. 857. Pindar. Nem. Virgil. Æneid. 11. 276.

——*Ferro cœlestia corpora demens*
Appetit, & Veneris violavi vulnere dextram.

17. *Nos convivia, &c.*] Nos res ludicras & tenuiora argumenta tractare duntaxat & canere amamus.

ODE

ODE VII. Ad MUNATIUM PLANCUM.

Aliis aliæ placent regiones; sibi verò præ cæteris Tiburtina. Vino deluendæ solicitudines.

LAudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen, [28]
Aut Ephesum, bimarisve Corinthi [29]
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos

Alii laudabunt illustrem Rhodum, vel Mitylenen, vel Ephesum, aut muros Corinthi inter duo maria positæ, aut Thebas Baccho, vel Delphos Apollini

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Hexameter heroïcus: quinque primi pedes sunt vel spondei vel dactyli. Alter quisque versus est Dactylicus tetrameter, quatuor ultimos habens pedes versûs Hexametri sive Heroïci.

1. *Laudabunt alii.*] Elegans est versibus hæc Ode, quam è duabus coaluisse volunt quidam: nimirum novæ Odes initium statuunt ad hæc verba: *Albus ut obscuro, &c.* Veteres codices adstipulantur, præfigentes istis novum hunc titulum; *Cohortatur Plancum ad bilariter vivendum.* Quicquid sit, tota est ad L. Munatium Plancum, cujus patria Tibur, aut qui saltem villam habebat Tiburi proximam, proindeque ab Horatiano prædio non longe remotam. In priori Odes parte, per comparationem, Tiburtinæ regionis amœnitatem extollit Poëta; & alterâ Plancum hortatur ut vino curas abstergat: utiturque exemplo viri fortis; Teucri nimirum, qui graviores animi ægritudines vino temperavit. Vide postea Annot. ad vocem *Plance.*

Claram Rhodon.] Rhodus insula Minoris Asiæ, ad Cariæ oram, emporium est nobile. *Clara* certè pridem, tum ob Colossum sive Statuam Solis septuaginta cubitis altam, & inter orbis miracula numeratam: tum propter ingentem signorum numerum; atque *operum nobilitatem*, ut ait Gell. lib. 7. cap. 3. tum quia nunquam tot nubibus cœlum obducitur, quin aliquâ horâ Sol ibi cernatur, quod asserit Plin. lib. 2. cap. 42. Adde urbium pulchritudinem, portuum commoditatem, aëris salubritatem. Strabo lib. 14. scribit Rhodum ita præstare cæteris, ut nullam possit huic parem, nedum meliorem commemorare. Vide Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 13. nec prætermittendum est, Rhodum mitti solitos Romanos juvenes, discendæ facultatis oratoriæ gratiâ. Eò Tullius ipse adiit, quem lege ad Attic. lib. 2. Epist. 1. & in Bruto, n. 51. uon sic loquitur: *Hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem, nec celeritate nec copiâ; sed parum pressi & nimis redundantes. Rhodii sanniores & Atticorum simil ores.* Anno salutis reparatæ 1300. Equites Hierosolymitani eam invaserunt, indeque Rhodii appellati; servarunt ad ann. 1522. quo à Turcis pulsi Melitam concessere, exinde Melitenses cognominati.

Mitylenen.] Hæc urbs Lesbi insulæ, cui & eadem appellatio, v. *Metelin*, a Cicerone commendatur Agrar. 2. *Et naturâ, & situ, & descriptione ædificiorum, & pulchritudine in primis nobile Mitylenæ; agri jucundi & fertiles, &c.* Vide & Strab. lib. 13. & Vitruv. lib. 1. cap. 6. ubi scribit eam urbem; *Eleganter & magnificè ædificatam, sed non prudenter positam. In ea quippe, dum flat auster, incolæ ægrotant; dum Caurus, tussiunt; cum septentrio, in salubritatem restituuntur.* Adde ei regioni claritatem è natalibus Pittaci, qui unus è septem Græciæ Sapientibus, Alcæi Poëtæ, aliorumque illustrium hominum.

2. *Ephesum.*] Asiæ Minoris ista civitas in Ionia sita est ad littus maris Ægæi & sinus Ionii, versûs ostia Caystri fluminis: portum habet valde commodum, arcemque munitissimam. In ea celebratum est Concilium generale tertium anno Salutis reparatæ 431. sub Cælestino Papa, adversûs errores Nestorii hæresiarchæ. Olim claruit Ephesinæ Dianæ templo toto orbe celebri: ab Amazonibus condita etiam fertur.

Bimarisve Corinthi Mœnia.] Corinthus hodie *Coranto*, urbs Peloponnesi, in Isthmo est media sita, inter duo maria, Ægæum & Ionium; unde *Bimaris* dicitur: ære & figulina celebratur: *Totius Græciæ lumen* vocat Cic. pro lege Manil. & Agrar. 2. n. 86. ita scribit: *Posita Corinthus in angustiis atque in faucibus Graciæ, sic ut terræ claustra locorum teneret, & duo maria navigationi diversa pæne conjungeret, cum pertenui discrimine separentur.* Luxuriæ vero infamiâ laboravit, adeò ut Corinthiari dicerentur qui impudice viverent. Lippis atque tonsoribus audita Laïs meretrix ibidem famosa, tamque pretiosa, ut Demosthenì sui copiam non nisi decem millibus drachmarum vendere vellet; quapropter abstinuit ille, & respondit, *Tanti non emo pœnitere.* Ex illa natum est adagium: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

3. *Baccho Thebas.*] Cadmus ædificavit eam urbem in Bœotia, nobilitavit maxime Bacchus ibi natus. Apollodor. lib. 3.

Apolline Delphos.] Parnassi juga, fons Castalius, at præ omnibus oraculum Apollinis, efferunt Delphos. Solin. Strabo lib. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Delphi*, inquit, *orbis umbilicus,*

insignes, vel Tempe Theſſalica. Sunt Poëtæ, *quorum unicus labor eſt laudare carmine continuo civitatem inervæ caſtæ, ac præferre olivam foliis undequaque collectis. Plerique in honorem Junonis commendant Argos equis nutriendis idoneum, ac Mycenas divites. Me nec Sparta* illuſtris ob *patientiam, nec ager Lariſſæ fertilis tam afficit,*

Insignes, aut Theſſala Tempe.
Sunt quibus unum opus eſt intactæ Palladis urbem
Carmine perpetuo celebrare, & [30]
Undique decerptæ frondi præponere olivam.
Plurimus, in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, ditéſque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Lariſiæ percuſſit campus opimæ,

ANNOTATIONES.

commune omnium oraculum, in alto Parnaſſo, urbe non mœnibus ſed abruptis rupibus munita, arduo ac difficili aſcenſu. Templum Apollinis cultu & religione longe celebratiſſimum intra urbem non manu exſtructa ſed nativa præcipitia, munivere. Hæc ille. Admirabilem porro Gallorum ſtragem Brenno duce Delphos impie oppugnantium, Apollinemque ſeſe acriter vindicantem, lege apud Juſtinum lib. 24.

4. *Theſſala Tempe.*] Horum in Theſſalia locorum tanta fuit amœnitas, ut ſi quæ deinceps regio celebraretur, amœna velut Tempe diceretur. Illic Peneus fluvius inter Oſſam & Olympum decurrebat; colles erant dextra lævaque molliter incurvi, nemoroſæ convalles, &c. Vide Solin. Strab. lib 9. Ælian. lib. 3. init. &c. nos iterum noſtea Od. 21. & lib. 3. Od. 1.

5. *Sunt quibus unum opus eſt, &c.*] Sunt Poetæ qui ſemper canunt Athenas & olivam Palladi ſacras, nihilque norunt ſcribere præter Neptuni ac Minervæ certamen de nomine Athenis imponendo: hujuſque in illum victoriam; cum, Neptuno equum proferente, Pallas oleam quæ præſtantior viſa & judicata eſt, produxiſſet.

Palladis urbem.] Athenæ quidem omnis doctrinæ parentes; Pallas autem ſeu Minerva ſcientiis præeſſe cognoſcitur: non ergo mirum ſi urbs iſta illius veluti propria cenſetur. Quod ſi fabulari juvat, vid. Apollodor. lib. 3. Hygin. &c.

6. *Carmine perpetuo.*] Cyclicum carmen docte Heinſius intelligit, quod perpetua ſerie complectatur laudes Athenarum, &c. De eo dicam in Epiſt. ad Piſon. v. 136. ubi *ſcriptor cyclicus.*

7. *Undique decerptæ frondi, &c.* Ut præ cæteris urbibus Athenas, ſic & olivam præ omnibus arboribus efferre. Scilicet ea eſt, quam Tull. de Leg. 1. init. laudat ita ſcribens: *Nullius autem agricolæ cultu ſtirps tam diuturna, quam Poetæ verſu ſeminari poteſt.* Ex vet. Cod. nonnulli hic legunt, *Undique decerptam fronti præponere olivam:* intelliguntque tonſiles coronas, id eſt, circumcirca detonſas, ut ſint foliis brevioribus atque ornatioribus: quo videtur pertinere quod ait noſter lib. 1. Epiſt. 19.

At ne me foliis ideo brevioribus ornes,

Alii explicant, ex omni loco & materia colligere, quod in Palladis Athenarumque & olivæ, quæ ad Palladem præcipuo jure pertinent, laudes coveritatur. Denique *fronti præponere olivam,* interpretantur ex oliva ſibi coronam texere, eaque frontem exornare. Verum prima lectio atque interpretatio magis arridet: eamque ſequi doctiores jam aſſuevere.

8. *Plurimus, in Junonis honorem, &c.*] Plerique amant celebrare Argos equis nutriendis aptum, ob læta paſcua urbi circumjecta, vel Mycenas auro & divitiis inſignes, Agamemnonis regni ſedem inclytam. Vide Strab. lib. 8. Sophocles in Electra, πολυχρύσους Μυκήνας vocat. *In Junonis honorem,* quia in utraque urbe iſta Juno præcipue colebatur.

10. *Me nec tam patiens Lacedæmon, &c.*] Me Horatium nec Lacedæmon, nec Lariſſa æque movet & afficit, ut domus Albaneæ, &c.

Patiens Lacedæmon.] Hæc Peloponneſi urbs Laconiæ caput ad Eurotam fluvium poſita, dicta eſt & Sparta, hodie *Miſitra:* ſervitutis olim impatiens, at malorum tolerantiſſima; ut *Spartana generoſitas & patientia* in proverbium abierit. Spartani liberos ad ſeveram omnem diſciplinam inſtituebant. Cic. Tuſcul. 5. n. 77. *Pueri Spartiatæ non ingemiſcunt verberum dolore laniati. Adoleſcentium greges Lacedæmone vidimus ipſi incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, unguibus, morſu denique, ut exanimarentur priuſquam ſe victos faterentur.* Idem Tuſcul. 2. n. 34. *Spartiæ verò pueri ad aram ſic verberibus accipiuntur ut multus è viſceribus ſanguis exeat, nonnunquam etiam ad necem; quorum non modò nemo exclamavit unquam, ſed ne ingemuit quidem.*

11. *Lariſſæ campus opimæ.*] Urbs Theſſaliæ Lariſſa, agris perquam fertilibus gloriabatur: cum vero proxima Phthiæ, quæ Achillis patria; inde factum ut Lariſſeus ille ſæpius dictus ſit.

Quam

Quàm domus Albunæ reſonantis,
Et præceps Anio, & Tiburni lucus & uda
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obſcuro deterget nubila cœlo
Sæpe Notus, neque paturit imbres
Perpetuos: ſic tu ſapiens finire memento
Triſtitiam, vitæque labores
Molli, Plance, mero; ſeu te fulgentia ſignis
Caſtra tenent, ſeu denſa tenebit [32]
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patrémque

quam fons Albunæ perſtrepentis, & Anio cadens, & nemus Tiburni, & pomaria rivulis decurrentibus irrigua. Quemadmodum Leuconotus aliquando nubibus expurgat cælum caliginoſum, nec pluvias parit ſemper; ita, Plance, recordare prudens imponere finem mœrori & vitæ laboribus bibendo vinum ſuave. Teucer fugiens patrem atque Salamina

ANNOTATIONES.

12. *Domus Albuneæ reſonantis.*] Albunea Nympha, quæ & Sibylla Italica Tiburi colebatur, atque lucum & fontem ſacrum habebat. Virgil. Æn. 7. v. 82.

Lucuſque ſub alta
Conſulit Albunea, nemorum quæ maxima ſacro
Fonte ſonat.

Lactant. l. 1. c. 5. *Tiburtem Sibyllam dicunt nomine Albuneam, quæ Tiburi colitur ut Dea, juxta ripas amnis Anienis, cujus in gurgite ſimulacrum ejus inventum eſſe dicitur, tenens in manu librum, cujus ſacra Senatus in Capitolinum tranſtulerit.*

13. *Præceps Anio.*] Strabo lib. 5. *In Romæ conſpectu ſunt Tibur, Prænefte, & Tuſculum. Tibur quidem Herculeum, & Cataractæ, ſive d ſcenſus quem facit Anio, ubi navigabilis eſſe incipit, cum e ſublimi in profundam vallem præceps defertur, & per vicina urbi nemora.* Dionyſ. Halicarn. lib. 5. refert Anienem ex urbe Tibure effundi per excelſum ſcopulum, atque in planitiem ferri Romanorum ac Sabinorum, utrorumque diſterminando regionem, ac denique in Tiberim influere, aſpectu quidem jucundum & pulchrum, potu vero etiam gratum.

Tiburni lucus.] Tiburnus Tiburis conditor, vicinis quoque nemoribus dat nomen.

Uda Mobilibus pomaria rivis.] Legunt quidam *nobilibus*, intelliguntque Albulas & Labanas aquas ſalubritate nobiles, de quibus Strabo lib. 5. alii *mobiles* interpretantur ductiles rivos. Item legunt *pomœria*, referuntque ad Tibur, cujus muros alluit & rigat Anio.

15. *Albus ut obſcuro, &c.* Non ſecus ac Leuconotus, (λευκὸς *candidus*, νότος *notus*) Ventus iſte a meridie ſpirans, nonnunquam ſerenitatem affert, quamvis ſæpe imbres pariat: ita licet Reipublicæ curam geras ſemper, interdum hilaritati vacare debes, & animum vino recreare tantiſper, ne illum nimiæ obruant ſolicitudines.

18. *Triſtitiam.*] Si rei cura privatæ comites habeat ægritudines aliquando magnas; certe Reipublicæ fere ſemper maximas.

19. *Plance,*] L. Munatius Plancus maximis honoribus functus eſt, conſulatu cum M. Æmilio Lepido, Cenſura, &c. Nulla re autem nobis quidem videatur illuſtrior, quam quod Lugdunum nobiliſſimam Romanorum in Gallia coloniam condiderit, dum Galliæ Comatæ præfectus eſſet: ſunt tamen qui eam urbem longe antiquiorem aſſeverent. Is porro non leves putandus labores exhauſiſſe in tot civilibus tumultibus, quibus imperium Romanum ſuo tempore concuſſum eſt, atque in tot rerum mutationibus. Ipſe nimirum a Senatu primum ſtetit, deinde ad M. Antonium defecit, poſtea ad Auguſtum Cæſarem tranſfugit Vell. Paterc. lib. 2. Extant Ciceronis ad Plancum iſtum, & Planci ad Ciceronem epiſtolæ perelegantes.

Seu te fulgentia ſignis, &c.] Sive ſis militiæ, ſive domi, & in villa tua Tiburtina. *Fulgentia caſtra.* Cornel. Tac. Annal. 13. *Fulgentibus Aquilis, ſigniſque, & ſimulacris Deûm in modum templo.* Porro ſigna militaria ſeu vexilla ſunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, &c. Vide Veget. de Re Milit. lib. 2. cap. 13. & lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 10. cap. 4.

21. *Tiburis umbra tui.*] Denſum notat villæ nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vida poſtea Od. 18. & lib. 2. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina, &c.] Exemplo Teucri fortiter adverſa ſuſtinentis, hortatur Plancum ut pariter fortis ſit in fortunæ viciſſitudine, vinoque, ut ille, depellat curas.

Salamina patremque cum fugeret.] Poſt expeditionem Trojanum reverſus in patriam Teucer a Telamone patre repulſus eſt, dolente & indignante quod Ajacem fratrem non reduxiſſet. Proficiſcentibus enim mandarat, ne alter ſine altero rediret. Atqui Ajax ſe ipſe interemerat, iratus quod Achillis arma Ulyſſi potius quam ſibi fuiſſent adjudicata.

Salamina.] Salamis, hodie *Coluri*, urbs & inſula maris Ægæi, in ſinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Egina*, inter Atticam & Peloponneſum. Illic regnavit Telamon, Ajacis & Teucri pater.

dicitur nihilominus caput vino madidum cinxisse corona populea, sic allocutus mœrentes amicos: ô socii & comites, peregemus quocunque nos dicat fortuna patre benignior. Nil non speravimus auctu & auspiciis Teucri. Nam Phœbus certidicus sollicitus est accipere sedes Salamina nova terra. O viri fortes & sapius dei fiore meliores, perpessi, jam vino mærorem detergite, cras iterum navigabimus magnum mare.

Cum fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populea fertur vinxisse corona,
Sic tristes affatus amicos:
Quo nos cunque feret melior fortuna parente,
Ibimus, ô socii comitesque.
Nil desperandum Teucro duce, & auspice Teucro;
Certus enim promisit Apollo,
Ambiguam tellure novâ Salamina futuram. [33]
O fortes, pejoraque passi
Mecum sæpè viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

ANNOTATIONES.

22. *Lyæo.*] Cognomen est Bacchi, a λύω, *solvo*, quia metu & curis virum liberat. Horat. Epist. 15. lib. 1.

Genio est mihi lenis requiro
Quod curas abigat.

Ovid. Art. Am. 1, 237.

Vina parant animos.
Tunc dolor, & curæ, rugaque frontis abit.

23. *Tempora populea fertur vinxisse corona.*] Ita se Teucer instituit adversus mœrores. Vinum sumit; populea se corona redimit, seu quod Herculi sacrificet sic ornatus ex more; seu ad significandam animi fortitudinem. Nam hujus symbolum est populus arbor Herculi sacra. Demum ad omnes fortunæ casus socios parat. *Tristes* ob exilium, & quod carendum esset patria, quæ semper charissima cuilibet, dulcis atque jucunda, ut ait Cicero in Catil. 4.

25. *Melior fortuna parente.*] Nam patrio solo & paternis Laribus exterminamur a Telamone patre. At fortuna spondet nobis exulibus offertque novas sedes in aliena regione. Aiunt profectam a Teucro exulante sententiam hanc: *Ibi patria est omnibus, ubi bene.*

27. *Duce & auspice Teucro.*] Auctore Teucro, bonis avibus rem gerente, post acceptum felix ab Apollinis oraculo responsum.

28. *Certus enim promisit Apollo, &c.*] Apollo, cujus haud incerta sunt oracula, jussit me Cyprum contendere, ibique novam condere Salaminam; ut deinceps ambiguum sit hoc nomen, cum duplex sit urbs ejusdem appellationis; altera apud Atticam regionem in qua nati sumus, e qua pellimur; altera in Cypro mox a nobis ædificanda, sic fatis volentibus. Vide Euripid. Helen. Act. 1. Scen. 1.

30. *O fortes, pejoraque passi.*] O viri qui mecum exantlastis ærumnas apud Trojam majores quidem & graviores iis malis, quibus jam conflictamur, forti estote animo: certe meliora propediem omnia experiemini.

32. *Cras ingens iterabimus æquor.* Hodie epulemur, genio indulgeamus, vino curas abigamus; at cras iterum conscendemus illud idem mare quod nuper enavigavimus, a Troade huc in Græciam remigrantes. Denique nova domicilia, novam patriam quæsituri apud Cyprum, priorem cursum relegemus. Vell. Paterc. l. 1, c. 1. *Teucer non receptus a patre Telamone, ob segnitiam non vindicatæ fratris injuriæ, Cyprum appulsus cognomen patriæ suæ Salamina constituit.*

ODE

ODE VIII. Ad LYDIAM.

Sybarim juvenem notat, quod relictis honestis exercitationibus, meretricio amore se manciparit.

LYdia, dic per omnes [34]
Te Deos oro, Sybarin cur properas amando
Perdere? cur apricum [35]
Oderit campum, patiens pulveris atque solis?

O Lydia, per cuncta Numina te obsecro, fare quamobrem festines amoribus tuis corrumpere Sybarim: quare Martium *Campum Soli expositum aversetur,* valens *tolerare pulverem & æstum.*

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos: at metri singularis. De eo sic scribit Attilius eruditus Grammaticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale esset, laboriosa observatione, semel omnino facere conatus est: & in eo tamen parum decenter erravit. Nam fecit illud asperum uno immutato pede. Quod si scivisset Choriambicum esse, & habere clausulas certas, non in illam salebram incidisset. Nam primum comma ex Choriambo & Bacchio constat.*

Lydĭă dīc | pĕr ōmnēs.

Secundum colum, quod est longius, tres habet Choriambos, & unum Bacchium, scilicet clausulæ gratia. Quod metrum Alcæus sic ordinavit, vir in musicis exercitatissimus. At Horatius primum Choriambum durissimum fecit, pro Iambo Spondeum infarciendo sic,

Tē Dĕōs ō | rō . . . . . .

Error tamen illius habet excusationem, quod in ea perseveraverit lege, quam ipse sibi aliquo casu fecerat, usque ad ultimam partem non mutando.

1. *Lydia, dic, &c.*] Lydiam ironice compellat Horatius, at Sybarim petit, suum, ut videtur, rivalem, sicut & Telephum Ode 13. Expressit autem hac Ode istam sane Terentii sententiam: Eunuch. Act 2. Scen. 1. v. 19.

Adeon' homines immutarier ex amore, ut non Cognoscas eundem esse?

Hic igitur Sybaris adolescens, Comici Phædriæ instar, totus ex amore meretricis immutatus perit. Nec enim, ut ante, laboris cujuslibet patiens jaculando, equitando, luctando, natando inter æquales excellit; sed abjectis campestribus armis, & exercitationibus viro dignis, meretricus captus illecebris latet apud Lydiam, atque iners ac perditus elanguescit.

2. *Sybarin.*] Lydi luxu perditi: sic & Sybaritæ deliciis fracti male audiebant. Sybaris tamen urbs ad oram Tarentini sinus olim sita, potens adeo primum fuit, ut finitimis gentibus quatuor dominaretur: at deinde proverbialiter usurpatum est ejus nomen pro perditissimo luxu. Philostrat. Strabo lib. 6. Athen. lib. 12. Plutarch. Lamprid.

Amando Perdere.] Antiphrasis. Cæterum, ut scribit Virgil. Eclog. 3. 310.

Quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Quisquis enim meretricum amoribus se dat, brevi opes absumet, vires corporis animique perdet, & famam fiocci habens ad quodvis malum ruet, omnis decoris immemor. Virgil. de Didone Ænam depereunte, Æneid. 4. v. 86.

Non cœptæ assurgunt turres, non arma juventus
Exercet; portusve aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque;
Murorum ingentes, æquataque machina cælo.

Lege Plaut. Mercat. Prolog. & Terent. Eunuch. Act. 1. Scen. 1. &c. lib. 3. Od. 12. ibique annot.

3. *Cur apricum Oderit campum.*] Cur honestis exercitationibus, quas antea frequentabat, jam se mollis subducit? *Campum* hunc Gellius lib. 6. cap. 7. scribit Populo Romano condonatum à Tarritia virgine Vestali: at Livius Tarquiniorum primo fuisse affirmat, & his pulsis, Marti consecratum. Vegetius de re Milit. lib. 1. cap. 10. sic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinum delegerunt, in quo juventus post exercitium armorum, sudorem pulveremque diluerent, ac lassitudinem cursusque laborem natando deponeret.* Describit vero Strabo lib. 1. his verbis: *Magnam ornamentorum partem Campus Martius continet . . . . Etenim admirabilis magnitudo, cum Equitia, id est, Ludos Circules, & alias Equestres pugnas suppeditet; locum tamen multis Pila, Circo, Palæstraque se exercentibus vacuum relinquit . . . . solum herbis consertum omni tempori anni: collium denique vertices Theatri speciem, & ornatum ad alveum usque fluminis præ se ferentes, spectaculum præbent ita amœnum, ut ægre & invitus ab eo discedas.*

4. *Patiens pulveris atque solis, &c.*] Plutarchus in vita Catonis Censoris refert filium ab eo literis institutum, deinde vero edoctum artem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem & frigus tolerandi, rapidosque gurgites ac fluvios tranandi, &c. *Pulveris.* Vide Annot. ad Od. 1. v. 3.

quare nec bellicosus equum aptat cum paribus? neque frænis lupatis moderatur equorum ora Gallicorum? quare formidat contingere Tiberim luteum? quare oleum diligentius fugit, quam viperæ cruorem? nec de inceps liventibus lacertis arma portat, frequenter disco: frequenter telo ultra metam projecta illustris? cur se abscondit, quemadmodum aiunt latuisse filium Thetidis marinæ, circa luctuosum Trojæ

Cur neque militaris
Inter æquales equitat? Gallica nec lupatis
Temperat ora frænis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino [30]
Cautiùs vitat? neque jam livida gestat armis
Brachia; sæpe disco,
Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
Quid latet? ut marinæ
Filium dicunt Thetidis, sub lacrymosa Trojæ

ANNOTATIONES.

5. *Cur neque militaris Inter æquales equitat.*] Cur more solito strenue non decertat equitando cum æqualibus ætate ac studio juvenibus? Equitandi studium nobili viro maxime convenire asserit Plato in Lachete. Plutarchus autem refert, Julio Cæsari equitandi usum adeo facilem a pueritia fuisse, ut reflexis in tergum manibus, equum cursu velocissimo concitaret.

6. *Gallica nec lupatis Temperat ora frænis?*] Hinc peritum equitandi ostendit Sybarin, qui Gallicos etiam equos domare consuevisset. Nam & hi Romæ in pretio, & feroces fuisse perhibentur, quos lupatis coerceri opus erat. Apuleius, *Junenta Gallicana, quibus generosa soboles perhibet generosam dignitatem.*

Lupatis.] Frænis asperioribus instar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur. Ovid. Trist. 4. 6 4.

Et placidi duros accipit ore lupos.

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere?*] Cur se ad natationem non exercet, ut ante? hæc enim valde utilis, & pridem commendabatur. Sic Horatius ille Cocles e ponte sublicio in Tiberim desiliens ad suos armatus tranavit. Sic Julius Cæsar Alexandriæ circa pontis oppugnationem, cum in mare desiluisset, nando per ducentos passus evasit ad proximam navem, elata quidem læva manu, ne madefierent libelli, quos tenebat; paludamentum vero mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis. Suet. Hinc ex eodem Suetonio Augustus nepotes docuit natare. Et Plato 3. de Legibus, probrosum ait, si quis natare non didicisset.

Flavum Tiberim.] Hic fluvius olim Albula dictus, postea Tiberis ac Tiberinus vocatus est, ab hujus nominis rege in eo submerso. Eustath. *Flavum.* Sic Æneid. 7. v. 31.

Multa flavus arena.

Cur olivum Sanguine viperino Cautius vitat?] Cur nunc luctam fugit Sybaris, & angue pejus odit; adeoquo se nequaquam ceromate perungit, ut solent athletæ, quo membra reddant tum robustiora, tum lubrica.

9. *Sanguine viperino.*] Quod venenum est præsentissimum, quippe calidissimum, Alberto teste.

10. *Neque jam livida gestat armis Brachia.*] Cur arma non amplius contrectare, portare, vibrare amat? hinc non jam livent ejus brachia, nec attritu armorum & pondere, nec ictibus. Vide Veget. cit. lib 1. cap. 11.

12. *Sæpe disco, Sæpe trans finem, &c.*] Robore brachiorum contendebant seu discum seu jaculum projiciendo. Duplex est autem ea exercitatio, artis altera, altera virium. In priori collineatur ad certum scopum. In posteriori vincebat qui longissime contorsisset; & de hac fit hic mentio. Sic Iliad. Ψ. dicitur Ajax discum ejaculatus prævalida manu, & omninum metas exuperasse. Et Odyss. θ. Ulysses discum lapideum ultra metas aliorum longe torquet.

Disco.] Ἀπὸ τῦ δίσκειν, *jacere.* Orbis erat ferreus, æneus, ligneus, plerumque lapideus, qui medius loco circumnexus in auras tota vi jaciebatur, à quibusdam circumrotando: ut patet ex cit. Homeri locis. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21.

Trans finem jaculo nobilis expedito.] Frequenti nobilitatus victoria, jaculo scilicet & disco trans aliorum finem, seu signum, Græce σῆμα, expedite projecto.

13. *Ut marinæ Filium dicunt Thetidis, &c.*] Achillem nempe mater habitu muliebri inter Lycomedis puellas abscondisse narratur, ne ad bellum Trojanum raperetur, eo quod in fatis erat, si gloriæ bellicæ operam daret, brevi perimendum. At quia sine eo capi Troja non potuisset; Calchantis responso, Ulysses detexit Achillem, & abduxit eo, quo norunt omnes, modo; propositis scilicet armis.

Marinæ.] Thetis erat maris Nympha, Nerei filia, Achillis autem mater.

Funera;

Funera, ne virilis [37]
Cultus in cædem, & Lycias proriperet catervas.

excidium: ne viri habitus pertraheret ipſum *ad ſtragem, &* contra *turmas Lyciorum.*

ANNOTATIONES.

16. *In cædem, & Lycias, &c.*] Adverſus Trojanas copias atque exercitus. Lycia duplex: altera eſt Troadis regio, ex Homero & Strabone; altera eſt Cariæ finitima. Hujus quidem populi Trojanis auxilium tulerunt. Ab utra vero Trojani denominentur Lycii; arbiter eſto lector: certe dices, non ab hac, ſed ab illa. Mecum igitur mirare turbam interpretum, qui fere omnes hactenus contrarium ſcripſere.

Catervas.] Hic Grammatiſtæ vulgo monent Catervam militum ſena millia continere, propriamque Afrorum eſſe, ſicut Phalanx eſt Macedonum, Legio vero Gallorum. Sed quid ad rem? Ecquid hoc juvat ad Horatii ſenſum nic expiſcandum, ubi omnia in propatulo ſunt?

ODE IX. Ad THALIARCHUM.

Dum ſævit hyems, voluptati indulgendum.

VIdes, ut altâ ſtet nive candidum [38]
Soracte: nec jam ſuſtineant onus
Sylvæ laborantes, geluque
Flumina conſtiterint acuto?
Diſſolve frigus, ligna ſuper foco
Large reponens, atque benignius
Deprome quadrimum Sabina,
O Thaliarche, merum diota. [39]

Cernis, ô Thaliarche, quemadmodum Soracte denſis nivibus album rigeſcat? neque ſylvæ fatiſcentes ferre ampliùs queant *pondus: & fluvii acri glacie hæſerint. Arce* vero tu *frigus tigna copiosè congerens ad ignem, & vinum quatuor annorum liberaliter exhibe vaſe Sabino.*

ANNOTATIONES.

Ode eſt tricolos tetraſtrophos. Duo primi verſus ſunt Dactylici, Alcaici, Acatalecti: pes primus eſt Spondæus vel Iambus: ſecundus eſt Iambus ſemper cum cæſura: tertius & quartus ſunt dactyli.

Vidēs | ŭt ālt | tā | ſtĕt nĭvĕ | cāndĭdŭm.

Tertius eſt Iambus Archilochius dimeter hypercatalectus. Pes primus & tertius eſt Iambus vel Spondæus: Secundus & quartus ſemper Iambi cum ſyllaba ſuperſtite.

Sīlvæ | lābō | rāntes | gĕlŭ | que.

Quartus eſt Dactylicus Alcaicus Acatalecticus, (vel, ut alii vocant, Pindaricus) e duobus Dactylis, & totidem Trochæis,

Flumĭnă | cōnſtĭtĕ | rĭnt ă | cuto.

1 *Vides, ut alta, &c.*] Hypotypoſis, ſeu deſcripto accura a hyemis.

2. *Soracte.*] Mons Apollini quondam ſacer, de quo Virgil. Æn. 2. & 11. v. 785.

Sancti cuſtos Soractis Apollo.

Plin. l. 7. c. 2. *Haud procul urbe Roma in Faliſcorum agro familiæ ſunt paucæ, quæ vocantur Hirpi, quæ ſacrificio annuo, quod fit ad montem Soracten Apollini, ſuper ambuſtam ligni ſtruem ambulantes non aduruntur.* Idem fere Strabo lib. 5. Dictus exinde mons Divi Sylveſtri, quoniam in ejus ſpelunca delituit ſanctus ille pontifex, cum in Chriſtianos ſæviret Maxentius. Hodie *Monte S. Oreſte* vocatur, ab adjacente oppido, in ditione Pontificia, recentioribus *Mons ſancti Oeſiſti.*

Nec jam ſuſtineant onus Sylvæ laborantes.] Hyperbole, aſperitatem frigoris, & nivium copiam exhibens. Quaſi arborum fatiſcant & incurventur rami ſub pondere nivis & glaciei.

3. *Geluque Flumina conſtiterint acuto?*] Quæ nempe fluere ex natura poſtulant, hærent jam & ſtant gelu conſtricta. *Acuto.*] Seu quod frigus vehemens haud ſecus pungat ac ferri acies & acumen: ſeu quod acutæ ſint glaciei cruſtæ.

5. *Diſſolve frigus, &c.*] Imitatio verſuum Alcæi, hyeme potandum aſſerentis, apud Athen. lib. 10. cap. 1.

7. *Sabina diota.*] Vaſe in Sabinis fabricari ſolito, quod quidem utrinq; anſas habet velut auriculas, *diota*, διωτὸν. Quadrantal dicunt octo & quadraginta ſextarios capiens. Alii vas non ita magnum hic intelligunt, ſed potius in quo hauriatur vinum e dolio. Perperam nonnulli ſcribunt, *dyota*, quaſi δύο τὰ δύο ἰχυσα, *amphora.*

8. *Thaliarche.*] Nomen hoc idem ſonat quod ſympoſiarchus; θαλεία; ἄρχων, *convivio præſidens.*

Permitte

Remitte Diis reliqua: qui ſtatim ac dejecere ventos, æſtuante mari luctantes, nec moventur cupreſſi, nec orni vetuſtæ. Cave percontari quid cras eventurum ſit: & quemlibet diem fortuna largietur, quæſtui adjice. Neque vero ſuaves amores in juvenis contemne, neque choreas, dum à te valido procul eſt ſenectus difficilis. Jam & Campum Martium & areas frequenta: nec non ſecretas ad noctem conditâ hora confabulationes. Jam quoque revocetur

Permitte Divis cætera: qui ſimul
Stravere ventos æquore ſervido
Deprœliantes; nec cupreſſi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid ſit futurum cras, fuge quærere: &
Quem ſors dierum cunque dabit, lucro
Appone: nec dulces amores
Sperne, puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abeſt [10]
Moroſa. Nunc & campus, & areæ,
Leneſque ſub noctem ſuſurri
Compoſita repetantur hora.
Nunc & latentis proditor intimo

ANNOTATIONES.

9. *Permitte Divis cætera.*] Uni vaca voluptati, cæterorum vero curam Diis relinque.

Qui ſimul Stravere ventos, &c.] Hic Stoicum agit Horatius, alibi vero ſæpius Epicureum; nempe, mortalia hæc & infima Diis eſſe curæ aſſerit, potentiamque & providentiam videtur ſtabilire exemplo iſto. Cum primum illi, inquit, ventos deprœliantes retinent, qui ſunt: cum ſedari tempeſtates volunt, mare ſtatim pacatur atque ſubſidit: adeoque tranquilla ſunt omnia, ut nec orni, nec cupreſſi moveantur. Sic ergo & curabunt ea quæ ad homines ſpectant, adverſa quæque & contraria in melius commutantes.

11. *Cupreſſi.*] Pro quilibet arbore hic ponuntur, ſicut & *orni*. Cato de re ruſtica cap. 42. & 151. de illis abunde. Plin. lib. 16. cap. 33. *Cupreſſus ratu moroſa, fructu ſuperbus, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratioſa, materie rara, Diis ſacra, &c.* Ex Varrone, regis adhibetur, propter gravem ustrinæ nidoram: quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris ſui jucunditate lenit. Servius ait, Ideo cremandis cadaveribus convenire, quia præciſo capite moritur, & ſubſecta non renaſcitur, quemadmodum è mortuis nihil ſperatur.

12. *Orni.*] Arbores proceræ & gracilescentes, ſilveſtres fraxini: montes amant, ex Plinio.

13. *Quid ſit futurum cras, fuge quærere.*] Sive ex naturæ ſibi timentis ſolicitudine, ſive ex curioſa futurorum inveſtigatione per Genethliacos, noli te diſcruciare. Nam Mathematici plus torquent, quam juvant: & hoc Deos effendit, qui notitiam hanc ſibi reſervarunt. Phavorinus apud Gellium, lib. 4. cap. 1. *Aut adverſa præeicunt Genethliaci, aut proſpera. Si proſpera, & fallunt, miſer fies, fruſtra exſpectando. Si adverſa & mentiuntur, miſer fies, fruſtra timendo, &c.* Vide annot. ad Od. 11. ſeq.

14. *Quem ſors dierum cunque, &c.*] Pro lucro habe ſingulos qui tibi conceduntur vitæ dies: ac velut lucrum lucro appone quotquot jam ante conceſſis adduntur. Cum enim *morti debeamur*, ut ait ad Piſones, quot dies vivimus, & quot *ſors*, ſeu deorum voluntas dat, totidem ei velut eripiuntur, nobis vero quaſi lucrum accedunt, Cic. ad Famil. lib. 9. epiſt. 17. *De lucro jam quadrienium vivimus.*

Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.

15. *Nec dulces amores Sperne, puer, &c.*] Dum juvenis es, juveniles exercitationes & oblectationes ne omitte; antequam veniat ſenectus, quæ his omnibus finem imponit.

18. *Moroſa.*] Cic. de Senectute, n. 64. & ſeq. *Moroſi, anxii, iracundi, & difficiles ſenes ſunt. Moroſitas illa tamen habet excusationem aliquam . . . . . contemni ſe putant, deſpici, illudi. Præterea in fragili corpore odiola omnis offenſio eſt.* Et paulo poſt: *Quarta vero ætas, quæ maxime angere ac ſe vexatam habere noſtram ætatem videtur: appropinquatio mortis, quæ certe a ſenectute non poteſt longè abeſſe, &c.*

Campus.] Exercitationes juventuti idoneas in Campo Martio celebrari ſolitas frequenta. De illis vide Annot. ad Od. 8. ſupra.

Areæ.] Loca vacua ædificiis, adeoque ad exercendos juvenes deſtinata. *Campus* eſt ampla terræ planities; *area* vero eſt paulo magis angusta. Varia. Vitruv. lib. 1. cap. 7.

19. *Leneſque ſub noctem ſuſurri.*] Colloquia clam in ſubmiſſa voce cum amica, quæ blanditias & murmura nuncupat Ovidius.

21. *Nunc & latentis, &c.*] Ludos amatorios Horatius exprimit, in quibus laſcivæ puellæ latebras petunt, & ſe cupiunt tamen intelligi, &c. Virg. Eclog. 3. 64.

Malo me Galatea petit laſciva puella;
Et fugit ad ſalices, & ſe cupit ante videri,

Maximianus Eleg. 1. v. 66.

Erubuit vultus ipſa puella meos.
Et nunc ſubridens latebras fugitiva petebat:

Gratus

Gratus puellæ risus ab angulo;
Pignusque deremptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

jucundus adolescentulæ cachinnus ab angulo secreto absconditam indicans: atque pignus detractum brachiis, vel digito parum tenaci.

ANNOTATIONES.

Non tamen effugient, tota latere volent:
Sed magis ex aliqua cupiebat parte videri;
Lætior hoc multo, quod mala tecta foret.

23. *Pignusque dereptum, &c.*] *Pignus*, armilla, chirotheca, annulus, &c. *Dereptum*, vel ab amatore, vel à puella. Potest enim intelligi hæc abstulisse quidpiam ab illo, ut redeundi locum det repetituro: vel ab hac ille, ut referendi, atque iterum conveniendi ansam arripiat.

Dereptum.] Male quidam, *direptum*. Nam diripere est discerpere & lacerare: quod hic non convenit. At *deripere* est movere & rapere de loco. Virg. Georg. 2. v. 242.

Colaque prælorum fumosis deripe tectis.

Æneid. 1. v. 215.

Tergora deripiunt costis.

Cicer. Verr. 4. *Victoriam deripere, & Deam Dæ detrahere conatus es.*

24. *Male pertinaci.*] Qui simulet retinere velle quod sibi adimi gaudet, maxime, ut repetendi occasio detur, rursumque comessandi.

ODE X. Ad MERCURIUM.

MErcuri facunde, nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, & decoræ
More palæstræ:

[41] *O diserte Mercuri, Atlantis nepos, qui hominum novorum agrestes mores sermone finxisti docius, & ritu pulchræ palæstræ:*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2.

1. *Mercuri facunde.*] Hymnum hunc tanti facit Lilius Gyraldus, ut non modo legendum, sed ediscendum censeat. Quædam tamen reprehendit Scaliger suo more. In eo Mercurium celebrat Horatius, ut scribunt aliqui, quoniam ejus ope civilis tumultus pericula evasisset. Imitatio est Alcæi. Laudatio petitur a quatuor præcipue locis: a genere; versu 1. a rebus inventis; v. 4. 6. 7. a rebus gestis; v. 2. 13. ab officio & auctoritate; v. 5. 17, &c.

Mercuri.] Quasi medicurrius, seu medius currens dictus est, tanquam internuncius Deos inter & homines. Festus a mercibus originem trahit, qui negotiat omnibus præest Mercurius. Uni Mercurio tribuuntur vulgo quæ plurium sunt. Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

Facunde.] Est enim eloquentiæ Deus, & orationis inventor. Hinc & Lystrenses viso signo per Barnabam & Paulum facto; velut Dus sacrificare voluerunt: atque illum quasi Jovem reveriti sunt, hunc vero sicut Mercurium, *quoniam ipse erat dux verbi.* Act. Apost. cap. 14.

Nepos Atlantis.] Scilicet natus Maia filia Atlantis, qui Mauritaniæ rex, & Astrologiæ inventor, inde cœlos humeris sustinere dictus. S. August. refert tempore quo Moses natus est, floruisse Atlantem Astrologum, Promethei Physici fratrem, maternum autem avum majoris Mercurii, cujus nepos fuerat Mercurius ille Trismegistus.

2. *Qui feros cultus, &.*] Quod Orpheo in Epist. ad Pisones versu 391. hoc idem Mercurio tribuit hic; scilicet a victu agresti homines recens terra editos (ut fabulantur) ad cultiorem traduxisse facundiæ vi, & orationis suavitate. Vid. Cic. 1. de Orat. & 1. de Invent. *Feros cultus.* S. Aug. de Civit. ait, Feram nullam immaniorem esse homine, si quis affectibus relinquatur.

3. *Voce formasti.*] Nempe orationis inventor pariter & Musices. *Catus*, vocem hanc Sabinam esse, & acutum significare, auctor est Varro 6. de Ling. Lat. Cic. 1. de Legibus: *Prudens & ut ita dicam, catus.* 1. de Orat. n. 198. *Egregie cordatus homo catus Ælius Sextus.*

Decoræ more palæstræ.] In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primo scribendum fuisse, *lege*, non *more*, contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde sono se rhythmico offendi ait. Verum quot ejusmodi locutiones Tullius ipse non scripsisse modo, sed amasse reperiatur? Postea epitheton *decoræ* velut parum conveniens notat. At enim palæstra duplex est: rudis altera & sine arte, qua solent se rustici exercere, qualitercumque se agitando ac decertando. Hanc describit Virgil. Georg. 2. 532.

Corporaque agresti nudat præduru palæstra.

Altera est artificiosa, & *decora* sane, quæ partes corporis singulas format ad decorem, & decentem actionem præceptis & exercitatione fingit. Tullius de Oratore: *Numeros quandam velati palæstram oratini & extrema lineamenta confert.*

Te celebrabo ſummi Jovis aliorumque *Deorum interpretem, atque inventorem cytharæ incurvæ*; necnon *ſolertem clam ſurripere joci gratiâ quodcumque libuit. Te puerum quondam cùm verbis minacibus Apollo territaret, niſi vaccas par fraudem abactas reſtitueres*;

Te canam magni Jovis & Deorum [42]
Nuncium, curvæque lyræ parentem; 6
Callidum, quicquid placuit jocoſo [43]
Condere furto.
Te, boves, olim, niſi reddidiſſes
Per dolum amotas, puerum minaci 10

ANNOTATIONES.

Et poſtea: *Ut athletas videmus nihil aut vitando facere, aut petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæſtram quandam; ut quicquid in rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aſpectum etiam ſit venuſtum; ſic oratio nec plagam gravem facit, niſi petitio fuerit apta, nec ſatis recte declinat impetum, niſi etiam cedendo quid deceat intelligit.* Quintil. lib. 1. cap. 11. Palæſtricis vacandum ceniet, *Quibus geſtus motuſque formantur . . . ne indoctæ, ruſticæve manus: ne ſtatus indecorus &c.*

Mor palæſtræ.] Sunt qui intelligant Mercurium ita recentes homines formaſſe ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari ſolent in Academia modo & palæſtra. At aliis videtur Horatius reſpexiſſe ad ea quæ a Mercurio traduntur inventa: his autem accenſetur palæſtra, Græce πάλη; gymnica exercitatio nimirum ſeu luctatio, qua nudi undique exercebantur, valetudinis quidem tuendæ cauſa, tum vero roboris etiam & agilitatis & artis acquirendæ.

5. *Jovis & Deorum Nuncium.*] Heſiod. ἀθανάτων κήρυκα, *præconem immortalium*: Orpheo Διὸς ἄγγελον, *Jovis nuncium*: Hom. Hymn. in Mercur. v. 3.

Ἄγγελον ἀθανάτων ἐριούνιον, ὃν τέκε Μαῖα.
Nuncium immortalium perquam utilem, quem peperit Maia.

Virg. Æn. 4. v. 356.

Interpres Divum Jove miſſus ab ipſo
. . . . . *celeres mandata per auras*
Detulit.

6. *Curvæque lyræ parentem.* Mercurii inventum eſſe Lyram conſtat, quam tamen Apollini tribuunt aliquando, quoniam hanc ei conceſſit Mercurius, ut infra dicemus ad vocem, *virga*. Sic autem inventa fertur. Poſt inundationem Nili teſtudinem reperit mortuam, exeſa etiam tractu temporis carne: nervi autem qui ſupertitites erant tenſi, cum digitis eſſent pulſi, ſonum aliquem reddiderunt. Itaque ad ejus ſimilitudinem lyram conſtruxit Mercurius, quæ exinde teſtudo vocata eſt. Aliter paulo alii rem afferunt, aiuntque teſtudinem vocatam a teſta iſtius animalis: ut mox fuſius explicabo.

Lyræ.] Lyram cum cythara confundunt Grammatici vulgo, ipſeque Euſtathius, qui ait, *Chelyn cytharam dictam eſſe, quod teſtudinis teſta jugo ſtruxit, fidibuſque tenſa lyram deformavit*: & rurſus: *Chelyn id eſt lyram, e teſtudinis teſta factum.* Quod porro inter illas diſcrimen, vix ſtatuas: quanquam fuiſſe non eſt dubitandum. Diodorus trichordon lyram extitiſſe auctor eſt: at Horatius cytharam ſeu teſtudinem ſeptem nervis tenſam & inſtructam ſcribit, imitatione Pindari qui ἑπτάγλωσσον φόρμιγγα, id eſt, ſeptenos edentem ſonos ait. S. Hieron. ſcribit, *Cytharam effici in modum literæ* A, *cum chordis viginti quatuor, & per digitos variis vocibus, tinnuloſque ictibus in diverſis modis concitari.* Hoc autem obſervare licet, dici chelyn ſeu teſtudinem & cytharam digitis aut plectine pulſari: Seneca *Chelyn plectro verberari*, ait. Lucanus:

Seu chelyn digitis, & eburno verbere pulſas.

At lyra pelli dicebatur. Idem ibidem.

Nec pudeat pepuliſſe lyram.

Ovid Metamorphoſ. 10. v. 205.

Te lyra pulſa manu, te carmina noſtra ſonabunt.

Cruquius ita in hunc locum ſcribit, ex Idiomate Italico, Alemannico, Flandrico, Gallico, lyra ſuum adhuc nomen habet integrum. Ea nimirum eſt, qua mendicos vicatim ſtipem quæritare notum eſt; nam & incurva eſt, & πλατυτη formam refert propius intuenti. Cythara vero teſtudo vocata, forma teſtæ ejus animalis, &c.

7. *Callidum quicquid placuit, &c.*] Clam, in genioſe, jocoſe, furandi magiſtrum. Duplex nimirum eſt furti ſpecies, ſeu furandi ars Una ſeria, improba, injuriosa, legibus vetita: & de hac non eſt mentio. At altera eſt oblectationis, joci, & induſtriæ ludicræ; in qua excelluit Mercurius. Hinc & Lycurgus ad acuendos furandi ſolertia Spartanorum animos, impunita eſſe furta ſanxerat. Philoſtrat. Imagin. lib. 1. furta Mercurii jocoſa vocat παίδια; κλοπάς. Fulgentius ide negotiatoribus præeſſe dicit Mercurium, quod illi vix a furto immunes ſint. Alii volunt deſignari vim orationis, quæ ſenſum animos captat ac rapit. Huc etiam ab aliis refertur Magiæ ac præſtigiarum inventio, quæ tribuitur Mercurio: ars nempe fic aſtantium oculos præſtringendi, ut dolum non advertant coram ipſis perpetratum.

9. *Te, boves olim, &c.*] Celliditatem Mercurii, & peritiam jocoſe furandi probat. Hæc autem eſt hiſtoria, ſeu fabula: cum Apollo ob Cyclopas interfectos divinitate aliquamdiu privatus eſſet,

Voce

Voce dum terret, viduus pharetrâ
Risit Apollo.
Quin & Atreidas, duce te, superbos
Ilio, dives Priamus, relicto,
Thessalósque ignes, & iniqua Trojæ
Castra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus; virgâque levem coerces
[44]

risit ipse advertens se *pharetrâ* quoque *spoliatum. Quinetiam Primus opulentus Trojâ discedens, ducente te latuit arrogantibus Atreidis, excubiis Thessalorum, & castris Trojæ infestis. Tu animas bonorum beatis sedibus collocas: atque aureâ virgâ*

ANNOTATIONES.

atque interim Admeti Thessaliæ regis armenta pasceret; boves aliquot exerrantes & longius progressus abegit Mercurius & occuluit. Ille vero hunc pueri forma indutum quasi bubulcum furacem aggressus mortem minatur, nisi abacta pecora restituat: ac telum proferre volens, quasi percussurus, vacuam sensit pharetram, vel hanc quoque sibi subreptam. Tum denique Apollo Mercurii subtilem in furando industriam demiratus, risum tenere non potuit; *Iracundiam voluptate superante*; ut ait Philostratus. Imagin. lib. 1. ubi fabulam hanc egregie expressit. Vide Homer. Hymn. in Mercur. Ovid. Metamorphos. 2. cap. 11. &c. & Annot. infra ad vocem *virga*.

11. *Viduus pharetra.*] Infra lib. 2. Od. 9.

Et solitis viduantur orni.

Virgil. Æneid. 8. v. 571.

Viduassét civibus urbem.

Quem in locum Servius laudat Virgiliam, tanquam proprie locutum, Horatium vero carpit & vellicat tanquam hic male scripserit *viduum Apollinem*. Sed O puerilem aftutiam!

13. *Quin & Atreidas, &c.*] Preclare & benigne a Mercurio facta jam ostendit. Nimirum ex Homer. Iliad. ult. Mercurius a Jove missus præbet se ducem Priamo Hectoris interfecti corpus redemptum pergenti: eumque per media hostium castra ad Achillem usque sic deducit, ut nec tentus a quoquam, imo nec visus fuerit.

Atreidas.] Agamemnonem & Menelaum Atrei filios, Græci exercitus imperatores.

14. *Dives Priamus.*] Et in hunc locum Scaliger stylum acuit & vibrat. *An dives*, inquit, *ille qui miserrimus, orbus liberis, regno spoliatus, quique adeo mœrens potius & inops?* Scilicet non meminerat quod legitur Iliad. ult. copiosa sane & pretiosa munera ad Achillem delata a Priamo Trojam deferente; atque, ut est ibid. *Infinita dona e thalamo in currum exportata ad Hectorem redimendum*: quæ etiam ibi recensentur; *duodecim lænas, totidem tapetas, totidemque pallia eximia, item & sagula: auri vero talenta decem; duos insuper tripodas ardentes, lebetes quatuor; poculum denique conspicuum, quod Thraces donarant.*

15. *Thessalosque ignes.*] Nocturnas Thessalorum sive Græcorum excubias circa tentorium Achillis collocatas. Synedoche. Nam & Thessali Græciæ populi, & ipse Achilles Thessalus erat. Homeri Scholiastes ad Iliad. 18. *nocturnum signum castrense, ignis: diurnum, fumus*, inquit.

Iniqua Trojæ Castra fefellit.] Castra nempe Græcorum Trojæ hostium occulte ingressus, & ad usque tentorium Achillis sic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo senserit, nemo interceperit aut prohibuerit. Qua vero ratione factum sit, explicat Homerus, ubi ait: *Cum ad turres navium & fossam venissent, custodes quidem e cœna laborabant: his vero Mercurius somnum injecit.*

17. *Tu pias lætis, &c.*] Jam præstans Mercurii officium & insignis auctoritas declaratur. Videlicet priscis illis existimatum, animas corporibus excedentes a Mercurio suscipi, atque vel ad campos Elysios seu beatas sedes perduci, vel ad inferos. Unde *dispensator ac deductor animarum* dictus est ille. Quod munus tamen Plutoni assignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgaque levem coerces, &c.*] Caduceo domas, regis, deducis animas spiritales corporeæ molis expertes, adeoque *leves* & agiles: separasque alias ab aliis pro tua auctoritate atque ex officio, secundum variam bene vel male factorum ac meritorum rationem: has quidem ad tartarea supplicia; illas autem ad sedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyss. ult. Virg. Æn. 4. v. 242.

Tum virgam capit: ac animas ille evocat Orco
Pallentes; alias sub tristia Tartara mittit,
Dat somnos, adimitque & lumina morte resignat.

Coerces.] Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim, qua sedantur & coercentur homines concitati; & inertes e contrario ignavique concitantur.

Virga.] Hanc ab Apolline Mercurius acceperat, concessa vicissim lyra: postquam enim boves, ut ante dictum, hic furatus esset; ita demum convenerunt, eaque lege & conditione venia est data Mercurio, ut Lyræ inventor Apollo diceretur. Huc pertinet quod Homeri Pindarique Schol. aiunt, ῥάβδον, quasi λάτρον dictam esse,

Aurea

catervam exilem summoves, superis æque Numinibus ac inferis gratiosus.

Aurea turbam, superis Deorum
Gratus & imis. [45]

ANNOTATIONES.

quod ea se Mercurius ab irato Apolline redemerit. Ergo mirifica illa instructus virga, profectus in Arcadiam Mercurius pugnantes duos cum Dracones reperisset, hac inter eos projecta prælium diremit. Exindeque pacis conciliatricem virgam appellarunt: eique duo circumvoluti serpentes additi sunt. Hygin. lib. 2. Hinc etiam legati pacis caduceatores vocantur, quia ejusmodi caduceo insignes procedunt. Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac dicendi vim denotat: circumplexi vero serpentes indicant prudentiam: quippe hæc illius individua comes esse debet.

ODE XI. Ad LEUCONOEN.

Indulgendum voluptati, omissa futurorum cura.

Tu ne cupiveris nosse (nec enim licet) quem mihi, quem tibi, Leuconoe, concesserint Numina terminum vitæ. Neque experiare Chaldæos.

TŪ ne quæsieris scire (nefas) quem mihi quem tibi
Finem Dii dederint, Leuconoe: nec Babylonios [46]

ANNOTATIONES.

Ode hæc est monocolos. Versus nempe omnes sunt Choriambici, Alcaici, Pentametri Acatalecti, constantque Spondæo, tribus Choriambis, & Pyrrichio, vel Iambo. Sic:

Tū nĕ | quæsĭĕris | scīrĕ nĕfās | quēm mĭhī quēm | tibĭ

1. *Tu ne quæsieris.*] Oden hanc velut indignam Horatio notat Scaliger. Quam vero ob rationem ego nescio: nec, ut opinor, ipse scivit, qui nullam profert. Horatius Leuconoen Mathematicis prædictionibus plus æquo addictam hortatur, ut relinquat Diis futurorum curam, ipsa vero præsentibus utatur.

Scire nefas.] Has alii separant voces: alii parenthesi includunt utramque. Perinde est. Quod si cui videtur nimis abscissa interpositio (nefas:) meminerit frequentes legi tam contractas apud optimos auctores, Terent. *Quid tua (malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Quæ (malum) ista fuit amentia?* 2. de Off. *Quæ te (malum) ratio in istam spem induxit?*

Quem mihi, quem tibi Finem Dii dederint.] Ne scire desidera quod nefas; ne affecta quod sibi reservarunt Dii, futuri nempe cognitionem. Cic. ad Familiar. lib. 6. Epist. 4. *Equidem mihi omnia propono: nec ullum est tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali sit, quam in ipsa re quod timetur, desino: præsertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus sit.* Seneca vero sic paucis vanas eas solicitudines perstringit: *Quod times, aut futurum est, aut secus. Si secus: frustra vexaris. Si venturum est; tum satis delebis tandem, cum adfuerit tribulatio.*

2. *Leuconoe.*] Alii legunt *Leucothoe.* Fictum nomen est a poeta. Ludunt aliqui in etymologia nominis istius, & quidem operam luduut. Fuit olim Leuconoe filia Lycambis, quam Archilochus acribus conviciis ad suspendium adegit.

Nec Babylonios Tentaris numeros.] Nec Mathematicos adi, & consule, neve iis crede: sunt enim fallaces. Quod quidem probant egregie tum historiæ passim, tum ratio. Vide Cic. 1. & 2. de Divin. Item de fato. Item 3. de Nat. Deor. A. Gell. lib. 14. cap. 1. ubi refutat eos qui curiosius auscultant Genethliacis, futura dicturos per artes prodigiosas spondentibus. S. Aug. de Civ. Dei, &c. Tacitus lib. 17. Mathematicos appellat. *Genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax.* Cic. 1. de Divin. n. 36. *Contemnamus Babylonios, & eos, qui e Caucaso cœli signa servant: numeris, & motibus stellarum cursus prosequantur.* Juvenal. Sat. 6. a versu 550, ad 590. ejusmodi studium in mulieribus præsertim, graviter inlectatur.

Babylonios.] In Babylonia templum erat Beli sideralis scientiæ inventoris, ex Plin. lib. 6. cap. 26. Babylonii, seu Chaldæi Babyloniam incolentes Astrologiæ peritissimi erant, ex Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell. lib. 1. cap. 9. Quint. Curt. lib. 5.

Babylonios numeros.] Certe necessaria valde numerorum cognitio & praxis accurata, ad dimensionem horoscopi, aspectumq; ad alia sidera planetasque diligenter inquirendum. Hinc

Tentaris

Tentaris numeros, ut melius, quicquid erit, pati [47]
(Seu plures hyemes, seu tribuit Jupiter ultimam,
Quæ nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum) sapias; vina liques, & spatio brevi
Spem longam reseces: dum loquimur, fugerit invida [48]

calculos: ut satius tolerare quodcunque acciderit: sive multas hyemes Jupiter largiatur; sive postremam det hanc, *quæ modo Etruscum pelagus frangit objectis rupibus. Sapiens sis. Vina fundas: ac limite angusto spem longam rescindas.* En *dum fabulamur ævum præterit invidum.*

ANNOTATIONES.

Arithmetica sæpe usurpatur pro Astrologia (ut vocant) Judiciaria, Lactant. *Arithmetici, quos Mathematicos dicimus, quorum in numeris est tota doctrina, &c.* Auson.

Tu cœli numeros & conscia sidera fati
Callebas.

Ut melius quicquid erit, pati.] Quanta hic apud Interpretes dissensio? Alii jungunt ista cum voce, *sapias*; quæ vero intermedia sunt, parenthesi includunt. Alii sensum finiunt voce *pati*; explicantque sic: cum melius sit, vel tanquam melius sit pati constanter quicquid evenerit, quam animum distorquere, anxie quæ sint eventura inquirendo. Alii, *ut melius* interpretantur: Quam, vel quanto melius æquo animo ferre quicquid acciderit!

4. *Seu plures hyemes, &c.*] Gratis profecto se discruciant aliqui, ut ostendant vocem, *hyemes*, priori loco positi pro toto anno: posteriori vero pro tempestate hyemali: quandoquidem satis patet, quid velit Horatius.

5. *Quæ nunc oppositis, &c.*] Synecd. id est, qua fluctus Tyrrheni maris hyeme, ut fit, procellis agitati ad rupes alliduntur, *debilitantur*, franguntur. Quidam legunt *qui*, & referunt ad vocem, *Jupiter*. Sed vulgata lectio præferenda videtur doctissimis.

Pumicibus.] Pumex lapis est spongiosus, asper, foramine multiplici pertusus, cavus, cavernosus, unde ab Ovid. *multicavus*, a Virg. Æneid. 5. v. 214. & 12. v. 587. *latebrosus* dicitur. De isto lapidum genere Plin. lib. 36. c. 21.

Mare Tyrrhenum.] Thuscum, Inferum, quod pars est maris Mediterranei: id vero nominis ei dedit Tyrrhenus Atys Lydiæ regis filius, postquam ad vicinas terras cum colonia appulisset, Tusciam nempe, ibique sedem fixisset.

6. *Sapias.*] Explicant nonnulli: si sapias, scilicet utere vita, genio indulge, vina bibe quam optima, liquata, &c. Priscian. l. 18. c. 3.

Vina liques.] Vel simpliciter, vina bibas, ac veluti per guttur coles. Vel potius, hilaritatis causa satage, ut pares tibi vina sacco percolata, defæcata, dulcia sic effecta, adeoque naturæ & palato muliebri accommodatiora. Veteres nempe mustum priusquam fervuisset, per saccum toties colabant ut defæcaretur: atque sic adempta, quæ vini vim alit augetque, fæce, liquidius, imbecillius, lenius, at dulcius reddebant vinum, potuique jucundius. Hinc vocatur Theophrast. l. 6. c. 24. ἄθικτος, *castratum*, quod nempe sparteis est saccis colatum. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 26. *Eunuchum & effœminatum*, ex Plutarcho mox citando, *quia percolatio illa vini nervos excidit, ac genuinum restinguit calorem: mollius autem facit ad gulæ curiositatem: hoc veluti sophismate invento & excogitato, ut perdendo nati vino plurimum valeant ingurgitare.* Plin. l. 14. c. 22. *ut plus capiamus vini, sacco frangimus vires: & alia irritamenta excogitantur.* l. 19. c. 4. *Ferendum sane fuerit . . . . . inveterari vina, saccisque castrari*: al. *castigari*. lib. 23. cap. 1. *Utilissimum vinum omnibus sacco viribus fractis.* Plutarch. Sympos. sive Convival. Quæst. lib. 6. Probl. 7. ait. *Exolescere vinum, cum tam crebro diffunditur, esseque ad hibentium commentum ejusmodi percolationem: detrahi vino firmitatem relicto blandimento, vi illa quæ mentem solicitat & infestat ejecta est exclusa; ipsum vero jucundius effici: neque sicut a ferro acumine decusso; sed potius velut rubigine & sordibus deterstis. Quippe defæcatio illa vini vim, quæ caput tentat, detrahit, atque ad statum redigit mitem & salubrem.*

Spatio brevi Spem longam reseces.] Quanto brevius est vitæ nostræ spatium, tanto resecandæ spes longæ: minus expectandum, minus fidendum futuro; neque adeo differendum carpere præsentes lætandi occasiones. Od. 4. supra.

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.

7. *Dum loquimur fugerit invida Ætas.*] Legunt alii, *Diffugit invida ætas.* Dum enim sic elabitur & nos quasi fugit, nobis videtur invidere usuram præsentis temporis. Juvenal. Sat. 9. v. 126.

Festinat enim decurrere velox
Flosculus angustæ, miseræque brevissima vitæ
Portio: dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Pers. Sat. 5. 153.

Vive memor lethi: fugit hora. Hoc quod loquor inde est.

Ætas:

Ergo diem hodiernum, sequenti minime confisa, arripe. | Ætas: carpe diem, quàm minimùm credula postero.

ANNOTATIONES.

8. *Carpe diem.*] Utere præsenti tempore, in diem vive, fruere deliciis & voluptatibus, dum licet, & dum vita stat: nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio; ut notant vulgo, quæ quidem frequens passim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi sic impii loquuntur: *Fruamur bonis quæ sunt, tanquam in juventute celeriter: pretioso vino & unguentis nos impleamus, non prætereat nos flos temporis: coronemur rosis, antequam marcescant.* Martial. *Fugitivaque gaudia carpe.* Pers. mox cit. loco.

Carpamus dulcia.

Multo vero sapientibus Seneca ad Lucil. Epist. 62. *Id ago, ut mihi instar totius vitæ sit dies quisque. Nec mehercule tanquam ultimum rapio: sed illum sic aspicio, tanquam esse vel ultimus possit. Ante senectutem curavi, ut bene viverem: in senectute, ut bene morerer: bene autem mori, est libenter mori.*

ODE XII. Ad AUGUSTUM.

Deos & Heroas primùm, dein Augustum laudat.

O Clio, quem virum, aut heroem, quem Deum suscipies laudare cythará, vel acutâ fistulâ? Ecujus laudes rejonabit similitudo ludicra? | QUem virum, aut heroa, lyrâ vel acri [49]
Tibiâ sumes celebrare, Clio?
Quem Deum? Cujus recinet jocosa
Nomen imago?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra, Od. 2.

1. *Quem virum.*] Plena est artis & elegantiarum hæc Ode: artis quidem eo plus habet, quo apparet minus, elegantias autem, lepores, ac veneres affatim agglomerat. Figuris lucet, varietate distinguitur, rerum atque verborum copia & pulchritudine dives est: mira insuper suavitate conditur. Fingit Horatius æstro se correptum poetico, dignum ardori huic divino argumentum quærere. Hinc Augusti grave texit elogium ex congiobata veluti artificiosa comparatione. Quanquam enim Diis, Semideis, ac viris illustribus suas laudes non negat, collineat tamen ac recidit eo tandem, ut Augustum quasi Jovem alterum constituat. Simile adulationis genus in eundem Augustum habet Virgilius Georgic. initio, & in fine libri primi. Huc etiam facit quod ex Dione lib. 15. afferunt; nimirum post Actiacam victoriam, decretum a Senatu fuisse, ut in Hymnis solemnibus Augusti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Est igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus festis ac profestis cani solebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teste Horatio lib. 4. Od. 15. Vide ibi Annot.

1. *Quem virum aut heroa, &c.*] Contra Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabo?* uter melior? lector erudite judica. Mihi quidem potior videatur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos, quam descensus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyra vel acri Tibia.] Lyram cum tibia jungere amabant veteres, illa dulciori sonum hujus acriorem bene temperante. Alii sic explicant: carmine Lyrico suavi & moderato, Dis ac heroibus canendis idoneo: vel Epico graviori, sublimiorique, bellicis virorum nobilium facinoribus referendis accommodato. Vide Epist. ad Pisones. v. 73. & 83.

2. *Clio.*] Hanc e Musis apte invocat, quippe quæ præsit laudationi virorum illustrium; quibus & celebritatem nominis & immortalitatem conferre dicitur, κλείω, *laudo, celebrem reddo*: κλέος & κλεῖος, *fama, nominis splendor.* Virgil. de Musis.

Clio gesta canens transactis tempora reddit.

3. *Cujus recinet jocosa Nomen imago.*] Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quæ est vocis imitatio? Adeoque imago dicta, quasi imitatio. Vide infra, Ode 20. eandem locutionem ibi fusus explicatam. Quam tamen auctoritate propria Scaliger perverit, legens, *Vetusta nomen imago*: quo enimvero sensu? Qua autem ratione fiat Echo, sic Plinius exponit lib. 2. cap. 44. *Montium flexus, crebrique vertices, & conflexa cubito, aut anfractia in humeros juga, vallium sinus concavi, scindunt inæqualiter inde resultantem aera: quæ causa etiam voces multis in locis reciprocas facit.*

Aut

Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidóve in Hæmo?
Unde vocalem temere insecutæ
Orphea sylvæ,
Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapsus, celeresque ventos,
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam solitis parentis
Laudibus; qui res hominum ac Deorum,
Qui mare & terras, variisque mundum
Temperat horis?
Unde nil majus generatur ipso;
Nec viget quicquam simile, aut secundum:
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.
Præliis audax, neque te silebo,
Liber, & sævis inimica virgo
Belluis: nec te metuende certâ,
Phœbe, sagittâ.

[10] *seu in regione umbriferâ Heliconis, seu in Pindo, seu in Hæmo frigido? Hinc sylvæ secutæ sunt canentem Orpheum, matris arte retardantem præcipites fluviorum cursus, veloceſque ventos, atque suavem auritas quercus trahere chordis sonantibus. Quid verò ante canam* quam *præconia consueta patris, qui res mortalium & immortalium, qui mare terrasque & orbem diversis temporibus moderatur? Quare nihil ipso majus oritur:* imò *neque par quidquam, vel proximum valet. Attamen Pallas obtinuit sequentem gradum. Nec tacebo te, Bacche, certaminibus strenue:* neque te, *virgo feris crudelibus infesta: neque te, Apollo, telis inductabilibus formidande.*

[11]

ANNOTATIONES.

5. *Umbrosis Heliconis oris, &c.*] Tres montes Apollini Musisque sacros nominat: Heliconem in Bœotia, Pindum in Arcadia, Hæmum in Thracia.

7. *Unde vocalem, &c.*] Ex Hæmo Thracem Orpheum silvæ secutæ sunt dulcedine cantus velut animatæ, *temere*, id est, facile & sine cunctatione; vel confuse per devia & invia. Nota lippis & tonsoribus fabula. Vide Epist. ad Pisones, v. 91. *Vocalem.*] id est, canorum, vel, voce pariter & lyra canentem.

9. *Arte materna.*] Musica & suavitate vocis, ad quam formatus a matre Calliope Orpheus.

11. *Blandum & auritas, &c.*] Tam blande canentem, ut arbores duceret, haud secus ac si auritæ & animatæ fuissent illæ.

13. *Quid prius dicam solitis parentis, &c.*] Legunt aliqui, *parentum*; hoc sensu. Quid prius dicam quam eas Jovis laudes, quas majores nostri solent dicere. Alii melius, *parentis*, id est, quid prius aut potius referam, quam notas omnibus ac passim celebrari solitas laudes Jovis omnium *parentis*, qui res æque Deorum ac mortalium curat, regit, moderatur?

15. *Variisque mundum Temperat horis.*] Variis tempestatibus, vere, æstate, autumno, hyeme: calorem frigore, frigus calore temperat.

17. *Unde nil majus, &c.*] Alii interpretantur: a quo Jove utpote optimo maximo nihil ipso majus gignitur. Alii, *unde*, id est, quapropter.

18. *Simile aut secundum*] Par & proxime accedens: æque magnum ac potens.

19. *Proximos illi tamen, &c.*] Nom. Marcel. *Proximum dicebant veteres non solum adhærens & adjunctum: verum etiam longe remotum, si tamen inter duo discreta nihil medium extitisset.* Virgil. Æneid. 5, 320.

Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
Insequitur Salius.

Tull. in Bruto: *Luc. Philippus Antonio proximus accedebat, sed longo tamen intervallo proximus.* Pallas honores occupat Jovi proximos, quippe nata ex illius cerebro. Alii volunt spectari ab Horatio, quod in Jovis Capitolini templo celiæ tres erant, quarum media Jovis, dextra Minervæ, sinistra Junonis: unde Pallas ante Junonem poni soleat. Varro 4. de Ling. Lat.

21. *Præliis audax, neque te silebo, Liber.*] Quod curis liberet animum Bacchus, Liber dictus: vel quod devictis hostibus se suosque asseruit in libertatem. De bellica ejus virtute ac præliis vide Diod. Sic. l. 5. item infra l. 2. Od. 19.

22. *Et sævis inimica virgo Belluis*] Diana venatrix, edita cum Apolline partu edita, Jovis filia, nemorum ac sylvarum Dea, arcu & sagittis feras sectari assueta.

23. *Nec te metuende certa, Phœbe, sagitta.*] Arcu enim & sagittis valere, præsertim ob Nioben cum filiis interfectam, semper creditus Apollo. Dictus autem Phœbus, quasi φως βιου, *lux vitæ.*

Canam etiam Herculem, nec non filios Ledæ, alterum equis, alterum pugnis illustrem; quorum fidus candidum ubi primum nautis illuxit, statim concitata unda scopulis decidit, quiescunt venti, nubila evanescunt, & maris irati subsidunt fluctus, quoniam ita jussere. Post ipsos quem potissimum referam, ambigo; Romulumne, an tranquillum Numæ imperium, an Tarquinii regnum potens, an mortem Catonis gloriosam? Certè Regulum & Scauros, & Paulum,

Dicam & Alciden, puerósque Ledæ; 25
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem: quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor;
Concidunt venti, fugiúntque nubes, [52]
Et minax (quod sic voluere) ponto 31
Unda recumbit.
Romulum post hos priùs, an quietum
Pompilì regnum memorem, an superbos
Tarquini fasces, dubito, an Catonis 35
Nobile lethum.
Regulum, et Scauros, animæque magnæ

ANNOTATIONES.

25. *Alciden.*] Hercules ita dictus, seu quod esset Alcei nepos; ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, *a robore.*

Puerosque Ledæ.] Castorem & Pollucem, alium equestri, alium pedestri inclytum pugna. *vid.* Fast. 5. 700.

Tyndaridæ fratres; hic eques, ille pugil.

27. *Quorum simul alba nautis, &c.*] Vide Homerii Hymn. in Dioscuros. Et supra Od. 3. v. 2. ad verba hæc; *Lucida sidera.* Aiunt nempe Astrologi propitias ac salutares esse stellas geminas, non ita vero solitarias.

29. *Defluit saxis agitatus humor.*] Unda spumans jactata in scopulos & in altum sublata defluit, cum primum faventibus Castore & Polluce tempestas sedatur. Vel, aqua per hyemem gelo concreta, & saxis adhærens, tum resolvitur ac fluit, cum oriuntur Castor & Pollux, vere nimirum, & ascendente Geminorum sidere. Quidam interpretantur, *defluit*, fluere & agitari desinit aqua maris, ante in rupes illisa per impulsionem ventorum, & concitationem fluctuum.

31. *Quod sic voluere.*] Pro sua potestate, atque benigno favore in navigantes sic jussere placari omnia ante naufragium minitantia. Legunt alii, *Dii voluere*, nempe Castor & Pollux: quibus cum placuit, redit serenitas, & maris agitatio plane cessat.

33. *Romulum post hos.*] Post Deos ac Semideos, Romæ Romanique Imperii conditorem, in primis celebrare est æquum.

Quietum Pompili regnum.] Numam deinde laudat secundum Romanorum regem, qui mitigandum ferocem populum armorum desuetudine ratus, Jani templum clausit, novamque civitatem vi & armis conditam, jure ac legibus, moribusque de integro condere aggressus, quieta fecit omnia, & Rempublicam religione justitiaque firmavit. Tit. Liv. l. 1. c. 18. & seq. Flor. &c.

34. *Superbos Tarquini fasces.*] Ambitiosam dominationem Tarquinii, non Superbi (is enim indignus Hymno celebrari) sed Prisci, qui bello strenuus Imperium Romanum devictis finitimis populis auxit; circo, ludis, fascibus, aliisque insignibus decoravit. Flor. lib. 1. cap. 5. Tit. Liv. lib. 1. cap. 35. *Tarquinium Priscum virum cætera egregium, secuta quam in petendo habuerat, etiam regnantem ambitio est.* Quidam non absurde intelligunt Junium Brutum, qui fasces Tarquiniis pulsis ereptos splendide gestavit ac tenuit. Virg. Æn. 6. 817.

Vis & Tarquinios reges, animamque superbam
Ultoris Bruti, fascesque videre receptos?

35. *Catonis Nobile lethum.*] De eo Cæsar dixisse fertur: *Invideo morti tuæ, Cato: nam & tu gloriæ meæ invidisti.* Nimirum ille ad Uticam obsessus, Pompeianas partes aspiciens victas, propria manu se peremit, postquam bis legisset Platonis librum de Anima, inquiunt: ac, *ne Tyrannum videret*, ut ait Cicero Offic. 1. Vide Appian. Plut. Dion. &c. S. Aug. de Civ. lib. 19. cap. 3. mortem Catonis indignam laude asserit, ut qui Cæsarianæ de Pompei victoriæ impatientia, violentas sibi manus intulerit.

37. *Regulum.*] Hujus egregia virtus postea fuse laudatur, lib. 3. Od. 5. Vide & Cic. 1. & 3. de Offic. & in Pisonem n. 43. sic habet: *Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginenses resectis palpebris, illigatum in machina vigilando necaverunt, supplicio videtur affectus.*

Scauros.] Horum familia consulari dignitate illustris & clara virtus extitit in administranda Republica. Ex illis M. Scaurus a Q. Vario Hispano accusatus est, quod Socios ad arma concitasset. Ita se vero ille constantia plenus & gravitate defendisse fertur: Q. Varius Hispanus M. Scaurum Principem Senatus arguit socios ad arma concitasse: M. Scaurus Princeps Senatus negat: testis nemo: Utri vos, Quirites, credere debetis? Quibus quidem auditis absolutus est. Vide Val. Max. l. 3. c. 7. n. 8. Plin. l. 36. c. 15. &c.

Prodigum

Prodigum Paulum, ſuperante Pœno,
Gratus inſigni referam Camœnâ,
Fabriciúmque.
Hunc, & incomptis Curium capillis
Utilem bello tulit, et Camillum
Sæva paupertas, et avitus apto
Cum lare fundus.

[53] *generoſæ vitæ liberalem, victore Carthaginenſi; quin & Fabricium beneficii memor celebrabo verſibus magnificis. Hunc &*
Curium impexis crinibus bello idoneum pariter & Camillum produxit inopia durior, & patrius agellus cum domo conveniente.

ANNOTATIONES.

Animæque magnæ Prodigum Paulum.] L. Æmilium Paulum, qui nullum periculi genus pro Republica detrectavit: & ſi non habuiſſet Collegam Terentium Varronem, aut plus certaminis cum ipſo ſuo Collega, quam cum Annibale, (ut ait Q. Fabius Maximus apud Liv. l. 22. c. 39.) non majori quidem animo, at certe majori felicitate, meliorique exitu ad Cannas pugnaſſet. Verum, ut eſt apud eundem Liv. eod. lib. c. 43. *Ad nobilitandas clade Rom. Cannas urgente fato profecti . . . . . dum altercationibus magis, quam conſiliis tempus teritur*, miſere ibidem cæſi, pulſi, fugatique ſunt: atque Paulus *unus inſons* tam horrendæ cladis interiit, ut recte teſtatur Cn. Lentulus, cit. mox. lib. cap. 49.

38. *Superante Pœno.*] Annibal certe nuſquam magis inſigni de Romanis victoria exultare potuit: nam plus quadraginta Romanorum millia, præter Socios, octoginta Senatores, alique viri graves bene multi interciderunt. Vide cætera apud Livium loco cit. &c.

40. *Fabriciumque.*] Hic contra Pyrrhum regem miſſus, cum nec ab ipſo prius, quarta regni parte promiſſa ſolicitari potuiſſet; nec Pyrrhi medicum veneno regem tollere ſpondentem audire voluiſſet, imo perfidum illum catenis vinctum ad ſuum dominum remiſiſſet: juſtam hanc ab rege mirabundo laudem promeruit. *Ille eſt Fabricius: qui difficilius ab honeſtate quam Sol a ſuo curſu averti poſſet.* Aurel. Victor. Alia Fabricii elogia hauri e Plutarcho: Cic. 3. de Offic. Gell. l. 1. c. 14. Vide & ſeq. Annot.

41. *Hunc, & incomptis Curium capillis, &c.*] Virtutem paupertate educatam, ac celebrem factam, in tribus ſummis viris cum Horatio venerare, lector: in Fabricio, in Curio, in Camillo. Hos enim vero *ſæva paupertas*, id eſt, magna frugalitas, tenuis admodum res familiaris; *fundulus*, ſeu pauca agri jugera ſibi ab *avis* relicta, *cum lare apto*, id eſt, pariter modico, *bello utiles* fecit. Nimirum victu aſpero indurati ad laborem, morum autem integritate ad virtutem omnem formati, egregiam Reipublicæ difficillimis temporibus operam navaverunt; non tam ſuæ quam publicæ utilitati ſtudentes: unde & ſummum laudem conſecuti ſunt.

Hunc.] Nempe C. Fabricium Luſcinum, ter Conſulem; de quo ante; & Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Is *honoribus & auctoritate omni cive temporibus ſuis major; cenſu vero par unicuique pauperrimo; decem æris & quinque pondo argenti, ſervoſq; totidem ſibi miſſos a Samnitibus, quos univerſos in clientela habebat, in Samnium remiſit; continentiæ ſuæ beneficio ſine pecunia prædives; ſine uſu familiæ abunde comitatus: quia locupletem illum faciebat non multa poſſidere; ſed modica deſiderare. Ergo domus ejus ut ære & mancipiis vacua; ita gloria ex his contemptis parta referta fuit, &c.* Vide & ejuſdem Valer. lib. 2. cap. 9.

Curium.] *Curius Dentatus exactiſſima normæ Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis perfectiſſimum ſpecimen, Samnitum legatis agreſti ſe ſcamno aſſidentem foco, atque ligneo catillo cœnantem (quales epulas apparatus indicio eſt) ſpectandum præbuit. Ille eorum divitias contempſit; paupertatem ejus Samnites mirati ſunt.* Offerentibus aurum reſpondit: *Malle ſe locupletibus imperare, quam ipſum fieri locupletem; & Curium nec acie vinci, nec pecunia corrumpi poſſe, &c.* quæ lege apud Valer, Maxim. lib. 4. cap. 3. Vide & Aurelium Victorem de Viris illuſtribus: Cic. de Senectute, &c.

Incomptis Curium capillis.] Legunt quidam cum Quintiliano quidem l. 9. c. 3. *intonſis capillis*: ſcilicet priſcis temporibus nondum erant Romæ tonſores: & cultum negligebant maxime bellatores viri. Hoc quidem perinde ſignificatur per vocem *incomptis*: ſed non illud; quod ſane ab Horatio ſpectari oportuit: ſic Ovid. Faſt. 2. 30.

Hoc apud intonſos nomen habebat avos.

Et Faſt. 4. 655. de Numa:

Bis caput intonſum fontana ſpargitur unda.

Codices tamen fere omnes habent: *incomptis Curium Capillis*: unde ab ea lectione temere diſcedendum non fuit.

42. *Camillum.*] M. Furius Camillus quinquies Dictator fuit, de Gallis bis triumphavit, Romamque jam ab his captam ſtrenue pugnando vindicavit. Ad annos octoginto Reipublicæ ſemper utilis vixit: hinc pater patriæ, alter Romulus ac urbis conditor meritus appellari. Vide Liv, lib. 5. &c.

Marcelli porrò *nomen augeſcit ſicut arbor ſecreto temporis* progreſſu. At *cæteros inter ſplendet aſtrum Julii, ut Luna inter minores ſtellas. O fili Saturni* Jupiter, *humani generis auctor & conſervator, commiſſa tibi eſt a fatis ſummi Cæſaris tutela:* ergo *tu regna* primus: *Cæſar* autem ſit a te *ſecundus. Sive is Parthos Italiæ bellum inferentes legitimâ victoriâ fractos ſubegerit; ſive Seras Indoſq; in orientali plagâ domuerit:*

Creſcit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli. Micat inter omnes
Julium ſidus, velut inter ignes [55]
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque cuſtos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Cæſaris fatis data: tu ſecundo
Cæſare regnes.
Ille ſeu Parthos Latio imminentes
Egerit juſto domitos triumpho,
Sive ſubjectos Orientis oris
Seras & Indos:

ANNOTATIONES.

46. *Creſcit occulto velut arbor ævo Fama Marcelli*] Sicut arbor ſenſim ac nemine adverſante creſcit, *occulto ævo*, labente clam tempore, progreſſu menſum & annorum, ita Marcelli fama indies augetur ac celebrior evadit. Eraſmus hunc locum ſic illuſtrat: *Solent præcoquia ſubito flacceſcere: ſed quod paulatim accreſcit, durabile eſt. Unde Horatius Marcelli famam velut cum rore arborem ſurgentem celebrat.*

46. *Marcelli.*] Quis ille, non plane conſtat. Alii volunt M. Marcellum Octaviæ Auguſti ſororis filium, cui in Imperii ſucceſſorem adoptato ſuam ille filiam deſponderat Juliam. De eo Virgil. Æneid. 6. v. 861. & ſeq. & Seneca ad Marciam c. 2. Verum cum is admodum juvenis, ſola indole præclara nobilitatus obierit; quo pacto ejus fama creſcere indies ab Horatio dicitur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinquies Conſulem, qui Gallos Germanoſque debellavit, ipſumque Annibalem invictum antea vinci poſſe docuit: atque ab eo demum circumventus ac cæſus, ætiam coli & obſervari meruit poſt mortem. Nam & honorifice cremandum Annibal curavit, ejuſque cineres urna argentea incluſos & corona aurea decoratos ad ejus filium miſit. Plutarch. Tit. Liv. l. 23. & ſeq. Virg. Æn. 6 v. 855.

Micat inter omnes Julium ſidus.] Sueton. Jul. cap. 88. ita ſcribit: *In Deorum numerum relatus eſt, non ore modo decernentium, ſed & perſuaſione vulgi. Siquidm ludis, quos primo conſecratos ei hæres Auguſtus edebat, ſtella crinita per ſeptem dies continuos fulſit, exoriens circa undecimam horam: creditumque eſt animam eſſe Cæſaris in cœlum recepti: & hac de cauſa ſimulachro ejus in vertice additur ſtella.* Idem refertur in Epiſtolis Auguſti. Virgil. Eclog. 9. 47.

Ecce Iulium ſidus effulſit Cæſaris aſtrum.

Vide & Plutarch. Lion. lib. 45. Senec. Quæſt. Natural. lib 7. cap. 17. Plin. lib. 2. cap 25. ubi Auguſti ipſius de crinito illo ſidere teſtimonium refert. Porro cometes ille Chriſti Servatoris noſtri natalem prænunciaſſe multo melius creditur.

49. *Gentis humanæ pater, &c.*] Præclare ad Auguſtum quo totus teneabat, laudandum venit tandem, per Apoſtrophen ad Jovem, cui diviſum cum ipſo imperium aſſerit.

50. *Tibi cura magni Cæſaris fatis data.*] Duo nempe veteribus credita: primum Reges, Imperatores, Principes in tutela eſſe Jovis: alterum, fato ſic omnia decerni, gubernari, ſubeſſe, ut ipſi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu ſecundo Cæſare regnes.*] Tu quidem ita ſupremum rerum omnium dominium habe, O Jupiter; ut Auguſtus ſit a te ſecundus.

53. *Ille ſeu Parthos, &c.*] Sueton. Auguſt. c. 21. *Parthi quoque & Armeniam vindicanti facile ceſſerunt: & ſigna militaria, quæ M. Craſſo & M. Antonio ademerant, repoſcenti reddiderunt, obſidesque inſuper obtulerunt; denique pluribus quondam de regno concertantibus, non niſi ob ipſa electum comprobaverunt.* Vide & infra Od. 19 v. 12. Annot. Quoniam vero Parthos antea victoriis feroces, Romaniſque etiam terribiles, jam eo deduxerat Auguſta fama, ut ultro virtuti Romanæ obſervantiam deferrent, hinc bene ominatur Horatius, juſto ecs triumpho aliquando profligandos.

55. *Sive ſubjectos Orientis oris Seras & Indos*] Sive ille remotiſſimas nationes ſubegerit; vel *Seras*, vel *Indos*, de quibus, teſte Diodoro Siculo, ſolus triumphavit Bacchus.

56. *Seras.*] Seres interioris Æthiopiæ ſunt populi: ſunt etiam ex Oroſio citerioris Indiæ: ſunt & alii ad ortum extremi ultra Sinas, quorum regio Serica, nunc *Catay*. Metropolis autem Sera, ſerico opere celebres: de quibus Strabo, Ptolem. Ferrar. &c. Plin. lib 6. cap 17. *Primi ſunt hominum qui noſcuntur Seres lanificio ſilvarum nobiles, perfuſam aqua depectentes frondium canitiem.* Ammian. Marcellin. *Seres*, inquit, *armorum*

Te

Te minor latum reget orbem;
Tu gravi curru quaties Olympum,
Tu parùm caſtis inimica mittes
Fulmina lucis.

[56] *Te quidem inferior juſtè gubernabit* ille hunc *orbem amplum, tu vero tremendo curru Cœlum concutiès: tu infeſta in contaminatos lucos tonitrua vibrabis.*

ANNOTATIONES.

expertes . . . . . nulli finitimorum moleſti . . . . . Cœli apud eos jucunda ſalubriſque temperies; aeris facies munda, ventorum commodiſſimus flatus, & abunde ſylvæ ſublucidæ, a quibus arborum fœtus aquarum aſperginibus crebris, velut quædam vellera molientes, ex lanugine & liquore mixtam ſubtilitatem tenerrimam peſtunt, nenteſque ſubteginina conficiunt ſericum ad uſum antehac nobilium, nunc etiam infimorum ſine ulla diſcretione proficiens. Ipſi præter cæteros frugaliſſimi, pacatioris vitæ cultores, &c.

Indos.] Horum regio India Aſiæ eſt ad ortum ampliſſima ab Indo fluvio dicta: Gange fluvio item rigatur, & ſcinditur media: ab Ortu Sinas habet, a Septentrione Tartariam, ab Occaſu Perſiam, ab Auſtro Oceanum Indicum. Parte Septentrionali, inter Gangem & Indum fluvios continetur hodie Imperium Magni Mogolis, in quo numerantur provinciæ triginta ſeptem ſatis amplæ.

57. *Te minor latum reget æquus orbem, &c.*] Senſus eſt: Auguſtus autem, ô Jupiter, ſic orbem hunc inferiorem, ita volentibus fatis, reget, ut ſe gerat ſemper minorem te, ſicut decet & æquum eſt. Et quanquam laudibus omnium jam eſſertur: *Et virtutis moderationiſque fama Indos etiam ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam ſuam Populique Romani ultro per legatos petendam*; (ex Sueton. Octav. cap. 21.) quanquam Parthos etiam nominis ſui ſplendore ſimiliter perculit, eorumque ferociam ſine armis fregit: uttamen ille ſeu novis indies triumphis augeatur, ſeu tot populos ſibi ſubjectos cernat, nunquam tamen animos ultra quam fas eſt, ſuperbos tollet.

Latum.] Virgil. Æneid. 1, 282.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono.

Legunt alii *lætum*, nimirum ob *æquitatem* Auguſti, qui jus ſumma lenitate pariter ac diligentia dixiſſe ſcribitur a Suetonio.

58. *Tu gravi curru quaties Olympum.*] Tu in Cœlo regnabis, indeque tonitru in hæc infima, cum fueris ad juſtam provocatus iram, vibrabis. Nempe vulgus opinabatur e *curru* Jovis *cœlum quatiente* formari tonitrua, & *mitti fulmina*.

59. *Tu parum caſtis, &c.*] Quoniam luci Diis ſacri habebantur, hinc ſi alioquo ſcelere ac flagitio in iis perpetrato contaminati eſſent, Jovis excitari credebant furorem, & ſacrilegium vindicari, miſſo fulmine. Unde & ſatagebant expiare locum, & cæſis hoſtiis Numinis iram placare.

ODE XIII. Ad LYDIAM.

Zelotypum ſe pingit Horatius, ac rivalem ſuum vellicat.

CUM tu, Lydia, Telephi
Cervicem roſeam, & cerea Telephi
Laudas brachia, væ, meum

[57] *O Lydia, quando tu collaudas collum rubicundulum Telephi, & molles lacertos Telephi, væ, meum*

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos, ut tertia ſupra, *Sic te Diva, &c.*

1 *Cum tu, Lydia, Telephi, &c.*] Non caret arte repetitio vocis *Telephi*. Nam & qui amant, nunquam ſatis id loquuntur quod amant: & zelotypo illud idem eſt intolerabile. Lydia cervicem roſeam Telephi, trerumque cerea brachia Telephi laudare gaudet: at Horatio id ciet bilem, doletque quod rivalem ſuum in ore frequentius habeat. Unde, cum præſentem convellere amorem nequeat, de futura ejus immutatione ſe conſolatur.

2. *Cervicem roſeam.*] Pulchram inſtar roſæ, & fragrantem; vel roſei coloris: Scaliger hic Horatium graviter reprehendit, & *lacteam* dici oportuiſſe contendit, non *roſeam*. Verum quidni adoleſcens amore fervidus roſea cervice & rubicundula celebratur? Virg. Æn. 1, 406.

——— *Roſea cervice refulſit.*

Cerea brachia.] Mollia, tenera, fortaſſe etiam candida, politula, nitida, puta, pura, formoſa inſtar imaginum cerearum, quæ ſine oſſibus, nervis, pelle, pilis. Vide Non. Marcel. in voce *putus*.

3. *Væ.*] Interjectio dolorem indicans atque indignationem. Sunt qui legunt, *næ*, vai, id eſt, *certe, hercle*.

hepar turgeſcit aeri cholera inflammatum. Tum neque animus mihi, neque color ſtatu firmo conſtat. Tum etiam lachrymæ clam decidunt in malas, patefacientes quantum intus abſumar flammis ſecretis. Effervesco, ſive jurgia ex vino immoderata d formarunt albas tibi ſcapulas; ſive juvenis inſaniens memorem cicatricem labellis tuis dente inuſſit. O ſi mihi ſat auſcultes, ne expectes conſtantem eum fore, qui immaniter vulnerat baſia ſuaviſſima; quibus indulſit Venus quintum ſuæ dulcedinis gradum.

Fervens difficili bile tumet jecur.
Tunc nec mens mihi, nec color
Certâ ſede manet: humor et in genas [58]
Furtim labitur, arguens
Quàm lentis penitus macerer ignibus.
Uror, ſeu tibi candidos
Turpârunt humeros immodicæ mero
Rixæ; ſive puer furens
Impreſſit memorem dente labris notam.
Non, ſi me ſatis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbarè
Lædentem oſcula, quæ Venus
Quintâ perte ſui nectaris imbuit.

ANNOTATIONES.

4. *Bile tumet jecur.*] Intumeſcit fellis receptaculum jecori annexum. In fello ira, in jecore amor ac libido, in ſplene riſus, in corde ſapientia priore reſident. At Horatius modo libidinem in jecore ſtatuit, ut lib. 4. Od. 1. v. 12.

Si torrere jecur quæris idoneum.

Alias iracundiam, ut hic: pariter & Juvenalis Sat. 1. v. 45.

Quid referam quanta ſiccum jecur ardeat ira?

Secuti videntur Archilocum, Χολην ἀχ ἔχεις ἡφ' ἡπατος. *Bilem non habes in hepate.* Apud Athen. lib. 3. cap. 24.

5. *Tunc nec mens mihi, nec color, &c.*] Variis ſe perturbationibus agitari indicat, pudore, timore, ira. Opportune Macrob. lib. 7. cap. 11. *Natura, cum quid ei occurrit honeſto pudore dignum, imum petendo penetrat ſanguinem, quo commoto atque diffuſo, cutis tingitur, indeque naſcitur rubor . . . . . gaudium extrinſecus contingit. Ad hoc animoſo naturæ occurſu feſtinat, quum ſanguis comitando, quaſi alacritate integritatis ſuæ compotem, tingit cutem; & inde ſimilis color naſcitur. Contra qui metuunt, palleſcunt. Natura enim, cum quid de extrinſecus contingentibus vetuit, in altum tota demergitur, ſicut nos quoque, cum timemus, latebras quærimus. Sic natura tota deſcendens, ut lateat, trahit ſecum ſanguinem. Hoc vero demerſo, humor dilutior cuti remanet, & inde palleſcit, &c.*

7. *Furtim labitur.*] Invito mihi excidunt lachrymæ propter vim indignationis & zelotypiæ. Hanc deſcribit Tullius Tuſcul. 4. n. 28. *Ægritudinem ex eo quod alter potiatur eo, quod ipſe concupierit.*

8. *Macerer.*] Porphyrio legit, *Concremer.*

9. *Uror, ſeu tibi candidos, &c.*] Dolore gravi afficior, cum video te mihi adamatam vexari crudeliter, atque ictibus laniari ab juvene temulento, & poſt epotum vinum petulco, ſine modo laſcivienti, ruſtice jurganti, imo dure ac barbare te molliculam tractanti. Horatius nempe ut Lydiam demereatur, ſuum ei tenerum exponit amorem, qui ejus cruciatus perſentiat, illumque opponit ſævæ rivalis libidini, quæ, ut ſe expleat, amicæ haud parcit: ſicque Telephum in invidiam adducere conatur. Hinc & maligne interpretatur comeſſationes illas, necnon morſiunculas amatorias: ac velut diras plagas truceſque ac belluinos morſus traducit, ut Lydiam a Telepho quacumque ratione abſtrahat.

11. *Sive puer furens, &c.*] Sive Telephus effrœnata & impotenti abreptus libidine, ac prope furioſus momordit labia tua, ad relinquendam qualemcunque ſui memoriam, in crudeli etiam cicatrice. Cic. act. 7. in Verrem, n. 32. *Metuendum . . . . ne excitetur Verres, ne denudetur a pectore, ne populus Romanus aſpiciat cicatrices ex mulierum morſu, veſtigia libidinis atque nequitiæ.*

13. *Non Speres perpetuum.*] Si mihi credis, Lydia, ne perpetuum tui amatorem ſpera illum fore, qui ſic abutitur amore tuo, ut oſculando vulnera infligat, œſtro velut percitus. Nam, ut aiunt, *Omne violentum non eſt durabile.*

16. *Quinta parte ſui nectaris.*] Miſſa plurium interpretatione in putidis & obſcœnis plus æquo ſagacium, ego cum paucis ſentio, & *oſcula quæ Venus quinta parte ſui nectaris imbuit*, intelligo valde fragantia, nectaris inſtar ſuavia. Eo fere modo apud Athen. lib. 2. cap. 2. ſub finem, Ibycus, ut ſignificet mel eſſe dulciſſimum, ait, mel nonam eſſe partem ambroſiæ: id eſt, habere nonam partem ſuavitatis quæ eſt in ambroſia.

Felices

Felices ter et ampliùs [50]
Quos irrupta tenet copula ; nec malis
Divulsus querimoniis,
Suprema citius solvet amor die.

O ter & plus beati, quos nec elit stabilis conjunctio, nec amor improbis querelis divisus separabit ante diem ultimam.

ANNOTATIONES.

17. *Felices ter, &c.*] Sic denique tentat Horatius expugnare Lydiæ amorem, dicens longe feliciorem eam fore, si se Horatium constanter amaturum præferat Telepho nunc ardenter quidem, sed ad tempus duntaxat amanti.

18. *Malis Divulsus querimoniis.*] Bonæ sunt in amore querimoniæ, ob absentiam, oh desiderium : malæ vero ob inconstantiam, mutationem, ac fidem fractam.

20. *Suprema citius solvet, &c.*] Non ante desinam te amare, Lydia, si me ames, quam desiero vivere, inquit Horatius : imo, ut ait ipse in persona Lydiæ, Ode 9. lib. 3.

Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

ODE XIV.

Non esse redintegrandum civile bellum.

O Navis, referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis ? fortiter occupa [60]
Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus,

O navis, novi fluctus in mare te reducent. O quid facis ? Fortiter portum tene. Annon cernis quod latus tuum est remis destitutum :

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 5.

Non pauca ex Alcæo imitatus est Horatius in hac Ode, quam fere omnes allegoricum agnoscunt totam, inseque Quintilian. lib. 8. c. 6. In ea certe plurima dicuntur figuris ac tropis involuta, quæ aperte nequaquam dici fas fuisset : vel rempublicam, vel Brutum, vel Sextum Pompeium alloquitur, dehortaturque a reparandis civilibus tumultibus, quibus velut novis procellis non nisi ingenti suo malo Respublica concutienda sit.

Porro sic interpretari singula nobis licet.

Navis, est Respublica Romana : *mare*, civile bellum : *fluctus*, discordiæ ac tumultus : *portus*, pax : *nudum remigio latus*, Cassius cum sinistro cornu, cui præerat, militibus cæsis ac fugatis, fractus : *malus Africo saucius*, Magnus Pompeius a Ptolemæo Ægypti rege, nefarie obtruncatus : *antennæ gementes*, Senatores aliique Principes Pompeii fatum dolentes : *carina sine funibus*, ærarium sine pecunia, quæ nervus belli est : *lintea non integra*, vexilla & legiones dissipatæ : *æquora Cycladas nitentes interfusa*, quæ caveri atque evitari debeant ; quorundam potentium occulta ambitio, invidiaque alienæ gloriæ : Quippe hi sæpe speciosо publicæ utilitatis prætextu, rebus suis studeant : atque ut militaria imperia, dignitates ac magistratus captent, pacem impediunt, turbas fovent, populis illudunt, perniciem civium moliuntur.

1. *Navis.*] Bruti pars intelligi potest, sicut Pompeianæ partes navi designantur apud Cic. lib. 2. Epist. 5. & lib. 12. Epist. 25.

Novi Fluctus.] Primum civile bellum exarsit Cæsarem inter & Magnum Pompeium : alterum inter Augustum Antoniumque, & Cæsaris percussores Cassium & Brutum : tertium inter Sextum Pompeium, Magni filium, & Augustum ; de quibus vide Appian. lib. 4. Plutarch. &c.

2. *O quid agis ?*] Nempe Antonio hoste Patriæ judicato, literisque per Senatum datis ad Julii Cæsaris interfectores de recuperanda libertate, quid aliud quam incenditur grave bellum, ac Romanum pessundatur Imperium ?

Fortiter occupa Portum.] Una salutis ratio est, compone pacem cum Octav. Augusto, cui nisi summam defers rerum, nunquam sane conquieesces. Conjecturam audaciorem quorundam retundere videtur iste locus. Nec est quod aut Muretus Quintiliano dormitationem ita objiciat, aut Faber Critic. Epist. 54. alterque ei adstipulatus sibi plaudant & acclament velut invento Api, exultantes, ἐυρήκαμεν, συγχαίρομεν, Enim vero si, quod volunt illi, citra metaphoram aut allegoriam scribat ad eam navim, qua sui amici iratum Augustum metuentes fugere properabant, sique hac Ode secundam ei navigationem apprecatur, non secus ac navi Athenas Virgilium transvehenti, Od. 3. quo sensu diceret hic : *fortiter occupa portum ?* Imo vero debuisset inclamare ad immorantes, *Solvite protinus* ; ad navim autem ; *Portum hunc cito defere non tutum : statione male fida statim cede, in qua periculosius quam in alto mari versabere.*

& malus auſtro præcipiti labefactus: atque antennæ ſtrideant, & vix carina ſine rudentibus valeat ſuſtinere mare violentius? Non adſunt tibi vela ſalva; neque Numina, quæ invoces rurſus ærumnis obruta; licet Ponti ſis pinus, orta è ſilva celebri, atque originem oſtentes, vanamque famam. Nauta meticuloſus haud confidit pictæ puppi. Tibi proſpice, niſi ventis in jocum es deſtinata. Tu, quæ mihi nuper moleſtum creabas tædium,

Et malus celeri ſaucius Africo,
Antennæque gemant? ac ſinè funibus
Vix durare carinæ
Poſſint imperioſius
Æquor? non tibi ſunt integra lintea;
Non Dii, quos iterum preſſa voces malo; [61]
Quamvis Pontica pinus,
Silvæ filia nobilis,
Jactes & genus, & nomen inutile.
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, niſi ventis
Debes ludibrium, cave.
Nuper ſollicitum quæ mihi tædium,

ANNOTATIONES.

5. *Africo.*] Vento Meridionali, de quo Virg. Æneid. 1. v. 89.

——Creberque procellis
Africus.

6. *Antennæque gemant.*] Fracto navis malo, dependentes ex eo antennæ concidant neceſſe eſt: ſic & Senatores ac Proceres, qui adhæſerant Pompeio, eo quidem ſublato gemunt ac dilabuntur. Hi certe alii in alias diffluxere provincias, ex Appiano cit. loc. *Antennæ*, trabs in ſummo navis malo tranſverſa, cui velum alligatur.

8. *Imperioſius Æquor.*] Virtutem ac fortunam Auguſti manifeſte præval entes.

10. *Non Dii quos iterum preſſa voces.*] Cum enim fatis deſtinatum Auguſto videatur orbis Imperium, tibi contra fata pugnanti non aderunt aut favebunt Dii. Adde quod *fruſtra Neptunum invoca*, *qui ſecundum ſtatitur naufragium*. *Dii.*] Caſtor & Pollux, Apollo, Minerva, aut quilibet alius, ſolebat eſſe & vocari tutela & inſigne navis: & ſacrarium in puppi collocab tur, vel in prora. Act. Apoſt. cap. 28. ſcribitur navigare Paulus Alexandrina quadam navi, cujus inſigne Dioſcuri. Perſ. Sat. 6. 29.

Jacet ipſe in littore, & una
Ingentes de puppe Dii.

Quidam ſic interpretantur locum hunc: *Tibi non ſunt Dii, quos iterum preſſa voces malo*: jam Pompeius occidit, Caſſius periit, divini illi libertatis vindices: quid tentes ultra?

11. *Quamvis Pontica pinus, &c.*] Sicut adverſus tempeſtatum ſævam parum valet nobilitas arborum e quibus compacta eſt navis, minime quoque picta & ornata puppis: ſic a naufragii periculo nequaquam eximit Rempublicam contentionibus laceram, aut ipſius fama quantumlibet celebris, aut Ducis exercitus generoſitas. Hæc enim quid juvant? præſertim ſi deſint præſidia ſat ſima: ærarium locuples, &c.

12. *Silvæ filia nobilis.*] In Ponti regione multiplex erat ſilva, egregiæque arbores fabricandis navibus idoneæ.

14. *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit.*] Ne ſplendori tui nominis fide, O Reſpublica Romana, vel origini præclaræ: neque tu, Brute, aut ingenitæ nobilitati, aut propriæ exiſtimationi. Sunt enim hæc vena præſidia ac firmamenta.

Timidus navita.] Ne cum Scaligero putes legendum, *tumidus*. Eſt enim *timidus* epitheton nautis ſemper conveniens, & hic maxime. Sic enim ſignificatur nauta prudenter metuens omnia ab infido mari, ab inſtabilibus ventis, a repentinis tempeſtatibus, cum præſertim vehitur navi jam debilitata.

13. *Niſi ventis Debes ludibrium.*] A bello deſine, niſi vis fortunæ jocantis, aut Martis communis, aut etiam fatorum ludibrium eſſe.

17. *Nuper ſollicitum quæ mihi tædium, &c.*] Militaverat Horatius ſub Caſſio & Bruto; poſtea tamen Auguſto victori conciliatus veniam obtinuerat: hæc autem ſcripſiſſe fertur poſt Caſſium cæſum, & antequam Brutus adverſus Auguſtum belli aleam experiretur. Ait ergo; O publica ſalus, quæ tædium mihi tunc præbuiſti ob diuturnitatem diſcordiarum ac militiæ labores: nunc autem ſollicitudinem & curam præſtas ob novos tumultus; cur evidens periculum, taleſque anguſtias ſponte adis? Vel ad Brutum loquitur. O Brute, qui ſollicitum me habuiſti de eventu belli, ſub tuis ſignis merentem: nunc autem tui ac libertatis, quam vindicas, deſiderio crucias, cum præciſam ſalutis tuæ ſpem animo jam concipiam: ſi mihi credis, ne Auguſti partes fortiores laceſſe, pone arma, neve tam periculoſæ plenos aleæ labores incaſſum ſubi: imo concilianda pacis conſilia & rationes ini. Vide lib. 2. Ode 7. & Epiſt. 2. lib. 2.

Nunc

Nunc deſiderium, curáque non levis,
Interfuſa nitentes
Vites æquora Cycladas.

[62] *jam verò deſiderium ac ſolicitudinem haud modicam, fuge maria Cycladas micantes interfluentia.*

ANNOTATIONES.

20. *Cycladas.*] Inſulæ ſunt circiter quinquaginta, in Ægæo mari in cycli prope formam diſpoſitæ: quæ quidem ob frequentes ſcopulos, & maris anguſtias adiri, aut circumnavigari vix citra periculum poſſunt.

ODE XV.

Vaticinium de Trojæ excidio.

PAſtor cùm traheret per freta navibus
Idæis Helenam perfius hoſpitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Malâ ducis avi domum,

[63] *Cum paſtor fallax per maria abduceret Helenam hoſpitam navibus Trojanis, injucundâ tranquillitate ventos veloces oppreſſit Nereus, ut dira præciueret fata,* &c. *Infauſtis auſpiciis domum ducis eam,*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 6.

1. *Paſtor cum traheret, &c.*] Sicut apud Bacchylidem Caſſandra Paridi Trojam ingredienti, ita hic eidem iter agenti, Helenamque belli facem ducenti Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adeoque Trojæ ruinam. Antonium Cleopatræ amoribus irretitum exemplo Paridis admoneri ab Horatio non nemo opinatur. Cæterum cuncta fere ex Homero deprompta. Senſus eſt, Cum Paris Helenam raperet Hoſpitis Menelai uxorem, atque e Sparta Trojam navigaret, Nereus Deus marinus ventos cohibuit, dum perfido illi raptori caneret impendentem cladem, ob violatum jus & inceſtas nuptias. Vide Herodot. lib. 2. Euſtath. in 6. Iliad.

Paſtor.] Paris, alio nomine dictus Alexander, expoſitus in Ida monte, educatuſque à paſtore, & ipſe aliquandiu paſtor, quamquam erat filius Priami Trojanorum regis & Hecubæ, quæ prægnans facem ſe ardentem parere ſomniavit: quo territa & conjectorum impulſa reſponſo exponendum curavit filium.

Traheret.] Per varias regiones, diverſaque mitia, tandemque in patriam ſuam Trojam pertraheret.

Navibus Idæis.] Fabricatis in Ida Troadis monte.

2. *Helenam perfidus hoſpitam.*] Paris hoſpitio receptus apud Menelaum, eo abſente, in adulterium pellexit abduxitque Helenam ejus uxorem; adjuvante nimirum Venere, quæ formoſiſſimam Paridi ſponderat fœminam, in præmium judicii, quo Junoni & Palladi prælata ab eo fuerat.

3. *Ingrato celeres, &c.*] Quoniam ventorum natura eſt erumpere & vagari: hinc nihil injucundus ipſis eſt quam frœnari, & in otio contineri. Eſt qui referat ad Paridem, celeriter avehere prædam ſuam cupientem: cui proinde valde ingrata fuerit ea mora. Sed cum per multas ac diverſas regiones Patris Helenam circumduxiſſe legatur, antequam in Troadem perveheret, non videtur ea poſſe interpretatio ſtare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*] Dum excidium patriæ ac Paterni regni prænunciaret flagitioſo Paridi, ventos compreſſit Nereus, ſilentiumque impoſuit. Quidam contentioſe legunt *Proteus*, eo quod apud Homerum ille de Trojanis rebus vaticinaretur: Nereo autem vix id muneris tribuatur. Verum Poetæ quid non licet? Deinde naviganti quis melius vaticinans inducatur quam marinus Deus? Adde quod Apollonii Rhodii interpres in 4. Argo-nautic. ex Pherecydis ſententia, ſcribit Nereum coactum reſpondere velut oraculum. Apollodorus l. 2. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatum facit Nereum: & Heſiodus in Theogon. veridicum eum appellat. Maneat ergo Nerei Proſopopœia, & recte poſita cenſeatur.

5. *Mala ducis avi domum.*] Ex Augurum obſervatione tracta dictio; id eſt, malo omine, intelligi augurio Helenam ducis, O Pari, tibique aſſumis rapis uxorem alienam.

Quam

quam numeroſo exercitu repoſcet Græcia conſpirans tuas diſſolvere nuptias, atque antiquum Priami regnum. Eheu, quantus equis, quantus viris ſudor inſtat. Quantas cædes Trojanæ nationi paras! Jam Pallas aptat caſſidem & clypeum, & currus, & furorem. Fruſtra ſuperbus ob Veneris favorem pectes comam: & lyra molli jucundas mulieribus cantilenas diſtribues. Fruſtra fugies lanceas nuptiali thoro moleſtas, & acumen telorum Cretenſium, ſanitumque, & acrem in ſequendo Ajacem. Attamen, heu, tardo mœchos

Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adeſt viris
Sudor! quanta moves funera Dardanæ
Genti! Jam galeam Pallas et ægida,
Currúſque, & rabiem parat, [64]
Nequicquam Veneris præſidio ferox
Pectes cæſariem; gratáque feminis
Imbelli citharâ carmina divides; 15
Nequicquam thalamo graves
Haſtas, et calami ſpicula Gnoſſii
Vitabis, ſtrepitúmque, et celerem ſequí
Ajacem. Tamen, heu, ſerus adultros [65]

ANNOTATIONES.

6. *Multo milite.*] Homer. naves Græcorum numerat 1146

7. *Conjurata.*] In portu Aulidis Græciæ Principes univerſi jurejurando ſe adſtrinxerunt non diſceſſuros a bello, donec Helena reſtitueretur, illataque Græcis injuria vindicaretur, everſa Troja.

9. *Quantus equis, quantus, &c.*] Quanta diſcrimina, quantæ ſtrages ac labores virorum & equorum in decennali bello!

10. *Dardanæ Genti.*] Dardanus Jovis ex Electra filius in Aſiam veniens condidit eam gentem, quæ a Troe poſtea Trojana dicta eſt. Ab eo ortus Priamus. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor, &c.

11. *Jam galeam Pallas & ægida.*] Pallas & Juno pro Græcis pugnabant, nempe tum quod manebat alta mente repoſtum judicium Paridis, ſpretæque injuria formæ; tum quia virgo Pallas flagitioſo Paridi infenſa erat. Porro bellicoſæ Palladi ſueta aptantur hic arma. Ovid. Met. 6, 79.

Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus. Virgil. Æneid. 8. 435.

Ægidaque horrificam, turbatæ Palladis arma. Quem in locum Servius ita ſcribit: *Ægis pectoris eſt munimentum, habens in medio Gorgonis caput. Quod ſi in pectore Numinis fuerit, ægis vocatur: ſi in homines pectore, ut in antiquis Imperatorum ſtatuis videmus, lorica dicitur.*

12. *Currúſque, & rabiem.*] Bigas & quadrigas bellicas Pallas inveniſſe fertur: & apud Hom. e curru, non ex equo pugnari ſcribitur. *Rabiem*, iram, indignationem, furorem & impetum animi, quæ quidem vix abſunt a quocunque bello.

13. *Nequicquam Veneris præſidio ferox, &c.*] Tunc parum juvabit te præſidium Veneris minime bellicoſæ, multo minus decebit illa tua venuſtas & cultus corporis: quæ apud mulieres quidem valent, non ita vero adverſus hoſtem. Vide ſupra Od. 12. v. 41. apud Homer. 3. Illiad. idem Paris ſic admonetur, objurgaturque: *Inutilis erit tibi cithara, ac munera Veneris, & coma, & ſpecies, quando humi in pulvere jacebis mixtus.*

15. *Citharâ carmina divides.*] Modulaberis diſtincte, concinne, ex arte, modo hos, modo iſtos carpendo nervos: non male ſic; melius tamen, modo lyra, modo voce alternatim canendo: at optime alii interpretantur, mulierioſum Paridem modo huic, modo illi fœminæ gratificari, ac ſuam cuique cantilenam diſpertire. Sic infra Od. 36. *dividere oſcula*, eſt ſingulis dare oſcula.

Imbelli citharâ] Hac quidem valebat Paris, ſed quam bellicoſo viro parum conveniret, oſtendit Alexander ille Magnus, cum Paridis ſprevit citharam, Achillis optavit. Illa videlicet amores ac nugæ, hac heroum laudes celebrantur. Plutarch.

16. *Nequicquam thalamo graves Haſtas, &c.*] Licet inito amori ac nuptialibus jocis vaces, at tandem ad arma concurrendum erit, & ſeras licet pœnas exolves, cum humi proſtratus in pulvere volutaberis, traheriſque a victore hoſte crinibus illis, adulterii illecebris.

17. *Gnoſſii.*] Gnoſſus urbs Cretæ, cujus populus ſagittas emittendi arte pollebant. Adde quod ex Plinio, abundat Creta cannis gravioribus ad faciendas ſagittas aptiſſimis. Porro inter proceres Græcos erat Idomeneus Cretenſium dux, Merionis comes.

18. *Celerem ſequi Ajacem.*] Pedum celeritate Ajax clarus, ut eum inſequentem evaderet nemo. Verum Oilejuſne, an Telamonius? Hic certe, ſi Dareti Ahrygio fides, Paridem occidit.

19. *Serus adulteros Crines pulvere collinet.*]

Crines

Crines pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylium Neſtora reſpicis?
Urgent impavidi te Salaminius
Teucerque, et Sthenelus ſciens
Pugnæ, ſive opus eſt imperitare equis,
Non auriga piger. Merionem quoque
Noſces. Ecce furit te reperire atrox
Tydeides melior patre,
Quem tu, cervus uti vallis in alterâ
Viſum parte lupum graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuæ.

capillos pulvere conſperges. Nonne vides filium Laërtis, nonne Pylium Neſtorem populo tuo fatales? Te Salaminius Teucer, te Sthenelus belli gnarus, ac ſi oportet equos regere, ductor haud ſegnis, intrepidi perſequuntur. Senties etiam Merionen. En ardet incurrere in te impavidus Tydei filius genitore fortior. Hunc tu, velut cervus aſpectum in adverſâ vallis regione lupum, herbarum oblitus, fugies effeminatus, graviter anhelans: quod quidem *tuæ nequaquam promiſiſti.*

ANNOTATIONES:

Quamvis effugias aliquandiu, non tamen poteris ſemper declinare pugnam & congreſſum, in quo cum vel proſtratus vel occiſus fueris, pulvere tandem fœdabuntur crines illi tui tanto ſtudio calamiſtrati, & unguentis delibuti, quibus Helena in amorem, & hinc in adulterii facinus a te pertracta eſt. Vel ſimpliciter, crines illos tuos oportebit tandem bellico pulvere aſpergi & illini, quos unguentis duntaxat antea illinire fatagebas. Sunt enim qui affirment Paridem Ajacemque Oileum concertantes mutuis occubuiſſe vulneribus; alii volunt Paridem poſtquam Achillem interemiſſet, a Pyrrho, alii autem, a Philoctete interfectum.

Laërtiaden.] Ulyſſem filium Laërtis, Ithacæ & Dulichii Inſularum regem, prudentia ſolertiaque ſuper æthera notum. *Exitium tuæ gentis:* nempe quia detexit ipſe atque ad Trojanum bellum adduxit Achillem, abſque quo ex fatis capi Troja non potuiſſet.

22. *Pylium Neſtora.*] Hic ſapientia, & vitæ diuturnitate inclytus, apud Pylum Peloponneſi oppidum educatus, jam ſenior cum aliis Græciæ proceribus convenit ad expeditionem Trojanam. De eo fertur Agamemnon dixiſſe, brevi expugnandum Ilium, ſi decem Neſtores adeſſent.

23. *Salaminius Teucer.*] Ajacis ille frater, vide ſupra, Od. 7. v. 27. & ſeq.

24. *Sthenelus.*] Vir purgnaciſſimus, comes Diomedis, unus eorum qui equo ſe Trojano abdiderunt.

26. *Merionem quoque Noſces.*] Tuo quidem malo cognoſces & experiere virtutem, iram, acreſque animos Merionis. Hic patruelis erat Idomenei Cretenſium ducis. De eo ſupra, Od. 6. v. 15.

28. *Tydeides melior patre.*] Sparta Od. 6. *Tydeidam ſuperis patrem* vocat Horatius, ſane quin Iliad. 5. dicitur Martem ac Venerem in præſio vulneraſſe. Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia ſubvertenti, ac leoni vulnerato. Non mirum ergo, ſi hic Tydeo patre quanquam bono & forti, melior tamen ac fortior Diomedes nuncupetur.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*] Ferocem illum Diomedem patre meliorem ac ſuperis parem fugies, tam graviter anhelans, præ metu & pavore, quam cervus lupum aſpiciens. Mecum vero, lector, mirare, quo ducat carpendi cacoethes. En Scaliger. *Ex toto Galeno*, inquit, *non intelligo quid ſit ſublimus anhelitus.* Verum enim ſine Medicæ ſcientiæ aut Medicorum ope, bene intelligitur, copioſe, & ex alto pectore anhelare cervus, vel potius, elato & ſublimi, ut fit, capite fugiens, ore quoque ſublimem anhelitum ac ſpiritum efflare.

32. *Non hoc pollicitus tuæ.*] Intrepidum te nimirum inactaveras, O Pari, Helenæ per illicitos amores *tuæ*, & Menelao totique Græciæ patrem te unum oſtentaras. At facile eſt apud amaſiam gloriari; non ita apud Græcos raptam perfide, & ultionem juſtam *multo milite repetentes.* Ovid. Epiſt. Paridis ad Helenam: v. 351.

Finge tamen, ſi vis, cogens conſurgere bellum:
Et mihi ſunt vires: & mea tela nocent.
Nec plus Atrides animi Menelaus habebit,
Quam Paris, aut armis anteferendus erit.

Et quidem provocatus a Menelao Paris ad ſingulare certamen, vixque tandem congreſſus, niſi ope Veneris ſubtractus eſſet, certe victus occubuiſſet, ex Homer. Iliad. 3. unde ibid. Helena inducitur ſuam Paridi exprobrans ignaviam, & Menelai, quem prius ille contempſerat, virtutem experto inſultans.

Iracunda

Indignata classis Achillis Trojæ Trojanisque fœminis fatale, tempus differet: at post aliquot annos ignis Græcorum Trojanas ædes incendet.

Iracunda diem proferet Ilios
Matronisque Phrygum classis Achillei:
Post certas hyemes uret Achaicus
Ignis Iliacas domos. 35

ANNOTATIONES.

33. *Iracunda diem proferet Ilio, &c.*] Achilles ob ereptam sibi Briseiden iratus, a pugna & bello sum classem continens, Trojæ quidem fatum aliquandiu retardabit, diemque Trojæ ac Trojanius ultimam differet: ut ubi Patroculum audiet ab Hectore peremptum, tum ad arma, & amici vindictam convolabit, nec ponet iram donec Hectorem Ilienſium defensorem unicum prosternat. Virg. Æn. 2, 324.

Venit summa dies & ineluctabile tempus
Dardaniæ: fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum, &c.

34. *Phrygum.*] Phrygia Asiæ Minoris regio, cujus pars est Troas, ac metropolis Troja.

Achillei.] Achilles fortissimus Græcorum, vel suo nomine apud omnes famosus.

35. *Post certas hyemes.*] Post certum annorum spatium fatis decretum. Calchas augur e passerum numero, post annos decem Trojam expugnandam diruendamque prædixerat.

Uret Achaicus Ignis Iliacas domos.] Achaia Græciæ pars, Synecdoche. Quidam legunt, *Pergameas domos.*

ODE XVI.

PALINODIA Ad AMATAM PUELLAM.

O formosâ genetrice nata formosior, quem libuerit finem dabis injuriosis Iambis: seu igne,

O Matre pulchrâ filia pulchior, [67]
Quem criminosis cumque voles modum
Pones Iambis; sive flammâ,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Supra.

Quæcunque valent ad placandam iram, hæc adhibet Horatius ad mitigandum offensæ puellæ animum. Scripserat olim Iambos aut adversus ipsam, aut contra matrem ipsius. Jam volens redire in gratiam cum ea quam deperibat, 1. Fatetur se peccasse: 2. Non per contemptum se fecisse quidquam, sed per iram, asserit: 3. Vindictam offert. Perro quæ sit, quæque vocetur amica illa non constat. Gratidiæ nomen reperitur in quibusdam codicibus inscriptum. Alii volunt hanc esse Tyndaridem illam, ad quam Ode sequens nuncupata est.

1. *O matre pulchra filia pulchrior.*] Aiunt quidam scriptam dicacitez ante ab Horatio fuisse:

O matre turpi filia turpior.

Quicquid sit: jam laudat egregie puellam, sciens nihil fere mulieri jucundius esse, quam forma & pulchritudine commendari. Imitatio vero est Stesichori, qui cum Helenam quandam Siculam Iambis proscidisset, Apollinis oraculo monitus primus Palinodiam canens, oculorum usum, quem amiserat, recepit.

2. *Quem criminosis cumque, &c.*] Crimen se admisisse pœnamque subire quamlibet, paratum pr fitetur; ejusque, quam læsit, arbitrio cuncta permittit.

3. *Iambis.*] Sunt enim Iambici versus ad maledicendum aptissimi. *Sicut Iambus ex brevi & longa constat; ita contumelia ex parvis initiis ad magna procedit:* Suidas. Ἰαμβίζειν Græcis, est *maledictis infectari.* Horat. ad Pisones.

Archilochum proprio rabies armavit Iambo.

Sive flamma, Sive mare libet.] Ipse suum carmen maledicum damnat igni vel aquæ, ut placuerit. Tibul. l. 1. Eleg. 9. v. 49.

Illa velim rapida Vulcanus carmina flamma
Torreat: & liquida deleat amnis aqua.

Sive

Sive mari libet Adriano.
Non Dindymene, non adytis quatit
Mentem Sacerdotum incola Pythius,
Non Liber æquè, non acuta
Sic geminant Corybantes æra,
Triſtes ut iræ; quas neque Noricus
Deterret enſis, nec mare naufagum
Nec ſævus ignis, nec tremendo
Jupiter ipſe ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere principi

ſeu mari placet Adriatico. Nec Cybele, nec Apollo inhabitator animum ſacrificulorum in ſacrariis ita commovet, nec Bacchus: nequs Corybantes tam crebro pulſant cymbala acuta, ſicut mœſta indignatio: quam nec gladius ex Illyrio cohibet, nec mare naufragiis infeſtum, nec dira flamma, nec ipſe Jupiter horriſono fragore. Dicitur Prometheus primario lum

ANNOTATIONES.

4. *Adriano.*] Synedoch. pro quolibet mari.

5. *Non Dindymene, &c.*] Ire deſcribit vim & impotentiam, in eamque culpam omnem ſuam transferre ſatagit, ut odium & contemptum, quo gravius nihil ad offenſam, omnino abfuiſſe comprobet.

Dindymene.] A Phrygiæ monte Dindymo dicta Cybele, cujus ibi ſacra peragebantur, Sacerdoteſque furore perciti membra ſibi incidebant.

Non adytis quatit, &c.] Conglobata comparatione iræ vel mentiam exaggerat. Nec Cybele, inquit, ſuos ſacrificulos, nec Apollo Phœbides oraculo reſponſaque edituras, nec Bacchus Mænades & Bacchantes in Orgiis tanto furore implent, quanto irritatus amor amantem.

6. *Incola Pythius.*] Apollo Delphos, quæ urbs etiam Pytho dicta, incolens, ibique præcipue cultus & celebris: vel ita dictus a Pythone ſerpente interfecto. De quo vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 17. Cœl. Rhodig. lib. 16. c. 19. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Incola*, inſeſſor, invadens & affians mentem Pythiæ tripodi inſiſtentis in adytis ac penetralibus templi, ut extra ſe rapta jamque enthea, divina loquatur.

7. *Non Liber æque.*] De Bacchanalium origine, inſania, abrogatione, vide Tit. Liv. lib. 39. cap. 8. & ſeq.

Non acuta Sic geminant Corybantes æra.] Neque tam crebris ictibus pulſant Corybantes æreas cymbala, cum furioſi diſcurrunt, quam ira mentem variis motibus concutit. *Corybantes*, Rheæ ſacrificuli, iidem quidem Curetes, ex Strabone lib. 10. & Lucret. lib. 2. dicti vel a κόρυς, *galea*, vel a κορύναι, *cornibus peto*; item *caput jacto*: vel a κρύβειν, vel κρυβάζειν; quoniam adjuverunt Rheam in abſcondendo partu. Vel a κορύειν, *pulſare*, & ſtrepitum ac ſonitum reddere: quoniam ex Lucret. cit. *Pulſabant æribus æra*, & ex Apollod. lib. 1. Τοῖς δίχαις τὰς ἀσπίδας συνέκρουον. *Haſtis clypeos percutiebant*: ſic nimirum *Jovis illum vagitum in Creta quondam occultaſſe ferunt, ne Saturnus eum malis mandaret adeptus*, Lucret. 2, 636. & paulo ante:

Tympana tenta ſonant palmis, & cymbala circum
Concava, rauciſonoque minantur cornua cantu.
Et Phrygio ſtimulat numero cava tibia mentes,
Telaque præportant violenti ſigna furoris.

Omnes autem a Græco origines parum ſatisfaciunt, & longe petitæ ac perperam confictæ videntur. Magis certe ad rem eſt quod refert Diod. Sic. l. 6. c. 11. Corybantas dictos a Cybeles filio Corybanto, qui ſacra Matris Deûm in Phrygiam detulit; quique abſe nominavit eos, qui Matris ſacrificiis incumbebant.

9. *Triſtes ut iræ.*] Nihil æque violentum eſt ut iratus amor, ac triſtis, quod ſe ſperni ſentiat, aliumque præferri: tunc extrema queque meditatur, atque etiam tentat ac molitur ſæpius.

Neque Noricus Deterret enſis.] Pergit offendere iræ pertinaciam, quam nec frangit armorum aut mortis horror; nec ignium aut Jovis ipſius tonantis frigor ac metus. *Noricus enſis.*] optimi ſeliices enſes fabricantur in ea regione Illyrici. Plin. lib. 34. c. 14. ſ. 41. *Aliubi vena bonitatem hanc præſtat, ut in Noricis: aliubi factura, ut ſulmone aqua.*

10. *Nec mare naufragum, &c.*] Sic quid ad ultionem parandam, vel ad quærendum quod vehementer amat, contendit, per maris diſcrimina quælibet, per tela, per ignes intrepidus, ac cæco velut impetu rapitur & properat: nec ulla unquam reverentia, nec pavore tonitruum ac fulminum retardatur aut deterretur.

13. *Fertur Prometheus, &c.*] Amplificatio eſt per amœnam cauſæ diſquiſitionem; unde nempe homini ſic dominetur ira? fabellamque confingit vel intexit de Prometheo, qui formans hominem varias ei indiderit affectiones diverſis ex animantibus deprompt is, ut vulpis aſtutiam, leonis iracundiam ferinamque bilem, &c. *Coactus.*] quia cum in fingendis brutis omnes naturæ facultates abſumſiſſet, coactus eſt demum e ſingulis aliquid decerpere, quod homi i daret. Vid. Fulgent. Mytholog. lib. 3. cap. de Peleo.

Principi Limo.] Homini qui licet ex argilla & Limo

obſtrictus adjungere portionem hinc & inde decerptam, pectori noſtro indidiſſe vehementiam furentis leonis. Iracundia Thyeſtem perdidit execrandâ ſtrage; atque extremas præbuit cauſas maximis civitatibus, ut prorſus dirverterentur, ac mœnibus infeſtum aratrum applicaret ſuperbus exercitus. Animum reprime; me etiam impulit cordis ardor in amœnâ juventute,

Limo coactus particulam undique
Deſectam, et inſani leonis
Vim ſtomacho appoſuiſſe noſtro.
Iræ Thyeſten exitio gravi
Stravere; et altis urbibus ultimæ
Stetere cauſæ, cur perirent
Funditus, imprimerétque muris
Hoſtile aratrum exercitus inſolens. [70]
Compeſce mentem; me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventâ

ANNOTATIONES.

Limo non ſecus ac cætera animantia conſtatus, in ea tamen principatum obtinet. Vide Lucret. l. 5. Diodor. Sicul. l. 1. c. 1. &c.

17. *Iræ Thyeſten, &c.*] Effectus iræ perſequitur. De Thyeſte atque Atreo fratribus tam infanda in ſeſe invicem perpetrantibus, ut Sol averſatus retro converſus ſit, omnibus auditum: & jam dictum eſt, Od. 6. v. 8. ad *ſævam Pelopis domum*, quæ quidem per iram perdita & conſumpta interiit *exitio gravi*: ſeu cum Thyeſtes appoſitum ab Atreo filium devoravit; ſeu cum ob vitiatam uxorem Atreus execranda illa ratione ultionem petiit, &c.

18. *Altis urbibus ultimæ Stetere cauſæ, cur perirent Funditus.*] Interdum urbes expugnantur non odio, ſed quadam eas tenendi cupiditate: at cum ira facit ut capiantur, tum ultimi quoque fit cauſa excidii, impelluntque ad eas a fundamentis diruendas, ne quod veſtidium ſuperſit civitatis.

20. *Imprimerétque muris Hoſtile aratrum, &c.* Per iram victor hoſtis non ſolum urbes aliquando demolitur, ſed & exciſis mœnibus ædibuſque univerſis, ſolum arat, *imprimitque aratrum* iis locis, in quibus erant *muri* antea, arces, ædeſque Hinc illud:

Et ſeges eſt, ubi Troja fuit.

Manilius l. 4. v. 555. ejus qui ſub ortum caudæ Scorpii fuerit natus, gravem iram & victoriam ita præſagit:

Aut ſternet poſitas urbes, inque arva reducet
Oppida, & in domibus maturas reddet ariſtas.

Socrates Eccleſiaſt. Hiſtor. lib. 4. cap. 31. de Valente imperatore Conſtantinopolitanis irato, refert minatum eſſe civitati veſtitatem, adeoque ἄροτον βαλεῖν κατ' αὐτου, *aratrum in eam immiſſurum*. Seneca de Clementia lib. 1. c. 26. *Injicere tectis ignem* inquit *aratrum verſſlis urbibus inducere, potentiam putat.* Quem in locum J. Lipſius citat Horatii locum quem explicamus, aitque, mos erat iſte inevertendis olim urbibus: & ſicut aratro condebantur; ita aratro pariter ſignificabant exſcindi; affert quoque Modeſtinum Juriſconſ. *Si uſus fructus civitati legatus ſit, & aratrum in eam inducitur, civitas eſſe deſinit: ut paſſa eſt Carthago; ideoque quaſi morte deſinit habere uſum fructus.* Vide Iſidor. l. 15. c. 11. Cœl. Rhodig. l. 26. c. 5. Alex. ab Alex. l. 6. c. 14. ubi non ædificandis modo urbibus, ſed & funditus evertendis aratrum induci ait, quaſi ſegetes ibi mox futuras denotaretur. Imo quandoque tantum eſt odium, tantus ulciſcendi appetitus, ut verſa aratro terra ſale inſpergatur, ad eam ſterilitati damnandum. Quod egregie ſuo more explicens S. Hieron. in Matth. cap. 5. *Legimus*, inquit, *in Scripturis urbes quaſdam ira victorum ſale ſeminatas, ut nullum in ipſis germen oriretur.* Scilicet Judic. lib. cap. 9. Abimilec Sichimitarum maledictis exacerbatus eorum *urbem cepit, interfectis habitoribus ejus, ipſaque deſtructa, ita ut ſal in ea diſpergeret.*

22. *Compeſce mentem.*] Quandoquidem igitur tam ferox & impotens ira eſt, ut ad ultima quæque præter jus & fas adigat; quæſo obteſtorque, ne ei indulgeas; ſed *compeſcas mentem iracundam.* Nam & ego male me ipſi indulſiſſe jam agnoſco. Unde *& mutare quæro.* Juveniliter in culpam lapſus ſum: nunc ætate factus ſapientior, errati veniam peto.

Me quoque pectoris, &c.] Ex dictis infert Horatius idem fere quod habet Cicero ad Attic. lib. 1. Epiſt. 17. *Si quidem ita ſtatueris, & irritabiles animos eſſe optimorum ſæpe hominum & eoſdem placabiles; & eſſe hanc agilitatem (ut ita dicam) molitiemque naturæ plerumque bonitati: &, id quod caput eſt, nobis inter nos noſtra ſive incommoda, ſive vitia, ſive injurias eſſe tolerandas: facile hæc, quemadmodum ſpero, mitigabuntur. Quod ego ut facias te oro; qui te unice diligo, &c.*

23. *In dulci juventa.*] Quo voluptatem avidior eſt juvenis, eo eſt irritabilior, ſi negentur ea ad quæ anhelat, vehementiuſque ad ulciſcendum fertur. Id ſibi contigiſſe Horatius fatetur, atque Iambos ita ſcripſiſſe mordaces quidem, dum non alia ſuppeteret ratio ſedandi animum amore & ira *furentem.* At nunc laudes

Fervor,

Fervor, et in celeres Iambos
Misit furentem : nunc ego mitibus
Mutare quærà triſtia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, animúmque reddas.

atque ad citos Iambos iracundum adegit. Jam vero cupio vertere dira ſuavibus, modo retractatis convitiis, mihi ſias propitia, atque benevolentiam reparet.

ANNOTATIONES.

& encomia ſe ſcripturum pollicetur, ut quaſi deleat quæ triſtia prius & acerba ſcripſerat. Nam quod ait lib. 3. Od. 14.

Lenit albeſcens animos capillus,
Litium & rixæ cupidos proterviæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventa,
Conſule Planco.

24. *Celeres Iambos.*] *Pes citus*, ad Piſones : ſeu quod facile incurrit, ſeu propter frequentes ſyllabas breves in puris Iambicis.

26. *Dum mihi Fias recantatis amica, &c.*] *Dum*, id eſt, modo tu quoque deſinas me lacerare conviciis & dictis probroſis. Vel potius, *dum*, id eſt, donec mihi deſinas eſſe inimica, cum me videris palinodiam canere : donec igitur mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus triſtia mutanti fias amica, non ceſſabo tibi ſupplicare, mitia ſcribere, atque omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.*] Hinc videtur ſignificare Horatius, extitiſſe quandam olim amicitiam, quam velit reparari ; proindeque non matrem puellæ iſtius, ſed ipſam puellam Iambis & dicteriis abalienatam intelligere oportere.

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam ſuam, ejus oſtentans amœnitatem & commoda.

VElox amœnum ſæpe Lucretilem
Mutat Lycæo Faunus ; et igneam
Defendit æſtatem capellis
Uſque meis, pluvioſque ventos.
Impune tutum per nemus arbutos
Quærunt latentes, et thyma deviæ

Celer Faunus Lycæum frequenter commutat Lucretili jucundo ; capraſque meas tuetur ſemper ab æſtate fervidâ, ventiſque imbriferis. Feminæ maſculi fœtentis, citra periculum errantes per ſilvam, ſecuræ inveſtigant arbutos occultas ac thymum,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

Non vulgaria dictionum ornamenta continet hæc Ode : ea, lector, collige. *Igneam æſtatem defendit capellis, pluvioſque ventos. Olentis uxores mariti. Martiales lupi. Uſticæ cubantis ſaxa lævia. Benigno cornu manabit opulenta copia ruris honorum. Reducta vallis. Fides Teia. Laborantes in uno. Lesbium innocens. Incontinentes manus. Male diſpar. Immerita veſtis, &c.*

1. *Velox.*] Fauni agreſtes Dii, curſu ſaltuque agiles, proindeque caprinis pedibus finguntur.

Lucretilem Mutat Lycæo Faunus.] Hypallage, pro, *Lycæum mutat Lucretili*, Sabinorum monte, ad cujus declive ſita erat Horatii villa & fundus, de quo ipſe initio Epiſtolæ 16. lib. 1. Hujus vero tantam aſſerit amœnitatem, ut eo ſæpius immigraret Faunus, ſeu Pan Deus Paſtorum, relicto quidem Lycæo Arcadiæ monte, ſibi ſacro : ejus porro Numinis præſentia quicquid noxium eſt propulſari.

2. *Igneam Defendit æſtatem capellis, &c.*] Æſtum arcet a gregibus, peſtiferaſque tempeſtates. Columell. lib. 7. cap. 6. *Capellis nocet æſtus, ſed magis frigus.* Ventum etiam cum tepore humidum (qualis Notus) animantibus quibuſlibet, autumno præſertim, eſſe peſtiferum nemo neſcit. Virgil. Eclog. 7, 47.

Solſtitium pecori defendite.

5. *Arbutos Quærunt latentes & thyma.*] Grata ſibi pabula. Plin. lib. 12. cap. 17. *frutrices odoratos appeti* quæque a capellis, teſtatur Virg. Eclog. 3. v. 47.

Dulce ſatis humor, depulſis arbutus hœdis.

Georg. 3. v. 300.

Jubeo frondentia capris
Arbuta ſuffigere.

Arbutus, Gall. *arboiſier*, Ang. Strawberry-tree, pridem fuit in deliciis, quod ἀείφυλλος, frondes lauro, fructus ceraſis non abſimiles profert. Vide Columell. cit.

Olentis

hœdi vero non timent lupos Martios, neque colubros virides; quandocumque, ô Tyndari, fuavi ejus tibiâ resonuere valles, rupesque haud asperæ montis Usticæ declivis. Numina me protegunt: Pietas mea, Poëfisque placet Numinibus. Illinc tibi liberali cornu fluet affatim dives abundantia opum agrestium. Ibi profundâ in convalle fugies ardorem Caniculæ; chordaque Teïâ cantabis Penelopen

Olentis uxores mariti,
Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hœdilia lupos,
Utcunque dulci, Tyndari, fistula
Valles, & Usticæ cubantis,
Lævia personuere saxa.
Dii me tuentur: Diis pietas mea, [73]
Et Musa cordi est. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hic in reductâ valle, Caniculæ
Vitabis æstus, & fide Teïa
Dices laborantes in uno

ANNOTATIONES.

7. *Olentis uxores mariti.*] Capræ caprique gravum emittunt odorem. Unde & proverb. *Hircum olet.* Virg. Eclog. 7. v. 6.

——*Dum teneras defendo a frigore myrtos,*
Vir gregis ipse caper derraverat.

9. *Nec Martiales hœdilia lupos.*] Martis in tutela dicuntur esse lupi, utpote rapaces ac violenti deprædatores. Virg. Æneid. 9. v. 566.

——————*Signum*
Martius a stabulis rapuit lupus.

Alludit fortasse Poeta ad id quod aiunt templum fuisse in Parthenio Arcadiæ monte sacrum Fauno seu Pani, quod asylum erat pecudibus insequentes leones ac lupos fugientibus, qui quidem eo adire non audebant.

Hœdilia.] Magna de ea voce contentio. Quidam legunt *hœdulei*. Nam inquiunt, ab *hœdus*, *hœdulus* & *hœduleus*: sicut ab *binnus*, *binnulus*, & *binnuleus*. Alii *hœduliæ* vel *hœdiliæ* ex membranis non paucis: sicut enim *hœdile*, *is*, sic & *hœdilia*, *æ*, dicitur. Ego ex Lambini Muretique placito, nihil censeo mutandum in vulgata lectione, ut pes sit Ionicus pro Choriambo, certe εὐέκφορος. Itaque de metro non amplius soliciti, dicamus *hœdilia*, hœdorum septa vel stabula, synecdochicas poni pro hœdis.

10. *Utcunque dulci, &c.*] Greges securi pascuntur, *utcunque*, ubicunque, quandocunque, simul atque suam inflat fistulam Pan seu Faunus, qui ex Virgil. Eclog 2. v. 32.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit: Pan curat oves, ovium que magistros.

Hinc vero potestatem ac præsidium Numinis ostendit, quod vel levis ejus fistulæ sonus fugat & avertit noxia quæque, & securitatem præbet.

Tyndari.] Hanc esse eandem quidam volunt quam in Epodis Camdiam vocat, & falsè proscindit, Gratidiam autem in Odæ præcedentis inscriptione plerisque in codicibus appellat, nimirum ut offensam mitiget; nunc vero sibi reconciliatam, in formæ commendationem Tyndaridem nuncupat, quasi Helenam alteram ob pulchritudinem, atque invitat ad rusticationem ac delicias apud suum in Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Usticæ cubantis.*] Ustica mons in Sabinis leniter declinans hominis instar decumbentis.

13. *Dii me tuentur.*] Quasi sibi ipsi applaudens infert: sic me tuentur Dii, quorum laudes versibus meis pie celebro, ipsis non ingratas. Contra vero, si si quis Numinum cultor non fuerit, hunc *insignem* licet *attenuat Deus*. Ut scribit Od. 34. hujus libri.

14. *Hinc tibi copia Manabit, &c.*] Ex amœna hac villa mea, cum adfueris, O dilecta Tyndati, colliges frugum omnis generis copiam. Hi sunt enim *ruris honores*.

16. *Cornu.*] Alludit ad copiæ, vel Amaltheæ cornu fabulosum. Scilicet Hercules, inquiunt, detractum victo Acheloo cornu Fortunæ dedit, e quo illa bonorum omnium abundantiam promit ac elargitur. Porro ex Eustath. in Periegef. Dionys. Amalthea fuit vetula quædam avara mercatrix, quæ nummos bene multos ingesserat in cornu: quod Hercules adeptus in voluptates ac genium liberaliter profudit. Hinc vero fabulæ & commenta vulgi.

17. *Caniculæ Vitabis æstus.*] Noxios ardores vitabis sideris illius, ex opinione vulgi; non enim ortus Caniculæ æstum facit, sed Sol Leoni junctus, nempe sub finem Julii, ad usque Augusti diem 23. Dies Caniculares vulgo, indeque morbi frequentes & acerrimi. Vide plura infra, lib. 3. Od. 13 & 29.

18. *Fide Teïa Dices laborantes in uno, &c.*] Cantabis Lyricos versus & amatorios ad modum Anacreontis oriundi ex urbe Teio in Paphlagonia, apud Asiam Minorem. Vid. lib. 4. Od. 9. & Epod. 14. *Dices laborantes in uno*, recitabis carmen de amoribus Penelopes uxoris, & Circes

Penelopen

Penelopen, vitreámque Circen.
Hic innocentis pocula Lesbii
Duces sub umbrâ; nec Semeleïus
Cum Marte confundet Thyoneus
Prælia; nec metues protervum
Suspecta Cyrum, ne male dispari
Incontinentes injiciat manus,
Et scindat hærentem coronam
Crinibus, immeritámque vestem.

20 *& Circen fulgidam pro eadem solicitas. Illic innoxii Lesbii*
scyphos hauries in umbra: neque
[74] *furens Semeles filius cum Marte*
pugnas miscebit: neque timebis
suspicionem creare petulanti Cy-
ro, ne tibi minime æquali intem-
25 *perantes manus adhibeat, fran-*
gatque corollam impositam ca-
pillis, & innocens vestimen-
tum.

ANNOTATIONES.

amicæ, amasiæ illius veneficæ, erga unum & eundem Ulyssem. *Laborantes*, amore tabescentes, amore certantes. Vide Lil. Gyrald.

20. *Vitreamque Circen.*] Instar vitri nitidam, splendentem, decoram, speciosam.

21. *Hic innocentis pocula Lesbii.*] Epulaberis etiam hilariter & jucunde: bibes nempe vinum innocuum, e Lesbo Ægei maris insula, hodie *Metelino:* ob tenuitatem non lædens, nec tentans caput, nec pectus inflammans, nec adeo impellens ad rixas: quapropter *non confundet cum Marte Bacchus prælia.* Vinum saccatum hic aliqui comminiscuntur, quod sit magis ad mulieris salivam ac palatum. Sed quid opus? cum tale sit per se Lesbium, quo *nullum poto suavius*; cui ἀτέλειαν impertivit Bacchus, id est, *immunitatem ac innocentiam:* quod νεκταροσταλαγὲς νᾶμα, *manans nectare, ambrosiæque propius quam vino*, veteres illi passim vocarunt, apud Athenæum lib. 1. cap. 22. & 23. &c. Vide, si vacat, apud Gell. 13. cap. 5. lepidum Aristotelis acutumque de Lesbio vino judicium, quo successorem suæ diatribæ designavit Theophrastum e Lesbo.

22. *Nec Semeleius Cum Marte, &c.*] Nec bibendi certamen desinet in pugnas ac rixas. Semelæ filius Bacchus: ea porro etiam Thyone dicta. Nec tamen inde *Thyoneus* hic appellari credas, cum plurimus: alias ibem bis perperam dixisset Horatius. Sed potius a θύω, *ferveo, insanio, impetu feror*, intellige violentum, petulantem, &c. Vide Diodor. Sic. l. 4. c. 5. Id est, vinum illud innocens non creabit ebrietatem, nullasque proinde contentiones ac certamina Marti propria provocabit. Nam τῷ παροινεῖν ἐκ μεθύειν. Athen. lib. 10.

24. *Nec metues protervum Suspecta Cyrum.*] Cyrus iste Horatii rivalis, Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non bene cum ea consentiens. Qui quidem si resciisset cum alio familiariter versari, haud æquo tulisset animo, sed zelotypia accensus, aut velut in suam manus injecisset, aut etiam verbera intentaret, rupta convivali corona, lacerata veste, ultus adulterium quod suspicaretur.

25. *Male dispari.*] Viribus impari ad resistendum, ictusque declinandos. Vel moribus plane diversus, ut Tyndaris lepida hilarisque fuerit, Cyrus tristis, morosus ac ferox; unde non ferat ejus ingenium ac vivendi institutum.

26. *Injiciat manus.*] Jure sibi vindicans quod suum est, ubicunque reperit. Quo vir ejus fuisse, indicare videtur. Numquid enim in alienam tantum ausus fuerit alienus, in liberam liber? nisi forte vis & impetus zelotypiæ significetur illius, qui ab amica sua alium amari intellexerit: quique sibi temperare, seque continere haud queat, cum epulantem cum alio viderit, quin pugnas misceat, coronamque ex more conviviorum capiti additam discerpat, nec vestibus parcens, & quocunque modo suo dolori satisfaciat.

28. *Immeritamque vestem.*] Quid enim peccavit, quid male meruit vestis mœchæ vel infidæ amasiæ, ut ab irato zelotypoque diffringatur?

ODE XVIII. Ad QUINTILIUM VARUM.

Usum vini moderatum commendat.

O Vare, nullam arborem potius quam vitem sacram plantes circa benignam terram Tiburis, ac muros Catilli. Sobriis enim cuncta præbet gravia Deus; nec aliàs fugantur edaces curæ. Post vina [7] *epota, quis incommoda belli queritur aut paupertatis?*

NUllam, Vare, sacrâ vite priùs severis arborem [7]
Circa mite solum Tiburis, & mœnia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus proposuit; neque
Mordaces aliter diffugiunt solicitudines. [7]
Quis post vina gravem militiam, aut pauperiem crepat? 5

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 11.

Horatius Quintilium Varum monet, ut animum vel Reipublicæ, vel literarum studium usu vini temperet moderato. Quis vero ille? Videtur certe is quem in Arte Poetica celebrat velut optimum Judicem ac censorem Poematum. Epist. ad Pisones, v. 438. inscriptionem tamen hujus Odes falsam asserit Marcilius, vultque sibi ipsi Horatium loqui, sicut & Epod. 5. & 17. Adde quod abest illa a plerisque membranis.

1. *Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem.*] Metrum pariter & sententiam mutuatus est ab Alcæo: cujus apud Athen. hæc leguntur: Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον ἀμπέλου ἐμοὶ λάτρι. *Sacra vite.* Baccho nempe consecrata: vel quia libationes in sacris inde fiebant.

2. *Mite solum.*] Plin. lib. 17. cap. 5. *Optima terra est quæ vocatur pulla; tenera, temperatæ ubertatis, mollis facilisque culturæ, nec madida, nec sitiens, post vomerem nitescens.* Ibid. *Optimus ager est ad radicem montium, planitie in meridiem excurrente; qui totius est Italiæ situs:* ex Catone lib. 34. cap. 5. Columel. lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 11.

Tiburis.] De ea urbe jam ante ad Od. 7. hodie *Tivoli*, sita est ad fluvium Anienem, in Sabinorum confinio, singulari vero gaudet aeris temperie. Hinc fortasse *mite solum* appellatur. *Tiburtes originem multo ante Romam habent. Conditor eorum Tiburtus, quem filium fuisse tradunt Amphiarai, qui apud Thebas obierit una ætate ante Iliacum bellum.* Plin. lib. 16. cap. 44.

Mœnia Catili.] Urbem Tibur iterum designari aliis verbis aiunt: quippe quam opera communi condiderunt Amphiarai filii tres, Tiburtus, Coras, Catillus, ac de nomine fratris maximi natu appellarunt. Virgil. Æneid. 7. v. 670.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque, acerque Coras, virginea juventus.

Repugnat vero Theod. Marcil. cit. tum quod bis idem perperam dixisset Horatius: tum quod ex Servio ad cit. Æn. locum, aliæ quoque urbes ab illis fratribus ædificatæ referuntur: contenditque *mœnia Catili*, esse montem Catilli. Catilus autem, seu Catillus, Arcas, classis Evandri præfectus: Tibur, qui & Tiburnus & Tiburtus, ejus frater fuit.

3. *Siccis omnia nam dura, &c.*] Qui natura vinosi, sunt plerumque hilares, nullaque aut valde exigua cura torquere se consueverunt: contra, sobrii res penitus considerant, atque hinc soliciti, difficiles, ac morosi esse solent. Quare *dura* & gravia his esse notum est, quæ aliis levia. Sicut enim omnia sana sanis, & contra: sic tristi ingenio præditis tristia sunt omnia; læta vero aut saltem parum molesta quælibet jocosis ac festivis hominibus. *Siccis*, vino non madidis, sobriis, jejunis. Plaut. in Persa, *Jam diu factum est, cum bibimus: nimis sicci sumus.* Tull. contra Rullum in Senatu. *An cæsilia siccorum, an virolentorum somnia videntur?* Pers. Sat. 5. v. 163.

An siccis dedecus obstem Cognatis?

Neque Mordaces aliter diffugiunt solicitudines.] Lib. Judic. cap. 9. *Mustum Deo & hominibus lætitiam dare solet.* Prov. 31. *Date vinum iis qui amaro sunt animo: bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non amplius recordentur.* Psalm. 103. *Vinum lætificat cor hominis.*

5. *Quis post vina gravem, &c.* Anacreon. Ὅταν Βάκχος εἰσέλθῃ, εὕδουσι μέριμναι. *Cum Bacchus advenerit, dormiunt curæ.* Tibull. lib. 1. Eleg. 7. v. 41.

Bacchus & agricolæ magno confecta labore
Pectora tristitiæ dissoluenda dedit.
Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert.

Sensus Horatii est; cum quis se pluseulum vino exhilaravit, tum nec meminit laborum, nec ægritudines sentit: imo jocatur hilariter,

Quis

Quis non te potiùs, Bacche pater, téque decens Venus?
At, ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata; monet Sithoniis non levis Evius; [11]
Cùm fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,

Quis non te magis, Bacche parens, laudat; teq; ô decora Venus? Verum enimvero pugna Centaurorum adversus Lapithas inter potandum commissa docet, ut nemo dona Bacchi moderati prætergrediatur: docet & Bacchus Thracibus gravis; quando voluptatum cupidi licitum & illicitum parvo discrimine separant. O Bacche sincere, non ego te repugnantem exagitabo:

ANNOTATIONES.

Bacchi munera laudat, & cantiunculis animum recreat, *decentique Venere*, seu non indecora aut invenusta festivitate. Sic aiunt Catonem Uticensem cum amicis ad auroram perpotando vigilasse; quod existimaret vini potu largiori animum reddi hilariorem, ex Platone videlicet.

7. *At, ne quis modici transiliat, &c.*] At vero servandum in primis illud Græcorum μηδὲν ἄγαν, *ne quid nimis*: Item quod monet Plin. l. 14. c. 5. *Nec viribus corporis aliud, si modus adsit, utilius*; nec *aliud perniciosius vino, si modus absit.* Ibidem, Androcydes sapientia clarus ad Alexandrum Magnum scribebat intemperantiam ejus cohibens: *Vinum potaturus, rex, memento te bibere sanguinem terræ.* Quibus ille si obtemperasset, profecto amicos in temulentia non interemisset. Hactenus Plinius. Belle suo more ApuleiusFlor. 20. *Prima crátera pertinet ad sitim; secunda ad hilaritatem, tertia ad voluptatem; quarta ad insaniam.* Vide Athen. l. 2. c. 1. & 2. buc de juvenibus temulentis triremi se navigare credentibus faceta historia: quam quidem haud a vero alienam probat Casaubonus in dictum locum. Ibidem Menesitheus, *Vinum recte utentibus Dii monstrarunt summum bonum, intemperantibus summum malum, &c.*

8. *Centaurea monet cum Lapithis, &c.*] Centauri Thessaliæ populi cum venissent ad nuptias Pirithoi principis Lapitharum, prope montem Olympum in Thessalia pariter degentium; vino immodice hausto, in furorem ac libidinem acti, novam nuptam Hippodamiam rapere, vel, ut scribunt alii, Lapitharum uxoribus vim inferre tentarunt. Unde gravis pugna, cædesq; Centaurorum ferè omnium. Tull. in Pisonem, c. 10 meminit: *Istius in illis Reipublicæ luctibus symposium, quasi aliquod Lapitharum aut Centaurorum convivium ferebatur.* Vide Ovid. Metam. 12.

9. *Sithoniis non levis Evius.*] Ipse quoque Bacchus rectum vini usum docet, qui populis eam Thraciæ partem incolentibus, quæ *Sithonia* dicta est, Thracibusq; universis infensus & ultor instat, quoties illi suis abusi muneribus, immodico potu in insaniam, indeq; in flagitia ruunt. Vide infra Oden 27. Apud Athen. l. cit. Eubulus ita Bacchum fingit loquentem: *Tria ego pocula tantum misceo illis qui sapiunt; unum sanitatis; alterum voluptatis; septimum tertium. Quo quidem epoto, ii quos dicimus sapientes, domum sese recipiunt. Hostes vero si quartum additur, non est id amplius nostrum, sed pretorium; quintum vociferationis; sextum petulantis comessationis; septimum macularum & vulnerum; octavum apparitoris; nonum iracundiæ; decimum furoris, quo prosternuntur qui bibunt, &c.*

Evius.] Ita Bacchus est appellatus vel a voce Bacchantium ἐυοῖ, vel potius ex eo quod eum debellatis fortiter gigantibus revertentem Jupiter sic affatus est: *Io vîe, euge fili.*

10. *Exiguo fine libidinum.*] Per fas & nefas voluptates quærit & consectatur temulentus, accensa vino libidine. Juvenal. Sat. 6. v. 299.

— *Quid enim Venus ebria curat?*

11. *Non ego te, candide Bassareu, &c.*] Quasi diceret: Thraces & Bacchantes, speciosо sacrorum prætextu, cum celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultra modum poti, te quidem invito, O bone pater Bacche; at ego sanior illis temulentiam vitabo, neque proinde præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo: nec te irritabo ebrius, nec indecore agitabor, aut discurram furiosus.

Candide Bassareu,] Simplex, aperte, verax. Tibull. 3, 6, 1.

Candide Liber, ades.

Item, 1, 7, 46.

Candidior semper, candidiorque veni.

Bassareu.] Vel ob tunicam e pelle vulpina, vel a calceamento, quæ Βασσάρα dicuntur: vel a talari veste apud Bassarum Lydiæ locum confici solita: quorum usus in Orgiis. Alii alias quoq; etymologias comminiscuntur. Tibul. 1. 7. 46.

Fusa sed ad teneras lutea palla pedes.

Non ego te Invitum quattum.] Etsi videntur hæc satis intellecta ex iis quæ ante dixi; amplius tamen explicantur, enodanturq; sublato ritu veteri Bacchanalium seu Orgiorum, in quibus Thyades seu Bacchæ sacra movere dicebantur; cum furiosæ his in festis cursitantes, thyrsos quatterent, ipsumque Bacchi simulacrum loco suo motum circumferrent, ac velut invitum temulentæ sacrificulæ exagitarent.

neque proferam in lucem abſcondita foliis diverſis. Comprime dira cymbala cum Phrygio cornu, quæ comitatur obcæcatus ſui amor, atque arrogantia pluſquam ſatis efferens inane caput, & fides ſecretum prodens, vitro pellucidior.

Invitum quatiam, nec variis obſita frondibus [78]
Sub divum rapiam. Sæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ ſubſequitur cœcus amor ſui,
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem,
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

ANNOTATIONES.

Virgil. Æneid. 4. v. 301.

Qualis commotis excita ſacris
Thyas, ubi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia.

Catull. 62, 254. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

——— Lymphata mente furebant,
Evœ bacchantes, Evœ capita inflectentes.
. . . . Pars tecta quatiebant cuſpide thyrſos.

12. *Nec variis obſita frondibus, &c.* Non temere pervulgabo tua myſteria, aut ſecreta revelabo: alludit rurſum ad Orgiorum morem, quo ſacra Bacchi in ciſtis condita, hederaque & pampinis contecta, e templo atque urbe in montes agroſque exportabantur. Catull. cit. v. 259.

Pars obſcura cavis celebrabant Orgia ciſtis;
Orgia, quæ fruſtra cupiunt audire profani.

Tibull. 1. 7. 48.

Et levis occultis conſcia ciſta ſacris.

13. *Sub divum.*] Pro *ſub dio*, vel *ſub dium*, id eſt, ſub cœlo, quod Græci ὑπαίθριον vocant. Varro, Aſcon. in Verr. 1. id eſt, ex arculis & ciſtis non extraham tua ſacra, quæ foras & in publicum efferam.

Sæva tene cum Berecynthio.] Contine cymbala & cornua tua apud Berecynthum Phrygiæ montem in ſacris adhiberi ſolita, quibus ad furorem incitantur ſacerdotes. Porro illa duo jungit Horatius, ob affinitatem ſacrorum Bacchi, & Cybelæ matris Deûm, quæ Berecynthia inde nuncupatur; pariter ut & ſupra Od. 16. v. 5. ac ſeq. Senſus eſt: a me coërce ac depelle ebrietatem, inſaniam, furorem. Catull. cit. 2. 61.

Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant:
Multi rauciſonis efflabant cornua bombis,
Barbaraque horribili ſtridebat tibia cantu.

14. *Quæ ſubſequitur cœcus amor ſui, &c.*] Ebrietatem nempe ſequuntur multa mala, quorum alia jam propoſuit: hæc ſunt rixæ, contentiones, flagitioſæ libidines ſine ulla cujuſquam reverentia. Alia vero jam exponit: quæ ſunt φιλαυτία, ſuperbia, loquacitas, arcanorum proditio.

Cœcus amor ſui.] Congruens epithetum: nihil enim tam impellit in errorem, quam *ſui amor*. Hinc Tul. ad Attic. lib. 13. Ep. 13. *Niſi forte me communis* φιλαυτία *decepit.* Et de Offic. lib. 1. n. 91. *Tales nos eſſe putamus, ut jure laudemur . . . . . cum homines inflati opinionibus turpiter irridentur, & in maximis verſantur erroribus.*

15. *Tollens vacuum plus, &c.*] Vana gloriatio, qua homo inaniter ſe extollit prudentia *vacuus*. Quod pleriſque paſſim, at nemini frequentius accidit, quam vino effervescentibus.

16. *Arcanique fides prodiga.*] Denique ſicut vitrum nihil abſcondit, ſic vinum tegenda revelat, retinenda prodigit, involvenda ſilentio divulgat, adeoque fidem labefacit ac violat, cum religioſæ taciturnitati commiſſa & creïta temere profert & propalam effutit.

ODE XIX.

Glyceræ se uri amore scribit.

MAter sæva Cupidinum, [79]
Thebanæque jubet me Semeles puer,
Et lasciva licentia, [80]
Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glyceræ nitor
Splendentis Pario marmore purius;
Urit grata protervitas,

Crudelis amorum genitrix & filius Semeles Thebanæ, atque luxuriosa libertas cogit me ad extinctos amores reducere animum. Accendit me decor Glyceræ marmore Pario clarius refulgentis. Inflammat me jucunda ejus procacitas,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 3.

1. *Mater sæva Cupidinum.*] Tria sunt irritamenta libidinis præcipua, humorum crasis & temperies, vinum, familiaritas & comessatio cum mulieribus. His se revolvi in abjectos amores atque abripi scribit Horatius, *Venere, Baccho, lasciva licentia.* Cæterum versiculus iste non temere scriptus, qui rursum habetur Od. 1. lib. 4. Singulas ergo voculas ponderemus. *Mater sæva*, Venus. Nam

Quisquis amorem
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Virg. Eclog. 3, 110. & Eclog. 8. v. 47.

Sævus amor docuit, &c.

& Eclog. 8. 50. *improbus ille puer, &c.*

Bene Anacreon:

Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι,
Χαλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι,
Χαλεπώτερον δὲ πάντων
Ἀποτυγχάνειν φιλοῦντα.

Durum est non amare:
Durum est etiam amare:
Durissimum vero est,
Non frui re amata.

Cupidinum.] Non una Venus, nec unus Cupido fuit. Duas Veneres esse ait Plato in convivio, alterum veterem, juniorem alteram. At Cic. 3. de Natura Deorum n. 58. *Venus prima*, inquit, *Cælo & Die nata, cujus Elide delubrum vidimus. Altera spuma procreata . . . . . Tertia Jove nata & Dionæ. . . . . Quarta Syria, quam Adonidi nupsisse traditum est.* Et num. 60. *Cupido primus, Mercurio, & Diana prima natus dicitur: secundus, Mercurio, & Venere secunda: tertius quidem est Anteros, Marte & Venere tertia.* Quid ergo hic? Certe Poetis solenne est uni tribuere quod plurium est, præsertim cum nomen idem occurrit. Sic uni Herculi ea tribuunt omnia, quæ tamen a diversis confecta sunt. Pariter ab Ovid. Fast. 4. v. 1. Venus appellatur *geminorum mater Amorum.* Et hic *mater Cupidinum.* Sic & a Pausan. in Attic. tres Veneris filii referuntur, Ἔρως, Ἵμερος, Πάθος. Apud Lucianum vero Venus Paridem alloquens duos sibi filios jactat eximios esse, Ἵμερον καὶ Ἔρωτα. Alii *Cupidinum matrem* dici Venerem contendunt, ob varios & multiplices affectus, qui eam & amorem nunquam non comitantur. Nam qui amant, modo spe recreantur, aut gaudio fruuntur: sæpius autem tristitia ob repulsam, ira adversus rivalem, interdum etiam desperatione aguntur, usque ad suspendium, &c. minus placent qui *matrem Cupidinum* explicant per amoris affectas, ludum, jocum, saltus, cantus, &c.

2. *Thebanæ Semeles puer.*] Bacchus, qui natus fertur Semele Cadmi Thebarum regis filia: ibique ipse colebatur. Vino autem accendi Venerem quis nescit? Apost. ad Ephes. cap. 5. v. 18. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* S. Hieron. *Venter mero æstuans facile despumat in libidinem.*

3. *Lasciva licentia.*] Otium, indulgentia, lascivia. Theophrastus ait amorem esse *affectum animi otiosi*, πάθος ψυχῆς σχολάζουσης.

5. *Urit me Glyceræ nitor.*] Amoris tyrannidem excusserat Horatius, at aspectus Glyceræ novas catenas injecit. Nimirum pulchritudo est *splendor quidam in oculorum fulgore, in lineamentorum concinnitate ac decore consistens, humanum ad se rapiens animum.* Virgil. Georg. 3. v. 215.

. . . . . *Uritque videndo*
Fœmina. ——————

6. *Splendentis Pario marmore purius.*] Paros insula maris Ægei, Cycladum una, candidi marmoris ferax, eoque nomine celeberrima, Strab. l. 10. Plin. l. 36. c. 5. &c. Pindar. de Callicle,

Πάριᾳ λίθῳ λευκοτέραν.

Pario lapide candidiorem.

7. *Urit grata protervitas.*] Superbia quædam & severitas saltem ficta: ferocia quæ plerumque amantes plus accendit; qui quod negari videtur, eo ferventius appetunt, eoque jucundius prosequuntur.

& facies intuitu nimis periculoſa. Venus Cyprum relinquens me tota invaſit, neque ſinit me *referre Scyticarum bella, neque Parthos equis converſis ſtrenuos, nec quæcunque* ad *ipſam nihil ſpectant. O famuli, iſtic ceſpitem virentem,*

Et vultus nimiùm lubricus aſpici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deſeruit; nec patitur Scythas, 10
Et verſis animoſum equis [51]
Parthum dicere, nec quæ nihil attinent.
Hic vivum mihi ceſpitem, hic

ANNOTATIONES.

8. *Vultus nimium lubricus aſpici.*] Aſpectus enim mulieris formoſæ in lapſum ſtatim impellit. Metaph. a locis lubricis, in quibus ſine cadendi periculo nemo ſtat aut incedit. Virg. Ecl. 8. 41.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error!

Alii interpretantur, oculos Glyceræ mobiles, lubricos, petulantes, ad libidinem pellicientes. Anacreon carm. 2. ait, *Naturam dediſſe tauris cornua, calces equis, curſum, leporibus, dentes leoni, &c. viris prudentiam, at mulieribus pulchritudinem, quæ parmis & lanceis fortior ferrum flammamque vincit, & domat.*

9. *In me tota ruens Venus Cyprum deſeruit.*] Adeo nempe me Venus obſidet & occupat, inquit, ut videatur reliquiſſe Cyprum, ubi tamen dominatur potentiſſime, & colitur. Virg. Æneid. 1. v. 722.

. . . . . *Inſcia Dido*
Inſideat quantus miſeræ Deus.

10. *Nec patitur Scythas, &c.*] Non me patitur aliis vacare quibuſlibet rebus, niſi amori: unde nequaquam poſſum ſcribere Scytharum vel Parthorum prælia, nec alia bella, nec vero ea quæ ad Romanam Rempublicam & gloriam ſpectant. Poſterius hoc opinatur Crùquius dici ab Horatio, ut ſe excuſet atque commendet, & aduletur Auguſto, cui, inquit, tunc forte remiſſa fuerint ultro a Parthis ea ſigna militaria, quæ M. Craſſo & M. Antonio erepta fuerant. De quibus Juſtin. in fine l. 42. infra citand. Verum hæc nullo ſunt argumento ſubnixa.

Scythas.] Hi populi ſunt Aſiæ Borealis celeberrimi, & late patentes; de quibus fuſe Strabo, Ptolem. Plin, &c. tria de illis notatu digna memorantur a Juſtino lib. 21. antiquitas, virtus bellica, & quod Parthicum regnum condiderint. Adde Amazonum famam toto orbe omnibuſque ſæculis diffuſam. *Non virorum magis imperio, quam feminarum virtutibus clarucre. Quippe cum ipſi Parthi Bactrianoſque; feminæ autem earum Amazonum regna condiderint* & cap. 3. *Imperium Aſiæ ter quæſivere, ipſi per, etuo ab alieno Imperio aut intacti, aut invicti manſere. Darium regem Perſarum turpi ab Scythia ſummoverunt fuga, Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt. Alexandri magni ducem Zopyrion cum copiis univerſis deleverunt. Romanorum autem duces, non ſenſere arma . . . . Gens laboribus & bellis aſpera. Vires corporum immenſæ. Nihil parare quod amittere timeant, nihil victores præter gloriam concupiſcunt.*

11. *Et verſis animoſum equis Parthum.*] Virg. Georgic. 3. v. 30.

Addam urbes Aſiæ domitas, pulſumque Niphaten,
Fidentemq; fuga Parthum, verſoſque ſagittis.

Juſtin. Lib. 41. 2. *Parthi*, inquit, *pugnant procurrentibus equis aut terga dantibus. Sæpe etiam fugam ſimulant, ut incautiores adverſum vulnera inſequentes habeant . . . Intolerandi forent, ſi quantus impetus eſt, vis tanta & perſeverantia eſſet. Plerumque in ipſo ardore certaminis prælia deſerunt, ac paulo poſt pugnam ex fuga repetunt, ut cum maxime victiſſe te putes, tunc tibi diſcrimen ſubeundum ſit.* Ergo non abs re Horatius *Parthum* dicit *animoſum*: adeo virtus etiam in hoſte laudatur. Nam Romanis Parthi formidabiles ſemper fuere, ſub Mithridate præſertim illo, *cui res geſtæ Magni cognomen dedere*, ut ait Juſtin. lib. 42. imo ſæpe illorum fuderunt exercitus Duceſque. Juſtin. lib. 41. init. *A Romanis quoque trinis bellis per maximos Duces florentiſſimis temporibus laceſſiti, ſoli ex omnibus gentibus non pares ſolum, verum etiam victores fuere.* Tandem illi tamen Auguſti fama perculſi, ejus arma pertimeſcentes, captivos e Craſſiano atque Antoniano exercitu tota Parthia recollectos, ſignaque cum his militaria remiſerunt. Unde & cuſi nummi cum hac epigraphe: SIGNIS RECEPTIS. *Pluſque Cæſar magnitudine nominis ſui fecit, quam armis alius imperator facere potuiſſet.* Hæc Juſtin. cit. lib. 42. in fine. V. & Flor. lib. 3. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. præſertim autem cap. 10. ubi virtus Romana hanc expreſſit laudem e Barbaris: *Ite, & bene valete, Romani; merito vos victores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fugiſtis.*

Vide & ſupra Od. 12. Annot. ad v. 53.

13. *Hic vivum mihi ceſpitem, &c.*] Victus denique amore Glyceræ Horatius, ſacra parat, quibus ejus animum placata Venere demereatur. Sui vero ardorem amoris & impatientiam denotat, vel ex eo quod aram e ceſpite extruat brevi quidem & expedita ratione; quod fieri ſolitum duntaxat in ſubitis rebus, & moram haud ferentibus.

Verbenas

Verbenas, pueri, ponite, thuráque
Bimi cum paterâ meri.
Mactatâ veniet lenior hostiâ.

[32] *istic verbenas & thura mihi afferte cum cratere vini bimi. Post immolatam victimam mitior fiet* Glycera.

ANNOTATIONES.

14 *Verbenas.*] Herbas in sacris assuetas parate. Proprie verbena est herba quædam, Gal. *De la Verveine.* Angl. Vervain; any holy Herbs. De hac Plin. lib. 25. cap. 9. *Herba nulla Romanæ nobilitatis plus habet quam hierabotane: nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Hac Jovis mensa verritur; domus purgantur lustranturque.* Servius ait esse virgulta quæ semper vireant. Ex Donato verbena quasi herbena dicitur, estque herba e puro loco decerpta cum terra adhærente. Similiter Plin. lib. 20. cap. 2. *Verbenæ nomine significatur gramen ex arce* (al. area) *cum sua terra evulsum, &c.* Constat eo nomine censeri eas omnes herbas, quæ in sacris adhibentur. Virg. Eclog. 8. 65.

Verbenasque adole pingues, & mascula thura.

Ubi per epithetum, *pingues*, volunt indicari olivam. Terent. Andr. 4. 4. 5.

Ex arâ hinc sume verbenas tibi.

Atqui apud Menandrum, unde sententiam ille transtulit & verba, verbenæ sunt myrti. Plinius quoque dixit *myrteam verbenam.* Ergo per catachresin verbenæ appellantur rami, virgæ, frondes, e lauro, myrto, oliva, rore marino, aliæque felices herbæ religioni & sacris servientes: his nempe aras coronabant; deinde thus adolebant, postea vinum e patera libabant.

15. *Bimi cum patera meri.*] *Bimi*, id est, duorum annorum; *du vin de deux feuilles.* Angl. Wine of two Years old. Affectabant veteres in sacris vetus vinum, tanquam optimum; item *merum*, & purum, sine aquæ admixtione. Quapropter *Græca vina libare nefas, quoniam aquam habeant*; ex Plin. lib. 14. cap. 19.

16. *Mactata veniet lenior hostia.*] An Venus *sæva Cupidinum mater*; an Glycera *proterva?* Hanc ego potius, quam illam intelligi ab Horatio censuerim, leniorem futuram, quæ dura prius erga illum & immitis fuerat. Scilicet hoc sperat per Veneris favorem, quem sacro peracto ambit & sibi conciliare nititur. At enim quod illud sacrificium? Quæ hostia mactanda? *hostia* quidem & victima differunt, quod hæc minor sit, illa major. *Mactata* porro dicitur, quasi magis aucta, cujus capiti nimirum imposita ex hordeo tosta mola, sale conspersa, thure suffita. Sunt qui Venerem sanguine non placari, nec cæsa victima solitam contendant: eo quod genitrix passim vocaretur; nec deceret eam ita coli, per quam vita datur: afferuntque Virg. Æn. 1. 419. ubi in templo Veneris Paphiæ thus & serta duntaxat memorantur;

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Lætæ suæ; ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Hinc & Erasmus locum hunc sic explicat: postquam Venerem placavero verbenis, thure, vino, ex more; Glycera veniet lenior, eritque tam facilis ac domita, quam sit hostia mactata. Dormitasse vero ille bonus tunc credendus, meo quidem judicio: Alii contra sentiunt, hostiam hic ab Horatio vere mactandam significari, seu columbam, utpote Veneri sacram; seu quamcunque aliam. Cruquius, Turnebus. Certe *Veneri suem immolari quandoque Callimachus scribit. Factum id Argis adnotavit historia.* Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 26. *Apud Tussas autem in Ægypto Veneri, quæ ibi Cornuta colitur, vaccam sacrificari,* refert Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 12. Aiunt vero, primis quidem seculis inventa fuisse quævis sacrificia, litatumque duntaxat arborum fructibus, ramis, foliis, herbis: at postea usum invaluisse mactandi victimas Diis quibuslibet, ipsique Veneri.

ODE XX.

Mæcenati ſpondet convivium, ſed frugale.

O dilecte Mæcenas eques, apud me quidem *mediocribus in poculis bibes ignobile Sabinum, quod egomet illivi Græco fictili reclusum; quando in amphitheatro acclamationes tibi sublatæ* fuerunt tantæ, *ut applausum iterarent tibi litora patrii fluvii, pariter & lucos.* Docet Columella lib. ult. & Plin. cit. *Picari dolia oportere, deinperfundi aqua marina, aut salsa; postea cinere sarmenti aspergi.* Et paulo post, *Sic opercula doliorum medicanda, addita mastiche ac pice.* Perſ. vero Sat. 4. v. 29.

VILE potabis modicis Sabinum [11]
Cantharis, Græcâ quod ego ipſe teſtâ
Conditum levi, datus in theatro [14]
Cùm tibi plauſus,
Care Mæcenas eques; ut paterni 5
Fluminis ripæ, ſimul & jocoſa

ANNOTATIONES.

Hæc Ode ejuſdem eſt metri, ut ſupra 2. *Jam ſatis terris.*

1. *Vile potabis, &c.*] Profecturus erat Mæcenas ſeu in Apuliam [ut vult Cruquius ex Diværi codice, quod idem notat Lubinus] ſeu quovis alio: antea vero ſe Horatio pro ſumma inter eos familiaritate convivam fore ſignificarat. Hac Ode reſcribit Horatius Mæcenati, gratum id ſibi quidem, at pro ſua tenuitate tenue fore convivium: cœnæque caput ex more proponit *Sabinum vinum*, ut erudite monet. Theod. Marcil.

Sabinum.] Non quale tu habes in cellariis, generoſum bibes apud me: ſed tantummodo *vile* & modicum: nempe vinum vel ex *uva Biturica, quæ in eligendo ſolo moroſa, pingui putreſcit, gracili omnino non provenit: mediam temperiem delicate quærit, ob hoc Sabinis collibus familiaris.* Ex Plin. l. 14. c. 2. vel e *vinaciola, quam ſoli novere Sabini ac Laurenti:* ex eodem ibid. c. 3. Athenæus autem l. 1. c. 21. ait, *Inter Italica vina leviſſimum eſſe Sabinum; potuique tempeſtivum ab anno ſeptimo uſque ad decimum quintum.*

Modicis Cantharis.] *Petits brocs: Angl.* in little Cups. Pro quolibet vaſe hic ponitur *cantharus*, qui quidem non parvum eſt vas, cùm Sileno attribuatur perquam ebrioſo, graviſque appelletur Virg. Eclog. 6. 17.

Et gravis attrita pendebat cantharus anſa.

Xenarchus apud Athen. lib. 11. cap. 6.

Ne effunde, O puer, in argenteum poculum; ſed potius in profundum cantharum. Ib. Epigenes. *At Cantharos nunc non fingunt amplos illos & capaces, ſed humilia pocula, &c.*

2. *Græca quod ego ipſe teſta Conditum levi.*] Vinum alioqui non exquiſitum ex eo commendat Horatius, quod ipſe ſtudioſe condiderit, obturarit, notarit. Quatuor iſta nempe veteres vinum ſervaturi faciebant: diffundebant in vaſa; deinde condiebant *admiſta calce, ſale, croco, reſina, pice, &c. ut odor vino contingeret & ſaporis acumen*, ex Plin. lib. 14. cap. 19. 20, & 21. tum diligenter obturabant atque illinebant pice, gypſo, limo. Docet Columella lib. ult. & Plin. cit. *Picari dolia oportere, deinperfundi aqua marina, aut ſalſa; poſtea cinere ſarmenti aſpergi.* Et paulo poſt, *Sic opercula doliorum medicanda, addita maſtiche ac pice.* Perſ. vero Sat. 4. v. 29.

Seriolæ veteris metuens deradere limum,
Ingemit:

Denique notabant quale vinum & quo tempore conditum fuiſſet. Id paſſim obſervare eſt: & poſtea notabimus pluribus locis. Hic ergo priora tria quatuor verbis exprimuntur, quartum ſequentibus. *Græca teſta conditum levi*, inquit, *datus in theatro cum tibi plauſus.* Quaſi diceret: condidi, ſeu in vaſa infudi: *Græca teſta*, vel ſuper fæcem vini Græci, vel in doliis in quibus ante fuerat vinum Græcum, ut ita vis Sabino ſaporque accederet. Tertio *levi*, ſeu pice, ſeu gypſo. Demum tempus notat, addendo: *Cum datus tibi plauſus, &c.*]

Teſta Græca.] Cado teſtaceo, quod vaſis genus e Græcia ortum. Plin. lib. 14. cap. 21. cit. *Circa Alpes ligneis vaſis condunt, circuliſque cinguntur.* Quibus verbis oſtendit Romæ iſta vaſa nondum tunc in uſu fuiſſe.

3. *Datus in theatro cum tibi plauſus.*] Jucunde ſimul & honorifice refricat Horatius Mæcenati memoriam dati per Populum Romanum plauſus, cum ad ſpectacula veniſſet; (ſolebant enim viri graves ac de Republica bene meriti acclamationibus excipi) ſeu cum ludos ipſe exhibuiſſet pro ſua liberalitate magnificos: ſeu ob lætitiam recuperatæ a Mæcenate valetudinis: varias enim varii plauſus hujus cauſas comminiſcuntur.

5. *Eques.*] Modeſtia hic Mæcenatis celebratur, qui cum ſummos quoſque capeſſere magiſtratus potuiſſet, ultro delatos recuſavit, & Equeſtri dignitate contentus vixit. Propert. l. 3. Eel. 9. v. 1.

Mæcenas Eques Etruſco de ſanguine Regum,
Intra fortunam qui cupis eſſe tuam.

Ut paterni Fluminis ripæ, &c.] Tantus porro fuit ille plauſus, ut inde perſonarent ripæ Tiberis

Redderet

Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum, & prælo domitam Caleno
Tu bibes uvam. Mea nec Falernæ [85]
Temperant vites, neque Formiani 11
Pocula colles.

dicra ſpecies collis Vaticani. Tu domi *potabis Cæcubum atque uvam* in *torculari Caleno preſſam.* Nam certe *mea vaſæ neque Falerni cunctiunt racemi, nec montes Formiani.*

ANNOTATIONES.

ris ſcaturientis in Hetruria, quæ Mæcenatis patria erat: necnon acclamantium voces ingeminaret Echo reſidens in concavis locis apud montem Vaticanum, qui theatro Pompeii proximus, ſicut & fluvius Tiberis.

7. *Vaticani Montis.*] Hic unus e collibus in quibus Roma ædificata eſt, adhuc retinet vetus nomen, inſuper autem oſtentat inſignem S. Petri Baſilicam, & palatium Pontificium dictus eſt, a vaticiniis illic edi pridem ſolitis. Vide Gell. lib. 16. cap. 17.

8. *Imago.*] Repetitio vocis, & acclamationum populi repercuſſio facta in monte. *Jocoſa.*] Quia jocari videtur Echo, dum ultima tantum verba repetit atque ingeminat. Supra Od. 12. 3.

Recinat jocoſa nomen imago.

Virgil. Geor. 4. 50.

Saxa ſonant, vocisque offenſa reſultat imago.

Tullius Tuſcul. lib. 3. n. 3. ſimile quid habet ubi ſcribit: *Popularem gloriam in ſumma inanitate verſari*, neque hanc eſſe *eminentem virtutis effigiem, ſed adumbratam imaginem gloriæ.* Additque, *Eſt enim gloria, ſolida quædam res, & expreſſa, non adumbrata. Ea eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellente virtute. Ea virtuti reſonat, tanquam imago* gloriæ.

9. *Cæcubum, & prælo domitam Caleno Tu bibes, &c.*] Tu quidem apud te bibes vina ejuſmodi haud vulgaria, non ita vero apud me. Exquiſita certe vina ſectatum eſſe Mæcenatem indicat, quod ejus nomine quædam celebrata ſint ac Mæcenatiana dicta: quæ quidem refert & inter generoſa cenſet Plinius lib. 14. cap. 6.

Cæcubum.] Cæcubus mons Latii ad ſinum Cajetanum, Fundis vicinus & Amyclis, optimi vini ferax. Martial. lib. 13. Epigram 115.

Cæcuba Fundanis generoſa coquuntur Amyclis:
Vitis & in media nata palude viret.

Plin. l. 14. c. 6. *Generoſitas celeberrima in paluſtribus populetis.* Athen. l. c. 22. ex Galeno ſcribit, *Cæcubum generoſum, firmum, infeſtum capiti non niſi poſt annos plures vetuſtum.* Porro non a loco dictum vult Cæcubum Galenus variis locis, ſed ita vocari vetuſtiſſimum quodlibet & ob vetuſtatem fulvum.

Caleno.] Cales, vel Calenum, urbs Campaniæ ſeu regni Neapolitani, in provincia terræ Laboris, a Cala Boleæ filio Argonauta, ut ferunt, condita, fertilem habet agrum vino generoſo: nec minus celebrem aqua temulentos faciente, ſi Plinio fides. Athen. cit. *Calenum lene magis quam Falernum ſtomacho placet* ὁ Καληνὸς οἶνος τῷ Φαλέρνῳ ἡσυχαίτερος.

10. *Mea nec Falernæ.*] Mea vina non ſunt e nobilioribus.

Falernæ.] Cui non audita fama vini e monte & agro Falerno in Campania? De ea Strabo lib. 5. Athen. cit. *Falernum anno decimo tempeſtivum eſſe potui, &c.* Plin. cit. *Secunda nobilitas Falerno.* Lib. vero 23. cap. 1 ejus ſalubritatem perſequitur, ſicut & aliorum.

11. *Formiani.*] Et hoc celebre vinum erat ex agro Formiano in Campania, non procul Cajeta. Athen. cit. *Formianum ſtatim viget.*

ODE XXI. In DIANAM & APOLLINEM

Molles puellæ canite Dianam: adoſcentuli canite Apollinem crinitum, & Latonam omnino charam ſummo Jovi. Vos celebrate gaudentem fluminibus & ſilvarum denſis frondibus, quæcunque vel frigido extat Algido, vel nemoribus umbroſis Erymanthi, vel Cragi viridantis. Vos, ô maſculi, tot encomiis efferte Tempe,

DIanam teneræ dicite virgines,
Intonſum pueri dicite Cynthium, [36]
Latonamque ſupremo
Dilectam penitus Jovi.
Vos lætam fluviis, & nemorum coma, 5
Quecunque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi
Sylvis, aut viridis Cragi: [37]
Vos Tempe totidem tollite laudibus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 5.

Triplex apud Horatium carmen ſeculare inſcriptum legimus. Unum tamen ludis ſecularibus decantatum; illud nempe quod eſt poſt Epodos: alia Duo, (ut volunt quidam) hoc ſcilicet & Ode 6. libri quarti ludis Apollinaribus, de quorum origine fuſe differit Macrob l. 1. Saturn. c. 17. Eſt hic igitur Hymnus Apollini & Dianæ, Diis averruncis & ἀλεξικάκοις, dedicatus, ut mala in hoſtes avertant, Populo vero Romano ſecuritatem, ſanitatem, frugumque abundantiam impertiant: Auguſtum autem Principem diu ſervent. De ſeculari carmine plura ſuo loco.

1. *Dianam.*] Hanc fortaſſe priorem invocat, quia prior nata parturienti fratrem geminum Apollinem matri Latonæ obſtetricis officium præſtitiſſe fertur: *Dicite virgines*, has mandabatur cantandum carmen in honorem Deorum, quia *caſta placent ſuperis.*

2. *Intonſum.*] Pindaro ἀκειρεκόμην, *non raſo capillo.* Nimirum ob radios ſolares: Vide Macr. ante cit. &ob perpetuam juventutem. Tibull. 1, 4, 36.

Solis æterna eſt Phœbo Bacchoque juventa:
Et decet intonſus crinis utrumque Deum.

Pueri.] Tit. Liv. lib. 31. *Carmen ab ter novenis viginibus cani per urbem juſſerunt.* Et lib. 37. *Decem ingenui, decem virginei, patrimi omnes matrimique ad id ſacrificium adhibiti.* Zoſimus Hiſtor. novæ lib. 11. *Ter novem pueri illuſtres totidemque puellæ.* Flav. Vopiſcus Aurelian. *Patrimis matrimiſque pueris carmen indicite.*

Dicite Cynthium.] Apollinem qui natus apud Cynthum montem in Delo inſula. Hunc vero pariter & Dianam præcipue celebrat, quod eorum oraculis motus Æneas in Italiam venit. Æneid. 3. v. 97. & 381. Æneid. 4. v. 345. Æneid. 6. v. 67. ubi ſic precatur Æneas.

. . . . *Da Latiis conſidere Teucros;*
Tum Phœbo & Triviæ ſolido de marmore templa
Inſtituam, feſtoſque dies de nomine Phœbi.

In carmine ſeculari poſtea Horatius ad Apollinem & Dianam.

Roma ſi veſtrum eſt opus.

3. *Latonam.*] Hæc velut Apollinis & Dianæ mater ab Horatio jungitur hic iis Numinibus, quibus edebantur Ludi Seculares. Ita vero recenſentur ab Zoſimo cit. *Jupiter, Juno, Apollo, Diana, Parcæ, Lucina, Ceres, Pluto, Proſerpina.*

4. *Dilectam penitus Jovi.*] Et quidem tanta Junonis zelotypia, ut eam pelicem ejuſque fœtus omni conatu perdere tentarit, immiſſo adverſus prægnantem Pythone ſerpente; incaſſum tamen. Varias enim illa regiones fugiendo pervagata, appulit in Ortygiam inſulam, quæ & Delos nominata: Ubi ex Jove Dianam & Apollinem uno partu edidit. Vide Ovidium. Macrob. cit. &c.

5. *Vos lætam fluviis, & nemorum coma.*] Vos, O virgines, laudate virginem Dianam propterea gaudentem *ſilvis* ac venatione, ut virorum fugiat conſortium; *fluviis* autem, in quibus abſtergeret ſudorem in ſectando feras contractum, Ovid. Metam. 3. v. 163.

Hic dea ſylvarum venatu feſſa ſolebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.

6. *Quæcunque aut gelido prominet, &c.*] Sive in *Algido* Latii, ab urbe paſſ. 20000. ſive in *Erymantho* Arcadiæ, ſive in *Crago*, Lyciæ montibus. In hoc aiunt fuiſſe agreſtium Deorum antra. Apud *Erymanthum* venari Diana ſcribitur Homer. Odyſſ. 6. *Algidum* denique perinde ac Aventinum tenere, ſeu in iis dominari jactata Diana Carmine ſeculari, ſub finem.

9. *Vos Tempe totidem, &c.*] Vos autem, O caſti pueri, canite loca Phœbo dilecta, velut *Tempe* in Theſſalia, crebris lauris, quæ ſacræ ſunt Apollini, præcipuaque amœnitate inclyta: *Delum* item inſulam ejus ortu, ſummaque eam ob rem religione nobilem ac reverendam. Cic. Ver. 3. n. 47. & ſeq. *Apollinem tu Delium ſpoliare auſus es? illic tu templ*

Natalemque

Natalémque, mares, Delon Apollinis,
Insignémque pharetra,
Fraternâque humerum lyrâ.
Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem [88]
Pestemque a populo, & principe Cæsare, in
Persas atque Britannos
Vestrâ motus aget prece.

& Delum Phœbi natalibus inclytam; *& scæpulam ejus exornatam pharetrâ, & fratris citharâ. Vestris ille votis exoratus, à plebe & Augusto Imperatore luctuosum bellum ac famem ærumnosam, atque luem propulsabit ad Persas & Britannos.*

ANNOTATIONES.

tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias ac sacrilegas afferre conatus es? . . . . . proditum memoriæ ac literis Latonam ex longo errore & fuga gravidam, & jam ad pariendum vicinam, temporibus exactis, fugisse Delum, atque ibi Apollinem ac Dianam peperisse: qua ex opinione hominum, illa insula eorum Deorum sacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis & est, & semper fuit, ut ne Persæ quidem, cum bellum toti Græciæ, Diis hominibusque indixissent, & mille numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur aut violare aut attingere.

Tempe.] Plin. l. 4. c. 8. *Inter Ossam & Olympum nemorosa convalle . . . . . Tempe vocantur quinque millium passuum longitudine, & ferme sesquijugeri latitudine ultra visum hominis attollentibus se dextera lævaque leniter convexis jugis: intus sua luce viridante allabitur Peneus viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu.*

10. *Delon.*] Plin. modò cit. cap. 12. *Longe clarissima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata, ut proditur, sola motum terræ non sensit ad M. Varronis ætatem . . . . . hanc Aristoteles ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata . . . . . Cynthiam, Ortygiam, &c. alii vocant . . . . . cingitur quinque millibus passuum: assurgit Cyntho monte.* Et sub finem ejusdem cap. scribit, *Hyperboreos frugum primitias solitos Delon mittere Apollini, quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas, hospitiis gentium per annos aliquot venerabiles, &c.*

11. *Insignemque pharetra.*] Jaculandi peritus habitus est semper Phœbus, atque *certa metuendus sagitta*, ut est Od. 12. supra: tum ob interfectum Pythonem serpentem, occisosque Niobæ filios. Adde Virgil. Æneid. 6. v. 57. tum vero quod radiis in mortales ferventi æstu vibratis, morbos pestemque gignat. De quo Macrob. cit. cap. 17. lib. 1. Saturn.

12. *Fraternaque humerum lyra.*] Insignem etiam lyræ inventione & melodia ipsi a Mercurio concessa: quæ fuse explicui Annot. ad Od. 10. supra. *Fraterna.*] Apollo & Mercurius, fratres noscuntur, ambo nimirum ex eodem patre Jove procreati, hic quidem Maia genitrice, ille vero Latona Cœi Titanis filia, ut supra jam dictum.

13. *Hic bellum lacrymosum, &c.*] Apollo Deus averruncus prece vestra permotus in hostes depellet impendentia nobis mala: *Bellum* matribus filios amittentibus ac deflentibus detestatum, ut est Od. 1. *Famem* qua nihil miserabilius, cum proprios aliquando filios parentes comederint, urgente fame. *Pestem* denique e fame sæpius exortam; tria nempe mala omnium maxime formidanda.

15. *In Persas atque Britannos.*] Ab Augusto Cæsare feliciter Rempublicam administrante Phœbus dicta avertet mala in hostes Populi Romani *Persas*, qui pro Parthis hic positi videntur; quos ille per Ventidium legatum subegit. Sueton. Flor. *Britannos*, hodie *Anglos*, de quibus Virgil. Eclog. 1. v. 67.

Toto divisos orbe Britannos.

ODE

ODE XXII.

Innocentiam ubique tutam esse.

O Fusce, quisquis innocenter vivit & sine crimine, non habet opus Maurorum telis, nec arcu, nec pharetrâ plenâ sagittis toxico infectis; Seu ambulet per Syrtes fervidas, seu per Caucasum hospitibus carentem, seu per regiones quas alluit Hydaspes fabulis celebratus. Enimvero nuper in Sabina silva, dum canerem Lalagen meam amicam, atque præ-

Nteger vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis neque arcu,
Nec venenatis gravidâ sagittis,
Fusce, pharetrâ;
Sive per Syrtes iter æstuosas, [4 b]
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.
Namque me sylva lupus in Sabinâ,
Dum meam canto Lalagen, & ultra

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

Eidem hanc Odem, atque Epistolam decimam ejusdem fere argumenti scribit Horatius, Aristio Fusco, viro probo, Grammatico, amico. Apud bonum morum integritatem laudat; amico declinatum a se vitæ periculum significat; Philologo dictionum & verborum elegantia studiose velificatur. Hæc tria Lector, observa, dum ego cætera persequor.

2. *Non eget Mauri jaculis, &c.*] Vir innocens sua satis probitate tutus, armis non eget, quibus arceat quævis pericula. *Mauri*, quidam legunt *Mauris*. Hi jaculatores eximii pedem efferre domo vix audent sine telis, ob frequentiam ferarum a quibus discrimen imminet. Herodian. Ælian. lib. 14. de Animal. cap. 5. Mauritania Africæ regio Barbarica, ubi nunc regna Fessanum, Marochium, Tremisenum, Algerianum.

3. *Venenatis sagittis.*] Plin. lib. 18. cap. 1. *Quod animal tela sua, excepto homine, venenis tingit? Nos & sagittas ungimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus . . . a nullo animalium, præter hominem, veneno pugnatur alieno.* Vide Cœl. Rhodig. l. 23. c. 10. ubi de multiplici ratione tela veneno imbuendi plura.

5. *Syrtes æstuosas.*] Non de Syrtibus maritimis hic agitur; sed de arenosis iis locis Africæ, apud Libyam, Solis ardore fabulique siccitate æstuantibus seu fervidis, per quæ iter fieri nequit nisi ex siderum observatione, & cum magno quidem vitæ periculo, tum a feris, venenosisque animalibus, tum ob volubiles arenæ cumulos, quos ventus tollit ac transfert. Prudent. in Apotheosi, cap. 4. adversus Judæos.

Nec responsa refert Libycis in Syrtibus Ammon.

6. *Inhospitalem Caucasum.*] Asiæ montem altissimum atque celebratissimum, vel ob Prometheum, quem ibi fabulantur vinctum, ejusque jecur ab aquila perpetuo arrodi. *Inhospitalem*, ob nives assiduas inhabitabilem, item ob scopulos, unde Virgil. Æneid. 4. v. 366.

——————Cautibus horrens Caucasus.——————

Mons ille inter duo maria Caspium & Euxinum, tantæ fertur altitudinis, ut ejus vertex ad tertiam noctis partem Solis radiis illustretur. Vide Aristot. Meteor. 1. c. 3. Quint. Curt. lib. 7. ejus pars a quibusdam creditur mons Ararath versus Armeniam, in quo post diluvium quievit arca Noë.

7. *Vel quæ loca fabulosus Lambit Hydaspes.*] Per Indiam nimirum. Duplex est Hydaspes fluvius in Asia; Alter Medos alluit, & hinc Georgic. 4. dicitur *Medus Hydaspes*: alter Indiam citeriorem irrigat, hodie *Rouvey*, fuitque terminus victoriarum Alexandri Magni; in Indum illabitur, apud Nysam urbem: unde a Lucano lib. 8. vocatur *Nysæus Hydaspes*. Hic porro nuncupatur *fabulosus*, quoniam multa de illo fabulantur; ut quod arenam volvat auream; quod gemmas ferat: unde *auriser* Claudiano, *gemmifer* Senecæ Trag. in Medea appellatur, quod tanto sonitu vortices agat, undas collidat, spumas attollat, ut non sine trepidatione procul adspiciatur; atque remiges Alexandri Magni reddiderit attonitos ac stupentes: ipsis etiam gubernatoribus rei novitate suspensis. Arrian. lib. 6. paulo post initium.

9. *Sabina.*] Hæc Italiæ regio pridem Latium inter Umbriam atque Hetruriam adhuc nomen servat, sed angustiores habet fines: in ditione Pontificia continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*] Dum meditor & compono de amoribus meis in Lalagen

Terminum

Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem;
Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit esculetis,
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor æstiva recreatur aurâ;
Quod latus mundi nebulæ, malusque
Jupiter urget:

ter limites exerrarem liber ab omni *solicitudine. armis* licet *destitutum vitavit me lupus: Quale monstrum haud nutrit Apulia bellicosa in patentibus esculetis, nec gignit terra Jubæ sicca leonum altrix. Colloca me in agris sterilibus, ubi nulla arbor fovetur tepenti aëre; quam orbis partem infestant nubila, & malignus Jupiter:*

ANNOTATIONES.

versus & carmen: *& ultra terminum vagor:* cum æstro poetico & amatorio abreptus in sylvam aliquanto longius progredior, non advertens incidi in lupum ingentem & magnitudine portentosum, qui tamen non modo non læsit, sed sponte me licet *inermem fugit.*

11. *Curis expeditus.*] Quidam legunt *expeditis*, perinde est.

12. *Fugit inermem.*] Meam reveritus innocentiam, non armis territus ille lupus cessit fugitque, inquit Poëta. S. August. lib. 1. contra Julianum: *Omnes bestiæ*, inquit, *ante peccatum homini erant subjectæ. Quod autem nunc nocent, pœna prima est peccati. A principatu decidimus; a fiducia, & honore.* Ille quidem principatus utcunque est restitutus, post diluvium Deo Noë & filiis ejus loquente. Genes. cap. 9. *Sit terror vester ac tremor super cuncta animalia terræ:* unde S. Ambros. Epist. 38. *Feræ fuco morsus sæpe suspenderunt revocante sono vocis humanæ. Leones ipsos videmus, si vox hominis resultarit, prædam dimittere: pardos & ursos incitari ac revocari vocibus.* At cum sanctitate morum ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam atque ad plenam apud Deum gratiam homo rediit, tum certe bestiis, ut in felici quondam illo statu, dominatur plene & ad arbitrium. Sic leones in eremo dejecta cervice ad S. Antonium accedentes ejus manus ac pedes lingebant: Serpens Hilarioni morem gessit, duo dracones Ammoni, crocodilus Heleno, leæna Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino, &c. si legendis fides.

13. *Quale portentum, &c.*] Talis ac tantus erat lupus iste, ut major haud occurrat bellua sive in Apuliæ silvis, sive in Libyæ desertis.

Militaris Daunia.] A Dauno rege, Diomedis, ut aiunt, socero, Daunia dicta est, olim Italiæ regio quædam in Apulia, hodie *la Capitanata*; alluitur Adriatico mari, regni pars est Neapolitani. Synecdoch. Vide Plin. lib. 3. cap. 11. & alibi. *Militaris*, aptos habens militiæ viros bene multos.

14. *In latis esculetis.*] In late patentibus silvis, quæ consitæ sunt esculis arboribus glandiferis: Plin. lib. 16. *Jovis sacris.* Lib. 12. c. 1. *Arborum genera Numinibus dicata . . . . Jovi esculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus.*

15. *Nec Jubæ tellus.*] Mauritania, in qua regnavit Juba, qui Pompeio addictus, Cæsari primum acriter restitit, & ab eo tandem debellatus est, Plutarch. in Cæsare. Synec. ponitur pro Africa, cujus est pars versus Occidentem. Plin. lib. 5. cap. 1.

Leonum Arida nutrix.] Tum arenarum ficcitate, tum etiam aquarum penuria laborat & aresci tota illa regio: leones aliasque feras innumerabiles gignit. Vide Plin. l. 8. c. 16. ubi inter alia multa, sic ait initio capitis: *Leoni præcipua generositas, tunc cum colla armosque vestiunt jubæ . . . . Africa hæc maxime spectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiformis ibi animalium partus . . . . . unde vulgare dictum: Semper aliquid novi afferre Africam.* Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 8. & 19. ubi de leonum natura quæpiam differit non spernenda.

17. *Pone me, pigris ubi nulla, &c.*] Ergo intrepidus ubique fuero & securus, etiamsi me ponas in terris horrorem incutientibus, vel ob nimium frigus, vel ob æstum intolerabilem.

Ubi nulla campis Arbor, &c.] Apud utrumque mundi Polum Arcticum, & Antarcticum, ubi assiduum prope gelu terras facit steriles: longioreque Solis absentia, per sex nempe circiter menses, *pigri* manent *campi, arborque nulla* crescit, ubi *non æstiva recreatur aura*: benigno carens eo tepore, quo plantis incrementum ac fœcunditas præstatur. Hoc etiam *latus mundi* infestant semper *nebulæ*, quippe quas non discutit Sol; *malusque Jupiter urget*, id est, rigidum, insalubre, graveque cœlum, seu aer nunquam serenus & clemens. Ovid. Met. 8. 789.

Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus.
Frigus iners illic habitant, Pallorque Tremorque.
Et jejuna Fames.

Pone

Conſtitue me ſub curru Solis nimiùm vicini in regione ædificia cavente, ubicunque diligam Lalagen ſuaviter arridentem, ſuaviter & verba facientem.

Pone ſub curru nimiùm propinqui [21]
Solis, in terrâ domibus negatâ,
Dulcè ridentem Lalagen amabo,
Dulcè loquentem.

ANNOTATIONES.

21. *Pone ſub curru nimium, &c.*] In Zona torrida, inter utrumque Tropicum, ubi ſol *nimium propinquus* terras adurit, nulloſque proinde incolas ac domicilia permittit. Ovid. Metam. 1. 49.

Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis æſtu.

In eo ſcilicet errore verſati ſunt antiqui, quo nos levarunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem luſtrarunt, habitatoreſque non deceſſe iis in plagis viderunt, quas inhabitabiles olim exiſtimavere. Neque eſt immodicus illic æſtus quem valde temperari conſtat noctium diebus æqualium longitudine. Adde quod ait Juſtinus lib. 2. initio: *Naturam, cum primum incrementa caloris ac frigoris regionibus diſtinxit, ſtatim ad locorum patientiam animalia quoque genera aſſe; ſed & arborum atque frugum pro regionum conditione apta genera variata.* Compertum itaque modo eſt, & ſalubrem ſatis aerem, & frequentes adeſſe populos in regionibus Æquatori ſubjectis ac vicinis: v. g. in inſulis Java, Sumatra, Borneo, Maldivis, Delphina, ſeu Madagaſcaria, &c. In continentibus vero terris, apud Malacam in Aſia, Guineam in Africa; in America vero, apud Caſtellam auream, Guaianam, Peruviam, &c.

ODE XXIII. Ad CHLOEN.

Ut jam nubilis haud ita viros fugiat.

O Chloë, me fugis velut hinnulus timidam parentem requirens per montium devia, haud ſine inani formidine ventorum ac nemoris. Corde enim ac genibus contremiſcit,

VItas hinnuleo me ſimilis, Chloë, [1]
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non ſine vano
Aurarum & ſiluæ metu.
Nam ſeu mobilibus vitis inhorruit 5

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 5.

Arguit Horatius in Chloë id quod in ingenua maxime laudandum puella videri debeat. Nam laſciviens queritur quod illa jam grandior non audeat abſente matre virum ſe alloqui, ſermoneſque miſcere.

1. *Vitas.*] Quibuſdam placet *vitat.* Verum, ut bene monet Theodorus Marcilius, Flaccum velle *vitas* liquet cum ſubjungit, *Atqui non ego te, &c.*

Hinnuleo ſimilis.] Tam meticuloſa quam hinnulus, cervi, damæ, aut capreoli pullus, a matre præſertim abſtractus.

Chloë.] Nomen adoleſcentulæ conveniens, Nam χλόη eſt herba virens.

2. *Quærenti pavidam matrem.*] A qua aberraverat. *Pavidam.*] Cerva enim ſemper timet, ejuſque in fuga ſecuritatem natura conſtituit, tum a venatoribus, tum a feris.

Montibus aviis.] A trita nempe via declinare amant ſuæ

4. *Siluæ.*] Diæreſis. Sic Tibul. 1. 10. 64.

Sit ſatis ornatus diſſoluiſſe comæ.

5. *Nam ſeu mobilibus vitis inhorruit Ad ventum foliis.*] Hanc in interpretatione ſecutus ſum lectionem, quæ Mureti eſt atque Scaligeri: quanquam non ſatisfacit. Quid enim hinnulo per nemus cervam matrem quærenti, cum vite? Legunt vulgo: *Nam ſeu mobilibus veris inhorruit adventus foliis:* ut ſit hypallage; pro, ſeu folia veris adventu inhorruere mota, ſcilicet vento quolibet tenui, puta Zephyro. Quod nec omnino placet. Quid ſi feratur ad vocem antecedentem, *filiæ*; legamuſque, planiori certe ſenſu ac ſententia: *Seu mobilibus veris inhorruit ad ventum foliis?* id eſt, Seu motis foliis ſilva inhorruit ad ventum levem, Zephyrum nempe veris comitem, Vel, *Seu mobilibus veris inhorruit adventu foliis:* id eſt, Seu tremuit ſilva foliis motis veris adventu, flante Zephyro nimirum.

Ad

Ad ventum foliis, ſeu virides rubum
Dimovere lacertæ;
Et corde & genibus tremit.
Atqui non ego te, tigris ut aſpera,
Gætuluſve leo, frangere perſequor.
Tandem deſine matrem
Tempeſtiva ſequi viro.

[92] *ſive frondes vitis leves aurâ concutiuntur; ſive lacerti virides dumum commovent. Verum ego te nequaquam inſequor, ut dilacerem quaſi tigris violenta, aut leo e Gætulia. Ergo viro matura deſine aliquando genitrici inhærere.*

ANNOTATIONES.

6. *Seu virides rubum Dimovere lacertæ*] Sive latentes in rubo lacertæ, diſcurrendo ſtrepitum edidere, tantulum commoventes fruticem & ſpinas: tum vero hinnulus trepidat, cor palpitat, & genua labant. De *lacertis* vide Plin. lib. 8. cap. 39. & alibi.

9. *Atqui non ego te, tigris ut aſpera, &c.*] Ego non nocendi, ſed amandi cupiditate perſequor te, Chloe: cur me fugis? Apud Ovid. Met. 1, 504. Apollo Daphnen inſequens:

Nympha, precor, Penei, mane: non inſequor hoſtis:
Nympha, mane. Sic agna lupum, ſic cerva leonem,
Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbæ.

Tigris ut aſpera.] Hujus tanta fertur crudelitas, ut ſponte hominem petat, cum reliquæ feræ, niſi fames aut ira ſtimulet, ultro fugient. Plin. lib. 8. cap. 11. *Tigrin Hircani & Indi ferunt animal velocitatis tremendæ, &c.*

10. *Gætuluſve leo.*] Gætulia tota ad flumen Nigrin, qui Africam ab Æthiopia dirimit: inquit Plin. lib. 5. cap. 4. lib. vero 8. c. 16. *Leoni tantum ex feris clementia in ſupplices: proſtratis parcit: & ubi ſævit, in viros prius quam in feminas fremit: infantes non niſi magna fame. Credit Libya intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certe Gætuliæ reducem audivi, multarum in ſilvis impetum a ſe mitigatum alloquio, cauſam dicere ſe feminam, profugam, infirmam, ſupplicem animalis omnium generoſiſſimi cæteriſque imperantis, indignam ejus gloria prædam. Varia circa hæc opinio, &c.* Gætulia Libyæ interioris regio, hodie *Biledulgerid*, magnam habere ferarum copiam a nemine ignoratur.

Frangere perſequor.] Phraſis Græca.

ODE XXIV. Ad VIRGILIUM.

De morte Quintilii Vari.

QUis deſiderio ſit pudor, aut modus
Tam chari capitis? Præcipe lugubres

[94] *Quæ ſit verecundia, vel finis dolori, ob jacturam viri adeo dilecti? Doce querulum ſcar-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 6.

Suas Horatius querelas jungit lachrymis & querimoniis Virgilii dilectum caput morte ſublatum deflentis; ejuſque dolorem dividit artificioſe quidem, ut imminuat atque conſoletur. Vult Sigonius proſopopœiam eſſe & dialogum Virgilii & Melpomenes, quos Horatius inducit: illum a Muſa conſilium opemque implorantem, duabus ſtrophis prioribus: hanc reſpondentem deinceps & conſolantem, ab his verbis, *Multis ille bonis, &c.* Sigon. emendat. lib. 2.

1. *Quis deſiderio ſit pudor, &c.*] Quem dolere pudeat, quis luctui modum putet adhibendum, amiſſo tam charo capite? Seneca tamen Epiſt. 100. ſic præcipit: *Eſt aliquis & dolendi decor: hic ſapienti ſervandus eſt: & quemadmodum in cæteris rebus; ita & in lacrymis aliquid ſat eſt. Imprudentium ut gaudia, ſic dolores exundavere. Æquo animo excipe neceſſaria.*

2. *Chari capitis.*] Eam dicendi formam Græcis Homeroque imprimis amatam notat Euſtath. Sic Odyſſ. Penelope de abſente Ulyſſe:

Τοῖον κεφαλὴν ποθέω, Τεῦκρε φίλην κεφαλήν.
Talem caput deſidero, Teucer charum caput.

Hanc & Latini uſurparunt, *Lepidum caput, &c.*

Præcipe lugubres, &c.] Quidam legunt, *lugubris*, & ſubaudiunt, *Dea*: hoc ſenſu. O Melpomene, lugubris cantûs Dea, præcipe modum lugendi tam dilectum caput. Hanc vero Muſam præ cæteris invocat, utpote inventricem Tragœdiæ, rebuſque mœſtis præſidentem, Auſon. Eidyl. 20.

Melpomene Tragico proclamat mœſta boatu.

Cantus

men ô Melpomene, cui genitor impertivit amœnam vocem cum lyrâ. An igitur ſempiternus Varum ſomnus occupat? Cui verecundia atque integra fides juſtitiæ germana, & veritas ſimplex, quando reperient ſimilem quemquam? Is certe plurimis occubuit probis lugendus; at nemini magis quam tibi, Maro. Tu religioſus incaſſum, heu, Quintilium repetis a Numinibus, haud ſic conceſſum. Etiamſi dulcius, quàm Thrax Orpheus, chordam pulſes arboribus auſcultatam, minimè tamen vita reddatur inani ſimulacro,

Cantus Melpomene, cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quintilium perpetuus ſopor
Urget? Cui pudor, et juſtitiæ ſoror [95]
Incorrupta Fides, nudaque Veritas,
Quando ullum invenient parem?
Multis ille bonis flebilis occidit;
Nulli flebilior, quàm tibi, Virgili.
Tu fruſtra pius, heu, non ita creditum
Poſcis Quintilium Deos.
Quòd ſi Threïcio blandiùs Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,
Non vanæ redeat ſanguis imagini, [96]

ANNOTATIONES.

3. *Cui liquidam pater Vocem, &c.*] Muſæ ſunt filiæ Jovi & Mnemoſynæ. Melpomene a cantus ſuavitate dicta: à μέλπομαι, *cano. Liquidam*, ſuavem, dulciter fluentem. Macrob. lib. 6. c. 3. ex Hoſtio poeta:

Si mihi linguæ
Centum, atque ora ſint totidem, voceſque liquatæ.
Perſ. Sat. 1. v. 34.
Plorabile ſi quid Eliquat.

5. *Ergo Quintilium, &c.*] Exclamatio gravis index doloris. Sic amici luctum luctu ſuo evincere conatur; ſic & illabitur in ejus animum, ut majorem habens fidem ſolatium facilius admittat, imo & aliquantulam objurgationem. Sic bene utitur Poeta conſilio a Muſa, quam ſtatim invocavit, accepto.

Quintilium.] Vel Cremonenſem illum Virgilii atque Horatii amicum, cujus meminit Euſeb. Chron. Olymp. 189. vel Præfectum Romani exercitus, qui cum tribus legionibus atque auxiliaribus copiis cæſus in Germania ab Arminio Germanorum rege. Dio. l. 56. Sueton. Aug. c. 23.

Perpetuus ſopor.] Sic & *longus ſomnus*, pro morte. l. 3. Od. 11. v. 38.

6. *Cui pudor, &c.*] Breve ſed ingens Quintilii elogium. *Pudor*, quem Tull. de finibus 2. *Moderatorem cupiditatis* appellat. Hinc & de Orat. 1. n. 122. Craſſum ita laudat: *Fuit mirificus quidam in Craſſo pudor.*

Juſtitiæ ſoror incorrupta fides.] Ex Platone juſtitia cum in Deos obſervatur, vocatur pietas; fides autem, cum erga homines. Tull. Offic. 1. n. 23. *Fundamentum juſtitiæ fides.* Et partit. Orat. n. 78. *Juſtitia ergo Deos religio, erga parentes pietas, vulgo autem bonitas; creditis in rebus fides, in moderatione animadvertendi lenitas, amicitia in benevolentia nominatur.*

7. *Nudaque veritas.*] Cujus *magna vis quæ contra hominum calliditatem & ſolertiam per ſe ipſa defendat*, ut ait Tull. pro Cœlio: & Offic. 1. n. 109. *Sunt alii ſimplices & aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex inſidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici.*

9. *Multis ille bonis, &c.*] Legunt alii, *Multis ille quidem, &c. nulli flebilior quam tibi, Virgili*: utpote vir bonus, amicus, cognatus.

11. *Tu fruſtra pius, &c.*] Jam caſtigare incipit leniter immoderatum amici luctum: *Non ita creditum*, id eſt, non ea lege ut non moreretur. Scilicet quæ donantur non ſolent repoſci: at quæ credita & commiſſa ſunt, cum libuerit repetuntur. Quintilius ita creditus nobis ad tempus tandem ſine injuria eripitur: imo tum creditor utitur jure ſuo. Vide ergo, Virgili, ne cum poſcis Quintilium Deos, videare non ſolum pius, heu! fruſtra, ſed & præpoſtere; atque in Deos iniquus. Lucet. lib. 3. v. 984.

Vitaque mancupio nulli datur, omnibus uſu.

13. *Quod ſi Threïcio*] Alii legunt. *quid ſi*; Alii, *qui ſi*. Et pro non, interrogative *num. Threïcio blandius Orpheo, &c.* Adverte comparationem Virgilii cum Orpheo. Senſus eſt: noſti Orpheum arboribus cantus ſuavitate pertractis, a ſe demulcendum etiam ſperaſſe Inferorum tyrannum, ut Eurydicen uxorem morte ablatam redderet, ſed irrito & inani conatu: ſic tu etſi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen flectas Numina, ut Quintilium reſtituant.

15. *Non vanæ redeat ſanguis imagini.*] Non vita redeat mortuo, non anima remittatur in corpus exanime. Itaque *vanam imaginem* interpretari libet hominis umbram, manes. Virgil. Æn. 4. 654.

Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.

Et Æneid. 6. v. 292.

Et, ni docta comes tenues ſine corpore vitas
Admoneat volitare cava ſub imagine formæ.

Sanguis.] vita. Æneid. 9. v. 349.

Purpureamque vomit ille animam, &c.

Quam

Quam virgâ ſemel horridâ
Non lenis precibus fata recludere
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum. Sed levius fit patientiâ
Quicquid corrigere eſt nefas.

quod trimendo ſemel caduceo ad turbam atram aggregârit Mercurius nequaquam facilis exorari, ut fata reſcindat. *Grave* quidem eſt illud: *at tolerabilius ferendo efficitur quodcunque immutare haud licet.*

ANNOTATIONES.

16. *Quam virga ſemel, &c.*] De caduceo Mercurii, ejuſque animas deducendi poteſtate, vide ſupra Ode 10. v. 18.

17. *Non lenis precibus fata recludere.*] Virgil. Georgic. 4. v. 469. de Orpheo.

Maneſque adiit, regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus aſſueſcere corda.

Æneid. 6. v. 376.

Deſine fata Deûm flecti ſperare precando.

18. *Nigro compulerit gregi.*] Cæteris Manibus aggregarit, & ad Plutonem perduxerit.

19. *Levius fit patientia Quicquid, &c.*] Euripid. Phœniſſ. Δεῖ φέρειν τὰ τῶν θεῶν. Senec. *Optimum eſt pati quod emendare non poſſis.* Plaut. Capt. 2, 1, 1. *Decet id pati æquo animo: ſi id facietis, levior labos erit.* Virgil. Æneid. 5, 710.

Superanda omnis fortuna ferendo eſt.

Ovid. Metamorph. 8, 633.

. . . . . *Paupertatemque ferendo*
Effecere levem. ———— ——

Contra vero, quiſquis mala neceſſaria impatienter & inique fert, quid aliud, quam novum ſibi dolorem creat, & malum malo addit? Ejuſmodi hominem, qui communia cunctis mortalibus incommoda reſpuit, egregie ſugillat Juvenalis, & *gallinæ filium albæ*, per ludibrium vocat, Sat. 13. v. 141.

ODE XXV.

Lydiæ jam vetulæ amatoribus carenti inſultat.

PArciùs junctas quatiunt feneſtras
Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi ſomnos adimunt; amátque
Janua limen,
Quæ priùs multùm faciles movebat
Cardines. Audis minùs et minùs jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?

[27] *Feneſtras* tuas *clauſas rarius* modo *verberibus impetunt adoleſcentes procaces: neque tibi ſoporem auferunt: jamque limini adhærent fores, quæ antea valde volubiles agebant cardines. Infrequentius deinceps & infrequentius audis: dum ego tuus perco, Lydia, quieſcis longis noctibus?*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Op. 2.

1. *Parcius junctas quatiunt, &c.*] Solebant juvenes meretricum fores ac feneſtras lapidibus quatere noctu quidem, ut aperire cogerent, ſeque admittere. Vide plura Annot. ad Od. 10. & 26. lib. 3.

3. *Amatque Janua limen.*] Janua vix diſcedit a limine, illudque videtur amare: jocus amarulentus, quo ſignificatur raro januam aperiri, paucis adeuntibus, Lydiamque annis defloreſcentem cunctis faſtidientibus.

5. *Quæ prius multum facilis movebat Cardines.*] Uſu nempe aſſiduo volubilis erat cardo, vel bene unctus haud ſtrepebat, atque ut ait Plautus, *Lepidus non mutiebat*, dum *aperirentur ædes feſtiviſſime*; & paulo antea, *Belliſſimum hercle & taciturniſſimum oſtium.* quod *nunquam ullum verbum mutit; quem aperitur, tacet; cumque illo noctu clanculum exit*, meretricula, *tacet.* Curcul. 1, 1. Item, *Placide egredere, ſonitum prohibe forum, & crepitum cardinum . . . . . ſuffundam aquulam.* Ibid. 1, 3. init.

6. *Audis minus & minus jam, &c.*] Minus minuſque indies ad te mœchi ventitant: paucióres jam habes amatores, qui occentent fores tuas, id eſt, ante illas cantiones amatorias canant, qualis eſt Ode 10. lib. 3. qualis & hæc: *Me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis*: id eſt, Me præ amore tuo contabeſcente, ſomnumque haud capiente, altum dormis: tu quieta valde ſtertis longas noctes, dum inquietum me ſollicitumque tui deſiderium excitat & vigilare cogit.

7. *Longas noctes.*] Expectanti nimirum & deſideranti longum ſemper videtur tempus.

Jam *vetula plerabis viciſſim adulteros ſuperbos, contempta in angiportu deſerto; dum Thrax ventus ſævit gravius circa Lunæ intermenſtruum; quando libidinoſus ardor, qui ſuevit equas reddere furioſas, inflammabitur ad hepar* tuum *ulceribus plenum; haud ſinè luctu, eo quod juventus hilaris hedera virenti myrtoque ſubnigrâ lætetur amplius:*

Invicem mœchos anus arrogantes
Flebis, in ſolo levis angiportu, [9]
Thracio bacchante magis ſub interlunia vento;
Cùm tibi flagrans amor et libido
Quæ ſolet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulceroſum,
Non ſinè queſtu,
Læta quòd pubes hederâ virenti [9]
Gaudeat, pullâ magis atque myrto,

ANNOTATIONES.

9. *Invicem mœchos arrogantes Flebis, &c.*] Tandem vices tuæ adventârunt: olim flore juventutis ac formæ ſuperba depereuntes te ridebas adoleſcentes virosque quoſlibet: jam anus facta fruſtra lucrum & mœchos quæres; hi vero te ſenio deformatam ſpernent arrogantes. Ovid. Art. Amat. 3. v. 70.

Tempus erit quo tu, quæ nunc excludis amantem,
Frigida deſertâ noctè jacebis amus.

10. *In ſolo levis angiportu.*] Vaga, obſervans ſi quis triobolaris agaſo commeet ad te: vel, amans leviter, juvenili more, & ſiens te deſpici: vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta *in angriporto* ſolitario & à pauciſſimis frequentato.

11. *Thracio bacchante magis, &c.*] Tumque frigidum perpetiere ventum: & ſicut olim tui amatores eo algentes vidiſti, & contempſiſti: ita nunc alii te ridebunt ſub dio pernoctantem. *Thracio vento:* hic reſpectu Græciæ Septentrionalis eſt: adde quod regio perquam frigida eſt Thracia: unde & officina ventorum appellata: atque in ea regnâſſe Aquilo fertur: hinc apud Græcos Poetas, Thracius ventus, pro Aquilone paſſim uſurpatur. Latini vero eam quoque dictionem imitati ſunt, quanquam impropriè & κατάχρησιν; quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiam nequaquam à Thracia venit. Epod. 13. 3.

——— *Nunc mare, nunc ſilvæ*
Threïcio Aquilone ſonant. &c.

Bacchante magis ſub interlunia.] Eo tempore quod intercedit inter duas Lunas, veterem & novam; id eſt, cum Luna non apparet, tum crebræ ſunt tempeſtates, & frigidores vehementioreſque venti. Theophraſt. libello de ventis. χειμερινώτεραι τῶν μηνῶν αἱ σύνοδοι *interlunia*: Plinius lib. 16. cap. 39. *Interlunium alii Lunæ coitum* (quia nempe tunc Sol cum Luna conjungitur & congreditur: Græci συνόδον vel συνόδιον) *alii ſilentia Lunæ appellant*, & lib. 18. cap. 32. *In coitu, quod Interlunium vocant, cum apparere deſierit.* Hoc porro Apul. Metam. 9. Illunium, Varro intermenſtruum nuncupat. Lege, ſi vacat, Cæl. Rhodig. lib. 20. cap. 32.

14. *Quæ ſolet matres furiare equorum.*] Rem explicat Virgil. Georgic. 3. v. 266.

Scilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum:
Et mentem Venus ipſa dedit, &c.

Prudent. contra Symmach. lib. 1. de Saturn. v. 15.

Advena quos profugus gignens, & equina libido
Intulit Italiæ: Thuſcis namque ille puellis
Primus adhinnivit ſimulato numine mœchus.

Huc etiam pertinet audax & elegans ea dictio, quam in Piſonem adhibet Tullius, n. 69. *Itaque admiſſarius iſte, ſimulatque audivit à Philoſopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiſcatus eſt: ſic ſuos ſenſus voluptarios omnes incitavit, ſic ad illius hanc orationem adhinnivit, ut non magiſtrum virtutis, ſed auctorem libidinis à ſe illum inventum arbitraretur.*

15. *Sæviet circa jecur ulceroſum.*] Cum te libidinis aget furor talis, qualis eſſe ſolet equina, inflammabitque jecur tuum; tum certè mirum in modum diſcruciabere. *Jecur*, in quo amoris ſedes eſt atque libidinis, ex Platone & aliis. *Ulceroſum*, intus libidine multa faucium, tectiſque ulceribus corruptum. Non. Marcell. *Ulcus*, inquit, *tecta eſt & clauſa malignitas.* Et Servius ex Varrone, *Vitium obſcænæ libidinis ulcus vocatur.*

16. *Non ſine queſtu; Læta quod pubes, &c.*] Neque poteris dolorem continere, quin erumpat in querimoniam, quod juvenes vetulam te faſtidiant, marceſcentem poſthabeant; adoleſcentulas autem ætate virentes ſectentur.

Hedera virenti Gaudeat, atque myrto.] Appoſitè comparat juvenculas cum *hedera*, quæ facile adhæreſcit, & *ſequax* vocatur à Perſio in Prologo: Item cum *myrto*, quæ Veneri ſacra eſt: cujus etiam color nigricans & conſtans eſt, & id quod veteribus in formoſis laudabatur, exhibet, teſte noſtro Poëtâ in Epiſt. ad Piſones. v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

Aridas

Aridas frondes hyemis ſodali
Dedicet Hebro.

ſicca vero folia conſecret Hebro hyemis ſocio.

ANNOTATIONES.

19. *Aridas frondes, &c.*] Vetulas cute contracta & rugoſa arefcentes non pluris faciat, quam aridas frondes arborum flumini adſitarum.

20. *Dedicet Hebro.*] Sponte relinquat, oblivioni tradat ac devoveat, non ſecus ac decidentes in flumen frondes circa autumnum. *Hiemis ſodali*, ob regionis illius frigus aſperrimum, ut ante dixi. Hebrus enim ex Hæmo fluens monte, Thraciam perfundit, ac in Ægeum mare delabitur. Indicat Horatius vultum mulieris jam marcidum non longe abeſſe à ſenili fœditate ac deformitate, quæ cum hyeme ſimilitudinem habet. Quidam legunt *Euro*: ut indicetur vilitas ac levitas ſcorti vetuli, per folia Euro vento ſeu quovis alio velut ad ludibrium volvi rapique ſolita. Scaliger mavult, *igni*; multaque in hac Ode carpit: at profecto κακοζήλως toties litâſſe videatur. Judex ſit literator quiſque. En ejus reprehenſionis capita. Sic igitur ille: *Viceſima quinta in humili genere dicendi eſt, Illa duo membra ſine copula non cohærent:*

Audis minus, & minus jam:
Me tuo longas percunte noctes,
Lydia dormis.

Neque ſatis mollis illa locutio: flebis mœchos arrogantes, *niſi addas* effectos.

Lenem pro nuda videtur poſuiſſe, ſatis dure.

Illa quoque omnia, bacchante magis ſub interlunia vento, *videntur eſſe unum epithetum Boreæ: alioqui ipſo Borea frigidiora ſint.*

Ulcerotum, *non ſervit potius jecori indicando quam metro ſuſtinendo.*

Tu, lector erudite, hinc jam infers, ſine affectu eſſe oportere omnem Ariſtarchum; intelligiſque quàm Cenſoria dignus interdum virga ſit magnus quiſque Cenſor.

ODE XXVI.

Ælium Lamiam egregie laudat.

MUſis amicus, triſtitiam et metus [100]
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis, quis ſub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ,

Ego *Muſis charus ægritudinem ac timores dabo precatibus ventis deferre in mare Creticum: nequaquam ſolicitus, quis ad polum Arcticum regionis frigidæ tyrannus timeatur.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 9.

1. *Muſis amicus, &c.*] Pulchram init Horatius laudandi viam, quæque a trita imperitorum conſuetudine longe recedat. Illi, ſi laudum quidem acervum congeſſerint, belle ſe feciſſe exiſtimant. At ingenioſus Poeta Lamiam arte novâ celebrat. Primo cura liberum ſe ab omni jubet eſſe: tum ſe convertit ad Muſam, quaſi minus idoneam tanto ſe operi intelligat: illamque obſtetatur, ut Lamiæ coronam paret, hoc eſt, eum conſecret immortalitati. Hæc bene, ut omnia, notavit Parthenius Horatii adverſus maledicos acerrimus vindex.

Muſis amicus.] Nimirum quiſquis Muſas colit, earum præſidio tutus ac ſatis ſemper eſſe debet: nemo vero iis ſedulam poteſt operam navare, quin omnem animi ſolicitudinem antea depoſuerit. Ov. Triſt. 1, 1, 41.

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

2. *Mare Creticum.*] Pro quolibet mari ponitur, mare quod proximum eſt Cretæ inſulæ maris Mediterranei ampliſſimæ, quæ hodie *Candia* vocatur.

3. *Quis ſub Arcto.*] Quis dominetur & regnet ad Borean.

Sub Arcto.] Sub Urſa: quod cœleſte ſidus Septentrionale duplex eſt. Urſa Major, & Minor, quas Græci ἄρκους nuncupant. Ab his Polus Arcticus dicitur ea pars orbis quæ axi & Aquiloni propinqua eſt. Ovid. Faſt. 3, 107.

Eſſe duas Arctos, quarum Cynoſura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet.

4. *Gelidæ oræ.*] Ad utrumque polum ſævire frigus nemo neſcit. Ad Arcticum, mare congelatum ſeu glaciale, quod anni parte maxima gelu concretum ſit, omnibus auditu ſaltem cognitum. Vide Annot. ſupra Od. 22. v. 17. & ſeq. Terræ Arcticæ verſus Boream ſunt Spitzberga, Groenlandia, novo Dania, Eſtotilandia, &c. Has vero omnino Boreales non videtur habuiſſe in animo Horatius; ſed potius magis cognitas ipſius ævo, & paulo minus Septentrionales, nempe Britanniam, Scotiam, Germaniam, Daciam, Scythiam, &c.

Metuatur.] Ad duas clades in Germania acceptas (de quibus Sueton. Octav. cap. 23.) poëtam reſpicere falſo ſuſpicatur nonnemo.

quidve Tiridati formidinem incutiat. O Pimplea suavis, quæ puris fontibus delectaris, apricos flores colliga, corollam texe meo Lamiæ. Absque te nihil juvant meæ laudes. Novis illum cantilenis, illum citharâ Lesbiâ æquum est consecrari cum à te, cum à tuis sororibus.

Quid Tiridatem terreat unicè
Securus. O quæ fontibus integris [201]
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,
Pimpleï dulcis. Nil sinè te mei
Prosunt honores. Hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro,
Teque tuisque decet sorores.

ANNOTATIONES.

5. *Quid Tiridatem terreat.*] Is ejecto in exilium Phraate Parthorum rege, nobilitatis unanimi conspiratione in locum ejus fuerat subrogatus: at cum audisset maximo Scytharum auxilio Phraatem juvari ad recuperandum imperium, ita perterritus est, ut ad Augustum relicta Parthia fugerit. Hæc fuse Justin. lib. 42. sub finem. Dio. lib. 51, & 52. Plutarch. in Antonio, &c.

Unice Securus.] Quidam vocem, *unice*, refert ad verbum *terreat*: alii jungunt cum hac *securus*: id est, Singulariter ego & maxime magnas curas de republica, & Imperiis exum gentium, ut Musis vacem.

6. *O quæ fontibus integris Gaudes, &c.*] O Musa, tuum est laudare meum Lamiam; meos conatus parum valere intelligo: virum immortali dignum honore a te celebrari convenit. Ergo quod mihi imprudens sumpseram, tu tibi assumas æquum est.

7. *Apricos necte flores.*] Necte coronam ex optimis floribus in aprico nascentibus, quibus exornes pro meritis meum amicum Æmilium Lamiam.

8. *Lamiæ.*] Is anno post Horatii mortem octavo Consul fuisse cum M. Servilio dicitur, ann. ab U. C. 755. Corn. Tacit. Ann. lib. 6. cap. 27. ita scribit, *Extremo anni mors Ælii Lamiæ funere Censoria celebrata, qui administrandæ Syriæ imagine tandem exsolutus, urbi præfuerat. Genus illi decorum; vivida senectus, & non remissa provincia dignationem addiderat.* Vide Od. 17. lib 3.

9. *Pimplea.*] A Pimpla Macedoniæ monte pariter & fonte Musis sacro, Musæ dictæ sunt Pimpleæ & Pimpleides.

Nil sine te.] Huc pertinet adagium Μετὰ μουσῶν, quo significatur ope Musarum grave quodvis inceptum perfici.

10. *Hunc fidibus novis, &c.*] Præter solitum magnifico genere carminis vir tantus ad immortalitatem consecrandus est.

11. *Lesbio plectro.*] Carmine Sapphico & Alcaico: vel eximiis versibus, quales fuere Alcæi & Sapphûs, qui in Lesbo Ægæi maris insula nati. Hæc hodie *Metelina*, olim *Mitylene*, celebrata est vini generositate, ubertate soli, cantorum peritia, & ædificandi ratione speciali, e qua natum proverbium, *Lesbia regula*, de quo Aristot. Moral. 5. cum nempe lex ad mores accommodatur; non, quod oportet, mores ad legem. A Lesbiis siquidem ad lapidum figuram plumbea ædificationis regula dirigebatur; non contra. Vide Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 22. & Annot. ad Od. 17. v. 21. supra.

ODE XXVII.

Sodales hortatur ne inter potandum rixentur.

Thracum est decertare poculis ad hilaritatem idoneis. Rescindite immanem consuetudinem;

NAtis in usum lætitiæ scyphis [107]
Pugnare, Thracum est: tollite barbarum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

2. *Thracum est.*] Hi enim non solum bibacitatis infamia, sed & inter potandum petulantiæ vitio laborabant. Hinc πολυπότας, & ἀκρατοπότας dicti, Athen. l. 10. Ibidem & ἀγαννότης; ἀπειθείας, &c. c. 12. Idem l. 1. c. 24. magnam fuisse scribit ob vini præstantiam Thraciæ celebritatem. Vide supra Od. 18. ibique Annot.

Tollite barbarum Morem.] Solebant Thraces non solum hianti ore affatim vinum bibere, ex

Morem;

Morem ; verecundúmque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino et lucernis Medus acinaces
Immane, quantum discrepat. Impium
Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni ? Dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus

[103]

& cruentas contentiones à Bacho modesto removete. Persicus gladius mirum quantum distat à mero & candelis. O socii, cohibete vociferationes execrandas : cubitoque innixi consilite. An jubetis etiam me capere portionem Falerni austeri ? Declaret Opuntiæ Megillæ frater, quo

ANNOTATIONES.

Callimacho apud Athen. cit. lib. 10. cap. 12. sed etiam ferro accincti epulabantur, & quemlibet cogebant æquales bibere cyathos. Quod certe barbarum.

3. *Verecundumque Bacchum.*] Cum verecundia & moderatione tractandum : alias enim ulciscitur vino abutentes & immodice haurientes furore aliisque malis percutiendo. Supra Ode 18.

4. *Sanguineis prohibete rixis.*] De Centaurea cum Lapithis rixa super mero, supra Ode 18. & Virgil. Georgic. 2. v. 456.

——— *Ille furentes*
Centauros leto domuit, Rhœtumque Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

5. *Vino & lucernis Medus acinaces, &c.*] Quid gladio, quid armis cum hilaritate & epulis ? Vide Macrob. lib. 7. cap. 1. & Plutarch. Symphos. lib. 1. cap. 4.

Lucernis.] Convivia vespere incipiebant, & in multam sæpe noctem protrahebantur : ad hæc igitur lucernis opus erat. Quod autem veteres largius cænarent, quam pranderent, idque recte & ad sanitatem, exponit Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. sub finem.

Medus.] Quoniam Medi Persæque vicini, atque uni Cyro paruere : hinc promiscue ponuntur, maxime a Poëtis.

Acinaces.] Est Persarum hasta pariter & ensis ex Hesychio & Suida. Περσικὸν ξίφος ἀκινάκην καλοῦσι, Herodot. lib. 7. *Persicum ensem acinacem vocant,* παρὰ τὴν ἀκωκήν, ob mucronem scilicet & cuspidem. Erat igitur acinaces ut & sagaris, Persis ac Medis proprius, sicut pila Romanis, gesa Gallis, gladius Lacedæmoniis, sarissa Macedonibus, lancea Hispanis, falarica Saguntinis, romphæa Thracibus, framea Germanis, sparus Rusticis, Theutonicis cateiæ, &c. Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 22.

6. *Immane quantum.*] Cic. de Finib. *Nimium quantum,* & de Oratore. n. 87. *Mirum quantum.* Tacit. Hist. 3, 62. *Flavianus exercitus immane quantum animo exitium Valentis ut finem belli accepit.* Græci, δεινὸν ὅσον, Plato Epist. 7, &c.

Impium.] Mensa res inter sacras numerabatur, ex Plutarch. Sympos. itaque genialem mensam, & convivalem hilaritatem vociferando confundere, impium est. Adde quod sic violatur silentium mensæ & Angeronæ Deæ debitum. Just. Lips. mox citandus. *Angeronæ* silentii Deæ *sacra mensa habetor.*

8. *Cubito remanete presso.*] Ita compositi veteres mensæ accumbebant, reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta & jacente : capite leviter erecto, dorso pulvillis modice suffulto. J. Lips. antiq. Lect. lib. 3. cap. unico. Cætera notabuntur postea ad istos Horatii locos. Sat. 1, 4, 86.

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos.

Et Sat. 2, 4, 37.

. . . . *In cubitum jam se convivæ reponet.*

9. *Severi Falerni.*] Acrioris, inquiunt, saporis ; vel meri, ut placet Theod. Marc lio ; alii veteris. Seneca Epist. 63. *In vino nimis veteri ipsa nos amaritudo delectat.*

10. *Dicat Opuntiæ, &c.*] Ut rixandi animum a conviviis arceat Horatius, statim læta proponit, imprimisque morem hunc, quo sues quisque amores ex ordine debebat proferre. De eo cit. Lipsius, Inter leges convivii, hæc una est ibidem.

Dominam si quis habescit, indicium facito.

Interpres Theocriti ad Idyll. 14. *solebant,* inquit, *merum sumere in symposiis, & nominare aliquos amores aut amicos, tum terræ invergere, & pronunciare amicissimorum nomina.* Nempe & cottabismus illic habebat locum. Sic igitur epuli progressu merum poscebant ; atque amico vel amicæ libabant, ac bene precabantur. Tibull. 2, 1, 31.

Sed bene Messalam sua quisque ad pocula dicat,
Nomen & absentis singula verba sonent.

Quinetiam tot cyathos hauriebant, quot literas, amici vel amicæ nomen continebat. Martial. 1, 72.

Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur.

Opuntia frater Megillæ.] Per notam pulchritudine Megillam ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Locridis urbe.

felix illu, quo tolo intereat. Scilicet *renuis?* At ego *non alia conditione potabo.* Certè *quisquis te amor tenet, haud pudenda incendit flamma: atque liberali semper amore delinquis. Euge, quodcunque tibi est, fidelibus credè auriculis. Ah infelix, quam prava cum virgine luctaris! O adolescens, clementiores amores meritus fuisti. Ecquæ venefica, quis incantater herbis è Thessalia venenosis, quod Numen te queat expedire?* Ipse *Pegasus implicitum te vix il-*

Vulnere, quâ pereat sagittâ.
Cessat voluntas? Non aliâ bibam
Mercede. Quæ te cunque domat Venus, [104]
Non erubescendis adurit
Ignibus; ingenuique semper
Amore peccas. Quicquid habes, age,
Depone tutis auribus. Ah miser,
Quantâ laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flammâ!
Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus? [105]
Vix illigatum te triformi

ANNOTATIONES.

11. *Quo beatus Vulnere.*] Cujus amore tereatur: qua Cupidinis sagittâ percussus langueat, quam virginem aut mulierem depereat. *Beatus*, si quidem reda habatur.

13. *Cessat voluntas?*] Renuebat indicare Horatio Megillæ frater, quam adamaret: at ille monet jus esse convivarum, id ab unoquoque sodalium exigere: quare hic statim postea obtemperat, suoique amores clam tamen, & in aurem declarat.

Non alia bibam Mercede.] Nisi hanc convivii legem observas, nec aliam ego. Si quæ sit amica tua, recusas aperire; ego quoque more majorum bibere detrectabo. Apud J. Lipsi. cit. & hæc convivii lex habetur: *a summo ad imum more majorum bibunto* Item hæc altera: *decem cyathi summa potio sunto.*

14. *Quæ te cunque domat Venus, &c.*] Instat Horatius, ne erubescat ille indicare amatiam, cujus sane amor, utpote ingenuæ, & honestus sit, & gloriosus; quantum ipse quidem existimabat.

17. *Quicquid habes, Depone tutis auribus.*] Quisquis sit amor tuus, tuto mihi declara fideli arcanorum custodi: clam saltem aperi, si non vis palam: ne dubita mihi secretum committere, quod invito te nunquam revelabo.

18. *Ah miser.*] Ergo Megillæ frater annuit tandem, & amicam suam indicat Horatio: at hic audiens quæ sit illa, erumpit in commiserationis voces istas.

19. *Quanta laboras in Charybdi.*] Tam periculose amas, quàm si cum Charybdi luctarere. Scilicet ejusmodi mulierem deperis? Ah miser peristi: meliori profecto sorte & amore dignus eras. *Charybdi* omnia absorbenti bene comparatur avara meretrix. Cicero Philip. 2. n. 67. *Quæ Charybdis tam vorax?* Est proprie vorago, seu guiges vorticosus in freto Siculo, ad Messanam, hodie, *Capo di Faro*, vel, *Capo Faro*, ob Pharum illic excitatam. Fabulantur autem scortum fuisse rapacitate famosum, quod cum Herculis adduxisset boves, à Jove fulminatum in mare præcipitatum est, atque in hanc voraginem mutatum. Virgil. Æneid. 3. v. 420.

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obsidet: atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, &c.

Senecæ Epist. 79. *Charybdis an respondeat fabulis, perscribi mihi desidero . . . Fac nos certiores utrum uno tantum vento agatur in vortices, an omnis tempestas æque illud mare contorqueat: & an verum sit quicquid illo freti turbine abreptum est, per multa millia trahi.*

21. *Quæ saga, &c.*] Cum videaris fascino & incantamentis tam pernicioso amore implicitus; vix apparet salutis via. Quis enim te homo magicis artibus pollens? Quis & Deus expedire queat fatali velut nexu astrictum atque illigatum?

Thessalis Magus Veneris.] Venenatis & ad incantamenta efficacissimis herbis in Thessalia copiose crescentibus. Aiunt nimirum Poetæ, Medeam illac fugientem, ære sublatam, scriniolum veneficiis & herbis magicis plenum dejecisse, sicque sparsa illa pullulasse. Apulejus apud Thessaliam in asinum se mutatum scribit; Metamorph. seu de asino aureo: ibidemque describit veneficarum Thessalarum apparatum, atque, ut ait ipse, *feralem officinam.* Vide Plin. lib. 30. cap. 1. ubi & refert *Menandrum Thessalam cognominasse fabulam, complexam amboges seminarum detrahentium Lunam.*

23. *Vix illigatum te triformi, &c.*] Ipse Bellerophon qui Pegaso insidens Chimæram interfecit, capite et forma triplici horrendam, vix te liberabit ab ista prava muliere huic monstro non absimili. Vide infra.

Pegasus

Pegaſus expediet Chimærâ | *gerabit ex iſta Chimæra triformi.*

ANNOTATIONES.

24. *Pegaſus.*] Apud Strab. & Palæphat. Pegaſus non eſt equus, ſed navis longa & citiſſima, hoc ideo nomine inſignita, qua Bellerophon inſecurus comprehendit & cecidit Lyciorum Ducem, nomine Chimæram, piratica infamem, vectum navi, cujus prora leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hincque fabulæ locus datus; teſte etiam Plutarcho de claris mulieribus.

Chimæra triformi.] Ex Strab. cit. mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capras, ad radicem ſerpentes habebat. Hunc vero Bellerophon expurgavit & inhabitabilem prius exinde habitabilem reddidit. Apud fabulatores *Chimæra* eſt monſtrum *triforme*, caput & pedes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam. Πρόσθε λέων ὄπισθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα. Hinc Lucretius lib. 5, 903.

Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra.

Ov Met. 9, 646. . . . . *Mediis in partibus hircus,*
Pectus & ora leæ, caudam ſerpentis habebat.

Hoc vero Bellerophon Neptuno adjutus, alato equo invectus, ſagittis confecit. Lucianus Dial. de Aſtrol. ait minime ſibi perſuaſum, alatum Bellerophonti equum fuiſſe; verum putare illum talis ſapientiæ ſtudio deditum, ſublimia & quæ ad ſidera pertinent meditantem in cœlum aſcendiſſe, non equo ſed mente. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 9. Porro bene Horatius meretricem cum Chimæra confert. Hujus enim habet illa venenum, fœtorem, feritatem; impuræque libidinis flammas paſſim eructat. Adde quod amoris principia impetum leonis, medium capræ ſalacitatem; finis autem doloris morſus velut ſerpentis ac draconis letiferos nunquam non exerit. Fulgent. Mythol. lib. 3. Chimæræ, tanquam rei quæ nunquam fuerit aut eſſe potuerit meminit Tullius de natura Deorum l. 1. n. 108. & ad Attic. l. 2. Epiſt. 16. ubi & citat verſiculum Græcum, qui ſupra habetur.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas naufragus orans nautam prætereuntem, ne ſe inſepultum relinquat.

TE maris et terræ numeróq; carentis arenæ [106]
Menſorem cohibent, Archyta,

O Archyta, te qui mare terramque & ſabulum innumerabile dimenſus es,

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 7.

1. *Te maris, &c.*] Idolopœiam inſignem, ſimul & irriſionem Pythagoricæ diſciplinæ exhibet Horatius, ipſe quidem Epicuræus: in primis autem carpit Mathematicas artes divinandi. Inducit nautam obvio cadaveri Archytæ non leviter exprobrantem, quod miſere jaceat; nec Babylonicorum numerorum ope tam dirum fatum evitârit. Ecce vero Jul. Scaliger humilem ſtylum interruptaque orationis membra culpat: nimirum hoc vitio dat quod erat laudi vertendum. Agitur de humando cadavere: Archytas ſortem ſuam lamentatur: an non iſta decet oratio tenuis? An magniloquentia hic congrueret? At inſurgit ille porro: *quid quod ſibi Poeta contradicit?* &c. Vida infra v. 23.

Te maris & terræ, &c.] Alloquitur Poeta Archytam: ficcine deeſt ſat pulveris ad operiendum totum cadaver: idque fata negant tibi, qui Geometra egregius Aſtrologuſque & in Pythagorica diſciplina perfectus fuiſti? Aiunt apud Ægyptios inventam primum Geometriam. Cum enim ſingulis annis exundaret Niſus, & limo cuncta cœquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla diſcrimina apparerent, atque lites hinc frequentes orirentur; tum demum per lineas & menſuras agri notati ſunt; curaque illa ſacerdotibus demandata. Hanc porro ſcientiam ad Græcos tranſtuliſſe Pythagoris fertur. Vide Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 34.

Numeroque carentis arenæ Menſorem.] Eccleſiaſtici cap. 1. *Arenam maris quis dinumeravit?* Pindar. Olymp. Od. 2. in fine, ψάμμος ἀριθμὸν περιπέφυγε, *arena fugit numerum. Menſorem.* Hyperbole. Scilicet, quod erat innumerabile cæteris, ipſe numerare potuit. An reſpicit Horatius ad oraculum Apollinis, quo numerum arenæ ſibi notum eſſe gloriatur; οἶδα ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης: an ad librum, ab Archimede compoſitum, cui titulus ψαμμίτης, in quo initur ratio arenam numerandi, ſi mundus ea foret oppletus? Vide Turneb. lib. 26. c. 1. Hyginus lib. de Limitibus: *Archimedem præclari virum ingenii ferunt ſcripſiſſe quantum arenarum capere mundus queat, ſi ea repleretur.*

2. *Archytæ.*] Cruquius perperam intelligit

modici pulveris donum tenue coërcet juxta oram Matinam. Nil ergo proficit tibi mortali, quod cœlestes regiones lustrasti, ambitumq; orbis mente circuisti. Sic & Pelopis obiit pater, Numinum conviva: Tithonus etiam in cœlum sublatus;

Pulveris exigui prope littus parva Matinum [107]
Munera; nec quidquam tibi prodest
Aërias tentasse domos, animóque rotundum
Percurrisse polum, morituro.
Occidit et Pelopis genitor, conviva Deorum,
Tithonúsque remotus in auras, [108]

ANNOTATIONES.

quendam Archytam Firmanum Horatio coævum, Geometricis & Astronomicis observationibus nimis indulgentem, de quo Cicero de Di. in. 2. *O vim magnam erroris! &c.* Juvat cum cæteris omnibus accipere hic Archytam Tarentinum, Platonis familiarem & a Dionysii crudelitate vindicem, siquidem illum ob verba quædam de tyrannide liberius prolata neci addictum per epistolam eripuit. Diogen. Laërt. l. 3. & 8. Is præfuit septies suæ civitati, cum tamen imperandi tempus anno esset uno aliis definitum: idem ibidem. Honorificam Archytæ mentionem habet Tullius de Senectute c. 12. *Virumque magnum in primis & præclarum* nominat, dicere quidem egregie solitum: *Capitaliorem hominibus pestem nullam esse a natura datam, quam corporis voluptatem, cujus avidæ libidines temere & effrænate ad potiendum incitarentur. Hinc patriæ proditiones, &c.* Is Pythagorica in Philosophicis, Platonica in Geometricis præcepta hauserat. Mathematicis & Mechanicis artibus excellens, columbam ligneam *libramentis suspensam & aura spiritus inclusa atque occulta concitam fecerat volantem.* Gell. lib. 10. cap. 12. Cubum primus invenit. Platone teste in Republ. Diogen. Laërt. cit. lib. 8.

3. *Pulveris exigui.*] Te dignum insigni mausoleo, nempe tot meritis præstantem, heu! cohibet ac tegit pulviculus marinis undis advolutus.

Prope littus Matinum.] Ad oram Apuliæ; ubi in Lucaniæ confinio populi degunt Matini; sunt & saltus buxetis abundantes, de quibus Lucanus lib. 9. v. 185.

. . . . . *Calidi lucent buxeta Matini.*

4. *Nec prodesi Aerias tentasse domos.*] Quî factum, ut mortis hoc genus miserandum ab astris tibi parari non intellexeris, nec effugeris eruditus apprime astronomia & matheſi? Quin præsciſi & eluctatus es fatum, O Archyta? Sic Astrologos futura prævidere & prædicere tentantes data semper occasione sugillat Horatius. *Aërias tentasse domos.*] Planetarum domicilia, siderum affectione, virtutes, situs, aspectus contemplatum fuisse: *Animoq; rotundum percurrisse polum*, sphæram, sphæræque inclinationes; orbis varia climata, diversasque regiones cognovisse.

6. *Morituro.*] Est qui vocem hanc jungat cum præcedente *animo*, ut ex opinione Epicuri (cujus egregie Horatius) mortales animi asserantur. Ita Plutarch. de placitis Philosophorum. lib. 4. cap. 7. Ἐπίκουρος τὴν ψυχὴν φθαρτὴν τῷ σώματι συναφθειρομένην.

7. *Occidit & Pelopis genitor.*] Hæc verba quidam, & sequentia usque ad ista, *Me quoque devexi, &c.* nautæ esse continua, pronunciant: alii attribuunt Archytæ ad nautam respondenti sic: quid miraris quod interierim, cum nemo summorum virorum huc usque mortem effugerit? En Pelopis genitor occidit, Tantalus ipse Deorum conviva, &c. Pindar. Olymp. Od. 1. canit, si quem mortalium honorarunt Dii, maxime Tantalum.

Pelopis genitor, &c.] Tantalus Phrygiæ rex, Agamemnonis & Menelai proavus Deos convivio excepit, utque eorum divinitatem experiretur, Pelopem filium iis epulandum apposuit: quas illi dapes exhorruere, detrusoque ad inferos Tantalo facinus vindicavere. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 11. ait, Tantalum Jovis filium divitiis & gloria insignem, apud Asiæ partem quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam carum ob generis claritatem: postea vero felicitate insolentiorem evulgasse hominibus immortalium secreta, quæ mensæ communione & consuetudine cum Diis noverat: cujus criminis pœnas solvit ad inferos detrusus; ut usque ad mentum insurgant aquæ, & ad labia usque poma dependeant: & tamen in magna siti & fame nec bibere liceat, nec edere. Pindar. modo cit. addit, Tantalum suam felicitatem utpote nimiam concoquere non potuisse, sed saturitate damnum tulisse immensum ab ipso Jove patre irrogatum.

8. *Tithonusque remotus in auras.*] Quin & Tithonus Auroræ maritus, quanquam ab uxore cœlesti succo perfusus, atque ita vivax effectus, satis tandem concessit. *Remotus in auras*, ab Aurora adamatus, & hinc in cœlum raptus. Insuper fabulantur Tithonum senectutis incommoda pertæsum in cicadam optavisse converti, sicque adeo transformatum in aere suspensum in cænistro fuisse. Eustath. ad Iliad. penult. Athen. lib. 3. & lib. 12. cap. 13.

Et

Et Jovis arcanis Minos admiſſus; habéntque
Tartara Panthoïden iterum orco
Demiſſum; quamvis clypeo Trojana refixo
Tempora teſtatus nihil ultra
Nervos atque cutem morti conceſſerat atræ;
Judice te, non ſordidus auctor
Naturæ, verique. Sed omnes una manet nox; [109]
Et calcanda ſemel via lethi.
Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti;
Exitio eſt avidis mare nautis;
Miſta ſenum ac juvenum denſantur funera; nullum
Sæva caput Proſerpina fugit.

nec non Minos ſecretorum Jovis particeps: Panthoi filius quoque rurſum ad Inferos truſus ibidem tenetur; quanquam detracto ſcuto res Trojanas teſtificatus, præter nervos & pellem nigro letho nihil tradiderat, te arbitro, non ignobilis teſtis naturæ & veritatis. Verum nox eadem cunctos expectat: ſemelque mortis iter propagendum eſt. Quoſdam Furiæ præbent ludum atroci Marti: perniciosum mare eſt nautis cupidis. Confuſæ vetulorum ac juvenum mortes conglobantur: caput nullum eripitur crudeli Proſerpinæ.

ANNOTATIONES.

9. *Et Jovis arcanis Minos admiſſus.*] Pariter & Minos Jovis familiaritate inſignis, tamen mortuus eſt. Is apud Homer. Odyſſ. 19. Διὸς μεγάλου ἐταῖρος. Plato in Min. hunc affert Homeri locum, ſcribitque Minoëm a Jove eruditum, & nono quoque anno cum eo verſari ſolitum & colloqui. Aiunt nempe Minoëm regem Cretenſibus dare leges volentem in antro ſeſe condidiſſe, ubi ſe cum Jove ſermocinatum prædicavit, atque ex ejus conſilio cuncta ſtatuiſſe: porro juſtitiæ fama clarum apud inferos judicem a Plutone conſtitutum. Hinc non abs re credunt aliqui per *Jovem* hic ſignificari Plutonem, qui quidem *Jupiter Stygius* a Virgilio dicitur Æneid. 4. v. 638.

10. *Habentque Tartara Panthoiden.*] Ex hac etiam vita denuo ceſſit, jamque in Inferis degit celebratiſſimus ille tranſmigrationis animarum auctor Pythagoras, qui ſe fuiſſe jactabat Euphorbum Panthoi filium apud Trojam, atque a Menelao interfectum, ſubinde reviviſſe, ac factum Pythagoram; idque intellexiſſe agnito clypeo quem geſtarat olim in Trojano bello, dum Euphorbus eſſet. Clypeus autem ille repertus in templo ſive Apollinis apud Cariæ oppidum, ſive Junonis apud Argos. Prius illud refert Diogen. Laërt. lib. 8. Hoc vero poſterius Ovid Metamorph. 15. fab. 3. Ex his habes explicata quæ ſequuntur, *Iterum Orco demiſſum.* Item, *Quamvis clypeo Trojana refixo tempora teſtatus.* Ovid. cit. 158. ſic loquentem inducit Pythagoram:

Morte carent animæ: ſemperque, priore relicta
Sede, novis domibus vivunt habitantque receptæ.
Ipſe ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram; cui pectore quondam
Hæſit in adverſo gravis haſta minoris Atridæ.
Cognovi clypeum lævæ geſtamina noſtræ
Nuper Abantei templo Junonis in Argis.

12. *Nihil ultra Nervos, &c.*] Animo ſemper vivens, corpore duntaxat mortuus, non ſemel. Sic palingeneſiam & metempſychoſin Pythagoræ explodit noſter Poeta. Vide Perſ. Sat. 6. v. 18. ubi & annotavi non pauca. Cic. 1. de Nat. Deorum. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7. &c.

15. *Sed omnes una manet nox.*] Omnes perinde mortales ſerius ocyus hinc migrare debent & vitam exuere. Catull. 5, 5.

Nobis, cum ſemel occidit brevis lux,
Nox eſt perpetua una dormienda.

16. *Calcanda ſemel via lethi.*] Apoſtolus ad Heb. cap 9. v. 27. *Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori.* 1. Reg. 3 cap. 2. David morti proximus ita loquitur: *Ego ingredior viam univerſæ terræ:* pariter & Joſue, c. 23. art. 14. Propertius. 3, 18, 22.

Sed tamen huc omnes; huc primus & ultimus ordo:
Et mala, ſed cunctis iſta terenda via eſt.

17. *Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti.*] Quoſdam Furiæ mactant, & quaſi ludum Marti dant: id eſt, alios ad mortem trahit bellandi ardor, alios navigandi, negotiandi, lucrum faciendi cupiditas.

19. *Nullum Sæva caput Proſerpina fugit.*] Nullum caput fugit ſævam Proſerpinam; id eſt, Mortem eluctatur nemo. Proſerpina uxor Plutonis credebatur morituris capillos reſecare; ac velut primitias inferis ſacras præmittere: nec aliàs potuiſſe animam corpore exſolvi. Ad hanc ſuperſtitionem reſpicit Horatius hic; pariter & Virgil. Æneid. 4. v. 698.

Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioque caput damnâverat Orco.

Alluſit & Martial. lib. 3. Epigram. 43.

Non omnes fallis. Scit te Proſerpina canum,
Perſonam capiti detrahet illa tuo.

Vide Macrob. Saturn. lib. 5. cap. 19. ubi quædam habet eximia de illo crinis abſcindendi ritu.

Mo

Sic etiam me *Illyricis fluctibus submerſit Auſter declivis Oriomt aſſecla præceps. Tu vero nauta, ne improbus mihi his, neve te pigeat errantis ſabuli portionem injicere oſſibus & capiti inſepulto. Ita quicquid Eurus minitabitur Italico mari,*

Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis. [110]
At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Oſſibus et capiti inhumato 24
Particulam dare. Sic quodcunque minabitur Eurus [111]

ANNOTATIONES.

21. *Me quoque devexi, &c.*] Ne mirare igitur nauta, quod interii, inquit Archytas: ſicut illi ſuo quiſque modo obiere mortem; ita ego ſubmerſus Illyrico mari.

Devexi.] Sive quod Auſtralis eſt Orion, adeoque in parte cœli devexa, ſicut oppoſita Borealis eſt ſubvexa & ſuperior: ſeu quod Orionis figura ſtatuitur prona in phænomenis: unde & *Pronus Orion*, lib. 3. Od. 27. v. 18. vel denique notatur occaſus hujus ſideris; quod ad rem certe magis videtur. Nam tempeſtates tunc maxime excitat Orion, cum oritur vel occidit. Hinc *comes* ejus dicitur *Notus* ventus meridionalis valde nebuloſus. νότος, *humor*: unde nomen. Gell. lib. 2, cap. 22.

Orionis.] De Orione viro multo fabulantur quæ ad rem præſentem non attinent. De Sidere agitur ſtellas continente plurimas; quæ dum refulgent, ſerenitatem; ſin minus, tempeſtates minantur: jugula vocatur Latinis. Plaut. Amphitr. Act. 1. Scen. 1.

22. *Illyricis Notus obruit undis.*] Obcutus aquis perii in ſinu Illyrico (Dalmatico, Hadriano, hodie *Veneto*) tempeſtatem cientibus auſtro pariter & Orione. Sic & jungit utrumque Virgilius Æneid. 1. v. 530.

Cum ſubito aſſurgens fluctu nimboſus Orion
In vada cæca tulit, penituſque procacibus Auſtris, &c.

Æneid. 4. v. 52. *aquoſus Orion.* Noſter Epod. 10. v. 9.

Nec ſidus atra nocte amicum appareat,
Qua triſtis Orion cadit,

Epod. 15. v. 7.

—Nautis infeſtus Orion.

Illyricis.] Illyricus olim ſinus dicebatur univerſum illud mare, quod eſt Italiam inter & Illyricum. Poſtea Adriaticum mare continebatur ab Epidamno ex parte Illyrici, ad Garganum montem ex parte Italiæ: reliquum autem mare ad ſinus fauces Ionium vocatum eſt: Adriaticum vero Dalmatici nomen accepit. Tandem ſinus univerſus hodie Venetus appellatur.

23. *At tu, nauta, vagæ ne parce, &c.*] Hic gravem Horatio dicam dicit, magnamque litem movet magnus Scaliger tanquam contraria loquenti. Quid enim, inquit, rogat nautam *ut puſillam ſibi terram injiciat inhumato, quem in ipſo ſtatim Odes initio, pulvere conceſſum ait? Satis erat quippe vel minima terra partem quampiam corporis tegi.* Scilicet arenam mare advolverat aliquantulam, & corpus utcunque texerat. At nunquid hæc erat legitima ſepultura? Talem vero poſcit Archytas.

— Qui ſolus bonos Acheronte ſub imo eſt.

ex Virgil. Æneid. 11. v. 23. Eo porro qui carebant, annos centum errare veterum ſuperſtitio exiſtimabat. Virgil. Æneid. 6. v. 325.

Hæc omnis, quam cernis, inops inhumataque turba eſt:
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda, ſepulti.
Nec ripas datur horrendas nec rauca fluenta
Tranſportare prius, quam ſedibus oſſa quierunt.
Centum errant annos, volitantque hæc litora circum.
Tum demum admiſſi ſtagna exoptata reviſunt.

Adde quod habet Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 26. ubi ſic ſcribit: *Ludi ad Tarentum ſeculares dicti, qui ſingulis centum annis ex præcepto Sibyllinorum carminum ſiebant ad placandos Manes; quorum auctor Valer. Publicola . . . . Proditur decretum inter Pontifices, ut ſi defuncto cadaveri juſta quiſpiam exhibere vult, & an humatum eſſet, in dubium veniret, ſatis haberent ſi quibuſdam ſacris precationibuſque exhibitis glebam abſenti cadaveri aut terram injicerent, terque injecto pulvere a labe erroris cadaver maneſque expiatos ducerent: atque ſi operta humo cadavere, os exceptum fuiſſet, donec purgetur, inhumatum videri.* Hæc ille. Atqui hic *inhumato capiti arenæ dari particulam* orat Archytas. Ergo caput opertum non erat; qua corporis præcipua parte non contecta; inſepultum cenſeri debet corpus. Quod quidem intelligitur ex ſententia Juriſconſultorum, apud quos ſacrum habetur ſepulchrum in quo conditum ſic caput hominis, etiamſi reliqua abſint membra: item offenſo capite, violatum habetur ſepulchrum, quoniam arx ſenſuum & rationis caput eſt, eoque amoto cætera prorſum ignota omnique decore jacent exuta: & quicquid honoris contribuitur capiti, univerſo plane corpori attributum ex iſtimatur: quæ Ambroſii ſententia eſt. Hæc appoſite Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 19.

25. *Sic quodcunque minabitur, &c.*] Sic te pietas numinum ab omni vindicet malo, tequa bonis cumulet, ut erga me pius furis, & quæ

Fluctibus

Fluctibus Hesperiis, Venusinæ
Plectantur sylvæ, te sospite: multáque merces,
Unde potest, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunóque sacri custode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem committere forsan.
Debita jura vicesque superbæ [112]
Te maneant ipsum. Precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla resolvent.
Quanquam festinas, (non est mora longa) licebit
Injecto ter pulvere curras.

luant silvæ Venusinæ, te incolumi: præmium quoque multiplex undecunque fas erit, tibi conferatur à Jove justo, & à Neptuno sacrati Tarenti defensore. Quod si fortè spernis admittere delictum posteris innocentibus exitio futurum: ipsi tibi jus acquisitum ac vices arrogantes redditantur. Haud ego destituar votis inutilibus: te vero nullæ purgabunt expiationes. Itaque licet properes, non diu tardabis; ter injecto pulvere, transgredi fas erit.

ANNOTATIONES.

justa peto concesseris. Ergo si me sepelieris, avertant Dii à te pericula tempestatum, ventorumque furorem mari, quod navigas, minantium, in silvas propinquas depellant; insuper autem & quæstum lucrumque tuum promoveant: adeoque sit exigui laboris pro me tui *merces multa ab Jove Neptunoque* concessa.

Eurus.] Synecd. pro quolibet vento. Ille dicitur ab ἕω ῥέειν ab *oriente fluens*; alio nomine ἀπηλιώτης; Romanis autem nautis Subsolanus. Gell. lib. 2. cap. 22.

26. *Fluctibus Hesperiis.*] Italiam Græci Hesperiam dixere, quod sit ipsis ad occasum: hos imitati Poetæ Latini pariter vocavere. Virgil. Æneid. 1. v. 534.

Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt.

Vel sic appellata est Italia ab Hespero, qui regionem istam à fratre Atlante pulsus adiit: vel etiam ab Hespero stella quæ Vesper dicitur, & ad occasum apparet. Postremam hanc originem asserit Macrob. Saturn. l. 1. c. 3. ita scribens: *Italia dicta est Hesperia, quod occasui subjecta sit.*

Venusinæ silvæ.] Metonym. Venusia & Venusium est urbs Apuliæ in Lucaniæ confinio: continetur hodie Basilicata Neapolitani regni provincia ad radices Apennini montis sita; parva quidem, sed principatus titulo nobilitatur, vernicule *Venosa*.

29. *Neptunoque sacri custode Tarenti.*] Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *Datum est Neptuno altero Jovis, ut volunt, fratri, maritimum omne regnum: nomenque productum, ut Portunus a portu, sic Neptunus à nando, paulum primis literis immutatis.* Porro sacrum illi Tarentum dicitur, quod in ejus sit tutela, eumque præcipue colat: sive quod aiunt Phalantum Herculi & Neptuno templa ibi erexisse: vel quod ea urbs à Tarante Neptuni filio condita atque nominata: olim magnæ Græciæ fuit in Salentinis; hodie vero in terra Hydruntina, arcem habet portumque & principatûs insignia.

30. *Negligis immeritis nocituram, &c.*] Id est Si mihi suprema & justa persolvere parum curas sique per socordiam admittis piaculum tibi posterisque tuis nociturum. Semper enim grande nefas habitum est, insepultum relinquere obvium cadaver: quique id neglexisset, piacularis existimabatur. Athenis autem Buzyges ejusmodi reum criminis etiam execrabatur.

31. *Fraudem.*] Nam debito defraudat officio mortuum, qui inhumatum negligit.

Forsan.] Legunt alii *forsit*, vel *forset*: alii *fors &*, junguntque cum sequentibus. Sed quid inde?

32. *Debita jura vicesque, &c.*] Par tibi fors contingat jure merita, tuæque superbiæ & socordiæ debita: sic tu quoque inhumatus aliquando projiciare. *Superbæ.* Passeratius legit, *superbe.* Alii per *superbas vices* intelligunt graves atrocesque pœnas, ex Prisciano.

33. *Precibus non linquar inultis.*] Dii certe meas preces exaudient justi justis: nec inultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut. Captivi 2, 2, 63.

Est profecto Deus, qui, quæ nos gerimus, audítque & videt.

34. *Teque piacula nulla resolvent.*] Nullis sacris tantum scelus eluere unquam licebit. Nimirum execrationes veteribus credebantur inexpiabiles. Nam alioqui præcidanea porca expiari consueverat, qui insepultum reliquerat forte obvium cadaver, nec glebâ operuerat. Festus.

36. *Injecto ter pulvere curras.*] Hæc est illa tandem, quam à nauta petit Archytas, humatio legitima; glebæ injectio scilicet; sive ut quis mortalium cadaveri ter injiciat pulverem. Rem totam explicat Tullius de Leg. 2, n. 56. *Antiquissimum sepulturæ genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur: redditur enim terræ corpus, & ita locatum ac situm quasi operimento matris obducitur.* Et n. 57. *Sepulti dicuntur ii, qui conditi sunt. Nec tamen eorum ante sepulchrum est, quam justa facta & corpus*

ODE

incenſum eſt. Et quod nunc communiter in omnibus ſepultis penitus, humati dicuntur; id erat proprium tum in iis, quos humus injecta contegeret: eumque morem Jus Pontificale confirmat. Nam priuſquam ea eos injecta gleba eſt, locus ille, ubi crematum eſt corpus, nihil habet religionis. Injecta gleba tum & illic humatus eſt, & gleba vocatur: actum denique multa religioſa jura complectitur. Igitur hoc eſt quod iſtic Archytas depoſcere putandus eſt, tum ne religioſo iſto careat honore, tum ne centum annos errans ab Elyſio diutius arceatur, quemadmodum ante annotavi. Sic & Palinurus idem inſepultus rogat Æneam, apud Virgil. Æn. 6. v. 365.

Eripe me his, invicte, malis; aut tu mihi terram
Injice: namque potes.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 20.

ODE XXIX. Ad ICCIUM.

Miratur illum relicto Philoſophiæ ſtudio militiam ſectari.

O Icci, jam ergo felices Arabum Theſauros æmularis, atque grave bellum moliris tyrannis Sabæ nondum ſubactis, & Medeo formidabili vincula fabricas. Quæ verò puellarum barbararum, occiſo ſuo ſponſo, obſequetur tibi? Quis puer ex aulâ crinibus unguento perfuſis ad pocula præficietur,

ICCI, beatis nunc Arabum invides [113]
Gazis, et acrem militiam paras
Non antè devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas. Quæ tibi virginum, 5
Sponſo necato, barbara ſerviet? [114]
Puer quis ex aulâ capillis
Ad cyathum ſtatuetur unctis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Icci.*] Sunt qui legi velint *Iti*, quod familia ſit Itia, nuſquam autem Iccia. Is fuiſſe dicitur Agrippæ in Sicilia Procurator, ab eoque opimis ibidem agris donatus.

Beatis nunc Arabum invides Gazis.] Grandes igitur accumulare theſauros ſtatuiſti? Tantane eſt avaritiæ vis, divitiarum cupiditas tanta, ut faciat te ſapientiæ deſertorem? *Beatis.*] Ex opinione vulgi, nemo felix niſi dives.

Arabum.] *Felix appellatur Arabia, falſa & ingrata cognominis, quæ hoc acceptum ſuperis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria . . . . Verum Arabiæ etiamnum felicius mare eſt: ex illo namque margaritas mittit: minimaque computatione millies centena millia ſeſtertium annis omnibus India, & Seres, peninſulaque illa imperio noſtro adimunt. Tanto nobis deliciæ & feminæ conſtant.* Plin. lib. 12. cap. 18.

Gazis.] Perſica vox. Virgil. Æneid. 1. & 2. *Tecta Gaza.* Tull. pro Leg. Manil. c. 23. *Qui ab auro gazaque regia manus cohibere poſſit.*

2. *Acrem militiam paras Non ante devictis Sabææ Regibus.*] Acer habendi ardor, ac diteſcendi, acrem militandi animum creat ſcilicet. *Non ante devictis:* victis olim ab Alexandro, ſed nondum a Romanis. Ex Dione lib. 53. Ælius Gallus Ægypti præſes in Arabiam cum exercitu venit, multaſque urbes cepit. Plin. l. 6. c. 32. Hard. *Romana*, inquit, *arma ſolas in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equeſtri ordine. Nam C. Cæſar Auguſti filius præſpexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit . . . . retulit Sabæos ditiſſimos ſilvarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum rigui, mellis ceræque proventu.* Porro *Saba* felicis Arabiæ civitas in monte perampla & regia Sabæorum; ubi thus, myrrha, caſia, cinnamomum abunde proveniunt. Vide infra Od. 35. Annot. ad v. 31.

4. *Horribilique Medo.*] Medi terribiles Romanis ab cæſum ab eis Craſſum, fugatumque Antonium. At poſt bella civilia miſſis ad Auguſtum legatis mitiores ſe oſtenderunt. Vide ſupra Od. 2. v. 51. Græcis etiam infeſtus dicebatur Medorum exercitus. Theogn. Ζηλατον ὑβριστὴν Μηδων.

7. *Puer quis ex aula, &c.*] Tit. Liv. lib 45. *Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad miniſterium regis electi.* Ita veteres opulenti pueros egregiæ formæ miniſtros ſibi conquirebant, item generis claritate conſpicuos. Patet ex Daniel. cap. 1. Athen. lib. 10. cap. 6. *Capillis unctis,*] ad majorem laſciviam & luxuriam. Vide lib. 2. Od. 7. v. 8. Annot. *Ad cyathum ſtatuetur,*] pocillator, qui epulanti tibi vinum fundat. Nota fabula de Ganymede Jovi ad cyathos. Sueton. Jul. Cæſ. c. 49. *Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinum Nicomedi ſtetiſſe objecit, cum reliquis exoletis, pleno convivio, &c.*

Doctus

Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi posse rivos
Montibus, et Tiberim reverti:
Cùm tu coëmptos undique nobiles
Libros Panætî, Socraticam et domum
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis?

arcu patrio tela Serum vibrare peritus? Ecquis modò *inficiabitur fluvios defluentes retro ferri ad altos montes, ac Tiberim regredi posse, quando tu comparatos undequaque Panætii codices eximios, & familiam Socratis* universam *permutare studes thoracibus Hispanicis?* certè *laudabiliora promiseras.*

[115]

ANNOTATIONES.

9. *Doctus sagittas tendere Sericas Arcu paterno.*] More patrio eruditus sagittas arcu torquere, perinde ac Parthi. Medi, aliique orientales, inter quos Seres numerantur. Vide supra Annot. Od. 12. v. 56. ad vocem *Seras.*

10. *Arduis Pronos relabi posse rivos Montibus.*] Sursum fluere ad montes, e quibus defluunt. Proverb. Gr. Ἄνω ποταμῶν quo significatur naturæ ordinem inverti. Initium autem est versus Euripidis in Medea: qui sic habet; Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί, *Sursum fluminum sacrorum feruntur fontes.* Ovid. Ep. 5, 31.

Xanthe, retro propera; versæque recurrite lymphæ.

13. *Cum tu coemptos, &c.*] Cum tu repente mutatus deseras Philosophiæ studium, quod fueras amplexus, atque longe contrariam, militiæ nempe viam ineas.

14. *Panætî,*] Is natione Rhodius, instituto Stoicus Scipionis Africani ac Lælii præceptor fuit. Scripsit libros tres περὶ τοῦ καθήκοντος, quos laudat, citatque, atque est imitatus Cicero suis lib. de Officiis. A. Gellius lib. 13. cap. 27. *Legebatur,* inquit, *Panætii Philosophi liber de Officiis secundus, ex tribus illis inclutis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere æmulatus est.* Tum ex multis ab eo sapienter scriptis & *ad bonam frugem ducentia,* eam affert ejus sententiam, quâ præcipit, exemplo Pancratiastarum ad vitandos ictus in certaminibus, omni se ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adversus injurias semper esse paratam, *erectam, arduam, septam, solidam, expeditam.*

Socraticam domum.] Socraticæ disciplinæ antesignanos & coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliaque Academiæ lumina.

15. *Loricis Iberis.*] Hæ ferebantur optimæ, ob eximiam ferri temperaturam, inquit Torrent. & Plinius auctor est lib. 34. cap. 14. ubi ita scribit: *Ferri metalla ubique propemodum reperiuntur . . . . . differentia ferri numerosa . . . . fornacum maxima . . . . summa autem in aqua est, cui subinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicuti Bilbilin in Hispania, &c.* Idem lib. 7. cap. 56. ait loricam inventam a Midia Messenio. Porro nomen a loris, e quibus primum confecta, quod postmodum longe alia tamen retinuit.

Iberis.] Hispania ex Strabone & Plinio dicta est Iberia, sive ab rege, sive a flumine Ibero. Hoc enim affatim rigatur atque scinditur regio Tarraconensis. Scaturit in Castella veteri, perfusisque variis terris in mare Mediterraneum delabitur.

16. *Pollicitus meliora.*] Meliorem sane de te spem concitaveris. Certe militia quam assumpsisti, relictum a te sapientiæ studium multo melius est.

Tendis.] Quidam legunt *temnis.*

ODE

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in ſacellum à Glycera ipſi dedicatum.

O Venus, Cnidi & Paphi domina, contemne caram Cyprum, & migra in exornatum Glyceræ ſacellum, te plurimo thure invitantis. Veniant tecum flagrans tuus filius, & Charitas cingulis

O Venus, regina Cnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron, et vocantis [116]
Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.
Fervidus tecum puer, et ſolutis 5

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 2.

1. *O Venus.*] Glyceræ ſe amore torreri ſcribebat ſupra Od. 19. ejuſque animum reddere mitiorem mactatâ hoſtiâ ſatagebat. Jam voti reus Veneri μάλος κπιδάμιον canit in dedicatione ædiculæ quam in ſuo latario Glycera ei conſecrârat. Simile carmen & Epigramma ſcribit Paci Tibullus lib. 1. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique.] Æſchyli circumfertur hic verſiculus de Venere.

Κύπρω Πάφω τ' ἴχουσα τῶν πάλαι κλῆρον.

Scilicet in iſtis urbibus ſanctius illa collebatur, ex Pauſan. in Atticis, Strab. Plin. &c.

Cnidus.] Urbs Cariæ portu duplici inſignis, magis autem natalibus Eudoxi Mathematici Platonis condiſcipuli; Agatharchidis tempore Strabonis hiſtorici; (quem tamen Samium Plutarchus facit) Theopompi Jul. Cæſari familiaris, atque Artemidori ejus filii: Cteſiæ rerum Syriacarum & Perſicarum ſcriptoris: ex Strabone l. 14. at maxime Veneris ſtatua; quod Praxitelis opus tam admirabile videndi cauſâ multi Cnidum navigârunt, Auctor. eſt Plin. lib. 36. cap. 5. ubi & addit: *Voluit eam à Gnidiis mercari rex Nicomedes, totum æs civitatis alienum diſſolvere promittens. Omnia perpeti maluere, nec immerito: illo enim ſigno Praxiteles nobilitavit Gnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conſpici poſſit undique effigies Deæ, favente ipſa, ut creditur, facto. Nec minor ex quacunque parte admiratio eſt.*

Paphus.] Urbs Cypri portum habens, & templa egregie ſtructa. Strabo. Plinius autem lib. 2. cap. 96. ita ſcribit. *Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam aram* (al. *aream*) *non impluit.* Cornel. Tacit. Hiſtor. lib. 2. c. 2. idem refert. *Veſpaſianum cupido inceſſit, adeundi viſendique templum Paphiæ Veneris inclytum per indigenas advenaſque . . . &* c. 3. *Certiſſima fides hædeorum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum: precibus & igne puro altaria adolentur, nec ullis imbribus, quanquam in aperto, madeſcunt.*

2. *Sperne dilectam Cyprón.*] Cypro tibi licet tot nominibus dilectæ, præſer tamen, obſecro, Glyceræ ſacellum. Quamvis enim tot ſacras ædes illic habeas, univerſaque inſula tibi devota ſit; at apud Glyceram quoque dominaris, novamque perfidebis ædem, quam magnâ curâ, ſummo ſtudio exornavit, & tibi paravit. Illuc inſuper thure te plurimo invitat. Veni ergo ad ejus conſecrationem. De Cypro Strabo lib. 14. Plinius lib. 5. cap. 31. *quondam ibi novem regnorum ſedem* fuiſſe ſcribit. Vide & ſupra Od. 3. Annotationes.

3. *Thure te multo.*] Floribus enim & thure, potius quam victimis, placari Venus & coli amabat. Virg. Æneid. 1, 419.

Ipſa Paphum ſublimis adit, ſedeſque reviſit
Læta ſuas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, ſertiſque recentibus halant.

Vide Annot. ad Od. 19. v. 16.

4. *Transfer.*] Propria vox, & ſolennis, e Jure Pontificio arceſſita, cum ædes ſacratur. At contra, cum locus è ſacro privatus redditur, *evocari ſacra dicuntur.* Plin. lib. 10. Epiſt. 58. Trajano Pontif. max. ſic ait: *Ego quum quærerem num aliqua lex dicta templo, cognovi alium hic, alium apud nos eſſe morem dedicationis. Diſpice ergo, Domine, an putes ædem ſalva religione poſſe transferri,* &c. Vide & Epiſt. 73. & 74. ejuſdem libri.

5. *Fervidus tecum puer.*] Solitus Veneris comitatus pariter ab Horatio invocatur; atque in dedicatum à Glycera ſacellum invitatur; imprimis autem Cupido filius ejus. *Fervidus,*] quia πυροφόρος, & facem geſtat, qua indicatur ea, qua pollet, vis accendendi animos & amore inflammandi. *Puer* vero dicitur, ut ſignificetur ſtulta & puerilis libidinoſorum cupiditas, eo ſtudio turpia conſectantium, quo pueri ſolent crepundia.

Solutis Gratiæ zonis.] Plin. lib. 35. cap. 11. *A Nicearcho picta Venus inter Gratias & Cupidinem* (al. *Cupidines*) *celebratur.* Apul. Met. 2. p. 44. *Venus omni Gratiarum choro ſtipata.* Heſiod. in

Gratiæ zonis, properéntque Nymphæ
Et parùm comis sinè te Juventas,
Mercuriúsque [117]

laxatis. & Nymphæ, & Juventates absque te minimum suaves. & Mercurius.

ANNOTATIONES.

Theogon. tres Charites nominat, Aglaiam, Euphrosynen, Thaliam: pariter & Pindarus Olymp. Ode ultima, urbi & ait: *Per eas omnia mortalibus fieri dulcia, si quis vir sapiens, si pulcher, si splendidus; sed nec Deos sine Charitibus in cœlo quidquam moliri.* Πάντων ταμίαι ἔξοχοι ἐν οὐρανῷ. *Omnium dispensatrices in cœlo operum.* Seneca de Benefic. lib. 1. cap. 3. *Nunc dicam quare tres Gratiæ, quare sorores, quare implexis manibus, quare ridentes, juvenes & virgines, solutâque ac pellucidâ veste.* Et paulo post: *Hesiodus Aglaiam maximam natu appellavit, mediam Euphrosynen, tertiam Thaliam. Homerus nomen uni mutavit, Pasithean appellavit* (nempe Iliad. 14.) *Mercurius unâ stat.* Gratiæ porro *solutis zonis* pinguntur ac pellucidis vestibus, quia amicorum animi sibi invicem debent esse aperti, sine fuco, sine ambagibus.

6. *Nymphæ.*] Et hæ comitatum Veneri præstant, quia matres amorum, illa vero unius mater Cupidinis fertur: ex Philostrato. Claudian. de nuptiis Honor. & Mar. v. 73.

. . . . *Gens mollis amorum,*
Hos Nymphæ pariunt, illum Venus aurea solum
Edidit. ——————

Nymphæ aliæ maris, quæ Nereides, fontium ac fluminum Naiades, sylvarum Dryades, Hamadryades, quæ cum arboribus oriuntur & cadunt, Oreades montium, Napeæ florum.

7. *Parum comis sine te Juventas.*] Hæc juventutis Dea, Græcis Hebe; etiam Veneri comes additur, ut apud Homer. in Odyss. Ἥβη τε δῖα θυγάτηρ τ' Ἀφροδίτης. Quoniam vero ii qui à Venere abhorrent, etsi juvenes, solent esse morosi, severi, tristes, difficiles, quod senum est proprium, hinc *parum comis sine Venere Juventas* dicitur. Vel Horatium ex Horatio interpretari licet hoc modo: *Juventas parum comis*, decora, gratiosa, *sine Venere*, id est, sine venustate. Epist. ad Pisones, v. 42.

Ordinis hæc virtus erit, & Venus, aut ego fallor.

Juventas.] Tit. Liv. lib. 5. cap. 54. *Cum augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminusque, maximo gaudio patrum nostrorum, moveri se non passi sunt.*

8. *Mercuriusque.*] Denique Veneri Mercurius adjungitur, sermonis nempe Deus. Seu quod amor disertos faciat, seu quia per disertam & facundam orationem solet amor conciliari. Unde Ovid. Art. Amat. 2, 123.

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses:
Et tamen æquoreas torsit amore Deas.

Hinc etiam Veneri πολιάδι & πόντιᾳ celebratur ille, & ejusdem cum ea ædis, sedis ac religionis consors. Plutarch. in præceptis connubialibus scribit, juxta Venerem in eodem sacello veteres collocâsse Mercurium. συγκαθέρυσαν, inquit, rationemque ibid. subjungit, eo quod sermone blando, non jurgiis aut contentione à se mutuò, quod cupiunt conjuges, debeant obtinere.

ODE XXXI.

Quid petat ab Apolline, explicat.

QUid dedicatum poscit Apollinem
Vates? Quid orat, de paterâ novum [118]

Quid Poeta petit à Phœbo consecrato? Quid precatur re-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9.

Longe se alienum ab omni avaritia declarat Horatius hac Ode, cum summa votorum ejus sit, ut ab Apolline Vatum Patrono nihil aliud exposcat præter mentem sanam in corpore sano, quod ait Juvenalis unicè postulandum à Diis, Sat. 10. 356. Vide Pers. Sat. 2. Lucian. in Icaromenippo.

1. *Dedicatum.*] Vel ab ipso Poeta consecratum Phœbo sacellum suis in ædibus intelligit; vel ab Augusto post Actiacam victoriam templum Apollini in Palatio dedicatum.

2. *De patera novum Fundens liquorem.*] Tunc cum vini primitias libat & sacrificat Apollini Palatino. Hoc intelligi potest ab Horatio factum inter epulas: nam supra notavimus id observatum ab Antiquis, ut in mensa aliquid vini defunderetur ac Diis libaretur. Hinc Æneid. 1. v. 740.

Dixit, & in mensam laticum libavit honorem.

Fundens

Quis vinum effundens è craterâ? haud arva pinguia Sardiniæ fertilis: haud pulchros greges ferventis Calabriæ: haud aurum, vel ebur Indiarum: haud agros, quos undis lente fluentibus lambit Liris silens fluvius. Ii quibus fors donavit Calenas vineas, eas cultro reprimant. O pulentus etiam negotiatur vina Syriis mercibus commutata bibat poculis ex auro.

Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ segetes feracis;
Non æstuosæ grata Calabriæ
Armenta; non aurum, aut ebur Indicum; [119]
Non rura, quæ Liris quietâ
Mordet aquâ taciturnus amnis.
Premant Calenâ falce, quibus dedit
Fortuna vitem; dives & aureis
Mercator exsiccet cululis
Vina Syrâ reparata merce,

ANNOTATIONES.

Et Æneid. 8. v. 279.

In mensam læti libant, Divosque precantur.

Vid. J. Lipſ. antiq. lect. lib. 3. ubi morem hunc in omni convivio religioſe ſervatum pridem aſſerit, tum ex Homero, tum ex allatis modo Virgilii locis, tum ex Dione Caſſio: additque; *Ergo ut amatores Veneri, bellatores Marti, quidni Muſis & Apollini ſtudiorum præſidi vitæ libemus nos eorum alumni?* vel Poeta de Vinalibus prioribus dixit in quibus guſtabantur vina, novumque vinum libabant; nempe 9. Calend. Maii: nec enim antea cenſebant priſci vinum deferbuiſſe, nec purum aut ſacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling. Latin. Plin. lib. 18. cap. 29. Feſtum in voce *Calpar*; quo nomine vocabatur patera, qua vinum novum libabant. Huic interpretationi poſteriori favet quod ait Horatius, *novum*, &c.

Sardiniæ.] Hæc inſula inter mare Tyrrhenum ac Balearicum ſita, tritici feraciſſima, a Sardo Herculis filio dicta eſt Sardinia. *Segetes.*] Ex Varrone de Re Ruſt. lib. 1. cap. 29. *Seges eſt quod aratum & ſatum eſt: arvum, quod aratum necdum ſatum.*

5. *Calabriæ.*] Italiæ regio eſt inter mare Tyrrhenum & Ionium, ubi olim Brutii populi & magna Græcia: hodie pars eſt regni Neapolitani verſus auſtrum ac Siciliam porrecta.

Æſtuoſæ.] Solis ardoribus valde expoſitæ & æſtuantis.

6. *Armenta.*] Laudantur equi Calabri in ea regione abundantes; ſicut & in Apulia quæ proxima eſt Calabriæ. Vide Varronem de Re Ruſt. lib. 2. cap. 7. Ibidem & paſcua erant optima, quorum mentio eſt Epod. 1.

Aurum aut ebur Indicum.] Ab Indo flumine dicta ea Orientis ampla regio, auri & argenti metallis, gemmis quoque dives eſt. Ebur quoque præcæteris habet. Hinc Virgil. Geor. 1, 57. *India mittit ebur.* Vide Plin. &c.

7. *Non rura quæ Lyris, &c.*] Non agros peto in Campania fertiles.

Liris.] Hic fluvius aliis vocatur *Liternus*, ſupra Soram ſcaturit, ad Minturnas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. 13. Epig. 83.

8. *Taciturnis amnis.*] Leniter fluens ac tacite, non rapido curſu, aut ingenti murmure.

9. *Premant Calena falce, &c.*] Non aliis invideo vites optimas ac generoſa vina. De Caleno ſupra Od. 20. v. 9.

Falce.] Cultello incurvo falcis inſtar.

Premant.] Scindant racemos e vite, vel ipſam vitem putando, luxuriantem coërceant. Vel, uvas a Calenis vitibus in torculari calcent ac premant. Virgil. Georg. 1. v. 156.

. . . . . *Ruris opaci*
Falce premes umbras, ——

10. *Dives & aureis Mercator, &c.*] Per me licet, fruantur alii ſua felicitate, ſuis opibus, ſuis deliciis: ego vero tenui mea ſorte victuque contentus ſum.

11. *Cululis.*] Fictilibus calicibus, qui cululli dicti ſunt, Veſtæ ac Diis libabant Veſtales: inquit Alex. ab. Alex. lib. 5. cap. 12. ſignificatur hic quodlibet poculi genus. A culeo, inquiunt, quod ingens eſt vas, ſeu maxima liquorum menſura, fit culeolus, & inde cululus, quod poculum fuit ſat capax, quo uſi Pontifices olim in ſacris, & reges in conviviis. De his rurſum ad Piſones, v. 434.

12. *Vina Syra reparata merce.*] Vina exquiſita empta per commutationem pro mercibus e Syria advectis, nardo, balſamo, unguentis, odoribus, &c. Syria Aſiæ provincia, hodie, *la Saurie*, continet Palæſtinam, Phœniciam, & Syriam proprie dictam: Euphrate rigatur. Cic. pro domo. *Illa opima fertiliſque Syria.* Paul. Pandect. 18. tit. 1. *Non aliud olim merx, aliud pretium vocabatur; ſed quiſque ſecundum neceſſitatem, utilibus inutilia permutabant; quando plerumque evenit, ut quod alteri ſupereſt, alteri deſit. Sed quia non ſemper nec facile concurrebat, ut cum tu haberes quod ego deſiderarem, invicem haberem ego quod tu accipere velles; electa materia eſt, cujus publica ac perpetua æſtimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis ſubveniret. Ea materia forte publica percuſſa, &c.*

Diis

Diis charus ipsis; quippe ter et quater
Anno revisens æquor Atlanticum
Impune. Me pascunt olivæ,
Me cichorea, levésque malvæ.
Frui paratis et valido mihi,
Latoë, dones, et procor, integrâ

ipsis Numinibus gratiosus, siquidem ter & quater annis singulis sine infortunio lustrat mare Occiduum. Me nutriunt olivæ, me cichorea, & malvæ tenues. O Latonæ fili, da mihi valere, & potiri acquisitis;

ANNOTATIONES.

13. *Diis charus ipsis.*] Castori & Polluci, & Neptuno, quorum favor est navigantibus optabilis.

14 *Æquor Atlanticum.*] Quod Africam alluit ad occasum, ita dictum ab Atlante Mauritaniæ monte. Virg. Æneid 4, 480.

Oceani finem juxta, solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

15. *Impune.*] Ironice dictum volunt quidam in mercatorem fraudibus & avaritiæ obnoxium, qui tamen mare quodlibet anno toto quæstui inhians percurrat, citra ullum naufragii periculum, Diis ad ejus crimina conniventibus, certe nequaquam vindicantibus. Interim vero ille merces ab Oriente advectas in Occidente commutat, Syrtis unguentis vina comparat generosa, lætus *bibit*, *ac fruitur Diis iratis*, non secus ac Marius apud Juvenal. Sat. 1. v. 49. Atat cum iste mihi locus objicitur, *Cynthius aurem vellit*, & *admonet* parum solerter ac naviter illum a me haud ita pridem explanatum, imo vim & lucem diminutam eximiæ alioqui Satirici sententiæ. Fatebor quod res est, ego candidi temperamenti ingenii: mens tum læva dormitavit. Enimvero illic Juvenalis non modo significare vult Marium impune ferre sua furta, & raptis frui, ut ibidem annotâram, sed & de exilio suo lætari, in quo a curis Reip. expeditus genio liberius indulget, *ab octava hora* suaviter *bibit*, otiose epulatur, atque adeo ex intentis Diis capit emolumentum, ex ira Numinum sibi quasi delicias facit. Vide ad Pis. v. 445. ibique Annot.

Me pascunt olivæ, &c.] Ego vero me feliciorem illis hominibus existimem, modico & parabili cibo victitantem, si modo largiantur Dii bonam valetudinem, fortunæ tenuis usum tranquillum, ac poëseos oblectamenta.

Olivæ.] Plin. lib. 15. cap. 3. *Olivæ in Ægypto carnosissimæ, oleo tamen habent exiguum: in Syria parvæ nec cappari majores, carne commendantur. Quam ob causam Italicis transmarinæ præferuntur in cibis, cum oleo vincantur: & in ipsa Italia cæteris Picenæ & Sidicinæ. Sale illæ privatim condiuntur, & ut reliquæ, amurca, (muria) sapave: necnon aliquæ oleo suo . . . . . herbarumque viridium sapore condiuntur*, præcipue faniculi in Narbonensi Gallia, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*] Κιχώρια, κιχόριον, & κιχόρια, pluralis nempe numeri, quæ agrestes herbæ sicut & *malvæ*, inter cibos & edulia veterum, pariter & *olivæ*, recensentur a Jul. Polluce lib. 6. cap. 9. Vide Casaubon. in cap. 32. lib. 3. Athen. ubi Alexidis versum ita corrigit. Τῶν γὰρ κιχορίων ἐκ ἔστ' ἄλλο σ' οὐδὲ ἓν. Porro qua ratione coqui vetères olera ista pararent & condirent, confert Galenus ex Erasistrato lib. de Sectione venæ ad Erasistrateos. Id. Casaub. Ibid. Latinis vocatur ambubeia, intybus, & intybum. Non. Marcel. ex Lucil. Sa. lib. 5. Virgil. Georgic. 4, 120.

Quoque modo potis gauderent intyba rivis.

Pomponius in Placenta, *Rustici edunt libenter atros intybos.*

Levesque malvæ.] Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen. lib. 2. cap. 18. Diphilus tradit, malvam esse boni succi; arteriam lenire, aeres in corporis superficie succos educere, renum & vesicæ irritationibus prodesse, excerni facile, mediocriter alere, hortensique silvestrem esse meliorem. Ibidem Hermippus Callimach. *malvam utilissimam* appellat. Quo autem modo in cibum paretur, docet Dioscorid. lib 2. cap 144. Tzetzes ad hunc Hesiodi versum 41. Oper.

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.
neque norunt quam magnum sit bonum in malva & asphodelo.

17. *Frui paratis.*] Ecclesiastæ cap 5. *Cui dedit Deus divitias atque substantiam, potestatemque tribuit, ut comedat ex eis, & fruatur parte sua, & lætetur de labore suo, hoc donum Dei est.*

18. *Latoë.*] Apollo filius Latonæ, inde Latous & Latonius dictus, sicut & Diana ejus soror, & eodem cum eo partu edita.

Et, precor.] Non absurde Theod. Marcilius quovis pignore certet, fuisse a manu Horatii, *Adprecor integra cum mente*: sicut Ode 4. 15, 28. *Rite Deos prius apprecati.* Sacerdos mirum precatur, adprecatur populus, id est, verba precantis sacerdotis iterat; quod, *Favere linguis*, dicebatur. Ita ille.

necnon cum ſaua mente ſenectutem ducere haud fœdam, quæſo, & lyrâ non deſtitutam.

Cum mente, nec turpem ſenectam
Degere, nec citharâ carentem. 20

ANNOTATIONES.

19. *Nec turpem ſenectam.*] Non corporis infirmitatibus aut animi gravem & moleſtam; non languidam, inermem, imbecillam, non delirantem, non querulam, moroſam, anxiam, ſed vegetam, honoratam, jucundam. Cicero de Senect. c. 8. ex Cæcilio; *Tum equidem in ſenecta hoc deputo miſerrimum, ſentire ea ætate eſſe ſe odioſum alteri*, Plin. lib. 7. cap. 50. *In ſenectute*, inquit, *hebeſcunt ſenſus, membra torpent, præmoritur viſus, auditus, inceſſus, dentes etiam ac ciborum inſtrumenta.* Vide & cap. 48. ejuſdem libri, ubi mentio de Gorgia Leontino, qui centum & ſeptem complevit annos: interrogatus autem qua ratione tamdiu eſſet robuſto corpore, ſenſibus integris, memoriâ firmâ, ingenio vegeto, proſperâ denique valetudine, reſpondit: οὐδὲν πώποτε ἡδονῆς ἕνεκα πρᾶξας. *Nihil unquam voluptatis cauſa faciens.* Is Empedoclis fuerat diſcipulus; præceptor autem Periclis, Iſocratis, aliorumque. Cic. de Senect. & alibi. Philoſtrat. Plato, &c.

20. *Nec citharâ carentem.*] Poeſios facultate, quæ ſolet in ſenibus ſeneſcere: vel ſuavitate muſicæ & cantus, qua Solon narratur ſenectutis mala temperâſſe ac levâſſe, & Socrates ætate provectus citharæ operam dediſſe. Sic & Achilles apud Homer. Iliad. 9.

ODE XXXII.

Ad Lyram ſuam, quam commendat.

Depoſcimus, ſi quidpiam privatim otioſi tecum cecinimus, quod vigeat & hunc in annum, & in alios multos: heus recita poema Latinum, ô teſtudo, quæ Leſbio primum civi modulos dediſti:

POſcimus, ſi quid vacui ſub umbrâ [122]
Luſimus tecum, quod et hunc in annum
Vivat, et plures: age, dic Latinum,
Barbite, carmen,
Leſbio primùm modulate civi; 5

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 2.

1. *Poſcimus, ſi quid, &c.*] Suam ipſe lyram compellat: quod Poetis familiare eſt. Sic Virg. Eclog. 8.

Incipe Mœnalios mecum, mea tibia, verſus.

Sic & Pindar. Olymp. Od. 2. ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι & Pyth. Od. 1. χρυσία φόρμιγξ Ἀπόλλωνος. Sic etiam regius Pſaltes Pſ. 107. *Exurge Pſalterium & cithara.*

Poſcimus.] Placet ſane quorumdam lectio, *poſcimur*. Hoc ſenſu: a Mæcenate poſcimur, ſi quid dignum memoria *ſub umbra*, in ſeceſſu & inter privatos parietes ſcripſimus, ut id in lucem edamus & in publicum; utque palam omnibus fiant noſtri verſus, ſolis prius amicis duntaxat auditi.

Vacui.] Curis ſoluti.

2. *Luſimus.*] Animi relaxandi cauſâ lyram pulſantes, & Lyricos verſus conſcribentes. Vel potius ex more Poetarum, carmina ſua ſtudio quamvis & arte elaborata luſus vocat.

Tecum.] Modo voce tantum, modo fidibus & voce ſimul canebant veteres: modo alternatim ac viciſſim fidibus ac voce. Ammian. Marcell. lib. 15. *Bardi* (Gallorum vates) *fortia virorum illuſtrium facta heroicis compoſita verſibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt.* Tibull. lib. 3. Eleg. 4. 39.

Hanc primùm veniens plectro modulatus eburno,
Felices cantus ore ſonante dedit.
Sed poſtquam fuerant digiti cum voce locuti,
Edidit hæc triſti dulcia verba modo.

Quod & hunc in annum vivat, & plures.] Non *metuentia ſcombros carmina, nec thus*; ſed *digna cedro*, id eſt, Immortali hominum memoria. Perſ. Sat. 1. v. 43.

3. *Dic Latinum, Barbite, carmen.*] Latini carminis Lyrici auctor ac princeps Horatius, ſicut Alcæus Græci.

4. *Barbite.*] Βάρβιτος muſicum inſtrumentum pluribus intentum chordis; unde Theocrit. πολύχορδον. Supra Od. 1. *Leſboum barbiton.*

5. *Leſbio primum modulate civi.*] Celebrate imprimis ab Alcæo, duce poetaque eximio, Mitylenis oriundo, in Leſbo inſula, de qua ante.

Modulate.] In modulis obſecute, id eſt, Qui modulatus es, modulos reddidiſti, ad Alcæi arbitrium. Alii paſſivam hic ſignificationem notant; ſicut in Arte Poet. v. 263. *Immodulata poemata.* Quod autem ait Horatius, *primum*, videtur Alcæum facere barbiti inventorem, quod quidem Anacreonti ipſo poſteriori tribuitur apud Athen. l. 4. c. 23. Verum ibid. c. 25. Euphorion ait, barbiti meminiſſe tum Sapphonem tum Anacreontem, novumq; non eſſe inſtrumentum. Dicendum igitur antiquius videri ipſo Alcæo, ſed ab eo

Qui

Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religârat udo
Littore navim,
Liberum, et Musas, Venerémque, et illi
Semper hærentem puerum canebat;
Et Lycum nigris oculis, nigróque
Crine decorum.
O Decus Phœbi, et dapibus supremi
Grata testudo Jovis, ô laborum

[123] [124]

qui militâ licet efferatur, tamen seu in bello, seu navem agitatam in humidâ ripâ alligaverat, cantabat Bacchum, atque Musas, & Venerem, pucrumque semper eam comitantem, necnon Lycum oculis & capillis nigris conspicuum. O lyra Apollinis ornamentum, summique Jovis epulo jucunda, ave, ô ærumnarum levamen suave

ANNOTATIONES.

modulis novis auctum ac perfectum duntaxat vel, quod primus Odas Alcaicas barbiti fidibus cecinerit, hinc ejus inventionem ipsi adscribi. Ex Lilio Gyraldo, Attilio Donatiano, & aliis, in Musicis & in arte modulandorum carminum peritissimus Alcæus, & Athen. lib. 14. cap. 5. *Alcæus poeta, si quis alius, musices erat scientissimus.* Floruit ante Christum annis sexcentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, &c.*] Qui seu in castris, seu a bello & navigatione quiesceret, citharæ studium & oblectationem non omittebat. Athen. lib. 5. Alcæus dicitur fortissimus ac belliger poeta. Et lib. 14. cit. pugnacem strenuitatem antepositse poeticæ, plus æquo bellicosum: ibidemque refertur ejus carmen, quo suas ædes omni genere armorum splendidas & ornatas ostentat & gloriatur; illaque fuse describit. Cic. Tuscul. 4. n. 71. *Fortis vir*, inquit, *Alcæus in suâ Republica cognitus.* Pittacum nempe tyrannum Mitylenis expulit: aliosque armis persecutus est, Athenienses quoque & Tyrrhenos bello fatigravit. Strabo. Laërt. Suidas. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic scribit: *Alcæus in parte operis aureo plectro merito donatur, quia tyrannos insectatur: multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis, & magnificus, & diligens, Homero similis; sed & in lusus & in amores descendit, majoribus tamen aptior.* Dionys. Halicarnass. *Alcæi*, inquit, *ingentem considera spiritum, & brevitatem & suavitatem cum vehementia: præterea figuratam orationem cum perspicuitate ..... ante omnia vero politicorum negotiorum affectus.* lib. de Structura orationis. Vide & lib. 2. Od. 13.

9. *Liberum.*] Apud Athen. lib. 1. cap. 19. Alcæus Mitylenæus ita canit: Τίγυε πνεύμονας οἴνῳ, &c. *Riga pulmones vino.* & alibi: μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρον ἀμπέλου, *nullam aliam plantaveris arborem prius vite.* Quod imitatus Horatius Od. 18. supra. Ejusdem sententiæ carmina perlegas apud eundem Athen. variis locis, quibus Alcæus ad bibendum largius invitat, quod *vinum inducat dolorum oblivionem, quod sit remedium mœroris præstantissimum, a Jovis ac Semeles filio hominibus datum, &c.*

Veneremque, &c.] Amatoria namque scripsit etiam carmina. *Sed & in lusus & in amores descendit Alcæus.* quintil. paulo ante citatus. Apud Arist. Rhet. 1. Alcæus ita loquitur: Θέλω τινὰ εἰπεῖν, ἀλλά με κωλύει αἰδώς. *Vole tibi aliquid dicere, sed me prohibet pudor.* Cui respondit Sappho: Si res honestas ac bonas animo ac desiderio concepisses, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupâsset. Vide Athen. lib. 13. c. 8. ubi de *Alcæo Sapphûs amorem cithara canente.*

10. *Semper hærentem illi puerum.*] Veneri filium Cupidinem appingi semper, & comitem addi solitum, notavimus ante, ad Od. 30. v. 5.

11. *Lycum.*] Dilectum Alcæo puerum. Cic. Tuscul. 4. n. 71. *Quæ non juvenum amore scripsit Alcæus?* & de Nat. Deor. lib. 1. n. 79. *Nobis, qui concedentibus Philosophis antiquis, adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpe jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus: illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis nigroque Crine decorum.] Sic ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

Ita nimirum formosi pridem commendabantur. Pindar. init. Pyth. nigrum Musis capillitium cum laude assignat; ἰοπλοκάμων. Apud eundem alibi, pariter & Homer. Iliad. pulchra ea celebratur, quæ ἐλικώπις; quod etiam epithetum Veneri tribuitur.

13. *O decus Phœbi.*] Citharam enim ipse dicitur inveniisse, lyram vero sibi concessam a Mercurio velut propriam usurpâsse. Quod fusius supra monui, Od. 10.

Dapibus supremi Grata testudo Jovis.] Jovis epulum summa lætitia, adeoque non sine Musicæ ac citharæ jucunditate celebrabatur. Athen. ib. 14. c. 6. ex Homero ait: *citharam epularum sociam a Diis factam:* quoniam utilis convivantibus ars Musica, tum quod temulentorum petulantiam mitiget & cohibeat: tum quod tristitiam discutiat, liberalemque pariat lætitiam. Quapropter Homerus in prima Iliade, post ambitosam illam de Achille contentionem, fingit Musicâ Deos recreari, Apolline citharam pulsante, Musis autem dulci voce accinentibus. Et paulo post subjungit; Priscos statuisse Deorum hymnos in conviviis cantari, ut reverentia numinum graviores fierent epulantium mores, &c.

mihi quandocunque bene advocanti.

Dulce lenimen, mihi cunque ſalve
Rite vocanti. 15

ANNOTATIONES.

14. *Dulce lenimen.*] Athen. modò cit. ibid. *Fortiſſimi quidem Lacedæmonii cum tibia ſub ſignis ſunt: Cretenſes cum lyra; cum fiſtulis & tibiis Lydi, ut ſcribit Herodotus. Ex barbaris autem multi legatos ad hoſtes cum tibiis & cithara mittunt, ut eorum infeſtas mentes emolliant.* Theopompus lib. 46. hiſtor. *Tradit Getarum legatos citharas pulſantes advenire.* Hæc ille. Conſtat certe muſicis modulis ac citharæ cantu leniri anxietates animi, ac diſcuti mœſtitiam: patet ex ſacris etiam codicibus, lib. 1. Reg. cap. 16. ubi Saul, malo vexatus ſpiritu, citharam pulſante Davide, recreatur ac levius habet. Horatius Ode præcedenti ſenectam exoptat citharæ oblectamento non carentem.

Cunque.] Expletiva ſolum & inanis videtur quibuſdam iſta vox: ſed non vacat ornatu, eamque non raro adhibere amavit noſter Poeta nuſquam vanus. Sic Terent. *adeſdum*, pro *ades*. Sic πω; neque Græcis, nec aliis hactenus παρέλκον exiſtimatum eſt.

Salve.] Videtur hic ſignificare, ſaluti ſis, fave, lenimen, & auxilium præſta.

ODE XXXIII.

Albium Tibullum conſolatur, quod a Glycera non redametur.

Tibulle, ne plus quam decet mœreas, revolvens animo crudelem Glyceram: neve lugubres elegias recites, quod fractâ fide, præ te fulgeat adoleſcentior. Ecce amor Cyri aduxit Lycoridem fronte exili decoram: Cyrus autem ferfur erga Pholoen immitem. At capræ

ALbi, ne doleas plus nimio, memor [125]
Immitis Glyceræ; neu miſerabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læſâ præniteat fide.
Inſignem tenui fronte Lycorida 5
Cyri torret amor: Cyrus in aſperam
Declinat Pholoën. Sed priùs Appulis

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 6.

1. *Albi.*] Hic ille eſt, cujus Elegiæ manibus omnium tanta cum voluptate teruntur, *Terſus ac elegans Tibullus*, ut ait Quintil. lib. 10. cap. 1.

Plus nimio.] Ad Attic. lib. 10. Epiſt. 8. *Te nimio plus diligo*, inquit Ciceroni Antonius.

2. *Immitis Glyceræ.*] Ejus enim ipſe noverat ingenium intractabile, & in ejus proterviam impegerat haud ſecus ac Albius Tibullus. Vide infra lib. 3. Od. 19. v. 28. Sunt qui fictum *Glyceræ* nomen hic poni velint, pro Delia vel Nemeſi, quas Tibullus adamavit; nominare vero noluerat Horatius, ſeu ob verecundiam, ſeu metu legis Juliæ; de qua dixi, ad Juvenalis Sat. 1. v. 22. & Sat. 2. v. 37.

Miſerabiles elegos.] Rebus mœſtis aptum carminis genus: ab ἐλεε *miſeratione*, vel ἐ ἐ dolentis particula factum nomen. Ad Piſones v. 75.

Verſibus impariter junctis querimonia primum, &c.

4. *Læſa præniteat fide.*] Pulchrior videatur in amore, præferatur junior amaſius, non habita ratione fidei, quam tibi dedit Glycera. Vide Tibull. paſſim. Ita vero ſcribit, lib. 3, 7, 17.

Nulla fides inerit: perjuria ridet amantum
Jupiter, & ventos irrita ferre jubet, &c.
. . . . . .
Perfida, ſed quamvis perfida cara tamen.

5. *Inſignem tenui fronte Lycorida, &c.*] Affert exempla aliorum infeliciter amantium, quibus eum conſoletur. Lycoris amorem ſuum defert Cyro: hic vero illam ſpernit, & aliam amore proſequitur, a qua redamari nulla ſpes eſt.

Tenui fronte.] Sunt qui interpretentur tenuem & pellucidam cutem in fronte. Alii anguſtam & parvam frontem in pulchritudine commendari aſſerunt; uno tamen refragante Scaligero, qui hunc Horatii locum vellicat ſuo more. Noſter lib. 1. Epiſt. 7. v. 25.

. . . . . *Reddes*
Forte latus, nigros anguſta fronte capillos.

7. *Sed priùs Appulis, &c.*] Ἀδύνατον. Sic Virgil. Eclog. 1, 60.

Ante leves ergo paſcentur in æthere cervi, &c.

Jungentur

Jungentur capreæ lupis,
Quàm turpi Pholoë peccet adultero.
Sic visum Veneri; cui placet impares
Formas atque animos sub juga ahenea
Sævo mittere cum joco.
Ipsum me melior cùm peteret Venus,
Grata detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriæ
Curvantis Calabros sinus.

[126]

lupis Apuliæ antea sociabuntur quam Pholoe amatori fœdo morem gerens delinquat. Ita placitum Veneri, quæ gaudet dissimiles formas ac mores subjicere jugo ineluctabili, non sine gravi ludibrio. Memet, cum requireret amasia præstabilior, jucundis vinculis innexuit Myrtale libertina, asperior Adriatico mari Calabriæ sinus inflectente.

ANNOTATIONES.

Et Eclog. 8, 27.

Jungentur jam gryphes equis, &c.

Appulis.] Synec. pro quibuslibet aliis. De Apulia Italiæ regione, jam ante non semel.

9. *Quam turpi Pholoe peccet adultero.*] Id est, nunquam Pholoe redamabit Cyrum, a quo perdite amatur: ejus nullis flectetur officiis.

Turpi.] An quod sine ratione Lycoridis amari dignæ oblatos amores contemnat Cyrus? An quod Pholoë nequaquam Cyrus placeat, nec amabilis sed turpis videatur; quamvis Lycoris formosum existimet? An quod fidem alteri dederit Pholoë, quam violare nefas putet?

10. *Cui placet impares, &c.*] Delectatur Venus sibique ludum parat, faciendo ut quis depereat omnino disparem ætate, natura, moribus, conditione, neque adeo frui possit unquam cupitis. Euripides, *Stulta*, inquit, *mortalibus proponit Venus.* Τὰ μῶρα παρέχει Ἀφροδίτη βροτοῖς.

11. *Sub juga ahenea Sævo mittere, &c.*] Duro & insuperabili amoris nexu devincire, atque addicere alterum alteri nequaquam redamanti.

Ahenea.] Sic alibi noster, nempe Epist. 11, 60.

Hic murus aheneus esto.

12. *Sævo mittere cum joco.*] Interpretentur licet quidam Cupidinem Veneris perpetuum comitem, quæ mater sæva Cupidinum, &c. at cum aliis malim intelligere sicut Fortunæ, quando res humanas disturbat ac vertit, sic Veneri ludum esse, quoties, ut dixi, quis amore uritur ac languet infelici, suumque nunquam finem assecuturo. Infra lib. 3, Od. 27. *Perfidum ridens Venus, &c.*

13. *Ipsum me, &c.*] Sui dat ipsius exemplum, ut magis persuadeat.

Melior Venus.] Puella, amica, vel pulchrior, vel nobilior, vel facilior, quæ me ipsa expetebat amatorem. Virgil. Eclog. 3, 68.

Parta meæ Veneri sunt munera.

14. *Grata detinuit compede, &c.*] Ita suam amant servitutem Veneris & Cupidinis mancipia licet duram ac molestam.

15. *Libertina.*] Iis nata qui servierant, & in libertatem asserti fuerant.

Fretis acrior Adriæ.] Maris fluctibus instabilior, vehementior ac perfida magis.

Adriæ.] Sinus ille est amplissimus Mediterranei maris, inter Italiam hinc, & Illyricum atque Græciam inde protensus. Hodie The Gulph of Venice.

16. *Curvantis Calabros sinus.*] Fluctuum impetu atque æstu ripas diruentis, in terras se insinuantis, sinusque efficientis. Calabriam veterem notat, quæ erat velut peninsula inter mare Adriaticum & sinum Tarentinum, ubi nunc terra Hydruntina, urbes vero præcipuæ Tarentum, Brundusium, Hydruntum, Gallipolis, &c. Sinus autem ac portus multiplex, inter quos Tarentinus fama super æthera notus, Ionii maris undas amplo ac sinuoso influxu recipit effusas.

ODE XXXIV.

Arguit ſeipſum quod Epicureos ſecutus cultum Deorum neglexerit.

Numinum rarus & remiſſus venerator fui quidem; *cum veſanâ Philoſophiâ exditus aberro; jam verò contra velificari adigor & dimiſſam viam relegere. Enimvero Jupiter qui nubilo cœlo coruſcare plerumque conſuevit*

PArcus Deorum cultor et infrequens, [127]
Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro; nunc retrorſum
Vela dare, atque iterare curſus
Cogor relictos. Namque Dieſpiter
Igni coruſco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes [128]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Parcus Deorum.*] Quoniam de religione & cultu numinum ögit, περὶ θεῶν, ὡς περὶ θεῶν locuturus, undique congerit & cumulat quicquid gravitatis eſſe poteſt in verbis, in figuris, in ſententiis. Eas paſſim attende, lector, & conſectare.

2. *Inſanientis ſapientiæ.*] Ὀξύμωρον. Sic in Ajace Sophocles ἐχθὲς ἄδικα δίκαια. S. Gregor. Nazianzen ἄσοφος σοφία. Tull. Philip. 1. n. 5. *Inſepultam ſepulturam.* S. Aug. de Civit. Dei lib. 17. cap. 13. *Inſipienter ſapere.*

3. *Erro.*] Ex Epicuri diſciplina, omnes ſpernens religiones in graviſſimum errorem impegi. Cic. 1. de Nat. Deor. n. 121. *Epicurus ex animis hominum extraxit radicitus religionem, cum Diis immortalibus & opem & gratiam ſuſtulit. . . . . Tollit id, quod maxime proprium eſt optimæ præſtantiſſimæque naturæ. Quid enim melius, aut quid præſtantius bonitate & beneficentia? Qua cum carere Deum vultis . . . . . nemincm ab eo amari, neminem diligi vultis . . . . . Quanto Stoici melius, qui a vobis reprehenduntur!* Et n. 122. *At etiam liber eſt Epicuri de ſanctitate. Ludimur ab homine non tam facetо, quam ad ſcribendi licentiam libero. Quæ enim poteſt eſſe ſanctitas, ſi Dii humana non curant? &c.*

Nunc retrorſum Vela dare.] Metaph. a nautis, qui a recto ſe aberraſſe curſu intelligentes, in contrarium jam convertuntur.

4. *Iterare curſus Cogor relictos, &c.*] Fateri cogor hunc a Diis orbem regi, reſque humanas ab iis curari; adeoque Stoicam diſciplinam amplexus, Epicuri dogmata erroreſque abjicio. Namque video non ſolum fractis & collifis nubibus fulgura & tonitrua fieri, ſed puro etiam cœlo; quod cum præter naturam ſit, divinum eſſe oportet: hinc ergo ſapientior effectus Jovis potentiam, numen, iramque revereri diſco. Vide Cic. 2. de Divinat. n. 43. & 44. Lucret. lib. 6. paulo poſt initium, &c.

5. *Dieſpiter.*] Jupiter, diei pater dictus. Varro de L. L. 4. A. Gell. lib. 5. cap 12. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 15. *Jovem lucis auctorem accipiamus: unde & Lucetum Salii in carmine canunt: & Cretenſes Δία τὸν ἡμέραν vocant: ipſi quoque Romani Dieſpitrem appellant, ut diei patrem.*

6. *Igni coruſco nubila dividens.*] Cic. de Divin. lib. 2. n. 42. *Nonne perſpicuum eſt, ex prima admiratione hominum, quod tonitrua jactuſque fulmium extimuiſſent, credidiſſe ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem.* n. 44. *Placet Stoicis eos anhelitus terræ qui frigidi ſunt, cum fluere cœperint, ventos eſſe; cum autem ſe in nubem induerint, ejuſque tenuiſſimam quamque partem cœperint dividere atque diſrumpere, idque crebrius facere & vehementius; tum fulgura & tonitrua exiſtere: ſi autem nubium conflictu ardor expreſſus ſe emiſerit, id eſſe fulmen, &c.*

7. *Per purum.*] Sic opinati veteres ea tonitrua quæ ſereno aëre fierent, eſſe portentoſa, & triſtia minari hominibus; taliaque in libro Augurum notabantur velut ominoſa & a Jove aliquid monſtrante immiſſa. Quare hic ab Horatio afferuntur ut certum divinitatis argumentum. Hom. Odyſſ. 20. 113. ex eo quod ſtellis micante cœlo, tonitru factum erat, monſtri quidpiam alicui a Jove oſtendi, conjicitur & infertur:

Ζεῦ μεγάλ' ἐβρόντησας ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος,
Οὐδέ ποθι νέφος ἐστί· τέρας νύ τεῳ τόδε φαίνεις.

Jupiter graviter e cœlo tonuiſti ſtellato,
Neque uſquam nubes eſt: oſtentum hoc certe
alicui præbes.

Virgil. Georgic. 1, 487.

Non alias cœlo ceciderunt plura ſereno
Fulgura. ———————

Cic. 1. de Divin. n. 18.

Aut cum terribili perculſus fulmine civis,
Luce ſerenanti vitalia lumina liquit.

Egit

Egit equos volucrémque currum;
Quo bruta tellus et vaga flumina,
Quo Styx, et inviſi horrida Tænari
Sedes, Atlantéuſque finis
Concutitur. Valet ima ſummis
Mutare, et inſignem attenuat Deus,
Obſcura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto
Suſtulit; hìc poſuiſſe gaudet.

nunc tonantes equos velocem curruum per purum impulit: quo terra gravis, errantesque fluvii, quo Styx atque odioſi Tænari aſpera domicilia, terminuſque Atlantis quaſſantur. Poteſt numen infima ſupremis commutare: excellentem etiam deprimit, attollitque humilia. Inde rapida ſors culmen aufert, cum ſtrepitu reſonante: hic vero depoſuiſſe delectatur.

[129]

ANNOTATIONES.

Plin. lib. 2. cap. 51. *M. Herennius Decurio ſereno die fulmine ictus eſt.* Sueton. Tit. cap. 10. *Sabinos petit aliquanto triſtior, quod ſacrificanti hoſtia aufugerat: quodque tempeſtate ſerena tonuerat.* Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. & Turneb. lib. 9. c. 9. & 13.

Tonantes Egit equos, &c.] Secundum vulgi opinionem, fulmen erat ac tonitru, Jove currum cum impetu per aerem agente. Supra Od. 12. in fine. Hinc Græcis dictus καταβάτης *deſcenſor*; & Latinis Elicius: quod putaretur curru ſuo invectus in nubes deſcendere, unde gravi ſonitu fulgura & tonitum eliceret; ac fulmen jacularetur.

9. *Quo bruta tellus, &c.*] Fulminante Jove ſumma & infima commoventur. Servius in v. 102. Æneid. 9. *Et tremefacta ſolo tellus, &c.* ita ſcribit: Loquente Jove ſtupor elementorum oſtenditur. Nam quod in motu eſt, quieſcit: & contra terra movetur quæ eſt immobilis; ibidemque locum hunc Horatii aſſert. Cœl. Rhodig. lib. 3. cap. 29. ait fulmine mox petendos prius hebetari. Poteſt igitur *bruta tellus* explicari, hebes, immobilis, ſine ſenſu, ſtupens, iners.

10. *Styx, & inviſi horrida Tænari Sedes.*] Ipſi quoque inferi, tonante Jove, obſtupeſcunt. *Styx.*] palus aut flumen Inferorum. *Tænarus.*] Laconiæ promontorum, ubi per ſpecum & hiatum ingentem deſcenſus eſt ad inferos, ſi Poetis fides.

11. *Atlanteus finis.*] Limites Occidentis ad mare Atlanticum, Atlantemque montem. Vide ſupra Od. 31. v. 14. ibique Annot.

12. *Valet ima ſummis Mutare.*] Stoicum plane agit. Apud Laërt. lib. 1. Chilon interrogatus, quid ageret Jupiter; reſpondit: *Deprimit exceſſa, attollit abjecta.* Senec. Thyeſt. 598.

Ima permutat brevis hora ſummis,

13. *Inſignem attenuat Deus.*] Ex Heſiod. Op. init. per Jovem mortales ſunt obſcuri, clarique, nobiles & ignobiles; alius extollitur, alius deprimitur elatus: præclarus minuitur, obſcurus augetur, ſuperbus deficcatur, &c.

Βριάει, βριάοντα χαλέπτει,
Ἀρίζηλον μινύθει, ἀδηλον αἴξει, &c.

14. *Obſcura promens,*] Eos qui latebant ignoti & abjecti, erigens, provehens, jamque niteſcere ac fulgere imperans. Pſalm. 75. *Hunc humiliat, & hunc exaltat.* Senec. Thyeſt. 612.

Omne ſub regno graviore regnum eſt.
Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
. . . . . .
Res Deus noſtras celeri citatas
Turbine verſat.

Hunc apicem rapax Fortuna, &c.] Opes, dignitates, diadema, ſummum imperium ab iſto aufert, & alteri tradit.

Apicem.] Proprie eſt inſigne ſacerdotum apex, ex Feſto. Valer. Maxim. *Sulpicio inter ſacrificandum apex capite prolapſus eidem ſacerdotium abſtulit.* Ovid. ex Pont. 4, 3, 49.

Ludit in humanis divina potentia rebus

Item, 36.

. . . Et ſubito caſu, quæ valuere ruunt.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 604. & ſeq. Item Sat. 10. v. 56. & ſeq.

15. *Cum ſtridore acuto.*] Volubilis fortunæ rotam, ejuſque rapidæ converſionis ſtridorem notat. Et quidem non ſine gravi mortalium concuſſione, perturbatione, querimonia, fiunt illæ mutationes, quibus imperia ab his ad illos transferuntur.

ODE XXXV. Ad FORTUNAM.

Ut ſervet Cæſarem in Britannos profecturum.

O Dea, quæ charo dominaris Antio, parata hominem morti obnoxium aut ex infimo loco erigere, aut arrogantes victorias mutare in funera: tibi votis anxiis ſupplicat inops agricola: Te maris potentem orat quiſquis mare Carpathium fatigat navi Bithyna.

O Diva, gratum quæ regis Antium, [130]
Præſens, vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel ſuperbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit ſollicitâ prece [131]
Ruris colonus: te dominam æquoris, 6
Quicumque Bithynâ laceſſit
Carpathium pelagus carinâ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *O Diva.*] Fortuna, quam nos imprudentes facimus Deam, tametſi nullum numen habet; ut ait Juvenalis in Sat. 10, v. 365. & Sat. 14, 315. huic tamen omnis ſtulti effigies [illegible] atque ut ait Plin. lib. 2 cap. 7. *Toto mundo & locis omnibus, omnibuſque horis, omnium vocibus, Fortuna ſola invocatur; una nominatur, una accuſatur, una agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & cum convicio colitur volubilis. & cæca etiam exiſtimata, criminatrix, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expenſa huic omnia feruntur ac putantur: & in ratione morientium ſola utramque [illegible] in fine addocta obnoxiæ ſumus Sortis, ut pro Deâ ſit, quæ Deus probatur incertus.*

Antium quæ regis Antium.] Equeſtri Fortunæ templum Antii, & vide quidem famoſum, multis principum virorum domo, quibus mutatum, [illegible] præſertim ob Antianas Sortes, quibus Suet. in C. Caligul. cap. 57 *Monuerant Sortes Antianæ, ut a Caſſio caveret.* Strab. lib. 1. cap. 2. *Vidimus apud Antium [illegible]; ſimulachra Fortunarum ad danda re[illegible], &c. Hinc gratum* dici volunt, ob amœnitatem loci, ubi conſtitit Nero ſedem tranſferre Imperii. Vide Strab. lib. 5 Cic. ad Attic. lib. 4. Epiſt. 8 ſcribit, *Antio nihil quietius, nihil altius, nihil amœnius.*

Antium.] Urbs fuit Latii maritima, Volſcorum caput, Neronis patria, claſſis potens: nam cum interdictum mari eſſet Antiati populo ſæpius rebelli, *Naves Antiatium partim in navalia Romæ ſubductæ, partim incenſæ, roſtriſque earum ſuggeſtum in foro extructum adornari placuit: Roſtraque id templum appellatum.* Tit. Liv. l. 8 cap. 14. In tutelâ Fortunæ erat, quæ ibi religioſe colebatur. Quo pertinere non abſre videatur quod narrat Tit. Liv. lib. 6. cap. 9. *Animus Camilli rei majori, Antio imminebat . . . . . ſed quia niſi magno apparatu, tormentis, machiniſque, tam valida urbs capi non poterat; relicto ad exercitum collega, Romam eſt profectus, ut Senatum ad excidendum Antium hortaretur. Inter ſermonem ejus (credo rem Antiatem diuturniorem manere Diis coram fuiſſe) legati ab Nepete ac Sutrio auxilium adverſus Etruſcos petentes veniunt, brevem occaſionem eſſe ferendi auxilii memorantes. Eo vim Camilli ab Antio Fortuna avertit, &c.*

2. *Præſens vel imo tollere de gradu, &c.*] Potens & pirata derepente ac ſub to *ima ſummis mutare, inſignem attenuare, obſcura promere, apicem inde rapere non ſine ſtrepitu ac ſtridore acuto, atque illic ad arbitrium ponere*: ut eſt in Ode ſuperiore, quem locum cum iſto confer, ſtudioſe lector. Vide & Macrob lib 5. cap. 16. ubi ſic habet: *Fortunam Homerus neſcire maluit, & ſolit deo quam μοῖραν vocat omnia regenda committit; adeo ut hoc vocabulum τύχη in nulla parte Homerici voluminis nominetur. Contra Virgilius non ſolum novit & meminit, ſed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam & Philoſophi, qui eam nominant, nihil ſua vi poſſe, ſed decreti ſive providentiæ miniſtram eſſe voluerunt.*

5. *Te pauper ambit, &c.*] Nemo non tuam opem invocat; tuum ambit favorem agricola, nauta, mercator, miles, &c. Vide Pindar. Olymp. Od. 12. ubi, Σώτειρα Τύχα, τὶν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνῶνται θοαὶ νᾶες, ἐν χέρσῳ τε λαιψηροὶ πόλεμοι, κ' ἀγορᾶν βυλαφόροι. *O ſervatrix fortuna, a te in mari gubernantur celeres naves, in terra vero rapida bella, & conciones conſilium ferentes.*

7. *Bithyna.*] Metonym. pro qualibet alia navi. Sea quod Bithyni rei nauticæ peritiſſimi, ναυτικώτατοι, apud Euſtath. in Dionyſ. ſeu quod frequens erat negotiatio ad eam Aſiæ Minoris regionem Euxino mari circumfuſam, Propontidi vicinam, Thraciæ adverſam, &c. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carpathium* dictum ab Inſula Carpatho, Cretam inter & Rhodum, hodie *Scarpanto.*

Te

Te Dacus aſper, te profugi Scythæ,
Urbéſque genteſque, et Latium ferox,
Regúmque matres barbarorum, et
Purpurei metuunt tyranni.
Injurioſo ne pede proruas
Stantem columnam; neu populus frequens
Ad arma ceſſantes, ad arma
Concitet, Imperiúmque frangat.
Te ſemper anteit ſæva Neceſſitas,
Clavos trabales et cuneos manu
Geſtans ahena; nec ſeverus

Te ferox Dacus, te errantes Scythæ, civitates etiam & nationes; nec non Latium bellicoſum, & matres regum barbarorum, atque tyranni purpurati venerantur. Ne pede noxio ſubvertas columnam ſubſiſtentem; neve plebs aggregata ad arma quietos, ad arma provocet, ac Imperium labefaciat. Te nunquam non præcedit dura neceſſitas æneâ manu ferens clavos prægrandes, & cuneos:

ANNOTATIONES.

9. *Te Dacus aſper, &c.*] Te nationes omnes, O Fortuna, colunt. *Daci*, gens bellicoſa, ad Iſtrum ſen Danubium fluvium. Tranſylvania, Moldavia, Valachia hodie continentur.

Profugi Scythæ.] In plauſtris vagantes, nullam habentes ſedem fixam & ſtabilem. Juſtin. lib. 38. 7. illis: *Ne ſpes quidem præmii foret, ex hoſte vago, nec tantum pecuniæ, ſed etiam ſedis inope.* Infra lib. 3. Od. 24. 9.

Campeſtres melius Scythæ,
Quorum plauſtra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, &c.

10. *Latium ferox.*] Pellis inclytum, ac vel una Roma Gentium & Orbis domina ſuperbum. Virgil. Æneid. 5. v. 730.

. . . . *Gens dura atque aſpera cultu*
Debellanda tibi Latio eſt.——

11. *Regumque matres barbarorum, &c.*] Sic Ode 1. dixit, *Bella matribus deteſtata.* Metuunt nempe filiis matres nunquam non, deprecanturque mala quævis humanitus accidentia.

12. *Purpurei metuunt tyranni.*] Et bene quidem, memores hunc eſſe fortunæ ludum alta deturbare, humilia ſublevare. Et, quod ait Juvenalis Sat. 10. v. 112.

Ad generum Cereris ſine cæde ac vulnere pauci
Deſcendunt reges, & ſicca morte tyranni.

14. *Stantem Columnam.*] Ne ſubruas Imperium Romanum jam ſtabilitum, vel Imperatorem feliciter omnia moderantem. Neve facias ut ſeditiones populus movens quietas res perturbet, atque ita peſſum eant quæ videntur modo firma & ære perenniora.

17. *Te ſemper anteit ſæva neceſſitas.*] Quidam legunt *Serva neceſſitas*] quaſi Fortunæ famula. Sed apage. Sc enim & lib. 3. Od. 29, 49. *Fortuna ſævo læta negotio.* Et Od. 24. v. 6. ejuſdem libri, *Dira neceſſitas.* Ita Sophocles in Ajace, δεινὰ τύχη vocat. Et Laberius apud Macrob. lib 2 cap. 7. Neceſſitatem Fortunæ pariter adjungit, his verſiculis:

Neceſſitas, cujus curſus transverſi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quo me detruſit pene extremis ſenſibus?
. . . . . .
Fortuna immoderata in bono æque atque in malo,
. . . . . .
Nunc me quo dejicis? &c. . . .

Huc & facit quod Ariſtot. rerum cauſas enumerat haſce quatuor, Naturam, neceſſitatem, fortunam, mentem.

18. *Clavos trabales & cuneos manu Geſtans ahena, &c.*] Talem Antii referunt in Fortunæ templo fuiſſe picturam, qua exhiberentur varia illa inſtrumentorum genera, clavi, cunei, unci, plumbum liquidum, &c. ſeu cruciandis reis, ſeu rebus firmandis, ac ſtabiliter defigendis idoneis. *Clavos trabales*, hi ferrei ſunt, ingentes & validi, quibus trabes figuntur: unde proverb. *Trabali clavo figere*, pro, *firmiter ſtabilire*, Cic. 7. in Verrem, n. 32. Erasm. Chiliad. *Herculaneus nodus*, & noſter cit. lib. 3. Od. 24. *Clavos adamantinos* eodem ſenſu, *figi* a neceſſitate, ait. Item pili ſunt lignei præacuti, quibus olim & modo apud immanem Turcam homines tranſadacti perimuntur. Ammian. Marcell. lib. 16. *Trabalibus telis capita diſciſſa quorundam*, nimirum ut ait paulo ante, *cum ſiexis enſibus, feriendi non ſuppeterent inſtrumenta, ipſis barbaris tela eorum vitalibus immergebat.* Itaque trabalia illa tela ſtipites erant acuti per ſuffixi corporis caput eminentes.

Cuneos manu Geſtans ahenâ.] Stabilitatem ac firmitatem nota. *manus ahena*, item *cuneus* ferreus, quo ſolebant ſtringi compedes, manicæ & pedicæ. Duobus etiam cuneis ſimul adactis aliquid magis adſtringitur. Unde Plaut. Stich. Scen. 9. *Vel inter cuneos ferreos*, ſcilicet in arcto paratus ait accumbere ſe poſſe. Cuneis præterea res finduntur ac ſciuduntur: his etiam rei velut clavis affiguntur cruci. Sic apud Cicer. Tuſcul. 2. n. 23. Prometheus a Vulcano ſe affixum Caucaſo queritur.

adeſt etiam uncus, & liquefactum plumbum. Te reveretur ſpes, & fides infrequens, candido panno coperta: neque recuſat tibi adhærere, quandocunque mutato pallio ædes magnatum adverſa deſeris: plebi autem inſtabilis, & meretrix perfida contra fugit: amici quoque *falſi jugum ſimul portare nolentes abſcedunt*, poſt *exhauſta ad fæcem* uſque *dolia*. O fortuna, *incolumem præſta Cæſarem proficiſci meditantem adverſus ultimos terræ Britannos: ſerves etiam novum agmen adoleſcentium,*

Uncus abeſt, liquidúmque plumbum. [133]
Te ſpes, et albo rara Fides colit
Velata panno, nec comitem abnegat,
Utcunque mutatâ potentes
Veſte domos inimica linquis:
At vulgus infidum, et meretrix retro
Perjura cedit; diffugiunt, cadis
Cum fæce ſiccatis, amici
Ferre jugum pariter doloſi.
Serves iturum Cæſarem in ultimos [134]
Orbis Britannos, et juvenum recens

ANNOTATIONES.

Joviſque numen Mulcibri aſciwit manus.
Hos ille cuneos fabrica crudeli inſerens,
Perrupit artus: &c.

Clavi nimirum ad crucem ligneam, cunei ad lapideam: inquit. Theodor. Marcilius.

20. *Uncus.*] Seu quo rei trahebantur ad ſcalas Gemonias; ſeu quod annecti ac teneri firmiter aliquid ſolet.

Liquidumque plumbum.] Hoc eſt affuſo cruciatos aliquando reos; & ferreas manus, uncos, cuneos arctius alligari, tenaciuſque adhærere. notum eſt. Arnob. 6. contra Gentes: *Quid miſerius aut infelicius his eſſe poterit, quam ſi eos in baſibus ita unci retinent, & plumbeæ unctiones?*

21. *Te ſpes, &c.*] Hæc ſolent afflictos ſuſtentare, & ſolari adverſis preſſos. Hi enim ſperantes meliora, Fortunamque rotæ converſione benigniorem fore præſentes ærumnas æquiori ferunt animo.

Et albo rara fides colit Velata panno.] Licet enim rari ſint in adverſis amici, aliqui tamen reperiuntur interdum fideles uſquequaque. Sic *fides colit* Fortunam, *nec* adverſanti refragantique *ſe comitem negat*. Et ob hoc fortaſſe dicitur *albo velata panno*; id eſt, ſimplex, ſincera, non fallax: vel quod albo velabant panno caput, qui fidei ſacrificabant. Alii locum hunc interpretantur de candidatis, adepta dignitate parum curantibus ea perſolvere, quæ tum maxime promiſerant, cum magiſtratum ambirent. Quod mihi quidem longe petitum videtur. Tuum eſto judicium, lector ſagax & erudite. Virg. Æn. 1. v. 296.

Cana fides.

Quo tamen loco ſignificare videtur antiquam fidem.

22.] *Nec comitem abnegat, Utcunque mutata, &c.*] Id eſt, Non deſerit fides amicos, etiam cum ab eis recedit Fortuna, *mutata* cum veſtibus mente: quando miſeros reddit eos, qui beati erant; & facta jam *inimica linquit domos potentium*, & alio migrat.

25. *At vulgus infidum, & meretrix, &c.*] Veri quidem amici in adverſis perinde ac in ſecundis manent fidi, & juvare perſeverant. At hæc paucorum virtus eſt. Alii enim e multis & e vulgo, amicum fovent quamdiu felix eſt: reflante vero Fortuna protinus avolant: in primis autem meretrix datæ fidei immemor abſcedit: & quanquam utriuſque ſtatus, calamitoſi nimirum & fortunati, *jugum ferre pariter* ſpoſponderant, *doloſi* tandem apparent. Nam *diffugiunt ſiccatis cum fæce cadis*. ubi quæſtûs nulla ſpes amplius; atque ut eſt in Proverb. *Fervet olla, vivit amicitia*. Et Ovid. de Pont. 2. *Vulgus amicitias utilitate probat*. Eccleſiaſtici cap. 6. *Eſt amicus ſocius menſæ; & non permanebit in die neceſſitatis*.

29. *Serves iturum Cæſarem, &c.*] Antii fortaſſe tum diverſantem Antiati Fortunæ commendat, tumque, ut videtur, illic meditantem eam *in Britannos* expeditionem, de qua Dio lib. 53. *Ultimos orbis*. Virgil. Eclog. 1, 67.

Et penitus toto diviſos orbe Britannos.

Vide infra, lib. 3. Od. 4. v. 35.

30. *Et juvenum recens Examen, &c.*] Appoſite Marcilius obſervat duplicem hic ac diverſum Auguſti conſulatu belli apparatum notari: alterum in Britanniam (majorem nempe, five Angliam) ductu & auſpiciis ipſius Auguſti: alterum in Arabiam felicem ductu Ælii Galli: ex Dione cit lib. 53. Plin. l. 6. cap. 28. &c. Strab. lib. 2. & 16. &c. Senſus eſt: Conſcriptum in illa priori expeditione *juvenum examen*, ſeu *novum exercitum*, ob Romani famam nominis jam tum *Eois timendum partibus*, ac paulo poſt terrorem illaturum eſſe Parthis, Medis, Perſis; *Oceanoque Rubro*, Arabibus nimirum illi proximis. Nam *ipſa peninſula Arabia inter duo maria Rubrum Perſicumque procurrit*: ex Plin. modò cit. Ergo perperam alii interpretantur Oceanum Britanniæ majori vicinum occidentis Solis rubeſcentem radiis: accipe verò ſinum Arabicum, ſeu ipſum mare Rubrum, quod Græci Erythræum vocant,

Examen

Examen, Eois timendum
Partibus Oceanóque Rubro.
Eheu, cicatricum et ſceleris pudet,
Fratrúmque. Quid nos dura refugimus
Ætas? Quid intactum nefaſti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris? O utinam novâ
Incude diffingas retuſum in
Maſſagetas Arabáſque ferrum.

formidabile quidem *orientalibus regionibus, ac mari Erythræo. Heu pudet vulnerum criminiſque, & fratrum* a fratribus interfectorum. *Ecquid exhorruimus nos homines ſævi? quid impii dimiſimus non violatum? a quo manum cohibuerunt adoleſcentes ob reverentiam Numinum? Quæ non altaria polluerunt?* O Fortuna *bebetatos* male noſtros *enſes, utinam novâ incude fabrices contra Maſſagetas & Arabas*, bene.

ANNOTATIONES.

quoniam ἐρυθρὸς vel ἐρυθραῖος rubrum ſignificat, ſcilicet ob terram rubram, ſive miniatam aquæ ſubſtratam, vel ab imminentibus ejuſdem coloris montibus; unde Sole affulgente ſpecies rubra præbetur mari: Aliis ab Erythræo rege factum nomen placet. Euſtath. in Periegeſ. Dionyſ.

33. *Eheu, cicatricum & ſceleris pudet.*] Inhoneſta quippe ſunt vulnera in bellis civilibus accepta: & quicquid adverſus cives perpetratur; flagitioſum eſt ac pudendum. *Pudet* igitur & *fratrum*, in contrariis ut fit, militantium partibus, atque ita ſæpius a conſanguineis trucidatorum.

34. *Quid nos dura refugimus Ætas? &c.*] Nos hac ætate ferrea odiiſque pluſquam civilibus infeſta viventes, armaque in propinquorum corpora immaniter exacuentes, quid mali ac ſceleſti patrare detrectavimus! quid infandi non attentavimus?

35. *Nefaſti.*] Execrandi, conſcelerati, nefarii. Cic. 2. de Legib. n. 21. *Quæque augur injuſta, nefaſta, vitioſa, dira defixerit, irrita, infeſtaque ſunto.*

36. *Unde manus juventus Metu Deorum continuit? &c.*] Legunt alii *manum*. Quos religio cohibuit ab audendo ſcelere, a violandis ſacris, a templis atque aris violandis, impieque diruendis?

37. *O utinam nova Incude diffingas retuſam, &c.*] Quidam legunt *diſtringas, & recuſum*. Senſus eſt: O Fortuna, finge de novo & fabrica nobis gladios, glorioſe quidem in hoſtes Imperii Romani ſtringendos: nam illi prius a nobis male *retuſi* ſunt adverſus fratres, cives, propinquos: civiles diſcordias extingue ſemper funeſtas, ut externa duntaxat bella deinceps moliamur, ſignaque Romana cum decore & gloria inferamus in Scythiæ populos, (ubi nunc pars Auſtralis Tartariæ:) Paludem Mœoticam incolentes, *Maſſagetes* quaſi *graves Getas* appellatos: *maſſa* enim Scythica lingua, grave ſignificat, ex Iſidoro Origin. 9. Priſcianus in Perieg. 718.

. . . . *Maſſagetæ* ———
Hoſpitibus ſævi cunctis, belloque feroces.

Item in Arabes gazis ac divitiis famoſos. Arabia inter præcipuas Aſiæ partes cenſetur. Terminos habet a Septentrione Syriam, & fluvium Euphratem; ab Oriente ſinum Perſicum, ab Occidente ſinum Arabicum, a Meridie mare Arabicum, ſive partem Indici Oceani. Porro ad rem præſentem facit quod habet Strabo l. 7. *Eo tempore*, inquit, *Byrebiſtas Getarum tenebat Imperium, adverſus quem Cæſar inſtruxit exercitum.* Et quod Ammian. Marcell. *Arabiam* vocat *Getarum deſertum.*

ODE XXXVI.

Fauſtum ex Hiſpania reditum Numidæ gratulatur.

ET thure, et fidibus juvat
Placare, et vituli ſanguine debito

Et thure, & Lyricis carminibus, *& debito cruore vituli expedit litare Numinibus*

ANNOTATIONES.

Metum idem quod ſupra Ode 3.

Ad Plotium, vel, ut aliis placet, Pomponium inſcribitur Ode hæc. *Numida* vero cognominari videtur ab illa regione Africæ Libyæ interiori & Mauritaniæ finitima, in qua militaverat.

1. *Et thure, & fidibus juvat, &c.*] Æquum Cuſtodes

servatoribus Numidæ; qui jam incolumis ab extrema rediens Hispania, dilectis sociis oscula plurima, at nemini plura quam suavi Lamiæ partitur, recordatus adolescentiæ non alio ductore tramissæ, & mutatæ paritur togæ. Ne lætæ diei signum desit Cretense; neve prolato eado parcatur; neque sit pedum cessatio ad ritum Saliorum:

Custodes Numidæ Deos;
Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ [136]
Caris multa sodalibus,
Nulli plura tamen dividit oscula,
Quam dulci Lamiæ; memor
Actæ non alio rege puer'tiæ,
Mutatæque simul togæ.
Cressâ ne careat pulchra dies notâ:
Neu promptæ modus amphoræ, [137]
Neu morem in Saliûm sit requies pedum:

ANNOTATIONES.

est sacrum Diis facere, achivis, ex more veteri, thure, & musica, vitulumque mactare Diis ex voto pro felici reditu facto ab amico nostro Numida.

3. *Custodes.*] Castorem & Pollucem navigationis, vel Mercurium peregrinationis præsides. Unde hic sub nomine deûm collocatur, teste Hesychio.

4. *Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ.*] Qui salvus rediit a bello Cantabrico. In ea Hispaniæ regione, Oceano Septentrionali proxima, ab Augusti ducibus gestum est non semel, nec valde feliciter bellum. Quo magis mirum, inde sospitem Numidam rediisse *Hesperia ab ultima*. Quod addit, *ultima*, Hispaniam clare designat: alias enim Italia quoque Hesperia dicitur; ut supra notavi ad Od. 28 v. 26. Vide ibi annot. Strabo lib 1. Hispani ad occidentem vergunt maxime, μάλιστα ἐσπέριοι, inquit,

6. *Dividit oscula.*] Quotidiana quidem obviis familiaribus dabantur: at præcipue vel proficiscentibus, vel e peregrinatione redeuntibus. Cic. Ep. Fam. 16, 27. ita scribit Tironi suo: *Oculos tuos, etiamsi te venientem in medio foro videro, diffugiabor.* Sueton Tiber. cap. 10. *Paucos in digressu osculatus.* Et cap. 34. *Quotidiana oscula prohibuit dicto.* Neron cap. 37. *Certe neque adveniens, neque proficiscens, quemquam osculo impertivit, ac ne salutatione quidem.* Sic & sacræ literæ: *Salutate invicem in osculo sancto.* D. Paul. Rom. cap. 16. v. 7. 1 ad Cor. cap. 16. D. Petr. 1 Epist. cap. 5. v. 14.

7. *Lamiæ.*] De Ælio Lamia supra, Od. 26.

Memor actæ non alio rege puer'tiæ, &c. Magnam animorum conjunctionem parere hæc solent. Lamia & Numida eodem Pædagogo seu rectore usi, puritiam simul exegerant; prætextam quoque deponentes pariter circa annum 17. togam virilem una sumpserant, tum ex more, *tandem custode remoto*; ut ait noster ad Pisones Epist. Sunt qui *puer'tiæ regem* interpretantur patronum potentem: sed quid hoc ad pueros? Alii creatum forte regem inter pueros colludentes in βασιλίνδᾳ, de qua Plato in Theæteto, Jul. Pollux lib. 9. cap. de convivalibus ludis, & nos postea Epist. 1, 1, 59. ubi,

. . . At pueri ludentes, rex eris, aiunt, &c.

Melius certe alii intelligunt magistrum, sive inspectorem & curatorem, qui duobus aut pluribus pueris nobilibus instituendis præficiebatur: παιδάναξ, quasi παίδων ἄναξ.

Puer'tiæ.] Syncope. Sic *lamnæ* pro *laminæ*. Sic *progrite* pro *porrigite*: Virgil. Æneid. 8. v. 274 *surpite* pro *surripite*: infra lib. 2. Sat. 3. & lib. 4. Od. 13. *Porgam* pro *porrigam*, teste Festo; & Sil. lib. 9.

10. *Cressa ne careat, &c.*] Dies ista qua redditus mihi es, notetur læto signo, vel creta, albo nempe lapillo, seu Cretensi; ex more apud Thracas instituto lætos dies ac felices candido notandi calculo. Plin. lib. 7. cap. 40. Hinc legendum quidam putârunt *Thressa*; sed male, ut notavi ad Pers. Sat. 2. v. 1. Nec enim de consuetudine Thracum hic agitur, sed de Cretensi nota felicitatis indice, candida nimirum. Sic postea Sat. 2, 3, v. 346.

. . . . Creta an carbone notandi?

Et Pers. Sat. 5. v. 108.

Illa priùs cretâ, mox hæc carbone notâsti?

11. *Neu promptæ modus amphoræ.*] Ad plenæ significationem lætitiæ, large bibendum ait; simul & veterum tangit morem, quo amicos vel proficiscentes, vel e peregrinatione revertentes convivio excipiebant. Quæ quidem epulæ dicebantur viaticæ, & adventitiæ.

12. *Neu morem in Salium sit requies pedum.*] Nec omittantur tripudia & saltationes iis similes, quas exercent Salii Martis sacerdotes a Numa Pompilio instituti, numero duodecim, e Patricio genere: a Tullo deinde Hostilio duplicati. Hi æneâ galeâ, baltheo, ac thorace armati, per urbem incedebant, gradu composito, atque ad tibiæ modulos subsilientes: unde nomen. Sacra illa cœnis quoque sumptuosis, cantibus, & symphoniis opipare celebrabant. Vide plura apud

Neu

Neu multi Damalis meri
Baſſum Threïciâ vincat amyſtide;
Neu deſint epulis roſæ,
Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalin putres [138]
Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
Laſcivis hederis ambitioſior,

Neve Damalis plurimi vini
bibax *certet cum Baſſo poculis Thracibus: neve convivium roſis careat, nec apio conſtanti, nec fugaci lilio. In Damalin cuncti defigent aſpectus laſcivos: at Damalis ab novo non aſtrahetur amatore, hederis b.rentibus tenatior.*

ANNOTATIONES.

Liv. lib. 1. cap. 20. Jul. Poll. lib. 4. cap. 14. maxime vero Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26. &c. Dionyſ. Halicarn. lib. 2. ſic habet: *Hi autem Salii omnes ſaltatores ſunt, & laudatores armatorum Deorum, &c.* Varro 4. de Ling. Lat. ſic habet: *Salii a ſaltando, quod facere in comitio quotannis in ſacris ſolent & debent.*

13. *Neu multi Damalis meri Baſſum, &c.*] Ad convivium amica Numidæ Damalis invitata cum novo ſic amatore conſuefcat, ut relicta veteris amici familiaritate, Baſſi videlicet, non amplius cum eo certet bibacitate vinoſa mulier.

Multi meri.] Tull. Fam. 9. 26. *Non multi cibi hoſpitem accipies, ſed multi joci.* Alii ſic interpretantur: Baſſus & Damalis certent poculis, nec in pergræcatione huic ille cedat.

14. *Baſſum.*] Is fortaſſe eſt Iambicus ille Poeta ad quem eſt Propertii Eleg. 4. lib. 1. & Eleg. 10. lib. 4. Triſt. Ovidii. Ubi male, *Battus* legitur; Baſſius enim vocatur apud antiquiores vitæ Ovidii ſcriptores. Teſtis Scaliger.

Threïcia amyſtide.] Vel poculo valde capaci, vel bibendi genere apud Thracas & Scythas uſitato ἀμυστὶ, ſine reſpiratione, ἄμυσι, hiante & patenti ore & rictu: unde ἀμυστίζειν dicitur is qui ſic vinum ingurgitat, largo hauſtu, ductim, confertim & confertim; non autem ſorbillando, vel lento ductu. Vide Plutarch. Sympoſ. Cœl lib. 4. cap. 26. & lib. 15. cap. 6. Turneb. lib. 11. cap. 27.

15. *Neu deſint epulis roſæ.*] Ad corollas nempe texendas ex epulantium more veterum tum ad delicias, tum ebrietatis coercendæ cauſa, ut notavi jam alibi, & mox dicam Ode 38.

16. *Neu vivax apium.*] Diu virens, quodque μένειν, propterea dicitur, ac inter coronarios flores cenſetur apud Athen. lib. 15. Vide lib. 2. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.] Brevi durans.

17. *Omnes in Damalin putres Deponent oculos.*] Omnes in Damalin oculos amore languentes defigent, condent, ac veluti ſepelient. At illa contemptis amatoribus cæteris quidem omnibus, uni ſe addicet Numidæ.

Putres.] Laſcivos, libidine fractos. Perſ. Sat. 5. v. 57.

. . . . . *Hunc alea decoquit: ille*
In venerem eſt putris.——

Deponent.] Timentium & languentium oculi dejecti ac depoſiti: contra ſecurorum elati & recti. Propert. lib. 1. Eleg. 1. v. 3.

Tum mihi conſtantis dejecit lumina faſtus,
Et caput impoſitis preſſit Amor pedibus.

18. *Nec Damalis novo Divelletur, &.*] Damalis in amore conſtans & fida non recedet ab unius Numidæ complexu, ei tenacius adhærens, quam hedera muro vel arbori.

ODE

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad lætandum, extincta Cleopatra.

Jam compotandum eſt, O ſocii; jam plantâ levi terra percutienda eſt: jam tempus adeſt epulis Saliaribus decorare Numinum lectos. Non licebat antea Cæcubum vinum *proferre è cellis vetuſtis, dum Capitolio everſionem, & exitium Imperio* Romano *moliebatur Regina in ſaniens cum turma fœda homi-*

NUnc eſt bibendum, nunc pede libero
Pulſanda tellus; nunc Saliaribus [139]
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, ſodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum 5
Cellis avitis; dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus et Imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 9.

1. *Nunc eſt bibendum, &c.*] Poſt inſignem illam ad Actium Auguſti victoriam, ſuperatumque Antonium cum ſua Cleopatra, quæ Romanis dominari ſtulte appetebat; libere jam tripudiandum, hilariter epulandum eſt. De his Flor. lib. 4. cap. 11. Liv. lib. 132. & 133. Plutarch. in vito Antonii, Sueton. Oroſ. &c. Scilicet Imperio Romano Triumviris partito, Auguſti ſorori Octaviæ, quam duxerat uxorem, repudio remiſſo, Cleopatræ ſe amoribus immerſit Antonius. Hinc iratus Cæſar bellum ei molitus, in Epirum copias tranſportavit, navalique prælio ad Actium Epiri promontorium commiſſo, Antonium & Cleopatram tam glorioſe vicit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimam rerum ac ipſius vitæ deſperationem adegerit. Ob res tam præclare geſtas, ſupplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum inſtitutas, indictaque lectiſternia, gratulatur Auguſto Romaniſque Horatius hac Ode, ut & Epod. 9. Vide ibi.

2. *Nunc Saliaribus Ornare pulvinar Deorum, &c.*] *Tempus erat:* vel enallage; pro, *tempus eſt*: vel, deſtinatum ſatis hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, noſtramque lætitiam exhibendam, tum lectos ac pulvinos in templis Numinibus ſternendo, tum opiparas celebrando cœnas & epulas, quales Saliis conſuetæ & ſolennes, ut locum dederint proverbio, *Saliares cœnæ*, id eſt, ſumptuoſæ. Vide ſupra Annot. Od. 36. ad vocem *Salium*, Turneb. lib. 7. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Tit. Liv. paſſim de lectiſterniis, quorum ſuperſtitionem inſectatur Arnob. lib. 7. contra gentes, his verbis: *Lectiſternium Cereris erit Idibus proximis. Habent enim Dii lectos, atque ut ſtratis poſſent mollioribus incubare, pluvinorum tollitur atque excitatur impreſſio.*

5. *Antehac nefas depromere, &c.*] Laborante civilibus diſcordiis antea Republica, & femina jugum Romanis intentante, lætari non licebat, nec e cellis promere vina generoſa, quale Cæcubum e Campaniæ fertilibus agris, prope Fundos & Amyclas urbes. Martial. lib. 13. Epig. 115.

Cæcuba Fundanis generoſa coquuntur Amyclis.

6. *Dum Capitolio Regina, &c.*] Dum Romano Imperio cladem moliretur Cleopatra Ægypti Regina, furioſâ ambitione acta, ſolitis cubicularis ſtipata, eunuchis nimirum, omnia ſibi ſpondens, atque ob aſpirantem fortunam animo impotenter elata.

7. *Regina dementes ruinas Funus & Imperio parabat, &c.*] Recte obſervant docti interpretes, mentionem hic Antonii fieri nullam, ſed Cleopatræ duntaxat; tum quod e civili bello nulla triumphi manet gloria; tum quia vulgo dicebatur mulier Ægyptia Romanum affectare Imperium. Flor. lib. 4. cap. 11. ita ſcribit: *Furor Antonii, quatenus ambitu non interiret, luxu & libidine extinctus eſt. Quippe poſt Parthos, cum exoſus arma in otia ageret, captus amore Cleopatræ, quaſi bene geſtis rebus, in regio ſe ſinu reficiebat. Hæc mulier Ægyptia, ab ebrio Imperatore, pretium libidinum Romanum Imperium petit; et promiſit Antonius: quaſi facilior eſſet Parthis Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacite: ſed patriæ, nominis, togæ, faſcium oblitus, totus in monſtrum illud ut mens, ita animo quoque, & cultu deſciverat, &c.*

9. *Contaminato.*] Ex Donato, *contaminare* eſt, rem rei ſic miſcere, ut corrumpatur utraque, neutra permaneat: quod quidem ſpadonibus competit. Nam ex Greg. Nazien. in Epitaph. Baſilii magni, inter mulieres viri eſſe videntur, inter viros autem ſunt mulieres, ad obſcœna vero quælibet paratiſſimi. Hinc ſequitur, *Cum grege turpium morbo.* Quidam legunt *congrege.* Porro *contaminati, turpeſque morbo*, ſeu ob emaſculationem, ſeu ob cinædicam fœditatem. Juvenal. Sat. 2, 50.

Hiſpo ſubit juvenes, & morbo pallet utroque.

Morbo

Morbo virorum; quidlibet impotens
Sperare, fortunâque dulci
Ebria. Sed minuit furorem
Vix una ſoſpes navis ab ignibus:
Mentémque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæſar ab Italiâ volantem
Remis adurgens (accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis navalis
Æmoniæ) daret ut catenis
Fatale monſtrum; quæ generoſiùs
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit enſem, nec latentes
Claſſe citâ reparavit oras.

[140] [11] [15] [20] [141]

num lue inquinatorum, nihil non ſibi temere promittens, fortunæ favente dementata. Verum factum ejus imminuit unica navicula vix ab incendio ſalva: & animum Mareotico furentem ad veros metus compulit Auguſtus, quando fugientem ab Italia perſecutus eſt remigatione, (tanquam accipiter teneras columbas, aut leporem velox inſecutor per agros Æmoniæ nivoſæ) ut in vincula conjiceret funeſtum portentum. Illa verò ſtrenuè mori volens, haud gladium exhorruit more fœmineo, nec reconditas celeri navigio terras requiſivit.

ANNOTATIONES.

10. *Quidlibet impotens ſperare.*] Sunt qui interpretentur, valde potens: ſed alii melius; impar & impotens ambitionem frænare, quidlibet temere ſperabat. Sic enim qui ſe continere ab illicitis nequit, ſui dicitur non compos, & animi impotens; quoniam affectus, motus, cupiditates non valet coercere, imo ab iis victus, huc illuc ut ſervus trahitur.

12. *Sed minuit furorem Vix una, &c.*] Bene ſcripſit quidam: *Fortuna vitrea eſt: cum ſplendet, frangitur.* Itaque ſpes inſanas, ſuperbos faſtus, & arrogantes animos tandem Cleopatra fregit, quando e claſſe tam numeroſa, vix ab incendio Romanorum navim unam eripuit, qua fugeret. Subtiliter hic a nonnullis intelligitur Auguſtus, qui fuerit unus ſoſpes ab impuris illis Cleopatræ ardoribus, quibus deflagrârant Julius quidem Cæſar primum, ac ſubinde Antonius. Flor. *Prima dux fugæ Regina, cum aurea puppe, veloque purpureo, ſe in altum dedit. Mox ſecutus Antonius: ſed inſtare veſtigiis Cæſar. . . . . prope manu tenebantur. Prior ferrum occupavit Antonius. Regina ad pedes Cæſaris provoluta tentavit oculos ducis, fruſtra. Nam pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit.*

14. *Lymphatam Mareotico Redegit, &c.*] Vel exquiſito vino ex illa Ægypti regione, Mareotidi palludi vicina, apud Alexandriam; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, &c. & meminit Virgilius Georgic. 2, 91.

Sunt Thaſiæ vites, ſunt & Mareotides albæ.

Eo nempe, cum ſuo Antonio, frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel regni *Mareotici*, id eſt, Ægyptii opibus nimium confiſa, indeque velut cæco animi impetu abrepta ad quandam inſaniam, cum jam ſibi arrogat aliena, de propriis laboravit, ſibique timuit, ne hoſtium præda fieret; quod revera contigit.

16. *Ab Italia volantem Remis adurgent, &c.*] addente alas timore fugiebat celeriter Cleopatra: ſed inſtitit Auguſtus (teſte Floro cit.) navibus Liburnis, quæ velociſſimæ ſunt, ut poſtea dicetur: hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italia.*] Porro illo abhorrebat, eo tamen abduci ad hoſtilis triumphi pompam ſuo dedecore exornandam.

20. *Æmoniæ.*] Vel Thraciæ: ſic dictæ ab Æmo, ſeu Æmone nivoſo monte, vel portius, Theſſaliæ regionis Macedonibus proximæ ab Æmone Deucalionis filio nuncupatæ.

Daret ut catenis Fatale monſtrum.] Ut captivam aveheret Cleopatram Reipublicæ Romanæ fatalem & exitioſam; vel ſuæ gloræ ac triumpho fatis reſervatam. Addunt alii, theſauris ejus potiundi ſpem inſequendi cauſam fuiſſe.

21. *Quæ generoſius Perire quærens, &c.*] Haud muliebrem animum, ſed virilem potius gerens in corpore muliebri, nequaquam more feminarum enſis aciem expavit. Nimirum cum Auguſtus Alexandriam, obſeſſoſque ibi Antonium & Cleopatram redegiſſet in ſuam poteſtatem; ſe quidem interemit Antonius: arripuit & Cleopatra gladium, quo ſibi mortem inferret: ſed prohibita eſt a Proculeio, intra ſepulchrorum clauſtra, miſſo a Cæſare, qui vivam ſervare ad ſui triumphi decus exoptabat. Plutarch. in vita Antonii. Tit. Liv. lib. 133. cit.

23. *Nec latentes Claſſe cita reparavit oras.*] Nec in remotas Ægypti regiones clam aufugit, aut uſquam latere voluit, ſed Alexandriam recto curſu contendit.

Latentes.] Cic. Agrar. 2. n. 43. *Quid Alexandria, cunctaque Ægyptus? ut occulte latet, ut recondita eſt?* Suum tamen poſtea damnavit errorem: intellexitque ſatius fuiſſe cedere tempori, & in tutum aliquem locum ſe recipere,

Auſa

Sed *fronte lætâ desperatum etiam regnum adire non verita est: & constans sævas aspides attrectavit, ut nigrum virus corpore Lauriret; morte constitutâ audacior. Nempe femina haud ignobilis ad magnificum Augusti triumphum Liburnis ferocibus* velut *privata deveki abhorrebat.*

Ausa et jacentem visere regiam
Vultu sereno fortis, et asperas
Tractare serpentes, ut atrum [142]
Corpore combiberet venenum;
Deliberatâ morte ferocior;
Sævis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

ANNOTATIONES.

dum bellum repararet: conspirante præsertim in ejus auxilium tota Ægypto. Vide Virgil. Æn. 8. v. 707. & seq. & Servium in eum locum. Vide & Plutarch. Dionemque, tentatam ab ea fugam per finum Arabicum, contra narrantes.

25. *Ausa & jacentem visere regiam, &c.*] Desperatum licet regnum ingressa nihil de superbia remisit: *vultu sereno* regiam adit, ibique in omni luxu versatur: teste Plutarcho.

26. *Fortis & asperas Tractare serpentes.*] Cum in victoris potestate esset, morique constituisset, secretum mortis genus tentavit. Flor. 4, 11, 10. *Cleopatra*, inquit, *non jam de vita, quæ offerebatur, sed de parte regni laborabat. Quod ubi desperavit a Principe, servarique se triumpho vidit, incautiorem nacta custodiam, in Mausoleum se (sepulchra regum sic vocant) recepit: ubi maximos, ut solebat, induta cultus, in differto odoribus solio, juxta se suum collocavit Antonium: admotisque ad venas serpentibus, sic morte quasi somno soluta.* Similiter Plutarchus refert; omnium genera venenorum in damnatis expertam: anxiam autem fuisse, quod quæ cito extinguerent, crearent dolorem: quæ vero sine dolore essent, celeritate carerent: tandem vero deprehendisse aspidis morsum & cito & sine dolore enecare, gravato ex somno capite, & leni sudore per vultum diffuso. Cæterum nemini compertum est, quo mortis genere Cleopatra obierit: puncturas tantum in brachio constat exiguas apparuisse. Hinc Augustus ejus simulachrum in triumpho duxit, admorso aspidibus brachio. De quo Propert. lib. 3, 11, 53.

Brachia spectavi sacris admorsa colubris,
Et trahere occultum membra soporis iter.

29. *Deliberata morte ferocior.*] Eo ferocior, quod mori quoquo modo statuerat. Adverte pluribus extolli Cleopatræ generositatem supra muliebrem sexum: ut hinc victori accedat & crescat gloria. Alias enim habere locum potuisset, quod scribit Virgil. Æneid. 4, 93.

Egregiam vero laudem . . . .
. . . Si femina victa est.

33. *Sævis Liburnis.*] Non parum juverant Augustum in reportandi navali victoria Liburni Illyrici populi, Liburnæque naves celeritate insignes. Ex quo patet non cymbas quasdam aut naviculas bello ineptas fuisse, ut putârunt quidam: Suidas certe rostratas & constratas extitisse tradit, alia tamen quam triremes forma. Vide Veget. lib. 4. de re Milit Appian. lib. 4. &c.

Sævis.] Si quidem Romam deportâssent vivam ad hostis triumphum.

Scilicet invidens Privata deduci superbo Non humilis mulier triumpho.] Dio cit. lib. 51. ita scribit: *Tantas inter calamitates regni memoriam retinebat, ut mallet nomine & ornamentis ejus retentis mori, quam privata vita frui.* Nihil itaque magis Cleopatra formidabat, quam triumphari, invidens Augusto illum quem tantopere anhelabat, honorem, victam & vinctam scilicet Reginam per Urbem Italiamque circumducendi in suo triumpho. Hinc aiunt, cum capta ab Augusto clementius de industria tractaretur, qua vero mente & consilio satis intelligeret, dicere solitam; *Non triumphabor.*

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere se in conviviis apparatu.

PErsicos odi, puer, apparatus ; [143]
Displicent nexæ philyrâ coronæ :
Mitte sectari, rosa quò locorum [144]

O Famule, aversor Persarum sumptus. Non placent corollæ philyra colligatæ : Omitte perscrutari quibus in regionibus durent rosæ

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

1. *Persicos odi, puer, apparatus.*] Persarum luxus passim famosus ex Herodoto, Xenophonte, Plinio, Athenæo. Illi nempe vasa pretiosa in conviviis, lectos etiam discubitorios aureos & gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. 9. unguenta & odores amabant. Testis Plin. lib. 13. cap. 1. epsonia exquisita, tibicines, ministros succinctos adhibebant. Ex Plutarch. novæ alicujus voluptatis inventoribus præmia dabant. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 2. &c. *Persæ & Medi omnium hominum maxime voluptatem ac delicias colere :* & paulo post ; *Omnium primi luxu celebres fuisse Persæ* referuntur ab Athen. lib. 12. cap. 1. & lib. 4. cap. 10. ex Theophrasto ; *Persarum reges luxu effeminati ingentem pecuniæ summam per praconem iis pollicentur, qui novum voluptatis genus excogitarint.* Item ex Heraclide Cumano, *qui cœnanti regi Persarum ministrant, lati omnes, pulchris induti vestibus assistunt, ac diei parte dimidia circa cœnæ apparatum occupantur.* Denique ex Xenophonte in Agesilao, sub finem ; *Apud Persas sunt qui totum orbem circumeant quæritantes quid regi sit potu gratissimum ; alii solerter inquirunt quid libenter edat ; ubi & quomodo suaviter dormiat. Neque est facile dictu, quam anxie talia procurent.*

2. *Displicent nexæ philyra coronæ.*] Coronatos epulari veteres assuetos constat : sed & luxum in texendis arte & labore corollis istis fuisse non minus certum est. Ait vero Horatius odisse se sumptuosas ac operosas has etiam coronas, quæ vel texerentur e floribus ac foliis inventu difficilibus ; vel necterentur magno labore & apparatu.

Philyra.] Tenui membrana, quæ corticem inter & lignum tiliæ arboris succrescit. Hac utebantur tum ad nectendos flores, tum ad lemniscos appendendos. Plin. lib. 16. cap. 14. *Inter corticem & lignum tenues tunicæ, multiplici membrana, e quibus vincula tiliæ vocantur : tenuissimæ earum philyræ, coronarum lemniscis celebres, antiquorum honore,* & lib. 21. cap. 3. *Crassus dives primus argento auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesserunt & lemnisci, quos adjici ipsarum coronarum honos erat ... Claudius Pulcher bracteas etiam Philyræ dedit.* Angel. Politian. Miscel. cap. 72. ita scribit : *Philyræ usus percelebris olim in texendis coronis : e Philyris etiam fiebant lemnisci, id est fasciolæ e coronis pendulæ.*

Coronæ.] Hæ fiebant e frondibus ac floribus hederæ, rosæ, violæ, lauri, lilii, narcissi, myrti, &c. hisque discuti ebrietatem, & capitis dolores credebant, seu constringendo, seu refrigerando. Plutarch. Sympos. lib. 3. quæst. 1. An inter potandum, coronis floreis, ac sertis utendum sit, multis disputat : ait vero *Hedera crapulam restingui ..... amethysto herba sicut & gemma vinolentiam retundi .... vinum si quando caput tentaverit, florum auram auxiliari, & munire adversus crapulam ; eo quod flores calidi leniter spiramenta laxantes spiraculum vino præstant : frigidi vero modice stringendo repellunt inhibentque evaporationes : ceu viola, & corona ex rosis, &c.* Et ex his aliisque ibidem compluribus concludit, coronis floreis inter pocula usos propterea veteres. Athen. lib. 3. cap. 21. jubet ex Archestrato, *Perpetuo coronis inter cœnam caput omnifariis redimiri.* lib. vero 15. cap. 5. ex Aristotele & Aristone, affirmat : *Antiquos ob capitis gravitatem & dolorem a vini potu vinculum temporibus adhibuisse, quod eam ligaturam prodesse crederent : posteros autem, ornatus & oblectamenti gratia, coronas in compotationibus excogitasse.* Et paulo post, ait : *Capitis dolori florum fasciculos ac serta mederi suo compressu & vinculo.* Plin. lib. 21. cap. 3. jam cit. sic habet : *Apud Græces de coronis scripsere Mnesitheus & Callimachus Medici, quæ nocerent capiti : quoniam & in hoc est aliqua valetudinis portio ; in potu atque hilaritate præcipue, odorum vi surrepente fallaciter,* &c. ubi etiam refert Cleopatram per illitas veneno coronas Antonio insidiatam. Ex illis vero quæ ante dicta sunt, Ovidius ita canit, Fast. 5, 337.

Ebrius incinctis philyrâ conviva capillis
Saltat, & imprudens vertitur arte meri.

3. *Mitte sectari, rosa quo,* &c.] Ne labores ad investigandas rosas extra tempus : texendasve eraris floribus coronas. Athen. cit. in con-

ſeretinæ. In primis ſtudeo, ne quidquam laborioſe adhibeas ad myrtum ſolam. Neque erit tibi famulo myrtus indecora, nec mihi ſubier denſam vitem perpotanti.

Sera moretur.
Simplici myrto nihil allabores 5
Sedulus curo : neque te miniſtrum [145]
Dedecet myrtus, neque me ſub arctâ
Vite bibentem.

ANNOTATIONES.

viviis roſeas coronas commendat. At eas, cum natura negat, luxurioſe ſectantes ita corripit Seneca Epiſt. 122. An vivunt contra naturam, qui hyeme concupiſcunt roſam ? Et qui aquarum fomento calentium, & calorum apta mutatione (vel potius *imitatione*, id eſt, imitando calorem æſtivum, qui a natura eſt, ex Lipſio ib.d.) bruma lilium florem vernum exprimunt ?

5. *Simplici myrto nihil allabores, &c.*] Nihil volo præter myrtum, itaque ne quid ultra quærere ad convivii hilaritatem ſatagas. Intelligit autem vel myrti ramum, quem olim convivæ alter alteri porrigebant, ſuam quiſque edendo cantilenam : ex Plutarcho, in Sympoſ. & Victorio lib. 16. cap. 2. ubi ſic ſcribit : *Qui in conviviis olim carmina cantabant, myrtum laurumve manu tenebant : laurum, qui verſus Homericos recitarent ; myrtum, qui Æſchyli, Simonidis, Steſichori.* Vel implexam ſimpliciter e myrti ſurculo coronam. Athen. cit. lib. 15. cap. 5. *Jam de voluptatibus illecti homines, præter eam vim qua ebrietatis incommodis medetur corona e floribus, oculorum quoque & narium delectationem expetiverunt : ac tum maxime coronam myrteam, quæ aſtringit, & vini arcet exhalationes ; tum etiam e roſis, quæ gravitatem capitis ſedat, & æſtuantes potione refrigerat, uſurpavant.* Et cap. 6. *Heroſtratus myrtea exta ſplendentes conſecravit in æde Veneris, ejuſque dicata imagine, ſpectatiſſimos civium ad epulum vocavit : deinde rorum, eorumque ſingulos corona donavit myrtea, quam Naucratiten appellarunt.* Additque, nihil aliud eſſe coronam illam ab Anacreonte geſtatam, præter myrteam adjectis roſis ; verumque ſe arbitrari, quod prodidit Philænices ; e myrto coronam meri vapores prohibere ; e roſis autem, refrigerando vim habere leniendi capitis dolores.

6. *Neque te miniſtrum Dedecit myrtus.*] Tu quoque ſatis decorus & ornatus mihi videbere ſimplici myrto, cum mihi potanti miniſtrabis. Perſæ contra, more ſuo luxurioſi, pueros ſeu miniſtros in conviviis optabant ſuccinctos & leminiſcatis coronis exornatos. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21. ait pariter ; *Feſtis diebus coronatos cum lemniſcis veteres epulari conſuevisſe ; fercula quoque lautiora a coronatis item miniſtris afferri ſolita cum cantu & tibicine.* Athenæus autem lib. 15. cap. 10. ex Philoxeno ſic refert : *Aqua lavandis manibus allata eſt : molluſculus puellus argenteo gutto, quem tenebat, affudit ; deinde coronas advexit tenues e puris myrti ramis, magno labore contextas.*

7. *Neque me ſub arctæ Vite bibentem.*] Mihi pariter ſufficiet myrtus ſimplex confidenti quidem, & hilariter bibenti, non ut Perſæ ſub lacunari ſplendido, ſed ſub vitis umbraculo, ſub humili & arcta vite, id eſt, ſub palmitibus & pampinis pergula intextis & ſuffultis : *Sous la treille*, Angl. Under an Arbour made of a Vine.

Q. HORATII FLACCI

Carminum, ſeu Odarum,

LIBER SECUNDUS.

ODE I.

C. Aſinium Pollionem monet ne bella civilia deſcribere intermittat: tum laudat ejus ſcripta.

MOTUM ex Metello conſule civicum, [146]
Bellique cauſas, et vitia, et modos,

Bella civilia a Metelli conſulatu, & diſcordiarum origines, criminaque, & rationes, &

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Metello conſule.*] Plures hujus nominis cum fuerint Conſules, ambigitur ſane, de quo potiſſimum loquatur Horatius. Verum ex adjunctis tamen intelligendus maxime videtur Q. Metellus Celer, qui conſulatum geſſit cum L. Afranio, anno ab Urbe condita 690. vel, ut aliis placet, 693. Sub his enim bellum exorſit Cæſarem inter & Pompeium, ut fuſe narrat Florus lib. 4. cap. 2. Res itaque per annos circiter viginti, civilibus diſſidiis geſtas, hoc eſt, ab eo, quod notavi, tempore, ad ſuum uſque conſulatum Pollio perſequebatur. Sed Pollionis hiſtoriam altius repetitam volunt alii, nempe a conſulatu Q. Metelli Numidici, qui fuit Conſul cum M. Junio Silano, an. U. C. 641. vel 644, ſecundum alios: afferuntque teſtimonium vetuſtiſſimi codicis, in quo ſic annotatum legitur: *ex Metello*, id eſt, ex eo tempore quo Metellus fuit Conſul contra Jugurtham. Sed quæ fides? Certe negotium mihi faceſſit majus eorum ſententia, qui Torrentio duce, intelligunt Q. Metellum Scipionem a Pompeio tertium Conſule in Collegam adſcitum, anno U. C. 701. quoniam lata eſt tunc ea lex, qua a petitione Magiſtratuum abſentes arcebantur, ne excepto quidem Cæſare: Sueton. Jul. Cæſar. cap. 28. nam & cap. ſeq. *Commotum his Cæſarem*, & paulo poſt, *Pretextum quidem illi civilium armorum hoc fuiſſe*, idem teſtatur. Non moror Q. Metellum Pium cum Sylla Conſulem, an. 673. quem afferunt quidam nullo certe, aut levi admodum fundamento.

2. *Bellique cauſas*] Aliæ fuerunt ſimulatæ, aliæ veræ: hæ profecto erant odium & invidia partium, Ducum autem ſuperbia, avaritia, ambitio, dominandi cupiditas. Lucan. 1, 126.

Nec quenquam jam ferre poteſt Cæſarve priorem,
Pompeiuſve parem.———

Alias vero Principes ipſi obtendebant, Pompeius defenſionem libertatis publicæ; Cæſar factam ſibi contumeliam, &c. Vide Suet. Jul. Cæſar. cap. 28, 29, 30. Flor. lib. 3. cap. ult. & l. 4. c. 2. & ſeq. Plutarch. Appian. Oroſ. Dion. Cæſar. etiam de Bell. Civil. lib. 1. c. 4. ubi ſic habet: *Ipſe Pompeius ab inimicis Cæſaris incitatus, & quod neminem dignitate ſecum exæquari volebat, totum ſe ab ejus amicitia averterat, & cum communibus inimicis in gratiam redierat; ſimul infamia legionum permotus, quas ab itinere ſiſtæ Syriæque ad ſuam potentiam dominatumque converterat, rem ad arma deduci ſtudebat, &c.* De

& fortunæ jocum, & ducum conſenſiones, Reipublicæ damnoſas, & arma nondum luſtrato ſanguine conſperſa deſcribis; argumentum ſane periculoſum & lubricum:

Ludúmque fortunæ, gravéſque [147]
Principum amicitias, et arma [148]
Nondum expiatis uncta cruoribus;
Periculoſæ plenum opus aleæ,

ANNOTATIONES.

De ſeipſo vero ſcribens, c. 7. ita queritur: *Novum in Republica introductum exemplum, ut Tribunitia interceſſio armis notaretur atque opprimeretur, quæ ſuperioribus annis eſſet reſtituta* & c. 9. *ſibi ſemper Reipublicæ primam dignitatem, vitaque potiorem: delatſſe ſe quod populi Romani beneficium ſibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, ereptoque ſemeſtri imperio in urbem retraheretur,* &c.

Et vitia, & modos.] Vitioſos modos, improbas agendi rationes. *Jus datum ſceleri*, quod ait Lucanus 1, 2. Florus cit. 4, 2, 2. Marianam Cinnanamque rabiem, Syllanamque tempeſtatem; Cæſaris furorem atque Pompeii vocat. Et paulo poſt. *Non recte tantum civile, nec ſociale, aut externum* dici bellum oportere, ait, *ſed commune quoddam exitiabile, & pluſquam bellum. Quippe ſi duces ejus inſpicias, totus ſenatus in partibus: ſi exercitus, bina undecim legiones, inde decem & octo, flos omnis & robur Italici ſanguinis: ſi auxilia ſociorum, hinc Gallici Germanique delectus; inde Deiotarus, Ariobarzanes,* &c. . . . *ſi moram belli, quatuor anni, & pro clade rerum breve tempus; ſi locum & ſpacium ubi commiſſum eſt; intra Italiam, inde ſe in Galliam Hiſpaniamque deflexit, reverſumque ab occaſu, totis viribus in Epiro Theſſaliaque conſedit: hinc in Ægyptum ſubito tranſiliit: inde reſpexit Aſiam: inde Africæ incubuit: poſtremo in Hiſpaniam regyravit, & ibi aliquando defecit. Sed non & odia partium finita cum bello. Non enim prius quam in urbe ipſa, medio Senatu, eorum qui victi erant, odia victoris ſeſe cæde ſatiarent,* &c. & hi quidem *modi*, hæc belli *vitia*. Ducum autem pravas affectiones quis non intelligebat? Flor. 4, 2, 14. *Pompeio ſuſpectæ Cæſaris opes, Cæſari vero Pompeiana dignitas erat gravis. Nec vic ferebat parem, nec ille ſuperiorem. Nefas! ſic de principatu laborabant, tanquam duos tanti Imperii fortuna non caperet,* &c. & 4, 2, 21. *Pompeius ab Italia, quam Senatus ab urbe, fugatur prior. Quam pene vacuam metu Cæſar ingreſſus, Conſulem ſe ipſe facit. Ærarium quoque ſanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, juſſit effringi: cenſumque & patrimonium Populi Romani ante rapuit, quam Imperium.* Hiſce tamen tam violentæ cupiditatis conatibus juris ſpeciem pretexebat. Cæſ. de Bell. Civil. lib. 1, 22. ſcribens: *Se non maleficii cauſa ex provincia egreſſum, ſed uti ſe a contumeliis inimicorum defenderet; ut Tribunos plebis ea re ex civitate pulſos in ſuam dignitatem reſtitueret; ut ſe & populum Romanum paucorum factione oppreſſum in libertatem vindicaret.* Et apud Suet. Jul. cap. 30. Aſinius ipſe Pollio teſtatur Cæſarem Pharſalica cæſos acie cernentem adverſarios, in hæc erupiſſe verba: *Hoc voluerunt: tantis rebus geſtis C. Cæſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petiſſem.*

3. *Ludúmque fortunæ.*] Quæ gaudet res quietas miſcere; nos attenuare, illos imo tollere de gradu; vertere funeribus triumphos. Vide ſupra lib. 1. Ode 34. & 35. & Flor. ante cit. *Turpe dictu: modo princeps patrum, pacis bellique moderator, per triumphatum a ſe mare, lacera & inermi nave fugiebat.*

Graveſque principum amicitias.] Triumviratum nempe, quo nihil unquam fuit bonis ac Reipublicæ gravius. Cato dicebat non ex inimicitiis Cæſaris & Pompeii, ſed ex ipſorum & Craſſi ſocietate & amicitia proveniſſe omnia Reipublicæ mala. Hos igitur *Principes* intellige: vel Auguſtum, Lepidum, & Antonium; qui certe omnes rem ſuam, non publicam, quærentes imperii Populique Romani libertatem peſſundedere. Lucan. 1, 98.

Tempus ad Auguſti mavſit concordia diſcors:
Paxque fuit non ſponte Ducum. ———

4. *Arma Nondum expiatis uncta cruoribus.*] Bella vix dum bene ſopita, recrudeſcentes quotidie diſſenſiones, *nec finita cum bello partium odia*, ut ait Flor. cit. Theodorus Marcilius explicat, cives armiluſtrio nondum expiatos, nondum acto cenſu, nec luſtro condito: tunc nimirum cives omnes in Campum Martium armati conveniebant, ibique ſacrificiis, ſive ſolitaurilibus luſtrabantur. Dionyſ. Hal carn. lib. 4. Antiq. Rom. ſcribit. *Servium Tullium cives omnes in maximum ante urbem campum in armis convenire juſſos & in ſuis quoſque ordinibus conſtitutos expiaſſe, tauro, ariete, & hirco, ter exercitum circumductis, moxque immolatis: atque cenſu peracto eam purgandi rationem apud Romanos hactenus obſervatam ab iis, qui ſacratiſſimum obtinent magiſtratum, Luſtrumque appellatam.* Hæc vero jam potitus rerum Auguſtus religioſe præſtitit anno ſui regni 16. cum anno præcedenti, celebri triumpho Romam ingreſſus, Cleopatræ liberos ante currum duxiſſet: atque Nicopoli juxta Actium condita, ibidem agonem Actiacum inſtituiſſet. Euſeb. Chron. Vide Varronem lib. 5. de Ling. Lat. Tit. Liv. lib. 1. cap. 28. & 44. Feſtum in Armiluſtrio; Aſconium, Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Horat. Od. 1, 2, 29.

Cui dabit partes ſcelus expiandi
Jupiter? ———

6. *Periculoſæ plenum opus aleæ Tractas.*] Mo-

Tractas

Tractas: et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.
Paulùm severæ Musa Tragœdiæ
Desit theatris: mox, ubi publicas [149]
Res ordinaris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
Insigne mœstis præsidium reis,
Et consulenti, Pollio, curiæ;
Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho. [150]

& ambulas per ignes sub fallaci latentes favilla. A scena tantisper abstine austeræ Musa Tragœdiæ: deinde cum belli civilis descripseris historiam resumes stylum Tragicum, ô præclarum sociatum tristibus reis & Senatui consilium exposcenti, Pollio; cui laurea immortale paravit decus in *triumpho Dalmatico.*

ANNOTATIONES.

Monet Pollionem Horatius, ne properet suum de bellis civilibus opus, seu poema, seu historiam evulgare; sed potius exspectet donec compositæ res sint, cum metuenda non erit amplius cujusquam offensio.

7. *Incedis per ignes Suppositos cineri doloso.*] Recenti nempe injuriarum memoria, flagrantibus adhuc discordiis, quis posset res ex fide historiæ narrare & persequi, citra plurimorum offensionem? Certe ut e scintillis sub cinere latentibus incendium; ita e potentium vituperatione suboriuntur iræ, odia, ultio.

9. *Paulum severæ Musa Tragœdiæ desit theatris.*] Seu Tragœdia, cui præest Melpomene, seu historia bellorum civilium res Tragicas complectens, cui præsidet Clio, ne proferatur in lucem ante commodum tempus. At ubi pro Consulis auctoritate & diligentia res turbatas pacaveris, tum vero edes quæ a te gravi stylo scripta sunt. Certe Pollionem Tragœdias scripsisse, & belle quidem, satis indicat Virg. Ecl. 8. v. 9. ubi ait:

En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem,
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Nec enim de Augusti Ajace imperfecto intelligunt ea verba docti, sed de Pollionis Tragœdiis: sicut & Dalmaticum ejusdem triumphum notant aperte quæ sequuntur & quæ præcedunt.

Sive oram Illyrici legis æquoris
. . . . . .
hanc sine tempora circum
Inter victrices hederam tibi serpere lauros.
Horat. Sat. 1, 10, 42.
——*Pollio regum*
Facta canit pede ter percusso ——

Id est, Senariis versibus Iambicis, quorum usus est in Tragœdiis. Servius autem in Eclog. 3. ad v. 86. *Pollio & ipse facit nova carmina*, citat hanc Horatii Oden, ut Tragœdiarum scriptorem probet fuisse Pollionem.

12. *Cecropio cothurno.*] Cothurnus Tragœdorum altus & sublimis calceus poni solet pro excelsa & magnifica oratione, qualis decet Tragœdiam, cujus origo ex Athenis, ubi regnavit Cecrops: claruerunt autem primi Tragœdiarum scriptores Thespis, Æschylus, Sophocles, Euripides.

13. *Mœstis præsidium reis.*] Seu quod dicendi facultate clarissimus multos in foro defenderat; Seu quod Senatores aliique proceres, qui contra Augustum steterant, ad Pollionis confugientes patrocinium, in Cæsaris gratiam redire, veniamque impetrare satagebant; quibus ille opitulari, ut & Horatio, Virgilioque, præsidiumque salutis esse non detrectabat, perinde ac Mæcenas Od. 1. lib. 1.

14. *Consulenti curiæ.*] Tum quia dare consilia laboranti curiæ Pollio Consul debebat; tum vero maxime quod ob summam prudentiæ laudem, nec minorem apud viros principes gratiam, de constituendæ Reipublicæ rationibus, rebusque componendis a Patribus enixe consulebatur.

Pollio.] Is orator, poeta, & historicus non vulgaris, exercituum etiam ductor non inglorius, consulatum laudabiliter gessit cum Cn. Domitio Calvino, an U. C. 713. Ejus meminere Quintil. pluribus in locis; Sueton. tum in Cæsare cap. 30. & 55. tum de illustr. Gram. cap. 10. Dio lib. 37. 49. 55. Tacit. lib. 6. Seneca lib. de Tranquil. Animi, sub finem; & Epist. 100. Vell. Paterc. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. & alibi: Plut. in vita Cæs. &c. Virgilium autem Bucolica Pollioni inscripsisse non dubitant eruditi, ut Mæcenati Georgica, Æneida Augusto.

15. *Cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho.*] Qui laudem & gloriam nactus es nunquam interituram tum cum lauro, ex more, coronatus triumphasti de Salona Dalmatiæ urbe a te expugnata. Inde Salonium vocavit ille natum eo tempore filium, cujus Genethliacon canit Virgil. Eclog. 4. Fuerintne Pollio Consul antequam triumpharet, an triumphum duxerit ante consulatum, disputant aliqui, sed quid hæc ad nos, & ad hunc Horatii locum?

Jamjam aures verberas minaci tubarum ſonitu : jam clangum litui : jam ſplendor armorum percellit equos fugientes, & equitum faciem. Jam videor audire ſummos Principes glorioſo pulvere ſqualidos, omnemque terrarum orbem domitum, excepto Catonis animo invicto.

Jam nunc minaci murmure cornuum
Perſtringis aures : jam litui ſtrepunt :
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitúmque vultus.
Audire magnos jam videor duces, [11]
Non indecoro pulvere ſordidos ;
Et cuncta terrarum ſubacta,
Præter atrocem animum Catonis.

ANNOTATIONES.

17. *Jam nunc minaci murmure cornuum, &c.*] Belli tumultum, prælii ſtrepitum, clangentium & increpantium tubarum quaſi minas ac terrorem ſic depingis, O Pollio, ut his adeſſe videatur ſibi quiſquis tua ſcripta perlegit. Quod fit per hypotypoſin, quam & hic Horatius præbet egregiam, tam graphice exprimens ea ipſa quæ laudat in Pollione, ut ea veluti ponat ob oculos, rerumque atrocitate mentem concutiat.

Cornuum] Varro lib. 4. de Ling. Lat. *Cornua dicuntur, quod ea quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.*

Murmure cornuum Perſtringis aures.] Cæſar Bell. Civil. lib. 3. cap. 92. *Neque fruſtra antiquitus inſtitutum eſt, ut ſigna undique concinerent, clamoremque univerſi tollerent : quibus rebus & hoſtes terreri, & ſuos incitari exiſtimaverunt.* Contra tamen alii ſenſere, teſte Gell. noct. Attic. lib. 1. cap. 11. ex Homero : *Aſt ibant taciti ſpirantes robur Achivi.* Additque : *Quid ile vult ardentiſſimus clamor Romanorum militum, quem in congreſſibus prœliorum fieri ſolitum ſcriptores annalium memorovere? Contrane inſtitutum ſileat antiquæ diſciplinæ? Utrumque probabile. Nam tum etiam gradu clementi & ſilentio eſt opus, cum ad hoſtem itur in conſpectu longinquo procul diſtantem. Cum vero prope ad manus ventum eſt, tum jam e propinquo hoſtis & impetu propulſandus & clamore terrendus eſt? &c.*

19. *Fugaces Terret equos, equitumque vultus.*] Cæſar de Bel. Civil. lib. 3. cap. 94. *Cum recentes atque integri defeſſis ſucceſſiſſent, alii autem a tergo adorientur, ſuſtinere Pompeiani non potuerunt, atque univerſi terga verterunt . . . . . Primum equitatus eſt pulſus . . . . . Pompeius ut equitatum ſuum pulſum vidit, cui maxime confidebat . . . . . protinus ſe in caſtra equo contulit, &c.* Quare vero tacet hîc Cæſar ſuum illud ſtratagema, quo maxime hoſtium fuga, & ſtrages, ſibique victoria contigit? Nimirum ex Plutarcho, Appiano, Lucano, aliiſque, cohortibus ſuis mandaverat Cæſar, ut adverſariorum ora, oculos, vultuſque gladiis peterent. Flor. lib. 4. cap. 1. *Obequitantis Cæſaris exceptæ voces, altera cruenta, ſed docta, & ad victoriam efficax : MILES, FACIEM FERI : altera ad jactationem poſita ; PARCE CIVIBUS.* Dubius an virtus quis in hoſte requirat? Sua certe Cæſarem non fefellit callida mens. Enimvero ſciebat Pompeianos omnes fere nobiles, ætatis flore oriſque venuſtate nimium quantum affectos, nunquam laturos impetum & ignominiam iſtam, atque ea vultus deformatione, a qua abhorrebant, in fugam avertendos. Flor. cit. *tragem fugientis equitatus levis armaturæ ruina comitata eſt. Tunc terrore latius dato, turbantibus invicem copiis, reliqua ſtrages quaſi una manu facta eſt.*

21. *Audire magnos jam videor duces.*] Utriuſque partis imperatores ante prælium oratione incitantes militum animos virtutemque acuentes, pollicitis etiam & obteſtationibus adhibitis. Suet. Jul. Cæſ. cap. 33. *Pro concione fidem militum ſtrenue, ac veſte a pectore diſciſſa invocavit. Exiſtimatur etiam equeſtres cenſus pollicitus ſingulis, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, &c.* Vel *audire videor duces* victæ partis ſubactam deflentes cauſam meliorem, atque peſſumdatam libertatem & Rempublicam.

Magnos duces.] Pompeium in acie Pharſalica profligatum : Labienum, Afranium, Jubam, in Africa : Pompeii filium in Hiſpania ad Mundam urbem : ejuſque fratrem Sextum Pompeium, qui Corduba in Siciliam, & hinc in Aſiam fugiens tandem ab Antoniania ibi cæſus eſt.

22. *Non indecoro pulvere ſordidos.*] In ipſo conflictu, mediaque acie per ſingulos ordines diſcurrunt interdum duces, hos illoſque ad ſtrenue pugnandum adhortantur, non verbis ſolum, ſed & exemplo, glorioſo proinde ipſi pulvere conſperſi. Apud Livium paſſim. Flor. cit. de Philippenſi certamine. *Multus in eo prælio Cæſar fuit, mediuſque inter Imperatorem & militem. Voces quoque obequitantis exceptæ, &c.* Apud Mundam vero idem Cæſar, *ablegato equo, ſimilis furenti primam in aciem procurrit. Ibi prenſare fugientes, confirmare : per totum denique agmen, oculis, manibus, clamore volitare.* Vel ſi referas ad poſteriorem interpretationem mox allatam, *pulverem* accipe, in quo volutantur occumbentes pro patria & libertate civium. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. & Od. 15. v. 20.

24. *Præter atrocem animum Catonis.*] Cato apud Uticam interire maluit, quam hoſtium

Juſto

Juno et Deorum quiſquis amicior
Afris, inultâ ceſſerat impotens
Tellure, victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ.

[152] *Juno aliique Dii qui Africanis faventes demigrarant impares, terrâ illâ non vindicatâ; victorum poſteros Jugurthæ immolarunt inferias.*

ANNOTATIONES.

patriæ, qui jam vicerant atque omnia pæne tenebant, faciem videre. Plutarch. De eo Cæſar dixiſſe narratur; *Tuam ego tibi mortem invideo, Cato, quia tu mihi ſalutem tuam invidiſti.*

Lucan. 1, 128. *Victrix cauſa Diis placuit; ſed victa Catoni.*

Flor. cit. *In Africa cum civibus multo atrocius quam in Pharſalia . . . . . ſatis ample ſonabant in Pompeiani nominis locum Cato & Scipio. Acceſſit etiam Mauritaniæ rex Jubæ, videlicet ut latius vinceret Cæſar. Nihil ergo inter Pharſaliam & Thapſon, niſi quod amplior, eoque acrior, Cæſarianorum impetus fuit, indignantium poſt Pompeium, renoviſſe bellum . . . . . Cato non interfuit bello: poſtiſque apud Bagradam caſtris Uticam velut aliera Africæ clauſtra ſervabat. Sed accepta partium clade, nihil cunctatus, ut ſapiente dignum erat, mortem etiam lætus accivit . . . . . perlecto nocte ad lucernam Platonis libro qui immortalitatem animæ docet, paululum quievit: tum circa primam vigiliam ferreo gladio revelatum manu pectus ſemel iterumque percuſſit, &c.* Bene ergo Poeta ait *cuncta terrarum ſubacta*, ſed non ſubactum Catonis animum *atrocem*, id eſt, invictum, intrepidum, flecti neſcium, denique Portia gente ac ſeveritate ſuperbum.

25. *Juno & Deorum quiſquis amicior Afris, &c.*] Dii qui Numidis in bello Jugurthino faverant, cum tunc eos defendere non poſſent, urgentibus nimirum fatis, cumque amicam ulciſci terram ac gentem non liceret, ſuum in Romanos odium diſtulerunt, tandemque expleverunt, quando victores ipſos, aut eorum nepotes velut hoſtias mactarunt, atque inferias Jugurthæ & Afrorum manibus in Africa ipſa dederunt ac retulerunt; tum nempe cum ad Thapſum urbem Africæ maritimam quinque hoſtium myriadas interfecit Cæſar, adnitente quidem Aſinio Pollione una die tribus exercitibus ſuperatis, conſularibus ac prætoriis viris compluribus, aut captis aut cæſis, aut ad voluntariam necem adactis; victis denique Scipione, Afranio, Juba, Catone. Plutarch. in vita C. Cæſaris, Florus, &c.

Juno.] Virgil. Æneid. 1. v. 16. Carthaginem Junoni dilectam oſtendit eis verbis.

Carthago . . . . . .
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Poſtkabita coluiſſe Samo. Hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus eſſe,
Si qua fata ſinant, jam tum tendit que fovetque.

26. *Ceſſerat.*] Demigrarat inde, velut reſiſtere fatis impotens. Ex veteri porro conſuetudine Romanorum evocabantur ex obſeſſis urbibus Dii earum Tutelares. Solenne illud evocationis carmen refert Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 9. *Si Deus, ſi Dea eſt, cui populus civitaſque Carthaginienſis eſt in tutela; teque, maxime ille, qui urbis hujus populique tutelam receſſiſti, precor veneroque, veniamque a vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginienſem deſeratis; loca, templa ſacra urbemque relinquatis, abſque eis abeatis: eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem injiciatis; proditique Romam ad me meaſque veniatis; noſtraque vobis loca, templa ſacra, urbs acceptior probatiſque ſit: mihique que, populoque Romano, militibuſque meis præpoſiti ſitis, ut ſciamus intelligamuſque. Si ita feceritis, vovco vobis templa ludoſque factarum.*

27. *Victorum nepotes.*] Scipionis Africani, qui victo Annibale vectigalem populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primo quidem in Cæſarianos bellum non infeliciter gerens, ab iis demum profligatus occubuit, ut ante dixi. Appian. lib. 2.

28. *Rettulit inferias.*] In mortuorum ſacris olim Juvenes interebantur mactabanturque ad placandos horum ſanguine illorum manes: poſtea gladiatores introducti ad tumulos defunctorum pugnantes. Cum vero dux in acie cæſus eſſet, capti ex hoſtibus ad ejus ſepulchrum immolabantur, ac velut inferiæ ei mittebantur. Iliad. 23. v. 175. Achilles Patrocli manibus placandis duodecim Trojanos mactat, atque in ejus pyram injicit. Virg. Æneid. 10. v. 517.

. . . . . *Sulmone creatos*
Quatuor hic juvenes, totidem quos educat Ufens,
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivoque rogi perfundat ſanguine flammas.

Jugurthæ.] Is rex Numidarum, acri vir ingenio manuque promptus, & gloriæ militaris appetens, magnum & atrox variaque victoria cum populo Romano bellum geſſit, donec miſſus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipſumque ad extrema compulit. Is enim ad Bocchum Mauritaniæ regem fugere coactus; ab ipſo proditus, ac Sullæ traditus eſt, a quo, perductus ad Marium, hujus triumphum decoravit: denique truſus in carcerem, illic mœrore contabuit. Salluſt.

Quis ager pinguior Latinorum cruore, non exhibet tumulis infanda certamina, & cadentis Italiæ fragorem Medis auditum? Quæ vorago, quive fluvii non noverunt pugnas funestas? Ecujus maris colorem non mutarunt Italicæ strages? Quæ regio non imbuta nostro sanguine? Verum ô Musa audacior, ne dimissis ludis, Ceios luctus reponas: mecum potiùs sub Dionæo specu tenta modulos plectine leviori.

Quis non Latino sanguine pinguior [153
Campus sepulchris impia prælia
Testatur, auditúmque Medis
Hesperiæ sonitum ruinæ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? Quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes?
Quæ caret ora cruore nostro?
Sed ne relictis Musa procax jocis,
Ceæ retractes munera næniæ; [154]
Mecum Dionæo sub antro
Quære modos leviore plectro.

ANNOTATIONES.

29. *Quis non Latino sanguine pinguior Campus.*] Istum Poetæ nostri a Pollionis laudatione ad civilium bellorum deplorandas clades & ærumnas transitum non probat Scaliger, cum tamen Pindarus aliique insignes Poetæ frequentius nihil habeant, nihilque ornatius quam ejusmodi digressiones; iisque summam artem exhibere soleant.

31. *AuditumqueMedis Hesperiæ sonitum ruinæ.*] Tantam Romanorum cladem, & tam famosam, ut remotissimis usque ad orientem populis audita sit. De *Medis* & *Hesperia* dixi lib. 1.

34. *Dauniæ.*] Id est, Apuliæ, ut notavi lib. 1. Hanc vero memorat Horatius, eo quod per Adriaticum mare Cæsar Brundusio profectus Pompeium insecutus sit. Vide Comment. Cæsar. de Bell. Civil. lib. 1. cap. 27. & seq. & lib. 3. cap. 2. & seq. ubi sic habetur. *Dictatura se abdicat Cæsar, ab urbe proficiscitur, Brundusiumque pervenit. Eo legiones duodecim, equitatum omnem venire jusserat. Sed tantum navium reperit, &c. . . . . gravis autumnus in Apulia circumque Brundusium . . . . . &c.*

35. *Decoloravere cædes.*] Lucanus 2, 714.

Hic primum rubuit civili sanguine Nereus.

36. *Quæ caret ora cruore nostro?*] Vid. Supra Annot. ad v. 2. ubi e Floro verba hæc retuli: *Bellum intra Italiam, inde se in Galliam, Hispaniamque deflexit reversumque ob occasu, totis viribus in Epiro Thessaliaque consedit: hinc in Ægyptum, inde in Asiam, rursumque in Africam, postremo in Hispaniam regyravit, &c.*

37. *Sed ne relictis Musa procax jocis, &c.*] Ad seipsum convertitur Horatius: Quo vero progrederis, mea Musa? inquit. Quidve refricas obducta vulnera? Et cur ab instituto recedimus? Ne relictis jocis mihi familiaribus, & cantilenis facetis & amatoriis, ad graviora pariter ac tristiora deflectamus: Ergo tenuiores potius modulos atque jocularia carmina more nostro confectemur. Certe leviora ista minori periculo tractabimus.

38. *Ceæ munera næniæ.*] Luctuosos versus velut inditos a Nænia Dea; de qua Cœl. Rhodig. lib. 29. cap. 3. vel lugubre carmen, quod primus invexit Lyricus Poeta Simonides, e Cea insula oriundus; quæ una e Cycladibus est. Ovid. Ep. 20, 222.

Cingitur Ægeo nomine Cea mari.

Doricam ille secutus est Dialectum. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic habet: *Simonides tenuis, alioqui sermone proprio, & jucunditate quadam commendari potest: præcipua tamen ejus in commovenda miseratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus ejusdem operis auctoribus præferant.* Hoc idem testatur Dionys. Halicarnass. Refert Suidas Stesichoro posteriorem, Melicerten cognominatum ob suavitatem; Threnos, Encomia, Tragœdias, & alia scripsisse, &c. Meminit & alterius Simonidis Ceii, qui prioris fuerit e filia nepos, & scripserit quædam ante bellum Peloponnesiacum.

Næniæ.] Ex Non. Marcello carmen est inconditum, quod mulier dicta præfica exhibet his quibus mortuis propinqui non essent. Ex Varrone 4. de vita populi Romani, ad tibias & fides cantari solebat. Cic. de Leg. 2. n. 61. *Honoratorum, inquit, virorum laudes in concione memorantur; easque ad cantus & tibicinem prosequuntur, cui nomen Næniæ: quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.*

39. *Mecum Dionæo sub antro.*] Dionæa modulemur carmina, id est, Amatoria & Venerea, ut dixi, vel fortasse in honorem Augusti, qui ducit genus a Venere, cujus matrem Dionem celebrat. Homer. Iliad. 5.

40. *Leviore plectro.*] Stylo mediocri. Pollio quidem sublimi & heroico versu Tragica describit: nos autem leviori decet canere Lyrica.

ODE

ODE II. Ad C. SALLUSIUM CRISPUM.

Divitiarum non poſſeſſio, ſed contemptus ac laudabilis uſus beatem facit.

NUllus argento color eſt avaris
Abditæ terris, inimice lamnæ [155]
Criſpe Salluſti, niſi temperato
Splendeat uſu.
Vivet extento Proculeius ævo,
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget pennâ metuente ſolvi
Fama ſuperſtes.
Latiùs regnes, avidum domando [156]

O Salluſti Criſpe, qui averſaris laminas terris avaris conditas, certe pecunia non habet ullum ſplendorem, niſi uſu fulgeat moderato. Proculeius vigebit ætate prorogatâ, conſpicuus ob animum erga fratres paternum: illum fama perennis vehet ali diſſolvi refugiente. Amplius dominaberis cupidam vincendo

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 2. lib. 1.

1. *Nullus argento color eſt, &c.*] Si quid habet pecunia nitoris, id omne mutuatur a recto uſu. Quapropter, O Salluſti, jure inimicus es iis, qui opes ſuas terræ infodiunt & abſcondant, auro & argento non utentes, quæ tamen ſunt duntaxat ad uſum facta. Ariſtot. Ethic. 4 Ὁ πλοῦτος δ' ἐστὶ τῶν χρησίμων. Cyrus apud Xenophont. *Pecuniis utimini. Nam in terram ſatis ſit corpora defodi, cum quiſque diem obierit.* Caſſiod. lib. 4. Epiſt. 34. *Divitis auri vena ſimilis eſt reliquæ terræ, ſi jaceat: uſu creſcit ad pretium.*

2. *Abditæ.*] Alii legunt *abdito*. Sed quorſum tanta ea de lectione contentio, cum par utrinque ſenſus exoriatur? *Abditæ* vero ſeu in fodinis a natura, ſeu in cavernis & terræ latebris, ab hominibus avaris theſauros ut plurimum defoſſos cuſtodientibus.

Lamnæ.] Lamina, & per Syncopen lamna, item lamella, bractea eſt ſeu cruſta exilis ex auro, argento, aliove metallo: ponitur hic pro pecunia. Sunt qui putent alludi ad *Æs Salluſtianum in Centronum Alpino tractu* a Salluſtio primum effoſum. Plin. lib. 34. cap. 2. Argentum in laminis ſervari pridem ſolitum innuit Seneca de Vita Beata, cap. 21. ſcribens: *Sæculum illud, in quo Cenſorium crimen erat, paucæ argenti lamellæ.*

3. *Criſpe Salluſti.*] C. Salluſtium Criſpum rerum Romanarum ſcriptorem intellexere hactenus omnes fere poſt Acronem interpretes: verum bene Torrentius temporum rationem haud convenire ſubodoratus eſt. Enimvero de reſtituto in regnum Phraate mox Horatius; quod aliquot poſt Actiacam victoriam annis contigit. Non igitur ſcripta eſt hæc Ode ad illum Salluſtium, qui *diem obierat quadriennio ante Actiacum bellum*, teſte Euſebio in Chron. Quem igitur hic compellat Horatius? Accipe ex Annal. 3. Cornel. Tacit. *Criſpum equeſtri ortum loco Salluſtius rerum Romanarum florentiſſimus auctor ſororis nepotem in nomen aſcivit.* Hunc igitur laudat quod avaritiæ ſordes averſetur; ſolerter autem, occulte, ac velut aliud agens docet (quod infra declaro) ne impingat in majoris avunculi vitia. Is enim inter alia, ut furco, popino, & decoctor notatus. Vide Sueton. de illuſt. Gram. cap. 15.

5. *Vivet extento Proculeius ævo, &c.*] Nunquam peribit aut deficiet memoria viri liberalitate & pietate conſpicui; qualis Proculeius, ille Romanus Eques; Auguſto ſic gratioſus, ut ei filiam nuptui dare meditatus ſit. Sororem habuit Terentiam Mæcenatis uxorem: fratres autem Scipionem & Murænam, qui Pompeianas ſecuti partes, victoris Cæſaris offenſionem incurrerunt, publicatoque patrimonio ad inopiam redacti. At Proculeius iis ſeſe velut patrem exhibens, diviſa, quæ ſua erat, hæreditatis parte, qua victitarent ac ſuſtentarentur, reconciliationem inſuper & veniam procuravit. Vide Dion. lib. 54. Plutarch. in vita Antonii. Plin. lib. 7. cap. 45.

7. *Illum aget pennâ, &c.*] Traducet fama nomen Proculeii gloriamque ad poſteros: *Pennæ metuente ſolvi*, nunquam diſſolvenda celebritate. Sic alibi, *Culpari metuit fides*, id eſt, cavet culpari, ita ut nunquam culpetur. Quintil. declam. 6. *In ipſa aſtra ſublimem pennata virtus feret.* Sidon. Apollinaris lib. 8. Epiſt. 11. *Eam jure cenſeres poſt Horatianos & Pindaricos cycnos, gloriæ pennis æmulaturum.*

9. *Latius regnes, &c.*] Cornel. Tacit. lib. 3. Annal. de C. Salluſtio Criſpo: *Hic quanquam prompto ad capeſſendos honores aditu Mæcenatem æmulatus, ſine dignitate senatoria multos triumphalium conſulariumque potentia anteiit: diverſus a veterum inſtituto, per cultum & munditias*

Spiritualis,

mentem, quàm si Libyam addas longinquis Gadibus, atque uni subjiciatur gemina Carthago. Sæva hydropsis sibi largiens ingravescit, neque sitim compescit, donec è venis ergo mali, & aquata ægritudo pallente corpore defluitur. Virtus populo ilicentiens è numero felicium expungit Phraatem

Spiritum, quàm si Libyam remotis
Gadibus jungas, et uterque Pœnus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugeret venis, et aquosus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri solio Phraatem [157]

ANNOTATIONES.

copiaque & affluentia luxui propior, &c. Hunc itaque monet Poeta, ambitionem fœnare, avidum seu pecuniæ seu honoris spiritum domare, gloriosius esse quam difficiles regiones sub jugum mittere. Ut ergo Sallustius ille prior quanquam Numidiæ præfectus, nequaquam inde beatior fuit, sic nec posterior ab ipso adoptatus, quamvis Libyam Africæ, & Gades Hispaniæ provincias domet, non proinde felix habendus: etsi ei *uni serviat* ac subjiciatur *uterque Pœnus*, utraque Carthago, Africana quam Dido, & Hispanica quam Asdrubal condidit.

11. *Gadibus.*] Gadira Ptolemæo, Gaddir seu Gadir apud Pœnos, hodie *Cadiz* insula & urbs Hispaniæ Bæticæ a Tyriis condita. Ferrar. Γάδειρα, quasi γης δειρή, *Terræ cervix*. Eustath. in Dionys. Veriorem tamen etymologiam expiscatus videtur, qui sic canit:

Gadir prima fretum solida supereminet arce,
Attolitque caput geminis inserta columnis.
Hæc Cotinusa prius fuerat sub nomine prisco:
Tarteſſumque dehinc Tyrii dixere coloni.
Barbara quinetiam Gades hanc lingua frequentat;

Pœnus quippe locum Gadir vocat undique ſeptum. Idem testatur Plin. lib. 4. cap. 22. & Hesych. Γάδειρα, inquit, Phœnices vocant τὰ περιφράγματα, *septa*.

13. *Crescit indulgens sibi dirus hydrops, &c.*] Tota similitudo, quam eleganter adhibet Poeta, at sine apodosi, ut alias sæpe. Hanc vero sic licet supplere. Hydropisis non curatur, imo irritatur aquarum potu: sic avaritia & cupiditas augescit, nedum sistatur, opum accessione. Juvenal. Sat. 14, 139.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Ovid. Fast. 1, 211.

Creverunt & opes, & opum furiosa cupido:
Et, cum possideant plurima, plura volunt.
Sic quibus intumuit suffusa venter ab unda,
Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Hydrops.] Metonymia pro hydropicus. Nomen a Græco ὕδωρ, *aqua*: ὕδρωψ, morbus, Latinis aqua intercus: ejus non una species: leucophlegmatian indicant hæ voces: *Aquosus albo corpore languor*: quando nempe corrupto jecore, vel liene, non convertitur chylus in sanguinem, sed humore aqueo replentur venæ aliaque minora spatia corporis, quod eo morbo albescit, Cæl. Rhodig. lib. 26. cap. 3. *Hydropiseos tertiam speciem Celsus leucophlegmatian vocat: nos albam pituitam dicere possumus*, inquit, &c. ubi & cæteras ejus morbi species, variasque affectiones fuse juxta & docte persequitur. Pariter & Sammonicus rite canit:

Corrupti jecoris vitio vel splenis, acerbus
Crescit hydrops: aut cum siccatæ febre medullæ
Atque avidæ fauces gelidum traxere liquorem,
Tum lympha intercus vitio glisscente tumescit,
Secernens miseram proprio de viscere pellem.

17. *Redditum Cyri solio Phraatem, &c.*] Ut porro ostendat non eos omnes regnare, aut beatos esse, qui populis præsunt & imperant, affert exemplum Phraatis, qui licet in regnum sit restitutus, tamen quia sceleribus inquinarat sese, minime censendus in beatorum numero. Atque hinc virtutis documenta instillat Crispo, ne propter summam apud Cæsarem gratiam, plusculum fortunæ credat, minus autem virtuti innitatur. De eo Cornel. Tacit. Annal. 1. *Sallustius Crispus particeps secretorum, &c.* Lib. 2. *Tiberius ancipiti cura distractus postremo dat negotium Sallustio Crispo*, scilicet coercendi Clementem servum Agrippæ nomine habituque assumpto res novas molientem. lib. 3. cit. *Sallustius incolumi Mæcenati proximus, max præcipuus, cui secreta Imperatorum inniterentur; & interficiendi Postumi Agrippæ conscius; ætate provecta speciem magis in amicitia Principis, quam vim tenuit. Idque & Mæcenati acciderat fato potentiæ raro sempiternæ.*

Cyri solio.] Metonym. totum pro parte. Parthiæ regno, quod tenuit etiam Cyrus subacto toto Oriente. Phraatis historiam narrat integram Justinus lib. 42. sub finem. *Fatum Parthiæ fecit, in qua jam quasi solenne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus omnium, & ipsa Phraates nomine, rex statueretur. Itaque statim quasi nollet uti, patrem interficit: fratres quoque triginta trucidat. Sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cum infestos sibi optimates propter assidua scelera videret, ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jubet . . . cumque multa credeliter consuleret, in exilium a populo suo pellitur. Itaque cum magno*

Diffidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus, populúmque falsis
Dedocet uti
Vocibus, regnum et diadema tutum
Deferens uni, propriámque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

[158] *throno Cyri restitutum; atque emendat plebem fallaci utentem sermone, securum principatum, & imperium, atque specialem gloriam attribuens ei soli, quicunque grandes cumulos rectis oculis intuetur.*

ANNOTATIONES.

tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur, &c. Phraatem ab Augusto restitutum alii referunt. Vide Dion. lib. 51. & seq. Strabonem, &c.

18. *Numero beatorum.*] Versus hypermeter, cujus ultima syllaba ad sequentem versum pertinet *Eximit virtus.* Beatum plebs imperita vocet & dicit Phraatem, quod regno potitur; at *virtus* aliud omnino decernit, *eximit* enim & expungit e *numero beatorum* sceleratos quosque licet opulentos.

19. *Populumque falsis Dedocet uti Vocibus.*] Laborat & satagit, ut errorem hunc plebis excutiat, quo dives quisque ab ea existimatur ac prædicatur beatus: Stoicum vero dogma asserat, *Solum sapientem beatem esse, regem, &c.* ipse enim virtus *propriam* sibi *laurum* & gloriam, proindeque *tutam diadema regnumque*, veram denique felicitatem ei *defert uni*, qui opes contemnit, oblatisque auri argentique acervis ad eo non movetur, ut nec oculos convertat. Sic Curius Samnitum & Pyrrhi sprevit dona. De quo lib. 1. Od. 12. v. 41.

23. *Oculo irretorto.*] Rectis oculis, non obliquis, strabis, invidis, adeoque non sæpe ad id quod concupiscitur, retortis. Græci, Ὀρθοῖς ὄμμασι προσβλέπειν. Ov. Met. 2. 776. describens Invidiam, ait,

Nusquam recta acies ——

Facit ad rem quod Nonius Marcellus in voce *Strabones*, refert ex Varrone, περὶ ἀπαρχῶν. *Multi enim qui limina intrarunt integris oculis, strabones sunt facti: habet quiddam enim ἑλκυστικὸν provincialis formosula uxor.* Lucil. l. 27. *Nulli me invidere, non strabonem fieri sæpius delicis me iterum.* Vel, *oculo irretorto*, id est, aspectu simplici, nec iterato; quod contemptum indicat, sensumque nostri Poetæ plane assequitur, sine tot ambagibus, quibus non raro interpretes auctoris sententiam involvunt impediuntque, dum expedire & explanare satagunt. Vox tamen sequens *spectat*, aliquid amplius innuere videatur; cum nempe qui ingentes acervos contemplatur fixis, immotis, constantibus oculis, ut auri fulgore acies oculorum non præstringatur, aut retorqueri ac reflecti cogatur. Seneca beatum asserit *cui non magis auri fulgor, quam gladii præstringat oculos.*

ODE III. Ad DELIUM.

Nec adversis frangi, nec prosperis extolli debet moriturus, sed moderate lætari.

Æquam memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis,
Ab insolenti temperatam
Lætitiâ, morituræ Deli;

[159] *Inter adversa pariter & prospera stude animum æqualem custodire a lascivienti gaudio moderatam, O Deli moriture;*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. lib. 1.

1. *Æquam.*] Nec superbia elatam in secundis rebus, nec mœrore fractam in adversis. Aristot. Εὐτυχῶν μέτριος, ἀτυχῶν μεγαλόψυχος. ad Theoc. 1. Euripid. autem monet: Ἐσθλοῖς πάντων πρώτον ἐστὶν εἰδέναι τυχὶ φέρειν τὰ συμπίπτοντα μὴ παλιγκότως; *Primum omnium scire decet casus adversos non ægre excipere.*

3. *Ab insolenti temperatam Lætitia.*] Est enim temperantia *commotionum omnium moderatrix: quæ tum a libidine avocet, tum insolenti alacritate gestire non sinat.* Cic. Tusc. 5. n. 42. *In alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio.* 2. de Invent. n. 164.

4. *Morituræ Deli.*] Quoniam ineluctabilis est fati vis mortisque necessitas, certe non decet eum superbire, qui se novit morti obnoxium; sed nec debet animo cadere, cum ei quidpiam humanitus accidit: nihilique humani a se alienum homo existimet, æquum profecto est.

Deli.] Frustra quidam *Luc. Gellium* hic comminiscuntur. Intelligendus certe est Q. Delius

Seu

sive tristem semper egeris vitam, sive genio indulseris in feriis, bibens Falernum reconditioris tituli, recumbens in herba semota, ubi alta pinus & candida populus gaudent umbram ramis conjungere hospitalibus amœnam, & aqua saliens obliquo nititur alvero perfluere. Illuc vina & unguenta & vallè fluxos rosarum flores gratos tamen *apportari cura; dum sinunt res ac tempus, & nigra stamina trium Sororum,*

Seu mœstus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum beâris
Interiore notâ Falerni;
Quà pinis ingens, albáque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis; et obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, et unguenta, et nimiùm breves
Flores amœnæ ferre jube rosæ;
Dum res, et ætas, et sororum
Fila trium patiuntur atra

ANNOTATIONES.

vel Dellius, qui primum sub Cassii militavit signis, ab hoc deinde transfugit ad Antonium, tantaque apud eum gratia valuit, ut Cleopatram, quod Cassium in bello juvisse accusaretur, judicium subituram per ipsum accersiverit: Plutarcho teste in vita Antonii. Is demùm rebus suis maxime studens, paulo ante bellum Actiacum relicto Antonio se contulit ad Augustum, a quo benigne exceptus, Cæsaris familiaritate opibusque floruit. Vide Dion. Plut. cit. Sen. &c. ita sentit Torrent. ac Theod. Marcil. contra Cruq. &c.

5. *Seu mœstus omni, &c.*] Quandoquidem mori necesse est, sive mœstus vixeris, sive lætitiæ te dederis; juvat, dum licet, indulgere genio, neque prætermittenda ætas & occasio voluptatibus opportuna. Ergo *vina & unguenta afferri jube, &c.*

6. *In remoto gramine.*] In loco herboso ab hominum frequentia ac tumultu seperato.

Per dies Festos.] Quibus feriari impensusque lætari apud veteres institutum erat.

8. *Interiore nota Falerni.*] Epulando cum amicis, & animum exhilarando exquisitissimi vini potu, quod quidem in cella interiore condi solebat; quod erat autem minoris pretii & quotidiano usui destinatum, magis ad manum ponebatur. Porro vini cadis inscribi solitam epigraphen ac titulum, quibus quo loco natum, quoque tempore conditum esset, maxime per nomen Consulis notabatur, nec sciolis latet. Indicat Tull. in Bruto 286. *Si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis Consulibus natum velit; nec rursus ita vetere ut Opimium aut Anicium Consulem quærat. Atqui eæ notæ sunt optimæ. Credo: sed nimia vetustas nec habet eam quam quærimus suavitatem, nec est jam sane tolerabilis.* Vide Plin. lib. 23. c. 1. Nos etiam pridem annotavimus ad Juvenal. Sat. 5, 33.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis, cujus patriam, titulumque senectus
Delevit multa veteris fuligine testæ.

Hic itaque *nota interior* excellentiam vini designat, seu ob vetustatem, seu ob patriam; vel utramque.

9. *Qua pinus, &c.*] Descriptio amœni loci, seu villæ Delii peramœna.

Albaque populus.] Plin. lib. 16. cap. 23. *Populi arboris tria genera, alba, nigra, & quæ Labyca appellatur, minima folio, ac nigerrima .... Alba foliis bicolor, superne candicans, inferiore parte viridi.*

10. *Umbram hospitalem consociare amant.*] Ramis amanter junctis, insertis, consociatis, umbram præbent ac velut hospitium parant eo venientibus, sedentibus, epulantibus.

11. *Obliquo laborat Lympha fugax trepidare rivo.*] Ubi rivus sonorum edit murmur ob frequentiorem aquarum ad ripas & lapides collisionem & constictum, quod obliquus & flexuosus facit alveus.

12. *Trepidare.*] Quasi strepitare; a strepitu pedum subito currentium: unde significat *metuere*, & *festinare*. Ex Non. Marcello.

13. *Huc vina & unguenta, &c.*] Ista ad lætitiam adhiberi consueta, fuse docuimus lib. 1. Od. 36, 38. & alibi.

Nimium breves flores, &c.] Elegans Epigramma:

Quam longa una dies, ætas tam longa rosarum,
Quas pubescentes juncta senecta premit.
Quam modo nascentem rutilus conspexit Eous,
Hanc rediens sero vespere vidit anum.

15. *Dum res, & ætas, &c.*] Dum licet per tranquillum rerum statum, per juventutem, per vitæ usuram, quam largiuntur ac prorogant Parcæ. De his lib. 1.

16. *Fila trium patiuntur atra, &c.*] Clotho, Lachesis, Atropos, sorores tres mortalium vitam & fata regere supersitiosis veteribus creditæ: prima colum gestare, pensumque velut materiam vitæ hominum: altera nere, ac stamen ducere

Cedes coëmptis saltibus; et domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes; et exstructis in altum
Divitiis potietur hæres.
Divêne prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper, et infimâ
De gente sub Dio moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eòdem cogimur: omnium [162]
Versatur urnâ serius, ocyùs
Sors exitura, et nos in æternum
Exilium impositura cymbæ.

Relinques enimvero tandem *nemora pretio comparata, & ædes, & villam quam rigat flavus Tiberis, hinc demigrabis, hæres autem fruetur opibus in acervum a te congestis. Nullum discrimen est; sive opulentus fueris antiquo ab Inacho oriundus, sive inops atque ignobilis de stirpe, sub Jove frigido maneas; perinde fies victima lutonis nulli parcentis. Cuncti* locum *in eundem compellimur. Communis agitatur sors tarde vel citò, ex urnâ proditura, nosque navigio transvehet in perpetuum exilium.*

ANNOTATIONES.

seu atrum seu album, prout bona vel mala dispensantur; tertia denique filum abrumpere, vitæque terminum definire. Hinc nomen vel a parcendo vita, vel a non parcendo per antiphrasin. Quid igitur Scaliger in Horatium excandescit, quod *atra* dicat fila, vitæ lucisque seriem trahentia, quæ candida potius, inquit ille, dici oportuit? At enim Ovid. in Ibin. 246, de Clotho,

Nevit & infesta stamina pulla manu.

Ego vero *atra fila sororum* interpretor fila Parcarum, quæ atræ morti præsunt, ipsæque dicuntur atræ, Erebo & Nocte videlicet natæ, ex Tullio 3. de Natura Deorum, n. 44.

17. *Cedes coemptis saltibus.*] Tandem amœna villa, nemus, ædes opulentæ ac splendidæ sunt deserenda ac hæredi relinquenda.

18. *Tiberis lavit.*] Alluit, rigat, humectat, ex Prisciano pro, *lavat*. Dixere passim veteres *lavere & lavare*. Non Marcell. Ennius. *Lavere lacrymis vestem sordidam*. Virgil. Georgic 3. 221.

Lavit ater corpora sanguis.

21. *Inacho.*] Is Argivorum primus rex, floruit temporibus Abrahæ & Isaac ejus filii, circa annum mundi bis millesimum centesimum. Virg. Æneid. 7. v. 371.

Et Turno, si prima domus repetatur origo,
Inachus Acrisiusque patres ———

23. *Sub Dio moreris*] Sive tam pauper fueris ut sine lare, sine foco, sine tecto, sub dio & aperto cœlo maneas & cubes, nihilominus te prædam Orcus suam faciat: a morte victus, O Deli, victima Lutoni mactaberis: *Victis Lostibus victima proprie cæditur*, Festus. Ovid. Fast. 1, 335.

Victima, quod dextrâ cecidit victrice, vocatur:
Hostibus amotis hostia nomen habet.

24. *Nil miserantis Orci.*] Tullius 3. de Nat. Deor. n. 43. *Age porro, Jovem, & Neptunum, Deum numeras. Ergo etiam Orcus, frater eorum, Deus, et illi qui facere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Pyriphlegeton: tum Charon, tum Cerberus Dii putandi.* Quam vero nil miserantem hic appellat, illachrymabilem dicet Od. 14. seq. Virgil. Georgic. 4. v. 489.

Ignoscenda quidem, scirem si ignoscere manes,

Est & Proverb. *Orco implacabilior.*

25. *Omnes eodem cogimur.*] Ovid. ad Liviam, 359.

Tendimus huc omnes: metam properamus ad unam.
Omnia sub leges mors vocat atra suas.

Omnium versatur urna.] Illa nempe fatalis urna, in quam omnium mortalium nomina & sortes conjiciuntur, versantur; atque ut cujusque nomen & sors educitur, ita & mortis præda exitit fatique legem, volens nolens, subit, lib. 3. Od. 1. v. 16. *Omne capax movet urna nomen.* Virgil. Æneid. 6. v. 432.

Nec vero hæ sine sorte datæ, sine judice sedes
Quæsitor Minos urnam movet. ———

27. *Nos in æternum exilium impositura cymbæ.*] Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ablegat animam in perpetuum, atque ad inferos transmittit, traducente eam per Acherontem fluvium Charonte in sua navicula, de qua Propertius, 3, 18, 24.

Scandenda est torvi publica cymba senis.

vide lib. 1. Od. 4. & hujus lib. Od. 14.

28. *Exilium.* Sunt qui legant *exitium*. Exules, inquit Nonius Marcellus, dicuntur extra solum. Virgil. Georgic. 3, 225.

—*Longeque ignotis exulat oris,*

Et post v. 228.

. . . *Regnis excessit avitis.*

ODE

ODE IV. Ad XANTHIAM PHOCEUM.

Ancillam ab eo sine nota posse adamari.

Ne pudeat te servam diligere, Xanthia Phoceu: ante te Achillem superbum Briseis ancilla perculit candore suo: perculit etiam Ajacem Telamonis filium pulchritudo captæ Tecmessæ, licet ejus dominum: Agamemnon pariter inter ipsam victoriam adamavit puellam aris abstractam:

NE sit ancillæ tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu: priùs insolentem [163]
Serva Briseïs niveo colore
Movit Archillem:
Movit Ajacem Telamone natum 5
Forma captivæ dominum Tecmessæ:
Arsit Atrides medio in triumpho [164]
Virgine rapâ;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Ne sit ancillæ, &c.*] Xanthiam Phoceum Phyllidis genere servili natæ amoribus irretitum consolatur Horatius; atque heroum exemplis expugnat eum vulgi opinionem, qua servilem conditionem sic aspernatur, ut Plautus Amphitr. scripserit: *Quem Jupiter odit, servum hunc primum facit*: & Romani per ludibrium *ancillariolos* appellabant eos, qui ancillas sectarentur, ac diligerent. Hinc dicaciter Martialis lib. 12. Epigram. 58. ad quendam nomine Alaudam;

Ancillariolum tua te vocat uxor: at ipsa
Lecticariola est: istis, Alauda, pares.

2. *Prius insolentem*] Interpretari quibusdam placuit: non antea suetum amare: quasi non meminissent Dediamiæ Lycomedis filiæ, susceptique ex ea Pyrrhi, qui Trojæ fatum adolescentulus implevit. Videtur itaque melius, *insolentem* vocari Achillem, id est, *ferocem*; siquidem ad Pisones scribens Horatius 821. ita vult ut pingatur,

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, &c.

3. *Serva Briseïs, &c.*] Hippodamia a patre Brise sic dicta, quæ, Lyrnesso urbe capta, in prædæ partem cessit Achilli victori, cui postea ab Agamemnone erepta grave peperit dissidium, quod Trojæ fatum remoratum est, ut fuse explicui ad finem Odes 15. lib. 1.

Serva.] Jure belli capta, adeoque in servitutem redacta.

Niveo colore.] Colore candido, qui in formosis spectatur. Homerus Junonem λευκωλένον, Virgilius niveos lacertos Veneris, Propertius niveum Adonin laudat.

4. *Movit.*] Ita quidem, ut ob eam sibi ereptam a bello recesserit, vix ne ut alibi diximus, rediret, Homer. Iliad. 2. Ovid. Epist. 3. quæ est Briseïdis ad Achillem. Vide & Dictyn. Cretensem lib. 2. ubi scribit: *Lyrnessum ab Achille paucis diebus pugnando captam: & propere inde expugnatam Pedasum Leleguum urbem, ubi rex Brises; abductamque filiam regis Hippodamiam.* Dares autem Phrygius ita describit *Achillem pectoresum, ore venusto, membris valentibus & magnis, bene crispatum, clementem, in armis acerrimum, vultu hilari, largum, dapsilem, capillo myrteo.* Briseidem porro *formosam, alta statura, candidam, capillo flavo, & multi, supercilliis junctis, oculis venustis, corpore æquali, blandam, affabilem, verecundam, animo simplici, piam.*

5. *Movit Ajacem Telamone natum, &c.*] Dictys citatus, *Ajax*, inquit, *Telamonius iter ad Phrygas convertit, ingressusque eorum regionem, Teuthrantem dominum locorum solitario certamine interficit, ac post paucos dies expugnatæ atque incensa civitate, magnam vim prædæ trahit, abducens Tegmessam filiam regis.* Et postea, *Ajaci ob egregia laborum ejus facinora, Teuthrantis filiam Tegmessam concedunt*, Græci nempe, reliquam prædam inter se partientes. Dares item cit. ita describit *Ajacem Telamonium valentem, voce claro, capillis nigris, in hostem atrocem.* Ovid. de Arte Amandi: lib. 3. v. 517.

Odimus & mœstas: Tecmessam diligat Ajax,
. . . & v. 523.
Scilicet Ajaci mulier mœstissima dixit;
Lux mea; quæque solent verba juvare viros.

7. *Arsit Atrides, &c.*] Agamemnon Atrei ex Aerope, vel Histhenis, ut scribunt alii, filius, Mycenarum & Argivorum rex, Græcorum in expeditione Trojana summus Imperator, in ipso urbis excidio, media in victoria, Cassandræ Priami filiæ amore incensus captusque, in prædæ partem eam depoposcit, quæ tamen rapta ab Ajace Oilei & vitiata fuerat in ipso Minervæ templo. Hinc Virgil. Æneid. 2. v. 403.

Ecce trahebatur passis Priameïa virgo
Crinibus a templo Cassandra, adytisque Minervæ,

Dictys Cretensis, lib. 5. *Priamus ad aram Jovis confugit, Cassandra in ædem Minervæ, multique ad reliqua Deorum templa . . . . Cæterum Cas-*

Barbariæ

Barbaræ poſtquam cecidere turmæ
Theſſalo victore, et ademptus Hector
Tradidit feſſis leviora tolli
Pergama Graiis.
Neſcias an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes:
Regium certè genus, et Penates
Mœret iniquos.

poſteaquam Phrygiæ cohortes profligatæ Theſſalico victore fuerant, Hectorque interemptus pertæſis Græcis dimiſit Trojam everti facilem. Quid ſi genero tibi aureæ Phyllidis parentes opulenti decus afferant? Origo profecto regia eſt: & quidem infoſtos Penates lamentatur.

ANNOTATIONES.

ſandram Æjax Oilei e ſacro Minervæ captivam abſtrahit . . . . . Agamemnoni Caſſandra datur, poſtquam ejus forma captus, quin palam deſiderium fateretur, diſſimulare nequiverat. Dares jam cit. refert *Caſſandram mediocri ſtatura, ore rotundo, rufam, oculis micantibus, futurorum præſciam:* & paulo poſt, *Agamemnonem albo corpore, magnum, membris valentibus, facundum, prudentem, nobilem.*

9. *Barbaræ poſtquam cecidere turmæ, &c.*] Poſt victos ac profligatos Trojanos ab exercitu Græcorum, maxime vero ab Achille e Lariſſa urbe Theſſaliæ oriundo.

Barbaræ.] Hoc nomine vocabantur a Græcis omnes aliæ gentes, imprimis autem Phryges & Trojani. Patet ex Dicty Cretenſi paſſim. Plutarch. de audiendis Poetis, diſparitatem Græcorum & Trojanorum commemorans, ait: *Probatam eſſe Græcorum providentiam, ferociam vero Barbarorum vitioſam:* & paulo poſt: in poteſtatem hoſtium Trojanos vivos complures veniſſe, Achæorum vero neminem; atque illorum nonnullos fuiſſe hoſtibus ſupplices, ut Adraſtum, Antimachi filios, Lycaonem, ipſumque Hectorem, qui Achillem de ſepultura exoravit: horum vero neminem: *Quod Barbarorum ſit ſupplicem eſſe in conflictibus, & ſummittere ſe ad pedes; Græcorum autem vincere dimicantem, aut occumbere, &c.* Itaque vox *Barbarus*, aliquando nihil aliud ſonat quam extraneus & peregrinus. Vide Turneb. lib. 9. cap. 18. ubi e Tuſcul. 1. n. 85. verba iſta, *Aſſante ope barbarica*, de Priamo, regno Phrygum florente, bene interpretatur, &c.

10. *Theſſalo victore.*] Quamquam a Paride jam interfectus erat Achilles, antequam Troja caperetur, is tamen recte victor dicitur, ſine quo capi non potuiſſet, ſita volentibus fatis. Vide lib. 1. Od. 15. in fine.

Ademptus Hector Tradidit feſſis, &c.] Poſtquam ab Achille peremptus Hector, adeoque Trojanis ademptus veluti ſuus clypeus, qui ſolus robore ac virtute ſingulari Græcos terrebat, ex Homero. *Quo ſtetit ſtante Ilium.* Senec. Troad. initio. Et poſtea chorus ejus ſic luget interitum: *Columen patriæ, mora fatorum, tu præſidium Phrygibus, tu murus eras, humeriſque tuis ſtetit illa decem fulta per annos. Tecum cecidit: ſummuſque dies Hectoris idem patriæque fuit.*

11. *Tradidit feſſis leviora tolli Pergama Graiis.*] Sublato ſcilicet Hectore jam capi evertique Troja facile potuit a Græcis decennali quamvis obſidione feſſis. Virgil. Æneid. 2. v. 108.

Sæpe fugam Danai Troja cupiere relictâ
Moliri, & longo feſſi diſcedere bello.

Et Æneid. 9. v. 155.

—— *Decimum quæs diſtulit Hector in annum.*

Leviora tolli.] Tranſlatum ex ultimo Iliados, v. 243. ubi Priamus ſic alloquitur Trojanos de amiſſo Hectore: Jupiter mihi dolores dedit, filium ut optimum perderem: quod & vos ſentietis. *Deinceps enim Achivis faciliores eritis tolli, eo mortuo.* Πάντεσσι γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δυ ἴστασθε κίονι τεθνειῶτος ἀναιδέμεναι.

Pergama.] Arces erant Trojanæ ex Servio: ſynecdochicos Trojam ipſam ſignificant.

13. *Neſcius an te generum, &c.*] Per Prolepſin ingenioſe occupat Horatius id quod objici poterat, puellas ante memoratas licet captivas, e regia tamen ſtirpe; non ita vero Phyllida: reſpondit igitur: An vero quis eam humili ſorte ac genere credat, quæ tam nobilem præfert indolem?

15. *Regium certe genus.*] Hinc igitur honos tibi & decus accedat, ſi talem tibi deſpondeas; ejuſque parentes familiam tuam illuſtrabunt potius quam dedecorent.

Penates Mœret iniquos.] Sententiam hanc vulgo jungunt cum præcedenti, eo ſenſu: Phyllis certe cum ſuam dolet vicem, regio ſe ortam genere lamentatur ad ſervitutem redactam, indeque Penates accuſat, qui tutelæ ſuæ fidentem tam miſerum in ſtatum labi permiſerint. Placuit tamen interpungere, atque ſententias ſeparare, non ſine aliqua venuſtate, ut viſum eſt. Suus tamen ſit honos antiquitati, Lectori vero judicandi jus atque arbitrium.

Penates.] Qui dicantur, Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 4. luſe docet. Hyginus Deos patrios, alii domeſticos, quibus in penetralibus domus litari ſolebat, interpretantur: alii etiam aliter.

Crede

Sic habe non eam infelici de plebecula tibi electam: nec ita fidam, ita quæstus aspernatricem turpi matre gigne potuisse. Cæterùm intactus laudo brachia, & faciem, & tibios retundas illius. Noli suspectum habere me, cujus ætas properavit octavum lustrum fingere.

Crede non illam tibi de scelestâ [165]
Plebe delectam; neque sic fidelem,
Sic lucro aversam potuisse nasci [166]
Matre pudendâ
Brachia et vultum, teretesque suras
Integer laudo. Fuge suspicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

ANNOTATIONES.

17. *Crede non illam tibi, &c.*] Nequaquam credenda est e fæce plebis illa, quæ nihil habet sordidum ac vile. Plebeiæ animæ lucro sese venduntˆ ultrò ac sponte; meretrices in primis infidæ ac perjuræ, lucri vero perquam avidæ. lib. 1. Od. 35. *Vulgus infidum & meretrix perjura.* At Phyllis mirum quantum *fidelis*, tum quæstui & *lucro aversa.* Honestam igitur educationem generosus animus; nobilis autem institutio originem haud vulgarem indicat certe & arguit.

De scelestâ plebe.] Vel, impura & sceleri pravisque affectionibus ut plurimum obnoxia: vel, infortunata, & paupertatis incommodis ac ludibriis damnata velut & conspurcata. Hinc non abludit quod Plaut. Mostel. 3, 1, 1. scribit.

Scelestiorem ego annum argento fœnori (locando)
Nunquam ullum vidi, quam hic mihi annus obtigit.

18. *Delectam.*] Alii legunt *dilectam.*

19. *Aversam.*] Alii *adversam*, perinde est, & par utrobique sensus.

Fidelem.] Castitatis amantem, honesti propositi tenacem, quam a fide non facile dimoveas, nec oblato quæstu corrumpas.

20. *Matre pudenda.*] Improbis ac flagitiosis moribus turpificata; vel inope, & abjecta, cujus nomen ac memoria pudorem & verecundiam facere queat. E moribus natales posse ac debere æstimari, ostendit Juvenalis, Sat. 6. v. 238.

Scilicet expectas, ut tradat mater honestos,
Aut alios mores, quam quos habet? utile porro
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.

22. *Integer laudo.*] Cæterum, O Phocæa, si laudo tuam illam Phyllidem, noli me arbitrari specie illius captum. *Integer* ego castusque laudo *brachia* torosa & candida, *vultum* speciosum, *suras teretes*, totamque formosam. Itaque ne zelotypus inde fias, neque suspiceris rivalem me tuam quoquo modo esse.

23. *Cujus octavum trepidavit ætas Claudere lustrum.*] Nimirum deferbuit ardor ille primus adolescentiæ, nec ita me jam, ut olim, cruciat amor. Annum ætatis quadragesimum prætergressus æstus illos priores evasi.

24. *Lustrum.*] Ex Varrone, Festo, & aliis dictum a luendo, id est, solvendo; pendebantur enim vectigalia quinto quoque anno. Est igitur annorum quinque spatium; adeoque *lustrum octavum* annos quadraginta *claudit* impletque. Cic. ad Attic. 2, 6. *Populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil solverant, etiam superioris lustri reddiderunt.* Ovid. in Ibin. v. 1. sic orditur:

Tempus ad hoc lustris mihi jam bis quinque peractis.

Martial. lib. 4. Epigram. 45.

Ut qui prima novo signat quinquennia lustro.

ODE V.

Cœrcendus amor intempestivus virginis haud maturæ.

Nequit adhuc portare jugum submisso collo, nec assequi officia conjugis, nec sustinere impetum tauri Venerem appetentis.

NOndum subactâ ferre jugum valet [167]
Cervice, nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Nondum subacta.*] An amicorum aliquem, an seipsum admoneat Horatius, plane incertum est. Rem vero cæteroqui turpiculam allegoria multiplici contexit ac prope honestavit. Cupidinem virginis intempestivæ indicat per appetentiam uvæ nondum maturæ. Puellæ vero juvenis indolem belle notat per juvencam cum vitulis exultantem in campo, jugum portare aut Venerem sequi adhuc ignorantem.

2. *Munia comparis Æquare,*] Onera conjugii sustinere, æqualem operam præstare marito, puellula ante pubertatem, nondum viro matura.

Circa

Circa virentes eſt animus tuæ
Campos juvencæ, nunc fluviis gravem
Solantis æſtum, nunc in udo
Ludere cum vitulis ſalicto
Prægeſtientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos
Diſtinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te ſequetur, (currit enim ferox
Ætas, et illi, quos tibi dempſerit,
Apponet annos) jam protervâ
Fronte petit Lalage maritum;
Dilecta, quantum non Pholoë fugax,
Non Choloris; albo ſic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet

Circa virides agros verſatur mens buculæ tuæ, modò fluminibus temperantis moleſtos Solis *ardores, modò gaudentis colludere cum vitulis inter humida ſalices. Cohibe deſiderium uvæ acerbæ. Mox Autumnus varietate gratus pinget colore purpureo tibi racemos lucentes. Mox currit poſt te. Nam properat ætas velocem: atque illi addet annos, quos tibi detraxerit. Mox audaci vultu Lalage virum quærit, amata plus quam Pholoe* viros *abhorrens, vel Chloris ſplendens humero candido, non ſecus*

ANNOTATIONES.

5. *Circa virentes eſt, &c.*] Aliud nihil amat aut cogitat virgo ea ætate teneriore, quam ludum cum pueris aut puellis æqualibus. Animuſque illius totus eſt in campis, in luſibus, &c. Sic Terent. Eunuch. 4, 7, 46.

Animus eſt in patinis.

Horat. lib. 3. Od. 11. v. 9.

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc proterve
Cruda marito.

9. *Prægeſtientis.*] Summopere cupientis. Ex Priſciano, & Feſto, *geſtire*, eſt rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis geſtus ejus deſiderium exprimentes continere non valeamus.

Tolle cupidinem Immitis uvæ.] Deſine amare, aut ſaltem concupiſcere puellam impuberem, immaturam, atque, ut Varro appellavit, acerbam; utens eadem, qua Poeta noſter, metaphora, ab uva immiti ducta. Exſpecta donec illam ætas idoneam fecerit ac nubilem. Tull. de Senect. n. 53. *Uva primo eſt peracerba guſtu, deinde matura dulceſcit.*

10. *Jam tibi lividos Diſtinguet, &c.*] Autumnus varietate fructum abundans, & eorum multiplici diverſitate utilis pariter & jucundus, lividos ante immiteſque uvas purpureo ſtatim colore pulchras, ſimul & maturitate guſtui dulces facit. Sic tibi paulo poſt maturam ac tempeſtivam licebit ſectari Lalagen. Imo ipſa ætate jam perfecta virum petet: ſicut uva plane matura carpi deſiderat.

12. *Purpureo varius colore.*] Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hinc Virg. *rubentes* uvas, Ovid. *purpureas* laudat: Horatius autem Epod. 2, 20. *Certantem & uvam purpuræ* dixit. Theophraſt. de Cauſ. Plant. lib. 3. cap. 22. ὅταν ἀρχωνται περαζειν οἱ βότρυες. *Cum incipiunt uvæ nigreſcere, ſeu nigris diſtinguë maculis.* Propert. 4, 2, 13.

Prima mihi variat lucentibus uva racemis.

13. *Jam te ſequetur.*] Lalage, quæ te ſequentem nunc fugit, poſtmodo vel fugientem te proſequetur, ubi ferventis æſtu juventutis agitari cœperit. Quod quidem brevi fiet. *Currit enim ferox ætas.* Labitur celeriter, imo *volat*, ut ait Tull. Tuſc. 1. n. 76.

Ferox Ætas.] Juventus, quæ valens, acris, ardens, vehemens, petulans, elata, ſuperba, ac niſi libidinis ſtimulos tum maxime prurientis virtute fregerit, etiam ferox, indomita, & impotens. Apage vero Cruquium dubitantem numquid tranſpoſita ſint Epitheta iſta; ut legendum ſit: *Ætas fugax, & Pholoe ferox.*

14. *Illi, quos tibi dempſerit, apponet annos.*] Dum tu annis deſcreſces, & imminueris viribus, illa creſcet atque augeſcet. Tu enim ab ætate perfecta vergis ad ſenium: illa ad annorum ætatiſque firmitatem, quam nondum attigit, properat.

16. *Lalage.*] Eam ipſam ætatis flore decoram laudat lib. 1. Od. 22. quo patet Oden iſtam ab Horatio poſt hanc eſſe ſcriptam.

17. *Dilecta, quantum, &c.*] Cum vero Lalage juventutis pariter ac formæ perfectionem adepta fuerit, tum certe multos amatores habebit, quot nunquam *Choloris* pulcherrima, vel ſpecioſa *Pholoe* Chloridis filia, quæ tamen eo diligitur amplius, quo magis amantes fugit aſpera & repellit. De hac Cyro adamata, ipſumque ſpernente; lib. 1. Od. 33.

19. *Ut pura nocturno renidet Luna mari.*] Tam nitens, quàm Luna nullis infuſcata nebu-

ac Luna clara noctu micat inmari, aut Gyges Cnidius: quem ſi miſceas cœtui virginum, advenas maxime perſpicaces deceperit incerta differentia, paſſis capillis, dubiaque facie.

Luna mari, Cnidiúſve Gyges; 20
Quem ſi puellarum inſereres choro, [169]
Mirè ſagaces falleret hoſpites
Diſcrimem obſcurum, ſolutis
Crinibus, ambiguóque vultu.

ANNOTATIONES.

lis, ſudo cœlo, noctu ſplendet ac mari navigantibus, formoſa apparet.

20. *Cnidiuſve Gyges.*] Vel ut formoſus ille puer Gyges, virginea ſpecie inclytus, oriundus a Cnido urbe Cariæ maritima, hodie *Cabo di Chio:* ubi Veneris effigies valde celebris. Vide lib. 1. Od. 30. formoſos olim pueros in deliciis fuiſſe, vel è Virgil. Bucol. notum. Eclog. 2, 1.

Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini.

21. *Quem ſi puellarum inſereres, &c.*] Gygis nempe vultus lævis, tener, candidus, venuſtus, adeo virginis ſpecioſæ pulchritudinem refert, ut vix internoſci queat, *Si puellarum choro inſeratur:* puellam etenim non puerum Gygen affirmaver & hoſpes.

22. *Falleret hoſpites.*] Nos quidem cives, qui eum cognoſcimus, fortaſſe non falleret Gyges: hoſpites autem & peregrini nequaquam a puellis puellum hunc diſcernerent. Tam enim *obſcurum* eſt *diſcrimen.*

23. *Solutis Crinibus.*] Prolixis & paſſis more ſcilicet virginum; at contra nuptæ capillos religabant.

24. *Ambiguoque vultu.*] Ut ſexum non diſtinguas. Sic Juvenalis Sat. 15. v. 136. de pupillo a tutore defraudato,

. . . . *Cujus manantia fletu*
Ora puellares faciunt incerta capilli.
Ovid. Metam. 8, 323.

Talis erat cultu: facies, quam dicere vêre
Virgineam in puero, puerilem in virgine poſſes.
Idem lib. 9, 711.

Cultus erat pueri: facies, quam ſive puellæ,
Sive dares puero fieret formoſus uterque.
Auſon. Epigram. 105.

Dum dubitat natura marem, faceretne puellam;
Factus es, O pulcher, pæne puella, puer.

ODE VI. Ad TIT. SEPTIMIUM.

Apud amœnum Tiburtinæ vel Tarentinæ regionis ſeceſſum tandem cum eo quietam degere ſenectutem exoptat.

O Septimi perrecture mecum ad Gades & Cantabros nobis ſervire neſcios, atque ad Syrtes

SEptimi Gades aditure mecum, et [170]
Cantabrum indoctum juga ferre noſtra, et

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Septimi.*] Tit. Hic Septimius, Romanus Eques, Poeta etiam Lyricus & Tragicus, cum Horatio diuturna familiaritate conjunctus, imo & commilito. Hujus meminit lib. 1. Epiſt. 3, 5. 9. fertur & Auguſtus ad Horatium ita de eo ſcripſiſſe: *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio noſtro cognoſcere, &c.*

Gades aditure mecum, &c.] Hoc interpretes hucuſq; fere omnes intellexerunt de magna Horatii Septimiq; conſenſione: quaſi paratus eſſet alter alteri comes ire ad ultimas uſq; orbis plagas: quemadmodum Catullus Carm. 11. Furium & Aurelium ſibi ſpondet comites, *Sive in extremos penetrarit Indos, &c.* Et Propert. lib. 1. Eleg. 6. Tullo ſeſe offert, ut cum eo *Riphæos etiam montes* ſuperare non vereatur, & *Ægæo ducere vela mari.* Cruquius autem opinatur hæc ab Horatio ſcripta, *Cum Auguſtus eſſet in expeditione Cantabrica, quinto vix anno peracta, quo Septimius Eques invitabat Horatium*, inquit ille; non male quidem ariolatus: credo tamen hæc ſcripta eſſe, cum Cæſar expeditionem illam moliretur & ad eam Horatius pariter ac Septimius ſeſe accingerent. *De Gadibus* ſupra, Od. 2. v. 11.

2. *Cantabrum.*] Cantabri Hiſpaniæ Tarraconenſis populi ad Oceanum Borealem, qui & inde Cantabricus vocatur: hodie *Biſcaia.*

Indoctum juga ferre noſtra.] *Sera* nempe *domitum catena*, ut ait Od. 8. lib. 3. ab Auguſto tandem, ſive ab Agrippa Auguſti auſpiciis Cantabri devicti ſunt; teſte Suet. Octav. cap. 20, & 21. Dio lib. 51. & ſeq. Strab. lib. 3. &c. Flor. lib. 4. cap. 12. *Duæ validiſſimæ gentes, Cantabri & Aſtu-*

Barbaras Syrtes, ubi Maura ſemper
Æſtuat unda;
Tibur Argæo poſitum colono
Sit meæ ſedes utinam ſenectæ;
Sit modus laſſo maris, et viarum,
Militiæque.
Unde ſi Parcæ prohibent iniquæ;
Dulce pellitis ovibus Galeſi
Fulmen, et regnata petam Laconi

[171] *ferat, ubi mare Mauritaniæ nunquam non fervet: faxint Dii ut Tibur ab Argivo colono conditum, meæ ſit domicilium ſenectutis: ſit requies pertæſo maris, itinerumque, & belli. Hinc vero ſi Parcæ me arcent improbæ; adibo fluvium Galeſum ovibus pelle coopertis jucundum, agroſque ubi rex fuit Pha-*

[172]

ANNOTATIONES.

res, immunes Imperii agitabant. Cantabrorum & peior, & altior, & magis pertinax in rebellando animus fuit, qui non contenti libertatem ſuam defendere, proximis etiam imperitare tentabant, &c. Cæſi vero fuglunt *in eminentiſſimum Vinnium montem, quo maria prius Oceani, quam arma Rom. aſcenſura eſſe crediderant.* Et paulo poſt: *Ipſe præſens hos deduxit montibus; hos obſidibus aſtrinxit; hos ſub corona jure belli venundedit, &c.* Sil. Ital. *Cantaber ante omnes hyemiſque æſtuſque famiſque Invictus.* Obſervandum porro, ſic ſub jugum mitti ſolitos olim victos hoſtes: haſtæ duæ interjecto ſpatio in terram defigebantur, tertia ſuperimpoſita atque hinc & inde alligata. Sub hanc igitur inermes & diſcincti tranſire coacti, jugum ſubire, victique eſſe cenſebantur. Vide Tit. Liv. lib. 9. cap. 6. ubi Rom. Coſſ. & legiones turpiter ad furculas Caudinas ſub jugum mittuntur.

3. *Barbaras Syrtes.*] Inhoſpitas, inacceſſas, ſævas, ob æſtus ac motus maris dubios.

Ubi Maura ſemper Æſtuat unda.] Ubi mare Mauritaniæ ſeu Africæ crebris æſtuariis fervet, vadoſum paſſim & ſcopuloſum. Vide Plin. lib. 2. cap. 97. & Epod. 9. ſub finem, ibique Annot.

Tibur Argæo, &c.] Detur utinam mihi lætam agere ſenectutem apud Tibur Latii oppidum ædificatum a Tiburno Argivo, ibique quietem nancifci, poſt labores ac tædia navigationis, itinerum ac militiæ. Tiburtina ſua villa imprimis ſe delectari jam indicavit lib. 1. Od. 7. & 18. Vide ibi Annot.

7. *Laſſo maris & viarum Militiæque.*] Ex Suetonio cit. belliam in Cantabros expeditionem ſuſceperit Auguſtus devicto jam Antonio: in bellis antecedentibus militaverat Horatius, ut patebit ex Ode ſequenti: ad hoc etiam, ut dixi, ſeſe accingebat: Deos itaque rogat, ut ſibi fortunatam dent quietem & ſenectam, poſtquam eas iterum ærumnas exantlarit.

9. *Unde ſi Parcæ prohibent.*] Quod ſi fatis ita volentibus, non liceat apud Tibur conquieſcere; apud Tarentum ſaltem detur mihi ſecedere, ubi Galæſus leniter fluit, rigatque iſtam regionem Calabriæ, in qua paſcuntur oves exquiſito vellere ac lana, &c.

10. *Pellitis ovibus.*] Vel eximias pelles, eximium vellus, habentibus, per antonomaſiam: vel potius quæ ob lanam præ cæteris exquiſitam adverſus æris injurias integuntur pellibus, ad conſervationem excellentis earum velleris, tenuioris, mollioris; neve illud inquinetur. Hinc Plin. *tectas*, Varro & noſter *pellitas* nuncupat Tarentinas illas oves, quas & Græcas alii vocant. Vide Columell. lib. 7. cap. 4. *Græcum pecus, quod & Tarentinum plerique nominant, niſi cum domini præſentia eſt, vix expedit haberi, &c. ex omnibus eſt molliſſimum &c.* Polybius μαλακὰ πρόβατα ſimiliter appellat. Varro Rei Ruſt. lib. 2. cap. 2. 18. *Pleraque ſimiliter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem (ut ſunt Tarentinæ & Atticæ) pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus vel inſici recte poſſit, vel lavari ac parari. Harum præſepia ac ſtabula, ut ſint pura, majorem adhibeant diligentiam, quam hirtis*; id eſt, cæteris ovibus, quæ, & hirtæ, & montanæ, & ſoloces dicebantur, &c. Plin. lib. 8. cap. 47. *Ovium ſumma genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in paſcuo delicatius; quippe cum tectum rubis veſcatur:* (colonicum vero ſolo gramine) *operamenta eis ex Arabicis præcipua.*

Galeſi flumen.] Quidem legunt *Galæſum*. Sic & lib. 4 Od. 4. *Metauri flumen*, ubi plures tamen, *Metaurum flumen*. Galæſus vel Galeſus, hodie *Galaſo*, Calabriæ fluvius agrum Tarentinum rigat, ac in ſinum deflui lento curſu; umbris arborum, & paſcuorum copia circum amœnus. Hinc Propert. lib. 2. Eleg. 34. v. 67.

Tu canis umbroſi ſubter pineta Galeſi.

Et Virgil. Georg. 4, 126.

Quo piger (al. niger) *humectat flaventia culta Galeſus.*

11. *Regnata petam Laconi rura Phalantho.*] Virgil. Æneid. 3. v. 14.

——— *veteri quondam regnata Lycurgo.*

Et Æneid. 6. v. 793.

Regnata per arva Saturno.

Sic Tull. pro Muræna, *Pugna cum rege com-*

lanius Lacedæmonius. Illa mihi regio præ cæteris placet, in qua mel cum Hymettio, & olivæ cum Venafranis bonitate *contendunt. Illic ver diuturnum, & hyemes temperatas dat Jupiter; atque Aulon abundanti vino ferax nequaquam defiderat racemos Falernos. Terra hæc & fortunatæ arces, me tequæ exoptant. Illic tu cineres*

Rura Phalanto.

Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet; ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridíque certat
Bacca Venafro;
Ver ubi longum, tepidáſque præbet
Jupiter brumas; & amicus Aulon [173]
Fertili Baccho minimùm Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, & beatæ
Poſtulant arces; ibi tu calentem

ANNOTATIONES.

miſſa eſt, & ſumma contentione pugnata. Porro ſenſus Horatii eſt hic: Si negetur mihi ſeceſſus, Tiburtinus, ibo Tarentum, quam urbem Taras Neptuni filius olim condiderat, Phalantus autem Lacedæmonius cum Partheniis Sparta profectis & ſedes quærentibus inſtauravit, ibique regnavit. Juſtin. lib. 3. ubi *Parthenias vocati, cum ad annos triginta perveniſſent, metu inopiæ . . . ducem Phalantum aſſumunt, filium Araci . . . ad ſedes inquirendas proficiſcuntur . . . tandem in Italiam delati, occupata arce Tarentinorum, & expugnatis veteribus incolis ſedes ibi conſtituunt, &c.* Vide & Pauſan. lib. 10. in Phocaïcis.

14. *Angulus.*] Scilicet urbs ea Calabriæ in extrema peninſula ſita eſt ad maris littus.

Ubi non Hymetto Mella decedunt.] In Tarentina regione mel optimum eſt, nec bonitate concedit ei quod provenit apud Hymettum, huncque Atticæ regionis collem excellentia ſua celebrem toto orbe fecit: ſicut & Hybla Siciliam pariter melle inclytam reddidit.

15. *Decedunt.*] De via decedit, qui honorem alicui defert, & primas fatetur deberi.

Viridique certat Bacca Venafro.] Ibi quoque creſcunt olivæ Venafranis adeo non deteriores ut cum eis de excellentia contendant & certent.

Certat.] Virgil. Eclog. 5. v. 8.

Solus tibi certat Amyntas.

16. *Venafro.*] Urbs hæc Campaniæ in Samnii confinio ſita, olearum optimarum laude præcelluit. Plin. lib. 15. cap. 2. *Principatum in hoc quoque bono* (oleo) *obtinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano, &c.* Martial. Epigram. 12, 64, 1.

Unctæ Corduba lætior Venafro.

Et lib. 13. Epigram. 98.

Hoc tibi Campani ſudavit bacca Venafri.

17. *Ver ubi longum.*] Ubi verna temperies perdurat. Ita Servius explicat Virg. Georg. 2. v. 149. *Hic ver aſſiduum*; citaque hunc locum Horatii.

Tepidaſque præbet Jupiter brumas.] Hybernis etiam menſibus nulla ibi eſt aëris inclementia. *Bruma*, ſoliſtitium hybernum, quod ſic Ovid. explicat, Faſt. 1, 163.

Bruma novi prima eſt, veteriſque noviſſima Solis.

18. *Et amicus Aulon Fertili Baccho, &c.*] Et & proximus collis Aulon, in quo vinum provenit Falerno minime inferius; proindeque non ei invidet, a quo ſuperari nequaquam timet. In agris Tarentinis vinum creſcere generoſum, teſtis Plin. lib. 14. cap. 6. ubi vina recenſet exquiſita: *Verum & longinquiora Italiæ ab Auſonio mari non cæſent gloria, Tarentina, & Servitiana, &c.* Martial. lib. 13. Epigram. 125.

Nobilis & lanis, & felix vitibus Aulon,
Det pretioſa tibi vellera, vina mihi.

Strabo lib. 6. Aulonia quaſi Vallonia a vicina convalle nominata, inquit: Hanc autem urbem ab Aulone monte, vel potius promontorio, puto dici, in Tarentino tractu ſitam. Porro textus Horatiani ordo hic eſt. Aulon fertili Baccho amicus minimum Falernis, &c. Sic apud Tibull. 1, 9, 34. dicitur,

——— *Bacchi cura Falernus ager.*

21. *Ille te mecum locus, &c.*] Tam lætus & amœnus videlicet ſeceſſus te mecum invitat.

Beatæ arces.] Explicant alii, *editi colles optimi urbis beati*: quia edita quæque loca arces vocantur. Ego malim de urbe Tarento intelligere, ubi fuit arx munitiſſima, ex Polybio lib. 8. Tit. Liv. lib. 25. *Beatæ* vero *arces*, & felix Tarentum ſatis exprimitur apud L. Florum lib. 1. c. 18. his verbis: *Tarentus Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam & Apuliæ, totiuſque Lucaniæ caput, cum magnitudine, & muris portuque nobilis, tum mirabili ſitu: quippe in ipſis Adriatici maris faucibus poſita, in omnes terras, Iſtriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam, vela dimittit. Imminet portui ad proſpectum maris poſitum, majus theatrum, &c.*

22. *Ibi tu calentem Debita, &c.*] Ibi tu mihi Debita

Debitâ ſparges lacrymâ favillam
Vatis amici.

tepidos ſimiliari poetæ juſto luctu proſequeris.

ANNOTATIONES.

juſta & extrema perſolves officia, cum fatis & vita functus fuero: cremato nempe cadavere, calentibus adhuc cineribus lachrymas impendes, infundes, ac velut immiſcebis: mortuum recens amicum luctu proſequeris, vatem vates, & decorabis. Ennius vero contra, & arrogantius paulo:

Nemo me lachrymis decoret: neque funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Miſerrimum etenim ac velut infauſtum veretibus putabatur, ſi ſine lachrymis humatio fieret, & funebri iſto honore privaretur. Virgil. Æneid. 11. v. 372.

Nos animæ viles, inhumata, inflectaque turba.

Hinc & præficas arcerſebant olim, quæ luctum facerent. Imo & exiguam ampullam lachrymis plenam urnæ ferali inſerebant, ſepulchroque inferebant; ut bene Torrentius obſervavit.

24. *Vatis amici.*] Horatii tui.

ODE VII.

Pompeio Varo felicem ex infelici militia reditum gratulatur.

O Sæpe mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Diis patriis, Italóque cœlo,
Pompei, meorum prime ſodalium?

[174

O Vare meorum prime commilitonum, mecum frequenter ad extremum diem redacte, Bruto belli principe, æquis Romanum te reddidit numinibus patriæ, atque Italicb aeri?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

Athenis verſabatur Horatius Philoſophiæ dans operam ſub Academico præceptore, cum ad militiam eſt pertractus a Bruto tum Achaiam atque Athenas tenente, ut ait vetus interpres. Hæc ipſe de ſe teſtatur Epiſt. 2. lib. 2. v. 43. & ſeq. Deinde & Tribunus legioni Romanæ præfuit; quod declarat lib. 1. Sat. 6. v. 48. interfuitque demum ei pugnæ, Philippicis in campis, qua Brutus cæſus tandem ac fuſus eſt. In ea vero militia ſodalem habuit Pompeium Varum, qui poſt cladem Philippicam, non, ut Horatius, armis valedixit, ſed Brutianis reliquiis, novoque bello ſe implicuit. Quibus extinctis, ſalvus tamen rediit Varus; quapropter incolumitatem ei gratulatur Horatius, ac Soteria canit hac Ode, atque ad convivium invitat.

1. *Sæpe mecum tempus in ultimum Deducte.*] Qui toties vitæ periculum adiiſti mecum in eo fatali bello, in quo Caſſius & Brutus Julii Cæſaris interfectores adverſus Auguſtum atque Antonium pro libertate publica dimicârunt; ſicuti antea Cn. Pompeius contra Jul. Cæſarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*] Quis te patrim reſtituit, vel Deus propitius, vel patronus apud victorem Auguſtum potens & gratioſus?

4. *Diis patriis.*] Dii patrii vocantur qui ſingulis præſunt urbibus, ſuntque illarum propugnatores; atque a civibus honore præcipuo coluntur eximie: ut Mars Romæ; Athenis Apollo & Minerva; Apollo Delphis & Rhodo; Bœotiis Hercules & Bacchus; Juno Carthagini, Samo, Spartæ, Mycenis, Argis; Diana Cretenſibus; Venus Cypro, Papho, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. fortaſſe Horatius hic Penates Deos intelligit, ut gratuletur Varo, quod redux iterum videat ſuam domum ac Penates. *Extat Quinti Ennii carmen, Deorum continens Penatium nomina, quos patrios alii, Varro Terentius etiam urbanos nuncupat:*

Juno, Veſta, Minerva, Cereſque, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 30.

Italóque cœlo.] Cœlum pro aëre & climate poni conſtat, vel ex hoc Horatii, Epiſt. 1, 11, 26.

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

5. *Meorum prime ſodalium.*] Vel amiciſſime, patet ex fine hujus Odes. Vel, cum quo militavi

Cum quo non ſemel bibendo vino interrupi tardantem diem, redimitos habens *crines unguento Syrio nitidos. Tecum expertus ſum Philippos, & fugam præcipitem, abjecto indecore clypeo; quando virtus debilitata eſt, & terræ montium ſæpe ap-*

Cum quo morantem ſæpe diem mero [175]
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos, & celerem fugam
Senſi, relicta non bene parmulâ;
Cùm fracta virtus, & minaces [176]

ANNOTATIONES.

Primum: ſic & condiſcipulus in philoſophiæ ſtudio videatur fuiſſe Varus Horatii, & cum eo ad civile bellum Athenis evocatus. Epiſt. 2, 2, 47.

Civiliſque rudem belli tulit æſtus in armis,
Cæſaris Auguſti non reſponſura lacertis.

6. *Morantem diem.*] Vel æſtivum, reipſa longiorem; vel morari viſum præ tædio civilium tumultuum, ac laborantis Reipublicæ, itemque ærumnarum bellicarum, quæ Horatio quidem, ad ſtudia literarum Muſarumq; otium magis quam ad ſtrepitus militares nato, graves erant ac moleſtæ.

7. *Fregi.*] Per intervalla tecum potando rupi, tranſegi; atque ita ſolicitudines ac dolorem fefelli utcumque, pertuli, ſuperavi.

Coronatus nitentes Malobathro Syrio capillos.] Floreis quidem coronis inter epulandum ſolitos uti veteres oſtendimus Od. 38. lib. 1. unguentis etiam perfudiſſe caput, notum fere, & ex dicendis patebit. Ab Ionibus primum ad feminas Rom. delicatiores tranſlatus iſte mos coronarum in conviviis, atque unguentorum, maxime vero malobathri, quod & foliatum dicebatur: teſtis Galenus. Obſerva Porro corollas iſtas unguentis interdum fuiſſe delibutas. Athenæus item lib. 15. Plin. lib. 21. cap. 3. *Lautiſſimum*, inquit, *dari coronas e nardi folio, aut verſicolores unguentis madidas.*

8. *Malobathro Syrio.*] Malobathrum, ſive malabathrum, unguentum erat exquiſitum e folio quod gignunt Indicæ paludes, in regione Malabar, & vernacule *betbrum* vel *betbrum* vocant Indi. Nomen hinc factum ſatis apparet. In Syriam apportabatur ex India: illinc autem Romani mercatores deferebant: unde Syrium Romæ vocabatur. Galen. cit. Dioſcorid. Plin. lib. 13. cap. 1. lib. vero 12. cap. 26. ita ſcribit: *Dat malabathron Syria, arborem folio convoluto, arido colore rex quo paratur oleum ad unguenta: fertiliore ejuſdem Ægypto. Laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo,* (lenticulæ paluſtris modo aquis innatare. Dalecamp.) *odoratius croco nigricans, ſcabrumque, quodam ſalis guſtu . . . . . ejus ſuper nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua: odor autem in vino ſuffervefacti antecedat alios. In pretio quidem prodigio ſimile eſt, &c.*

9. *Tecum Philippos, &c.*] Adfui tecum in campis illis prope Philippos urbem Macedoniæ in Thraciæ confinio, ad Pangæi montis radices: quam Philippus Alexandri Magni pater inſtauravit, ac de ſuo nomine appellavit. Ibi nimirum commiſſo duplici prælio Auguſtus atque Antonius Caſſii & Bruti exercitus fuderunt, viceruntque eos qui triumphum ante victoriam & pugnam cecinerant. Vide infra.

10. *Relicta non bene parmula.*] In ea clade fugam ſuam non diſſimulat hic Horatius, inſuper & clypei projectionem: quod ad primum attinet, non ſemper caret excuſatione. Nam fortis eſt non modo reſiſtere, ſed & ſapienter cedere ac fugere. Sic Homerus Æneam laudat velut metuendi fugiendique peritum: & hanc ei laudem juſte dari agnoſcit Plato in Lachete. Vide & initium vitæ Pelopidæ apud Plutarch. Alterum vero culpa nunquam vacare creditum eſt. Unde apud Germanos ſacris interdictum eſt ei, qui in acie ſcutum amiſiſſet. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. apud Spartanos autem capite luebat. Idem lib. 2. cap. 13. Vide Ariſtot. lib. 2. Rhetoric. Modeſtin. Juriſc. lib. 3. de Re Militari. Hinc teſte Ammiano Marcell. lib. 25. paulo poſt initium: *Epaminondas ille dux inclytus lethaliter apud Mantineam ſaucius, reverſus ex acie, ſcutum ſolicite conquirebat: quod cum vidiſſet propius, lætior vi vulneris interiit; & qui animam intrepidus amittebat, jacturam clypei, formidavit.* Quod idem ita refert Juſtinus lib. 6. *Relatus in caſtra ſemianimis Epaminondas, ut vocem ſpiritumque collegit, id unum a circumſtantibus requiſivit, num cadenti ſibi ſcutum ademiſſet hoſtis: quod ut ſervatum audivit, allatumque, velut laborum gloriæque ſocium oſculatus eſt.* Apud Plutarch. Apophthegm. Lacon. Demaratus interrogatus, cur dedecus, & probrum ſit clypeum abjicere, non ita vergo galeam aut gladium, reſpondit, quia hæc ſua ipſorum cauſa ſumunt, clypeum autem communis aciei gratia.

11. *Cum fracta virtus.*] Cum Bruti pars & virtus victa eſt, fatis adverſantibus, & Auguſto imperium orbis deſtinantibus. Tum enim in ſumma rerum deſperatione ille apud ſuos conqueſtus fertur; *Fruſtra coluiſſe ſe virtutem, quæ inane eſſet nomen, & fortunæ ſerviret.* Plutarch. in Bruto. Dio lib. 47. Appian. lib. 4. Tit. Liv. Epitome lib. 124. C. *Cæſar & Antonius apud*

Turpe

Turpe ſolum tetigere mento.
Sed me per hoſtes Mercurius celer
Denſo paventem ſuſtulit aëre:
Te rurſus in bellum reſorbens
Unda fretis tulit æſtuoſis.

[177]

plicuerunt qui minas jactabant. At velox Mercurius tremebundum me per hoſtes aere ſpiſſo rapuit: te mare fremens & æſtuans retraxit, iterumque ad militiam deduxit.

ANNOTATIONES.

Philippos vario eventu contra Brutum & Caſſium pugnaverunt; ita ut utriuſque partis cornua dextra vincerent . . . . . Sed inæqualem fortunam partium mors Caſſii fecit, qui cum in eo cornu fuiſſet, quod fullum erat, totum exercitum fuſum ratus, mortem ſibi conſcivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus & ipſe vitam finivit, annorum circiter quadraginta; exorato Stratone fugæ comite, ut ſibi gladum adigeret. Xiphilinus in Auguſto ſic rem deſcribit: *Si Brutus cum Antonio decertaſſet, & Caſſius cum Auguſto Cæſare; ipſi pares inter ſe fuiſſent: ſed dum Brutus Cæſarem imbecillum vicit: Antonius autem Caſſio, qui par ei bellicis in rebus non erat, ſuperior fuit; victores quodammodo victi diſceſſerunt, &c.*

Minaces.] Milites Bruti ſcilicet ac eorum duces arrogantius jactabant minas in Cæſarianos, quos priori certamine ſuperaverant, tam aperta quidem victoria, ut *caſtra Cæſaris & Antonii, quæque in caſtris erant, omnia capta ſint: ac Cæſar ipſe mirabiliter ſalvus evaſerit.* Ex Xiphil. loco modo cit. item ex Appiano lib. 4. Civ. Bell. Rom. Brutus ipſe hoſtes retroceſſiſſe accipiens, ſic illudit: *Hi ut defeſſos nos provocantes minime experiri auſi ſunt.* Cum autem Cæſarianos intelligeret inedia & fame prope enectos, ac morando citra ſuorum periculum conficere vellet, *Conquerebantur milites, mulierum more intra vallum ſe contineri: excandeſcebant etiam eorum duces . . . . . hoſteſque ab exercitu prompto & parato facillime vinci poſſe exiſtimabant . . . . . tandem exercitus per cohortes, ac deinde per concurſus, apertius conqueritur: quid tandem Imperator noſter meditatur? In quo nuper victoriam adepti deliquimus? . . . . . Inſtantibus denique pertinaciter ducibus ac primoribus Brutus indignatus, eorum temeritati, proprioque diſcrimini aſſenſus eſt.* Xiphil. ibid.

12. *Turpe ſolum tetigere mento.*] Id eſt, victi procubuere, non ſine gravi turpitudinis nota, ob priorem arrogantiam ac minas: atenim meminiſſe oportebat, quod ſcribit Cic. ad Attic. lib. 7. Ep. 3. *Armorum exitus incertos eſſe ſemper;* atque *Ancipitem fortunam belli*, pro M. Marcello. Alii explicant *turpe ſolum*, terram cruore fœdatam, quam qui vulneribus confecti cadunt, dentibus ſolent apprehendere; aut ſaltem labra mordicus premere; ſeu dolore & ira adacti, ſeu ne quam emittant vocem querelarum, ſua virtute & exiſtimatione indignam.

Tetigere mento.] Prona in terram facie, in pulvere volutati. Virgil. Æneid. 11. v. 418.

Procubuit moriens, & humum ſemel ore momordit.

Et v. 669. ibid.

Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensque ſuo ſe in vulnere verſat.

13. *Sed me per hoſtes Mercurius celer, &c.*] Metaph. Tum vero fuſo exercitu noſtro, furtim me proripui, ac celeriter fugi, duce Mercurio, qui alatus fingitur & furti Deus. Od. 10. l. 1. in cujus etiam tutela ſunt docti, qui idcirco *Mercuriales* vocantur. Od. 17. libri hujus. Ingenioſe porro ſuæ fugæ alioquin indecoræ ac turpi colorem dat Horatius, ſubtractum ſe diſcrimini, protectumque a Mercurio dicens: id nempe fingens ſibi accidiſſe, quod Priamo ſcribit Homerus. Vide Annot. lib. 1. Od. 10 v. 14. quodque Paridi; Od. 15. lib. 1. Item Hectori, quem Apollo pari modo ſervat περὶ πολλῆς. Iliad. 20. Sic & Virgil. Æneam a Neptuno de Achillis manibus ereptum inducit. Æneid. 5. v. 809.

. . . . . *Pelidæ tunc ego forti*
Congreſſum Æneam, nec diis, nec viribus æquis,
Nube cava eripui. ———————

14. *Denſo aere.*] Nube, quæ denſatus eſt aer. Homer. Iliad. 3. de Paride ab impetu Menelai per Venerem exempto: τὸν ῥ' ἐξέρπαξε Ἀφροδίτη, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῇ.

Te rurſus in bellum reſorbens, &c.] Me quidem Horatium paventem Mercurius ſublimem rapuit, ac nebula protexit: te vero, Pompei, Martis ardor in nova pericula conjecit, ac recrudeſcenti bello implicuit, ſemper intrepidum ac publicæ libertatis pertinaciter vindicem.

Reſorbens Unda fretis tulit æſtuoſis.] Sicut in fretis æſtuoſis unda recedens iterumque accedens ea reſorbet, quæ evomuerat, ac in littore reliquerat: ſic bellum cæſis Caſſio Brutoque quaſi profligatum ejecerat te, Vare, non ſecus ac me, & modo non liberum fecerat: verum exardeſcens porro tumultus civilis in arma te rurſus abripuit. His Horatii verbis non abs re volunt quidam alludi ad prælium Sexti Pompeii in Siculo freto commiſſum; adeoque ad illum cum aliis Varum confugiſſe, poſt cladem Brutianam: unde tandem ſalvus ille, Roman redierit, & Auguſto reconciliatus ſit. Æſtus illos marinos egregie deſcribit Virgil. Æneid. 11. v. 624.

Debitum igitur epulum Jovi persolve: & corpus diuturno fatigatum bello recline sub mea lauro: neque doliis abstine tibi servatis. Polita vaso reple Massico oblivionem malorum afferente: & unguenta de amplis vasis effunde. Quis verò

Ergo obligatam redde Jovi dapem;
Longâque fessum militiâ latus [178]
Depone sub lauru meâ, nec
Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso lævia Massico
Ciboria exple; funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo [179]

ANNOTATIONES.

17. *Ergo obligatam redde Jovi dapem.*] Pro incolumitate ista tua post tot labores & pericula, O Vare, grates Diis persolve, fac sacrum Jovi Servatori, Dapali; de quo M. Cato de Re Rust. cap. 132. *Obligatam dapem*, sacrificium inter discrimina promissum ac votum a Pompeio Varo, interpretari licet, ex Priscian. lib. 7.

18. *Longaque fessum militia.*] Multo longiori quam mea, inquit Horatius: nempe sub Cassio & Bruto, deinde sub Sexto Pompeio in Sicilia, ut dictum est. Ergo tot ærumnis vires exhaustas recrea, epulare mecum, quiesce apud me; *sub lauru mea* tutus; patrocinio meo confisus, adeoque omni depositâ solicitudine. Spondet nempe Varo Horatius fortasse nondum perfecte ab Augusto veniam consecuto, favorem Mæcenatis, per quem ipse cum illo victore metuendo jam reconciliatus fuerat. Cum enim proscriptione bonorum, cum aliis partes adversas secutis, mulctatus esset, inops rerum coactus est faciendo versus victum quæritare. Quod ita narrat Epist. 2, 2, 49.

Unde simul primum me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris & fundi, paupertas impulit audax
Ut versus facerem.

Itaque Mæcenatis primum animum demeruit, perque hunc Augusti placare iram aggressus est: & quod scribit ad Pisones v. 404. quanquam alio ibi proposito:

. . . . . Gratia regum
Pieriis tentata modis: ludusque repertus,
Et longorum operum finis.

Mæcenatem autem potentem fuisse & idoneam laurum ad averruncandum Augusti fulmen, patet ex Xiphilino cit. qui in Augusto scribit; *Mæcenati tantam a Cæsare delatam potestatem in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipse prius legere posset, & exire quæ vellet immutare.* Et postea: *Cæsari Mæcenatem profuisse tum cæteris in rebus, tum vero quoties vehementius irascebatur, quod ejus iram leniebat: & quod in multos alioqui mortis dicturus sententiam, a Mæcenate correptus nemine capitis condemnato statim surrexerit, &c.*

21. *Oblivioso lævia Massico Ciboria exple.*] Large pota vinum e Campania melioris notæ, quod oblivisci faciat ærumnas priores, omnemq; mentis ægritudinem detergeat & discutiat. De *Massico* Od. 1. lib. 1. *exple*, vel imple, vel exhauri & ficca scyphos & calices. Utrumque enim significat ea vox, apud Ennium, Terent. Vide Donat. Nonium Marcellum.

22. *Ciboria.*] Vasa seu pocula satis capacia ex Athen. l. 3. & l. 11. c. 7. quem in locum Casaubonus ita scribit: *Græcis peregrinum poculum opinor & nomen, etsi potest videri derivatum, unde & κιβωτὸς. Sed constat in Ægypto primum cœpta fieri ciboria ex Ægyptiæ fabæ ciboriis, deinde ex alia materia, figura eadem. Hesychius disserte, Κιβώριον Αἰγύπτιον ὄνομα ἐστι ποτηρίου, Ecclesia usu fecit suum hoc nomen, &c.* Dalecamp. in Athen. cit. τὰ κιβώρια & κιβώτια, id est, arculas in hujus fabæ capite vocabant eos loculos, quibus semen continetur: inquit. Fabæ istius descriptionem hic attexere non pigebat. *In Ægypti lacubus & stagnantibus aquis faba nascitur, scapo amplissima, longitudine ad cubitos quatuor surrecto, digiti crassitudine, arundinaceo, molli, non geniculato, qui totus rimis intrinsecus pertusus atque distinctus est, ut in lilio. Huic insidet caput rotundo vesparum favo simile. Fabæ in singulis veluti nucamentorum loculis aliquantulum prominent, ad summum numero triginta. Flos duplo major quam papaveris, rosæ colore. Extat caput super aquam. Singulis fabarum plantis adnascuntur folia magnitudine pilei Thessalici; quorum caulis idem qui fabarum, &c.* Ex Theophrasto apud Athen. inst. lib. 3.

Funde capacibus Unguenta de conchis.] Ne quid hilaritati desit, adhibe unguenta & copiose quidem. Vide supra Annot. ad v. 7. hujus Odes. Item quæ postea mox.

23. *Conchis.*] Vel accipe pro quolibet vase ex alabastro: vel simpliciter intellige reposita prideni in *conchis unguenta*: quæ sunt odorum permistio cum oleo vel balsamo, ad delicias, vel ad sanitatem etiam corporis. Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 26. Cur autem in compotationibus ungerent caput veteres, explicatur apud Athenæum l. 15. c. 13. nempe quod *vini vim imbecilliorem fore crederent, si eo paulo quasi dilutre-*

Depro-

Deproperare apio coronas,
Curátve myrto? Quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego ſaniùs
Bacchabor Edonis: recepto

texit diligenter corollas ex apio humido vel myrto? Quem potandi magiſtrum creabit Venus? Ego certè non moderatius agam quam Edoni:

ANNOTATIONES.

tur, &c. De unguentorum luxu & mollitie, Plin. lib. 13. cap. 3. & Plutarch. Apophthegm. Lacon. ubi ſcribit: *Unguentariis aditum Spartæ præcluſum a Lycurgo, unguentaque velut corruptelam & perniciem omnino proſcripta atque amandata.* Cœl. Rhodig. cap. 24. lib. 27. ex Xenophonte & Socrate, refert; cum bellaris corollisque in ſecundas menſas veniſſe unguenta, profligatis congrua moribus utque impudicis

23. *Quis udo Deproperare apio, &c.*] Ad famulum hæc. Quis protinus texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more inter epulas caput exornemus? *Udo*, vel recenti, vel potius quod humidis in locis creſcit affatim & colligitur. *De myrto* lib. 1. Od. 38.

24. *Apio.*] Plin. lib. 20. cap. 11. *Apio gratia vulgo inest. Namque rami largis portionibus per jura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Honos ipſi in Achaia coronare victores ſacri certaminis Nemeæ.* Hæc poſteriora addit idem Plin. lib. 19. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Athenæus lib. 15. cap. 10. inter flores coronarios apium ita recenſet ex Pherecrate: *Age tu, qui malvam intueris, hyacinthum ſpiras, melilotum loqueris, roſas diſtractis labiis rides, amaracum ſcularis, dimoto corpore apium olet, coſmoſandalum incedis, vinum affunde, & acclama tertium Pæana, ut eſt lege ſancitum.* Sunt qui apio dicant ebrietatem impediri, ideoque veteres eo ſe coronare in conviviis. At repugnant botanici doctores: id vero hederæ quidem, non apio tribuunt.

25. *Quem Venus arbitrum Dicet bibendi?*] Quis erit & fiet convivii Rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. Od. 4. lib. 1. *Nec regna vini ſortiere talis.* Vide & quæ ibi annotavimus. Ad intelligendum ſenſum Horatii duobus iſtis locis obſerva 1. in compotationibus veterum creari ſolitum Regem, a quo poculorum leges aliaque in convivio obſervanda præſcriberentur; eum porro Græcis appellatum συμποσιαρχὸν βασιλέα, ἕξαρχον; Latinis autem convivii Dictatorem, Plaut. Modimperatorem, Varro. Arbitrum, Horat. Vulgo convivii Magiſtrum, Regem, Ducem, Sympoſiarchum, Strategum, etiam dixit Plautus, & Dictatricem. 2. Conſuetum id ſorte fieri, & quidem talorum vel teſſerarum ſummo jactu, qui *Venus* dicebatur: eratque cum tali quatuor diverſa facie cadebant: in teſſeris autem quando ter ſenarius contingebat. De his ludis plura ad Perſii Sat. 5. annotavimus. Vetus interpres hic ita ſcribit: *δεχιποσίαν ſignificat, id eſt, teſſerarum jactu datum in bibendo primatum. Veneris autem jactus lætiſſimus dicitur, qui numerum habet ter ſenarium.* Sic enim legendum eſt, non autem, *tricenarium*, cum inſanientibus librariis quibuſdam Acronis, Porphyrionis & aliorum. Quod optime ſenſit pridem & correxit Hadrianus Junius, Animadverſ. Heſychius τρὶς ἓξ μακτήριος βολος. Quo pertinet etiam Prov. ἢ τρὶς ἓξ, ἢ τρεῖς κύβοι, cujus & meminit Jul. Pollux, lib. 9. cap. 7. id eſt, felix vel infelix jactus, ſenio, vel canis; ſeu, tres ſenarii, vel tres unitates. Nam κυβος idem ſonat, interdum quod μονας, ſive κυων, & χοῦς: quod fefellit nonnullos male feriatos interpretes. De talis autem Lucian. in amor. Μηδενὸς ἀζραγάλου πεσόντος ἴσην χαρμάτι καλεῖται Ἀφροδίτη.

Venus.] Is jactus dicebatur & Baſilicus. Plaut. Curcul. Act. 2. Scen. 3. Vide Euſtath. ad Il. 23. & Odyſſ. 1. Cic. de Divinat. 1. & 2. Martial. lib. 14. Epigram. 12. Propert. lib. 4. Eleg. 9. Iſidor. Origin. lib. 18. cap. 65, & 60. &c.

26. *Dicet.*] Deſignabit, præficiet, decernet, creabit velut edicto. Solenne verbum Juris.

Arbitrum bibendi.] Is convivii moderator ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges: quales expreſſas legere eſt apud Lipſium, antiq. Lect. lib. 3. capite unico. Unde & multa ad rem præſentem ſpectantia hauſimus: ergo & hæc accipe. Quindecim illic ſtatuta præſcribuntur; quorum præcipua ſunt iſta:

Vinum purum, putum puer infundito.
A ſummo ad imum more majorum bibunto.
Decem cyathi ſumma potio ſunto.
Muſis nonum, decimum Apollini libanto.
Dominam ſi quis habeſſit, indicium facito.
Rixæ, clamor, contentio, ad Thracas
Ablegantur: eorum vicem carmen,
Aliudve quid Muſæum proferunto, &c.

Non ego ſanius Bacchabor Edonis, &c.] Adeo me afficit, ac quaſi extra me rapit, ingens lætitia ob receptum præter ſpem Pompeium Varum mihi dilectiſſimum, ut mihi temperare nequaquam poſſim; nullumq; gaudio modum adhibere queam. Itaque deſideratiſſima illius præſentia fruens totum me hilaritati tradam. Hinc & bibam largius, & ſaltabo, & diſcurram inſtar Bacchantium; & quamvis *furere*, & inſanire videar, hoc etiam *dulce* mihi futurum eſt.

27. *Edonis.*] Edon Servio, Edonus Plinio lib. 14. cap. 11. Mons Thraciæ a quo Thraces

Dulce

Nam & mihi ſuave eſt inſanire, amice recuperato. | Dulce mihi furere eſt amico.

ANNOTATIONES.

Edoni vel Edonii: Bacchus etiam Edonius, Bacchantes quoque Edonides & Edonæ cognominantur. Propert. 1, 3, 5.

Nec minus aſſiduis Edonis feſſa chorcis
Qualis in herboſo concidit Apiano.

Porro cum Edoni, tum Thraces univerſi bibacitate ac petulantia famoſi noſcuntur. De quibus & ſupra ad Od. 27. lib. 1.

Natis in uſum lætitiæ ſcyphis
Pugnare Thracum eſt.

ODE VIII. Ad BARINEN.

Juranti licet ei non eſſe cur credatur, quoniam amantium perjuria a Diis non plectuntur.

O *Barine, ſiqua tibi punitio aliquando contigiſſet, ob fidem violatam: ſi deformior eſſes effecta atro dente, vel ungue uno, crederem. Verum ſimul ac promiſſis fallacibus caput obſtrinxiſti, longe formoſior ſplendes, ſiſque adoleſcentium communis ſolicitudo. Ergo juvat fraudare ſepultos cineres genetricis.*

ULLA ſi juris tibi pejerati [181]
Pœna, Barine nocuiſſet unquam;
Dente ſi nigro fieres, vel uno
Turpior ungui;
Crederem. Sed tu ſimul obligâſti [182]
Perfidum votis caput, enitescis 6
Pulchrior multo, juvenúmque prodis
Publica cura.
Expedit matris cineres opertos

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Ulla ſi juris.*] Si non impune toties freginſſes fidem, ſi vel ſemel pœnam inde aliquantulam pertuliſſes, atque ultores perjuriorum Dii tantulo deformiorem effeciſſent, dente vel ungue uno denigratam; (quo quidem gravius nihil accidere tibi poſſe exiſtimo) tibi juranti, Barine, crederem, ratus nimirum formidaturam ne deinceps ulterius mulcteris, ſi iterum pejeraris. Alii interpretantur, *crederem* vindices adeſſe Deos fidem violantibus. Ea nempe apud antiquos inoleverat opinio, mentientes quadam parte corporis illico pœnam ferre, ſeu puſtulam naſo, aut lingua, ſeu notam vultu, oculis, dentibus, manibus, alibive, nigram ac deformem, &c. Hinc Theocrit. Idyll. 9.

Μηκὲτ' ἐπὶ γλάσσας ἄκρας ἐλοφυγδόνα φύσῃς.

Nec amplius in lingua extrema puſtulam produxeris.

Et Idyll. 12.

Ἐγὼ δὲ σὲ τὸν καλὸν ἀληθῆ,
Ψεύδεα μηδὲ ἓν ὑπερθὲν ἀμαιμάξαι ἐπαφυσῶν.

Ego vero te pulcherrum prædicans, mendacia ſuper ſummum naſum non produxero; id eſt, nihil falſi edidero. Hinc Ovid. Amor 3. Eleg. 3. de amica quæ pejeraverat quaſi admirans ait:

Eſſe Deos credamne? Fidem jurata fefellit:
Et facies illi, quæ fuit ante, manet.
Quam longos habuit nondum perjura capillos,
Tam longos, poſtquam Numina læſit, habet.
Candida candorem roſeo ſuffuſa rubore
Ante fuit: niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis eſt aptiſſima forma.
Longa deceſque fuit, longa deceſque manet.
Argutos habuit, radios ut ſidus, ocellos,
Per quos mentita eſt perfida ſæpe mihi.

2. *Barine.*] Julia Barine, forma ſpectabilis adoleſcentula: Romana, ut habent codices quidam, quanquam nomen iſtud Romani, Latini, Græcive nihil habet. Non abſurde igitur *Earine*, legendum ſuſpicantur viri certe eruditi, ab ἦαρ, quod ver ſonat.

3. *Dente ſi nigro, &c.*] Dentes albos ad pulchritudinem pertinere nemo neſcit.

Vel uno turpior ungui.] Vel parte minima corporis mutila vel deformata.

5. *Sed tu ſimul obligaſti, &c.*] At ubi malum omne ipſa tibi, ſi fallas, imprecata es, fallis tamen mali nihil metuens, mali nihil ferens: imo vero pulchrior evadis, pluresque nanciſceris amatores.

6. *Perfidum votis caput.*] Virg. Æn. 9, 300.

Per caput hoc juro, per quod pater ante ſolebat.

9. *Expedit matris cineres, &c.*] Ergo ſi e perjuris enaſcuntur emolumenta, nedum incom-

Fallere,

Fallere, et toto taciturna noctis
Signa cum cœlo, gelidique Divos
Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipsa; rident
Simplices Nymphæ, ferus & Cupido,
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruentâ.
Adde quòd pubes tibi crescit omnis,
Servitus crescit nova; nec priores
Impiæ tectum dominæ relinquunt
Sæpe minati.
Te suis matres metuunt juvencis,

astraque noctu silentia, olympumque universum, atque numina frigidæ mortis expertia. Id, inquam, ipsa ridet Venus: rident faciles Nymphæ, imò [183] *& sævus Cupido ignitas assidue sagittas exacuens cote sanguinulentâ. Præterea juventus tibi cuncta adolescit, totidémque captivi parantur novi: veteres autem irreligiosæ dominæ domum, frequenter minati licet, haud deserunt. Te matres suis adolescentibus,*

ANNOTATIONES.

moda vel pœnæ subeantur, certe expedit religionem omnem flocci facere; adeoque promissa matri jam sepultæ non valde refert implere, imo juvat non persolvere, & *fallere*. Flagitium tamen ac nefas maximum, parentum cineres violare, veteres crediderunt. Virgil. Æneid. 4. v. 427.

Nec patris Anchisæ cineres manesve revelli.

10. *Et toto taciturna noctis Signa cum cælo, &c.*] Expedit, inquam fallere, mentiri, perfide testari ac jurare sidera, Deos immortales, totumque cœlum. Virg. Æneid. 6. v. 458.

——*Per sidera juro,*——
Per superos, &c.——

Taciturna noctis Signa.] Hypallage: sidera nocte tacenti lucentia. Cæsar. lib. 7. de Bello Gall. *Id silentio noctis conati.* Et postea: *Silentio noctis Cæsar e castris egressus.* Virgil. Æneid. 4. v. 524.

. . . . *Cum medio volvuntur sidera lapsu:*
Cum tacet omnis ager,——
. . . . . .
. . . . . *sub nocte silenti*
Lenibat curas, & corda oblita laborum.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus, &c.*] Non offenditur, imo delectatur Venus perjuriis ejusdem inter amantes frequentibus. Quare vero? Quoniam pejerantes in rebus amatoriis, similes pueris, minimum mentis habent. Ὡς καθάπερ παίδων, τῶν ἡδονῶν νῦν ἕνεκα τὸν ὀλίγιστον κτησαμένων. *Voluptates*, id est, qui eas cæco impetu sectantur, *velut pueri minimum rationis possident*, adeoque vix intelligunt quid agant; quo levius sit quod peccant. Plato in Philebo. Ov. amor. 2, 3, 11.

Scilicet æterni falsam jurare puellis
Dii quoque concedunt.——

Et Art. Am. 1, 633.

Jupiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios in freta ferre Notos.

Tibul. 1, 4, 21.

Nec jurare time: Veneris perjuria venti
Irrita per terras & freta summa ferunt,

Hinc & Proverb. *Aphrodisiam juraventum*, pro vano & futili.

14. *Simplices.*] Mites, benignæ, indulgentes, ad ignoscendum *faciles*, ex Virgil. Eclog. 3. v. 9.

Et quo, sed faciles Nymphæ risere, sacello.

Nymphæ.] Assectæ comitesque Veneris, Jocus, Risus, Gratiæ, &c.

Ferus & Cupido.] Necnon ipse, qui videtur *ferus*, Cupido ridet perjuria istiusmodi, quamvis ad vindictam parata semper gerat arma, arcum, *sagittasque*, easque *ardentes & acutas cote cruenta*. Nimirum quas pugnas, quæ vulnera, quas cædes amor non gignit?

17. *Pubes tibi crescit omnis, &c.*] Impuberes crescere adolescere videntur ad tibi serviendum, augendumque captivorum tuorum numerum. *Nec priores* tamen *amatores relinquunt* te, licet experti perfidiam tuam; quamvis etiam relicturos te, aliamque fideliorem amicam quæsituros, non semel ante *minati* fuerint. Verum *fixus hic est apud te animus* eorum *clavo Cupidinis*, ut est apud Plaut. Asin. 1, 3, 4 Tibull. 2, 6, 13.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cum bene juravi, per tamen ipse redit.

Propert. 2, 3. 49.

Sic primo juvenes trepidant in amore ferendo,
Debinc domiti post hæc æqua & iniqua ferunt.

Vide Pers. Sat. 5. v. 161. & seq.

21. *Te suis matres metuunt juvencis.*] Ne capti illecebris tuis adolescentes, meritricisque amoribus innexi perfundato pudore *sacris dedicus obstent cognatis*. Pers. modo cit. *Te soros parci*, timent pariter; ne juvenes illi *rem patriam rumore sinistro limen ad obscænum frangant*, ibid. id est, patrimonium dilapident in impura consuetudine. Meretricem esse quasi voraginem nihil non absorbentem, alibi notavimus. Itaque filius suis parentes metuunt te velut scopulum, ad quem rerum imperiti illidantur, faciantque naufragium honoris ac fortunarum.

Te

te ſenes avari timent; puellæ quoque recens matrimonio junctæ metuunt, *ne viros ſuos remoretur fulgor tuus.*

Te ſenes parci, miſeræque nuper
Virgines nuptæ, tua ne retardet
Ara maritos.

ANNOTATIONES.

22. *Miſeræque nuper Virgines nuptæ, &c.*] Puellæ denique recens nuptæ metuunt, ne maritos ſuos a ſe abalienet abducatque ac detineat *aura tua*, favor, odor, fragrantia, venuſtas arte conquiſita; ſicque *miſeræ* ipſæ fiant, parum dilectæ, ſpretæ, neglectæ, dum tuis blanditiis illi occupantur.

ODE IX. Ad VALGIUM.

Ut deſinat tandem lugere Myſtem puerum.

Amice Valgi, haud perpetuo fluunt e nebulis pluviæ in campos aſperos: nec variæ tempeſtates agitant ſemper mare Caſpium: nec per menſes ſingulos pigrum gelu manet in Armeniæ regionibus: nec Gargani quercus vexantur Septentrionalibus ventis; & frondibus ſpoliantur fraxini.

NON ſemper imbres nubibus hiſpidos [184]
Manant in agros; aut mare Caſpium
Vexant inæquales procellæ
Uſque; nec Armeniis in oris, [185]
Amice Valgi, ſtat glacies iners 5
Menſes per omnes; aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

Inſcripta eſt Ode hæc ad Valgium, Poëtam certe haud ignobilem, ipſius Horatii judicio; quippe illum nobilioris notæ vatibus accenſet. Sat. 1, 10, 81.

Plotius, & Varius, Mæcenas, Virgiliuſque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuſcus, & hæc utinam Viſcorum laudet uterque.

Tibullus quoque eum ita commendat lib. 4. Eleg. 1. v. 179.

Eſt tibi, qui poſſit magnis ſe accingere rebus,
Valgius: æterno propior non alter Homero.

Conſularem virum produnt aliqui, quod non ita certum eſt: Romæ vero fuiſſe hujus nominis illuſtres conſtat vel ex Comment. lib. 6. de Bello Civili, ſeu de Bello Hiſpanienſi, ubi ſic habetur: *A. Valgius Senatoris filius, cujus frater in caſtris Pompeii fuiſſet*, &c. T. Valgii carmina quædam affert Servius in Æneid.

Sed nos ante caſam tepidi mulgaria lactis
Et ſinum vini ceſſamus fundere Baccho.

Iſidorus, ex Annotatione Lilii, hæc etiam citat.

Hic mea me longo ſuccedens prora remulco
Lætantem gratis ſiſtit in hoſpitiis.

1. *Non ſemper imbres.*] Vide Ovid. ex Ponto, lib. 4. Eleg. 4. *Hiſpidos agros* vel ſpicis ac frugibus maturis hiſpidos & hirſutos; vel potius hyemis aſperitate horridos ac deformes. Ovid. Metam. 2, 30.

Et glacialis hyems canos hirſuta capillos.

2. *Mare Caſpium.*] Hoc & Hyrcanum dicitur ab Hyrcania regione proxima, quam alluit, ut & Mediam, Albaniam, Margianam, Sogdianam, Scythiam. Hodie *Mer de Sala*, vel, *Mer de Baccu*, &c. Hoc *ſævum & procellis undique expoſitum* Mela refert: & proinde hic nominari illud potiſſimum hic dixeris. Adverte conglobatam figuram ſpeciei prō genere, *Mare Caſpium, Armeniis in oris, Aquilonibus querceta Gargani, orni, pro quolibet mari*, Boreali terra, vento, ſylva, arbore, monte: quâ non mediocris carmini venuſtas & elegantia comparatur.

3. *Inæquales procellæ.*] Inæquale reddentes æquor, ſeu mare antea pacatum turbantes, fluctuſque varios modo tollentes, modo deprimentes.

4. *Armeniis in oris.*] Hæc Aſiæ Regio duplex eſt, utraque Turcis nunc paret; major quæ hodie *Turciſtan & Turcomania*; & minor, quæ *Aladulia* vocatur. Inter montes Taurum & Caucaſum ſita eſt.

5. *Glacies iners.*] Aqua nimirum congelata curſum non habet, vel quod pigros & inutiles agros faciat.

7. *Querceta Gargani.*] Altæ quercus in Gargano, Apuliæ monte, qui vetus nomen hodie ſervat, & dicitur etiam mons Sancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus, lib. 5, 380.

Apulus Hadriacas exit Garganus in undas.

Tu

Tu ſemper urges flebilibus modis
Myſten ademptum; nec tibi Veſpero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.
At non ter ævo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum ſenex
Annos; nec impubem parentes
Troïlon, aut Phrygiæ ſorores
Flevere ſemper. Deſine mollium
Tandem querelarum; et potiùs nova
Cantemus Auguſti tropæa

Tu vero *modulis triſtibus* [186] *raptum* tibi *Myſten continuò proſequeris: neque tui deſinunt amores exorto Veſpere, neque cedente* illo *Soli rapide* exurgenti. *Atqui* Neſtor *vetulus triplici ætate exactâ, haud cunctis annis deflevit Antilochum dilectum: neque Troilum impuberem indeſinenter luxerunt parentes vel ſorores Trojanæ. Aliquando ceſſa in teneris querimoniis; magis autem celebremus recentes Auguſti Cæſaris victorias.*

ANNOTATIONES.

9. *Tu ſemper urges, &c.*] Haud hyems perpetuo ſævit, non imbres ſemper decidunt, non continuæ ſunt in mari procellæ, &c. Tu vero non deſinis lachrymari, ac lugere tuum *Myſten* morte ablatum.

Flebilibus modis.] Elegiacis verſibus luctui accommodatis. Vide Epiſt. ad Piſones v. 75. Tull. Tuſc. 1. n. 106. *Hæc cum preſſis & flebilibus modis, qui totis theatris mœſtitiam inferant, concinuntur, &c.*

10. *Myſten.*] Alicujus numinis initiatum ſacris, e nomine conjiciunt & augurantur aliqui. At puerumne dilectum Valgio, an ejus filium, quis aſſerat? Filium ſane fuiſſe indicare videntur exempla modo allata, quæ ſingula ſunt parentum filios lugentium.

Nec tibi Veſpero Surgente, &c.] Nec ceſſas deſideria et lamenta iterare, ſive cum ſtella Veneris exoritur, ſero nempe, & Veſper appellatur; ſive cum occidit, & ſurgentem Solem fugit, mane ſcilicet, & Lucifer dicitur. Cic. de Nat. Deorum, 2. n. 53. *Infima eſt quinque errantium, terræque proxima, ſtella Veneris, quæ φωσφόρος Græce, Lucifer Latine dicitur, cum antegreditur Solem; cum ſubſequitur autem Heſperos.* Plin. lib. 2. cap. 8. *Infra Solem ambit angens ſidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſiſque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter diem maturans; contra ab occaſu refulgens, nuncupatur Veſper, ut prorogans lucem, &c.* Ovid. Metamorph. 2, 112.

. . . *Ecce vigil nitido patefecit ab ortu*
Purpureas aurora fores, & plena roſarum
Atria: diffugiunt ſtellæ, quarum agmina cogit
Lucifer, & cæli ſtatione noviſſimus exit.

11. *Decedunt amores.*] Virg. Georg. 4. v. 466. *Te veniente die, te decedente canebat.*

13. *At non ter ævo functus, &c.*] Verum, O Valvi, conſidera Neſtorem ſenio & annis gravem, amiſſo perquam amabili Antilocho filio ſuo, modum tamen aliquem poſuiſſe fletibus & lachrymis: pariter & Priamum, &c.

Ter ævo functus.] *Tertiam enim jam ætatem hominum vivebat,* inquit Tull. de Neſtore, in Catone majore, n. 31. Porro trecentis licet annis illum vixiſſe Poetæ narrent, treſque ætates totidem ſeculis definiant: melius tamen hominis ætas triginta duntaxat annos complecti, & Neſtor annos vixiſſe nonaginta dicatur; ut optime probat Lambinus e Plutarcho in Catone ſeniore: ubi is Servilium Galbam accuſaſſe nonaginta annos natus refertur, ſuæque patriæ, non ſecus ac Neſtor, dum tertiam ætatem viveret, utilem operam navaſſe. Vide Ovid. 12. Metamorph. cap. 3. Juvenal. Sat. 10. v. 246. & ſeq. Plin. lib. 7. cap. 38. Cœl. Rhodig. lib. 19. cap. 21. Apud Athen. lib. 10. cap. 9. Neſtor ter ſenex, ὁ τριγέρων dicitur.

Amabilem.] Seu valde dilectum patri natu minimum; ſeu quod ſaucio parenti & in acie periclitanti adverſus Memnonem impigram opem tulit, ac dentum pro patre tuendo occubuit. Ut eſt apud Pindar. Pyth. Od. 6. *Ploravit Antilochum* ab Hectore occiſum.

15. *Nec impubem.*] Neque imberbem *Troilum* ab Achille interemptum ſine modo *flevere parentes*, Priamus & Hecuba; *aut Phrygiæ ſorores*, Polyxena, Caſſandra, Lycaſte, Creüſa, Ilione, &c. Virgil. Æneid. 1, 478.

Parte alia fugiens amiſſis Troïlus armis,
Infelix puer, atque impar congreſſus Achilli.

17. *Deſine mollium tandem querelarum.*] Phraſis Græca, Homer.

Ἀλλ' ἄγε λῆγ' ἔριδος.

18. *Et potius nova cantemus Auguſti trophæa.*] Quaſi aliud agens, nobili quadam arte Cæſaris Auguſti laudationem molitur Horatius. Hoc certe jucundius, quam ſi ſtatim celebrandas ejus victorias aſſumeret & exequeretur.

19. *Trophæa.*] Victoriæ monumenta a τρέπειν, *vertere in fugam.* Olim enim eo in loco quo fugere hoſtes cœperant ac vinci, detracta

Cæſaris

dicamus *algentem Niphatem, fluviumque Medum ſubactis nationibus adjunctum, fluctus minores agere: atque Scythas anguſtus* jam *agris, nec ultra definitos* limites *excurrere.*

Cæſaris, et rigidum Niphaten; Medúmque flumen gentibus additum Victis, minores volvere vortices: Intráque præſcriptum Gelonos Exiguis equitare campis. 20 [187]

ANNOTATIONES.

illis arma & ſpolia ramis arborum victores ſuſpendebant. Poſteo vero in montibus & locis eminentioribus trophæa conſtituta ſunt, ad poſteritatis documentum. Salluſt. victis Hiſpanis trophæa in junis Pyrenæi montis a Pompeio erecta commemorat.

20. *Rigidum Niphatem.*] Vel fluvium, vel montem potius nivibus rigentem. Pars Tauri montis, inter Armeniam majorem & Meſopotamiam, Niphates appellatur; unde & manat fluvius ejuſdem nominis, Armenios rigans, Medos, & Meſopotamios; dein in Tigrin allabitur. Lucan. lib. 3, 445.

Armeniuſque tenens volventem ſaxa Niphaten.

21. *Medumque flumen, &c.*] Medus fluvius, a quo Media nomen accepiſſe creditur, in Araxem influit. Strab. lib. 15. Alii interpretantur Tigrin, Araxem, Euphratem. Virg. Georg. 4. 560.

. . . . . *Cæſar dum magnus ad altum*
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura. ———

21. *Gentibus additum victis.*] Armenis, Parthis. Ovid. Triſt. 2, 227.

Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus
Parthus equi, timidâ captaque ſigna manu.

Vide Virgil. Æneid. 8. in fine. Et quæ annotavi lib. 1. Od. 12. ſub finem: Od. 19. v. 12. & Od. 35. in fine . . . . . Quibus adde quæ narrat Xiphilinus in Auguſto: *Phraates per id tempus metuens ne Cæſar contra ſe exercitum duceret, captivos ad eum remiſit; & ſigna militaria, quæ a Craſſo ademerat. Qua ex re Cæſar gloria efferebatur, quod ſine labore recuperaſſet ea, quæ alii magnis prœliis amiſiſſent. Ob eam cauſam ſacra fecit, atque ſedens in equo urbem ingreſſus eſt . . . . Cum eſſet in Aſia, regnaque & principatus partim aliis confirmaſſet, partim ad alios tranſtuliſſet, condemnatus quibuſdam regibus, nonnullis etiam laudatis & in amicitiam receptis, quam plurimæ legationes ad eum venerunt. Nam & Indi, qui antea quoque legatos miſerant, tunc amicitiam confirmaverunt, datis muneribus, &c.* Et poſtea, *Phraates Parthorum rex de Armenia juſſus decedere, Auguſto ſine regis nomine reſcribenti paruit.* Ibid. Vide & Luc. Florum, lib. 4. cap. ult. ſub finem: ubi Armenios ſubactos, Parthos rapta clade Caſſiana ſigna referentes ultro, tandemque clauſum tertio Jani templum ab Auguſto Cæſare obſervabis.

22. *Minores volvere vortices.*] Eleganter attribuit Poëta fluviis, quod gentium eſt. Niphates & Medus minores jam æſtus agunt, non ita fluctus tollunt, id eſt, minus ſuperbire didicerunt: quo fracta populorum audacia & arrogantia deſignatur. Sic Virgil. Æneid. 8, v. 726.

. . . . *Euphrates ibat jam mollior undis.*

23. *Intraque præſcriptum, &c.*] Referamus etiam & canamus debellatos *Gelonos*, Scythiæ Europææ populos; id eſt, Scythas Armeniæ vicinos, ab Auguſto Cæſare intra certos fines compulſos, ut non liceret deinceps excurrere *equitando* ultra *præſcriptum* ſibi terminum, nec, ut antea, quolibet vagari, & prædas agere. Virg. Æneid. 8, 725.

Hic Lelegas, Caraſque, ſagittiferoſque Gelonos.

ODE

ODE X. Ad LICINIUM.

Servandam esse animi æquabilitatem in utraque fortuna.

REctiùs vives, Licini, neque altum [188]
Semper urgendo, neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimiùm premendo
Littus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti; caret invidendâ
Sobrius aulâ.
Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus; et celsæ graviore casu

O *Licini, melius ages, neque semper altum petendo, neque ripam plus quam decet stringendo haud tutam, dum tempestates solicitus fugis. Quicunque amat pretiosam mediocritatem, securus, & immunis est à squalore domûs vetustæ, pariter temperans abstinet aula invidiæ obnoxia. Frequentius excelsa pinus ventis concutitur, & turres editæ*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Rectius vives, &c.*] Tritam hanc sententiam non uno tractat Horatius loco, sed nova quadam ratione, novo semper ornatu: ut novum quid ubique esse videatur: nimirum præstat ipse quod in Arte Poetica præcipit eleganter, ac difficile esse fatetur; v. 128. *Proprie dicet communia.* Hic allegoriis conglobatis ostendit, extrema semper fugienda: ne, quod aiunt, incidas in Scyllam cupiens vitare Charybdim

Licini.] Quis ille, magna lis. Plerique M. Licinium Crassum prætorem intelligunt: qui cum ad Consulatum aspiraret, tum spei frustrationem impatienter & ægre ferens, rite ab Horatio sit monitus. Is vero postea consulare munus adeptus est, gessitque cum Augusto, anno U. C. 723. Ita Acron. Porphyrio, Lubin. Cruq. &c. Verum hos expugnat Epigraphe hujus Odes vetus, Cod. MS. quæ sic legitur: *Ad Licinium Murænam:* optimum esse medium vitæ statum. Quæ cum ita sint, cum Torrentio & aliis intelligo Licinium Varonem Murænam, qui frater erat Proculeii, ac Terentiæ uxoris Mæcenatis. Is ambitione raptus, & cupiditati fœnum laxans adversus Augustum cum Fannio Cæpione conspiravit, tristemque merito suo nactus exitum est; de quibus Dio lib. 54. &c. Vide supra Od. 2. v. 5. Annot. Bene itaque licet, frustra, Licinius ille Muræna docebatur ab Horatio, ut sibi temperaret, nec rapido huic & cæco indolis impetui obsequendum; mediocritatem vero esse tutiorem, auroque præferendam.

Neque altum Semper urgendo.] In alto mari semper navigando, id est, summa quæque semper appetendo; altas dignitates quærendo, altumque fortunæ statum.

2. *Urgendo.*] Assidue, vehementer & avide prosequendo.

Neque dum procellas Cautus horrescis, &c.] Neq; decet, ut timidus plus æquo pusillusque animus deprimat te, & adigat ad infima nimis ac sordida.

3. *Premendo Littus iniquum.*] Legendo littus semper, quod tamen ob scopulos & vada non caret periculis. Pythagoræ monitum erat: ἐπὶ γῆς μὴ πλεῖν, *circa terram non navigandum*; quo docebat terrestribus haud sic adhærendum ut non ad sublimia assurgeretur. Cic. ad Q. fratrem l. 2. Epist. 1. *Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas aut demittas animum, nec te obrui tanquam fluctu, sic magnitudine negotii finas: contraque erigas, ac resistas, sive etiam ultro occurras negotiis.* Vide supra Od. 3.

5. *Auream quisquis mediocritatem diligit, &c.*] Medii status ac mediocris fortunæ demonstrat emolumenta: quod nec paupertatis malum habeat, v. g. obsoletum, domicilium, vetustate labens ac deforme, vel sordibus putidum; nec summæ conditionis comitem invidiam; ac proinde curas & labores. Hesiodus vult ut sapiens sectetur μέτρια, *mediocria*: quod κάλλιστος ὑπὲρ παντὸς μέτρος. *Mediocritas in omnibus optima sit.* Hinc Proverb. Μηδὲν ἄγαν, *Ne quid nimis.* Et Solomon ipse rex sapientissimus sic Deum optimum precabatur: *Divitias & paupertatem ne dederis mihi.*

6 *Obsoleti Sordibus tecti.*] Horat. Epist. 2, 2, 99.

Pauperies immunda domus procul absit.——

7. *Invidenda aula.*] Martial. *Invidiosa regis atria*, dixit.

9. *Sæpius ventis agitatur ingens Pinus, &c.*] En summarum dignitatum mala & incommoda! O Licine, tibi cave. Ovid. Rem. Am. 369.

Summa petit livor; perflant altissima venti:
Summa petunt dextra fulmina missa Jovis.

Decidunt

majorem trahunt ruinam, at tonitrua verberant altos montes. Animus ritè præmunitus ſpem non abjicit in *adverſis*, in *proſperis* autem *contrariam timet fortunam. Hyemes horridas revocat Jupiter, idemque pellit. Si modo* res ſe habent *male, non etiam poſt ita ſe habebunt. Muſas dudum ſilentes* aliquando *lyrâ Phœbus excitat, nec arcum ſemper intendit. Mœſtis rebus generoſum te & conſtantem exhibe: aurâ verò propitiâ, ipſe prudenter conſtringes vela pluſcium inflata.*

Decidunt turres, feriúntque ſummos
Fulmina montes.
Sperat infeſtis, metuit ſecundis
Alterum ſortem bene præparatum [190]
Pectus. Informes hyemes reducit
Jupiter: idem
Summovet: non, ſi male nunc, et olim
Sic erit. Quondam citharâ tacentem
Suſcitat Muſam; neque ſemper arcum
Tendit Apollo.
Rebus anguſtis animoſus atque
Fortis appare: ſapienter idem
Contrahes vento nimiùm ſecundo
Turgida vela.

ANNOTATIONES.

Juvenal Sat 10. v. 105.

. . . *Numeroſa parabat*
Excelſæ turris tabulata, unde altior eſſet
Caſus, & impulſæ præceps immane ruinæ.

Claudian. in Ruf. 22. . . *Tolluntur in altum,*
Ut lapſu graviore ruant.——

13. *Sperat infeſtis.*] Jam monet quid in utraque fortuna cavere oporteat virum prudentem; nempe ne frangatur ac deficiat animo in adverſis, neve proſperis inflетur, ac benignæ nimium credulus auræ, ſupra ſe rapiatur. Quæ quidem Licinius cum nequaquam ſervaſſet, immodicæ cupiditatis ac ſuperbiæ pœnas luit. Sapientis eſt præceptum: *In die malorum, ne immemor ſis bonorum:* & vice verſa, *In die bonorum, ne immemor ſis malorum.* Menander apud Stobæum:

Ἐν ἐλπίσι χρὴ τὸν σοφὸν ἔχειν βίον.
Ἄνθρωπος ἄτυχὴς σώζεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος.

In ſpe decet ſapientes agere vitam.
Vir infelix ſervatur ſpe.

Hinc & apud Pindar. ſpes γηροτρόφος dicitur.

Metuit ſecundis.] Horatius Lib. 1. Epiſt. 10. v. 30.

Quem vel plus nimio delectavere ſecundæ,
Mutatæ quatient.——

Sapienter itaque Philippus Macedo, cum tres uno die lætos accepiſſet nuncios, exclamaſſe fertur: *Magne Jupiter, pro his tantis bonis modicum reponas mali.*

14. *Bene præparatum Pectus.*] Virtutis ac ſapientiæ documentis inſtructus animus.

15. *Informes hyemes reducit Jupiter, &c.*] Non ergo deſperandum, deſperatis etiam rebus: quando quidem quotidianæ vices flectum ſæpe erigunt; ſummovetque tandem *Jupiter hyemes*, & æruminas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epiſt. 17. *Rempublicam deſperatam quoque ſanari puto poſſe*, inquiebat.

17. *Non, ſi male nunc, & olim ſic erit.*] Sophocl. in Electra: *fortaſſe cras erit melius.* Τάχ' ἄμεινον ἢ σήμερας ἀμείνον. Tibull. 2, 6, 19.

. . . . . *Credula vitam*
Spes fovet, & ſore cras ſemper ait melius.

18. *Quondam citharâ tacentem ſuſcitat Muſam, &c.*] Armatus ipſe arcu & ſagittis Apollo, hæc ponit interdum, & ad hilaritatem provocat Muſas citharam, prior occipiens & pulſans. Pæan a *malum ferire*, dictus; ex Feſto. *Neque ſemper arcum tendit*: non ſemper nocet. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 17. *Apollinem adoramus*, inquit, *cognominibus, modo ſoſpitatem, modo peſtem ſignificantibus.* Vide lib. 1. Od. 12. v. 23. Pingebatur olim Apollo dextra Gratias, læva ſagittas & arcum tenens: quod modo radiis & calore naturam recreet ac beet univerſam: modo æſtus immodicos, morbos, luem gignat.

23. *Contrahes vento nimium ſecundo Turgida vela.*] Si proſpero fortunæ utaris flatu, quod ait Tullius, ſi res fluant ad arbitrium, ne ſuperiora ſemper & ulteriora proſequere: imo & ambitionem coerce & arrogantiam, unde tibi ſit ruinæ cauſa. Quemadmodum nautæ, cum remittit ventus, expanſis velis captant auram: at ſi vehementior evadet, vela contrahunt; ne validiore abrepti impetu, navim haud poſſint regere, atque in ſcopulos impellantur, illidantur que. Ovid. Triſt. 3, 4, 31.

Tu quoque formida nimium ſublimia ſemper,
Propoſitique precor contrahe vela tui.

Iſocrates ad Demonicum; Οὔτ' ἐυτυχῶν ὑπερχαρὴς, ἅτε δυσχερῶν ὑπερλυπος ἴσθι. Neque beatus ſupra modum exultes; neque infortunatus ſine modo mœreas & contriſteris.

ODE

ODE XI. Ad Q. HIRPINUM.

Hilariter vivendum, amiſſis curis.

QUid bellicoſus Cantaber, & Scythes
Hirpine Quinti, cogitet, Adriâ
Diviſus objecto remittas
Quærere, nec trepides in uſum
Poſcentis ævi pauca: fugit retro
Levis juventas et decor, aridâ
Pellente laſcivos amores
Canitie, facilémque ſomnum.
Non ſemper idem floribus eſt honos
Vernis, neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis minorem
Conſiliis animum fatigas?

[191] [192]

O Quinti Hirpine, deſine percontari quid meditetur bello ſtrenuus Cantaber, ac Scytha, ſeparatus interpoſito mari Adriatico: neque ſolicitus ſis utilium vitæ modica requirenti. Abit retrorſum polita juventus ac pulchritudo, ficca ſenectute amovente amores luxurioſos ac ſoporem facilem. Haud eadem ſemper dignitas manet floribus vernis: nec pari facie micat Luna rubicundula. Quare mentem crucias ſempiternis propoſitis inferiorem?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Quid bellicoſus Cantaber, &c.*] Ne tam anxie quæras, O Hirpine, quid moliantur exteri populi contra Rempublicam Imperiumque Romanum, neve metuas plus æquo, ne in Italiam irrumpant agroſque devaſtent eæ nationes, quas mare a nobis disjungit. De *Cantabris* vide Annot. Od. 6. v. 2. De *Scythiis* lib. 1. Od. 35. v. 9. Hic vero per *Scythas* intellige Illyrios, Dalmatas, Pannonios, Dacos. Eos enim, ut & omnes Septentrionales, Scytharum nomine veteres indigitabant: hos vero tunc bello fatigabat Tiberius Nero, Druſi Neronis frater, qui conſulatum geſſit cum T. Quinctio Criſpino, ut obſervat Cruq. unde & Criſpinum pro Hirpino hic legendum ac ſubſtituendum opinatur. Favet etiam quod inter Quinctiæ gentis cognomina haud *Hirpinus* recenſeatur; quod acute ſuo more Torrentius indicat. Verum enimvero nullus non codex habet Hirpinum. Vide paulo poſt. Vide & Epiſt. 16. lib. 1. huic eidem inſcriptam.

2. *Adria.*] Sinus eſt ingens Illyricum inter atque Italiam, hodie *Sinus Venetus*. De eo plura lib. 1. Od. 16. v. 4.

4. *Nec trepides in uſum, &c.*] Hinc videtur habuiſſe prædia Quinctius noſter, quibus calamitatem aut vaſtitatem metueret ab hoſtibus ſupra memoratis, ſi in Apuliam venirent: ubi fortaſſe & ſita erant illa, & ipſe fortaſſe natus, aut diu commoratus cognomen ſortitus erat. Nam Hirpini Apuliæ populi. Saltem id conjicere liceat, dum certi nihil aliunde ſuppetit.

5. *Poſcentis ævi pauca.*] Conſolatur itaque Horatius Hirpinum, quod, etſi detrimentum capiat res ſua familiaris, ſatis ipſi ſuperfuturum ſit unde ſuſtentet vitam, quæ quidem brevis, & parvo contento eſt. Unde poſtea recte inſert Poeta, præſentibus utendum hilariter, ac jucunde vivendum, quamdiu ſinunt fata.

Fugit retro Levis juventas, &c.] En vides abiiſſe dudum juventutem noſtram: inſtare jam canitiem ac ſenii incommoda: ergo carpamus diem & oblectamenta, dum licet adhuc.

6. *Levis.*] Lævis, imberbis, polita, λεῖα.

Arida Pellente laſcivos, &c.] Tum ob caloris naturalis, tum humidi radicalis diminutionem ac defectum. Valeant qui aridos ſenes hic interpretantur parcos & miſere victitantes. Parum enim ad rem.

9. *Non ſemper idem floribus eſt honos, &c.*] Nec miremur, aut conqueramur de floris ætatis amiſſo decore: cum nec ver ſit perpetuum, aut vernis floribus perennis nitor; nec Luna ſuum ſervet integrum ſemper ſplendorem ac ſpeciem. Ovid. Art. Am. 2, 115.

Nec ſemper violæ, nec hiantia lilia florent,
Et riget amiſſâ ſpina relicta roſâ.

Propert. 1, 10, 8.

Et mediis cælo Luna ruberet aquis.

Cave autem ne *rubens Luna*, tibi aliter intelligatur, quam nitida, & rubore quodam interfuſo pulchra.

11. *Quid æternis minorem Conſiliis, &c.*] Cum fluxa ætas brevi prætereat, morſque advolans hominum conſiliis finem cito imponat, cur æterna ſtruis, & infinita conſilia meditaris? Quare animum diſcrucias iſtis longioribus propoſitis & curis; cum mens humana ſit imbecillior quam ut valeat conſulere, providere, ſtatuere aliquid

Quin ſub hac procera vel pinu vel platano, ut caſus tulerit proſtrati, bibimus, quamdiu per vitam licet, albeſcentibus capillis odoriferâ roſâ, & nardo Syriâ delibutis. Bacchus ſollicitudines diſcutit mordaces. Quis ſervus calidi Falerni vaſa quam primum refrigerabit aqua deſtuente? Quis ædibus evocabit Lyden meretricem a via remotam? Heus jube cum eburnea cithara huc *feſtinet capillos* habens *incomptos, ſicut Laconica* mulier, *nodo collectos.*

Cur non ſub altâ vel platano, vel hâc
Pinu jacentes ſic temere, et roſâ
Canos odorati capillos,
Dum licet, Aſſyriâque nardo
Potamus uncti? Diſſipat Evius [193]
Curas edaces. Quis Puer ocyùs
Reſtinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lymphâ?
Quis devium ſcortum eliciet domo
Lyden? Eburnâ dic agè cum lyrâ
Maturet, incomptam Lacænæ
More comam religata nodo.

ANNOTATIONES.

æternum: *Vel* quam ut æterna Dei conſilia poſſit comprehendere: quod minus placet. Ariſtot. Θνητὰ χρὴ τον θνητὸν, ἐκ ἀθάνατα θνητὸν φρονεῖν, *Mortalia mortalem, non immortalia decet cogitare.*

13. *Cur non ſub alta vel platano, &c.*] Cur genio non indulgemus, poſthabitis omnibus curis, in umbra procumbentes?

14. *Temere.*] Sine ullis ceremoniis, Gall. *ſans façon*; *a la negligence.* Angl. at random, without order.

Roſa Canos odorati capillos, &c.] Perfuſis ſucco roſæ capillis, aliiſque pretioſis unguentis. Hoc enim pertinebat ad hilaritatem & læta veterum convivia, ut annotavi fuſe lib. 1. Od. ult. & alibi.

15. *Canos.*] Hinc liquet Horatium Hirpinumq; tum ſenes fuiſſe, cum hæc ab illo ſcriberetur.

16. *Aſſyriaque nardo.*] Nardino unguento, de quo Plin lib. 13. cap. 1. *Nardinum ſive foliatum conſtat omphacio, balanino junco, coſto, nardo, amomo, myrrha, balſamo.*

Aſſyria.] Pro Syra: non quod in Syria nardus creſcat; ſed quod ibi mercatores comparabant, indeque Romam advehebant nardum, quæ ad Syros deferebatur ex India, ubi copioſe provenit. Sic & malobathrum Syrium vocatur ſupra Od. 7. v. 8. Plin cit. mox loco *nardum Indicam*, appellat. Et lib. 12. cap. 12. *In noſtro orbe laudatur Syriacum*, inquit. Et paulo poſt: *De folio nardi plura dici par eſt, ut principali in unguentis. Frutex eſt gravi & craſſa radice, ſed brevi & nigra, fragili; quamvis pingui .... folio parvo denſoque, cacumina in ariſtas ſe ſpargunt, ideoque gemina dote nardi ſpicas ac folia celebrant.* Hinc patet cur ſpicatum & foliatum appelletur nardinum unguentum. Marci cap. 14. v. 3. *Venit mulier habens alabaſtrum nardi ſpicati pretioſi.* Nardini velut exquiſiti meminit Athen. lib. 15. cap. 12 & 13. Cœl. Rhodig. lib. 30. cap. 24.

17. *Diſſipat Evius Curas.*] Cur Evius dicatur Bacchus, vid. Annot. lib. 1. Od. 18. v. 9. quod animo pellat curas & ſolicitudines, lib. 1. Od. 7, 18, 27.

18. *Edaces.*] Curas, quaſi cor urentes dici aiunt.

Quis puer ocyus.] Quaſi ſit jam in convivio, ſic iſta profert: quis vini ardorem aqua temperabit? vel potius, quis lagenas, pocula, vaſa, refrigerabit aquis immerſa?

20. *Prætereunte lympha.*] In fonte qui frigidus præterit, ac in rivos defluit.

21. *Quis devium ſcortum eliciet.*] Lyden fidicinam, cithara canendo quæſtum facere ſolitam? quæ non ſe vulgare quibuſvis conſuevit, nec per vias oberrare. Hinc *devium* vocat. Locum hunc amplius explanare nec licet, nec libet. Addam tamen fortaſſe commiſſatum vocari, atque hinc duntaxat *ſcortum* dici.

23. *Incomtam, Lacænæ More comam religata nodo.*] Habens comam nodo religatam tantum, parum vero comptam, more puellarum Laconicarum, quæ non eleganti corporis ornatui ſtudebant, ſed ad palæſtram, venationem, & alia ejuſmodi, neglecto cultu, exercebantur. Itaque vetat ne dum crines nodarentur in aurum, ac ſtudioſe comerentur, expectantes fatiget mora. Legunt quidam *incomptam*, &, *nodo*: alii; *in comptum*, &, *nodum*; alii *incomptum*. Varieque ſe torquent ut perturbata ſatis verba ordinent. Verum cum eodem recidat ſenſus utrobique non obſcurus; non eſt ita de cætero laborandum.

ODE XII. Ad MÆCENATEM.

Lyræ ſuæ haud convenire res graves: Mæcenas Auguſti bella ſcribat, dum a ſe cantabuntur Liciniæ laudes.

NOLIS longa feræ bella Numantiæ, [194]
Nec dirum Hannibalem, nec Siculum mare
Pœno purpureum ſanguine, mollibus
Aptari citharæ modis;
Nec ſævos Lapithas, et nimium mero [195]
Hylæum, domitoſque Herculeâ manu
Telluris juvenes; unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque pedeſtribus
Dices hiſtoriis prælia Cæſaris,

Ne carmine Lyrico leniori decantari jubeas a me diuturna prælia ferocis Numantiæ, vel ſævum Hannibalem, vel mare Siciliæ Carthaginienſium cruore rubicundum, vel immanes Lapithas, & Hylæum vino immoderatum, & ſubactos Herculis dextra filios terræ, à quibus cladem timuit, domus ſplendent antiqui Saturni. Tu verò, Mæcenas, ſolutis narrationibus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Nolis, &c.*] Ne a me exigas, inquit Horatius, quod tu longe melius exequere, O Mæcenas: perge Auguſti bella deſcribere, & quod jam feliciter auſpicatus es, confice. Ego vero Liciniæ tuæ laudes perſequar.

Longa feræ bella Numantiæ.] Longa quæ per annos tot exarſere; Strabo 20. Polyb. 18. Florus & Oroſius 14. numerant. Confecta tandem ſunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem iſtam octo jam annis obſeſſam cepit ac delevit; imo fame ad extrema compulit: Indeque Numantini cognomen alterum conſecutus eſt. L. Flor. lib. 2. c. 18. *Numantia, quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & bonore par omnibus; ſummumque, ſi vera æſtimes, Hiſpaniæ decus. Quippe quæ ſine muro, ſine turribus, modico edito in tumulo apud flumen Durium ſita, quatuor millibus Celtiberum, quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim ſola ſuſtinuit, nec ſuſtinuit modo ſed ſævius aliquanto percuſſit, pudendiſque fœderibus affecit, &c.* Et poſtea, *exitu denique deplorato, in ultimam rabiem furoremque converſi . . . . duces ſuos, ſeque, patriamque ferro & veneno, ſubjectoque undique igne peremerunt, &c.* Idem memorat Oroſ. lib. 5. cap. 6. Vide & Strabon. Polyb. lib. 1. Valer. Maxim. lib 7. cap. 6. Eutrop. Plin. Tit. Liv. D. Auguſt de Civit. Dei, lib. 3. cap. 21.

2. *Dirum Annibalem.*] Romanorum hoſtem per annos ſeptemdecim infeſtiſſimum. Alii legunt *durum*, id eſt, *indefeſſum*. Vid Tit. Liv. lib. 21 cap. 4. ubi ſic ſcribit: *Annibali plurimum audaciæ ad pericula capeſſenda, plurimum conſilii inter ipſa pericula erat: nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat, &c. . . . . virtutes æquabant vitia; inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica; nil veri, nil ſancti, &c.*

Siculum mare Pœno purpureum ſanguine.] C. Duilius Conſul in mari Siculo primus omnium Carthaginienſes navali prælio ſuperavit, captis navibus triginta, merſis tredecim, tribus hominum cæſis millibus, captis ſeptem. Unde perpetuus illi honos habitus eſt, ut revertenti a cœna tibicines præcinerent, & ſuuale præferretur. Aurel. Victor. de viris illuſt. Oroſ. lib. 4. cap. 7. Flor. lib. 2. cap. 2. &c.

5. *Sævos Lapithas.*] Vide lib. 1. Ode 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib 12.

Nimium mero Hylæum.] E Centauris unum vini potu nimio ebrium, petulantem, ſuperbum, libidinoſum. Virgil. Georg. 2. 557.

Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

6. *Domitoſque Herculea manu Telluris juvenes.*] Gigantes terræ filii dicti ob ingentem corporis molem. γηγενεῖς, Homer.

7. *Unde periculum Fulgens contremuit domus Saturni veteris.*] A quibus periculum timuerunt Dii, totumque cœlum contremuit, cum illi bellum moverunt; at Herculis auxilio domiti ac debellati ſunt. Vide Diodor, Sicul. lib. 5. & poſtea Od. 19 hujus libri.

9. *Saturni veteris.*] Quia primus ante Jovem regnavit. Hinc & Virgil. Æn. 7, 180.

Saturnusq; ſenex.

Tuque pedeſtribus.] Et certe ipſe tu, Mæcenas, melius & ornatius referes egregia Cæſaris facinora & triumphos.

Pedeſtribus hiſtoriis.] Proſa oratione; quam Græci πεζὸν λόγον dicunt, contra Poeſim ἔποχον, orationem equo velut inſidentem; ſolitamque recitari ἐξ ἁμάξης, ἐξ ἅρματος, e curru, e plauſtro

referet convenientius bella Cæsaris, ac reges superbos domitâ *cervice per vias* Romæ *tractos.* At *Musa me celebrare jussit amicæ* tuæ *Liciniæ suaves modulos, oculos admodum nitentes, animumque amori* tuo *æque & fideliter respondentem, quam decuit & choris interesse, & facetiis contendere, & saltantem* cum *puellis ornatis brachia jungere, in religioso celebratæ Dianæ festo.* Enimverò

Mæcenas, meliùs, ductáque per vias
Regum colla minacium.
Me dulces dominæ Musa Liciniæ [196]
Cantus, me voluit dicere lucidùm
Fulgentes oculos, et bene mutuis
Fidum pectus amoribus;
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus sacro
Dianæ celebris die.
Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,

ANNOTATIONES.

& quadrigis velut invectam. Unde Cic. ad Quinctum fratrem, lib. 2. Epist. 14. *Quoniam in isto homine colendo tam indormivi diu, te mehercule sæpius excitante, cursu corrigam tarditatem, tam equis, tum vero (quoniam scribis poema ab eo nostrum probari) quadrigis poeticis,* &c. Pindar. Ἀναχῦσαι ἐν μουσᾶν δίφρῳ, *Tolli in curru Musarum.* Porro Mæcenatem constat fuisse literarum peritum, & plura composuisse carmina. *Nam & Augusti Cæsaris gesta descripsit,* inquit Servius ad 2 Georg. v. 42.

Non ego cuncta meis amplecti versibus opto.

Ubi & affert locum hunc Horatii. Ne vero quis inde arbitretur scriptam versibus a Mæcenate Cæsaris historiam.

11. *Ductaque per vias Regum colla minacium.*] Reges in Triumpho ab Augusto circumductos per mediam urbem, & Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo vero id fieret apparatu, qua pompa, fuse narrat Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. De triumphis Augusti Sueton. in Octav. cap. 22. *Bis ovans ingressus est urbem, post Philippense, & rursus post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit. Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum: continuo triduo omnes.* Anno scilicet U. C. 724. *Jamque tantus erat Cæsar, ut posset triumphos contemnere,* inquit L. Flor. lib. 4, 12, 53. Adde quod ait Eutrop. 7, 10. *Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: & habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.*

13. *Me dulces dominæ,* &c.] Dum tu Italiæ bella, & Augusti bellicas laudes magnifica oratione celebrabis: ego dilectæ tibi Liciniæ tuosque amores carmine Lyrico molli & dulci decantabo. Dicam quàm illa suaviter canat, quàm *fulgentes* habeat *oculos*, quàm fideliter te redamet, quàm mollíter ac decore saltet, quàm scite & ingeniose e villetur, ac sales jactet, &c.

Liciniæ.] Quidam *Lycymniæ.* Ea vero Terentia sive Licinia fuit soror Licinii, cui est inscripta Ode 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mæcenati vero, cum scriberet hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ex eo quod virginum choris Dianam colentium in ejus festo inserta dicatur mox: inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quod *bene mutuis fidum pectus amoribus* hic laudatur: at longe aliter fuit posteaquam nupta est. Senec. de Provid. cap. 3. refert *Mæcenati amoribus anxio, & mitissimæ uxoris quotidiana repudia desienti somnum per symphoniarum cantum ex longinquo lene resonantium, quæsitum fuisse.* Ubi J. Lipsius anxium fuisse Mæcenatem dicit quod uxorem amabat, nec fortasse solus. Additque: Cæsarem Augustum ea suspicione aspergit Dio lib. 54. *Quod creditus Gallicanam peregrinationem suscepisse, ut liberius & procul a vulgo sermonibusque, frueretur Terentia Mæcenatis.* Itaque & ob hanc causam occulte infensus Cæsari Mæcenas: quod idem scriptor lib. 55. tangit, in Mæcenatis obitu. Potes tamen angorem hunc, fateor, alio referre, & ad nudum ipsum amorem, qui semper querulus & anxius, præsertim ubi non respondetur. Hæc Lipsius cit. Idem Seneca Epist. 114. iterum de Mæcenate: *Hunc esse qui uxorem millies duxit, cum unam habuerit:* Terentiam nempe suam, cum qua assidua jurgia, divortia, iterumque conjugia, inquit Lipsius ibid.

18. *Certare joco.*] Scite gesticulari, ut quidam interpretantur: vel potius, ut alii, faceta, lepida, acuta jactare dicteria, sive breves & falsas cavillationes. Quo quidem in certamine qui vicisset, olim eum coronari institutum fuit.

20. *Sacro Dianæ celebris die.*] In frequenti ac celebri Dianæ festo, cujus sacra virginum choris ac religiosis tripudiis peragi solita, Idibus Augusti. Vide Od. 1, 21, 1. ubi

Dianam teneræ dicite virgines.

21. *Achæmenes.*] Rex Persarum primus, a quo Persiæ Reges ad Darium usque sunt omnes orti ac denominati Achæmenidæ. Herodot. l. 1. & alibi.

Aut

Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes
Permutare velis crine Liciniæ,
Plenas aut Arabum domos?
Dum fragrantia detorquet ad oscula
Cervicem, aut facili sævitiâ negat,
Quæ poscente magis gaudeat eripi;
Interdum rapere occupat.

[197] *tune Liciniæ capillum mutare consentias opibus quas possedit Achæmenes, vel divitiis Mygdoniis opimæ Phrygiæ, vel refertis Arabum ædibus? quando collum flectit ad basia suaveolentia, vel molli asperitate denegat, quæ plus lætetur à petente surripi, nonnumquam ipsa præripit*

ANNOTATIONES.

22. *Pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.*] Fertilem & opulentam ignorat nemo Phrygiam extitisse. Hujus rex Midas illic pecuniæ & auri tam avidus quam dives, vel unus testis fuerit locupletissimus. Adde Priami gazas, ac Trojanorum opes. Mygdonia porro Phrygiæ finitima erat regio; ex Plin. lib. 5. &c. Mygdones autem populi e Macedoniæ parte Thraciæ proxima in Asiam venisse, Phrygiæ quandam regionem occupasse, nomenque suum indidisse, ibidem referuntur.

23. *Permutare velis crine Liciniæ.*] Sic quale placet dat pretium rebus amor, non quantæ sunt, sed quantus ipse est.

24. *Arabum domos.*] Plenas opibus & aromatibus exquisitis. Vide supra lib. 1. Od. 29. v. 1.

25. *Fragrantia.*] Alii legunt *flagrantia*, id est, amoris ardore ferventia.

26. *Facili sævitia negat.*] Ficta nimirum sævitie, quæ facile vincatur; & postquam paulisper irritavit amorem, amanti sponte cedat; interdum etiam ultro occurrat & occupet. Terent. Eunuch. 4, 7, 43.

Nolunt ubi velis; ubi nolis cupiunt ultro.

Ovid. Art Amat. 3, 579.

Quod datur ex facili, longum male nutrit amorem.
Miscenda est lætis rara repulsa jocis.

Cæterum Oden hanc allegorice interpretari sane licet. Itaque per Gigantes & Lapithas Thessaliæ quidem populos, junctis viribus in Deos bellum moventes, ab Hercule vero domitos, intellige Brutum & Cassium in campis Philippicis ab Augusto victos ac debellatos. Hylæus mero nimius, ab Atalanta interfectus, Antonium Cleopatræ amoribus & immodicis cum ea conviviis perditum, Bacchi insuper nomen & insignia affectantem optime designat. Denique sicut Gigantes & Lapithæ domum Saturni pavori concusserunt: ita Brutus & Cassius, atque Antonius totam commoverunt Italiam, ipsamque Romam, ea sitam regione, quæ Saturnia dicta est, a Saturno, postquam a Jove pulsus est, eo confugiente. Hæc recens auctor & Gallicus interpres ingeniose, ut & cætera, sagaciter & erudite.

ODE XIII.

In arborem, cujus casu pene est oppressus.

ILLE & nefasto te posuit die
Quicunque primùm, et sacrilegâ manu

[198] O arbos, quisquis ille fuit qui olim & plantavit te, infausto *die & impia dextra prætulit ad*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Ille & nefasto, &c.*] Deambulantem in agro suo Sabino Poetam nostrum cadens inopinato fere oppressit arbos: atque, ut ait Od. 17. seq. *Truncus illapsus cerebro sustulerat, nisi Faunus ictum dextra levasset.* Hinc illius beneficii memor, & quod *prope funeratus arboris ictu*, ac tantum non exanimatus fuerat, erga Deos gratus, *anno redeunte, die* ipsi quidem *festo* Colendis Martiis sacrificium parat, ac festivas epulas, Od. 8. lib. 3. Hic autem ominosam illam arborem tanquam inauspicato satam duntaxat execratur: ac velut œstro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rem vero totam mira expolitione amplificat. Tum de variis humanæ vitæ casibus belle disserit. Denique velut ἐν παρέργῳ & παρέργως, occasionem arripit Alcæi & Sapphonis versus extollendi: et omnia quidem non sine mirabili artificio. Vareat ergo Scaliger, qui & in hanc eximiam Oden stylum suum strinxit, ut dicetur ad calcem.

Nefasto.] Quid proprie sit nefastus dies, in quo nimirum Prætor Jus non dicebat, Gall. *Jour non plaidoyable*; Angl. No Court-Day, docet Ovid. Fast. 1, 47.

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur.

ruinam posterorum, ac vici dedecus; Eum etiam patris sui guttur præfocasse crediderim, atque domûs *interiora sanguine hospitis noctu polluisse; Is toxica Colchidis, & quodcunque usquam flagitium* animo *volvitur, præparavit, qui in agro meo collocavit te, lignum infelix, te ruinosum in caput domini innocui. Nunquam satis homo providere potest, quid horis singulis sibi fugiendum sit. Nauta Carthaginiensis Bosporum formidat, nec amplius occulta fata aliunde metuit.*

Produxit, arbos, in nepotum
Peniciem, opprobriúmque pagi;
Illum et parentis crediderim sui
Fergisse cervicem, et penetralia [129]
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis: Ille venena Colchica,
Et quicquid usquam concipitur nefas,
Tractavit, agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te caducum
In domini caput immerentis.
Quid quisque vitet, nunquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosporum
Pœnus perhorrescit, neque ultrà
Cœca timet aliunde fata;

ANNOTATIONES.

Scilicit, do, dico, addico. Contra dies fastus, Gall. *Jour d'Audience.* Angl. a Court-day, Ovid. Ibid.

Fastus erit per quem lege licebit agi.

At præterea *nefastus dies*, ut & hoc Horatii loco, significat infortunatum & male ominatum: Græci ἀποφράδας ἡμέρας *dies infandos & consceleratos*, dixere. Romani pariter, quosdam atros & nefastos habuere, eo quod in iis clades acceperant; in primis postriduanos, seu qui sunt postridie Calendas, Nonas, Idus; Item alios aliquot: de quibus fuse Macrob. mox citand. Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 20. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 16. *Dies postridianos ad omnia majores nostri cavendos putarunt: quos etiam atros velut infausta appellatione damnarunt.* Gellius lib. 4. cap. 9. item lib. 5. cap. 17. *Religiosus seu tristi omine infames* nuncupat: addit que; *Quos vulgus prave, perperam, & imperite nefastos dicit.* Non. Marcell. *Atri dies dicuntur*, inquit, *quos nunc nefastos vel posteros vocant.* Afranius Fratriis: *Septembris heri Calendæ, hodie ater dies.* Claudat scenam Cicero ita scribens, 2 de Leg. 3. n. 21. *Quæ augur injusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita infectaque sunto.*

5. *Illum & parentis, &c.*] Epod. 3, 1.

Parentis olim siquis impia manu
Senile guttur fregerit, &c.

6. *Penetralia sparsisse nocturno cruore Hospitis.*] Jus hospitale violasse, hospite noctu interfecto, in ædium penetralibus, ubi colebantur Penates Dii, quod scelerі scelus addere est. Virgil. Æned. 1. v. 735.

Jupiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur.

A. Gell. lib. 5. cap. 13. *Primum juxta parentes locum tenent pupilli; secundum clientes; tertium hospites; postea cognati, affines, &c.*

8. *Venena Colchica.*] Colchis Asiæ regio ad oram Euxini maris, Ponto vicina, hodie *Mungrelia*, estque pars Georgiæ. Venenis autem eas regiones famosas reddidit vel una Medea regis Colchorum filia veneficiis suis inclyta; vel quod *nascuntur plurima Ponto*, ut canit Virgil. Eclog. 8. Adde Mithridatem Ponti regem, qui venenis etiam impune vescebatur.

Colchica.] Quidam legunt *Colcha*, ut opus non sit ultimam hujus versus syllabam rejicere ad sequentem versum.

11. *Triste lignum.*] Infelices arbores quæ dicantur, enarrat Plin. lib. 13. c. 21. & lib. 16. cap. 26.

Caducum.] Quod minatur casum & ruinam: hic vero significat quod jam cecidit: quo sensu fulmen etiam caducum vocatur.

13. *Quid quisque vitet, &c.*] Egregie divertit ad locum communem de periculis & casibus improvisis, quibus ut plurimum ad mortem abripimur. Alius, inquit, maris, alius belli solum cavet discrimina: uterque vero quod non timet subit genus mortis; v. g. morbo extinguitur.

14. *Bosporum.*] Angustas fauces quaslibet designat, per quas nemo sine periculo ac formidine navigat. Duplex autem Bosphorus celebratur; Thracius inter Pontum Euxinum & Propontidem, seu Thraciam inter & Asiam Minorem, quatuor stadiis patens: & Cimmerius, inter Mæotidem Paludem & Pontum Euxinum: hodie *Fretum Cassa.*

15. *Pœnus.*] Pro quolibet nauta ponitur per synechdocen; vel antonomastice *Pœnum* dicit; tum quod emporium orbe toto celeberrimum erat Carthago: tum quia ejus urbis cives navigatione longinqua clari. Quam inclytus fuerit Hanno dux ille Carthaginiensium, docet Mela, lib. 3.

16. *Timet aliunde.*] Observa vel cæsuram brevem licenter productam: vel tribrachyn pro dactylo.

Miles

Miles ſagittas & celerem fugam
Parthi; catenas Parthus, et Italum
Robur: ſed improviſa lethi
Vis rapuit rapiétque gentes.
Quàm pæne furvæ regna Proſerpinæ,
Et judicantem vidimus Æacum,
Sedeſque diſcretas piorum, et
Æoliis fidibus querentem

[200] *Miles Parthorum ſpicula & fugam velocem: Parthi vincula & potentiam Romanorum* reformidant. *At mortis inopinatæ violentia populos abſtulit, & auferet. Quam prope aſpexi imperium nuræ Proſerpinæ; & judicem Æacum; &, bonorum domicilia ſeparata; & Sappho chordis Æoliis expoſtulantem de vir-*

ANNOTATIONES.

18. *Parthi.*] De Parthis eorumque certandi ratione, lib. 1. Od. 19. ad v. 12.

21. *Quam pæne furvæ regna Proſerpinæ, &c.*] Quantulum a morte abfui!

Furvæ] Ex Varrone fur dicitur ex eo quod *furvum* atrum appellarent, & fures atra nocte facilius furentur. Nonius Marcellus. Contra tamen de ea etymologia ſentit A. Gellius lib. 1. cap. 18. vultque deduci ab antiqua voce φῶρ: quanquam aptius fortaſſe, furem a furvo, id eſt, nigro, dici putarit vir excellentis doctrinæ, Varro ſcilicet, inquit ille ibid.

Proſerpinæ.] De ea lib. 1. Od. 28. v. 20.

22. *Æacum.*] Ex eo quod Plato, in Gorgia, Rhadamanthum Aſianorum, Europæorum vero Judicem Æacum ſcribit; inde convenientius hunc quam illum ab Horatio quidem Europæo nominari, erudite nonnulli obſervant. Ego tamen crediderim reſpexiſſe potius noſtrum Poetam ad id quod lib. de luctu, Lucianus refert: *In Orci aditu portaque adamantina fuiſſe cuſtodem Æacum Regis patruelem; atque juxta eum canem tricipitem.* Bene igitur Horatius, qui morti proximus fuerit, ait ſe prope ſalutaſſe Æacum, Orci Janitorem, perinde ac judicem cum Minoe ac Rhadamantho, ob inſignem juſtitiæ famam, a Plutone conſtitutum.

23. *Sedeſque diſcretas piorum.*] Elyſios campos, quos deſcribit & laudat Virg. Æneid. 6. v. 638. Legunt alii *diſcriptas*, alii *deſcriptas*, id eſt, aſſignatas ac notatas: *diſcretas* habent tamen optimi codices; & vox illa pulchrum ſane ac nobilem ſenſum efficit, ut boni deſignentur a reliquis, & a vulgo ſegregati. Sic Virgil. Æn. 5. v. 734.

. . . . . *Non me impia namque*
Tartara habent triſteſque umbræ; ſed amœna piorum
Concilia, Elyſumque colo. ———

24. *Æoliis fidibus querentem Sappho, &c.*] De popularibus puellis, quas amabat, Sappho conquerentem, quod in amore ſibi non reſponderent. Tres vero potiſſimum Suidas recenſet ab ea dilectas, Atthin, Teleſillam, Megaram: plures Ovidius alique numerant. Vel zelotypia Sappho percita de virginibus æmulis ſuis querebatur, quod Phaoni, quem ipſa deperibat, adhærerent, ejuſque amorem retardarent. Ovid. Epiſt. 15, 15. Sapphus ad Phaonem:

Nec me Pyrrhiades Methymniadeſve puellæ,
Nec me Leſbiadum cætera turba juvant.
Vilis Anactorie, vilis mihi candida Cydno;
Non oculis grata eſt Atthis, ut ante, meis.
Atq; aliæ centum, quas non ſine crimine amavi,
Improbe, multarum quod fuit, unus habes.

Narrat Plinius lib. 22. cap. 8. in Phaonis amorem Sappho incidiſſe per herbam centum capita, nuncupatam, cujus radix rara quidem inventu quibus contigerit, am biles facit. Porro ex Suida, item ex Æliano duplex Sappho fuit, utraque e Leſbo inſula: prior Ereſia, Alcæi, Steſichori, & Pittaci coætanea, quæ tres habuiſſe fertur ſodales ſeu amicas ante memoratas, plectrum inveniſſe, ſcripſiſſe vero Lyricorum carminum libros novem, Epigrammata, Elegias, Iambos, & Monodias. Poſtetior Mitylenæa, quæ pſaltria fuerit, Lyrica ſcripſerit etiam, atque ob amorem Phaonis Mitylenæi, a quo ſpernebatur, de Leucate promontorio in mare ſe præcipitem dederit. De quo vide quæ annotabo lib. 1. Epiſt. 19. v. 28. ad has voces *maſcula Sappho.* Utut ſit, quemadmodum unum Herculem, etſi plures extiterunt, nominant; & quod multorum eſt, eidem tribuunt; ut alibi notavimus: ita unam Sappho vulgo celebrant, Sapphici carminis autorem, tam venuſtam & elegantem, ut decimæ Muſæ cognomen obtinuerit. *Veris nuntiam, blandiloquam luſciniam,* vocat Sophoclis Scholiaſtes. Floruit cum Alcæo & Steſichoro, annis ante Chriſtum circitur ſexcentis. Ejus (quæ temporum injuria eſt) apud varios auctores ſparſus quaſdam poematum reliquias duntaxat veneramur: & mire laudant Strabo, Ariſtot. Socrates, Dionyſ. Halicarn. Plutarch. Longinus, &c. Catullus Carmen ſuum LII. quod eſt ad Leſbiam, tranſtulit e Sapphûs Græco, quod Longinus lib. de Sublimi genere dicendi, ſic habet:

Φαίνεταί μοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν
Ἔμμεν' ἀνὴρ ὄστις ἐναντίος τοι
Ἰζάνει, καὶ πλάσιον ἆδυ φωνεύσας ὑπακούει,
Καὶ γελοίσας ἱμερόεν, &c.

Æoliis fidibus.] Æolica nempe dialecto uſa eſt

ginibus patriæ ſuæ ; necnon te, ô Alcæe, aureâ citharâ canentem altius moleſta navigationis, mœſta exilii, gravia militiæ incommoda ! Manes autem admirantur ambos loquentes religioſo dignas res ſilentio : verum turbæ ſcapulis confertæ libentius excipiunt auribus prælia & expulſos tyrannos. Quid mirum ? Ubi attonita canticenis iſtis beſtia centum

Sapphô puellis de popularibus ; [101]
Et te ſonantem pleniùs aureo,
Alcæe, plectro dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli !
Utrumque ſacro digna ſilentio
Mirantur umbræ dicere ; ſed magis [102]
Pugnas & exactos tyrannos
Denſum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum ? ubi illis carminibus ſtupens
Demittit atras bellua centiceps

ANNOTATIONES.

Sappho. Æoles Græciæ populi cum eam Aſiæ Minoris regionem, quæ ante Myſia dicebatur, invaſiſſent, quædam inſuper Leſbi inſulæ tenuere civitates, ac in primis aliarum caput Mitylenen Sapphûs patriam. Hinc noſter lib. 4. Od. 9. v. 12. *Æoliæ fidibus puellæ*. Et Ovid. Epiſtola Sapphonis ante citata. v. 200.

Leſbides, Æoliâ nomina dicta lyrâ.

26. *Et te ſonantem plenius aureo, Alcæe, plectro.*] Ovid. Epiſt. modò cit. v. 29.

Nec plus Alcæus, conſors patriæque lyræque,
Laudis habet : quamvis grandius ille ſonet.

Herodot. lib. 5. de Alcæo multa refert, quæ redarguuntur a Plutarcho, in ſuo de Herodoti malignitate libello. Vide quæ de illo amplius annotavi lib. 1. Od. 32. v. 5. & ſeq. Item lib. 4. Od. 9. v. 7. ubi *Alcæi minaces Camœnæ* appellantur.

27. *Dura navis, Dura fugæ mala, dura belli.*] Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque exantlavit pericula, mala, difficultates, ærumnas, cum navigando fugere, patriaque exulare coactus eſt, eo quod civibus, ut aiunt, ſuis amorem libertatis ſuaderet, inviſus Tyrannis ; quos tandem collecta exulum manu Mitylene exegit, patriamque vindicavit.

29. *Utrumque ſacro digna ſilentio Mirantur umbræ dicere.*] Alcæum & Sappho *umbræ mirantur* canentes *digna* ſilentum concilio, de quo Virgil. Æneid. 6. v. 432. Vel Diis digna ſacrariis, quæ aſſerit idem Virgil. Æneid. 12. v. 199. vel auſcultari digna cum eo *ſilentio*, quod adhibetur in ſacris. Vel denique, *Sacro digna ſilentio*, id eſt, non profanis revelanda, nec evulganda quibuſlibet, veluti quædam myſteria. Huc facit μυστηριῶδες ἡ φιγή, apud Plutarch. lib. de Garrulitate.

30. *Sed magis pugnas & exactos tyrannos.*] Quamvis autem uterque admiranda loqueretur, & ab ore utriuſque penderent umbræ ; hoc tamen erat diſcrimen, quod amatoria quidem Sapphûs carmina eximia prorſus atque divina vulgus admirans auſcultaret : at longe tamen attentius, cupidius, jucundius audiebat *pugnas* ab Alcæo deſcriptas, & qua ratione *exactos tyrannos* Pittacum, Myrſilum, Megalagirum inſectari non deſtiterat, donec omnino exterminaret.

32. *Denſum humeris, &c.*] Confertum, turmatim aggregatum, contente & certatim appropinquans, aureſque arrigens, præ aviditate capiendi quæ dicebantur de expulſis tyrannis, quos odit *vulgus* maxime, & de reſtituta civibus libertate, quam omnibus antefert, ipſiuſque interdum vitæ periculo redimit ac vindicat. Virgil. Æneid. 10. v. 361.

Concurrunt : hæret pede pes, denſuſque viro vir.

Bibit aure vulgus.] Hunc locum imitatus. Perſius Sat. 4, 50.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.

33. *Quid mirum ? Ubi illis carminibus ſtupens, &c.*] Neque vero mirandum, quod ita curioſe umbræ affluant, audiantque verſus Alcæi & Sapphonis ; ſiquidem iis etiam oblectatur terribilis inferorum canis Cerberus, atque voluptatem ſuam præ ſe fert *demiſſis auriculis*, quibus depoſitam iram ac furorem indicat. Contrarium oſtendunt *ſublatæ aures*, Epod. 6. Lactant. de Ira Dei, 7. *Riſus homini proprius eſt*, inquit, *& tamen videmus in aliis quoque animalibus ſigna quædam lætitiæ, cum ad luſum geſtiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem ſerenant, oculos in laſciviam reſolvunt.*

34. *Bellua centiceps.*] *Canis apud inferos fabuloſus*, ut ait Suidas : *immanis triſauci latratu tria pandens guttura, horrentia colubris colla* exerens ; Virgil. Æneid. 6. v. 417. & ſeq. *Plutonis canem æreæ vocis, πεντηκοντακάρηνον quinquaginta capitum, crudivorum impudentemque fortemque* appellat Heſiodus in Theogonia : τρίκρανον ἄδην σκύλακα, *tricipitem orci canem*, Sophocles in Trachiniis. Cerberus quaſi κρεωβόρος, *carnivorus*, Mythol. terram deſignat cadavera conſumentem. Quoniam vero mortales univerſi triplici extinguuntur mortis genere, naturali, violento, & fortuito, quæ tria rurſus infinita ſunt ; hinc Cerbero quidam tria capita, alii quinquaginta,

Aures :

Aures; et intorti capillis
Eumenidum recreantur angues.
Quin & Prometheus, & Pelopis parens
Dulci laborum decipitur ſono;
Nec curat Orion leones,

35 [203]

capitum, nigras deprimit auriculas, atque dumulcentur ſerpentes Furiarum crinibus implexi. Imo etiam Prometheus, & Pelopis pater ſuavi cantu captus ærumnas oblivi ſcitur, nec Orion ſatagit venari leones, vel lyncas

ANNOTATIONES.

nonnulli denique centum affinxerunt. Sic Horat. *bellua centiceps.*

35. *Intorti capillis Eumenidum recreantur angues.*] Eumenides per antiphraſin dictæ, quia nequaquam benignæ, tres cenſentur, Alecto, Megæra, Tiſiphone. Senſus eſt: Infernales illæ Furiæ ejuſmodi carminibus placari, imo & ſerpentes earum crinibus intorti iis recreari pariter ac demulceri videbantur. Virgil. Georgic. 4. v. 482.

. . . . . *Cæruleoſque implexæ crinibus angues*
Eumenides. ——— ——— ———

Hæ quidem ſcelerem ultrices multiplici colubrorum morſu belle exprimunt conſcientiæ ſtimulos, quibus ſcelerati vellicantur intus, ſemperque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*] Proprie dictum. Nam cantu delectari naturaliter ſerpentes aiunt: & Plinius auctor eſt lib. 8. cap. 16.

37. *Quin & Prometheus, &c.*] Prometheus quoq; item Tantalus ſuum uterq; laborem ac ſupplicium non ſentit, velut raptus extra ſe, & deceptus amœnitate carminum Alcæi & Sapphonis. Illum ignis cœleſtis raptorem, in furti pœnam, aquilæ roſtro jecur depaſcentis excruciari Caucaſo affixum vulgo fabulantur: in inferis tamen collocat Ariſtot. Poetices cap. 17. quod idem facit hic Horat. De Prometheo jam lib. 1. Od. 3. & 16.

Pelopis parens.] Tantalus *Deorum convivæ*, ut eſt lib. 1. Od. 28. v. 7. quid ſciant ac poſſint numina uſu temerario experturus, filium ſuum Pelopem coctum iis appoſuit. Tanti vero ſceleris pœnas luit apud inferos detruſus, ubi perpetua fame ac ſiti cruciatur, ita ut aquis Eridani mento tenus immerſus, & poma cernens ex arbore capiti impendentia, nec tamen hæc neque illas capere queat. Cic. Tuſ. 1. n. 10. *Mento ſummam aquam attingens ſiti enectus Tantalus.* Ovid. Met. 4, 458.

——— *Tibi, Tantale, nullæ*
Depreduntur aquæ: quæque imminet, effugit arbos.

38. *Laborum decipitur.*] Græca dictio ἐπιλαν θάνεται πονῶν. Sic & ſupra Od. 9. *Define querelarum.* Od. ſeq. 14. *Damnatus longi laboris Siſyphus.* Lib. 3. Od. 27. *Abſtineto irarum calidæque rixæ.* Od. ult. ejuſdem libri: *Regnavit populorum.* Nec Horatius vero ſolus ejuſmodi locutionibus atque Helleniſmis uſus. Plaut. Mercat. *Animi pendeo.* Virg. Æneid. 1, 219.

Implentur veteris Bacchi, pinguiſque ferinæ.

Et Æneid. 11, 126.

Juſtitiæne prius mirer, belline laborum?

Unde igitur hoc dicendi genus tam novum aliquibus viſum? Et quæ mens læva doctos alioqui viros impulit, ut aut lectionem comprobatam, aut ſenſum perverterent? Porphyrione duce, quidam legunt *laborem*, & *decipitur* accipiunt pro *decipit*. Quorſum vero tam audax figura atque mutatio? Turnebus Alcæi labores intelligit; ut ſit ſenſus, Prometheum ac Tantalum proprias oblivi ſci pœnas, delinitos ſcilicet ac veluti deceptos ſuavi cantu & narratione laborum Alcæi: de quibus ſupra. Verum de Prometheo Tantaliq; laboribus hic ſermo eſt apertus quidem & manifeſtus: ſenſuſque eſt: *Prometheus & Pelopis parens dulci ſono* & modulatione Alcæi carminum & Sapphûs uterque adeo *capitur* & fallitur, ut quaſi ſenſum atque memoriam amittat *laborum* & cruciatuum ſuorum.

39. *Nec curat Orion leones, &c.*] Denique Orion cum aliis ad audiendum properat, abjectaque venandi cura, qua ſolet occupari, ad dulces cantus accurrit. Aiunt nimirum eadem apud Inferos umbris ineſſe ac vigere ſtudia, quibus viventes tenebantur. Virgil. Æneid. 6. v. 653.

Quæ gratia currûm
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Paſcere equos; eadem ſequitur tellure repoſtos.

Ovid. Metamorph. 4, 433.

Errant exangues ſine corpore & oſſibus umbræ:
Parſque forum celebrant, pars imi tecta tyranni;
Pars aliquas artes antiquæ imitamina vitæ
Exercent. ——— ——— ———

Vide & Odyſſ. 11. & Macrob. in Somn. Scip. l. 1. c. 9, &c. En vero quo ſolet in Horatium animo bellum movet Scaliger hoc etiam loco: *Nondum*, inquit, *apud inferos hæc inveni, aut Prometheum tormentis addictum, aut Orionem venantem.* Ergone vir perſpicax, quicquid rerum ibi geritur perſpexiſti? an illic diverſatus aliquando ſingula otioſe tamque luculenter indagaſti, ut aſſeveranter dicas, ſcribaſque, hæc a te tibi minime viſa aut reperta; quæ tamen, ex Ariſtotelis citati, item ex Homeri mox citandi fide, inveniri ego credam; teque exploſo credent alii.

Orion.] De eo varie fabulantur: illum conſtat, acrem & ſtrenuum venatorem extitiſſe. Homer. Odyſſ. λ. paulo ante finem, narrat hunc *apud Inferos etiam viſum Ulyſſi per floridum pratum feras perſequentem, in deſertis autem montibus clava ferrea occidentem, &c.*

Aut

meticulosos. | Aut timidos agitare lyncas [104]

ANNOTATIONES.

40. *Lyncas.*] Lynx animal pardo non prorsus dissimile, ex Gesnero de Quadrup. perinde maculosum. Virgil. Æn. 1. v. 127. acutissimi visûs, ex Plutarch. Plin. lib. 28. cap. 8. &c.

ODE XIV. Ad POSTUMUM.

Vitari mortem non posse.

Heu, Postume, Postume, anni cito prætereunt. Neque religio rugas, & urgens senium, fatumque ineluctabile retardabit: nec si tauros quotidie trecentos immoles Plutoni inexorabili, qui ter magnum Ge-

EHEU, fugaces, Postume, Postume, [105]
Labuntur anni; nec pietas moram
Rugis & instanti senectæ
Afferet indomitæque morti.
Non si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris; qui ter amplum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

1. *Eheu, fugaces.*] Dolet vitæ brevitatem, mortisque duram necessitatem. Virgil. Georg. 3, 284.

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus. Ovid. Met. 15, 183. *Tempora sic fugiunt.* Pers. 5, 153. *Fugit hora.*

Postume.] Parvi refert seu legas, *Postume*, quo significatur ultimo loco natus; sive *Postume*, id est, qui post humatum patrem in lucem editus. Hic cognomen est, ut volunt quidam, parvo certe nixi fundamento, Julii Flori, ad quem Horatius inscribit Epist. 3. lib. 1. & secundam secundi. Conjecturi tamen danda venia, cum certi nihil aliunde suppetat. Virgil. Æneid. 6. v. 763. Agell. lib. 2. cap. 16, &c.

2. *Nec pietas moram, &c.*] Etsi Deos colas religiosissime, haud proinde vita continget tibi diuturnior. Ita quidem Ethnicus de falsis Numinibus non fallo. At sacris nos codicibus instructi multis dilatam ope Dei præpotentis mortem non ambigimus. Exod. cap. 20. & Deuteron. cap. 5. *Honora patrem & matrem, ut longo vivas tempore, ac bene tibi sit in terra, &c.* lib. 4. Reg. cap. 20. Ezechias usque ad mortem ægrotans, sanitatem oratione pissque lacrymis obtinet, mereturque audire Deum ita pollicentem: *Vidi lacrymas tuas: ecce sanavi te: & addam diebus tuis quindecim annos, &c.*

3. *Rugis & instanti senectæ.*] Deficientibus in senecta humoribus subtilioribus, paulatim arescit corpus ac durescit, & cutis in rugas contrahitur.

5. *Non si trecenis.*] Etiamsi tribus quotidie Hecatombis Plutonem fatagas placare: non litabis tamen, & mortem frustra deprecabere. Æschyl. Μόνῳ; Θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώροις ἱερᾷ, οὐδ' ὅσον ὑπ' ἀπειρεσίαν ναοῖς. &c. *Soli Deorum mors non capitur muneribus; nec si sacrifices in templis.*

Trecenis.] Perperam aliqui, *tricenis*, cujus prima syllaba, cum sit longa, metri lege arcetur.

6. *Illacrymabilem.*] Lacrymabiles dicuntur ii, qui ad misericordiam facile moventur per lacrymas & preces: e contrario Pluto vocatur illacrymabilis, quia nunquam flectitur. Sic Erasm. ἀδακρυς, *implacabilis*, cujus ob inexorabilem sævitiam illacrymemus, inquit Torrentius.

7. *Plutona.*] Inferorum & mortuorum Deum. Is Saturni filius, frater autem Jovis ac Neptuni. Hi tres ita paternum regnum divisere. Jupiter quidem orientalis plagæ sortitus est imperium; & cum inde lux oriatur, Cœlum dictus est occupasse. Neptunus insulas habuit, unde & maris dominus ac Deus appellatus est. Pluto natu minimus occidentalem obtinuit regionem, secus inferum mare. Hinc fabula dominari inferis ait: & quoniam terræ viscera conduntur metalla auri & argenti, Divitiarum Deus existimatus est, & Ditis & Plutus dictus. Lactant. lib. 1. Divin. Institut. Neque vero prætermittendum quod testatur Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 21. Eorum quæ ap defunctorum spectant cultum Plutonem fuisse auctorem primum. Quo nomine creditum, modo vita functis præsidere.

Qui ter amplum Geryonem, &c.] Qui potentes quosque & magnos domat, v. g. Geryonem & Tityum, scil. ut scribit Juvenal. Sat. 10, 172.

. . . . . *Mors sola fatetur*
Quantula sint hominum corpuscula.——

Ter amplum Geryonem vocat Horatius; *tergeminum* Virgil. Æneid. 8. v. 202. ex eo quod fabulantur, triplex ei corpus fuisse. Hinc Virg. Æn. 6, 289.

Forma tricorporis umbræ.

Geryonem,

Geryonem, Tityónqui tristi
Compescit undâ, scilicet omnibus,
Quicunque terræ munere vescimur,
Enavigandâ; sive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Frustra cruento Marte carebimus,
Fractisque rauci fluctibus Adriæ;
Frustra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.

ryonem & Tityum coercet fluvio lethali, nemje tranando cunctis, quotquot nutrimur frugibus telluris, seu principes, seu egeni agricolæ fuerimus. Abstinebimus incassum sanguinolento Marte, & illisâ undâ maris Adriatici frementis. Incassum cavebimus Notum corporibus noxium Autumnali tempestate.

ANNOTATIONES.

Fingendi porro ansam præbuit triplex regnum, sive triplicis circa Hispaniam insulæ dominium; vel potius trium fratrum corporis robore præstantium concordia, quæ tanta erat, *ut uno regi animo viderentur*, inquit Justin. ad calcem libri ultimi. Quod idem fere narrat Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. ubi decimum Herculis laborem in debellando Geryone exponit. Porro valde arridet sententia Palæphati asserentis, e Tricarenia ad Pontum Euxinum insula Geryonem fuisse, adeoque Tricarenum; & ex ambigua vocis significatione tricipitem ac proinde tricorporem dictum.

8. *Tityon.*] Is mole corporis plus quam Gigantæa fertur, quod Latonæ vim inferre tentasset, ab Apolline sagittis trusus ad inferos, ubi vulture jecur perpetuo renascens exedente & laniante torquetur. Virgil. Æneid. 6, 595.

Necnon & Tityon, terræ omniparentis alumnum,
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; rostroque immanis vultur obunco
Immortale jecur tundens, fœcundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.

9. *Compescit unda tristi.*] Detinet in Inferis, & coercet *unda* Stygia, seu palude illa horrida & irremeabili, de qua Virgil. Æn. 6, 436.

. . . . . *Quam vellent æthere in alto*
Nunc & pauperiem & duros perferre labores!
Fata obstant, tristique palus inamabilis unda
Alligat, & novies Styx interfusa coercet.

10. *Terræ munere vescimur.*] Plin. lib. 2. c. 63. *Terra, quæ hominum, ut cælum Dei, nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper . . . . sola quæ nunquam irascatur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes. Aer densatur in nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, ususque mortalium semper ancilla, quæ cuncta generat! Quæ sponte fundit! Quot odores sapores que! Quos succos! Quam bona fide creditum fœnus reddit! Quæ nostri causa alit! &c.* quæ lege.

11. *Enavigandâ.*] Mors omnibus subeunda; mortali cuilibet *cavenda est semel via lethi*, ut est in Ode 28. l. 1. Styx trananda & *enavigande* vectore & portitore Charonte, qui *ferruginea subvectat corpora cymba.* Virgil. Æn. 6. Vide locum a v. 295. ad 317.

Sive reges, Sive inopes.] Vide lib. 1. Od. 4. & 28.

13. *Frustra cruento Marte carebimus, &c.*] Nihilo secius morietur, etsi abstinuerimus bello, mari, &c. frustra cavebimus pericula militiæ & navigationis, aut pestiferi Austri flatus, in Autumno præsertim. Quamvis enim mortis unum aliquod spiculum eluctemur, at altero percussi occumbemus. *Improvisa letbi vis rapuit rapietque gentes:* ut est in Ode superiori.

14. *Fractis fluctibus.*] Virg. Æn. 1, 165.

. . . . . *Omnis ab alto*
Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos.

Adriæ.] Supra Od. 11. v. 2.

Rauci.] Horrendum frementis quando tumentes fluctus ad scopulos illiduntur, ingenti sonitu & fragore.

15. *Per Autumnos nocentem Corporibus Austrum.*] *Autumno* quidem morbi semper acutissimi & exitiales, ex Hippocrat. lib. 5. Aphor. 9. Hinc Juvenal. Sat. 4. v. 56. *letiferum* appellat: & Sat. 10. v. 221.

Quos Tœmison ægros autumno occiderit uno.]

In causa sunt inæqualitas caloris & frigoris eodem sæpius die ingruentium. Deinde æstati successio; in qua bilioso humores accumulati dein facile computrescunt. Adde cutis constipationem a frigore, per quam tetri halitus retinentur intus, & morbos creant. Denique debilitatæ per æstatem vires corporis, fructuumq; copia noxiorum humorum colluviem gignens, Autumnum vere Σηψαιδῆ *ferinum* ab Hippocrate dici fecerunt. Causas afferunt istas quinque Galen. aliique, necnon Plutarch. Sympos. lib. 8. cap. ult.

16. *Austrum.*] Hujus natura cum calida sit & humida, valet ad procreandas ægritudines, replendumque caput, indeque ad gravedinem inducendam, sensus torpore inficiendos, viresque dissolvendas & enervandas. Hippocrat. lib. 3. Aphorismo 5. *Auster auditum hebetat, caliginem effundit, caput gravat, pigros & languidos facit.*

Visendus

Adeundus niger Cocytus lentâ fluens aquâ, Danaique ſtirps conſcelerata, & Siſyphus Æoli filius æternæ pœnæ addictus. Deſerenda terra, & domicilium & grata conjux. Et harum, quas educas, arborum nulla te comitabitur haud diuturnum poſſeſſorem, præter feraces cupreſſos.

Viſendus ater flumine languido
Cocytus errans, et Danaï genus
Infame, damnatúſque longi [208]
Siſyphus Æolides laboris. 20
Linquenda tellus, et domus, et placens
Uxor; neque harum, quas colis, arborum,
Te, præter inviſas cupreſſos,
Ulla brevem dominum ſequetur.

ANNOTATIONES.

17. *Viſendus ater flumine languido.*] Id eſt; migrare tandem ad inferos oportebit; illicque viſere Cocytum, &c. Vide lib. 1. Od. 28.

Flumine languido.] Virgil. ante cit. *tardam* Stygem vocat.

18. *Cocytus.*] Ejus derivatur nomen, a κωκύω, *lamentor*. Macrob. *in* Somn. Scip. lib. 1. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymaſque compellit, *Cocytum:* quod in gurgite mergit odiorum, *Stygem* interpretati ſunt, inquit. Sic & ipſas pœnas, quas apud inferos memorant. Vulturem jecur immortale tundentem, intellige tormenta conſcientiæ indefeſſa ſceleris admiſſi admonitione lanientis, &c. Vide cætera ibidem.

Danai genus Infame.] Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Euſeb. Chron. hujus filii quinquaginta ſuos, unâ exceptâ, viros jugulavere, patris mandato nefario obſequentes: quam ob noxam pertuſum aquis implere dolium in Inferis cogunter. Vide lib. 3. Od. 11. Virgil. Æn. 10, 497.

. . . . . *Unâ ſub nocte jugali*
Cæſa manus juvenum fœde, thalamique cruenti.

Tibull. 1, 3, 79.

Et Danai proles, Veneris quæ numina læſit,
In cava Lethæas dolia portat aquas.

19. *Damnatuſque longi, &c.*] Ellipſis, ſupp. pœna.

20. *Siſyphus Æolides.*] Latrociniis, ut aiunt, infamis a Theſeo eſt occiſus: alii dicunt virum fuiſſe rerum multarum notitia pollentem; & cum immortalitatem ſibi parare attentaſſet, longo iſto labore damnatum, ut ad apicem montis portaret ſaxum inde relapſurum. Vide Epod. ult. Ovid. Metamorph. 4, 460.

Aut petis, aut urges rutturum, Siſyphe, ſaxum.

Virgil. Georgic. 3, 39.

Non exſuperabile ſaxum,

Lucret. lib. 3, 1013.

. . . . . *Nixantem trudere monte*
Saxum, quod tamen a ſummo jam vertice rurſum.
Volvitur, &c.

Vid. & Odyſſ. 11. ubi Siſyphi labor graphice deſcribitur ac pingitur, ut obſervari oculis videatur Siſyphus trudens ſaxum, connitens, totoque ſudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*] Supra Od. 3, 17.

Cedes coëmptis ſaltibus, & domo,
Villaque, &c.

Et placens uxor.] Vel decora & pulchra, vel *bene conveniens*, ut eſt apud Sueton. Tiber. cap. 7. & hinc viro dilecta & omnino placens.

22. *Quas colis, arborum.*] In colendis arboribus luxum atque delicias Romanorum alibi notavi. Vino etiam plantanos irrigaſſe Q. Hortenſium, teſtis Macrobius lib. 3. cap. 13. Valer. Max. lib. 9. cap. 1. art. 4. de Cn. Domitio, & Luc. Craſſo altercantibus: *Uter luxurioſior?* inquit Craſſus: *Egone qui decem columnas centum millibus nummûm emi: an tu qui decem arbuſcularum umbram tricies ſeſtertiûm ſummâ compenſaſti?* Idem fere narrat Plin. lib. 17. cap. 1. Vide ſeq. Od. Annot. initio.

23. *Cupreſſos.*] Funebres arbores, ideoque *inviſas* appellat Horatius: Proſerpinæ Ditique ſacras, ex Servio, Feſto, Plinio. Hic lib. 16. cap. 33. ita ſcriptum reliquit: *Natu moroſa, fructu ſupervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratioſa.*

24. *Brevem dominum ſequetur.*] *Sequetur*, ſoribus tuis ex more appoſita, cum vita exceſſeris.

Brevem.] Paucis annis uſum, & poſſeſſionem ὀλιγοχρόνιον. Valeant qui ad tumuli vel urnæ anguſtias redactum interpretantur. Quæ ſi cui placeat explicandi ratio, lucem huic afferet Juvenal. Sat. 10. v. 168. & quinque ſequentibus.

Dominum.] Te potentem ac divitem. Plin. modò cit. *Cupreſſus*, inquit, *Diti ſacra, & ideo funebri ſigno ad domos poſita; adde nobilium*, ex Lucano.

Et non plebeios luctus teſtata cupreſſus.

Ad rem præterea faciunt, quæ de cupreſſo ſcribunt. Præciſo capite moritur, & ſubſecta non renaſcitur, ſicut ex mortuis nihil ſperatur: Servius. Rogis adhibetur, & cremandis utilis eſt cadaveribus, ob gravem uſtrinæ nidorem; quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris ſui jucunditate lenit. Ita Varro. Leges publicas & ſacrorum ritus, ob æternam firmitatem, in tabulis cupreſſinis deſcribi Plato jubebat. Vide Cœl. Rlib. 25. cap. 2.

Abſumet

Abſumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus; et mero
Tinget pavimentum ſuperbum
Pontificum potiore cœnis.

[209] 26 *Hæres dignior conſumet vina Cæcuba centenis clavibus cuſtodita: ſuperbumque pavimentum aſperget vino meliore Pontificum epulis.*

ANNOTATIONES.

25. *Abſumet hæres Cæcuba dignior, &c.*] Hæres dignior te, quia liberalior, & ſciens uti iis, quæ ad uſum ſunt facta, quibus improbe avari velut ſacris parcunt. Quæ vero tu parce nimis ſervaſti vina exquiſita, hæc ille abſumet, & ſine modo fundet. *Cæcuba.*] Lib. 1. Od. 20. Vinum optimum profundet diſperdetque.

26 *Mero Tinget pavimentum.*] Cic. Philipp. 2. *Natabant pavimenta vino.* Porro in deliciis fuiſſe olim reſpergi pavimentum vino fragrantiſſimo, auctor eſt Athen. lib. 15. Alii referunt ad cottabiſmum; quo veteres inter potandum uſi, non ſicantes omnino calicem, ſed arte quadam vini reliquias in terram elidentes, ut ſonus inde redderetur. Ita J. Lipſ. antiq. lect. lib. 3. de eo more & joco a Siculis invento, Heſychio teſte. Suidas paulo aliter, in κοτταβίζειν. Athen. variis locis, maxime vero lib. 15. Jul. Pollux, lib. 6. cap. 19. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 26, &c.

27. *Pavimentum ſuperbum.*] *Marmoreum ſolum* vocat Tibull. lib. 3. Eleg. 3. & Cic. Parad. 6. de pavimentis arte & pictura elaboratis, deque i thoſtrotis a: vermiculatis, Plin. lib. 36. c. 25. Quidam legunt *ſuperbo*, referuntque ad vocem, *mero*; ut per Hypallagen ſignificetur hæres ſuperbus vinum pretioſum effundere. Alii *merum ſuperbum* aiunt, quod non amplius clavibus incluſum jam marmoreo libere decurrat pavimento. Sed vix id veniſſe in mentem Horatio, ſi dicam; plus credat mihi quiſque cordatus injurato, quam juratis illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.*] Meliore, pretioſiore, quam illud quod adhibetur in ſumptuoſis illis Pontificum cœnis: quando novi quidam inaugurabantur, & in eorum collegium admittebantur. Varo lib. 3. cap. 6. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 13. Chiliad. 3. Centur. 2. Adag. 36. lib. 1. Od. 37. v. 2.

ODE XV.

Immoderatum ſui ſeculi circa ædificia luxum reprehendit.

JAM pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent: undique latiùs
Extenta viſentur Lucrino

[210] *Regales deinceps ſubſtructiones modicam terram relinquent arandam. Undequaque venient ſpectatum ſtagna magis*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Jam pauca, &c.*] Hæc Ode ſuperiori juncta legitur in quibuſdam exemplaribus: ſed perperam: ut ſatis oſtendit argumentorum diverſitas.

Pauca aratro jugera regiæ Moles relinquent.] Occupantibus fere omnia ædificiis ſumptuoſis, operoſis, rege dignis. Cic. pro Milone, *Inſanas ſubſtructiones.* Et poſtea, *Subſtructionum inſanas moles* vocat.

2. *Undique latius extenta viſentur, &c.*] In illis ædibus magnifice ſtructis viſentur piſcinæ, vivaria, ſtagna, Lucrino lacu ampliora; qui tamen ingens & ſpatioſus. V. Max. lib. 9. cap. 1. *C. Sergius Orata, ne gulam Neptuni arbitrio ſubjectam haberet, peculiaria ſibi maria excogitavit, æſtuariis intercipiendo fluctus, piſciumque diverſos greges, ſeparatos molibus includendo: ut nulla tam læva tempeſtas incideret, qua non Oratæ menſæ varietate ferculorum abundarent. Ædificiis etiam ſpatioſis & excelſis deſerta ad id tempus ora Lucrini lacus preſſit, &c.*

3. *Lucrino lacu.*] Hic & Baianus appellabatur, inter Puteolos & Baias ſitus, ac inter Avernum lacum & mare Tyrrhenum: maxime piſcoſus, & proinde affluens lucrum: hinc nomen. Ita quidem olim: at anno 1538. terræ motus novum excitavit extulitque montem Cinereum dictum: nihilque reliquit e lacu Lucrino præter cœnoſam paludem cum arundineto, quod quidem in ſuo Lexico affirmat Michael Anton. Baudrandus rerum Geographicarum ſtudioſiſſimus, teſtiſque oculatus. Strabo lib. 5. ſtadiis octo longum fuiſſe refert. Suet. Aug. cap. 16. *Portum Julium apud Baias immiſſo in Lucrinum & Avernum lacum mari, effecit.* Virgil. Georgic. 2, 161.

An memorem portus, Lucrinoq; addita clauſtra:
Atq; indignatum magnis ſtridoribus æquor? &c.

Stagna

ſpatioſa, quam ſit lacus Lucrinus. Platanus quoque ſterilis ulmos excludet. Dein violaria, myrteta & uberes odoratûs opes afflabunt ſuavitatem per loca oleis antè conſita, quæ priori poſſeſſori fructum dabant. Mox denſa laurus ardentes Solis radios ramis arcebit. Non ſic erat licitum per leges Romuli & Catonis.

Stagna lacu: platanúſque cœlebs
Evincet ulmos: tum violaria, et [211]
Myrtus, et omnis copia narium 6
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori.
Tum ſpiſſa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli 10
Præſcriptum, et intonſi Catonis [212]

ANNOTATIONES.

4. *Platanuſque cœlebs evincet ulmos.*] Arbores ad umbram, delicias, & mollitiem duntaxat utiles, frugiferis arboribus præferentur. Plin. lib. 12. cap. 1. *Quis non miretur arborem umbræ gratia tantum ex alio petitam orbe? Platanus hæc eſt, per mare Ionium in Diomedis inſulam ejuſdem tumuli gratia primum invecta; inde in Siciliam tranſgreſſa, atque inter primas donata Italiæ . . . tantumque poſtea honoris increvit, ut mero infuſo enutriantur. Compertum id maxime prodeſſe radicibus: docuimuſque etiam arbores vina potare.* Platani folia latiſſima, umbram peramœnam, alibi notat. Vide apud Herodot. lib. 7. Xerxem cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimæ admiratione captum, circa illam ſtantem, aureo monili donantem, ejus denique curam viro immortali committentem. Decem erant nempe millia virorum ſelectorum e Perſica militia, qui dicebantur immortales: quoniam uno moriente, ſtatim alter ſubſtituebatur, ut completus eſſet ſemper ille numerus. Horum meminit Q. Curtius lib. 3. Porro platanum auream ſibi fundi juſſit Xerxes, quæ ſupra memoratam exprimeret, ejuſque leniret deſiderium, et regit mentis deſideri æſtuationem. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 1. Vide ſupra Od. 14. ſub finem Annot. ad ea verba, *quas colis arborum.*

Platanus cœlebs.] Martial. lib. 3. Epigram. 57. *viduam* appellat: intellige ſterilem, vel non vitibus, ut ſolet ulmus, maritatam. Vide Plin. lib. 16. cap. 17. Senec. lib. 5. Epiſt. 6.

5. *Evincet ulmos.*] Expellet, quaſi demovebit loco, earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, &c.] Similiter & flores odoriferi exterminabunt fructuoſas arbores, hiſque neglectis & ejectis, excolentur. Quidam legunt, *myrtuſque & omnis, &c.* ut metri conſtet ratio. Alii volunt hic *myrtus* 4. declin. eſſe, & num. plural. adeoque ultimam ſyllabam produci. Plin. lib. 21. cap. 11. *In Italia violis ſuccedit roſa: huic interveniunt lilium: roſam cyanus excipit, cyanum amarantus.* De myrto plura lib. 1. annotavi ad Od. 38. v. 5.

6. *Omnis copia narium.*] Abundantia florum & odorum, qui ſunt odoratûs opes quaſi ac divitiæ, voluptas ac delectatio. Eſt qui *dormitaſſe* hic Horatium cavilletur, nec ſatis *intendiſſe animum.* Quaſi vero temere quidquam ſcribere ſoleat tantus Poëta. Imo feliciter *intendebat animum*, forſan *vivos & roſerat ungues, & in verſu faciendo ſæpe caput* jam *ſcaberat*, atque, ut ait etiam Perſius, *Pluteum ceciderat*; cum ſcripſit: *Omnis copia narium:* dictio ſane tam grandis quam inſolens, tam pulchra & dives, quam audax & nova.

7. *Spargent olivetis odorem fertilibus domino priori.*] Odoriferæ omnis generis plantæ diffundent fragrantiam iis in locis, quæ prius olivis conſita uberem domino proventum afferebant.

9. *Tum ſpiſſa ramis laurea fervidos Excludet ictus.*] Seu quod adverſus fulmen ejuſque ignitos ictus valere laurus dicatur ex Plinio lib. 15. cap. ultimo. Sueton. Tiber. cap. 69. &c. Sive quod arte quadam laurus apud Romanos veluti ſilveſcebat, ramoſque tam alte lateque extendebat, ut ſpiſſam & opacam umbram prætexeret, Soliſque ardorem arceret, *ictuſque fervidos*; qui Lucretio *verbera ollis* nuncupantur. *ſpiſſam* quoque *ramis lauream* referunt aliqui ad hortos operis topiarii. De quibus omnibus Plin. citato loco. Laurus nempe aliique frutices gradatim modicis intervallis inflecti, annectique, & cancellatim pingi poſſunt, inquit Cruq. hic.

10. *Non ita Romuli Præſcriptum, &c.*] Non ita majores noſtri: nec ita graſſabatur luxuria temporibus *Romuli*; qui ſingulis civibus duo tantum agri jugera diſtribuit, aut *Catonis* Cenſorii, Portiæ familiæ principis, luxuriæ hoſtis infenſiſſimi: qui Dux, Orator ac Senator præclarus, frugalitate & continentia longe clarior, quater & quadragies accuſatus, toties eſt abſolutus: Plutarch. in ejus vita. Plin. lib. 7. cap. 27. Valer. Max. lib. 3. cap. 7.

11. *Intonſi.*] Nimirum Romani uſi tonſoribus anno ab urbe condita 454. *antea* vero *intonſi fuere*: quod ex Varrone aſſerit Plin. lib. 7. cap. 59. Vide Gell. lib. 3 cap. 4. Quod ſi Catonem intelligere Uticenſem placet: hic etiam intonſus, quia ex quo civilia bella exarſere, tonderi nunquam voluit: Lucan. 2, 372.

Auſpiciis

Auſpiciis, veterúmque normâ.
Privatus illis cenſus erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton;
Nec fortuitum ſpernere ceſpitem
Leges ſinebant, oppida publico
Sumptu jubentes, & Deorum

tonis criniti, vel priſcorum inſtituta. *Res familiaris* aderat *eis exigua, publica* autem *dives. Nemini privato porticus menſæ decem pedum pertica colligebat auram Septentrionalem umbroſam. Neque fas erat contemnere glebam obvenientem: urbes* autem *communibus impenſis, ac*

ANNOTATIONES.

Ille nec horriferam ſancto dimovit ab ore
Cæſariem, duróque admiſit gaudia vultu:
Ut primùm tolli ferrum videratur arma,
Intonſas rigidam in frontem deſcendere canas
Paſſus erat, mœſtámque genis increſcere barbam.

13. *Privatus illis cenſus erat brevis.*] Exiguæ tunc erat privatorum opes: nec dives eſſe quiſquam ſatagebat: at univerſi Republicæ decus, gloriam, potentiam augere & amplificare ſtudebant. Vide paupertatem laudatam apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. ubi inter exempla non pauca, hæc affert: Valerii Poplicolæ, *Cui mortuo lectus funebris & rogus defuit: exequiæ vero pecunia publica ductæ ſunt.* Agrippæ Menenii, *qui publicæ ſalutis arbiter ita pecuniæ inops deceſſit, ut ſepulturæ honore caruiſſet, niſi a populo collatis in capita ſextantibus funeratus eſſet.* Et paulo poſt, idem ſic ſcribit: *Imo vero quos periculis Reipublicæ Imperatores afferebant, anguſtia rei familiaris (quid ceſſo proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebat.* Et poſtea: *Quid Ælia familia, quam locuples? Sexdecim eodem tempore Ælii fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loci, quo nunc ſunt Mariana munimenta: & unus in Agro Veiente fundus minus multos cultores deſiderant, quam dominos habebat, &c.*

14. *Commune magnum.*] Τὸ κοινὸν apud Cicer. Senſus eſt; magni putabatur publica res, ſalus, auctoritas: commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco n. 28. *In privatis rebus minimo contenti erant majores noſtri: in imperio publica dignitate omnia ad gloriam ſplendoremque revocabant.*

Nulla decempedis Metata privatis, &c.] Privatorum nemini porticus erat pluribus metata decempedis, adeoque valde longa, ex arte, & magno proinde ſumptu extructa.

15. *Opacam excipiebat Arcton.*] Quæ porticus Septentrioni obverſa, apta eſſet ad captandum æſtate frigus plurimum, & ad amœnam ambulationem, fervente etiam die. *Arctos* Græcis Urſa, Latinis ſidus Boreale, polo Arctico nomen fecit: regionem ſeptentrionalem deſignat, unde frigidæ & ſalubriores ſpirant auræ. *Porticus* definiri poteſt ambulacrum columnis ſeptem, Gall. *une, Gallerie.* Ang. the Cloyſter. Aliæ centenariæ, aliæ milliariæ dicebantur a longitudine & numero paſſuum, quos continebant. Sueton. Vitruv. lib. 5. cap. 9. & 11. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22. & 23. ubi & multiplex porticus recenſetur: præ cæteris autem Porticus Claudia, in qua ſubdiales ambulationes, miro ingenio elaborata: item Porticus Auguſti, in Palatio cum bibliotheca Græca Latinaque, Numidico marmore per ſymmetriam extructa, &c. Vide & Cæl. Rhodig. lib. 28. cap. 39. Juv. Sat. 7, 182.

Parte alia longis Numidarum fulta columnis
Surgat, & algentem rapiat cœnatio Solem.

17. *Nec fortuitum ſpernere ceſpitem Leges ſinebant, &c.*] Legum pœnis erat obnoxius, quiſquis operoſas ædes ſibi moliretur e ſaxo quadrato; quæ quidem ſtructura templorum erat. At privatis vel crudo ceſpititio ſolo, aut coctis tantum lateribus ædificare licebat. Turneb. lib. 10. cap. 21. Itaque nemo ſpernebat caſam hæreditate ſibi obvenientem, agellum, prædiolum. Neminem pigebat habitare domunculas,

Pauperis & tugurî congeſtum ceſpite culmen.

Virgil. Eclog. 1, 69. vel, paſſim, & ſine diſcrimine cibum aut quietem captabant majores noſtri ubicunque fors tulerat. Ovid. Faſt. 1, 205.

Nec pudor in ſtipula placidam cepiſſe quietem,
Nec fœnum capiti ſuppoſuiſſe, fuit.

Tibul. 2, 5, 99.

At ſibi quiſque dapes & feſtas extruet alte
Ceſpitibus menſas, ceſpitibuſque thoros.

Huc facit quod de Tiberio Sueton. ait, cap. 18. *Trans Rhenum vero cum vitæ ordinem tenuit, ut ſedens in ceſpite nudo cibum caperet: ſæpe etiam ſine tentorio pernoctaret.*

Fortuitum.] Hujus vocis penultimam corripit Juvenalis Sat. 13, v. 225. hic vero productam vides, a *fortuna & ire.* Servius in Æneid. 6. v. 179.

18. *Oppida publico Sumptu jubentes & Deorum Templa, &c.*] Hinc Ædiles, ſeu publicarum ædium, totiuſque urbis curatores. Hoc & ad Auguſti laudem ſcripſiſſe Horatius creditur. Sueton. Auguſt. cap. 30. *Spatium urbis in regiones*

Templa

numinum fana lapidibus novis exornare præscriptum erat. | Templa novo decorare saxo 20

ANNOTATIONES.

vicosque divisit: instituitque ut illas annui magistratus sortito tuerentur . . . Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas, refecit: easque & ceteras opulentissimis donis exornavit, &c.

20. *Novo saxo.*] Vel secto, quadrato, & polito; vel e longinquis terris Romam advecto; quale est marmor ex Armenia, Paro, Chio, Ægypto, Numidia, &c. Juvenal. Sat. 14. v. 86. & seq.

Ædificator erat Centronius . . . . . ,
. . . . . Alta parabat
Culmina villarum, Græcis, longeque petitis
Marmoribus, &c.

ODE XVI. Ad GROSPHUM.

Animi tranquillitatem nonnisi cupiditates cœrcendo parari.

O Grosphe, quietem à numinibus petit quilibet in aperto mari Ægæo deprehensus, simul atque nigra nubila texerunt Lunam, neque apparent nautis astra non dubia. Quietem Thracia bello efferata; Parthi insignes pharetrâ quietem po-

OTium Divos rogat in patenti [214]
Prensus Ægæo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace, 5
Otium Medi pharetrâ decori, [215]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. lib. 1.

Ad Grosphum.] Hunc Pompeium Grosphum nobilem & Magistratibus perfunctum innuit, quod in fine hujus Odes purpura vestiri scribit. Siculiensem aiunt nonnulli, eo quod ibidem Horatius Siculis gregibus & armentis opulentum notat. Vium autem frugi celebrat Epist. 1, 12, 22.

Utere Pompeio Grosphe; & si quid petet ultra
Defer: nil Grosphus, nisi verum orabit, & æquum.

1. *Otium Divos rogat, &c.*] Otium poscunt omnes, & tamen omnes avaritiam & ambitionem colunt, per quas assiduis laboribus & periculis exercentur, atque otio frui prohibentur. Sic impiger ad Indos, quæstus causa currens mercator, cum se jactatum tempestatibus, & mortis discrimini proximum sentit, tum mare & navigationem detestatur, otium que rogat a Castore & Polluce; at ultra pergit tamen, urgente avaritia, cum primum periculum præterit. Od. 1, 1, 15.

Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens otium & oppidi
Laudat rura sui.

2. *Ægæo.*] Quod mare altum & scopulosum, & multis adeo naufragiis infestum. Unde Proverb. Τὸ Αἰγαῖον πλεῖν, ab Ægæ insula, vel ab Ægis Eubœæ insulæ oppido, ut Strabonis placet, Ægæum mare dictum est. Alii alia fabulantur. Situm est Græciam inter & Asiam, plures habet insulas quasi passim disseminatas; hodie Archipelagus nominatur.

3. *Neque certa fulgent Sidera.*] Cum atris nubibus obducta cœli facies, non ostendit ea sidera certa semper regione apparentia, quibus dirigi navigantes solent, & tutus esse cursus ac non dubius. Æneid. 1, 92.

Eripiunt subito nubes cœlumque diemque
Teucrorum ex oculis. Ponto nox incubat atra.

Lucan.

Miseros fallentia nautas
Sidera non sequimur.

5. *Otium bello furiosa Thrace.*] In mediis belli periculis & ærumnis, fatigatæ gentes etiam maxime bellicosæ otium desiderant: vix tamen postea bello abstinent, præda alliciente.

Furiosa Thrace.] An quod atris infuscati sagulis (qui furiarum color est) ad bellum procedunt Thraces? An quod terribili specie? Sic apud Plutarch. in vita Pauli Æmilii, *Pugnantium Thracum aspectu Nasica maxime exhorruit. Erant nempe in acie prima, homines proceris corporibus: albis ac lucentibus scutis, ocreis armati, tunicas induti nigras; graves enses & rectos a dextris humeris quatientes.*

6. *Medi pharetra decori.*] Parthos indicat Medorum victores: de quibus lib. 1. Od. 12 & 19. arcubus armatos in Xerxis exercitu: testis Herodot. lib. 7. Sagittas ab inguine jaculari seu torquere solitos, annotavi ad Pers. Sat. 5. v. 4. ex Casaubono.

Grosphe,

Groſphe, non gemmis, neque purpurâ venale, nec auro.
Non enim gazæ, neque conſularis
Summovet lictor miſeros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.
Vivitur parvo benè, cui paternum
Splendet in menſâ tenui ſalinum,
Nec leves ſomnos timor aut Cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul

ſcunt *nec lapillis nec purpura, nec auro venalem: enimvero divitiæ vel Conſulis apparitor haud pellunt graves animi turbas ac ſolicitudines circa palatia laquearibus ornata volitantes.* Ei *felix* eſt & *modico vita, cui majorum ſalinum rutilat in frugali menſa, neque tranquillum ſoporem metus adimit, vel turpis cupiditas. Exiguo tempore valentes cur plura intendimus? Cur petimus regiones diverſo calefactas Sole? Ecquis* [216]

ANNOTATIONES.

7. *Non gemmis, neque purpura, &c.*] Non emitur aut venditur ullo pretio liberalis illa animi pax & tranquillitas, imo generoſa virtus, quam movere aut concutere nihil poteſt. Eam vero ſibi parat, quiſquis affectus atque appetitus cogit rationi morem gerere & obtemperare.

9. *Non enim gazæ, &c.*] Nec divitiæ, nec dignitates conferunt immunitatem a curis & ſolicitudinibus.

Conſularis lictor.] Miniſter publicus ante Conſulem alioſq; magiſtratus tum honoris cauſa, tum ſummovendæ turbæ gratia præcedens, Imperiique inſignia, faſces & ſecures, præferens. Tit. Liv. lib. 3. cap. 48. *I, lictor, ſummove turbam.*

10. *Miſeros tumultus Mentis.*] Animi perturbationes, metum, iram, cupiditatem, quibus miſer homo efficitur, quando ſe illis huc illuc diſtrahi patitur, & diſcruciari. Tumultus quaſi timor multus.

11. *Curas laqueata circum Tecta volantes.*] Palatia divitum curis obſidentur: & quo majores adſunt opes, eo plures & graviores comitantur atque urgent curæ, quaſi cor urentes dictæ. Cornel. Tacit. *Invidia ſumma quæque appetit.* Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis, cura majore, metuque
Servantur. Miſera eſt magni cuſtodia cenſus.
Tull. 2. de Legib. *Magnificas villas, pavimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.*

12. *Volantes.*] Φροντίδες πτερὰ ἔχουσαι, *Alas habentes curæ.* Theognis.

13. *Vivitur parvo bene, cui, &c.*] Contra vero lætam ducit ille vitam, qui parvo contentus, modicam ſupellectilem & menſam ſatis habet, gaudetque ſua conditione mediocri. Unde pacatum capit ſomnum, quem non interrumpit vel habendi cupiditas, vel timor perdendi.

Paternum Splendet in menſa tenui ſalinum.] Egregie locum hunc illuſtrat Turneb. lib. 10. cap. 22. Inſulſus, inquit, videatur ſenſus, niſi intelligas ſalis olim quandam in menſa religionem fuiſſe, unde ἱερὸς ἅλας Græci dicunt: & appoſitus ſal menſam conſecrare videbatur. Arnob. lib. 2. *Sacras facitis menſas ſalinorum appoſitu, & ſimulacris Deorum.* Sed tamen potiſſimum tenuem & parcum pauperemque victum Horatius ſignificat hominum pro obſonio ſalem lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Perſ. Sat. 5.

Varo, reguſtatum digitò terebrare ſalinum
Contentus perages.

Huc uſque Turnebus. Salinum vero præcipue memorat Horatius; tum quia primo loco ſolet apponi: tum præſertim quod veteres poculo & ſalino a majoribus accepto libenter utebantur. Et quibus nullum erat argenteum vas, ſalinum tamen ex argento habebant. Ex quibus intelliguntur hæ voces, *ſplendet*, &, *paternum.*

15. *Leves ſomnos.*] Dulces, molles, placidos, & tranquillos; vel ſolvi faciles.

Cupido ſordidus.] Amor pecuniæ ſordidus, turpis avaritia. *Sæva cupido indomiti cenſus.* Juvenal. Sat. 14. v. 175.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo Multa?*] Cum ſciamus paucis nos annis eſſe victuros, cur tam multa & magna proſequimur & captamus? Lib. 1. Od. 4.

Vitæ ſumma brevis ſpem nos vetat
Inchoare longam.

Et Od. 11.

Spatio brevi ſpem longam reſecet.

18. *Quid terras alio calentes Sole mutamus?*] Cur, patria relicta, pergimus in alia plane climata, remotaſque valde regiones, alio veluti Sole caleſcentes? Virgil. Georg. 2. v. 511.

Exiliuque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt ſub ſole jacentem.

Contra Juvenalis, Sat. 12. v. 103.

Noſtro ſub ſidere.

19. *Patriæ quis exul Se quoque fugit?*] Tranſlata ſententia è Græco: Τίς πατρίδος φυγὰς ὢν, καὶ

extorris à patriâ, procul eſt etiam à ſeipſo? Naves ære munitas ingreditur prava ſollicitudo, nec deſerit equitum cohortes, velocior cervis, & Euro nubes diſcutiente rapidior. Mens præſentibus contenta caveat inquirere quid quam ulterius: moleſta verò quadam lætitiâ moderetur. Non eſt aliquid omni ratione perfectum. Achillem gloriosum ſuſtulit mors repentina: Tithonum debilitavit ſenecta prolixior. Mibique forſitan indulgebit tempus id quod tibi non conceſſerit. Greges numeroſi &

Se quoque fugit? 20
Scandit æratas vitioſa naves [217]
Cura: nec turmas equitum relinquit,
Ocyor cervis, & agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præſens animus, quod ultra eſt, 25
Oderit curare; & amara lento
Temperet riſu. Nihil eſt ab omni
Parte beatum.
Abſtulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit ſenectus: 30
Et mihi forſan, tibi quod negârit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculæque circum [218]

ANNOTATIONES.

ξαυτὸν φεύγει; id eſt, Quis paternum deſerens ſolum, pravam ſimul indolem pravoſque affectus relinquit? Imo ſe quiſque ſecum defert, id eſt, animum ſuum ſeu probum ſeu improbum. Senec. de Tranquill. vit. *Hoc ſe quiſque modo ſemper fugit. Sed quid prodeſt, ſi non effugit? Sequitur ſeipſum, & urget graviſſimus comes.* Sic mercator avarus, quolibet peregrinatus fuerit, avaritiam circumfert. Horat. lib. 1. Epiſt. 11. v. 27.

Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Epiſt. 14. v. 13.

In culpa eſt animus, qui ſe non effugit unquam.

Lucret. lib. 3. ſub finem,

Hoc ſe quiſque modo fugit. At quem ſcilicet, ut fit,
Effugere haud potis eſt, ingratis hæret & angit.

Varro & Petronius *longe fugit, qui ſuos* (id eſt ſe) *fugit.*

21. *Scandit æratas, &c.*] Seu navim ſeu equum conſcendas, ut effugias curam, hæc te facile conſequetur, utpote cervis pernicior & ventis. Horat. lib. 3. Od. 1.

Sed timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus, neque
Decedit ærata triremi, &
Poſt equitem ſedet atra cura.

23. *Ocyor Cervis.*] Cervorum pernicitas cuivis nota.

24. *Euro.*] Ab ortu flat iſte ventus. Ovid. Metamorph. 1. cap. 2.

Eurus ad auroram Nabathæaque regna receſſit,
Perſidaque, & radiis juga ſubdita matutinis.

25. *Lætus in præſens animus, &c.*] In diem vive. *Dona præſentis rape lætus horæ*, lib. 3. Od. 8. utere præſenti fortuna: quod ultra præſens tempus eſt, ne cura, ne futuro te diſtorque.

26. *Amara lento Temperet riſu.*] Si quid ingruit adverſi & amari, id animo læto perfer. Nam *levius fit patientia quicquid corrigere eſt nefas.* Lib. 1. Od. 24.

Lento riſu.] Moderata lætitia. Alii legunt *læto.*

27. *Nihil eſt ab omni Parte beatum.*] Cic. 1. de Invent. *Nihil omni ex parte perfectum atque beatum.* Οὐδεὶς πάντ' ἐςι πανόλβιος, *Nemo per omnia omnino felix & beatus.*

29. *Abſtulit clarum cita mors Achillem.*] Quod modo protulit, exemplis comprobat Poeta. Fuit illuſtris *Achilles*, at paucis annis inclaruit, & cita mors finem gloriæ ſubitum impoſuit. E contrario *Tithonus* diu vixit quidem, ſed incommoda ſenii perſenſit adeo, ut vitæ pertæſus fuerit, optâritque in cicadam mutari, quod & a Diis obtinuit. Vide lib. 1. Od. 28. De Achille vero eodem lib. 1. Od. 6. v. 6. Od. 8. ſub finem; Od. 15. ad finem lib. 2. Od. 4. v. 3. lib. 4. Od. 6. Epod. 13.

31. *Et mihi forſan, tibi quod negârit, Porriget hora.*] Parvo mihi fortaſſe vitam dabit longiorem, tibi vero diviti negabit.

32. *Hora.*] Vel, tempus: ſic Perſ. Sat. 5. v. 14. *Fugit hora.* Vel horoſcopus: Idem Perſ. ibid. v. 48.

Seu nata fidelibus hora
Dividit in geminos concordia fata duorum.

33. *Te greges, &c.*] Tu te beatum exiſtimas gregibus & armentis abundans, & optima purpura veſtitus. At ego mihi videor æque ac tu fortunatus, tenuibus prædiis victitans & contentus, poetica gaudens facultate, & vulgi ſpernens rumores. Divites Homero πολύρρηνες καὶ πολυβόται, *agnis & bobus affluentes*; Heſiodo πολύμηλοι, *ovibus abundantes* nuncupantur.

Siculæque vaccæ.] Optimis è Siciliæ paſcuis valde pingues.

Mugiunt

Mugiunt vaccæ: tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa: te bis Afro
Murice tinctæ
Vestiunt lanæ: mihi parva rura, &
Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit, & malignum
Spernere vulgus.

boves è Siciliâ circa te mugitum edunt, hinniunt tibi equæ trahendis curribus idonei. Te operiunt panni è lanâ semel atque iterum Africano murice imbutâ. Mihi Parca verax largita est agellum, & aliquantulam Græcæ Musæ facultatem, necnon contemnere improbum vulgus.

ANNOTATIONES.

34. *Tibi tollit hinnitum, &c.*] Equorum etiam greges tibi adsunt, hinnitu generositatem exhibentium. Æneid. 3. v. 672. *Clamorem immensum tollit.* Cic. ad Q. fratrem Epist. 1. lib. 2. *Clamorem satis magnum sustulerunt.*

35. *Apta quadrigis equa.*] Curulibus & circensibus ineundis certaminibus hoc aptior, quo velocior. In illis bigæ, trigæ, quadrigæ: sive currus duobus, tribus, quatuor equis tracti. Vide lib. 1. Od. 1. Annot. ad hæc verba: *Sunt quos curriculo, &c.* Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

Te bis Afro Murice tinctæ Vestiunt lanæ.] Pretiosæ nobilesque te operiunt & decorant vestes ex optima purpura, seu e panno sanguine muricis piscis semel atque iterum imbuto: sic enim purpureus color efficitur exquisitus, præsertim cum murex est e mari Africano, vel Tyrio. Testis Plinius lib. 9. cap. 36. ubi *murices & purpuræ*, inquit, *florem illum tingendis expetitum vestibus in mediis habent faucibus. Liquor is nimirum est in candida vena, unde pretiosus ille bibitur nigricantis rosæ color sublucens . . Præcipuus hic in Meninge Africæ & Getulo littore Oceani . . . . . Huic fasces & secures Romanæ viam faciunt, idemque pro Majestate pueritiæ est. Distinguit ab Equite Curiam, in triumphali miscetur auro, &c.*

Bis tinctæ.] Dibapham purpuram vocant, Plin. lib. 9. cap. 39. *Huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi . . . dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta esset, veluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes pene commodiores purpuræ tinguntur.* Cic. lib. 2. Epist. 16. *Curius noster dibaphum cogitat: sed eum infector moratur.*

38. *Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ.*] Lyricæ poeseos ab Alcæo aliisque Poetis Græcis desumptæ facultatem, qua *sublimi feriam sidera vertice*, tribuit mihi.

Camœnæ.] Quasi Canenæ a canendo dictæ, teste Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3. Vide lib. 4. Od. 6.

Spiritum Phœbus, mihi Phœbus artem
Carminis nomenque dedit Poetæ.

39. *Parca non mendax.*] Pers. Sat. 5. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet e vetere ritu. Ultima scilicet hebdomadis die, qua quis in lucem editus erat, fata vocabantur, quæ scriberentur: quod eo die viderentur Parcæ in totam statuere vitam, qua fortuna futurus quis esset. Tertullianus: *Dum per totam hebdomadam Junoni mensæ proponitur: dum ultima die fata scribenda advocantur:* Hæc Turneb. lib. 10. cap. 22. Credebant veteres nascenti cuilibet adnasci genium: deinde vero septimo, a quo natus erat die, Parcas statuere, qua ille per totam vitam fortuna usurus esset.

Et malignum Spernere vulgus.] Populi malignitatem, invidiam, opinionem, favorem etiam & applausum. Quæ qui non spernit, is nunquam beate vixerit.

ODE XVII. Ad MÆCENATEM, ægrotum. *Superstitem ei se non futurum.*

CUR me querelis exanimas tuis?
Nec Diis amicum est, nec mihi, te prius

Quare mihi vitam auferas per querimonias tuas? Neque numinibus placet, neque mihi,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Cur me querelis, &c.*] Vix e pertinaci morbo convalescentem inviserat Mæcenatem Horatius, atque seu affectæ valetudinis tædio, seu integræ salutis desperatione, graviores in querelas erumpentem, ærumnosæ etiam isti vitæ mortem præoptantem audierat. Quo ipse dolore perculsus Oden hanc ei scribit.

Exanimas.] Mœrore confectum perimis. Cic. pro Milone. *Me quidem exanimant & interimunt hæ voces Milonis.* Virg. Æn. 4. v. 360.

Desine meque tuis incendere teque querelis.

21. *Dis amicum.*] Dictio Græca θεοῖς φίλον. Epod. 11. ad eundem Mæcenatem.

ut prior moriaris, ô Mæcenas, insigne ornamentum ac tutela rerum mearum. Ah! si promptior mors auferet te dimidium vitæ meæ, quor sum ego restabo, dimidium alterum, haud partier dilectus, neque remanens totus? Dies iste feret ambobus exitium. Haud falsum juravi: peregemus unâ, quoquo modo anteibis, peregemus ultimam inire viam expediti fœdi. Neque me separabit unquam à te Chimæra flammas spirans, neque redivivus Gyas centum manus habens. Ita decretum Themidi prævalenti & Fatis. Sive Libra, sive Scorpius ci-

Obire, Mæcenas, mearum
Grande decus columenque rerum.
Ah! te meæ si partem animæ rapit [220]
Maturior vis, quid moror altera,
Nec charus æquè, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam; sic potenti [221]
Justitiæ, placitumque Parcis.
Seu Libra, seu me Scorpius aspicit

ANNOTATIONES.

Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda; si contra, gravis?

4. *Grande decus columenque.*] Vide Od. 1. lib. 1. *Partem animæ.* lib. 1. Od. 3. *Animæ dimidium meæ.* Pythagoras aiebat amicum esse animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis.*] Celerior quam ferat naturæ lex.

7. *Nec charus æque.*] Vel populo Romano non perinde charus, ut Mæcenas; vel ipsi sibi molestus, ablato amico.

Nec superstes Integer.] S. Aug. Conf. lib. 4. cap. 6. *Sensi ego,* inquit, *animam meam & animam illius* (amici) *unam fuisse . . . . . ideoque eo morte sublato, mihi horrori vita erat; quia nolebam dimidius vivere, &c.* S. Gregorius Naz. suam cum D. Basilio animi conjunctionem & amicitiam συμψυχίαν vocat, *eandem animam.*

8. *Ille dies utramque Ducet ruinam.*] Qui te dies e vivis auferet, is & me videbit morientem. Hoc fere ita contigit: nam obiit Mæcenas ann. U. C. 746. Horatius vero anno præcedenti, qui Imperii Augusti 34. erat. Dio, Euseb. Chron.

9. *Non ego perfidum Dixi sacramentum.*] Non temere, aut fallaciter, sed ex animo & sincere spondeo fore me tibi vitæ mortisque comitem, atque devoveo. Itaque Horatius ostendit esse se ex eorum numero, qui Principibus devoti appellabantur. Cæsar de Bell. Gall. lib. 3. cap. 23. *Alia ex parte oppidi Adcantuanus, qui summam Imperii tenebat, eruptionem facere conatus est cum sexcentis devotis; quos illi Soldurios appellant, quorum hæc est conditio, ut omnibus in vita commodis una cum his fruantur, quorum se amicitiæ dediderunt: si quid eis per vim accidat, aut eundem casum una ferant, aut sibi mortem consciscant: neque adhuc hominum memoria repertus est quisquam, qui, eo interfecto, cujus se amicitiæ devovisset, mori recusaret.* Dio lib. 53 mortem ipsum fluxisse ab Hispanis ait, favetque Sallustius: *Hispani se regibus devovent, & post eos vitam retinent.* Et Valer. Max. lib. 2. cap. 6. *Celtiberi nefas esse ducebant prælio supersesse, cum is occidisset, pro cujus salute spiritum devoverant.*

11. *Supremum Carpere iter.*] Discessum e vita hac ad inferas regiones, mortisque imperium.

13. *Me nec Chimæræ, &c.*] Non divellar ego a te ulla re quantumvis terribili. De Chimæra lib. 1. Od. 27. Πῦρ πνέουσα, *Ignem spirans* dicitur Pindaro.

14. *Nec si resurgat, &c.*] Epod. 1.

Et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem & Caucasum,
Vel occidentis usque ad ultimum sinum
Forti sequemur pectore.

Centimanus Gyas.] Is unus e natis cœlo terraque, de quibus Apollodorus. Legunt alii, *Gyges*; alii *Gigas.* In scirpo est nodum quærere. De nomine controversia est. Designatur certe Gigas aliquis, qualis Briareus, de quo Virgil. Æn. 10. v. 565.

——*Centum cui brachia dicunt,*
Centenæque manus; quinquaginta oribus ignem
Pectoribusque arsisse.

15. *Sic potenti Justitiæ placitumque Parcis.*] Has cum illa jungit, quasi justæ Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices & administras.

17. *Seu Libra, seu me, &c.*] Quodcunque nascenti mihi fidus affulsit, ac dominatum vitæ meæ obtinuit; eundem affirmaverim tuis natalibus horoscopum fuisse. Adeo id comparabant eventa nobis paria. Enimvero tu emergis vix è periculosa ægritudine; ego prope casu sum arboris oppressus. Scilicet ex ea parte Zodiaci, quæ nostræ genituræ tempore in hemisphærium no-

Formi-

Formidoloſus, pars violentior
Natalis horæ, ſeu tyrannus
Heſperiæ Capricornus undæ;
Utrumque noſtrum incredibili modo
Conſentit aſtrum. Te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucriſque fati
Tardavit alas, cùm populus frequens

[222]

mendus mihi dominatur, pars temporis natalitii periculoſior; ſive Capricornus occidentalis Oceani potens: vix credibili ratione convenit ſidus noſtri amborum. Te à crudeli Saturno defendit Jovis fulgor propitius; atque fati præcipitis violatum remoratus eſt, quando plebs

ANNOTATIONES.

ſtrum aſſurgit, natalitias ſuas prædictiones colligunt Aſtrologi; quorum tamen vanitatem ſuggillat Juvenalis Sat. 6. v. 552. & ſeq.

Libra.] Septimum hoc eſt e duodecim Zodiaci ſignis, quod Sol ingreſſus circa diem 20 Septembris, æquinoctium Autumnale facit. Vide Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 18. Virgil. Georgic. 1. v. 208. Manil. lib. 2.

Quoſque dabunt chelæ (Libra) *& quos dat Aquarius ortus,*
Unum pectus habent, fideique immobile vinclum.

Et lib. 5.

Felix æquato genitus ſub pondere Libræ.

Perſ. Sat. 5.

Noſtra vel æquali ſuſpendit tempora Libra,
Parca tenax veri.

Scorpius.] Octavum eſt hoc Zodiaci Signum, tunc oriens cum Orion occidit. Hinc fabula, interemptum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore ferox nullam eſſe feram jactaret, quam conficere non poſſet. Ejus vero ſuperbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non plus æquo viribus ſuis fidere. Hygin. lib. 2. de Sign. Cœleſt.

18. *Formidoloſus, pars violentior Natalis horæ.*] Nempe ſidus hoc ad Martem pertinet, qui & inclemens, maleficus, horribilis. Unde referri huc poteſt Horatii in Philippenſi clade periculoſa fuga, de qua ſupra Od. 7. Vide Cic. 2. de Nat Deor. n. 113. Virgil. Georg. 1. v. 38. Manil. lib. 4.

Scorpius armata violenta cuſpide cauda,
In bellum ardentes animos, & Martia caſtra
Efficit, &c.

Hinc & Arat.

Scorpius infeſtus præportans flebile acumen.

Quidam codices habent, *letbalis horæ.* Sed apage. Aiunt porro ſub hoc natis aſtro & horoſcopo vitam eſſe breviorem.

19. *Seu tyrannus Heſperiæ Capricornus undæ.*] Sive prodii in lucem ſub Capricorni fidere, quod cum Saturnus obtinet, graves excitat pluvias atque tempeſtates in mari præſertim occiduo; teſte Servio in Georgic. 1. cit. Et Manil. lib. 4.

Tu, Capricorne, regis quicquid ſub Sole cadente, &c.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Lotus & Heſperia quid Capricornus aqua?

Decimum hoc ſignum Zodiaci ſolſtitium Decembri menſe facit hybernum: Unde Cic. 2. de Nat. Deor.

Tum gelidum valido de pectore frigus anhelans
Corpore ſemifero, magno Capricornus in orbe.
Quem cum perpetuo veſtivit lumine Titan,
Brumali flectens conturquet tempore currum.

21. *Utrumque noſtrum incredibili modo conſentit aſtrum.*] Senſus eſt: etſi non eſt idem mihi, qui tibi horoſcopus; at certe magna & incredibilis inter meum natalitium ſidus ac tuum conſenſio eſt, convenientia, ſimilitudo: quapropter ut mutuus dudum coaluit inter nos amor, ut etiam mortis pariter effugimus periculum; iſta quidem efficiente cœleſtium vi; ſic licet ſpondere, alterum ab altero nec in morte ſejungendos aut divellendos. Perſius Horatii perpetuus imitator hoc loco videatur ſuperaſſe, Sat. 5. v. 45.

Non equidem hoc dubites, amborum fœdere certo
Conſentire dies, & ab uno ſidere duci.

22. *Te Jovis impio Tutela, &c.*] Benignus Jovis aſpectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contra fulgendo, in hora natali. Perſ. cit. mox v. 50.

Saturnumque gravem noſtro Jove frangimus una.

Impio Saturno.] Fabulantur nimirum Saturnum proprios devoraſſe filios: hinc & aiunt ſub ejus ſidere genitos ſævos & impios effici. Propertius & Perſ. cit. Saturnum *gravem*, Juvenalis *triſtem* appellat.

24. *Eripuit.*] E gravi morbo incolumem præſtitit, ac veluti rapuit violentiæ Saturni falcem jam tibi ſuam intentantis advitam intercidendam.

Volucriſque fati Tardavit alas.] Advolantem propere, ut ſolet, mortem retardavit.

25. *Cum populus frequens, &c.*] Iſtam Jovis tutelam animadvertit, ac celebravit; teque ſibi redditum Populus Romanus gratulatus eſt, Jovique gratias retulit, ſublata in lætitiæ ſignum triplici acclamatione & plauſu, quando te poſt morbi periculum, melius habentem in theatrum adventare conſpexit. Vide lib. 1. Od. 20.

numerosa olacrem ter sustulit acclamationem in theatro. Me decidens in caput arbor oppressisset, nisi manu casum avertisset Faunus, tutor clientium Mercurii. Cras ut offerat victimas, & promissum templum: ego parvulam agnam immolabo.

Lætum theatris ter crepuit sonum:
Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum [223]
Dextra levâsset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas,
Ædemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

ANNOTATIONES.

27. *Me truncus illapsus cerebro, &c.*] Ut te Jupiter, sic me Faunus imminenti exitio subtraxit, cum *triste lignum* declinavi *caducum in domini caput imminentis*; ut est Od. 13. hujus libri. Vide ibidem.

28. *Nisi Faunus ictum dextra levasset.*] Perieram, nisi subvenisset Faunus Mercurii amicus, & secundum aliquos, idem Deus: certe literatorum uterque patronus. De Mercurio dictum jam non semel, maxime vero supra Od. 7. Porro quod ruri beneficium, servatam nempe salutem accepit, bene refert ad ruris sylvarumque Deum. Porro dicitur Faunus doctorum virorum *custos* ac tutor, vel ob hoc quod studiosi secessum & quietem, ac liberale otium ruri conquirunt & captant, quæ quidem in urbibus, ac inter populares strepitus, obtinere vix possunt.

29. *Mercurialium.*] Viros eruditos Mercuriales nuncupat: eo quod illi clientes habeantur Mercurii. Hic enim vero disciplinarum & artium repertor asseritur a Diodoro Siculo lib. 2. cap. 1. & lib. 1. cap. 2. inventor literarum, vocum, palæstræ, numerorum, lyræ, medicinæ, astronomiæ, denique interpretationis verborum, unde cognominatus Hermes. Idem affirmat Plinius lib. 7. cap. 56. et Gellius. Mercurio sacras esse linguas ob eloquentiam, refert Athenæus lib. 1. cap. 14. et lib. 13. cap. 1. statuis Mercurii tanquam orationis & facundiæ præsidis ornata fuisse Gymnasia. Quod & testatur Tullius ad Attic. ut observat Casaubonus in citatum Athenæi locum.

Reddere victimas, &c.] Votivas offer victimas Jovi Servatori: ædem quoque seu templum, quod æger vovisti, si convaleiceres, jam voti reus, Saluti ædifica & persolve.

32. *Nos humilem feriemus agnam.*] Jovi taurus, aliæque id genus majores hostiæ cædebantur; minores autem cæteris Diis. Hinc Horatius, non pro sua præ Mæcenatis opulentia tenuitate, ut garriunt aliqui; sed more majorum, & ex solenni instituto scribit, & spondet Fauno *humilem* ferire *agnam*. Sic lib. 1. Od. 4.

Nunc & in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, sive malit hœdum.

ODE XVIII.

Mediocri se fortunâ beatum esse: despere eos qui luxui & avaritiæ student, mortis immemores.

Nec ebur nec aurum splendet in laquearibus ædium mearum:

NON ebur, neque aureum [224]
Meâ renidet in domo lacunar:

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Metrum dicitur vel Hipponactium ab auctore; vel Euripideum, quod eo frequenter usus sit Euripides.

Primus versus est Trochaicus dimeter catalecticus; ubi deest una syllaba ad perfectionem: & scanditur hoc modo:

Nōn ĕ | bŭr nĕ | que āurĕ | ūm.

Alii volunt esse Iambicum Archilochum dimetrum acatalectum; qui constat Amphimacro, & duobus Iambis; hac ratione:

Nōn ĕbŭr | nĕque āu | rĕūm.

Alter versus est Iambicus Archilochius trimeter catalecticus, constans quinque Iambis & una syllaba; admisso locis imparibus Spondæo; & sic scanditur,

Mĕā | rĕnī | dĕt īn | dŏmō | lăcū | nar.

1. *Non ebur, neque, &c.*] Opes & divitias nec possideo, nec cupio, quæ omnibus appeti solent: at ea quæ paucorum sunt, habeo; indeque me beatum existimo. Fide integer, ingenio valens, cuilibet me ostento & præfero.

Neque aureum Meâ renidet in domo lacunar.] Domus non habito magnificas, ebore & auro exornatas, marmore peregrino ædificatas & fulgentes. Arnob. lib. 6. *Laquearibus renideant aureis.* Lucret. lib. 2. sub init.

Non

Non trabes Hymettiæ
Premunt columnas ultimâ recisas [225]
Africâ. Neque Attali
Ignotus hæres regiam occupavi:
Nec Laconicas mihi
Trahunt honestæ purpuras clientæ.
At fides & ingeni [226]

Haud Hymettiæ trabes innituntur columnis extremâ in Africâ excisis. Neque Attali hæres incognitus, regalem potentiam invasi. Nec clientæ haud viles nent mihi purpuram Laconicam. Verum fidelitas adest & copiosus inge-

ANNOTATIONES.

Nec domus argento fulgens, auroque renidens:
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa.

3. *Non trabes Hymettiæ Premunt columnas, &c.*] In meis ædibus non sunt pretiosæ ex Hymetto trabes, columnis exquisiti marmoris sustentatæ. Hymettus Atticæ mons regionis, melle quidem abundans, insigni vero marmore clarus. Plin. lib. 17. cap. 1. columnas quatuor Hymettii marmoris ad scenam ornandam advectas refert. Has porro centum millibus nummûm emptas ait Valer. Max. Idem Plin. lib. 36. cap. 3. ita scribit: *L. Crassus orator primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem palatio Hymettias.* Valer. Max. lib. 9 cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso collegæ suo, altercatione orta, objecit, quod columnas Hymettias in porticu domus haberet.* Magna porro iis, fuerintne trabes illæ ligneæ, an marmoreæ. Verum enim e ligno potius Hymettio quam e marmore crediderim: quanquam & ex lapide trabes extitisse clare docet Plin. lib. 36. cap. 8. ubi sic habet: *Circa Syenen vero Thebaidis Syenites, quem ante Pyropœcilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine, obeliscos vocantes, Solis numini sacratos.* Vide Strabon. lib. 9. ubi ex Hymetto advectas trabes longas & densas commemorat.

4. *Ultima recisas Africa.*] Columnas intelligit e marmore Numidico, cujus pretium ingens fuisse testatur Plinius lib. 36. cap. 6. his verbis. *M. Lepidus Catuli in consulatu collega, primus omnium limina è Numidico marmore in domo posuit magna reprehensione.* Numidia Africæ regio ultima, & maxime occidentalis.

5. *Neque Attali Ignotus hæres regiam occupavi.*] Nec divitis cujusquam hæreditatem captavi, ullave fraude & arte male invasi, opulentus quoquo modo esse volens: sicut Aristonicus (quem fane respexit hoc loco Horatius) regnum Asiæ sibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami Reges; prior Eumenis frater, posterior autem filius. Hic Attalo patruo successit in Asiæ Imperium. Post annos vero quinque instare sibi mortem sentiens, Populum Romanum opum suarum regniq; hæredem nuncupavit. Quod ut accepit Aristonicus Eumenis ex pellice filius, regiam stirpem ostentans, conscripto exercitu, Pergamenum invasit, &c. principatum ac dominationem Asiæ obtinuit; Crassi a Romanis missi Prætoris fractis viribus & auctoritate. Post annos vero fere quatuor debellatus a Perpenna, moxque ab Aquilio Consulibus plane extinctus est. Justinus lib. 36. sub finem: *In Asia Rex Attalus florentissimum, & ab Eumene patruo acceptum regnum cædibus fœdabat . . . . . morbum ex Solis fervore contraxit, & septimo die decessit. Hujus testamento hæres Populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesia citharistæ cujusdam filia genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiam invasit, &c.* Vide & Luc. Florum Histor. Rom. lib. 2. cap. 20. ubi *Aristonicus*, inquit, *regii sanguinis, ferox juvenis, urbes regibus parere consuetas partim solicitat: paucas resistentes vi recepit: Crassi quoque Prætoris cecidit exercitum . . . . . mox a Perpenna domitus & captus . . . Aquilius Asiatici belli reliquias confecit; mixtis (nefas!) veneno sontibus ad deditionem quarundam urbium, &c.*

7. *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.*] Nec habeo clientes, quos foli divites ac potentes habent: nec adeo clientium uxores nent mihi lanas, e quibus pannus confectus, ac imbutus humore piscis muricis ad Tænarum Laconiæ promontorium capti, suppeditet mihi vestes purpureas, easque valde exquisitas, quæ ad solos nobiles, Patricios, ac Magistratus pertinent. Cic. Ver. 4. n. 59. *Ipse dabat purpuram tantum, amici operas.* Laconia Peloponnesi regio purpuræ excellentia nobilis. Plin. lib. 21. cap. 8. *Unguento naturam vicisse gaudens luxuria, vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco qui in rosis micat. Gratius nihil aspectu. Trahitur in purpuras Tyrias, dibaphasque & Laconicas, &c.* Et lib. 35. cap. 6. *E liquidis coloribus, quos a dominis dari diximus propter magnitudinem pretii, ante omnes est purpurissum . . . . . laudatur Laconicum, unde pretiosissimæ purpuræ.* Vide supra Od. 16. sub finem Annot. ad has voces: *Te bis Afro murice tinctæ vestiunt lanæ.*

9. *At fides & ingeni Benigna vena est.*] Quod si desint opes, et opibus quidpiam melius ac præstantius habere contigit, nimirum fidei virtutem, nec non ingenii lumen & facultatem.

Benigna vena.] Metaphora a terræ venis e qui-

ni fons. Et exiguum me opulentus requirit. Nihil præterea à Numinibus efflagito: neque ab amito divite majora paſco, contentus ad modum agro tantum Sabino. Urgetur dies die: & nova Lunæ properant deficere. Tu morti vicinus inciæda marmora paciſceris: & tumuli oblitus ædificas; atque ſatagis extendere littus maris ad Baias.

Benigna vena eſt: pauperemque dives
Me petit. Nihil ſuprà
Deos laceſſo, nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novæque pergunt interire Lunæ.
Tu ſecanda marmora [227]
Locas ſub ipſum funus, & ſepulchri
Immemor ſtruis domos;
Mariſque Baiis obſtrepentis urges

ANNOTATIONES.

bus ſ ntes promanant uberes: deſignat optime dicendi ſcribendique facilitatem, qua qui deſtitutus fuerit, is invita Minerva, invitis Apolline ac Muſis, literarum ſtudium capeſſit, hoc eſt, oleum & operam perdit. Epiſt. ad Piſones, v. 385.

Tu nihil invita dices faciesve Minerva.

Et v. 408.

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt. Egonec ſtudium ſine divite venâ,
Nec rude quid profit video ingenium.

10. *Pauperemque dives me petit.*] Me diligit, ac familiaritatem meam petit Mæcenas, tum ob fidem, cum propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epiſt. ad Piſones v. 405. *Gratia regum Pieriis tentata modis.* Quoties vero Doctores & Sapientes a Principibus viris ſunt honorati ac accerſiti!

11. *Nihil ſupra Deos laceſſo.*] Ut largiantur quidquam præter iſta, non importunis Deos precibus fatigo, non urgeo, non efflagito. Sed nec Mæcenatem *amicum*, plura ſi rogitem, dare paratum ac *potentem*, nequaquam ego laceſſo, nec ampliora flagito, quam quæ jam donavit, videlicet agrum in *Sabinis*, quo victito beatus & contentus. Sic cupiditatem averſatur omnem ac ibidinem, ut vocat Tullius. Hanc ferocienti equo ſimilem aiebat Plato in Phædro. Diogenes autem Cynicus *arcem omnium malorum* vocitabat.

13. *Flagito.*] Quid valeat iſta vox docet Cic. lib. 9. Epiſt. 8. ad Varronem: ubi ſic ſcribit; *Metuo ne te forte flagitent: ego autem mandavi ut rogarent.*

14. *Satis beatus unicis Sabinis.*] Prædio in Sabinis, quo donatus ſum a Mæcenate, ſatis me locupletem exiſtimo, nec ab eo quidquam ultra peto, vel cupio. Vide lib. 3. Od. 13. v. 1. ibique Annot. Item Epiſt. 16. initium, ubi ſuam ipſe villam deſcribit Poeta.

15. *Truditur dies die.*] Epod. 17.

Urget diem nox, & dies noctem.

Senec. Epiſt. 24. *Nulliusrei finis eſt. Sed in orbem nexa ſunt univerſa. Fugiunt ac ſequuntur. Diem nox premit; dies noctem. Æſtas in Autumnum deſinit. Autumno Hyems inſtat; quæ Vere compeſcitur. Omnia tranſeunt, ut revertantur.* Sic fere ad rem noſtram Eccleſiaſtes cap. 1. *Oritur Sol & occidit, & ad locum ſuum revertitur: ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem.* Vide Perſ. Sat. 5. v. 66 & ſeq.

16. *Novæque pergunt interire Lunæ.*] Ita labuntur mentes annique: novæ Lunæ complentur; tum decreſcent, ac intereunt: rurſumque renaſcuntur, & creſcunt, perpetuis vicibus. Ita fugit tempus, ita fluit ac perit ætas & vita noſtra. Tu tamen, O ſuperbe & ambitioſe, quaſi vitæ ſit tibi ſecuritas, & immunitas a morte, inſanas moliris ſubſtructiones.

17. *Tu ſecanda marmora Locas.*] Mercede conducis ſectores marmoris & ſculptores: vel redempteri negotium das ſecandorum marmorum, ad extruendas domos ſuperbas.

20. *Mariſque Baiis obſtrepentis urges Summovere littora.*] Molibus in mare jactis extendis littus, ut ibi ædifices, amœno loco, ad Baias, ubi fluctus marini ventis agitati fremunt & obſtrepunt vehementer: quaſi non ſufficiat continens terra, ad conſtruendas ædes. Salluſt. *Divitiæ profundunt in extruendo mari, & montibus æquandis.* Senec. Controverſ. 5. *Maria ſummoventur projectis molibus.* Vide ſupra Od. 15. init. ibique annot. Item poſtea, lib. 3. Od. 1. v. 33. & Od. 24. v. 3.

Baiis.] Baiæ civitas Campaniæ, a Baio Ulyſſis ſocio ibi ſepulto nominata; ſita Puteolos inter & Cumas, in eo ſinu qui nunc dicitur *Golfo di Puzzuelo, & di Napoli*: calentibus aquis ad ſanitatem valde utilibus, cœli temperie, amœno ſeceſſu, Romanorum Procerum nitidas illic ædes habentium frequentia, perquam felix: ut etiam vitanda, velut occaſio luxuriæ, dicatur a Seneca ad Lucil. Epiſt. 52. *Illic*, inquit, *tanquam loco debeatur licentia, magis luxuriæ ſolvitur. Non tantum corpori, ſed etiam moribus ſalubrem locum eligere debemus.*

Summoverę

Summovere littora,
Parùm locuples continente ripâ.
Quid, quòd uſque proximos
Revellis agri terminos, & ultra
Limites clientium
Salis avarus? Pellitur paternos [228]
In ſinu ferens Deos
Et uxor & vir, ſordidoſque natos.
Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine deſtinatâ
Aula divitem manet
Herum. Quid ultrà tendis? Æqua tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris; nec ſatelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. Hic ſuperbum
Tantalum, atque Tantali

frementis, non ſat dives ſtabili terra. Quid dicam? quod vicinos etiam agri limites removes, & clientium terminos tranſilis, per avaritiam? Ejicitur & maritus, & conjux portans in gremio Penates, & pueros ſqualidos. Attamen potentem dominum haud expectat ulla baſilica melior paratâ ſede inferorum omnia abſorbentium. Quid amplius quæris? Terra pariter inopi ſinum aperit, atque principum filiis: neque Inferorum cuſtos auro corruptus aſtutum Prometheum reportavit. Ille Tantalum, Tan-

ANNOTATIONES.

25. *Quid, quod uſque proximos, &c.*] Quin etiam ſacrilega ratione rem augere non vereris: tum vicinorum, tum etiam clientium terminos removendo. Duo ſunt itaque delicta, alterum contra fidem clientibus debitam, alterum contra juſtitiæ & religionis virtutem. Quod ad primùm attinet: illatam clienti injuriam eo conſtat graviorem eſſe, quod poſt parentes & pupillos fidei tutelæque noſtræ creditos proximum obtineant locum clientes, qui ſeſe pariter in fidem patrociniumque noſtrum dederunt; ut aſſerit A. Gellius lib. 5. cap. 13. & lex 12. Tab. hæc eſt: *Si clienti patronus fraudem fecerit; ſacer eſto.*

24. *Revellis agri terminos.*] Hoc alterum eſt peccati genus, & ſacrilegum quidem, ex iſta Numæ Pompilii lege, quæ jubebat, ut qui terminum exaraſſet, ipſe & boves Deo ſacri fierent. Eodem pertinet, quod terminum Deum conſecrabant colebantq; veteres. Tranſlator etiam terminorum damnatus lege Divina noſcitur, Deuteron. cap. 19. v. 14. Proverb. cap. 22. v. 28. &c.

26. *Pellitur paternos, &c.*] Expolitio ad augendam invidiam. Sic poſſeſſione legitima deturbatur cliens a te, & ad inopiam redactus abit cum uxore gemebunda, ſed religioſa, quæ portat *in ſinu Deos* familiares, puerosq; ob egeſtatem *ſordidos*.

29. *Nulla certior tamen, &c.*] Quod ſi opibus mortem eluctari liceret, aut ſi potiorem apud Inferos ſedem opulentus quiſque occuparet; libens ego tibi ſane condonarem, quod quâ jure, quâ injuria, divitias accumules. Verum non ita ſe res habet: nec enim *divitem manet herum ulla certior aula aut finis*, quam quæ *Orco deſtinata* eſt. Non ſors ibi aut conditio melior opulento cuilibet quam inopi. *Quid* ergo *ultra tendis*, quam ſapientum decretumque tibi eſt fatorum ac Numinum lege immutabili? Horat. lib. 2. Epiſt. 2.

Quid vici proſunt, aut horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, ſi metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro?

32. *Æqua tellus pauperi recluditur, &c.*] Lib. 1. Od. 4.

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas,
Regumque turres.

34. *Nec ſatelles Orci, &c.*] Nec mors muneribus ac donis corrumpitur, ut ſuam dimittat prædam: omnes mortales rapit. Æſchyl. Μόνος θεῶν θάνατος ὃ δῶρον ἐρᾷ, *Inter Deos ſola mors non capitur muneribus.* Theognis: Οὔτις ἀποινα δοὺς θάνατον φύγοι. *Nemo pretium offerens ſeſe a morte redemit.* Vide ſupra Od. 3. & 14.

Satelles Orci.] Charon, de quo ſupra Od. 3. ad v. ult. & alibi.

35. *Callidum Promethea.*] De eo lib. 1. Od. 3. v. 27. & Od. 16. v. 13. Senſus eſt: nec Charon oblato captus auro tranſvectum in alteram Cocyti ripam Prometheum revexit ad vivos redituram. Et Prometheus quantumvis ſagax, qui hominem ſapienter e luto finxerat, qui cœleſtem ignem ferula ad Solis currum extenſa callide ſuffuratus in terras detulerat, is tamen nec aſtu nec pretio Satellitem Orci vicit, ut mortem evadere poſſet. Lib. 2. Epiſt. 2. mox cit.

Metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro.

36. *Hic ſuperbum Tantalum, &c.*] Hic ipſe Charon neque ſuperbos veretur, imò domat, & in Inferis coercet. De Tantalo ſupra Od. 12. ad finem.

37. *Tantali genus.*] Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Oreſtem.

Genus

eaque posteros tenet. Ille ipse egenum ærumnas perpessum sive rogatus, sive non rogatus, auscultat levatque.

Genus coërcet: hic levare functum [229]
Pauperem laboribus,
Vocatus, atque non vocatus, audit. 40

ANNOTATIONES.

38. *Hic levare functum Pauperum, &c.*] Idem ille pauperi præsto est; atque laboriosa & ærumnosa defunctum vita ultro sublevat, cymba excipit, & transfert in sedes quietas. Cic. Catilin 4. n. 7. scribit; *Mortem a diis immortalibus non esse supplicii causa constitutam, sed aut necessitatem naturæ, aut laborum ac miseriarum quietem esse.*

40. *Vocatus, atque non vocatus.*] Alludit ad oraculum Lacedæmoniis redditum; Καλεόμενος ἢ ἀκάλητος θεὸς παρέσται, *Vocatus & non vocatus Deus aderit.*

ODE XIX.

Bacchi laudes eò canit aptiùs, quod ejus numine est plenus.

Bacchum versus dictantem in secretis aspexi cautibus, & Nymphas auscultantes, arrectasq; aures Satyrorum caprinos pedes habentium. Fidem babece, nepotes. Euhoë, timore nuper incusso agitatur animus, et ob repletum Baccho pectus, non

BAcchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite posteri) [230]
Nymphasque discentes: & aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evœ, recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum 5

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. lib. 1.

1. *Bacchum in remotis, &c.*] Festum Poetis Bacchi diem, epulumque tum Poeticum fuisse, sacrumque celebre, & hymnum solemnem decantari solitum constat: auctoresque sunt Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 3. & Propert. lib. 4. Eleg. 6. sive quod Liber & Apollo Deus idem est, ut pluribus asserit Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 18. ac evincunt Æschyli Euripidisque testimonia ibidem allata. Æschyl. Ἄπολλον, ὦ Βάκχε ὦ Μάντις. Euripid. Φιλόδαφνε, Βάκχε, Παιὰν, Ἄπολλον, Εὔλυρε. Sive quod Bacchus, id est, vinum scribendis versibus ingenium exacuat. Unde,

Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus, &c.

Ut noster egregie docet, lib. 1. Epist. 19. Istius igitur generis hymnus est Ode hæc elegantissima, & quæ sane probet *benignam ingenii venam*, qua gloriabatur Poeta Ode superiori. Talis etiam Od. 25. lib. 3. Et Propert. Eleg. 16. lib. 3.

In remotis carmina rupibus.] Longe a strepitu tumultuque populari, urbano, forensi. Nam

Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

2. *Vidi docentem.*] Sic & apud Virgil. Ecl. 6. Silenus in antro a pueris Nymphisque deprehensus petita dudum carmina tandem pangit;

Satis est potuisse videri.
Carmina quæ vultis cognoscite, &c.

3. *Nymphasque discentes.*] Musas intellige. Sic Eclog. 7. v. 21.

Nymphæ noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite.

Aures Capripedum Satyrorum acutas.] Vel in acumen factas & formatas: tales enim habere dicuntur Satyri: vel ad audiendum erectas, paratas, avidas. Lucian. Οἱ δὲ σάτυροι ὀξεῖς τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ φαλαυροί. Et alibi: ὦτα μέγιστα ὄρθια, dicit habuisse unum e Bacchici exercitus ducibus, *magnas aures rectas.* Dialog. cui tit. *Bacchus.* Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 3.

Fer, bone Liber, opem: &
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnavus juventus
Adsit; & attonito non taceare sono.

Vide lib. 1. Od. 1. De Satyris pluta ad v. 31.

5. *Evœ.*] Vel, Euhoe; ut doctiores aliqui volunt: qua voce Bacchantes in sacris divino se furore concitabant, ut aiunt, Juv. Sat. 7. v. 62,

Satur est, cum dicit Horatius, euhoe.

Vide lib. 1. Od. 18. ibique Annot.

Recenti mens trepidat metu, &c.] Enthusiasmum sibi affingit Poeta, quem semper comitatur sacer quidam ac religiosus horror, ob Numinis præsentis agentisque reverentiam, vehementemque vim, qua turbatur nonnihil simulque lætatur mens divinitus afflata, extra se posita & alienata, superiorisque potentiæ arbitrio mota.

6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum Lætatur.*] Numine incidente correptus de divino gaudet

Lætatur.

Lætatur. Evœ: parce, Liber,
Parce, gravi metuende thyrſo.
Fas pervicaces eſt mihi Thyadas,
Vinique fontem, lactis & uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapſa cavis iterare mella.
Fas & beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Diſjecta non levi ruinâ,
Thracis & exitium Lycurgi,

ſine gaudio conturbatur. Euhoë: indulge, Bacche, indulge, verendo thyrſo formidande. Licet mihi canere Bacchantes protervas, & vinum defluens, [231] *& lac copioſe manans, & mel ex cavatis arboribus ſtillans celebrare; necnon felicis uxoris ornamentum aſtris inſertum: Pentheique domum gravi deturbatam caſu,* 15 *& Lycurgi Thracii mortem.*

ANNOTATIONES.

conſortio, non tamen ſine perturbatione.

7. *Parce, Liber, Parce.*] Indignum tali ſe indignatione profeſſus veniam rogat, ne in ultionem vili numinis id ſibi contingat mali, quod Actæoni, Pentheo, Lycurgo, aliiſque acciderat. Deprecatur & vehementiorem Dei agitationem, qua de ſua ſede mens omnino dejiciatur.

8. *Gravi metuende thyrſo.*] Quo tot adverſarios perculiſti ac perdidiſti.

Thyrſo.] Haſta erat hederis & pampinis intecta, quibus obvoluta etiam cuſpis inopinatos ictus certumque exitium inferebat.

9. *Fas pervicaces, &c.*] Divino itaque ſpiritu correptus Poeta, vimque Numinis ſentiens, recte ait, fas ſibi eſſe Dei laudes exequi.

Pervicaces.] Concepto furore petulantes & protervas. Pervicacia interdum eſt bonarum rerum perſeverantia, pertinacia ſemper malarum; inquit Non. Marcell. Acciique ad Myrmidones verba hæc affert: *Tu pertinaciam, Antiloche, eſſe hanc prædicas: ego pervicaciam aio . . . . . Tu addis quod vitio eſt: demis quod laudi datur.*

Thyadas.] A θύω *ſacrifico, feror impetu quodam furibundo*, Thyades appellatæ ſunt Bacchi ſacrificulæ ſeu Bacchantes.

10. *Vinique fontem, lactis & uberes, &c.*] Licet mihi referre & cantare patrata Baccho prodigia & miracula. Perperam, ut videtur, afferunt hic aliqui morem veterem Baccho ſeu Dionyſio in ſpelæis ſacrificandi vino, lacte & melle. Sane reſpexit ea ſcribens Horatius Euripidis locum, in Bacchis Act. 3. in quo *Baccharum una thyrſo dicitur petram verberâſſe, & mox inde profiluiſſe aquæ fons; alia ferulam projiciente in terram, rivum deus emiſiſſe: quæ vero candidi potus cupidæ fuerunt, ſummis digitis terram ſcalpentes, lactis flumina ſtatim elicuiſſe: e thyrſis autem bederaceis flava mella guttis dulcibus ſtillâſſe.*

13. *Fas & beatæ conjugis additum Stellis honorem.*] Dicam & Ariadnes coronam nuptialem inter ſidera relatam. Hujus meminit Virgil. Georgic. 1. v. 222. Ovid. Triſt. 5. Eleg. 3.

Sic micet æternum, vicinaque ſidera vincat
Conjugis in cœlo clara corona tuæ.

Quomodo vero deſertam a Theſeo Ariadnen ſibi in uxorem adoptârit Liber, coronamque in cœlum tranſtulerit, canit idem Ovid. lib. 8. Metam. cap. 2.

Deſertæ & multa querenti
Amplexus & opem Liber tulit; utque perenni
Sidere clara foret, ſumptam de fronte coronam
Immiſit cœlo. Tenues volat illa per auras,
Dumque volat, gemmæ nitidos vertuntur in ignes;
Conſiſtuntque loco; ſpecie remanente coronæ:
Qui medius nixique genu eſt, anguemq; tenentis.

15. *Tectaque Penthei Diſjecta.*] Et hic alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Penthei palatium brevi ſubvertendum minatur Bacchus: Διαϛαναξαντος Βακχίᾳ δῶμα Πενθέως. Pentheus rex Thebarum Bacchantes noctu diſcurrentes, quod nefas, ſpectans, iram in ſe numinis conciravit, unde & ab ipſa matre ſua Agave ſociiſque Bacchantibus diſcerptus miſere periit. Ita Pauſan. in Corinth. Euripid. cit. &c. Hyginus autem a Libero patre inſania & furore perculſum violentas ipſum ſibi manus intuliſſe refert. Vide Ovid. Metamorph. lib. 3. cap. 7. & ſeq. Perſ. Sat. 1. v. 100. Diodor. Sicul. lib. 4.

15. *Non levi ruina.*] Legunt alii, *non leni ruina*, id eſt, ſæva. Alii, *non levi*, ſeu *lævi*, id eſt, aſpera.

16. *Thracis & exitium Lycurgi.*] Referam quoque vindicatum Bacchi numen, proſtratis quotquot huic adverſari refragarive auſi ſunt: quales Pentheus, de quo mox; & Lycurgus, qui ſpreto illo pœnas luit, ſeu a Jove privatus oculis vitaque ipſa, ut ſcribit Homerus: ſeu ab ipſo interfectus Baccho, ut volunt alii. Is Thracum Rex multa per temulentiam prave committi videns, excidi vineta juſſit omnia, vinumque aboleri: hinc porro fabulati ſunt, ultore Baccho, verſum in furorem crura ſibi amputâſſe, falce vinitoria. Hygin. & Plutarchus, aliter paulo, quod nimirum in carcerem Bacchas & Satyros

Tu

Tu domas fluvios, & mare longinquum. Tu secretis in montibus Thraciarum mulierum capillos nodo serpentino citra periculum constringis vino *madens. Cum verò scelerata Gigantum turma per sublime appeteret Imperium* Jovis *patris tui, tu Rhœcum dejecisti leonis unguibus, ac terribili maxillâ: quamvis saltationibus, cavillationibus, lusibusque habeboris magis idoneus, nec ita ad certamina habilis: veruntamen paci atque bello communis eras. Innoxius te Cerberus aspexit*

Tu flectis amnes, tu mare barbarum: [232]
Tu separatis uvidus in jugis
Nodo coërces viperino
Bistonidum sine fraude crines.
Tu, cùm parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhœcum retorsisti leonis
Unguibus, horribilique malâ:
Quanquam choreis aptior & jocis [233]
Ludoque dictus, non sat idoneus
Pugnæ ferebaris: sed idem
Pacis eras mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo

ANNOTATIONES.

conjecisset. Lycurgo exitium accidisse narrant Apollodorus lib. 3. & Euripides antea citatus, Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Ossa bipennifari sic sint male pressa Lycurgi;
Impia nec pœna Penthcos umbra vacet.

Propert. lib. 3. Eleg. 16.

Vesanumq; nova nequicquam in vite Lycurgum;
Penthcos in triplices funera grata greges.

17. *Tu flectis amnes.*] Gangen et Indum fluvios intelligunt quidam: alii Hydaspen & Orontem, quos Bacchus transiit in Indiam pergens. Alii Strymonem Thraciæ fluvium, cujus accolæ Edoni cum suo rege Lycurgo primum reluctati, postea vero domiti a Baccho, ejus se legibus ac disciplinæ subdiderunt. Favet Ovid. mox cit.

Nec patria est habitata tibi: sed ad usq; nivosum
Strymona venisti, Marticolamque Geten,
Persidaque, & lato spatiantem flumine Gangem,
Et quascunque bibit decolor Indus aquas.

Tu mare barbarum.] Indicum mare, populosq; Indos sub jugum tuum misisti. Ex Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Triumphator Bacchus est appellatus, quoniam ille primus de Indis cum spoliis opimis in patriam reversus triumphavit.

18. *Tu separatis uvidus in jugis, &c.*] Per te fit, ut Bacchantes viperis ac serpentibus implicitos habeant crines, sine ullo damno suo. Scribit Plutarchus in Alexandro, mulieres istas Orgia Baccho celebrantes impune serpentes tractâsse; volunt alii alludi ad fabulam, qua Bacchus infans anguibus a Parcis cinctus fertur, qui nihil intulerint mali, sed ora pueri lamberint.

20. *Bistonidum.*] A Bistone stagno vel lacu dicti Bistonii & Bistones Thraciæ populi; & Bistonides mulieres ibidem sacra Baccho facientes. Est et Bistonia urbs prope mare, hodie *Bouren* dicta.

21. *Tu cum parentis, &c.*] Quin & præclare a te in bello gesta celebrabo. Tu enim, Bacche, opem Jovi patri tuo egregiam operamque navâsti, quando impie tentarunt Gigantes cœlum scandere, montes montibus imponendo. Tum siquidem assumpta leonis specie, unguibus et dentibus decertando, Rhœcum aliosque vicisti, dejecisti, profligâsti. Leonis pelle indutum pugnâsse Bacchum aiunt alii, leoninaque audacia: quod quidem minus fabulosum. Diodor. vero pardorum pellibus usum refert.

25. *Quanquam choreis aptior, &c.*] Duo extitere Dionysii, inquit Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Prior senex promissa barba, ex veteri more, Alter juvenis, speciosior, et deliciosus. Is Satyrorum saltatione, risu, et joco delectabatur. Omnes etiam qui in exercitu musicis exercerentur, immunes fecit. Hæc Diod. ex quibus mollities Bacchi notatur, qui etiam in Indiam duxerit exercitum mulierum & delicatorum hominum tripudiis & cantionibus operam dantium. Lucian. in Dial. cui titulus, *Dionysius.* Diodor. cit. &c

Aptior & jocis, Ludoque dictus.] Huc pertinet quod vulgo circumfertur adagium: *Sine Cerere & Baccho friget Venus.*

27. *Idem pacis erat mediusque belli.*] Ad utrumque pariter, seu ad pacem sanciendam, seu ad bellum movendum paratus & accommodatus. Diodor. cit. loco; *Quidam duplicem ei formam attributam volunt, quoniam ebrietas & iracundos efficiat & hilares.* Medium belli pacisque, communem interpretatus sum.

29. *Te vidit insons Cerberus.*] Cum ad inferos denique descendisti, Semelen matrem, vel, ut alii narrant, Ariadnen conjugem inde reducturus, Cerberus, ultro tuum numen reveritus est, cauda leniter mota blandiens, tibias etiam & pedes lambens. De Cerbero plura ad Od. 13. hujus libri, sub finem.

Aureo cornu decorum.] Cornua tribuuntur Baccho, quod immoderate bibentes quemlibet obvium ferire soleant. Unde & tauro similem faciunt, quod, perinde ut ille, bibaces sint, iracundi, & petulci: teste Athenæo lib. 1. Non ita videtur ad rem quod ex eodem Athenæo affe-

Cornu

Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, & recedentis trilingui
Ore pedes, tetigitque crura.

[234] 31 *aureo cornu insignem, movens caudam leviter, & regredientis pedes cruraque triplici linguâ & ore delinxit.*

ANNOTATIONES.

runt quidam, cornua pro poculis fuisse olim: nec quod, ex Diodoro, lib. 4. primus ille terram junctis bobus exercuerit: multo minus quod idem alibi ait, cornutum dici Bacchum, ob acumen in excogitandis rebus ad vitam utilibus.

Cæterum sacros Moysis libros haud Ethnicis Auctoribus incognitos fuisse, alibi quidem annotavimus: inde vero pleraque veri Dei miracula expiscatos imitatosque fabulatores falsis numinibus & heroibus suis affinxisse, sciolus quilibet vix ignorat. At cum id abunde probet & ostendat vel una hæc Ode, non est leviter prætermittenda, quin rem penitus excutiamus, atque paulo otiosius inspiciamus & perscrutemur. Enimvero quanta & quot attribuuntur Baccho, quæ vel Noachi sunt, vel ipsius Moysis? Singula perstringamus; quorum plurima tamen alii non absurde jam protulerunt, occuparuntque. Bacchus inventor vini vitesque plantare docuisse jactatur. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Atqui hoc longe verius Noacho vindicatur. Genes. cap. 9. v. 20. ubi & inebriatus ille & nudatus in tabernaculo suo, necnon majori filio ludibrio habitus refertur: quæ ad Bacchum transtulere fere omnia.

Bacchus in sylvis & rupibus Satyris & Musis documenta varia tradidit. Noachus post diluvium, devastata ac in solitudinem redacta terra, de cultu Dei præcepta hominibus sedulo inculcavit.

Bacchus amnes & mare flexit: Noachus aquarum eluvionem arca evasit, separavitque.

Bacchus Gigantes Jovi bellum moventes expugnavit. Noachus Chamo filio impie se colendum Numinis instar exhibenti, posterisque ejus idolatris vel atheis fortiter repugnavit.

Bacchus pacis bellique medius & arbiter extitit: Noachus sequester & conciliator Deum inter & homines, audire meruit; *Non erunt ultra aquæ diluvii, ad delendum universam carnem:* item; *Ponam arcum meum in nubibus, eritque signum fœderis inter me & inter terram.* Genes. cap. 9. cit.

Quod si Moysen, Josuen, & quæ ad eos pertinent, conferamus cum iis quæ Baccho assignat Horatius, eadem prope esse agnoscemus. Moyses in monte Sina acceptas Dei leges populo Hebræo perfert. *Bacchus in rupibus Satyros & Nymphas docet.*

Bacchi *thyrsus*, quid aliud quam virga Moysis? Per hanc patrata certe prodigia, per illum similiter facta mentiti sunt.

Vini fontem, lactis rivos, mel stillans, quis non intelligat ficta, vel ex promissa Hebræis terra lacte & melle manante; vel ex erutis e silice per Moysen aquis? Virga Moysis in serpentem versa, & sine damno apprehensa, serpens item æneus in deserto jussu Moysis erectus, Exod. 4. &c. nonne locum dederunt *viperis* & anguibus Baccharum *crines* implicandi *sine fraude* quidem & *coercendi*? Jam domita Baccho *flumina* ipsumque *mare*, vel lippientibus ostendunt Jordanis marisque Rubri sicco vestigio transitum, ducibus Moyse & Josue. *Disjecta* vero *Penthei tecta*, *Lycurgi* que fatale *exitium*, adumbrant satis clare urbes delectas, reges victos, gentesque fractas ab Israelitis, Deo suffragante & opitulante. Denique Gigantes & potentes a seculo viri famosi, Genes. cap. 6. & monstra filiorum Enochi de genere giganteo. Num. cap. 13. v. 34. necnon turris Babel, Genes. c. 11. gigantomachiam, cœlique per arduum oppugnationem fabulosam peperere.

Cornutum vero Bacchum dixere, juxta id quod Exodi cap. 34. v. 29. & seq. legitur de cornuta Moysis facie, seu duplici luminis radio conspicua, ex consortio sermonis Domini, quem Israelitæ non sine metu ac stupore animadverterunt.

Adde, si lubet, Bacchi descensum ad Inferos, ac reditum incolumem, imaginem videri genuinam Moysis in monte nebuloso dies quadraginta commorantis, quem omnium opinione mortuum cum rursus viderunt Israelitæ, velut ab Inferis reducem ac redivivum exceperunt.

ODE

ODE XX. Ad MÆCENATEM.

Famam sui nominis semper & ubique celebrem futurum.

Nec solitâ nec levi per aëra fluentem aliâ vehar ego Pœta duplici forma pollens. Nequaquam in terris manebo diutius: invidiâque superior deseram civitates. Ego proles majorum inopum, ego quem appellas, Charissime, o Mæcenas, haud moriar, nec Stygia palude coercebor. En modo tibiis increscunt pelles scabræ, atque in avem candidam transformor secundum superiores partes; & plumæ tenues exoriuntur in brachiis & scapulis.

NON usitatâ nec tenui ferar [235]
Pennâ, biformis per liquidum æthera
Vates: neque in terris morabor
Longiùs: invidiâque major
Urbes relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
Dilecte, Mæcenas, obibo,
Nec Stygiâ cohibebor undâ. [236]
Jamjam residunt cruribus asperæ
Pelles, & album mutor in alitem
Supernè, nascunturque læves
Per digitos humerosque plumæ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

1. *Non usitata, &c.*] Scaliger lib. 6. Poet. Oden hanc ait *magni spiritus, & tanto dignam ingenio.* Se suosque versus immortales futuros præsagit Horatius, atque suo nomine & fama implendum orbem totum gloriatur. Quo si quis offendatur, summis quibusque Poetis magna de se, nec omnino sine causa, jactare solitis succenseat necesse est. Paulo certe audacius canebat & vaticinabatur Ovidius, in fine Metamorph.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Nec tenui ferar penna.] Non tenui aut fragili volatu, qui dissolvatur, & brevi cadat, famamque meam perire finat. Ovid. mox cit.

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar: nomenque erit indelebile nostrum.

2. *Penna.*] Alæ naturam commune quidpiam cum Deo habere asserit Plato in Phædro.

Biformis.] Lyricus vates atque Satyricus, inquiunt plerique. At videntur alii sapere plusculum, sic interpretantes: paulo ante homo, jam vero cycnus: bina forma præditus, humana & cycnea.

4. *Invidiaque major, &c.*] Plutarch. de Invidia & Odio; Ut Sol, inquit, supra verticem extans aut umbram adimit, aut certè parvam facit; ita summa felicitas comprimit invidiam, quasi supra caput ejus consistens.

5. *Pauperum Sanguis parentum.*] Obscuro loco natus, avo nempe liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, Dilecte.*] Sic interpunge sedulo: id est, quem tibi dilectum vocas, pro tua in me animi propensione, O Mæcenas, qui me ignobilem & humilem prosequeris, exornas, beas. Mæcenatis in Horatium morte sublatum næniola erat:

Lugent te, mea vita, nec smaragdos,
Beryllos neque, Flacce, pernitentes,
Nec mi candida margarita quæro, &c.

8. *Nec Stygia cohibebor unda.*] Id est, non moriar, nec proinde in Inferis detinebor aut coercebor. Ovid. cit.

Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi; perque omnia secula fama,
Si quid habent veri vatum præsagia, vivam.

Vide supra Od. 14. v. 8. De *Styge* dixi lib. 1. Od. 34. v. 10.

9. *Jamjam residunt cruribus, &c.*] Sentio me transformari in cycnum: jamque meis tibiis humana carne & cute spoliatis succrescunt pelles asperæ, quales sunt in cruribus cycnorum.

10. *Album mutor in alitem.*] Ex Pythagoræ sententia loquitur Horatius. Aiebat ille Poetarum animas transire in canoras aves: ac vicissim lusciniarum ac cycnorum animas Poetis immitti. Porro cycnos, ut & Poetas, in tutela esse Apollinis creditum est. Unde cycni appellantur boni Poetæ, mali autem anseribus comparantur. Cic. Tusc. 1. n. 73. *Cycni non sine causa Apollini dicati sunt; sed quod ab eo divinationem habere videantur, qua providentes quid in morte boni sit, cum cantu & voluptate moriantur.* Virgil. Eclog. 9.

Vare, tuum nomen——
Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.

Infra noster de Pindaro, Od. 2. lib. 4.

Multa Dircæum levat aura cycnum.

Jam

Jam Dædaleo ocyor Icaro
Visam gementis littora Bospori,
Syrtesque Getulas canorus
Ales, Hyperboreosque campos.
Me Colchus, & qui dissimulat metum
Marsæ cohortis Dacus, & ultimi
Noscent Geloni; me peritus
Discet Iber, Rhodanique potor.
Absint inani funere næniæ,
Luctusque turpes, & querimoniæ:
Compesce clamorem, ac sepulchri
Mitte supervacuos honores.

Nunc ad littus Bospori frementis, & Libycas Syrtes, regionesque Borcales pergam, factus avis canens suaviter, velocior autem Icaro Dædali filio. Me Colchus, Dacusque Italum exercitum simulans non timere, atque extremi celebrabunt Geloni. Me cognoscet doctus Hispanus, & qui bibit aquas Rhodani. Apage cantus lugubres inutilibus exequiis, fletusque indecoros, & querelas. Comprime ejulatus, & prætermitte vana tumuli ornamenta,

[237]

ANNOTATIONES.

13. *Dædaleo ocyor Icaro.*] Id est, non ego temere volatum tentabo, velut Icarus, neque pennas assumo fictitias & adscititias. De *Icaro* ejusque patre *Dædalo*, lib. 1. Od. 3. sub finem.

14. *Visam gementis littora Bospori, &c.*] Barbaris etiam populis, & regionibus innotescam: meaque poesis ad remotissimas orbis partis celebris erit. De *Bospore*, supra Od. 13. v. 14.

Gementis.] Illic enim horrendum stridet ac fremit mare angusto coarctatum spatio, & ad comprimentes ripas fluctus alliduntur ac gemunt.

15. *Syrtesque Getulas.*] Ad Africæ littora. Vide lib. 1. Od. 22. v. 5. *Getulia* regio Libyæ circa Syrtes: de qua lib. 1. Od. 23. v. 10.

Canorus Ales.] Cycni more, canens dulciter. Sitne vero fabulosus iste cantus, disserui ad Juvenalem.

16. *Hyperboreosque campos.*] Ad polum Arcticum, ultimumque Septentrionem, quasi ultra Boreæ flatus & originem. Vide lib. 1. Od. 22. ad penultimam strophen Annot.

17. *Me Colchus.*] Asiæ populus ad oram Euxini maris Orientalem. Ea regio vocatur hodie *Mingrelia*.

Qui dissimulat metum.] Ista periphrasi videtur Horatius indicare Parthos, de quibus vide Annot. lib. 1. Od. 19. v. 12. Quidam tamen referunt ad sequentem vocem *Dacus*.

18. *Marsæ cohortis.*] Vel per synecdochen Marsos pro Italis ponit; vel potius illos præ cæteris nominat, quod in bello erant *genus acre virûm*, ut vocat Virgil. Georg. 2. v. 167. Marsi Italiæ populi fuere, ubi nunc est para Aprutii ulterioris, juxta lacum Fucinum: nomenq; regiuncula conservat adhuc Marsi ducatus titulo insignita.

Dacus.] Gens vicinam Danubio regionem insolens, Transylvani, Moldavi, &c.

19. *Geloni.*] Scythiæ populi ad fluvium Boryslhenem, a Gelono Herculis filio cognominati. De illis jam supra Od. 9. v. penult. Intelligi possunt etiam Scythæ remotissimi, de quibus lib. 1. Od. 19. v. 10.

Peritus Iber.] Hispaniæ populus ab Ibero seu Rege, seu fluvio dictus.

Peritus.] Literarum studiosus, variaque instructus doctrina. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique potor.*] Lugdunenses Gallos innuit & designat, apud quos facundiæ certamen erat; cujus meminit Juvenalis Sat. 1. v. 44. *Palleat*, inquit,

Ut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.

Rhodanus fluvius Galliæ præcipuus, apud Helvetios scaturiens, per lacum Lemanum tam rapide fluens, ut suas non coinquinet aut permisceat aquas: Genevam alluit: Galliam a Sabaudia, Delphinatum a Bressia discernit: ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Isaram autem ad Valentiam & Vivarium: Occitaniam inter & Provinciam ad Avenionem perlabitur: inde vero non procul, Druentia fluvio auctus Arelate adit. Demum ostiis quinque mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Istro prædicat, apud Agell. lib. 10. cap. 7.

21. *Absint inani funere næniæ, &c.*] Funus velut inane, nænias, luctus & querimonias ut turpes viris, denique sepulchri honores tanquam supervacuos respuit, quippe vivens immortalisque futurus: quibus expressit Ennii Epitaphium ita de se ominati:

Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Næniæ.] De his supra Od. 1. ad finem.

23. *Sepulchri Mitte supervacuos honores.*] Plane loquitur ex mente ipsius Mæcenatis, cujus hæc apud Senec. Epist. 92. refertur sententia.

Nec tumulum cure: Sepelit natura relictos.

Q. Horatii Flacci
Carminum, seu Odarum,
Liber Tertius.

Ode I.

Non opibus aut honoribus, sed mediocri fortunâ, vitâque tranquillâ constat felicitas.

Imperitum vulgus averſor atque amoveo. Obſecundate ore: Muſarum ego antiſtes in

ODI profanum vulgus, & arceo: [238]
Favete linguis: carmina non prius [239]

Annotationes.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Odi profanum.*] Quod Perſius ſub finem Satiræ primæ, hoc odes hujus initio præſtat Horatius. Nimirum quibus ſcribat, & quos lectores velit, uterque imperioſe ſtatuit. Eſt igitur prima ſtrophe velut proœmium graviſſimi carminis graviſſime quidem tractati, documenta pleraque ad mores pertinentia continentis. Certe in hujus & ſequentis libri carminibus potiſſimum enituit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curioſa felicitas.* Audiatur hic Scaliger hypercriticus. tertii libri Ode prima *magnifico dicendi genere ſtructa eſt.* Et poſtea; *Sequuntur carmina plena ſapientiæ, numeroſa, ardua.* Secunda Ode pariter altiloqua: tertia graviſſima: quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Sexta altiſſime ſonat, &c. Hæc ille.

Profanum vulgus.] Orpheus: Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστὶ, θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις, *Loquar, quibus fas eſt, at fores occludite profanis.* Arcet vulgus indoctum & rude, utpote Muſarum ſacris haud initiatum. Solennis erat ſacrorum formula, quam habet Virgil. Æneid. 6. v. 258.

Procul, ô procul eſte, profani.

Callimach. Ἐκὰς, ἐκὰς ἔστε βέβηλοι.

In Petronii Satyrico, Eumolpus ita præcipit: *Effugiendum eſt ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: & ſumendæ voces à plebe ſummotæ, ut fiat, Odi profanum vulgus, & arceo:* quibus verbis explicari, quid voluerit Horatius per *vulgus profanum*, bene monet Cruq. A. Gell. ad finem lib. ult. ſic ait: *Commentariis his legendis dabo legem, ut ne eam attingat, neve adeat profeſtum & profanum vulgus a ludo muſico diverſum.* Apud Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 2. Philoſophia ex fabulis quædam abs ſe abdicat, ac *velut profana ab ipſo veſtibulo ſacræ diſputationis excludit.*

2. *Favete linguis.*] Vox in ſacris olim uſitata, qua ſilentium imperabatur. Et certe nihil eſt, quo reverentiam numinis aptius aut amplius liceat declarare, quam profunda illa taciturnitate atque attentione animi ad divina quaſi ſtupentis. Huc facit Pſal. 64. v. 1. Interpretatio ſancti Hieronymi ex Hebræo: *Tibi ſilentium laus, Deus, in Sion.* Ariſtophanes. *Linguis faveat omnis populus ore clauſo: ædes enim ingreſſus eſt Muſarum cœtus.* Seneca de Vita Beat. c. 27. *Hoc verbum, Favete linguis; non, ut plerique exiſtimant, a favore trahitur; ſed imperatur ſilentium, ut rite peragi ſacrum poſſit, nulla voce mala obſtrepente.* Quæ poſtrema verba favent iis, qui interpretantur: bene præcamini; cavete ne quidquam loquamini infauſtum, & mali ominis. Cicero 1. de Divin. n. 102. *Non ſolum Deorum voces Pythagorei obſervaverunt, ſed etiam hominum, quæ vocant, omina. Quæ majores noſtri, quia valere cenſebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, fauſtum, fortunatumque ſit, præfabantur: rebuſque divinis, quæ publice fierent, ut faverent linguis, imperabatur.* Feſtus: *Faventia bonam ominationem habet: nam præcones clamantes populum ſacrificiis favere jubebant. Favere eſt bona fari.*

Carmina non prius Audita.] Nova, Lyrica, ſci-

Audita Muſarum Sacerdos
Virginibus puerîſque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipſos imperium eſt Jovis,
Clari Gigantæo triumpho,
Cuncta ſupercilio moventis.
Eſt ut viro vir latiùs ordinet
Arbuſta ſulcis; hic generoſior
Deſcendat in campum petitor:
Moribus hic meliórque famâ
Contendat: illi turba clientium

auditos anteà verſus canepuellis ac juvenibus. Reges metuendi poteſtatem habent ſuos in populos, ipſos autem in reges [240] *poteſtatem habet Jupiter victis gigantibus inclytus, omnia nutu concutiens. Fit ut alius alio ſpatioſius diſponat arbores ſcrobibus. Ille candidatus in campum* Martium *nobilior veniat; iſte virtutibus & exiſtimatione potior concertet. Huic adſit amplior clientium numerus:*

ANNOTATIONES.

cet, á nemine Latinorum hactenus, ſaltem exacte, facta. In hujus libri ultima Ode pariter gloriatur. *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxiſſe modos.*

3. *Muſarum Sacerdos.*] Bonus omnis Poëta Muſarum & Apollinis antiſtes & Sacerdos audit. Virgil. Æneid. 6. v. 645. de Orpheo.

Necnon Threïcius longa cum veſte Sacerdos.

Ovid. Amor. lib. 3. Eleg. 8. v. 23.

Ille ego Muſarum purus Phœbique Sacerdos.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Phœbe fave, novus ingreditur tua templa Sacerdos,
Huc age cum citharâ carminibuſque veni.

4. *Virginibus puerîſque canto.*] Velut caſtis & docilibus, proindeque idoneis tum ad ſacra, tum ad præcepta morum capeſſenda. Sic & in carmine ſæculari ait a Sibyllis moneri, *Virgines lectas puerosq; caſtos Diis dicere carmen.* Et lib 1. Od. 21.

Dianam teneræ dicite virgines:
Intonſum, pueri, dicite Cynthiam.

5. *Regum timendorum, &c.*] Docet in primis in quo non ſit felicitas ſtatuenda: & quam aberrent, qui ſuprema poteſtate præditum cenſeant beatum, quod ab aliis timeatur, nullum vero timeat. Enimvero mortalium nemo quantumvis potens ejuſmodi eſt; cùm ſupra ſe Deos habeat æqui & iniqui vindices, & regum perinde, ut hi populorum, cervicibus incubantes. Plaut. Caſin. 25, 26. *Quaſi tu neſcias repente, ut emoriantur ni Jovei*, id eſt, Reges & Principes.

In proprios greges.] Sunt Reges quaſi paſtores populorum. Pſal. 76. *Deduxiſti ſicut oves populum tuum in manu Moyſis & Aaron.* Et Pſalm 77. *Abſtulit ſicut oves populum ſuum, & perduxit eos tanquam gregem.*

6. *Reges in ipſos imperium eſt Jovis.*] Sueton. Jul. Cæſar. cap. 6. *Eſt in genere & ſanctitas Regum, qui plurimum inter homines pollent; & cerimonia Deorum, quorum ipſi in poteſtate ſunt reges.*

7. *Clari Gigantæo triumpho.*] Apparuit ſatis quantum Dii hominibus prævaleant, cùm Gigantes immani robore ſuperbientes Jupiter debellavit. Vide l. 2. Od. 12. & 19. & Od. 4. hujus libri.

8. *Cuncta ſupercilio moventis.*] Orbem univerſum nutu unico quatientis. Virg. Æn. 9. v. 106.

Annuit: & totum nutu tremefecit Olympum.

Egregia divinæ Majeſtatis declaratio; ex Homeri Iliad. 1. Ἦ τ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων, *Supercilîis annuit Saturnius*, id eſt, Jupiter; hinc & concuſſis comis cœlum concuſſiſſe ibidem dicitur. Quibus è verſibus Phidias ajebat Jovis ſe Olympii ſimulacrum mira arte effinxiſſe. Plin. lib. 2. cap. 37. ita ſcribit: *Supercilii negamus, annuimus. Hæc maxime faſtum indicant.* Ibid. *Frons ſevoritatis index, ut & clementiæ.* Ammianus Marcell. *Supercilia velut cornua erigi*, dixit. Vide Cœl. Rhodig. l. 3. c. 27.

9. *Eſt ut viro vir, &c.*] Nec eos eſſe felices putâris, qui ingentibus prædiis, magiſtratibus, palatiis fruuntur. Nam ſint quidem alii opulentiores aliis, nobiliores, potentiores, famâ celebriores, at nemini propterea mors parcit; omnes æquat, & pariter aufert. Quæ ſententia variis eſt locis apud Horatium variâ ubique dictione expolita. Lib. 1. Od. 1. &c.

Latius ordine Arbuſta ſulcis.] Vineta vel arbuſta plantet agro ampliora, ſpatioſiora.

10. *Hic generoſior deſcendat, &c.*] Ille claritate generis fretus ambiat magiſtratum, proindeque veniat, *in Campum* Martium, quo ad ferenda ſuffragia Populus Romanus conveniebat.

Deſcendat.] Erat campus ille inferior urbe in collibus ædificata. Adde quod in edito colle ſpectandum ſe populo præbebat candidatus antequam in campum deſcenderet. Vide Alex. ab Alex. l. 4. c. 3. ubi fuſe de comitiis, & de ratione creandorum apud Romanos magiſtratuum.

12. *Moribus hic meliorq; famâ Contendat.*] Alius accedat minus fortaſſe domi nobilis, ſed virtutum gloriâ conſpicuus; & de eodem honore & magiſtratu capeſſendo adverſus alterum contendat.

13. *Illi turba clientium Sit major.*] Alius potentiam oſtentet numeroſa clientium turba ſtipatus, ut ad munera publica evehatur.

at pari jure magnos & parvos regit mors: quodlibet nomen urna complectitur & versat. Cui supra sceleratum caput strictus gladius impendit, gustum suavem haud comparabunt epulæ Siculæ: nec soporem revocabit voluerem, aut lyræ modulatio. Quietus sopor haud aspernatur abjectas hominum agrestium casas, & littus umbrâ amœnum, nec Tempe Zephyris afflata. Qui cupit duntaxat quod sufficit, hunc nec angit mare procellosum, nec violentia occidentis Arcturi, vel

Sit major. Æquâ lege necessitas
Sortitur insignes et imos; [241]
Omne capax movet urna nomen. 16
Districtus ensis cui semper impiâ
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharæque cantus 20
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit, umbrosamque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est, neque [242]
Tumultuosum sollicitat mare, 26
Nec sævus Arcturi cadentis

ANNOTATIONES.

14. *Æqua lege necessitas, &c.*] Numinis voluntas, æternum decretum, fatum, sine delectu summos æque ac infimos complectitur, movet, amovet, absumit. Benè apud Suidam, *Lex quidem similis est Tyrannidi: terrore enim & vi cuncta perficit.*

16. *Omne capax movet urna nomen.*] Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet, donec suo quæque tempore educantur. Atque ita cuncti seriùs ocyùs ultimæ necessitati mancipantur & traduntur. Vide lib. 2. Od. 3.

17. *Districtus ensis cui super, &c.*] Quod si legitima dominatio non reddit fortunatum, ut initio asseruit, multo minus tyrannica & per scelus occupata. Nam, ex Tullio mox citando, *Cui semper aliquis terror impendeat, nihil ei beatum:* is nec epularum nec somni dulcedinem experitur. Quod sane Damocles impius ille Dionysii Syracusarum Tyranni assentator intellexit, vel ab ipso Tyranno edoctus. Cùm enim regiam experiri fortunam ab eo petiisset, aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto collocatus est. Aderant unguenta & coronæ: odores incendebantur: mensæ conquisitissimis epulis extruebantur: ad mensam eximia forma delecti ministrabant pueri. Jamque fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium e lacunari setâ equinâ appensum demitti jussit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes nec pueros aspiciebat. Jam ipsæ defluebant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut sibi abire liceret, quod jam beatus esse nollet. Hæc Cicero Tusc. 5. n. 61.

18. *Siculæ dapes.*] Harum ut lautissimarum meminit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de finibus, & Tusc. 5. n. 100. Athenæus lib. 1. cap. 59. Coquos item Siculos velut ciborum optime condiendorum artifices eximios laudat l. 14. cap. 23.

21. *Somnum reducent.*] Quem abstulit mortis pavor imminentis.

Somnus agrestium Lenis virorum, &c.] Rusticis contra viris somnus adest ultro suavis & placidus, seu in agresti tugurio, seu ad fluminis ripam sub arboribus frigus, umbram, & amœnitatem prætendentibus. Virgil. Georg. 2. v. 467.

At secura quies . . . . .
Speluncæ, vivique lacus; at frigida Tempe
. . . mollesque sub arbore somni
Non absunt,—

24. *Tempe.*] Accusativus est pluralis neutrius generis. Nomen erat vallis amœnissimæ in Thessalia, Peneo irrigatæ fluvio, montibus Ossa, Pelio, Olympo circundatæ. Pro locis quibuslibet amœnis usurpari solet. Vide lib. 1. Od 7. v. 4.

Zephyris agitata.] Leniter aspirante eo vento, qui *genitalis spiritus mundi* appellatur a Plinio l. 16. c. 25. *Flat ab Æquinoctiali occasu, ver incheat, aperitque terras tenui frigore saluber. Favonius* Latinis a favendo vel fovendo; *Zephyrus Græcis nominatus, quasi ζωηφόρος, vitam ferens.* Id. Plin. lib. 18. cap. 34.

Agitata.] *Incertas Zephyris motantibus umbras*, ut canit Virgil. Eclog. 5. Quæ quidem omnia somnos dulces faciunt.

25. *Desiderantem quod satis est, &c.*] Qui parvo contentus agit, & necessaria tantum desiderat, is pecunias augendi parum cupidus, longinquam negotiationem minime suscipit, adeoque maris pericula declinat; nec ille angitur valde, si quando calamitatem grando, aut agrorum sterilitas annonæ penuriam invehat. Senec. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

26. *Tumultuosum mare.*] In fine Odes 29. hujus libri *Ægæos tumultus*, vocat.

27. *Sævus Arcturi cadentis impetus.*] Arcturus sive Arctophylax, quòd Ursam sequatur ac

Impetus,

Impetus, aut orientis Hœdi:
Non verberatæ grandine vineæ,
Fundúsque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hyemes iniquas.
Contracta piſces æquora ſentiunt,
Jactis in altum molibus. Huc frequens
Cæmenta demittit redemptor
Cum famulis, dominúsque terræ
Faſtidioſus. Sed timor et minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit æratâ triremi, et
Poſt equitem ſedet atra cura.

Caprorum ſurgentium; neq; vineæ per grandinem percuſſæ, vel ager fallax, arboribus modo pluvias accuſantibus, modo conſtellationes arva exurentes, modo frigoris ſævitiam. Aquas molibus in mare projectis coarctatas ſentiunt piſces. Illuc cæmenta ſæpius immittit operum conductor cum ſervis, necnon poſſeſſor terram contemnens. At metus & formido eodem quo dominus aſcendunt: neque triremem ære munitam deſerit moleſta ſolicitudo, imo equitanti aſſidet.

ANNOTATIONES.

veluti cuſtodiat dicta conſtellatio, magnas tempeſtates movet, præſertim cùm occidit, videlicet Octobri incunte. Vide Plaut. Rudent. Prolog. v. 69. ubi ſic loquens inducitur illud ſidus;

Intrepui hybernum, & fluctus movi maritimos.
Nam Arcturus ſignum omnium ſum acerrimum;
Vehemens ſum exoriens: cum occido, vehementior.

28. *Orientis Hœdi.*] Pro *hœdorum*. Sunt enim duæ ſtellæ in ſiniſtrâ manu Aurigæ, quibus orientibus ſævit mare; tum ſcilicet cùm Sagittarium Sol decurrit. Virgil. Georg. 1. v. 204.

Præterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis
Hœdorumque dies ſervandi, &c.

30. *Fundúſque mendax.*] Ager infructuoſus, ſpemque & laborem agricolæ deſtituens, *Spem mentita ſeges*, ut ait Epiſt. ad Mæcen. Petronius ait ſimiliter, *Fundos mendaces*. Et Pſal. 32. *Fallax equus ad ſalutem.*

Arbore nunc aquas culpante, &c.] Arbore ſterilitatem ſuam quaſi excuſante, tres ejus afferente cauſas, culpamque derivante vel in *aquas* & imbres nimios, quibus putrefactio generatur; vel *in torrentia agros ſidera*, æſtus nimirum & calores immoderatos, qui ſuccum & humorem abſumunt omnem: atqui ex humido & calido attemperatis fructum ac fœtum quemlibet ſuum natura producit & procreat: vel in aſperitatem denique *hyemis*, & immodicum gelu, quod nimis aſtringit, fruges adurit, arboreſque enecat, dum vegetandi vim prorſus extinguit. Lucret. 5, 214.

Et tamen interdum magno quæſita labore,
Cùm jam per terras frondent, atque omnia florent;
Aut nimiis torret fervoribus ætereus ſol,
Aut ſubiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ.

33. *Contracta piſces æquora ſentiunt, &c.*] Invehitur modo in inſanas ſubſtructiones, inque ſtultam ædificandi in mari libidinem, de quibus jam lib. 2. Od. 15. & 18. Item poſtea Od. 24. hujus libri. Petronius in Satyrico: c. 120.

. . . . . *Aſpice late*
Luxuriam ſpoliorum, & cenſum in damna furentem.
Ædificant auro, ſedeſque ad ſidera mittunt.
Expelluntur aquæ ſaxis; mare naſcitur arvis;
Et permutata rerum ſtatione rebellant.
En etiam mea regna petunt: perfoſſa debiſcit
Molibus inſanis tellus, jam montibus hauſtis
Antra gemunt. &c.

Sall. Bell. Cat. c. 13. *Nam quid ea memorem, quæ niſi his qui videre, nemini credibilia ſunt? à privatis compluribus ſubverſos montes, maria conſtrata;* alii legunt, *conſtructa, &c.* Sueton. Caligul. c. 37. *In exſtructionibus Prætoriorum atq; villarum, omni ratione poſthabita, mihi tam efficere concupiſcebat, quàm quod poſſe effici negaretur. Et jactæ itaque molis infeſto ac profundo mari: exciſæ rupes duriſſimi ſilicis: & campi montibus aggere æquati & complanata foſſuris montium juga incredibili quidem celeritate; cùm mora culpa capite lucretur.*

34. *Huc frequens Cæmenta demittit, &c.*] Variam è rudi ſaxo lapidumque cæſorum fruſtis & fragmentis materiam in mare dejecit, ut ſubſtratis molibus poſitoque fundamento ædificium ſuperſtruat ille fabricæ ſuſceptor, ἐργολάβος, manceps apud Cicer. Item *redemptor*, qui nempe quodlibet opus ſuo periculo, certâ mercede faciendum aſſumit.

36. *Dominuſque terræ Faſtidioſus.*] Superbus & ambitioſus dominus faſtidiens ædes habere in terrâ, jamque novi quidpiam moliri volens, in mari ædificat.

37. *Sed timor & minæ ſcandunt eodem, &c.*] Verum ſive ille dives & luxurioſus habitet in ædibus ejuſmodi maritimis; ſive naves & triremes; ſive equum inſcendat, non effugiat uſquam ſolicitudines & metus. Vide lib. 2. Od. 16.

Quòd si male se habentem haud sublevat Phrygium saxum, nec vestis purpurea astris splendidior, neque vinum Falernum & unguentum Persicum; quare celsas ædes construam postibus invidiam cientibus, & ratione singulari? Quare vallem Sabinum commutem opibus nimium laboriosis?

Quòd si dolentem nec Phrygius lapis, [244]
Nec purpurarum fidere clarior
Delenit usus, nec Falerna
Vitis, Achæmeniúmque costum;
Cur invidendis postibus, et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabinâ
Divitias operosiores?

ANNOTATIONES.

41. *Quod si dolentem nec, &c.*] Quod si magnifica palatia, si vestes molles & nitidæ, si lautæ dapes, si odores & unguenta nihil prosunt ad levandam corporis aut animi ægritudinem, cur fortunam ego meam tenuem, sed tranquillam & felicem non anteferam opibus summis, quas magni perinde labores & curæ nunquam non comitantur?

Phrygius lapis.] Innixæ & exornatæ basilicæ columnis è marmore Phrygio rubris inspersо maculis. Tibull. lib. 3. Eleg. 3. v. 13.

Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis?

44. *Achæmeniumque costum.*] Unguentum pretiosum & exquisitum e costo frutice, cujus *radix gustu fervens, odore eximio*; proveniente in Persiâ, ubi regnavit Achæmenes. Vide Plin. lib. 12. cap 12. Dioscorid. &c.

45. *Invidendis postibus.*] Invidia expositis ob luxum & pompam. Sic lib. 2. Od. 10. dixit *aulam invidendam.* Et Martial. Spectac. Epigr. 2. *invidiosa atria.*

47. *Cur valle permutem Sabinâ, &c.*] Cur præ majoribus possessionibus curarum feracibus, præ basilicis atque divitiis Regum, non amem & colam prædiolum meum, in Sabinis, amœnâ situm valle, unde mihi quod satis est suppeditatur; & quo valde contentus & quietus victitо, Regibus proinde beatior?

ODE II.

Pueros ab ineunte ætate assuefaciendos esse rei militari & vitæ laboriosæ.

O amici, puer gravi belle fortis discat tolerare arctam

ANgustam, amici, pauperiem pati [245]
Robustus acri militiâ puer

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 8.

1. *Angustam, amici, &c.*] Horatii mentem & propositum in hac Ode præ cæteris expiscatus est Theod. Marcilius. Hujus itaque non solùm interpretandi rationem, sed ipsa verba libet afferre. *Tria*, inquit, *Reipublicæ quasi membra complexus est* Poëta; *artes belli, artes pacis, religionem*: in tribus nempe hujus Odes partibus. In primâ laudat *disciplinam militarem*; in secundâ *virtutem*, quam *ad forum & campum refert*; in tertiâ denique *silentium, quod ad religionem.* Tribus istis sanè tota Respublica continetur.

Amici.] In quibusdam codicibus legitur, *amice*, in nonnullis etiam adverbialiter, *amicè*; quod ita explicant: tam libenter amanterque colendam esse paupertatem, ut jam gravis non sit, aut videatur toleranti.

Pauperiem ati.] Id est, ut miles Romanus fiat robustus ac strenuus, assuescat puer militiæ laboribus; discatq; in primis ferre *pauperiem*, qua prisci inclaruere tum Romani tum Græci. Apuleius in Apolog. *Paupertas*, inquit, *populo Romano imperium a primordio fundavit.* Et paulo ante, *Hæc in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta.* Vide Valer. Maxim. lib. 2. cap. 5. & 7. lib. 3. cap. 3. lib. 4. cap. 4. Plutarch. in vitâ Phocionis; ubi Dux ille eximius Athenienſium refertur nudis semper fuisse pedibus cùm ruri tum militiæ, nisi ad calceos impulisset hyems atrocior. Unde jocantes milites asperum & crudele frigus arguebant, ex eo quod calceatus esset Phocion. Cicero Tusc. 2. n. 34. *Cretum leges . . . . . itemque Lycurgi, laboribus erudiant juventutem, venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuando.* Theocrit. Idyll. 22. init. Πενία μόνα τὰς τέχνας ἐξείργει αὐτὰ τὸ μόχθοιο διδάσκαλος, *Paupertas sola artes extitat: ipsa laboris magistra est.* Menander: Πενία γάρ ἐστιν ἡ τρόπων διδάσκαλος *Paupertas morum est magistra.* Paupertatis è contrario incommoda, si vacat & libet, vide apud Juvenal. Sat. 3. v. 143. & seq.

Condiscat,

Condiſcat, et Parthos feroces
Vexet eques metuendus haſtâ:
Vitámque ſub dio, & trepidis agat
In rebus: illum ex mœnibus hoſticis
Matrona bellantis tyranni
Proſpiciens, et adulta virgo
Suſpiret, Eheu! ne rudis agminum
Sponſus laceſſat regius aſperum
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira cædes.
Dulce et decorum eſt pro patriâ mori.
Mors et fugacem perſequitur virum:
Nec parcit imbellis juventæ
Poplitibus, timidóque tergo.
Virtus repulſæ neſcia ſordidæ
Intáminatis fulget honoribus:

impiam; atque bellicoſos Parthos urgeat equitans, telo formidabilis. Sub aperto cælo
[246] degat etiam inter pericula.
6 Illum e muris hoſtium videns uxor Regis præliantis, & grandior puella, ingemat: Heu! ne maritus regalis certaminum imperitus inturrat in iſtum leonem conflictu ſævum, quem furor ſanguinolentus agit in medias ſtrages. Jucundum atque glorioſum eſt occumbere pro patriâ. Fugientem etiam hominem mors conſectatur: nec indulget ignavis adoleſcentibus genu trementibus & dorſum vertentibus. Virtus
[247] turpem repulſam ignorat: puris honoribus decoratur:

ANNOTATIONES.

3. *Parthos feroces vexet eques metuendus haſtâ.*] Equitando jaculandoq; ſe valde exerceat, ut par evadat propulſandis Romani nominis hoſtibus, præcipue vero Parthis equitandi & ſagittandi ſoertia pollentibus. Vide lib. 1. Od. 8. De Parthis autem jam ante ſæpius.

5. *Sub dio.*] Sub ardoribus Solis, ſub imbri, ſub frigore, ut quamlibet aeris inclementiam æquo animo ferat, robuſto corpore perferat. Lib. 1. Od. 1. *Sub Jove frigido.*

Trepidis agat in rebus.] Inter belli tumultus, perpetuamq; trepidationem verſetur, ut fiat intrepidus impaviduſque: nam, ex Philoſophis, aſſuetis parum aut nihil movemur & afficimur.

6. *Illum ex mœnibus hoſticis, &c.*] Egregiè tractatus per proſopopœiam locus; in quo virtutem Romanam facit exhibetque hoſti admirabilem, quo eam Romanis juvenibus amabilem reddat. Tam acer, inquit, inter dimicandum appareat, ut eum in acie decertantem e muris aſpiciens Tyranni contra pugnantis uxor aut filia, cum gemitu ſtatim exclamet: Heu! de viro eo, vel ſponſo conclamatum eſt, ſi in talem incidat adverſarium. Hic enim in præliis exercitatus; ille *rudis agminum*, ſcilicet inſtruendorum ac ducendorum. Romanus iſte quaſi leo ferox & ſævus quidquid objicitur dejicit & vaſtat: ſponſus autem meus nihil par habet iſti bellico ardori.

13. *Dulce & decorum eſt pro patriâ mori.*] Mortis pavorem & metum adimere etiam Poëta ſolers conatur, gloriam certam generoſis, meticuloſis autem nihilo ſecius inſtare exitium aſſeverans. Cic. 1. Offic. n. 57. *Pro patriâ quis bonus dubitet mortem oppetere, ſi ei ſit profuturus?* Ad Attic. lib. 8. Epiſt. 2. *Pro patriâ mori præclarum eſt.* Quam ſententiam Tyrtæus carm. de virtute bellicâ non uno loco jactitat: occumbere pro patria *pulcherum eſt*, inquit, καλὸν ἐςι, *honorabile & ſplendidum*, τιμῆεν τε καὶ ἀγλαὸν, &c.

14. *Mors, & fugacem perſequitur virum.*] Per prolepſin diluit quod objici poſſet: ſatius eſſe fuga ſaluti conſulere, quam ſe prædam inſtanti morti dedere. Atqui ingloriam velle vitam protrahere, ſtultum eſt & vanum, inquit: nam *mors apprehendit eum quoque qui pugnam refugit*, ex Simonide: Θάνατος ἵφῦκε καὶ τὸν Φυγομάχον. Et Tyrtæus modo cit. ait: *Eum qui è prælio teliſque ſæpe elapſus eſt, domi à morte corripi.*

15. *Nec parcit imbellis juventæ Poplitibus, timidoque tergo.*] Huc revocari poſſunt & debent plures & variæ fugacium & delinquentium in bello punitiones, quas fuſe refert Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 13.

17. *Virtus repulſæ neſcia ſordidæ, &c.*] Hæc ſecunda pars eſt Odæ, in quâ Stoice prorſus omnia. Virtus, inquit, puris fruitur honoribus; propriis in ſemetipſâ fulgores habet, quos ei vel auferre vel obſcurare nihil poteſt. Contra honores à populi arbitrio pendentes, ambitionis, largitionum, corruptelæ ſordibus contaminantur: abjectarum prentationum adulationumque maculis fœdantur, turpis etiam repulſæ ignominia dehoneſtantur. Quot & quàm indecoris artibus uterentur candidati ad plebeculæ favorem aucupandum, vide apud Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3.

Repulſæ neſcia ſordidæ.] Catocùm peteret magiſtratum repudiatus populi judicium contempſit, aiebatq; familiaribus perperam & incaſſum pudibundis, non ſibi qui recte petiiſſet, ſed populo, qui malè judicâſſet, ignominioſum illud eſſe.

neque accipit vel deponit fasces ad voluntatem plebis favantis. Virtus Olympum aperiens dignis immortalitate, semitas init arduas: vulgi turbam despicit, ac terram humidam inquit, *alâ fugaci* assurgens. *Fidæ taciturnitati securum quoque stat præmium. Qui revelarit secreta mysteria Ce-*

Nec sumit, aut ponit secures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negatâ tentat iter viâ:
Cœtúsque vulgares, & udam [243]
Spernit humum fugiente pennâ.
Est et fideli tuta silentio
Merces. Vetabo, qui Cereris sacrum

ANNOTATIONES.

Vide Plutarch. Cicer. Tusc. 5. n. 54. *Si in virtute satis est præsidii ad bene vivendum, satis est etiam ad beate . . . . . Cùm sapiens & bonus vir suffragiis præteritur; populus a bono Consule potius, quàm ille a vano populo repulsam fert.*

19. *Nec sumit aut ponit secures arbitrio popularis auræ.*] Insignia magistratus fasces & secures extitisse, & pro eo sæpius usurpari, nemo qui vel primoribus labris litteras attigit aut delibavit, ignorat. Crassus petens consulatum, populo blandiri & supplicare noluit, coram socero suo Scævolâ viro gravissimo. Apud Græcos autem Phocioni minime plebem palpitanti, imo ejus voluntatibus sæpe acriter & mordaciter reluctato, comitiis etiam adesse recusante, honores delati sunt. Plutarch. cit. &c. Adeo verum est quod canit Claudianus; Carm. xvii.

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque latè
Fortunæ secura nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausuve petit clarescere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex altâ mortalia despicit arce.
Attamen invitam blande vestigat, & ultro
Ambit honor. Docuit toties a rure profectus
Lictor, & in mediis Consul quæsitus aratris.

20. *Popularis auræ.*] Favor populi vento levioris bene sic appellatur: Virg. Æn. 6. v. 815.

. . . . . *Jactantior Ancus,*
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.

21. *Virtus, recludens immeritis mori Cœlum.*] Iis qui semper vivere digni forent, cum urgente fati necessitate cedunt hac vitâ, nominis immortalitatem æternumque decus virtus confert: cœlestes etiam honores tribuit heroibus inter Deos relatis. Apud Senec. Trag. Herc. Oet. v. 1943. Hercules de se ita jactat:

. . . . . *Virtus mihi*
In astra, & ipsos fecit ad Superos iter.

22. *Negata tentat iter via, &c.*] Contendit ad cœlum per excelsa facinora ignavis haud concessa: vel simpliciter, per *liquidum aëra* subvolat, *in terris non morando*, ut est in Ode ult. lib. 2. Quæ *negata* est hominibus *via*, quippe non volucribus, aut ala a naturâ donatis. Sic lib. 1. Od. 3. dicitur,

Expertus vacuum Dædalus aëra,
Pennis non homini datis.

At virtus supra vulgares sensus plebeiosque affectus assurgens, *penna*, id est, alto spiritu & generoso, *udum spernit* & fugit *humum*, quasi cœnosam & lutosam, id est, cupiditates sordidas, in quibus vulgi mens demersa hærere solet.

25. *Est & fideli tuta silentio merces.*] Pars hæc est Odes tertiæ, in quâ silentii laudationem agnoscit vulgus Interpretum. Verum non tam silentii religio, quàm religionis silentium & sanctitas hic commendatur. Erant ergo qui Horatium ab instituto vel aberrare vel digredi existimant. Imo ut Deorum cultum universe persuadeat, sacra Eleusinæ Cereris religioso quidem silentio peragi solita, velut speciem pro genere, assumit; eorumq; violationem pro quolibet sacrilegio affert. Quæ quidem sagaciter observarunt tum Parthenius, tum Marcilius jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. initio lib. 1. emolumenta observatæ religionis, neglectæ vero pœnas & mala. Tertull. Apologet. cap. 7. *Vel ex formâ omnibus mysteriis silentii fides debetur.* Et contra Valentin. cap. 1. *Eleusinia Valentiniani fecerunt lenocinia sancta silentio magno sola taciturnitate cœlestia.* Vide S. Augustin. de Civit. Dei, lib. 7. cap. 20. Arnob. lib. 5. &c.

Fideli tuta silentio merces.] Grande semper credidere piaculum, tacenda effutire, seu Reipublicæ arcana, seu privatæ fidei commissa evulgando. Unde vindices perfidiæ aut temerariæ loquacitatis Deos semper jactavere. Servius in Georgic. 1. sub finem scribit Tribunum in Crucem actum, quod urbis nomen, quod nefas erat nominari, enunciasset. Euripides ait, κόσμον σιγῆς εὐφανον ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, pulchram silentii coronam viri boni. Et ex Simonide, *nulli unquam tacuisse nocet, nocet esse locutum.* Vide Plutarch. de garrulitate.

26. *Vetabo, qui Cereris sacrum, &c.*] Si quis arcana sacrorum Eleusinorum mysteria revelarit, adeoque sancti silentii religionem violaverit, ejusmodi hominem qui tantum crimen admisit procul arcebo, ne, si contubernalis fuerim cum eo, plectar ab ultoribus violatæ religionis Diis. Itaque sub eodem tecto manere, aut simul navigare, fugiam. Proverb. est: Cum viro sceleste ne viæ comes fueris:

Κακῷ γὰν ἀνδρὶ μηδ' ὁλως ξυνοδοιπόρει.

Vulgarit

Vulgârit arcanæ, ſub iiſdem
Sit trabibus, fragilémque mecum
Solvat phaſelum. Sæpe Dieſpiter
Neglectus inceſto addidit integrum :
Rarò antecedentem ſceleſtum
Deſeruit pede pœna claudo.

rerit, prohibebo ne ſub eodem tecto maneat, neve cymbam levem impellat mecum. Etenim haud raro Jupiter ſpretus innocentem ſcelerato junxit : & vix unquam flagitioſum fugientem dimiſit punitio lento greſſu inſequens.

[249] 31

ANNOTATIONES.

Æſchyl. in ſeptem ad Thebas :

*Ἡ γὰρ ξυναίσᾳς πλοῖον ἐυσεβὴς ἀνὴρ,
Ναύλῃσι θερμοῖς ἐν κακουργίαις τινὶ
Ὤλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοστυγεῖ γένει.*

Ingredient navim pius quiſpiam, nautis improbitate ferventibus, cum hominum gente Diis inviſa perit.

29. *Phaſelum.*] Navis erat oblonga & velox, quæ tam velis, quàm remis agi poterat, myoparoni non abſimilis. Erat fluviale navigium. Virgil. Georgic. 4. v. 288.

Et circum pictis vehitur ſua rura phaſelis.

Sæpe Dieſpiter, &c.] Dei pater, ſcilicet Jupiter iratus repertum cum nocente innocentem ſimul plectit, & quaſi participes ejuſdem improbitatis utrumque mulctat. Heſiod. Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ. *Sæpe civitas univerſa viri improbi pœnas luit.* In ſacris etiam codicibus ob unius peccata in omnes exarſiſſe divina ultio legitur, lib. 4. Reg. cap. 21. *Quia fecit Manaſſes Rex Judæ abominationes iſtas ... ecce ego inducam mala ſuper Jeruſalem & Judam, &c.*

31. *Raro antecedentem, &c.*] Pœna licet *claudo*, id eſt, tardo *pede* gradiens, *ſceleſtum* aſſequitur tandem, nec inultum *deſeruit*, quamvis ille fugæ evadere malum ſperet. Huc pertinet quod ex adagio feruntur, *Dii laneos habere pedes.* Vide Plutarch. de ſera Dei vindicta. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Lento gradu ad vindictam ſui divina procedit ira : tarditatem vero ſupplicii gravitate compenſat.* Quam ſententiam prior extulit Homerus Iliad. 4. v. 160. Tibull. lib. 1. Eleg. 9. v. 4.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Juvenal. Sat. 13. v. 100.

Ut ſit magna, tamen certè lenta ira Deorum eſt.

ODE III.

Virum juſtum nihil extimeſcere. Item de non reparanda Troja.

JUſtum & tenacem propoſiti virum
Non civium ardor prava jubentium, [250]

Virum integrum & in ſententia conſtantem de firmo propoſito non dimovet vehementia

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Juſtum & tenacem, &c.*] *Non uſitata* profecto *nec tenui penna* hæc Ode ſcripta eſt, in qua cæco velut impetu fertur vates, ac certe divino : divino, inquam, ubi graves prorſus ac ſublimes ſunt cùm res, tum dictio ; cæco tamen, ut videtur ; quandoquidem temere quolibet abripitur, atque a viri juſti laudatione ſubito digreſſus, longiſque evagatus ad canenda Trojæ fata prorumpit ; ipſe *propoſiti* parum tenax, ac immemor ſui ad Piſones v. 242. moniti, quod ita præcipit :

... Tantum ſeries juncturaque pollet !

Quid ergo navus Poeta ? Quid interpretes ? Horum plerique obvia certatim explicant, finem vero & propoſitum Odes ſatis abſtruſum, minime ſcrutati, quod præcipuum eſt, omittunt. Nonnulli Oden hanc nec inſcriptione, nec literis a præcedenti ſejunctam in antiquis codicibus legi duntaxat admonent. Quidam Apotheoſim Romuli, alii Auguſti laudationem eſſe volunt. Verum quò tam accurata illa Junonis oratio Trojam reſtitui vetantis ? Hoc in ſumma ſua felicitate Romani tunc fortaſſe moliebantur, inquit Georg. Fabritius. At Fabritio ſagacior Faber in paucis eruditus vir acriſque judicii mentem Horatii ſubodoratus, aut feliciter indagavit, aut certe conjecturam omnino vero ſimilem, pulchram ſane protulit. Is ita rem ſtatuit. Ex Sueton. Jul. c. 79. Cæſar Ilium migrare, eoque Imperii opes transferre cogitaverat. Atqui ne Auguſtus Julii hæres idem moliretur, non abs re trepidatum eſt : quo Roma dubio procul extincta foret. Itaque ſolerter quidem, oblique & arte ſingulari, ut tale conſilium diſcutiat Horatius, exhibet ac minatur Junonis iram, quam jam tum a primordiis ſuis gravem experti fuerant Romani.

2. *Prava jubentium.*] *Velitis, jubeatis, Quirites ?* verba Tribuni ſolemnia, *volumus jubemuſque*, populi erant legem ſancientis.

civium improba præscribentium, nec facies tyranni urgentis, neque Notus turbator Adriatici maris procellosi, nec potens dextra Jovis fulmen vibrantis. Si ruat mundi soluta compages, intrepidum opprimet casus. Istâ pollens virtute Pollux, & errabundus Hercules, ædes ad ignitas ascendit: inter quos Augustus sedens ore roseo nectar potat. Istâ clarum te, Liber pater, traxere tuæ tigres indomita cervice jugum ferentes. Per istam Romulus Martis equis effugit inferos; Junone apud Deos consilium habentes di-

Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solidâ, neque Auster
Dux inquieti turbidus Hadriæ:
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.
Hâc arte Pollux et vagus Hercules
Innixus arces attigit igneas: [251]
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hâc te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres indocili jugum
Collo trahentes: hâc Quirinus
Martis equis Acheronta fugit;
Gratum elocutâ consiliantibus

ANNOTATIONES.

3. *Non vultus instantis tyranni.*] Ita Q. *Scævola truculentius sibi minitanti Syllæ; Licet, inquit, mihi agmina militum, quibus Curiam circumsedisti, ostentes, licet mortem minitetis, nunquam tamen efficies ut propter exiguum senilemque sanguinem meum, Marium, a quo urbs atque Italia conservata est, hostem judicem.* Alia vides exempla apud eundem Valer. Maxim. lib. 3. cap. 8.

4. *Auster Dux inquieti turbidus Adriæ.*] Lib. 1. Od. 3.

. . *Nec timuit præcipitem Africum*
. . . . . *nec rabiem Noti,*
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.

7. *Si fractus illabatur orbis.*] Alludit ad veterum quorundam opinionem, cœlum constare lapidibus, & aliquando ruiturum. Vide Aristot. Metaphys. 5. Diog. Laert. lib. 2. in Anaxagora. Celtæ quærenti Alexandro, quid potissimum formidarent, hoc responderunt, ne cadente cœlo opprimerentur, Quint. Curt. Est & proverb. apud Erasm. *Quid si cœlum ruat?*

9. *Hac arte Pollux, &c.*] Ea virtute, æquitate, & constantia heroes immortalitatem adepti, divinosque honores sunt consecuti, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. 1. Od. 12.

Vagus Hercules.] Qui varias orbis regiones peragravit, & multa passim, monstris etiam domitis, virtutis suæ monimenta reliquit.

10. *Arces attigit igneas, &c.*] Adiit cœlum sideribus micans & ardens.

11. *Quos inter Augustus, &c.*] Deorum epulis accumbens nectar potat, jam tum cum in terris degeret, factus Divus; nimirum post debellatum omnino Sext. Pompeium. De quo vide Appian. lib. 5. de Bell. Civil. antea tamen quoque, sed per adulationem, in Virgilio appellatus, Ecloga 1.

Deus nobis hæc otia fecit.

12. *Purpureo bibit ore.*] Deorum statuis os seu vultus minio pingebatur. Quo respexisse Horatium, non dubitaverim.

Nectar.] Vide quæ mox annotabo ad eas voces, *ducere nectaris succos*,

13. *Hac te merentem, Bacche, &c.*] Ista pariter virtute clarus, O Bacche, meruisti divinos honores, ferasque intractabiles ad currum tuum junxisti, ac numine tuo domitas jugum ferre docuisti natura sua indociles. Tigres ebriosorum feritatem optime designant: unde iis Bacchi currum trahi dixere; seu quod nullum sit tam ferox ingenium, quod non vino mansuescat & cicuretur.

15. *Hac Quirinus Martis equis Acheronta fugit.*] Romulus etiam virtute bellicâ insignis, veluti Martis patris sui equis invectus ad Superos evasit, adeoque infernales effugit lacus. Vide Cic. de Leg. l. 1. n. 3. Ovid. Fast. 2.

Fit fuga: Rex patriis astra petebat equis.
. . . . . *Quirites*
Thura ferant: placentq; novum pia turba Quirinum.
. . . . . .
Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo est.

17. *Gratum elocuta consiliantibus Junone Divis.*] Junone in Deorum consilio elocuta rem Marti aliisque gratam: scilicet non prohibere se, quominus immortalibus accenseatur Romulus, quod graves iras adversus Trojanos eorumque posteros Paridis causa dudum conceptas ipsa ex animo jam deposuerat.

Consiliantibus.] Deliberantibus de recipiendo in cœlum Romulo, deque fato Imperii Romani. Cic. ad Attic. lib. 15. Epist. 10. *Difficili ad consiliandum legatione.* Cornel. Tacit. Histor. 2. *Rediere omnes Bononiam consiliaturi.*

Junone

Junone Divis: Ilion, Ilion
Fatalis inceſtúſque judex,
Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo deſtituit Deos
Mercede pactâ Laomedon, mihi
Caſtæque damnatum Minervæ,
Cum populo et duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ ſplendet adulteræ
Famoſus hoſpes; nec Priami domus
Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Noſtríſque ductum ſeditionibus
Bellum reſedit. Protinus et graves
Iras, et inviſum nepotem,
Troïa quem peperit ſacerdos,
Marti redonabo. Illum ego lucidas

[252] 21

25

[253] 30

cente eam jucundam: funeſtus (dixit) *& flagitioſus arbiter, & barbara fœmina in favillas redegit Trojam, mihi & pudicæ Palladi cum plebe & rege fallaci addictam, ex quo* tempore *Laomedon numina defraudavit promiſſo ſtipendio. Non amplius mœchæ Lacedæmoniæ fulget hoſpes infamis; neque Priami gens fraudulenta Græcos feroces expugnat viribus Hectoris: quieviteque bellum noſtris diſcordiis protractum.* Ergò *etiam deinceps grandes inimicitias, & nepotem odioſum, quem genuit ſacrificula Trojana, Marti remittam. Hunc ego ſinam ingredi domicilium*

ANNOTATIONES.

18. *Ilion, Ilion.*] Motum animi gravem indicat geminatio vocis, veteremque iram exprimit. Porro ſicut a Troë rege Troja & Troas; ſic ab Ilo ejus filio Ilium & Ilienſes nomen ſortiti ſunt: cum hic eam ampliâſſet urbem, quam priores condiderant reges, aut exornârant.

19. *Fatalis inceſtuſque judex, &c.*] Ilium, inquit Juno, perdidit Paris inter Deas de pulchritudine contendentes malo ſuo patriæque *fato*, *judex* electus, cum Junone & Minervâ poſthabitis, Veneri primas detulit.

Inceſtus.] Qui Helenam Menelai conjugem, violata hoſpitii ſanctitate, *rapuit*. Vide lib. 1. Od. 15.

20. *Et mulier peregrina vertit in pulverem.*] Helena Spartana a Paride e Græciâ in Phrygiam abducta cauſa fuit, cur Græci injuriam ulturi conjurârint in Trojanos, Trojamque decennali bello captam ferro flammâque devaſtârint. Vide Senec. Trag. Troad.

21. *Ex quo Laomedon, &c.*] Hic declaratur prima excidii Trojani origo, nimirum fraus Laomedontis patris Priami. Is enim Trojæ muros ædificans, Neptuni & Apollinis opera uſus eos *mercede pactâ* defraudavit. Quo Jupiter offenſus regni iſtius perniciem & ruinam decrevit. Tam notæ fabulæ dedit locum, quòd rex ille cum extruendis urbi muris vel reparandis pecunia deeſſet, Deorum iſtorum theſauros, accepit, repoſiturum ſacramento ſe obligans. Quod tamen poſtea minime præſtitit. Homer. Iliad. 21. paulo ante finem.

22. *Mibi Caſtæque damnatum Minervæ, &c.*] Addictum, damnatum, traditum ad quamcunque perniciem in ultionem injuriæ judicio Paridis nobis illatæ. Loquitur Horatius ex more Romanorum, debitores qui non erant ſolvendo, creditoribus obnoxios facere, addicere, tradere conſuetorum.

24. *Cum populo & duce fraudulento.*] Apud Homerum Iliad. modo cit. Neptunus Apollini exprobrat, quod pro Trojanis fœdifragis militat, immemor ſuperbiæ & injuriæ Laomedontis, qui locatæ in annum operæ pactam mercedem nedum perſolviſſet, ſed etiam minas ſibi Diis intendiſſet. Virg. Æneid. 5. v. 810.

Cuperem cum vertere ab imo
Structa meis manibus perjuræ mœnia Trojæ.

25. *Jam nec Lacænæ ſplendet, &c.*] Non vivit amplius Paris, nec jam ſpecioſum ac ſplendidum Helenæ ſe oſtentat, ut in adulterium pelliciat.

26. *Famoſus Hoſpes.*] Impurus. Vide lib. 3. Od. 15. v. 3. Annot.

Nec Priami domus, &c.] Nec Trojani Græcis jam repugnant Hectoris fere unius virtute nixi. Vide lib. 2. Od. 4. v. 10. ibique Annot.

29. *Noſtríſque ductum ſeditionibus bellum reſedit.*] Tandemque finitum eſt illud bellum, quod noſtris erat diſcordiis ad annos decem productum & dilatum. Pro Trojanis videlicet ſtabant Apollo, Mars, Diana, Latona, Venus; pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva. Homer. Iliad. 20.

30. *Reſedit.*] Quievit, pacatum eſt bellum. Cic. ad Famil. lib. 8. Epiſt. 2. *Marcelli impetus reſederunt, non inertia, ſed (ut mihi videbatur) conſilio*, Tuſcul. 3. *Timor animi reſedit.* Tit. Liv. *Poſtquam iræ reſediſſent.*

Protinus & graves Iras, &c.] Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, & Marti concedam, ut in cœlum admittatur Romulus ejus filius, meus

Inire

ſplendens, bibere nectareos liquores, atque numinum felici numero accenſeri. Dummodo Trojam inter & Romam ingens mare fremat, quacumque in regione imperent fortunati extorres. Modo ſuper ſepulcrum Priami & Paridis greges laſciviant, & belluæ iliæſæ fœtus ſuos abſcondant, ſtabilis floreat Capitolium, & Roma bellicoſa leges imponat victis Medis. Illa formidabilis procul ad extremas orbis partes famam propaget; five ubi mare interfuſum ſeparat Europam ab Africa; ſive ubi Nilus intumeſcens agros perfundit:

Inire ſedes, ducere nectaris
Succos, et adſcribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter ſæviat Ilion
Romámque pontus; quâlibet exules
In parte regnanto beati:
Dum Priami Paridiſque buſto
Inſultet armentum, et catulos feræ
Celent inultæ; ſtet Capitolium
Fulgens, triumphatiſque poſſit
Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda latè nomen in ultimas
Extendat oras, quà medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Quà tumidus rigat arva Nilus:

ANNOTATIONES.

vero *nepos* eo mihi *inviſus* quòd e ſtirpe Trojanâ ſit, matre ſcilicet Ilia, ſeu Rhea Numitoris filia, Veſtæ Sacerdote: Virg. Æneid. 1. v. 278.

. . . . . *Donec Regina Sacerdos*
Marte gravis geminum partu dabit Ilia prolem.

Et Æneid. 7. v. 293.

Heu ſtirpem inviſam, & fatis contraria noſtris
Fata Phrygum.

Attit. modo Æneid. 1. v. 213. Veneri prædicit Jupiter meliora, & ſic ſpondet:

. . . . . *Quin aſpera Juno,*
Quæ mare nunc terraſque metu cœlumque fatigat,
Conſilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam, &c.

34. *Ducere nectaris Succos.*] Cœleſti cibo potuque, adeoq; immortalitate frui: Deorum conſortem eſſe. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar & ambroſiam, in quibus Dii immortalitatem poſuerunt. Vide Lucian. in fabulonſis, Dialog. 25. cui titul. *Deorum conſilium*: ubi facete & lepide nectar & ambroſia deficere dicuntur ob multitudinem bibentium, ſic ut mna jam conſtet ſextarius; unde & ſtatuitur animadvertendum in falſo aſcriptos, & neſcio quomodo exiſtimatos Deos.

35. *Quietis Ordinibus Deorum.*] Apud Boetium Deus ſtabilis *Immotuſque manens dat cuncta moveri.* Virgil. Æneid. 4, 379.

Scilicet is ſuperis labor eſt, ea cura quietos
Sollicitat.

Nempe ſolius divinitatis eſt quies.

37. *Dum longus inter, &c.*] Dummodo Ilium inter & Romam magnum interfluat mare, quo Romani a reſtituenda Troja repetendaque vetere patria deterreantur, arceanturque; *qualibet in* orbis *parte* ſint *beati*; quin & *regnent*, ac dominentur: at *exulent* procul a regione & ſolo patrio.

40. *Dum Priami Paridiſque buſto, &c.*] Modo tam deſerta ſit Trojana terra, ut gramen producat armentis paſcendis idoneum; ſit & luſtrum ferarum, ubi impune illæ catulos eniti & educare queant ſine ullo metu. Ea conditione *ſtet Capitolium, Roma* floreat, atque *nomen*, famam, Imperiumque *ad ultimas extendat oras.* Ad Orientem *det jura Medis*; ad Occidentem Hiſpanis, *qua medius liquor, &c.* ad Meridiem Afris; *qua tumidus rigat, &c.*

44. *Dare jura Medis.*] Ubi regnum aliquod in provinciam redegerant victores Romani, eo ſtatim mittebant viros, qui jus & leges præſcriberent.

Medis.] Id eſt Parthis, ut jam non ſemel annotavi.

46. *Qua medius liquor ſecernit Europen ab Afro.*] Ad fretum uſque Gaditanum. Solin. *Oceanus ab occaſu irrumpens lævo latere Europam radit, Africam dextro; ſciſſis Calpe & Abyla montibus, quos dicunt columnas Herculis; inter Mauros funditur & Hiſpaniam.*

48. *Qua tumidus rigat arva Nilus.*] Per Africam, Æthiopiam, Ægyptum. Cic. de Nat. Deorum, 1. n. 130. *Ægyptum Nilus irrigat, &, cum tota æſtate obrutam, oppletamque tenuerit, tum recedit, mollitoſque, & oblimatos agros ad ſerendum relinquit.* Plin. lib. 5. cap 9. *Nilus incertis ortus fontibus it per deſerta & ardentia, immenſo longitudinis ſpatio ambulans . . . obſervatum eſt, prout in Mauritania nives imbreſve ſatiaverint, ita Nilum increſcere . . . . . Africam ab Æthiopia diſpeſcens, feris & belluis frequens . . . . . mediosque Æthiopas ſecat . . . . . Inſulas innumeras*

Aurum

Aurum irrepertum, et ſic melius ſitum
Cùm terra celat, ſpernere fortior,
Quàm cogere humanos in uſus
Omne ſacrum rapiente dextrâ.
Quicumque mundi terminus obſtitit,
Hunc tangat armis; viſere geſtiens,
Quâ parte debacchentur ignes,
Quâ nebulæ pluviique rores.
Sed bellicoſis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimiùm pii,
Rebuſque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ.
Trojæ renaſcens alite lugubri

[255] *Generoſior contemnendo aurum nondum inventum, atque ita convenientius poſitum, dum terra contegit; quam addicendo* illud *uſui hominum manu quodlibet ſanctum deprædante. Quiſquis mundi finis impedivit, hunc bello obtineat, cupiens inveſtigare, quo loco æſtus, quo nubila & imbres ſæviant. Verum fata ſancio Romanis militia inclytis, eâ conditione, ut non plus quàm fas eſt pii, neve opibus innixi ſatagant antiquæ Trojæ domos inſtaurare.* Namque *ſors Trojæ reſurgens*

ANNOTATIONES.

ſpargit . . . . certis diebus auctu magno per totum ſpatiatus Ægyptum, fœcundus innatat terræ. Cauſas incrementi varias prodidere . . . . . incipit creſcere Luna nova, quæcunque poſt ſolſtitium eſt, ſenſim modiceque, Cancrum Sole tranſeunte, abundantiſſime autem Leonem. Reſidit in Virgine iiſdem quibus accrevit, modis. In totum autem revocatur intra ripas, in Libra, ut tradit Herodotus, centeſimo die. Juſtum incrementum eſt cubitorum ſexdecim. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo . . . . . in duodecim cubitis famem ſentit Ægyptus; in tredecim eſurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim ſecuritatem, ſexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum octodecim, Claudio principe, &c. Nili aquas laudant Ariſt. Galen. &c. originem nuper inquiſivit Iſaacus Voſſius. De eo multa Herodot. lib. 2. Senec. nat. qu. lib. 4. Agell. lib. 10. cap. 7. &c.

49. *Aurum irrepertum, &c.*] Ordo eſt: Roma fortior ſpernendo aurum, quod e fodinis nondum erutum eſt, quam illud inde eruendo, & ad uſum fabricando, nummoſque cudendo. De contemptu divitiarum apud priſcos Romanos uſitato Valer. Maxim. lib. 4. cap 3. De Curio, Fabricio, Camillo, aliiſque diximus lib. 1. ad Od. 12. & alibi.

Sic melius ſitum, cùm terra celat.] Seu quòd raptoribus non eſt expoſitum, dum latet in viſceribus terræ; ſeu potius, quod tunc avaritiam & cupiditatem non accendat, nec ad ſcelus impellat, aut ad explendas libidines fomitem præbeat & facultatem. Ovid. Metam. 1, 140.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

51. *Cogere, &c.*] Vis ſiquidem inferri metallis videtur, cùm e terræ viſceribus extrahuntur.

52. *Omne ſacrum rapiente dextrâ.*] Duplici hoc ſenſu poteſt accipi: vel quòd a Romanis ſpernatur aurum, cujus rapiendi cauſa nec ſacris parcunt homines: vel quòd ipſi Romani, priſci nempe, fortiores & nobiliores aurum contemnendo, ſe præbuerint, quam poſteri illud ab exteris nationibus devictis auferendo, ſacra etiam e templis ac pretioſa quælibet ornamenta vi armorum & jure belli diripiendo. Dionyſ. Tyrannus Syracuſanus Jovi Olympio detraxit amiculum aureum, addito etiam ludibrio, quod æſtate gravius, hyeme frigidius eſſet. Val. Maxim. 1, 1, ext. 3.

53. *Quicumque mundi terminus obſtitit, &c.*] Si quis ante orbis angulus Romanis haud paruit, deinceps pateat, eoque victricia inferant arma; ſeu ad Zonam torridam, ubi *debacchantur ignes*, ſævitque æſtus; ſeu ad mundi polos, ubi *nebulæ*, glacies, caligo perpetua, *pluvii rores*, imbres. Vid. lib. 1. Od. 22. Lucret. lib. 1. ponit etiam *rores* pro imbribus & aquis pluviis.

57. *Sed bellicoſis fata Quiritibus, &c.*] Bis jam dixi, & tertium repeto, me Romanis indulgere, ut ſint orbis domini, ſed ea tantum lege, ne præpoſtera moti pietate in patriam avorum ſuorum Trojam, ejus muros & *tecta velint reparare*, neve ſuis opibus ac *rebus* proſperis *fidentes* id unquam moliantur. Quod ſi fecerint, malis auſpiciis & *alite lugubri* faxint: enimvero *triſte clade* iterum ſubvertetur Troja, quamvis *muris aheneis*, *auctore* etiam *Apolline*, ſtabiliatur.

59. *Avitæ.*] Æneas cum Trojanorum colonia. *Ilium in Italiam portat victoſque Penates.* Æn. 1.

60. *Tecta velint reparare Trojæ.*] Patriæ certe charitatis in illum antiquæ ſuæ originis locum Romani ſenſum habere ſe teſtati ſunt non ſemel: Nam deletum a C. Fimbria Cinnæ legata Ilium reſtaurarunt. Vide Tit. Liv. Epit. 83. Appian. Sueton. Claud. cap. 25. *Ilienſibus quaſi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remiſit: recitata vetere epiſtola Græca Senatus Populique Romani Seleuco Regi amicitiam & ſocietatem ita demum pollicentis, ſi conſanguineos ſuos Ilienſes ab omni onere immunes præſtitiſſet.*

61. *Alite lugubri.*] *Mala ave*, lib. 1. Od. 15.

Fortuna

infaustis auspiciis, repetetur, casu iterum luctuoso, triumphantis exercitus ductrice me Jovis uxore & sorore. Si ter ex æremœnia reparentur, favente Apolline, ter quoque *diruta prosternantur a Græcis mihi dilectis: ter captiva conjux plangat maritum ac filios. At luenti citharæ ista minime congruunt. Quò pergis, ô Musa? cessa audax Deorum verba narrare, atq; humili carmine diminuere grandia.*

Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis & sorore.
Ter si resurgat murus aheneus,
Auctore Phœbo; ter pereat meis
Excisus Argivis; ter uxor
Capta virum puerósque ploret.
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.
Quò, Musa, tendis? Desine pervicax
Referre sermones Deorum, et
Magna modis tenuare parvis.

ANNOTATIONES.

Ex avium aspectu, volatu, cantu, auspicia captari solita, notum est.

64. *Conjuge me Jovis & sorore.*] Virgil. Æneid. 1. v. 50.

Ast ego, quæ Divûm incedo Regina, Jovisque
Et soror et conjux.

Servius ibid. *Physici*, inquit, *ætherem Jovem, id est, ignem volunt intelligi, Junonem vero aërem: & quia tenuitate hæc elementa paria sunt, dixerunt esse germana: & quoniam Juno, id est aër, igni subjectus est, jure superposito elemento mariti nomen inditum.* Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *Aër, ut Stoici disputant, interjectus inter mare & cœlum Junonis nomine consecratur; quæ est soror & conjux Jovis; quod & similitudo est ætheris, & cum eo summa conjunctio. Effœminárunt autem eum, Junonique tribuerunt, quod nihil est eo mollius.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 17. *Apud Theologos*, inquit, *Jupiter est mundi anima; hinc illud,*

Ab Jove principium, Musæ: Jovis omnia plena.

Quod alii Poetæ sunt mutuati de Arato, qui de sideribus locuturus, a Cœlo, in quo sunt sidera, exordium sumendum esse decernens, ab Jove incipiendum memoravit. Hinc Juno & soror ejus & conjux vocatur. Est autem Juno aër, dicitur que soror, quia seminibus iisdem, quibus cœlum, etiam aër est procreatus: conjux, quia cœlo subjectus est aër.

66. *Auctore Phœbo.*] Hunc impense Trojanis favisse compertum est. Legunt quidam, *ductore.*

Ter pereat.] Allusum videtur ad triplex Illii excidium, primo ab Hercule, deinde a Græcis, postea a C. Fimbriâ, Syllanis temporibus, ut ante annotavi. Vide Appianum.

Meis Excisus Argivis.] Argivos Juno fovebat maxime, quod ipsa præcipue Argis colebatur; quæ urbs Argiæ Peloponnesi regionis princeps & caput erat. In eâ sedebat Rex Agamemnon Græcæ in Trojanos expeditionis Dux & Imperator. Virgil. Æneid. 1. v. 27.

. . . . . *Memor Saturnia belli,*
Prima quod ad Trojam pro charis gesserat Argis.

67. *Ter uxor capta, &c.*] Vel Trojanæ mulieres quælibet cæsos aut captos lugeant & ipsæ captivæ, aliæ viros suos, aliæ filios. Vel, *uxor capta virum*, Hecuba Priamum, Andromache Hectorem, *puerosque ploret*, hæc Astyanacta, illa vero Hectorem, Parin, Deiphobum, Troilum, &c.

69. *Non hæc jocosæ conveniunt lyræ, &c.*] Egregie se Poëta comprimit in ipso Poëtici ardoris impetu, quasi tam grave argumentum haud Lyricis versibus bene conveniat: ipse tamen ad Pisones ita docet:

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Et Pindarus alique res quasque graves lyra graviter cecinerunt. Verum belle Horatius tum definit, cum ultra vix sine offensione Augusti progredi se posse intelligeret.

ODE IV.

Musarum se præsidio tutum semper & ubique fuisse, gratus profitetur.

DEscende cœlo, & dic age tibiâ,
Regina longum, Calliope, melos,
Seu voce nunc mavis acutâ,
Seu fidibus citharâve Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Insania? Audire, et videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos et aquæ subeunt et auræ.
Me fabulosæ Vulture in Appulo

[258]

O Princeps Calliope, veni ex Olympo; & cantionem longiorem cane fistulâ, sive placet magis, voce clarâ, vel chordis vel lyrâ Apollinis. An auditis? An me decipit jucundus furor? Videor audire & cernere illam ambulantem in sacris nemoribus, per quæ rivi penetrant ac venti. Me pue-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

Oden hanc inter eximias censet eruditus quisque: respondere superiori, imo & continuari, placuit nonnullis; sed perperam. Musis accepta refert Horatius pleraque id vero potissimum, quod redierit in gratiam cum Augusto, contra quem militaverat. Hanc ejus Principis moderationem & clementiam extollit egregie: eoque duntaxat spectâsse, non immerito videatur.

1. *Descende cœlo.*] Gravis & solemnis invocatio res graves notat, gravemque enthusiasmum præsagit.

Cœlo.] Illic etiam Musis sua sedes est. Hesiod. init. Theogon. nec semel, Musas nuncupat *Olympiades Jovis filias*; pariter & Homer. Hymn. in Mercur. &c. Iliad. vero 2. in cœlo domos habere scribit.

Ἔστε νῦν μοι, Μοῦσαι
Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Ennius similiter.

Musæ, quæ pedibus magnum pulsatis Olympum.

Vide & Macrob. in Som. Scip. lib. 2. cap. 3.

2. *Regina Calliope.*] Musarum princeps vel cantu aliis præstans: Regum etiam comes. Hesiod. Theogon. Ἀκά σεῦν προφερεστάτη, *Omnium excellentissima*, Βασιλεῦσιν ὀπηδεῖ, *Reges comitatur.* Diod. Sicul. lib. 5. cap. 1. *Musis nomina, cuique a proprio munere tribuerunt. Clio propter gloriam, &c. . . . . Calliopen quod cantus suavitate cæteris antecedens magni ab auditoribus æstimetur.*

Longum melos.] Certe est Ode hæc e longioribus. Vide A. Gell. lib. 16. cap. 18.

3. *Seu voce, Seu fidibus,* &c.] Istis nempe constat exerceturque Musica, voce, lyra, tibia. De cithara ab Apolline inventa, lib. 1. Od. 21.

5. *Auditis? An me ludit,* &c.] O sodales, an mecum auditis Calliopen canentem, meisque jam votis respondentem?

Amabilis Insania.] Voluptatem sane maximam præstat ardor poëticus iis, qui divina illa facultate sunt donati.

6. *Audire, & videor pios Errare per lucos.*] Veluti præsentiam numinis sentiat, atque enthusiasmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*] In solitariis maxime locis delubra statuebant veteres: ibiq; Deos credebant libentius habitare, ubi quies & silentium, ubi nullæ turbæ aut strepitus mentium integritatem labefactarent: ubi *Sapientiæ Gymnasium, ubi mores bene instituuntur, & animi virorum diriguntur.* Hæc enim solitudo præbet, ex Plutarcho.

8. *Quos & aquæ subeunt & auræ.*] Perfluentes aquæ, & aspirantes seu perflantes auræ ac Zephyri amœnos faciunt in primis lucos.

9. *Me fabulosæ,* &c.] Hæc strophe magnam interpretibus crucem fixit hactenus. Etenim quo referenda vox *fabulosæ?* Deinde, quid ait Poeta de *Vulture Appulo, extra Apuliam?* Quod primum spectat; sunt qui Apuliam dici fabulosam velint, ac de insulis etiam Diomedeis Apuliæ proximis meras ipsi fabulas texant. Quidam nutricem Horatii Apuliam vocari, quæ fabulosa narrare solita sit, comminiscuntur, nec cudere se anile figmentum advertunt. Verum enim, an palumbes (quod restat) fabulosas dicat poëta, quando rem ut vere gestam commemorat? Ita sane melioris notæ interpretes. Imo *palumbes fabulosæ*, inquam ego; sicut *Hydaspes fabulosus*, lib. 1. Od. 22. v. 8. Et apud Plin. lib. 5. c. 1. Atlas *mons Africæ vel fabulosissimus*: nimirum quod de illis valde multa scribunt, dicunt, fabulantur; præsertim vero poëtæ. Sic palumbes currui Veneris trahendo jungunt; eique numini sacras, atque, ut in hoc loco, ministras faciunt.

Vulture in Appulo Altricis extra limen Apuliæ.] Est Vultur mons in Apuliæ Lucaniæque confinio, quemadmodum & Venusia Horatii patria & *altrix.* Itaque nullo negotio omnis solvetur, si quis est, nodus. Erat *in Appulo Vulture* poëta, ibique ob-

Altricis

rum defessum ludendo, somnoque oppressum celebratæ palumbes recentibus foliis coperuere in Vulture Apulo extra fines Apuliæ nutricis meæ. Quæ res admirationem cunctis faceret, quotquot sublimis Acherontiæ domus incolunt, & Bantiæ campos, agrosq; opimos Ferenti depressi: quo pacto somnum caperem securo corpore a nigris viperis atque ursis: qua etiam *ratione contectus essem sacrata lauro & myrto congesta, puerulus ego non sine numinum tutelâ impavidus. Vester, ô Musæ, vester sum; seu vebor ad Sabinos asperos: sive algidum Prænestæ, seu declive Tibur, seu Baias amœnas adire libuerit. Vestros fontes & choros amantem haud me vitâ privavit actus in fugam exercitus apud Philippos, neq; arbor execranda, neq; Palinurus in mari Siciliæ. Quandocunq; mihi post aderitis, ultrò*

Altricis extra limen Apuliæ, [259]
Ludo fatigatúmque somno,
Fronde novâ puerum palumbes
Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celsæ nidum Acherontiæ,
Saltúsque Bantinos, et arvum
Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis; ut premerer sacrâ
Lauroque collatâque myrto,
Non sinè diis animosus infans.
Vester, Camœnæ, vester in arduos
Tollor Sabinos; seu mihi frigidum [260]
Prænestè, seu Tibur supinum,
Seu liquidæ placuere Baiæ.
Vestris amicum fontibus et choris,
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non extinxit arbor,
Nec Siculâ Palinurus undâ.
Utcumque mecum vos eritis, libens

ANNOTATIONES.

dormivit puer; extra fines tamen Apuliæ tum fuit: siquidem versatur in istius latere montis ad Lucanos respiciente & pertinente. Sic de seipso ait, Sat. 1. lib. 2. v. 34.

Lucanus, an Appulus, anceps:
Nam Venusinus arat finem sub utrumq; colonus.

12. *Fronde nova puerum palumbes texere.*] Jam tum suam mihi tutelam obtulere Dii, quam postea abunde expertus sum.

Palumbes.] Columbæ silvestres.

14. *Nidum Acherontiæ.*] Acherontia est urbs Lucaniæ in montis vertice, ut nidus in arboris fastigio, posita. Cicero 1. de Orat. n. 196. *Tanta vis patriæ est, ut Itbacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponerit.*

15. *Saltusque Bantinos.*] Bantia oppidum est Apuliæ in Lucaniæ confinio, pascuis abundans. Venusiæ proxima.

16. *Humilis Ferenti.*] Hæc etiam urbs Apuliæ Lucaniæ fines attingit inter Venusiam & Acherontiam sita.

17. *Ut tuto ab atris, &c.*] Circumstantibus nempe istarum urbium incolis mirum visum est, quî fieret, ut puer ego dormirem tutus illic cum a viperarum venenis, tum & ab ursorum voracitate. Quo etiam præsagio obtectus essem laureâ Apollini, myrtoque Veneri consecratâ. Illic autem ostensum est Poetam me fore, hinc vero ad canendas res amatorias destinari.

20. *Non sinè Diis.*]. Pindar Pyth. Od. 5. ϑεῶν ἄτερ. Virg. *Non sinè numine Divûm.* Sallust. *Tanta repente mutatio non sinè Deo videretur.*

21. *Camœnæ.*] A cantu Servius, a castitate mentis Festus nomen hoc factum ait.

In arduos Tollor Sabinos.] Sive quando montosam Sabinorum regionem scando, pergens ad prædium meum ibi situm. Supra, in fine primæ Odes hujus libri.

22. *Frigidum Prænestæ.*] Latii oppidum frigidas habens & salubres aquas. Strabo lib. 5.

23. *Tibur supinum.*] In montis ascensu ædificatum. De eo lib. 1. Od. 7. & 18.

24. *Liquidæ Baiæ.*] Urbs Campaniæ maritima, calidis aquis, aëre puro, secessu grato celebrata, Lib. 2. Od. 18.

25. *Vestris amicum fontibus, &c.*] Ope vestrâ & patrocinio quoties salvus fui? Primo non perii in cæde ac fugâ exercitûs Bruti & Cassii, ad Phillippos urbem Thessaliæ, Lib. 2. Od. 7. Deinde me non oppressit arbor *cerebro* prope *illapsa*, de quâ lib. 2. Od. 13. & 17.

27. *Devota.*] Diris nempe, sacra, detestabilis. Postea cùm a Philippensi bello redirem in Italiam, perclitatus sum graviter quidem, at naufragium tamen non feci ad promontorium Lucaniæ nominatum a Palinuro Æneæ nautiero illic mersо, quod mari Siculo profunditur.

29. *Utcumque mecum vos eritis.*] Vestram ergo tutelam sæpe expertus nihil est quod usquam formidem, nullum certe non periculum intrepidus adibo, vestrâ fretus ope & præsidio.

Insani-

Insanientem nativa Bosporum
Tentabo, et arentes arenas
Littoris Assyrii viator.
Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum:
Visam pharetratos Gelonos,
Et Sythicum inviolatus amnem.
Vos Cæsarem altum, militiâ simul
Fessas cohortes reddidit oppidis,
Finire quærentem labores,
Pierio recreatis antro.
Vos lene consilium et datis, et dato

Bosporum æstuosum navigabo, & peragrabo siccu sabula finium Syriæ: pergam ad Britannos advenis crudeles, atque ad Concanos cruoris equini potu gaudentes: Gelonos pharetram gestantes, atque fluvium Scythiæ adibo illæsus. Vos magnum Augustum finem laboribus petentem oblectatis in specu Pierio, quando fatigatas bello turmas in urbibus collocavit. Vos mansuetum animum & donatis, & donati

ANNOTATIONES.

30. *Insanientem Bosporum.*] Æstuosas ac fremitus maria angustias. Lib. 2. Od. 13. v. 14. Virgil. Eclog. 9. v. 43.

Huc ades, insani feriant, sinè, littora fluctus.

31. *Arentes arenas littoris Assyrii.*] Quidam legunt *urentes*. Intellige Syriæ seu Assyriæ, vel fines extremos: nam veteribus quælibet regionum & agrorum extremitates, littora vocabantur: vel solitudines arenosas & sitientes, in quibus viatores æstu soluti nonunquam interierunt. Ab Assur filio Sem dicta Assyria, Asiæ regio, Mesopotamiæ affinis, ab eâ Tigri flumine distincta. Isidor. Etym. S. Aug. Quod si placet Assyriam poni pro Syria, hæc certe ad mare extenditur, ejusque tenet littus. Plin. 5, cap. 12. *Juxta Syriâ littus occupat quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus . . Assyria ante dicta, &c.*

33. *Britannos hospitibus feros.*] Ab his olim hospites immolari solitos aiunt: sicut apud Tauricæ regionis populos id factum constat. Vide Euripid. Iphigen. in Tauris.

34. *Lætum equino sanguine Concanum.*] Concani Cantabrorum pars, apud Hispaniam Tarraconensem, Massagetarum colonia fuere; quædam habuere communia cum Thracibus & Scythis, quod spectat ad crudelitatem belluinumque ritum, ex Strabone lib. 5. Istis omnibus, sicut et Sarmatis mos erat, e pedis vel cruris equini venis eductum sanguinem lacti permixtam potare. Plin. lib. 18. cap. 10. *Pulte aluntur, & crudâ etiam farinâ, equino lacte, vel sanguine e cruris venis admisto.* Virgil. Georg. 3. v. 460.

. . . . . *Inter*
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Esseltæ quo more solent, acerque Gelonus,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Martial. Spectac. 3. n. 4.

Venit & epoto Sarmatâ possus equo.

Sil. Italic. lib. 3. 360.

Nec, qui Massageten monstraus feritate parentem,
Cornipedis fusâ satiaris, Concane, venâ.

35. *Pharetratos Gelonos.*] Scythiæ populos, de quibus Lib. 2. Od. 9. & 20. Virgil. Æneid 8. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*] Tanaim fluvium (vernac. *Don*) inter Europam & Asiam limitem celeberrimum. Lucan. lib. 3. v. 272.

. . . *Vertice lapsus*
Riphæo Tanais diversi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiæque & terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ.

37. *Vos Cæsarem, &c.*] Vos etiam, O Musæ, Augustum Cæsarem, post bellicos labores, recreatis cantionibus vestris ac modulis poeticis; *in antro Pierio*, secessu & otio liberali.

Militia simul fessas cohortes abdidit oppidis.] Cum in urbibus copias, hyemandi causâ, seu in hybernis collocavit.

39. *Finire quærentem labores.*] His quidam alludi volunt ad id quod refertur Augustus quietem optasse & vacationem a Republicâ petivisse. Vide Sueton. Octav. cap. 28. Sed potius notatur Augusti consuetudo per hyemes vacandi literarum studio, ingenii deliciis, carminum scriptioni. Sueton. Octav. cap. 84. *Eloquentiam studiaque liberalia ab ætate prima & cupide & laboriosissime exercuit, &c.* cap. 85. *Multa varii generis prosa oratione composuit . . . poeticam summam attigit. Unus liber extat scriptus ab eo hexametris versibus, cujus & argumentum & titulus est, Sicilia. Extat alter æque modicus Epigrammatum, quæ fere tempore balnei meditabatur. Tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stylo abolevit.* De Ajace illa erat, &c.

40. *Pierio recreatis antro.*] Pierus mons est Thessaliæ, Musis sacer. Inde Pierides illæ dictæ sunt, & quicquid ad eas pertinet Pierium vocari, notum est ac tritum. Cicero de Natura deorum, à Pierio patre nomen desumit: at Pomp. Festus a dicto monte, cujus amœnitas & solitudo opportunita est & grata studiosis.

41. *Vos lene consilium & datis.*] Humanæ literæ, quæ ad humanitatem & lenitatem instituant,

Gaudetis

benignæ lætamini. Novimus quomodo ſceleratos Gigantes, ac ferocem phalangem miſſo fulmine proſtigârit is, *qui terram immobilem, qui mare ventis obnoxium moderatur, atque oppida, mœſtamque regionem, Deoſque & homines ſolus gubernat poteſtate legitima. Jovi metum ingentem incuſſerant immanes illi juvenes lacertis confiſi, & fratres Pelion ſuperaddere conati Olympo umbroſo.*

Gaudetis almæ. Scimus ut impios
Titanas, immanémque turmam
Fulmine ſuſtulerit caduco,
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, et urbes, regnáque triſtia,
Divóſque, mortalèſque turmas
Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi [263]
Fidens juventus horrida brachiis,
Fratréſque tendentes opaco
Pelion impoſuiſſe Olympo.

ANNOTATIONES.

dictæ. Suet. Octav. cap. 51. *Clementiæ civilitatiſque ejus multa & magna documenta ſunt, &c.* Vide cap. ſeq. ibid. Erga literatos & ingenioſos benignitate ac liberalitate ſumma uſum, nemo neſcit. Sueton. cap. 89. *Ingenia ſui ſeculi modis omnibus fovit. Recitantes & benigne & patienter audivit, &c.*

Conſilium.] Adverte duas breves pro una longa: ſic & poſtea Od. 6.

Hinc omne principium.

Dato Gaudetis.] Non vos pœniret datæ Cæſari humanitatis, qua veſtros clientes fovet. Sueton. modo cit.

42. *Scimus ut impios Titanas, &c.*] Clare patet per Jovem deſignari Auguſtum, per Titanas & Gigantes omnes Auguſti adverſarios, quibus ſublatis, ac virtute domitis, rerum potitus eſt. Mire vero Auguſto blanditur, dicens pro eo ſtetiſſe Palladem, id eſt, ſapientiam cum virtute conjunctam; Bruto vero & Caſſio fuiſſe vim conſilii expertem, quæ propria mole corruerit. Porro iſta Cæſaris elogia allegoricis ambagibus ingenioſe exornat.

Impios Titanas.] Terræ ac Titanis filios, Gigantes, qui Deos laceſſere auſi, Jovemque cœlo pellere moliti ſunt: quaſi patris ulciſcendi cauſâ, cujus hæreditario jure cœli regnum erat, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. 2. Od. 12. & 19. Virgil. Æneid. 6. v. 580.

. . . Genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti.

Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 3. ſcribit Cœlum e Titæâ uxore decem & ſeptem filios procreâſſe, proprioque nomine ſingulos, communi autem omnes a matre Titanas appellâſſe.

Impios.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 20. *Quid Gigantes aliud fuiſſe credendum eſt, quàm hominum impiam quandam gentem, Deos negantem; & ideo exiſtimatam Deos pellere de cœleſti ſede voluiſſe? Horum pedes in draconum volumina deſinebant, quod ſignificabat nihil eos rectum, nihil ſuperum cogitaſſe, totius vitæ eorum greſſu atque proceſſu in inferna mergente.*

45. *Terram inertem.*] Lib. 1. Od. 34. *Bruta tellus.*

46. *Regnaque triſtia.*] Inferos. Nec enim credendum Cruquio interpretanti, Tyrannidem, ob vocem, *urbes*, Inferis haud convenientem, inquit ille: quaſi vero jungenda eſſent hæc, *urbes regnaque triſtia.* Imo Jovis imperium extendit Poeta ad Superos Inferoſque, & orbem hunc ſeu mare, terramque, in quâ urbes. Quæ omnia complectitur his vocibus, *Divoſque mortaleſque turmas regit unus*, ſcilicet Jupiter. Virgil. Æn. 1, 65.

. . . . Divûm pater, atque hominum rex.

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, &c.*] Illa Gigantum turma immani robore prædita Jovem, cæteroſque Deos terruit, ac *periculum* inde *fulgens contremuit domus Saturni veteris:* ut eſt lib. 2. Od. 12. Vide Heſiod. Theogon. Ovid. Metamorphoſ. lib. 5. v. 321.

Emiſſumque ima de ſede Typhœa terræ
Cœlitibus feciſſe metum; cunctoſque dediſſe
Terga fugæ: donec feſſos Ægyptia tellus
Ceperit, &c.

50. *Fidens juventus horrida brachiis.*] Virgil. Æneid. 6. v. 582.

. . . . . Immania vidi
Corpora: qui manibus magnum reſcindere cœlum
Aggreſſi, ſuperiſque Jovem detrudere regnis.

51. *Fratreſque tendentes, &c.*] Intelligunt nonnulli Otum & Ephialtem, *Aloidas geminos*, quos memorat Virgil. mox cit. ſed Gigantes omnes eodem patre, vel eâdem matre genitos, adeoque fratres, melius eſt accipi. De his Virgil. Georgic. 1. v. 280.

Et conjuratos cœlum reſcindere fratres.
Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam
Scilicet, atque Oſſæ frondoſum involvere Olympum:
Ter Pater exſtructos disjecit fulmine montes.

52. *Pelion impoſuiſſe Olympo.*] Montes montibus aggerere.

Pelion.] Mons Theſſaliæ, Olympo & Oſſæ contiSed

Sed quid Typhoëus et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion ſtatu,
Quid Rhœtus, evulsíſque truncis
Enceladus jaculator audax
Contra ſonantem Palladis ægida
Poſſent ruentes? Hinc avidus ſtetit
Vulcanus; hinc matrona Juno, et
Nunquam humeris poſiturus arcum,
Qui rore puro Caſtaliæ lavit
Crines ſolutos; qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque ſilvam,
Delius et Patareus Apollo.
Vis conſilî expers mole ruit ſuâ:
Vim temperatam Dii quoque provehunt
In majus: idem odêre vires
Omne nefas animo moventes.

[264]

Verum quid Typhon & fortis Mimas, vel quid Porphyrion ſtatura terribili, quid Rhœcus & Enceladus eradicatas arbores torqueri niſus, valuant adverſus crepantem Minervæ clypeum irrumpentes? Ex hac parte certabat ardens Vulcanus, & domina Juno, necnon Phœbus arcum ſemper humeris geſtans, qui Caſtalii fontis aquâ liquidâ paſſos capillos perfundit, qui Lyciæ nemora & ſilvam natalem obtinet, Patareus atque Delius hinc dictus. *Robur ſine prudentiâ proprio cadit pondere. Moderatum robur ipſa numina promovent ad amplius; vires autem quodlibet ſcelus machinantes averſantur.*

ANNOTATIONES.

guus. *Olympus* Theſſaliam à Macedoniâ dirimit, nubes attingit vertice. Unde pro Cœlo ponitur ſæpius apud Poëtas. Sunt & alii montes ejuſdem nominis tres, primus in Myſiâ, alter in Lyciâ, tertius in Cypro. Sed de his non agitur.

53. *Sed quid Typhoeus.*] Quid gigantum vis, inſolentia, temeritas, adverſus Deos? Ne legas cum vulgo *Typhœus*. Τυφωεὺς qui & Τυφὼς vel Τυφὼν, à τύφω *arrogantia* duplici fuiſſe naturâ, humanâ & ferinâ, dicitur ab Apollodoro, lib. 1. & à Jove percuſſus, eminus quidem fulmine, cominus autem adamantinâ falce.

Validus Mimas.] Hic totam Lemnon inſulam jaculari in Deos niſus dicitur apud Claudianum: at ipſe Prochytæ Tyrrheni maris inſulæ ſubjectus. Sil. Ital. lib. 12. v. 147.

Apparet Prochyte ſævum ſortita Mimanta.

54. *Minaci Porphyrion ſtatu.*] Ingenti ſtaturâ inſolens & minax. De eo Claud. in Gigantomach.

55. *Rhœtus.*] Is & *Rhœcus*. Lib. 2. Od. 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*] Tam robuſtus, ut evulſas arbores intorqueret: omnium Gigantum maximus fuiſſe perhibetur. De eo poſtea ad voces, *Nec peredit Impoſitam celer ignis Ætnam.*

57. *Palladis ægida.*] Iſte Palladis clypeus, quo dicitur Jupiter Gigantum repreſſiſſe audaces conatus, ſignificat ſapiens conſilium virtutis comes & præſidium, ſine quo ipſa parum valet. Utrumque verò Auguſto adfuiſſe, ut ante jam annotavi, Horatius indicat. De *Ægide*, lib. 1. Od. 15.

58. *Hinc avidus ſtetit Vulcanus, &c.*] Pro Jove dimicavit *Vulcanus, avidus*, ſeu quòd ignis omnia corripiat & depaſcatur; ſeu quòd ille pugnæ avidus, prælioque ardens capeſſeret.

59. *Matrona Juno.*] Ovid. Faſtor. 6. v. 33.

Si torus in pretio eſt, dicor matrona Tonantis.

60. *Et nunquam humeris poſiturus arcum, &c.*] Apollo pharetrâ ſemper & arcu inſtructus, quæ ſunt ejus arma & inſignia, de quibus vide Macrob.

62. *Qui rore puro Caſtaliæ, &c.*] Cui ſacer fons Caſtalius ad radices Parnaſſi. Lib. 4. Od. 6.

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines.

62. *Qui Lycia tenet Dumeta.*] Sacrum erat Phœbo delubrum in ſilvâ Lyciæ, Aſiæ Minoris provinciæ, cujus civitas inſignis Patara, in quâ & ille præcipue colebatur, & oracula edebat: hinc dictus *Patareus*. Strab. lib. 14. A Pataro Apollinis filio Pataram nomen habuiſſe ſcribit Stephanus.

63. *Natalemque ſilvam Delius.*] Apud Delum inſulam & Cynthi montis nemora natus Apollo fertur: ſexque ibi menſibus æſtivalibus reſponſa dabat; ſex autem hyemalibus, apud Pataram, teſte Servio. Ovid. de Arte Amandi, 2. v. 80.

. . . . *Clario Delos amata Deo.*

65. *Vis conſilî expers mole ruit ſuâ.*] Robur quantum quantum fuerit, niſi conſilio & prudentiâ temperetur & regatur, parum juvat aut proficit: quin potiùs ut plurimum nocet, ex Euripide,

Ῥώμη δ' ἀμαθὴς πολλάκις τέλλει βλάβην.

Sic Bruti virtus & Caſſii Romanæ juventutis ac nobilitatis delectu & robore quamvis ſtipata ad irritum cecidit, quia conſilio caruêre: ſuæque illi clade & ruinâ totam prope Rempublicam implicuere. Contrà Auguſti virtutem ſapientiâ temperatam Dii provêxere ad Romani clavum Imperii, & ad orbis univerſi dominationem. Ipſi

Dicta mea manifeste comprobat Gyas centum manus habens, pariter & Orion oppugnator castæ Dianæ, hujus Virginis telis confossus. Terra suis portentis imposita ægre fert; atque filios ad fœtida Tartara fulmine detrusos dolet. At vorax flamma non absumit Ætnam injectam: neque libidinosi Tityi hepar dimittit vultur luxuriæ vindex appositus: amantem verò Pirithoum trecenta coërcent vincla.

Testis mearum centimanus Gyas [265]
Sententiarum notus, et integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus sagittâ.
Injecta monstris terra dolet suis;
Mœrétque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Impositam celer ignis Ætnam:
Incontinentis nec Tityi jecur
Relinquit ales, nequitiæ additus [266]
Custos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

ANNOTATIONES.

verò Dii omnibus iis adversantur, qui suâ fortitudine abutuntur ad scelus.

69. *Gyas.*] Vel *Gyges*, Briarei frater, vel ipse Briareus, aut Gigantum quispiam ad Tartara cum aliis deturbatus. Vide lib. 2. Od. 17.

70. *Integræ Tentator Orion Dianæ.*] Hanc ille ausus interpellare de stupro, ejus sagittis est confossus ac peremptus. De eo tamen longè aliter alii fabulantur. Vide lib. 1. Od. 28. v. 22. & lib. 2. Od. 13. v. penultimo.

73. *Injecta monstris terra dolet suis.*] Monstrosis filiis, nempe gigantibus fulminatis, terra dolet quòd etiam pœnæ ac supplicio illorum servire, eosque premere cogatur ipsis injecta: unde & in ultionem suique doloris qualecunque solatium, famam, quæ Deorum probra evulgaret, dicitur genuisse, *irâ irritata Deorum*, ut canit Virgil. Æneid. 4. v. 178.

Injecta.] Gigantes præcipui variis sunt insulis obruti, Otus Creta; Prochytâ Mimas ex Silio ante cit, vel Typhoëus, ut aliis placet, insulâ Co Polybœtes; Sicilâ Enceladus, vel ut alii scribunt, Typhon seu Typhoëus. Virgil. Æneid. 3. v. 578.

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Urgeri mole hac: ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam expirare caminis,
Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœlum subtexere fumo.

Ovid. Metamorphos. 5. v. 346.

Vasta Giganteis ingesta est insula membris
Trinacris: & magnis subjectum molibus urget
Æthereas ausum sperare Typhœa sedes.
Nititur ille quidem, pugnatque resurgere sæpe:
Dextra sub Ausonio manus est subjecta Peloro:
Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur.
Degravat Ætna caput, sub quâ resupinus arenas
Ejectat, flammamque fero vomit ore Typhœus, &c.

74. *Luridum.*] Plumbei coloris, lividum pallore & nigrore mixtum.

75. *Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam.*] Neque tamen ignis per Ætnæ hiatus e Gigantis suppositi ore prorumpens absumit eum montem: adeóque non minuuntur ejus cruciatus. Vide Lucret. lib. 6. Ætnæ descriptionem, &c.

77. *Incontinentis nec Tityi jecur Relinquit ales.*] Vultur Tityi jecur vellicans haud illum unquam patitur interquiescere; quod Latonæ vim inferre tentaverit. Vide lib. 2. Od. 14.

78. *Nequitiæ.*] Libidinem non rarò notat ea vox. Cic. in Verrem: *Vestigia libidinis & nequitiæ.* Tuscul. 3. n. 17. *Frugalitatis est motus animi appetentis regere & sedare, semperq; adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam, cui contrarium vitium nequitia dicitur, frugalitas a fruge . . . nequitia ab eo quod ne quidquam est in tali homine: ex quo idem nihili dicitur*, Gell. lib. 7. cap. 11. *Nequam hominem Græci dicunt ἀνόλαστον, libidinosum; vel μιαρὸν, scelestum, &c.* Vide Macrob. Saturnal. lib. 2. in fine.

79. *Amatorem trecentæ Pirithoum cohibent catenæ.*] Amator ille temerarius Proserpinam ut raperet ad Inferos, profectus, ibi catenis constrictus pœnas luit graves ac diuturnas suæ intemperantiæ.

ODE V.

Augusti laudes. Crassi vituperium. Reguli virtus, fides, constantia.

CŒLO tonantem credidimus Jovem
Regnare : præsens divus habebitur
Augustus, adjectis Britannis
Imperio, gravibúsque Persis.
Milésne Crassi conjuge barbarâ

Non dubitavimus Jovem Cœlo dominari, quando intonuit : & Augustus vivens censebitur numen, additis Imperio Romano *Britannis & Persis terribilibus. Ergo ne Crassi miles uxoris peregrinæ*

[267]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. lib. 1.

1. *Cœlo tonantem, &c.*] Quando potentiam suam Jupiter ostendit fulgoribus ac tonitruis, tum credidimus eum in Cœlo regnare : sic Augustum degentem in vivis ac nobis præsentem nemo dubitabit inter numina recensere, & colere, qui facinora plusquam humanæ virtutis ediderit ; reparans gloriam nominis Romani per Crassum ejusque milites obscuratam & infractam. Porrò quas gentes & quot Augustus subegerit, vide apud Sueton. L. Flor. lib. ult. Sext. Aurel. Victor. Oros. lib. 6. &c.

Tonantem credidimus Jovem regnare.] Cic. de Nat. Deor. 2. *Nonne perspicuum est ex prima admiratione hominum, quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem ?* Sueton. Octav. 29. *Tonanti Jovi ædem consecravit liberatus periculo, cum expeditione Cantabrica per nocturnum iter, lecticam ejus fulgor perstrinxisset, servumque prælucentem exanimasset.* Lucan. lib. 3. v. 319.

. . . . . *Per fulmina tantum*
Sciret adhuc solum Cœlo regnare tonantem.

2. *Præsens divus habebitur.*] Non à Romanis tantùm sed & ab exteris nationibus. Nam ex Sueton. *Pleraque provinciarum templa & aras constituerunt, quod aliis non nisi post mortem contigerat.* Id factum Pergami in Asiâ. Nicomediæ in Bithyniâ refert Dio, lib. 51. Virgil. Eclog. 1.

O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit,
Namque erit ille mihi semper Deus : illius aram,
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*] Ille tamen ipse *Intactus Britannus*, Epod 7. *& post Divum Julium nulli tentatus*, nec nisi ab Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. 17. Tacit. in vitâ Agricolæ, &c. Ergo quasi futuræ victoriæ præsagium scripta est hæc Ode proficiscenti ad bellum Britannicum Augusto, unde tamen revocatus est motibus ac tumultibus Dalmaticis & Pannonicis, ex Dione, lib. 49. vel eos quasi victos Poëta canit, qui ad Augustum aliquot post annos arma rursum eò parantem inferre, jamque *iturum Cæsarem in ultimos orbis Britannos*, legatos de pace miserunt : quâ impetratâ, Capitolio dona intulerunt, suamque Romanis insulam prope totum addixerunt. Testis Strabo, lib. 4. Οἰκείαν χεδὸν παρεσκεύασαν τοῖς Ῥωμαίοις ἅπαν τὸν νῆσον, &c. Alii ; quod per Drusum Augusti privignum sint superati, ejus nempe felicibus auspiciis. Vide lib. 4. Od. 14. ad finem.

4. *Gravibusque Persis.*] Graves Persas quidam intelligunt, quia gravis armaturæ : melius alii ob Crassi gravissimam certe cladem, de quâ mox. Hi porrò, qui pro Parthis ponuntur sinè dubio, dicuntur Subacti, quod *Armeniam vindicanti Augusto facile cesserunt : obsides obtulerunt.* Jus crearidi regis remiserunt : adempta denique M. Crasso & M. Antonio signa militaria remiserunt. Sueton. Octav. cap. 2. Eutrop. Flor. Aurel. Victor. &c. Vide etiam quæ annotavi lib. 1. Od. 19 ad v. 12. Adde Xiphilinum, in Augusti Monarchiâ : *Phraates per id tempus metuens ne Cæsar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit, & signa militaria, quæ à Crasso acceperat : quâ ex re Cæsar gloria efferebatur, quòd sinè labore recuperasset ea, quæ alii magnis præliis amisissent : ob eam causam sacra fecit, atque sedens in equo urbem ingressus est. Tum laudabatur, quod sibi nihil præterea acquirendum esse putaret . . . cum esset autem in Asiâ, regnaque & principatus partim aliis confirmasset, partim ad alios transtulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atque in amicitiam receptis, quam plurimæ legationes ad eum venerunt, &c.*

5. *Milésne Crassi conjuge barbarâ, &c.*] Auget Poëta invidiam ac turpitudinem Crassiani exercitûs, ut hinc majorem paret Augusto gloriam, qui dedecus illod abstersrit, eos vincendo qui anteà victores, & *clade Crassianâ altius animos erexerant*, ex Flor. lib. 4. cap. 9. exinde Romanis formidabiles : ut dixi lib. 1. ad Od. 19. cit.

Crassi.] Jul. For. lib. 3. cap. 11. *Cupiditas Consulis Crassi, dum Parthico inhiat auro, undecim strage*

vir infamis extitit? Etiamne Marſus & Appulus in agris hoſtium ſocerorum conſenuit ſub principe Medo, Anciliorum, nominis, togæque, & perennis Veſtæ immemor, ſtante Jove & civitate Romanâ? O Senatus, & corrupti mores! Reguli prudens animus id præſenſerat, cum refragatus eſt ignominioſis legibus & exemplo in poſterum damnoſo, niſi juvenes bello capti interire ſinerentur, ſine miſeratione.

Turpis maritus vixit? Et hoſtium [268]
(Proh Curia, inverſique mores!)
Conſenuit ſocerorum in arvis
Sub rege Medo, Marſus et Appulus,
Anciliorum, nominis, et togæ
Oblitus, æternæque Veſtæ,
Incolumi Jove et urbe Româ?
Hoc caverat mens provida Reguli
Diſſentientis conditionibus [269]
Fœdis, et exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum;
Si non periret immiſerabilis

ANNOTATIONES.

legionum & ipſius capite mulctata eſt . . . Filium ducis penè in conſpectu patris telis operuêre hoſtes. Reliquiæ infelicis exercitus, quo quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque diſtractæ, vix nuntium cladis retulerunt. Caput ejus reciſum cum dextra manu ad Regem reportatum, ludibrio fuit, nèc indignè. Aurum enim liquidum in riſtum oris infuſum eſt: ut cujus animus arſerat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur.

Conjuge barbarâ Turpis maritus vixit?] In eâ nimirùm clade Romani exercitûs ad viginti millia deſiderati ſunt, ad decem vero millia capti turpitudine barbararum conjugum vitam redemerunt, imò & conſueverunt cum hoſtibus ſoceris, & in eorum caſtris militârunt. Appian. lib. 2. de bello Parthico; Plutarch, &c.

6 *Turpis maritus.*] Juſtam enim matrimonium eſt inter cives tantùm, ex Juriſc. In eo præterea turpitudo, quod uxores ducerent filias Parthorum, qui inter Aſſyrios, Medos, ac Perſas obſcuriſſimi; quique Scytharum ferebantur exules ac profugi, quod & ſonat vocabulum; denique, quod conſcripti in eorum exercitu, qui totus pene e ſervis conſtaret. Nam & cum M. Antonio occurriſſent millia Parthorum equitum quinquaginta, quadringenti ad ſummum fuerunt ingenui.

7. *Proh Curia, inverſique mores!*] O Senatûs infracta majeſtas Conſulis turpi cæde! O mores corrupti militum Craſſianorum, qui contra nominis Romani honorem ſerviant hoſtibus! Orodi Parthorum Regi fidem & ſacramentum præſtare non erubeſcant *Marſus & Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

10. *Anciliorum, nominis, & togæ Oblitus, &c.*] Dignitatem nominis Romani, ſacra, & religionem peſſum dantes. *Ancilia* ſcuta erant brevia duodecim, *dicta ob Anciſu, quod ea arma ab utraque parte, ut peltæ Thracum, inciſa*, ex Varrone 6. de Ling. Lat. Horum unum cœlo emiſſum ibi fore imperium ſpondebat: quod ne dignoſceretur ac ſurriperetur, undecim ei ſimilia fabricari Numa juſſit, ſimulque omnia in æde Martis condi & ſervari. Dionyſ. Halic.

11. *Æternæque Veſtæ.*] Ignis illius æterni, qui in Veſtæ templo debebat à Virginibus Veſtalibus cuſtodiri, ut Imperium Romæ ſtaret perpetuum. Dionyſ. Halic. lib. 2. Cic. 2. de Legibus; *Virgines Veſtales in urbe cuſtodiunto ignem foci publici ſempiternum.* Virg. Æneid. 4. v. 200.

. . . . . *Vigilemque ſacraverat ignem*
Excubias Divûm æternas.

12. *Incolumi Jove & urbe Româ.*] Si quidem Roma non fuiſſet ampliùs, culpandi ſanè non eſſent, qui apud exteros ſedem & familiam figerent. At ſtante Urbe & Capitolino Jove Romanos protegente, barbaris nomen & manus dare, hoc certè probroſum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat mens provida Reguli.*] Hoc grande malum præcavebat M. Attilius ille Regulus, *primi Punici belli gloria cladeſque maxima*, ut ait Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. quando reddi pro ſe captivos Carthaginienſum vetuit: timebat nempè ne ſpem vitæ milites ignavi ponerent in captivitate, adeóque remiſſiùs in acie dimicarent, ac mortis metu ad fugam, abjiciendave arma incitarentur. Noluit itaque pernicioſum de ſe exemplum poſteris relinqui, quo diſciplina militaris, ipſaque ſubinde Reſpublica deperiret.

17. *Si non periret immiſerabilis Captiva pubes.*] Ut ergo totam duntaxat in virtute & armis vitæ ſpem collocarent milites, volebat eos, qui ſeſe dedentes vitam ab hoſte precati eſſent, ei necandos permitti, nec quemquam redimi: quod quidem ſanxerat & Plato 5. de Rep. Cic. 3. Offic. n. 114. *Octo hominum millia tenebat Hannibal, non quos in acie cepiſſet, aut qui periculo mortis diffugiſſent, ſed qui relicti in caſtris fuiſſent à Paulo & Varrone Conſulibus: eos Senatus non cenſuit redimendos, cum id parvâ pecuniâ fieri poſſet; ut eſſet inſitum militibus noſtris, aut vincere, aut emori. Quâ quidem re auditâ fractus animus Hannibalis, quod Senatus P. Q. R. rebus afflictis tam excelſo animo fuiſſet.*

Captiva

Cap'iva pubes. Signa ego Punicis
Affixa delubris, et arma
Militibus ſinè cæde, dixit,
Direpta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portáſque non clauſas, et arva
Marte coli populata noſtro.
Auro repenſus ſcilicet acrior
Miles redibit? Flagitio additis
Damnum. Neque amiſſos colores
Lana refert medicata fuco:
Nec vera virtus, cùm ſemel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata denſis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis ſe credidit hoſtibus:
Et Marte Pœnos proteret altero,
Qui lora reſtrictis lacertis
Senſit iners, timuítque mortem.

Ego, inquit ille, *templis Carthaginienſibus appenſa conſpexi vexilla* Romana, *atque arma militibus haud repugnantibus adempta. Ego civium* Romanorum *conſpexi manus poſt dorſum ingenuum inverſas; & portas apertas: & agros arari noſtris armis* paulò ante *devaſtatos. Nimirum redemptus auro miles animoſior fiet?* Imò *crimini jungitis detrimentum. Nec deperditum colorem lana reparat fuco tincta: nec ſincera virtus, ſi quando fuerit labefactata, ſatagit reſtitui depravatis. Si quidem cerva ſtrictis retibus expedita dimicat, erit* etiam *ſtrenuus is qui perjuris hoſtibus ſe commiſit: atque in alio certamine Carthaginienſes conculcabit, qui ligatis retro brachiis vincula tulit ignavus, ac mori formidavit.*

ANNOTATIONES.

18. *Signa ego Punicis, &c.*] Hæc Reguli verba ſunt, ullum cum hoſtibus pactum diſſuadentis in Senatu; oſtenſáque militum inertium indignitate & honoris Romani labe, omnem erga illos miſericordiæ ſenſum ex animo Senatorum amovere ſatagentis. Ego vidi, inquit, ſigna Romana hoſtium delubris affixa, vidi arma ignavis illis militibus erepta, per quæ tamen vitam ſervare & tueri debuiſſent: vidi cives Romanos vinctis poſt tergum manibus fœdam ſervitutem glorioſæ morti, quod nefas ingenuis, antepoſuiſſe.

19. *Affixa delubris.*] Ex more veteri, qui etiamnum viget apud varias nationes: ut ſic accepta Deo victoria referatur.

23. *Portaſque non clauſas, &c.*] Vidi & Carthaginis portas præ ſecuritate non clauſas, velut in mediâ pace; adeò procul aberat omnis metus hoſtilis, poſt cladem noſtri exercitûs, agroſque liberè arari & coli; quos tamen paulò ante armis populati fueramus. Flor. lib. 2. cap. 2. *M. Attilio Regulo duce jam in Africam navigabat bellum . . . . ventis remiſque properatum eſt; tantuſque terror hoſtici adventûs Pœnis fuit, ut apertis pene portis Carthago caperetur . . . . nec eum hominibus, ſed cum monſtris quoque dimicatum eſt . . . . . Sed omnium victor Regulus cùm terrorem nominis ſui latè circumtuliſſet, ... Carthaginem belli caput urgebat obſidio, ipſiſque portis inhærebat, &c.*

25. *Auro repenſus ſcilicet, &c.*] Ironicè. Redemptus ſcilicet miles in altero certamine fortior & acrior erit. Quiſquis hoc ſperat, quanto verſatur in errore? & pretium diſperdere eſt, & ignaviam augere atque infamiam. Enimvero ſicut *lana fuco medicata* genuinum & nativum colorem ſeu candorem amiſſum nunquam recuperat; ità virtus ſemel deformata & detrita ad priſtinum ſplendorem nunquam redit, nec reparatur in iis, qui per inertiam & ſocordiam deteriores facti fuerint. Virgilius tamen contra ſcribit Æn. 2. v. 367.

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.

Repenſus.] Æs olim non numerabatur ut nunc, ſed pendebatur.

28. *Fuco.*] Fucus herba eſt marina veſtibus tingendis idonea. Plin. l. 26. c. 10. *Tria ſunt genera: latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium criſpis foliis, quo in Cretâ veſtes tinguntur; omnia ejuſdem uſus; cap. 12. fucum maris* appellat.

31. *Si pugnat extricata, &c.*] Altera ſimilitudo. Si vidiſtis aliquando cervam plagis extricatam in venatorem inſurgere, & animoſe aggredi, videbitis quoque militem e captivitate redemptum ad hoſtes majori animo debellandos ire. Atqui cerva retibus expedita meticuloſior fit: ſic & miles. *Vulpes quæ plagas effugit, non rurſum irretitur.* Plutarch. & Horat. lib. 2. Sat. 7. v. 70.

. . . . . *Quæ bellua ruptis*
Cum ſemel effugit, reddit ſe prava, catenis?

33. *Perfidis hoſtibus.*] Adag. *Punica fides*, pro perfidiâ. Pœnos etiam Tit. Liv. hac aſperſit labe.

Ignorans ille unde vitam acciperet, pacem cum bello confudit. Prob dedecus! O gloriosa Carthago turpibus Italiæ cladibus excelsior! Regulus *velut capite diminutus, a se dicitur repulisse suavium castæ uxoris, atque filiolos, & faciem generosam ferox in terrâ defixisse, usque dum vacillantes Senatores suasor confirmaret monitione haud unquam datâ;*

Hic unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago probrosis [271]
Altior Italiæ ruinis!
Fertur pudicæ conjugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, et virilem
Torvus humi posuisse vultum;
Donec labantes consilio patres [272]
Firmaret auctor nunquam aliàs dato,

ANNOTATIONES.

37. *Hic unde vitam sumeret inscius, &c.*] Iners & ignavus iste miles velut ignorans armis non precibus, non cedendo sed reluctando fortiter, vitam esse duntaxat tuendam; *pacem duello miscuit*, unius ab altero discrimen male statuens, utrumque confudit: nam in medio bello abjecit arma in pace tantùm deponenda; & in ardentissimo conflictu segnis fuit: seque tum hosti dedidit, cùm maxime repugnandum fuisset.

39. *Magna Carthago.*] Carthago æmula urbis orbis dominæ, cujus tanta fuit olim potentia, ut totâ Africâ cultiore potiretur: In Hispaniâ verò ab Herculis columnis, ad usque Pyrenæos Montes maximis civitatibus imperaret. Polybius, Strabo. Ab Æmiliano Scipione tandem bello Punico tertio excisa & *finita est*: ut ait L. Flor. lib. 2. cap. 15. *Quanta verò urbs deleta sit*, inquit ille ibid. *ignium mora probari potest: quippe per continuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui.*

40. *Altior Italiæ ruinis!*] Post fusum Romanum exercitum, captumque Imperatorem Regulum, *spirantibus altius Pœnis*, ut ait Luc. Flor. lib. 2. cap. 2. cit. ubi & sic habetur: *Tum fœda clades, Romanisque usu incognita. Vivus in manus hostium venit fortissimus imperator, &c.*

41. *Fertur pudicæ conjugis, &c.*] Attilius ille Regulus *nec uxori suæ loqui voluit, nec intrare urbem, quasi exul esset.* Dio. Reguli conjux Martia dicebatur ex Silio lib. 6. v. 403.

Ecce trahens geminum natorum Martia pignus
Infelix nimia magni virtute mariti,
Squalentem crinem & tristis lacerabat amictus,
. . . . . .
Atq; ea postquam habitu juxta & velamine Pœno
Deformem aspexit, fusis ululatibus ægra
Labitur, & gelidos mortis color occupat artus.
. . . . . .
. . . . . *me voce quietâ*
Affatus, jubet & vestros, & conjugis unà
Arcere amplexus. Patet impenetrabilis ille
Luctibus, &c.

42. *Ut capitis minor.*] Capite diminutus, id est, mutatâ sorte & conditione: Jam non civis Romanus, nedum Senator; scilicet factus e libero servus, ex Imperatore & Duce captivus Carthagenienſum. Capitis diminutio vocatur prioris status mutatio. Caput enim statum significat. Cic. Top. *Si mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit*, id est, quæ per conjugium in viri manum non convenit. Paul. Jurisc. *Tria sunt*, inquit, *quæ habemus, libertatem, civitatem, familiam. Cùm tria hæc amittimus maxima est capitis diminutio. Cum amittimus civitatem, & libertatem retinemus, media est diminutio. Denique cum libertatem & civitatem retinemus, familia verò sola mutatur*, (putà per adoptionem) *est diminutio capitis minima.* Ex his intelligitur cur servi non habere caput, nec diminui capite dicantur: quia nullum statum habent, videlicet, neq; libertatem, neq; civitatem, nec familiam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 23.

45. *Donec labantes consilio patres Firmaret, &c.*] Incertos etenim quid statuerent Senatores ipse *firmavit auctor*, & compulit traduxitque in utilissimam Reipublicæ, quamvis sibi gravem, sententiam. Cic. 3. Offic. n. 99. *Cum Regulus iterum Consul in Africa ex insidiis captus esset, juratus missus est ad Senatum, ut nisi redditi essent Pœnis captivi nobiles quidam rediret ipse Carthaginem . . . Is cum Romam venisset, . . . in Senatum venit; mandata exposuit: sententiam ne diceret recusavit: quamdiu jure jurando hostium teneretur, non esse Senatorem: reddi captivos negavit esse utile, illos enim adolescentes esse & bonos duces; esse se jam confectum senectute. Cujus cum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt: ipse Carthaginem rediit . . .* n. 110. *Senatui nisi ipse auctor fuisset, captivi profectò Pœnis redditi essent; incolumis in patriâ Regulus restitisset.*

Consilio nunquam aliàs dato.] In propriam nempe sui perniciem, solius utilitatis publicæ habitâ ratione: piâ etiam fraude usus, ut pacem & captivorum permutationem dissuaderet. Nam affirmavit, *Venenum sibi Carthaginienses dedisse, non præsentaneum, sed ejusmodi, quod mortem in diem proferret; ec consilio ut viveret quidem tantisper, quoad fieret permutatio: post autem grassante sensim veneno, cor tabesceret.* Gellius auctor est lib. 6. cap. 4.

Intérque mœrentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui sciebat quæ sibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen [273]
Dimovit obstantes propinquos 51
Et populum reditus morantem,
Quàm si clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros, 55
Aut Lacedæmonium Tarentum.

& per medios familiares dolentes illustris exul abiret. Noverat tamen quæ sibi statueret immanis carnifex. At nihilominus cognates deborantes, plebemque discessui obsistentem amolitus est, non secus ac si post litem decisam negotia prolixa dimitteret, in campos Venafri properans, vel Tarentum Spartanum.

ANNOTATIONES.

43. *Egregius properaret exul.*] Egregius sanè & singularis exul, qui patriâ carere consenserit, caritatis patriæ gratiâ, quique ultro sua omnia despereret, salutis publicæ causâ. Ad cujus exemplum illustre postea decem nobilissimi captivi ab Hannibale ad Senatum missi, post Cannensem pugnam, jurati se redituros, nisi de redimendis captivis impetravissent, re non impetratâ reversi sunt. De quibus non omnes uno modo. Nam Polybius bonus auctor in primis scribit, novum ex iis revertisse: unum vero per fraudem & stultam calliditatem quasi jurejurando liberatum Romæ remansisse: quem deinde senatus vinctum ad Hannibalem duci jussit. Hæc & alia Cic. 3. Offic. n. 113. Florus jam cit. lib. 2. cap. 2. *Sed ille quidem par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere infractus est; nec legatione susceptâ. Quippe diversa quàm mandaverant hostes, censuit; ne pax fieret, ne commutatio captivorum reciperetur. Sed nec voluntario ille ad hostes reditu, nec ultimo sive carceris sive crucis supplicio deformata majestas; imo his omnibus admirabilior, quid aliud quam victus de victoribus, atque etiam, quia Carthago non cesserat, de fortunâ triumphavit?*

49.] *Atqui sciebat quæ, &c.*] Cic. Epist. ad Famil. lib. 6. epist. 6. de seipso ita scribit: *Ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens & sciens de poste ante oculos posita sum profectus.* De Regulo verò cit. Offic. 3. *Neque verò tum ignorabat, se ad crudelissimum hostem, & ad exquisita supplicia proficisci.* Valer. Max. lib. 1. cap. 1. *Regulus ex victore speciosissimo ad miserabilem captivi fortunam deductus . . . . . Carthaginem repetiit, non ignarus ad quam crudeles, quamque etiam merito sibi infestos Deos reverteretur.*

Quæ sibi barbarus Tortor pararet.] Tullius in Pisonem, n. 43. *M. Regulum illigatum in machina resectis palpebris Carthaginienses vigilando necaverunt.* Valer. Maxim. lib. 9. cap. 2. *Regulum palpebris resectis, machinâ, in qua undique præacuti stimuli eminebant, inclusum vigilantiâ pariter & continuo tractu doloris necaverunt.* Tertull. ad Martyres, cap. 4. *Maluit hostibus reddi, & in arcæ genus stipatus, undiq; extrinsecus clavis confixus tot cruces sensit.* Aurel. Vict. de Viris illustr. *In arcam ligneam conjectus, clavis introrsum adactis vigiliis ac dolore punitus est.* Ex Appiano, positus in caveâ stimulos undique habente. Sen. de Tranquill. Animi, lib. 1. cap. 15. *An fleam Regulum, quòd tot clavis configitur?* Suidas. *Regulus Carthaginem reversus omni supplicierum genere conficitur. Nam præter cæteros cruciatus, domunculâ angustâ inclusus, quæ magnitudini corporis ejus responderet, intus crebris clavis ferreis transfixâ, periit: cum nec immotus stare posset & quieturus statu corporis utcunque inclinato, in ferreas cuspides incideret.* Gell. cit. lib. 6. cap. 4. *In atras & profundas tenebras Regulum includebant: ac diu post, ubi erat visus sol ardentissimus, repente educebant; & adversus ictus solis oppositum continebant, atque intendere in cœlum oculos cogebant. Palpebras quoq; ejus, ne connivere posset sursum ac deorsum ductas insuebant.* Ex Tuberone hæc. *Tuditanus autem, somno diu prohibitum, atque ita vitâ privatum, refert: idq; ubi Romæ cognitum est, nobilissimos Pœnorum captivos liberis Reguli à Senatu deditos, & ab iis in armario muricibus præfixo destitutos, eâdemque insomniâ cruciatos interiisse.* Gell. ibid.

Barbarus Tortor.] Apud Fest. & Non. Marcell. Ennius Annal.

Nam Pœni soliti suos sacrificare puellos.

51. *Dimovit obstantes propinquos.*] Cic. jam cit. *Neque tum patriæ caritas retinuit, nec suorum.* Suidas. *Lacrymis & lamentationis suorum invicto animo neglectis.*

55. *Tendens Venafranos in agros, &c.*] Quasi post forenses strepitus, post litium & negotiorum ambages ac tædia, relaxandi causâ animi otiique captandi, pergens Venafrum in urbem Campaniæ deliciis accommodatam. Vide lib. 2. Od. 6 v. 16.

56. *Lacedæmonium Tarentum.*] Civitatem à Phalanto Lacedæmonio conditam: de quâ lib. 1. Od. 28. sub finem & lib. 2. Od. 6. v. 12.

ODE VI. Ad ROMANOS.

E religionis contemptu, & depravatione morum, fluxisse Italiæ calamitates.

O Romane, solves pœnas quas non es meritus, ob peccata patrum, donec resarcieris fana & delabra Numinum decidentia atque imagines atro squalore deformatas. Regnas, quia te præstas inferiorem Numinibus. Inde omne principium: illuc finem redde.

DElicta majorum immeritus lues, [274]
Romane, donec templa refeceris
Ædesque labentes Deorum, et
Fœda nigro simulacra fumo.
Dis te minorem quòd geris, imperas. [275]
Hinc omne principium, huc refer exitum. 6

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Od. 9. lib. 1.

1. *Delicta majorum, &c.*] Quanquam pœnas debet luere solus peccans, tamen ad quarti gradûs posteros peccatorum pœnas interdum vel extendi vel reservari existimabat Plato. Quod dubio procul hauserat è notitia sacrorum codicum. Exod. cap 20. *Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.* Idem reperitur cap. 34. seq. & Deuteronom. cap. 5. &c. posteriorum istam sententiæ partem videtur quoque expressisse Aristoteles Rhetor. ad Alex. c. 3. ubi scribit, æquum esse ut benevolentiores Dii sint in eos, à quibus magis coluntur.

Delicta.] Is peccare dicitur, qui viam rectam delinquit, & à legis præscripto recedit.

Immeritus lues.] Deuteron. 24. v. 16. *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus; sed unusquisque pro peccato suo morietur.* Id habetur 4 Reg. cap. 14. v. 6. *Non morientur filii pro patribus, &c.* Ezekiel, cap 18. *Filius non portabit iniquitatem patris . . . . Anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* Et paulò ante: *Quid est quòd inter eos parabolam vertitis in proverbium istud, in terra Israel dicentes; Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? &c.* ubi Chald. *Patres peccaverunt, & filii vapulant.* Sic & Jerom. 31. v. 29. *In diebus illis non dicent ultra, Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Sed unusquisque in iniquitate sua morietur: omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.*

2. *Donec templa refeceris.*] Seu vetustate collapsa, seu bellorum civilium incendio correpta, labefactata, fœdata, absumpta; quin & victorum avaritiâ direpta. Quò spectat id quod est in Od. 35. lib. 1.

Quid intactum nefasti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit: Quibus
Pepercit aris?

Portò quod hic, itemque sub finem Od. 15. l. 1. dixit Horatius, totum vergit in laudem & commendationem Augusti, qui non modo sacras ædes ipse multas extruxit, sed & cæteros principes viros hortatus est, ut pro facultate quisque reficerent, excolerent, adornarent: ut *jure gloriatus sit urbem se marmoream relinquere, quam lateritiam accepisset.* Sueton. cap. 28, & 29.

5. *Diis te minorem quod geris, imperas.*] Quoniam pius es in Deos, quos, ut decet, observas & colis; idcirco imperium orbis tibi donant illi. Hæc ad Augustum sanè pertinent, de quo jam lib. 1. Od. 12.

Te minor latum reget æquus orbem.

6. *Hinc omne principium.*] Cicer. de Haruspic. Responsi. n. 18 & 19 *Ego vero primum habeo auctores ac magistros religionum colendarum majores nostros . . . . . Quis tam vecors, qui aut cùm suspexerit in cælum, Deos esse non sentiat: . . . . aut cum Deos esse intellexerit, non intelligat eorum numine hoc totum Imperium esse natum, & auctum, & retentum? Quam volumus licet ipsi nos amemus, tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus gentis ac terræ domestico nativoque sensu Italos ipsos ac Latinos, sed pietate ac religione, atque hâc unâ sapientiâ, quod Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.*

Principium.] Ut suprà Od. 4. *Vos lene consilium:* utrobique in cæsurâ accipe vel duas breves pro unâ longâ, vel Crasin, vel conversionem vocalis in consonantem, quemadmodum fieri solet in *ariete, abiete, genua, &c.*

Huc refer exitum.] Dis accepta refer tum Imperii primordia, tum propagationis & amplificationis incrementa, & felicem quarumcunque rerum exitum. Nam ficut à religione Imperii hujus fundamenta locata sunt, ita quoque per eamdem in Deos pietatem illud retinebis exornabisque. Tit. Liv. *Invenietis omnia prospera evenire colentibus Deos, adversa spernentibus.* Vide Dion. Halicarn. l. 3. ubi à Martio Rege instaurata diligenter sacra, quæ ante neglecta aut pravè culta.

Dii

Dii multa neglecti dederunt
Heſperiæ mala luctuoſæ.
Jam bis Monæſes, et Pacori manus
Non auſpicatos contudit impetus,
Noſtros adjeciſſe prædam
Torquibus exiguis renidet.
Pæne occupatam ſeditionibus
Delevit urbem Dacus et Æthiops;
Hic claſſe formidatus, ille
Miſſilibus melior ſagittis.

Spreta Numina plures calamitates intulerunt afflictæ Italiæ. Jam ſemel atque iterum Monæſes & Pacori exercitus repulit noſtros conatus inauſpicatos: gaudetque noſtros ſpolia addidiſſe torquibus ſuis minoribus. Civitatem diſſenſionibus detentam propemodum extinxit Dacus & Æthiops, hic navibus potens, ille telis jaciendis peritus.

[276]

ANNOTATIONES.

7. *Dii multa neglecti, &c.*] Religio Deorum neglecta cauſa fuit calamitatum, quas tulit Italia, quæ *Heſperia* dicitur, ut notavi lib. 2. Od. 1. Plurima tum obſervatæ tum neglectæ religionis exempla pete e Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Pariter & bona ingentia promittit ſua præcepta ſervantibus, negligentibus autem mala gravia minitatur Deus Opt. Max. Levit. cap. 26. Deuter. cap. 28.

9. *Jam bis Monæſes, &c.*] Jam bis victi ſumus à Parthis contra auſpicia ſcilicet dimicantes. Impetus noſtros contudit Monæſes apud Parthos inſignis vir potentiâ & opibus, qui fortaſſe idem ac Surena, à quo deletus cum exercitu Craſſus. Appian. lib. de Bellis Parthicis. Iterum profligati ſumus à Parcoro Orodis Parthorum Regis majore natu filio; quem tamen paulò pòſt Ventidius Antonii legatus, univerſamque ſimul Parthorum manum delevit; ut ait Juſtin. lib 42. Vide & Dion. lib. 48, & 49. Tit. Liv. lib. 127. Flor. lib. 4 cap. 9. & 10. &c.

10. *Non auſpicatos.*] Cic. de Divin 1. n. 28. *Nihil ferè quondam majoris rei, niſi auſpicatò; nec privatim quidem gerebatur: quod etiam nunc nuptiarum auſpices declarant. . . .* Ubi multis exemplis auſpiciorum contemptum aut vitium, magnarum populo Romano calamitatum fuiſſe cauſam oſtendit. *Quid vetera?* inquit, *M. Craſſo quid acciderit, vidimus, dirarum obnuntiatione neglectâ, &c.* De Haruſp. reſp. cit. *Majores noſtri rerum benè gerendarum auctoritates, augurio . . . . . contineri putârunt.* Vide Valer. Maxim. lib. 1. cap. 4. & ſeq. cap. 6. *Craſſus inter graviſſimas noſtri Imperii jacturas numerandus, plurimis & evidentiſſimis ante ruinam monſtrorum pulſatus ictibus . . . . . Sic Dii ſpreti excandeſcunt. Sic humana conſilia caſtigantur, ubi ſe cæleſtibus præferunt.* De Craſſo vide & Appian. Dion. lib. 40. Oroſ. lib. 6. Flor. lib. 3. cap. 11. & quæ annotavi ſuperiori Od. v. 5.

11. *Et adjeciſſe prædam Torquibus exiguis renidet.*] E ſpoliis noſtris, detractoque nobis auro auxêre Parthi ſuos torques, majoreſque fecêre eos, qui ante erant exigui. *Torques* nimirùm colli erant ornamenta, ſeu aurea, ſeu argentea, iis etiam in præmium dari ſolita, qui ſtrenuam in bello operam navârant. His inſignibus ornabant ſe pridem Parthi, Galli, aliique, etiamnum verò Germani.

12. *Renidet.*] Quidam interpretantur, ſplendet: melius alii, geſtit, lætitiam præ ſe fert.

13. *Pæne occupatam ſeditionibus, &c.*] Bellis civilibus diſtractam ac laceram urbem & Rempublicam Romanam propè delevit exercitus e Dacis atque Æthiopibus conflatus. Ex illis nempe conſtabat terreſtres Antonii copiæ; Ægyptiis verò Cleopatræ navales & maritimæ. *Daci*, ſeu Scythæ ſagittas mittere periti, cùm ad Cæſarem miſſi legatis non impetrâſſent quæ petebant, ad Antonium ſe converterunt. Dio lib. 51. *Daci* proprie ſunt hodie accolæ Danubii fluminis, Moldavi, Tranſilvani, Valachi.

14. *Æthiops.*] Populus Ægypto conterminus. Æthiopia, regio Africæ perampla. Duplex eſt: Una inferior, ultra Æquatorem, veteribus incognita; ſuperiori autem ſeculo detecta Luſitanis & perluſtrata. De hac itaque non agitur nunc; ſed de alterâ, quæ ſuperior, & ſub Ægypto appellatur, proque illâ nonnunquam ſumitur: Abyſſiniam continet ad finum Arabicum porrecta.

15. *Hic claſſe formidatus.*] Plutarchus in Anton. refert ejus claſſem octingentas habuiſſe naves cum onerariis, quarum Cleopatra ducentas Ægyptiis militibus armatas contulit, quæ magna pars maritimarum copiarum; Cæſarem auditâ celeritate Antonii & magnitudine exercitûs, vehementer trepidaſſe; nimirùm Auguſto naves duntaxat adfuiſſe ducentas & quinquaginta, Antonio verò bellicas quingentas, eaſque tam firmas & ligneis turribus inſtructas, ut tanquam e terrâ pugnaturi eſſent; atque una earum tres & quatuor hoſtium naves decertando occuparet, &c. Flor. lib. 4. cap. 11. *Hoſtium naves turribus atque tabulatis allevatæ, caſtellorum &*

Ævum delictis fœcundum fœcundum culpæ fæcula nuptias [277]
Primùm inquinavêre, et genus, et domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populúmque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artubus
Jam nunc, & inceſtos amores [278]
De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quærit adulteros

*Ævum delictis fœcundum fœcundum culpæ fæcula nuptias Primùm inquinavêre, et genus, et domos. Hoc fonte derivata clades In patriam populúmque fluxit. Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo, et fingitur artubus Jam nunc, & inceſtos amores De tenero meditatur ungui.

Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis.
Sed jussa coràm non sinè conscio
Surgit marito, seu vocat institor,
Seu navis Hispanæ magister,
Dedocorum pretiosus emptor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor sanguine Punico;
Pyrrhúmque, et ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalémque dirum:

inter viri sui convivia: nullumque delectum adhibet, cui voluptates haud licitas furtim indulgeat, extinctis lucernis. Sed præsente & consentiente viro pergit vocata, sive petit negotiator, sive dominus navis Hispanicæ flagitia remunerans ingenti mercede. Non ejusmodi parentibus nati juvenes mare tinxerunt cruore Carthaginiensium: & profligavere Pyrrhum, magnumque Antiochum, & sævum Hannibalem:

ANNOTATIONES.

26. *Neque eligit Cui donet, &c.*] Eò tandem impudentiæ progreditur, ut non clàm, raptim, furtim, aut per tenebras noctis, remotisq; lucernis, adulteria perpetret, mœchisque indulgeat; sed palam, & quòd turpius, *conscio marito*, quemlibet vocantem sequitur, ac fine ullo discrimine obvio cuivis pretium offerenti, non secùs ac publicum & vile scortum, venalem se prostituit.

29. *Non sine conscio Surgit marito,*] Vidente & sciente marito, surgit e triclinio, & ad mœchum accersentem pergit: sive ille conniveat & mercede corruptus uxoris flagitiis annuat, inde lucrum faciens. Juvenal. Sat. 1. v. 56.

. . . . *Doctus spectare lacunar,*
Doctus & ad calicem vigilanti stertere naso.

Sive ille imperiosæ non ausit petulantiam uxoris coërcere. Juv. Sat. 6. v. 135. & seq. Item. v. 269.

Tunc gravis illa viro, tunc erba tigride pejor.
. . . . . .
. . . . *clim convenerat, inquit,*
Ut faceres tu quod velles; necnon ego possem
Indulgere mihi. Clames licet, & mare cælo
Confundas, homo sum. Nihil est audacius illis
Deprensis. Iram atq; animos a crimine sumunt.

30. *Institor*] Gall. *Facteur de Marchand.* dictus quod instet gerendo negotio. Angl. A Factor.

31. *Navis Hispanæ magister.*] Seu nauclerus, seu navis dominus, seu mercator & negotiator. Hispani frequentes in Italiam negotiaturi commeabant & navigabant, vina scilicet advehebant, alias autem reportabant merces. Vid. lib. 1. Od. 31.

32. *Dedecorum pretiosus emptor.*] Quovis pretio emens & remunerans flagitia & adulteria Italicarum mulierum.

33. *Non his juventus orta, &c.*] Non talibus effœminatis & corruptis orti parentibus fuerant ii milites, qui præclaros Populo Romano triumphos perpererunt: qui navali certamine vicerunt Carthaginienses, & *Siculum mare Pœno purpureum sanguine* reddiderunt: ut est in Od. 12. lib. 2. Vide ibi annot. qui Pyrrhum, qui Antiochum, qui Annibalem superaverunt ac ceciderunt.

35. *Pyrrhum.*] Is Epirotarum rex, paternum genus ad Herculem, maternum ad Achillem, referebat. Imperium orbis animo versans, de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum consuluit, delususque est ancipiti responso: *Aio te, Æacida, Romanos vincere posse.* Itaque Tarentinis ferens auxilium adversus Romanos, ingenti quidem apparatu, à Curio Fabricioq; Consulibus profligatus est. L. Flor. lib. 1. cap. 18. ita scribit: *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo prælio obtritos accepimus? Omnium vulnera in pectore: quidam hostibus suis immortui, omnium in manibus enses; & relictæ in vultibus minæ, & in ipsâ morte ira vivebat. Quod adèo miratus est Pyrrhus, ut diceret: O quàm facile erat orbis Imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me Rege Romanis, &c.*

Ingentem Antiochum.] Commune regum Syriæ nomen hoc erat, teste Appiano. Hìc aperte designatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Annibale, qui *victus & profugus hostem populo Romano toto orbe quærebat.* Acilio GlabrioneConsule debellatus est, cæsis quadraginta millibus, captis ad quinq; millia. Tullius pro Sextio: *Antiochum illum Magnum majores nostri magnâ belli contentione, terrâ marique superatum, intra montem Taurum regnare jusserunt.* Et pro Dejotaro: *Antiochus magnus ille rex . . . cùm omnem hanc Asiam, quæ nunc est nostra provincia, amisisset; dicere est solutus, benignè sibi à populo Romano esse factum, quòd nimis magnâ procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur.* Vide Oros. lib. 4. cap. 20. Flor. lib. 2. cap. 8. Justin. lib. 31. T. Liv. lib. 46. Appian. &c.

36. *Hannibalemque dirum.*] Vide Annot. lib. 2. Od. 12.

Sed

Sed ſtrenui filii militum agreſtium, aſſueti terram colere bipalio Sabino, & ad auſteræ matris voluntatem amputata referre ligna, cum montium vertit umbras & juga feſſis bobus detrahit Sol, horam adducens jucundam, recedente curru. Quid tempus edax non corrumpit? Ævum patrum noſtrorum avis deterius produxit nos pejores, deinde prolem edituros etiam improbiorem.

Sed ruſticorum maſcula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus [280]
Verſare glebas, et ſeveræ
Matris ad arbitrium reciſos
Portare fuſtes; Sol ubi montium
Mutaret umbras, et juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens, abeunte curru.
Damnoſa quid non imminuit dies? 45
Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos [281]
Progeniem vitioſiorem.

ANNOTATIONES.

37. *Sed ruſticorum maſcula militum Proles.*] Sed filii virorum ruſtico labore & militiâ robuſtorum, & ipſi pariter agreſti vitâ indurati, diuturnoque operi aſſueti; proindeque virili animo juxtà & forti corpore, non molles & voluptatibus fracti.

38. *Sabellis docta ligonibus Verſare glebas.*] Jam notavimus alibi optimos Italiæ bellatores exiſtimatos pridem Appulos & Samnites, qui & Sabelli, à Sabinis orti, ex Strabone, lib. 5. & Plin. lib. 3 cap. 12.

39, 40. *Et ſeveræ Matris ad arbitrium, &c.*] Qui & matris imperio & ſeverâ diſciplinâ tracti ad virtutem laborioſam: nam jubebat illa poſt diutu-num opus, ligna etiam cædere, atque ad uſum domeſticum reportare.

41. *Sol ubi montium Mutaret umbras.*] Veſperi, cùm vergens Sol ad occaſum auget umbras, aut convertit ad orientem, quæ mane ad occidentem fuerant. Prior interpretatio magis arridet. Virgil. Eclog. 1. v. 84.

Majoreſque cadunt altis de montibus umbræ.

Eclog. 2. v. 67.

Et Sol creſcentes decedens duplicat umbras.

Sol.] Cicer. de Nat Deorum n. 68. *Sol dictus, vel quia ſolus ex omnibus ſideribus eſt tantus: vel quia cum eſt exortus, obſcuratis omnibus ſolus apparet.*

42. *Et juga demeret Bobus fatigatis.*] Quo tempore demitur jugum bobus arando fatigatis ſolutique ab aratro domum reducuntur. Virgil. modò cit.

Aſpice, aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci;
Et Sol creſcentes decedens duplicat umbras.

43. *Amicum Tempus agens, abeunte curru.*] Adducens tempus optimæ & jucundæ poſt laborem quieti deſtinatum, *Cum ſe convolvens Sol elabitur atque abit*, ut ait Cicer. 1. de Divinat. n. 46. Virgil. Æneid. 2. v. 9.

. . . . . *Et jam nox humida cœlo*
Præcipitat; ſuadentque cadentia ſidera ſomnos.

Georgic. 3. v. 358.

Nec cum invectus equis (Sol) *altum petit æthera, nec cum*
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.

45. *Damnoſa quid non imminuit dies?*] Quid non abſumſit tempus, rebus omnibus ferens damnum interitumque? Cic. pro Marc. *Nihil eſt opere aut manu factum, quod non aliquando conficiat & conſumat vetuſtas.*

46. *Ætas parentum pejor avis, &c.*] Avis pejores fuêre patres noſtri: nos patribus deteriores ſumus: nobis etiam vitioſiores poſteros relinquemus: Homer. Odyſſ. 2.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ φίλονται,
Οἱ πλέονες, κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀμείνους.

Pauci enim filii ſimiles patri;
Plerique pejores, pauci verò patre meliores ſunt.

ODE VII.

Asterien consolatur de Gygis Absentiâ, & ad Fidem hortatur.

QUID flet, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,
Thynâ merce beatum,
Constanti juvenem fide
Gygen? Ille Notis actus ad Oricum,
Post insana Capræ sidera, frigidas
Noctes non sine multis
Insomnis lacrymis agit.

[282] 6

O Asterie, quare ploras Gygen, stabili fidelitate adolescentem, quem boni Zephyri initio veris temporis tibi reddent Bithynis mercibus opulentum? hic ad Oricum ab Austris pulsus, post violentum Capræ astrum, noctes algentes ducit non dormiens, & abunde plorans.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Od. 5. lib. 1.

1. *Quid flet, Asterie, &c.*] Accommodata vîdè apostrophe ista cum leni increpatione, principio consolatorii sermonis, & ad demulcendum muliebrem animum idonea. Propert. l. 2. Eleg. 20.

Quid flet abductâ graviùs Briseide? Quid flet
Anxia captivâ tristiùs Andromache? &c.

Asterie.] Amica, vel uxor Gygis: ab ἀστὴρ, stella factum nomen.

Quem tibi candidi, &c.] Paulò post frueris tuo Gyge; cùm primùm licebit navigare, ad te advolabit cupientem & ipse cupiens.

2. *Primo vere.*] Cùm flare ob occasu incipiunt Zephyri, seu *Favonii: candidi*, sereni, mites, propitii, faventes. Plin. lib. 2. cap. 47. *Ver aperit navigantibus maria, cujus in principio Favonii hybernum molliunt cœlum.* Vid. lib. 1. Od. 4. initio.

Favonii.] Plaut. Mercat. 5, 2, 35. *Hic Favonius serenus est, istic Auster imbricus: hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus concîet.* Vide lib. 3. Od. 1.

3. *Thynâ merce.*] Vel annulis Thynicâ limâ perpolitis, quorum mentio est in næniola de morte Horatii, apud Isidor. lib. 19. cap. 32. vel. cultellis Bithynicis, de quibus Non. Marcell. ex Varrone, in Satyr. seu γαστρολογικοῖς: fortasse & thynnis piscibus, qui bene multi capiuntur à Thynis populis, inde etiam adeptis nomen; ut placet quibusdam. Pers. Sat. 5. v. 183.

. . . Rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni.

Ex Ammiano Thynia pars est Bithyniæ. Plin. lib. 5. cap. 32. *Thyni ex Europâ transîêre, à quibus appellantur Bithyni.* Et paulò post: *Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ est,* &c. ibid. cap. 27. *Est etiam Thynos oppidum Ciliciæ.* Et lib. 4. cap. 11. *Thyni sunt Thraciæ populi.* De his Claudian.

Thyni Thraces erant, quæ nunc Bithynia fertur.

Vide lib. 1 Od. 35. v. 7.

4. *Constanti juvenem fide.*] Hac lectione vulgatâ memoriam vetustatis aboleri quidam indignantur; leguntque ex vett. codd. *constantis juvenem fide*, pro *fidei* nimium: quod ita pridem usurpatum docent Priscianus, A. Gellius lib. 2. c. 14. Virgil. Georgic. 1. v. 208.

Libra die (id est diei) *somnique pares ubi fecerit horas.*

5. *Ille Notis ad Oricum, &c.*] Cùm Italiam appeteret Gyges, reditumque maturaret, prohibitus est ventis ab Austro flantibus, actusque ad Oricum; quæ prima est Epiri civitas à Colchis condita; ex Plin. cap. 23. lib. 3. urbs illa ad oram maris Ionii in Epiro sita, ad radices montis Acroceraunii, cum portu satis amplo, Oreum Straboni, Horicum Ptolemæo, Orcha Nigro dicitur. Multa de illâ Tit. Livius.

6. *Post insana capræ sidera.*] Postquàm ille jactatus fuit magnis tempestatibus, quas excitavit fidus Capræ, quæ est in humero Aurigæ sinistro, sicut in manu sunt Hœdi. Hygin. Capram Amaltheæ, cujus lacte nutritus est Jupiter, ab eo inter astra collocatum fabulantur. Oritur sub finem Septembris: pariter & Hœdi: de quibus ode 1. hujus libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex Arato, Capra & Hœdi jactatas in mari naves, & pavidos homines frequenter viderunt.

Frigidas Noctes, non sine lacrymis, &c.] Cœctus hyemare Orici Gyges, Asteriæ desiderio contabescit, somno caret, lacrymatur ubertim, aliis mulieribus friget, etiam tentatus non cedit. Adverte singulas voces amoris significationem habentes, a Poëtâ coacervatas. Quid verò jucundius seu amicæ seu uxori proferri poterat? Quid efficacius ad leniendum vel abstergendum dolorem; imò & ad excitandam fidem?

Atqui

Verum internuncius hospitæ anxiæ declarans afflictam Chloën ingemiscere, tuisque flammis ardere, variis illum rationibus astute solicitat. Exponit quemadmodum infidelis fœmina levem Prætum injustis calumniis excitarit mortem accelerare Bellerophonti nimium pudico. Refert Peleum tantùm non interfectum, cum temperans eluctatur Hippolytam e Magnesiâ. Quin etiam deceptor narrat historias crimen admittere suadentes. Sed incassum. Etenim rupibus Icarii maris durior ista verba excipit hucusque incorruptus. Tibi verò cave nè, pluspiam par est, arrideat Enipeus vicinus.

Atqui sollicitæ nuntius hospitæ,
Suspirare Chloën, et miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Prœtum mulier perfida credulum
Falsis impulerit criminibus nimis [283]
Casto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat pæne datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens:
Et peccare docentes
Fallax historias movet.
Frustra. Nam scopulis surdior Icari
Voces audit adhuc integer. At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus justo placeat, cave.

ANNOTATIONES.

9. *Atqui sollicitæ nuntius hospitæ, &c.*] Interea verò Chloë, apud quam diversatur & manet Gyges, ejus animum solicitat interposito nuntio, qui *mille vafer modis* suadere conatur, ut obsequatur amori hospitæ suæ.

10. *Chloën.*] Χλόη, *viriditas*, adolescentiæ florem vox designans.

Tuis dicens ignibus uri.] Tui Gygis amore incensam, adeoque tuo flagrantem igne, quo tu nempe ureris & flagras ipsa. Virgil. Eclog. 3.

At mihi sese offert ultrò meus ignis Amyntas.

13. *Ut Prætum mulier, &c.*] Pluribus exemplis Gygen movere incusso metu nititur Chloæ nuntius. Narrat Bellerophontem simili causâ & occasione prope interemptum. Scilicet is Glauci Regis Ephyræ filius apud Prœtum Regem Argivorum hospes erat. Antea ex Homero, ex aliis Sthenoboea ejus uxor, Bellerophontis amore capta stuprum obtulit. Hic respuit. Tum illa perfidiæ suæ crimen in eum conjecit, innocentem criminata apud Prœtum; qui credulus irâ exarsit. Cùm tamen hospitii jura violare, hospitemque ipse perimere nollet, ad alios occidendum transmisit. Vide Homer. Iliad. 6. Apollodor. lib. 2. &c.

14. *Impulerit Maturare necem.*] Ne temporis morâ & cunctatione, Bellerophontis innocentia, à se verò cogitati facinoris infamia detegeretur, tandemque non sine gravi dedecore à viro ipsa mulctaretur. De Bellerophonte jam lib. 1. Od. 27. in fine.

17. *Narrat pæne datum Pelea Tartaro, &c.*] Refert etiam quemadmodum erepta fere sit vita Peleo Achillis patri, dum castus amantem fugit ac repulit Hippolyten. Hæc enim excandescens velut infidiatum suo pudori juvenem detulit viro suo. Jovis quidem Hospitalis iram veritus ille, Centauris inermem, dubioque procul interficiendem tradere cogitavit. At innocenti opem tulerunt Dii, misso Vulcano; à quo accepto Peleus gladio Centauros debellavit, mortemque evasit. Vide Pindar. Nem. Carm. 4. & 5. Ovid. Metam. 11. Apollodor. lib. 3. &c.

18. *Magnessam Hippolyten.*] Uxorem Acasti Regis Magnesiæ, quæ Thessaliæ regio. Hinc cognomen, quo distinguitur ab Hippolytâ Amazonum Reginâ.

19. *Peccare docentes Fallax historias monet.*] Quoniam periculi mortisque metus parum valuit, aliâ jam ratione Gygis animum impellit Chloës internuntius. Affert historias & exempla eorum, qui rejectis primis amoribus, novos non injucunde nec infeliciter admiserunt. Ipsum Jovem commemorat Alcmenæ, Danaës, & aliarum amores consectatum, &c. Fortasse addit Paridem & Helenam, &c. *Peccare docentes.* Certe nihil magis, quàm exemplum, vitium suadet. Viam enim ostendit quasi tritam & facilem, atque à notâ criminis prope immunem. Apud Cicer. *Historia Magistra Vitæ.* Sunt qui legant, *Historias monet*, nec absurde.

21. *Scopulis surdior Icari Voces audit, &c.*] At Gyges *adhuc integer*, *voces* internuntii Chloæ solicitantis *audit* immotus, veluti scopulus *Icarium* mare, hodie *Nicarium*; pars est Ægæi, versus Icariam insulam: frequentes habet scopulos. Nomen ab Icaro in illud lapso, cùm volare tentâsset. De eo lib. 1. Od. 1. v. 15. lib. 2. Od. 20. v. 13. lib. 4. Od. 2. v. 2.

22. *At tibi Ne vicinus, &c.*] Tu vero, Asterie, fac ut æque fidelis tuo Gygi permaneas. Cave itaq; ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etiamsi habeat unde amari possit.

Quamvis

Quamvis non alius flectere equum ſciens [284] *Tametſi nemo tam peritus equum regendi in Campo*
Æquè conſpicitur gramine Martio : *Martio ſpectatur ; nulluſque*
Nec quiſquam citus æquè *tam expedite flumen Hetruſ-*
Thuſco denatat alveo. *cum tranat. Ædes occlude*
Primâ nocte domum claude : neque in vias *nocte ineunte : nec in vias*
Sub cantu querulæ deſpice tibiæ : *deorſum aſpice ad ſonitum*
Et te ſæpè vocanti *canoræ fiſtulæ : & crudelem*
Duram difficilis mane. *frequenter appellanti, crudelis perſiſte.*

ANNOTATIONES.

25. *Quamvis non alius, &c.*] Quamvis Enipeus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi verò ſolertiam natandi & agilitatem præ cæteris oſtentet. Vide lib. 1. Od. 8.

28. *Thuſco alveo.*] Tiberino fluvio, qui Hetruriam ab Umbria, Sabinis, & Latio diſterminat, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

29. *Primâ nocte domum claude.*] Ne irrumpat Enipeus, noctis umbrâ & ſilentio abuſus. T. Livius *primas tenebras*, dixit, pro *noctis initio*.

Neque in vias Sub cantu querulæ deſpice tibiæ.] Ne per feneſtram in vias deſpecta, neve ſic videaris Enipei reſpondere amoribus, cùm ille, ex more amantium, ante fores tuas noctu canet tibiâ. Vide lib. 1. Od. 25. & hujus libri Od. 10. ibique annot.

30. *Querulæ.*] Suaviter ludentis ac reſonantis ; vel molliori ſono exprimentis amorem Enipei & ejus querimoniam, quòd erga ipſum dura ſis.

31. *Vocanti Duram, difficilis mane.*] Licet ille te incuſet velut ferream, quæ laborantis ægritudine parum moveaſ ; inexorabilis tamen & inexpugnabilis perſevera libidinoſam Enipei contentionem eluctari.

ODE VIII.

Ad MÆCENATEM.

Reddit rationem cur Martiis Calendis ſacrificet.

MArtiis cœlebs quid agam Calendis, [285] *O Mæcenas, callens utramque linguam, demiraris quid*
Quid velint flores, et acerra thuris *ego ſine uxore faciam Calendis Martiis, quid denotent*
Plena, miraris, poſitúſque carbo in *flores, & vaſculum thure refertum, atque prunæ conſti-*
Ceſpite vivo, *tutæ in gramine virenti.*
Docte ſermones utriuſque linguæ.

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Martiis cœlebs quid agam Calendis, &c.*] Miraris quòd ego cœlebs diem hunc feſtum habere videar ſolis conjugibus celebrari ſolitum. Singulorum menſium Calendæ, præcipue verò Martiæ Junoni dicatæ erant : dictaque Matronalia, quoniam pro conjugii felicitate matronæ ſacrificabant. Adde quod eâ die coli cœpta eſt ædes Junonis, quæ conjugio præſidet. Macrob. lib. 1. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Belli etiam per Sabinas mulieres compoſiti memoria tunc colebatur. Ovid. Faſtor. 3. Hinc *femineas* vocat has Calendas Juvenalis Sat. 9. v. 53. At mariti quoque Junoni ſupplicabant, ut uxorum pudicitiam tueretur. Porrò quòd primus anni menſis apud Romanos erat Martius, & unde Calendæ appellatæ, diſce ex Macrob. lib. 1. cap. 12. & 15.

Cœlebs.] Romani cœlibem dicebant quaſi cœlitem, qui vitam ageret in terris cœlesti ſimilem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores, &c.*] Omnia nempe Horatius ad ſacrificium perſolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.] Vas fictile ſeu patera, in qua ponebatur thus adolendum.

3. *Poſituſque carbo, &c.*] Ignis in arâ è vivo ceſpite, ſeu virenti gramine ſtructâ. Vide lib. 1. Od. 19.

5. *Docte ſermones utriuſque linguæ.*] Qui libros tam Græcos quàm Latinos cognitos habes. Cic. Offic. initio. *Ut ipſe meam uti-*

Voveram

Scilicet *arboris ego lapsu fere exanimatus lautas dapes & hœdum candidum Baccho promiseram. En dies iste lætus anno vertente recurrens corticem pice affixum auferet dolio quod fumum contrahere cœpit sub Consulatu Tulli. O Mœcenas, accipe centenos scyphos, ob amicum incolumem, & lychnos*

Voveram dulces epulas, et album
Libero caprum, propè funeratus [286]
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, festus
Corticem astrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere institutæ
Consule Tullo.
Sume, Mæcenas, cyathos amici [287]
Sospitis centum; et vigiles lucernas

ANNOTATIONES.

litatem semper cum Græcis Latina conjunxi; neque id in philosophia tantum, sed etiam in dicendi exercitatione feci, idem tibi censeo faciendum, ut par sit utriusque orationis facultate.

5. *Voveram dulces epulas, &c.*] Graviorem itaque cæteris habeo causam celebrandi Martias Calendas, in quibus mortis evasi periculum; unde & sacrificium vovi & sacras epulas.

Album Libero caprum.] Albæ victimæ Diis Superis, nigræ Inferis mactabantur: Arnob. l. 7. &c. Baccho præsertim caper, qui vitibus infestus, eas arrodendo. Virgil. Georg. 2. v. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris Cæditur.

Ovid. Fastor. lib. 5. v. 357.

Rode, caper, vitem: tamen hinc cùm stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxæ tibi deditus hostis
Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.

7. *Propè funeratus Arboris ictu.*] Cadente arbore propemodum oppressus & extinctus. Vide l. 2. Od. 13. & 14.

9. *Hic dies, anno redeunte, festus &c.*] Anniversarius adest iste dies in festivis epulis mihi ducendus: quare vinum vetustate præcipuum hodie promam.

Anno redeunte.] Ita cum Græcis Horatius. Virgil. *Volventem annum*, ait. Cic. *Vertentem annum.* Somn. Scip. 17. *Cum ad idem unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eamdemq; totius cœli descriptionem longis intervallis, retulerint, tum ille vere vertens annus appellari potest.*

10. *Corticem astrictum pice dimovebit, &c.*] Refignabit, relinet operculum amphoræ, e subere vel cortice, pice quidem astrictum. Cato. *In amphoram mustum indito, & corticem oppicato.* Tibul. l. 2. Eleg. 1. v. 28.

. . . *Cbio solvite vincla cado.*

11. *Fumum bibere institutæ.*] Fumo dudum expositæ, unde contentum in eâ vinum jam maturum & lene prorsùs.

Ovid. Fast. 5.

Fumea vina.

Martial. l. 3. Epigram. 81.

Cocta fumis musta Massilianis.

Idem lib. 10. Epigram 36.

Improba fumaria dicit; &,
Accipit ætatem quisquis ab igne cadus.

Tibull. modò cit.

Nunc mihi fumosum veteris proferte Falernum Consulis.

Columel. l. 1. cap. 6. apothecæ superponuntur locis, unde plerumque fumus exoritur: quoniam vina fumo celeriùs vetustescunt: ejus tenore præcocem maturitatem trahunt, &c. Plin. l. 23. cap. 1. *Minus infestat nervos, quod vetustate dulcescit . . . Nos fumi amaritudine vetustatem indui persuasum habemus.* Meminit & Cæl. Rhodig. l. 26. cap. 21.

12. *Consule Tullo.*] Consulum nomine solebant notari vina, ut alibi ampliùs dixi. Vide l. 1. Od. 20. & l. 2. Od. 3. Hic certum nomen pro quolibet incerto poni, vinumque vetus duntaxat commendari crediderim. Quòd si vinum illud conditum fuerat sub L. Volcatio Tullo, qui Consul fuit cum M. Æmilio Lepido, anno urbis conditæ 687, prolatum verò est ab Horatio paulò pòst subjugatos ab Agrippâ Cantabros, de quibus sub hujus finem Odes, anno scilicet 734, ut ait Cruquius, vinum illud vetus fuisset annos 47. Interea meminisse oportet, quod scribit Plin. modò cit. *Falernum nec in novitate, nec in nimia vetustate corpori salubre est. Media ejus ætas a 15. anno incipit. . . Si sit fumo inveteratum, insalubre est. Mangones ista in apothecis excogitavêre. Jam & patres familias ætatem ademêre bis, quæ per se cariem traxêre. Quo certe vocabulo satis consilii dedêre prisci:* nempe vina ad extremam senectutem, quæ cariosa est, non esse recondenda. Dalecamp.

13. *Sume cyathos centum.*] Ob lætitiam de amici sospitis incolumitate, seu de Horatii tui salute, bibe centum cyathos, id est, plures & plures, & totâ nocte mecum perpota. Numerus finitus pro infinito.

14. *Vigiles lucernas Perfer in lucem.*] Prandium ignorabant veteres: at cœnam maxime non

Perfer

Perfer in lucem: procul omnis esto
Clamor et ira.
Mitte civiles super urbe curas.
Occidit Daci Cotisonis agmen:
Medus infestus sibi luctuosis
[288]
Dissidet armis.
Servit Hispanæ vetus hostis oræ
Cantaber, serâ domitus catenâ;
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens, ne qua populus laboret.

lychnos accensos produce usque ad diem. Longè absit vociferatio quælibet & rixa. Dimitte solicitudines de civitate. Deletus est exercitus Cotisonis Daci. Medus sibimet adversarius bello fatali distrahitur. Cantaber Hispaniæ fines incolens, antiquus noster inimicus, subactus est, quamvis tardâ profligatus victoriâ. Jam Scythæ arcu remisso incipiunt agris discedere.

ANNOTATIONES.

non quidem ut nos ad candelas, sed ad lychnos & lucernas, produceb nt usque ad lubem posteram, pergræcando, id est, ritu Græcorum tota nocte computando. Plaut. Menæch. 1, 2, 62. *Inde usque ad diurnam stellam craftinam potabimus.* Horat. Od. 3, 21, 23.

Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens astra Phœbus.

Propert. lib. 4. Eleg. 6. v. 85.

Sic noctem paterâ, sic ducam carmine, donec
Injiciat radios in mea vina dies.

Erat etiam olim perpotandi certamen, propositumque victoribus bibonibus præmium placenta, ut amplius exponam, Epist. 19. ad hæc verba, *Nocturno certare mero.* Nocturnas autem cænas utiliores esse corpori, ob Lunæ sidus vim habens putrefaciendi, adeoque cibos concoquendi; crede, si lubet, asserenti Athenæo, l. 7. c. 1. Quin potius auscultа Casaubono eo loci, concoctionem cum putrefactione confundi perperam, Athenæumq; Philologiæ quam Philosophiæ sacris auspicatius initiatum, bene docteq; redarguenti.

15. *Procul omnis esto Clamor & ira.*] Ebrietatis incommoda & vitia Horatius arcet à suis epulis: quo fortasse etiam notat bonitatem & lenitatem vini sui, cujus cyathos queat Mæcenas centum bibere, citra noxam; ut nec ad vociferandum nec ad rixandum impellatur. Vide lib. 1. Od. 27.

17. *Mitte civiles super urbe curas.*] His verbis patet urbis præfecturam tunc gessisse Mæcenatem: qui si *privatus* mox appellabitur, ne accipe aliter quam par est, & illic explicabo.

18. *Occidit Daci Cotisonis agmen*, &c.] O Mæcenas, omitte paululum curas & solicitudines, quibus civitati provides sedulus: en hostes populi Romani jam domiti sunt: nec ab ullo quidquam metuendum. *Cotison* Dacorum Rex ab Augusto victus L. Flor. lib. 4. cap. 12. *Daci montibus inhærent: Cotisonis Regis imperio, quoties concretus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere solebant & vicina populari. Visum est Augusto gentem aditu difficillimam submovere. Misso igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam; citra, præsidia constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed summota atque dilata est.* Illud vero postea factum est. Sueton. Octav. cap. 21. *Circuit & Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magna copia cæsis*, &c. cap. 63. *M. Antonius scribit, primum eum Antonio filio suo despondisse Juliam, dein Cotisoni Getarum regi: quo tempore sibi quoque invicem filiam Regis in matrimonium petisse.* De *Dacis* jam lib. 2. Od. 10. Hos porro eosdem esse ac Getas, certum est. Plin. lib. 4. cap. 12. *Getæ, Daci Romanis.* Xiphilin. in Domitiano ita scribit, *Per id tempus bellum fuit populo Romano cum Dacis . . . Porro eam gentem Dacos appello. Nam ita se ipsi nominant; eodemque nomine a Romanis appellantur: etsi non ignoro eos a quibusdam Græcis Getas esse dictos. Quod an recte factum sit, nescio: illud quidem scio Getas trans Hæmum apud Danubium incolere.*

19. *Medus infestus sibi*, &c.] Medi seu Parthi bellis civilibus occupati sunt. Vide Strabonem lib. 10. & quæ antea nec semel de iis annotavi, lib. 1. Od. 26. v. 5. & alibi.

21. *Servit Hispanæ*, &c.] Cantabri ab Agrippa, sero licet, fracti & subacti sunt. Vide lib. 2. Od. 6. Sueton. Octav. cap. 20. Augustus *externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc, & Antonio devicto, Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam*, &c.

23. *Jam Scythæ laxo*, &c.] Scythæ armis depositis cedunt. Vide lib. 2. Od. 9. in fine, ibique annot. Sueton. Octav. cap. 22. *Ea virtutis moderationisque fama, Indos ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam suam Populique Romani ultro per legatos petendam.*

25. *Negligens ne qua populus*, &c.] Dum mei sacrificii particeps sacras mecum epulas carpes, ita lætitiæ vaca, ut si privatus esses. Ergo paululum abjice omnem curam urbis, & solicitudines de Republicâ.

Tu quasi *privatus omitte curare, & plusculum consulere ne quid detrimenti capiat populus : atque temporis præsentis usurâ fruere, genio indulgens, & molesta abjice.*

Parce privatus nimiùm cavere :
Dona præsentis rape lætus horæ, et
Linque severa.

ANNOTATIONES.

26. *Privatus.*] Quidam explicant, inter privatos parietes, genio indulge. Alii interpretantur absolute : quandoquidem non geris magistratum : volunt nimirum urbis præfecturam esse officium duntaxat, nec inter magistratus censeri : Ex Sueton. Octav. cap. 37. *Quo plures administrandæ Reipublicæ partem caperent, nova officia excogitavit : curam operum publicorum . . . præfecturam urbis,* &c. Quod minime placet. Sic igitur intelligo : tu *linque severa* tantisper, i. e. seria & graves occupationes intermitte : *præsentis hora dona*, seu gaudia *rape*, cape, animo plane tranquillo, teque privatum hoc nocturno saltem convivio finge & cogita.

ODE XI.

Dialogus Horatii & Lydiæ.

Hor. *Quamdiu charus tibi extiti, neque alius præstantior adolescens brachia referebat collo* tuo *candido, felicior* ego *vixi Rege Persarum.* Lyd. *Quamdiu non alteram plus dilexisti, nec Lydia posthabita est Chloë, Ego Lydia magnæ famæ illustrior fiorui* quam *Ilia Romana.* Hor. *Mihi jam dominatur Chloë à Creta,*

Hor. DONEC gratus eram tibi, [289]
Nec quisquam potior brachia candidæ
Cervici juvenis dabat ;
Persarum vigui Rege beatior.
Lyd. Donec non aliâ magis
Arsisti, neque erat Lydia post Chloën ;
Multi Lydia nominis,
Romanâ vigui clarior Iliâ.
Hor. Me nunc Cressa Chloë regit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Donec gratus,* &c.] [Amœbæum carmen est, cujus hæc lex est, ut qui posterior dicit, priorem vincat, majus aliquid subjiciendo. Ode porro hæc tanti æstimatur à Scaligero, ut ejus describere sententiam non pigeat. Sic ait lib. 6. Poet. *Omnes Horatii Odæ tantæ sunt venustatis, ut & mihi, & aliis prudentioribus omnem ademerit spem talium studiorum. Inter cæteras vero, duas animadverti, quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est tertia quarti libri* Quem tu, Melpomene, semel, &c. *Altera est nona tertii :* Donec gratus eram tibi, &c. *Quarum similes à me compositas malim, quam Pythionicarum multas Pindari & Nemeonicarum : quarum similes malim composuisse, quam esse totius Tarraconensis Rex.* Vide in Virgil. Eclog. 3, & 7. Hic zelotypiam uterque suam belle exprimit, restituendisque amoribus prioribus viam sternit.

2. *Nec quisquam potior,* &c.] Dum non amplexus tuos alteri concessisti, nec alium mihi prætulisti in amore.

4. *Persarum vigui rege beatior.*] Antiqui Persarum Reges, Cyrus, Darius, ad summas opes elati proverbio locum dedere. Illorum quisque Regem Regem se jactabat. Quin & Persarum montes pro montibus aureis dicti, Plaut. Stich. 1, 1, 24.

Neque ille mereat Persarum sibi
Montes, qui esse perhibentur aurei.

5. *Non alia magis Arsisti.*] Alii legunt, *aliam*, Æque eleganter utrumque.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.

Virg. Ecl. 2. v. 1.

6. *Neque erat Lydia post Chloën.*] Dum non amasti Chloën præ Lydia. De hâc jam lib. 1. Od. 8, 13, 25.

8. *Romani vigui clarior Ilia.*] Ego me fortunatiorem existimabam, quam fuit unquam Ilia, seu Rhea, quæ Marte gravida Romulum Romanæ gentis auctorem protulit. De illa lib. 1. Od. 2.

9. *Me nunc Cressa Chloë regit.*] Nunc ego servio amoribus Chloës, quam præter formam commendat Vocis & Musicæ suavis modulatio. Quidam legunt *Thressa*, i. e. è Thracia : verum lectioni nostræ favet quod Cretes Musicæ valde studiosos refert Ælianus.

Dulces

Dulces docta modos et citharæ ſciens : [290]
Pro quâ non metuam mori,
Si parcent animæ fata ſuperſtiti.
Lyd. Me torret face mutuâ
Thurini Calais filius Ornyti ;
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata ſuperſtiti.
Hor. Quid ſi priſca redit Venus,
Diductóſque jugo cogit aheneo ?
Si flava excutitur Chloë,
Rejectæque patet janua Lydiæ ?
Lyd. Quanquam ſidere pulchrior
Ille eſt ; tu levior cortice, et improbo
Iracundior Adria ;
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

perita ſuavium modulorum, ac pulſandæ lyræ ; pro quæ non verebor vitam profundere, ſi fata indulgeant animæ reſiduæ. Lyd. *Me urit mutuo amore Calais filius Ornyti è Thurio, pro quo bis mortem oppetam ultro, ſi juveni vivo fata indulgeant.* Hor. *Quid ſi vetus amor reviviſcat, & divulſos copulet æreo vinculo ? Si formoſa Chloë rejicitur, & oſtium meum aperitur pulſæ Lydiæ ?* Lyd. *Tametſi eſt ille aſtro ſplendidior ; tu vero es levior ſubere, atque Adriatico mari procelloſo ferocior ; tecum vivere cupiam, tecum gaudeam mori,*

ANNOTATIONES.

12. *Si parcent animæ fata ſuperſtiti.*] Moriar ego libens ad redimendam Chloës vitam ; ut illa ſuperſtes vivat, quæ eſt altera pars mei. De ſuperſtitione veterum pro alterius ſalute ſeſe devoventium, alibi dixi.

13. *Me torret face mutua, &c.*] Mutuo me amore detinet Calais adoleſcens pulcherrimus. Alludi volunt aliqui ad nomen Callaidis lapilli, quem Sapphiri æmulum dixit Plin. 37. cap. 10.

14. *Thurini.*] Thuria, ſive Thurium, civitas erat in Sinu Tarentino.

16. *Si parcent puero.*] Pro Calai bis ego mortem oppetere velim.

17. *Quid ſi priſca redit Venus ?*] Quid faceres, O Lydia, ſi Horatii vetus in te amor denuo accendatur ; noſque diſſociatos reconciliet, arctiuſque jungat quam olim, imo conſtringat *jugo aheneo*, ſeu ære firmiori & nunquam diſſolvendo. Vide lib. 1. Ode 23.

22. *Levior cortice.*] Ode ſuperiori, *corticem aſtrictum pice* : pro ſubere nempe ponitur cortex, teſte Plinio, lib. 16. cap. 8. ; Proverbium eſt in inconſtantes, *Cortice levior* ; ſuber enim naturali ſua levitate ſuper aquas fertur & natat.

23. *Iracundior.*] Hoc ſibi vitium imputat Horatius non ſemel. Epiſt. 1, 20, 25.

Iraſci celerem, tamen ut placabilis eſſem.

Adria.] De eo lib. 1. Od. 33.

24. *Tecum vivere amem, &c.*] Ita facile reconciliantur diſcordiæ amantium. Et vere dixit Terentius Andria 3, 3, 23.

Amantium iræ amoris intregatio eſt.

Plaut. Amphitr. Act. 3, 2, 59.

Iræ interveniunt ; redeunt rurſum in gratiam ;
Verum Iræ, ſi quæ forte eveniunt hujuſmodi,
Inter eos, rurſum ſi reventum in gratiam eſt,
Bis tanto amici ſunt inter ſe quam priùs.

ODE X.

Lycen admonet ut paulum mansuescat erga se.

O *Lyce, si potares ultimum Tanaim, marito juncta barbaro, nihilominus Pores me ante januam* tuam *duram extensum exponere ventis Septentrionalibus* illic *habitantibus.* Nonne *audis quo murmure* tuæ *fores, quo nemus in ædibus magnificis consitum resonet ventis* persflantibus ? *utque Jupiter puro numine constringat nives demissas ? Ejice fastum Veneri odiosum,*

EXtremum Tanaïm si biberes, Lyce, [291]
Sævo nupta viro ; me tamen asperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis quo strepitu janua, quo nemus
Inter pulchra situm tecta remugiat [292] 5
Ventis ? Et positas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter ?
Ingratam Veneri pone superbiam,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Od. 6. lib. 1.

1. *Extremum*, &c.] Ejusmodi cantiones & querelas noctu canebant amantes ad fores meretricum aliarumque mulierum quas deperibant, ut ficeas demererentur, atque ab iis tandem sua patientia victis admitterentur in domum antea sibi clausam. Vide quæ annot l. 1. Od. 25. Plura vero dixi ad Pers. Sat. 5. v. 165. ubi sic habetur,

Limen ad obscœnum . . . dum Chrysidis udas
Ebrius ante fores extinctâ cum face canto.

Extremum Tanaim si biberes.] Si nata in Scythia in remotissimis illis & frigidissimis partibus ubi scaturit Tanais : si barbaro proinde, & sævo quòque viro nupta esses, quem vereri deberes ; te tamen oporteret moveri meis amoribus, cum ante fores tuas excubantem cerneres in ista æris intemperie.

Tanaim.] Fluvius iste notissimus, e Riphæis montibus, vel è Caucaso monte fluere dictus, Asiam ab Europâ dividit : hodie *Don* vocatur. Est maxime Septentrionalis, et qui Nomades Tanaim accolebant, erant agrestiores, ex Strabone, lib. 11. De eo jam antea Od. 4. hujus libri, ubi *Scythicum amnem* appellat Horatius.

2. *Me tamen asperas, &c.*] Non tam dura esses ut me jacentem super limen januæ tuæ, frigidissima & molestissima tempestate, videres sine ullo humanitatis sensu, Ovid. A. Am. 2, 237.

Frigidus inque uda sæpe jacebis humo.

3. *Objicere incolis Plorares Aquilonibus.*] Doleres, ægre ineres me objici noctu ventis illis a Scythiæ regione flantibus, ac velut incolis. Ovid. Met. 1, 64.

. . . . . *Scythiam septemque triones*
Horrifer invasit Boreas.

4. *Potrares objicere.*] Sic & locutus Plaut. Aul. 2, 4, 23. *Æquum hercle facit, cum lavat, profundere.*

5. *Audis quo strepitu, &c.*] Quam vehemens soleat aventus, judica è concussione tuæ januæ, & è murmure arborum viridarii tui graviter illi dentium.

Nemus inter Pulchra situm tecta.] In septis domorum nemora etiam habebant veteres, quorum struendorum rationem docet Vitruv. l. 5. c. 11. *Sint*, inquit, *inter duas Porticus sita, & in his perficiantur inter arbores deambulationes*, &c. Sueton. Oct. c. 72. *Prætoria sua quamvis modica non tam statuarum tabularumque picturarum ornatu, quam xystis & nemoribus excoluit*, &c. Tibull. lib. 3. Eleg. 3. v. 15.

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.

Cic. ad Quintum fratrem. l. 3. Ep. 1. *Nunc domus suppeditat mihi hortorum amœnitatem.* Vide Senec. Epist. 122. Item supra l. 2. Od. 3. & Ep. 1, 10, 22.

Nempe inter varias nutritur sylva columnas.

7. *Et positas ut glaciet nives Puro numine Jupiter.*] Æstimare potes etiam quantum frigus perpetiar, ex eo quod purum sit cœlum, æther sudus ac serenus, quo nives gelu concrescunt & constringuntur : quia tunc facile diffunditur, quando scilicet in aëre nihil est quo reprimatur frigus : contra nebuloso æthere coërcetur ne ad nos usq; perveniat, ut docet Aristot. in Problem.

Positas.] E cœlo delapsas, & humi jacentes.

Glaciet.] Per licentiam poëticam usurpatur hoc verbum active, quod tamen absolute poni solet, pro *coalescit, concrescit.* Cic. de Nat. Deor. 2. n. 26. *Tum aquæ declarat effusio, quæ neque conglaciaret frigoribus, neque nive, pruinave concresceret, nisi eadem se admisto calore liquefacta & dilapsa diffunderet. Itaque & Aquilonibus, relinquique frigoribus adjectis duresceret humor*, &c

8. *Puro numine Jupiter.*] Bene sic legito : alii, *Puro lumine*, vel *limine* ; sed perperam. Jovem pro æthere non raro usurpari, notum : huic ergo respondet vox *numine.* Puro lumine Sol quidem dicatur ; at non Jupiter, præsertim concubia nocte, qua Lyces januam occentabat, de more, Poëta noster.

9. *Ingratam Veneri pone superbiam.*] Venus enim jocis, gratus, amoribus stipata ubique memoratur, quibus adversatur omnino superbia, lib. 1. Od. 2. v. 33.

. . . . . *Erycina ridens,*
Quam Jocus circumvolat & Cupido.

Ne

Ne currente retro funis eat rotâ.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera nec preces,
Nec tinctus violâ pallor amantium,
Nec vir Pieriâ pellice saucius
Curvat; supplicibus tuis
Parcas, nec rigidâ mollior æsculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.

ne funiculus retrorsum abeat rotâ versatâ. Tyrrhenus pater laud precreavit te Penelopen amantibus intractabilem. O licet te nec dona flectant, nec vota, nec violaceus pallor amore tabescentium, neque maritus tuus amore pellicis Pieriæ vulneratus, indulge supplicantibus tibi, quæ hactenus es durâ quercu non flexibilior neque manuductior serpentibus Mauritaniæ.

ANNOTATIONES.

10. *Ne currente retro funis eat rota.*] Ne offensa Venus iram in te suam stringat: tuque favore ejus destituta contemnaris, ut nunc me contemnis. Time ergo sapienter fortunæ vices. Tibull. lib. 1. Eleg. 5. v. 67.

Hæc animus frustra: nec verbis victa patescit
Janua, sed plena est percutienda manu.
At tu, qui potior nunc es, mea fata caveto:
Versatur celeri fors levis orbe rotæ.

Isto tamen loco metaphora videtur esse ducta non a rota fortunæ volubili & instabili; sed potius a rotis & trochleis, quibus circumvolutus funis ingentia sublevat & trahit pondera, si bene teneatur: at si dimissus fuerit, & rota & funis & pondus in partem contrariam feruntur, currunt, fugiunt, deturbantur. Sensus itaque Horatii erit: O Lyce, ne Veneris tu vincula nexusque sperne, quæ si dimiseris, cave ne res tuæ retro & pessum eant ac dissolvantur. Virg. Ecl. 8, 78.

. . . . *Veneris dic vincula nostro.*

11. *Non te Penelopen difficilem*, &c.] Non es ut Penelope Spartana, nec educata initructaq; duris moribus austeraque vivendi ratione: imo venustam, lepidam, tractabilem genuit te pater Hetruscus. Hetruscos ludorum ac voluptatum amatores nemo nescit: refert Cæl. Rhodig. l. 15. c. 11. atque a Lydis traxisse originem suspicatur.

Penelopen difficilem procis.] Hæc Ulyssi uxor viro suo fidem servans viginti annos absenti, procos bene multos acriter solicitantes, patrem etiam novas nuptias suadentem eluctata est. Homer. Odyss. 2. 6, 7.

12. *Tyrrhenus.*] Tyrrheni Hetruriæ populi. Tyrrhenia Straboni eadem regio ac Thuscia. Ovid. Metam. 14. v. 452.

Concurrit Latio Tyrrhenia tota. ——

Porro synecdochice sub illi pro Italis universis vel Romanis accipi possunt.

14. *Tinctus viola pallor.*] Color vultus mei pallidus instar violarum, quæ etiam pallentes vocavit Virgil. Ecl. 2. Sunt enim aliæ purpureæ, aliæ luteæ, aliæ albæ; ex Plin. lib. 21. cap. 6. Quanquam duo tantum genera violarum agnoscit Nicander, pallidum & luteum: apud Athenæum lib. 15. cap. 9. *Pallor amantium.* Ovid. Art. Amat. lib. 1. v. 729.

Palleat omnis amans: hic est color aptus amanti.

Nimirum recurrente ad cor amoris centrum calore naturali, & quoniam intensior in amantibus est, spiritus vitales magis dissipante, in vultu pallor efficitur.

15. *Nec vir Pieria pellice saucius.*] Quanquam nec offensa viri tui pellicem Pieriam depereuntis injuria ad me amandum inclinaris. Hoc certe est irritamentum uxoris maximum, ut inducatur in alterius amorem. Ex Euripide, quædam alia minus gravate fert uxor: at si a marito fallatur, quicquid est in vita jucundi perdit. Ovid. Art. Amat. lib. 2. v. 373.

Sed neque fulvus aper media tam sævus in ira est.
. . . . . .
Nec lea, ...
. . . . . .
Fœmina quam furti deprensa pellice lecti
Ardet, &c. ——

Pieria.] Vel nomen factum a solo natali, ad augendam invidiam, quasi diceret, peregrina, & ex ea Macedoniæ regione: vel notat fidicinam, psaltriam, ob Pierium montem Musis sacrum: cujusmodi mulieres ut plurimum exercebant meretriciam artem.

16. *Supplicibus tuis parcas.*] Indulge aliquid supplicanti etiam apud te. Quis enim supplices unquam acerbe repulit, nisi qui humanitatem exuit? Ex sententia veterum, qui talem hominem velut execrabilem avertabantur: cum & natura supplicibus parcere doceat.

17. *Æsculo.*] Arbor est glandifera, quam pro duritie ponit Horatius. De ea Plin. lib. 16. & nos jam lib. 1. Od. 22.

18. *Mauris.*] Mauritania Africæ regio ab ortu in occasum extensa, ubi nunc Barbaria Occidentalis. Arenosa ista loca aquarum penuria & Solis æstu arentia & fervida, omne genus serpentum alunt etiam sævissimorum.

Latus iſtud haud ſemper erit tolerans liminis & pluviæ.

Non hoc ſemper erit liminis, aut aquæ [294]
Cœleſtis patiens latus. 20

ANNOTATIONES.

19. *Non hoc ſemper erit liminis, &c.*] Amores meos tibi ſponte oblatos ne ſperne: nec enim ero ſemper ea robuſta & ferventi ætate, qua tui gratia poſſim & velim pernoctare ante januam, & cubare ſuper durum limen ædium tuarum. Epod. 11. v. 30.

Ferebar incerto pede
Ad non amicos (heu) mihi poſtes, & heu
Limina dura quibus
Lumbos & infregi latus.

19, 20. *Aquæ Cœleſtis patiens.*] Imbres aliaque hyemalis tempeſtatis incommoda perpeti non ſemper libebit. Certe contra in Lycen jam vetulam acriter ſcripſit Ode 13. lib. 4. Ovid. A. Am. 2, 237.

Sæpe feres imbrem cœleſti nube ſolutum
Frigidus, inque uda ſæpe jacebis humo.

ODE XI. Ad MERCURIUM.

Ut ſibi dictet cantus quibus Lyde flectatur.

O Mercuri, (ſiquidem te præceptore Amphion ſaxa cantu movit) & tu, lyra, chordis ſeptenis reſonare perita; neque canora pridem neque jucunda, jam verò familiaris tum epulentorum menſis, tum ſanis Deorum, numeros edi, quibus pervicaces auriculas admoveat Lyde.

MERCURI (nam te docilis magiſtro
Movit Amphion lapides canendo)
Túque, teſtudo, reſonare ſeptem
Callida nervis,
Nec loquax olim, neque grata, nunc et [295]
Divitum menſis et amica templis,
Dic modos, Lyde quibus obſtinatas
Applicet aures.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Mercuri.*] De eo multa Lib. 1. Od. 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.*] Jovis ille ex Antiopa filius ſuavi lyræ ſono dicitur moviſſe lapides, ut, ipſis inter ſe compoſitis & ſuperſtructis, Thebanum muri atque urbs ædificata fuerint. Vide Epiſt. ad Piſones, ver. 394. Plutarch de Muſicâ. Propert. Lib. 3. Eleg. 2. v. 5.

Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem
Sponte ſuâ muri membra coiſſe ferunt.

3. *Teſtudo reſonare ſeptem Callida nervis.*] E teſtudine lyra per Mercurium facta atque exornata, ut annotavi, lib. 1. Od. 10. Tribus primo chordis, deinde quatuor, tum ſeptem, poſtea novem inſtructa; demum etiam pluribus. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 19. Diodor. Sicul. lib. 1. Pindar. φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον, id eſt, ἑπτάφθογγον, vocat. Virg. Eclog. 2. v. 36.

Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula. ——————

Et Æneid. 6. v. 646.

Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum.

Porro ſeptenas diapaſon ſpecies ſeu modos, quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis iſtis ſingulis, non abs re contendit Glareanus.

5. *Nec loquax olim, neque grata.*] Prius muta & ſine ullo pretio; at, poſtquam in lyram eſt concinnata, gratum edidit ſonum, dulceſque modos ac numeros expreſſit; ut requiſita & adhibita ſit in divitum conviviis & Deorum ſacris.

6. *Divitum menſis.*] Quod vini vim ſervidiorem elidere valeat Muſica, hanc ideo priſci adhibebant in ſuis conviviis. Teſtis Plutarch. lib. de Muſicâ: & Homer. Odyſſ. ubi cithara convivii ſodalis nuncupatur.

Et amica templis.] Vide T. Liv. lib. 9. cap. 30. ubi de tibicinibus ad præcinendum in ſacrificiis Deorum ſolerter revocatis, hiſtoriam narrat ſat lepidam.

7. *Dic modos, Lyde, quibus obſtinatas Applicet aures.*] Cantus dulcedine contumacem Lydes animum flecte, per aures delinitas ad cor penetra, demulce, viam ſterne, ſenſimq; meos amores inſinua. Ex Plutarcho, Muſica concinno ſuo temperamento corpora menteſque revocat & emollit. Et lib. de Superſtit. ait ex Platone, Muſicam non deliciarum cauſa, & pruritus aurium datam, ſed ut animi motiones improbe laſcivientes decenter reducat.

Quæ,

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuítque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigres comitéſque ſilvas
Ducere, et rivos celeres morari.
Ceſſit immanis tibi blandienti
Janitor aulæ
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter ſaniéſque manet
Ore trilingui.
Quin et Ixion, Tityúſque vultu
Riſit invito: ſtetit urna paulùm
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde ſcelus atque notas
Virginum pœnas, et inane lymphæ

quæ ſicut equa trium annorum exultat & ludit per apertos agros; fugitque attrectari, à nuptiis immunis, necdum petulanti viro idonea. Tu vales trahere tigres ſilvaſque ſimul, & rapidos tardare fluvios. Tibi demulcenti morem geſſit Cerberus crudelis aulæ janitor; licet caput illius furiis æquale ſtipent ſerpentes multi, & ex ore tres linguas habente halitus peſtilens & tabum fluat. Quinetiam Ixion & Tityus facie prætulerunt hilaritatem non ſponte: ſtetit dolium tantiſper aridum, dum ſuavi cantu Danai filias detineres. Diſcat Lyde crimen & ſupplicia famoſæ puellarum, & vacuum aqua

[196]

ANNOTATIONES.

9. *Quæ, velut latis equa trima campis Ludit.*] Velut equa non domita juveniliter laſcivit & ludit per campos diſcurrendo & exiliendo: ſic Lyde juveniles ſectatur cum æqualibus ludos, à virili autem conſortio hactenus abhorret. Lib. 2. Od. 5. v. 5.

Circa virentes eſt animus tuæ
Campos juvencæ, &c.

10. *Ludit exultim.*] Anacreon.

Πῶλε Θρηϊκίη, τί δέ μεῖ
. . . . . .
Νηλεῶς φεύγεις
. . . . . .
Νῦν δὲ λειμωνάς τε βόσκεαι
Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις, &c.
Equulea Threïcia quid me
Crudeliter fugis?
At nunc prata depaſceris,
Et agiliter exiliens ludis.

13. *Tu potes tigres, &c.*] Nota eſt Orphei fabula feras & arbores trahentis ad lyræ dulces modos: Vide lib. 1. Od. 12. [& Epiſt. ad Piſones v. 393.

14. *Rivos celeres morari.*] Virgil. Eclog. 8. v. 3.

Quorum ſtupefactæ carmine lynces,
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus.

15. *Ceſſit immanis tibi blandienti, &c.*] Et hoc ad Orpheum pertinet, qui profectus ad Inferos ut reduceret inde dilectam Eurydicen, Cerberum demulſiſſe lyra fertur. De eo jam lib. 2. Od. 13. & Virgil. Georg. 4. v. 481.

Quin ipſæ ſtupuere domus, atque intima lethi
Tartara, cæruleoſque implexæ crinibus angues
Eumenides; tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionei vento rota conſtitit orbis.

21. *Quin & Ixion, Tityuſque vultu Riſit.*] Pulſante cytharam Orpheo recreari viſi ſunt illi, ſuaſque pœnas obliviſci; ut vultu quædam ſigna lætitiæ dederint.

22. *Invito.*] Ob acerbitatem ſupplicii, triſtitiam exigentis. De Tityo Od. 4. hujus libri ſub finem. Ixion Junoni ſtuprum inferre conatus ad inferos pulſus eſt, & rotæ inter ſerpentes alligatus aſſidue circumvolvitur. Tibull. lib. 1. Eleg. 3. v. 73.

Illic Junonem tentare Ixionis auſi
Verſantur celeri noxia membra rotâ.

Vide Pindar. Pyth. Od. 2. ubi refert. Ἰξίονα ἐν πτερόεντι τροχῷ πάλλα κυλινδόμενον. *Ixionem in alata rota circumquaque verſatum.*

Stetit urna paulum Sicca, &c.] Danai Argivorum Regis filia diri ceſſaverunt cruciatus paululum, dum caneret Orpheus. Vide lib. 2. Od. 14. Lucret. lib. 3. v. 1021.

Hoc (ut opinor) id eſt, ævo florente puellas
Quod memorant, laticem pertuſum congerere in vas,
Quod tamen expleri nullâ ratione poteſtur.

Hinc Proverb. apud Plaut. Pſeud. 1, 3, 135. *in pertuſum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*

25. *Audiat Lyde ſcelus, &c.*] Diſcat Lyde quas pœnas Dii attribuant mulieribus in ſuos amatores crudelibus: hincque deſinat mihi dura eſſe.

26. *Virginum.*] Danaidum.

Inane lymphæ Dolium, &c.] Vide ſupra.

was evaneſcente ex imo fundo, perennemque ſortem de-lictis etiam apud Inferos reſervatam. Sceleratæ (quid enim pejus valuerint?) Sceleratæ, inquam, illæ *ſævo gladio perimere ſponſos valuerunt. At è pluribus una tædis nuptialibus idonea egregie fraudulenta erga patrem fallacem, & in cuncta ſecula illuſtris virgo extitit. Quæ ait adoleſcenti ſponſo, Exurge, ne diuturnus tibi ſopor unâ non metuis comparetur: ſocerum & impias ſorores effuge; quæ tanquam lcænæ vitulos adeptæ totidem, (heu!) diſcerpunt. Ego illis clementior neque te percutiam, neque detinebo intra ſepta. Me parens duris vinculis obruat;*

Dolium fundo pereuntis imo, [197]
Seráque fata,
Quæ manent culpas etiam ſub Orco.
Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ ſponſos potuere duro
Perdere ferro
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendidè mendax, et in omne virgo
Nobilis ævum:
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge; ne longus tibi ſomnus, unde
Non timeſ, detur: ſocerum et ſceleſtas [198]
Falle ſorores;
Quæ velut nactæ vitulos leænæ,
Singulos (heu!) lacerant: ego illis
Mollior, nec te feriam, neque intra
Clauſtra tenebo.
Me pater ſævis oneret catenis,

ANNOTATIONES.

28. *Seraque fata.*] Vel, longa & diuturna; vel tarde venientia, eoque graviora.

33. *Una de multis*, &c.] Hypermneſtra Lynceo ſponſo pepercit, ſalvumque abire & fugere juſſit; dum ſorores juſſu patris ſuos ſponſos nefarie jugularent; at ipſa noluit exequi impie præſcripta; unde & nomen ſibi fecit immortale. Quidam ſcribunt duas fuiſſe quæ ſponſis vitam adimere non ſuſtinuerunt, Hypermneſtram & Bebrycen. Euſtath. in Dionyſ. Alex.

Face nuptiali Digna.] Honore matrimonii digna. Quod noctu ſeu veſperi nupta deducebantur domum ſponſi, hinc fax præferebatur. Feſtus, *In nuptiis*, inquit, *facem præferebant in honorem Cereris, & aqua ſpargebatur nova nupta, ſive ut caſta puraque ad virum perveniret ſive ut ignem & aquam cum viro communicaret.*

34. *Perjurum in parentem Splendidè mendax.* Recte fallens patrem Danaum, qui Ægyptum fratrem ejuſque filios generos ſuos impia & cruenta fraude circumveniebat. Ægyptus quinquaginta filiis ſuis Danai fratris totidem filias in matrimonium popoſcit. Hic recuſavit, quod ex Oraculo accepiſſet a genero ſibi mortem inferendam. At cum inſtaret ille, fraudulenter annuit, filias monens, ut ipſa nocte nuptiarum, ſponſos vino luxuriaque ſopitos cultro ſingulæ conficerent. Itaque patri contra fas morem gerentes, captata hora viros enecarunt, excepta Hypermneſtra, quæ Lynceum ſervavit. Hic vero poſtea Danao interempto Argivum regnum regnum invaſit, atque Oraculi fidem implevit.

35. *In omne virgo Nobilis ævum.*] Hypermneſtram virginem manſiſſe, hocque pactum cum Lynceo ſponſo, nonnulli tradunt. Vide Pauſan. in Corinthiacis. Pindar. Nem. Od. 10, &c.

38. *Ne longus tibi ſomnus, &c.*] Ne tibi mors afferatur a Danao patre ſororibuſque meis: Ægypti enim patris tui ſtirpem extinguere conjurarunt. Ovid. Epiſt. 14, 73.

Surge age, Belide, de tot modò fratribus unus;
Nox tibi, ſi properas, una perennis erit.

Apud Heſiod. *Somnus mortis frater*; apud Virg. *Conſanguineus, letbi ſopor*, dicitur Catull. Eleg. 3. 6.

Nox eſt perpetua una dormienda.

39. *Sceleſtas Falle ſorores.*] Celeriter fugiendo, prava ſororum mearum conſilia elude.

45. *Me ſævis oneret catenis, &c.*] Obſerva quam artificioſe Poeta amplificet ac laudet fidem & lenitatem Hypermneſtræ, ut ejus exemplo Lyden impellat ad ſibi amanti favendum. Vide Ovid. Epiſt. 14. v. 3. ubi Hypermneſtra Lynceo ita ſcribit:

Clauſa domo teneor, graviboſque coërcita vinclis,
Eſt mihi ſupplicii cauſa, fuiſſe piam.
. . . . . .
Me pater igne licet, quem non violavimus, urat,
. . . . . .
Aut illo jugulet, quem non bene tradidit, enſe,
Ut qua non cecidit vir nece, nupta cadat.

Quòd viro clemens misero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes quò te rapiunt et auræ,
Dum favet Nox et Venus: I secundo
Omine, et nostri memorem sepulcro
Sculpe querelam.

quoniam sponsum infelicem benigna servavi: me navi amandet ad ultimos etiam Numidarum campos. Abi quo te ferunt pedes & venti, dum nox & Venus obsecundant: abi faustis auspiciis, & tumulo inscribe querimoniam, quâ nostri recordatio permaneat.

ANNOTATIONES.

47. *Extremos Numidarum in agros*] Me in barbaras nationes exulem mittat, etiam trans mare. Numidia proprie litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnum Algerii. Hic vero non ita stricte sumitur. Ex Plin. lib. 5. cap. 3. Numidia præter marmor & feras nihil habet insigne; Masinissæ nomine tantum clara. Hodie *Biledulgerid* quibusdam vocatur.

49. *I, pedes quo te rapiunt & auræ.*] Seu terra seu mari fuge quamprimum: *dum favet nox & Venus*, *i. e.* amor in te meus.

31. *Nostri memorem sepulcro Sculpe querelam.*] Cum me a patre morti addictam acceperis, Epitaphium scribe, quo discat posteritas meum in te Pietatem Danai crudelitate male pensatam. Pausan. in Corinth. refert Hypermnestram in judicium vocatam a patre, quod Lynceo salutem dederit sibi perniciosam, &c. Ovid. Epist. 14.

Et sepele lacrymis perfusa fidelibus ossa;
Scriptaque sint tituli nostra sepulcra brevi:
Exul Hypermnestra dextram pietatis iniquum,
Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.

ODE XII. Ad NEOBULEN.

Hebri Amore contabescentem.

MIserarum est neque amori dare ludum, [299] *Ærumnosarum est, nec amori*

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos tristrophos: Metrum singulare. Sotadicum vocant aliqui, quod tæpe a Sotade usurpatum. Alii Rhythmicum, quod fere nullus pedum numerus insit.

Primi quique duos versus tribus constant Ionicis a minore, tertius vero quatuor: hoc modo:

Mĭsĕrārŭm ēst | nĕquĕ ămōrī dărĕ lūdŭm.

Alii longe aliter, volunt carmen esse tricolon tetrastrophon; ut duos priores versus sint Sapphici trimetri acatalecti; tertius Anacreonticus dimeter catalecticus; quartus Adonicus: sicque scribunt,

Miserarum est neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere aut exanimare metuentes patruæ
Verbera linguæ, &c.

1. *Miserarum est, &c.*] Magna dissensio de metro, de ordine versuum, deque fine & proposito hujus Odes. De carmine diximus, de versuum serie, vide annot. ad v. 9. denique quid velit Poeta, & qua mente scribat, haud liquet. Quidam putant hortatoriam esse Oden, qua Neobulen in Hebri amore confirmet adversus patrui seu cujuslibet censoris reprehensiones. Alii ironicam arbitrantur, nec absurde; ut Horatius in ea est mulierculam adolescentis amore perculsam, opus diurnum deserentem, ac præ animi impotentia desidem.

Miserarum est neque amori dare ludum, &c.] Sane puella & mulier omnis misera est, quæ nullam carpit hilaritatem & gaudium, vel ex amore vel è vino, quæque ita metuit reprehensiones & castigationes hominum, ut nihil genio quidquam indulgere ausit. Pessimi profecto exempli monitum, nisi sarcasmi tale condiatur, & corrigatur, ut ante dixi.

Amori dare ludum.] Ita Plaut. Bacchid. 4, 10, 7.

Ego dare me ludum meo nato institui, ut animo obsequium
Sumere possit, æquum esse puto: sed nimis
nolo desidiæ
Ei dare ludum. ——— ———

Theophrast. apud Athen. l. 13. *Quis negabit eos solos vivere qui amant?* &c. Theophil. ibid. *Qui amantes amentes esse putat, ipse desipit*, &c.

equi

indulgere, nec mœrore diluere vino ſuavi, vel diſcruciari, timentes ictus linguæ patruæ. At tibi calathum, ô Neobule, filius pennatus Veneris, tibi telas & labrioſæ Minervæ opus excutit pulchritudo Hebri Liparenſis; qui eques ſolertior ipſo Bellerophonte, nec pugillatu nec tardo curſu ſuperatus,

Neque dulci mala vino lavere, aut exanimari metuentes patruæ verbera linguæ.
Tibi qualum Cythereæ puer ales, [300]
Tibi telas operoſæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor Hebri:
Eques ipſo melior Bellerophonte, [301]
Neque pugno neque ſegni pede victus,

ANNOTATIONES.

2. *Neque dulci mala vino lavere.*] Vino pelli curas jam dictum alibi ſæpius, eoque exhilarari animum, teſtis etiam ſacer codex.

Lavere.] Ita veteres; *lavo, lavis*; & *ſonere*, pro *ſonare*, &c.

3. *Exanimare metuentes.*] Metu reprehenſionis prope mori.

Metuentes patruæ verbera linguæ.] Pater filio ſemper indulgens, & patruus ſeverior: & hinc proverbio locus, *Patrua lingua, ſapere patruum.* Perſ. Sat. 1. v. 11. *Cum ſapimus patruos.* Noſter poſtea l. 2. Sat. 3. *Ne ſis patruus mihi.* Cic. pro Cœlio: *Qui in reliqua vita mitis eſſet . . . fuit in hac cauſa pertriſtis quidam patruus, cenſor, magiſter: objurgavit M. Cœlium, ſicut neminem unquam parens.* Et de Quinto fratris filio, Cicero patruus ad Atticum ejus avunculum, Lib. 10. Epiſt. 6. *Vellem ſuſcepiſſes juvenem regendum; pater enim nimis indulgens quicquid ego aſtrinxi, relaxat. Si ſine illo poſſem, regerem, quod tu potes.*

4. *Tibi qualum Cythereæ, &c.*] At tu, Neobule, quid valeat amor, experiris: ipſius imperio domita ſponte obtemperas: ipſi tota vacat, lanificio & quotidiano opere prorſus abjecto.

Qualum.] Quaſillum, calathum, in quo reponunt mulieres penſum, filum, ſtamen, fuſos, forficulas.

Cythereæ.] Ita dicta Venus, vel à Cythero Cypri inſulæ oppido; vel potius à Cytheris inſula, hodie *Cerigo*, contra Cretam, in mari Ægæo, ipſius nomini ſacra; in quam & dicitur primum advecta marina concha. Ovid. Faſt. 4. v. 286.

. . . . *Veneri ſacra Cythera petit.*

Puer ales.] Cupido Veneris filius, cui alas affingunt & appingunt. Vide apud Athen. l. 13. cap. 2. de alato Cupidine verſus plane lepidos. Eubulus quidem hoc fere ſenſu ibi ſcribit: *Quiſquis mortalium primus alatum Amorem pinxit, aut cera finxit, is hujus Dei ingenium ignorabat; levis enim minime eſt, aut facilis; imo gravis ſupra modum. Quorſum ergo illi penna?* &c. Alexis ibid. *Aiunt vulgo non volare Deum Amorem, ſed illos qui amant; alia vero de cauſa alas affingi*, Ariſt. ibid. *Amor, apud Superos perturbans omnia, e Deorum eſt ejectus concilio, & huc ad nos exilio depulſus. Audaci autem & petulanti præciſæ alæ, ne revolare in cœlum poſſet: ablatas vero pennas dederunt Victoriæ geſtandas, præclara hoſtis ſpolia, &c.*

5. *Operoſæ Minervæ Studium.*] Lanificio textriniſque artibus præeſt Minerva. Heſiod. oper. dier. v. 63.

Ἀθήνην
Ἔργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἱστὸν ὑφαίνειν.
Minervam opera docere, ingenioſam telam texere.

Virgil. Æneid. 5. v. 284.

. . . . . *Operum haud ignara Minervæ.*

Æneid. 7. v. 805.

Bellatrix, non illa colo calathiſve Minervæ
Fœmineas aſſueta manus. ——————

6. *Studium aufert, &c.*] Sic amore die noctuque rem amatam animo duntaxat objicit, aliarum omnium rerum cogitationem & curam aufert. Sappho.

Γλυκεῖα μᾶτερ, οὔ τοι
Δύναμαι κρέκειν τὸν ἱστὸν,
Πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς,
Βραδεῖαν δ' Ἀφροδίταν.
Dulcis mater haud poſſum ordiri telam,
Correpta amore pueri per lentam Venerem.

Apud Virgil. Dido, amore capta Æneæ cætera negligit omnia. Æneid. v. 86. Vide lib. 1. Od. 8. ibique annot.

Neobule.] Νεο βουλὴ, *juvenile conſilium*: vel νέη βῶλος, *nova gleba.*

Liparæi nitor Hebri.] Species & decor adoleſcentis Hebri e Lipara oriundi: quæ præcipua eſt inter Æolias inſulas, in mari Tyrrheno; hodie *Lipari*; pendet à Sicilia; nunc bene culta, & arce munita eſt.

7. *Eques ipſo melior Bellerophonte, &c.*] In Campo Martio paſſim victor.

Bellerophonte.] Hujus inventum eſſe, equo vehi, affirmat Plin. lib. 7. cap. 56. Vide lib. 1. Od. 27. in fine, ibique annot.

8. *Neque pugno neque ſegni pede victus, &c.*] Exercebat ſe Romana juventus pugilatu, curſu pedeſtri, equitando, natando, &c. lib. 1. Od. 8.

Simul

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:
Catus idem per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari, et
Celer allo latitantem fruticeto excipere aprum.

simul humeros oleo perfusos abluit in flumine Tiberi, atque peritus etiam configere cervos ex agitato agmine fugientes patenti campo, *atque velox opprimere aprum denso virgulto abditum.*

ANNOTATIONES.

9. *Simul unctos Tiberinis humeros, &c.*] Hunc versum interserunt aliqui septimo loco, planiori quidem sensu, verum præterquam quod repugnat carminis lex, & instituta versuum series; siquidem hoc pacto duo tetrametri continui ponerentur; id insuper rectum perturbaret ordinem exercitationum Romanis usitatarum. Nam post decursionem in Campo Martio duplicem, equo nempe & pedibus, postq; luctam, seu pugilatum, sequebatur natatio in Tiberi, ad detergendum sudorem ac pulverem; quod Horatius belle hic expressit. Vide Veget. de re milit. lib. 1. cap. 10.

10. *Catus idem, &c.*] Hebrus non tantum campestri victoria insignis, sed & venandi solertia.

11. *Agitato grege cervos.*] Turmatim cervi per silvas & campos vagari solent. Virg. Georg. 3. v. 369.

. . . . . *Confertoque agmine cervi.*

12. *Alto latitantem fruticeto.*] Quidem legunt *arto* sive *arcto*, id est, denso. Videtur tamen Horatius Homerum secutus, Iliad. 11. circa medium, *de apro.*

Ὁ δέ τ' ἔξεσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο.

Ille vero prodit e profundo fruticeto, seu *loco arboribus condenso.*

Excipere.] Incautum & ex insidiis capere.

ODE XIII.

Ad FONTEM BLANDUSIÆ.

O Fons Blandusiæ splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sinè floribus,
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis et Venerem, et prælia destinat,
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi soboles gregis.

[382]

O Fons Blandusine, vitro lucidior, digne vino suavi, cum floribus: cras tibi mactabo capreolum, cui frons tumet cornibus novis; quique lasciviam & certamina incassum præparat; nam proles gregis luxuriosi tibi tinget frigidas aquas rubro cruore.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 5. Lib. 1.

1. *O fons, &c.* Hic fontis Blandusiæ apotheosin quandam agnoscunt nonnulli. At saltem notare licet, ex mente veterum fontes sacros fuisse, & aliquid numinis habuisse: quare illis sacrificabant, ut & Horatius præstat Lib. 1. Od. 1. *Aquæ caput sacræ.* Vide ibi annot.

Fons Blandusiæ.] Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, situs erat in prædio nostri Poetæ, de quo l. 2. Od. 18. v. 14. & Ep. 16. init. ubi,

Fons etiam rivo dare nomen idoneus.

2. *Dulci digne mero.*] Digne sacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non sinè floribus.] Libantes vina coronabant. Virgil. Georg. 2. v. 528.

. . . . . *Socii cratera coronant,*
Te libant, Lenæe, vocat. ———

Et Æneid. 1. v 728.

Crateras magnos statuunt, & vina coronant.

Tibull. lib. 1. Eleg. 5. v. 98.

. . . . *Coronatus stabit & ipse calix.*

Ex Homer. Iliad. 9.

Κρητῆρας στεφάναλο πρότοῖο.

Quidam flores istos referunt ad hœdum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, eò quod floribus spargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hœdo.*] Immolabitur tibi hœdulus tener cui erumpere cornua incipiunt. Is ergo frustra meditatur prœlia in alios hœdos. Ovid. Fastor. 3. v. 300.

. . . *Fonti Rex Numa mactat ovem,*
Plenaque odorati disponit pocula Bacchi.

5. *Venerem & prælia destinat.*] Lascivum & petulans animal hœdus. Sic & Od. 22. seq. v. 7.

Varii obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

Te

Te minimè attingit aſperum tempus ardentis Caniculæ. Tu amœnum frigus ſuppeditas tauris aratro fatigatis atque erranti gregi. Tu cenſeberis etiam inter illuſtres fontes cum prædicavero tibi excavatis, e quibus diſiliunt aquæ tuæ leniter ſtrepentes.

Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Neſcit tangere: tu frigus amabile [303]
Feſſis vomere tauris 11
Præbes, et pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impoſitam ilicem
Saxis; unde loquaces
Lymphæ deſiliunt tuæ.

ANNOTATIONES.

9. *Te flagrantis atrox, &c.*] Diebus etiam Caniculæribus æſtum nequaquam lentis; tuque vel tum umbram & frigus præbes, cum Sol primam partem Leonis ingreditur, menſe Julio; quando per dies multos ſævit *inſana Canicula & ſiccas meſſes coquit*; ut ait Perſ. Sat. 5. v. 5. Vide lib. 1. Od. 17. v. 17. annot. Plin. 2. cap. 40. *Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat? Cujus ſideris effectus ampliſſimi in terra ſentiuntur. Fervent eo exoriente maria, fluctuant in cellis vina, moventur ſtagna . . . .* Eodem lib. cap. 47. *ardentiſſimo æſtatis tempore exortum Caniculæ ſidus, Sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies 13. ante Auguſti Cal. eſt . . . . Solis vapor geminatus ardore ſideris.* Idem lib. 9. cap. 17. *totum mare ſentit exortum hujus ſideris . . . . .* lib. 18. cap. 28. *Canis ortum vocamus, Sole primam partem Leonis ingreſſo. Hoc fit poſt Solſtitium* xxiii. *die. Sentiunt id maria & terra . . . . accenditque Solem; & magnam æſtus obtinet cauſam.*

13. *Fies nobilium tu quoque fontium.*] Tu eris unus e fontibus nominatiſſimis, me celebrante amœnitatem tuam, aquarum perſpicuitatem ac ſuave murmur, loquacitatem umbræ tuæ, aliaque quæ hinc enaſcuntur commoda: *cavis impoſitam ilicem ſaxis*, innatam ſaxis quercum; & ex iis deſilientes cum jucundo ſtrepitu aquas: unde

. . . . . *Quercus & ilex*
Multâ fruge pecus, nullâ dominum juvet umbrâ.
. . . . . .
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracum, nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fluat utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (ſi credis) amœnæ,
Incolumen tibi me præſtant Septembribus horis.
Epiſt. 1, 16, 9.

ODE XIV. Ad POPULUM ROMANUM.

De Auguſti Reditu ex Hiſpania, Cantabris devictis.

HErculis ritu modò dictus, ô plebs, [304]
Morte venalem petiiſſe laurum
Cæſar Hiſpanâ repetit Penates
Victor ab orâ.
Unico gaudens mulier marito

O Populo Romane, Auguſtus quem paulò ante dicebamus quæſiviſſe lauream morte emendam, inſtar Herculis jam ex Hiſpaniâ regione domum redit triumphans. Ergo fœmina, ſingulari

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 5. lib. 1.

Herculis ritu, &c.] Horatius hac Ode Auguſto gratulatur incolumi tum è morbo fat diuturno, cùm e periculis belli difficil mi. Nimirum ex Sueton. cap. 20. *Externa duo bella per ſe geſſit: Dalmaticum adoleſcens adhuc, & Antonio devicto Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auſpiciis ſuis Cantabriam,* &c. Porro ad expeditionem Cantabricam profectus Cæſar Tarracone detentus eſt morbo pertinace, è quo tamen convaluit; rebuſque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quanquam illi ſubinde rebellarunt. Vide lib. 2. Od. 6. init. ibique annot.

Dictus Morte venalem petiiſſe laurum, &c.] De Auguſto ægrotante dicebamus nuper illum periculo vitæ comparandam ſibi quæſiviſſe laurum & gloriam; nobis vero pacem: ſicut Hercules orbem ſuſcepit monſtris liberandum, non ſine gravi diſcrimine. At ecce victor & ſalvus rediit ad nos ex Hiſpaniâ, ut Hercules olim profligato Geryone.

5. *Unico gaudens mulier marit Prodeat, &c.*] Ergo ſinguli gratias Dis agant pro ſalute Impe-

Prodeat

Prodeat, juſtis operata Divis,
Et ſoror clari ducis, et decoræ
Supplice vittâ
Virginum matres juvenúmque nuper [105]
Soſpitum. Vos ô pueri, et puellæ
Jam virum expertæ, malè nominatis
Parcite verbis.
Hic dies verè mihi feſtus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæſare terras.
I, pete unguentum, puer, & coronas,
Et cadum Marſi memorem duelli;
Spartacum ſi quâ potuit vagantem [106]
Fallere teſta.

læta viro procedat, ſacro ſacrificio æquis numinibus: nobilis etiam Imperatoris ſoror; atque matres puellarum & adoleſcentium haud ita pridem ſalvorum, ornatæ tæniis ſupplicanti. Vos ô juvenes & adoleſcentulæ marito junctæ, abſtinete vocibus inauſpicatis. Iſta lux mihi ſanè feſtiva depellet moleſtas ſolicitudines. Ego neque bellum civile formidabo, neque interire per vim hoſtilem, *Auguſto orbis domino. Perge, famule, affer unguentum & coronas, atque amphoram teſtem belli Marſorum, ſi forte aliquod fictile dolium potuit latere Spartaco groſſanti.*

ANNOTATIONES.

ratoris optimi, præ cæteris autem Livia Druſilla Auguſti conjux amantiſſima, eique pariter dilectiſſima, & forma ac pudicitia perinde inſignis. De eâ quædam ſatis ſingularia narrat Dio lib. 58. v. 9. illam obvios forte nudos habuiſſe, quos majeſtatis reos agi intelligens, periculo exemerit, dicendo: apud caſtas illos nihil a ſtatuis differre, *&c.* Vix ad rem attinet quod aliqui hic obſervant monogamiam pudicitiæ eſſe notam; atque eas corona ſolitas honorari caſtimoniæ, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, ex Valer. Maxim. lib. 2. Quidam legunt *Unice.*

6. *Prodeat.*] Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata Divis.] Facto prius ex more domi ſacrificio, placatiſque Diis domeſticis, *Juſtis*, qui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem & incolumitatem præſtitere. Quidam pro *Divis*, legunt *ſacris.*

7. *Et ſoror clari ducis.*] Pariter etiam Octavia Auguſti ſoror, Antonio nupta: procedant & matronæ Romanæ, *matres juvenum*, qui ex eo bello ſalvi redierunt. *Decoræ ſupplice vitta*; qui veſtitus & ornatus matronarum erat proprius; in primis autem ſupplicantium & ſacrificantium. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27.

10. *Vos ô pueri, & puellæ.*] Hos in ſacris adhiberi patet ex Ode prima hujus libri. Quidam legunt, *virûm expertes.*

11. *Male nominatis Parcite verbis.*] Et hæc intelligunrur facile ex dictis in Ode mox cit. *male nominatis*, quæ nefas eſt nominari, quæque malum omen afferrent. Non abſurde legunt aliqui, *male ominatis.*

12. *Parcite verbis.*] Favete linguis, ne ſacra violate; ſilentio potius & mente attenta juvate.

14. *Ego nec tumultum, &c.*] Dum rerum potietur Auguſtus, nec ullas civiles turbas metuo, nec hoſtiles impetus & incurſiones.

Tumultum.] Cic. Philip. 8. n. 3. *Poteſt eſſe bellum ſine tumultu: tumultus eſſe ſine bello non poteſt. Quid enim eſt aliud tumultus, niſi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum eſt tumultus.*

13. *Nec mori per vim metuam, tenente Cæſare terras.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum ſemel atque iterum a condita urbe memoriam ante ſuam clauſum, in multo breviore temporis ſpatio, terra marique pace parta ter clauſit.* Lib. 4. Od. 5. v. 25.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæſare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?

Et Od. 15. v. 17.

Cuſtode rerum Cæſare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium, &c.

17. *I, pete unguentum, puer, &c.*] Lætitiæ ſigna plurima; epulæ, & in his vinum vetuſtate exquiſitum, unguenta, flores, coronæ, muſica. Vide lib. 1. Od. 9, 38, *&c.*

18. *Cadum Marſi memorem duelli.*] Vinum diffuſum & in cella conditum tempore belli, quod Marſicum, Italicum, Sociale, nuncupatum eſt; nimirum ante annos plus ſexaginta. Tum *ab omni parte Italiæ, duce & auctore belli diſcurſante Popedio*, qui Marſos ſub ſignis habebat, *diverſa per populos, & urbes ſigna cecinere.* Tandem *Marſos Gabinius diſcuſſit.* Vide L. Flor. lib. 1. cap. 18.

19. *Spartacum ſi qua potuit vagantem fallere teſta.*] O Puer, quære nobis vinum Marſici belli notam habens; ſi quidem ex eo ſuper

Dic

Jube quoque Neæræ canoræ ut festinet in nodum colligere capillos myrrheos. Quod si impediaris ab importuno januæ custode, abscedito. Canescentes crines mitigant animum appetentem jurgiorum ac petulcæ contentionis. Id verò minime tolerâssem juventute fervidus, sub Munatii Consulatu.

Dic et argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibente crinem:
Si per invisum mora janitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus [107]
Litium et rixæ cupidos protervæ. 26
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Consule Planco.

ANNOTATIONES.

fuit, & effugit Spartaci vastationem & depopulationes, quæ annis circiter sexdecim grassatæ sunt post bellum Marsicum. Luc. Flor. lib. 3. cap. 20. *Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine appellem nescio*, inquit, *quippe cum servi militaverint, gladiatores imperaverint*, &c. . . . . *Spartacus, Crixus, Oenomaus effracto Lentuli ludo cum triginta aut amplius ejusdem fortunæ viris eruperunt Capua: servisque ad vexillum & ad auxilium vocatis, cum statim decem amplius millia coissent hominum, non modo effugisse contenti, jam vindicari volebant . . . . . totam pervagantur Campaniam . . . . . terribili strage populantur. Affluentibus in diem copiis, cum jam esset justus exercitus, e viminibus pecudumque tegumentis inconditos sibi clypeos, e ferro ergastulorum recocto gladios ac tela fecerunt*, &c. . . . . *Ille* Spartacus *de stipendiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator . . . . Consulares quoque aggressus in Apennino Lentuli exercitum percecidit: apud Mutinam C. Cassii castra delevit. Quibus elatus victoriis de invadenda urbe Roma deliberavit. Tandem totis Imperii viribus contra mirmillonem consurgitur: pudoremque Rom. Licinius Crassus asseruit . . . . . Spartacus, in primo agmine fortissime dimicans, quasi imperator, occisus est.* Vide Plutarch. in Vita Crassi. Appian. Lib. 1. Bell. Civil. Oros. lib. 5. cap. 26, &c.

21. *Dic & argutæ properet Neæræ, &c.*] Adduc, ô puer, & Neæram voce ac fidibus canoram, ad plenam hilaritatem convivii nostri. Veniat autem protinus vel incompta, & collectis tantum in nodum capillis. Nam *dum comuntur annus est*: repentinum vero gaudium nostrum haud fert moram. Vide Lib. 2. Od. 11. in fine.

22. *Myrrheum crinem.*] Vel myrrhino unguento delibutum; vel, subflavum & myrrhei coloris. Quibusdam placet legere *myrtium*, id est, medium inter flavum & nigrum.

23. *Se per invisum mora janitorem Fiet, abito.*] Redi vero quamprimum, si non statim admittaris, sique moram faciat custos januæ ædium Neæræ. Ovid. Amor. Lib. 1. Eleg. 6.

Janitor indignè durâ religate catenâ,
Difficilem moto cardine pande forem.
. . . . . .
Aspice ut invidiat, inimicaque claustra relaxa.
. . . . . .
Non te formosæ decuit servare puellæ
Limina: sollicito carcere dignus eras.

Et Lib. 2. Eleg. 2.

Quem penes est dominam servandi cura, Bagoë.
. . . . . .
. . . . . .
Si sapis, ô custos, odium (mihi crede) mereri
Desine. ———

29. *Lenit albescens animos capillus.*] Jam nempe deferbuit prima ætas & ardor juvenilis, injuriæ ac repulsæ impatiens. At, si olim simile quid contigisset, continuo exarsissem ira & mox vecte, armis, vi effractum fores properassem: quando Munatius Plancus consulatum gerebat anno U. C. 711. ego vero Horatius annum ætatis agebam vigesimum quartum. Vide postea Od. 26. v. 7. Annotat.

ODE XV.

In Chlorin jam Vetulam.

UXOR pauperis Ibyci,
Tandem nequitiæ fige modum tuæ
Famosisque laboribus.
Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines,
Et stellis nebulam spargere candidis.
Non si quid Pholoën satis,
Et te, Chlori, decet. Filia rectiùs
Expugnat juvenum domos,
Pulso Thyias uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Lascivæ similem ludere capreæ.
Te lanæ prope nobilem
Tonsæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpureus rosæ,
Nec poti vetulam faece tenus cadi.

Tu conjux Ibyci egeni impone finem aliquando tuæ libidini & infami operæ. Jam propinqua morti festinanti cessa collvdere cum adolescentulis, atque pulchris sideribus caliginem inspergere. Si quidpiam Pholoë convenit, haud etiam tibi, O Chlori. Nata tua optius aggreditur ædes adolescentium, velut Baccha pulsato tympano concitata. Eam Nothi amor adigit lascivire capræ instar petulantis. Tibi exoletæ convenit lana ad celebrem Luceriam detonsa, minime verò tyra, aut sertum è rosis rubicundis, vel amphora ad fundum exhausta.

[108]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. lib. 1.

1. *Uxor.*] Cum meretricem appellet, abutitur hoc nomine; siquidem dignitatis est, non autem voluptatis, ut aiebat Commodus imperator. Porrò solebant exoletæ meretrices pauperibus nubere: Ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitiæ.*] Luxuriæ & lasciviæ. Vide annot. supra Od. 3. in fine.

3. *Famosisque laboribus.*] Quæstui meretricio: nec plura commiscri decet nos cum nonnullis, gravi quidem pudoris injuria. Cic. de Rep. l. 4. apud Non. Marcell. *Si qua erat famosa, ei cognati osculum non ferebant.* De Orat. 2. n. 277. *Ad famosos vetuit me mater accedere.* Plaut. Fragm. 3, 15. *Miserum me famosum facit suis flagitiis.*

4. *Maturo propior desine funeri ludere.*] Publ. Syrus ad rem prorsus ita scripsit, *Anus cum ludit, morti delicias facit.* Cic. Offic. 1. n. 123. *Luxuria cum omni ætate turpis, tum senectuti fœdissima est. Sin autem libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, quod & ipsa senectus concipit dedecus, et facit adolescentium impudentiorem intemperantiam.* Ovid. *Turpe senilis amor.*

10. *Thyas.*] Bacchi sacerdos, à θύειν. Unde & Thyoneus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. Od. 19. v. 9. que annot.

Concita tympano.] Furore percita. Vide lib. 1. Od. 18. sub finem ibique annot.

11. *Nothi.*] Hoc amatoris nomen erat.

13. *Te lanæ, &c.*] Te lanificium decet jam ad senium vergentem; non autem lascivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apuliæ Dauniæ, quibusdam Nuceria dicitur, hodie *Lucera*, sita est in planitie pascuis abundante, in qua educantur multi ovium greges, quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 7. cap. 2. *De ovibus generis eximii, Calabras Apulasque milites nostri existimabant.* Plin. lib. 8. cap. 48. *Lanæ Apulæ laudatissimæ . . . villo breves, penulis celebres*, &c. Martial, lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

In ea quoq; urbe templum erat sacrum Minervæ, ex Strab. l. 6. quod ad rem facit; nam illi curæ fuisse lanificium, fuse dixi ad Od. 12. præced.

Non citharæ, decent.] Alibi notavi citharistrias ut plurimum fuisse meretrices: patet e Terentio aliisque passim.

15. *Nec flos purpureus rosæ.*] Coronæ & serta e rosis in conviviis usitata tibi minime conveniunt; siquidem ætati solùm florenti flores idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt *sed* pro *nec*; ut bibacis Vetuliæ vitium notetur. Sed Poëta voluit magis indicare vetulam Chlorim minus jam bibacitati aptam; meretricium porro id proprium fuisse constat. Vide lib. 1. Od. 36. v. 13. & seq. Contra honestis mulieribus, & quidem *matronis Romanis, usus vini*

ODE

pridem ignotus; ne ſcilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus a Libero patre intemperantiæ gradus ad inconceſſam Venerem eſſe conſuevit: Inquit Valer. Max. lib. 2. cap. 1. Idem teſtatur Polybius l. 6. Plut. Athen. l. 10.

Vetulam fæce tenus, &c.] Quidam legunt *vetula, fæce tenus*, voluntque deſignari vetus vinum: ſed O nugæ: tu lector adverte potius expreſſam Theocriti ſententiam Idyl. 7. 70.

Πίομαι . . . . . .
. . . κυλίκεσσι καὶ ἐς τρύγα χείλεα βάλλων.

Bibam, calicibus ad fæcem labrum infigens.

ODE XVI. Ad MÆCENATEM.

Auro expugnari omnia: ſe tenui Re contentum ac beatum vivere.

Turris ex ære, & validæ januæ, necnon vigilantium canum maſta cuſtodia clauſam Danaën abunde tuebantur noctu à mœchis, niſi Jupiter & Venus irriſiſſent Acriſium incluſæ puellæ meticuloſum obſervatorem: quippe viam fore ſecuram apertamque numini in aurum mutato. Aurum ſolet pervadere medios cuſtodes, ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici

Inclusam Danaën turris ahenea, [30]
Robustæque fores, et vigilum canum
Tristes excubiæ munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pavidum Jupiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites, [310]
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. Concidit auguris
Argivi domus ob lucrum,

Metrum idem quod ſupra Ode 6. lib. 1.

1. *Incluſam Danaën*, &c.] Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, & gravia adverſus avares axiomata, quibus vix acrius aut ſanctius quidquam habet aut pronunciat Schola Chriſtianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater Acriſius Rex Argivorum, cum ex oraculo accepiſſet ſe occiſum iri ab eo qui e filia ſua naſceretur, eam tenebat arcta cuſtodia incluſam. At Prœtus Acriſii frater auro primum cuſtodes, dein ipſam Danaën corrupit, ex eaque Perſeum ſuſcepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illum veniſſe in aureum imbrem verſum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12. Ovid. Amor. 3. Eleg. 4. v. 29.

Jupiter, admonitus nil eſſe potentius auro,
Corruptæ pretium virginis ipſe fuit.

Turris ahenea, &c.] Validiſſima, firmiſſima.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes illi ingentes cuſtodiendis ædibus adducebantur, præſertim e Laconica & Arabica regione. Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 28. Plin. lib. 8. cap. 40. ubi de canum fide pluribus diſſerit, vocatque *fidiſſima auxilia, nec ſtipendiorum indiga.*

3. *Triſtes excubiæ.*] Latratu & ululatu triſtitiam ingenerantes. Adde carceris horrorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimum noctu graſſantur, quaſi ſuu flagitia tenebris occultare cupientes. Nam *qui male agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus.*

5. *Si non Acriſium*, &c.] Si libido auro munita inanem Acriſii diligentiam non reddidiſſet.

6. *Cuſtodem pavidum.*] Qui ſuæ vitæ timebat, ob Oraculi reſponſum, de quo ante.

9. *Aurum per medios ire ſatellites*, &c.

Χρυσὸς διοίγει πάντα, κἀιδᾶ πύλας.

Aurum aperit omnia, etiam inferorum portas.

Apul. lib. 9. auro ſolent adamantinæ etiam perfringi fores. Hinc facit epithethum ἰφιθάνης, *viribus late potens*, quod Plutoni tribuitur, Homer. Odyſſ. v. Pindar Pyth.

11. *Concidit Auguris Argivi domus*, &c.] Adraſtus Argivorum Rex Polynici genero ſuo Thebarum regnum aſſerere armis ſuſcepit: ad bellum autem trahere voluit Amphiaraum vatem. Hic auguriis ſuis doctus male ceſſurum in Thebanos expeditionem, avertere illam fruſtra conatus eſt; ipſe vero fugit, & latuit, una conſcia Eriphyle uxore ſua. Cum ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum ſibi dandum ab Argia uxore Polynicis, Adraſti filia; quod olim fumina arte Vulcanus fabricarat gemmiſq; exor-

Demerſa

Demersa exitio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, et subruit æmulos
Reges muneribus: Munera navium
Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam
Majorúmque fames. Jure perhorrui
Latè conspicuum tollere verticem,
Mæcenas equitum decus.
Quanto quisque sibi plura negaverit,
A Diis plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto; et transfuga divitum
Partes linquere gestio:

familia interiit propter quæstum. *Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Crescentes opes comitatur solicitudo, & cupiditas ampliorum. O Mæcenas equitum gloria, non sine causâ timui caput erigere valde splendidum. Quò majora sibi quisque ademerit; eò ampliora consequetur à Numinibus. Pauper transeo ad patres nihil appetentium, at a opulentorum castra fugitivus deserere aveo,*

ANNOTATIONES.

narat. Tractus itaque est Amphiaraus ad id bellum, exitium in eo sibi suisq; impendere non ignarus. Porro cum didicisset se ab Eriphyle proditum, filio Alcmæoni ut matrem interficeret mandavit. Quod cum præstitisset, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiscente terra cum suo curru & auriga absorptus est: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *concidit* ejus *domus ob lucrum demersa excidio*; vel, ut legunt alii, *exitio*. Vide Stat. Thebaid. l. 6. Cic. l. 6. Epist. 6. ad Cæcinam ita scribit: *Veritus sum deesse Pompeii saluti, cum ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens & sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus.* Et in Verrem lib. 4. n. 39. *Eriphylam accepimus in fabulis, ea cupiditate, ut cum vidisset monile (ut opinor) ex auro & gemmis pulchritudine ejus incensa salutem viri prodere.* Et de Invent. lib. 1. n. 94. *Eriphyle auro viri vitam vendidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Republ. quod in perniciem viri monile aureum acceperit. Virg. Æneid. 6. v. 445.

. . . . . *Mæstamque Eriphylen*
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium Portas vir Macedo.*] Philippus Macedoniæ rex, Alexandri Magni pater urbium custodes pecunia solebat corrumpere: & cum expugnari vix posse nunciaretur arcem quandam undique præmunitam, respondit, annon asellus auro onustus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus, sed ejus aurum Græciam subegisse. Plut. in. Pauli Æmilii vita, & Valer. Max. l. 7. c. 2, ait *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ ante fuisse quam victorem*; a Juvenale Satyr. lib. 2. appellatur *Callidus emptor Olynthi*. Porro id faciebat rite, ex Pythii Apollinis Oraculo, quod ita ei consulenti responderat:

Ἀργυρέαις λόγχῃσι μάχου καὶ πάντα κρατήσεις

Argenteis hastis pugna, & omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*] Vel ubi invidentes Græciæ imperium, vel inter se de eo contendentes. Certe, cum infirmiores juvaret semper donec mutuis contentionibus omnes conciderent, omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. lib. 8, &, 9. Oros. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura* servandi, & *majorum fames* seu desiderium & cupiditas quam esse infinitam asserit Aristot. de Rep. 6. unde & ait, avaris pecuniam esse τέλος finem, non πέρας terminum, Juv. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.
Et minus hanc optat qui non habet. ———

18. *Jure perhorrui Late conspicuum tollere verticem.*] Merito abhorrui a magnis opibus nimisque potentia: quia noveram in his curas & solicitudines certas esse & molestas; contra, in mediocri fortuna inesse felicitatem.

Quanto quisq; sibi plura negaverit.] Quanto paucioribus quisque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, magisque ambitioni quod petit: tanto plura obtinebit à Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditesceret, respondit; non pecuniæ suæ apponens, sed multa de rebus necessariis amputans. Stob. Serm. 39.

22. *Nil cupientium Nudus castra peto, &c.*] Malo nihil habere: seu omnibus nudari & nihil cupere quam dives esse & solicitus. Democritus aiebat: *Si multa non desideres, pauca tibi multa videbuntur.* Juvenal Sat. 14. v. 311.

Sensit Alexander, testâ cùm vidit in illâ
Magnum habitatorem, quanto felicior hic, qui
Nil cuperet, quàm qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gravia æquanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum Partes linquere gestio.*] Ratus divites esse miserrimos, ab his libens transfugio ad eos qui beatiores sunt nihil cupiendo parvo contenti.

bonorum ſpretorum poſſeſſor m gis illuſtris, quam ſi meis granariis conderem id omne quod colit Appulus laborioſus; ego interim *egens ſummis in divitiis. Rivus aquæ liquidæ, & ſilva paucorum jugerum, meſſiſque meæ ſpes ſecura eſt, ignota illi qui fœcundæ Libyæ dominatur*; ejuſque *fortunâ melior* eſt. *Licet mihi neque apes Calabricæ mel producant, neque vinum* apud me *ſeneſcat in cado Formiano, neque lanæ pretioſæ creſcant in Galliæ paſcuis: at gravis egeſtas non adeſt: ſique majora cuperem, tu donare minime recuſares. Exigua tributa ſolvam facilius refrænata cupiditate,*

Contemptæ dominus ſplendidior rei,
Quàm ſi, quidquid arat impiger Appulus, [312]
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, ſilváque jugerum
Paucorum, et ſegetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit ſorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læſtrygoniâ Bacchus in amphorâ
Langueſcit mihi, nec pinguia Gallicis
Creſcunt vellera paſcuis;
Importuna tamen pauperies abeſt: [313]
Nec, ſi plura velim, tu dare deneges.
Contractâ meliùs parva cupidine
Vectigalia porrigam,

ANNOTATIONES.

25. *Contemptæ dominus ſplendidior rei.*] Quia imperioſe dominor exiguis meis bonis, & majora deſpicio, mihique ipſe ea denego; hinc ſplendide me oſtento. Contra dives avarus velut mancipium ſervit opibus, ſordideque vivit: eſtque *inter opes inops*. Senec. Epiſt. 73. *eccurrunt (quod genus egeſtatis gravisſimum eſt) in divitiis inopes.* Nam *deeſt avaro tam quod habet, quam quod non habet.* Claudian. in Ruf. lib. 1. v. 200.

Semper inops quicunque cupit.——

29. *Puræ rivus aquæ*, &c.] Eſt mihi apud Sabinos in valle amœniſſima prædiolum, ubi e fonte Blanduſiæ Digentia rivus limpidiſſimus in fluvium Farfarum dimanat: de quo ſupra Od. 13. Eſt *ſilva paucorum jugerum*, ſed ad neceſſitatem uſumque foci ſufficiens: eſt *ſeges certa* & fundus non mendax ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, *ſorte beatior* ſum eo, qui *fulget* imperio fertilis Africæ, & *condit horreo quidquid de Libycis verritur areis*. lib. 1. Od. 1. Mea tamen felicitas illum *fallit*: id eſt, neſcit me beatum, ſeque infelicem & miſerum eſſe, quod & parta ſervandi, & majora acquirendi nunquam non cura diſcrucietur.

33. *Quanquam nec Calabræ*, &c.] Etſi nihil exquiſitum poſſideo, nec mel Calabriæ, qua in regione ſunt flores apibus gratiſſimi; unde & optimum conficiunt mel: nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maxime laudatas: at res habeo neceſſarias ad victum; neque mala paupertatis ſane importune experior.

34. *Nec Læſtrygonia Bacchus in amphora Langueſcit mihi.*] Nec domi habeo vinum Formianum quod reſervem donec vetuſtate pretioſum fiat. Læſtygones, qui & Cyclopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ urbem incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 20. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Langueſcit.*] Sic Od. 21. ſeq. *languidiora vina* ponit pro exquiſitis, ob maturitatem quam vetuſtas attulit.

Nec pinguia Gallicis creſcunt vellera paſcuis.] Nec mihi ſunt greges lanigeri in præpinguibus Galliæ paſcuis, lanam afferentes laudatiſſimam. Columell. lib. 8. de ovibus emendis ſcribit: *generis eximii Calabras Apulaſque milites noſtri exiſtimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallicæ pretioſiores habentur, earumque præcipuæ Altinates.* Altinum urbs olim præclara Venetiæ, quæ regio Galliæ Tranſpadanæ erat. Iſtius regionis atque urbis lanas commendat Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma ſecundis,
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. 8. cap. 48. idem teſtatur; additque *alba Circumpadanis nulla profertur.*

38. *Nec ſi plura velim, tu dare deneges.*] Ita Mæcenati gratias agit, laudemque tribuit egregie Poëta, accepti beneficii memor & toties præco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. & Epod. 1. ſic eidem ſcribit:

Satis ſuperque me benignitas tua Ditavit.

39. *Contracta melius parva cupidine*, &c.] Vitam facilius ſuſtentabo, & exigua pendam vectigalia, pauca poſſidens, quam ſi ingentes habenti divitias magna perinde tributa eſſent exſolvenda.

Quam

Quàm ſi Mygdoniis regnum Alyatteï
Campis continuem. Multa petentibus
Deſunt multa. Bene eſt cui Deus obtulit
Parcâ quod ſatis eſt manu.

quam ſi Lydiæ ditionem agris Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix eſt is cui manu contracta Dii dederunt quantum ſufficit.

ANNOTATIONES.

41. *Quam ſi Mygdoniis regnum*, &c.] Quam ſi totas Phrygiæ Lydiæque opes poſſiderem. Vide lib. 2. Od. 12. ſub finem.

Regnum Alyatteï.] Alyattes Cræſi pater fuit: uterque rex fuit Lydiæ, & divitiis celebratus eſt, quas e Lydiæ metallis hauſerat. Vide Herodot. lib. 1. Strabo lib. 9, 14, 15.

42. *Multa petentibus Deſunt multa.*] Vide lib. 9. cap. 8. *Verum profecto eſt*, inquit, *quod obſervato rerum uſu ſapientes viri dixere, multis egere qui multa habeat . . . . . & minus habendum eſſe, ut minus deſit*, &c.

43. *Bene eſt cui Deus obtulit Parca*, &c.] Sapientiſſimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat; *Divitias & paupertatem ne dederis mihi: ſed tantum victui meo tribue neceſſaria.*

ODE XVII.

Ad ÆLIUM LAMIAM.

Ejus Nobilitatem commendat: deinde monet ut Diem craſtinum hilariter agat.

ÆLI vetuſtò nobilis ab Lamo, [314]
(Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne faſtos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, et innantem Maricæ
Litoribus tenuiſſe Lirim

O Ælii illuſtris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac univerſam poſterorum familiam in annalibus mentionem eorum facientibus) genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluiſſe Formiarum civitatem; & circa Lirin Maricæ ripas alluentem

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Ælii.*] Ælia gens etſi plebeia Romæ inclaruit honoribus & præclare geſtis. Variis cognominibus totidem illuſtres habuit familias, in quibus Tuberones, Pœti, Galli, Sejani, Ligures, Lamiæ, &c. nec omittendus eſt ortus ex ea ſtirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porro tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. 6. v. 384. ſcripſerit; *quædam Lamiarum*, pro una matronarum vetuſta nobilitate ſuperbarum. Hinc intelligendus videtur idem, qui lib. 1. Od. 26. & 26. ſcilicet Q. Ælius Lamia, bello Auguſti Cantabrico præfectura & bellicis rebus inſignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilitatem trahens & appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege & conditore Formiarum. Has tanem a Laconibus ædificatas alii contendunt. Euſtath. Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formiæ, Hermiæ dictum, ut exiſtimavere, antiqua Læſtrigonum ſedes.* His vero Lamus imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt Denominatos.*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides a Priamo rectius efferatur.

4. *Faſtos.*] Annalium libros in quibus totius anni fit deſcriptio; atque nomina Conſulum, & res egregiè confectæ annuatim & breviter notantur. Feſt.

6. *Qui Formiarum*, &c.] Urbs illa pridem in litorali ora Campaniæ inter Cajetam & Minturnas, ubi nunc Mola pagus elegans; a Saracenis exciſa eſt anno Domini 956.

7. *Innantem Maricæ Litoribus tenuiſſe Lirim.*] Liris fluvius, qui & Liternus Appiano, Latium ſeparat a Samnio & Campania, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marica Nympha uxor Fauni colitur, vel, ut placet quibuſdam, Venus marina, cui ſacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam, lib. 1. Od. 31. v. 7.

Maricæ.] Illa ante dicta Circe; ut Quirinus ante Romulus; ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Inſtitut. lib 1. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. ita ſcribit: *ob æter-*

longe regnasse: craſtinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ consperget; ſi me non decipit cornix longæva, pluviam præſagiens: ficca ligna congere, dum licet; eras genium placabis vino & porcello duorum menſium, cum ſervis à labore vacantibus.

Latè tyrannus) Cras foliis nemus [315]
Multis, et algâ litus inutili
Demiſſa tempeſtas ab Euro
Sternet; aquæ niſi fallit augur
Annoſa cornix. Dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero [316]
Curabis, et porco bimeſtri,
Cum famulis operum ſolutis.

ANNOTATIONES.

nam gloriam Dii Indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, novis & coptatis: ſi quidem Romulus Quirinus, Juno Matuta .... Circe Marica, &c. Virg. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno & Nympha genitum Laurente Marica.* Fuit & Marica ſilva in Latio novo, & Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, à Nympha Marica denominata. Martial. lib. 13. Epig. 83.

.. Liris quem ſilva Maricæ
Protegit.

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, diſcrimen nullum: vox tamen odioſa cœpit eſſe ob aliquorum ſævitiam. Senec. de clementia, lib. 1. cap. 2. *Tyrannus factis a Rege diſtat, non nomine .... ſpecies ipſa fortunæ, ac licentia par eſt: niſi quod tyranni ex voluptate ſæviunt; Reges ex cauſa & neceſſitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere ſolent? Sed quoties utilitas ſuadet: Tyranni ſævitia cordi eſt.*

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempeſtas erit, quæ arborum folia decutiet, & agitato mari algas ad littus bene multas aggeret, nec proinde licebit in agris verſari & operi ruſtico incumbere; ergo interim hilaritati & gebio indulge, & ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Alga.*] Herba eſt marina ad nihil utilis.

Euro.] Plin. lib 2. cap. 47. flat *ab Oriente brumali Vulturnus*, quem *Eurum Græci appellant.* Epod. 16. v. 54.

..... Ut neque largis
Aquoſus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aquæ niſi fallit augur annoſa cornix.*] Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempeſtatem, augûror è cornice crocitante. Hanc ſi ter aut quater liquida voce crocitet, ſerenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. 1. v. 410.

Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

At ſi plena voce & rauca, diuque, pluviam. Ibid. v. 388.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. lib. 18. cap. 35. hyemem præſagiunt terreſtres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes ſeſe: ſed maximè cornix.

13. *Annoſa cornix.*] De hujus vivacitate Heſiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Heſiodi verſus ita Latine vertit quidam:

Secla viri novies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis cervus quater; at tria cervi
Tempora corvus agit, quem deinceps Indica phœnix
Egreditur novies, &c.

Quos ſi mavis ex Auſonio, vide Idyll. 18.

Nam potes aridum Compone lignum, &c.] Igne frigus, mœſtitiam ex aëris intemperie naſci ſolitam hilari convivio propulſa. Certe cœlo male affecto, affici pariter corpus noſtrum & ingraveſcere, non raro experimur. Contra id incommodi valet focus luculentus, & *lætitiæ Bacchus dator.*

14. *Genium mero Curabis, & porco bimeſtri.*] Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti ſunt hic. Imo verba iſta contrarium oſtendunt. Nam quo die hauſerant vitales auras, eo vitam adimere victimæ religion. ducebant veteres; nec proinde ſanguinem fundebant, aut mactabant hoſtias, ut annotavi, ad Perſ. Sat. 2. v. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas & hilaritatem, curandamque cuticulam. Quod quoties faciebant, curare genium & placere ſe exiſtimabant. Unde manarunt iſtæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut bene obſervat Caſaubonus.

15. *Porco bimeſtri.*] Porcellus tener etiam priſcis exquiſitum ferculum. Varro de Re Ruſtic. lib. 2. cap. 4. *Suillum pecus donatum ab naturâ dicunt ad epulandum: iis itaque animam eſſe datam proinde ac ſalem, quæ ſervaret carnem.* Hinc Juvenal. Sat. 1. v. 141. vocat.

. . . Animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*] Familiares adhibebant in epulis placandi Genii cauſa celebratis. Hunc vero ita curabant non in natali ſolum, ſed quolibet anni die.

ODE

ODE XVIII.

Ad FAUNUM.

Ut ſibi ſuiſque propitius ſit.

FAUNE Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura
Lenis incedas, abeáſque parvis [117]
Æquus alumnis.
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec deſunt Veneris ſodali
Vina crateræ; vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboſo pecus omne campo,
Cùm tibi Nonæ redeunt Decembres;
Feſtus in pratis vacat otioſo
Cum bove pagus:

Faune amans Nymphas fugientes, tranſi benignus per meos limites agroſque Soli expoſitos, ac diſcede propitius tenellis fœtibus; ſiquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copioſum in paterâ Veneri amicâ, atque ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties Nonæ Decembris tibi ſacræ recurrunt, pecudes cunctæ laſciviunt in pratis: vicus feſtum celebrans herboſo campo requieſcit cum bobus non laborantibus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 2. Lib. 1.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus, ex Varrone, 6. de Ling. Lat. quod *ſoleat fari in ſilveſtribus locis*: unde & ſilvarum & agrorum Deus habitus eſt. Huic Romæ ſacra fiebant bis in anno, ineunte vere, ut novam ſementem ſervaret ac foveret; & Nonis Decembribus, cum jam conditæ ſunt omnes fruges: utque pecori ſanitatem & fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, & in ſacris decantatam patet. De eo jam l. 1. Od. 4. & 17.

Nympharum fugientum amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant Priſci caprorum & ſalacitatem. Hinc invifi erant Nymphis caſtiſpedes Dryadibus & Hamadryadibus, quas ſilvis & arboribus præeſſe ethnici credebant. De laſcivis agreſtium illorum numinum S. Auguſtin. de Civit. Dei lib. 15. cap. 33. Virg. Georg. 1. v. 10.

Et vos agreſtum præſentia numina Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem, Dryadeſque, puellæ:
Munera veſtra cano. ——————

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem & placidum habere; etenim iracundus putabatur & peſtilens, utpote infernus Deus: ex Theognide. Theocrit. Idyll. 2. πηρὸς *amarulentus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu inſomnia & terriculamenta immitti credita. Unde *Panici terrores* nominati, vani ſcilicet & inanes.

Abeáſque parvis Æquus alumnis.] Quoniam ea erat ſuperſtitio veterum, ut a quibuſdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, peſtilentem Deum ne agnis & capreolis noceat, qui aluntur in agris & villis. Fruſtra nonnulli interpretati ſunt vernas, famulos, pueros, pro vocem *alumnis*.

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi rite quotannis ſacrifico, vel, quemadmodum pius in te ſum, ita mihi propitius ſis.

6. *Larga nec deſunt, &c.*] In ſacris anniverſariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copioſe libo.

Veneris ſodali crateræ.] Scilicet abſque Baccho friget Venus. Ex Ariſtophane apud Athen. lib. 10. cap. 12. Οἶνος Ἀφροδίτης γάλα, *Vinum lac Veneris.* Ovid. Art. Amat. 1. v. 237.

Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quod ab Horatio dudum erecta: vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit ruſticis iſtis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenſo thure bene olentem fumum tulit odoremque Superis gratum.

9. *Ludit herboſo, &c.*] Cum Faunalia celebrantur Nonis, ſeu die quinta menſis Decembris, tum ex more pecus otioſum aratro omnique opere ſolutum quieſcit & ludit in campis; ut & pagani ipſi feſta hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certe ritum deprompſerant e ſacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei tui eſt. Non facies omne opus in eo, tu & filius, & filia, & ſervus, & ancilla, & jumentum tuum*: & cap. 23. *Septimo die ceſſabis, & requieſcent bos & aſinus tuus, &c.*

Pecus omne.] Fauno rei pecuariæ præſidenti ædes Romæ ædificatæ pridem e multatitiis pecuariorum pecuniis.

lupus vagatur inter agnos nihil timentes: nemus sternit folia in tuum honorem: agricola humum molestam ter planâ ferire lætatur.

Inter audaces lupus errat agnos: [312]
Spargit agrestes tibi silva frondes:
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

ANNOTATIONES.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*] Tunc agni tuam custodiam & tutelam quasi sentientes in lupum audacter incurrunt, seu nil mali ab eo metuunt.

14. *Spargit agrestes tibi silva frondes.*] Velut in honorem tuum arbores suis se foliis exuunt, atque humi spargunt; nimirum sub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad rusticum solenne. Virgil. Eclog. 5. v. 40.

Spargite humum foliis. ———

15. *Gaudet invisam pepulisse fossor*, &c.] Choreas & saltationes in festis celebrari mos erat.

16. *Ter pede.*] Hinc *tripudiare* factum videtur. Turneb.

Invisam terram.] Cujus opere & cultura quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, fossor, intermisso diurno labore, tunc otio, quieti, hilaritati indulget. Lucret. lib. 5. v. 1393. rusticam festivitatem & saltationem ita describit:

Non magnis opibus jucunde corpora habebant.
. . . . . .
. . . . . .
Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
Consuerant; agrestis enim tum mula vigebat.
Tum caput, atq; humeros plexis redimire coronis,
Floribus, & foliis lasciva læta monebat:
Atque extra numerum procedere membra moventes
Duriter, & duro terram pede pellere matrem,
&c.

Ovid. Fast. 2. lib. 6. v. 329.

Hi ludunt: hos somnus habet: pars brachia nectit,
Et viridem celeri ter pede pulsat humum.

ODE XIX. Ad TELEPHUM.

Quod veteris Historias curiosius sectetur; Voluptatem vero negligat.

Quàm longè remotus ab Inacho sit Codrus, pro patriâ occumbere non veritus, refers, atque stirpem Æaci,

QUantùm distet ab Inacho [319]
Codrus, pro patriâ non timidus mori,
Narras, et genus Æaci,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quantum distet*, &c.] Telephus Poëtæ Horatii familiaris, ejus certe rivalis in amore Lydiæ, ex Ode 13. Lib. 1. Is Græcorum antiquas historias evolvere & eloqui amabat. Ejusmodi itaque res intempestive & prolixe narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio: ad sermones traducit loco & tempori magis congruos: invitatque ad lætitiam pleniorem, ob factum Augurem Licin. Murenam utriusque amicum.

Quantum distet ab Inacho Codrus.] O Telephe, diligenter numeras quot anni effluxerint ab Inacho Argivorum primo Rege ad Codrum Athenienſium Regum ultimum: verum nunc quærendum est potius unde & quo pretio mercamur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.] Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahæ Patriarchæ. Ex Euseb. Chron. ann. M. 3344. Ex Beda ann. M. 2508. Alii etiam aliter. De illo Apollod. Lib. 2. Inter Inachum & Codrum intercesserunt anni septingenti & septuaginta quinque, aut non multo secus.

2. *Pro patria non timidus mori.*] Codrus Rex Athenienſium, cum ex Oraculo didicisset eos fore victores in eo bello quod cum Dorienſibus sui gerebant, quorum Dux cecidisset, hostium castra vili habitu adiit, militem jurgio lacessivit, atque vulneratum ad sui cædem provocavit. Quod ubi Dorienses accepere, sponte se victos confessi abscesserunt. Vide Justin. Lib. 2. Valer. Maxim. lib. 5. c. 6. &c. Ex Euseb. Chron. ann. M. 4130. *Codrus juxta responsum seipsum morti tradens interimitur bello Peloponnesiaco, in quo Heraclidarum regnum destructum est, quod* 382 *annis prefeveraverat.*

3. *Genus Æaci.*] Narras quæ pertinent ad

Et

Et pugnata ſacro bella ſub Ilio.
Quo Chium pretio cadum [320]
Mercemur; quis aquam temperet ignibus,
Quo præbente domum, et quotâ
Pelignis caream frigoribus, taces.
Da Lunæ propere novæ,
Da noctis mediæ, da, puer, auguris
Murenæ; tribus aut novem
Miſcentur cyathis pocula commodis. [321]
Qui Muſas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet

& certamina commiſſa ad Trojam ſacratam: ſiles autem quo pretio emamus amphoram vini Chii; quis calefaciat aquam; quis domum ſuppeditet, & quâ horâ frigus Pelignum repellam. Da cito, famule, poculum novæ Lunæ, da noctis mediæ, da Murenæ Auguris. Tribus aut novem ſcyphis aptè pocula miſcentur. Qui colit Muſas impari numero, poëta ſtupeſcens novem poſcet ſcyphos.

ANNOTATIONES.

Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipſum Æacum, ejuſque poſteros Pelea, Achillem, Pyrrhum, &c. Apollodor. lib. 3.

4. *Pugnata ſacro bella ſub Ilio.*] Bis capta fuit Troja: primum ab Hercule; deinde Græcis, quinquaginta poſt annis.

Sacro.] Vel quod urbis ejus muri a Diis ſunt ædificati. Supra Od. 3. v. 21. Vel quod multa illic erant templa. Vel potius ex Homeri ſententia, apud quem non ſemel ἱερὸν Ἴλιον, leg. Alii *ſacrum* pro execrabili hic ſumunt, ut exiſtimo, abſurde.

5. *Chium.*] In Græcis vinis Chium excellebat, ut Falernum in Italicis. Ex Athen. lib. 5. cap. 20. Chii vites ſeverunt primi. Ex Plin. lib. 14. 7. *In ſumma gloria fuit Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*] Quis paret balneum; quod veteres ſemper ante convivium inibant. Alii interpretantur de Thermopolio ſeu de potione calida, quam quidem in deliciis apud veteres fuiſſe multis probavi ad Juvenal. Sat. 5. v. 64.

7. *Quo præbente domum,* &c.] Quis nobis domum præbebit, ſeu apud quem epulabimur, dum in Pelignis verſabimur. Nam vel eo erant perrecturi, vel ibi jam erant, cum hæc Horatius ſcribebat: vel certe Pelignum frigus metonymice dicit: ſpeciem pro genere. *Quota* hora menſæ accumbam, & cum quibus; & in cujus domo luculentus accendetur mihi focus ad propulſandum frigus, quod riget in Peligno rum regione, ob montes plurimos: ea nunc *Valva* dicitur, eſtque in Aprutio; olim in Samnitio.

9. *Da Lunæ propere novæ.*] Invitat, imo traducit Telephum ad hilaritatem ex tempore Horatius, jubens affundi vinum copioſe, ipſeque prior arripit ſcyphum & propinat. *Lunæ novæ* poculum petit, vel quod oriente Luna, & veſperi convivia adibant veteres; vel quia feſtæ erant Calendæ & epulis veſpertinis celebrabantur.

10. *Noctis mediæ.*] Ad id tempus producebatur Cœna.

Da, Puer, auguris Murenæ.] Propter novæ dignitatis acceſſionem optimo & amico viro factam, impenſe lætemur; nec vino temperemus. Auguratus in primis honoribus Romæ cenſebatur, ſoluſque erat perpetuus. Augures auſpiciis, ut Pontifices ſacris præfuere: velut interpretes internunciique Deorum tantæ dignationis habiti ſunt, ut qui aruſpicinam fecerat, in Senatum aſcribi & inter Patres legi fas eſſet. Et à prima urbis origine iidem Reges & Augures, ipſeque Romulus hoc munere eſt functus. Fab. Maximus proditur duobus & ſexaginta annis ſumma cum laude Auguratum geſſiſſe ad ultimam ſenectam. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia obſervare; a Diis monita contemplari: de ſomniis, auguriis, oraculis, extis, portentis, reſponſa dare: prodigia procurare & expiare, vatum libros explanare, &c. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 19. nec non lib. 2. cap. 8.

Murenæ.] Is putatur fuiſſe L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mæcenatis uxoris frater, de quo lib. 2. Od. 10. Non morer quod ſomniarunt aliqui, ab Horatio indicari, ad mane poſterum cœnam eſſe protrahendam: nimirum quia mane Auguria captari conſuevetant, & ſub ortum Solis. O ſagax nimis commentum!

Tribus aut novem, &c.] Cuique fas eſt tres aut novem cyathos poſcere: nimirum qui demereri volet Charites ſeu Gratias, ob ternarium earum numerum, tria ſibi pocula miſceri jubebit: qui vero colit Muſas novenas Poëta, is novies bibet in honorem illarum. Auſon.

Ter bibe, vel toties ternos; ſic myſtica lex eſt,

12. *Commodis.*] Juſtæ magnitudinis, inquiunt aliqui; alii, plenis & perfectis; alii contra; minoribus & ebrietatem non inducentibus; optime, convenientibus; ut ſit ſenſus: commode & convenienter quiſque impari numero vel ter vel novies potat.

14. *Ternos ter cyathos attonitus,* &c.] Etiamſi inde fieri debeam attonitus è vino, novies ta-

Gratia nudis ſororibus comitata contentiones timens vetat ſumere pluſquam tria pocula. Placet furere. Quare tacet ſonus fiſtulæ Phrygiæ? Quare tibia cum citharâ pendens non reſonat? Manus ego ceſſantes averſor. Sterne roſas, puer. Strepitum inſanum audiat Lycus invidus, necnon vicina Lyco vetulo minime idonea. O Telephe, nobilis Chloë quærit te denſis capillis ſplendidum, te nitido parem Veſpero: me incendit lentus amor Glyceræ meæ.

Vates. Tres prohibet ſupra
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis juncta ſororibus.
Inſanire juvat. Cur Berecyntiæ
Ceſſant flamina tibiæ?
Cur pendet tacitâ fiſtula cum lyrâ?
Parcentes ego dexteras
Odi. Sparge roſas. Audiat invidus [322]
Dementum ſtrepitum Lycus,
Et vici i ſeni non habilis Lyco.
Spiſsâ te nitidum comâ,
Puro te ſimilem, Telephe, Veſpero,
Tempeſtiva petit Chloë:
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

ANNOTATIONES.

men ego Poeta bibam, tum ob Muſarum numerum, tum quod hilaritatis modum neſciam in iſta Murenæ honoris amplitudine. Auſon *Propter mediam noctem, & novam Lunam, & Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.*

15. *Tres prohibet ſupra*, &c.] Charites rixarum metuentes quæ ex ebrietate & nimio vino ſæpius excitantur, amantes autem pacem & animi tranquillitatem, tria tantum pocula indulgent, plura vero prohibent.

17. *Nudis.*] Sine dolo, fraude, fuco.

Sororibus.] Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphroſyne. Vide lib. 4. Od. 27. v. 5 ibique annot.

18. *Inſanire juvat.*] Lib. 1. Od. 27. de inſaniis ex immodica compotatione. *Verecundum Bacchum ſanguineis prohibete rixis, &, impium clamorem lunte, ſodales.* De liberiore paulo animi geſtientis laſcivia, lib. 2. Od. 7. v. 26.

Non ego ſanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere eſt amico.

18, 19. *Cur Berecyntiæ Ceſſant flamina tibiæ?*] Cur non jam inflantur & inſonant tibiæ & citharæ, ad integram convivii hilaritatem? Illæ adhibebantur in Sacris Cybeles, quæ a Berecynto Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecyntia dicta eſt. Alii dicunt tibias inventas primum in Phrygia & Lydia: ac proterea Berecyntias hic vocari, Lydas autem lib. 4. Ode ult. in fine. Porro harum modus & numerus concitatior, proindeque bacchantibus Matris Deûm ſacrificulis magis etiam permovendis (de quibus lib. 1. Ode 18) quibuſvis epulantibus etiam & compotantibus pluſculum excitandis accommodatus. Contra, Doricus modus gravis ac ſedatus, eumque docendos pueros, præcipit Ariſt. Polit. 8. Æolius, ſaltationi aptus. Ionius vetus aſperior, novus mollior.

21. *Parcentes dexteras.*] Vel parce vinum miniſtrantes, vel a cantu pulſandiſque inſtrumentis Muſicis ceſſantes, torpentes, otioſas.

22. *Sparge roſas.*] Ut nihil lætitiæ deſit, O puer, etiam floribus ſterne menſam ac triclinium.

21, 23. *Audirt invidus Dementum ſtrepitum Lycus.*] Clamor ac ſtrepitus noſter ebrioſis conſuetus & hilaritatis index, Lyci vicini noſtri, capularis, moroſi, auribus obſtrepat, bilemque & invidiam moveat.

24. *Vicina ſeni non habilis.*] Quippe junior adoleſcentula. Ergo & ipſa quæ triſtiori ſeni nubere voluerit, noſtram audiat lætitiam, quo perperam ſe feciſſe non ſine dolore agnoſcat.

25. *Spiſſa te nitidum coma.*] Denſi capilli juvenem indicant: nam in ſenibus caloris defectus calvitiem gignit.

26. *Veſpero.*] Sideri Veſpertino.

27. *Chloë.*] Alias *Rhode.*

28. *Me lentus Glyceræ*, &c.] Contabeſcere facit, languore afficit, & conſumit; *lentus penitus macerat ignibus*, ut eſt in Od. 13. lib. 1.

ODE

ODE XX.

Ad PYRRHUM.

Ne a Puella Nearchum dilectum conetur abſtrahere.

NON vides quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Getulæ catulos leænæ?
Dura pòſt paulò fugias inaudax
Prælia raptor;
Cùm per obſtantes juvenum catervas
Ibit inſignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi præda cedat
Major, an illi.
Interim, dum tu celeres ſagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos,
Arbiter pugnæ poſuiſſe nudo
Sub pede palmam
Fertur, et leni recreare vento
Sparſum odoratis humerum capillis:

O Pyrrhe, an non agnoſcis, quàm periculoſè Getulæ leænæ fœtus auferas? Paulò pòſt, tu prædo timidus ſæva certamina detrectabis, quando per turmas adoleſcentum obſiſtentes perget illa excellentem Nearchum requirens. Magno contentio utrum præda tibi potior an illi eventat. Interea, dum tu velocia tela educis, illa verò dentes formidandos exacuit; dicitur controverſiæ judex collocaſſe victoriam ſub nudâ plantâ, ac levi aurâ oblectare crines odoribus perfuſos, in ſcapulam pendentes.

ANNOTATIONES.

Metrum id quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Non vides quanto, &c.*] Miſſis figmentis ad ſomniatores quoſdam, qui hic commenti ſunt neſcio quam allegoriam de Pyrrho Epirotarum Rege pro Tarentinis adverſus Romanos bellante, & per *leænam* urbem Romam, per *catulos* Rom. principes interpretati ſunt; exploſis etiam aliis qui M. Antonii res geſtas metaphoricè hic notari, perperam dixere: tu, Lector emunctæ naris, intellige ſimpliciter Pyrrhum Horatii quendam ſodalem mulieri amanti puerum Nearchum eripere atque ſibi addicere nitentem: quem a tali conſilio dimovere conatur Poeta.

Quanto moveas periclo, &c.] Nimirum tam periculoſe amaſium ſuum puellæ abſtrahis quam leænæ catulos rapere. Vide Plin. l. 8. cap. 16.

2. *Getulæ.*] Getulia Africæ regio, leonum aliarumque ferarum nutrix: de qua jam l. 1. Ode 22. v. 10. & l. 2. Ode 20. v. 15.

3. *Dura poſt paulo fugies, &c.*] Nil enim acrius irritata muliere, præſertim ſibi quod amat aſſerere laboranti. Senec. Here. Oet. v. 233.

Cruentus fœminas ſtimulat dolor . . .
. . . . . .
Sylla & Charybdis Sicula contorquens freta
Minus eſt timenda. Nulla non melior fera eſt.

Inaudax.] Vox nova ab Horatio uno uſurpata. De jure voces novas fingendi ipſe ad Piſones diſſerit v. 46. & ſeq. ubi, inter alia, hæc ſcribit:

. . . . . *Ego cur acquirere pauca*
Si poſſum, invideor; cùm lingua Catonis & Enni
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit? licuit ſemperque licebit
Signatum præſente notâ producere nomen, &c.
. . . . . *ſi volet uſus*
Quem penes arbitrium eſt, & jus, & norma loquendi.

5. *Cum per obſtantes juvenum catervas.*] Obſerva, lector, quam eleganter in allegoria ſua perſiſtat. Senſus eſt: cum illa, ſpretis amatoribus bene multis, unum quærit Nearchum.

6. *Inſignem.*] Præclarum ſemper videtur quodcunque amatur.

7. *Grande certamen tibi præda, &c.*] An tibi potius quam illi cedat Nearchus, quem uterque ardetis ac deperitis.

9. *Dum tu celeres ſagittas Promis.*] Dum tu artes omnes inſumis ad puerum tibi aſſerendum: illa iram, odium, probra, vindictam in te raptorem comparat, omnique ope ſuum ſibi vindicat.

11. *Nudo ſub pede.*] Nearchus, citra periculum, imo cui cedat parum ſolicitus, vos de ſe contendentes otioſe & frigide ſpectat, ſuoſque duntaxat curat capillos comere & odoribus aſpergere.

14. *Sparſum odoratis, &c.*] Vide Lib. 2. Ode 11. v. 15.

Qualis

similis vel Nireo, vel Ganymedi ex Idâ aquis abundante subtracto.

Qualis aut Nireus fuit, aut aquosâ
Raptus ab Idâ. 15

ANNOTATIONES.

14. *Nireus.*] Hic Naxi Rex. Græcorum post Achillem formosissimus; de quo Hom. Iliad 2. Propert. lib. 3. Eleg. 18.

Nirea non facies, non vis exemit Achillem.

16. *Raptus ab Ida.*] Ganymedis Trois Regis filius, ob pulchritudinem a Jove aquilæ speciem induto raptus, cum in Ida monte puer venaretur: atque in conviviis Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum; & Metam. lib. 10. cap. 4. Hæc porro fabula indicatur sapientem virum hominibus & claritate virtutum refulgentem Dei consuetudine dignum effici, atque ad Deum per sapientiam rapi & sublevari. Vide Cic. Tuscul.

Ida.] Mons duplex hujus nominis; alter apud Cretam insulam, de quo non mentio est hic; alter in Troade apud Phrygiam Asiæ minoris regionem; Paridis judicio famosus, omnium qui circa Hellespontum sunt, altissimus. Diodorus Siculus, lib. 6. cap. 15. & lib. 17. cap. 1.

Aquosa.] Ex illo Troadis monte dicuntur manasse pridem flumina quindecim: at eorum plurima suo tempore jam exaruisse, scribit Plin. Apud Athen. lib. 15. cap. 1. vocatur ἄρος πολυύδωρον Ἴδης, *Mons Idæ plures habentes fontes.* Præ cæteris autem fluxiis ibi scaturientibus nominantur Xanthus seu Scamander, Simois, &c. Hom. Iliad. λ.

ODE XXI.

Ad AMPHORAM.

Monet eam facete, ut Vinum fundat optimum in Corvini gratiam.

O bona amphora, sub Manlii Consulatu mecum facta, sive querimonias, sive risus, sive jurgia & dementes amores, sive placidum soporem producis, quocumque titulo condis exquisitum Massicum, mereris proferri celebri die; venite fundere vina senescentia volente Corvino. Hic

O Nata mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos, [215]
Seu rixam, et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum;
Quocumque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente
Promere languidora vina.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *O Nata mecum.*] Vina implete & condita in horreo tum cum ego natus sum Venusii in urbe Apuliæ; Consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cotta anno Urbis conditæ 688. Vide Epod. 13. v. 8. ubi hunc Torquatem vocat suum Consulem.

2. *Seu tu querelas, sive geris jocos, &c.*] Varii effectus vini juxta varias hominum affectiones belle exprimit. Nam qui a natura bilosus, vino fit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocosi post vinum, alii somnicolosi, &c.

5. *Quocumque lectum nomine, &c.*] Cujuscumque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur vini quod continet. Vide l. 2 Ode 3. v. 8. annot. De Massici bonitate & patria, lib. 1. Ode 1.

6. *Bono die.*] Festivum mihi fortunato & honorabili, cum dignatur Corvinus divertere apud me, cœnare domi meæ, & poscere si quod habeo melioris notæ vinum.

7. *Descende.*] Ex ista voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis sed in editioribus apothecis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeque matura fierent; quod jam alibi notavi, iterumque Poeta noster innuit, sequenti Ode 28. v. 7. Vide supra Ode 8. hujus libri.

Corvino jubente.] M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. qui & de Gallia quatuor post annis triumphavit. Is est quem suis carminibus adeo celebrat Tibullus, l. 1. El. 3. & lib. 4. sic incipit:

Te Messala canam; quanquam tua cognita virtus
Terret, ut infirmæ valeant subsistere vires.

8. *Promere.*] Hoc jungunt alii cum voce *descende*; alii cum *jubente*. Quicquid sentiant aliqui, parvi refert ad utrum referas.

Languidiora vina.] Senectute seu vetustate matura, mitiora, salubriora. Vide supra Ode 16. v. 35. ibique annot.

Non

Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus.
Narratur et prisci Catonis
Sæpe mero incaluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves

licet imbutus sit Socraticis disciplinis, haud austerus te aspernabitur. Refertur antiqui virtus Catonis etiam vino frequenter calefacta fuisse. Tu dulcem vim adhibes.

ANNOTAIONES.

9. *Non ille quanquam Socraticis, &c.*] Etsi refertur, id est, apprime instructus est Corvinus Socratica & Academica Philosophia, non te despiciat, O pia testa: & quanquam madet totus placitis ejusmodi severioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandosque animi labores suos pro Republica: nam & hoc novit sapientissimo cuique usurpatum. Plato scribit vinum hominibus a Deo contributum velut remedium adversus senectutem, ut redire ad juventutem videantur, & mœstitiæ eos capiat oblivio. Seneca Stoico supercilio mire gravis aiebat nonnunquam usque ad ebrietatem veniendum, non quæ mergat nos, sed deprimat curas. Vide Cœl. Rhodig. Lib. 21. cap. 32. alibi.

Socraticis Sermonibus.] Socrates hominum sapientissimus Apollinis Oraculo declaratus est. Ejus dogmata amplexi sunt præ cæteris bene multis illustriores isti, Plato, Xenophon, Antisthenes, Diogen. Laert. Lib. 2. &c. Cic Tuscul. 3. ait ab eo *omnem, quæ de vita & moribus est, Philosophiam manasse*: Tusc. 5. n. 10. *Primum illum devocasse Philosophiam e cœlo . . . . . & coegisse de vita, moribus, rebusque bonis & malis quærere.* Noster ad Pison. v. 310.

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.

11. *Narratur & prisci Catonis, &c.*] Ipse Cato virtute insignis narratur vino liberalius hausto sæpe incaluisse. Hic vero quæri potest, an vino corpus incalescat, ut calido medicamento. Respondet Galenus Constat. 3. non incalescere nisi ut alimonia corpori accommoda. Nam, sicut igni congruens materia incendium facit majus, ita corporibus simile alimentum quæ naturæ calet satis, & robur adjicit, & calorem auget, &c. Hæc ille, Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 29. ubi explicat cur prosit senibus vinum.

Catonis.] Quis ille, an Major, an Uticensis & junior? De Uticensi proditur sane, integras duxisse perpotando noctes. Testes Plutarchus, aliique, Et, cum Memmius quidam in conventu dixisset, Catonem totas noctes in vino permanere & ebrium esse, suscepto sermone Cicero respondit: quin addis etiam totos dies alea ludere? Seneca de Tranq. cap. 15. *Cato*, inquit, *vino laxabat animum curis publicis fatigatum.* Ubi Lipsius de Uticensi diserte explicat, hunceque affert Horatii locum; quem jam tractamus. Idem Cato mensam maxime amicorum parentem & procreatricem existimavit, idem solitus erat dicere Cæsarem sobrium accessisse ad evertendam Rempublicam. Vide Cæl. Rhodig. lib. 28. cap. 8. & 32. At duo tamen arguunt Catonem hunc juniorem minime hic ab Horatio indicari. Alterum est vox *narratur*, quæ nequaquam adhiberetur a Poeta, si innueret Catonem illum Uticensem cum quo vixerat, quemque florentem viderat; siquidem Horatius annos ætatis habebat viginti, quando se Cato Uticæ interemit. Alterum est epithetum *prisci*, quæ omnino Porcio Catoni, non ita vero Uticensi congruit. Nec enim satisfaciunt qui priscam virtutem pro solida, vera, severaq; poni obtendunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valde sobrium fuisse constet: at ei nihilominus ebrietas seu vinositas ab æmulis & adversariis objecta est; ad quod allusit Poeta. Adde quod apud Ciceronem de Senectute, n. 46. ille ipse Cato Major profitetur ita de se: *Ego propter sermonis delectationem tempestivis quoque conviviis delector, nec cum æqualibus solum, qui pauci admodum restant, sed cum vestra ætate etiam atque vobiscum: habeoque senectuti magnam gratiam, quæ mihi sermonis aviditatem auxit, potionis & cibi sustulit. Quod si quem ista delectant, (ne omnino bellum indixisse videor voluptati, cujus est etiam fortasse quidam naturalis modus,) non intelligo, ne in istis quidem voluptatibus id fieri carere sensu senectutem. Me vero delectant & sermo in poculis, & pocula . . . . . convivium que vicinorum quotidie compleo, quod ad multam noctem quam maxime possumus vario sermone producimus.* Huc etiam facit quod scribit Plin. lib. 14. cap. 4. *Catonum ille primus*, inquit, *triumpho, & censura insignis, magis tamen claritate literarum, præceptisque . . . . agrum colendi . . . . . de vitibus uviisque ita prodidit; qui locus vino optimus, &c.*

13. *Tu lene tormentum, &c.*] Per te leniter ingenia torquentur, & qualia sint explorantur: severiora mitigantur, duriora molliuntur, &c. Plato de Legibus ait vinum esse tormentum minime sumptuosum aut periculosum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat aurum & argentum igne probari & dignosci, at vino mentem hominis quamlibet sapientis. Vide Ep. ad Pison. v. 434. Non abludit adagium, *In vino veritas*, & Persæ cujusdam apophthegma,

Plerumque

animo interdum asperiori: tu sapientum intimas & anxias cogitationes revelas per vinum festivum. Tu reddis fiduciam & robur solicito ingenio; dasque animi inopi post te nec timenti Regum diademata nec bellatorum tela. Te exprovent Bacchus, & Venus si faveris adfuerit, necnon Charites vinculum laxare tardiores, atque ardentes lychni, donec Sol reversus expellat sidera.

Plerumque duro: tu sapientium
Curas et arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo.
Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque; et addis cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, et, si læta aderit, Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiæ, [128]
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

ANNOTATIONES.

Nequaquam opus tormentis esse ad exquirendum verum, vino enim rectius elici. Vide Erasm. Sunt qui putent hic alludi ad arietes aliasque machinas ejusmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutiuntur, dejiciuntur, expugnanturque: pace tamen illorum, prior interpretatio non est posthabenda, multo minus, ut sanciunt, explodenda.

14. *Tu sapientum Curas, &c.*] Graviores cogitationes reconditaque consilia hilari compotatione in lucem aliquando proferuntur.

16. *Lyæo.*] Unum est e Bacchi cognominibus a λύειν, quod solvit & discutit ægritudines & curas.

17. *Tu spem reducis*] Apud Athen. Lib. 2. cap. 1. ex Diphilo, *Bacchus cordatis & prudentibus viris amicus, ipseque sapiens æque ac suavis abjectos & humiles facit assumere magnos spiritus, supercilioso ac tetrico persuadet ut rideant, ignavos ut audeant, timidis ut fortes sint.* Ex Charremone, *per vinum conciliantur bibentibus risus, sapientia, docilitas, bona omnia.*

18. *Addis cornua pauperi.*] Baccho veteres affingebant cornua, quoniam e nimio vino truces fiunt ebrioli instar belluarum, inquit Festus. Vide supra lib. 2. Ode 19. in fine. Ovid. Art. Amat. l. 1. v. 239.

Tunc veniunt risus; tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor & curæ, rugæque frontis abit.

Per cornua designantur audacia, confidentia, robur, superbia, temeritas etiam & petulantia. Athen. lib. 10. cap. 14. τῶν ἀγαθῶν βασιλεὺς οἶνος, *Bonorum omnium rex vinum.* Lib. 2. cap. 1. Ἰσχὺν δίδωσι ταῖς ψυχαῖσι καὶ τοῖς σώμασι, *Robur & vires dat animis & corporibus.* Eodem lib. cap. 2. Ἔσθλὸν ἀλεξίπονον πάσῃ ἀνίῃ, *Potens remedium adversus omnem tristitiam.*

19. *Post te neque iratos trementi, &c.*] Vino sumpto roboratus inops & timidus quisque, jam nec iratos Regum vultus aut minas expavescit, nec militum arma.

21. *Te liber, &c.*] O Testa, amphora, O bonum vinum, te in convivio *producent* Bacchus. *Venus læta, Gratiæ, lucernæ* accensæ.

Liber.] Cur pater Liber dicitur? An quod bibenti sit causa libertatis? Fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotia depugnavit? Plutarch. Probl.

Læta Venus.] Mitis, bella, proprio, placida, non miscens contentiones & rixas aut etiam prælia, ut sæpius fit.

22. *Segnesque nodum solvere Gratiæ.*] Detrectantes, nolentes separari, distrahi, abalienari quos junxerunt: concordiæ tenaces, amantesque, insolubiles. Unde illæ implexis & consertis inter se manibus pingi solent. Vide l. 2. Ode 4. & 30.

ODE XXII.

In DIANAM.

Ei consecrat pinum Villæ suæ.

MOntium custos nemorúmque virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimísque letho,
Diva triformis;
Imminens villæ tua pinus esto,
Quam per exactos ego lætus annos
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

O Virgo præses montium & silvarum, Dea formæ triplicis, quæ ter invocata subvenis mulieribus parturientibus, & eas morti eripis: sit tibi sacra pinus fundo meo impendens; quam ego singulis annis evolutis gaudens aspergam cruore porci transversam morsionem tentantis.

[329] 6

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. Lib. 1.

1. *Montium custos, &c.*] Venatrix incola silvarum. Adde quod herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quæ laborantes utero, &c.*] Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem: quæ & matri fratrem Apollinem parturienti opem & munus obstetricis exhibuisti. Luna scilicet poros & meatus corporis tempestive relaxans dat facilitatem partui & salubritatem. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 69. *Adhibetur ad partus quod ii matureſcunt aut septem nonnunquam, aut ut plerumque novem Lunæ cursibus, qui quia mensa spatia conficiunt menses vocantur.* Idem fere Varro 4. de Ling. Lat. ubi *Luna nascentium dux . . . . . parientes eam invocant.* Diodor. Sicul. lib. 6. Plutarch. Sympos. 3. Probl. 1. *&c.*

3. *Ter vocata.*] Ternarius numerus religione consecratus Lib. 1. Ode 28. v. ult.

Audis, adimísque letho.] Terent. And. act. 3. sc. 1. v. 15.

Juno Lucina, fer opem, serva me obsecro.

Catull. Carm. 32. v. 13.

Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis.

Ovid. Fast. lib. 2. v. 451.

Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis;
Maturumque utero molliter aufer onus.

Dionys. Halicarnass. lib. 5. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ætatemque referri solita testatur. Cic. ante cit. *ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant.* Ne, Lector, mirere quod videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri, egregrie docet Macrob. Saturnal. Lib. 1. cap. 17. & seq.

4. *Diva triformis.*] Triplex quasi nomen habens: Luna in cœlo, Diana in terris, Proserpina apud inferos. Virg. Æneid. 4. v. 511.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Hinc illud,

Terret, lustrat, agit, Proserpina, Luna, Diana,
Ima, superna, feras, sceptro, fulgore, sagitta.

Alii, quod modo gibbosa, modo dimidiata, modo plena.

5. *Imminens villæ tua pinus esto.*] Volo tibi sacram esse pinum meæ villæ imminentem; & ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6. *Per exactos annos.*] Completo & finito unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ictum.*] Qui licet junior jam ex sua natura meditatur obliquo dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem sævire & transversum ictum meditari: alii in ipsam illam pinum dentes intentasse: nonnulli ab apri sævitie Poetam nostrum Dianæ patrocinio servatum, comminiscuntur: sed gratis & perperam.

ODE

ODE XXIII.

Ad PHIDYLEN.

Puris tantum Manibus Deos placari.

O Agreſtis Phidyle, ſi manus ſupplices ad cœlum tollas, Luda incipiente; ſi Lares placaveris thure & hornotinis frugibus atque ſue edaci; neque fertilis vinea experietur Africum perniciosum, neque ſpicæ rubiginem ſterilitatis cauſam, nec teneri fœtus noxiam tempeſtatem anni parte fructiferâ. Etenim hoſtia Diis *deſtinata, quæ in Algido nivoſo educatur inter quercus & ilices, vel creſcit in Albano gramine,*

COELO ſupinas ſi tuleris manus [330]
Naſcente Lunâ, ruſtica Phidyle;
Si thure placâris et hornâ
Fruge Lares, avidâque porcâ;
Nec peſtilentem ſentiet Africum
Fœcunda vitis, nec ſterilem ſeges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno. [331]
Nam quæ nivali paſcitur Algido
Devota, quercus inter et ilices,
Aut creſcit Albanis in herbis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 9. Lib. 1.

1. *Cœlo ſupinas, &c.*] Si Deos rite coluerîs & pie ſupplicaveris, licet modica offerens munera, placatos illos habebis.

Supinas.] Verſis ad cœlum palmis; quæ contra invocando Inferos Deos ad terram vertebantur.

1. *Naſcente Luna.*] In novilunio & Calendis ſolebant ruſticæ mulieres ſacra Lunæ facere plantarum matri, altrici, cuſtodi.

Phidyle.] Hæc videtur fuiſſe villica, ſeu Horatianæ villæ procuratrix: convenit nomen, ſive proprium fuerit, ſeu factum ſit a Poeta Φειδύλη, *Parca.* Gall. *Menagere*, Angl. Thrifty.

3. *Hornâ Fruge.*] Vino vel ſpicis novellis atque hujus anni. Diis enim primitias, & quod novum optimumque, offerri æquum eſt.

4. *Porca.*] Hæc utpote fœcunda placabantur Dii Lares & domeſtici ad fœcunditatem familiæ ac rei domeſticæ impetrandam.

5. *Peſtilentem Africum.*] Ventum humidum & calidum adeoque peſtilentem & noxium frugibus ob viribus Italiæ. Plin. l. 2. cap. 47. De eo jam lib. 1. Od. 1.

7. *Rubiginem.*] Gall. *la Nielle. Angl.* Blaſting aliàs Smut, qua nigreſcunt ſpicæ & ſterileſcunt. Oritur ex pluvia vel rore, ſi quando non decuſſa fuerint e ſpicis, ſed Sole ſuperveniente colefacta computreſcant. Ita Scaliger. Plin. lib. 18. c. 17. *Cæleſte frugum vincarumque malum nullo minus noxium eſt rubigo. Frequentiſſima hæc in roſcido tractu, convallibuſque ac perflatum non habentibus. E diverſo carent ea ventoſa, & exceſſa.* Et cap. 28 in fine. *Alia ſunt mala, quæ ſilente cœlo ſereniſque noctibus fiunt, nullo ſentiente niſi cum facta ſunt . . . . . Aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus vero ſterilitatem.* Hinc Romæ ad eam peſtem avertendam colebatur Rubigus Deus: & agebantur Rubigalia feſta ſub finem Aprilis. Plin. cit. l. 18. c. 29. *Rubigalia Numa conſtituit anno regni ſui 11. quæ nunc aguntur ad 7. Calend. Maii, quoniam tunc fere occupat ſegetes rubigo: quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente.* Et Plutarchi quæſt. natural. poſt init. Rubigo humeſcentia occupat ſemina. Theophraſt. de cauſ. plantar. l. 4. c. 15. & alibi, *&c.*

Dulces alumni.] Dulces & charos filios interpretantur aliqui, magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, *&c.* ut ſupra Od. 11. v. 4.

8. *Pomifero grave tempus anno.*] Grave peſtilenſq; cœlum adeoq; morbus haud ſentient greges ea anni tempeſtate, qua fructus colliguntur, ſcilicet Autumno, quem *letiferum* vocat Juven. Sat. 4. v. 55. Vide & ſupra l. 2. Od. 14. v. 15.

9. *Nam quæ nivali, &c.*] Pontificum eſt in ſacris publicis immolare victimas ſumptuoſas: at te, Phidyle, ruſticam & privatam mulierculam decet offerre Diis familiaribus minuſcula quæque dona & ſacrificia.

Quæ nivali paſcitur Algido.] Paſcebantur olim greges ad ſacrificia publica deſtinati ac devoti.

Algido.] De eo monte l. 1. Od. 21. v. 6.

11. *Albanis in herbis.*] In paſcuis Albani montis, qui ab urbe Roma diſtat 12 mill. paſſ. ortum verſus. Martial. lib. 4. Epig. 64.

Albanos quoque Tuſculoſque colles.

Arnob. lib. 2. *Albano antiquitus monte nullos*

Victima,

Victima, Pontificum ſecures
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multâ cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilique myrto.
Immunis aram ſi tetigit manus,
Non ſumptuoſa blandior hoſtia
Mollivit averſos Penates
Farre pio et ſaliente micâ.

cultros Pontificum colla imbuet. Te verò Deos exiguo rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat ſollicitare plurimo cruore pecudum. Etſi manus ſinè munere tenuerit aram, offenſos Penates haud placabit efficacius per majorem victimam, quam per religioſum ador & ſal crepitans.

[332]

ANNOTATIONES.

alii licebat quam nivei tauros immolare candoris; nonne iſtum morem religionemque mutaſtis? &c.

13. *Te nihil attinet, &c.*] Tuum non eſt mactare pecudes: Deos perfecte coles & placabis, noctendo tantum & adornando ſerta & corollas ex herbis & floribus, quæ illis dones.

14. *Bidentium.*] Nonius Marcellus ita dictas oves, quod duos dentes habeant, mordicus negat: aſſerit vero dici quaſi biennes; auctoritate Pomponii in Atellana. Vide Macrob. lib. 7. cap. 9. & Gellium lib. 16. cap. 6. ubi uterque idem aſtruunt, contenduntque, *Non oves ſolas, ſed omnes bimas hoſtias videntes appellari.*

15. *Parvos Deos.*] Lares, Penates, quorum *imagines parvæ* ſcilicet in privatis ædibus: in fanis autem ac templis majores Deorum ſtatuæ, majora ſimulacra habentur & coluntur.

Coronantem marino Rore, fragilique myrto.] In ſacrificiis multiplices adhibebantur, ejuſmodi corollæ. Ipſe ſacrificans coronabatur, hoſtia quoque, imago Deorum & ara, &c.

Marino Rore.] Plin. lib. 24. cap. 11. *Eſt & roſmarinum . . . . foliis odor thuris, &c.* De *Myrto*, lib. 1. Od. 38.

17. *Immunis.*] Innocens, a ſcelere vacua & eximia, ex quibuſdam: alii aliter & melius, ut exiſtimo; hoc ſenſu: etiamſi non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quod poſtulas, exiguo quovis ſacrificio, quam magno & ſumptuoſo, ſi modo vitæ innocentiam & pietatem & religionem erga eos exhibeas. Luc. cap. 21. Chriſtus pauperculæ viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gazophylacium miſſis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus, cur vilia & parva conſtituiſſet ſacrificia? reſpondit: Ut nunquam deſinamus Deos venerari. Vide Perſ. Sat. 2. in fine: ubi

Dicite, Pontifices, in ſacris quid facit aurum?
. . . . . *farre litabo.*

Aram ſi tetigit manus.] Ara quaſi anſa dicta pridem, quoniam eam tenebant ſeu tangebant quicumque vel ſacris operabantur, vel jurabant, vel preces & vota faciebant. Varro, Macrobius, Saturnal. lib. 3. cap. 2. &c. Vide & Plin. lib. 2. cap. 7.

10. *Farre pio & ſaliente micâ.*] Mola ſalſa quæ conſtabat ex aqua, farre, & ſale. Seneca Epiſt. 114. *Crepatem molam.*

ODE XXIV.

Ad AVAROS.

Quamvis totum mare Tyrrhenum atque Apulicum tuis ædificiis teneas, ditior nondum tentatis gazis Arabum ac Indiæ opulentæ; si fatum ſævum clavos adamantinos excelſis culminibus infigit, neque mentem formidine, neque caput mortis vetibus liberabis. Felicius in campis degunt Scythæ; quorum

INtactis opulentior
Theſauris Arabum, et divitis Indiæ,
Cæmentis licèt occupes [333]
Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum;
Si figit adamantinos
Summis verticibus dira neceſſitas
Clavos; non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campeſtres meliùs Scythæ, [334]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od 3. lib. 1.

1. *Intactis, &c.*] Sui vitia ſeculi hæc Ode proſcribit. Animadverte, quæſo, Lector ſtudioſe, quam varie quamque feliciter idem ſæpius ita retractet argumentum, ut novum quid ſemper eſſe videatur. Et hoc eſt quod ipſe præcipit ac docet ad Piſones Epiſt. v. 128. & 240. quæ duo loca ſpectant eodem, & egregie declarant rerum communium & cuivis notarum novam diſpoſitionem ex arte atque ingenio, ſcitamque callidam tractationem longe præſtare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatores ac de trivio homines & ſciolos latet, norunt verò ſentiuntque quotquot ſano & ſagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

Intactis opulentior Theſauris Arabum.] Ipſis opulentior Arabibus, quorum adeo jactatur opulentia. Vide lib. 1. Ode 29. & lib. 2. Od. 12. Stroph. penult.

Intactis] Vel Theſauris nondum eſt iſis, vel Arabibus bello nondum petitis ac ſubactis populo Romano. *Ælius* enim *Gallus ex Equeſtri Ordine, ſolus Romana arma in eam terram intulit . . . oppida diruit, &c* Plin. lib. 6. c. 28. Strabo, lib 6. *Recens Rom. expeditio noſtro tempore duce Ælio Gallo in Arabiam facta.* Miſſus ille cum exercitu ab Auguſto decimum Conſule, Arabes tentatures. Propert. lib. 2. Eleg. 10. v. 15.

India quin, Auguſte, tuo dat colla triumpho,
Et domus intactæ te tremit Arabiæ.

2. *Divitis Indiæ*] Hæc enim Aſiæ regio dives eſt auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo lib. 16, &c.

3. *Cæmentis licet occupes, &c.*] Licet præclaras ædes habeas in maris littoribus extructas, quid hoc ad vitam beatam? An ſic effugies curas & mortem? Vide Od. 1. hujus lib. Stroph. 9. ibique annot.

4. *Tyrrhenum mare.*] Idem eſt quod Thuſcum & Inferum: pars eſt Mediterranei, Thuſciam alluens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, a fluvio Macra ad Fretum Siculum.

Et mare Apulicum.] Omnes fere codices habent *Ponticum*, id eſt, Euxinum: Quidam *Punicum*, id eſt, Africanum; & hanc lectionem defendunt eo quod mare Punicum ſeu Africanum continetur cum Tyrrheno, quod nunc nominatur. Verum enimvero quid hoc ad Italiam & Romanos? An ut notetur veſania ædificare cupientum non modo in littoribus maris proximi ſed & longinqui? Longe ſane petita reprehenſio, Lectori tamen judicandi ſit plena libertas; ut fuit hactenus. Alii etiam *Publicum* abſurde quidem legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primum, ſed gravibus viris pridem ante nos; ut denotetur utrumque Italiæ littus maris; per *Apulicum* ſuperi ſive Adriatici, inferi vero per *Tyrrhenum*.

3. *Si figit adamantinos, &c.*] Si magnificas illas ædes mores etiam obſidet ingrediturque & habitatores earum non mitius tractat quam infirmos & egentes, & in illis ædium *ſummis verticibus clavos figit adamantinos*, id eſt, impenſi ac dominatus ſui jura exercet: metaphora ducta ab annali clavo, qui in parietibus ædium ſacrarum figebatur ſingulis annis ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. paſſim. Alii ſic explicant; ſic ſummos etiam apices ſeu capita virorum principum ſpiculis ſuis duriſſimis tranſfigit mors, & enecat.

Adamantinos.] Adamante firmiores, lib. 1. Od. 35. *trabales clavos.* Sic belle exprimit Poëta fatum ineluctabile, mortis neceſſitatem, & nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Pindar.

Τίς κάδυνος κραιπνοῖς ἀδάμαντος ἔσσιν ἄλοιο.

9. *Campeſtres melius Scythæ, &c.*] Avaris divitibus ſapientiores ac beatiores ſunt ii populi

Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,
Vivunt, et rigidi Getæ,
Immetata quibus jugera liberas
Fruges et Cere em ferunt,
Nec cultura placet longior annuâ;
Defunctúmque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus [235]
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Conjux, nec nitido fidit adultero.

incertas habitationes carpenta circumferunt, nec non asperi Getæ, quibus arva minimè circumscripta producunt communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior uno anno; atque alter vices assumens pari fortunâ quietem tribuit alteri laboribus exsoluto. Ibi fœmina innoxia parcit privignis matrem non habentibus, neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat mœcho.

ANNOTATIONES.

quiinopes quidem, at sine curis vivunt. Scythæ nullas domos extruunt, per campos vagantur, modò in his pascuis, modò in illis subsitentes, suamq; secum familiam plaustris vehunt, hinc ἀμαξόβιοι & ἀμαξοφόροι dicti; *quibus plaustra sedes sunt*, inquit Sallust. Vide l. 1. Od. 19. v. 10. & Od. 35. v. 9. & l. 2. Od. 9. in fine: ibiq; annot. Justin. l. 2. sub initium: *Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum e ercent, nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus & per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosq; secum in plaustris vehunt, quibus cortis imbrium hyemisq; causâ tectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingeniis culta, non legibus . . . . aurum & argentum non appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lunæ iis usus ac vestium ignotus . . . . . peltibus vestiuntur ferinis. Hæc continentia illis morum quoq; justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus . . . . . utinam reliquis mortalibus similis moderatio . . . . . prorsùs ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longâ sapientium doctrinâ præceptisque Philosophorum consequi nequeunt; cultosque mores inculta barbarie superari, &c.* Hinc apud Homerum Iliad v. Δικαιότατοι, *justissimi*, vocantur Scythæ. De his Strabo 7. Herodot. l. 4. Virgil. Georgic. 3. &c.

11. *Rigidi Getæ, &c.*] Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidissimâ regione. Ex Strabone, ad Pontum Orientem versùs circa ostium Danubii sedes habent. Plin. l. 4. c. 12. *Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes; variæ tamen l tori apposita tenuêre: aliàs Getæ, Daci Romanis dicti, &c.*

12. *Immetata quibus, &c.*] Scythis nimirùm atque Getis agri nullis definiuntur limitibus, nullique sint cuiquam proprii; omnes omnibus communes vicissim coluntur ab aliquibus, duntaxat quantum satis est ad annonam & victum anius anni.

15. *Defunctúmque laboribus, &c.*] Alii post alios culturam agrorum, sationem ac messem curant, & quiescunt; atque ad annuum opus ac laborem alii aliis succedunt. De Suevis idem propè refert Cæsar de bello Gallico initio lib. 4. *Gens maxima & bellicosissima Germanorum, Suevi: centum pagos habent, ex quibus quotannis singula millia armatorum, bellandi causâ suis è finibus educunt. Reliqui domi manent: pro se atque illis colunt. Hi rursus invicem anno post in armis sunt; illi domi remanent . . . . . privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longius anno remanere uno in loco incolendi causâ licet, &c.*

17. *Illic matre carentibus, &c.*] Ubi nulla est, cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolensque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. *Privignis mulier temperat innocens.*] Noverca non sævit in *privignos*, id est, mariti sui è priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juven. Sat. 6. v. 152.

Hippomanes, carmenque loquar, coctúmque venenum,
Privignoque datum?

19. *Nec dotata regit virum.*] Plaut. Aulul. in fine scen. 17. *Quæ indotata est, ea in potestate est viri: dotatæ mactant & malo & damno viros.* Et Afinar. Scen. 1. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* Juvenal. Sat. 6. v. 223. *Imperat ergo viro.* Vide ibid. in superbiam mulierum plurima. Ex Justino l. 3. Lycurgus apud Spartanos *virgines sine dote nubere jussit; ut uxores eligerentur, non pecuniæ: severiúsq; matrimonia sua viri coercerent, cùm nullis dotis frænis tenerentur.*

20. *Nec nitido fidit adultero.*] Non finit se in adulterium pertrahi ab adultero bene compto; vel, amatori & mœcho potenti non confidit, post flagitia sperans ab eo defendi tum adversus leges adulterium punientes, tum adversus maritum suum vindictam meditantem.

illic *maxima dos æstimatur virtus parentum, & pudicitia insolubili pacto alterum virum abhorrens.* Illic *non licet delinquere, vel merces est mors. O quicunque voluerit sceleratas strages furoremq; civilem abolere, si cupiet imagini subscribi parens civitatum, is infrænatam cœrcere cupiditatem suscipiat à posteris celebrandus; quandoquidem (prob scelus!) viventem virtutem aversamur invidentes, ereptam verò aspectui desideramus. Quorsum mœstæ querelæ, si pœnâ crimen non amputatur? Quid leges prosunt absque moribus inutiles, si negotiatorem haud deterrent vel orbis regio æstu ferventi præclusa, nec pars Aquilonis proxima, niveisq; humo constrictæ:*

Dos est magna parentium
Virtus, et metuens alterius viri
Certo fœdere castitas;
Et peccare nefas, aut pretium est mori.
O quisquis volet impias
Cædes, aut rabiem tollere civicam;
Si quæret pater urbium [330]
Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrænare licentiam,
Clarus posterigenitis: quatenus (heu nefas!)
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid tristes querimoniæ,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sinè moribus
Vanæ proficiunt; si neque servidis
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Duratæque solo nives

ANNOTATIONES.

21. *Dos est magna parentium Virtus, &c.*] In deligendis uxoribus ibi non sperantur opes, sed virtus majorum & parentum, ac puellæ castimonia. Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2. sub finem.

Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur:
Sed pudicitiam, & pudorem, & sedatum cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, &c.

Repete modò allatam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum. Juvenal. Sat. 6. v. 166.

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, &c.

23. *Certo fœdere castitas.*] Fides conjugalis, quam illic violare *nefas*, aut peccanti *mors* certa est, certumque *peccati stipendium*, quod ait Paulus Apostolus.

25. *O quisquis volet impias, &c.*] Profectò cupiditas tollenda, si quis bonus Princeps velit seditiones tollere, tumultus, cædes, bella civilia, aliasque civitatum pestes. His videtur Augustum respicere: nam sic ei posteà gratulatur, lib. 4. Od. 15. v. 9.

———*ordinem*
Rectum & vaganti fræna licentiæ
Injecit, amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes, &c.

27. *Si quæret pater urbium Subscribi statuis.*] Si volet dignus esse, cui statua erigatur cum hâc epigraphe, *pater patriæ*. Quæ quidem appellatio honorifica contigit Camillo, Ciceroni, Julio Cæsari, Augusto, aliis item posteà bonis Imperatoribus. Tac. Liv. Appian. Flor. Sueton. &c. Hic Octav. c. 58. *Senatus te consentiens cum Populo Romano consalutat* Patriæ Patrem. *Cui Augustus . . . compos factus votorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos immortales precari, &c.* Juv. Sat. 8. v. 244.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

30. *Clarus posterigenitis.*] Quidam legunt *cærus*, Lib. 1. Od. 28. *Post modo te natis.*

Quatenus (heu nefas!) Ea siquidem est pravitas morum nostrorum, ut invideamus virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiscum vivunt: mortuis autem gloriam sponte deferimus & laudationem. Egregie Vell. Pater. *Præsentia invidia, præterita veneratione prosequimur. Et his nos obrui, illis instrui credimus.*

32. *Sublatam ex oculis quærimus.*] Sic fit: sic vivitur. Homines quæ habent præ manibus bona vix antè cognoscunt, aut ut par est æstimant, quàm ea amiserint. Quam sententiam expolitam efferunt, inter tot alios, Sophocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. in Orat. post reditum, ad Quirites.

34. *Si non supplicio culpa reciditur?*] Si culpæ non puniuntur; vel, si non cessant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdum cernant.

35. *Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt?*] Quid prosunt leges, si non observentur, siq; ad earum amissim mores non fingantur?

36. *Si neque servidis Pars inclusa caloribus, &c.*] Si homines lucri causâ nihil non tentant,

Mercatorem abigunt? horrida callidi [337]
Vincunt æquora navitæ?
Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis et facere et pati,
Virtutisque viam deserit arduæ.
Vel nos in Capitolium,
Quò clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas et lapides, aurum et inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus Scelerum si bene pœnitet,
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa; et teneræ nimis [338]
Mentes asperioribus
Formandæ studiis. Nescit equo rudis

& solertes nautæ maria formidabilia exsuperant? Inopia dedecus ingens impellit quidlibet & moliri & perferre; atque iter asperæ virtutis relinquit. Ergo *nos aut deferamus in Capitolium, ad quod invitat applausus & concursus* populi *acclamantis, aut in mare vicinum* projiciamus *gemmas & lapillos, atqui aurum exitiale, omnis mali causam. Si verè crimina detestamur, extirpanda sunt improbæ cupiditatis principia; animique molliores quam oportet durioribus instituendi sunt exercitationibus. Nobilis adolescens ignorat equo*

ANNOTATIONES.

& ad præclusas veluti à naturâ partes mundi contendunt; ad Zonam torridam, atque ad frigidam & glacialem, ubi *nives* asperitate ac diuturnitate frigoris *duratæ* sunt instar soli, vel, *solo* astringuntur. Vide lib. 1. Od. 22. sub finem. Et lib. hujus Od. 3. Stroph. 14.

40. *Mercatorem.*] Qui quærit opes, ac paupertatem fugit per mare, per saxa, per ignes.

Horrida callidi Vincunt æquora navitæ?] Sic Mare Glaciale, sic Bonæ Spei quod vocant promontorium, ubi horrorem faciunt omnia, quotidiè tamen tentatur atque superatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, &c.*] Ex opinione vulgi scilicet. Nam longè aliter sentiunt vel Ethnicorum sapientes. Vide Apuleii Apolog. ubi, *Paupertas*, inquit, *etiam Populo Romano Imperium fundavit, &c.*

44. *Arduæ.*] Hesiodus ait viam ad virtutem longam esse & arduam, saxisque asperam, Deosque velle eam sudore parari.

45. *Vel nos in Capitolium, &c.*] Ex antè dictis rectè concludit: si opes non juvant imo impedimento sunt bonis moribus, certè debemus eas abjicere: itaque, ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, & ad ornatum templi. Ac si minus movet nos religio Deorum, at moveat saltem honos & gloria nominis nostri. Nam illuc *vocat* & prosequetur nos *clamor & turba faventium.* Istæ nempè donationes magno populi applausu fiebant, quasi triumphum parantis ei qui cupiditates subegisset. Petron. *Ipse Senatus recti bonique præceptor mille pondo auri promittere solet Capitolino.* Sueton. Octav. cap. 30. *In cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties H. S. unâ donatione contulit.*

47. *Vel nos in mare proximum, &c.*] Sic Crates Philosophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens aiebat: Abite pessum, malæ cupiditates; vos ego mergam, ipse ne mergar à vobis.

48. *Gemmas & lapides.*] Gemmæ pellucent, lapides minimè, margaritæ nec inter gemmas, nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile.] Vel nihil juvans ad beatè vivendum: vel quo non utimur, per avaritiam defraudentes genium.

49. *Materiam mali.*] *Lycurgus aurum argentúmque velut omnium scelerum materiam sustulit.* Justin. lib. 3. Ovid.

Opes irritamenta malorum.

51. *Eradenda cupidinis, &c.* Tull. Tusc. 4. n. 24. *Cum est concupita pecunia, nec adhibita, continuo ratio quasi quædam Socratica medicina, quæ sanet eam cupiditatem, permanat in venas, & inhæret in visceribus illud malum, exsistitque morbus & ægrotatio, quæ avelli inveterata non possunt; eique morbo nomen est avaritiæ.*

Cupidinis pravi.] Pravè quidam legunt *pravæ.* Cupidinem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius, lib. 2. Od. 16. v. 15. *Cupido sordidus*, & Satir. 1. v. 61.

Pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit.

52. *Elementa.*] Primordia. Juv. Sat. 14. v. 123.

Sunt quædam vitiorum elementa.

52, 53, 54. *Teneræ nimis Mentes asperioribus Formandæ studiis.*] Vel à teneris, ut aiunt, unguiculis: vel ad laborem rebusque duras & asperas *formandæ* sunt mentes nimis effœminatæ & delicatæ. Vide Oden 2. hujus libri.

54. *Nescit equo rudis Hærere, &c.*] Generosus ac nobilis puer (proh dedecus!) nescit equitare, timétque versari; scit verò & amat

insistere haud assuetus ; ac venari fugit, peritior ludere sive magis placuerit aleâ legibus prohibitâ : dum parens fide perjurio tractâ defraudat consortem socium & hospitem ; atque divitias accumulat hæredi immerito. Nimirùm iniquæ augescunt opes : veruntamen aliquod semper deest angustis bonis.

Hærere ingenuus puer ;
Venarique timet ; ludere doctior
Seu Græco jubeas trocho,
Seu malis vetitâ legibus aleâ.
Cùm perjura patris fides
Consortem socium fallat et hospites ;
Indignóque pecuniam
Hæredi properet. Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ ; tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

[339]

ANNOTATIONES.

ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis, vide lib. 1. Ode 8. De venatione lib. 1. Epist. 18. v. 49. ita canit :

Romanis solemne viris opus, utile famæ,
Vitæque, & membris.

57. *Græco trocho.*] Duplex fuit trochus : alter dicebatur turbo, eratque *buxum volubile* scuticâ agitari à pueris solitum ; de quo Virg. Æneid. 7. v. 378. Alter ludus trochi erat, circuli cujusdam ferrei vel ænei impulsio, artem requirens ac studium ; neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui noster istic ut & ad Pisones Epist. v. 380. ubi rem vide fusiùs explicatam in annotationibus nostris.

58. *Vetitâ legibus aleâ.*] In Saturnalibus permittebatur alea, mense Decembri : reliquis anni mensibus probrosa erat ; puniebatúrque legibus Cornelâ, Publiciâ, Titiâ. Ædilibus ea cura incumbebat. Cicer. Philip. 2. *Licinium de aleâ condemnatum collusorem suum restituit.* Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. & quæ annotabo ad lib. 1. Epist. 18. v. 21. ad has voces :

Quem præceps alea nudat.

59. *Cùm perjura patris fides, &c.*] Dum puer indulget mollibus & futilibus studiis, interim pater ei congerit opes per fas & nefas, quas malè partas malè dilapidet. Nam ille societatis fidem atque hospitii jura violare non dubitat.

60. *Consortem socium.*] Has voces alii separant explicantque *consortem* cohæredem ; *socium* qui negotiationis societatem ac fœdus inito contractu fecit. Alii jungunt & ad unam posteriorem sententiam referunt. Nempè consors vocatur, qui tantumdem sortis ad mercaturam confert. Nam prima pecunia in societatem, ut lucrum inde fiat, collata sors & caput nuncupatur : quod verò ex illâ per communem negotiationis laborem accedit accrescítque, corpus societatis vocitant. Itaque ille fallit consortem socium, cum subtrahit quidpiam è lucro, & in privatam rem convertit id quod esse commune oportuit. Cicero pro Sexto Roscio : *Rectè majores nostri eum, qui socium fefellisset, in bonorum virorum numero habendum nullo modo putaverunt.* Vide eundem pro Publio Quinctio. Animadverte porrò quot & quanta mala committat ille avarus pater. 1. Periculis & laboribus se conficit. 2. Paupertatem esse malum stultè credit. 3. Omne fas violat quæstûs causâ. 4. Pravo exemplo filium corrumpit. 5. Seipsum defraudat victu necessario, *inter opes inops.*

Curtæ nescio quid semper abest rei] Nam *multa petentibus desunt multa.* Suprà Od. 16. in fine. Benè Seneca in Hercule Oetæo. v. 625.

Cupit hic gazis implere famem :
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Istri ; nec toto sitim
Lydia vincit ; nec quæ Zephyro
Subdita tellus, stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum :
Nec si totus serviat Hebrus,
Ruráque dives cingat Hydaspes ;
Intráque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.
Avidis, avidis Natura parum est.

ODE

ODE XXV.

Ad BACCHUM.

Se afflatu ejus de Auguſto eximia dicturum.

QUO me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quæ nemora aut quos agor in ſpecus, [340]
Velox mente novâ? Quibus
Antris egregii Cæſaris audiar
Æternum meditans decus
Stellis inſerere et concilio Jovis?
Dicam inſigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. Non ſecus in jugis
Exſomnis ſtupet Evias,
Hebrum proſpiciens, et nive candidam
Thracen, ac pede barbaro
Luſtratam Rhodope; ac mihi devio [341]

Quò me agis, Bacche, te repletum? Quas in ſilvas atque antra præceps rapior ſpiritu inſolenti? Quibus ſpeluncis meditabor immortales honores Auguſti, ut audiar inſerens illum ſideribus ac Jovis concilio? Canam ſplendores novos, nec dum ab aliis celebratos. Haud aliter attonita eſt Baccha, in montibus expergiſcens, cum cernit Hebrum & Thraciam nivibus albeſcentem, atque Rhodopen pedibus barbarorum peragratam. Quam placet mihi longè *aberranti.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Quo me, Bacche, rapis, &c.*] Ad quid me rapis, méque ſuprà me tollis? Inſtruis me ſcilicet ad canendas Divi Auguſti laudes: quod ſine divinâ ope nequaquam tentarem. De Baccho vide lib. 2. Od. 19. ibique annot. Auguſti elogia perſequitur Horatius lib. 1. Od. 12. l. 3. Od. 5. 14. l. 4. Od. 5. 14, 15. l. 2. Ep. 1.

2. *Quæ in nemora.*] Lib. 2. Epiſt. 2. v. 77.

Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit (urbes
Rite cliens Bacchi.

Item,

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

3. *Mente novâ.*] Divino inſtinctu, dicendi facultate pluſquam humanâ. Adverte, ſtudioſe Lector, inciſam paſſim orationem. Talis enim entheum decet.

Quibus antris, &c.] Quibus in locis à turbâ ſemotis, ſacriſque animo ſoluto meditabor dignos Auguſto verſus; quibus illum cœlo conſecrem? Vide ſuprà Od. 5. Stroph. 1. ibique annot.

6. *Concilio Jovis.*] Deorum cœtui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare & conſulere. Vide Homer. Iliad. 20.

8. *Indictum ore alio.*] Seu quod primus Latinorum Horatius Lyrica ſcripſerit, ſeu quia Auguſti geſta & virtutes ſunt quid novum ac inauditum, adeoque mortalium nemini cognita aut relata ſunt adhuc ejus inſignia.

Non ſecus in jugis, &c.] Tantus me ſtupor divinæ Cæſaris encomia canere meditantem corripit, quantus invadit Bacchas è furore divino & ſomno exſolutas. Vel tanto ardore aggredior Auguſti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9. *Evias.*] Bacchi ſacrificula, ab Evio Bacchi cognomine, de quo lib. 1. Od. 18. v. 9 *Exſomnis*, vel: excitata ab eo ſomno, qui poſt divinum furorem occupare ſolet, animoque tranquillitatem reddit. Vel, pervigil; noctu enim celebrantur Orgia, in Thraciæ præſertim montibus. Unde & mox Hebri Rhodopeſque mentio.

10. *Hebrum.*] Hic Thraciæ fluvius oritur è monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægæum mare, è regione inſulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas. Solin. lib. 15. De eo jam lib. 1. Od. 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen.] Regio hæc frigidiſſima nunquam non habet nives, *nec cœlo læta, nec ſolo*, ex Pomp. Mela. Inter alios montes tollit *Rhodopen*, incolitúrque gente, cui velut inſita à naturâ barbaries. Vide lib. 1. Od. 27.

11. *Pede barbaro Luſtratam Rhodopen.*] Hîc ſubtiliores aliqui aſſerunt Orpheum *pede barbaro*, id eſt, carminibus, illuſtrantem Thraciam ſuam patriam, & in eâ montem Rhodopen: eo ſenſu, ut tam ſit omnibus admirabilis Horatius Auguſti laudes celebrans, quam Bacchis Thrax Orpheus canens, & ob cantum toto orbe nominatus. Sed O commentum, quod noſtrum etiam Poëtam latuiſſe credendum eſt!

12. *Ut mihi devio, &c.*] Afflatus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poëtam, deſertas regiones, ſpecus, rupes, nemora.

admirari cautes & silvam desertam! O Rex Naiadum & Bacchantium altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Sed ne si periclitari, O Bacche, sequendo numen quod circumdat caput virenti palmite.

Rupes et vacuum nemus
Mirari libet! O Naiadum potens,
Bacharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos;
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenæe, sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

ANNOTATIONES.

13. *Rupes.*] Sic appositè Muretus doctis visus correxisse, quia *rupes* ad rem convenientiores: cùm tamen plerique codices habeant *ripas*; nec ita absurdè, ut quidam volunt. Nam & flumina & fluminum ripæ ad solitarium & cogitabundum pertinent.

14. *O Naiadum potens, &c.*] Quòd aquis vinum est potentius ac validius, hinc veteres Naiadum, id est, Nympharum fluminibus præsidentium Regem finxêre Bacchum.

15. *Bacharum.*] Bacchi sacerdotum. Quod additur, *valentium proceras manibus vertere fraxinos*, videtur allusisse Horatius ad id quod scribit Euripides in Bacchis Actu 4. cùm evasisset in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eo statim accurrisse illas omnes, ac duce Agave saxa primum molitas in eum contorsisse, posteà verò ipsam arborem radicitus concussisse, ac tandem prostravisse.

17. *Aut humili modo.*] Quidam legunt *humile modo.*

18. *Dulce periculum est.*] Scio me periculosum tentare opus & arduum; at, duce Deo, non indignum immortali Cæsare carmen edam.

19. *Lenæe.*] Unum est è Bacchi cognominibus, ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, *torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex Diod. Sic. lib. 4. cap. 5. & lib. 5. cap. 1. Donatus perperam Latinam commentus est originem, a *leniendo*. Cui & refragatur Servius in Virgil. Georg. 2. 4.

20. *Cingentem viridi tempora pampino.*] Hoc & suos clientes, & seipsum coronare amat Bacchus. Infra lib. 4. Od. 8.

Ornatus viridi tempora pampino.

ODE XXVI.

Ad VENEREM.

Ut Chloës arrogantiam coërceat.

Haud ita pridem vigebam aptus virginibus, nec inglorius bellavi. Jam arma & perfunctam militiæ istâ lyram tenebit muras ille, qui stipat latus

VIXI puellis nuper idoneus, 34 2]
Et militavi non sinè gloriâ.
Nunc arma, defunctúmque bello
Barbiton hic paries habebit,

ANNOTATIONES.

Metrum id m quod supra Ode 9 lib. 1.

1. *Puellis nuper idoneus.*] Jam verò annos quadraginta natus ab eis contemnor: quare ab istâ militiâ cessare debeo in posterum. Vide lib. 1. Od. 9. lib. 4. Od. 1.

2. *Militavi*] Ovid. Art. Am.

Militat omnis amans; & habet sua castra Cupido.

3. *Nunc arma, &c.*] Jam abjicienda mihi sunt arma, atque ex more suspendenda in templo Veneris, tunicæ, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*] Versus lyricos & amatorios. De hoc instrumento musico lib. 1. Od. 1.

4, 5, 6. *Paries habebit: Lævum marinæ qui Veneris latus Custodit.*] Quia fortunatus fui in eâ Veneris militiâ, hinc volo suspendi arma mea congruo loco & meæ felicitatis indice. Videlicet statuæ Deorum meridiem aspiciebant, proindeque occasum habebant ad dextram, ortum ad sinistram: porrò ex Etrusca disciplina pars orientalis boni ominis erat, ideoq; fausta quælibet ad ortum auguria & auspicia habebantur. Unde Virg. *intonuit lævum.* Seu quòd ea erat Horatii dextra ad Veneris imaginem conversi, & pars quoq; templi dextra; quæ quidem semper felix censetur. Hinc igitur ad lævum simulacri

Lævum

Lævum marinæ qui Veneris latus
Cuſtodit. Hic, hic ponite lucida
Funalia, et vectes, et arcus
Oppoſitis foribus minaces.
O, quæ beatam, Diva, tenes Cyprum, et [343]
Memphim carentem Sithoniâ nive,
Regina, ſublimi flagello
Tange Chloën ſemel arrogantem.

ſiniſtrum Veneris maritimæ. Iſtic, iſtic deponite faces accenſas & vectes, & arcus præcluſis januis minitantes. O Dea, quæ fortunatam obtines Cyprum atque Memphim nivibus Sithoniis immunem regis, ſemel feri ſuperbam Cloën elato flagello.

ANNOTATIONES.

Veneris latus, hoc eſt, ad dextrum fani parietem arma collocat, quibus non ſine gloriâ militarat.

5. *Marinæ Veneris.*] E maris ſpumâ genitæ: ut fabulantur. Heſiod. Theogon. Inde Græcum nomen Ἀφροδίτη, nam ἀφρὸς, *ſpuma* dicitur.

7. *Funalia.*] Noctu amatores ad amicarum fores, accenſis facibus pergebant, atque illas, his demum extinctis, occentabant, Perſ. Sat. 5. v. 166.

Chryſidis . . . . . ante fores extincta cum face canto.

Vide ſuprà Ode 10. hujus libri.

Vectes, & arcus, &c.] His ſcilicet armis atque inſtrumentis quatiebant effringebantque fores meretricum occluſas. Vide ſupra Ode 14 ſub finem. Et lib. 1. Ode 25. Apud Terent. in Eunucho, Thraſo Thaidis ædes expugnaturus, *Procede*, inquit, *huc cum vecte.* Belliè Cato vecticulariam appellat vitam furum, qui vecte parietes domorum ſoleant perfodere.

9. *Beatam Cyprum.*] Inſulam, de qua lib. 1. Ode 3.

Beatam.] Vel opibus, vel patrocinio Veneris.

10. *Memphim.*] Ægypti urbem, in quâ celebre Veneris templum, teſte Strabone, lib. 17.

Carentem Sithoniâ nive.] Ea regio utpote fervida non habet nives, ut Sithon Thraciæ mons. Virgil. Eclog. 10.

Sithoniaſq; nives hyemes ſubeamus aquoſæ.

11. *Regia.*] Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percute: faſtidium Chloës & ſuperbiam tibi ingratam ulciſcere: ferociam elide. Animadverte porrò amantium levitatem ac ſtultitiam. Videbatur Horatius primò velle amores abjicere; ecce verò, ſeu amans, ſeu iratus, ſupplicat Veneri, ut frangat Chloës arrogantiam, eamque tangat, à quâ ipſe ſpernebatur.

ODE XXVII.

Ad GALATEAM.

Eam à navigando deterret, præſertim exemplo Europæ.

IMPIOS parræ recinentis omen
Ducat, et prægnans canis, aut ab agro [344]

Sceleratos deducat augurii parræ cantum iterantis, & canis gravida, vel lupa rufa

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 3.

1. *Impios parræ, &c.*] Hæc Ode præ cæteris involuta multum negotii ſemper Interpretibus facceſſivit; multum quoque habet gravitatis & elegantiæ. Quæ & qualis ſit Galatea illa, & cur ita ſtudioſè ad eam ſcribat Horatius haud notum eſt.

Impios parræ recinentis omen Ducat, &c.] Impii iter facturi triſte quodlibet auſpicium habeant, pro ſuo malo merito: tibi verò, Galatea, fauſta quæcumque adſint.

Parræ.] Ingratæ & infauſtæ fuit vocis parra avis; quæ verò fuerit, illa, minimè liquet. Quibuſdam *meſange*, aliis *vanneau*, aliis aliter appellatur, Angl. a Jay. Plin. l. 11. 37. init. *volucribus apices diverſi quidem generis: Phœnici plumarum ſerie . . . . Phaſianæ cor-*

niculis: præterea parræ (alii tamen legunt, *parvæ*) *quæ ab illo galerita appellata quondam, poſtea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dedit alaudæ. Dedit cirras Pico quoque Martio, &c.* Lib. verò 18. c. 29. manifeſtè ac diſertè ſcribit, *avem parram, oriente Sirio, ipſo die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra; hinc oſcines, quaſi oricines: aliæ volatu & alis, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliæque altum volantes. Virg. Æn. 3. v. 361.

Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

2. *Prægnans, canis aut, &c.*] Veteres ſuperſtitioſi multa quidem ominoſa exiſtimabant

veniens ab agro Lanuvino, & vulpes catulos enixa. Anguis quoque viam incœptam remoretur, cùm velut ſagitta è tranſverſo equis pavorem injecit, Ego cui metuam augur prævidens futura

Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtâque vulpes:
Rumpat et ſerpens iter inſtitutum,
Si per obliquum ſimilis ſagittæ
Terruit mannos. Ego cui timebo
Providus auſpex,

ANNOTATIONES

nulla aut levi ratione; ut ſi quid malè ceſſerat, cùm v. g. prægnans canis occurriſſet, inde talem occurſum deinceps habuerunt infelicem & malis ominis. Ejuſmodi plurima profert hîc Poëta noſter. Vide Alex ab Alex. lib. 5. cap. 13, &c.

3. *Lanuvino.*] Pro quolibet poſitum quibuſdam videtur; non ita verò aliis, eo quod per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galateæ Brunduſum pergentis ad conſcendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5. *Rumpat & ſerpens, &c.*] Græcis ἀκοντίας, Latinis *jaculus*, ſerpentis genus eſt, ex arboribus in præteeuntes ſeſe vibrantis ad modum ſagittæ. Ælian. l. 6. hiſt. animal. c. 18. Plin. l. 8. c. 23. *Vulgatum eſt*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantum cavendas ſerpentes, ſed & miſſili volare tormento.*

6. *Similis ſagittæ.*] Nolunt hîc intelligi miſſilem ex arcu ſagittam; quanquam nihil vetat, ut patet ex annot. præced. At placet indicari eam ſurculi partem in vitibus poſtremam & ſuperiorem, quæ incurva & contorta ſerpentem refert, vocaturque ſagitta. Columell. l. 3. c 17. Plin. l. 17. c. 21. *Sagittæ vocantur* ſurculi, *cùm intorti panguntur . . . ſagittas ferre minus utile, quoniam in tranſferendo facile rumpitur quod intortum fuit.*

7. *Terruit mannos.*] Exterruit equos currum trahentes, in eos inſiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manum facilis & obſequens. Torrentio eſt gradarius equus, tolutim & ſine equitis moleſtiâ decurrens.

Ego cui timebo Providus auſpex?] Ita ferè omnes codices. Senſus eſt; non eſt quod timeam tibi, Galatea; cùm nullo ſis crimine obſtricta, felici exitu ut & auſpicio fluent tibi omnia: nec non fauſtum tibi augurium & ego precabor navigare cupienti; ſis ubique felix. Quod ſi liceat aperire quod ſentio, malim certè, cum eruditis nonnullis, interrogationis notam expungere, & continuato ſenſu & oratione, jungere cum ſequentibus hoc ſenſu: Ego Horatius, ſi cui timebo auſpex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea) huic *prece faſcitabo oſcinem ab ortu Solis corvum*, quo deterreatur a conſcendendo mari, ſcilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

Auſpex.] Is augurium captans ſedebat capite velato: lituum ſine nodo tenens aduncum, quo cœli regiones & certa ſpatia notabat, quibus vicenda ad ſe pertinere deſignabat, &c. Alex. ab Alex. ante cit. Quam verò mundi partem ſpectabat augur? hinc enim pendet multarum ſolutio quæſtionum, nimirum ubi dextra pars, ubi læva conſtituenda; adeoque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. Augures orientem ſpectârunt ab Albanis & Latinis edocti. Patet ex Virg. Æn. 8. v. 61. Æn. 12. 172. Subinde verò, ex Hetruſcâ diſciplinâ, ad meridiem converſi omen capiebant & auſpicium. Vide Varron. lib. 6. Plin. l. 1. c. 54. Quæ cùm ita ſint, ortus Solis erat eis ad lævam, occaſus ad dextram: ergo quod mox ait Horatius, *Cervum ab ortu Solis oſcinem*, ſiniſtrum infelixq; augurium denotet. Adde quod vulgò putabantur auſpicia corvi dextri fauſta, lævi infelicia: cornicis contra. Plaut. Aſinar. infra citand. Item Aulul. Scen. 20. *Non temere eſt quod corvus cantat mihi nunc ab læva manu, &c.* Cic. de Divin. 1. *Quod augur, cur à dextra corvus, à ſiniſtrâ cornix faciat ratum?* Et antea. *Panætius requirit Jupiterne cornicem à lævâ, corvum à dextrâ canere juſſiſſet?* Et de Divin. 2. v. 81. *Cur aliis à dextrâ, à læva datum eſt avibus, ut ratum auſpicium facere poſſint?* Verum enimverò *magna hujus obſervationis vanitas*, ut ait ipſe Plin. mocò cit. Et Cic. de Divin. 2. n. 82. *Quæ autem eſt inter Augures conventens & conjuncta conſtantia? Ad noſtri augurii conſuetudinem, dixit* Ennius.

Cum tonuit lævum bene tempeſtate ſerenâ.

At Homericus Ajax, apud Achillem queruens de ferocitate Trojanorum, nejcio quid hoc modo nunciat:

Proſpera Jupiter his dextris fulgoribus edit.

Ita nobis ſiniſtra, Græcis & Barbaris dextra meliora eſſe videntur. Quarquam haud ignoro quæ bona ſint ſiniſtra nos dicere, etiamſi dextra ſint. Sed certè noſtri ſiniſtrum nominaverunt (quod a ſinendo dictum putant) *externiq; dextram, quia plerumq; melius id videbatur.* Vide Juſt. Lipſ. Elect. 2 c. 2. Ex his, Lector, vides non abſurdam quoq; ſententiam priorum illorum, qui corvum oſcinem ob ortu felix augurium fuiſſe ſcripſerunt, tametſi ad lævam eſſet: ubi & diſtinguendum aiunt inter Auguris dextram manum lævamque, & mundi partem dextram ac ſiniſtram, cum Poëtæ nunc hoc nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in quæſt. Centur. Rom. ita ſcri-

Antequam

f -equàm ſtantes repetat paludes [345]
In...ium divina avis imminentum, [346]
Oſcinem corvum prece ſuſcitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor noſtrî, Galatea, vivas;
Téque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid ſit ater
Adriæ novi ſinus, et quid albus
Peccet Iapyx.
H ſtium uxores puerique cæcos [347]
Sentiant motus orientis Auſtri, et
Æquoris nigri fremitum, et trementes
Verbere ripas.

priuſquàm avicula pluviæ proximæ prænuncia redeat ad paludes minimè fluentes, votis vocabo corvum ab oriente canentem. Eſto fortunata ubicunque volueris, ô Galatea, & vive noſtri memoriam ſervans: & te nec pergere impediat ſiniſter picus, nec cornix vagabunda. At cernis quanto fragore properet Orion declivis? Ego ſcio quàm periculoſum ſit Adriaticum mare, neque fallat Iapyx ſerenus. Conjuges & filii hoſtium experiantur occultos motus Auſtri ſurgentis, & tumultus atri maris, ac litora ictibus fluctuum concuſſa.

ANNOTATIONES.

bentem: *Cur avis ſiniſtra eſt ſecunda? . . . Nam ſiniſtrum lævum ſignificat. Poteſt etiam deduci à verbo ſinere. Eam igitur quæ rem ſinit avem . . . vocat vulgus ſiniſtram. Cur vero? An quod Æneæ in acie contra Mezentium ſtanti fulgur à ſiniſtrâ victoriæ index micaſſet, in auguriam id vertêrunt; ac deinceps ita obſervant? Etenim Thebani cum ſiniſtro ſuo cornu ad Leuctra hoſtem profligaſſent, deinde obſervârunt ut in omnibus conflictibus ſiniſtro cornu imperium tribuerent. An potius, ut auctor eſt Juba, reſpicientibus orientem Aquilo ad ſiniſtram eſt, quam mundi partem dextram & ſupremam habent . . . An quia terreſtria & caduta cœleſtibus & divinis cum ſint oppoſita, putabant nobis ea quæ ſiniſtra ſunt, Deos à dextrâ oſtendere?* Vide & Arnob. l. 4. paulò poſt init. ubi *læva naturâ eſſe ulla* negat egregiè. Nec omitte quod Non. Marcell. docet aliquando etiam *lævum* in bonam partem, & à levando dici.

2. *Antequàm ſtantes repetat paludes*, &c.] Antequam tempeſtatem denunciet cornix ad paludes ſuo more volitans ac ſedens: ibique præſentiens imbrem divinánſque & voce indicans. Suprà Ode 17. *aquæ augur cornix* dicitur. Vide ibi annotata.

11. *Oſcinem corvum*, &c.] Ore futura præcinentem VideGell. l. 6. c. 6. Plin. l. 10. c. 12. *Peſſima corvorum ſignificatio, cum glutiunt vocem velut ſtrangulati.* Et l. 18. c. ult. *corvi ſingultu quodam latrantes, ſéque concutientes, ſi continuabunt, ventos; ſi vero carptim vocem reſorbebunt, ventoſum imbrem præſagiunt.* Contra ſi ab ortu clare vocem ediderit corvus, felix auſpicium fuiſſe narrant quidam. Vide ſupra annot.

15. *Nec lævus vetet ire picus, Nec vaga cornix.*] Plaut. Aſinar. Scen. 4 *Picus & cornix ab læva eſt: corvus porro* (alias parra) *à dextrâ; conſuadent.* Plin. lib. 10. c. 12. *Cornix inauſpicatæ eſt garrulitatis, à quibuſdam tamen laudata.* Id eod. l. c. 18. *Pici* (Gallice *piverts*) *Martio cognomine, inſignes & magni in auſpiciis . . . . Ipſi, principales Latio ſunt in auguriis à Rege qui nomen huic avi dedit. Unus eorum in capite Prætoris urbani L. Tuberonis in ſura jura pro tribunali reddentis, ſedit ita placide, ut manu prehenderetur. Reſpondere Vates, exitium Imperii portendi, ſi dimitteretur; at, ſi exanimaretur, Prætori. Et ille avem protinus concerpſit; nec multò poſt implevit prodigium.* C. Cœlio ſive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

17. *Sed vides quanto*, &c.] Attamen, ô Galatea, ne temere te perfido committas mari: animadverte imminentem ab Orione tempeſtatem.

18. *Pronus Orion.*] Devexus, ad occaſum vergens. De eo lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 23. in fine.

Ego quid ſit ater Adriæ novi ſinus, &c.] Cave etiam & time Adriatici maris navigationem. Hujus ego periculi ſum expertus, inquit Horatius, cùm Athenas profecturus, conſcendi mare Brunduſii. Tunc etiam intellexi *quid albus peccet Iapyx*, quam ſæpe fallat & decipiat ventus ille flans ex Apuliâ, in Græciam pergentibus initio propitius, at repente è cœlo ſereno procellas ciens, & naufragia parans. De eo lib. 1. Od. 3. v. 4.

21. *Hoſtium uxores*, &c.] In hoſtes vertantur & irruant mala quæque: à Galatea avertantur.

Cæcos Sentiant motus orientis Auſtri.] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valdè eſſe procelloſum.

Cæcos motus.] Quidam interpretantur, nocturnos, eo quod *nocte Auſter, interdiu Aquilo vehementior . . . . & Auſtro majores fluctus*

DIC

Ita etiam Europa fallaci tauro commisit latus condidum; atque mare bestiis refertum & apertos dolos expavit. antè *imperterrita, Paulo ante flores in pratis colligens, texensq; corollas Nymphis meritas, nocte parum lucidâ nihil aspexit nisi sidera & aquas. Cum verò pervenit ad Cretam centenis urbibus validam, irâ percita ait: O parens, nomen à filia neglectum, & pietas etiam relicta! Unde & quo deveni? Unica mors pœna est minor flagitio virginum. An experrecta fleo crimen fœdum? An scelere immunem* me *decipit species inanis, quæ dilapsa*

Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, et scatentem
Belluis pontum mediásque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum, et
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte sublustri, nihil astra præter
Vidit et undas.
Quæ simul centum tetigit potentem [348]
Oppidis Creten: pater ô relictum
Filiæ nomen, pietásque! dixit
Victa furore,
Unde? Quò veni? Levis una mors est
Virginum culpæ. Vigilánsne ploro
Turpe commissum? An vitio carentem
Ludit imago

ANNOTATIONES.

eduntur. Plin. lib. 2. cap. 47. in fine. Alii legunt *orientis Hædi.* De Hædorum exortu tempestuoso, vide annot. hujus libri Od. 1. Stroph. 7. Nunquid verò sagax Poëta junxisset Hœdorum ortum cum occasu Orionis, quem modo attulit! Hic siquidem longè est post illum. Veruntamen quid vetat Horatium Galateæ interminari Orionis, hostibus verò Hœdorum malignitatem?

25. *Sic & Europe, &c.*] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc mansuetam & amabilem taurum conspicata, non est verita ejus tergo insidere, atque etiam maris inire fluctus & inambulare. At pœnituit serius, cum se avectam longiès sensit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare ultro conscendis: at mox pœnitebit te, cum turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa à Jove in tauri formam converso decepta avecta vitiata est: tu ab Iapyge Austróque, ventis, & ab Orione Hœdóque sideribus noxiis poteris falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 15 Ovid. Metamorph. 2. Fab. ult. & Fast. 5 Apollodor. lib. 3.

Niveum latus.] Candore insignis Europa celebrata est.

27. *Mediásque fraudes Palluit audax.*] Quæ audacter ac sine ullo metu tauri dorsum insenderat, tum expalluit cum in alto mari nil præter undas & marina monstra aspexit. Hæc & quæ sequuntur è Moscho transtulit Horatius, pariterque Ovidius, alique. Scripsit Theod. Marcilius è Theocrito, quoniam inter hujus opera, Eidyll. 19. reperitur inscriptum *Europa*; quod tamen Moschi esse non est ambigendum.

29. *Nuper in pratis, &c.*] Legentem pariter flores, cum rapta est à Dite, Proserpinam exhibent. Ovid. Metamorph. 5. item Lucanus.

33. *Centum potentem Oppidis Creten.*] Homer. ἑκατόμπολιν. Hinc Vir. Æn. 3. de Cretensibus.

Centum urbes habitant magnas.

Plin. lib. 12. cap. 1. *Est Gortynæ in insulâ Creta juxta fontem platanus una, insignis utriusq; linguæ monumentis, nunquam folia dimittens; statimque ei Græciæ fabulositas adfuit: Jovem sub ea cum Europâ consedisse.*

34. *Pater ô relictum, &c.*] Tandem planè deceptum se intelligens Europa, sic ingemuit: Miseram me, quæ insano tauri amori obsecuta patris domum reverentiamque deserui!

37. *Levis una mors est Virginum culpæ.*] Scilicet irreparabilis est jactura virginitatis. Catull. Carm. 60. v. 46.

. . . . *Virgo dum intacta manet, dum cara suis est:*
Cum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.

40. *Imago Vana, quæ porta fugiens eburnâ*] Post Homer. Odyss. 19. v. 562. alii Poetæ fabulati sunt, duas esse somniorum portas, alteram corneam, eburneam alteram: per hanc falsa, per illam vera emitti somnia. Vide Virg. Æneid. 6. v. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter investigant. Quidam in etymologiâ rem versari opinantur: ἐλεφαίρω, inquiunt, est *decipio*; hinc vanum est insomnium è portâ, quæ *candenti nitens elephanto*, ut ait Virgil, illud autem est verum quod è corneâ portâ. Nam à κέρας *cornu*, κραίνω indeque κραίνω, *effectum reddo.* Alii, quod ebur densum nihilque dat oculis pervium; at contrà pellucidum cornu est; hinc illud nihil ostendit, hoc verò aliquid exhibet & indicat. Aliis

Vana,

Vana, quæ portâ fugiens eburnâ
Somnium ducit? Meliúsne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Siquis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratæ; lacerare ferro, et
Frangere enitar modò multùm amati
Cornua tauri.
Impudens liqui patrios Penates!
Impudens Orcum moror! O Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones.
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro
Pascere tigres.
Vilis Europe, pater urget absens:
Quid mori cessas? Potes hâc ab orno
Pendulum zonâ bene te secuta e-
lidere collum.
Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant; age, te procellæ
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum,

psa per januam eburneam insomnium emittit? An satius fuit longa tranare maria, an flores novos colligere? Si aliquis modò tradat iratæ mihi taurum flagitiosum, conabor ferro discerpere ac rumpere cornua juvenci prius dilecti nimium. Sinè verecundiâ deserui paternam domum: sine pudore cunctor Inferos. O si quis Deorum audis ista, fax-is nuda ambulem inter leones, priusquàm fœda tabes invadat pulchras genas, ac delicatæ prædæ succus dilabatur, cupio formosa tigres satiare. Insamis Europa, absens pater instat: quorsum mori differs? Frangere cervicem potes ab isto orno suspensam obsequente tibi cingulo. Seu magis placent cautes & scopuli ad mortem expediti: age, committe te celeri tempestati, nisi pensum dominæ trahere vis tu Regis filiâ,

[249]

[250]

ANNOTATIONES.

per ebur, quod dens est elephanti, significari os putatur; per cornu verò oculos, quia prima oculi tunica ejus speciem refert: ac proinde hoc aliquid certi continet, illud autem non ita: nam quæ oculis videntur, manifesta sunt; ac incerta quæ alieno ore famâque percipiuntur. Vide Eustath. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 3.

42. *Meliúsne fluctus Ire, &c.*] Id est, potuitne igitur vigilanti mihi melius videri tauri dorso marisque longi flatibus me credere, quàm in pratis otiosè ludendo flores colligere? Vix sanè opinionem somni excutere possum, inquit stupens Europa.

47. *Multum amati tauri.*] Huic divinum odorem spiranti, aut, ut ait Moschus, mitti; formoso, blandienti libens colluit Europa; contrectat, manibus spumam ab ore abstregit, osculatur, dein & dorso insidet. Taurus Europæ lambit collum, ac demulcet pectus. Apud Ovid. autem Metamorph. 2. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit: gaudet amans. Meminit quoque Cic. de Nat. Deor. 1. n. 79. *Non audeo dicere pulchriorem esse me quam ille fuit Taurus, qui vexit Europam.*

53. *Orcum moror.*] Mori differo, mororque debitam Orco prædam tradere.

55. *Utinam inter errem Nuda leones.*] Jam Europa non somniasse, sed reipsâ flagitium perpetrâsse se agnoscens, iram in taurum primò, deinde verò in seipsam vertit.

55. *Speciosa quæro Pascere tigres.*] A feris cito devorari exoptans, nuda & formosa illis cupit objici; fortasse & pœnas luere vult eam, quæ culpæ & turpi commisso antiam præbuerat, formam & pulchritudinem. Porro tigres ac leones memorat, quales omnino belluas Creta non habet aut nutrit: verùm attonitæ, idque citra notam ignoranti, virgini non est indecorum.

57. *Pater urget absens.*] Conscia mens exprobrantem scelus patrem flagitiosæ mihi exhibet durum perinde ac justum vindicem: eáque me imago urget & torquet.

58. *Potes hâc ab orno, &c.*] Vitam infamem potes finire laqueo & suspendio, vel præcipitio, seu in scopulos acutos.

63. *Nisi herile mavis Carpere pensum.*] Nisi mavis servire, & lanam in tela ducere ab heriâ certo pondere traditam ad opus dominum, tu regio sanguine prognata: nimirum Agenoris Phœnicum Regis filia; quæ mater fuit Minois ac Rhadamanthi.

Regius

atque dari pellex beræ barbaræ. Lugenti aſtabat Venus improbè ridens, natiſque laxato arcu: poſtquam verò ſatis ludificata eſt, ait: Modum pone furori & ardenti jurgio, quando tibi juvencus odioſus cornua dabit frangenda. Ignoras te eſſe conjugem ſupremi Jovis? Omitte querimonias. Diſce altam ſortem ſuſtinere, ut decet: diviſus mundus tuam ſiret appellationem.

Regius ſanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidùm ridens Venus, et remiſſo
Filius arcu.
Mox ubi luſit ſatis, Abſtineto
(Dixit) irarum, calidæque rixæ,
Cùm tibi inviſus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis eſſe neſcis?
Mitte ſingultus: bene ferre magnam
Diſce fortunam: tua ſectus orbis
Nomina ducet.

ANNOTATIONES.

66. *Pellex.*] Mariti concubina.

Aderat querenti Perfidùm ridens Venus.] Dum in his querelas erumperet Europa, propè ſtans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam ſuis ac filii Cupidinis, qui cum ſat vulnerum intuliſſet, arcum remiſerat.

69. *Abſtineto (Dixit) irarum, &c.*] Tota hæc ſtrophe ironiam complectitur ſalſiſſimam.

73. *Uxor invicti Jovis eſſe neſcis?*] Apud Moſchum antè cit. Jupiter ipſe ſe Europæ, qualis ſit, aperit, & conſolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74. *Benè ferre magnam Diſce fortunam.*] Vel tolerare gravem animi dolorem; vel regiam fortunam ſuſtinere ac tueri. Nam ſcribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave, cui taurus appellatio & inſigne fuit, Europam rapuiſſe, atque ex Phœniciâ in Cretam abductam uxoris loco habuiſſe. Alii paulò aliter, à Cretenſi Rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis victore Europam regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam eſſe tranſportatam. Vide Euſeb. &c. Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 17. Apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud eſt quàm ταυρέμφορον τύπωμα, id eſt, tauri, formâ præſigne navigium.

75. *Tua ſectus orbis Numina ducet.*] Orbis in duas vel tres diviſi portiones (nam olim alii aliter ſenſerunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgatâ opinione. Nam alioquin Herodot ſcribit, *Nemini mortalium conſtare unde Europa nomen acceperit ſit, niſi dicatur ab Europâ Tyriâ (alias Syriâ) nomen acceſſe regionem anteà nomine carentem; illam verò ex Aſiâ certe fuiſſe*, in hanc verò minimè *commeâſſe terram, quæ nunc à Græcis vocatur Europa, ſed à Phœnice tantum in Cretam, & à Cretâ in Africam.* Apud Moſchum anteà cit. Idyl. initio, refertur, dum adhuc virgo in Phœniciâ verſaretur Europa, in ſomnis ſibi videre viſa terras duas Aſiam, & alteram ei oppoſitam, de ſe contendentes; muliebri forma erant: harum altera peregrino vultu & habitu; altera ſimilis erat indigenæ, atque ut filiam magis vindicabat, quod eam genuiſſet ac nutriviſſet: verum altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quòd ea ſibi fato deſtinata eſſet, &c.

Sectus orbis.] Fama fuit orbem quondam totum continentem exiſtiſſe; at irrumpente ſubinde ad Herculis columnas Oceano ſectum ac diviſum; & hinc mare Mediterraneum eſſe. Plin. lib. 2. cap. 90. *Oceanus in totum abſtulit terras. Primùm omnium ubi Atlanticum mare eſt, ſi Platoni credimus, immenſo ſpatio.* Et l. 3. Præm. *Africæ Abyla, Calpe Europæ clauſtra, laborum Herculis metæ. Quam ob cauſam columnas ejus Dei vocant indigenæ: creduntque perfoſſas ex ipſa anteà admiſiſſe maria, & rerum naturæ mutaſſe faciem.* Et cap. 1. rurſùm. *Oceanus*, inquit, *hoc quod dictum eſt ſpatio Atlanticum mare infundens, & avido meatu terras, quæcunque venientem expavêre, demergens, reſiſtentes quoque flexuoſo litorum anfractu lambit, Europam vel maximè receſſibus crebris excavans.*

ODE XXVIII.

Ad LYDEN.

Diem Neptuno sacrum hilariter esse transigendum.

FESTO quid potiùs die [351]
Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde strenua, Cæcubum,
Munitæque adhibe vim sapientiæ.
Inclinare meridiem [352]
Sentis? ac, veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
Cessantem Bibuli Consulis amphoram?
Nos cantabimus invicem
Neptunum, et virides Nereïdum comas:
Tu curvâ recines lyrâ
Latonam, et celeris spicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
Fulgentesque tenet Cycladas, et Paphon

Quid melius agam die Neptuno sacrâ? Profer, Lyde ita, Cæcubum remotum, atque severitati obfirmatæ vim infer. Vides mediam diem recedere: & tamen cunctaris detrahere ex apothecâ inutilem cadum Bibulo Consule conditum; *quasi confiftat tempus fugax.* Age, *alternis canemus Neptunum, & cæruleos Nereidum capillos. Tu citharâ incurvâ jactiùs cantabis Latonam, atque tela Dianæ velocis. Ultimo cantu* dicetur Venus, *quæ Cnidum obtinet & Cycladas emicantes, atque junctis*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Festo quid potiùs die, &c.*] Quid aptius & convenientius diei festivo, quam genio indulgere?

2. *Neptuni.*] Hujus festum agebatur Romæ die Julii vicesimâ tertiâ. Meminit Plin. lib. 18. cap. 12. Athenis autem dies octava cujuslibet mensis erat Neptuno sacra. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 18.

Reconditum.] Ideoq; pretiosum & optimum.

3. *Lyde.*] Eadem fortasse quæ suprà Od. 11. Stroph. 7. ibi quidem *obstinati*, hîc verò facilis & amica.

Cæcubum.] Vinum eximium, de quo lib. 1. Od. 20. v. 9.

4 *Munitæque adhibe vim sapientiæ.*] Animo à naturâ serio & à nugis voluptatibúsque alieno vim adhibe; remitte aliquid de tuâ indole severiori: mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

5. *Inclinare meridiem Sentis.*] Vides Solem jam descendere, & peracto medio cursu vergere ad occasum. Dies jam media abiit: cœnæ hora carpenda est.

7. *Horreo.*] Græcè ἀποθήκη. Ita vocatur locus rubus condendis & servandis idoneus. In superioribus apothecis condi solere vasa vinaria jam dixi Od. 8. & 21. hujus libri.

8. *Cessantem amphoram.*] Satis veterem.

Bibuli Consulis.] Sub consulatu Bibuli anno U. C. 694. in horreo concitam: quo quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat esse maturum. Jam notavi nec semel veteres consuevisse ætatem vini designare nomine Consulis tunc Rempublicam administrantis. Sunt qui Horatium velint hîc jocari, ac per vocem *cessantem* alludere ad Bibulum cum Julio Cæsare Consulem, nihil verò Consulis agentem; quemadmodum narrat Suetonius Jul. cap. 20. vide locum, & in eam rem Epigramma ibi relatum.

10. *Neptunum.*] Quandoquidem ejus festo epulabimur, hunc sanè celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinásque Nymphas paritar, *Nereides*, Nerei filias. Harum nomina recensetur ad triginta tria Homerus Ilied. Σ. non longè ab initio.

Virides Nereidum Comas.] Ob maris colorem.

11. *Tu curvâ recines lyrâ, &c.*] Tu, Lyde, cantabis Deas partui præsidentes.

Curvâ lyrâ.] Vide lib. 1. Od. 10.

12. *Latodam.*] Dianæ & Apollinis matrem.

Celeris spicula Cynthiæ.] Celebrabis Dianam venatricem, spiculis feras configentem, & celeri cursu assequentem: quæ à Cyntho Deli insulæ monte *Cynthia* dicta est. Lib. 1. Od. 21.

13. *Cnidon.*] Cariæ urbem, de qua l. 1. Od. 30.

14. *Cycladas.*] Ægæi maris insulas, in orbem dispositos; unde nomen. Vide lib. 1. Od. 14. v. ult.

Paphon.] De eâ urbe Cypri clarissimâ l. 1. Od. 30.

Junctis

cygnis adit Paphum. Nox etiam cantur apto carmine.

Junctis visit oloribus, 15
Dicetur; meritâ Nox quoque næniâ.

ANNOTATIONES.

15. *Junctis oloribus.*] Trahere currum Veneris dicuntur aliquando Cygni: sic lib. 4. Od. 1. *Purpureis ales oloribus:* aliàs columbæ. Propert. lib. 3. Eleg. 3. v. 31. & Apul. Metam. lib. 6. paulo post initium: interdum passeres. Ita Sappho, Καλοὶ δέ σ' ἄγον στροῦθοι.

16. *Dicetur meritâ nox quoque næniâ.*] Nox etiam cantabitur *meritâ næniâ:* vel quod in eâ epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus; vel quod carmen erit lugubre, nocti tenebrosæ ac tristi idoneum. De *næniâ* lib. 2. Od. 1.

ODE XXIX.

Ad MÆCENATEM.

Invitat eum ad frugalem cœnam: & opum contemptum laudat.

O Mæcenas proles Hetrusca Regum, jam pridem apud me tibi est dulce vinum in amphorâ non hactenus inversâ, cum floribus rosarum, & balanus expressa tuis crinibus. Subtrahe te cunctationi: ne continuò spectes humidum Tibur, & pronos agros Esulæ, collesque Telegono parricidæ. Relinque abundantiam fastidium afferentem,

TYrrhena Regum progenies, tibi [353]
Non antè verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, &
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te moræ, 5
Neu semper udum Tibur, et Esulæ
Declive contempleris arvum, et
Telegoni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam, et [354]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

1. *Tyrrhena Regum progenies.*] Inter eximias Poëtæ nostri Odas hanc censebis, Lector, seu versûs ac poëseôs, seu res & materiam perpendas. Dictio grandis; Stoicæ mentis ac disciplinæ explicatio gravis. Tuum, lector, ingenium, tua sagacitas cætera non sine voluptate loquetur.

Tyrrhena Regum progenies.] Ab Hetruscis Regibus oriunde. Vide lib. 1. Od. 1. & 20. ibique annot.

2. *Non antè verso lene merum cado.*] Plenus vini cadus nec delibatus, nec refignatus, necdum suo loco motus.

3. *Cum flore rosarum.*] Serta & corollas è floribus, ad convivia semper adhibuisse veteres, fusè dixi lib. 1. Od. ult. & alibi.

4. *Pressa tuis balanus capillis.*] Et unguenta pectinasse ad hilaritatem pompamque convivii notum est ex dictis ibid.

Balanus.] Myrobalanum, unguentum balaninum è glande unguentariâ, non absimili nucis avellanæ, quam ferebat quædam arbuscula. Glans Latinis, βάλανος Græcis. Vide Plin. lib. 12. cap. 21. lib. 13. cap. 1. & 4. & alibi Pers. Sat. 4. 37. *Balanatum Gausapen* nuncupat balano delibutum capillitium.

5. *Apud me est.*] Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ.] Exute quælibet impedimenta; nihilque te remoretur, quo minus apud me cœnatum venias.

6. *Ne semper udum, &c.*] Relinque tantisper ædes tuas excelsas, è quibus prospicis Tibur, Esulam, &c.

Udum Tibur.] Aquis abundans. Vide lib. 1. Od. 7. & 11. & lib. 2. Od. 6: init.

Esulæ Declive, &c.] Vicinum Tiburi oppidum, in declivi seu latere montis ædificatum.

8. *Telegoni juga parricidæ.*] Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum à Roma distantem, à Telegono Ulyssis è Circe filio, qui patrem imprudens occidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo amplissima eminerent ædificia: vulgo, *Frascati.* Ibidem etiamnum extant magnificæ procerum villæ Romanorum, & palatia bene multa.

8. *Fastidiosam desere copiam.*] Ad modicum tempus desere rerum omnium copiam, quam domi habes. Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

Molem

Molem propinquam nubibus arduis.
Omitte mirari beatæ
Fumum & opes ſtrepitúmque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo ſub lare pauperum
Cœnæ, ſinè aulæis et oſtro,
Sollicitam explicuêre frontem.
Jam clarus occultum Andromedæ pater
Oſtendit ignem: jam Procyon furit,
Et ſtella veſani Leonis,
Sole dies referente ſiccos.
Jam paſtor umbras cum grege languido [355]
Rivúmque feſſus quærit, et horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vigis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat ſtatus,
Curas; et urbi ſollicitus times,
Quid Seres et regnata Cyro

& ædes excelſis nubilis proximos. Intermitte admirari fumum, & potentiam, tumultúſque Romæ felicis: Non rarò jucunda opulentis varietas & nitidæ cœnæ in exiguâ domo pauperum, ſinè tapetibus & purpurâ, vultum anxium porrexerunt. Jam lucidus parens Andromedæ promit ardorem abſconditum. Jam ſævit Anticanis, ac ſidus Leonis furioſi, Sole reducente dies aridos. Nunc paſtor æſtu fatigatus cum grege languente petit umbras, & amnes, atque denſa nemora Silvani hirſuti; et littus ſilens leves non habet auras. Tu laboras quis urbi ſtatus conveniat, ac mentis anxius quid adverſus *Rempublicam moliantur Seres, & Bactriani Cyro ſubjecti,*

ANNOTATIONES.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*] Vel ſublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mæcenas in Eſquilino monte, è quâ Nero ſpectâſſe dicitur incendium urbis. Sueton. Neron. cap. 38. *incendium è turri Mæcenatianâ proſpectans, lætus flammæ, ut aiebat, pulchritudine.*

12. *Fumum.*] Aurum, popularem ambitionem, honores, vanam gloriam.

13. *Plerumque gratæ divitibus vices.*] Natura diverſo gaudet.

14. *Mundæque cœnæ.*] Paratum *non ampliter, ſed munditer* convivium; ut habet Comicus.

16. *Sollicitam explicuêre frontem.*] Frontem ſcilicet mœſtitia in rugas contrahit, hilaritas vero ſolvit & explicat.

17. *Jam clarus occultum, &c.*] Æſtivos ardores adducit ac notat ſidus Cephei, quod oritur 7. Id. Jul. ex Columell. lib. 12. Cepheus Æthiopum Rex inter ſidera relatus cum Caſſiope uxore, Andromedæ filiâ, & Perſeo ejus liberatore ac ſponſo.

Occultum ignem.] Tum quod Cephei ſidus ponè minorem Urſum collocatum eſt: tum quia circulo Arctico magnâ ex parte obtegitur: Hygin. l. 2. Apollodor. Arat. &c. vel potius, quod ante non apparebat, jamque ortum oſtendit ſe.

18. *Procyon.*] Latine Anticanis, ſidus quod ante Caniculum oritur, Idibus Julii. Columell. &c. ex Arato, Cicer. de Nat. Deor. 2.

——— *Geminis eſt ille ſub ipſis*
Anticanis Graio Procyon qui nomine fertur.

19. *Stella veſani Leonis.*] Quintum eſt hoc Zodiaci ſignum, quod ingrediente Sole, incipit ſævire Canicula *inſana* dicta Perſio Sat. 3. v. 5. fortaſſe & alludit Horatius ad ſtellam quæ in pectore Leonis oritur 9. Cal. Auguſti. Columell. &c.

20. *Sole dies referente ſiccos.*] Scaliger offenſus epitheto, *ſiccos*, in fine verſûs, mallet, *Sole graves referente luces.* Age, vir gravis; æſtivos dies & calores Poeta vult indicare: at hyemis graves perinde luces ac æſtatis. O hypercritici conatus ingenii!

21. *Jam paſtor umbras, &c.*] Priori ſtrophe anni tempeſtatem æſtivam; hâc autem diei horam ferventiſſimam deſignat, nempe meridiem, quo ſolebant paſtores & greges *umbras & frigora captare.* Virgil. Eclog. 2.

23. *Dumeta.*] Silvas ſuâ denſitate umbram & frigus ſuppeditantes.

Silvani.] Dei ſilvarum.

Horridi.] Caprinis pedibus, cornuto capite, corpore hirto & villoſo. Vide ſuprà Od. 18. v. 1. ibique annot.

Caretque ripa vagis taciturna ventis.] Nulla eſt aura, ne levis quidem ſpirat ventus ad ripas fluminum.

25. *Tu civitatem quis deceat ſtatus, &c.*] Dum quieſcunt omnia, tu etiam laboras de ſtatu Reipublicæ conſtabiliendo. Atqui otium carpe tantillum, ô Mæcenas, urbis Præfecte. De hac Mæcenatis Præfecturâ Dio. l. 49. & 55. Vid. & Vell. Paterc. l. 2. Senec. Epiſt. 94. Cornel. Tacit. Annal. 6. Suprà noſter Od. 8. v. 17.

Mitte civiles ſuper urbe curas.

27. *Seres.*] Ad ſe populi ultra Sinas, à Serâ

Bactra

atque Tanais seditiosus. Dii sapientes obscurris tenebris involvunt venturi ævi sortem: deridéntque si homo plùs quàm decet angatur. Satage bene moderari præsentia. Reliqua dilabuntur instar fluvii Tiberis modò intra ripas quietè defluentis intra mare Thuscum, modò saxa corrosa evulsásq; stirpes, & greges, atque ædificia simul abripientis, haud sinè sonitu montium & silvæ proximæ; quando immanis eluvio solicitat fluvios tranquillos. Is compos sui est, vivetq; hilaris, qui diebus singulis dicere potest, Vixi:

Bactra parent, Tanaísque discors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosâ nocte premit Deus;
Ridetque, si mortalis ultra [356]
Fas trepidat. Quod adest, memento
Componere æquus. Cætera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etrufcum
In mare, nunc lapides adesos,
Stirpésque raptas, et pecus, et domos
Volventis una, non sinè montium
Clamore, vicinæque silvæ;
Cùm fera diluvies quietos
Irritat amnes. Ille potens sui
Lætúsque deget, cui licet in diem

ANNOTATIONES.

urbe dicti. Regio illorum Serica, hodie *Cattay*, serico opere inclyta. Vide lib. 1. Od. 12. sub finem.

Regnata Cyro Bactra.] Hæc urbs primaria Bactrianæ, Regionis Asiæ, inter Parthiam ad Occasum & Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat imperii Persarum.

Cyro.] Hic filius Cambysis Persarum ac Medorum subindéque totius Orientis Rex profanis, imò & sacris literis celebratus, à Tomyri Scytharum Reginâ cum suo exercitu contrucidatus. Vide Justin. l. 1. &c. Paralipomen. Esdr. Daniel. maximè verò Isaiæ, c. 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, & dorsa Regum vertam —— Ego ante te ibo —— Dabo tibi thesauros absconditos & arcana secretorum, ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel —— accinxi te, & non cognovisti me, &c.*

28. *Tanaísque discors.*] Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum proclives inter se frequentiùs dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Asiam ab Europâ disterminante jam dixi. Vide Od. 4. hujus lib. strophe 9.

29. *Prudens futuri temporis, &c.*] Sapienter Dii hominibus cognita esse futuræ noluêrunt, sive ne malis ante tempus torqueantur; sive ut incertâ rerum expectatione penduli ad ipsos recurrere ac vereri moneantur.

31. *Ridetque, si mortalis ultra Fas trepidat.*] Lib. 2. Od. 16. v. 25.

Lætus in præsens animus quod ultra est
Oderit curare.

31. *Quod adest memento componere æquus.*] Præsentibus utere prudenter, rectè, justé.

33. *Cætera fluminis Ritu feruntur.*] Futurum tempus fluit, & sensim elabitur, rebus modo pacatis, modò turbidis.

36. *Nunc lapides adesos, Stirpésque, &c.*] Exundans rapit omnia, cursu rapidiori lapides arrodit & excavat, arbores extirpat, &c. Vid. Homer. Iliad. 11. v. 285. Lucret. l. 1. v. 285.

Fragmina dejiciens silvarum, arbustáq; tota,
Dat sonitu magno stragem, volvitq; sub undis
Grandia saxa, &c.

Virgil. Æneid. 2. v. 305.

Rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata læta, boúmq; labores
Præcipitésq; trahit silvas: stupet inscius altè
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

40. *Cum fera diluvies quietos Irritat amnes.*] Amnes scilicet in Tiberim influentes, ipsúmque augentes supra modum exundatione suâ; illi sunt Tinia, hodie *Topino*, Nar. v. *Teverone* flu. Sabinorum. Pelta flu. Hetruriæ. v. *Paglia*. Lege Plin. l. 8. epist. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis ita scribit: *Tiberis alveum excessit, & demissioribus ripis altè superfunditur —— premit valles, innatat campis —— Inde quæ solet flumina accipere & permista devehere, retro cogit, atque ita altenis aquis operit agros. Amnis delicatissimus amnium, ideoque ajacentibus villis velut invitatus retentisque, magnâ ex parte nemora quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit tecta, ac se super ruinas evexit atque extulit, &c.*

Dixisse,

Dixiſſe, vixi: cras vel atrâ
Nube polùm pater occupato,
Vel Sole puro: non tamen irritum
Quodcunque retrò eſt, efficiet; neque
Diffinget, infectúmque reddet,
Quod fugiens ſemel hora vexit.
Fortuna ſævo læta negotio, et
Ludum inſolentem ludere pertinax,
Tranſmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem. Si celeres quatit
Pennas, reſigno quæ dedit, et meâ
Virtute me involvo, probámque
Pauperiem ſinè dote quæro.
Non eſt meum, ſi mugiat Africis
Malus procellis, ad miſeras preces
Decurrere, et votis paciſci,
Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari.

[357] *craſtinâ die Jupiter cælo producat vel obſcura nubila, vel ſerenam diem: at nequaquam reſcindet quicquid actum eſt, neque mutabit ac deſtruet quod ſemel attulit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adverſis, & obſtinata ludere ludum petulantem, ſubvertit dignitates caducas, jam mihi, nunc alteri propitia. Laudo ſtantem. Quod ſi leves alas movet, reddo quæ donavit: ac mea me virtute protego; atque honeſtam paupertatem indotatam peto. Si navis gemat Africis tempeſtatibus, non ad me attinet confugere ad vota luctuoſa, & precibus obtinere, ne Cypriæ vel Tyriæ merces mari avido opes adjungant.*

[358]

ANNOTATIONES.

43. *Vixi.*] Vox contemnentis mortem, inquit diſertè ſuo more, Marcilius: ſic Æneid. 4.

Vixi: &, quem dederat curſum natura, peregi.

Poſſet etiam jungi cum vocibus præcedentibus *in diem*, eo ſenſu; is beatus ſemperq; *lætus deget*, qui in diem vixerit, id eſt, qui præſenti tempore, hodiernâq; die utetur, futuri & craſtini minimè anxius. *Sufficit diei malitia ſua*, inquit Chriſtus in Evangelio.

49. *Fortuna ſævo læta negotio, &c.*] Vide lib. 1. Ode 34. in fine. Juvenal. Sat. 3. v. 39.

Quales ex humili magna ad faſtigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna jocari.

Et Sat. 6. v. 604.

Stat fortuna improba, &c.
Secretumque ſibi mimum parat, &c.

53. *Laudo manentem.*] Quamdiu ſtat & manet mecum fortuna, laudo: quod ſi recedat & aufugiat, minimè indignor. Illâ inſtabili, firmus ego meâ virtute haud moveor; meâ tranquillitate non dejicior. Teſtibus oculis, extant etiamnum Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut ſcripſit non nemo) numiſmata ænea & argentea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ ſedentis, dextra fugitivi frænum equi, levâ copiæ cornu tenentis, cum hac epigraphe:

FORTVNAE MANENTI.

Servantur in cimeliarchio Ludovici Magni.

55. *Probamq; Pauperiem ſine dote quæro.*] Vulgatum erat de bonâ conjuge inter probos effatum: Satis dotata, ſi bene morata: ſic Horatius pauperiem ait ſe expetere velut felicis vitæ ducem: ſibique videri ſatis dotatam, utpote *probam*. Vide ſupra Oden 16. à medio ad finem.

57. *Non eſt meum, ſi mugiat, &c.*] Qui opes avidè quærunt, ac paupertatem velut ſummum fugiunt malum, ii medio mari & naufragii diſcrimine cum Diis paciſcuntur, ne ſuæ pereant merces; at ego, tametſi talibus in anguſtiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere ſatagam: atq; divitiarum neglectu, paupertatiſque honeſtæ amplexu, tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Ode 3. init.

Si mugiat Africis Malus procellis.] Si navis malus vel quaſſatus vel excuſſus fuerit ſeu Africo vento, ſeu fluctibus maris Africam alluentis.

59. *Votis paciſci, Ne Cypriæ Tyriæq; merces, &c.*] Diis vota nuncupare, & dona polliceri, ſi ſalvas præſtent merces, impediantque naufragium. Plin. lib. 8. cap. 16. *Tunc præcipuus votorum locus eſt, cum ſpei nullus eſt.* Perſ. Sat. 2. v. 3.

Non tu prece poſcis emaci, &c.

60. *Cypriæ Tyriaque merces.*] Emporia ſcilicet erant orbe toto celeberrima, *Cyprus*, inſula maris Mediter. de quâ l. 1. Ode 3. & *Tyrus* Syriæ urbs maritima, portu commodâ, olim quidem probè munita & dives, claritate & magnitudine urbium Phœniciæ præſtantiſſima: nunc in ruinis ferè jacet, & paucos habet incolas. Inſula pridem erat freto quatuor ſtadiorum diviſa;

Tum etiam me securum ventus lenis ac geminus Pollux per fluctus Ægæos vehet ope naviculæ duos remos habentis.

Tunc me biremis præsidio scaphæ
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminúsque Pollux.

ANNOTATIONES.

ab Alexandro Magno continenti juncta est. Quint. Curt. lib. 4. Hujus populi navigârunt primi, ex Tibullo lib. 1. Eleg. 7. v. 20.

Prima ratem ventis credere docta Tyros.

Idem scribit Pompon. Mela.

62. *Tunc me biremis, &c.*] Tum ego fractâ navi, perditisque omnibus, biremi tantummodo scaphâ vectus, nihilominùs pacatâ mente constabo, perinde ac si Castor & Pollux duces affulgeant.

63. *Ægæos tumultus.*] Lib. 2. Ode 16. v. 2.

64. *Geminúsque Pollux.*] Separati dicuntur nocere fratres illi gemini: ambo verò simul propitia sunt & *lucida sidera*. Vide l. 1. Ode 3. v. 2. & Ode 12. v. 25. Sunt qui allegorias hic somniant, putantque Horatium alludere ad id quod sibi contigerat: adeóque per *Ægæos tumultus* significare bella civilia, e quibus evaserat *biremi scaphâ*, id est, virtute & innocentiâ subnixus, aspirante *aura* & favore *gemini* fideris, Mæcenatis nimirum & Augusti.

ODE XXX.

Carminum suorum gloriam æternam fore.

Absolvi opus ære stabilius, atque pyramidum constructione sublimius, quod neq; pluvia corrumpens, nec Boreas vi-

EXEGI monumentum ære perennius, [350]
Regalíque situ pyramidum altius;
Quod non imber eax, non Aquilo impotens

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 1. Lib. 1.

1. *Exegi monumentum, &c.*] Carminum volumen ingenii sui monumentum perenne jactat, quo posteritati æternæq; memoriæ commendetur. Vide l. 2. Oden ult. hanc cum illa confer; & eumdem utriusque scopum, eamdemq; sententiam varia dictione tantùm distinctam animadverte. Sanctus Hieron. Epitaphium Paulæ sic concludit: *exegi monumentum ære perennius, quod nulla destruere possit vetustas, &c.*

Monumentum ære perennius.] Ita durant monumenta literarum plus quam æreæ statuæ ad memoriam collocatæ. Nam Mariana de Cimbris trophæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem & Livii scripta, quantumvis nixus sit, Caius Princeps absumere ac delere non valuit.

2. *Regalique situ pyramidum altius.*] Ægyptiorum Regum opus & sepulcra fuere pyramides; quarum nonnullæ inter orbis miracula numeratæ. *Tres orbem terrarum implent ære famâ: Regum Ægyptiorum pecuniæ otiosa sultaque ostentatio*, inquit Plin. l. 36. c. 12. prope Memphim erant sitæ; unde Martial. Epigram. 1.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis.

Herodot. lib. 2. eas describit accurate: Unam, ait, quinq; stadiis longam, decem annis elaboratam; in alia vero annos viginti absumptos, &c. Ammian. Marcell. l. 22. *Pyramides ea miracula septem provectæ, quarum altissima surgendi difficultas scriptor Herodotus docet, ultra omnem omnino altitudinem, quæ humanis confici potest; erectæ sunt turres ab imo latissimæ, in summitates acutissimas desinentes: quæ figura apud Geometras ideo sic appellatur, quod ad ignis speciem, τῦ πυρὸς, ut nos dicimus, extenuatur in conum: quarum magnitudo, quoniam in celsitudinem vix ullam scandens gracilescit paulatim, umbras quoq; mechanica ratione consumit.* Vide Strabonem l. 17. & Diod. Sicul. lib. 2. cap. 2. Hic pyramidem ait maximam à Chemmi Rege extructam artificio & opere mirabili, quæ *quatuor erat laterum, quorum quodlibet ab inferiori parte jugera septem continebat. Altitudo amplius quam jugera sex tolleret ... fermè annis mille, ut referunt quidam; ut alii tradunt, amplius tribus millibus quadringentis, ad nos usq; ea moles integra permansit: ex Arabia longe admodum itinere advectis lapidibus constructa.* Istam se vidisse adhuc stantem anno 1638, in suæ peregrinationis narratione testatur Joannes Greaves Astronomiæ Professor Anglus: eamq; tam interiorem quam exteriorem egregiè describit, qualem inspexit ac dimensus est, vix paululùm deformatam; altamq; dicit pedes fere septingentos; & convenientem Diodori mensuram seu metiendi rationem asserit, &c.

3. *Quod non imber, &c.*] Imitatio est Pindaricæ dictionis, Pyth. Ode 6. ubi Xenocrati paratus dicitur laudum thesaurus, quem diruere seu auferre nequeat vel hybernus imber, aut ventus, aut horrisonæ tempestatis exercitus implacabilis.

Possit

Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, et fuga temporum.
Non omnis moriar; multáque pars mei
Vitabit Libitinam. Uſque ego poſterâ
Creſcam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine Pontifex.
Dicar, quà violens obſtrepit Aufidus,
Et quà pauper aquæ Daunus agreſtium
Regnavit populorum, ex humili potens
Princeps Æolium carmen ad Italos
Deduxiſſe modos. Sume ſuperbiam
Quæſitam meritis, et mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

[160] *elentus deſtruere queat, vel temporum lapſus & longinquitas. Haud totus interibo: & portio mei plurima mortem effugiet. Ego ſemper novus poſterorum laudatione augebor, quamdiu ſummus Sacerdos aſcendet Capitolium cum ſilenti virgine. Ubicunque rapidus Aufidus murmurat, vel Daunus aquarum egens ruſticis gentibus dominatus eſt; ego clarus è tenui memorabor Alcaïcos verſus primus tranſtuliſſe ad Latinum carmen. Age, Melpomene, partam virtutibus magnitudinem aſſume, capilloſque meos circumda ultro laureâ Delphicâ.*

ANNOTATIONES.

6. *Non omnis moriar, &c.*] Non tam animæ, quàm ſui nominis immortalitati & memoriæ velificatur Poëta noſter.

7. *Vitabit Libitinam.*] Superſtes erit, æternùm durabit. Libitina feretrum ſignificat. Eſt etiam funerum Dea, in cujus æde vendebantur & locabantur quæcumque ad ſepulturam pertinebant. A *libendo* dicta, ex Varrone, eadem quæ Proſerpina: nec etiam alia quàm Venus antiquis exiſtimata, ut eadem natalibus & morti Dea præſideret, atque principium finemque vitæ in poteſtate haberet; quo fragilitatis humanæ mortalium quiſque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numâ & in Problem. Vide Cæl. Rhodig. lib. 29. cap. 18.

Uſque ego poſterâ Creſcam laude recens.] Novis indies laudibus cumulabor à poſteris: ſicque velut innovata mei memoria ſemper inclareſcet, concidet nunquam, aut ſeneſcet.

1. *Dum Capitolium Scandet, &c.*] Dum ſacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quamdiu ſtabit urbs illa æterna. Virg. Æneid. 9. v. 448.

Dum domus Æneæ Capitoli immobile ſaxum
Accolet, imperiúmque pater Romanus habebit.

9. *Cum tacitâ virgine.*] Quam diu & Veſtales rite ſilentium obſervantes operabuntur ſacris, æternumque ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quam ſibi ſuoque ſponſet nomini. Comminiſcuntur hic nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam Tacitamque appellandam ſanxerat teſte Plutarcho; alii Idulia ſacra afferunt, ad quæ ſingulis menſibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sanè quælibet ſacra intelligi par eſt, in Capitolio peragi conſueta; nec præ ceteris Angeronalia, quæ obtrudit Marcilius, Angeronæ ſilentii Deæ, urbis etiam inter tutelaria numina, ex Macrob. lib. 7. cap. 9.

10. *Qua violens obſtrepit Aufidus, &c.*] In Apuliâ, ſuâ nempè patriâ, maximè cupit celebrari Horatius. Eſt enim *Aufidus* Apuliæ amnis, hodie dicitur *Ofanto*, ex Appennino defluit in Adriaticum mare.

11. *Daunus.*] Hic Turni avus regnavit in Apuliâ, quæ & ab eo Daunia vocata eſt. Fuit etiam fluvius eo nomine appellatus.

Pauper aquæ.] In Apuliâ nimirùm fervet æſtus & calor, hincque eſt arida valde regio, ac penuriâ aquæ laborat: unde *ſiticuloſam Apuliam*, vocat noſter Epod. 3. Vide lib. 1. Od. 14.

12. *Regnavit populorum.*] Phraſis Græca ἐβασίλευσε τῶν λαῶν. Legunt alii ex Manuſcriptis pleriſque codicibus, *regnator populorum*. Quod referendum erit ad vocem *Daunus*.

Ex humili potens.] Libertini ſcilicet generis Horatius, ex humili fortunâ in ſummam famæ claritatem & nominis amplitudinem evatit, per ingenii opes ac *benignam venam*, de quâ lib. 2. Od. 12.

13. *Princeps, Æolium carmen ad Italos Deduxiſſe modos.*] Velinde nominabor paſſim, quod primus Alcaïcos verſus Latinè ſcripſerim, ad imitationem Alcæi è Leſbo inſulâ, in quâ regnavit Æolus. Vide lib. 2. Od. 13.

14. *Sume ſuperbiam, &c.*] Suam alloquitur Muſam Poëta: ut ſemetipſum oſtentet. Grandes aſſume ſpiritus, inquit; oſtende tuam nobilitatem: mihique texe & impone coronam è lauro ſacrâ Apollini, qui colitur editque oracula apud Delphos, urbem Achaïæ, ad Parnaſſum montem.

Q. HORATII FLACCI
Carminum, ſeu Odarum,
LIBER QUARTUS.

ODE I.
Ad VENEREM.

Ætate ſuâ ſe jam rebus Veneris haud eſſe idoneum.

Interrupta dudum Venus, iterum prælia indicit. Abſtine, oro obteſtorque. Non ſum qui eram ſub dominio benignæ Cynaræ. Crudelis parens amorum ſuavium, parce me intractabilem ſubjicere dulcibus imperiis, circa decem luſtra. Ito quò invitant te vota adoleſcentium amore plena. Opportunius loſciviet in ædibus Pauli Maximi; illuc velox cycnis purpureis,

INTERMISSA, Venus, diu [362]
Rurſus bella moves. Parce, precor, precor.
Non ſum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ. Deſine, dulcium
Mater ſæva Cupidinum,
Circa luſtra decem flectere mollibus [363]
Jam durum imperiis. Abi
Quò blandæ juvenum te revocant preces.
Tempeſtiviùs in domo
Pauli, purpureis ales oloribus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Intermiſſa.*] Suetonius in vita Horatii ita ſcribit: *Scripta quidem ejus uſque adeo probavit, manſuraq; perpetuo credidit* Auguſtus *ut non modo ſeculare carmen componendum injunxerit, ſed & Vindelicam victoriam Tiberii Druſique privignorum: eumque coegerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* In hoc tamen libro quarto nonnullæ ſunt Odæ, quas conſtat eſſe factas ante quaſdam prioribus libris contentas; v. g. 12. hujus libri ante tertiam l. 1. Intelligendus fortaſſe eſt Suetonius de edito in lucem potius, quàm de conſcripto poſt alios tres quarto hoc libro.

2. *Parce, precor.*] Per ætatem ſe excuſat? abiiſſe juveniles nimirùm ludos & artes, quibus pollebat, dum amabat Cynaram meretricem ſpecioſam in primis, & ab ea diligebatur maxime; illam vocat *protervam* lib. 1. Epiſt. 7. *rapacem* Epiſt. 14. Hic appellat *bonam*, vel ſignificans formâ egregiam & perfectam; vel quia immunis ei placuerat, ut ſcribit ipſe citato loco, id eſt, ſine ulla præmiorum ſpe, cæteriſq; amatoribus antepoſitus fuerat.

5. *Mater ſæva Cupidinum.*] Hunc verſiculum jam poſuit l. 1. Ode 19. Vide ibi annot.

6. *Circa luſtra decem.*] De luſtro annot. l. 2. Ode 4. in fine. Eſt ſpatium quinque annorum: hinc annum ætatis ſuæ quinquageſimum notat Poëta. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 25. Juſt. Lipſ. Elect. l. 1. c. 27.

10. *Pauli Maximi.*] Paulus Fabius Maximus Conſul Romæ fuit anno urbis cond. 743. cum Julio Antonio, ad quem eſt inſcripta ſequens Ode. Vetus codex titulum quarto huic libro præfert: *Ad Fabium Maximum*, Torrentio teſte.

Purpureis ales oloribus.] Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans & celeriter decurrens. Vide lib. 3. Ode 8.

Purpureis.] Magna eſt contentio de iſta voce

Comiſſabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.
Namque et nobilis, et decens,
Et pro ſollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Latè ſigna feret militiæ tuæ.
Et, quandoque potentior [364]
Largis muneribus riſerit æmuli,
Albanos prope te lacus
Ponet marmoream ſub trabe citreâ.
Illic plurima naribus
Duces thura; lyrâque et Berecyntiæ
Delectabere tibiæ
Miſtis carminibus, non ſinè fiſtulâ.

ſi cupis aptum hepar inflammare. Is enim juvenis & nobilis, & pulcher, & pro reis anxiis haud mutus, ac multiplici induſtriâ præditus, longè portabit vexilla tuæ militiæ. Et, cum rivalis donis amplis ſuperbi victor gaudebit, prope lacus Albanos te è marmore efficiam locabit ſub trabe è citro. Ibi thus multum naſo hauries, & recreaberis carminibus junctis citharæ, & tibiæ Berecyntiæ & fiſtulæ.

ANNOTATIONES.

cum cycni planè ſint candidi, non purpurei. Vel, purpureus vocabatur omnis color valdè nitens, qualis eſt cycnorum candor; unde & nix purpurea dicitur ab Albinovano: vel, quòd purpura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis fermè ducentis repoſitam ſuum adhuc colorem ſervaſſe; cujus hæc afferebatur ratio, quòd rubræ tinctura melle, candidæ autem oleo albo confecta eſſet. Xenophon Pædiæ lib. 8. Cyro fuiſſe ait tunicam è purpura ſemi-albam vel albo diſtinctam: χιτῶνα πορφυροῦν μισόλευκον. Forſitan & color purpureus attribuitur cycnis Venerem trahentibus, qui ipſius Veneris eſt: per hypallagen. Apud Anacreontem Ἀφροδίτη πορφυρᾶ.

11. *Comeſſabere.*] Comeſſari propriè eſt poſt cœnam & epulas jocari, ludere, laſcivire: quanquam & ſignificat poſt cœnam luxoriosè iterum epulari. Sueton. Vitell. c. 13. *Epulas* quadrifariam diſpertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comeſſationes.

12. *Jecur.*] In jecore ſedes amoris ac libidinis. Vide l. 1. Od. 13. & 25.

13. *Nobilis.*] Fabiæ gentis claritatem omnes faſti loquuntur: Vel hoc fidem non modò facit, ſed prope ſuperat, quod plus trecenti ex eâdem hâc familiâ unâ die pro Republica ceciderint; cùm ſibi unis Veientium expugnationem demandari petiiſſent. Ovid. Faſt. 1.

Una dies Fabios ad bellum miſerat omnes:
Ad bellum miſſos perdidit una dies.

14. *Pro ſollicitis non tacitus reis.*] In foro ſeſe, ex laudabili nobilium adoleſcentium more, exercens agendis cauſis, defendendis reis, de bonis, de vitâ periclitantibus, adeoq; ſolicitis: diſertè perorans, bonis artibus abundè inſtructus.

16. *Latè ſigna feret militiæ tuæ.*] Ovid.

Militiæ ſpecies amor eſt, ...
. . . . . ſævique labores
Mollibus his caſtris & dolor omnis ineſt.

17. *Et, quandoq; potentior, &c.*] Illic verò Paulus, ſi quando per tuum, ô Venus, favorem apud amicam plus valuerit, quàm ſuus rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi ſtatuam e marmore in æde conſtructa e lignis pretioſis, *prope lacus Albanos*, ubi prædia ille habet.

19. *Lacus Albanos*] Non procul erant urbe Româ civitas, mons, & lacus Albani. Cic. de Divin. 1. n. 100. *Venienti bello cum lacus Albanus præter modum creviſſet*, reſponſum eſt, Dum is lacus redundaret, *ſi in mare fluxiſſet, Romam perituram; ſi repreſſus eſſet, Veios. Inde admirabilis illa Albanæ aquæ factæ deductio eſt.* Et de Divin. 2. n. 69 *ad utilitatem agri ſuburbani Albana aqua deducta eſt.*

20. *Sub trabe citreâ.*] Duplex citrus arbor: altera humilis & fructifera: altera ſilveſtris & inſtructoſa, ſed grandis; e quâ fiebant opera magni pretii, lecti, menſæ, trabes, &c. Vide Plin. l. 13. c. 16. Perſ. Sat. 1. v. 53, &c. Quidam legunt, *ſub trabe Cypriâ*, quod multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præſertim fabricandis, idoneæ, in inſulâ Cypro Veneri ſacrâ, ut dictum eſt l. 1. Ode 1. & 2.

21. *Illic plurima naribus Duces thura.*] In eo templo, quod tibi conſecrabitur, thus plurimum incendetur tibi, hymnuſq; cantabitur muſicis inſtrumentis. Lib. 2. Ode 15. *copia narium.*

22. *Lyræque, &c.*] Lyra ab Apolline vel Mercurio, fiſtula à Pane, tibia a Marſya fertur inventa. In Berecynto vero Phrygiæ monte matris Deûm ſacra celebrabantur variis inſtrumentis, tibiâ præſertim, quæ inde cognomen habuit. Vide l. 1. Ode 16. & 18. ſub finem, & l. 3. Ode 19. v. 18. & ſeq.

Ibi pueri cum puellis numen suum bis in *die* collaudantes *albis pedibus terram pulsabunt ter, ritu Saliorum. Nunc me neque mulier, neque puer, neque facilis spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput coronare. At quare, Ligurine, eheu! quare per malas meas fluunt aliquot stillæ? quare lingua diserta in vocibus hæsitat silentio non decenti? Ego te nocte in somnis modò prehensam amplector, modò te per herbam campi Martii, te per undas fluentes, ô crudelis, fugientem prosequor.*

Illic bis pueri die
  Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
  In morem Saliûm ter quatient humum.
Me nec fœmina, nec puer [365]
  Jam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero,
  Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur, heu! Ligurine, cur
  Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parùm decoro
  Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis te ego somniis
  Jam captum teneo, jam volucrem sequor
Te per gramina Martii
  Campi, te per aquas, dure, volubiles.

ANNOTATIONES.

25. *Bis die.*] Manè & vesperi tuas laudes canent *pueri cum teneris virginibus*. Vide lib. 1. Od. 21. init.

28. *In morem Saliûm ter quatient humum.*] Choreas etiam in sacris adhibitas annotavi tum alibi, tum lib. 1. Od. 36. ubi & de Saliis Martis Sacerdotibus.

29. *Me nec fœmina, nec, &c.*] Vergens ego ad senium minùs aptus sum amoribus, imò nec jocis & certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronare inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33. *Sed cur heu! Ligurine, &c.*] Me verò eâ ætate cur tamen amore tuo incendis. ô Ligurine, puer formâ conspicue? Cur, ô Venus, *rursus bella moves*, post acceptam rudem & vacationem à tuâ militiâ? Siquidem annos quinquaginta natus sum, cur ad juvenilem me lasciviam revocas?

34. *Manat rara meas lacryma per genas.*] Amor elicit lacrymas; paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. 1.

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

35. *Cur facunda parum decoro, &c.*] Quod etiam indicum amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta præfocantur; quod sane indecorum mihi est. Virgil. Æneid. 4. v. 76.

Incipit effari, mediaque in voce resistit.

37. *Nocturnis te ego somniis, &c.*] Inter somniandum te mente verso. Modò mihi videor amplecti te, modò te fugientem persequi.

39. *Per gramina Martii Campi, &c.*] In campo Martio exercebat se juventus cursu, luctâ, equitatione, deinde natione in Tiberi proximo post exercitationem, ad pulverem sudorémque detergendum, ut annotavi fusè lib. 1. Od. 8.

ODE II.

Ad ANTONIUM JULUM.

Laudat Pindarum.

PIndarum quiſquis ſtudet æmulari,
Jule, ceratis ope Dædaleâ
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem ſuper notas aluêre ripas,
Fervet, immenſúſque ruit profundo
Pindarus ore;
Laureâ donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos

O Jule, quicunque vult imitari Pindarum, ſublevatur alis cerâ compactis auxilio Dædali, & mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alto ſermone volvitur, & rapidè fertur inſtar fluminis è monte labentis, quod pluviæ ſupra conſuetas ripas extulerunt. Lauream Apollinis meretur, ſive profert voces inſolitas in dithyrambis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Pindarum, &c.*] Laudaverat Horatium Julus Antonius, æmulúmq; Pindari dixerat. Reſcribit hanc Oden Horatius, qua mirè Pindarum extollit ſupra ſe, pariterq; facundiam & modeſtiam expromit ſuam.

Pindarum.] Is Lyricum anteſignanus Thebis in Bœotia natus, *auræ Bœotica*, id eſt, craſſi, ſtupidi, inſulſique Bœotiorum ingenii famam & proverbium abſterſit. Floruit circa Olympiadem 75. ſeu annis ante Chriſtum 476. Quo tempore Æſchylus, & Anacreon. Doricè ſcripſit. Threnos ejus, Dithyrambos, & alia quædam ſubtraxit nobis injuria temporum: reſtant encomia, ſeu Olympia, Pythia, Iſthmia, Nemea. Ælianus. l. 12. refert idem Pindaro contigiſſe, quod Platoni, nimrùm infantem expoſitum mells ab apibus nutritum: & alibi, quinquies in Poetarum commiſſionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem inſcitiâ. Memoria porrò ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii, Bœotiam veſtantes, propter Pindarum, Thebis pepercerint: Alexander verò Magnus, cùm eam urbem expugnaſſet, domum Pindari intactam ſervari juſſerit. Vide Valer. Maxim. Plin. lib. 7. cap. 20. Plutarch. in Alexandro, Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 44, &c.

Quiſquis ſtudet æmulari, &c.] Qui Pindarum contendit imitatione aſſequi, is eandem habebit ſortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cera pennis volare tentans in mare decidit, ac de ſuo nomine Icarium fecit appellari. Vide lib. 1. Ode 3. lib. 2. Ode 20.

2. *Jule.*] Diſſyllabam alii faciunt iſtam vocem, alii cum Paſſeratio ſynalœpham ponunt ex primâ vocali vel ſyllaba hujus nominis cum primâ præcedentis verſûs: quemadmodum lib. 1. Ode 2. in voce *uxorius*. Vide infrà ad vocem *Antoni*.

3. *Vitreo.*] Non abs re interpreteris, cæruleo.

5. *Velut amnis.*] Copioſa Pindari oratio ſimilis eſt fluvio exundanti.

7. *Immenſuſque ruit profundo Pindarus ore.*] Quintil. l. 10. cap. 1. *Novem Lyricorum Pindarus longe princeps, ſpiritûs magnificentia, ſententiis, figuris beatiſſima rerum verborumq; copiâ, & veluti quodam eloquentiæ flumine. Propter quæ Horatius eum meritò credidit nemini imitabilem.*

9. *Laurea Apollinari.*] Vid. l. 3. Od. ult. in fine.

19. *Dithyrambos.*] Hymnus ſeu carmen erat in honorem Bacchi, qui & ipſe dictus eſt Dithyrambus, quaſi Διὶς θύρας ἀμπάσων, vel ἀμπαίνων, *bis vitæ portas tranſiens*, quia primùm natus ex utero Semeles matris, deinde è Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in merè Græcè voce expiſcantur. Ingeniosè verò Moſes, eruditis idem qui Bacchus, intelligitur hac appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quaſi matres habuerit, ab altera genitus, aquis et morti ereptus ab altera, atque educatus, ſcilicet à filia Pharaonis. Vide Suidam. Scalig. Poet. lib 1. c. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici carminis ſtylum tumidum eſſe, plenumq; Baccho, numeris, & vocibus compoſitis, quas vocant ampullas & ſequipedales voces; atq; idcirco *audaces* ab Horatio dici dithyrambos: ab Æſchylo verò carmen tumens, exultans, totum Bacchum Ibidemque ille affert Hegeſandri Epigramma adverſus Philoſophos, ejuſmodi vocabulis inflatum: ſic incipit:

Ὀφρυανασσώδαι, ῥινσκαλαπτοσυτῖοι, &c.

audacibus ſcribitque metris liberis : ſive canit Divos, ac Reges Deorum filios, à quibus Centauri legitimâ cæde proſtrati ſunt, atque *extinctus eſt ignis Chimæræ horrendæ : ſive laudat eos, qui domum redeunt Eleâ victoriâ glorioſi, canitque vel pugilem vel equitem, & donum eis tributi excellentius ſtatuis centenis : ſive deflet adoleſcentem* morte *ablatum nuptæ mœſtæ*, illiuſque *virtutem animumque ac bonos mores extollit* uſque *ad cælum, atriſque inferis eximit.*

Verba devolvit, numeríſque fertur
Lege ſolutis :
Seu Deos, Regeſque canit Deorum
Sanguinem ; per quos cecidêre juſtâ
Morte Centauri, cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ :
Sive quos Elea domum reducit [168]
Palma cœleſtes pugilémve equúmque
Dicit, et centum potiore ſignis
Munere donat :
Flebili ſponſæ juvenémve raptum
Plorat, et vires animúmque mor.ſque
Aureos deducit in aſtra, nigróque
Invidet Orco.

ANNOTATIONES.

Ex Athenæo lib. 14. cap. 6. non ſemper veteres, cum libarent, uſi ſunt dithyrambis, verſibus tumultuoſis, vehementibus, concitatis ; ſed duntaxat vino madidi, & Liberum patrem ſi invocarent : ſin Apollinem, placidè canebant. Unde Epicharmus lepidè idid. οὐκ ἔϛι διθύραμβος, ἢν ὕδωρ πίῃς, *Nullus eſt dithyrambus, aquam ſi bibas.* Cic. 3. de Orat. n. 181. *Inde illa licentior & divitior fluxit dithyrambus, cujus membra & pedes ſunt in omni locuplete oratione diffuſa.* Pindarus Olymp. Od. 13. Corinthis tribuit dithyramborum inventionem.

11. *Numeríque fertur Lege ſolutis.*] Non quòd in dithyrambis nulla eſſet lex aut menſura pedum, ſed quia magna erat metrum variandi licentia ; & quod in his Poëtæ vehementiam impetumque animi potiſſimùm ſequerentur, magiſque attenderent modulationem carminis, quàm pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. ſub finem.

13. *Seu Deos, Regeſque canit Deorum Sanguinem.*] Pindarus enim Pæanas cecinit, ſeu hymnos in honorem Apollinis. Porrò notat hic Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut & ad Piſones Epiſt. v. 83.

Muſa dedit fidibus Divos, puerоſque Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Regeſque.] Hieronem Syracuſanum. Olymp. Ode 1. &c. *Deorum ſanguinem.* Reges Deorum filii appellantur. Vel deſignat Pœta noſter Herculem Jovis, & Theſeum Neptuni filios, item Pirithoum à Marte genus trahentem : *Per quos Centauri cecidêre.* Vide l. 1. Ode 18. lib. 3. Ode 4. De *Chimæra* per Bellerophontem à Neptuno adjutum deletâ, lib. 8. Ode 27. Pindarus autem Olymp. Ode 13.

17. *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponneſi regionem, ſeu pugilatu, Pindar. Olymp. Ode 7, 10, 11. ſeu equorum curſu, ibid. Ode 1. & alibi multis locis. Virgil. Georg. 1. v. 59.

Eliadum mittit *palmas Epirus equarum.*

Georgic. 3. v. 202.

Ad Elei metas & maxima campi
Sudabat ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas.

Elis, & Piſa quæ & Olympia, urbes ſunt Elidis regionis : ibidem fanum Jovis Olympii, & ludorum Olympicorum celebritas. Vide l. 1. Ode 1. v. 3. & ſeq. annot.

18. *Cæleſtes.*] Ode 1. *Palmaque nobilis evehit ad Deos.* Gloriâ ſublimes quaſi cœlum Deoſque attingunt.

Equumve.] Equus ipſe, qui velociore curſu ac pernicitate ſuâ victoriam pepereat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter, ut eques, celebrari conſueverat. Pindar. Olymp. Ode 1. Pyth. Ode 3.

19. *Potiore ſignis.*] Vide poſteà, Ode 8. hujus libri.

21. *Flebili ſponſæ juvenemve raptum Plorat.*] Seu cum ſtruit & componit Epitaphium ſponſi morte præmaturâ extincti, ſponſæq; luctum deſcribit.

22. *Mores aureos.*] Caſtos, ſanctos, antiquos, quales ætate aurea.

24. *Invidet Orco.*] Oblivioni præripit, immortali memoriæ conſecrat.

Multa

Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus. Ego apis Matinæ
More modóque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidíque
Tiburis ripas, operoſa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poëta plectro
Cæſarem, quandoque trahet feroces
Per ſacrum clivum, meritâ decorus
Fronde, Sicambros:

[369]

O Antoni, ſortis volatus eſſet cycnum Thebanum, quoties-cunque aſſurgit in ſuperas cæli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino monte *maximâ ſedulitate colligit, ſic ingenti labore condo verſus, prope ſilvas & fontes Tiburis humidi.* Tu *vates eximius celebrabis Auguſtum carmine ſublimiori, quoties debitâ inſignis coronâ ducet Sicambros immanes per collem ſacrum.*

ANNOTATIONES.

25. *Multa Dircæum levat aura cycnum.*] Pindarum altè volantem & ſuavè canentem inſter cycni idem ſemper vigor, eadem vis ſublevat & ſuſtinet.

Cycnum.] Vide lib. 2. Ode 20.

Dircæum,] Dirce fons Bœotiæ, item fluvius Thebas alluens in Iſmenium devolvitur, Strabo, &c. Hinc Dircæus pro Thebano.

26. *Antoni.*] Julus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, poſt cæſum extinctumque patrem, Auguſti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romæ Conſulatum geſſit anno urbis cond. 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode eſt ſcripta. Dio lib. 51.

27. *Ego, apis Matinæ More, &c.*] Ego Horatius non ita celſa peto, ſed, velut apis, inferiora circumvolo, & flores humiles carpo: *Matinus* Calabriæ mons thymo abundat, è quo mel optimum apes conficiunt. Eam porrò memorat Horatius regionem, quod non longè ab eâ natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*] Vide lib. 1. Od. 7. & 18. lib. 2. Od. 6. l. 3. Od. 29. Od. verò ſeq. *Tibur aquæ perfluunt.*

31. *Operoſa parvus Carmina fingo.*] Scilicet opus accuratum ſinè magno labore mullum. Deterere multa ac recidere, imò & recudere, ſtylumque ſæpius vertere oportet, ſæpè caput etiam ſcabere, vivoſque ungues rodere; ut planè docet noſter lib. 1. Sat. 10. At poetaſtri carmen contrà, ut canit Perſ. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cædit, nec demorſos ſapit ungues.

Parvus.] Animadverte, Lector, quam ſe deprimat iſtic Horatius, aliàs certè non mediocriter extollens ſeſe. Vide Od. ult. lib. 2. & 3. Etenim præ Pindaro ſe parvum dicit, & operoſa carmina vix fingere, fortaſſe quod inops Latinus ſermo multoque inferior ubertate & copiâ cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33. *Concines majore poëta plectro Cæſarem.*] Tu Jule, ſcribes elogia Cæſaris, grandiori ſtylo, carmine heroico. Julus Antonius heroïcis verſibus Diomedeas conſcripſit duodecim libris.

34. *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cùm ſubactos hoſtes in triumpho ducens aſcendet Capitolium per viam ſacram clivo Capitolino adhærentem pergens, &c.

36. *Sicambros.*] Hos leviter ſi præteriero, piaculum admiſiſſe videar, quippe quos majores agnoſcimus, noſque Francos ab eis ortos. Illorum Regi Clodovæo cùm ad ſacrum baptiſma accederet, Remigius Rhemenſis Præſul ſanctiſſimus ita locutus ferter: *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendiſti, incende quod adoraſti.* Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenſes.* Strabo lib. 7. &c. *Feroces* non ſine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fuſos, tantumque terrorem incuſſum, ut adversùs eos Auguſtus profectus ſit, qui dare obſides, re compoſitâ, adegerit: unde ſeq. Od. 15.

Te cæde gaudentes Sicambri
Compoſitis venerantur armis.

Addut præterea Centuriones Romanos ad exigenda tributa miſſos cruci ab eis ſuffios: eorum vero mulieres, cùm deeſſent lapides jaciendi, filios etiam parvulos humi alliſos in hoſtium ora contorquere non veritas. Vide Oroſ. &c. Tandem Sicambros tamen ſubegit Auguſtus, ac *dedentes ſe traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit:* Sueton. Octav. c. 21. L. autem Florus cap. ult. ſic teſtatur: *Validiſſimas nationes Cheruſcos, Suevos, Sicambros pariter aggreſſus eſt, qui viginti Centurionibus incrematis, hoc velut ſacramento bellum ſumpſerant, adeò certâ victoriæ ſpe, ut prædam in anteceſſum dividerent. Cheruſci equos, Suevi aurum & argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorſum. Victor namque Druſus equos, pecora, torques eorum, ipſoſque in prædam diviſit ac vendidit.*

Quo

quo Cæsare grandius aut pretiosius nihil fata & numina propitia terris donaverunt, aut donabunt, etiamsi revocetur seculum vetus aureum. Cantabis festos dies & communem lætitiam civitatis, forumq; contentionibus vacuum, ob reditum invicti Augusti à Dis *concessum. Tunc, si canam aliquid auditu dignum, cantus mei maxima pars adjicietur: & beatus dicam, O læta, O celebris dies,* qui *Cæsar* nobis *est redditus. Dum verò progrederis, O triumphe, sæpius repetemus, Io, Io triumphe, omnisq; urbs pariter; & adolebimus thura numinibus propitiis. Te decem tauri & vaccæ totidem* promissis *liberabunt: me juvencus matri subtractus, qui crescit in abundanti gramine, propter meum votum* exolvendum. Is *fronte æmulatur Lunam incurvam tertiâ* ab *ortu* die *ardescentem: eâ* parte insuper *contraxit notam,* qui *spectatur nive* candidior, *in reliquis rufus.*

Quo nihil majus meliúsve terris [370]
Fata donavêre boníque Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines lætósque dies, et urbis
Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forúmque
Litibus orbum.
Tum meæ (si quid loquar audiendum)
Vocis accedet bona pars: et, O Sol
Pulcher, O laudande, canam, recepto
Cæsare felix.
Túque dum procedis, Io triumphe,
Non semel dicemus, Io triumphe,
Civitas omnis, dabimúsque Divis [371]
Thura benignis.
Te decem tauri totidémque vaccæ,
Me tener solvet vitulus relictâ
Matre, qui largis juvenescit herbis
In mea vota;
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Quà notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

ANNOTATIONES.

43. *Augusti reditu.*] Ex Hispaniâ, & ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. Lib. 1. Od. 12. sub finem. lib. 3. Od. 5. & 14. hujus etiam libri Od. 5. &c. reditum Augusti ex Galliâ, cum Sicambros profligâsset, hîc intelligunt alii. Suet. c. 20. Octav. *Reliqua bella per legatos administravit, ut tamen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut interveniret, aut non longè abesset.*

Forum litibus orbum.] Ferias, justitium, seu vacationem à litibus dirimendis & à forensi strepitu, mos erat indici in ludis, festis, triumphis, supplicationibus, adeoque in omni publicâ lætitiâ, vel etiam luctu.

45. *Tum meæ, si quid, &c.*] Tum verò sublimibus tuis carminibus, O Antoni, meos etiam qualescunque versus adjungam in tam solemni occasione, reverso incolumi è belli periculis Augusto, exoptato jam diu. Suet. Octav. c. 47. *Revertentem ex provinciâ non solum fausta omnibus, sed & modulatis carminibus, prosequebantur.*

42. *Túque dum procedis, Io triumphe, &c.*] Hoc referunt alii ad Julum Antonium vel Prætorem vel Consulem designatum; leguntque, *Duxque dum procedis*, sed absurdè: alii ad Augustum triumphantem. Verùm ipso duce contextu, sanè referes, ingeniose lector, ad ipsum triumphum, quem sic interpellat Horatius procedentem: O triumphe, dum procedes, Io sæpiùs, Io repetemus, &c.

53. *Te decem tauri.*] Tu, Antoni, summe vir; pro Cæsaris felici reditu à Diis impetrando, vovisti grandes victimas, quas voti reus mactabis; ego verò tenuis, immolato juvenco quem promisi, voto solvar.

57. *Fronte curvatos, &c.*] Describit juvencum, quem parat sacrificio quod vovit. Lunæ paulò post novilunium similem dicit ob parvula cornua: & in fronte notam habere candidam stellæ ad instar conspicuam. Sic Hom. Iliad. ϒ Diomedis equum toto rufum corpore, candidâ in fronte notâ ad modum Lunæ plenæ rotundâ, insignem exhibet. Et Moschus, in Idyll. quod Theocrito malè ascribitur, ut alibi annotavi, Europæ taurum similiter flavum reliquo fuisse corpore, at in fronte mediâ orbem argenteum refulsisse commemorat.

ODE III.

Ad MELPOMENEN.

Se Poëticâ Facultate ab eâ donatum immortalem fore.

QUEM tu, Melpomene, ſemel
Naſcentem placido lumine videris,
Illum non labor Iſthmius
Clarabit pugilem; non equus impiger
Curru ducet Achaico

[372] *O Melpomene, quem tu naſcentem aſpexeris ſemel oculis benignis, eum non athletam nobilitabit Iſthmium certamen, non equus acer victorem curru vehet Achaïco;*

[373]

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Quem tu, Melpomene, &c.*] De hujus Odes eximio lepore inſigne eſt Scaligeri judicium, quod retuli ad init. Od. 9. lib. 3. Vide ibi annot.

Melpomene.] Pro qualibet Muſarum hanc ponit. De eâ lib. 1. Od. 24 v. 3.

2. *Naſcentem placido lumine videris, &c.*] Deſumpta ab Heſiodo aliiſque Græcis ſententia. *Placido lumine*, ἐυ μειλιχίοις ὄμμασιν. Sic & Tibull lib 2. Eleg. 4. in fine.

Si modo me placido videat Nemeſis mea multu.

Huc facit quod ſcribit Juvenal. Sat. 7. v. 195.

. . . . . *diſtat enim, quæ*
Sidera te excipiant modo primos incipientem
Edere vagitus, &c.

3. *Illum non labor Iſthmius, &c.*] Quem facili & benevolo Muſæ vultu naſcentem viderit, is quidem non illuſtris erit pugilatu, quadrigali curſu, aut alio Iſthmiorum ludorum certamine: non etiam bello clarus evadet: ſed nobilis erit poëta, ubique celebrior quam ſint illi Iſthmica vel militari victoriâ. Eam verò ſibi gloriam à Muſis conceſſam prædicat Horatius.

Labor Iſthmius.] Certamen & victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achaiæ concurſu, fiebant in Iſthmo prope Corinthum, de quo lib. 1. Od. 7. v. 2. Ibidem erat ſacrum Neptuno ſanum. Ludos illos inſtituit Siſyphus Rex Corinthiorum, ut ſcribunt aliqui, in honorem Melicertæ ſeu Palæmonis, aut Portuni matini Dei; vel, ut alii referunt, Theſeus in honorem Neptuni æmulatione quidem Herculis, qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Plut. in Theſei vita. Strab. Geo. lib. 8. Tit. Liv. lib. 33. cap. 32. *Iſthmiorum*, inquit, *ſtatum ludicrum aderat . . . . . quo certamina omnis generis artium virtumque ac pernicitatis viſuntur . . . . . propter opportunitatem loci per duo diverſa maria omnium Græcorum undique conventus erat.* In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. lib. 15. cap. 10. Contra Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 10. Coronam Iſthmiacam contexi ex apio conſueſſe ſcribit. Et lib. 13. cap. 17. in Olympicis cotino (ſeu oleaſtro) in Pythiis lauro, in Nemeis ſelino virenti, id eſt, apio, in Iſthmiis ſelino item ſed areſcente ſolitos coronari. Archias Poëta Epig. lib. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit,

Ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, πίτυς, σέλινα, πίτυς.

4. *Clarabit.*] Pro *declarabit*, inquiunt; nam voce præconis victorum nomina declarabantur & pronunciabantur. Illud quoque verbum uſurparunt apud Tul. de Divin. 1. n. 21. Poëta

Juppiter excelſa clarabat ſceptra corona.

Lucret. lib. 4. Sic Virgil. Æneid. 11. v. 407. ait

Crimen acerbat.

Pugilem.] Vide annot. Ode ſuperiori, ſtrophe 5.

4, 5. *Non equus impiger Curru ducet Achaïco.*] De curuli certamine, lib. 1. Od. 1. v. 4. Non videtur faeere ad rem quod nonnulli afferunt hic, in Achaia ſacros agonas celebrari conſueviſſe, in quibus qui vicerant, Hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quaſi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diod. Sicul. lib. 13. Exænetus Agrigentinum invehitur, comites ſunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. lib. 9. proœm. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Nemea, Iſthmia viciſſent, Græcorum majores ita magnos honores conſtituerunt, uti non modo in conventu ſtantes cum palma & corona ferant laudes, ſed & cùm revertantur in ſuas civitates, cum victoria triumphantes quadrigis in mœnia invehantur, eque Republica perpetua vita conſtitutis vectigalibus fruantur.* Sueton. Neron. cap. 22. *Mox & ipſe aurigare, atque etiam ſpectari voluit . . . . . tum etiam in circo maximo . . . . nec contentus harum artium experimenta Romæ dediſſe, Achaiam petiit.* Cap. 23. *Certamina deinceps obiit omnia.* Cap. 24. *Aurigavit plurifariam, Olympiis etiam decemjugem . . . . ſed excuſſus curru . . . nec eo ſetius coronatus eſt . . . . . Decedens deinde provinciam univerſam libertate donavit ſimulque judices civitate Romana, & pecunia grandi. Quæ beneficia è medio ſtudio iſthmiorum die,*

Victorem;

Æolico, nec militare facinus Imperatorem oſtentabit Capitolio frondibus Apollinaribus coronatum, eò quòd ſuperbas Regum minas fregerit. Verùm aquæ fœcundum Tibur irrigantes & ſilvarum denſa folia Æoliis clarum verſibus efficient. Proles Romæ civitatum Reginæ inter claras Poetarum cœtus me collocare dignatur; jamque minus æmulorum morſibus vellicor. O Muſa, quæ ſuavitatem eximiæ lyræ meæ ſonum moderaris! O quæ mutis etiam piſcibus cygni cantum dare potes, ſi velis, illud omne ex dono tuo eſt.

Victorem; neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quòd regum tumidas contuderit minas,
Oſtendet Capitolio:
Sed quæ Tibur aquæ fertile præfluunt,
Et ſpiſſæ nemorum comæ,
Fingent Æolio carmine nobilem. [374]
Romæ principis urbium
Dignatur ſoboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et jam dente minùs mordeor invido.
O, teſtudinis aureæ
Dulcem quæ ſtrepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piſcibus
Donatura cycni, ſi libeat, ſonum!
Totum muneris hoc tui eſt,

ANNOTATIONES.

ſua ipſe voce pronunciavit. C. 25. *reverſus è Græciâ Neapolim . . . . . albis equis introiit, diſjectâ parte muri, ut mos hieronicarum eſt; ſimili modo Antium, inde Albanum, inde Romam . . . . . veſte purpureâ . . . . . coronam capite gerens Olympiacam, dextra manu Pythiam,* &c.

6. *Neque res bellica Deliis Ornatum foliis,* &c.] Nec fortiter in bello geſtis triumphans coronabitur laureâ ſacrâ Apollini apud Deium inſulam nato & eximiè culto. Vide l. 1. Ode 21.

9. *Oſtendit Capitolio.*] Triumphans quiſque inaurato curru per viam ſacram vehebatur ad Capitolium, ſeu arcem Romanam, in monte Tarpeio extructam, ob inventum ibi caput humanum ſic appellatum. Illic Jovi Diiſque gratias referebat, ſpoliaque de hoſtibus relata conſecrabat.

10. *Sed quæ Tibur aquæ,* &c.] Sed inſignem eum facient carmina in amœno Tiburis ſeceſſu condita, vel ejus loci deſcriptionem & amœnitatem continentia. De Tibure aquis udo l. 1. Ode 7. l. 3. Ode 29. Quòd eo ſecedere amaret Poëta l. 1. Ode 18. l. 2. Ode 6.

12. *Æolio carmine.*] Lib. 2. Ode 13. *Æoliis fidibus.* Vide ibi annot. Alcaicos verſus deſignat Latinè primùm à ſe factos, ad imitationem Alcæi, de quo l. 1. Ode 32. & l. 3. Ode 30.

13. *Romæ principis urbium Dignatur ſoboles.*] Intelligunt vulgò Romanorum poſteros, vel Auguſti privignos; ſed eruditus non nemo ſenſit dictionem eſſe à Græcis Hebræiſque ductam: ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; ſic noſter Romæ ſobolem dicit, pro Româ, urbium & orbis dominâ, atque ut Martialis ait, *Terrarum gentiumque Deâ.*

Amabiles Vatum choros.] Vel poëtas excellentes & amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico ſcribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclarè geſtis, de vitâ ſeu hilariter exigenda, ſeu laudabiliter inſtituenda, &c.

16. *Et jam dente minùs mordeor invido.*] Ex quo me Roma univerſa judicio ſuo probavit vatemque ſanxit, jam mihi obtrectare æmuli deſinunt: atque adeò virtute invidiam ſuperaſſe mihi videor. Vide l. 2. Ode ult.

17. *O, teſtudinis aureæ, &c.*] O Muſa, hoc beneficium cum aliis bene multis tibi acceptum refero.

18. *Pieri.*] Pierides Muſæ dicuntur vel à Pierio Theſſaliæ monte illis ſacro; vel ob filias Pieri novem devictas, cum auſæ eſſent ad cantum Muſis provocare: quapropter in picas mutatæ temeritatis pœnas exſolvêrunt.

19. *Mutis quoque piſcibus.*] Utpote carentes vocalibus inſtrumentis, pulmone, arteriâ, gutture, muti ſunt piſces. Ariſt. de animal. Hinc proverb. *Piſce magis mutus:* ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων Lucian in Gallo, &c.

20. *Cycni ſonum.*] Plato in Phædone teſtatur Cycnos mortis tempore eſſe maximè canoros: idem Ariſtoteles quoque refert. Hinc Ovid.

Dulcia deſectâ modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipſe ſui.

Plin. contra lib. 10. cap. 23. *Olorum,* inquit, *morte narratur flebilis cantus, falsò, ut arbitror, aliquot experimentis.* Vulgari pariter opinioni refragatur Athenæus lib. 9. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 5. ſcribit hæc: *Canentem cycnum pauci audivêre, etiamſi vulgatior fama tenet ingruente*

Quod

Quòd monſtror digito prætereuntium [375]
Romanæ fidicen lyræ:
Quòd ſpiro, & placeo (ſi placeo) tuum eſt.

quod manu prætereuntium oſtendor Latinæ lyræ auctor; quod vivo, & probo, ſi tamen probor, à te eſt mihi datum.

ANNOTATIONES.

fatali movento ὑφαυόταλον καὶ ἀδιαύταλον, *voci cantuque in primis valere:* auctor tamen, variæ narrationis primo, Ælianus eſt, audiſſe quandoque ſe canentem cycnum. Sic enim ait: ἐγὼ δὲ ᾄδοντος αὐτου ἤκουσα. De cycnis jam l. 2. Ode ult.

22. *Quod monſtror digito prætereuntium.*] Cicero Tuſc. 5. n. 103. *Leviculus ſane Demoſthenes, qui illo ſuſurro delectari ſe dicebat aquam ferentis mulierculæ, ut mos in Græciâ eſt, inſuſurrantiſque alteri, Hic eſt ille Demoſthenes. Quid hoc levius?* Perſ. Sat. 1. v. 28.

At pulchrum eſt digito monſtrari, & dicier, Hic eſt.

Tertullianus huc alludens de velandis virginibus c. 14. ſcribit, *Periclitari virginitatem, cum digitis demonſtrantium titillatur.*

23. *Romanæ fidicen lyræ.*] Lyrici apud Romanos carminis auctor atq; princeps l. 3. Od. ul. jam cit.

24. *Quod ſpiro, &c.*] Non tantum poëſeos facultatem, ſed & vitæ uſuram Muſis debere ſe profitetur. Vide l. 3. Ode 4. Strophe 7.

Quod placeo.] Quod Auguſto & Mæcenati præcipue, tum etiam aliis probantur mea carmina, quod *invidia* ſim *major*, l. 2. Ode 20. quod *uſq; ego poſtera creſcam laude recens*, &c. l. 3. Ode 30.

Si placeo.] Ita modeſtiæ velificatur Poeta, quaſi ſubdubitans adeo poſſe ſe *principibus placuiſſe viris*, quæ *laus eſt non ultima.*

ODE IV.

DRUSI LAUDES.

Earum partem maximam Auguſti inſtitutioni attribuit.

QUALEM miniſtrum fulminis alitem,
(Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permiſit, expertus fidelem
Jupiter in Ganymede flavo)
Olim juventas et patrius vigor [376]
Nido laborum propulit inſcium;
Vernique, jam nimbis remotis,

Qualem volucrem fulminis adminiſtrum (cui ſummus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probata ejus fide in Ganymede flavo) aliquando juventus & paterna virtus ignarum laboris expulit nido, verniq; venti jam tranſactis imbribus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. lib. 1.

1. *Qualem miniſtrum, &c.*] Druſi Neronis Auguſti Cæſaris privigni celebrat victoriam de Rhætis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam fere totam derivat in Auguſtum, cujus educatione & inſtitutione laus omnis ea Druſo acceſſerit accreveritque. Ode perelegans, & regali mandato compoſita: ſtylus & dictio grandis, à capite ad calcem elaborata: initium eo ſublimius, quod videtur aliquanto perturbatius. Ordo eſt: *Druſum ſub Alpibus bella gerentem Rhæti & Vindelici* talem *vidêre, qualem miniſtrum fulminis . . . . Juventas & patrius vigor nido propulit . . . . mox in ovilia demiſit boſtem vividus impetus*, &c. *qualemve caprea leonem vidit, dente novo peritura*, &c. Senſus autem eſt: Rhæti ac Vindelici cum Druſo bellantes talem eum conſpexêre juvenili ardore ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis eſſe ſolet aquila rex avium, cùm jam nido exire audet, primoſque niſus ac impetus exerit, agnos mox & dracones rapiens & expugnans. Idem Princeps adoleſcens tanta vi Rhætos & Vindelicos aggreſſus eſt, atque oppreſſit, quanta leo capram aggreditur paſcentem & dilaniat.

Miniſtrum fulminis alitem.] Plin. l. 2. c. 55. *Solam è volucribus aquilam fulmen haud percutit: quæ ob hoc armigera hujus teli fingitur.* Et lib. 10. cap. 3. in fine: *Negant unquam ſolam hanc alitem fulmine exanimatem: ideo armigeram Jovis conſuetudo judicavit.* De rapto Ganymede per aquilam, ſeu per ipſum Jovem aquilæ ſpecie, ut quidam volunt, vide annot. l. 3. Ode 20. in fine.

Inſolitos

timidum docuêre conatus insuetos; mox autem vis acerrima infestum in ovilia perpulit, deinde prædæ ac certaminis aviditas incitavit adversus dracones repugnantes: & qualem leonem jam à lacte & uberibus fulvæ parentis remotum capra amœnis occupata pascuis aspexit recenti dente lanianda: talem ad Alpes bella facientem Drusum vidêrunt Rhæti atque Vindelici;

Insolitos docuêre nisus
Venti paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnæ:
Qualémve lætis caprea pascuis [377]
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:
Vidêre Rhæti bella sub Alpibus
Drusum gerentem, et Vindelici; quibus

ANNOTATIONES.

8. *Insolitos docuêre nisus.*] Volatum docent venti *insolitum* hactenus & nondum tentatum: hinc ad primos illos *nisus*, aëri se committere expavescit pullus aquilæ altumque cæterorum.

9. *Mox in ovilia Demisit hostem vividus impetus.*] Cùm primùm vires suas expertus est in ovilia devolat agnumque rapit. Plin. modò cit. lib. 10. *Adultos pulles aquilæ persequitur, & longè fugat, æmulos scilicet rapinæ; & alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut satietur . . . . . rapta non protinus ferunt; sed primo deponunt; expertæque pondus tunc demum abeunt.* Idem scribit Aristot. Hist. animal. cap. 32.

11. *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. lib. 10. cap. 4. *Acrior est cum dracone pugna, multoque magis anceps, etiamsi in aëre. Ova hic consectatur aquilæ aviditate maleficâ: at illa eb hoc rapit ubicumque visum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidant.* Plutarch. de Invid. & Od. ait, tam grave esse aquilis & draconibus odium inter se, ut ne quidem interfectorum sanguis commisceatur, ac si confuderis, dissociet sese, ac seorsim fluat. Ejusmodi certamen bellè describit Hom. Iliad. μ. v. 201. Virgil. Æneid. 11. v. 751.

Utque volans alìd raptum cum fulva draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæsit:
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squamis, & sibilat ore,
Arduus insurgens: illa haud minus urget adunco
Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.

17. *Vidêre Rhæti.*] Rhæti appetentem se armis infestis Drusum vidêrunt aquilæ instar pugnacem, ac leonis robore, audaciâ, ferocitate præditum.

Rhæti.] Hodie *les Grisons* vernac. Alpes Tridentinas occupant: Helvetiis & Buiis finitimi, ex Strabone lib. 4. qui & ibid. Drusi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. lib. 4. cap. 12. & Dionem, lib. 54.

18. *Vindelici.*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, sicut Australem Rhæti, utrique æquè bellicosi. Hodie Suevi, & Bavari Vindelicium incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhætis confundunt: sed errorem manifestè ostendit Vell. Pater. lib. 2. cap. 97, & 28. ita referens: *Tib. Claudius Nero . . . . . innutritus cœlestium præceptorum disciplinis, juvenis, genere, forma celsitudine corporis, optimis studiis maximoque ingenio instructissimus, qui protinus, quantus est sperari potuerat, visusque prætulerit Principem; Quæstor undevicesimum annum agens capessere cœpit Rempublicam, &c.* Et paulò post, *Reversum ex Armenia in potestatem Populi Romani redacta, Neronem Cæsar haud mediocris belli molem experiri statuit, adjutore operis dato fratre ipsius Druso, quem intra Cæsaris penates nixa erat Livia. Quippe uterque divisit partibus Rhætos Vindelicosque aggressi, multis urbium & castellorum oppugnationibus, nec non directa quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, ferritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitûs, plurimo cum earum sanguine perdomuêrunt.* Sueton. Octav. cap. 21. *Rhætiam & Vindelicos . . . . . gentes Inalpinas, cœercuit.*

Drusum bel a gerentem.] Claudius Drusus Tiberii Neronis ac Liviæ filius annos 23. natus Rhætos ac Vindelicos expugnavit an. U. C. 738. citatus Flor. lib. 4. cap. 12. *Noricis animos dabant Alpes atque nives, quo bellum non posset ascendere: sed omnes, illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos per privignum suum Claudium Drusum perpacavit.* De eo sic scribit Vell. Patercul. lib. 2. cit. *Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio fratri Neronis, adolescenti toi tamarumque virtutem,*

Mos

Mos unde deductus per omne
Tempus Amazoniâ ſecuri
Dextras obarmet, quærere diſtuli:
Nec ſcire fas eſt omnia. Sed diu
Latéque victrices catervæ
Conſiliis juvenis revictæ
Sensêre, quid mens ritè, quid indoles
Nutrita fauſtis ſub penetralibus
Poſſet, quid Auguſti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus et bonis:
Eſt in juvencis, eſt in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina ſed vim promovet inſitam,
Rectíque cultus pectora roborant:
Utcumque defecere mores,

[378] [379]

quibus mos omni ævo manus armanat ſecuri Amazonum unde fluxerit, inveſtigare omiſi; neque omnia cognoſci poſſunt. Verùm diu lateque victrices turmæ adoleſcentis ſuperatæ induſtriâ expertæ ſunt, quid ingenium, quid animus in felici domo inſtitutus, quidque Cæſaris erga Nerones juvenes paterna mens valeat. Strenui gignuntur ſtrenuis atque generoſis. In juvencis & in equis patrum virtus reſidet. Nec aquilæ producunt columbam minimè bellicoſam. At eruditio virtutum ingenitam provehit, & bona diſciplina reddit animum fortem: quandocumque diſciplina deeſt, vitia.

ANNOTATIONES.

quot & quantas natura mortalis recipit, vel induſtria percipit: cujus ingenium utrum belli magis operibus, an civilibus, ſuffecerit artibus in incerto eſt. Morum certè dulcedo & ſuavitas, atque adverſus amicos æqua & par ſui æſtimatio inimitabilis fuiſſe dicitur. Pulchritudo oris proxima fraternæ fuit. Sed illum magna ex parte domitorem Germaniæ . . . . fatorum iniquitas Conſulem, annum agentem triceſimum rapuit.

19. *Mos unde deductus, &c.*] Hæc ironiam ſanè continent in quoſdam eo tempore de nugis ejuſmodi acriùs & perperam diſputantes. Nam alioqui non eſt obſcuram aut valdè incertum, Rhætos & Vindelicos ab Amazonibus oriundos; atq; ab his Scythicis mulieribus accepiſſe morem illum pro armis ſecurim habendi.

22. *Amazoniâ.*] Strabo, l. 2. de Amazonibus fide majora referri ait. Vide Juſtin. l. 2. Oroſ. i. 1. c. 15. necnon eruditam diſſertationem ſeu diſquiſitionem de Amazonibus ſcriptam à Petro Petito, viro non Medicinæ ſolàm, ſed rerum omnium ſcientiſſimo, nuper editam.

Securi.] Hæc σάγαρις dicta propriè, Xenoph. πέλεκυς μονόστομος erat, ſeu unicum habens στόμα, unâ tantùm parte ſecans; contrà bipennis utrinque. Heſych.

22. *Diu Latéque victrices catervæ.*] Rhæti ſæpius anteà victores. Strabo lib. 4. Luc. Flor. & Vell Paterc. antè citati.

24. *Juvenis.*] Claudii Druſi, de quo ante.

25. *Senſêre quid, &c.*] Intellexêre quid & quantum valeret inſtitutio & educatio Auguſti Cæſaris, qui *paternum* exhibuit *animum* & affectum erga pueros *Neronis*, Tiberium ac Druſum, quos adoptârat, & bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero, Liviâ Druſillâ uxore ſuâ tum etiam prægnante, Auguſto petenti conceſſa, paulò pòſt e vivis exceſſit: eundem verò Auguſtum ſcripſerat tutorem filiorum ſuorum, nempe Tiberii quatuor fere annos nati, ac Druſi quem enixa eſt Livia, menſibus tribus poſt ſuum cum Auguſto conjugium. Hinc ergo *paternus Auguſti animus in pueros Nerones*; tum quod eorum matrem duxerat; tum quod eorum tutor eſſet ab Auguſto nuncupatus. Sueton, Octav. c. 6. & 63. Vell. Paterc. jam cit. Cornel. Tacit. Annal. 1, &c.

29. *Fortes creantur fortibus.*] Ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθοὶ, Ariſtot. contrarium tamen evenit non rarò: nam & *filii heroum noxæ* interdum. Sic degeneres extitêre filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionyſii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c. Porrò vice versâ è malis & ignavis aliquando exorti ſunt boni & fortes, teſtibus hiſtoriarum monumentis. Vide Valer. Max. lib. 3. cap. 4. & 5.

Et bonis.] Hæc aliqui jungunt cum ſequentibus, nec abſurdè.

33. *Doctrina ſed vim promovet inſitam.*] Bona educatio & ſtudioſa inſtitutio promòvet εὐφυΐαν ſeu naturæ bonitatem; ſuſtinet, excolit, auget.

35. *Utcumque defecêre mores, &c.*] Si quando non aderit bona diſciplina & morum inſtitutio, tum corrumpitur optima quælibet indoles, continuò perit, & in pravitatem defluit. Cic. Tuſcul 3. c. 2. *Natura parvulos nobis dedit ignículos, quos celeriter malis moribus opinionibuſq; depravatis ſic reſtinguimus, ut nuſquàm naturæ lu-*

deturpant naturæ bonitatem. O Roma, quantum debeas Neronibus teſtantur Metaurus fluvius, atque Aſdrubal profligatus, & dies ille Italiæ caligine depulsâ lætus, qui primus victoriâ gloriosâ reſplenduit, quando crudelis Africanus per Italiæ civitates deſcurrebat, velut ignis per tedas, vel Eurus per mare Siculiæ. Exinde Romana juventus ſemper felicibus expeditionibus inclaruit: & templa ſcelerato Carthaginenſium bello diruta ſtantes habuerunt Deos.

Dedecorant bene nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Teſtis Metaurum flumen, et Haſdrubal
Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus almâ riſit adoreâ;
Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per tædas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Poſt hoc ſecundis uſque laboribus
Romana pubes crevit, et impio
Vaſtata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuêre rectos.

ANNOTATIONES.

men apparat. Sunt enim ingeniis noſtris ſemina innata virtutum, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem ſimul ac in lucem editi ſumus, in omni continuò pravitate, & in ſummâ opinionum perverſitate verſamur . . . . tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, ut opinioni confirmatæ natura ipſa cedat, &c.

37. *Quid debeas, ô Roma, Neronibus.*] Scilicet *Claudius Nero advenientem ex Hiſpaniâ cum ingentibus copiis Aſdrubalem, priuſquam Annibali fratri conjungeretur, oppreſſit.* Sueton. Tiber. c. 2. opportune quidem: nam actum erat de Imperio Romano, ſi cum Annibale fratre novum ac integrum exercitum Aſdrubal junxiſſet.

Nero.] Sabina vox ſignificans ſtrenuum ac fortem.

38. *Metaurum flumen, &c.*] Hoc Umbriæ flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo l. 6. Plin. l. 3. illic vero Claud. Nero Conſul junctis celeriter copiis cum ſuo collega M. Livio Salinatore ivit obviam Aſdrubali, cum millibus hominum quinquaginta ſex adventanti, ut dictum eſt, ac devicit, an. U. C. 526. ejuſq; caput præciſum ad Annibalis caſtra perlatum & ad pedes cùm eſſet projectum, hunc tanto pavore ac ſtupore concuſſit, ut infelicitatem Carthaginis agnoſcens incuſanſq; de fuga deinceps tantummodo cogitaverit. Valer. Maxim. lib. 4. c. 1. Oroſ. lib. 4. cap. 18. Tit. Liv. lib. 27. c. 28. Luc. Flor. lib 2. cap. 6. &c. Adverte Druſum ac Tiberium oriundos ab illis Conſulibus; & paternum genus duxiſſe à Claudio Nerone, maternum autem à Livio Salinatore.

Aſdrubal Devictus.] Is nimirùm qui Scipiones in Hiſpania profligarat.

39. *Pulcher fugatis ille dies Latio tenebris.*] Tit. Liv. lib. 28. cap. 9. *Omni multitudine obviam effusâ . . . . . non ſalutabant modò univerſi circumfuſi* (circa Claudium & Salinatorem Coſs.) *ſed & contingere pro ſe quiſque victrices dextras Conſulum cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quod eorum opera incolumis Reſpublica eſſet. In Senatu quoque, &c.*

41. *Adoreâ.*] Victoriâ, laude, gloriâ, Feſt. adoream laudem ſeu gloriam dicebant; quia glorioſum putabant eum, qui farris copiâ abundaret: meliùs alii, quia ſtrenuis & iis qui fortiter dimicâſſent militibus farris menſura diſtribui ſolita erat. Unde & *adorea* pro laude bellica. Nam far ſeu frumentum appellatum eſt *ador*, ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphitr. Act. 1. *Qui multâ præda atque adoreâ affecit populares ſuos.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Gloriam denique ipſam à farris honore adoream appellabant.* Apuleius lib. 3. *Poſſum iſtam virtutis adoream mihi numerare.*

42. *Afer.* Annibal, de quo lib. 2. Ode 12.

43. *Ceu flamma.*] Omnia igni ferroque vaſtans

Tedas.] Arbores ignem facilè concipientes, ob reſinam quam continent: e genere ſunt pinuum. De iis Plin. lib. 16. cap. 10. & ſeq.

Eurus.] Ventus ab ortu flans, pro quolibet vento: & *undæ Siculæ*, pro quolibet mari. Synecdoch.

45. *Poſt hoc ſecundis uſque laboribus, &c.*] Cæſo Aſdrubale, Annibale vero & Pœnis ex Italiâ exterminatis, indies magis ac magis proſpera geſſêre bella Romani; increvit inclaruitque *pubes* & virtus *Rom.* ima belli incendia in Africam & Carthaginem ipſam tranſmiſſa ſunt. Vide Flor. lib. 2. cap. 6.

48. *Fana Deos habuere rectos.*] Quidam explicant *rectos*, æquos, & vindices in impium Annibalem: alii ſtantes, ac in ſua baſi reſtitutas Deorum imagines, quas impie deturbarant

Dixítque tandem perfidus Hannibal :
Cervi, luporum præda rapacium,
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effugere eſt triumphus.
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
Jactata Tuſcis æquoribus, ſacra
Natóſque maturóſque patres
Pertulit Auſonias ad urbes ;
Duris ut ilex tonſa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes ab ipſo
Ducit opes animúmque ferro.
Non Hydra ſecto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monſtrumve ſummisere Colchi
Majus, Echioniæve Thebæ.

Tandemque perfidus Annibal dixit : Nos tanquam *cervi, præda luporum rapacium, ſponte ſequimur* Romanos, *quos declinare & evitare inſignis eſt triumphus.* Illa *natio, quæ ab incensâ Troja ad Italiæ civitates, Etruſco exagitata mari, fortiter tranſportavit ſacra, liberos, & ſenes grandævos ; ſicut ilex dura ſecuri attonſa in Algido umbroſarum frondium fertili, jacturas inter & cædes potentiam ac virtutem depromit ab ipſo ferro. Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculem ſuperari haud æquo animo ferentem : neque gravius portentum intexêre Colchi, vel Thebæ Echionis opus.*

ANNOTATIONES.

Pœni, ſinè ullâ Numinum reverentiâ. T. Liv. lib. 26. cap. 11. *Ad lucum Feroniæ . . . . templum eâ tempeſtate inclytum divitiis, ... his omnibus ſpoliatum eſt.*

49. *Perfidus Annibal.*] T. Liv. l. 21. c. 4. vivam Annibalis imaginem graphicè delineatam exhibet. *Plurimum audaciæ . . . . plurimum conſilii . . . . nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat . . . . Inhumana crudelitas, perfidia pluſquam Punica : nihil ſanctî, nullus Deûm metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

Dixit : Cervi, luporum, &c.] Bella hæc laus ex hoſtium ore profecta. Ariſtoteles eum aſſerit verè bonum, quem pariter inimici & improbi adeoque univerſi laudant.

50. *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos Carthaginienſes, tanquam *cervi* imbelles, *ultro ſectamur* Romanos, quorum veluti *luporum rapacium* futuri ſumus *præda* ; *quoſque* proinde *fallere*, ſeu evitare contra debemus : nam hos *effugere opimus* nobis *eſt triumphus.* Scilicet fortiorem declinare hoſtem, ſpecies eſt quædam victoriæ.

53. *Gens, quæ cremato, &c.*] Romana gens à Trojanis oriunda. Vide Juſtin. l. 43. item Carmen Seculare poſt Epodos.

54. *Sacra, Natoſque, &c.*] Æneid. 1. v. 10.

Inferretque Deos Latio.

Et Æneid. 2. v. 747.

Aſcanium, Anchiſenque patrem, Teucroſque Penates.

55. *Maturos.*] Ætate & virtute.

56. *Auſonias.*] Synecdoch. pars pro totâ Italiâ. Nam Auſonia regio eſt Campaniæ.

57. *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex & alia quælibet arbor reſecatis ramis uberius pullulat & creſcit : ita Romani adverſis caſibus attriti invaleſcunt magis ac magis. Certe quando Annibal maximè Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat ; tum copias tamen ſummittebant in Hiſpaniam, Siciliam, Sardiniam : adeoque locis quatuor uno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. 2.

58. *Algido.*] Hic mons agri Tuſculano pro quolibet alio ponitur. De eo l. 1. Ode 21.

61. *Hydra.*] Portentoſa ſerpens, pluribus horrida capitibus, quorum uno abſciſſo, aliud renaſcebatur, imò ſeptem alia ſuccreſcebant. Ita fabulatores. At conſtat Hydram fuiſſe locum aquas evomentem copioſiores, in intimo ſinûs Argolici receſſu, & quod, uno meatu obſtructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circum vaſtantes : tamen adhibito incendio Hercules exſiccavit eam paludem, Lernam nomine ; unde Lernæum monſtrum ab illo domitum inter alia celebratur. Palæph. Hygin. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. Virg. Æneid. 8. v. 300.

Lernæus turba capitum circumſtetit anguis.

Firmior.] Supple, quàm fuit Romana gens, & excrevit invaluitque in nos Pœnos : ſicut hydra adverſus Herculem ubique ; vincere aſſuetum, proindeque nec ſemel vinci patientem.

63. *Monſtrumve ſummiſere Colchi.*] Loquitur de draſcone inſomni ac terribili velleris aurei cuſtode, cujus è dentibus ſeminatis armati homines exorti Medeæ carminibus ad mutuam internecionem incitati periêre : vel de ipſis illis prodigioſis hominibus. Vide Metamorph. lib. 7.

Colchi.] Hi populi Aſiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mengrelia, pars Georgiæ regionis.

Echioniæve Thebæ.] Cadmus Rex Thebarum ſeminatis pariter, ut de Jaſone ſuprà dictum, draconis dentibus, repentè naſci vidit exercitum ad

Si mari demergas, clarior redit: si oppugnes, cum summâ gloriâ debellabit victorem integrum, ac certamina matronis prædicanda conficiet. Non ultra ego nuntios arrogantes mittam ad Carthaginem. Certè spes omnis; & fortuna nostræ gentis interiit, Asdrubale interfecto. Claudiæ stirpis potentia quidlibet molietur. Hanc & tuetur Jupiter Numine propitio, & liberat solers consilium inter militiæ difficultates.

Merses profundo, pulchrior evenit:
Luctêre, multâ proruet integrum
Cum laude victorem, gerétque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis, et fortuna nostri
Nominis, Hasdrubale interempto.
Nil Claudiæ non perficient manus:
Quas et benigno Numine Jupiter
Defendit, et curæ sagaces
Expediunt per acuta belli.

ANNOTATIONES.

arma mutuamque cædem paratum. Inde verò superfuit Echion, posteà Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65. *Mersos.*] Ab inusitato *mersio, as.*

68. *Conjugibus loquenda.*] Inter conjuges & quaslibet mulieres sermone celebranda præliæ; seu viri illarum aut filii vel cognati victi victoréve fuissent.

69. *Carthagini non ego nuntios Mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem superbos victoriarum mearum nuntios, inquit Annibal, quales post Cannensem cladem, &a. Vide T. Liv. l. 23. c. 11, & 12.

73. *Claudiæ manus, &c.*] Vires, consilia, solers industria Neronum Claudiâ gente oriundorum. Sueton.

76. *Acuta belli.*] Belli subita pericula, doli, insidiæ, stratagemata.

ODE V.

Ad AUGUSTUM.

Ut suum in Urbem reditum acceleret.

O Populi Romani tutor præstantissime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu absens fuisti; revertere, qui promisisti sacro Senatorum cœtui celerem reditum. Optime Princeps, restitue lumen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam vernum tempus apparuit, jucundiores fluunt horæ, & dies clarius fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium, quem Auster adversis flatibus removet à dulci domo, plus annuo intervallo morantem

DIVIS orte bonis, optime Romulæ [383]
Custos gentis, abes jam nimiùm diu,
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ:
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit populo; gratior it dies,
Et soles meliùs nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem spatio longiùs annuo

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Divis orte, &c.*] Senatûs populique Romani amorem erga Cæsarem Augustum vivis pingit coloribus.

2. *Abes jam nimiùm diu.*] Tribus annis Româ Cæsar abfuit, in Gallias profectus, an. U.C. 737.

3. *Maturum reditum policitus, &c.*] Seu antequam abiret, seu per literas, seu legationibus, à Senatu populoq; Romano ad Augustum missis. Cunctanti verò hanc Oden scripsit Poeta.

9. *Ut mater.*] Nil suavius istâ comparatione.

10. *Carpathii.*] De eo mari l. 1. Ode 35. v. 8.

Dulci

Dulci distinet à domo,
Votis omnibus hunc et precibus vocat,
Curvo nec faciem littore demovet:
Sic desideriis icta fidelibus [384]
Quærit patria Cæsarem. 16
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit culta Ceres, almâque Faustitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit fides.
Nullis polluitur casta domus stupris:
Mos et lex maculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperæ:
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen? 25
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ [385]
Bellum curet Iberiæ?

ultra mare Carpathium: neque vultum advertit ab incurvâ ripâ: ita patria desideriis accensa fidelibus exoptat Augustum. Nam bos securus per campos vagatur: agros fovet Ceres & abundans felicitas: nautæ mari tranquillo navigant: fidelitas cavet vituperari: nullis flagitiis contaminantur familiæ pudicæ: disciplina & leges vicerunt turpe crimen: matres laudantur ob filios similes; pœna sequitur & plectit scelus. Augusto salvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos? Quis homines quos gignit immanis Germania? Quis expaveseat bella Hispania ferocis?

ANNOTATIONES.

13. *Votis omnibus hunc.*] Legunt plerique *votis ominibusque*, hoc sensu: mater anxia non tantùm vota precesque Diis nuncupat pro filii reditu & incolumitate, sed & omina quævis arripit, quasi totidem præsagitiones.

14. *Nec faciem littore demovet.*] Observans adventantes undequaque naves, præ desiderio filii absentis, quem singulis horis redeuntem expectat & exoptat. Sic Tobiæ mater *quotidie exiliens circumspiciebat, & circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem . . . Et sedebat secus viam quotidie, in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. Et dum specularetur adventum filii* jam dudum absentis, *vidit à longè, & illum agnovit venientem, currensque nuntiavit viro suo, &c.* cap. 10. & 11. Tob.

16. *Quærit patria Cæsarem.*] Vota publicè suscepta pro reditu Augusti, refert Dio lib. 54. Vide Sueton. Octav. c. 57. Huc & referri potest cusum numisma ex unâ parte continens Epigraphen, *S. P. Q. R. Cæsari Augusto*: ex alterâ verò, *Vota publice suscepta pro salute & reditu.*

17. *Tutus bos etenim, &c.*] Rationes affert ob quas Romani tantopere Augustum diligant: nimirum tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Augustum ubique firmata pax, terrâ mariq; securitas, leges constitutæ, nefas quodvis edomitum, repressi hostes, &c. Vide Oden 14, & 15. hujus libri.

22. *Mos & lex.*] Lib. 3. Od. 24. *Quid leges sine moribus vanæ proficiunt?* Vide Sueton. Octav. c. 34. ubi mentio legis Juliæ *de coercendis adulteriis & de pudicitiâ, &c. . . . cumque vim legis eludi sentiret crebrâ matrimoniorum mutatione, &c. tempus sponsas habendi coarctavit: divortiis modum imposuit.*

23. *Laudantur simili prole puerperæ.*] Martial. lib. 6. Epigram. 27.

Est tibi, quæ patris signatur imagine vultus,
Testis maternæ nata pudicitiæ.

Catull. in Nuptiis Juliæ & Manlii Torquati, Car. 62.

Torquatus volo parvulus
. . . . . .
Sit suo similis patri
Manlio, & facile insciis
Noscitur ob omnibus:
Et pudicitiam suæ
Matris indicet ore.

24. *Culpam pœna premit comes.*] Frustra lex vetat scelus, nisi in sceleratos animadvertatur. At *pœna comes* coercet peccandi libidinem. Plato de leg. 5. τιμωρία αδικίας ἀκόλουθος.

25. *Quis Parthum paveat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 12. sub finem Od. 19. v. 12. Lib. 3. Od. 5. *Quis gelidum Scythen.*] Lib. 1. Od. 19. & 35. lib. 2. Od. 9. in fine. Lib. 3. Od. 24. v. 9.

26. *Quis Germania quos, &c.*] Vide Flor. l. 4. c. 12. *Domuit Usipetes, Tencteros, Cattos . . . inde validissimas nationes, Cheruscos, Suevos, Sicambros, &c. . . . Ea denique in Germaniâ pax erat, ut mutati homines, alia terra viderentur.*

Horrida.] Sive ob mores barbaros, sive ob prægrandes viros, & ingentia corpora Germanorum. Cæsar. Comment. Cornel. Tacit. de moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28. *Iberiæ.*] Ab Ibero flu. Iberia dicta: est

Unuſquiſque diem ſuum finit in ſuis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde bilaris revertitur ad cœnam, teque numen invocat menſis ſecundis; te pluribus votis, te vino de crateribus fuſo colit, & numen tuum adjungit Laribus; quemadmodum Græcia Caſtoris & magni Herculis, erga illos grata. O utinam, bone Princeps, Italiæ dones feſtos diuturnos. Hoc precamur ſobrii primo diluculo: Hoc & repetimus benè poti, quando Sol occidit ſub Oceano.

Condit quiſque diem collibus in ſuis,
Et vitem viduas ducit ad arbores.
Hinc ad vina redit lætus, et alteris
Te menſis adhibet Deum.
Te multâ prece, te proſequitur mero
Defuſo pateris; et Laribus tuum
Miſcet numen, utì Græcia Caſtoris
Et magni memor Herculis.
Longas ô utinam, Dux bone, ferias
Præſtes Heſperiæ, dicimus integro
Sicci manè die: dicimus uvidi,
Cùm Sol Oceano ſubeſt.

[386]

ANNOTATIONES.

Hiſpaniæ pars, & per Synec. tota ſic vocatur. Vide l. 2. Od. ult. v. 20. Flor. mox cit. *Pacata fere omnis Hiſpania, &c.* Et poſtea: *Hic finis Auguſto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hiſpaniæ, &c.*

29. *Condit quiſque diem, &c.*] Arat colitque agros ſuos quiſque, & operi vacat ruſtico, à mane ad veſperam, ſine ullo metu hoſtili. Virgil. Eclog. 9. v. 52.

Cantando puerum memini me condere ſoles.

31. *Alteris Te menſis adhibet Deum.*] Ex Senatuſconſulto cautum fuit, ut in conviviis, tum publicis, tum privatis, Auguſto ab omnibus libaretur. Dio lib. 50. is nempe mos apud veteres, ut remota prima menſa, quæ ciborum ſeu carnium erat, ſecunda adhiberetur fructibus & bellariis onuſta, cum exquiſitiſſimo vino, è quo fiebant libationes, adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vid. Virg. Æneid. 1. v. 727. & 735. & Æneid. 8. v. 283. nec non Georgic. 2. v. 101.

34. *Laribus.*] Diis Imperii Tutelaribus perinde ac ædium privatarum.

Tuum miſcet numen.] Teque adeo venerantur, ut numen aliquod Romanis rebus propitium. Non abſurdè legunt quidam, *nomen.*

36. *Memor.*] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim à monſtris & aliis incommodis vindicavit multas ac diverſas Græciæ regiones. Caſtor autem & Pollux mari piratas exegerunt, navigationemque ideo juvare tanquam numina quædam benigna exiſtimati ſunt; imò velut maris Dii coluntur, &c.

Ferias.] Dies feſtos lætoſque; diuturnum otium, ſecuritatem perpetuam.

38. *Heſperiæ.*] Italia ſic appellata. Vide lib. 1. Od. 28. ubi, *fluctibus Heſperiis.* Et l. 2. Od. 1. ſub finem, ubi, *Heſperiæ ſonitum ruinæ.* Nec non l. 1. Od. 36. v. 4.

Integro. Vixdum incepto.

32. *Sicci.*] Sobrii, abſtemii, jejuni.

Uvidi.] Vino perfuſi, cœnati.

40. *Cum Sol Oceano ſubeſt.*] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

ODE VI.

Ad APOLLINEM et DIANAM.

DIVE, quem proles Niobæa magnæ
Vindicem linguæ, Tityósque raptor
Senſit, et Trojæ propè victor altæ
Phthius Achilles,
Cæteris major, tibi miles impar,
Filius quamvis Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuſpide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulſa cupreſſus Euro,
Procidit latè, poſuítque collum in
Pulvere Teucro.

O Deus, quem ſuperbi ſermonis ultorem experti ſunt filii Niobes, ac Tityus raptor, atque Phthius Achilles famoſæ Trojæ propemodum expugnator; aliis quidem fortior, te verò inferior miles; quanquam Thetidis marinæ filius Trojanas arces impugnaret haſtâ tremendâ certans. Is, ſicuti pinus edace ſecuri percuſſa, vel cupreſſus Euro dejecta, latè procubuit, cervicemque demiſit in pulvere Trojano.

[387]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Dive, &c.*] Carmen hoc, ut & 21. lib. 1. Seculare inſcribi ſolet, ut annotavi ibidem: neutrum tamen propriè titulum hunc meretur, ſed illud tantùm quod habetur poſt Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobæa, &c.] Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicâſti adverſus arrogantium Niobes, quæ ſe auſa eſt jactare fœcundiorem ac feliciorem partubus ac ſobole, præ ipſâ Latonâ duos tantum enixâ, cùm ipſa numeroſam pulchramque genuiſſet, prolem. Gell. l. 20. c. 6. *Mira*, inquit, *& propè adeò ridicula diverſitas fabulæ apud Græcos poetas deprehenditur ſuper numerum Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellaſque ejus ſenos fuiſſe dicit, Euripides bis ſeptenos, Bacchylides & Pindarus bis denos. Quidam alii tres fuiſſe ſolos ſcripſerunt.* Porrò filios Niobæ omnes Apollo, filias Diana ſagittis confixos peremêrunt: Niobe verò in ſaxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metam. 6. cap. 3. Diod. Sicul. l. 5. c. 11. Juvenal. Sat. 6. v. 173. & ſeq. Auſon. Epitaph. 27. de Niobe.

Bis ſeptem natis genitrix læta, atque ſuperba,
Tot duxi mater funera, quot genui.
Nec ſatis hoc Divis; duro circumdata ſaxo
Amiſi humani corporis effigiem, &c.

Niobe Tantali filia, uxor verò Amphionis Thebarum regis.

2. *Tityoſque raptor.*] Vide lib. 2. Od. 14. lib. 3. Od. 4.

3. *Trojæ propè victor.*] Qui, interfecto Hectore Trojæ defenſore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem: quam certè acceleráſſet niſi à Paride fuiſſet interemptus, ut mox dicetur.

4. *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus è Phthiâ urbe Theſſaliæ.

5. *Impar tibi.*] Achilles Græcorum fortiſſimus, Trojanorum terror, haud verò par tibi, Phœbe, qui ſub figurâ Paridis latens eum occidiſti. Hygin. &c. aut, quod ſcribit Virgil. Æn. 6. v. 57.

Dardana qui Paridis direxti tela manuſque
Corpus in Æacidæ.

6. *Thetidos marinæ.*] Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. l. 1. Od. 8.

7. *Dardanas turres.*] Dardanus Jovis filius ex Electrâ Atlantis filiâ ab Africâ venit in Aſiam, condiditque in regione Helleſponto vicina. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ poſtea Troja à rege Troë dicta. Virgil. Æn. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor.

Tremendâ cuſpide.] Ex Homer. Iliad. 19. ſub finem; haſtam Achilles paternam gerebat gravem & ingentem, quam criſpare aut vibrare ſolus noverat à Chirone inciſam, ad cædem heroum.

9. *Ille, mordaci velut, &c.*] Caſus Achillis gravis & magnus, quemadmodum corpus & animus magna fuerunt. Sic de Entello Virg. Æneid. 5. v. 447.

Ipſe gravis graviterque ad terram pondere vaſto
Concidit: ut quondam cava concidit, aut Erymantho,
Aut Idâ in magna radicibus eruta pinus.

10. *Impulſa cupreſſus Euro.*] Velut ingens arbos vi ventorum proſtrata.

11. *Poſuitq; collum in Pulvere Teucro.*] Lib. 2. Od. 7. v. 12. ſimilem dictionem vide, ibiq; annot. Hic noſter indicat Achillem cecidiſſe in Trojano campo & certamine: quod

Ille non clauſus equo ſacra Palladis ſimulante deceptiſſet Trojanos perperam otiantes, & aulam Priami ſaltationibus gaudentem: ſed aperte in expugnatos immitis, heu nefas, heu! infantes cremaſſet ignibus Græcis, nec non ventre materno incluſos: niſi Deorum pater tuis ac Veneris jucundæ precibus exoratus conceſſiſſet Æneæ laboribus mœnia felicioribus auſpiciis extructo. O Apollo cithariſta, Thaliæ bene canentis

Ille non incluſus equo Minervæ
Sacra mentito, malè feriatos [388]
Troas et lætam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palam captis gravis, heu nefas, heu!
Neſcios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo:
Ni, tuis victus Veneríſque gratæ
Vocibus, Divûm pater annuiſſet
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ, [389]

ANNOTATIONES.

idem ſcribit Ovid. Metamorph. l. 12. v. 604. ubi Apollo Paridi

. . . Oſtendens ſternentem Troica ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certâque letbiferâ direxit ſpicula dextrâ.

Itaque *non indecoro pulvere ſordidus* occubuiſſet. Alii verò, cùm ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis ſagittâ in calce percuſſum à Paride poſt illius Dei ſimulacrum latente.

12. *Teucro.*] Pro *Teucrio.* Teucri dicti ſunt Trojani, & Troas ac Troja Teucria, à Teucro (non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eique in regnum ſucceſſit.

13. *Ille non incluſus, &c.*] Adverte quam extollat Achillis fortitudinem, ut eo majorem paret gloriam victori ejus Phœbo. Quod ſi, inquit Poëta noſter, vixiſſet Achilles, nequaquam opus Græcis fuiſſet machina illa, ſeu equo ligneo, quem placandæ Minervæ cauſa fabricatum illi mentiti ſunt; ſed aperto Marte, ſinè dolis aut inſidiis, Trojam ac Trojanos debellaſſet. Vide Virg. Æneid. 2. v. 17.

Votum pro reditu ſimulant. ———

14. *Malè feriatos.*] Imprudenter ac intempeſtivè abjectis armis feſta celebrantes, dum ſuis adhuc cervicibus incubaret hoſtis. Virgil. Æn. 2. v. 15.

Nos abiiſſe rati, & vento petiiſſe Mycenas.
Ergo omnis longo ſolvit ſe Teucria luctu.
Panduntur portæ, &c.

15. *Lætam choreis, &c.*] Aulam regis totamque urbem choreis & lætitiæ vacantem, cùm tamen extrema inſtarent fata. Virgil. Æneid. 2. v. 234.

Dividimus muros, & mœnia pandimus urbis.
. . . . Scandit fatalis machina muros
Fœta armis; circùm pueri innuptæque puellæ
Sacra canunt, &c.

v. 248.

Nox delubra Deûm miſeri, quibus ultimus eſſet
Ille dies, feſtâ velamus fronde per urbem.

17. *Sed palam captis, &c.*] Sic bellè exprimit Horatius indolem Achillis, ut & Epiſt. ad Piſones, v. 122.

Si forte reponis Achillem;
Impiger, iracundus inexorabilis, acer,
Jura neget ſibi nata, nihil non arroget armis.

19. *Etiam latentes Matris in alvo*] Apud Homer. Iliad. Agamemnon præcipit Menelao, ne parcat cuiquam Trojanorum, neque ipſis infantibus materno utero incluſis.

21. *Ni, tuis victus, &c.*] Apollo & Venus Trojanis faventes Jovi ſupplicârunt, ut, quoniam in fatis erat Trojam exſcindi, ſaltem, perempto inexorabili Achille, liceret Æneæ ac ſociis aliquot è Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque feliciori augurio condere in Italiâ. Vide Æneid. 1. v. 233. & ſeq. v. 260. & ſeq.

23. *Potiore alite.*] Ex alitum aſpectu captari auſpicia, alibi notavi. Hoc verò ſpectat quod æternam fore Romam credebant Romani, & apud Virgil. Æneid. 1. v. 279. ita ſpondet Jupiter:

Imperium ſine fine dedi. ———

25. *Doctor argutæ, &c.*] Placet quibuſdam *doctor*, ut reddatur illud Græcorum μυσταγέτης. Veruntamen nihil mutabit lector ſagax.

Thaliæ.] Pro quâlibet Muſarum hæc ponitur, quæ dicta ἀπὸ τῦ θάλλειν *florere*; quod Poëtas faciat gloriâ & famâ florentes.

Phœbe,

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camenæ
Lævis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit poëtæ.
Virginum primæ, puerique claris
Patribus orti,
Deliæ tutela Deæ, fugaces
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meique
Pollicis ictum

eruditor, qui Xantho flumine lavas capillos; imberbis Agyieu, tuere gloriam Musæ Apulæ. Apollo mihi ingenium, Apollo facultatem poeseos & vatis appellationem tribuit. O puellæ primariæ, & pueri illustribus parentibus nati, clientes Deæ Deliæ, quæ timidos lyncas & cervos arcu prosternit, custodite mensuram Sapphicam, & pollicis mei sonum:

ANNOTATIONES.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*] Sic l. 3. Ode 4.

Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos.

Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, seu munditiei, seu nitoris augendi causâ. Sensus itaq; est; qui dominaris iis regionibus, quas rigat Xanthus. Porro Xanthus duplex: alter in Troade, ex Ida monte in Hellespontum defluens, qui & Scamander appellatur à nonnullis. Neque hunc intelligere istic licet: siquidem in eâ regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lyciâ, è monte Cadmo scaturiens, Xanthumque urbem interluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgo etiam *Sorbi*; quem sane designat hic Horatius, qui loco suprà citato de eodem Apolline dixit: *qui Lyciæ tenet dumeta.* Sunt qui alludi putent ad vocem ξανθὸς, *flavus*, eo quod Apollinis flava cæsaries celebretur.

27. *Dauniæ defende decus Camœnæ.*] Mihi patrocinare: cui *spiritum & carminis artem dedisti nomen & decus* tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latinæ poëseos.

Dauniæ.] Vel, per synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est Daunia, sive Apulia à Dauno rege appellata; hodie, *la Capitanata.* De eâ jam l. 1. Od. 1. 22. & l. 2. Od. 1. vel respexit noster poëta suam patriam, adeoque suam Musam Apollini commendat. Sic *Calabras Pierides* pro Enniani poëti; *Ceam Camœnam* pro Simonideâ; *Teiam Musam* pro Anacreonticâ, antè dixit. Ergo & hic *Dauniam Camœnam* pro Venusina; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Dauniæ, quâ in urbe natus Horatius.

28. *Lævis.*] Sive *levis*; λεῖος, *politus, imberbis*, utpote juvenute florens perpetuâ. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu.] Ἀγυιὰ, *vicus, via.* Hinc Apollo Ἀγυιεὺς, eo quòd in viis coleretur, & columnæ Apollini sacræ præ foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in coni formam definentes. Apollini vel Baccho sacræ, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suidâ. Macrob. l. 1. Saturn. c. 9. *Apud Græcos Apollo ἀγυιεὺς nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis: illi enim vias quæ intra pomœrium sunt, ἀγυιὰς appellant.*

29. *Spiritum Phœbus, &c.*] Hactenus poëta laudat invocatque Apollinem; jam quæ ab illo afflatus condit carmina, prædicat, ac ritè & religiosè canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem, Ep. ad Pison. *artem carminis*, ingenium non rude, sed arte excultum, ibid. vocat.

31. *Virginum primæ, &c.*] Julia Augusti filia, Marcellæ Marcelli & Octaviæ sororis Augusti filiæ: vel Julia & Agrippina neptes ex Agrippâ & Julia.

Puerique, &c.] C. L. nepotes Augusti. Hæc Lambinus certè dormitans. Imò compellat Horatius virginos quasq; nobiles, ac pueros prætextatos, à quibus ex more carmen seculare concinendum erat; ut ampliùs deinde suo loco dicam, nimirum in Carmine Seculari, post Epodos.

33. *Deliæ tutela Deæ.*] Hujus enim erant in clientelâ seu tutelâ, ejusq; laudes celebrare consueverant. Vide l. 1. Ode 21.

Deliæ.] A Delo insulâ, ubi nata & præcipuè observata Diana. Vide l. 3. Ode 4. v. 64. Catull. 32.

Dianæ sumus in fide
Puellæ & pueri integri.

34. *Lyncas & cervos cohibentis arcu.*] Venatione gaudentis, feraq; sagittis & arcu vulnerantis occidentisque. *Lynx*, acutissimi visûs animal, instar leopardi distinctum maculis, vernaculè **the Lunce**, vocatur. Lupum cervarium aliqui dicunt; jure an injuriâ? Vide Gesn. de quadruped. Plin. l. 28. &c. De iis jam l. 2. Ode 13. v. ult.

35. *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei carminis observate mensuram, & ad meæ lyræ sonum voces & cantus vestros aptate diligenter. Sappho, è Lesbo insula, nomen dedit & originem Sapphico carmini. Vide l. 3. Od. 13. cit. ibique annot.

35, 36. *Meique pollicis ictum.*] Quasi pul-

ritè celebrantes filium Latonæ, ritè Dianam lumine augescentem, frugibus propitiam, fluxis mensibus evolvendis promptam. Aliquando connubio juncta dices: Ego poetæ Horatii versibus erudita cecini carmen gratum Numinibus, quando seculum reduxit dies solemnes.

Ritè Latonæ puerum canentes,
Ritè crescentem face noctilucam;
Prosperam frugum, celerémque pronos
Volvere menses. 40
Nupta jam dices: Ego Diis amicum, [391]
Seculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horati.

ANNOTATIONES.

set ipse citharam, hæc ait, ac veluti chorodidascalus, exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

37. *Ritè.*] Ex ritu antiquo & solemni.

38. *Crescentem face noctilucam.*] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, νυκτιλαμπὴς Simonidi apud Dionys. Hal. Incrementa lucis ac decrementa singulis mensibus habere cognoscitur: orbem suum conficit diebus circiter 28. unde *menses pronos celeriter volvere* dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 68. *Luna à lucendo nominata, eadem Lucina: ut apud Græcos Diana eaque Lucifera invocatur à parientibus, sic apud nostros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non à venando, sed quod in septem numeratur tanquam vagantibus. Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. Adhibentur autem ad partus, quòd ii matureſcunt aut septem nonnunquam, aut decumque novem Lunæ cursibus: qui, quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur.*

39. *Prosperam frugum.*] Frugibus vegetandi vim humore suo impertit Luna.

41. *Nupta jam dices, &c.*] Cùm nupta olim eris, tum non sine gaudio dices: Ego pridem, adolescentula & virgo, carmen seculare ab Horatio compositum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideò ait, quod ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, à quibus seculare carmen, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisset in ludis secularibus.

42. *Seculo festas referente luces.*] Quanto apparatu, quanta lætitia celebrarentur ludi seculares, dicam in carmine seculari. Tunc feriari omnes, & hilaritati sacrisque operam dare jubebantur.

ODE VII.

Ad TORQUATUM.

Vita hilariter ducenda, quia res omnes diffluunt.

Abierunt nives, jam agris herbæ renascuntur, & frondes arboribus. Terra mutat conditionem: atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas.

DIffugêre nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comæ.
Mutat terra vices, et decrescentia ripas
Flumina prætereunt.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus, alter est dactylicus archilochius dimeter, constans duobus dactylis & unâ syllabâ.

1. *Diffugêre nives.*] Hæc Ode simile prorsus argumentum habet atque quarta l. 1. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani fœcunditate gratam varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatum, qui fuit Consul A. U. 689. atque sub eo natum volunt poetam nostrum.

3. *Mutat terra vices.*] Terra prius hyemali constricta gelu mœstaque, jam *solvitur gratâ vice veris & Favonii*, jucundamque experitur amœnitatem.

5, 4. *Decrescentia ripas Flumina prætereunt.*] Salmasius legit *recrescentia*: alii *decrescentia* explicant, valdè crescentia, scilicet liquatis nivibus; ficque ripas suas transiliunt ac superant: quoniam, inquiunt, hyemis nives ineunte vere liquescunt & fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc verius quò simplicius, nec lector refragabitur, ut spes est. Sensus est; flumina, antè nivium aquis aucta & ripas supergressa jam ad eas redierunt, eunteque & fluunt præter, id est, secundum ripas, nec ultra suum alveum feruntur, aut exundant.

Gratia

Gratia cum Nymphis geminíſq; ſororib⁹ audet[392]
Ducere nuda choros.
Immortalia ne ſperes, monet annus, et almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora miteſcunt Zephyris: ver proterit æſtas
Interitura, ſimul
Pomifer autumnus fruges effuderit: et mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cœleſtia Lunæ:
Nos ubi decidimus
Quò pius Æneas, quò Tullus dives, et Ancus;
Pulvis et umbra ſumus.
Quis ſcit an adjiciant hodiernæ craſtina ſummæ[393]
Tempora Dii ſuperi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo.
Cùm ſemel occideris, et de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria;
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Reſtituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum;

Gratia cum Nymphis ac binis ſororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus & hora, quæ gratum diem aufert, immortalitatem ſperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempeſtatem abſumit æſtiva ſimiliter peritura, poſteaquam autumnus fruges produxerit: ſtatimque pigra redeunt frigora. Lunæ tamen citò reſarciunt detrimenta cœli: at nos ſimul ac devenimus eò, quo bonus Æneas, Tullus opulentus, atque Ancus deciderunt, ſumus duntaxat cinis & umbra. Quis novit utrum cœleſtia Numina diem craſtinam hodiernæ ſint additura? Quæ genio benigne indulſeris, hæc avarus manus hæredis effugient: poſtquam interieris, & Minos de te judicium ultimum protulerit; nec ſtirps nobilis, nec eloquentia, nec pietas reparabit te, ô Torquate. Enimverò neque Diana caſtum Hippolytum eximit Inferorum caligine:

ANNOTATIONES.

5. *Gratia cum geminis ſororibus.*] Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphroſyne.

6. *Nuda.*] Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide l. 1. Ode 4. & 20. Item l. 3. Ode 19.

7. *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam noſtram pariter effluere & abſumi docet; l. 2. Ode 18. *Truditur dies die.*

9. *Zephyris.*] Ventis tepidis, *veris comitibus.* Vide l. 3. Ode 1. v. 24. & infrà Ode 12. hujus l. 4.

13. *Damna tamen celeres, &c.*] Luna quidem ſuum orbem novo curriculo remetiens reparatur, ſitque iterum plena, quæ interierat: cit. lib. 2. Ode 18. *Novæque pergunt interire Lunæ.* At nos mortales, cum ſemel interiimus, haud amplius reparamur aut reviviſcimus. Moſchus Eidyll. 3. Bionis deſtens interitum, Hei, hei, *malvæ in hortis, apium, anethum, cum interîre, tamen renaſcuntur poſticà,* inquit: *nos verò, qui magni, fortes, ſapientes, ubi primum mortui ſumus, obſcuri in terrâ ſomnum dormimus longum, infinitum,* μᾶλα μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγερθον ὕπνον, &c.

15. *Quo pius Æneas.*] Ad inferos nempe. Senſus eſt, non pietas Æneam, non opes Tullum Hoſtilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo à morte vindicârunt: quis ergo ſibi ſpondeat immortalitatem? *Æneas* famæ ſuper æthera per Virgilium notus. *Tullus & Ancus,* ille tertius, hic quartus Rex Roman. T. Liv. lib. 1. Dionyſ. Halic. lib. 3. &c.

16. *Pulvis & umbra ſumus.*] Eurip. Ἄνθρωπός ἐς᾽ πνεῦμα καὶ σκιὰ μόνον, *Homo eſt flatus & umbra tantum.* Sophocles in Ajace, Εἰδώλα καὶ κούφην σκιὰν, *Simulacra & levem umbram,* homines appellat: Anac. Ὀλίγην κόνιν, *Exiguum pulverem.* Jac. Apoſt. Epiſt. c. 4. v. 14. Ἀτμὶς πρὸς ὀλίγον φαινομένη, καὶ ἔπειτα ἀφανιζομένη, Vita eſt *vapor modice apparens, & mox evaneſcens.*

17. *Summæ.*] Numero dierum quos viximus, Quidam cod. leg. *vitæ.*

22. *Splendida arbitria.*] Non malè Heinſ. interpretatur; gravia, majeſtatis plena: vet. interpretes æquè benè, vera & manifeſta.

Minos.] Apud inferos judex. Vide l. 1. Ode 28. l. 2. Ode 15.

25. *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii ſibi dilectos. Diana non inferis eripit Hippolytum, caſtitatis famâ inclytum. Vide Ov. Metamorph. 15. Senec. Tragœd. Hippolyt. &c. Hic Theſei & Hippolytæ Amazonis filius, cœlibem vitam ac venationis ſtudium colens, & hinc Dianæ charus, interpellantem de ſtupro Phædram novercam ſtrenue repulit. Hæc illum apud Theſeum

Nec

nec Theſeus dilecti Piritboi catenas infernales poteſt ſolvere.

Nec Lethæa valet Theſeus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

ANNOTATIONES.

detulit, quaſi ipſam ad flagitium pellexiſſet. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conſcendit: at equi phocis exterriti currum & ipſum aurigam per devia trahentes diſcerpsêrunt, nomenque fecêrunt Hippolyti, ab ἵππος, *equus*, & λύω *diſſolvo*. Extinctum tamen Dianæ precibus incolumitati priſtinæ reſtituit Æſculapius: unde Virbium ſe voluit appellari, quaſi bis virum. At demum fato omnibus communi functus deceſſit. Quapropter ab inferis minimè liberatum dicit Horatius. Vide. Gell. l. 10. c. 16.

27. *Lethæa.*] Lethe fluvius inferorum pro ipſis inferis ponitur frequenter.

Theſeus.] Hic filius Ægei regis Athenarum tot egregiis facinoribus inſignis, ut pro Hercule habitus ſit: Pirithoum præcipuâ coluit amicitiâ, comitemque aſſumpſit ad Inferos profectus rapiendæ Proſerpinæ causâ. Porrò ab Hercule ex Inferis ereptus ſecum voluit Pirithoum attrahere. Hic verò ſuperveniente terræ motu ab eo diſtractus ac diremptus, ibidem vinculis conſtrictus manſit. Plutarch. in vitâ Theſei. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 5. &c.

28. *Piritboo.*] Ixionis ille filius, ope Theſei Centauros vicit, &c. Vide lib. 3. Ode 4. in fine, ibique annot.

ODE VIII.

Ad MARTIUM CENSORINUM.

Nihil præter carmina dare poſſe: at illa rebus omnibus eſſe præferenda.

O Cenſorine, crateras & jucunda ex ære vaſa ultro darem ſociis meis; darem tripodas, Græcorum ſtrenuorum munera. Tu verò non minima acciperes, ſi opulentus forem artibus, quas provexit vel Parrhaſius vel Scopas;

DOnarem pateras gratáque commodus, [394]
Cenſorine, meis æra ſodalibus;
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum: neque tu peſſima munerum
Ferres; divite me ſcilicet artium,
Quas aut Parrhaſius protulit, aut Scopas;

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Donarem pateras, &c.*] Non abs re Theodorus Marcilius exiſtimat Oden hanc munus eſſe Saturnalitium: ſive Saturnalibus, quo tempore amici munera invicem miſſitabant, miſſam Cenſorino. C. Martius ille Cenſorinus Conſul fuit cum Aſinio Gallo anno U. C. 746.

Pateras.] Varro 4 de Ling. Lat. *In poculis ſunt pateræ*, inquit, *à patendo dictæ*. Anglicè, A Cup. Ejuſmodi pocula argentea in ſacris adhibebantur: dono etiam dabantur. Plaut. Amphitr. Scen. 1.

Poſt ob virtutem bero Amphitruoni patera
donata aurea eſt,
Qua Pterela potitare rex ſolitus eſt

2. *Æra.*] Vaſa ex ære capacia, lebetas, Ang. Caldrons, quæ multiplici erant uſui.

Commodus.] Benignus, facilis, liberalis. Quidam legunt, *commodis*, ſed perperam.

3. *Tripodas.*] Menſas vel ſellas aliqui dicunt fuiſſe; alii, anſatas ollas: tripodas certè appellarunt, quòd ternis pedibus infima pars ſuſtineatur, inquit Athen. mox citandus. Cæcerùm apud priſcos tripodum genera duo fuere, quæ ambo lebetas aliquando nominârunt: alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideoque dicebatur ἐμπυριώτης, & λουτροχόος, quo utebantur ad calefaciendam aquam loturis: alterum fuit genus tripodis poculum, de quo Homerus:

Ἐπὶ δ' ἀμφὶς τρίποδας.

In his miſcebatur vinum, ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus: & quia non igni adhibebantur, ἄπυροι dicti: atque horum auriti quidam extitêre. Athen. l. 2. c. 2. ubi & ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuiſſe. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter geſtæ ac virtutis, conſtat ex Homero variis locis: fortaſſe quia, velut ſymbolum, firmitudinem animi ac robur corporis ſtabilitate ſuâ tripus exhibebat Virg. Æneid. 9. v. 263.

Bina dabo argento perfecta atque aſpera
ſignum Pocula . . . . . .
. . . . . .
Et tripodas geminos.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 15.

6. *Parrhaſius.*] Florebat hic anno ante Chriſtum 400. Pictor inſignis Zeuxidi coætaneus, *quorum prior luminum umbrarumque inveniſſe rationem, ſecundus examinâſſe ſubtilius*

Hic

Hic ſaxo, liquidis ille coloribus [395]
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc mihi vis, nec tibi talium
Res eſt, aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus : carmina poſſumus
Donare, et pretium dicere muneri.
Non inciſa notis marmora publicis,
Per quæ ſpiritus et vita redit bonis
Poſt mortem ducibus : non celeres fugæ, [396]
Rejectæque retrorſum Hannibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,

alter lapide, coloribus alter peritus effingere modò virum, modò Deum. At mihi facultas iſta non adeſt ; *nec res tua familiaris, vel animus* tuus *indigent iſtis deliciis. Verſibus delectaris : verſus dare poſſumus, & doni æſtimationem eloqui. Non* ſtatuæ *marmoreæ publicis inſcriptionibus inſculptæ, per quas bonis imperatoribus fato functis redditur ſpiritus & vita ; non Annibalis fuga præceps, minæque retro pulſæ, non ſceleratæ Carthaginis incendia magis declarant virtutes*

ANNOTATIONES.

lineas traditur, inquit Fab. Quintil. 12. cap. 10. Plinius autem lib. 35. cap. 10. *Parrhaſius deſcendiſſe in certamen cum Zeuxide traditur. Et, cùm ille detuliſſet uvas pictas tanto ſucceſſu, ut in ſcenam aves advolarent ; ipſe detuliſſe linteum pictum ita veritate repræſentatâ, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitaret tandem remoto linteo oſtendi picturam, atque, intellecto errore, palmam concederet, ingenuo pudore, quoniam ipſe volucres fefelliſſet, Parrhaſius autem ſe artificem . . . . Parrhaſius Ephesi natus primus ſymmetriam picturæ dedit : primus argutias vultûs, elegantiam capilli, venuſtatem oris, confeſſione artificum, in lineis extremis palmam adeptus, &c.* Vide Athenæum lib. 12. cap. 11. & lib. 15. cap. 10.

Scopas.] Eximius ille ſtatuarius vixit anno ante Chriſtum 430. aut circiter. Pauſanias in Corinth. ait Parium fuiſſe Scopam, & ſaxei Herculis meminit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus & Phaëton, quæ imagines apud Samothraciam religiosè ſervatæ. Plin. lib. 36. cap. 5. multa alia ab eo ſigna egregiè facta memorat.

9. *Non tibi talium res eſt, aut animus deliciarum egens.*] Domus tua non eget, imò abundat talibus ornamentis, nec plurium cupidus eſt tuus animus. Tabulas pictas & ſigna apud Romanos in deliciis fuiſſe nemo neſcit. Cicero in Verrem teſtis locupletiſſimus, &c.

12. *Pretium dicere muneris.*] Eruditus quiſque legit *muneri* ; atque interpretatur, pretium facere, ponere, conſtituere. Quod hîc facit poeta, cùm carmen rebus omnibus antefert : dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quàm tabulas, ſigna, ſtatuas, & publica monimenta.

13. *Inciſa notis marmora publicis.*] Imagines ære vel marmore inciſæ, cum epigraphe honorificâ in baſi, quæ breviter & compendiosè elogia contineat.

Publicis.] Qui a loco publico & publicâ auctoritate erectæ & poſitæ.

Notis.] Διὰ σημείων : prioribus duntaxat & majuſculis literis aſcriptus, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populúſque Romanus, &c. poni vel ponendum curavit. Obſerva intelligendas hic ſtatuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus repudiaverat, & ex Africâ reverſus Populo Romano erigere volenti obſtitit ipſe per modeſtiam.

14. *Per quæ ſpiritus & vita redit bonis, &c.* Cic. de Haruſp. reſp. *Statuæ & imagines non animorum ſimulacra ſunt, ſed corporum.* At carmen animi virtutes exhibet & repræſentat. Hinc Ovid.

Scindentur veſtes, gemmæ frangentur & aurum ;
Carmina quam tribuent fama perennis erit.

Et noſter infrà lib. 2. Epiſt. ad Auguſtum :

Nec magis expreſſi vultus per ahenea ſigna,
Quàm per vatis opus mores animiq ; virorum
Clarorum apparent.

15. *Celeres fugæ, Rejectæque retrorſum Annibalis, &c.*] Quando Annibal *incubans Italiæ*, ejúſque *viſceribus inhærens, ſummotus* tandem & coactus eſt citò in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio ; qui ſic ad hoſtes traduxit *rejectitque minas* & belli mala atque incommoda, quibus ſui cives antea vexabantur. Vid. T. L. l. 28. 29, 30. Flor. l. 2. c. 6.

17. *Incendia Carthagini impiæ.*] Pub. Scipio Africanus id nominis prior eſt adeptus, quod Annibale devicto Carthaginem tributariam feciſſet. Fuit poſteà Scipio *Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis aſſumptus, hoc ſcilicet fata, ut quam urbem concuſſerat avus, nepos ejus everteret . . . . . per continuos decem & ſeptem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis ſuis ſponte hoſtes immiſerant, &c.* Flor. lib. 2. cap. 15. Porrò, ut vides, lector, utrumque hîc per.

Ejus

illius qui reversus est adeptus titulum ab Africâ devictâ, quàm Musæ Calabræ. Sc, si tacent scripta, nihil præmii haberes, ex eo quod laudabiliter gesseris. Ecquid esset filius Iliæ & Martis, si invidiosum silentium obrueret laudes Romuli? Vis & gratia & facundia Poetarum valuit Æacum liberare Inferorum fluminibus, & consecrare beatis insulis. Viro laude digno Musa confert immor-

Ejus qui domitâ nomen ab Africâ
Lucratus rediit, clariùs indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides: neque
Si chartæ sileant quod benè feceris, [397]
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, et favor, et lingua potentium
Vatum divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:

ANNOTATIONES.

licentiam poeticam Horatius confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impiæ.] Quæ scilicet contra jus & fas bellum renovârat. *Pudebat nobilem populum (ablato mari, captis insulis) dare tributa, quæ jubere consueverat. Hinc . . . . . Annibal causas novorum motuum quærens, Saguntum Hispaniæ civitatem opulentam, fidei erga Romanos magnum sed triste monimentum evertit; ut Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanes religio est, &c.* Flor. cit. lib. 2. cap. 6.

18. *Ejus qui domitâ nomen ab Africâ Lucratus rediit.*] Vide Cic. lib. 3. de Offic. initium.

20. *Calabræ Pierides.*] Versus Ennii è Calabriâ oriundi, Rudiis nimirùm nati. *Ennio ex nobile Rudiæ*, ait Mela. Is natus Q. Valerio & C. Manilio Consulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque septimum & sexagesimum annum agens scripsit duodecimum annalem. Ex Eusebio Tarenti natus, à Catone Quæstore Romam translatus, habitavit in monte Aventino, parco admodum sumptu, atque unius ancillæ ministerio contentus; septuagenario major articulari morbo periit; sepultusque est in Scipionis monumento, viâ Appiâ, intra primum ab urbe milliarium. De eo Quintil. lib. 10. cap. 1. *Ennium sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia & antiqua robora jam non tantam speciem habent, quam religionem.* Cic. Pro Archiâ Poetâ, sic habet: *Carus fuit Africano superiori noster Ennius. Itaque etiam in sepulcro Scipionum putatur is esse conlocatus è marmore . . . . Rudinum hominem majores nostri in civitatem recepérunt.* Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non sine Populi Romani decore, famâ, gloriâ, ut asserit ibid. Tullius.

Calabræ.] Calabria est hodie ampla regio regni Neapolitani versùs Austrum ac Siciliam. De eâ jam l. 1. Od. 31. Martialis lib. 5. Epigram. 31. Horatianam *lyram Calabram* appellat, quia Venusium Horatii patria, Calabriæ vicinum. *Pierides* unde dictæ differui supra, Od. 3.

22. *Quid foret Iliæ Mavortisque puer, &c.*] Ipse Gentis Romanæ conditor Romulus vix hodie notus esset, *si chartæ sileant*, si nemo scripsisset quæ ad illum pertinent, quasi invidens ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipsius merita *jacerent in tenebris, nisi literarum lumen accessisset*, quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti sententiam expressisse, scribentis: *Quis Priami filios nôsset, nisi bella superiora cecinissent Poetæ?* Vide Eidyll. 16. & Pindar. Od. 7. Nem. ait, *Maximas virtutes tenebris obscurari, si hymnis & præconibus destituantur, &c. laborum vero & præclarè gestorum summam remunerationem esse inclytos carminum cantus.*

Iliæ Mavortisque puer.] De *Iliâ* matre Romuli, l. 1. Od. 2. strophe 5. de Romulo eod. l. Od. 12. strophe 9. *Mavors* quasi *magna vertens* dicitur Mars, ex Cic. de Natur. Deorum 3. Græcis Μάμερτος, Sabinis *Mamers*, ex Varrone.

25. *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.*] Per carmina Poëtarum Æacus, oblivioni adeóque inferis ereptus ad posteros memoriam transmisit suam. De *Æaco* lib. 2. Od. 13. De *Styge*, lib. 1. Od. 34. v. 10.

27. *Divitibus consecrat insulis.*] Μακάρων νῆσοι, *beatorum insulas* Græci vocant, insulas fortunatas, ex Strabone, sitas ad finem Mauritaniæ, Latini dicunt; & in iis quidam statuunt Campos Elysios: quos describit Virgil. Æneid. 6. v. 640. *Lætas sedes* Horatius appellat lib. 1. Od. 10. infrà, Epod. 16.

arva, beata
Petamus arva, divites & insulas.

Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Isidor. &c.

28. *Dignum laude virum Musa vetat mori.*] Theocrit. Eidyll. cit. 16. *à Musis illustrem venire famam*, asserit.

Cœlo

Cœlo Muſa beat. Sic Jovis intereſt
Optatis epulis impiger Hercules :
Clarum Tyndaridæ ſidus ab infimis
Quaſſas eripiunt æquoribus rates :
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

[398] 31

talitatem ; Muſa cœlis inſerit. Ita Jovis convivio accumbit fortis Hercules. Ita fixi Tyndari lucida ſidera è mari profundo vindicant navis labefactas. Ita Bacchus pampino virenti coronatum habens caput, felicem dat eventum precibus mortalium.

ANNOTATIONES.

Ovid. 4. de Ponto, Eleg. 8.

Carmine fit vivax virtus, expreſſque ſepulchri
Notitiam ſeræ poſteritatis habet.

Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona noſtri, &c.

Non mirum ergo, quod Alexander ille Magnus, cum ad Achillis ſepulchrum deveniſſet, beatum eum pronunciavit, cui rerum geſtarum contigiſſet eximius præco, ſcilicet Homerus.

29. *Sic Jovis intereſt Optatis epulis impiger Hercules.*] A Poëtis & carminibus habet Hercules, quod inter cœlites credatur Jovis menſæ, & epulis adeſſe & accumbere, nectareque & ambroſiâ veſci. Vide l. 3. Od. 3. ſtroph. 3. Homer. Odyſſ. λ. Pindar. Nem. Eidyll. 1. Ovid. loco modò cit.

Dii quoque carminibus (ſi fas eſt dicere) fiunt,
Tantaque majeſtas ore canentis eget.

31. *Clarum Tyndaridæ ſidus, &c.*] Sic etiam Caſtor & Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. Lib. 1. Od. 3. v. 2. & Od. 12. ſtroph. 7.

33. *Ornatus viridi, &c.*] Hâc denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, creditúrque hominem vota ſuſcipere, & optata largiri. Vide lib. 3. Od. 25. ibique annot.

Quantâ demum varietate longam narrationem Poëta diſtinguat & exornet, obſerva, lector ſtudioſe.

ODE IX.

Ad MÆCENATEM.

Res ab eo geſtas ſuis carminibus ab oblivione ſe vindicaturum.

NE fortè credas interitura, quæ
Longè ſonantem natus ad Aufidum,
Non antè vulgatas per artes
Verba loquor ſocianda chordis.
Non, ſi priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,

[399] 6

Ne fortè exiſtimes perituros ſermones, quos ego natus ad Aufidum late reſonantem loquor per artes novas fidibus jungendas. Etſi Homerus Mæonius primas obtinet partes, haud obſcura eſt Muſa Pindari,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. Lib. 1.

1. *Ne forte, &c.*] Artificium ſingulare exhibet hæc Ode, argumentum verò par cum ſuperiori.

2. *Natus ad Aufidum.*] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus altè ſtrepit, & murmurat. Vide lib. 3. Od. ult.

3. *Non antè vulgatas per artes.*] Lyricis verſibus, à me primo Latinè compoſitis lib. 3. Od. ult. & lib. 4. Od. 3. in fine.

4. *Socianda chordis.*] Lyræ aptanda, voce pariter & fidibus canenda.

5. *Non ſi priores, &c.*] Etſi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii, qui poſt illum ſcripſêre. Vide Gell. lib. 3. cap. 11. ubi refert dubitatum à multis, uter ætate prior, Heſiodúſne an Homerus, & l. 17. c. 21. aſſerit eos ætatem ſimul egiſſe, vel Homerum aliquantò eſſe antiquiorem.

Mæonius.] Mæonis filius : vel natus in Mæoniâ ſeu Lydiâ, ſcilicet è Smyrnâ urbe : quanquam

Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Chios,
Argos, Athenæ.

6. *Homerus.*] Hic ingeniorum & omnis doctrinæ fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus ſcribit nomen à cæcitate Homero inditum, quoniam à Cumæis & ionibus ὅμηροι vocantur qui oculis capti ſunt, eo quod egeant ductoribus, ὁμηρεύοντων : aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. l. 2. ait Homerum annis ante ſe quadringentis extitiſſe. Cornel. Nepos Chron. & Gell. lib. 17. cap. 21. aliique, annis ante Romam conditam centum & ſexaginta : pariter vet. Schol.

Simonidis, Alcæi minaces, ac Steſichori gravis. Neque tempus abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiamnum amor, ac ſpirant ardores mandati chordis Æoliæ virginis. Non una Helene Spartana adamavit pexos mœchi capillos, admirata veſtes auro diſtinctas, ornatum

Ceæque, et Alcæi minaces,
Steſichoríque graves Camenæ.
Nec, ſi quid olim luſit Anacreon, [400]
Delevit ætas: ſpirat adhuc amor,
Vivúntque commiſſi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non ſola comptos arſit adulteri
Crines, et aurum veſtibus illitum
Mirata, regaléſque cultus,

ANNOTATIONES.

Juvenal. ad Sat. 7. v. 30. Alii aliter. Ad verum accedere propiùs videntur, qui ſcribunt, floruiſſe circiter annis centum quadraginta poſt bellum Trojanum. Apollodor. &c. Cic. de clar. Orator. *Etſi Homeri incerta ſunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum*, & de Orat. n. 135. *Piſiſtratus*, inquit, *Homeri libros antea confuſos ſic diſpoſuiſſe dicitur, ut nunc habemus.* Quintil. l. 10. c. 1. ut fluviis & fontibus initium dat Oceanus, ſic omnibus eloquentiæ partibus exemplum & ortum dedit Homerus. *Nemo*, inquit *magnis in rebus ſublimitate, in parvis proprietate illum ſuperavit. Idem lætus ac preſſus, jucundus & gravis, tum copiâ, tum brevitate mirabilis, &c.* Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregiè Plinius explicat lib. 7. cap. 29. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 1. ubi inter mulieres doctrinâ celebres numerat Daphnen Tireſiæ filiam, apud Delphos condendis verſibus præcellentem, unde multa ad ſui poematis cultum Homerus tranſtuliſſe creditur. Cæterùm velut numini cuidam etiam fana & ſacella Homero fuiſſe erecta multis in locis conſtat, ut Smyrnæ, Alexandriæ, & alibi.

Pindaricæ.] De Pindaro fusè ſuprà, Od. 2. hujus libri.

7. *Ceæque.*] Simonides Ceius Pauſaniæ Lacedæmonum Principi valdè honoratus, perinde ac Hieroni Siciliæ Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Aliter alii; ſed non mirum: vixit enim ille perdiu. Divinum hunc Poetam nuncupare divinus ipſe Plato, & aliquot ejus verſus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis fragmentum exhibet Dion. Halic. ubi Danae ab Acriſio fluctibus maris ad certum naufragium expoſita ſuum deflet infortunium. Vide quæ de eo jam annotavi l. 2. Od. 1. in fine. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 7. & 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces.] Scilicet is Tyrannis infeſtus, quoſdam etiam ſuis verſibus exterminari fecit. De eo non ſemel antea, lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

8. *Steſichorique graves Camenæ.*] Quintil. cit. *Steſichorum, quàm ſit ingenio validus, materiæ quoque oſtendunt, maxima bella & clariſſimos canentem duces, atque Epici carminis onera lyrâ ſuſtinentem. Reddit enim perſonis in agendo ſimul & loquendo debitam dignitatem: ac, ſi tenuiſſet modum, videtur æmulari proximus Homerum potuiſſe: ſed redundat atque effunditur: quod ut eſt reprehendendum, ita copiæ vitium eſt.* Is erat ex Himerâ urbe Siciliæ. Florebat Olympiade 42. ante Chriſtum annis decem & ſexcentis. Ejus pauculi admodum verſus ad nos uſque pervenêrunt. Non prætermittam quod aiunt, proſciſsâ carmine Helenâ, immiſſam ab iratis ejus fratribus Caſtore & Polluce Steſichoro cæcitatem, ablatam verò palinodiam canenti. Dictus quod Ἕξσσεν χορὸν πρῶτος ἐν κιθαρῳδίᾳ, *ſtatuerit chorum primus in citharæ cantu*: nam antea Tiſias vocabatur. Suidas. Ei ſtatuam elegantem fuiſſe poſitam, quæ ſummo fuerit propter ingenium honore & nomine, teſtis Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. 10. cap. 29. ubi ait, *ſuavitatem præmonſtratam efficaci auſpicio, cum in ore Steſichori infantis luſcinia cecinit.*

9. *Anacreon.*] *Luſit*, inquit propriè Horatius: is enim amatoria præcipuè ſcripſit: Ionicam ſecutus dialectum, quippe in mediâ natus Ioniâ, Teo civitate. Floruit ante Chriſtum annis prope quingentis. Ex Suidâ. ſcripſit vitioſa carmina, Iambos, item quoſdam verſus metri peculiaris, qui ab eo Anacreontici nuncupati ſunt. Hos venuſtos, dulces, ac lepidiſſimos appellat Gellius l. 19. c. 9. De eo jam l. 1. Od. 17. ſtroph. 5. ad has voces, *fide Teiâ*. Vide Epod. 14.

12. *Æoliæ puellæ.*] De Sappho Æoliâ ſive Lesbiâ lib. 2. Od. 13.

13. *Non ſola comptos arſit, &c.*] Exemplis conglobatis probat, ſi deſit poeta, res quaſque laudabiliter confectas interire: ante Helenam, inquit, fuerunt & aliæ mulieres bellorum cauſæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus ſcriptor ea literis commendavit. Vide Athen. l. 13. c. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exarſiſſe adductis exemplis oſtendit.

Et comites, Helene Lacæna :
Primúſve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu : non ſemel Ilios [491]
Vexata : non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelúſve ſolus
Dicenda Muſis prælia : non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerísque primus.
Vixêre fortes ante Agamemnona
Multi : ſed omnes illacrymabiles [492]
Urgentur ignotíque longâ

regium, ingentémque comitatum. Nec Teucer primus ſagittas contorſit arcu Cretenſi. Haud unâ vice Troja fuit *expugnata. Non ſolus audax Idomeneus aut Sthenelus pugnas confecit â Muſis cani dignas. Non primus Hector acer, aut ſtrenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro ſuis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generoſi fuêre complures. Verùm cuncti indefleti & obſcuri premuntur oblivione ſempiternâ,*

ANNOTATIONES.

16. *Helene Lacæna.*] De hâc, ejuſq; adultero Paride, l. 1. Od. 15. & l. 3. Od. 3. *Mirata aurum, &c.* Inſolitus nempe Spartanis cultus & luxus. At contrà Phrygii acu veſtes pingere auroque exornare primi inſtituêrunt. Hinc Helena corporis neglectui & parſimoniæ innutrita Paridis ejúſque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epiſt. Paridis ad Helenam :

O quoties dices : quam pauper Achaia noſtra eſt :
. . . . . .
Parca ſed eſt Sparte : tu cultu divite digna.
Ad talem formam non facit iſte locus.
Cùm videas cultus noſtra de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus ?

17. *Primuſve Teucer, &c.*] Telamonis ille filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus ob artem & peritiam jaculandi, non tamen fuit primus eâ ſolertiâ inſignis : eximii extitêre ante illum jaculatores. At hi minimè ſunt clari, quia præcone & vate caruerunt. Homer. Iliad. 8. primos quoſque Trojanorum arcu Teucer perdit, ibique octo nominantur ejus ſagittis proſtrati. Vide & lib. 1. Ode 7. ſub finem.

Cydonio arcu.] Apud Cydonem Cretæ inſulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant : aptæ quoq; ibidem ad ſagittas cannæ meminit Virgil. Eclog. 10. v. 59.

18. *Non ſemel Ilios vexata.*] Arx illa Trojæ ſæpiùs pro ipsâ urbe uſurpatur. Expugnata fuit Troja primò ab Hercule, deinde ab Amazonibus, deinq; á Græcis. Priora tamen ea bella & excidia vix nota ſunt : poſterius verò quam celebre per Homeri carmen ? Vide lib. 3. Ode 3. ſtroph. 6.

20. *Idomeneus.*] Filius Deucalionis ille, Rex Cretenſium, Minois nepos : armatus fulguri, pugnans apro comparatur ab Homero, Il. v.

Sthenelus.] Is *impavidus & pugna ſciens* dicitur l. 1. 1. Ode 15. Vide ibid. annot.

22. *Hector.*] Hunc Trojanorum fortiſſimum Homerus Marti & *igni* cuncta devaſtanti ſimilem dicit. De eo jam l. 3. Ode 3. ſtroph. 7. frater ejus fuit *Deiphobus*, poſt illum virtute præcipuus. De his deq; totâ excidii Trojani ſerie multiplicique hiſtoriâ, conſule Dictyn Cretenſem, & Daretem Phrygium. Hic refert, *Priamum regem Trojanorum* (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurium, ex Cic. Tuſc. 1.) *vultu pulchro, magnum, voce ſuavi, aquilino corpore. Hectorem blæſum, candidum, criſpum, ſtrabonem, pernicibus membris, vultu venerabili, barbatum, decentem, belliceſum, animo magnum, civibus clementem, dignum & amori aptum. Deiphobum ſimilem patri, diſſimilem naturâ, fortem. Alexandrum, ſive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli & flavo, ore venuſto, voce ſuavi, velocem, cupidum imperii.*

Graves Excepit ictus, &c.] *Hector* enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ab eo raptatus eſt. Homer. Iliad. 23. Virgil. Æneid. 1.

Deiphobus.] Helena poſt mortem Paridis in uxorem aſſumpta, ejus dolo Græcis proditus eſt, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulſis, Virg. Æn. 6. v. 495.

25. *Vixêre fortes ante Agamemnona Multi.*] Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, alioſque aliquot ; ſic etiam apud Græcos præter & ante Agamemnonem & quoſdam alios, multi fortiſſimè dimicârunt, laudeque bellica inclaruêrunt : omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon.] Exercitûs Græcorum princeps & coryphæus, à Darete ſuprà cit. deſcribitur, *alto corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.*

Nocte

quoniam ſanctum poetam non habuêre. Virtus incognita parum differt ab ignaviâ diſpectâ. O Lolli, ego te non relinquam ſine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas ſinam injuſtè ſepeliri invidâ oblivione. Mens tibi eſt rerum ſciens, æqua in proſperis & adverſis, avaritiæ dolis inimica, & ſpernens pecuniam ad ſe omnia trahentem: non unius anni Conſul, ſed quotieſcunque judex innocens & fidelis honeſtum utili anteposuit, atque fronte excelſâ repudiavit munera improborum, ſuáque arma triumphans protulit per turmas impedire volentes. Non rectè appellaveris ſelicem eum, qui multa habet: rectiùs autem felicis titulum meretur, qui bene uti donis Deorum,

Nocte, carent quia vate ſacro.
Paulùm ſepultæ diſtat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum ſilebo,
Totve tuos patiar labores
Impunè, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Eſt animus tibi
Rerúmque prudens, et ſecundis
Temporibus dubiiſque rectus;
Vindex avaræ fraudis, et abſtinens [4-3]
Ducentis ad ſe cuncta pecuniæ:
Conſulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honeſtum prætulit utili, et
Rejecit alto dona nocentium
Vultu, et per obſtantes catervas
Explicuit ſua victor arma.
Non poſſidentem multa vocaveris
Rectè beatum. Rectiùs occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus ſapienter uti,

ANNOTATIONES.

28. *Vate ſacro.*] Seu quod inflinctu divino afflatur Poëta, *Sacer* vocatur: ſeu quia *Muſarum* myſta, & *Sacerdos*, lib. 3. Od. 1. init. ſeu quod *poetæ veluti Deorum aliquo dono & munere commendati nobis eſſe videantur*: quod ait Cicer. de Aruſp. reſp. 18. ex Ennio. Ovid. 3. de Arte.

Eſt Deus in nobis, ſunt & commercia cœli,
Sedibus ætthereis ſpiritus ille venit.

Et alibi:

At ſacri vates & Divûm cura vocantur,
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulùm ſepultæ diſtat inertiæ Celata virtus.*] Virtus, quæ non eſt conſpicua, nihilo felicior eſt, quam inertia & deſidia, quam omnes aſpernantur.

32. *Totve tuos patiar labores.*] Lollius gravia geſſit bella, in Germaniâ, Thraciâ, Galatiâ. Vide Dion. lib. 54.

33. *Lolli.*] M. Lollius Conſul fuit cum Q. Æmilio Lepido, A. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipſe indicat lib. 1. Ep. ult. in fine, ubi ſcribit:

Ferte meum ſi quis te percontabitur ævum,
Me quater undenos ſciat impleviſſe Decembres.
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ad hunc hinæ ſunt Horatii Ep. 2. & 18. l. 1. ac quarum priore *Maximum* eum appellat.

34. *Eſt animus tibi rerum prudens.*] Philoſophiæ notitiâ, vel uſu & prudentiâ inſtructus, ſagax, judicii & conſilii vim habens. Non ergo mirum, ſi Auguſtus Caio Cæſari filio in Armeniam proficiſcenti moderatorem cuſtodemque Lollium dedit.

35, 36. *Secundis Temporibus dubiiſque rectus.*] Æquam ſervas mentem arduis in rebus, non ſecus ac in bonis temperatam. Lib. 2. Ode 3.

37. *Vindex avaræ fraudis, & abſtinens.*] Laus hæc minimè Lollio idonea, quem pecuniæ quàm rectè faciendi in omnia cupidiorem teſtatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cum ſcriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ poſteà innotuit: vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. lib 8. Epiſt. 10. *Ut vera laus ornat, ita falſa caſtigat.* Conſtat ſubinde Cæſarem Lollio offenſum, ſeu quod Orientis provincias expiliſſet, ſeu alia de causâ. Velleius lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. lib. 9. cap. 35, &c.

39. *Conſulque non unius anni.*] Reipublicæ conſuluiſti quidem anno uno, ut alii Conſules: at ipſe tibi ſemper dominaris, cupiditateſque frænas & coërces, imò paſſim de illis triumphas, exerens arma tua ubique victricia, ſcilicet abſtinentiam, juſtitiam, &c. optima certe allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

Durámque

Durámque callet pauperiem pati,
Pejúſque letho flagitium timet:
Non ille pro caris amicis,
Aut patriâ timidus perire.

meleſtamq; egeſtatem ferre: & plus horret ſcelus quam mortem. Is pro familiaribus & patria occumbere non veretur.

ANNOTATIONES.

49. *Duramque callet pauperiem pati.*] Vide lib. 3. Ode 2.

50. *Pejuſque letho flagitium timet.*] Juvenal. Sat. 8. v. 83. *Summum crede nefas animam præferre pudori, Et propter vitam vivendi perdere cauſas.*

51. *Non ille pro caris amicis, &c.*] Lib. 3. Od. 2. & 19.

ODE X. Ad LIGURINUM.

O Crudelis adhuc, et Veneris muneribus potens, [404]
Inſperata tuæ cùm veniet pluma ſuperbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc et qui color eſt puniceæ flore prior roſæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hiſpidam; 5
Dices: heu (quoties te in ſpeculo videris alterum)
Quæ mens eſt hodie, cur eadem non puero fuit? [405]
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

O dure hactenus, & Veneris donis ſuperbe, quando inexpectata penna acceſſerit tuæ arrogantiæ, atque defluxerint capilli, qui nunc per humeros diffunduntur, & qui nunc roſâ purpureâ micantior eſt color deperditus Ligurinum mutarit in vultum hirſutum; tunc quandocunque te diverſum aſpexeris in ſpecula, dices: Eheu, qui nunc adeſt animus, quare idem non adfuit juveni mihi? vel quare huic menti non revertuntur integræ malæ?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 11. Lib. 1.

1. *O crudelis adhuc, &c.*] Speciosi istius pueri amore captum se declarat Horatius hujus libri Od. 1. v. 33. Hinc patet vel constantem in tuendâ pudicitiâ Ligurinum extitisse; vel Poetæ nostro non respondisse.

Veneris muneribus potens.] Pulcritudine, gratiâ, ætatis flore spectabilis.

2. *Inſperata tuæ cùm veniet, &c.*] Cùm juventutis ac pueritiæ flos abierit, quod nunc non cogitas.

Pluma.] Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de crescente barba, sed de senescente Ligurino locum hunc intelligendum. Citatque Ovid. Triſt. 4. Eleg. 18.

Jam mea cycneas imitantur tempora plumas.

Novus interpres sanè audacior veteres omnes proscindens, imò, inquit, Horatius Græcorum ritu locutus est, qui alas venisse rei alicui dicunt ad significandum illam periisse ac velut avolasse: senuitque est, cùm superbia Ligurini abscesserit, vel pericrit forma qua superbus erat, tum demùm fore ut prioris arrogantiæ pæniteat. Acuta sanè interpretatio, cui non dubitarim refragari, & ab omnium antiquorum partibus stare.

3. *Deciderint comæ.*] Hæc verba stabiliunt opinionem Marcilii, quam modò retuli. Id est, cùm jam pauci per tempora capilli cani superfuerint cumque μεσαιπόλιος, Hom. Il. 13, 36, vel σπαρτοπόλιος, erit Ligurinus, qui nunc spissa gloriatur cæsarie. Vid. l. 2. Od. 5. in fine: & l. 3. Od. 20. sub finem. Alii tamen explicant de pubertate: eo quod apud veteres comam tondendi mos esset puberibus saltem honestis & castis, qui sic ab effeminatis & delicatis distinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam studiosè nutriebant: unde comati & capillati nuncupabantur. De more præcisam eâ ætate cæsariem Diis, præsertimque Apollini, qui comatus fingebatur, consecrandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*] Quidam legunt *Ligurine*, voluntque verbum *vertere* absolutè poni, ut apud Virgil. Æneid. 1. *Tum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam censeo.

6. *Speculo.*] Velut effeminato quod fœminæ est tribuit speculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in castris speculum circumferentem. Sat. 2. v. 99. & 803. *Conſilium formæ* speculum bellè vocat Martialis.

Alterum.] Longè mutatum, è lævi & polito hiſpidum, pilosum, horridum.

7. *Quæ mens eſt hodie, &c.*] Dum annis & pulchritudine florebam, cur non ego quæstum meretricium feci?

8. *Vel cur his animis, &c.*] Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cùm jam tempore didici ætatem labi, & formam perire?

Incolumes.] Colore & juventute nitentes, nullis tum rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

ODE XI.

Ad PHYLLIDEM.

Di natali Mæcenatis invitat eam ad convivium

O Phylli, amphoram habeo plenam Albani vini nonum annum transgressi: habeo in horto apium ad corollas texendas: habeo magnam hederæ copiam, qua vinctis capillis resplendet. Nitent ædes argenteis vasis: ara verbenis puris coronata optat respergi cruore agni mactati. Manus omnium strenuè laborant: famulæ servis junctæ hùc illucq; discurrunt. Ignis tremit atrum fumum circumvolvens in apicem. Attamen ut sciat ad quam lætitiam invitaris, celebranda tibi sunt

EST mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederæ vis
Multa, quâ crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis avet immolato [466]
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc et illuc
Cursitant mistæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris, quibus advoceris
Gaudiis: Idus tibi sunt agendæ;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. Lib. 2.

1. *Est mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis celebraturus Poëta noster, Phyllidem ad epulas invitat, lautaque spondet fore omnia; ne verò Illa Telephi amore retineatur, multis conatur efficere. Virgil. Eclog. 3. v. 76.

Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iola.

Nonum superantis annum Plenus Albani cadus.] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi & boni.

2. *Albani.*] Quod ex Italicis suavissimum & gratissimum asserit Athenæus, libr 1. cap. 25. idem testatur. Plin. lib. 14. cap. 2. & 6. & alibi. Martial. lib. 13. Epigram. 109.

3. *Phylli.*] De ea jam lib. 2. Od. 4.

Apium.] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. l. 20. c. 11. & l. 19. c. 8. sub finem. Vide & l. 1. Od. 36. & l. 2. Od. 7. v. 24. annot.

4. *Hederæ.*] Hæc Baccho sacra, atq; ebrietatis antipharmacum. Apud Theocrit. Idyll. 3. pastor coronam ex hedera & apio implexam gestat Amaryllidis suæ gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*] Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: Ædes meæ nitent quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento reverà domus colluceret; ut erudite & sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causâ nomino.

Ara castis Vincta, &c.] E vivo cespite structa ara, puris ex more herbis coronata, mox imbuetur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*] Vide lib. 1. Od. 19. annot. ad v. 24.

Immolato.] Cædendæ victimæ caput aspergebatur mola salsa, id est, farre tosto & sale commixtis: hinc vox, *immolare*.

9. *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti allaborant, ancillæ famuliq; simul diligenter parant quæcumq; sunt ad convivium necessaria.

11. *Sordidum flammæ, &c.*] Culinæ meæ focus plurimum habet ignis, è quo flammæ sursum feruntur in verticem, & rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13. *Ut tamen noris, &c.*] Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco: Idus sunt Apriles, in quibus natalem celebro Mæcenatis, meo natali jure mihi potiorem.

14. *Idus.*] Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 15. *Nonnullis placet Idus vocatas ἀπὸ τοῦ εἶδος, quod eâ die plenam speciem Luna demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove iduli dictas; quam hoc nomine vocant Tusci, & omnibus Idibus ovis immolatur a flamine. Nobis illa ratio nominis vero propior existimatur, ut Idus vocemus diem, qui mensem dividit. Iduare enim Hetrusca lingua dividere est: unde & vidua, quasi valde idua, id est, valde divisa, vel a viro divisa:*

Qui

Qui dies menſem Veneris marinæ
Findit Aprilem:
Jure ſolennis mihi, ſanctiórque
Penè natali proprio, quòd ex hac
Luce Mæcenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
(Non tuæ ſortis juvenem) puella
Dives et laſciva, tenétque gratâ
Compede vinctum.
Terret ambuſtus Phaëton avaras
Spes; et exemplum grave præbet ales
Pegaſus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,
Semper ut te digna ſequare; et ultrà

Idus, qui dies Aprilem dividit Veneri maritimæ ſacrum: merito mihi feſtivus, atque ſacratior ferè meo natali; quoniam ab eâ die Mæcenas amicus accreſcentes annos computat. Telephum porro *nequaquam tuæ conditionis adoleſcentem, quem concupiſcis, cepit virgo opulenta & proterva, retinetque jucundis vinculis aſtrictum.* Cæterum *Phaeton concrematus deſideria cupida comprimit: volucris autem Pegaſus graviter ferens Bellerophontem equitem terreſtrem, inſigne documentum præſtat, ut nunquam non ſectare tibi convenientia;*

ANNOTATIONES.

Hinc patet cur Aprilem findere, id eſt, quaſi medium ſecare ab Horatio dicantur. Idus enim ſunt decima quinta die menſium Martii, Maii, Julii, Octobris: in reliquis autem menſibus ſunt die tertia decima.

15. *Menſem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis ſecundus anni Romanorum menſis ab aperiendo dictus, quaſi aperilis, quod eo tempore arbores & plantæ aperire ſe in germen incipiant. Alii dictum putant quaſi Aphrilem, cum aſpiratione, ab ἀφρὸς maris ſpuma, è qua Venus orta creditur, quæ & Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porro ut primum menſem à patre ſuo Marte, ita ſecundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus: & in eo Veneri ſacrum fieri à matronis, poſteà conſtitutum. Hæc Macrob. l. 1. Saturnal. c. 12. & ejuſdem l. c. 21. *Cum Sol vernalis Æquinoctii tranſgreditur fines, augendo diem, tunc & Venus Læta, & pulchra virent arva ſegetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo majores noſtri Aprilem menſem Veneri dicaverunt.* Lege ibid. alia quædam ſcitu non indigna. Vide & ſuprà lib. 3. Od. 26. v. 5. annot.

18. *Quod ex hac Luce Mæcenas, &c.*] Idibus Aprilis natus Mæcenas prodiit in lucem, Mæcenas, inquam, *præſidium & dulce decus meum*, ô dies natali proprio mihi ſanctior! Nam & ejus vitam meæ longè antepono.

19. *Affluentes Ordinat annos.*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut à Conſulibus publicè, ſic privatim a natali ſuo quiſq; annos computabat, inquit Torrent.

21. *Telephum.*] De eo jam lib. 1. Od. 13. & lib. 3. Od. 19. hic *ſpiſſa nitidus coma puroque ſimilis veſpero* commendatur: illic *roſea cervix & cerea brachia* laudantur.

22. *Non tuæ ſortis.*] O Phylli, ne differ ad me proficiſci tui percupidum: nec te remoretur Telephi amor. Hunc enim omninò excutere animo tuo debes, tum quod tibi eſt is diſpar valdè, tum quia occupatus eſt puellâ ſuæ ſortis, divite ſcilicet, ut ipſe, & ingenua, non meretriciæ conditionis, ut tu.

23. *Puella Dives & laſciva.*] An illa Chloe, de qua lib. 3. Od. 19.

Tenetque grata Compede vinctum.] Suis amoribus ſuæque velut ſervituti prorſus addictum habet.

15. *Terret ambuſtus Phaeton avaras Spes.*] Exemplis probat Horatius non eſſe id appetendum quod eſt ſupra nos, quodq; vix ſperare aut aſſequi fas videatur. Nota eſt cuilibet hiſtoria & caſus Phaetontis, qui cùm Solis currum equoſque regere cupiſſet, *curru auriga paterni* temeratius, *magnis excidit auſis*, in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo. Ovid. Metam. 2. Lucret. l. 5. &c.

26. *Ales Pegaſus terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaſo alato equo, inter ſidera relato, dixi lib. 1. Od. 27. *Terrenum equitem*, mortalem, nempè *Bellerophontem*, qui à Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum ſortitus eſt, Hipponomus antèà dictus. Quod verò pertinet ad rem præſentem, dicitur is poſt occiſam auxilio Pegaſi Chimæram ſecundis rebus elatus, tentaſſe in cœlum etiam ejuſdem Pegaſi ope aſcendere, ut quid ageret illic Jupiter perſpiceret. At œſtro à Jove immiſſo Pegaſus fatigatus ſeſſorem excuſſit, qui membris confractis decidens curioſæ ambitionis pœnas exſolvit. Vide l. 1. Od. 27. cit. & l. 3. Od. 7. & 12.

29. *Ut te digna ſequare, &c.*] Ut virum conditione tibi ſimilem ſequare: qualis Horatius: diſparem verò, qualis Telephus, non tantum non ſperes aut ſequaris, ſed vites. Alias malè

furiasque dissimilem, nefas ex stimando petere plus quam dec t. Heus amorum terminus meorum d inceps (nam in posterum alteram mulierem non amabo) disce numeros quos suavi modulaberis voce. Cantu mulcebuntur ægritudines importunæ.

Quàm licet sperare, nefas putando,
Disparem vites. Agè jam meorum
Finis amorum;
(Non enim posthac aliâ calebo
Fœmina) condisce modos, amandâ
Voce quos reddas. Minuentur atræ
Carmine curæ.

ANNOTATIONES.

tibi cedet; quemadmodum cessit pessimè Phaëtonti ac Bellerophonti altiora se quærentibus.

31, 32. *Meorum Finis amorum.*] Age, Phylli, quàm constanter amare constitui, Telephi oblita confer te ad me, Propert. lib. 1. Eleg. 12. v. 20.

Me neq; amare alium, neq; ab hac desistere fas est,
Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

34. *Condisce modos, &c.*] Vel disce cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad dici jucunditatem & hilaritatem: vel è Lyricis meis carminibus disce aliquid, quo in amorem meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35. *Minuentur atræ carmine curæ.*] Meos etiam modulando versus, pelles ægritudinem illam curasque illas, quas Telephi tibi amor invexit.

ODE XII. Ad VIRGILIUM.

Vernam Tempestatem describit: tum invitat eum ad epulas & ad hilaritatem.

Nunc auræ Thraciæ vernum tempus comitantes & mare tranquillum reddentes vela puliant. Jam neque prata sunt gelu constricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus insuta. Nidum struit avis

JAM veris comites, quæ mare temperant, [409]
Impellunt animæ lintea Thraciæ;
Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
Hibernâ nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 6. Lib. 1.

1. *Jam veris, &c.*] Egregiè Parthenius more suo, in hac eleganti Ode, notat verba lectissima, & dictiones haud vulgares: aitque merito dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipsum tot coloribus, tot florum varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui adulterinum nescio quem titulum huic Odæ præfixum, è veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quasi Horatius scripserit ad Virgilium quendam myropolam seu unguentarium. Certè enim intelligendus hic est Virgilius Poeta, qui rectè *cliens nobilium juvenum*, non alter quisquam censeatur. Vide infrà annot.

Veris comites, &c.] Zephyri proculdubio, quicquid alii sentiant; hi enim ver comitari duntaxat, & maria temperare dici possunt. At cur *Thraciæ animæ* vocantur; nam propriè Boreas è Thracia in Italiam spirat? Ita. l. 1. Od. 25. v. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet sedes & officina est, teste Eustathio ad Iliad. 9. vel potius, noster Homerum, ut alibi sæpè, insecutus, minus accurate locutus est. Bene citato loco Homerus Boream & Zephyrum è Thracia flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic siquidem Italus, ille verò è partibus Minoris Asiæ. Atqui diversi plane venti è Thraciâ Italiam Asiamque perflant, inter hanc & illam ferè mediâ.

Quæ mare temperant.] De Zephyris maria solventibus ac ver patientibus, l. 3. Od. 7. initio.

2. *Animæ.*] Allusio ad Græcam vocem, ἄνεμος, *venus*. Virgil. Æneid. 8. v. 403.

Quantum ignis animæque valent. ——

Lucret. lib. 5. v. 237.

Auraruinque leves animæ. ——

Impellunt lintea.] Ad navigandum utilia sunt.

3. *Nec fluvii strepunt.*] Qui nivibus liquefactis intumuerant paulo antè, ac vehementiori cursu strepitum edebant, jam nunc imminuti haud ampliùs strepunt.

5. *Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, &c.*] Hirundo jam nidificat.

Ityn.] Homero *Itylum.*

Infelix

Infelix avis, et Cecropiæ domûs
Æternum opprobrium, quòd male barbaras [410]
Regum eſt ulta libidines.
Dicunt in tenero g amine pingu um
Cuſtodes ovium carmina fiſtulâ,
Delectántque Deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxêre ſitim tempora, Virgili :
Sed preſſum Calibus ducere Liberum
Si geſtis, juvenum nobilium cliens, [411]
Nardo v na merebe e.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,

infortunata Ityn lugens miſerabiliter, ac ſempiterna ignominia Athenienſis familiæ, quia ſceleratè vindicavit immanem regis laſciviam. Paſtores ovium in herbâ vel i cantilenâ reſonunt fiſtulâ, atque recreant numen, quod gregibus gaudet & umbroſis collibus Arcadiæ. O Virgili, tempus advexit ſitim : at ſi cupis bibere vinum Calibus expreſſum, tu cliens illuſtrium adoleſcentum accipies vinum dato unguento. Exiguum vas unguenti amphoram

ANNOTATIONES.

6. *Infelix avis.*] Progne & Philomela Pandionis Athenienſium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum appoſuit, ultura ſororem ſuam ab eo conſtupratam. Tereus utramque ſtricto pugione ad necem perſequitur. Ecce verò Progne in hirundinem, Philomela in luſciniam, Itys in phaſianum, vel, ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam tranſmutantur. Ita fabulatores. Vide Ovid. Metamor. Fab. 7. &c.

Cecropiæ domus Æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Athenienſium primo rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hîc Pandionis familia, etſi minime Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium* quia *malè* & injuſtè mactato Ity filio, *libidinem* ejus patris Terei ulciſci voluit ipſa mater Progne.

9. *Dicunt in tenero, &c.*] Paſtores ludunt fiſtulâ in gramine ſedentes, canuntque laudes Panos gregibus præſidentis & collibus Arcadiæ. Vide lib. 3. Od. 18. Virgil. Eclog. 2. v. 32.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Inſtituit ; Pan curat oves, ovium q; magiſtros.

Et Eclog. 4. & 10.

Pan Deus Arcadiæ.

11. *Nigri Colles.* Vel, umbriferi ob ſylvas ; vel, fertiles, nam Virgil. Georgic. 2. v. 203.

Nigra ferè & preſſo pinguis ſub vomere terra
Optima frumentis.

12. *Arcadiæ.*] Peloponneſi regio eſt mediterranea, ab Arcade Jovis & Calliſtûs filio ſic uncupata, montanis paſcuis amœna, & hinc gregibus educandis, colendoque Pani devota : poetis paſſim decantatiſſima.

13. *Adduxere ſitim tempora.*] Adultum ver ac jam proiectum (in Italiâ videlicet calidius quàm apud Borealiores) adduxit æſtum ac *ſitim*, proinde ſuadet pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ deſtinatam, puta nonam vel octavam : quo ſenſu Virg. Georg. 3. v. 327.

Inde ubi quarta ſitim cœli collegerit hora.

14. *Preſſum Calibus Liberum.*] Cur Liber nominetur Bacchus, & pro vino ponatur, vel ſciolis compertum. De *Calibus*, urbe Campaniæ, deque vini Calени bonitate dixi l. 1. Od. 20. v. 9 ubi, *prælo domitam Caleno uvam* : item Ode 31. *premant Calenâ falce vitem, &c.*

Liberum.] Seneca de Tranquill. c. 15. *Non ob linguæ licentiam dictus Liber, ſed quia liberat ſervitio curarum animum, vegetioremque & audaciorem in omnes conatus facit Bacchus inventor vini.*

15. *Juvenum nobilium cliens.*] O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Druſumque Nerones, Liviæ filios. Marcellum Auguſti generum atque adoptione filium, alioſque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16. *Nardo vina merebere.*] Affer unguentum è nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio & natura, l. 2. Od. 11. v. 16. annot. Catullus è contrario Ode 13 ita præſcribit ad Fabullum :

Cœnabis benè, me Fabulle, apud me,
Si tecum attuleris bonam atque magnam
Cœnam . . . . . .
Sed contra accipies meros amores,
Seu quid ſuavius elegantiuſve.
Num unguentum dabo, &c.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*] Modicum unguenti à te collatum à me compenſabitur integro vini optimi cado, quod ego petam & mercabor ex horreis publicis.

Onyx.] Græca vox unguem ſignificans pariter & alabaſtriten, i. e. lapidem colore ſimilem humano ungui. De eo Plin. l. 36. c. 7. *Onychem etiamnum in Arabiæ montibus, nec alibi uſquam naſci putavere noſtri veteres.* Et c. ſeq. *Hunc alii qui lapidem alabaſtriten vocant, quem cavant ad vaſa unguentaria, quoniam optime ſervare incor-*

trahet, qua nunc conditur apotheçis Sulpitiis, ſpem novam dare liberalis, & moleſtiam agritudinum diſcutere idonea. Quod ſi ad iſtam hilaritatem feſtinas, accede protinus cum tua merce. Scyphis ego tuis rigare te nihil conferentem nolo, quaſi opulentus in ædibus refertis. Sed abjice retardationem & quæſitûs curam: atque dum potes recordatus atri rogi brevem inſaniam admiſce ſapientiæ. Tempeſtive inſanire ſuave eſt.

Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaráque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ ſi properas gaudia, cum tuâ
Velox merce veni. Non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis, [412]
Plenâ dives ut in domo.
Verùm pone moras, et ſtudium lucri,
Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Miſce ſtultitiam conſiliis brevem.
Dulce eſt deſipere in loco.

ANNOTATIONES.

nata dicitur. Addit & alia quædam lib. 37. cap. 6. in fine. Dioſcorid. l. 5. cap. 153. meminit etiam ejus lapidis, è quo facta vaſa ὀνυχες dicebantur, Iſidor. lib. 16. cap. 15. *Alabaſtrites*, inquit, *lapis candidus, interſtinctus variis coloribus, è quo fuit vaſculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vaſa unguentaria.* Martial. lib. 7. Epigram. 93.

Unguentum fuerat, quod onyx modo parva gerebat.

28. *Sulpitiis accubat horreis.*] Quædam erant horrea ſeu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus venalia ſeu vina ſeu fruges condebantur, donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificarat Sulpitius Galba, & de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini eſt virtus & proprietas, ut audiciam timidis doneț, anxiis ſolicitudines eximat, &c. V de lib. 3. Ode 21. ſtrophe 5. Hinc & lib. 2. Ode 7. *Maſſicum* vocat *obliviоſum*, id eſt, curarum oblivionem inducens.

21. *Ad quæ properas gaudia, cum tua, &c.*] Ergo ſi cupis mecum jucundè epulari, atque è meo vino bibere, quaſi mercator accede, & affer quod commutes, redones, remuneres. Ne aſymbolus aut immunis venias: para nimirùm quæſtiones eruditas, lepidaſque argutiolas florentem vino animum lacceſſentes, quæ ſint veluti ſecundarum menſarum tragemata ſeu bellaria: de quibus Aul. Gell. lib. 6. cap. 13. & hac quidem *merce* inſtructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

23. *Immunem.*] Apud Eraſmum proverbium eſt, *immunem venire.* Quædam olim erat cœna ex communi collecta, in quo ſuam quiſque ſymbolam afferebat. Vide lib. 3. Ode 23. v. 17.

24. *Plena dives ut in domo.*] Ut facere poſſet dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*] Jocus admodum facetus, quo Virgilium abſtrahit à muſæo, & à condendis aſſiduè carminibus ipſi profectò quæſtuoſis: nam pro iis ſat liberaliter donatus ab Auguſto aliiſque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, &c.*] Mortis memor, triſtiſque ac funebris rogi, in quo cremantur cadavera: quamdiu licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere feſtina.

27. *Miſce ſtultitiam conſiliis brevem.*] Severitatem aliquantulâ hilaritate tempera: intermitte ſeria, jocis paululùm vaca. Qui relaxandi animi gratiâ ludendo laſciviunt, quaſi inſanire videntur. Hinc Poeta *brevem ſtultitiam* appellat; Anacreon verò σώφρονα λύσσαν, *ſapientem furorem.*

28. *Dulce eſt deſipere in loco.*] Congruo tempore & loco animi ſeveritatem abjicere expedit. Senec. de Tranquill. lib. 1. c. ult. *Si Græco Poetæ credimus*, inquit, *interdum & inſanire jucundum eſt.* Menander in Comœdia cui titulus ψυλλόμενοι, *venales*: ἀ ψαύλαχύ τὸ φρόνιμον ἀμιγῆναι ποιῶν, ἡ συμμαγῆναι δ' ἐνια δεῖ. *Non ſemper ſapientiam decet adeſſe, & inſanire cum aliis quandoque oportet.* Ubi vulgò συμμῆναι legi perperam, ſententiæ & proſodiæ ratio luculenter evincit.

ODE XIII.

IN LYCEN VETULAM.

AUdivêre, Lyce, Dii mea vota; Dii
Audivêre, Lyce. Fis anus, et tamen
Vis formoſa videri,
Ludíſque, et bibis impudens;
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum ſollicitas. Ille virentis et
Doctæ pſallere Chiæ
Pulchris excubat in genis.
Importunus enim tranſvolat aridas
Quercus, et refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugæ
Turpant et capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
Nec clari lapides tempora, quæ ſemel

[413] [414]

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. Jam vetula es, ac nihilominus cupis apparere ſpecioſa: & jocaris & potas ſinè pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria. At ille vigilat in malis formoſis Chiæ ætate florentis & ſcientis pſallere. Nam quercus areſcentes deſerit inquietus, avolatque; quoniam te dentes lividi, te rugæ & canities capillorum fœdant. Neque verò purpureæ veſtes Coæ, nec lapilli ſplendentes nunc reddunt tibi

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 5. Lib. 1.

1. *Lyce.*] Hujus olim juventute & forma ſplendidæ amores arrogantiamq; perſecutus fuerat Horatius, l. 3. Ode 10. Eidem nunc ſenio deturpatæ inſultat. Sic & Lydiæ quondam pulcræ, jam verò deformatæ illudit l. 1. Od. 25.

4. *Bibis impudens.*] Vinoſas ſemper fuiſſe mulieres impudicas, notum eſt: contra, pudicæ vino abſtinebant. Vide lib. 3. Ode 15. in fine: ibique annot.

5. *Cantu tremulo.*] Hoc referunt quidam ad vitium ingraveſcentis ætatis, ſed melius alii ad animum libidinoſum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Perſius Sat. 1. v. 21.

——— *cum carmina lumbum*
Intrant, & tremulo ſcalpuntur ubi intima verſu.

7. *Doctæ pſallere Chiæ.*] Meretrices ut plurimum pſaltriæ erant, id eſt, cantare ſimul & citharam pulſare noverant. Hæc nomen habebat ab inſula maris Ægæi, Chio dicta, hodie *Scio*, ann. 1565 à Turcis per nefas & contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide lib. 3. Ode 19. v. 5.

Excubat.] Viget, agit in juvenili facie, in ſenili verò quaſi ſopitus elangueſcit, ſegnis, emortuus.

9. *Importunus.*] Levis, mobilis, inconſtans: alii perperam; non benè conveniens.

Aridas Quercus.] Sic lib. 1. Ode 25. De Lydia, *aridas frondes*, id eſt, meretrices vetuſtate deformes, in quibus nec ſuccus, nec color, nec ſpecies, ut olim.

12. *Capitis nives.*] Velut duriuſculam hanc tranſlationem ac metaphoram, atque à longinqua ductam ſimilitudine notat Quintilianus, l. 8. c. 6. Verùm talia Poetis quidam, non ità verò proſæ convenire ibid. ſubjungit.

13. *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam priſtinam non reducunt ſeu veſtes pretioſæ ſeu gemmæ & lapilli, nec quivis corporis cultus & ornatus. Auſon.

Dicebam tibi, Gallia, ſeneſcimus: effugit ætas.
Nec revocare potes qui periêre dies.

Coæ purpuræ.] Cos Aſiæ inſula verſus oram Cariæ litoralem, hodie *Lango*; valdè ferax, ut proverbio diceretur, *quem Cos non nutrit, hunc neq; Ægyptus*, in eos quibus vix maxima ſatisfaciunt. Euſtath. Iliad. 14. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In ea texebantur panni ſubtiliſſimi è bombyce: non procul autem purpura fiebat exquiſita. Ergo vel de purpureis reipſa veſtibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus. V. annot. ad v. 10. Od. 1. hujus lib. Lege & Plin. l. 11. c. 22. ubi, *Telas arantorum modo texunt ad veſtem luxumque feminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri rurſuſque texere invenit in Co mulier Pamphila, &c.* & cap. 23. *Bombycas & in Co inſula naſci tradunt . . . fieri autem primo papiliones parvos nudoſque, mox frigorum impatientia villis inhorreſcere, & adverſum hyemem tunicas ſibi inſtaurare denſas, pedum aſperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi ſubigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique, ceu pectine, &c.* Falli porrò Plinium conſtat: nec enim è foliis, quibus inſidet papilio, ſed ex alvo ſua promit tenuem illam lanuginem, filaque ac totum opus.

annos, quæ fluxum tempus condidit inclusos annalibus publicis. Ebeu, quò venustas, quò nitor, quò agilitas abiit? Ecquid tibi restat ejus, ejus inquam, quæ amores exhalabat, quæ mihi me abstulerat, post Cynaram felix, & famosa, vultu artificioso & bellè composito? At Cynaræ non longam vitam fors indulsit; diu conservatura Lycen longævæ cornici ætate æqualem, ut adolescentes cælidi queant videre facem in favillas redactam, haud sinè luctu.

Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.
Quò fugit Venus? heu! Quóve color? decens
Quò motus? Quid habes illius, illius,
Quæ spirabat amores,
Quæ me surpuerat mihi,
Felix post Cynaram, notáque et artium
Gratarum facies? Sed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem [415]
Cornicis vetulæ temporibus Lycen:
Possent ut juvenes vivere fervidi,
Multo non sinè risu,
Dilapsam in cineres facem.

ANNOTATIONES.

15. *Notis condita fastis.*] In fastis perscribebantur nomina, anni, facta magnorum virorum: seu, fasti libri erant, in quibus cujusque diei annique gesta notabantur, ad memoriam posterorum. Ciceron. Epistol. *Decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur . . . . Quod cum ego dabam Bruto, rotam esse in fastis gravissimæ victoriæ memoriam volebam.* Sensus Horatii est: sicut non redeunt anni Consulum aliorumve in fastis & annalibus scripti; sic prior ætas Lyces famosè transacta non redibit. Juventus, forma, gratia, dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quò motus?*] Ubi decorus ille pridem incessus, gestus, & in saltando agilitas, quæ te spectabilem faciebant?

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes residuum è pristina tua pulchritudine, qua fueram captus & mihimet ereptus? Virgil. Eclog. 8. v. 41.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

19. *Spirabat amores.*] Anacreon scripserat ἄιδω Κύπριν πνέουσαν, *Puellam quæ Venerem spirat.* Acta Apostolorum, cap. 9. Ὁ δὲ Σαῦλος ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου. *Saulus spirans minarum & cædis.*

21. *Felix post Cynaram.*] Uni cedens Cynaræ, elegantia scilicet & venustate: post Cynaram secunda. Vel, post mortuam Cynaram mihi tum demum adamata. Vide supra hujus lib. Ode 1. v. 4.

Notaque & artium Gratarum facies?] Artificiosè composita, fucis exornata: vel iis à natura dotibus instructa, quæ amorem excitant & pelliciunt, quales frons hilaris & aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore distinctus. Quidam legunt *facie*; nec male.

24. *Parem Cornicis vetulæ, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annosa lib. 3. Ode 17. Vide ibi annot.

26. *Possint ut juvenes, &c.*] Ad hoc, ô Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus, te videntibus mutatam & depravatam senio, ac velut extinctam & in viles *cineres dilapsam*; instar facis, postquam ingens lumen splendoremque emisit, tempore consumptæ & in favillas tenues & siccas redactæ.

FH
MVSEVM
BRITANNICVM

ODE

ODE XIV.

Ad AUGUSTUM.

Sat magnos honores ei tribui non posse.

QUÆ cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos, memoresque fastos
Æternet? O, quà Sol habitabiles
Illustrat oras, maxime Principum,
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicêre nuper,
Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Brennósque veloces et arces
Alpibus impositas tremendis
Dejecit acer plùs vice simplici.
Major Neronum mox grave prælium
Commisit, immanesque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis;
Spectandus in certamine Martio,

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propaget per inscriptiones & fastos memoriam custodientes? O maxime [446] *Principum, quacunque Sol habitationes terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt, quantum re militari valeas. Tuis enim exercitibus Drusus non semel strenue profligavit Genaunos immanem gentem, & Brennos celeres, castellaque Alpibus horrificis exstructa. Deinde Neronum major natu acriter depugnavit, & felicibus auspiciis tuis repressit Rhætos feroces: spectari dignus in prælio*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Quæ cura, &c.*] Præclarum & luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantia dictionum & sublimitate materiæ, sic & arte & ingenio par omninò est quartæ hujus libri. Hic Tiberii, sicut illic Drusi virtutes celebrat Poeta, utrobique verò gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industria & artificio.

2. *Honorum muneribus.*] Publicis monumentis, statuis, inscriptionibus honorificis, &c.

4. *Memores fastos.*] Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina & facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos & tempora digestis & configuratis.

5. *Æternet.*] Non. Marcell. ex Varrone, Rer. human. l. 2. *Literisque ac laudibus æternare.*

O quà Sol habitabiles, &c.] Auguste, maxime Princips, qui habitabili terrâ quacunque sunt ac dominantur.

8. *Vindelici.*] Suprà Ode 4.

9. *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auspiciis, tua felicitate hostes devicit Drusus.

10. *Genaunos, Brennos.*] Alii frustrà, *Genaunos, Tenaunos*; item *Brennos, Brencos, &c.*] ex Strabone, disertè Genauni & Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis & Vindelicis habitabant. Unde noster mox, *arces Alpibus impositas.* Vide Flor. lib. 4. & Vell. Patercul. antèà cit. Ode 4. hujus libri.

Implacidum genus.] Ex. Strab. cit. cùm illi urbem expugnarant, non viros occidebant solùm, sed infantes etiam masculos, imò mulieres prægnantes, si masculis gravidas vates respondissent.

12. *Alpibus tremendis.*] Ob nives & præruptas cautes ediru difficillimas, neque, ut ait Florus, *quo bellum non posse ascendere videbatur.* Adde *Gentes numero frequentes, feritate truces, &c.* quod habet Vell. Patercul.

13. *Plus vice simplici.*] Nonnulli sic interpretantur: Non simpliciter vices reddens hostibus, sed multò acceptis majora iis mala & damna invehens.

14. *Major Neronum.*] Claudius Tiber. Nero, de quo supra, Ode 4. Is Druso fratri datus adjutor ac in subsidium missus præclarè bellum confecit, ut fusè narrat Vell. Paterc.

15. *Rhætos.*] Suprà Ode 4.

16. *Auspiciis pepulit secundis.*] Auspiciis Augusti fretus.

Pepulit.] Rectè & ex fide historiæ. Nam quos perdomitos adulatoriè Velleius scribit, verius coercitos duntaxat ait Suetonius, Octav. c. 21. V. & Euseb. Chron. ad Olympiad. 193.

Devoca

Martis, quàm magnis cladibus vexaret corda neci pro libertate addicta; acer exagitare hostium catervas, & agere frendentem equum per medias flammas, fere quomodo Notus agitat mare turbatissimum, Vergilius nubes rumpentibus. Ausidus tauri formam habens & Dauni Appuli regionem irrigans ita fluit rapidè, quando grassatur & magnam eluvionem parat agris cultis; sicut Tiberius Nero Barbarorum copias armis instructas ingenti strage cecidit, atque primos & ultimos sternens terram operuit cadaveribus, victor sinè damno; te milites, te consilium, te Deos tuos suppeditante. Enimverò quo die

Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis;
Indomitas propè qualis undas
Exercet Auster, Pleiadum choro
Scindente nubes, impiger hostium
Vexare turmas, et frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Ausidus,
Qui regna Dauni præfluit Appuli,
Cùm sævit horrendámque cultis
Diluviem meditatur agris:
Ut Babarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primósque et extremos metendo
Stravit humum, sinè clade victor;
Te copias, te consilium, et tuos
Præbente Divos. Nam tibi, quo die

ANNOTATIONES.

32. *Devota morti pectora liberæ.*] Mori paratos potius libertate fruentes, quàm vivere serviendo.

20. *Indomitas propè qualis, &c.*] Similitudine congiobatâ rem illustrat, & mirum quantum auget. Nec leviter præteri, latior, istas ingenii opes.

21. *Auster.*] Ventus meridianus excitandis tempestatibus famosus, ut alibi fusius annotavi.

Pleiadum.] Septem stellæ sunt inter arietis caudam & tauri collum, quarum ortus occasusque nimbos ac tempestates ciet. *Choro.* Ex Hygino. Astron. lib. 2. cap. 22. *Pleiades choreas ducere existimantur.* Ita dictæ, vel quasi πλείονες, *plures*; vel potiùs à πλέω, *navigo*; quia navigandi tempus indicant ortu suo matutino, scilicet circa æquinoctium vernum: hinc & Latinis Vergiliæ dicuntur à vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deor. 2.

24. *Medios per ignes.*] Per medium pugnæ fervorem, hostium cuneos perrumpendo: vel, per accensos reverà ab hostibus ignes, per incensa castra, &c.

25. *Tauriformis Ausidus.*] De eo flumine lib. 3. Ode ult. & hujus lib. Ode 9. *Tauriformis*, quia rapido cursu, & allisis ad ripas aquis ingens murmur edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen & fabula. Alias alii, sed longiùs & perperam etymologias petunt.

26. *Dauni Appuli.*] Lib. 1. Ode 22. strophe 4. l. 2. Od. 1. sub finem. Item Od. 6. hujus lib.

27. *Cum sævit.*] Quando exundat, agrisque infert vastitatem, & *sternit fata læta boumque labores*; quod canit Virgil. Æneid. 2.

28. *Meditatur.*] Dictio perelegans, pro qua ineptè alii, *minitatur.*

29. *Barbarorum.*] Rhætorum.

Claudius.] Tiberius Nero, de quo antè.

32. *Sine clade victor.*] Ex Velleio Paterc. cit. ad Oden 4. hujus libri, *sine ullo detrimento commissi exercitus: quod præcipue huic duci semper carum fuit, &c.*

33. *Te copias, te consilium, &c.*] Omnis ergo laus & gloria victoriæ cessit Augusto; cujus auspiciis Tiberius victor extiterat. Nam solius Imperatoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant. Et hinc ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. c. 21. *Domuit partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam. . . . . Item Rhætiam, & Vindelicos, &c.*
Ovid. Trist. 2.

Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas:
Auspicium cui das grande, Deosque tuos.

34. *Nam tibi, quo die, &c.*] Quo die captam Alexandriam victor intrasti, eodem die post annos quindecim per Tiberium Rhætos debellasti, secundosque exitus & optatum decus habuisti.

Quo die.] Ultimo die Sextilis mensis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio & Cleopatra victoria Augusto contigerat; posterior autem de Rhætis, Vindelicis, &c. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. l. 1. post medium, hunc Horatii locum affert. Vide Euseb. Chron. Sueton. Vell. Patercul. Flor. &c.

Portus

Portus Alexandria ſupplex
Et vacuam pateſecit aulam,
Fortuna luſtro proſpera tertio
Belli ſecundos reddidit exitus,
Laudémque et optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non antè domabilis,
Medúſque, et Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præſens
Italiæ dominæque Romæ!
Te, fontium qui celat origines,
Niluſque, et Iſter, te rapidus Tigris,
Te belluoſus qui remotis

Alexandria ſupplicans tibi portus & aulam deſertam aperuit, poſt tertium luſtrum fortuna obſecundans proſperum militiæ finem præbuit, & honores expetitamq; gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber anteà invictus, & Medus atque Indus, te Scytha vagus reveretur, ô Cæſar, certum columen Italiæ ac Romæ Principis! Te Nilus aquarum ſcaturiginem abſcondens, te Danubius, te vehemens Tigris, Te Oceanus belluas educans qui fe-

ANNOTATIONES.

35. *Portus.*] Quidam legunt *portas.*

Alexandria.] Alexandri opus, ab eo magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portum habet commodiſſimum emporiumque celebre.

36. *Vacuam pateſecit aulam.*] Cùm in eam urbem confugiſſent Antonius & Cleopatra, invadentibus Romanis domum, ille ſibi manus attulit violentas, deportarique ſemianimis voluit in Mauſoleum à Cleopatra conditum, quò & hæc ſe recepit. *Vacuam* ergo *aulam* victor Auguſtus reperit.

39. *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam bello Rhætico & Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato. Vide Oden. ſeq.

Optatum decus.] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui, ob res bene geſtas & confectas, ovans urbem ingreſſus eſt: melius alii ad Auguſtum; cui decreti tum demum ſunt honores divini, dominatuſque perpetuus.

41. *Te Cantaber, &c.*] Adverte, ſtudioſe lector, amplificandi ubertatem & felicitatem, verborum dictionumque copiam & lumen. De Cantabris l. 2. Ode 6. init. l. 3. Ode 1. ubi,

Servit Hiſpanæ vetus hoſtis oræ,
Cantaber ſerâ domitus catenâ.

42. *Meduſque & Indus.*] L. 1. Od. 12. l. 3. Od. 8.

Scythes.] Lib. 1. Od. 19. & 35. lib. 2. Ode 9. in fine, Lib. 9. Ode 8. & 24.

43. *Tutela præſens Italiæ.*] Lib. 3. Ode 5.

Præſens divus habebitur Auguſtus.

Virgil. Eclog. 1. v. 42.

. . . . . *neque ſervitio me exire licebat*
Nec tam præſentes alibi cognoſcere Divos.

46. *Nilus.*] Metonym. pro Ægypto devictâ. quam rigat & fœcundam reddit exundatione ſuâ fluvius ille vel ſolo notus nomine. De eo plura l. 3. Od. 3. ſtroph. 12. *fontium qui celat origines* Plin. l. 5. c. 9. *Nilus incertis ortus fontibus, &c.* Ita quidem veteres: at modò compertus eſt oriri duobus è fontibus in Æthiopiâ ſuperiori regnoque Abaſſinorum, in terra Sacahala, inter excelſos montes; augetur verò primum fluviis Gema, Kelti, Branti, aliiſque ſubinde compluribus. De Nili origine nuper diſſeruit eruditè Iſaacus Voſſius; nec non Michael Ant. Baudrandus in ſuo Lexico ſeu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Iſter.] Seu Danubius, fluvius Germaniæ maximus, per oſtia ſex aut ſeptem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem, &c. Syncel. pro Germaniâ, quam *ſic perdomuit* Tiberius Nero, *ut in formam pœnè ſtipendiariæ redigeret provinciæ:* quare *tum alter triumphus cum altero conſulatu ei oblatus eſt.* Vell. Paterc. lib. 2. jam ſæpè citato. Vel potius intelligendi ſunt devicti populi ad Iſtrum uſque, ſcilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris.] Is Armeniæ fluvius oritur è montibus Ararat, Euphratem recipit, in ſinum Perſicum effunditur. Supra omnes Aſiæ fluvios rapidus, nomen adeptus eſt; eo quod tam velox eſſe videatur quàm ſagitta, quæ tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. l. 6. c. 27. Porrò indicantur hic Parthi, qui Armeniâ quam tenebant, Auguſto jubente, cefferunt, imò ſigna victis Romanis erepta ultrò remiſerunt, ut dictum eſt Ode 5. lib. 3.

47. *Te belluoſus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipſa Britanniâ majore, quæ nunc Anglia nuncupatur; nam ab hujus inſulæ primoribus ad Auguſtum miſſæ ſunt legationes ad amicitiam ejus depoſcendam: ut annotavi ad Oden 5. lib. 2.

Belluoſus.] Novum epithetum, ſed aptiſſimum: quod ut intelligas, lector, conſule Plin. l. 9. c. 5. ubi ſic habet: *D. Auguſto legatus Galliæ ſcripſit, complures in littore apparere ex-*

Obſtrepit

paratis Britannis obmurmurat, te regio Galliæ mortem haud timentis, atque Hiſpania ferox veneratur. Tibi crudeles Sicambri conditis armis obtemperant.

Obſtrepit Oceanus Britannis,
Te non paventis funera Galliæ, [420]
Duræque tellus audit Iberiæ ; 50
Te cæde gaudentes Sicambri
Compoſitis venerantur armis.

ANNOTATIONES.

animes Nereidas . . . . Tiberio Principe contra littus inſularum Lugdunenſis provinciæ belluas ampliùs trecentas ſimul reciprocans deſtituit Oceanus, miræ varietatis & magnitudini : nec pauciores in Santonum littore ; interque reliquas, elephantos & aretes . . . . expulſam belluam in littora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita ſexdecim fuiſſent, dentes ejuſdem centum & viginti, maximi dodrantium menſurâ, minimi ſeripedum. Belluæ cui dicebatur expoſita fuiſſe Andromeda, oſſa Romæ apportata ex oppido Judææ Joppe, oſtendit inter reliqua miracula in Ædilitate ſuâ M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine coſtarum Indicos elephantos excedente, ſpinæ craſſitudine ſeſquipedali.

48. *Britannis.*] De adjectis Auguſti Imperio hiſce populis dixi lib 3 Ode 5. v. 3. Jam qui ſint illi dicendum. Inſula eſt in Oceano Septentrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obverſa, Britannis pridem habitata. Hos avitis ſedibus expulerunt Angli, Germanica natio, circa Annum Chriſti 441. In Ciſmarinam porrò migrantibus illis regionem, quæ primum Aremorica dicebatur, exinde Britannia minor vocata, & nunc pars eſt regni Francorum.

49. *Non paventis funera Galliæ.*] Galli præ ferocitate mortem ſpernebant adeo, ut imminens evidenſque vitæ periculum declinare cum poſſent, minimè tamen vellent : fortaſſe quod metempſychoſin à Druidis edocti ſpem reviviſcendi conciperent. Hinc & coronati pugnabant. Teſtis Ælianus, Var. Hiſtor. lib. 12. cap. 18. Cæſar bell. Gall. lib. 6. cap. 13. *In primis Druides hoc volunt perſuadere, non interire animas, ſed ab aliis poſt mortem tranſire ad alios ; atque hoc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto, &c.*

50. *Dura tellus Iberiæ.*] Hiſpani labore & militiâ indurati. Vide ſuprà annot. hujus libri Ode 5. v. 28.

51. *Sicambri.*] Suprà hujus libri Ode 2. v. 26. annot.

ODE XV.

AUGUSTI LAUDES.

Meditantem me canere certamina & urbes expugnatas Apollo citharâ objurgavit, ne vela exigua committerem Tyrrheno mari.

PHOEBUS volentem prælia me loqui,
Victas et urbes, increpuit lyra,
Ne parva Tyrrhenum per æquor

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 9. Lib. 1.

1. *Phœbus volentem, &c.*] Perperam certè nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent & continuam. Imò Poeta in Auguſti laudes paſſim effuſus, ut annotavi antea, cùm cæteris omnibus ipſique Auguſto ſatisfaceret, ipſe verò ſibi nunquam ſatisfacit. Hinc eſt quod iſtic à Phœbo ſe ait monitum atque objurgatum, quod laudandum Cæſarem pro meritis ſingularibus aſſumeret, qui omni eſſet laude major : ſicque novum laudis genus contexit. Lib. 3. Ode. 3. ſimiliter,

Quo, muſa, tendis ? Deſine pervicax
Magna modis tenuare parvis,

2. *Increpuit lyrâ.*] Vulgò jungunt vocem *lyrâ* cum verbo *loqui* : ſed profectò duriuſculus foret contextus : nec tam disjuncta opus eſt connectere ad optimum ſenſum. Arbiter eſto lector emunctæ naris.

3. *Ne parva Tyrrhenum, &c.*] Ne vellem exiguâ cymbâ navigare ingens æquor ; id eſt, ne tenui facultate dicendi præditus ad magna Auguſti merita laudibus extollenda me accingerem infelici exitu. Ita modeſtiæ ſuæ quidem Horatius, Auguſti verò magnitudini diſerte veliſicatur. De mari Tyrrheno lib. 1. Ode 11. v. 6. & alibi. Hic verò pro quolibet vaſto mari ponitur, per metonymiam.

Vela

Vela darem. Tua, Cæſar, ætas [421]
Fruges et agris rettulit uberes,
Et ſigna noſtro reſtituit Jovi,
Direpta Parthorum ſuperbis
Poſtibus; et vacuum duellis
Janum Quirini clauſit, et ordinem
Rectum, et vaganti frœna licentiæ [422]
Injecit; emovitque culpas,
Et veteres revocavit artes,

Tuum, Auguſte, ævum revocavit agris meſſem fœcundam, noſtroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus Parthorum valvis ablata: obſeravit Janum Quirini bellis vacuum: juſtas etiam leges & modum impoſuit licentiæ effrœnatæ: abſtulitque flagitia: nec non antiquas reparavit diſciplinas;

ANNOTATIONES.

4, 5. *Tua, Cæſar, ætas Fruges & agris rettulit uberes.*] Hac ætate tua cultos videmus agros, ubereſque meſſes habemus per providentiam tuam; cùm anteà bellis civilibus aut hoſtilibus ſterilitas & vaſtitas rura deformarent atque depopularentur. Supra Od. 5. hujus libri.

6. *Signa noſtro reſtituit Jovi.*] Repoſita ſunt in Jovis Capitolini templo ſigna Romana, ibidem ſervari ſolita; quæ quidem profligatis Craſſo Antonioque Parthi ademerant, templorumque ſuorum parietibus & columnis ſuſpenderant velut ἀναθήματα, non ſine ingenti ſua ſuperbia, parique ignominia Romani nominis. Verùm illi Auguſto obſequentes reſtituerunt vexilla noſtra. Lib. 3. Od. 5. V. Juſtin. l. 42. in fine. Sueton. Octav. c. 21. &c. necnon Perſ. Sat. 6. v. 45. Memineris autem hæc à Poeta non temere Auguſto ſæpius occini, quòd noſſet perquam grata eſſe: nam & cuſi ſunt nummi cum hac epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, & Marti Vindici fanum Cæſar ædificavit. Teſtis Dio.

9. *Janum Quirini clauſit.*] Templum ſcilicet Jano conditum & conſecratum à Quirino ſeu Romulo, Auguſtus finitis bellis clauſit. De Jano fusè differit Macrob. 1. Saturn. cap. 9. *in ſacris*, inquit, *invocamus Janum geminum . . . Janum, patrem quaſi Deorum Deum . . . Janum Quirinum, quaſi bellorum potentem ab haſta quam Sabini curim vocant. Janum Patulcium, & Clauſium; quia bello valvæ ejus patent, pace claudantur.* Cauſam porrò & originem iſtius ritûs petit à bello Sabino; quo, irruentibus in urbem *per patentem portam Janualem* hoſtibus, *ex æde Jani magna torrentium vis erupit*, hoſteſque *undis ſcatentibus, ferventi aqua, rapidaq; vortigine*, aut excuſſit, aut devoravit. *Ea re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo fores reſerarentur.* Sed & facile eſt augurari, ideò Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota preceſque deferrent, quem *bellorum potentem* credebant. Ita Macr. modò cit.

Clauſit.] Suet. Oct. c. 22. *Janum Quirinum ſemel atque iterum à condita urbe, memoriam ante ſuam clauſum, in multo breviore temporis ſpatio, terra marique pace parta ter clauſit.* Oroſius l. 6. c. 20. & ſeq. diſtinguit tempora; *primò poſt Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris.* (Et de hac ſecunda Jani templi clauſura loquitur iſtic Horatius, qui tertiam minimè vidit, jam tam fato functus) *tertio gentibus omnibus terra marique pace compoſitis.* Dio pariter l. 53. & 54. ubi clauſum ab Auguſto Janum notat, primo in quinto ſuo conſulatu, poſt Actiacum victori m: iterum conſulatu decimo: tertiò conſulatu undecimo: ex lapide qui Emeritæ in Hiſpania:

IMP. CÆS. DIVI.
F. AUGUSTUS PONT. X. MAX.
COS. XI.
TRIBUNIC. POT. X. IMP. VIIII.
ORBE MARI ET TERRA
PACATO. TEMPLO JANI CLUSO.

Vide Juſt. Lipſ. Elect. 1. c. 20. ubi luculenter redarguit eos, qui ex Livio & Plutarcho, *quaſi rem confeſſam ſumunt* incaſſum quidem. *Janum non ter ab Auguſto, ſed tantum ſemel clauſum, idque poſt Actiacum bellum.* Unde & Glareanus perperam emendat Suetonium cit. *Tertio clauſit*, pro, *Ter clauſit.* Quibus egregie occinit Lipſ. ibid. *Parcite boni manes, non ego vos ſolicito: tamen hic largiter erraſtis.*

10. *Et vaganti.*] Quidam legunt, *evaganti*, junguntque hic priores voces cum ſequentibus: *Ordinem rectum evaganti frœna licentiæ injecit.* De coercitis graſſatoribus ab Auguſto, Suet. 32.

11. *Emovitque culpas.*] Suetonius Octavio, cap. 34. *Leges retractavit, & quaſdam ex integro ſanxit: ut ſemptuariam; de adulteriis, de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus . . . . . divortiis modum impoſuit, &c.* Vide & cap. 42. &c.

12. *Veteres revocavit artes; Per quas, &c.*] Priſcas Virtutes, Religionem, Fidem, Juſtitiam, Temperantiam, Patientiam, per quas primi Romani hoſtibus formidabiles perinde atque admirabiles amabileſq; extiterunt. Vell. Patere. *Finita viceſimo anno bella civilia, ſepulta externa, revocata pax, ſopitus ubiq; armorum furor, re-*

Per

quibus nomen Romanum opesque Italiæ amplificatæ sunt, atque Imperii gloria potentiaque ob Occasu ad Orientem est propagata. Augusto Rempublicam tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat & civitates efficit adversas ac miseras: Julias leges haud frangent, qui altum Danubium potant, non Getæ, non Seres, aut Persæ fallaces, nec nati ad amnem Tanaim. Nos autem diebus jam festis quam profestis inter dona bilaris Bacchi, cum liberis & conjugibus nostris, numinibus antea ritè invocatis more majorum,

Per quas Latinum nomen et Italæ
Crevere vires, famáque et imperî
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium;
Non ira quæ procudit enses,
Et miseras inimicat urbes. [423]
Non qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia; non Getæ,
Non Seres, infidive Persæ,
Non Tanaim prope flumen orti.
Nosque et profestis lucibus, et sacris
Inter jocosi munera Liberi,
Cum prole, matronisque nostris,
Ritè Deos priùs apprecati,

ANNOTATIONES.

stituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majestas, & prisca illa & antiqua Reipublicæ forma revocata: rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuiq; rerum suarum possessio: leges emendatæ utiliter, latæ salubriter, &c.]

14. *Imperii Porrecta majestas ad ortum, &c.]* *Augustus ab Oriente in Occidentem, à Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus una pace compositis, Jani portas tertio ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim ferè annos quietissimo semper observatas otio ipsa etiam rubigo consignavit.* Oros. lib. 6. cit.

15. *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili.]* Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, & quasi requiescit *cubili*; quod *Hesperium* dicitur ab Hespero stella, quæ vesperi ad Occidentem apparet; unde & Hesperiæ ultimæ nomen datum Hispaniæ, eo quod ultima sit ad occasum regio. Cùm verò simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam ab Hespero, Atlantis fratre, qui eò se ex Africa contulit, sic nominatam.

10. *Inimicat.]* Quintus Cicero de petitione consulatus, n. 37. *Sin autem neges, statim sese alienant, & inimicantur.* Alii tamen codices aliter, nec habent vocem *inimicantur*: sed tantùm: *Sin autem id neges, certe abalienes & statim & plures.*

21. *Qui Danubium bibunt.]* Accolæ Danubii fluminis, nempè Suevi, Norici, Vindelici, Dari, Pannonii, Germani; de quibus ante. De Danubio sive Istro, præced. Od. 14. Vide & Od. 5. hujus libri.

22. *Edicta Julia.]* Suprà ad voces, *emovit*; *culpas*. Ex Sueton. Octav. 34. Dicat l. 53. & 54. Vide & Carmen seculare post Epod.

Getæ.] Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi; Scythis vicini sunt, & inter Dacos numerantur.

23. *Seres.]* Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his lib. 1. Od. 12. v. sub finem.

Infidive Persæ.] Parthi regionem Perside comprehensam incolentes, de quibus l. 1. Od. 12. & 19. & lib. 3. Od. 5. *Infidi*, qui Crassum simulata pace occiderunt.

24. *Tanaim prope flumen orti.]* Scythæ, de quibus lib. 1. Od. 19. lib. 2. Od. 9. lib. 3. Od. 24. De Tanai, quem *Scythicum amnem* vocat Horat. lib. 3. Od. 4. v. 36. Od. 10. v. 1. Od. 29. v. 28. Vide ibi annot.

25. *Nosque & profestis, &c.]* Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejusque majores canere non intermittemus, tam *profestis lucibus*, quam *sacris*: atque adeo quotidie, in conviviis publicis privatisque, honorem Augusto deferemus per libationes, etiam & vota precationesque. Vide annot. suprà Od. 5. strophe 8. & seq.

Profestis lucibus, & sacris.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 16. ita scribit: *Festi Diis dicati sunt, profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi, &c.* Et postea, *profesti & qui ex his procedunt, sunt fasti, comitiales, compertini, stati, præliares.* Hos deinde singulos explicat ibid.

26. *Jocosi munera Liberi.]* Vina sunt Bacchi munera: is verò *lætitiæ dator*, Virgil. Æneid. 1. v. 738.

28. *Ritè Deos priùs apprecati.]* Inter libationes Dii invocabantur.

Virtute

Virtute functos more patrum duces,
Lydis remisto carmine tibiis,
Trojámque et Anchisen, et almæ
Progeniem Veneris canemus.

[424]

adjuncto carmine Lydiis fistulis, celebrabimus duces virtute insignites, atque Trojam & Anchisam, soboleque jucundæ Veneris.

ANNOTATIONES.

29. *Virtute functos.*] Cic. Tuscul. 1. n. 109. *Nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectæ perfecto functus est munere.*

Duces canemus Lydis remisto carmine tibiis.] Cic. modò cit. Tusc. 1. initio. *Est in originibus*, inquit, *solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* De legib. 2. n. 62. *Honoratorum virorum laudes ad cantus & ad tibicinem prosequuntur.* Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. in fine. *Majores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent.*

30. *Lydis.*] Modis ac numeris hilarioribus. Nam tibiarum modi varii; Dorius gravis; Ionicus floridus; Phrygius religiosus: at *Lydius* mollis & suavis. Sicut *Lydi* Asiæ Minoris populi Ionibus Phrygibusq; affines ac medii, male semper audierunt, velut effeminati, & cupediarum, voluptatum, deliciarumque sectatores. Proverb. *Lydio more*, apud Herodotum, Suidam, Athenæum, Lib. 12.

31. *Trojam & Anchisen, &c.*] Canemus Trojam, Anchisen, Æneamque ejus & Veneris filium, totamque gentem Juliam inde ortam, Julium Cæsarem, Augustum in Juliam familiam ascitum, Tiberium, Drusum. Lucret. l. 1. v. 1.

Æneadum genitrix, hominum Divumque voluptas,
Alma Venus, ——————————

Q. HORATII FLACCI
EPODON LIBER;
SIVE
ODARUM
LIBER QUINTUS.

ODE I.

Ad MÆCENATEM

Cui ad Bellum Actiacum ire paranti offert se comitem.

Navigabis, O amice, Liburnicis navibus inter excelsa navium munimenta,

BIS Liburnis inter alta navium, 421
Amice, propugnacula;

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est trimeter; alter quisque dimeter.

De hujus libri titulo primùm dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit unquam: excogitavere Grammatici, multis pòst annis, imò post aliquot secula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, & eo ordine quem modò videmus, digerentes. Unde verò Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quòd ultimus sit Odarum liber, & quasi post Odas? At levicula ratio. An quòd Odæ istæ sint post alias factæ? Imò verò pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. g. Epod. 9. manifestè antecedit Oden 37. l. 1. An quod longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in cæteris libris; & in hoc ipso libro ultima & penultima est monocolos & ejusdem metri. Quid quod doctus & sagax Muretus ingenuè fatetur, non satis intelligere se cur Epodon liber hic vocetur: Fabricius autem scribit in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum & Sapphonem; in isto verò Archilochum atque Lucilium. Certè Marius Victorinus l. 3. sic habet: *Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis & formandis novis metris, primusque Epodos excogitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur . . . . Horatius ejus exemplum secutus est in ea Ode,*

Solvitur acris hyems grata vice veris & Favoni,
Trahuntque siccas machinæ carinas.

Ergo Ἐπῳδάν librum hunc inscripsere Grammatici, seu quòd Archilochi & Lucilii exemplo maledictis conferta pleraque carmina contineat, seu quod Iambicis trimetris subtexantur acclinanturque dimetri, longioribus, quibuscunque

Paratus

Paratus omne Cæsaris periculum
Subire, Mæcenas, tuo ?
Quid nos, quibus te vita si superstite
Jucunda ; si contrà, gravis ?
Utrúmne jussi persequemur otium
Non dulce, ni tecum simul ?
An hunc laborem mente laturi, decet

[426] *Augusti discrimen quodlibet promptus obire tuo* periculo.
[427] 6 *Quid* agemus *nos, quibus vita si te vivente* vivatur *grata fuerit ; si secus, molesta ? An ex mandatis otio fruemur minimè jucundo, nisi unà tecum, ? An* verò *istum laborem toleraturi* sumus eo *animo, quo*

ANNOTATIONES.

versibus breviores. Et hæc mea quidem sententia. Enimverò parum satisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodos est velut Odes clausula, additurque post strophen & antistrophen, hinc ἐπῳδὸς vocari eos versus minores, qui subjecti longioribus sensum finiunt & concludunt. Contrarium siquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoscitur. Vide Marium Victorinum l. 1. Galenum de usu partium, Epilogo l. 17. Diomedem l. 3. cap. 4. Isidorum l. 1 c. 38. Terentianum Maurum l. de metris. Scaligerum Poet. l. 1. c. 44. &c.

1. *Ibis Liburnis, &c.*] Ergone ibis hinc procul fine me, qui te carere vix queo ? Ibis, Mæcenas, ad bellum cum Augusto adversus Antonium & Cleopatram, nullum non paratus subire periculum pro Cæsare tuendo.

Liburnis.] Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Augustus Antonianas mole graviores facilè profligavit, fugientemque persecutus debellavit Antonium. Nomen à Liburnis, hodie Croatis, populis Illyrii ; qui, piraticæ causâ faciendæ, genus illud navium invenerant sibi percommodum. Vide Veget. de Re milit. lib. 4. cap. 28. & seq.

Inter alta navium propugnacula.] Naves Antonii designat ingentes quidem, extructis in prora & puppi tabulatis turrium instar, Cæsarianis terribiles. L. Flor. l. 4. c. 11. *Nobis quadringentæ amplius naves, ducentæ non minus hostium : sed numerum pensabat magnitudo. Quippe à senis in novenos remorum ordinibus : ad hoc turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum & urbium specie, non sine gemitu marit & labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit. . . . . Immensa classis naufragio belli facto, toto mari ferebatur, &c.* Plutarchus in Anton. similiter refert, Cæsaris naves Brundusii & Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris ostentationem : Antonianas contrà ligneis turribus excelsas, è quibus in hostem catapultas emittebant. Plin. l. 32. c. 1. *Armatæ classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut è muris. Heu vanitas humana . . . . . Fertur Actiaco Marte tenuisse prætoriam navim Antonii piscículus . . . . . Ideoque Cæsariana classis impetu majore protinus venit.* Vide Veget. lib. 4. c. 44. nec non Dionem Nicæum, sive Joann. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit : *Pugnatum est apud Actium, ubi nunc Nicopolis. . . . . Naves Antonii erant navibus hostium longe majores, decremes complures . . . . . In his altissimas turres ædificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus jusserat . . . . . De superiore loco hostes obruebant atque submergebant lapidibus aliisque machinis, &c.*

3. *Paratus omne Cæsaris periculum subire.*] Teste Appiano, secutus est Augustum Mæcenas cum M. Agrippa, in Siciliam adversus Sext. Pompeium : item contra M. Antonium & Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æneid. 8. præsertim à versu 675. ad 695. Actiacæ victoriæ descriptionem : ubi egregia Agrippæ quidem laudatio : at mirum quod ibidem Mæcenatis nulla mentio. Contra Xiphilinus mox citatus alterum ab altero non separat, ita scribens : *Cæsar eo prælio navali superior. . . . . . Agrippa in eo bello Cæsari magno usui fuit. Nam & Antonii quasdam urbes evertit, in quibus habebat bellicos apparatus, & ejus adversarios crebrò vicit. Quas ob res ei atque Mæcenati tantam potestatem detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel alios mitteret, ipsi prius legere possent, & ex eis quæ vellent immutare : cujus rei causâ annulum ab eo acceperant, quo literis obsignarent.* Et posteà, *de Imperio deponendo Cæsar deliberationem habuit cum Agrippa & Mæcenate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consuebat justius . . . . Mæcenat majorem utilitatis habebat rationem . . . . . Cæsar Mæcenati assensus est, sumpsitque nomen Imperatorium, &c.*

5. *Te vita si superstite Jucunda : si contrà, gravis.* Vide lib. 2. Od. 17. Al. leg. *sit.*

7. *Utrumne jussi persequemur otium, &c.*] An dum laborabis & periclitaberis tu, otium ego persequi potero ? Certè quantum vis jubeas, parere hac in re & morem tibi gerere haud valeo.

9. *An hunc laborem, &c.*] Prolepsis, quâ ipse sibi Horatius objicit : at militiæ ærumnas

tolerare debent viri non ſegnes? Tolerabimus certè, atque te ſectabimur generoſa mente per altas Alpes, & Caucaſum inhabitabilem, & ad extrema Occidentis maria. Quæres, quid tuum laborem meo ſublevem ego non aptus militiæ, minimeq; firenuus? Scilicet te *comitans minorem habebo* pro te *timorem, qui gravius angit abſentes: veluti avis incubans pullis implumibus, plus iis relictis metuit incurſiones anguium; majorem opem non præſtitura, etiamſi præſentibus aſſiterit. Hanc & aliam quamlibet militiam obibo amicitiæ tuæ gratia: nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur; aut greges è paſcuis Lucanis tranſeant in Calabra, ante ardens aſtrum:*

Quâ ferre non molles viros? 10
Feremus. Et te vel per Alpium juga,
Inhoſpitalem et Caucaſum,
Vel Occidentis uſque ad ultimum ſinum,
Forti ſequemur pectore.
Roges, tuum labore quid juvem meo, [428]
Imbellis ac firmus parùm? 16
Comes minore ſim futurus in metu,
Qui major abſentes habet:
Ut affidens implumibus pullis avis
Serpentium allapſus timet 20
Magis relictis: non ut adſit, auxilî
Latura plus præſentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuæ ſpem gratiæ:
Non ut juvencis illigata pluribus 25
Aratra nitantur mea;
Pecuſve Calabris ante ſidus fervidum
Lucana mutet paſcua:

ANNOTATIONES.

ferre minus ſum idoneus: reſpondet verò, ſibi cum Mæcenate quælibet tolerabilia videri. Cit. Ode lib. 2.

Me nec Chimæræ ſpiritus igneæ,
Nec ſi reſurgat centimanus Gyas,
Divellat unquam.

11. *Per Alpium juga.*] Quæ quidem ſuperaſſe tanti ſtetit ipſi Annibali aliiſque. Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 36. & ſeq. iſtos montes quibus Italia quaſi vallatur, *tranſcendiſſe quoque mirum fuit, atque in portento prope majores habuere.* Plin. Proœm. lib. 36.

12. *Inhoſpitalem & Caucaſum.*] Montem Aſiæ altiſſimum, ubi glacies & nives perpetuum horrorem faciunt. Vide lib. 1. Ode 22.

13. *Occidentis uſque ad ultimum ſinum.*] Ad Gaditanum uſque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem ſtatuebant Romani, verſus Occidentem. Vide lib. 2. Ode 2. v. 11. annot.

18. *Qui major abſentes habet.*] Ita eſt; rei amatæ, quando abeſt, plus timetur, & mille falſa pericula amans ſibi fingit, illique formidat ſemper.

19. *Ut affidens implumibus, &c.*] Non quidem præſens ego te juvare plurimùm ſperem, ſicut avis, etſi pullis affideat, parum eos defendit à ſerpentibus: attamen iis relictis abſens magis timet.

23. *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intrepidus, ut te præſente fruar, ô Mæcenas; tibique meum amorem teſtificer.

25. *Non ut juvencis, &c.*] Neque verò inde velim à te mereri vel conſequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvencis ac bobus mihi opus ſit. Neque talia à te peto.

27. *Pecuſve Calabris, &c.*] Neque pariter numeroſiores greges habere exoptem, vel diverſa paſcua in diverſis regionibus: ut ſecundum varias cœli affectiones, commodè ſemper illi paſcantur, modò in his, modò in iſtis. Varro de Re Ruſt. lib. 3. cap. ult. in fine; Appuli ſolent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante ſidus fervidum Lucana mutet paſcula.] Pro *Calabra paſcua*, ubi æſtus fervidior, *mutet Lucanis*, ubi cœlum magis eſt temperatum: *mutet*, inquam, & ab illis in hæc deducatur, *ante ſidus fervidum*, id eſt, ante Canículam, cujus ardor nimius pecori eſt noxius & infeſtus. De *Calabra* lib. 1. Ode 31. De Canicula, lib. 1. Ode 17. v. 17. & lib. 3. Ode 13. v. 9.

28. *Lucana.*] Lucana Italiæ regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrrheni maris: continetur in ea quæ *Baſilicata* provincia nunc dicitur. Plin. lib. 14. cap. 6. vina Lucana commendat his verbis: *Verum & longinquitra Italiæ ab Auſonio mari non carent gloria, Tarentina . . . . . Lucanaque.*

Nec

Neque ſuperni villa candens Tuſculi
Circæa tangat mœnia.
Satis ſupérque me benignitas tua
Ditavit. Haud paravero,
Quod aut avarus ut Chremes terrâ premam;
Diſcinctus aut perdam, ut nepos.

[429] *neque ut villa candida vicina alti Tuſculi pertingat muros Circæos. Imò tua munificentia locupletavit me ſufficienter & abundè. Abſit ut accumulem quæ vel terræ infodiam, velut Chremes avarus, vel diſſipidem ſicut bellua diſſolutus.*

ANNOTATIONES.

29. *Nec ut ſuperni, &c.*] Neque ut villa mea in agro Tuſculano ſita, prædiumque quod ibi habeo à te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad uſque Tuſculum, urbem in edito colle exſtructam.

Villa candens.] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quaſi verò villula Horatii, quâ licet modicâ contentum ſe pluribus locis apertè jactitat, fuiſſet marmorea. Ergò, vel ſplendidulam, vel è candenti lapide exſtructam intellige. Plin. l. 36. c. 22. *In Liguria, Umbria, & Venetia albus lapis dentata ſerra ſecatur.*

30. *Circæa mœnia.*] Tuſculana; quippe Tuſculum condiderat Telegonus Circes & Ulyſſis filius, lib. 3. Od. 29. v. 8. *Telegoni juga parricidæ.* Vide ibid. annot.

31. *Satis ſuperque me benignitas, &c.*] Horatius à Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi; iis verò ſe planè contentum eſſe, nec plura flagitare prædicat, l. 2. Od. 18. v. 12. quanquam plura donare paratum ſciret Mæcenatem, ut declarat, l. 3. Od. 16. ſtrophe penultima. Si vacat, lector, lege etiam annot. l. 3. Od. 13. v. 1. & init. Epiſt. 16. ubi ſuam ipſe villam deſcribit Horatius.

32. *Haud paravero, Quod, &c.*] Nihil inſanire divitias accumulando ſtultè, & infodiendo occultandoque in terra, ſicut Chremes ille ſenex avarus apud Terent. comœd.

34. *Diſcinctus aut perdam ut nepos.*] Abſit etiam ut opes habeam, quas malè perdam ac prodigè effundam.

Diſcinctus.] Mollis, iners, ignavus, luxuriоſus; contra *cinctus* vocatur gnavus ac fortis. Apud Romanos diſcinctum ſeu non cinctum prodire in publicum, diſſoluti ac perditi luxuriâ hominis nota erat. Proverb. *Diſcincta veſtis, diſcinctus animus.* Pers. Sat. 3. v. 31.

Non pudet in morem diſcinctæ vivere Nattæ?

Nepos.] Ita vocatur luxuriоſus, quo ei non major cura ſit rei ſuæ familiaris, quàm ſolet eſſe juveni, cujus pater & avus adhuc vivunt, quos ſibi novit opes congerere, & opimam hæreditatem comparare. Feſtus.

ODE II.

VITÆ RUSTICÆ LAUDES.

BEATUS ille qui procul negotiis,
Ut priſca gens mortalium,

[430] *Felix ille, qui longè à negotiis, & liber ab uſuris omnibus,*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quid Epod. 1.

1. *Beatus ille, &c.*] Hæc Ode, vel confitente Hypercritico, *ſanè longè pulcherrima.*] Inducitur fœnerator Alphius vitam ruſticorum ita laudans, ut videatur jamjam, abjecto fœnerandi ſtudio, illam amplexurus: qui tamen ad ſolitam quæſtûs curam mox ſe recipit, & ad ſuos mores redit: adeò valet conſuetudo inveterata.

Beatus ille, qui procul negotiis, &c.] Pleraque hujus Odes lumina mutuatus eſt Horatius à Virgilio Georgic. 2. ſub finem. Quæ verò hic fuſè extulit, ille ſedulò perſtrinxit: & contrà, quæ Virgilius contractè dixerat, Horatius dilatare & explicare curavit. Virgil. Geor. l. 2. v. 458. ſic ruſticæ vitæ laudes auſpicatur:

O fortunatos nimium, ſua ſi bona nôrint,
Agricolas! Quibus ipſa, procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum juſtiſſima tellus.

2. *Ut priſca gens mortalium.*] Primis nempe ſeculis felices & aurei mortales in agris degebant, terram exercebant, innocentem & beatam agebant vitam. Vide Plin. l. 18. init. Val. Max. l. 7. c. 1. Virgil. antè cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Illant Remus & frater; ſic fortis Etruria crevit
Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma.
. . . . . .
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

agros paternos colit propriis bobus : sicut homines antiqui : neque bellator excitatur gravi sono tubæ, nec timet procellosum mare : fugit lites & domos superbas opulentorum civium. Itaque vel palmites vitium crescentes alligat excelsis populis,

Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fœnore :
Neque excitatur classico miles truci, [431]
Nec horret iratum mare : 6
Forúmque vitat, et superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adultâ vitium propagine
Atlas maritat populos,

ANNOTATIONES.

3. *Paterna rura bobus exercet suis*] Non ingentia prædia usuris comparata, sed modica à parentibus sibi relicta. Ode 1. l. 1. *Gaudentem patrios findere sarculo agros.* Vide Tit. Liv. l. 3. c. 26. ubi *L. Quinctius Cincinnatus spes unica Imperii Pop. Rom. quatuor jugerum colens agrum, à legatis* ad Dictaturam vocatur, *inventus seu fossam fodiens, bipalio innixus, seu cum aararet ; operi certè, id quod constat, agresti intentus.*

4. *Solutus omni fœnore.*] Qui nequaquam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit : avaritiæ & cupiditatis labe nullâ aspersus. Fœnus sive usuram prohibent leges divinæ & humanæ. Deuteron. c. 23. *Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Cato, *Majores nostri sic habuerunt, & in legibus posuerunt : furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli : quanto pejorem existimaverunt fœneratorem quàm furem.* Cic. Offic. 1. n. 150. *Primum improbantur ii quæstus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum & fœneratorum.* Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 7. &c.

5. *Nec excitatur classico miles.*] Dormit somnum pacatum & placidum ; nec, ut miles, tubæ sonitu excitatur.

Truci.] Quicquid ad arma bellumque attinet, truculentum est & horribile. Porrò, *classica sunt cornua, quæ convocandi causa fuerunt facta : & à calando classicum quasi calasicum dicitur.* Isidor. l. 18. c. 4. Vide infrà versus Virgilii mox afferendos, huc & ad sequentia pertinentes.

6. *Nec horret iratum mare.*] Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis fert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juv. Sat. 12. Item quæ annotavi l. 1. Od. 3. v. 9.

7. *Forumque vitat.*] Strepidus forensis caret molestia. Litigandi quantus sit furor, quantus & labor, noverat Plutarchus, qui l. de fœnore asserit, forum esse *impiorum regionem.* Anacharsis scribit. *Locum esse ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiæ manus destinatum.* Columella ait, exerceri *in foro caninum quoddam allatrandi, & contra innocentes, & pro nocentibus studium :* atque videri *concessum intra mœnia latrocinium :* additque ; ibi, *nisi dorophagos expleas sordidosque ac nummarios,* prorsus *ludi operam.*

7, 8. *Superba civium Potentiorum limina.*] Profecto gravis erat servitus clientium superbo capiti quotidiana officia præstantium : primâ luce salutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adesse per urbem currentibus cogebantur, &c. Vide Juv. Sat. 3. v. 124. & seq. Virgil. Geor. l. 2. v. 461.

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit ædibus undam.

Et postea, v. 502.

. . . . . .
Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca ; ruuntque
In ferrum, penetrant aulas & limina regum,
&c.

9. *Ergo aut adulta, &c.*] Postquam ostendit agricolas esse immunes à malis, quæ comitari solent varias hominum conditiones, v. g. fœneratorum, militum, mercatorum, cauffidicorum, clientium ; jam exponit rusticæ vitæ emolumenta, & voluptates singulis anni tempestatibus proprias. Ver habet amœnitatem : æstas hortorum, frugum, & pecoris fœcunditatem : autumnus fructuum multiplicem proventum : hyems aucupium & venationem.

Propagine.] Plin. l. 17. c 10. *Arbores aut semine proveniunt, aut plantata radice, aut propagine, aut avulsione, aut surculo, aut insito & confecto arboris trunco.*

10. *Atlas maritat populos.*] Plin. l. 17. c. 23. scribit longo usu compertum, *Nobilia vina non nisi in arbustis gigni, & in his quoque laudatiora summis, sicut uberiora imis : adeo excelsitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur. Prima omnium ulmus . . . . deinde populus . . . minus densa folio, &c.* Varro de Re Rust. l. 1. c. 8. ita scribit : *Vineæ aliæ humiles, ut in Hispania : aliæ sublimes, ut pleræque in Italia, &c.* & in fine : *ubi natura terræ humida, ibi vitis altius tollenda, quod in partu & alimonio vinum non ut in calice, quæ sit aquam, sed solem : itaque ideo, ut arbitror, primum è vinea in arbores ascendit vitis.* Vide lib. 4. Od. 5. v. 30.

Inutilesque

Inutiléſque falce ramos amputans, [412]
Feliciores inſerit :
Aut in reductâ valle mugientium
Proſpectat errantes greges ;
Aut preſſa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.
Vel cùm decorum mitibus pomis caput
Autumnus agris extulit,
Ut gaudet inſitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpuræ,
Quâ muneretur te, Priape, et te, pater
Sylvane, tutor finium !
Libet jacere modò ſub antiquâ ilice, [413]
Modò in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ ;
Queruntur in ſylvis aves ;
Fonteſque lymphis obſtrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At cùm tonantis annus hybernus Jovis

atque ſteriles ſurculos falce reſecans, fertiliores inſerit : vel in remota valle paſcentes mugientium greges contemplatur ; vel extracta favis mella recondit in voſis mundis : vel tondet oves imbecilles. Cum vero autumnus campis erexit caput dulcibus fructibus ornatum, quàm lætatur colligens pyra inſitiva, & uvas purpuræ æmulas, quas tibi offerat, O Priape, tibique, Sylvane parens, agrorum cuſtos ! Nunc placet recumbere ſub annoſa quercu, nunc ſuper herbam vireſcentem. Interèà dum amnis defluit ripis ſublimibus ; canunt aves in nemoribus ; rivuique murmur edunt aquis labentibus ; quod placidum conciliet ſoporem. Quando autem tempeſtas hyemalis Jove

ANNOTATIONES.

11. *Inutileſque falce ramos amputans.*] Plin. modò cit. *Arbuſta arari quam altiſſimè deſiderant, etſi tantum frumenti ratio non exigit. ... Deputantur cum vite pariter interlucata denſitate ramorum, qui ſunt ſupervacui & abſumunt alimenta.*

12. *Feliciores inſerit.*] Vide Plin. l. 17. c. 14. ubi geminam inſitionis affert rationem : altera fit trunco leniter fiſſo : altera eſt inoculatio ; fitque exciſo cortice, & aperiendo in arbore oculum, ſemenque illic includendo. Hanc docuere aves & natura. *Tradunt monedulam*, inquit ille, *condentem ſemina in theſauros cavernarum, ejuſdem rei præbere cauſas.* Et paulò ante : *Inſerere quoque natura docuit, ſemine ventis ſæpe tranſlato in aliquas corticum rimas : unde vidimus cerajum in ſalice, platanum in lauro, &c.*

14. *Proſpectat errantes greges.*] Greges paſtoreſque inviſit, & an rectè ſe habeant cuncta, conſiderat.

15. *Preſſa puris mella condit amphoris.*] Virg. Geor. lib. 4. v. 140.

. . . . *Spumantia cogere preſſis*
Mella favis. ———

Vide Columell. l. 9. c. 15. Plin. l. 11. c. 12. & ſeq.

16. *Infirmas oves.*] Delicatas, morbis obnoxias.

17. *Decorum pomis caput, &c.*] Ita nempe ſolet pingi autumnus.

19. *Inſitiva pyra.*] Proprio labore inſita & educata, & hinc longè jucundiora.

20. *Certantem & uvam purpuræ.*] Maturam ſcilicet, & purpureo colore gratam.

21. *Priape.*] Hortorum Deus & Tutor.

22. *Sylvane.*] Agrorum præſes & cuſtos. Virg. Georg. l. 2. v. 493.

Fortunatus & ille Deos qui novit agreſtes,
Panaque Sylvanumque ſenem, &c.

Et poſteà : v. 516.

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cereàlis mergite culmi.
. . . . . .
Et varios ponit fœtus autumnus : & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.

23. *Libet jacere modo.*] Hoc fruſtra putant aliqui novæ Odes initium ; Virg. v. 469.

Speluncæ, vivique lacus ; at frigida Tempe,
Mugituſque boum, molleſque ſub arbore lomni
Non abſunt : illic ſaltus ac luſtra ferarum.

25. *Labuntur altis interim ripis aquæ.*] Vel ex alto quodam loco defluunt ; vel, profundo currunt alveo. Virg. Georg. lib. cit. v. 485.

Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes.

27. *Lymphis obſtrepunt.*] Avibus quaſi accinunt, ſuo murmure ac ſtrepitu avium cantus provocant.

29. *At cum tonantis, &c.*] Hyemalis tempeſtas ubi cœpit ingruere, venationi datur opera.

Jovis.] Jam alibi diximus Jovem poni pro aëre ; *tonantis*, tempeſtuoſi, pluvii ; pruinoſi. Virgil. Georgic. lib. 2. v. 519.

Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.

ſæviente pluvias & nives procreat, vel plurimis canibus apros feroces undequaque propellit in retia oppoſita; vel pertica lævigata plagas haud ſtrictas expandit turdis voracibus inſidioſas: at timidum leporem, gruemque tranſmarinam pudica implicat, gratam prædam. Inter iſta quis recordatur moleſtiarum quas amor gignit? Quod ſi caſta uxor ex parte ſua curans familiam directoſque natos (velut Sabina vel conjux Appuli velocis, aduſta ſolis ardore) è lignis aridis componat ſacratum focum, pau-

Imbres nivéſque comparat:
Aut trudit acres hinc et hinc multâ cane
Apros in obſtantes plagas:
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos;
Pardumve, leporem, et advenam laqueo gruem,
Jucunda cap at præmia. [434]
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviſcitur?
Quòd ſi pudica mulier in partem juvans
Domum, atque dulces liberos;
(Sabina qualis, aut peruſta ſolibus
Pernicis uxor Appuli)
Sacrum vetuſtis exſtruat lignis focum

ANNOTATIONES.

At Georgic. 1. v. 305.

Sed tamen & quernas glandes tum ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta:
Tunc gruibus pedicas, & retia ponere cervis,
Auritoſque ſequi lepores . . . . . .
Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina trudunt.

31. *Multâ cane.*] Canes fœminino genere poni ſolent, cum de venatione agitur, ut volunt: quoniam, inquiunt nonnulli, velociores & ſagaciores ut plurimum ſunt canes fœminæ.

33. *Amite.*] Ames eſt fercula ſeu pertica, qua rete ſuſpenditur aut tenditur ad captandas aves.

34. *Turdis.*] Qui præcipui ſunt ſaporis. Gall. *Grives.* Ang. Thruſhes. De his Varro de Re Ruſt. l. 3. c. 5. Athen. l. 2. c. 24.

35. *Advenam gruem.*] Varro modò cit. *Volucres partim advenæ ſunt, ut hirundines & grues: partim vernaculæ, ut gallinæ & columbæ. De illo genere ſunt turdi adventitii, ac in Italiam quotannis trans mare advolant ad æquinoctium autumnale, & eodem revolant ad æquinoctium vernum.* Cic. de Nat. Deor. 2. n. 125. *Grues, cum calidiora loca petentes maria tranſmittunt, trianguli formam efficere animadverſum; ejus autem ſummo angulo aer ab eis adverſus pellitur: deinde ſenſim ab utroque latere tanquam remis ita pennis curſus avium levatur. Baſis autem trianguli, quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adjuvatur: hæque in tergo prævolantium colla & capita reponunt.* Vide & Plin. l. 10. c. 23.

37. *Quis non malarum, &c.*] Phraſis Græca, pro, quis non obliviſcitur malarum curarum, quas amor habet?

39. *Quod ſi pudica, &c.*] Virg. Geor. 2. v. 524.

Interea pendent dulces circum oſcula nati;
Caſtæ pudicitiam ſervat domus. ———

Eccleſiaſticus, cap. 26. *Mulieris bonæ beatus vir: numerus annorum illius duplex: annos vitæ in pace implebit.*

41. *Sabina qualis.*] Juvenal. Sat. 6. v. 162.

Intactior omni Sabina.

42. *Uxor Appuli.*] Appulæ, ut & Sabinæ mulieres, caſtitatis & frugalitatis laude florebant. Juvenal. modò cit.

Malo Venuſinam, quàm te, Cornelia, matet Gracchorum, &c.

Sabini ab Apennino ad Tiberim & Anienem fluvios extendebantur olim: Velino autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, & Aprutii ulteriori portio non modica.

Aquila duplex; Daunia, & Peucetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia hodie *Capitanata*, eſt admodum fertilis, ſita eſt inter Aufidum & Tiphernum fluvios. Peucetia hodie *Terra di Barri*, continet Barianam provinciam, & partem Baſilicatæ: lætiſſimis abundat paſcuis.

Peruſta ſolibus.] Tum quod ea regio calidior, tum quod eæ mulieres rei domeſticæ curam etiam apud villas & agros gerentes, æſtum non rarò tolerabant, ſoliſque ardoribus torrebantur.

43. *Sacrum vetuſtis, &c.*] E lignis dudum congeſtis adeoque ſiccis focum exſtruat, ad ignem accendendum adventanti viro diurnis laboribus defeſſo.

Sacrum.] Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Veſtam. Vide Macrob. l. 3. Saturn. c. 4. &c.

Laſſi ſub adventum viri:
Claudénſque textis cratibus lætum pecus
Diſtenta ficcet ubera;
Et horna dulci vina promens dolio
Dapes inemptas apparet:
Non me Lucrina juverint conchylia,
Magíſve rhombus, aut ſcari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare:
Non Afra avis deſcendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quàm lecta de pinguiſſimis
Oliva ramis arborum;
Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
Malvæ ſalubres corpori,

ſi ante veditum mariti fatigati; & caulis includens gregem ſaturum, mulgeat plena ubera; atque vinum hujus anni educens ex amphora non aliunde quæſitam: hæc, inquam, ſi adſint, non prætulerim oſtrea Lucrina, vel rhombos, vel ſcaros, ſi aliquos ex Orientali mari in hoc Italicum *protrudat ſæva tempeſtas: nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagen Aſiana, gratior, quàm oliva decerpta è ramis arborum pinguiſſimis; vel folia rumicis prata amantis, & malvæ ſalutares ægro corpori,*

ANNOTATIONES.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*] Hornum vinum vixque maturum viro laborioſo dulce videtur, nec requirit vina vetuſtate delicatiora. Lib. 3. Od. 23. *Hornam frugem.*

48. *Dapes inemptas.*] Non aliunde pretio comparatas; ſed domi quæſitas, ſeu ex horto, ſeu è caulis, &c.

49. *Lucrina conchylia.*] Oſtrea exquiſita è Baiano ſeu Lucrino lacu. Strabo lib. 5. Val. Maxim. lib. 9. cap. 1. Plin. lib. 9. cap. 54. Juvenal. Sat. 4. v. 141.

50. *Rhombus.*] De eo piſce vide Juven. mox cit. Sat. 4. v. 39. & ſeq. Plin. &c. Galli, ut & Ang. *turbot* appellant, omnes pretium norunt.

Scari.] Scaros piſces interdum in mare Tyrrhenum adigit tempeſtas. Huic piſci tributum eſſe principatum, ſcribit Plin. l. 9. c. 17. *Nunc ſcaro datur principatus, qui ſolus piſcium diſcitur ruminare, herbiſque veſci, non aliis piſcibus: mari Carpathio frequens,* &c. Et lib. 11. cap. 37. *Dentes piſcibus omnibus ſerrati, præter ſcarum: huic uni aquatilium plani.* Et lib. 32. cap. 2. ait, *Scarum naſſis incluſum non fronte erumpere, nec infeſtis viminibus caput inſerere; ſed averſum caudæ ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorſum erumpere. Quem luctatum ejus ſi fortè alius ſcarus videat extrinſecus, apprehenſa mordicus caudâ, adjuvat niſus erumpentis.* Inde verò nomen factum aiunt, à σκαίρω, *ſalio.* Athen. l. 7. c. 20. ſimilia refert ex Ariſtotele. Multa verò Caſaubonus eruditè ibidem emendat de eo piſce jactari ſolita. Epicharmus eo loci apud Athen. *Nos piſcamur ſcaros, quorum nec ſtercus fas eſt Diis rejicere.* Quod ideò dictum aſſerit Caſaubonus, quia ſolius hujus piſcis inteſtina comedebant gulæ proceres. Vide Macrob. l. 3. Saturnal. cap. 16. ubi ſcribit, ſcaros adeo Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piſcis nomen habeamus; magno numero illuc advectos ac in mari Oſtiam inter & Campaniæ littora ſparſos, ac velut in terra fruges aliquas fuiſſe ſeminatos.

53. *Afra avis.*] Gallina Africana, aliis Numidica, vel Caramantica. Juvenal. Sat. 11. v. 142. ejus meminit, item Martial. lib. 13. Epigr. 73. Varro de Re Ruſt. cap. 9. ait, *Meleagrides Græcis vocari, noviſſimas in triclinium gancarium introiſſe ac magno vendi, propter hominum faſtidium.*

54. *Attagen Ionicus.*] Perdix Aſiana, quibuſdam; eſt enim Ionia minoris Aſiæ regio. Plin. lib. 9. cap. 48. *Attagen maximè Ionicus celebratur, vocalis aliàs, captus verò obmutescens,* &c. Athen. lib. 9. cap. 8. & 9. ex Ariſtophane, *Attagen carnis ſuaviſſimæ:* Ex Alexandro Myndio, *Paulò major perdice, variis notis dorſo diſtinguitur, colore fictilium, magis tamen ſubrubeſcente,* &c. S. Hieron. ad Salvinam: *Procul ſint à conviviis tuis phaſides aves, craſſi turtures, attagen Ionicus.* Martial. lib. 13. Epigram. 61.

Inter ſapores fertur alitum primus
Ionicarum guſtus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*] Λάπαθον Græcis, Rumex Latinis. Gall. *oxille, vinette, patience,* Angl. *Sorrel*, ex Dioſcoride ſtomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum reſtituit. Ex Plin. lib. 20. c. 21. lapathum excellentes habet effectus: aliud ſativum, aliud ſylveſtre: *in paluſtribus naſcitur: foliis acutis, colore betæ candidæ, radice minima: noſtri verò rumicem vocant,* &c.

58. *Malvæ.*] Plin. modò cit. *In magnis eſt laudibus malva utraque, ſativa, & ſylveſtris. Omne ſolum, in quo ſeruntur, pinguius faciunt,* &c. Nos de ea jam lib. 1. Od. 31. ſub finem.

aut agna immolata in *ſacro die Terminalium, aut hœdus lupo detractus. Inter iſtam cœnam, quàm jucundum eſt cernere oves ſaturas domum revertentes, intuerî boves fatigatos languenti cervicè inverſum aratrum ducentes, & ſervulos opulentæ familiæ* adjunctos velut *examen, circa Lares ſplendentes* ordine *diſpoſitos! Poſteaquam Alphius fœnerator iſta dixit, quaſi* mox *rura habitaturus, univerſam pecuniam Idibus collegit, Calendis* verò *quærit collocare* ad fœnus.

Vel agna feſtis cæſa Terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat paſtas oves
Videre properantes domum!
Videre feſſos vomerem inverſum boves
Collo trahentes languido;
Poſitóſque vernas, ditis examen domûs,
Circùm renidentes Lares!
Hæc ubi locutus fœnerator Alphius, [437]
Jamjam futurus ruſticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam;
Quærit Calendis ponere.

ANNOTATIONES.

59. *Terminalibus.*] In feſto Dei Termini, quem pagi ſci veluti agrorum limites cuſtodientem ac tuentem colebant; ita Feſtus. Ejus ſacra peragebantur die 21 Februarii, ex Numæ inſtituto. Dion. Hal. lib. 2. Ovid. Faſt. 2. Juvenal. Sat. 16. v. 39.

60. *Hœdus ereptus lupo.*] Sicut venatori ſua præda in primis grata eſt; ita ruſtico quicquid è lupi gula eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hic alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympoſ. ſcilicet *earum pecudum, quas lupus momorderit, carnem fieri teneriorem, lanam verò corrumpi, &c.*

65. *Poſitóſque vernas.*] Servarum filios heris accedere & apponi, ſeu accreſcere, non ſecus ac apum examen, nemo ignorat.

66. *Circùm renidentes Lares.*] Columel. lib. 12. de villico, *conſueſcat ruſticos circa Larem domini focumque familiarem ſemper epulari.* De *Laribus* lib. 1. Od. 12. ſtroph. 11. & lib. 2. Od. 18. ad hæc verba: *Paternos in ſinu ferens Deos.*

67. *Hæc ubi locutus, &c.*] Satiricè hæc & ſarcaſticè in avarum fœneratorem.

69. *Relegit.*] Al *recollegit*, quæ quidem vox Ciceroni aliiſq; uſitatior. In Verr. *Bona vendit, pecuniam redigit.*

Idibus.] Menſe dimidio. Vide lib. 4. Od. 11. ſtrophe 4. Is erat mos, creditam pecuniam, vel fœnus è credito Idibus repetere. Cic. Catilin. 1. *Prætermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus ſenties.*

70. *Quærit Calendis ponere.*] Quas Idibus pecunia à debitoribus collegit, has Calendis ſequentibus ad fœnus rurſum collocare ſatagit, uſuras uſuris accumulans. Non abs re novus Interpres & Criticus exiſtimat Alphium ſolitum exigere fœnus bis in menſe, adeo ut, contra fas omne, ab Idibus ad Calendas, & à Calendis ad Idus fœneraretur. De *Calendis* lib. 3. Od. 8. v. 1. Macrob. lib. Saturnal. 1. cap. 15, &c.

ODE III.

Ad MÆCENATEM.

Deteſtatur allium, quod apud ipſum cœnans comederat.

Si deinceps aliquis manu ſcelerata ruperit cervicem patris vetuli,

PArentis olim ſi quis impiâ manu
Senile guttur fregerit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod 1.

1. *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hac intellige, ſtudioſe lector, nullum eſſe adeo exile & ſterile argumentum, quod vena dives non queat amplificare & locupletare. Sic *Nucem* Ovidius, *Cunicam* Virgilius, Homerus *pugnam ranarum ac murium*: Horatius verò *caſum arboris*, lib. 2. Od. 13. hic autem *allium*, eleganti carmine proſecuti ſunt.

Si quis impia manu, &c.] Si quis parriçidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicuta, ſed allio plectatur.

Edat

Edat cicutis allium nocentius.
O dura meſſorum ilia!
Quid hoc veneni ſævit in præcordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me feſellit? An malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas præter omnes candidum
Medea mirata eſt ducem,
Ignota tauris illigaturum juga
Perunxit hoc Jaſonem?
Hoc delibutis ulta donis pellicem

[438] [439]

comedat allium cicuta perniciosius. O viscera rusticorum prædura! Quale toxicum istud in meis intestinis æstuat? An viperarum sanguis istis immixtus herbis decepit me? Nunquid Canidia noxios hosce cibos contrectavit? Certè, quando Medea adamavit Jasonem Argonautarum Principem præ cæteris pulcrum, isto illum tinxit, insueto jugo tauros indomitos *subjecturum: isto* etiam *infecit munera*, quibus cùm *se de pellice vindicasset*,

ANNOTATIONES.

3. *Edat.*] Quidam legunt, *edit*. Sic *duit*, pro *det: faxit*, &c. Lib. 2. Sat. 8. ad finem:

Quam sic cum lumbis quis edit:

Cicutis allium nocentius.] Cicuta enim frigore quidem suo nativum calorem sine dolore extinguit: at allium torquet, adurit, enecat. Cicutæ succum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienses. Plin. lib. 25. c. 13. *Cicuta*, inquit, *venenum est, publica Atheniensium pœna invisa.* Ita Socrates extinctus. Vide Pers. Sat. 4. v. 2.

Allium.] Sunt qui per unicum *l* scribant *alium*, & dictum volunt quod oleat: alii ab *balando balium* scribunt. Alii ab ἁλίσθαι, quod exiliendo crescat, allium deducunt. Melius alii à voce ἀγλιὰς; alliorum capita significante.

4. *O dura meſſorum ilia!*] Quod videlicet impune devorent & concoquant allium, quod meis in præcordiis ita sævit. Galen. Therapeut. lib. 12. allium vocat *rusticorum theriacam.* Virgil. Eclog. 2. v. 11.

Allia serpyllumque, herbas contundit olentes.

5. *Quid hoc veneni, &c.*] Quod genus est illud veneni, quo sic discrucior? Allium sanè utpote calidum, acre, grave olens, coctu etiam difficile, stomacho delicatiori ac temperamento fervidiori & πικροχόλῳ, seu amariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave esse debebat: at contrà homini frigidiori vel robustiori salubre est. Suidas ait, *Thraces alliis delectari, nec immeritò*, inquit: *allia quippe calida sunt: illi verò frigidam incolunt regionem.*

6. *Num viperinus his cruor, &c.*] An verò allium istud incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide lib. 1. Od. 8. v. 9. Plin. lib. 11. cap. 53. Cœl. Rhodig. l. 23. cap. 10.

7. *An malas Canidia, &c.*] An dapes quas cœnavi, infecit veneno Canidia venefica illa insignis? De ea postea fusè in seq. Epod.

9. *Ut Argonautas, &c.*] Crediderim sanè non alio medicamento instructum à Medea Jasonem fuisse, adversus tauros formidabiles; nec alio pariter usum veneficio ipsam Medeam, ad perdendam invisam sibi pellicem. Insurgit hîc suo more Scaliger in nostrum Poetam hypercriticè: *Non est illud*, inquit, *supino aut oscitanti judicio admittendum. Quippe ait Jasonem à Medea perunctum allio, scilicet ut eo medicamento esset à taurit tutus. At enimverò eadem quo modo unxit vestem, quâ Creusa flagraret?* Æquus arbiter esto, lector, nec supinus, nec oscitans. Medea vestem pellici mittendam allio quasi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jasonem tutum præstitit adversus tauros, nempe tauri alii odore gravi & tetro perdomiti sunt. Glauce vi mortifera allii enecta est & conflagravit. Quid hic abhorret à vero & ratione? Quid ita reprehendendum in hac utraque sententia? Adde quod, per idem venenum vario modo dilutum, variisque pharmacis admixtum ac temperatum diversa effici, nihil vetat.

Argonautas.] Jason Æsonis Thessaliæ regis filius; cum sociis pius quinquaginta fortibus sanè viris profectus est Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod fama celebrabatur. Ibi à Medea Colchorum regis filia adamatus, ab ea veneficiis pollente edoctus est, qua ratione posset domare tauros æripedes & ignivomos, jugoque submittere; draconem etiam pervigilem sopire & profligare; ac demum vellus aureum auferre. *Argonautæ* porrò dicti ab Argo navi, quâ ad expeditionem Colchicam vecti sunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zethus, Calais, Theseus, Typhis, &c. Ipsa verò navis appellata est Argo vel ab artifice & fabro: vel ab Argivis seu Græcis heroibus; vel à celeritate; ἀργὸς, *velox.* Vide Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13. *Hoc delibutis, &c.*] Eodem Medea infecit munera quæ misit ad Glaucen, vel, ut scribunt alii, Creüsam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cum Jasone superinduxisset pellicem, iram dissimulavit Medea

Serpente

ausugit curru alatis draconibus tra... Nunquam tantus astrorum calor incendit Apuliam siccam. Neque donum fatale *vehementius inflammavit humeros Herculis laborioſi. Verum enimvero, ſi quidpiam ejuſmodi ultra appetas, ô Mæcenas jocis gaudens, velim adoleſcentula objiciat manum oſculo tuo, atque in remotam lecti partem recedat.*

Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam ſiderum inſedit vapor
Siticuloſæ Appuliæ ;
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarſit æſtuoſius.
At ſi quid unquam tale concupiveris, [440]
Jocoſe Mæcenas, precor,
Manum puella ſuavio opponat tuo,
Extremâ et in ſpondâ cubet.

ANNOTATIONES.

Jaſonis uxor. Itaque tempus nacta venenatam ei veſtem dedit ; quam cum Glauce induiſſet, fatali incendio conſumpta eſt. Vide Epod. 5. poſt medium.

Donis.] Non veſtem, ſed alia quæpiam dona in ſcrinio miſſa, venenis quidem tincta, ſcribunt alii : aperto autem ſcrinio pellicem cum tota regia conflagraſſe.

14. *Serpente fugit alite.*] Irati ſcilicet & vindictam anhelantis Jaſonis, Creontiſque iram Medea fugit, per aerem aſportata curru pennatis vecto ſerpentibus Vide Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Metamorph. 7. & 9. &c.

15. *Ne: tantus unquam, &c.*] Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quam mea viſcera nunc uruntur calore & vi funeſta allii, quod comedi. *Siderum*, dum ſævit Canicula & fervet. De eâ lib. 1. Od. 17. & lib. 3. Od. 13 De *Apulia* ejuſque cœlo torrido, lib. 3. Od. 30. v. 11. & Epod. præced. v. 42.

17. *Nec munus humeris, &c.*] Neſſus Centaurus ab Hercule vulneratus ſui ulciſcendi hanc iniit rationem : Deianiræ ſuaſit, poſſe ſibi amorem Herculis aſſerere, induendo illum tunica aſperſa ſanguine ſuis è vulneribus profluente. Itaque illa videns ſubinde Herculem Ioles amore irretitum, quod Neſſus improbè & fallaciter præceperat, effecit : ſicque illum interemit. Nam tanto eſt ardore correptus, ut ſuos ipſe artus dilaniaret, ac demum incenſa pyra ſe confecerit. Vide Senecæ Herculem Oetæum. Et poſtea Epod. 17. v. 31. Cic. Tuſc. 2. n. 20. ex Sophocl. Trachin. ita ſcribit : *Cum Deianira ſanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induiſſet, inhæſiſſetque ea viſceribus*, ait ille : . . . . . .

Hæc me irretivit veſte furiali inſcium,
Quæ lateri adhærens morſu lacerat viſcera,
Urgenſque graviter pulmonum haurit ſpiritus
. . . . . .
Ipſe alligatus peſte interimor textili, &c.

Idem Philip. 13. *Non tamen Deianira voluit Herculi nocere, cum ei tunicam ſanguine Centauri tinctam dedit.*

19. *At ſi quid unquam, &c.*] Quod ſi, ô Mæcenas, unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio, ut te abhorreat amica, ſeu Terentia tua : ſimiliter &, ſi quis vir fœtidum ac peſtilentem ejuſmodi cibum appetierit, precor ut ipſius uxor ejus oſcula repellat, & ſeorſim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20. *Jocoſe Mæcenas.*] Jocari familiariter cum Mæcenate ſolebat Horatius : Hinc Perſius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit ; & admiſſus circum præcordia ludit
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

22. *Sponda.*] Lecti pars ultima, vel etiam exterior. Iſidor. lib. 20. cap. 11.

ODE

ODE IV.

Ad MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM.

Ejus ex mutatâ conditione superbiam insectatur.

LUPIS et agnis quanta sortitò obtigit,
Tecum mihi discordia est,
Ibericis peruste funibus latus [441]
Et crura durâ compede.
Licèt superbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, sacram metiente te viam, [442]

Quanta naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita est, tanta mihi inest contra te, O Mena, qui habes latus concisum flagellis sparteis, & crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus propter opes, fortuna non mutat originem. Quando autem pergis per viam sacram

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Lupis & agnis, &c.*] Habes, lector, in hac Ode exquisitam servi descriptionem, & acrem asperamque ejus arrogantiæ insectationem.

Quanta sortitò obtigit.] Quantum inter se odium naturâ partiente veluti & dante, sortiuntur & obtinent. Plin. l. 10. c. 74. agit de naturali quorundam animalium dissidio.

2. *Tecum mihi discordia est.*] Ego enim fidem observantissimè & religiosissimè colo: tu perfidum. Nempè Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis muneribus locupletatus, quin & classi præfectus est contra Cæsarem Augustum. Ad hunc verò subinde transfugit, & ab ipso mox equestri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium, relicto Augusto. Posteà Sextum rursus prodens ac deserens ad Augustum reversus, ab eo tandem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus est. At isto insignis honore qui fit ut tam libere ab Horatio proscindatur? Tum nempe rerum atque temporum cogente difficultate ac necessitate, prudens Cæsar proditoris sceleratâ operâ utebatur quidem, ejus verò proditiones ac perfidiosum animum detestari non latebat. Vell. Paterc. l. 2. Appian. Bell. Civ. l. 5. Dio. l. 48. Sueton. Octa. c. 74. ubi scribit: *Neminem unquam libertorum adhibitum cœnæ ab Augusto, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sexti Pompeii classem.* Idem Menas anteà Augustum perdere simul & Antonium cogitaverat. Testis Plutarchus in Antonio. Sic habet: *Tenebat Sextus eâ tempestate Siciliam: & prædatoria classe, cui Menas pirata præerat, Italiæ oras & omne circum pelagus infestabat . . . . fœdera cum Pompeio facta . . . . Post hæc mutuò se ad cœnam invitant*, nimirum Augustus Antonio junctus, & Sextus Pompeius. *Huic forte evenit, ut illos primus convivio exciperet in prætoria navi, ... ferventi convivio, ferventibus & jocis, Menas pirata Pompeio adhærens clam ei infusurravit: Visne, Sexte, ancboras succidam, & te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cum Sextus paulisper secum agitasset: Oportuit, inquit, ô Mena, hæc per teipsum, me insciο, facisse: nunc vero quod est, eo contenti simus. Etenim pejerare nequaquam meum.* Porrò, ne cum nonnullis arbitrere, lector, hunc Menam eundem esse ac Vulteium Menam, cujus mentio est in Epistola 7. l. 1. alter enim ab altero longè diversus.

3. *Ibericis peruste funibus latus.*] Corpus habens notatum plagis & flagellis servilibus.

Ibericis.] Hispanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella fiebant è funibus; funes autem è sparto, cujus in Hispaniâ magna copia. Plin. lib. 19. cap. 2.

Peruste.] Propriè & signanter. Nam flagra à flagrando dicta. Certe repetitis flagris calor in cute, carne, sanguine, inflammari cognoscitur. Inde flagriones dicti sunt servi, quoniam flagris erant subditi. Festus, Vossius, &c.

4. *Crura dura compede.*] Compede stricta membri pars indurescit.

5. *Superbus pecuniâ.*] Menas locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captarat, jam liber, mox eques, denique tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*] E liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, sordidus, vafer, nequam, servilis animus semper manet.

Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret, inquit noster l. 1. Epist. 10. 24. Vide Pers. Sat. 5. v. 70. & deinceps.

7. *Videsne, sacram, &c.*] Scilicet ignoras quanta indignatione homines obvii te aspiciant superbè & arroganter incedentem, qui genus servile norunt. An ergo, inquiunt, more nobilium jactabit se Menas hodie libertus, paulò antè servus?

Sacram metiente te viam.] Hæc urbis via, quâ ibatur in Palatium & Capitolium, valdè frequentabatur: per eam triumphalis quæque

Cum

indutus togâ ſex ulnarum, an non *animadvertis quomodo ira maximè aperta reflectat vultum ambulantium ultro citroque? Iſte,* inquiunt, *cæſus flagris Triumvirorum* uſque *ad Præconis tædium, colit mille jugera agri Falerni; atque viam Appiam equis calcat; nec non inſignis eques primis in ſubſelliis ſedet, Othone ſpreto. Quid juvat* ærata *roſtra tot navium*

Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc et huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus
Præconis ad faſtidium,
Arat Falerni mille fundi jugera;
Et Appiam mannis terit;
Sedilibúſque magnus in primis eques, [443]
Othone contempto, ſedet.
Quid attinet tot ora navium gravi

ANNOTATIONES.

pompa procedebat: *Sacra* dicta; ſeu quod per eam ſacra in arcem quot menſibus ferebantur, indeque auguria captarent augures; ſeu quod in ea fœdus olim ſanxerant Romulus ac Tatius. Var. Alex. ab. Alex. l. 2. c. 18. &c. Hinc ergo Menas *viam ſacram* metiebatur ſæpius, tum ad palatium crebrò pergens, tum ſe oſtentans inſigni togâ ſplendidum, & compoſito gradu conſpicuum. Hinc & Sacravienſes dicti nobiles, qui per viam ſacram frequenter ambularent.

8. *Cum bis ter ulnarum togâ.*] Amplam gerebant nobiles togam & laxiſſimam: contrà anguſtam & arctam pauperes. Quidam hîc volunt ſignificari latum clavum, quæ veſtis ſex ulnarum eſſet, ac propria Tribunorum, ut & aliorum Magiſtratuum. Luxum in laxis veſtibus ita reprehendit Cic. Catilin. 2. *Quos pexo capillo nitidos videtis, imberbes, aut bene barbatos; manicatis & talaribus tunicis, velis amictos, non togis.*

9. *Vertat.*] Vox iſta duo ſignificare poteſt: vel *convertat*, ad hominum ſubſannandum: vel *avertat*, præ indignatione. Eſt autem indignatio, juſtus dolor ex ſecundis rebus ejus qui illis indignus videtur.

10. *Liberrima indignatio.*] Tanta eſt animorum ob arrogantiam tuam offenſio, ut non clam ſolùm, ſed & apertè ac liberè indignentur, & ſarcaſmos, dicteria, ſcommata palam jaculentur.

11. *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi indignantis verba in Menam: ſcilicet iſte paulo antè ſervilibus pœnis obnoxius, jam ſe magnum oſtentat.

Triumviralibus.] Abjectæ conditionis homines, furet, ſervi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur; ſed apud Treſviros. *Furet ac ſervi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Menianam puniri ſolent,* inquit Aſconius.

12. *Præconis ad faſtidium.*] Non Triumviri tantum, ſed & iis abſentibus Præco ſervos jubebat plecti, & flagris cædi à lictore. *Faſtidium* tamen *Præconis* libet magis intelligere ex crebrâ repetitione, altâ quidem voce, tituli ſive elogii, v. g. *Hic reus ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum, &c.*

13. *Falerni.*] Agri optimi & pretioſiſſimi, l. 1. Od. 20.

Mille jugera.] Atqui cives olim honoratiſſimi non plus quàm ſeptem agri jugera poſſidere ex lege poterant.

14. *Appiam.*] *Appia* via publica ducebat ad agrum Falernum: ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus ſtrata, indeque nomen ſortita.

Mannis.] Equis gradariis, nullâ vectoris moleſtiâ incedentibus, Gall. *Haquenées*, Ang. Palfreys, Page. Dicti ſunt quod manus manſuetudinem ſequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat: Menas autem ſortaſſe & curui junctos adhibebat, ſingulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15. *Sedilibuſque magnus in primis eques.*] In Amphitheatro Rom. ſedentibus ad ſpectandum diſtincti erant gradus, pro diverſâ cujuſque dignitate. Orcheſtram Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant deſtinati: quorum primi Tribunis excepti. In his itaque ſedendi jus habebat Menas, reclamante quamvis lege, de qua mox dicam. Dio. l. 36.

16. *Othone contempto.*] L. Roſcius Otho Tribunus plebis legem tulerat, quâ Nobiles in Theatro à Plebeiis ſeparati aderant. Hinc Juvenal. Sat. 3. v. 159.

Sit libitum cuiquam nos diſtinxit Othoni.

Porro lex eadem vetabat Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim ſedere eum, cui vel patri ejus avoque non adfuiſſet equeſtris cenſus, id eſt, quadringenta ſeſtertiûm millia. At nihilo tamen minus ita jubente Principe tempori quidem ſerviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contempta Othonis lege, Eques factus, imò & Tribunus, prima ſedilia in ſpectaculis occupabat; quanquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17. *Quid attinet, &c.*] Ergone contra ſervorum & prædonum exercitum inſtruere copias navales oportet Menam, qui & ipſe prædo & ſervus à natura factus, non ita pridem eorum

Roſtrata

Roſtrata duci pondere
Contra latrones atque ſervilem manum,
Hoc, hoc Tribuno militum?

ingenti magnitudine dirigi adverſus prædones & ſervorum turmas, iſto iſto, inquam, militum Præfecto?

ANNOTATIONES.

dux fuit? Sunt qui exiſtiment loqui Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, & quibus Tribunum Menam præfecerat. At alii meliùs intelligunt reliquias exercitûs Sexti Pompeii, quas Menæ ductu & operâ jam victor Auguſtus perſequebatur.

Navium gravi pondere.] Vide Epod. 1. v. 1. ibique annot.

2. *Hoc hoc Tribuno militum.*] Plutarchus antè citat. ubiq; piratam vocat Menam. *Tribuni militum* officium erat milites in caſtris continere, & ad exercitationem producere; claves portarum ſuſcipere; vigilias interdum circumire; frumentationibus commilitonum intereſſe; frumentum probare; fraudem menſorum coërcere; militum querelas audire, delicta caſtigare, &c.

ODE V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

AT, ô Deorum, quicquid in cœlo regit [444]
Terras et humanum genus,
Quid iſte fert tumultus? Aut quid omnium
Vultus in unum me truces?
Per liberos te, ſi vocata partubus
Lucina veris affuit;
Per hoc inane purpuræ decus precor,
Per improbaturum hæc Jovem,
Quid ut noverca me intueris, aut utì
Petita ferro bellua?
Ut hæc trementi queſtus ore conſtitit [445]

Sed, ô Numina, quotquot in cœlo gubernatis hunc orbem atque homines, quid ſibi vult ille ſtrepitus? Vel quorſum facies omnium iſtarum apparent terribiles adverſus me ſolum? Te oro per filios, ſi Diana adfuit veres partubus invocata: per vanum iſtud inſigne purpuræ: per Jovem taliæ condemnaturum: quare me aſpicit quaſi noverca, vel ut fera telo confixa? Poſtquam puer ore trepidanti

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *At, ô Deorum.*] Julius Scaliger, vir alioqui ſummus (quis credat?) hanc Oden peſſimè intellexit, peſſimè carpſit. Singulas ejus cavillationis, lector, cognoſce, & judica, ad loca ſingula relatas, ac, ni fallor, probe dilatas. At rem totam diligenter antè accipe: nec enim caret difficultatibus, & quædam ſanè ſupplenda ex magorum inſtitutis. Hæc ſumma eſt. Conveniunt ad veneficium quatuor ſagæ, quarum Canidia princeps, quæ Varum ſuos amores ſpernentem ulciſci, illumque ad ſe trahere per incantamenta ſatagebat. Itaque primum ex elixatis tum herbis, tum aliis rebus unguentum ſeu pharmacum conficit: illudque adhibet ad ceream Vari imaginem, quam de more illic ſtatui ſupponendum; rata nimirum perinde in Varum agere, ac ſi adeſſet, & unguento illo ipſe perfunderetur. At cùm animadvertit Canidia prius hoc minùs valuiſſe incantamentum, quod Varus contrariis ſe pharmacis præmuniſſet; tum verò alterum parat efficacius, ac velut extremum remedium, ſcilicet philtrum, ſeu potionem amatoriam è medullis & jecore pueri terræ infoſſi, quem ex inediâ contabeſcere & expirare faciunt. Hæc omnia porrò mirè deſcribit ac variè exornat Poëta. Jam ſingula inſpiciamus.

3. *Quid iſte fert tumultus, &c.*] Iuducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parant, ad conficiendum ex ejus inteſtinis philtrum, ſeu amoris poculum. Truculentas verò facies expaveſcens iſta profert.

5. *Si vocata partubus Lucina veris affuit.*] Hæc ait, quoniam ſuppoſititios fœtus alebant interdum veneficæ, ad ſua ſcelerata conſilia utiles. Vide Epod. 17. annot. ad eas voces, *venter partumeius*.

6. *Lucina.*] In partu invocabatur Diana, ut adeſſet tum parturienti, tum prodeunti in lucem infantulo. Hinc cognomen, *Lucina*. Vide l. 3. Ode 22.

7. *Inane purpuræ decus.*] Quippe quo non deterremini ab inferenda mihi nece.

8. *Improbaturum hæc Jovem.*] A juvando Jupiter dictus, ſcelerum vindex eſt omnium.

hæc fudit querelas, ornamentis exutus eſt. Corpus erat ſine pube, quod poſſet flectere corda Thracum ferocia. Tum Canidia exiguis viperis implexos habens *capillos, & incompoſitum caput, mandat caprificos evulſas tumulis, mandat ferales cupreſſos, & fœdæ rubetæ cruore aſperſa ova, plumaſque ſtrigis nocturnæ, & herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles, & oſſa erepta ex ore canis famelicæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana ſuccincta per totas ædes inſperſit Avernales aquas,*

Inſignibus raptis puer,
Impube corpus, quale poſſet impia
Mollire Thracum pectora:
Canidia brevibus implicata viperis
Crines et incomptum caput,
Jubet ſepulcris caprificos erutas,
Jubet cupreſſos funebres,
Et uncta turpis ova ranæ ſanguine,
Plumámque nocturnæ ſtrigis,
Herbaſque, quas Iolcos atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et oſſa ab ore rapta jejunæ canis [446]
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas,

ANNOTATIONES.

12. *Inſignis raptis.*] Detractis prætexta & bulla, quæ nobilitatis ac ætatis iſtius erant inſignia. *Cuſtos purpura* nuncupatur à Perſ. Sat. 5. v. 30. *quod prætexta infirmitatem puritiæ ſacram fieri & venerabilem*, nonſecùs ac ſacerdotem veſtibus ſuis exiſtimarent veteres, teſte Quintil. ex Macr. l. 1. Saturn. c. 6. Tarq. Priſcus inſtituit prætextam ſimul & bullam cordis effigie collo appendi ſolitam, qua pueri *corde præſtare* monerentur: utque *communiret pectus puerile*, inquit Aſconius. Plura de iſtis annotavi ad prædictum Perſii locum, & ad Juv. Sat. 5. v. 164.

14. *Impube corpus.*] Nondum ſcilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeoque ſine pube, ſine pilis.

14. *Thracum.*] Qui barbari & inhumani valdè. Vide l. 1. Od. 18.

15. *Implicata viperis.*] Furiarum inſtar.

17. *Caprificos.*] Silveſtres ficus & cupreſſi arbores ſunt funeſtæ & ferales. Vide l. 2. Od. 14.

Erutas.] Nec enim amputari, ſed erui oportebat ad uſum magicum.

19. *Ranæ ſanguine.*] Ranarum aliæ ſunt aquatiles, minores, innoxiæ: aliæ terreſtres, majores, turpiores, deſides, venenoſæ, aliter rubetæ dicuntur, Gall. *Crapaud*, Angl. a Toad. Et hæ ad veneficia adhibebantur, Plin. l. 32. c. 5. Juv. Sat. 1. v. 70. Sat. 3. v. 44. Sat. 6. v. 658.

At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ.

20. *Plumamque nocturnæ ſtrigis.*] Rubetæ viſcera pariter & ſtrigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propert. etiam teſtis l. 3. El. 6. v. 27.

Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta exſectis unguibus oſſa trahunt,
Et ſtrigis inventæ per buſta jacentia plumæ, &c.

Strigis.] Strix avis, noctu volans tantum, à ſtridore vocis dicta, mali ominis olim habita eſt, ſicut hodie noctua, cui certè ſimilis. Plin. l. 11. c. 39. ita ſcribit: *Eſſe in maledictis jam antiquis ſtrigem convenit: ſed quæ ſit avium, conſtare non arbitror.*

21. *Iolchos.*] Eſt urbs Theſſaliæ ad ſinum Pelaſgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos*, ſed perperam: nam propè ſequitur vox *Colchicis*. Et ſic ruit prima Scaligeri querela: in 5. Epod. *Loca ſunt minus ingenua*, inquit, *anxia dico, neque libero ſpiritu edita, qualis ille verſus,*

Herbaſque, quas & Colchos atque Iberia.

Eſt ſonus inſuavis, que, quas. Priorem lectionem ex manuſcriptis codicibus tuentur Cruquius, & alii.

Iberia.] Regio Pontica (non Hiſpanica) apud Aſiam Minorem, hodie Georgia. vern. *Gurgiſtan*: Moſchicis montibus ſeparatur à Colchide.

23. *Oſſa ab ore rapta jejunæ canis.*] Per hæc amoris quaſi famem gigni, credebant ſuperſtitiosè.

24. *Flammis aduri Colchicis.*] Simul hæc omnia igne coqui ſeu elixari jubet Canidia; ad ritum Medeæ Colchicæ, de qua poſtea. Colchis hodie Mengrelia, Aſiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In ea regnavit Æta Medeæ pater.

25. *Sagana.*] Altera hæc venefica operam confert Canidiæ, & magico ritu ſpargit aquas ex *Averno*. Is Campaniæ lacus apud antrum Sibyllæ Cumanæ percelebris: ac per eum ad Inferos deſcenſum eſſe fabulati ſunt. Vide Virg. Æneid. 4 v. 511. & Æneid. 6. v. 126. De Sagana iterum l. 1. Sat. 8.

Horret

Horret capillis ut marinus aſperis
Echinus, aut currens aper.
Abacta nullâ Veia conſcientiâ,
Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus;
Quò poſſet infoſſus puer
Longo die bis terque mutatæ dapis
Inemori ſpectaculo:
Cùm promineret ore, quantùm extant aquâ [447]
Suſpenſa mento corpora:
Exucta utì medulla et aridum jecur
Amoris eſſet poculum,
Interminato cùm ſemel fixæ cibo
Intabuiſſent populæ.
Non defuiſſe maſculæ libidinis
Ariminenſem Foliam,
Et otioſa credidit Neapolis,

habent crines rigidos velut echinus marinus, aut aper currens. Inde *Veia nullis conſcientiæ ſtimulis abſterrita labore ingemiſcens, duro bipalio effodiebat terram, in qua puer immiſſus diuturno tempore mori poſſet, aſpectu ciborum bis aut ter immutatorum; ſi quidem capita extabat quantum corpora mento ſuſpenſa eminent ſuper aquam: ut areſcens medulla & hepar exſiccatum fieret amoris pharmacum, poſtquam contabuiſſent pupillæ ſemel infixæ cibo interdicto.* Porrò *& otioſa Neapolis & urbes vicinæ omnes crediderunt* iſtis veneficiis *adfuiſſe Folium Ariminen-*

ANNOTATIONES.

28. *Echinus.*] Gall. *heriſſon.* Angl. a Hedge-Hog, alter eſt terreſtris, qui & herinaceus: alter aquatilis ſeu marinus. Uterque ſpinis inhorreſcit. Plin.

Aper currens.] Tunc enim apri dorſo rigeſcunt ſetæ, cùm currit, ſeu venatorem fugit, ſeu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29. *Abacta nullâ Veia conſcientiâ.*] Veia tertia eſt venefica, quæ ſcrobem facit, humumque egerit infodiendo puero. Quid vero Scaliger? *Imò multa conſcientia*, inquit, *multorum ſibi facinorum conſcia. Sed intelligendum eſt non fuiſſe abactam ſeu diſtractam à malis facinoribus: omnino durum eſt: & ſonus quanquam diſpar temporibus, tamen idem plebeius.* Si quid durum, egregiè exhibet ferream Veiæ mentem. Nec plebeia dictio eſt, quin potius elegans & nobilis: indicatque mulierem ſceleribus adeo aſſuetam, ut ſinè ullo metu ea perpetret. Perditam ejuſmodi conſcientiam exprimit Perſ. Sat. 3. v. 32.

. . . . . *Fibris increvit opimum*
Pingue: caret culpâ, &c.

33. *Bis terve mutatæ dapis Inemori ſpectaculo.*] Nimirum puer infoſſus duos treſve dies vivere poterat, capite extans, mutatos ſubinde cibos prope os habens, augeſcente eorum appetitu & fame diverſarum dapum, quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aſpectum, & ſic tandem emoriens. Exiſtimabant nempe hominis in eâ aviditate mortui jecur & medullas vim habere exiſtimulandi amoris.

35. *Cum promineret ore, &c.*] *Non intelligo*, inquit Hypercriticus, *quid ſit*, quantum extant aquâ ſuſpenſa mento corpora. *Quænam in patibulo ſuſpenſa extant aqua?* Quæſo, lector, an hæc non facilè tu intelligis? Non ita certè capies, quod Scaliger velit per ſuum *patibulum*, de quo hic nulla mentio; cùm ſit collatio natantis, atque adeo aquâ merſi & ſuſpenſi, extante ab aqua ſolo capite, cum puero terrâ cooperto & ore duntaxat prominenti.

37. *Aridum jecur.*] *Jecur* amoris ſedes.

Aridum.] Deficiente ſucco, & ſubtracto cibo, cujus appoſiti & præſentis deſiderium majus fuerit.

39. *Interminato cum ſemel, &c.*] Et hæc ſibi ignota Scaliger proclamat. *Nam interminatus eſt infinitus*, inquit, *at ille finitum oſtendit, cùm dixit, bis terve mutatam dapem.* Et hæc nunquam ſcripſerit, cui *mens non læva fuiſſet*, inquam ego. *Interminatus* idem eſt ac minando vetitus, uno verbo prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porrò addit ille tam ineptè, quam prius: *& quâ naturâ ductus ſcripſit fixas eſſe pupulas ab inedia?* Ohe, magne Juli, infixas cibo appoſito pupulas, inediâ verò intabeſcentes ſcribit Horatius, totâ acclamante naturâ.

42. *Ariminenſem Foliam.*] Quarta eſt hæc venefica, ex Arimino urbe Æmiliæ; hodie *Rimini*, in Romandiola provincia, in ora maris Hadriatici: prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43. *Otioſa Neapolis.*] Hæc urbs Italiæ clariſſima, ad delicias, ſeceſſum, & otium amœno ſitu comparata; olim dicta Parthenope. Virg. Georg. lib. 4. v. 563.

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis otî.

Et

ſem nefandâ libidine famoſam, quæ verbis Theſſalicis incantans aſtra & Lunam cœlo detrahit. Tum verò ferox Canidia dente livido rodens unguem *pollicis non amputatum, quid locuta eſt? vel quid non dixit? O rebus meis,* inquit, *teſtes faventes, nox & Diana ſilentium facient, quando ſecreta peraguntur myſteria, jam, jam adjuvate: jam in ædes inimicorum convertite iram & poteſtatem divinam. Interim dum beluæ abſconduntur ſilvis formidinem creantibus pacato ſomno vacantes, canes Suburæ allatrent mœchum ſenem (quod cunctis ludibrio ſit) perfuſum unguento, quo præſtantius nullum*

Et omne vicinum oppidum;
Quæ ſidera excantata voce Theſſalâ [448]
Lunámque cœlo deripit. 46
Hìc irreſectum ſæva dente lìvido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitræ, 50
Nox, et Diana, quæ ſilentium regis,
Arcana cùm fiunt ſacra;
Nunc, nunc adeſte, nunc in hoſtiles domos
Iram atque numen vertite.
Formidoloſis dum latent ſilvis feræ, 55
Dulci ſopore languidæ,
Senem (quod omnes rideant) adulterum
Latrent Suburanæ canes
Nardo perunctum, quale non perfectius [449]

ANNOTATIONES.

Ovidius *in otia natam Parthenopen dixit.* Cerutus *otioſa*, interpretatur, *Neapolitani minus curioſi.*

44. *Omne vicinum oppidum.*] Fredericus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem: alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Baias, Nolam, Atellam, &c.

45. *Voce Theſſalâ.*] More & ritu vocibuſque Theſſalorum, qui arte magicâ præſtabant. Vide lib. 1. Od. 27. ſtroph. ult.

46. *Lunamque cœlo deripit.*] Virg. Eclog. 8. *Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam.* Ita veteres credebant, cum Luna deliquium pateretur, tum magorum incantationibus vexari, & hinc rubeſcere, quod reluctaretur ne in terram devocaretur invita, ut in herbas deſpumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eo ſuperſtitio invaluerat, ut laboranti Lunæ ſubvenire ſe crepitu cymbalorum arbitrarentur. Unde apud Senec. Trag. Hippolyt. Act. 2. Chorus ita loquitur de Lunâ:

Et nuper rubuit; nullaque lucidis
Nubes ſordidior vultibus obſtitit.
At nos ſolliciti lumine turbido,
Tractam Theſſalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus.

Huic vulgi opinioni prima locum dedit Aglaonice Hegetoris filia, quæ Aſtrologiæ perita, cùm Luna eſſet in defectu ſeu eclipſi, ſe eam incantare & deducere ſimulavit. Plutarch. lib. de orac. defectu poſt init. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. & 2.

47. *Irreſectum.*] Sardes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48. *Rodens pollicem.*] Et alia cogitatione defixum & percitum furore animum exhibet.

51. *Nox, & Diana.*] Noctem & tenebras amant tenebriones. Chriſtus in Evangelio, *Quid male agit odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Magi & venefici ſua flagitia noctu ſemper exequi aggrediuntur: Porrò ſacra plerumque nocturna celebrabant Ethnici, affulgente Lunâ, & quaſi ſilentium imperante, ut exiſtimabant, & favente.

53. *In hoſtiles domos.*] In Varum atque pellices, quibus ille detinetur, & à me avertitur.

57. *Senem, quod omnes rideat, adulterum.*] Juvenis inflar lalcivientem. Ovid.

Turpe ſenex miles: turpe ſenilis amor.

58. *Suburanæ canes.*] Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domicilia, illuc ventitabat noctu Varus, parum memor Canidiæ, hinc amore illinc dolore tabeſcentis, proindeque vindicationem ac vindicias petentis quacunque via, ſeu, per fas & nefas.

59. *Nardo perunctum.*] Unguentum è nardo pretioſum abſurdè explicant fere omnes; & hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam ſub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiſcuntur; abſurdiuſque delibutum eo Varum ſenem ad meretricios amores cantandos aiunt. Cerutus *unguento venefico ad amorem conciliandum effici Varum ſenem perunctum* interpretatur. Sed nihil minus ad ſenſum Horatii quàm iſta, certè ἀπροσδιόνυσα. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia ſuum illud eximium pharmacum, de quo ante, magicum, ſumma cura perfectum, & quo perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipſa ait. Eo verò perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per iſtius unguenti vim reddatur ipſe Varus pellicibus quibuſuis odioſus, utq; Suburanis canibus horribilem in modum allatrantibus à Subura deterreatur, & ad ſe tandem redire co-

Meæ

Meæ laborârunt manus.
Quid accidit? Cur dira barbaræ minùs
Venena Medeæ valent,
Quibus ſuperba fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Cùm palla, tabo munus imbutum, novam [450]
Incendio nuptam abſtulit?
Atqui nec herba, nec latens in aſperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, ſolutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non uſitatis, Vare, potionibus,
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marſis redibit vocibus.

elaborârunt meæ manus. Verum quid evenit? Quare acria hæc *pharmaca minus pollent* venenis *barbaræ Medeæ, quibus ſuperbiens aufugit, ſumptâ ultione de pellice, magni Creontis filiâ; quando ciclamyn, donum toxico infectum, novam ſponſam incendio extinxit? At nec herba nec radix creſcens in arduis locis me effugit.* Nimirùm *Varus cubat* in *lectis cunctarum pellicum inunctis oblivione. Ah, ah, liber* ille *incedit per pharmaca veneficæ* cujuſpiam *me doctioris.* Atqui per *inſolita medicamenta* faciam ut *ad me redeas, ô Vare, homo plurima perpeſſure: neque animus tuus Marſis incantamentis reſtituetur aut curabitur.*

ANNOTATIONES.

gatur. Qui attentiùs leget Virgilii Pharmaceutriam Ecl. 8. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos ſenſus hujus Odes paululùm abſtruſos, & quos expiſcati ſunt hucuſque pauci.

61. *Cur dira barbaræ, &c.*] Hæc loquitur ſtupens Canidia: unde verò fit ut mea veneficia minùs valeant? Enimverò ſimilia ſunt iis, quibus uſa eſt Medea ad perdendam Creüſſam pellicem. Nam exquiſitas herbas quaſque novi & adhibui. Cur ergo Varus liber ac ſolutus ut ante pergit ad pellicum mearum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, ſi vacat, audi: *Hæc diligentius inſpicienda*, inquit. *Namque accipit hic ſua venena, quæ ait efficacia fuiſſe Medææ, ſibi minus valere. At quæ venena? Quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adverſus Varum: ſed philtris tantum egit. Itaque ait hic*; amoris eſſe poculum: &, Non uſitatis, Vare, potionibus ad me recurres: *Ego potius dicerem*: Cur dira barbaræ magis venena Medeæ valent, *ſcilicet quàm noſtra.* Canidia adverſus Varum non exercuit Medeæ veneficia; nec enim eum cremare & occidere cupiebat: ſed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad ſe revocandum; quæ quidem nihil effeciſſe obſtupeſcit primò: deinde verò agnoſcit cauſam cur parum valuerint. Quod verò Hypercriticus ſubjungit, Canidiam philtris tantùm egiſſe, omninò refellitur ex lectione textus Horatii, quem ſuè explicavi initio hujus Odes, ſeu in primâ annotatione meâ. Unguentum primò quidem, ac poſtea philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminiſſe porrò debebat vir omni literaturâ perpolitus, voces iſtas, *venena, pharmaca, potiones, incantamenta*, ſæpè uſurpari promiſcuè pro quolibet veneficio. Servius in Georg. 1. ad eas voces *ille malum virus*, v. 129. teſtatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, ſive occidendo ſive ſanando; Græci pharmacum, Latini venenum aut virus, appellitant.

63. *Ulta pellicem, Magni Creontis filiam.*] De Medeâ, deque ejus ulciſcendi ratione, vide Epod. 3. ibique annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*] Tranquille fruitur amoribus pellicum mearum, mei planè oblitus. Vel quieſcit in quibus vult cubilibus, ungendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. *Ah, ah, ſcientioris* me *veneficæ* arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar *non uſitatis potionibus* & pharmacis, ut ad me recurrat vel invitus, inquit Canidia.

76. *Marſis vocibus.*] Marſi Italiæ populi in Latio inter continua Apennini montis juga, à Marſo Circes veneficiæ inſignis filio dicti, & veneficiæ incantationeſque edocti, teſte Solino. Apud Non. Lucil. Satir. lib. 20.

Jam diſrumpetur medius; jam ut Marſus, celebras

Diſrumpit cantu, &c.

Virgil. Æneid. 7. v. 758.

Marſis quæſitæ in montibus herbæ.

Vid. Plin. l. 28. c. 13 & l. 21. c. 2 & 3. Item Gell. l. 16. c. 11. ubi ſic ſcribit. *Gens in Italia Marſorum orta fertur a Marſo Circes filio: propterea Marſis . . . . . vi quadam genitali datum, ut ſerpentium virulentorum domitores ſint, & incantationibus barbarumq; ſuccis faciant medelarum miracula.*

Majus parabo, majus infundam tibi
Fastidienti poculum.
Priúsque cœlum sidet inferius mari,
Tellure porrectâ super,
Quàm non amore sic meo flagres, utì [451]
Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
Lenire verbis impias:
Sed, dubius unde rumperet silentium,
Misit Thyesteas preces.
Venena magnum fas nefásque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira detestatio
Nullâ expiatur victimâ.
Quin ubi perire jussus expiravero,
Nocturnus occuram furor,
Petámque vultus umbra curvis unguibus, [452]
(Quæ vis Deorum est Manium)

Scilicet *parabo pharmacum potentius, quod tibi me aspernanti adhibebo. Et* certè *infra mare cadet cœlum, terrâ superjectâ, potius quàm non exardescas amore meo, sicuti bitumen nigris ignibus. Puer* hæc *nequaquam, ut prius, blandimentis mollire sceleratas* mulieres tentat, *sed, anceps quid primum diceret, emisit execrationes Thyestis. Veneficia* inquit, *magnum fas ac nefas* confundant licet, at *nequeunt immutare sortem mortalium. Persequar vos execrationibus. Dira detestatio nullo sacrificio purgatur. Imò, postquam* à vobis *coactus intertiero, adero furor nocturnus, atque umbra facies vestras curvis unguibus invadam (nam hæc potestas est Deorum Manium)*

ANNOTATIONES.

77. *Majus parabo, &c.*] Jam Canidia puerum infodere statuit, & inedîâ interficere; ad parandum Varo philtrum e pueri exsuctis medullis & arefacto jecore; eoque pervincendam Vari quantam libet obstinationem sibi spondet.

81, 82. *Uti Bitumen atris ignibus.*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignis, atraque inde flamma accenditur. Quippe & hoc intelligendum & supponendum hîc. Quod quidem, ut & alia benè multa, Dacerius acutè & eruditè more suo observavit.

86. *Misit Thyesteas preces.*] Diras execrationes & imprecationes emisit in Canidiam ejúsque socias, quemadmodum olim Thyestes in Atreum fratrem, cùm jugulatos filios, in frustra dissectos, coctos, edendósque sibi ab eo fuisse appositos, accepit. De his l. 1. Ode 6. v. 3. & Ode 16. v. 17. Vide Senec. Tragœd. Thyesten. Cicer. Tusc. 1. n. 107. *Exsecratur luculentis sanè versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus, &c. . . Neque sepulcrum, quo recipiatur, habeat, portum corporis: ubi, remissâ humanâ vitâ, corpus requiescat à malis.* Et in Pisonem. n. 43. *Thyestea ista execratio est, Poëtæ, vulgi animos, non sapientum, moventis:* ut tu naufragio expulsus ulpiam saxis fixus asperis, evisceratus latere penderes *(ut aic ille)* saxa spargens tabo, sanie, sanguine atro.

87. *Venena magnum fas, &c.*] Veneficia fas nefasque confundant, pervertant, violent, licet: at rerum humanarum vicissitudines non sistent aut mutabunt. Itaque vos sceleratæ ac detestabiles veneficæ, quæ me sic improbe occiditis, vicem vestram expectate. Nam certè peribitis tandem miserabili modo, ac insepultæ laniabunt feræ, &c.

89. *Detestatio nulla expiatur victima.*] Sic putabant veteres non posse averti aut expiari mala, quæ quis ardens justâ irâ, cùm gravi fuerat injuriâ læsus, ei qui læserat imprecatus esset. Huc pertinet quod scribit Plin. 28. c. 2. *Defigi diris detestationibus nemo non metuit.*

92. *Nocturnus occurram furor, &c.*] Sic Virgil. Æneid. 4. v. 386. Dido ad Æneam:

Omnibus umbra locis adero: dabis, improbe pœnas.

Ovid. in Ibyn: v. 157.

Insequar & vultus ossea forma tuos
Me vigilans cernes; tacitis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adesse, tuos.

94. *Quæ vis Deorum est Manium.*] Ut se ulciscantur de morte injustè illatâ, vim & potestatem habent animæ à corpore solutæ. Hæ scilicet, *Manes*, & *Dii*, honoris causâ, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virg. Ecl. 5. v. 66. Daphnidi mortuo aræ duæ. Æneid. 3. v. 63. Polydori animæ pariter: *stant manibus aræ*, inquit, & v. 305. animæ Hectoris Andromache *sacraverat aras.* Et v. 303. *Manesque vocabat.* Quid propriè sint Manes, & varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac disertè Apuleius lib. de Deo Socratis. *Animum humanum*, inquit, *emeritis vitæ stipendiis corpore suo*

Et

Et inquietis assidens præcordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens,
Contundet obscœnas anus.
Post insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites.
Neque hoc parentes, heu! mihi superstites
Effugerit spectaculum.

atque præcordiis, inhærens minimè quiescentibus, formidine eripiam somnum. Deinde plebs per singulos vicos undique lapidibus vos intesset, execrabiles vetulas obruet. Denique membra vestra *insepulta* discerpent *lupi & volucres Esquilinæ. Illud* verò *spectaculum videbunt parentes* mei *(heu!) post me viventes.*

ANNOTATIONES.

abjurantem, vetere Latinâ Linguâ reperio Lemurem dictitatum. Ex hisce Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato & quieto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris. Qui verò ob adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus, incertâ vagatione seu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, cæterùm noxium malis; id genus plerique Larvas perhibent. Cùm verò incertum est quæ cuique eorum sortitio evenerit, utrum Lar sit, an Larva, nomine Manem Deùm nuncupant. Animadverte has voces postremas ad rem præsentem maximè facientes.

95. *Assidens præcordiis.*] Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit & vellicat, lib. 2. Od. 13. v. 37.

99. *Insepulta membra.*] Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quòd errare anima, donec sepulchro corpus esset conditum, putaretur. Vide lib. 1. Od. 28. Item Sophocl. Ajac. Act. ult.

100. *Esquilinæ alites.*] Esquiliæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa Esquilias volitabant frequenter, quia illic erant sepulchreta; imò & reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur & quæritabant.

101. *Neque hoc parentes, &c.*] Hócque illis qualecunque solatium.

Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeat. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita ille:

Indormit unctis omnium cubilibus oblivione pellicum. *Neque structura placet: & hæc biant, disjuncta à superioribus, & verbum* indormit *insuave est.*

Ad me recurres: nec revocata mens tua Marsis redibit vocibus. *Si fiat amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? & omnino illa sunt durissima,* venena magnum fas nefasque &c.

Profectò si jam lapidibus infectata est plebs, si interempæanus, si insepultæ à lupis & avibus lacteratæ, quid addit? neque hoc parentes effugerit spectaculum, *Quid enim agant parentes tunc?*

Animadverte vocem hanc, alites, *multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeo amavit, ut maluerit hîc, quàm, quod potuit,* vultures: *& fugisset licentiam neglectæ allusionis.* Hactenus Jul. Scaliger.

1. Nec structura, nec verbum *indormit,* insuavia videntur nisi hypercritico. Quod à superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ audaciâ & scelere futentis optimè depingit, quæ res non paratè cogitat, aut loquitur contextè & continenter, sed profert saltuatim.

2. Dormitabat sanè bonus Scaliger, cùm ista culpabat. Imò si Varus fiet amens, non nisi post & per *poculum* quod mox ei *majus* Canidia minatur.

Porrò hæc, *venena, magnum fas, &c.* Durissima omninò sunt, vix tamen satis, ad rerum duritiam quas indicant, & parum ad frangendum veneficæ improbitatis adamantem.

3. Profectò nihil agendum parentibus; sed tali fruendum spectaculo, ad mœstitiam utcunque leniendam, prædicit puer.

4. *Vultures* placeant homini carpendi & vellicandi avido: at æquum æstimatorem non offendent *Esquilinæ alites:* quin collisio, & ipsa vox, *alites,* pulchra sanè, vel *decies repetita* oblectabit.

ODE VI.

In CASSIUM SEVERUM.

Quare externos nihil mali meritos exagitas, ô canis iners contra lupos? Cur non istuc vanas minas convertis si vales, ac lacessis me par pari redditurum? Etenim velut Molossus vel Lacedæmonius canis rusus, quæ est defensio grata pastoribus, per excelsas nives erectis auribus persequar quamcumque feram fugientem. Tu verò, postquam formidabili latratu implevisti silvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave: nam ego adversus improbos acerrimus dirigi statim cornua; non secus ac gener contemptus à Lycambe perfido,

QUID immerentes hospites vexas, canis [451]
Ignavus adversùm lupos?
Quin huc inanus, si potes, vertis minas, [454]
Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossius, aut fulvis Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublatâ nives,
Quæcumque præcedet fera.
Tu, cum timendâ voce complêsti nemus,
Projectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ spretus infido gener,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Epod. 1.

1. *Quid immerentes, &c.*] Hâc Ode volunt notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu quanquam exitu semper infelici, & conatibus vanis, famosum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certè Asprenatem, Augusto licet *arctius junctum*, veneficii reum agere non dubitavit. Testes sunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. lib. 35. cap. 12. Is ob libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam Cretam primum, deinde in Seriphum est deportatus. Ejus meminit pluribus locis Corn. Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet in Dialogo de Oratoribus: *Cassium Severum affirmant primum flexisse ab illa vetere dicendi via directa, non infirmitate ingenii, nec inscitia literarum; sed judicio & intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diversitate aurium formam atque speciem orationis esse mutandam, &c.* Et posteà: *Equidem non negaverim Cassium Severum oratorem vocari, quanquam in magna parte librorum suorum plus vis habeat, quam sanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omissa modestia & pudore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis incompositus, & studio feriendi plerúmque dejectus, non pugnat, sed rixatur. Cæterùm varietate eruditionis & lepore urbanitatis, & ipsarum virium robore multùm cæteros superat.* Fab. autem Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Cassius*, inquit, *Severus, si cum judicio legatur multa dabit imitatione digna. Quod si cæteris virtutibus colorem & gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter præcipuos foret. Nam & inanis plurimum est in eo, & acerbitas mira, & urbanitas, & vis summa: sed plus stomacho quam consilio dedit: præterea ut amari salent, ita frequentur amaritudo ipsa ridicula est.* Ejus scripta ex Senatusconsulto abolita sunt, teste Suetonio.

Canis ignavus adversum lupos.] Acer in ignavos, ignavus in fortes: quod argumentum socordiæ est.

3. *Quin huc inanus, &c.*] Quin me lacessis meique similes acriter remorsuros te mordentem, vel potius allatrantem?

5. *Molossus.*] Canis ingens & validus, Gallicè *dogue*. Ang. a Mastiff. Ex Epiro, ubi populi fuêre quondam Molossi. Strabo lib. 7.

Fulvus Lacon.] Celis agilitate commendatus simul & robore, Gall. *levrier*: Ang. Greyhound Laconia Peloponnesi regione, seu ex urbe Spartâ. Virg. Georg. 3. v. 405.

Veloces Sparta catulos, acremque Molossum.

6. *Amica vis pastoribus.* Ad arcendos à grege lupos aliasque feras. Theocrit. κύων φιλοποίμνιος, *canis Pastorum amans.*

7. *Agam per altas.*] Expeditus ego sum ad insectandos quoscunque mihi injuriam facientes. Pergit scilicet noster in metaphorâ.

9. *Tu, cum timendâ, &c.*] Tu vero cum ingenti latratu maximò terribilis visus fuisti, repente mitis & imbellis appares, objecto pretio sedatus: quemadmodum canis iners, antea horrendum latrans, projectum cibum arripiens, mutus subitò fit.

12. *Tollo cornua.*] Vires exero, animos & bilem accendo, gravitérque ulciscor.

13. *Qualis Lycambæ, &c.*] Sicut Poëta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulen

Aut

Aut acer hoſtis Bupalo.
An ſi quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

[455]

vel inimicus Bupalo infenſiſſimus. Quod ſi me quiſquam dente nigro lacerarit, numquid plorabo velut puer imbellis?

ANNOTATIONES.

filiam anteâ deſponſatam fractâ fide illi negavit uxorem, generúmque habere ſprevit. At Archilochus Iambicos verſus à ſe inventos tam acerbos & amarulentos ſcripſit in Lycamben: ut eos ad deſperationem, tandemque ad ſuſpendium adegiſſe referatur. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 79.

14. *Acer hoſtis Bupalo.*] Hipponax Poëta circa Olympiadem ſexageſimam florebat, quinque circiter ante Chriſtum ſeculis. Staturâ parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offenſi duo fratres Bupalus & Anthermus, ſive pictores, ſive ſculptores, ejus imaginem omnino ridiculam effinxêrint, populique ludibrio expoſuerint: verùm non impunè. *Hipponactis notabilis fœditas vultûs erat. Quamobrem imaginem ejus laſciviâ jocorum ii propoſuêre ridentium circulis in promptu fecêre. Hipponax indignatus amaritudinem carminum diſtrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compuliſſe. Quod falſum eſt. Complura enim in finitimis inſulis ſimulacra poſtea fecêre.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 5. Alii ſcribunt Epheſo urbe duntaxat cedere coactos præ pudore & irâ, propter acerbitatem verſuum Hipponactis. Ex Dionyſ. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut graviùs feriret. Cic. de Nat. Deorum 3. n. 90. *quem Hipponactis Iambus læſerat, aut qui erat Archilochi verſu vulneratus, &c.*

15. *An ſi quis atro dente, &c.*] Si verò me quiſquam impetat convitiis, an ad lachrymas, pueri more, confugiam? imò ut vir ad arma & ultionem convolabo; perſequar adverſarium uſquequâque, donec graviores acceptis plagas infligam.

ODE VII.

Ad POPULUM ROMANUM.

Deteſtatio bellorum civilium.

QUO, quò ſcelesti ruitis? Aut cur dexteris
Aptantur enſes conditi?
Parúmne campis atque Neptuno ſuper
Fuſum eſt Latini ſanguinis?
Non ut ſuperbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut deſcenderet

[456]

Quò, quò ſcelerati properatis? vel cur incluſi vaginâ *gladii dextris inferuntur? An non ſatis Latini ſanguinis effuſum eſt terra marique? non* quidem *ut Romani incenderent excelſa caſtella æmulæ Carthaginis, vel ut Britanni* hactenùs *indomiti*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quò, quò, &c.*] Ambigitur quod civile bellum hîc Poëta execretur: an illud quod geſtum eſt hinc Bruto & Caſſio, illinc Auguſto, M. Antonio & M. Lepido ducibus; an bellum Actiacum, cujus finem & exitum Auguſto felicem celebrabit Epod. 9. an potiùs illud quod poſt cladem Philippenſem Sextus Pompeius reparabat? Vide lib. 1. Od. 14. lib. 2. Od. 7. lib. 3. Od. 4 & 6. Denique Epod. 16. ibique annot.

Sceleſti.] In cives & patriam injurioſi & ſævientes.

2. *Enſes condita.*] Pax enim facta fuerat, aliquanto poſt dimicationem Philippenſem, Pompeianos inter & Auguſtum atque Antonium.

3. *Campis atque Neptuno ſuper.*] In campis Philippenſibus & in mari Siculo. De hoc; Epod. 4. de illis lib. 2. Od. 7. *Neptunus* maris Deus pro ipſo mari.

5. *Non ut ſuperbas, &c.*] Enim verò tantum ſanguinis Romani nuper fuſum non eſt pro defenſione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta & incenſa Carthago eſt. Tunc certè glorioſè pugnatum eſt: at certârunt nuper cives in ſeipſos impiè, ut & nunc armantur.

Invidæ Carthaginis.] Carthago Romæ æmula quamdiu ſteterit, fuit. Vide lib. 3. Od. 5. Vell. Patercul. lib. 1. & 2.

7. *Intactus aut Britannus.*] Neque tunc fuſus

per viam ſacram vincti traberentur: Sed ut juxta Parthorum optata deſtrueretur hæc civitas per vires proprias. Atque *nec lupis hæc conſuetudo, nec leonibus unquam fuit ſævire, niſi contra diſſimile* animal. *An cæca rabies agit vos, an vis ſuperior, an crimen* aliquod? *Reſpondete. Silent: atque pallibus color vultum tingit; animique attoniti obſtupeſcunt. Ita eſt, Romanos exagitat fors inimica, & crimen cædis fraternæ; ex quo effuſus eſt humi ſanguis Remi innocentis poſteris lucendus.*

Sacrâ catenatus viâ:
Sed ut, ſecundùm vota Parthorum, ſuâ
Urbs hæc periret dexterâ.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Nunquam, niſi in diſpar, feris.
Furórne cæcus, an rapit vis acrior? [457]
An culpa? Reſponſum date.
Tacent, & ora pallor albus inficit,
Mentéſque perculſæ ſtupent.
Sic eſt. Acerba fata Romanos agunt,
Scelúſque fraternæ necis;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

ANNOTATIONES.

eſt Latinus ſanguis, ut Britanni nondum ſubacti Romano imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per Viam Sacram. Vide Sueton. Octav. c. 25. Dion. lib. 40. init. Cæſaris Comment. lib. 5. item annot. lib. 3. Od. 5. & lib. 4. Od. 14.

Deſcenderet.] Declivis nempe ad forum uſque Romanum erat *Via Sacra*; de quâ Epod. 4. v. 7. at à foro Rom. ad Capitolium poſtea aſcendebatur.

2. *Sed ut, ſecundum vota Parthorum, &c.*] Hoc ſcilicet habebant in votis hoſtes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. 16. v. 2.

Suis & ipſa Roma viribus ruit,
Quam nec finitimi valuerunt perdere Marſi, &c.

de Parthis Romæ ſemper infeſtis, lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5.

11. *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ non ſæviunt in ſui ſimiles; quare ergo homo eſt homini lupus? ut habet adagium. Plin. Proem. lib. 7. *cætera animantia in ſuo genere probe degunt. Congregari vidimus & ſtare contra diſſimilia. Leonum feritas inter ſe non dimicat. Serpentium morſus non petit ſerpentes. Nec maris quidem belluæ niſi in diverſa genera ſæviunt. At hercule homini plurima ex homine ſunt mala.* Senec. Epiſt. 104. *ab homine homini quotidianum periculum. Adverſus hoc te expedi, &c.* Et de Clement. lib. 1. cap. 26. *Apud homines tantum nec à neceſſariis quidem rabies temperat ſibi.* Sanctus Auguſtinus de Civ. Dei lib. 15. *neque enim unquam inter ſe leones, aut inter ſe dracones qualia inter ſe homines bella geſſerunt.* Juvenal. Sat. 15. v. 159.

Sed jam ſerpentum major concordia: parcit
Cognatis maculis ſimilis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem
Perpetuam. Sævis inter ſe convenit urſis.
Aſt homini ferrum letbale incude nefandâ,
Produxiſſe parum eſt. ——— ——

12. *In diſpar feris.*] Al. *in diſpar genus.*

13. *Furórne cæcus, &c.*] Quod vos rapit ad bellum tam tetrum? An furor; an fatalis quædam neceſſitas; an culpa, propter quam Dii infenſi veſtris vos manibus plectant? Cicero pro M. Marcello n. 13. *omnes qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo Reipublicæ miſero funeſtoque compulſi, etſi aliquâ culpâ tenemur erroris humani, à ſcelere certè libertati ſumus.*

15. *Tacent, & ora pallor, &c.*] *Silentium & pallor* arguunt ſceleris conſcientiam; *ſtupor* verò notat immiſſam à Diis offenſis pœnam.

17. *Sic eſt, &c.*] Irâ ſanè Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant ſæviantque. Nimirum luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. Od. 6. lib. 3.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, &c.

19. *Remi ſacer cruor.*] Jus naturale violârat Romulus, dominandi cauſâ, fratrem innoxium & immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis & conditoris ſcelus in nepotes aſperſum identiden immiſſis malis vindicatur. De nefandâ illâ Remi cæde variè ſcribunt. Flor. lib. 1. cap. 1. *Ad tutelam novæ urbis ſufficere vallum videbatur: cujus dum irridet anguſtias Remus, idque increpat ſaltu, dubium an juſſu fratris, occiſus eſt. Prima certè victima fuit: munitionemque urbis novæ ſanguine ſuo conſecravit.* Tit. Liv. lib. 1. cap. 6. Romulus ac Remus, certatim nomen & auſpicia daturi novæ urbi, auguria captant. *Intervenit avitum malum, regni cupido, atque inde fœdum certamen coortum à ſatis miti principio;*

principio; quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset; ut Dii quorum tutelæ ea loca essent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, conditam imperio regeret; Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures; jamque, nunciato augurio, cùm duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua multitudo consalutaverat, tempore illi præcepto. at hi numero avium regnum trahebant. Inde tum altercatione congressi, certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turbâ ictus Remus cecidit. Vulgatior fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum: ita solus potitus imperio Romulus, &c. Vide & Aurel. Victorem. Plut. in Romulo. Oros. lib. 2. S. August. lib. 3. de Civitat. Dei, cap. 6. Ovid. Fastor. 4.

ODE VIII.

In VETULAM.

ROGARE longo putidam te sæculo, [458]
Vires quid enervet meas?
Cùm sit tibi dens ater, et rugis vetus
Frontem senectus exaret;
Hiétque turpis inter aridas nates
Podex, velut crudæ bovis.
Sed incitat me pectus, et mammæ putres,
Equina quales ubera;
Ventérque mollis, et femur tumentibus
Exile suris additum.
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita, quæ rotundioribus
Onusta baccis ambulet.
Quid, quod libelli Stoici inter sericos [459]
Jacere pulvillos amant?
Illiterati num minùs nervi rigent?
Minúsve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore allaborandum est tibi.

Te diuturno ævo fœtentem decétne quærere quid ex hauriat vires meas? Licet nigri sunt tibi dentes & frons sulcata rugis senii . . . . . *Sis opulenta: & imagines triumphales decorent exequias tuas: nullaque sit matrona quæ incedat ornata rotundioribus margaritis: tu tamen mihi sordescis* . . . . . .

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Rogare, &c.*] Ellipsis & Aposiopesis indignationi serviens. *Putidam te* non pudet, &c.

11. *Funus atque imagines, &c.*] In funere nobilium præferebantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cicer. 2. de Orat. & pro Milone, Plin. l. 35. c. 2. Lips. Elect. 1. c. 20.

13. *Rotundioribus.*] Rotunditas uniones commendat. Plin. lib. 9. cap. 35. *Margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lævore, pondere.* Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebantúrque elenchi, & auribus appendebantur. Juvenal. Sat. 6. v. 458.

Auribus extensis magnos commisit elenchos.

Sat. 2. v. 61. *cylindros* vocat,

Tu nube, atque tace. Donant arcana cylindros.

14. *Onusta.*] Plin. modo cit. *Uniones digitis suspendere & binos ac ternos auribus fœminarum gloria est.* Petron. *Tribaccam margaritam* appellat. Sen. de Benefic. l. 7. c. 9. *Video uniones non singulos singulis auribus comparatos. Jam enim exercitatæ* mulieres *oneri ferendo sunt. Jungunturque inter se; & insuper alii bini superimponuntur. Nec satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.*

Baccis.] Baccæ propriè sunt fructus lauri, oleæ, &c. ob similitudinem verò pro unionibus ponuntur. Pers. Sat. 2. v. 66. ambitio & mollities, inquit, docuit *baccam conchæ rasisse.*

15. *Quid, quod libelli Stoici, &c.*] At dices te esse imbutam literis & Philosophia Stoicorum. Scilicet hoc lenocinio, hâc illecebrâ captas me studiosum: verum nihil proficis: inquit Horatius. De Stoicorum placitis agam ad Sat. 3. l. 1. & 2, &c.

Inter pulvillos.] Super pulvinos scilicet lectuli tricliniaris, accubitorii, lucubratorii; in quo veteres lectioni & scriptioni vacabant. Pers. Sat. 1. v. 53.

Quicquid denique lectis scribitur in citreis.

Cætera hujus Odes absit ut explanare aggrediar, aut alia multis locis similia. Quintiliano morem geram libens, lib. 1. cap. 8. sic scribenti *Horatium in quibusdam nolim interpretari.* Pudor nempe vetat. Quin & Scaliger Hypercrit. ita censet: Epod. 8 & 12. *Nebulonis & nequam esse oportuit, non Horatii.*

ODE IX.

Ad MAECENATEM.

Præsentit voluptatem mox futuram ex Augusti ad Actium Victoriâ.

Ecquando vinum Cæcubum ad solemnes epulas reservatum, lætus ego ob victoriam Augusti, potabo tecum, O felix Mæcenas, in ædibus magnificis, canente cum fistulis citharâ, hâc Dorium modum, illis Phrygium? Sanè ita placet Jovi. Haud jam pridem sic fecimus, quando Neptunius Imperator

QUANDO repôstum Cæcubum ad festas dapes. [460]
Victore lætus Cæsare,
Tecum sub altâ (sic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante mistum tibiis carmen lyrâ,
Hâc Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cùm freto Neptunius [461]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quando repôstum, &c.*] Vel ex istâ Ode liquet nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine, quo factæ sunt: siquidem hic lætitia expromitur de futurâ mox Victoriâ Actiacâ quæ jam consummata celebratur in Od. 37. lib. 1. Hic, inquam, poëta scribens ad Mæcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc versantem, gaudium suum exprimit ex primo nuncio fugæ Antonii & Cleopatræ.

Cæcubum.] Vinum optimum, de quo plura Lib. 1. Od. 20. v. 9.

Ad festas dapes.] In sacris & festis, in honorem Deorum, instruebantur epulæ opiparæ, & ponebantur vina melioris notæ.

2. *Victore Cæsare.*] Xiphilin. in Augusto, *Cæsar superior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris confecto: quem diem propterea notavi, quòd eo penes unum Cæsarem summa rerum fuit, ut ex eo anni principatûs ejus numerentur. Cæsar urbem ædificavit eo loco, in quo sibi victoriam pepererat, eamque Nicopolim appellavit, &c.* Ibidem quoque ludos Quinquennales instituit, & Apollini templum dedicavit, ut tam insignis in Epiro victoriæ dignum Augusto monimentum permaneret. Vid. Epod. 1. init. & totam Oden 37. lib. 1. ibique annot.

3. *Sub alta domo.*] Altis columnis ex marmore adornata, Lib. 3. Od. 29.

Molem propinquum nubibus arduis.

Sic Jovi gratum.] Jovi Diisq; fore gratum ait gaudium ob victorem Augustum, quippe cui ex voluntate Numinum orbis Imperium destinatum erat: quod quidem asseruit, lib. 1. Od. 2. & alibi.

6. *Hâc Dorium, illis barbarum.*] Lyrâ sonante Dorium carmen seu modum; tibiis verò canentibus barbarum sive Phrygium. Tres erant vulgares modi, Ionius sive Lydius in *Ut*; Dorius in *Re*; Phrygius in *Mi*, de quibus fusè Glareanus in hunc locum. Primus acutus rebus lætis serviebat; secundus gravis & sedatus, rebus seriis; tertius medius, rebus sacris. Vide Athen. lib. 14. c. 5. Item Cœl. Rhod. lib. 9. c. 3. ubi ex Cassiodoro sic scribit: *Dorius prudentiæ largitor est, & castitatis effector: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit: Lydius intellectum obtusis acuit; & terreno desiderio gravatis cælestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius.* Hinc apparet cur pueros Doricam in primis harmoniam edocendos moneat Aristoteles. Polit. 8.

Barbarum.] Asiatici omnes à Græcis vocabantur Barbari: hinc barbarum dicitur quicquid est à Phrygiâ Asiæ regione, l. 2. Od. 4. v. 9.

Barbaræ postquam cecidere turmæ.

Barbaricum aurum, Æneid. 2. v. 504. & *barbara crurum tegmina*, Æn. 11. v. 777. quæ Phrygia erant acu picta & elaborata. Athen. cit. lib. 14. c. 5. *Tres sunt Harmoniarum differentiæ, quas & Græciæ nationes; Æolica nempe, Dorica, Ionica. Phrygium autem, ac Lydiam Græci didicerunt à Lydis ac Phrygibus, qui cum Pelope venerunt in Peloponnesum.*

7. *Ut nuper.*] Sicut liberaliter sanè bibimus nuper, seu ante annos quinque, cum Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Augusto est, ad fretum Siculum, indeque pulsus fugit.

Dux fugit uſtis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis.
Romanus (eheu poſteri negabitis) [462]
Emancipatus fœminæ
Fert vallum & arma miles, & ſpadonibus
Servire rugoſis poteſt.
Interque ſigna (turpe!) militaria
Sol aſpicit conopium.
Ad hoc frementes verterunt bis mille equos

freto Siculo *pulſus fugam arripuit, poſt incenſas naves; minatus civibus injicere catenas, quas detraxerat ſervis infidelibus. Romanus (eheu nepotes haud credetis) mulieris factus mancipium, miles portat palum atque arma, nec erubeſcit ſervire eunuchis rugoſis. Interque vexilla bellica* (proh fœdam rem!) *Sol videt conopeum. Ad hoc* Spectaculum *Galli indig-*

ANNOTATIONES.

Neptunius Dux.] *Sextus Pompeius ruptis ergaſtulis mare obſedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; &, cum mari feliciter uteretur, Neptuni ſe filium confeſſus eſt:* Aurel. Vict. de Viris illuſtribus, c. 7. Alii ſcribunt, eum, cùm ejus pater magnus Pompeius exactis piratis & hoſtibus mari dominatus eſſet, hinc ſe Neptuni filium dixiſſe, & cœruleâ veſte indutum juveniliter ſuperbiendo depugnâſſe. Appian. Bell. Civil. l. 5. Dio. l. 48.

8. *Fugit.*] Aur. Vict. cit. *Sextus ab Auguſto per Agrippam navali prælio victus in Aſiam fugit, ubi ab Antoniani militibus occiſus eſt.* Florus, l. 4. c. 8. Sextus Pompeius *perditis rebus profugit; Aſiamque velis petit, venturus ibi in hoſtium manus & catenas . . . . Non alia poſt Xerxem miſerabilior fuga. Quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum ſex ſeptemve fugiebat, extincto prætoriæ navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens ac reſpectans, & tamen non timens ne periret.*

Uſtis navibus.] M. Agrippæ operâ, ſcilicet à quo fugatas Sexti Pompeii naves ſcribit Suet. Oct. c. 16. T. Liv. Epit. l. 129. *Adverſus Sext. Pompeium,* inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum eſt; ita ut ex duabus Cæſaris claſſibus, altera cui Agrippa præerat vinceret; altera quam Cæſar duxerat deleta . . . victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.* (Hæc prior fuga; poſtrema illa de quâ paulò antè dixi ex Floro) *M. Agrippa navali coronâ à Cæſare donatus eſt, qui honos ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincla, quæ detraxerat, &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus & magno quidem numero vocârat. Teſtes Dio, & L. Flor. cit. *Cum ergaſtula armâſſet, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam & claſſe medium mare inſederat. O quàm diverſus à patre! Ille Cilicias extinxerat: hic ſecum piratas navales agitabat.* Vide & annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*] Fugitivis nempe & erga dominos perfidis libertatem & arma dabat, benignè excipiens & amicè, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*] Antonius ejuſque aſſeclæ Romanorum permulti.

12. *Fœminæ.*] Cleopatræ, de quâ l. 1. Od. 37.

13. *Fert vallum, &c.*] Virg. Georg. 2. v. 25. *Quadrifidaſque ſudes & acuto robore vallos.* Ubi Servius monet, bis idem dictum: nam & valli & ſudes idem ſunt: Gall. *des Pieux.* Angl. Paliſadoes. Vegetius l. 3. c. 8. ita rem explicat: *Super aggerem valli, hoc eſt, ſudes vel tribuli lignei, digeruntur,* nimirùm ad munienda caſtra. Porrò Romanus quiſque miles debebat ferre ſecum duodecim ſudes, arma, viaticum, ollam, veru, ſecurim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus ſervire.] Cleopatram illi comitabantur, adeóq; imperabant Romanis militantibus ſub ejus vel Antonii ſignis: quod eis turpe & indignum. Vid. l. 1. Od. 37. v. 9. *Spado* à σπᾶν, evellere, dictus. *Rugoſis* quia pluriminæ illis rugæ ob virilitatis adeoque caloris amiſſionem.

16. *Conopium.*] Alias ſcrib. *Conopeum* penultima longa; κωνωπεῖον, tentorii genus, quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices; qui κώνωπες nuncupantur à Græcis. Hi ſunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quod muliebre tabernaculum erat pro Prætorio ſeu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hoc frementes, &c.*] Adverſus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, ſcilicet indignati quòd ſervire juberentur fœminæ, & effœminatis *ſpadonibus rugoſis.*

Verterunt bis mille equos.] Scaliger, ſuo more, *illa,* inquit, *ferre nequeo: nam & inſuavia ſunt, nec conveniunt pugnæ navali.* Imo Gallorum fremitum & motum aſperitatem bellè exprimunt. Deinde an Hypercriticus neſciebat præter navales copias, ad littus adfuiſſe terreſtres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terreſtri Antonii ad Cæſarianum tranſiſſe illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæſaris promoverunt: ut teſtatur Servius ad Æn. 6. & Plutarchus in Antonio: *Terreſtribus copiis ab Antonio Canidius præerat: à Cæſare*

Galli,

mantes, Auguſtum inclamando, converterunt duo millia equorum: & puppes navium hoſtium ad ſiniſtra fugientes in portu deliteſcunt. Io triumphe, tu retardas auratos currus & juvencas integras. Io triumphe, non revexiſti Imperatorem talem ſeu in bello Jugurthino, ſeu in Africano eum cui ſua virtus tumulum erexit ſuper Carthaginem. Hoſtis ſuperatus in terra & mari ſagulum purpureum mutavit lugubre:

Galli, canentes Cæſarem:
Hoſtiliúmque navium portu latent
Puppes ſiniſtrorsùm citæ. 20
Iö triumphe, tu moraris aureos [463]
Currus, et intactas boves.
Iö triumphe; nec Jugurthino parem
Bello reportâſti ducem;
Neque Africanum, cui ſuper Carthaginem 25
Virtus ſepulchrum condidit.
Terrâ marique victus hoſtis Punico [464]
Lugubre mutavit ſagum:

ANNOTATIONES.

Taurus: qui utrinque inſtructâ acie in littore quieſcebant, eventum navalis pugnæ expectantes.

18. *Canentes Cæſarem.*] Nos vernaculè diceremus, Crying, God ſave the King.

19. *Hoſtiliumque navium portu latent Puppes.*] Continuò excandeſcens Julius Scaliger, *Si latent Puppes, proræ non latent*, inquit. Egregiè admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obverſæ. Ergo male redarguitur iſte locus. Horatius notat ſexaginta naves Cleopatræ poſt claſſem Antonii collocatas, ſublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capeſſendam, & vela facienda in Ægyptum. Plutarch. modò cit.

20. *Siniſtrorsùm citæ.*] Hoſtiles naves è portu Actiaco prodeuntes ad ſiniſtram habebant Peloponneſum, quo fugerunt, & inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio; *Naves ſexaginta Cleopatræ, quæ poſt magnas naves erant ſitæ, velis ſublatis per medios pugnantes fugam arripiunt, ſuoſque perturbant. Cæſariana non ſinè admiratione ſpectant fugientes naves in Peloponneſum converſas: nec quâ de cauſâ id fieret intelligebant.* Additque Antonium non viri aut ducis conſiliis uſum, ſed amantis; tractum ſcilicet à muliere, & poſthabitis omnibus Cleopatram inſecutum.

21. *Iö.*] Vox lætitiæ index, quâ triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphe.] Triumphum alloquitur & compellat veluti Deum. Sic. lib. 4. Od. 2.

Tuque dum procedis, Io triumphe.

22. *Aureos Currus.*] Triumphales Auguſto debitos. Horum formam deſcribit Zonaras his verbis: Τὸν δὲ ἅρμα ἔστι ἀγωνιστὴν ἢ πολεμιστὴν ἦν ἐμφερὲς, ἀλλ' εἰς κυρτὸν περιφερῆ τρόπον ἐξειργασε. *Currus autem*, triumphalis ſcilicet, *neque Circenſi neque bellico ſimilis, ſed in turris rotundæ modum factus erat.*

22. *Intactas boves.*] Qui triumphabat juvencas *intactas*, id eſt, vel tauro vel jugo nondum ſubditas immolabat. Virg. Georg. 4. v. 543.

Delige & intactâ totidem cervice juvencas.

23. *Nec Jugurthino parem.*] Non parem ſed longè Auguſto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide lib. 2. Od. 1. ſtroph. 7. ibique annot. ad vocem *Jugurtha.*

25. *Neque Africanum.*] Nec Cæſari parem Scipionem, quanquam diruit hic Carthaginem Imperii æmulam; ita ut ejus urbis ruinæ ſint illuſtre veluti mauſoleum P. Cornel. Scipionis, ob ejus virtutes planè ſingulares quæ in Africano bello & triumpho eluxerunt.

26. *Sepulchrum.*] Vetus interpres hîc ſic annotat: *Tangit hiſtoriam, in quâ ſcriptum eſt, ex Oraculo, ad compeſcendos Afros debere ſepulcrum Scipioni Africano ita conſtitui, ut Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu poſitum eſt inter Oſtiam & portum.* At contra Plutarchus ſcribit ſepulcrum Scipionis Linterni extare. Mancinello teſte, apud Caietam in marmoreo ſepulcro æneâque urnâ hæc leguntur:

Devicto Annibale, & capta Carthagine, & aucto Imperio, hos cineres marmore tectus habes:
Cui non Europe, non obſtitit Africa quondam,
Reſpice res hominum, quam brevis urna premit!

27. *Terrâ marique victus hoſtis.*] Antonius poſt cujus fugam in Ægyptum, terreſtris ejus exercitus duce Canidio ad Auguſti partes tranſit.

Punico Lugubre mutavit ſagum.] In ſignum mœroris, exuit ſagum punicei, coccinei, purpurei, rubei coloris; induitque aliud pullum, atrum, lugubre. *Phœnicius* ſeu puniceus color *exuberantiam ſplendoremque ſignificat ruboris:* inquit Gellius, l. 6. c. 26. *Sagum* veſtis erat in bello uſitata, brevior, ſubnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt ſagum habuiſſe manicas inſtar tunicæ. Erat porrò coloris rubei, tum quod is Marti convenit; tum ut cruor è vulneribus manans ob ſimilem colorem minùs appareret.

Aut

Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non ſuis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, ſcyphos,
Et Chia vina aut Leſbia;
Vel, quod fluentem nauſeam coërceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metúmque Cæſaris rerum juvat
Dulci Lyæo ſolvere.

Nunc *ille vel in Cretam centum urbibus claram fugit adverſis ventis; vel ad Syrtes Auſtro vexatas: vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, & vina Chia, vel Leſbia: quin potiùs infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauſeam fluitantem.* Certè *decet abſtergere ſolicitudinem ac formidinem* pro *rebus Auguſti*, bibendo *ſuave vinum.*

ANNOTATIONES.

29. *Aut ille, &c.*] Quo tenderet Antonii claſſis, ignorabatur: Sciebatur tamen versùs Peloponneſum navigâſſe; ut antè dixi ex Plutarcho. Poſteà verò cognitum eſt Cretæ oram legiſſe; ut in Egyptum pergeret.

Cretam.] De eâ inſulâ, lib. 3. Ode 27. ſtroph. 9.

30. *Ventis non ſuis.*] Sibi non propitiis.

31. *Noto.*] Vento Meridionali.

Syrtes.] In Libyco mari ſunt eæ, vulgo *Seches de Barbarie*, à σύρω *traho*, quòd in eas maris partes arenæ cumulos, limum, & ſaxa aggerant & trahant fluctus. Vide lib. 2. Od. 6. v. 3.

32. *Fertur incerto mari.*] Quo fugiat incertus, rebus deſperatis.

33. *Capaciores affer, &c.*] In feſtis, & in magnâ letitiâ, Græco more, majoribus poculis & largiùs bibebatur.

34. *Chia vina aut Leſbia.*] Tranſmarina vina, ideoque pretioſa; è Chio & Leſbio inſulis maris Ægei. Plin. lib. 14. cap. 7. & 14. De Chii vini bonitate, lib. 3. Od. 19. v. 5. De Leſbio, lib. 1. Od. 17. ſtroph. 6.

36. *Cæcubum.*] Vinum generoſum è Cæcubo, Latii monte: de illo lib. 1. Od. 20. habet virtutem coërcendi nauſeam, inquiunt; quòd auſterum ſit & pungens, adeóque fluxum ſiſtat aut reſtringat phlegmatis. Porrò ejuſmodi vinum petit Horatius, ut poſſit affatim bibere ſinè nauſeâ & vomitu.

37. *Curam metúmque Cæſaris*] Magno ſe fuiſſe in metu pro Cæſare indicat; neque vero Romæ tunc fuiſſe trepidationem parvam refert Dio: at, hoſte in fugam verſo, jam lætus, vino ſe diſcuſſurum ait quicquid pavoris & curæ animo diu inſedit.

38. *Lyæo.*] Ita dicitur Bacchus, ac proindè vinum, à λύειν *ſolvere*, ut jam notavi, lib. 1. Od. 7.

ODE X.

In MÆVIUM POETAM.

Ei Naufragium imprecatur.

MAlâ ſoluta navis exit alite [465]
Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,

Navis abit ſoluta portu *infelici auſpicio, vehens fœtentem Mævium. Auſter fac*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Malâ ſoluta, &c.*] Amico Virgilio & bono Poëtæ fauſtam navigationem eſt apprecatus. Od. 3. lib. 1. at Mævio contraria omnia hîc.

Mala alite.] Sunt qui *alitem* fœminino genere poni velint pro malo ſemper augurio. Lactant. in Papin. Stat. Thebaid. 3.

2. *Olentem Mævium.*] Is obſoletarum vocum ſectator, bonorúmque Poëtarum inſectator, duobus iſtis vitiis duntaxat famoſus Poëta, Virgilii atque Horatii temporibus tam inviſus bonis quàm invidus. Virg. Eclog. 3, 90.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mævi,
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.

Auctor lib. de cauſ. corrupt. eloq. ita præcipit: *Quædam arceantur ut jam obliterata & olentia*, id eſt, nimiam vetuſtatem ac veluti ſitum redolentia.

Auſter

ut terris fluctibus vexet utrumque latus navis. *Eurus ater mari perturbato dispergat funes & remos disruptos. Exsurgat Aquilo tam vehemens, quàm cum frangit ilices in excelsis montibus concussas. Nec propitium* ullum *affulgeat astrum nocte obscura qua Orion occidit. Nec tranquilliore mari naviget quàm exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab incensa Troja iram convertit in scelleratam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis; tibi verò pallor flavus, atque ejulatio viro indigna, & vota ad Jovem surdum; cum murmurans Ionium mare fregerit navim Austro humido! Quod si tu in curvo littore jacens pascas mergos, opimum spolium, à me procellis sacrificabitur lascivius hircus, & nigra avicula.*

Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,
Fractósque remos differat.
Insurgât Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices.
Nec sidus atrâ nocte amicum appareat,
Quâ tristis Orion cadit.
Quietiore nec feratur æquore, [466]
Quàm Graia victorum manus,
Cùm Pallas usto vertit iram ab Ilio
In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibíque pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces et aversum ad Jovem:
Ionius udo cùm remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quòd si præda curvo littore
Porrecta mergos juveris;
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna tempestatibus.

ANNOTATIONES.

4. *Auster, memento, &c.*] *Austrum* à meridie flantem & in Ionio mari valdè sævientem primùm invocat adversùs Mævium navigantem: deinde *Eurum* ab Oriente: tum Boream seu *Aquilonem* à Septentrione; ut colluctantes mare subvertant, Mæviumque fluctibus obruant. Virgil. Æneid. 1, 89.

Unà Eurúsque Notúsque ruunt, creberque procellis
Africus. ——————

10. *Orion.*] De hujus sideris occasu procelloso & navigantibus tristi, lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine, lib. 3. Od. 4. sub finem, &c.

12. *Graia victorum manus.*] Ad Capharæum Euboeæ promontorium dejecta classis Græcorum tempestatibus tantùm non tota periit, cùm reverterentur post expugnatam Trojam.

13. *Cùm Pallas usto vertit iram ab Ilio.*] Offensa primùm illa fuerat judicio Paridis, adeoque Trojanis infesta: deinde Græcis etiam; tum quod Ulysses & Diomedes è suo templo Palladium rapuissent; tum ut canit Virgilius: Æneid. 1. v. 45.

Unius ob noxam & furias Ajacis Oïlei.

14. *Impiam Ajacis ratem.*] Impius certè Ajax Oïleius & sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violarat. Unde navis ejus diffracta; ipse verò mox in saxum enatans fulmine pariter percussus.

18. *Aversum ad Jovem.*] Preces & vota minime audientem, scilicet improbo iratum.

19. *Ionius.*] Ionium mare inter Epirum ac Peloponnesum ab ortu, & magnam Græciam Siciliámque ab occasu porrigitur.

21. *Opima quòd si præda.*] Quia si tuum cadaver in littore pascat aves marinas, sacrâ spondeo tempestatibus.

23. *Caper.*] Quia Mævius petulans & olens ut caper.

24. *Agna.*] Virgil. Æneid. 3. *nigram hyemi pecudem.* Æneid. 5. *tempestatibus agnam.*

Tempestatibus.] His quoque templum erat Romæ dedicatum olim à Scipione. Ov. Fast. 6, v. 193.

Te quoque, tempestas, meritam delubra fatemur.

Cic. de Nat. Deor. 3. n. 51. asserit in Deorum numerum referendas esse tempestates, *quæ populi Romani ritibus consecratæ sunt . . . . nostri quidem duces mare ingredientes immolare hostias fluctibus consueverunt.*

ODE

ODE XI.

Ad PETTIUM.

Amore se Lyciſci occupatum non poſſe verſibus condendis vacare.

PEtti, nihil me, ſicut antea, juvat [467]
Scribere verſiculos amore percuſſum gravi ;
Amore, qui me, præter omnes, expetit
Mollibus in pueris, aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo deſtiti
Inachiâ furere, ſilvis honorem decutit.
Heu me ! per urbem (nam pudet tanti mali)
Fabula quanta fui ! conviviorum ut pœnitet, [468]
In queis amantem et languor et ſilentium
Arguit, et latere petitus imo ſpiritus !
Contráque lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium querebar, applorans tibi ;
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero arcana promôrat loco.

O *Petti, nequaquam placet ut priùs, verſus facere,* quia *amore gravi occupor ; amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December ſpoliat arbores foliis, ex quo deſii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem ! (Nam pudet* me *tanti mali) pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat ſe languore, taciturnitate, & ſuſpiriis à profundo pectore deductis !* Tum verò *ſimulac ardente vino incalueram, & numen pudore carens ſecreta* mea *dimoverat loco* ſuo : ego *flens apud te conquerebar,* quòd *ſincera mens pauperis non prævaleret quæſtui.*

ANNOTATIONES.

Hanc Oden aliqui faciunt dicolon diſtrophon, cujus primus quiſque verſus ſit Iambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, ut Epod. 1. *Ibis Liburnis, &c.*

Secundus Sapphicus, conſtans penthemimeri heroicâ, & dimetro Iambico ; id eſt, duobus dactylis, & ſyllabâ : deinde quatuor Iambis ; recepto tamen imparibus locis ſpondæo.

Aliis placet, eſſe tricolon triſtrophon : ut primus quiſque verſus ſit Iambicus trimeter, ut antè dictum eſt. Alter quiſque Dactylicus dimeter, ut lib. 4. Od. 7. *Arboribúſque comæ.*

Tertius Iambicus dimeter, ut Epod. 1. *Amice propugnacula.*

1. *Petti, nihil me, &c.*] Apud Pettium ſive Pectium contubernalem ſuum queritur, quòd per amorem nunquam ſibi liceat interquieſcere, modò puellam modò puerum aliquem depereunti.

Nihil juvat Scribere verſiculos Amore percuſſum gravi.] Contra Propertius amore ſe ait incitari ad condendos verſus lib. 2. Eleg. 1.

Quæritis unde mihi teties ſcribantur amores?
Unde meus veniat mollis in ora liber ?
Non mî Calliope, non hæc mihi cantat Apollo :
Ingenium nobis ipſa puella facit.
Seu vidi ad frontem ſparſos errare capillos,
Invenio cauſas mille, poëta, novas, &c.

5. *Tertius December.*] Tertius itaque annus eſt.

8. *Fabula quanta fui.*] Quot rumores, quot ſermones vagati de me, ob Inachiæ amorem, imò furorem !

11. *Contraque lucrum, &c.*] Adverſus rivalium ditiorum munera opima nihil me poſſe ac proficere apud Inachium avaram meretricem. Quidam legunt, *Contráne lucrum nil valere candidum pauperis ingenium.*

Candidum pauperis ingenium.] Candidos mores, ingenii vim & acumen, ſapientiam, eruditionem, aliáſque animi dotes eximias.

13. *Simul calentis, &c.*] Quoties verò Bacchus, id eſt, vinum, me ebrium fecerat, atque adeò loquacem & inverecundum : toties *applorans tibi* nudabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta & cruciatus.

Quod

Addebam porrò : *Quod ſi libera indignatio cor meum inflammet, ut in auras diſſipet moleſta hæc pabula nequaquam ſublevantia dolorem improbum* ; protinus *abjecta verecundia ceſſabit pugnare adverſus inæquales. At poſtquam iſta coram te graviter fatuteram, accepto mandato diſcedendi in ædes* meas, *dubio greſſu ibam ad fores ebeu mihi non propitias, & dura ebeu veſtibula, in quibus rupi lumbos & latus. Jam me occupat amor Lyciſci gloriantis omnem fœminam ſuperare mollitiâ : Quo* me *exſolvere non poſſint ſincera amicorum monita vel objurgationes acerbæ* ;

Quòd ſi meis inæſtuet præcordiis
Libera bilis, ut hæc ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia ;
Deſinet imparibus certare ſummotus pudor.
Ubi hæc ſeverus te palam laudaveram, [469]
Juſſus abire domum, ferebar incertò pede
Ad non amicos, heu, mihi poſtes, et heu
Limina dura, quibus lumbos et infregi latus:
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitie amor Lyciſci me tenet ;
Unde expedire non amicorum queant
Libera conſilia, nec contumeliæ graves ;

ANNOTATIONES.

15. *Quod ſi meis, &c.*] Ex contemptu ſui amoris oriebatur indignatio & ira adverſus Inachiam ; & hinc comminatio ſe eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem ; quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

16. *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, & penitus ex animo excutiat ac deleat iſta amoris *fomenta* alimentáque, nempe ſuſpiria, ſilentium, lacrymas, querimonias, anxias animi ſecum luctationes ; quæ omnia accendunt potiùs amorem & augent cruciatum, quàm levant aut ſedant.

18. *Deſinet imparibus certare ſummotus pudor.*] Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique ſit arbitrium expiſcandi ſenſus novos ; ego ſic interpretor cum Pulmanno : non ampliùs Inachiæ procaci me ſummittam pudens nimiùm : ſed eam aſpernabor, deſinámque ſectari imparem, id eſt, amori meo non reſpondentem. Vel ſic : cum *imparibus*, id eſt, rivalibus me potentioribus certare deſinam, iiſque ſinè pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quàm ſinceri & candidi ingenii amantem ; adeoque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horatius lib. 1. Od. 33. Veneri placere interdum jungere *impares formas atque animos*, &c. lib. 4. Od. 11. v. 31.

Diſparem vites. Age, jam meorem
Finis amorum.

Denique Epod. 15. v. 14.

Et quæret iratus parem.

19. *Ubi hæc ſeverus, &c.*] Poſtquam ego conſtanter & magnificè apud te dixeram, me abjecturum occupationes ejuſmodi vanas & importunas ; atque à te, Petti amice, *juſſus* eram abire domum, & propoſitâ quiete frui ; contrà ſubitò redeunte & trahente amore Inachiæ, ad ejus ædes ferebar. Tibul. Lib. 2. Eleg. 6. v. 13.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam ?
Cum benè juravi, pes tamen ipſe redit.

22. *Limina dura.*] Vel propter immitem dominam, vel potiùs quòd in iis jacens pernoctánſque lumbos & latus infregerat : ex more amantium, de quo fusè lib. 3. Od. 10. Ovid. Remed. Amor. 508.

Nec latus in duro limine pone tuum.

23. *Mulierculam vincere mollitiâ.*] Ludus eſt in voce *mulier*, quaſi *mollier* à mollitie dicta. Iſidor. lib. 11. cap. 11. Præclarè Petrus Bleſenſis ſerm. 1. in Adven. Angelicam ſalutationem explicans : *ave benedicta inter mulieres*, inquit, *id eſt, ſola robuſta inter molles.*

26. *Libera conſilia.*] Amice data, ſinè ullâ adulatione, vel offenſionis metu.

26. *Contumeliæ graves.*] Jactata ſcommata ab amicis objicientibus mihi amorem probroſum. Alii explicant : injuriæ ab Lyciſco vel meretrice quâlibet irrogatæ ; minùs ad rem, ut mihi quidem videtur.

Sed

Sed alius ardor aut pullæ candidæ,
Aut teretis pueri, longam renodantis comam.

ſed tantùm *alius amor, ſive adoleſcentulæ ſpecioſæ, ſive rotunduli pueri prolixos capillos nodo colligentis.*

ANNOTATIONES.

27. *Sed alius ardor, &c.*] Cicer. Tuſcul. 4. n. 75. *Etiam novo quodam amore veterem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putant.* Ovid. Rem. Amor. 462.

Succeſſore novo tollitur omnis amor.

28. *Teretis.*] Habentis membra ſucci plena ſolida, polita, obeſula.

28. *Longam renodantis comam.*] Catamiti illi ſeu pueri meritorii capillos inſtar mulierum alebant, & in nodum colligebant. Vide lib. 2. Od. 5. in fine. Et lib. 4. Od. 10.

ODE XII.

In ANUM FŒTIDAM.

QUid tibi vis, mulier nigris digniſſima barris? [470]
Munera cur mihi, quídve tabellas
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obeſæ?
Namque ſagaciùs unus odoror,
Polypus, an gravis hirſutis cubet hircus in alis,
Quàm canis acer, ubi lateat ſus.
Qui ſudor vietis & quàm malus undique membris
Creſcit odor! cùm pene ſoluto
Indomitam properat rabiem ſedare; nec illi
Jam manet humida creta colórque

Quid petis, fœmina, ætris barris digna? Quare dona, quare literas mittis mihi, nec valido adoleſcenti, nec bebetis naſi? Ego *quippe ſubtiliùs olfacio* utrum ſit tibi *polypus, an olens caper reſideat in axillis piloſis, quàm ſagax canis ubi aper deliteſcat.* At, *at quantus ſudor, & quam teter odor undique emanat è membris flaccidis!* * * * *
* * * * * * * *
neq; ei ſtat uda creta, & color

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 7. lib. 1.

1. *Quid tibi vis?*] Vide annot. ad calcem Epod. 8.

Digniſſima barris.] Digna mulier amatoribus ſordidis ac deformibus, quales barri, ſeu bajuli ſole adufti, ſtupidi, impoliti: vel ſimilibus elephantis, qui *odore graves, formâ truces, mole terribiles.* Vide lib. 1. Sat. 4. annot. ad iſtas voces: *Barrus inops.* Porro elephas dicitur barrus ob gravitem, Græcè βάρος: nam inter quadrupedes mole præſtat: vel à voce *bar*, quæ peregrinum ſignificat: vel à voce *beira* quæ idem quod *behemoth* Hebraicè ſignificat, ſcilicet ingentem beſtiam.

3. *Naris obeſæ.*] Ex Ariſtot. Phyſiogn. c. 6. *Qui naſum habent in ſummo craſſum, ii ſtupidi ſunt.*

5. *Polypus.*] Eſt morbus narium fœtidus: ſive eſt caruncula in naſo putida, reſpirationem obſtruens, & tetrum emittens anhelitum.

Hircus in alis.] Fœtens humor in axillis, tam grave olens quàm hircus.

7. *Quis ſudor, &c.*] Loquitur Horatius: O quàm gravis odor, & fœtens ſudor exit è membris anûs putidæ!

9, 10. *Nec illi Jam manet humida creta.*] Cum olenti ſudore deſſuit pariter fucus ille, quo faciem incruſtârat: quippe rugas cretâ ſeu gypſo obduxerat, obtexerat. Plin. lib. 35. cap. 16. *Eſt in medicaminibus & Chia terra candicans, uſus ad mulierum maximè cutem:* Idem, ibid. cap. ſeq. *Cretæ plura genera . . . candidum & ad purpuriſſum inclinans, vis utriſque ad diſcutiendos tumores . . . Refrigerandi quoque natura cretæ eſt: ſudoreſque immodicos ſiſtis illita, &c.* Petronius. c. 23. *Perfluebant per frontem ſudantis acaciæ rivi, & inter rugas malarum tantum erat cretæ, ut putares detectum parietem nimbo laborare.*

10, 11. *Colorque Stercore fucatus crocodili.*] E terreſtris crocodili fimo ceruſſa admixto fit medicamentum ad extenuandam cutim, nitidamque reddendam. Plin. lib. 28. cap. 8. *Alter* crocodilus (cordylum vocant) *ei ſimilis, multùm infra magnitudinem, in terrâ tantùm, odoratiſſimiſque floribus vivit. Ob id inteſtina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore farta.* Ejus ſtercus *crocodileam* appellant: quæ illita *ex oleo cyprino moleſtias in facie enaſcentes tollit: ex aqua verò morbos omnes, quorum natura ſerpit*

Stercore

fucatus fimo crocodili . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Cui verò parabatur lana bis tincta purpuræ Tyriæ? Nimirùm tibi: ut nullus esset contubernalis inter socios, quem plus amaret sua mulier, quàm ego te. O ego minime fortunata, quam tu fugis non secus ac agna lupos, & capra leones validos expavescit!

Stercore fucatus crocodili, jámq; subando [471]
Tenta cubilia tectáque rumpit,
Vel mea cùm sævis agitat fastidia verbis;
Inachiâ langues minùs ac me.
Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum
Mollis opus: pereat malè, quæ te 16
Lesbia quærenti taurum, monstravit inertem;
Cùm mihi Cous adesset Amyntas,
Cujus in indomito constantior inguine nervus,
Quàm nova collibus arbor inhæret. 20
Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
Cui properabantur? Tibi nempe:
Ne foret æquales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier sua, quàm te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres 25
Agna lupos, capreæque leones!

ANNOTATIONES.

in facie; nitoremque reddit: lentigines tollit ac varos, omnesque maculas. Clemens Alexandrin. Pædagog. lib. 3. cap. 2. Ex Antiphane Comico, ita refert: *Ter, non semel, dignæ sunt perire quæ crocodilorum excrementis utuntur, & femina sepiarum unguntur, & superciliа fuligine illinunt, & fuco genas tenunt.*

21. *Muricibus Tyriis, &c.*] Tibi parabatur cum magnâ curâ, diligentiâ, celeritate, vestis purpurea, bis tincta muricis piscículi sanguine, qui frequens & optimus in eâ maris Mediterranei parte, quæ proxima est Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpurâ dibaphâ, iteratâ, seu iterùm tinctâ, lib. 2. Od. 16 & 18. De Tyro urbe, lib. 3. Od. 29. in fine. Vide Plin. lib. 9. cap. 36

ODE

ODE XIII.

Ad AMICOS.

Ut genio indulgeant, omni ſolicitudine poſthabitâ.

HOrrida tempeſtas cœlum contraxit, et imbres [472]
Nivéſque deducunt Jovem:
Nunc mare, nunc ſilvæ
Threïcio Aquilone ſonant: rapiamus, amici,
Occaſionem de die: 5
Dúmque virent genua,
Et decet, obductâ ſolvatur fronte ſenectus [473]
Tu vina Torquato move
Conſule preſſa meo.
Cætera mitte loqui: Deus hæc fortaſſe benignâ
Reducet in ſedem vice. 11

Ater nimbus obduxit cœlum, & pluviæ niveſque demittunt Jovem: Jam mare & ſilvæ ſtridunt boreâ Thrâcio: O ſodales, ne omittamus opportunitatem temporis: & quamdiu valent genua, dumque convenit, explicetur frons ſenio contracta Tu profer vina calcata ſub Conſule meo Torquato: omitte verba facere de aliis quibuſlibet. Ea forſan Deus reſtituet in priſtinum ſtatum, mutatione propitiâ. Jam ex-

ANNOTATIONES.

Quibuſdam hæc Ode eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt hexameter heroicus: alter quiſque eſt Archilochius conſtans dimetro Iambicho, ac duobus dactylis cum unâ ſyllabâ.

Aliis, & melliùs quidem, eſt tricolos triſtrophos. Primus verſus eſt heroicus hexameter catalecticus, ut iſte, Od. 7. lib. 1.

Laudabunt alii clarum Rhodon, &c.

Secundus eſt Iambicus Archilochius dimeter acatalecticus, ut Epod. 1.

Amice propugnacula.

Tertius eſt Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalecticus, ut Od. 7. lib. 4.

Arboribuſque comæ.

1. *Horrida tempeſtas.*] Vel hyems, vel nimboſum cœlum, vel utrumque.

Cœlum contraxit.] Contractis & condenſatis nubibus cœlum obtexit & obſcuravit. Non deſunt qui allegoricè locutum velint Poëtam de neſcio quo civili tumultu, vel hoſtili incurſu, vel clade & calamitate quâpiam. Nonnihil ejuſmodi videtur innuere, ubi ait, v. 10.

Cæterâ mitte loqui: Deus hæc fortaſſe benignâ
Reducet in ſedem vice.

2. *Imbres Niveſque deducunt Jovem.*] Quoniam, ut alibi dixi, Jupiter eſt aër, hinc & in terram deſcendere ac deduci putabatur, cùm ſolvitur in pluvias aut nives decidentes. Virgil. Eclog. 7, 60.

Jupiter & læto deſcendet plurimus imbri.

3. *Silvæ.*] Diæreſis, per quam vox iſta fit trium ſyllabarum

4. *Threïcio Aquilone.*] Flante à Thraciæ partibus Aquilone vento, qui eſt inter Septentrionem & ortum ſolſtitialem. North North-East. De eo jam lib. 1. Od. 25. v. 11.

5. *Occaſionem.*] Cic. de Inv. 1. n. 40. *Occaſio autem eſt pars temporis, habens in ſe alicujus rei idoneam faciendi aut non faciendi opportunitatem.*

De die.] De tali die pluvio, nimboſo, triſti ſumamus occaſionem compotandi. Alii melliùs ſic: dum per diem ac tempus licet, dumque ſinunt ætas & vires, vitæ gaudia carpamus.

6. *Dumque virent genua.*] Theocrit. Idyl. 14. v. 69.

. . . . . Ἔρπει
Ἀτυχαίνων ὁ χρόνος· ποιεῖν τι δεῖ εἰς
γόνυ χλωρόν.

Serpit canus faciens tempus gerere aliquid oportet eos quibus eſt genu viride.

Genu viret, i. e. juventus viget, ex Eraſmo, *Genibus ineſt vitalitas. Namque in ipsâ genu utriuſque commiſſurâ dextrâ lævâque, à priore parte gemina quædam buccarum inanitas ineſt, quâ per foſſâ, ceu jugulo ſpiritus fugit,* Plin. l. 11. c. 45.

7. *Obductâ ſolvatur fronte ſenectus.*] Vel, pellatur recordatio ſenectutis, quæ rugoſâ & triſti fronte depingitur: vel potiùs, ſolvatur & porrigatur læta frons, quæ ſenili moroſitate contrahi ſolet atque obduci. Procul hinc à nobis ea ſeveritas ac triſtitia, quam affert ſenium.

8. *Vina Torquato, &c.*] Diffuſa in cados vina ſub Conſulatu L. Manlii Torquati, adéoque mihi coæva: nam eo anno prodii in lucem: proindéque *meum conſulem* eum apello. Vide l. 3. Od. 21. ubi.

O nata mecum Conſule Manlio Amphora.

10. *Cætera.*] Quæ mœrorem nobis creare poſſent, ex animo & memoriâ deleantur; ut hilaritati vacemus, *Deus hæc mala fortaſſe* in

pedit ungi nardo Perſicâ, & curas moleſtas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illuſtris Centaurus admonebat alumnum generoſum: Vir inſuperabilis, fili Deæ Thetidis, expectat te regio Aſſaraci, quam rigant fluvii, Scamander exiguus, & Simoïs rapidus; unde regreſſum tibi intercluſerunt Parcæ terminato filo: neque parens marina te domum reducet. Ibi ergo quæſivis ærumnas mitiga per vinum & carmina, quæ duo ſunt grata remedia horridæ ægritudinis.

Nunc et Achæmenio
Perfundi nardo juvat, et fide Cylleneâ
Levare duris pectora
Sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Deâ
Nate puer Thetide, [474]
Te manet Aſſaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina,
Lubricus et Simoïs:
Unde tibi reditum certo ſubtemine Parcæ
Rupêre; nec mater domum
Cærula te revehet.
Illic omne malum vino cantúque levato,
Deformis ægrimoniæ
Dulcibus alloquiis.

ANNOTATIONES.

melius mutabit. Ex his, ut dixi initio, ſuſpicari licet, tunc, cum hanc Oden ſcriberet Poëta, interveniſſe quandam triſtitiæ cauſam, quæ certè nobis comperta non eſt.

12. *Achæmenia narda.*] Unguento è Perſide, ubi regnavit Achæmenes. Vide l. 3. Od. 1. ſub finem, annot. ad has voces *Achæmenium coſtum.* Optimum fiebat unguentum è frutice ſeu herbâ cui nomen nardus, de quâ Dioſcorid. l. 1. c. 6, &c. Plin. l. 12. c. 12. ita ſcribit: *De folio nardi plura dici par eſt, ut principali in unguentis. Frutex eſt gravi & craſſa radice, pingui, ſitum redolente . . . . Apud Gangem naſcens, &c.* Vide l. 2. Od. 11. ibique annot.

13. *Fide Cylleneâ.*] Lyrâ, cujus auctor fertur Mercurius, à Cyllene Nymphâ ſuâ matre, vel à Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatuſque eſt, dictus Cyllenius. Vide l. 1. Od. 10.

16. *Centaurus alumno.*] Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulſare: meminit Juv. Sat. 7. v. 210. Centauri Theſſaliæ populi, de quibus l. 1. Od. 28. Inter eos verò quidam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhœtus, Lycidas, Eurytus, Pholus, & alii; quorum facile Princeps Chiron, cui ob inſignem ſapientiæ famam traditi ſunt in diſciplinam Æſculapius, Hercules, Jaſon, Achilles.

17. *Invicte mortalis.*] Achilles ſolâ quidem eâ pedis parte vulnerabilis, quâ tenebat eum ſua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille l. 1. Od. 6, 8, 15. l. 2. Od. 4, 16. l. 4. Od. 6. Vide ibi annot.

18. *Nate puer Thetide.*] Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ ſeu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur *Cærula.*

19. *Te manet Aſſarica, &c.*] Ibis ad expeditionem Trojanam, quippe ſinè te Troja nunquam expugnari poteſt ex oraculo.

Aſſaraci tellus.] Phrygia Troæ, ubi regnavit Aſſaracus Trois filius, Ili frater.

20. *Scamandri.*] Scamander alias Xanthus, ex Idâ monte, parvo fonte ſcaturit. Hinc epithetum *parvi*: quod ſomniatores explicant, quoniam is fuerit è fluviis, qui ab exercitu Xerxis poti defeciſſe narrantur.

21. *Simoïs.*] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur: uterque Homero Virgilioque aliiſque nominatiſſimus.

22. *Unde tibi reditum, &c.*] Achilli prædicit Chiron præmaturam apud Trojanos mortem: quod norat, ſeu ex Aſtrologiæ, cujus erat peritiſſimus; ſeu à Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum ipſius prænunciat. Ibidem verò deſcribitur ipſe ſe conſolari *vino & cantu* heroicarum virtutum. Quod inde Poëta noſter eſt imitatus hac Ode.

Subtemine.] Subtemen ſitum eſt, quod ſtamini ſubtexitur. Catull. Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis,

Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.

De parcis fata nentibus, volventibus, diſpenſantibúſque annos vitæ mortalium, vide lib. 2. Od. 3.

26. *Deformis ægrimoniæ.*] Deformes reddit ægritudo animi. Ciceron. l. 12. ad Attic. Epiſt. 7. *Ferrem graviter, ſi novæ ægrimoniæ locus eſſet.*

27. *Dulcibus alloquiis.*] Vide, lector, ut has voces velut appoſitas ad præcedentia *vino cantúque* intelligas. *Alloquia* veteribus ſolatia & levamina dicebantur.

ODE

Græc. παραμυθία. Varro de Ling. Lat. lib. 5. circa medium, *Allocutum mulieres ire, aiunt, cum eunt ad aliquem locum consolandi causâ.* Valer. Max. lib. 2. cap. 7. art. 6. *Incerta gratulandi priùs, an alloquendi officio fungeretur.* Sapient. cap. 8. art. 9. *Sapientia mecum communicabit de bonis: & erit allocutio cogitationis ac tædii mei.*

ODE XIV.

Ad MAECENATEM.

Phrynes Amore se impediri, ne promissos Iambos absolvat.

MOllis inertia cur tantam diffuderit imis [475]
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim;
Candide Mæcenas, occîdis sæpè rogando.
Deus, Deus nam me vetat,
Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo [476]
Anacreonta Teïum,
Qui per sæpe cavâ testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. Quòd si non pulcrior ignis

Optimè Mæcenas, interficis me, quærendo sæpius quare otiosa ignavia intimis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hauserim aquas Lethæas soporem conciliantes. Enimverò Deus, Deus, inquam, *me prohibet inchoatum carmen Iambicum jam pridem* tibi *promissum ad finem perducere. Simili modo narrant Bathylli Samii* amore *incensum fuisse Anacreontem Teïum qui sæpe iyrâ amores cecinit ad metrum factile. Ipse* verò tu amore *cruciaris. Quod si non formosior, ignis*

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter: secundus est Iambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidiâ sed amore se detineri ait.

3. *Pocula Lethæos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpe. Sensus est, videor nempe tibi hausisse majus poculum è Lethe fluvio inferorum, qui rerum omnium oblivionem induxerit: vel soporiferas quasdam potiones bibisse; vel laborare veterno seu lethargiâ, adeò ut somno inexpugnabili correptus sim.

6. *Deus.*] Amor magnus Deus & maximè imperiosus. Ex S. Hieron. lib. 2. adversus Jovianum, *Amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos & generosus spiritus frangit; insaniæ est proximus.* Plaut. Cistell. 2, 1, 5.

. . . . . *ita nubilam mentem*
Amor habet: ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

Deus me vetat.] Vide perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi.

Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*] Græci dicunt, Colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere; id est, ultimam manum admovere. Inde verò fluxit iste loquendi modus, quod solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburnea, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumenti extantia. Erasm. Illa Eustathius bullas interpretatur. Martial. Epigr. 1, 67, 11. dicit librum *umbilicis cultum.* lib. 3. Epigr. 2. v. 9. *pictis luxuriantem umbilicis.* lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis crescentem.* lib. 4. Epigram. ult.

Obe jam satis est, obe libelle;
Jam pervenimus usque ad umbilicum.

9. *Samio.*] Oriundo è Samo insulâ.

Bathyllo.] Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit verò ac pingit, Od. suâ 29.

10. *Anacreonta Teïum.*] Hic Poëta erat è Teo Ioniæ civitate litorali, vel è Teïo Paphlagoniæ urbe, in orâ maris Euxini; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos, & alia quædam. Nonnulla verò interciderisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpe* illum *flevisse amorem*: de Bathyllo enim duas tantum Odas habemus Anacreontis. De eo vide annot. lib. 4. Od. 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*] Sunt qui interpretentur versus facili venâ effusos: meliùs alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poëta plus amori indulgens & affectibus, quàm syllabarum dimensioni.

13. *Ureris ipse miser.*] O Mæcenas; tua pro-

cremavit Trojam oppugnatam, lætare de *tuâ conditione.* Nam *urit me Phryne libertina uno* amatore *minimè contenta.*

Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tuâ : me libertina, neque uno
Contenta, Phryne macerat.

ANNOTATIONES.

pria experientiâ nôsti satis, quid amor possit ; debes ergo mihi condonare.

Quòd si non pulchrior ignis.] Atqui Helena, quæ causa fuit excidii & incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulchrior eâ muliere, quam tu deperis : (Terentia nempe, quæ & Licinia) unde tibi gratulor. Virg. Ecl. 3, 66.

Meus ignis Amyntas.

16. *Phryne.*] Hujus nominis apud Græcos plures fuêre meretrices. Una præ cæteris laudatur Athen. lib. 13. cap. 6. quæ multorum criminum quæ admiserat rea tamen absoluta est à Judicibus ejus pulchritudine singulari captis.

ODE XV.

Ad NEÆRAM.

Non servatam ab eâ fidem quexitur.

Nox erat, & Luna micabat inter astra minora, sudo aëre ; quando tu violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis complexa me strictiùs quàm hedera altæ illici adhæret ; dum lupus insidiaretur *ovibus, atque Orion nautis inimicus subverteret mare hyemale ; & ventus moveret capillos Phœbi prolixos ; hunc amorem fore parem. O Neæra, dolebis* aliquando *plurimùm meâ virtute ! Etenim si aliquid est roboris in Horatio,*

NOX erat, et cœlo fulgebat Luna sereno [477]
Inter minora sidera ;
Cùm tu, magnorum numen læsura Deorum,
In verba jurabas mea,
Arctiùs atque hederâ procera astringitur ilex,
Lentis adherens brachiis :
Dum pecori lupus, & nautis infestus Orion
Turbaret hybernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura meâ multùm virtute, Neæra ! [478]
Nam, si quid in Flacco viri est ;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. anteced.

1. *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, Sidera, testes adhibet perjurii Neæræ. Juven. Sat. 8. v. 150.

. . . *Sed Luna videt ; sed sidera testes*
Intendunt oculos. ———

2. *Inter minora sidera.*] Sic lib. 1. Od. 12.

. . . *Inter ignes*
Luna minores.

3. *Magnorum Deorum.*] Veneris & Cupidinis, aiunt quidam : meliùs alii, Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam : ex Virg. Æneid. 3, 11.

. . . . *Feror exul in altum*
Cum sociis, natoque, Penatibus, & magnis
Diis.

Vide Macrob. Saturnal. l. 3. cap. 4.

4. *In verba jurabas mea.*] Ego verba concipiebam juramenti, tibique dictabam : tu sequebaris me verba præeuntem, & suggesta repetebas.

7. *Orion.*] Sidus tempestates ciens. De eo lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine, lib. 3. Od. 4. sub finem.

9. *Intonsosque, &c.*] Dum intonsus foret ; id est, quamdiu radii à sole non poterunt avelli : ex Macrob. Saturn. lib. 1. c. 17. Vide lib. 1. Od. 21. v. 2. annot.

10. *Fore hunc amorem mutuum.*] Ita solent amantes invicem conjurare ; solus soli. Vide Plaut. Mercat. Act. 3. Sc. 1.

11. *O dolitura, &c.*] Exclamatio hæc omninò appositè subjungitur prædictis. Sensus est : O Neæra, pœnitebit aliquando illius perjurii, & offensæ : nec dum satis virtutem meam & firmitudinem nôsti : sed brevi senties & dolebis.

12. *Si quid viri.*] Herodot. lib. 7. ait, multos quidem esse homines, at viros paucos.

Non

Non feret affiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem;
Nec ſemel offenſæ cedet conſtantia formæ,
Si certus intrârit dolor.
At tu quicunque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo;
Sis pecore & multâ dives tellure licebit,
Tibíque Pactolus fluat;
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formâque vincas Nirea.
Eheu tranſlatos alio mœrebis amores! [+19]
Aſt ego viciſſim riſero.

nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri quem præfers; *atque irritatus quæret fidelem* amicam: *ſique verus dolor corripiat*, mea *firmitudo non vincetur* tuâ *pulchritudine ſemel invitâ. Tu verò quiſquis es* nunc *potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus & agris ſis locuples, tibique fluat Pactolus, neque tibi hæreant myſteria Pythagoræ redivivi ac Nireum ſuperes oris ſpecie; Eheu* brevi *delebis amores alteri datos! ego verò* tum *ridebo meâ vice.*

ANNOTATIONES.

13. *Potiori.*] Rivali meo, cui plura das, quàm mihi, amoris teſtimonia.

14. *Parem.*] Quæ reſpondeat amori meo.

15. *Semel offenſæ.*] Quæ ſemel offenderit me, vel cui ſemel offenſus fuero & iratus.

16. *Si certus intrârit dolor.*] Id vulgò referunt ad Horatium: non abſurdè quidam ad Neæram; hoc ſenſu; Tanta eſt iræ meæ conſtantia, inquit Flaccus, ut ſi tibi, Neæra, ſemel iraſcar, etſi te pœniteat me offendiſſe, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

17. *Quicunque es felicior.*] Quicunque es meus rivalis, & potior apud Neæram, mihique proinde inſultas, quòd illa, me ſpreto, indulgeat atque obſequatur tibi.

19. *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, ſapientiâ inclareſcas, venuſtate conſpicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare conſueta. Sic Virg. Eclog. 2.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
. . . . . .
Canto quæ ſolitus . . . Amphion,
. . . . . .
Nec ſum adeo informis, &c.

20. *Tibique Pactolus fluat.*] Licet te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Crœſus rex olim dicitur auro abundâſſe. Is propterea, Chryſorrhoas etiam appellatus; hodiè *Sarbat.* Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis & arenis volviſſe prædicantur; Tagus in Hiſpaniâ, Padus in Italiâ, Hebrus in Thraciâ, Pactolus in Aſiâ minori, Ganges in Indiâ. Plin. lib. 33. cap. 4.

21. *Nec te Pythagoræ, &c.*] Etſi fueris ſapiens ut Pythagoras. De eo Gel. lib. 1. cap. 9. Suidas; *quod non minùs verum diceret, quàm Apollo Pythius*, nomen ejus interpretatur. Philoſtratus, Deorum uſum conſuetudine affirmat, & ab eis accepiſſe quatenus hominibus delectentur, & quatenus eos averſentur, ex eoque de naturâ diſſeruiſſe. Porrò tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus, templi inſtar, ipſum verò tanquam numen, haberent.

Renati.] Scilicet ille ſapientiæ quaſi antiſtes, multa tamen deliravit de animarum in aliud & aliud corpus, tranſmigratione: ac ſeipſum aiebat primum Oethalidem fuiſſe, deinde Euphorbum, denique Pythagoram. Vide lib. 1. Od. 28. v. 10. annot.

22. *Nirea.*] Nireus inter Græcos, qui ad Trojanam expeditionem profecti ſunt formoſiſſimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad. 2. De illo jam lib. 3. Od. 20. in fine.

23. *Tranſlatos alio mœrebis amores.*] Tu quoque Neæræ levitatem & inconſtantiam experiere: tum verò tibi ego inſultabo viciſſim; & affatim gaudebo, ſicut tu modò gaudes malo meo, quod ab illâ contemnar. Ex. Ariſtot. Rhet. 2. *Iram ſemper comitatur voluptas de ſpe puniendi. Nam jucundum eſt putare id eventurum, quod exoptamus.*

ODE XVI.

Ad ROMANOS.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

Secunda jam ætas absumitur bellis civilibus, & Romam propria disperdit potentia. Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Thuscus exercitus superbi Porsenæ; nec invicta Capuæ vis; nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi, rebus novis studentes,

ALtera jam teritur bellis civilibus ætas;
Suis et ipsa Roma viribus ruit.
Quam neq; finitimi valuerunt perdere Marsi, [*280]
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus;
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer, 5
Novisque rebus infidelis Allobrox,

ANNOTATIONES.

Ode hæc est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter. Alter quisque est Iambicus trimeter e puris Iambis: quod non alibi feciſſe Horatium reperies. Bene Scaliger: *Sexta decima*, inquit, *elaborata est alternis Iambis puris: idcirco, & facta difficilis, & emendatu.*

1. *Altera jam, &c.*] Quàm variè & quàm irritis & caſſis ictibus hanc Oden petit Scaliger hic ſaltem pluſquam Hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector: an *duriſſima multis locis*, an *tota inepta?* Imò durum & ineptum cenſebis eſſe cavillatorem, quiſquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad ſingula veniamus.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas.] Unum prope ſæculum conſumptum fuerat bellis civilibus Syllæ & Sulpitii; Octavii & Cynnæ; Marii & Syllæ; Pompeii & Cæſaris; denique poſt interfectum Julium hunc Cæſarem, bello Mutinenſi, adverſus Marcum Antonium; Perufino contra L. Antonium Marci fratrem; Siculenſi in Sextum Pompeium, præſertim verò Philippenſi, adverſus Brutum & Caſſium Auguſto dimicante. Huc uſque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam ſtatuit Horatius. Cùm verò exardeſceret novum Bellum Auguſtum inter atque Antonium & Cleopatram, de quo antea Epod. 1. & 9. & l. 1. Od. 37. tam diuturni mali pertæſus in has erumpit voces: Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipſa viribus Roma deſtruetur? Et quam hoſtes nulli diruere valuerunt, ipſi perdent ac peſſum dabunt Romani cives? Vide anteà Epod. 7.

2. *Suis & ipsa Roma viribus ruit.*] Magnitudine laborat ſuâ, ut ait T. Livius. Et Propertius: 3, 13, 60,

Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.

3. *Marsi.*] Italiæ populi fuêre ſub Samnitibus, juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi*: olim pugnaciſſimi, *de quibus nunquam triumphus visus. Nec enim sinè Marsis, nec de Marsis hactenus triumphatum*, quod teſtatur Appian. bel. civil. lib. 1. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omneſque Italiæ nationes ad arma concitârunt. Supra l. 3. Od. 14. ſtrophe 5. Oroſ. l. 5. c. 18. Flor. l. 3 c. 18. cùm *omne Latium atque Picenum, Etruria omnis atque Campania, poſtremò Italia contra matrem ac parentem ſuam urbem conſurgerent, ... auctore belli diſcurſante Popedio, diverſa per populos & urbes ſigna tecinere. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit tanta vaſtatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus.*] *Porſenæ Rex Etruſcorum ingentibus copiis aderat, & Tarquinios manu reducebat*, inquit L. Flor. l. 1. c. 10. *Non unquam aliàs antè tantus terror civitatem invaſit: adeò valida res tum Cluſina erat, magnumque Porſenæ nomen, &c.* quæ habet T. Livius l. 2. c. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] Æmula Romæ non Carthago tantùm, ut dictum eſt l. 3. Od. 5. ſed & Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc *pelago, cultuque, penuque potentem, deliciis, opibus fumaque*, ſcribit Auſonius; *alteram Romam* vocat ipſe Tullius Philip. 12. & alibi *ſuperbiæ domicilium.* Tum verò præſertim Capuenſes Italiæ imperium ſibi pollicebantur, cùm Romanas vires ab Annibale imminutas cernerent. Nam & eam ob rem ſecundo bello Punico à Romanis deſeciêre, & ſocietatem iniêre cum Annibale & Pœnis, *ut videretur jam delatum Romanum nomen*, inquit Livius l. 23. Vide & Flor. l. 2. c. 6. &c.

Spartacus acer.] Hujus tanta fuit audacia, ut *fuderit imbelles aquilas ſervilibus armis*, ita canit Claudianus de bell. Get. Vide l. 3. Od. 14. v. 19.

5. *Novisque rebus infidelis Allobrox.*] Allobroges (qui ſunt hodie Sabaudi atque Delphinates) acolæ Rhudani fluvii populi rebus novis ſtuduêre ſemper, nemini fidem, nec ſuis quidem ducibus cervare aſſueti: conjurationem Catilinæ

Nec

Nec fera cæruleâ domuit Germania pube, [481]
Parentibúſque abominatus Hannibal;
Impia perdemus devoti ſanguinis ætas:
Feriſque rurſus occupabitur ſolum.
Barbarus, heu, cineres inſiſtet victor, & urbem
Eques ſonante verberavit ungulâ.
Quæque carent ventis et ſolibus oſſa Quirini,
(Nefas videre) diſſipabit inſolens.
Forte, quid expediat, communiter, aut melior pars [482]
Malis carere quæritis laboribus?
Nulla ſit hac potior ſententia: (Phocæorum

nec vicit trux Germania juvenibus cæruleis; & Annibal parentibus execrabilis; ſcil. hanc poſſum dabimus ipſi nos *homines conſcelerati*, quorum *addictus eſt cruor: atque terra* hæc *a beſtiis iterum tenebitur. Eheu victor barbarus ſtabit ſuper favillas urbis & equorum pedibus ſtrepentibus conculcabit. Et*, quod *horrendum viſu, oſſa Romuli ſolis ac venti expertia diſpergat ſuperbus. Forte univerſi vel pars major interrogabitis quid utile ſit ad evitandas tales ærumnas? Nulla videatur ſententia melior* quàm

ANNOTATIONES.

Ciceroni tum Conſuli patefecêre, quamvis cum Lentulo priùs conſenſiſſent. Vide Cic. Catil. 3. Salluſt. bell. Catil. L. Flor. l. 3. c. 2. præſertim vero l. 4. c. 1. Quidam volunt ab Horatio hîc Gallos omnes ſignificari; nec abſurde.

7. *Cæruleâ Germania.*] Germanis *truces & cæruli oculi, rutilæ comæ, magna corpora.* Corn. Tacit. Non eſt dubium quin hîc notentur Cimbri, Teutoneſque, Italiam invadentes armis tam ſævis, ut pronunciârit de eo bello Florus, *actum erat niſi Marius illi ſæculo contigiſſet. Ille tamen non auſus congreſſi ſtatim . . . . barbari verò non ſegnius quam minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id eſt, clauſtra Italiæ ferebantur.* Nimiùm cùm terras eorum inundâſſet Oceanus, novas ſedes toto orbe quærebant, &c. quæ deſcribit Flor. l. 3. c. 3.

8. *Parentibuſq; abominatus Annibal.*] Ut l. 1. Od. 1. *Bella matribùs deteſtata.* Sic & hoc loco *parentibus*, quorum filii periere tot bellis ab eo motis, *abominatus Annibal* dux Carthaginienſis exercitus, vel una clade Cannenſi Romanis formidoloſus adeò, ut nihil magis Romæ quàm Annibal timeretur: unde proverb. *Annibal ad portas, ad* ſignificandum extremum quodvis periculum. Vide T. Liv. Valer. Max. l. 9. c. 4. Plutarch. Flor. &c. & quæ nos l. 2. Od. 12. annotavimus.

9. *Devoti ſanguinis ætas.*] Noſter enim ſanguis, ſacer, addictus, & deſtinatus videtur eſſe placandæ iræ Numinum: *Majorum delicta immeriti luemus:* quippe ut ait ſuprà Epod. 7, 17.

. . . . *acerba fata Romanos agunt,*
Scelúſque fraternæ necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
ſacer nepotibus cruor.

Vide ibi annotationem.

10. *Feriſq; rurſus occupabitur ſolum.*] Dirutâ urbe, antiqua ibi erit ſolitudo, virgulta & ſilvæ naſcentur in quibus, ut olim, ſtabulentur & paſcantur feræ. Virg. Æn. 8. v. 348. *Capitolia*, inquit,

Aurea nunc, olim ſilveſtribus horrida dumis.

Et antea ibidem: v. 314.

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.

11. *Barbarus victor.*] Barbaris populis quibuſlibet Roma cedit in direptionem, prædam & ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quòd in exercitibus Auguſti atque Antonii militarent barbari complures in ſubſidium vocati.

13. *Quæque carent ventis, &c.*] Oſſa Romuli ſepulcro condita, adeóque nec vento commota nec ſole aduſta extrahet *victor inſolens*, & *diſſipabit* impiè. Erat opinio quorundam, raptum in cœlos Romulum eſſe: alii verò cum Varrone aſſerebant ſepultum Romæ poſt Roſtra, vel in ſuo templo.

17. *Nulla ſit hac potior ſententia.*] Excandeſcit Scaliger ad hunc modum, exclamatque: *Quis paululum modò pudens auſit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deſerendam?* Ohe vir ſalſiſſime, *Victoribus atque victis Quidlibet audenti ſemper fuit æqua poteſtas.* Porrò quid abſurdum cives Romanos in eas inſulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipſe Cæſar, earum amœnitate illectus? in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum deſiderium. Teſtis Plutarchus in Sertorii vitâ, ubi & egregiè deſcribit earum inſularum felicitatem. Vide infrà.

Phocæorum velut profugit execrata civitas.] Phocæi Ioniæ populi ab Harpago Cyri Regis præfecto obſidione preſſi non aliam invenere viam & rationem vitandæ hoſtium ſævitiæ ac ſervitutis, quàm ut cederent fortioribus, deſertâque urbe ſuâ, alias ſedes quærerent. Hæc narrat Herodot. l. 1. ſect. 42. Inde veniſſe in Galliam & Maſſiliam urbem condidiſſe aiunt. Vide Strab. l. 4. Juſtin. l. 43.

hæc : oportet *abire quocunque ferent pedes, quocunq; per mare impellet Auster vel Africus vehemens : quemadmodum Phocæorum urbs post execrationes abscessit, suas domos agrosq; & templa dimittens occupanda apris & lupis voracibus. Ita censeo. Habeine quispiam melius* aliquid *proferre ? Quid tardamus navim conscendere fausiis avibus ? At* priùs *jurejurando nos obstringamus, in hæc* verba : *ne reverti liceat,* nisi *cùm emergent lapides aquis profundis elati : neve difficiliat vela facere versus patriam, quando Padus rigabit verticem Matini* montis, *aut altus Apenninus in mare provvet ; atque amor prodigiosus insolitâ libidine copulabit feras,* adeò *ut tigrides cupiant jungi cervis, & columba milvio ; atque greges sinè metu credant se leonibus fulvis, glaberque* hat *caper, & gaudeat mari falso.*

Velut profugit execrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandáque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis)
Ire pedes quocunque ferent, quocunque per undas,
Notus vocabit, aut protervus Africus.
Sic placet ? An melius quis habet suadere ? Secundâ
Ratem occupare quid moramur alite ?
Sed juremus in hæc ; simul imis saxa renârint
Vadis levata, ne redire sit nefas :
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
[483]
Padus Matina laverit cacumina ;
In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novâque monstra junxerit libidine
Mirus amor ; juvet ut tigres subsidere cervis,
Adulteretur et columba milüo ;
Credula nec flavos timeant armenta leones :
Amétque salsa lævis hircus æquora.

ANNOTATIONES.

18. *Execreta civitas.*] Execrationes ante discessum jaculati Phocæi in regionem quam deserebant. Vel potiùs, ut refert Herodot. modo cit. communi consilio mutuis execrationibus diriisque devotionibus sese astrinxerunt jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocæam repetituros.

22. *Notus, Africus.*] De his ventis meridionalibus, l. 1. Od. 1 & 3. *quocunque vocabit,* sive in Cyrnum insulam, sive Rhegium, sive in Galliæ oras. In eas enim regiones migraturus Notus & Africus venti utiles erant.

25. *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequam hinc demigremus, nos oportet solemni sacramento obligari, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis saxa renârint Vadis levata.] Ex Herodoto cit. Post execrationes, Phocenses in mare demiserunt saxum ingens ; seu candens, ferrum ut alii contendunt ; & juramento confirmant non priùs de repetendâ Phocæâ cogitaturos, quàm massa illa sive ferrea, sive saxea emergeret, & super aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quod Helvetii demigraturi munia sua incenderint, quod *sacramentum* esset, *ne redirent.* Teste L. Floro.

27. *Quando Padus Matina laverit cacumina.*] Adynaton multiplex aggregat & accumulat hic Horatius stylo juveniliter lascivience : quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ex judicii legibus feciset. Hoc certè notare debuerat potiùs, quàm tricari circa *cæruleam Germaniam,* velut durum epithetum ; circa vocem *carent,* quasi antiquè nimis usurpatam : *perprimat* velut fœtentem. Sensus hujus loci est : tum ne pigeat Romam redire, quando Padus fluvius Matinum montem supergredietur, ejus cacumen ascendens ac decurrens.

28. *Padus.*] Qui & Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus scaturit in limite Galliæ, rigat Pedemontium, Mediolanensem, Placentinam, Mantuanam, Ferrariensem, aliasque regiones ; denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Cisalpinam divisit olim in Cispadanam & Transpadanam.

Matina.] Saltus & mons Matinus erat in Apuliæ Lucaniæq; confinio. De eo jam l. 1. Od. 28. v. 3.

29. *In mare seu celsus procurrerit Apenninus.*] Sive cùm mari submergetur Apenninus mons altissimus, Italiam secans longo & continuo tractu & jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios & Salentinos.

30. *Novaq; monstra, &c.*] Monstrum sane foret, si cervi suâ naturâ timidi jungantur tigribus feritate horribilibus Plin. l. 8. si columba item mansueta copuletur milvio inter accipitres rapacitate & magnitudine præcipuo. Plin. l. 10. c. 10.

33. *Credula nec flavos, &c.*] Cùm greges & armenta sponte se offerent leonibus devorandа, amissâ naturali ab his fugâ & metu.

34. *Amétq; salsa lævis hircus æquora.*] Quando hircus habebit duo naturæ & indoli suæ

Hæc

Hæc, et quæ poterunt reditus abſcindere dulces, [434]
Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege : mollis et exſpes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus eſt virtus, muliebrem tollite luctum,
Hetruſca præter et volate littora.
Nos manet Oceanus circumvagus : arva, beata
Petamus arva, divites & inſulas;
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret uſque vinea;

Poſteaquam *iſta & quæcunque valebant tollere ſpem gratam remigrandi adjuraverimus, proficiſcamur omnes, aut pars melior plebe indocili.* Pars autem *iners & ſpe carens occupet ſemper hæc domicilia inauſpicata. Vos præditi virtute, fœmineo abſtinete ejulatu, & properate ultra Thuſcum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem & inſulas beatas, ubi ſolum incultum fert meſſem annis ſingulis, & vitis non reciſa nihilominus floreſcit :*

ANNOTATIONES.

contraria, primùm ut ſetis ac pilis carens fiat lævis ; alterum ut aquas frequentet & innatare amet : quandoquidem amat potiùs montes & arduos ſaltus, eſtque hirſutus valdè ac piloſus. Audite verò Scaligerum : *Ubi*, inquit, *reperit bircum, quem hic poneret abhorrentem amari ? nam nullum eſt animalium, quod magis amet ſal. Quare non aut ſimiam aut ſelem dixit potius, quibus beſtiis nulla pejus odit aquas ?* Mirari certè libet gravis alioqui viri tantam hîc levitatem. Verùm & mox profert aliquid multò magis abſurdum, ſuoque prorſus ingenio indignum. Legit enim paulò poſt : *Aut pars indocili melior grege ; mollis.* Et neſcio quid de apibus comminiſcitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitaſſe bonum Homerum dicemus, an hypercriticam bilem ita inflammatam, ut mentem aliàs bonam malitioſâ & pravâ caligine aſperſerit, vel atro quodam humore depravârit ?

17. *Pars indocili melior grege.*] Civium pars ſapientior ſaniorque adeóque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo & perverſo impetu : illa autem rectâ ducitur ratione.

Mollis & exſpes Inominata, &c.] Permaneat hîc, ſi volet, vulgus ignavum, eâque generoſâ ſpe carens, quam viri magnanimi concipiunt, cùm ad grandia quædam ſuſcipienda accenduntur. Alludit Poëta ad id quod refert Herodotus ante citatus, Phocæorum partem dimidiam patrii ſoli captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigrâſſe : at alios jurijurando ſatisfacientes Cyrnum ſeu Corſicam rectâ navigâſſe, ibique communiter per quinq; annos cum prioribus colonis habitâſſe. *&c.*

39. *Muliebrem tollite luctum.*] Ne mulierum more lugete amiſſam patriam ſedeſque aſſuetas : imò tanquam viri tollite animos ad meliora quærenda : ac mementote, *ibi eſſe patriam ubicunque benè :* vel, totum orbem terrarum viro forti patriam exiſtimari.

40. *Hetruſca præter & volate littora.*] Quamprimùm ultra maria nota contendite, ac Tyrrheno præternavigato, feſtinate ad felices inſulas in Oceano poſitas.

41. *Circumvagus.*] Vel circumfuſus orbi univerſo, vel inſulis fortunatis. Vide l. 4. Od. 8. ſub finem.

43. *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas inſulas deſcribit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georgic. 2. v. 140. & ſeq. Italiæ laudes perſequentem.

Sed gravidæ fruges, & Bacchi Maſſicus humor
Implevêre : tenent oleæque, armentaque læta.
. . . . . .
Hic ver aſſiduum, atq; alieni menſibus æſtas.
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos, &c.

Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis inſulis, quas vocant Beatas, ita ſcribit. *Duæ ſunt parvo mari diviſæ inter ſe ; decem millibus ſtadiorum diſtant à Libyâ. Imbres illic rari mediocreſque, venti ſuaves plurimum ac roriferi : ſolum pingue, nec arari modò plantarive facile ; ſed etiam ex ſe ſinè ullâ humanâ induſtriâ & labore, fructum producit . . aër ſincerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbuerit fides, Elyſios ibi eſſe campos, & beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cùm audiſſet Sertorius, mirabilis eum cupido cepit eas inſulas adeundi incolendique & illic quietè vivendi ſinè magiſtratuum atque bellorum curis. At Cilices pacis & quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorii animum fruſtrati ſunt, & in Libyam ſurſum navigârunt.*

44. *Imputata floret uſque vinea.*] Vitis etſi non putata, floret tamen & fructum affert. Non. Marc. *Putare dicitur purgare, rarefacere,* inquit aſſertque illud è 2 Georg. *fingitque putando.* Aul. Gell. l. 6. c. 5. ſic ſcribit : *Putare veteres dixêre, vacantia ex quaque re ac non neceſſaria, aut etiam obſtantia & aliena auferre & excidere : & quod eſſe utile & ſinè vitio videretur, relinquere. Sic arbores & vites, ſic & rationes putari dictæ.* Originem deduxit Feſtus à voce *putus*, quæ idem quod *purus* ſignificet.

Germinat

atque ramus oleæ nunquam non germen & fructum producit, & ficus matura propriam arborem exornat: mel fluit è cavatâ quercu: aqua leniter obmurmurans dimanat è montium cacumine. Ibi capræ sponte veniunt ad mulctram, & grex benignus reportat plena ubera: non ursus vespere fremit circum caulas: nec terra viperarum latebris assurgit aut fit tumida. Plura verò beati cum admiratione videbimus, ut quòd Eurus nimbosus agros non infestet nimiis pluviis, neque semina opima urantur, vel arefeant glebæ; quippe cœlitum rex utrobique temperiem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argois; nec obscœna Colchis gressum infixit. Eò non appulerunt Sidonii, vel ærumnosi comites Ulyssis. Ibi nulla gregem lues infestat, nec adurit æstus vehementior ullius sideris.

Germanit et nunquam fallentis termes olivæ, [485]
Suumque pulla ficus ornat arborem;
Mella cavâ manant ex illice; montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertque tenta grex amicus ubera:
Nec Vesperinus circumgemit ursus ovile;
Nec intumescit alta viperis humus:
Pluráque felices mirabimur; ut neque largis [486]
Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec ficcis urantur semina glebis;
Utrumque rege temperante cœlitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
Laboriosa nec cohors Ulyssei.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem æstuosa torret impotentia.

ANNOTATIONES.

45. *Termes.*] A terminandis agris dictus termes: eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in summitate; reliquis ferme excussis; quem in divisione agrorum figebant, priusquam metæ ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis olivæ.] Sic. l. 3. Od. 1. *fundum mendacem* vocat, qui fructum non afferens spem agricolæ fruſtretur.

46. *Suamque pulla ficus ornat arborem.*] Ficus gignitur è surculo naturali & non insito.

48. *Levis crepante lympha desilit pede.*] Cum levi murmure decurrit. Alludit Poeta ad Nympham Deam fontis præsidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, *Epithetum*, levis, inquit, *non convenit*; *desinit enim quia gravis*. Sic & paulò ante: *Quid vinea quæ semper floret? puto eam nullum unquam fructum laturam.* O meras nugas! sanè dices, lector æquissime.

49. *Ad mulctra.*] Mulctrum, mulctrale, & mulctra, -æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52. *Nec intumescit alta viperis humus.*] Nullæ ibi venenatæ serpentes. Ibi terra non tumet foraminibus & cavernis viperarum. Propriè: nam terrâ condunt se viperæ: aliæ autem serpentes saxorum aut arborum cavis. Virg. Georg. 2. 151. Italiam sic laudat:

At rabidæ tigres absunt . . . . .
Nec rapit immensos orbes per humum, neque tanto
Squammeus in spiram tractu se colligit anguis.

De *viperis* quædam annotavi l. 1. Od. 8. De *Eure* l. 1. Od. 28.

Radat.] Devastet abradendo & auferendo segetes.

56. *Utrumque rege temperante cœlitum.*] Jove omnia temperante, hyemem juxta ac æstatem, frigus, & calorem.

57. *Non huc Argoo, &c.*] Terram hanc non adierunt Argonautæ velleris aurei prædatores: nec Medea Jasonis amoribus, patriique & patriæ proditione, totque veneficiis famosa. De *Colchide* l. 2. Od. 13. De Argonautis, deque Medeâ regis Colchorum filia, Epod. 3. Virg. Georg. 2. 140. ita canit:

Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Invertêre, satis immanis dentibus hydri:
Nec galeis densisque virum seges horruit hastis.

59. *Non huc Sidonii, &c.*] Eò non appulêre Sidonii, Phœniciæ maritimam oram urbemq; incolentes, navigatione & mercatura celeberrimi: ac proinde non intulerunt illuc fraudes & avaritiam, familiaria negotiatoribus vitia.

Torserunt cornua.] Virg. Æn. 3. v. 549.
Cornua velatarum obvertimus antennarum.

60. *Nec cohors Ulyssei.*] Neque illuc corruptelam invexerunt homines libidinosi, suisque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyssis comites, de quibus l. 1. Epist. 2. v. 24.

Laboriosa.] Ob longos per maria errores & labores. Epod. seq. v. 16.
Laboriosi remiges Ulyssei.

Jupiter

Jupiter illa piæ ſecrevit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ære, dehinc ferro duravit ſæcula: quorum
Piis ſecunda vate me datur fuga.

Scilicet *Jupiter eas inſulas reſervavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære fœdavit, ac deinde ferro ſæcula induravit. Iſtorum* malorum *fuga proſpera bonis conceditur, me vaticinium edente.*

ANNOTATIONES.

64. *Ut inquinavit, &c.*] Ex quo Jupiter aureum ſæculum mutavit in deterius, ſcilicet æreum, ac deinde ferreum. Ovid. Metamorphoſ. 1. cap. 3. &c.

66. *Vate me.*] Non temerè, ſed numinum inſtinctu, ſic vobis ſuadeo ego Phœbi & *Muſarum ſacerdos* ac myſtes.

ODE XVII.

Ad CANIDIAM.

Veniam ab eâ petit ironicè; & hoc graviùs illam accuſat.

JAM jam efficaci do manus ſcientiæ; [487]
Supplex et oro regna per Proſerpinæ,
Per et Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare ſidera.
Canidia, parce vocibus tandem ſacris, [488]
Citúmque retro ſolve, ſolve turbinem.

Jam cedo potentiæ ſcientiæ; veniam peto, & ora per regna Proſerpinæ, & per numen Dianæ minimè laceſſendum, & per codices incantationum vim habentium deducendi in terram aſtra cœlo abſtracta. O Canidia, tandem abſtine verbis execrantibus: quam primum converte retrorſum, con-

ANNOTATIONES.

Carmen monocolon ex Iambicis verſibus ſenariis.

1. *Jam jam efficaci, &c.*] Læſerat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis, qui quidem ad nos uſque non pervenerunt. Hoc verò carmine dum fingit illam exorare, acerbiùs vellicat & inſectatur. *Non eſt palinodia, ut ſcripſêre; ſed ſimulata recantatio, in qua apparent opprobria manifeſta.* Scaliger Hypercritic. Porrò ſi vis, lector, hoc carmen ſeu Epod. ult. intelligere, evolve priùs attentè Epod. 5. ac deinde Sat. 8. lib. 1. cum annotationibus: tum demum non ſinè voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus ſcientiæ.] Efficaciam agnoſco ſcientiæ magicæ, cujus vanitatem ante deriſerim. Vide Plin. l. 30. c. 1. & alibi: *Fraudulentiſſima hæc artium in toto terrarum orbe plurimùm valuit . . . ſola tres artes alias imperioſiſſimas humanæ mentis complexa. . . . Natâ primùm è medicinâ ſpecie ſalutari . . . . blandiſſimis premiſſis vires religionis addidit, atque admiſcuit artes Mathematicas; nemine non avido futura de ſe ſciendi, eaque de cœlo peti credente. Ita poſſeſſis hominum ſenſibus triplici vinculo, in tantum adolevit, ut hodiéque etiam in magnâ parte gentium prævaleat, & in Oriente regum regibus imperet, &c.* Vide Cœl. Rhodig. l. 9 c. 23.

2. *Regna per Proſerpinæ.*] Per Deas tibi maximè venerandas; per Proſerpinam Inferorum Deam: Dianam ſeu Lunam veneficiis præſidentem.

3. *Dianæ non movenda numina.*] Illa quippe *iracunda*, ut eſt in Epiſt. ad Piſones & ad ſe ulciſcendam parata, patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejuſque filiorum, l. 1. Od. 12, & 21. l. 3. Od. 22. Item ſuprà Epod 5. huc pertinet quod lunatici vocantur, quos illa percuſſerit, dementeſque fecerit.

4. *Libros carminum, &c.*] Libros continentes diſciplinam magicam. Plin. loco modo cit. *orta ſine dubio in Perſide, à Zoroaſtre, ut inter auctores convenit. . . Hermippus de eâ arte ſcripſit diligentiſſimè, &c. . . . Democritus illuſtravit. . . . Eſt & alia magices factio à Moſe, & Jamne, &c.* Hic unus è magis Pharaonis.

5. *Cœlo devocare ſidera.*] Vide Epod 5.

6. *Parce vocibus ſacris.*] Deſine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7. *Retrò ſolve, ſolve turbinem.*] Legunt alii, *volve.* Senſus eſt: in contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea à te impulſa, jam ſolvatur ac libera fiat. Is turbo ſeu trochus æneus, ferreus, ligneuſve erat.

verte rhombum. Telephus exsiluit nepotem Nerei, contra quam Mysorum exercitum superbus instruxerat, & sagittas acutas vibrârat, Trojanæ matronæ sepelîerunt Hectorem bellicosum feris volucribus & canibus damnatum. Postquam rex urbe discedens advolvit se pedibus Achillis, ebeu inexorabilis. Remiges Ulyssis laboribus exercitati setosos artus exuerunt duris pellibus, concedente Circe: ac tum restituta sunt ratio, sermo, & pristinus faciei decor. Abunde & plusculum à te sum punitus, ô dilecta valde nautis & negotiatoribus. En juvenilis abiit vigor, & color purpureus deseruit ossa cooperta cute tabidâ.

Movit nepotem Telephus Nereïum,
In quem superbus ordinârat agmina
Mysorum, et in quem tela acuta torserat.
Unxêre matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem.
Postquam, relictis mœnibus, rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achilleï.
Setosa duris exuêre pellibus [489]
Laborioſi remiges Ulyssei,
Volente Circe, membra: tunc mens et sonus
Relatus, atque notus in vultus honor.
Dedi satis supérque pœnarum tibi,
Amata nautis multùm & institoribus
Fugit juventas; & verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta luridâ.

ANNOTATIONES.

illum ad arbitrium agitabant magi, rati à se pariter hominis cujuslibet animum flecti quocumque vellent. Sic apud Theocrit. Eidyl. 2. Pharmaceutria, *ut æneus iste rhombus*, inquit, *volvitur; ope Veneris, ita ille vir ad nostras fores, vertatur.* Martial. lib. 9. Epigr. 30.

Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo,
Quæ scit? &c.

Meminit & Lucretius.

Traxerunt torti magicâ vertigine fili.

Et Propertius 3. 6. 26.

Staminiâ rhombî ducitur ille rotâ.

8. *Movit nepotem, &c.*] Exemplis ostendit pervicacissimos exorari a supplicantibus.

Nepotem Nereïum.] Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus.] Rex ille Mysorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac transitu regni sui. Itaque ad arma & manus ventum est. Ab Achille verò graviter vulneratus medelam non inveniebat; donec oraculum consului; responsumque tulit, inde petendum remedium, undè vulnus acceperat. Ergo ad Achillem se contulit, & ab eo sanatus est seu hastæ cuspidis limatura, seu herbâ quadam ab Achille inventâ. Plin. l. 25. c. 5. *Invenit Achilles discipulus Chironis, quâ vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hâc sanasse Telephum dicitur. Alii primùm æruginem invenisse, utiissimum emplastris, ideoque pingitur ex cuspide decutiens eam gladio in vulnera Telephi. Dein utroque usum medicamento volunt.*

11. *Unxere matres Iliæ, &c.*] Alii legunt, *luxere*; eodem propè sensu: id est, quamvis interfectum Hectorem canibus & accipitribus dare, insepultum Achilles statuisset: Priamo tamen supplicanti indulsit, concessitque illius cadaver, quod quidem Trojanæ ex more unxerunt, sepeliêrunt, luxerunt, ac supremis honoribus decoraverunt.

12. *Homicidam Hectorem.*] Qui multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. ἀνδροφόνος, vel ἀνδροφονητής. Iliad.

13. *Postquam relictis mœnibus rex procidit, &c.*] Cùm digressus Trojâ Priamus ad Achillem supplex cum magnis muneribus accessit, impetravitque ab eo, ut filii sui Hectoris condonaret sibi cadaver terræ mandandum. Vide lib. 1. Od. 10. v. 14. ibique annot.

15. *Setosa duris, &c.*] Ulysses comites in porcos tranformârat Circe per veneficia: at Ulyssis precibus exorata in pristinam formam illos restituit. Itaque exuerunt pelles setosas, ac resumpserunt humanum statum, vultum, sermonem, rationis usum, Homer. Odyss. 10. Virg. Eclog. 8. & Æn. 3. Ovid. Metam. 14. S. Chrysost. ait *maleficam Circen ita brutis voluptatibus infecisse Ulyssis comites, ut si fuissent porci.* Vide lib. 1. Epist. 2. v. 23. ibique annot.

17. *Circe.*] Hæc filia Solis ac Perses Nymphæ, veneficiis inclyta, herbarum peritissima, *Dictis aspera*, ex Plin. l. 25. c. 2.

20. *Amata nautis, &c.*] Adeóque vile scortum, sordidis hominibus expositum, & obviis quibuscunque.

21. *Fugit juventas, &c.*] En per tuas vexationes amisi juvenile robur ac decus.

Verecundus color.] Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, *placere sibi juvenes, qui moniti erubescerent, non qui pallescerent.* Scaliger hallucinatur turpiter, ita scribens: *ruborem juvenilem in venefica minus prudenter appellat verecundum.* Imò de seipso loquitur Horatius, nequaquam de Canidiâ, ut probat contextus.

Tuis capillus albus eſt odoribus,
Nullum à labore me reclinat otium:
Urget diem nox, & dies noctem: neque eſt
Levare tenta ſpiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miſer,
Sabella pectus increpare carmina,
Capútque Marsâ diſſilire nænia:
Quid amplius vis? O mare, & terra, ardeo [490]
Quantum neque atro delibutus Hercules
Neſſi cruore, nec Sicanâ fervida
Furens in Ætnâ flamma: tu, donec cinis
Injurioſis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quæ finis? Aut quod me manet ſtipendium?
Effare: juſſas cum fide pœnas luam;
Paratus expiare, ſeu popoſceris
Centum juvencos, ſive mendaci lyrâ
Voles ſonari. Tu pudica, tu proba
Perambulabis aſtra ſidus aureum.
Infamis Helenæ Caſtor offenſus vice,
Fratérque magni Caſtoris, victi prece,
Adempta vati rediddêre lumina.
Et tu (potes nam) ſolve me dementiâ, [491]
O nec paternis obſoleta ſordibus,
Nec in ſepulcris pauperum prudens anus

Crines mei per tua pharmaca coni ſunt facti: nulla me quies relaxat a pœnis. Nox premit diem, & dies noctem: neque licet recreare præcordia reſpiratione impeditâ. Itaque miſer cogor credere quod negaram, nempe, Sabellis incantationibus mentem dimoveri, & Marſorum carminibus caput diſrumpi. Quid ultra potis? O mare, ac terra, flagro pluſquam Herculeo inunctus putrido Neſſi ſanguine, & pluſquam Sicanus ignis in ardente Ætna ſæviens. Ergóne tu fervebis officina venenorum Colchicorum, donec ego ſicca favilla abripiar ventis injuriam facientibus? Quis terminus? vel quæ multa expectat me denique? Loquere: fideliter exolvam pœnas quaſcunque imperaveris; expeditus ad ſatisfaciendum, ſive petieris centum juvences; ſeu volueris mendaci lyra à me decantari. Tu caſta, tu bona, inter ſidera fulgebis aſtrum inſigne. Caſtor & magni Caſtoris frater ob Helenæ infamiâ notata contumeliam irati ademerant Poëtæ viſum, quem ei reſtituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) inſaniam depelle à me. O nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula ſciens diſpergere cineres novendiales in ſepulchris

ANNOTATIONES.

23. *Tuis capillis, &c.*] Ante tempus ſenex factus ſum per tua veneficia.

28. *Sabella pectus, &c.*] Sabelli ſive Samnites artis magicæ & incantationum periti. Plin. l. 3. c. 12. *Samnitium, quos Sabellos dixêre.*

29. *Marsâ nænia.*] De *Marſis* veneficiorum magiſtris dixi in Epod. 5. De *nænia*, l. 2. Od. 1. in fine. Hîc verò næniam uſurpat Horat. pro incantatione.

31. *Delibutus Hercules Neſſi cruore.*] Vide Epod. 3 ſub finem, ibique annot.

32. *Sic ana fervida furens in Ætna flamma.*] Quidam legunt *virens*, aliqui *Urens*. De *Ætna* Siciliæ monte, *mont Gibel*. ejuſque incendiis ſane prodigioſis, Juſt. l. 4. Gell. l. 17. c. 10. Virgil. Geor. 1. v. 472. Æn. 3. v. 555, 570, & alibi. Lucret. l. 6. fusè. Plin. l. 2. c. 103. *Ætna in tantum flagrat, ut ad quinquagena & centena millia paſſum arenas cruciet flammarum globos.*

33. *Tu, donec cinis, &c.*] Donec ego in cinerem redactus fuero, non deſines me incendere, & Colchicis ignibus me urere.

35. *Cales venenis officina Colchicis.*] Parandis venenis ferves, ut Medea illa quodam inſignis in Colchide venefica. Vide lib. 2. Od. 13. & ſuprà Epod. 3. & 5.

36. *Quod me manet ſtipendium?*] Quid tandem perſolvendum eſt à me tibi, ab placandum tuum animum? profectò ſolvam.

39. *Centum juvencos.*] Hecatomben, non ſecus ac Proſerpinæ vel Plutoni, lib. 2. Od. 14.

Sive mendaci lyrâ, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quaſi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42. *Infamis Helenæ, &c.*] Steſichorus Poëta (de quo lib. 4. Od. 9.) maledicis verſibus ignominiam inuſſerat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Caſtor & Pollux Helenæ fratres (de quibus l. 1. Od. 3.) eam ulti, injurioſo vati oculos ademerant. Viſum tamen ei reddiderunt, veniam poſtulanti, & palinodiam ſeu carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

46. *Paternis obſoleta ſordibus.*] Sive ex adulterio nata, ſive è vili & ignobili ſtirpe propagata.

47. *In ſepulcris pauperum, &c.*] Divitum ſe-

Novendiales

pauperum! Tibi cor benignum; & manus innoxiæ; uteruſque tuus partui aptus; atque obſtetrix lavit pannos tuo ſanguine rubeos, quoties exurgis puerpera minimè debilis.

Novendiales diſſipare pulveres!
Tibi hoſpitale pectus, et puræ manus;
Tuíſque venter partumeius, et tuo
Cruore rubros obſtetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exi is puerpera.

ANNOTATIONES.

pulchris cuſtodes adhibebantur adverſus magos & veneficos. Virg. Æneid. 11. 200.

. . . . *Semuſtaque ſervant buſta.*

Illi verò pauperum cineres eruebant ac diſſipabant ſua veneficia peracturi.

48. *Novendiales.*] Sepulturæ jam datos. Servios ad Virg. Æn. 5. v. 64. *Apud majores*, inquit, *ubicunque aliquis extinctus fuiſſet, ad domum ſuam referebatur; ibique ſeptem erat dies: octavo die incendebatur; nono ſepeliebatur. Unde Horatius,*

Novendiales diſſipare pulveres.

Vide l. 1. Sat. 8.

49. *Puræ manus.*] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 5. tum in Sat. 8. lib. 1.

50. *Partumeius.*] Fœcundus; vel propriè, pariens quaſi meiat ſinè labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canidiæ fictos partus, unde & *puerperam* mox vocat *fortem*, id eſt, minimè debilitatam. Quamobrem verò fœtus à ſe editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. 5. nimirùm alienos infantes ſurreptos alebant, quibus ad ſua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Pactumeius*, & comminiſcuntur Canidiæ filium hunc fuiſſe ita nominatum, vel quaſi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetor. Sed Bentl. aliter cenſet.

Tuo cruore rubros.] Quaſi revera pepereris Ironiam falſiſſimam ſingulæ voces olent.

ODE XVIII.

CANIDIÆ RESPONSIO.

Quorſum vota facis ad aures clauſas? Mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat ſcopulos ſurdiores erga nautas nudos. Scilicet *impunè tu deriſeris Cotyttia* myſteria *revelata, amori libero conſecrata? Et* tanquam *pontifex Eſquilini*

[402]

Quid obſeratis auribus fundis preces?
Non ſaxa nudis ſurdiora navitis
Neptunus alto tundit hibernus ſalo.
Inultus ut tu riſeris Cotyttia
Vulgata, ſacrum liberi Cupidinis?
Et Eſquilini pontifex venifici

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. anteced.

1. *Quid obſeratis.*] Canidiam reſpondentem ſibi Horatius facit, novo ludibrio.

2. *Non ſaxa nudis, &c.*] Saxa non ſurdiora ſunt clamoribus naufragorum ac nautarum rebus omnibus jam perditis egentium, quando hyemalibus ventis ac tempeſtatibus ſubvertitur mare, & ſcopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem fruſtrà tunc à rupibus implorant, ſic tu à me modò.

Nudis.] Scaliger *nudos in hyeme nautas* ab Horatio poni, reprehendit; ſed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, & vitam duntaxat incolumem petentes rectè Poëta exhibet.

3. *Salo.*] Σαλεύειν, *agitare*, item, *fluitare*, σάλος, *agitatio*, *mare*, &c.

4. *Tu riſeris Cotyttia Vulgata.*] Pleræque membranæ habent *Cocytia*, id eſt, infernalis à Cocyto inferorum fluvio, quâ voce veneficia belle ſignificantur. Quod verò additur, *ſacrum liberi Cupidinis*, movit Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeóque reſtituendum; primuſque legendum cenſuerit, *Cotyttia*, id eſt, flagitioſa ſacra, promiſcuâ libidine turpia, Bacchi Orgiis ſimilia, quæ à veneſi is celebrantur. Botytto Dea ſpurcitiæ & impudentiæ ab Athenienſibus, Corinthiis, Thracibus, aliiſque colebatur nocturnis ſacris omni libidinum genere infamibus, meminit Juvenalis Sat. 2. v. 92.

5. *Vulgata.*] A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego piè tibi patefeci, tu impie deriſiſti: nempe Epod. 5. & Sat. 8. lib. 1.

6. *Et Eſquilini pontifex venefici, &c.*] Quaſi ſummus arbiter, ſacerdos, ac cenſor, jus habens cognoſcendi & judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeóque de ſacris illis ac veneficiis, quæ fiunt à me extra portam Eſquilinam, vel in Eſquiliis, de quibus Epod. 5. in fine.

Eſquilini.] Quia ſepulchretum illic erat, hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimirùm oſſibus

Impunè

Impune ut urbem nomine impleris meo ?
Quid proderit ditâſſe Pelignas anus,
Velociúſve miſcuiſſe toxicum,
Si tardiora fata te votis manent ?
Ingrata miſero vita ducenda eſt, in hoc,
Novis ut uſque ſuppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidi pater,
Egens benignæ Tantalus ſemper dapis ;
Optat Prometheus obligatus aliti ;
Optat ſupremo collocare Siſyphus
In monte ſaxum : ſed vetant leges Jovis.
Veles modò altis deſilire turribus,
Modò enſe pectus Norico recludere ;
Fruſtráque vincla gutturi nectes tuo,
Faſtidioſâ triſtis ægrimoniâ.

[493] *incantamenti impleveris civitatem meo nomine ? Quid juvabit locupletaſſe vetulas Pelignas, aut violentius venenum paraſſe, ſi tibi mors accidit lentior, quàm cupio ?* Atqui *vita miſera infortunato protrahenda eſt* tibi *ad hoc* tantùm, *ut diutiùs novas ærumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater ſemper carens expetito cibo, requiem deſiderat : poſcit* etiam *Prometheus vulturi addictus. Siſyphus* patiter *cupit reponere lapidem in montis vertice.* [494] *At non ſinit edictum Jovis.* Sic & tu *cupies jam te dare præcipitem è celſis turribus ; jam pectus confodere gladio Norico : quin etiam ægritudine tædiosâ mœſtus collum tuum inſeres laqueo,* ſed *fruſtrà.*

ANNOTATIONES.

vel cineribus mortuorum legendis, vel evocandis animabus, &c. Vid. ſuper. carm. ad finem.

Pontifex.] Ex Dionyſ. Halicarn. lib. 2. *Pontifices ſunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant ſacras omnes cauſas ; privatiſque & magiſtratibus & miniſtris Deorum ſtatuunt, quæcunque ſunt ſacrorum non ſcripta atque incognita . . . Sacerdotes etiam omnes recenſent, eorumque famulos ac miniſtros, quibus utuntur ad ſacra, obſervant : ne quis peccet in ſacris legibus . . . Et ſi quos animadvertunt peccantes multant, ad unumquodque negotium reſpicientes.* Hinc Plaut. Rud. 5, 3, 21.

Libet jurare : tun' meo Pontifex perjurio es ?

7. *Impunè ut urbem nomine impleris meo.*] Poſtquam ego te participem feci veneficiorum, & ſacrorum in Eſquiliis à me peractorum, patiar ut ea derideas, divulges, meque plebis fabulam & ludibriam facias ? Abſit : impunè haud feres : dabis pœnas.

8. *Quid proderit ditâſſe Pelignas anus ?*] Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit ſenſus, ut Canidia dicat Horatio : Nihil tibi proderunt aliarum veneficarum incantamenta, quibus te adverſus mea tueri voluiſti, conductis pretio Pelignis mulieribus. Poſteriori ſenſu, ipſa Canidia de ſe ait : Ergone fruſtrà in opem vocarim Pelignas anus, quibus mercedem erogavi ? vel, quid proderit mihi Pelignas docuiſſe artem meam, qua ditantur paſſim ; ſi ego ipſa non præſto, quod in te melior ?

Pelignas.] Peligni populi Marſis & Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

9. *Velocíuſve miſcuiſſe toxicum,*] Hoc pariter aliâ & aliâ ratione poteſt accipi. Vel Canidia dicit Horatio : Fruſtrà eſt, quod venenum tibi miſculiſti velocius, ad fugienda, per mortem citam, quæ tibi mala & tormenta infero : nam vives, & vives ad ærumnas quaſlibet exanthandas, ita me volente. Vel ipſa ait, Quid proderit mihi præſentiſſimum venenum parare poſſe, cùm libet, ſi tu vivis ? Atqui placet ut vivas, ut longiùs ac diutiùs te diſcruciem.

13. *Pelopis infidi pater.*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempe arcana impiè revelavit. Alii legunt, *infidi.* Pelops enim adverſus Oenomaum, deinde Myrtilum infidelis extitit. Vide l. 1. Od. 28 l. 2. Od. 13, & 18. & poſteà Sat. 1. lib. 1.

15. *Prometheus.*] De eo l. 1. Od. 3, & 16. l. 2. Od. 13, &c.

16. *Siſyphus.*] Hunc mortalium aſtutiſſimum vocat Homerus. Theognis, *Si quis plura nôrit quàm Siſyphus.* Cic. Tuſc. 1. n. 98. *Tentarem Siſyphi prudentiam.* Eſt & Proverb. *Siſyphi artes.* De eo jam l. 2. Od. 14. v. 20.

Optat collocare In monte ſaxum.] Cic. Tuſc. l. 1. n. 18. *Mento ſummam aquam attingens ſiti enectus Tantalus . . . . Siſyphus verſat ſaxum ſudans nitendo, neque proficit hilum.*

17. *Sed vetant leges Jovis.*] Ergo quietem optatam, vetante Jove, minimè nanciſcentur illi quamvis callidiſſimi, Tantalus, Prometheus, Siſyphus : ita me obſtante, nec tu, qui auſus es mea ſacra deridere, tuamque ſuperbiam venditare.

18. *Veles modò.*] Sæpiùs mortem quæres, nec invenies, quam diu vetabo, inquit Canidia.

19. *Norico.*] E ferro exquiſito de Noricis fodinis, lib. 1. Od. 16. v. 9.

Vectabor

Ego verò tum infensis humeris incequitabo: orbisque vincetur audaciâ meâ. Numquid enimverò ego *quæ valeo commovere cereas effigies, quemadmodum ipse curiosus observâsti; quæque meis incantationibus devoco Lunam è cælo; & combustis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatorias potiones conficere*; nimirùm *desleam* vanum *exitum artis adversum te inefficacis?*

Vectabor humeris tunc ego inimicis eques;
Meæque terra cedet insolentiæ.
An quæ movere cereas imagines,
Ut ipse nôsti curiosus, & polo
Deripere Lunam vocibus possum meis;
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderique temperare pocula;
Plorem artis in te nil valentis exitum?

ANNOTATIONES.

22. *Vectabor humeris, &c.*] Tibi insultabo, te subactum & calcatum premam.

23. *Meæque terra cedet insolentiæ.*] Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

24. *Movere cereas imagines.*] Ex arte magicâ. De his jam dixi in Epod. 5. at plura dicam ad Sat. 8. lib. 1 Vide ibi annot.

25. *Ut ipse nôsti curiosus.*] Quippe adsuisti, teque admisi ad nostra mysteria. Epod. 5. Sat. 8. lib. 1.

26. *Polo deripere Lunam.*] Vide Epod. 5. v. 46. ibique annot.

27. *Crematos excitare mortuos.*] Redacta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab inferis, &c. Virgil. Eclog. 8, 98.

. . . *Sæpe animas imis extire sepulcris*

Tibull. 1, 2, 47.

Hæc cantu finditque solum, manesque sepulcris,
Elicit, & tepido devocat ossa rogo.

Lib. 1. Reg. cap. 28. mulier Pythonem habens suscitat animam Samuelis, jubente Saule rege. Vide Sat. 8. lib. 1.

28. *Desiderique temperare pocula.*] Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contrà ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origen. lib. 7. contra Celsum: *Dæmones invocant ad philtrum vel misetra.*

29. *Plorem artis in te nil habentis exitum?*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius, *nihil habentis*, ἴσχυν, Atticè, valere & posse significat, inquit. Joan. cap. 25. ὃ ἔμοι οὐκ ἰσχὺς ἐστὶν, *in me non habet quidquam.*

Alii legunt, *nil agentis*: alii, *valentis*, alii verò *plorem artis* (supple, *causâ*, inquiunt) *nullum habentis exitum*: vel *nil habentis exitus*: afferuntque illud Virgilii, Æn. 11. v. 126.

Justitiæne tibi mirer, belline laborum?

Et ibidem, v. 280.

. . . . . *lætorve malorum.*

Ubi certè intelligitur ἴσχυν, *causa.*

Q. HORATII FLACCI *CARMEN SÆCULARE.*

Pro Imperii Romani Incolumitate.

PHœbe, ſilvarúmque potens Diana, [495]
Lucidum cœli decus, ô colendi

O Apollo, & Diana ſilvarum domina, illuſtre cœli ornamentum; O ſemper bo-

ANNOTATIONES.

Carmen ſæculare.] Ex Jul. Scalig. lib. Poët. 6. Horatii *Carmen ſæculare doctum, plenum, terſum, laboratum, felix.* Anno ab urbe condita 736. quintos Auguſtus ſæculares ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio ſcribi juſſit. Horatius huic operam ſedulò impendit, imò tam feliciter, vel ſuo ipſius judicio, ut & ſibi applaudere, & choros nobiles iſtud decantaturos ad exequendum diligenter ſacrum munus anteà exhortari non veritus ſit. Duplici Ode hæc præſtat, nimirùm vigeſimâ primâ libri primi, & ſextâ libri quarti; quam vulgus utramque ſæculare Carmen nihilominùs huc uſque nuncupavit, ſed perperàm. Nam in priori monet duntaxat pueros ac virgines, ut ritè canant Apollinis ac Dianæ laudes: in poſteriori verò de ſe ipſe & magnificè quidem loquitur Poëta. Quæ planè eſſe contra rationem hymni, in quo laudari tantùm Deos atque invocari decet, nemo negaverit.

Porrò quæ ad ludos ſeculares attinent, paucula ſaltem hic aſcribere non pigebit. Hi centeſimo decimo quoque anno peragi ſolebant, in campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primo quidem Princeps civitatis in Capitolium aſcendebat cum quindecim viris iſtarum ceremoniarum procuratoribus, ibique ſacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur ludi. Deindè Junoni ſupplicabant matronæ. Poſtremò in æde Palatinâ ter novem pueri nobiliſſimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrinque choros diviſi, Græcâ Latinâque voce Apollini Dianæque hymnum decantabant, quem vocarunt ſæculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona depoſcere, moris erat. Quæ quidem omnia ſi obſervarentur, incolumitatem Imperio, & proſperitatem æternam Sibylla ſuis carminibus ſpoponderat. Quapropter curandorum iſtorum cauſâ Duumviri primùm à Tarquinio Superbo, poſteà Decemviri, denique Sylla Dictatore Quindecimviri creati ſunt. Ludos ſæculares inſtitutos à Numâ Pompilio alii ſcribunt, alii à Valerio Poplicolâ, alii veriùs longè poſt exactos reges. Neque ſcriptores conſentiunt de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint poſt centum annos: alii poſt centum ac decem. Conſtat anticipatum aliquando tempus. Cornel. Tacit. Annal. 11, 11. *Iiſdem Conſulibus ludi ſæculares octingenteſimo poſt Romam conditam anno, quarto & ſexageſimo quam Auguſtus ediderat, ſpectati ſunt ... Domitianus quoque edidit ludos ſæculares: iiſque intentiùs aſſuî ſacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor. Quod non jactantiâ refero: ſed quia collegio Quindecimvirûm antiquitùs ea cura, & magiſtratus potiſſimum exequebantur officia ceremoniarum.* Sueton. Claud. c. 21. *Fecit & ſeculares ludos quaſi anticipatos ab Auguſto, nec legitimo tempori reſervatos: quamvis ipſe in hiſtoriis ſuis prodat, intermiſſos eos Auguſtum multò poſt, diligentiſſimè annorum ratione ſubductâ, in ordinem redegiſſe. Quare vox præconis irriſa eſt* (obſerva, lector, ritum ſolemnem) *invitantis more ſolemni ad ludos quos nec ſpectâſſet quiſquam, nec ſpectaturus eſſet: cùm ſupereſſent adhuc qui ſpectaverant, & quidam biſtrionum producti olim, tunc quoque producerentur.* Idem Domitian. c. 4. *Fecit & ludos ſeculares, computatâ ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, ſed quo olim Auguſtus ediderat.* Vide Dion. l. 54. Cenſorin. c. 5. de die natali

norandi & bonorati, concedete quæ rogamus diebus solemnibus iſtis : in *quibus carmina Sibyllæ jubent puellas eximias & pueros caſtos hymnum decantare numinibus, à quibus proteguntur ſeptem colles. Sol* omnia *conſervans, qui ſplendido curru lucem producis & aufers, diverſuſque & idem oriris,* utinam *nihil queas aſpicere excellentius civitate Romanâ. O Ilithyia benignè procurans tempeſtivos partus*

Semper et culti, date quæ precamur
Tempore ſacro :
Quo Sibyllini monuêre verſus [496]
Virgines lectas puerôſque caſtos 6
Diis, quibus ſeptem placuere colles, [497]
Dicere carmen.
Alme ſol, curru nitido diem qui
Promis & celas, aliúſque & idem 10
Naſceris ; poſſis nihil urbe Româ
Viſere majus.
Ritè maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matrés,

ANNOTATIONES.

Val. Maxim. l. 2. c. 4. Alex. ab Alex. l. 6. c. 19. præ cæteris autem Onuph. Panvin. nec non Sibyll. carm. ab Opſopœo edita. Zoſim. l. 2. hiſtor. ubi ſic etiam ſcribit : *Eodem ſacrificio ad tempus neglecto, cum rurſus adverſi caſus occidiſſent, Octav. Auguſtus ludos renovavit, factos antè, L. Cenſorino & Manlio Puelio Coſſ.*

1. *Phœbe, ſilvarumque potens Diana.*] Dii quidem omnes in ludis ſecularibus coli debebant : præcipuè verò invocabantur iſti tanquam ἀλεξίκακοι & averrunci malorum : tum quod annum Sol, menſes Luna, regat. Teſtatur Zoſim. cit. ibidemque numina ſacris illis ſolemnibus placanda recenſentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proſerpina.

2. *Lucidum cæli decus.*] Apollinem pariter & Dianam, ſeu Solem ac Lunam ita compellat.

3. *Colendi ſemper & culti.*] Hi quippe ab omni ævo Romanis religioſè culti, velut Romani conditores Imperii. Unde poſteà, *Roma ſi veſtrum eſt opus, &c.*

Tempore ſacro.] Hiſce diebus feſtis ſæcularibus, quibus ſacra fiebant in omnibus fanis, ac populus univerſus religioni intentus erat.

5. *Sybillini monuêre verſus, &c.*] Ritus, ut dixi jam, ſecularium ſacrorum Sibyllæ carminibus præſcriptus erat. Apud Zoſim. cit. ità canit illa.

Μεμνῆσθαι Ῥωμαῖς καὶ ἡμάλα λήϊστιν αὐτῶν,
Μεμνῆσθαι παῖδ' ἀγαθὰ· θεοῖς μὲν ἀθανάτοισι
Ῥίζαν ἐν παίδων παρὰ θέσφατος ἄμπλετον ὕδωρ,
&c.

De Sibyllis ac Sibyllinis verſibus fuſè diſſerui ad Juvenal. Sat. 3. init. At prodiêre nuper eruditiſſimæ de his locubrationes Petri Petiti Philoſophi & Doctoris Medici Pariſienſis, Lipſiæ editæ ann. 1686. in quibus egregiè aſſerit unicum Sibyllam extitiſſe Erythræam ; quæ cùm diutiſſimè vixerit, & per varias orbis regiones ſit peregrinata, atque in ſingulis commorata & vaticinata, plurium Sibyllarum opinionem vulgo fecerit.

6. *Virgines lectas pueroſque.*] Benè vocat *lectas* & eximios. Nam præterquàm quòd illi debebant eſſe in primis nobiles, etiam jubebantur eſſe patrimi omnes & matrimi, id eſt, parentem utrumque habere viventem. Quorſum verò ? Quoniam Apollinis ac Dianæ laudibus ritè canendis placandiſque numinibus parum idonei videbantur ii pueri, quorum parentibus Dii illi velut irati vitam ademiſſent. Nimirùm ea veteribus inſederat opinio, quotquot mortalium interirent, Apollinis aut Dianæ telis perimi. Zoſim. cit. Tit. Liv. l. 37, &c. Vide & l. 1. Od. 21. l. 4. Od. 6.

7. *Diis, quibus ſeptem placuere colles.*] Dii tutelares, præſides, cuſtodes urbis ac gentis Romanæ ipſorum auſpiciis conditæ Romam. in ſeptem collibus ædificatam eſſe nôrunt omnes ; ſive ejus pomœria colles ſeptem contineri, nempe Aventinum, Eſquilinum, Capitolinum, Cœlium, Palatinum, Viminalem, Quirinalem.

9. *Alme Sol.*] Apollo idem qui Sol, Macrob. Saturnal. l. 1. c. 21. Hujus autem in hæc inferiora magna virtus. Scilicet calore producit, alit, fovet, auget ; lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui Promis, &c.] Quadrigis vehi ſol circa terram poëtis dicitur.

10. *Aliuſque & idem Naſceris.*] Idem eſt ſol hodie qui heri : hodiernus tamen dies alius eſt ab heſterno.

14. *Ilithyia.*] Hæc inter generationis præſides recenſetur, imò eadem eſt quæ Lucina, Dea quæ parientibus opitulatur, ſeu Diana, ſeu etiam Juno. Junonis filiam quidam faciunt. Hem. Pauſ. Dionyſ. Halic. Plato. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 24. ita ſcribit : *Ilithyia, ſive Eileithuia ex Hyperboreis appulſa Delum Latonæ affuit parienti, teſte Pauſaniâ. Hinc rem divinam Ilithyiæ obeunt Delii, à quibus didicerint cæteri. Dictamnum herbam juvare inſigniter fœcunditatem atque*

Sive tu Lucina probas vocari
Seu Genitalis.
Diva, producas ſobolem, patrúmque
Proſperes decreta ſuper jugandis [498]
Fœminis, proliſque novæ feraci
Lege maritâ:
Certus undenos decies per annos
Orbis & cantus referátque ludos
Ter die claro, totiéſque gratâ
Nocte frequentes.
Vóſque veraces cecinisſe Parcæ,
Quod ſemel dictum eſt, ſtabiliſque rerum
Terminus ſervat, bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum pecoriſque Tellus
Spiceâ donet Cererem coronâ: [499]

ſeu Lucina ſeu Genitalis amas nominari, defende matres. O Dea prolem Romanam multiplica, & promove Senatuſconſulta de jungendis connubio mulieribus, & lege maritali novæ ſobolis fœtili. Circulus etiam centum & decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem Parcæ, quæ ſemel ſtatuta verè prænunciáſtis, & fixus ordo rerum cuſtodit, proſpera fata addite jam tranſactis. Terra frugibus fœcunda & gregibus det Cereri coronam è ſpicis:

ANNOTATIONES.

ἰωτοκίαν. atque ob id corollas Ilythyiæ ex dictamno contexi ſuetas, obſervatum. Ilithyia multis Luna credita eſt, eamque mitem ac lyſizonon adeſſe parturientes precabantur. Hæc ille. Ejus meminerunt Heſiod. Pindar. Nem. Od. 7. init. & Theocr. 17, 60.

15. *Lucina.*] Sic dicta quòd prodeuntibus in lucem faveat infantulis.

16. *Genitalis.*] Quòd adjuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum ſolis calore fœtus animatur, ſic nutritur humore Lunæ & gignitur. Ex his intelligitur cur à Poëtâ noſtro dicatur *maturos aperire partus lenis.* Vide l. 3. Od. 22. & l 4. Od. 6. ſtroph. penult. annot.

17. *Producas ſobolem.*] Romanam gentem adeóque potentiam aupe, amplifica.

18. *Decreta ſuper jugandis Fœminis, &c.*] De connubiis ritè contrahendis ad generandam prolem, ſupplendóſque exercitus. Cenſorum jus & officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20. *Lege maritâ*] Intellige non legem Poppæam, quæ mortuo jam pridem Horatio, & poſt ludos iſtos ſæculares annis 25. lata eſt; ſed Juliam maritalem ſeu de maritandis ordinibus, tunc temporis latam, quæ conjugatis præmia, pœnas autem adverſus cœlibes decernebat: præterea ingenuis quibuſlibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) uxores libertini generis ducere permittebat. Vide Gell. l. 1. c. 6. Cicer. de legib. Zonar. Dion. Cornel. Tacit. Annal. Suet. Octav.

21. *Certus undenos, &c.*] Precamur etiam, ut poſt evolutum rurſus certum illud ſpatium annorum centum ac decem, quod ſeculum appellatur, referantur & repræſententur iterum ac deinceps ludis iſtis ſimiles, ſempeique adeò floreat urbs & Imperium Romanum. Alii legunt *certus ut denos*, ac centenis duntaxat annis ſeculum definiunt. Quod tamen haud ita probant eruditi, refraganturq; Sibyllini verſus, Ἀλλ' ὁπόταν μήκιστος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώπουσι Ζωῆς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων, &c.

23. *Ter die claro, totieſque nocte.*] Ternis diebus ac totidem noctibus agebantur ludi ſæculares, ut ante jam annotavi.

25. *Voſq; veraces cecinisſe Parcæ.*] Lucinæ ſive Ilithyiæ ſubjungit Parcas. His nimirùm aſſidere illam ſcribit Pindar. Od. 7. Nem. antè cit. Ἐιλειθυια πάρεδρος Μοιρῶν βαθυφρόνων παῖ Ἥρας, γενέτειρα τέκνων, &c. *Ilithyia aſſidens Parcis profunde cogitantibus, filia Junonis, genitrix liberorum, &c.*

26. *Stabiliſque, rerum Terminus ſervat.*] Quidam legunt, *ſervet.* ſed vix contextus eam ferat lectionem. Alii, *hæret.* Nihil clarius noſtrâ illâ lectione. Senſus eſt: O Parcæ quæ veraciter protuliſtis ac profertis id *quod ſemel* à Jove *dictum*, fatum & fancitum eſt, præſertim de Imperii Romani æternitate. Virg. *Imperium ſinè fine dedi:* quod quidem hactenus *ordo rerum ſtabilis ac terminus ſervat*, conſtitutæ jam Romanorum potentiæ & gloriæ novam ſemper adjungite. Vel ſi mavis generaliter accipere: Parcæ quæ verè ceciniſtis id *quod ſemel dictum*, quodque immutabili neceſſitate fixum oportet ſervari, conceſſam Romanis felicitatem perpetuam facite.

30. *Spiceâ donet Cererem corona.*] Hoc debitum & aptum munus pro acceptâ frugum abundantiâ; Tibul. 1, 1, 15.

Flava Ceres tibi ſit noſtro de rure corona Spicea.

Et l. 2. Eleg 1 v. 5.

——— *Spicis tempora cinge Ceres.*

Salubres æque & aër Jovis alant fœtus. Phœbe jagittis reconditis clemens & benigne, exaudi pueros supplicantes: ô Luna bicornis, astrorum princeps, exaudi virgines; Si quidem Roma est vestrum opus, & ad ripam Italicam felici navigatione appulerunt catervæ Trojanæ, homines jussi mutare domicilia & civitatem; quibus pius Æneas viam tutam

Nutriant fœtus et aquæ salubres,
Et Jovis auræ
Condito mitis placidúsque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis audi,
Luna, puellas:
Roma si vestrum est opus, Iliæque
Littus Etruscum tenuere turmæ,
Jussa pars mutare lares et urbem,
Sospite cursu;
Cui per ardentem sinè fraude Trojam

ANNOTATIONES.

31. *Nutriant fœtus & aquæ salubres, & Jovis auræ.*] Aërem & aquas pestilentes deprecatur: oratque ne *tabida membris, corrupto cœli tractu, miserandaque veniat arboribusque satisque lues, & letbifer annus:* ut ait Virg. Æneid. 3. v. 138. Hor. l. 1. Od. 21.

Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem
Pestemque à populo & principe Cæsare in
Persas atque Britannos
Vestrâ motus aget prece.

32. *Jovis auræ.*] Hinc Virg. Eclog. 3. *Jovis omnia plena*, Macrob. in Somn. Scip. c. 17. Jupiter pro cœlo ponitur; & Juno pro aëre, Jovisque conjux; quia aër scilicet inferior, cœlo est subjectus velut aëri superiori. Idem Saturnal. l. 3. c. 4. *Esse autem medium æthera Jovem, Junonem verò imum aëra*, aliunt, &c.

33. *Condito mitis placidusque telo.*] Contrà exerto vel intorto metuendus ac terribilis, l. 2. Od. 10. stroph. penult. Adde quod ante annotavi, ita veteribus superstitiosè existimatum, mortalium neminem interire, aut morte mactari, nisi Apollinis aut Dianæ telis percussum. Vide Macrob. l. 1. Saturn. c. 17. ubi Apollinis arcu & sagittis Solis radios significari, morbosque hinc vel sanitatem ab eo immitti creditum olim, probè asseritur.

34. *Audi pueros, Apollo, &c.*] Apollinem, ut vides lector, pueri invocabant, puellæ verò Dianam, in separatos hinc & illinc choros distributi, & sic jusserat Sibylla:

. . . . Χωρὶς δὲ κόραι χόρον αὐταὶ ἴχοιεν,
Καὶ χωρὶς κοῦραι· θάσσον ἄρσην γ' ἦχος· ἀλλὰ γονήων.
Πᾶσιν ζωόντων. οἷς ἀμφιθαλὲς ἔτι φύτλη.

Seorsim verò puellæ civorum ipsæ habeant,
Et seorsim puerorum masculus ordo, sed parentum
Omnium viventium, quibus utrinque florens adhuc genus extet.

35. *Bicornis Luna.*] Non temerarium hoc epithetum, imò proprium maximè. Nam tempora novilunii agebantur ludi sæculares, & carmen illud sæculare concinendum erat *ad bicornem lunam.*

37. *Roma si vestrum est opus, &c.*] Id circo Roma dicitur Apollinis opus, quòd Æneas Apollinis oraculo obsecutus venit cum suis in Italiam, ibique consedit.

38. *Littus Etruscum.*] Italicum, Tiberinum litus.

39. *Jussa pars mutare lares, &c.*] Accepta ab Apolline mandata itemque beneficia non sinè grati ac religiosi animi testificatione apud ipsum numen referuntur. Virg. Æneid. 3. v. 88. sic Æneas Phœbo:

. . , *Quòve ire jubes? ubi ponere sedes?*

Phœbus autem sic Æneæ respondet:

Dardanidæ duri, quæ vos à stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem.
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum & qui nascentur ab illis.

Et v. 160. sic monent Penates Dii Apollinis responsa interpretantes:

Mutandæ sedes . . . surge,
age . . . . . .
. . . . Coritum, terrasque require
Ausonias. ———————

Et postea: v. 354.

Ibitis Italiam, portusque intrare licebit.

39. *Pars.*] Propriè Nam & Trojanorum alii Antenore duce in Italiam devenerunt. Virg. Æneid. 1.

41. *Cui per ardentem, &c.*] Illi Trojanorum parti à te, Apollo, jussæ novas quærere duce Æneâ sedes, is dux te adjutore, tutum *munivit iter*, longum fugæ laborem ut ipse jussus erat, minimè deferens. Virg. Æn. 3. v. 160.

Per ardentum, &c.] Virg. Æneid. 2.

. . . . *flammam inter & hostes*
Expedior: dant tela locum; flammæque recedunt.

Sinè fraude.] Impunè, sinè noxâ & damno sui aut suorum. Vide l. 2. Od. 19. v. 20.

Castus

Caſtus Æneas patriæ ſuperſtes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis.
Dii probos mores docili juventæ,
Dii ſenectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date rémque, prolémque,
Et decus omne.
Quíque vos bobus veneratur albis [501]
Clarus Anchiſæ Veneríſque ſanguis,
Imperet bellante prior, jacentem
Lenis in hoſtem.
Jam mari terrâque manus potentes
Medus, Albanáſque timet ſecures:
Jam Scythæ reſponſa petunt, ſuperbi
Nuper, et Indi.
Jam Fides, et Pax, et Honor, Pudórque
Priſcus, et neglecta redire Virtus

paravit inter incenſam Trojam illæſis, ipſeque *poſt patriam ſtans, ampliora donaturus* quàm *relicta* fuerant. *O Numina date bonam indolem juventuti flexibili, tranquillitatem ſenectuti, populo* denique *Romano divitias, ſobolem, gloriam integram. Illuſtris verò progenies Anchiſæ & Veneris, quæ* nunc *juvencis candidis vos colit, regnet ſuperior hoſte bellum inferente, mitis autem erga ſubjectum. Jam terra marique Parthus formidat vires magnæ atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scythæ Indique paulò ante ferociores. Jam Fides, & Pax, & Honor, atque antiquus Pudor, & Virtus contempta remigrare non*

ANNOTATIONES.

43. *Daturus Plura relictis.*] Sic enim idem Apollinis oraculum promiſerat per Deos Penates, ibid. Æneid. 3. antè cit.

——*Venturos tollemus in aſtra nepotes*
Imperiumque urbi dabimus; tu mœnia magnis
Magna para . . .
Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiqui, potens armis atque ubere glebæ.

Itaque Æneas eo reſponſo fretus, Trojanis militibus ſpondet majora in Italiâ, quàm quæ in Troade reliquerant & amiſerant.

45. *Dii probos mores.*] Vide quam recta & juſta petat. Quòd autem Romanæ genti precatur *rem* ſeu opes, meminit eas eſſe quaſi nervum Reipublicæ; quòd *prolem* Imperii populique perennitatem exoptat: quod *decus*, id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. n. 7. Romanos *ſemper appetentes gloriæ præter cæteras gentes atque avidos laudis* extitiſſe.

49. *Quique vos bobus veneratur albis.*] Hæc peculiaria ſunt ac ſigillatim pro Cæſare Auguſto vota. Is nimirùm *Anchiſæ Veneriſque ſanguis*: mater enim Auguſti neptis erat Julii Cæſaris ſororis, Julius autem ab Jülo prognatus erat Jülus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchiſe ac Venere natus. Quanquam & hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Æneâ propagatum.

Bobus albis] Jovi mactari debebant tauri albi; pariter & Phœbo Dianæque utpote lucidis numinibus candidæ victimæ: Junoni Juvenca nitida; Terræ ſcrofa nigra: Parcis furvæ agnæ vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina, apud Zoſim. Hiſtor. l. 2. jam cit.

Ἀσυκοὶ ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγίσθων
Ἥματι μηδ' ἐνὶ νυκτὶ, &c.

51. *Bellante prior, jacentem Lenis in hoſtem.*] Virg. Æneid. 6. v. 851.

Tu regere Imperio populos, Romane, memento,
. . . . . .
Parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos.

54. *Medus.*] Vide l. 4. Od. 5. & 14. Dio l. 54. Paul. Oroſ. l. 4. c. 21. Sueton. Octav. c. 21.

Albanas timet ſecures.] Romanorum majores Albæ priuſquam Romæ regnârunt. Hinc *Albanas* pro *Romanas*. Virg. Æneid. 1.

At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iülo,
. . . . . .
. . . *Regnumque ab ſede Lavini,*
Tranſferet, & longam multa vi muniet Albam:
Et antea: . . . *genus unde Latinum,*
Albanique patres.

Porrò *ſecures*, inſignia Magiſtratuum, pro poteſtate ac majeſtate poni, notum etiam ſciolis.

55. *Scythæ reſponſa petunt.*] Auguſti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata, leges. Suprà cit. l. 4. Od. 5. & 14. modo cit. Flor. l. 4. c. ult. &c. De Scythis, l. 1. Od. 19. l. 2. Od. 9. l. 3. Od. 24.

56. *Indi.*] De his anteà l. 1. Od. 12, &c. Oroſ. in fine l. 6.

58. *Neglecta redire virtus Audet, &c.*] Sunt enim quædam *tempora virtuti inimica*, ut ait Cic. in Orat. Eo pertinet etiam quod Poëtæ ſcribunt, invaleſcentibus vitiis Aſtræam terras

dubitat: & abundantia referto cornu felix procedit. Apollo vaticiniis & arcu ſplendido conſpicuus, novemque Muſis amicus, qui arte medicâ ſublevat ægrotantia corporis membra, ſi placidè intuetur arces Palatinas, in luſtrum ſequens ac meliorem ſemper ætatem propagat Imperium Romanum, Italiamque proſperet. Diana verò quæ Aventino monti præſidet, & Algido, ſuſcipiat vota Quindecim virûm, atque propitias aures præbeat juvenum precibus. Ego chorus peritus canendi laudes Apollinis ac Dianæ, domum refero bonam certamque fiduciam, in talia conſentire Jovem & Deos univerſos.

Audet, apparétque beata pleno
Copia Cornu
Augur et fulgente decorus arcu [302]
Phœbus, acceptúſque novem Camœnis,
Qui ſalutari levat arte feſſos
Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus arces,
Rémque Romanam, Latiúmque felix,
Alterum in luſtrum, meliúſque ſemper
Proroget ævum.
Quæque Aventinum tenet Algidúmque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, et votis puerorum amicas
Applicet aures.
Hæc Jovem ſentire Deóſque cunctos, [303]
Spem bonam certámque domum reporto,
Doctus et Phœbi chorus, et Dianæ
Dicere laudes.

ANNOTATIONES.

reliquiſſe, & in cœlum evolaſſe. At cum ad meliorem ſe frugem homines recipiunt, tum dicitur redire virtus, atque rerum ubertatem bonorumque omnium copiam ſecum referre. Ovid. Met. 1. v. 129.

Fugêre pudor, verumque, fideſque, &c.

Quod è Theognide expreſſum videtur, ἔχθει μὲν πίςις, abiit fides, &c.]

61. *Augur.*] Vaticinandi facultatem à Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu] Ἀργυρότοξος, apud Homer. Virgil. Æneid. 12. v. 394.

Ipſe ſuas artes, ſua munera lætus Apollo,
Augurium, citharamque dabat, celereſque ſagittas.

62. *Acceptuſque novem Camœnis.*] Utpote muſicæ, lyræ, carminumque Inventor ac Deus.

63. *Qui ſalutari levat arte, &c.*] Apud Ovid. Met. 1. v. 521. ita de ſe jactat Phœbus:

Inventum medicina meum eſt, opiferque per orbem
Dicor, & herbarum ſubjecta potentia nobis.

Vide & Macrob. lib. 1. c. 17. antè cit.

65. *Palatinas arces.*] In ſuo palatio ædem Apollini ſacraverat Auguſtus, cum bibliothecâ & porticu. Vide l. 1. Od. 31. Porrò in hac æde Palatinâ canebatur Sæculare Carmen tertio die ludorum, ut obſervat Zoſim. antè cit.

67. *Alterum in luſtrum.*] Vel accipe *luſtrum* ſimpliciter pro ſpatio quinque annorum atque adeò ſynecdochicè, pro tempore ſequenti: vel ſignanter & præcipuè, pro altero ſeculo; nam ludis ſecularibus fiebat inſignis luſtratio. Zoſim. cit.

69. *Quæque Aventinum tenet Algidumque.*] Dianæ erant ſana, fiebantque ſacra, in utroque iſto monte. Aventinus unus erat è ſeptem urbis collibus. Algidus ab aſſiduo frigore dictus, non procul Româ.

70. *Quindecim Diana preces virorum curet.*] Quindecim viri ſacerdotes erant, quorum jus, poteſtas, & officium erat, Sibyllinos libros conſulere de rebus gravioribus, ut calamitatibus publicis; de iis reſponſa dare, placationes & expiationes edicere, ſacris faciendis præeſſe, cœremonias exequi, libros & carmina Sibyllarum tueri; &, quod facit ad rem præſentem, ludorum ſæcularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 16.

73. *Hæc Jovem ſentire, &c.*] His annuere, rata habere vota noſtra.

75. *Chorus.*] Licet è multis perſonis chorus conſtet, unius tamen partes agit ac ſuſtinet, E. iſt. ad Piſon. v. 193.

Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat, ———

APPEN-

APPENDIX

Ad noſtras ANNOTATIONES *in Libros* Odarum, *ſeu* Carminum HORATII.

QUONIAM pleriſque locis attulimus Julii Cæſaris Scaligeri cenſuras; & grave eſt à tanto viro notari: ne quis forte ob id vel quidquam detrahendum arbitretur de ſumma laude, quam per ſecula meruerunt Odæ Horatii, aut temerè credat Scaligerum, velut quadam Zoili veſaniâ percitum, adverſus Lyricorum Principem debacchatum eſſe; operæ pretium duximus hîc deſcribere integram illuſtris Hypercritici ſententiam, quâ nemini dubium relinquatur quanti illas ipſe æſtimârit. Sic habet Poët. lib. 6. *Eſt Horatius omnium Lationorum Græcorumque Poetarum elaboratiſſimus. Nam in Lyricis quem ſonum, quos numeros, quam majeſtatem quæſivit, obtinuit: quæ omnia cum in aliis neglexit operibus, omiſit ſine gloriæ diſpendio; quam puritatem, elegantiam, venuſtatem in utriſque appetiit, conſecutus eſt.* Et poſteà: *Nunc ad politiſſima ejus carmina contemplanda tranſeamus: in quibus conſiderandis major laudis & admirationis, quam caſtigationis apparatus erit.*

Carminum igitur libri vel jucunda inventione, vel puritate ſermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, majores ſunt omni non ſolum vituperatione, ſed etiam laude: neque ſolo dicendi genere humili, quemadmodum ſcripſit Quintilianus, contenti; verum etiam ſublimi maxime commendandi. Quid enim altius aut præclarius illis?

Poſt ignem ætherea domo
Subductum, macies & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda neceſſitas
Lethi corripuit gradum.

Item iſtis? Scriberis Vario fortis, & hoſtium
Victor Mæonii carminis alite, &c.

Item? Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne ſcripſerit, &c.

Item? Sub lacrymoſa Trojæ
Funera, ne virilis
Cultus in cædem & Lycias proriperet catervas.

Item? Permitte Divis cætera, qui ſimul
Stravére ventos æquore fervido
Depræliantes; nec cupreſſi,
Nec veteres agitantur orni.

Hæc & alia per portiunculas. At illa tota,

Quem virum aut heroa lyrâ, vel acri
Tibiâ ſumes celebrare, Clio?
Quem Deum, &c.

Item decima quarta, decima quinta, quarta & viceſima. Triceſima vero prima adeo aſſurgit, ut facile probet judicium noſtrum. Nec inferior triceſima quinta.

Porro 2. Lib. prima Ode eſt altiloqua, ſicut & quinta decima. Par ſpiritus in undeviceſima & in ſequenti.

Sed & 3. Lib. prima dicendi genere magnifico ſtructa eſt, pariter & ſecunda. Tertia vero graviſſima. Quarta nec Pindaro cedit ac ne quinta quidem. Quin ſexta quoque altiſſime ſonat. Haud paulo minor ſexta decima. At viceſima nona incipit leniſſime: tum vero ſemper aſſurgit eo uſque, quo nemo aliorum pervenire poſſit. Ultima ejuſdem libri miſcuit etiam faſtum cum majeſtate.

Quarta Lib. 4. profecto aliarum nulli cedit magniloquentia. Quam quæ ſequitur, tametſi eo non aſpirat, in eadem tamen luce verſatur; ſicut & ſexta, quæ ſimul nitore quodam venuſtatis perfuſa eſt. Nona altior & ſeverior: qualis & quarta decima: nec minor eam ſequens.

Quæ recenſere coactus ſum, ut virum maximum atque etiam cum ipſo Pindaro in hiſce conferendum à calumnia vindicarem. Nam & Pindaro accuratior eſt, & ſententiis crebrior, neque ſibi, ut ille, indulgens; ſed non ſine auditoris reverentia, audax ad eam præſtandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, et nobis miraculo ſit. In eo nihil laxum eſt, nihil hiat: omnia cohærent, ita ut unum tota illa eſſe videantur.

Cæteræ Cantiones partim in humili dicendi ſtylo, ut

Vitas hinnuleo me ſimilis Chloe, &c.

Et Nec ſit ancillæ tibi amor pudori: &c.

Aliæ in mediocri, ut illæ:

Mæcenas atavis edite regibus: &c.

Et Otium Divos rogat in patenti, &c.

Omnes, inquam, tantæ ſunt venuſtatis, ut & mihi & aliis prudentioribus omnem ademerint ſpem talium ſtudiorum.

Inter alias vero, duas animadverti, quibus ne ambroſiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera eſt 3. Lib. 4. Quem tu Melpomene, &c. *Altera nona Lib. 3.* Donec gratus eram tibi. *Quarum ſimiles malim à me compoſitas, quam Pythionicarum multas Pindari & Nemeonicarum: quarum ſimiles malim compoſuiſſe, quam eſſe totius Tarraconenſis rex.*

At tametſi tam magnifice de Horatii Carminibus ſentio: tamen dabunt ingenuo nobiliique pudori noſtro veniam ſtudioſi, ſicubi etiam optavimus patiora.

V. Cl.

V. Cl. Andr. Dacerii
PRÆFATIO
IN
HORATII
SATIRAS.

De Origine & Progreſſu Satiræ Romanæ, *& quas Mutationes ſubierit.*

HORATII *Satiras* duobus Libris comprehenſas, nunc *Sermones*, nunc *Satiras*, nullo diſcrimine appellavit ipſe: verùm quum *Ideas* modis quibuſdam diſtinctas animo repræſentent ea vocabula, operæ pretium facturus videor, ſi, quid antiqui Romani per *Satiram* intellexerint, exponam. Primus doctiſſimus Caſaubonus, atque adeo ſolus in eo feliciter operam poſuit, ut demonſtraret quæ & qualis eſſet Poëſis Satyrica Græcorum, quæ Satira Romanorum. Eſt ille liber quantivis pretii: nec diffiteor me inde plurimum adjutum fuiſſe.

Hic enim eſt fructus, quem ex excellentium virorum laboribus percipere debemus; qui ideo nobis præiverunt, ut in ſpiſſis antiquitatis tenebris facem ſuccedentibus præferrent. Non tamen in ſuperiores ita oculi defigendi, ut propriis etiam greſſibus non attendamus: per illas enim incedunt aliquando ſemitas, in quibus non tutum ſit eos ſequi: id quod & ego hîc cavi, ſæpe vias parum tritas ſecutus, ut in progreſſu patebit.

Eſt autem Satira quædam Poëſeos ſpecies aliis quàm Romanis prorſus incognita, nec ulla cum Satyrica Græcorum poëſi cognatione conjuncta, quæ tamen quorundam doctorum opinio fuit. Quintilianus omnem dubitationem tollit, cum ſcribit Lib. 1. Cap. 10. *Satira quidem tota noſtra eſt.* Inde eſt quod Horatius Sat. 10. Lib. 1. ver. 66. *Græcis intactum carmen* dixerat.

Ecce tibi germanam hujus vocis Etymologiam: Latini *Saturum* uſurpabant pro *pleno*, cui ad perfectionem nihil deeſſet: hinc *Satur*

color

color cùm lana colorem plene combibiſſet, nec quicquam ad tincturam adjici potuiſſet. Ex *Satur* factum *Satura*, quòd *Satira* etiam per *i* efferebant, quemadmodum *Maximus* & *Maxumus*, *optumus* & *optimus*. Eſt igitur *Nomen Adjectivum*, quod relationem habet ad *Subſtantivum* intellectum: dicebant enim priſci *Saturam* intelligentes *lancem*. Erat autem *Satura lanx* vas (Gallice *un baſſin*) omne genus fructibus repletum, quos Cereri quotannis & Baccho ut totius anni proventuum primitias offerre ſolebant; cujuſmodi oblationes ex variis generibus inter ſe confuſis non erant Græcis omnino incognitæ, qui eas appellabant πάγκαρπον θυσίαν, πανσπερμίαν, & in leguminibus πυανεψίαν. Diomedes Grammaticus accurate & hunc Romanorum morem & vocis *Saturæ* naturam explicavit his verbis, *Lanx referta variis multiſque primitiis Sacris Cereris inferebatur, & à copia & ſaturitate rei* Satura *vocabatur. Cujus generis* lancium *& Virgilius in Georgicis meminit, cum hoc modo dicit,*

Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.
Et—— *lanceſque & liba feremus.*

Deinceps ad alia miſcellanea tranſlata eſt. Feſt. *Satira cibi genus ex variis rebus conditum.* Migravit inde ad ea, quæ mentis & ingenii ſunt; nam *leges Saturas* nuncuparunt, quæ plura capita, aut plures titulos complectebantur, ut *Legem Juliam*, *Papiam*, *Poppæam*, quæ dicebatur *miſcella*, quod idem eſt, ac *Satura*; unde profecta eſt & illa locutio *per Saturam legem ferre*, cùm non rogatis ex ordine Senatoribus, non collectis, nec dinumeratis ſententiis, omnes ſimul & promiſcue ſententiam ferebant, quod proprie dicebatur per *Saturam ſententias exquirere*, quomodo poſt Lælium locutus eſt Salluſtius. Neque hic conſtiterunt; etiam *libros* quoſdam hac appellatione inſigniverunt, ut Peſcennius Feſtus, qui *Hiſtorias Saturas* vel *per Saturam* nobis dedit.

Ex his omnibus exemplis facili quis negotio ſibi perſuadebit Horatii opera hinc traxiſſe nomen, *Satiraſque* appellatas, quod *multis & variis rebus hoc carmen refertum eſſet*, quomodo dicit Porphyrio. Quod quidem ex parte verum eſt: cave enim putes, vocem nullis intercedentibus gradibus, qui tranſitum præberent, ſtatim huc deductam: ejus migrationes antiquiores erant in alias res, quæ propinquius *Horatii Sermones* contingerent. Ad quam rem explicandam jam accingimur, eum ſecuturi ordinem, qui ipſi Caſaubono in mentem non videtur veniſſe; quippe rem ea luce perfundet, ut nulla amplius cuiquam relinquatur ad dubitandum materia.

Romani cum quadringentos circiter annos Scenicos ludos ignorarent, caſu dum dies feſtos per licentiam & laſciviam agitarent, in Verſus Saturnios & Feſcenninos inciderunt, qui poſtea in Scenis per centum & viginti fere annos locum ſuum tutati ſunt.

Fuerunt iſti Verſus impoliti & parum numeroſi, utpote ſubitanei, & à populo fuſi adhuc rudi & agreſti, quique non alium magiſtrum noſſet, quam Cererem & Bacchum. Hoc genus carminis implebant cavillationes & opprobria ruſtica, adhibitis Geſticulationibus & Saltationibus ridiculis

ridiculis. Rem intelliges, si ob oculos tibi proponas bonos de pago viros rusticorum more saltantes, sese mutuo extemporaneis conviciis insectantes, eaque in vices exprobrantes, quorum alius alii conscii sunt. Hoc est quod Horatius dicit Epod. 1. lib. 2.

Fescennina per hunc inventa licentia morem
Versibus alternis opprobria rustica fudit.

Infrenam hanc & impotentem licentiam excipit non ita pòst alius generis carmen, castigatius quidem illud, sed refertum etiam dicteriis ad movendum risum comparatis, quod tamen nihil turpitudinis admiserit: comparuit hoc carmen sub Satiræ nomine ob varietatem suam; quæ quidem Satira certos habuit *modos*, i. e. musicam & congruentem motum, relegatis gestibus minus honestis. Titus Livius, lib. 7. c. 2. *Vernaculis artificibus, quia* Hister *Tusco verbo* Ludio *vocabatur, nomen* histrionibus *inditum, qui non, sicut ante, Fescennino versu similem incompositum temere ac rudem alternis jaciebant, sed impletas modis Saturas, descripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant.* Non abludebat hæc Satira à nostris *Farces* pudentioribus, ubi promiscue & Spectatoribus & Actoribus Scenico sale defricabantur auriculæ.

Atque ita se habebat res Scenica; cum *Livius Andronicus* ad *Comœdias* & *Tragœdias* ad Græcorum imitationem conscribendas primus animum appulit: quæ cum esset oblectatio & liberalior & absolutior, mox huc undique catervatim concursum est, neglecta ad tempus *Satira*, quam tamen paulo post reprehensam erant qui Comœdiis jam peractis non absurde subnecterent (quod Galli in suis *Farces* hodieque faciunt) Atellanis certe, mutato tum primum *Satirarum* nomine in *Exodia*, quod in posterum mansit.

Atque hæc fuit prima & antiquissima Romanæ Satiræ forma. Erant quidem duæ aliæ, quanquam à prima multum descrepabant, ei tamen quasi enatæ suffragines ortum suum referebant; quod quam brevissime potero, jam confirmatum dabo.

Uno anno postquam Livius primas dedisset fabulas, natus est in Italia Ennius: qui cum adolevisset, & diligentius considerasset, quantopere hujusmodi Satiris delectaretur populus; recte & id vidit, Poëmata, quæ licet Theatro non destinarentur, suffusos felle sales & dicteria Satirarum mordacia conservarent tamen, non posse non placere populo, periculum fecit atque edidit *Sermones* quos Satiras servato antiquo nomine appellavit. Erant hi Sermones Horatianis, quod ad argumentum & varietatem rerum per omnia similes: Excepto, quod Ennius ad quorundam Græcorum, ipsius etiam Homeri exemplum, id sibi juris sumpserit, ut plura carminum genera, confusis *Hexametris*, *Iambicis*, *Trimetris*, & *Tetrametris Trochaicis*, commisceret, ut ex fragmentis, quæ supersunt, satis liquet

Videtis Tetram[illegible]orum exemplum ab Aulo Gellio conservatum, dignum sane, quod ob eximiam pulchritudinem hic reponatur:

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,
Nequid expectes amicos, quod tute agere possis.

Annu-

Annumeraverim porro *Ennii Satiris* alteram illam ſpeciem Verſuum, qui ea ſunt venuſtate, ea elegantia, ut ſeculum longe ſuperare videantur. Rem non ingratam fecero, ſi Lectoris oculis ſubjecero :

Non habeo denique nauci Marſum Augurem,
Non vicanos Aruſpices, non de Circo Aſtrologos,
Non Iſiacos Conjectores, non Interpretes ſomnium :
Non enim ſunt ii, aut ſcientia, aut arte Divini ;
Sed ſuperſtitioſi vates, impudenteſque harioli,
Aut inertes, aut inſani, aut quibus egeſtas imperat :
Qui ſui quæſtus cauſſa fictas ſuſcitant ſententias,
Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant viam,
Quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam petunt ;
De divitiis deducant drachmam, reddant cætera.

Plurima ex his Satiris deſumpſit Horatius, ut manifeſtum erit notas noſtras conſulenti.

Poſt Ennium ortus Pacuvius, Satiras ipſe quoque ſive Avunculum, ſive Avum ex matre imitatus ſcripſit.

Natus eſt Lucilius eo tempore, quo maxime florebat Pacuvius. Compoſuit & ille Satiras, ſed quibus novam novata ſcribendi ratione gratiam conciliavit, ut qui Antiquæ Comœdiæ Græcæ characterem propius exprimere voluerit : cujus admodum imperfecta ex priſca Latina Satira haberi poterat notitia, quale ſcilicet faceret carmen, quod ſola Natura dictitaverat, antequam injecta eſſet Romanis Græcos imitandi, eorumque ſpoliis ſe locupletandi, cogitatio. Ex quibus facile intelligi poteſt illud Horatii, Sat. 1. Lib. 2.

——— *Quid, cum eſt Lucilius auſus*
Primus in hunc operis componere carmina morem ?

Noli putare Horatium voluiſſe dicere, nullas ante Lucilium Satiras factas : cum Lucilium præceſſerint Ennius & Pacuvius, quorum ille exemplum ſecutus eſt. Id ſolum voluit, Lucilium novam faciem huic carmini induiſſe, quod perpoliverit, & propterea pro primo quaſi auctore habendum. In eadem fuit ſententia Quintilianus, Lib. 10. Cap. 1. *Satira quidem tota noſtra eſt, in qua primus inſignem laudem adeptus eſt Lucilius.* Cave hic pedibus in Caſauboni ſententiam eas, qui Diomedis fide fretus, Ennii & Lucilii Satiras toto genere diſſentire credidit. Vide ipſa Grammatici verba, quæ ſubacti judicii Criticum in errorem induxerunt. *Satira eſt carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos, maledicum, & ad carpenda hominum vitia, Archææ Comœdiæ charactere compoſitum, quale ſcripſerunt Lucilius, & Horatius, & Perſius. Sed olim carmen, quod ex variis poëmatibus conſtabat, Satira dicebatur, quale ſcripſerunt Pacuvius & Ennius.* Apparet Diomedem diſtinguere Satiram Lucilii, ab ea quam ſcripſit Ennius & Pacuvius. Ridicula autem & omnino falſa eſt hujus diſtinctionis ea, quam reddit, ratio. Non ſatis inveſtigaverat homo ſimplex naturam & originem utriuſque Satiræ, quæ omnino

conve-

conveniebant tam materia quam forma. Nam nihil eo attulerat Lucilius præter nitoris & ſalis pluſculum, in ſumma rei nulla inſigni variatione facta. Et quanquam non conjunxerat plura verſuum genera in eodem carmine, ſicut Ennius; fecerat tamen diverſa carmina, quorum alia integra Verſibus Hexametris, alia Iambicis, alia Trochaicis conſtabant, ut liquet ex ipſius fragmentis. Ut verbo dicam, ſi Lucilianæ Satiræ diverſi generis ab Ennianis ideo cenſendæ ſint, quod ille hunc ſcribendi arte longe ſuperaverit, uti voluit Caſaubonus, conſequens erit Horatii quoque Satiras à Lucilianis diverſi prorſus fuiſſe generis, quandoquidem Horatius non minus evexit Satiras ſuas ſupra Lucilium, quam ille ſuas ſupra Ennium & Pacuvium evexerat. Douzam quoque F. feſellit iſte Diomedis locus. Hoc non eo dixi, quod errorem levem tantorum virorum notare gaudeam, ſed ſolum ut demonſtrem, quanta cum cura & cautela eorum opera legere oporteat, ubi de re agitur obſcura adeo & antiqua.

Antiquæ Satiræ ad Scenæ uſum compoſitæ Naturam declaravi; planum feci inde exemplum ſibi ſumpſiſſe Ennium; ſatis denique confirmatum dedi Ennii Pacuviique ejuſdem eſſe generis cum Satiris Lucilii & Horatii, quod tamen carmen non niſi ab Horatio ad ſupremum faſtigium perductum eſt. Jam ad alterum Satiræ genus, quod recepi exponendum, quod & ipſum quoque ab antiqua originem duxit, tempus eſt accedere: ea eſt quæ appellatur *Satira Varroniana* vel *Menippea*, quod primus ejus auctor eſſet Varro Romanorum doctiſſimus, quódque in eo opere Menippi Gadarenſis, Philoſophi Cynici, mores imitatus eſſet.

Nec ſola carminum varietate miſta eſt iſta Satira: nam Varro ei interpoſuerat proſam orationem, promiſcuo etiam uſu Græci & Latini Sermonis. Quintilianus de Lucilii Satira locutus addit, *Alterum illud eſt & prius Satiræ genus, quod non ſolum carminum varietate miſtum condidit Terentius Varro, vir Romanorum eruditiſſimus*; cujus loci unica difficultas in eo poſita eſt, quod affirmat Quintilianus hanc Satiram Varronianam fuiſſe priorem. Quo enim pacto illud fieri potuit, cùm ætate multo poſterior Lucilio fuerit Varro? At Satiram Varronis tempore priorem fuiſſe, ea vero non eſt Quintiliani mens, quippe qui probe ſciret eam multis annis fuiſſe recentiorem. Id voluit, Satiram hanc ita miſtam magis compoſitam eſſe ad Ennii & Pacuvii, qui in Satiris ſuis multa ſibi licere voluerunt, quam ad Lucilii exemplum, qui muſas coluit ſeveriores.

Nihil nobis reſtat hodie ex Varronis Satiris, præter fragmenta quædam, eaque maximam partem corruptiſſima, tituloſque, quorum plurimi ſunt duplices, qui indicio ſunt, quanta eſſet varietas materiarum, quas Varro illic tractaverat.

Senecæ Apocolocyntoſis, Boëtii de Conſolatione Philoſophiæ libellus, & Petronii Arbitri Satyricon ſunt Satiræ Varronianis omnino ſimiles.

Hæc habui de Satiris in genere dicenda: plura in hoc argumento diſſerere ſupervacuum eſſet. In notis noſtris commodior erit locus

Horatianarum Satirarum naturam enarrandi. Interea illud velim animadvertat Lector, Latinum Vocabulum Satiræ tam designare Sermones qui Virtutem commendent, quam qui vitia insectentur. Omnino aliter se res habet in lingua nostra, ubi vel nomen ipsum Satiræ terrorem incutit illis, qui se simulant id esse quod non sunt; apud nos enim audito Satiræ nomine *convicium* intelligitur. Eadem tamen utrobique vox est. Sed Latini plerumque in librorum titulis respexerunt vocis ipsius naturam, & integram significationem, quam habet ex etymologia, cùm Galli respiciant primum & frequentiorem vocis usum tributæ jam inde ab initio dicteriis & obtrectationibus.

Scribenda autem ea vox Latine per *u* vel per *i*, Gallice per *i* simplex. Qui per *y* scripserunt, ii cum *Scaligero*, *Heinsio*, multisque aliis crediderunt, ex Numinibus Rusticis, quos Græci Σατύρους, Romani *Faunos*, nuncupabant, nomine dicta fuisse ejusmodi poëmata, eque voce *Satyrus*, ductam vocem *Satyra*; istas præterea *Satyras* carminibus Græcorum *Satyricis* valde fuisse affines: quod esse falsissimum luculenter demonstravit Casaubonus, ubi docet à *Satyrus* ex analogia formari non *Satyra*, sed *Satyrica*, plurimúmque interesse inter Græcorum Satyrica, & Romanorum Satiras.

Spanhemius in pulchra sua ad *Juliani Imperatoris Cæsares* Præfatione, plura de novo observata contulit ad ea, quæ ante ea de re protulerat celeberrimus *Criticus*, descriptis magno cum judicio duorum poëmatum quinque aut sex discriminibus insignioribus, quæ si videre cupias, auctorem adi. Nihil unquam fuit apud Græcos Romanæ Satiræ finitimum præter *Sillos* suos, mordax Poëmatis genus, quod ex fragmentis *Sillorum Timonis* facile colligi potest; at hoc intererat, quod *Silli* Græcorum meræ essent *Parodiæ*, quod de Romana *Satira* dici nequit, ubi si forte aliquando in Parodiam incidas, videbis tamen Poëtam caviisse ne abuteretur. Unde liquet Parodiis naturalem esse in Sillis sedem, non item in Satiris.

Expositа tandem natura, origine, & progressu Satiræ, pauca de ipso Horatio mihi sunt dicenda, qui quidem qualis in hoc opere sit, non potest commodius demonstrari, quam si eum Silenorum statuis compares, quibus Alcibiades in Symposio Socratem comparat, quæ nihil extra habebant pulchri, nihil ornati, at si illas aperuisses, omnium Deorum Dearumque imagines detexisses. Ad eum modum se nobis exhibet in Satiris Horatius, nihil magnum præ se fert, quod nos detinere debeat: dignior videtur esse, qui pueris teratur, quam qui viros occupatos teneat: sed sepositо velo, & Horatio propiùs inspecto, omnium illico Divorum oculis se ingerunt imagines, hoc est, omnes virtutes, ad quas assidue exercendi sunt, qui vitiis suis corrigendis serio student. Oculis parùm intentis illum adspexere antehac mortales; neque possum non mirari Satiras per tot secula lectas, atque relectas, paucis admodum fuisse intellectas, aut explicatas. Substiterunt in ipso cortice, verbisque interpretandis intenti nihil ultra petiere: quod quidem fecerunt ut Grammaticis par erat, non ut Philosophis: plane quasi scripsisset Horatius solum ut verborum con-

conſtruendorum rationem videremus, dediſſetque nobis librum horis in Schola fallendis, non animis ad virtutem formandis. Prorſus aliud ſibi in hoc opere propoſuerat Poeta. Namque finis verborum eſt actio, cujus etiam gratiâ verba ipſa fuerunt reperta, quæ niſi illum aſſequantur finem, nihil niſi futiles ſoni, aures quidem feriunt, ad animum vero non pertinent.

Docere nos voluit Horatius in his Satiris, contra vitia noſtra militare, affectus temperare, naturam in cupiditatibus moderandis ducem ſequi, verum à falſo, & à rebus ipſis rerum ſpecies diſcernere, præjudicatas temere opiniones abjicere, principia & cauſas actionum noſtrarum perſpectas habere, ridiculam denique eorum pertinaciam evitare, qui, quibus à magiſtellis ſuis opinionibus imbuti olim fuerunt, iis obſtinate inhærent, nulla habita ratione quibus innitantur fundamentis; uno verbo, in eo elaboravit, ut nos nobis felices, amicis jucundos & fideles, omnibus quibuſcum vivimus, commodos, utiles, & benignos præſtaret.

Interpretari Auctoris verba, in *Figuras* digitum intendere, Lectoris per orationis involutæ labyrnthos, aut parentheſeos obſcuræ tenebras, ducere, hæc omnia nihil eximium habent, nec, ut loquitur *Epictetus*, quidquam pulchri aut ſapiente dignum. Ad hoc nobis annitendum eſt; hoc opus noſtrum eſt palmarium, uſum & rationes horum præceptorum oſtendere, eademque auctoritatibus fulcire, ut palam omnibus fiat, eos qui mores ſuos ad hoc ſpeculum componere negligunt, paria facere ægrotis, qui libros, ubi remedia morbis ſuis præſcribuntur, legere contenti, Medici conſilio tantum abeſt ut utantur, ut ne intelligant quidem ejus utilitatem.

Non quod ego in commentariis meis quicquam ſciens volens prætermiſerim, quod ad Grammatici officium pertineat. Spero id ſenſuros eſſe Lectores, neque jam ullam ſuperfuturam in verbis Horatii difficultatem: ac in hanc curam præcipue incubui, ut argumenta, quæ tractat, illuſtrarem; rationum, quas adhibet, ſoliditatem indigitarem; ut expedirem circuitus & ambages, per quas nonnunquam incedit ad placita ſua confirmanda, & ad contraria refutanda, vel eludenda: ut veritatem aſſertionum ipſius ſtabilirem; ut vafritiem ejus, ubi quaſi ex inſidiis agit, quæ Lectorem imperitum facilè fugiat, oculis exponerum; ut denique in apricum proferrem ridiculum illud, quod in omnibus quas oppugnat rebus adhibuit. Hæc ſunt quæ fecit ante me nemo. Nam ut eſt Horatius verus Proteus, ſæpe formas variando, interpretes ſuos ſæpe effugit, qui cùm ipſum reprehendere nequirent, ſtupentes fecerunt, quod potuerunt. Affixerunt ei ſæpenumero ſenſum non ſolum diverſum, ſed etiam adverſum, quemque ipſe eo loco refellere voluit. Non quod ego quicquam detractum velim, qui ante me Horatio illuſtrando laborem ſuum contulerunt: laudo conatus illorum, illi mihi viam aperuerunt. Siqua in re ego illos ſuperavi, omne illud acceptum refero magnis iſtis ex antiquitate viris, quos majore cum cura, majore certe otio, legi, Homerum dico, Platonem, Ariſtotelem, alioſque tam Græcos, quam Latinos, quos aſſidue tero, ut ad eorum guſtum reformem meum, eorumque fontibus Ingenii & Judicii mei hortulos irrigem.

Non

Non deſunt, ſcio, his temporibus qui magna illa Nomina riſu excipiunt, qui reclamant laudibus, quibus per omnia ſecula celebrati ornatique ſunt, quique illos ſpoliare velint iis coronis, quas tanto ſuo merito de Tribunalibus adeo auguſtis reportarunt. At hi, dum nimio efferuntur ſtudio eam devitandi admirationem, cujus *mater* eſt *ignorantia*, imprudentes diſcedunt ab altera illa, quam Plato nuncupat *matrem ſapientiæ*, quæque prima oculos hominibus aperuit. Minime miror pulchritudinem illam divinam, quæ apud Scriptores longe præſtantiſſimos elucet, iſtos homines non capere, neque trahere: nempe infirmiores ſunt, quam ut oculos tantis ſplendoribus intentos diu tenere queant: ne dicam facilem eſſe rem Antiquos contemnere, laborioſam verò intelligere.

Quod ad me attinet, Divinos illos Viros ex animo totus admiror venerorque. Eos mihi ſemper ob oculos pono, velut Judices verendos & incorruptos, apud quos libenter fingo reddendam mihi eſſe ſcriptorum meorum rationem.

Magna interim ducor Poſteritatis reverentia: timidior quam fidentior cogito, quale de operibus meis, ſi bono ſuo fato eo pervenire poſſint, judicium latura ſit. Non ideo tamen minoris æſtimo doctos viros, qui hodie vivunt; multi ſunt, fateor, qui ſeculum noſtrum exornant, qui priora potuiſſent exornare; in quibus tamen ne unum quidem novi, qui non honoret & colat antiquos, cui non idem quod illis ſapiat, aut qui eorum præcepta non obſervet, unde quantum aberaveris, tantum ab ipſa natura & veritate diſceſſeris. Neque verear confirmare, non eſſe difficilius ſine luce aut oculis objecta perſpicere, quam ſolidam laudem adipiſci, & ingenium excolere aliis rationibus, quam quas Græci & Romani nobis præſcripſerunt: Sive enim propriis felicis ingenii viribus innixi, ſive ab arte & ſtudiis inſtructi, earum veſtigiis ſuccedimus tamen. Qui autem Antiquos damnant, cauſa non cognita, non abs re erit, eos ſemel & ſimul tanto errore liberare, ut ipſis palam fiat, ſe, dum nimio in hanc ætatem ſtudio tranſverſi rapiuntur, ejus famæ apud poſteros graviſſimum vulnus imprudentes infligere. Quodnam enim excogitari poteſt clarius argumentum ad ſeculi cujuſvis ignorantiam, aut potius barbariem demonſtrandum, quam quod ibi Homerus audiat ineptus, Plato ad faſtidium prolixus, Ariſtoteles parum doctus, Demoſthenes & Cicero è trivio Oratorculi, Virgilius Poeta nullis gratiis, nullo ornatu, Horatius denique rudis, humilis, & ſine nervis? Barbaræ illæ gentes, quæ Græciam & Italiam populantes, tanto furore graſſabantur, quid unquam in delendis pulcherrimis vetuſtatis monumentis tetrius auſi ſunt? Quid magis horrendum? Verum ſpes eſt non toti ſeculo imputatum iri quorundum perverſum judicium, nec Antiquis fraudi fore.

Fruſtra Imperator ille arma in Homerum, Virgilium, Titum Livium movit: Incaſſum cecidere tanti conatus: bellum abſolutiſſimis operibus indictum quid aliud egit, niſi ad numerum ineptiarum acceſſit, quo laborat ipſius hiſtoria, cumulatioremque ipſi invidiam apud poſteros conflavit?

Q. HORATII

Q. HORATII FLACCI

SATIRARUM

LIBER I.

SATIRA I.

Adversus hominum inconstantiam, & exinde in avaritiam invehitur.

QUI fit, Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem [505]
Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illâ [506]
Contentus vivat: laudet diversa sequentes?

INTERPRETATIO.

Quomodo fit, ô Mæcenas, ut nullus vivat contentus eâ conditione, quam sibi vel consilium dederit, vel fortuna obtulerit: & quisque *præferat sectantes diversa* institutа?

ANNOTATIONES.

Duobus Satirarum libris Horatius Stoicè carpit vitia, callidè tamen, atque, ut ait Persius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

Egregiè & appositè Seneca, in lib. quo probat in sapientem non cadere injuriam. *Cæteri sapientes*, inquit, *molliter & blande, ut familiares medici ægris corporibus, non quâ optimum est, medentur; sed quâ licet. Stoici virilem ingressi viam, non ut amœna intuentibus videatur, curæ habent; sed ut quamprimum nos eripiant, & in illum editum verticem educant, qui adeò extra communem teli jactum surrexit, ut supra fortunam emineat.* Horatii Satiras commendat Quintil. l. 10. c. 1. his verbis: *Multo est tersior ac purus magis Horatius; & ad notandos hominum mores præcipuus.* De nomine & origine Satiræ disserui ad Juvenalem, tum in Præfatione, tùm v. 30. Sat. 1. ubi admonui non à Satyrorum dicacitate appellatum hoc carmen, sed à saturâ lege, vel lance: quod sicut hoc varios fructus contineret diis agrestibus offerendos, illa verò multa & diversa perferret edicta; ita Satira multiplex argumentum complecteretur, variaque pertractaret. Hancque etymologiam asserunt eruditissimi quique viri. Ad quos, lector, accedes, reclamante licet Julio Scaligero. Poët. lib. 1. cap. 12. Porrò ne mirere, quod Sermonum vocem ac titulum, ut in vulgatis plerumque, non inscripserimus. Vetant graves & docti; vetat ratio. Sermones sunt tam Satiræ quàm Epistolæ: in utrisque scilicet reperitur æquè sermo, id est, *oratio remissa & finitima quotidianæ locutioni*: ut definit Cicero ad Heren. 3. n. 23. Quare igitur iste Satiris titulus duntaxat præfigatur?

1. *Qui fit, Mæcenas.*] Non abs re tanti literatorum Patroni nomen appositum est ad caput singulorum Horatii operum, Od. Epod. Satir. Epist.

2. *Seu ratio dederit, seu fors, objecerit.*] *Ratio*, consilium, voluntas Deorum, ex quâ fieri singula in orbe hoc inferiori, Stoici statuebant.

Fors.] Seu fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3. *Diversa,*] Diversa studia, ac vitæ institutа

Miles senior, fractis jam artubus labore diuturno, dicit: ô felices mercatores! è contrario negotiator, cum Notus exagitat navim, ait: melius est bellum. Enimvero confligitur: horæ spatio brevi mors velox accidit, vel felix victoria. Jurisconsultus fortunatos agricolas æstimat, quando consultor januam ejus verberat ad gallicinium.

Is verò qui datis sponsoribus rure deductus est in civitatem, solos prædicat beatos in civitate degentes. Reliqua ejusmodi tam multa sunt, ut fatigare queant verbosum Fabium. Ne te retardem audi quo tendam. Si numen aliquod dicat: Ecce ego jam præstabo quod desideratis: tu qui miles eras antèà, fies mercator: tu jurisperitus, jam eris *agricola. Vos illinc,*

O fortunati mercatores! gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore.
Contrà mercator, navim jactantibus Austris,
Militia est potior. Quid enim? concurritur horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legúmque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat[507]
Ille, datis vadibus, qui rure extractus in urbem est,
Solos felices viventes clamat in urbe.
Cætera de genere hoc (adeò sunt multa) loquacem
Delassare valent Fabium. Ne te morer, audi
Quò rem deducam. Si quis deus, En ego, dicat,
Jam faciam quod vultis! eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu, consultus modò, rusticus: Hinc vos,

ANNOTATIONES.

6. *Austris.*] Lib. 1. Od. 3. *Rabiem Noti.* Vide & Lib. 3. Od. 3. *Dux inquieti turbidus Adriæ Auster.*

10. *Sub galli cantum.*] Quemque tædet suæ conditionis, dum ejus sentit incommoda: alienam vero laudat, quoniam tum ejus solùm commoda intuetur. Sic jurisperitus agricolâ se infeliciorem putat, quandocunque importuni adsunt consultores, & summo mane ostia pulsant, somnum & quietem interturbantes, seu cùm narrationibus vel interrogationibus sæpe futilibus & insulsis caput obtundunt.

Galli cantum.] Vide Plin. lib. 10. cap. 21. ubi sic habet: *Hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit. Nôrunt sidera, & ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitum, quartâque castrensi vigiliâ ad curas laboremque revocant: nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nunciant cantu.* Cicero de Divin. lib. 2. n. 57. *Democritus quidem optimis verbis causam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulso enim de pectore & in omne corpus diviso & modificato cibo, cantus edere quiete satiatos: qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, favent faucibus russis cantu, plausuque premunt alas.* Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 13. multa de his.

Consultor.] Cicero pro Murænâ, n. 22. sic artem militarem cum Jure Civili, seu, belli ducem cum jurisperito, confert: *Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas: ille, ut eo, quo intendit, maturè cùm exercitu perveniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus excitat.*

11. *Ille, datis vadibus, &c.*] Agricola verò in jus venire coactus, cives in urbe degentes videns non experiti ea quæ sentit incommoda, statim eos judicat beatiores se, suamque detestatur conditionem. *Vades* sunt sponsores qui pro altero se obligant ejusque suscipiunt causam, ac reos se pro eo præstant, sive caput agatur aut crimen, sive pecunia. Nomen factum *vadibus*, ex eo quòd qui eos dederint, vadendi seu discedendi habent potestatem, donec adsit præstitutus ad sistendum se judicio dies. n. 79. Cic. de Finib. 2. *Vadem te ad mortem Tyranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille fecit Siculo Tyranno?* Quod fusè explicat Offic. 3. n. 45. *Damonem & Pythiam, Pythagoreos, ferunt hoc animo inter se fuisse, ut, cùm eorum alteri Dionysius Tyrannus diem necis destinovisset, & is, qui mortî addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causâ postulavisset: vas factus sit alter ejus sistendi; ut, si ille non revertisset moriendum esset ipsi. Qui cùm ad diem se recepisset, admiratus eorum fidem Tyrannus, petivit, ut se ad amicitiam tertium adscriberent.*

14. *Fabium.*] Quis ille fuerit, haud planè liquet. Vetus Interpres, *Fabius Narbonensis*, inquit, *Equestri loco natus, Pompeianas partes secutus de sectâ Stoicâ nonnunquam cum Horatio acriter contendit: scripsit etiam aliquot libros de Philosophiâ Stoicâ.* Sunt qui clamosum, verbosum & loquacem cauſſidicum fuisse dicant eum quem hîc vellicat Poëta.

15. *Si quis Deus, &c.*] Præclaram huic loco dat lucem Seneca Epist. 95. ubi sic scribit: *Multa videri volumus velle, sed nolumus . . . sæpè aliud volumus, aliud optamus, id est à Diis petimus; & verum ne Diis quidem dicimus. Sed Dii aut non exaudiunt, aut miserentur. Qui si exaudirent & annuerent, damna nobis sæpe maxima, aut mala, quæ minimè vellemus, darent.*

18. *Mutatis partibus.*] Mutatis vitæ institutis, conditione, officiis.

Vos

Vos hinc mutatis decedite partibus. Eja!
Quid ſtatis? Nolint. Atqui licet eſſe beatis.
Quid cauſæ eſt, meritò quin illis Jupiter ambas
Iratus buccas inflet; neque ſe fore poſtbac [508]
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
Præterea, (nè ſic, ut qui jocularia, ridens
Percurram: quanquam ridentem decere verum
Quid vetat? Ut pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint ut diſcere prima.
Sed tamen amoto quæramus ſeria ludo.)
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo; miles, nautæque, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Seſe ferre, ſenes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, cùm ſibi ſint congeſta cibaria: ſicut
Parvula (nam exemplo eſt) magni formica laboris
Ore trahit quodcunq; poteſt, atq; addit acervo [509]
Quem ſtruit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quæ, ſimul inverſum contriſtat Aquarius annum,

vos iſtine abite, mutatis vivendi inſtitutis. Eja! cur cunctamini? At illi *abnuent. Verumtamen concedetur* vobis *eſſe fortunatos.* Ergo *quare Jupiter utramque maxillam non inflat* contra *illos & juſtè* quidem: *dicatque, ſe deinceps tam facilem haud futurum, ut poſtulatis aurem det? Porrò ne jocularitur* hæc *perſcribam, ſicut qui ridicula* proferunt: *tametſi quid prohibet joco ſeriò veritatem loqui? Quemadmodum præceptores aſſentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta. Attamen ſeclu ſo joco ſeria proſequamur. Is qui humum deſudans colit duro vomere, fraudulentus iſte caupo, miles & nautæ cuncta maria intrepide navigantes, affirmant* univerſi, *eo ſe conſilio labores exantlare, ut in ſenectute quietem ſecuram capeſſant, poſtquam ſibi alimenta comparaverint: non ſecus ac exigua formicæ (nam præbet exemplum) ingenti labore defert ore quicquid poteſt, & adjungit cumulo quem aggerit, præſcia & provida futuræ hyemis.* Verumtamen *illa, ſtatim atq; annum abeuntem vexat Aquarius,*

ANNOTATIONES.

20. *Ambas Iratus buccas inflet.*] Hoc indignationis & gravis iræ indicium eſt & effectus. Tunc enim crebri concitatique ſpiritus ad os prorumpunt, buccaſque diſtendunt; atque animi motum, ſanguiniſque fervorem exprimunt tum verba concitatiora, tum color tumorque buccarum, tum oculorum denique ignitus ardor, & quaſi fulgurans. Noſter ad Piſones, *tumido delitigat ore*, ait eodem ſenſu. Sic & Græci loquuntur. Demoſthenes de Æſchine, *Ambulat clamitans ſe affectum contumeliâ, . . buccas inflare, τὰς γνάθους φυσῶν.*

24. *Ridentem dicere verum.*] Poſtea Sat. 10. v. 14.

. . . . . *Ridiculum acri*
Fortiùs & meliùs magnas plerumque ſecat res.

25. *Cruſtula.*] Fiebant è farina, lacte, caſeo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, bellaria, dulciaria dantur pueris interdum, quibus invitentur ad capiendam ſponte diſciplinam, ac libentiùs animum ad diſcenda prima literarum elementa applicandum. Plato 7. de Republ. vetat pueros vi adigi ad diſciplinam, vult autem quaſi ludendo invitari; tum quia ſic appareat, ad quod diſciplinæ genus quiſque ſit aptus: tum quod nulla diſciplina cum vi conjuncta ſtabilis in animo permaneat.

28. *Ille gravem duro, &c.*] In avaritiam deinceps pugnat.

29. *Perfidus hic caupo.*] *Perfidus*, ſeu quòd vinum aquâ mixtum venderent tanquam merum purum; ſeu quod iniquis menſuris uterentur. Hinc Ædiles, inter alia ſua officia, in hos animadvertere debebant. Perſ. Sat. 1. v. 130.

Fregerit heminas Aretî Ædilis iniquas.

33. *Nam exemplo eſt.*] Sapiens Prov. 6. v. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam.*

Magni formica laboris.] Phocylides in carmine admonitorio; *Formica*, inquit, *gens exigua, ſed valdè laborioſa eſt*: φύλον δ' ὀλίγον πάλυθρις πολύμοχθον. Ib. deſcribuntur formicæ labores; ut & Virg. Georg. 1. v. 186. & 380. Æneid. 4. v. 402. Plin. l. 11. c. 30, &c.

34. *Ore trahit quodcunque poteſt.*] Plin. l. 11. c. 30. *Si quis comparet onera corporibus earum, (formicarum) fateatur nullis partione vires eſſe majores. Gerunt ea morſu: majora averſæ poſtremis pedibus moliuntur, humeris obnixæ. Eſt iis Reip. ratio, meneria, cura. Semina arroſa condunt, nè rurſus in fruges exeant è terâ. Majora ad introitum* (cavernæ) *dividunt. Madefacta imbre proferunt atque ſiccant; Operantur & noctu plenâ lunâ, eædem interlunio ceſſant. Jam in opere qui labor? quæ ſedulitas? &c.*

36. *Quæ, ſimul inverſum, &c.*] Poëta ipſo formicarum exemplo utitur adverſus avarum, cujus inſatiabilis pecuniæ fames eſt. Atqui formica, inquit, quieſcit aliquando, ceſſatque laborare & congere, utiturque ſapiens ac victitat congeſtis. At tibi laborandi & quæſitum faciendi nullus eſt finis.

Contriſtat Aquarius annum.] Cùm hyems

ron amplius foras egreditur, iisque prudens victitat, quæ prius accumulavit; te verò nec ardens æstus, nec hyems, ignis, mare, ferrum, à quæstu deterret. Nihil te remoratur: modò ut alius nemo te locupletior existat. Quid verò prodest tibi ingentem auri vel argenti summam humo clam egestâ occultare, non sine metu? Reipondes. *At si detrahatur* quidpiam, *redigetur* acervus *ad parvum assem.*

Repono ego. *Atqui nisi illud agitur, quid præclari habet cumulus congestus?* Etsi *area tua contriverit centies mille tritici* modios, *non propterea venter tuus plus devorabit quàm meus: sicut si servorum unus* tu *sæculum panis onerato humero forte deferas, nihil* tamen *amplius accipies, quàm qui nihil gestaverit. Aut dic quid interfit victitanti intra naturæ limites,* utrùm *jugera centena colat, an millena. Verùm,* inquies, *jucundum est sumere ex ingenti cumulo.* Imò, *si tantundem relinquas nobis accipiendo mè modico, quare tua horrea præferas vasculis nostris?*

Non usquam prorepit, et illis utitur antè
Quæsitis sapiens; cùm te neque fervidus æstus
Demoveat lucro, neq; hyems, ignis mare, ferrum,
Nil obstet tibi; dum ne sit te ditior alter.
Quid juvat immensum te argenti pondus et auri
Furtim defossâ timidum deponere terrâ?
Quod, si comminuas, vilem redigatur ad assem.
Ad ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus? [510]
Millia frumenti tua triverit area centum:
Non tuus hoc capiet venter plus quàm meus: ut si
Reticulum panis, venales inter, onusto
Fortè vehas humero; nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portârit. Vel dic, quid referat intra
Naturæ fines viventi, jugera centum, an
Mille aret. At suave est ex magno tollere acervo.
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?

ANNOTATIONES.

advenerit, & cùm mense Januario ferè medio Aquarius tristem facit annum, tum verò formica non prodit foras, manet in suâ cavernulâ, ibique vescitur quæsitis æstate cibariis.

Aquarius.] Unum è duodecim signis zodiaci, quod sol ingreditur xvii. Cal. Febr. Virgil. Georg. 3. v. 303.

. . . . . *cum frigidus olim*
Jam cadit, extremoq; irrorat Aquarius anno.

38. *Neque fervidus æstus Demoveat lucro.*] Juv. Sat. 14. v. 135.

Sed quo divitias hæc per tormenta coactas?
Cui furor haud dubius, cùm sit manifesta phrenesis,
Ut lucupleс moriaris egenti vivere fato?
Interea pleno cùm turget sacculus ore,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Et minùs hanc optat qui non habet. —— Theognis, *Divitiarum,* inquit, *nullus finis est hominibus. Qui plurimas habent, duplo eas augere conantur. Quis saturaverit eos omnes? Opes quidem mortalibus sunt amentia.*

Πλούτου δ' οὐδὲ τέρμα . . .
Χρήματά τοι θνητοῖς γίγνεται ἀφροσύνη.

43. *Quod si comminuas,* &c.] Imò per multiplicem prolepsin diluit ac discutit varios prætextus, quibus solent avari sordes suas obvelare. At si de acervo detraham aliquid interdum ac sæpè, inquit ille avarus, brevi ad unum assem acervus redigetur: ego verò mox egestate conflictabor.

44. *At ni id fit,* &c.] Respondet Poëta. At nisi utaris pecuniâ tuâ, quid ex eâ pulchri facies? Quid erit abiconditum aurum & argentum? lib. 2. Od. 2.

Nullus argento color est, avaris
Abditæ terris inimice lamnæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

45. *Millia frumenti,* &c.] Et si agri tibi reddant frumenti modiorum centena millia, non idcò plus devorabis quàm ego qui pauca possideo.

47. *Reticulum panis.*] Sacculum è reticulo, quo panis ferebatur. S. August. de Civ. Dei, lib. 18. cap. 18. *Annona retica dicitur,* inquit, *quoniam ad retia deportatur.*

Venales inter.] Inter venalitios servos, venum expositos.

49. *Intra naturæ fines viventi.*] Senec. Epist. 16. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

50. *Jugera.*] Jugerum agri pedes 240 in longum, 120 in latum continet: sive, quantum uno boum jugo arari undo die potest. Isidor.

Centum, an mille aret.] Aurel. Victor de Manio Curio Dentato sic refert: *Quaterna dena agri jugera viritim populo divisit: sibi deinde totidem constituit, dicens neminem esse debere civem, cui non tantum sufficeret.*

51. *At suave est ex magno.*] Hæc dicit avarus contrà.

52. *Dum ex parvo nobis.*] Avarum Poëta refutat.

53. *Cumeris.*] Vasis fictilibus, vimineis,

Ut

Ut tibi si sit opus liquidi non amplius urnâ,
Vel cyatho, et dicas; Magno de flumine mallem
Quàm ex hoc fonticulo tantundem fumere. Eo fit,
Plenior ut si quos delectat copia justo,
Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus acer. [511]
At qui tantulo eget, quanto est opus, is neq; limo
Turbatam haurit aquam, neq; vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit; quia tanti quantum habeas, sis.
Quid facias illi? jubeas miseram esse, libenter
Quatenus id facit; ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic solitus: Populus me sibilat; at mihi plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arcâ.
Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. Congestis undique saccis
Indormis inhians, et tanquam parcere sacris [512]
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Nescis quo valeat nummus, quem præbeat usum?

Cur rides? De te, nomine salùm *mutato, fabula commemoratur. Cogeris abstinere velut à* rebus *sacris, vel delectari quasi tabulis* pictis. *An ignoras ad quid pecunia utilis sit ac necessaria?*

perinde ac si egeat aquæ urnâ vel cyatho duntaxat, dicasque, Mallem tantundem haurire magno de fluvio, quàm de isto fonte parvulo. Hinc verò fit, ut si qui requirant nimiam abundantiam, hos cum ripa abreptos auferat Aufidus vehemens. Qui autem tantum desiderat, quantum necesse est, ille nec captet aquam cœno turbidam, nec vitam in fluctibus perdit. Sed magna pars mortalium fallaci cupiditate, illusa ait; Nihil sufficit, quoniam tanti æstimabere, quantum possidebis. Quid huic agas? sine illum esse infelicem, quandoquidem id sponte agit. Ità quidem narratur Athenis extitisse avarus & opulentus, verba plebis aspernari solitus hoc modo: Plebs me sibilat: ego verò mihimet domi applaudo, quoties nummos in arcâ conspicio. Tantalus sitibundus appetit fluvios à labiis recedentes. Dormis avidus super sacculos undequaque accumulatos: & cogeris abstinere velut à rebus sacris, vel delectari quasi tabulis pictis. An ignoras ad quid pecunia utilis sit ac necessaria?

ANNOTATIONES.

sparteis, palmeis in quibus tenuiores frumentum suum modicum condebant: at divites in granariis seu horreis. Festus.

58. *Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus.*] Qui plus divitiarum appetunt, quàm par est, sæpe rerum copia illos perdit: sicut qui vult aquam haurire ex ingenti flumine, non rarò demergitur ac perit.

Aufidus.] Apuliæ fluvius, pro quolibet alio rapido flumine. De eo lib. 3. Od. 30. ubi, *violens Aufidus.*

59. *Neque limo Turbatam haurit aquam.*] Plus limi trahunt majores fluvii: contrà fonticulus limpidam habet aquam. Indicat Horatius per similitudinem eos, qui opes magnas avidè quærunt, multis turbari curis, nonnunquam obrui & absumi.

61. *Cupidine falso.*] Cupiditas imagine recti & justi fallit. Nimirùm honestè vivendum, famæ consulendum, &c. Ergo docet opes accumulare ad sumptus necessarios faciendos.

64. *Ut quidam memoratur Athenis.*] Quis ille, ignoratur. Timonem quendam misanthropum perperam hîc intelligunt interpretes plerique. Divitem ac sordidum hominem exhibet Horatius. Timon ille contrà avaritiæ fuit hostis, aiebatque sapienter *insatiabilem cupiditatem atque ambitionem esse omnium malorum elementa*, apud Stobæum, De eo Diogenes Laërtius, & Lucianus.

66. *Populus me sibilat, &c.*] Solebat populus plausu & acclamationibus excipere viros insignes de Rep. bene meritos, sibique gratiosos, cùm theatrum ad spectacula ingrederentur: at homines sibi infensos & invidiosos, sibilis prosequebatur. Cic. in Pisonem. n. 65. *De te populo, committe ludis, sibilum metuis?* Ad Attic. lib. 2. Epist. 18. *Fusium clamoribus, & convitiis, & sibilis consectantur.*

68. *Tantalus à labris, &c.*] Egregiam apostopesin observa, lector; quâ Poëta longiusculam, ut videtur, narrationem, exorditur statimque abrumpit, aitque avaro *Quid rides?* De Tantalo, vide Annot. lib. 1. Od. 28. & lib. 2. Od. 23. Bellè Petronius: c. 82.

Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit
Tantalus infelix, quem sua fata premunt.
Divitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & ficto concoquit ore famem.

72. *Pictis gaudere tabellis.*] Intuendo tantùm, nunquam utendo.

Ematur panis, olera, vini sextarius: adjunge illa quibus non concessis ægre se habeat natura humana. Varùm *an expedit vigilare pavidum, & diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, servos, ne te deprædentur ac fugam arripiant? Ego certè ejusmodi bonis carere semper exoptaverim.* Dices verò: *At si corpus algore vexatum ægrotet, aliudve morbi genus affligat te cubili, præsto est qui adsit, medicamenta subministret, medicum precetur ut te sanum præstet ac restituat liberis & dilectis cognatis.* Erras, inquam ego. *Non conjux, non filius, te incolumem cupit: te aversantur vicini cuncti, familiares, pueri & puellæ.*

Scilicet *quando pecuniæ tu postibabes universa, an miraris quod nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris? Quin imò si cupias additos semper habere eos quos tibi propinquos natura donat sine ulle labore, miser sanè operam perdas; non secus ac si quispiam doceat asinum habenis regi, & per campum decurrere. Tandem sit modus acquirendi: & quandoquidem plusculum possides, paulò minus dejiceps time egestatem: atque incipe* aliquando *finire laborem, comparatis* facultatibus, *quas optabas. Ne verò demagas quod Ummidius qui adeò opulentus (haud prolixa est narratio) opulentus, ut pecuniam metiretur; tam parcus, ut nunquam se vestiret meliùs servo. Is ad ultimum vitæ finem reformidabat nè periret inopiâ ciborum. At illum securi discidit medium liberta Tyndaridarum fortissima.*

Panis ematur, olus, vini sextarius; adde,
Queis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctésque diésque
For nidare malos fures, incendia, servos,
Ne te compilent fugientes; hoc juvat? horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius casus lecto te affixit; habes qui
Affideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet, ac reddat natis carísque propinquis.
Non uxor salvum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellæ.
Miraris, cùm tu argento post omnia ponas, [513]
Si nemo præstet, quem non merearis, amorem?
At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, servaréque amicos;
Infelix operam perdas; ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere frenis.
Denique sit finis quærendi; cúmque habeas plus,
Pauperiem metuas minùs; et finire laborem
Incipias, parto quod avebas: nec facias quod
Ummidius qui tam (non longa est fabula) dives
Ut metiretur nummos, ita sordidus, ut se
Non unquam servo meliùs vestiret, ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victûs
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
Divisit medium, fortissima Tyndaridarum.

ANNOTATIONES.

74. *Vini sextarius.*] Sexta congii pars, continens cyathos duodecim.

76. *An vigilare metu exanimem, &c.*] Urget Poëta, offenditque gravia divitiarum incommoda, Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis, curâ majore metuque
Servantur. Misera est magni custodia census.

80. *At si condoluit, &c.*] Objicet avarus necessitatem pecuniæ. Juvenal. Sat. 14. v. 156.

Scilicet & morbis & debilitate carebis,
Et luctum & curam effugies.

84. *Non uxor salvum te vult, &c.*] Redarguit Poëta: imò verò cum speras opes intactas servandi subsidia tibi comparare, omnium odium incurris: iis ipsis intolerabilis es, quibus maximè carus esse debueras. Nec mirum, quippe unam pecuniam amas, cætera aspernaris; quâ ratione velis à quoquam diligi? huc facit versiculus ille: Θάνοιμ' ἂν εἴ μὲ πάντες ἠυχονται θανεῖν. *Mori velim, si me omnes exoptent mortuum.*

90. *Ut si quis asellum, &c.*] Adagium est, de eo qui operam inanem sumit ac molitur.

95. *Vinidius.*] Legunt alii, *Numidius*; alii *Unidius*, &c. perinde est.

96. *Metiretur nummos.*] Scilicet numerare foret longius prope innumerabiles. Petron. c. 37. *Uxor Trimalchionis: Fortunata appellatur, quæ nummos modio metitur.* Suidas. μεδίμνῳ τ' ἀργύριον ἀπομετρεῖν.

100. *Fortissima Tyndaridarum.*] Velut altera Clytæmnestra Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit ab Ægistho mœcho adjuta. Juvenal. Sat. 6. v. 656.

Quid

Quid mî igitur ſuades? Ut vivam Mænius? aut ſic,
Ut Nomentanus? Pergis pugnantia ſecum
Frontibus adverſis componere. Non ego avarum
Cùm vero te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.
Eſt inter Tanaïn quiddam ſocerúmq; Viſellî;
Eſt modus in rebus; ſunt certi denique fines,
Quos ultra citráque nequit conſiſtere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. Nemon' ut avarus
Se probet; ac potiùs laudet diverſa ſequentes?
Quódque aliena capilla gerat diſtentius uber,
Tabeſcat? neque ſe majori pauperiorum
Turbæ comparet; hunc atque hunc ſuperare la-
Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat: (boret?
Ut cùm carceribus miſſos rapit ungula currus,

Quid ergo mihi ſuades? inquis: *Vivam ne ſicut Mænius, aut Nomentanus?* Reſpondeo. *Continuò res oppoſitas conjungis adverſis frontibus. Quando te avarum eſſe prohibeo, non te volo eſſe nequam & perditum. Eſt aliquod diſcrimen inter Tanaïm & ſocerum Viſelli. Eſt mediocritas in rebus: adeóque ſunt certi limites, ultra vel citra quos rectum ſtare non poteſt. Revertor* illuc *unde digreſſus fui.* Ergone *nullus, perinde ac avarus, ſe probabit: & quiſque laudabit ſectantes diverſa inſtituta? Et* invidiâ *contabeſcat, quod capra alterius ferat ubera pleniora? nec ſe conferat majori numero pauperiorum? illum atque iſtum ſupergredi conetur?* profectò *ſic properanti ſemper impedimento erit ditior aliquis: quemadmodum quando ungula abripit currus repagulis emiſſos.*

ANNOTATIONES.

. . . . . *Tyndaris illa bipennem*
Inſulſam & fatuam dextrâ lævâque tenebat.

Fortaſſe etiam libertæ illi nomen erat Tyndaris: luditque Poëta & alludit ad Tyndaridas virorum interfectrices.

101. *Ut vivam Mænius? aut ſic Ut Nomentanus.*] Uterque ille bonorum decoctor. Malè quidam legunt, *Nævius*, hic enim avarus fuit, de quo lib. 2. Sat. 2. At de Mænio, paternæ maternæque hæreditatis dilapidatore, iterum poſteà Epiſt. 15. lib. 1. *Nomentanus à* Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Caſſius, famoſus luxuriâ extitit.

102. *Pergis pugnantia, &c.*] In extrema ruis, cùm eligendum ſit amplectendumque medium, in quo virtus quæque conſiſtit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

104. *Vappam.*] Nequam, & ſimilem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. Plin. l. 14. c. 20. *Vitiumque muſto quibuſdam in locis, iterùm ſponte fervere; quâ calumitate deperit ſapor; vappæque accipit nomen, probroſum etiam homini, cùm degeneraverit animus.* S. Chryſoſt. οἶνυ μὲν ἀρετῆς βλάπτει τὸ παρατραπῆναι, καὶ εἰς ὄξινν μεταπεσεῖν. Latini, vinum vappeſcens. Gall. *du vin qui ſe tourne.*

Nebulo.] Levis inſtar nebulæ, qui nullo conſilio, nullâ ratione ducitur. Vel qui non pluris æſtimandus quàm nebula. Quidam deducunt à *ne* & *obolo*, quaſi nec obolo dignus. Non. Marcell. *Nebulones & tenebriones dicuntur, qui mendaciis & aſtutiis ſuis nebulam quandam & tenebras objiciunt.*

105. *Tanaïm.*] Liberum Mæcenatis, ſpadonem.

Socerum Viſelli.] Hermioſum. Inter utrumque eſt ille cui integra ſunt corporis membra, nihil verò ſuperfluum.

108. *Nemon' ut avarus Se probet?*] Nemone contentus erit ſuâ conditione & alienam laudabit quiſque, ſicut avarus ſatis opum ſe habere nunquam putat, alioſque ſe beatiores ac ditiores ſemper exiſtimat?

111. *Neque ſe majori pauperiorum Turbæ comparet.*] Hinc mali origo. Plures ſe pauperiores non conſiderat avarus: at unum aut alterum opulentiores forte ob oculos ſemper habet, eoſque ſuperare ſatagit.

113. *Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat.*] Qui ſic affectus eſt, ut velit opibus omnes vincere, huic ſemper videbitur aliquis eſſe locupletior ac felicior: is invidiâ & cupiditate contabeſcet: nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius, Art. Amat. 4. 1, 349.

Fertilior ſeges eſt alienis ſemper in agris;
Vicinumque pecus grandius uber habet.

114. *Ut cùm carceribus, &c.*] Similitudine illuſtrat quod dixit. Qui quadrigarum curſu in ſtadio certat, non reſpicit unquam, poſteriores, ſed deſpicit; at priores aſpicit, ac nititur aſſequi & antevertere.

Carceribus.] Hi quaſi *arceres* dicuntur, quia ibi arcentur equi certo repagulo, ne currant, antequam magiſtratus ſignum dederit. Servius ex Varrone. Hic. l. 4. de Ling. Lat. ſic ſcribit: *Circus dictus, quod circum ſpectaculis ædificatus, ubi ludi fiunt; & quod tibi circum metas fertur pompa, & equi currunt. . . . . In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres.* Vide Lib. 1. Od. 1. ubi de

auriga conatur assequi equos, qui præverterunt suos, sperans cum quem præcurrit inter ultimos euntem. Hinc fit ut rarò possimus invenire hominem, qui se dicat beatum vixisse, quique emenso vitæ spatio decedat contentus, ut conviva satiatus. At jam sufficit: nec ullum ultrà verbum adjiciam, ne suspiceris me suffuratum esse commentarios Crispini Lippi.

Instat equis auriga suos vincentibus, illum [115]
Præteritum temnens extremos inter euntem. 116
Inde fit, ut rarò, qui se vixisse beatum
Dicat, et exacto contentus tempore vitæ
Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
Jam satis est. Nè me Crispini scrinia lippi 120
Compilâsse putes, verbum non ampliùs addam.

ANNOTATIONES.

curriculo, pulvere Olympico, metáque fervidis evitatâ rotis.

Ungula.] Pro equo ungulas habente, synecdoche.

Currus.] Bigas, quadrigas.

118. *Exacto contentus tempore vitæ.*] Senec. ad Lucil. Epist. 15. hunc locum videtur interpretari voluisse; ubi, *itaque quam multa sis consecutus, recordare. Cum aspexeris quot te antecedant, cogita quot sequantur. Si vis gratus esse adversus Deos, & adversus vitam tuam, cogita quàm multos anteceſseris.*

119. *Cedat, uti conviva satur.*] Desumpta sententia è Lucretio, lib. 3. v. 946.

Quid tibi tantopere est, mortalis, quòd nimis ægris
Luctibus indulges? Quid mortem congemis, ac fles?
. . . . . .
Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?

Et v. 970.

Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis;
Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita,
Et nec opinanti mors ad caput astitit ante,
Quàm satur, ac plenus possis discedere rerum.

120. *Crispini.*] Is Stoicus Philosophus valdè loquax fuisse dicitur, & versibus multis & inconditis doctrinam Stoicam complexus. Hinc lepidè noster per hujus aretalogi mentionem Stoica dogmata venditare definit.

Scrinia.] Scripta in arculis, capsis, scriniis inclusa.

Lippi.] Vel hoc erat cognomen, vel oculis revera lippientibus ille erat. Absurdè vetus Interpres Crispinum ita vocari scribit *non oculorum ratione, sed mentis; quod fuerit insulsus poëta.* Tales argutiolas non venatur sublimis spiritûs vates, qualis Horatius.

SATIRA II.

Dùm vitant stulti, in contraria currunt.

Tibicinarum cœtus, pharmacopolæ,

AMbubaiarum collegia, pharmacopolæ, [116]

ANNOTATIONES.

1. *Ambubaiarum.*] Jul. Scalig. Poët. lib. 6. cap. 7. de hâc Satirâ; *In secundâ*, inquit, *de mœchis exempla usque ad fastidium.* Sanè: & hic scopus esto, flagitiorum nauseam ingerere vel flagitiosissimis. Idem Scaliger alibi, loquens de Martiale Poëta sic habet: *alia ejus fœda ne legerim quidem, tantum abest ut ad censuram vocem.* Ego simile quid hîc si dixero vel fecero, condonabis, imò gratulabere, pudens lector. Itaque per celebrosa pedetentim ac suspenso gradu incedenti nihil noxium, fortassis & utile quidpiam occurret.

Ambubaiarum.] Multa nugantur multi de hujus vocis etymologiâ: Syriacam agnosco sponte cum veteri interprete, qui sic scribit: *Ambubaiæ dicuntur mulieres tibicinæ linguâ Syrorum. Etenim Syris tibia, sive symphonia, ambubaia dicitur.* Gravis doctrinæ & ingenii adsti pulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Isaac Casaubonus, &c. Jos. Scaliger in Varron. de Ling. Lat. ad vocem *simplum. Syriacum est*, inquit, *nam ut Abbub, ambub ἀυλὸς, ambubaiarum collegia; à copher, camphora; à sadin, sindon; à sabbeca, quod est apud Danielem, sambuca; sic à sephel, sempel, & inde simpulum fecerunt.* Ergò *per ambubaiarum collegia*, debemus intelligere quotquot artes exercebant impudicas, ludicras, parasiticas, &c. Sueton. Neron. c. 27. *Cœnitabat nonnunquam in publico, inter scortorum totius urbis ambubaiarumque ministeria.*

Mendici

Mendici, mimæ, balatrones; hoc genus omne
Mœſtum ac ſollicitum eſt cantoris morte Tigellî : [597]
Quippe benignus erat. Contrà hic, ne prodigus eſſe
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amicò,
Frigus quo durámque famem depellere poſſit.
Hunc ſi perconteris, avi cur atque parentis
Præclaram ingratâ ſtringat malus ingluvie rem,

mimæ, balatrones, omnes iſti homines ſunt triſtes & anxii ob mortem Tigellii cantoris : nam munificus erat erga illos. *E contrario alius timens haberi prodigus, etiam amico egenti nollet tribuere unde arceat frigus & ſævam famem. Iſtum ſi interroges, quamobrem avi patriſque magnas opes perperam abſumas voracitate injucundâ.*

ANNOTATIONES.

Porrò non ſolùm tibias, aliaque inſtrumenta muſica, ſed & tibicines, ac tibicinas corporis quæſtu & tibiarum cantu vitam ſuſtentantes, e Syriâ Romam confluxiſſe docet Juvenalis etiam Sat. 3. v. 62.

Jampridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes,
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana ſecum
Vexit, & ad Circum juſſas proſtare puellas.

Ubi obſerva, propriè *tympana* vocari *gentilia*, quippe vox eſt à *tuppin* Syriacâ.

Pharmacopolæ.] Pharmacum & medicamentum, teſtibus Nonio & Euſtathio, ſunt mediæ voces, in bonam & malam partem uſurpari ſolitæ : unde & pro veneno nonnunquam accipi docuimus alibi. Sic & pharmacopolæ dicti interdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, & quotquot aromata & odores, item qui medicatas potiones quaſcunque divendebant. Sic etiam appellantur medici illi circumforanei & agyrtæ, qui imperitæ plebi remedia quædam, magis autem verba vendunt, per fora & compita urbium curſitantes, De his Cato apud Gell. lib. 1. cap. 15. *Itaque auditis, non auſcultatis, tanquam pharmacopolam. Nam ejus verba audiuntur : verùm ei ſe nemo committat, ſi æger eſt.*

2. *Mendici.*] Circulatores omnes, phyſiognomi, metopoſcopi, chromantici : imprimis autem Iſiaci ac Cybelæ ſacerdotes, & quicunq; vaticinandi artem profeſſi ſtipem corrogabant.

Mimæ.] Geſticulatrices, ſaltatrices, ludiones, hiſtriones, ſcenici. Ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι *ab imitando*, vocatur mimus vel mima, quiſquis dicta vel facta cujuſque imitatur, cum laſciviâ, ſeu voce, ſeu præcipuè geſtu, *nutu manibuſque loquax*, ut canit Claudianus.

Balatrones.] De vocis hujus origine & ſignificatione, adhuc ſub judice lis eſt. Vetus Interpres *luxurioſos ac perditos à Servilio Balatrone* dictos vult, additque : *ab hoc ſimilis vitæ homines ſunt appellati balatrones : à balatu fortaſſè dicti, quæ vox inverta eſt & ridicula. Legitur & barathrones, qui bona ſua devorando, quaſi in barathrum mittunt. Iidem & blateronet propriè dicti ſunt, à blatiendo, id eſt, vaniloqui.* Triplex hîc etymon vides : quorum tertium mihi magis probaretur. Sunt qui à βιαλίζω deducunt balatronem quaſi *aquariolum* : vel à βαλλειν & βαλίζειν quaſi *ſaltatorem*. Inde verò non dubitem eſſe vernacula hæc noſtra, *bal, balet, baller*. Cælius Rhodig. lib. 15. cap. 25. ita ſcribit : balatronem invenio ſcurram fuiſſe virulentum, unde Horatius Sat. 2, 8, 64.

—— *Balatro ſuſpendens omnia naſo.*

Et S. Hieron. *Ne me putes in modum ruſtici balatronis cuncta Origenis reprobare.* Conſtat balatronem dici hominem nihili, nugacem, nequam. Italis *balatroni*, Gallis *bellître*, ut placet nonnullis ; quam ego etymologiam explodo.

3. *Tigelli.*] M. Tigellius e Sardiniâ oriundus, moribus haud probis, perinde ac ſui populares, malè audiebat. Is tamen ob ſales & jocos valdè feſtivos, præcipuè verò ob eximiam vocem, gratioſus admodum fuit Julio Cæſari, Auguſto, Cleopatræ. Ab his remuneratus in ſuæ farinæ homines copioſiùs etiam effundebat ac prodigebat ultrò, quas opes collegerat. Eo nomine ab Horatio carpitur hîc, item Satirâ 3. & 10. ſeq. quia, ut aiunt, ejus verſus parum numeroſos ac modulatos dixerat. Ejus ità meminit Cic. l. 7. Ep. 24. quæ eſt ad M. Fab. Gallum : *Amoris quidem tui, quoquo me verti, veſtigia : vel proximè de Tigellio. . . . Id ego in lucris pono, non ferre hominem peſtilentiorem patriâ ſuâ. . . . Ille autem qui ſciret ſe nepotem bellum tibicinem habere, & ſat bonum unctorem, diſceſſit à me, ut mihi videbatur, iratior : Habes Sardos venales, alium alio nequiorem,* (Tigellium & ejus nepotem) *cognôſti meam cauſam, & iſtius Salaconis iniquitatem.* Salaconem vocant mollem, & propter opes inſolentem.

4. *Contrà hic.*] Avarus quiſpiam longe à Tigellio diſſentiens, in contrarium vitium impingit.

8. *Ingratâ ſtringat malus ingluvie rem.*] Bona ſua velut in unam pilulam ſtricta & compreſſa deglutiat. Apud Athen. l. 4. c. 18. ex Alexide ; *Diodorus lureo patrimonium fecit pilam, adeò celeriter omnia abſorpſit.* Σφαῖραν ἐποίησε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, ὅτω συνεχῶς ἐγλυπτὸν στρογγύλην καὶ ταχύ. Ada-

Omnia

Omniaconductis coëmens obſonia nummîs; [518]
Sordidus atq; animi quòd parvi nolit haberi,
Reſpondet. Laudatur ob his, culpatur ab illis.
Fufidius vappæ famam timet ac nebulonis,
Dives agris, dives poſitis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exſecat; atque
Quanto perditior quiſque eſt, tanto acriùs urget:
Nomina ſectatur, modò ſumptâ veſte virili
Sub patribus duris, tironum. Maxime, quis non,
[519]

emens dapes quaſlibet exquiſitas *pecunia* fœnore *comparatâ*; *reſpondet*: *quia timet æſtimari* homo *parcus & animi exigui. Laudatur à quibuſdam, reprehenditur ab aliis. Fufidius locuples agris, & pecuniâ fœnori datâ, reformidat exiſtimationem perditi & decoctoris. Is de ſorte deducit uſuras quinas, & quo luxurioſior quiſque eſt, eo ardentius conſectatur: quærit nomina juvenum, qui virilem togam nuper induerunt ſub patribus valdè parcis.* *Quis* autem *audiens talia, non ſtatim*

ANNOTATIONES.

gium eſt Græcum; quaſi diceres metaphoricè, uno bolo, globulo, catapotio, omnia ſua devoravit.

Ingratâ ingluvie.] Nam quæ ſic gulosè atque inſtar pilæ ſorbentur, ſine ullo grati ſaporis guſto per fauces tranſmittuntur.

12. *Fufidius.*] Inſignis fœnerator, immodicas uſuras exigens.

Vappæ & nebulonis.] Has voces excuſſimus Sat. præced.

14. *Quinas hic capiti mercedes exſecat.*] *Caput* eſt ſors ipſa, ſeu pecunia fœnori data, Gall. *le principal*; hujus verò fructus, reditus, fœnora, uſuras *mercedes* vocat Horatius: Gall. *l'intereſt, la rente.* Uſura centeſima dicitur cùm de centum nummis menſibus ſingulis unus ſolvitur: adeò ut centeſimo menſe uſura ſortem adæquet. At Fufidius iniquior multò, ſingulis menſibus non ſimplices, de quibus mox, ſed *quinas* uſuras accipiebat: quas ut haberet, perditiſſimo cuique pecuniam ſuam credere amabat, ut mox dicetur. S. Ambroſ. in c. 12. Tob. *veniunt Calendæ; parit ſors centeſimam veniunt menſes ſinguli, generantur uſuræ. Crevit centeſima: petitur, nec ſolvitur: applicatur ad ſortem. Itaque non jam centeſima incipit eſſe, ſed ſumma, hoc eſt non fœnoris centeſima, ſed fœnus centeſimæ.*

Exſecat.] Proprie. Nam illi pecuniam tradentes ad fœnus, ſtatim uſuram primi menſis demebant è ſorte, ſeu ex ipſâ quam credebant ſummâ. De uſurâ legibus humanis ac divinis prohibitâ dixi in Epod. 2. v. 4.

15. *Quantò perditior, &c.*] Quo magis novit luxuriæ deditum juvenem, adeóque pecuniæ avidiorem, eò diligentiùs hunc adit, & quærit ei pecuniam credere gravioribus ſcilicet uſuris, ob urgentem inopiam vel habendi cupiditatem.

16. *Nomina ſectatur tironum, &c.*] Studet fœnerari adoleſcentibus, qui nullam à duris patribus pecuniam aut valde exiguam accipientes, quacunque viâ, quovis fœnore quæſitabant ac ſumebant, quâ ſuæ libidini ſatisfacerent eâ ætate ferventi. Atque id quidem ſcelus diu graſſatum eſt. At poſteà ex Senatuſconſ. adempta eſt actio & petitio iis, qui filiis familias pecuniam credidiſſent in mortem patrum: ne vel occaſio hinc eſſet patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac perſolvendam quæritandi. Senatus illud conſultum Macedonianum dictum eſt à Macedone iſto fœneratore. Suet. Veſpaſ. c. 11. *Auctor Senatui fuit decernendi, ne filiorum familias fœneratoribus exigendi credita jus eſſet unquam, hoc eſt, nè poſt patrem quidem mortem.*

Nomina.] Sic vocantur tam credita quam debita, eò quòd creditores in commentarios ſeu tabulas referrent & inſcriberent nomina debitorum, ſeu eorum quibus pecuniam crediderant. Hinc *nomina facere* dicuntur tam debitores quàm creditores.

17. *Tironum.*] Id eſt adoleſcentum. Tirones alii militiæ, alii forenſis exercitationis & eloquentiæ. Hi circa annum ætatis 17. poſt pubertatem ſcilicet, prætextam deponebant, induebantque verò togam puram nivei candoris, quæ virilis dicta eſt, ut ait Alex. ab Alex. l. 5. c. 18. *candidum umbonem* vocat. Perſ. Sat. 5. v. 33. Plin. l. 8. c. 48. *Togâ purâ tirones induuntur.* Cœl. Rhodig. l. 14. c. 16. *Quoniam verò*, inquit, *ut in Magiâ Apuleius ſcribit, eruditiſſimi juvenes laudis gratiâ, primum hoc forenſis operæ rudimentum ſubibant, ut aliquo inſigni judicio civibus ſuis noſcerentur, qui mos incipientibus adoleſcentulis ad illuſtrandum ingenii florem apud antiquos fuerat conceſſus: togam item candidum, qui hoc facerent tirones induebantur ipſo tirocinii die: ſic enim appellebant, cùm eloquentiam auſpicarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tirocinio filii Ciceronis togam illi puram dediſſe Arpini.*

Maxime, quis non, &c.] Quis verò non deteſtetur ejuſmodi fœneratores? Quis avaritiam eorum & nequitiam non abominetur? τόκους uſuras Græci appellant, quòd multos

Juppiter, exclamat ſimul atque audivit? At in ſe
Pro quæſtu ſumptum facit hic. Vix credere poſſis
Quàm ſibi non ſit amicus: ità ut pater ille, Terentî
Fabula quem miſerum nato vixiſſe fugato
Inducit, non ſe pejùs cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quærat: Quo res hæc pertinet? Illuc:
Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demiſſis ambulat. Eſt qui
Inguen ad obſcœnum ſubductis uſq; facetus. [520]
Paſtillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.
Nil medium eſt. Sunt qui nolint tetigiſſe, niſi illas

exclamat: Prob ſumme Jupiter! Verùm, inquies, *ille* præclaros *fortaſſe ſumptus facit, ſecundum* ingens *lucrum.* Quin imò *vix tibi perſuadere queas, quantum ſibi ſit inimicus. Adeò ut non iſte credulius ſeſe diſcruciaverit pater ille, quem Terentii comœdia exhibet infelicem vixiſſe*, ex quo *filium* à ſe *fugaverat.*

Quòd *ſi petat aliquis quorſum hæc ſpectant? eò nempe: cùm inſani fugiunt vitia, incidunt in oppoſita, Malthinus prolixis tunicis incedit.* Alius *eſt qui ſuccinctis uſque ad umbilicum*, ſe *ridiculum* præbeat. *Rufillus paſtillos redolet*; *Gorgonius* verò *caprum. Nihil mediocre reperitur. Sunt qui renuani attrectare* mulieres, *præter eas,*

ANNOTATIONES.

& graves debitori dolores pariant. Cic. Offic. 2. n. 89. *Quid fœnerari? Tum Cato, Quid hominem, inquit, occidere?*

20. *Quam ſibi non ſit amicus.*] Quàm ſit ſordide parcus, ſuum defraudans genium, etiam neceſſaria ſibi denegans, ac de ſe pœnas velut exigêns, inſtar Menedemi apud Terentium.

Terentî Fabula quem miſerum, &c.] Heautontimorumenos, ἑαυτὸν τιμωρούμενος, id eſt, *ſeipſum diſcrucians*, titulus eſt Terentianæ comœdiæ, in quâ filium Cliniam procul in militiam abire, præ parcitate ſordidâque avaritiâ, compulit durus pater Menedemus: at poſtea facti pœnitens ſeſe angebat, quòd tam iniquè à ſe amandâſſet ac fugâſſet proprium filium ſenectutis ſuæ baculum & columen.

22. *Atque hic.*] Quàm fœnerator iſte peſſimus.

25. *Malthinus tunicis demiſſis ambulat.*] Verus quidem lex jubebat: *Demiſſum ad talos togam quiſque in urbe habeto.* Sub. Auguſto, neque reſtrictis neque fuſis incedere, laudabatur. Quintil. lib. 11. cap. ult. *Cui latiſclavi jus non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infrà genua paulùm; poſterioribus ad medios poplites uſque perveniant. Nam infrà, mulierum eſt; ſuprà, centurionum.* Hinc patet, quod alibi notavimus, diſcinctum, ſive *demiſſis tunicis ambulare*, mollitiæ atque ignaviæ argumentum fuiſſe, nec non ſuperbæ & vanæ oſtentationis: ſuccinctas autem veſtes aut præcinctas viris frugi & virtute claris proprias extitiſſe. Vide Epod. 1. v. ult. & Epod. 4. v. 8.

Malthinus.] Quis iſte? certè haud nobis liquet. Mollis ac effeminatus notatur. Non. Marcell. *Malthas appellari molles, antiqui voluerunt, à Græco, quaſi* μαλθακὸς. Lucil. l. 27. *Inſanum vocant quem maltum ac fœminam dici vident.* Quidam deſignari volunt Menam illum, de quo Epod. 4. Alii ipſum Mæcenatem. *Hunc eſſe qui ſolutis tunicis in urbem ſæpe inceſſerit*: inquit Seneca Epiſt. 114. Julius Scaliger, Poët. l. 3. c. 98. ita ſcribit; *Satirographi ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, qui nè a Mæcenate quidem abſtinere potuit: ſi quidem quod aiunt verum eſt. Malthinum ab eo appellatum, cujus demiſſas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, quo canicula illa à divino viro donata fuerat, tantus tantique erat, ut objectu ſuo poſſet malefici oculi viſum intercipere, quo minùs tunicarum demiſſione offenderetur.* Hæc Scaliger invidiâ ſemper in Horatium hoſtili. Verùm eſto, ipſum Mæcenatem vellicet Poëta, numquid *barbaro & ſervili animo* id faciebat? Imò *ridenti amico*, quod ait Perſius, *vafer tangit vitium, & admiſſus circum præcordia ludit* feſtivus & gratus; accepti verò beneficii paſſim memor.

Eſt qui, &c.] Alius aliud omninò vitium habet, Agrippa, inquiunt, veſtibus ad nates uſque deciſis & ſubductis uti ſolitus.

27. *Paſtillos.*] Trochiſcos, ſeu globulos odoratos. A *panis* fit diminut. paniculus, panicillus, paſtillus. Alii deducunt à πάσσω, *conſpergo*, nempè odorifero pulvere, & ſimilibus.

Gorgonius hircum.] Tetrum odorem, qualem hircus. Gorgonius nimiam negligentiam affectabat: Rufillus nimium cultum & munditiem. Iſto verſiculo invidiam ſibi creatam notat Horatius Sat. 4. v. 93. ſeq. Unde colligimus adverſum nonnullos, Rufillum & Gorgonium nequaquam viles & ignobiles extitiſſe.

28. *Nil medium.*] Vix reperire eſt *aureum* illam *mediocritatem*, lib. 2. Od. 10.

Sunt qui nolint tetigiſſe, &c.] Jam demum à flagitiis deterret triplici argumento: quòd rem familiarem exhauriant & perdant; quòd corpus faciant obnoxium multis doloribus; quòd honori & famæ damnum invehant.

Illas Quarum ſubſuta, &c.] Matronas, quæ talares habent ſtolas, quarum imam partem aſſuta ambit faſciola, quæ inſtita dicitur. Synecdoch. Catull. Eleg. 62. v. 308.

. . . . . veſtit
Candida purpureâ talos inſinxerat orâ.

Quarum

Quarum ſubſutâ talos tegat inſtita veſte. 29
Contrà alius nullam niſi olenti in fornice ſtantem.
Quidam notus homo cùm exiret fornice, Macte
[521]
Virtute eſto, inquit ſententia dia Catonis.
Nam ſimul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum eſt deſcendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudarier, inquit, 35
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire eſt operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent;
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter ſæpè pericla. 40
Hic ſe præcipitem tecto dedit. Ille flagellis
Ad mortem cæſus: fugiens hic decidit acrem[522]

quarum talos operit faſcia purpurea *ſtolæ ſubſuta. Alius è contrario nullam niſi proſtantem in fœdo lupanari*, ficque ſe tuetur: *Cùm nobilis quiſpiam vir è fornice egrederetur, Cato divinus* ità *eſt affatus: Creſce virtute; quippe cùm fervens ardor libidinem accenderit, iſtuc venire adoleſcentes oportet; non* autem *corrumpere aliorum conjuges. Cupiennius* verò *ſectator mulierum*, veſtes *candidas* geſtantium, *ait:* Ego quidem *nolim ita commendari.* At vos *qui exoptatis non felicem eſſe adulteris exitum, non pœniteat attendere, quales ærumnas ferant uſquequaque, & quo voluptas eis eveniat anxietatibus perturbata, & quidem infrequens, ac ſæpiùs non ſinè gravibus periculis.* Ergo auſcultate. *Iſte* mœchus e *tecto ſe præcipitavit. Hic flagris* mulctatus eſt *ad necem* uſque. *Ille* noctu *fugiens*

ANNOTATIONES.

30. *Olenti in fornice.*] Male olentia, fœtidaque lupanaria notat etiam Juvenalis ſarcaſtice in Meſſalinam Claudii Imperatoris uxorem adulteriis famoſam, ita ſcribens, Sat. 6. v. 117.

Auſa palatinâ tegetem præferre cubili
Sumere nocturnos meretrix Auguſta cucullos.

Et v. 130.

Obſcuriſque genis turpis, fumoque lucernæ,
Fœda lupanaris tu it ad pulvinar odorem.

31. *Macte.*] Magis auctus eſto.

Sententia dia Catonis.] Hujus viri gravis & cenſorii auctoritate vult ille libidinoſus juvenis flagitia ſua defendere. Scilicet Cato videns hominem honeſtum è lupanari exeuntem aliquatenus laudavit; at cùm ventitantem illuc ſæpiùs animadvertiſſet, ita dicitur allocutus: Adoleſcens, laudavi te, quòd huc interdum venires, non quòd iſtic habitares.

34. *Deſcendere.*] Apta vox. Nam ſub fornicibus & ſubterraneis locis erant ganea.

36. *Mirator Cupiennius.*] Cupiennius Libo Cumanus, Auguſti familiaritate clarus, cultûs verò corporis nitoriſque ſtudioſiſſimus: ſectator erat mulierum veſte candidâ indutarum, ſcilicet matronarum, ut poſteà dicemus.

37. *Audire eſt operæ pretium, &c.*] Ennii ſunt hi verſus ab Horatio paulum immutati. Sic ille.

Audire eſt operæ pretium procedere rectè
Qui rem Romanam Latiumq; augeſcere vultis.

39. *Corrupta dolore voluptas.*] Ad Epicuri mentem adulteria proſcribit non velut turpia, ſed quaſi remoras voluptatis, ſcilicet periculis & malis circumſeptas. Præclarè Cicero in Anton. *Libidinoſi, avari, facinoroſi veræ ludis guſtum non habent.* At debuiſſet damnare ſaltem ut iniqua, & lumini naturali adverſa: *Quæ tibi nolis fieri, alteri ne feceris.*

41. *Hic ſe præcipitem, &c.*] Quoniam, ut modo è Cicerone dixi, luxuriоſi non ducuntur amore recti, ſaltem pœnarum metu nonnunquam deterrentur. Val. Maxim. lib. 6. cap. 1. n. 13. *Sed ut eos*, inquit, *ſtrictim percurram, quæ in vindicandâ pudicitiâ dolore ſuo pro publicâ lege uſi ſunt. Sempron. Muſca C. Gallium deprehenſum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius, L. Octavium ſimiliter deprehenſum nervis contudit. Carbo Attienus a Vibieno, item M. Pontius a Pub. Cernio deprehenſi caſtrati ſunt, &c.*

Se præcipitem tecto dedit.] Fugiens vindicem maritum.

Ille flagellis Ad mortem cæſus.] Gellius. l. 17. c. 18. ex Varronne, *C. Salluſtius ſcriptor ſeriæ illius & ſeveræ orationis, in cujus hiſtoriâ notiones cenſorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehenſus, ab Annio Milone loris benè cæſus eſt, & cùm dediſſet pecuniam dimiſſus.* Idem refert Aſconius. Juvenal Sat. 10. v. 311.

. . . . . *Fiet adulter*
Publicus, & pœnas metuet quaſcumque maritus
Exigit iratus: nec erit felicior aſtro
Martis, ut in laqueos nunquam incidat . . .
. . . . . *Necat hic ferro, ſecat ille cruentis*
Verberibus, quoſdam mœchos & mugilis intrat.

Prædonum in turbam : dedit hic pro corpore nummos :
Hunc perminxerunt calones : quin etiam illud
Accidit, ut cuidam teſtes caudámque ſalacem
Demeteret ferrum. Jure omnes : Galba negabat.
Tutior at quanto merx eſt in claſſe ſecunda !
Libertinarum dico : Salluſtius in quas
Non minùs inſanit, quàm qui mœchatur. At hic ſi
Quà res, quà ratio ſuaderet, quáque modeſtè
Munificum eſſe licet, vellet bonus atque benignus
Eſſe ; daret quantum ſatis eſſet, nec ſibi damno,
[523]
Dedecóríq; foret Verùm hoc ſe amplectitur uno :
Hoc amat, et laudat. Matronam nullam ego tango,
Ut quondam Marſæus amator Originis : ille
Qui patrium mimæ donat fundúmque larémque,
Nil fuerit mî, inquit, cum uxoribus unquam alienis.
Verùm eſt cum mimis, eſt cum meretricibus : unde

currit in ſævas graſſatorum manus. Alius pecunia redemit corpus * * * *
* * * * * * * *
* * * * * * * *
Meritò factum *cuncti* dicunt. *Galba* verò *negabat. Sed quàm ſecurior eſt merx in mediâ conditione ! Libertinarum dico* ſcilicet : *erga quas Salluſtius non minùs inſanum ſe præſtat, quàm qui* matronas *ſectatur. Verum enimverò ſi vellet ille eſſe munificus ac liberalis, quantum facultates & ratio permitterent, & quatenus decet eſſe moderate liberalem ; donaret quantum ſufficeret, neque ſibi detrimentum afferret, & probrum. At* contrà *illud ſolum in ſe æſtimat, prædicat, venditat : Ego nullum tango matronam ; ſicut olim Marſæus iſte Originis amaſius, qui mimæ tribuit paterna prædia, & domum ; dicitque : Mihi* quidem *nulla* conſuetudo *fuerit unquam cum conjugibus aliorum. Atqui eſt cum mimis, eſt cum meretricibus ;*

ANNOTATIONES.

44. *Calones.*] Servi militum, quòd palos & ligneas clavas gerebant ita dicti, item *clavatores* ob eam cauſam. Et quilibet ſervi *calones* vocati ſunt à ferendis lignis, quæ Græcè κᾶλα.

46. *Jure omnes.*] Omnes aiunt, jure illos punitos, & dignas flagitio pœnas dediſſe.

Galba negabat.] Salſa ironia in Servium Galbam Juriſconſultum, qui cùm eſſet famoſus adulteriis, ſui ſimillium libens patrocinium ſuſcipiebat.

47. *Tutior at quanto merx.*] Lex Julia plecti jubebat eos ſolùm, qui peccâſſent in ingenuis, quæ nec quæſtum corpore feciſſent, nec artem ludicram aut lenocinium exercuiſſent, nec in ſcenam operam locâſſent.

In claſſe ſecundâ.] Tres Poëta claſſes mulierum ſtatuit : 1. Matronarum. 2. Libertinarum. 3. Meretricum.

48. *Salluſtius.*] Is eſt de quo lib. 2. Od. 2. Nonnulli perperam intelligunt ejus avunculum C. Salluſtium Criſpum hiſtoriæ ſcriptorem. At quamvis mores conveniant, non ità ratio temporum, ut obſervat eruditè Torrentius. Hic à Cenſoribus in Senatu reprehenſus, quòd in libertinas inſaniret, reſpondit ſe matronas non affectari, quaſi ſe criminis expertem excuſans, ejectus verò eſt à Senatu. Vide Bell. Catil.

49. *Mœchatur.*] Vox iſta proprie hîc ponitur pro eo, qui alienam uxorem ingenuam quidem in adulterium pellicit.

52. *Damno, Dedecorique.*] Damno bonorum, & famæ.

53. *Hoc ſe amplectitur uno.*] Uno libertinarum amore ſibi placet, ob hoc unum ſe laudat & venditat, quod libertinas duntaxat, non autem matronas conſectetur.

55. *Marſæus, &c.*] Ignotus ille nobis Originis mimæ & meretricis amator. Tres eo tempore fuerunt inſignes meretrices Origo, Arbuſcula, Cytheris. Hanc Lycoris vocat Virgilius Eclogâ ultimâ, Gallo Poëtæ priùs dilectam, quæ poſtea Antonium in caſtra ſecuta eſt.

57. *Nil fuerit mi, inquit, &c.*] Sic Marſæus extenuare nititur ſuam libidinem flagitioſamque nequitiam.

58. *Verùm eſt cum mimis, &c.*] Reſpondet Horatius. Eſto, nihil tibi ſit cum uxoribus alienis ; at inſanis in mimas & meretrices, à quibus famæ damnum trahis damno rei familiaris gravius : quanquam utrumque inde provenit. Plaut. Trucul. Act 2, 7. *Meretrix ut mare quod das devorat, nec apparet uſquam : miſerum infert in pauperiem, privat bonis, luce, honore, amicis.* Sapiens Rex Proverb. 5. *Ne attendas fallaciæ mulieris, favus enim diſtillans labia meretricis ; & nitidius oleo guttur ejus. Noviſſima autem illius amara quaſi abſinthium, & acuta quaſi gladius biceps. Pedes ejus deſcendunt in mortem, & ad inferos greſſus illius penetrant . . . . longè fac ab eâ viam tuam ; & ne appropinques foribus domus ejus, ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena, &c.*

Fama

Fama malum gravius quàm res trahit. An tibi abunde
Perſonam ſatis eſt, non illud quidquid ubique
Officit, evitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum eſt ubicunque.
Quid inter—
Eſt in matronâ, ancillâ, peccéſve togatâ?
Villius in Fauſtâ Sullæ gener, hoc miſer uno [524]
Nomine deceptus, pœnas dedit uſque ſupérq;
Quàm ſatis eſt; pugnis cæſus, ferróque petitus,
Excluſus fore, cùm Longarenus foret intus.
Huic ſi mutonis verbis mala tanta videntis (à te
Diceret hæc animus: Quid vis tibi? numquid ego
Magno prognatum depoſco conſule cunnum,
Velatúmque ſtolâ, mea cùm conferbuit ira?
Quid reſponderet? Magno patre nata puella eſt.
At quanto meliora monet, pugnautiáque iſtis
Dives opis natnra ſuæ? Tu ſi modò rectè
Diſpenſare velis, ac non fugienda petendis
Immiſcere; tuo vitio, rerúmne labores,
Nil referre putas? Quare, ne pœniteat te, [525]
Deſine matronas ſectarier: unde laboris

quibus graviorum perniciem deprimit exiſtimatio, quàm res familiaris. Sufficitne tibi fugere perſonam, non autem quodcunque ubicunque nocet? Perdere bonam exiſtimationem, dilapidare patrimonium, ſemper malum eſt. Quid refert utrum peccet in matronâ, an in libertinâ, an in meretrice? Villius Syllæ gener, infelix eo duntaxat nomine illuſus, ob Fauſtam pœnas luit ſecundum & ultra maritum, pugnis contuſus, & ferro appetitus; ejectus domo, cum Longarenus eſſet intus. Quin ſi libidinis tot & tanta incommoda cernentis nomine meus tali homini *loqueretur iſta: Quid petis? quando meus ardor fuerit accenſus, an ego à te flagito mulierem illuſtri conſule genitam, & ſtolâ veſtitam? Quod reſponſum daret? nempe illuſtri patre orta eſt puella. Verùm quanto meliora & his contraria ſuadet natura ſuis opibus locuples! Si modò tu benè uti velis, & non confundere evitanda cum exoptandis; an credis nihil intereſſe utrum egeas, per tuam vitioſam cupiditatem, an per rerum* penuriam? *Quapropter ut non doleas* aliquando, *abſtine deperire matronas; unde*

ANNOTATIONES.

62. *Quid intereſt, &c.*] Ex opinione Stoicorum paria eſſe quævis peccata dicentium.

63. *In matronâ, ancillâ, perceſve togatâ.*] Tres gradus peccati ſtatuit Poëta; in matronâ, in libertinâ, in meretrice. Has triplex veſtis coloriſque genus diſtinguebat. Matronæ ſtolâ candidâ induebantur: ancillæ & libertinæ togâ pullâ: meretrices Coâ ſeu pellucidâ. Erat vetus interpres his attribuens quod erat libertinarum; ait nempè meretriciam togam pullam fuiſſe, quod refellitur vel ex ſequenti textu id quod modo dixi ſtabiliente. Porrò eſt operæ pretium obſervare matronas, quæ adulterii convictæ à viris repudiabantur, ſtola candidâ ſolitas exui, & toga veſtiri, ignominiæ causâ. *Stola pleteris quamvis honeſtis non dabatur; ſi quidem Patriciæ & grandes natu matres eam deferebant honoris causâ. Erat enim ad imos pedes fluxa, quam inſtita contexta ambibat.* Contrà, *meretrices togam ſubducliorem*, & virili ſimilem geſtabant. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18. Feſtus. *Matronas appellabant, quibus ſtolam habendi jus erat.* Non. Marcell. ex Varrone, *Toga commune veſtimentum, diurnum & nocturnum; muliebre & virile.*

64. *Villius in Fauſtâ Sullæ gener.*] Villiorum familia Romæ nobilis. Villius iſte non reverà gener, ſed ob frequentiſſimam cum Fauſtâ Sullæ filiâ conſuetudinem, ita vocatur: ſeu quòd eam uxorem ſibi fore ſperaret. Unde ſequitur; *hoc miſer uno nomine deceptus.* Grandi ſcilicet nomine, ex antiquâ Scipionum gente: à quorum moribus ac virtutibus degener Sylla, magiſtratus tamen, Quæſturam, Conſulatum, Dictaturam, ac demum tyrannidem, peſſumdatâ Rep. occupavit. Cic. in Verr.

67. *Longarenus.*] Ignobilis quiſpiam Villio tamen felicior mœchus, & gratioſior Fauſtæ.

68. *Huic ſi mutonis verbis, &c.*] Proſopopœia paulum obſcœna, ſed lepida & elegans.

76. *Tuo vitio rerumne labores.*] Noſtro vitio laboramus, cum dolemus non adeſſe perdicem aut phaſianum: at rerum vitium ſeu penuria eſt, ſi deſit panis aut cibus vulgaris quilibet.

78. *Matronas ſectarier.*] Ulpian. *Aliud eſt appellare, aliud ſectari. Appellare eſt blanda oratione alterius pudicitiam attentare; affectatur qui tacitus frequenter ſequitur: aſſidua enim affectatio præbet nonnullam infamiam.*

Plu

Plus haurire mali eſt, quàm ex re decerpere fructus.
Nec magìs huic, inter nivos viridéſq; lapillos,
Sit licet, hoc tuæ, Cerinthe, tenerum eſt femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius perſæpe togatæ eſt.
Adde huc quòd mercem ſinè fucis geſtat, apertè
Quod venale habet, oſtendit: nec, ſi quid honeſti eſt,
Jactat, habétq; palàm, quærit quo turpia celet.
Regibus hic mos eſt: ubi equos mercantur, opertos
Inſpiciunt: ne, ſi facies (ut ſæpè) decora
Molli fulta pede eſt, emptorem inducat hiantem,
Quòd pulchræ clunes, breve quòd caput, ardua cervix.
Hoc illi rectè: ne corporis optima Lyncei [90]
Contemplere oculis, Hyſpæâ cæcior illa
Quæ mala ſunt ſpectes. O crus! ô brachia! verùm
Depygis, naſuta, brevi latere, ac pede longo eſt.
Matronæ præter faciem nil cernere poſſis,
Cætera, ni Catia eſt, demiſsâ veſte tegentis.
Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te

plus mœroris percipitur, quàm utilitatis ex re colligitur. Neq; hæc, quamvis ſit inter Capillos candidos & viridès, femur habet mollius aut crus rectius quam tuum O Cerinthe imò ſæpius pulchrius eſt plebeiæ. Adde quod hæc mercem portat haud fucatam: ac ſi quid eſt venuſtum, haud venditat & oſtentat: neque ſatagit occultare quod pravum eſt. Iſta eſt conſuetudo divitibus, quando emunt equos, obtectos conſiderant, ne facies (quod non rarò fit) elegans ſi tenerâ ungulâ ſubnixa fuerit, in errorum *impellat emptorem avidum; eò quòd* ſint *decoræ clunes, breve caput, erecta cervix. Illi rectè* quidem *hoc* faciunt. Tu ergo pariter *ne oculis acutiſſimis intueare* partes *corporis formoſas; Hypſæâ* verò *cæcior, ea quæ deformia ſunt aſpicias. O crus* venuſtum! *ô brachia* concinna! at **** grandiori eſt naſo, brevi latere, & pede longiori.* Præterea *nihil matronæ præter vultum videre queas, cæteras* partes *abſcondentis prolixa ſtola; niſi* fortè *Catia eſt. Quòd ſi cupias* cernere *denegata*, quaſi *munimentis cincta*;

ANNOTATIONES.

80. *Niveos viridiſque lapillos.*] Uniones, & ſmaragdos.

81. *Sic ſicet hoc Cerinthe tuum.*] Is erat amator pariter & deliciæ matronarum mundo muliebri ſplendentium: ſingulari formæ gratiâ, præſtabat: Sulpitiæ Servii filiæ in primis carus. De eo Tibullus multa.

83. *Mercem.*] Corpus mercenarium, turpi quæſtu venale.

86. *Regibus.*] Nobiles ac divites appellantur ſæpe reges ob potentiam & auctoritatem, quam eis confert pecunia, cui omnia obediunt.

Opertos inſpiciunt] Pugnant exemplaria. Plura certe *opertos* habent. Senſus eſt; opertos mercantur equos, ne venuſtas corpori ſtatim capiat emptorem, faciatque ut vitium pedum non attendat, quod tamen in equo præcipuum eſt. Xenophon in libello de re equeſtri docet, in equo primam eſſe pedum conſiderationem: quoniam ut parum prodeſt ædium elegantia, ſi fundamentis ſuperſtructa ſint vitioſis: ità equus eſt inutilis, qui pedibus haud firmis fuerit. Cavendum igitur maxime ne ſit ungula mollior ac tenuior, &c. Quidam antiqui codices habent *apertos*, quod placet nonnullis, ob clariorem certe ſenſum.

88. *Hiantem.*] Præ admiratione partium quarundam valdè concinnarum; præque emendi cupiditate.

89. *Pulchræ clunes, &c.*] Virg. Georg. 3, 79.

. . . . *Illi ardua cervix,*
Argutumq; caput, brevis alvus, obeſaq; terga.

Non. Marcell. hunc Horatii locum affert, ut oſtendat *clunes* fœminino genere poni, quas Plautus maſculinas facit: *clunes infractos gero.*

90. *Lyncei oculis.*] Quales habuit Lynceus Apharei filius, quem fabulati ſunt ad terræ centrum pervidiſſe, eò quòd primus è fodinis metalla eruiſſet.

91. *Hypſæâ cæcior.*] Hæc ex illuſtri Plautiorum ſtripe vitioſos, ut aiunt, oculos habebat. Fortaſſe notatur ab Horatio, quod invenuſtum quempiam deperiret.

92. *O crus! ô brachia!*] Quaſi diceret Poëta: Dum admiraris crus & brachia tuæ amaſiæ, non advertis alia omninò deformia.

93. *Depygis.*] Quaſi ſinè pygâ, πυγὴ, *nates.* Epod. 8. *aridas nates*, addítque: *femur tumentibus exile ſuris additum*: quod hic ſignificat per *breve latus.*

Naſuta.] Catul. 41. v. 1.

Solve nec minimo puella naſo,
Nec bello pede, &c.

Pede longo.] Ovid. Amor. 3, 3, 7.

Pes erat exiguus: pedis eſt aptiſſima forma.

95. *Catia.*] Hæc domi nobilis quidem, ſed parum caſta & pudica, breviori inſtar meretricum amictu utebatur, ut ſui venuſtatatem corporis palàm exhiberet.

96. *Interdicta.*] Partes maximè tectas & multiplici tunicâ vallatas.

Hoc

(quippe hoc te insanire facit) plurimæ res tunc impedimento tibi sunt; custodes, lectica, ciniflones, parasitæ, stola ad talos demissa, & palla circumjecta, multa impedientia ne res à te manifestè videantur. *Altera nihil impedit.* Per Coas enim vestes licet tibi cernere ferè quasi nudam; si pravo sit crure, aut pede: latus oculis demitiri queas. An verò mavis decipi, & mercedem tibi prius extorqueri, quàm merx exhibeatur? At enim cantabis? mihi aliquod: ut venator leporem in cava nive prosequatur: appositum verò sine labore nec attingere dignatur. Hæc cantat, & addit. Huic similis est meus amor, inquis; contemnit enim in propatulo constituta, ardua verò desiderat.

Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res;
Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ,
Ad talos stola demissa, & circumdata palla,
Plurima quæ invideant purè apparere tibi rem. 100
Altera nil obstat. Coïs tibi pœne videre est [527]
Ut nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi;
Metiri possis oculos latus. An tibi mavis
Insidias fieri, pretiúmque evellier ante
Quàm mercem ostendi? Leporem venator ut altâ 105
In nive sectetur, positum sic tangere nolit:
Cantat, et apponit: meus est amor huic similis; nam
Transvolat in medio posita, et fugientia captat.

ANNOTATIONES.

98. *Lectica.*] Clausa sanè & operta; Torrentius hîc acri ut solet judicio contra cæteros interpretes depugnans, non intelligendum vehiculum contendit, sed interius aliquod in ædibus conclave, quo se matronæ continerent; qualis erat lecticula illa lucubratoria Augusti apud Sueton. cap. 78. Ejusmodi quoque lecticulam domesticam agnoscit Just. Lipsius Elect. 1. cap. 19.

Ciniflones.] A flando in cineres dicuntur *ciniflones*, qui calamistra, acus, veruta calefaciebant in calidis cineribus, ad crispandos mulierum crines: item cinerarii; necnon ornatrices, Gall. *Coiffeuses.* Angl. Hair-Women.

Parasitæ.] Garrulæ quædam & assentatrices mulieres, ad captandum cibum expeditæ.

99. *Palla.*] Amplus & sinuosus amictus tunicæ & stolæ superindui solitus, velut pallium quoddam honestæ mulieri proprium. Non Marcell. Gall. *Manteau de ceremonie*; simile propè vestimentum hodiè vocant, *un surtout.* Angl. a Morning-Gown.

101. *Coïs.*] Vestibus bombycinis, tenuibus, pellucentibus, ex insula Co, sive Coo, sitâ in mari Ægæo ad oram Cariæ littoralem, vernac. *Lango*; quæ tam ferax & dives, ut proverbium esset; *quem Cos non nutrit, hunc nec Ægyptus*, Eustath. Coas vestes Juvenalis appellat *mulitia*; Galli *de la gaze.* Harum inventio tribuitur Pamphilæ cuidam mulieri ex insulâ Coo. Aristot. Histor. animal. lib. 6. Tibull. lib. 2. Eleg. 3. v. 57.

Illa gerat vestes tenues, quas femina Coa
Texuit, auratas dispositque vias.
Propert. lib. 2. Eleg. 1. v. 5.

Sive togis illam fulgentem incedere Coïs.
Varro *togas vitreas* appellat. S. Hieron. ad Lætam ita scribit: *Talia parva vestimenta, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora videantur.*

Et te monitum velim, lector, in quibusdam vett. codd. legi, *Celerin*, pro *Coïs.* Porrò jam suprà insinuavimus istis vestibus Romæ quidem solas meretrices indui consuevisse.

105. *Leporem venator ut altâ, &c.*] Hi sunt è Callimacho versiculi, veluti cantiunculæ quædam, quam Horatius ponit in ore sectantis matronas. Sensus est: ut venator leporem per nives sectari & capere gaudet, quem appositum sibi finè ullo labore nec tangere dignetur: captum autem venando & cum difficultate libens apponit sibi & amicis: sic ego, inquit ille, paratas cuivis togatas superno: at matronas depereo, quibus frui arduum est.

Cantat & apponit.] Ingens hîc pugna, ingens dissentio. Sagaciter Lambinus ità correxit. Omnes tamen codices huc usque habuerunt, *cantat.* Interpretes in angustiis constituti venatorios clamores, quibus revocari solent canes, adhibuerunt, & Xenophontem afferunt præcipientem varios tonos vocis adhibendos, acutum, gravem, parvum, magnum: & sic vocem *cantat* explicant, seque ut licet expediunt. Verùm si retinenda vetus lectio, *cantat*, referendum est ad cantilenam quam matronarum sectator canit: & vox *apponit*, explicanda est, *addit*, seu *prosequitur*: ut ingeniosè solerterque Dacerius noster subodoratus est & sensit

Hiscene

Hiſcene verſiculis ſperas tibi poſſe dolores,
Atque æſtus, curáſque graves è pectore pelli?
Nonne, cupidinibus ſtatuat natura modum quem,
[528]
Quid latura ſibi, quid ſit dolitura negatum,
Quærere plus prodeſt, et inane abſcindere ſoldo?
Num, tibi cùm fauces urit ſitis, aurea quæris
Pocula? Num eſuriens faſtidis omnia præter
Pavonem rhombúmque? Tument tibi cùm inguina, num, ſi
Ancilla, aut verna eſt præſtò puer, impetus in quem
Continuò fiat, malis tentigine rumpi? (lemque:
Non ego: namque parabilem amo Venerem faci-
Illam, Poſt paulò; Sed pluris; Si exierit vir;
Gallis: Hanc, Philodemus ait, ſibi, quæ neq; magno
Stet pretio, neque cunctetur, cùm eſt juſſa venire;
Candida rectáque ſit, munda hactenus, ut neque longa,
Nec magis alba velit, quàm det natura, videri.
[529]
Hæc ubi ſuppoſuit dextro corpus mihi lævum;
Ilia, et Egeria eſt: do nomen quodlibet illi,

An igitur ejuſmodi cantilenâ ſperat corde tuo abigi poſſe anxietates, ſolicitudines, mœroreſque moleſtiſſimos? Annon Satius eſt inveſtigare quem finem natura ponat cupiditatibus, quidſibi denegatum patienter ferat, & quid doleat; atque inutile amputare à ſolido? An quando ſitis urit tibi fauces, aurea quæris pocula? An ſame urgente ſpernis omnia præter pavonem & rhombum?

* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *

Non ego certè. Quippe amo Venerem promptam & expeditam. Quæ verò dicit: *Paulò poſt; at majori pretio; ſi vir diſceſſerit: illam Philodemus ait Gallis* relinquendam: *ſibi* autem peti eam, *quæ nec cariori pretio conſtet, nec moretur venire cùm advocatur: candida ſit, & recta, adeò concinna, at non cupiat apparere grandior, aut candidior, quàm natura conceſſit,*
* * * * * * *hæc mihi Ilia & Egeria eſt: illi tribuo quaſcunque blanditias,*

ANNOTATIONES.

109. *Hiſcene verſiculis.*] Horatius ad illum qui cantavit Callimachi verſiculos, reſpondet; ſiccine per leviculam cantionem ſperas eluctari graves curas, & mœrores, aliaque mala, quæ matronarum amorem comitantur? an non ſatius tibi foret modum ſequi à naturâ præſcriptum? &c.

113. *Inane abſcindere ſoldo.*] *Inane*, quo ſibi denegata nature facilè careat: *ſoldo*, hve ſolido & neceſſario, quod ſinè dolore nequeat non habere, ſibique negari haud patienter ferat.

114. *Aurea quæris Pocula?* Senec. Epiſt. 120. *Natura hoc unum jubet, ſitim extingui. Utrum ſit aureum poculum, an cryſtallinum, an Tiburtinus calix, manus concava, nihil refert. Itaque Horatius negat ad ſitim partinere, quo poculo aqua, aut quàm eleganti manu, miniſtretur.*

116. *Pavonem.*] *Pavonem cibi gratiâ Romæ primus occidit orator Hortenſius, additiali cœnâ ſacerdotii: ſaginare primus inſtituit circa noviſſimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, cujus ex quæſtu reditus ſeſtertium ſexagena M. habuit*, Plin. lib. 10. cap. 20. Varro, Æhan. Vide Macrob. Saturnal. 3, 9. ubi ſcribit: *M. Varro de pavonibus in villâ nutriendis loquens, ſic ait: Primus hos Q. Hortenſius augurali cœnâ dicitur poſuiſſe.* Hinc factum *ut ova eorum denariis væneant quinis, ipſi facile quinquagenis, &c.*

Rhombum.] Exquiſiti ſaporis piſcem. Gall. *turbot.* De eo Epod. 2. v. 50.

121. *Gallis.*] Cybeles ſacerdotibus, evitatis, caſtratis, adeoque morum ſponte ferentibus.

Philodemus.] Quis ille, incertum. Afferunt vulgò Poëtam Epicureum, patriâ Gadaræum, qui Græcè ſcripſit quædam Epigrammata. Meminêre Strabo, Aſconius, &c.

123. *Neque longa, &c.*] *Adjuta cothurnis*, ut ait Juvenal. Sat. 6. v. 505.

124. *Magis alba.*] Fictis & dealbatis cretâ vel ceruſiâ genis, *ceruſſatis buccis*, ut loquitur Cicero in Piſon. Propert. lib. 3. Eleg. 24. v. 8. *Cùm tibi quæſitus candor in ore foret.*
Martial. lib. 7. Epig 24.
Et Ceruſſatâ candidiora cute.

126. *Ilia & Egeria eſt.*] Tanti facio, quanti Iliam Romuli matrem & Egeriam Nympham, cum quâ Numæ conſuetudo.

*Nec metuo * * * * ne vir rideat rure; fores effringantur; canis latret; ædes ingenti fragore concussæ undique percrepent: fœmina pallens descendat e cubili; ancilla conscia exclamet se infortunatam: hæc timeat cruribus; deprehensa doti; ego denique mihi. Fugiendum est veste non cinctâ, & pedibus nudis: nè luant nummi, nates, vel demum existimatio*

Nec vereor, ne, dum futuo, vir rure recurrat:
Janua frangatur: latret canis: undique magno
Pulsa domus strepitu resonet: vel pallida lecto
Desiliat mulier: miseram se conscia clamet:
Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mi;
Discinctâ tunicâ fugiendum est, ac pede nudo;
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel judice vincam.

Miserum est deprehendi: vincam etiam Fabio judice.

ANNOTATIONES.

129. *Vel pallida.*] Alii legunt, *væpallida*, ut apud Pers. *vægrandis*, augente significationem particulâ: valde pallens & pavens.

130. *Conscia.*] Adulterii conciliatrix, vel simpliciter *conscia*, herilis flagitii particeps ancilla: proindeque metuens ne iratus herus furorem in ipsam vertat, ejusque crura fuste verberet, truncet, frangat.

131. *Doti deprensa.*] Uxor à viro deprehensa in adulterio metuat suæ doti; id est, ne dotem amittat. Hanc enim illi adimebat lex Julia, & marito adjudicabat: interficere vero deprehensam patri quidem permittebat, non autem marito; cui tamen id licuit ante Juliam, legem. Ulpian. regul. Tit. 6. Cato apud Gellium, lib. 10. cap. 23. Valer. Max. lib. 8. cap. 2. ubi insigne C. Marii judicium in C. Titinnium Minturnensem, qui cùm Fanniam uxorem in adulterio deprehensam repudiâsset, ac dote spoliare conaretur; Marius Fanniam impudicitiæ ream sestertio nummo, Titinnium autem summâ totius dotis damnavit: præfatus se hanc judicandi rationem secutum, quòd sibi liqueret Titinnium impudicam eo animo duxisse, ut ejus doti insidias strueret.

Egomet mi.] Ne verbera, plagas, necem subire cogat, aut saltem pecuniâ me redimere.

133. *Aut pyga.*] Ne mihi perna succidatur: aut raphanismum patiar. De eo Juvenalis antè citatus.

Aut fama.] Lex enim infamiam adulterio inurebat.

134. *Fabio vel judice vincam.*] Hubc celebrem eo tempore Jurisconsultum falsè notat Horatius: *vincam*, inquiens, *judice Fabio*, qui in adulterio aliquando deprehensus malo tuo expertus est, *miserum* esse *deprehendi*.

SATIRA III.

Aliena quisque peccata videt, ad propria cæcutit. Vitia leviora in amicis debent excusari. Male Stoici asserunt paria esse omnia peccata.

Cunctis hoc inest vitium cantoribus, ut cum familiaribus rogati cantare semper renuant; minimè rogati

OMnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos [530]
Ut nunquam inducant animum cantare rogati;

ANNOTATIONES.

1. *Omnibus hoc.*] Serium nihil præfert ac spondet prima frons hujus Satiræ: at si totam spectes, nihil usquam serium magis. Itaque in hac, ut & in præcedenti, callidus ubique Horatius & summè vafer, ab jocoso exordio quibus animum lectoris excitat, ad graviora quæque sensim progreditur, ac morum præceptiones insinuat præstantissimas. *Hic scopus est*, Virgilium *animæ dimidium suæ tueri adversus obtrectatores quosdam, qui ingentis alioqui virum ingenii, ob leviora quæpiam vitia, iniquiùs vellicabant.*

Injusti

Injussi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris, atque suam, non
Quidquam proficeret: si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala iteraret, Io Bacche; modò summâ
Voce, modò hac, resonat quæ chordis quatuor ima. [531]
Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut qui
Currebat fugiens hostem; persæpe velut qui
Junonis sacra ferret. Habebat sæpe ducentos,
Sæpe decem servos: modò Reges, atq; Tetrarchas,
Omnia magna loquens; modò, Sit mihi mensa tripes, et

nunquam cessent. Id habebat Tigellius ille Sardus. Augustus, qui cogere potuisset, si rogaret per benevolentiam patris, & suam, nihilo abnuebat. Quòd si placeret, ab ovo usque ad poma repetebat, Io Bacche, nunc supremâ voce, nunc infimâ quæ resonat in fidibus quatuor. In illo homine nihil simile erat: qui interdum currebat quasi hostem fugeret, alias lentus incedebat, tanquam Junonis sacra portaret. Aliquando famulos habebat ducentos, sæpiùs decem. Nunc jactitans reges & præfectos, & cuncta summa: mox verò tiebat: Adsit mihi tantùm mensa tripes, &

ANNOTATIONES.

3. *Sardus Tigellius.*] Vel nomen est proprium *Sardus*, vel gentile ab Sardiniâ patriâ. Neque certè idem est qui Hermogenes, de quo postmodum. Utrique nomen *Tigellius*: at hic vivebat adhuc dum hæc Poëta scriberet, ut legenti patet: ille verò jam vitâ cesserat: quod quidem perspicuum est ex Satiræ præcedentis initio.

4. *Cogere posset.*] Pro summâ & Imperatoriâ auctoritate.

5. *Patris.*] Patris sui per adoptionem, Julii nempè Cæsaris, à quo Tigellius beneficiis haud mediocribus, & gratiâ singulari honoratus fuerat, ut dictum est in superioribus.

6. *Ab ovo usque ad mala.*] A principio cœnæ ad finem. Poma & bellaria ad secundam mensam pertinere, notum est: initium verò cœnæ duci ab ovis, vel Epistola ad Pætum quæ est 20. lib. 9. Cic. satis ostendit: *integram famem ad ovum affero*, inquit. Hinc & Apuleius ova *gustulum* cœnæ vocat. Vide Just. Lipsi. antiq. Lect. lib. 3.

7. *Iteraret, Io Bacche.*] Iteratet carmen ab ipsomet fortasse compositum sic incipiens: *Io Bacche*: vel cujus hoc esset epodium rhythmi, versiculus intercalaris, recantatio, Gall. *le refrein, la reprise.* Apagé qui legunt, *Io Bacchæ*, id est, Bacchantes. Te verò, lector, ne moveat brevis syllaba in voce *Bacche*; id enim & concinnum & elegans, cùm ipsa formula citatur.

Summâ Voce.] Gravissimâ Gall. *la basse.*

8. *Imâ.*] Acutissima. Gall. *le dessus.*

Resonat quæ chordis quatuor.] Tigellius voce pariter & fidibus canebat, tetrachordo scilicet seu instrumento musico quatuor chordarum, modò supremas modò infimas tangens partes, voci nunc summæ nunc imæ accommodans: vel summos imis modulos ac numeros ex arte miscens atque attemperans.

9. *Nihil æquali homini fuit illi.*] Ille homo sibimet passim dissimilas erat, varius, inconstans.

Sæpe Currebat, &c.] Sallust. Bell. Catil. c. 15. *citus modò, modò tardus incessus erat.* Cic. Offic. 1. n. 131. *Cavendum est autem, nè aut tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates; quæ cùm fiunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur: ex quibus magna significatio fit, non adesse constantiam.* Vide Senec. Epist. 22.

10. *Velut qui Junonis sacra ferret.*] Proverbium est Ἡραῖον βαδίζειν, *Junonium, seu Junonis ad instar procedere*: inde natum, quod Junonii incessus gravitas & majestas celebretur. Virg. Æneid. 1. v. 50. Quapropter etiam boves ad ejus sacra quæsitas idem refert Georg. 3. v. 532. nimirùm ob tarditatem. Hinc & virgines dictæ κανηφόροι, quæ gravi & lento gradu procedebant in Junonis sacra, imposita capitibus canistra ferentes, in quibus continebantur res ad illa necessariæ. Cic. in Verrem 4. n. 5. *Erant ænea præterea duo signa, non maxima, verùm eximiâ venustate, virginali habitu atque vestitu, quæ manibus sublatis sacra more Athenienſium virginum repositia in capitibus sustinebant. Canephoræ ipsæ vocabantur.* Ovid. Met. 2, 711.

Illâ forte die castæ de more puellæ,
Vertice supposito, festas in Palladis arces
Pura coronatis portabant sacra canistris.

Ex his patet canephoros fuisse Junoni, Cereri, Palladi. Vide lib. 2. Sat. 8. v. 14.

12. *Tetrarchas.*] Præfectos quartæ regni parti.

13. *Si mihi mensa tripes.*] Paulò antè grandia & summa quæque in ore habebat: jam verò sit pauca & parva sufficiunt: modicam & vilem volo suppellectilem; satis mihi est una *mensa tripes*, &c. ut vulgò. Nam magnatibus non

Concha ſalis puri, et toga, quæ defendere frigus,
[332]
Quamvis craſſa, queat. Decies centena dediſſes
Huic parco paucis contento, quinque diebus
Nil erat in loculis. Noctes vigi abat ad ipſum
Mane, diem totum ſtertebat: nil fuit unquam
Sic impar ſibi. Nunc aliquis dicat mihi: Quid tu?
Nullâne habes vitia? Imò alia, et fortaſſe minora.
Mænius abſentem Novium cùm carperet. Heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mî ignoſco, Mænius inquit.
Stultus et improbus hic amor eſt, dignúſq; notari.
Cùm tua prævideas oculis mala lippus inunctis;
[333]
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutùm,
Quàm aut aquila, aut ſerpens Epidaurius? At tibi contrà

concha puri ſalis, ac toga quantumvis craſſa, quæ arcere frigus valeat. Huic autem parco paucis contento ſi donaſſes decies centena, poſt quinque dies nihil ſupererat in crumenâ. Vigil traducebat noctes uſque ad lucem *matutinam: die verò integrâ dormiebat. Nihil unquam fuit æque ſibi diſſimile. Jam mihi non nemo dixerit: Tu autem quid? nullane habes vitia? nè habeo ſed diverſa, & forſitan leviora. Cum* aliquando *Mænius reprehenderet Novium abſentem, quidam dixit: Heus tu, non teipſum nôſti? an velut incognitum nobis imponere contendis? Tum Mænius reſpondit, Ipſe mihi indulgeo. Atqui, reſulit alter, iſta amor inſanus eſt & iniquus ac reprehenſionem meretur. Enimverò quandoquidem tua vitia, parum vides lippiens oculis unctis; quare in peccatis amicorum adeò perſpicax es, velut aquila, aut anguis Epidaurius? Verum tibi viciſſim accidit.*

ANNOTATIONES.

unica, ſed plurimæ, æque uno pede nixæ ſaltem quædam. Luxuriam iſtam proſcribit Juvenalis Sat. 11. 122.

. . . . *latos ſuſtinet orbes*
Grande ebur, & magno ſublimis pardus hiatu.

Dio in Nerone refert, Senecæ adfuiſſe menſas tripedes è cedro quingentas. Juſt. Lipſius ante cit. rem luculenter exponit: in cœnaculo, inquit, menſa collocabatur rotunda, plebeiorum tripes, & è ſimplici ligno, divitum ac procerum citrea, acerna, aut quam lamina integebat argentea, ac pes eburnus fabrefactus, puta in modum pardi aut leonis, ſuſtinebat.

14. *Concha ſalis puri.*] Tenue ſalinum è conchâ: vel merus ſal, pro omni obſonio. Vide Lib. 2. Sat. 2. v 17.

. . . . . *Cum ſale panis*
Latrantem ſtomachum bene leniet.

Porrò cur aſſiduus veteribus & quaſi ſacra mentio ſalini & ſalis, intelliges, lector, ex Plutarcho. Sympoſ. lib. 5. cap. 10. ubi & citatur Homerus *ſalem divinum* nuncupans.

Toga craſſa.] Juvenal Sat. 9. v. 28. *pingues lacernas* vocat. Martialis lib. 4. Epigram. 19. *pinguem Sequanicæ textricis alumnam* dicit.

15. *Decies centena.*] Hic ut alibi ſemper intellige, *millia ſeſtertium*: interdum & *decies* ſolummodo auctores ſcribunt, ſupple, *millia ſeſtertium*, ad ſignificandam ingentem ſummam. Juvenal. Sat. 10.

——*Decies centena dabuntur.*

Quæ ſumma ex Budæi ſupputatione facit monetæ noſtræ Gallicæ 2500 *écus*.

16. *Quinque diebus Nil erat in loculis.*] Hunc Tigellium omnino profuſum ac prodigum oſtendit Satira præcedens.

19. *Nunc aliquis dicat, &c.*] Prolepſis eximia.

20. *Mænius abſentem Novium.*] Mæniuſ ille eſt de quo jam Sat. præced. V. 101. qui ſcurlitate magnus evaſit: ac dilapidatis bonis, tandemque divenditâ, quam habebat reſi'uam, ad forum domo, unam ſibi columnam excepit, è quâ gladiatores ſpectaret. Ejus meminit Lucilius: ut notat hic vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitiis perdito dicetur pòſt in Sat. 6.

Abſentem cùm carperet.] Mænius ſic deſcribitur dicax, & vorax. Lib. 1. Epiſt. 15.

Quælibet in quemvis opprobria fingere ſævus:
Pernicies & tempeſtas, barathrumque macelli,
Quicquid quæſierat ventri donabat avaro.
. . . . . .
. . . . . *Mænius idem*
Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
Verterat in fumum & cinerem;

25. *Perviderem oculis mala lippus inunctis.*] Quamvis vix videas tua mala, quaſi *lippus*, habenſque oculos mordaci pituitâ ſuffuſos, quâ viſûs acies obtunditur & obſcuratur.

27. *Aquila.*] Acuto prorsùs viſu pollet. Plin. l. 10. c. 3. Vide quæ annotavi l. 4. Od. 4.

Serpens Epidaurius.] Metonym. pro quolibet ſerpente, ſeu potiùs dracone, qui à δρακειν vel δρακειν, *videre*, nomen accepit; quaſi

Evenit,

Evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi.
Iracundior est paulò; minùs aptus acutis
Naribus horum hominum; rideri possit, eò quòd
Rusticiùs tonso toga defluit, et malè laxus
In pede calceus hæret. At est bonus, ut melior vir
Non alius quisquam; at tibi amicus; at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore. Denique teipsum
Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim
[534]
Natura, aut etiam consuetudo mala. Namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.
Illuc prævertamur, amatorem quod amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia aut etiam ipsa hæc
Delectant; veluti Balbinum polypus Hagnæ.

ut etiam vitia tua alii pariter inquirant. Sic quidam aiunt: *Ad iram* ille *paulùm est promior: parum idoneus naribus istorum hominum: illudi potest quod toga delabitur ei incincinne tonso; atque laxior calceus pedi non benè adhæret. Sed probus est vir*, inquam ego, adeò, *ut nemo sit probior: sed tibi amicus: sed mens magna tegitur eo corpore non ità* beliè *compositu. Uno verbo tenet examina: utrum vitia quæpiam tibi natura ingeneraverit, vel prava consuetudo. Etenim filix comburenda crescit in agris inculiis. Huc potiùs deveniamus, quòd amatori conniventi vitia amicæ vel maxima non videntur, quin & jucunda sunt: quemadmodum Balbino polypus Hagnæ:*

ANNOTATIONES.

ὀξὺ βλέπων, *acutè perspiciens.* Hinc thesauris inhabitantes dracones, causâ custodiæ, antiqui finxerunt. Fest. De *Epidaurio serpente*, Tit. Liv. l. 11. Epitom. Valer. Maxim. l. 1. c. 8. & alii. Nempe cùm peste urbs laboraret, ex Sibyllinis libris Romani protecti sunt Epidaurum Peloponnesi civitatem, ubi Æsculapius colebatur. Cùmque numen invitarent ut Romam se conferret, serpens seu Æsculapius anguis specie conspectus est ad navem Romanorum pergere. Itaque Romam delatus, in insulâ Tiberis cùm triduo visus esset, posteà non comparuit. Illic autem posuerunt illius simulacrum.

29. *Iracundior est paulò.*] His versibus indicari ac velut pingi Virgilium, tradit vetus Interpres.

Minùs aptus acutis Naribus horum hominum.] Parum aptus ad congressus aulicorum hominum, qui solent esse dicaces ac derisores: quales sunt qui *acutis* sunt *naribus*. Pers. Sat. 1. v. 40.

. . . . . *Rides (ait) et nimis untis*
Naribus indulges. ——— ———

31. *Rusticiùs tonso toga defluit, &c.*] Tria scilicet aulici vitia exprobrabant Virgilio, quòd iracundior, quòd morosior esset, quòd corporis nitorem habitusque concinnitatem haud curaret. In hac porrò cultus negligentiâ tria hîc notantur: quòd, rusticorum more, barba male tonsa, & capilli inæqualiter decurtati; quòd toga non satis compositа; quod calcei pedibus haud benè apti & accommodati. Art. 1. 516.

Nec vagus in laxâ pes tibi pelle natet.

33. *At est bonus, &c.*] Tres virtutes affert conspicuas, quarum splendor leviores nævos debeat obtegere & compensare. Erat enim Virgilius vir optimus: erat fidei in amicos observantissimus; erat ingenio grandi præditus.

37. *Neglectis urenda filix innascitur agris.*] Sicut inutiles & noxiæ herbæ crescunt in agro inculto, sic vitia in animo Philosophiæ documentis ac virtutibus non imbuto.

38. *Amatorem quod amicæ Turpia decipiunt cæcum vitia.*] Theocrit. Eidyll. 6. 19.

Ἔρωτι πολλάκις τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται.

Amori sæpè non pulchra pulchra videntur: Idem Eidyll. 10. *ô Bombyce venusta, omnes te Syram vocant, macram, sole adustam: ego verò solus dico te flavam esse, sicut mel.*

39. *Aut etiam ipsa hæc Delectant.*] Cic. de Nat. Deor. 1. n. 79. *Nobis qui adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpè jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus. Illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus dilexit municipem tuum Roscium . . . huic Deo pulchrior. At erat, sicut hodie est, perversissimis oculis. Quid refert, si hoc ipsum falsum illi et venustum videbatur?* Huc etiam pertinet, quod scribit Lucret. lib. 4. v. 1273.

Nec divinitus est interdum, Venerisque sagittis,
Deteriore fit ut formâ muliercula ameur.

. . . . . .

Quod supereſt, consuetudo concinnat amorem.
Et v. 1147.

Nam faciunt homines plerumq; cupidine cæci;

. . . . . .

Pravas turpesque videmus
Esse in deliciis. ———

40. *Balbinum polypus Hagnæ.*] Hagnæ amicæ polypus licet fœtens delectat Balbinum amatorem. De polypo narium morbo vide Epod. 12.

Optarem ut *ſic* decipiemur *erga amicos : & virtus decorum nomen impoſuiſſet iſti errori. Verum debemus non aſpernari vitium amici, ſi aliquod ineſt ; velut pater filii* nævos haud faſtidit. *Strabonem pater vocat pætum : & pullum dicit, qui filium habet puſionem, qualis abbortivus extitit pridem Siſyphus : hunc* qui *diſtortus* eſt *cruribus appellat varum : illum* verò *malè nixum pravis talis, balbutiendo ſcaurum* nuncupat. Sic igitur ſi *quis* amicorum *parciùs victitat, appelletur frugalis. Qui nimis importunus atque jactabundus fuerit*, dicamus ; *cupit lepidus videri familiaribus : ſed eſt aſperior & paulò liberior ; is eſtimatur ſincerus & animoſus : ferventior eſt ; inter fortes cenſeatur. Hic*, ut *arbitros, & amicos ſociat & conſociatos retinet. At nos ipſas virtutes malè interpretamur, & vas purum inficere volumus. Si bonus aliquis nobiſcum vivit : homo* eſt *abjectus valde*, inquimus. *Iſti lento datius cognomen craſſi. Ille dolos omnes eluctatur, & nemini improbo expoſitum latus*

Vellem in amicitiâ ſic erraremus, et iſti
Errori nomen virtus poſuiſſet honeſtum.
At, pater ut gnati, ſic nos debemus, amici
Si quod ſit vitium, non faſtidire. Strabonem
Appellat pætum pater ; et pullum, malè parvus
[535
Si cui filius eſt, ut abortivus fuit olim 46
Siſyphus : hunc varum, diſtortis cruribus ; illum
Balbutit ſcaurum, pravis fultum malè talis.
Parciùs hic vivit ; frugi dicatur. Ineptus
Et jactantior hic paulò eſt ; concinnus amicis 50
Poſtulat ut videatur. At eſt truculentior, atque
Plus æquo liber ; ſimplex, fortiſque habeatur.
Caldior eſt ; acres inter numeretur. opinor,
Hæc res et jungit, junctos et ſervat amicos.
At nos virtutes ipſas invertimus, atque 55
Sincerum cupimus vas incruſtare. Probus quis
Nobiſcum vivit ; multùm eſt demiſſus homo
ille,
[536]
Tardo cognomen pingui damus. Hic fugit omnes
Inſidias, nullique malo latus obdit apertum,

ANNOTATIONES.

41. *Si amicitiâ ſic erraremus.*] Amicorum vitia diſſimulantes, excuſantes, obvelantes.

Iſti Errori nomen virtus poſuiſſet honeſtum.] Quintil. lib. 3. cap. 7. *Quia ſic quædam virtutibus ac vitiis vicinitas, utendum proximâ derivatione verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus : quæ eadem etiam contra valent.*

44. *Strabonem Appellat pætum.*] *Strabo* cujus oculi ſunt diſtorti. Gall. *louche.*

Pætus] Cujus oculi ſunt ſemiclauſi, leviter declinati ; item qui tremuli huc & illuc celeriter volvuntur. Tales autem Veneri fuiſſe non ſinè aliquâ gratiâ & decore, aiunt.

45. *Pullum.*] Sueton. Calig. cap. 13. *Excellentiſſimus erat princeps, . . . quod infantem plerique cognoverant ; . . . . . ſuper fauſta nomina, Sidus, & Pullum, & Puppum, & Aluinum appellabant.*

Malè parvus.] Nanus, puſio, pumilio : quaſi *abortivus*, cui juſtam magnitudinem natura non tribuit, quam aliis dare ſolet.

47. *Siſyphus.*] Filius M. Antonii Triumviri, ſtatura quidem fuit tantum bipedali, ſed ingenio acutiſſimo ; unde nomen, quod perinde callidus eſſet ac Siſyphus ille fabuloſus, de quo Lib. 2. Od. 14. & Epod. ult.

Varum.] Qui pedes habet introrſum retortos.

48. *Scaurum.*] Talos habentem extantes, vel inverſos ac tortuoſos.

Balbutit.] Invidiæ minuendæ cauſâ balbutiendo Scaulum vocat, l pro r pronuncians : quod familiare eſt balbis. Porrò nobiles Romæ fuiſſe Strabones, Varos, Scauros, Pætos nemo neſcit.

49. *Ineptus.*] Cic. de Orat. 2. n. 17. *Qui aut tempus quid poſtulet non videt ; aut qui plura loquitur, aut ſe oſtentat ; aut eorum, quibuſcum eſt, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus aut multus eſt, is ineptus dicitur.*

50. *Concinnus.*] Commodus, ſe attemperans moribus & ingenio eorum quibuſcum verſatur ac vivit. Gall. *de bonne humeur, complaiſant, de bonne compagnie.*

52. *Liber.*] Liberè veritatem eloquens.

55. *Invertimus.*] Ipſa bona detorquemus in malum.

56. *Sincerum vas cupimus incruſtare.*] Similes ſumus ei, qui vaſi puto tectorium induceret imparum ; adeoque inquinaret alioqui bonum & ſincerum per ſeſe, malè incruſtando. Lucil.

. . . *regionibus illis*
Incruſtatu' calix ruta caulive bibetur.

57. *Illi Tardo cognomen pingui damus.*] Si quis tardior in deliberando, hunc ſtupidum vocamus, cum prudens in hoc magis dicendus foret. Cic. Acad. 4. n. 97. *Vide quam ſit cautus is, quem iſti tardum vocant.*

Cùm

Cùm genus hoc inter vitæ verſemur, ubi acris
Invidia, atque vigent ubi crimina: pro benè ſano
Ac non incauto, fictum aſtutúmque vocamus.
Simplicior quis et eſt (qualem me ſæpe libenter
Obtulerim tibi, Mæcenas) ut fortè legentem
Aut tacitum impellat quovis ſermone moleſtus;
Communi ſenſu planè caret, inquimus. Eheu
Quàm temerè in noſmet legem ſancimus iniquam!
Nam vitiis nemo ſinè naſcitur: optimus ille eſt,
Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut æquum eſt
Cum mea compenſet vitiis bona; pluribus hiſce,
(Si modò plura mihi bona ſunt) inclinet; amari
Si volet hac lege, in trutinâ ponetur eâdem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Poſtulat; ignoſcat verrucis illius. Æquum eſt, [137]
Peccatis veniam poſcentem reddere rurſus.
Denique quatenus excidi penitùs vitium iræ,
Cætera item nequeunt ſtultis hærentia; cur non
Ponderibus modulíſque ſuis ratio utitur; ac res
Ut quæque eſt, ita ſuppliciis delicta coërcet?
Si quis eum ſervum, patinam qui tollere juſſus
Semeſos piſces tepidúmque ligurrierit jus,

præbet quandoquidem converſemur cum iis hominibus, apud quos regnant vehemens invidia & criminationes: hunc *non prudentem & cautum, ſed verſipellem & malitioſum dicimus. Si quis apertior (qualem non rarò tibi me ſponte exhibui, ô Mæcenas) ut lectioni vacantem vel cogitabundum caſu interpellet quacunque allocutione importunus; dicimus, ſenſu communi omnino eſt* ille *deſtitutus. Ebeu quàm injuſtam conditionem nobis ſtatuimus imprudenter! nullus enim ſine vitiis naſcitur:* atque *is qui levioribus premitur, perfectiſſimus habetur. Benignus amicus, ut par eſt, meas virtutes, cum vitiis compareas: in illas majores (ſi quidem majores habeo virtutes,* quàm vitia) *propendeat, ſi diligi cupiat:* ac *pari conditione in eadem librâ ponderabitur. Quiſquis vult amicum non lædere ſuis tuberibus, parcat ejus verrucis. Juſſum eſt, ut qui poſtulat indulgentiam ſuis delictis, is parem referat. Denique quoniam omninò reſecari vitium iracundiæ, aliáque ſtultis inhærentia minimè poſſunt; quare non ratio adhibet examen & judicium ſuum, atque pœnis cohibet peccata, ſecundum rei cujuſque meritum? ſi aliquis cruce plectat eum famulum, qui juſſus auferre catinum, delibârit ſemeſos piſces, & juſculum* adhuc *tepens:*

ANNOTATIONES.

63. *Simplicior.*] Non diſſimulator, aut aſſentator, qui *tempora fandi mollia*, & commoda non obſervans amicum interpellet ſeria quæpiam agentem vel meditantem.

Qualem me ſæpe, &c.] Dum ita ſemetipſum accuſat Horatius, callidè removet à ſe aſtutiæ & calliditatis opinionem & famam, quâ eum nonnulli aſpergebant: atque ipſum Mæcenatem adhibet teſtem ſuæ ſimplicitatis.

68. *Vitiis nemo ſine naſcitur.*] Demoſthen. De coronâ. Μηδὲν ἁμαρτεῖν ἐςι θεῶν, *nihil peccare Deorum eſt.* Propert. 2, 22, 17.

Unicuique dedit vitium natura creato.

Huc pertinet quod ait Juvenalis, Sat. 14. v. 15.

Mitem animum & mores modicis erroribus æquos
Præcipit,

73. *Tuberibus.*] Vitiis paulò majoribus. Tuber. Gall. *une boſſe.* Poteſt etiam referri huc quod Plinius lib. 19. cap. 2. callum terræ vocat *tubera.* Gall. *des truffles.*

74. *Verrucis.*] Minoribus vitiis. *Verruca*, caruncula calloſa. Gall. *un poireau.* Agel. lib. 3. cap. 7. *Ire jubeas milites ad verrucam illam: ſic enim M. Cato locum editum appellat*; nempè ob ſimilitudinem.

78. *Ponderibus modulíque ſuis.*] Ita exprimitur egregiè animi pars ſeu facultas æſtimatrix rerum, quâ de ſingulis judicat, & expenſis hinc & inde momentis, quæ potiora ſint, arbitratur, cenſet, decernit, ſtatuit. Græcis κριτήριον, *hoc veritas dignoſcitur*, inquit Laërt. in Zen.

80. *Si quis eum ſervum, &c.*] Quamvis in ſervos jus vitæ ac necis habeant domini; nè tamen in eos ſæviant quaſi tyranni, monet eleganter Macr. Saturn. l. 1. c. 11. *Non quantum decet, ſed quantum libet exercere volumus in ſervos . . . virga murmur omne compeſcitur . . . . tuſſis, ſternutamentum, ſingultus magno malo luitur, &c.*

81. *Ligurrierit.*] A Gr. λείχειν, *lingere.* Gall. *lecher*, vel ἀπὸ τῆ λιγυρῆ, quod ſuave ſignificat. A Liguribus populis, non niſi ineptus quiſpiam & indoctus crediderit poſſe deduci. *Ligurrierit jus*, Gall. *qui aura trempé ſes doigts dans la ſauce.*

In cruce ſuffigat; Labeone inſanior inter
Sanos dicatur? Quanto hoc furioſius, atque
Majus peccatum eſt? paulum deliquit amicus,
Quod niſi concedas, habeare inſuavis: acerbus
Odiſti, & fugis, ut Druſonem debitor æris, [538]
Qui niſi, cùm triſtes miſero venere Calendæ,
Mercedem aut nummo undeunde extricat, amaras
Porrecto jugulo hiſtorias, captivus, ut audit.
Comminxit lectum potus, mensâve catillum
Evandri manibus tritum dejecit: ob hanc rem,
Aut poſitum antè meâ quia pullum in parte catini
Suſtulit eſuriens, minùs hoc jucundus amicus
Sit mihi? Quid faciam, ſi furtum fecerit, aut ſi
Prodiderit commiſſa fide, ſponſúmve negarit?
Queis paria eſſe ferè placuit peccata, laborant,
Cùm ventum ad verum eſt: ſenſus moréſque repugnant,

ille dementior Labeone putabitur à ſapientibus. At quanto gravius illo & tetrius eſt dilectum iſtud? *amicus peccavit aliquantulum; quod ſi non ignoſcas, cenſeberis amarior & ferocior: averſaris & fugis non ſecùs ac Druſonem pecuniæ debitor: qui, quoties triſtes Calendæ infelici advenerunt, fœnus aut pecuniam* creditam *undecunque expedit; veluti captivus cogitur auſcultare importunas ſcriptiones, protenſo collo. Lectum* diſcubitorium *urinâ inquinaverit ebrius, vel mensâ detruſerit catinum Evandri manibus contrectatum; propter hoc, vel quòd eſuriens præripuerit pullum in medâ parte patinæ conſtitutum, an amicus idcircò minùs dulcis mihi fuerit? Ergò quid agam ſi furatus ſit* quidpiam, *vel ſi credita fidei ſuæ revelârit, aut promiſſis non ſtiterit? Qui contendunt paria eſſe delicta, hærent quando venitur ad* inquiſitionem *veritatis. Senſus* communis *& mores reclamant.*

ANNOTATIONES.

82. *In cruce ſuffigat.*] Crux differebat à furcâ ſive patibulo. Hoc erat ſtipes rectus habens duo cornua, inter quæ inſerebatur cervix facinoroſi, manus autem ramis illis ſeu cornibus alligabantur. Itaque nequam geſtans furcam ſeu patibulum, virgis cædebatur, à conſervis, aut etiam à carnifice: poſteà verò in crucem interdum agebatur, clavis in eâ confixus. Iſidor. Orig. l. 5. c. 27. *Patibuli minor pœna quàm crucis. Nam patibulum ſtatim appenſos examinat ſtrangulando: crux autem ſuffixos diu torquet & cruciat.* De his multa eruditè Salmaſ. Ep. ad Fil. Barthol, item Lipſ. de cruce.

Labeone inſanior.] M. Antiſtius Labeo, Juriſconſultus, tam petulanti linguâ & pervicaciâ, ut in Auguſtum multa effutiret, ejuſque perperam leges reprehenderet. Sueton. Octav. cap. 54. Dio lib. 54. Gellius lib. 13. cap. 12. *Agitabat hominem libertas quædam vimia atque vecors, uſque eo ut, D. Auguſto jam principe & Remp. obtinente, ratum tamen penſumque nihil haberet, niſi quod juſſum ſanctumque eſſe in Romanis antiquitatibus legiſſet.*

Inter ſanos dicatur.] Vult enim ſana mens, ut nec fruſtrà loquare, quod inutile fore cognoſcitur; nec temerè Principem offendas; denique memineris quod docet Cato:

Temporibus mores ſapiens ſine crimine mutat.

86. *Druſonem.*] Fœnerator ille improbiſſimus perinde ac ineptiſſimus hiſtoriarum ſcriptor, ſolebat à debitoribus exigere, ſi non ſolverent, ut ſe legentem audirent: quod quidem erat pœnæ loco duriſſimæ.

87. *Triſtes Calendæ.*] Quod eò tempore fœneratores uſuras colligerent, debitoreſque vexarent. Vide annot. Epod. 2. v. ult.

8°. *Mercedem aut nummos.*] Fœnus, vel ſummam creditam.

89. *Porrecto jugulo.*] Vel quaſi attentior obſervantiorque; vel quaſi captivus & jugulari paratus. Epiſt. ad Piſones, v. 474.

Indoctum doctumque fugat recitator acerbus,
Quem verò arripuit, tenet, occiditque legendo.

91. *Evandri manibus tritum.*] Antiquitate pretioſum, fabricatum ſcilicet tempore Evandri, qui ab Arcadiâ profectus, avitoque pulſus regno, in Italiam appulit; ubi debellatis Aboriginibus tenuit ea loca, in quibus Roma nunc eſt, atque oppidulum in Palatino monte condidit. Virgil. Æneid. 8. Evander Athenienſis plaſtés à M. Antonio Romam adductus, nihil ad rem.

96. *Queis paria eſſe, &c.*] Jam tranſit ad refellenda quædam Stoïcorum placita. Cic. de Fin. 4. Zeno Stoïcæ diſciplinæ antiſtes ſic ſtatuit: *æquè miſeros eſſe omnes qui non ſunt ſapientes*: contrà, *ſapientes omnes ſummè beatos eſſe: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria.*

97. *Senſus moréſque repugnant.*] Cic. modò cit. *Hæc magnificè primò dici videntur; conſiderata minùs probantur. Senſus enim cujuſque, & natura rerum, atque ipſa veritas clamat, quodammodo non poſſe adduci, ut inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil intereſſet.*

Atque

Atque ipſa utilitas, juſti propè mater et æqui. [539]
Cùm prorepſerunt primis animalia terris, (ter,
Mutum et turpe pecus, glandem atq; cubilia prop-
Unguibus et pugnis, dein fuſtibus, atq; ità porro
Pugnabant armis, quæ poſt fabricaverat uſus;
Donec verba, quibus voces ſenſúſque notarent,
Nominá que invenère: dehinc abſiſtere bello,
Oppida cœperunt munire, et ponere leges, [540]
Ne quis fur eſſet, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi,

ipſaque utilitas, quæ ferè eſt parens juſti & æqui. Quando è primis terris homines prodierunt, mutum ac vile pecus; pro glande & cubili certabant unguibus & pugnis, tum fuſtibus, ac deinceps armis, quæ demum indigentia finxerat: donec invenerunt vocabula & appellationes, quibus ſignificarent ſermonem & cogitationes ſuas.

Poſteà inceperunt bello abſtinere, urbes moliri, leges condere, nè ullus eſſet fur, latro, mœchus. Etenim antè Helenum mulieres fuerunt cauſa bellorum funeſta: at illi interciderunt obſcurâ morte.

ANNOTATIONES.

98. *Utilitas juſti mater.*] Ex opinione quorundam arbitrantium ab utilitate profectas leges, nihil autem à naturâ eſſe juſtum. Vide Cic. de Leg. 1. n. 19. *Lex eſt ratio ſumma, inſita in naturâ, quæ jubet ea quæ facienda ſunt, prohibetque contraria . . . . à lege ducendum eſt Juris exordium. Ea eſt enim naturæ vis: ea mens ratioque prudentis, ea juris atque injuriæ regula.*

99. *Cùm prorepſerunt, &c.*] Primos homines è terrâ formatos eduttoſque vi ſoli, exiſtimabant Phœnices & Egyptii.

100. *Mutum & turpe pecus.*] Rudes ac ſtupidos inſtar pecudum. Cic. de Invent. 1. n. 2. *Fuit quoddam tempus, cum in agris paſſim homines beſtiarum modo vagabantur; & ſibi victu ferino vitam proferebant.* Tuſc. 5. n. 5. *O vitæ Philoſophia dux, . . . tu urbes peperiſti: tu diſſipatos homines in ſocietatem vitæ convocâſti: tu eos inter ſe primo domiciliis, deinde conjugiis, tum literarum & vocum communione junxiſti: tu inventrix legum, &c.*

Glandem.] Is primus fuit hominum cibus. Plin. lib. 16. cap. 5. Lucret. lib. 5. v. 937.

Glandiferas inter curabant corpora quercus. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 10. & Sat. 13. v. 57.

101. *Unguibus & pugnis.*] Lucret. 5. 1282.

Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt,
Et lapides, & item ſilvarum fragmina rami.

102. *Armis, quæ poſt fabricaverat uſus.*] Artis ferrariæ antiquitatem probat facer contextus. Geneſ. 4. v. 22. *Tubal-cain fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri.* Lucret. lib. 5. v. 1285.

Poſterius ferri vis eſt æriſque reperta:
Et prior æris erat quàm ferri cognitus uſus:
Quò facilis magis eſt natura, & copia major.

103. *Donec verba quibus, &c.*] Lucret. lib. 5. v. 1040.

Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe
Rebus, & inde homines didiciſſe vocabula prima,
Deſipere eſt: nam cur hic poſſet cuncta notare
Vocibus, & varios ſonitus emittere linguæ;
Tempore eodem alii facere id non quîſſe putentur?

Et paulò poſt: v. 1055.

Poſtremò, quid in hâc mirabile tantopere eſt re,
Si genus hominum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario ſenſu varias res voce notaret,
Cùm pecudes mutæ, cùm denique ſecla ferarum
Diſſimiles ſoleant voces variaſque ciere,
Cùm metus aut dolor eſt, & cùm jam gaudia gliſcunt?

105. *Oppida cœperunt munire.*] Vide Juven. Sat. 15. v. 151, &c.

Oppida.] Ab ope dicuntur, quod opis causâ, tutioriſque habitationis muniantur: ex Varrone lib. 4. de Ling. Lat. Feſtus autem, ex Cicerone, dici ait, quòd opem præbeant, quóque ſuas opes illuc conferant homines.

106. *Latro.*] Nomen hoc alii deducunt, ſeu quòd latenter inſidias ſtruat, ſeu quod à latere adoriatur prætereuntes; Iſidor. Feſt. Priſc. Alii quod ferrum ad latus habeat, perinde ac ſatellites Regis aut Principis latus ſtipantes, qui inde *latrones* olim dicti, quaſi *Laterones*: Varro, Servius. Alii etiam aliter.

107. *Nam fuit ante Helenam, &c.*] De Helenâ Trojani excidii causâ, lib. 1. Od. 15. Sæpiùs autem fœminas bellis occaſionem dediſſe, liquet. ex Herodot. l. 1. Athen. lib. 13. cap. 1. item ex ſacris paginis. Geneſ. cap. 34. Judic. cap. 19 & 20.

108. *Ignotis perierunt mortibus.*] Intercidit eorum memoria, quia defuit qui ſcriberet hiſtorias priorum temporum.

Quos

quos ruentes in libidinem obviam bellvarum instar, prosternebat viribus superior, tanquam taurus in armento. Leges institutas contra injustum confitearis oportet, si mundi tempora & annales perscruteris. Neque valet natura distinguere æquum ab injusto, sicut discernit bonum à malo & res evitandas ab exoptandis. Nec ratio probabit istud, quòd tam graviter delinquat is, qui novellas brassicas disruperit in alterius horto, quam ille qui nocte rapuerit Deorum sacra. Statuatur lex pares delictis pœnas decernens : neque gravibus flagris cædas eum, qui horum duntaxat meritus est. Etenim haud metus nè ferula tantùm plectas graviori dignum castigatione, si quidem asseveras æqualia esse latrocinia furta ; & prædicas eâdem te falce amputaturum magna & parva crimina, si regnum tibi deferant homines.

Quos Venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus. 110
Jura inventa metu injusti fateare necesse est,
Tempora si fastósque velis evolvere mundi.
Nec natura potest justo secernere iniquum,
Dividit ut bona diversis, fugienda petendis : 114
Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idémq;
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus Divûm sacra legerit. Adsit[541]
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas :
Ne scutica dignum horribili sectêre flagello. 119
Nam, ut ferulâ cædas meritum majora subire
Verbera, non vereor ; cùm dicas esse pares res
Furta latrociniis, et magnis parva mineris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. Si dives, qui sapiens est,
Et sutor bonus, et solus formosus, et est rex : 125
Cur optas quod habes ? Non nôsti quid pater, inquit,
Chrysippus dicat : Sapiens crepidas sibi nunquam

At enim si sapiens quisque est opulentus, & peritus sutor, & solus pulcher, imo etiam rex ; quare petes id quod possides ? Ohe, respondet ille ; Nequaquam intelligis quid loquatur magister Chrysippus. Sapiens nunquam sibi fecit

ANNOTATIONES.

111. *Jura inventa metu injusti.*] Conditas leges ad coërcendas injurias, & injustas actiones, pro publicâ utilitate & societate constabiliendâ.

113. *Festos evolvere.*] Evolvere scilicet involutas & complicatas membranas, in quibus scripta ratio temporum historiaque continetur.

113. *Nec natura potest justo secernere iniquum, &c.*] Naturaliter enim cognoscimus quid nobis sit bonum, utile, jocundum : quid contrà malum, & adversum : at non ita quid justum, quid injustum. Testis Apostolus ad Rom. Epist. cap. 5. *Peccatum non imputabatur, cum lex non esset,* & cap. 7. *Peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nescirem, nisi lex diceret, non concupisces.*

117. *Sacra legerit.*] Sacrilegium perpetrârit.

118. *Pœnas irroget æquas.*] Magnas magnis, minores minoribus delectis. At contrà Stoici, apud Cic. pro Murænâ, n. 91. *Omne delictum scelus esse nefarium : nec minùs delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cùm opus non fuerit, quàm cum qui patrem suffocaverit.* Iftam verò disciplinam austeriorem hauserunt è legibus Draconis cuilibet peccato vel leviori pœnam statuentis mortem : unde non atramento sed sanguine scriptas alebat Demades. Plutarch. in Solone.

119. *Scutica.*] Σκύτος, *corium* ; è quo flagellum levius.

Horribili flagello.] Nimirùm è virgis fasciibusque magistratuum, *flagellis triumviralibus*, Od. 4. lib. 4. Quod quidem & ignominiam & pœnam atrociorem inurebat.

122. *Furta latrociniis.*] Fures agunt clam, & surripiunt apud incautos : latrones vim apertam adhibent. Quanto verò hi quàm illi nocentiores sint, nemo non sentit : quod tamen Stoici negabant.

123. *Falce simili.*] Æquali severitate pœnam eamdem statuendo, gravem scilicet tam parvis quam majoribus peccatis : quod rationi repugnat, ut antè dictum est.

124. *Si dives qui sapiens, &c.*] Ex occasione deridet aliud Stoicorum placitum, *solum sapientem esse regem & omnia.*

126. *Non nôsti quid, &c.*] Stoicus respondet mentem & disciplinam nostram parum capis.

Pater.] Sectæ nostræ princeps.

127. *Chrysippus.*] Zenonis discipulus. De quo Laërt. l. 7. *Nisi Chrysippus fuisset, porticus non esset.* Cic. Academ. 4. n. 75. *Fulcire putatur porticum Stoicorum.* Ibid. paulò ante. *De eo queri solent Stoici : dum studiosa omnia conquisierit contra sensus & perspicuitatem, contraque omnem consuetudinem, contraque rationem, ipsum sibi respondendum, inferiorum*

Nec ſoleas fecit: ſutor tamen eſt ſapiens. Quî? [142]
Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atq;
Optimus eſt modulator; ut Alfenus vafer, omni
Abjecto inſtrumento artis, clausâq; tabernâ,
Sutor erat: ſapiens operis ſic optimus omnis
Eſt opifex, ſic rex ſolus. Vellent tibi barbam
Laſcivi pueri; quos tu niſi fuſte coërces, [143]
Urgeris turbâ circum te ſtante, miſerque
Rumperis, & latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum

crepidas aut ſoleas; ſapiens tamen ſutor eſt. Quâ ratione? Quemadmodum licet taceat Hermogenes, nihilominus eſt bonus cantor ac muſicus: ſicut etiam Alfenus ille ſolers, relicto quolibet artis ſuæ inſtrumento, & clausâ tabernâ, erat ſutor: ita ſapiens artifex eſt cujuſvis operis perfectiſſimus, ita rex ſolus. Attamen barbam tibi vellunt petulantes pueri; quos baculo ſi non abigas, premeris turbâ circumſiſtente, & infelix vociferando frangeris, ô magnorum regum maxime. Ne prolixior ſim; quandiu te lavatum

ANNOTATIONES.

fuiſſe; itâque ab eo armatum eſſe Carneadem. De Nat. Dor. 1. *Stoicorum ſomnorum vaferrimus interpres.* Et poſtea: *Zeno Chryſippum nunquam niſi Cheſippum vocat.* Quintil. lib. 1. cap. 1. & alibi ejus meminit.

Sapiens crepidas ſibi, &c.] Explicat mentem Stoïcorum.

Crepidas, ſoleas.] Κρηπὶς, *fundamentum, baſis*, Gell. l. 13. c. 21. ait, *ſoleas*, à Romanis, à Græcis autem κρηπῖδας crepidas, ſeu crepidulas vocari ea calceamenta, quibus plantarum calces tantùm infimæ teguntur, cætera prope nuda, & teretibus habenis juncta ſunt. Porrò primam corripi ſyllabam, certè contra erymon, ut patet. Idem teſtatur illud calceamenti genus proprium philoſophis extitiſſe, Declarat & Perſius Sat. 1. v. 127.

Non hic qui in crepidas Graiorum ludere geſtit.

126. *Hermogenes.*] Cantor & muſicus iſte etiam dum tacet, peritus eſt tamen canendi & modulandi; ſive canoram habet vocem, atque muſicorum ſolertiam modulorum.

130. *Alfenus.*] Hunc falsè mordet & vellicat, quaſi aliud agens. Alfenus olim Cremonæ ſutrinam exercuerat; ſed quòd valebat ingenio, vilem artem pertæſus Romam venit, ubi factus *Servii Sulpitii diſcipulus, rerumque antiquarum non incurioſus*, ut habet Gellius l. 6. c. 5. juris ſcientia clarus evaſit, ſummo etiam Conſulatûs honore perfunctus.

133. *Sic rex ſolus.*] Non tantùm ſapiens eligi rex poteſt, ſed eſt ſolus eo nomine dignus. Cic. 3. n. 75. de Finib. *Rectius enim ſapiens appellabitur rex, quàm Tarquinius, qui nec ſe, nec ſuos regere potuit: rectiùs magiſter populi (is enim eſt Dictator) quam Sylla, qui trium peſtiferorum vitiorum, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis magiſter fuit: rectiùs dives quàm Craſſus, qui, niſi eguiſſet, nunquam Euphratem nullâ belli causâ tranſire voluiſſet. Rectè ejus omnia dicentur, qui ſcit uti ſolus omnibus. Rectè pulcher etiam appellabitur: animi enim lineamenta ſunt pulchriora quam corporis: rectè ſolus liber nec dominationi cujuſdam parens, neque obediens cupiditati: rectè invictus, cujus etiamſi corpus conſtringatur, animo tamen vincula injici nulla poſſint, &c.*

Vellunt tibi barbam, &c.] Reponit Horatius: quamquam te jactas regem, ô Stoice, tibi tamen impunè illudunt pueri; ſicut ſolent fatuos ſectari, & inſultare.

Vellunt barbam.] Barbatos fuiſſe Philoſophos dixi, ad Perſ. Sat. 4. v. 4.

. . . . . *Barbatum hæc crede magiſtrum*
Dicere. ——————

Barbam autem vellere, dici, pro, illudere, pariter oſtendi, ad Perſ. Sat. 1. v. 133. ubi

Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.

Et Sat. 2. v. 28.

Idcirco ſtolidam præbet tibi vellere barbam
Jupiter? ——————

134. *Fuſte.*] Hoc velut ſceptrum. Cynicis baculum tribuunt Laërt. in Antiſthene; Herodian. in Commodo; Apuleius Florid. 4. Auſon. Epigram. 52. de Diogene.

Pera, polenta, tribon, baculus, ſcyphus, arcta
jupellex
Iſta fuit Cynici, &c.

135. *Urgeris turbâ, &c.*] Vix fuſte & clamoribus abigere potes urgentem te turbam plebis ac puerorum tibi inſultantium moleſtiſſimè.

137. *Quadrante.*] Quartâ aſſis parte, quam plebi mercedem exiguam ſolvebant pro balneo publico. Scilicet opulenti balnea domi habebant, ut notavi ad Perſ. Sat. 5. v. 126.

Lavatum.] Is erat priſcis mos lavandi frequenter, præſertim ante cœnam. Plin. Epiſt. 3, 1, 8. *Ubi hora balnei nunciata eſt, quæ eſt hyeme nona, æſtate octava . . . . Lotus accubat, & pauliſper cibum differt: Interim audit legentem remiſſius aliquid & dulcius . . . . apponitur cœna, &c.* ——

Rex

ibis, ô rex, dato *quadrante, nec te comitabitur quiſquam ſatelles, niſi fatuus Criſpinus; mihi & quandiu amici faciles indulgebunt, ſi quod ſtultus ego admiſero delictum; & viciſſim illorum peccata facilè tolerabo, & vivam privatus te rege felicior.*

Rex ibis; neque te quiſquam ſtipator, ineptum
Præter Criſpinum ſectabitur; et mihi dulces
Ignoſcent, ſi quid peccavero ſtultus, amici: 140
Inque vicem illorum patiar delicta libenter,
Privatúſque magis vivam te rege beatus.

ANNOTATIONES.

138. *Neque te quiſquam ſtipator, &c.*] Senſus eſt: quandiu inops, abjectus, & deſpicatiſſimus cuilibet eris, licet regem te exiſtimes; & quandiu benigni amici mihi condonabunt ſi quid ſtultus offendero; non tantùm ego viciſſim illiorum offenſiones facilè tolerabo; ſed etiam, quamvis privatus, vivam felicior quàm tu qui regem te eſſe opinaris.

139. *Criſpinum.*] Is eſt Stoïcus ille, de quo in fine Satiræ primæ.

Mihi dulces Ignoſcent ſi quid, &c.] Vide Plin. Lib. 8. Epiſt. 22. ubi ſic ſcribit: *Eos etiam qui non indigent clementiâ ullius, nihil magis quam lenitas deceat. Atque ego optimum & emendatiſſimum exiſtimo qui cæteris ita ignoſcit, tanquam ipſe quotidie peccet: ita peccatis abſtinet, tanquam nemini ignoſcat . . . Mandemus memoriæ quod vir mitiſſimus, & ob hoc quoque maximus Thraſea crebrò dicere ſolebat:* Qui vitia odit, homines odit.

SATIRA IV.

Refutat nonnullos, qui maledicos vocant eos Poëtas, à quibus juſtè notantur. Ait verò ſe in vitioſos ſtylum diſtringere, ut & ipſis & ſibimet horrorem incutiat vitiorum.

Eupolis, Cratinus, & Ariſtophanes, alique

EUpolis, atque Cratinus, Ariſtophanéſque poëtæ, [344]

ANNOTATIONES.

1. *Eupolis, &c.*] In hac Satirâ ingeniosè defendit ſe Horatius contra malevolos, qui ipſum & nimis mordacem, & Lucilio inferiorem aiebant.

Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes.] Tres iſti Poëtæ eadem ætate vixerunt, annis antè Chriſtum circiter quadringentis. Cratinus primus: poſt hunc Eupolis, ejus ſtylum diligenter imitatus: ſequitur Ariſtophanes; quem Plato medium inter illos dicit, nempè Cratino non minus vehementem, minùs tamen acerbum, Eupolidis autem urbanitatem aſſecutum. Horum meminit Vell. Patere. lib. 1. *Quis enim alundè mirari poteſt, quòd eminentiſſima cujuſque profeſſionis ingenia, in idem artati temporis ſpatium congregantur. . . . Una, nec multorum annorum intervallo diviſa, ætas, per divini ſpiritus vires Æſchylum, Sophoclem, Euripidem, illuſtravit tragœdias: una priſcam illam, & veterem ſub Cratino, Ariſtophane, & Eupolide comœdiam: ac novam comicam Menandrus, æqualeſque ejus, &c.* Jul. Pollux, Macrob. Plutarch. Athen.

Cratinus.] Is Athenis oriundus, ibidem primus ſatyricum fabulam produxit in Dionyſiis: bibaciſſimus fuit; ad annum centeſimum vitam protraxit.

Eupolis.] Fabulas ſeu comœdias ille ſeptemdecim ſcripſit, ex quibus ſeptem ei victoriam pepererunt. Nominantur Cupræ, Deſertor, &c. Periit in navili prælio, quod Athenienſes adverſus Lacedæmonios commiſerunt juxta Helleſpontum. Ejus interitum adeò luxerunt ſui populares, ut ediderint ne deinceps ullus poëta militaret. Suidas. Macrob. lib. 7. Saturnal. c. 5. *Notus iſt omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris comœdiæ poëtas.*

Ariſtophanes.] In hujus corde templum ſibi ſtruxiſſe Gratias, ait Plato. Is quippe Atticos lepores ſummè excoluit extulitque. Dubitatur nihilominùs, an fuerit Athenienſis, an Rhodius, an Ægyptius, &c. Fabulas edidit quatuor & quinquaginta, è quibus ſuperſunt nobis undecim: à Suida recenſentur. Nec præteribo quod aiunt ſancto Johanni Chryſoſtomo Ariſtophanem in deliciis atque in manibus aſſiduè fuiſſe. Quidni? cùm & Plau-

Atque

Atque alii, quorum comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus, multâ cum libertate notabant. 5 [545]
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,
Mutatis tantùm pedibus numerisque; facetus,
Emunctæ naris, durus componere versus.
Nam fuit hoc vitiosus. In horâ sæpe ducentos, 9
Ut magnum, versus dictabat, stans pede in uno:
Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles;
Garrulus, atq; piger scribendi ferre laborem; [546]
Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. Ecce
Crispinus minimo me provoc t. Accipe, si vis,

veteris comœdiæ auctores, si quispiam merebatur notari velut improbus, aut fur, aut adulter, aut homicida, vel qualitercunq; infamis; hunc carpebant multâ cum libertate. Hos totus Lucilius imitatur & sequitur, mutatis solummodò pedibus ac numeris. perturbanus, acrijudicio, durus in condendis versibus. Etenim fuit in hoc *vitiosus. Unâ horâ sæpè versus ducentos stans in uno pede (quasi* aliquid *magnum) dictabat: cum flueret cœnosus, habebat quod velles delere: verbosus, & segnis exantlare laborem scribendi, rectè* inquam *scribendi: etenim multa* scribere *nihil æstimo. Ecce* verò *Crispinus me lacessit minimo* digito. Heus tu, *inquit, sume, si lubet,*

ANNOTATIONES.

tum versârit sæpè S. Hieronymus, in mediis Christianarum exercitationum intervallis, ac subcisivis temporibus: quod ipse quidem scribit ad Eustochium.

2. *Comœdia prisca.*] De hac plura dicam in Epist. ad Pisones. Quintil. lib. 10. cap. 1. *Antiqua illa comœdia tu sinceram illam sermonis Attici gratiam propè sola retinet, tum facundissimæ libertatis: etsi est in insectandis vitiis præcipua, plurimum tamen habet virium in cæteris etiam partibus. Nam & grandis & elegans & venusta: & nescio an ulla (post Homerum tamen, quem ut Achillem semper excipi par est) aut similior sit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores. Aristophanes tamen, & Eupolis, Cratinusque præcipui.*

5. *Multâ cum libertate notabant.*] Pers. Sat. 1. v. 123. *audacem* carpendis vitiis *Cratinum* dicit: ibid. *iratum Eupolidem.* Porrò Socratem ipsum vexare non veritus Aristophanes in Nubibus: in populum autem Athenienſem probra jactavit haud levia; à quo nihilominus plausus & acclamationes consecutus est & laureas. Vide Epist. ad Pisones v. 282. ad ista verba,

. . . *In vitium libertas excidit, & vim*
Dignam lege regi.

Cic. de Rep. 4. *Quem illa* (vetus comœdia) *non attigit? vel potiùs quem non vexavit? cui pepercit? Esto; populares homines, improbos, in Remp. seditiosos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum læsit: patiamur. Etsi hujusmodi cives à Censore melius est, quàm à poëtâ notari. Sed Periclem, cùm jam suæ civitati maximâ auctoritate plurimos annos domi & belli præfuisset, violari versibus, & eos agi in Scenâ non pluis decuit, quàm si Plautus noster voluisset, aut Nævius P. & Cn. Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni maledicere.*

6. *Hinc omnis pendet Lucilius.*] Totus est in illis imitandis: Iambica eorum duntaxat in hexametra commutavit: ex Comœdiâ Satiram fecit: perinde mordax & maledicus in coves: at ego, inquit Horatius, tantùm facetus homines à vitus solerter deterreo.

Lucilius.] Is *Auruncæ alumnus*, ex Juvenal. Sat. 1. v. 20. id est, ex Auruncâ Latii urbe oriundus, Romanæ Satiræ fetè auctor, nobiles quosque arripuit, insignem in eo scribendi genere laudem est adeptus: valde tamen negligens pedum ac numerorum. Quintil. l. 10. c. 1. Cic. ad Attic. l. 12. Epist. 5. de Finib. 1. de Orat. 2. Juvenal. Sat. 1. v. 165.

Ense velut stricto quoties Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor, cui frigida mens est
Criminibus, tacitâ sudant præcordia culpâ
Indæ iræ & lacrymæ.

Pers. Sat. 1. v. 114.

. . . *Secuit Lucilius urbem;*
Te, Lupe; Te, Muti; &c.

10. *Stans pede in uno.*] Brevi tempore, sinè magno conatu & labore.

11. *Cùm flueret lutulentus, &c.*] Quum versus profunderet impolitos & inelaboratos.

Quod tollere velles.] Quia ut ait ipse, Sat. 10. v. 51. *Ferebat plura tollenda* relinquendis & sit Hoc & sequentia astendunt accepit Quintilianus. l. 10 c. 1.

14. *Crispinus minimo me provocat.*] Id est, non totas vires objicet, sed minimas, ut indicet suum adversarii contemptum.

Accipe, si vis, &c.] Verba sunt Crispini Horatium provocantis ad extemporalis scriptionis certamen. Sic & Martialem Statius lacessivit.

Accipe

ſume tabellas jam; aſſignetur nobis locus, hora, obſervatores: videamus uter plura ſcribere valeat. Rectè egerunt Dii, quòd me finxerunt ingenii mediocris & parvi, rarò & pauca valdè loquentis. Tu verò quantumlibet æmulare ventos hœdinis pellibus incluſos, ſemper laborantes, donec ignis emolliat ferrum. Fortunatus Fannius illatis ſponte ſcriniis, & ſuâ effigie, dum nullus mea ſcripta legit: & ego metuo illa recitare populo, quoniam ſunt quibus non placent ejuſmodi ſcriptiones: *nempe complures* extant *reprehenſione digni.* Enimverò *quemlibet è medio populo aſſume; inquinatus eſt avaritiâ vel ambitione infelici. Ille nuptas, iſte pueros, ſectatur. Alium perſtringit ſulgor argenteorum* vaſorum: *Albius amat ænea. Ille negotiatur ab Oriente ſole, ad eum quo terra Occidentalis incaleſcit: imò rapidè currit per ærumnas, tanquam pulvis vento ſubtilis; timens nè de acervo* ſuo *aliquid detrahatur, vel ut opes augeat. Iſti omnes reformidant carmina, poëtas averſantur.*

Accipe jam tabulas; detur nobis locus, hora,
Cuſtodes: videamus, uter plus ſcribere poſſit.
Di benè fecerunt, inopis me quódque puſilli
Finxerunt animi, rarò et perpauca loquentis.
At tu concluſas hircinis follibus auras
Uſque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Ut mavis, imitare. Beatus Fannius, ultro
Delatis capſis et imagine: cùm mea nemo [547]
Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
Quòd ſunt, quos genus hoc minimè juvat, utpote plures
Culpari dignos. Quemvis mediâ erue turbâ:
Aut ob avaritiam, aut miſerâ ambitione laborat.
Hic nuptarum inſanit amoribus, hic puerorum;
Hunc capit argenti ſplendor; ſtupet Albius ære:
Hic mutat merces ſurgente à ſole, ad eum quo
Veſpertina tepet regio: quin per maria præceps
Fertur, uti pulvis collectus turbine; ne quid
Summâ deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt verſus, odêre poëtas.

ANNOTATIONES.

15. *Accipe jam tabulas.*] Legunt alii, *accipiam tabulas.* Prior tamen lectio vehementiam hominis temerè ac ſtolidè laceſſentis melius notat.

16. *Cuſtodes.*] Qui caveant nè aliena juvet opera alterutrum.

17. *Di benè fecerunt.*] Modeſta Horatii reſponſio.

19. *At tu concluſa, &c.*] Tumidos ſic futiles funde verſus. Similitudo à follibus, quos vento inflatos exagitant fabri ad inflammandam ignem fornacis, molliendumque ferrum. Perſ. Sat. 5. v. 10.

Tu neque anhelanti, coquitur dum maſſa camino,
Folle premis ventos. ——

Hircinis follibus. E pellibus hircorum. Virgil. *taurinis follibus.* Georgic. 4. v. 171. ubi egregiè Cyclopum opus deſcribit: eoſdemque verſus repetit leviter mutatos, Æn. 8. v. 449.

. . . . *Alii ventoſis follibus auras*
Accipiunt reddunt que, &c. ——

21. *Beatus Fannius, ultrò Delatis, &c.*] Fannium Quadratum inſulſum poëtam belle ſuggillat. Bonis quidem poëtis hic honor, ut eorum effigies & carmina deferrentur in Palatinam Auguſti bibliothecam, auctoritate publicâ; at ille ſua ipſe ſcripta invehit, & imaginem ſibi ſtatuit, non merito gloriam conſecutus, ſed ambitione venatus. Plin. lib. 34. cap. 5. *Notatum ab auctoribus L. Actium Poëtam in Camœnarum æde ſtatuam ſibi poſuiſſe.* Vide Plin. lib. 7. cap. 30. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 15.

22. *Cum mea nemo Scripta legat.*] Paucis nimirùm ſe ſuaque Horatius oſtentabat: abhorrens ab eâ publicè recitantium ambitione. De hac Perſius, Sat. 1. v. 15. & ſeq. Juvenal. pluribus locis. Plin. lib. 1. Epiſt. 13. & nos ad cit. Perſ. annotavimus complura.

24. *Genus hoc minimè juvat.*] Non placet Satira vitioſis, reprehenſiones, ludibria, & ignominiam reformidantibus.

26. *Aut ob avaritiam.*] Benè Marcilius corrigit, *ab avaritiâ.*

28. *Stupet Albius ære.*] Gaudet luxuriâ & copiâ vaſorum ex ære Corinthio.

29. *Surgente à ſole, ad eum quo, &c.*] Ab oriente ad occidentem. Perſ. Sat. 5. v. 54.

Mercibus hic Italis mutat ſub ſole recenti
Rugoſum piper —— ——

30. *Per maria.*] Navigantium & peregrinantium quanta enimverò pericula, diſcrimina, ærumnæ?

31. *Ne quid ſummâ deperdat.*] Ne opes jam congeſtæ uno vel quadrante diminuantur.

Fœnum

Fœnū habet in cornu; longè fuge; dummodo riſit
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico,
Et quodcumque ſemel chartis illeverit, omnes
Geſtiet à furno redeuntes ſcire lacúque,
Et pueros & anus. Agedum pauca accipe contrà. [548]
Primū ego me illorū, dederim quibus eſſe poëtis,
Excerpam numero. Neq; enim concludere verſū
Dixeris eſſe ſatis; neque, ſi quis ſcribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc eſſe poëtam.
Ingenium cui ſit, cui mens divinior, atque os
Magna ſonaturum, des nominis hujus honorem.
Idcirco quidam, comœdia nécne poema
Eſſet, quæſivêre: quòd acer ſpiritus, ac vis
Nec verbis, nec rebus ineſt; niſi quòd pede certo
Differt ſermoni ſermo merus. At pater ardens
Sævit, quòd meretrice nepos inſanus amicâ
Filius uxorem grandi cum dote recuſet; [549]

Habet fœnum ad cornu, inquiunt, *procul fuge: ut ſibi cachinnos moveat ille, amicorum parcet nemini: & quicquid ſemel ſcriptitarit cupiet ſciri à cunctis revertentibus à cibano vel fonte, à juvenibus ac vetulis. Heus tu quæpiam contraria exaudi. Ego me primum eximam è numero eorum, quos poëtas eſſe conceſſerim. Namque haud dixeris ſatis eſſe verſum finire: & ſi quiſpiam, velut ego, ſcribat ſimilia* quotidiano *ſermoni, hunc poëtam eſſe nequaquam cenſebis.* Verùm *cui fuerit ingenium, cui mens divinior, & facundia res grandes elocutura, huic tribue inſignem hanc appellationem. Eam ob rem nonnulli dubitârunt utrùm comœdia eſſet poëma, an non; quia vehemens ſpiritus virtuſque nec dictioni nec rebus ineſt: tantúmque definitis numeris oratio pura diſtinguitur oratione ſolutâ.* Dices: *Atqui fervens pater excandeſcit, quoniam filius luxurioſus meretricem deperit amicam, uxorem* verò *ingenti cum dote reſpuit,*

ANNOTATIONES.

34. *Fœnum habet in cornu.*] Proverb. ex eo petitum quòd alligari conſueverat fœnum ad cornu bovis cornu petentis, quo ſibi cavere moneretur quiſque obvius: aliàs damnum luebat dominus, ex lege 12. Tab. Plutarch. in Craſſo. Deus quoque ſuo populo câ de re gravia edixerat: Exod. cap. 21. *Si bos cornupeta fuerit, nec recluſerit eum dominus, occideritque virum aut mulierem, bos lapidibus obruetur, & dominum ejus occidet, &c.*

37. *A furno redeuntes lacuque.*] A coquendo pane, vel hauriendâ aquâ; à furnis publicis, vel fontibus; ubi rumores ſolent ſpargi & ventilari inter ſervos & infimæ plebis homines: inde porrò redeuntes ſolent per vias cantillare, ſi quid eſt novi carminis ſeu cantilenæ in vulgus editæ.

Neque enim concludere verſum, &c.] Cic. de Orat. 3. ſcribit, *facilem eſſe rationem vel ſinè ratione ipſam exercitationem verborum eligendorum & collocandorum, & concludendorum; rerum autem copiam non facilem.* Huc referri poteſt, quod idem Tull. ait, vix uno ſeculo poëtam eximium reperiri.

42. *Sermoni propiora.*] Epiſt. ad Auguſtum: *Sermones per humum repentes.*

43. *Ingenium cui ſit, &c.*] Egregia deſcriptio excellentis poëtæ l ngéque diſparis loquacibus & futilibus, quos lepidè Ariſtophanes vocat ἰπιφυλλίδας, & στιμφλιματα. Eleganter Petronius: c. 118. *Multos carmen decepit: nam, ut quiſque verſum pedibus inſtruxit, ſenſumque teneriorem verborum ambitu intexuit, putat ſe continuò in Heliconem veniſſe . . . . . cæterùm neque generoſior ſpiritus vanitatem amat; neque contingere aut edere partum mens poteſt, niſi ingenti flumine literarum inundata. Effugiendum eſt ob omni verborum, ut ita dicam, vilitate; ſumendæque voces à plebe ſummotæ, ut fiat, Odi profanum vulgus & arceo. Præterea curandum eſt, ne ſententiæ emineant extra corpus orationis expreſſæ, ſed intecto veſtibus colore niteant. Homerus teſtis, & Lyrici, Romanuſque Virgilius, & Horatii curioſa felicitas, &c.* Juvenal. Sat. 7. v. 53.

Vatem egregium, cui non ſit publicæ vena, &c.

45. *Comœdia necne poëma.*] Cic. in Orat. Perf. *At comicorum ſenarii propter ſimilitudinem ſermonis ſic ſæpè ſunt abjecti, ut nonnunquam vix in his numerus & verſus intelligi poſſit.* Id. ibid. n. 67. *Itaque video viſum eſſe nonnullis Platonis ac Democriti locutionem, etſi abſit à verſu, tamen quòd incitatius feratur, & clariſſimis verborum luminibus utatur, potius poëma putandum, quàm comicorum poëtarum: apud quos, niſi quod verſiculi ſint, nihil eſt aliud quotidiani diſſimile ſermonis.*

48. *At pater ardens, &c.*] Proſopeia. At inquies, perſona comica interdum aſſurgit, v. g. irratus pater in filium luxurioſum ardenter ſævit: Theuropides in Moſtell. Plaut. apud Terent. Chremes, in Andr. & Phorm. Demea in Adelph. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 94.

Interdum tamen & vocem comœdia tollit.
Iratuſque Chremes tumido delitigat ore.

Ebrius

atque temulentus cum faculis ante noctem discurrit; quod grande probrum est. Respondeo. *An quæso Pomponius his minora audiret, si pater ejus viveret? Itaque non sufficit versum componere meris vocibus, quem si resolvas, eodem modo quilibet irascatur ac pater personatus. His versibus quos ego jam scribo, & quos olim scripsit Lucilius, si auferas quasdam mensuras ac numeros, atque posteriori loco statuas vocabulum quod erat prius, extrema ponens ante prima; non erit idem ac si dissolvas hæc: Postquam tetra discordia refregit postes ferratos & portas belli.* In his enim *reperias adhuc partes discerpti corporis. Sed ista hucusque. Alio tempore* expendam utrum comœdia *sit verum carmen, an non. Jam verò id unum scrutabor, an jure invisum tibi sit istud scribendi genus. Sulcius ardens incedit, pariter & Caprius misere rauci, & cum libellis:*

Ebrius et (magnum quod dedecus) ambulet ante
Noctem cum facibus. Numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret? Ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis;
Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
Quo personatus pacto pater; His ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si (bum est,
Tempora certa, modosq; et quod priùs ordine ver-
Posterius facias, præponens ultima primis.
Non (ut si solvas: *Postquam discordia tetra* [60]
Belli ferratos postes portasque refregit) [552]
Invenias etiam disjecti membra poetæ.
Hactenus hæc. Alius justum sit, nécne, poëma:
Nunc illud tantùm quæram, meritóne tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer [65]
Ambulat, et Caprius, rauci malè, cúmque libellis:

ANNOTATIONES.

51. *Ambulet ante noctem cum facibus.*] Dixi ad Od. 10. lib. 3. de eo more juvenum & amantium, qui ad puellas adamatas nocte cum facibus pergebant, atque ante illarum januam cantabant. Addo hîc, solitos interdum quoque vagari comessantes ac personatos discurrere per domos notas, noctu quidem cum facibus, nonnunquam & interdiu: quod & hodie aliquando nostrates faciunt. Gall. *aller au bal, aller en masque.* Porrò efferveſcit pater hoc magis adversus lascivientem filium, quòd ante noctem, & de die, ob oculos omnium ebrius grassetur, magno suo suæque familiæ probro; & *sictis dedecus* obtet *Cognatis, ... atque rem patriam rumore sinistro.*

Limen ad obscœnum frangat, ut canit Persius, Sat. 5, 165.

52. *Numquid Pomponius, &c.*] Respondet Horatius objectioni; sermone quidem ille ardentiori utitur, quia sic iratus quilibet suevit loqui: & filium suam tali modo objurgaret Pomponius, si viveret, ac luxuriantem cerneret. Vide, lector, quam solerter & falsè vellicet Poëta libidinosum adolescentem, velut aliud agens & ἐν παρέργῳ.

56. *Personatus pater.*] Comœdus personam sustinens patris in filium stomachantis, succensentis, increpantis.

58. *Tempora certa, modosque.*] Syllabarum quantitatem, certos pedes, certamque eorum dispositionem & collocationem.

60. *Non ut si solvas:* Postquàm discordia, *&c.*] Nam contrà in his licet corpus ac membra carminis discerpas, non proinde vim ac spiritum dilapides: inverte ordinem verborum, orationem solve numerosam; remanebit semper Poëtica locutio vulgari dissimilis: versum frange ac disjice; in disjecto etiam versu apparebit sermo sublimior & à quotidiano remotus. v. g. Postquam tetra discordia refregit ferratos postes & portas belli.

Postquam discordia tetra, &c.] Ennii sunt isti versus, ex Annal. poëtico sanè pleni spiritu. Hos imitatus Virgil. Æneid. 1. v. 297.

. . . . *Diræ ferro & compagibus arctis*
Claudentur belli portæ.

Et Æneid. 7. v. 621.

Impulit ipse manu portas, & cardine verso
Belli ferratos rupit Saturnia postes.

61. *Belli postes portasque refregit.*] Id est, fervente bello apertum est Jani templum, quod pacis tempore claudi solet. Vide lib. 4. Od. 15. v. 9. ibique annot. Item Plutarch. in Numâ, ubi scribit, ædem Jani Romæ bifores fuisse, & Januam belli appellatam.

65. *Genus hoc scribendi.*] Carmen satiricum, carpens vitia, & notans vitiosos.

Sulcius & Caprius.] Ambo delatores & accusatores acerrimi, assiduâ actione rauci. *Cum libellis*, accusationis causas & rationes continentibus, ac reorum nomina.

Magnus

Magnus uterque timor latronibus. At benè si quis
Et puris vivat manibus, contemnat utrumque.
Ut sis tu similis Cœli, Birrhique latronum;
Non ego sim Caprii, neque Sulcî. Cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
Queis manus insudet vulgi, Hermogenisq; Tigellî.
Non recito cuiquam, nisi amicis, idque coactus:
Non ubivis, coramve quibuslibet. In medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi; quique lavantes;
Suave locus voci resonat conclusus. Inanes
Hoc juvat, haud illud quærentes, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. Lædere gaudes,
Inquis, et hoc studio pravus facis. Unde petitum
Hoc in me jacis? Est auctor quis deniq; eorum
Vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis;
Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit; hic niger est; hunc tu, Romane, caveto.
Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos;

[351]

atque latronibus valdè formidabiles. Sed quisquis probè & innocenter vivit, spernit utrumque. Sis tu licet prædonum Cœli atque Birrhi similis, non ego proinde *sim Caprii aut Sulci. Quare ergo times me?* Adde *quod nulla taberna vel columna meos habet libros, quos terat manus plebis & Hermogenis Tigellii.* Præterea *nemini recito præterquam familiaribus & invitus quidem; nec ubicunque, nec ante quoscunque.* Sat. *multi sunt qui scripta recitent in medio foro, & qui dum in balneis sunt;* ubi *clausus locus* facit *vocem jucundè resonantem. Illud placet vanis, non observantibus an stultè, an tempore minimè opportuno id agant. At* enim *amas vellicare, inquis; idque agis improbo animo. Unde verò illud quæsiviſti* quod *mihi objicis?* An *demum adstipulatorem habes aliquem eorum quibuscum vixi? Imò qui absentem amicum carpit, qui eum non tuetur* ab *alio reprehendente; qui gaudet excitare effusos cachinnos hominum, & haberi dicax; qui sponte fingit quæ non audit; qui non potest silere arcana; ille est pernicioſus; istum cave, ô Romane.* Porrò *frequenter aspicias tribus* in *lectis quaternos epulari:*

ANNOTATIONES.

69. *Cœli Birrhique latronum.*] Hi duo perditissimi luxuriâ juvenes, omni tunc facinorum audacia nec non latrociniis infames erant.

71. *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.*] Nec in tabernis vilioribus plebeiorum & artificum meæ satiræ à nugacibus jactantur; nec prostant venales emptori cuilibet expositæ apud bibliopolas, quorum sunt tabernæ circa pilas. Vide Epist. ad Pisones, v. 373. ibique annot.

72. *Hermogenisque Tigelli.*] De hoc Sat. 3. v. 129. Alius autem est ab eo cujus mentio fit initio Sat. 2, & 3. cit. ut ibidem annotavi. Hanc Horatius contemptûs causâ plebi accensit, unumque è multis facit, qui eximius haberi volebat.

76, *Suave locus voci resonat conclusis.*] In balneis cameratus locus vocem recitantis ac legentis mirum in modum juvat, & recitationi suavitatem confert, tum legenti tum auscultanti jucundam. Illud recitandi in balneis cacoëthes perstrinxit Mart. lib 3. Epig. 44.

Et stanti legis, & legis sedenti,
In thermas fugio, sonas ad aurem.

78 *Lædere gaudes, &c.*] Jam Poëta refellit eos, à quibus incessebatur velut dicax & sycophanta: *studio pravus*, pravè affectans aliis obtrectare, & quemlibet scommatibus ac dicteriis proscindere.

79. *Unde petitum, &c.*] Unde habes ita me pravè affectum? An hoc accepisti ab aliquo meorum contubernalium?

82. *Qui non defendit.*] Atqui Virgilium Horatius defendit suprà, Sat. 3.

85. *Niger est.*] Homo pestilens, malus, pernicioſus: contrà est candidus, albus: ut alibi fusiùs dictum.

86. *Sæpe tribus lectis, &c.*] Sensus & propositum Horatii iste est; quotidie videmus, inquit, lepidè jocos & sales jactari à quolibet in quemlibet: idque non improbamus. Quarè ergo mihi creatur invidia, quòd nonnullos facete reprehendo?

Tribus lectis videas cœnare quaternos.] Primus olim fuit mos sedendi ad mensam. Homer. Odyss. 10. Ἥμεθα δαινύμενοι, sedimus *epulantes.* Virgil. Æneid. 7. v. 176.

. . . *solliti patres considere mensis,*

Equibus unus avet quavis aſpergere cunctos, [552]
Præter eum, qui præbet aquam: pòſt, hunc quoq;
Condita cùm verax aperit præcordia Liber. (potus,
Hic tibi comis, et urbanus, libérque videtur
Infeſto nigris. Ego ſi riſi, quòd ineptus
Paſtillos Ruſillus olet, Gorgonius hircum,
Lividus et mordax videor tibi. Mentio ſi qua
De Capitolini furtis injecta Petilli
Te coram fuerit; defendas, ut tuus eſt mos:
Me Capitolinus convictore uſus amicóque
A puero eſt, causâque meâ permulta rogatus
Fecit; et incolumis lætor quòd vivit in urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto judicium illud
Fugerit. Hic nigræ ſuccus loliginis, hæc eſt
Ærugo mera: quod vitiũ procul abſore chartis, [553]
Atque animo prius, ut ſi quid promittere de me
Poſſum aliud, verè promitto. Liberiùs ſi

quorum unus omnes cupit proſcindere quarumque ratione, excepto eo qui aquam ſuppeditat: atque *hunc etiam* paulò *pòſt ebrius, quando Bacchus veridicus revelat ſecreta mentis.* Attamen *iſte comis & lepidus & ſincerus exiſtimatur tibi inimico pravis. Ego* verò, *ſi riſi quod inſulſus Ruſillus redolet paſtillos, Gorgonius* autem *caprum; à te prædicabor malignus & dicax.* Quin imò audi. *Si mentio quædam fiat de furtis Petillii Capitolini, te præſente;* protinus, *ut ſoles, tueris;* aiſque, *Me Capitolinus à pueritiâ convivam habuit & familiarem, rogatuſque bene multa egit in mei gratiam: gaudeo certè quod Romæ ſoſpes degit: attamen admiror quâ ratione effugerit iſtam damnationem.* En *ille humor oſt atræ ſepiæ: illud morum virus: quod malum à ſcriptis* meis *atque antè* ab *animo* meo *longè futurum ſincere ſpondeo, quantum de me aliquid ſpondere licet.* At verò, *ſi quidpiam locutus fuero nimis liberè.*

ANNOTATIONES.

Poſteà, gliſcente mollitie, diſcubuerunt in lectis, qui tres erant circa menſam diſpoſiti: unde triclinium appellatum. In ſingulis autem convivæ terni, aut quaterni: nonnunquam & quini: quod ſordidulum. Cicero teſtis, in Piſ. *nihil apud hunc lautum, nihil elegans* ——— *Græci quini ſtipati in lectulis, ſæpè plures.* Porrò ſitus hic erat diſcumbentium: infera pars corporis jacebat porrecta aut leviter inflexa: ſuperior reclinata & cubito innixa: dorſum pulvillis ſuffultum, capite modicè erecto. At quî fiebat ut omnes æquâ parte ad menſam accederent? Primus decumbebat ad caput lecti, pedibus quidem ponè dorſum ſecundi porrectis: ſecundus obvertebat ſinciput ad umbilicum primi, interjecto pulvino: hujus autem pedes ad tergum jacebant tertii; ſicque tertius pariter & quartus. Quæ omnia ſuo more Juſt. Lipſius luculenter explicat lib. 5. antiquar. Lect.

87. *Equibus unus avet, &c.*] E convivis illis duodecim unus alios omnes dicteriis lacerat, nec parcit epulas præbenti: & tamen is urbanus exiſtimatur, nequaquam verò ſycophanta vel mordax. Cur igitur ego Horatius, &c.

88. *Qui præbet aquam.*] Ita convivii magiſter ſolet deſignari, quod præbeat balneum lavando, ut fit, corpori ante cœnam, aquam abluendis manibus, item calidam atque frigidam miſcendo temperandoque vino. Vide lib. 3. Od. 19.

92. *Paſtillos Ruſillus olet, &c.*] Verſum hunc explanatum vide ſupra in Sat. 2.

24. *De Capitolini furtis Petilli.*] Nomen iſtud pariter & cognomen Romæ nobilia fuiſſe novimus: at non ita perſpicuum quis ille, quæve furta ejus: an peculator, an ſacrilegus. Aiunt, ex veteri Interprete, Petillum hunc, dum Capitolio præfectus eſſet, Jovis Capitolini auream coronam ſuffuratum; furti quidem reum cauſam dixiſſe; à Judicibus autem abſolutum utpote Auguſti familiarem.

100. *Hic nigra ſuccus loliginis*] Senſus eſt: talis oratio, etſi blanda videatur, eſt pravo animo & ſtudio referta: hocque maledicentior & acerbior, quod amicitiæ ſpeciem præfert.

Nigræ ſuccus loliginis. Metaph. Loligo piſcis, è ſepiarum genere, humorem atrum pro ſanguine habet; unde intus nigra, externè alba exprimit optimè livorem, & mentis improbitatem verbis ſuavibus palliatam veluti & obvelatam. Pſalm. 54. *molliti ſunt ſermones ejus ſuper oleum, at ipſi ſunt jacula.*

101. *Ærugo mera.*] Merum virus.

Ærugo. Gall. *la rouille de Lairain, le vert de gris.* Angl. Verdegreas.

Quod vitium procul abſore, &c.] Spondeo me nec animo cogitaturum pravè, nec in chartis ſcripturum malignè, fictâ in quemquam benevolentiâ. *Eo ingenio natus ſum: amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero . . .* Ennius.

Dixero

Dixero quid, ſi forte jocoſiùs; hoc mihi juris
Cum veniâ dabis. Inſuevit pater optimus hoc me,
Ut fugerem exemplis vitiorum quæque notando.
Cùm me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viverem utì contentus eo, quod mî ipſe parâſſet:
Nonne vides, Albî ut malè vivat filius, útque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cùm deterreret, Sectani diſſimilis ſis.
Ne ſequerer mœchas, conceſsâ cùm Venere uti [554]
Poſſem: deprenſi non bella eſt fama Trebonî,
Aiebat. Sapiens, vitatu quidque petitu
Sit melius, cauſas reddet tibi: mî ſatis eſt, ſi
Traditum ab antiquis morem ſervare, tuámque,
Dum cuſtodis eges, vitam famámque tueri
Incolumem poſſim: ſimul ac duraverit ætas (me
Membra animúmq; tuum, nabis ſine cortice. Sic
Formabat puerum dictis, et, ſive jubebat,
Ut faœrem quid; Habes auctorem, quo facias hoc:
Unum ex Judicibus ſelectis objiciebat:
Sive vetabat; An hoc inhoneſtum et inutile factu

aut caſu nimis feſtivè, hanc mihi licentiam cum indulgentiâ condonabis. Etenim *optimus pater* meus ad *id me conſuefecit, indigitando exempla ſingulorum vitiorum, ut eâ evitarem.* Sic, *quoties me admonebat ut victitarem parcè, frugaliter, & contentus iis bonis quæ ille mihi comparaſſet*, aiebat: *Advertiſne quam difficulter victitet filius Albii, & quàm miſer ſit Barrus?* Hoc *graviter doceat quemque, ut patrimonium diſſipare caveat. Cum* me *avocaret à fœdis amoribus meretricum*, dicebat, *Nè imitare Sectanum.* Quando præcipiebat *nè ſectarer adulteras, cùm liceret frui permiſſâ voluptate*; certè *pulchra non eſt exiſtimatio Trebonii, inquiebat: porrò philoſophus offeret tibi rationes*, propter quas *hoc fugere, illud quærere expediat: mihi ſufficit pro viribus cuſtodire inſtitutam à veteribus diſciplinam, atque integram continere vitam & exiſtimationem tuam, quamdiu pædagogo indiges*: at, *poſteaquam ætas confirmârit tuum corpus ac mentem, natabis ſinè ſubere. Ita me puerum* ille *præceptis imbuebat*: &, *ſeu moneret ut aliquid agerem*, addebat, *Ducem Labes quo facias iſtud*; ſimulque *afferebat aliquem è Judicibus ſelectis*: *ſeu dehortaretur*, ſubjungebat: An *ambigeres utrum illud indecorum atque perniciosum factu*

ANNOTATIONES.

105. *Inſuevit pater optimus hoc me.*] Ad hoc vel in hoc me aſſuefecit Legunt alii: *inſuevit pater optimus hoc mî.* Id eſt, hos mihi mores indidit. Eodem recidit. Marcilius, ut priorem lectionem tueatur, vult Horatium ſcripſiſſe, *hoic* pro *huic*, unde liberarii fecerint *hoc*: non abſurdus omninò. Ita veteres ſaltem ſcripſiſſe liquet.

106. *Ut fugerem exemplis, &c.*] Ut me deterreret à vitiis, objiciebat exempla vitioſorum: ut provocaret ad virtutem, mihi viros proponebat virtute inclareſcentes. Scilicet *homines ampliùs oculis quàm auribus credunt; deinde, longum iter eſt per præcepta, breve & efficax per exempla.* Seneca ad Lucil. hinc ſimiliter apud Terent. Adelph. 3, 3, 60. Demea narrans quomodo filium erudiat, *conſuefacio*, inquit, *inſpicere, tanquam in ſpeculum, in vitas omnium jubeo; atque ex aliis ſumere exemplum ſibi. hoc facito; & hoc fugito; hoc Laudi eſt; hoc vitio datur.*

109. *Albi.*] Albium Tibullum intelligunt abſurdè quidam, contra rationem temporis. In lucem ille nondum prodierat, cum ab optimo patre hæc præcepta audiret Horatius, Tibullo quidem ſuperior natu plus annis viginti.

110. *Barrus.*] Tit. Vetur. Barrus ex luxuriâ inops. De eo rurſus Sat. 6, & 7.

112.] *Sectani.*] Turpis mœchi.

113. *Mœchas.*] Matronas. Supra, Sat. 2.

114. *Trebonî.*] Is adulter expertus erat, quod antè dictum, *deprehendi miſerum eſt.*

115. *Sapiens vitatu, &c.*] Concinna planè dictio patris literis & philoſophiâ minimè imbuti, tantumque bonos mores è bonâ educatione adepti. Ego, inquit, quæ olim accepi honeſtatis documenta, tibi tradere geſtio: at, cùm frequentabis ſcholas Sapientum, hi cauſas tibi reddent, cur hoc petitu bonum, illud autem vitandum ſit.

120. *Nabis ſinè cortice.*] Proverb. & metaph. à pueris, qui ope ſuberis natare diſcunt. Olim quippe ſuber corpori ſupponebant, ut hodie noſtri cucurbitas, Gall. *calebaces.* Senſus eſt hîc; per te ipſe intelliges quid fugiendum, quid expetendum; nec egebis alieno conſilio.

123. *Unum ex judicibus ſelectis.*] Aliquem integritate, æquitate, probitate inſignem, hocque nomine ſelectum & ſuccenturiatum Judicibus, Magiſtratibus, Senatoribus.

124. *Inutile factu.*] Malum, noxium. Ad-

fit an non, quandoquidem turpi famâ laborat hic & ille? Certè *non ſecus ac funus vicini terret ægrotos edaciores, atque abſtinere cogit mortis metu; ità juvenum mentem non rarò à peccatis avertit ignominia alterius. Per ejuſmodi inſtitutionem carui* majoribus *iis vitiis quæ exitium creant; tantúmque exiguis conflictor, & quibus facilè indulgeas. Ex his etiam multum abſtigeret ætas proveſtior, amicus ſincerus ratio propria. Enimverò quando verſor in cubili, vel in porticu, nequaquam mihi deſum.* Tunc autem ſic reputo: *Iſtud melius eſt, id agens rectius vivam: ità me præſtabo gratum familiaribus: hoc non benè quidam fecit: egone imprudens aliquando faciam idem quod iſte? Similia tacitus ego mecum revolvo: cùm* verò *per tempus licet, in membranis ludens ſcribo.* Atque *hoc unum eſt è vitiis illis minoribus; cui ſi veniam deneges, magna poëtarum multitudo accedat opem mihi latura: (complures enim ſumus) teque ad multitudinem illam*

Necne ſit, addubites; flagret rumore malo cùm
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortíſque metu ſibi parcere cogit; 127
Sic teneros animos aliena opprobria ſæpe
Abſterrent vitiis. Ex hoc ego ſanus ab illis,
Perniciem quæcunque ferunt, mediocribus, et
queis [555]
Ignoſcas vitiis, tentor. Fortaſſis et inſtinc 131
Largiter abſtulerit longa ætas, liber amicus, (me
Conſilium proprium. Neq; enim, cùm lectolus, aut
Porticus excepit, deſum mihi: Rectius hoc eſt;
Hoc faciens vivam meliùs: ſic dulcis amicis 135
Occurram: hoc quidam non bellè: numquid ego
illi
Imprudens olim faciam ſimile? Hæc ego mecum
Compreſſis agito labris: ubi quid datur otî,
Illudo chartis. Hoc eſt mediocribus illis
Ex vitiis unum; cui ſi concedere nolis, 140
Multa poëtarum veniet manus, auxilio quæ
Sit mihi (nam multò plures ſumus) ac veluti [556]

ANNOTATIONES.

verte, lector, vim & notionem hujus vocabuli, Cic. de Inv. I. *Inutilis ſeu perniciosus patriæ civis alitur.* Similis eſt ſententia Chriſti in Evangelio dicentis, *qui non eſt mecum, contra me eſt.*

130. *Mediocribus vitiis tentor.*] Al. *teneor*, id eſt, obnoxius ſum adhuc vitiis illis mediocribus.

132. *Liber amicus.*] Antiſthenes dicebat: opus eſſe vel amicis ingenuis, vel acribus inimicis. Hi quippe conviciando, illi monendo, à peccatis avertunt. Plutarch.

833. *Cùm lectulus, aut me Porticus exceptis, &c.*] Sive decumbo in lectulo, ſive in porticu deambulo, non eſt otioſa mens mea: tum enim quid honeſtum, quid rectum, quid minùs decorum factu ſit meditor, meque ipſe fingo & confirmo in amore & actione virtutis. Pythagoras diſcipulos jubebat recenſere veſperi quæ interdiu feciſſent, & ſecum agitare, quo ivi? quid egi? quid omiſi faciendum? &c. Seneca lib. 3. de Ira: *animus quotidiè ad reddendam rationem vocandus . . . quod hodie malum ſanaſti? cui vitio obſtitiſti? quâ parte melior es?*

Porticus.] Ejuſmodi publicæ porticus erant Romæ complures, ambulationi & captando frigori accommodatæ: erant & privatæ. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 23.

139. *Chartis.*] Chartæ primum è papyro, Ægyptia plantâ: diviſis acu vel ſcalpello ejus tunicis in tenues ſed latas philyras. *Has Alexandri Magni victoriâ repertas auctor eſt M. Varro, conditâ in Ægypto Alexandria: anteà verò non fuiſſe chartarum uſum.* Quod tamen refellunt docti. Alexandri quidem ævo charta frequentior; anteà tamen inventa & cognita. *In foliis palmarum* (alii legendum contendunt *malvarum*) *primò ſcriptitatum; deinde quarumdam arborum libris*; id eſt, corticibus, vel potiùs, tunicis corticem inter & lignum ſubtilioribus. *Poſteà monumenta publica plumbeis voluminibus, mox & privata linteis confici cœpta, aut cerais.* Linteos libros commemorat T. Livius, lib. 4. *Suppriment chartas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradit repertas. Poſteà promiſcuè patuit uſus rei quâ conſtat immortalitas hominum.* Plin. lib. 13. c. 11. Vide cap. 12.

142. *Multo plures ſumus.*] Indicat plurimos tunc fuiſſe, qui verſus factitarent. Hos autem callidè vellicat, quod ſe *putarent eſſe poëtas, ſermoni propria ſcribentes, vel in uno ſtantes pede* multa, *concludere verſum puriſque verbis* contexere ſatis eſſe, exiſtimantes.

Veloti Judæi.] Hi ſub Auguſto Romæ magno numero degebant, & quoſcunque poterant ad ſuos ritus ſuamque religionem petrahere ſatagebant. Huc pertinet quod ait Chriſtus

Judæi

Judæi, cogemus in hanc concedere turbam.

adjungere, tanquam Judæi, compellemur.

ANNOTATIONES.

Matth. cap. 23. v. 15. " Væ vobis Scribæ & " Pharisæi, Hypocritæ; quia circuitis mare " & aridam terram, ut faciatis unum proselytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos.

143. *In hanc concedere turbam.*] Inter poëtas nomen dare, cum tot aliis ad carmina perscribenda animum appellere, etiamsi reluctetur Minerva.

SATIRA V.

Facetè describit iter suum ab urbe Româ Brundusium usque.

EGressum magnâ me accepit Aricia Româ
Hospitio modico. Rhetor comes Heliodorus
Græcorum longè doctissimus. Inde Forum Appî
Differtum nautis, cauponibus atque malignis. [557]
Hoc iter ignavi divisimus, altiùs ac nos
Præcinctis unum. Minùs est gravis Appia tardis.
Hîc ego propter aquam, quòd erat teterrima, ventri
Indico bellum, cœnantes haud animo æquo
Expectans comites. Jam nox inducere terris

Magnâ Româ egressum me excepit Aricia parvo hospitio. Comitabatur me Heliodorus rhetor inter Græcos eruditissimus. Hinc perreximus ad mercatum Appii oppidi, *plenum nautis & cauponibus iniquis. Hoc iter partiti sumus pigri*, quod *unicum* fuisset viatoribus *altius quàm nos succinctis. Appia* via *minùs est molesta lentè progredientibus. Ego istic bellum facio ventri ob æquam, quia* ibi *pessima est*; *cœnantes comites impatienter expectans. Jam nox prope erat terris umbras*

ANNOTATIONES.

1. *Egressum magnâ, &c.*] Lucilius Satirâ suâ 3. descripserat iter quod ab urbe Româ Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat: hîc noster poëta ejus exemplo suum Româ Brundusium iter facetè admodùm describit, plus μυμεσκόπων agens quàm τοπογράφων, ut ait Cruquius. Anno scil. U. C. 713. Antonianis & Octavianis dissidentibus, utrinque delecti viri sunt qui res Antonium inter & Augustum componerent. Itaque Brundusium, quod Antonii exercitus obsidione premebat, convenêre legati, Mæcenas ab Augusto, Fonteius ab Antonio, cum Cocceio perinde utriusque Imperatoris amico, qui quidem optatam fecere pacem, fœdusque Brundusinum inde dictum sanxerunt. Porrò Mæcenatem illuc officii causâ secuti Horatius, Virgilius, & alii.

Aricia.] Oppidulum in Appiâ viâ, distans Româ mill. pass. 16. hod. *la Riccia*. Ducatus insignia ostentat.

2. *Rhetor comes Heliodorus.*] Hunc pertinet quod aiunt: *facundus comes in viâ pro vehiculo est*: maximè quod Horatius Græci erat sermonis studiosissimus.

3. *Græcorum longè doctissimus.*] Quidam legunt *Græcæ linguæ doctissimus*: sed perperam. Quippe, ut redarguunt alii, quæ laus esset ista Rhetori Græco, Græcam linguam apprimè callere?

Forum Appî. Oppidum Latii in Volscorum finibus, inter Aricium ac Feroniam juxta Paludes Pomptinas; quare in his navigantes nautæ plurimi istic habitant, caupones item, quia frequens ea via & celebris. Vide Epist. ad Pis. v. 65. ad hæc verba, *steriliſque palus, &c.* Annot.

4. *Malignis.*] Fraudulentis, iniquâ uti mensurâ consuetis. Suprà Sat. 1. v. 29. *Perfidus hic caupo.*

5. *Hoc iter ignavi divisimus, &c.*] Quod expediti magis quàm nos una die confecissent, in eo biduum posuimus.

6. *Præcinctis.*] Strenuis, expeditis, ἐυζώνοις, contrà discinctus ignavum significat, ut alibi dictum.

Minùs est gravis Appia tardis.] Quia crebra sunt diversoria, in quibus licet commorari quoties libet.

7. *Ventri Indico bellum.*] Scilicet appetenti cœnam negavi, quod nec palustrem ac fœtentem aquam bibere poteram, nec merum, propter ophthalmiam, de quâ postea. Hinc *cœnantes* incœnatus *haud æquo expectans animo.*

9. *Jam nox inducere, &c.*] Quia terrestris via difficilior etiam vehiculis, id circò ab Appii foro navigabatur Feroniam usque, noctu quidem; teste Strabone mox citando. Hinc facilè intelliges, lector, quæ deinde sequuntur; ut quòd puerorum nautarumq; vociferatio audita subitò: quòd *nil procedere lintrem* viatores haud sensêre: quòd vix *horâ quartâ* perventum sit eò, quo ad ortum solis appellere oportuerat.

inducere ac ſtellas cœlo ſpargere. Mox ſervi nautis, nautæ ſervis dicteria inferre cœperunt : huc navem applica ; trecentos introducis : ohe, jam ſat multi ſunt. Hora integra abſumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Moleſti culices & ranæ paluſtres impediunt ſoporem. Nauta nimio refertus vino ac viator certatim canunt amicam abſentem. Denique viator fatigatus dormire incipit : tumque ignavus nauta ad ſaxum ligat funem mulæ ad pabulum dimiſſæ, atque dormit ſupinus. Jam verò lux fulgebat, quando advertimus cymbam minimè progredi, donec iracundus quidam exilit, & mulæ nautæque caput ac lumbos verberat ſaligno fuſte. Tandem vix hora quartâ deſcendimus è navi : *ſtatimque faciem & manus abluimus aquâ tuâ, ô Feronia.*

Umbras, et cœlo diffundere ſigna parabat. 10
Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ
Ingerere : Huc appelle : trecentos inſeris : ohe,
Jâ ſatis eſt. Dū æs exigitur, dū mula ligatur, [558]
Tota abit hora. Mali culices, ranæque paluſtres
Avertunt ſomnos. Abſentem cantat amicam 15
Multâ prolutus vappâ nauta, atque viator
Certatim : tandem feſſus dormire viator
Incipit ; ac miſſæ paſtum retinacula mulæ
Nauta piger ſaxo religat, ſtertítque ſupinus.
Jámq; dies aderat, cùm nil procedere lintrem 20
Sentimus : donec cerebroſus proſilit unus,
Ac mulæ nautæque caput lumbóſque ſaligno
Fuſte dolat. Quartâ vix demum exponimur horâ :
Ora, manúſq; tuâ lavimus, Feronia, lymphâ. [559]

ANNOTATIONES.

10. *Cælo diffundere ſigna parabat.*] Non hæc *ſermoni propior* quod ait Sat. præced. imò ſublimior dictio, ut & alibi interdum. Poëtæ excelſo vel excidit ; ſeu quod lectoris mentem excitare identidem juvat.

11. *Tum pueri nautis, &c.*] Servi a dominis præmiſſi ad comparandum navigium, cum nautis rixantur & conviciantur ; quod quidem familiare hujus farinæ hominibus.

Convicia.] Quaſi *convocia* vociferationem plurimorum contuſam ſignificant. Feſtus Alii aliter. *Voces contentionem* notat eâ voce Tullius variis locis. Epiſt. 5. lib. 1. *Pompeius, cùm pro Milone diceret, clamore convicioque jactatus.* Orat. n. 160. *Convicio aurium mihi exorta veritas eſt.*

12. *Huc appelle, &c.*] Verba ſunt ſervorum contra nautas, qui plures quæſtûs causâ excipiebant in navim : *trecentos*, id eſt, nimis multos, non ſine periculo navigantium, ob nimium onus ac pondus.

13. *Dum æs exigitur.*] Naulum, navigationis pretium.

Mula ligatur.] Tractura navim contra aquam. Strabo lib. 5. *propè Terracinam iter facienti Romam foſſa ad Appiam apponitur & quidem multis in locis, quam & paluſtres & fluviatiles implent aquæ : Per eam nocturna maximè fit navigatio, ut qui primis conſcendant tenebris, oriente ſole egreſſi, viæ Appiæ reliquum evadant, & interdiu trabentibus mulis remulco, perambulent.*

15. *Mali culices.*] Culex ab aculeo dictus, vel quaſi cutilex, quod cutem laceſſat.

Ranæque paluſtres.] Ad diſcrimen aliarum quæ rubetæ vocantur, & in ſentibus ac dumis latitant. Illæ ergo coaxantes viatoribus ſeu navigantibus ſomnum adimunt, per importunum ac frequens βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ. Ariſtophan. Ran.

15. *Cantat.*] Ad ſublevandum horrorem ac tædium nocturni temporis ac ſilentii.

16. *Prolutus.*] Virgil. Æneid. 1, 743.

. . . . *Pleno ſe proluit auro.*

18. *Ac miſſæ paſtum, &c.*] Ubi nauta, qui mulam moderatur, ſenſit dormire viatores, & ipſe dormituriens mulam ſolvit, paſtumque dimittit, funem verò navigiū religat ad ſaxum, moxque ſopori ſe tradit humi ſtratus, parum ſolicitus quâ horâ perveniret ad deſtinatum locum.

21. *Donec cerebroſus, &c.*] Donec unus viatorum ſeu navigantium ad terram proſilit, atque e ſalicibus littori adſitis virgam ſecat, quâ iratus nautam dormientem excitat, ejus caput & lumbos percutiendo, nec ipſi parcit mulæ *cerebroſus*, in obvium quidlibet exonerans indignationem ſuam ac bilem.

23. *Dolat.*] Metaphora à fabris lignariis, qui dolabrâ cœquant expoliuntque ligna.

Quartâ vix demum exponimur horâ.] Extra navim ponimur ad Feroniam tandem, horâ poſt exortum ſolem quartâ, id eſt, decimâ noſtrâ matutinâ, in æquinocto nempè ; quod pluribus explicavi in meis annotationibus ad Perſii Sat. 3. initium.

24. *Ora manuſque tuâ lavimus, &c.*] Ex religioſo veterum erga Deam illum cultu ; quæ in Soracte monte habebat ſacrum fontem, lucum, templum ; nomenque dedit urbi Fero-

Millia

Millia tum pranſi tria repimus; atque ſubimus
Impoſitum ſaxis latè candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mæcenas, optimus atque
Cocceius, miſſi magnis de rebus uterque
Legati; averſos ſoliti componere amicos.
Heic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere: interea Mæcenas advenit, atque
Cocceius, Capitóque ſimul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antonî, non ut magìs alter, amicus.
Fundos Aufidio Luſco prærore libenter [560]
Linquimus, inſani ridentes præmia ſcribæ,
ità *gratioſus Antonio, ut nemo magis. Sponte deſeruimus Fundos*, ubi *Prætor* erat *Aufidius Luſcus, deridentes munera ſcribæ inſanientis.*

deinde verò pranſi lenti proceſſimus ad tria paſſuum millia: ac pervenimus Anxur extructum ſuper rupes eminus apparentes ob caudorem. Illud debebant convenire optimus Mæcenas atque Cocceius, legati ambo ad negotia miſſi graviſſima; cæterùm *aſſueti reconciliare amicos abalienatos. Illic ego lippientes oculos collyrio inunxi. Interim acceſſit Mæcenas & Cocceius, unâque Fonteius Capito vir ad amuſſim factus,*

ANNOTATIONES.

niæ, inter Circæos & Tarracinam. Nec omittam duo quæ narrantur miracula: alterum quòd Deæ illius afflati numine ardentes prunas nudis pedibus ſinè noxâ calcare aiunt. Alterum eſt quòd Feroniæ lucus aliquando cùm arſiſſet; indeque auferre ſimulacrum accolæ meditarentur, ſubitò nemus reviruit. Hinc Virgil. Æn. 7. v. 800.

. . . . *Viridi gaudens Feronia luco.*

Vide Strab. lib. 5. Dionyſ. Halic. Plin. Porrò quæ fuerit illa Dea, haud planè compertum, Dionyſius aſſerit Feroniam conſecratam à Lacedæmoniis illis, qui tempore Lycurgi in Italiam appulſi locum iſtum dicârint, numenque coluerint ſub hoc nomine, eò quòd illuc ferri non infeliciter contigiſſet. Alii volunt ipſam Junonem eſſe quæ ibi Feronia vocetur, colaturque, ſicut apud Anxur urbem non longè remotam Jupiter Anxurus. Certè Virgil cit. utriuſque pariter ibidem meminit. Conſtat Feroniam nemorum Deam fuiſſe, à ferendis arboribus appellatam. Imò veteres numen fecêre ex illâ vi arcanâ arboribus infitâ, per quam vigent, pullulant, florent, edunt fructus.

25. *Millia tum pranſi, &c.*] Poſtquàm ſumus pranſi Feroniæ, tria paſſuum millia confecimus, lento quidem gradu, tum propter ſtomachi repletionem, cùm ob locorum acclivitatem: contendimuſque Anxur.

26. *Anxur.*] Urbs hæc Latii, poſt dicta Tarracina, colli & ſaxo impoſita, mari Tyrrheno imminet. Olim etiam Trachine appellata, ab aſperitate loci.

28. *Cocceius.*] Cocceius Nerva, proavus Nervæ Imperatoris, erat illuſtris Juriſconſultus, Auguſto pariter atque Antonio gratioſus.

Miſſi magnis de rebus uterque Legati.] Inde enim pax Imperii & Reipublicæ Romanæ pendebat. Illi adverſos exercitus propè Brundulium, ſancito fœdere, in una coëgêre caſtra. Antonio verò in matrimonium data Octavia Auguſti ſoror. Tit. Liv. lib. 127. Appian. lib. 5. Sueton. Octav. c. 17.

30. *Collyria.*] Oculorum medicamenta, propriè κωδιακα & τίφρια, ob cinerum colorem; unde Horatius vocat *nigra*. Cornel. Celſ. l. 6. c. 6. παρὰ τὸ κωλύειν τὸ ῥεῦν ab inhibendâ fluxione, dictum volunt collyrion: ſed multos etiam alios ad uſus adhibetur.

32. *Capito Fonteius.*] Hunc Dio Conſulem cum Germanico fuiſſe ſcribit. Livius & Appianus ex Antonii parte Pollionem, ex Auguſti Mæcenatem duntaxat miſſos referunt, cum Cocceio quidem; nullam verò Capitonis faciunt mentionem.

Ad unguem factus homo.] Eximiis dotibus vir ornatiſſimus, metaph. à marmorariis, qui lævitatem & juncturas explorant ſuperducto ungue. Hinc Perſ. Sat. 1. v. 65.

. . . *Ut per lævè ſeveros*
Effundat junctura ungues.

34. *Fundos Aufidio, &c.*] Fundis minimè commorati ſumus, ſed prandimus tantum: poſteà Formias progreſſi, ubi pernoctavimus.

Fundos.] Oppidum in viâ Appiâ, initio regni Neapolitani, Tarracinam inter & Formias medium, ad decem ferè paſſ. mill. vino generoſo celebratur.

Aufidio, Luſco Prætore.] Prætor dicitur quòd præeat vel præſit juri dicendo. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 15.

35. *Inſani ridentes præmia ſcribæ.*] Romæ ſcribarum officium etiam libertinis patebat, adeóque vile cenſebatur: attamen magiſtratus in municipiis ſæpè merces ac præmium erat ſcribarum. Sic Aufidius Luſcus Fundis Prætura adeptus ſibi jam aliquis videbatur: at, quòd ſua dignitate pluſculum ſuperbiret, ludibrio fuit Mæcenati aliiſque qui eum comitabantur. Hunc enim alioſque legatos à Fundano illo Prætore, honoris causâ, ſalutatos inſeli-

prætextam, latum clavum, & batillum ignis. Posteà fatigati commoramur in civitate. Mamurrarum, Muræná hospitium, Capitone cœnam dante. Postera dies illuxit longè amœnissima. Etenim Plotius, Varius, atque Virgilius obviam nobis fuerunt Sinuessæ; homines tales, ut nec meliores terra protulerit, nec quisquam sit me conjunctior cum illis. O quales amplexus, & quàm magna lætitia extitit! Ego dum mente sanâ ero, nihil æquabo fideli amico.

Prætextam, et latum clavum, prunæque batillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus. [361]
Murenâ præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multò gratissima: namque
Plötius, et Varius Sinuessæ, Virgiliúsque
Occurrunt; animæ, quales neque candidiores
Terra tulit; neque queis me sit devinctior alter.
O, qui complexus, et gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim jucundo sanus amico.

ANNOTATIONES.

gendum est. Apud Sueton. Caligul. cap. 23. *ex publicis monumentis certum, Ausidium Lingonem Romæ honoribus functum.*

36. *Prætextam.*] Ex Varrone l. 5. de Ling. Lat. toga erat alba purpureo pretexta limbo: quæ quidem non puerorum fuit solùm, sed & magistratuum. Unde & prætextatus à togato differt, ut magistratus à privato. Hanc *supra tunicas honorati quique induebant*, inquit Non. Marcell. De eâ veste jam dixi in Epod. 5.

Latum clavum.] Vestis hæc nobiliorum propria, plagulis decorata aureis sive purpureis, latioribus in Senatore, angustioribus in equite. Unde Ovid. Trist. 4. Eleg. ult.

. . . . . *clavi mensura coacta ist.*

Nec matronæ carebant simili quodam ornatu. Nam & earum vestis habebat patagium, quod erat *aureus clavus qui pretiosis vestibus addebatur*, ex Nonio. Porrò nomen deducunt à similitudine cum clavorum capitibus, quibus similes essent aureæ illæ plagulæ. Nec perperam alii etymon hoc rejiciunt, asserunt quæ clavos istos fuisse purpureas fascias seu limbos utrinque tunicæ assutos: tunicæ inquam; nam latus clavus erat interior vestis supra quam assuebatur prætexta: & hoc plerique non animadvertunt, contrariumque scripserunt, certè immemores Prætore capitis sententiam ferente deponi prætextam consuevisse, at minime laticlavum.

Prunæque batillum.] Tanta erat Ausidii insania, ut ante se ferri prunas in batillo, id est, foculo ansato & gestatili, juberet, ad instar virorum Principum & Imperatorum, quibus præferebatur ejusmodi ignis, summæ auctoritatis ac potestatis index & insigne. Frustrà quidam intelligunt vas parvum, in quo nempè suffitus fieret Jovi Hospitali, sive hospitibus & convivis.

37. *In Mamurrarum urbe.*] Sunt qui Mamurras urbem asserant inter Fundos & Formias, vern. *Itre* vel *Iteri*, cujus etiamnum extant ibidem ruderа. Philip. Ferrar. Verùm ipse hic Formiæ accipiendæ sunt, è quibus oriunda Mamurrarum familia & Romæ quidem Senatoria. Adde quòd illius oppidi maximam partem obtinebat Mamurra, Eques Romanus, Cæsaris amicus, opibus præpotens: quem vellicat sanè hic noster; ut & Catullus: *Primum Romæ parietes crustâ marmoris operuisse totius domus suæ in Cœlio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram. Formis natum. Equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsaris in Galliâ. . . . . nullamque nisi è marmore columnam habuisse, omnes solidas è Carystio aut Lunensi . . . . . hic est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus, cujus domum Catullus dixit habere quicquid habuisset Comata Gallia.* Hæc Plin. l. 36. c. 6. Vide l. 3. Od. 17. ubi Lamiarum originem è Formiis urbe celebrat Horatius.

Lassi manemus.] Nam à Tarracinâ seu Anxure Formiæ distant ducentis prope stadiis. Quadringenta numerat Strabo certè hallucinatus.

38. *Muræná præbente domum, &c.*] Murena & Capito Formiis habentes domum uterque, officium partiti erga præclaros hospites alter, hospitium, alter epulas præbent. Murena ille frater erat Liciniæ, quæ posteà nupsit Mæcenati. Vide l. 3. Od. 19.

40. *Plotius, & Varius.*] Hi sunt eximii poetæ. Virgilio perinde ac Horatio amicissimi, quibus ab Augusta commissa est cura emendandæ Æneidos post mortem Virgilii, hâc lege ut nihil adderent. Cum Plotio & Vario tertius erat Tucca, & ipse eruditione clarus, ad recensendum opus divinum. Servius.

Sinuessæ.] Hæc urbs Campaniæ, ad ostia Liris fluvii, ubi nunc *Rocca di Mondragone*, ibi desinit Massicus mons.

Martial. l. 13. Epig. 111.

De Sinuessanis venerunt Massica prælis.

Sinuessanas porrò aquas sterilitatem fœminis, moribus autem insaniam auferre tradunt. Plin. &c.

44. *Nil ego contulerim jucundo sanus amico.*] Exceptâ sapientiâ nihil homini præstantius.

Proxima Campano ponti quæ villula, tectum[562]
Præbuit; et parochi, quæ debent, ligna salemque.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Lusum it Mæcenas, dormitum ego Virgiliúsq;[563]
Namque pilâ lippis inimicum et ludere crudis.

Villula quæ vicina est ponti Campano hospitium dedit: parochi verò quæ debent ligna & salem præbuerunt. Inde muli Capuâ deponunt clitellas tempestivè. Mæcenas it lusum; ego verò ac Virgilius dormitum ivimus: nam pilæ ludus est noxius lippis atque rudis.

ANNOTATIONES.

amicitiâ, meliúsque à Diis immortalibus datum, affirmat Tullius. Proverb. cap. 18. l. ult. *Vir amabilis ad societatem magis amicus erit, quàm frater.* Ecclesiastici cap. 6. *Amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio . . . . medicamentum est vitæ & immortalitatis.*

45. *Proxima Campano, &c.*] Sinuessæ pransi jucundiùs quidem ob occursum amicorum, venerunt omnes simul ad hanc villam, in quâ pernoctârunt.

Campano ponti.] Qui impositus ‖ est Vulturno Campaniæ fluvio per Venafrum, Capuam, aliasque urbes in mare Tyrrhenum decurrenti.

46. *Parochi.*] Quasi præbitores à παρέχειν, *præbere*, curatores erant publici per urbes & loca jus habentes ab oppidanis exigendi certa stipendia, unde peregrinis & legatis necessaria suppeditarent Reip. nomine. Tull. ad Attic. l. 13. Epist. 2. *Ariarathes Ariobarzanis filius Romam venit . . . ostendit eum Sestius noster parochiis publicis ornavit*; (id est, præbitionibus ac muneribus publicis.) Alii legunt, *parochus publicus quod quidem facile patior. Veruntamen quod mihi magna cum fratribus illius necessitudo est, invito eum per literas ut ad me diverset.* Jam res patet de peregrino: de legatis autem auctoritate publicâ missis hæc habe, studiose lector. Idem Tull. item ad Attic. l. 5. Epist. 16. ita scribit: *maxima exspectatione in perditam & planè eversam in perpetuum provinciam nos venisse scito, prid. Cal. Sextil. morati triduum Lyncicæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnadæ, audivimus nihil aliud nisi civitatum genitus, ploratus, &c. . . . . Levantur tamen miseræ civitates, quòd nullus sit sumptus in nos, neque in legatos, neque in quæstorem, neque in quemquam. Scito, non modò nos fœnum, aut quod lege Juliâ dari solet, non accipere, sed nè ligna quidem; nec præter quatuor lectos & tectum, quemquam accipere quidquam: multis locis nè tectum quidem, & in tabernaculo manere plerumque. . . . Mehercule etiam, adventu nostro, revivisscunt; justitia; abstinentia; clementia tui Ciceronis. Itaque opiniones omnium superavit.* Præclarum etiam huic loco lucem dabit T. Livius lib. 42. c. 1. *Antè L. Postumium Consulem*, inquit, *nemo sociis unquam in ullâ re oneri aut sumptui fuit. Idcò magistratus mulis, tabernaculisque, & omni alio instrumento militari ornabantur, nè quid tale imperarent sociis: privata hospitia habebant; ea benignè comiterque colebant: domusque illarum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diverti mos esset. Legati qui repente aliquo mitterentur, singula jumenta per oppida, iter qua faciendum erat, imperabant: aliam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant.* At ipse, cùm senatui placuisset *Consulem, ad agrum publicum à privato terminandum in Campaniam ire, ... priusquam ab Româ proficisceretur, literas Prænestè misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publicè pararet ubi diverteretur; jumentaque, cum exiret indè, præsto essent.*

47. *Hinc muli Capuæ, &c.* Ab eâ villulâ mulis vecti Capuam venimus & tempestivè quidem; nam eâ die confecimus millia passuum non plus sexdecim.

Capuæ.] Hæc Campaniæ metropolis ac veluti arx deliciarum & arrogantiæ pridem fuit *Alterum Romam* vocat Cicero Philip. 12. alibi verò *superbiæ domicilium.* Annibalis virtutem corrupit ac fregit illa *pelago, cultuque, penuque, potens* civitas *deliciis, opibus, famaque*; ut canit Ausonius. Hodie jacet in ruderibus. Duobus autem inde milliaribus versus Boream excitata est Capua nova veteri haud quaquam par. De ea jam in Epod. 16.

48. *Lusum it Mæcenas, &c.*] Pilâ palmaria: cujus exercitatio ad sanitatem utilis robusto quidem & benè affecto: at crudis noxia & καυσομάχοις, qualis Virgilius: contrà salubris somnus & quies; pariter & lippientibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis vehemens ciet irritatque humores; quos non nisi lentè coquit calor naturalis. Adde quòd oculorum acies non parum laborat in observandâ pilâ. Cornel. Celsi. l. 1. c. 2. Galenus l. 4. de Symptom. caus. c. 5.

49. *Pilâ.*] Quasi pilis plena sic vocatur, ex Isidoro. Alii à πιλεῖν densare deducunt originem, sive quod pila potissimùm conficiatur è πίλῳ, id est, lanâ coactâ & compactâ. Quadruplex erat. 1. Harpastum, e corio confecta minor pila, quam solo repercussam remittebant.

Hinc

Iſtinc ad Cocceï villam pergimus copioſiſſimam, quæ ſita eſt ſupra tabernas Claudii. Jam præcor, ô Muſa, ut mihi referas paucis verbis Sarmenti ſcurræ certamen, atque Meſſii Cicerri: & quo patre ambo geniti pugnam inierint. Illuſtris Meſſii origo ab Oſcis: Sarmenti domina etiamnum *vivit. Ab iſtis prognati majoribus in certamen devenêre Sarmentus prior* locutus. *Aio, te eſſe ſimilem equi indomiti. Cachinnos ſuſtulimus. Tum Meſſius, Accipio, inquit; ſimulque caput agitat.*

Hinc nos Cocceii recipit pleniſſima villa,
Quæ ſuper eſt Claudî cauponas. Nunc mihi paucis
Sarmenti ſcurræ pugnam Meſsîque Cicerri,
Muſa, velim memores: et quo patre natus uterq;
Contulerit lites. Meſsî clarum genus Oſci:
Sarmenti domina exſtat. Ab his majoribus orti
Ad pugnam venêre. Prior Sarmentus: Equi te[564]
Eſſe feri ſimilem dico. Ridemus. Et ipſe
Meſſius, Accipio; caput et movet. O, tua cornu
Ni foret exſecto frons, inquit, quid faceres, cùm
Sic mutilus miniteris? At illi fœda cicatrix
Setoſam lævî frontem turpaverat oris.
(catus,
Campanum in morbum, in faciem permulta jo-

Continuo Meſſius *dixit; O quid agat, ſi cornu tuâ fronte non eſſet amputatum, quandoquidem ita mutilatus minaris? nimirum turpis cicatrix ei deformârat hirſutæ frontis* partem *ſiniſtram.* Hinc *plures jocos in vultum Campanumque morbum jactans,*

ANNOTATIONES.

2. Follis, ex alutâ; major brachiis, minor pugnis intorquebatur. 3. Trigonalis, ſive trigon: nomen à triangulari ſitu ludentium ternorum, qui ſibi invicem ita pilam reddebant, diligenter caventes ne excideret manu ſive dextrâ, ſive ſiniſtrâ. 4. Pagancia, à pago & paganis dicta: ab his enim ad urbem venit: Plumis referta erat; durior folle, mollior trigone. Quæ omnia belle notat & exprimit Martialis lib. 4. Epigram. 19. lib. 12. Epigram. 84. lib. 14 Epigram. 45, 46, 47. Vide infrà lib. 2. Sat. 2. v. 11. annot.

50. *Hinc nos Cocceii, &c.*] Inde proceſſimus ad villam Cocceii rebus omnibus abundantem. Hæc ſita eſt *ſupra cauponas Claudii* cujuſdam. Vel accipe oppidum quoddam ab Appio Claudio conditum. Placet tamen legere potiùs cùm aliis, *Caudi*: nam inter Capuam & Beneventum ſunt Caudium oppidum, hodie *Arpaia*, item valles & Furcæ Caudinæ; in quibus intercepti aliquando Romani ſub jugum turpiter miſſi ſunt; quam tamen ignominiam paulò poſt gravi ultione eluerunt. Tit. Liv. lib. 9.

51. *Nunc mihi paucis, &c.*] Facetè admodum Poëta Muſas in re ludicrâ invocat, veluti ſolet fieri in gravibus argumentis. Deſcripturus nempè duorum ſcurrium ridiculam contentionem, ſerio videtur grave quidpiam adoriri; quo majorem excitet jocum.

54. *Meſſi clarum genus Oſci.*] Ironicè prorſùs Nam hi Campaniæ populi in Latii & Samnii confinio degentes, non ſolùm ignobiles, ſed & infames erant. Vide Strabon. Hoc etiam facit quòd *obſcœnum* quidam ad Oſcis deducunt. Feſtus Oſcos priùs Opſcos teſte Ennio dictos ait, & ſtupra inconceſſe libidinis ab ejus gentis pravâ conſuetudine, obſcœna dici, ex Verrio.

55. *Sarmenti domina extat.*] Ergo ſervus erat ille, aut e ſervili genere. Hic ſcurra Auguſto fuiſſe in deliciis, atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho; c. 59. *Antonio infenſa erat Cleopatra; quòd in cœna dixiſſet, ipſis quidem acidum vinum infundi: Sarmentum autem Romæ Falernum potare. Erat verò Sarmentus Cæſaris ſervulus ex iis qui feſtivitatis causâ haberi ſolent, quos Romani delicias appellant.* Juvenalis initio Sat. 5. meminit hujus ſcurræ.

58. *O, tua cornu, &c.*] Pergit conviciari Meſſio Sarmentus: Quid faceres, ſi frons tua eſſet adhuc armata illo cornu, quod exſectum tibi eſt nimis terribili & feroci? ſarcaſmus.

60. *Illi fœda cicatrix, &c.*] Nempè Meſſii in fronte apparebat cicatrix exſectæ verrucæ, quæ amputati cornu ſpeciem exhibebat.

62. *Campanum in morbum.*] Seu verrucas, quas habebant frequentes Campani in vultu fœdas: vel turpem quamdam aliam lucem ciborum ac luxuriæ intemperantiâ creatam. Non abſurdè Torrentius intelligit eum morbum, de quo Plin. lib. 26. cap. 1. *Senſit & facies hominum novos omnique ævo priore incognitos non Italiæ modò, verum etiam univerſæ Europæ, morbos . . . . ſine dolore quidem illos ac ſine pernicie vitæ; ſed tanta fœditate, ut quæcumque mors præferenda eſſet. Graviſſimum ex his lichenas appellavêre Græco nomine; Latinè mentagram, quoniam à mento ferè oriebatur, joculari primùm loſciviâ dictum: ut eſt procax natura multorum in alienis miſeriis; occupat in multis totos utique vultus, oculis tantum immunibus;*

Paſtorem

Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa, rogabat;
Nil illi larvâ, aut tragicis opus eſſe cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: Donâſſet jámne catenam [565]
Ex voto Laribus, quærebat: ſcriba quòd eſſet. 66
Nihilo deterius dominæ jus eſſe. Rogabat
Denique, cur unquam fugiſſet, cui ſatis una
Farris libra foret, gracili ſic, támque puſillo.
Prorſus jucundè cœnam produximus illam. 70
Tendimus hinc rectà Beneventum, ubi ſedulus hoſpes
Pæne, macros, arſit, turdos dum verſat in igne.

orabat ut ſaltaret ad modum *Cyclopis paſtoris: neque enim larva aut cothurnis tragicis ipſum indigere. Ad iſta denique Cicerrus plurima retorſit: interrogabat, numquid jam ex voto ſua vincula conſecrâſſet Laribus: quamvis eſſet ſcriba, nihilo minus heræ jus in eum ſupereſſe: quærebat tandem quare fugiſſet aliquando* ipſe, *cui ſufficeret una farris libra*, ſcilicet *adeo tenui & parvo. Hilariter ſanè peregimus eam cœnam. Inde recta nos contulimus Beneventum, ubi hoſpes officioſior propemodum deflagravit, cum turdos macilentos ad focum torreret. Enim verò exarſit ignis.*

ANNOTATIONES.

deſcenditque in colla, pectuſque, & manus, fœdo cutis furfure. Campanum alii morbum interpretantur propriam ei genti luxuriam arrogantiamque.

63. *Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa.*] Exprobrat ſimilitudinem cum Polyphemo, quippe ille pariter ingens corpore & immani ſtaturâ hirſutâque fronte, in quâ etiam cicatrix oculum Cyclopis obturatum referebat. Quapropter nec *larvâ* facies turpis, nec crura ſat procera indigerent *cothurnis*, id eſt, altis calceis, quibus ad Majeſtatem utuntur Tragœdi. Petrus Crinitus de honeſtâ diſciplinâ, l. 17. c. 3. appoſitè omninò, *intervoluptates ſcenicas*, inquit, *celebrari video Cyclopa. Sic vocarunt cùm Cyclopem in ſcenâ ſaltantem proferrent, habitu & ornamentis, quibus Polyphemus apud Fœtas decoratur. Quod ego duxi obſervandum, ut Horatii locum interpretemur paulò indiligentius ab aliis expoſitum. Itaque ſic alluſit, cùm de Sarmento ſcurrâ & Meſſio Oſco, eorumque litibus diſſerit: ac Meſſium ore fœdo & facie turpi ſimilemque larvæ reddit. Quo loco* ſaltare Cyclopa *nihil puto aliud ab Horatio intelligi, quam & fronte & habitu talem fuiſſe Meſſium, ut Polyphemum in ſcenâ ſaltantem poſſet exprimere; ac ipſum de ſe ſpectantibus facile commovere.* Polyphemum ab Ulyſſe occæcatum lege apud Homerum, Odyſſ. 9. Virgil. Æneid. 3. De eo Servius ita ſcribit: Multi Polyphemum dicunt unum habuiſſe oculum, alii duos, alii tres. Sed totum fabuloſum eſt. Vir ille prudentiſſimus fuit, & ob hoc oculum in capitè habuiſſe fertur: id eſt, juxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. Verùm Ulyſſes eum tamen prudentiâ ſuperavit: & ob hoc eum cœcaſſe fingitur. Vide & Euripid. Cyclop.

65. *Donâſſes jamne catenam, &c.*] Servi enim manumiſſi ſeu Laribus, ſeu Deorum alicui conſecrabant vincula quibus olim ſtricti fuerant. Ita Cicerrus ſervilem objicit turpitudinem Sarmento. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 20.

67. *Deterius nihilo dominæ jus eſſe.*] In ſervos etiam manumiſſos domini retinebant jus operarium, v. g. ſartiendi veſtes, ſuendi calceos, &c.

Scribæ.] Alii ſcribæ dicebantur à ſuâ functione; alii erant magiſtratuum, putâ Quæſtorii, Prætorii, Ædilitii, &c. Scribæ olim apud Romanos mercenarium: nec magni teſtimonii aut pretii. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

68. *Cur fugiſſet.* Nullum ſervo probrum gravius, quam fugiſſe. Hinc enim contumelioſè furcifer appellabatur, eò quòd hæc erat fugitivi ſervi pœna, furcam collo appenſam circumferre.

Cui ſatis una Farris libra foret.] Hæc ſæpiùs erat ſervis fugiendi cauſa, quòd nimis parce à dominis alerentur. At Cicerrus utpotè gracilis ac puſillus, tenui alimento poterat ac debebat eſſe contentus, udâ videlicet farris libra ſervis quotidie dari ſolitâ ad victum. Quod quidem dimenſum proceris corporibus exiguum ac vix ſufficiens videbatur. Ex Geli. lib. 20. cap. 1. Debitori in carcere retento lex. 12. Tab. jubebat dari indies libras farris ab eo qui vinctum tenebat.

71. *Beneventum.*] Hæc urbs Hirpinorum à Diomede condita, 28 mill. paſſ. à Capua, olim dictâ Maleventum: at deductâ eò coloniâ Romani ad melius omen mutari nomen, & Beneventum dici in poſterum voluerunt. Feſt. Plin. &c.

72. *Turdos.*] Gall. *des grieves.* Horum aviaria veteres habebant & anta quidem ut ex his agri ſtercorarentur, optimo certè fimo. Plin. lib. 17. cap. 9. Varro. Columella. Porrò ex omni occaſione captans jocum Satiricus noſter

Nam

& flamma per vetuſtam culinam groſſuta proſè attingebat tectum. Mox aſpexiſſes convivas famelicos atque famulos trepidantes cœnam præripere, & exactos allaborantes extinguere. Exinde Apulia cœpit oſtendere montes mihi cognitos, quos adurit Atabulus; quoſque nunquam præteriiſſemus, niſi nos excepiſſet villa Trivici proxima, haud ſinè fumo lacrymoſo ejiciente, dum in foco incenderentur humidi rami cum frondibus. Illic ego demens mendacem meretricem expecto fruſtrà ad mediam uſque noctem. Tum verò ſuperme invaſit . . . . .

. . . . . *Inde rhedis vehimur per quatuor & viginti millia* paſſuum, *commoraturi in parvâ urbe quam indicare non licet verſu* hexametro ; *ſignis* autem *eſt facillimum : Ibi venditur aqua rerum viliſſima :*

Nam vaga per veterem dilapſo flamma culinam [366]
Vulcano ſummum properabat lambere tectum.
Convivas avidos cœnam, ſervóſque timentes
Tum rapere, atq; omnes reſtinguere velle videres.
Incipit ex illo montes Apulia notos
Oſtentare mihi, quos torret Atabulus, et quos
Nunquam erepſemus, niſi nos vicina Trivici
Villa recepiſſet, lacrymoſo non ſinè ſumo,
Udos cum foliis ramos urente camino.
Hîc ego mendacem ſtultiſſimus uſque puellam
Ad mediam expecto noctem: ſomnus tamen aufert
Intentum Veneri: tum immundo ſomnia viſu
Nocturnam veſtem maculant, ventrémq ; ſupinum.
Quatuor hinc rapimur viginti et millia rhedis, [367]
Manſuri oppidulo, quod verſu dicere non eſt :
Signis perfacile eſt : vænit viliſſima rerum

ANNOTATIONES.

ſæcros notat *turdos*, quos magnâ tamen ſedulitate *boſſpes* ad ignem verſabat hoſpitibus apponendos ; adeò ut ipſe pænè arſerit ejuſque domus pariter.

74. *Vulcano.*] Hic Deus ignis ponitur non rarò pro ipſo igne. Metonym. vide l. 1. Od. 4.

Summum properabat lambere tectum.] Hujus incendii facilè graſſantis ut rationem intelligas, ſcire te, lector, oportet quod cùm aliis ſcribit Cœlius Rhodig. l. 26. c. 21. *habuiſſe veteres in domibus tecti medio apertionem, quam nuncupabant capnodoctem*, id eſt, fumi receptaculum. Nec enim, ut fit hodie, in excavato pariete caminus erat, ſed in medio cubiculo hyberno : ſiquidem in æſtivo non erat focus. Vitruv. l. 7. c. 3. Hinc & nunc abutimur voce *caminus* fornacem, hypocauſtum ignem, ſignificante : quam tamen uſurpamus pro fumario, ſeu gula ſummum emittente extra tectum. Iſidor. l. 19. c. 6.

75. *Convivas avidos, &c.*] Cœnam jam paratam ſervare ſatagunt famelici illi magis quàm ædes ſcilicet alienas.

77. *Incipit ex illo montes, &c.*] Benevento egreſſis incipiunt aſcici montes Apuliæ, Horatio quidem regio notiſſima ; exinde orto videlicet. *Apuliâ* l. 3. Od. 30. & Epod. 2.

78. *Atabulus.*] Venus Apuliam infeſtans, dictus quaſi ἀτην βαλλων, immittens calamitatem. Plin. l. 17. c. 24. Gell. l. 2. c. 22. hunc, ut volunt, eundem noſter vocat Iapyga l. 1. Od. 3.

72. *Erepſemus.*] Syncope pro *erepſiſſimus*, id eſt, tranſiviſſemus. Sic poſteà Sat. 9. *ſurrexe*, pro *ſurrexiſſe*. Virgil. Æneid. 4. v. 606. *extinxem* pro *extinxiſſem*. Lucretius pariter *confluxet*. Terentius in Adelph. *produxe, &c.*

Trivici.] Hoc oppidum eſt in Campaniæ finibus, montoſâ valde regione, viiſque arduis, ac difficilibus ; quapropter in villâ proximâ ſubſiſtere ſæpiùs neceſſe eſt.

87. *Oppidulo, quòd verſu dicere non eſt.*] Scilicet Equotutico ; quæ vox ſtare nequit in verſu hexametro. Equotutium, vel, ut legunt alii, Equotuticum, ſive Equus Tuticus, Apuliæ Daunïæ fuit oppidulum, hodie *Ariano* diditur, aliis *Foggia* : in colle ſitum eſt ad Apenninum montem : à Benevento in ortum dikat milliaribus duodecim ex Sanſone. Illius meminit Cicero ad Attic. l. 6. Epiſt. 1. *Scire vis tuas ego quas acceperim literas. Omnes ferè quas commemorat, præter eas quas ſcribis Lentuli pueris Equotutico ac Brunduſio datas.*

Quod verſu dicere non eſt.] Imitatio eſt Lucilli, ità Sigillaria indicantis Sat. 7.

. . . . . *Servorum feſtus dies eſt,*
Quem planè hexametro verſu non dicere poſſis.

De hoc ſervorum die continuò poſt Saturnalia celebrari conſueto, Macrob. lib. 1. cap. 10.

88. *Vænit viliſſima rerum hîc aqua.*] Quæ ſcilicet aliunde petenda & longè e fonte aliquo.

Hic

Hîc aqua: ſed panis longè pulcherrimus; ultra
Callidus ut ſoleat humeris portare viator;
Nam Canuſî lapidoſus; aquæ non ditior urna:
Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.
Flentibus hic Varius diſcedit mœſtus amicis.
Inde Rubos feſſi pervenimus, utpote longum [568]
Carpentes iter, et factum corruptius imbri.
Poſtera tempeſtas melior, via pejor, ad uſque
Barî mœnia piſcoſi. Dehinc Gnatia lymphis
Iratis extructa dedit riúſque, jocóſque;
Dum flammâ ſinè thura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit: credat Judæus Apella,

at panis eſt optimus certè; adeo ut prudens viator conſueverit ſponte humeris ferre; quia Canuſii eſt lapidoſus; urna autem aquæ haud felicior: quod oppidum ædificatum eſt quondam à ſenvo Diomede. Illinc Varius triſtis abſceſſit ab amicis dolentibus. Hinc Rubos perreximus fatigati, quòd longius iter faceremus, atque ob pluviam moleſtius. Poſtridie tempus fuit magis, opportunum, at via deterior uſque ad muros Barii piſcoſi. Deinde Egnatia infenſis aquis condita præbuit riſum ac ludum, quòd perſuadere volunt thura ſine igne incendi in templi aditu. Fidem habeat Judæus recutitus,

ANNOTATIONES.

89. *Ultrò Callidus.*] Quidam legunt *ultra*, id eſt, in ulteriorem regionem. Quod ſatis placet.

91. *Canuſî.*] Canuſium Apuliæ oppidum, hodie *Canoſa*, in colle ædificatum apud Aufidum amnem, à Cannis exciſis diſtans tribus milliaribus.

Lapidoſus.] Lapidis inſtar durus & inſipidus: vel lapidibus plenus, è farinâ minimè purâ: ſive malè concinnatâ molâ, ſive non ſat durâ, quæ grana conterendo ipſa deteratur, ruptis inde particulis, quæ immixtæ pani dentes manducantis offendunt.

Aquæ non ditior urna.] An quod Aufidus eſt duntaxat lacus, quemadmodum Strabo aſſerit; cujus proinde aqua potu injucunda eſſet; an, ut ſcribunt nonnulli, quod Aufidi fluvii alveus interdum areſcit?

92. *Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.*] Diomedes Ætoliæ rex; poſt Achillem & Ajacem fortiſſimus inter Græcos; ſingulari pugnâ cum Hectore & Ænea congreſſus eſt; Palladium abſtulit; Martem quoque & Venerem vulnerâſſe in bello Trojano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Ægialen libidinibus fœdis adeò perdidit, ut ille tum ab ipſâ tum à patriâ abhorruerit; diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit: memorantur Canuſium, Arpos ſive Argos Hippium, quæ & Argyrippa.

93. *Varius diſcedit.*] Vocantibus aliò negotiis. Alii volunt ad caſtra Cæſaris contendiſſe alia via.

94. *Rubos.*] Rubi urbs Apuliæ, quibuſdam *Ruvo* dicta, Canuſium inter & Barium.

Feſſi.] Confectis à Canuſio, ubi pranderant, viginti milliaribus aut circiter.

96. *Poſtera tempeſtas melior, &c.*] Cœlum non pluvium, ut heri.

Via pejor.] Ob heſternum imbrem, locorumque difficultatem.

97. *Barî mœnia piſcoſi.*] Barium Apuliæ oppidum, regioni nomen dedit Barianæ dictæ: mari alluitur, ad oram ſinus Veneti: quale *piſcoſum* vocat Horatius. Conditum eſt & nominatum ab incolis Baræ parvæ inſulæ apud Brunduſium, teſte Feſto.

Gnatia.] Hæc & Egnatia dicitur, hodie *Gnazzi*, vel *Nazzi*; urbs Salentinorum etiam maritima, media fere inter Barium & Brunduſium, ab utroque diſtans triginta circiter milliaribus.

Lymphis Iratis exſtructa.] Seu quòd aquæ dulcis penuriâ laborat: ſeu potiùs quod ſic notare vult Poëta Gnatianos ut lymphaticos, id eſt, inſanos, quippe qui non modò credant, ſed & aliis perſuadere velint rem incredibilem aut ſuperſtitioſam, de qua mox. Vide Feſtum in voce *lympha*, ubi egregie oſtendit lympham dici pro nymphâ, mutatâ literulâ: & lymphatos dici furiolos, eo quod creditum veteribus, à nymphis, ſi conſpicerentur, furorem immitti. Ludit igitur Poëta in ambiguâ voce.

99. *Dum flammâ ſine, thura liquaſcere, &c.*] Hujus miraculi ſuperſtitioſi meminit Plinius l. 2. c. 107. ita ſcribens: *In Salentino oppido Egnatiâ, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere.* Porrò notavimus alibi cognito. Ethnicis ſacros codices, e quibus non pauca mutati fabulis aſperſerunt. Certè patet aduumbratum hîc quod habetur l. 3. Reg. c. 18. de vocato cœlitus igne Eliæ precibus, quo repente conſumpta ſunt holocauſtum, & ligna, & altare lapideum, & ſupere fuſa copioſe aqua. Vide l. 2. Od. 19.

100. *Credat Judæus.*] Inſimulat Horatius Judæos ſuperſtitionis, eò quòd modo relatum miraculum crederent ac venditarent. Hinc & rem Gnatianam ejuſmodi credulis hominibus narrandam ſuadendamque remittit: quæ ſibi ſuiſque comitibus non niſi *riſus dedit & jocos.* Romanos tamen non parum ſuperſtitionibus addictos lege apud Plin. l. 28. c. 2, &c.

Apella.] Quaſi ſine pelle in præputio circumciſo: recutitus. Perſ. Sat. v. 184. *recutita ſabbata* deridet: ubi nos plura de hac lege Judæa. Deo data; idem ad Juvenal. Sat. 14.

Non

ego certè minimè credam. Quippe Deos accepi tranquillum vitam ducere: ac, si quidpiam mirandum edat natura, illud nequequam à numinibus solicitis immitti è summis ædibus Olympi. Brundusium termimus fuit *prolixi itineris*, erit *etiam* hujus *descriptionis.*

Non ego. Namq; Deos didici securum agere ævum;
Nec, siquid miri faciat natura, Deos id
Tristes ex alto cœli demittere tecto.
Brundusium longæ finis chartæque viæque. 104

ANNOTATIONES.

v. 90. Salmasius etymologiam istam doctè refellit; tum quòd nequaquam brevis esse posset prima syllaba vocis *apella*, tum quòd potiùs dicendum foret *impella* vel *appella*, sicut dicitur imberbis, & abfimilis, &c. Solerter autem & appositè ait fuisse tum Romæ Judæum quemdam nomine Apellam, ad quem sanè Horatius respexerit.

101. *Deos didici securum agere ævum.*] Ab Epicuro sic statuente, mortalia & inferiora cuncque minimè Diis curæ esse. Vide lib. 1. Od. 34. lege & Plin. lib. 2. cap. 7.

104. *Brundusium.*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provinciâ Hydruntinâ, ad oram maris Adriatici. *Brindisi.* Ennius.

Brundusium pulchro præcinctum præpete portu.

Longæ finis viæ.] Viæ causa & finis patet ex dictis initio.

Longæ.] Nam Româ distat Brundusium mill aribus trecentis & sexaginta. Hæc verò confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant septemdecim, sed perperam.

SATIRA VI.

Vera nobilitas non generis splendore aut avorum titulis metienda: sed virtute & honestate morum. Reprehenduntur qui majora se appetunt. Bona educatio præferenda claris natalibus. Mediocris fortuna opulentæ præstat.

O Mæcenas, quod nobilior te nullus sit ex Lydis, quotquot Tusciæ terram habitarunt, aut quòd habuisti avos paternos ac maternos,

NON quia, Mæcenas, Lydorum quidquid Etruscos
Incoluit fines, nemo generosior est te; [57*]
Nec quòd avus tibi maternus fuit atque paternus,

ANNOTATIONES.

1. *Non quia, &c.*] Satira hæc tota nitescit cùm veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus & emolumentis, tum grati in bonum parentem animi testificatione.

Non quia, Mæcenas, Lydorum, &c.] Non tu, Mæcenas, licet nobilissimus, quod plerique magnatum faciunt, humiles ac plebeios aspernaris. Enimverò me libertino patre natum adeo non despexisti, ut contiâ *esse in amicorum numero* jusseris, quòd me *purum & insontem* comperisti.

Lydorum quidquid, &c.] Ferunt nempè Lydiæ populos, duce Tyrrheno Herculis filio vel nepote, in Italiam dudum appulisse atque Hetruriam tenuisse: unde Hetrusci dicantur Tyrrheni pariter ac Lydi. Virgil. Æneid. 9. v. 11.

Lyderumque manum.

Et Æneid. 2. v. 781.

Ad terram Hesperiam veniet, ubi Lydius arva
Inter opima virum leni fluit agmine Tibris.

De Mæcenatis ex Hetruriæ principibus origine, fusè lib. 1. Od. 1, &c.

Etruscos fines.] Etruria sive Hetruria, quæ & Tuscia pariter ac Thuscia scribitur, Italiæ notissima regio, vernacule *la Toscane*: ob ortù rigatur fluvio Tiberi, à meridie mari Tyrrheno.

2. *Generosior.*] A genere *generosus* antonomasticôs dicitur, cui opponitur *degener*. Senec. Trag. Troad.

Generosa in artus semina exurgunt suos.

3. *Nec quod avus tibi, &c.*] Paterno maternoque genere nobilissimum indicat Mæcenatem.

Olim

Olim qui magnis legionibus imperitârint,
Ut plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum:
Cùm referre negas, quali ſit quiſque parente
Natus, dum ingenuus: perſuades hoc tibi verè,
Ante poteſtatem Tullî, atque ignobile regnum,
Multos ſæpe viros nullis majoribus ortos
Et vixiſſe probos, amplis et honoribus auctos:
Contrà Lævinum Valeri genus, unde Superbus[571]
Tarquinius regno pulſus fuit, unius aſſis
Non unquam pretio pluris licuiſſe, notante
Judice quo nôſti, populo: qui ſtultus honores
Sæpe dat indignis, et famæ ſervit ineptus;
Qui ſtupet in titulis, et imaginibus. Quid oportet

qui pridem magnis exercitibus præfuere, non proptereà, *more multorum, ſubſannas obſcuros, ſicut me libertini patris filium: quando affirmas nihil referre quo parente quilibet oriundus, dummodò probus ſit. Benè* profectò *exiſtimas, antè Servii auctoritatem atque imperium haud illuſtre, pleroſque ſæpius viros ignotis ortos majoribus & bonos extitiſſe, & magnis dignitatibus amplificatos: è contrario Lævium è Valerii ſtirpe, per quam Tarquinius Superbus dejectus imperio eſt, uno aſſe pluris nunquam æſtimatum eſſe judicio populi: quem ſcis inſanum frequenter attribuere dignitates immeritis, & ſtolidè famam ſequi; nec nos admirari titulos atque imagines.* Ergò *quid*

ANNOTATIONES.

4. *Legionibus.*] Synecdoche. Propriè verò legio ad Romanos pertinebat: continebat ſex hominum millia: ſingulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem ſex millium conſcripſit, quæ anteà quatuor millium fuerat. Vide Iſidor. lib. 9. cap. 3. Veget. lib. 2. Feſt. &c.

5. *Naſo ſuſpendis adunco.*] Vafrè & ſaltè derides. Quintil. lib. 11. cap. 3. *naribus quidem deriſus, contemptus, faſtidium ſignificari ſolet.* Plin. lib. 11. cap. 37. *altior homini tantum naſus, quem novi mores ſubdolæ irriſioni dicavêre.*

6. *Libertino.*] Servus manumiſſus vocatur libertus: ejus filii dicuntur libertini. Qui ab his deinceps naſcuntur ingenui ſunt.

8. *Ingenuus.*] Non propriè adhibetur vox iſta hoc loco: ſignificat autem hic non liberum, ſed moribus præditum bonis, ingenuo & nobili viro dignis.

9. *Ante poteſtatem Tullî.*] Antequam Romæ ſextus regnaret Servius Tullius, Tarquinii ſucceſſor & gener, Ocriſiâ matre captivâ natus. Unde noſter ejus *regnum ignobile* appellat. Quanquam apud Corniculum ſuam patriam domi valdè nobilis fuiſſe cognoſcitur. Vide Dionyſ. Halic. l. 4. Tit. Liv. l. 1. c. 41. ubi Tanaquil uxor Tarquinii ſic hortatur. Servium hunc: *Erige te, Deoſque duces ſequere: qui fis, non unde natus ſis, reputa: & nos peregrini regnavimus. Tuum eſt, Servi, ſi vir es, regnum, &c.*

Nullis majoribus ortos.] Originem trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, & nullius fuerant nominis ac celebritatis.

12. *Contrà Lævinum, &c.*] Contrà verò domi nobiles interdum tam degenerâſſe, ut etiam contemptui fuerint, nulloſque adepti magiſtratus.

Lævinum Valerî genus.] Pub. Valerius Lævinus, quòd virtute careret, vel populo deſpectus: quanquam erat è familiâ per illuſtri, per quam reges exacti Româ. P. enim Valerius Publicola ſuffectus olim Conſul Collatino abdicare coacto, unà cùm Junio Bruto collegâ regno pepulit Tarquinium Superbum. T. Liv. lib. 2.

15. *Qui ſtultus honores, &c.*] Ubi nempè viget Democratia, ſeu populi dominatio, ut Romæ. Tit. Liv. paſſim. Lucilius olim dixerat:

——— *honorem*
Judicium eſt craſſis.

16. *Famæ ſervit ineptus.*] Plus ducitur vanâ opinione & ventoſâ exiſtimatione, quàm verâ virtute & gloriâ. Unde omnia deferre ſolet ei quicumq; natalium ſplendore, domeſticâ famâ & opibus præfulget tametſi per ſe haud ullum virtutis ſpecimen ediderit. Iſocrat. ad Demon. *vulgus ignorat veritatem, & famam reſpicit.* Τὴν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν διαζῶσιν πολλοί.

17. *Stupet in titulis, & imaginibus.*] Nobilitatis inſignia demiratur, non ipſam virtutem quæ ſola eſt nobilitas: ſtupet videns honorum titulos & ſtatuas majoribus conſtitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta & conceſſa fuiſſe. Cic. in Piſon. *Obrepſiſti ad honores errore hominum, commendatione famoſarum imaginum, quarum nihil habes ſimile præter colorem.* Juvenal. Sat. 8. v. 1.

Stemmata quid faciunt? Quid prodeſt, Pontice, longo
Sanguine cenſeri, pictoſque oſtendere vultus
Majorum? & ſtantes in curribus Æmilianos.

Quid oportet nos, &c.] Quid nos ſentire & judicare decet, ſi quidem à vulgi errore liberi, & ſurpntum inſtitutis informati ſumus?

nus decet agere à vulgo plane differentes? Nam certè populus dignitatem Lævino deferre mallet, quàm Decio ignoto: & Appius Censor arceret me, si liberto parente non essem genitus; & quidem jure, quià non manssissem in propria conditione. Verùm enim gloria splendente suo *curru nexos allicit tam obscuros quàm illustres. Quid* prodest *tibi, Tulli, resumere ablatum clavum, & creari Tribunum?* Scilicet *auctâ est invidia, quæ minor erga privatum foret. Etenim cùm primum aliquis demens mediam tibiam inseruit cothurno,*

Nos facere, à vulgo longé longéque remotos?
Namque esto: populus Lævino mallet honorem,
Quàm Decio mandare novo; Censórque moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus: [372]
Vel meritò, quoniam in propriâ non pelle quiêssem.
Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minùs ignotos generosis. Quo tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribunum?
Invidia accrevit, privato quæ minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus

ANNOTATIONES.

19. *Lævino mallet honorem, Quàm Decio mandare novo.*] Homini majorum gloria colluſtrato, per ſe verò ignobili: potiùs quàm viro propriâ laude conſpicuo, cujus majores non anteà clari. Pub. Decius Mus e Deciis primus ſummâ in Rempub. cum fide conſulatum meritò eſt adeptus, fortiterque & glorioſè adminiſtravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. 1. Tit. Liv. l. 8, &c.

20. *Censorque moveret Appius.*] Repelleret ac ſummoveret me à petendo magiſtratu Appius ille Claudius Cæcus ſeverâ notus cenſurâ, creatus anno U. C. 443. Is primus libertinos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. c. 16 & 24. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 13. ubi Cenſorum origo & poteſtas explicatur. Inter alia debebant Senatores legere & cooptare, ſummotis indignis, & honeſtiſſimis allectis. Cenſoria lex ita jubebat: *Cenſores populi familias cenſento: urbis templa, vias, ærarium, vectigalia tuentor: populum in tribus diſtribuunto: mores populi regunto: probrum in ſenatu nè relinquunto, &c.*

22. *Quoniam in propriâ non pelle quiessem.*] Quia vellem aſſurgere ſupra meam conditionem ac proprium ſtatum. Alluſio eſt ad fabulam aſini leoninâ pelle contecti Æſop.

23. *Sed fulgente trahit, &c.*] Neque verò mirandum quod ignoti ac novi homines quandoque ad dignitates aſpirent; ſi quidem hi, perinde ac generoſi nobileſque, trahuntur ſplendore gloriæ; quæ omnes ad ſuum velut currum conſtrictos rapit. Cic. Offic. 1. *Vix invenitur qui laboribus ſuſceptis periculiſque aditis, non quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam. At fortis animus & magnus duabus rebus maximè cernitur, quarum una in rerum externarum deſpicientiâ ponitur, &c.* Et poſteà n. 68. *Cavenda eſt gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatem, pro quâ magnanimis viris omnis debet eſſe contentio.*

24. *Quò tibi, Tulli, &c.*] Quid tibi emolumenti eſt recepiſſe veſte & dignitatem Senatoriam, quam tibi Cæſar ademerat? Potrò non benè eſt notus ille. Sic habet Vet. Comment. *Tullius hic Senatu motus eſt à Cæſare quaſi Pompeianus: occiſo verò Cæſare recepit latum clavum, & Tribunus militum factus eſt.*

25. *Tribunum.*] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, ſed fruſtrà. Tribunus militum nemo fiebat, quin prius alam duxiſſet: alam non ducebat miſi qui cohorti præfuiſſet. Is milites in caſtris habebat dicto audientes, ad exercitationes ducebat, in ſtationes mittebat, claves portarum ſuſcipiebat; vigilias & munitiones die noctuque circuire, militum nomina memoria tenere, ſauciorum curam agere, ne qui arma, pabula, alimenta deeſſent, cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. l. 6. c. 28, &c.

26. *Privato quæ minor esset.*] Si degeres finè magiſtratu, nemo tibi invideret: nunc verò tibi dignitatem nacto plures invident.

27. *Nam ut quisque insanus, &c.*] Cic. cit. Offic. 3. *Nec imperia expetenda: at potius aut non accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam . . . . . Multi quærentes eam tranquillitatem à negotiis publicis ſe removerunt, ad otiumque perfugerunt. In his & nobiliſſimi Philoſophi longéque principes, & quidam homines ſeveri & graves, &c.* Ex quibus patet inſanire eſſquis publicam rem ultrò capeſſit, exiguis munitus adjumentis.

Nigris medium impediit crus Pellibus, &c.] Magiſtratum iniit, in Senatum eſt allectus: ac proinde jus habet utendi ocreis mollioribus nigri coloris pedem ac mediam quoque tibiam tegentibus: item latum induendi clavum. Calcei Patriciorum differebant à plebis. Hujus craſſiores; illorum tenuiores ex aluta, ſeu molli & ſubtili corio quales geſtavêre pridem reges Albanorum. Feſtus. Martial. l. 2. Epigram. 29.

Coccina non læſum pingit aluta pedem.

Iſidor. l. 19. c. 33. ait iſtos nobilium calceos altos fuiſſe unius, cothurnis ſimiles, ad me-

Pellibus

Pellibus, et latum demiſit pectore clavum, [573]
Audit continò, Quis homo hic eſt? quo patre natus?
Ut ſi qui ægrotet quo morbo Barrus, haberi
Ut cupiat formoſus; eat quacumque, puellis
Injiciat curam quærendi ſingula; quali
Sit facie, ſurâ quali, pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, cives, urbem ſibi curæ,
Imperium fore, et Italiam, et delubra Deorum;
Quo patre ſit natus, num ignotâ matre inhoneſtus
Omnes mortales curare, & quærere cogit.
Túne Syri, Damæ, aut Dionyſi filius audes
Dejicere è ſaxo cives, aut tradere Cadmo?
At Novius collega gradu poſtíme ſedet uno: [574]
Namque eſt ille, pater quod erat meus. Hoc tibi Paulus,
Et Meſſala videris? at hic, ſi plauſtra ducenta,
Concurrántque foro tria funera, magna ſonabit
Cornua quod vincátq; tubas. Saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum,
Quem rodunt omnes libertino patre natum,

& laticlavio pectus operuit, ſtatim audit, Quis eſt vir iſte? cujus filius? Quemadmodum ſi quiſpiam eodem quo Barrus morbo laboret, ut velit cenſeri pulcher; quò libet pergat, deſiderium puellis creabit ſciſcitandi ſingula; quali ſit vultu, quali ſurâ, pede, dente, capillo: ita qui pollicitus curaturum ſe populum, civitatem, imperium, Italiam, & templa numinum; is cunctos homines cogit ſolicitè percontari quo ſit editus parente, an obſcurus matre ignobili. Num tu filius Syri, Demetrii, vel Dionyſii, audes è rupe Tarpeia *præcipitare cives, aut Cadmo tradere? At*, inquies, *Novius collega uno poſt me gradu conſidet: eſt enim ipſe quod erat parens meus. Ob id* nempè *tibi videris eſſe Paulus & Meſſala? Verùm hic, ſi decenti carri treſque pompæ funebres in foro ſimul procedant, tollet vocem ingentem cornua & buccinas ſuperantem. id ſaltem non detinet. Jam revertor ad me parentis libertini filium, cui exprobrant univerſi originem e patre libertino,*

ANNOTATIONES.

dium crus perveniſſe, quatuor corrigiis religatos, & fibulis aureis vel argenteis: aſſutam denique deſuper habuiſſe lunæ creſcentis effigiem, ſeu potiùs literam c, quæ centenarium primùm numerum fuiſſe Senatorum notabat. Vide Plutarch. Quæſt. Centur. Rom. Item. Cœl. Rhodg. l. 20. c. 28. Juvenal. Sat. 7. v. 192.

Appoſitam nigræ lunam ſubtexit alutæ.

28. *Latum demiſit pectore clavum.*] De eâ interiori veſte & tunicâ nobilibus propriâ dixi fusè Sat. præced. v. 36.

29. *Audit continuò, &c.*] Scilicet homines novos ad dignitates evehi populus indignatur.

30. *Quo morbo Barrus.*] Mulierum amore effræni, proindeque formoſitatis affectatione. Sat. 4. præced. *Barrus inops.*

34. *Qui promittit cives, urbem, &c.*] Cruquius obſervat hîc formulam quamdam juramenti ejus qui magiſtratum accipit. Certè ſenatoribus ac magiſtratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

38. *Syri, Damæ, Dionyſi.*] Nomina ſervorum ſunt iſta.

Audes Dejicere è ſaxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi, civeſque Rom. morti addicere, ac lectori tradere è rupe Tarpeiâ dejiciendos?

42. *Dejicere è ſaxo cives.*] Uſitatum erat hoc Romæ ſupplicium. Vide Plin. lib. 7. cap. 44.

Tradere Cadmo.] Lictori ſeu carnifici notæ eo tempore crudelitatis tradere vel necandos vel torquendos.

40. *At Novius, &c.*] Reſpondet Tullius ille, collegam ſuum uno gradu inferiorem ſe eſſe & ignobiliorem. Nempè Novius erat libertus; Tullius verò libertinus. De Novio illo poſteà ſub finem hujus Satiræ.

41. *Hoc tibi Paulus, Et Meſſala videris?*] Tullio reponit Horatius: ſcilicet quòd à ſervili conditione diſtas uno gradu plùs quàm Novius, an ideo tibi videris eſſe perinde nobilis ac Paulus Æmilius, & Meſſala Corvinus apud Romanos illuſtriſſimi? De illo l. 1. Od. 12. De Valerio Meſſala Corvino Aurel. Victor, &c.

42. *At hic, &c.*] Salſa ironia in ejuſmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poëta Novium digniorem fuiſſe præconis munere, quàm Senatoriâ dignitate; quippe ingenti voce præditum à natura, non autem claris natalibus aut virtutibus.

44. *Cornua quod vincátque tubas.*] In funeribus adhiberi ſolebant cornua tubæque. Perſ. Sat. 3. v. 103. *Hinc tuba, candelæ, &c.* Propert. lib. 4. Eleg. 12 v. 9.

Sic mœſtæ cecinêre tubæ.

Nunc, quia ſum tibi, Mæcenas, convictor; at olim
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Diſſimile hoc illi eſt: quia non, ut forſit honorem
Jure mihi invideat quivis, ità te quoque amicum;
Præſertim cautum dignos aſſumere, pravâ
Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
Me poſſum caſu, quòd te fortitus amicum:
Nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim
Virgilius, poſt hunc Varius, dixêre quid eſſem. [Sic]
Ut veni coràm, ſingultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari.)
Non ego me claro natum patre, non ego circùm
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. Reſpondes, ut tuus eſt mos,
Pauca. Abeo: et revocas nono pòſt menſe, jubéſq;
Eſſe in amicorum numero: magnum hoc ego duco,
Quòd placui tibi, qui turpi ſecernis honeſtum,
Non patre præclaro, ſed vitâ et pectore puro.
Atqui, ſi vitiis mediocribus, ac mea paucis
Mendoſa eſt natura, alioqui recta (velut ſi
Egregio inſperſos reprêndas corpore nævos)
Si neque avaritiam, neque ſordes, ac mala luſtra
Objiciet verè quiſquam mihi; purus, et inſons
(Ut me collaudem) ſi vivo, et carus amicis;
Cauſa fuit pater his, qui macro pauper agello
Noluit in Flavî ludum me mittere; magni
Quo pueri magnis è centurionibus orti,

ex quòd nunc ſum tuus conviva, ô Mæcenas; quondam vero præfectus eſſem Romanæ legioni. Hoc ab illo differt: Quamvis enim dignitatem iſtam mihi fortaſſe meritò quiſpiam invidere queat, at non pariter tuam amicitiam; maximè cùm dignos eligere curas per versâ ambitione longè pulsâ. Ob hoc me fortunatum appellare nequeo, quòd fortuitò nactus ſim te amicum: nulla quippe fortuna mihi dedit te: ſed eximius primò Virgilius, ac deinde Varius narravêrunt quis eſſem. Cùm verò ſteti coram te, modica dixi interruptis verbis. (Nam verecundia linguæ haud ſinebat plura loqui.) Non me illuſtris parentis filium, non equo me generoſo vehi circa meos agros, ſed, quod eram, commemoravi. Tu pauca, ut ſolez, reſpondiſti. Diſcedo: meque poſt novem menſes accerſis: præcipiſque eſſe inter amicos tuos. Illud ego magni facio quòd placui tibi qui pravum à recto diſtinguis, non per nobilem patrem, ſed per mores & animum innocentem. Verùm, ſi mea indoles parvis ac paucis nævis maculata eſt, ac cætero proba (quemadmodum ſi maculas formoſo corpore effuſas damnes) ſi nec ſordidam cupiditatem, nec impura ganea ullus mihi juſſè exprobret: ſi etiam (ut me approbem) ob integritatem & innocentiam gratioſus amicis vivo; his cauſam præbuit meus parens, qui, modico agro non dives, noluit me tamen mittere ad ſcholam Flavii, ad quam pergebant clari juvenes illuſtrium centurionum filii

ANNOTATIONES.

48. *Quòd mihi pareret legio Romana.*] Cùm in Bruti caſtris militarem. Vide l. 2. Od. 7.

49. *Diſſimile hoc illi eſt.*] Honoribus quiſque invidere poteſt, quos non rarò indignis etiam dat fortuna; non verò amicitiæ & gratiæ apud virum ſapientem, qui non niſi dignos eligere cognoſcitur.

55. *Varius.*] De eo Sat. præced. als. *Varus.* De Quintilio Varo, l. 1. Od. 18.

59. *Satureiano.*] E Satureianis paſcuis, ubi equi nutriebantur optimi. Saturum vel Satureum, quibuſdam Satyreum, v. *Saturo*, hodie vicus hortis amœnus; olim oppidum in Calabriâ, ex Servio. Secundum alios, regio Tarento vicina.

72. *Flavî ludum.*] Is erat arithmeticæ, ſive computandi, numerandi, rationes & calculos conferendi magiſter & doctor famoſus: ad quem inſtituendi mittebantur pueri ab iis qui fœnori ſtudebant & avaritiæ. Vide Epiſt. ad Piſon. v. 325. ubi

Romani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in partes centum diducere, &c.

73. *Magnis è centurionibus orti.*] Centurio qui centum milites regit: quod additur *magnis*, videtur, ſignificare primipilos & primorum ordinum ductores, qui fere Tribunis dignitate pares. Sic notat Poëta cupiditatem & avaritiam primorum quorumque filios ad quæſtum & ſordes magis formare curantium, quàm ad

Lævo ſuſpenſi loculos tabulámque lacerto, [176]
Ibant, octonis referentes Idibus æra.
Sed puerum eſt auſus Romam portare docendum
Artes, quas doceat quivis eques atque ſenator
Semet prognatos: veſtem ſervóſque ſequentes
In magno ut populo ſi quis vidiſſet, avitâ
Ex re præberi ſumptus mihi crederet illos.
Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omnes
Circùm doctores aderat. Quid multa? pudicum
(Qui primus virtutis honos) ſervavit ab omni
Non ſolùm facto, verùm opprobrio quoq; turpi:
Nec timuit ſibi ne vitio quis veteret, olim
Si præco parvas, aut (ut fuit ipſe) coactor
Mercedes ſequerer. Neque ego eſſem queſtus.
Ob hoc nunc [177]
Laus illi debetur, et à me gratia major.
Nil me pœniteat ſanum patris hujus: eóque
Non, ut magna dolo factum negat eſſe ſuo pars,
Quòd non ingenuos habeat claróſq; parentes,
Sic me defendam. Longè mea diſcrepat iſtis
Et vox et ratio. Nam, ſi natura juberet
A certis annis ævum remeare peractum,
Atque alios legere ad faſtum quoſcunq; parentes

ſiniſtro brachio ſuſpenſum ferentes ſacculum & tabulam; ſupputantes lucrum Iduum octonarum. Quinimo non dubitavit me puerum Romam ducere informandum diſciplinis, quibus filios ſuos inſtituat quilibet eques aut ſenator: adeo ut, ſi quis in urbe populoſâ conſideräſſet veſtimenta mea, & famulos comitantes, facilè ſibi perſuaderet impenſas iſtas mihi ſuppeditari ex avorum facultatibus. Ipſe mihi pædagogus integerrimus non diſcedebat à me apud præceptores quoſcunque. Uno verbo, caſtum me præſtitit, ab omni non tantùm actione, ſed & ſuſpicione infami immunem (qui primus decor eſt virtutis) neque formidavit nè quiſpiam ipſum redargueret, ſi exiguas mercedes præco vel coactor (qualis ipſe fuit) aliquando ſectarer. Neque ego conqueſtus fuerim. Imò hanc ob rem laudabilis eſt, pluſque illi ego debeo. Certè patris ejuſmodi ſapientem me nunquam pœniteat: adeoque me non tuebor, ſicut multi, dicentes nequaquam ſuâ culpâ accidiſſe quod non ſortiti fuerint parentes liberos & illuſtres. Sermo meus atque judicium abeſt procul ab iſtis. Enimverò ſi natura imperaret denuò percurrere tempus præteritum ab annis aliquot, & alios parentes aſſumere ad

ANNOTATIONES.

probitatem & virtutem. At longè diverſam laudabilioremque iniit viam Horatii pater ad erudiendum filium, quamvis *macro pauper agello*, non ut illi pinguibus & opimis prædiis locupletes.

74. *Lævo ſuſpenſi loculus tabulamque lacerto.*] Centurionùm filii, euntes ad ludum ſeu ſchola, ipſi ſua geſtabant, nec unus famulus aderat; præ avaritiâ patrum: at contrà Horatium ſequebantur ſervi portantes ipſi neceſſaria; ut ſcribet mox. *Loculos*, in quibus calculi, *tabulam*, chartas, ſerinia, Gall. *pour apprendre à calculer, compter à la plume & aux jettons.*

75. *Octonis referentes Idibus æra.*] Sunt qui interpretentur: mercedem afferentes magiſtro ſingulis Idibus, quæ dies octo complectuntur. Verùm, licet apud nos hodie ludi magiſtris merces pendatur menſtrua: at apud Romanos annum fuiſſe docet Juvenalis Sat. 7. in fine. Et Macrob. Saturnal. 1. cap. 12. *Annus à Martio incipiebat. . . . hoc menſe magiſtris exſolvebant mercedes, quas completis annus deberi fecit.* Melius itaque intelligunt alii locum hunc de calculo & rationibus confectis: ut pueri quaſi penſum ex mandato præceptoris domi expeditum referrent, ſcripto oſtendentes in tabulâ quantum lucri rediret ſingulis menſibus ex certâ ſummâ pecuniæ ad fœnus creditâ. Porrò, quod *Idibus* ſolerent uſuræ colligi, fusè explicavi ad calcem Epod. 2. Iduum verò etymon, l. 4. 11. ſtroph. 4

76. *Romam portare.*] E patriâ Venuſio minori oppido transferre Romam urbium reginam & artium omnium emporium nobile.

78. *Veſtem ſervoſque ſequentes, &c.*] Populus videns Romæ habitum comitatumque Horatii, ſane illum credebat re familiari copioſâ, avitiſque facultatibus probe inſtructum: adeò non ullis parcebat ſumptibus pater, ut honeſtam filio & bonam daret indolem, educationem, diſciplinam, inſtitutionem.

86. *Præco, coactor.*] Præcones venales in auctionibus proclamabat, ac licitantibus addicebat.

Coactor.] A cogendâ ſeu redigendâ pecuniâ nominatus, rerum venditarum pretium proſequebatur & colligebat: unde & collectarius ali-

eſtentationem quaſcunque quiſque vellet; ego *meis contentus nollem accipere mihi claros faſcibus & ſellis curulibus*: *inſanus à plebe* quidem, *à te verò ſapiens judicandus, ni fallor*; *quòd ferre graves onus recuſarem, ad id minimè aſſuetus. Nam proinde oporteret comparare majores divitias*; *nec non plures inviſere*: *ac circumducere duos aſſeclas*: *nec* liceret *ſolum proficiſci rus, aut peregrinari*: *nutriendi* forent *plures equi & famuli*: *pertrahenda vehicula. Jam verò etiam Tarentum uſque, ſi placet, decurtato poſſum vehi mulo*; *cui lumbos ſarcina, armos verò jeſſor vulneret. Nullus mihi ſordidam* avaritiam *exprobrabit*; *ſicut tibi, Tulli, quando Tiburtinâ viâ Prætorem* te *comitantur ſervi quique laſanum ferentes & vas vinarium. Ob hoc & alia multa vivo beatior te, ô illuſtris Senator,*

Optaret ſibi quiſque; meis contentus, onuſtos
Faſcibus et ſellis nolim mihi ſumere: demens
Judicio vulgi, ſanus fortaſſe tuo: quòd
Nollem onus, haud unquam ſolitus, portare moleſtum.
Nam mihi continuò major quærenda foret res;
Atque ſalutandi plures: ducendus et unus (100
Et comes alter; uti nè ſolus rúſve peregréve
Exirem; plures calones atque caballi
Paſcendi; ducenda petorrita. Nunc mihi curto [578]
Ire licet mulo, vel, ſi libet, uſque Tarentum; 105
Mantica cui lumbos onere ulceret, atq; eques armos.
Objiciet nemo ſordes mihi, quas tibi, Tulli,
Cùm Tiburte via Prætorem quinque ſequuntur
Te pueri laſanum portantes œnophorúmque.
Hoc ego commodiùs, quàm tu, præclare Senator,

ANNOTATIONES.

quando appellatus. Idem etiam pecuniam pub icanorum & vectigalia exigebat. Gal. *un Sergent.*

96. *Onuſtos Faſcibus & ſellis.*] Quidam legunt *honeſtos*. Faſces, & ſellæ curules, inſignia Magiſtratuum: ſynecdoche pro magiſtratibus & dignitatibus. De *faſcibus* differui alibi fuſè. De *ſellâ* curuli dicam poſtea in lib. 1. Epiſt. Interim ex Gell. l. 3. c. 18. hæc accipe: *Senatores, qui curulem magiſtratum geſſiſſent, curru vehebantur in curiam, honoris gratiâ*: *in eo verò curru ſella erat, ſuper quam conſiderent*: *quæ ob eam cauſam Curulis appellata. Senatores autem, majoribus honoribus nondum perfuncti, pedibus itabant in curiam*: *unde & pedarii nominabantur.* Alii tamen aliter de ſellæ curulis origine ſentiunt.

99. *Onus.*] Onera & incommoda nobilis conditionis & dignitatis honoreſque capeſſentis gerentiſque.

101. *Salutandi plures.*] Ambiendo ſuffragia, benevolentiam captando, Magiſtratum petendo: ut moris eſt.

Ducendus & unus Et comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majeſtas, dignitas.

104. *Petorrita.*] Petorritum eſt genus carri quatuor rotarum ab Æolio πέτορες pro τέτταρες, vel ab Oſcâ voce, *petora*, ſimiliter quatuor ſignificante. Dicitur etiam Gallicum eſſe vehiculum, non abſurde: ut Galli acceperint à Maſſilienſibus Græcâ linguâ utentibus. Sunqui etymon ducant a Britannis & Celtis, apud quos *pedar* eſt quatuor: ſed perperam. Vide Feſtum: item Agell. l. 51. c. 30.

Curto mulo.] Vili, turpi, cui decurtata eſt cauda. Propert. l. 4. Eleg. 1. *curto equo.*

105. *Uſque Tarentum.*] Vel ad ultimos Italiæ fines. De Tarento, l. 1. Od. 28. l. 2. Od. 6. l. 3. Od. 5.

106. *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex Lucilio: *Mantica Cantherii ceſtas gravitate premebat.* Ad rem Seneca, Epiſt. 28. *O quantum erat ſeculi decus, Imperatorem, triumphalem, Cenſorium, &, quod ſuper omnia hæc eſt, Catonem uno caballo eſſe contentum, ac ne toto quidem: partem enim ſarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant.*

107. *Objiciet nemo ſordes mihi, quas tibi, Tulli.*] Tibi quidem Prætori ac diviti objici jure poteſt quod ſordidè vivas & parum decorè: non ita verò privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis & plebeiis, quæ in Magiſtratibus ac Patriciis minime.

108. *Tiburte viâ.*] Antè omnium oculos viâ frequenti & celebri, quæ ducit ad Tibur; de qua urbe l. 1. Od. 7. & 18. l. 2. Od. 6.

109. *Laſanum portantes.*] Inſtrumenta & vaſa quælibet viliſſima, coquendis etiam cibariis utilia: nè aut hæc, aut illa, aut aliud quidpiam pretio comparare ſit opus in meritoriis tabernis ac diverſoriis: quod quidem præparci eſt hominis ac ſordidiſſimi. Laſanum, Græcis λάσανον, duo ſignificat, matulam, & libetem: poſteriori ſanè accipiendum eſt his ſenſu. Heſychio, Suidæ, Polluci λάσανον idem eſt quod χυτρόπους *vila pedem habens*: pariter & Schol. Ariſtoph. In Pace.

Multis

Multis atque aliis vivo. Quacunq; libido eſt, 111
Incedo ſolus: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem circum, veſpertinúmque pererro
Sæpe forum: aſſiſto divinis: inde domum me [577]
Ad porri et cineris refero lachaníq; catinum. 115
Cœna miniſtratur pueris tribus: et lapis albus
Pocula cum cyatho duo ſuſtinet. Adſtat echinus
Vilis, cum paterâ guttus, Campana ſupellex.

multis. Ambulo ſolus quocunque placet: quæro frumentum, & herba quanti veneant: perluſtro circum fraudulentum, & forum veſpertinum frequento: aſſto ad hariolos: hinc redeo domum ad patinam porri, ac ciceris, & lachani. Cœnanti porrò mihi famulantur ſervi tres: lapis autem candidus portat binos ſcyphos cum cyatho. Adeſt vilis echinus, & guttus cum paterâ, ſupellex è Campania.

ANNOTATIONES.

111. *Multis atque aliis.*] Legunt alii, *millibus atque aliis.* Rursùm alii aliter interpretantur: quidam ſic, ob hoc & alia multa commodiùs vivo, &c.

113. *Fallacem circum.*] Circum maximum, à Tarquinio Priſco ſpectaculis deſignatum, Palatinum inter & Aventinum montem, tria ſtadia & amplius longum, quatuor vero jugera latum. Dionyſ. Halic. l. 3. Alex. ab Alex. l. 4. c. 25. *Fallacem:* ubi ſortilegi, ſomniorum interpretes, aſtrologi, circulatores, & alii fumum, ut aiunt, vendentes; aut *quæſtus causâ ariolantes*, ut ait Tull. 1. de Divin. ſub finem. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 581. & ſeq.

Veſpertinum forum.] Vel quòd veſperi minor frequentia in foro, quàm manè: tuncque illuc conveniunt nugatores & otioſi homines ad confabulandum, & ſi quid novi ſpargendum ac ventilandum: vel ambulandi causâ, cum adſint porticus ad id commodæ.

114. *Aſſiſto divinis.*] Apage qui explicant, rebus divinis & ſacris interſum: imò nihil ad rem. Intellige verò: animi gratiâ audio divinos & ariolos plebi incautæ verba dantes, ut in circo, ſic etiam in foro.

Inde domum me.] Inde domum me recipio ad cœnam oleribus & leguminibus conſtantem.

115. *Lachani.*] Sic placet legere; non, ut alii *lagani*, quod quidem placentæ genus, & ad delicias magis pertinet: at Horatii mens & ſenſus innuit potiùs lachanum. Nam λάχανα, *olus*, vel *beta* Atticis, pertinet ad cœnam facilem & parabilem, magiſque cum *porro* & *cicere* convenit.

116. *Lapis albus.*] Deſcribit apparatum non cœnæ modo ſuæ ac cibariorum, ſed & abaci vaſorumque in eo repoſitorum.

Lapis albus.] Menſa ex albo lapide ſeu marmore, quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco: Gall. *buffet.*

117. *Pocula duo.*] Alterum vini, alterum aquæ: atque ita bina ſemper ſingulis conviviis ponebantur.

Cum cyatho.] Quo vaſculo hauſtum ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur: aut etiam diluebatur ac miſcebatur. Quod qui miniſterium præſtabat κυαθίζειν dictus Græcis. Non omittendus hîc locus Marcelli gravis & lepidus æque. Cum Syracuſas obſideret, ejuſque naves Archimedes ſublevaret, rurſumque mari illideret atque immergeret, ut, deprehenſâ puppi vel proâ, aquæ plurimum acciperent; ludens aiebat Marcellus, Archimedem ſuis navibus pro cyathis uti. Plutarch, &c.

Echinus.] De hujus interpretatione vocis adhuc ſub judice lis eſt. Quidam ſalinum echini marini piſcis formam habens intelligunt: alii ampullam ſcorteam aut vitream: alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec ineptè quibuſdam videtur eſſe pollubrum ſeu malluvium, id eſt, vas lavandis manibus, Gall. *un baſſin à laver les mains:* ac proinde *guttus* ab iiſdem explicatur aqualis, ſeu vas ad aquam affundendam.

118. *Paterâ.*] Ad libationes: quas quidem religioſi veteres in epulis nunquam omittebant. Dîs nimirùm offerebant in paterâ ſeu vinum ſeu primitias ciborum: atque his veſci religioni ducebant. Unde Cic. 2. de Finib. n. 22. *Atque reperiemus*, inquit, *aſotos primùm ita non religioſos, ut edant de patellâ.*

Guttus.] Vas ita dictum quod guttatim fundat & minutatim. Varro 4. de Ling. Latin. Gell. l. 17. c. 8, &c. Non abſurde quidam volunt guttum illum ad unctionem ſive unctionem equalem adfuiſſe. id eſt, ad oleum, acetum, ſimilemque liquorem, aut aliud condimentum quodlibet *patinis irrorandum*, ut loquitur Perſius, Satiâ 6. Suum verò ſit cuique judicium, ego dicam quod ſentio: movet me quod Poëta jungit *cum paterâ guttum*; ſicque videtur indicare guttum, libando vino deſtinatum. Quocirca malim *echinum* ſupià interpretari ſalinum, aut vas aliud quodvis, etiam malluvium, ſi lubet: ut *guttus* nequaquam ſit aqualis, ſeu vas aquam abluendis manibus affundens.

Campana ſupellex.] Iſta porrò vaſa fictilia ſunt ex iis quæ in Campaniâ fiunt ex argillâ.

Poſte vado cubitum mininè anxius, quòd die craſtinâ ſurgendum ſit diluculo, viſenduſque Marſyas, qui aſſerit intolerabilem ſibi eſſe conſpectum junioris Noviorum. Decumbo uſque *ad* horam *decimam. Deinde prodeo foras: vel lectito aut ſcripſito quòd ſilentem me recreet. Ungor oleo, non quo immundus Natta lychnos defraudans. Cum verò ſol ardentior fatigatum me monet ire balnea, evito ſideris rabidi tempus. Modicum prandeo quantum impedit vacuo eſſe ventre* per *diem* integram: *domi* reſideo *otioſus. Hæc vita eſt carentium infelici & moleſtâ ambitione. Iſtis me ſublevo; vivamque fortunatior quàm ſi Quæſtor fuiſſet meus pater, avus, atque patruus.*

Deinde eo dormitum, non ſollicitus, mihi quòd cras [580]
Surgendum ſit manè, obeundus Marſya, qui ſe
Vultum ferre negat Noviorum poſſe minoris. 121
Ad quartam jaceo. Poſt hanc vagor: aut ego lecto,
Aut ſcripto, quod me tacitum juvet. Ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Natta lucernis;
Aſt, ubi me feſſum ſol acrior ire lavatum [581]
Admonuit, fugio rabioſi tempora ſigni. 126
Pranſus non avidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domeſticus otior. Hæc eſt
Vita ſolutorum miſerâ ambitione gravique.
His me conſolor: victurus ſuaviùs, ac ſi 130
Quæſtor avus, pater atq; meus, patruúſq; fuiſſent.

ANNOTATIONES.

120. *Obeundus Marſya.*] Sive ad vadimonium, nec enim litigare aveo: ſive ad ſumendam à fœnatoribus pecuniam, aut ſolvendas uſuras: nam ab his abhorreo. In primâ fori parte erat pro roſtris Marſyæ ſtatua, ad litigatorum terrorem poſita; ad quam vadimonia fiebantur: conveniebant etiam cauſidici, aliique negotia tractantes & componentes: nec non ibidem ſedebant fœneratores. Potrò Marſyam nôrunt omnes fuiſſe Phrygium tibicinem, quem ab Apolline, quòd temerè cum eo contendiſſet, excoriatum fabulantur. Satyrum fuiſſe ſcribit Ovidius, Metam. 6. c. 5. Vide Cœl. Rhodig. l. 28. c. 12.

Qui ſe Vultum ferre negat Noviorum poſſe minoris.] Quòd illa ſtatua Marſyæ ſublata erat manu, ſatyricè & ſarcaſticè noſter interpretatur Marſyam averſari, velut indignabundum quòd Novius libertus inter judices & ſenatores allectus eſſet; &, quod pejus, turpi fœnerandi ſtudio totus incumberet: unde geſtu oſtendat abhorrere ſe ab iſtis ſordibus, & ab ejus aſpectu.

121. *Noviorum minoris.*] Novii fratres erant duo, quorum natu minor ad Marſyæ ſtatuam quotidie ſedebat. De illo ſuprà, v. 40.

122. *Ad quartam jaceo.*] In cubili jaceo ad horam uſque decimam matutinam: quòd non ſemel jam explanavi.

Aut ego lecto, Aut ſcripto.] Si foras non prodeo, poſtquàm è lecto exiui, operam do lectioni vel ſcriptioni. Valeatæ Theod. Marcilius, qui pertinaciter hîc è Nominibus facta Verb ab interpretibus indignatur, vultque ablativos eſſe abſolutè poſitos; ut ſit ſenſus; aut ego, poſtquàm legi aut ſcripſi quod tacitum me juvet, ungor olivo, &c. prior certè præpollet explicandi ratio, ut *lecto* pro *lectito*, *ſcripto* pro *ſcriptito* dixerit Horatius.

124. *Non quo fraudatis, &c.*] Ungor olivo optimo, non lucernario, laternario, ac fœtente, adeóque lucernis quaſi fraudatis detracto: ut facit *Natta* per ſordidam ac turpem avaritiam. Pari ſenſu Juvenalis ſcripſit Sat. 5. v. 87. *Qui Pallidus offertur miſero tibi caulis olebit Laternam.*

Natta.] Quidam legunt *Nacca*. De ſordido iſto homine, & noſter alibi, & Juvenalis Sat. 8. v. 95. & Perſius Sat. 3. v. 31.

Non pudet ad morem diſcincti vivere Nattæ?

125. *Aſt, ubi me feſſum ſol acrior, &c.*] Æſtivo tempore, ac diebus Canicularibus. Minùs ſapiunt qui intelligunt ſolem meridianum cujuſque diei. Nam, qui modicè curare ſe cuticulam prædicat, longè abeſt, ut innuat quotidie ſe balneis uti: quòd certè luxuriem & delicias oleret.

126. *Rabioſi tempora ſigni.*] Tunc ſublevo me, & mitigo ardores Caniculæ: de quâ l. 1. Od. 17. l. 3. Od. 13.
Perſ. Sat. 3. initio,

Siccat infana Caricula meſſes
Jamdudum coquit: & patulâ pecus omne ſub ulmo eſt.

127. *Pranſus non avidè.*] Antiqui nimirum haud bis in die epulabantur: modico verò circa meridiem ſumpto cibo, veſperi cœnabant: atq; ita negotiis ac laboribus diem impendebant, noctem verò curandis corporibus. Domitianus tamen refertur laute prandiſſe, parcè autem cœnitaſſe, ut apud nos nunc plerique facere amant, ità ſuadente medicinâ & ſanitatis ratione.

128. *Domeſticus otior.*] Otio liberali vaco, non inerti & ignavo.

SATIRA

SATIRA VII.

Rixam Rupilii cum Græculo Perſio deſcribit.

PRoſcripti Regis Rupilî pus atque venenum
Ibrida quo pacto ſit Perſius ultus, opinor [582]
Omnibus et lipp's notum et tonſoribus eſſe.
Perſius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege moleſtas; 5
Durus homo, atq; odio qui poſſit vincere Regem;
Confidens tumidúſque; adeò ſermonis amari,
Siſennas, Barros ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. Poſtquam nihil inter utrumq;

Cunctis puto cognitum eſſe lippis ac tonſoribus, quâ ratione Perſius ibrida vindicârit pus & virus Rupilii Regis proſcripti. Perſius iſte ingentia habebat negotia Clazomenis, nec non graves rixas cum Rege; homo pervicax, & qui moleſtiâ vincere poſſet Regem; arrogans & ſuperbus; denique *tam acerbâ dicacitate, ut Siſennas Barroſque albis equis*

anteverteret. Redeo ad Regem. Cùm nulla utrique concordia.

ANNOTATIONES.

1. *Proſcripti, &c.*] Superiore Satirâ refutavit Horatius obtrectatores & malevolos quoſdam libertinum genus ipſi objicientes, tum nempè cùm Mæcenati gratioſus eſſet: qui & Auguſtum ei reconciliavit at longè anteà idem ei probrum fuerat ingeſtum. Scilicet cùm Tribunus militum eſſet, cum ipſo pariter in exercitu Bruti militabat Rupilius, in eumque illud convicii effutierat. Itáque noſter opportuno tempore ſe ultus eſt, datâ occaſione litis, quæ iſti Rupilio cum Græculo quodam nomine Perſio inciderat.

Proſcripti Regis, &c.] Rupilius cognomento Rex in urbe Prætoram gerens, ab Auguſto Triumviro proſcriptus ad Bruti caſtra confugit.

Pus atque venenum.] Maledicentiam linguæ virulentæ. Lucil.

Luciu' marcebat ſebris, ſenium, vomitus, pus.

2. *Ibrida.*] Perperam alii *hybrida* ſcribunt, fruſtrà, & deducunt ab ὕβρις vel ὑβριστὴς ſive ὑβριδὴς, ut ſignificetur conviciator, petulcus & contumelioſus. Benè viderunt eruditi *Ibrida* ſcribendum, ut notetur Perſius Aſiatico patre ortus matre autem Romanâ. Nam antiqui ſpurios item diverſo genere procreatos dicebant umbros, imbros, indeque ibros & ibridas. Sic ibridæ canes lyciſcæ. Iſidor. l. 12. c. 1. *In animantibus*, inquit, *bigenera dicuntur quæ ex diverſis naſcuntur, ut mulus ex equâ & aſino, burdo ex equo & aſina, ibridæ ex apris & porcis, &c.* Plin. l. 8. c. 45. *E muſmonibus & ovibus natos priſci umbros vocârunt:* & cap. 53. *Semifera animalia antiqui vocabant ibridas. ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceroni in Conſulatu, collegam. appellatione tranſlatâ.* Ita apud Valer. Maxim. l. 8. c. 6. *Q. Varius propter obſcurum jus civitatis Ibrida cognominatu, &c.* natus nimirùm Hiſpano patre, matre Veronenſi.

3. *Lippis notum & tonſoribus.*] Proverbialis dictio. Lippi quòd rarò foras prodeunt vix lucem ferentes, hinc curiosè percontantur ab inviſentibus, quid ſit novi per urbem: tonſtrinæ verò, in quas multi conveniunt otioſi & loquaces, ſunt proinde rumorum & confabulationum officinæ. Huc referri poteſt quod Theophraſtus ait: τὰ κυρίως ἄοινα συμπόσια, *tonſtrinæ compotationes ſine vino.*

5. *Clazomenis.*] Urbs iſta minoris Aſiæ in Ionia, ad oram maris Ægæi inter Smyrnam & Chium: priùs dicta Gryne, unde Apollo Grynæus, Anaxagoræ patria fuit.

8. *Siſennas, Barros.*] Homines famoſos dicacitate, conviciis, linguæ petulantiâ. De *Barris* anteà. Siſenna cognomen erat Aproniorum & Corneliorum. Dio. l. 54. meminit Cornelii Siſennæ, qui de uxoris vitâ in Senatu reprehenſus auſus fuit dicere, ſe illam ſciente & ſuadente Auguſto duxiſſe; atque ità Principis cum eâ conſuetudinem, quam nuptiis celatam vellet, apertè & ſatè notaverit.

Equis præcurreret albis.] Figurata locutio inde nata quòd equi albi credantur velociſſimi. Plaut. Aſin. 2, 2, 12.

S ibuic occaſioni ſe tempus ſubterduxerit.
Nunquam, ædepol, quadrigis albis indipiſcet viâtica.

Convenit (hoc etenim ſunt omnes jure moleſti,
10 [583]
Quo fortes, quibus adverſum bellum incidit. Inter
Hectora Priamiden animoſum atq; inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors:
Non aliam ob cauſam, niſi quòd virtus in utroq;
Summa fuit. Duo ſi diſcordia vexet inertes, 15
Aut ſi diſparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco; diſcedat pigrior, ultro
Muneribus miſſis) Bruto Prætore tenente
Ditem Aſiam, Rupili & Perſi par pugnat, uti non
Compoſitus meliùs cum Bitho Bacchius. In jus 20
Acres procurrunt; magnum ſpectaculum uterque.
Perſius exponit cauſam: ridetur ab omni
Conventu: laudat Brutum, laudátque cohortem.
Solem Aſiæ Brutum appellat, ſtellaſque ſalubres
Appellat comites, exceptoRege: Canem illum, 25
Inviſum agricolis ſidus, veniſſe: ruebat [584]
Flumen ut hibernum, fertur quò rara ſecuris.
Tum Prænestinus ſalſo multóque fluenti

eſſet (nam moleſti omnes eodem ſunt animo, quo ſtrenui quibus contraria pugna contigit. Sic inter Hectorem Priami filium & fortem Achillem odium extitit implacabile, quod ſola mors tandem dirimeret: haud aliâ de causâ quam quod ambobus ſumma virtus inerat. At ſi contentio fuerit duobus ignavis, vel certamen contingat imparibus, puta Diomedi cum Glauco Lycio; inertior cederet, datis ſponte muneribus) dum Prætor Brutus ageret in opimâ Aſiâ, dimicavit par Rupilii atque Perſii, adeò ut non convenientiùs ſit commiſſus Bacchius cum Bitho. Ad judicium ardentes properant: ambo ſpectaculum ingens. Perſius rem explicat: cœtus univerſus cachinnos tollit: laudat ille Brutum, laudat comites. Brutum vocat Aſiæ ſolem, comites verò ſalutaria ſidera nuncupat, dempto Rege: hunc enim acceſſiſſe velut Caniculam, aſtrum agricolis infeſtum: fluebat velut amnis hyeme, ad quem ſecuris infrequenter accedit. Tunc Prænestæ natus illi mordaci & valdè copioſo

ANNOTATIONES.

10. *Hoc etenim ſunt omnes jure moleſti, &c.*] Ut fortes ſic & moleſti nunquam cedere volunt; illud eſt eorum ingenium & velut jus quoddam à naturâ comparatum, lib. 1. Od. 6. *gravem*

Pelidæ ſtomachum cedere neſcii.

13. *Ultima divideret mors.*] Ira enim non ſenescit niſi per mortem, ut ait Sophocles: Θυμῶ γὰρ ὀδὺν ἄλλο ἐξ πλὴν Θανεῖν.

16. *Diomedi Cum Lycio Glauco, &c.*] Ex Iliad 6. ubi Jupiter dicitur Glauco mentem ademiſſe, indeque Glaucus arma aurea ſua cum Diomedis æreis permutaſſe. De *Diomede* ſuprà Sat. 5. Glaucus Lyciorum dux ad auxilium Trojanorum venit: erat præterea nepos Bellerophontis, qui Jobati Lyciæ regis gener & regni hæres fuit.

18. *Bruto Prætore tenente Ditem Aſiam.*] Ne accipe, Lector, Aſiæ Prætorem Brutum: imò tunc Romæ Prætor erat Brutus: in Aſiam verò ſe contulerat ad contrahenda adverſus Auguſtum auxilia: ibique permulta geſſit laude digna.

19. *Ditem Aſiam.*] Cic. pro lege Manilia, n. 14. *Aſia tam opima eſt & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.*

20. *Cum Bitho Bacchius.*] Par gladiatorum inſigne erant Bithus & Bacchius. Sueton. Octav. Eraſm. adag.

25. *Canem illum, &c.*] Alios Bruti comites ſtellas quaſi ſalutares veniſſe, at Rupilium fatale ſidus ac veluti Caniculam. De hac Virgil. Æn. 10. v. 273.

. . . . . *ſirius ardor*
Ille ſitim morboſq; ferens mortalibus ægris
Naſcitur, & lævo contriſtat lumine cœlum.

Vide, ſi vacat, annot. ad Od. 17. lib. 1. & Od. 13. lib. 3.

26. *Ruebat Flumen ut hibernum.*] Perſii oratio fluebat rapidè torrentis inſtar, aut fluvii nivibus hyemalibus intumeſcentis & exundantis. Vide lib. 4. Od. 2.

Fertur quo rara ſecuris.] Ad cujus fluminis ripam rarò venit frondator cum ſecuri quâ ligna cædat; ſeu quòd ipſe metuit nè exundante fluvio abripiatur, ſeu quòd adſitæ arbores impetu decurrentium aquarum totæ eradicantur & auferuntur.

28. *Prænestinus.*] Rupilius Rex oriundus Prænesto. Hæc Latii civitas Româ diſtat 21. mill. paſſ. Ortum verſus; hodie *Palæſtina*. Condita fertur & nomen ſortita à Prænesto Ulyſſis & Circes filio.

Salſo multumque fluentis.] Malè quidam hæc

Expreſſa

Expreſſa arbuſto regerit convicia, durus
Vindemiator & invictus, cui ſæpè viator
Ceſſiſſet, magnâ compellans voce cucullum.
At Græcus, poſtquam eſt Italo perfuſus aceto,
[585]
Perſius exclamat: Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges conſueſti tollere, cur non
Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum eſt.

dicteria retorques ex arbuſtivâ vite *deprompta, vinitor acer ac vinci neſcius, cui frequenter viator ceſſiſſet grandi voce appellans cuculum. Tum Græculus Perſius, poſteaquam ſalibus Italicis aſperſus fuit, exclamat: O Brute, per magnos te Deos obſecro, qui reges exterminare ſolitus es, quare non iſtum Regem tollis? Hoc, mihi crede,* unum *eſt è tuis facinoribus.*

ANNOTATIONES.

jungunt cum ſequente voce *arbuſto*; quæ certè referenda ſunt ad Perſium, de quò ante Heinſius aſſeveranter legendum contendit, *muſtoque fluenti*, ut reſpondeat ſequenti vocabulo *vindemiator*. Sed conjectura hæc audacior ſanè eſt: & quicquid dicat, de eâ lectione dubitabimus.

29. *Expreſſa arbuſto regerit convicia.*] Velut durus vindemiator in viatorum dicteriis laceſſentem ſcommata regerit ex arbuſto ſuo: ità Rupilius acerba convicia reddidit Perſio magnâ linguæ volubilitate & petulantiâ contumelias ingerenti.

Arbuſto.] Id eſt, vite arbori innixâ: de quâ Plin. l. 17. c. 23. ubi ſcribit; *nobilia vina non niſi in arbuſtis gigni, & in his quoque laudatiora ſummis, ſicut uberiora imis, adeò excelſitate proficitur, &c.* Columell. l. 4. *vites*, inquit, *maximè gaudent arboribus . . . . hoc genus vitium arbuſtivum vocamus.*

30. *Vindemiator.*] Obſerva, lector, vocem iſtam eſſe hic quatuor ſyllabarum, atque in unam coire *i* & *a*, ut metri conſtet ratio.

Cui ſæpe viator, &c.] Solebant prætereuntes cum vindemiatoribus ſeu vineam putantibus, item cum frondatoribus, certare conviciis. Auſon. in Moſella:

. . . . . *Inde viala*
Riparum jubjecta terens, hinc navita labens
Prebra canunt ſeris cultoribus.

31. *Magna compellans voce cucullum.*] Stolidum, fatuum, deſidem, & pigrum, inſtar cuculi: vel quòd vinitores putationem & culturam vineæ donec cuculi vox audiatur, ſeriùs tardantes viator deridebat cuculi exprimens cantum. Plin. l. 18. c. 26. *Putationem æquinoctio peractam Labeto.* Et poſteà. *Sic ferè in VI. Id. Maii . . . . . quo temporis intervallo, XV. diebus primis agricolæ rapienda ſunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium non ſuffecerit, dum ſciat inde natam exprobrationem fœdam putantium vites per imitationem cantus alitis temporarii quem cuculum vocant. Dedecus enim habetur opprobriumque meritum, falcem ab iſtâ volucre in vite deprehendi, ut ob id petulantiæ ſales etiam cum primo vere tudantur.*

Cucullum.] Vel potiùs, *cuculum*, media productâ, κοκκυξ, avis verna, à voce, quam ſæpiùs ingeminat, appellata. Unde & κόκκυγας Græci vocant homines moleſtos, eadem ſæpiùs inſulsè repetendo caput obtundentes. Plin. lib. 10. cap. 9. *Procedit vere coccyx, occultatur Caniculæ ortu: ſemperque parit in alienis nidis maximè palumbium, majori ex parte ſingula ova, quod nulla alia avis, raro bina. Cauſa ſubjiciendi pullos, quod ſciat ſe inviſam cunctis avibus. Nam minutas quoque infeſtat. Ita non ſane tutam generi ſuo ſtirpem opinatur, niſi fefellerit. Quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal, ... pullus avidus ex naturâ præripit cibos reliquis pullis. Itaque pingueſcit, & nitidus in ſe nutricem convertit. Illa gaudet ejus ſpecie, miraturque ſeipſam quòd talem pepererit: ſuæ comparatione ejus damnat ut alienos, abſumique etiam ſe inſpectante patitur, donec corripiat ipſam quoque jam volandi potens:* ex genere accipitrum, quanquam *nec aduncis unguibus, nec capite ſimilis illis, nec alio colore ac victu, ſeu aſpectu, quam columbi.*

32. *Italo perfuſus aceto.*] Italicâ dicacitate Rupilii: *mordaci lotus aceto*, ut ait Perſ. Sat. 5. v. 86. Plaut. Pſeud. 2, 4, 49.

Ecquid habet is homo aceti in pectore?—

33. *Exclamat.*] Erumpente irâ tandem, quam exſtimulârat *homo acidæ linguæ*, ut loquitur Seneca, Controv.

34. *Qui reges conſuêris tollere.*] Tarquinios olim quidem majores tui, putà Jun. Brutus, tu verò deinde ipſe Jul. Cæſarem.

35. *Hunc Regem.*] Ludus in vocabulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum eſt.] Et hoc te dignum eſt opus, ut jugulen ac tollas moleſtum & indignum hunc vitâ hominem.

SATIRA VIII.

Priapum inducit Canidiæ & Saganæ veneficia describentem ac detestantem.

Eram antèa stipes siculnus, lignum inersi: quando artifex dubius an *scamnum fabricaret, an Priapum, maluit fieri Deum. Exinde ego Deus* extiti, *ingens terror prædonum, atque volucrum. Etenim dextra mea arcet prædones* * * * * * * * * * * * * * * * *at arundo in summo capite infixa deterret aves molestias, ac prohibet consistere in hortis recentibus. Antèa conservus cadavera cellis arctis ejecta locabat illuc efferenda in vili sandapila.*

OLim truncus eram ficulnus, inutile lignum;
Cùm faber incertus scamnum, faceretne Priapum, [586]
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum, aviúmq;
Maxima formido. Nam fures dextra coërcet,
Obscœnóque ruber porrectus ab inguine palus: 5
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetátque novis considere in hortis.
Huc priùs angustis ejecta cadavera cellis
Conservus vili portanda locabat in arcâ. [587]

ANNOTATIONES.

1. *Olim, &c.*] Prosopopœia est lepida prorsùs & faceta, quâ Horatius evulgat illud Canidiæ veneficium, de quo in Epod. ult. ubi Canidia:

Et Esquilini Pontifex venefici, &c.

Porrò mire hîc Deastrorum vanitas & falsitas sugillatur. Unde S. Hieronym. l. 12. in Isai. c. 44. sub finem ità scribit: *Flaccus in satirâ, deridens simulacra gentium, ait*; Olim truncus eram, &c.

Truncus eram. Sic Propert. lib. 4. Eleg. 2. v. 59. Vertumnus de se dicit:

Stipes acernus eram properanti falce dolatus,
Ante Numam gratâ pauper in urbe Deus.

Truncus siculnus.] Truncus sici arboris.

Inutile lignum.] Minimè apta ad opus materia ob fragilitatem. Quo etiam referri potest, quòd sub finem hujus satiræ dicitur, *diffissa nate.* Vel *inutile*, id est, nondum dolatum, nondum in effigiem aliudve opus effictum & formatum.

2. *Priapum.*] Is Bacchi & Veneris filius hortis præesse velut custos credebatur. Diodor. Sic. l. 5. c. 1. mox. citand. Ejus statua rudis & informis ponebatur: unde ex ficu ut plurimum fiebat, quod lignum fragile & ad alia opera artificiosè fingenda ineptum. Aliam alii rationem afferunt quòd ficus admodum fertilis, Priapus verò fœcunditatem designet: teste Plutarcho de Iside & Osir.

4. *Fures dextra coërcet.*] Diodor. Sicul. cit. *Priapus non solùm in urbium templis sed & in agrestibus quoque locis tanquam vinearum atque hortorum custos colitur, fructuum fures castigans.* Hinc falcem ligneam tenens fingebatur, quasi fures illâ confossurus, seu prostraturus. Columell. de hortorum cultu, v. 31. ità de Priapo:

. . . . . *Sed truncum forte dolatum*
Arboris antiquæ numen venerare Itybphalli,
——— *medio qui semper in horto,*
——— *prædoni falce minatur.*

Virgil. Georg. 4. v. 110.

Et custos furum atque avium cum falce saligna
Hellespontiaci servet tutela Priapi.

6. *In vertice arundo Terret fixa.*] Hoc avibus terriculamentum poni solebat. Tibullo ascriptum Epigramma sic habet:

Placet, Priape, qui sub arboris comâ
Solus sacrum revincte pampino caput
Ruber sedere, . . . sæpè floribus novis
Tuas sine arte deligavimus comas.

7. *Novis in hortis.*] Quos nuper in Esquiliis Mæcenas instituit, ob salubrem ejus loci aërem, ut dicetur posteà.

8. *Huc priùs, &c.*] Ubi modò stat Priapus, in hortis scilicet istis novis, ibi anteà sepulcretum erat. In hunc ipsum locum plebeiorum cadavera portabantur humanda.

Angustis ejecta, &c.] Adverte singulas voces ad contemptum facientes.

Angustis ejecta cadavera cellis.] Non atriis aulisve magnis eleta cum honore ad sepulturam more divitum. *Cellæ* enim dicuntur mansiunculæ præsertim servorum.

9. *Conservus portandæ locabat.*] Viles & abjectos vilis abjectusq; vespillo sepeliebat. Nam vespillones, inquit Festus, appellantur, qui vespertino tempore operam locant iis humo condendis, qui funebri pompâ duci propter inopi-

Hoc

Hoc miſeræ plebi ſtabat commune ſepulcrum,
Pantolabo ſcurræ, Nomentanóque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hîc dabat; hæredes monumentum nè ſequeretur.
Nunc licet Eſquiliis habitare ſalubribus, atque
Aggere in aprico ſpatiari, quo modò triſtes [888]
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum.
Cùm mihi non tantùm furéſque feræque ſuëtæ
Hunc vexare locum, curæ ſunt atque labori,
Quantum carminibus quæ verſant atque venenis
Humanos animos. Has nullo perdere poſſum,
Nec prohibere modo, ſimul ac vaga luna decorum
Protulit os, quin oſſa legant herbáſque nocentes.

Hoc erat commune plebeculæ ſepulcrum, Pantolabo ſannioni, & Nomentano patrimonii diſſipatori. Iſtic cippus aſſignabat agri *pedes millenos in latitudinem, trecentos verò in longitudinem,* vetabatque *ne ſepulcrum ad hæredes pertineret. Jam verò licet habitare in Eſquiliis ſalubribus, & ambulare in colle aprico, ubi nuper mœſti cernebant agrum albis oſſibus deformem. Quanquam non tam me angunt & vexant prædones ac feræ agrum iſtum infeſtare ſolitæ, quam* mulieres, *quæ humanas mentes inflectunt incantamentis & veneficiis. Has nullâ ratione poſſum abigere, aut prohibere quò minùs colligant oſſa & herbas noxias, ſtatim atque luna currens pulchrum oſtendit vultum.*

ANNOTATIONES.

am nequeunt. At contrà divitum funeri curando advocatur libitinarius. Hic verò ſubminiſtros adhibet pollinctores, ſandapilarios, veſpiliones.

In arcâ viti.] Non in feretro exornato, ut divites ſolent, ſed in brevi loculo, ſeu communi ſandapilâ, quam Martialis vocat *Orciniana ſpondam*, quâ egenorum itemque damnatorum cadavera portabantur à ſandapilariis. Juvenal. Sat. 3. v. 32.

Conducere . . . . portandum ad buſta cadaver.

10. *Hoc miſeræ plebi.*] Eſquilina regio ſepulcris ſervorum atque miſerorum dedicata erat: inquit vet. Comment.

11. *Pantolabo ſcurræ.*] Aptum nomen ſcurræ, qui dilapidatis facultatibus egens mutuam à pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Mallius ille *Pantolabus* ſepulchro pauperum & miſerorum infertur, ſicut & Caſſius *Nomentanus* patrimonii decoctor inſignis.

12. *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad ſepulturam plebeiorum, continens *mille pedes, &c.* Quod quidem agri ſpatium hæredibus detractum erat. Et hæc cippo inſcripta notabantur ex more. Erat enim *cippus* in agro erectus lapis ſeu limes, in quo deſignabatur certa pars agri excepta & ex teſtamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta vias erant ſepulchra. Ergo ſepulchri frons eſt latitudo, at longitudo in agrum quaquà versùs intelligenda. Ita vetus inſcriptio. IN FRONTE LAT. PED. XX. IN AGR. LONG. PED. XX. &c. Valeant qui Geographicè longitudinem hic accipiunt in majori diſtantiâ. Nec enim id locum habet niſi in Geographicis. Ptolem. l. 1. c. 6.

13. *Hæredes monumentum, &c.*] In cippo ſcribi & notari ſolebant literæ iſtæ, H.M.H.N.S. Hoc monumentum hæredes non ſequitur. Frederic. Cerutus Veronenſis ſic interpretatur locum hunc, luculenter quidem: hic in Eſquiliis extabat cippus his notatus literis: ab eâ parte, quæ publicam viam attingit, mille pedes agri ad ſepulturam plebis tribuuntur: ab eâ verò parte, quæ conjunctos agros ſpectat, pedes trecenti. Hac Inſcriptione: HÆRES HUNC SIBI LOCUM SEPULTURÆ NE VENDICET.

14. *Nunc licet Eſquiliis, &c.*] Nunc verò ſepulcreti amotâ fœditate per Mæcenatem, jam licet frui Eſquiliarum ſalubri aëre; licet hîc habitare quin & deambulare in amœnis hortis, ubi priùs arida mortuorum oſſa triſtem aſpectum dabant.

Eſquiliis.] Hæc urbis Romæ regio. Epod. 5. & ult.

Salubribus.] Illuc propterea, & ad hortos Mæcenatianos in Eſquiliis ſecedebant Tiberius ad quietem, Auguſtus verò æger ad valetudinem procurandam. Sueton.

17. *Cùm mihi non tantùm.*] In hortis quidem ſedeo amœnitate cœlique temperie pergratis, inquit Priapus: at id mihi moleſtum, quod veneficas inde exterminare nequeo ſepulcra frequentare aſſuetas. Fures aveſque facilè abigo, at non ità improbas anus iſtas.

Fureſque, &c.] Hi ventitabant illuc ad exquiſitos fructus ſurripiendos: *feræ* autem ad projecta ſupplicio affectorum cadavera olim venire aſſuetæ inde vix abſterrebantur: ſemperque ad locum notum, cupitamq; prædam recurrebant.

20. *Has.*] Veneficas, Canidiam, Saganam.

21. *Simul ac vaga luna, &c.*] Decorem ſuum oſtentat luna, dum plena eſt; & hoc præſertim tempus ad perpetranda veneficia aſſumunt. Vide Epod. 5. & ult.

22. *Oſſa legant.*] Paulus juriſconſultus: *qui è ſepulcro corpora extraxerint, vel oſſa eruerint.*

Ergo ipse conspexi Canidiam atrâ veste succinctam incedere nudis pedibus, crinibus solutis, ejulantem cum Saganâ seniore. Pallor ambas fecerat visu terribiles. Humum cœperunt unguibus effodere: mox que discerpere dentibus oviculam nigram. Cruor in scrobem effusus est, ut hinc umbras evocarent, animas responsa reddituras. Porrò aderat imago lanea, & altera cerea. Grandior lanea, quæ minorem ceream plecteret. Cerea supplex procumbebat, servili ratione quippe mox interitura. Veneficarum altera inclamat Hecaten, altera diram Tisiphonen. Tum aspiceres currere angues, & canes Stygias: lunam verò erubescentem se abscondere post majora monumenta, ne testis adesset istis sceleribus.

Vidi egomet nigrâ succinctam vadere pallâ
Canidiam, pedibus nudis, passoque capillo,
Cum Saganâ majore ululantem. Pallor utrasque
Fecerat horrendas aspectu. Scalpere terram
Unguibus, et pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt. Cruor in fossam confusus, ut inde
Manes elicerent, animas responsa daturas [589]
Lanea et effigies erat, altera cerea. Major
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, servilibus ut quæ
Jam peritura modis. Hecaten vocat altera, sævam
Altera Tisiphonen. Serpentes, atque videres
Infernas errare canes; Lunámque rubentem,
Nè foret his testis, post magna latere sepulcra.

ANNOTATIONES.

humilioris quidem fortunæ summo supplicio afficiuntur: honestiores autem in insulam deportantur: aliàs aut relegantur, aut ad metalla damnantur. Vide Epod. ult. sub finem.

Herbasque nocentes.] E sepulchris natas, quasi sacras Diis Manibus, proindeque veneficiis idoneas. Menthâ præ cæteris herbis utebantur. Hæc enim dicitur pellex fuisse Plutonis, à Proserpinâ demum concerpta & in herbam sui nominis transformata. Porrò notandum Mæcenatis horris non totas Esquilias occupatas: superfuisse verò illic aliquot sepulchra.

25. *Cum Saganâ majore.*] Hæc Sagana liberta fuit Pompeii Senatoris, qui à Triumviris proscriptus est: habuit verò sororem natu mirorem se. Ita vetus Commentator.

28. *Ut inde Manes elicerent.*] Cruore scilicet ebibendo gaudentes. Sic veteribus creditum.

29. *Animas responsa daturas.*] Necromantia est, quâ magi futura per mortuos aut mortuorum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in fine, ibique annot. l. 1. Reg. c. 28. Saul rex per Pythonissam suscitat impiè animam Samuelis Prophetæ: ab eoque discit suam suorumque perniciem proxime futuram. *Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis, &c.*

30. *Lanea & effigies erat, &c.*] Erant ibi effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc minorem altera major affligebat, vexabat, verberabat, perdere volebat. Nam & sic cum cruciatu homines enecant veneficæ. Unde Ovid. Epist. 6. v. 89.

Per tumulos errat passis discincta capillis,
Certaque de tepidis colligit ossa rogis.
Devovet absentes, simulacraque cerea fingit,
Et miserum tenues in jecur urget acus.

32. *Cerea suppliciter stabat.*] Hæc repræsentans eum quem perditum ibant & cupiebant. At laneum simulacrum referebat carum veneficis illis caput, quod alterius fagæ incantamentis liberare & exsolvere contendebant.

32. *Hecaten vocat altera.*] Canidia invocat Proserpinam umbrarum dominam, sacrorum magicorum præsidem; dictam *Hecaten* seu quòd victimis centum placaretur, seu quòd annos centum errare faciat insepultos. Ità Servius. Alii quòd centum, id est, varias habeat virtutes & potestates. Nam & idcircò *tergemina Hecate* vocatur à Virgilio Æneid. 4. Est nempè Luna in cœlo, Diana in terris, Proserpina in inferis. Alii etiam aliter, quòd Hecatos dicatur Apollo, hinc ejus soror Hecate appellatur, inquiunt, ab ἑκὰς *longè*, quasi radios eminùs ad nos vibrans.

34. *Altera Tisiphonen.*] Sagana vocat Tisiphonen unam è Furiis, à plectendis cædibus ità nominatam.

Serpentes, atque videres Infernas errare canes.] Canes infernæ adventantem Proserpinam præcurrendo annunciabant: serpentes autem Tisiphonen. Duas enim illas ejusmodi affectæ nunquam non comitantur. Furiarum capillos serpentibus implexos, manusque pariter armatas finxere.

35. *Lunamque rubentem.*] Pudore suffusum, & abhorrentem à talibus flagitiis veneficiisque.

36. *Post magna latere sepulcra.*] Hinc patet, quod antè jam annotavi, ad Esquilias & hortos Mæcenatis, propè extitisse quæpiam adhuc monumenta, quamvis alia diruta fuissent atque submota.

Mentior

Mentior at ſi quid, merdis caput inquiner albis [590]
Corvorum; atque in me veniant mictum atque cacatum
Julius, et fragilis Pedacia, fúrque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbræ cum Saganâ reſonarent triſte et acutum?
Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris, et imagine cereâ
Largior arſerit ignis? et ut non teſtis inultus
Horruerim voces Furiarum et facta duarum? [591]
Nam, diſploſa ſonat quantum veſica, pepedi
Diffiſâ nate ficus. At illæ currere in urbem,
Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum

Quod ſi aliquid mentior, conſpurcetur meum caput, merdis albis corvorum: ac mictum & cacatum ſuper me veniat Julius, mollis Pedacia, & Voranus fur. Quid referam ſingula? Quemadmodum alternatum colloquerentur animæ cum Saganâ, voce tenui & ſtridula? Quomodo clam humo infoderint barbam lupi, & dentes colubræ maculoſæ: utque ignis ingens corripuerit effigiem ceream: denique quo pacto averſatus ſim præſens, atque vindicaverim verba & actiones amborum Furiarum inſtarum? Etenim quano ſonitu crepat veſica diſrupta; tanto ego *ficulnus* olim truncus *diviſis natibus* crepui, Protinùs *autem illæ* veneficæ *fugere in urbem* cœperunt. Tumque *non ſine ludibrio & cachinnis aſpexiſſes Canidiæ dentes, ac ſublimem Saganæ comam*

ANNOTATIONES.

37. *Merdis caput inquiner albis Corvorum.*] Huc facit quod in Epigram. antè cit. ad Priapum ſcribit Tibullus:

Abegimuſque voce ſæpè, cum tibi
Senexve corvus, impigerve graculus
Sacrum feriret ere corneo caput.

Arnobius autem l. 6. diſerte. *Non videtis ſub iſtarum ſimulacrorum cavis ſtelliones, ſorices, murices blattaſque lucifugas nidamenta ponere atque habitare? ſpurcitias huc omnes conducere. . . . . In ore ſimulacri ab aranéis ordiri retia, atque inſidioſos caſſes quibus volatus innectere ſtridularum poſſint impudentiumque muſcarum? Hirundines intrà ipſos ædium circumvolantes tholos, jacularier ſtercoris plenas; & modo ipſos vultus, modo numinum ora depingere, barbam, oculos, naſos, altaſque omnes partes, in quaſcunque ſe detulerit deonerati proluvies podicis?*

39. *Julius, &c.*] Quidam luxuriè perditus, cæterùm minimè nocuus.

Pedacia.] Muliebri nomine ob mollitiem & impudicitiam vocat per contemptum & ludibrium. Is Pedacius, vel Pediacius, dicitur fuiſſe Eques Romanus, ſuum verò patrimonium abliguriſſe, flagitioſiſque poſteà libidinibus ſerviſſe.

Furque Voranus.] Iſte fuit Q. Luſtatii Catuli libertus, furax & aſtutus apprimè: cui cùm nummulario cuidam ſurripuiſſet aliquot nummos, hos calceis inſeruit abſconditque. Deprehenſo verò ad calceos alludens quiſpiam ſubridenſque ait: Belle, ſi te non ἐκ χαλκείου, id eſt, verberibus tanquam æs tundat ac recudat.

40. *Triſte & acutum.*] Sic Æneid. 6. v. 492. umbræ ſeu animæ Græcorum apud inferos ſis neam videntes obſtupeſcunt, *pars vertere terga . . . . pars tollere vocem exiguam*, id eſt, exilem, lugubrem, deductam unde & *ineptus clamor fruſtratur hiantes.* Ibid.

42. *Lupi barbam.*] Egregiè Marcilius, *vide*, inquit, *oſſucias magicæ artis*: barba lupi veneficium: at roſtrum lupi veneficiis reſiſtit, atqui barba lupi in roſtro. Plin. l. 28. c. 10. *Veneficiis roſtrum lupi reſiſtere inveteratum aiunt, eò idque villarum portis præfigunt.*

43. *Imagine cerea Largior arſerit ignis.*] Virgil. Eclog. 8. v. 105.

Aſpice, corripuit, tremulis altaria flammis,
Sponte ſuâ dum ferre moror cinis ipſe, bonum ſit.

Ergò hîc indicatur pernicies ejus, in quem veneficia fiebant, quique imagine cereâ adumbratus erat. Abſurdè quidam putant ignem adfuiſſe, & liqueſcente cerâ exarſiſſe. Imò cit. Virgilii locus contrarium docet: verbaque iſta clare oſtendunt, *ſponte ſuâ*.

45. *Furiarum duarum.*] Candidæ & Saganæ Furiis ſimilium.

47. *Diffiſâ nate.*] Ità lignum recens & adhuc viride, ſi in opus fingatur, finditur & crepat.

Ficus.] Ego Priapus ex arbore ficu deus factus.

At illæ currere in urbem.] Ridicula omnia. Inſignes veneficæ, omnibus terribiles levi peditu terrentur, ac fugantur.

48. *Canidiæ dentes, &c.*] Tanto pavore percellentur illæ, ut excidant Canidiæ edentulæ appoſiti *dentes*: Saganæ verò glabræ ſeu calvæ coma ex alienis capillis edita.

Altum caliendrum.] Adulterini capillitii ſuggeſtum, ut vocat Papinius, Juvenal. Sat. 6.

decidere, herbas item & licia bracteis fuscinata.

Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque jocoque videres. 50

ANNOTATIONES.

v. 501. *compagibus altum Ædificat caput.* Hinc patet novum non esse, quod nostro seculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitibus insanas capillamenti substructiones extitisse.

Calendrum.] Καλλυντρον sive καλυπτρον est *ornamentum* Κάλυπτρον *operimentum.* Hoc alii interpretantur crinem hypocriticum vel suppositicium; alii reticulum, redimiculum, galericulum: vetus Interpres, peplum capitis, seu ornamentum. Varro etiam hanc usurpat vocem in lib. qui inscribitur *Virgula divina.* Arnobius item lib. 6.

50. *Vincula.*] His hominum animos illigabant, vinciebant, detinebant. Virgil. Eclog. 8. v. 73.

Terna tibi hæc primum triplici diversa colore
Licia circumdo, ——— ———

SATIRA IX.

Describit obvii cujusdam importunam & obstinatam loquacitatem.

Pergebam casu per *viam sacram, nugas nescio quas, ut soleo,* mente *versans; iis planè intentus. Accurrit quidam nomine duntaxat mihi cognitus; atque apprehensâ manu* mea, ait: *Quomodo te habes omnium suavissime? Respondi: Benè, nunc quidem: tibi pariter apprecor cuncta quæ exoptas. Cùm* verò me *sequeretur, præveniens dixi: An* aliud *quidpiam expecti à me? Minime, ille, ut me cognoscas, inquit: sum eruditus. Tum ego: Eò majoris à me æstimaberis. Vehementer* autem *abire cupiens jam velocius incedebam, identidem subsistebam: famulo nescio quid in aurem insusurrabam: interea sudor ad imos tales defluebat.*

Bam fortè viâ sacrâ, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum, totus in illis: [592]
Accurrit quidam notus mihi nomine tantùm;
Arreptâque manu, Quid agis, dulcissime rerum?
Suaviter, ut nunc est, inquam; et cupio omnia quæ vis. 5
Cùm assectaretur, Num quid vis? occupo. At ille,
Nôris nos, inquit; docti sumus. Hic ego: Pluris
Hoc, inquam, mihi eris. Misèrè discedere quærens,
Ire modò ocius; interdum consistere; in aurem
Dicere nescio quid puero. Cùm sudor ad imos 10

ANNOTATIONES.

1. *Viâ sacrâ.*] De eâ Epod. 4. v. 7. & Epod. 7. v. 8. Vide ibi Annot.

2. *Nugarum.*] Versiculorum.

4. *Arreptâque manu.*] Quasi valdè familiaris & consuetus, quamvis nomine vix Horatio notus: ergò imprudenter & inepte.

5. *Suaviter, ut nunc est, &c.*] Indolem Horatii bonam, imò egregiæ fructum educationis in eo considera, qui hominem passim molestum quin & pertinaciter importunum æquo ferat animo, nihilque durum illi aut inurbanum reponit. Quod quidem deinceps animadverte.

Cupio omnia quæ vis.] Ita loquebantur olim ad amicos.

6. *Num quid vis?*] Hæc erat dictio abire volentium, ne id durè facere viderentur: ut observat Donatus in Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. ad hæc verba:

Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, num quid velit?
Rectè, inquit. Abeo.

7. *Nôris.*] Cupio ut nôris me: sum enim doctus. O insulsam orationem!

10. *Cum sudor ad imos Manaret talos.*] Præ animi angore & æstu.

Manaret talos ; O te, Bollane, cerebri
Felicem : aiebam tacitus ! Cùm quidlibet ille
Garriret, vicos, urbem laudaret ; ut illi
Nil respondebam : Miserè cupis, inquit, abire,
Jamdudum video : sed nil agis : usque tenebo : [te
Persequar : hinc quò nunc iter est tibi ? Nil opus est
Circumagi : quemdam volo visere, non tibi notum :
Trans Tiberim longè cubat is, prope Cæsaris hortos. [593]
Nil habeo quod agam, et non sum piger : usque sequar te.
Demitto auriculas, ut iniquæ mentis asellus,
Cùm gravius dorso subiit onus. Incipit ille :
Si benè me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies : nam quis me scribere plures
Aut citiùs possit versus ? quis membra movere
Molliùs ? invideat quod et Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat : Est tibi mater,
Cognati, queis te salvo est opus ? Haud mihi quisquam :
Omnes composui. Felices ! nunc ego resto :
Confice : namque instat fatum mihi triste. Sabella [594]

Cogitabam apud me : quàm beatus tu Bollane tali cerebro ! Cùm verò iste quidvis effutiret, laudaret civitatem ac regiones : quòd nihil responsi facerem, ait : Sollicitè quæris discedere ; jam pridem intelligo : verùm operam perdis : semper adhærebo : assectabor : quò jamjam istinc contendis ? Cui ego, *Nequaquam necesse est te circumduci : aliquem invisere cupio tibi minimè cognitum : hic procul manet, ultra Tiberim, juxta hortos* Julii *Cæsaris.* Ille verò : *Nihil agendum instat mihi, neque sum deses : quolibet te comitabor.* Tum ego *deprimo aures velut asinus impatiens, quando plusculum oneris tergo imponitur. Ille* autem *exorsus est : Si me benè cognosco, non Viscum, non Varium cariorem me familiarem habebis. Ecquis enim versus plures ac velociùs quàm ego facere valeat ? Quis saltare decentiùs ? Ego sic cano ut etiam Hermogenes invideat. Hæc erat occasio interrumpendi :* Itáque aiò illi : *Habesne matrem aut propinquos, quibus necessaria sit tua salus ?* Respondit : *Nemo* supereſt *mihi : cunctos sepelivi.* Tum ego tacite ; Illi *fortunati : miser ego jam vivo : interfice. Enimvero urget fatum lugubre, quod puero mihi Sabella*

ANNOTATIONES.

11. *Bollane.*] Is ἐξόχολος, iracundus, stomachosus, atque, ut ait noster Sat. 5. præced. cerebrosus, nugaces & ineptos quosque verbis asperis amoliebatur statim, & abire procul à se abigebat, loquacitatis & loquacium omnino impatiens.

14. *Miserè cupis, inquit, abire, &c.*] Confer impudentem hunc garruli sermonem cum Horatii modestâ responsione, *nil opus est te circumagi, &c.* Gall. *c'est vous donner trop de peine.*

18. *Cubat.*] Sunt qui interpretentur, ægrotat : sicut Sat. 3. lib. 2.

Mater ait pueri menses jam quinque cubantis.

Prope Cæsaris hortos.] Longinquam proponit urbis regionem, ad abigendum garrulum, sed frustra. Sueton. in Jul. Cæsar. c. 83. *Populo hortos circa Tiberim publicè & viritim trecentos sestertios legavit.* Tiber. c. 72. *Triremi usque ad proximos Naumachiæ hortos subvectus est : dispositâ statione per ripas Tiberis, &c.* Vide & Plutarch. in M. Bruto, ubi scribit, cùm testamento Cæsar civi cuilibet septuaginta & quinque drachmas legavisset ; præterea verò etiam *hortos, qui trans Tiberim erant,* ubi nunc est Fortunæ templum, ingentem benevolentiam & admirabile desiderium omnibus fuisse.

20. *Demitto auriculas, &c.*] Metaphora à jumentis, quæ aures demittendo offendunt suam defatigationem, ac velle se excutere impositum onus. Plin. l. 11. c. 37. *Aures in equis & omnium jumentorum genere indicia animi præferunt ; fessis marcidæ, micantes pavidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris.*

22. *Viscum, Varium.*] Hi duo fuerunt eximii Poëtæ, ingenio & eruditione clari ; Horatio certè amicissimi. De Visco postea Sat. seq. & alibi. De Vario Sat. 5 præced. item l. 1. Od. 6.

25. *Hermogenes.*] Cantor famosus, de quo Sat. 3. præcedenti.

26. *Est tibi mater, &c.*] Callidè vult Horatius monere garrulum, ut suæ saluti consulat in gratiam propinquorum, neve sine causâ ita se circumagat ac defatiget, quin potiùs ipse se tantum virum totque & tam eximiis dotibus insignem familiæ suæ diu conservet.

28. *Omnes composui.*] De hujus vocis significatione dixi, ad Pers. Sat. 3. v. 104.

Felices.] Qui nimirùm tuâ garrulitate & ineptiis sunt liberati. At ego miser *resto* discruciandus à te ac jugulandus.

29. *Sabella.*] Nutrix Horatii natione Sabella, vaticinandi perita. De Sabinis sive

Quod

Quod puero cecinit divinâ mota anus urnâ : 30
Hunc neq; dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra :
Garrulus hunc quando consumet cumq; Loquaces
Si sapiat, vitet, simul atque adoleverit ætas.
Ventum erat ad Vestæ, quartâ jam parte diei 35
Præteritâ ; & casu tunc respondere vadatus [593]
Debebat ; quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulùm hic ades. Inteream, si
Aut valeo stare, aut novi civilia jura :

vetula præsagiis commotâ urnâ divinans. Istum, aiebat, *nec sæva toxica, nec gladius hostilis interimet ; nec laterum dolor, vel tussis, nec iners podagra : occidet vero loquax aliquando tandem.* Ergò *ubi primùm ætate adultâ erit, fugiat garrulos, si prudens est. Deveneramus ad templum Vestæ transactâ jam parte diei quartâ : & fortè debebat tunc vadatus respondere, vel causâ cadere,* nisi vadimonium *obiisset. Dicit* verò : *Quæso paulum istic* me *adjuva.* At ego : *Moriar, si valeo stare vel scio leges civiles.*

ANNOTATIONES.

Samnitibus artium ejusmodi vanarum antesignanis, dixi in Epod. 87.

30. *Divinâ motâ anus urnâ.*] Sortilega mulier & fatidica conjectis in urnam sortibus commotis, eductis, fatum eliciens & futura prædicens. Ista divinandi ratio viguit tum apud Græcos, tum apud Romanos. Sic autem peragebatur. Habebantur literæ dictionesque permultæ, quæ permixtæ in urnâ, & mox eductæ vel effusæ, si quid exprimerent casu & forte conjunctæ, id esse in fatis divinitus præmonstrari credebantur. *Sortes, talcolæ aut furculi è ligno fuêre non grandes : quibus literæ ad divinandum insculptæ, sive notæ. Eæ privatim habitæ eæ publicæ. Sed quæ in publico, in primis religiosæ & cana quadam veritate sacræ, in templis servabantur in arcâ reconditæ, tæniis vittisque laneis seorsum involutæ.* Hæc J. Lipsi. Elect. 2. c. 12. ubi *attenuatas* sponte sortes apud Liv. mox citand. ingenio è corrigit *extæniatas*, id est, tæniis vittisque solutas. Sortes Prænestæ inventas refert Cicero 2. de Divin. n. 86. ubi originem earum pariter ac vanitatem excutit. *Hoc genus divinationis vita jam communis explosit. Fani pulchritudo & vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium nomen retinet, atque id in vulgus. Quis enim magistratus, aut quis vir illustrior utitur sortibus ? Cæteris verò in locis sortes planè refrixerunt.* Hæc ille ibidem : & paulò antè. *Quid sors ? Idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quid tesseras. Quibus temeritas & casus, non ratio vel consilium valet. Tota res est inventa fallaciis, aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem.* Sueton. Tiber. c. 63. Prænestinarum sortium majestate deterritum aliquando Tiberium scribit T. Livius initio l. 22. inter prodigia quædam & hoc refert : *Sortes suâ sponte attenuatas unamque excidisse ità scriptam :* MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT ; *& per idem tempus Romæ signum Martis Appiâ viâ sudâsse.*

31. *Hunc neque dira venena, &c.*] Verba sunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32. *Laterum dolor.*] Pleuritis Cic. de Orat. 3. n. 6. *Crassus cum febri domum rediit, dieque septimo est lateris dolore consumptus.*

33. *Loquaces.*] Vide Plutarch. de Garrulitate, ubi statim initio pronunciat illam esse morbum curari difficilem.

35. *Vestæ.*] Ædem Romæ habebat Vesta ad clivum Capitolinum inter Palatium & Capitolium. Varro, Festus, &c. Cic. de Nat. Deor. l. 2. n. 67. de Vestâ disserit. *Hæc Dea,* inquit, *est rerum custos intimarum. . . . . Græcis ἑστία dicitur. . . . Ejus vis ad aras & focos pertinet. . . . . Non absunt longè ab eâ Dii Penates, &c.*

Quartâ jam parte diei.] Diximus alibi diem naturalem horas seu partes duodecim complecti, scilicet ab ortu Solis ad occasum. Ergò diei pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, & respondet nostræ nonæ matutinæ. Porrò quod sequitur, *& casu tunc respondere vadatus Debebat,* explicatur per Martial. Epigram. 8. l. 4. ubi consuetæ Romanis occupationes ad horas singulas notantur.

Prima salutantes atque altera continet hora
Exercet raucos tertia causidicos.
In quintam varios extendit Roma labores,
Sexta quies lassis, &c.

36. *Respondere vadatus Debebat.*] Garrulus in jus à quodam vocatus erat, vadesq; dederat : ergo nisi ad suisset, vades ejus ac fidejussores condemnati ipsum posteà egissent reum, ex lege.

38. *Paulum hic ades.*] In judicium veni quæso mecum, ad proximum tribunal Prætoris, ibique me juva contra adversarium.

Si valeo stare.] Infimis ego cruribus haud valeo diu stans munere, in foro ante Prætorem ; ubi sedere non licet. Alii *stare* interpretantur, stare in jure, seu contendere ac depugnare contra adversarium, ut faciunt Jurisconsulti, patroni, causidici.

39. *Aut novi civilia jura.*] Non sum idoneus ad suggerenda tibi verba legis ac juris causæ tuæ laventia ; proindeque tibi ad eam nequeo.

Et

Et propero quò scis. Dubius sum quid faciam, inquit;
Téne relinquam, an rem. Me, sodes. Non faciam, ille:
Et præcedere cœpit. Ego, ut contendere durū est
Cum victore, sequor. Mæcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. Paucorum hominum, et mentis benè sanæ.
Nemo dexteriùs fortunâ est usus. Haberes
Magnū adjutorem, posset qui ferre secundas, [596]
Hunc hominem velles si tradere: dispeream, ni
Summôsses omnes. Non isto vivimus illic
Quo tu rere modo: domus hac nec purior ulla est,
Nec magis his aliena malis: nil mi officit unquam,
Ditior hic, aut est quia doctior: est locus uni
Cuique suus. Magnum narras, vix credibile. Atqui
Sic habet. Accendis, quare cupiam magis illi
Proximus esse. Velis tantummodo: quæ tua virtus,
Expugnabis; et est qui vinci possit: eóq; [597]

adde quòd festivus illuc *quo nōsti.* Tum *ille ait: Incertus sum quid agam, an te deseram, an istem.* Cui ego: *Me, obsecro. Nequaquam,* inquit *iste; & cœpit præire. Ego, quoniam cum fortiori pugnare arduum est, sequor. Inde* verò sermonem ille *resumit: Mæcenas quomodo tecum* agit? *Paucos amicos* recipit, inquam: *& certè sapit.* Ille: *Nemo unquam usus est fortunâ calidius quàm tu. Nec tu magnum auxiliatorem haberes, secundas quidem* partes *agendi peritum, si velles* ad Mæcenatem *perducere hunc virum: moriar, nisi cunctos amoliri* posses. Ego verò: *Minimè eâ ratione quâ putas illic agimus: nulla domus eo ejusmodi malis est purgatior aut remotior quàm illa; nihil unquam nocet mihi, quòd alius opulentior adfuerit vel doctior: suum quisque gradum obtinet.* Tum garrulus: *Rem* sanè *magnam dicis,* & quæ propè *supra fidem* sit. *Verum enim ità est,* inquam. Mox ille: *Istimmas ut ardentiùs velim ad eum accedere.* Respondeo: *Satis est cupias: vinces, pro tuâ virtute: atque* is *est qui expugnari queat: ideoque.*

ANNOTATIONES.

40. *Propero quò scis.*] *Volo visere* hominem *quemdam,* ut antè dixi, *propè hortos Cæsaris* habitantem. Viam itaq; sat longam obire *propero.*

41. *Me, sodes.*] Me relinque potiùs quàm rem tuam.

Non faciam.] Minimè verò te relinquam. Scilicet sperabat garrulus per Horatium adipisci Mæcenatis familiaritatem, quòd pluris æstimabat perdendâ lite.

43. *Mæcenas quomodo tecum?*] Sermocinationem inde repetit ille: Estne semper amicus tibi Mæcenas?

44. *Paucorum hominum.*] Non cuivis se familiarem exhibet: paucos admittit in suam amicitiam. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16. *Paucorum hominum est iste acipenser.* Ex Cicerone, de Fato.

45. *Nemo dexteriùs fortunâ est usus.*] Tu bellè admodum usus es fortunâ, qui Mæcenatem ità demeruëris. Quod si me ad ipsum perduceres, juvarem te mirum in modum: nec primas antè te captarem unquam, nec usquam tibi officerem: imò alios omnes hoc pacto facilè summoveres, primumque locum tu consequereris. Hæc garrulus ad Horatium.

46. *Posset qui ferre secundas.*] Metaphora à Scenicis ludis & actoribus. Hæc pariter utitur Cicero Divinat. in Verrem, n. 48, & huic loco dabit lucem. *Qui princeps in agendo est, ornatissimus & paratissimus esse debet. . . . Apuleium esse video proximum subscriptorem . . . . deinde habet Allienum; hunc tamen à subselliis. . . . . Ac nè is quidem tantum contendet in dicendo, quantum potest: sed consulet laudi & existimationi tuæ; & ex eo quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid esse videare. Ut in actoribus Græcis fieri cernimus; sæpè illum qui est secundarum aut tertiarum partium, cum possit aliquanto clariùs dicere quàm ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quàm maximè excellat; sic facies Allienus; tibi serviet, tibi lenocinabitur; minùs aliquanto contendet quàm potest.*

47. *Hunc hominem.*] Sepsum indicat ac digito monstrat garrulus. Plaut. Bacchid. *Hunc hominem decet auro expendi.*

Tradere.] Commendare, Mæcenatis amicitiam conciliare.

48. *Non isto vivimus, &c.*] Respondit Horatius. Alia est longè conditio amicorum Mæcenatis. Ab his procul exulant mala & pestes quibus solent ædes magnatum vexari & corrumpi. Inde verò absunt omnis ambitio, invidia, æmulatio, criminationes, insidiæ, supplantationes. Supra Sat. 6. Mæcenatem dixit *cautum dignos assumere, prava ambitione procul.*

54. *Velis tantummodo, &c.*] Non sine tali derisione fatuum, vanum & arrogantem hominem palpat Horatius, ab illo obtinendam facilè amicitiam spondens Mæcenatis.

difficilem præstat priorem accessum. Diligentiam adhibebo, inquit ille: *famulos doris captabo: si bodie repulsum patior, minime abscedam: occasionibus insidiabor: obviam ibo in plateis: comitabor. Nihil sine magnis & omnis vita hominibus largitur. En verò, dum ista versat* iste, *occurrit Fuscus Aristius mihi dilectus, & qui probè cognoscebat hunc* garrulum. *Subsistimus. Unde venis? & quo vadis? quærit, ac respondet. Cœpi vellicare & stringere brachia mollissima, innuens, oculos torquens, ut me liberaret.* Hic verò *malignè versutus ridet ac dissimulat: bilis autem urit jecur meum.* Porrò addidi: *Dicebas profectò velle te mecum nescio quem arcanum conferre sermonem. Recordor sanè*, ait, *sed tempore loquar aptiori: bodie tricesima sabbata sunt. An nescis*

Difficiles aditus primos habet. Haud mihi deero:
Muneribus servos corrumpam: non, hodie si
Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
Occurram in triviis: deducam. Nil sinè magno
Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit, ecce 60
Fuscus Aristius occurrit mihi carus, et illum
Qui pulchrè nôsset. Consistimus. Unde venis? et
Quo tendis? rogat, et respondet. Vellere cœpi,
Et prensare manu lentissima brachia, nutans, 64
Distorquens oculos, ut me eriperet. Malè falsus
Ridens dissimulare: mecum jecur urere bilis.
Certè nescio quid secretò velle loqui te
Aiebas mecum. Memini benè; sed meliori [598]
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata; vin'tu

ANNOTATIONES.

56. *Eoque Difficiles aditus primos habet.*] Eò quod nôrit te vinci paulo facilierem: ironicè. Alii perperam pro antecedenti dictione *possit*, legunt, *potest*: & hic intelligunt, Mæcenatem assiduis officiis & obsequiis vinci amantem ac potentem adeuntibus se præstare difficilem, ut accendat magis studium ambiendi suam familiaritatem & consuetudinem, quam fert amœnissimam. Apage ista quæ omnio pugnant cum indole Mæcenatis, quam hic & alibi commendat Horatius.

56. *Difficiles aditus primos habet.*] Vide supra Sat. 6. v. 60. & seq.

Haud mihi deero, &c.] Potiundæ jam rei spe accensus ille pollicetur diligentiam suam non defore, seu quam stultam & futilem, animadverte.

57. *Muneribus servos corrumpam.*] Jà plerique ad procerum ædes penetrabant, servis munera largiendo.

Juvenal. Sat. 3. v. 184.

— *Quid das ut Cossum aliquando salutet?*

59. *Nil sine magno Vita labore, &c.*] Pulchra sed malè collocata sententia, ut ait Lanuvinus. Ex Epicharmo.

Τῶν πόνων πάλαι ἡμῖν πάντ' ἀγαθὰ δοτέον.
Laboribus vendant nobis omnia bona Dii.

61. *Fuscus Aristius.*] Nobilis ille Grammaticus, ad quem est inscripta Od. 22. l. 1. & Epist. 10. l. 1.

63. *Rogat & respondet.*] Interrogat me Fuscus *unde venis? & quo tendis?* atque mihi similia roganti *respondet.*

Vellere cœpi, Et prensare manu, &c.] Quos nobis adesse gaudemus, & à quibus auxilium speramus, eorum prensamus manus & brachia præcipuè cum angimur, nec apertè licet conqueri. Cruq.

64. *Prensare.*] Legunt alii, *pressare.*

Lentissima brachia.] Maligrè cedentia, illo dissimulante intelligere quid vellem. Alii non malè interpretantur, segnia, tarda, stupida, quæ vellicatione & prensatione non movebantur. Quo significatur frigida mens Aristii amico laboranti subvenire detrectantis. Cic. ad Attic. *Nihil ego illo novi impudentius, ignavius, lentius*, Sueton. Tiber. 57. *Sæva ac lenta natura ne in puero quidem latuit.*

Nutans, Distorquens oculos.] Nutibus oculisque signum dans.

67. *Certè nescio quid secreto, &c.*] Horatius initat rursum ut sibi Aristius succurrat: sed hic omnes ejus eluctatur conatus ridens, dissimulans, denique *malè falsus.*

69. *Hodie tricesima sabbata.*] Hodie Judæi solemne festum celebrant, quo intermitti omne negotium fas est. His ego adstipulor: quare nec morari, nec sermones tecum conferre licet.

Tricesima sabbata.] Quidam explicant Neomeniam, quòd novilunio sabbatum magnum Judæis haberetur. Psalm. 80. *Buccinate in Neomeniâ tubâ in insigni die solemnitatis vestræ.* Alii interpretantur Calendas mensis Nisan, qui primus in æquinoctio verno dies habebat tri-

Curtis

Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi, inquam,
Religio eſt. At mi; ſum paulò infirmior; unus 71
Multorum; ignoſces; aliàs loquar. Hunccine ſolem
Tam nigrum ſurrexe mihi? Fugit improbus, ac me
Sub cultro linquit. Caſu venit obvius illi
Adverſarius; et, Quò tu, turpiſſime? magnâ 75
Inclamat voce; et, Licet anteſtari? Ego verò
Oppono auriculam; rapit in jus. Clamor utrinq;
Undique concurſus. Sic me ſervavit Apollo.

recutitis Judæis oppedere? Haud religioni duxero, inquam. Ego verò ducam, ait; *ſum paulò ſuperſtitioſior*, atque *pluribus ſimilis: indulge* mihi: *aliàs alloquar.* Tum demum ergo: Ergone merui *diem hunc adeò funeſtum mihi eſſe?* Interim *fugit malignus, ac me ſub gladio deſeruit.* Verùm ecce *adverſarius iſti* garrulo *forte occurrit*, ſtatimque *vociferatur*; *Ecquò* nempè *tu, viliſſime, abis?* ad me *vero, Potes teſtis eſſe? Ego mox aurem offero.* Tum hic illum *ad judicium trahit. Exclamant ambo. Hinc & inde* plebs *affluit. Ità me Apollo liberavit.*

ANNOTATIONES.

ginta. Alii intelligunt maximum ſabbatum & vetus Paſcha, quo agnum comedebant ritu ſanctiſſimo. Quare verò *criceſima?* Quod reverà ab anni Judæi principio triginta numerentur hebdomades ad illam ſolemnitatem: videlicet à Septembri menſe quem *Tiſri* vocabant, ad dimidium fere Aprilis, *Niſan*; quo Paſcha celebrabant. De ſabbato Judæorum differui ad Juvenal. Sat. 6. v. 158. & Perſ. Sat. 5. v. 184.

70. *Curtis.*] Vide Sat. 5. in fine, annot. ad iſtas voces, *Judæus Apella.*

Oppedere.] Vox ridicula ad contemptum appoſita. Τὸ καταπέρδειν ventris crepitum emittere contra, id eſt, reſpuere, aſpernari, ludibrio habere.

Nulla mihi, inquam, Religio eſt.] Sanè Judaicos ritus ſinè religione violarim, illoſque flocci facio, inquit Horatius.

71. *At mi.*] Reſpondet Ariſtius: Ego contrà, mores Judæorum colo, unde religio mihi eſſet hodiernum feſtum cum illis non celebrare.

Unus multorum.] Εἷς τῶν πολλῶν, unus è plebe, ejus ſimilis ego, pariter infirmus & ſuperſtitioſus: ſi libet, ità me apella: at mihi veniam dabis, Horati, ſi in hoc tibi contradicam.

73. *Surrexe.*] Vide ſuprà Sat. 5. v. 79. ad vocem *erepſemus.*

76. *Et, Licet anteſtari?*] Et converſus ad me, dixit, Vis anteſtari? Cui libentiſſimè annui, ac de more aurem obtuli tangendam. Lex XII Tab. ità jubebat: *Si in jus vocatus ni it, anteſtatus manus injicito: auremve anteſtati capito:* vel, ut habet J. Lipſ. Epiſtolic. Quæſt. l. 4. Epiſt. 26. *Si vis vocationi fieri, anteſtaminor: ni it, aurem capito anteſtati.* Quod ſic ille ibid. explicat: in anteſtatione, inquit, actor imam auriculam tangebat anteſtati, addens hoc verbum, *Memento.*

77. *Oppono auriculam.*] Plin. l. 11. c. 45. *Eſt in aure ima memoriæ locus, quam tangentes atteſtantur*, vel potiùs *anteſtantur*: ut contra Rœvardum ex lege & more veteri aſſerit Lipſius modò citatus.

Rapit in jus.] Poſt factam anteſtationem licebat trahere in jus vel reluctantem reum.

78. *Apollo.*] Bonorum is poëtarum tutor ac vindex. Alii reſpici volunt ad Auguſti forum, ubi erat ſtatua Apollinis eburnea eo ipſo in loco, in quo jus dicebatur. Plin. l. 36. c. 5. Juvenal. Sat. 1. v. 128.

Sportula, deinde forum, juriſque peritus Apollo.

SATIRA X.

Quod de Lucilio in quartâ superiori scripserat, in hac asserit & explicat.

Scripsi nimirùm Lucilii carmina ire pede incondito. Ecquis tam stultè est Lucilii defensor, ut id minimè concedat? Verùm ille *ipse eâdem in membranâ laudatur, quòd acerbitate plurimâ civitatem perfricuit. Neque verò, id ei largiens, alia perinde concedam. Hoc etenim pacto mimos etiam Laberii velut pulchra carmina celebrarem.*

NEmpe incompositо dixi pede currere versus
Lucilî. Quis tam Lucilî fautor ineptè est,
Ut non hoc fateatur? At idem quòd sale multo
Urbem defricuit, chartî laudatur eâdem. [600]
Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cæ-
tera: nam sic 5
Et Laberî mimos, ut pulchra poëmata, mirer.

ANNOTATIONES.

Hoc primùm te, lector, monitum volo, spurios octo versus huic Satiræ præfixos legi in quibusdam manuscriptis, quos nè desideres, hic apponendos censui. Sic habent.

Lucili, quàm sis mendosus, teste Catone
Defensore tuo, pervincam, qui male factos
Emendare parat versus. Hoc lenius ille,
Est quo vir melior. Longè subtilior ille
Qui multum puer, & loris & funibus udis
Exornatus, ut esset opem qui ferre poëtis
Antiquis posset contra fastidia nostra,
Grammat.corum equitum doctissimus. Ut redeam illuc,
Nempè, incomposito, &c.

Horum sensus est iste: Si quidem Cato, Lucilii admirator, ejus tamen versus complures emendare parat, certè non carent mendis. Verùm est qui Lucilium Catone melìùs defendat: is nempè qui secum defert funes & flagella, quibus percutiat & coërceat eosomnes qui obtrectârint Lucilio & veteribus Poëtis. Et hæc ironicè. Quæ quidem ostendunt & Lucilium habuisse reprehensores dudum, & pariter fautores etiam *inepte*, quod ait hìc Horatius.

1. *Nempè incomposito, &c.*] Hoc certè esse legitimum hujus Satiræ ex abrupto exordium sanxerunt eruditi.

Incomposito dixi pede, &c.] Lucilium, fateor, reprehendi; dixique duriusculos esse ejus versus; sed laudavi pariter quòd virìosos cives Rom. acriter insectatus sit. Uno verbo nec debita negavi elogia, nec indebita concessi. Sanctus Hieron. Epist. 45. ad Pammach. *mordetur*, inquit, *& Lucilius, quòd incomposito pede currat. & tamen sales ejus lepòsque laudantur.*

3. *Ut non hoc fateatur?*] Sic est. Sunt qui probent omnia in eo quod aliquâ parte admodum placuit; nolintque fateri nævos inesse ei, in quo perfecta quæpiam admirantur. Verumtamen *nihil est ex omni parte beatum.*

Sale multo Urbem defricuit. Sanctus Hieronymus Epist. 47. de vitand. susp. contub. *ubi illa quondam constantia, quâ multo sale urbem defricans Lucilianum quidpiam retulisti?* Pers. Sat. 1. v. 114.

. . . . *secuit Lucilius urbem:*
Te Lupe; Te Muti, &c.

Lege Cic. l. 1. de Finib. n. 9. ubi Lucilii refert versus. Vide & quæ annotavi ad Pers. cit.

5. *Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera.*] Ità profectò æquus rerum æstimator est Horatius & rectus judex: quidquid velit Quintil. l. 10. c. 1. ubi, *Lucilius*, inquit, *quosdam ità deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non ejusdem modò operis auctoribus, sed omnibus poëtis præferre non dubitent. Ego, quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & esse aliquid quod tollere possis, putat. Nam eruditio in eo mira, & libertas atque inde acerbitas, & abunde salis. Multo est tersior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus.* Sensus Horatii: Tribuens Lucilio quòd salibus & acerbitate polleat, non proinde fateor pulchra esse, concinna, & perfecta ejus poëmata. Aliàs etiam laudare & mirari oporteret mimos, utpote dicacitate præstantes.

6. *Laberî mimos.*] Comœdias Laberii salibus & facetiis plenas. Sueton. Jul. Cæsar. c. 39. *Ludis mimum suum egit Decimus Laberius eques:* & quòd Cæsari admodum placuisset, *donatus quingentis sesteriis, & annulo aureo, sessum in quatuordecim è scenâ per orchestram transiit:* Hunc verò transitum minimè ferens Cicero, eos ludos tum spectans, Laberio sedile quærenti ait: *Recepissem te, nisi angustè sederem:* simul & illum respuens, & in novum Senatum jocatus, cujus numerum Cæsar suprà fas auxerat.

Ergò

Ergò non ſatis eſt riſu diducere rictum
Auditoris: et eſt quædam tamen hîc quoque virtus:
Eſt brevitate opus, ut currat ſententia, neu ſe [601]
Impediat verbis laſſas onerantibns aures:
Et ſermone opus eſt, modò triſti, ſæpè jocoſo,
Defendente vicem modò rhetoris, atque poëtæ,
Interdum urbani, parcentis viribus, atque
Extenuantis eas conſultò. Ridiculum acri
Fortiùs et meliùs magnas plerumq; ſecat res.
Illi, ſcripta quibus comœdia priſca viri eſt, [602]
Hoc ſtabant, hoc ſunt imitandi; quos neq; pulcher

Itáque non ſufficit riſu extendere cachinnos auditoris: quanquam eſt in hoc quoque nonnulla virtus. Brevitas requiritur, ut ſententia fluat, nêve ſe involat dictionibut aures offendentibus & fatigantibus. Item requiritur ſermo nunc ſeverus nunc hilaris, ſuſtinens Sices quandoque rhetoris, ac poëtæ, alias faceti, qui vires continet, & illas datâ operâ diminuit. Certe res magnas aliquando jocoſum decidit efficacius & aptius quàm acerbum. Eo pollebant, in eo ſunt imitatione digni homines illi à quibus vetus comœdia condita eſt: quos nunquam

ANNOTATIONES.

Id verò non impunè. Reſpondit enim Laberius: *Mirum ſi arguſtè ſedes, qui ſoles duabus ſellis ſedere:* exprobrans Ciceroni levitatem & lubricum fidei. Hæc Macrob. Saturnal. l. 2. c. 3. & l. 7. c. 3. Vide ejuſdem l. 2. c. 7. Gell. l. 10. c. 17. & Cic. l. 7. Epiſt. 11.

Mimos.] Mimus erat fabula planè dicax, ab uno actore agi ſolita, nec in plures actus diviſa: ſine exordiis, ſine cantu & geſticulatione. Diomed. Item, eſt factorum cum laſciviâ imitatio: unde nomen à μιμεῖσθαι *imitari*. Gell. l. 17. c. 14. *C. Cæſarem*, inquit, *ità Laberii maledicentia & arrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores ſibi eſſe Publii quàm Laberii mimos prædicaret.*

9. *Ut currat ſententia.*] Nè vel nimia brevitas obſcuram faciat orationem, vel prolixitas verbis pluribus animam legentis oneret & impediat; in quo peccabat Lucilius. Huc pertinet quod Auguſtus Agrippinam neptim admonebat in quadam Epiſtolâ; ejus nempè laudans ingenium, cùm de ſuâ vitâ caſibuſque ſuorum commentarios ſcriberet, aiebat: *Opus eſt dare te operam ne moleſtè ſcribas.* Sueton. Octav. c. 86. Tacit. Annal. 4.

12. *Modò rhetoris, atque poëtæ, Interdum urbani.*] Horatius, egregiè ſuo more, tres iſtas virtutes requirit in ſatirographo; defendat vicem *rhetoris*, argumentis pugnando; *poëtæ*, ſolertem & aptam dictionem adhibendo; *urbani*, ſalibus & jocis quædam etiam gravia traducendo ſolvendoque. Cic. 1. de Orat. n. 17. *Accedat lepos quidam, facetiæque, & eruditio libero digna, celeritaſque & brevitas reſpondendi & laceſſendi, ſubtili venuſtate & urbanitate conjuncta.*

13. *Parcentis viribus.*] Sapienter, conſultò, callidè, ſtylum acrem aliquando coërcentis; neque ſemper acerbè excandeſcentis aut mordicus lacerantis. Et hoc vitii habebat Lucilius, qui paſſim *enſe velut ſtricto ardens infremit*; Juvenal. Sat. 1. v. 165. atque auditorem ità dente carpit ut etiam *genuinum frangat.* Perſ. Sat. 1. v. 115. Noſter contrà, ut ait ibid. Perſius,

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

14. *Ridiculum acri fortiùs, &c.*] Nonnunquàm ſermo hilaris, facetus, laſſus, feſtivus plus valet & efficit quàm vehemens, gravis pugnax, dicax, acerbus. Hic enim adverſarium irritat, & vires novas colligere impellit; at ille quaſi nervos ſuccidit, ac proſternit. Gorgias Leontinus dicebat, res ſeveras riſu, riſum rebus ſeveris diſcuti: ex Ariſtot. l. 3. de arte dicendi. Gell. l. 12. c. 12. ità ſcribit: *Hæc quoque diſciplina rhetorica eſt, callide & cum aſtu res criminoſas citra periculum conſiteri: ut ſi objectum ſit turpe aliquid, quod negari non queat, reſponſione joculari eludas . . . Ita Cicero, urbano facetoque dicto dilui id quod inficiari non poterat, &c.* Scilicet cùm à Pub. Sylla, qui tum reus erat, pecuniam mutuò, ad emendam in palatio domum, accepiſſet, atque hæc ei exprobrarentur; utrumque firmiter negavit: atque tum, inquit, verum ſit accepiſſe me pecuniam, ſi domum emero. At re ſubinde proditâ, emptaq; domo, cùm hoc mendacium in Senatu ei ab inimicis objiceretur, riſit ſatis, reſponditque: *Parum certè conſulti homines eſtis, qui ignoratis prudentis & cauti patris familias eſſe, quod emere velit empturum ſe negare propter competitores emptionis.* Id. ibid. Vide Orat. pro L. Muræna: ubi cavillans aſtutè Cicero adverſarii Catonis auctoritatem eludit vincitque.

16. *Illi, ſcripta quibus, &c.*] Comœdiæ veteris auctores. Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes, &c. De quibus Sat. 4. præced.

17. *Hoc ſtabant, &c.*] His virtutibus, quas modò laudavi, excellebant: variâ eruditione, ſententiarum argutâ brevitate, ſatiricum ſalem aptè affricabant acrimoniam ſtyli modò exerentes, interdum cohibentes, & conſultò viribus parcentes, &c.

volùt aut bellus Hermogenes, aut simius iste, nihil sciens canere nisi Calvum & Catullum. Ut enim Lucilius *laudabile* hoc *præstitit, quòd Græcas voces Latinis miscuit. O stupidi in literis!* Ergone *existimatis arduum & admirabile quod fecit Pitholeon Rhodius? Sed,* inquies, *dulcior* est *oratio utroque sermone constans, velut si vinum Falernum misceatur Chio.* Verùm enimverò *quandoquidem condis tu carmina, quæro* à te, *si tibi defendenda esset difficilis causa Petilli accusati, utrum patriæ videlicet & Latini parentis immemor satageres quæsita foris vocabula patriis admiscere,*

Hermogenes unquam legit, neque simius iste,
Nil præter Calvum et doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quòd verbis Græca Latinis
Miscuit. O seri studiorum! quine putetis [401]
Difficile et mirum Rhodio quod Pitholeonti
Contigit? At sermo linguâ concinnus utrâque
Suavior: ut Chio nota si commista Falerni est.
Cùm versus facias, teipsum percontor, an, et cùm
Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli,
Scilicet oblitus patriæque patrisque Latini,
Cùm Pedius causas exsudet, Poplicola, atque
Corvinus, patriis intermiscere petita

ANNOTATIONES.

18. *Hermogenes.*] Tigellius, acer Lucilii fautor, de quo Sat. 3. præced.

Simius iste.] [Demetrius poëta & fabularum actor, de quo paulò post: *simius*, corpore deformis; vel ineptus & insulsus imitator.

19. *Nil præter Calvum, &c.*] Uterque ille hos tantùm poëtas amatoria scriptitantes legebat, nunquam verò eximios illos veteris Comediæ ac perfectorum hujus generis carminum scriptores. Sic Horatius Hermogenem & Demetrium imperitiæ notat pariter atque luxuriæ: indeque probat Satiræ veras ignorâsse virtutes; & hinc illes esse ineptos admiratores Lucilii.

Calvum.] Cor. Lucinius Calvus in poëmatis scribendis perelegans, ingenio lepido & urbano; Catulli poëtæ amicus fuit. Ciceo in Epist. eum laudat, aitque Iambicis præstitisse: quibus civitatis etiam Principes, C. Cæsarem & Pompeium acerrimè insectari minimè dubitavit. Quintil. & Seneca Calvum scribunt contendisse cum M. Tullio de principatu eloquentiæ, Petr. Crinit. Gregor. Gyrald. &c.

Catullum.] C. Valer. Catullus Veronensis, in urbe claruit quo tempore Terentius Varro: Docti cognomen adeptus est peculiari epitheto, ex eruditorum contensu: Val. Martialis ad Macrum, 10. 78.

Nec multos mihi præferas poëtas,
Uno sed tibi sim minor Catullo.

Scripsit Lyrica, Elegias, Epigrammata: commendatur mirum in modum à Gellio. Crinit. de eo vulgatum est distichon istud.

Tantum parva suo debet Verona Catullo,
Quantum magna suo Mantua Virgilio.

20. *Hic magnum fecit, &c.*] Irâ loquuntur Lucilii fautores; quos refellit Horatius demens. Insulsi nimium palati hominet id laudabant quod est factum & vitio vertendum; nempè *verbis Græca Latinis miscere.* Lucilius apud Cicer. de Finib. 1. v. 19.

Χαῖρε, *inquam, Tite . . . χαῖρε*, &c. De Finib. 2. n. 24.

. . . Lælia' clamores sophos ille solebat
Edere, &c.

Apud Non. Marcel. in voce *compernes*: Lucil. Sat. l. 3.

Nunc censes καλλιπλόκαμον καλλι-φυγον illam.

. . . . . .

Compernem aut varam fuisse Amphitryonia
Ἀκτῖτιν,
Alcmenam
Τυδῆ λυπατέρειαν, &c.

21. *O seri studiorum.*] Ὀψιμαθεῖς, qui serò animum ad studia appulerunt, proindeque minùs eruditi: contrà παιδομαθεῖς, qui ab ipsâ pueritiâ literis incubuerunt.

Quine putetis.] Al. *Quine*: quæ particula respondet Græcæ γὶ *utique, certe*: nec redundare est existimanda. Priscian. l. 16. c. 1. Alii interrogativè accipiunt.

22. *Pitholeonti.*] Pitholeon, ex insulâ Rhodo, Epigrammata quædam insulsa composuit; & Græci vocibus infercire amavit.

24. *Ut Chio nota si, &c.*] Falernum vinum paulò austerius temperabatur lenitate Chii. Quis sit *nota* illa vide l. 2. Od. 3. v. 8. ubi & de *Falerno*, pariter & l. 1. Od. 20. De *Chio* l. 3. Od. 9. v. 5.

26. *Petilli.*] De Petilio fure aureæ Jovis coronæ, jam mentio fuit in Sat. 4. superiori.

27. *Latini.*] Quidam legunt *Latinè*, & jungunt cùm sequentibus. Sed non placet ista mutatio, quanquam à viris sanè gravibus invecta.

28. *Pedius Poplicola.*] Hic filius fuit Q. Pedii, qui à Jul. Cæsare scriptus hæres; & Consulatum Romæ gessit cum Augusto, post Hirtium & Pansam.

Exsudet.] Magnis sudoribus elaboret, ad puritatem sermonis patrii asserendam.

29. *Corvinus.*] Messala Corvinus domi valdè

Verba foris malis, Canusini more bilinguis ? 30
Atqui ego cùm Græcos facerem, natus mare citra [604]
Versiculos; vetuit me tali voce Quirinus,
Post mediam noctem visus, cùm somnia vera:
In silvam non ligna feras insaniùs, ac si
Magnas Græcorum malis implere catervas. 35
Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona, dúmq;
Diffingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo,
Quæ nec in æde sonent certantia, judice Tarpâ; [605]

ad instar Canusini duplici linguâ utentis; contrà quam Pedius Poplicola & Corvinus orationes puras elaborant? At cùm versus Græcos meditarer, natus ego cis mare, Quirinus apparuit post media nocte, tunc quando vera sunt insomnia, ac me prohibuit his verbis: Non stultiùs in silvam portes ligna, quam magnas Græcorum turmas augere studeas. Itaque dum inflatus Alpinus jugulat Memnonem, & dum cænosum Rheni fontem deformat; ego ista scribo ludens, nec recitanda in Apollinis templo ad certamen, Tarpâ Judice;

ANNOTATIONES.

nobilis ac pariter clarus orator, atque Græcis vocibus Latinæ orationi admixtis infensus, Σχοινοβατεῖν, Latinè funambulum reddidisse fertur. Quintil. lib. 10. cap. 1. *Messala*, inquit, *nitidus & candidus, & quodammodo præ se ferens in dicendo nobilitatem suam.* Crinitus de hon. disciplin. l. 1. c. 12. inter alia de illo non pauca, sic habet: De ejus singulari prudentiâ & gravitate testimonium extat amplissimum M. T. Ciceronis. Sic enim ad Brutum; Messalæ inquit, excellentiam non possum silentio præterire. Cave putes quemquam esse illi similem constantiâ, curâ & studio Reipublicæ atque eloquentiâ, quâ mirabiliter excellit. Tametsi Messala idem cùm provectior foret, memoriæ sensum sic amisit, ut sui quoque nominis oblitus tradatur. Idque ei biennio antè obitum contigit; quod Orbilio itidem Beneventano accidisse constat. Vide & Cœl. Rhodig. l. 11. c. 13. Alex. ad Alex. l. 6. c. 20, &c.

30. *Canusini more bilinguis.*] De Canusio, oppido Apuliæ, jam dixi supra ad Sat. 5. sub finem. Hoc à Diomede conditum; hinecque cives partim Græcè partim Latinè loquebantur. Totus etiam ille terrarum tractus Magna Græcia est appellatus.

31. *Natus mare citra.*] Apud fines Apuliæ in Italiâ; non ultrà mare in Græciâ.

32. *Vetuit me tali voce Quirinus.*] Lepida fictio. Quirinus Latini populi sermonisque auctor & conditor deterruit à scribendis Græcè versiculis.

33. *Cùm somnia vera.*] Quando jam coctis alimentis purgatiores esse debent sensus. Atque ità statuebat veterum superstitio. Tertull. de anima, c. 22. *Certum & cellatum somniari affirmant sub extremis noctibus, quasi jam emergente animarum vigore, producto sopore, &c.* Philostrat. l. 2. *Si tempus antelucanum sit & somni maturini; conjectant somnium illud, quasi tunc animâ verum videnti.* Theocrit. Idyll. 19. initio scribit, à Venere immissum Europæ somnium, cùm certa pars noctis staret, proximâ jam auroâ, quando somnus oculos molli vinculo detinet, ac tum veracia pascuntur insomnia, Tibull. l. 3. Eleg. 4.

Dii meliora ferant, nè sint insomnia vera,
Quæ tulit extremâ proxima nocte quies.
Ovid. Epist. Heronis. 19. v. 195.
Namque sub auroâ, jam dormitante lucerna,
Somnia quo cerni tempore vera solent.

34. *In silvam non ligna, &c.*] Verba sunt Quirini Horatium redarguentis.

35. *Magnas Græcorum catervas.*] Ingentem numerum Græcorum Poëtarum vel Poëmatum.

36. *Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona.*] Ego, inquit noster, à Quirino edoctus has ludo satiras; dum alii carmen heroicum miserè disperdunt, temerè ac ineptè attentantes grave scribendi genus; v. g. dum Alpinus de Memnone (ex Hesiodi Theogoniâ) ab Achille interfecto tum insulsam Tragœdiam profert, inflatis quidem & turgidis verbis ut ipse magis quàm Achilles Memnonem jugulasse videatur.

Alpinus.] Aulus Cornelius Alpinus iste longè esse alius ab insigni poëta Cornelio Gallo, de quo Virgil. Eclog. 10. ut eruditè monet Torrentius contra Crequium.

37. *Diffingit Rheni luteum caput.*] Idem Alpinus Epicum etiam carmen molitus fuerat de bello Germanico, ubi Rhenum descripserat adeò perditè, ut nobile flumen deturparet, limpidis aquis pulchroque capiti quasi lutum, grandi certè argumento sordes aspergens. Non absre putes hîc alludi ad morem pingendi effingendique fluvios specie humanâ, ex urnâ aquam fundentes. Sunt qui legant *defingit*; alii *depingit*; sed minùs benè.

38. *Quæ nec in æde sonent certantia.*] Hæc inquam, scribo ludens, minimè verò propalenda in certaminibus & commissionibus poëtarum ab Augusto institutis, apud Apollinis Palatini templum. De quo disserui dudum in Persii Prologo. Vide Sueton Octav. c. 89.

Judice Tarpâ.] Spurius Mettius Tarpa recitantium auditor aficuus; unusque è quinque arbitris, quorum debebant calculo probari quæ in æde Musarum proponebantur; nec in scenam perferebantur quæ ab eis tussisset explosa. De illo iterum in Epist. ad Pisones, v. 307.

nec reponenda his terque in theatro ad spectaculum. Tu quidem, ô *Fundani, solus viventium nôsti urbanè scribere versus* comicos, in quibus *meretrix astuta & servus decipiunt vetulum Chremetem. Pollio principum gesta refert pede ter percusso. Varius carmen heroicum exequitur magis strenuè quàm multus alius. Musæ silvarum amantes donârunt Virgilio tenerum ac lepidum. Istud restabat à Varrone Atacino & aliquot aliis tentatum frustrà, quod felicius expedire possem ego, audiore* tamen *inferior: cui nequaquam velim auferre lauream magnâ cum laude capiti* ejus *aptatam damnanda, et plura quidem quam approbanda.*

Nec redeant iterum atq; iterum spectanda theatris.
Argutâ meretrice potes, Davóque Chremeta
Eludente senem, comis garrire libellos
Unus vivorum, Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percusso. Forte epos acer,
Ut nemo, Varius ducit: molle atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure Camenæ [506]
Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino,
Atq; quibusdam aliis, melius quòd scribere possem,
Inventore minor: neque ego illi detrahere ausim
Hærentem capiti multâ cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, sæpè ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. Agè, quæso,

Sed dixi illum currere cœnosum, sæpè vehentem
Dic verò, *precor,*

ANNOTATIONES.

39. *Iterum spectanda theatris.*] Neque dramata composui in scenam producenda, ad auram vulgi & publicum favorem captandum. Hæc sum etenim ambitione procul.

40. *Argutâ meretrice potes, &c.*] O Fundani, solus poëtarum qui modò vivunt, peritus es, atque unus scitè ac facetè vales scribere comœdias: in quibus *arguta meretrix* & servus astutus *comiter garrientes eludent senem*, ejus crumenam emungunt, &c.

Davoque Chremeta.] Allusio est ad Terentii Andriam, ubi Chremes senex, Davus servus, notæ sunt personæ comicæ.

41. *Comis.*] Hæ voces comis, comœdia, comessatio, habent originem a κῶμος *festivitas.* Hoc etiam nomine colebatur Deus hilaritatis & lasciviæ. Varro 6. de Ling. Lat.

42. *Fundani.*] Mirum sane quòd à nemine usquam laudetur Fundanius ille, quem tam insigni elogio exornat Horatius.

Pollio regum Facta canit.] Tragœdias elegantèr scribit: *pede ter percusso:* versibus senariis tres dimensiones habentibus: qui *fenes reddunt ictus*, ut est in Epist. ad Pison. v. 253. In tragœdiis nempè, ut nôrunt omnes, *facta regum* sunt argumenta consueta, & versus Iambici trimetri duntaxat adhibentur. Vide l. 2. Od. 1. ubi de Pollione, &c.

43. *Forte epos.*] Varius epicum carmen strenuè exequitur; *forte*, quippe quòd nequit expediri sine forti & constanti spiritu, & venâ abundanti ac divite, estque opus longum, animique solertis ac diu multumquè attenti. Vide l. 1. Od. 6. ubi de Vario excellenti poëta. Item Petr. Crinit. Poët. Lat. l. 3. c. 44.

44. *Molle atque facetum Virgilio, &c.*] Virgilius Bucolica & Georgica stylo molli & idoneo composuit. Tunc nimirùm Æneis nondum in lucem prodierat, cùm scriberet ista Horatius.

Facetum. Quintil. l. 6. c. 3. *Facetum non tantum circa ridicula opinor consistere. Nec enim diceret Horatius, facetum carminis genus naturâ concessum esse Virgilio. Decoris hanc magis & exultæ cujusdam elegantiæ appellationem puto. Ideòque in Epistolis Cicero hæc Bruti verba refert:* nec illi sunt pedes faceti, &c. *quod convenit cum illo Horatiano:* Molle atque facetum.

46. *Hoc erat, experto:*] Carmen satiricum erat, quod ego meliùs aliis multis possem scribere: non tamen par Lucilio inventori.

Experto frustrà Varrone Atacino.] Pub. Terent. Varro Atacinus, ab Atace Narbonis Galliæ vico vel fluvio cognominatus, iis natus temporibus quibus Cicero & Hortensius clari habebantur in eloquentia; ingenio præclaro fuit: scripsit Epigrammata, Elegias, & alia mirifico studio. Argonautica ejus celebrant Probus Valerius, aliique Grammatici, & ex illis sæpè versiculos referunt. At in Satiris frustrà defudavit. Adeò verùm est quòd canit in Eclog. Virgilius: *non omnia possumus omnes.* Vide Petr. Crinitum. l. 2. c. 13. Quintil. l. 10. c. 1. ità scribit: *Atacinus Varro in iis per quæ nomen adeptus est, interpres operis alieni, non spernendus quidem, verùm ad augendam facultatem dicendi parum locuples.* Ejus etiam meminit Eusèb. Chron. natumque refert ad Olymp. 174. annis circiter viginti à morte Lucilii: & Græcas literas summo studio didicisse anno ætatis 35.

48. *Inventore minor.*] Quòd Lucilius Satiras primas scripsit, & quòd *niram eruditionem, libertatem, acerbitatem & abundè salis* habet, hinc eò se minorem profitetur noster, quamquam *tersior multò ac purus magis, & ad notandos mores præcipuus:* ut fatetur Quintil. antè citatus.

Tu

Tu nihil in magno doctus reprèndis Homero ?
Nil comis tragici mutat Lucilius Attî ?
Non ridet versus Ennî gravitate minores, [667]
Cùm de se loquitur, non ut majore reprensis ? [668]

numquid tu eruditus nihil redarguis in Homero magno ? Numquid Lucilius ipse facetus nihil mutat Attii Tragœdiarum scriptoris ? An non deridet Ennii versus quosdam leviores ; quando loquitur de seipso haud tanquam perfectiore iis quos carpit ?

ANNOTATIONES.

52. *Homero.*] Qui, bonus licet & magnus, interdum ipse dormitâsse reperitur, neq; omninò est sine mendis, quamvis agnoscatur ab universis ingenio, arte, eruditione, aliisque virtutibus, omnium facilè princeps. Vide Longinum.

53. *Nil comis tragici mutat Lucilius Atti ?*] Si Luciliûs ipse in prioribus poëtis quædam emendat : cur nos Lucilium ad trutinam non revocabimus ?

L. Attius (*Accius* scribunt quidam) Tragœdiarum scriptor, Pacuvio paulò junior, ingenio acri fuit. Ejus versibus exornari templorum ac monumentorum aditus volebat Decimus Brutus, teste Cicerone in orat. pro Archiâ poëtâ, n. 27. Pacuvius autem Acci Tragœdiam Atreum laudavit velut grandem & sonoram : reprehendit verò quasi subacidam & duriusculam. Quod fassus est Attius ; addiditque se non pœnitere ; quia, sicut poma acerba primùm & dura paulatim fiunt mitia ; ita & ingenia : contrà quæ vieta gignuntur & mollia, ad veram frugem & maturitatem nunquam perveniunt, sed prius ac magis putrescunt. Vide Crinit. de Poëtis l. 1. c. 7. Gell. l. 13 c. 2. l. 18. c. ult. ubi sic scribit in fine : *post à Q. Ennio, & juxta Cæcilium & Terentium, ac subinde Pacuvius, & Pacuvio jam sene Attius, clariorque tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit.* Attius Tragœdias benè multas scripsit, quarum fragmenta quædam supersunt ; Comœdias etiam. Quam fortassis ob rem *comis Tragicus* hîc appellatur. Vulgò tamen vox *comis* non in Genit. accipitur, sed in Nominat. referturque ad seq. *Lucilius.* Tragœdia Accii celebrantur, Phœnice, Medea, Menalippus, Alcmæon, Prometheus, Atreus, Philoctetes, Neoptolemus, &c. imprimis autem Argonautæ, unde est illud carmen de Argo navi laudatissimum :

. . . . . *Tanta moles labitur*
Fremebunda ex alto, ingenti sonitu & strepitu,
Præ se undas volvit : vortices vi suscitat.
Ruit, prolapsa pelagus respergit : profluit.
Ità dum interruptum credas, nimbum volvier ;
Dum quod sublime ventis expulsum rapier
Saxum ; aut procellis, vel globosos turbines
Existere ictos undis consurgantibus ;
Nisi quas terrestres pontus strages conciet :
Aut forte Triton fuscinâ verrens specus
Subter radices penitus undanti in freto
Molem ex profundo saxeam ad cœlum eruit.

Vide & apud Cic. cit. Attii versus, variis locis de Divin. 1. n. 44, &c.

54. *Ennî.*] Q. Ennius Poëta natus est Tarenti, vel, ut plerique volunt, Rudiis in oppido Salentinorum. Tullius pro Archiâ, *Rudinum hominem* vocat, & mire commendat Ennium : nec minus alii, velut acri virum ingenio, eruditione multiplici, fide, comitate, probitate, doctrinâ omninò singulari. Floruit temporibus Plauti Comici & M. Catonis oratoris clarissimi. Quem deinceps secuti sunt Cæcilius, Pacuvius, Attius, &c. Permulta composuit vario carmine Annales, Tragœdias, Comœdias, Satiras, &c. ex Lucretio, l. 1. c. 118.

Ennius . . . primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominum quæ clara clucret.

Quintilianus Ennium scribit pari veneratione colendum, ac sacros vetustate lucos, in quibus grandia robora non tantam habent speciem quantam religionem. Ennii versus affert Cicero pluribus locis. Lege de Divin. 1. n. 40, &c. Vide & Macrob. Saturnal. l. 6.

Ridet versus gravitate minores.] Quamvis tanti habitus est Ennius, in ejus carminibus quædam rectè reprehendit ac deridet Lucilius tanquam haud satis graviter & accuratè scripta. Annæus Seneca Epist. ad Lucil. *Admiror*, inquit, *eloquentissimos viros & doctos Ennio, pro optimis rid cula laudâsse :* & hosce de Cethego versus Ennii affert :

Is dictus cunctis ollis popularibus olim
Qui tum vivebant homines atque ævum agitabant,
Flos delibatus populi, Suadæque medulla.

Eunium tamen defendit Gell. l. 12. c. 2. Macrob. Saturnal. l. 1. c. 4. & l. 6. c. 3. *Nemo*, inquit, *ex hoc vitio putet veteres poëtas, quòd versus eorum scabri nobis videntur. Ille enim stylus Enniani seculi auribus solis placebat : diuque laboravit ætas secuta, ut magis hunc molliori stylo temperarent.* Neque verò præterire hic licet aut ridiculos aut scabros Ennii versiculos istos :

O Tite, tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.
At tuba terribili sonitu tarratantara dixit.

55. *Cùm de se loquitur, &c.*] Cùm Lucilius quosdam Ennii versus ridet ac reprehendit, non tamen eò se majorem dicit : sic ego Lucilii quædam reprehendens, haudquaquam me illi

Quid

Quid pariter impedit nos scripta Lucilii evolventes disquirere, an ejus, an rerum natura difficilis prohibuerit versus limatiores & suaviùs fluente quàm si aliquis id unum satis habeat carmen aliquod includere sex pedibus; et gaudeat fecisse ducentos versus ante cœnam, ac totidem post? qualis fuit vena Cassii Etrusci vehemente fluvio rapidior; quem narrant crematum fuisse scriniis & scriptis suis. Dice igitur;

Quid vetat & nosmet Lucilî scripta legentes 56
Quærere, num illius, num rerum dura negârit
Versiculos natura magis factos, et euntes
Mollius ac si quis pedibus quid claudere senis
(Hoc tantùm) contentus, amet scripsisse ducentos
Ante cibum versus, totidem cœnatus? Etrusci 61
Quale fuit Cassi rapido ferventius amni [609]
Ingenium; capsis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis. Fuerit Lucilius, inquam,
Comis et urbanus; fuerit limatior idem, 65
Quàm rudis et Græcis intacti carminis auctor,

Esto, fuerit Lucilius facetus ac lepidus; fuerit etiam magis politus quàm inventor poëmatis nondum exculti, atque Græcis haud tentati,

ANNOTATIONES.

præferendum existimem. Ista verba Horatii de Ennio intelligenda contendit Heinsius, explosisque aliorum interpretationibus cantat εὕρηκα, *inveni*; verùm quàm longè ab Horatii mente aberrârit, luculenter & eruditè, ut certè alia, exequitur noster Dacerius, ad quem te paulùm divertere, lector, nusquam pigeat.

57. *Num illius, num rerum dura negârit natura, &c.*] Utrum Lucilianorum versuum compositio rudis & impolita ex materiæ & rerum naturâ difficili prodierit; an ex ipsius ingenio duriori, vel certe ex indiligentiâ, & quòd scribentem *offenderit limæ labor & mora?* Epist. ad Pis. v. 293.

58. *Versiculos magis factos.*] Cic in Bruto. *Intellectum est quantam vim habeat accurata & facta quodammodo oratio.*

Euntes Mollius.] Martial. Epigr. 11, 91.

Carmine nulla probas molli quæ limite currunt,
Sed quæ per salebras, altaque saxa cadunt.

59. *At si quis.*] Quanta hîc varietas difficultasque? Alii legunt, *ac si quis*, jungunt que cum antecedentibus, & sic explicant: *Versiculos euntes mollius, ac si quis pedibus, &c.* Id est, versus molliores & concinniores, quàm facere soleat poëta negligens, qui satis habet plures scribere parvo labore versus, parum etiam venustos. Alii, *aut si quis.* Alii, *an si quis, &c.* Prima legendi ratio satis placet; malim tamen, *an sit qui pedibus, &c.* hoc sensu: quid vetat nos scripta Lucilii recensentes quærere unde fiat, ut plerique versus ejus incompositi, non magis facti, & mollius eant? an ex vitio rerum; an ex ipsius rudiori naturâ; an is ipse fuerit qui *pedibus quid claudere senis hoc tantum contentus, amaverit scripsisse ducentos, &c.* nec studuerit recensere, emendare, ac *male tornatos incudi reddere versus*; ut est in Epist. ad Pis. v. 441.

61. *Etrusci Quale fuit, &c.*] Cassius Parmensis abundantis ac fœcundæ magis quàm divitis & pulchræ venæ poëta, ab Augusto jussus interfici, tum quòd ipsi obtrectare pergeret, tum præcipuè quòd Jul. Cæsaris percussoribus hostibusque sui semper adhæserat. Hinc eum sponte vellicat Horatius Augusto velificans. Sueton. Octav. c. 4. *Cassius Parmensis quadam epistola non tantum ut pistoris, sed etiam ut nummularii nepotem, sic taxat Augustum*; materna tibi farina; siquidem ex crudissimo Ariciæ pistrino hanc pinsit manibus collybo decoloratis Nerulonensis mensarius. Vide Vell. Paterc. l. 2. Oros. l. 6. c. 19. Appian. bell. civil. l. 5. item Valer. Max. l. 1. c. 7. Art. 7. Crinit. l. 3. c. 47.

63. *Capsis librisque Ambustum propriis.*] Tot libros ac versus futiles ille scripserat, inquit noster jocosè & dicaciter, ut cremando ejus cadaveri sufficerint. Quod ex Senatusconsulto factum asserit vet. Commen. Verùm id refellitur ex verbis, *fama est.*

Cassi Parmensis de Orpheo carmen hoc asserunt.

Argutæ primùm cum plectra parentis, & auro
Distinctam sumpsit citharam Rhodopeïus heros,
Ridebant segnes pulsus, digitosque micantes
Serius, & chordis indoctæ dissona vocis.
Mox pudor exardens & gloria dulcis honesti
Lusibus avertit puerilibus, omnis & illuc
Perditus incumbens Musæ pallebat amore.
Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus, hinc illinc discens dependet utrimq;
Nulla Venus faciem cepit mentita dolosis
Compedibus; somni fuerat parcúsque Lyæi;
Donec ridiculus dudum modulamine silvas,
Evulsoque suis scopulos radicibus egit;
Adjus & ire quam viventibus inconcessum,
Pœnarum oblitos demulsit carmine Manes.
Non levis ascensus, si quis petit ardua. Sudor
Plurimus hunc tollit, nocturno exsomnis olivo
Immoritur, dolet quod mox laudaverit in se,
Qui cupit æternæ donari frondis honore.

66. *Quàm rudis & Græcis intacti carminis auctor.*] Quam Ennius, qui primus omnium fa-

Quamque

Quámque poëtarum seniorum turba: sed ille,
Si foret hoc nostrum fato dilatus in ævum,
Detereret sibi multa; recideret omne quod ultra
Perfectum traheretur; et in versu faciendo [619]
Sæpe caput scaberet, vivos et roderet ungues. 71
Sæpe stylum vertas, iterum quæ digna legi sint
Scripturus: neque, te ut miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego. Nam satis est equitem mihi plaudere: ut audax,
Contemptis aliis, explosa Arbuscula dixit.
Men' moveat cimex Pantilius, aut crucier, quòd
Vellicet absentem Demetrius, aut quòd ineptus [611]

& quàm omnes poëta superiores; atqui si ipse ab nostram hanc ætatem reservaeus a fatis esset, certè plurima sibi resecaret; quicquid transgrediturperfectum modum, rescinderet; atque in condendis carminibus frequenter caput scalperet, atque ungues ad vivum mordaret. Sæpè stylum converte, editurus quæ mercantur haud semel evolvi; nec satagas ut te plebs admiretur; imò satis habe ut pauci tua legant. An verò stulte gaudeas tuos versùs dictari in scholis ignobilioribus? Ego nequaquam. Sufficit enim ut equites mihi applaudant; quemadmodum Arbuscula exploſa constanter aiebat, cæteris spretis. An moveat me Pantilius cimex? aut doleam quòd absentem me Demetrius reprehendat, aut quòd redarguat nugax.

ANNOTATIONES.

tiras sed rudes omninò scripsit; at Lucilius subinde limatiores & perfectiores. Quare hic satiræ quasi primus auctor aut certè artifex jure habeatur. Alii vocem *rudis* in casu nominativo accipiunt, sicque interpretantur; fuerit Lucilius limatior quàm rudior, &c. Sed perperam.

Græcis intacti.] Græcorum nemo Satiras scripsit. Unde Quintilianus l. 10. c. 1. *Satira quidem tota nostra est, in quâ primus insignem laudem adeptus est Lucilius, &c.* Aliter sensit Jul. Scaliger, Poët. lib. 1. cap. 12. & lib. 3. cap. 98. Vide Casaub. de Satira.

67. *Poëtarum seniorum.*] De his Sat. 4. præc.

69. *Recideret omne quod, &c.*] Superflua, inconcinna, *amœnitasa recidet ornamenta*, inquit noster ad Pis. v. v. 447. item *omne supervacuum pleno de pectore manat*, v. 337. Vide illùc annotanda.

71. *Caput scaberet.*] Hæc enim haud rarò facit quisquis accuratæ & perfectæ compositioni operam navat. Marcilius & alii quidam hic alludi volunt ad Minervam è cerebro Jovis editam.

Vino & roderet ungues.] Pers. Sat. 1. v. 106 *Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.*] Sic leviter scribendi genus significat ille, ut notat lib. 10. cap. 3.

72. *Sæpè stylum vertas, &c.*] Quintil. l. 10. c. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima. Neque enim sine causâ creditum est, stylum non minus agere cum delet. Hujus autem operis est, adjicere, detrahere, mutare. Sed facilius in iis simplicia sunt judicium, quæ replenda vel dejicienda sunt; premere verò tumentia, humilia extollere, luxuriantia adstringere, inordinata digere, soluta componere, exultantia coërcere, duplicis operæ. Nam & damnanda sunt quæ placuerant; & invenienda quæ fugerant.*

Stylum vertas.] Veteres nimirùm in ceratâ scribentes tabellâ utebantur stylo, cujus pars altera acuta erat, & acumen dicebatur; altera obtusa, quâ delebant id quod erat exaratum, complanantes & æquantes cerum, ut novum scripturam exararent. Ergò qui aliquid volebat mutare, stylum vertebat, atque alterum ejus partem adhibebat. Rem graphice exponit P. Crinitus l. 17. de hon. disciplc. c. 4 & Prudent. Hym 9. de coronis;

Inde alii stimulos & acumina ferrea vibrant,
Quâ parte aruris cera fulcis scribitur;
Et quâ secti apices abstentur, & æquoris horti
Rursus nitescens innovatur area.

75. *Vilibus in ludis dictari carmina.*] Pers. Sat. 1. v. 29.

Tu' cerarorum centum dictata fuisse,
Pro nihilo pendas?

77. *Explosa Arbuscula dixit.*] Mima illa cùm à plebe & vulgo explodebatur, parvi ducebat, dummodo paucis nobilioribus placuisset. Illius meminit Cicero ad Attic. lib. 4. Epist. 14. *Quæris nunc de Arbuscula? Valdè placuit. Ludi magnifici & grati.*

78. *Men' moveat cimex Pantilius?*] Profitetur Horatius parum se moveri dicteriis Pantilii scurræ ipsi obtrectare assueti.

Cimex.] Gall. *Punaise.* Angl. A Wed-Bug, metaph. homo putidus & mordax instar illius insecti omnibus invisi & molesti ob aculeum & fœtorem.

79. *Demetrius.*] Hunc antèa simium vocavit.

Fannius

Fannius Hermogenis Tigellii conviva? Approbent istа Plotius, Varius Mæcenas, Virgiliusque, Valgius, optimus etiam Octavius, & Fuscus; nec non ambo Visci laudent velim. Citra ambitionem licet accenſere te, ô Pollio; te, ô Meſſala, cum tuo fratre: vos quoque Bibule & Servi: ac te pariter, ô ſincere Furni; atque alios non paucos eruditos amicoſque, quos taceo ſponte: quibus iſta, qualiacumque ſint, placere cupio; ægre laturus, ſi minus arrideant, quam ſpero. Te autem, ô Demetri, teque ô Tigelli, jubeo flere inter ſedilia diſcipularum. Vade ô famule, & quamprimum hæc adjunge ſcriptis meis.

Fannius Hermogenis lædat conviva Tigelli? 83
Plotius, et Varius, Mæcenas, Virgiliúſque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuſcus, & hæc utinam Viſcorum laudet uterq;
Ambitione relegatâ te dicere poſſum,
Pollio; te, Meſſala, tuo cum fratre; ſimúlque 85
Vos Bibule, et Servi; ſimul his te, candide Furni;
Complures alios, doctos ego quos et amicos [612]
Prudens prætereo: quibus hæc, ſunt qualiacumque,
Arridere velim; doliturus, ſi placeant ſpe
Deteriùs noſtrâ. Demetri, teque, Tigelli, 90
Diſcipularum inter jubeo plorare cathedras.
I puer; atque meo citus hæc ſubſcribe libello.

ANNOTATIONES.

80. *Fannius.*] De hoc vili poëta, item de Hermogene Tigellio, in Sat. 4. ſuperiore.

81. *Plotius, & Varius.*] *De Plotio* Tucca, in Sat. 5. præced. De *Vario*, l. 1. Od. 6.

Mæcenas.] Is literatorum patronus & ipſe literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentiâ mediocriter excelluit, & poeticâ facultate. Scripſit varii generis poëmata, Elegias, Tragœdias. De ſepulchri contemptu fertur ceciniſſe:

Nec tumulum curo: ſepelit natura relictos.

Virgilius.] De hoc poëtarum certè principe nulla quàm pauca annotâſſe præſtat.

82. *Valgius.*] T. Valgius conſulari ortus familiâ elegans fuit in condendis carminibus, teſte vel Tibullo ad Meſſalam ità ſcribente, l. 4. El. 1. v. 179.

Eſt tibi qui poſſit magnis ſe accingere rebus
Valgius: æterno proprior non alter Homero.

De eo jam l. 2. Od. 9. ipſi inſcriptâ.

Octavius optimus.] Optimus nempè is poëta hiſtorias etiam ſcripſit. Cave, lector, ne Auguſtum accipias.

83. *Fuſcus.*] De Ariſtio Fuſco celebri Grammatico jam antè, l. 1. Od. 22. ipſi inſcriptâ, item Sat. 9. præced. iterumque poſtea Epiſt. 10. lib. 1.

Viſcorum uterque.] Duo nempè fratres erant, bonus uterque poëta: nati patre Vibio Viſco Equite Romano opibus & gratiâ apud Auguſtum pollente.

84. *Ambitione relegatâ.*] Citra adulationem.

85. *Pollio.*] Aſinius Pollio orator præclarus, Auguſto pergratus, Romæ ſcholam tenuit poſt Timagenem: primus ſcripta ſua recitavit, primus etiam Romæ bibliothecam feciſſe dicitur. Bella Cæſaris & Pompeii ſcripſit. Diligentiæ plurimum, conſilii & animi ſatis habebat, teſte Quintiliano: at nitore carebat & jucunditate Ciceronis. Vide l. 2. Od. 1. illi inſcriptam.

Meſſala.] De hoc antè v. 29. ad vocem *Corvinus.*

86. *Vos Bibuli, & Servi.*] Bibulorum atque Serviorum Romæ inſignes fuiſſe familias nemo neſcit. Jul. Cæſaris in conſulatu collega Bibulus. Ad Servium Sulpitium ſunt multæ Ciceronis Epiſt. l. 4.

Furni.] Furnius hiſtoriarum ſcriptore elegans & accuratus, etiam Romæ Conſul fuit.

91. *Diſcipularum inter, &c.*] Locum hunc plerique interpretum tranſiliunt intactum, quanquam, ut mihi videtur, ſtylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum & infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis & inſulſis ſcriptoribus, qui mulierculis duntaxat placere ſtuderent. Ego verò ſic interpretor Horatium quaſi dicat: Ite molles & effœminati, pergite adoleſcentibus corruptis, vel etiam mulierculis recitare Elegias, amatoria carmina, voce flebili & affectatâ ad mollitiem: juxta id quod habet Perſius, Sat. 1. v. 34.

——— *Vatum plorabile ſi quid,*
Eluat, & tenero ſupplantat verba palato.

92. *Meo citus hæc ſubſcribe libello.*] Iis quæ antè de Lucilio ſcripſi hæc adjunge. Nimirum Satiræ quartæ præcedenti hanc attexi jubet, quæ illum & explicat & aſſerit.

Q. Horatii Flacci
SATIRARUM
LIBER II.

SATIRA I.

Se non posse Trebatii consilium sequi à scribendâ Satirâ dehortantis.

SUNT quibus in Satirâ videar nimis acer, & ultra [613]
Legem tendere opus. Sinè nervis altera, quicquid
Compositi, pars esse putat; similesque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,
Quid faciam præscribe. Quiescas. Ne faciam, inquis, [614]

INTERPRETATIO.

Horat.] *Sunt homines quibus videar nimis asper in Satirâ, & carmen intendere supra modum. Pars altera existimat sine viribus esse id omne quod scripsi; atque uno die condi posse mille versus æquales meis. O Trebati, jube quid agam.* TREBAT. *Abstine.* HOR. *Dicis, ne*

ANNOTATIONES.

1. *Sunt quibus, &c.*] Dialogismus istic est Horatii ac Trebatii. Hunc nempè magni nominis Jurisconsultum facerè consulit ille quid agat, num Satiras scribere debeat. Tandem omnes Trebatii dissuadentis rationes, ac legum etiam præscripta, risu solvit Horatius.

Videar nimis acer.] Nimis dicacem & acerbum me redarguunt alii; alii contrà velut enervatum & satirico sale destitutum, O hominum judicia!

Ultra Legem.] Vel, ultra modum Satiræ convenientem: quæ quidem lepida, jocosa, salsa potiùs quàm aspera, injuriosa, contumeliosa. Vel, ultra quàm jubet lex seu 12 Tab. seu Julia de Majestate, utraque scilicet vetans quemquam famoso carmine aut libello violari. Vide posteà v. 82. Item Epist. ad Pis. v. 283. ubi sic habetur.

. . . . *Sed in vitium libertas excidit, & vim*
Dignam lege regi, &c.

2. *Tendere opus.*] Metaph. ab instrumentis musicis, in quibus tensæ nimis chordæ rumpuntur.

4. *Deduci.*] Epist. ad Augustum,

. . . . *Tenui deducta poëmata filo.*

Trebati.] C. Trebatius Testa probitate, juris scientiâ, bellicâ etiam virtute insignis: Eques Romanus, Julio Cæsari charus, & assecla comesque ad bellum Gallicum: Tullio Ciceroni perquàm familiaris, & amicus, passimque laudatus. Epist ad Famil. l. 7. ad Attic. l. 10. Epist. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. l. 6. c. 23. scribit. *Trebatium sub disciplinâ Ciceronis Juris peritissimum aliquot libros de Jure Civili composuisse, ac de religionibus novem: nec non heroico versu plurimum valuisse, atque inter poëtas annumeratum.*

5. *Quiescas . . . . . Aio.*] Adverte dictiones Jurisconsulto præscribenti accommodatas.

Omninò

omnino scribam versus? TREB. *Dico.* HOR. *Miser inteream, nisi optimum foret: at dormire non possum.* TREB. *Qui egent profundo sopore,* oleo *delibuti ter Tiberim transnatent, atque vesperi vino corpus irrigent. Vel, si tam vehemens scribendi cupido te occupat, insuperabilis Augusti facinora canenda sulcipe, ingentem operæ mercedem accepturus.* HOR. *O bone parens, cupientem nervi deslituunt. Nec enim quilibet* valet *dicere cohortes spiculis asperas, aut Gallos ruptis telis morientes, vel Parthos equis decidentes* præ *vulneribus.* TREB. *Atqui poteras Cæsarem justum ac strenuum celebrare, sicut prudens Lucilius Scipionem.*

HOR. *Hoc præstabo diligenter, quoties dabit se occasio:* Verumtamen *non nisi opportuno tempore verba Horatii adhibunt aures Augusti sapientis; cui si perperam adluseris, respuit munitus undequaque.* TREB. *Quantò melius id, quàm molesto carmine offendere Pantolabum scurram, & Nomentanum decoctorum? quandoquidem omnes sibi metuunt, atque aversantur* poëtam, *etiam minimè lacessiti.* HOR. *Quid agam?* Enimverò *saltet Milonius cùm primùm capiti* per

Omnino versus? Aio. Peream malè, si non
Optimum erat: verùm nequeo dormire. Ter uncti
Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto,
Irriguúmque mero sub noctem corpus habento.
Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude
Cæsaris invicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuspide Gallos,
Aut labentis equo describat vulnera Parthi.
Attamen et justum poteras et scribere fortem,
Scipiadam ut sapiens Lucilius. Haud mihi deero, [615]
Cùm res ipsa feret: nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem:
Cui malè si palpere, recalcitrat undique tutus.
Quantò rectiùs hoc quàm tristi lædere versu
Pantolabum scurram, Nomentanúmq; nepotem?
Cùm sibi quisque timet, quanquam est intactus, & odit.
Quid faciam? Saltat Milonus, ut semel icto

ANNOTATIONES.

7. *Ter uncti Transnanto, &c.*] Jocosæ querimoniæ jocosa & callida responsio, certè apta homini natandi studiosissimo, qualem fuisse Trebatium dicit Tullius, l. 7. Epist. 10. *In re militari multo es cautior, quàm in advocationibus, qui neque in Oceano natare voluerit studiosissimus homo natandi . . . sed jam satis jocati sumus, &c.*

Ter.] Corporis defatigatio somnum conciliat.

Uncti.] Olei calore muniebant se natuturi adversus aquæ frigus.

9. *Irriguumque mero, &c.*] Neque hoc à Trebatii moribus & ingenio prorsùs abhorrens; ait enim ad eum Tullius l. 7. Epist. 22. *Illustras heri inter scyphos, quod dixeram, &c.*

12. *Pater optime.*] Cic. l. 7. Epist. 16. *Tu, mi vetule, non sero, &c.*

14. *Fractâ pereuntes cuspide Gallos.*] Ex historiâ C. Marii, quem adversus Cimbros pugnantem Plutarchus refert nova tela excogitâsse. Scilicet hasta lignea quæ ferrum ingreditur, duabus fibulis ferreis contineri solebat: tunc autem Marius alteram ut ante reliquit: alterâ verò exemptâ clavum ligneum fragilem in ejus locum immitti jussit, eo consilio ut jaculum hostili clypeo impactum curvaretur aut frangeretur: corpori autem vulnerato inhæreret ferrum à ligno separatum; aut lignum transversâ cuspide hærens deorsum penderet, quo fiebat, ut vix evelli oblique infixum, certè ab hostibus retorqueri non posset incurvatum aut corruptum.

15. *Labentis equo describat vulnera Parthi.*] De his l. 1. Od. 12, & 19. & l. 3. Od. 5.

16. *Attamen & justum, &c.*] Atqui si Augusti bella non vales describere, poteras certè justitiam, animi magnitudinem, aliásque virtutes celebrare; quemadmodum Scipionis Lucilius, qui vitam ejus privatam descripsit, Ennius autem bellica facinora.

20. *Undique tutus.*] Rerum cognitione & sapientiâ affatim instructus quævis adulationes statim repellit ac respuit.

21. *Pantolabum scurram, Nomentanumque.*] De his nebulonibus jam dictum, Sat. 8. l. 1.

23. *Cùm sibi quisque timet, &c.*] Naturâ duce id nobis timemus malum, quod aliis fieri cernimus.

24. *Quid faciam? saltat Milonius, ut semel, &c.*] Non magis à scribendâ Satirâ possum temperare, quàm a saltando Milonius temulen-

Acceſſit fervor capiti, numeruſque lucernis.
Caſtor gaudet equis; ovo prognatus eodem
Pugnis. Quot capitum vivunt, totidem ſtudiorum
Millia: me pedibus delectat claudere verba
Lucili ritu, noſtrûm melioris utroque. [616]
Ille velut fidis arcana ſodalibus olim
Credebat libris; neque, ſi malè ceſſerat, uſquam
Decurrens aliò neq; ſi benè: quo fit ut omnis
Votivâ pateat veluti deſcripta tabellâ
Vita ſenis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps:
Nam Venuſinus arat finem ſub utrumq; colonus,
Miſſus ad hoc, pulſis (vetus eſt ut fama) Sabellis,
Quò nè per vacuum Romano incurreret hoſtis:

vinum percuſſo accrevit ardor, & numerus lampadibus. Sic & Caſtor equis, eodem autem ovo editus caſtibus delectatur. Quot capitum, tot ſtudiorum millia exiſtunt. Me juvat numeris voces aſtringere ad inſtar Lucilii nobis ambobus præſtantioris. Is pridem ſua ſecreta committebat chartis tanquam amicis fidelibus, nec aliò confugiebat unquam, ſive proſperè ſive infeliciter res caderent. Unde venit ut ſenis illius vita omnis appareat quaſi depicta in tabellâ ex voto factâ. Hunc imitor ego dubius utrum Lucanus

ſim, an *Appulus*; *quippe Venuſinus agricola* terram *exercet ad utriuſque limites*; *eam ob rem deductus* illuc, *poſt ejectos Samnites (quemadmodum antiqua fert opinio) ut hoſtis per inane non irrueret* in *Romanos*;

ANNOTATIONES.

tus, Cic. pro Muræna, n. 13. *Nemo ferè ſaltat ſobrius (niſi forte inſanit) neque in ſolitudine, neque in convivio moderato atque honeſto. Intempeſtivi convivii, amœni loci, multarum deliciarum comes eſt extrema ſaltatio.*

25. *Numeruſque lucernis.*] Vini vaporibus concutitur mens & caput, nec ſibi conſtat: ſimul oculorum nervis nimiùm & inæqualiter diſtentis, viſuales, ut aiunt, radii diſtrahuntur; & hinc lucernam unam videns ebrius plures ſe videre putat. Ariſtot. Problem. Sect. 3. Athen. l. 10. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 34. Lucret. l. 4. v. 452.

Bina lucernarum flagrantia lumina flammis,
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Juvenal. Sat. 6. v. 302.

. . . . *geminis exurgit menſa lucernis.*

Huc etiam referri poteſt quod ait Virgil. Æneid 4. v. 470.

Et ſolem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas.

26. *Caſtor gaudet equis, &c.*] De Caſtore & Polluce l. 1. Od. 3 & 12.

Hunc equis, illum ſuperare pugnis
Nobilem.

27. *Quot capitum vivunt, totidem ſtudiorum Millia.*] Teren. Phorm. 2, 3, 14.

Quot homines, tot ſententiæ. ——

Perſ. Sat. 5. v. 52.

Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor uſus.
Velle ſuum cuique eſt; nec voto vivitur uno.
Hic campo indulget, &c.

29. *Melioris*] Poëticâ facultate. Alii malè referunt ad nobilitatem & opes: de quibus infrà, v. 75.

31. *Malè ceſſerat.*] Legunt alii, *geſſerat.*

32. *Decurrens aliò.*] Id eſt, non aliud quærebat levamentum aut ſolatium in adverſis: nec in rebus ſecundis lætitiam ſuam cum aliis communicabat.

33. *Votivâ tabellâ.*] Infortunia enim ſua perinde ille deſcripſit, ut proſperos vitæ ſucceſſus. De naufragis tabellam in templis Deorum ſuſpendere conſuetis, l. 1. Od. 5.

34. *Vita ſenis.*] *Senem* vocat Lucilium poëta non tam ætatis quàm honoris & venerationis causâ. Nec ad rem videtur quod afferunt ex Gell. l. 10. c. 28. milites annum quadrageſimum ſextum ſupergreſſos ſeniores fuiſſe appellatos. Nec valdè certum eſt mortem Lucilio contigiſſe anno ætatis 46. quod refert Euſebius. Sunt qui ſenem vocari putent quod veteribus poëtis accenſeatur Lucilius, Lib. 1. Sat. 4 & 10.

Lucanus an Appulus, anceps.] Quid hæc Poëtæ dubitatio ad rem præſentem? fortaſſis ità ſe jocoſe & facete oſtendit ancipitem dubitare de Trebatii conſiliis.

35. *Venuſinus.*] Venuſia, hodiè *Venoſa*, urbs in Apuliæ Lucaniquæ ſita confinio. Horatii patria. Vide l. 3. Od. 4. v. 9.

36. *Miſſus ad hoc, &c.*] Colonis Romana Venuſiam miſſa eſt, expulſis inde Sabellis, id eſt, Samnitibus: qui quam graves fuerint Romanis hoſtes, paſſim legitur apud Tit. Liv. l. 7, 8, 9, 10. Porrò ne à Samnitibus crederetur oriundus noſter Poëta, poſtquam Venuſinum ſe indicavit, notat inde pulſos olim Samnites, coloniamque illuc Româ fuiſſe tranſmiſſam, unde originem habuerit.

Sabellis.] Hi à Sabinis orti ac denominati Samnium incoluerunt.

37. *Per vacuum.*] Si Venuſia præſidio Rom. deſtituta manſiſſet, vel recurriſſent *hoſtes* inde pulſi, nempè Samnitco; vel Apuli ac Lucani res continuò novas moliti potuiſſent.

Sive

vel quia natio seu Appulorum seu Lucanopum gravia bella mohirentur. Verum aculeus istē meus *neminem vivum sponte lædet, me verò tuebitur ut gladius vaginâ conditus.* Etenim *quare hunc eduxerim securus ab infensis latronibus? O pater & dominator Jupiter, fac ut ensis tectus rubigine absumatur: nullusque me provocet amantissimum pacis. Sed quisquis me lacessat (satius* esse *moneo non provocare* me) *fœnas dabit, & famosus per omnem civitatem decantabitur.* Ità *Servius offensus interminatur leges & judicium*; *Canidia Albutii* filia *toxicum* his *quibus fuerit irata: Turius damnum ingens, si quispiam disceptarit* apud *se Judicem. Quòd* autem *quisque terreat invisos* eâ parte *quâ valet* plurimùm, *& quod hoc suadeat natura maximè, ita mecum intellige. Lupus dente, taurus cornu impetit. Unde* hoc, *si non intus suggeratur? Scævæ luxurioso committe parentem longævam: Illius bona manus haud patrabit ullum crimen (mirandum* scilicet. *Ità nec pedibus lupus, nec dentibus taurus ullum impetit.) Sed improba cicuta melle admixto vetulam interficiet. Ne diu morer: sive quieta senectus.*

Sive quòd Appula gens, seu quod Lucania bellum
Incuteret violenta. Sed hic stylus haud petet ultro [617]
Quemquam animantem, et me veluti custodiet ensis
Vaginâ tectus. Quem cur distringere coner
Tutus ab infestis latronibus? ô pater et rex
Jupiter, ut pereat positum rubigine telum,
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis! at ille
Qui me commôrit (melius non tangere, clamo)
Flebit, et insignis totâ cantabitur urbe.
Servius iratus leges minitatur et urnam:
Canidia Albutî quibus est inimica, venenum;
Grande malum Turius, si quis se judice certet.
Ut, quo quisq; valet, suspectos terreat, útque
Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. Unde, nisi intus,
Monstratum? Scævæ vivacem crede nepoti [618]
Matrem; nil faciet sceleris pia dextera: (mirum,
Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos:)
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam, seu me tranquilla senectus

ANNOTATIONES.

38. *Appula gens . . . Lucania.*] De Lucaniâ, Epod. 1. sub finem. De Apuliâ lib. 3. Od. 30. & Epod. 2.

46. *Insignis totâ cantabitur urbe.*] Populi fabula erit, siquem ego infamavero. Plato monebat, si quis infamari metueret, ne ullum offenderet Poëtarum: hos enim valere plurimùm ad famam; seu laudent, seu vituperent.

47. *Servius.*] Al. Cervius, is certè delator ac Sycophanta crebris accusationibus insignis & formidolosus. *Leges minitatur*, minatur se acturum reos, & accusaturum quos odit.

Urnam.] Judiciariam nimirùm. Nam quia cautum est tacitè ferri suffragia, in urnam tabellas conjiciebant Judices, quarum aliæ continebant literam A, id est, absolvo; aliæ literam C, id est, condemno. Cic. 3. de leg. Ascon. in divin. Sigon. de Judic. Alex. ab Alex. l. 3. c. 5. Juvenal. Sat. 13. v. 4.

Gratia fallaci Prætoris vicerat urnâ.

48. *Canidia.*] De eâ veneficâ insigni. Epod. 3. v. 17. *Canidia Albuti.* Sic Virg. Æn. 6. v. 36. *Deiphobe Glauci.*

49. *Turius.*] Judex maximè severus & corruptus, atque in primis iracundus,

52. *Dente lupus, &c.*] Cic. de Nat. D 2. n° 117. *Jam illa cernimus, ut contra metum & vim suis se armis quæque defendat. Cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones, aliæ fugâ se, aliæ occultatione tutantur, &c.* Lucret. lib. 5. v. 1032.

Sentit enim vim quisque suam, quâ possit abuti.
Cornua nata priùs vitulo quàm frontibus extent;
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli pantherarum, scymnique leonum
Unguibus, ac pedibus jam tum, morsuque repugnant,
Vix jam etiam cùm sunt dentes unguesque creati.

Antè hos autem Phocylid. carm. admonuit. Ὅπλον ἑκάστῳ φῦμα Θεὸς. &c. *arma* (inquit ille) *unicuique Deus attribuit, avibus magnam celeritatem, robur leonibus, tauris cornua, apibus aculeos innatum tutamen dedit. At ratio propugnaculum est homini, ac telum omni telo potentius.*

53. *Scævæ.*] Hic veneno matrem impiè necaverat, melle dulcem effectam potionem ei propinans. De *cicutæ* succo ob nimium frigus lethifero dixi ad Epod. 3. v. 3.

Expectat

Expectat, ſeu mors atris circumvolat alis;
Dives, inops, Romæ, ſeu fors ita juſſerit, exul;
Quiſquis erit vitæ, ſcribam, color. O puer, ut ſis
Vitalis, metuo, et majorum nè quis amicus 61
Frigore te feriat. Quid? cùm eſt Lucilius auſus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere et pellem, nitidus quâ quiſque per ora
Cederet, introrſum turpis; num Lælius, aut qui
Duxit ab oppreſsâ meritum Carthagine nomen, 66
[619]
Ingenio offenſi? aut læſo doluêre Metello,
Famoſíſque Lupo cooperto verſibus? Atqui
Primores populi arripuit populúmque tributim;
Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis. 70
Quin ubi ſe à vulgo et ſcenâ in ſecreta remôrant
Virtus Scipiadæ et mitis ſapientia Lælî;
Nugari cum illo et diſcincti ludere, donec

mihi erit, ſive mors nigra alis circa me volat: ſeu dives, aut pauper: ſeu Romæ, ſeu exterris vixero, ſic volente fortunâ; quicunque futurus eſt vitæ ſtatus, ego verſus condam. TREB. *O juvenis, timeo nè non diu vivas: ac nè aliquis magnatum* tibi modò *amicus* aſpectu *frigido te percutiat.* HOR. *Quid? Quando Lucilius haud dubitavit primus condere verſus ejuſmodi, & anſ re larvam quâ quiſque facie decorus incidebat, fœdus* licet *intus: an Lælius, vel is qui juſtum elogium à deletâ Carthagine retulit, animo irato* fuerunt? *an ulti ſunt Metullum offenſum, ac Lupum carmine dicaci proſciſſum? Attamen ille inſectatus erat populi primates & ſingulas tribus, ſoli nimirum virtuti ejuſque ſtudioſis parcens. Inde verò cùm à publico & ſpectaculis in privatum ſeceſſerant fortis Scipio & ſapiens benignuſque Lælius,*

ANNOTATIONES.

60. *O puer.*] Horatius patrem vocavit Trebatium initio.

Ut ſis, Vitalis, metuo.] Plaut. Bacchid. 4, 9, 75.

Da, ſi eſſe ſalvum vis me aut vitalem tibi.

Homer. Iliad. 18. ad Achillem filium ſic Thetis.

Ωκύμορος δή μοι, τέκος, ἔσσεαι ἠδ' ἀγορεύεις.

61. *Majorum ne quis amicus Frigore te feriat.*] Nè quis procerum Satiris tuis offenſus tibi necem inferendo ſe ulciſcatur; vel, nè Mæcenas aliquando tandem adverſetur & excludat te ab ſuâ familiaritate velut contumelioſum & ſycophantam. Ita Perſius Sat. 1. v. 108.

Vide ſis, nè majorum tibi forte limina frigeſcant.

62. *Frigore.*] Morte quæ frigida eſt: vel, frigido ac faſtidioſo vultu.

Quid? cùm eſt Lucilius auſus, &c.] Trebatio reſpondet Horatius; ſeque tuetur exemplo Lucilii, qui Satiras ſcribens valdè acres, nec vitæ damnum tulit, nec ab amicorum familiaritate excidit.

64. *Detrahere & pellem, &c.*] Occulta procerum vitia divulgare, ac turpes oſtendere eos ipſos qui honeſti & probi exiſtimabantur.

65. *Lælius, &c.*] Scipionis Africani impenſè ille amicus, magnâ ſapientiæ famâ apud Rom. inclytus. Hujus nomine Dialogum de Amicitiâ Cicero inſcripſit.

66. *Qui Duxit ab oppreſsâ, &c.*] Scipio Æmilianus, ſeu minor, ab Africani majoris filio adoptatus, qui deletâ incendio Carthagine etiam Africanus appellatus eſt. Is Lucilium juvenem duxit ad bellum Numantinum, ſemperque deinde familiariter adhibuit. Vell. Paterc.

67. *Metello.*] Conſulares multi hujus nominis Romæ extitêre, rebus plæclarè geſtis inſignes. Macedonicus à domitâ Macedoniâ cognominatus cum Scipione ſimultates exercuerat: poſteà Metellus Numidicus, Jugurthæ ac Numidarum triumpho clarus, Scipionis æmulus fuit. Quem Lucilius petiverit Metellum, amicum ultus, haud conſtat. Vide Valer. Max. l. 7. c. 1. & ſeq. Plin. l. 7. c. 43, & 44.

68. *Lupo.*] Pub. Rutilius Lupus impietatis etiam arceſſitus à Lucilio iſtis verſibus:

Si Lupus aut Carbo, aut Neptuni filius Divos
Eſſe putâſſet, tam impius aut perjurus fuiſſet?

Vide Cicer. de Nat. Deor. l. 1. n. 63. Rutilius iſte Lupus neglecta aruſpicum obnunciatione adverſus Marſos pugnans, ipſe cum exercitu contrucidatus eſt.

69. *Primores populi, &c.*] Conſules, Prætores.

Tributim.] De Pop. Rom. in tribus xxxv. diviſo T. Liv. &c. Cic. Verr. l. 3. n. 4. *Credent omnes quinque & triginta Tribus homini graviſſimo.*

73. *Diſcincti.*] Solutis veſtibus & animis ab omni curâ.

Ludere.] Cic. de Orat. l. 2. n. 22. Ità Catulus loquitur: *Sæpè ex ſocero meo audivi cùm is diceret ſocerum ſuum Lælium ſemper ferè cum Scipione ſolitum ruſticari, eoſque incredibiliter repueraſcere eſſe ſolitos, cùm rus ex urbe, tanquam è vinculis evolaviſſent. Non audeo dicere de talibus viris, ſed tamen ità ſolet narrare Scævola, conchas eos & umbilicos ad Cajetam & ad Laure-*

cum Lucilio nugari consueverunt & liberè jocari, dum herbæ coquerentur. Qualis qualis ego sum, tametsi Lucilio inferior opibus & ingenio, cum proceribus tamen vixisse me vel invita fatebitur invidia: quæ *si dentem volet imprimere fragili, impinget* ad *solitum: nisi tu aliter judicas, erudite Trebati.* TREB. *Certè nihil in hoc cassare queo. At nihilominùs, ut monitus tibi consulas, ne forte damnum aliquod tibi facessat ignoratio sanctarum legum*; hoc scito: *Si quis malos versus fecerit in quempiam, jus & judicium existit.* HOR. *Fateor, si quis malos: at si bonos scripserit, laudatur Augusto arbitro: si quisquam innocens probrosum vellicârit, libelli disrumpentur cachinnis: tu verò absolutus discedes.*

Decoquererur olus, soliti. Quicquid sum ego, quamvis
Infra Lucili censum ingeniúmque; tamen me [620]
Cum magnis vixisse invita fatebitur usque 76
Invidia; et fragili quærens illidere dentem,
Offendet solido: nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. Equidem nihil hinc diffingere possum.
Sed tamen ut monitus caveas, nè fortè negotî 80
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina; jus est
Judiciúmque. Esto: si quis mala: sed bona si quis
Judice condiderit laudatur Cæsare. Si quis
Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse; [621]
Solventur risu tabulæ; tu missus abibis. 86

ANNOTATIONES.

tum legere consuêsse, & ad omnem animi remissionem ludumque descendere. Vetus comment. in hunc locum sic habet: Scipio Africanus & Lælius feruntur tam fuisse familiares & amici Lucilio, ut quodam tempore Lælio circum lectos triclinii fugienti Lucilius superveniens, eum obtortâ mappâ quasi percussurus sequeretur.

74. *Donec Decoquererur olus.*] Dum parabatur cœna frugalis ex oleribus, ex lege nimiùm sumptuariâ, quæ tunc vigebat. Vide A. Gell. lib. 2. cap. 24.

Olus.] Malvæ, betæ, heluellæ, fungi, aliaque, quæ quidem ità condiebant, ut nihil esset suavius; teste Cic. lib. 7. Epist. 26. ubi etiam de seipso ita scribit. *Qui mè ostreis & muræni facilè abstinebam, à betâ & malvâ deceptus sum.*

75. *Infra Lucili censum.*] Lucilius erat è Patriciâ gente, utpote cujus soror fuerit avia Magni Pompeii.

Census.] Equestris census erat sestertiorum 400. Senatorius 800. Vide Epist. ad Pis. v. 383. ibique Annot.

76. *Cum magnis.*] Augusto, Mæcenate, Pollione.

77. *Fragili quærens illidere dentem, &c.*] Alludit ad Fabulam de Viperâ & Limâ. Phædr. lib. 4. Fab. 7.

78. *Nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis.*] Hoc modestiæ & reverentiæ causâ dictum quidam referunt ad sequentem sententiam: ego eum aliis ad præsentem: nec verba hæc, *Equidem nihil hic, &c.* ac ribuenda putem Horatio, sed potiùs Trebatio; ut mox dicam: quanquam non nemo contrà sentiat.

79. *Equidem nihil hinc diffingere possum.*] *Hinc*, inquit Clar. Bentleius, habent, non *hic* codices meliores. Clara utique sententia, nisi nodum in scirpo quærere cupimus. *Equidem*, inquit Trebatius, *nihil ex his, quæ dixisti, diffingere, hoc est, cassare, infirmare, refellere, refutare, convellere, labefactare possum. Poteris igitur in Satiris scribendis pergere; neque vereri, ne in magnorum amicorum offensionem incurras. Nam & Lucilii exemplum bono animo te esse jubet. Illud tamen vide, ut intra jus & leges licentiam satirarum coerceas: si quis enim malum carmen & famosum in aliquem scribat, lege agere contra eum licebit.*

82. *Si mala condiderit in quem, &c.*] Vide Annot. in Epist. ad August. v. 152. ubi sic habetur:

Pœnáque lata, malo qua nollet carmine quemquam
Describi.

Jus est Judiciumque.] Datur actio adversus eum qui libellos famosos in quemquam scripserit: isque reus agitur ex lege.

83. *Esto: si quis mala.*] Ludit Poëta in voce *mala*, significante *maledica*: quam tamen jocosè accipit pro incontinnis & ineptis carminibus: Itaque ipse utitur præcepto suo, quod in Sat. 10. libri primi tradit, v. 14.

——————— *Ridiculum acri*
Fortiùs ac meliùs magnas plerumque secat res.

84. *Judice laudatur Cæsare.*] Augustus enim & versus faciebat interdum, & quotquot bonos faceret amabat.

86. *Solventur risu tabulæ.*] Non finè ludibrio ejus qui dignè fuerit lacessitus, rumpentur tabulæ accusatoris, seu libelli in reum conflati accusationem frivolam & futilem continentes.

Tu missus abibis.] Poëta quilibet opprobriis dignum hominem insectatus justè ac meritò, absolutus dimittetur & impunè.

SATIRA II.

Sumptuosi victûs incommoda : frugalitatis emolumenta.

QUÆ virtus et quanta, boni, sit vivere parvo ;
(Nec meus hic sermo est, sed quæ præcepit Ofellus
Rusticus, abnormis sapiens, crassâque Minervâ)
Discite, non inter lances mensâsque nitentes,
Cùm stupet insanis acies fulgoribus, et cùm
Acclinis falsis animus meliora recusat ; [622]
Verùm hic impransi mecum disquirite. Cur hoc ?
Dicam si potero. Malè verum examinat omnis
Corruptus judex. Leporem sectatus, equóve
Lassus ab indomito, vel si Romana fatigat
Militia assuetum græcari, seu pila velox,
Molliter austerum studio fallente laborem,
Seu te discus agit, pete cedentem aëra disco.

Quæ quantaque virtus sit modico victitare (neque mea est hæc oratio, sed quæ docuit Ofellus agrestis, sapiens sinè disciplinâ, & rudis,) O boni, accipite non inter catinos epulasque lautas : quando oculi percelluntur vano splendore, mensque decepta falsis respuit præstantiora ; sed hic mecum examinate jejuni. Quare hoc ? explicabo si possum. Judex quilibet corruptus nunquam benè disquirit veritatem. Cùm fueris *venatus leporem, vel defatigatus ab equo indomito ; aut si Romanæ exercitationes deterrent* te Græcos *imitari solitum ; sive levis pila, sive discus te delectat, oblectamento leniente operam mediocriter gravem, disco verbera aërem cedentem.*

ANNOTATIONES.

1. *Quæ virtus, &c.*] Sub Ofelli rustici quidem, at boni & sapientis viri personâ insectatur homines luxui & sumptui deditos : tùm frugalis victûs emolumenta percenset. Vide ultimam hujus libri Satiram argumento non longè dissimilem.

Boni.] Legunt aliqui, *bonis :* nec ità perperàm, ut videtur nonnullis.

3. *Abnormis.*] A naturâ, non in scholis institutus, bonosque mores sortitus. Alii leg. *abnormi*, & jungunt cum sequenti voce, *Minervâ.* Huc facit quod Tullius scripsit in Lælio, n. 18. *Nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium . . . . . ad istorum Normam fuisse sapientes.*

Crassâque Minervâ.] Simplex, rectus, sincerus, licet minimè imbutus Philosophicis regulis & documentis, aut iis artibus ac scientiis quibus præest Minerva. Tullius modò cit. *agamus igitur pingui Minervâ, ut aiunt.* Scilicet proverbium est de hominibus ingenii rudioris & impoliti.

4. *Discite non inter lances.*] Pers. Sat. 1. v. 30.

——— *Ecce inter pocula quærunt*
Romulidæ saturi, quid dia poëmata narrent.

Mensasque nitentes.] Tunc copiâ ciborum, tum vasis aureis, argenteis, &c.

5. *Cùm stupet insanis.*] Tunc enim & mens malè feriata nequit rectè judicare de temperantiæ virtute & præstantiâ : quinimo in omnem errorem facilè propendet.

9. *Leporem sectatus, &c.*] Romani se venatione, equitatione, ac militaribus artibus exercebant.

11. *Assuetum græcari.*] Delicati quidem à duris laboribus & exercitationibus antedictis abhorrentes, ludis duntaxat Græcorum operam navabant. Hos octo fuisse refert Alex. ab Alex. mox. citand. Alii de compotatione Græcâ interpretantur ; cujus ita meminit Cic. in Verr. l. 1. n. 66. *Discumbitur : fit sermo inter eos & invitatio, ut Græco more biberetur : hospes hortatur, poscunt majoribus poculis : celebratur omnium sermone lætitiâque convivium.* In istis Græcorum conviviis toties bibere oportebat, quoties deos aut choros nominâssent : Lex autem erat, ἓν πίθι ἓν ἄπιθι, aut bibi aut abi. Hanc refert & explicat Cicero Tusc. l. 5. n. 15. *Et rectè,* inquit, *aut enim fruatur cum aliis pariter voluptate petendi : aut, ne sobrius in violentiam vinolentorum incidat, antè discedat.*

Pila velox.] Apud Veteres ludus pilæ & folliculi præcipuæ commendationis & magni studii fuit. Eo Jul. Cæsar. Octavius, aliique viri graves, puta Scævola Jurisconsultus, Dionysius tyrannus, exercendi corporis & animi vegetandi causâ studiosissimè lusêre. Rom. autem juventus in campo Martio frequenter ludebat pilâ seu paganicâ, seu trigonali ; in quâ sinistræ usus præcipuus traditur magis quàm dextræ : corporis autem agilitas maximè valebat : ut sciret aptè pilam jacere atque excipere, modò incurrere, modò recurrere. Hæc Alex. ab Alex. l. 3. c. 21. Pilâ etiam mulieres lusitâsse, Homerus docet. De Mæcenate constat ex l. 1. Sat. 5. v. 48. Vide ibi Annot.

12. *Studio fallente laborem.*] Gall. *L'application & le divertissement fait oublier la peine.*

13. *Discus.*] Nomen à δίσκος, *jacio.* Moles erat saxea, plumbea, ferrea, figuræ planæ ac rotundæ ; cujus jactu decertabant athletæ. Victor erat, qui aut altiùs, aut longiùs, aut propiùs destinatam metam projecisset. Vide jam annotata, Lib. 1. Od. 8.

Cedentem aëra.] Projecto disco cedit aër : ut-

Quando, inquam, labor expulerit nauſeam, ſitiens & famelicus reſpue viles eſcas: nequa bibas Falernum vinum niſi melle Hymettio mitigatum. Cellarius exierit foras; & mare procelloſum inhibeat piſces; panis cum ſale optimè ſedabit ſtomachum obmurmurantem. Unde credis vel quomodo ſic factum? Nimirùm *ſumma voluptas haud in odore* ciborum *exquiſitorum, ſed in temet conſiſtit. Tu condimenta para* tibi *ad ſudorem* uſque *laborando.* Enimverò *vitioſè opimum & pallidum non delectabunt oſtrea,*

Cùm labor extuderit faſtidia; ſiccus, inanis
Sperne cibum vilem: niſi Hymettia mella Falerno 15 [623]
Nè biberis diluta. Foris eſt promus, et atrum
Defendens piſces hiemat mare: cum ſale panis
Latrantem ſtomachum benè leniet. Undè putas, aut
Quî partum? Non in caro nidore voluptas
Summa, ſed in teipſo eſt: tu pulmentaria quære
Sudando. Pinguem vitiis, albúmque, nec oſtrea, [624]

ANNOTAIONES.

pote gravioribus corporibus leviora cedunt.

14. *Cùm labor extuderit faſtidia.*] Poſtquam labor facietatem diſcuſſerit, famemque revocârit excitârit que; tum profectò quemlibet vilem cibum ac potum cum voluptate capies. Hippocratis præceptum eſt: ὁ πόνος σίτου ἠγείσθω, *labor cibo præeat.* Cic. de Fin. 2. n. 90. *Socratem audio dicentem, cibi condimentum eſſe famem, potionis ſitim,* Tuſc. l. 5. n. 97. *Socratem ferunt, cùm uſque ad veſperam contentiùs ambularet, quæſitumque eſſet ab eo, quare id faceret, reſpondiſſe, ſe, quo melius cenaret, opſonare ambulando famem.*

15. *Sperne cibum vilem.*] Id eſt, profectò non ſpernes cibum vilem, quando inani ſtomacho fueris.

Niſi Hymettia mella Falerno Nè biberis diluta.] Hypallage, id eſt, nè biberis niſi optimum vinum melle optimo dilutum & ſuave effectum. De *Falerno* vino, l. 1. Od. 20. *Hymettus* regionis Atticæ mons, Athenis proximus, thymi atque adeò mellis excellentiſſimi copiâ celebratus. Porrò vini auſteritatem veteres temperare ſolebant melle admixto, vel alio vino mitiori; ut eſt, l. 1. Sat. 10. v. 24. Vide & infrà Sat. 4. v. 24. Virgil. Georg. 4. v. 101.

Dulcia mella premes, nec tantum dulcia quantum
Et liquida; & durum Bacchi domitura ſaporem.

16. *Foris eſt promus, &c.*] Si domo abfuerit promus qui tibi famelico promat apponatque opſonia & dapes; vel tempeſtas hyberna impedierit piſcari: tum certè eſurienti ſatisfaciet *cum ſale panis* ſimplex. Cic. Tuſc. 5. n. 102. *Aperta res eſt, & quotidie nos ipſa natura admonet, quàm paucis, quàm parvis rebus egeat, quàm vilibus.*

17. *Cum ſale panis.*] Plin. lib. 31. cap. 7. *Varro pulmentarii vice uſos veteres auctor eſt: eſitaſſe enim ſalem cum pane & cæſeo, ut proverbio apparet.* Ex Plutarchi Symp. lib. 4. q. 4. citra ſalem mihi propè eſt edendo: qui panem quoque gratum facit additus. Hinc que Neptunus eodem quo Ceres templo colitur. Cic. Tuſc. 5. ex Xenophonte, *Perſæ nihil ad panem adhibebant quidquam præter naſturtium.*

18. *Unde putas, &c.*] Unde putas fieri ut jucundus tunc videatur cibus quilibet vilis & parabilis?

20. *Pulmentaria quære Sudando.*] Opſona famem laborando, tuque fac ut tibi quævis esca videatur ſuavis & optima. Cic. Tuſc. l. 5. n. 97. *Parvo cultu natura contenta. Quis non videt deſideriis condiri omnia? Darius in fugâ, cùm aquam turbidam & cadaveribus inquinatam bibiſſet, negavit unquam ſe bibiſſe jucundius. Nunquam videlicet ſitiens biberat. Nec eſuriens Ptolemæus ederat; cui cùm peragranti Ægyptum, comitibus non conſecutis, cibarius in casa panis datus eſſet, nihil viſum eſt illo pane jucundius.* Lege ibidem quod Dionyſio tyranno jus quoddam nigrum faſtidienti reſpondit coquus; *Scilicet condimenta defuêre; labor in venatu, ſudor, curſus, fames, ſitis.*

Pulmentaria.] Plin. lib. 18. cap. 8. *Pulte, non pane, vixiſſe longo tempore Romanos manifeſtum, quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur.* Porrò pulmenta & pulmentaria uſurpari pro cibis delicatis, vel pro condimentis palatum jucundè titillantibus, patet ex Macrob. lib. 7. cap. 4. ſub finem, ubi ſunt hæc verba ad rem præſentem omninò pertinentia: *Pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula, ultra quàm naturæ neceſſe eſt, laceſſitur: & fit inde congeries, dum pruritu deſideriі ampliùs, vel certè de ſingulis parva libantur. Hinc Socrates ſuadere ſolitus erat, illos cibos potuſque vitandos, qui ultra ſitim famemque ſedandam producunt appetentiam, &c.*

21. *Pinguem vitiis, albumque, &c.*] Nimio cibo potuque plenum, atque ex cruditate & ægrâ coctione laborantem, & inde pallidum, te non juvabunt exquiſita quævis, oſtrea, ſcarus, lagoïs. Seneca de brev. vitæ: *Quàm multi continuis voluptatibus pallent?* Vide infrà, v. 76.

Nec

Nec ſcarus, aut poterit peregrina juvare lagoïs.
Vix tamen eripiam, poſito pavone, velis quin
Hoc potiùs quàm gallinâ tergere palatum,
Corruptus vanis rerum; quia veneat auro
Rara avis, et pictâ pandat ſpectacula caudâ:
Tanquam ad rem attineat quidquam. Num veſceris iſtâ,
Quam laudas, plumâ? coctóve num adeſt honor idem? [625]
Carne tamen quamvis diſtat nihil hac magis illa;
Imparibus formis deceptum te patet. Eſto.
Unde datum ſentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet? ponteſne inter jactatus, an amnis

vel ſcarus, vel lagoïs externa. Attamen vix ebibebo, ſi pavo apponatur, ut non hoc libentius quàm gallinâ fricare palatum velis, ſcilicet vanâ rerum ſpecie deluſus: eò quòd avis rara vendatur auri pretio, & ſpectaculum præbeat cauda pictâ: quaſi ad rem aliquid faciat. An comedes eam plumam quàm demiraris? an par decor ſupereſt cocto? Quandoquidem nullum diſcrimen eſt hanc inter & illam carnem, ſpecie diſſimili te deceptum conſtat. Sanè. Unde animadvertis utrum *appoſitus iſte lupus Tiberi an mari captus os pandat? an inter pontes exagitatus, an ad*

ANNOTATIONES.

Album.] Quidam interpretantur, nitidum cute benè curatâ & candidâ: quales eſſe ſolent qui optimo victu utuntur abundanter quidem. Perſ. Sat. 3. v. 98.

Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur.

Oſtrea.] Oſtreis delectatos Romanos patet ex Varrone. Juvenal. Sat. 4. v. 140. & ſeq. Item Sat. 8. v. 85. Plin. l. 32. c. 6. Gell. l. 7. c. 16.

22. *Scarus.*] Gall. *arget.* De hoc piſce exquiſito, Epod. 2 v. 50. Annot.

Peregrina lagoïs.] E longinquis regionibus advecta avis, cujus caro ſimilis leporinæ: unde nomen. Nam Græcis λαγως vocatur lepus. Plin. l. 8. c. 57. *Cenſoriæ leges cœnis ademêre conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* Piſcem eſſe lagoïn perperam credunt nonnulli. Siquidem ex Plin. l. 32. c. 1. lepus marinus *venenum eſt in cibo vel potu datus atque etiam viſus, &c.* Eo extinctus eſt Titus Imperator, a Domitiano fratre conſorte imperii & ſucceſſore, ut quidam ſcribunt. Iſto etiam genere veneni uſum aliquando Neronem affirmant. Vide Cœl. Rhodig. l. 26. c. 30.

23. *Vix tamen eripiam, &c.*] Neque tamen iſtis rationibus & argumentis evincam, ut abjicias errorem mentis vanâ ſpecie deluſæ. Quin, ſi tibi apponantur ſimul pavo & gallina, huic illum anteferes: & ſuaviorem putabis pavonem, quia carior & rarior, quàm gallina, tametſi non eſt revera melior.

24. *Tergere palatum.*] Perſ. Sa. 3. v. 113.

Tentemus fauces: tenero latet ulcus in ore
Putre, quod haud deceat plebeiâ radere betâ.

25. *Quia veneat auro.*] Juven. Sat. 11. v. 14.

Interea guſtus elementa per omnia quærunt,
Nunquam animo pretiis obſtantibus. Interius ſi
Attendas, magis illa juvant quæ pluris
emuntur.

27. *Tanquàm ad rem attineat quidquam.*] Quaſi ad guſtum & ſaporem faciat plumarum fulgor. Cic. de Finib. l. 3. n. 18. *Quædam à natura ad uſum donata ſunt, ut crura, pedes: alia nullam ob utilitatem, ſed ad quemdam ornatum, ut cauda pavoni.* Vide Athen. l. 8. c. 12. Idem l. 14. c. 20. ex Anaxandride. *An non furioſum alere domi pavones, quorum pretio queant emi ſtatuæ?* Ibid. Strattis; *Tanti ſunt hæc facienda, quanti pavones, & aliæ veſtræ nugæ, quas domi paſcitis ob pennarum pulchritudinem.* Vide l. 1. Sat. 2. v. 116. ibique Annot.

28. *Coctove num adeſt honor idem?* An cocto pavoni remanet idem pennarum nitor & ſplendor?

29. *Carne tamen quamvis, &c.*] Ergò cùm diſcrimen nullum ſit inter carnem pavonis & gallinæ, patet te deluſum ſpecie & formâ pavonis, ut hunc ſuaviorem putes, quia gallinam vincit pulchritudine.

32. *Unde datum ſentis, &c.*] Unde habes ut guſtu explores, judices, ſentias quo loco ſit captus iſte piſcis, lupus nempè; an in alto mari, an in Tiberi: neque hoc ſolùm, ſed etiam utrum ad oſtium Tiberis, an inter pontes? O ſagacem & ingenioſam nimis profectò gulam! Juvenal. Sat. 4. v. 140. ſimiliter canit.

——— *Circeis natæ forent, an*
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprehendere morſu:
Et ſemel aſpecti littus dicebat echini.

32. *Hiet.*] Piſcis iſte à voracitate dictus lupus hianti ore bellè exprimitur; ſive quòd piſces omnes recens capti os diducunt.

Ponteſne inter jactatus, &c.] E mari piſces quidam ſubire flumina cognoſcuntur, atque hos inter lupus marinus. Porrò ex faſtidioſi helluonum ſeu catillonum palati judicio, bonus

Oſtia ſub Tuſci? laudas, inſane, trilibrem [526]
Mullum; in ſingula quem minuas pulmenta neceſſe eſt.
Ducit te ſpecies, video. Quò pertinet ergo
Proceros odiſſe lupos? Quia ſcilicet illis
Majorem natura modum dedit, his breve pondus.
Jejunus raro ſtomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum ſpectare catino
Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos

oſtium fluminis Hetruſci? Stulte, laudas barbum trium librarum, quem oportet divi-dasvin plura fruſtula. Capite forma, ut cognoſco. Quorſum igitur ſpernis lupos ingentes? nempè quòd natura menſuram ampliorem tribuit illis, iſtis verò minorem. Stomachus eſuriens rarò communia reſpuit. Cuperem videre ingentem mullum ingenti patinâ extenſum, inquit gula digna rapacibus Harpyiis. Sed vos

ANNOTATIONES.

erat ille è medio mari; melior ad oſtium Tiberis fluvii; at optimus qui inter pontes concitatiori aquâ jactatus, proindeque tenerior, pinguior, ſuavior, effectus fuerat. Columel. l. 12. c. 16. *Multorum gula ſubtilior... & erudita palata faſtidiunt fluvialem lupum, niſi quem Tiberis adverſo torrente defatigâſſet.* Plin. l. 9. c. 54. *Quando*, inquit, *eadem aquatilium genera aliubi atque aliubi meliora: ſicut lupi piſces in Tiberi amne inter duos pontes; rhombus Ravennæ, Muræna in Sicilâ, &c.* Vide Macrob. l. 3. Saturn. c. 16. ubi ex Varrone & Lucilio ſtatuit lupum marinum *egregii ſaporis* habitum, qui inter duos pontes captus eſſet: Atque à Lucilio piſcem hunc dici *catillonem quaſi liguritorem: ſcilicet quia proximè ripas fiercus inſectaretur: ... pontes Tiberinu' duo inter captu' catillo.* Id. Ibid. ex C. Titio ætatis Lucilianæ viro homines prodigos deſcribente: *Edimus turdum pinguem, bonumque piſcem lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit.*

Amnis Tuſci.] Tiberis Tuſciam alluentis & à Latio diſterminantis. Virg. Georg. 1. ſub finem. *Tuſcum Tiberim.*

33. *Laudas, inſane, trilibrem Mullum, &c.*] Delicatorum & catillonum erat etiam aliud vitioſi faſtidii genus: inter piſces naturâ parvos laudabant volebantque magnos: contra parvos quærebant ex iis quos natura magnos facit. Itaque Horatius in ejuſmodi faſtidioſos helluones inſurgens, *laudas*, inquit, *inſane, trilibrem mullum*, eò quòd rarò talis inveniatur: *ediſti* verò lupum marinum qui procerus eſt & magni ponderis. Plin. l. 9. c. 17. *Ex reliquâ nobilitate & gratia maxima eſt, & copia mullis, ſicut magnitudo modica; binaſque libras ponderis rarò admodum exuperant, nec in vivariis piſciniſque creſcunt... algâ veſcuntur, & oſtreis, & limo, & alarum piſcium carne.*

34. *Mullum.*] Barbatulos vocat Cicero, Gall. *Barbeau*: Angl. a **Barbel**, quidam tamen ſunt imberbes, at minùs laudantur. Plin. modò cit. *Barbâ geminâ inſigniuntur inferiori labro... laudatiſſimi conchylium ſaptiunt. Nomen his Feneſtella* (mullis) *a colore mulleorum calceamentorum datum putat ..... mullum expirantem verſicolori quâdam & numerosâ varietate ſpectari, proceres gulæ narrant ..... A ſinius Celer è Conſularibus, hoc piſce prodigus, Claudio principe, unum mercatus eſſe millibus nummûm.* Vide Senec. Epiſt. 95. Sueton. Tiber. c. 34. refert, *tres mullos triginta millibus nummûm veniſſe*: quod damnavit Tiberius. Vide Macrob. l. 3. c. 16. Juvenal. Sat. 4. v. 15.

——*Mullum ſex millibus emit*
Æquantem ſanè paribus ſeſtertia libris.

In quem locum olim pluribus diſſerui, ut & Sat. 5. v. 92.

39. *Porrectum magno, &c.*] Obſerva, lector ſtudioſe verſum hunc crebris ſpondæis exprimentem grave mulli pondus. Alibi jam notavi luxuriam Romanorum in apponendis magnis & integris oſponiis. Juv. Sat. 1. v. 140.

..... *Quanta eſt gulæ quæ ſibi totos*
Ponit apros?

Contra Tiberius: *Ut parſimoniam publicam exemplo quoque juvaret, ſolemnibus ipſe cœnis pridiana ſæpè ac ſemeſa oſſonia appoſuit affirmans dimidiatum aprum omnia eadem habere quæ totum.* Sueton. Tiber. c. 34.

40. *Harpyiis gula digna.*] Harpyiæ appellatione & numero incertæ: in primis celebrantur: Aëllo, Celæno, Ocypete, Iris, Thyella: dicuntur ab ἁρπάζω, *rapio*. Has deſcribit Virgil. Æn. 3. v. 215, & ſeq. Sic de iis fabulantur. Phineus rex ob excæcatos filios, à Jove excæcatus immiſſis etiam Harpyiis pœnas dedit. Hæ alatæ furiæ (nam Harpyias in inferis eſſe & vocari Furias Servius affirmat) appoſita ſtatim oſſonia rapiebant ex alto devolantes: quin & relictas fortè dapes tetro odore fœdabant & corrumpebant. Virgil. cit.

Virginei volucrum vultus, fœdiſſima ventris
Proluvies, uncæque manus, & pallida ſemper
Ora fame ..... nec ſævior ulla
Peſtis, & ira Deum Stygiis ſeſe extulit undis.
..... Quatiunt clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdant
Immundo, &c.

Præ-

Præſentes, Auſtri, coquite horum opſonia : quanquam [627]
Putet aper, rhombúſq; recens, mala copia quando
Ægrum ſollicitat ſtomachum; cùm rapula plenus
Atq; acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
Pauperies epulis rogum : nam vilibus ovis
Nigríſq; eſt oleis hodie locus. Haud ità pridem
Galloni præconis erat acipenſere menſa
Infamis. Quid? tum rhombos minùs æquor alebat? [628]

Auſtri, adeſte, atque horum dapes corrumpite : quanquam fœtet aper & rhombus recens, cùm mala abundantia vexat morboſum ſtomachum; quando ſatur expetit rapas & inulas acres. Verùm *omnis* cibus *vilior nondum exulat à menſâ divitum. Etenim admittuntur ova & olivæ nigræ; neque dudum Galloni præconis menſa acipenſere infamata fuit. Quid?* An *tunc mare minùs nutrivit rhombos?*

ANNOTATIONES.

41. *Præſentes, Auſtri, coquite horum opſonia.*] Satiricus excandeſcens in guloſos helluones invocat Auſtros meridionales ventos, qui humido ſuo calore illorum cibos putrefaciat. Sed mox ipſe ſe corrigit, memor ſcilicet iis putrida videri quævis opſonia.

42. *Quanquam Putet aper, &c.*] Verùm non opus eſt Auſtri flatu, ipſa illorum ſatietas nauſeam movet ſtomacho repleto : atque facit putere cibos etiam recentes.

Rhombus.] De eo piſce laudatiſſimo, Gall. & Angl. Turbot, in Epod. 2. v. 50.

43. *Cùm rapula plenus, &c.*] Cùm ſatur cupit acida, rapas, inulas, quibus appetitus excitetur, diſcuſſis viſcoſâ pituita cruditque humoribus.

Rapula.] Gall. *des raves.* De his plura narrat Plin. l. 18. c. 13. Item. l. 10. c. 3. *Eſt & rapo vis medica* inquit.

44. *Inulas.*] Gall, *de l'Aulnée* : Angl. *Elicompane.* Plin. l. 19. c. 5. Idem l. 20. c. 5. inulæ virtutes affert; priori loco ſic habet : *amarior inula per ſe ſtomacho inimiciſſima, eadem dulcibus miſtis ſaluberrima. Pluribus modis auſteritate victâ gratiam invenit . . . . . defectus præcipuè ſtomachi excitat, illuſtrata maximè Juliæ Auguſtæ quotidiano cibo.*

Necdum omnis abacta Pauperies, &c.] Cibi vulgares, viles, parabiles, adhuc locum habent in menſâ & conviviis divitum. Nam ova caput cœnæ ſunt : & ab iis ſemper ducitur initium epulandi : ut dixi l. 1. Sat. 3. v. 6. ad hæc verba, *ab ovo uſque ad mala.*

Nigris oleis.] Nigror in oleis & uvis maturitatem indicat.

47. *Galloni.*] Is helluo inſignis, primus apposuit acipienſerem exquiſitiſſimum piſcem; atque ob id à Lucilio carpitur ſatirâ ſuâ 4. iſtis verſibus, quos etiam refert Cic. de Finibus, l. 2. n. 24.

O Publi, O gurges Galloni, es homo miſer, inquit.
Cœnaſti in vitâ nunquam benè, cùm omnia in iſtâ
Conſumis ſquillâ, atq; acipenſere cum decumano.

Ibid. n. 90. *Qui ad voluptatem omnia referent vivit ut Gallonius, &c.* Idem Cicero pro Quintio n. 94. *Qui, relictâ bonorum virorum diſciplinâ, & quæſtum & ſumptum Galloni ſequi maluerunt.*

Acipenſere.] Acipenſer vel acipenſis. Gall. *Eturgeon*, Angl. a Sturgeon. Vulgò turſio, vel ſturio, ſed perperam; Galeno γαλαξίας; Rondeletio ex genere galeorum eſt : valde pretioſus & nobilis; ut pote qui ſingulari pompâ inferretur menſæ divitum. Plin. l. 9. c. 17. *Piſcium nobiliſſimus acipenſer, unus omnium ſquamis ad os verſis, contra aquam nando meat . . . rarus inventu.* Macrob. l. 2. c. 12. *Nec acipenſer illius ſeculi delicias evaſit . . . quo in honore fuerit hic piſcis apud P. Scipionem Africanum illum & Numantinum, accipite ex Cicer. dialog. de Fato. Nam cùm eſſet apud Lavernium Scipio, unáque Pontius, allatus eſt forte Scipioni acipenſer, qui admodum rarò capitur : ſed eſt piſcis in primis nobilis . . . . . acipenſer iſte paucorum hominum eſt . . . . à coronatis miniſtris cum tibicine intreferri ſolitus . . . . hæc Sammonicus, prodens venerationem quâ piſcis habebatur, ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quodam velut non deliciarum ſed numinis pompâ.* Athen. l. 4. c. 5. *His præerat fortiſſimus imperator acipenſer, inſignis haſtâ : quem etſi jam ſatur guſtare percupivi : ambroſia certè is mihi viſus eſt.* Lib. 7. cap. 12. *Quem acipenſerem vocant Romani, cum tibiis & coronis circumferunt in cœnis : coronatis etiam illis qui portant . . . . Acipenſer minor eſt galeo, roſtro longiore, figura magis triangulari.* Quæ cùm ità ſint, nè, Lector, mirêre quod ſcribit Martial. Lib. 13. Epig. 91.

Ad palatinas acipenſem mittite menſas,
Ambroſias ornent munera rara dapes.

48. *Infamis.*] Nam & Gallonius à Lucilio *gurges* vocatus : & quivis gulâ & helluationibus turpis Galloni ſimilis vulgò dictus. Patet ex cit. Cicer. de finibus 2. &c.

Securus rhombus, & secura nido ciconia degebat, usque quo Prætorius indicavit primus. Itaque si aliquis nunc suadeat jucundos esse mergos assatos, continuò *auscultabit Romana juventus facilis doceri vitiosa. Sordidus cibus à frugali differt, Ofelle judice. Enimverò frustrà vitium hoc declinabis, si te ad aliud malè convertas. Avidienus, Canis meritò appellatus, edit olivas quinquennes & corna silvestria : nec libenter defundit vinum nisi corruptum : ipse verò è vase corneo duas libras* continente *brassicas aspergit oleo veteri, cujus odorem tolerare non possis, largè quidem fundens acetum; quamvis repotia,*

Tutus erat rhombus, tutóque ciconia nido ;
Donec vos auctor docuit Prætorius. Ergò
Siquis nunc mergos suaves edixerit assos ;
Parebit pravi docilis Romana juventus.
Sordidus à tenui victu distabit, Ofello [629]
Judice. Nam frustra vitium vitaveris illud,
Si te aliò pravus detorseris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
Quinquennes oleas est et silvestria corna ;
Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum ; et
Cujus odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, natales, aliósve dierum
Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.

ANNOTATIONES.

Tam rhombos minus æquor alebat ?] Ostendit Poëta non tam obsoniorum bonitatem quàm gulæ insanum fastidium valere ut plurimum. Olim, inquit, serpenser in pretio ac deliciis fuit : deinde rhombus : aliàs ciconia, pavo, &c. imò si quis modò novas dapes excogitat, etsi minimè bonas, v. g. mergos assos : hos continuò cæteris omnibus anteponi & optimos haberi cernes.

50. *Donec vos auctor docuit Prætorius.*] Asinius Sempronius Rufus ciconias primus devorare instituit Augusti temporibus, illum vocat Satiricus *Prætorium* ironicè ; quoniam Prætura petens ob gulæ infamiam repulsus est : hinc de eo versiculi per ludibrium etiam claudicantes in vulgus sparsi :

Ciconiarum Rufus iste conditor,
Hic est duobus elegantior Plancis ;
Suffragiorum puncta non tulit septem,
Ciconiarum populus ultus est mortem.

51. *Mergos assos.*] Gall. *Plongeons.* Hi cùm sint macri admodùm, si etiam assentur, nihil præter ossa ac pellem erunt. Si quis tamen gulæ antesignanus & magister edicat mergos assos suaves esse, & sic apponi debere ; parebit juventus stultè, & quasi bonos devorabit.

53. *Sordidus à tenui victu distabit.*] Prudenter monet Poëta tenuem frugalemque victum differre à sordido ; hunc vitiosum ac turpem, illum contrà honestum, dignum laude.

55. *Avidienus, &c.*] Exemplo demonstrat quid sit victus sordidus. Avidienus à sordibus & immunditiâ canis cognominatus verè est, quippe qui vescitur oleis vetustate corruptis, & cornis silvestribus : caules verò aspergit exiguo oleo vetere & fœtente, acetum duntaxat abunde affundens. Hæc certè vivendi ratio sordida est.

58. *At nisi mutatum parcit defundere vinum.*] Etiam in libationibus ad honorem deorum fieri solitis, ille vappam adhibet ; nec vinum paterâ defundit nisi acescens.

60. *Repotia.*] Festus. *Postridiè nuptias apud novum maritum cœnatur, & quasi reficitur potatio* ; quæ inde ἐπαυλία dicitur, pridiè verò nuptiarum προαυλία, inquit Cœlius l. 15. c. 18, & 24. Alex. ab Alex. l. 2. c. 5. Repotia, inquit, postridiè nuptias lætiore convictu affines apud novum maritum percolebant ; quâ die nova nupta in viri domum libertatem auspicari, & dominam agere simul, & rem divinam facere assuêrat.

Natales.] Vide Pers. init. Sat. 2. ubi natalem diem *meliore lapillo numerandam*, hilariterque transigendam, atque in eâ *fundendum Genio merum* præcipit.

Aliosve dierum Festos.] In his mos erat optimum vinum promere, & quidem liberaliter, ad lætitiam excitandam : nam *lætitiæ Bacchus dator*, ex Virgil. Æn. 1. v. 738. At Avidienus contrà.

63. *Albatus.*] Ex more veterum ; togâ indutus recèns lotâ & dealbatâ. Pers. Sat. 2. v. 40.

. . . . . *negato*
Jupiter hæc illi, quamvis te albata rogarit.

Cornu ipse bilibri Caulibus instillat veteris.] Adverte singulas voces sordidam parcitatem notantes ; è vasculo in olus vile guttas aliquot olei fœtidi instillat ipse quidem, veritus nè alter copiosiùs affundat ; vel nè servus inde quid delingat, delibet, furripiat.

Veteris.] Hoc epithetum alii jungunt cum præcedenti voce, *olei* : alii cum sequente, *aceti*. Simile quid habet Pers. Sat. 3. v. 27. & seq.

Pannosam fæcem morientis sorbet aceti.

Quali

Quali igitur victu sapiens utetur, et horum
Utrum imitabitur? Hàc urget lupus, hàc canis angit. 63o]
Mundus erit qui non offendet sordibus, atque 65
In neutram partem cultûs miser. Hic neq; servis
Albuci senis exemplo, dum munia didit,
Sævus erit; nec sic ut simplex Nævius, unctam
Convivis præbebit aquam. Vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc victus tenuis quæ quantáque secum 70
Afferat. In primis valeas benè: nam variæ res
Ut noceant homini, credas, memor illius escæ [631]
Quæ simplex olim tibi sederit. At simul assis

natales, aliosque dies festos colat indutus veste candidâ. Quo ergò victu utetur sapiens; & quem istorum imitabitur? inde premit lupus, illinc instat canis. Nitidus erit qui nec sordidâ peccârit vivendi ratione, nec se miserè curabit hâc aut illâ parte. Is neque verberabit famulos officia distribuens, ad instar Albucii vetuli; neque, ut Nævius inconsultus, dabit convivis aquam immundam. Est enim hoc etiam grande peccatum. Jam disce quæ & quanta bona secum advehat frugalitas. Primò sanitatem habebis. Etenim ciborum diversitatem esse homini perniciosam minimè dubitabis, recordatus ejus escæ, quæ una tibi aliquando constiterit. Verum si

ANNOTATIONES.

63. *Horum Utrum imitabitur?*] An Gallonium luxuriosum & prodigum, an Avidienum sordidum & nimis parcum?

64. *Hàc urget lupus, hàc canis angit.*] Loco vocis *angit*, quidam leg. *aiunt*. Certè proverbium est. Porrò comminiscuntur hinc edacitatem & ingluviem *lupi*, illinc immunditiam *canis*: item delicias interpontani lupi, de quo suprà, atque sordes Avidieni Canis cognominati.

65. *Mundus erit, &c.*] Is erit mundus, honestus, bonus, rectus in vivendi modo, qui medium tenebit ac modum; nec profusè sumptuosus nec indecora parsimonia sordidus.

Non offendet sordibus, In neutram partem cultus miser.] Non se odiosum aut miserum præstabit; cultu seu sumptibus seu parcitate immoderatâ; neutrâ parte nimius erit. Vòcem, *cultus*, accipe in genit. id est, curæ sui majoris aut minoris quam par sit.

67. *Albuci senis exemplo.*] Hunc avaritiæ quidam, alii contrà profusionis accusari volunt. Neutri bene. Horatius primò culpavit intemperantiam & immoderationem in quærendis cibis carioribus, pariter ac sordidiorem victum. Jam damnat nimium lautitiæ & elegantiæ studium in struendo parandove convivio, atque huic contrarium negligentiæ vitium: affertque exempla Albucii & Nævii opposita. Albucius nimiâ curâ peccat, qui sævit etiam in famulos injunctis officiis paulò minùs sedulos, ac si quid non satis accuratum comperit, durè plectit: imò, inquiunt, servos ille antè verberabat; seu ad arcendam statim segnitiem, seu nè posteà peccantes cædere non vacaret. Contrà Nævius indiligens & parùm lautus: ut mox dicetur.

Didit.] Dat, dividit. Verus est verbum *Dido, is.* quod frequens usurpat Lucretius; quin & Virgil. Æneid. 7. v. 144.

Diditur hic subitò Trojana per agmina rumor.

Et Æneid. 8. v. 132.

——— *Tua terris dicta fama.*

68. *Simplex Nævius.*] Negligens parùm sapiens & prudens, non satis mundus, quippe qui aquam impuram, lutulentam, sordibus contaminatam præbet convivis admiscendam vino ac bibendam. Ergò Albucius ille plus æquo erat curiosus in epularum apparatu: Nævius autem minùs quàm decet: quod utrumque vitium magnum est.

70. *Accipe nunc victus tenuis, &c.*] Cic. Tuscul. 5. n. 99. *Adde siccitatem quæ sequitur continentiam in victu. Adde integritatem valetudinis.* Et Offic. 2. n. 86. *Valetudo sustentatur . . . . continentiâ in victu omni atque cultu, &c.*

72. *Credas, memor illius escæ, &c.*] Facilè credas varietatem ciborum homini esse noxiam, si modò velis meminisse quàm utilis tibi fuerit esca simplex, quæ in stomacho placidè cocta, bono succo, atque, ut aiunt, chylo, reparârit vires corporis: & è contrario, quantum molestiæ tibi creârit esca multiplex; quoties deglutitis simul assa cum elixis, carnes cum piscibus, &c.

73. *Tibi sederit.*] Quieverit concocta sinè ulla ventriculi aut stomachi perturbatione ac tumultu. Teste Hippocrate cibi dissimiles invicem se corrumpunt & seditionem concitant. Τὰ γὰρ ἀνόμοια ταράσσει, Plut. Sympos. 4. *Ciborum copia turbat & corrumpit.* Senec. Epist. 2. *Fastidientis est stomachi multa degustare, quæ uti varia sunt & diversa, non alunt. Sed inquietant & inquinant.* Vide Macrobium

Miscue-

miſcueris elixa cum *aſſatis, & conchylia cum turdis: dulcia mutabunt ſe in bilem atque iners pituita ſtomachum perturbabit.* An. *aſpicis quemadmodum quiſque pallens ſurgat è convivio ſumptuoſo? Imò corpus oppreſſum præcedenti intemperantiâ ſimul deprimit animum, & proſternit in terram divini ſpiritus portionem. Alter* contrà, *poſtquam re creavit corpus brevi cibo & ſomno, exurgit alacer ad injunctas functiones. Nihilominus iſte poterit tranſire interdum ad lautiorem* cibum, *ſeu tempus recurrens adduxerit ſacrum diem, ſeu cupiet debilitatum corpus reficere: item*

Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis;
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachóq; tumultum
Lenta feret pituita. Vides ut pallidus omnis 76
Cœnâ deſurgat dubiâ? quin corpus onuſtum[634]
Heſternis vitiis animum quoque prægravat unà,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ.
Alter, ubi dicto citiùs curata ſopori 80 (git.
Membra dedit, vegetus præſcripta ad munia ſur-
Hic tamen ad melius poterit tranſcurrere quondam;
Sive diem feſtum rediens advexerit annus;
Seu recreare volet tenuatum corpus: ub ve

ANNOTATIONES.

Saturn. lib. 7. cap. 4, & 5. hâc de re pluribus & luculenter differentem. *Qui ſimplicem cibum ſumit, facilè, quo ſucco ejus corpus vel juvetur vel gravetur, uſu docente cognoſcit: atque ita cujus cauſa deprehenſa eſt, noxam facile devitat. Qui autem multiplicem, diverſitate ſuccorum diverſas patitur qualitates: nec concordant humores ex materiæ varietate naſcentes, nec efficiunt liquidum purumve ſanguinem, in quem jecoris miniſterio vertuntur; & in venas cum tumultu ſuo tranſeunt. Hinc morborum ſeaturigo ex repugnantium ſibi humorum diſcordiâ, &c.*

74. *Conchylia.*] Piſces conchis incluſos, oſtrea, &c. Cic. in Piſonem, n. 67. *Menſa exſtructa non conchyliis aut piſcibus, ſed multâ carne.* Plin. l. 8. c. 57. *Cenſoriæ leges, princépſque M. Scaurus in conſulatu, cœnis ademêre conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* Cœl. Rhodig. l. 27. c. 23. ex Phalereo Demetrio, & Sophrone mimographo, *Conchylia*, inquit, *gulæ proceribus adeò probata, ut vel inde ſit conformatum adagium*; eſſe conchylia viduarum cupedias.

Turdis.] Gall. *grives*, De his jam lib. 1. Sat. 5, & poſteà lib. 1. Epiſt. 15. *obeſo nil melius turdo.* Vide ibi annot.

75. *Dulcia ſe in bilem vertent.*] Quæ ſcilicet non benè cocta fuerint in ventriculo, maximè verò dulcia in bilem amaroſque humores convertuntur.

Stomachoque tumultum Lenta feret pituita.] Pituita humidus ac frigidus humor à cerebro defluens in ſtomachum, ibique offendens excitatam bilem calidam & ſiccam, turbas ingentes ac tumultus movebit. Macr. antè cit. *Humores repugnantes ac diſcordes non purum faciunt ſanguinem, & in venas cum tumultu ſuo tranſeunt.*

76. *Pallidus omnis, &c.*] Decolor, malè habens, dum ægre coquitur cibus multiplex & varius, qui calorum naturalem gravat imbecilliorem, & extinguit atque hinc pallor.

77. *Cœnâ dubiâ.*] Sumptuoſa, tam copioſa, ut quem è tot cibis capias dubius ſis. Terent. Phorm. act. 2. Ph. *Cœna dubia apponitur.* Ge. *Quid iſtuc verbi eſt?* Ph. *Ubi tu dubites quid ſumas potiſſimum.*

78. *Animum prægravat unà.*] Hebetem reddit ac ſui ſimilem, ſecumque ad terram inclinat animum, qui cùm divinæ conſors naturæ ſit, ſurſum debet & ad ſublimia cœleſtiaque conniti. Cic. Tuſcul. 5. n. 100. *Quid, quòd nè mente quidem rectè uti poſſumus multo cibo & potione completi?*

79. *Affigit humo.*] Al. *affligit humi.* Cic. de Senectute, n. 77. *Eſt animus cœleſtis ex altiſſimo domicilio depreſſus, & quaſi demerſus in terram locum divinæ naturæ æternitatique contrarium.*

Divinæ particulam auræ.] Cic. Tuſc. 5. n. 38. *Humanus animus ex divinâ mente decerptus cum alio nullo niſi cum ipſo Deo, ſi hoc fas eſt dictu, comparari poteſt.* Senec. Epiſt. 56. ratio nihil aliud eſt, quam in corpus humanum pars divini ſpiritûs merſa. Juvenal. Sat. 15. v. 146.

Senſum à cœleſti demiſſum traximus arce.

Egregiam hanc illi Ethnici ſententiam hauſêre ex ſacris codicibus, quos non ignoravêre, ut alibi dixi. *Geneſ. c. 2.* "Formavit Dominus "Deus hominem de limo terræ & inſpiravit "in faciem ejus ſpiraculum vitæ: & factus "eſt homo in animam viventem."

80. *Alter, ubi dicto citiùs, &c.*] Alter frugali utens victu, poſtquam cibo ſomnoque modico curavit corpus, ſurgit alacer & expeditus ad ſolitas actiones: Contra, qui heſternis epulis adhuc graves, ad reſumendum manè laborem parum ſunt vegeti.

82. *Hic tamen ad melius, &c.*] Qui cibum quotidie capit exiguum, poterit interdum lautiori ſe convivio exhilarare & recreare, ſeu publicæ lætitiæ cauſâ & occaſione, ſeu ob propriam neceſſitatem. Qui verò molliter vivit, ſenio vel ægritudini incidenti quod præbeat, levamen aut ſolatium nullum inſuper habet.

Acco-

Accedent anni, et tractari mollius ætas
Imbecilla volet; tibi quidnam accedet ad istam
Quam puer et validus præsumis mollitiem, seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
Rancidum aprum antiqui laudabant; non quia nasus
Illis nullus erat; sed credo, hâc mente, quòd hospes [633]
Tardiùs adveniens vitiatum commodiùs quàm
Integrum edax dominus consumeret. Hos utinam inter
Heroas natum tellus me prima tulisset!
Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam? Grandes rhombi patinæq;
Grande ferunt unà cum damno dedecus. Adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustra mortis cupidum, cùm deerit egenti
As, laquei pretium. Jure, inquit. Thrasius istis
Jurgatur verbis: ego vectigalia magna,
Divitiasq; habeo tribus amplas regibus. Ergo [634]
Quod superat, non est melius quo insumere possis?
Cur eget indignus quisquam, te divite? Quare
Templa ruunt antiqua Deûm? Cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo?

cùm anni multiplicati fuerint, atque melius curari poscet ætas ingravescens. Tu verò ad eam mollitiem quam adhuc juvenis ac vegetus præripis, quid adjunges, cum vel ægritudo molesta vel senectus pigra acciderit? Prisci amabant aprum rancidulum, non quòd carerent odoratu: sed, ut opinor, *eo consilio quòd hospes serò accedens aptius comedat* paulò *corruptum, quam vorax dominus incorruptum. Utinam me prima terra genuisset inter istos heroas. An quidpiam tribuis existimationi, quæ jucundior carmine intrat* in *aures hominum? Magni rhombi & catini magnum probrum simul cum detrimento afferunt. Adjunge infensum patruum, vicinos, temet tibi inimicum, & frustra mori quærentem quando inopi non aderit ad pretium restis.*

Dices: meritò quidem *Thrasius ejusmodi sermonibus increpatur: Ego verò reditus ingentes possideo, & opes tribus regibus sufficturas. An igitur deest melior ratio insumendi quod superfluum est? Quare inops est aliquis immeritus,* dum *tu es opulentus? Cur vetusta numinum fana decidunt? Quare, pessime, è tam abundanti cumulo non detrahis quidquam dilectæ* patriæ largiendum?

ANNOTATIONES.

94. *Quæ carmine gratior.*] Vel, quæ gratior quavis modulatione: vel, quæ fit per carmen celebrior. Nôrunt omnes Alexandrum illum magnum Achilli invidisse, quòd nactus esset eximium laudum suarum præconem Homerum.

97. *Adde Iratum patruum, &c.*] Præter allata jam luxurioſi victus mala, adde quod odium incurris propinquorum, amicorum, imò & vicinorum, qui omnes joderunt luxuriam. Cic. pro Muren. n. 76. *Odit Populus Roman. privatam luxuriam.* Offic. l. 1. n. 106. *Turpè est diffluere luxuria . . . . . Luxuria cùm omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est.*

Patruum.] Cujus es tutelæ commissus, & cui proinde obsequi te par est à prodigendo patrimonio deterrenti, sumptus nimios vetanti.

Te tibi iniquum.] Quippe qui tuas opes effundis in alios, nihil tibimet reservans, seu quo ingruenti inopiæ subvenias, seu quo in desperatione rerum tuarum mortem tibi consciscas.

99. *As laquei pretium.*] Sat pecuniæ ad emendum laqueum. Placet alia lectio *as* hoc sensu: ut nec assem unum habeas superstitem quo emas restim, ad suspendium, finiendasque simul cùm vitâ ærumnas & miseriam summæ egestatis affectas. Huc spectat adagium: *ad assem redactus.*

Thrasius.] Homo prodigus & hinc prorsùs inops & egens rerum omnium.

100. *Ego vectigalia magna, &c.*] Prolepsis est. Qui non amplas habet & magnas opes, ac sumptus facit magnos, is jure admonetur & objurgatur. Atqui ego non ita. Nam ingentes divitias possideo quamlibet magno sumptui pares.

Vectigalia.] Privatos reditus copiosos publicis vectigalibus æquales.

101. *Tribus amplas regibus.*] Plutarchus ità scribit, Marium ædes & opes habuisse multis regnis pares.

102. *Ergò quòd superat, non est melius quo, &c.*] Respondet Horatius: Atque divitias illas ingentes non dilapidare, sed rectè insumere oportet quæ superflua tibi multa sunt. Quin iis sublevas cives quos iniqua fors pauperes fecit meliori conditione dignos? Quin instauranda curas diruta vetustate deorum templa? Quin è tanto bonorum acervo decerptum aliquid impertis Republ. & patriæ, quæ tibi certè chara esse debet?

Uni

Scilicet tibi soli benè semper fluent omnia : O cachinnus ingens deinde adversariis ! Uter duorum sibi confidet securius in casibus incertis ; an is qui animum & corpus arrogans assueverit multis, an qui modico contentus & futuri providus, in pace comparaverit necessaria ad bellum, uti solet sapiens ? Verùm *ut majorem his habeas fidem ; Ego parvus puer Ofellum hunc animadverti non largius usum facultatibus integris, quàm nunc attritis. Cernat jam in dimenso agro cum liberis & grege strenuum agricolam mercenarium* sic *loquentem : Haud ego die non festâ comedi quidpiam temerè nisi herbas cum pede fumoso porci. Quando verò hospes acceſſerat post diuturnum intervallum, aut vicinus jucundus ubi conviva, per pluviam laborem intermittenti ; lautæ erant* epulæ *non è piscibus urbe quæsitis, sed è pullo & capro. Deinde persiles, & nuces, & crassiores ficus instruebant secundam mensam.*

Uni nimirùm tibi rectè semper erunt res ?
O magnus posthac inimicis risus ! utérne
Ad casus dubios fidet tibi certiùs ; hic, qui
Pluribus assuêrit mentem corpúsque superbum ;
An qui contentus parvo, metuénsque futuri,
In pace, ut sapiens, aptârit idonea bello !
Quò magis his credas : puer hunc ego parvus Ofellum
Integris opibus novi non latiùs usum,
Quam nunc accisis. Videas metato in agello[615]
Cùm pecore et natis fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temerè edi luce profestâ
Quidquam præter olus fumosæ cum pede pernæ.
Ac mihi seu longum post tempus venerat hospes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus ; benè erat, non piscibus urbe petitis,
Sed pullo atque hædo : tum pensilis uva secundas
Et nux ornabat mensas cum duplice ficu.

ANNOTATIONES.

106. *Uni nimirùm tibi, &c.*] Attende verò quàm stoltè præsenti rerum statui confidas, quasi prospera semper habiturus. Imò cave tè, altè corruens lapsu graviore, præbeas & inimicis risum ac ludibrium, malitiosæ fortunæ ludum ac jocum, atque, ut ait Juvenalis, *mimum*, Sat. 6. v. 607.

107. *Uterne Ad casus dubios, &c.*] Urget porrò noster Poëta : Dic amabo : uter in adversis constantior futurus est, an qui rerum omnium copiâ semper se satiârit, an qui bonis licet affluens modico se victui assuefecerit ? exemplo rem accipe. Ofellus olim dives, nunc pauper mutatam sortem vix sentit ; quoniam inter opes non abundantiori cibo usus est, *futuri metuens :* atque *in pace, &* secundis rebus, *ut sapiens, aptans idonea bello* & egestati præsidia, nempè tolerantiæ studium, animumque & corpus *contentum parvo.*

112. *Ofellum.*] Post Philippensem victoriam reductis in Italiam militibus agros divisit Augustus veteribus dominis ademptos. Sic & Propertius prædia amisit : quod ipse conqueritur : & Virgilius ipse suorum possessione depulsus ac tantùm non spoliatus est. Patet ex Bucolicis Ecl. 1. and 9. Sic etiam Ofellus suum agrum Umbreno cuidam militi attributum perdidit ; ac deinceps velut alienum mercede conductum excoluit : suoque labore & operâ rusticâ se suamque familiam sustentavit & aluit.

114. *Metato in agello.*] Salmasius *metatum* interpretatur opimum, quasi electum & assignatum. Malim tamen cum aliis intelligere simpliciùs, perticâ dimensum. Nam ita cuique certa mensura, certa jugera assignabantur. Virg. in Diris.

Pertica quæ nostris metata est impia agellis

Propert. lib. 4. El. 1. v. 130.

Abstulit exultas pertica tristis opes.

116. *Non ego, &c.*] Hæc & quæ sequuntur ad finem hujus Satiræ Ofelli *narrantis* verba sunt.

Pernæ.] Pernam cum petasone malè confundunt aliqui. Petaso est coxa porcina salita costas etiam comprehendens : *perna* est petasonis pars carnosior, pedi proxima, cum ipso pede. Undè patet Poëtæ nostri accurata dictio, atque Ofelli parsimonia, qui profestis diebus non *pernam* sed *pedem* tantùm pernæ partem deteriorem comederet, etiam dum *integræ opes erant.*

119. *Per imbrem.*] Dum plueret, atque intermitti opus necesse erat.

121. *Pensilis uva.*] Quæ passa suspenditur hyeme comedenda. Varro de re rust. lib. 1. cap. 58. *Cato ait . . . 'uvas quas suspendas, opportunissimas esse duracinas, aminéas, & scantianas* ; & cap. 68. *pensilia, ut uvæ, mala, & sorba, ipsa ostendunt quando ad usum promi oporteat : quòd colore mutato, & contractu acinorum, si non dempseris ad edendum, ad abjiciendum descensurum se minitantur.* Plin. lib. 14. c. 1. *Uvæ durant aliæ per hyemem pensiles nodo concameratæ, congeminatæ, conglomeratæ.* Sunt enim variæ lectiones hujus vocis.

122. *Cum duplici ficu.*] Alii intelligunt ca-

Poſt hoc ludus erat cuppâ potare magiſtrâ :
Ac venerata Ceres, ut culmo ſurgeret alto, [636]
Explicuit vino contractæ ſeria frontis.
Sæviat, atque novos moveat fortuna tumultus ;
Quantùm hinc imminuet ? quantò aut ego parciùs, aut vos,
O pueri, nituiſtis, ut huc novus incola venit ?
Nam propriæ telluris herum natura, neque illum,
Nec me, nec quemquam ſtatuit. Nos expulit ille ;
Illum aut nequities, aut vafri inſcitia juris,
Poſtremò expellet certè vivacior hæres.
Nunc ager Umbreni ſub nomine, nuper Oſelli [637]
Dictus, erit nulli proprius ; ſed cedet in uſum

Poſteà ludus erat bibere crater magiſtro. Denique *Ceres rogata ut celſam ariſtam erigeret, vino porrigebat frontem rugoſam & ſolicitam. Ergò ſors adverſetur novaque bella moliatur, quid inde auferet ? Quantò minùs vel ego, vel vos, ô pueri, culti fuiſtis, ex quo novus inquilinus iſtuc acceſſit ? Etenim proprii agri dominum neque hunc, neque me, ullum natura conſtituit ; iſte nos abegit : iſtum abiget vel fraus, vel ignoratio tricarum juris, tandem certè hæres ſuperſtes. Ager ille nunc ſub nomine Umbreni, paulo ante Oſelli nuncupatus, nemini proprius eſt : at fructum afferet*

ANNOTATIONES.

ricas ſeu ficus ficcas duplicis generis, albas & nigras, præcoces & ſerotinas. Alii referunt ad ficum quæ bifera dicitur. Alii volunt ſignificari mariſcas, quæ ſunt ficus grandiores at inſipidæ, viles, *fatuæ*, Martial. l. 7. Epigr. 24. certè Oſelli convenientes frugali menſæ. Ariſtot. Probl. ἰσχάδες αἱ δύο ἰσχιστμέναι. Vide Columel. l. 12. c. 15. Plin. l. 15. c. 18. Macrob. l. 3. c. 20, &c.

123. *Ludus erat cuppâ potare magiſtrâ.*] Nullâ archipoſiâ, nullo convivii rege bibendi modum præſcribente : ſed quaſi ipsâ cuppâ duntaxat dominâ, potabamus ad arbitrium, liberè, quantum placeret. De rege ac legibus convivii, l. 1. Od. 4. & l. 2. Od. 7. Quidam legunt *culpâ*, ut qui peccâſſet adverſus leges convivii & ſympoſiarchæ, in pœnam haurire cyathum juberetur : afferuntque Plaut. Stich. 5. 4. 43 *uter demutaſſit poculo multabitur.* Verùm hæc parum congruunt ſimplicitati ruſticæ & moribus Oſelli.

Cuppâ.] A κύββα, *poculum* : Heſych. Gall. *Une couppe.* Angl. a Cup.

124. *Venerata Ceres.*] Religioſâ libatione Cererem venerabamur, ac precabamur ut amplam daret meſſem : tumque bonâ ſpe conceptâ hilaritati indulgebamus. Antiqui *venero* & *veneror* dixerunt. Virgil. Æneid. 3. v. 460. *Venerata ſacerdos*, paſſivâ ſignificatione, ut hoc Horatii loco.

126. *Sæviat, atque novos, &c.*] Fortunam rectè provocat Oſellus *anguſtam pauperiem pati* aſſuetus. Ad rem omnino Senec. Epiſt. 18. *Quod neceſſitati ſat eſt, Fortuna debet etiam irata.*

127. *Quantò aut ego parciùs, &c.*] Ex quo Umbrenus tenet agrum meum, an Fortunæ ictus, an diminutum victum ſenſimus ? an corporis color ac nitor deperiit ? Imò cibi parabiles, ut antè, in promptu ſemper adfuerunt : eadem vivendi agendique ratio : idem animus.

129. *Nam propriæ telluris herum, &c.*] Cic. Offic. 1. n. 21. *Sunt autem privata nulla natura, ſed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt : aut victoriâ, ut qui bello potiti ſunt ; aut lege, pactione, conditione, ſorte.* Senec. Epiſt. 88. *Non dominus iſtâ, ſed colonus intraſti.*

131. *Illum aut nequities, &c.*] Sua ipſius luxuria, vel aliena fraus & improbitas, *Vafri inſcitia juris* : Gall. *une chicane malicieuſe.* Vide poſteà l. 2. Epiſt. 2. v. 127. & ſeq.

132. *Vivacior hæres.*] Horat. Ep. 2, 2, 175.

. . *Perpetuus nulli datur uſus : & hæres*
Hæredem alterius velut unda ſupervenit undam.

133. *Nunc ager Umbreni, &c.*] Expreſſa dictio ex Luciani Epigrammate,

Ἀγρὸς Ἀχαιμενίδου ποτέ, νῦν δὲ Μενίππου·
Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσομαι εἰς ἕτερον.
Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔχειν μέ ποτ' ᾤετο, καὶ πάλιν ἄλλος
Οἴεται· εἰμὶ δ' ὅλως ἀδεσπότος, ἀλλὰ Τύχης.

Ager Achæmenidæ olim, nunc verò Menippi. Et rurſus ab alio tranſibo ad alium. Etenim ille poſſidere me putabat ; & hic nunc putat. Nullius autem omnino ſum, ſed Fortunæ.

135. *Cedet in uſum nunc mihi, nunc alii.*] Lib. 2. Epiſt. 2. v. 1740.

. . . . . *tanquam*
Sit proprium cuiquam, punctо quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc ſorte ſuprema,
Permutet dominos, & cedat in altera jura.

Nunc

jam mihi, mox alteri. Quapropter conſtantes eſtote; & rebus contrariis magnos animos objicite.

Nunc mihi, nunc alii. Quocirca vivite fortes; 135
Fortiáque adverſis opponite pectora rebus.

ANNOTATIONES.

135. *Quocirca vivite fortes, &c.*] Quæ cùm ità ſint, ô pueri mei, diſcite exemplo meo nihil proprium vobis exiſtimare, parvo contenti eſſe, & ſic fortunæ vim frangere.

SATIRA III.

Fusè tractat paradoxum illud Stoïcum: Omnes ſtultos inſanire.

DAMASIP. *Si infrequenter ſcribis, adeo ut anno integro vix quater petas membranam ſingula tua ſcripta recenſens; adversùs temetipſum iratus, quòd vino & ſomno indulgens nihil componas dignum celebrari; quid erit? ſobrius vomiſti in ipſis*

SI rarò ſcribes, ut toto non quater anno
Membranam poſcas, ſcriptorum quæque retexens,
Iratus tibi, quòd vini ſomníque benignus
Nil dignum ſermone canas: quid fiet? at ipſis

ANNOTATIONES.

1. *Si rarò, &c.*] Plures hîc dialogiſmi, ſed duo ſunt præcipui: prior Damaſippi philoſophi cum Horatio, uſque ad verſum 30. ubi hunc ille Stoïco ſupercilio redarguit, quòd nihil novi ſcriberet: alter eſt Stertinii item Stoïci cum Damaſippo. Vel ſi mavis, Damaſippus ipſe refert Horatio Stertinii ſecum & cum aliis quibuſdam ſermocinationem ſat prolixam. Atque in hâc Satiricus noſter, excutiendo ſolemne Stoïcis placitum, acutè vellicat pleroſque vanæ mentis homines, qui ſolos ſe ſapere venditabant.

Ut toto non quater, &c.] Primùm ſe caſtigari infimularique deſidiæ à Damaſippo fingit Horatius, ut inde ſenſim ac pedetentim ad propoſitum ſubrepat: atque *ſæpe vitium* ac vulnus, quod reſcindere vult, *tangat*; quemadmodum ait Perſius, Sat. 1. v. 116.

2. *Membranam poſcas.*] Ex adverſariis in membranam nihil tranſcribis velut emendatum, atque hominum lectioni dandum: multa quidem habes in tabulis exarata, quæ perpetuò retexis, ſed pauca aut nulla in chartam & mundum refers. Priſci nimirùm ſcriptitavêre primo in ceratis tabellis; ut annotavi l. 1. Sat. 10. Deinde in chartâ ſeu papyro: l. 1. Sat. 4. Poſtea in membranis quæ pelles animalium, quòd Pergami inventæ & aptatæ ad ſcribendum, Pergamenæ dictæ ſunt. Plin. lib. 13. cap. 11. S. Hieron. Epiſt. ad Chromatium: *tam parvam Epiſtolam* miſeritis . . . . . *chartam defuiſſe non puto, Ægypto miniſtrante commercia. Et ſi alicui Ptolemæus maria clauſiſſet, tamen rex Attalus* (Eumenes) *membranas a Pergamo miſerat, ut penuria chartæ pellibus penſaretur: unde & Pergamenorum nomen ad hunc uſque diem, tradente ſibi invicem poſteritate, ſervatum eſt.* Ubi ex occaſione & ἐν παρόδῳ, Lector, meminiſſe oportet, Pergami reges ferè omnes appellari conſueviſſe Attalos; pariterque Ægyptios nominatos deinceps Ptolemæos, qui antèà Pharaones.

Retexens.] In tabellis enim, verſo ſtylo, cerâque complanatâ, licebat mutare & reſcribere quidlibet; non perinde in membranis. Ovid. *Incipit, & dubitat: ſcribit, damnatq; tabellas. Et notat, & delet; mutat, vulpatque, probatque.* Vide Quintil. lib. 10. cap. 3. ſub finem.

3. *Iratus tibi, quod, &c.*] Quòd ſatis elaboratum nihil tibi videtur, iraſceris & ſuccenſes tibimet; hinc relegis, deles, vertis, donec aliquid menti occurrat quod ipſe probes, dignumque judices evulgari & tradi lectitandum eruditis. Epiſt. ad Piſones. v. 293.

. . . *Carmen reprehendite quod non*
Multa dies & multa litura cœrcuit, &c.

4. *Dignum ſermone*] Dignum Satiris mandari, proindeque legi & laudari.

At ipſis Saturnalibus huc fugiſti.] Quorſum huc feceſſiſti in villam tepidiori cœlo, vel foco luculentiori commodum, quaſi ad ſcribendum aptiorem?

Satur-

Saturnalibus huc fugisti sobrius. Ergò
Dic aliquid dignum promissis. Incipe. Nil est.
Culpantur frustra calami; immeritúsque laborat [639]
Iratis natus paries Dîs atque poëtis.
Atqui vultus erat multa et præclara minantis,
Si vacuum tepido cepisset villula tecto.
Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolin Archilocho? Comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relictâ?

Saturnalibus. Igitur scribe quidpiam pollicitis respondens. Age: nihil prohibet. Sinè causâ calamos accusas: nec jure cæditur paries factus adversis numinibus & poëtis. At vultu multa & eximia spondebas, cum primum villa domicilio calenti te excepisset. Quid prodest adjunxisse Platonem Menandro? atque Eupolin Archilocho? assumpsisse comites egregios? An speras invidiam sedare virtutem deserendo?

ANNOTATIONES.

5. *Saturnalibus.*] In memoriam priscæ libertatis sub imperio Saturni, Romæ celebrabantur Saturnalia 14. Cal. Januar. tumque servis domini præstabant epulas, ipsique ministrabant: omni datâ quidvis loquendi licentiâ. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 10. Athen. lib. 14. & infrà Sat. 7. v. 4. ubi de *libertate Decembri.*

Sobrius ergo Dic aliquid, &c.] Si quidem Romanæ plebis in Saturnalibus comessationes ac tumultus fugiens huc venisti, & quiete exoptatâ jam frueris, vinoque & somno parcè indulgere licet, jam scribe quidpiam sobriâ mente dignum.

6. *Nihil est.*] Nihil excusationis habes.

Culpantur frustrà calami.] Non est quòd pueriliter culpam rejicias in calamos parùm idoneos. Vide Pers. Sat. 3. v. 12. ubi,

Tum quæritur crassus calamo quòd pendeat humor,
. . . . . .
An tali studeam calamo?

7. *Immerituſque laborat, &c.*] Immeritò cædis parietem, iratus quòd votis respondentia non pariat mens, Pers. Sat. 1. v. 106. *nec pluteum cædit, &c.* Quintil. lib. 10. cap. 3. *Tum illa quæ apertiorem animi motum sequuntur, ... jactare manum, torquere vultum, ... quæque Persius notat, &c.* Hîc nonnulli perperàm asserunt fuisse veteribus parietes ceratos, in quibus noctu scriberent, si quid mente occurreret. At fuerint tabulæ ceratæ: quas quidem, vel fortasse ipsas parietibus lecto proximis appensas, ceratos parietes interpretari licet. Prior tamen explicandi ratio magis arridet.

8. *Iratis natus paries Dîs, &c.*] Qui nempe toties immeritò verberetur, Poëtis suam exonerantibus indignationem & iram quòd animus eximia non excogitaret. Ita veteres dixere Dîs adversus fieri, si quid male cederet.

10. *Si vacuum tepido, &c.*] Horatius impatiens frigoris in villam suam prope Tarentum secedere consueverat. Lib. 2. Od. 6.

Ver ubi longum, tepidasque præbet
Jupiter brumas.

Lib. 1. Epist. 7. v. 10.

Quod si bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare descendet vates tuus, &c.] Vide & Epist. 16.

11. *Quorsum pertinuit, &c.*] Quorsum igitur tot libros tecum detulisti? *Platonem*, ad sententias. Epist. ad Pis. *Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ. Menandrum*, ad morum imitationem, quâ præcellit: *Eupolidem & Archilocum*, ad sales & acrimoniam. Quæ quidem omnia juvabant scripturum Satiras. Vide Platonis Alcibiad. poster. unde hujus materia Satiræ desumpta.

Platona.] Cic. de Orat. *Non intelligendi solùm, sed etiam dicendi gravissimus auctor & magister Plato.* Et posteà; *Platonis locutio potius pœma putandum, quàm Comicorum Pœtarum.*

Menandro.] Hic Athenis oriundus, novæ comœdiæ scriptor eximius: quem Terentius secutus est. Quint. l. 10. c. 1. *vel unus*, inquit, *diligenter lectus ad cuncta efficienda sufficiat Menander; ità omnem vitæ imaginem expressit; tanta in eo inveniendi copia, & eloquendi facultas; ità est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus . . . in omnibus mirè custoditur ab hoc Pœta decorum. Atque is quidem ejusdem operis auctoribus abstulit nomen, & fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxit.*

12. *Eupolin, Archilocho.*] De hoc in Epod. 6. de illo Sat. 4. lib. 1.

13. *Invidiam placare paras, &c.*] An times homines malos offendere, carpendo vitia eorum, & satiricum sâlem in illis affricando: An verò sic invidiam formidare incipis & inimicitias improborum? Cic. Catil. 1. *Hoc animo semper fui, ut invidiam virtute partam gloriam putarem, non invidiam.*

Con-

O infelix despectui eris. Fugienda est inertia mala Siren; vel pariter amittendum id omne quod meliore vita acquisiviſti. HORAT. *O Damasippe, Dii, Deæque propter salutare monitum, dent tibi tonsorem. Verum quomodo tum benè me cognoscis?* DAMASIP. *Postquam cunctæ meæ facultates perierunt apud Janum medium, rerum alienarum satago dimotus a propriis. Etenim pridem cordi erat investigare, quo vase æreo pedes abluisset Sisyphus ille callidus: quid sine arte inciſum, quid imperitè conflatum esset? Ego solers illi statuæ pretium statuebam centena millia: solusque noveram hortos & ædes magnificas emere cum quæstu. Quocirca plateæ celebres cognominârant me Mercurii amicum.* HOR. *Scio.*

Contemnêre miſer. Vitanda eſt improba Siren
[640]
Deſidia; aut quidquid vitâ meliore parâſti,
Ponendum æquo animo. Di te, Damaſippe, deæque,
Verum ob conſilium donent tonſore. Sed unde
Tam benè me nôſti? Poſtquam omnis res mea Janum
Ad medium fracta eſt; aliena negotia curo,
Excuſſus propriis. Olim nam quærere amabam,
Quo vafer ille pedes laviſſet Siſyphus ære; [641]
Quid ſculptum infabre, quid fuſum duriùs eſſet.
Callidus huic ſigno ponebam milla centum:
Hortos egregiáſque domos mercarier unus
Cum lucro nôram. Unde frequentia Mercuriale
Impoſuêre mihi cognomen compita. Novi,

ANNOTATIONES.

14. *Improba Siren Deſidia.*] Hæc enim velut Siren hominibus blanditur & perniciem affert. Fruſtra eſt quod Cruquius hic commiſcitur dogmaticas Sirenes, de quibus Lært. lib. 10. in vitâ Epicuri; quaſi ad eas invidioſè alluſerit Stoïcus Damaſippus. De Sirenibus lib. 1. 1. Epiſt. 2. v. 23.

15. *Vitâ meliore.*] Meliore vitæ parte, eâ nimirùm quæ peracta eſt virtutem colendo & exercendo, bonumque tibi nomen ac famam acquirendo.

16. *Damaſippe.*] Is Senatoriâ dignitate clarus ad inepta mercaturæ ſtudia & negotia deflexit: in quo perditis facultatibus, futile Stoici Philoſophi nomen captavit & habitum.

17. *Donent tonſore.*] Lepida pariter & falſa gratiarum actio; adſit tonſor qui radat & tondeat aptè barbam illam tuam philoſophicam prolixiorem. Nihil certè aliud optari poſſe videbatur homini res omnes ſpernenti, unamque virtutem & ſapientiam æſtimanti; quanquam barbâ tenus ſapienti & philoſopho.

18. *Poſtquam omnes res mea, &c.*] Poſteaquam fœnore, verſuris, mercaturis, omnia bona diſperdidi, antiquas imagines & ſtatuas, villas item & ædes egregias emendo venditandoque; nihil jam habens pro me gerere negotii, res alienas deinceps curo; ſic mihi nota ſunt quæ ad te pertinent.

Janum Ad medium.] Ad medium Romæ forum, nimirùm hinc & inde Jani duplex erat effigies; medius autem locus mercatoribus frequens erat; dicebaturque Janus medius, eò quòd eſſet duas inter Jani ſtatuas, quarum altera Janus ſuperior, altera Janus inferior, appellabatur. Hinc poſteà lib. 1. Epiſt. 1. v. 54.

Virtus poſt nummos. Hæc Janus ſummus ab imo
Perdocet.

Meminit etiam Tull. in fine l. 2. Offic. *à quibuſdam viris optimis ad medium Janum ſedentibus commodius diſputatur de quærendâ, de collocandâ, etiam de utendâ pecunia,* Et Philip. 6. n. 15. *de ſtatuâ illa palmari non poſſem ſine riſu dicere.* L. ANTONIO JANI MEDII PATRONO. *Itane? Janus medius in L. Antonii clientela ſit?*

20. *Olim nam quærere amabam, &c.*] Corinthium æs, vaſaque antiqua ſtudebam cognoſcere; v. g. quæ Siſyphi ævo conflata, fignata, cælata: nec non quæ haberentur molliùs ac ſolertiùs fabricata.

21. *Siſyphus.*] Æoli filius Corinthi rex, de quo l. 2. Od. 14. v. 20. & Epod. ult. v. 16.

23. *Callidus huic ſigno, &c.*] Tanquam peritiſſimus iſtarum rerum æſtimator, & negotiator famoſus, ego pretium imponebam ſignis, ſtatuis, ædibus magnificis, &c.

Millia centum.] Supple, ſeſtertiûm. Vide Annot. lib. 1. Sat. 3. v. 15.

24. *Hortos egregiaſque domos, &c.*] Cic. l. 7. Epiſt. 23. emptorem exoptat vanum quempiam & fatuæ curioſum Damaſippi ſimilem, cui vendere poſſit ſigna quædam haud ſibi grata. Et Epiſt. 32. lib. 12. Atticum rogat ut Damaſippum aggrediatur, atque ab eo quoſdam agros ſibi mercetur ad ripam Tiberis ſitos.

25. *Mercuriale.*] Antonomaſticè nimirùm. Nam commune hoc alioqui mercatorum & lucrionum cognomen. Quidam leg. Mercuriali, pari ſenſu. Mercurium præeſſe lucro & mercaturæ, cuilibet eſt compertum. lib. 1. Od. 10.

Et

Et morbi miror purgatum te illius. Atqui
Emovit veterem mirè novus, ut ſolet, in cor
Trajecto lateris miſeri capitiſve dolore:
Ut lethargicus hic cùm fit pugil, et medicum urget.
Dum nè quid ſimile huic, eſto ut lubet. O bone, nè te
Fruſtrêre, inſanis et tu, ſtulte q; propè omnes, [642]
Si quid Stertinius veri crepat; unde ego mira
Deſcripſi docilis præcepta hæc, tempore quo me
Solatus juſſit ſapientem paſcere barbam,
Atque a Fabricio non triſtem ponte reverti.
Nam malè re geſtâ, cùm vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter ſtetit; et cave faxis
Te quidquam indignum: pudor, inquit, te malus angit,
Inſanos qui inter vereare inſanus haberi.
Primùm nam inquiram, quid ſit furere: hoc ſi erit in te
Solo; nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala ſtultitia et quemcunque inſcitia veri

& admiror te libertatum eo morbo. DAMASIP. *Nimirum veterem* morbum *novus depulit miro modo: ſicut ſit quando laborantis lateris aut capitis ægritudo tranſit ad ſtomachum: atque lethargicus aliquis ſit pugil, & medicum verberat.* HOR. *Eſto quidvis, dummodo non* accidat *quidquam par iſti.* DAMASIP. *O bone, nè aberres, tu quoque inſanus es, pariterque ſtulti omnes, ſi* quidem *vera docet Stertinius: à quo ego pulchra hæc documenta ſponte hauſi, tum cùm me conſolatus præcepit alere barbam ſapientem, ac lætum redire à ponte Fabricio. Enimverò perditis opibus cùm obvoluto capite vellem me præcipitare in fluvium, opportunus adfuit,* aitque (Stertin.) *Cave nè perpetrēs aliquid te indignum: improba te verecundia afficit, qui times inſanus exiſtimari ab inſanis. Etenim ſciſcitabor primum; quid ſit inſanire: Quod ſi reperiatur in te uno, nihil ultrà loquar, nè impavidè mortem oppetas.* Atqui *ſcholæ & diſcipuli*

ANNOTATIONES.

27. *Morbi miror purgatum.*] Miror te purgatum eâ veſanâ libidine mercandi cum lucro.

28. *In cor Trajecto lateris capitiſve dolore.*] Nè hîc cor ipſum, ſed ſtomachum aut ventriculum intellige. Græcis καρδία cor ſignificat, item ſtomachum ſive os ventriculi ſuperius, indeque pro ipſo ventriculo ponitur. Eo ſenſu percommode intelligitur quod dicitur hîc in cor è capite vel latere dolor trajici: primum quidem, cùm pituita corrupta in ventriculum è capite defluit: alterum verò, cùm bilis in latere fœviens effunditur in ventriculum; atque illinc ægritudinem huc & malum tranſfert, oſque ventriculi afficit.

30. *Ut lethargicus hic cùm fit pugil.*] Quando lethargus morbus vertitur in phrenitim. Scilicet veternum creat frigidior & abundantior pituita; quæ, ſi quâ ratione accendatur, cerebri membranas inflammat mentiſque perturbationem, delirium, furorem gignit: Quo fit ut phreneticus æger quemvis impetat, quaſi *pugil*, nec ipſi parcat medico. Corn. Celſ. l. 2. c. 20.

31. *Dum nè quid ſimile huic, &c.*] Feſtivè hoc & ſatiricè Horatius: O Damaſippe, ſis licet inſanus, ac, mutato morbo, phreneticus quantum libet, modò nè pugnis me contundas ac verberibus urgeas.

O bone, nè Fruſtrê e, &c.] En arripit occaſionem Stoicum dogma aggrediendi & expendendi.

33. *Stertinius.*] Ut gravis auctor proferatur ille ſtatim, ad fidem faciendam. De eo poſteà lib. 1. Epiſt. 12.

35. *Juſſit ſapientem paſcere barbam.*] Nimirùm externam ſapientiæ ſpeciem aſſumere juſſit, ac barbam deinceps alere ad umbilicum uſque promiſſam. Is erat Philoſopherum habitus, ſeu ad venerationem, ſeu ad neglectum corporis indicandum. Perſ. Sat. 4. init. *barbatum magiſtrum* vocat Socratem. Arnob. l. 6. Æſculapii gravitatem notat ex *barbâ ampliſſimâ, boni ponderis, ac philoſophicæ denſitatis.*

36. *Atque à Fabricio, &c.*] Et prohibuit nè in rerum mearum deſperatione me præcipitem darem in fluvium Tiberim è ponte Fabricio.

Fabricio.] Is inſulam Tiberinam urbi Romæ jungit, à Fabricio Conſule ædificatus: hodie *Ponte giudeo*, quod Judæis habitetur: item *Ponte di quatre capi*, ſeu quatuor capitum, vulgò dicitur, ob quadrifrontis Jani ſtatuam ibi extantem.

37. *Operto capite.*] Seu pudoris & indignationis cauſâ: ſeu ob contemptum lucis hujus ac vitæ.

38. *Dexter.*] Contrà *lævus* malum & infortunium deſignat.

43. *Mala ſtultitia.*] Vitioſa animi affectio à veri cognitione aliena, ſapientiæ contraria: nam alioqui furor ſeu phrenefis ſapienti etiam contingere poteſt ex atrâ bile, nec vitio cuiquam verti debet.

Chryſippi ſtatuunt inſanum eſſe quemcunque prava ſordia & quemcunque veritatis ignoratio detinet in errore. Atqui ſententia iſta populos æquè ac principis complectitur, uno excepto Sapiente. Jam intellige cur perinde ut tu inſaniant omnes qui te inſanum vocant. Quemadmodum in ſilvis, ubi paſſim error vagabundos agit extra veram viam; hic ad lævam; iſte ad dextram pergit: ambo æque aberrant, etſi diverſâ ratione decepti. Sic te deſipere exiſtima, ut qui te illudit haud minus inſipiens caudam trahat. Eſt fatuitatis altera ſpecies, metuentis ea quæ formidari non debent; velut ſi quis conqueratur flammas, ſcopulos, flumina, ſibi obſtare in campo: altera priori adiſſimilis, minimè verò ſanior, temere potentis medios ignes ac fluvios. Quamvis autem *ſedula parens, bona ſoror, pater, conjux, propinqui* omnes *increpent: Illic* eſt *barathrum immane, illic horrendus ſcopulus; cave* tibi: *haud magis auſcultabit quàm Fufius quondam temulentus, dum ſopitam Ilionam ageret, quando mille ducenti Catieni*

Cæcum agit, inſanum Chryſippi porticus et grex
Autumat. Hæc populus, hæc magnos formula reges, 45 [645]
Excepto ſapiente, tenet. Nunc accipe, quare
Deſipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
Inſano poſuêre. Velut ſilvis, ubi paſſim
Palantes error certo de tramite pellit, 49
Ille ſiniſtrorſum, hic dextrorſum abit; unus utriq;
Error, ſed variis illudit partibus. Hoc te
Crede modo inſanum; nihilo ut ſapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. Eſt genus unum
Stultitiæ, nihilum metuenda timentis; ut ignes,
Ut rupes, fluvióſq; in campo obſtare queratur. 55
Alterum et huic varium, et nihilo ſapientius, ignes
Per medios fluvióſque ruentis: clamet amica
Mater, honeſta ſoror, cum cognatis, pater, uxor:
Hic foſſa eſt ingens, hic rupes maxima: ſerva:
Non magis audierit, quàm Fufius ebrius olim, 60
Cùm Ilionam edormit, Catienis mille ducentis,

ANNOTATIONES.

44. *Chryſippi porticus.*] Porticus Græcè στοὰ ſignificat ſcholam Stoïcam; eò quod in porticu deambulantes Zeno ejus auctor ac deinceps alii philoſophi rentur. *Chryſippi* verò dicitur hîc, quod eam fulcire putabatur ille, ut ait Tull. Acad. qu. Vide lib. 1. Sat. 3. v. 127. Annot.

45. *Formulæ.*] Apud Juriſconſultos formulæ dicuntur ſolemnes quædam propoſitiones ad veritatis indagationem dirigentes: axiomata ſeu placita vocant philoſophi.

53. *Caudam trahat.*] Æquè, ut tu, ridiculus & inſanus habendus Dictio proverbialis ex eo facta, quòd ebriis & inſanis pueri ſoliti ſint tergo appendere quidpiam, inſtar caudæ, ad indibrium, veluti exprobrantes ſic hominibus illis quod in beſtiæ naturam & ſpeciem degenerârint. Abſurdi ſunt qui *caudam trahere* interpretantur, ſuperbè incedere, & terram ſyrmate verrere.

60. *Fufius ebrius.*] Auctor ille tragicus, cùm dormientis Hecubæ ſive Ilionæ ſomnum fimulare deberet, ex vino & potu verè ſopitus, fruſtra ab inclamantibus vocatus nequaquam evigilavit.

61. *Ilionam.*] Ex tragœdiâ Attii, vel Pacuvii, in qui Polydori, à Polymneſtore Thraciæ rege clàm interfecti umbra ſororem ſuam Ilionam Polymneſtoris uxorem noctu vocat dormientem, ut ſuis manibus juſta perſolvat inhumatumque ſepeliat. Quidam volunt hîc intelligi Hecubam, tum quod eſſet verè Polydoris mater, tum ex ſequentibus verbis, tum ex Euripide & Cicerone: conjiciantque Hecubam alio nomine Ilionam fortaſſe dictam. Sed quid opus iſtis? Ilionam matrem appellat Polydorus, vel ætatis provectæ, aut veneratione, aut etiam miſerationis excitandæ causâ. Adde quod puer ille domi fuerat ab Ilionâ velut à parente educatus. Vide Euripid. Hecub. Virgil. Æneid. 3. Cic. Academ. Quæſt. 2, &c.

Catieni mille ducentis Clamantibus.] Certè hiſtrio Catienus Polydori clamantis partes agebat. Quare verò dicuntur clamâſſe plures Catieni? vel Catienus pluries iterâſſe ac repetiſſe? Mater te appello, accipendus; vel alii hiſtriones, vel potiùs ſpectatores errorem intelligentes ſuggilanteſque fucclamârunt; atque ut eſt in Epiſt. ad Piſones, *Romani pedites equiteſque cachinnum ſuſtalerunt.* Erant qui chorum Tragicum intelligi poſſe opinantur: tum quod unius Actoris partes ſuſtinet chorus; tum præſertim quod videatur eſſe contra decorum, ut matrem appellet chorus ſimiliter cum Polydoro, & accinat umbræ, quæ ſola ſoli apparere & loqui fingenda eſt.

Cùm

Mater, te appello, clamantibus: huic ego vulgum [644]
Errori similem cunctum insanire decebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? esto. 65
Accipe, quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam:
Túne insanus eris, si acceperis? an magis excors,
Rejectâ prædâ, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio; non est satis: adde Cicutæ [645]
Nodosi tabulas centum: mille adde catenas: 70
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.
Cùm rapies in jus malis ridentem alienis,
Fiet aper, modo avis, modò saxum, et, cùm volet, arbor.

inclamabant: O parem, te invoco. Potrò ostendam homines universos huic pari insaniæ laborare. Desipit certè Damasippus mercando antiquas imagines. An verò sapit qui credit Damasippo? Age; si tibi dicam: Accipe quo nunquam mihi reddas, an tu desipere existimeris, si accipias? an insanior, si prædam repudiaveris à Mercurio propitio oblatam? Jube *scribi* accepta *a Nerio decem* millia, *nec sufficit: adjunge centenas cautiones, & millena vincula vafri Cicutæ: istas* omnes *catenas nihilominus* excutiet *improbus Proteus. Cùmque ad judicium pertrahes exultantem* in *ærumnis aliorum, fiet aper, nox avis, deinde rupes, & arbor quando libuerit.*

ANNOTATIONES.

62. *Mater, te appello.*] Tusc. 1. Tuscul. n. 106. *Ecce alius exoritur è terra, qui matrem dormire non sinat.*

Mater, te appello, tu quæ curam somno suspensam levas.
Neque te mei miseret. Surge, sepeli natum,
Priusquam feræ volucresque, &c.

Pro P. Sextio, n. 126. *Cum veniret, emergebat subito, cùm sub tabulas subrepserat, ut,* Mater, te appello, *dicturus videretur.* Acad. 1. 2. *Quid Ilizna somno illo? Mater, te appello. Nonne illa credit filium locutum, ut vere experrecta etiam crederet.*

Huic ego vulgum, &c.] Ostendam ego vulgus omne tanto erroris sopore obrutum, veluti Catienus ille, ut nullis admonitionibus retrahi queat à studio lucri; imò sæpè non advertat omnia sua perdendi periculum, dum ad speciem quæstûs fertur.

65. *Damasippi creditor.*] Perillius, de quo mox, qui stulte Damasippo versipelli & doloso credit seu statuas, vasa domo; seu pecuniam his emendis: stultè quoque & frustra operâ Nerii argentarii, & solertiâ Cicutæ astuti fœneratoris vel tabellionis utitur ad nectendum bellè ac ritè debitorem. Quippe is velut Proteus effugiet creditorem, ac tot artibus edulet, ut debitum nunquam reddat.

69. *Scribe decem à Nerio.*] Ità Perillius Damasippo tradens mutuò pecuniam suam dictare intelligendus apud Nerium: O Damasippe, scribe te decem millia æris è pecuniâ meâ accepisse à Nerio, sive per manus Nerii, ut aiunt; scilicet in commentariis seu codicillis Nerii argentarii mei syngrapham & chirographum inscribe, ad majorem crediti mei securitatem.

Adde Cicutæ Nodosi tabulas.] Adde, si vis, astutiam & nodos quibus scit callidus Cicuta debitores constringere: confice tabulas conceptis ritè & cautè verbis; uno verbo adhibe quaslibet cautiones, stipulationes & obligationum instrumenta, velut totidem nexus & catenas: Hæc omnia profectò cassa & vana erunt. Juvenal. Sat. 8. v. 50.

. . . *juris nodos, & legum ænigmata.*

71. *Proteus.*] is Ægypti rex in varias se species transformabat ut fabulantur, sicque facilè fugiebat quosvis persequentes; huic similem dicit Horatius fraudulentem debitorem, qui tricarum juris peritus litigando, tergiversando, præscribendo, creditoris actiones creditum reposcentis improbè eluctatur.

72. *Cum rapies in jus malis ridentem alienis.*] Cùm jure persequeris debitorem sceleratum ac perfidum, qui te creditorem deludit, tuasque vanas solicitudines assatim & impensè deridet. Alia pridem erat lectio, *cùm rapies in jura malis ridentem alienis:* quam quidem utpote clariorem expressi in interpretatione meâ. Placuit verò subindè eruditis dictionem ac sensum rimari subtiliorem, & asserere expressam hîc ab Horatio sententiam ex Homeri Odyss. 20, 346, ut *alienis ridere malis*, id est, *maxillis*, sit effusè cachinnari, soluto risu, propriis malis seu maxillis haud parcendo perinde ac alienis, quemadmodum rei alienæ ac mutuo sumptæ minùs parcitur quàm propriæ. Locus Homeri est, μυηστῆρσι δὲ Παλλὰς Ἀθήνη ἀσβέστην γέλον ὦρσε . . . . . ἤ δὲ γναθμοῖσι γελᾶσαν ἀλλοτρίοισιν, *procis autem Pallas immoderatum risum movit . . . . illi verò maxillis ridebant alienis.*

73. *Fiet aper, modo avis, &c.*] Alludere videtur ad morem regum Ægyptiorum, quo

Si insipientis est bona dissperdere, contrarium verò facere, sapientis ; fidem habe mihi, longè insanior est Perilli mens scribi jubentis quod tu nunquam exsolvere queas. Quicumque improbâ bonorum vel pecuniæ cupiditate afficitur ; quicunque luxuria vel mœstâ superstitione aliove animi morbo exæstuat, togam aptet, meque auscultet vel m. Appropinquate istuc, atque ordine ad me accedite singuli, dum ostendo omnes desipere. Longè maxima pars ellebori danda est avaris : At ignoro num ratio illis destinet Anticyram totam. Staberii hæredes legatam sibi *summam insculpsêre tumulo : quod nisi fecissent, debebant populo dare centum daria gladiatorum, & convivium, ad libitum Arrii ;* tantum etiam *tritici quantum colligit Africa.* Prætereà voluerat ascribi : *Seu malè*

Si malè rem gerere insani est ; contrà benè, sani ;
Putidius multò cerebrum est (mihi crede) Perilli
Dictantis quod tu nunquam rescribere possis. [646]
Audire, atque togam jubeo componere, quisquis
Ambitione malâ, aut argenti pallet amore ;
Quisquis luxuriâ tristíve superstitione,
Aut alio mentis morbo calet. Huc propiùs me,
Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite.
Danda est ellebori multò pars maxima avaris :
Nescio an Anticyram ratio illis. destinet omnem.
Hæredes Staberî summam incidêre sepulchro ;
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio
Arrî ; [647]
Frumenti quantum mehit Africa. Sive ego prave,

ANNOTATIONES.

Diodorus. Hi enim modò leonis, tauri, draconis effigiem, modò arborem, modò ignem aliàs unguenta supra caput geslabant, principatûs insignia ; tum ad ornatum suum, cùm ad superstitionem populis injiciendam. Et hinc sanè manavit fabula de mutabilitate & multiplici variâque transformatione Protei.

75. *Perilli.*] Creditoris, non tabellionis, ut vult Torrentius : refragatur enim sensus. Minùs quippe tabellionis, at certè maximè creditoris refert, si debitor solvendo non fuerit.

76. *Dictantis quod tu nunquam rescribere possis.*] Tibi mutuum præbentis adeòq; dictantis syngraphum acceptæ testem pecuniæ, quam nunquam redditurus sis. Porrò quia obligatio fiebat scripturâ, hinc *scribere* significat mutuò sumere : proindeque *rescribere* est scripturam delere, factam obligationem dissolvere, mutuum sive debitum reddere. Terent. Phorm.

Illud argentum mihi jube rescribi.

77. *Togam jube componere.*] Nè defluens illa vos interturbet dum me attenderis de re gravi loquentem.

80. *Mentis morbo calet.*] Ut febri corpus, ità mens vitiis æstuat. S. Ambr. in Lucæ c. 4. *Variis criminum febribus caro nostra languebat & diversarum cupiditatum immodicis æstuabat illecebris. Nec minorem febrem animi esse dixerim quàm caloris. Itaque ille animum, hæc corpus inflammat. Febris enim nostra avaritia est ; febris nostra libido est ; febris nostra luxuria est ; febris nostra ambitio est ; febris nostra iracundia est.*

82. *Danda est ellebori pars maxima avaris.*] Ad medendum insaniæ illorum maximæ. Plin. lib. 25. cap. 5. *Nigrum ellleborum medetur paralyticis insanientibus . . . . trahit alvum, & bilem, pituitasque.*

83. *Anticyram.*] Insulam ellebori feracissimam. Vide Epist. ad Pis. v. 300. Annot. Plin. modò cit. *Drusum Tribunorum popularium clarissimum comitiali morbo constat liberatum eo medicamento apud Anticyram. Ibi enim tutissimè sumitur, &c.* Pers. Sat. 4. v. 16.

. . . . *Anticyras melior sorbere meracas.*

84. *Hæredes Staberî, &c.*] Exemplo demonstrat quanta sit avarorum insania. Staberius opes ità deperibat, ut posteris etiam notum esse voluerit se divitem fuisse : adeòque à paupertate abhorrebat, ut nominis immortalitatem speraret, si vel epitaphium omnibus contestaretur ingentes divitias hæredibus à se relictas.

85. *Ni sic fecissent.*] Apponit damnationem & pœnas, quo hæredibus instet necessitas satisfaciendi conditionibus testamenti.

86. *Epulum, arbitrio Arrî.*] Ac proinde sumptuosum ex ingenio Arri hominis valdè sumptuosi. Cic. in Vatin. n. 30. quærit à Vatinio, cur *in epulo Q. Arrii atratus*, seu, *cum togâ pullâ accubuisset . . .* subditque : *ita illud epulum est funebre, ut munus sic funeris, &c.* & paulò post : *ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleras.*

87. *Frumenti quantum metit Africa.*] Hanc frumento abundare jam dictum lib. 1. Od. 1. v. 10. jam verò dicendum, ex hac magnam annonæ suæ partem Romanos habuisse. Nam licet è Siciliâ & Sardiniâ frumenti plurimum

Seu

Seu rectè hoc volui, nè sis patruus mihi. Credo
Hoc Staberî prudentem animum voluisse. Quid ergo
Sensit, cùm summam patrimonî insculpere saxo
Hæredes voluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium, et cavit nihil acriùs: ut, si
Fortè minùs locuples uno quadrante periret,
Ipse videretur sibi nequior: omnis enim res,
Virtus, fama, decus, divina, humanáque pulchris
[448]
Divitiis parent; quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam, et rex,
Et quidquid volet: hoc veluti virtute paratum,
Speravit magnæ laudi fore. Quid simile isti
Græcus Aristippus? qui servos projicere aurum
In mediâ juffit Libyâ, quia tardius irent
Propter onus segnes. Uter est insanior horum?
Nil agit exemplum litem quod lite resolvit.

seu bene illud ego jussi, nè sis mihi censor. Existimo sapienter hoc à Staberio jussum. DAMAS. *Quid igitur voluit quando pecuniæ legatæ summam jussit sepulchro ab hæredibus incidi?* STERTIN. Nempè *quamdiu in vivis fuit, censuit paupertatem summum esse malum; nihilque magis* ille *fugit* quàm eam: *nè si forte obiisset minus dives uno quadrante, ipse sibi inimicus* fuisse *existimaretur. Enimverò præclaris opibus obcæcant universa, probitas, existimatio, gloria, divina, atque humana; quisquis illas comparaverit, is habebitur nobilis, strenuus, justus; prudens quoque, nec non rex, & quodcunque libuerit.* Itaque ille sibi *pollicitus est hoc magno honori futurum tanquam à virtute profectum. Quid simile huic egit Græcus Aristippus; qui famulis imperavit, in mediâ Libyâ aurum abjicere, eo quod lentius progrederentur ob onus graves? Uter horum magis desipit?* DAM. *Nihil prodest exemplum quod controversiam controversiâ dirimit.*

ANNOTATIONES.

colligerent, tamen Ægyptus & Africa præsertim dicebantur horrea duo populi Rom. Varro de re rust. lib. 2. *Manus movere maluerunt in theatro ac circo quàm in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis advehat, quo saturi fiamus ex Africâ & Sardiniâ, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 12. *Olim ex Italiæ regionibus longinquas in provincias commeatus portabant; neque nuncin fæcunditate laboratur; sed Africam potius & Ægyptum exercemus, navibusque & casibus vita populi Rom. permissa est.* Apud Claudian. de bello Gildonis, v. 52. Roma sic loquens inducitur:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilúmque dedêre,
Ut dominam plebem, bellatorémque Senatum
Classibus æstivis alerent; gemivóque vicissim
Littore diversi complerent horrea venti.
Stabat certa salus. Memphis si fortè negasset
Pensabam Pharium Gætulis messibus annum.
Frugiferas certare rates, latéque videbam
Punica Niliacis concurrere carbasa velis.

Sive ego prave, &c.] Hoc referunt ad Damasippum nonnulli, certè perperàm: melius alii ad Staberium.

88. *Nè sis patruus mihi.*] Noli me reprehendere, ut solet ultrò patruus nepotes. Vide lib. 4. Od. 12.

Credo Hoc Staberî prudentem, &c.] Loquitur Stertinius.

89. *Prudentem animum voluisse.*] Alii legunt *prudentem animum volvisse*, & explicant, *providisse sagaciter*: nec absurdè,

94. *Videretur sibi nequior.*] Utpote qui non caviisset ingens malum, cùm posset; nec bona tot sibi procurâsset ex opibus manantia.

98. *Hoc veluti virtute paratum &c.*] Hinc igitur tantâ curâ divitias congessit ac servavit, quòd ex his sibi provenirent affatim fructus virtutis uberrimi & præstantissimi, ut quidem existimabat fatue. Juven. Sat. 14. v. 136.

Cùm furor haud dubius, cùm sit manifesta phrenesis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato.

90. *Quid simile isti Græcus, &c.*] Sic varia sunt insaniæ genera. Staberius insaniebat pecuniæ amore: contrà desipit Aristippus nimio ejus contemptu: quippe qui necessarium abjiciat viaticum, futili prorsùs ratione.

100. *Aristippus.*] Is genere Cyrenaïcus, Athenas vecit Socratem auditurus; sectæ Cyrenaïcæ auctor fuit: primus Socraticorum institutionis mercedem exegit. Gestabat ejus famulus in itinere pecuniam; & cum onore se pressum quæstus esset: Effunde quod nimis est, inquit Aristippus; & fer quod potes. Laërt. ex Bione, Suidas, &c. Alii aliter rem narrant. Porrò quod *Græcus* appelletur hîc, ratio varia affertur: vel quod Græcè philosophatus sit: vel quod Socratis audiendi causâ Athenis commoratus sit; vel quod esset ex insulâ Therâ, quæ Græca erat colonia.

102. *Uter.*] An Staberius, an Aristippus?

103. *Nil agit exemplum, &c.*] Incertum quidem ex incerto, obscurum ex obscuro minimè elucescit.

Si quis emat citharas, emptasque unum in locum *deferat, nec peritus* citharæ pulsandæ *aut illius muſicæ: Si ſcalpra & formas* congerat qui *non* eſt *ſutor:* aut *vela nautica qui à mercaturâ abhorret: inſanus & vecors ab omnibus jure appellatur.*

At enim *quid* ille *differt qui aurum & nummos accumulat, ignorans* benè *uti comparatis, ac timens* illa *contingere quaſi rem ſacram? Si quiſpiam jacens continuò excubet prope magnum tritici cumulum,* armatus *ingenti fuſte; nec inde famelicus audeat granum accipere* licet *dominus, imò parcens* illi *alat ſe oleribus acerbis: ſi conditis in* cellâ *Chii & Falerni vetuſti cadis mille (parum eſt, imò trecentis millibus) acre bibat acetum: Quin etiam ſi in ſtramine decumbat annos ætatis habens octoginta uno minùs, cui in arculâ putreſcat ſtragulum veſtimentum, lumbricorum & vermiculorum cibus:* is *videlicet non multis cenſeatur deſipere, quoniam hominum pars maxima ſimili vitio laborat.* Vah, *ſenex numinibus inviſe,* an *ea ſervas, ut filius vel etiam libertus hæres abſumat;* an *ne cagas? etenim quàm minimum ex acervo diminuet*

Si quis emat citharas, emptas comportet in unum,
Nec ſtudio citharæ, nec Muſæ deditus ulli; 105
Si ſca pra et formas non ſutor, nautica vela [649]
Averſus mercaturis: delirus et amens
Undique dicatur merito. Quid diſcrepat iſtis
Qui nummos aurúmque recondit, neſcius uti
Compoſitis, metuénſque velut contingere ſacrum? 110
Si quis ad ingentem frumenti ſemper acervum
Projectus vigilet cum longo fuſte, neque illinc
Audeat eſuriens dominus contingere granum,
Ac potiùs foliis parcus veſcatur amaris:
Si poſitis intus Chii veteríſque Falerni 115
Mille cadis (nihil eſt, tercentum millibus) acre
Potet acetum; age, ſi et ſtramentis incubet, unde
Octoginta annos natus, cui ſtragula veſtis,
Blattarum ac tinearum epulæ, putreſcat in arcâ:
Nimirum inſanus paucis videatur, eò quòd 120
Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
Diis inimice ſenex, cuſtodis, nè tibi deſit?
Quantulum enim ſummæ curtabit quiſque dierum,
Ungere ſi caules oleo meliore, capútque [650]
Cœperis impexâ fœdum porrigine? quare, 126
Si quidvis ſatis eſt, perjuras, furripis, auſers
Undique? Tún' ſanus? Populum ſi cædere ſaxis
Incipias ſervóſve, tuo quos ære paràris;
Inſanum te omnes pueri claméntque puellæ. 130

quæque dies, etiamſi meliore oleo perfundere inceperis braſſicas, & caput empexum ac porrigine immundam? Quòd ſi quidlibet parvum *ſufficere* dicas, *cur vilas fundum, cur deprædaris ac furaris undequaque? an tu ſapis? Si lapidibus petas populum aut famulos tuâ pecuniâ emptos, inſanire te dicent pueri cunctí & puellæ.*

ANNOTATIONES.

104. *Si quis emat citharas, &c.*] Congiobatis exemplis explicatur avari inſania. Qui pecunias quæ ſunt ad uſum, & χρήματα proinde Græcis dicuntur, magno ſtudio congerit, nec iis utitur; prorsùs eſt ſimilis homini citharas comparanti quas pulſare neſcit, &c.

106. *Scalpra & formas.*] Inſtrumenta ſutoria, cultros, pedes ligneos, &c.

114. *Foliis amaris.*] Vel ſilveſtribus oleribus, quæ hortenſibus ſunt amariora; vel malè conditis, & hinc inſipidis & acerbis.

115. *Chii.*] Vini exquiſiti ex inſula Chio. lib. 3. Od. 19. v. 5. *Falerni*, lib. 1. Od. 20.

117. *Acetum.*] Vinum aceſcens, corruptioni proximum.

Stramentis incubet.] Strato vili ac duro, cùm habeat molliores ſtragulas, periſtromata, &c.

123. *Diis inimice.*] Dant enim Dii utilia hominibus, non ut recondant, ſed ut ad uſum promant; at avarus adeò metuit nè ſibi aliquando quod opus eſt deſit, ut ſemper deſit, cùm iis quæ adſunt non utatur.

125. *Ungere ſi caules.*] Si victu paulò meliore ac lautiore utaris. Vide lib. 1. Sat. 6. ſub finem.

126. *Porrigine.*] E ſordibus & incuriâ pectendi capitis oritur porrigo, quo vitio caput furfuribus velut farinâ obſitum in ſquamulas quaſdam reſolvitur.

Cùm

Cùm laqueo uxorem interimis, matrémq; veneno
Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,
Nec ferro, ut demens, genitricem occidis, Oreſtes.
An tu reris eum occisâ inſaniſſe parente,
Ac non antè malis dementem actum Furiis, quam
In matris jugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo eſt habitus malè tutæ mentis Oreſtes,
Nil ſanè fecit quod tu reprehendere poſſis.
Non Pyladem ferro violare auſuſve ſororem
Electram: tantùm maledicit utriq; vocando [ſ. i]
Hanc furiam, hunc aliud, juſſit quod ſplendida bilis.
Pauper Opimius argenti poſiti intus et auri,
Qui Vejentanum feſtis potare diebus
Campanâ ſolitus trullâ, vappámq; profeſtis,
Quondam lethargo grandi eſt oppreſſus; ut hæres
Jam circum loculos et claves lætus ovánſque
Curreret. Hunc medicus multum celer atq; fidelis
Excitat hoc pacto; menſam poni jubet, atque
Effundi ſaccos nummorum; accedere plures
Ad numerandum: hominem ſic erigit: addit et illud:
Ni tua cuſtodis, avidus jam hæc auferet hæres.

Quando reſte conjugem, vel tonico matrem occidis, an mente ſanâ es? Nec tu id perpetras Argis, nec ferro; ſicut Oreſtes furioſas interemit parentem. Nunquid putas eum in furorem actum poſt matrem interfectam, nec Furiis mente dejectum priuſquam acutam ſecurim calefecerit in fauibus parentis? imò ex quo tempore Oreſtes dicitur inſaniiſſe, certò nihil commiſit quod tu damnare queas. Nec Pyladem nec ſororem Electram gladio petiit, ambos dixeris duntaxat inceſſit, hanc vocant furiam, illum autem aliud, quod micans bilis fuggeſſit. Opimius indigens auro & argento domi reconditis, qui poculo fictili è Campaniâ bibere Vejentanum conſueverat feſtis diebus, vappam autem nefaſtis, olim oppreſſus eſt veterno maximo; adeò ut hæres exultans ac triumphans jam curreret ad arcam & claves. At hunc medicus fidus & velox expergefecit iſtâ ratione; menſam admoveri imperavit, effundique ſaccos nummorum, ac plures accingi ad ſupputandum. Ità virum excitavit, adjungens hæc etiam verba: Niſi tua defendis, ea mox hæres inibans aſportabit.

ANNOTATIONES.

131. *Cùm laqueo uxorem, &c.*] Carpit Horatius quoſdam ſceleratos ſui temporis, quales Scæva, de quo hujus lib. Sat. 1. v. 53, & Nerius, de quo Perſ. Sat. 1. v. 14.

Nerio jam tertia ducitur uxor.

Hic nempè, ut dotibus potiretur, uxores necabat, ille matri vitam eripuit, ut hæreditatem adiret, vel nè diutiùs aleret.

132. *Neque tu hoc facis Argis.*] Non in urbe Græcâ, ſed Romæ.

133. *Nec ferro.*] Sed veneno. Sarcaſmus, cit. Sat. 1. hujus lib.

Oreſtes.] Hic matrem Clytæmneſtram peremit ulturus patrem Agamemnonem ab eâ interfectum. Vide Sophocl. Electram: Euripd. Oreſtem. Senec. Agamemnonem.

135. *Antè dementem.*] Quocirca tu, Scæva, Oreſte nequior & infamior.

Actum furiis.] Virgil. Æn. 4. v. 471.

. . . *Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes*
Armatam facibus matrem & ſerpentibus atris
Cùm fugit, ultriceſque ſedent in limine Diræ.

139. *Pyladem.*] Amicom. Vid. Cic. de amic. n. 24. Porrò ſingularis Oreſtem inter & Pyladem amicitia etiam proverbio decantata. Tull. de finib. 2. n. 84. *Pyladea amicitia.*

140. *Maledicit utrique.*] Aliter paulò Euripides. Sed poëtis licet adjuncta rei immutare, & comminiſci nova; ut dicitur in Epiſt. ad Piſ.

141. *Aliud, juſſit quod ſplendida bilis.*] Aliud convicium, quod ſuggerebat iracundia, ſeu furor è flava bili. Alii atram bilem interpretantur. Perſ. Sat. 3. v. 8. *Vitrea bilis.*

142. *Pauper Opimius.*] Opimia gens Romæ præclara celebritatem dedit Opimiano etiam vino & marmori. Hic *pauper* dicitur ob ſordidam avaritiam, cui deeſt tam quod habet quàm quod non habet, ut habet adagium.

143. *Vejentanum.*] Vinum inſipidum & vile è Vejentano Hetruriæ agro, meminit Perſ. Sat. 5. v. 157.

. . . *Vejentanumque rubellum*
Exhalet vapidâ læſum pice ſeſſilis obba.

Feſtis diebus.] Quibus tamen lætitiæ cauſa vinum optimum debet poni.

144. *Campaná trullâ.*] Vaſe fictili è Campaniâ.

Vappam.] Corruptum vinum lib. 1. Sat. 1.

146. *Claves.*] Ad arcas aperiendas, auferendoſque nummos Opimii.

Me scilicet *vivente?* exclamat æger. *Ergò ut vitam retineas,* inquit medicus, *expergiscere: istud cura. Quid præcipis? Venæ te imbecillum destituent, nisi alimenta & fulcrum validum adhibeantur labenti stomacho. Quid moraris? ago: accipe hanc pultem oryzæ. Quanti constat? Vili Quanti, inquam? Octo assibus. Eheu! quid interest, utrum moriar ægritudine, an furtis & rapinis?* DAMASIP. *Quis ergò tandem sapit?* STERTIN. *Is qui non vecors.* DAMASIP. *Quid avarus?* STERTIN. *Fatuus est & demens.* DAMASIP. *Ecquid? Si aliquis non avarus sit, an proinde sapiens?* STERTIN. *Nequaquam.* DAMASIP. *Quare, ô Stoïce?* STERTIN. *Explicabo. Ægrotus iste non est cardiacus (crede tibi Craterum loqui) an ergò benè valet, atque exurget? Minimè, inquiet? nam latus vel renes officiuntur acri morbo. Non est perjurus nec sordidè parcus. Ille suem macte benignis Laribus. Atqui est ambitiosus ac temerarius. Navi pergat Anticyram. Quid enim interest, utrum bona tua projicias in barathrum, an acquisitis utare nunquam? Servius Oppidius veteri censu locuples duo prædia duobus filiis Canusi*

Mén' vivo? Ut vivas igitur, vigila: hoc age: Quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus atque
Ingens accedit stomacho fultura ruenti. 154
Tu cessas? agedum: sume hoc ptisanarium oryzæ.
[652]
Quanti emptæ? Parvo. Quanti ergo? Octo assibus. Eheu!
Quid refert, morbo, an furtis, pereámve rapinis?
Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid avarus?
Continuò sanus? Minimé. Cur, Stoïce? Dicam,
Non est cardiacus (Craterum dixisse putato) 161
Hic æger. Rectè est igitur, surgétque? Negabit:
Quòd latus aut renes morbo tententur acuto. 163
Non est perjurus neque sordidus. Immolet æquis
Hic porcum Laribus. Verùm ambitiosus et audax.
Naviget Auticyram. Quid enim differt, barathróne
Dones quidquid habes, an nunquam utare paratis:
[653]
Servíus Oppidius Canusî duo prædia, dives 168

ANNOTATIONES.

152. *Men' vivo?*] Inquit expergiscens ille è veterno, ad sonitum pecuniæ commotæ, & ad voces jacturam illius minantes.

Hoc age. Quid vis?] Sermocinatio est lethargici vix evigilantis, & medici lethalem soporem discutere satagentis.

155. *Ptisanarium.*] Diminutivum est à ptisanâ: A πτίσσειν, pinsere, decorticare, est πτισάνη vel πτισσάνη, ptisana, seu hordeum pistum & à cortice purgatum, unde fit pulmentum optimi & salubris succi restaurandis viribus accommodati. Galen. lib. 1.

Oryzæ.] Ex oryzâ, Gall. *du ris*, Angl. Rice, fit pariter, ut ex hordei farinâ, puls sanitati perutilis. Plin. lib. 18. cap. 7. *Inde maximè quidem oryzâ gaudent Italicâ* (Al. ut Itali) *è quâ ptisanam conficiunt quam reliqui mortales ex hordeo. Oryzæ quidem folia carnosa, porro similia, sed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmæ rotunditatis.*

156. *Quanti emptæ.*] Adverte sordes avari moribundi plus quidem etiam tum anxii de pretio remdii necessarii ad salutem, quàm de propriâ salute.

Octo assibus.] Al. octussibus. Gallicâ monetâ circiter *deux sols, dix deniers.*

158. *Quisnam igitur sanus?*] Damasippus loquitur cum Stertinio.

161. *Cardiacus.*] Ore ventriculi affectus: laborans eo morbo, quem Græci καρδιακὸν πάθος nuncupant; Gall. *mal d'estomac.*

Craterum.] Illustrem medicum tempore Augusti. Eum laudat Persius Sat. 3. v. 65. nec non Tullius ad Atticum.

164. *Immolet æquis Hic porcum Laribus.*] Laribus diis domesticis creditam hominum curam veteres existimabant. Hinc iis sacrificabant sive ut à vitiis ac malis essent liberi eorum præsidio; sive pro collatâ ope grati. Quoniam verò mater Larium Mania dicebatur, patrocinium illorum requirebant ad depulsionem insaniæ, quæ Græcis μανία. *Porcum* ritu proprio Laribus immolari, patet ex Od. 23. lib. 2.

166. *Naviget Anticyram.*] Elleborum scilicet ibi quæsiturus, ad expurgandam insaniam quâ laborat. Vide suprà.

Barathro.] Ventri admodum voraci. Quidam explicant, ambitioni, quæ est veluti gurges. Propriè *barathrum* locus erat Athenis profundissimus, in quem demittebantur noxii & capite damnati. Sensus Horatii est; quid differt utrum prodigalitate an avaritiâ pecces, & ad insaniam ruas?

168. *Servius Oppidius.*] Rem illustrat exemplo patris prudentissimi filios duos à diversâ insania specie deterrentis.

Canusî.] Hæc urbs est Apuliæ, de quâ lib. 1. Sat. 5.

Anti-

Antiquo censu, natis divisse duobus
Fertur, et hoc moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: Postquam te talos, Aule, nucesque
Ferre sinu laxo, donare, et ludere vidi;
Te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem;
Extimui, ne vos ageret vesania discors:
Tu Nomentanum, tu nè sequerere Cicutam.
Quare per divos oratus uterque Penates,
Tu cave nè minuas: tu nè majus facias id
Quod satis esse putat pater, et natura coërcet.
Prætereà nè vos titillet gloria, Jure-
Jurando obstringam ambo: uter Ædilis fuerit
vel [454]
Vestrûm Prætor, is intestabilis et sacer esto.
In cicere, atque fabâ, bona tu perdâsque lupinis,
Latus ut in circo spatiere, et aëneus ut stes,
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?

partius esse narratur; moribundus autem vocasse liberos ad cubile, & sic allocutus: Ex quo te, Able, perspexi talos ac nuces aperto sinu portare, necnon largiri atque ludere: Te verò, Tiberi, mœstum supputare, & in cavis occultare: veritus equidem sum nè vecordia dispar vos teneret: ne tu Nomentanum, tu Cicutam imitareris. Quamobrem per deos penates ambos obsecro, tu nè dilapides, tu nè augeas id quod pater sufficiens arbitratur, ac natura definit. Insuper utrumque sacramento obligabo, ne vos capiat bonorum cupiditas: *uter vestrum Ædilis aut Prætor fuerit, is testimonii expers & execrandus esto.* Nempè *ut in circo magnifice incedas, vel stes ex ære conflatus, tu, stulte, opes in cicere & fabâ & lupinis effundas. Ac prædiis & pecuniis à patre acceptis spoliere?*

ANNOTATIONES.

169. *Divisse.*] Divisisse, syncope.

171. *Aule.*] Fili mi.

Talos.] Nè tesseras lusorias, Gall. *dez*, accipe Lector, sed ocellatos. His enim, non item illis lusitabant pueri. Suet. Oct. cap. 83. *Animi laxandi causa, modò piscabatur hamo: modo talis aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis*, ubi *ossiculis* alii, alii *ocellis* legunt; alii etiam *ocellatis nucibus*, id est, in oculi figuram compositis.

172. *Ferre sinu laxo.*] Sinè magnâ curâ, negligenter.

173. *Tiberi.*] Alter hic est Servii Oppidii filius.

174. *Vesania discors.*] In pueris nempè elucebant mores jam studia micabant. Aulus propendebant in prodigalitatem. Tiberius ad avaritiam vergebat.

175. *Nomentanum.*] Hominem profusione & luxuriâ famosum: de eo lib. 1. Sat. 8.

Cicutam.] Fœneratorem avaritiæ sordidæ.

178. *Natura coërcet.*] Nimirùm illa paucis contenta non nisi quod sufficiat requirit.

179. *Nè vos titillet gloria.*] Nè vos ambitione duci & teneri contingat: nè ambiatis ullum magistratum, Prætoram, &c.

181. *Intestabilis.*] Adempto jure testimonii dicendi & condendi testamenti infamis. Gell. lib. 6. cap. 7. & lib. 15. cap. 13.

182. *Incicere, atque fabâ.*] Ejusmodi nempè donaria & congiaria faciebant demulcendæ & captandæ plebis gratiâ, qui ad magistratus sibi viam munire studebant: spargebant in vulgus legumina quæ magnitum æstimabantur à populo nondum locuplete & superbiente. Plin. lib. 18. cap. 12. varia cicerum genera affert: ejusdem verò capitis initio ità scribit. *Inter legumine maximus honos fabæ: quippe ex quâ tentatus sit etiam panis*, cap. 14. *lupino*, inquit, *usus est proximus: cum sit & homini, & quadrupedum generi ungulas habenti communis*: & postea: *maceratum callidâ aquâ homini quoque in cibo est.*

183. *Latus ut in circo, &c.*] Ut in circo magnificè & gloriosè ambules, cùm Ædilis ex more ludos Florales procurabis, tumque munera etiam plebi disperges, ad benevolentiam ejus aucupandam, atque majores aliquando magistratus capessendos. Pers. Sat. 5. v. 177.

. . . . *cicer ingere largè*
Rixanti populo, nostra ut Floralia possint
Aprici meminisse senes. ———

Æneus ut stes.] Ut erigatur tibi statua ex ære.

184. *Nudus agris, &c.*] Plures certè bona sua profuderunt in missilibus & donariis; & Milo quidem tria dicitur patrimonia consumpsisse auram venando popularem congiariis.

Nimirùm ut plausus quos accipit Agrippa, tu quoque accipias, quasi vafra vulpes generosum leonem amulata? O Atrida, quare prohibes ne quispiam curet sepeliendum Ajacem? AGAMEMNON. *Quia rex sum.* STERTIN. *Ego unus è plebe nihil ampliùs interrogo.* AGAMEM. *Quin & rem justam jubeo. Quod si quis me iniquum judicat, huic per me licet impunè loqui quicquid censet.* STERT. *O regum maxime, tibi numina largiantur, ut expugnatâ Trojâ classem reducas incolumem. Igitur interrogare, statimque responsum dare permittis?* AGAMEM. *Permitto.* STERTIN. *Quare Ajax heros post Achillem maximus computrescit, Græcis toties liberatis inclytus? An ut lætetur populus Priami,* ipseque *Priamus,* quod ille maneat *insepultus, per quem tot adolescentes patriâ sepulchrâ privati sunt?* AGAMEM. Imò quod *mille oves furens trucidavit, vociferans, mactare se præclarum Ulyssem, ac Menelaum, atque ipsum me.* STERT. *At at, quando tu* in *Aulide.*

Scilicet ut plausus, quos fert Agrippa, feras tu,
Astuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Nè quis humâsse velit Ajacem, Atrida, vetas cur?
Rex sum. Nil ultrà quæro plebeius. Et æ-
quam [655]
Rem imperito: ac si cui videor non justus, inulto
Dicere quod sentit permitto. Maxime regum,
Dii tibi dent captâ classem deducere Trojâ.
Ergò consulere, et mox respondere licebit?
Consule. Cur Ajax heros ab Achille secundus
Putrescit, toties servatis clarus Achivis;
Gaudeat ut populus Priami Priamusq; inhumato,
Per quem tot juvenes patrio caruêre sepulchro?
Mille ovium insanus morti dedit, inclytum Ulyssem
Et Menelaum unà mecum se occidere clamans.
Tum cùm pro vitulâ statuis dulcem Aulide na-
tam [656]

ANNOTATIONES.

185. *Agrippa.*] Augusti gener, populo item dilectissimus: de eo lib. 1. Od. 6.

186. *Astuta ingenuum, &c.*] Tu pusillus magnos perperam æmulatus. Sunt qui alludi velint ad Æsopi Fabulam de Vulpe, seu Asino Cumano leoninis exuviis induto.

187. *Nè quis humâsse velit, &c.*] Novus Dialogus, quo ambitiosos pariter insanire demonstratur; asseriturque id quod est suprà, v. 47. *Hæc magnos formula reges tenet.* Itaque Stertinius seu plebeius quispiam inducitur loquens cum Agamemnone; qui quidem, ut *regum maximus* appelletur, grande piaculum non dubitat perpetrare; videlicet propriam filiam ambitioni suæ magis immolat, quàm Dianæ aut publicæ utilitati. Vide Euripid. Iphigen. in Aulide.

Ajacem.] Telamonis filium, excepto Achille solo, fortissimum Græcorum; eorumque *insigne propugnaculum,* atque inter cæteros *capite & latis humeris eminentiorem:* teste Homero Iliad. 2, & 3. Vide lib. 2. Od. 4.

Vetas cur?] Ajacem propriâ manu interfectum Teucer frater ad sepulturam efferre molliebatur; at prohibitus est jussu Agamemnonis, eò quòd hostilem in Græcos animum ille præbuisset, ut mox explicabitur.

188. *Nil ultra quæro.*] Quidam legunt, *quære,* ut continuus sit Agamemnonis sermo.

195. *Gaudeat ut populus Priami.*] Gaudium nempè hostibus Trojanis ingens paras; ex Iliad. 1.

Priamus.] Is non Trojæ solùm, sed propè totius Asiæ rex; pater Hectoris, Paridis, aliorumque numero 50 teste Cic. Tusc. 1. quorum 17. è legitimâ uxore. Hos bello Trojano fere omnes vidit ab hostibus occisos: ipse denique Trojâ captâ interemptus à Pyrrho Achillis filio.

197. *Mille ovium insanus morti dedit, &c.*] De armis Achillis mortui contendit Ajax cum Ulysse; causâ verò cecidit: unde irâ & furore percitus in Græcos, ulcisci putans, pecudes benè multas trucidavit. Demum ad mentem reversus facinoris pudore semet gladio peremit. Vide Sophocl. Ajac. flagel. Ovid. Metam 13, &c.

Mille ovium.] De hâc loquendi formulâ, *Mille hominum, &c.* Gell. lib. 1. cap. 16. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 5.

198. *Menelaum.*] Agamemnonis fratrem, Spartæ regem; cujus uxor Helena à Paride rapta, Trojæ incendio flammas suppeditavit.

Unà mecum se occidere clamans.] Arietes nempè granditores ac boves occidens Ajax arbitrabatur se mactare Agamemnonem, Ulyssem, Menelaum: & scommata etiam in eos jactabat. Sophocl. cit. Juvenal. Sat. 14. 286.

Hic bove percusso mugire Agamemnona credit.

199. *Tum cum pro vitula, &c.*] Vide Euripid. Iphigen. in Aulide. Virgil. Æn. 2. v. 116.

Sanguine placâsti ventos & virgine cæsa.

Porrò totam hanc fabulam confinxerunt Poëtæ ex Historiâ Jephthæ, lib. Judic. c. 11. Item ex sacrificio Arabæ, Genes. c. 22. Præclarè Cicero l. 3. n. 95. *Quid Agamemnon, cum dece-*

Antè

Ante aras, ſpargíſq; molâ caput, improbè, ſalsâ;
Rectum animi ſervas? Quorſum? Inſanus quid enim Ajax
Fecit, cùm ſtravit ferro pecus? abſtinuit vim
Uxore, et nato: mala multa precatus Atridis;
Non ille aut Teucrum, aut ipſum violavit Ulyſſem.
Verùm ego, ut hærentes adverſo littore naves
Eri perem, prudens placavi ſanguine divos.
Ne'mpe tuo, furioſe. Meo, ſed non furioſus.
Qui ſpecies alias veris, ſceler'ſq; tumultu [657]
Permiſtas capiet, commotus habebitur; atque
Stultitiâne erret, nihilum diſtabit an irâ.
Ajax immeritos dum occidit, deſipit, agnos?
Cùm prudens ſcelus ob titulos admittis inanes,

filiam dilectam loco juvencæ altaribus admoveat, caputque, molâ ſalsâ, ſcelerate, conſpergis, num tenes, judicii æquitatem? AGAM. *Quid loqueris?* STERT. *Enimverò quid peccavit Ajax furioſus, quando pecudes enſe jugulavit? haud conjugem & filiam læſit, diras* quidem *in filios Atrei jactavit: at nec Teucrum nec ipſum Ulyſſem percuſſit.* AGAM. *Atqui ut abſtraherem naves iniquo littore detentas, ego ritè numina placavi ſanguine.* STERT. *Tuo videlicet, inſane?* AGAM. *Meo, inquam, ſed minimè inſanus.* STERT. Verùm *qui ſpeciebus falſis & ſcelere confuſis conſpurcatiſque ducitur*, certò *furioſus* cenſeri debet: *nec intereſt utrum per inſaniam an per iram peccet.* Nunquid *Ajax inſanit, cùm agnos perimit innocentes?* an tu *mente ſana es; quando ſponte crimen perpetras ob*

ANNOTATIONES.

viſſet Dianæ quod in ſuo regno, pulcherrimum natum eſſet illo anno (obſerva, Lector, Hiſtoriæ varietatem ſeu variam narrationem) *immolavit Iphigeniam, quâ nihil erat eo quidem anno natum pulchrius? Promiſſum potius non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit. Ergò & promiſſa non facienda nonnunquam.* Sic profectò & Jephthe culpatur, tum quòd vovit ſtulte, tum quòd putavit ſtultum votum ad implendum eſſe.

Statuis dulcem Aulide natam Ante aras] Ad Aulidem Bœotiæ portum detinebatur claſſis Græcorum, ſuſpenſis ventis, & graſſante peſtilentiâ, ob Dianæ cervum ab Agamemnone imprudenter venando interfectum. Quâ de re conſulti vates, reſponderunt placandos eſſe Deos mactatâ Iphigeniâ Agamemnonis filiâ. Itaque ſacrificio peracto Græci proſperam navigationem habuerunt, Trojamque exciderunt. Euripid. cit. Ovid. Metam. 12. Alii aliter. Vide Cic. antè cit. Offic. 3.

200. *Spargiſque molâ caput, &c.*] Ex ſolemni ritu ſacrificorum; qui quidem talis erat: 1. Inter cornua victimæ deponebant molam ex farre molito & ſale; unde facta vox *immolare*. Vide lib. 3. Od. 23. ubi *farre pio & ſaliente micâ*. 2. In caput hoſtiæ affundebatur vinum; è quo prius tum Sacerdos tum aſtantes deguſtare ſeu delibare ſolebant: hinc que dicta libatio. 3. Ipſe manu ſetas avellebat inter hoſtiæ cornua: atque in ignem, velut prima libamina projiciebat. 4. Victimarius mandabat hoſtiam cædere ac jugulare. 5. Aruſpex cultro ferreo viſcera explorabat, an perlitatum foret. 6. Miniſtri è ſingulis viſceribus ac membris certas partes exſecabant, farinaſque involutas & in calathis compoſitas ſacrificanti offerebant; hic verò aris imponebat, accenſoque foculo cremabat. 7. Epulas inſtruebant, circum aras ſaltabant, choreas ducebant, hymnos Diis concinebant.

203. *Uxore.*] Tecmeſſâ. *Nato*, Euryſace. *Atridis*, Agamemnone & Menelao.

204. *Teucrum.*] Fratrem ſuum.

Ulyſſem.] Cui tamen Ajax iratus maximè.

208. *Qui ſpecies alias veris, &c.*] Urget Stertinius, quaſi diceret: Imò furioſus es ac demens, quippe falſis rerum ſpeciebus illuſus, atq; (ut ait Tull. Tuſc. c. 5. n. 68.) *mentem habes imbutam pravitatis erroribus.* Quòd ſi *animo ſtares*, ſi *commotus* non eſſes, veras utique ſpecies habuiſſes, *rectum animi ſervaſſes*, atque adeò intellexiſſes hominis cædem haud placere numinibus, à quibus vita nobis tribuitur; neq; vanâ honoris cupiditate deceptus crimen infandum ſpeciosâ religionis umbrâ velatum ſtultè admiſiſſes. Certè ſana mens *cauſas rerum & conſecutiones videt.* Cic. de finibus 2. n. 45.

212. *Ob titulos inanes.*] Vanæ gloriæ, ſummi Græcorum imperii, ambitioſi nominis ſtudio, ut toties Græciæ exercitûs imperator dicaris. Vide Il. 2. ſub finem: ubi numerantur & nominantur reges ac duces Græcarum copiarum. Præcipui verò iſti; Achilles Myrmidonum, Ulyſſes Ithacenſium, Thoas Ætolorum, Idomeneus Cretenſium, Tlepolemus Rhodiorum, Philocteres Melibœorum, Ajax Telamonius Salaminiorum, Ajax Oileus Locrenſium, Mneſtheus Athenienſium, Neſtor Pyliorum, Diomedes Argivorum, Menelaus Lacedæmoniorum, Agapenor Arcadum, &c. Quibus omnibus, id eſt, navibus circiter mille ac ducentis, virorum autem millibus centum & viginti præerat Agamemnon Mycenenſium rex.

Stas

vanam gloriam? utrum culpâ caret animus, dum superbit? Age verò, *si quis agnam lectica circumferre gaudeat: ac velut filiæ vestes, aurum, famulas tribuat: puellam vel puellulam nominet: atque viro generoso conjugem dare velit: Isti Prætor edicto omnem auferat potestatem; curaque sit penes cognatos sapientes. Quid si aliquis filiam loco agnæ mutæ addicit morti? an mente constat? Nequaquam affirmes. Itaque ubi est iniqua fatuitas, ibi summa est insania. Qui improbus, erit pariter insanus. Quisquis præclaræ existimationis avidus fuerit, hunc attonitum fecit Bellona sanguinolenta.* STERT. ad DAMAS. *Jam verò mecum excute luxuriam & Nomentanum, quippe ratio probabit luxuriosos desipere & furere. Iste ubi a patre accepit mille talenta,*

Stas animo? & purum est, vitio tibi cùm tumidum est, cor?
Si quis lecticâ nitidam gestare amet agnam,
Huic vestem, ut natæ, paret ancillas, paret aurum,
Pusam aut pusillam appellet, fortique marito[658]
Destinet uxorem; interdicto huic omne adimat jus
Prætor, et ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid? si qui natam pro mutâ devovet agnâ;
Integer est animi? Nè dixeris. Ergò ubi prava
Stultitia, hic summa est insania. Qui sceleratus,
Et furiosus erit. Quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc, agè, luxuriam et Nomentanum arripe mecum:
Vincit enim stultos ratio insanire nepotes,
Hic simul accepit patrimonî mille talenta,

ANNOTATIONES.

213. *Stas animo.*] An non tua mens du suâ sede mota ac dejecta est? cùm enim stat illa, rectè sentit, rectè agit.

Purum est, vitio tibi cum tumidum est cor?] Alii sic interpungunt: *purum est vitio, tibi cum tumidum est cor:* certè bonus utrique sensus.

214. *Si quis lecticâ, &c.*] Aliud argumentum à simili. Porrò ne cui ea similitudo videatur futilis aut insulsa, legat lib. 2. Reg. cap. 12. ubi Nathan Propheta ex pari similitudine Davidem regem redarguit: *Pauper nihil habebat omnino præter ovem unam parvulam, quæ creverat apud eum cum filiis ejus, de pane illius comedens, & de calice ejus bibens, & in sinu illius dormiens: eratque illi sicut filia.* Item Sueton. Calig. cap. 55. nimirùm Imperator ille equo suo, *præter equile marmoreum, & præsepe eburneum, præter & purpurea tegumenta, ac monile à gemmis, domum etiam & familiam & supellectilem dedit, quo lautius nomine ejus invitati acciperentur: Consulatum quoque tradituri destinasse.* Quid verò Xerxes platano arbori donans aureum monile, assiduumque satellitem, ex eorum numero qui immortales vocabantur? Herodot. lib. 7. Vide Annot. lib. 2 Od. 15. v. 4.

216. *Pusam aut pusillam.*] Pusus & pusa, undè pusilla & pusio, idem significant quod puer & puella: Varro 6. de Ling. Lat. Alii legunt *pupam & pupillam.*

217. *Interdicto huic omne adimat jus Prætor.*] Huic homini tanquam malè sano Prætor interdicat omni jure administrandi bona sua.

218. *Abeat tutela.*] Bonorum illius administratio seu procuratio transferatur & committatur propinquis. Lex. 12. tab. ita statuebat: *si furiosus existit, agnatorum gentiliumque in eo pecuniâque ejus potestas esto.*

219. *Quid, si quis natam, &c.*] Quid ergò Agamemnon morti addicens filiam, & aris devovens, num integrâ mente est?

221. *Qui sceleratus, Et furiosus erit.*] Non abludit quod legitur apud Isai. cap. 35. *Via sancta vocabitur & directa, ita ut stulto non errent per eam.*

222. *Vitrea fama.*] Vel fragilis; vel splendens, instar vitri.

223. *Hunc circumtonuit, &c.* Hunc bellicæ gloriæ plus æquo avidum & stultè appetentiorem, scilicet attonitum indéque vesanum reddidit Bellona bellorum Dea, Juvenal. Sat. 4. v. 123.

. . . . . *Ut Fanaticus astro*
Percussus Bellona tuo.———

Græcis ἐμβρόντητος, vesanus fulmine vel tonitru stupefactus; ἐμβροντησία, stupor, vesania.

224. *Nunc age luxuriam, &c.*] Ostendimus insanire avaros & ambitiosos; nunc luxuriosos arripiamus, omnesque Nomentani similes.

Nomentanum.] Hominem profusione & luxuriâ famosum, de eo jam l. 1. Sat. 8. & l. 2. Sat. 1.

226. *Hic simul accepit, &c.*] Statim atque Nomentanus pinguem hæreditatem accepit, eam dilapidare totam aggreditur.

Mille talenta.] Gallicæ monetæ *fix cens mille ètus:* si quidem unumquodque talentum ad rationes nostras facit nummos sexcentos.

Edicit

Edicit, piſcator uti, pomarius, auceps, [659]
Unguentarius, ac Tuſci turba impia vici,
Cum ſcurris fartor, cum Velabro omne macellum
Manè domum veniant. Quid tum? venêre frequentes. 230
Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid & horum
Cuique domi eſt, id crede tuum; & vel nunc pete, vel cras.
Accipe quid contrà juvenis reſponderit æquus.
Tu nive Lucanâ dormis ocreatus, ut aprum
Cœnem ego: tu piſces hiberno ex æquore verris: 235 [660]
Segnis ego, indignus qui tantúm poſſideam, auſer;
Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Undé uxor mediâ currit de nocte vocata.
Filius Æſopi detractam ex aure Metellæ

ſtatim venire manè in ſuam domum jubet piſcatores, pomarios, aucupes, myropolas, turbamque ſceleratum Hetruſci vici, ſcurras, fartores, denique macellum totum ac Velabrum. Quid inde? magno numero confluxêre. Leno proloquitur: Quicquid habeo, quicquid etiam illorum ſinguli domi habent, tuum illud puta: ac ſeu mox, ſeu cras poſce. Audi quid ad hæc repoſuerit bonus adoleſcens: Tu in nivibus Lucaniæ pernoctas ocreas indutus, ut aprum ego comedam: tu piſces hyeme in mari quæris mihi. Ego certè deſes haud mereor tantas opes habere. Tolle, accipe tibi decies centena millia ſeſtertiûm: tibi tantumdem: triplum verò tibi, per quem feſtinat conjux mediâ nocte arcerſita. Æſopi filius margaritam eximiam ex aure Metellæ.

ANNOTATIONES.

227. *Pomarius.*] Qui fructus ſive poma omnis generis vendit.

228. *Unguentarius.*] Pharmacopolo, lib. 1. Sat. 2. Gall. *Parfumeur.*

Tuſci turba impia vici.] Quotquot voluptatum affectæ & miniſtri habitant vicum Tuſcum; qui Palatium inter & Capitolium ſitus eſt: dictus à Tuſcis incolis. Quam appellandi rationem variè quidem explicant. Varro de Ling. Lat. l. 4. Tit. Liv. l. 2. Dion Halic. Vide Alex. ab. Alex. l. 2. c. 18. In eo meretrices habitârunt; item unguentarii: unde & Thuriarius dictus eſt: certè malæ famæ notam habuit. Plaut. Ciſtell. 2, 3, 2. *Tuſco modo indignè dotem quæras corpore.* Et Curcul. 4, 2, 2. *in Tuſco vico, ibi ſunt homines qui ipſi ſeſe venditant.*

229. *Scurris.*] Gall. *Bouffons.*

Fartor.] Qui aves farcit & ſaginat: qui lucanicas aliaq; id genus farcimina facit & condit.

Cum velabro omne macellum.] Cuncti ſimul cupediarum ac deliciarum artifices & miniſtri.

Velabro.] Velabrum à vehendo dictum volunt aliqui cum Varrone l. 4 de Ling. Lat. paluſtris & aquoſus pridem locus erat, per quem etiam Tiberis defluxit, donec ab Auguſto in alveum eſt coactus: quemadmodum dicitur in Arte Poët. v. 67. hinc & Tibul. l. 2. Eleg. 5.

At quâ velabri regio patet, ire ſolebat
Exiguus pulsâ per vada linter aquâ.

Exinde vicus fuit Romæ celebris; ex quibuſdam, in foro boaria: ex aliis, in foro olitorio: hod. *S. Georgii in Velabro.* Nomen alii deducunt ex eo quod locus erat obtentus velis, ſub quibus vendebantur oleum, caſei, & ſimilia, Plaut. Captiv 3, 1, 29. *quaſi in Velabro elearii.* Martial. l. 13. Epigr. 32. caſeum Velabrenſem commendat.

Macellum.] Locus obſoniis vendendis Romæ deſtinatus: à mactandis pecoribus ac venundandis appellatus: vel à quodam Macello nomine, cujus domus olim ibi diruta fuerit. Alii aliter.

231. *Leno.*] Hic vel à leniendo vel ab alliciendo dictus, accommodatum planè ſuo nomini ſermonem habet ad juvenem prodigum.

233. *Æquus.*] Ironicè. Nomentanus ſcilicet erga nequam illos homines ac jucundos libidinum miniſtros benignus ac liberalis.

234. *In nive Lucanâ, &c.*] Quantas, inquit, pro me fers ærumnas, venando in Lucaniæ montibus ac ſilvis, vel dum nivibus rigeſcunt, ut mihi apros afferas! de Lucania, in Epod. 1. ſub finem.

235. *Verris.*] Hinc retis genus piſcatorium vocârunt *everriculum.* Non Marcel.

237. *Sume tibi decies.*] En vobis præmia rependere ſtatui; dono videlicit tibi, venator, decies centena millia ſeſtertiûm; tantumdem quoque tibi, piſcator: tibi vero triplum, ô leno qui ſedulò mihi voluptates procuras.

239. *Filius Æſopi, &c.*] Æſopus Tragœdus fuit locuples admodum & luxurioſus. Sed Clodius ejus filius decoxit ab eo relictam ſibi hæreditatem duodecies ſeſtertiûm, ut aiunt: & cùm à Cæciliâ Metellâ adamaretur, pendentum ex ejus aure margaritam ingentis pretii detraxit, atque aceto liquefactum exeruit. Vide Valer. Max l. 9. c. 1. Macrob. l. 3 c. 14. Plin. l. 9.

(Sci-

ablatam aceto liquefecit, nempe absorberet decies centena simul: nonne tam insanus, quàm si id ipsum projecisset in currentem fluvium aut in cloacam? Filii Q. Arrii, par fratrum illustre, improbitate, & scurrilitate, & criminum studio simillimum; assueti comedere luscinias magno pretio emptas; quâ parte credantur sapere? an candido, an atra lapide notandi? Si vetulus quispiam gaudeat extruere domunculus, parvo currui mures alligare, ludere par impar, equitare in longo fuste;

(Scilicet ut decies solidûm exsorberet) aceto
Diluit insignem baccami quì sanior, ac si
Illud idem in rapidum flumen jacerétve cloacam?
Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum,
Nequitia & nugis pravorum & amore gemellum,
Luscinias soliti impenso prandere coëmptas [601]
Quorsum abeant? sanín'? cretâ an carbone notandi?
Ædificare casas, plostello adjungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa,

ANNOTATIONES.

cap. 35. ubi de Cleopatra Antoniique epulis pariter luxuriosis; subditque: *Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius Tragœdi Æsopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres; ne in Triumviratu suo nimis superbiat Antonius, pene Histrioni comparatus, &c.* Caligula quoque pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorbuit. Sueton. Calig. cap. 37.

240. *Scilicet ut decies solidum exsorberet.*] Plin. modò cit. *Duo fuere maxima uniones per omne ævum: utrumque possedit Cleopatra Ægypti reginarum novissima, per manus Orientis regum sibi traditos. Hæc, cùm exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis, superbe simul ac procaci fastu, ut regina meretrix, lautitiam ejus omnem apparatumque obtrectans, quærente eo quid adstrui magnificentiæ posset, respondit, una se cœna centies sestertium absumpturam, &c.*

Aceto Diluit.] Hanc inesse vim aceto, docet Vitruv. lib. 8. cap. 3. Macrob. lib. 3. cap. 17. Plin. cit. *Ex præcepto ministri unum tantùm vas ante eam posuêre aceti, cujus asperitas visque in tabem margaritas resolvit.* Item lib. 23. cap. 1. sub finem: *acetum saxa rumpit infusum, quæ non ruperit ignis antecedens.*

243. *Quinti progenies Arrî, &c.*] Pariter leves ac luxuriosi duo fratres Q. Arrii filii. Is videtur esse, de quo suprà v. 86.

245. *Luscinias soliti impenso prandere.*] Valer. Max. cit. Æsopi Tragœdi filius, inquit, *non solùm perditæ sed etiam furiosæ luxuriæ juvenis, cantu commendabiles aviculas immanibus emptas pretiis in cœnâ pro ficedulis ponere, acatoque liquatos magnæ summæ uniones potionibus aspergere solitus, amplissimum patrimonium velut amaram sarcinam quàm celerrimè abjicere cupiens.* Plin. lib. 10. cap. 51. *Insignis est Æsopi histrionis tragici patina sexcentis millibus sestertium taxata: in quâ posuit aves cantu aliquo aut humano sermone vocales, nummis sex singulas coëmptas; nullâ inductus suavitate, nisi ut in his imitationem hominis manderet, ni quæstus quidem suos reversus illos opimos & voce meritos: dignus prorsus filio, à quo devoratas dixi margaritas.*

Prandere.] Vox fortasse ad augendam invidiam posita. Nam qui tam exquisitas dapes prandebant, quas non cœnabant? Si quidem ex Plutarchi Sympos. 8. cap. 6. prandium erat matutina quæpiam esitatio, sine apparatu, ex obviis quibuslibet: cœna verò convivium paratum & elaboratum. Unde & soli prandebant, at cœnabant in cœtu amicorum; unde nomen. Vide Alex. ab. Alex. lib. 5. cap. 21.

246. *Quorsum abeant sani?*] Quomodo sanis annumerentur? Marcilius haud absurdè corrigit: Quorsum abeant? sanin'? cretâ an carbone notandi?

Creta an carbone notandi?] An laudandi, an vituperandi? Pers. Sat. 5. v. 108.

Illa priùs cretâ, mox hæc carbone notâsti.

247. *Ædificare casas, &c.*] Amantes etiam desipere jam probat; tamque puerilia agere, quàm solent pueri domunculas extruentes è cœno & lapillis; mures velut jumenta ad plostellum alligantes, &c.

248. *Ludere par impar.*] Sicut pueri manu prementes copiam nucum, fabarum, castanearum, nummorum, divinandum alii aliis proponunt, sit ne par numerus, an impar. Sic tamen viri lusitârunt interdum, imò & Augustus. Sueton. Octav. cap. 71. *Aleæ rumorem nullo modo expavit: lusitque simpliciter & palam oblectamenti causâ etiam senex.* Et postea: *scribit ad filiam: Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis convivis dederam, si velint inter se, inter cœnam, vel talis vel par impar ludere.* De his Jul. Pollux lib. 9. cap. 7. Ovid. de Nuce. v. 80

Est etiam, par sit numerus, qui dicat, an impar;
Ut divinatas auferat augur opes.

Equitare in arundine longâ.] Itú cum filiolis lusisse narratur sapiens ille Socrates; nec supervenientem Alcibiadem erubuisse.

Si quem delectet barbatum; amentia verſet.
Si puerilius his ratio eſſe evincet amare,
Nec quicquam referre, utrúmne in pulvere, trimus [862]
Quale priùs, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores; quæro, faciàſne, quód olim
Mutatus Polemon; ponas inſignia morbi,
Faſciolas, cubital, focalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas,
Poſtquam eſt impranſi correptus voce magiſtri.

hunc dicas *agi veſaniâ Si ratio vincat, amare puerilius eſſe quam iſta: nec ullum eſſe diſcrimen utrum in arena ludas* iiſdem *ludis quibus olim ludebas tres annos natus, an amore meretricis anxius lachrymere: rogo te, num acturus ſis quod Polemo quondam* egit *errore liberatus? an abjicies morbi ſigna, faſcias, palliolum, faucium operimenta: quemadmodum ille comeſſatus narratur coronas capite detraxiſſe, ſtatim ut reprehenſus eſt à ſobrio præceptore.*

ANNOTATIONES.

249. *Si quem delectet barbatum.*] Id eſt, ſi quis barbatus & ſenex ludos iſtos pueriliter conſectetur, ac totus iis incumbat. Nam, ut dixi, tum paulò antè, tum alibi, nugari ac ludere viri graves aliquando viſi ſunt. Vide Sat. 1. hujus lib.

254. *Mutatus Polemon.*] Is adoleſcens Athenienſis luxuriâ perditus, die quâdam ebrius & comeſſabundus ſcholam Xenocratis ingreſſus eſt: hunc verò cum de temperantiâ, ſobrietate, pudicitiâ vehementer diſputantem audiſſet, adeò commotus eſt ejus oratione, ut luxurioſum morem extemplo ejuârit. Quin & factus Xenocratis diſcipulus poſt ipſum docuit magnâ cum laude. Diog. Laërt. lib. 4. Valer. Max. lib. 6. cap. ult. Suidas, &c. Meminit & S. Ambroſ. lib. de Eliâ, cap. 12.

255. *Faſciolas*] Integumenta pariter & ornamenta, quibus tibias & crura præligabant ac vinciebant præſertim molles: Græci periſcelidas vocant: Latini fubligar, caligas, braccas, feminalia: Gall. *bas & haut de chauſſes.* Cic. de Haruſp. reſpon. *P. Clodius à mitrâ, amuliebribus ſoleis, à purpureis faſciolis, à ſtrophio.. eſt factus repente popularis.* Quintil. lib. 11. cap. 3. *faſcias quibus crura veſtiuntur.*

Cubital.] Pulvillum cœnantis cubito ſupponendum aliqui interpretantur, ſed abſurdè. Nam quid ad rem? Imò erat palliolum quoddam ſuper humeros ad cubitos uſque protenſum, caput etiam cucullo protegens contra frigus. Quintil. modò cit.

Focalia.] Torques, coronas floreas, inquiunt. Imò colli: faucium involucrum & fomentum, è faſciis laneis. Vide Perſ. Sat. 1. v. 17. annot. Quintil. citat. *Palliolum, ſicut faſcias quibus crura veſtiuntur, & focalia & aurium ligamenta, ſola poteſt excuſare valetudo.* Senec. Natur. quæſt. 4. *Videbis quoſdam graciles, palliolo focalique circumdatos.* Martial. lib. 14. Epigr. 142.

Si recitaturus dedero tibi forte libellum,
Hoc focale tuos aſſerat auriculas.

Et lib. 4. Epig. 41.

Quid recitaturus circundas vallera collo?

Potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas.] Valer. Max. citat. *Polemo . . . Vino gravis, unguentis delibutus, ſertis capite redimito, pellucidâ veſte amictus, patentem Xenocratis ſcholam introvit turbâ doctorum hominum refertam. . . . . Cujus gravitate ſermonis reſtitiſcere coactus, primum coronam capite detractam projecit; paulò poſt brachium intra pallium reduxit; procedente tempore oris convivalis hilaritatem depoſuit; ad ultimum tam luxuriam exuit.*

257. *Poſtquam eſt impranſi correptus voce magiſtri.*] Ex Diogene Laërtio cit. & aliis. Xenocrates valdè ſobrius & continens fuit. Ergò quod *impranſus* hic dicitur ille; et quod ait Perſius Sat. 5. v. 85. *cur quis non prandeat, hoc eſt?* ſimiliter utrobique notat ſobrietatem philoſophorum ſemel in die cibum capientium, nè *multo cibo & potione completi minùs rectè utipoſſent mente* ac ingenio, ut loquitur Cic. Tuſc. 5. Porrò ut ſiccus Xenocrates, ità & caſtus: Nam & Phrynes & Laidis nobilium meretricum blandimentis atque illecebris nequicquam tentatus pudore ſuffudit ipſas impudentes; quæ demùm victæ prædicârunt non virum illum ſed ſtatuam viſum eſſe. Diog. Laërt. lib. 4. &c.

Correptus voce magiſtri.] Val. Max. antè cit. *Non contentus* Polemo *tam deformi introitu, conſedit etiam, ut clariſſimum eloquium & prudentiſſima præcepta temulentiæ laſciviis eluderet.* At Xenocrates *vultum in eodem habitu continuit; omiſiſque de quibus differebat, de Modeſtia ac Temperantia loqui cepit. . . .* Itaque Polemo *unius orationis ſaluberrimâ medicinâ ſanatus, ex infami ganeone maximus Philoſophus evaſit. Peregrinatus eſt hujus animus in nequitia non habitavit.*

Per

Si offers poma irato puero, respuit. Accipe, mi pusille, inquies: ille *abjicit. Quòd si deneges, efflagitat. In quo differt amator expulsus, cum animo pugnat; redeat* né accersitus, *an non, eò quo reversurus fuerat* etiam *non revocatus: nec recedit ab infestâ januâ: Quamvis me nunc sponte accersat, an ibo? an finem doloribus conquiram? Repulit:* jam *accersit:* an revertar? *minime; licet precetur. En famulus longè prudentior. O domine, consilio & ratione haud geritur negotium modo & ratione carens. In amore hæc sunt incommoda: bellum* ac *deinde pax. Ista si quis tam firma reddere nitatur, quæ tempestatis instar incerta* sunt, *atque cæco impetu moventur;* is *non magis proficiat, quàm si velit desipere certâ ratione & modo. Quid? cum Picenis pomis semina detrahens lætaris, si casu feriat* tectum *convexum;* an *tui es compos? Quid? quando senili palato molliculus voces fingis,*

Porrigis irato puero cùm poma, recusat: [663]
Sume, catelle; negat: si non des; optet: amator
Exclusus quî distat? agit ubi secum, eat an non,
Quò rediturus erat non arcessitus; & hæret
Invisis foribus. Nec nunc, cùm me vocat ultrò,
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Exclusit; revocat; redeam? non, si obsecret. Ecce
Servus non paulò sapientior. O Here; quæ res
Nec modum habet neque consilium, ratione, modóque
Tractari non vult. In amore hæc sunt mala: bellum,
Pax rursum. Hæc si quis tempestatis propè ritu [664]
Mobilia, & cæcâ fluitantia sorte, laboret
Reddere certa; sibi nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certâ ratione modóque.
Quid? cùm Picenis excerpens semina pomis
Gaudes, si cameram percussi fortè; penès te es?
Quid? cùm balba feris annoso verba palato;

ANNOTATIONES.

258. *Porrigis irato puero, &c.*] Comparat actiones amatoris cum actionibus pueri.

259. *Amator Exclusus.*] Ex Terentii Eunuch. Sc. 1. ubi Phædria expulsus à Thaide meretrice, ac pòst accersitus, ita secum agit ac deliberat:

Quid igitur faciam? non eam? nè nunc quidem.
Cum accersor ultro? an potiùs ità me comparem
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit: revocat: redeam? Non si me obsecret. Pers. Sat. 5. 171.
Nunc ferus & violens, ac si vocet, haud mora, dicas:
Quidnam igitur faciam? ne nunc, cum accersat & ultro
Supplicet, accedam?

261. *Hærat Invisis foribus.*] Odit & aversatur januam, ubi repulsam tulit, nec tamen ab eâ potest discedere. Vide Pers. modò cit.

263. *An potiùs meditar finire dolores?*] Pers. cit.

. . . . . *finire dolores!*
Præteritos meditor.

265. *Servus non paulò sapientior.*] Parmeno servus Phædriæ juvenis amatoris, ipso quidem hero suo longè sapientior.

Quæ res Nec modum habet, &c.] Ex Terentio cit.

Here, quæ res in se neque consilium neq; modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia, injuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum. Incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam ut cum ratione insanias.

Plutarch. amant, oderunt: eumdem absentem desiderant, præsentem metuunt: adulantur, convicia dicunt: pro amato moriuntur, occidunt: optant non amare, abstinere amore nolunt, &c. Vide Plaut. Cist. Sc. 4. *Credo ego, &c.*

272. *Quid? cum Picenis, &c.*] Alias amantium ineptias confert cum puerorum nugis. Nimirùm solebant amatores pomi semina seu grana primoribus digitis prestare & in altum ejaculari, quæ si cameram sive lacunar triclinii contigissent, velut felix augurium accipiebant; seque rem concupitam sperabant assecuturos. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7.

Picenis.] Synecd. pro quibuslibet malis ac pomis, laudabantur verò illa quæ proveniebant in Piceno Italiæ regione, quæ hodie complectitur Marchiam Anconitatam & partem Aprutii.

273. *Gaudes, si cameram, &c.*] Ineptè & pueriliter exultas leni ac futili de causâ, an ergò sapis.

274. *Cum balba, &c.*] Cum tu senex molliuscule verba effers & pueri ad instar balbutiendo pronuncias, blanditiarum causâ, ad captandam puellæ benevolentiam. Tibul.

Et tibi blanditiæ tremulâ componere voce.

Adifi-

Quid? cùm balba feris annoſo verba palato,
Ædificante caſas quî ſanior? adde cruorem
Stultitiæ, atq; ignem gladio ſcrutare: modò, inquam,
Hellade percuſsâ, Marius cùm præcipitat ſe [865]
Cerritus fuit? an commotæ crimine mentis
Abſolves hominem, et ſceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita ſiccus
Lautis manè ſenex manibus currebat, et, Unum,
(Quid tam magnum? addens,) unum me ſurpite morti
(Diis etenim facile eſt) orabat: ſanus utriſque
Auribus atq; oculis: mentem, niſi litigioſus,
Exciperet dominus, cùm venderet. Hoc quoque vulgus [866]

Quid? quando ſenili palato molliculas voces fingeo, num ſapientior es puero denunculas extruenti? adjunge ſanguinem dementiæ, & flammam enſe vimare. Dic vero, *Marius nuper Hellade occiſa præcipitem ſe dans, fuitne furioſus? utrum inſaniâ laboraſſe illum negabis, ac ſceleratum ipſummet affirmabis, proxima, ut fit, appellatione res* quaſque *deſignans? Erat libertinus* quidam *vetulus manè jejunus diſcurrens per plateas, manibus lautis, atque ita precabatur: Unum me (quid tam magnum? atebat) unum,* inquam, *ab interitu vindicate, O dii; nam poteſtis.*

Is *aures ambas & oculos integres habebat*; at *mentem exciperet eum venumdans herus, ſi lites fugiſſet. Atque hoc etiam* hominum

ANNOTAIONES.

Perſius ſimile quid habet, Sat. 1. v. 33.

Rancidulam quiddam balbâ nare locutus
Phyllidas, Hypſipylas, vatum & plorabile ſi quid
Eſiquat; & tenero ſupplantat verba palato.

275. *Adde cruorem Stultitiæ.*] Verùm amor non tantùm facit inſanos, ſed & crudeliter furioſos. Nam ad cædes etiam perpetrandas impellit & cogit.

276. *Ignem gladio ſcrutare.*] Pythagoricum illud ſymbolum ac præceptum erat; *Ignem gladio ne fodito*: id eſt, hominis, præſertim verò potentis, iram jam ardentem ne magis accende & move. Diog. Laert. lib. 8. Hîc Horatius innuit, eum qui jam gravi affectu, ut amore abreptus, alio inſuper affectu, ut irâ, commovetur, omninò inſanire, imò ad quodvis patrandum facinus & crimen accingi. Sic Marius nuper, inquit, Helladem puellam, quam deperibat, præ irâ & zelotypiâ trucidavit; ac deinde ſemetipſum præ dolore præcipitavit. Rem ſuo tempore videlicet factam poëta commemorat.

278. *Cerritus.*] Quaſi Cereritus, id eſt, à Cerere perculſus, & in furorem actus.

An commotæ crimine mentis, &c.] Urget valde hæc ratio: An, inquit Stertinius, mavis iſtum hominem ſceleratum dicere, quàm fateri inſanum? verùm quoquo modo reſpondeas, nihil proficis; ſi quidem improbus quilibet inſanit.

281. *Libertinus erat, &c.*] Jam ſuperſtitioſos aggreditur, omnemque ſimul religionem deridet.

Circum compita.] In compitis coli penates juſſerat Auguſtus.

Siccus manè ſenex, &c.] Singulæ voces advertendæ animum tranquillum & hoc magis ſuperſtitioſum notantes.

282. *Lautis manibus.*] Ritè omnia peragit, puraſque manus ad deos tollere fatagit, fatuè tamen.

283. *Quid tam magnum?*] Quid hoc diis magnum & difficile? unum ſcilicet hominem morti eripere. Alii leg. *quidnam magnum?* Alii vulgò, *quiddam magnum addens.* Verùm noſtra lectio clarior, ac meliorem ſenſum gignit.

Unum me ſurpite morti.] Immortalitatem concedite mihi veſtrûm obſervantiſſimo. Huc pertinet verum etymon vocis *ſuperſtitio*, cujus meminit Cic. 2. De nat Deor. n 72. *Qui totos dies precabantur & immolabant, ſui ut liberi ſibi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati: quod nomen poſtea latiùs patuit.* Contra tamen pugnat Lactant. lib. 4. De verâ ſap. cap. 28. Saltem liquet ſuperſtitionis vocabulum olim aptatum iis hominibus, qui ſuperſtites eſſe cupiebant vehementiùs, mortem abhorrentes pluſculum, & vitam à diis enixè flagitantes.

285. *Mentem, niſi litigioſus, Exciperet dominus, &c.*] Id eſt, libertinus ille, ſive libertus, ſanus quidem erat corpore, at mente nequaquam: quocirca ſi eum adhuc ſervum dominus vendidiſſet, vitium mentis dicere debuiſſet ementi, ſi lites habere cum eo nollet; atq; adeò ſanum aſſeverans, mentem debebat excipere. Cic. Offic. 3. n. 91. *In mancipio vendendo dicenda illa vitia, quæ niſi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide Gell. lib. 4. cap. 2. ubi ſic ſcribit: *In edicto ædilium curulium, qua parte de mancipiis vendundis cautum eſt, ſcriptum ſic fuit: Titulus ſervorum ſingulorum ut ſcriptus ſit curato, ita ut intelligi rectè poſſit quid morbi vitiique cuique ſit, &c.* Unde ſi morboſum aut vitioſum, noxave non ſolutum ignoraſſet emptor, redhibere poterat ex lege.

genus recenſet Chryſippus in numeroſo Menenii grege. Mater pueri à quinq; menſibus ægrotantis ita orabat: O Jupiter, qui magnas ægritudines immittis & aufers, ſi frigida quartana reliquerit meum hunc filiolum, nudus in Tiberi ſtabit mane, qua die tu jejunia præſcribis: itaq; ſeu caſus ſeu medicus ægrotum à periculo liberaverit, veſana parens in frigido litore ſtatuet, ac revocata febri interimet. Ecquo morbo mente affecta? metu numinium. DAMASIP. ad Horat. *Iſta mihi* velut *amico dedit arma Stertinius ſapientum octavus, ne deinceps impunè* dicteriis *inceſſerer. Quiſquis me dementem appellaris, pariter* à me *vocabitur,*

Chryſippus ponit fœcundâ in gente Menenî.
Jupiter, ingentes qui das adimíſque dolores,
Mater ait pueri menſes jam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquerit, illo
Manè die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi ſtabit. Caſus medicúſve levârit
Ægrum ex præcipiti, mater delira necabit [667]
In gelidâ fixum ripâ, febrímque reducet.
Quóne malo mentem concuſſa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius ſapientum octavus amico
Arma dedit, poſthac ne compellarer inultus.
Dixerit inſanum qui me, totidem audiet, atque

ANNOTATIONES.

286. *Hoc quoque vulgus, &c.*] Hanc ſuperſtitioſorum turbam accenſet Chryſippus numeroſæ genti ac multitudini inſanorum, ſive ſimilium Menenii. De Chryſippo lib. 1. Sat. 3. v. 127.

287. *Fœcundâ in gente.*] Sap. *Stultorum infinitus eſt numerus.*

Menenî.] Hic parùm integræ ſanæve mentis vivebat Horatii tempore, ſuperſtes unus ex illâ Meneniorum familiâ pridem celebri quamvis plebeiâ. Notus in primis extitit Agrippa ille Menenius, qui ſolerti membrorum ac ventris diſſidentium apologo, patres & plebem alienatos in concordiam reduxit. Tit. Liv. lib. 2.

288. *Jupiter, ingentes, &c.*] Aliud ſuperſtitionis genus & exemplum. Mater ſtultè votum facit; ac ſtultiùs adimplet. Vovet pro incolumitate filii, voti rea incolumem ipſa enecat.

290. *Frigida quartana.*] Ex atra bile quartana febris proficiſcitur: atq; hujus paroxyſmo incipiente, totum corpus frigore & horrore concutitur.

291. *Illo die, quo, &c.*] Die nempè Jovis, quo jejunia indicebantur à magiſtratibus ac ſacerdotibus, quæ a populo in Jovis honorem obſervanda erant. Morem certè hunc hauſerant à Judæis, Chaldæis, Ægyptiis, quorum ingens erat Romæ numerus. Illi enim ad ſolemnes feſtos ſe jejuniis præparabant, ut & hodie Chriſtiani.

Nudus in Tiberi ſtabit.] Quaſi ut toto abluto corpore, hinc purior ad Jovis ſacra procederet: is veterum mos erat ſuperſtitioque. Virgil. Æn. 2. v. 719.

Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Juvenal. Sat. 6. v. 521.

Hybernum fractâ glacie deſcendet in amnem:
Ter mutatino Tiberi mergetur, & ipſis
Vorticibus timidum caput abluet.

Perſ. Sat. 2. v. 15.

Hæc ſanctè ut poſcas, Tiberino in gurgite mergis
Manè caput bis terque, &c.

292. *Caſus medicuſve levarit.*] Sæpius enim parùm valet medici induſtria adversùs quartanam: quæ proinde vocatur *Medicorum opprobium.*

293. *Mater delira necabit.*] Veſana mater voti ſe religione putans obſtringi ad ſtatuendum eum nudum in gelido flumine, reducet febrim depulſam, & filium enecabit.

293. *Timore deorum.*] Cic. De nat. Deor. 1. n. 118. *In ſuperſtitione ineſt timor inanis deorum: religio deorum cultu pio continetur.*

296. *Hæc mihi Stertinius, &c.*] Damaſippus ſermonem finiens, Hæc ego documenta, inquit, hauſi & accepi à Stertinio, qui ſanè meretur annumerari ſeptem Græciæ ſapientibus. Quæ vero illa? (adverte quàm acre ludibrium) nimirùm tota ſapientiæ Stertinii laus in eo eſt, quod omnes ſtultos eſſe docuerit.

Sapientum octavus.] Sic. Juvenal. Sat. 2. v. 40.

Tertius è cœlo cecidit Cato.

De ſeptem illis viris ſapientiæ famâ inclytis, ita Cic. De finibus 2. n. 7. *Septem illi non ſuo, ſed populorum omnium ſuffragio nominati ſunt.* Non conſentiunt omnes de ſingulis tamen; at quatuor hi ab univerſis agnoſcuntur: Thales Mileſius, Bias Prienæus, Pittacus Mitylenæus, Solon Athenienſis, quibus alii alios ſubnectunt. Ergò & iſti celebrantur; Ariſtodemus, Cleobulus, Periander, Chilo, Anaxagoras, Pythagoras, Anacharſis, Arceſilaus, &c. Vide Diogen. Laert. lib. 1. Cic. 2. De leg. n. 26. *Thales ſapientiſſimus, inter ſeptem,* inquit.

297. *Ne compellarer inultus.*] O egregium ſapientiæ fructum! imò ridiculam vanitatem! non deinceps inultus compellabitur ipſe ſtultus, quippè qui pariter alios poſſit ſtultos vocare, didiceritque fere omnes inſanire; unde convicianti conviciari queat.

Reſpicere

Reſpicere ignoto diſcet pendentia tergo.
Stoice (poſt damnum ſic vendas omnia pluris)
Quâ me ſtultitiâ (quoniam non eſt genus unum) [668]
Inſanire putas? ego nam videor mihi ſanus.
Quid? caput abſciſſum demens cùm portat Agave
Nati infelicis, ſibi tum furoſa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris) 305
Atq; etiam inſanum: tantùm hoc ediſſere, quo me
Ægrotare putes animi vitio. Accipe: primùm
Ædificas: hoc eſt, longos imitaris, ab imo
Ad ſummum totus moduli bipedalis; et idem
Corpore majorem rides Turbonis in armis 310
Spiritum et inceſſum. Quî ridiculus minus illo?
An quodcunque facit Mæcenas, te quoq; verum eſt,
Tanto diſſimilem, et tanto certare minorem?
Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis, [669]

monebiturque advertere pendentia dorſo averſo. HOR. *O Stoice, poſt jacturam bonorum, ita venundes cuncta pluris: dic verò, quandoquidem diverſa ſunt inſaniæ genera, ecquo me laborare autumas? enimverò ſapere me exiſtimo.* DAMAS. *Quid? furens Agave miſeri filii caput geſtans amputatum,* num *ſe credit inſanire?* HOR. *Fatebor quod res eſt; concedo me demen-tem, imò & veſanum: at ſaltem doce, quâ me animi noxâ affectum arbitreris.* DAMASIP. *Audi: ædes conſtruis: id eſt, tu à vertice ad calcem vix duos pedes altus, æmularis proceros: ipſeque armati Turbonis animum & greſſum corpore majorem deridens, quomodo* videare *minùs illo ridiculus? Quicquid* autem *præſtat Mæcenas, an expedit te certatim moliri tanto diſparem & inferiorem? Abſentis ranæ pullis vituli pede contritis,*

ANNOTATIONES.

299. *Ignoto diſcet pendentia tergo.*] Nimirùm fabulatus eſt Æſopus, homines duas habere peras hinc & illinc pendentes: in anteriore aliena reponi vitia, propria verò in poſteriore, quæ à tergo eſt; quo fit ut illa facilè videant, hæc non ita. Senſus itaque eſt, diſcet ſcrutari & cognoſcere propria vitia quæ ignorabat. Catull. Carm. 20. v. 21.

Sed non videmus, manticæ quod in tergo eſt.
Perſ. Sat. 4. v. 24.

Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo.

Non abſurdus omninò, ſed aproſdionyſus, qui locum hunc interpretetur ex verbis anteà poſitis, *caudam trahat*; hoc ſenſu: diſcet ille pendere ſibi alligatam tergo caudam, inſaniæ videlicet indicem ac probroſam notam. Vide ibi, ſi vacat & libet, v. 53.

300. *Stoice poſt damnum, &c.*] Abhinc ad ſatiræ finem Horatius cum Damaſippo colloquitur.

Sic vendas omnia pluris, &c.] Ironica prorſus apprecatio: faxint dii, ut quæſtuoſâ negotiatione reſarciat priora damna jacturaſq; olim factas: quandoquidem ex inope tam ſapiens evaſiſti, ac tot ſapientiæ arcana mihi revelaſti. At cum me inſanum tam aſſeveranter pronuncies, quî fit ut ſanus ipſe mihi videar?

303. *Quid? caput abſciſſum, &c.*] Tibi nempè ſanus videris: nec tamen ſanus es. Enimverò in propriis cæcutimus. Dic amabò, nunquid Agave ſe furere noverat, cùm maximè fureret? *Agave.*] Hæc cum aliis Bacchantibus Orgia peragens, Pentheum filium ſacra ille contemnentem, & ad ea curioſiùs & contra fas penetrantem, Bacchi furore incitata diſcerpſit, abſciſſumque caput quaſi ovans thyrſo circumtulit, rata ſe occidiſſe immanem aprum, vel, ut alii ſcribunt, vitulum. Vide Ovid. Metam. 3. & Perſ. Sat. 1. v. 100. & quæ annotavi lib. 2. Od. 19. v. 14.

305. *Stultum me fateor.*] Victus iſtâ ratione Horatius fatetur quod antè negabat; inquirit tamen, quæ ſua ſit ægritudo, quod animi vitium. Quæ quidem Damaſippus ipſi ediſſerit.

308. *Ædificas.*] Hoc primùm; ædificandi libidine vexatis, magnates ambitioſè æmulatus.

Longos imitaris.] Ludus eſt in ambiguâ voce *longos*. Tu puſillus magnos, tenuis & modicis bonis opulentos ac divites vis imitari ſtultè quidèm: ædes moliris facultatibus majores.

309. *Moduli bipedalis.*] Minima certè hæc eſt humani corpuſculi menſura. Vide Plin. lib. 7. cap. 16.

310. *Turbonis.*] Gladiator ille ſtaturâ exiguus erat, cæterum grandis animo, inceſſu, actione.

312. *An quodcunque facit Mæcenas, &c.*] Hic in Eſquiliis ſumptuoſas ædes hortoſque magnificos tunc temporis moliebatur.

314. *Abſentis ranæ pullis, &c.*] Æſopi fabula eſt, quam Phædrus paulò immutavit.

unum effugisse. Is verò matri edisserit, qua ratione immanis bestia consanguineos oppresserit. Illa sciscitatur, quanta? atque intumescens quærit, anergo tanta esset: Major. Deinde, en sic? Cumq; plus & plus intumesceret; ait pullus, Etiamsi diffregeris te, haud par fueris. Imogo ista non valde tibi dissimilis. Adde jam carmina (id est, oleum igni appone) quæ si condit sapiens quisquam, tu quoq; sapis illa faciens. Taceo iracundiam graviorem (HORAT. *Obe satis est*) *nitorem facultates excedentem* (HORAT. *O Damasippe, rerum satage dumtaxat tuarum*) *amores sexcentarum puellarum totidemque puerorum.* HORAT. *O stultorum maxime, indulge denique minori.*

Unus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens
Bellua cognatos eliserit. Illa rogare,
Quantáne? num tandem, se inflans, sic magna fuisset?
Major. Dein: Num tantum? cùm magis atque magis
Se magis inflaret; Non, si te ruperis, inquit,
Par eris. Hæc à te non multum abludit imago.
Adde poëmata nunc (hoc est, oleum adde camino)
Quæ si quis sanus fecit, sanus facis et tu.
Non dico horrendam rabiem (Jam desine) cultum
Majorem censu (Teneas, Damasippe, tuis te)
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O major, tandem parcas, insane, minori.

ANNOTATIONES.

321. *Adde poëmata.*] Apud Stoicos pridem, ut & plerumque apud alios, & etiamnum, vix bene sani poëtæ habiti sunt. Epist. ad Pisones, v. 296.

Democritus Excludit sanos Helicone poëtas.

Oleum adde camino.] Proverbium est. Indicat hîc hominem jam fortè insanum, si versus faciendi prurigine insuper titillatur, duplici insaniâ laborare.

323. *Horrendam rabiem, &c.*] Patientiam imprimis colebant Stoici; cultum verò corporis, & nitorem vestium negligebant. Duo his contraria Damasippus objicit Horatio. Quæ quidem ipse non diffitetur. Nam iracundum, seu *irasci facilem* se innuit, tum in Epist. ult. lib. 1. tum alibi non semel: *cultum verò* mundiorem, atque *majorem censu* etiam declarat lib. 1. Sat. 6. v. 78.

Jam desine.] Hæc & sequentia quædam iracundulus reponit Horatius crebro, Damasippum interpellans, tam lepidè quàm falsè.

325. *Teneas, Damasippe, tuis te.*] Tua vitia discute, non mea.

325. *Mille puellarum, &c.*] Erat enim libidinosus admodùm, atque *in Venerem putris*, ut loquitur Pers. Sat. 5.

326. *Major tandem parcas, &c.*] Cùm sis maxime insanus, mihi parce minus te insano.

SATIRA IV.

Præcepta culinaria Epicureorum quorundam falsè irridet.

HORAT. *Unde venit, & quò vadit Catius? CAT. Tibi respondere non licet mihi per tempus cupienti*

UNDE, et quò Catius? Non est mihi tempus aventi

ANNOTATIONES.

1. *Unde, & quò, &c.*] Quemadmodum satira præcedenti falsos & adulterinos Stoicos sub Damasippi personâ Horatius insectatus est; sic in hâc sophistas Epicureos exagitat sub personâ Catii.

Unde & quò.] Fortuitum occursum fingit poeta. Simile est exordium Phædri Platonici.

Catius.] Hic ipse est M. Catius Epicureus philosophus Insuber, cujus mentionem faciunt Cicero & Quintilianus. Quintil. lib. 10. cap. 1. ita scribit: *In Epicureis levis quidem, sed non injucundus tamen auctor est Catius;* nempe is de rerum naturâ, & de summo bono quatuor libros scripsit, inquit vet. comment. teste verò Cicerone mox citando, doctrinam Epicuream Latinè descripsit. Cic. lib. 15. Epist. 16. Catium à Stoicâ ad Epicuri disciplinam translatum quasi transfugam vellicat: *Ne te fugiat Catius Insuber Epicureus, &c. . . . . Jam biennium aut triennium est, eum virtuti nuncium remisisti delinitus illecebris voluptatis.* Epist. 18. seq. *Ubi igitur, inquies, philosophia? Tua quidem in culina, mea molesta est.* Rescribens autem Ciceroni Cassius eod. lib. Epist. 19. sic habet:

Ponere

Ponere ſigna novis præceptis, qualia vincant
Pythagoram, Anytique reum, doctúmque Platonam. [671]
Peccatum fateor, cùm te ſic tempore lævo
Interpellárim: ſed des veniam bonus, oro.
Quod ſi interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox;
Sive eſt naturæ hoc, ſive artis; mirus utroque.
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem;
Utpote res tenues tenui ſermone peractas.
Ede hominis nomen; ſimul an Romanus, an hoſpes.
Ipſa memor præcepta canam: celabitur auctor.

notare nova documenta, quæ ſupergrediantur Pythagoram, & accuſatum ab Anyto, atq; eruditum Platonem. HOR. *Confiteor erratum, quod te avocarim hora tam importuna: ſed precor, indulge benignus: ſi enim excidat tibi modò quidpiam, ſeu illud pendet à natura, ſeu ab arte, revocabis facile, cum utraque polleas.* CAT. *Imò ſatagebam, ut ſingula retinerem, quippe ſubtilia ſubili dictione comprehenſa.* HOR. *Eloquere nomen viri, pariterque dic, an Romanus ſit, an externus.* CAT. *Præcepta quidem recitabo memoriter: at reticebo auctorem.*

ANNOTATIONES.

Non meherculè in hac meâ peregrinatione quidquam libentius facio, quam ſcribo ad te. Videor enim cum præſente loqui & jocari. Nec tamen hoc uſu venit propter ſpectra Catiana: pro quo tibi proxima epiſtola tot ruſticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum eſſe dicas . . . . Difficile eſt hominibus perſuadere τὸ καλὸν δι' αὐτὸ αἱρετὸν eſſe: *ἡδονὴν verò & ἀταραξίαν* virtute, *juſtitiâ, τῷ καλῷ parari, & verum, & præterea probabile eſt. Ipſe enim Epicurus, à quo omnes Catii & Amafinii mali verborum interpreces profiteſcuntur, dicit, ut ἰσχυ ἡδέως ἄνευ τοῦ καλῶς ᾗ δικαίως ζῆν. Itaque & Panſa, qui ἡδονὴν ſequitur, virtutem retinet; & ii, qui a nobis φιλήδονοι vocantur, ſunt φιλόκαλοι καὶ φιλοδίκαιοι; omneſque virtutes & colunt & retinent.* Ex quibus intelligitur doctrina Epicuri quidem ſana, & quorundam Epicureorum, è quorum ſe eſſe numero Caſſius ille oſtendit; inſana verò aliorum plurimum, inter quos iſte Catius, quem hic ſubſannat poeta. Hi nimirùm ad corporis voluptates perperàm referebant quicquid Epicurus tribuebat voluptati dumtaxit ei, quam animus è virtute percipit ac metit. Vid. Sat. 8. ſeq.

Non eſt mihi tempus, &c.] Interpellantem amovet & amandat, quaſi rem gravem moliatur anxiè, dum culinæ myſteria pertractat.

2. *Ponere ſigna.*] Hæc *σημεῖα καὶ μνήμαλα* vocat Plato in Cratylo: & certe non minus per imagines quàm per literas rerum memoria conſervatur. Vide Cicer. 3. ad Heren. Senec. Epiſt. 6.

Qualia vincant Pythagoram.] Talia ſunt hæc documenta, ut pluris æſtimanda videantur, quàm quæ ſcripſere Pythagoras, Socrates, Plato; quocirca laboro, ne quid memoriâ efflux, ait Catius.

3. *Pythagoram.*] Samo inſulâ oriundus ille floruit ante Chriſtum annis ferme ſexcentis. Diſcendi cupidus ad Ægyptios & Babylonios ſe contulit. Diog. Laert. lib. 8. Venit in Italiam, regnante Tarquinio Superbo, eamq; regionem quæ Magna Græcia dicta eſt, privatim & publice exornavit præſtantiſſimis inſtitutis & artibus. Cùm verò doctrina ejus longè lateque flueret, permanavit in urbem Romam. Hæc Cicero Tuſc. 1. n. 38. Tuſc. 4. n. 2. Tuſc. 5. n. 10. De eo jam anteà lib. 1. Od. 28. & Epod. 15.

Anytique reum.] Socratem, quem reum egerunt Anytus quidam dives, Melitus poëta, & Lycon orator, quaſi malè de diis ſentientem. Alia ab aliis accuſationis capita referuntur: invidiâ & calumniis oppreſſum conſtat. *Quæ verò publicè damnarat Athenienſium civitatis, publicè luxit*; atque in ejus accuſatores indignationem & ultionem convertit; ut ſcribit S. Auguſt. De civ. Dei, lib. 8 cap. 3. Vide Lactant. lib. 5. cap. 15. Platon. Apologium Socratis; Apul. De aſino aur. lib. 10. Athen. lib. 13. Nec prætermitte Cicer. cum variis locis, tum præcipuè Tuſc. 1. n. 71. *Socrates*, inquit, *impiis damnatis ſententiis . . . . cum jam in manu mortiferum illud teneret poculum, locutus ita eſt, ut non ad mortem trudi, ſed in cœlum videretur aſcendere.* De Socrate jam dixi non pauca lib. 3. Od. 21.

Platona.] Hic Socratis auditor, magiſtro par aut major evaſit, *divini* etiam conſecutus elogium: facundus adeò & eloquens, ut Platonice locuturum fuiſſe Jovem, ſi Græcè loqui voluiſſet, vulgò dicerent. Cœlebs, & caſtus vixit ad annum ætatis 81. teſte D. Auguſt. Vide Sat. præced. v. 11. annot. item Cœl. Rhodig. lib. 22. cap. 4. lib. 30. cap. ult. & alibi ſæpe.

7. *Mirus utroque.*] Memoriâ valens tum naturali tum artificiali, ac mirum in modum ſolers. Ita nempe Catio blanditur aſſentaturque, ut impellat ad dicendum.

11. *Celabitur auctor.*] Videlicet eò quòd Epicuri nomen erat vulgò odioſum, inquiunt. Verùm quid hæc ad Epicurum præcepta attinent?

Cura ut apponas ova figuræ oblongæ, utpote gratioris saporis, atque rotundis candidiora. Etenim duriora continent masculum vitellum. Brassica in arido solo educata, suavior est suburbanâ. Certè nihil est magis exsuccum horto sæpè rigato. Si tibi hospes inopinanti advenerit serò, ne gallina durior palato malignè reluctetur, in mero adhuc spirantem perfundere Falerno musto id molliculum reddet. Præstantem naturam habent fungi in pratis nascentes, alii non tutò comeduntur. Ille æstates sanas traducet, qui finiet prandia moris nigris ex arbore decerptis ante solem ardentem.

Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Ut succi melioris, et ut magis alba rotundis [672]
Ponere: namq; marem cohibent callosa vitellum.
Caule suburbano, qui siccis crevit in agris,
Dulcior. Irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subitò te oppresserit hospes,
Ne gallina malùm responset dura palato,
Doctus eris vivam musto mersare Falerno:
Hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungis
Natura est: aliis malè creditur Ille salubres
Æstates peraget, qui nigris prandia moris [673]
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.

ANNOTATIONES.

12. *Longa quibus, &c.*] Incipit Catius disserere. Sunt qui velint ridiculum exhiberi Catium, quòd statuat omnia convivalibus præceptis optimorum auctorum dissidentia; plusque consulat palato quàm valetudini. Verùm tamen quædam affert satis probabilia & vera. Ergò ridiculus ille potiùs, quòd rem futilem, putà, culinariam, ut jam dixi, tam studiosè anxieque moliatur, quàm alii res quasque gravissimas.

Longa quibus facies ovis erit, &c.] Ab ovis epulas incipiebant veteres. Vid. lib. 1. Sat. 3. v. 6.

13. *Ut succi melioris.*] Plin. lib. 10. cap. 52. *Quæ oblonga sunt ova, gratioris saporis putat Horatius. Fœminam edunt, quæ rotundiora gignuntur; reliqua marem.* Columel. pariter scribit: *Cum volet quis mares excludi, ova longissima & acutissima subji ciet: & rursus cum fœminas, rotundissima.* Contrarium verò his omninò docet Aristot. Histor. animal. lib. 6. nimirùm rotundis & obtusis ovis mares, longis & acutis fœminas produci. Vide Cœl. Rhodig. l. 27. cap. 17. ubi ex Avicenna & Alberto sic habet: *Ex orbicolari ovo brevique progignitur mas: ex oblongis acutisve fœmina. Ipsum hoc comprobat experimentum, & suffragatur ratio: siquidem virtutis perfectio in masculinis ovis ambit æqualiter, & continet extrema; at in fœminis à centro longius abit materia, in quo est vitalis calor: hoc verò planè imperfectionis argumentum est.* Certi tamen nihil est in istis. Nam & è longioribus ovis mares excluduntur.

14. *Callosa.*] Densiora, proindeq; duriuscula; veluti callo obducta. Itaque callus ovi est putamen, sive testicula: alii intelligunt albumen: sed perperam.

15. *Caule suburbano, &c.*] Sive quod siccum solum caulibus est aptum, seu quod irrigatio frequentior terræ succum ac bonitatem eluit, detergit, demit. Porrò suburbanos hortos tenent olitores, eosq; rigant crebrius. Sic enim celeriùs & copiosiùs olera gignuntur, sed minùs bona.

19. *Vivam musto mersare Falerno.*] Fit tenerior gallinæ caro, si adhuc palpitans submergatur aquâ frigidâ; magisq; si in musto Falerno submergatur sic enim fortiùs repercutiuntur includunturque spiritus naturales, quorum intus actio carnis partes dirimit. Lambinus aliam docet rationem teneram efficiendi gallinam. *Sume*, inquit, *quodlibet lapathi genus: hanc herbam in ollam, in qua gallinam seu quaslibet alias carnes coquere volueris, impontio: hoc teneras faciet.*

20. *Pratensibus optima fungis Natura est.*] Certè aperto aëre crescent a quælibet meliora sunt: fungos verò ubique reperiri alios bonos, alios malos etiam constat. Vide Plin. lib. 22. cap. 23. ubi sic habet: *Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? Familias nuper interemere fungi, & tota convivia, Annæum Serenum, præfectum Neronis vigilum, & tribunos & centuriones.* Corn. Tac. Ann. 13. & Senec. Epist. 63.

22. *Qui nigris prandia moris Finiet.*] Imò, teste Galeno, quòd facilè corrumpantur mora, noxia sunt post alios cibos sumpta; initio verò cœnæ prosunt magis. Aliter locum hunc intelligere possumus, ex more veterum, qui levem & modicum duntaxat cibum manè capiebant; nimirùm è refrigerantibus valde moris prandium utile esse æstate, hæc apud nos in jentaculo plerique amant.

23. *Ante gravem quæ legerit arbore solem.*] Tunc enim virtutem suam totam nocturno frigore inclusam continent teneriores fructus. Contra duriores ardore solis quasi cocti & perfecti, ex arbore decerpi debent fervente potissimùm die.

Ausidius

Aufidius forti miſcebat mella Falerno,
Mendosè: quoniam vacuis committere venis
Nil niſi lene decet: leni præcordia mulſo
Prolueris meliùs. Si dura morabitur alvus,
Mitulus et viles pellent obſtantia conchæ, [674]
Et lapathi brevis herba: ſed albo non ſinè Coo.
Lubrica naſcentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare eſt generoſæ fertile teſtæ.
Murice Baiano melior Lucrina peloris;

Aufidius mel immiſcebat Falerno valentiori, malè quidem: nam vacuis venis nihil debet infundi niſi dulce. Viſcera ſuavi meliorato perfundes aptius. Si piger ac durus fuerit venter, obices removebunt mitulus & conchæ viliores, & rumex herba foliis brevioribus, ſed non ſinè albo Coo. Luna crèſcens implet conchylia fluentia. Sed non mare quodlibet profert optima teſtacea. Baiano murice præſtat peloris Lucrina:

ANNOTATIONES.

24. *Aufidius.*] Ejus meminit Plin. lib. 10. cap. 20. *Mar. Aufidius Lurco ſaginare primus inſtituit pavones, circa noviſſimum piraticum bellum: ex eoque quæſtu reditus ſuſtertium ſexaginta millia habuit.*

Forti miſcebat mella Falerno.] Jam antè eſt obſervatum Sat. 2. huj. lib. 15. ſolitos veteres inchoare convivia à promulſide ſeu potione mulſi, id eſt, vini cum melle mixti, à mulcendo factum nomen, quòd venas mulceat lenitate ſuâ. Varro De re ruſt. lib. 3. cap. 16. *Venit favus ad altaria, & mel ad principia convivii.* Porrò mulſi potionem confectam interdum apponebant; aliquando vinum & mel ſeparatim; ut conviva utrumq; temperans, ſibi mulſum arbitrio quiſq; ſuo faceret. Mulſum laudat Plin. 22. cap. 24. *Multi ſenectum longam mulſi tantum nutritu toleravere, neque alio ullo cibo, celebri Pollionis exemplo. Centeſimum annum excedentem eum D. Auguſtus, hoſpes interrogavit, quanam maximè ratione vigorem illum animi corporiſque cuſtodiſſet. At ille reſpondit: Intus mulſo, foris oleo.*

25. *Mendoſe: quoniam vacuis, &c.*] Imò benè. Quippe ex cit. modò Plin. *Mulſum ex veteri vino utiliſſimum, facillimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex auſtero factum, non implet ſtomachum, neq; ex decocto melle, minuſq; inflat, quod ferè evenit. Appetendi quoque revocat aviditatem cibi.* Vide Dioſcorid. lib. 5. cap. 16. & Macrob. lib. 7. cap. 12.

26. *Leni præcordia mulſo Prolueris meliùs.*] Delicato & faſtidioſo Catii palato mulſum è Maſſico leniori placuiſſet magis quàm è forti Falerno: cujus tamen auſteritas melle & quâdam veſtutate mitigata, virtus autem adhuc ſatis vegeta roboranda ſtomacho longè utilior. Docet Martialis, lib. 13. Epig. 108.

Aſtita noctareum turbaſtis mella Falernum.
Miſceri decet hoc à Ganymede merum.

28. *Mitulus & viles pellent obſtacula conchæ.*] Alvum duram emollient obſtructamque laxabunt mitulorum aliarumve concharum ſaliſus humor, lapathi herbæ ſuccus, & vinum album; hoc ſcilicet illis concoctis admixtum. Cornel. Celſus, lib. 2. cap. 29. *Alvum*, inquit, *movent cochleæ, garum, ſalſamenta, oſtrea, pelorides, echini, muſculi, & omnes fere conchulæ, maximè jus earum.* Athen. lib. 3. cap. 9. *Ex conchyliis, alvo movenda ciendoque lotio excellunt pectines, muſculi, chamæ, oſtrea.* Vide Caton. De re ruſt. cap. 158. Plin. lib. 32. cap. 9.

Mitulus.] Alii ſcribunt, *mytilus, & mutilus.* Piſciculus eſt è concharum genere, in arenoſis potiſſimùm locis proveniens. Martial. meminit lib. 3. Epigr. 59. Non defuit, qui iſto Horatii loco legerit, *mugilis.*

29. *Lapathi.*] De lapatho jam in Epod. 2. Lucilius apud Cicer. De fin. 2. n. 24.

O lapathe, ut jactere neceſſe eſt cognitu' cui ſis.

Coo] Cos ſive Coos, hod. *Lango*, inſula maris Ægæi Cariæ proxima, producebat vina lenia alvum ſolventio; quæ idcirco *lubrica* vocat Perſius Sat. 3. v. 135.

30. *Lubrica.*] Lubricantia, alvum ſolventia. Alii abſurdè interpretantur polita intus & lævia. Athen. lib. 3. cit. *Oſtrea cum malva & lapatho aut piſcibus ventrem leniter ducunt.*

Naſcentes implent conchylia lunæ.] Lucilius:

Luna alii oſtrea & implet echinos; muribu' fibras,
Et pecu addit.

Idem ſcribunt Cicero 2. De divin. n. 33. Gell. lib. 20. cap. 7. Plin. lib. 2. cap. 41. *Lunari teſtate augeri rurſuſque minus corpora oſtrearum, conchyliorumque omnium: quin & ſuricum foras reſpondere numero lunæ.* Verùm errorem hunc jam dudum experientia contraria diſcuſſit.

32. *Murice Baiano, &c.*] Baiani ſinûs murice melior eſt peloris capta in Lucrino lacu. De *Baiis* lib. 2. Od. 18. *Murex* piſcis aculeos habens & cuſpides complures. Plin. lib. 9. cap. 33. *Firmioris jam teſtæ murices & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæſis, in dorſum elatis, lævibus, rugatis, vertice muricatim intorto, &c.*

Oſtrea præſtantiſſima juxta Circæos, echini verò è Miſeno proveniunt. Tarentum delicatum venditat ampliores pectunculos. Nemo ſibi temerè attribuat ſcientiam epularum, niſi antèa ſubtilèr exploraverit ſapores. Nec è menſa piſces caro pretio auferre prodeſt, ſi ignoretur quibuſnam paſculum ſit magis idoneum, & quibus aſſis excitatus *convivа jam ſatur in cubitum ſeſe reponet. Aper ex Umbria, & querna glande nutritus, rotundas*

Oſtrea Circæis. Miſeno oriuntur echini. [675]
Pectinibus patulis jactat ſe molle Tarentum.
Nec ſibi cœnarum quivis temere arroget artem,
Non prius exactâ tenui ratione ſaporum. 36
Nec ſatis eſt cari piſces averrere menſâ,
Ignarum quibus eſt jus aptius, et quibus aſſis
Languidus in cubitum jam ſe conviva reponet. [676]
Umber, et ilignâ nutritus glande rotundas

ANNOTATIONES.

* *Lucrina peloris.*] Hoc conchylium nomen habet à Peloro Siciliæ promontorio, ubi frequenter capitur; non autem à voce Græcâ πέλωρον *magnum*, ut ſcribunt quidam ex Athenæo ante citato. Eſt de genere chamarum, ſeu oſtreorum teſtam hiantem habentium.

Lucrina.] Lucrinus lacus, ad intimum finûs Puteolani receſſum, piſcibus olim delicatiſſimis abundabat; at modo cœnoſa eſt palus terræ motu facta anno 1538. De eo jam lib. 2. Od. 15.

33. *Oſtrea Circæis.*] Optima capiuntur oſtrea apud Circæos urbem, vel ad Circæum promontorium, quod in mare Tyrrhenum excurrit prope Circæi rudera; quæ fuit olim civitas Latii, nominata a Circe ſorore Medeæ. Circæis oſtreis *nec dulciora nec teneriora eſſe ulla compertum eſt*, inquit Plin. lib. 32. Cap. 6. At Lucrina tamen in primis laudabantur: ut dictum eſt in Epod. 2. Tarentina quoque celebrat Varro, item Gellius lib. 7. cap. 16.

Miſeno.] Miſenum urbis & promontorium juxta Baias, dictum à Miſeno Æneæ nauclero ibidem ſubmerſo & ſepulto.

Echini.] Echinus, Gall. *heriſſon*, Ang. *an urchin or hedge-hog*, de genere caneſorum, ſpinas habet pro pedibus, alius terreſtris, alius marinus. Plin. lib. 9. cap. 31. Nomen habet ἀπὸ τῦ ἔχειν ἑαυτὸν, quod convolutus ita ſe condat & contineat, ut nullæ carnes appareant: vel ἀπὸ τῦ μὴ δύνασθαι ἔχεσθαι, quod teneri minimè poſſit, ob aculeos, quibus totus inhorreſcit & contegitur: unde echinum vocarunt *ſpinoſum caſtaneæ operculum*. Plin. lib. 27. cap. 9. *In cacumine capitula ſunt echinata ſpinis.* Inquit Martial. lib. 13. Epig. 86.

Iſte licet digitos teſtudine pungat acutâ,
Cortice depoſito, mollis echinus erit.

34. *Pectinibus patulis.*] Hi piſces, Gall. *petoncles*, Ang. *cockles*, conchas habent ſerratas inſtar pectinis; unde nomen. Græcis κτένες vocantur dentes anteriores, item piſces iſti ob allatam rationem. *Patulos* dicit Horatius, ob apertum os & teſtam. Ariſtot. lib. 4. Hiſtor. animal. cap. 4. *Teſtaceorum alia ſunt patula, ut pectines, muſculi, &c.* Athen. lib. 3. cit. cap. 9. & ſeq. de his plura.

Molle Tarentum.] De hac urbe lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 6. lib. 3 Od. 5. *Molle*, vel propter aërem molliorem; vel ob purpuram & lanas exquiſitas, atque luxuriam; vel à *Tereno* Sabinorum linguâ *molle* ſignificante. Macrob. lib. 3. cap. 18.

35. *Cœnarum arroget artem.*] Eſt coquorum gens arrogans & faſtuoſa, toſte Athenæo lib. 7. cap. 11 ubi refert quorundam coquorum vanos ſermones non infacetos. *Ambroſiam ego reperi: jam mortui ſi olfecerint, ut reviviſcant ego efficiam.* Item alius: *Si ſemel coquinam aptaverò, quod olim apud Sirenas accidebat, id ipſum tu videbis modò centi gere, præ odoris ſuavitate nemo poterit hac angiporta præterire viâ. Si quis autem propius accedat ad has fores; aperto ſtatim ore ſtupefactus conſiſtet, velut affixus clavis, & mutus, donec aliquis accurrens nares prehenſas vellat.*

37. *Averrere menſâ.*] Quaſi everriculo abſtrahere piſces omnes in menſâ piſcatoria expoſitos & venales.

38. *Quibus eſt jus aptius, & quibus aſſis.*] Qui piſces elixari debeant, & in juſculo condiri & inferri; item quos aſſari magis conveniat, & ſinè ullo condimento & jure apponi. Ex Non. Marcello, *aſſum in obſoniis* dicitur, quod eſt *ſine pigmento ſaporis alieni*; *ſicut merum dicitur ſolum.*

39. *In cubitum jam ſe conviva reponet.*] Excitati quaſi novâ fame novos cibos appetens, & ad jucundè comedendos ſe rurſus componens. Eum porrò diſcumbendi morem veterum & rationem ſuè explicavi lib. 1. Od. 27. ad has voces, *et cubito remanete preſſo*: item lib. 1. Sat. 4. v. 86.

40. *Umber.*] Umbria Italiæ regio inter Hetruriam, Picenum, & mare Adriaticum, Apennino monte diviſa. Statius Sylv. 4, carm. . . . . *cur Tuſcus aper generoſior Umbr.*

Curve

Curvet aper lances carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus eſt, ulvis & arundine pinguis.
Vinea ſummittit capreas non ſemper edules.
Fœcundæ leporis ſapiens ſectabitur armos.
Piſcibus atq; avibus quæ natura, et foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæſita palatum.
Sunt quorum ingenium nova tantùm cruſtula promit.
[677]
Nequaquam ſatis in re unâ conſumere curam:
Ut ſi quis ſolum hoc, mala ne ſint vina, laboret,
Quali perfundat piſces ſecurus olivo.
Maſſica ſi cœlo ſupponas vina ſereno,
Nocturnâ, ſi quid craſſi eſt, tenuabitur aurâ,
Et decedet odor nervis inimicus; at illa
Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.
Surrentina vafer qui miſcet fæce Falernâ
illa vero lino percolata omnem amittunt ſaporem. Qui vinum Surrentinum Falernæ fœci ſcite infundit,

oneret patinas verſantis carnem fiaccidam. Nec enim bonus eſt Laurens paluſtribus herbis & arundinibus ſaginatus. Vinea capellas haud ſemper facit eſui bonas. Prudens requiret humeros leporis fœcundi. Ante meum gustum nemo ſcivit diſtinguere cuæ natura ætaſq; ſit piſcibus & avibus. Sunt quorum ingenium novas dumtaxat placentas excogitat. Non ſufficit unam rem curare: quemadmodum ſi quiſpiam hoc tantum ſatagat, ut vinum ſit exquiſitum, parum ſollicitus quo oleo piſces inungat. Si aperto aëri exponas vina Maſſica, quicquid craſſi ineſt, expurgabitur nocturna aura, & abigetur odor infeſtus nervis:

ANNOTATIONES.

41. *Curvet aper lances.*] Pondere ſciliet magno. Integros enim apros alim appoſitos docet Juvenalis Sat. 1. v. 140.

. . . . *quanta eſt gula, quæ ſibi totos*
Ponit apros, animal propter convivia natum!

42. *Laurens malus.*] Inſipidus eſt aper ex agro Laurenti paludoſo: quem idcircò ranis aptiorem dicit Martialis lib. 10. Laurentes agri & populi Lavinio proximi fuere, verſùs oram Tyrrheni maris. Virgil. Æneid. 10. v. 707.

. . . . *de montibus altis*
Actus aper (multos Veſulus quem pinifer annos
Defendit, multoſque palus Laurentia) ſylvâ
Paſtus arundineâ.

43. *Vinea ſummittit capreas, &c.*] Non ſemper guſtui grata eſt caro caprearum & capreolorum vitis palmitibus nutritorum. Virgil. Georg. 2. v. 371. docet, vitem ſepibus muniendam adversùs capreas ſequaces.

44. *Fœcundæ leporis*] Plin. lib. 8. cap. 55. differit de leporum & cuniculorum innumerâ fœcunditate. Quidam legun', *fœcundi*: nempe incerti ſexûs habitus eſt lepus apud veteres.

Sapiens.] Qui ſubtili & ſagaci eſt palato guſtuque. Cic. 2. De fin. n. 24. *Non ſequitur*, inquit, *ut cui cor ſapiat, ei non ſapiat palatum.*

Sectabitur armos.] Plerique noſtrûm ſectantur potius lumbum, *le rable*, velut ſublimioris ſaporis & ſucci: non abs re tamen quis *armos* præferat ut teneriores. At ſuum cuique judicium eſt, ſimiliter & palatum.

45. *Piſcibus atq; avibus quæ natura, &c.*] Sic apud Juvenal. Sat. 4. v. 139. Montanus ille deſcribitur delicati & ſolertis admodùm palati:

. . . . . *nulli major fuit uſus edendi*
Tempeſtate meâ. Circæis nata forent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprendere morſu:
Et ſemel aſpecti littus dicebat echini.

47. *Cruſtula.*] Gall. *de la patiſſerie.* De his ſcriptum à Catio librum refert vet. comment. Eò fortaſſe reſpicit et alludit ſatiricus noſter.

41. *Maſſica ſi cœlo ſupponas vina, &c.*] Plin. lib. 14 cap. 21. *Mitiores plagæ deliis condunt, infodiuntq; terræ tota, aut ad portionem ſitus: item cœlum præbent: alibi verò impoſitis cellis arcent.* Et poſteà: *Campaniæ nobiliſſima vina expoſita ſub dio in cadis, verberari ſole, lunâ, imbre, ventis, aptiſſimum videtur.* Scilicet ubi cœlum calidius, vina ſub dio relinquuntur: ubi frigidius, defodiuntur tota: ubi medium, partim abduntur terrâ, partim cœlo permittuntur, inquit Dalecampius. Athenæus, l. 1. c. 25. paſſim docet vina quædam aperto loco ſub dio exponenda, ut nimia illorum vehementia expirando minuatur. De *Maſſici* vini bonitate, l. 1. Od. 1.

53. *Et decedet odor nervis inimicus.*] Plin. l. 23. c. 1. ſcribit nervis prodeſſe Albanum; non item Falernum: & paulò poſt, *Vinum illud quod vetuſtate dulceſcit, minus infeſtare nervos.*

54. *Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.*] Per ſaccum lineum tranſmittebant & colabant vina, ad ea defæcanda; vel ad frangendam vim. Plin. l. 14, *&c.* Martial. l. 12. Epig. 41.

Turbida ſollicito tranſmittere Cæcuba ſacco.

55. *Surrentina vafer qui miſcet fœce Falerna.*] Nimirum ut ex Falerni bonitate aliquid contraheat Surrentinum paulò auſterius. *Falerno* lib. 1. Od. 20. *Surrentinum*, ex agro Camp-

Vina,

limum bene coeret ovo columbæ: quonam vitellus decidens in fundum, simul *abripit aliena. Potorem languentem excitabis per squillas toſtas & cochleas Africanas. Etenim poſt epulas lactuca innatat acerbo ſtomacho. Quin potiùs reſtaurari delet perna atque billis vellicatus. Imo præferret cuncta quæ ex popinis minimè lautis afferrantur calida. Expedit noſſe naturam juſculi mixti. Simplex* quidem *conficitur ex oleo dulci: cui oportebit immiſcere craſſum vinum & muriam non aliam quàm qua putuit orca Byzantina. Poſtquam* autem *hoc herbis conciſis mixtum* atque *incoctum eſt, & Corycio croco perfuſum conquievit, adjunge præterea,*

Vina, columbino limum benè colligit ovo;
Quatenùs ima petit volvens aliena vitellus.
Toſtis marcentem ſquillis recreabis et Afrâ [678]
Potorem cochleâ: nam lactuca innatat acri 59
Poſt vinum ſtomacho: pernâ magis ac magis billis
Flagitat immorſus refici: quin omnia malit;
Quæcunque immundis fervent allata popinis.
Eſt operæ pretium duplicis pernoſcere juris
Naturam. Simplex è dulci conſtat olivo:
At pingui miſcere mero muriâque decebit, 65
Non aliâ quàm quâ Byzantia putuit orca. [679]
Hoc ubi confuſum ſectis inferbuit herbis,
Corycióq; croco ſparſum ſtetit; inſuper addes

ANNOTATIONES.

niæ prope Surrentum urbem, convaleſcentibus optimum, caput minimè tentans, ac ſtomachi & inteſtinorum rheumatiſmos cohibens: ex Plin. lib. 14. cap. 6. & lib. 23. cap. 1.

56. *Columbino limum benè colligi ovo.*] Vitellus ovi, vel, ut alii aſſerunt, albumen potiùs, in dolium vini turbidi conjectum, *aliena*, id eſt, fæcem omnem ad ima devolvit ſecumque detrahit; ac purum efficit vinum.

58. *Toſtis ſquillis.*] Aſſis, vel frictis. *Squilla* eſt è cancrorum genere. Plin. lib. 9. cap. 42.

Afra cochlea.] Varro 3. De re ruſt. cap. 14. has commendat.

59. *Lactuca innatat acri Poſt vinum ſtomacho.*] Lactucam utpote frigidam veteres adhibebant poſt epulas & vinum, ad hujus vapores comprimendos. Unde eſt illud,

Grataque nobilium requies lactuca ciborum.

Poſteà verò contra factum, atque initio cœnæ intulerunt, ſeu ad movendam & lubricandam alvum, ſeu ad ſomnum conciliandum. Martial. lib. 11. Epig. 53.

Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo
Utilis.

Et lib 13. Epig. 14.

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat ovorum,
Dic mihi cur noſtras incboat illa dapes?

60. *Hillis.*] Tomaculis, lucanicis. Gall. *Andouïlles, ſauciſſes.* Ang. *Chitterlings, or ſauſages.* Varro 4. De R. R. *Hilla ab hilo, id eſt minimo dicta.* Feſtus autem, ab hira inteſtino, quod jejunum vocant, fit diminutivum hilla ſive hillum, inquit: & inde ponitur pro ſuillis inteſtinis & carnibus minutatim conciſis & arvinâ fartis: ut modò dictum.

61. *In morſus refici.*] Ut modò, ſic & olim in conviviis adhibita ſunt quædam irritamenta gulæ, ad redintegrandam edendi appetitionem: v. g. oleæ ſale conditæ, rapæ, cappares, aliaque edulia aceto & ſinapi macerata, pernæ, &c. Vide Athen. lib. 4. Quidam explicant, *impranſus, jejunus*; abſurde quidem, ut animadverterunt doctiores: ſignificat enim id. quod, *vellicatus, excitatus, punctus, pervulſus.*

63. *Duplicis pernoſcere juris Naturam.*] Simplex jus ex olivo dulci tantùm; duplex autem, ſeu mixtum, cùm inſuper illi adduntur, muria, vinum, crocum, herbæ conciſæ, &c.

65. *Muria.*] Iſidorus lib. 20. cap. 3. docet eſſe piſcium liquorem ſive liquamen ſalſum. Plin. lib. 31. cap. 7, & 8. *Aliud etiamnum*, inquit, *liquoris exquiſiti genus, quod garum vocavere, inteſtinis piſcium, cæteriſque quæ abjiciendi eſſent, ſale maceratis, ut ſit illa putreſcentium ſanies.* Illud garum ſeu liquamen exquiſitum è ſcombris fiebat, & divitum erat; aliud erat pauperum vile è thunnis. Vide Martial. lib. 13.

66. *Byzantia orca.*] De eâ murinâ belluâ Plin. lib. 9. cap. 6. Quidam intelligunt thunnum, qui quidem in Boſphorum Thracium ſeu fretum Byzantinum aliquando penetrat. Alli *orcam* interpretantur vas fictile ventricoſum, ore anguſto, in quo muria reponi ſolita eſſet, quale Byzantii frequens erat uſu. Perſius eo ſenſu dixit, Sat. 3. v. 76.

Mænaque quod prima nondum defecerit orca.

Byzantia.] Byzantium urbs ad Boſphorum Thracium celebratiſſima; Conſtantinopolis ſubinde appellata, hodie *Stamboul.*

68. *Corycioque croco.*] Corycus urbs & mons Ciliciæ optimi croci abundanter ferax. Strabo.

Stetit.] Deferbuit. Alii explicant, concrevit; quos bene redarguit Torrentius, ex eo quòd liquidum eſſe operteat, minimè verò concretum jus, in quo piſces aliave obſonia innatent.

Preſſa

Preſſa Venafranæ quod bacca remiſit olivæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia ſucco :
Nam facie præſtant. Venucula convenit ollis :
Rectiùs Albanam fumo duraveris uvam :
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus & alec,
Primus et invenior piper album cum ſale nigro
Incretum puris circumpoſuiſſe catillis.
Immane eſt vitium, dare millia terna macello,
Anguſtóque vagos piſces urgere catino.
Magna movent ſtomacho faſtidia, ſeu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurit ;
Sive gravis veteri crateræ limus adhæſit.
Vilibus in ſcopis, in mappis, in ſcobe quantus

quod exprimitur è bacca Venafrana. Picentina poma ſucco præſtant Tiburtinis licet pulchrioribus. Venucula uva ollis apta eſt : Albanam aptiùs fumo induraveris. Ego primus invenior in mundis patinis illam circumpoſuiſſe cum pomis, item fæcem atque alec, nec non piper candidum cum ſale nigro mixtum. Grande eſt flagitium macello tributre tria millia ſeſtertiûm, & piſces vagabundos arcta patina congerere. Ingentem naufeam ſtomacho faciunt, ſive famulus ſcyphum contrectavit ſordidis manibus, dum ligurit ſurrepta ; ſive craſſior limus occupat antiquam crateram. Quam parvæ ſunt impenſæ, in ſcopis, in mappis, in ſcobe ;

ANNOTATIONES.

Inſuper addes, &c.] Poſtquam ſupradicta illa ſimul incocta ſunt, aſpergitur crocum, & affunditur oleum *Venafranum*. De hujus excellentia lib. 2. Od. 6.

70. *Picenis cedunt pomis.*] Deinceps præcepta dat ad ſecundam menſam pertinentia. *Picena* poma jam laudavit Horatius in Satiâ præced. & meminit Plinius lib. 15. cap. 15. De Tibure ac *Tiburtino* agro dixi lib. 1. Od. 7. & 18. Item lib. 2. Od. 6.

71. *Venucula convenit ollis.*] Albana uva optimè ſervatur paſſa & fumo indurata : at Venucula in ollis meliùs cuſtoditur. Hinc *ollares* uvæ apud Martial. lib. 7. Epig. 19. Item apud Columell. Hic lib. 3. cap. 2. *Uvæ*, inquit, *temporibus hyemis durabiles vaſis conduntur, ut Venuculæ*. Vide lib. 12. cap. 43. Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 20. appellat *Venunculam*. Plinius autem *Veniculam* dicit, *ollis aptiſſimam*, lib. 14. c. 2. capite verò primo, *Durant*, inquit, *aliæ poſt hyemem, penſili concatenatæ nodo, aliæ in ſua tantum continentur anima ollis fictilibus, & inſuper doliis incluſæ . . . . aliis gratiam, qui & vinis, fumus affert fabrilis*, &c.

73. *Hanc ego cum malis*, &c.] Ego primus docui in vaſis nitidis circumponere Albanam uvam fumo exſiccatam ; item alec ſeu muriam, &c. *circumpoſuiſſe :* vel ſingulis convivis aut certe binis catillum unum, vel certis locis catilla quædam communia diſponere, unde facilè acciperent plures.

Fæcem & alec.] Denotat ἐν διὰ δυοῖν : nempe vel piſces fæcatos ſeu fæce conditos ; vel piſciculorum fæcem, ſeu è tabefactis illorum inteſtinis. Enimverò *alec* non eſt certi piſcis nomen ; imò ſignificat minimos quoſvis piſciculos, aut certè liquamen ex iis, muriæ vel garo non abſimile.

75. *Incretum.*] Vel mixtum ; vel incerniculo ſeu cribro quodam à furfure expurgatum : ab incerno, purgo.

77. *Anguſtoque vagos*, &c.] Sumptuoſo & vano luxu accumulatos piſces uno catino apponere, emptos videlicet tribus millibus ſeſtertiûm : Gall. *pour ſoixante & quinze écus de poiſſons dans un plat.*

81. *Vilibus in ſcopis*, &c.] Ut nimius ſumptus in obſoniis damnatur, ita certè negligentiam vel ſordes in vaſis ac ſupellectili nemo probaverit. Ergo calices, lances, menſam, mappas, triclinii pavimentum, toros, ac toralia munda eſſe oportet ; ut etiam præcipitur lib. 1. Epiſt. 5.

Mappis.] Erat mappa utilis ad tergendas manus tantùm ; mantile, ad ſternendam ſeu tegendam menſam. Abſurdus eſto quiſquis aliter ſcripſerit. Ad convivia, ſeu privata ſeu publica, ſuam quiſque mappam detulit pridem ; at mantili ſternebat menſam, qui convivium præbebat. Vide Martial. lib. 12. Epigr. 29.

Scobe.] Scobs eſt limatura, ſive ramentum & ſtrigmentum è materiâ quâlibet, dum vel ſerrâ diſcinditur, vel terebrâ perforatur, vel limâ imminuitur aut politur. Gall. *Limaille, ſciure.* Angl. *Filings, pin-duſt, or ſaw-duſt.* Scobe triclinium inſpergi ſolebat, ad colligenda faciliùs poſt cœnam purgamenta, & ſcopis auferenda. Senec. Controv. lib. 9. declam. 2. *Inter purgamenta & jactus cœnantium, atque ſparſam in convivio ſcobem, humanus ſanguis everritur.* Scobs etiam pretioſa ad faſtum ſpargebatur. Lamprid. Heliogabal. *Scobe auri porticum ſtravit & argenti, dolens quod non poſſet & electri.* Adhibebatur quoque lignea ſcobs, ad atria emundanda. Juvenal. Sat. 14. v. 64.

Ergo miſer trepidus ne ſtercore fœda canino
Atria diſpliceant oculis venientis amici.

Conſiſtit

tam *gravis culpa* eſt, *negligantur. An convenit te lapides varii* colorit *mundare palma caenoſa, & Tyria operimenta imponere toralibus immundis immemorem, quo minor ſumptus & cura eſt in his, eo relarguí juſtius* quam *ea, quæ non poſſunt occurrere niſi* in *menſis divitum.* HORAT. *Erudite Cati, oro te per deos & familiaritatem* noſtram, *fac ut me deducas ad audiendum, quocunque ibis. Etenim licet memoriter enarras mihi ſingula, at renuncians haud ita prodes. Adde hominis vultum geſtumque, cujus tu potitus aſpectu non multa æſtimas, quoniam hoc habuiſti; ego verò magnopere cupio ignotos poſſe adire fontis, & percipere documenta vitæ fortunatæ.*

Conſiſtit ſumptus? neglectis, flagitium ingens.
Tén' lapides varios lutulentâ radere palmâ,
Et Tyrias dare circum illota toralia veſtes; [81]
Oblitum, quanto curam ſumptúmq; minorem
Hæc habeant, tanto reprehendi juſtiùs illis,
Quæ niſi divitibus nequeunt contingere menſis?
Docte Cati, per amicitiam divóſque rogatus,
Ducere me auditum, perges quocunq; memento.
Nam quamvis refers memori mihi pectore cuncta,
Non tamen interpres tantumdem juveris. Adde
Vultum habitúmq; hominis, quem tu vidiſſe beatus
Non magni pendis, quia contigit; at mihi cura
Non mediocris ineſt, fontes ut adire remotos, [682]
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ.

ANNOTATIONES.

Ne perfuſa luto ſit porticus: & tamen uno
Semodio ſcobis hæc emendat ſervulus unus.

Id eſt, ſervus inſpergens ſcobis ſemodium, ſtatim abradet lutum ac ſordes omnes, mundaque præſtabit atria, porticum, &c. Valeant qui ſcobem autumant utilem fuiſſe ad defricanda vaſa, dandumque iis ſplendorem.

83. *Lapides varios.*] Pavimentum è verſicoloribus lapidibus & marmoribus. Vide lib. 2. Od. 14. in fine.

Palma.] Scopis è palmâ. Martial. lib. 14. Epig. 82.

In pretio ſcopas teſtatur palma fuiſſe.

84. *Tyrias veſtes.*] Stragula & periſtromata pretioſa ſeu purpurea ex urbe Tyro: de quâ lib. 3. Od. 29. in fine.

Toralia.] Torus à tortis herbis dictus; quod in iis congeſtis olim ſedebant ac diſcumbebant. *Toral*, quod ante torum eſt, ex Varrone 4. De ling. Lat. puta congeſtæ herbæ, paleæ, arundinis, item lanæ, vel etiam plumæ involucrum ſeu operimentum. Itaque lecto imponebatur matta, culcita, lodix; Gall. *paillaſſe, matelas, loudier.* Hæc verò interdum contegebantur purpureis ſtragulis, ad pompam & faſtum. Cicer. Tuſcul. 5. *Collocari hominem juſſit in aureo lecto, ſtrato pulcherrimo, textili ſtragulo magnificis operibus picto.* Ubi tria vides, lector, diſtingui, lectum, toral, ſive ſtratum ſtragulum. Ovid. Metam. 8.

. . . *Ille medio torus eſt de mollibus uvis:*
Veſtibus hunc velant, quas non niſi tempore feſto
Sternere conſuerant.

Lamprid. cit. Heliogabalus *primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit.* Ex his intelligi poteſt iſte Horatii locus ſatis commodè. Verùm magis ad rem videtur, quod *toral* ſignificat etiam ſegeſtria ſive amictum vel tegmen linteum, tricliniari lecto circumdatum, quaſi munimen adversùs cœnantium purgamenta & jactus, atque ad cuſtodiendam à ſordibus ſtragulam pretioſam; quod quidem toral ſeu tegmen, quando ſordidum erat, lavabatur & eluebatur, ne odore ſœdo ac turpi nares offenderet; ut innuitur lib. 1. Epiſt. 5.

. . . . *ne turpe toral, ne ſordida mappa*
Corruget nares.

Iſidorus, lib. 19. cap. 26. hoc ſenſu *toralia* dicit eſſe *longas perpetuaſque mappas a toro appellatas.* Ergò hic Horatius vel potiùs Catius damnat incuriam hominis *toralia* expurgare negligentis, ſed ea *illota* & immunda *veſtibus Tyriis*, ſeu pretioſæ ſtragulæ ac purpureæ *circumdantis* & circumponentis.

91. *Adde vultum habitumque hominis.*] Seneca Epiſt. 34. *Conſpectus, & præſentia, & converſatio habet aliquid vitæ voluptatis.*

94. *Fontes remotos.*] Ipſos auctores illius doctrinæ tam excellentis mihi incognitos.

SATIRA V.

Describit artes & insidias captantium testamenta & hæreditates.

HOC quoque, Tiresia, præter narrata, petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus atque modis. Quid rides? Jámne, dolose,
Non satis est Ithacam revehi, patriósque penates [683]
Aspicere? O nulli quidquam mentite, vides ut
Nudus inópsq; domum redeam, te vate; neq; illic
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus: atqui
Et genus & virtus, nisi cum re, vilior algâ est.
Quando pauperiem missis ambagibus horres,
Accipe quâ ratione queas ditescere. Turdus
Sive aliud privum dabitur tibi, devolet illuc,
Res ubi magna nitet domino sene. Dulcia poma,
Et quoscunque feret cultus tibi fundus honores,

ULYSS. *O Tiresia, præter* jam *responsa, illud* etiam *quæso dic, quibus rationibus & artibus resarcire possim facultates perditas. Quare rides?* TIRES. *Ergone* tibi, *versute, non sufficit Ithacum repetere, ac revisere domum paternam?* ULYSS. *O nemini falsa locute, cernis quemadmodum spoliatus & egens revertar in patriam ex tuis oraculis: nec ibi proci pepercerunt cellis aut gregibus. Verum enim & origo & virtus vilior est alga, si opibus destituantur.* TIRES. *Quandoquidem sine tergiversatione paupertatem aversaris, audi quo pacto locupletari liceat. Si donetur tibi turdus vel quidpiam privatum, statim deferatur eo, ubi magnæ opes fulgent domino ætate provecto. Quoscunque fructus exquisitos & munera producet ager excultus,*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc quoque, &c.*] Non sine multo sale persequitur noster satiricus, quibus Romæ blandimentis & artibus senum animos inescarent captatores, ut hæredes ab iis scriberentur. Inducit itaque Ulyssem apud inferos cum Tiresiâ vate sermocinantem, & post alia multa quærentem modos farciendi suas res afflictas. Unde est initium illud, *Hoc quoq;* velut continuatio sermonis, quem Ulysses habet consulens Tiresiam de suo reditu. Apud Homer. Odyss. 11. vel, si mavis, fingit Horatius Ulyssem ad inferos reversum post amissa naufragio bona, rursumq; à Tiresiâ responsa perferutari de reparandis opibus.

Tiresia.] Thebanus ille vates apud inferos etiam gratiosus Proserpinæ fuit; quæ illi mortuo mentem firmam ac sapientem soli tribuisse dicitur, Odyss. 10 sub finem: ubi Circe Ulyssi persuadet ut ad inferos descendat Tiresiam consulturus. Ejus meminit Cic. 1. De divin. n. 88. Tusc. 5. n. 115. De nat. Deor. 2. 7.

2. *Amissas res.*] Tiresias enim Ulyssi prædixerat reditum in patriam, si modò ipse ac socii non violarent boves Solis in Siciliâ pascentes. Verùm illi, Ulysse dormiente, mactatos devorarunt. Qui naufragio perierunt conscelerati: Ulysses autem nudus vix enatavit.

3. *Jamne dolose.* Videtur Tiresias Ulyssi exprobrare crimen sociorum vel dolosè permissum, vel non satis diligenter ab eo impeditum.

4. *Non satis est Ithacam revehi.*] Quod maximum erat, & in votis Ulyssis præcipuum. Cic. 1. De orat. *Patria nos delectat: ejusque rei tanta vis est, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam, sapientissimus vir immortalitati anteponerat.*

Ithacam.] Hæc insula maris Ionii, hod. *Val di Compare,* inter Cephaleniam ad occasum & Echinadas ad ortum, Ulyssis patria fuit.

6. *Te vate.*] Odyss. 11. cit. reditum fore difficilem prænunciarat Tiresias: at mala quamvis patientes Ithacam perventuros, modò suum Ulysses ac sociorum animum coërceret, illæsique omitterentur boves Solis. Quod nisi caveret, navim ac socios interituros; ipsum verò calamitosum fore, domique reperturum superbos viros ejus victum absumentes.

7. *Apotheca.*] Reconditorium, locus in quo reponitur id omne quod pertinet ad victum; seu fruges, seu vinum, &c.

Aut pecus.] Odyss. 1. proci Penelopæ dicuntur cibo vesci alieno; atque ad epulandum mactant boves & oves Ulyssis, quod & Minerva queritur.

10. *Turdus.*] Vide Lib. 1. Sat. 5. & hujus Lib. Sat. 2.

11. *Primum.*] Propriis deliciis reservatum.

deguſtet ea ſenex *opulentus præ Laribus colendus. Qui licet perfidus fuerit, ignobilis, fratricida, ſervus; ne tamen dubites eam aſſectari tu comes inferior, ſi petat.* ULYSS. *Egone turpis Damæ ſim aſſecla? minimè ſic vixi apud Trojam, imò præſtantioribus nunquam ceſſi.* TIRIS. *Inops igitur vives.* ULYSS. *Imperabo animo id ferre viriliter: & pejoradudum ſuſtinui. At tu, vates, doce quamprimum, unde congeram opum cumulos.* TIRES. *Certè docui, ac repeto, callidus paſſim aucupare legata ſenum: ac ſi unus aut alter effugerit captatorem, hamo circumroſo; ne vel ſpem abjicias, vel deceptus ſtudium deſeras. Si quando* in *foro diſceptetur* de *re* ſeu *gravi* ſeu *parva; quiſquis erit dives & ſine liberis, ejus propugnator ſis, qui ſceleratus ac petulans meliorem ſponte laceſſiverit. Contemne* verò *civem exiſtimatione & jure potiorem, ſi liberos aut uxorem fœcundam habuerit.* Et quoniam *aures delicatæ amant prænomen,* ſic alloquere: *Quinte, ſcilicet, vel Publi,*

Ante Larem guſtet venerabilior Lare dives;
Qui quamvis perjurus erit, ſinè gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes exterior, ſi poſtulet, ire recuſes.
Utne tegam ſpurco Damæ latus? haud ita Trojæ. [684]
Me geſſi, certans ſemper melioribus. Ergò
Pauper eris. Fortem hoc animum tolerare jubebo,
Et quondam majora tuli: tu protinus, unde
Divitias ærſque ruam, dic, augur, acervos.
Dixi equidem, & dico. Captes aſtutus ubique
Teſtamenta ſenum: neu, ſi vafer unus & alter
Inſidiatorem præroſo fugerit hamo,
Aut ſpem deponas, aut artem illuſus omittas.
Magna minórve foro ſi res certabitur olim,
Vivet uter locuples ſinè natis, improbus, ultro
Qui meliorem audax vocet in jus, illius eſto
Defenſor. Famâ civem cauſâque priorem
Sperne, domi ſi natus erit fœcundáve conjux. [685]
Quinte, puta, aut Publi (gaudent prænomine molles

ANNOTATIONES.

14. *Ante Larem.*] Laribus Diis fructuum primitias deferebant. Vide lib. 2. Od. 23. & hujus lib. Sat. 3. v. 165.

15. *Sine gente.*] Nullis majoribus, qui jam claruerint; homo novus, libertus, libertinus. Cic. Topic. n. 22. *Gentiles ſunt, qui inter ſe eodem ſunt nomine ob ingenuis oriundi, quorum majorum nemo ſervitutem ſervivit, aut capite non ſunt diminuti.*

17. *Comes exterior.*] Inferiori parte incedens, honoris deferendi cauſâ. *Interior* comes, qui ad dextram, *exterior* qui ad lævum.

18. *Utne tegam.*] Gall. *Moy? je ſervirais d'eſtafier à un coquin?* Abhorrit magnus Ulyſſis animus à ſordidâ & infami illâ diteſcendi ratione. *Latus* alicui *tegere* dicitur, qui virum honoratum vel ſtipat ut ſatelles, vel comitatur ut aſſecla: atque ad ejus capeſſenda imperia eſt expeditus.

Damæ.] Servi nomen eſt diminut, à Demetrio. Vide lib. 1. Sat. 6. item Perſ. Sat. 5. v. 79, & 79.

19. *Certans melioribus.*] Virtute & gloriâ contendens cum Agamemnone & Ajace, &c.

20. *Fortem hoc animum,* &c.] Paupertatis ærumnas ferre conabor potiùs quàm vitæ ſceleratæ infamiam. Aliter vulgò interpretantur, ſed abſurdè planè, qui decorum & notos Ulyſſis mores pravè immutari velint ab Horatio, contra id quod ipſe tam luculenter præcipit, Epiſt. ad Piſ. v. 119.

21. *Tu protinus,* &c.] Ne mihi illude, vates optimi; turpem res perditas reparandi modum ne propone: meliora quæſo verba profer, meoq; nomine dignas rationes doce.

22. *Dixi equidem, & dico.*] Satiricus in inſtituto pergit, atque per veridicum vatem effert quicquid reipſa fiebat turpiter Romæ paſſim ab improbis teſtamentorum captatoribus.

23. *Præroſo fugerit hamo.*] Sicut piſcis eſcam prærodens, hamum verò non arripiens; ità fortè quiſpiam veterator mentem tuam intelligens callide operâ tuâ, officiis tuis ac donis abutetur, nec te ſcribet hæredem; ſed ne ſtatim deſpera, nec ab incœpto deſiſte; ſic enim rem aliquando facies, ac ſi unus effugerit, alios captabis.

24. *Vivet uter,* &c.] Conſidera uter litigantium vivet locuples & ſine gnatis; atque huic cauſam licet deteriorem habenti auxiliatorem te acriter præſta.

25. *Sperne, domi ſi natus erit,* &c.] Juvenal. Sat. 5. v. 140.

Jucundum & carum ſterilis facit uxor amicum.

32. *Quinte, puta, aut Publi.*] Ejuſmodi prænomine erant nobilium duntaxat; Gall. Auri-

Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum :
Jus anceps novi : cauſas defendere poſſum :
Eripiet quivis oculos citiùs mihi, quàm te
Contemptum caſsâ nuce pauperet. Hæc mea cura eſt,
Ne quid tu perdas, neu ſis jocus. Ire domum, atq;
Pelliculam curare jube : ſi cognitor ipſe :
Perſta, atq; obdura ; ſeu rubra canicula findet
Infantes ſtatuas ; ſeu pingui tentus omaſo
Furius hybernas canâ nive conſpuet Alpes.
Nónne vides (aliquis cubito ſtantem propè tangens [686]
Inquiet) ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
Plures annabunt thynni, & cetaria creſcent.

tua virtus amicum tibi me devinxit : jus controverſum calleo : cauſas orare valeo : quilibet oculos mihi eruet, priuſquam te victum defraudet nuce vacuâ. Iſta mea eſt ſolicitudo, ut nihil amittas, neve ludibrio habearis. Mox *ſuade ut domum ſe recipiat, & genio indulgeat.* Interim *tuenet procurator eſto ; labora & perſevera, ſive ardens canicula diſſecabit mutas imagines, ſive Furius obeſo ventre diſtentus Alpes hyeme conſperget albis nivibus.* Tum enim *quiſpiam proximum cubito pulſans monebit: An non advertis quàm ille patiens, quàm ſedulus, quàm amicis* fit *commodus?* Mox *adnatabunt thynni plurimi, & augeſcent piſcinæ.*

ANNOTATIONES.

Monſeigneur. Porrò virum honoratum aſſentatores prænomine ſalutabant : at familiares cognomine ſe invicem appellabant : ut, *Cæſar Fulcrò.*

Mollis auriculæ. Aſſentationibus aſſuetæ.

34. *Jus anceps.*] Quod in utramque partem ſæpiùs trahi poteſt. Unde *varium & controverſum* dicit Tullius. Verum *juris ignoratio potiùs litigioſa eſt quàm ſcientia,* inquit ipſe De legib. 1.

36. *Caſſa nuce.*] Re qualibet inani & minimâ.

38. *Fi cognitor ipſe.*] Cauſæ ipſius cognitionem, curam, defenſionem ſuſcipe. *Cognitor* dicitur, qui præſentis cauſam novit, & ſic tuetur ut ſuam, inquit Aſcon. in 1. Verr. Porrò, *fi* eſt imperandi modus à fio, quo & Plautus non ſemel uſus eſt. Alii legunt *fis.*

39. *Seu rubra canicula, &c.*] Æſtatis & hyemis incommoda, æſtum & frigus, ſuſtine patienter. De *canicula* alibi dixi.

Findet Infantes ſtatuas.] Ut acriori gelu finduntur lapides, ſic etiam æſtu dicit findi *ſtatuas* lapideas, ligneas, &c. quas & *infantes* vocat. Dura ſane dictio, quam eſſe crediderim inſulſi cujuſdam poetæ nobis ignoti, ac notari proſcindique ab Horatio ; quemadmodum & mox Furii metaphoram, *conſpuet.*

40. *Pingui tentus omaſo.*] Omaſum inteſtinum, pro ventre, Synecd. Ita Perſ. Sat. 1. Calvi poetæ *aqualiculum ſeſquipede extantem* ridet.

41. *Furius hybernas, &c.*] Parodia eſt Furiani verſiculi, quem ut duriorem carpit Horatius : ſimiliter & notat Quintil. lib. 8. cap. 6. Furius nempe hyemen deſcribens, dixerat,

Jupiter hybernas cana nive conſpuit Alpes.

Cæterùm poeta ille cognomento Bibaculus ſumma ingenio & in primis lepido fuiſſe narratur, ut non minorem laudem tulerit quàm Catullus aut Horatius. Certè quædam ex eo mutuari atque imitari Virgilius non dubitavit. Cremonæ narum aiunt, iiſdem temporibus, quibus Lucilius & Sext. Turpilius interierunt : & in carmine iambico egregiè verſatum. P. Crinit. lib. 2. De poet. Lat. cap. 31. Macrob. Saturnal. lib. 6. Quintil. lib. 10. cap. 1. Gell. lib. 18. cap. 11. Crinitus cit. hos Furii verſus affert de villa Tuſculana Catonis, quæ propter æs alienum creditoribus ceſſerat.

Catonis modò, Galle, Tuſculanum
Tota creditor urbe venditabat.
Mirati ſumus unicum magiſtrum,
Summum grammaticum, optimum poetam,
Omnes ſolvere poſſe quæſtiones,
Nullum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, en jecur Cratetis.

42. *Nonne vides (aliquis, &c.*] Hæc ſi feceris, aliquis ſeni aſtans tuam ſedulitatem laudabit, dicetque ei, Videſne hominis tibi addicti ſtudium & laborem, *&c.*

Cubito tangens.] Perſ. Sat. 4. v. 34.

Eſt prope te ignotus cubito qui tangat, &c.

44. *Plures annabunt thynni.*] Plures exinde ſenes opulenti accedent ad te, priorem tuam diligentiam aſſiduaque officia contemplati, ſeq; ultrò ſuaſque res tuæ fidei & curæ committent. *Thynni* ſunt piſces grandiores, vitæ brevis, *&c.* Plin. lib. 9. cap. 15. Cum his aptè comparantur ſenes opibus potentes, ut & captator cum piſcatore. Similiter Juvenal. Sat. 12. v. 122. orbum ſenem ab inſidiatore captum dicit *incluſum carcere naſſæ.* Sic habet :

. . . . . *ſi Libitinam evaſerit æger,*
Delebit tabulas incluſus carcere naſſæ,
Poſt mortem ſanè mirandum.

Si

Porrò ſi aliquis filium valetudine parum firmâ educet ac nutriat inter opulentam familiam; ne aperta cœlibis obſervantia te detegat, ſenſim per officia perveni ad ſpem, ut hæres ſubſtituaris; ac ſi caſus aliquis puerim ad inferos demiſerit, locum vacantem ſubeas. Iſte ludus valde raro fruſtratur. At quicunque tabulas offeret tibi legendas, cura recuſares atque à te codices rejicere: ita nihilo minus ut obliquis oculis inſpicias quid prima tabula cerata edicat in ſecundâ lineâ. Celeri aſpectu obſerva, an ſolus an cum pluribus ſis hæres. Enim verò nonnunquam ſcriba ex quinqueviro factus hiantem corvum fruſtrabatur, & Naſica inſidiator Corano ludum præbebit. ULYSS. *An inſanis, an ſciens ludificaris me involuta reſpondendo?* TIRES. *O Laërtii fili, quadrunque præunclavero, vel fiet, vel non.*

Si cui præterea validus malè filius in re
Præclarâ ſublatus aletur; ne manifeſtum
Cœlibis obſequium nudet te, leniter in ſpem
Arrepe officioſus, ut et ſcribare ſecundus
Hæres, & ſi quis caſus puerum egerit Orco, [687]
In vacuum venias. Perrarò hæc alea fallet.
Qui teſtamentum tradet tibi cunque legendum,
Abnuere, et tabulas à te removere memento:
Sic tamen ut limis rapias quid prima ſecundo
Cera velit verſu: ſolus multiſne cohæres,
Veloci percurre oculo. Plerumque recoctus
Scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem,
Captatórque dabit riſus Naſica Corano
Num furis, an prudens ludis me, obſcura canendo?
O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.

ANNOTATIONES.

Cataria creſcent.] Allegoria. Cete, Ciceroni piſtrices, ſunt piſces maximi: hinc *cetaria* ſunt vivaria ſeu piſcinæ, in quibus aluntur magni quilibet piſces.

46. *Sublatus aletur.*] Propriè: nam infantes olim in lucem modò eriti humi deponebantur. Tum tollebantur, atque ut adoleſcerent educandi tradebantur, ſi placerent parentibus; dicebanturque ſublati. Alii contrà ſpernebantur, jubebanturq; exponi, ac fortunæ permitti, ſeu in viâ publicâ, ſeu in ſilvâ, ſeu in ripâ maris aut fluminis.

Ne manifeſtum Cœlibis obſequium nudet te.] Ne homini uxore carenti officium frequentius exhibitum patefaciat mentem tuam atque inſidias, prudenter age & cautè; paulatim ejus animum demetere, ne ſuſpicioni locum des.

48. *Secundus Hæres.*] Secundo gradu hæres, ſubſtitutus hæredi ſeu filio pa ùm valenti, h hæreditatem non adierit; ut tum ſuccedas ei fortè e vivis excedenti, vacuumque locum occupes.

49. *Egerit Orco.*] Morti addixerit. Orcus inferorum fluvius eſt quibuſdam, aliis eſt Cerberus, Ciceroni eſt ipſe Pluto, 3. De nat. Deor. n. 43. ab ὅρκος *juramentum*: quod nihil ſit religioſius, quàm cum per Stygiam paludem juratur. Feſtus ſcribit *orcum*, & ab urgendo vult dici, quod ad mortem urgeat.

50. *Perrarò hæc alea fallet.*] Rarò fit ut inanis ſit labor iſte, & ars captandi: imò ferè ſemper optatum ſortitur eventum.

52. *Tabulas à te removere memento.*] Callide nimirùm, ne ſuſpicioſus videare.

53. *Rapias.* Raptim & celeriter legas & obſerves.

Prima cera.] In ceratis tabulis olim ſcribebant, ut jum dictum lib. 1. Sat. 10. ubi de ſtylo. Itaque *prima cera* ſignificat primam teſtamenti paginam. Vide Sueton. Neron. cap. 17.

Secundo verſu.] In primo verſu nomen teſtatoris, in ſecundo hæredis nomen, in imo ſubſtitutiones ſcribebantur.

55. *Recoctus Scriba ex quinqueviro.*] Senex quidam exercitatus ac peritus rerum, vafer, aſtutus; utpote qui diú ſcriba fuerit, ac magiſtratus etiam in provincias comitatus ſit: vel in municipiis quinquevir extiterit, publica interdum aliqua adminiſtratione & procuratione functus: à numero dicti Duumviri, Triumviri, &c.

56. *Corvum deludet hiantem.*] Captatorem alienæ hæreditati inhiantem eludet, non ſecus ac vulpes corvum in Æſopi fabulâ.

57. *Dabit riſus Naſica Corano.*] Deceptus captator ludibrio erit omnibus, quemadmodum Naſico olim deluſus Corano ſeni. Vide infrà.

58. *Num furis.*] An more vatum furore correptus? an ſanus & tui compos?

59. *Laërtiade.*] Ulyſſes filius Laërtis, Ithacæ & Dulichii inſularum rex: vir facundus, vafer, bellicoſus, laborum patientiſſimus, inter Græcos principes eximius, ab Homero totâ Odyſſeâ celebratus.

Aut erit, aut non.] Magna hîc inter doctores etiam controverſia. Alii contendunt, ſerio loqui Horatium, ſive Tireſiam hoc ſenſu: cæteri vates loquuntur obſcura & per ambages; ego verò loquor apertè & ſine ambagibus; quodque futurum prædico, erit; & contra non erit quicquid dico non futurum. Alii volunt jocari Horatium, & ſatiricè irridere ambigua vatum reſponſa.

Di-

Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen iſta velit ſibi fabula, ſi licet, ede [688]
Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto
Demiſſum genus Æneâ, tellure marique
Magnus erit; forti nubet procera Corano
Filia Naſicæ metuentis reddere ſoldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas ſocero dabit, atq;
Ut legat, orabit. Multùm Naſica negatas
Accipiet tandem, et tacitus leget; inveniétq; [689]
Nil ſibi legatum, præter plorare, ſuiſque.
Illud ad hæc jubeo: mulier ſi forte doloſa,
Libertúſve ſenem delirum temperet; illis
Accedas ſocius: laudes, lauderis ut abſens.
Adjuvat hoc quoque: ſed vincit longè priùs ipſum
Expugnare caput. Scribet mala carmina vecors?
Laudato. Scortator erit? cave te roget: ultro
Penelopen facilis potiori trade. Putáſne,
Perduci poterit tam frugi támque pudica,
Quam nequière proci recto depellere curſu?
Venit enim magnum donandi parca juventus,
Nec tantùm Veneris, quantùm ſtudioſa culinæ.

Quippè magnus Apollo dat mihi vaticinandi peritiam. ULYSS. *Attamen ſi fas eſt, dic quid ſignificet hæc fabula.* TIRES. *Quo tempore adoleſcens Parthis formidoloſus, propagata ſoboles ab excelſo Æneâ, terra & mari potens exiſtet, ſtrenuo Corano locabitur grandis filia Naſicæ detrectantis exſolvere integrum* debitum. *Tum gener hoc aget: teſtamentum offeret ſocero, rogabitq; ut legat. Naſica diu recuſatum tandem capiet, ac leget ſecretò; videbitq; nihil ſibi & ſuis relictum, niſi fletus. Illis hæc monita addo. Si fortè aſſuta fœmina vel libertus regat ſenem delirantem, adjunge te his ſocium: lauda eos, ut abſentem ii te laudent.* Nam & *hoc prodeſt: verum multò utilius eſt ipſum hominem captare. Qui ſi demens inconditos faciat verſus, applaude. Si mœchus fuerit,* ne *te erat, cave: ſponte ei potiori* tuam *Penelopen facilis dona.* ULYSS. *An credis tam probam & caſtam poſſe flecti, quam proci à recta via dimovere non potuerunt?* TIRES. Scilicet *ad eam accéſſere juvenes haud liberaliter munifici, neque tam amoris, quàm gulæ ſectatores.*

ANNOTATIONES.

62. *Tempore quo, &c.*] Tireſias deſignat non tantùm perſonas & nomina, ſed & tempus ipſum, quo res eventuræ ſunt; quod alii vates non ſolent facere. Horatius autem aptè inducit Tireſiam velut divinantem ac prædicentem futura, quæ nuper facta eo tempore noſcebantur. Sunt in Æneide multa, ejuſmodi longinqua egregiè à Virgilio tempori accommodata: pendetque ex hoc non minima lux ac virtus poëſeos. Vide Æneid. 6. ſub finem.

Juvenis Parthis horrendus.] Auguſtus: de cujus in Parthos victoriâ, terrore, famâ, receptiſque ſignis, lib. 3. Od. 5. & lib. 4. Od. 15.

Ab alto Demiſſum genus Æneâ.] De Auguſti origine lib. 4. Od. 5. & lib. 4. Od. 15. in fine.

64. *Forti Corano.*] Juvenal. Sat. 16. v. 54. meminit pariter Corani. Sic habet:

——*Ergo Coranum*
Signorum comitem caſtrorumque æra merentem,
Quamvis jam tremulus captat pater.

65. *Naſicæ metuentis reddere ſoldum.*] Naſica avarus pecuniam mutuò acceperat à Corano ſene perinde avaro, ſed aſſutiore; cumque fugeret exſolvere debitum, filiam tradidit; ſperans inſuper, atque ita captans Corani hæreditatem. Naſicæ mentem Coranus intellexit, ſibiq; mimum fecit è delusâ inſidiatoris captatione. Neque modò nihil teſtamento reliquit, ſed & voluit Naſicam reſcire nihil ſibi legatum: atque ex ejus dolore ac mœſtitiâ gaudium ſibi aſſatim riſumque dedit.

Soldum.] Seu dotem filiæ, ſeu debitam dudum ſummam pecuniæ integram.

66. *Gener ſocero.*] Coranus Naſicæ. Ironiæ plena animadverte paſſim verba; eoq; magis, quod ſeria prorsùs & gravis dictio videtur. Sic & paulò antè, *nubet procera forti Corano Filia Naſicæ, &c.*

67. *Multum Naſica negatas, &c.*] Callidè nimirùm ex more captatorum, ad amovendam ſuſpicionem, ut antè jam dictum.

69. *Sibi ſuiſque.*] Nec ſibi, nec filiæ ſuæ.

76. *Putaſne Perduci poterit.*] Perſuaderi ac pellici in adulterium. Penelopes uxoris Ulyſſis invictam pudicitiam totus Homerus cantat. Porrò, ſicut priùs *Damæ latus tegere* Ulyſſes recuſavit, ita & ſuam Penelopen turpiter adiicere multò magis negare intelligendus.

79. *Venit enim magnum donandi, &c.*] Muneribus expugnari ſæpe caſtitatem notat.

80. *Studioſa culinæ.*] Suprà annotat. v. 7.

Hinc publicam habes Penelopen : quæ si simul delibarit ex uno sene, lucri partem nacta tecum, vix unquam amovebitur, velut canis ab uncto corio. Dum senex erani, contigit id *quod enarrabo : Apud Thebas vetula* quædam *malitiosa ad sepulcrum sic elata est ex testamento : hæres nudis humeris portavit cadaver oleo multo perfusum : nempè si posset mortua effugere : quia, ut opinor, nimiis officiis vivam prosecutus fuerat. Callidus accede : nec labori parce, nec plus æquo urge. Verbosus sponte displicebit morosо & difficili : ne vero taceas. Esto Davus comicus : permane inflexo capite, valde similis timenti : per officia irrepe. Si ventus acrior ingruat, admone ut carum caput operiat diligenter. Defende à turbâ objectis humeris : aurem accommoda garrulo.* Quod si *plusculum laudari amat ; insta, atque inflatum utrem imple verbis adulatoriis, donec elatis sursum manibus dicat, Heus, satis est. Quando* verò *te liberaverit diuturnâ servitute & solicitudine, ac verè experrectus audieris, Ulysses esto hæres quartæ partis ;* tum exclama, *Igitur non extat amplius amicus Dama ? Repete* verò *identidem, Ubi reperiam æquè fidum, æquè constantem ? sique vales,*

Sic tibi Penelope frugi est : quæ si semel uno
De sene gustârit, tecum partita lucellum,
Ut canis à corio nunquam absterrebitur uncto.
Me sene, quod dicam, factum est : anus improba Thebis
Ex testamento sic est elata . cadaver
Unctum oleo largo nudis humeris tulit hæres :
Scilicet elabi si posset mortua ; credo,
Quod nimium institerat viventi. Cautus adito :
Neu desis operæ, neve immoderatus abundes.
Difficilem et morosum offendes garrulus ultro :
Non etiam sileas. Davus sis comicus, atque
Stes capite obstipo, multùm similis metuenti :
Obsequio grassare : mone, si increbruit aura,
Cautus uti velet carum caput : extrahe turbâ
Oppositis humeris : aurem substringe loquaci.
Importunus amat laudari ? donec, Ohe ! jam
Ad cœlum manibus sublatis, dixerit, urge, et
Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.
Cùm te servitio longo curàque levârit ;
Et certùm vigilans, Quartæ sit partis Ulysses,
Audieris, hæres : Ergò nunc Dama sodalis (lem?
Nusquam est ? unde mihi tam fortem, támq; fide-
Sparge subinde : et, si paulùm potes, illacrymare. Est

ANNOTATIONES.

83. *Ut canis à corio, &c.*] Canibus venaticis ad venationem excitandis dari solet captæ feræ corium recens detractum & sanguinolentum, cujus appetentissimi cognoscuntur.

84. *Me sene, quod dicam, &c.*] Aliud Tiresiæ monitum ad demerendum testatoris animum, scilicet frequentioribus ac nimiis officiis non esse urgendum.

Anus improba Thebis.] Anus quædam ita est captata, ut captatorem importunum ac molestum aversaretur. Itaque cùm non posset viva, saltem mortuo ulcisci voluit. Cavit nimirùm suo testamento, ut cadaver multo perunctum oleo nudis humeris hæres efferret, quasi elabi cupiens, illumq; legatis fraudare. Ea quippe conditio erat ; ut si portanti cadaver, portans hæreditate excideret.

Thebis.] Non una est hujus nominis civitas. Alia caput Thebaidis, Hecatompylos dicta, in Ægypto, hodie *Minio* : sed hîc mentio est de aliâ in Bœotia, hodie *Stives*, Heptapylos cognominata, patria Herculis, Bacchi, Pindari, Epaminondæ, Tiresiæ vatis, &c.

90. *Non etiam sileas.*] Ne contrà nimis taciturnum te exhibeas.

91. *Davus sis comicus.*] Talis esto, qualis Davus comicus, qui timidè & verecundè semper herum alloquitur.

92. *Capite obstipo.*] In alterum humerum inclinato & immoto : quod hominem notat modestum, subditum, & obsequi paratissimum.

95. *Aurem substringe loquaci.*] Accinge te ad audiendas quascunque ejus narrationes, molestas licet & graves. Apage qui interpretatur, adulatoriè prehende auriculam.

98. *Crescentem tumidis infla sermonibus.*] Homini vano adulationibus gaudenti affatim tribue & indulge, donec ille, velut plenus vento uter, ampliùs non expetat ; imò dicat, Ohe, satis est.

99. *Cum te servitio, &c. levarit.*] Per mortem suam.

Gaudia

Gaudia prodentem vultum celare. Sepulcrum
Permiſſum arbitrio ſinè ſordibus extrue: funus
Egregiè factum laudet vicinia. Si quis
Fortè cohæredum ſenior malè tuſſiet; huic tu
Dic, ex parte tuâ, ſeu fundi, ſive domûs ſit
Emptor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
Imperioſa trahit Proſerpina. Vive, valéque.

effunde lacbrymas aliquot: oportet ficto vultu occultare lætitiam. Sepulcrum tuæ *voluntati commiſſum ædifica ſumptuoſe. Vicini celebrent præclarè factas exſequias, Quòd ſi aliquis cohæredum ætate provectus laboret tuſſi periculoſâ, ſive prædium, ſive domum emere velit, huic tu dic lætè* quidem *feſtertio te* ei *traditurum partem tuam. At me Proſerpina dominatrix* jam *revocat. Vive, & vale.*

ANNOTATIONES.

108. *Ex parte tuâ.*] Ex parte hæreditatis tibi relictæ.

109. *Gaudentem nummo te addicere.*] Alii ſic explicant: Dic te pecuniam malle quam fundum, ideoque libenter te venditurum. Alii interpretantur de fictâ & ſimulatâ venditione. Lex nempe vetabat rem teſtamento legatam donare. At legi fraudem faciebant, uno rem nummo addicentes. Sic enim res verè empta & vendita dicebatur.

Sed me Imperioſa trahit Proſerpina.] Aptè omninò ſermo abrumpitur, ne Ulyſſes loquatur id, quod loqui decorè non poterat. Bene verò Tireſiam repentè revocat Proſerpina, uxor Plutonis, & inferorum domina, pro ſuo in mortuos ſummo imperio. Vide lib. 1. Od. 28. item Virg. Æn. 6. v. 545.

SATIRA VI.

Stoe ſuâ mediocri contentum ſe eſſe. Otium ruſticum præſtat urbanis tumultibus & moleſtiis.

HOC erat in votis: modus agri non ita magnus; [692]
Hortus ubi, et tecto vicinus jugis aquæ fons,
Et paulùm ſilvæ ſuper his foret. Auctius atque
Dii melius fecere. Benè eſt: nihil amplius oro,
Maiâ nate, niſi ut propria hæc mihi munera faxis.
Si neque majorem feci ratione malâ rem,
Nec ſum facturus vitio culpâve minorem;

HORAT. *Illud fuerat in optatis: menſura agri non valde ampla, ubi eſſet hortus & fons aquæ perennis domui propinquus, ac nemus aliquod præter iſta. Dii amplius ac melius* quidpiam *conceſſerunt. Abundè eſt. O fili Maiæ, nihil ultra peto, niſi ut iſta bona mihi perpetua facias. Ergò ſi nec opes auxi malis artibus, nec abſumpturus ſum peccatis ac ſceleribus;*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc erat in votis.*] Lepida eſt hæc ſatira, & quædam præcepta morum habet valde luculenta: nonnulla etiam grati animi teſtimonia erga Mæcenatem.

Modus agri.] Modicum prædium. Virgil. Georg. 2. v. 412.

Laudato ingentia rura: Exiguum colito.

Columel. *Modus erit ſua cuique moderata voluntas facultaſque.* Vide Plin. lib. 18. cap. 5. & 6. *Modum agri imprimis ſervandum antiqui putavere, &c.*

3. *Auctius atque Dii melius fecere.*] De villâ Horatianâ lib. 1. Epiſt. 16. Jamque de eâ ante nonnihil lib. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. lib. 3. Od. 13. & Epod. 1.

4. *Nihil amplius oro.*] Vide lib. 3. Od. 16,

Bene eſt cui Deus obtulit
Parcâ quod ſatis eſt manu:

& Epod. 1.

Satis ſuperque me benignitas tua ditavit.

5. *Maia nate.*] Mercurium præcipue colit & invocat Horatius, memor frequentis ejus tutelæ: de quâ lib. 2. Od. 7, & 13, *&c.*

si nihil insanus effingito ejusmodi: O si angulus iste vicinus, qui agrum meum *deformat, adjungatur; O si fortuna alicubi ostendat mihi urnam pecuniâ* refertam, *quemadmodum ei, qui, cum thesaurum invenisset, Herculi propitio locupletatus, emit & coluit eundem agrum,* quem antea colebat *conductus: si contentus sum iis, quæ habeo; à te peto tantùm hoc,* ut *pingues efficias greges, & alia, præter ingenium; atque, ut consuevisti, adsis mihi tutor perpetuus. Itaque postquam ex urbe secessi in colles & arcem, quid potiùs exornem quàm satiras & musam pedestrem?* Illic *neque me prava corrumpit ambitio, neque gravis Auster, vel autumnus morbifer, lucrum* præ*tians duræ Libitinæ.*

Si veneror stultus nihil horum: O si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum!
O si urnam argenti fors qua mihi monstret! ut illi, [683]
Thesauro invento, qui mercenarius agrum 11
Illum ipsum mercatus aravit, dives amico
Hercule: si quod adest, gratum juvat; hac prece te
Pingue pecus domino facias, et cætera, præter (oro,
Ingenium; útq; soles, custos mihi maximus adsis.
Ergò ubi me in montes et in arcem ex urbe removi,
Quid priùs illustrem satiris musâq; pedestri? 17
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
Autumnúsve gravis, Libitinæ quæstus acerbæ.

ANNOTATIONES.

8. *Veneror.*] Enixè & votis importunis exposco. Quidam legunt *venor*, sed perperàm.

O si angulus ille.] O si haberem partem illam agri vicini, quæ meum agrum inæqualem reddit. Persius Sat. 6. v. 13. hunc imitatus est Horatii locum.

9. *Denormat.*] Vitruv. lib. 7. *Anguli ad normam respondentes exigantur: longitudines ad regulam, altitudines ad perpendiculum.*

9. *O si urnam argenti, &c.*] O si thesaurum terræ infossum inveniam. Pers. Sat. 2. v. 20.

——— *O si*
Sub rastro crepet argenti mihi seria, dextro
Hercule.

Porrò thesaurus definitur quædam vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat; etenim thesaurus censetur, quod metûs vel custodiæ causâ terræ infossum conditumque fuerit.

12. *Amico Hercule.*] Hic lucro inopinato & recludendis thesauris præesse credebatur. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 2. Macrob. lib. 3. cap. 12. Plutarch. problem. Arnob. lib. 4.

14. *Præter Ingenium.*] Ludit in ambiguâ significatione vocis *pingue*. Sensus est; ne verò ingenium etiam facias pingue, id est, crassum, hebes, stupidum.

15. *Custos mihi maximus adsis.*] Poëtæ nimirùm in tutelâ sunt Mercurii, lib. 2. Od. 1. & 17.

16. *In arcem.*] Villam Tusculanam in edito colle sitam. Epod. 1. sub finem. Item lib. 1. Epist. 16.

17. *Quid prius illustrem satiris, &c.*] Sunt qui sic interpretentur: Quid priùs canam, & carminibus celebrem, quam deos agrestes, Satyros, Faunos, &c. Vide lib. 3. Od. 18. Alii meliùs: Quid aptiùs scribam, quàm satiras, oratione quidem strictâ, sed quæ solutæ similis videatur & vulgari *sermoni propior*: ac proinde *musa pedestris* vocari queat. Vide lib. 1. Sat. 4. v. 40. & seq.

18. *Plumbeus Auster.*] Gravia & tardiora efficiens corpora. Lib. 2. Od. 14.

Frustra per autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.

19. *Autumnusve gravis.*] Juvenal. Sat. 4. *lethiferum* appellat: bene quidem, tunc enim acutiores morbi sunt & frequentiores. Hippocrat. Gal. &c. Idem Sat. 6. v. 516.

——— *metuique jubet Septembris & Austri*
Adventum.

Cur autem Horatius in suâ villâ non metuat Austrum in autumno, quamvis noxium, ipse explicat Epist. 16. sita nempe illa opportunè & salubriter haud excipiebat pestilentes Austri flatus.

Hæ latebræ dulces, etiam, si credis, amœnæ
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.

Libitinæ quæstus acerbæ.] Pluribus enim in autumno morientibus, majorem quæstum habent ii, qui funeribus procurandis incumbunt, dicti Libitinarii à Libitinâ fuerum deâ: de qua lib. 3. Od. 30. Seneca 6. De beneficiis, comparat vota eorum, qui testamenta captant, cum votis Libitinariorum: nempe utrique lucri gratiâ mortem hominum cupiunt, etiam amicorum. Hùc verò præcipue facit, quod ex instituto Servii Tulli, Rom. regis, nascentes recensebantur in æde Junonis Lucinæ; puberes in Juventæ; morientes in Veneris Libitinæ: nummo quidem pro singulis delato. Dionys. Halic. lib. 4. Hinc Sueton. Neron. cap. 39. *Tantis ex principe malis probrisque accesserunt quædam & fortuita: pestilentia unius autumni, quâ triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt.*

Matutine

Matutine pater, ſeu Jane libentiùs audis,
Unde homines operum primos vitæque labores
Inſtituunt (ſic Diis placitum) tu carminis eſto
Principium. Romæ ſponſorem me rapis: Eja,
Ne prior officio quiſquam reſpondeat, urge:
Sive Aquilo radit terras, ſeu bruma nivalem [695]
Interiore diem gyro trahit, ire neceſſe eſt.
Poſtmodo quod mî obſit clarè certúmque locuto
Luctandum in turbâ: facienda injuria tardis.

O Pater Matutine, ſive mavis, Jane, à quo homines exordiuntur primos labores actuoſæ vitæ (ita numinibus placet) tu initium ſis verſuum meorum. Quando Romæ ſum, me fidejuſſorem eſſe cogis: Eja, inquis, propera, ne quiſquam officioſior ante reſpondeat. Sive Aquilo ſtringat terras, ſive hyems contrahat dies niveſos orbe interiori, oportet ire. Poſteà verò quam apertè & manifeſtè dixi quod mihi noceat, cogor contra turbam: vis facienda lentis.

ANNOTATIONES.

20. *Matutine pater.*] Janus dicitur *Matutinus* à Matutâ, ſive Aurorâ; & quod manè primus invocaretur, ut qui temporibus præſit, ac velut rerum omnium incipiendarum auctor. Arnob. lib. 3. *Quem in cunctis anteponitis precibus.* Et alibi: *Incipiamus ergo ſolemniter ab Jano & nos patre.*

Pater.] *Janum vocamus* Patrem, *quaſi deorum Deum*, inquit Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 1.

Jane.] Sic appellatur, quod quaſi janua ſit ad novum annum, imo ad menſes ſingulos; omniaque regat tempora. Macrob. cit.

Libentiùs audis.] Seu mavis appellari Jani nomine. Deos ſuos pluribus inſigniebant appellationibus, honoris vel aſſentationis causâ. Macrob. *In ſacris invocamus Janum geminum, Janum patrem, Janum Junonium, Janum Quirinum, Janum Conſivium, Janum Patulcium & Cluſium, &c.* Sic & Horat. Carm. ſecul.

Lenis Ilithyia tuere matres:
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

22. *Sic diis placitum.*] Ut præſideas temporibus & primis hominum laboribus, deſque iis felix auſpicium: Quippe tu *in Italia primum Diis templa feciſti, & ritus inſtituiſti ſacrorum: unde in ſacrificiis præfationem meruiſti perpetuam*, Macrob. jam cit.

Carminis eſto Principium.] Fave mihi hanc ſatiram exordienti, in qua urbanæ vitæ incommoda à matutinis horis perſequor.

23. *Romæ ſponſorem me rapis.*] Hoc primum eſt incommodum, quòd pro aliis ſpondere frequenter neceſſe ſit, ac forenſibus tumultibus intereſſe.

24. *Ne prior officio.*] Ne deſis amico, acriter ſubveni, laborantem in judicio tuere & juva: officium præbe, ſive per hyemis frigora, ſive per anguſtias dierum breviſſimorum.

25. *Aquilo.*] Septentrionalis ventus, à vehementiſſimo inſtar aquilæ volatu dictus, ex Feſto. Græcis Boreas, ἀπὸ τῆς βοῆς, à beatu: quoniam ſit violenti flatus & ſonori. Gell. lib. 2. cap. 22.

Bruma.] A dierum brevitate dicitur, ex Varrone & Feſt. Alii factum nomen putant è βραχὺ ἦμαρ, *brevis dies*, Macrob. Sat. 1. Iſidor. lib. 5. Jul. Scalig. lib. 1. De cauſ. L. L. *Bruma*, ſive ſolſtitium hyemale, ex Ovid. Faſt. 1. eſt dies.

Prima novi, veteriſque noviſſima ſolis.

27. *Interiore gyro.*] Breviori curſu & ambitu: circulum minorem, utpote qui centro propior ſit, ſole in Capricorno decurrente, ac breviores hinc dies faciente. Scil. in ſphærâ noſtrâ obliquâ hyemalis tropicus ita ab horizonte interſecatur, ut minor pars ſupra terram, major autem ſub terrâ exiſtat. Cic. 2. De nat. Deor. Cynoſura, inquit ex Arato,

Curſu interiori brevi convertitur orbe.

Ire neceſſe eſt.] Ad ſpondendum pro altero.

27. *Poſtmodò quod mî obſit, &c.*] Alterum eſt incommodum; quod poſtquam ſpoſpondi, vix è turbâ me eripere liceat; quodque luctandum & jurgandum ſit cum obxiis & remorantibvs.

Quod mî obſit.] Certè rarò eſt expers moleſtiæ & damni quiſquis pro altero ſpondet. Proverb. cap. 6. *Si ſpoſponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam; illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus.* Bias ſapienter admodùm dicebat: *Sponde, noxa præſtò eſt.* Cic. Epiſt. ad Brut. *Dependendum tibi eſt quod mihi pro illo ſpoſpondiſti.*

Clarè certumque locuto.] Debet enim ſponſio ac fidejuſſio præſtari diſertis verbis & ſine ambagibus. Alii locum hunc minùs rectè intelligunt de advocatione & peroratione cauſarum: afferuntque verba Tullii De petit. conſul. *Nonnullos eſſe tibi iratos ex iis cauſis quas egiſti, neceſſe eſt:* & alibi, *Quos læſiſti, cum pro amico contra eos diceres.*

28. *Facienda injuria tardis.*] In forenſi turbâ pulſare oportet & objurgare tardiùs euntes, inde quamprimum exire contendo.

Hi vero increpant: *Quid petis, ſtulte, & quid moliris?* Quidam autem *iracundas addit imprecationes: An* igitur *evertas quicquid obſtiterit* tibi *ad Mæcenatem feſtinanti, urgente memoria? Ut verum dicam, illud jucundum & ſuave eſt. Verùm cum ad Eſquilias atras perveni, aliena centum negotia invadunt caput & latera. Roſcius poſcit* ut *ei eras opituleris ad Puteal ante* horam *ſecundam. Horati, ſcribæ te rogant* ut *hodie redeas ad negotium commune ac novum. Fac ut Mæcenas has tabellas obſignet.*

Quid vis, inſane, et quas res agis? Improbus urget
Iratis precibus. Tu pulſes omne quod obſtat,
Ad Mæcenatem memori ſi mente recurras?
Hoc juvat, et melli eſt; non mentiar. At ſimul atras
Ventum eſt Eſquilias, aliena negotia centum
Per caput et circa ſaliunt latus. Ante ſecundam
Roſcius orabat ſibi adeſſes ad Puteal cras.
De re communi ſcribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminiſſes, Quinte, reverti. [697]
Imprimat his cura Mæcenas ſigna tabellis.

ANNOTATIONES.

29. *Quid vis, inſano.*] Ita reluctatur, qui ab Horatio feſtinante pulſatus eſt: trudentem retrudit, atque execrationes jaculatur. Quidam *iratas preces* explicant iram hominis adversùs Horatium excandeſcentis, quod ipſius obteſtantis patrocinium aut ſuſcipere detrectet, aut non ſatis acriter aſſumat. Prior interpretatio magis probatur.

31. *Ad Mæcenatem memori ſi mente recurras.*] Dum properas adire Mæcenatem condicto tempore: vel quod acceptorum beneficorum memor quotidianis officiis vel ſemel deeſſe metuas.

32. *Hoc juvat, & melli eſt, &c.*] Objurgationes ejuſmodi, quantumvis invidioſæ, me quidem delectant, & quaſi mel dulces videntur, adeò Mæcenatis mentio, nomen, & recordatio veneranda mihi ſunt.

At ſimul atras Ventum eſt, &c.] Tertium hoc genus moleſtarium urbanarum eſt. Cùm verò ad Mæcenatis ædes in Eſquiliis ſitas veni, aſſiliunt importuni plerique ſua mihi negotia commendantes: quos amoliri nefas. De Mæcenatis ædibus apud Eſquilias, lib. 3. Od. 29. v. 10. & lib. 1. Sat. 8. v. 14. Vide ibi annot.

Atras Eſquilias.] De atris curis quidam interpretantur: at meliùs alii de ſepulcreto, quod fuerat olim in Eſquiliis; ut fuſe diſſerui ad Epod. 5. v. 100. Epod. 18. v. 6. & lib. 1. Sat. 8.

34. *Per caput, & circa ſaliunt latus.*] Undique adoriuntur & circumobſident. Præclara hypotypoſis.

Ante ſecundam.] Maturè, ut tempus habeat de re ſuâ differendi tecum, priuſquam forum aperiatur, ac diſceptandum ſit in judicio. *Ante ſecundam.* Gall. *A huit heures preciſes du matin plutoſt devant qu'apres:* Ang. *At eight of the clock in the morning, rather before than after.* Unâ ſcilicet horâ ante judicia, quæ horâ tertiâ exercebantur.

Exercet raucos tertia cauſidicos,
Martial. lib. 4. Epig. 8. ubi & diei varias occupationes pro diverſis horis explicat. Porrò ex alibi annotatis, lector, intellige illam diei naturalis horam tertiam Romanorum nobis quidem Francis nonam eſſe matutinam. Vide lib. 1. Epiſt. 19. v. 8. & Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 20.

35. *Sibi adeſſes.*] Quaſi advocatus, adjutor, fautor. Apud judices actor, & patronus rei cauſam dicebat. At aderant præterea quidam advocati, ſuâq; præſentiâ vel teſtimonio etiam, ſi opus eſſet, reum adjuvabant.

Ad Puteal.] Ad judicium. *Puteal* locus erat in comitio Romæ, ubi jus reddebatur. Lib. 1. Epiſt. 19. v. 8. *Forum Putealque Libonis Mandabo ſiccis.* Nimirùm in ipſis gradibus, ad lævam curiæ, ſtatua erat Actii Navii auguris, qui, inſpectante Tarquinio Priſco rege, cotem novaculâ diſciderat. Ibidem porrò cotem illam & novaculam eſſe defoſſam tradunt, ſupraque impoſitum puteal, id eſt, umbellam ſive operculum, quale puteis imponi ſolet. Cic. De divin. 1. n. 32. Illic etiam fœneratores convenire ſolitos idem teſtatur pro Sextio, n. 18. *Putcali & fœneratorum gregibus inflatus.* Item Perſ. Sat. 4.

Si puteal multâ cautus vibice flagellas.

Vide Cœl. Rhodig lib. 10. cap. 17.

36. *De re communi ſcribæ, &c.*] De ſcribarum ſe numero fuiſſe oſtendit.

Scribæ.] Gall. *Les greffiers, ou ſecretaires de l'Epargne.* Angl. *Regiſters or ſecretaries.* Horum officium erat, acta publica literas mandare, literas publicas ſcribere, &c. Conſtat ſcribas maximæ probitatis à quæſtoribus allectos, Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

38. *Imprimat his cura, &c.*] Alius ita rogat: O Horati, cura ut Mæcenas ſigillo muniat has tabellas: oro te etiam atq; etiam.

Signa.] De ſigillo ſive annulo Auguſti intellige. Hunc enim ab eo concreditum Mæcenati, diximus ad Epod. 1. v. 3. & conſtat ex Xiphilino ibi cit. Item ex Dione lib. 51.

Dixeris,

Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit et inſtat.
Septimus octavo propior jam fugerit annus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere ſuorum
In numero, dumtaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens; et cui concredere nugas
Hoc genus: Hora quota eſt? Thrax eſt Gallina Syro par?
Matutina parùm cautos jam frigora mordent:
Et quæ rimoſâ benè deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus ſubjectior in diem et horam
Invidiæ. Noſter ludos ſpectaverat unà,
Luſerat in campo, fortunæ filius, omnes.
Frigidus à roſtris manat per compita rumor; [698]
Quicunq; obviꝰ eſt, me conſulit: O bone (nam te
Scire, deos quoniam propiùs contingis, oportet)
Num quid de Dacis audiſti? Nil equidem. Ut tu
Semper eris deriſor! At omnes Di exagitent me,
Si quicquam. Quid? militibus promiſſa Triquetrâ,
Prædia Cæſar, an eſt Italâ tellure daturus?

Quod ſi his *reſpondeam*; *Tentabo*: eſt qui *reponat & urgeat*: Atqui *potes, ſi lubet. Prope finem habet annus ſeptimus, & mox octavus* incipiet, *ex quo* tempore *Mæcenas inter familiares me aſcivit; ad id* verò *ſolùm, quem in currum aſſumere placeret, quando vlam iret; & cum quo loqueretur futilia ejuſmodi: Quota eſt hora? Gallina Thracius eſtne par Syro? Incautos jam ſtringit frigus matutinum:* & ſimilia, *quæ committi queant auribus perfluentibus. Exinde* verò *magis ac magis obnoxius invidiæ* fui. Aiunt *plerique, Noſter fortunæ filius ludos ſpectavit, in campo* Martio *certavit cum* Mæcenate. Quod ſi *è roſtris per plateas frigidus rumor diſcurrat; quiſquis occurrerit, interrogat me: O bone, an de Dacis aliquid accepiſti? quippè te ſcire oportet, qui ad magnates accedis.* Tum ego: *Nihil certè.* Illi continuò: *Ergone tu ſemper deriſor fueris? Me,* inquam, *diſperdant omnes dii, ſi quidquam ſcio. Ecquid?* aiunt, *agros militibus promiſſos an aſſignabit Auguſtus in Siciliâ,* an in *Italicâ regione?*

ANNOTATIONES.

39. *Dixeris, Experiar.*] Si huic dixero, Curabo, & experiar, numquid à Mæcenate id beneficii queam obtinere tibi. Hîc Horatii modeſtiam adverte, lector, ſuam apud Mæcenatem gratiam extenuantis, tametſi apud eum ſummè valere diceretur. Vide & quæ ſequuntur.

40. *Septimus octavo propior.*] Septimus hic annus prope eſt elapſus, & mox octavus agetur, ex quo, &c.

42. *Dumtaxat ad hoc.*] Non ad res graves, ſed ad nugas, ad jocos, atque ad relaxandum animum magnis curis paſſim diſtentum me adhibet Mæcenas, inquit noſter, duntaxat.

44. *Thrax eſt Gallina Syro par.*] An ille gladiator huic par eſt virtute, robore, arte, peritiâ? ille ſecutor huic retiario? ille Thrax huic Murmilloni? Horum pugnandi rationem diverſamque armaturam fusè explicavi ad Juvenal. Sat. 2. v. 1. 143. & Sat. 8. v. 200.

45. *Matutina parùm cautos, &c.*] Verba hæc innuunt ſcriptam autumni tempore hanc ſatiram.

46. *Et quæ rimoſâ, &c.*] Et ſimilia, quæ loquaciſſimo cuilibet poſſunt committi, atq; homini nullum ſecretum retinenti, ſed paſſim quod audivit in obvios quoſq; ſtatim effundenti; qualis ille apud Terent. de ſeipſo prædicans:

Plenus rimarum ſum; hac atque illac perfluo.

48. *Noſter ludos ſpectaverat unà, &c.*] Sic de Horatio loquuntur invidi: En ille fortunæ filius ſimul cum Mæcenate ludos ſpectavit: en cum ipſo luſit in campo Martio. De hac vide lib. 1. Od. 8. annotat.

50. *Roſtris.*] In foro Rom. erant roſtra, id eſt, ſuggeſtum ante Curiam Hoſtiliam extructum, ornatum verò navium roſtris ab Antiatibus captarum, unde nomen. Tit. Liv. lib. 8. Varro lib. 4. de L. L. Ex eo loco leges ferebantur, & conciones ad populum habebantur; imò & jus dicebatur.

Rumor.] Eſt fama incerta ſine capite, id eſt, ſine auctore, *frigidus*, vel triſtis, vel levis.

52. *Deos.*] Auguſtum, Mæcenatem.

53. *De Dacis.*] Cum his tunc Romani bellum habebant. Vide lib. 2. Od. 20.

55. *Militibus promiſſa Prædia.*] Sicut jam aſſignata fuerant poſt Philippenſem victoriam. Vide ſuprà Sat. 2. v. 110. & ſeq. item Virgil. Eclog. 1.

Triquetra.] Sicilia Trinacris etiam dicitur ob triangularem formam; habetq; in triplici angulo triplex promontorium. Pelorum, Pachynum, Lilybæum. Hinc Ovid. Faſt. 4.

Terra trium ſcopulis vaſtum procurrit in æquor
Trinacris; à poſitu nomen adepta loci.

Jurantem me ſcire nihil, mirantur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altîque ſilentî.
Perditur hæc inter miſero lux, non ſinè votis.
O rus quando ego te aſpiciam? quandóq; licebit
Nunc veterum libris, nunc ſomno et inertibus horis
Ducere ſollicitæ jucunda oblivia vitæ?
O quando faba Pythagoræ cognata, ſimúlque
Uncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo? [620]
O noctes, cœnæque Deûm, quibus ipſe, meíque, 65
Ante Larem propium veſcor, vernáſq; procaces
Paſco libatis dapibus. Prout cuique libido eſt,
Siccat inæquales calices conviva, ſolutus
Legibus inſanis: ſeu quis capit acria fortis
Pocula, ſeu modicis humeſcit lætiús. Ergo 70
Sermo oritur, non de villis domibúſve alienis;
Nec malè nec ne Lepos ſaltet; ſed quod magis ad nos
Pertinet, et neſcire malum eſt, agitamus: Utrúmne

At affirmantem me nihil ſcire, admirantur, velut hominem raræ & profundæ taciturnitatis. In iſtis diem perdo infelix, non ſine deſideriis. O villa, quando te adibo? ecquando gratam oblivionem vitæ anxiæ capiam ibi, modò ſcripta veterum legendo, modò dormiendo & otiando? ô quando apponetur faba Pythagoræ affinis, ſimulq; olera condita lardo pingui? O noctes & epulæ Deorum, in quibus ego & familiares cœnamus ad Larem meum, ac protervos famulos alo cibis libatis. Ibi quiſque liber à ſtultis legibus, ad arbitrium exhaurit ſcyphos diverſos, ſive capax ingentes ſumit calices, ſive minoribus capit madeſcere. Tum fit confabulatio, non de alicrum prædiis vel ædibus; neque utrum *Lepos ineptè ſaltet, an non; ſed quod utilius, quódque ignorare eſt nefas, quærimus:*

ANNOTATIONES.

63. *O quando faba, &c.*] Quando ruri veſcar fabis, oleribus, &c. tranquillam ejuſmodi vitam agreſtem præfero lautis epulis quibuſcunque.

Fabæ Pythagoræ cognata.] Varia hic varii comminiſcuntur. Aiunt plerique *fabam Pythagoræ cognatam* dici ironicè quidem & ſatiricè, quaſi homini coævam & conſanguineam: nempe quod ille aſſereret fabam ex eadem origine & eodem tempore cum homine natam; eamque, ſi pyxide incluſa ſervetur, vel infodiatur, in carnem & ſanguinem converti. Ego nec fabulas nec metempſychoſim afferre huc velim: *cognatam* interpretabor amicam. Fabis enim, aliiſque leguminibus atque oleribus, omnique cibo parabili Pythagoras & Pythagorici libenter veſcebantur; carnibus autem vix aut nunquam, frugalitatis quidem & ſanitatis gratiâ, quanquam nonnulli contrarium ſcribunt. Vide Cic. De divin. 2. n. 119. Diog. Laert. lib. 8. Athen. lib. 4. & 10. Plin. lib. 18. cap. 12. Gell. lib. 4. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 3. lib. 28. cap. 12. lib. 30. cap. 36. et quæ nos ad Juvenal. Sat. 15. ver. 173. ubi de anthropophagis quibuſdam ita ſcribit:

> ——— *Quid diceret ergò,*
> *Vel quo non fugeret, ſi nunc hæc monſtra videret*
> *Pythagoras, cunctis animalibus abſtinuit qui*
> *Tanquam homine, & ventri indulſit non omne legumen?*

Pythagoræ.] Vide lib. 1. Od. 28. Epod. 15. & Sat. 4. hujus lib.

67. *O noctes cœnæque Deûm.*] O quieti ſomni! ô epulæ tranquillæ & jucundæ; quantumvis ſobriæ & frugales, certe nectari & ambroſiæ deorum æquiparandæ! vel *noctes* dicit poëta, quod olim in multam noctem producerent cœnam, ut alibi notavimus.

66. *Ante Larem proprium.*] Religiosè dîis domeſticis libans, & primitias offerens ruſticarum dapum; ac poſteà è *libatis dapibus* hilariter cum familiaribus & ſervis cœnans. Vide lib. 1. Od. 12.

Vernas.] Sic vocantur, qui ex ancillis nati ſunt verno tempore. Feſtus, *procaces*, à procando, ſive poſcendo.

69. *Legibus inſanis.*] De his conviviorum legibus vide lib. 2. Od. 7. annot.

Seu quis capit acria fortis Pocula.] Plin. lib. 14. cap. 22. refert, *Ciceronem Marci filium binos congios ſimul haurire ſolitum*, atque ebrietatis mala eleganter deſcribit. Vide Macrob. Saturn. 2. cap. ultimo. Gell. lib. 15, cap. 2.

70. *Humeſcit.*] Al. *uveſcit.* Lib. 4. Od. 5. in fine, *uvidi*, id eſt, bene poti, maddidi ac pleni vino.

71. *Non de villis domibuſve alienis.*] De his invidi & avari ſermocinantur: ut deliciarum ſectatores & voluptarii de ſaltatoribus & ſcurris.

72. *Lepos.*] Auguſti ſcurra, archimimus, egregius ſaltator, Lepos dictus, à molli, ſcitâ, & lepidâ ſaltandi ratione.

Quod magis ad nos Pertinet, &c.] De aptis convivio ſermonibus, Gell. lib. 13. cap. 11, &c.

Divitiis

Divitiis homines, an ſint virtute beati;
Quídve ad amicitias, uſus, rectúmne, trahat nos;
Et quæ ſit natura boni, ſummúmque quid ejus.
Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. Nam ſi quis laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes, ſic incipit: Olim
Ruſticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepiſſe cavo, veterem vetus hoſpes amicum,
Aſper, et attentus quæſitis; ut tamen arctum
Solveret hoſpitiis animum. Quid multa? neq; illi
Sepoſiti ciceris, nec longæ invidit avenæ:
Aridum et ore ferens acinum, ſemeſáq; lardi
Fruſta dedit, cupiens variâ faſtidia cœnâ
Vincere tangentis malè ſingula dente ſuperbo:
Cùm pater ipſe domûs paleâ porrectus in hornâ,
Eſſet ador loliúmq; dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc, Quid te juvat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem vivere dorſo?
Vis tu homines urbémq; feris præponere ſilvis?
Carpe viam, mihi crede, comes; terreſtria quando
Mortales animas vivunt ſortita, neque ulla eſt
Aut magno aut parvo lethi fuga: quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus:
Vive memor, quam ſis ævi brevis. Hæc ubi dicta

[700] [701]

an opibus homines, an virtute felices exiſtant: utrum nos ad amicitias impeliat, utilitàs, an honeſtum: item quid ſit bonum, & quæ ejus perfectio. Interea Cervius vicinus aniles fabulas appoſitè narrat. Etenim ſi quis imperitus laudat anxias Arellii divitias, ita exordiatur: Quondam mus agreſtis urbanum murem cavernulæ dicitur excepiſſe, vetus hoſpes veterem amicum; durus, & ſtudioſus rerum *congeſtarum,* ita *tamen ut animum reſtrictum laxaret hoſpitum gratiâ. Quid plura? nec parcè dedit è congeſto cicere, nec ex avenâ oblongâ: ore portans acinum deſiccatum, & ſemeſa lardi fruſtula obtulit, optans multiplici dape vincere nauſeam faſtidioſè ſingula delibantis ſuperbo dente; dum ipſe ædium dominus in ſtramine jacens ederet frumentum ac zizaniam, cibis optimis abſtinens. Denique urbanus hunc ſic allocutus eſt: Amice, quorſum ærumnoſus degis ad latus montis ardui? annon vis homines & urbem præferre ſilvis deſertis? Mihi auſculta, iter mecum ingredere; quandoquidem animantia ſuper terram vitam agunt morti obnoxiam, nec effugiendi* ratio *eſt ſive parvo ſive magno. Quocirca, O bone, quamdiu potes, rebus fruere jucundis, recordatus quàm brevi* tempore *ſis victurus.*

ANNOTATIONES.

75. *Uſus, rectumne.*] Alli quippè ſentiebant amicitias propter utilitatem colendas, alii propter virtutem. Vide Cic. Lælium, ubi, *Solem,* inquit, *è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vitâ tollunt —— Amicitia tantas opportunitates habet, quantas vix queo dicere, &c.*

Rectumne.] Cic. mox. cit. *Virtus amicitiam & gignit & continet ———— Virtutum amicitia adjutrix à natura data eſt.* Et in fine ejuſdem lib. *Vos hortor, ut ità virtutem locetis, ſine quâ amicitia eſſe non poteſt, ut, eâ exceptâ, nihil amicitiâ præſtabilius eſſe putetis.*

76. *Summumque quid ejus.*] In quo conſiſtat ſummum bonum; hoc enim in voluptate alii, alii in virtute reponebant. Vide Cicer. De finib. Tuſc. Quæſt. &c.

78. *Ex re fabellas.*] Sunt fabulæ ad perſuadendum valde commodæ & efficaces, ſi appoſitè adhibeantur. Hinc ſacri etiam codices proverbiis & parabolis inſperſi ſunt, hiſque perſæpè uſus eſt Chriſtus Dominus, veritas Dei & ſapientia. *Ut quod per ſimplex præceptum teneri ab auditoribus non poteſt, per ſimilitudinem & exempla teneatur.* S. Hieronym. lib. 3. Comment. in Matth.

Arelli.] Arellius famosè avarus: contra ſtultam ejus de opibus opinionem Cervius affert aptè exemplum & apologum ruſtici muris & urbani.

83. *Hoſpitiis.*] Hoſpitibus amicè excipiendis.

84. *Nec longæ invidit avenæ.*] Helleniſmus.

86. *Varia cœnâ.*] *Dubiam cœnam* dixit ſuprà Sat. 2. v. 77.

88. *Hornâ.*] Nova, hujus anni. L. 3. Od 23. v. 3.

89. *Ador.*] Frumenti genus, ab edendo appellatum; vel quod aduratur, ut è toſto fiat mola ſalſa ad ſacrificia utilis. Feſtus. Alli aliter.

93. *Terreſtria quando, &c.*] Vel ex perſonâ murium, aliorumque brutorum; vel ex perſonâ atheorum hoc dicit poëta.

97. *Vive memor quam ſis brevis ævi.*] Eandem hanc orationem tribuit Herculi Euripides in Alceſtide, ut benè obſervavit Muretus.

Sermonibus illis excitatus ruſticus, proſilit alacer è domicilio. Hinc uterque viam inſtitutam decurrunt, cupientes noctu ſubire civitatis pomœrium. Et jam nox attigerat medium cœli locum, quando pedem ambo inferunt in ædes opulentas, ubi ſtragula fulgebat purpurea ſuper thoros eburneos, & plurimæ dapes reſtabant è lauto convivio, quæ heri procul fuerant in ſportulis congeſtæ. Poſtquam igitur ruſticum ſtatuit in ſtragulâ pretiosâ recumbentem, velut expeditus hoſpes circumcurſat, cibos cibis accumulat, & inſtar famuli miniſtrat ſedulus, præguſtans quicquid apportat. Ille quietus lætatur mutatâ conditione, hilaremque ſe convivam exhibet favente fortunâ; quando magnus repente ſcrium ſtrepitus thoris ambos expulit. Mox trepidi cœperunt fugere per omne cubiculum, gravius autem expaveſcere quaſi *moribundi, cum ædes amplæ inſonuerunt magnis canibus. Tunc agreſtis dixit: Nequaquam me juvat vita iſta,* eique *nuncium remitto: me nemus & cavernulæ à periculis libera conſolabuntur exiguo legumine.*

Agreſtem pepulêre, domo levis exilit. Inde
Ambo propoſitum peragunt iter, urbis aventes
Mœnia nocturni ſubrepere. Jámq; tenebat
Nox medium cœli ſpatium, cùm ponit uterque
In locuplete domo veſtigia; rubro ubi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos,
Multáque de magnâ ſupereſſent fercula cœnâ,
Quæ procul extructis inerant heſterna caniſtris.
Ergò ubi purpureâ porrectum in veſte locavit
Agreſtem, veluti ſuccinctus curſitat hoſpes,
Continuátq; dapes, nec non verniliter ipſis [702]
Fungitur officiis, prælibans omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutatâ ſorte, boniſque
Rebus agit lætum convivam: cùm ſubito ingens
Valvarum ſtrepitus lectis excuſſit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magiſque
Exanimes trepidare, ſimul domus alta Moloſſis
Perſonuit canibus. Tum ruſticus, Haud mihi vitâ
Eſt opus hac, ait, & valeas: me ſilva, cavúſque
Tutus ab inſidiis tenui ſolabitur ervo.

ANNOTATIONES.

104. *Fercula.*] A ferendo vocantur ſic vaſa eduliorum, & per Synecd. ipſa edulia, &c.

108. *Vernaliter.*] Al. *Vermiliter*, more ſervorum prælambens dapes quas affert.

114. *Moloſſis.*] Ingentibus canibus è Moloſſiâ regione Epiri Apud Moloſſos Epiri populos erant canes venatici generoſiſſimi.

117. *Ervo.*] Quovis legumine, Synecd. *Ervum*, Græcis ὄροβος; Gall. *ers*, Angl. *vetches or tares*. Legumen eſt piſis affine, ſaginandis armentis utile. Columel. Plin. Virg. Ecel. 3. v. 100. ejus meminit, ſi fides quibuſdam veteribus membranis. Nam aliæ habent *arvo*, aliæ *ervo*.

SATIRA VII.

Inducitur ſervus, pro libertate Saturnalium, heri vitia taxans & carpens.

DAVUS. *Jam diu eſt quod te audio, atque avens tibi.*

JAM dudum auſculto, & cupiens tibi dicere ſervus [703]

ANNOTATIONES.

1. *Jam dudum auſculco.*] Suum ipſe ſervum vitia ſibi objicientem ita inducit Horatius, ut quilibet vitioſus à ſervo ſuo pariter reprehendi ſe juſtè quidem putet & ſentiat. Porrò ſententiam hanc aſſerit, ſolum ſapientem eſſe liberum, quam tractat Cicero Parad. 5. & Perſ. Sat. 5.

Auſculto.] Ad omne obſequium paratus aſto.

Pauca,

Pauca, reformido. Davuſne? Ità, Davus, amicum
Mancipium domino, et frugi, quod ſit ſatis; hoc eſt,
Ut vitale putes. Age, libertate Decembri
(Quando ita majores voluerunt) utere: narra.
Pars hominum vitiis gaudet conſtanter, et urget
Propoſitum: pars multa natat; modò recta capeſſens,
Interdum pravis obnoxia. Sæpe notatus
Cum tribus annellis, modò lævâ Priſcus inani,
Vixit inæqualis, clavum ut mutaret in horas:
Ædibus ex magnis ſubitò ſe conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honeſtè:
Jam mœchus Romæ, jam mallet doctus Athenis

pauca loqui, ego famulus timeo. HORAT. *Nunquid Davus?* DAV. *Etiam, Davus, bero ſervus fidelis, ac frugalis abunde: id eſt, ut vitâ dignum exiſtimet.* HOR. *Age, fruere licentiâ* menſis *Decembris, quandoquidem ita ſanxerunt majores* noſtri: *loquere.* DAV. *Plerique hominum obſtinate vitiis delectantur, & perſeverant in* pravis *moribus: alii multi fluctuant, nunc virtutem ſequentes, aliàs vitiis obſequentes.* Sic. *Priſcus frequenter viſus* eſt *cum tribus annulis*; *paulò* verò *poſt ſiniſtrâ vacuâ, diverſus illuc, unde vix decenter egrederetur libertinus nitidulus. Modò Romæ adulter, modò Athenis eruditus degere cuperet*;

[264]

ANNOTATIONES.

2. *Davuſne.*] Ipſene *Davus* hæc loquitur?

4. *Ut vitale putes.*] Habebant domini in ſervos jus vitæ ac necis. Davus ait, pro ſedulâ & diuturnâ ſervitute videre ſibi meruiſſe apud herum ut vivat. Alii alias interpretationes afferunt, at meo judicio longè petitas. Quidam volunt Davum ſignificare ſe mediocriter bonæ eſſe indolis, quod contrà rarò ſint longævi, qui indole ſunt eximiâ. Seneca Controv. 1. *Tam immaturè magnum ingenium non eſſe vitale.* Alii ſic: Davus oſtendit ſe in victu moderatum ac temperatum diutiùs eſſe victurum, contra morem ſervorum, quos edacitas brevi conficit.

Libertate Decembri utere.] Dic liberè quicquid voluerit, ſiquidem hoc tibi dant Saturnalia. Ea nempè 14. cal. Jan. celebrabantur in honorem Saturni, & monumentum aurei ſub ejus regno ſeculi, quo tempore cuncti æquales erant, tam ſervi quàm ingenui. Macrob. lib. 1. cap. 10. *Saturnalia uno die ſolita peragi: poſtea triduum propagato, adjectis à Cæſare bus menſi diebus: deinde ex edicto Auguſti, quo trium dierum feriæ Saturnalibus addixit—— —— ſed Sigillariorum adjecta celebritas in ſeptem dies diſcurſum publicum & lætitiam religionis extendit.* Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 22. *Saturni feſtis diebus ſervos ingenuorum miniſteria occupare, pileos ſumere, & à liberis nullo diſcrimine differre, ſtipeſque invicem dare, & munera miſſitare, ſervatum eſt. Regna quoque ſortiri inter æquales, & tanquam reges imperitare, magiſtratus purpuram induere, reliquos in veſte candidâ diem concelebrare. Qui etiam mos Græcis & exteris communis fuit. Namque apud Babylonios Sacra appellantur feſta, quibus dies quinque imperabant ſervi dominis, eorumque unus ſtolâ ſumptâ dominabatur,* &c. Vide ſupra Sat. 3.

7. *Natat.*] Inſtabilis eſt: ſicut natantes modò contra flumen, modò currente feruntur amne.

9. *Cum tribus annellis.*] Plures annulos geſtare luxurioſum habebatur.

Priſcus.] Hic orator fuiſſe dicitur, ſenatorii quidem, vel certè equeſtris ordinis.

Lævâ inani.] Sine ullo annulo, quod egeſtatis ſignum. In lævâ, utpote minùs actuosâ, annuli geſtantur. Macrob. lib. 7. cap. 15. *Annulum in digito, qui minimo vicinus eſt, quem etiam medicinalem vocant, & manu præcipuè ſiniſtrâ geſtandum eſſe.* Gell. lib. 10. cap. 10. *Repertum eſt nervum quendam tenuiſſimum ab eo digito ad cor hominis pervenire.* Hinc tali honore eum digitum placuit decorari. Vide Plin. lib. 33. cap. 1. ubi de origine & jure annulorum aureorum. Alex. ab. Alex. lib. 2. cap. 9. &c.

10. *Inæquales.*] Sibi parùm conſtans.

Clavum.] Modò latum, modo anguſtum ſumens. De ea veſte præclarâ, lib. 1. Sat. 5. v. 36.

11. *Ædibus ex magnis.*] E ſuperbo domicilio in vile & abjectum migraret.

13. *Jam mœchus Romæ.*] Salſus in Romanorum impudicitiam ſarcaſmus.

Jam mallet doctus Athenis Vivere.] Modò otioſum & luxurioſum præferens vitæ genus, modò ſtudia literarum & honeſtos doctrinæ ac philoſophiæ labores.

Athenis.] Ubi fons omnium doctrinarum. Cic. De orat. *Ubi artium exquiſitarum officina: ubi præcipuè coluntur ea myſteria, quibus ex agreſti immanique; vitâ exculti ad humanitatem & eruditionem mitigati ſumus.* Id. De leg. 4. *Ubi tanta auctoritas, ut de ejus urbis poſſeſſione inter deos certamen fuerit; ut jam fractum prope ac debilitatum Græciæ nomen hujus urbis laude nitatur.* Id. Orat. n. 25.

Vivere,

Vivere; Vertumnis, quotquot ſunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, poſtquam illi juſta cheragra
[705]
Contudit articulos, qui pro ſe tolleret, atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurnâ
Conductum pavit: quanto conſtantior idem
In vitiis, tanto leviùs miſer ac prior ille,
Qui jam contento, jam laxo fune laborat.
Non dices hodie, quorſum hæc tam putida tendant,
Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto, peſſime? Laudas
Fortunam et mores antiquæ plebis, & idem,
Si quis ad illa Deus ſubitò te agat, uſq; recuſes:
Aut quia non ſentis, quod clamas, rectius eſſe;
Aut quia non firmus rectum defendis; & hæres,
Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.
[706]
Romæ rus optas, abſentem ruſticus urbem
Tollis ad aſtra levis: ſi nuſquam es fortè vocatus
Ad cœnam, laudas ſecurum olus; ac velut uſquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amáſque,

certè natus infeſtis omnibus Vertumnis. Contrà *Volanerius ſannio, quando juſta cheiragra illi fregit digitos,* hominem *quotidiana mercede conductum aluit, qui taxillos pro ſe colligeret, ac immitteret in aveolum: quanto magis conſtans in pravis, tanto minus infelix quam prior iſte, qui nunc intento, nunc laxato fune luctatur.* HORAT. An *non hodie declarabis, furcifer, quo ſpectent illa adeò inepta?* DAV. *Dico, ad temetipſum.* HOR. *Ecquâ ratione, ô nequam?* DAV. *Extollis conditionem & inſtituta priſci populi; tuque ipſi fortiter abnuas, ſi numen aliquod ad ea te redigat: ſive quod non firmiter tenes melius eſſe id quod aſſeris; ſive quod non conſtanter virtutem propugnas; atque hæſitas, fruſtra exoptans pedem lato extrahere.* Cum *Romæ* veſtaris, *cupis ruri* degere; *cum ruri degis, remotam urbem laudas inconſtans. Si à nemine invitatus es ad cœnam, extollis olera tranquilla, & quaſi pergas coactus, ſic te beatum prædicas, atque gratularis* tibi,

ANNOTATIONES.

14. *Vertumnis.*] Vertumnus, deus anno vertendo præſidens, multiformis erat; & variè pingebatur, & variis colebatur locis tum in urbe tum in municipiis: modò foſſor, modò arator, ſeminator, plantator, meſſor. Hinc plurali numero Vertumni appellantur. Aiunt etiam ſenſus & cogitationes hominum ab eo verti. Undè iratis Vertumnis dicitur natus, quiſquis ſemper incertus & inconſtans aliis aliiſque affectibus agitatur. Tibul. 4, 2, 13.

Talis in æthereo felix Vertumnus olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

15. *Chiragra.*] Vel metri causâ licenter & contra etymon primam corripit ſyllabam; vel poëta ſcripſit *cheragra*, ut volunt quidam, à χεὴρ τῆς χειρὸς, poëticè χειρὸς. *Juſta*, digna luxuriæ pœna. Perſ. Sat. 5. v. 58.

——*Sed cum lapidoſa cheragra*
Fregerit articulos.

Scilicet morbus ille articularis manûs ac digitorum uſum præpedit, non ſecus ac ſi fracti & contuſi eſſent articuli manuum.

16. *Qui pro ſe tolleret.*] Cùm talis ſemper ludere conſueviſſet, interclusâ manus ſuæ movendi facultate, alienâ manu talos colligebat, movebat, jactabat.

17. *Phimum.*] Vaſculum ligneum, corneum, eburneum, oris anguſti, è quo tali anteà agitati effunduntur in alveum ſeu tabulam. *Fritillum* vocant Juvenalis & Seneca, *arcam* Perſius, *turriculam* Martialis, *pyrgum* (quæ vox Græca turriculam deſignat) alii, & hic Horatius, ut placet multis, hiſque doctiſſimis. Gall. *cornet à dez*, Angl. *the dice-box.* Jul. Pollib. 10. cap. 13. phimum, φίμον numerat inter aleatoris inſtrumenta: item Æſchines in Timarch. apud Suidam.

20. *Qui jam contento.*] Metaphorica dictio. Velut Priſcus modò parcus admodùm & frugalis, modò laxus, magnificus, luxurioſus; utrinque nimius, & vitio laborans.

21. *Putida.*] Auditu ingrata: tranſlatio à naribus ad aures.

22. *Furcifer.*] Servus hoc probro inceſſebatur, cum ob delictum quodpiam levius appenſam collo furcam cogebatur, ferre, ignominiæ causâ.

23. *Mores antiquæ plebis.*] Probos nimirùm & caſtos. Nam ſubinde vitia ſenſim gliſcere viſa ſunt.

27. *Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.*] Fruſtrà cupiens è gurgite vitiorum emergere.

30. *Laudas ſecurum olus.*] Tranquillam domi cœnam è cibo parabili laudas, & præfers quibuſlibet lautis & opimis apud alios epulis, ad quas invitatus fueris.

Velut uſquam Vinctus eas.] Videri vis ad alienam ire cœnam velut coactus, vinctus,

Quod

Quòd nuſquam tibi ſit potandum. Juſſerit ad ſe
Mæcenas ſerum ſub lumina prima venire
Convivam, Nemón' oleum feret ociùs? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore, furíſque.
Milvius et ſcurræ, tibi non referenda precati,
Diſcedunt. Etenim fateor me, dixerit ille,
Duci ventre levem: naſum nidore ſupinor:
Imbecillus, iners, ſi quid vis, adde popino.
Tu cùm ſis quod ego, et fortaſſis nequior, ultrò
Inſectere velut melior, verbíſque decoris
Obvolvas vitium? quid, ſi me ſtultior ipſe [707]
Quingentis empto drachmis deprenderis? Aufer
Me vultu terrere: manum ſtomachúmque teneto,
Dum quæ Criſpini docuit me janitor, edo.
Te conjux aliena capit, meretricula Davum:
Peccat uter noſtrûm cruce dignius? acris ubi me
Natura incendit; ſub clarâ nuda lacernâ
Quæcunque excepit turgentis verbera caudæ,
Clunibus aut agitavit equum laſciva ſupinum,
Dimittit, neque famoſum, neque ſollicitum, ne
Ditior aut formæ melioris meiat eodem.
Tu cùm, projectis inſignibus, annulo equeſtri,

quod apud nullum cœnare contingit. Verùm ſi Mæcenas vocet te cœnatum apud ſe veſperi ad primas candelas; horrendum vociferaris furibundus, Nulleſne afferet unguenta citius? quiſnam auſcultat? Tum verò Milvius & paraſiti abeunt, tibi imprecati minimè narranda. At dicet aliquis me ventri obnoxium eſſe, naſum tollere ſupinum ad nidorem; ignavum, ſegnem eſſe, *adde* etiam, *popinarum ſectatorem, ſi lubet; non inficiabor. Tu verò cum ſis* ſervus, *ut ego, & fortaſſe ſis pejor; cur me ſpernis reprehendis quaſi præſtantior? quare præclaris ſermonibus tegis* quod *pravum habes? quid, ſi tu agnoſceris inſanior me,* quem *emiſti drachmis quingentis? Deſine vultu terrorem mihi facere: coërce manum atque iram, dum loquor ea, quæ didici à Criſpini janitore. Tu ſectaris uxorem alterius, Davus meretricem. Uter noſtrum cruce dignior peccat? Cum me ardens libido inflammat,* * * * * * * * * * * * * * * * * * * ab ea *diſcedo, nec inſanus, nec anxius, ne opulentior vel pulchrior eâdem potiatur. Tu verò quando, exutis ornamentis, annulo equeſtri,*

ANNOTATIONES.

invitus: ac felicem te dicis quod nemo te vocarit. Verum te diſſimulas.

33. *Serum ſub lumina prima.*] Magnates quidem ſerò cœnabant pluribus negotiis occupati: at alii vulgò circa tertiam aut quartam horam pomeridianam. Martial. lib. 4. Epig. 8.

Imperat extructis frangere nona toris.

34. *Nemon' oleum feret ocyùs, &c.*] Clamitas moræ impatiens, & mirum quantum properans ire illuc bene lotus, bene unctus. Sic nimirùm veteres ad cœnam invitati pergebant, unguentis odoriferes perfuſi.

35. *Furiſque.*] Alii leg. *fugiſque*, id eſt, cum magna feſtinatione domo abis, & ad Mæcenatis cœnam curris.

36. *Milvius & ſcurræ, &c.*] Paraſiti & ſcurræ apud te cœnâ ſperatâ fraudati, diras in te jactant, imprecantur tibi mala omnia diſcedentes.

38. *Naſum nidore ſupinor.*] Elatum habeo naſum ad captandos odores obſoniorum: tanquam ventris & gulæ mancipium cœnas venor.

43. *Quingentis empto drachmis.*] Gall. *acheté cinquante écus.* Angl. *That coſt you but fifty crowns.* Siquidem drachma Attica ſex aſſes, ſive ſolidos noſtræ monetæ continebat.

Me ſtultior deprenderis.] Ego enim vitia mea ipſe agnoſco & fateor; tu verò tua celas, & vano decore tegis: & hinc aliis tibique etiam bonus videri gaudes, ſtulte.

44. *Manum ſtomachumque teneto.*] Ne minas, ne verbera mihi intentes, dum tibi vera loquor.

45. *Dum quæ Criſpini docuit me janitor, edo.*] Doctum ſe ſervus à ſervo philoſophi aptè dicit. Certe à magiſtris publicis documenta quædam ſervi eorum captabant, ſeu domi, ſeu cuſtodientes januam ſcholarum in quibus docebant: audire nempe multa atque utiliter excipere poterant, ſi paulùm ingenioſi eſſent. De *Criſpino* Stoicam ſectam amplexo, lib. 1. Sat. 1. & 3.

46. *Te conjux aliena capit.*] Adulteriorum ſectator quilibet hic arguitur, non ipſe Horatius; qui ab iis abhorrebat, lib. 1. Sat. 2.

53. *Tu cum, projectis inſignibus.*] Depoſitâ togâ, exuto anguſto clavo, equeſtrique annulo & dignitate, quibus ab Auguſto es inſignitus: ſervilem autem indutus habitum, ne agnoſcaris: jam non videris eques Romanus, ſed vilis ſervus. Vide Gell. lib. 13. cap. 20.

Romanoq;

& *Romana veste, è judice mutaris in vilem servum, cucullo obvolvente caput unguentis delibutum*; an *non es quod fingis? Pavidus* quidem *intromitteris, & corpore concuteris, metu adversus cupiditates luctante.* Age ve ò, *quid interest* an *pergas addictus, virgis cædi, & gladio interfici? an infami inclusus arca*, in *quam te compegit* ancilla *flagitii heræ particeps, genibus tangas caput inflexum?* Dic potiò, *si vir matronæ delinquentis jus habet adversùs utrumque, an non æquius contra adulterum? Certe fœmina hæc suum non mutat habitum, vel locum*; * * * *quoniam te mutuit, nec amanti fidit. Sponte feres partibulum, atque hero furioso addices cuncta bona, vitam, corpus, existimationem.* Quod si incolumis *evadas*, deinceps *fortasse verberis, & eruditus evitabis.* Imò verò *inquiret rursum timendi pereundiq; occasiones. O multis modis mancipatus! Ecquæ fera vinculis fractis improbè se religat, si quando evasit?* At enim *non sum adulter, inquis. Nec ego certe fur,*

Romanóque habitu, prodis ex judice Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacernâ; 55
Non es quod simulas? Metuens induceris, atque [708]
Altercante libidinibus tremis ossa pavore.
Quid refert uri virgis, ferróque necari
Auctoratus eas, an turpi clausus in arcâ,
Quo te demisit peccati conscia herilis, 60
Contractum genibus tangas caput? Estne marito
Matronæ peccantis in ambos justa potestas?
In corruptorem vel justior. Illa tamen se
Non habitu mutatve loco, peccátve supernè,
Cùm te formidet mulier, neq; credat amanti. 65
Ibis sub furcâ prudens, dominóque furenti
Committes rem omnem, et vitam, et cum corpore famam.
Evâsti? metues credo, doctusq; cavebis.
Quæres quando iterum paveas, iterúmque perire
Possis. O toties servus! Quæ bellua ruptis, [709]
Cùm semel effugit, reddit se prava catenis? 71
Non sum mœchus, ais. Neque ego hercule fur, ubi vasa

ANNOTATIONES.

54. *Ex judice.*] Certarum rerum cognitio & judicium ad equites Rom. pertinebat, sive quod eligebantur judices tam ex equestri quàm senatori ordine.

55. *Lacernâ.*] Pallio caput etiam adversus imbres protegente. *Cucullum* vocat Juvenalis, Sat. 3, 6, & 8. Gall. *une cape.* Angl. *a coul.*

56. *Metuens induceris.*] In domum mœchæ induceris metuens periculæ, de quibus lib. 1. Sat. 2.

58. *Quid refert uri virgis, &c.*] Gladiatores emens has illis conditiones proponebat; flammis uri, virgis cædi & secari, ferro necari: quas cùm accepissent certo quidem pretio, auctorati dicebantur, seu obligati & obstricti ad quidlibet perpetiendum. Sensus est: Tu servili metu continuò pressus, servili auctoramento quasi addictus, an non verè servus es? Nihil certè interest gladiatorem inter & adulterum. Gladiator virgis cædendum ferroque necandum se addicit: tu pariter cùm adulteria committis. Quid enim cum timens adulteræ maritum in arcâ recluderis?

61. *Estne marito Matronæ, &c.*] Olim adulterum in adulterio deprehensum marito licebat occidere, timul & adulteram. Lex sublinde Julia de adulteris nonnihil immutavit, atque flagitiorum ejusmodi cognitionem ad certos judices referri jussit. Vide annot. lib. 1. Sat. 2.

64. *Non habitu mutatve loco.*] Adultera non egreditur domo suâ, non insignia deponit, ut tu: proindeque longè pejus illâ facis, justior que pœna te sequitur.

66. *Ibis sub furcâ prudens.*] Sponte subis servilem ignominiam & pœnam.

Dominoque furenti, &c.] Vel irato & ultionem anhelanti marito; vel affectui vehementi culibet tibi tyrannicè dominanti paratus es addicere bona, famam, vitam.

68. *Evâsti? credo metues, &c.*] Ironicè. Quod si è vitæ periculo emergas, fortasse cautus deincepe simile discrimen longe fugies. Imò verò quæres semper novas mœchandi, totiesque periclitandi occasiones: adeò mancipatus es tyrannidi vitiorum.

70. *Quæ bellua ruptes, &c.*] Hunc Horatii locum imitatus est Persius, Sat. 5. v. 168. & seq.

72. *Non sum mœchus, ais, &c.*] Si tu non es mœchus, eò quòd apertè non sectaris matronas; nec ego fur sum, qui argentea vasa quælibet obvia metu pœnæ non furripio palàm. Verùm si periculi formido removeatur, jam ego furabor, & tu mœchaberis; & vitiosæ indoli

Prætereo

Prætereo ſapiens argentea. Tolle periclum,
Jam vaga profiliet frenis natura remotis.
Túne mihi dominus, rerum imperiis hominúmq;
Tot tantíſq; minor? quem ter vindicta quatérque
Impoſita haud unquam miſerâ formidine privet?
Adde ſuprà dictis, quod non leviùs valeat. Nam
Sive vicarius eſt, qui ſervo paret, uti mos
Veſter ait, ſeu conſervus; tibi quid ſum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, aliis ſervis miſer, atque
Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.
Quiſnam igitur liber? Sapiens; ſibi qui imperioſus, [710]
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, et in ſeipſo totus teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per læve morari;
In quem manca ruit ſemper fortuna. Poteſne
Ex his, ut proprium, quid noſcere? Quinq; talenta
Poſcit te mulier, vexat, foribuſque repulſum
Perfundit gelidâ, rursùs vocat. Eripe turpi
Colla jugo. Liber, liber ſum, dic age. Non quis:

quando argentea vaſa cautus tranſeo. Auſer verò periculum, ſtatim indoles ſoluta erumpet ſublatis frenis. Quæ cùm ita ſint, an meus es herus tu ſubditus dominatui tot rerum atque hominum? quem virga prætoris ter aut quater incuſſa non unquam liberet moleſto metu? His adjunge, quod non minoris momenti ſit. Etenim ſeu vicarius eſt, qui ſervo obedit, ſicut inſtitutum veſtrum docet, ſive conſervus; quid ego ſum erga te? ſcilicet ipſe, qui mihi dominaris, aliis obtemperas miſer, ac moveris, perinde ac lignea effigies viribus non propriis. HORAT *Ergò quiſnam liber?* DAV. *Sapiens, qui ſibi dominatur: quem nec egeſtas, nec mors, nec catenæ territant: qui valet repugnare cupiditatibus, & ſpernere dignitates, atque* eſt *in ſemet omninò æqualis & globoſus, ut nihil externi queat hærere per expolitum: quem fortuna impetit ſemper debilis.*

An potes aliquid ex iſtis velut tuum obſervare? Fœmina talenta quinque à te exigit, urget, domo ejicit, aquâ aſpergit, iterum accerſit. Exime cervicem infami ſervitute. Heus dic, Liber, liber ſum. Atqui *non valet:*

ANNOTATIONES.

ambo ſerviemus. Ergò tu perinde ſervus ac ego. Huc pertinet quod Stoici plus animum peccandi ſpectabant quàm factum.

75. *Rerum imperiis hominumque Tot tantiſq; minor?*] Obnoxius libidini, timori, ambitioni, &c. quâ è ſervitute prætor eximere te non valet.

76. *Vindicta.*] Tribus modis à ſervitute vindicabatur, & in libertatem aſſerebatur ſervus: 1. Cenſu. 2. Teſtamento. 3. Vindictâ: nempè cum virgâ capiti ſerviliter inculsâ ritè manumittebat ſervum prætor. Vide. Perſ. Sat. 5. v. 88. ubi ſic habet:

Vindictâ poſtquàm meus à prætore receſſit.

77. *Haud unquam miſerâ formidine privet.*] Corporis quidem dabit libertatem, at animi nequaquam.

79. *Vicarius.*] Inter ſervos erat unus præcipuus, ut plurimùm atrienſis, quibuſdam diſpenſator dictus. Hic aliis ſervis diſtribuebat ex more dimenſum cibum aut frumentum, habebátque in eos quandam auctoritatem. Reliqui ſervi dicebantur vicarii, ſeu conſervi: communem etenim habebant dominum.

82. *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.*] Tu, qui meus es dominus, affectuum ac vitiorum ſervus es; atque ab eis duceris, perinde ac imaguncuiæ ligneæ certis nervis & fidiculis motæ, per ſe videntur moveri, caput, brachia, pedes agitare, oculos etiam torquere, &c. Gell. lib. 14. cap. 1. *Nihil arbitratu ſuo faciunt*, inquit, *ſed ludicra vehiculata eſſe videntur, id eſt, nervis moventia.*

86. *Totus teres atque rotundus.*] Tam lævis, politus, æquabilis, ut quaſi perfectus globus facile moveatur, nihilque aſperum anſatumve habeat, quo retineri ac retardari queat, aut invitus impelli vi quâdam externâ. Perſ. Sat. 1. v. 64.

Ut per læve ſeverus
Effundat junctura ungues.

88. *In quem manca ruit ſemper fortuna.*] Sicut affectibus non ſervit, ita nec fortunæ; & quemadmodum irruentium vitiorum, ſic & fortunæ impetum frangit.

91. *Perfundit gelidâ.*] Mulierum ea eſt improbitas. De quâ Perſ. Sat. 5. v. 169.

Solâ puer objurgabere rubrâ.

Eripe turpi Colla jugo.] Si tu liber es, age, te liberum oſtende: ſpernentem te meretriculam ſperne & deſere. Atqui non vales,

quippe animum premit herus gravis acresque stimulos subdit fatigato, & reluctantem exagitat. Verum enimverò quando stupens miraris tabellam à Pausiâ pictam, quâ ratione leviùs delinquis quàm ego, cum attentus contemplor pugnas Fulvii, Rutubæ, & Platidiani, rubricâ, vel carbone delineatas, intento poplite altero, *quasi re ipsa viri decertent, moveant arma, impetant, declinent?* Nempe *Davus iners & pravus* habebitur: *tu verò solers & peritus cognitor* rerum *antiquarum prædicaberis. Si trabor* odose *placentæ calidæ*, homo *nihili sum*; at *tibi magna virtus & mens temnit lautas dapes. Quare* verò *damnosius mihi est obtemperare ventri?* nimirùm *quia dorsum verberatur.* Sed *quo pacto minus tu puniris, quoties appetis edulia ista, quæ* pretio *exigua haberi non possunt? Quinimò amaræ fiunt dapes frequentiùs captatæ, & pedes vacillantes detrectant portare corpus vitiatum.* Denique *nunquid peccat servus quispiam pro uvâ.*

Urget enim dominus mentem non lenis, et acres
Subjectat lasso stimulos, versátque negantem. 94
Vel cùm Pausiacâ torpes, insane, tabellâ, [711]
Qui peccas minùs atq, ego, cùm Fulvi, Rutubæq;
Aut Placideiani contento poplite miror
Prælia, rubricâ picta aut carbone, velut si
Re verâ pugnent, feriant, vitentque moventes
Arma viri? Nequam et cessator Davus: at ipse
Subtilis veterum judex et callidus audis. 101
Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus atque animus cœnis respondat opimis.
Obsequium ventris mihi perniciosius est cur?
Tergo plector enim: quî tu impunitior, illa, 105
Quæ parvo sumi nequeunt, cùm obsonia captas?
Nempè inamarescunt epulæ sine fine petitæ, [712]
Illusique pedes vitiosum ferre recusant
Corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer uvam

ANNOTATIONES.

cupiditati subditus. Cic. Parad. 5. *An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, jubet, vetat quod videtur: qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet. Poscit? dandum est. Vocat? veniendum. Ejicit? abeundum. Minatur? extimescendum. Ego verò istum non modò servum, sed nequissimum servum puto.*

93. *Urget enim dominus.*] Dominatur tibi libido, invitumq; trahit. Pers. cit. Sat. 5. v. 124

Liber ego. Unde datum hoc sumis tot subdite rebus?
An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat?

95. *Vel cùm Pausiacâ torpes, insane, tabellâ.*] Cum præ immoderato pictarum egregiè tabellarum studio velut insanis. Cic. Parad. 5. *Sunt pueri stultitiæ, quos signa, quos tabulæ, quos cælatum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnifica nimiopere delectant.* ——— ——— *Echionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti* ——— ——— *intuentem te, admirantem, clamores tollentem, cum video, servum te esse ineptiarum omnium judico. Nonne igitur sunt ista festiva? sunt. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obsecro te, ita venusta habeantur ista, non ut vincula virorum sint, sed ut delectamenta puerorum.*

Pausiacâ.] Pausias insignis pictor, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. & lib. 35. cap. 11.

96. *Fulvi, Rutubæ, Placidiani.*] Hi famosi erant gladiatores.

97. *Contento poplite.*] Is gestus est certantium digladiantium.

28. *Prælia, rubricâ picta aut carbone.*] Publicè & propalam exposita. Plin. lib. 35. cap. 7. *Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores; ex albis melino, ex flaccis attico, ex rubris sinopide Pontică, ex nigris atramento* ——— *publicas porticus invesitit picturâ gladiatorum, ministrorumq; omnium veris imaginibus redditis* ——— *Pingi autem gladiatoria munera, atq; in publico exponi, cœpta à C. Terentio Lucano.*

101. *Subtilis veterum judex & callidus audis.*] Cic. ante citat. *Nos quoque oculos eruditos habemus.*

105. *Quî tu impunitior.*] Pers. Sat. 5. v. 130. similiter.

——— *quî tu impunitior exis?*

107. *Nempè inamarescunt epulæ.*] Immodicè epulatus das pœnas, cum debilitatum cruditate corpus vexatur; pedesque bono succo & alimento, proindeque viribus destituti, vacillant, solitumque officium non præstant. Vide Sat. 2. huj. lib. v. 75. seq.

Furtivâ

Furtivâ mutat ſtrigili? Qui prædia vendit,
Nil ſervile gulæ parens habet? Adde quòd idem
Non horam tecum eſſe potes, non otia rectè
Ponere; téque ipſum vitas fugitivus et erro;
Jam vino quærens, jam ſomno fallere curam:
Fruſtra: nam comes atra premit, ſequitúrque fugacem.
Unde mihi lapidem? Quorſum eſt opus? Unde ſagittas?
Aut inſanit homo, aut verſus facit. Ocyùs hinc te
Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino. [713]

dans ſtrigilem ſubreptam circa noctem? qui verò gulæ indulgens prædia venumdat, nihil ſervile exhibet? Adde quod tu nequis unâ horâ tecum verſari, nec herè uti otio; atque temet fugis, ut ſervitutem abhorrens & vagabundus; nunc vino, nunc ſomno quærens levare ſollicitudines, inutiliter: quippe hæ triſtes aſſeclæ fugientem urgent ac perſequuntur. HORAT. *Quâ parte habebo lapidem?* DAVUS. *Ecquid neceſſe eſt?* HORAT. *Ubi tela inveniam?* DAVUS. *Vel furit homo noſter, vel condit carmina.* HORAT. *Niſi hinc abis velociter, ibis ad agrum meum Sabinum nonus operarius.*

ANNOTATIONES.

110. *Furtivâ mutat ſtrigili.*] Dans ſtrigilem, quam furatus eſt, ad habendam uvam, quam appetit. Strigil inſtrumentum eſt æneum, ferreum, argenteum, quo in balneis ſudorem veteres detergebant.

112. *Non horam tecum eſſe potes.*] Variis diſtractus cupiditatum illecebris, unâ horâ manere apud te, ſolus eſſe vix potes; animo tranquillo nunquam frueris: ac proinde *otia rectè ponere*, utiliterque tempus inſumere non vales in rebus ſeriis & honeſtis. Perſ. in fine Sat. 4. *Tecum habita.* Nunquam minus ſolus ſapiens, quàm cùm ſolus eſt.

113. *Teque ipſum vitas.*] Vitioſi ſibimetipſis graves ſunt, maximè ſi ſoli ſint; quia tunc recurrente flagitiorum memoriâ & conſcientiâ, ampliùs torquentur.

Fugitivus at erro.] A te diſcedere cupis vel omninò, vel ad tempus; ſicut moleſtum dominum evitat ſervus *fugitivus*, redire nunquam volens; aut ſaltem velut *erro*, dies multos abſens, tandemque rediens.

116. *Unde mihi lapidem, &c.*] Unde lapidem habebo, quo feriam impudentem ſervum? *Unde ſagittas*, quibus illum confodiam?

117. *Aut verſus facit.*] Poëtico furore abreptus. Satira 3. hujus libri in fine:

Adde poëmata nunc; hoc eſt, oleum adde camino.

118. *Accedes opera agro nona Sabino.*] Protinùs hinc te amandabo ad ergaſtula prædii & villæ meæ apud Sabinos, ubi cum aliis octo ſervis operi ruſtico incumbas; fiaſque agreſtis ex urbano, vinctus è ſoluto, ſordidus & abjectus è præcipuo. Juvenal. Sat. 14. v. 24. *Carcer ruſticus.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Vincti pedes, damnatæ manus rura exercent.* Et cap. 6. *Coli rura ab egraſtulis peſſimum eſt, & quicquid agitur à deſperantibus.*

SATIRA VIII.

Cœnæ Naſidieni luxum minime lautum irridet.

UT Naſidieni juvit te cœna beati?

HORATIUS. *Quomodo te oblectavit cœna Naſidieni divitis?*

ANNOTATIONES.

1. *Ut Naſid.*] Horatius à Fundanio percunctatur, qualis fuerit cœna illa, quam vanus oſtentator Naſidienus præbuerat Mæcenati, & cui ille interfuerat.

Naſidieni.] Is eques Rom. fuiſſe dicitur. Porrò ad metri legem, vel quadriſyllabam vocem accipe, ut *vindemiator*, lib. 1. Sat. 7. v. 30. vel anapæſtum loco dactyli. Apage qui legunt, *Ut te Naſid.* &c. vel, *Naſidieni qui juvit te*, &c. Nam reclamant codices: nec non Priſcianus lib. 17.

Etenim heri mihi te cœnaturum apud me perquirenti dictum est te ibi epulari à meridie. FUNDANIUS. *Ita ut nunquam, ex quo vivo, rectius habuerim.* HOR. *Si molestum non est, dic quod edulium primò sedaret gravidam famem.* FUNDAN. *Initio fuit aper è Lucanâ Austro placido captus, quemadmodum affirmabat convivator; circa erant acres rapæ, lactucæ, radices; & quæ languentem stomachum excitant; siser, alec, fæx.* vini Coi. *Postquam remota sunt ista, servus altè succinctus mensam ex acere deterst mappâ villosâ purpureâ; alter autem corrasit quicquid supervacuum, & quod posset nauseam creare convivis.* Tum *subniger Hydaspes progredient ad instar puellæ Athenienſis, quando sacra Cereris portat, vinum Cæcubum detulit; Alcon* autem *Chium sinè marinâ* aquâ. *Mox dominus dixit: Si fortè Albanum vel Falernum, ô Mæcenas, te plusculùm juvat, quàm quæ allata sunt, utrumque adest.*

Nam mihi convivam quærenti dictus herè illic
De medio potare die. Sic ut mihi nunquam
In vitâ fuerit melius. Dic, (si grave non est,)
Quæ prima iratum ventrem placaverit esca.
In primis Lucanus aper leni fuit Austro [714]
Captus, ut aiebat cœnæ pater; acria circùm
Rapula, lactucæ, radices; qualia lassum
Pervellunt stomachum; siser, alec, fæcula Coa.
His, ubi, sublatis, puer altè cinctus acernam
Gausape purpureo mensam pertersit, et alter
Sublegit quodcunque jaceret inutile, quódque
Posset cœnantes offendere; ut Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes,
Cæcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers.
Hîc herus, Albanum, Mæcenas, sive Falernum [715]
Te magis appositis delectat; habemus utrumque.

ANNOTATIONES.

2. *Herè.*] *Heri & here* dicebant veteres: ut *vespere & vesperi.* Prisc. Juvenalis Sat. 3. v. 23.

3. *De medio potare die.*] Solemnes ergò epulæ, quæ tam maturè inirentur, contra morem, de quo alibi Juvenal. Sat. 11. v. 88.

— *Ad has epulas solito maturiùs ibat.*

6. *Lucanus aper.*] De Lucaniâ Italiæ regione apris fœcundâ, jam dictum est Sat. 3. hujus libri.

Leni Austro Captus.] Frustra conatur Nasidienus venditare, sic teneriores factas esse illius apri carnes; & frustra excusat fœtorem inductum vehementiori Austri flatu, cum nares convivarum eo offenderentur. Vide Sat. 2. hujus lib. v. 40.

7. *Cœnæ pater.*] Convivii præfectus, infrâ *Parochus*, nempe Nasidienus.

Acria circum Rapula, &c.] Aptè satis ad emendandum fœtorem apri.

9. *Siser.*] Olus utile stomacho, urinam ciens, appetitum excitans. Gall. *Cherey*, vel *selrit.* Angl. *Skirwort.* Dioscorid. Plin. &c. Tiberius Cæsar eo delectatus narratur.

Alec.] Vide Sat. 4. hujus libri, v. 73.

Fæcula Coa.] Condimentum è fæce, sive è crassiori sedimento Coi vini. Suprà Sat. 4.

10. *Altè cinctus.*] Quo expeditior foret.

Acernam mensam.] Ex acere arbore. Gall. *Erable.* Angl. *Maple.* Plin. lib. 16. cap. 15. *Acer*, inquit, *operum elegantiâ & subtilitate citro secundum.* Pariter & Martial. lib. 14. Epigr. 90.

11. *Gausape purpureo mensam pertersit.*] Gausape & gausapa, peristroma seu tapes, quo mensa insternebatur. At hîc adhibetur ad tergendam mensam, quæ nullo mantili recta fuisse ostenditur.

13. *Ut Attica virgo.*] Ut Cereris sacra in canistris potat virgo Attica, sublatis supra caput manibus; ita famulus altè defert vasa vinaria, procedítque lento gradu, ad fastum & pompam. Vide lib. 1. Sat. 3.

14. *Hydaspes.*] Puer famosus, ortus in Parthiâ, prope Hydaspen fluvium, indeque adeptus nomen. Vide lib. 1. Od. 22.

15. *Cæcuba.*] De his lib. 1. Od. 20.

Alcon.] Alter famulus.

Chium maris expers.] De Chio vino suprà Sat. 4. Quod addit, *maris expers*, vel indicat vinum in Italiâ factum, adeoque non transmarinum, quod tamen pro Chio & Græco venderetur; vel hinc jactat purum esse, & cui nihil aquæ marinæ admixtum sit. Nam solebant Græci vino infundere marinam aquam, ut firmius, defæcatius, & incorruptius redderetur. Columel. Athen. lib. 1. Plin. lib. 23. cap. 1. Huc pertinet oraculum quoddam pastoribus editum, quod jubebat Dionysium in mare mergere.

16. *Albanum.*] Lib. 3. Od. 11.

Falernum. Lib. 1. Od. 20.

Divitias miseras! sed queis cœnantibus unà,
Fundani, pulcrè fuerit tibi, nosse laboro.
Summus ego, et prope me Viscus Thurinus, et infrà,
Si memini, Varius cum Servilio Balatrone
Vibidius, quos Mæcenas adduxerat umbras.
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infrà,
Ridiculus totas simul absorbere placentas:
Nomentanus ad hoc, qui, si quid fortè lateret, [716]
Indice monstraret digito. Nam cætera turba,
Nos, inquam, cœnamus aves, conchylia, pisces,
Longè dissimilem noto celantia succum:
Ut vel continuò patuit, cùm passeris assi, et
Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere, minorem
Ad lunam delecta. Quid hoc interfit, ab ipso

HOR. *O infortunatas opes! at avoo scire, quibuscum epulantibus tibi latè cœnaveris, O Fundani.* FUNDAN. *Ego supremo in thoro, & juxta me Viscus Thurinus* accumbebat; *atq; inferiori* loco, *si* bene *recordor, Varius.* Aderant in medio lecto *Servilius Balatro, & Vibidius, quos assectas adduxerat Mæcenas.* In imo *erat Nomentanus supra Nasidienum, infrà* verò *Porcius, risum præbens,* cùm *devotaret simul integras placentas.* Porrò *Nomentanus propterea* aderat, *ut digito indicaret, si quid forte* apponeretur *reconditi* saporis. *Etenim reliqui è vulgo, nos, inquam, comedimus aves, conchylia, pisciculos, saporem habentia valdè cognito disparem. Hocque mox innotuit, quando mihi obtulit ilia passeris assi & rhombi, qualia non* ante *gustaram. Tum me docuit, melimela rubicundiora esse, si decerpantur imminutâ lunâ. Quid* autem *id referat, ab ipso*

ANNOTATIONES.

18. *Divitias miseras.*] Hoc alii dici volunt à Fundanio, alii ab Horatio. Sensus est: Miseras divitias, quæ divitem non faciant beatum, imò persæpè sordidum & miserum reddant! Certè hîc sordes Nasidienus exhibet, qui non statim optima vina Mæcenati depromat. Eccui enimverò alii reservabat Albanum suum & Falernum?

19. *Fundani.*] Hic erat eo tempore poëta comico sale & facetiis clarus.

20. *Summus ego.*] Ego summus in summo lecto. De situ discumbentium, & ratione discumbendi ad mensam, egi lib. 1. Od. 27. Item l. 1. Sat. 4. v. 86. Porrò notandum est, honoratiorem in quoq; thoro locum fuisse medium, & convivii dominum in imo lecto semper accubuisse. Itaque hîc in summo thoro medius erat Fundanius Viscum Thurinum superiorem inter & Varium inferiorem. In medio lecto medius Mæcenas Balatronem inter & Vibidium, *quos adduxerat umbras.* In imo Nasidienus cum suis convivis, Nomentano scilicet & Porcio.

Viscus Thurinus.] Thurio Calabriæ oppido oriundus. Lib. 1. Sat. 10. v. 83.

21. *Varius.*] De eo celebri poetâ lib. 1. Od. 6. lib. 1. Sat. 5, & 8.

22. *Umbras.*] Scurras, parasitos, homines non invitatos à convivatore, sed ab invitatis adductos velut comites. Sic enim pridem ad cœnam vocatus, de hospitis confisus benevolentiâ, quosdam deducebat assectas secum; quibus nomen datum ex eo quod invitatum sequerentur, velut umbra corpus. Plutarch. Sympos. lib. 7. cap. 6.

23. *Nomentanus.*] De eo luxurioso nepote lib. 1. Sat. 8. & alibi.

Porcius.] Famosus nepos.

24. *Placentas.*] Hæ censebantur inter præcipuas veterum cupedias & delicias. Casaubon. in Athen. lib. 3. cap. 29. Perditissimi catillonis fit, inquit, non alimentis vesci, sed gulæ irritamentis. Epicureus quidam pro mortuo dicitur elatus, placentâ fervente devoratâ. Hieronym. ad Marcellam: *Suaves non sunt epulæ, quæ non placentas redolent.*

25. *Si quid fortè lateret, &c.*] Ad hoc præsertim vocatus ille, ut cibos quosque indicaret, & eorum saporem velut exquisitum venditaret. Scilicet erat insignis obsoniorum artifex, seu gulæ antistes & mysta.

28. *Longè dissimilem, &c.*] Ironia. Sensus est: Si illi vano ostentatori & garrulo fides, cœnabamus exquisita omnia, & succum habentia longè dissimilem ei, quem gustare consuetum est.

29. *Ut vel continuò patuit.*] Pergit ironicè loqui.

Passeris.] Passer piscis planus. Gall. *Carrelet.* Angl. *A plaise.* A rhombo differt situ corporis duntaxat. Nam *dexter resupinatus rhombo, passeri lævus.* Plin. lib. 9. cap. 20.

31. *Melimela.*] Gall. *Pommes de Paradis.* Angl. *Apples of Paradise.* Plin. lib. 15. cap. 14. Mala *mustea à celeritate mitescendi seu maturescendi, quæ nunc melimela dicuntur à sapore melleo.*

Minorem Ad lunam.] Alii crescentem, alii decrescentem interpretantur. Ego certè *lunam minorem* dixerim potiùs quando minuitur, quàm cùm augetur & crescit: stipulatur Plinius, qui imminui lunam ait, pro, decrescere.

melius acceperit. Deinde Vibidius ait *Balatroni : Nisi potamus cum damno* præbentis cœnam, *morietur fine ultione* ; statimque *petit scyphos capaciores. Tunc pallor cœpit immutare vultum dantis epulas, nihil tem formidantis quàm validos potores : sive quod dicaciores fiunt, sive quia vini calor habetat gustum acutiorem. Jam Vibidius & Balatro, cunctique pariter urnas integras exhauriunt* poculis *Allifanis : infimi* verò *tori homines minimè læserunt lagenas.* Mox *apponitur muræna in catino extensa inter squillas jusculo immersas.*

Audieris meliùs. Tum Vibidius Balatroni,
Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti :
Et calices poscit majores. Vertere pallor 35
Tum parochi faciem, nil sic metuentis utacres [717]
Potores : vel quòd maledicunt liberiùs, vel
Fervida quod subtile exsurdant vina palatum.
Invertunt Allifanis vinaria tota
Vibidius Balatróque, secutis omnibus : imi 40
Convivæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur squillas inter muræna natantes
In patinâ porrecta. Sub hoc herus, Hæc gravida, inquit, [718]
Capta est, deterior post partum carne futura.

Tum dominus ait : Ista prægnans capta est, quæ *minus bonâ carne fuisset, postquam peperisset.*

ANNOTATIONES.

32 *Quid hoc interfit.*] Quanti referat, ut hoc vel illo statu lunæ melimela colligantur, ab ipso Nasidieno didiceris melius. Nempe ille magnâ verborum pompâ de re futili qualibet usque ad nauseam differebat.

34. *Nos, nisi damnosè bibimus, &c.*] Nasidieni, ejusq; convivii insulsitatem ulcisci aliter non possumus, quàm vinum ejus assatim bibendo, cum damno ipsius & dolore.

35. *Vertere pallor.*] Avarum subit indignatio, ubi œnophora sua inverti conspicit.

36. *Parochi.*] Παρέχω præbeo.

38. *Fervida quod subtile, &c.*] Ex personâ avari honestam dolendi rationem prætexit, quasi palatum immodici potûs calore obtusum jam vini bonitatem sapere nequeat.

39. *Allifanis.*] Majoribus & capacioribus poculis, ex Allifis urbe Samnii, ad amnem Vulturnum, in planitie sitâ, non longè ab Apennino : quæ nunc in ruderibus jacet. Allifani agri meminit Tullius 2. contra Rullum : & pro Plancio.

40. *Imi Convivæ lecti, &c.*] Nasidienus, ejusque asseclæ duo, Nomentanus & Porcius, in imo lecto discumbentes, parum aut nihil biberunt ; quia nos majoribus scyphis brevi lagenas exhausimus, & vinaria tota invertimus, ut paulò ante dictum ; sive quod illi attoniti spectarent allos tam acriter & strenue potantes ; seu quod Nomentanus & Porcius Nasidieno familiari suo jam pallenti ex avaritiâ novum dolorem crearе formidarent, si saltem ipsi vino ejus haud pepercissent. Horatii locum hunc alii aliter interpungant, *secutis omnibus imis. Convivæ lecti*, &c. atq; interpretentur ut libuerit : judicabit æquus lectur sensum fore confusum & ineptiorem. Apage qui convivas lectos comminiscitur, id est, selectos, honoratos. Certè unus Mæcenas ibi primarius vir. Porrò quæ interpretatio, *nihilum nocuere lagenis*, à potu sibi temperarunt, seu temperantiam servarunt ? Neque verò aptiùs huc intruduntur imi subsellii homines, parasiti, scurræ : quorum nulla est ibi mentio.

42. *Squillas.*] Squilla piscículus est è cancrorum genere, de quo jam antè Sat. 4. Cic. De nat. Deor. 2. n. 123. *Pinna* (quæ est è conchis marinis) *cum parvâ squillâ coit societatem comparandi cibi.* Plinius lib. 9. cap. 42. rem festivè explicat ; nec pigebit transcribere : *Concharum generis pinna est. Nascitur in limosis, subtecta semper, nec unquam sine comite, quem pinnotheram vocant, alii pinnophylacem. Is est squilla parva, alibi cancer, dapis assectator. Pandit se pinna, luminibus orbum corpus intus minutis piscibus præbens. Assultant illi protinus : & ubi licentia audaciâ trevit, implent eam. Hoc tempus speculatus index morsu levi significat. Illa, ore compresso, quicquid inclusit, examinat ; partemque socio tribuit.*

Muræna.] Piscis carens pinnis & branchiis, de genere eorum, qui *flexuoso corporum impulsu ita mari utantur, ut serpentes terrâ : in sicco etiam repentes.* Plin. lib. 9. cap. 20, & 23. Idem ibid. cap. 55. celebrat muræenarum vivaria, & earum sex millia in cœnis triumphalibus Cæsaris Dictatoris.

43. *Porrecta.*] Ergò magna & procera. Sat. 2. huj. lib.

Porrectam magno magnam spectare catino
Vellem, &c.

Gravida capta est.] Quid hoc ad rem ? & quæ ratio fulciat ea, quæ mox adduntur ? Profectò insulsi convivatoris vana somnia.

His

His miſtum jus eſt oleo, quod prima Venafri
Preſſit cella, garo de ſuccis piſcis Iberi;
Vino quinquenni, verùm citrà mare nato,
Dum coquitur: cocto Chium ſic convenit, ut non
Hoc magis ullum aliud; pipere albo, non ſinè aceto,
Quod Methymnæam vitio mutaverit uvam.
Erucas virides, inulas ego primus amaras
Monſtravi incoquere; illutos Curtillus echinos,
Ut melius, muriâ, quam teſta marina remittit. [Tav.]
Intereà ſuſpenſa graves aulæa ruinas
In patinam facere, trahentia pulveris atri,
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos majus veriti, poſtquàm nihil eſſe pericli
Senſimus, erigimur Rufus, poſito capite, ut ſi
Filius immaturus obiſſet, flere. Quis eſſet
Finis, ni ſapiens ſic Nomentanus amicum
Tolleret? Heu fortuna, quis eſt crudelior in no
Te Deus? ut ſemper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compeſcere riſum
Vix poterat. Balatro ſuſpendens omnia naſo,

His affuſum eſt jus oleo expreſſo è præcipuâ Venafri cellâ, garo è ſucco piſcium Hiſpanorum, vino quinquennium, at ciſmarino, dum coquitur: cocto verò ita Chium aptum eſt, ut nullum aliud aptius ſit, non ſine pipere albo, & aceto, quod vinum Leſbium corrupit. Primus ego erucas viridas & inulas acerbas; Curtillus autem barinaceos non lotos, velut convenientius, coquenda inſtituimus muriâ, quam teſta marina reddit. Interim ſuſpenſa aulæa graviter collapſa ſunt in catinum, tantumque nigri pulveris exſtiterunt, quantum non movet Aquilo in agris Campanis. Nos timentes aliquid *gravius, ubi comperimus nihil mali impendere, bono animo fuimus. Rufus* Naſidienus *contra demiſſo capite lacrymatus eſt, quaſi filius intempeſtivè eſſet mortuus. Ecquis modus adfuiſſet, niſi callidus Nomentanus ita familiarem ſolatus eſſet? Ebeu fortuna, quod numen eſt inclementius erga nos quàm tu? quantum ſemper gaudium captas res humanas ludendo! Varius cachinnos mappâ cuercere vix potirat. Balatro cuncta in jocum*

ANNOTATIONES.

45. *Venafri.* De præſtantiâ olei Venafrani Plin. lib, 15. cap. 2. *In hoc quoque bono principatum obtinuit toto orbe Italia, maximè agro Venafrano.* De eo jam ſuprà Sat. 4. v. 69. De urbe Venafro lib. 2. Od. 6. in fine.

46. *Garo de ſuccis piſcis Iberi.*] Garum muriæ genus laudatiſſimum è ſcombris piſcibus, qui frequentes ſunt ad Iberiæ ſeu Hiſpaniæ littora, præſertim ad Carthaginem novam Plin. lib. 31. c 8. Vide ſuprà Sat. 4. v. 65. Nec prætermittendum, adjacere parvam inſulam Scombriariam, & promontorium ejuſdem nominis, ſic appellata a frequentipiſcatione ſcombrorum. Strabo.

Iberi.] Iberus fluvius Hiſpaniæ præcipuus, eamque dividens olim in citeriorem & ulteriorem, ei quoque ſæpius apud poetas appellationem tribuit.

47. *Citra mare nato.*] Vernaculo, Italico.

49. *Aceto, Quod Methymnæam, &c.*] Aceto optimo ex optimo vino Leſbi inſulæ. Vide lib. 1. Od. 17. Methymna ibi civitas poſt Mitylenen præclara, vino generoſo celebris. Silius Ital. lib. 7.

Timolus, & ambroſiis Arviſia pocula ſuccis,
Ac Methymna ferax Latiis ceſſere Falernis.

51. *Erucas.*] Gall. *de la roquette.* Ang. *the herb rocket.* Hæc herba urinam ciet, coctionem juvat, alvum laxat. Caſaub. in Athen. lib. 4. cap. 2. *Erucæ*, inquit, *in tenuiorum lautitiis, aliquando etiam in beatorum menſam admiſſæ, ut in cœnâ Naſidieni.*

Inulas.] Gall. *de l'aunée.* Ang. *Elecampane. Triſtes* vocat Columella: Horat. ſuprà Sat. 2. v. 44. *accidas.*

52. *Illutos Curtillus echinos, &c.*] Curtillus Epicureus docuit non faciendam è maceratis echinis muriam, ſed integros potiùs coquendos eſſe *illutos*, id eſt, non ablutos, & ſuâ ſalſugine non purgatos, ſed quales depromuntur è vaſis, in quibus ſaluti fuerunt.

Echinos.] De his Sat. 4. huj. lib. v. 33.

53. *Ut melius.*] Aſſerens nihil eſſe melius, quam ita illos incoquere in muriâ ſive ſucco illo ſalſo, qui reperitur in marinâ teſtâ.

54. *Suſpenſa graves aulæa ruinas, &c.*] Grande certe infortunium. Olim triclinii camera velo ſeu tabernaculo obtendebatur ad accipiendum pulverem. Varro. Servius ad Æneid. 1. v. 701.

56. *Campanis excitat agris.*] Campanis, quòd ſit plana & campeſtris regio, plus habet pulveris.

57. *Nos majus veriti.*] Scilicet ruinam & caſum tecti ac domûs.

63. *Mappâ compeſcere riſum.*] Appoſitâ oti mappâ.

64. *Suſpendens omnia naſo.*] Lib. 1. Sat 6. v. 5

trabeas, dicebat: Eo fors est hujus vitæ, ideoq; nunquam fama æqua respondebit laboribus tuo. Itane verò oportet te sollicitari multiplici curâ discerptum, ut ego lautas epulas capiam? ne adustus panis, ne jus malè conditum inferatur; ut benè expediti ministri omnes nitidique famulentur? His adjunge infortunia: putà, si tentoria collabantur, ut modò contigit; si offenso pede servus catinum disrumpat. Verùm sicut imperatoris, ita convivium prædentis animum res contrariæ ostendere, prosperæ occultare consueverunt. Nasidienus ad ista respondit: Quæcunque bona postulabis, Dii largiantur tibi; adeò vir probus es, & facetus conviva. Tumque *petit crepidas. Mox in singulis thoris aspexisses clam ad aurem fieri susurrationes diversas.* Certè *nullos velim ludos spectasse potius quam istos* HORAT. *At refer ea, quæ postea jocum tibi dedere.* FUNDANIUS. Risimus *dum famulus interrogavit Vibidius, an fracta etiam lagena sit, quod postulanti sibi pocula non præberentur. Dum verò conflatur risus è simulatis rebus, Balatrone obsecundante*; en *revertitur Nasidienus muratâ fronte, quasi ingenio reparaturus infortunia. Pone sequebantur*

Hæc est conditio vivendi, aiebat; eóque
Responsura tuo nunquam est par fama labori.
Téne, ut ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne malè conditum jus apponatur; ut omnes
Præcincti rectè pueri comptq; ministrent? [720]
Adde hos prætereà casus: aulæa ruant si,
Ut modò; si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed convivatoris, uti ducis, ingenium res
Adversæ nudare solent, celare secundæ.
Nasidienus ad hæc: Tibi dii, quæcunque preceris,
Commoda dent: ita vir bonus es, conviváq; comis.
Et soleas posc.it. Tum in lecto quoque videres
Stridere secretâ divisos aure susurros.
Nullos his mallem ludos spectasse. Sed illa
Redde, age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quòd sibi poscenti non dentur pocula; dúmque
Ridetur fictis rerum, Balatrone secundo; [721]
Nasidiene, redis mutatæ frontis, ut arte
Emendaturus fortunam. Deinde secuti

ANNOTATIONES.

65. *Hæc est conditio vivendi.*] Ut nullum sit bonum purum, & stabile; sed *extremo gaudii luctus occupet.*

66. *Respensura tuo nunquam, &c.*] Fama nunquam satis prædicare poterit tuum hunc laborem in parandis ac reparandis epulis, quarum hilaritas gravi aulæorum casu interturbata est.

70. *Comptique ministrent.*] Hoc maximè ad convivii lautitiam pertinere credebant olim, ut formosi & nitidi essent ministri, quorum aspectu convivæ oblectarentur.

72. *Agaso.*] Propriè qui jumenta curat. Gell. *Palefrenier.* Ang. *An hostler, or groom.* Non caret sarcasmo dictio illa: qualis enim erat agaso, ut ministraret convivis?

77. *Et soleas posc.it.*] Veteres priusquam accumberent, togas mutabant vestibus, quas à *re cœnatoria* dixerunt. Petron. *Cœnatoria repetimus, & in proximam cellam ducti sumus, in quâ tres lecti strati erant.* Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum lectique stragula & toralia conspurcarent. Martial. 3. 50.

D. posui soleas, affertur protinus ingens
Inter lactucas oxygarumque liber.

Quò verò pergit Nasidienus soleis resumptis? Convivium aulæorum casu & multo pulvere inquinatum vult reparare, Balatronis sermone scilicet erectus & ipse reparatus. Vide J. Lips. Antiq. lect. lib. 3.

Soleas.] Calceamenti genus plantas tegens pedum, annexum teretibus habenis cætera propè nuda vinciantibus. Factum nomen, quod solum dumtaxat seu plantam obtegerent. Porrò calceis veteres foris utebantur, at domi soleis. Has etiam appellabant crepidas & crepidulas, à Græcâ voce κρηπὶς. Gell. lib. 13. cap. 20.

78. *Stridere secreta, &c.*] Alter alteri insusurrat: Ecquo pergit ille? quid molitur? Observa, lector, in hoc versu frequentiorem literam S belle susurros exprimentem.

83. *Fictis rerum.*] Ridendi prætextus fingebatur, ne se derideri Nasidienus adverteret, cùm maxime rideretur. Sat. 2. hujus lib. *Vanis rerum corruptus.*

Balatrone secundo.] Secundas partes agente, Vibidium adjuvante, ad movendum risum.

84. *Mutatæ frontis.*] Hilaris è mœsto factus, lætè animo lætitiam instauraturus.

Mazo

Mazonomo pueri magno diſcerpta ferentes
Membra gruis ſparſi ſale multo, non ſinè farre;
Pinguibuis et ficis paſtum jecur anſeris albi,
Et leporum avulſos, ut multò ſuaviùs, armos,
Quàm ſi cum lumbis quis edit: tum pectore aduſto
Vidimus et merulas poni, et ſinè clune palumbes:
Suaves res, ſi non cauſas narraret earum, et [722]
Naturas dominus; quem nos ſic fugimus uiti,
Ut nihil omninò guſtaremus, velut illis
Canidia afflâſſet pejor ſerpentibus Afris.

famuli in *prægrandi lance* geſtantes *membra gruis diviſa, plurimo ſale itemque farre* conſperſa; *nec non jecur albi anſeris pinguibus ficis ſaginatum; humeros etiam leporinos abſtractos, tanquam longè melius quid, quàm ſi cum lumbis edantur. Jam aſpeximus aſferri merulas aduſto pectore, & palumbes ſinè natibus: quæ* quidem *jucunda* extitiſſent, *ſi cauſas eorum & naturas* importunè *herus non commemoraſſet.* Ergò *hunc nos ulti* ſumus, *ita fugientes, nihilque prorsùs delibantes, perinde ac ſi Canidia Africanis anguibus peſtilentior illa aſpirando infeciſſet.*

ANNOTATIONES.

86. *Mazonomo.*] Genus eſt lancis magnæ: dicitur ἀπὸ τῦ γέμειν μάζας, à diſtribuendo mazas, id eſt, edulia quædam è farinâ & lacte, ut vult Suid è farinâ, aquâ, & oleo, ut placet Heſychio. Varro uſus eſt eâ voce lib. 3. cap. 4. De re ruſt. *Lucullus*, inquit, *è turdis aviarium fecit in Tuſculano; ut alios videret poſitos in mazonomo coctos, alios circum feneſtras volitantes*

Diſcerpta ferentes Membra gruis.] Quale hoc edulium è recifis gruis membris multo ſale farrato conſperſis? Alii intelligunt τραχήλια, ſeu edulia è partibus avium extremis, maximè cervicibus. Plin. lib. 10. cap. 23. *Cornelius Nepos, qui D. Auguſti principatu obiit, cum ſcriberet turdos paulò antè cæptos ſaginari addidit ciconias magis placere quàm grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit tetigiſſe.*

88. *Pinguibus & ficis paſtum jecur anſeris albi.*] Hoc in præcipius deliciis erat. Plin. lib. 10. cap. 22. *Noſtri ſapientiores, qui eos* (anſeres) *jecoris bonitate noverunt. Fartilibus in magnam amplitudinem creſcit, . . . exemptum quoque lacte mulſo augetur.* Juvenal. Sat. 5.

Anſeris ante ipſum magni jecur.

Perſ. Sat. 6.

——— *Satur anſeris extis.*

Martial. lib. 13. Epigr. 38.

Aſpice quam tumeat magno jecur anſere majus.

Vide Athen. lib. 9. cap. 8.

Anſeris albi.] Talem in primis commendat Varro De re ruſt. lib. 3. cap. 10.

89. *Et leporum avulſos, &c.*] Vide hujus lib. Sat. 4. ubi,

Leporis ſapiens ſectabitur armos.

Martial. de anate: 13, 52.

Tota tibi ponetur anas, ſed pectore tantum
Et cervice ſapit. Cætera redde coquo.

91. *Merulas.*] Gall. *Des merles.* Angl. *Blackbirds.*

Palumbes.] Silveſtres columbas. Gall. *Ramiers.* Angl. *Ring-doves.*

Sine clune. Quæ tamen pars optima eſt, et palato ſuaviſſima. Vide Gell. lib. 15. cap. 8. *Negant ullam avem præter ficedulam, totam comeſſe oportere; cæterarum avium atque altilium niſi tantum apponatur, ut à cluniculis inferiori parte ſaturi fiant, convivium putant inopiâ ſordere: ſuperiorum partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere, &c.*

92. *Suaves res, ſi non, &c.*] Quæ quidem obſonia nobis fortaſſe jucunda extitiſſent, ſi non importunâ garrulitate ea Naſidienus nimiùm venditaſſet; ac velut optima collaudaret, quæ ſunt deteriora, adductis perperàm à rerum naturâ cauſis & rationibus.

93. *Fugimus ulti, Ut nihil, &c.*] Ulti ſumus, nihil guſtando ex iis quæ ſic ineptè venditarat.

94. *Velut illis Candidia afflaſſet, &c.*] Ut ſi afflatu ſuo venenum lethiferum affudiſſet *Canidia*, venefica celebris, de quâ in Epod. ult. Columel. *Cavendum ne à ſerpentibus afflentur, quarum odor tam peſtilens, ut interimat univerſos.*

95. *Serpentibus Afris.*] Africa monſtrorum omnis generis ferax. Alii leg. *atris.*

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLARUM
LIBER I.

HÆC pars Horatii Sermonum altera dici poteſt, continens epiſtolas, in quibus eleganter & ornatè quidem ad amicos ſcribit, non tam de rebus domeſticis & futilibus, quàm de graviſſimis quibuſque, putà de moribus verâ virtute informandis. Meritò igitur *Sapientes Epiſtolas* nuncupat Scaliger. Quod ſi novum, at certè pulchrum eſt, verſibus & ſtrictâ oratione ſcribere ejuſmodi epiſtolas. Hinc etenim & major familiaritas in ſuos elucet, & nonnullam ſcribenti libertatem & amœnitatem tribuunt Muſæ. Ita ſanè quædam faciliùs enarrantur, & quæ per ſe auſtera, jucundiùs excipiuntur.

Prima hæc epiſtola Mæcenatis hortatu ſcripta ſatis apparet, & quidem ætate jam provecto poëtâ noſtro. In eâ reprehenduntur homines virtutem honoribus ac divitiis poſthabere ſoliti, & quæ ad corpus, quàm quæ ad animum ſpectant, multò ſtudioſiùs inquirentes. Jul. Scaliger Poët. lib. 6. quanquam durus aliàs caſtigator, *nitidioris ſtyli* fatetur eſſe Epiſtolas. *Prima*, inquit, *quovis melle dulcior eſt: ſententiæ appoſitæ, dictio caſta, rotunda, ſuavis. Quapropter arbitror poſtremam omnium factam, primam poſitam ob luculentam raritatem. Quare etiam Epiſtolarum librum Satiris poſtponendum cenſeo. Id quod cùm in vetuſtis exemplaribus videamus, neſcio quid conſilii in mentem venerit iis, qui inventum ordinem ſubverterunt. Grammatico nihil infelicius. Credo quòd viderent verſum illum*, ſummâ dicendæ camœnâ: *quaſi verò non hanc ipſam intelligeret.*

EPI-

EPISTOLA I. Ad *MECÆNATEM.*

Inconſtantiam hominum redarguit, & pravum judicium de opibus & honoribus.

PRIMÂ dicte mihi, ſummâ dicende Camœnâ, [724]
Spectatum ſatis, et donatum jam rude quæris,
Mæcenas, iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem eſt ætas, non mens. Veianius, armis
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro,
Ne populum extremâ toties exoret arenâ.
Eſt mihi purgatam crebro qui perſonet aurem; [725]
Solve ſeneſcentem maturè ſanus equum, ne

INTERPRETATIO.

O Mæcenas, a me celebrate primis carminibus, & celebrande poſtremis, me ſat probatum, jamq; libertate fruentem vis rursùm obſtringere veteri exercitatione. Atqui *non eadem ætas adeſt, non idem ingenium. En Veianius, armis in Herculis æde ſuſpenſis, deliteſcit quietus ruri, ne amplius populum deprecetur in ultimâ arenâ.* Certè *adeſt, qui ſæpius inſuſurret ad aurem meam ſapientem: Dimitte prudens tempeſtivè equum ad ſenium vergentem, ne*

ANNOTATIONES.

1. *Primâ dicte mihi, &c.*] Similem dictionem legas apud Græcos poëtas, Heſiod. Homer. Theocrit. Theogn. præſertim erga Deos: unde Horatius Mecænatem quaſi numen venerari ſe oſtendit. Sic Eclogâ 8. Virgilius ſive Pollionem ſive Auguſtum alloquitur,

A te principium, tibi deſinet: accipe juſſis
Carmina cœpta tuis.

2. *Donatum rude.*] Acceptâ miſſione jam liberum. *Rudis* virga erat (palmea ſi quibuſdam fides) quâ donabantur gladiatores, in ſignum exauctorationis; ut deinceps ceſſarent à gladiaturâ, & alimenta ex publico caperent. Hinc dicti rudiarii. Priſcian. Sueton. Tiber. cap. 7. *Munus gladiatorium dedit diverſis temporibus ac locis. Primum in foro, ſecundum in amphitheatro, rudiariis quoque quibuſdam revocatis auctoramento centenûm millium.*

3. *Antiquo ludo.*] Scribendis etiamnum lyricis & amatoriis carminibus, velut olim in juvenili flore & facultate. Atqui minùs aptus nunc ſum iſtis rebus: imo ſeriis, honeſta, philoſophica dein confector.

4. *Veianius.*] Illuſtris gladiator.

Armis Herculis ad poſtem fixis.] Armis poſt emerita ſtipendia ſuſpenſis ex more in Herculis ſacello, quod erat ad amphitheatrum: ut notat Theod. Marcilius. Cujus certè magis arridet ſententia, quàm opinantium idcircò præ cæteris diis Herculem nominari, quod ille cùm monſtris luctatus toties victor fuerit.

5. *Latet abditus agro.* Apud villulam ſuam ruſticam otio fruitur.

6. *Ne populum extremâ, &c.*] Ne ultrà cogatur ſupplicare populo in theatro ſedenti; ſeu ad petendam vocationem, ſeu ad deprecandam mortem: *extremâ arenâ*, in ultimo vitæ diſcrimine, & jamjam à pari ſuo victore enecandus: vel, in extremâ amphitheatri margine, ubi certabatur.

7. *Eſt mihi purgatam, &c.*] Prima ratio ſeu excuſatio non ſcribendi fuit Veianii rudiarii exemplum; altera eſt rationis monitum rectè & ſapienter ſuggerentis, mature ceſſandum, ne prior gloria poſterioribus ſcriptis & animo jam marceſcente obſcuretur.

Purgatam.] Philoſophiæ documentis excultam, & ſanam mentem. Perſ. Sat. 5.

Purgatas inſeris aures Fruge Cleanthâ.

8. *Solve ſeneſcentem.*] Sicut prudentis eſt incitatoris, equum ætate fatiſcentem jamque minus alacrem ſolvere à curru, & maturè à circo removere, ne illiotus ac ſuſpirioſus in curuli certamine deficiat, prioreſque victorias dehoneſtet; ita debet ſcriptor ingenioſus tempeſtivè ſe quieti dare, & à ſcribendo ceſſare, cùm ſenio fatiſcens eximia, ut ante, depromere non valet. Ennius,

Sicut fortis equus, ſpatio qui ſæpè ſupremo
Vicit Olympia, nunc ſenio confectus quieſcit.

De circenſibus Romam tranſlatis, de poſitis metis, de ſolemnibus curriculis, deq; ſepteno aurigarum ad metam circuitu, ac cæteris ludorum ritibus, vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

Ilia ducat.] Spiritûs ducendi laborans difficultate, circi deſurrere ſpatia pari ut olim ve-

Peccet

ſub finem deficiat, atque ægre anhelitum trahens derideatur. Ergò jam carminibus, aliiſque jocis nuncium remitto. Satago dcinceps & quæro, quid bonum, quid honeſtum ſit; atque in id incumbo totus. Colligo & contexo, quæ ſtatim adhibere queam ad uſum. Ac ne forte ſciſciteris, quem ego magiſtrum, quam diſciplinam ſequar; nullius videlicet *præceptoris opinionibus me addico; ſed velut hoſpes feror, quocunque me impetus agit. Modò ſum actuoſus, & reip. negotiis occupor, acer virtutis ſinceræ defenſor & obſervans; modò clam redeo ad Ariſtippi documenta; mihique res, non me rebus, velim ſubjici. Sicut autem longa nox iis, quos meretrix fallit, & dies longior operi debito aſtrictis videtur; annus verò tardus pupillis ſeveræ diſciplinæ noverearum obnoxiis; ita mihi lentum & moleſtum tempus labitur, quod ſpem differt ac deſiderium exequendi ſtrenue illud, quod inopibus pariter ac divitibus utile ſit; ſpretum verò pueris ac ſenibus ſimiliter nocebit. Supereſt ut me ipſe bis præceptionibus regam & tuear.*

Peccet ad extremum ridendus, et ilia ducat.
Nunc itaq; et verſus, et cætera ludicra pono:
Quid verum atque decens curo et rogo, et omnis in hoc ſum:
Condo, et compono, quæ mox depromere poſſim.
Ac ne fortè roges, quo me duce, quo lare tuter;
Nullius addictus jurare in verba magiſtri,
Quo me cunque rapit tempeſtas, deferor hoſpes.
Nunc agilis fio, et merſor civilibus undis,
Virtutis veræ cuſtos, rigidúſque ſatelles;
Nunc in Ariſtippi furtim præcepta relabor;
Et mihi res, non me rebus, ſubjungere conor.
Ut nox longa quibus mentitur amica, diéſq;
Lenta videtur opus debentibus; ut piger annus
Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum,
Sic mihi tarda fluunt íngratáq; tempora, quæ ſpem
Conſiliúmque morantur agendi gnaviter, id, quod
Æquè pauperibus prodeſt, locupletibus æquè;
Æquè neglectum pueris ſenibúſque nocebit.
Reſtat, ut his ego me ipſe regam ſolérq; elementis.

ANNOTATIONES.

locitate & ardore, adeóque alios ſecum certantes prævertere & ſuperare nequeat. Plin. lib. 26. cap. 6. *Tanta vis*, inquit, *verbaſcoeſt, ut jumentis non modò tuſſientibus, ſed ilia quoque trahentibus auxilietur potu.*

10. *Cætera ludicra.*] Nugas, jocos, lyrica, ſatirica.

11. *Quid verum atque decens, &c.*] Philoſophiæ morali operam do ſedulam.

12. *Condo, & compono.*] Moralia documenta in mente meâ recondo & rumino, ac pòſt in ordinem digeſta ſcribo, tum ad meam, tum ad aliorum utilitatem.

13. *Quo duce, quo lare.*] Quam ſectam amplectar. Lib. 1. Od. 9. *Socraticam domum.* Plures nempe philoſophorum familiæ celebres ſuum quæque ducem ac principem colebant: Academici Platonem, Peripatetica Ariſtotelem, Stoici Zenonem, Cyrenaici Ariſtippum, Epicurei Epicurum, &c. Vide Diogen. Laert.

14. *Nullius addictus jurare, &c.*] *Nullis unius diſciplinæ legibus adſtricti, quibus in philoſophiâ neceſſariò pareamus, quid ſit in quaque re maximè probabile ſemper requiremus.* Cicer. Tuſcul. 4. n. 7.

Jurare in verba.] Metaphora eſt à re militari, apud quam milites in verba ducis jurant, eique ſe obſtringunt ſacramento.

16. *Nunc agilis fio, &c.*] Interdum Stoicus, proſcriptis voluptatibus, ſummum bonum in virtute repono, & ſapientem à capeſſendâ republ. non removeo.

18. *Nunc in Ariſtippi, &c.*] Aliàs voluptates corporis conſector, atque in his ſummum bonum ſtatuo: rei verò publicæ adminiſtratione ſapienti interdico; pariter ſentiens cum Cyrenaicis & Epicureis, cumque horum ducibus Ariſtippo & Epicuro. Cic. 4. Acad. n. 131. *Alii voluptatem finem eſſe voluerunt, quorum princeps Ariſtippus, qui Socratem audierat: unde Cyrenaici ——— Ariſtippus, quaſi animum nullum habeamus, ita corpus ſolum tuetur.*

19. *Et mihi res, non me rebus, &c.*] Quid hoc ſibi velit, Ariſtippus ipſe dicat & explicet. Nimirùm cùm objiceretur, Habere eum Laida: minimè erubeſcens, *Habeo Laida*, inquit, *non habeor à Laide.* Cicer. lib. 9. Epiſt. 26.

24. *Agendi gnaviter id, quod.*] Scribendi vulgandique libellum moralia præcepta continentem.

26. *Pueris ſenibuſq;*] Perſ. Sat. 5. v. 64.

——— Petite hinc, juvenesque ſenesque,
Finem animo certum, miſerisque viatica canis.

27. *Elementis.*] Primis philoſophiæ documentis, morum regulis.

Non

Non poſſis oculo quantum contendere Lynceus,
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi; [727
Nec, quia deſperes invicti membra Glyconis,
Nodoſâ corpus nolis prohibere cheragrâ
Eſt quædam prodire tenus, ſi non datur ultrà.
Fervet avaritiâ, miſeróque cupidine pectus?
Sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, et magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? ſunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinoſus, amator,
Nemo adeò ferus eſt, ut non miteſcere poſſit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.
Virtus eſt vitium fugere, et ſapientia prima [728]
Stultitiâ caruiſſe. Vides, quæ maxima credis
Eſſe mala, exiguum cenſum, turpémq; repulſam,
Quanto devites animi capitiſque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes:

Enimverò quamvis *nequeas* tam *acute videre quam Lynceus, non ideo tamen deſinas ungere oculos lippientes; ac licet non ſperes robur fortis Glyconis, non* propterea *negligas à corpore arcere chiragram innodantem. Licet aliquatenus progredi, tametſi non liceat ulteriùs.* Verum enim *ſi animus æſtuat avaritiâ & cupiditate miſeros faciente*; in promptu *adſunt ſermones, quibus mitigare queas hoc malum, & magnam iſtius ægritudinis partem depellere. Si gloriæ ſtudio inardeſcis, habes quædam remedia, quibus curari poſſis, libro ter ſancte perlecto.* Denique, *invidus, iracundus, piger, ebrioſus, perditè amans, & quantumvis inhumanus quiſque* profectò *ſanari poteſt, ſi quidem animum docilem præbeat diſciplinæ. Virtus eſt fugere vitium, & prima ſapientia liberum eſſe à fatuitate. Cerris, quanto animi & corporis niſu declines mala, quæ putas eſſe maxima*; videlicet, *paupertatem, ac repulſam ignominioſam.* Sic tu *negotiator ad ultimos ludos contendis, inopiam ſtrenuè devitans per mare, per ſcopulos, per flammas*;

ANNOTATIONES.

29. *Non tamen idcirco*, &c.] Etſi nequeas tam acres habere oculos, quam Lynceus; non ideò tamen negligas collyrium oculis adhibere, ad arcendam vel ſanandam lippitudinem. De *Lynceis* oculis, lib. 1. Sat. 2.

30. *Glyconis.*] Is fuiſſe robuſtus pugil dicitur. Quidam legunt, *Milonis*; nempe Crotoniatæ mentionem hîc eſſe volunt, qui taurum vivum humeris tulit, manu mactavit, ac devoravit, in Olympicis victor. Heinſius ingeniosè & eruditè contendit intelligendum eſſe hic Glyconem philoſophum, quem Lærtius ſcribit, *firmo corpore & habitu prorsùs athletico* extitiſſe.

31. *Nodoſâ chiragrâ.*] De *chiragrâ* lib. 2. Sat. 7. *Nodoſa*, quia nodis quaſi præpedit morum & uſum manuum. Seu quòd humor craſſus digitorum internodia occupans, turgeſcere faciat velut nodos & lapillos quoſdam. Unde Perſius *lapidoſum* dicit chiragram, Sat. 5. v. 58.

32. *Eſt quoddam prodire tenus*, &c.] Al. *quadam.* Senſus eſt: Quanquam non licet reconditiſſima philoſophiæ arcana ſcrutari, at prodeſt tamen plurimùm vel primis *elementis* imbui, & ſaltem delibare nonnihil ex iſtis medicamentis vitiorum. Expugnat Horatius eos, qui ſapientiæ ſtudium hinc diſſuadebant, quòd eam aſſequi perfectè nemo poſſit.

34. *Sunt verba & voces*, &c.] Doctrina morum habet remedia adverſus quemlibet animi morbum.

36. *Piacula, quæ te Ter purè lecto*, &c.] Adverte tria verba à rebus ſacris & religione tranſlata ad ſapientiæ ſtudium. *Piacula*: lib. 1. Od. 2. v. 29. & Epod. 5. v. 90. *Ter*: de ternario numero in ſacris ſolemni dixi alibi. Juvenal. Sat. 6. v. 522. Perſ. Sat. 2. v. 16. *Purè*: purâ mente. Tibul.

Caſta placent ſuperis: purâ cum veſte venite:
Et manibus puris ſumite fontis aquam.

40. *Si modò culturæ patientem*, &c.] Cic. Tuſc. 2. n. 13. *Cultura animi philoſophia eſt, quæ vitia radicitus extrahit, ac præparat animum ad ſatus excipiendos: eaque mandat & ſerit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.*

42. *Stultitiâ caruiſſe.*] Carere vitiis. Is enim vitioſus, qui ſaltis ac ſtultis vulgi opinionibus velut normâ vivendi abutitur. Contrà qui rectæ rationis lumen ſequitur, bonus & ſapiens eſt.

43. *Turpemque repulſam.*] In petendo magiſtratu. Cic. pro Plancio: *C. Marius duas Ædilitias accepit repulſas.* Offic. 1. n. 71. *Cum offenſiones tum repulſas quaſi quandam ignominiam timet & infamiam.*

44. *Capitiſque labore.*] Synecd. pars pro toto.

45. *Ad Indos.*] Ad remotiſſimas orbis regiones. Vide lib. 1. Od. 12. v. 56.

46. *Per mare pauperiem fugiens.*] Juvenal. Sat. 14. v. 275.

No

at verò *detrectas auscultare sapientiori, ac erudiri, ut scias ea contemnere, quæ fatuè æstimas magni, & concupiscis. Ecquis peritus certandi in pagis & compitis; non malit victor esse in celebribus Olympicis, si spes facilis adsit adipiscendæ victoriæ sinè* magno *labore?* Eninverò *ut argentum auro, sic aurum virtutibus postponi debet.* Nec audiendus qui sic moneat: *O cives, cives, opes primò sunt comparandæ: virtus autem post pecuniam. Illud* quidem *monstrat Janus summus atque imus. Hæc præcepta recolunt tam pueri quàm senes brachio sinistro appensa* gestantes *loculos & tabulam.* Adde quod *si sex* aut *septem millia desiderantur ad quadringenta,* licet *habueris ingenium, probitatem, facundiam, integritatem*; nihilominùs eris *plebeius. Verum* quanto melius *pueri inter ludendum edicunt, Rex eris,*

Ne cures ea, quæ stultè miraris et optas,
Discere et audire, et meliori credere non vis?
Quis circùm pagos et circùm compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui spes, 50
Cui sit conditio dulcis sinè pulvere palmæ? [729]
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
O cives, cives, quærenda pecunia primùm,
Virtus post nummos: hæc Janus summus ab imo
Perdocet: hæc recinunt juvenes dictata senésq; 55
Lævo suspensi loculos tabulámque lacerto.
Est animus tibi, sunt mores, et lingua, fidésque;
Sed quadringentis sex septem millia desint;
Plebs eris. At pueri ludentes, Rex eris, aiunt,

ANNOTAIONES.

——— Aspice portus,
Et plenum magnis trabibus mare. Plus hominum est jam.
In pelago. Veniet classis quocunque vocarit
Spes lucri; nec Carpathium, Gætulaque tantùm
Æquora transiliet, &c.

46. *Per saxa.*] Per scopulos marinos, per quælibet vitæ discrimina.

Per ignes.] Vel per gravissima pericula, vel per mundi partes Zonæ torridæ subjectas. Lib. 3. Od. 3. v. 55. Virgil. Georg. 1. v. 234.

47. *Ne cures ea, &c.*] Ut minora mala declines, v. g. paupertatem, nullum non laborem subeundum ultro credis; cur igitur detrectas facilè doceri, quo pacto fugias multò gravius malum? Scilicet *audire piget* ac *discere, & credere non vis* asserenti philosopho, *Stultum* esse *mirari & optare,* seu avidè consectari opes & honores tantis *curis* atque laboribus.

48. *Discere & audire.*] Ὕστερον πρότερον. Prius enim *audire* quàm *discere.*

49. *Quis circum pagos, &c.*] Majorem gloriam minori præfert vel rusticus & hebes quivis. Quare ergo tu virtutis decus, & gloriosum pecuniæ contemptum non anteponis ipsis opibus; præsertim cùm hæ non nisi ægrè & vix haberi queant, illa verò facilè possint comparari per studium sapientiæ?

50. *Olympia.*] Olympicis in ludis. Vide lib. 1. Od. 1.

51. *Sine pulvere.*] Ἀκονιτὶ, Thucyd. & Herodian. Metaph. *citra laborem, nullo certamine & periculo.* Ita etiam ἀνιδρωτὶ & ἀνιδρωτὶ, *sine sudore:* ἀναιμωτὶ νικᾶν, *sine sanguine,* seu *incruentam victoriam referre.*

52. *Vilius argentum est auro, &c.*] Cassian. Collat. 23. cap. 3. præclaram similiter gradationem instituit: *Stannum vilius argento, argentum auro, aurum gemmis, gemma margaritis, margaritæ sanctitate.*

53. *O cives, cives, &c.*] Prosopopœia, quâ stultè loquens inducitur quispiam è vulgo.

54. *Hæc Janus summus, &c.*] Id norunt & docent fœneratores ac trapezitæ in foro consistentes duas inter Jani statuas. De his lib. 2. Sat. 3. v. 18.

56. *Lævo suspensi, &c.*] Hunc eundem versum anteà jam positum explanavi, lib. 1. Sat. 6. v. 24. *Loculos,* ad fœnus reponendum, vel in quibus calculi ad numerandum: *tabulam,* vel in quâ debitorum nomina descripta sunt, vel super quam positis calculis aut numeris supputatur.

57. *Quadringentis.*] Supple millibus sestertiûm; qui census equestris est, ut alibi annotavi. Quidam legunt, *Sed quadringentis, &c.* ut sic loquatur avarus idem & ambitiosus: Quidni opes congeram, ut à plebe me segregem, & ad equestrem censum, ordinem, dignitatemq; assurgam? At prior lectio & interpretatio præferenda.

59. *At pueri ludentes.*] Confutatio est stultorum præceptorum Jani, ex naturali lumine & recto puerorum judicio. Hi nimirum verè, sanctè, justè sentientes, inter ludendum spondent principatum ei, qui rectiùs egerit, non ei, qui sit pulchrior, opulentior, nobilior. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7. ubi de basilindâ, aliisque ludis puerorum.

Si

Si rectè facies. *Hic* murus aheneus esto,
Nil conscire sibi, nullâ pallescere culpâ.
Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum est [730]
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curiis, et decantata Camillis?
Isne tibi meliùs suadet, qui ut rem facias; rem,
Si possis rectè; si non, quocunque modo rem;
Ut propiùs spectes lacrymosa poëmata Pupî;
An qui fortunæ te responsare superbæ
Liberum et erectum præsens horatur, et aptat?
Quod si me populus Romanus fortè roget, cui
Non ut porticibus, sic judiciis fruar isdem,
Nec sequar, aut fugiam quæ diligit ipse vel odit; [731]
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni

si rectè agat? Ita sane. *Hic* tibi *murus sit ex ære; nullius peccati conscium esse, nullius flagitii* probrum timere. *Age, respondе, an Roscia lex præstantior, an puerorum edictum, quo bene agentibus regnum defertur, fortibus Curiis & Camillis celebratum? An ille tibi melìora suggerit, qui* admonet, *ut opes acquiras juste* quidem, *si fieri potest; sin autem, quâcunque ratione opes* congeras, *ut propius spectes flebilia carmina Pupî; an qui præsens suadet ac desiderat,* ut *expeditus ac fortis* arroganti *fortunæ obsistas? Quod si populus Rom. à me forte percunctetur, quare non eadem* cum ipso *judicia habeam, sicut porticus* habeo communes; *& cur non amem vel oderim quæ ipse amat aut aversatur; respondebo* idem, *quod olim astuta vulpes aiebat leoni ægrotanti:*

ANNOTATIONES.

60. *Hic murus aheneus esto.*] Proverbialis dictio. Sensus est: nihil firmiùs tene quàm doctrinam hanc: vel, ut explicat Erasmus, hoc certum sit tibi & immutabile animi decretum. Item muro quolibet aheneo fortior & inexpugnabilior est innocentia & integritas. Hæc tibi sit velut propugnaculum ære validius.

62. *Roscia lex.*] Lex theatralis lata à Roscio Othone trib. pleb. quâ vetuit equitem Rom. fieri, nisi qui possideret quadringenta millia sestertiûm. Vide Epod. 4. v. 16. ibiq; annot.

63. *Nenia.*] Propriè lugubris cantio, sed ad alia quoque transfertur. Hîc significare solemne dictum puerorum, de quo mox.

64. *Maribus Curiis & Camillis.*] Fortissimis Romanorum masculâ virtute præditis. Lib. 1. Od. 12.

65. *Isne tibi meliùs.*] Roscius ille theatralis legis auctor, tibi suadens ut studeas lucro per fas & nefas.

67. *Ut propiùs spectes, &c.*] Equestribus in gradibus sedens. Nempe ludos spectabant senatores ex orchestrâ, qui proximus erat proscenio locus; equites Romani deinde è quatuordecim theatri gradibus ex Othonis lege; denique plebs è caveâ.

Lacrymosa poëmata Puppî.] Ironicè. Tragœdias Puppii tragici poëtæ, quem vetus interpres narrat ita movisse affectus spectantium, ut etiam lacrymari cogeret: ac proinde de seipso fecisse hoc distichon iambicum:

Flebunt amici & benè noti mortem meam:
Nam populus in me vivo lacrymavit satis.

68. *An qui fortunæ.*] An verò melius tibi non suadet morum præceptor, vel animus tuus philosophiâ imbutus, cùm docet calcandam fortunæ adversantis superbiam; cumque hortatur, ut à vitiis liber ad virtutes erigaris?

70. *Cur Non ut porticibus, sic, &c.*] Cur non cum ipso pariter sentiam de honoribus & divitiis, sicut promiscuè cum illo rebus communibus utor; v. g. publicis ambulationibus, congressibus, colloquiis.

71. *Porticibus.*] De porticibus Romæ variis atque insignioribus fusè Alex. ab. Alex. lib. 3. cap. 23. Nos etiam aliquid lib. 2. Od. 15. Celebris in primis erat porticus Augusti in palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore eleganter extructa, nec non eximiis imaginibus, tum laureatis & magnificis operibus exculta. Erat præterea porticus Catuli, de manubiis Cimbricis facta: porticus Pompeii ante ipsius curiam: porticus Octaviæ juxta ædem Junonis, in quâ Augustus collocavit signa militaria olim Domitio à Dalmatis erepta: Philippi porticus, in quâ effigies Herculis, & Helenæ imago, Zeuxidis manu elaborata: porticus duplex ad circum Flaminium, opere Corinthio insignis, ubi matronæ vectari & spatiari solebant: porticus Quirini antiquo opere spectandi: porticus Clandiæ, ubi ambulationes subdiales, miro ingenio constructæ & ornatæ, &c.

73. *Olim quod vulpes, &c.*] Apologus est Æsopi, celebratus etiam à Platone in Alcibiade primo. Leo rex animalium ægrotabat: feras jam plures officii causâ adeuntes devoraverat. Accedit & vulpes ad ostium cavernæ: at cùm

Respondit,

Quia me deterrent vestigia ad te conversa omnia, nulla autem retro. O populus, bellua es plurium capitum. Quid verò aut quem sequar? Pars hominum gaudet conducere vectigalia *publica: sunt qui viduas avaras captent crustulis & pomis; atque circumveniant senes, quos mittant in vivaria. Multi opes augent occulto fœnore. At licet diversi diversa consectentur negotia & proposita,* numquid *ipsi eadem constanter prosequi valent per unam horam? Si locuples dicat, Nullus sinus in mundo præstat jucundis Baiis;* statim *lacus marinus experitur cupiditatem domini properantis. Quod si perversum studium* ædificandi *augurium ei*

Responsit, referam: Quia me vestigia terrent
Omnia te adversùm spectantia, nulla retrorsum.
Bellua multorum es capitum: nam quid sequar,
aut quem? 76
Pars hominum gestit conducere publica: sunt qui
Crustis et pomis viduas venentur avaras, [231]
Excipiántque senes, quos in vivaria mittant:
Multis occulto crescit res fœnore: verùm 80
Esto, aliis alios rebus studiísque t neri;
Idem eadem possunt horam durare probantes?
Nullus in orbe sinus Baiis prælucet amœnis,
Si dixit dives; lacus et mare sentit amorem
Festinantis heri; cui si vitiosa libido 85

ANNOTATIONES.

ingredi remueret, quid ita officium sola detrectaret? leoni interroganti, respondit: Quia me deterrent belluarum vestigia, quibus ad te spectantibus universis, cognosco multas adiisse, rediisse nullas. Apud Non. Lucil. lib. 30.

Quid sibi vult, quare sit ut introversus & ad te
Spectent, atque ferant vestigia se omnia prorsùs?

74. *Referam.*] Sic ego, inquit Horatius, populo quærenti cur non amem & *sequar* eadem, quæ *ipse diligit*, nec *fugiam* quod *ipse odit*; respondebo: quoniam multos equidem cerno vitiorum inire viam, at paucos inde emergere: imò fere omnes avaritiâ & ambitione inveteratâ miserè absumptos.

76. *Bellua multorum es capitum.*] Velut Hydra. Egregia populi descriptio.

77. *Conducere publica.*] Hinc dicti publicani, qui vectigalia populi Romani redimunt, exercent, exigunt. Notandum verò ex Caro Jurisc. nullam civitatem præter Romam habere publicanos; quoniam aliæ urbes membra censeantur reip. Rom. *Eum*, inquit, *qui vectigal populi Rom. conductum habet, publicanum vocamus. Nam publica appellatio in compluribus causis ad pop. Rom. respicit: civitates enim loco privatorum habentur.* Porrò triplex olim vectigal exigebatur: primum ex importatione rerum & exportatione, dicebaturque *portorium*, exactores autem *portitores*; alterum ex agris, nimirùm decima pars frumenti excipiebatur; quòd qui redimebant, *decumani* appellabantur, quod *decimas* exigerent: tertium è silvis, seu è pastione pecorum; & *scriptura* vocabatur; qui verò pascua publica conducebant, *magistri scripturæ*, seu scripturarii, dicebantur, à describendis ejusmodi vectigalibus. Quartum è salinis instituit Ancus Martius. Cic pro lege Manilià, ita scribit; Cùm hostium copiæ non longè absunt, etiamsi irruptio nulla facta est; tamen *pecora relinquuntur, agricultura describitur, mercatorum navigatio conquiescit.* Ita neque ex *portu*, neque ex *decumis*, neque ex *scriptura* vectigal conservari potest.

78. *Crustis.*] Quid leg. *frustis*, minùs benè. Alii, *fructis*, pro fructibus; quod usurpavit Cato, Terentius, &c. At *crustula* jam habemus lib. 1. Sat. 1. posita pro muneribus ac donis vilioribus & parvis.

79. *Excipiantque senes, &c.*] Senum ac viduarum opibus & hæreditatibus insidianter nonnulli.

Quos in vivaria mittant.] Devorandos à se, quasi pisces in vivariis educatos.

83. *Nullus in orbe, &c.*] Jam levitatem hominum & inconstantiam in proposito reprehendit.

Baiis.] De hac urbe deliciis tantis affluente, ut mores integerrimos depravaret, dixi jam lib. 2. Od. 18.

84. *Lacus & mare.*] Lucrinus lacus in sinu Baiano situs. De eo lib. 2. Od. 15. & lib. 2. Sat. 4.

15. *Festinantis heri.*] Cupide properant in locum amœnum, ad ibi struendas ædes deliciis destinatas. Juvenal. Sat. 3. v. 4.

Janua Baiarum est, & gratum littus amœni
Secessûs.

Cui si vitiosa libido Fecerit auspicium, &c.] Si libido suo instincta, vel pruritu incitarit, ac velut avis cantu aut volatu auspicium fecerit; statim Baiis relictis, Teanum aliove festinabit; eoque cæmenta, ligna, ferramenta, cæteraque instrumenta ad ædificandum necessaria transferri jubebit.

Fecerit

Fecerit auſpicitum, cras ferramenta Teanum
Tolletis, fabri. Lectus genialis in aulâ eſt?
Nil ait eſſe prius, melius nil cœlibe vitâ:
Si non eſt, jurat benè ſolis eſſe maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo? [733]
Quid pauper? ride. Mutat cœnacula, lectos,
Balnea, tonſores: conducto navigio æquè
Nauſeat ac locuples, ducit quem priva tiremis.
Si curatus inæquali tonſore capillos
Occurri, rides: ſi forte ſubucula pexæ
Trita ſubeſt tunicæ, vel ſi toga diſſidet impar,
Rides: quid, mea cùm pugnat ſententia ſecum;
Quod petiit, ſpernit; repetit quod nuper omiſit:
Æſtuat, et vitæ diſconvenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis? 100
Inſanire putas ſolemnia me; neque rides?
Nec medici credis, nec curatoris egere
A prætore dati; rerum tutela mearum [734]
Cùm ſis, et pravè ſectum ſtomacheris ob unguem
De te pendentis, te reſpicientis amici. 105
Ad ſummum ſapiens uno minor eſt Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum;

dederit, erat ferramenta tranſportabitis Teanum, ô artifices. Porrò ſi genialis thorus in aula ejus ſit; affirmat nihil præſtabilius eſſe, nihil optabilius vita cœlibe. Si non adeſt, aſſeverat ſolos conjuges beatos eſſe. Quonam loqueo ſtringam Proteum vultus variantem? Inops autem quid agit? ride: mutat domicilium, thoros, balnea, tonſores; conductæ cymbæ faſtidio pariter afficitur, ut dives, qui proprio vehitur navigio. Si obvius tibi ſim habens capillos inæqualiter reciſos à tonſore, cæſpinnos tollis: ſi ſubucula detrita ſuppoſita fuerit tunicæ mundæ, vel ſi toga inæqualis diſconvenit; in riſum ſolveris. Quid verò, cum mea mens ſecum luctatur? contemnit quod cupivit, requirit quod modò abjecit; agitatur ac diſcordat toto vitæ ordine: deſtruit, extruit; quadrata mutat rotundis? tum certe exiſtimas me communi inſania laborare, neque deridere, nec putas indigere medico vel curatore à prætore aſſignato: cum ſis columen rerum mearum, ô Mecænas, & indigneris propter male reciſum unguem amici à te pendentis, teque velut unicum præſidium *intuentis. Denique ſapiens Jove ſolo eſt inferior, opulentus, liber, inſignis, formoſus, imo rex regum;*

ANNOTATIONES.

86. *Teanum.*] Cognomento Sidicinum, urbs Campaniæ in colle extructa inter Cales & Sueſſam, non longè habet Acidulas aquas calculoſis valde ſalubres. Plin. lib. 31. cap. 2.

87. *Lectus genialis in aulâ eſt?*] Si uxorem habet, cœlibes laudat; ſi non habet, felices prædicat matrimonio junctos; adeo levis eſt animi & propoſiti, diverſaque ſemper expetit.

Genialis.] In nuptiis ſternebatur lectus ad honorem Genii: cui nomen ab antiquo geno, i. gigno. Feſtus. Vide Catul. de nuptiis Pelei ac Thetidis.

90. *Protea.*] Lib. 2. Sat. 3. v. 71.

91. *Quid pauper.*] Neque dives modò, ſed & pauper inconſtantiæ vitio laborat.

Cœnacula.] Ita vocabatur ſuperior ædium contignatio, ad quam ſcalis aſcenditur: quod quidem tenuiores domicilium mercede conducebant. Feſt. Meminit Juvenalis Sat 10. v. 18. Plautus Amphitr. Apuleius Metamorphoſ. Prudentius:

Omnis quæ celsâ ſcandit cœnacula vulgus.

Porrò cœnatio divitum erat, cœnaculum verò pauperum; quod quidem non unum cubiculum continebat aut ſignificabat, imo quaſdam habebat appendices. Gall. *Un appartement.*

94. *Si curtatus inæquali, &c.*] Senec. De brev. vitæ: *Quis iſtorum non malit remp. turbari quam comam? quis non ſolicitior de capitis decore, quam de ſalute? &c.*

95. *Si fortè ſubucula pexæ*] Si veſtium inæqualitatem, diſcrepantiam, inconcinnam poſitionem videris, rides; quid verò ſi mentem meam à ſeipſâ diſſentientem animadvertas?

100. *Mutat quadrata rotundis.*] Quadratam ædificationem rotundâ mutat. Illa nimirum paulò ante placuerat, hæc verò jam magis placet.

101. *Inſanire putas ſolemnia me.*] Communi omnibus errore me duci putas, ideoque me non derides.

102. *Nec medici credis, &c.*] Non me credis inſanum, qui helleboro ſanandus ſim; & cui prætor curatorem dare debeat, ut dictum eſt, lib. 2 Sat. 3 v 208.

104. *Pravè ſectum ſtomacheris ob unguem.*] Ob leviſſima quævis errata, vitia, incommoda.

105. *De te pendentis.*] Clientis te velut patronum & præſidium unicum reſpicientis.

Principè

ſanus præſertim, niſi quando pituita ægritudinem procreat.

Præcipuè ſanus, niſi cùm pituita moleſta eſt.

ANNOTATIONES.

108. *Niſi cùm pituita moleſta eſt.*] Irridere videtur Stoicos, aſſeverantes, ſapientem etſi ægrotet, nihilominùs ſanum eſſe; item, ſapientem non dolere. *Pituita*, quod petat vitam, dicta creditur nonnullis. Hæc acida & ſalſa morborum fons eſt, quicunque à diſtillatione fiunt, teſte Platone in Timæo.

EPISTOLA II. Ad *LOLLIUM.*

Reprimendæ cupiditates. Virtus maturè excolenda.

Dum tu, Lolli, ſumme vir, Romæ recitas ſcriptorem belli Trojani, ego Prænesſe hunc *revolvi: qui perfectius & uberius, quam Chryſippus & Crantor, docet quid honeſtum ſit, quid malum. Si nihil te prohibet, accipe quamobrem id ſic ſtatuerim. Carmen, quo Græcia refertur longo Phrygiæ contrita bello ob cupidinem Paridis,*

TRojani belli ſcriptorem, maxime Lolli, [735]
Dum tu declamas Romæ, Prænesſe relegi:
Qui, quid ſit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Plenius ac meliùs Chryſippo et Crantore dicit.
Cur ita crediderim, niſi quid te detinet, audi.
Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem [736]
Græcia Barbariæ lento colliſa duello,

ANNOTATIONES.

1. *Trojani belli.*] Exima eſt hîc laudatio poëmatum Homeri: qui ſane velut optimus ſcriptor epicus exemplis oſtendit luculentis, quid fugere, quid ſectari debeas; ita virtutis bona, vitii autem mala exprimens, ut ſtudioſus quiſque lector afficiatur. Vide Plutarch. lib. de Homero. Plin. 7. cap. 29, &c.

Maxime Lolli.] Huic nobili adoleſcenti inſcripta eſt Od. 9. lib. 4. item ſequ. Epiſt. 18. Ejus meminit Vel. Paterc. lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 12, & 13. Dio. lib. 54. Ex quibus apparent cur *maximus* cicatur. Nempè is ſubinde militum tribunus Caio Cæſari in Armeniam pergenti rector datus eſt ab Auguſto patre. Quo magni ingenii ſummæque integritatis indicio non poteſt afferri aliud clarius.

2. *Dum tu declamas.*] Dum tu exercitii causâ ex Homeri ſcriptis recitis aliquid, ac præclare diſſeris de virtute. Hoc faciebant Romæ præſtantes quique viri.

Prænesſe.] Secetſſerat Horatius in eam Latii urbem edito colli inædificatam Tuſculum inter & Tiberim: hod. *Paleſtrina* dicitur. Eam commendat Gell. lib. 16. cap. 13. ubi refert Prænestinos à Tiberio imper. municipes factos, pro referendâ gratiâ, quod ſub eorum oppido ex capitali morbo revaluiſſet.

4. *Chryſippo.*] Stoicus ille philoſophus, imo Stoicorum coryphæus & columen. De eo lib. 1. Sat. 3. v. 127. nec non. lib. 2. Sat. 3. v. 44.

Crantore.] Academicus iſte, Platonis auditor, Xenocratis condiſcipulus, mire laudatur à Cicerone, tum alibi, tum Academ. qu. 4. n. 135. ubi ſic habet: *Legimus omnes Crantoris veteris Academici de luctu. Eſt enim non magnus, verum aureolus* ——— *& ad verbum ediſcendus libellus.*

6. *Fabula, quâ Paridis, &c.*] Ilias viginti quatuor libris comprehenſa, opus omni laude majus, à ſummo poëtarum antiſtite conſcriptum, de bello Græcorum adverſus Trojanos ad vindicandam injuriam Helenæ Menelai regis Spartæ uxoris, ob ſingularem pulchritudinem per Paridem raptæ.

Fabula.] Sic vocatur epicum carmen, item dramaticum; quia in his conficta multa inſeruntur; differuntq; ab hiſtoria, quæ nihil niſi vere geſtum debet complecti. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 119, 151, 338.

Paridis.] Hic erat Priami & Hecubæ filius, frater Hectoris regis Trojæ, alio nomine Alexander vocatus; quem utero mater geſtans, vere ſomniavit facem ſe ardentem parere: nam Trojani excidii incendiique cauſa fuit. De eo jam lib. 1. Od. 15.

7. *Barbariæ.*] Cur ſic appelletur Phrygia, repete ex annotatis lib. 2. Od. 4. v. 9. Item Epod. 9. v. 6.

Lento.] Quod annis decem continuum fuit.

Stultorum

tultorum regum et populorum continet æſtus.
Antenor cenſet belli præcidere cauſam:
Quod Paris, ut ſalvus regnet, vivátq; beatus,
Cogi poſſe negat. Neſtor componere lites
Inter Peleiden feſtinat et inter Atreiden:
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumq;
Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi.
Seditione, dolis, ſcelere, atq; libidine, et irâ, [737]
Iliacos intra muros peccatur, et extra.
Rurſum quid virtus, et quid ſapientia poſſit,
Utile propoſuit nobis exemplar Ulyſſem;
Qui domitor Trojæ multorum providus urbes,
Et mores hominum inſpexit; latúmq; per æquor,
Dum ſibi, dum ſociis reditum parat, aſpera multa
Pertulit, adverſis rerum immerſabilis undis.
Sirenum voces, et Circæ pocula nôſti:

complectitur motus ſatuorum principum atque populorum. Antenor belli cauſam dicit eſſe reſecandam: ad quod Paris affirmat ſe impelli non poſſe: etiam ut tutus regnet, ac felix vivat. Neſtor Achillem inter & Agamemnonem diſſenſiones conatur dirimere. Hunc amor, ambos autem indignatio pariter accendit. Quodcunque peccant magnates, luunt Græci. Tam intra quàm extra muros Trojæ graſſantur ſeditiones, fraudes, flagitia, cupiditas, iracundia. Jam verò quid virtus, quid prudentia valeat, idem Homerus exhibet nobis utili exemplo Ulyſſis; qui poſt expugnatam Trojam perluſtravit diverſos populos, eorumque mores callidus obſervavit; & dum ſibi ſociiſque reditum procurat, gravia plurima ſubiit immenſo mari, contrariis negotiorum fluctibus nuſquam ſubmerſus. Scis cantus Sirenum, atque Circes pharmaca:

ANNOTATIONES:

8. *Regum & populorum.*] Tam Græcorum quàm Phrygum.

9. *Antenor cenſet, &c.*] Unus ille ex Trojanorum principibus, qui auctor fuerat Helenæ reddendæ Græcorum legatis eam repoſcentibus. Iliad. 7. Paris autem negavit. Ibid.

11. *Neſtor.*] Græcus princeps, de quo plura lib. 1. Od. 15. & lib. 2. Od. 9.

12. *Peleiden.*] Pelei filium, de quo lib. 1. Od. 6, 9, 15: Lib. 2. Od. 4. 16. Lib. 4. Od. 6. Epod. 13, & 17.

Atreiden.] Atrei filium, de quo lib. 2. Od. 4. lib. 4. Od. 9. lib. 2. Sat. 3, v. 187.

13. *Hunc amor, ira quidem, &c.*] Incitatio fuit amoris, iræque, Briſeis ſive Hippodamia, quam adamans Agamemnon, Achilli eam ſortito eripuit, quæ cauſa implacabilis odii inter utrumque fomitem præbuit.

14. *Quicquid delirant reges, &c.*] Peccata regum luunt plebeii.

Delirant.] Lira eſt ſulcus; lirare, arando ſulcos ducere. Hinc delirare ſignificat, à rectâ viâ declinare, aberrare, deſipere. Non. Mar. Feſt. Iſid.

Achivi.] Ita vocantur ab Achaiâ Græciæ regione, vel ab Achæo rege.

15. *Seditione.*] Achillis à reliquo exercitu ſecedentis. De quo lib. 1. Od. 15. in fine.

Dolis.] Ulyſſis Palamedem circumvenientis.

Scelere, libidine, irâ.] Paſſim exemplar legas in Iliade. De Agamemnone Ajacis cadaver humari vetante, item Iphigeniam mactante, dictum eſt lib. 2. Sat. 3. De Ajace furioſo ibid, &c.

18. *Propoſuit nobis exemplar Ulyſſem.*] In Odyſſeâ, ubi Ulyſſes infinita mari terrâque pericula modò virtute, modò arte vicifſe oſtenditur; non ſoiùm contra homines & monſtra, ſed & contra deos luctatus. Jupiter & Neptunus concutiunt & frangunt aliquando naves: Lotophagi, Cyclopes, Læſtrygonii, Circe, Sirenes, Scylla, Charybdis, proci exitium machinantur. Ex his tamen omnibus evadens, dudum vagabundus, poſt annos viginti in patriam tandem rediit. *Quam multa paſſus eſt Ulyſſes in illo errore diuturno!* Cic. Offic. 1. n. 113.

19. *Domitor Trojæ.*] Sic et Homerus πτολίπορθον, *urbis everſorem*, Ulyſſem vocat dumtaxat, nec tribuit id nominis Achilli, Agamemnoni, Ajaci, Diomedi; ita prudentiâ magis, quam robore, maxima quæque peragi ſignificans.

23. *Sirenum voces.*] Ampla hæc ſeges fabulatoribus. Sirenibus nomen à σειρὰ *catena*. Alii aliter. Quidam originem Hebraicam expiſcantur. Tres fuerunt, Parthenope, Leucoſia, Ligea: ſuperiore corporis ſpecie mulieres, inferiore piſces aut aves. Una tibiis, altera lyrâ, tertia voce concinebat. His fata vivere conceſſerant, quamdiu pertranſeuntes cantu morarentur & captarent. Itaque præternavigantes ſuavi ſymphoniâ allicere ſtudebant, devo abantque. At Ulyſſes à Circe edoctus, nautarum & comitum auribus cerâ obturatis, ipſe verò malo navis alligatus, audivit quidem, at prætervectus eſt incolumis. Unde illæ ſe in mare præcipitarunt Sedom habebant

quæ ſi ſatuè & ovidè petaſſet, ut ſui comites, ſub dominatu meretricis vixiſſet infamis & demens, ac velut fœdus canis, aut porcus cœno gaudens. Nos quidem *ſumus* duntaxat *numerus, & vivimus* tantùm *ad abſumenda alimenta : ſumus* quaſi *proci Penelopes ignavi, atque Alcinoi juvenes curando corpori nimiam operam dantes : quibus optimum videbatur ſtertere* uſque *ad meridiem, atq; citharæ cantu lenire ſolicitudines.* At quantum eſt illud dedecus ?

Quæ ſi cum ſociis ſtultus cupidúſq; bibiſſet, [718]
Sub dominâ meretrice fuiſſet turpis et excors ;
Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.
Nos numerus ſumus, et fruges conſumere nati,
Sponſi Penelopes, nebulones, Alcinoíque
In cute curandâ plus æquo operata juventus ;
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, et
Ad ſtrepitum citharæ ceſſantem ducere curam.
Ut jugulent homines, ſurgunt de nocte latrones : [719]
Ut teipſum ſerves, non expergiſceris ? Atqui
Si noles ſanus, curres hydropicus : et, nî

Ecce prædones noctu ſurgunt ad homines trucidandos ; tu verò non excitaris ad temet ſervandum ? Verùm ſi valens detrectas ire, hydropicus feſtinabis : ac niſi

ANNOTATIONES.

ad Siculum littus ; vel, ut alii ſcribunt, in Sirenuſis ſcopulis, & in Capreis inſulâ, atq; ad Surrentinum Italiæ promontorium Tyrrheno imminens mari, inter ſinum Puteolanum, v. *Golfo di Napoli*, & Pæſtanum, v. *Golfo di Salerno*. Homer. Odyſſ. 12. Ovid. Met. 5. cap. 9. Sirenes revera erant meretriculæ tum formâ inſigni, tum veneficiis animos hominum trahentes ac depravantes. Indicatur autem Ulyſſes voluptatum illecebras ac lenocinia prudenter devitaſſe. Plutarch. Symp 9. cap. 14. *Homeri Sirenes*, inquit, *nobis immeritò fabulojum injiciunt metum. Innuit verò ille avolantes ac divagantes animos per muſicam demulceri, & ad cœleſtia divinaque pellici.*

23. *Circes pocula.*] De illâ famosâ veneficiorum antiſtite & antefignanâ fusè dictum eſt in Epod. 17. Plin. lib. 25. cap. 2. *Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multa aliàs in admirationem Circes, gloriam herbarum Ægypto tribuit.* Vide Odyſſ. 10.

26. *Amica luto ſus.*] Socii quidem Ulyſſis in porcos mutari à Cice venefica dicuntur, quia fœdis voluptatibus ita corrupti ſunt, ut rationis uſum amiſiſſe viderentur. Ita S. Chryſoſt. & alii. Vide Epod. 17. v. 15. At Jo. Bodinus Andegavenſis De manorum dæmonomaniâ, l. 2. cap. 6. de ejuſmodi hominum in belluas per artem magicam transformationibus fusè diſputans, multis & gravibus exemplis ac teſtimoniis eas revera fieri aſſerit, additque : Neque fabuloſum eſt, quod Homerus narrat, Ulyſſis comites per Circen phaleficam in porcos fuiſſe transformatos, cùm Auguſtin. ipſe lib. De civ. hiſtoriam eandem adducat, quamvis opinione ipſius miram, & illam de Arcadibus. In Alpibus quoque memoriâ ſuâ frequens fuiſſe dicat, ut ſtabulariæ mulieres imbutæ malis artibus in caſeo darent viatoribus, unde in jumenta illico verterentur, ut neceſſaria quæque portarent, poſtque perfuncta opera iterùm ad ſe redirent. Videatur S. Auguſtinus De civ. Dei, l. 18. c. 17. & 18. Item Daniel, c. 4. ubi Nabuchodonoſor ab hominibus dicitur ejectus, ac per annos ſeptem inter beſtias fœnum quaſi bos comediſſe : poſtea verò figurâ ejus reversâ ad ipſum, recuperaſſe priſtinum ſenſum, ac decorem honoremque regni.

27. *Nos numerus ſumus.*] Turba ſumus ſine virtute, exercitûs numerum explentes duntaxat, velut Therſites ille iners & inglorius : videmur tantùm vivere, ut edamus.

28. *Sponſi Penelopes.*] Sive luxuriæ dediti, ſive gulæ ; ut alibi eſt annotatum. Vide lib. 2. Sat. 5.

Alcinoique In cute curandâ, &c.] Similes ſumus Alcinoo Phæacum regi apud Corcyram inſulam, ejuſque familiaribus & populis ; qui mollitie & voluptatibus perditi, in ignaviâ, ſocordiâque conſenescebant. Proverb. Alcinoi menſa, id eſt, luxuriosa.

32. *Ut jugulent homines, &c.*] Torrentius ubique ſagax errorem hîc ſubodoratus, librarii incuriâ poginas confuſas aſſerit. Iſta nimirùm a v. 32. ad 64. pertinere contendit ad priorem Epiſtolam, atque reponi debere illic poſt v. 51. *cui ſit conditio.* Materiæ quidem & argumenti ratio ad hanc emendationem ducit. Judicabit æquus lector de conjecturâ hac ſat audaci.

34. *Si noles ſanus, &c.*] Si dum ſanus es, ire nolis ad medicum ; curres profectò, cum ægrotabis. Quidam leg. *Si non is ſanus*, &c. Id eſt, ſi ſegnis es, & ire piget, dum ſanus es, ſi torpes ignaviâ ; deinde cogeris ire, imò currere, cùm hydropiſi cruciaberis : curſu enim, & corporis agitatione ac labore morbus iſte minuitur. Senſus eſt : niſi vitia maturè corrigas, fruſtra deinde conaberis ea depellere inveterata ; quin ab his opprimêre. Vulgare eſt :

Venienti occurrite morbo.

Poſces

Poſces ante diem librum cum lumine; ſi non
Intendes animum ſtudiis et rebus honeſtis;
Invidiâ vel amore vigil torquebere. Nam cur,
Quæ lædunt oculum, feſtinas demere; ſi quid
Eſt animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit, habet. Sapere aude:
Incipe Vivendi qui rectè prorogat horam,
Ruſticus expectat dum defluat amnis; at ille
Labitur et labetur in omne volubilis ævum.
Quæritur argentum, puerique beata creandis
Uxor, et incultæ pacantur vomere ſilvæ.
Quod ſatis eſt cui contingit, nihil amplius optet. [740]
Non domus et fundus, non æris acervus et auri
Ægroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas. Valeat poſſeſſor oportet,
Si comportatis rebus benè cogitat uti.
Qui cupit aut metuit, juvat illum ſic domus et res,
Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collectâ ſorde dolentes.
Sincerum eſt niſi vas, quodcunq; infundis, aceſcit.
Sperne voluptates. Nocet empta dolore voluptas.
Semper avarus eget. Certum voto pete finem.
Invidus alterius macreſcit rebus opimis.
Invidiâ Siculi non invenêre tyranni

ante lucem petas librum cum lucernâ; niſi mentem applices ſtudio rerum honeſtarum, vigilans cruciaberis invidiâ, vel amore, aliove affectu. Age verò, *quare tam diligenter tollis quicquid oculos offendit; differs* autem integro *anno ſanare quod animum corrumpit?* Heus, *facti dimidium tenet, quiſquis incipit. Sapientiæ* ſtudium *audaciter amplectere: incipe. Qui differt tempus bene vivendi,* eſt quaſi *ruſticus expectans donec amnis defluxerit; atqui fluit ille, ſemperque fluens volvetur.* Quorſum verò tam ſolicitè *comparantur opes?* expetitur *conjux fœcunda gignendæ proli, nec non ſterilia nemora aratro domantur?* Verùm enim *qui nactus eſt quantum ſufficit, nihil ultrà cupiat.* Quippe *nec ædes, nec prædia, nec auri & pecuniæ cumulus,* poſſunt *arcere morbos à corpore, vel curas ab animo domini laborantis. Oportet* benè *valere poſſeſſorem, ut fruatur congeſtis facultatibus.* Porrò *quiſquis* vel *cupiditate vel timore conflictatur, non magis prodeſt illi domus & pecunia, quàm lippo tabellæ pictæ, podagræ fomenta, atque auribus ob ſordes contractas malè affectis citharæ* ſuaviter reſonantes. Maturè forma tuos mores. Nam *ſi vas non eſt purum, quicquid immittes, vitiabitur. Contemne voluptates. Dolorem creat voluptas ægrè quæſita. Avarus ſemper eſt inops. Modum pone definitum cupiditati. Invidus torquetur rebus proſperis alterius. Siciliæ tyranni nullum habuerunt cruciatum invidiâ graviorem.*

ANNOTATIONES.

34. *Ni Poſces ante diem librum, &c.*] Si vigilare nolueris diſcendæ causâ virtutis ac ſapientiæ, fiet, ut dormire aliquando nequeas ob invidiam, amorem, aut aliud vitium, quo ſolicitabere.

40. *Dimidium facti, &c.*] Heſiodica ſententia eſt: *Principium eſt dimidium totius.* Auſon.

Incipe, dimidium facti eſt cæpiſſe. Superſit
Dimidium: rurſùm hoc incipe, & efficies.

42. *Ruſticus expectat, &c.*] Similis eſt ruſtico illi, qui cùm ad amnem perveniſſet, ſtolidè expectabat, dum effluereret omnis aqua, ut ad alteram ripam tranſire poſſet.

44. *Quæritur argentum, &c.*] Curamus omnia, quæ ad corpus ſpectant; quæ animi ſunt, cur negligimus?

49. *Valeat poſſeſſor oportet, &c.*] Quid proſunt opes diviti, ſi æger ſit animo, vel corpore? ſi febri, ſi metu, vel cupiditate torqueatur, an divitiæ ſublevabunt?

52. *Ut lippum pictæ, &c.*] Similitudo conglobata hîc, antè, & poſtea.

53. *Auriculas citharæ, &c.*] Iſta quidem leviter oblectant, & pauliſper fallunt dolorem; nequaquam ſanant.

55. *Nocet empta dolore voluptas.*] Menander: *Quàm ſæpe ob voluptates mœrore afficimur!* S. Hieronym. contra Jovinian. *Irridet Horatius appetitum ciborum, qui ſumpti relinquunt pœnitentiam: dicens,*

Sperne voluptates: nocet empta, &c.

56. *Semper avarus eget.*] Avaro deeſt tam quod habet, quàm quod non habet.

Certum voto pete finem.] Modum & finem ſtatue cupiditati & deſideriis. Vide l. 3. Od. 16.

58. *Siculi tyranni.*] Dionyſius & Agathocles Syracuſanorum, Phalaris Agrigentinorum tyranni, &c. Juſtin. lib. 4. *Singulæ civitates in tyrannorum imperium conceſſerunt, quorum nulla terra feracior fuit.*

Majus tormentum. *Qui* non moderabitur iræ,
Infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens,
Dum pœnas odio per vim festinat inulto. 61
Ira furor brevis est. Animum rege, qui, nisi paret, [741]
Imperat; hunc frenis, hunc tu compesce catenâ.
Fingit equum tenerâ docilem cervice magister
Ire viam, quam monstrat eques. Venaticus, ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aulâ, 66
Militat in silvis catulus. Nunc adbibe puro
Pectore verba, puer: nunc te melioribus offer.
Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu. Quòd si cessas, aut strenuus anteis, 70
Nec tardum opperior, nec præcedentibus insto.

Quisquis iram non compresserit, postea cupiet non factum fuisse, quod jusserit animus incitatus, dum vehementiùs dare vindictam properat indignationi non satiatæ. Ira est brevis insania. Fræna appetitum, qui dominatur, quando non est subactus. Hunc frænis, hunc vinculis stringe. Nam certè *magister equum flexibilem molli cervice format ad currendum quacunque sessor voluerit. Canis venaticus postquam cervi corium domi allatravit*, continò *venatur in silvis. Jamjam finceră mente documenta excipe, ô juvenis: jam optima inquire.* Enimverò *testa custodiet semper odorem, quo primum infecta fuerit. Quod si desers maneas, vel si fortiter præcurris*, ego *neque desidem expecto, neque præcuntes antevertere contendo.*

ANNOTATIONES.

60. *Infectum volet esse.*] Facti subinde pœnitebit.

61. *Dum pœnas odio.*] Est enim odium iræ impatientia ultionem appetentis.

62. *Animum rege, &c.*] Appetitum vehementem compesce, qui nisi à ratione prematur, hanc ipse opprimit, & in præceps rapit. Pers. Sat. 5. v. 38.

——— *Intortos extendit regula mores:*
Et premitur ratione animus, vincique laborat.

Cic. Offic. 1. n. 101. *Duplex est vis animorum ac naturæ. Una pars in appetitu posita, hominem huc & illuc rapit; altera in ratione, docet, & explanat, quid faciendum fugiendumve sit. Ita fit, ut ratio præsit; appetitus verò obtemperet.*

——— *Efficiendum autem est, ut appetitus obediant rationi; eamque nec præcurrant ob temeritatem, nec propter pigritiam aut ignaviam deserant, &c.*

64. *Fingit equum.*] Equus tenerâ cervice domatur, & ad arbitrium fingitur: catulus ad venationem facile eruditur: sic puer bonos mores sponte imbibit.

65. *Ex quo Tempore cervinam pellem latravit.*] Quando pellis cervo interfecto detracta, ejus intestinis & sanguine cum pane impletur, & insuitur, talisque venaticis canibus objicitur, ad eos ad venationem acuendos. Gall. *Faire le curée.*

67. *Militat in silvis.*] Postquam domi catulus odore cervi aut alterius feræ imbutus est, ratione modò allata; exinde in silvis feras ultrò venatur.

Nunc adbibe puro.] Præcepta morum accipe, dum animus adhuc purus tibi manet, necdum ullis occupatus aut corruptus est pravis opinionibus vel affectibus. Quidam leg. *adbibe*: ut sit anapæstus pro dactylo.

68. *Nunc te melioribus offer.*] Vel præbe te imbuendum optimis documentis; vel ad meliorem & sapientiorem virum, à quo fingaris ad virtutem & rectum.

69. *Quo semel est imbuta, &c.*] Præclara sententia, quam hinc mutuatus est S. Hieronymus scribens ad Lætam.

70. *Quod si cessas, &c.*] Si piger es in philosophiæ studio, non expectabo te minime valentem subsequi me acriorem. Quod si me studiosior aut ingeniosior fueris, quem assequi non possum, nequaquam invidebo tibi aut instabo; nec ultra vires meas enitar. Aristoteles interrogatus, quo pacto discipuli egregie proficerent, respondit: *Si cursu præstantes prosequi studeant, tardiores autem minime expectent.* Diog. Laert.

EPISTOLA III. Ad *JULIUM FLORUM.*

De Tiberio Claudio Nerone, deque literatis quibusdam eum interrogat: deinde hortatur ad studium sapientiæ, & ad fraternam concordiam.

JULI Flore, quibus terrarum militet oris [742]
Claudius Augusti privignus, scire laboro.
Thracáne vos, Hebrúsq; nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia terras,
An pingues Asiæ campi collésq; morantur? [743]
Quid studiosa cohors operum struit? Hoc quoq; cu-
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit? ro:
Bella quis, et paces longum diffundit in ævum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,

O Juli Flore, nosse desidero, in quâ orbis regione bellum gerat Claudius Augusti privignus: an commoremini in Thraciâ ad Hebrum biemali glacie constrictum; an apud mare defluens inter terras proximas; an in agris & colibus Asiæ opimis? Quid operis meditur turma literatorum? Ista scire etiam velim; quis suscepit scribenda Augusti facinora? quis bello & pace gesta posteritati mandabit? quid agit Titius, paulò post sermone Romanorum celebrandus; qui non timuit ex ipso fonte Pindari haurire,

ANNOTATIONES.

1. *Juli Flore.*] *Tota bella est hæc epistola* inquit belle Parthenius: *pura admodum minimeque ambitiosa*, teste Scaligero. Scripta Julio Floro Claud. Neronem comitanti, seu ad Pannonicum bellum, seu apud Armeniam, cùm Tigranem in regnum restitueret. Ad illum Horatii familiarissimum inscripta est etiam Od. 2. lib. 4. item 2. Epist. 2. lib. Porrò in hac eò collimare videtur poëta, ut ad bene sarciendam charitatem fraternam exhortetur: ad quod artificiosâ insinuatione utitur, & per quasdam ambages sensim procedit, ut meliùs propositum exequatur.

Juli.] Theod. Marcilius non absre, *Lucio* reponendum contendit: quod *Julius* nusquam sit prænomen: nomen autem Floro nequeat statui: siquidem Flori non Juliæ, sed Aquilliæ gentis sint.

2. *Claudius Augusti privignus.*] Claud. Tiberius Nero, Drusi frater natu major, filius autem Liviæ Drusillæ. Hanc enim Augustus, repudiata Scribonia, marito suo *& quidem prægnantem abduxit, dilexitque & probavit unicè ac perseveranter.* Suetonius Octav. cap. 63. Quinetiam erga ejus *pueros Neronem*, hoc est, in utrumque illum privignum, *animi paterni* fuit. Nam & hos adoptavit, ac Drusum quidem præcipuis honoribus decoravit; Tiberio verò Liviam suam ex Scribonia filiam dedit uxorem, denique imperium tradidit. Vide lib. 4. Od. 4. & 14. ibique annot.

3. *Thraca.*] Gr. Θρηκη, Thrace vel Thraca pro Thracia.

Hebrus.] Thraciæ mons & fluvius. Porrò ibi vehemens rigere frigus dixi lib. 1. Od. 25.

4. *Freta vicinas inter, &c.*] Hellespontus in angustiis illis fremens, scil. inter Sestum Thraciæ & Abydum Asiæ *arces*, vel oppida. Gall. *Les Dardanelles.* Item, *Le detroit de Gallipoli.* Ovid Trist. 1.

Sestion Abydenâ separat urbe fretum.

Turres.] Quid. leg. *terras*, i. Europam & Asiam angusto illo mari seu freto divisas. Lucan. lib. 2. *Europamque Asiæ, Sestonque admovit Abydo.*

5. *Pingues Asiæ campi.* Cic. pro lege Manil. n. 14. *Asia tam opima est & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.*

6. *Studiosa cohors.*] Prætoriani milites literati, vel potiùs docti comites Tiberii. Ut enim ipse studiosus & literarum amans, ita secum habebat literatos quosdam & imprimis studiosos, quorum præcipui nominantur hic: Titius, & Celsus poëtæ: Florus autem orator, poëta, & jurisperitus. Vide infrà Epist. 8.

9. *Titius.*] Septimus ille cognominatur quibusdam, diciturque lyrica & tragica scripsisse: è quibus nihil extat.

10. *Pindarici fontis qui, &c.*] Qui vulgares & vulgaria contempsit, quasi *lacus & rivos*;

lacus & rivulus patentes aſpernatus? quomodo valet? noſtrine recordatur? an muſarum auſpiciis Pindaricos numeros accommodare Latinis chordis laborat; an graviter agit, aſſurgitque ſcribendo tragœdias? Quid Celſus facit? admonitus iterumque admonendus, ut proprias ſibi divitias compararet; caveat autem deſumere è libellis, quos ſervat Apollo Palatinus: ne ſi avium turba ſuas aliquando veniat plumas reſumere, riſum excitet cornix ſpoliata ſurreptis coloribus. Tu verò quid agis? quæ thyma circumvolitas ſedulus? Enimverò *non exiguum, non rude, non aſperum ingenium habes*: atq; adeò *ſive ad cauſas* orandas *facundiam adhibes*; *ſive te accingis ad interpretandum jus civile*; *ſive amatorios verſus conſcribis*; *præcipua tolles munera hederæ victricis. Porrò ſi objiceres ſomitem ſolicitudinum frigidos* efficientem, certè *pervenires, quo te ſumma evehoret ſapientia. Id curemus, ad id incumbamus tam parvi quàm magni, ſi volumus eſſe patriæ nobiſque utiles.*

Faſtidire lacus et rivos auſus apertos;
Ut valet? ut meminit noſtri? fidibúſne Latinis
Thebanos aptare modos ſtudet auſpice Musâ;
An tragicâ deſævit, et ampullatur in arte? 14
Quid mihi Celſus agit? monitus multúmq; monendus,
Privatas ut quærat opes, et tangere vitet
Scripta Palatinus quæcunq; recepit Apollo. [744]
Ne, ſi fortè ſuas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula riſum
Furtivis nudata coloribus. Ipſe quid audes? 20
Quæ circumvolitas agilis thyma? Non tibi parvum
Ingenium, non incultum eſt, nec turpiter hirtum.
Seu linguam cauſis acuis, ſeu civica jura
Reſpondere paras, ſeu condis amabile carmen;
Prima feres hederæ victricis præmia. Quòd ſi 25
Frigida curarum fomenta relinquere poſſes,
Quò te cœleſtis ſapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc ſtudium parvi properemus et ampli,
Si patriæ volumus, ſi nobis vivere cari.

ANNOTATIONES.

ipſum Pindarum lyricorum principem atque fontem addiit; Latiniſq; verſibus auſus eſt æmulari ſtyli ejus ſublimitatem & ſenſus profunditatem. Allegoria.

13. *Thebanos.*] Pindarus Thebis oriundus. Lib. 4. Od. 2.

14. *Deſævit.*] Sævientes reges & principes repræſentans, graveſque rerum & animorum exprimens converſiones & motus, ut vulgò in tragœdiis.

Ampullatur.] Debet magnus & ſplendidus eſſe tragœdiæ ſtylus. Unde & ſæpe ſignificatur cothurno ſublimi tragicorum calceamento. Vid. Epiſt. ad Piſ. v. 80.

15. *Celſus.*] Pedo Albinovanus ipſe eſt, cui eſt ſcripta ſequens Epiſt 8. Hunc monet, ut plagium evitet, neve aliena ſcripta uſurpet, venditetque quaſi ſua. Quo iratum ſibi poſteà redarguit Horatius obliquè, velut morosum.

16. *Privatas ut quærat opes.*] Ut proprio, quod aiunt, Marte aliquid inveniat & componat; quæ verò ſunt aliorum, ne compilet, ſibiq; attribuat.

17. *Palatinus Apollo.*] Auguſtus bibliothecam in monte Palatino conſtruxit, adjunxitque Apollinis templo. Ibi deponebantur aſſervabanturque ſcripta quæcunque judicata fuerant cedro & immortalitate digna.

9. *Moveat cornicula riſum.*] Nota Æſopi fabula, notum adagium Eraſmi, *Æſopicus graculus*. Cornix (vel graculus, ut alii volunt) plumarum ſuarum pertæſa, alias undequaq; mutuata eſt. At cùm ſe alienis coloribus ornatam & fulgentem admiraretur, ecce aves, quæ ſua erant ſingulæ repetentes, nudam haud ſine ludibrio reliquerunt.

20. *Ipſe quid audes?*] Tu quidem ipſe, Juli Flore, nihilne operum moliris? quæ ſcripta, quos auctores imitaris aut evolvis? unde eximia quæque decerpas, velut apes ſuccum è thymo & floribus optimis.

25. *Prima feres hederæ.*] Sive in foro cauſas orare, ſive conſultoribus jura explicare, ſive carmina condere volueris, ubique victor & inſignis habebere.

Hederæ victricis.] In commiſſionibus & certaminibus ingeniosis victores hederâ coronabantur. Vide lib. 1. Od. 1. v. 29. Dicta eſt hedera, quòd hæreat; vel quod edita petat; vel qua id, cui adhæſerit, edat. In tutelâ Liberi putabatur eſſe, quia ut ille ſemper juvenis, ita hæc viret: vel quod illa omnia, ſicut ille mentes hominum, illigat. Feſtus.

Quòd ſi Frigida, &c.] Amicè caſtigat Flori vitia.

26. *Frigida curarum fomenta.*] Ambitio & avaritia curas pariunt infinitas, nutriunt ac fovent, hominemque reddunt frigidum & ſegnem ad virtutes & ſtudium ſapientiæ.

29. *Si patriæ volumus, &c.*] Vide Cic. De officiis.

Debes hoc etiam reſcribere, ſi tibi curæ eſt [745]
Quantæ conveniat, Munatius: an malè farta
Gratia nequicquam coit, et reſcinditur; ac vos
Seu calidus ſanguis, ſeu rerum inſcitia vexat
Indomitâ cervice feros? ubicunque locorum
Vivitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Paſcitur in veſtrum reditum votiva juvenca.

Illud inſuper mihi *ſignificare* te rogo; *nunquid tam carus, quam decet, tibi ſit Munatius: an concordia haud benè reconciliata dirimatur? Verùm ſive ſerviduſ ſanguis, ſive rerum imperitia vos exagitat animo non erudito immites*; profectò *non debetis amicitiam fraternam violare: at quacunque in regione verſamini*, ego *veſtrum in reditum vitulam paſco*, diis *ex voto* ſacrificandam.

ANNOTATIONES.

31. *Munatius.*] Non is eſt Plancus ille Munatius, ad quem eſt Od. 7. lib. 1. Sunt qui non fratrem Julii Flori, ſed familiarem duntaxat fuiſſe arbitrentur: *fœdus* verò *fraternum* dici poſſe de amicitiâ.

33. *Calidus ſanguis.*] Fervens in juventute, ſæpe & facilè ebulliens circa cor, iramq; faciens & offenſionem. Eſt in quibuſd. codd. *Heu calidus ſanguis! heu rerum inſcitia vexat!*

Rerum inſcitia vexat.] Contrà rerum uſus & experientia, pariter & doctrina morum, ejuſmodi juveniles motus placat, & cohibere docet animum temere efferveſcentem.

36. *Votiva juvenca.*] Diis vota, & promiſſa pro felici reditu veſtro & incolumitate. Huc fortaſſe pertinet, quod, ut tragici hircum, ita lyrici vitulum ſeu juvencum ſolebant mactare.

EPISTOLA IV. Ad *ALBIUM TIBULLUM.*

Ad laborem honeſtum, moxque ad voluptatem hortatur.

ALBI, noſtrorum ſermonum candide judex, [764]
Quid nunc te dicam facere in regione Pedanâ?
Scribere quod Caſsî Parmenſis opuſcula vincat?
An tacitum ſilvas inter reptare ſalubres,
Curantem quicquid dignum ſapiente bonóq; eſt?

Tibulle, bone cenſor noſtrorum ſermonum, quid putem agere te nunc in regione Pedana? Credamne te *componere, quod ſuperet opera Caſſii Parmenſis*; *an otioſum ambulare in nemoribus amœnis*, cæterùm *nihil prætermittentem* eorum, *quæ decens virum probum ac prudentem?*

ANNOTATIONES.

1. *Albi.*] Albius ille Tibullus equeſtri familiâ Romæ natus, eodem tempore quo Ovidius. Ingenii ſolertiâ & ſuavitate, nec non præſtanti corporis formâ inſignis, nobilibus charus extitit. Elegiarum quatuor libros perelegantes ſcripſit. Horatio quàm familiaris fuerit, patet ex Od. 33. lib. 1. & ex hâc Epiſtolâ.

Sermonum.] Satirarum pariter & epiſtolarum.

Candide judex.] Sine invidentiâ & adulatione. Fortaſſe alludit ad nomen *Albii*. Epiſt. ad Piſon. v. 445.

Vir bonus & prudens verſus reprehendet inertes,
Culpabit duros, &c.

2. *Pedanâ.*] Pedum Latii oppidum fuit, non longè ab urbe Româ. Pedanos ſimul & Aricinos, Lavinienſes ac Veliternos civitate donatos ſcribit T. Liv. In eâ porrò regione Tibullus prædium habebat amœnum & locuples. Quo cùm ſeceſſiſſet ad leniendas quaſdam curas, ad eum ſcripſit Horatius, offenditq; multis donatum muneribus à naturâ, à diis, à fortunâ etiam, fruidebere illis, dum liceret per uſuram vitæ ſenſim defluentis: neque ſolicitum eſſe oportere.

3. *Caſsî Parmenſis.*] Idem is creditur, de quo lib. 1. Sat. 10. quiq; *Etruſcus* dicitur. Scripſit tragœdias, elegias, epigrammata. De eo ſic vet. comm. Caſſius Parmenſis, tribunus militum, in partibus Caſſii & Bruti fuit. Quibus victis, Athenas ſe contulit. Quintus autem Varus eò miſſus ab Auguſto, ut eum interimeret, ſtudentem reperit; illoq; perempto, ſcrinium cum libris abſtulit. Unde multi credidere Thyeſten tragœdiam eſſe opus Caſſii Parmenſis.

Atqui *tu non corpus es sinè mente. Dii elegantum tibi speciem opesque, & his bene utendi facultatem largiti sunt. Quid verò nutrix alumno carissimo exoptet melius, qui sapere & quæ sentit possit eloqui, et qui favorem habeat, & existimationem, sanitatemque, & victum lautum, & marsupium nunquam vacuum? Quoniam autem vivimus inter spem & solicitudines, inter timores atque indignationes*, auctor tibi sum, ut *unumquemque diem ultimum tibi lucere existimes.* Sic enim *jucundum tempus accedat minime speratum. Certè me succi plenum & corpore egregie culto fulgentem videbis*, imò, *si jocari velis, suem ex hara Epicuri.*

Non tu corpus eras sinè pectore. Dî tibi formam,
Dî tibi divitias dederunt, artemq; fruendi. [74.]
Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
Qui sapere, & fari possit, quæ sentiat, et cui
Gratia, fama, valetudo contingat abundè,
Et mundus victus, non deficiente crumena?
Inter spem curámque, timores inter & iras,
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
Grata superveniet, quæ non sperabitur hora.
Me pinguem & nitidum benè curatâ cute vises,
Cùm ridere voles, Epicuri de grege porcum.

ANNOTAIONES.

6. *Sine pectore.*] Sine corde, excors, sine animo & ingenio.

Formam.] Egregiâ corporis formâ præstitisse dicitur Tibullus.

7. *Dederant.*] Hoc eò referunt aliqui, cùm pauperior jam factus esset Albius: alii explodunt, constanterque legunt, *dederunt*; penultima licenter correpta. Ut & apud ipsum Tibull. lib. 2. Eleg. 5. *Hec fuerunt olim*, &c. pro *fuerant*. Apud Lucret. lib. 5. & Æneid. 3. *constiterunt*, ubi vulgò *constiterant*. Certè consentiunt de Ecl. 4. Virgil.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Artemque fruendi.] Oeconomiæ scientiam & peritiam.

8. *Quid voveat dulci nutricula*, &c.] Persius de his fusè, Sat. 2.

9. *Utque.*] Leg. al. *& cui.*

10. *Gratia.*] Apud magnates. Messala Corvinus mirè Tibullum fovit: pariter Messalam Tibullus, celebravit. Ipse testis eo disticho:

Hic jacet immiti consumptus morte Tibullus,
Messalam terrâ dum sequiturque mari.

Fama.] Apud omnes. Ovid.

Donec erunt ignes arcusque Cupidinis arma,
Dicentur numeri, culte Tibulle, tui.

11. *Mundus victus.*] Lib. 2. Sat. 2.
Mundus erit, qui non offendit sordidus, atque
In neutram partem cultus miser.

12. *Inter spem curamque, &c.*] His enim vita mortalium perpetuò conflictatur.

14. *Grata superveniet.*] Gratiora sunt, quæ non expectata superveniunt, bona, accedunt que insperata.

15. *Me pinguem*] Se, qualis reapse erat, pingit Horatius, obesulum, & cultûs corporis studiosum.

16. *Epicuri de grege porcum.*] Abdomini & voluptatibus ultrò indulgentem. Cic. in Pison. *Epicure noster ex hara producte, non è schola.* Apud Athen. lib. 7. cap. 5. non obscurè dicit: sed altâ voce clamat Epicurus: *Quod bonum sit nullum agnosco, præter voluptatem ex gustu & venere.* Contrà tamen sensisse Epicurum, vide in annot. lib. 2. Sat. 4. init.

EPI-

EPISTOLA V. Ad *TORQUATUM.*

Ad cœnam frugalem invitat, & hilaritatem. Ebrietatis commoda recenſet.

SI potes Archiacis conviva recumbere lectis,
Nec modicâ cœnare times olus omne patellâ,
Supremo te ſole domi, Torquate, manebo
Vina bibes iterum Tauro diffuſa paluſtres
Inter Minturnas, Sinueſſanúmq; Petrinum. [749]
Sin melius quid habes, arceſſe; vel imperium fer.
Jamdudum ſplendet focus, et tibi munda ſupellex.
Mitte leves ſpes, et certamina divitiarum,
Et Moſchi cauſam. Cras nato Cæſare feſtus

Si conviva potes accumbere in thoris brevibus, nec abhorres edere quodvis olus è tenui patinâ, ô Torquate, expectabo te domi occidente ſole. Potabis vinum, Tauro iterum conſule, in cados fuſum inter Minturnas paludoſas & Petrinum Sinueſſanum. Quod ſi habes aliquid melius, affer; vel juſſa exequere. Jam pridem accenſus eſt meus ignis, meaque ſupellex tui gratiâ niteſcit. Intermitte curam rerum futilium, ac labores pro opibus, atque Moſchi defenſionem. Dies craſtina Cæſaris

ANNOTATIONES.

1. *Si potes.*] Si frugalis & tenuis cœnæ apparatus tibi placere poteſt.

Archiacis.] Sicut a Pauſia pictore *Pauſiaca* tabella, Sat. 2, 7, 95. ita ab *Archia* fabro *Archiaci* lecti.

Conviva recumbere lectis.] Ad menſam accumbere tricliniaribus in lectis antiquo modo fabricatis è rudiori materiâ.

2. *Olus omne.*] Durum olus, *butum plebeiam*, Perſ. Sat. 3. v. 112.

3. *Supremo ſole.*] Sub veſperam. Perperam aliqui altiſſimum ſolem accipiunt, afferuntque illud ex lib. 2. Sat. 8. *Dimidio potare die:* nec enim hora iſta convenit frugali cœnæ: adde quod ſequitur de *æſtivæ noctis benigno ſermone.*

Torquate.] Eſtne is L. Manlius ipſe Torquatus, cauſarum patronus; ad quem eſt Od. 7. lib. 4. Theod. Marcilius, *Euge*, inquit: *Sic mortuum vocat Quintus ſcilicet.* Intelligit verò Q. Nonium Aſprenatem, qui & Torquatus ſit appellatus, Auguſtoque *junctus arctiùs* dicitur. Sueton. Octav. cap. 56. Vide ibid. cap. 43. ubi ſic habetur: *In hoc ludicro C. Nonium Aſprenatem lapſu debilitatum aureo torque donavit: paſſuſque eſt ipſum poſteroſque Torquati forte cognomen.*

4. *Vina bibes.*] Nec generoſa, quippe è paluſtribus Minturnis, nec vetuſtate inſignia; nam annis ſuperioribus fuſa in amphoras.

Iterum Tauro.] Conſulum nominibus ſolita notari vina alibi dictum eſt. Vide lib. 1. Od. 20. & lib. 2. Od. 3. Porrò T. Statilius Taurus, homo novus, ut & Agrippa, ſed Auguſti amicitiâ, victoque in Siciliâ Lepido, rebuſque mox in Africa geſtis (unde & triumphum meruit) amphitheatro etiam extructo Nit clariſſimus. Conſul primò fuiſſe dicitur anno U. C. 717. ſecundò verò 728. cùm Horatius annum ætatis ageret 40. aut circiter. Neroni nupſit ejus abneptis Statilia Meſſalina.

5. *Minturnas.*] Hæc olim fuit urbs Latii ſatis culta, prope oſtia Liris fluvii, in planitie, ubi amphitheatrum & aquæductus. Horum reliquiæ adhuc viſuntur, de urbe verè ſupereſt parva turris cum tabernâ duntaxat. Non longe aberat ingens palus, in quâ latuit Marius à Syllâ proſligatus. De quo Juvenal. Sat. 10. v. 276.

Exilium, & carcer, Minturnarumque paludes.

Sinueſſanumque Petrinum.] Montem aiunt eſſe urbi Sinueſſæ imminentem, ubi nunc oppidum cum arce apud Sinueſſam exciſam, V. *Rocca di monte Dragone.* Alii dicunt fuiſſe vicum agri Sinueſſini, qui celebris erat, vini non quidem bonitate, ſed copiâ. Sinueſſa verò *Sinope*, in orâ ubi Maſſicus mons deſinit, inter oſtia Liris & Vulturni fluminum.

6. *Imperium fer.*] Quidam interpretantur, Tu me fac regem convivii: quod mihi quidem abſurdum videtur.

7. *Splendet focus, &c.*] Ad convivium parandum, coquendaſque dapes.

8. *Mitte leves ſpes.*] Omitte paululùm ſolitas occupationes moleſtas, ſive pro divitiis, ſive pro famâ & honoribus, ſive pro defenſione clientum tuorum.

9. *Moſchi.*] Is fuiſſe rhetor Græcus refertur, origine Pergamenus, qui veneficii reus à Torquato defendebatur.

Cras nato Cæſare feſtus.] Cras juſtitium eſt ob

Dat

natalibus sacra indulget licentiam dormiendi, fasque erit mihi æstivam gratis e lecto traducere. Quidquid juvant, si non licet his frui? Sic quæ parcè victitat, nimisque cautus cavendi causa, ne forte proximus sit. Ego verò contrà, *hoc magis libenter habam, & spargam flores; nec vereor etiam temerarius videri. Ecquid sententia non efficit? dedecit occulta; firmam dat fiduciam; inermem impellit ad certamina; anxiæ mentis ægritudinem discutit; artes docet. Scepe abundantes quem non reliquerint eloquentem? quem non liberalem vel in angustâ inopiâ? Ceterè agitus & non repugnans ego ista jubeor curare; ne toral immundum, ne mappa illota nares faciat contrahi; ut vasa & patina te tibi repræsentent; ne inter familiares reperiatur, qui dicta exportet extra; ut pares congregentur.*

Dat veniam somnúmq; dies. Impunè licebit
Æstivam sermone benigno tendere noctem.
Quò mihi fortunas, si non conceditur uti?
Parcus ob hæredis curam, nimiúmqua severus
Assidet insano. Potare et spargere flores
Incipiam, patiárq; vel inconsultus haberi. [
Quid non ebrietas designat? operta recludit;
Spes jubet esse ratas; in prælia trudit inermem,
Sollicitis animis onus eximit; addocet artes.
Fecundi calices quem non fecere disertum?
Contractà quem non in paupertate solutum?
Hæc ego procurare et idoneus imperor, et non
Invitus; ne turpe toral, ne sordida mappa
Corruget nares, ne non et cantharus et lanx
Ostendat tibi te; ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet; ut coeat par, [

ANNOTATIONES.

natalem Cæsaris; ac proinde silentibus judiciis, ac sicpitu forenti, dormire in multam lucem, & epulati, & bibulati vacare licebit.

9. *Nato Cæsare.*] Accipiunt vulgò de natali Augusti, qui cum in Septembri sit circa finem, ex Suetonio, ad rem præsentem non facit admodum. Malim igitur cum quibusdam intelligere natalem jul. Cæs. qui Julio mense habet *noctes æstivas*. Vide Mac. Sat. 1. c. 12. Dion. l. 44.

11. *Æstivam sermone benigno tendere noctem.*] Noctem æstate brevissimam extendere seu protrahere sermonibus politis, familiaribus, jucundis.

12. *Quò mihi fortunas.*] Ita Muretus, aliique deinceps. Habent tamen codices plerique: *Quo mihi fortuna.*

13. *Parcus ob hæredis curam.*] Quisquis sumptui parcit, geniumque defraudat, ut majores hæredibus opes relinquat, insanit prope.

14. *Spargere flores Incipiam.*] Splendide cœnam apparabo, atque in secunda mensâ de more flores inspergam.

16. *Designat.*] Nonn. Marcell. *designare*, est cum nota & ignominiâ aliquid facere. Donat. in Terent. Adelph. ad eas voces: *Modò quid dedignavit?* est, inquit, novum quid moliri, seu malum seu bonum.

17. *Spes jubet esse ratas.*] Lib. 3. Od. 21.

Ea ipsem retuli mentibus anxiis.

Vide ib., item lib. 4. Od. 12.

Inermem. Al. *inertem.* Loco meo citato:

Vis pone & addis cornua pauperi,
Post te nec iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

11. *Sollicitis animis onus eximit.*] Hinc liber dictus Bacchus.

Addocet artes.] Seu quia vinum moderatè sumptum acuit ingenium, sive quod ebrii pinsiculum sunt jactabundi, seque omnia scire prædicant, ineptè quidem.

20. *Solutum.*] Vel ab omni solicitudine pauperatis liberum, vel prodigum in ipsa paupertate.

21. *Idoneus, & non Invitus.*] Erat enim Horatius agilis, hilaris, necnon munditiei peramans studiosus.

22. *Ne turpe toral.*] Ne thori seu lecti triclíniares offendant convivas sordibus. Vide lib. 2. Sat. 4. sub. finem.

Ne sordida mappa.] Ne dum manus abstergant convivæ inter edendum, mappæ immunditia fastidium pariat & nauseam, quod naribus corrugatis significatur. Vide loc. mox cit. Sat. 4. l. 2.

23. *Cantharus & lanx Ostendat tibi te.*] Vasa tam sint nitida, ut quasi speculum imaginem tuam reddant exhibeantque.

Cantharus.] Vas vinarium speciem referens scarabæi, qui κάνθαρος Græcè dicitur: tali poculo usus Bacchus, ipsi proinde sacro. Meminit Macrob. pariterque Athenæus. Item Plin. lib. 33. cap. 11. C. *Marius post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur.* Arnob. sub finem lib. 6. *Quid in Liberi dextera pendens potorius cantharus?* Magnum insatumque indicat Virgil. Ecl. 6. v. 17.

Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

25. *Sit, qui dicta foras eliminet.*] Ne quæ extra limen domûs efferat, effutiat, evulget.

Junga-

Jungatúrq; pari. Butram tibi Septimiúmq;
Et, nisi cœna prior potiorque puella, Sabinum
Detinet, assumam. Locus est et pluribus umbris:
Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
Tu quotus esse velis, rescribe; et, rebus omissis,
Atria servantem postico falle clientem.

Porrò convivat tibi dabo Butram & Septimium, Sabinum quoque, dummodò non detineat eum cœna prior & amica potior. Est etiam locus multis comitibus: at in convivio nimis constipato caprinus fœtor molestus est. Tu rescribe, quotus esse cupias. Mox autem negotiis abjectis, per furca posteriores fuge clientem in atrio stantem.

ANNOTATIONES.

quæ inter potandum dicta liberiùs fuerint: ex quibus temerè invidia conflatur. Apud Lacedæmonios, inquiunt, publica intrantibus convivia aliquis senior ostendens fores ita monebat: *Per has ne verbum ullum egrediatur.*

25. *Ut coeat par.*] Hinc enim jucundior fit sermocinatio.

26. *Butram tibi, &c.*] Non unus est qui legat *Butram.*

28. *Umbris.*] De his conviviorum sectatoribus lib. 2. Sat. 8.

28. *Sed nimis arcta premunt.*] Ubi plures sunt convivæ, axillarum gravis odor creat naufeam. Vide Epod. 12.

30. *Tu quotus esse velis, rescribe.*] Die quot velis tibi sodales & convivas. Varro dicebat, convivarum numerum incipere operiere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum; id est, proficisci à tribus, & consistere in novem, &c. quæ lege apud Gell. lib. 13. cap. 11.

31. *Postico.*] Plautus *posticulum* dicit, sub ostium. Petronius *posticulam*, sub januam. Gall. *Porte de derriere.* Angl. *The back door.* Virgil. Æn. 2. v. 453. ita rem explicat:

Limen erat, cæcæque fores, & pervius usus
Tectorum inter se Priami, postesque relicti
A tergo.

Clientem.] Malchum vel alium, qui in atrio te observat alloquendi cupidus. Hunc autem falle egrediens per januam posteriorem, & veni ad me.

EPISTOLA VI. Ad NUMICIUM.

Felix est, qui nihil timet, nihil cupit.

NIL admirari propè res est una, Numici,
Solaq; quæ possit facere et servare beatum.
Hunc solem, et stellas, et decedentia certis
Tempora momentis, sunt qui formidine nullâ
Imbuti spectent. Quid censes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis et Indos?

O Numici, nihil mirari, est unica res & sola, quæ possit beatum efficere & servare. Reperiuntur homines, qui nullâ trepidatione affecti contemplantur solem hunc, et stellas, & tempora certis horis abeuntia. Quid putas de terræ donis? quid de muneribus maris ultimos Arabas Indosque locupletantis?

ANNOTATIONES.

1. *Nil admirari.*] *Admirabilis epistola*, inquit Parthenius; *erudita*, Torrentius; *aurea*, Cruquius. Sanè admirabilis, quæ nihil fluxè mirari, jucundè & mirè docet; eruditi, quæ philosophiæ moralis & Stoæ mysteria reconditissima clarè exhibet, atque solerter insinuat; aurea, quæ *auream mediocritatis*, ac veræ virtutis imaginem eleganter adumbrat.

Nil admirari, &c.] Non percelli admiratione illâ fatuâ, è quâ nascitur cupiditas vel timor, animum perinde torquentes. De eâ Epist. 1. v. 47. Stultæ illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat ἀθαυμασίαν.

Numici.] Numicia gens Romæ patricia.

3. *Decedentia certis Tempora momentis.*] Conversiones astrorum, indeque natas mutationes, temporum vices, ac tempestatum varietates, &c.

4. *Formidine nulla Imbuti.*] Quod si intrepidi spectant cœlestia, certè multò magis terrena.

5. *Munera terræ.*] Aurum, argentum, &c.

6. *Munera maris.*] Margaritas, gemmas, &c.

Arabas. De his lib. 1. Od. 29. lib. 2. Od. 12.

Indos.] Lib. 1. Od. 12.

Ludocia

natalibus ſacra indulget licentiam dormiendi, faſque erit noctem æſtivam gratis colloquiis traducere. Quid opes juvant, *ſi non licet* his *frui? Si quis parcè* victitat, *nimiſque triſtis, hæredum causâ,* ille *ſtulto proximus eſt.* Ego verò contrà, *hoc magis bibam, & ſpargam flores; nec verebor etiam temerarius vocari. Ecquid vinolentia non efficit? detegit occulta; firmam dat fiduciam; inermem impellit ad certamina; anxiæ mentis ægritudinem diſcutit; artes docet. Scypoi abundantes quem non reddiderunt eloquentem? quem non liberalem* vel *in anguſta inopiâ?* Certè *aptus & non repugnans ego iſta jubeor curare; ne toral immundum, ne mappa illota nares* faciat *contrahi; ut vaſa & patina te tibi repræſentent; ne inter familiares reperiatur, qui dicta exportet extrà; ut pares congregentur.*

Dat veniam ſomnúmq; dies. Impunè licebit
Æſtivam ſermone benigno tendere noctem.
Quò mihi fortunas, ſi non conceditur uti?
Parcus ob hæredis curam, nimiúmqua ſeverus
Aſſidet inſano. Potare et ſpargere flores
Incipiam, patiárq; vel inconſultus haberi. [750]
Quid non ebrietas deſignat? operta recludit;
Spes jubet eſſe ratas; in prælia trudit inermem;
Sollicitis animis onus eximit; addocet artes.
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?
Contractâ quem non in paupertate ſolutum? 20
Hæc ego procurare et idoneus imperor, et non
Invitus; ne turpe toral, ne ſordida mappa
Corruget nares; ne non et cantharus et lanx
Oſtendat tibi te; ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet; ut coëat par, [751]

ANNOTATIONES.

natalem Cæſaris; ac proinde ſilentibus judiciis, ac ſtrepitu forenſi, dormire in multam lucem, & epulari, & hilaritati vacare licebit.

9. *Nato Cæſare.*] Accipiunt vulgò de natali Auguſti, qui cùm in Septembri ſit circa finem, ex Suetonio, ad rem præſentem non facit admodum. Malim igitur cum quibuſdam intelligere natalem Jul. Cæſ. qui Julio menſe habet *noctes æſtivas.* Vide Mac. Sat. 1. c. 12. Dion. l. 44.

11. *Æſtivam ſermone benigno tendere noctem.*] Noctem æſtate breviorem extendere ſeu protrahere ſermonibus prolixis, familiaribus, jucundis.

12. *Quo mihi fortunas.*] Ita Muretus, aliique deinceps. Habent tamen codices plerique: *Quo mihi fortuna.*

13. *Parcus ob hæredis curam.*] Quiſquis ſumptui parcit, geniumque defraudat, ut majores hæredibus opes relinquat, inſanit propè.

14. *Spargere flores Incipiam.*] Splendide convivium apparabo, atque in ſecunda menſâ de more flores inſpergam.

16. *Deſignat.*] Nonn. Marcell. *deſignare*, eſt cum notâ & ignominiâ aliquid facere. Donat. in Terent. Adelph. ad eas voces: *Modò quid deſignavit?* eſt, inquit, novum quid moliri, ſeu malum ſeu bonum.

17. *Spes jubet eſſe ratas.*] Lib. 3. Od. 21.

Tu ſpem reducis mentibus anxiis.

Vide ibi, item lib. 4. Od. 12.

Inermem.] Al. *inertem.* Loco mox citato:

Vireſque & addis cornua pauperi,
Poſt te nec iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

11. *Sollicitis animis onus eximit.*] Hinc Liber dictus Bacchus.

Addocet artes.] Seu quia vinum moderatè ſumptum acuit ingenium, ſive quod ebrii plerumque ſunt jactabundi, ſeque omnia ſcire prædicant, ineptè quidem.

20. *Solutum.*] Vel ab omni ſolicitudine paupertatis liberum, vel prodigum in ipſa paupertate.

21. *Idoneus, & non Invitus.*] Erat enim Horatius agilis, hilaris, necnon munditiei perquam ſtudioſus.

22. *Ne turpe toral.*] Ne thori ſeu lecti triclinares offendant convivas ſordibus. Vide lib. 2. Sat. 4. ſub. finem.

Ne ſordida mappa.] Ne dum manus abſtergant convivæ inter edendum, mappæ immunditia faſtidium pariat & nauſeam, quod naribus corrugatis ſignificatur. Vide loc. mox cit. Sat. 4. l. 2.

23. *Cantharus & lanx Oſtendat tibi te.*] Vaſa tam ſint nitida, ut quaſi ſpeculum imaginem tuam reddant exhibeantque.

Cantharus.] Vas vinarium ſpeciem referens ſcarabæi, qui κάνθαρος Græcè dicitur: tali poculo uſus Bacchus, ipſi proinde ſacro. Meminit Macrob. pariterque Athenæus. Item Plin. lib. 33. cap. 11. *C. Marius poſt victoriam Cimbricam cantharis potaſſe Liberi patris exemplo traditur.* Arnob. ſub finem lib. 6. *Quid in Liberi dextera pendens poterius cantharus?* Magnum anſatumque indicat Virgil. Ecl. 6. v. 17.

Et gravis attritâ pendebat cantharus anſâ.

25. *Sit, qui dicta foras eliminet.*] Ne quis extra limen domûs efferat, effutiat, evulget;

Junga-

Jungatúrq; pari. Butram tibi Septimiúmq; 26
Et, niſi cœna prior potiorque puella, Sabinum
Detinet, aſſumam. Locus eſt et pluribus umbris:
Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
Tu quotus eſſe velis, reſcribe; et, rebus omiſſis,
Atria ſervantem poſtico falle clientem. 31

Porrò convivas tibi dabo Butram & Septimium, Sabinum quoque, dummodò non detineat eum cœna prior & amica potior. Eſt etiam locus multis comitibus: at in convivio nimis conſtipato caprinus fœtor moleſtus eſt. Tu reſcribe, quotus eſſe cupias. Mox autem negotiis abjectis, per fores poſteriores fuge clientem in atrio ſtantem.

ANNOTATIONES.

quæ inter potandum dicta liberiùs fuerint: ex quibus temerè invidia conflatur. Apud Lacedæmonios, inquiunt, publica intrantibus convivia aliquis ſenior oſtendens fores ita monebat: *Per has ne verbum ullum egrediatur.*

25. *Ut coeat par.*] Hinc enim jucundior fit ſermocinatio.

26. *Butram tibi, &c.*] Non unus eſt qui legat *Butram.*

28. *Umbris.*] De his conviviorum ſectatoribus lib. 2. Sat. 8.

28. *Sed nimis arcta premunt.*] Ubi plures ſunt convivæ, axillarum gravis odor creat nauſeam. Vide Epod. 12.

30. *Tu quotus eſſe velis, reſcribe.*] Die quot velis tibi ſodales & convivas. Varro dicebat, convivarum numerum incipere opertere à Gratiarum numero, & progredi ad Muſarum; id eſt, proficiſci à tribus, & conſiſtere in novem, &c. quæ lege apud Gell. lib. 13. cap. 11.

31. *Poſtico.*] Plautus *poſticulam* dicit, ſub oſtium. Petronius *poſticulam*, ſub januam. Gall. *Porte de derriere.* Angl. *The back door.* Virgil. Æn. 2. v. 453. ita rem explicat:

Limen erat, cæcæque fores, & pervius uſus
Tectorum inter ſe Priami, poſteſque relicti
A tergo.

Clientem.] Moſchum vel alium, qui in atrio te obſervat alloquendi cupidus. Hunc autem falle egrediens per januam poſteriorem, & veni ad me.

EPISTOLA VI. Ad *NUMICIUM.*

Felix eſt, qui nihil timet, nihil cupit.

NIL admirari propè res eſt una, Numici,
Soláq; quæ poſſit facere et ſervare beatum.
Hunc ſolem, et ſtellas, et decedentia certis
Tempora momentis, ſunt qui formidine nullâ
Imbuti ſpectent. Quid cenſes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis et Indos?

O Numici, nihil mirari, eſt unica fere & ſola res, quæ poſſit beatum efficere & ſervare. Reperiuntur homines, qui nullâ trepidatione affecti contemplantur ſolem hunc, et ſtellas, & tempora certis horis abeuntia. Quid putas de terræ donis? quid de muneribus maris ultimos Arabas Indoſque locupletantis?

ANNOTATIONES.

1. *Nil admirari.*] *Admirabilis epiſtola*, inquit Parthenius; *erudita*, Torrentius; *aurea*, Landinus. Sanè admirabilis, quæ nihil ſtultè mirari, luculenter & mirè docet; erudita, quæ philoſophiæ moralis & Stoæ myſteria reconditiſſima clarè exhibet, atque ſolerter inſinuat; aurea, quæ *aureæ mediocritatis*, ac veræ virtutis imaginem eleganter adumbrat.

Nil admirari, &c.] Non percelli admiratione illâ fatuâ, è quâ naſcitur cupiditas vel timor, animum perinde torquentes. De eâ Epiſt. 1. v. 47. Stultæ illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat ἀθαυμασίαν.

Numici.] Numicia gens Romæ patricia.

3. *Decedentia certis Tempora momentis.*] Converſiones aſtrorum, indeque natas mutationes, temporum vices, ac tempeſtatum varietatis, &c.

4. *Formidine nullâ Imbuti.*] Quod ſi intrepidi ſpectant cœleſtia, certe multò magis terrena.

5. *Munera terræ.*] Auçum, argentum, &c.

6. *Munera maris.*] Margaritas, gemmas, &c.

Arabas.] De his lib. 1. Od. 29. lib. 2. Od. 12.

Indos.] Lib. 1. Od. 12.

Ludocra

Ludicra quid, plausus, et amici dona Quiritis?
Quo spectanda modo, quo sensu credis et ore? [753
Qui timet his adversa, ferè miratur eodem
Quo cupiens pacto: pavor est utrobique molestus;
Improvisa simul species exterret utrumque; 11
Gaudeat, an doleat, cupiat, metuátne. Quid ad rem,
Si, quicquid vidit melius pejúsve suâ spe,
Defixis oculis, animóque et corpore torpet?
Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui, 15
Ultrà quam satis est virtutem si petat ipsam.
I nunc; argentum, et marmor vetus, æráq; et artes
Suspice; cum gemmis Tyrios mirare colores;
Gaude, quòd spectant oculi te mille loquentem;
Gnavus manè forum, et vespertinus pete tectum,
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris 21 [754]
Mutus, et (indignum quod sit) pejoribus ortus
Hic tibi sit potiùs, quàm tu mirabilis illi. 23
Quicquid sub terrâ est, in apricum proferet ætas;
Defodiet condetque nitentia. Cùm benè notum

quid de ludis, & applausu, ac muneribus populi *Romani faventis? Quo animo, quo judicio vultuque aspicienda* hæc *putas?* Certè *qui formidat istis contraria, eodem modo afficitur, quo* is, qui ea *desiderat:* atque *in utroque trepidatio est* æquè *molesta; cum insperata species utrumque perturbat; seu lætetur, seu mœreat, seu cupiditate, seu formidine* percellatur. *Quid* autem *ad propositum, si cum aliquid aspexerit fortunatius aut infelicius quàm speravit, oculos* tenet *immotos, atque* mente simul *& corpore obstupescit? Virtutem ipsam si* quis *nimium expetat; sapiens desipere, justus injustus esse existimabitur. I modò; admirare argentum, & vetus marmor, & fabrefacta ex ære; purpuram & gemmas concupisce: lætare quod te dicentem mille oculi attendunt: manè forum frequenta sedulus, ac ferè domum redi, ne Mucius plus tritici,* quam tu, *colligas* ex *agris dotalibus, et ne ille (quod indignum est) ignobilium stirpe genitus à te suspiciatur magis, quam tu ab illo. Quodcunque abditum in terrâ* delitescit, id *tempus exprimet in apertum; infodiet autem & occultabit conspicua.* Sic *postquam*

ANNOTATIONES.

7. *Ludicra.*] Victoriam in ludis, quæ magni olim habita.

Plausus.] Benevolentiam populi significatam publicè, vel assurgendo, vel consalutando, vel acclamando, vel applaudendo. Vide l. 1. Od. 20.

Dona Quiritis.] Honores & magistratus delatos per suffragia populi Rom. *Qui dabat olim Imperium, fasces, legiones, omnia.* Juvenal. Sat. 10. v. 78.

8. *Quo sensu.*] Stoici dicebant perturbationes omnes opinione constare.

Ore.] Fronte: oculis affectus demonstrantur ut plurimùm.

9. *His adversa.*] Inopiam, contemptum ignominiam, fibilos, explosiones.

10. *Pavor.*] *Metus est mentem loco movens.* Cic. Tusc. 4.

Utrobique molestus.] Al. *utrique*, cupienti ac timenti: timens enim vexatur dolore mali futuri, cupiens autem desiderio boni absentis.

11. *Improvisa simul species exterret utrumque.*] Seu species boni præsentis insperata, quæ nimio gaudio exanimat etiam interdum, seu species mali præsentis tristitiam creans eo graviorem, quo minùs exspectabatur. Unde exoritur stupor, torpor, ægritudo, mentis alienatio, &c.

12. *Quid ad rem.*] Quid ad felicitatem, quam nunc rem investigamus.

17. *I nunc, &c.*] Si res bonas, si virtutem ipsam ultrà quàm satis est, expetere stultum est; an licebit cupidè scrutari metalla, vasa, lapillos, purpuram; imò famam, celebritatem nominis, opes, honores, &c?

18. *Tyrios colores.*] Vide lib. 2. Od. 18. v. 8. ibique annot. Item lib. 3. Od. 20 in fine.

20. *Gnavus manè forum, &c.*] Vel primo manè forum negotiantium pete, ibique exerce, quod *Janus summus ab imo perdocet*; hoc est, fœnore divitias accumula: Epist. 1. v. 54. item lib. 2. Sat. 3. vel forum judiciarum frequenta, & causis agendis quæstum fac. Martial.

Divers eris, Romæ si causas egeris.

Vespertinus pete tectum.] Diem totam lucro faciendo consume; nec domum redi, nisi serò & sub vesperam.

21. *Dotalibus agris.*] Ab uxore acceptis dotis nomine.

22. *Mutus.*] Plebeius & ignobilis.

23. *Quàm tu mirabilis illi.*] Quod tu patricius illi obscuro & abjecto non sis mirabilis per majores divitias Prolepsis.

24. *Quicquid sub terrâ est.*] Quicquid nunc *stultè miraris & optas*, peribit; & tu pariter cum istis: quære potiùs virtutem, quæ sola bonum stabile est & solidum. Epist. 1. v. 47.

Porticus

Porticus Agrippæ, et via te conſpexerit Appî ;
Ire tamen reſtat, Numa quò devenit & Ancus.
Si latus aut renes morbo tenantur a uto,
Quære fugam morbi. Vis rectè vivere? Quis non?
Si virtus hoc una poteſt dare ; fortis omiſſis
Hoc age deliciis. Virtutem verba putas, ut
Lucum ligna? cave ne portus occupet alter; [755]
Ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas :
Mille talenta rotundentur, totidem altera, porrò et
Tertia ſuccedant, et quæ pars quadret acervum.

porticus Agrippæ & via Appia te ſpectaverit valde illuſtrem ; attamen ſupereſt ut *pergas eo, quo Numa & Ancus tandem iverunt.* Age verò, *ſi latus aut renes graviter dolent ; exquire doloris levamen.* At *viſne rectè vivere? Ecquis non vult?* inquies. Ergo, *ſi ſola virtus hoc conferre valet, ad hoc labora ſtrenuè, abjectis voluptatibus.* Quod *ſi* contrà *virtutem cenſes* mera eſſe *verba, ſicut lucum arbores* tantùm ; *cura* diligenter *ne alter portus occupet, neve dimittas negotiationem apud Cibyratas & Bithynos :* cura ut *mille talenta compleantur, totque altera adjiciantur, itemque tertia, imo & quarta, ut cumulus reddatur quadratus.*

ANNOTATIONES.

26. *Porticus Agrippæ.*] M. Agrippa tertiùm conſul Pantheon fecit ; addidit verò porticum columnis ingentibus, trabibus etiam æneis auro ſuperfuſis ſuperbam. Synecdoc. pro quavis porticu, quæ quidem Romæ fuit multiplex. Epiſt. 1. v. 71. In his ambulare, ſeque oſtentare inſignes quique conſueverant.

Via Appî.] Appius Claudius cenſor viam Romæ per portam Capenam Brundeſium uſque conſtravit adeò latam, ut plauſtra duo ſibi occurrentia facilè pertranſirent. Hæc à Trajano inſtaurata Statius 2. Sylv. carm. 2.

Appia longarum teritur regina viarum.

27. *Ire tamen reſtat.*] Poſtquam te omnibus oſtentaris, diuque ſplendide egeris, tandem moriendum eſt ; perinde ac ipſi Rom. reges mortui ſunt. Vide lib. 1. Od. 28. & lib. 4. Od. 7. v. 15.

Numa.] Pompilius, ſecundus à Romulo rex, juſtitiâ clarus & religione. T. Liv. lib. 1. Plutarch. &c.

Ancus.] Martius, rex quartus Rom. Numæ ex filiâ nepos, bellicâ gloriâ effulſit. T. Liv. cit.

28. *Si latus aut renes, &c.*] Si laboras pleuritide, vel nephritide. Vide lib. 2. Sat. 3. v. 29.

29. *Quære fugam morbi.*] Ut corporis, ſic & animi debes morbos fugere, pari ſaltem diligentiâ.

31. *Virtutem verba putas.*] Si inane quid eſſe virtutem putas. Hercules apud tragicum quendam, & exinde Brutus (ex Dione lib. 47.) deploratis rebus exclamaſſe fertur : *O miſera virtus, eras igitur nugæ tantummodò : aſſi ego te velut rem ſolidam jactabar, verum fortunæ ſerviebas :* tumque vocavit unum è familiaribus, ut ſe interficeret.

Ut Lucum ligna?] Veruntamen non arbores faciunt lucum, ſed religio & conſecratio alicui numini.

32. *Cave ne portus occupet alter.*] Ante alios mari te committe : naviga ad Cibyrates & Bithynos : occaſiones occupa negotiandi, & ex negotiatione ditеſcendi. Perſ. Sat. 6. v. 75. *Mercare, atque excute ſolers Omne latus mundi, ne ſit præſtantior alter, &c.*

33. *Cibyratica.*] Cibyra urba Phrygiæ magnæ, in confinio Lyciæ, cognomento magna, æquitatis famâ celebris ; ex Strabone. Eò verò mitti ſolebant lucriones, & quotquot valde quæſtum odorari & ſectari cognoſcebantur. Altera fuit Cibyra minor dicta, apud Ciliciam, ab otâ maris diſtans decem propè milliaribus.

Bithyna.] Bithynia Aſiæ regio, hinc Euxino mari, illinc Propontidi vicina, Thracia Aſiatica Xenophonti nuncupata. Urbes habuit præclaras Chalcedonem, Nicomediam, Apamiam, Niceam, Heracleam, Pruſam.

34. *Mille talenta rotundentur.*] Rotundum dicitur omni ex parte perfectum. Gal. *Faire le compte rond :* & Ang. *To make up a round ſum.*

Talenta.] Talentum, τάλαντον, *ſtatera, lanx, pondus :* aliquando ponitur pro quovis ingenti pondere auri vel argenti, alias ſignificat certum pondus, quod tamen varium variis gentibus. Celebratur in primis talentum Atticum, quod drachmas ſexies mille continebat. Porrò drachma Attica reſpondet groſſo Francico, qui valet octo ſolidos cum ſex denariolis, aut circiter : ſiquidem marca argenti groſſos habet ſexaginta quatuor, illi verò ut plurimùm valet viginti ſex aut ſeptem libellas, ſive Francicos, ut vocamus. Quæ cùm ita ſint ; groſſi illi ſexies millies multiplicati conficiunt monetæ noſtræ libellas 2550. Quanto verò talentum auri majus ſit argento, ex auri ſupra argentum valore facilè æſtimaveris.

35. *Quæ pars quadret acervum.*] Ut quatuor mille talenta inveniantur integra, completa, & perfecta. Perſ. cit.

Rem duplica : feci : jam triplex, jam mihi quartò,
Jam decies redit in rugam.

Scilicet

Nempe dominatrix pecunia tribuit opulentam conjugem, & fidem, & amicos, & nobilitatem, & pulchritudinem: atque divitem ſtipant Suada & Venus. Verum enim *Cappadociæ rex abundans ſervis indiget pecuniâ. Ne tu fueris ejuſmodi*, ſed potiùs Lucullo ſimilis. *Lucullus, inquiunt, interrogatus num poſſit centenas chlamydes ad ſpectaculum commodare, reſpondit: Quâ* ratione *poſſum tot* præbere? *attamen quæram, & quot inveniam, præbebo. Paulò* verò *poſtea ſignificat, ſe domi habere quinque millia chlamydum:* poſſe igitur *ſumi partem vel cunctas.* Hoc eſt locupletem eſſe. At contrà *anguſta eſt res familiaris, in quâ non plurima ſuperfluunt, ignorantur; à domino, & juvant fures.* Quæ cum ita ſint, *ſique opes ſolæ valent reddere felicem & conſervare; hunc laborem primum aſſume, & ultimum dimitte. Si beatum facit decus* externum *& favor; emamus ſervum, qui nomina* civium *ſuggerat, qui latus ſiniſtrum pungat, moneatque manum offerre trans moles;*

Scilicet uxorem cum dote, fidémque, et amicos,
Et genus, et formam regina pecunia donat;
Ac benè nummatum decorat Suadela Venúſque.
Mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex:
Ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt,
40 [756]
Si poſſet centum ſcenæ præbere rogatus; (bebo,
Qui poſſum tot? ait: tamen et quæram, et quot ha-
Mittam. Poſt paulò ſcribit, ſibi millia quinque
Eſſe domi clamydum: partem vel tolleret omnes.
Exilis domus eſt, ubi non et multa ſuperſunt, 45
Et dominum fallunt, et proſunt furibus. Ergò
Si res ſola poteſt facere et ſervare beatum;
Hoc primus repetas opus, hoc poſtremus omittas.
Si fortunatum ſpecies et gratia præſtat;
Mercemur ſervum, qui dictet nomina, lævum 50
Qui fodicet latus, et cogat trans pondera dextram
[757]

ANNOTATIONES.

38. *Suadela.*] Sive Suada, Gr. Πειθὼ, perſuaſionis dea. Videtur Horatius indicare facilitatem conciliandi nuptias, tum quod addit, *Venuſq;* tum quod antè dixit, *uxorem cum dote.*

39. *Mancipiis locuples, &c.*] Cappadocia minoris Aſiæ perampla regio, cujus populi ad ſervitutem adeò nati, ut offerentibus libertatem Romanis, maluerint regem eligere Ariobarzanem. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 27. Cic. poſt redit. in ſenatum: *Cappadocem modò abreptum de grege venalium diceres.* Perſ. jam. cit.

Cappadocas rigidâ pinguis plauſiſſe cataſtâ.

40. *Ne fueris hic tu.*] Ne ſis qualis rex ille, unâ re abundans, cæterarum inops. Quin potiùs ſis ut Lucullus adeò locuples rebus omnibus, ut plus poſſideret quàm ſciret. Vult ſuadere poëta ſapientiæ ſtudendum imprimis, quam habenti omnia præſtò adſunt.

Chlamydes Lucullus, &c.] Lucullus Romæ inſignis vir nobilitate, facundiâ, opibus, Africam prætor juſtiſſimè adminiſtravit; Mithridatem non ſemel profligavit, &c. Is rogatus à prætore urbano, ut celebrandi cauſâ ſpectaculi commodaret chlamydes multas, longè plures etiam obtulit.

43. *Millia quinque Eſſe domi chlamydum.*] Plutarch. in Luculli vitâ, cap. 39. minorem numerum deſignat; centum nempe ait ab eo petitas, ducentas autem fuiſſe miſſas: quod certè propiùs ad verum accedit.

46. *Dominum fallunt.*] Neſcientem eſſe tantas ſibi divitias.

Proſunt furibus.] Scilicet è magno numero facilè detrahitur ac ſurripitur aliquid, domino vix advertente. Plaut. *Nihil eſt hic quæſti furibus: ita inanibus ſunt oppleta atque araneis.*

47. *Si res ſola poteſt, &c.*] Si opibus fieri beatum credimus, iis maximè congerendis operam demus.

49. *Si fortunatum.*] Si nominis ſplendore & gratiâ apud populum conſtare felicitatem exiſtimamus, captandis civium animis incumbamus, magiſtratus & dignitates ambiamus; adeoque *mercemur ſervum* nomenclatorem, qui nobis præeat, ut ſit, deducatq; ad prenſandum unumquemq; & verbis officioſis demerendum.

50. *Qui dictet nomina, &c.*] Qui candidatum moneat, quo quiſque civium appellandus nomine, quo officii genere obtinendum ſit ejus ſuffragium. Cic. pro Murena: *Quid quod habes nomenclatorem? . . . . . ſi nomine appellari abs te cives tuos honeſtum eſt; turpe eſt eos notiores eſſe ſervo tuo quàm tibi.* Vide Signon. 2. De judic. cap. 30.

Lævum Qui fodicet latus.] Servus nomenclator incedens ad latus heri lævum honoris cauſâ, quoties obvius repente fiebat quiſpiam ſalutandus, domini latus cubito pulſabat fodiebatq; atq; inſuſurrabat, quis & qualis eſſet ille civis, ut ritè & honeſtè appellaretur.

Porri-

Porrigere: Hic multùm in Fabiâ valet, ille Velinâ;
Cuilibet hic faſces dabit, eripiétque curule,
Cui volet, importunus ebur: frater, pater, adde,
Ut cuique eſt ætas, ita quemq; facetus adopta. 55
Si benè qui cœnat, benè vivit; lucet, eamus [758]
Quò ducit gula: piſcemur, venemur; ut olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, ſervos
Differtum tranſire forum populúmque jubebat;
Unus ut è multis populo ſpectante referret 60
Emptum mulus aprum. Crudi tumidíq; lavemur,
Quid deceat, quid non, obliti; Cærite cerâ

atque inſuſurret indigitetque: *Iſte plurimum poteſt in Fabiâ tribu, hic in Velinâ: ille, cui voluerit, faſces dabit, & cui libuerit, ebur curule detrahet moleſtus: voca fratrem vel patrem ſecundum ætatem cujuſque: ſic unumquemque urbanè tibi concilia.* Quod *ſi beatè vivit, qui lautè veſcitur; dies eſt, pergamus quo gula trahit: piſcemur, venemur; ſicut pridem Gargilius, qui mane per forum populo frequens ire imperabat famulos cum rebus ac venabulis, ut coram plebe mulus unus è pluribus reveheret aprum pretio comparatum.* Epulemur etiam, *& balnea ſubeamus cibis non coctis pleni; nec curemus, quid honeſtum ſit, & quid indecorum:* præſtemus nos licet *cenſura*

ANNOTATIONES.

51. *Trans pondera dextram Porrigere.*] Varia hic varii effutiunt. Sunt qui notari velint ambitioſos petitores publica pondera in largitionibus excedentes, & olei, vini, cæterorumque pluſculum donantes. Alii ſic explicant: Moneat brachium exerere extra togam collectam & complicatam, dextramque porrigere ad prenſandum occurrentem fortè civem. Hæc ſanè longè quæſita videantur. Vero propius eſt: Admoneat candidatum occurrenti civi obviam ire, & manum vel prenſando vel adjuvando porrigere, ſuperatis etiam impedimentis, ſi quæ interveniant; v. g. ſive turba obſtiterit, ſive moles aut trabes in viâ ſaxaque ponderoſa fuerint intermedia, ea tranſiliendo, & ſalutandum civem diligenter & officioſè adeundo.

52. *Hic multùm in Fabiâ, &c.*] Sic nomenclator hero candidato ſuggerit: En ille civis in tribu Fabiâ multùm valet: eum proinde multis officiis & blandimentis capta.

Fabiâ, Velinâ.] Pop. Rom. in 35 tribus ſeu claſſes aut familias diviſum, norunt omnes; & ſuffragia ferri ſolita modò viritim, ſeu per viros ſingulos; modò tributim aut centuriatim, id eſt, per tribus aut centurias. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3. ubi de comitiis curiatis, centuriatis, tributis, deque variâ ſubinde ratione ſuffragandi.

Fabiâ.] A gente Fabiorum nominatiſſimâ dicta eſt.

Velinâ.] Seu à Veliâ, editâ urbis regione; ſeu à Velino lacu, cujus incolæ in civitatem aſciti. Cætera tribuum nomina, numerumque quandoque diverſum lege apud cit. Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 17, &c.

53. *Cuilibet hic faſces dabit.*] Imperium, conſulatum, ſummum magiſtratum hic dabit, & afferet cuicunque ille ſuffragari voluerit; adeò valet apud tribules, totque ſuffragatores ſecum trahit. Et è contrario.

Faſces.] Nemo neſcit pro magiſtratu poni hæc magiſtratuum inſignia. Synecd. Nimirùm dictatori apparebant lictores 24. cum faſcibus; conſuli duodecim; proconſuli, & prætori ſex. *Faſces* autem erant virgæ plures ſecuri circumligatæ, ita ut extaret ferrum; quibus ſignificabatur poteſtas caſtigandi quæ corrigenda erant, præcidendi verò quæ non poſſent emendari. Plutarch Problem.

Curule ebur.] Synecd. magiſtratum, cui jus eſt ſellæ curulis eburneæ, & in eâ ſedendi, ſeu cùm judicio exercet, ſeu cùm in curiam vehitur. Gell. l. 3. c. 18. Tul. Catil. 4. *Non hæc ſedes honoris, ſella curulis, unquam vacua mortis periculo atque inſidiis fuit.* Juvenal Sat. 10. v. 91.

. . . . *ille ſellas donare curules:*
Illum exercitibus præponere, &c.

56. *Si benè qui cœnat, benè vivit.*] Perſ. Sat. 4. v. 17.

Quæ tibi ſumma boni eſt? unctâ vixiſſe patellâ
Semper, & aſſiduo curata cuticu'a ſole.

51. *Gargilius.*] Is inanis & ſtultâ gloriæ cupiditate ductus, videri cupiebat venando cepiſſe feram, quam pretio mercatus erat ab aliis captam.

61. *Crudi tumidique lavemur.*] Lavabant priſci helluones ad accelerandam ciborum coctionem, excitato calore naturali per frigoris antiperiſtaſin, ut citiùs & novi fame ad epulas rediſent.

62. *Cærite cerâ Digni.*] Digni inferri in tabulas Cæritum, id eſt, à cenſore infamiæ labe notari, non ſecus ac urbis Cære populi, quibus ob flagitioſam defectionem jus ſuffragii ademptum eſt. Vide Gell. lib. 16. cap. 13. Item Petrum Crinit. De hon. diſc. lib. 7. cap. 6. ubi ſic habet: Primi omnium municipes facti Cærites ſine ullo juris ſuffragio . . . . unde tabulæ Cæritum dictæ, in quos cenſor eos

Digni:

dignos: imitemur *luxuriosi comites Ulyssis Ithacæ regis, qui patriam postha-buerunt vetitæ voluptati. Si autem, ut Mimnermus arbitratur, nihil dulce est sinè amore & jocis; in amore & jocis vive. Age, vale. Si quidpiam scis his melius, benigne communica* nobiscum; *si non* autem, *illis mecum utere.*

Digni: remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei,
Cui potior patriâ fuit interdicta voluptas.
Si, Mimnermus uti censet, sinè amore jocisque
Nil est jucundum; vivas in amore jocisq; [759]
Vive, vale. Si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti; si non, his utere mecum.

ANNOTATIONES.

referebat, qui notâ vel ignominiâ quapiam forent insignes. Ex quo eruditè Flaccus in Epistolâ ad Numicium, dignos Cæritè cerâ appellat Romanos, qui luxu & voluptatibus turpissimis tenebantur: quem locum Horatiani interpretes ineptissimè, ut alia permulta, exposuerunt. Hactenùs ille.

63. *Remigium vitiosum Ithacensis Ulyss.*] Ulysses à Tiresiâ vate monitus edixerat sociis, ne boves solis violarent. At illi, Ulysse dormiente, ex iis mactatis epulas sibi pararunt. Quapropter iræ numinum obnoxii pœnas dederunt, naufragioque absumpti patriam non reviserunt. Vide lib. 2. Sat. 5.

65. *Mimnermus.*] Hic poëta Epicureus, Colophonius, vel Smyrnæus, septem sapientibus antiquior vel æqualis, pleraque scripsit amatoria elegiaco versu, tam suaviter & argutè, ut Ligyastades appellaretur. Suidas. *Mimnermus dulces reperit sonos, & mollis pentametri cantum.* Athen. lib. 13. cap. 8. Propert. lib. 1. Eleg. 9.

Plus in amore valet Mimnermi versus Homero:
Carmina mansuetus lenia quærit amor.

Apud Plutarch. lib. De virtute morali, hoc Mimnermi distichon refertur:

Τίς δὲ χάρις, τί τὸ τερπνὸν ἄνευ χρυσέης Ἀφροδίτης;
Τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλει.
Quid gratum, quid jucundum, aurea si Venus absit?
Emoriar, me horum cura relinquet ubi.

67. *Istis* [Quæ de summo bono disserui.

EPISTOLA VII. Ad *MÆCENATEM.*

Mæcenatis in se liberalitatem laudat, at libertatem & otium otibus prefert.

Premiseram tibi, Mæcenas, ruri me commoraturam non plus *quinque diebus*; ecce autem *integro* mense

QUinque dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax desideror: atqui

ANNOTATIONES.

1. *Quinq; dies.*] De hâc epistola rectè quidem Scaliger: *Septima*, inquit, *adeo elegans est, adeò urbana, ut ad eas virtutes nihil addi posse videatur.*

Rure.] In villâ mea Sabinâ. Vide infrà Epist. 16. De illâ jam anteà lib. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. lib. 3. Od. 13. Epod. 1.

2. *Sextilem.*] Hic mensis, ut & Quinctilis, à numero dictus, secundùm Romuli ordinationem, Martio anni tenente principium; nihilominùs tamen etiam post præpositos à Numâ Januarium ac Februarium, vetus nomen retinuerunt Quinctilis & Sextilis, quamvis non jam quintus & sextus, sed septimus & octavus essent. Posteà verò in honorem Julii Cæsaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio Marcifilio consule, Quintilis appellatus est Julius, quod eo mense ad 4. id. Quintil. Julius Cæsar in lucem editus sit. Augustus deinde est, qui Sextilis anteà vocabatur, donec honori Augusti daretur ex senatusconsulto, cujus hæc sunt verba: *Cum imperator Cæsar Augustus mense Sextili & primum consulatum inierit, & triumphos tres in urbem intulerit; & ex Janiculo legiones deductæ secutæq; sit ejus auspicia ac fidem; & Ægyptus hoc mense in potestatem populi Rom. redacta sit; finisque hoc mense bellis civilibus impositus sit; atque ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sic ac fuerit; placere senatui, ut mensis Augustus appelletur.* Macrob. lib. 1. cap. 12.

Si

Si me vivere vis ſanum rectéque valentem; [760]
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mæcenas, veniam; dum ficus prima, calórque
Deſignatorem decorat lictoribus atris;
Dum pueris omnis pater et matercula pallet;
Officioſáque ſedulitas, et opella forenſis
Adducit febres, et teſtamenta reſignat.
Quod ſi bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare deſcendet vates tuus, et ſibi parcet, [761]
Contractúſque leget. Te, dulcis amice, reviſet
Cum Zephyris, ſi concedes, et hirundine primâ.
Non, quo more pyris veſci Calaber jubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. Veſcere ſodes.
Jam ſatis eſt. At tu quantum vis tolle. Benigné.
Non inviſa feres pueris munuſcula parvis.

Auguſto abſum fallax. Verum ſi me vis incolumem vivere, & bene valere, quod ægrotanti concederes, hoc indulge ægrotare metuenti; dum prima ficus, & æſtus libitinarius exornat atratis miniſtris; dum parentes filiis timent; dum ſedulus & officioſus in foro labor gignit febres, atque aperit teſtamenta. Cum verò hiems nivibus operiet agros Albanos, ſtatim ad mare decurret tuus poëta, ſuique ſolicitus varius leget. Demum *ad te revertetur cum Favoniis, & primâ hirundine, ſi* quidem *ita volueris, & ſuavis amice.* Enimverò *nequaquam mihi opes largitus es, quâ ratione hoſpes Calaber* viatorem *cogit pyra comedere.* CAL. *Comede, quæſo,* ait. VIAT. *Abunde eſt.* CAL. *Auſer quantum placuerit.* VIAT. *Liberalis es* admodum. CAL. *Auſer,* inquam, *dona puerulis grata.*

ANNOTATIONES.

3. *Dabis ægrotare timenti, Mæcenas, veniam.*] Horatium nempe habere comitem aſſiduum Mæcenas cupiebat. At ille amantior ſuæ libertatis, hoc ſervitii genus vix ferebat. Adde quod poëta & carmina ſeceſſum atque otium requirunt. Vide poſteà v. 34. annot.

5. *Dum ficus prima, calorque.*] Dum fervet canicula, quo tempore matureſcunt ficus. Porrò gravis æſtate eſt Romæ habitatio, niſi divitibus domicilia quædam & viridaria, ſæviente etiam æſtu, frigida habentibus.

6. *Deſignatorem.*] Sic dicitur, qui pompam funebrem, vel ludos ſcenicos conſtituit, ordinat, componit; quique locum & tempus ad agendum perſonis deſignat. Gall. *Juré crieur:* Item, *Maiſtre de ceremonies.*

Decorat lictoribus atris.] Lepidè, quaſi magiſtratum lictoribus, ſic deſignatorem exhibet poëta noſter ſtipatum & decoratum ſuis miniſtris libitinariis, veſpillonibus, uſtoribus, pollinctoribus, ſandapilariis, qui omnes pullâ veſte induti adſunt.

7. *Dum pueris omnis pater, &c.*] Ob frequentes & periculoſas eâ tempeſtate ægritudines.

8. *Opella forenſis.*] Nimia quidem opera clientibus præſtita, nimia ſedulitas in actione forenſi.

9. *Teſtamenta reſignat.*] Scilicet aperiuntur teſtamenta duntaxat poſt mortem.

10. *Albanis.*] Circumjectos Romæ agros indicat. *Alba* Latii urbs, Româ antiquior, inde diſtans 14 millia paſſ. ab Aſcanio condita paulò poſt excidium Trojanum: nunc jacet in ruderibus. Ex his autem ſurrexit crevitque Albanum, v. *Albano*, principatus titulo gaudens.

11. *Ad mare deſcendet.*] Ad urbem aliquam mari proximam, ubi per hyemem aër tepeſcit, æſtate verò friget. De Tarentinâ temperie lib. 2. Od. 6.

Ver ubi longum tepidaſque præbet
Jupiter brumas.

12. *Contractuſque leget.*] Legendis libris minùs incumbet. Metaph. à navigantibus, qui vela contrahunt, & littus legunt, tempeſtate ingruente vel imminente.

13. *Cum Zephyris.*] Verno tempore, quo incipiunt flare Zephyri. Vide lib. 3. Od. 1.

Hirundine primâ.] Hirundines abeunt hyberni menſibus, apricos ſecutæ montium receſſus; redeunt vere primo. Plin. lib. 2. cap. 47. *Favonii hybernum molliunt cœlum. . . . . Favonium ſtatuunt quidam ad 7. Calend. Mart. Chelidonian vocant ab hirundinis viſu.* Id. lib. 10. cap. 24. & lib. 18. cap. 26. Cic. ad Heren. l. 4. n. 62. *Hirundines æſtivo tempore præſtò ſunt, frigore pulſæ recedunt.* Vide Plutarch. Sympoſ. lib. 8. cap. 7. & Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 10. ubi de proverbio, *Una hirundo non facit ver:* item de Ariſtophanis dicto: *Hirundinibus plurimis indigere:* quo deridebat hominem hyeme attritas veſtes habentem; & ſignificabat, opus eſſe illi, ut ver æſtaſque quamprimùm adeſſent. Id. Rhodig. lib. 21. cap. ult. aſſerit hi unguem albam perdice haud minorem apparuiſſe in Samo.

14. *Calaber.*] De Calabriâ Italiæ regione lib. 2. Od. 3.

VIAT. *Tantum debeo* tibi ob *munera, quantum si discedam* iis *oneratus.* CAL. *Penes te* sunt omnia *ista, quæ dimittes hodie suibus devoranda. Profusus & fatuus elargitur, quæ contemnit & aversatur: & hæc messis ingratos procreat, semperque procreabit. Probus* autem *vir & prudens profitetur* se *paratum esse largiri dignis: neque tamen nescit, quid discrimen sit* inter *nummos & lupinos.* Ego *quidem me præstabo dignum laude promerentis. Quòd si me nusquam abire permiseris; restitue firmum robur, & nigros crines fronte arctiori: restitue lepidum sermonem, joces facetos, & dolere Cynaræ lasciviæ discessum inter epulas.* Olim *mus agrestis macer per fissuram subierat tritici alveum,* deinde verò *saturatus exire obeso corpore frustrà nitebatur. Hunc mustela è longinquo dixit, Si cupis illinc evadere, per angustam rimam exibis gracilis, per quam gracilis intrâsti. Istâ ego similitudine si urgear, omnia* libens *restituo.*

Tam teneor dono, quàm si dimittar onustus.
Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus et stultus donat, quæ spernit et odit.
Hæc seges ingratos tulit, et feret omnibus annis.
Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratum:
Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis. [762]
Dignum præstabo me etiam pro laude merentis.
Quòd si me noles usquam discedere; reddes
Forte latus, nigros angustâ fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, et
Inter vina fugam Cynaræ mœrere protervæ.
Fortè per angustam tenuis nitedula rimam
Repserat in cumeram frumenti, pastáque rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustra.
Cui mustela procul, Si vis, ait, effugere istinc,
Macra cavum repetes arctum, quem macra subisti.
Hàc ego si compellar imagine, cuncta resigno.

ANNOTATIONES.

21. *Hæc seges ingratos tulit.*] Donatio rerum nempe viliſſimarum gratum animum haud meretur. Hinc non abludit quod ait Iſocrates, Τὰς χάριτας ἀχαρίτως χαρίζεσθαι. Gall. *Donner de ſi mauvaiſe grace, qu'on n'en a point d'obligation.*

22. *Vir bonus & ſapiens, &c.*] At vir prudens in dando, perſonam, locum, tempus conſiderat: cum delectus agit: dignos cum indignis non confundit.

23. *Nec tamen ignorat, quid diſtent æra lupinis.*] Novit diſtinguere pretioſum à vili, verumà falſo, dignum ab indigno, nummos bonos à malis, ludicris, ſcenicis. *Lupinus* eſt legumen, quod aliqui dictum putant, quod lupinâ quadam indole terram voret: alii tamen melius ἀπὸ τῆς λύπης, quòd vultum guſtantis amaritudine contriſtet. Iſidor. Hinc Virgil. Georg. 1. *triſtem* lupinum dicit. Ejus leguminis ſemina orbiculata ſunt & compreſſa: hinc olim iis utebantur in comœdiis ad imitandos nummos, quò alludit Horatius hoc loco. Plaut. Pœnul. Act. 3. Sc. 2.

Ag. *Agite, inſpicite, aurum eſt.*
Col. *Profectò, ſpectatores, comicum.*
Macerato hoc pingues fiunt auro in Barbaria boves.
Verum ad hanc rem agendam Philippeum eſt.

25. *Reddes Forte latus, &c.*] Oportet ut mihi reddas priores ac meliores annos apud te conſumptos.

26. *Nigros capillos.*] Nigros olim in juventute, jam verò canos.

Anguſtâ fronte.] Dum erant capilli denſiores, anguſtâ; at eis decidentibus, jamque rarioribus, latâ.

27. *Ridere decorum, & Inter vina fugam, &c.*] Levitates amatorias & juveniles.

29. *Fortè per anguſtam, &c.*] Apologus & ſimilitudo maximè ad rem, quibus ſolerter & ingeniosè mentem ſuam declarat Horatius.

30. *Cumeram.*] Vas ſparteum, palmeum, vimineum, quo plebeii condebant frumenta. Ejus mentio jam lib. 1. Sat. 1. v. v. 53. facta.

32. *Muſtela.*] Sive *muſtela.* Gall. *une belette.* Ang. *a weaſel.*

34. *Cuncta reſigno.*] Non temere aut fictè, ſed conſultò & ex animi ſententiâ loquitur Horatius. Ejus certè menti penitùs inſidebat illud:

Non bene pro toto libertas venditur auro.

Quod quidem oſtendit luculenter, cùm nec ipſi Auguſto ſuam mancipare libertatem voluit. Sic enim Mæcenati imperator ſcripſerat: *Antè ipſe ſufficiebam ſcribendis epiſtolis amicorum; nunc occupatiſſimus & infirmus Horatium noſtrum te cupio adducere. Veniet igitur ab iſtâ paraſitică mensâ ad hanc regiam, & nos in epiſtolis ſcribendis adjuvabit.* Quid verò ad hæc Horatius

Nec

Nec ſomnum plebis laudo ſatur altilium, nec[163]
Otia divitiis Arabum liberrima muto.
Sæpe verecundum laudaſti: rexque patérque
Audiſti coràm, nec verbo parciùs abſens.
Inſpice, ſi poſſum donata reponere lætus.
Haud malè Telemachus proles patientis Ulyſſei;
Non eſt aptus equis Ithacæ locus, ut neque planis
Porrectus ſpatiis, neque multæ prodigus herbæ:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Parvum parva decent. Mihi jam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.
Strenuus et fortis, cauſíſque Philippus agendis[164]
Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit, atque foro nimiùm diſtare Carinas
Jam grandis natu queritur; conſpexit, ut aiunt,
Adraſum quendam vacuâ tonſoris im umbrâ,
Cultello proprios purgantem leniter ungues.

Neque plenus dapibus exquiſitis laudo plebis quietem, nec libertatem opibus Arabum permutare velim. Sæpe me laudâſti paucis contentum: tuque à me rex & pater celebratus es præſens, pariterque abſens. Experire, num ſponte queam reſtituere quæ dediſti. Bene quidem Telemachus patientis Ulyſſis filius aiebat: *Ithacæ regio non eſt equis idonea, quippe nec campis aperta, nec graminis ferax. Non accipiam tua munera, ô Menelae, tibi magis idonea. Exiguo exigua conveniunt. Roma populoſa nunc me non juvat, ſed Tibur minus frequens, vel Tarentum haud bellicoſum. Philippus cauſarum actor ſedulus, acer, inſignis, ab occupationibus* conſuetis *revertebatur circa horam* diei *octavam: & jam ſenior conquerebatur Carinas foro longius abeſſe. Tum, inquiunt, in tabernâ tonſoris prætonſum quendam vidit cultro ungues otioſè reſecantem.* Mox *ſervo mandata ſua ſtrenuè capeſſenti* imperavit

ANNOTATIONES.

Præclarum nihilominus officium deprecatus eſt, detrectavit, recuſavit. Patet ex Auguſti ad ipſum epiſtolâ, in quâ ſic erat: *Tui qualem habeo memoriam, poteris ex Septimio quoque noſtro audire — neque enim ſi tu ſuperbus amicitiam noſtram ſprevisti, ideo nos quoque ἀντυπερφρονῶμεν.* Quæſo, lector, *ἐν παρόδῳ* adverte imperatoris benignitatem & clementiam: quam virtutem principibus idoneam ut magis admireris, non pigebit inſuper referre quod idem ad eundem ſcribebat: *Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam ſi convictor mihi fueris. Rectè enim & non temerè feceris: quoniam id uſus mihi tecum eſſe voluit, ſi per valetudinem tuam fieri poſſit.*

35. *Nec ſomnum plebis laudo ſatur.*] Neque verò plebeiorum quietam frugalitatem nunc laudo, cùm ſumptuoſis epulis abundo & ſatur ſum, aliam ſententiam aliumque ſermonem habiturus, ſi egeſtatis incommoda ſentirem. Imo libertatem præfero quibuſlibet divitiis.

Atilium.] Avium quæ domi aluntur ſaginanturque ad epulas ſumptuoſiores ac lautiores.

36. *Divitiis Arabum.*] Vid. lib. 1. Od. 29.

37. *Rexque paterque Audiſti.*] Ellipſis, deeſt *dici*; hoc ſenſu: auditi dici te à me *regem* ob munificentiam, *patrem* ob amorem. Sic vulgo aiunt: *bene vel male audire.*

40. *Haud malè Telemachus.*] Menelao ſcilicet equos dare volenti reſpondit Telemachus, haud ſibi aptos eſſe, &c. Homer. Odyſſ. 4. *De Ulyſſe*, lib. 2. Sat. 5. *De Ithaca*, ibid. v. 4.

44. *Regia Roma.*] Urbium principem dicit, Lib. 4. Od. 3.

45. *Vacuum Tibur.*] Minus populoſum. Lib. 1. Od. 7. & 18.

Imbelle Tarentum.] Voluptatibus magis quàm bello aptum. Lib. 1. Od. 28. Lib. 2. Od. 6. Lib. 3. Od. 5.

46. *Strenuus & fortis, &c.*] Egregio lepidoque exemplo demonſtrate, opibus longe præſtare quietum vitæ genus, quamvis mediocre & anguſtum.

Philippus.] L. Marcius Philippus, conſularis vir ac cenſorius, gravitate, ingenio, facundiâ, divitiis etiam præclarus. Eum laudat Cicero in Bruto. Item in orat. pro Quinctio.

47. *Ab officiis.*] Forenſibus fatigatus officiis, quibus tum acriter incumbebat, ut *eloquentiâ florentiſſimus civitatis* diceretur. Cic. cit.

Octavam circiter horam.] Horâ poſt meridiem ferè ſecundâ: quod alibi explantvi fuſè.

48. *Carinas.*] Vicus erat Romæ curvus & oblongus inſtar carinæ: unde nomen. In eo ſita erat Philippi domus. Erant & plures aliæ ædes ſuperbæ, atque inter illas Pompeianæ: quapropter *lautas Carinas* vocat Maro, Æn. 8. v. 361.

49. *Grandis natu queritur.*] Iter quippe ſenibus moleſtum eſt.

51. *Purgantem leniter ungues.*] Quod animi tranquillitatem denotabat.

Demetri, vade, percunctare, & narra, quis iſte, quâ conditione & familiâ, quo patre ſit, et quo patrono. Ille *vadit, revertitur, ac refert, Vultejum Menam vocari, præconem eſſe, re familiari exiguâ, probum exiſtimari, diſcurrere, & interquieſcere, comparare, & uti; parvis ſociis fixoque domicilio frui, necnon ſpectaculis, & campo* Martio *poſt negotia peracta.* Tum Philippus: *Ab ipſo velim quærere ea, quæ narras: ad cœnam voca. Vix fidem habet Mena: apud ſe attonitus cogitat. Quid plura? Nimis liberaliter, inquit.* PHILIP. Itane *recuſat iſte?* DEMET. *Recuſat pertinax, neque curat parum, vel formidat* Poſtridè *Philippus improviſus adoritur, ſalutatque prior Vultejum exiguas mercès venumdantem plebeculæ tunicâ indutæ. Vultejus Philippo obtendit curas & occupationes negotiationis, propter quas ad eum manè invîſſet*; veniamque petit, *quod eum non prior ſalutaſſet.* PHILIP. *Tum demum condonaſſe me tibi exiſtima, ſi mecum hodie cœnaveris.* VULT. Faciam *quod jubes.* PHILIP. *Ergo venies poſt* horam *nonam: jam abi, opeſque ſeduló congere. Poſtquam ad cœnam convenit, atque tam proferenda quàm reticenda effutiit, tandem mittitur dormitum. Mena jam frequenter rediens,* velut *piſcis ad unum obtectum,*

Demetri (puer hic non lævè juſſa Philippi
Accipiebat) abi, quære, et refer, unde domo, quis,
Cujus fortunæ, quo ſit patre, quóve patrono.
It, redit, et narrat, Vultejum nomine Menam,
Præconem, tenui cenſu, ſinè crimine notum,
Et properare loco, et ceſſare, et quærere, et uti,
Gaudentem parvíſque ſodalibus, et lare certo,
Et ludis, et, poſt deciſa negotia, campo.
Scitari libet ex ipſo quodcumque refers: dic [705]
Ad cœnam veniat. Non ſanè credere Mena:
Mirari ſecum tacitus. Quid multa? Benignè,
Reſpondet. Negat ille mihi? Negat improbus, et te
Negligit, aut horret. Vultejum manè Philippus
Vilia vendentem tunicato ſcruta popello
Occupat, et ſalvere jubet prior. Ille Philippo
Excuſare laborem et mercenaria vincla,
Quòd non manè domum veniſſet; deniq; quòd non
Providiſſet eum. Sic ignoviſſe putato
Me tibi, ſi cœnas hodie mecum. Ut libet. Ergo
Poſt nonam venies: nunc i, rem ſtrenuus auge.
Ut ventum ad cœnam eſt, dicenda, tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. Hìc ubi ſæpe
Occultum viſus decurrere piſcis ad hamum;

ANNOTATIONES.

52. *Demetri (puer hic, &c.*] Adverte narrationem & hypotypoſin eximiam: rem oculis obverſari credas, adeò vivida ſunt omnia.

56. *Præconem.*] Buccinatorem publicum, qui venalia proclamabat, aliaque denuntiabat.

57. *Properare loco.*] Tanquam viatorem, aut mercatorem.

58. *Gaudentem parvis ſodalibus.*] Æqualibus ſibi conditione hominibus conſuescentem, & cum iis exigua ſed pacata vitæ gaudia delibantem.

59. *Campo.*] De Martio campo, & frequentibus illic exercitationibus dixi lib. 1. Od. 8.

62. *Benignè.*] Reſponſio blandè recuſantis. Gall. *C'eſt trop d'honneur qu'il me fait. Je luy ſuis fort oblig. Je le remercie.*

63. *Negat ille mihi?*] Philippus excandeſcit.

65. *Scruta.*] Gr. Ῥῦπα, & ῥυπάρια, frivola. Hinc, *ſcrutarium facere*, i. vilia quædam vaſa vendere, apud Apuleium lib. 4 quod tamen alii aliter exponunt. Hinc & *ſcrutarium*, locus in quo venduntur ſcruta: & *ſcrutarius*, qui vendit. Lucil.

Quidni? & ſcruta quidam ut vendat ſcrutarius laudat,
Præfractam ſtrigilem, ſolcam improbus dimidiatam.

Vide Gell. lib. 3. cap. 14.

Tunicato popello.] Infimæ ſortis plebi, non togâ, ſed tunicâ ſimplice veſtitæ.

69. *Provîdiſſet.*] Al. leg. *proviſiſſet.*

71. *Poſt nonam.*] Ad cœnam venies horâ ſolitâ, nempe tertiâ poſt meridiem: de quâ non alibi, & Alex. ad Alex. l. 5. c. 21. quem adi, multa ibi diſquirentem ſcitu digna.

72. *Dicenda, tacenda locutus.*] Egregiè videlicet potus & cœnatus, atque hilaris è Baccho factus quævis liberè effutiebat: ut ferè fit.

74. *Piſcis ad hamum.*] Mena rerum imperitus ad oblatum Philippi patrocinium decurrit, velut piſcis ad hamum, ignorans quid inde ſibi impenderet & conflaretur mali. Nempe ipſius libertas & animi quies in diſcrimen adducebatur.

Manè

Manè cliens, et jam certus conviva, jubetur [766]
Rura ſuburbana indictis comes ire Latinis.
Impoſitus mannis, arvum cœlúmque Sabinum
Non ceſſat laudare. Videt, ridétque Philippus;
Et ſibi dum requiem, dum riſus undique quærit,
Dum ſeptem donat ſeſtertia, mutua ſeptem
Promittit; perſuadet utì mercetur agellum.
Mercatur: ne te longis ambagibus ultrà
Quàm ſatis eſt, morer, ex nitido fit ruſticus; atq;
Sulcos et vineta crepat mera; præparat ulmos;
Immoritur ſtudiis; et amore ſeneſcit habendi.
Verùm ubi oves furto, morbo periere capellæ; [767]
Spem mentita ſeges, bos eſt enectus arando;
Offenſus damnis, mediâ de nocte caballum
Arripit, iratúſque Philippi tendit ad ædes.
Quem ſimul adſpexit ſcabrum intonſúmq; Philippus,
Durus, ait, Vultei, nimis, attentúſque videris
Eſſe mihi. Pol me miſerum, patrone, vocares,
Si velles, inquit, verum mihi ponere nomen.
Quòd te per genium, dextrámque, deóſque Penates

cliens manè, jamque convictor aſſuetus, jubetur ad villam ſuburbanam comitari per ferias Latinas imperatas. Is equo inſidens, agrum & aërem Sabinum valde laudat. Philippus videt, ac ridet; dumque ſibi joca & oblectamenta undequaque perquirit, ſeſtertia ſeptem largitur, aliaque ſeptem commodare ſpondet; ſuadetque ut emat prædiolum. Vultejus *emit. Ac ne te prolixo ſermone pluſculum detineam, de homine polito fit agreſtis; & dein loquitur ſolùm de ſulcis ac vinetis; arbores diſponit; macerat ſe curis, & in cupiditate poſſidendi inveteraſcit. Ait cùm* cœpit *oves furto, & capras morbo perdere; cùm meſſis ſpem fefellit, boves* autem *arando confecti ſunt; tum jactu-ris perculſus nocte mediâ inſcendit equum, iratuſque ad Philippi domum properat. Hunc Philippus ſqualidum cernens atque horridum, dixit: Vultei, nimis te laborioſum & anxium video.* Vultejus *reſpondit: Certè miſerum appellabis, ô patrone, ſi verè me nominare voluerit. Quocirca enixè te rogo per genium, & dextram, Penateſque deos,*

ANNOTATIONES.

75. *Manè cliens.*] Patronum clientes quotidiè manè ſalutabant, officiumque ſuum ei deferebant.

Certus conviva.] Sic Menæ libertati inſidiabatur Philippus, ſibique mimum parabat.

76. *Indictis Latinis.*] Feriis, quibus erat *liberis litium & jurgiorum quies, ſervis autem operum & laborum*, inquit Cicero 2. De leg. n. 29.

Indictis.] Has enim tempore incertas magiſtratus vel pontifex maximus in diem certam concipiebat indicebatque. Quatuor feriarum erant genera: Stativæ, ſtatis menſibus ac diebus obſervatæ; ut ſaturnalia, Lupercalia, &c. Conceptivæ; ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia: Imperativæ, quas conſul, prætorve, aut pontifex maximus pro arbitrio imperabat: Nundinæ, quæ feriæ paganorum nefaſtæ erant. Cætera ad ferias pertinentia lege apud Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 7.

Latinis.] Varro 5. de L. L. *Latinæ feriæ, dies conceptivus dictus à Latinis populis, quibus pariter cum Romanis jus fuit carnem petere ex ſacris*: ſcil. ex tauro in *Albano monte* ſacrificari ſolito, ad honorem Jovis Latialis. Latinas ferias Tarquinius *a* principio in unum diem indixit. Poſt reges autem exactos, altera dies adjecta populi juſſu. Demùm reſtitutâ plebe, quæ ad ſacrum montem ſeceſſerat, à conſule vel præfecto Latinarum indictæ ſunt in tres aut quatuor dies. Interjecto deinde tempore dilatas ſervataſque invenimus in dies decem: ultra quos duo etiam poſt Latinas religioſi habiti, quibus ſolemne ludicrum in Capitolio exhibebatur, quadrigis concito curſu decertantibus. Hæc Alex. ab Alex. modò cit.

77. *Sabinum.*] In Sabinis agris ſita erat Philippi villa. Vide Epod. 2.

80. *Septem ſeſtertia.*] Poëtice, pro ſeptem millia ſeſtertiûm. Nec enim agellus ſeptem aut etiam quatuordecim nummis ſeſtertiis emi poterat: ut bene ſtatuunt Budæus & alii. Vide poſteà lib. 2. Epiſt. 2 v. 33.

84. *Præparat ulmos.*] Ad vites ſuſtentandas.

89. *Iratuſque Philippi tendit ad ædes.*] Ergo jam Vultejus hamo captus ejus aculeum ſentit: Philippus autem parato indè ſibi ludibrio gaudet & oblectatur.

92. *Pol.*] Id eſt per Pollucem.

94. *Genium.*] Præſidens natalibus numen.

ut restituas me priscæ conditioni. Itaque *quicunque semel agnovit, quantum relicta præcellant concupitis, statim revertatur, ac resumat dimissa. Æquum est* enim, *ut se quisque suâ mensurâ & pede metiatur.*

Obsecro, et obtestor, vitæ me reddo priori. 95
Qui semel aspexit, quantum dimissa petitis
Præstent, maturè redeat, repetátque relicta.
Metiri se quemque suo modulo, ac pede, verum
est.

ANNOTATIONES.

94. *Penates.*] Deos patrios ac domesticos, quorum erat religio sanctissima. Qui vero illi fuerint haud constat. Alii statuunt Jovem, Junonem, & Minervam: alii Neptunum & Apollinem: alii Cœlum & Terram, &c.

Dextramque.] Plin. lib. 11. cap. 45. *Inest* inquit, *hominis dextræ quædam religio, observatione gentium.* Sic Virgil. Æneid. 4. v. 314.

Per ego has lacrymas, dextramque tuam:

& Æneid. 7. v. 234.

Fata per Æneæ juro dextramque potentem.

96. *Qui semel aspexit, &c.*] Hæc aliqui dicta volunt à Philippo Vulteii Menæ votis respondente: ego verò, ab Horatio apud Mæcenatem perotante.

98. *Metiri se quemque suo modulo, &c.*] Debet unusquisque seipsum nosse, ac pervidere, quænam sibi conditio potissimùm conveniat ad beatè vivendum. Sic fermè Persius Sat. 4. v. 52.

Tecum habita; & noris, quàm sit tibi curta supellex.

EPISTOLA VIII. Ad *CELSUM ALBINOVANUM.*

Quædam ejus vitia obliquè vellicat.

O Musa, Celso Albinovani, comiti & scribæ Neronis renuntia, quæso, salutem & prosperitatem. Si interroget, quid agam; respondè, me plurima & præclara spondere, at vitam ducere nec bonam nec jucundam: non quòd grando fregerit vites, aut nimius calor olivas arefecerit; nec quòd greges malè se habeant in agris remotis; sed quoniam pejus animo vadens, quàm toto corpore,

CELSO gaudere et bene rem gerere Albinovano [368]
Musa rogata refer, comiti scribæque Neronis.
Si quæret, quid agam; dic multa et pulchra minantem
Vivere nec rectè, nec suaviter: haud quia grando
Contuderit vites, oleámve momorderit æstus; 5
Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis;
Sed quia mente minùs validus, quàm corpore toto,

ANNOTATIONES.

1. *Celso gaudere, &c.*] Seipsum ita hîc poëta reprehendit, ut Celsum in suâ personâ videatur arguere levitatis & arrogantiæ: quem suprà (si quidem is idem est) jam nonnihil vellicavit, Epist. 3. v. 15. & seq.

Celso.] Corneliorum & Papiorum cognomen fuit *Celsus.* Posthumiorum autem *Albinovanus*, ut notat Torr. ex Appiano.

Gaudere, & bene rem gerere.] Si amicos salutabant Græc. χαίρειν καὶ εὐπράτ[illegible]ειν: quibus exoptabant prospera omnia. Plato sanitatem mentis potiùs optandam aiebat: atque ita salutandos familiares: Σωφρονεῖν, vel γνῶθι σεαυτόν.

3. *Comiti, scribæque Neronis.*] Ex ils qui magistratus in provinciis sectabantur, alii officii gratiâ; ut scribæ, medici, accensi, &c. alii honoris & amicitiæ causâ duntaxat. Sic Jul. Florus Neronem comitabatur: de quo suprà Epist. 3. Vide Cic. Ver. 4.

Scribæ.] Librario, scribendis literis præposito. Gall. *Secretaire des commandemens.*

4. *Nec rectè.*] Non satis secundum virtutem.

Nec suaviter.] Epicurus ipse statuebat, absque virtute neminem posse suaviter vivere.

Nil

Nil audire velim, nil discere, quod levet ægrum:
Fidis offendar medicis, irascar amicis,
Cur me funesto properent arcere veterno: [769]
Quæ nocuere sequar: fugiam quæ profore credam:
Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.
Post hæc, ut valeat; quo pacto rem gerat, et se;
Ut placeat juveni, percontare, atque cohorti.
Si dicet, rectè; primùm gaudere: subinde
Præceptum auriculis hoc instillare memento:
Ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.

nihil auscultare, nihil discere velim, quod ægrotum me curet. Porrò fidelibus medicis offendar, & amicis irascar, eo quòd lethargiam fatalem à me depellere studeant: imo verò consecter noxia, devitem profutura: Romæ inconstans desiderem Tibur, Tiburi autem Romam. Postea, quære, quomodo se habeat, & quantum negotia promoveat; quamque gratiosus adolescenti sit, atque ejus familiaribus. Si respondet, bene omnia procedere; *primò salvere* jube: *tum ad aurem insusurra monitum istud: Nos tecum agemus, ó Celse, quemadmodum tu fortunâ uteris.*

ANNOTATIONES.

8. *Nil audire velim, &c.*] Malis meis remedium petere nolim è philosophiâ, ut *mens sana* mihi *sit in corpore sano.* Juven. Sat. 10. v. 356.

9. *Fidis offendar, &c.*] Recta monentibus minimè obtemperans amicis, qui mederi conantur ægritudini meæ.

10. *Veterno.*] Morbo pertinaci, metaph. inconstantiæ animi, superbiæ, &c. De *veterno* seu lethargo, lib. 2. Sat. 3. v. 30.

12. *Romæ Tibur amem, &c.*] Dum Romæ sum, populares strepitus abhorreo, & rusticum otium expeto: cum verò sum ruri, solitudinis impatiens urbanam vitam desidero. Lib. 2. Sat. 7. v. 28.

Romæ rus optat, absentem rusticus urbem
Tollit ad astra levis.

Tibur.] Lib. 1. Od. 7. & 18. Lib. 2. Od. 6.

Ventosus.] Vel levis instar venti, vel inflatus vento, & superbiens rebus secundis.

14. *Juveni.*] Tiberio Claudio Neroni: de quo Epist. seq. Item suprà Epist. 3.

Cohorti.] Præcipuis amicis & familiaribus. Vide modò cit. Epist. 3. Sueton. Galb. cap. 7. *Per hoc gratissimus Claudio, receptusque in cohortem amicorum, tantæ dignationis est habitus,* &c. Senec. De clement. lib. 1. cap. 10. cohors prima interioris admissionis.

17. *Ut tu fortunam, &c.*] Si ex amicitiâ Claudii Neronis prosperâque fortunâ non extollaris, te semper amicum habebimus. Sin autem tui oblitus superbias, te negligemus velut amicitiâ nostrâ indignum. Lib. 3. Od. 27. v. 74.

——— *bene ferre magnam*
Disce fortunam.

EPISTOLA IX. Ad *CLAUDIUM NERONEM.*

Septimium illi commendat.

SEptimius, Claudi, nimirum intelligit unus, [770]
Quanti me facias. Nam cùm rogat, et prece cogit,
Scilicet ut tibi laudare et tradere coner,

O Claudi Nero, *solus nempe Septimius novit, quanti me æstimes. Etenim quando* me *orat instatque precibus, ut ipsum ad te perducam, & commendem, tanquam*

ANNOTATIONES.

1. *Septimius.*] Adverte, lector, quàm poëta solers pariter ac modestus: qui quanto suam apud Claud. Neronem gratiam extenuat, tanto illam auget: ostenditque, tenere se artem placendi principibus viris.

Septimius.] Is est de quo lib. 2. Od. 6.

Claudi.] De eo Tib. Claud. Nerone Augusti privigno, suprà Epist. 3. initio.

3. *Tradere coner.*] Cic. lib. 7. Epist. ad Trebat. *Sic ei te commendavi & tradidi, ut gravissimè diligentissimeque potui.*

non indignum amicitiâ & familiaritate principis, non nisi probos eligentis; quando putat me censeri inter amicos interiores tuos, animadvertit scitque magis quam ego ipse, quantum apud te valeam. Plurima certè causatus sum, ut me excusarem. At veritus sum, ne viderer minorem exhibuisse meam auctoritatem, eamque voluisse occultare, ut mihi soli utilis forem.

Dignum mente, domóq; legentis honestaNeronis,
Munere cùm fungi propioris censet amici;
Quid possim videt ac novit me valdiùs ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirem:
Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
Diffimulator opis propriæ, mihi commodus uni.
Sic ego majoris fugiens opprobria culpæ, [771]
Frontis ad urbanæ descendi præmia. Quòd si
Depositum laudas ob amici jussa pudorem;
Scribe tui gregis hunc, et fortem crede bonúmque.

Itaque ego devitans gravioris peccati notam, deveni ad speciem urbani vultûs. Ergo si probas, quod verecundiam abjeci amici gratiâ; hunc tuis aggrega, & existima probum & constantem.

ANNOTATIONES.

4. *Legentis honesta Neronis.*] Hæc hus gravissima est in magnate, tum verò præsertim in juvene. Epist. præced. v. 14. Vide Psatæ regis Psal. 101. *Non adhæsit mihi cor pravum* ——— *cum superbo non edebam* —— *non habitabit in medio domo, qui loquitur iniqua,* &c.

5. *Propioris amici.*] Apud Senec. De benef. lib. 6. cap. 33. *Non isti sunt amici, qui agmine magno januam pulsant, qui in primas & secundas admissiones digeruntur.*

7. *Cur excusatus abirem.*] Ne commendatitiam hanc epistolam ad te scriberem, tibique molestus viderer.

8. *Mea finxisse minora.*] Exhibuisse minùs posse me, quàm possim.

9. *Opis.*] Virgil Æneid. 1. v. 604.

——— *Grates persolvere dignas*
Non opis est nostræ, Dido.

Mihi commodus uni.] Quod sanè invidiosum. Nam ex Platone, homo non sibi soli, sed aliis quoque natus.

10. *Majoris opprobria culpæ.*] Diffimulationem, invidiam, solius mei studium & amorem.

11. *Frontis ad urbanæ.*] Solet, qui in urbe degit, esse humanior atque officiosior; contrà rusticus & agrestis fronte & verbis asperior. Alii *frontem urbanam* interpretantur perfrictiorem, audaciorem, minus pudentem. Favet quod mox sequitur: *Depositum pudorem.*

Quod si Depositum laudas, &c.] Si laudas, quod malui apud te esse confidentior, quàm videri parùm sincerus ac fidelis amicus.

EPISTOLA X. Ad *FUSCUM ARISTIUM.*

Vitam rusticam præ urbanâ laudat.

Nos ruris amantes salutamus Fuscum urbis amantem: in hoc tantùm dispares valde, in reliquis autem prope gemini. Mente fraternâ, quidcunque alter respuit, alter quoque recusat: unà verò consentimus, ut veteli, & noti columbi. Tu nidum custodis: ego

URbis amatorem Fuscum salvere jubemus
Ruris amatores: hâc in re scilicet unâ
Multùm dissimiles, at cætera penè gemelli,
Fraternis animis; quidquid negat alter, et alter.
Annuimus pariter, vetuli notíq; columbi, [772]
Tunidum servas: ego laudo ruris amœni

ANNOTATIONES.

1. *Fuscum.*] Aristio Fusco comœdiarum scriptori inscriptam vidimus jam Oden 22. lib. 1. ejus quoque mentio fuit in Satiris.

3. *Gemelli.* Perquam similes, ut solent esse gemini.

5. *Columbi.*] Inter hos plurimus & mutuus planè amor esse consuevit.

6. *Nidum servas.*] Resides in urbe Româ, quâ mirum in modum delectaris.

Rivos, et muſco circumlita ſaxa, nemúſque.
Quid quæris? vivo et regno, ſimul iſta reliqui,
Quæ vos ad cœlum effertis rumore ſecundo.
Utque ſacerdotis fugitivus, liba recuſo;
Pane egeo jam mellitis potiore placentis.
Vivere naturæ ſi convenienter oportet,
Ponendæque domo quærenda eſt area primùm;
Noviſtíne locum potiorem rure beato?
Eſt ubi plus tepeant hyemes? ubi gratior aura
Leniat et rabiem Canis, et momenta Leonis, [773]
Cùm ſemel accepit ſolem furibundus acutum?
Eſt ubi divellat ſomnos minùs invida cura?
Deteriùs Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quàm quæ per pronum trepidat cum murmure rivum?
Nempe inter varias nutritur ſilva columnas;
Laudaturque domus, longos quæ proſpicit agros.
Naturam expelles furcâ, tamen uſque recurret,

villæ jucundæ rivulos, & ſaxa muſco obducta, atque ſilvam præfero. Quid plura? vivo & rex ſum, ſtatim ut diſceſſi ab his, quæ vos laudatis admodùm, vulgo approbante. Placentas autem repudio, velut ſervus ſacerdotis; panem verò libis melle conditis ſuaviorem requiro. Quòd ſi expedit vivere congruenter naturæ, atque area primo deligenda eſt ad extruendam domum; an ſcis locum aptiorem tranquillo rure? Eſtne locus, in quo tepidiores ſint hyemes? in quo mitior aër temperet furorem Caniculæ, & tempora, quibus Leo fervens ſuſcepit ardentem ſolem? Eſtne locus, in quo moleſtæ ſolicitudines minùs perturbent ſomnum? An herba pejus olet aut fulget quàm marmor Numidicæ? An aqua in vicis contendens frangere tubulos *plumbeos, limpidior* eſt, *quàm quæ reſonans labitur alveo declivi? Scilicet nemus fovetur inter columnas verſicolores, & laudatur domus habens proſpectum ad campos remotos.* Verùm tametſi *furcâ naturam abigas, nihilominus redibit ſemper,*

ANNOTATIONES.

6. *Laudo variis amœni Rivos, &c.*] Columella vitam ruſticam dicit eſſe proximam ſapientiæ, & quaſi conſanguineam. Vide Epod. 2. Seneca Hippolyt. Act. 2. vitæ ruſticæ commoda ſic deſcribit:

Non alia magis eſt libera & vitio carens,
Rituſque melius vita quæ priſcos colat,
Quàm quæ relictis mœnibus ſylvas amat.
Non illum avaræ mentis inflammat furor,
Qui ſe dicavit montium inſontem jugis:
Non aura populi, & vulgus infidum bonis:
Non peſtilens invidia, non fragilis favor.
Non ille regno ſervit; aut regno imminens
Vanos honores ſequitur, aut fluxas opes:
Spei metuſque liber, &c.
Nec ſcelera populos inter atque urbes ſita
Novit, &c.
Et teſte cœlo vivit, *&c.*

9. *Quæ vos ad cœlum effertis.*] Scil. honores, opes, favorem populi, pompam urbanam, &c.

10. *Sacerdotis fugitivus.*] Is faſtidiens liba & placentas, quæ ſacerdoti è ſacrificiis obveniunt, ſimplicem panem appetit & præfert, herumque fugit præ illorum tædio. Ovid. Faſt. 3.

Liba dei fiunt, ſuccis quia dulcibus idem
Gaudet, & a Baccho mella reperta ferunt.

12. *Vivere naturæ ſi convenienter.*] Naturæ imperiti duntaxat idonea & neceſſaria, negare autem, quæ vitioſa expetit libido.

13. *Ponendæque domo, &c.*] Si vitæ beatæ & tranquillæ fundamenta jacienda ſint.

16. *Rabiem Canis.*] Caniculæ ardores moleſtos. Lib. 1. Od. 17. v. 17. Lib. 3. Od. 13.

Momenta Leonis, &c.] Æſtum ſerventem, dum ſol obit ſignum Leonis, menſe Julio. Vide lib. 5. Od 29. v. 19.

18. *Invida cura.*] Invidens homini, & eripiens quietem.

19. *Libycis lapillis.*] Libya pro Numidia, quæ utraque eſt regio Africæ. Porro Numidicum marmor in pretio erat. Lib. 2. Od. 18. v. 4.

20. *Purior in vicis aqua, &c.*] Per tubos & canales plumbeos deducta. Aquæductus magno ſumptu extructos Romæ paſſim vide apud Alex. ab Alex. &c.

22. *Nempe inter varias, &c.*] Satis patet, inquit Horatius, quanti rura æſtimentur; cùm in mediâ urbe, & in ædibus magnificentiſſimis nemora conſtruantur, &c.

24. *Naturam expelles furcâ, &c.*] Eraſmus *Senſus eſt*, inquit, *haud facilè dediſci, quæ nobis natura penitùs indidit & inſevit. Ducta metaphora à ramis, qui appoſitâ furcâ torquentur alio quam natura poſuerat, quâ ſublatâ, rurſum vergunt eodem quo prius.* Alii *furcâ expellere*, interpretantur, per vim, aſperè, & ignominioſè expellere. Quod magis arridet. Cic. ad Attic. lib. 16. Epiſt. 2. *Sed quoniam furcillâ extrudi-*

Et

& ſenſim victrix perfringet improbam libidinem. Enimverò qui diſcrimen ignorant purpuram Sidoniam inter & lanam Aquinate ſucco imbutam, detrimentum haud capiet majus, & medullis perniciesſius, quàm qui neſciet diſcernere falſum à vero. Qui rebus proſperis lætatur piuſculum, adverſis perturbabitur. Si aliquid nimium æſtimet, invitus relinques. Devita grandia. In tugurio inope bratior vita duci poteſt, quàm ducant principes & principum familiares. Cervus pugnacior equum arcebat paſcuis communibus, donec in diuturnâ pugnâ inferior auxilium petiit ab homine, ac frænum admiſit. At poſteaquam victorem devicit, nec tergo equitem, nec ore frænum excuſſit. Ita qui timens inopiam ſpoliat ſe libertate metallis pretioſiore; infelix dominum feret, ſemperq; ſervus erit, quia parvo contentus non eſt. Cui ſuæ non congruent facultates, ut olim calceus, ſi pede ſit amplior, deſtruet, ſi angaſtior, lædet.

Et mala perrumpet furtim faſtidia victrix. 25
Non qui Sidonio contendere callidus oſtro
Neſcit Aquinatem potantia vellera fucum,
Certius accipiet damnum, propiúſve medullis, [774
Quam qui non poterit vero diſtinguere falſum.
Quem res plus nimio delectavere ſecundæ, 30
Mutatæ quatient. Si quid mirabere, pones
Invitus. Fuge magna: licet ſub paupere tecto
Reges, et regum vitâ præcurrere amicos.
Cervus equum pugnâ melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo 35
Imploravit opes hominis, frænúmque recepit:
Sed poſtquam victor violens diſceſſit ab hoſte,
Non equitem dorſo, non frænum depulit ore.
Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret; dominum vehet improbus, atq; 40
Serviet æternùm, quia parvo neſciet uti.
Cui non conveniet ſua res, ut calceus olim
Si pede major erit, ſubvertet; ſi minor, uret.
Lætus ſorte tuâ vives ſapienter, Ariſti;
Nec me dimittes incaſtigatum, ubi plura 45 [775
Cogere quàm ſatis eſt, ac non ceſſare videbor.
Imperat aut ſervit collecta pecunia cuique,
Tortum digna ſequi potiùs, quàm ducere funem.

O Ariſti, vives ſapienter conditione tuâ contentus; neque redargues, quando videbis accumulare plus quàm ſufficit, & non deſinere. Opes congeſtæ unicuique dominantur vel ſerviunt: at debent magis fune trahi, quam trahere.

ANNOTATIONES.

mur: quanquam ibi alii leg. aliter. Ariſtophanes de Pac. ſimili dictione utitur, διχοῖς τὸν Θεὸν ἰόβυν. Sat. 13. v. 239.

——— *Tamen ad mores naturâ recurrit*
Damnatos, fixa & mutari neſcia.

25. *Et mala perrumpet furtim faſtidia.*] Sapienter natura, quæ paucis contenta eſſe ſolet, vincet & damnabit faſtidioſam luxuriem divitum pleraque malè expetentium, præter, aut etiam contra inſtinctum naturæ.

26. *Sidonio.*] Sidon & Tyrus urbes Phœniciæ, optimâ purpurâ nobiles. Vide lib. 3. Od. 29. & Epod. 16. ſub finem.

Contendere callidus oſtro Neſcit Aquinatem, &c.] Apud Aquinum Latii urbem fiebat purpura, ſed quam periti facilè dignoſcebant longè viliorem genuinâ & pretioſâ è Tyro vel Sidone. Alii parum callidi in Aquinate, quod Sidoniam imitaretur, decipiebantur. Aquinum ignobile oppidum angelici doctoris Thomæ illinc oriundi fama ſubinde illuſtravit.

Oſtro.] Color eſt ſubrubeus aut violaceus, è ſanie confectus oſtreorum, maximè verò muricis, cujus frequens piſcatus eſt ad urbes modò dictas.

28. *Propiuſve medullis.*] Metaph. à venenis aut morbis: quibus cum medullæ ac reconditiores partes corporis attinguntur, de ſalute conclamatum eſt.

34. *Cervus equum, &c.*] Steſichoro fabulam iſtam attribuit Ariſtoteles, narratque Rhetor. 2.

40. *Dominum vehet improbus, &c.*] Sicut victor cervi equus in ſervitute hominis manſit, ſic homo paupertate excuſsâ mancipium fit cupiditatis & pecuniæ ſibi dominantis.

42. *Cui non conveniet ſua res.*] Qui opes habebit nimias, ideoque ſibi non convenientes, tam ab iis lædetur, quàm pes à calceo parum apto.

Ut calceus.] Proverbium eſt à Græcis derivatum: *Ne ſupra pedem calceus.*

47. *Imperat aut ſervit.*] Senec. De vitâ beatâ: *Divitiæ apud ſapientem virum in ſervitio ſunt, apud ſtultum in imperio.*

48. *Tortum digna ſequi, &c.*] Dictio vide-

Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ,
Excepto, quòd non simul esses, cætera lætus. 50

Ego tibi scribebam ista pone vetus Vacunæ templum, hilaris sane per omnia, nisi quòd mecum non sis.

ANNOTATIONES.

tur ducta à sacris illis saltationibus Romæ fieri consuetis ad restim, cujus principium tenens præsultor funem ducere, alii verò fune duci, aut ductum funem sequi dicebantur. Tit. Liv. lib. 27. *Per manus reste datâ virgines sonum vocis pulsu pedum modulantes incesserunt.*

49. *Hæc tibi dictabam.*] Puero vel librario dictabam Epistolam hanc tibi mittendam.

Post fanum putre Vacunæ.] Hæc vacationis dea, Sabinis pridem culta fuit: unde fanum ejus vetustate & carie detritum, *putre* dicitur. Ingeniosè verò & lepidè se ipse poëta collocat ad Vacunam, dum vacuus & otiosus scribit ad occupatissimum Fuscum Aristium.

Vacunæ.] Vetustissima hæc Sabinorum dea, in agro Reatino, sacra etiam habens nemora, ex Plin. lib. 3. cap. 12. aliis dicitur Minerva, aliis Diana, Venus, Ceres. Varro Rer. divin. lib. 1. ait esse Victoriam, quæ facit vacare à curis. Vet. schol. Porrò Vacunalia Decembri mense celebrabantur à rusticis jam vacuis operum, post collectos fructus. Ovid. Fast. 6.

Nunc quoque cum fiunt antiquæ sacra Vacunæ,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.

EPISTOLA. XI. Ad *BULLATIUM.*

Ad felicitatem parùm facit locus.

QUid tibi visa Chios, Bullati, notáque Lesbos? [776]
Quid concinna Samos? quid Cræsi regia Sardis?
Smyrna quid, et Colophon? majora minoráne famâ?
Cunctáne præ campo et Tiberino flumine sordent?

O Bullati, quid censes de Chio, & de Lesbo celebratissimâ? quid de Samo nitida? quid de Sardi Cræsi regiâ? quid de Smyrnâ & Colophone? an habent aliquid *majus aut minus famâ? An* omnia videntur *spernenda præ* Martio *campo & fluvio Tiberi?*

ANNOTATIONES.

1. *Quid tibi visa, &c.*] Bullatium clarissimas Asiæ minoris urbes pervagatum compellat poëta: & quod nosset hanc esse ejus mentem, ut extra Romam vix se beatè vivere existimaret; occasionem sumit asserendi, felicitatem minimè à loco pendere; ac sapientem virum ubique locorum esse beatum posse.

Chios.] Insula maris Ionii: de quâ lib. 3. Od. 19.

Lesbos.] Ægæi maris insula *nota* cùm vino generoso, tum præsertim natalibus Alcæi & Sapphonis: de quibus lib. 1. Od. 17. & 32. item lib. 2. Od. 13.

2. *Samos.*] Insula maris Icarii contra urbem Ephesum: *concinna*, vel ædificiis elegantissimis, vel cœlo temperato, vel cultu præcipuo Junonis. Adde celebritatem è vasis fictilibus, quæ Samia dicuntur: necon ob Pythagoram illinc oriundum, &c.

Cræsi regia Sardi.] Hæc urbs Lydiæ, regia quondam Cræsi, hodie jacet. *Cræsus* immensis divitiis inclytus, à Cyro subinde victus sensit, quod ante Solon monuerat, rebus humanis haud esse fidendum. Nempe *fortuna vitrea est: cum splendet, frangitur.*

3. *Smyrna.*] Urbs Ioniæ maritima, hodie regionis primaria.

Colophon.] Hæc civitas Smyrnam inter & Ephesum, mari pariter imminet: auro probatissimo celebrata est: dedit etiam locum dictioni isti, *Colophonem imponere*, id est, ultimam operi manum adhibere. Inde fluxit, quod cùm exardesceret bellum inter populos quospiam, illud statim conficeretur, ubi primùm alteros equitatu suo juvissent Colophonii. Strabo.

Majora minorane famâ.] Suntne urbes istæ superiores an inferiores laudibus, quas illis fama tribuit?

4. *Campo.*] Amœnissimo illo ad Tiberim, exercitationibus Rom. juventutis celeberrimo. Metonym. pro urbe Româ. lib. 1. Od. 8.

Tiberino flumine.] Albula pridem dictus is

An

An optares aliquam è civitatibus Attali? an Lebedum cupias, maris pertæsus atque itinerum? BULLAT. *Nosti, qualis sit Lebedus; desertum magis oppidum Gabiis & Fidenis: attamen ego mallem ibi degere, atque immemor propinquorum, iisque contemptus, è terrâ mare tumidum eminus contemplari.* HORAT. *At nec qui Capua Romam pergit, pluvia & cœno conspurcatus, morari semper in cauponâ velit: nec qui contraxit frigus, laudat furnos & balnea, tanquam præbentia vitam omnino felicem. Neque si evehemens Auster exagitaverit in aperto mari, idro vendas navim ultra mare Ægæum.* Certe hominem *sanæ* mentis non plus *juvat Rhodus & clara Metyline, quàm lacerna* in *solstitio* æstivo, *campestre tempestate nivali,*

An venit in votum Attalicis ex urbibus una? [777]
An Lebedum laudas odio maris atque viarum? 6
Scis, Lebedus quid sit; Gabiis desertior atque
Fidenis vicus: tamen illic vivere vellem,
Oblitúsque meorum, obliviscendus et illis,
Neptunum procul è terrâ spectare furentem. 10
Sed neque qui Capuâ Romam petit, imbre lutóque
Adspersus, volet in cauponâ vivere: nec qui
Frigus collegit, furnos et balnea laudat,
Ut fortunatam plenè præstantia vitam.
Nec si te validus jactaverit Auster in alto, 15
Idcirco navem trans Ægæum mare vendas.
Incolumi Rhodos et Mitylene pulchra facit,
quod [778]
Penula solstitio, campestre nivalibus auris,

ANNOTATIONES.

fluvius Romam interluens, Tiberino Albæ rege submerso, novam est appellationem sortitus Lib. 1. Od. 2. Ovid. Fast. 2.

Albula, quam Tiberim mersus Tiberinus in undis
Reddidit.

5. *Attalicis ex urbibus una?*] Quædam ex urbibus Asiaticis, quas tenuit rex Attalus. Lib. 1. Od. 1. Lib. 2. Od. 18.

6. *An Lebedum laudas odio maris, &c.*] Adeone pertædet navigationis & peregrinationis, ut in quovis ignobili & deserto vico malis subsidere ac residere, quàm mare aut quodvis iter amplius inire?

Lebedum] Oppidum Asiæ minoris, ad oram sinûs Ionici; ubi quotannis scenici ludi celebrabantur in honorem Liberi. Strabo. Non desunt, qui vicum esse in Italiâ maritimum dicant.

7. *Scis, Lebedus, &c.*] Responsio est Bullatii, odium suum *maris & viarum* exhibens. Hæc tamen cæteraque omnia ipsi Horatio tribui possunt.

Gabiis, Fidenis.] Duo hæc oppida Latii in Sabinis posita.

10. *Neptunum procul, &c.*] Deum maris. Meton. pro ipso mari. Lucret. Lib. 2.

Suave, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius spectare laborem.

11. *Sed neque qui Capuâ, &c.*] Vel se ipse poëta corrigit, vel Bullatium refellit similitudine conglobatâ. Quasi viator in cauponâ semper diversari velit, qui lutum itinere collectum illic abstergerit, madidasque imbre vestes exsiccaverit; atque imbrium lutique odio viam ac patriam nolit repetere.

Capuâ.] De hac urbe Campaniæ præcipuâ, Epod. 16. & Lib. 1. Sat. 5.

Romam petit.] Longo itinere.

13. *Furnos & balnea laudat.*] Calida nempe loca.

15. *Auster.*] Ventus meridionalis pluvius admodum & procellosus. Lib. 2. Od. 4.

16. *Idcirco navem trans Æg. &c.*] Velut nunquam rediturus in patriam, satiùs ducens in regione transmarinâ vitam finire, quàm navigationis incommoda & pericula iterum experiri.

Ægæum mare.] Lib. 2. Od. 6.

17. *Incolumi Rhodos, &c.*] Vir sapiens ad beatam vitam non magis expetit Rhodum, aliasve urbes florentissimas, quàm penulam æstate, &c. Vel sensus est: Quamvis jactatus sis Austro & tempestatibus, attamen salvus evasisti: nec te morari debet incolumem Rhodus, &c. Ergo Romam redi quamprimùm, dum vales; ubi apud nos jactes & extollas Rhodi pulchritudinem ac Mitylenæ, Samum etiam & Chium, &c.

Rhodos, Mitylene.] Insulæ rebus omnibus felices. Vide lib. 1. Od. 7.

18. *Penula solstitio.*] Pallium densum adversus imbres & frigus, fervente æstu, Junio mense in solstitio æstivo, cùm sol ultrà non progreditur. Macrob. Somn. Scip. lib. 2. cap. 7. *Constat solem neque surtùm ultrà Cancrum, neque ultrà Capricornum deorsum meare; sed cum ad tropicorum confinia pervenerit, mox reverti: unde & solstitia vocantur. Et quia æstivus tropicus temperatæ nostræ terminus est, ideo cum sol ad ipsum finem venerit, facit nobis æstivos calores, de vicino urens sensu majore subjecta.*

Campestre.] Subligaculum aliqui interpretantur: alii tenuiorem vestem, quâ induti juvenes sese in campo Martio exercebant.

Pe

Per brumam Tiberis, Sextili menſe caminus.
Dum licet, ac vultum ſervat fortuna benignum,
Romæ laudetur Samos, et Chios, et Rhodos abſens.
Tu, quamcunque Deus tibi fortunaverit horam,
Gratâ ſume manu, neu dulcia differ in annum:
Ut, quocunque loco fueris, vixiſſe libenter
Te dicas. Nam ſi ratio et prudentia curas,
Non locus effuſi latè maris arbiter, aufert; [779]
Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia: navibus atque
Quadrigis petimus bene vivere. Quod petis, hîc eſt:
Eſt Ulubris, animus ſi te non deficit æquus.

Tyberis hyeme, focus menſa Auguſto. Dum potes, & ſors propitiam exhibet faciem, Romæ lauda Samum, & Chium, & Rhodum procul poſitas. Quodcunque verò tempus felix tibi Deus conceſſerit, grata manu accipe, nec in annum differ lætitiam: ut quacunque in regione degas, te ſponte ibi commorari declares. Enimverò ſi ratio & ſapientia, non autem ſitus arcens mare exundans, abigit ſolicitudines; qui ultra mare navigant, cœlum quidem mutant, non verò animum. Gravis non tenet ſocordia: navibus & equis vitam beatam quærimus. Atqui *hîc eſt* illud, *quod quæris: eſt Ulubris, modo tibi pacata mens adfuerit.*

ANNOTATIONES.

19. *Per brumam Tyberis.*] Quaſi verò quiſquam hyeme cupiat flumen ſubire, ſeque in eo lavare, aut natare.

Sextili menſe.] Ardente cœlo & caniculâ. Vide ſuprà, Epiſt. 7.

Caminus.] Vox Græca eſt fornacem ſignificans, ἀπὸ τῦ καύματος, à *calore*. Iſidor.

21. *Romæ laudetur Samos, &c.*] Hæc Bullatius: Romæ ſim modò, laudabo ſponte Samum, Rhodum, &c. at ad eas urbes & inſulas navigare ne mihi contingat in poſterum. Vel hæc pariter, & quæ ſequuntur, intellige ab Horatio dicta, quemadmodum explicavi paulò ante.

22. *Tu, quamcunque Deus, &c.*] Reponit Horatius: Imò quacunque horâ & quocunque loco lætus ac beatus eſſe potes, ſi ratio & prudentia duces tibi ſint. Vel, interim, dum ad nos redeas, horis felicibus fruere, ubique lætus eſto, & æquo animo quævis accipe.

23. *Nec dulcia differ.*] Lib. 3. Od. 8. v. 27.

Dona præſentis cape lætus horæ.

26. *Locus effuſi latè maris arbiter.*] Urbs quævis ad mare pulcherrima & potentiſſima, portu commoda, navigatione celebris, egregiè munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris aſſilientes frangit ac domat.

27. *Cœlum, non animum mutant, &c.*] Pythagoras dicebat, non mutatione locorum prudentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28. *Strenua inertia.*] Oxymoron.

Navibus atque Quadrigis.] Gall. *Par mer & par terre:* Item, *A pied & à cheval.*

22. *Quod petis, hîc eſt.*] Ne longè quæras quod in promptu eſt. Si ſapis, ubicunque ſis, felicitatem præſtò habes, vel in quovis angulo & oppidulo maximè obſcuro & ignobili; v. g. Ulubris in Italiâ; vel Lebedi in Aſiâ.

30. *Ulubris.*] Ulubræ oppidum Latii in Campaniâ prope Velitras, deſertum ac vile, hoc unum habens memorabile, quod Auguſtus Cæſar in eo ſit educatus.

Animus ſi te non deficit æquus.] Plaut. Aulul. *Pol, ſi eſt animus æquus tibi, ſatis, habes quî benè vitam colas.*

EPISTOLA XII. Ad *ICCIUM.*

Tantum dives quiſque, quantum rebus utitur.

FRuctibus Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci, [780]

O Icci, ſi verò potiaris proventibus Agrippæ, quos in Siciliâ percipis, majores

ANNOTATIONES.

1. *Fructibus Agrippæ.*] Ad Iccium hunc eſt Od. 29. lib. 1. ubi, ſicut & hîc, ejus cupiditas notatur, non ſine multo ſatirico ſale.

Agrippæ.] Is Auguſti gener, de quo l. 1. Od. 6.

Siculis.] Sicilia inſula Italiæ adjacens, & ab eâ anguſto ſatis freto diviſa, triangularis formæ

Si

tibi opes dare nequit Jupiter: desine conqueri. Nec enim est inops, qui rerum habet usum. Si venter, si latus ac pedes commode sunt, nihil amplius regum divitiæ conferre valent. Si fortè inter edulis possessa sobrius vescetis oleribus & leguminibus, ita porrò victitabis, ut fors te statim aureo flumine locupletet: seu quoniam pecunia nequit indolem mutare; sive quod omnia infra solam virtutem ponis. Non est quòd *demiremur, si Democriti agros & sata depascatur grex* alienus, *dum mens agilis* velut *extra corpus peregrinatur: quandoquidem tu in tantâ prurigine & lue quæstûs,*

Si rectè frueris, non est ut copia major
Ab Jove donari possit tibi: tolle querelas.
Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.
Si ventri bene, si lateri est, pedibúsq; tuis; nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.
Si fortè in medio positorum abstemius herbis
Vivis, et urticâ; sic vives protinus, ut te
Confestim liquidus fortunæ rivus inauret: [781]
Vel quia naturam mutare pecunia nescit,
Vel quia cuncta putas unâ virtute minora.
Miramur, si Democriti pecus edit agellos,
Cultáque, dum peregre est animus sinè corpore velox:
Cùm tu inter scabiem tantam et contagia lucri,

ANNOTATIONES.

est. Habet in circuitu plus quàm sexcenta passuum millia; omnium maris Mediterranei amplissima censetur; frumenti adeo ferax, ut horreum populi Romani diceretur. Cic. Ver. 5. c. 2. *Sapiens ille M. Cato penariam cellam reip. nostræ, nutricem plebis Rom. Siciliam nominavit.*

1. *Quos colligis.*] Velut procurator aut coactor ab Agrippâ constitutus, ad colligendos fructus ex agris fructuariis, pascuis, vectigalibus. Sunt qui Iccio donatos ab Agrippâ asserant agros. Verùm quod ait poëta, *frueris*, indicat magis usum fructuum fuisse concessum, id est, jus utendi fruendique iis, quæ Agrippæ erant.

5. *Si ventri bene, &c.*] Si cibus potusque suppetit, si stratum & cubile, si equus, vel potiùs calcei ac indumenta. Hinc volunt quidam Iccium perstringi velut Epicureum. Quin imo paulo post Stoicus fuisse ostenditur, ac rerum sublimium studiosus.

8. *Urticâ.*] Plin. lib. 21. cap. 15. *Urticâ incipiens nasci vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius anni morbos.* Vide & Dioscorid. lib. 4. cap. 94 Nihil ad rem. *Urtica* piscículus carnis tenerrimæ, coctu facilis, in mari Siculo frequens: de quo Athen. lib. 5.

9. *Rivus inauret.*] Allusio est ad fabulam Midæ Phrygiæ regis, qui cùm stolidè optasset in aurum converti quicquid contrectasset, jamque cibis pariter immutatis fama periret; tandem Bacchi, vel Apollinis consilio se abluit in Pactolo flumine, quod exinde inauratum pretiosas cœpit arenas volvere. Cicero ad Trebatium scribit: *Malle te puto a Cæsare consuli, quam inaurari.*

10. *Vel quia naturam.*] Liberalior non sit avarus, etsi opibus affluat; nec abundante pecuniâ cupiditas imminuitur,

11. *Vel quia cuncta putas, &c.*] Satirice vellicat ejus parsimoniam; quasi oleribus vescatur præ amore virtutis, & contemptu dapum exquisitarum; cùm sordidâ parcitate & avaritiâ potiùs ducatur.

12. *Miramur, si Democriti, &c.*] Adeò mirari non debemus, quod Democritus ità neglexerit patrimonium, unis rebus philosophicis intentus, ut etiam agros & fruges suas permitteret à vicinorum pecoribus devorari. Tu certè, Icci, mirabilior es, qui quidem augendis opibus sedulò vacas, simul & studio rerum maximè sublimium. Irrisio salsissima.

Democriti.] Abderites iste philosophus ex atomis constare omnia statuebat. Naturalia, moralia, methematica, omnesque disciplinas liberales callebat. Vixit cum Socrate, circa Olympiadem 80. consenuit verò ad annum ætatis 109. Plinius eum vocat, *Sagacissimum ac vitæ utilissimum.* Cicero passim laudat. De nat. D. l. 1. n. 121. *Democritus vir magnus in primis, cujus fontibus hortulos suos Epicurus irrigavit.* n. 69. ait, *Esse corpuscula quædam levia; alia aspera, rotunda alia, partim angulata; curvata quædam, & velut adunca: & ex his effectum esse cœlum atque terras, nullâ cogente naturâ, sed concursu quodam fortuito.* Acad. Q. l. 4 n. 56. *Ex individuis omnia gigni affirmat:* & n. 121. *Asperis & levibus, hamatis, uncinatisque corporibus concreta hæc esse, &c.*

13. *Dum peregrè est animus.*] Dum mens extra corpus veluti peregrinata naturæ arcana scrutatur; adeoque non advertit, quæ circa se gerantur. Cic. pro Milone. *An verò tu solus ignoras? tu hospes in hac urbe versaris? tuæ peregrinantur aures?*

14. *Scabiem.*] Avaritiam instar scabiei adhærescentem, serpentem, mordentem.

Nil

Nil parvum ſapias, et adhuc ſublimia cures:
Quæ mare compeſcant cauſæ, quid temperet annum;
Stellæ ſponte ſuâ, juſſæne vagentur et errent: [782]
Quid premat obſcurum lunæ, quid proferat orbem;
Quid velit et poſſit rerum concordia diſcors:
Empedocles, an Stertinii deliret acumen.
Verùm ſeu piſces, ſeu porrum et cæpe trucidas,
Utere Pompejo Groſpho; et ſi quid petet ultro
Defer: nil Groſphus niſi verum orabit et æquum. [783]
Vilis amicorum eſt annona, bonis ubi quid deeſt.
Ne tamen ignores, quo ſit Romana loco res;

nihil abjectum cogites, atque excelſa meditaris: putâ, quæ cauſæ cohibeant mare: quid tempera componat: an ſidera per ſe, an imperata errent ac diſcurrant: quid lunam faciat finè lumine, quid lumen ejus producat: quid valeat efficiatque diſſentiem rerum conſenſio: utrum Empedocles, an Stertinii ſubtilitas aberret. At ſive piſces, ſive porrum aut cæpe occidis, familiariter adhibe Pompeium Groſphum; ac ſi aliquid rogarit, ſponte dona. Nihil Groſphus petet niſi rectum & juſtum. Ne autem neſcias, quo ſtatu ſis reſpublica;

Vilis eſt amicorum proventus, quando bonis quidpiam deeſt.

ANNOTATIONES.

16. *Quæ mare compeſcant cauſæ.*] Ne terram obruat, cum eâ ſit altius. Propert. lib. 3. Eleg. 4.

Cervæ ſuos fines altum non exeat æquor?

Quid temperet annum.] Quid varias temporum faciat commutationes ac vices, quatuor anni tempeſtates; ver, æſtatem, autumnum, hyemem.

17. *Stellæ ſponte ſuâ, juſſæne vagentur, &c.*] An motu proprio, an juſſu & impulſu externo. Virgil. Æn. 9. v. 21. *Palantes cœlo ſtellas* dicit. Plin. lib. 2. de his multa. Cap. 6. *Septem ſidera ab inceſſu vocamus errantia*, inquit, *cum errent nulla minùs illis, &c.*

11. *Quid premat obſcurum lunæ, &c.*] Quid lunam creſcere ac decreſcere menſibus ſingulis efficiat. Plin. modo cit. lib. cap. 9. *Omnium admirationem vincit lunæ ſidus terris familiariſſimum. Multiformi hæc ambage torſit ingenia contemplantium, & proximum ignorari maximè ſidus indignantium: creſcens ſemper aut ſenеſcens: & modo curvata in cornua, modò æquâ portione diviſa, modo ſinuata:* ——— ——— *Immenſa orbe pleno, ac repente nulla: alias pernox, alias ſera, &c.*

19. *Quid velit & poſſit rerum concordia diſcors.*] Quomodo elementa quatuor inter ſe pugnantia concinnam tamen mundi compagem reſque omnes conſtituant, perinde ac ſi virtutes non contrarias haberent. Lactant. lib. 2. cap. 10 *Diſcordi concordiâ mundum conſtare* dicit. Ovid. Metamorph. l. 1. v. 430.

Quippe ubi temperiem ſumpſere humorque calorque,
Concipiunt: & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumque ſit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes
Res creat: & diſcors concordia fœtibus apta eſt.

20. *Empedocles, an Stertinii deliret acumen.*] Empedocles ſanè haud cum Stertinio comparandus, præterquàm quòd (ut eſt in Epiſt. ad Piſones, v. 464.)

——— ——— *Deus immortalis haberi*
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Inſiluit.

Quâ certè unâ veſaniâ æquavit aut ſuperavit ſtultitiam multiplicem Stertinii abundè ventilatam l. 2. Sat. 3. Præterea verò id habentes ſimile, quod ut Stertinius ducentos ac viginti libros Stoicorum verſibus Latinis deſcripſit, ita Empedocles Pythagoræa acuto magis quàm utili carmine complexus eſt: ac ſic nimirum uterque philoſophiam obſcuriorem reddidit, fatuoque ſe labore pariter maceravit. De Empedocle iterùm dicemus ad locum modo cit. Epiſt. ad Piſones.

21. *Seu piſces, ſeu porrum, &c.*] Seu lautè, ſeu frugaliter victitas. Vel, ſeu Pythagoreus es ſobriuſque, & ab omni animalium carne abſtines, leguminibus autem veſci amas; ſeu more Epicureorum piſces ac dapes exquiſitas ſectaris. In deliciis piſces habitos patet ex dictis lib. 2. Sat. 4.

22. *Utere Pompejo Groſpho.*] In contuberniorum tuum ac familiaritatem adhibe Pompeium Groſphum, equitem Rom. è Siciliâ oriundum. Hunc Horatii fuiſſe amicum, cùm ex hoc loco innoteſcit, tum ex Ode 16. lib. 2.

24. *Vilis amicorum eſt annona, &c.*] Parvo conſtant amici, cùm boni viri non omnino ſunt divites; hos enim vili pretio comparabis, tibique adjunges, videlicet haud ita difficiles, ſed officioſos; haud in petendo importunos, ſed verecundos. At contra opulentos, quippe ut plurimùm arrogantes ac ſuperbos, demereri, ſibique conciliare non ita facile eſt. Paſſeratius legit: *Bonis ubi quid des*: ſenſu non valde abſimili. Plaut. Trinumm. *Cariſſimam probo-*

Cantabet

Cantabri ab Agrippâ, Armenii à Claudio Nerone subacti sunt. Phraates supplex subdidit se legibus ac potestati Cæsaris. Abundantia pleno cornu fruges Italiæ profundit.

Cantabar Agrippæ, Claudì virtute Neronis
Armenius cecidit: jus, imperiúmque Phraates
Cæsaris accepit genibus minor. Aurea fruges
Italiæ pleno diffundit copia cornu.

ANNOTATIONES.

rum esse annonam, improborum verò proventum multò uberrimum.

26. *Cantaber Agrippæ, &c.*] Ex his innuitur scripta hæc Epistola, Augusto sextùm consule, anno imperii ejus decimo sexto, qui fuit insignitus triplici ejus victoriâ, Cantabricâ, Armenicâ, Parthicâ. Georg. Fabric. Anno U. C. circiter 733. Cantabros à L. Æmilio jam antè debilitatos victosque, at rursum bellum moventes, Agrippa subegit. Eodem tempore Tiberius in Armeniam profectus regnum Tigrani restituit: Parthi demum bis perculsi amicitiam Augusti petiverunt, Phraatesq; regnum suum recuperavit.

Cantaber.] De Cantabris lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 8. lib. 4. Od. 14.

Agrippæ.] Vide citat. modò lib. 2. Od. 6.

Claudi virtute Neronis Armenius cecidit.] Sueton. Tiber. cap. 6. *Stipendia primâ expeditione Cantabricâ tribunus militum fecit. Deinde ducto ad orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit & signa, quæ M. Crasso ademerant Parthi.* De Claud. Nerone suprà Epist. 3. & 9. De Armeniâ lib. 2. Od. 9.

27. *Phraates.*] Persarum rex & Parthorum. Vide lib. 2. Od. 2.

28. *Genibus minor.*] Supplicans apud Augustum Cæsarem. Plin. 11. cap. 25. ita scribit: *Hominis genibus quædam inest religio, observatione gentium. Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant: fortasse quia inest iis vitalitas.* Virgil. Æn. 3. v. 607.

——— *Genua amplexus genibusque volutans*
Hærebat.

Quem in locum Servius, *Genua*, inquit, *misericordiæ consecrata, ut aures memoriæ, frons genio, dextra fidei.*

Aurea fruges, &c.] Abundans est frugum annona & proventus in totâ Italiâ.

29. *Pleno copia cornu.*] Vide lib. 1. Od. 17.

EPISTOLA XIII. Ad *VINNIUM ASELLAM.*

Docet, quâ ratione libros Augusto decenter offerat.

Quemadmodum non semel, nec paucis admonui te discedentem, ô Vinni, offeres Cæsari libros meos sigillo clausos, si quidem benè.

UT proficiscentem docui te sæpe, diúque, [734]
Augusto reddes signata volumina, Vinni;
Si validus, si lætus erit, si denique poscet:

ANNOTATIONES.

2. *Ut proficiscentem.*] Scripto iterat Horatius mandata verbo ante commissa Vinnio suo vel ministro vel familiari. Ruri tum fuisse illum intelligimus.

Sæpe, diúque.] Nempe, ut ad Brutum lib. 2. Epist. 16. scribit Cicero, *Permagni interest, quo tempore epistola reddatur. Nam quemadmodum qui ad nos intempestivè adeunt, molesti sæpe sunt; sic epistolæ offendunt non loco redditæ.*

2. *Signata volumina.*] Æquum est enim, ut primo rei missæ aspectu fruatur ille, ad quem mittitur, præsertim si vir sit primarius. Quod si quis præriperet, aut per incuriam improbitatemve librarii vel tabellarii interciperet, munus vile & pessum ire censendum.

Volumina.] Gall. *Un rouleau de papier.* Angl. *A roll of paper or parchment.*

Vinni.] Is C. Vinnius Fronto dicitur. Vet. comment.

3. *Si validus, si lætus erit.*] Cicer. modo cit. *Præcepi ei, quem ad te misi, ut tempus observaret epistolæ tibi reddendæ ——— utrum cum solicitudinis aliquid haberet, an cum ab omni molestiâ vacuus esses.* Noster lib. 2. Sat. 1. v. 18.
——— *Nisi dextro tempore Flacci.*
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem.

Si denique poscet.] Hinc apparet expetita ab Augusto fuisse ea carmina, quæ Horatius per Vinnium mittebat. Itaque mandat Vinnio, ut sistat se decenter coram principe, expectetque

Ne

Ne ſtudio noſtri pecces, odiúmque libellis
Sedulus importes, opérâ vehemente miniſter:
Si te fortè meæ gravis uret ſarcina chartæ,
Abjicito potiùs, quàm quò perferre juberis, [785]
Clitellas ferus impingas; Aſinæque paternum
Cognomen vertas in riſum, et fabula fias.
Viribus utêris per clivos, flumina, lamas.
Victor propoſiti ſimul ac perveneris illuc,
Sic poſitum ſervabis onus: ne fortè ſub alâ
Faſciculum portes librorum, ut ruſticus agnum;
Ut vinoſa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ;
Ut cum pileolo ſoleas conviva tribulis.
Ne vulgo narres te ſudaviſſe ferendo
Carmina, quæ poſſint oculos aurésque morari
Cæſaris: oratus multâ prece, nitere. Porrò [786]
Vade, vale: cave ne titubes, mandatáq; frangas.

valeat, ſi bilari ſit animo, tandem ſi petat. Cave *ne terreſ per nimium erga nos affectum, atque invidiam ſcriptis noſtris conflet nimiâ ſedulitate & officioſo in eo ſtudio. Quòd ſi librorum meorum onus tibi moleſtiam faceſſat, projice magis, quam ruſtice protrudas ſarcinam illuc, quo deportare imperavi;* ſicque *patris* tui *Aſinæ* cognomen *tradaces in ludibrium, & fabula fias. Contende per colles, fluvios, lacunas. Cùm autem eo deveneris feliciter, quò tendis, hunc in modum faſciculum pones: ne ſub brachio codices meos deferas, ut agreſtis agnum; ut bibax Pyrrhia ſphærulas lanæ furto ablatæ; ut plebeius conviva ſoleas ac pileum.* Præterea *ne obvio cuique effutias, te magno labore portaſſe carmina quæ aures & oculos Auguſti oblectare idonea. Etiam atque rogatus, perge ultra. Ito, vale: cave ne vacilles, aut præceptorum* quidquam *prætermittas.*

ANNOTATIONES.

paulùm, dum ſuo nomine ſalutatus Cæſar ultrò quærat, num ab eo ſint delata, quæ popoſcerat.

4. *Ne ſtudio noſtri pecces, &c.*] Quiſquis vel non opportune, vel ineptè rem molitur, peccat. Pindarus egregiè ὁ δὲ καιρὸς παντὸς ἔχει κορυφάν· *opportunitas omnis rei ſummam, caput, perfectionem continet.* Pyth. Od. 9.

6. *Si te fortè gravis, &c.*] Nihil age omninò, potiùs quàm temerè & inconſideratè quidquam agas coram auguſtiſſimo imperatore. Cave ne delatum munus parùm decorè tradas; aut ſtolide feſtinando, aut præpropere mandatis perfungi cupiendo.

8. *Clitellas.*] Thecas librorum. Alludit ad Aſinæ cognomen, ut & in ſequentibus.

Ferus.] Præceps, inurbanos, ſtupidus.

Impingas.] Solent aſini grave moleſtumque ſibi onus excutere, & in terram impingere.

Aſinæque paternum, &c.] Pater Vinnii *Aſina*, hinc *Aſellæ* cognomen habebat.

10. *Viribus utêris per clivos.*] Viriliter ac ſtrenuè aſcendes ſuperabiſque ardua loca urbis ſeptem collibus inædificatæ, ut ad ædes Auguſti pervenias in monte Palatino conſtitutas.

Lamas.] Fluvii foſſas, vel majores lacunas aquam pluviam continentes, ἀπὸ τῦ λαμῦ, quæ vorago vi aquæ eſt, ſeu foſſa fluviorum. Hinc quoque dictæ ſunt lamiæ puerorum voratrices. Hæc vet. interp. Alii manen aliter. De iſtis Ennius:

Silvarum ſaltus, latebras, lamaſque lutoſas.

11. *Victor propoſiti ſimul ac, &c.*] Cùm propoſitum finem adeptus eris, ac perveneris ad Augvſti palatium.

12. *Sic poſitum ſervabis onus, &c.*] Decenti aptoque geſtu libros defer in manibus, non autem ſub brachio.

Pyrrhia.] Nomen eſt ancillæ in fabula quadam Titinii; quæ furata lanæ glomos, ita geſtavit, ut deprehenſa ſit. Ita vet. ſchol.

15. *Ut cum pileolo ſoleas.*] Ut vicinus ex eâdem tribu ad cœnam invitatus, pileolum ac ſoleas portat, indéque reportat, nempe tenens ſub axillâ. Ex iſto loco patet, pileolum habuiſſe veteres conviviis proprium ac peculiarem: qualem etiamnum plerique noſtrates interdum aſſumunt inter epulandum, velut aptiorem, leviorem, commodiorem. Angl. *A ſudding-cap.* De ſoleis dixi ad Sat. 8. lib. 2.

18. *Oratus multâ prece, nitere porro.*] A me toties rogatus, ò Vinni, diligenter ac ſeduló exequere & perfice quod præcepi. Alii ſic: Etſi fortè curioſus quiſpiam oret te pecuncteturque, quid rei ſit, propter quam veneris; ne immorare, ne obſequere, imò abi quamprimùm.

19. *Cave ne titubes, &c.*] Conſtanter age; quæcunque verò docui te ſæpe verba, & nunc ſcripto hoc, accuratè obſerva.

EPISTOLA XIV. Ad *VILLICUM SUUM.*

Illum reprehendit, quod habitationem urbis desideret.

O procurator nemorum & prædii me mihi restituentis, quod tu spernis, quinq; licet familiis habitatum, & probos quinq; senes Bariam mittere consuetum; contendamus, utrum ego diligentiùs ex animo meo vepres evellam, an tu ex agro; atque utrùm plus valeat Horatius, an ejus prædium. Me Romæ *detinet caritas & amor Lamiæ fratrem desiderantis, & sic eum morte præreptum dolentis, ut nihil solatii admittat; attamen eò me impellit mens & animus, & exoptat frangere repagula spatiari impedientia. Ego felicem appello degentem ruri; tu* contrà *in urbe commorantem. Scilicet qui alienam conditionem cupit, propriam odit.*

VIllice silvarum et mihi me reddentis agelli,
Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, et
Quinque bonos solitum Bariam dimittere patres;
Certemus, spinas animóne ego fortiùs, an tu [787]
Evellas agro; et melior sit Horatius, an res.
Me quamvis Lamiæ pietas et cura moretur
Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis
Insolabiliter; tamen istuc mens animúsque
Fert, et amat spatiis obstantia rumpere claustra.
Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum.
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.

ANNOTATIONES.

1. *Villice silvarum, &c.*] Hujus epistolæ argumentum convenit cum septimâ & decimâ, at diversè tractatur.

Villice.] Villæ custos, aliisque servis sibi substitutis agrorum colendorum opus dispensans. Varro lib. 1. De re rust. cap. 11. *Villicus agri colendi causâ constitutus; appellatusque à villâ, quod ab eo in eam convehuntur fructus, & evehuntur cùm veneunt.*

Mihi me reddentis.] Urbanæ scilicet occupationes me mihi præripiunt, inquit poëta; at mihi me reddit ruris solitudo, otium, tranquillitas; ubi memetipso frui videor, ac meus esse: nam Romæ sum Mæcenatis & amicorum. Vide suprà Epist. 7.

Agelli.] Is situs erat ultra Tibur, ad octavum ab urbe lapidem in viâ Valeriâ. Posteà Epist. 16.

2. *Habitatum quinque focis.*] Amplum satis & sufficientem ad habitationem quinque familiarum, servilium nempe.

3. *Quinque bonos solitum, &c.*] Bonos homines ætatis provectæ, quinque familiarum capita: servos frugi, qui Bariam mittebantur ad nundinas, venalesque fructus eò convehebant. Varro antè cit. Alii interpretantur homines grandes natu mitti solidos ad lites in Bariâ dirimendas: imò & senatores Romam interdum accitos. Verùm auscultandus magis Theod. Marcilius sic scribens in hunc Horatii locum: *Non injucunda stultitia est narrantium hic de quinque senatoribus, & quasi patribus conscriptis, qui ex Horatii agello Bariam venientes, de summâ Sabinorum rep. deliberent.*

Bariam.] Al. *Variam*, oppidum Sabinorum ad fluvium Anienem.

4. *Certemus, spinas, &c.*] Videamus an tu diligentiùs agrum colas, an ego animum; utrùm ego studiosiùs curas mentem pungentes resecem, quàm tu vepres, herbasque inutiles noxiasque ex agro avellas.

5. *Melior sit Horatius, an res.*] Ego certè melior, inquit Horatius, quia memet excolere studeo; res verò deterior, quia parùm curas & colis, ô villice, quam fastidis.

6. *Me quamvis Lamiæ, &c.*] Quanquam ego Romæ detineor, & validissimo amoris in Lamiam vinculo constringor; mens mea tamen quærit evadere, perpetuoq; tendit rus &, in villam.

Lamiæ pietas.] Vide lib. 5. Od. 17.

8. *Istùc.*] In agrum meum Sabinum, unde tu in urbem redire perperam cupis.

9. *Amat spatiis obstantia, &c.*] Hinc sæpè impedimenta quælibet excutio, fango, tranfilio; ut libertate, otio, meque ipso fruar apud villam meam; ac spatier tantillùm, animumque reficiam urbani tumultûs pertæsum.

Claustra.] Metaph. à circo, in quo certis claustris detinebantur equi, donec liceret signo dato apertoque stadio decurrere.

Stultus

Stultus uterq; locum immeritum cauſatur iniquè.
In culpâ eſt animus, qui ſe non effugit unquam.
Tu mediaſtinus tacitâ prece rura petebas: [788]
Nunc urbem, et ludos, et balnea villicus optas.
Me conſtare mihi ſcis, et diſcedere triſtem,
Quandocunque trahunt inviſa negotia Romam.
Non eadem miramur: eò diſconvenit inter
Méque et te: nam quæ deſerta et inhoſpita teſqua
Credis, amœna vocat mecum qui ſentit; et odit
Quæ tu pulchra vocas. Fornix tibi et uncta popina
Incutiunt urbis deſiderium, video; et quòd
Angulus iſte feret piper et thus ocius uvâ:
Nec vicina ſubeſt, vinum præbere taberna
Quæ poſſit tibi; nec meretrix tibicina, cujus
Ad ſtrepitum ſalias terræ gravis: et tamen urges
Jam pridem non tacta ligonibus arva, bovémque
Disjunctum curas, et ſtrictis frondibus exples.
Addit opus pigro rivus, ſi decidit imber,
Multâ mole docendus aprico parcere prato. [789]
Nunc age, quid noſtrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuêre togæ nitidíque capilli,
Quem ſcis immunem Cynaræ placuiſſe rapaci,

Fatuus uterq; improbè criminatur locum innoxium. Imò *accuſandus eſt animus, qui ſe nunquam deſerit. Tu vile mancipium ſecretis votis rus exoptabas: jam verò procurans villam, expetis civitatem, & ſpectacula, & balnea. Me conſtantem eſſe noſti, ac mœſtum abire, quoties moleſta negotia Romam revocant. Haud iiſdem* rebus *delectamur: hinc ego tuque diſſentimus. Etenim quæ deſerta, aſpera, & inhabitabilia* loca *vocas, ea grata putat quiſquis mecum ſentit; & averſatur quæ tu jucunda exiſtimas. Tibi ganea & lautæ popinæ injiciunt cupiditatem urbis, ſcio; & quòd hic agellus producet thus & piper citiùs quàm uvas: nec prope adeſt taberna, quæ vinum tibi ſuppeditet; neque meretrix tibicina, cujus ad cantum ſaltes terram graviter* pulſans: *ac nihilominus exerces agros dudum incultos; & curas bovem otioſum, ſaturaſq;*

foliis decuſſis. Porrò diffidit laborem auget rivus, ſi pluvia decidat, conſtipato aggere prohibendus, ne expoſitum devaſtet pratum. Diſce nunc quid conſentire nos impediat. Me, *quem* olim *ſubtiles veſtes & crines uncti delectavere; quem noſti ſine muneribus fuiſſe dilectum Cynaræ avaræ,*

ANNOTATIONES.

12. *Locum immeritum cauſatur iniquè.*] Nec enim locus animi eſt cauſa inquieti; ſed ipſe animus parùm ſanus haud quieſcit, ubi maximè quietus eſſe deberet.

13. *Qui ſe non effugit.*] Adeoque ſecum deſert ſemper fomitem perturbationum, quocunque migret, & quamvis loca mutet. Vide lib. 2. Od. 16. v. 20.

14. *Mediaſtinus.*] Servus in *medio ſtans* ad viliſſima quæque miniſteria paratus. Quòd mox dicitur *optare balnea*, favet iis, qui *mediaſtinum* appellari volunt, quòd *mediis* in balneis, ſeu in *medio* lavantium *ſtet* ad quæque ſervitia promptus; quanquam illud *ſtinus* mera videtur eſſe productio vocis, ut in *clandeſtinus*.

19. *Teſqua.*] Loca ſemota, edita, aſpera, agreſtia, inculta, ſuo ſitu ac ſilentio horrorem ſacrum incutientia; hincque peragendis myſteriis vel captandis auguriis apta & conſecrata. Proinde quidam ſcribunt *teſca*, quaſi *tueſca*, à tuendis ſacris. Varro 6. De ling. Lat. Feſt. loca denſam umbram facientia eſſe *teſqua*, ait Scalig.

23. *Angulus iſte.*] Exiguus iſte meus ager Sabinus.

Feret piper, &c.] Adunaton.

25. *Meretrix tibicina.*] Ut plurimùm tibicinas fuiſſe meretrices alibi notavimus.

26. *Terræ gravis.*] Saltatione ſeu tripudiatione rudi, agreſti, ruſticâ, inconcinnâ. Vide lib. 3. Od. 18.

Et tamen urges.] Ironicè: negligebat enim villicus iſte faſtidioſus hæc, quæ hîc enumerantur, ſanè ad villæ procurationem facienda.

28. *Disjunctum.*] Jugo ſolutum, ab altero bove compare ſuo dejunctum.

29. *Addit opus pigro rivus, &c.*] Longè profectò major eſt opera laborque in moliendo novo aggere per torrentem aquam deſtructo, quàm fuiſſet in vetere muniendo ac conſtipando. Quod ſi facere pigeat, rivus imbribus repentinis actus, eluvione ſuâ & exundatione proximum pratum devaſtabit.

32. *Tenues togæ, &c.*] Juvenili ætati convenientes.

33. *Cynaræ.*] De eâ lib. 3. Od. 13. & lib. 4. Od. 1.

Rapaci.] Quaſi vorago eſt meretrix, ut dictum eſt in Sat. 2. lib. 1.

& à meridie Falernum potasse ; delectat nunc *frugalis cœna, & somnus in gramine juxta rivum. Neque* verò jam *pudet nugatum fuisse, sed rugas non abdicare. Ibi mea bona invidis oculis nemo diminuit, nec secretis inimicitiis & dicteriis depravat. Vicini* autem *approbant versantem glebas & lapides. Tu cum mancipiis urbana diaria comedere expetis : his adjungi vehementer exoptat.* Atqui *versutus calo tibi invidet usum lignorum, & pecudum, & hortuli.* Sic *bos ephippia, equus iners aratrum desiderat.* Ego verò *edicam, ut quisque gaudens colat artem, quam novit.*

Quem bibulum liquidi mediâ de luce Falerni,
Cœna brevis juvat, et prope rivum somnus in herbâ :
Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum.
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
Limat, non odio obscuro morsûque venenat.
Rident vicini glebas et saxa moventem.
Cum servis urbana diaria rodere mavis :
Horum tu in numerum voto ruis. Invidet usum
Lignorum, et pecoris tibi calo argutus, et horti.
Optat ephippia bos : piger optat arare caballus.
Quam scit uterq; libens, censebo, exerceat artem.

ANNOTATIONES.

34. *Quem bibulum, &c.*] Quem optimi vini appetentem scis intemperanter compotâsse à meridie in multam noctem. Luxuriosi hoc faciebant, contra sobrii non ante horam tertiam, aut etiam seriùs cœnam adibant.

36. *Non incidere ludum.*] Finis enim aliquando ponendus insaniæ juvenili. Juvenal. Sat. 8. v. 165.

——— *breve sit quod turpiter audes.*

37. *Non istic obliquo.*] Rure in Sabinis nemo mihi invidet, aut maledicit, aut nocere conatur. Imò vicini gaudent cernentes me tractantem rustica instrumenta, ligone moventem cespites, protrudentem saxa, &c.

40. *Cum servis urbana, &c.*] Tu abundanti victu dudum potitus, quasi magister in villâ meâ aliis servis imperans, honestæ hujus præfecturæ jam pertæsus, optas Romæ esse, ibique tenuiter victitare è dimenso in quamque diem cibo, qualis in urbe servis attribui solet. Vide J. Lipsi. Elect. lib. 2. cap. 15. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 31. & lib. 25. cap. 17. & seq.

41. *Invidit usum Lignorum, &c.*] Tu servis urbanis ascribi & annumerari gestis. Contra urbanus *calo*, qui foras it lignatum, &c. *tibi invidet usum* & facilitatem habendi ligna, pecudes, olera. Adeóque alienam quisque conditionem diligit, suàm odit ; quia suæ persentit incommoda, non autem alienæ.

42. *Calo.*] Græci lignum κᾶλον dicunt : hinc servus lignis quærendis & subministrandis deputatus, dictus, *calo*, quasi *lignarius* seu lignator ; quo præcipue vocabulo intelligi solet militum servus, iis præbens & portans ligna seu ligneas clavas. Fest. Pomp. Non. Marcel. Latinam verò assignat originem Servius, in Æneid. 7. ita scribens : *Calas dicebant majores nostri fustes, quos portabant sequentes dominos ad bellum : unde & calones dicti.* Lucil. *Scinde puer calam, ut caleas* ; id est, Serve, frange fustem, seu lignum, fac focum, accende ignem.

43. *Optat ephippia bos.*] Proverb. in eos, qui sui muneris officia & onus impatienter ferunt, aliena verò temerè appetunt.

Ephippia.] Ἐφίππιον, stratum sive sella equi, apud Xenophontem.

44. *Quam scit uterque, &c.*] Quæ cùm ita sint, & cùm suo quemque muneri incumbere expediat ; villicus rus colat, calo maneat in urbe, &c. Cic. Tusc. 1. n. 41. *Bene Græcorum proverbio dicitur,*

Quam quisque norit artem, in hâc se exerceat.

EPI-

EPISTOLA XV. Ad *NUMONIUM VALAM.*

Percunctatur de Veliâ & Salerno, deque rebus ad jucundè vivendum idoneis.

QUÆ ſit hiems Veliæ, quod cœlum, Vala, Salerni, [791]
Quorum hominum regio, et qualis via (nam mihi Bajas
Muſa ſupervacuas Antonius; et tamen illis
Me facit inviſum, gelidâ cùm perluor undâ
Per medium frigus. Sanè myrteta relinqui, 6
Dictáque ceſſantem nervis elidere morbum [792]
Sulfura contemni, vicus gemit, invidus ægris,
Qui caput et ſtomachum ſupponere fontibus audent

O Vala, tuum eſt nobis perſcribere, noſtrum verò *tibi credere* perſcribenti, *qualis ſit hiems apud Veliam, qualis aër apud Salernum, quales homines utriuſque regionis, & quæ via (etenim Antonius Muſa Bajas haud mihi utiles* eſſe dicit; *me verò illis efficit odioſum, quando frigidâ aquâ perfundor rigente frigore. Certè deſeri myrteta, & poſthaberi* aquas *ſulfuratas, exiſtimatas ſanare morbum nervos præpedientem, dolet oppidum, invidens ægrotis, qui non verentur caput & pectus ſubjicere aquis.*

ANNOTATIONES.

1. *Quæ ſit hiems, &c.*] Conſilio medici profecturus Veliam & Salernum Horatius, lippitudinis curandæ causâ, ſignificat quærere ſe pariter ſalubritatem atque delicias.

Veliæ.] Lucaniæ oppidum eſt maritimum, olim *Helia*. Plin. lib. 3. cap. 5. Virg. Æn. 6.

——— *potuſque require Velinos.*

Vide Gell. lib. 10. cap. 16.

Quod cœlum.] Interrogat quæ ſit temperies aëris, & que hiemis aſperitas illic, ubi hiematurus erat.

Vala.] Is dicebatur C. Numonius Vala, aut Vaala.

Salerni.] Urbs eſt Lucaniæ, ad Tyrrheni maris littus, dicta à copiâ ſalis: portum ſatis capacem etiamnum oſtendit.

2. *Bajas.*] Vide lib. 2. Od. 18.

3. *Muſa.*] Antonius Muſa medicâ arte clarus, ex quo Auguſtum ancipiti morbo laborantem ſanaverat; ab eo non tantùm ingenti pecuniâ donatus, ſed & ſtatuâ juxta ſignum Æſculapii erectâ: nec non ipſi, quamvis liberto, imò & quibuſcunque medendi artem profeſſis conceſſo jure annuli aurei. Dio. lib. 53. Sueton. Octav. cap. 59. & 81.

Supervacuas.] Acrioris pituitæ in oculis defluxu vehementer affectus poëta noſter, ſolebat proficiſci Bajas ad lavacra calida; verùm Ant. Muſa contrariis utendum remediis auctor fuit, juſſitque ablutiones quærere frigidas, quibus defluens humor retunderetur. Pari ſcil cet modo Auguſtum calidis fruſtrà uſum ille frigidis curaverat. Plin. lib. 29. cap. 1. *Antonius Muſa Auguſtum contrariâ medicinâ gravi periculo exemerat.* Sueton. cit. cap. 81. Octav. *Diſtillationibus jecinore vitiato ad deſperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi neceſſariò ſubiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Muſâ.*

5. *Myrteta.*] Amœna loca myrtis conſita apud Bajas.]

6. *Dictaque ceſſantem nervis elidere morbum Sulfura.*] Sulfuratas aquas ibidem ſcaturientes non longè ab Averno lacu, quibus curari dicitur morbus articularis, *ceſſare* faciens *nervos*, id eſt, præpediens uſum & motum articulorum atque nervorum.

7. *Vicus gemit.*] Bajani indignantur contemni ſuos fontes toto orbe celebres, ſuaſque myrtos relinqui. Plin. lib. 31. cap. 2. *Emicant benignè & paſſim in plurimis terris aquæ alibi calidæ, alibi frigidæ, alibi unctæ —— alibi tepidæ, auxilia morborum conferentes —— nunquam tamen largiùs quàm in Bajano ſinu, nec pluribus auxiliandi generibus; aliæ ſulphuris, aliæ aluminis, aliæ ſalis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acidâ ſaltâve miſturâ —— nervis proſunt, pedibuſque,* &c.

8. *Qui caput & ſtomachum ſupponere.*] Ex ægris enim alii medicantes illas aquas bibunt, alii in iis lavantur, alii partes affectas, v. g. caput, ventriculum, renes, ſtillicidiis aquam ejuſmodi affundentibus ſupponunt unâ horâ per dies aliquot.

Cluſinis, perguntque Gabios & in frigidas regiones. Itaque locum mutare oportet, equumq; agere ultra diverſoria cognita. Quo pergis? haud Cumas vel Bajas contendo, inquiet iracundus eques, frænum ad lævum torquens: *verùm auricula eſt in ore frænatis equis) uter populus majore tritici abundantia nutriatur; an pluvias collectas petent, an aquas dulces è fontibus perpetuò manantibus. Etenim ſperno vina iſtius regionis.* In *villâ* quidem *meâ quodlibet vaſeo tolerare ac ſuſtinere*; at *cùm deveni ad mare, deſidero* vinum *generoſum ac lene, quod pellat ſolicitudines, quod in venas fluens ingentem fiduciam meæ menti conferat, quod verba ſuppeditet, quod me juvenem gratum reddat Lucanæ meretrici: utra regio plures lepores, utra apros alat; utrum mare meliores piſces & echinos habeat; ut illinc domum redire queam obeſus & Phœax.*

Cluſinis, Gabióſque petunt et frigida rura.
Mutandus locus eſt, et diverſoria nota
Præteragendus equus. Quo tendis? non mihi Cumas
Eſt iter, aut Bajas, lævâ ſtomachoſus habenâ
Dicet eques: ſed equis frænato eſt auris in ore)
Major utrum populum frumenti copia paſcat, [793]
Collectóſne bibant imbres, puteóſne perennes
Dulcis aquæ: (nam vina nihil moror illius oræ.
Rure meo poſſum quidvis perferre patíque;
Ad mare cùm veni, generoſum et lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum ſpe divite manet
In venas animúmque meum, quod verba miniſtret,
Quod meLucanæ juvenem commendet amicæ)
Tractus uter plures lepores, uter educet apros;
Utra magis piſces et echinos æquora celent;
Pinguis ut inde domum poſſim Phæáxque reverti,
Scribere te nobis, tibi nos accredere par eſt.

ANNOTATIONES.

Fontibus Cluſinis, &c.] Aquis frigidis ad Cluſium Etruriæ oppidum.

9. *Gabioſque petunt.*] Urbs iſta Latii in viâ Prænestinâ fere mediâ Romam inter & Prænæſte. Virgil. Æneid. 7.

——— *quique arva Gabinæ*
Junonis, gelidumque Anienem, & roſcida rivis.

Illic verò ſalubres aquas fuiſſe, teſtatur Strabo lib. 5. *Per hanc planitiem Anio decurrit, & aquæ frigidæ dictæ Albulæ multis è fontibus manant varios ad morbos tum bibentibus ſalutares, tum ſedentibus infuſæ.*

10. *Mutandus locus eſt.*] Jubente medico relinquendæ ſunt Bajanæ deliciæ, pergendumque Velium aut Salernum, ut lippientibus oculis mederi poſſim. Plin. cit. lib. 31. cap. 2. *Capiti, auribuſque privatim medentur; oculis verò Ciceroniæ aquæ* ——— *In Ænariâ inſulâ calculoſis.* ——— *Idem contingit in Velino lacu potentibus*, &c.

11. *Quo tendis?*] Verba ſunt Horatii ad equum ſuum.

Cumas.] Urbs eſt Campaniæ maritima, antro Sibyllæ celebrata, Bajis proxima.

12. *Lævâ ſtomach. habenâ.*] Neapolim, indeque Velium aut Salernum euntibus ad dextram ſunt Bajæ, avertendo igitur equo flectenda erat ad ſiniſtram habena.

13. *Equi frænato eſt auris in ore.*] Equus non verbis ſed fræno docetur, percipitque quo fit eundum.

14. *Major utrum populum, &c.*] Repetendus hîc & paſſim verſus 25. *Scribere te nobis, — par eſt*; ſcilicet, *major utrum populum*, &c. Adverte ergo, lector, hyperbaton longiſſimum.

Utrum populum.] An Valienſem, an Salerninum.

15. *Collectóſne imbres.*] In ciſternis.

18. *Ad mare cum veni.*] Ad aliquam urbem maritimam.

19. *Quod curas abigat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 18, &c.

20. *Animumque.*] Vini calor ſpiritus vitales excitat accenditque, hincque animum pariter.

Quod verba miniſtret.] Epiſt. 5.

Fœcundi calices quem non fecere diſertum?

21. *Commendet amicæ.*] Hilarem & facetum præſtando. Apage hinc aliam interpretationem.

22. *Tractus uter.*] Velinus, an Salerninus.

23. *Echinos.*] De his libro 2. Satira 4.

24. *Pinguis ut inde, &c.*] Ut ex iſtis regionibus poſſim redire non ſolùm oculis ſanus, ſed & toto corpore nitidus, pinguis, & bene curatâ cute. Gall. *Gros & gras, dans l'enbonpoint.*

Phœax.] Inſtar Phæacum: de quibus ſuprà Epiſt. 2. v. 29.

25. *Accredere.*] Hâc etiam voce utitur Lucretius lib. 3.

Facilè hoc accredere poſſis.

Mænius

Mænius ut, rebus maternis atque paternis
Fortiter abſumptis, urbanus cœpit haberi ; [794]
Scurra vagus, non qui certum præſepe teneret ;
Impranſus, non qui civem dignoſceret hoſte ;
Quælibet in quemvis opprobria fingere ſævus ;
Pernicies, et tempeſtas, barathrúmque macelli ;
Quicquid quæſierat, ventri donabat avaro :
Hic ubi nequitiæ fautoribus et timidis nil
Aut paulùm abſtulerit, patinas cœnabat omaſi
Vilis, et agnini, tribus urſis quod ſatis eſſet ;
Scilicet ut ventres lamnâ candente nepotum
Diceret urendos correctus. Mænius idem
Si quid erat nactus prædæ majoris, ubi omne [795]
Verterat in fumum et cinerem, Non herculemiror,
Aiebat, ſi qui comedunt bona : cùm ſit obeſo
Nil melius turdo, nil vulvâ pulchrius amplâ :

Quemadmodum Mænius, patrimonio devorato, facetum ſe exhibuit : paraſitus ille vagabundus, cui certa non eſſet culina : qui famelicus civem ab hoſte non diſtingueret ; in quemlibet verò contumelias quaſque dirus confingeret ; damnum, procella, & gurges macelli, quodcunque lucratus erat, ventri avido largiebatur : porrò iſte, cum parùm aut nihil obtinuerat à luxuriæ patronis & formidoloſis, cœnabat è lance plenâ vervecinis extis craſſioribus, quantum ſufficeret tribus urſis ; adeò nimirùm ut emendatus aſſereret belluonum ventres ardente laminâ eſſe inurendos : ipſe Mænius cum in fumum & favillam redegiſſet, ſi quid optimum caperat, dicere erat ſolitus, *Haud equidem mirer, ſi nonnulli facultates obſumant, quandequidem nihil jucundius eſt pingui turdo, nihil ſuavius prægrandi vulvâ :*

ANNOTATIONES.

26 *Mænius ut, &c.*] Fab. Mænius Pantolabus gurges & vorax : de quo jam anteà non ſemel, lib. 1. Sat. 3. Hîc nonnulli dividunt, alteramque epiſtolam faciunt, ſed perperam. Deinceps enim explicat Horatius quod ſuprà dixit v. 17. & ſeq.

27. *Urbanus.*] Lepidus, feſtivus, ut ad menſas divitum facilè admitteretur.

28. *Scurra vagus.*] Modò huc modò illuc tœnam mendicans & captans per facetias.

Præſepe.] Metaph. Eſt enim propriè locus præſeptus, in quo pecudes ſtabulantur : & per ſynecd. linter, in quo pabulum jumentis apponitur.

29. *Impranſus.*] Theod. Marcilius interpretatur, bene pranſus, ſatur, temulentus.

30. *Quælibet in quemvis, &c.*] Qui fame quaſi furore quodam percitus, omnes obvios impetebat, maledico dente carpebat, probris inceſſebat.

31. *Pernicies, & tempeſtas, &c.*] Univerſa macelli edulia abradens, rapiens, vaſtans, quaſi tempeſtas ; & abſorbens, quaſi vorago & βάραθρον.

33. *Ubi nequitiæ fautoribus, &c.*] Mænius iſte, cùm nihil fuerat venatus apud divites luxuriam ſuam fovere & alere ſolitos, eique faventes, utpote ſimiliter luxurioſos.

Timidis.] Avaris ſumptum facere timentibus : vel ſcurrilem nequitiam & maledicentiam reformidantibus, qui cibos interdum offerebant, ne dicteriis ejus lancinarentur.

34. *Patinas cœnabat omaſi.*] Vili quâlibet eſcâ contentus domi cœnabat. Quidam leg. *tabulas*, ut ſit *tabula* lancis genus planum.

Omaſi.] Craſſior ventriculi pars, ſadipata. Gall. *Des trippes, des freſſures.* Ang. *a tripe.* Al. caro bubula pinguior.

35. *Agnini.*] Al. *agninæ*, ſup. carnis.

Urſis.] Quod animal ingens & vorax.

36. *Scilicet ut ventres, &c.*] Mænius vili cibo expletus domi, *correctus*, & agnoſcens naturam haud egere lautioribus alimentis, luxuriam ipſe ultrò damnans aiebat, luxurioſos eſſe diſperdendos. Vel, *correctus*, eruditus propriâ experientiâ & egeſtate, quam ſibi per luxurioſum victum conflaverat.

37. *Correctus : Mænius idem.*] Quidam leg. *correptus Beſtius idem quicquid, &c.* hoc ſenſu ; Beſtius avarus à Mænio luxurioſo ſordidæ parcitatis accuſatus & acriter *correptus*, præ irâ & indignatione dicebat, *Urendos nepotum ventres laminâ candente.* Beſtii avaritiam carpit Perſ. Sat. 6.

Mænius idem Quicquid, &c.] Ille qui domi tenui victu contentus erat, quando lautiores nactus dapes deglutierat, exquiſito ſapore affectus aiebat, Haud miror quòd opes abſumant aliqui, ut delicatiora comedant obſonia.

40. *Obeſo Nil melius turdo.*] Martial. lib. 13. Epigr. 92. inter aves turdo primam ſaporis gloriam adjudicat. Perſ. Sat. 6. v. 24.

Tenuem ſolers turdorum noſſe ſalivam. Nempe Romæ catillones erant ſubtilis adeo palati, ut guſtu dignoſcerent turdorum ſapores varios ; an ſilveſtres, an ex aviario ; an mares, an fœminæ. Vide ſuprà lib. 1. Sat. 5. & lib. 2. Sat. 2.

Talis nempe sum ego : quippe laudo secura & exiguo, quando oves desunt, sat constans inter parva ; at quando præstantius aliquid & lautius nactus sum, tum ipse vos dico sapere, & so os beatos esse, qui habetis opes bonis prædiis stabilitas.

Nimirum hic ego sum : nam tuta et parvula laudo,
Cum res deficiunt ; satis inter vilia fortis :
Verùm, ubi quid melius contingit et unctius, idem
Vos sapere, et solos aio bene vivere, quorum
Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

ANNOTATIONES.

Vulvâ.] Jucundam palato & maximè delicatam præ cæteris suis vulvam, testatur Plin. l. 8. c. 51. & lib. 11. cap. 37. Martial. lib. 13. Epigr. 56.

Me materna gravi de sue vulva capit.

42. *Hic ego sum.*] Mænio similis sum : parvo & vili contentus, cùm desint meliora ; quando verò suppetunt lautiora, hæc sanè haud sperno, imo collaudo : & quibus opes atque istæ deliciæ adsunt, beatos censeo & prædico.

45. *Quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.*] Censum habentes fundo certo stabilitum, villam proventus certos referentem : *opes fundatas atq; optime constitutas* ; ut ait Cic. pro Rabirio. Idem pro Domo : *fundatissima familiæ ruina.*

EPISTOLA XVI. Ad *QUINCTIUM.*

Descriptio villæ Horatianæ. Quis dicendus vir bonus.

Ne quæras, ô bone Quincti, utrùm ager meus dominum frugibus nutriat, an baccis oleæ ditet, an fructibus, an vitibus ulmo circumdatis ; en tibi verbotè describam speciem & situm prædii mei. Perpetui sunt colles, nisi quod separantur valle umbrosâ, ità ut sol oriens aspiciat lævum dextrum, abeunte verò curru decedens tepefaciat sinistrum. Temperatum cœlum laudaveris. Porrò sentes producunt affatim rubra corna & pruna : quercus & ilices glandem plurimam pecoribus, & densam umbram hero suppeditat. Diceres Tarentum prope advectum florere.

NE percunctëris, fundo meo, optime Quincti,
[294]
Arvo pascat herum, an baccis opulentet olivæ,
Pomísne et pratis, an amictâ vitibus ulmo ;
Scribetur tibi forma loquaciter, et situs agri.
Continui montes, nisi dissocientur opacâ
Valle, sed ut veniens dextrum latus aspiciat sol,
Lævum discedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid, si rubicunda benignè
Corna vepres et pruna ferant ? si quercus et ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ ?
Dicas adductum propiùs frondere Tarentum.

ANNOTATIONES.

1. *Ne pere.*] Per insinuationem argum suum describit poëta : deinde quis verè sit bonus explicat : ubi Quinctium notat velut adulatoribus nimis credulum.

Quincti.] Is videtur esse Quinctius Hirpinus, cui est inscripta Od. 11. lib. 2.

5. *Continui montes, &c.*] Situs illi saluberrimus, vallis amœna ventis orientalibus & occidentalibus exposita, meridie verò & septentrione duobus collibus defensa : quæ porrò temperatâ frautur aurâ, & fonte irrigetur, cujus aquæ infirmo capiti alvoque medeantur.

6. *Valle.*] Hæc *Ustica* dicebatur, ut volunt quidam. Cruquius verò opinatur nomen hoc fuisse potius propinqui montis, cui ex adverso immineret Lucretilis mons de quo lib. 1. Od. 17.

11. *Tarentum.*] Urbem prorsus jucundam & voluptariam, quam sæpius comment Horatius. Lib. 1. Od. 28. lib. 3. Od. 6. lib. 3. Od. 5.

Fons

Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec [197]
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.
Tu rectè vivis, si curas esse quod audis.
Jactamus jampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor, ne cui de te plus quàm tibi credas;
Neve putes alium sapiente bonóque beatum;
Neu, si te populus sanum rectéque valentem
Dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat. [198]
Si quis bella tibi terrâ pugnata marique
Dicat, et his verbis vacuas permulceat aures:
Téne magis salvum populus velit, an populum tu,
Servet in ambiguo, qui consulit et tibi et urbi,
Juppiter: Augusti laudes agnoscere possis?
Cùm pateris sapiens emendatúsque vocari,

Interluit quoque fons aptus nomen rivo tributure, quo neque frigidior, nec limpidior Hebrus Thraciam irrigat, capiti male affecto, pariter & ventri saluber. Grata hæc latibula, quin &, si fidem habes, jucunda, sanum tibi me faciunt mense Septembri. Tu rectè vivis, si studes esse qualis diceris. Te felicem dudum prædicamus omnes Romani. At metuo, ne aliis de te plus credas quàm tibimetipsi; neve existimes felicem diversum à probo & sapiente; at, si te sanum & benè habentem dicat populus, ne secretam febrem celes circa horam cœnæ, usque quò tremulæ fiant manus unctæ. Improba verecundia abscondit ulcera fatuorum putrida. Si aliquis narret certamina terrâ marique à te confecta, atque aures tuas patentes deliniat isto sermone:

Utinam *Jupiter, qui te urbemque diligit, incertum* semper *teneat, utrum populus te magis exoptet incolumem, an tu populum: numquid discernere poteris Augusti laudationem? Quando* verò *finis* te appellari *sapientem & perfectum,*

ANNOTAIONES.

12. *Fons etiam rivo.*] Blandusia nempe fons in finibus Sabinorum apud Mandelam pagum. Deo illo lib. 3. Od. 13. *Rivus* autem *Digentia* vocabatur, atque in Tiberim defluebat per Farfarum fluvium & Vacunæ fanum. Vide posteà Epist. 18. v. 104.

Dare nomen idoneus.] Tam abundantes aquas et rivo præbens, ut inter fluvios Sabinorum *Digentia* numeretur & nominetur.

13. *Thracam.*] Vide lib. 1. Od. 25.

Hebrus.] Ingens Thraciæ fluvius, de quo jam suprà Epist. 3 & cit. Od. 25. lib. 1.

15. *Hæ latebræ dulces, &c.*] Autumno ineunte secedens in hanc villam meam, à morbis tunc frequentibus me vindico. Juvenalis *lethiferum autumnum* dicit, Sat. 4. v. 56. ex Hippoc. & Galen. Id. Sat. 6. v. 516.

——— *Metuique jubet Septembris & Austri*
Adventum.

17. *Tu rectè vivis, &c.*] Cic. Offic. 2. n. *Præclarè Socrates hanc viam ad gloriam proximum & quasi compendiariam dicebat esse, si quis id ageret ut qualis haberi vellet, talis esset.*

19. *Sed vereor, ne cui de te plus quàm tibi credas.*] Imitatus Persius Sat. 4. v. 46.

Egregium cùm me victinia dicat,
Non credam?

21. *Neu, si te populus, &c.*] Pers. modò cit.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.
R sque quod non es, tollat sua munera cerdo;
Tecum habita, & noris quam sit tibi curta supellex.

22. *Occultam febrem Dissimules, &c.*] Vereor ne vitia tibi certè non obscura dissimules & tegas, donec ea ipse prodas incautus, aut vitioso quopiam impetu abreptus, & patefactus qualis es: sicut æger edendi appetens asserit se non tentari febre, nec à cibo temperat, donec ipsa se prodat febris, edentisque manus reddat tremulas. Persius Satira 3. v. 100.

Sed tremor inter vina subit, calidumque trientem
Excutit è manibus; dentes crepuere retecti;
Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.

24. *Stultorum incurata pudor, &c.*] Stulti sua vitia non curant emendare, sed curant abscondere, per malum pudorem.

26. *Vacuas permulceat aures.*] Adulationibus gaudentes, & adulatoribus semper apertas.

27. *Tene magis salvum, &c.*] Hi duo versus vel à Varo altove poëtâ in laudem Augusti scripti fuerant, ac velut noti hic referuntur; vel ab ipso Horatio facti, sub tertiâ personâ adhibentur.

29. *Augusti laudes agnoscere possis?*] An tibi stulte attribues, quod ad Augustum noscitur pertinere? an cognosces non ad te, sed ad ipsum scriptas eas laudes?

30. *Emendatus.*] Vitiis carens.

Respon-

Respondésne tuo, dic sodes, nomine? Nempe
Vir bonus et prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras si volet, auferet: ut si
Detulerit fasces indigno, detrahet idem.
Pone; meum est, inquit. Pono, tristísq; recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum,
Contendat laqueo collum pressisse paternum;
Mordear opprobriis falsis, mutémq; colores? [799]
Falsus honor juvat, et mendax infamia terret
Quem, nisi mendosum et mendacem? Vir bonus
est quis?
Qui consulta patrum, qui leges, juráque servat;
Quo multæ magnæque secantur judice lites;
Quo respondere, et quo causæ teste tenentur.
Sed videt hunc omnis domus, et vicinia tota
Introrsus turpem, speciosum pelle decorâ.
Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Servus: Habes pretium, loris non ureris, aio:
Non hominem occido: Non pascis in cruce corvos.
Sum bonus et frugi: renuit, negat atq; Sabellus:
Cautus enim metuit foveam lupus, accipitérque
Suspectos laqueos, et opertum milüus hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore:
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ. [800]

quæso dic an respondes huic tuæ appellationi? Scilicet ego probus & sapiens vocari gaudeo, & tu similiter. Verùm qui hodiè tribuit istud elogium, ipse eras eripiet, si lubet; & quasi immerito honorem detulerit, adimet. Depone, ait populus, quod *meum est. Depono, ac mœstus abeo. Si autem ipse furem me aut impudicum vocet, vel patrem à me strangulatum asserat*; an *percellar falsis* istis *criminationibus, aut expallescam? inanis gloria delectat, & falsa contumelia exterret equem, nisi vitiosum & fallacem?* **Age:** *quis est vir probus? Qui edicta, qui leges & instituta majorum observat: quo judice dirimuntur plures & graves controversiæ: quo adstipulatore, quo testimonium perhibente, causæ obtinentur. At istum cuncta familia omnesque vicini cognoscunt intus flagitiosum,* quamvis *externâ specie honestum.* Verùm enimverò *si mihi servus dicat, Haud furatus sum, neque aufugi: respondebo, Mercedem teres,* scilicet *scuticis minimè cæderis.* Si dicat, *Neminem interfeci, respondebo:* Benè est, *haud in patibulo corvis escam præbebis.* Dicat, *Probus sum & innocens: Venusinus refragatur & contradicit. Quippe lupus astutus foveam timet, accipiter autem pedicam invisam, & milvius uncum obtectum. Probi fugiunt peccatum* ob *studium virtutis. Tu verò non peccabis metu supplicii:*

ANNOTATIONES.

31. *Nomine.*] Pro *nomini*, ut bene observat Marcilius.

Nempe Vir bonus, &c.] Responsio est Quintii, quam mox Horatius refellit.

32. *Delector ego ac tu.*] Cic. Philip. 1. n. 57. *Levis est animi lucem splendoremque fugientis, veram gloriam, qui fructus veræ est virtutis, repudiare.*

33. *Qui dedit hoc hodiè, cras, &c.*] Populus nempe inconstans & levis. Verùm ut bonus & sapiens talis est, quamvis à populi non dicatur; sic qui non est, talis non fit, licet dicatur.

40. *Mendacem.*] Qui se exhibet alium quàm sit, videlicet bonum & sapientem, cùm sit turpis & stultus. Sunt qui legunt *medicandum*, id est, egentem medicinis philosophiæ, ad mores formandos aut emendandos.

Vir bonus est quis?] Ex opinione & fatuâ vulgi sententiâ, quisquis videtur esse bonus, talis existimatur & prædicatur. Itaque per ironiam describitur, qui falsò bonus censetur. Plato 2. De rep. *Si opinio & fama vim affert veritati, & penes eam ad vitæ beatæ principatus —— ergo umbracula quædam & ficta virtutis species nobis est quærenda.*

46. *Nec furtum feci.*] Rem illustrat similitudine.

48. *Non pascis in cruce corvos.*] Non affigeris cruci, quod servile pridem erat supplicum: nec tuum cadaver ibi pendens corvis pabulum erit.

49. *Renuit, negat atque Sabellus.*] Ego Horatius contrarium asserо. Sabellis olim expulsis, invecti sunt coloni Romani, ac Venusium occupârunt. Vide lib. 2. Sat. 1. v. 36.

50. *Cautus enim, &c.*] Similitudine conglobatâ ostendit servum haud posse dici bonum, eò quòd abstinet à peccando metu pœnæ duntaxat.

52. Oderunt *peccare boni, &c.*] Bias dicebat, Non metû sed decori gratiâ abstinendum à peccato. Cic. 1. De leg. *Si non ipse honesti moveamur, ut viri boni simus, sed utilitate aliquâ aut fructu; callidi sumus, non boni. Nam quid faciet in tenebris, qui nihil timet, nisi testem, vel judicem?*

43. *Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.*] Clemens Alexandrinus præclarè scribit, duo esse

Sit

Sit ſpes fallendi, miſcebis ſacra profanis.
Nam de mille fabæ modiis cùm ſurripis unum,
Damnum eſt, non facinus mihi pacto lenius iſto.
Vir bonus, omne forum quem ſpectat et omne tribunal,
Quandocunque deos vel porco vel bove placat,
Jane pater, clarè, clarè cùm dixit, Apollo,
Labra movet metuens audiri, Pulchra Laverna,
Da mihi fallere; da juſtum ſanctúmque videri;
Noctem peccatis, et fraudibus objice nubem.
Qui melior ſervo, quî liberior ſit avarus,
In triviis fixum cùm ſe demittit ob aſſem,
Non video; nam qui cupiet, metuet quoque; porrò [801]
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma, locum virtutis deſeruit, qui
Semper in augendâ feſtinat et obruitur re.
Vendere cùm poſſis captivum, occidere noli:
Serviet utiliter: ſine paſcat durus, arétque,

quod ſi *latere ſperet, fas & nefas attentabit. Enimverò quando è mille modiis fabarum unum furaris, injuria ſic mihi* quidem, *at non culpa minor* videtur. Nempe *vir* ille *honeſtus, quem forum univerſum & omnia tribunalia venerantur, quoties diis ſacrificat porcum aut bovem, poſtquam altâ* voce *pronunciavit, Jane pater, vel Phœbe, labia commovet audiri timens, Præclara Laverna, tribue mihi* ut *latere* poſſim; *concede ut exiſtimer integer & innoxius: crimina caligine, dolos autem nubilo obvela.* Certè *haud intelligo, quâ ratione ſervo præſtantior aut liberior ſit avarus, quando in compitis ſe inclinat propter aſſem defixum. Etenim quiſquis appetet, etiam timebit; qui verò inter metum vitam ducit,* hunc *liberum nunquam cenſebo. Amiſit arma, ſtationem virtutis reliquit, quicunque in opibus amplificandis laborat atque opprimitur. Quandoquidem ſervum licet venundare, cave ne intereſſias: utile miniſterium exhibebit: permitte ut ærumnoſus* greges *paſcat,*

ANNOTATIONES.

genera timoris: unum, cui pudor junctus; quo timore bonum principem cives metuunt, & nos Deum timemus, & boni liberi parentes: alterum, cui comes odium; quali afficiuntur ſervi erga dominos aſperos.

56. *Damnum eſt, non facinus, &c.*] Legunt plerique,

Eſt damnum levius, ſed non facinus, tamen eſto: quod nec ſtylum Horatianum ſapit, nec reperitur in ullâ veteri membranâ.

57. *Vir bonus, omne forum, &c.*] Vir iſte bonus falsò à te & vulgo exiſtimatus.

60. *Labra movet tacitus, &c.*] Videri vult recta precari & orare ab Apolline vel Jano, ſed revera improbus improba precatur. Perſ. Sat. 2.

Mens bona, fama, fides; hæc clarè, & ut audiat hoſpes:
Illa ſibi introrſùm & ſub linguâ immurmurat: O ſi
Ebullit patrui præclarum funus, &c.

Laverna.] Dea, ſub cujus tutelâ erant fures, hinc laverniones dicti. Nomen vel à λαβεῖν *capere*, quaſi *Laberna*, mutato β in *v*; vel à lavando, ſi *lavare* pro *furari*, veteres dixere: nam *levare* potiùs dixiſſe, alii affirmant: quod ſi ita eſt, *Laverna* dicta eſt, pro *Levarna*. Alii deducunt à λάφυρα, *ſpolia*, ut *Laverna* dicatur pro *Lapharna*, quòd minùs arridet. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 16. ſic ſcribit: *Laverna furum Dea, in cujus luco, ut impunita eſſent furta, prædam fures ſortiri, & rapaciſſimum quemque immolare tradiderunt.* Huic erat ædes ſacra Romæ, & Lavernalis inde porta.

64. *In triviis fixum cum ſe demittit ob aſſem.*] Cùm ad aſſem colligendum ſe inclinat, ac ludibrium ſubit puerorum, qui aſſem humi defigunt ad illudendum prætereuntibus. Perſ. Sat. 5. v. 111.

Inque luto fixum poſſis tranſcendere nummum.

67. *Perdidit arma, &c.*] Nihil militi eſt magis ignominioſum, quàm perdere arma, aut ſtationem deſerere. Senſus eſt: qui lucro avidè inhiat, ſanam perdidit mentem, quæ hominis eſt armatura adversùs errores, quibus ut hoſtibus ratio ejus felicitaſque impetuntur expugnaturque.

69. *Vendere cùm poſſis captivum, &c.*] Vel ita ratiocinari avarus eſt accipiendus, vel ſic interpretari licet: Quemadmodum non expedit ſervum occidere, quem vendere poſſumus; magiſque finendus eſt vivere, quia utilis ad multa erit; ſic ille avarus cupiditati ſervire permittendus eſt. Nec enim inutilis erit publicæ rei. Quippe ſi ad rem augendam negotietur, frumenta comportet, &c. *annonæ proderit,* eam viliorem faciendo: adeoque cives juvabit.

Naviget,

agros colat, navigationem exerceat, ac negotiando hiemem in medio mari traducat; annonam promoveat, triticum & obsonia convehat. Tandem vir bonus & sapiens non verebitur ita loqui: O Pentheu, rex Thebarum, quid me adiges innoxium sustinere ac subire? Bonis spoliabo. Nimirum auferes greges, supellectilem, pecuniam. Aufer, potes. Manibus ac pedibus vinctum te retinebo sub custode sævissimo. Ipse Deus liberabit me, ubi primùm cupiam. Credo ego illum ita sentire: Moriar: mors rerum omnium finis est.

Naviget, ac mediis hiemet mercator in undis;
Annonæ prosit, portet frumenta penúsque.
Vir bonus et sapiens audebit dicere, Pentheu,
Rector Thebarum, quid me perferre patique
Indignum coges? Adimam bona. Nempe pecus, rem,
Lectos, argentum. Tollas licet. In manicis et
Compedibus sævo te sub custode tenebo. [801]
Ipse Deus, simulatq; volam, me solvet. Opinor,
Hoc sentit: Moriar. *Mors* ultima linea rerum est.

ANNOTATIONES.

73. *Vir bonus & sapiens, &c.*] Vir reapsè bonus & sapiens fortiter suam tuetur libertatem inter ipsa quoque vincula.

Pentheu, Rector Theb.] Dialogum instituit poëta, imitatus Euripidem in Bacchis, ubi inducitur Bacchus à Pantheo ligatus, nihilominùs audacter loqui, & constanti animo Penthei regis minas & vincula spernere. Hic adumbrat Horatius virum verè sapientem, quem nec metus, aut minæ, nec carcer, aut ulla vis servum efficere, aut à virtutis gradu valent depellere. De *Pentheo* lib. 2. Od. 19. De *Thebis* lib. 2. Sat. 5.

75. *Adimam bona.*] Cic. Parad. 1. *Nec eum ego dicam bona perdidisse, si quis pecus aut supellectilem amiserit.*

78. *Ipse Deus.*] Exsolvet me pater meus Jupiter, inquit Bacchus ad Penthea, apud citat. Euripid. Baech. Act. 2.

Opinor, Hoc sentit.] Hæc Horatius: Credo sapientem ita secum reputare: Quid grave tandem ac durum mihi potest accidere, quod metuam? quid me subigere & vincere valeat? Enimverò quibuscunque ærumnis me exsolvet mors tandem, mors, inquam, rebus omnibus brevi finem impositura. Adde, quod corpus est animi carcer: ergò velut è carcere liberatur animus, quando per mortem corpore solvitur.

79. *Mors ultima linea rerum est.*] Metaph. vel à picturâ, vel à geometriâ. *Omnium mors est extremum.* Demosth. Tull.

EPISTOLA XVII. Ad *SCÆVAM.*

Spernenda non est amicitia principum. Quomodo comparanda.

O Scæva, quanquam ex temetipso abunde sapis, & nosti quâ demum ratione oporteat versari cum magnatibus; adhuc tamen erudiendus accipe, quæ existimat parvus amicus tuus; velut si viam cæcus indicare tentet. Itaque adverte, si nos etiam aliquid dicamus, quod tuum facere studeas.

QUamvis, Scæva, satìs per te tibi consulis, et
sceis, [801]
Quo tandem pacto deceat majoribus uti;
Disce docendus adhuc, quæ censet amiculus, ut si
Cæcus iter monstrare velit: tamen aspice, si quid
Et nos, quod cures proprium feciſſe, loquamur.

ANNOTATIONES.

1. *Quamvis, Scæva.*] Est hæc epistola gravis, elegans, erudita, callida, magnatum assectatoribus idonea.

Scæva.] Eques Romanus.

Per te tibi consulis.] Alieno consilio nequaquam egens. Sic leniter assentatur Horatius, ut animum præparet ad auscultanda monita.

5. *Quod cures proprium fecisse.*] Quod in tuam utilitatem vertas.

Si

Si te grata quies et primam ſomnus in horam
Delectat; ſi te pulvis ſtrepitúſque rotarum,
Si lædit caupona; Ferentinum ire jubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia ſolis;
Nec vixit malè, qui natus moriénſque fefellit. 10
Si prodeſſe tuis, paulóque benigniùs ipſum [804]
Te tractare voles; accedes ſiccus ad unctum.
Si pranderet olus patienter, regibus uti
Nollet Ariſtippus. Si ſciret regibus uti,
Faſtidiret olus, qui me notat. Utrius horum 15
Verba probes et facta, doce; vel junior audi,
Cur ſit Ariſtippi potior ſententia. Namque
Mordacem Cynicum ſic eludebat, ut aiunt:
Scurror ego ipſe mihi, populo tu. Rectius hoc et
Splendidius multo eſt, equus ut me portet, alat rex.
Officium facio; tu poſcis vilia rerum, 21
Dante minor; quamvis ſcis te nullius egentem. [805]

Si te juvat tranquillum eſſe, & dormire ad primam uſq; diei horam; ſi te offendit pulvis & currum fragor, & caupona; ſuadebo ut pergas Ferentinum. Nec enim opulenti ſuli habent voluptatem; neque vixit infelix, qui natus & moriens latuit. At ſi tuis commodus eſſe cupias, teque ipſum aliquantò lautius habere; incipis ad opulentum contendes. Si herbis veſci ſponte vellet Ariſtippus, haud magnates ſectaretur. Si cum magnatibus vivere noſſet is, qui me carpit, herbas reſpueret. Utrius iſtorum dicta fataque præferas, dic; vel junior auſcultа, quamobrem melior videatur Ariſtippi ſententia. Etenim Cynicum acacem ita refellebat, ut inquiunt: Ego mihi ipſe ſcurram ago, tu verò plebi. Atqui *longè potius illud & honeſtius eſt, ut me vehat equus, & rex nutriat. Ego obſequium præſto; tu res vilis petis, donante inferior; tametſi dicis te nulla re indigere.*

ANNOTATIONES.

6. *Primam in horam.*] Uſque ad ortum ſolis, quæ prima eſt, & olim numerabatur hora diei, naturalis videlicet.

7. *Pulvis.*] Ob vehicule in urbe frequentia.

8. *Caupona.*] Ubi rixæ, pugnæ, contentiones, vociferationes, aliaque mala paſſim graſſantur.

Ferentinum.] Parùm celebre oppidum Hernicorum. Synec. pro quovis alio ejuſmodi, in quo non ſunt eadem incommoda, quæ in magnis urbibus; ubi proinde quietam ducere vitam licet.

9. *Nam neque divitibus, &c.*] Imò tenuiores plerumque faciliùs vivunt quam diviter.

10. *Nec vixit malè, &c.*] Epicurus dixerat λαθὼν βιώσας. Vitæ privatæ bona anteà non ſemel vidimus. Ovid. Triſt.

Credè mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quiſque manere ſuam.

12. *Accedes ſiccus ad unctum.*] Magnatum amicitiam, conſuetudinem, & familiaritatem requires, quorum ope tibi tuiſque utilis fias.

13. *Si pranderet olus, &c.*] Ariſtippus, Alexandri magni ſectator, aliquando invenit Diogenem olera lavantam ad cibum capiendum. Hic verò indignanti illi dixit: Si Ariſtippus oleribus ad victum, ut ego, contentus eſſet, profectò nollet ſerviliter obſequi regibus. Tum Diogeni reſpondit Ariſtippus: Si Diogenes ſçiret uti familiaritate regum, certe olera faſtidiret, malletque, ut ego, principes ſectari.

14. *Ariſtip.*] De eo plura lib. 1. Sat. 3. &c.

18. *Mordacem Cynicum.*] Cynici philoſophi ſectatores Antiſthenis, à caninâ mordacitate ſic appellati, quod in mores hominum nullo discrimine inveherentur. Quos inter eluxit Diogenes ille Cynicus, dolio ſuo, in quo degebat, celebris, victum in ſingulos dies emendicare ſolitus, hinc; dictus ἡμερόβιος. Alexandrum magnum inviſentem vix alloqui dignatus, ei ſe admirabilem præbuit. Ad annos propè nonaginta conſenuit. Plut. Laërt. Vide Juv. Sat. 14. v. 311.

19. *Scurror ego ipſe mihi.*] Ego meam ad utilitatem regibus me gratum præſto: tu *vero* te populo admirabilem exhibes per victum inopem & durum. Atqui quanto rex plebe eſt excellentior, tanto videtur melius regi quàm populo gratioſum eſſe. Ita cenſebat Ariſtippus, & cum eo noſter poëta. Vox *ſcurror* jam Sat. 3. lib. 2.

20. *Equus ut me portet, alat rex.*] Proverbe Græc. è Tragœdiâ quadam, inquiunt; in quâ juvenis militiæ aſcriptus, cùm ad petendam miſſionem impellererur, abnuens reſpondit, ἵππος μὲ φέρει, βασιλεὺς τρέφει. *equus me portat, rex alit*: quo ſcilicet oſtendebat benè ſibi eſſe.

21. *Officium facio; tu poſcis, &c.*] Ego me officioſum regibus exhibeo, honeſtum victum nanciſcor; tu autem nullius egentem jactes licet, vilia tamen mendicans, te danti ſubjicis, quod multò eſt indignius.

Vilia rerum, Dante minor.] Sic habent optimi codices: quod elegantius, & magis Horatianum, quam iſta,

tu poſcis vilia, verùm es
Dante minor, &c.

Omnis

Omnis Aristippum decuit color, et status, et res,
Tentantem majora, ferè præsentibus æquum.
Contrà, quem duplicî panno patientia velat,
Mirabor, vitæ via si conversa decebit.
Alter purpureum non expectabit amictum;
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Personámque feret non inconcinnus utramque:
Alter Mileti textam cane pejùs et angui
Vitabit chlamydem. Morietur frigore, si non
Rettuleris pannum. Refer, et sine vivat ineptus.
Res gerere, et captos ostendere civibus hostes,
Attingit solium Jovis, et cœlestia tentat.
Principibus placuisse viris, non ultima laus est.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

Aristippum decuit quilibet habitus, & conditio, & fortuna. Quærebat meliora, sed præsentibus contentus erat. E contrario, quem tolerantio duplici operit veste, demirabor, si vitæ genus diversum deceat. Alter non expectabit vestem purpuream; & quacunque vestitus ibit per loca maximè frequentata, nec illepidus sustinebit hunc illumque habitum: alter Milesiam chlamydem fugiet plùs quàm canem aut serpentem; atque *enecabitur frigore, nisi* suum illi *pannum restituas. Redde, & permitte* ut *vivat insulsus.* Præclara *facinora exequi, & subactos hostes civibus exhibere*, est aliquid *potestati divinæ & cœlo proximum. Neque mediocriter laudabile est demereri viros primarios. Non cuilibet datur Corinthum pervenire.*

ANNOTATIONES.

23. *Omnis Aristippum decuit color, &c.*] Laertio teste, conformabat se Aristippus aptissimè ad omnem vitæ humanæ conditionem, ad locum, tempus, & personam sese accommodans: aiebatque, turpe esse & nefas, non acquiescere præsentibus, & plus semper appetere.

25. *Contrà, quem duplici, &c.*] Aristuppus inomni statu decorè se gerit, tam in opibus, quàm in inopiâ; at non ita Diogenes, qui inops quidem preclarè agit, at vix inter opes credam ex decoro & virtute acturum. Plato quidem ita de Aristippo sentiebat.

Quem duplici panno patientia velat, &c.] Descriptio est seu periphrasis Diogenis Cynici, de quo Laërt. *Pallium, ut volunt quidam, primus duplicatum habuit in usu, tum propter frigus tum ut eo se dormiens involveret.*

27. *Alter purpureum non exp. &c.*] Aristippus, si desit vestis purpurea, quâ uti solet, sinè morâ induet quamlibet viliorem, nec verebitur pannosus prodire in publicum. Contrà Diogenes pretiosum amictum omninò recusabit; ac si desuerit vilis sibi consuetus, nudus mallet consistere, ac frigore confici.

29. *Personamque feret non inconcinnus*] Plutarch Orat. 1. de fortunâ & virtute Alexandri: Aristippum mirantur, inquit, quòd tam vili pallio quàm Milesiâ chlamyde utens, in utroque tuebatur personam suam.

30. *Alter.*] Diogenes sordidæ vestis plasculum ten-x.

Mileti textam.] Ex optimâ lanâ. è Mileto urbe Ioniæ versùs Cariæ fines, apud Asiam minorem, hodiè *Meleso*. Ubi molliores contextus olim chlamydes in matronarum delicis habitas, testis Virg. Georg. 3. v. 306.

——— *Quamvis Milesia magno*
Vellera mutentur, Tyrios incocta colores.

31. *Si non Rettuleris pannum.*] Aiunt Diogenem ab Aristippo invitatum ad balneas: ubi cum essent soli, prior Aristippus exiluit, ac Diogenis vile pallium induit, suumque purpureum ei reliquit. Tum verò pertinaciter repetere Diogenes quod suum erat, ac nudus remanere. Quem Aristippus increpavit ut nimiùm famæ servientem, & perperàm algere malentem, quàm conspici in purpureâ veste sibi insolitâ.

32. *Refer, & sine vivat ineptus.*] Præclarum schema.

Ineptus.] Non ut Aristippus, aptus & concinnus in quocunque fortunæ statu & habitu: nec animo æquo omnia suscipiens.

33. *Res gerere, &c.*] Hactenus ostendit Horatius, laudabilius videri sectari viros principes, quàm obscuram & inopem vitam ducere. Jam dicit arduum esse cum principibus versari, eorumque benevolentiam consequi. Demum ad id quædam monita haud spernanda profert.

35. *Non ultima laus est.*] Prima sit laus egregiam reip. navare operam, & præclarè gestis rebus principatum assequi: secunda erit, summis viris, ac reip. clavum, aut primos in eâ gradus tenentibus placuisse, eorumq; gratiam demereri.

36. *Non cuivis homini, &c.*] Hujus proverbii varia affertur origo. Alii ad magnas Corinthiorum opes & luxum referunt. Strabo. Alii ad Laïdem aliasque meretrices nimio quæstu famosas. Gell. lib. 1. cap. 8. Alii optimè ad difficultatem adeundi portum Corinthiacum Isthmi causâ geminum; unde bimaris *Corinthus* dicitur. Vide hbr. 1. Od. 7.

Scilit,

Sedit, qui timuit ne non ſuccederet. Eſto.
Quid? qui pervenit, fecítne viriliter? atqui
Hic eſt, aut nuſquam, quod quærimus. Hic onus horret,
Ut parvis animis et parvo corpore majus:
Hic ſubit, et perfert. Aut virtus nomen inane eſt,
Aut decus et pretium rectè petit experiens vir. [807]
Coram rege ſuo de paupertate tacentes,
Plus poſcente ferent. Diſtat, ſumáſne pudenter,
An rapias. Atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
Indotata mihi ſoror eſt, paupercula mater,
Et fundus nec vendibilis, nec paſcere firmus,
Qui dicit, clamat, Victum date. Succinit alter,
Et mihi dividuo findetur munere quadra.
Sed tacitus paſci ſi poſſet corvus, haberet
Plus dapis, et rixæ multo minus invidæque.
Brunduſium comes aut Surrentum ductus amœnum,
Qui queritur ſalebras, et acerbum frigus, et imbres,
Aut ciſtam effractam, et ſubducta viatica plorat;

Quievit, qui metuit ne ſucceſſu careret. Eſto. At qui adiit, an ſtrenue ſe geſſit? Verùm enimvero quod petimus hic ſtat, vel nuſquam exiſtit. *Ille fugit onus velut ſuperans animum & corpus imbecille: iſte ſubit & ſuſtinet.* Profectò *vel nomen vanum eſt virtus, vel peritus vir optimè quærit gloriam & præmium.* Ergo hæc animadverte. *Non querentes de inopiâ coram ſuo principe, plus conſequuntur* quàm qui *petunt. Intereſt utrùm accipias verecunde, an extorqueas. Verùm tamen hæc ſumma & cardo rei eſt. Quiſquis ita loquitur: Sororem habeo ſine dote, matrem inopem, & prædium non facile vendi, nec* ſatis *alimenti præbens; is apertè dicit, Date cibos.* Mox *alter ſuclamat, Dividatur munus,* ut *etiam mihi pars diſtribuatur. Verum ſi corvus ſilens ederet, plus ciborum haberet, & longè minus rixarum & invidiæ.* Portò *qui Brunduſium aut Surrentum comes aſſumptus conqueritur de* itineris *difficultate, de aſperitate frigoris, de pluviâ; vel deflet arcam ruptam, & viatica ſurrepta;*

ANNOTATIONES.

37. *Sedit, qui timuit ne non ſuccederet, &c.*] Qui periclitari veretur, quoniam incertum exitum timet, is abſtinet à navigatione, vel qualibet aliâ re grandi ſuſcipiendâ; deſeſque manet. Et is non reprehenſione dignus judicatur. Verùm qui non terretur difficultatibus, & laborem ultrò adit, remque exequitur, is ſanè viri fortis elogium meretur, & priore longe eſt laudabilior. Prolepſis eſt.

39. *Hic eſt, aut nuſquam, quod quærimus.*] In agendo viriliter conſiſtit ea vera laus & virtus, quam quærere debemus, & de quâ modo diſputamus.

Onus horret.] Grave eſt ſanè magnatibus obſequi.

42. *Experiens vir.*] Magnum uſum habens rerum maximarum, & de iis rectè judicans.

43. *Coram rege ſuo.*] Jam præcipit quæ ſunt obſervanda apud viros primarios, ad gratiam eorum promerendam, obtinendumque *decus & pretium*, id eſt, laudem pariter & præmia.

De paupertate tacentes, Plus poſcente ferent.] Quippe homo querulus ſit importunus & odioſus. At qui modeſtè & tacitè feret aliquandiu ſuam pauperiem, patronum movebit ad opem ſibi largiùs impertiendam. Porrò, ſi cum pudore ſumat, quæ dabuntur, nova indies dona novamque ſimul gratiam nanciſcetur.

45. *An rapias.*] Qui enim avide accipit aut poſtulat, velut inſatiabilis habetur; mox gradu excidit, & arcetur tanquam indecorè ſe gerens, indignuſque familiaritate nobilium.

Rerum caput & fons.] Hinc pendet omnis ratio captandæ magnatum benevolentiæ & gratiæ, ſi ſtudeas & ſcias cum potentioribus decenter verſari.

49. *Quadra.*] Vel panis fruſtrum, vel lanx edulia continens. Juven. Sat. 5. *Alienâ vivere quadrâ.* Virg. Æneid. 7. *Nec parcere quadris.* Hæc ergo vox ſignificat tum placentam, tum catinum quadratæ figuræ. Metonymia eſt.

50. *Sed tacitus paſci, &c.*] Vel alludit ad apologum de corvo prædam nacto, quam vulpes crocitatione accita dolo intercepit; vel ad communem avium morem, quæ voce ſtrepunt cùm ad cibum accedunt; quod ſi tacerent, *plus haberent dapis*, non accitis garritu conſortibus.

52. *Brunduſium.*] Urbs eſt Salentinorum maritima, de quâ jam lib. 2. Sat. 5. in fine.

Surrentum.] Hæc urbs Picentinorum ad mare vino generoſo celebrata eſt lib. 2. Sat. 4. Ovid. Metam. 5.

Et Surrentinos generoſo palmite colles.

ille imitatur ſolitam meretricum aſtutiam, quæ modò catellam, modò periſcelidem amiſſam lacrymantur; adeo ut poſthac non credantur veræ jacturæ & lacrymæ. Et verò qui ſemel illuſus eſt, haud ſatagit erigere fraudulentum ruptâ tibiâ, quamvis abundantes fletus emittat, & ſacrum Oſirim conteſtatus clamet. Fidem habete: minimè jocor: ô inhumani debilem erigite. Huic enim *vicini ſtrenuè reſpondent:* Heus, *peregrinum invoca.*

Nota refert meretricis acumina, ſæpe catellam, [809]
Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis; uti mox 56
Nulla fides damnis veriſque doloribus adſit.
Nec ſemel irriſus triviis attollere curat
Fracto cure planum, licèt illi plurima manet
Lacryma; per ſanctum juratus dicat Oſirim, 60
Credite: non ludo: crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

ANNOTATIONES.

55. *Catellam.*] Vel parvum canem, quam in deliciis habebat; vel potius, monile muliebre, ut ſit diminutivum à catenâ.

59. *Periſcelidem.*] Cruris vinculum & ornamentum: περὶ *circum*, τὰ σκέλη *crura* vel *genua*. Gall. *Jarretiere*. Periſcelides ſunt ornamenta crurum mulierum, ſive armillæ pedum, quibus earum greſſus ornentur, inquit Iſidorus.

57. *Nulla fides damnis.*] Sic ille querulus explodituſ; ejuſque dolor & fletus apud patronum fieti habentur, nihilque muneris obtinent.

59. *Fracto cruce planum.*] Πλάνος *fallax, impoſtor, nebulo:* quâ etiam voce utitur Cicero pro Cluentio, n. 72. *Hic ille planus improbiſſimus quæſtu judiciario paſtus.* Erat nempe quidam illuſor in triviis lamentari ſolitus, quaſi fractum crus eſſet, ut in vehicula tolleretur: cui, cùm aliquando id mali verè contigiſſet, haud etiam tum fides habita eſt; & fracto genu debilem nemo ſublevabat, quoniam anteà ſæpius illuſerat.

60. *Oſirim.*] Ægyptiorum deum: qui hîc præcipuè nominatur, ſeu quod planus iſte indicare vellet ab Oſiride irato immiſſum ſibi crurifragium; ſeu potius, quia Oſiris, velut alter Æſculapius, credebatur ægris mederi. Vide Plutarc. de Iſide & Oſiride, Diodor. Sic. &c.

62. *Quære peregrinum.*] Quære hominem imperitum, qui neſciat fraudes tuas & illuſiones, ut ei imponas; nobis enim jam perſpecti ſunt doli & joci tui.

Rauca.] Præ altâ vociferatione & reclamandi contentione.

EPISTOLA XVIII. Ad *LOLLIUM.*

Quæ ſint amici officia. Quid animo tranquillitatem conferat.

Si benè cognoſco te, Lolli maximè liber, cavebis imitari ſcurram, te exhibens amicum. Sicut matrona differt à ſcorto, ita amicus à fallace ſcurrâ. Huic vitio eſt aliud oppoſitum fere pejus: nimirùm duritia quædem fera, inurbana, ſevera, quæ ſe oſtentat tonſâ pelle, & nigris dentibus,

SI benè te novi, metues, liberrime Lollî, [809]
Scurrantis ſpeciem præbere, profeſſus amicum.
Ut matrona meretrici diſpar erit atque
Diſcolor, infido ſcurræ diſtabit amicus.
Eſt huic diverſum vitio vitium propè majus: 5
Aſperitas agreſtis, et inconcinna, graviſque,
Quæ ſe commendat tonſa cute, dentibus atris,

ANNOTATIONES.

1. *Si benè te novi*, &c.] Idem fere eſt argumentum hujus epiſtolæ, quod præcedentis.

Lolli.] Ad hunc inſcriptam jam vidimus ſuprà Epiſtolam 2. item Od. 9. lib. 4. Vide etiam poſteà Epiſt. ult. huj. lib. v. ult.

2. *Scurrantis ſpeciem.*] Ut potentiorum ineas amicitiam, nec adulationibus graſſabere, nec in contrarium, impinges vitium moribus ſeris, aſperis, agreſtibus, nimiùm ſeveris: vitabis ſcurrilitatem paritet & gravitatem inconcinnam.

3. *Diſpar atque Diſcolor.*] Diſpar omninò, tam habitu quam moribus diſſimilis.

7. *Tonſa cute, dentibus atris.*] Vel ſqualore hirſuti corporis (nam quæ tondentur, hirſuta

Dum vult libertas mera dici, veráque virtus.
Virtus eſt medium vitiorum, et utrinque reductum.
Alter in obſequium plùs æquo pronus, et imi
Deriſor lecti, ſic nutum divitis horret,
Sic iterat voces, et verba cadentia tollit; [810]
Ut puerum ſævo credas dictata magiſtro
Reddere, vel partes mimum tractare ſecundas.
Alter rixatur de lanâ ſæpe caprinâ,
Propugnat nugis armatus: ſcilicet, ut non
Sit mihi prima fides; et, verè quod placet, ut non
Acriter elatrem, pretium ætas altera ſordet.
Ambigitur quid enim? Caſtor ſciat, an Docilis plus:
Brunduſium Numici melius via ducat, an Appî.
Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat; [811]

dum vult exiſtimari integra libertas, & ſincera virtus. Virtus media eſt inter *vitia, hinc & illinc recedens. Alter obſequentior*, velut *ſcurra infimi thori, ita potentis nutum* religiosè *veneratur, ita dicta repetit, & voces cadentes attollit, ut putes diſcipulum recitare dictata à duro præceptore, vel biſtrionem partes ſecundas agere. Alter jurgatur ſæpe de lanâ caprinâ, armaq; ſumit pro nugis. Nempe*, inquit, *ut certa mihi fides non habeatur; ut non audacter proferam quod prorſus libet, reſpuam ego mercedem ſecundæ ætatis. Enimverò quâ de re quæſtio eſt?* Scilicet, *utrum Caſtor, an Docilis peritior exiſtat.* Utrùm *via Numicia, an Appia rectiùs perducat Brunduſium? Quem libido pernicioſa & alea præcipitans deſpoliat;*

ANNOTATIONES.

piloſáque ſunt) vel potius agreſti mordacitate & dicacitate amicum radendo ad cutem, & durè paſſim caſtigando: quaſi ea ſit loquendi libertas, ac vera virtus.

9. *Utrinque reductum.*] Ab utroque extremo remota eſt virtus.

10. *Alter in obſequium.*] Aſſentator divitibus amicis nimis obſequitur.

Imi Deriſor lecti.] Parafitus in infimo lecto vel in ſubſellio accumbens aut aſſidens, riſum diviti propinans inter epulas. Plaut. Stich. *Scis me dudum eſſe imi ſubſelii virum.* Vide lib. 1. Sat. 4. v. 86. & lib. 2. Sat. 8. v. 41.

11. *Horret.*] Admiratione & veneratione. Virgil. Æneid. 6. v. 10.

——*Horrendæque procul ſecreta Sibyllæ:*

id eſt, ſacrum horrorem ſummamque venerationem incutientis.

12. *Verba cadentia tollit.*] Quicquid loquitur dives ille amicus, ſcurra velut eximium miratur ac repetit, nec ſinit elabi & cadere finè admirabundis exclamationibus. Epiſtola ad Piſones, v. 428.

. . . *Clamabit enim, Pulchrè, benè, rectè:*
Palleſcet ſuper his: etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem; ſaliet, tundet pede terram.
Deriſor vero plus laudatore movetur.

13. *Ut puerum ſævo*, &c.] Sicut diſcipulus recitare jubetur dicta vel dictata à magiſtro, nempe ut memoriæ infigantur.

14. *Vel partes mimum tractare ſecundas.*] Mimus nempe ſecundarius ſolet vocem & actionem datâ operâ extenuare, ut primus actor magis eluceſcat, & *quam maximè excellat*; ut ait Cicero Ver. 1. Vide lib. 1. Sat. 5. v. 46. ibique annot.

15. *Alter rixatur de lanâ*, &c.] Agreſtis reprehenſor, *vitio prope majori*, altercatur graviſſimè de rebus leviorious: ſicut ille quondam, utrùm lanas an pilos ſetaſve capra habeat. Proverbium eſt.

16. *Scilicet, ut non Sit mihi prima fides*, &c.] Ita ille graviter, ſed inconcinnè & inſulsè: Liberè, inquit, loquar ſemper, & quodcunque libuerit: neque hanc libertatem perdere velim quovis pretio, etiamſi vita diuturnior ac nova ætas offeratur.

19. *Caſtor an Docilis.*] Ambo gladiatores, vel pantomimi, ut alii dicunt.

20. *Brunduſium.*] De ea urbe lib. 1. Sat. 5, & Epiſt. præced.

Numici via, an Appî.] Utra via melius ducat Brunduſium. Atqui nihili ſunt iſtæ lites & controverſiæ. Sunt qui corrigant *Minuci*, metri gratiâ; ſed perperàm: de poëticâ licentiâ rixari eſt.

21. *Damnoſa Venus.*] Vide lib. 1. Sat. 2. &c.

Præceps alea.] Brevi aleatorem rediges ad inopiam. Perſ. Sat. 5. v. 55. *Hunc alea decoquit*: vel *præceps* indicat ſtudium aleæ vehemens & pertinax, quod ſummos etiam viros tenuit. Sueton. Octav. cap. 71. *Aleæ rumorem nullo modo expavit: luſitque ſimpliciter & palam oblectamenti causâ etiam ſenex.* Ubi & Auguſtus de ſe ſic ſcribit: *Luſimus per omnes dies, forumque aleatorium calfecimus . . . Ego perdidi viginti millia nummûm*, &c. Id Claud. cap. 33. *Aleam ſtudioſiſſime luſit: de cujus arte librum quoque emiſit: ſolitus etiam in geſtatione ludere, ita ſcyphos aleæque adaptatis, ne invſus confunderetur.* Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. Aleâ taxillorum nempe jactu delectati ſunt, inquit, Porcius Cato, Augu-

quem fastus eadem facultates vestit, & lautè nutrit ; quem occupat gravis pecunia cupiditas ; qui abhorret ab inopiâ ; hunc amicus opulentus multò vitiosior frequenter execratur & aversatur : vel si non odio habet, moderari vult, atque ut bona parens, optat sapientiorem se esse, & virtutibus superiorem, dicitque quod *ferè verum est : Ne conare mihi exæquari : divitiæ meæ insanire me permittunt : tu mediocres facultates nactus es. Prudenti affectæ convenit toga augustior. Ne contende par esse mihi. Eutrapelus, si quem pessum dare cupiebat, ei pretiosas vestes tribuebat. Etenim, inquiebat, splendidus nava proposita & studia cum præclaris vestibus suscipiet ; ad diem usque dormiet, meretricem decoræ occupationi præferet, nummos aliorum nutriet ; denique gladiator fiet, vel equum olitoris pacto pretio circumducet. Tu ne cujusquam secretum expiscari velis unquam ; creditum verò ne revela, seu vino, seu irâ pertenterit. Neque tua studia laudabis, aut vituperabis aliena ; & cùm ille venatum ire cupiet, tu versus non proferas.* Nam *sic dissoluta est amicitia duorum fratrum, Amphionis &*

Gloria quem supra vires et vestit, et ungit ;
Quem tenet argenti sitis importuna famésque,
Quem paupertatis pudor & fuga ; dives amicus,
Sæpe decem vitiis instructior, odit et horret :
Aut si non odit, regit ; ac veluti pia mater,
Plùs quàm se sapere, et virtutibus esse priorem
Vult, et ait propè vera : *Meæ* (contendere noli)
Stultitiam patiuntur opes : tibi parvula res est.
Arcta decet sanum comitem toga. Desine mecum
Certare. Eutrapelus cuicunque nocere volebat,
31 [812]
Vestimenta dabat pretiosa. Beatus enim jam
Cum pulchris tunicis sumet nova consilia et spes ;
Dormiet in lucem ; scorto postponet honestum
Officium ; nummos alienos pascet : ad imum,
Thrax erit, aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam,
Commissúmque teges, et vino tortus et irâ.
Nec tua laudabis studia, aut aliena reprêndes ;
Nec, cùm venari volet ille, poëmata panges.
Gratia sic fratrum geminorum, Amphionis atque

ANNOTATIONES.

stus, Domitianus, Claudius :——inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, qui cùm in alea vinceret, fertur indulgentissimus fuisse : unde momenta illa promerendis gratiis captare domestici consueverant. Sidonius de Theodorico sic testatur : *Quibus horis tabula cordi est, tesseras colligit rapidè, inspicit solicitè, vovit argutè, mittit instanter, joculariter compellat, patienter expectat : in bonis jactibus tacet, in malis ridet, in neutris irascitur, in utrisque philosophatur —— putes illum & in calculis arma tractare. Sola est illi cura vincendi. Cùm ludendum est, regiam sequestrat tantisper severitatem, hortatur ad ludum, libertatemque, communionemque : dicam quod sentio, timet timeri*, &c. Vide & annotat. ad Od. 24. lib. 3. sub finem.

22. *Gloria quem*, &c.] Qui superbas vestes & lautas nimiùm epulas amat.

28. *Meæ Stultitiam patiuntur opes.*] Ingentes opes possidenti mihi licet, quod minimè tibi non ita locupleti. Luxuriari possum ego impunè, tu vero nequaquam.

29 *Stultitiam patiuntur opes.*] Arist. Rhet. 2. *Stultas esse divitias* scribit. Isocrates Areopag. *Cum potentibus ambulat amentia*, inquit.

30. *Arcta decet sanum comitem toga.*] Vel, ut, magis plendeat dives ampliori togâ vestitus, cum tu arctiorem habens comitaberis ; vel, quòd, sicut iter facienti molesta sit toga laxior, ita virum bonum impediunt opes majores. Vide Epod. 4.

31. *Eutrapelus cuicunque*, &c.] Aristot. *Multis*, inquit, *Deus largitur felicitatem, non per benevolentiam, sed ut in calamitates incidant graviores.* Sunt qui velint notari Volumnium Eutrapelum Antonii familiarem, cujus meminit Cic. tum in Epist. tum Philip. 13.

35. *Nummos alienos pascet.*] Alienam pecuniam grandi fœnore accipiet, atque ita pascet augebitque.

36. *Thrax erit.*] Plerique gladiatores è Thracia erant. Libro 7. Sat. 6. v. 44.

Olitoris age mercede caballum.] Ad vile quodlibet servitium & ministerium adigetur egestate & paupertate.

37. *Arcanum neque tu*, &c.] Suspectus enim & invisus sit, quisquis ita curiosè scrutari vult aliorum res & arcana.

38. *Vino tortus & irâ.*] His siquidem homines explorantur, quod ut plurimùm bene poti & irati quidlibet effutiant.

41. *Gratia sic fratrum*, &c.] Amphionis & Zethi concordia dirempta & dissoluta est

Zethi,

Zethi, diffiluit, donec ſuſpecta ſevero
Conticuit lyra. Fraternis ceſſiſſe putatur
Moribus Amphion. Tu cede potentis amici [813]
Lenibus imperiis; quotieſque educet in agros
Ætolis onerata plagis jumenta, canéſque,
Surge, et inhumanæ ſenium depone Camœnæ,
Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.
Romanis ſolemne viris opus, utile famæ,
Vitæque, et membris; preſertim cùm valeas, et
Vel curſu ſuperare canem, vel viribus aprum
Poſſis. Adde, virilia quòd ſpecioſiùs arma
Non eſt qui tractet. Scis quo clamore coronæ
Prælia ſuſtineas campeſtria. Denique ſævam
Militiam puer, et Cantabrica bella tulisti
Sub duce, qui templis Parthorum ſigna refixit;
Et nunc, ſi quid abeſt, Italis adjudicat armis.
Ac, ne te retrahas, et inexcuſabilis abſis,
Quamvis nil extra numerum feciſſe modúmq; [814]
Curas, interdum nugaris rure paterno.
Partitur lintres exercitus: Actia pugna

Zethi, donec citharæ aſpero inviſa ſiluit. Ut autem *Amphion* narratur ceſſiſſe indoli *fratris*, ſic tu *morem gere æquis deſideriis amici opulenti*: & *quotieſcunq; in agros proferet canes & jumenta Ætolis retibus onuſta, exurge, & ſeverioris Muſæ gravitatem abdica, ut ſimul comedas obſonia labore comparata.* Hoc enim *ſolemne eſt Romanis ſtudium, famæ utile, & vitæ, & corpori, maximè cum ſis validus, & queas canem curſu, viribus aprum vincere. Adde, quòd nemo eſt, qui decentiùs tractet arma viris aptâ. Noſti quibus circumſtantium acclamationibus obeas exercitationes campi* Martii. *Domum* tu *juvenis duram militiam & Cantrabrica certamina confeciſti ſub imperatore, qui Partborum templis abſtulit vexilla* noſtra, *& nunc poteſtati Romanorum adjungit, ſi aliquid deeſt. Ne verò talia relinquas*; & hinc *receſſiſſe culperis, quanquam ſtudet nihil agere indecorè & perperàm*; quippe *in villâ patris quædam ludicra moliris.* Scilicet *partitis naviculis pugnatur: te auctore certamen Actiacum*

ANNOTATIONES.

diſſimilibus eorum ſtudiis, cum alter philoſophiæ & muſicæ totus vacaret, alter ab iſtis alienus agreſtes & ruſticos mores ſequeretur. De Amphione lib. 3. Od. 11. Cic. 1. De Orat. *Miror cur philoſophiæ, ſicut Zethus ille Pacuvianus, propè bellum indixeris.* Ad Heren. n. 43. *Uti apud Pacuvium Zethus cum Amphione, quorum controverſia de muſicâ, &c.*

43. *Conticuit lyra.*] Amphion Zetho fratri obſequens, lyræ ſtudium & uſum ſponte abjecit, ſicque amicitiam refarſit. Sic tu amici potentis voluntati obſequere; & cùm venationem molietur, cave ne muſarum ſtudia intempeſtivè obtrudas.

46. *Ætolis onerata plagis.*] Ætolia regio Achaiæ in Epiri confinio. In hâc erat Calydon urbs, cujus regi Oëneo irata Diana immiſit aprum terribilem, non Calydoniæ ſolùm, ſed & totius Ætoliæ agros devaſtantem. At Meleager Oënei filius validis illum plagis irretitum interfecit. Hinc Ætolæ plagæ velut optimæ celebrantur, ponunturque per Synecd.

48. *Pulmenta laboribus empta.*] E prædâ venando captâ. Quid propriè pulmentum, dixi Libro 2. Satira 2. v. 20.

49. *Romanis ſolemne viris opus.*] Venatio nempe, ut Græcis trochi & diſci ludus. Vide Libro 3. Od. 24. Libro 2. Sat. 2.

Utile famæ, Vitæque & membris.] Agitatio corporis & exercitatio valetudini prodeſt; roburque confert, & hinc famam fortitudinis.

52. *Specioſiùs.*] Decentiùs quàm tu, Lolli, vel, quam venator quilibet.

54. *Prælia campeſtria.*] De his lib. 1. Od. 8.

55. *Cantabrica bella.*] Vide ſuprà Epiſtolam 12. item lib. 2. Od. 6. & lib. 3. Od. 8.

56. *Qui templis Parthorum ſigna refixit.*] Signa Rom. Craſſo erepta à Parthis, Auguſto reſtituta. Libro 4. Od. 15.

58. *Ne te retrahas.*] Ne ab exercitationibus campi Martii te diù removeas.

59. *Extra numerum.*] Metaph. à ſaltatoribus. Id eſt, imperitè, ineptè, inconſideratè, perperàm.

60. *Nugaris rure paterno.*] Ludicra prælia inſtituis apud villam paternam, in quâ diverſaris.

61. *Partitur lintres exercitus.*] Ut ſint duæ velut adverſariæ claſſes, quæ naumachiam exhibeant, maximè vero pugnam illam navalem, quâ Auguſtus Antonium debellavit profligavitque apud Actium. De his lib. 1. Od. 37. & Epod. 1. & 9.

Te duce per pueros hostili more refertur.
Adversarius est frater : lacus Adria : donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet.
Consentire suis studiis qui crediderit te,
Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
Protinus ut moneam (si quid monitoris eges tu)
Quid de quoque viro, et cui dicas, sæpe videto.
Percontatorem fugito ; nam garrulus idem est ;
Nec retinent patulæ commissa fideliter aures ;
Et semel emissum volat irrevocabile verbum.
Non ancilla tuum jecur ulceret ulla, puérve
Intrà marmoreum venerandi limen amici ; [81]
Ne dominus pueri pulchri. caræve puellæ
Munere te parvo beet, aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam atque etiam adspice, ne
Incutiant aliena tibi peccata pudorem. (mox
Fallimur, et quondam non dignum tradimus. Ergo
Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri,
Ut penitùs notum : si tentent crimina, serves,
Tutr sque tuo fidentem præsidio : qui
Dente Theonino cùm circumroditur, ecquid
Ad te pòst paulò ventura pericula sentis ?
Nam tua res agitur, paries cùm proximus ardet :
Et neglecta solent incendia sumere vires.

exhibetur per adolescentes hostium vdinstar dimicantes. *Frater tuus adversarii personam agit : lacus est* velut *mare : donec expedita victoria alterutrum coronet frondibus.* Certè Augustus, *qui suis te studiis convenire intelliget, approbabit vehementer ludicra ista. Ut* autem *admonere te pergam (si quidem monitore opus habes) diligenter adverte, quid de unoquoque viro, & cui loquaris. Devita percontatorem, qui profectò est loquax : neque aures apertæ fideliter servant credita. Atqui vox prolata celeriter abit, nec potest revocari. Ne in ædibus amici potentis despereas ancillam aut puerum, ne herus pulcri pueri vel puellæ adamatæ remuneret te exiguo dono, vel parùm benignus eruciet. Seduld expende, quem commendabis ; ne paulò pòst alterius delicta probum tibi faciant. Decipimur, & nonnunquam indignum commendamus. Quem igitur maculabit suum vitium, cave re illusus defendas velut planè cognitum. Si* verò quispiam *calumniis impetatur, propugna & protege auxilio tuo confisum : qui cùm impugnatur morsibus invidorum, an non sentis imminere tibi* simile *discrimen ? Etenim tu periclitaris, quando flagrant vicinæ ædes. Neglecta verò incendia gliscere consueverunt.*

ANNOTATIONES.

62. *Per pueros.*] Dion. lib. 50. narrat pueros Romæ præfiguricasse Antonii cladem. Nimirùm divisi inter se pugnârunt ; cum alii se Antonianos, alii Cæsarianos dicerent. Biduo confligerunt. Tandemque victi sunt, qui Antoniani vocabantur.

63. *Lacus, Adria.*] Lacus ruri paterno vicinus, instar est Adriatici maris. De hoc lib. 1. Od. 16. & lib. 2. Od. 11.

64. *Alterutrum.*] Te, vel fratrem.

Velox victoria.] Plutarchus, Florus, alique referunt celerrimam fuisse Actiacam victoriam : vel spectat poëta victoriæ naturam, quæ fere velox est.

66. *Fautor utroque tuum laud.*] Augustus, cui sic velificaris : vel, potentior amicus.

Utroque pollice.] Impensissimè, valde comprobabit. Pollice nimirùm compresso favor, inverso condemnatio indicabatur olim. Plin. lib. 28. cap. 2. Juvenal. Sat. 3. v. 36.

69. *Percontatorem fugito.*] Insidiosum indagatorem rerum & secretorum tuorum. Supià monuit, res aliorum non esse indagandas ; hic monet, ab indagatore curioso & subdolo cavendum.

75. *Angat.*] Adamatum puerum aut puellam tibi denegando.

80. *Ut penitùs notum.*] Hoc alii jungunt cum præcedentibus hoc sensu : Cave ne quemquam temerè commendes, neve quem vitus aut criminibus occultis inquinatum pertinaciter tuearis, velut penitùs tibi nota & perspecta sit ejus innocentia. Nam sæpius decipimur. Alii sic : Si quem deceptus improbum commendasti, defere, nec tuearis ; ut defendas alium quempiam tibi penitùs notum, si criminationibus incessatur ; serveque & tueris innocentem ope tuâ fidentem & nixum.

82. *Dente Theonino.*] Theon fuit maledicentissimus, ut aiunt, post Acronem.

84. *Paries cùm proximus ardet.*] Æn. 2. v. 311.

Jam proximus ardet Ucalegon.

Dulcis

Dulcis inexpertis cultura potentis amici;
Expertus metuit. Tu, dum tua navis in alto eſt,
Hoc age, ne mutata retrorſum te ferat aura.
Oderunt hilarem triſtes, triſtemque jocoſi; [816]
Sedatum celeres, agilem gnavumque remiſſi.
Potores bibuli mediâ de luce Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula, quamvis
Nocturnus jures te formidare vapores.
Deme ſupercilio nubem. Plerumque modeſtus
Occupat obſcuri ſpeciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges, et percunctabere doctos,
Quâ ratione queas traducere leniter ævum:
Ne te ſemper inops agitet vexétque cupido;
Ne pavor, et rerum mediocriter utilium ſpes;
Virtutem doctrina paret, naturáne donet:
Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum,
Quid purè tranquillet; honos, an dulce lucellum,
[817]

Imperito jucunda eſt obſervantia divitis amici, at peritus formidat. Tu, dum tua navis in alto eſt, ad hoc labora, ne te ventus, contrarius retro abripiat. Mœſti lætum, mœſtum feſtivi, tardum citi, lenti promptum & alacrem non amant. Qui Falernum uſque ad medium noctem compotare ſolent, odio proſequuntur eum, qui propinatos calices recuſat, etſi affirmes te metuere vapores nocturnos. Excute fronte triſtitiam: ſæpe moderatus ſeveri ſpeciem habet, & taciturnus inhumani. In omnibus conſule peritos, & perquire, quo pacto ſuaviter poſſis vivere: ne te perturbet aut cruciet cupiditas ſemper egens; vel metus, vel deſiderium rerum non omninò neceſſariarum. Utrùm eruditio an natura virtutem conferat: quid diminuat ſolicitudines: quid te tibi amicum efficiat: quid veram tranquillitatem tribuat; an dignitates, an ſuave lucrum,

ANNOTATIONES.

86. *Dulcis inexpertis*, &c.] Qui non expertus, clientelam vel obſequium amici potentis credit facilia & dulcia eſſe omnia; at qui expertus eſt, quanta ſint in eâ re incommoda, longè aliter ſentit.

87. *Tu, dum tua navis*, &c.] Allegoria eſt aptiſſima. Tu, dum gaudes benevolentiâ principis, vide ne ab ea excidas. Nam ob levem offenſionem hoc ſæpe accidit, & mutabilis omninò eſt potentium favor. Plaut. Pœn. Sc. 11.

Verùm ita ſunt iſti noſtri divites:
Si quid benè facias, levior plumâ eſt gratia:
Si quid peccatum eſt, plumbeas iras gerunt.

89. *Oderunt hilarem triſtes*, &c.] Indolis, morum, & ſtudiorum ſimilitudo parit amicitiam ac neceſſitudinem; contra diſſimilitudo alienationem & odium.

93. *Nocturnos vapores.*] Al. *tepores*, id eſt, calores vini, vel febres. Meliùs alii *vapores* vini caput petentes afficiens eſque, noctu preſertim, atque ſomnum & quietam impedientes.

94. *Deme ſupercilio nubem.*] Euripid. Hippolyt. ὀφρύων νέφος. Cic. in Piſ. *frontis nubeculam*, id eſt, faſtum, ſeveritatem, ægritudinem mentis, &c. Plin. l. 11. cap. 37. *Frons homini tantùm index triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeveritatis. In aſcenſu ejus ſupercilia pariter & alternè mobilia; & in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maximè indicant faſtum. Superbia alibi conceptaculum, ſed hîc ſedem habet. In corde naſcitur: huc ſubit, hîc pendet. Nihil altius ſimul abruptiuſque invenit in corpore, ubi ſolitaria eſſet.*

98. *Inops cupido.*] Avarus enim ſemper eget, dum tam ei deeſt quod habet, quàm quod non habet.

100. *Virtutem doctrina paret*, &c.] Quæſtio eſt à veteribus agitata plurimùm. Tullius in Partit. Orat. *Quonam pacto virtus pariatur; naturâne, an ratione, an uſu.* Pro Archia poeta ſic cenſet: *Sæpius ad virtutem, naturam ſinè doctrinâ, quàm ſinè naturâ valuiſſe doctrinam.* At optime Ariſtoteles in lib. Ethic. ad Nicomach. ait, Virtutes morales à naturâ inchoatas doctrinâ & uſu perfici.

101. *Quid minuat curas.*] Nempe ſi paucis contentus vivas, ſi nihil cupidiùs appetas, ſi nihil humani à te alienum putes.

Quid te tibi reddat amicum.] Tibi ſi vera bona compares, virtutes ſcilicet, verè amicus tibi eris.

102. *Quid pure tranquillet.*] Non certà *honos* aut *lucrum*: nam hæc *famam importunam*, & novam indies *ſitim* afferunt ſecum, ut eſt ſupra verſu 24 Quid ergo? horum contemptus: *nil conſcire ſibi*, &c. quæ alibi pœta noſter haud ſemel afferuit. Præclarè Cic. De finib. l. 1. n. 50. *Sapientiam, temperantiam, fortitudinem, cohæreſque eſſe docui cum voluptate, ut ab eâ nec divelli nec diſtrahi poſſint. Sic de juſtitiâ judicandum eſt,*

an vitæ genus & ratio latens & occulta. Quoties verò cunque recreat me Digentia frigidus rivus, potum suppeditans Mandelæ vico valde algenti; quid sentire, quid exoptare me putas, ô amice? Nempe ut maneat mihi quod habeo, vel etiam minus; ut mihi impendam quod vitæ restat, si quid amplius Dii largiantur: sit librorum copia, & annona ad annum parata; neve anceps hæream expectatione temporis incerti. Sufficit ista à Jove postulare, qui dat & adimit; tribuat vitam & facultates: at mihimet ipse animum æquabilem præstabo.

An secretum iter, et fallentis semita vitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,
Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus; 105
Quid sentire putas, quid credis, amice, precari?
Sit mihi, quod nunc est; etiam minus; et mihi vivam
Quod supereſt ævi, si quid supereſſe volunt Dî:
Sit bona librorum et provisæ frugis in annum
Copia: neu fluitem dubiæ spe pendulus horæ. 110
Hæc satis est orare Jovem, qui donat et aufert;
Det vitam, det opes: æquum mî animum ipse parabo.

ANNOTATIONES.

quæ non modò nunquam nocet cuiquam, sed contra semper alit aliquid tum vi juâ atque naturâ, quod tranquillet animos; tum spe nihil earum rerum defuturum, quas natura depravata desiderat: quemadmodum temeritas, libido, ignavia semper animum excruciant ac solicitant, turbulentæque sunt, &c.

103. *An secretum iter, &c.*] Vita privata. Vide Epist. præced. v. 10. ibique annot.

Fallentis semita vitæ.] Allegoriam pete, si vis, lector, cum quibusdam, à viatoribus callidis, qui paucas cognitas ineunt semitas, vel compendiosiores, vel minimè latronibus infestas. Sic qui vitam agunt privatam, tuti sunt à curis, incommodis, periculis: quibus conflictantur quotquot rempub. capessant.

104. *Me quoties reficit, &c.*] Cum secessu & quiete, meque ipso fruor in villâ meâ Sabinâ, quam rigat Digentia amnis, aquas præbens oppidanis Mandelæ pagi. De his jam Epist. 16.

105. *Rugosus frigore pagus.*] Ubi pagani præ frigore rugis contrahuntur. Vide Epist. 16.

107. *Mihi vivam.*] Tandem liber à tumultu, à negotiis officiisque urbanis. Vide Epist. 7.

111. *Hæc satis, &c.*] Bona externa.

112. *Æquum mî animum ipse parabo.*] Cic. 3. De nat. Deor. *Judicium hoc omnium mortalium est, fortunam à Deo petendam, à seipso sumendam esse sapientiam.* Juven. Sat. 10. sub finem:

Monstro quod ipse tibi possis dare: semita certè
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.

EPISTOLA XIX. Ad *MÆCENATEM.*

Vitiosam imitandi rationem damnat.

O Mæcenas erudite, si fidem habes veteri Cratino, nullea poemata diu placere vel celebrari queunt ab aquæ potoribus condita. Postquam su-

PRisco si credis, Mæcenas docte, Cratino, [818]
Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus. Ut malè sanos

ANNOTATIONES.

1. *Prisco si credis.*] Poëtastri quidam vino indulgebant plusculùm: idque jactabant facere se exemplo veterum poëtarum, Cratini, Homeri, Ennii: quasi bonum carmen pangere nequirent, nisi qui Baccho pleni essent. Adversus hanc sententiam pugnat solerter hic noster vates, & Eubulus apud Athen. lib. 2. cap. 6.

Cratino.] Is à Suidâ valde bibax & vinosus extitisse traditur: à veteri autem schol. tantæ fuisse ebriositatis, ut soleret immejere in pelles, supra quas recumbebat. Aristophanes eum pariter deridet velut ebriosum & submejulum. Athen. lib. 2. cap. 3. *Vinum lepido poëtæ est equus velocissimus. Si potantur aquæ, nihil egregium producis. Cratinus hoc dixit, cùm non utrem unum redoleret, sed potiùs doctum integrum.* Epigramma est Nicerato attributum. Vide annot. lib. 1. Sat. 4.

3. *Ut malè sanos Adscripsit Liber Satyris.*] Hæc Cratinus, & quæ sequuntur. Ex quo Bacchus poëtas vini calore concitatos, velut suo numine plenos, ascripsit Satyris ac Faunis.

Adscripsit

Adſcripſit Liber Satyris Fauniſque poëtas,
Vina ferè dulces oluerunt manè Camœnæ.
Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus:
Ennius ipſe pater nunquam niſi potus ad arma
Proſiluit dicenda. Forum Puteálque Libonis [219]
Mandabo ſiccis: adimam cantare ſeveris.
Hoc ſimul edixi, non ceſſavêre poëtæ
Nocturno certare mero, putere diurno.
Quid? ſi quis vultu torvo ferus, et pede nudo,
Exiguæque togæ ſimulet textore Catonem; [220]
Virtutémne repræſentet moréſque Catonis?

rentes poetas Baccbus annumeravit Satyris & Faunis, Muſæ ſuaves vinum ſæpius oluerunt matutino tempore. *Homerus vinum laudans ebrioſus* extitiſſe *notatur. Antiquus ipſe Ennius nunquam niſi temulentus prorupit ad canenda bella. Sobriis committam forum & Puteal Libonis: abſtemiis auferam condendi verſus* facultatem. *Statim ut id pronunciavit, cœperunt vates noctu vinum certatim* bibere *diurno fœtere. Verum ſi quiſpiam ſeverâ fronte gravis, nudis pedibus, & brevis togæ uſu Catonem exhibeat, num* proinde *Catonis referat mores virtutem?*

ANNOTATIONES.

4. *Satyris Fauniſque.*] Diis agreſtibus, bibacibus quidem & vinoſis. De Satyris, lib. 1. Od. 1. lib. 2. Od. 19. De Faunis, lib. 1. Od. 4. lib. 2. Od. 17. lib. 3. Od. 18.

5. *Vina ferè dulces oluerunt.*] Ipſæ Muſæ ſobriæ non fuerunt. Vide Plutarch Sympoſ. lib. 7. cap. 8, 9, 10.

6. *Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus.*] Iliad. 6. &c.

7. *Ennius.*] De eo lib. 1. Sat. 10. *pater* ob antiquitatem. Æſchylus pariter inter Græcos nunquam niſi ebrius ad ſcribendum ſe accingebat. Alcæus etiam φίλοινος notatur, Athen. lib. 10.

8. *Forum.*] Res forenſes.

Puteal Libonis.] Locum ſeu tribunal, ubi jus dicebat prætor in Rom. foro, conſtitutum à Libone. Vide lib. 2. Sat. 6. v. 35.

9. *Adimam cantare ſeveris.*] Carmina præclarè ſcribere interdictum ſit iis omnibus, qui Bacchi munere factus non erit entheus & furens. Non videtur hic aproſdionyſon, quod canit Tibullus lib. 3. Eleg. 6.

——*Poſcite Bacchi munera*

Jam venit iratus nimiùm nimiúmque ſeveris.
Qui timet irati numina magna, bibat.

Ubi legunt vulgo *ſeverus.* Attamen credam ego reponendum *ſeveris*, id eſt, ſobrius; multo ſenſu meliori. Quo notantur, non qui convivia fugerent, ſed potiùs qui inter aliorum compotationes & crebras invitationes, ebrietatem aſtutè & callidè vitarent. Vid. Epiſt. præced. v. 91.

Potores bibuli mediâ de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula, &c.

10. *Hoc ſimul edixit.*] Magna controverſia, quis *edixit*: an Liber, an Ennius, an Cratinus. Pro Cratino facit, quod de eo ante annotatum eſt. Torrentius, ex vet. cod. legit *edixi*: ut ipſi Horatio tribuatur, velut prætorianum hoc edictum. Placet quibuſdam conjectura Heinſii tranſpoſitâ unâ literulâ legentis, *edixti*, pro edixiſti; ut ad Mæcenatem referatur. Sed optima eſt lectio, *edixit*: ſoluſque optimè Liber edixiſſe intelligitur, utpote deus poëſeos & poëtarum.

Non ceſſavêre poëtæ Nocturno, &c.] Diu noctuque vino ſe ingurgitarunt, ut egregia moliri poëmata viderentur.

11. *Nocturno certare mero.*] Romæ frequens hoc erat bibonum certamen vigilem pergræcando noctem ducentium. Et qui ſic pervigilaſſent ſtrenuè, præmium accipiebant placentam. Jul. Pollux, Athen. lib. 14. ſchol. Ariſtoph. Equit.

Putere diurno.] De die *crapulam exhalantes*, ut ait Tull. Sic quidem luxurioſi quaſcunque horas compotationibus idoneas habebant. At viri graves & occupati non adibant cœnam, niſi veſperi & ad lucernas. Unde Alcæus ita queritur, ſe ipſe vinoſum arguens in Epigrammate: Πίνωμεν· τί τὸν λύχνον ἀμμένομεν; *Bibamus: quid lychnum expectamus?*

12. *Quid? ſi quis vultu, &c.*] Refellit Horatius opinionem antè allatam. Qui Cratinum imitatur in vitioſâ ipſius bibacitate, non proinde poëticam ejus virtutem aſſequetur; ſicut qui habitûs ſqualorem, aut vultûs ſeveritatem Catonis imitabitur, non continuò mores ejus optimos habebit, &c. Ergo boni exemplaris non vitia, ſed virtutes oportet æmulari.

Pede nudo.] Cato Uticenſis ſine calceis & ſine togâ prodibat in publicum; imo & præter ſic ad roſtra veniebat, judicia exercebat, interdum etiam bene pranſus & potus. Plutarch.

13. *Exiguæque togæ textore.*] Breviori togâ vilis texturæ, ſicut Epiſt. 1. ait, *Curtatus inæquali tonſore capillos*, pro, inæquali tonſurâ. Quod è veli plebeculâ quempiam decuiſſet, non vero patricium & nobilem. Lucanus Catonem illum Uticenſem canit: *Hirtam Romani more*

Hyarbitam perdidit sua *lingua Timagenem æmulata, cum lepidus & eloquens videri cupit. Fallit exemplar vitiis imitabile.* Enimverò *si forte pallidus forem, putarent cumini* succum *pallere* facientem. *O imitatores stolidi & serviles, quam sæpe agitationes vestræ excitâ unt mihi indignationem & risum!* Ego verò *primus intuli pedem in vacua* spatia, *nec secutus sum* vestigia *alterius. Qui confidit sibi, turmam ducit & gubernat. Ego prior iambos protuli apud Latinos, Archilochi Parii metrum & virtutem imitatus, non autem materiam & dictiones Lycamben adjicientes* ad suspendium. *Neque verò me propterea minoribus coronas frondibus, quoniam veritus sum immutare numeros ac metri legem.* Nam *Archilochi parsim versu mitigat Sappho virilis, etiamque Alcæus: at dissimilis sententiis & dispositione, nec petit socerum acerbo carmine proscindendum, nec sponsæ vestim parat versibus contumeliosis. Hunc à nullo alio antèà celebratum, ego lyrâ canens Latinis ostendi.*

Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua,
Dum studet urbanus, tendque disertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile. Quòd si
Pallerem casu, biberent exsangue cuminum.
O imitatores servum pecus, ut mihi sæpe
Bilem, sæpe jocum vestri movêre tumultus!
Libera per vacuum posui vestigia princeps:
Non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidit
Dux, regit examen. Parios ego primus iambos
Ostendi Latio, numeros animosque secutus [821]
Archilochi, non res, et agentia verba Lycamben.
Ac ne me foliis ideo brevioribus ornes,
Quòd timui mutare modos et carminis artem:
Temperat Archilochi musam pede mascula Sappho,
Temperat Alcæus: sed rebus et ordine dispar,
Nec socerum quærit, quem versibus oblinat atris,
Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego, non alio dictum priùs ore, Latinus

ANNOTATIONES.

Quiritis Induxisse togam. Sunt qui legant, *tesquore*, i. e. squalore, inquiunt.

15. *Rupit Hyarb. &c.*] Alii scribunt *Iarbitam*, ab Iarba rege Africani litoris. Hyarbita ignobilis, ac vix nomine notus quidam, volens imitari sales & dicacitatem Timagenis, semet perdidit, ut ille, petulantem ejus linguam æmulatus velut uro nam & disertam.

Timagenis.] Hic rhetor fuit Alexandrinus, ex aliis Ægyptius: sub Pompeio magno Romam adductus à Gabinio captivus, redemptus à Fausto Syllæ filio, rhetoricam docuit ad tempora Augusti. Demum ob maledicentiam urbe ejectus, in prædio Tusculano diem suum obiit. Suidas.

17. *Decipit exemplar vitiis imitabile.*] Præclarum exemplar quodlibet vix omnino vitiis caret; & stultum imitatorem decipit, qui non quod perfectum, sed quod fortè vitiosum inest, imitari solet.

18. *Biberent exsangue cuminum.*] Poëtastri nostri, inquit Horatius, si pallido essem vultu, pallorem sibi procurarent, ut æmulari me in cæteris etiam crederentur, paremque mihi poëseos facultatem adipisci. Vide Dioscorid. lib. 3. cap. 18. Plin. lib. 20. cap. 14. *Cuminum pallorem bibentibus gignit. Ita certè ferunt Portii Latronis clari inter magistros dicendi affectatores similitudinem coloris studiis contractis imitatos,* &c. Pers. Sat. 5. v. 55.

——— *Pallentis grana cumini.*

21. *Libera per vacuum,* &c.] Ego lyricam poësim Latinam primus tentavi, sinè ullo exemplari mihi proposito. *Vacuum*, locum à nemine occupatum. Vide Od. ult. lib. 3. & lib. 4. Od. 3.

23. *Regit examen.*] Metaph. ab apibus. Lyricorum ego princeps aliis deinceps exemplum præbebo.

Parios ego primus iambos Ostendi Latio.] Iambos etiam versus Latinè scripsi primus, ad instar Archilochi Græcorum iamborum inventoris, ex insula Paro oriundi. De hac lib. 1. Od. 19.

25. *Archilochi.*] De isto poëtâ jam antè in Epod. 6. & postea in Epist. ad Pison. v. 79.

Lycamben.] Socerum, de quo cit. Epod. 6.

28. *Temperat Archilochi, &c.*] Archilochi asperitatem temperavi suavitate Alcæi & Sapphonis. Scilicet iambi satis acres Epodarum temperantur Alcaicis & Sapphicis Odarum.

Mascula Sappho.] Hæc nempe dicitur virilem adepta virtutem, quod se præcipitarit ex eo saltu, unde viri tantum solebant se jaculari, præamoris impatientia. Hinc Auson. Eidyl. 6. v. 25.

Et de nimboso saltum Leucate minatur
Mascula Lesbiacis Sappho peritura sagittis.

29. *Alcæus.*] Vide lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13. ubi etiam de Sapphone.

30. *Socerum.*] Lycamben.

31. *Sponsæ.*] Neobulæ Lycambes filiæ, quæ se quoque post patrem laqueo peremit. Epod. 6.

32. *Hunc.*] Archilochum, quem ante Horatium, nemo Latinorum fuerat imitatus.

Vulgavi fidicen. Juvat immemorata ferentem
Ingenuis oculisque legi, manibusque teneri.
Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
Laudet amétq; domi, premat extra limen iniquus?
Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cœnarum, et tritæ munere vestis. [322]
Non ego nobilium scriptorum auditor et ultor
Grammaticas ambire tribus, et pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ. Spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare, et nugis addere pondus,
Si dixi; Rides, ait, et Jovis auribus ista
Servas. Fidis enim manare poëtica mella
Te solum, tibi pulcher. Ad hæc ego naribus uti
Formido; et luctantis acuto ne secer ungui,
Displicet iste locus, clamo, et diludia posco.
Ludus enim genuit trepidum certamen, et iram;
Ira truces inimicitias, et funebre bellum. [323]

Et gaudeo nova proferens oculis ingenuorum perlegi, & manibus contrectari. Porrò si nosse cupis, cur lector iniquus mea carmina, callaudet atq; in pretio habeat domi quipem, *foris*, autem *improbè vituperet*, nempe *ego levis plebeculæ approbationem non quæro sumptuosis cœnis, & donando vestes detritas. Auctorum ego illustrium auditor & censor non dignor prensare grammaticorum familias & suggesta. Inde* veniunt *istæ querimoniæ. Si dicam, Pudet recitari carmina* mea *frequentibus theatris, indignæ & nugas ostentare:* mox aliquis *inquiet, Derisor es, & Jovis auribus hæc reservas. Quippe te unum producere mellita carmina confidis, tibimet præclarus. Ad ista ego timeo exhibere sannam; ac ne prosecindar acerbo unque contendentis, locum istum devito, vociferor, & dilationem postulo. Etenim ludus gignit trepidationes, pugnas, indignationes: indignatio* verò *acerba odia, & bellum lugubre.*

ANNOTATIONES.

37. *Non ego ventosæ, &c.*] Idcirco mihi invidiam creant, quia laudes & approbationem non capto, ut alii plerique, per munera & cœnas assentatoribus datas. Pers. Sat. 1.

—— *Calidum scis ponere sumen:*
Scit comitem horridulum trita donare lacernâ.

Martial.

Quid tam grande Sophocles amat tibi turba togata?
Non tu, Pomponi, cœna diserta tua est.

Vide postea Epist. ad Pis. v. 419.

Ut præco, ad mercei turbam qui cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire poëta
Dives agris, &c.

39. *Auditor.*] Juvenal. Sat. 1.

Semper ego auditor tantum?

Ultor.] Optimorum auctorum errata notando & castigando, nulli per adulationem parcendo. Quidam interpretantur, mea scripta vicissim recitando. Juvenal. cit.

——— *Nunquame reponam?*

Prior interpretatio magis ad rem. Nam mox ait, *Non ambire pulpita dignor.*

40. *Grammaticas ambire tribus.*] Ut scripta mea discipulis suis dictent & proponat ediscenda. Pers. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse,
Pro nihilo pendas?

Pulpita.] E quibus recitentur carmina mea à grammaticis, vel à meipso. De hac Romanorum ambitiosa recitatione Persius cit. & nos ibidem non pauca.

41. *Hinc illæ lacrymæ, &c.*] Terentianus iste locus ex Andria in proverbium abiit: eoque utitur etiam Tullius pro M. Cœlio: *Hinc illæ lacrymæ: & hæc causa est omnium scelerum.*

42. *Nugis addere pondus.*] Velut eximium quiddam alte & graviter pronunciando res leviculas.

43. *Ait.*] Quispiam invidus.

Jovis.] Augusti. Virgil. Eclog. 1 de eodem.

Deus nobis hæc otia fecit.

34. *Fidis enim manare, &c.*] Unum te credis edere suavia poëmata.

45. *Tiber pulcher.*] Ipse tibi videris præstare cæteris omnibus: nullumque tibi parem existimas.

Naribus uti.] Naribus corrugatis indignationem vel derisionem significare timeo, ne ejusmodi hominis iram in me concitem Pers. Sat 1.

Rides, & nimis uncis Naribus indulges.

Vide supra lib. 1. Sat. 6. & lib. 2. Sat. 8.

47. *Iste locus.*] Theatrum, pulpita.

Diludia.] Ludorum dilationem: id est, spatium intermissionemque, ad accuratiùs emendanda quæ scripsi, antequam vulgentur. Quod luculenter admonet Epistola ad Pisones. Metaphora est à gladiatorio ludo. Nam intra dies pugnæ destinatos, spatium concedebatur gladiatoribus, ut se ad certandum melius compararent. Malim ego tamen cum doctissimo Salmasio legere, *deludia*, & ludendi cessationem & finem interpretari.

48. *Ludus enim, &c.*] Climax est. Ludus certamen, certamen iras, ira inimicitias, hæ bellum generant aliquando funebre & luctuosum.

EPI-

EPISTOLA XX. Ad *LIBRUM SUUM.*

O liber, ut *video*, *respicis Vertumnum & Janum: nempe ut venalis fias Sosiorum pumice expolitus. Claves fugis, & sigilla verecundo grata: doles exhiberi paucis & magni pendis divulgari, minime sic educatus. Perge quo ire cupis: redire non licebit tibi vulgato.* Tum verò: *Quid infelix egi, quid petii? inquies, quando te non nemo proscindet. Nosti verò te in arctum compingi, cum* lector primò *avidus*, mox *fastidiosus negligit. Quòd si non insanit augur odio delinquentis, Romæ in pretio eris, usquequò te juventus deficiat. Cum autem vulgi manibus tritus negligi incipies, vel chàm nutrites blattas inutiles, vel ablegaberis Uticam*, vel *obligatus deportaberis Ilerdam. Tunc ridebit castigatur non auditus, velut iste, qui asinum non obedientem iratus impulit in præcipitium:*

VErtumnum Janúmque, liber, spectare videris: [824]
Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
Odisti claves, et grata sigilla pudico:
Paucis ostendi gemis, et communia laudas,
Non ita nutritus: fuge quò descendere gestis:
Non erit emisso reditus tibi. Quid miser egi?
Qui volui? dices, ubi quis te læserit: et scis
In breve te cogi, plenus cùm languet amator.
Quòd si non odio peccantis desipit augur, [825]
Carus eris Romæ, donec te deserat ætas.
Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
Cœperis; aut tineas pasces taciturnus inertes,
Aut fugies Uticam, aut vinctus mitteris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus, ut ille,
Qui malè parentem in rupes protrusit asellum

ANNOTATIONES.

1. *Vertumnum.*] Per prosopopœiam librum suum à publico deterret, ob imminentia pericula.

Vertumnum Janumque.] Hi dii præsidere vendentibus ementibusque credebantur: & ad eorum statuas ac templa erant tabernæ bibliopolarum. De Vertumno lib. 2. Sat. 7. De Jano lib. 2. Sat. 3. & 6.

Spectare videris.] In lucem prodire vis, & publice vendi.

2. *Sosiorum pumice mundus.*] Pellibus integebantur libri: pelles autem pumice lævigari, exæquari, expoliri solebant. *Pumex*, lapis cavernosus, quo rudia & aspera complanantur. Vide Plin. l. 36. c. 21. *Sosii* fratres erant bibliopolæ insignes: unde hîc antonomasticè nominantur.

3. *Odisti claves, &c.*] Tædet inclusum residere: amplius in arcâ domi contineri non vis.

5. *Non ita nutritus.*] Non eo consilio tamen scriptus, ut prodires in publicum.

Discedere] Al. *Descendere*, scil. è collibus in Thuscum vicum ad imum Cœlii montis, apud Velabrum, ubi Vertumnus ædem habebat; & plures erant tabernæ, librariorum præsertim.

6. *Non erit emisso reditus.*] Cum semel emissus & vulgatus fueris, non poteris ad me redire, ut expurgeris erratis, quæ in te fortasse notabuntur.

7. *Scis In breve te cogi, &c.*] Scis in angustiem & discrimen redigi te, cum jam aspernari incipit, qui prius diligebat. Alii sic: scis te contrahi & complicari, vel, non integrum te legi; sed quædam pervolvi duntaxat, & plerasque præteriri à lectore defesso & languente.

2. *Quòd si non odio, &c.*] Si non omnino fallor, si bene auguror, primò quidem novitate celebraberis, at sensim in fastidium incurres. Sic enim fere fit.

12. *Tineas pasces.*] Neglectum & projectum exedent tineæ & blattæ. *Taciturnus*, obscurus & despectui habitus; jam tacentibus de te hominibus.

13 *Fugies Uticam.*] Tanquam exilio mulctatus, sermone Romanorum haud amplicus celebris.

Uticam.] Urbs est Africæ, Catone minori nobilitata; in qua nimirum sibi mortem ille conscivit, & ab ea dictus Uticensis. Vide lib. 1. Od. 12. & lib. 2. Od. 1.

Vinctus mitteris Il.] Veluti captivus. Ex te fient mercium aut literarum involucra Ilerdam mittendarum. Olim epistolas chartis intectas obligari obsignarique mos erat. Alii legunt, *unctus*, optimo sensu. Nam falsamenta, garum, piper, thus, aliaque ejusmodi bene multa involvi solent chartis inutilibus. Vide l. 2. Ep. 1. in fine. Catul.

Et laxas scombris sæpe dabunt tunicas.

Pers. Sat. 1. v. 43.

Nec scombros metuentia carmina, nec thus.

Ilerdam.] Hæc urbs v. *Lerida*, Hispaniæ Tarraconensis, five Cataloniæ, ad Sicorim fluvium. Ejus ita meminit Lucanus, lib. 4.

Fundata vetusta
Surgit Ilerda manu, placidis prælabitur undis.

15. *Qui male parentem*] Quidam rusticus asinum cernens ad præcipitem rupem obstinatè con-

Iratus:

Iratus: quis enim invitum ſervare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba ſenectus.
Cùm tibi ſol tepidus plures admoverit aures; [826]
Me libertino natum patre, et in tenui re
Majores pennas nido extendiſſe loqueris:
Ut quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis urbis belli placuiſſe domique;
Corporis exigui, præcanum, ſolibus aptum,
Iraſci celerem, tamen ut placabilis eſſem.
Fortè meum ſi quis te percunctabitur ævum;
Me quater undenos ſciat impleviſſe Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

ecquis enim conetur invitum ſervare? Illud etiam tibi continget, ut ſenex balbutiens te adhibeat docendis pueris primas literas ultimis in vicis. Cumque ſol tepeſcens plures auditores tibi præbuerit, dices me libertini patris filium, quamvis non opulentum, extendiſſe alas ultra nidulum: ſcilicet ut tantum addas virtuti, quantum detraxeris origini. Narrabis gratioſum fuiſſe me Romæ optimatibus tam in bello quàm in pace; ſtaturâ brevi, canum ante tempus, aprico gaviſum, iracundum, ſed mitigari facilem. Quòd ſi quiſpiam à te inquirat meam ætatem; diſcat me quater undecim hyemes decurriſſe, quo anno Lollius Lepidum collegam ſortitus eſt.

ANNOTATIONES.

tendere, retrahebat pro viribus: at pertinax beſtia renitebatur: tum iratus ille aſinum impulit quo tendebat, detruſitque in præcipitium.

17. *Ut pueros elementa docentem Occupet, &c.*] Ut atteraris vili manu ſenis cujuſpiam balbi, pueros docentis elementa. Juvenalis pariter notat miſeram hanc ſortem cùm Virgilii tum noſtri Horatii, Sat. 7. v. 226.

—— *Cum totus decolor eſſet*
Flaccus, & hæreret nigro fuligo Maroni.
Rara tamen merces, &c.

Vide, ſi vacet, quæ ibi pridem annotavi.

18. *Extremis in vicis.*] Ludimagiſtri ſcholam habere amant in triviis, in quæ incidunt ac deſinunt plures vici, loco nempe maximè frequentato. Vel Horatius deſignat vilem magiſtrum in remotiſſima urbis regione habitantem.

19. *Cùm tibi ſol tepidus, &c.*] Cùm verò non pueri tantùm, ſed & alii plures ad te audiendum confluxerint, dum fervet æſtus: vel ſub veſperam, & ſole jam deferveſcente, cùm dictata diſcipulis traduntur.

20. *Me libertino natum patre, &c.*] Multa de me tum narrabis, ex obſcurâ origine evaſiſſe in præclarum nomen ac ſplendorem, &c.

Libertino natum patre.] Vide libro 1. Sat. 6.

21. *Majores pennas nido extendiſſe.*] Natalium ac generis ignobilitatem illuſtraſſe me nobilibus ſcriptis.

23. *Primis urbis.*] Mæcenati, Auguſto, Pollioni, &c.

24. *Corporis exigui.*] Lib. 2. Sat. 3. v. 308.

—— *Longos imitaris, ab imo*
Ad ſummum totus moduli bipedalis.

25. *Iraſci celerem, tamen ut, &c.*] Cic. ad Attic. lib. 1. Epiſt. 14. ſcribit, *Irritabiles eſſe animos optimorum ſæpe virorum, eoſdemque placabiles: & eſſe hanc agilitatem mollitiemque naturæ plerumque bonitati tribuendam.*

27. *Quater undenos, &c.*] Annos ætatis quatuor & quadraginta compleviſſe, cum conſulatum inirent Lollius ac Lepidus; anno ſcil. U. C. 732. Nam Horatius natus erat, L. Manlio Torquato & L. Aurelio Cotta Coſſ. an. U. C. 688. ut dictum eſt lib. 3. Od. 21.

28. *Collegam Lepidum, quo, &c.*] M. Lollius virtute ſingulari & Cæſaris gratiâ adeptus conſulatum, geſſit laudabiliter cum Q. Æmilio Lepido. Dio. lib. 54. Ad eum ſunt Epiſt. 2. & 18. & lib. 4. Od. 9.

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLARUM
LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I. Ad *AUGUSTUM.*

Optimum maximumque principem mirâ ſo'ertiâ collaudat. De poëſi multa refert, & vetera duntaxat æſtimantes redarguit. Demum Cæſaris in poëtas benevolentiam ſtimulat.

INTERPRETATIO.

Quandoquidem, ô Auguſte, portas unus molem *tot tantarumque rerum, Italiam armis defendis, inſtitutis exornas, legibus corrigis, ego ſanè peccarem adverſus utilitatem publicam, ſi prolixâ epiſtolâ interpellem occupationes tuas graviores. Romulus & Bacchus, Caſtor atq; Pollux, poſt magna facinora admiſſi in deorum fana, dum in terris verſantur cum hominibus, difficilia bella conficiunt, agros diſtribuunt, urbes ædificant; doluerunt gratum animum non exhiberi meritis ſuis parem. Qui ſævam occidit Hydram, & benè cognita monſtra periculorum pleno labore perdomuit,*

CUM tot ſuſtineas et tanta negotia ſolus, [827]
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes; in publica commoda peccem, [828]
Si longo ſermone morer tua tempora, Cæſar.
Romulus, et Liber pater, et cum Caſtore Pollux,
Poſt ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras, hominúmq; colunt genus, aſpera bella
Componunt, agros aſſignant, oppida condunt;
Ploravêre ſuis non reſpondere favorem
Speratum meritis. Diram qui contudit hydram,
Notáque fatali portenta labore ſubegit,

ANNOTATIONES.

1. *Cum tot.*] Epiſtolam hanc ſane eximium expreſſit Auguſtus ab Horatia, cum ad eum ſcripſiſſit his verbis: *Iratum me tibi ſcito, quòd non in pleriſque ejuſmodi ſcriptis mecum potiſſimùm loquaris. An vereris, ne apud poſteros infame tibi ſit, quòd videaris familiaris nobis eſſe?* Nempe legerat Sermones Horatii Cæſar, ſuique nullam in eis factam mentionem agré ferebat. Antea verò jam Seculare carmen imperaverat ſcribere, item Vindelicam victoriam privignorum ſuorum Tiberii ac Druſi Neronum, Odarumque l. 4. Suet. in vita Horatii.

Suſtineas.] Summus princeps alios quidem adhibet in conſilium, at ſolus imperii molem ſuſtinet.

Solus.] Diſcuſſis jam factionibus, victo Lepido, Antonio profligato.

2. *Res Italas.*] Rom. imperii ſplendorem.

Moribus.] Optimis inſtitutis, rectâque diſciplinâ, quibus mores optima formantur.

3. *Legibus emendes.*] Cic. Philip. 1. *Lex eſt recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibens contraria.* Sueton. Oct. 32. 34. &c. utiliter ab eo ſancita pleraque commemorat: & cap. 27. etiam in triumviratu *recepiſſe morum legumque regimen perpetuum.*

5. *Romulus.*] Quatuor primi verſus inſtar proœmii ſunt: jam Auguſtum extollit ſupra heroes maximos, per comparationem. Vid. l. 1. Od. 1.

Liber Pater.] Indorum victor, animum curis liberans, &c. De hoc alibi.

Caſtore Pollux.] De his Od. 3. & 12. lib. 1.

6. *Deorum in templa recepti.*] In deorum numerum adſciti.

7. *Aſpera bella Componunt.*] Multa in homines beneficia conferentes.

8. *Agros aſſignant.*] Colonias deducendo vel mittendo, agroſq; urbibus adjacentes iis diſtribuendo.

9. *Ploravere ſuis non reſpondere, &c.*] Queſti ſunt, quòd parùm grati populi haud pares ſuis meritis honores deferrent.

10. *Diram qui contudit hydram.*] Hercules duodecim laboribus exantlatis clarus, quos celebrat Lucret. init. l. 5. Vide l. 1. Od. 3. & l. 4. Od. 4.

Non hydra ſecto corpore firmior
Vinci dolentem creuit in Herculem, &c.

11. *Fatali.*] Erat in fatis, non aliter inferendum cœlo Herculem, quam debellatis monſtris.

Comperit

Comperit Invidiam ſupremo fine domari.
Urit enim fulgore ſuo, qui prægravat artes
In ra ſe poſitas: extinctus amabitur idem.
Præſenti tibi maturos largimur honores, [329]
Jurandáſque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hoc populus ſapiens et juſtus in uno,
Te noſtris ducibus, te Grajis anteferendo,
Cætera nequaquam ſimili ratione modóque
Æſtimat, et, niſi quæ terris ſemota, ſuiſque
Temporibus defuncta videt, faſtidit et odit.
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinq; viri ſanxerunt, fœdera regum [330]
Vel Gabiis, vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annoſa volumina vatum,

cognovit invidiam ſolâ morte vinci. Nam ſplendore ſuo accendit, qui inferiorem induſtriam opprimit: ipſe verò mortuus diligetur. Viventi tibi cultum deferimus tempeſtivum, araſq; erigimus, ad quas jurabitur per nomen tuum, profitentes nihil par tibi extitiſſe, nihilque futurum unquam. Verùm tuus ille populus in unâ te juſtus & ſapiens, nempe quod *te imperatoribus Romanis Græciſque præfert, non æquè benè judicat de aliis rebus*: ſcilicet *negligit atque aſpernatur* omnio, *præterquam quæ terris abſtracta dudumque præterita: adeò vetuſta probans, ut tabulas delinquere prohibentes, à decemviris conſtitutas, fœdera regum Romanorum ſeu apud Gabios, ſeu cum ſeveris Sabinis compoſita, jus pontificale, antiqua vatum prædicta,*

ANNOTATIONES.

12. *Invidiam ſupremo fine domari.*] Non ante mortem: mox rationem ejus rei ſubdit. Quintil. Declam. *Res inter initia urunt: at livor morâ ſolvitur.*

13. *Urit enim fulgore, &c.*] Qui cæteris præcellit, horum excitat invidiam, quia videntur ſibi ab eo deprimi. At cum fato eſt functus, jam virtus ejus ab invidis etiam colitur, ampliùs non metuentibus viventis fulgore perſtringi & obrui.

15. *Præſenti tibi, &c.*] Tu, Cæſar, vivus etiam in diliciis es, invidiámq; viciſti: quod eſt prorsùs ſingulare. Nempe tua magnitudo cuncta ſupergreditur: invidia verò non reperitur niſi inter æmulos & fere æquales. Adeoque ſolus honores divinos adeptus vel dum hîc inter nos degis.

Præſenti.] Lib. 3. Od. 5.

Præſens divus habebitur Auguſtus.

Maturos.] Jam vivent debitos. Servius ad Ecl. 1. *Auguſtus templa vivus meruit*, inquit, citatque hunc Horatii locum. Propert. l. 3. Eleg. 4.

Arma deus Cæſar dites meditatur ad Indos.

16. *Jurandaſque.*] Aram tenentes jurabant olim.

Tuum per nomen.] Theod. Marcilius. vult, *Tuum per numen.* Sed tandundem eſt.

Ponimus aras.] Vide lib. 4. Od. 5. item Dion. l. 51. ubi refert edictum ſenatûs de divinis honoribus Auguſto tribuendis. Ovid. Faſt. 1.

Cæſaris arma canant alii, nos Cæſaris aras.

Tamen conſtat nullas Romæ fuiſſe, ſed tantùm in provinciis, niſi fortè privatas. Sueton Octav. 52. & Dio. l. 54. decretas ſibi ex ſenatuſconſulto haud accepiſſe, imò prohibuiſſe, narrant. *In urbe quidem pertinacissimè abſtinuit hoc honore, atque argenteas etiam ſtatuas olim ſibi poſitas conflavit omnes: & ex iis aureas cortinas Apollini Palatino collocavit.* De privatis aris Auguſto erectis intelligendus ergo hîc Horatius, item Ovid. antè cit. & 1. de Ponto, Eleg. 5. & 3. Eleg. 1. & Virgil. Ecl. 1.

. . . . . *Illius aram*
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

18. *Sed tuus hic pop. &c.*] Tranſit ingeniosè & ſolerter ad eos reprehendendos, qui vetera ſectantur, & quævis nova faſtidiunt ſinè diſcrimine & judicio.

21. *Terris ſemota.*] Ex hominum conſpectu ablata, carmina poëtarum mortuorum.

23. *Tabulas peccare vetantes.*] Leges 12. tab. quas decemviri, ad inſtar legum Solonis, compoſuerunt anno U. C. 302. Porrò quæ in eis continerentur, haud compertu omninò, niſi quòd pauca, quæ ad morum diſciplinam & judicia ſpectant, interciè auctores produnt: ut ait Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 10. ubi & fragmenta quædam earum pervetuſta & obſoleta refert. *In urbe ne urito, neve ſepelito—ſi quid agro plantaveris, quinque pedes à vicino abeſto*, &c.

24. *Fœdera regum, &c.*] Dupiex notat fœdus: alterum à Tarquinio Superbo cum captis civibus Gabiis, in ipsâ urbe; alterum a Romulo cum Tito Tatio Sabinorum rege: & hoc *æquatum* ſive æquis factum conditionibus; non autem prius illud, quod iniquum potiùs dicatur: ut bene obſervat Theod. Marcil. De priori fœdere, Dion. Halic. lib. 4. de poſteriori lib. 2. ubi ſcribit conſtitutum eſſe, ut *Romæ reges eſſent æque Romulus & Tatius, paribus ſuffragiis, & æqualiter honoribus fruerentur.*

25. *Gabiis.*] De his T. Liv. lib. 1. Vide annot. noſtras lib. 1. Epiſt. 11. & 15.

Sabinis.] T. Liv. cit. nos ad Epodon 2.

26. *Pontificum libros.*] Compoſitos à Numâ, continentes ritus ſacrificiorum, precationes, &c. Annales etiam ſignificari volunt. Cic. De orat. n. 863. *In jure civili, & in pontificum libris, & in duodecim tabulis plurimum eſt antiquitatis effigies; quod & verborum priſca vetuſtas cognoſcitur, & actionum quædam genera majorum conſuetudinem vitamque declarant.*

Annoſa volumina vatum.] Attii Navii, apud Cic. De divin. Servius ad Æn. 5. Macrob. Sat.

à Musis in monte Albano fuisse dictata asserat. Atqui *si, quoniam scripta Græcorum vetustissima etiam præstantissima existunt, Latini scriptores simili ratione æstimantur; pluribus verbis non est opus: nihil in olivâ, nihil extra nucem duri est. Fortunæ apicem attigimus: pingimus, & canimus, & luctamur solertiùs quàm Græci. Si tempus meliora facit carmina,* perinde *ac vina, quæro, quot anni auctoritatem dent libris? Scriptor ab annis centum mortuus debet* ne *conferi inter veteres & bonos, an inter ignobiles & recentiores? Definitio* temporis *decidat controversiam. Vetus & perfectus est, qui ante annos centum obiit. Quid* vetò? *qui uno mense vel anno junior interiit, quibus annumerabitur? an antiquis, an iis, quos ætas nostra & secutura negliget?*

Dictitet Albano Musas in monte locutas. [831]
Si, quia Grajorum sunt antiquissima quæque
Scripta, vel optima, Romani pensantur eâdem
Scriptores trutinâ; non est quòd multa loquamur:
Nil intrà est oleam, nil extra est in nuce duri. 31
Venimus ad summum fortunæ: pingimus, atque
Psallimus, et luctamur Achivis doctiùs unctis.
Si meliora dies, ut vina, poëmata reddit, 34
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus.
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos veterésque referri debet, an inter [832]
Viles atque novos? Excludat jurgia finis.
Est vetus atque probus, centum qui perficit annos.
Quid? qui deperiit minor uno mense, vel anno, 40
Inter quos referendus erit? veterésne poetas?
An quos et præsens et postera respuet ætas?

ANNOTATIONES.

Marcii duo vaticinia satis incondita profert T. Liv. lib. 25. c. 12. alterum Cannensem cladem prædicens, alterum, jubens institui ludos Apollinares. Non pigebat ea describere. Prius sic fermè canebat.

Amnem Trojugena Cannam Romane feuge,
Ne te alienigenæ in campo cogant Diomedis
Conseruisse manus pugnantem. Sed neque credes
Ante mihi, doncum compleris sanguine campum,
Multaque millia cæsa tuorum deferat amnis
In pontum magnum de terrâ frugiferente;
Piscibu' pennigerisque ferisque colentibu' terras
Ut fuat esca carotua. Namm'ita Jupiter insit.

Posterius carmen obscurius perplexiusque scripturæ genere, ut ait Livius, ita fere habebat:

Romulidæ si perduelles expellere voltis,
Et vomicam gentum, quæ longe alienigenarum
Venit; Apollineri veveatis censeo ludos,
Qui deo Apollineri fiunto come quotannis,
Quom jam poplicitus populos diderit stipi partem:
Conferiunto privatim pro seque suisque.
Et prætor ludis faciundis ollus præsto,
Qui summum populo plebique endo urbe dabit jus.
At bis quinque viri Græca sacra ritu obeunto:
Hæc si faxitis recte, gaudebiti' semper,
Atque adeò fiet melior res poplica vestra.
Nam is dius vestros perduelles stinguet ad unum,
Qui vestros campos pacide nunc rurque pascunt.

27. *Albano Musas in monte locutas.*] Quia monticolæ sunt Musæ, hinc Horat. Musarum Latinarum sedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia sacra Latinorum celebrari solebant. Turneb. Alii mimicè in Albano Musas collocari à poëtâ nostro volunt; nempe ob rusticitatem Albani montis, quæ tanta quidem, ut Virgilius Albanorum regum gesta exorsus scribere, omiserit nominum asperitate deterritus; quod testatur Servius ad Eclog. 6 Alii cum Acrone aliudi putant ad colloquia Numæ cum Egeriâ nymphâ in monte Albano; præsertim cùm Egeriam unam de Musis fuisse scribat Dionys. Halic. lib. 2. & Plutarch. in Numâ: quanquam Tull. 1. Leg. eos ut imperitos & bordes explodit, qui Numam cum Egeriâ collocutum credant, item qui apicem Tarquinio ab aquilâ impositum.

28. *Si, quia Græcorum, &c.*] Refellet poëta vulgi opinionem. Apud Græcos, inquit, vetustissima quidem pariter etiam optimi sunt. At non ita sa habet de scriptoribus Latinis. Imò contrarium omnino fieri judicium debet. Atque tam falsum est arbitrari Latinorum antiquissimos esse præstantissimos, quàm affirmare olivam nihil intus, nucem extra nihil duri habere; item quàm contendere pictores, cantores, athletas Romanos Græcis antecellere, quæ quidem apertè à vero, & ab omnium judicio abhorrent.

31. *Nil intra est oleam, &c.*] Proverbialis sermo iste usurpari solet in eos, qui negant manifestè vera, vel afferunt perspicuè falsa. Enimvero quid certius, quàm in olivâ esse os, & extra nucem esse putamen durum?

Oleam.] *Olea* proprie est arbor, oliva fructus; attamen utraq; vox in utrâq; significatione ponitur.

32. *Venimus ad summum fortunæ.*] Uno absurdo posito, multa consequuntur absurda. Nempe dicamus deinceps, inquit poëta, nos famâ esse celebriores Græcis, & artium peritiores; quamvis hactenus ii præstare omnibus crediti sint.

33. *Unctis.*] Athletæ ungebantur ante palæstram, ut olei virtute membra fierent tum robustiora, tum etiam lubrica & teneri difficiliora.

34. *Si meliora dies.*] Aliud argumentum à dissimili.

39. *Est vetus atque, &c.*] Responsio est adversarii, quam mox convellit Horatius.

Iſte quidem veteres inter ponetur honeſtè,
Qui vel menſe brevi, vel toto eſt junior anno.
Utor permiſſo, caudæque pilos ut equinæ
Paulatim vello; et demo unum, demo et item unum,
Dum cadat eluſus ratione ruentis acervi,
Qui redit in faſtos, et virtutem æſtimat annis;
Miratúrque nihil, niſi quod Libitina ſacravit.
Ennius et ſapiens, et fortis, et alter Homerus, [833]
Ut critici dicunt, leviter curare videtur,
Quò promiſſa cadant, et ſomnia Pythagoræa.
Nævius in manibus non eſt, et mentibus hæret
Pæne recens: adeò ſanctum eſt vetus omne poëma
Ambigitur quoties, uter utro ſit prior; aufert
Pacuvius docti famam ſenis, Accius alti:

Ille, inquies, inter veteres rectè cenſebitur, qui menſe duntaxat vel anno poſterior fuerit. Ego conceſſum aſſumo, & minutatim detracta quaſi pilos caudæ equinæ; atque diminuo unum itemque alterum, donec dilabentis cumuli ratione deceptus vincatur, qui annos numerat, & ex vetuſtate bonitatem colligit; quique nihil laudat, niſi quod mors conſecravit. Ennius & ſapiens, & ſtrenuus, & Homero ſecundus, ut aiunt cenſores, parum ſolicitus eſt, quo deveniant pollicita & ſomnia Pythagoræ. Nævius haud legitur, & animo tenetur velut novus; adeò ſacratum eſt omne carmen antiquum. At quùm expenditur, quis altero ſit præſtantior; Pacuvius docti ſenis, Accius excelſi exiſtimationem obtinet:

ANNOTATIONES.

40. *Iſte quidem veteres.*] Ita loquitur adverſarius.

45. *Utor permiſſo.*] Tua reſponſione utor, ac te expugno, inquit poëta.

Caudæ pilos ut equinæ, &c.] Ex hiſtoriâ Sextorii, qui ut barbaros ac ferociores militum ſuorum animos erudiret, duos equos adduci juſſit, alterum imbecillem, alterum validum. Imbecilli appoſuit virum fortem, valido infirmum. Dato ſigno vir fortis equi imbecillis caudam ambabus captans manibus totam ſimul abſtrahere & avellere nitebatur fruſtra; contra vir infirmus fortis equi caudam brevi denudavit, ſingulos pilos evellens. Tum aſſurgens in concione Sertorius ait: Videtis, commilitones, induſtriam plus poſſe quàm vires; ſic quæ uno impetu ſuqerari nequeunt, paulatim arte & patientiâ vincuntur. Plutarch.

46. *Demo unum, &c.*] Singulos annos demendo paulatim, corruet acervus ille tuus annorum centum: ſenſimque deducam te ad poſtrema tempora. Porrò licebit mihi ſemper unum annum detrahere: ſi quidem conceſſiſti, *inter veteres honeſtè poni, qui toto anno junior eſt.*

47. *Dum cadat eluſus ratione ruentis acervi.*] Alluſio eſt ad ſoriten, quæ argumentatio multarum eſt acervus propoſitionum; quia diſſolvendo ſingulas, tota vis argumenti ſalvitur. Sicut autem Chryſippus ſiſtendum in unâ è propoſitionibus nequicquam dicebat: ita hic annos non poſſe definiri oſtendit Horatius. Chryſippum ſuggillat Perſius ad calcem Satyræ ultimæ:

——*Depinge ubi ſiſtam*
Inventus, Chryſippe, tui finitor acervi.

49. *Libitina.*] De hac vide lib. 3. Od. 30. & lib. 2. Sat. 6. v. 19.

50. *Enniut & ſapiens, &c.*] Ennius ipſe à criticis agnoſcitur pleraque negligentèr ſcripſiſſe, adeoq; parùm memor eſſe promiſſorum ſuorum atq; ſomniorum; quamvis ex Pythagoræ opinione & metempſychoſi, Homeri in ſe animam tranſmigraſſe jactâſſet, & poëtica ejus facultate ac ſpiritu ſe informatum. De eâ l. 4. Od 8. v. 20. & l. 1. Sat. 10.

Sapiens.] Quia cor triplex ſe habere dicebat, nempe quod triplicem linguam calleret, Græcam, Oſcam, Latinam. Gel. lib. 17. & cap. 17.

Fortis.] Quia militavit. Cic. Tuſc. 1. & pro Licinio Poetâ. Claudian.

Alter Homerus.] Homerica poëſeos virtute imbutus.

51. *Critici.*] Grammatici, vel critici ab Auguſto inſtituti ad recenſendos libros in Palatinâ bibliothecâ collocandos. Vide ſuprà Epiſtola 19. & poſtea Epiſt. ſeq.

52. *Somnia Pythag.*] Ennius ipſe de ſe An. 1. *In ſomniis mihi viſus Homerus adeſſe poëta.* De his vide quæ amplius annotavi pridem ad Perſ. Sat. 6. v. 10.

Cor jubet hoc Enni, poſtquam deſtertuit eſſe
Mæonides Quintus pavone ex Pythagoræo.

55. *Nævius in manibus non eſt, &c.*] Nævii ſcripta, quippe quæ memoriâ tenentur, non leguntur ampliùs, nec egent ſubſidio literarum: tam hærens animis, ut etiamnum recentia videantur. Nævius Ennio antiquior. Cicero in Bruto ſic Ennium alloquitur: *A Nævio ſumpſiſti multa, ſi fateris; vel ſi negas, ſurripuiſti.* Campanus fuit: ſtipendia meruit bellis Punicis, de quibus & carmen condidit: ſcripſit comœdias & tragœdias ſtylo in primis erudito & gravi. Romæ primates probris inſectatus, à triumviris in vincula conjectus; inde palinodia cantata exemptus eſt. Epigramma ſuperbiæ Campanæ plenum hoc ab eo factum traditur:

Immortales mortales ſi foret fas flere,
Flerent divæ Camœnæ Nævium poëtam.
Itaque poſtquam eſt Orci traditus theſauro,
Obliti ſunt Romæ Latinâ loquier linguâ.

Nævium laudant Varro, Tullius, Feſtus, Nonnius, Gellius, &c.

55. *Aufert Pacuvius docti famam ſenis.*] Pacuvius Q. Enni nepos, ut aiunt Euſebius & Plinius, Brunduſio oriundus, Romæ claruit ingenii & bonarum diſciplinarum luminibus: tragœdias bene

Dicitur

Afranii toga Menandro congruere putatur, Plautus currere ad inter Epicharmi Siculi, Cæcilius gravitate, Terentius artificio præstare. Hos ediscunt ac ventrantur Romani angustiore Theatro coarcti: hos æstimant, ac censent poetas, ab ætate Livii Andronici usque *ad nostram*

Dicitur Afranî toga convenisse Menandro, [834]
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte. 59
Hos ediscit, et hos arcto stipata theatro [835]
Spectat Roma potens: habet hos, numerátque poetas
Ad nostrum tempus Livî scriptoris ab ævo.

ANNOTATIONES.

multas egregiè scripsit: Hermionam, Atalantam, Antiopam, Ilionam, Medeam, Teucrum, &c. L. Accio paulò antiquior ad annos nonaginta consenuit. Hinc *senex* ab Horatio dicitur. Tullius eum præfert omnibus in tragediâ. *Omnes apud hunc ornatos elaboratosque esse versus*, ait lib. De orat.

56. *Accius alti.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Accius atque Pacuvius clarissimi gravitate sententiarum, verborumq; pondere, & auctoritate personarum. Cæter m nitor, & summa in excolendis operibus manus magis videri potest temporibus, quàm ipsis defuisse. Virium tamen plus Acciò tribuitur, Pacuvium videri doctiorem, qui esse docti affectant, volunt.* Cicero plerisque locis Accium laudat, ejusque versus affert, maxime verò De nat. Deor. 2. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 1. Sat. 10.

57. *Dicitur Afranî toga convenisse Menandro.*] Afranius Menandrum prope adæquasse fertur. Afranius poëta comicus Romæ celebratus est togatis fabulis, à togâ Rom. dictis, quia de rebus Romanis tractant. Menandrum imitatus est præcipuè, & ab eo non pauca sumpsit. Ingenio & salibus excelluit, nec non summâ elegantiâ & venustate dictionum. Eum laudat Tullius in Bruto. Quintil. *In togatis excellit Afranius*, inquit. Gell. lib. 13. cap. 8. Afranii carmen commendat, in quo sic loquitur de sapientiâ:

Usus me genuit: mater perperit memoria:
Sophiam vocant me Graii, vos sapientiam.

Menandro.] De eo poëtâ comico Atheniensi dictum est lib. 2. Sat. 3. v. 11.

58. *Plautus ad exemplar, &c.*] Egregiè Epicharmum imitari in fabulis constituendis & ornandis, atq; ad exitum scitè perducendi. Plautus ex Umbria oriundus, ingenio fuit perurbano & maximè festivo. In urbe floruit iisdem temporibus, quibus P. Scipio, & M. Cato. Comœdias scripsit viginti quinq; ex Lælio. Latinæ parens & princeps elegantiæ dicitur Gellio; & Musas, si Latinè loqui vellent, Plautino sermone locuturas, ait Varro ex Stolone. Quintil. cit. Mortuus est P. Claudio & L. Portio Coss. Catone censore; ex Cic. De clar. orat. n. 60. Hoc sibi epitaphium fecisse dicitur:

Postquam morte est captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta,
Deinde risus, ludusque, jocusque, & numeri
Innumeri simul omnes collacrymarunt.

Properare.] Hæc vox indicat officium gnari poëtæ, de quo in Epist. ad Pison. v. 148.

Semper ad eventum festinat.

Siculi Epicharmi.] Hic Pythagoræ auditor, quædam de naturâ rerum & medicinâ, complures autem commœdias præclare scripsit; quin & ei commœdiæ inventum aliqui tribuunt. Ab eo multa certè Plato delibavit. Tull. ad Attic. l. 1. Ep. 19. *Vafer ille siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam,* Νᾶφι, καὶ μέμνησ' ἀπιστεῖν· ἀρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. & De petit. consul. n. 30. Quamobrem, inquit, Ἐπιχαρμείου illud teneto: *Nervos atque artus esse sapientiæ, non temerè credere.*

52. *Cæcilius.*] Statius Cæcilius, Mediolanensis, ut volunt quidam, scribendis comœdiis in urbe excelluit. Ennii familiaritate ac Terentii usus, hujus etiam scriptorum censor. Fabulæ Cæcilii plus triginta à veteribus celebrantur: Nauclerus, Plocius, Ephestion, Syracusæ, Pausimachus, Epiclerus, Fallacia, Fœnerator, &c. Quintil. *Cæcilium veteres laudibus ferunt*, inquit.

Terentius.] P. Terentius poëta comicus Carthagine oriundus, puer adductus Romam, Terentii Lucani patroni diligentiâ institutus, ac brevi manumissus ob egregiam indolem, ingeniiq; facilitatem & elegantiam. P. Scipione & C. Lælio usus est familiariter, aliisq; primoribus civitatis. Statium Cæcilium maximè observavit, eumq; censorem adhibebat. Sex fabulas scripsit ab Apollodoro & Menandro Græcis poëtis translatas, tantâ Latini sermonis proprietate & venustate, ut ab eruditis quibusque mirè laudetur. Cic. ad Attic. *Optimum Latinitatis auctorem* dicit. Quintil. jam. cit. *Terentii scripta ad Scipionem Africanum referuntur*, nempe ob singularem elegantiam. Ausonius:

Tu quoque, qui Latium lecto sermone, Terenti,
Comis, & astricto percurris pulpita socco.

Arte.] Terentii solertia præcipuus fuit in exprimendis moribus, quam satis nemo laudare queat. Vide Donat. in Terent. Julius Scaliger Poët. lib. 3. cap. 97. *Lectissimam orationem, & artem summum Terentii* dicit.

60. *Arcto.*] Præ multitudine affluentium spectatorum.

62. *Livî.*] Livius Andronicus poëta epicus Romæ floruit eo tempore, quo S. P. Q. R. pacem fecit cum Pœnis. Utrâque linguâ primò docuit, non sine magna commendatione sui nominis. Epos apud Latinos primus dignè scripsit, gesta populi Rom. duodeviginti complexus libris, qui Annales Liviani dicti sunt. Hymnos etiam deorum composuit, inquit Diomedes. Vide T. Liv. init. l. 7. & Cicer. Tusc. 1. initio, &c.

Interdum

Interdum vulgus rectum videt: eſt ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudátque poëtas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet; errat.
Si quædam nimis antiquè, ſi pleraque durè [836]
Dicere cedit eos, ignavè multa, fatetur;
Et ſapit, et mecum facit, et Jove judicat æquo.
Non equidem inſector, delendáve carmina Livî
Eſſe reor, memini quæ plagoſum mihi parvo
Orbilium dictare; ſed emendata videri,
Pulchráque, et exactis minimùm diſtantia, miror;
Inter quæ verbum emicuit ſi fortè decorum, et
Si verſus paulò concinnior unus et alter;
Injuſtè totum ducit vendítque poëma.
Indignor quidquam reprehendi, non quia craſsè [837]
Compoſitum, illepidéve putetur, ſed quia nuper;
Nec veniam antiquis, ſed honorem et præmia poſci.

Vulgus aliquando rectè judicat: aliàs aberrat. Si veteres poëtas adeo extollit & amat, ut nihil majus, nihil par credat, hallucinatur. Si verò quædam obſolerè, nonnulla inconditè, plurima negligenter eos ſcripſiſſe exiſtimat & agnoſcit; rectè cenſet, mihi adſtipulatur, & propitius Jove fert judicium. Haud ego certè deſpicio, nec proſcribo poemata Andronici, quæ recordor mihi puero dictata ab immiti Orbilio; ſed accurata, eximia, & fere perfecta cenſeri, indignor; inter quæ ſi fortè dictio quæpiam elegantior, ſique verſiculus unus aut duo vetuſtiores appareant, inique profectò carmen integrum oſtentat & venditat. Ægrè fero quidvis culpari, non quod ruſtice vel imperite ſcriptum, ſed quod recens; ac veteribus non indulgentiam, ſed dignitatem & palmam exigi.

ANNOTATIONES.

62. *Livî ſcriptoris ab ævo.*] Cum Pœnis pace factâ, Claudio Centone Appii Cæci filio, & M. Sempronio Tuditano conſulibus, anno poſt urbem conditam 514. primus omnium L. Livius poëta fabulas docere Romæ cœpit, poſt Sophoclis & Euripidis mortem annis plus fere 160. poſt Menandri, annis circiter 52. Anno dehinc ab U. C. 519. C. Nævius poëta fabulas apud populum dedit, quem M. Varro ait bello Punico primo ſtipendia feciſſe, idque ipſum Nævium dicere in eo carmine, quod de eodem bello ſcripſit. Annis deinde ferè poſt 15. M. Cato orator in civitate, & Plautus in ſcena floruerunt. Neque magno intervallo poſtea Q. Ennius, & juxtà Cæcilius, & Terentius, ac ſubinde Pacuvius, & Pacuvio jam ſene, Accius, clariorq; tunc in poëmatibus eorum obtrectandis Lucilius fuit. Hæc fere ex Gellio l. 17. cap. ult. Quintilianus l. 10. cap. 2. ſcribit, *Nil in poëtis ſupra Livium Andronicum, nihil in hiſtoriis ſupra pontificum Annales.*

66. *Nimis antiquè.*] Ἀρχαϊκῶς. Gall. *A la vieille mode.* Angl. After the old Fashion. Videtur Horatius loqui ex Auguſti ſententiâ. Sueton. Octav. cap. 86. *Caeozelos & antiquarios, ut diverſo genere vitioſos, pari faſtidio ſprevit.* Ipſe nimirum *genus eloquendi ſecutus elegans & temperatum; vitatis ſententiarum ineptiis, atque inconcinnitate, & reconditorum verborum, ut ipſe dicit, fœtoribus.*

68. *Jove judicat æquo.*] Rectè ſentit, & judicat Jupiter omnis æquitatis fons, ut & ſcientiæ ac ſapientiæ. Unde Minervam ex ejus cerebro procreatam dixerunt.

70. *Plagoſum Orbilium.*] Magiſtrum meum frequentes plagas infligere ſolitum. Suet. De illuſtr. gram. c. 9. ſic habet: *Orbilius Puppillus Beneventanus, anno quinquageſimo Romam migravit, conſule Cicerone: docuit majore famâ quàm emolumento. Naturæ fuit acerbæ non modo in antiſophiſtas, quos omni ſermone laceravit, ſed etiam in diſcipulos.* De eo Domitius Marſus:

Si quos Orbilius ferulâ ſcuticâque cecidit.

Vixit ad annum ætatis prope conteſimum, amiſsâ jam pridem memoriâ; unde Bibaculi verſiculus.

Orbilius ubinam eſt, literarum oblivio?

71. *Videri exactis minimùm diſtantia, miror.*] Pariter de Livii Andronici ſcriptis cenſet Tullius. Quippe ejus fabulas non ſatis dignas legi aſſerit, in Bruto, De ſenectute, &c.

73. *Verbum emicuit ſi fortè decorum,* &c.] Atqui aſſutum craſſæ ac vili togæ fruſtum panni fulgentis præclaram veſtem haud facit, ut eſt in Ep. ad Piſ. v. 15. nec laudatur cælator ſat feliciter ære exprimens quidem ungues & capillos; at infelix operis ſummâ, quia totum bene effingere neſcit. Ib. v. 32. Vide ibi annot.

75. *Ducit.*] Producit in publicum & in ſcenam, velut opus numeris omnibus abſolutum. Metaphoram volunt eſſe à mangonibus ac negotiatoribus ſervos venales producentibus. Quintil. Declam. 340. *Mango novitium puerum per publica noſtra ducit prætextatum.*

Venditque.] Ædiles à poëtis emebantpoëmata.

76. *Craſſo.*] Craſsâ & pingui Minervâ, ut aiunt.

77. *Illepidè.*] Sinè lepore.

78. *Nec veniam antiquis,* &c.] Excuſandos quidem fateor veteres, ut rudia, craſſa, inconcinna pleraque habeant, nec enim ars ulla ſtatim perfecta fuit; at indignor eos abſolutè laudari & venditari, quaſi nihil non accuratum & prorſus elaboratum ſcripſerint. Vide Tull. Orat. ubi de veteribus ſentit ac dicit idem cum Horatio.

Honorem & præmia.] Imagines poëtis erectas in biblioth. Palatinâ, de quibus Perſ. in prolog.

Si expendam, utrum aptè an non Attæ fabula incedat per crocum & flores, universi propè seniores exclamabunt verecundiam nullam esse, quoniam haud dubitem ea redarguere, quæ acta sunt ab Æsopo gravi & à solerte Roscio: seu quòd nihil bonum æstimant, nisi quod ipsis placuit; seu quòd indignum arbitrantur cedere junioribus, & senes confiteri abjicienda, quæ pueri didicerunt. Nunc qui Saliorum carmen à Numa conditum extollit, vulgò credi solus intelligere id quod, ut ego, non capit; is non favet industriæ, nec mortuos laudat; sed nostra impetit: nos & nostra in invidiam adducit per livorem. Atqui si Græci tam recentia odissent, quam nos, quid jam antiquum tutaret? vel quid esset, quod quisque in manibus haberet & evolveret quasi *omnibus commune?*

Rectè nécne, crocum floréſque perambulet Attæ
Fabula, ſi dubitem; clament periiſſe pudorem
Cuncti penè patres, ea cùm reprehendere coner,
Quæ gravis Æſopus, quæ doctus Roſcius egit:
Vel quia nil rectum, niſi quod placuit ſibi, ducunt;
Vel quia turpe putant parere minoribus, et quæ
Imberbes didicêre, ſenes perdenda fateri. [438]
Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, et illud,
Quod mecum ignorat, ſolus vult ſcire videri;
Ingeniis non ille favet, plauditque ſepultis,
Noſtra ſed impugnat, nos, noſtráque lividus odit.
Quòd ſi tam Græcis novitas inviſa fuiſſet,
Quàm nobis; quid nunc eſſet vetus? aut quid haberet,
Quod legeret tererétque viritim publicus uſus?

ANNOTATIONES.

&c. item applauſum in theatro. *Præmia* etiam, quod pretium carminis ad ludos poëtæ ſolveret ædilis vel prætor. Hinc ſequitur:

Geſtit etiam nummum in loculos dimittere.

79. *Rectè nécne, crocum,* &c.] Si dubitem, an Attæ fabula mereatur in ſcenam produci, floribus conſperſam & odoribus perfuſam de more. Nam ea fuit olim conſuetudo. Lucret. lib. 2. v. 416.

Et cum ſcena croco Cilici perfuſa recens eſt.

Propert. lib. 4. Eleg. 1. v. 16.

Pulpita ſolemnes non aluere crocos.

Plin. l. 21. c. 6. *Crocum vino mirè congruit, præcipuè dulci: tritum ad theatra replenda.* Spartianus in Hadriano: *In honorem Trajani balſami & crocum per gradus theatri fluere juſſit.* Vide Senec. Epiſt. 91.

Attæ.] T. ille Quinctius togatarum ſcriptor, à quibuſdam magnopere commendatur: Atta cognominatus ob pedes aut crura vitioſa. Nam attæ dicuntur, qui eo pedum vitio laborent, ut videantur magis inniti plantis, quam liberè ambulare, ut obſervat Crinitus: atque hoc ſatyricè alludere poëtam noſtrum volunt, cum ait, *perambulet Attæ fabula.* Illius meminerunt Cic. pro Sextio, Iſidorus, &c.

Attæ fabula.] Hæc inſcripta fuiſſe dicitur Matertera: at præterea citatur Atta in Satyris, ab Iſidoro in Conciliatore, in Ædilibus, in Tirone proficiſcente, à Gellio, & aliis. Crinit. lib. 2. De poët. Lat.

80. *Clament periiſſe pudorem.*] Perſius Sat. 5. v. 103.

. . . *Exclamet Melicerta periiſſe*
Frontem de rebus. ———

81. *Ea cum reprehendere coner, Quæ gravis Æſop* &c.] Quaſi verò hiſtrionis fama & ſolertia pretium nomenque dare fabulæ queant.

82. *Gravis Æſopus.*] Tragœdiarum actor, gravitate tragicâ & actione vehementi celebris. Hunc laudat Cicero pluribus locis: ac per ipſum actionem in dicendo emendâſſe fertur. Quintil. l. 11. c. 3. *Roſcius citatior, Æſopus gravior,* inquit, *quòd ille comœdias, hic tragœdias egit.* Ejus divitias & luxum refert Plinius l. 10. c. 51. & l. 53 c. 12. Vide & annot. lib. 2. Sat. 3. v. 239.

Doctus Roſcius.] Hic præſertim comœdiarum actor inſignis arte geſtum agendi excelluit. De eo Tullius ad Quinctum fratrem: *Videtiſne, quàm nihil ab eo hiſtrione niſi perfectè, nihil niſi cum ſummâ venuſtate fiat; niſi ita ut deceat, & ut omnes moveat ac delectet? Itaque hoc jam diù eſt conſecutus, ut in ſuo quiſquis artificio excelleret, is in ſuo genere Roſcius diceretur.* Et pro Archiâ poëtâ, Roſcii *excellentem artem ac venuſtatem* dicit eam fuiſſe, ut mori omnino non debuiſſe videretur. Macrob. Sat. l. 3. c. 14. Nullus, inquit, ignorat Ciceronem Roſcio & Æſopo hiſtrionibus tam familiariter uſum, ut res rationeſq; eorum ſuâ ſolertiâ tueretur, &c. ——— Is eſt Roſcius, qui etiam L. Syllæ cariſſimus fuit, & annulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt, &c.

86. *Saliare Numæ carmen.*] Inſtitutum à Numâ rege ſolemne carmen, quod Salii Martis ſacerdotes ancilia geſtantes ſaliendo canebant. Dionyſ. Halic. l. 2. Vide & annot. lib. 1. Ode 36.

87. *Quod mecum ignorat.*] Illud enim obſcuriſſimum, atq; initium fuit poëtices apud Romanos, teſte Varrone 6. De L. L. Quintil. l. 1. c. 6. *Saliorum carmina vix ſacerdotibus ſuis ſatis intellecta* dicit; quod vel ex iſto verſiculo Lucilii patet:

Præſul ut amptruat, inde & vulgus redamptruat olli.

Feſtus ſic rem explicat: In Saliorum exultationibus, inquit, quando præſul amptruavit, id eſt, motus edidit, redamptruare dicuntur, qui eoſdem motus invicem referunt. De iſtis Dionyſ. Halic. cit. ſcribit: Ad tibiam moveri numerosè, motu armis accommodato, nunc ſimul, nunc viciſſim, patrios hymnos cum choris canentes.

Ut

Ut primùm positis nugari Græcia bellis
Cœpit, et in vitium fortunâ labier æquâ;
Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum; [839]
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amavit:
Suspendit pictâ vultum mentémque tabellâ;
Nunc tibicinibus, nunc est gaviſa tragœdis.
Sub nutrice puella velut si luderet infans,
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit
Quid placet, aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuêre bonæ, ventique secundi.
Romæ dulce diu fuit, et solenne, reclusa
Manè domo vigilare, clienti promere jura;
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Majores audire, minori dicere, per quæ
Crescere res posset, minui damnosa libido. [840]
Mutavit mentem populus levis, et calet uno
Scribendi studio: pueri patrésque severi
Fronde comas vincti cœnant, et carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus,

Age verò, postquam Græci finitis bellis nugas amare inceperunt, & secundis rebus vitia sectari; modò pugilum, modò equorum amore flagrârunt; artifices marmoris, vel eboris, vel æris coluerunt; oculos animumque tabulis pictis detinuerunt; modò tibiâ canentibus, modò tragœdis gravisi sunt; non secùs ac infans puella cùm sub nutrice ludit, quod studiosè quæsiverunt, citò fastidiosi abjecerunt. Enimverò *quid placet, vel displicet, quod non contrà fiat? Ista per pacem & res prosperas extitere.* Jam verò *apud Romanos diu fuit usitatum & gratum, vigilare manè patente domo, jusque interpretari clientibus; certis cautionibus pecuniam locare, seniores consulere, juniores docere, quibus modis opes augeri, pernicioſa verò cupiditas extirpari queant.* Subinde *plebs inconstans studia vertit, jamque versus condere tantùm amat. Juvenes ac senes graves frondibus coronati epulantur, & versus pronunciant. Atque egomet, qui nulla me condere carmina asseruro,*

ANNOTATIONES.

93. *Nugari.*] Levioribus studiis operam dare. Alibi:

Nugari solitos Græcè.

94. *In vitium fortunâ labier æquâ.*] Egregiè dixit quidam: *Quem nimiùm fovet fortuna, stultum facit.* Ità nimirum sunt homines comparati: inter adversa & dura virtutem colunt, secundis rebus enervantur. Annibal exemplum esto totque alii; imò integra imperia eam sortem experta sunt.

97. *Suspendit pictâ vultum*, &c.] Vel egregiè pictâ tabellâ spectatores detentos indicat, vel in picturæ artificio defixam attentissimè cogitationem Græcorum, ut quod in eâ arte summum est & perfectum assequerentur.

98. *Tibicinibus.*] His volunt designari comœdias, utpote quæ ad tibias agerentur. Diomed. lib. 3. cap. 4. Donat. Prolegom. Terent. Alii non abs re ipsam αὐλῳδίαν interpretantur, seu artem tibiarum sono res & actiones exprimendi. Vide Epist. ad Pisones, v. 202.

101. *Quid non mutabile credas.*] Nihil perpetuò placet aut displicet. Varietas duntaxat reficit ac delectat.

102. *Hoc paces habuere.*] Ita se Græci per pacem & res secundas gessere. Vel, has artes produxit varias apud Græcos pax.

103 *Romæ dulce diù fuit.*] Jam Romanorum pariter inconstantiam ostendit, ut antè Græcorum.

Reclusâ Manè domo vigilare, &c.] Patente domo salutaturis, deque jure interrogantibus. Tull. pro Murenâ: *Vigilas tu de nocte, ut tuis consulentibus respondeas.* Suprà lib. 1. Sat. 1.

Sub galli cantum consulator ubi ostia pulsat.

105. *Cautos nominibus certis.*] Pecuniam collocare apud locupletes & idoneos debitores. Al. *rectis*, id est, legitimis usuris, non illicitis aut immodicis, honestas ob res.

Expendere.] Occupare, ne steriles maneant, atque perpetuos sumptus suppeditent: *nummos cautos*, sponsore dato, datis pignoribus, scriptâ syngraphâ.

106. *Majores audire.*] Plin. lib. 8. Epist. 14. *Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque & vetustissimus pro parente —— erat enim antiquitus institutum, ut à majoribus natu non auribus modò, sed & oculis disceremus quæ facienda; nos ipsi per vices quasdam tradenda minoribus haberemus*, &c. Gell. lib. 2. cap. 15. *Apud antiquissimos Rom. nec generi, nec pecuniæ præstantior honos tribui quam ætati solitus: majoresque natu à minoribus celebrantur ad deorum propè & parentum vicem.*

110. *Fronde comas vincti.*] Hederâ coronati, more illustrium poëtarum. Pers. Prolog.

Carmina dictant.] Istum versus fundendi inter epulas morem tangit Persius Sat. 1.

Parthis mendacior sum, atque ante exortum solem vigilari peto calamum, papyrum, capsas Certè *qui nescit gubernare navim, haud regit; qui medendi artem ignorat, nequaquam abrotonum ægroto tradit. Pollicentur medici quod pertinet ad medicinam: opifices opus moliuntur: at periti æque & imperiti carmina condimus. Attamen quantas utilitates afferat hoc vitium, & levis ista vesania sic intellige: Poetæ animus haud facilè est* pecuniæ *cupidus: amat versus, hos dumtaxat meditatur: spernit jacturas, fugas servorum, incendia: non machinatur fraudem ullam sodali vel juveni pupillo: victitat leguminibus & pane secundario: quòd si ad bellum minimè proclivis & ideneus,* at *civibus utilis est.*

Invenior Parthis mendacior, et priùs orto
Sole, vigil calamum, et chartas, et scrinia posco.
Navem agere ignarus navis timet: abrotonum ægro
Non audet, nisi qui didicit, dare. Quod medicorum est,
Promittunt medici: tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti doctique poëmata passim.
Hic error tamen, et levis hæc insania quantas
Virtutes habeat, sic collige: vatis avarus [341]
Non temerè est animus: versus amat, hoc studet unum:
Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet:
Non fraudem socio, puerove incogitat ullam
Pupillo: vivit siliquis et pane secundo:
Militiæ quanquam piger et malus, utilis urbi.
Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari:
Os tenerum pueri balbumque poëta figurat,
Torquet ab obscœnis jam nunc sermonibus aurem:

Si hoc concedis, parvis etiam rebus magnas adjuvari: poeta format vocem pueri balbutientem: jam tum detorquet aurem à sermonibus impudicis:

ANNOTATIONES.

112. *Parthis mendacior.*] Mendaciſſimos naturâ fuiſſe probat, quod mendacium acriter duriſq; pœnis coercerent, teſte Herodoto. Alii volunt alludi ad Parthorum perfidiam, qua Rom. duces nonnunquam illuſerunt ſuis fraudibus; præſertim verò cùm induciarum tempore rupto fœdere incautum Craſſum oppreſſerunt. Alii, quòd tum maximè pugnarent, cum fugere viderentur. Vide lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5.

113. *Scrinia.*] Capſas, in quibus ſcripta reponuntur & chartæ.

114. *Navim agere ignarus,* &c.] Perſ. Sat. 5. v. 112.

Navim ſi poſcat ſibi peronatus arator
Luciferi rudis, &c.

Abrotonum ægro Non audet, &c.] Synecd. Perſ. Sat. 5. v. 100.

Dilais helleborum, certo compeſcere puncto
Neſcius examen, vetat hoc natura medendi.

Abrotonum. Gall. *de l'aurone, ou garderobe. Southernwood, male and female.* Planta perpetuò virens, amari valde ſucci, cujus tum folia tum ſemen prorſus utilia ſunt nervis, tuſſi, lumbis, urinæ anguſtiis, item contra venena & venencia, &c. Plin. lib. 21. cap. 21. Theophraſt. Hiſt. plant. l. 6. cap. 7. Dioſcorid. &c.

118. *Hic error tamen.*] Hoc tamen verſus faciendi cacoëthes & immoderatum ſtudium permulta hominibus affert commoda. Nam cum animum detinet, à vitiis averſit, &c.

119. *Vatis avarus Non temerè eſt animus.*] Vix, ferè nunquam.

121. *Detrimenta, fugas,* &c.] Adeò faciendi verſibus occupatur ac delectatur, ut parùm aut nihil afficiatur bonorum jacturâ, fugâ ſervorum, conflagratione ædium ſuarum, &c.

123. *Vivit ſiliquis.*] Frugali victu contentus agit. *Siliquæ* ſunt leguminum involucra: Gall. *la gouſſe des legumes.* Angl. Huſks. Perſ. Sat. 3. v. 55.

Pane ſecundo.] Cibarium ejuſmodi panem Auguſtus maximè appetebat. Sueton.

124. *Militiæ quanquam piger.*] Imbellis licet, non eſt inutilis civibus. Seipſum facetè notat poëta noſter. Vide lib. 2. Od. 7. ubi de ſe ait,

——— *celerem fugam*
Senſi, relictâ non bene parmulâ.

Conſtat nihilominus fuiſſe quoſdam æquè bonos milites ac poëtas. Vel unus id probat Tyrtæus, de quo in Arte poëtica. Adde Sophoclem, Æſchylum, &c.

125. *Parvis quoq; rebus magna juvari*]Grammaticâ, poëticâ rempub. juvari & promoveri.

126. *Os tenerum pueri,* &c.] Vocem ac pronunciationem pueri fingit & componit, ut ſit diſtincta, aperta, &c. Quintil. lib. 11. c. 3. Ab his ætatibus exigendum, ut nomina quædam verſuſq; affectatæ difficultatis ex pluribus aſperrimè coeuntibus inter ſe ſyllabis catenatos, & velut confragoſos, quàm citatiſſime volvant; quo fit *abſolutius os & expreſſior ſermo,* inquit idem Quintil. lib. 1. cap. 1.

127. *Torquet ab obſcœnis.*] Plæclara ſanè cura veteribus fuit conſervandæ puerilis caſtimoniæ. Vide quæ annotavi pridem in præfatione ad Juvenalem, & quæ Juvenalis ſcribit Sat. 4. v. 46.

Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis, et invidiæ corrector, et iræ [842]
Rectè facta refert: orientia tempora notis
Instruit exemplis: inopem solatur et ægrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
Poscit opem chorus, et præsentia numina sentit;
Cœlestes implorat aquas, doctâ prece blandus;
Avertit morbos, metuenda pericula pellit;
Impetrat et pacem, et locupletem frugibus annum.
Carmine Di superi placantur, carmine Manes.
Agricolæ prisci, fortes, parvóque beati,
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus, et ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum pueris, et conjuge fidâ, [843]
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
Floribus et vino Genium, memorem brevis ævi.
Fescennina per hunc invecta licentia morem

paulò post animum quoque imbuit optimis institutis: emendat rusticitatem, livorem, iracundiam. Præclare gesta narrat: ætatem præsentem instituit exemplis præteritis: consolatur pauperem & laborantem. Unde verò innupta adolescentula, & pueri pudici acciperent precationes, nisi Musæ pœtam donassent? Chorus auxilium petit, & faventes deos animadvertit; flagitat pluvias blande & rite supplicans; avertit morbos, arcetque mala impendentia: pacem obtinet, atque annum frugibus abundantem. Dii superi carmine placantur, nec non & inferi. Antiqui agricolæ robusti, & paucis contenti, post collectas fruges, feriis recreantes corpus, ipsámque mentem spe finis laborum patientem, cum participibus laboris, tam liberis quàm fideli uxore, sacrificabant suum Telluri, lac Silvano, flores & vinum Genio, qui facit *recordari brevitatis vitæ. Per hanc consuetudinem inducta cavillatio Fescennina,*

ANNOTATIONES.

128. *Pectus præceptis format amicis.*] Documentis honestis è morali philosophiâ petitis.

129. *Asperitatis corrector.*] Mores inconcinnos, sævos, duros corrigens, flectens, in melius formans.

130. *Rectè facta refert.*] Majorum virtutes & egregia facinora commemorat, quibus pueri ad imitationem accendantur.

Orientia tempora notis Instruit exemplis.] Ex ante bene factis docet quid nunc sit agendum, quid deceat, quid laude dignum esse videatur: ex præteritis præsentia moderatur.

133. *Preces.*] Hymnos in honorem deorum maximè vero seculare carmen in ludis secularibus cantari solitum à pueris ac virginibus. De quibus suo loco dictum est.

134. *Chorus.*] Puerorum & virginum carmen seculare canentium.

135. *Cœlestes implorat aquas.*] In magnâ siccitate sacra Romæ fiebant Jovi, ad eliciendam pluviam: quæ Aquilicia, sacerdotes autem Aquilices dicebantur. Tertull. Apologet. cap. 40. *Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denunciatis.* Huc etiam pertinet quod scribit Varro l. 2. De vitâ pop. Rom. *Manalis lapis in pontificalibus sacris novetur, cum pluviæ exoptantur.* Rem explicat Festus: Manalem, inquit, lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extra portam Capenam juxta ædem Martis; quam cum propter nimiam siccitatem in urbem protraherent, insequebatur pluvia statim.

136. *Avertit morbos*, &c.] Hæc & cætera legere est in carmine seculari.

138. *Manes.*] Hi nocere viventibus credebantur, nisi placarentur. Vide Epod. 5. v. 94.

139. *Agricolæ prisci*, &c.] Horatius modò explicavit, unde ortum sit carmen sacrum: jam ostendit, quâ ratione profanum habuerit originem atque incrementum.

142. *Cum sociis operum pueris*, &c.] Non ergastulis tunc & servis colebantur agri scilicet.

143. *Tellurem porco.*] Pro porca. Sic enim terræ fertilitas suis fœcunditate indicabatur. Cic. 2. De legibus.

Silvanum lacte piabant.] Aptum sacrificium deo rutis & pastorum. Vide Epod. 2.

144. *Floribus & vino Genium.*] Naturæ dea flores, placentæ, vinum offerebantur; nullæ vero cædebatur victima; ut explicavi lib. 3. Od. 17. Persius Sat. 2. v. 3.

Funde merum Genio. ——————

145. *Fescennina per hunc inventa*, &c.] Sic, inquam, poëta describit originem profanæ poëseos. *Rusticus* jam *laborum liber*, ut est in Epist. ad Pis. *festo tempore corpus animumque relevant, rustica opprobia* jactavit; id est, alii alios rudi sed procaci carmine lacessentes oblectamentum quæsivere. Et hinc nata est subinde comœdia: ut dicetur alibi.

Fescennina licentia.] Versus petulantes & protervi inter jocosa convivia adversus quemlibet prolati, locum habuere prius in urbe Etruriæ

jactavit agreſtia dicteria carmine amœbæo, anniſq; redeuntibus uſitata hæc licentia bilariter jocata eſt; uſque quò dirum ſcomma abiit in publicum maledicendi furorem, & nobiles familias temerè impetrvit. Tum *mordacibus dicteriis appetiti gemuerunt: atque etiam ii, qui non fuerant lacesſiti, condoluerunt de publico diſcrimine. Imò lex & pœna eſt conſtituta, vetans ullum maledicis verſibus notari.* Tunc *fuſtuarii metu carmen converterunt, ad laudandum & obtrectandum revocati.* De inde *victa Græcia victorem bellicoſum devinxit, invexitque diſciplinas in rude Latium.* *Sic aſpera poëſis Saturnia deſiit, & cultus abegit putidum fœtorem.*

Verſibus alternis opprobia ruſtica fudit,
Libertáſque recurrentes accepta per annos
Luſit amabiliter; donec jam ſævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, et per honeſtas
Ire domos impunè minax. Doluêre cruento
Dente laceſſiti: fuit intactis quoque cura [844]
Conditione ſuper communi: quin etiam lex,
Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Deſcribi. Vertère modum formidine fuſtis,
Ad bene dicendum delectandúmque redacti.
Græcia capta ferum victorem cepit, et artes
Intulit agreſti Latio: ſic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius, et grave virus

ANNOTATIONES.

Feſcenniâ. v. *citra Caſtallana.* Hinc quoque ortum eſt carmen nuptiale, inconditos ſales & dicteria nonnihil obſcœna continens. Porro exinde verſus quilibet obſcœni & procaces Feſcennini dicti ſunt. T. Livius lib. 7. initio, multa refert non valde his conſona; ſed profectò magis Horatio credendum.

146. *Verſibus alternis opprobria ruſtica fudit.*] Auguſtus ejuſmodi verſus Feſcenninos, nimirum dicaces & mordaces, in Pollionem aliquando ſcripſit: quibus quòd non reſponderet increpantibus, ſic locutus fertur Pollio: Nec licet, nec libet in eum ſcribere, qui poteſt proſcribere. Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 5.

147. *Libertaſque recurrentes,* &c.] Mos iſte mutua probra objectandi impunè & liberè, poſt meſſem annis ſingulis uſitatus & confirmatus eſt; donec licentiam nimiam & criminoſam coërceri neceſſe fuit. Huc pertinet, quod lib. 1. Sat. 7. v. 31. notatur de ruſticis deſidiam invicem exprobrantibus,

Magnâ compellans voce cucullum.

148. *Sævus apertam In rabiem verti cœpit jocus.*] Facetа primo libertas cavillandi fuit tantùm, at ſubinde erupit in maledicentiam publicam; contumeliosè notati ſunt honeſti quivis viri, nominatim vitiis objectis. Talis fuit vetus comœdia cùm apud Græcos, tum etiam poſtea apud Romanos.

152. *Conditione ſuper communi.*] Par enim ſors omnibus imminebat, & periculum, ne probroſo carmine proſcinderentur.

Lex, Pœnaque lata.] Lex. 12. tab. erat: *Si quis occentaſſet malum carmen, ſive condidiſſet, quod infamiam faxit flagitiumque alteri; capital eſto.* Cic. Tuſc. 4. Item 4. De rep. ejuſdem meminit: *Noſtræ xii. tabulæ cum perpaucas res ſanxiſſent, in his hanc quoque ſanciendam putaverunt, ſi quis occentaviſſet, ſive carmen condidiſſet, quod infamiam afferret flagitiumve alteri.* Arnob. lib. 4. *Carmen malum conſcribere, quo fama alterius coinquinetur & vita, decemviralibus ſcitis evadere noluiſtis impune.* Vide S. Auguſt. De civ. Dei lib. 2. cap. 9. & ſuprà, lib. 2. Sat. 1. v. 82.

Si mala condiderit in quem quis carmina, jus eſt,
Judiciumque.

154. *Vertêre modum.*] Deſierunt carmina ſcribere Feſcennina, & nominatim vitia notare; ſatiras vero ſcripſerunt non tam apertè vel dicaciter arguentes vitioſos.

Formidine fuſtis.] Pœna fuſtuarii decreta fuerat in auctorem carminis maledici; qui quidem ad necem cædi jubebatur fuſtibus, ſeu virgis illis, ex quibus ſimul & ſecuribus conſtabant faſces magiſtratuum. Vide ſuprà Cicer. cit. 4. De rep.

155. *Ad bene dicendum delectandumque redacti.*] Ad hæc certè magis nata poëſis videtur.

156.] *Græcia capta,* &c.] Poſteaquam Romani Græcorum imperio ſubverſo Græciam in provinciam redegerunt, artes liberales à Græcis illatæ ſunt in Italiam, adhuc rudem, & diſciplinis nondum excultam; quarum amœnitate capti ſunt Romani.

158. *Numerus Saturnius.*] Priſca barbaries, rudis & impolita compoſitio verſuum, quæ fuerat in Italiâ ab Saturno rege, ac diù etiam poſt eum. Aſcon. in 2. Ver. *Verſus Saturnius,* inquit Feſtus, *appellantur illi antiquiſſimi, quibus & à Nævio bellum Punicum ſcriptum eſt, & à multis aliis plura compoſita ſunt.* Ennius de iſdem:

——— *Scripſere alii rem*
Verſibu' quos olim Fauni vateſque canebant;
Cum neq; Muſarum ſcopulos quiſquam ſuperarat,

Munditæ

Munditiæ pepulêre. Sed in longum tamen ævum [845]
Manſerunt, hodiéque manent veſtigia ruris
Serus enim Græcis admovit acumina chartis;
Et poſt Punica bella quietus quærere cœpit,
Quid Sophocles, et Theſpis, et Æſchylus utile ferrent.
Tentavit quoque, rem ſi dignè vertere poſſet;
Et placuit ſibi, naturâ ſublimis et acer.
Nam ſpirat tragicum ſatis, et feliciter audet: [846]
Sed turpem putat in ſcriptis, metuïtque lituram.
Creditur, ex medio quia res arceſſit, habere
Sudoris minimum; ſed habet comœdia tantò
Plus oneris, quantò veniæ minus. Adſpice, Plautus

Attamen diù ſuperfuit, & ſupereſt etiamnum quædam ruſticitas. Nam tardè Romani ingenium appulere ad libros Græcorum; poſtque bellum Carthaginenſe pace fruentes, inveſtigare cœperunt, quid boni continerent Theſpis, Æſchylus, Sophocles. Quin & tentârunt an ſcripta illorum pro dignitate poſſent tranſferre in Latinum ſermonem: & placuerunt ſibi animo excelſi & vehementes. Quippe habent de tragico ſpiritu non parum, nec infeliciter exequuntur: at emendari quod compoſuerunt, ignominioſum ducunt & averſantur. Putatur comœdia nequaquam eſſe difficilis, eò quòd materiam ſumit è vitâ communi. Verum eò magis operoſa eſt, quò minùs habet indulgentiæ. Animadverte, quali modo Plautus

ANNOTATIONES.

Porrò ii verſus omnes erant iambici hypercatalecti; qualis iſte:

Malum dabant Metelli Nævio poëtæ.

158. *Grave virus Munditiæ pepulere.*] Venuſtas Græcorum expulit ruſticitatem & inconcinnitatem e ſermone & ſcriptis Romanorum. *Virus*, doctas aures velut enecans; barbara ſcilicet oratio, atq; *reconditorum verborum fœtor*; ut aiebat Auguſtus, teſte Suetonio antea cit. Octav. 86.

159. *In longum tamen ævum Manſerunt*, &c.] Diu in Italiâ, ac Romæ etiam manſit inquinatus ſermo, permixtus videlicet è plurimis linguis; Italâ, Græcâ, Oſcâ, Phrygiâ. Semigræci erant cùm poëtæ tum oratores. Romani paſſim Graii vocabantur: adeo ut indignatus Cato exclamaverit in ſenatu, ſe non poſſe ferre amplius Græcanicam urbem. Varro 6. De ling. Lat. Dionyſ. Halic. in fine lib. 1. Juvenal. Sat. 3. v. 60.

. . . . . *Non poſſum ferre, Quirites,*
Græcam urbem, &c.

163. *Sophocles, Theſpis, Æſchylus.*] Hi tres apud Græcos tragici poëtæ inſignes fuêre. Annis ante Chriſtum plus ſexcentis tragœdiam Theſpis invenit, Æſchylus poſt annos fere centum expolivit, denique Sophocles mirè perfecit, Æſchylo jam ſene. De Theſpi & Æſchylo plura in Epiſt. ad Piſones.

Sophocles.] Is Athenienſis exercitus dux fortiſſimus cum Pericle, idem & accuratiſſimus ſcriptor tragœdiarum 120, ut aiunt; quanquam ex iis habeamus ſuperſtites tantùm ſeptem, cæteras autem nobis invidit injuria temporum. Annos vixit nonaginta quinque. Eodem tempore floruit, quo Socrates & Ariſtophanes: apis dictus ob ſuavitatem orationis: ter & vicies palmam adeptus. Sophocles Homerus tragicus, Homerus autem Sophocles epicus à Polemone nuncupabatur, teſte Diogene Laërtio lib. 4. Vid. Val. Max. lib. 8. cap. 7. & lib. 9. cap. 12.

164. *Tentavit quoque*, &c.] Tragicorum iſtorum lectione delectati quædam ex illis in Latinum ſermonem vertere aggreſſi ſunt. Quin integras etiam tragœdias Græcorum Latinitate donatas in ſcenam dedere Accius, Cæcilius, Pacuvius, Nævius: quarum ſuperſunt etiamnum aliquot fragmenta.

Rem dignè vertere.] Græcorum vim, altoſq; tragœdiæ ſpiritus aſſequi, & Latino ſermone æmulari.

165. *Placuit ſibi, naturâ ſublimis & acer.*] Illi tragicorum Græcorum Latini interpretes ſibi viſi ſunt non infeliciter rem moliri, & dignè ſatis imitari ſublimes illorum dictiones & ſententias, pro inſito nempe Romanis acri & ſublimi ingenio, ad ſuſtinendam tragici ſpiritûs altitudinem valde apto & idoneo.

167. *Sed turpem putat*, &c.] Atque utinam ab incepto noſtri poëtæ non deſtitiſſent, ſeu ſuis ſuis nimiùm diffiſi, ſed quod eos *offenderet limæ labor & mora.* Quòd ſi jam tunc illi, aliique deinceps, *lituram* & cenſuram minus timuiſſent, certè nunc *nec virtute foret clariſve potentius armis, quam linguâ Latium.* Ita ſentit & loquitur Horatius tum hîc, tum in Epiſt. ad Piſon. v. 289.

168. *Creditur, ex medio*, &c.] Comœdiæ difficultatem oſtendit, quia poëtæ comico venia non datur: quaſi facile ſit perfectè exprimere res & actiones vulgares. Verùm exemplo celebrium comicorum probat, arduum opus eſſe comœdiam.

170. *Adſpice, Plautus Quo pacto*, &c.] Vide quam aberret à ſcopo ipſe Plautus alioqui ſolers, pariter & Dorſennus: quàm ille parùm ſibi conſtet in tuendis partibus juvenis amantis, &c.

Sustineat officia adolescentuli amatoris, senis avari, lenonis cupientis, ut nimius sit Dorsennus in parasitis gulosis: ut dissoluto jocco per theatra vadat: enimverò quadrat pecuniam inferre in marsupium; deinde non angustur, seu fabula intercidat, seu firmo gradu consistat. Qui ad theatrum ducitur superbo curru gloriæ, occiditur spectatore languido, erigitur attento. Adeo leve & parvum est, quod contristat vel consolatur animum gloriæ cupidum. Apage rem scenicam, si approbatio denegata me reducit mœstum, concessa exultantem. Non raro quoque audacem poetam deterret, atque alienat, quod plures numero, inque merito & dignitate inferiores, imperiti & barbari, promptique ad confligendum, si equites dissentiant, mediam inter fabulam petunt

Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
Ut patris attenti, lenonis ut insidiosi:
Quantus sit Dorsennus edacibus in parasitis:
Quam non adstricto percurrat pulpita socco:
Gestit enim nummum in loculos dimittere; post hoc [847]
Securus, cadat, an recto stet fabula talo.
Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,
Exanimat lentus spectator, sedulus inflat.
Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
Subruit, ac reficit. Valeat res ludicra, si me
Palma negata macrum, donata reducit opimum.
Sæpe etiam audacem fugat hoc terrétque poetam,
Quod numero plures, virtute et honore minores,
Indocti, stolidique, et depugnare parati,
Si discordet eques, media inter carmina poscunt

ANNOTATIONES.

quàm alter *edacibus parasitis* sit importunus, quòs perpetuò ad nauseam usque repræsentat. Plerique dubitarunt, utrùm ab Horatio reprehenderetur hîc Plautus, an culpato Dorsenno præferretur, & velut exemplar optimum exhiberetur. At mentem ipse suam aperuit Horatius in Epist. ad Pisones, v. 70.

At vestri proavi Plautinos & numeros, & Laudavêre sales, nimium patienter utrumque, Ne dicam stultè, mirati. ——— ———

171. *Quo pacto partes tutetur*, &c.] Ergo Plautus hic arguitur, quod nesciat, vel non curet ita *personam formare, ut servetur ad imum, qualis ab incœpto processerit, & sibi constet*, ut est in cit. Epist. ad Pis. v. 136.

172. *Patris attenti.*] Ad lucrum, ad parsimoniam.

Lenonis insidiosi.] Loculis amantium insidiantis.

173. *Dorsennus.*] Vel Dossenus, poëta comicus, Atellanarum fabularum scriptor: cujus mentio est apud Plin. l. 14. cap. 13. ubi & aliquot ejus versiculi referuntur.

174. *Quàm non adstricto*, &c.] Quàm uterque peccet, & a perfecto distet; adeò falluntur qui credunt minimum esse difficultatis in elaborandâ comœdiâ. Certe in hoc poëta ut plurimùm aut nimius est, aut deficit: quod facile videtur materiæ parvitas. At contrà in tragœdiâ res graves hinc poëtæ ingenium stimulant, sublevant, erigunt; illinc autem auditorum animos dum plus afficiunt, etiam avocant à fastidio, & à notandis erroribus.

Non adstricto socco.] Allegoria est: *soccus* comœdorum calceus, *non astrictus*, laxus, solutus, indicat non accuratum poëtam, inconcinnè scribentem; seu negligat, seu nequeat decorum personarum ubique & semper custodire, vel *descriptas servari vices operumque colores*, &c. Vide Epist. ad Pis.

175. *Gestit enim.*] Et hoc unius lucri magis quàm laudis studium referri videtur tam ad Plautum quàm ad Dorsennum.

Nummum.] Pretium pro fabulâ datum à prætore, vel ædilibus; ut annotavi suprà.

176. *Cadat, an recto stet fabula talo.*] An explodatur à populo, an semel approbata sæpius expetatur. Pers. Sat. 5. v. 104.

. . . . *Tibi recto vevere talo*
Ars dedit. ——— ———

177. *Quem tulit ad scenam.*] Neque felicior est poëta fabulas in scenam dandas scribens gloriæ parandæ causâ; tam vanus & calamitosus est hic laudis, quàm ille lucri cupidus.

183. *Numero plures.*] Plebeii nempe adversus equestrem ordinem armis contendere parati, si quod stolidè poscunt, negetur.

185. *Si discordet eques.*] Si equites aliud velint quàm plebs; si obsistant plebi flagitanti, ut fabula interrumpatur, aliique ludi producantur; nimirum, ursus, leo, camelus, pugilum certamen, gladiatores, funambulus, &c.

Media inter carmina.] In mediâ fabulæ actione post unum aut alterum comœdiæ seu tragœdiæ actum. Vide Terentii Hecyræ prologum, qui totus ea de re est.

Hecyra——hæc cum data est nova,
Novum intervenit vitium & calamitas;
Ut neque spectari, neque cognosci potuerit:

Aut

Aut ursum, aut pugiles: his nam plebecula gaudet. [848]
Verùm equitis quoque jam migravit ab aure voluptas
Omnis ad incertos oculos, et gaudia vana.
Quatuor aut plures aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ, peditúmque catervæ:
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis: 191
Esseda festinant, pilenta, petorrita, naves:
Captivum portatur ebur, captiva Corinthus. [849]
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diversum confusa genus panthera camelo, 195

vel ursum, vel athletas: hi enim plebi delectant. Sed equites ipsi abjectâ aurium voluptate, convertuntur ad oculorum oblectationes instabiles & fluxas: per quatuor aut plures horas vela complicantur, dum fugiunt equitum turmæ & peditum cohortes. Mox reges antè *fortunati revinctis à tergo manibus trahuntur: properant esseda, pilenta, petorrita, naves: portatur ebur captivum, & Corinthus captiva. O si Democritus viveret, quàm rideret, cùm plebs attentè spectat vel novam bestiam conflatam è panthera & camelo,*

ANNOTATIONES.

Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat — ———
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio;
Comitum conventus, studium, clamor mulierum
Fecêre, ut ante tempus exirem foras.
. . . . . .
Primo actu placeo; cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus convolat,
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est, otium & silentium est,
Agendi tempus mihi datum est, &c.

187. *Verùm equitis quoque*, &c.] Sed nunc equester etiam ordo levitatem popularem sequitur; & spectaculo malunt oculos pascere, quæ voluptas citò evanescit, quàm auribus excipere, quod animo certam & diuturniorem afferat voluptatem.

189. *Aulæa premuntur.*] *Aulæa recondita cessant*, ut canit Juvenalis, Sat. 6. ornamenta scenæ & vela removentur, adeóque fabula & carmina intermittuntur, dum ad obsequendum stulto vulgi studio, introducuntur quæpiam spectacula. Cic. Epist. 1. lib. 7. ad Marium ita scribit: *Nosti reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt, quod solent mediocres ludi: apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem; quo quidem apparatu non dubito quin animo æquissimo carueris. Quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytæmnestrâ, aut in equo Trajano craterarum tria millia? aut armatura varia peditatûs aut equitatûs in aliquâ pugnâ? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent.* . . . . . *Quæ potest esse homini politico delectatio, cùm aut homo imbecillus à valentissimâ bestiâ laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur?* &c.

190. *Dum fugiunt equitum turmæ*, &c.] Dum bellorum species repræsentatur, hostium fuga simulatur, ac subinde triumphalis pompa exhibetur. Huc refer quæ sunt lib. 1. Epist. 6. v. 40 & seq. de magno numero chlamydum scenæ præstitarum.

192. *Esseda.*] Currus quibus capti reges traducuntur. *Essedum* vehiculi gestatorii genus apud Gallos usitatum.

Pilenta.] Reginarum matronarumque captivarum vehicula, quæ & carpenta.

Petorrita.] His captiva regum devictorum familia vehebatur: quatuor rotarum erant. Vide Gell. l. 15. cap. 30.

Naves.] Quibus navali prælio reges victi: vel exhibitâ naumachiâ, vel productis navibus, seu pictis in scena, seu veris in Tiberi, qui theatro proximus, ut vult vetus schol. aut. potius in amphitheatris; quemadmodum docet. Martial. spectac. Epig. 24. ubi de repræsentato navali certamine, subitóque immissâ in amphitheatrum per tubes tantâ aquarum vi, ut peregrinus esse pontum facile credidisset, nisi mox emissam ad munus gladiatorium aquam cerneret.

193. *Captivum portatur ebur.*] Captarum urbium imagines & simulacra ex ebore. Meminit Quintilianus lib. 6. cap. 3. *Chrysippus, cum in triumpho Cæsaris eburnea oppida essent translata, & post dies paucos Fabii Maximi lignea, theatra esse oppidorum Cæsaris dixit.*

Captiva Corinthus.] Simulacrum urbis Corinthi à L. Mummio expugnatæ & expilatæ. Alii interpretantur, vasa æris Corinthii à victore direpta & asportata.

194. *Democritus.*] De eo lib 1. Epist. 12.

195. *Diversum confusa genus.*] Cave ne accipias belluam è duabus naturis mixtam: imò designatur optimè camelopardalis, vulgo *une giraffe*. Varro 4. De ling. Lat. *Camelus suo nomine Syriaco in Latinum venit; ut Alexandriâ camelopardalis nuper advecta, quod erat figurâ ut*

Sive

vel candidum elephantem. Sinè plebem magis quàm ludos attenderet, velut sibi dantem spectacula plus quàm *histriones: poëtas autem diceret commemorare fabulam surdo asino. Etenim quæ vox posset superare murmur, quod reddunt theatra nostra? Credas stridere Gargani silvas, vel Etruscum mare; tanto cum strepitu spectantur ludi, artificium, & opes exoticæ, quibus eum circumdatus histrio prodit in theatrum, dextra sinistræ jungitur. An verò jam quidpiam locutus est? Nihil profectò. Quid igitur admirantur? Pannum Tarentino succo violas imitantem. Ne verò arbitreris, me parce laudare ea, quæ facere detrectem, quando scitè peragunt cæteri; is poëta mihi videtur posse ambulare per funem extentum, qui meum cor fictis sermonibus torquet, stimulat, placat, falsis terroribus concutit,*

Sive elephas albus vulgi converteret ora:
Spectaret populum ludis attentiùs ipsis,
Ut sibi præbentem mimo spectacula plura:
Scriptores autem narrare putaret asello
Fabellam surdo: nam quæ pervincere voces
Evaluêre sonum, referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Thuscum; [850]
Tanto cum strepitu ludi spectantur, et artes,
Divitiæque peregrinæ, quibus oblitus actor
Cùm stetit in scenâ, concurrit dextera lævæ.
Dixit adhuc aliquid? Nil sanè. Quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.
Ac ne fortè putes, me, quæ facere ipse recusem,
Cùm rectè tractent alii, laudare malignè;
Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,

ANNOTATIONES.

camelus, maculis ut panthera. Vide Solin. cap. 33. Dion. Lib. 43. Plin. lib. 8. cap. 18. *Camelorum*, inquit, *aliqua similitudo in duo transfertur animalia: Nabin Æthiopes vocant, collo similem equo, pedibus & cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus: unde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primùm visa Romæ. Ex eo subinde cernitur aspectu magis quàm feritate conspicua: quare etiam ovis feræ nomen invenit.*

162. *Elephas albus.*] Qualis rarò invenitur. Vide Ælian. lib. 3. cap. 46.

199. *Narrare asello Fabellam surdo.*] Proverb. Narrare surdo, vel asino: id est, olerum & operam perdere: *asello*, plebeculæ stolidæ & contumaci.

200. *Quæ pervincere voces, &c.*] Quis adeò vocalis histrio, quantumvis contenderet, in scenâ posset audiri tantum inter strepitum tumultuantis populi & vociferantis.

201. *Referunt quem nostra theatra?*] Ob reflexam echo. Vide lib. 1. Od. 20.

202. *Garganum.*] Apuliæ montem, de quo lib. 2. Od. 9.

Mugire nemus.] Ventis maritimis percussum: *mare*, stridens & resonans, Austro flante, fluctibus collisis.

Mare Thuscum.] Mare inferum, & Tyrrhenum, de quo lib. 1. Od. 11.

203. *Artes.*] Habitus histrionis artificiosus: apparatus vestium peregrinis opibus & artificio conspicuus.

205. *Concurrit dextera lævæ.*] Vel mirabunda plebs junctas manus tollit, vel approbans percutit & complodit.

206. *Dixit adhuc aliquid?*] Tum verò hospes quærere posset: Unde populi admiratio, cùm nihil adhuc pronunciârit actor? O stultitiam! ad vestimentorum fulgorem percellitur, gestit, exultat insana plebs.

207. *Lana Tarentino violas imitata veneno.*] Vestis è lanâ violacei coloris tincta apud Tarentum; quæ urbs cùm lanâ, tum purpurâ exquisitâ celebratur. Plin. lib. 8. cap. 48. *Lanæ*, inquit, *circa Tarentum summam nobilitatem habent.* Lib. 9. cap. 39. *Violacea purpura vigebat, cujus libra denariis centum veniebat: nec multò post rubra Tarentina.* Vide & lib. 21. cap. 6. & 8.

208. *Ac ne fortè putes, &c.*] Removet à se Horatius suspicionem invidentiæ. Ne putes, ô Auguste, me derogare laudem poëtis dramaticis, eò quòd dramata non scribam; profiteor me illos, si peritè rem moliantur, prorsùs admirari.

209. *Laudare malignè.*] Exiguè, quasi invidendo illis. Virgil. Æneid. 6, 270.

Quale per incertam lunam sub luce maligna.

210. *Per extentum funem, &c.*] Moliri & perficere quod difficillimum est.

211. *Qui pectus inaniter angit, &c.*] Qui pro arbitrio movet animum, & in quamlibet partem inflectit, seu ad dolendum, seu ad lætandum; vel ad iram, vel ad miserationem; ad metum, spem, &c. Epist. ad Pison.

Quocunque volent animum auditoris agunto.

Ut magus; et modò me Thebis, modò ponit Athenis.
Verùm age, et his, qui se lectori credere malunt,
[851]
Quàm spectatoris fastidia ferre superbi,
Curam impende brevem; si munus Apolline dignum
Vis complere libris, et vatibus addere calcar,
Ut studio majore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala sæpe poëtæ
(Ut vineta egomet cædam mea) cùm tibi librum
Sollicito damus, aut fesso; cùm lædimur, unum
Si quis amicorum est ausus reprendere versum;
Cùm loca jam recitata revolvimus irrevocati;
Cùm lamentamur, non apparere labores
Nostros, et tenui deducta poëmata filo;
Cùm speramus eò rem venturam, ut, simul atque
[852]
Carmina rescieris nos fingere, commodus ultrò
Arcessas, et egere vetes, et scribere cogas.
Sed tamen est operæ pretium cognoscere, quales
Ædituos habeat belli spectata domique
Virtus, indigno non committenda poëtæ.
Gratus Alexandro regi magno fuit ille

velut magus; ac modò me Thebis, modo Athenis constituit. Age vero, imminue solicitudines eorum etiam, qui malunt se lectori committere, quàm tolerare contemptum spectatoris fastidiosi; si quidem vis scriptis implere locum Apollini vite dicatum, ac poëtis cupiditatem augere, ut animosiùs adeant Helicenem præclarum. Certè nobis poetæ multa sæpe mala creamus (ut mea ipse vineta incidam) dum tibi occupato vel fatigato librum porrigimus; dum offendimur, si quis familiartum redarguerit unum è versiculis nostris; dum loca jam recitata repetimus non rogati; dum querimur, non adverti labores nostros, & carmina subtili stylo conscripta; dum speramus fore ut, cùm primùm audieris nos versus condere, sponte & benignè advoces nos, atque ab egestate vindices, & scribere imperes. Veruntamen operæt expendere, quales ministros sortiatur virtus in bello & Alexandro magno placuit ille pace conspicua, nec tradenda infimo poetæ.

ANNOTATIONES.

213. *Magus.*] Præstigiator, oculos fascinans. Vide Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 23. Plin. &c.

Modò me Thebis, &c.] Dum ita describuntur & narrantur in scenâ, quæ Thebis vel Athenis gesta sunt, ut illic interesse videatur sibi auditor, & rem oculis spectare. Aristot. Poëta *tanquam interfit rebus ipsis agendis.* Porro illæ urbes præcipuè nominantur, quòd inde materiam plerumque tragici desumserint. De Thebis, lib. 2. Sat. 6. de Athenis, lib. 2. Sat. 7.

214. *Verùm age.*] Augustum comœdiâ in primi gaudentem hortatur poëta, ut faveat non solùm dramaticis, sed & epicis; quandoquidem his magis quàm illis heroum nomen ad posteros transmittitur; atque omnes æquè præmiis stimulet ad rectè & naviter scribendum.

Qui se lectori, &c.] Qui odas vel epos malunt componere à posteris legenda, quàm drama spectandum à populo sæpe optimum carmen fastidiente, ad ineptam verò ursi, funambuli, purpureæ vestis spectationem gestiente. Vide suprà.

216. *Curam impende brevem.*] Certa ad victum præbendo subsidia: vel utrosque laudando & fovendo.

Munus Apolline dignum.] Bibliotheram à te ædi Apollinis adjunctam in monte Palatino. L. 1. Epist. 3. v. 17.

218. *Helicona.*] Montem Bœotiæ sacrum Musis. Allegoria.

219. *Multa quidem nobis, &c.*] In se & alios poëtas epicos culpam derivat ac rejicit Horatius, quòd minùs Augusto gratiosi sint.

220. *Ut vineta egomet cædam mea.*] Proverb. id est, ut meos ipse errores fatear & emendem.

Cum tibi Sollicito, &c.] Poëta noster, ut alios corripiat, seipsum petit notatque; quamquam ab isto peccandi genere longè alienus: ut patet ex datis luculenter Vinnio Asellæ mandatis & præceptis, cùm eum doceret rationem tempestivè & commodè porrigendi Augusto ipsam hanc Epistolam. Vide l. 1. Epist. 13.

224. *Non apparere labores.*] Velut aliud agens Horatius expostulat, quòd plerumque non satis advertat lector vel auditor, quæ ab auctoribus summâ curâ, arte, ingenio sunt scripta.

225. *Tenui deducta poëmata filo.*] Possunt hæc verti in bonam malamque partem: vel eximiè & scitè composita; vel exili & humili stylo, adeóque indigna eâ laude, quæ deposcitur ab auctoribus.

226. *Cum speramus, &c.*] Tantum nobis arrogamus perperàm & stultè.

229. *Quales Ædituos habeat, &c.*] Quales præcones deceant virtutem egregiam. Ædem virtuti velut numini erigit Horatius, assignatque laudatores & poëtas velut ædituos.

232. *Alexandro magno.*] Illi Macedonum regi famâ super æthera noto.

Chœrilus,

Chœrilus, qui pro versibus inconditis & inconcinnis obtinuit Philippos, regium numisma. At quemadmodum atramentum contactum imprimit notam & maculam, sic fere scriptores rudi carmine inquinant gesta illustria. Is ipse rex, qui tam indignum carmen tam caro pretio emit profusus, decreto interdixit, ne pingeret se quisquam nisi Apellet, neve alius quàm Lysippus effingeret ex ære imagines fremi Alexandri. Quod si judicium hoc solers in æstimandis artibus vocaret ad scripta, & ad nostra ista Musarum, affirmares ortum in pingui aëre Bœotiorum. Verum selecti à te, Auguste,

Chœrilus, incultis qui versibus et malè natis
Rettulit acceptos, regale numisma, Philippos.
Sed veluti tractata notam labémque remittunt
Atramenta, ferè scriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. Idem rex ille, poëma
Qui tam ridiculum tam carè prodigus emi,
Edicto vetuit, ne quis se, præter Apellem, [851]
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia. Quòd si
Judicium subtile videndis artibus illud
Ad libros, et ad hæc Musarum dona vocares;
Bœotum in crasso jurares aëre natum.
At neque dedecorant tua de se judicia, atque
Munera, quæ multâ dantis cum laude tulerunt,

ANNOTATIONES.

233. *Chœrilus.*] Insulsus poeta Thucydidis & Herodoti vivens temporibus; quem Aristoteles in Top. notat: *Qualis Homerus, non qualis Chœrilus*, inquit. Vide Epist. ad Pisones, v. 357.

234. *Philippos.*] Nummos aureos Philippi Macedonum regis patris Alexandri magni effigie signatos. Duos fuisse Chœrilos constat, quicquid nonnulli sentiant. Prior eximius poëta Atheniensium de Xerxe victoriam celebravit; cui pro singulis versibus totidem stateres seu nummos aureos contulerunt Athenienses, facto etiam decreto, ut cum Homero legeretur. Posterior fuit iste Alexandro comes assiduus, testibus Q. Curtio & Plutarcho; de quo variè narrant. Quidam scribunt pepigisse Alexandrum cum Chœrilo, ut pro singulis bonis versibus singulos acciperet Philippos, pro singulis autem malis, totidem colaphos; opere verò confecto, vix septem versus laude dignos extitisse: denique referunt Chœrilum inediâ periisse. Vide Suidam, &c. Porrò videtur Horatius isti Chœrilo quædam tribuere, quæ prioris sint; ut Alexander sit imitatus, quod fecerant Athenienses, conditum de se carmen pariter remunerans.

236. *Scriptores carmine fœdo.*] Hinc sapienter Augustus, quamvis ingenia sui seculi omni modo foverit, ac benignè patienterque audiverit recitantes non tantùm carmina & historias, sed & orationes atque dialogos; *componi tamen* aliquid de se, nisi & serio & à præstantissimis, offendebatur; admonebatque prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri. Suet. Octav. cap. 89.

239. *Edicto vetuit.*] Cic. lib. 5. Epist. 12. *Nec enim Alexander ille gratiæ causa ab Apelle potissimùm pingi, & à Lysippo fingi volebat: sed quod illorum artem cùm ipsis tum etiam sibi gloriæ fore putabat.* Idem narrat Plutarchus, atque, è duobus Alexandris, alterum invictum, scilicet Philippo natum; alterum ab Apelle factum, non esse imitabilem. Apuleius Florid. 1. sic. habet: *Alexander imaginem suam, quò certior posteris daretur, noluit à multis artificibus vulgò contaminari; sed edixit universo orbi suo, ne quis effigiem regis temerè adsimularet ære, colore, cælamine; quin solus eam Polycletus ære duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles cælamine excuderet.* Plin. lib. 7. cap. 37. *Edixit imperator ille, ne quis ipsum alius quàm Apelles pingeret, quàm Pyrgoteles sculperet, quàm Lysippus ex ære duceret.* Vide & Valer. Max. lib. 3. cap. 11.

Apellem.] Eximius ille pictor ex insula Co. toto orbe celebratus pictis ingeniosè & venustè tabellis.

240. *Lysippo.*] Statuarius ille præclarus ad veritatem optimè accessit, Quintiliano teste. Hinc Propertius lib. 3. El. 9. v. 9.

Gloria Lysippo est animosa effingere signa.

241. *Fortis Alexandri vultum.*] Cui nempe masculus ac leoninus erat obtutus.

Quòd si Judicium, &c.] Alexander de picturâ aliisque artibus benè judicans, quàm ineptè censuit de carminibus! Certè Bœotico fuisse ingenio dixeris. Plinius tamen lib. 7. cap. 29. docet, quanti ab Alexandro æstimati sint Homerus, Pindarus, &c. Ælianus autem Hist. var. lib. 2. non fuisse picturæ æstimandæ peritum ostendit: refert enim, Alexandri equo adhinniente ad equum ab Apelle pictum, quem tamen Alexander haud valde laudaverat; dixisse Apellem: Arqui, imperator, videtur equus tuus in arte pingendi esse te intelligentior.

44. *Bœotum in crasso.*] Quanquam sæpius, *fortes creantur fortibus*, contrà tamen evenit interdum. Sic Pindarus crassâ licet regione, Bœotiis

Dilecti

Dilecti tibi Virgilius Variúsque poëtæ. [354]
Nec magis expressi vultus per ahenea signa,
Quàm per vatis opus mores animíque virorum
Clarorum apparent. Nec sermones ego mallem
Repentes per humum, quàm res componere gestas,
Terrarúmque situs, et flumina dicere, et arces
Montibus impositas, et barbara regna, tuisque
Auspiciis totum confecta duella per orbem,
Clausträque custodem pacis cohibentia Janum,
Et formidatam Parthis te principe Romam;
Si, quantum cuperem, possem quoque: sed neq; parvum
Carmen majestas recipit tua; nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem stultè, quem diligit, urget;
Præcipue cùm se numeris commendat, et arte, [355]
Discet enim citiùs, meminítque libentiùs illud,
Quod quis deridet, quàm quod probat et veneratur.
Nil moror officium, quod me gravat; ac neq; ficto
In pejus vultu proponi cereus usquam,
Nec pravè factis decorari versibus opto:
Ne rubeam pingui donatus munere, et unà

poetæ Virgilius & Varius non turpant tua de se judicia, & dona, quæ acceperunt plurimâ cum gloriâ largientis. Virorum autem illustrium vultus æreâ effigie expressi non plus fulgent, quàm mores & ingenium versibus poetæ. Ego verò non mallem scribere humiles sermones, quàm tua celebrare facinora, & situs regionum, & fluvios, & arces montibus inædificatas, & victos reges barbaros, & bella tibi auspiciis obre toto finita, & templum includens Janum pacis custodem, & Romam te regnante Parthis metuendam; si quidem tantum valerem, quantum exoptarem. At tua majestas non admittit exile carmen; & mea verecundia rem aggredi veretur, ad quam vires minimè sufficiunt. Porrò officia stultè gravant eum, quem colunt, præsertim cùm se protrudunt versibus & carmine. Enimverò citiùs quisque discit, ac faciliùs recordatur id, quod deridet, quàm quod æstimat & miratur. Ego quidem sperno sedulitatem, quæ mihi molestiam creat; & nolim usquam è cerâ effingi male expresso vultu, aut versibus inconditis laudari: ne erubescam turpi affectus dono, simulque

ANNOTATIONES.

nempe Thebis, oriundus, sagacissimi nihilominus ingenii fuit. Verùm constat Bœotios ut plurimùm fuisse stupidos & hebetes, aut valde crassos pro cœli & aëris ratione. Unde nata proverbia: *Sus Bœotica, auris Bœotica, Bœoticum ingenium.* Cic. 1. De leg. n. 79. *Videmus quàm varia sint terrarum genera . . . . aliæ, quæ acuta ingenia gignant, aliæ, quæ retusa. Quæ omnia fiunt ex cœli varietate, & ex disparili aspiratione terrarum.* Idem De fato num. 7. *Inter locorum naturas quantum interfit, videmus; alios esse salubres, alios pestilentes . . . . . Atticis tenue cœlum; ex quo acutiores etiam putantur Attici; crassum Thebis; itaque pingues Thebani,* &c.

247. *Varius*] De eo lib. 1. Od. 6. & lib. 1. Sat. ult. sub finem.

248. *Nec magis expressi.*] Plutarchus refert Catonem censorium eos deridere solitum, qui statuarum cupiditate flagrarent, ignorantes se pictorum & fabrorum operibus gloriari; sui vero pulcherrimas imagines extare in civium animis. Vide lib. 4. Od. 8.

250 *Nec sermones ego mallem.*] Adverte prudentiam & modestiam poëtæ nostri. Ego, inquit, si epici carminis scribendi facultate pollerem, certè mallem res ab Augusto præclarè gestas versibus heroicis consignare, quàm satiras pedestri musâ scribere; verùm illius materiæ gravitati vires meas impares sentio; timeremque *splendida facta fœdis scriptis illinere* & maculare.

252. *Arces Montibus impositas.*] *Præsidia & custodias ubique disposuit . . . . . per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit.* Flor. cap. ult.

253. *Tuis Auspiciis confecta.*] Vide lib. 4. Od. 4.

255. *Clausträque custodem,* &c.] Portas itaque Jani clausas, ut pacis tempore, l. 4. Od. 15.

256. *Formidatam Parthis.*] Lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5. lib. 4. Od. 15.

260. *Sedulitas autem,* &c.] Intempestivum officium nec utile nec gratum videtur, sed potiùs grave est.

262. *Discit enim citiùs,* &c.] Cic. pro Muræna. *Cui placet, obliviscitur; cui dolet, meminit.*

264. *Neque ficto in pejus,* &c.] Malim nullam è cerâ imaginem, quàm pravè fabricatam habere: ex more veteri, de quo nos alibi; Juvenalis autem fuse, Sat. 8.

267. *Pingui munere.*] Rudi & inepto carmine, inconditis insulsisque versibus.

cum laudatore meo patente ciſtâ jacens, deporter in vicum, ubi venduntur thus, aromata, piper, & quodcunque involvitur inſuſſis chartis.

Cum ſcriptore meo capsâ porrectus apertâ,
Deferar in vicum vendentem thus, et odores,
Et piper, et quicquid chartis amicitur ineptis. 270

ANNOTATIONES.

268. *Porrectus.*] Quaſi cadaver.

270. *Quicquid chartis amicitur ineptis.*] De eâ inſulſorum librorum infelici, ſed juſtâ ſorte dixi alibi. Vide lib. 1. Epiſt. ult. v. 12.

EPIST. II. Ad *JULIUM FLORUM.*

Excuſat ſe, quod nec literas nec verſus petitos miſiſſet.

O Flore, amice fidelis probo & illuſtri Neroni, ſi fortè aliquis vellet tibi venundare ſervum Tiburi aut Gabiis oriundum, atque tibi ſic loquatur: Iſte ſincerus, & integer à capite ad calcem, tibi vendetur octo millibus nummorum; famulus promptus obſequi nutibus heri, literis Græcis eruditus, omnes diſciplinæ capax: hunc velut molle lutum ut libuerit finges: cantabit etiam ſine arte, quod jucundum inter epulas. Nimiæ pollicitationes minuunt fidem, quando pluſculum laudat merces venales, qui cupit eas citò vendere: at nulla me neceſſitas premit: in propriis bonis modicus ſum: nullius negotiator ſic tecum ageret: non alius à te idem à me facilè obtineret. Hic ſemel ceſſator fuit, atque, ut accidit interdum.

FLore, bono claróque fidelis amice Neroni, [856]
Si quis fortè velit puerum tibi vendere natum
Tibure, vel Gabiis, et tecum ſic agat: Hic et
Candidus, et talos à vertice pulcher ad imos,
Fiet, eritque tuus nummorum millibus octo; 5
Verna miniſteriis ad nutus aptus heriles,
Literulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argillâ quidvis imitaberis udâ:
Quin etiam canet indoctum, ſed dulce bibenti.
Multa fidem promiſſa levant, ubi pleniùs æquo 10
Laudat venales, qui vult extrudere, merces. [857]
Res urget me nulla: meo ſum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi: non temerè à me
Quivis ferret idem. Semel hic ceſſavit, et, ut fit,

ANNOTATIONES.

1. *Flore, bono, &c.*] Julius Florus ad bellum Pannonicum proficiſcens cum Tiberio Nerone, petierat ab Horatio ut quæpiam ad ſe ſcriberet: ceſſantem vero quanquam nihil pollicitum ſubinde increpavit. Cui ſe Horatius excuſat hâc Epiſtolâ; in qua & eximia quædam ad poëſim & ad benè beatéque vivendum pleraque documenta perſcribit. Ad hunc ipſum Florum inſcriptam vidimus jam Epiſt. 3. lib. 1.

Amice Neroni.] Is ipſe eſt Tiberius Claudius Nero, qui Auguſto in imperium ſucceſſit. De eo jam antè.

2. *Si quis fortè velit, &c.*] Similitudo, quâ ſe apud Florum purgat Horatius.

3. *Tibure.*] Lib. 1. Od. 7. & 18. & lib. 2. Od. 6.

Gabiis.] Lib. 1. Epiſt. 11. &. 15.

Hic & Candidus.] Verba ſunt mangonis uſque ad verſum 17.

6. *Verna.*] Servus ex ancillâ, natus domi.

7. *Litterulis Græcis imbutus.*] Erudiebant ſervos, ut pluris venderent. Terent. Eunuch. *Fac periculum in literis, fac in palæſtrâ, in muſicis: ſolertem dabo.*

10. *Multa fidem promiſſa levant.*] Subdolus negotiator vult videri non dare verba, cùm maximè verba dat.

12. *Meo ſum pauper in ære.*] Nullum æs alienum habeo, nil debeo cuiquam. Cic. pro Roſcio comœdo: *Locuples erat: nihil debebat: in ſuis nummis verſabatur.*

14. *Semel hic ceſſavit.*] Verſutus mango fugacem ſervi animum ita declarat metu legis, ut potiùs diſſimulare & tegere dicendus ſit; adeò rem verbis involvit, extenuat, ſubornat.

In

In ſcalis latuit metuens pendentis habenæ.
Des nummos, excepta nihil te ſi fuga lædat.
Ille ferat pretium, pœnæ ſecurus, opinor.
Prudens emiſti vitioſum: dicta tibi eſt lex:
Inſequeris tamen hunc, et lite moraris iniquâ.
Dixi me pigrum proficiſcenti tibi; dixi
Talibus officiis propè mancum; ne mea ſævus
Jurgares, ad te quòd epiſtola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia jura
Si tamen attentas? Quereris ſuper hoc etiam, quòd
Expectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis [858]
Ærumnis, laſſus dum noctu ſtertit, ad aſſem
Perdiderat: poſt hoc vehemens lupus, et ſibi et hoſti
Iratus pariter, jejunis dentibus acer,
Præſidium regale loco dejecit, ut aiunt,
Summè munito, et multarum divite rerum.
Clarus ob id factum donis ornatur honeſtis,
Accipit et bis dena ſuper ſeſtertia nummûm.
Fortè ſub hoc tempus caſtellum evertere prætor
Neſcio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque poſſent addere mentem:
I bone, quò virtus tua te vocat: i pede fauſto,
Grandia laturus meritorum præmia. Quid ſtas?
Poſt hæc ille catus, quantumvis ruſticus, Ibit,
Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit.

ſe occultavit metu ſcutitarum ad ſcalas ſuſpenſarum. Trade pecuniam, ſi te non offendit fuga, quam excipio. Poſt hæc *accipiet mango nummos ſine metu pœnæ, ut credo*: tu *ſciens emiſti prævum: ſignificata tibi fuit conditio: hunc nihilominùs inſequeris, & injuſtâ lite implicas. Te diſcedentem admonui me pigrum eſſe, & ad ejuſmodi officia minimè ſedulum; ne gravis iraſcereris, ſi nullas ad te literas mittorem. Quid verò profuit, quandoquidem leges mihi faventes aggrederis? Expoſtulas quoque, quoniam ſperatos verſus haud miſi fallax.* Verùm attende pauliſper. *Luculli miles viæ ſubſidium multis laboribus comparatum amiſerat integrum, dum nocte dormiret fatigatus. Inde lupus violens, tam ſibi quàm hoſti infenſus, ardens famelicis dentibus, regit præſidium depulit ſtatione probe munitâ, multiſque opibus inſtructâ: ob id verò facinus pulchris muneribus afficitur, accipitque plus quam viginti millia ſeſtertiûm nummorum. Eodem formè tempore volens imperator diruere caſtrum quoddam, cœpit hunc ipſum militem adhortari ſermonibus, qui vel ignavo poſſent animos dare: Ito generoſe, quò te tua virtus vocat: perge felicibus auſpiciis, magna pro faciendis munera conſecuturus. Cur moraris? Tum ille aſtutus, etſi agreſtis, ait: Vadat illuc, vadat, quo jubes, qui oculos amiſerit.*

ANNOTATIONES.

14. *Ut ſit In ſcalis, &c.*] Quòd ſegnis eſſet ad mandata peragenda, timuit foris ſtringi ac cæsi. Hinc paululùm delituit, abfuitque domo. Sic per ambages mango loquitur, ne uno verbo eaque odioſo dicat, fugit: vel, ſemel fugit.

15. *In ſcalis.*] Ad terrorem ſervorum ita pendebant in ſcalis ſcuticæ, quas ob oculos ſemper haberent, ut à peccando deterrerentur.

16. *Excepta nihil te ſi fuga lædat.*] Tandem *fugam* dicit breviter, excipitque: quod niſi faceret, redhibere acceptum pretium vel ſervum cogeretur legibus ædilitiis.

17. *Pœnæ ſecurus.*] Non obnoxius legi ac pœnæ: non timens actionem redhibitoriam. Cic. Offic. 1. *In mancipio vendendo ea vitia dicenda ſunt* (ut putà, eſſe mendacem, aleatorem, furacem, ebrioſum, fugacem) *quæ niſi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide lib. 2. Sat. 3. v. 285. annotat.

18. *Dicta tibi eſt lex.*] Pronunciata eſt tibi venditionis conditio.

21. *Talibus officiis propè mancum.*] Quaſi manibus carentem, ac proinde inemptum ad ſcribendas epiſtolas.

26. *Luculli miles.*] L. Lucullus Romæ clariſſimus Mithridatem Ponti, Tigranemque Armeniæ reges profligavit, opibus maximis celebratus.

30. *Præſidium regale.*] A rege Mithridate, vel Tigrane collocatum.

Loco ſummè munito.] Tigranocertam quidam intelligunt, ex Appiano in Mithridat. *quæ urbs capta exercitum ingenti prædâ ditavit:* ſeu alii melius, Niſibim Meſopotamiæ civitatem, quæ bene munita Tigranis opes ſervabat. Dio.

32. *Donis honeſtis.*] Qualia ſunt phaleræ, torques, coronæ.

40. *Zonam.*] Caſtrenſem crumenam & pecuniam, quam milites in zonâ portare conſueve-

Romæ

Ego Romæ educatus & edoctus ſum, quantumdamni Græcis attuliſſet Achilles offenſus. Deinde *inſignes Athenæ aliquantò plus doctrinæ contulerunt, nempè ut poſſem pravum ab honeſto diſtinguere, ac veritatem indagare in nemore Academi. Sed infortunata tempora abſtraxerunt me loco jucundo, & civiles fluctus militiæ imperitum appulerunt ad exercitum nequaquam parem viribus Auguſti Cæſaris. Unde ſtatim ut Philippi me exemerunt objectum amputatis alis, ſpoliatumque domo & bonis paternis; audax inopia adegit carmina componere. Nunc autem poſſidens quantum ſufficit, quibus pharmacis unquam curari poſſim, ſi ſatius non ducerem quieſcere, quàm verſus condere? Ætas defluens omnia* paulatim *aufert* à *nobis: jam eripuit jocos, amores, convivia, facetias: conatur & abſtrahere* facultatem *poeticam: quid jubes* ut *agam? Denique non omnibus eadem placent. Tu verſus lyricos amas, ille ïambicos. Hic gaudet ſatiris & dicteriis mordacibus.* Et quidem *tres convivæ rarò idem appetunt*, quin *diverſa longe diſſimili guſtu volunt. Quid tribuam? quid negem? Tu recuſas quod alius petit. Quod cupis, illud amarum & grave duobus videbitur.*

Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri,
Iratus Grajis quantùm nocuiſſet Achilles.
Adjecêre bonæ paulò plus artis Athenæ: [859]
Scilicet ut poſſem curvo dignoſcere rectum,
Atque inter ſilvas Academi quærere verum.
Dura ſed emovêre loco me tempora grato,
Civiliſque rudem belli tulit æſtus in arma,
Cæſaris Auguſti non reſponſura lacertis.
Unde ſimul primùm me dimiſêre Philippi,
Deciſis humilem pennis, inopémque paterni
Et laris et fundi; paupertas impulit audax,
Ut verſus facerem. ſed, quod non deſit, habentem,
Quæ poterunt unquam ſatis expurgare cicutæ,
Ni melius dormire putem, quàm ſcribere verſus?
Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuêre jocos, Venerem, convivia, ludum:
Tendunt extorquere poëmata: quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur amántq; [860]
Carmine tu gaudes; hic delectatur ïambis;
Ille Bioneis ſermonibus, et ſale nigro.
Tres mihi convivæ propè diſſentire videntur,
Poſcentes vario multùm diverſa palato.
Quid dem? quid non dem? Renuis quod tu, jubet alter:
Quod petis, id ſanè eſt inviſum acidúmque duobus.

ANNOTATIONES.

tant. Evangel. Mar. c. 6. Gell. l. 15. c. 12. ſic loquitur C. Gracchus: *Cùm Romæ profectus ſum, Quirites, zonas, quas argenti plenas extuli, eas ex provinciâ inanes retuli.*

41. *Romæ nutriri mihi contigit.*] Lib. 1. Sat. 1.

42. *Iratus Grajis quantùm, &c.*] Id eſt, didici Homeri Iliadem, in qua refertur Achilles ob ereptam ſibi Briſeidem iratus ſeceſſiſſe à reliquo exercitu, itaque ita Græcis plurimùm nocuiſſe. Vide lib. 1. Ode 15. ad finem. Porrò ſtudiorum olim initium ducebant pueri ab Homeri Achille. Unde proverbium de rudi & illiterato: *Ne iratum quidem Achillem novit.*

43. *Adjecêre bonæ, &c.*] Dein apud Athenas philoſophiæ operam dedi. De Athen. l. 2. Sat. 7.

45. *Inter ſilvas Academi.*] Academia locus Athenis ſuburbanus, arboribus multis amœnus, illuſtrium etiam virorum monumentis exornatus, ubi philoſophiam primu docuit Plato. Diogen. Laert. Alii nomen trahunt ab Academo, qui porticum ibi quondam extruxerit: alii à Cadmo.

46. *Dura ſed emovere loco, &c.*] Bello nempe civili flagrante, Brutus adverſus Auguſtum colligens copias, Athenis iter habuit in Macedoniam: unde Horatium & alios quoſdam juvenes Romanos ibi literis incumbentes abduxit: noſtrum vero pœtam tribunum militum conſtituit, quamvis *belli rudem*, ut patet.

48. *Cæſaris Auguſti, &c.*] Commodè aſſentatur.

49. *Me dimiſere Philippi.*] Ad quam urbem in Theſſalicis campis Auguſtus Brutum profligavit. Vide lib. 2. Ode 7.

50. *Deciſis humilem pennis, &c.*] Amiſſis dignitate & patrimonio etiam per proſcriptionem.

53. *Cicutæ.*] Non eſt quod vox hæc adeò torqueat interpretes, ſæpè pro elleboro poſita. Nam & Avicenna cicutam vocat nigrum elleborum. Itaque ſenſus eſt: quanta eſſet inſania mea, ſi ſcribendis verſibus etiamnum caput obtunderem, frangeremve? & quæ frigidiores herbæ poſſent temperare furorem hunc poëticum?

56. *Singula de nobis, &c.*] Altera non ſcribendi excuſatio.

58. *Denique non eadem, &c.*] Tertia eſt hæc ratio & excuſatio, quare verſus nolit ſcribere.

60. *Bioneis ſermonibus.*] Bion ſophiſtes &

Præter

Præter cætera, me Romæne poëmata cenſes
Scribere poſſe, inter tot curas, totque labores?
Hic ſponſum vocat, hic auditum ſcripta, relictis
Omnibus officiis: cubat hic in colle Quirini:
Hic extremo in Aventino: viſendus uterque:
Intervalla vides humanè commoda. Verum
Puræ ſunt plateæ, nihil ut meditantibus obſtet.
Feſtinat calidus mulis gerulisque redemptor;
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum;
[861]
Triſtia robuſtis luctantur funera plauſtris;
Hàc rabioſa fugit canis; hàc lutulenta ruit ſus.
I nunc, et verſus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes,
Ritè cliens Bacchi ſomno gaudentis et umbrâ.
Tu me inter ſtrepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere, et contracta ſequi veſtigia vatum?
Ingenium, ſibi quod vacuas deſumpſit Athenas,
Et ſtudiis annos ſeptem dedit, inſenuitque
Libris et curis, ſtatua taciturnius exit
Plerumque, et riſu populum quatit: hìc ego rerum
Fluctibus in mediis, et tempeſtatibus urbis,
Verba lyræ motura ſonum connectere digner?

Prætereà numquid putas me Romæ poſſe condere carmina tot inter ſolicitudines & moleſtias? Hic rogat ut pro ſe ſpondeam: *ille* ut *audiam quæ compoſuit, dimiſſis quibuſcumque officiis; alter habitat in colle Quirinali, alter in ultimo Aventino: ambos adire oportet: cernis loca ſatis diſtantia. At vacuæ ſunt viæ, ut nihil cogitabundum impediat.* Imò *occurrit operum conductor* cum *mulis & bajulis properans; machina lapidem aut trabem ingentem attollit: pompa funebris decertat cum magnis plauſtris: illàc rabioſa canis, iſtàc porcus cœnoſus diſcurrit. Age modò, verſus optimos animo finge.* Verùm *ſcriptor omnis petit ſolitudinem, urbisque vitat, jure cliens Bacchi quietem & otium amantis. Tu verò me jubes mediis in tumultibus noctis ac diei Lyrica ſcribere, & poëtarum arduas ſtudia conſectari. Ingenioſus quiſpiam Athenis tranquillis addictus* ibique *ſeptem per annos ſtudiis operatus, ſeduloe librorum incumbens* lectioni, *prodit interdum taciturnior* quàm *ſtatua, & populo ludibrium exhibet. Ergone hic ego inter agitationes ac ſtrepitus civitatis in animum inducam meum aptare voces lyrâ canendas?*

ANNOTATIONES.

poëta, dictus Boryſthenites, adeo mordax & dicax ut nemini parceret, ſed Homerum ipſum ſalibus amariſſimis proſciderit. Ejus meminit Plutarchus.

65. *Præter cætera.*] Quarta excuſatio.

67. *Sponſum.*] Vide libro 2. Satirâ 6. ubi

. . . . . *Romæ ſponſorem me rapit*
Auditum.] De recitandi more & vefaniâ jam dixi.

68. *Colle Quirini.*] Ad remotiſſimam urbis regionem.

69. *Extremo in Aventino.*] Ad oppoſitam urbis partem verſus Tiberim.

70. *Intervalla vides, &c.*] Inter utramque illam regionem ſunt nempe forum Romanum, templum Jovis Feretrii, Capitolium, Palatium.

Humanè commoda.] Ironicè, id eſt, valde incommoda ob longinquitatem itineris ac regionum diverſitatem. Perperam iſtæ voces aliqui ſeparant.

Verùm Puræ ſunt plateæ.] Prolepſis. At vacuæ impedimentis ſunt viæ, atque inter eundum verſus meditari licet. Imò, inquit Horatius, moleſtiſſima eſt vel ob iſtam rationem quælibet urbs valde frequens & populoſa. Vide Juvenal. Sat. 3.

72. *Calidus redemptor.*] Ardens & inhians ad quæſtum. Vide Od. 1. lib. 3.

73. *Ingens machina.*] Vel ſaxa ad muros, vel tigna ad contignationem attollens.

77. *Scriptorum chorus, &c.*] Ovid. Triſt. 1.

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

Quintil. lib. 10. cap. 3. *Se cretum & liberum arbitris locum, & quam altiſſimum ſilentium ſcribentibus maximè convenire nemo dubitaverit*; & paulo pòſt: *Silentium & ſeceſſus & undique liber animus maximè optanda ſunt.* Vide Juvenal. Sat. 7. v. 53. & ſeq.

78. *Cliens Bacchi.*] In tutela Bacchi eſſe poëtas dictum eſt alibi non ſemel.

80. *Contracta veſtigia vatum.*] Auguſtos, arduos, difficilia. Vide Juvenal. modò cit. Alii leg. *contacta*, ſed ineptè.

81. *Ingenium, ſibi quod, &c.*] Si Athenis ludibrio eſt homo pluſculum meditabundus, & quaſi lectioni librorum immerſus; quid eſſem ego Romæ, ſi per vias rem profundâ cogitatione abſtractus, & tam à rebus quæ circa me ſunt, quàm à me ipſo ferè alienatus?

86. *Verba lyræ motura ſonum.*] Verſus Lyricos.

insuper & alia quæ deterreant accipe. *Rhetor* quidam *erat Romæ frater jurisperiti, qui alter alterius perpetuas laudes audiebant. Hic illi quasi Gracchus, ille huic tanquam Mucius prædicabatur. Nihilò certè minus insania ista detinet poëtas loquaces. Odas ego scribo, hic elegias, opus admirandum & à novem Musis elaboratum. Animadverte primò quantâ cum arrogantiâ & anxietate contemplemur* Apollinis *templum Romanis poëtis destitutum. Deinde, si per otium licet, affectare quoque, & eminus ausculta quid quisq; afferat, & cur sibi lauream attribuat. Conficimur, totidemque vulneribus afficimus adversarium, lentâ pugnâ* usque *ad vesperam*, quasi *Samnites. Illius sententiâ sum Alcæus: ille meâ quis* erit? *quis, nisi Callimachus?* Si quid *amplius petere videatur,*

Frater erat Romæ consulti rhetor, ut alter
Alterius sermone meros audiret honores: [862]
Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
Quî minus argutos vexat furor iste poëtas? 90
Carmina compono, hic elegos, mirabile visu,
Cœlatúmque novem Musis opus. Aspice primùm
Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
Spectemus vacuam Romanis vatibus ædem.
Mox etiam, si fortè vacas, sequere; et procul audi 95
Quid ferat, et quare sibi nectat uterque coronam.
Cædimur, et totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcæus puncto illius: ille meo quis? [863]
Quis nisi Callimachus? si plus adposcere visus, 100

ANNOTATIONES.

87. *Frater erat Romæ, &c.*] Quinta ratio, ineptus & vanus poëtarum animus, quem similitudine explicat. Profectò jam pudere debet poëtam esse, inquit Horatius; cùm insulsa vatum nostrorum arrogantia passim nauseam & offensionem ingeneret.

89. *Gracchus.*] Tiberius & Cajus Sempronii Gracchi & Corneliæ, de Scipionem familiâ, filii; ambo eloquentiâ claruerunt; sed popularibus tumultibus nimiùm indulgentes miserè & indecorè perierunt. Cic. de Aruisp. respons. n. 42. *Tib. Gracchum secutus est Cajus Gracchus, quo ingenio! quantâ vi! quantâ gravitate dicendi! ut doleant boni omnes non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem voluntatemque esse conversa.* Idem de clar. orat. *Fuit Gracchus diligentiâ Corneliæ matris à puero doctus, & Græcis literis eruditus . . . . . Utinam in Tib. Graccho, Cajo-que Carbone talis mens ad Remp. bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit. Profectò nemo his viris gloriâ præstitisset.*

Mucius.] Pub. Mucius *juris civilis intelligentiâ, atque omni prudentiæ genere præstans.* Cic. modò cit.

91. *Mirabile visu, &c.*] Judicio quidem ipsorum auctorum futili & inani.

93. *Circum-Spectemus.*] Se quidem cum istis poëtastris jungit Horatius, ut gravius eos prosindat & confodiat.

94. *Vacuam Romanis vatibus ædem.*] Quandiu ista scripta non replebunt aram seu bibliothecam Apollinis, eam Romanis vatibus vacuam putant inepti illi; adeò se mirantur, & aliis omnibus præstantiores existimant.

96. *Quare sibi nectat uterque coronam.*] Quàm sanè lauream se poëticâ dignos putent.

97. *Cædimur, & totidem, &c.*] Invicem quasi vulneramur, & conficimur inani gloriæ opinione decepti, dum mutuis laudibus vanisque titulis & elogiis alii alios perperam exornamus. Alii de recitandi & audiendi vicissim molestâ occupatione intelligunt, afferuntque illud ex arte Poëtica; *Recitator acerbus quem arripuit, tenet occiditque legendo*, sed minùs bene.

98. *Lento Samnites, &c.*] Parum ad rem est Samnitum pertinax adversus Romanos ad finem usque diei pugna, de qua T. Liv. lib. 9. & Ennius:

Bellum æquis manibus nox intempesta diremit.

Aptiùs ergo intelligemus illud genus gladiatorum, quos ab armatura Samnites dicebant, quosq; inter epulas spectaculum adhibebant, adeoque *ad lumina, lento* etiam *duello*: quippe non gladiis sed fudibus decertantes, graves quidem ictus sed minimè plagas aut necem inferebant.

99. *Alcæus.*] Ab eo dicor alter Alcæus. De hoc Lyricorum coryphæo lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Puncto.] Examine, suffragio, judicio.

100. *Callimachus.*] Hic Elegiographorum princeps apud Græcos, Quintiliano etiam teste, Cyrene in Africa oriundus, floruit sub Ptolemæis Philadelphio & Euergete, plurima certe carmina scripsit, sed pervenerunt ad nos pauca duntaxat epigrammata, & hymni. Ex eo quædam imitari interdum & prædari studuere Catullus atque Propertius. Quod breves libros amaret Callimachus intimulantibus aiebat,

Ingens volumen ingens malum.

Fit

Fit Mimnermus, et optivo cognomine creſcit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Cùm ſcribo, et ſupplex populi ſuffragia capto.
Idem, finitis ſtudiis, et mente receptâ,
Obturem patulas impunè legentibus aures.
Ridentur, mala qui componunt carmina : verùm
Gaudent ſcribentes; et ſe venerantur, et ultro,
Si taceas, laudant quicquid ſcripsêre beati.
At qui legitimum cupiet feciſſe poëma,
Cum tabulis animum cenſoris ſumet honeſti :
Audebit quæcunque parùm ſplendoris habebunt,
Et ſinè pondere eruint, et honore indigna ferentur,
Verba movere loco, quamvis invita recedant,
Et verſentur adhuc intra penetralia Veſtæ. [864]
Obſcurata diu populo bonus eruet, atque
Proferet in lucem ſpecioſa vocabula rerum,
Quæ priſcis memorata Catonibus atque Cethegis
Nunc ſitus informis premit, et deſerta vetuſtas.
Adſciſſet nova, quæ genitor produxerit uſus ;
Vehemens, et liquidus, puróq; ſimillimus amni,
Fundet opes, Latiúmque beabit divite linguâ :
Luxuriantia compeſcet ; nimis aſpera ſano
Lævabit cultu ; virtute carentia tollet :
Ludentis ſpeciem dabit et torquebitur ; ut qui
Nunc Satyrum, nunc agreſtem Cyclopa movetur.

dicetur Mimnermus, & exornabitur vocabulo quod optaverit.

Multa quidem *perfero, ne irritem Poëtas, ut plurimùm iracundos, quando quidpiam compono, & vulgi approbationem enixis precibus flagito : at poſt finita ſtudia cùm ad memet redii, ipſe aures occludam antè apertas temerè recitantibus. Deridentur qui ſcribunt inconcinnos verſus, ſed auctores ipſi ſibi placent & applaudunt, ac felices vendicant quod compoſuerunt, ſi à te non laudentur. Verùm quiſquis carmen exactum ſcribere voluerit, is cum chartâ accipiet animum boni critici : quæ dictiones minùs aptæ & pulchræ judicabantur, ultrò expunget, etſi reluctantes amoveantur, & adhuc inclusæ ſint in Veſtæ ſacrario : ſpiers adhibebit ſplendidas rerum appellationes, ac diù populo ignotas producet : quas olim Catones & Cethegi uſurpârunt, nunc autem deformat turpis ſqualor & obſoleta antiquitas : fingit novas quas auctor uſus propagabit : ad inſtar fluminis rapidi ac nitidi proferet divitias, ac ſermone opulento ditabit Latium : redundantia coërcebit, duriora ſcitè expoliet, inertibus vim addet : quaſi ludens circumagetur, velut qui modò Satyrum, modò rudem Cyclopem motu ſimulat.*

ANNOTATIONES.

101. *Mimnermus.*] De eo Poëta l. 1. Epiſt. 6. ad finem.

105. *Obturem patulas, &c.*] Interdum ineptias legentium & recitantium ferre cogor : at poſtea indignor, averſor, abhorreo.

114. *Intra penetralia Veſtæ.*] In conclavi, in ſcrinio ſcriptoris, quæ nemini præter ipſum ſcrutari licet : quemadmodum ſolus olim Pontifex maximus adire poterat *abditos & penetrales locos* apud Veſtæ fanum. Cic. vel ſicut è templo Veſtæ tanquam ex aſylo quemvis extraxiſſe nefas eſt. *Veſtam* hic pro Lare poni quidam volunt. De Veſtâ lib. 1. Od. 2.

115. *Obſcurata diù, &c.*] Art. Poët. v. 70. *Multa renaſcentur, quæ jam cecidêre, &c.*

117. *Catonibus atque Cethegis.*] Vetuſtiſſimis oratoribus, ferè coævis. Plin. lib. 7. c. 27. *Cato*, inquit, *primus Porciæ gentis tres ſummas in homine res præſtitiſſe exiſtimatus eſt ; optimus orator, optimus imperator, optimus ſenator . . . . quater & quadragies cauſam dixit : nec quiſquam ſæpius poſtulatus, & ſemper abſolutus.*

Cethegis,] Intelligendus hic M. Cornelius Cethegus, quem Cicero in Bruto commendat, ejuſque eloquentiæ auctorem idoneum dicit Q. Ennium ; quippe qui & ipſe eum audierit, & de mortuo ſcribat : unde nemo ſuſpicari poſſit, amicitiæ causâ eſſe mentitum. Is cum Pub. Sempronio Tuditano conſulatum geſſit, bello Punico ſecundo, annis ferè ducentis antequam hæc ſcriberet Horatius. Ennius in Annal.

Additur orator Corneliu' ſuaveloquenti
Ore Cethegus . . . . . .
Flos delibatus populi, Suadæque medulla.

Vide Quintil. lib. 2. cap. 15. ubi horum facit mentionem.

119. *Adſciſcet nova.*] Vide Art. Poët. v. 46. & ſeq.

124. *Ludentis ſpeciem dabit.*] Eâ ſubtilitate ſcribet ut ludere videatur : adeò res quæque luculenter & facilè ſcriptæ apparebunt, ut *ſibi quivis ſperet idem* ; at *ſudet multum fruſtraque laboret auſus idem.* Art. Poët. v. 240. Vide ibi annot.

125. *Ut qui Nunc Satyrum, nunc, &c.*] Velut

Prætulerim ſcriptor delirus inérſque videri, [865]
Dum mea delectent mala me, vel denique fallant,
Quàm ſapere, et ringi. Fuit haud ignobilis Argis,
Qui ſe credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus ſeſſor plauſórque theatro;
Cætera qui vitæ ſervaret munia recto
More; bonus ſanè vicinus, amabilis hoſpes,
Comis in uxorem, poſſet qui ignoſcere ſervis,
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ:
Poſſet qui rupem et puteum vitare patentem.
Hic ubi cognatorum opibus curiſque refectus
Expulit elleboro morbum bilémque meraco,
Et redit ad ſeſe: Pol me occidiſtis, amici,
Non ſervâſtis, ait; cui ſic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratiſſimus error.
Nimirum ſapere eſt abjectis utile nugis, [866]
Et tempeſtivum pueris concedere ludum;
Ac non verba ſequi fidibus modulanda Latinis;
Sed veræ numeróſque modóſque edifcere vitæ.
Quocirca mecum loquor hæc, tacitúſque recordor;
Si tibi nulla ſitim finiret copia lymphæ,
Narrares medicis: quòd, quantò plura parâſti,
Tantò plura cupis, nulline faterier audes?

Ego certè malim haberi poëta veſanus & inſulſus, dummodò placeant mihi, vel etiam ignota ſint vitia mea; quàm bonè ſcribere & animo cruciari. Argis fuit quidam non plebeius, qui credebat ſe audire tragœdos excellentes, in vacuo theatro ſedens & applaudens: cæterùm honeſtæ vitæ officia non omittebat, probus omninò vicinus, benignus hoſpes, bonus erga conjugem, mitis in ſervos, nec ſupra modum excandeſcens ſi fractum invenitet *lagenæ ſigillum: denique rupem vel puteum facilè devitabat. Ille affinium curâ & auxilio ſanatus, pulſo morbo & bile per elleborum purum, ad mentem ſanam reverſus dixit: Profectò me occidiſtis, ô amici, non ſervâſtis, cui gaudia ſic abſtuliſtis, & mentis errorem jucundiſſimum eripuiſtis per virtutem* medicamentorum. *Scilicet expedit ſapientiæ ſtudere, abjectis nugis; & pueris relinquere ludum ætati congruum. Jam non ampliùs juvat ſectari voces chordis Latinis canendas, ſed rectæ vitæ rationes & inſtituta ſcrutari. Quapropter ita mecum reputo, & tacitè ſtatuo: ſi nulla aquarum abundantia ſitim placaret, medicos adires; cur autem nemini audes fateri, quò plus habes, eò plus te appetere?*

ANNOTATIONES.

eximius pantomimus geſtibus exprimens nunc agilem Satyrum, nunc tardum Cyclopem, tantâ quidem arte, ut ipſa Satyri vel Cyclopis natura & perſona agere credatur; quod quidem pariter æmulari ſe poſſe quiſque ſpectantium facilè ſibi perſuaſerit: verùm ſi rem tentet jam difficultatem ſentiat. Vide lib. 1. Sat. 5. v. 63.

126. *Prætulerim ſcriptor, &c.*] Videtur per proſopopœiam induci Florus vel alius quiſpiam, hæc dicens & concludens ex rationibus ab Horatio prolatis.

128. *Ringi.*] Stomachari, intimis ſenſibus angi. Cic. ad Attic. lib. 4. Epiſt. 5. *Hi ſubringentur, qui villam me moleſtè ferunt habere, quæ Catuli fuerat.*

Fuit haud ignobilis Argis.] Homo ille vocabatur Lycas, ex vet. Comment. De *Argis* urbe, lib. 1. Od. 7. annot.

129. *Qui ſe credebat, &c.*] Idem Abydi geſtum narrat Ariſtoteles. Vide Athenæum l. 12. in fine, ubi ſimilem refert de inſano hiſtoriam ſat lepidam. Thraſylaus nempe quidam (Thraſyllum vocat Ælianus Var. lib. 4. cap. 25.) ſuas eſſe putabat naves omnes in Piræeum appellentes; has recenſebat, excipiebatque tanto gaudio, quàm ſi dominus fuiſſet earum rerum omnium, quæ advenifſent ſalvæ. Is verò Critonis fratris curâ ſanatus, affirmabat lætum ſe prorſus ac beatum vixiſſe ea dementia; quoniam omnis moleſtiæ expers, & multam voluptatem animo perciperet.

134. *Signo læſo lagenæ.*] Lagenas vini obſignabant olim adverſus fraudem ſervorum. Cic. lib. 16. Epiſt. 26. ad Tironem; *Olim matrem memini lagenas etiam inanes obſignare, ne dicerentur furtim exſiccatæ fuiſſe.* Perſ. Sat. 6. v. 17. ubi *Et ſignum in vaſidâ noſo tetigiſſe lagenâ.*

Inſanire.] Iraſci nimium, uſque ad furorem & inſaniam.

140. *Mentis gratiſſimus error.*] Vide Athen. paulò ante cit. ubi ait, jucundiſſimas eſſe inſanorum delicias.

141. *Nimirum ſapere eſt abjectis, &c.*] Tranſit ingeniosè Horatius ad aliam materiam, nempe, moribus corrigendis potius quam verbis connectendis & numerandis ſtudere jam expedit, ubi Flori vitia ſolerter notat.

146. *Si tibi nulla ſitim, &c.*] In morbis cor-

Si

Si vulnus, tibi monſtratâ radice vel herbâ
Non fieret levius, fugeres radice vel herbâ
Proficiente nihil curarier. Audieras, cui
Rem Di donarent, illi decedere pravam
Stultitiam; et cùm ſis nihilo ſapientior, ex quo
Plenior es, tamen utêris monitoribus iiſdem?
At ſi divitiæ prudentem reddere poſſent,
Si cupidum timidúmque minùs te; nempe ruberes,
Viveret in terris te ſi quis avarior uno.
Si proprium eſt, quod quis librâ mercatur & ære;
Quædam, ſi credis conſultis, mancipat uſus;
Qui te paſcit ager, tuus eſt: et villicus Orbi [867]
Cùm ſegetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum ſentit: das nummos, accipis uvam,
Pullos, ova, cadum temeti: nempe modo iſto
Paulatim mercaris agrum, fortaſſe trecentis,
Aut etiam ſuprà, nummorum millibus emptum.
Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?
Emptor Aricini quondam Veientis et arvi,
Emptum cœnat olus, quamvis aliter putat; emptis
Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum.
Sed vocat uſque ſuum, quà populus adſita certis
Limitibus vicina refugit jurgia: tanquam
Sit proprium quidquam, puncto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc morte ſuprema

Si ægritudo non levaretur plantâ vel radice tibi indicatâ, ſperneres radicem aut plantam nihil remedii afferentem: auditu acceperas, Diis opes largientibus, hominem inſaniâ iſtâ liberari; factus autem locupletior, quanquam nihilo magis ſapis, tamen auſcultas ſemper eoſdem monitores. At ſi opes meliorem, ſi minus avarum & ſolicitum efficerent, jure quidem erubeſceres, ſi quiſquam in orbe eſſet te ſolo cupidior. Jam verò, *ſi proprium eſt quod quiſque ſoluto pretio emit; ſi quædam uſus addicit, ut aiunt juriſperiti, tuus eſt ager qui te alit, & villicus Orbii occans ſegetes, ut tibi dein triticum vendat, te herum ſentit: datâ pecuniâ mercaris uvam, pullos, ova, cadum vini; ita nimirum paulatim emis agrum fortaſſe millibus nummorum trecentis vel ampliùs comparatum. Quid intereſt ſeu nuper ſeu dudum ſoluto vivas? Poſſeſſor vetus agri Veientis & Aricini emptum comedit olus, quamvis aliter exiſtimet, emptis lignis abenum calefacit ſub noctem frigidam. Atque ſuum appellat uſque ad populum juxta plantatam,* quæ *certis finibus dirimit controverſias vicinorum. Quaſi verò proprium aliquod ſit, quod momento fluxi temporis mutet dominos & in alterius poſſeſſionem tranſeat, vel precibus, vel emptione,*

ANNOTATIONES.

poris, conſulitur medicus; in morbis animi, diſſimulatur celaturque malum, nec ullum proinde remedium quæritur.

151. *Audieras.*] A Stoicis didiceras.

154. *Monitoribus iiſdem.*] Vel cupiditatibus vel avaris, qui ut rem ſemper augeas, admonent: quaſi ſapientia & felicitas una cum opibus accreſceret.

158. *Si proprium eſt, quod quis, &c.*] Agit adverſus eos, qui multos ut agros emant, magnam pecuniæ vim congerere ſtudent.

Librâ mercatur & ære.] Olim rei pretium ſeu pecunia pendebatur: poſtea numerari cæpit.

159. *Mancipat.*] Jus & poſſeſſionem certam tradit, uſu continuato per tempus lege definitum.

160. *Qui te paſcit ager, tuus eſt.*] Tum emptione tum uſurpatione proprius tibi dicendus eſt ager, cujus fructibus uteris licet emptis. Cic. l. 7. Epiſt. 30. *Id cujuſque eſt proprium, quo quiſque fruitur atque utitur.*

161. *Occat.*] Sparſum ſemen terra operit glebas verſando & frangendo.

162. *Te dominum ſentit.*] Quamvis Orbii dicatur ager & villicus: tu tamen magis dicendus es dominus, cui fructus fert ager, & cui laborat villicus.

166. *Numerato nuper, an olim.*] Qui agrum mercatur, fructus quidem univerſos præſentes, & futuros emit dato ſemel integro pretio: qui verò neceſſarios in diem fructus mercatur, agrum emit paulatim numerato pretio & per partes dato.

167. *Aricini.*] Aricia oppidulum Latii.

Veientis.] Veii urbs Hetruriæ.

168. *Quamvis aliter putat.*] Non eſt quod inempta dicat olus & ligna. Scilicet eorum olim pretium numeravit & ſolvit, quando agros ſolutâ pecuniâ emit.

170. *Sed vocat uſque ſuum, &c.*] Prolepſis. Vide lib. 2. Sat. 2. ſub finem.

173. *Nunc prece, &c.*] Quatuor iſta ſunt rem capiendi genera: *prece*, per donationem precibus, officiis, aut aliâ ratione captatam: *pretio*, em-

vel per violentiam, aut per mortem. Quoniam igitur nemo habet usum perpetuum, atque hæres hæredi ficut fluctus fluctui succedit; quid proficiunt villæ aut horrea? quorsum Lucani agri Calabris adjuncti, si magna parvaque abripit mors nequaquam auro placabilis? Lapillos, marmor, ebur, Etrusca signa, picturas, argentum, vestes Getulicâ purpurâ tinctas multi non possident; quidam nec cupiunt possidere. Quare fratrum alter otium, nugas, unguenta habere malit, quàm opima palmeta Herodis; alter autem licet opulentus agrum sterilem laboriosè domet igne & vomere, à prima luce usque ad vesperam; nevis Genius, qui comitatur sidus ortui præsidens, humanæ naturæ Deus,

Permutet dominos, et cedat in altera jura. 174
Sic quia perpetuus nulli datur usus, et hæres [868]
Hæredem alterius, velut unda supervenit undam;
Quid vici prosunt, aut horrea? quídve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
Argentum, vestes Gætulo murice tinctas, 181
Sunt qui non habeant, est qui non curet habere.
Cur alter fratrum cessare, et ludere, et ungi,
Præferat Herodis palmetis pinguibus; et alter
Dives et importunus, ad umbram lucis ab ortu 185
Sylvestrem flammis et ferro mitiget agrum;
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum, [869]
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum-
Quodque caput, vultu mutabilis, albus, et ater.
Utar, et ex modico, quantum res poscet, acervo 190
Tollam; nec metuam, quid de me judicet hæres,

qui cum singulis hominibus interit, faciem habens multiplicem, propitius, & adversus. Quæ cùm ità sint, bonis utar, & ex parvo cumulo desumam quod opus erit; nec curabo quid hæres de me censeat,

ANNOTATIONES.

ptione, vi, ereptâ veteri domino possessione, seu per vim armorum, seu per fraudem & iniquas lites: *forte suprimâ*, cum hæreditario jure obveniunt bona.

177. *Quid vici prosunt.*] Quidam legunt, *vites*, id est, vineæ.

Calabris Saltibus adjecti Lucani.] Calabriæ pariter & Lucaniæ opima valde pascua erant. De contiguis illis ad ultimam Italiam regionibus jam dictum in Epod. 1.

180. *Tyrrhena sigilla.*] Imagines parvas ex Hetruriâ, quam regionem primò incoluerunt populi à Tyrrheno Atyos (qui unus è posteris Herculis) filio nominati, & è Lydiâ huc deducti.

181. *Gætulo murice.*] *Purpuræ florem illum tingendis expetitum vestibus murices* (pisciculi) *in mediis habent faucibus . . . Præcipuus in Meninge Africæ & Gætulo littore Oceani.* Plin. lib. 9. cap. 36. De Gætulia dixi lib. 1. Od. 23. & lib. 2. Od. 20.

183. *Alter fratum.*] Designat Mitionem & Demeam fratres, quorum alter in urbe quietus degebat, alter ruri duris se laboribus exercebat, apud Terent. Adelph.

184. *Herodis palmetis.*] Agris Judææ fertilissimis, & jerichuntinis palmis, è quibus opimus redit proventus. Illic verò Herodis regia erat. Strabo lib. 16. *Hierichus campus à montana quadam circumdatus, quæ in amphitheatri speciem ad ipsum declinat. Ibi est palmetum, habens & alias feraces arbores, sed plures palmas: ad stadia centum extenditur irriguum totum ac nullis frequens. Illic etiam visitur Herodis regia, & balsami viridarium. Indè verò amplus est reditus & ingens vectigal.* Vide & Plin. lib. 5. cap. 17.

Herodis.] Herodes apud Judæos regnavit temporibus Augusti in partibus Syriæ: inquit vet. Schol. ad Persii Sat. 5. v. 180. De eo nos amplius ibidem.

186. *Silvestrem flammis.*] Rem fusè explicat Virgilius Georgic. 1. v. 84. & seq.

Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,
Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis.
Sive inde occultas vires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt: sive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atq; exudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias, & cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat quâ succus in herbas:
Seu durat magis, & venas astringit hiantes:
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

187. *Genius.*] Numen quod rebus gignendis præest, & simul cum nascente nasci, cum moriente mori credebatur. Ammian. Marcell. l. 21. Censorin. de die natali. Plutarch. lib. de interit. orac. &c.

189. *Albus, & ater.*] Duplicem cuique genium veteres assignabant, bonum & malum. Bruto cubanti narrant observatam olim speciem corporis horrifici, & quærenti, quis Deus vel homo esset,

Quod

Quòd non plura datis invenerit: et tamen idem
Scire volam, quantum ſimplex hilariſque nepoti
Diſcrepet, et quantum diſcordet parcus avaro.
Diſtat enim, ſpargas tua prodigus, an neq; ſumptum
Invitus facias, neque plura parare labores:
Ac potiùs, puer ut feſtis Quinquatribus, olim
Exiguo gratóque fruaris tempore raptim.
Pauperies, immunda procul domus abſit: ego, utrum
Nave ferar magnâ an parvâ, ferar unus et idem. [870
Non agimur tumidis velis Aquilone ſecundo:
Non tamen adverſis ætatem ducimus Auſtris:
Viribus, ingenio, ſpecie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis uſque priores.
Nos es avarus; abi. Quid? cætera jam ſimul iſto
Cum vitio fugêre? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, et irâ?
Somnia, terrores magicos, miracula, ſagas,
Nocturnos lemures, portentáque Theſſala rides?

quia non repererit majores opes quam mihi donatæ ſint. Ipſe tamen cupiam noſſe quid bonus lætuſque differat à luxurioſo, & quantum diſtet frugalis à ſordido. Quippe latum *diſcrimen eſt* utrum bona *tua malè profundas, an ſponte inſumas; nec majora congerere ſtudeas: quin potiùs raptim utaris deinceps brevi & jucundâ ætate, ſicut puer feriis Quinquatribus. Ne res familiaris inops aut ſordida ſit:* cæterùm *ſeu amplâ ſeu exiguâ cymbâ vehar, ipſe idemque ero. Non inflatis* quidem *velis ferar proſpero Aquilone: at nec Auſtris contrariis victito, viribus, ingenio, decore* externo, *virtute, gradu, facultatibus, primorum ultimus* ſum; *at ultimos antecedo. Non avarus es; euge: Quid? an cætera quoque vitia cum illo abſunt?* num *liber eſt animus ambitione vanâ, timore mortis, & iracundiâ? nunquid ſpernis inſomnia, magorum terriculamenta, prodigia, veneficas, umbras nocturnas, & Theſſalorum oſtenta?*

ANNOTATIONES.

& quid vellet; reſpondiſſe, Malus ego tuus genius ſum; hodiè me ad Philippos videbis. Cui Brutus intrepidè: Videbo. Plutarch.

192. *Plura datis.*] A Mæcenate, ab Auguſto.

193. *Simplex.*] Non ſumptuoſus aut prodigus, at *hilaris* & honeſtè bonis utens.

197. *Puer ut feſtis Quinquatribus.*] Plenâ & liberâ mentis hilaritate, quemadmodum pueri hilariter omninò tranſigunt dies feriatos ſibi conceſſos in Quinquatribus.

Quinquatribus.] Quinquatria vel potiùs Quinquatrus pluralis numeri, dies erant feſti in honorem Minervæ, quibus à ſtudio vacabant pueri, & minerval ſuis magiſtris deferebant. Nomen vel à *quinque* numero, quòd celebrarentur quinto die poſt Idus. Varro 5. de L. L. Gell. lib. 2. cap. 21, &c. vel quòd eâ die Minervæ ædes in Aventino conſecrata ſit. Feſtus. Alii aliter. Ovid. Faſt. 3.

Una dies media eſt, & ſiunt ſacra Minervæ;
Nominaque à junctis quinque diebus habent.

201. *Non agimur tumidis, &c.*] Allegoria. Id eſt, Ego non opes habeo ingentes, nec ſumptuosè vivo: at nec paupertate conflictor, nec ſordido victu immundam aut miſeram ætatem ago.

208. *Somnia, terrores, &c.*] An ſapienter & fortiter contemnis vana quæque terriculamenta? Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 9. & ſeq.

209. *Lemures.*] Perſ. Sat. 5. v. 185. *nigros lemures* vocat: id eſt, umbras ſeu larvas, quibus noctu infeſtantur domus: quas procurandi ſeu expiandi rationem docet Varro lib. 1. de vitâ pop. Rom. Ovid. Faſt. 5. Vide Plin. lib. 7. Epiſt. 27. in qua pleraque refert ejus generis phantaſmata tum ſuis tum aliorum oculis obſervata. *Erat Athenis*, inquit, *ſpatioſa domus, ſed infamis & peſtilens. Per ſilentium noctis, ſonus ferri, & ſi attenderes acriùs, ſtrepitus vinculorum, longiùs primo, deinde proximè reddebatur: mox apparebat idolon, ſenex macie & ſqualore confectus, promiſſâ barbâ, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus triſtes diræque noctes per metum vigilabantur, &c.*

Portentaque Theſſala, &c.] Miracula perpetrata à Theſſalis per artem magicam & veneficia, quibus ii maximè pollebant, à Medea edocti, ut aiunt. Plinius lib. 30. cap. 1. magiam apud Theſſalos propagatam ſcribit. Hinc & *mulier Theſſala*, pro magâ & veneficâ, in proverbium abiit.

Theſſala.] Theſſalia pars fuit regni Macedonici perampla, quanquam diſtincta regio, inter Peneum fluvium ad Boream, & Thermopylas ad Auſtrum, ab occidente Epirum habet. Ejus præcipua urbs Lariſſa fuit, Achillis natalibus inclyta.

num *bilariter annos* tuos recenſes? an *indulges amicis*? an *ingravescente ætate fis benignior ac probior*? Enimverò *quid tibi prodest unam de multis ſpinis avulsisse*? *Si nescis benè vivere, da locum melioribus: sat natatus es, satis edisti & bibisti*: jam *tempus est*, ut *abscedas*: *ne plusculum te lascivientem deridеant & exagitent juvenes convenientiùs lascivientes.*

Natales gratè numeras? ignoſcis amicis? 210
Lenior et melior fis accedente ſenectâ? [871]
Quid te exempta juvat ſpinis de pluribus una?
Vivere ſi rectè neſcis, decede peritis.
Luſiſti ſatis, ediſti ſatis, atque bibiſti;
Tempus abire tibi eſt: ne potum largiùs æquo 215
Rideat, et pulſet laſciva decentiùs ætas.

ANNOTATIONES.

210. *Natales gratè numeras.*] Libenterne ætatis annos recenſes? an non horres mortis accedentis mentionem? hoc enim puſilli eſt animi.

211. *Lenior & melior fis accedente ſenectâ?*] Tunc certè, aut nunquam, minui debent animi perturbationes, tum defervescente ſanguine, tum uſu rerum & ſapientiâ creſcente.

212. *Quid te exempta juvat, &c.*] Quid juvat unum vitium expuliſſe, ſi alia ſuperſunt & torquent? Quid prodeſt avaritiam expugnâſſe, ſi ambitio, ſi ira, metus, ſuperſtitio, animum adhuc tuum obſident & cruciant?

214. *Luſiſti ſatis, &c.*] Ex Homeri Odyſſ. *Affatim edi, bibi, luſi.*

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLA
AD
PISONES:
SIVE DE
ARTE POETICA LIBER.

SEU è Demetrio Phalereo, ſeu è Neoptolemo Parrio, ſeu potiùs ex Ariſtotele, ſeu è proprii ingenii acriſque judicii fœcunditate, ſagacitate, opibus, hauſerit potiſſimùm Flaccus noſter; certè eminentiſſima quæque ſcribendi carminis præcepta hoc libello complexus eſt. Attamen Artem Poëticam vix appellem cum Quintiliano & aliis: malim verò Epiſtolam nuncupare cum nonnullis eruditis; tum ob inſperſum identidem ſatiricum ſalem, tum ob præceptiones aut carptim aut ſaltuatim datas. Hinc enimverò animo meo conſilium pridem ſubiit, ordine quodam adhibito illuſtrare hanc Horatii partem;

partem ; ſi quod eſt eximium illuſtrari poteſt. Liberaliter accipe, Lector, opellam hanc meam ; dico libellum, quo Epiſtolam ad Piſones in Artis Poëticæ formam utcunque redegi, olim jam editum, nunc verò à me recognitum rurſúſque tibi propoſitum.

Q. Ho-

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLA

AD

PISONES:

SIVE DE

ARTE POETICA LIBER.

HUmano capiti cervicem pictor equinam [873]
Jungere si velit, et varias inducere plumas
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè;
Spectatum admissi risum teneatis, amici?
Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum
Persimilem, cujus, velut ægri somnia, vanæ
Fingentur species: ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ. Pictoribus atque Poëtis

INTERPRETATIO.

Si pictor humano capiti addat collum equinum, diversasque plumas apponat membris hinc & inde collectis, adeò ut mulier vultu pulcra deformem piscis caudam habeat; an cachinnos cohibere possitis, ô amici ad spectandum introducti? ô Pisones, credite similem huic tabellæ fore librum, cujus sicut ægrotantis insomnia, inanes formæ conflabuntur; ità *ut nec finis nec principium ad unum quid referatur.* Atqui *pictoribus & poëtis*

ANNOTATIONES.

1. *Humano capiti, &c.*] Per ridiculæ & monstrosæ picturæ similitudinem primo loco docet Horatius, uniforme opus, ejusque partes homogeneas esse oportere; tum ut cohæreant & conveniant universa & singula, tum ut ad quid unum omnia respondeant. Vide Aristot. Poët. cap. 1. & seq.

3. *Undique collatis.*] Diversorum animalium membris corpus unum monstrosum conflantibus.

6. *Pisones.*] Horum familia Romæ dudum nobilis ac numerosa. Calpurnii vocati sunt à Calpo Numæ filio; unde posteà, *Vos ô Pompilius sanguis.* Porrò scribit Horatius ad patrem & ad filios Pisones, præsertim verò ad hos; quorum pater L. Piso Consul cum Druso Libone, anno U. C. 738. Augusto gratiosus extitit, aliisque muneribus in Rep. egregiè perfunctus est; cæterùm literarum ac literatorum impensè amans.

7. *Ægri somnia.*] Corruptis morbo perturbatisque humoribus, cerebroque malè affecto, portentosa gignuntur insomnia.

Quid-

quodcunque libuit ſemper etiam licuit. Fateor; atque hanc indulgentiam petimus æquè & largimur: verùm non adeò ut aſpera mitibus, angues volucribus, agni tigribus ſocientur.

Initiis grandibus ſæpe & magnificis ſubjunguntur unus vel duo centones purpurei, qui longè refulgeant, quando deſcribitur locus, fanum Dianæ, rivulus per amœnos campos decurrens, fluvius Rhenus, iris. At non erat tunc aptus iſtis locus. Et fortaſſe niſi pingere cupreſſum. Quorſum verò iſtud, ſi pacto pretio pingendus eſt homo fractâ nave emergens nudus? amphora formari cœpta eſt; cur rotâ revolutâ urceus prodit? Denique ſimplex & unum planè ſit id *quod componis.*

O pater, & juvenes patre digni, nos poëtæ ut plurimùm imagine recti fallimur. Si conor eſſe brevis, obſcurus evado. Polita conſectanti ſpiritus & vires haud ſuppetunt: qui vult loqui ſublimia, turgidus fit: ſecurus nimis & ardua metuens fit humilis: qui rem unam plùs æquo variare nititur,

Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas. 10
Scimus, et hanc veniam petimúſque damúſque
viciſſim: [874]
Sed non ut placidis coëant immitia, non ut
Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
Incœptis gravibus plerumque et magna profeſſis
Purpureus latè qui ſplendeat unus et alter 15
Aſſuitur pannus; cùm lucus et ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluvius deſcribitur arcus.
Sed nunc non erat his locus: et fortaſſe cupreſſum
Scis ſimulare: quid hoc, ſi fractis enatat exſpes 20
Navibus ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Inſtitui: currente rotâ cur urceus exit?
Denique ſit quidvis ſimplex duntaxat et unum. [875]
Maxima pars vatum (pater, et juvenes patre digni)
Decipimur ſpecie recti brevis eſſe laboro, 25
Obſcurus fio: ſectantem lævia nervi
Deficiunt animíque: profeſſus grandia turget:
Serpit humi tutus nimiùm timidúſque procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter unam,

ANNOTATIONES.

12. *Sed non ut placidis.*] Nec pictor, nec poëta debet fingere unquam naturæ repugnantia.

14. *Incœptis gravibus.*] Præcipit vitandas digreſſiones futiles & ineptas; atque locos communes intempeſtivè haud tractandos: quem ad ſcopulum frequenter impingunt illiduntúrque poëtaſtri. Vide quàm aptè & quàm non prolixè Virgilius deſcribat *peſtilentiam*, Geor. 3. *famam*, Æn. 4. &c. Lucanus contra *more ſuo omnia ponit in exceſſu.* Scal. l. 5. c. 15. Idem de eod. l. 6. c. 3. *Lucani effrænis mens, ſui inops, ſerva impetus, atq; idcirco immodica, raptaq; calore ſimul & calorem ipſum rapiens.*

15. *Purpureus latè qui, &c.*] Non magis ſplendet carmen locis communibus perperam tractatis, quam veſtis aſſuto centone purpureo. Vide ſupra l. 2. Epiſt. 1. v. 73.

16. *Lucus & ara Dianæ.*] Nemus Aricinum, ubi ara Dianæ ſacra: quæ poëtis materia frequens, tum ob amœnitatem loci, tum ob Dianæ Tauricæ Oreſtiſque miram & fatalem hiſtoriam multiplicis argumenti fertilem.

18. *Flumen Rhenum.*] Hoc celebrare affectabant in gratiam Aug. Cæſaris, cujus ibi victoriæ multæ & præclaræ. Suet. Octav. c. 21. & Dio. l. 54. &c.

Pluvius arcus.] In eo deſcribendo ſæpiùs inſulsè morabantur imperiti; at rarò, & paucis Virgilius Æneid. 4. v. 700.

20. *Si fractis enatat exſpes.*] Mos erat naufragorum, pictum in tabella naufragium circumferre ad corrogandam ſtipem. Vide Perſ. Sat. 1. v. 89. Juvenal. Sat. 14. v. 301. & ſeq.

21. *Amphora cœpit Inſtitui, &c.*] *Amphora* vas grande, *urceus* vas exiguum, notant principium grave paulò pòſt in minuta & lecivula abiens & evaneſcens. Iſto loco utuntur S. Hieron. ad Lætam, aptiùs autem Sidonius Apoll. Epiſt. 16.

22. *Currente rotâ.*] In operis progreſſu. Metaph. à rota figulari.

23. *Quidvis.*] Al. *quodvis.*

25. *Brevis eſſe laboro, Obſcurus fio.*] Quintil. lib. 4. c. 2. *Nimium corripientes omnia ſequitur obſcuritas.* Summorum poëtarum eſt magnum ſenſum paucis efferre. Virgil Æneid. 3. v. 11.

. . . . *Campos ubi Troja fuit.*

Perſ. Sat. v. 38.

Virtutem videant, intabeſcantque relicta.

26. *Sectantem lævia nervi Deficiunt.*] Sententiarum majeſtas, ſpiritûs poëtici vis & altitudo ſæpe deeſt: deceratque verſibus Neronis à Perſio deriſis. Sat. 1.

27. *Profeſſus grandia turget.*] Magniloquentia orationi inflatæ affinis eſt.

28. *Serpit humi tutus.*] Qui non audet aſſurgere, repat neceſſe eſt: Id vitii habent Valer. Flacc. Argon. Silius Italic. &c.

29. *Qui variare cupit.*] Varietare carmen lucet

Delphinum ſilvis appingit, fluctibus aprum.
In vitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte.
Æmilium circa ludum faber imus et ungues
Exprimet, et molles imitabitur ære capillos,
Infelix operis ſummâ, quia ponere totum
Neſciet: hunc ego me, ſi quid componere curem,
Non magis eſſe velim, quàm pravo vivere naſo,
Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.
Sumite materiam veſtris, qui ſcribitis, æquam
Viribus: et verſate diu, quid ferre recuſent [876]
Quid valeant humeri. Cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit et venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici
Pleraque differat, et præſens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc ſpernat, promiſſi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis cautúſque ſerendis,
Dixeris egregiè, notum ſi callida verbum
Reddiderit junctura novum, ſi fortè neceſſe eſt
Indiciis monſtrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget: dabitúrque licentia ſumpta pudenter.
Et nova factique nuper habebunt verba fidem, ſi

delphinum ſilvis, aprum mari appingit. In vitium impellit vitii fuga non ſolers.

Ignobilis ſtatuarius ad Æmilianum ludum habitans *ungues ac tenues capillos ære fingat* optimè, *opus* tamen dabit *inconcinnum, quia totum perficere nequit. Huic* ego *ſimilis eſſe quidpiam ſcribens tam nolim, quàm nigris oculis & capillis ſpecioſus indecore eſſe naſo.*

Quicunque aliquid componitis, eligite materiam viribus veſtris parem: diúque perpendite quid poſſitis & quid nequeatis exequi. Qui rem ſolerter elegerit, haud carebit elocutione & pulcrâ diſpoſitione.

Ordinis, ut opinor, hæc erit vis & perfectio; ut jam quædam dicat, plura verò quæ jam dicenda videantur *alium in locum reſervet: alia aſſumat, alia relinquat ſcriptor ſæpè ſatis polliciti.*

Potrò in vocibus proferendis ſobrius & prudens, præclarè dices, ſi ſolers conjunctio novam fecerit dictionem vulgarem: quod ſi oporteat res abſtruſas exprimere ſignis inſolitis, licebit procudere verba *ſuccinctis Cethegis inaudita:* debetque *licentia concedi verecundè uſurpata. Voces autem recentes & novæ locum obtinebunt, ſi à*

ANNOTATIONES.

ac delectat: at ſi præter modum illa fit, tam prodigioſa videbitur, quàm delphinus in ſilvis, aper in mari pictus; quique ſic vel tabellam pictor vel carmen poëta inſignire geſtit, ridiculus evadit. Profana figmenta ſacris rebus ineptè interſerit Sannazarius.

32. *Æmilium ludum.*] Ludum gladiatorium Æmilii.

37. *Nigris oculis, &c.*] Hi olim in laude erant, ut alibi dictum eſt.

38. *Sumite materiam.*] Tertium præceptum quod eſſe primum debuit, inquit Scaliger Poët. l. 6.

42. *Ordinis hæc virtus.*] Quarto de ordine, *quem ſane inutilè docet.* J. Scalig. modò cit.

43. *Jam nunc dicat, &c.*] Hiſtoria rerum ſeriem enarrat ſecundùm ordinem temporum: at contrà poëſis artificioſam requirit rerum diſpoſitionem. Patet ex Homeri Odyſſeâ, & Iliade. Sic in Virgilii Æneide liber primus eſſe debuiſſet qui ſecundus eſt, & tertius eſſe qui eſt primus. Vide poſteà verſ. 146. & ſeq.

45. *Promiſſi carminis.*] Dùm ante exſpectati, quod ſi opinione non reſpondet, ſtatim exploditur.

46. *In verbis etiam tenuis.*] Jam de partibus elocutionis. Verba licet nova facere; ſed modus ſervandus. Cic in Bruto, Quintil. l. 1. c. 5. *Nova verba non ſine quodam periculo fingimus, &c.* Gel. l. 1. c. 12. *Quod à ſe Cæſare excellentis ingenii ac prudentiæ viro,* 1. lib. *de Analogia ſcriptum eſt, habe ſemper in memoria atque in pectore, ut tanquam ſcopulum ſic fugias inauditum atque inſolens verbum:* & paulò antè; *Vive moribus præteritis: loquere verbis præſentibus.*

48. *Junctura.*] Sive in verbo è duobus compoſito, ut, *poſtliminium, velivolum* mare, *ſolivagus, fœdifragus:* ſive in oratione, ut arborum *comæ* pro foliis, Epod. 2. & hic v. 58. ſignatum *præſente notâ* nomen: ubi *notæ* voces novitatis habent gratiam, & quaſi novam dictionem faciunt per juncturam non vulgarem. Vide Macrob. Saturn 1. cap. 4. & 5.

50. *Cinctutis Cethegis.*] M. Corn. Cethegum Tullius in Bruto inter priſcos oratores numerat: *cinctutis*, veteri more ſuccinctis, aptatâ infra pectus tunicâ. Epentheſis. Vel, à cinctu ſcilicet Gabino, fit cinctutus.

Græco

Græco fonte cadant, parcè detorta. Quid autem [877]
Cæcilio, Plautóque dabit Romanus, ademptum
Virgilio, Varióque? ego cur acquirere pauca
Si possum, invideor; cùm lingua Catonis et Ennî
Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
Nomina portulerit? Licuit, semperque licebit
Signatum præsente notâ procudere nomen.
Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos;
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modò nata vigentque.
Debemur morti nos, nostráque; sive receptus
Terrâ Neptunus, classes Aquilonibus arcet,
Regis opus; sterilisve diu palús, aptáque remis,
Vicinas urbes alit, et grave sentit aratrum: [878]
Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius: mortalia facta peribunt,
Nedum sermonum stet honos, et gratia vivax.
Multa renascentur, quæ jam cecidêre; cadentq;
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,

Græca origine deriventur paululùm deflexæ.

Quare verò Cæcilio ac Plauto indulgebunt Romani quod Virgilio & Vario negaverint? Quare vetabor ego, si valeo, quæpiam propagare; quandoquidem Catonis atque Ennii sermo linguam Romanam locupletavit, inauditaque rerum vocabula induxit? Certè licuit semper ac licebit proferre dictiones usu comprobatas.

Quemadmodum vertente anno arboribus folia mutantur, & vetera decidunt; sic antiquarum dictionum auctoritas obsolescit: nuper autem productæ quasi juvenes floreſcunt ac vigent. Homines humanaque morti obnoxia sunt. Ità mare terrâ receptum, regale opus, navigia à ventis tuetur, palus autem anteà sterilis & navigabilis jam propinquas nutrit civitates & vomere proscinditur. Sic fluvius cursum fruges devastantem convertit, aptiori alveo deductus. Mortalium opera interibunt: tantùm abest ut verborum decor & vis permaneat. Plerumque dudum obsoleta reviviscent: & quæ nunc vigent abrogabuntur, si voluerit usus,

ANNOTATIONES.

53. *Græco fonte cadant.*] Qualia, ephippium, triclinium, propola, bibliotheca, exantlare, &c.

54. *Cæcilio.*] De eo poëtâ lib. 2. Epist. 1. v. 59.

Plauto.] Lib. modò cit. Epist. cit. vers. 58. & 170.

55. *Virgilio.*] Hic Latinorum poëtarum coryphæus intulit quædam insolita: lychni, spelæa, Thyas, trieterica Bacchi Orgia, &c.

Vario.] De eo l. 1. Od. 6. & l. 1. Sat. 5. & 8.

56. *Invideor,*] Dum agit de fingendis novis vocibus, ipse fingit hanc appositè, *invideor*, pro mihi invident.

Catonis.] Hic *tempestivum* primus dixisse fertur, Cic. 3. de fin. *Si Zenoni licuit, cùm rem aliquam inveniſſet inauditam, inusitatum quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat Catoni?* De eo jam antè non semel.

Ennî.] Lib. 1. Sat. 10. & l. 2. Epist. 1. Ovid.

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

57. *Nova rerum Nomina protulerit.*] Quæ quidem eo tempore usu comprobata sunt.

58. *Semperque licebit, &c.*] Quintil. cit. lib. 1. c. 5. ita scribit: *Nova inducta & recepta sint mediocri laudem afferunt, repudiata etiam in joces exeunt: audendum tamen: namque, ut Cicero ait, etiam quæ primò dura visa sunt, usu molliuntur.*

59. *Signatum præsente notâ.*] Metaph. à re nummaria.

Procudere.] Al. *Producere.*

63. *Sive receptus Terrâ Neptunus.*] Portus quilibet, vel portus Julius apud Bajas, immisso in Lucrinum lacum mari effectus. Sueton. Octav. cap. 16. Dio lib. 48. Virgil. Georg. 2. v. 161.

An memorem portus, Lucrinoque addita claustra,
Atque indignatum, &c.

65. *Regis opus.*] A Julio Cæsare inchoatum, ab Augusto perfectum. Sueton. modò cit. Plin. lib. 36. cap. 15.

Sterilisque diu palus, &c.] Pomptina palus in Campania. T. Liv. Epit. lib. 46. *Pomptinæ paludes à Corn. Cethego Consule, cui ea provincia obvenerat, siccatæ; agerque ex iis factus, &c.*

66. *Vicinas urbes.*] Setiam, Privernum, Terracinam, &c.

67. *Seu cursum mutavit iniquum.*] Tiberis olim per Velabrum fluens, in alveum aptiorem deductus Augusti jussu, nè urbi agrisque amplius mala & perniciem exundans inveheret.

70. *Multa renascentur.*] Lib. 2. Epist. 2 v. 115. Quintil. cit. lib. c. 6. *Verba à vetustate repetita non solùm magnos assertores habent, sed & afferunt orationi majestatem aliquam, non sine de-*

Quem penès arbitrium eſt, et jus, et norma loquendi.
Res geſtæ regúmque ducúmque et triſtia bella,
Quo ſcribi poſſet numero, monſtravit Homerus.
Verſibus impariter junctis querimonia primùm,
Pòſt etiam incluſa eſt voti ſententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiſerit auctor,
Grammatici certant, et adhuc ſub judice lis eſt. [879]
Archilochum proprio rabies armavit iambo.
Hunc ſocci cepêre pedem, grandéſque cothurni,
Alternis aptum ſermonibus, et populares
Vincentem ſtrepitus, et natum rebus agendis.
Muſa dedit fidibus divos, puerósque deorum,
Et pugilem victorem, et equum certamine primum,
Et juvenum curas, et libera vina referre.
Deſcriptas ſervare vices, operúmque colores,
Cur ego, ſi nequeo ignoróque, poëta ſalutor?
Cur neſcire, pudens pravè, quàm diſcere malo?

è quo pendet ſermonum auctoritas & modus. Homerus oſtendit quo metro deſcribi debeant facta & bella principum & imperatorum. Verſibus inæqualibus conjunctis ſcriptæ primùm fuerunt res luctuoſæ, dein etiam lætæ. Quis vero primus ediderit elegias, Grammatici non conſentiunt; atque integra etiamnum manet controverſia. Archilochum iræ armavit iambo ſuo. Hunc pedem uſurpârunt comœdiæ & tragœdiæ, tanquam idoneum colloquiis, ac ſuperantem clamores populi, aptumque actioni. Muſa juſſit lyricis verſibus cantari Deos, Heroas, athletam victorem, equum curſu priorem, adoleſcentum amores & libera convivia. Quòd ſi dictas carminum varietates & proprietates neſcio, nec valeo obſervare, quare pœta vocor? quare per malam verecundiam ignorare malo quàm diſcere?

ANNOTATIONES.

leſtatione. Nam auctoritatem antiquitatis habent; & quia intermiſſa ſunt, gratiam novitati ſimilem parant. Sed opus eſt modo . . . . nec utique ab ultimis & jam obliteratis repetenda temporibus, &c.

72. *Jus, & norma loquendi.*] Gell. lib. 12. cap. 13. *Conſuetudo omnium domina rerum, tum maximè verborum eſt.* Quintil. cit. lib. 1. cap. 6. *Ridiculum pæne fuerit, malle ſermonem quo locuti ſint, quam quo loquantur. Sed neceſſarium eſt judicium . . . . . In loquendo, non ſi quid vitioſè multis inſederit, pro regula ſermonis accipiendum . . . . . Ergo uſum & conſuetudinem ſermonis vocabo conſenſum eruditorum: ſicut vivendi, conſenſum bonorum.*

74. *Quo ſcribi numero.*] Carmine ſcilicet heroïco.

75. *Verſibus impariter junctis.*] Elegiacis, quorum alter hexameter, alter pentameter.

Querimonia.] Aptè quidem: nam ut animus lugentis fractus & debilis, ſic Elegiæ numerus quaſi fractus & claudus. Theod Marcill.

77. *Exiguos elegos.*] Quorum ſtylus magis tener & humilis eſſe debet, quam altus & magnus. Patet ex Ovidio, Catullo, Tibullo, Propertio.

Auctor.] Callinoum Epheſium alii dicunt, alii Naxium, alii Colophonium quendam, ſeu Terpandrum. Vide Iſidor. lib. 1. cap. 38.

79. *Archilochum.*] Hic amarulentum carmen Iambicum invenit ſtimulante irâ. De eo in Epod. 6. Ovidius in Ibin.

Tincta Lycambæo ſanguine tela ſuam.

80. *Socci, cothurni.*] Hi tragœdiarum, illi comœdiarum calcei. Synecd. *grandes*: tum quòd revera alti; tum quòd tragicæ res grandes, ſublimiſque earum ſtylus: à Sophocle inductus primò in ſcenam cothurnus; teſte Servio in Virgil. Ecl. 8.

81. *Alternis aptum.*] Quia ſæpè Iambicus verſus imprudentibus nobis excidit, & quod orationi ſimillimus, hinc *propter ſimilitudinem veritatis in fabulis adhibetur.* Cic. de Orat. 3. Ariſtot. Poët. c. 4.

82. *Populares Vincentem ſtrepitus.*] Gravitate propriâ vel altiùs ſonantem, vel etiam comprimentem ſtrepitus populi.

Natum rebus agendis.] Ob naturalem motum & ſaltum. Cic. Orat. Quintil. l. 9. c. 4. certè alii verſus fluere, at Iambicus per ſaltus ire videtur.

83. *Muſa dedit.*] Pindaro, Alcæo, Sapphoni, Anacreonti, Simonidi, &c. necnon & Horatio.

84. *Certamine.*] Olympico.

85. *Libera vina.*] Liberas comeſſationes, convivia in quibus licet cuique quodcunque libet loqui citra invidiam.

86. *Vices.*] Varias dotes, affectiones, diſcrimina; vel etiam, diſpoſitionem materiæ ex arte variam, &c. Ergo Claudianus, Auſonius, & alii, verſus magis quam carmen fecere.

Colores.] Varium ſtylum, modo ſublimem, modo remiſſum. Ut in pictura diverſa diverſis coloribus; ſic argumenta varia diverſo ſtylo, variâ dictione, & propriis unaquæque dotibus exornata diſtinguuntur. Vide Quintil. l. 12. c. 10.

Verſibus

Res comica non debet efferri versibus tragicis. Pariter Thyestæ cœna recusat exponi dictione humili & ferè comicâ. Omnia proprium sibi locum obtineant. Aliquando tamen comœdia vocem attollit; & Chremes iratus alto sermone altercatur, & nonnunquam tragicus dabit humili dictione. Telephus & Peleus ambo exules & egentes respuunt voces tumidas & magnas, si cupiunt suo luctu commovere animum spectatoris.

Non sufficit ut carmina splendida sint. Sint etiam suavia, & quo voluerint impellant mentem audientis. Sicut ridentibus arridet hominis vultus, ita lugentibus adflet. Si vis me lacrymari, flere tenet primùm opertet, tunc ærumnæ tuæ movebunt me, O Telephe, vel Peleu; si ineptè loquaris præscripta, vel obdormiam vel deridebo. Tristi vultui mœsta verba conveniunt, irato minacia, lascivienti procacia, severo seria. Etenim natura primo nostrum animum componit secundùm

Versibus exponi tragicis res comica non vult.
Indignatur item privatis ac propè socco [88c]
Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ. 91
Singula quæque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen et vocem comœdia tollit;
Iratúsque Chremes tumido delitigat ore;
Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri. 95
Telephus et Peleus, cùm pauper et exul uterque
Projicit ampullas et sesquipedalia verba,
Si curat cor spectantis tetigisse querelâ.
Non satìs est pulchra esse poëmata: dulcia sunto,
Et quocunque volent, animum auditoris agunto. 100
Ut ridentibus arrident, ita flentibus adflent
Humani vultus. Si vis me flere, dolendum est [88l]
Primùm ipsi tibi; tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, vel Peleu: malè si mandata loquêris,
Aut dormitabo, aut ridebo. Tristia mœstum 105
Vultum verba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lasciva, severum seria dictu.
Format enim Natura priùs nos intus ad omnem

ANNOTATIONES.

89. *Versibus exponi tragicis, &c.*] Tragœdiæ magniloquentia rebus comicis humilibus haud congruit. Sic etiam stylum mediocrem Comœdiæ idoneum respuit Tragœdia, res nimirùm magnas tractans. *Sua cuique propria lex, suus decor est: nec Comœdia in cothurno, nec Tragœdia socco ingreditur.* Quintil.

90. *Privatis.*] Vulgaribus, plebeiis. Magistratu fungentes appareant sublimes, privati contra humiles.

91. *Cœna Thyestæ.*] Synecd. pro qualibet materia tragœdiæ apta. De Thyeste lib. 1. Od. 6. & 16. item Epod. 5. Vide Senec. Trag.

93. *Interdum tamen, &c.*] Si quid infandum horrendumve sit describendum, vocem debet attollere comœdia, stylumque aptum adhibere.

94. *Iratusque Chremes.*] Vide Terent. Heautontimor. Act. 5. Scen. 5. item Adelph. Act. 5. necnon Donat. Ibid. suprà lib. 1. Sat. 4.

At pater ardens sævit.

95. *Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.*] Quis enimverò dolore pressus grandia loqui possit? Itaque meras nugas effutit Hecuba apud Senec. Troad. cum tam multa & tam magna dolens proloquitur: Apage *qui frigidum septena Tanain ora pandentem bibit, &c.* Vide quàm apte contrà apud Euripidem.

96. *Telephus.*] Hic Mysorum rex ad inopiam redactus & mendicitatem, tragœdiæ materiam præbuit. Suidas.

Peleus.] Tragicum aliud argumentum. Achillis pater ille, à civibus vel ab Æaco pulsus & exagitatus.

97. *Projicit ampullas, &c.*] Inflatas dictiones præsenti rerum statui minimè congruas. In hoc decoro servando cespitavit Sophocles nunquam, Euripides interdum, Seneca Tragicus passim.

99. *Pulcra.*] Diserta, verbis ac versibus magnificis.

Dulcia sunto.] Pathetica, affectibus plena: alàs non delectabunt, nec proinde movebunt auditorem.

100. *Animum auditoris agunto.*] Lib. 2. Ep. 1.

Iritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus, &c.

102. *Si vis me flere, &c.*] Cic. *Ardeat qui vult incendere.* Quintil. *Priùs afficiamur ipsi, ut alios afficiamus.*

104. *Telephe, vel Peleu.*] Poëta, vel Histrio Telephum vel Pelea exhibens & repræsentans.

108. *Format enim natura, &c.*] Cic. de Orat. 3. *Omnes animi motus suum quemdam habent à natura vultum, sonum, gestum: totumque corpus, omnes vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus, ità sonant, ut à quoque animi motu sunt pulsæ.*

Intus ad omnem, &c.] In animo imprimit affectus præsenti conditioni idoneos, in adversis mœstitiam, in prosperis gaudium, &c.

Fortunarum

Fortunarum habitum; juvat, aut impellit ad iram;
Aut ad humum mœrore gravi deducit, et angit: 110
Post effert animi motus interprete linguâ.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
Intererit multùm, Davúsne loquatur, an Eros:
Maturúsne senex, an adhuc florente juventâ [882]
Fervidus; an matrona potens, an sedula nutrix; 116
Mercatórne vagus, cultórne virentis agelli;
Colchus, an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge,
Scriptor. Honoratum si fortè reponis Achillem; 120
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi nata, nihil non arrogat armis.
Sit Medea ferox, invictáque; flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
Si quid inexpertum scenæ committis, et audes 125
Personam formare novam; servetur ad imum [883]

varios fortunæ status: movet aut provocat ad indignationem; vel gravi tristitiâ affligit humi, cruciatque: deinde animi affectus depromit linguâ explicante.

Si conditioni loquentis sermo non conveniat, nobiles & plebeii ridebunt effusè. Discrimen ergo *magnum est; utrum loquatur, Davus, an Eros; utrum senex prudens, an juvenis ætate vigens & ardens; utrum fœmina insignis, an fluàtiosa nutrix; utrum negotiator, an agricola;* utrum *Colchus, an Assyrius;* an *Thebis, an Argis educatus.*

Scribens Poëma, *vel sequere famam, vel res finge congruentes. Si repræsentas clarum Achillem; incitatus, ad iram pronus, inexpugnabilis, vehemens, dicat leges haud sibi positas, omnia* verò *armis* esse *obnoxia. Medea exhibeatur fœva & implacabilis, Ixion perfidus; Io vagabunda. Orestes mœstus. Si* autem *novum aliquid proferre in theatrum, novamque personam fingere audes,*

ANNOTATIONES.

109. *Juvat.*] Vel, gaudium gignit: vel, juvat ad irascendum & impellit. Sicque vel una, vel duæ sunt sententiæ.

113. *Romani equites peditesque.*] Quicunque in amphitheatro spectatores adsunt audiuntque; sive nobilitas, sive plebs. Illa in equo, hæc pedibus militabat.

114. *Intererit multum.*] Præceptum de decoro personarum observando: ubi quatuor distingui debent, fortuna seu conditio, ætas, vitæ institutum, patria. Terentius alioqui solers sapientum dicta quædam profert malè per ridiculas personas: ut per Sosiam; *Ne quid nimis.* Euripides servis & barbaris mulieribus graves nimis sententias tribuit perperam.

Davus.] Servus astutus & versipellis, cui opponitur *Eros*, servus frugi apud Menandrum. Alii legunt, *divesne loquatur an Irus*, id est, pauper. Unde proverb. apud Erasm. *Ino pauperior.* Alii, ut videtur, melius: *Divusne leq. an heros.*

115. *Maturus senex.*] Ætate & rerum peritiâ adeptus sapientiam.

118. *Colchus, an Assyrius.*] Certè diversarum nationum longè diversi mores, diversaque studia. Colchi natura fœvi, Assyrii callidi & voluptarii, Thebani hebetes, Argivi arrogantes & magnanimi, &c. Vide lib. 2. Epist. 1. v. 244.

Colchus.] Lib. 2. Od. 13.

Assyrius.] Lib. 2. Od. 11.

Thebis.] Lib. 2. Sat. 15.

Argis.] Triplex Argos: Peloponnesiacum, Argiæ caput: Amphilochium in Epiro; Pelasgicum in Thessalia, hodie *Armire*: de quo jam lib. 1. Od. 7.

119. *Aut famam sequere.*] Præceptum de formandâ personâ, seu de charactere personarum servando.

Famam.] Communem omnium opinionem.

Convenientia finge.] Ex decoro & rectâ ratione.

120. *Honoratum si fortè rep.* &c.] Prima pars præcepti. Si expressos jam ab Homero Achillis mores exponis rursum, vide ut talem eum exhibeas qualis vulgo existimatur, & fuisse cognoscitur, &c.

122. *Jura neget sibi natâ.*] Jus omne suis in armis positum asserat. Iliad. 21. & 22.

123. *Sit Medea ferox.*] Vide Euripidis Medeam. De ea nos ad Epod. 3. & 5.

Flebilis Ino.] Hæc Cadmi filia Athamantem maritum furore percitum fugiens, in mare se cum filio Melicerta præcipitem dedit. Homer. Odyss. 5.

124. *Ixion.*] Is socerum fraude circumventum peremit. Virgil. Æneid. 6.

Io.] Hæc Inachi filia, à Jove adamata, atque in vaccam, ut Junoni lateret, conversa: sed Juno rem cum intellexisset, œstro vexatam in Ægyptum usque egit ac depulit. Æschyl. Prometh. Ovid. Metam. 1.

Orestes.] Is ob interfectam matrem conscientiæ stimulis vexatus nusquam quiescebat. Vide Euripidem. De eo nos lib. 2. Sat. 3. v. 133.

125. *Si quid inexpertum.*] Alterum præcepti

cura ut *qualis ab initio apparuit, talis ad finem* usque *perseveret, & secum conveniat.*

Arduum est communia loqui propriè: proindéque *tu majori cum laude argumentum de Iliade in tragœdiam rediges, quàm si inaudita & minimè cognita primus ederes.*

Porrò, *materia publica reddetur tibi propria, si nec hæreas circa vilem circulum & omnibus patentem, nec verbum verbo explicare studeas,* ut *fidelis enterpres:* præterea *ne imitanda conjicias te in angustias, è quibus te expedire nequeas,* seu *ob verecundiam, seu ob legem carminis.*

Nec incipies sicut olim pœta cyclitus:

Qualis ab incœpto processerit, et sibi constet.
Difficile est propriè communia dicere: túque
Rectiùs Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm si proferres ignota indictáque primus. 130
Publica materies privati juris erit, si
Nec circa vilem patulúmque moraberis orbem;
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres; nec desilies imitator in arctum,
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex. [384]
Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim: 136

ANNOTATIONES.

membrum, de personâ novâ, & à nullo ante inductâ aut formatâ: qualis Dido apud Virgilium, Octavia apud Senecam, &c.

127. *Sibi constet.*] A suis moribus nunquam recedat, aut aliena appareat. Quod Homerus semper sedulò custodivit. Euripides autem meritò arguitur, quòd Iphigenia in Aulide primo timida mortem deprecatur, deinde verò, Achille pro eâ exorante, animosam exhibeat se repente, dicatque paratam sponte mactari pro salute Græcorum.

128. *Difficile est.*] Præceptum de scitè imitando, deque nota personæ potiùs denuo exhibenda, quàm nova formanda: quoniam hoc *audere* & ritu exequi sit difficilius & periculosius, quàm illud præstare: modo tamen quædam observentur solerter evitanda, quæ ab Horatio notantur.

Propriè.] Aptâ, convenienti, & propriâ ratione.

Communia.] A nullo ante occupata & tractata.

129. *Iliacum carmen.*] Materiam seu personam in Iliade ab Homero tractatam. Nempe is multiplicis argumenti fons uberrimus: Illumque τῆς τραγῳδίας ἡγεμόνα, πολυπλόκαλον. καὶ πρῶτον τῶν τραγῳδιποιῶν rectè nuncupat Plato de Repub.

131. *Publica materies.*] Publicata, nota, jam tractata, qualis in Iliade vel Odyssea.

Privati juris erit.] Tua dicetur per novam & scitam dispositionem tractationemque à te inventam.

132. *Si Nec circa vilem, &c.*] Si passim non sequaris auctorem, quem tibi imitandum proposuisti: universa & singula ab eo desumendo: quod quidem vile, atque omnibus obvium, patens, & facile est. At contra maximæ artis & laudis est, sic imitari, ut nihil non tuum ac proprium esse videatur: ratione jam dictâ & mox dicendâ.

Patulum orbem.] Carmen vulgatum: argumenti dispositionem omnibus expositam & cognitam: materiam continua seriè pertextam, more cyclicorum. Vide postea annot. ad v. 135.

133. *Nec verbum verbo.*] Imo sententias ingeniosè expiscari oportet; quemadmodum Sophocles, Euripides, aliique ex Homero. Quin & pleraque in una lingua nitent, quæ in altera nihil habebunt splendoris.

134. *Nec desilies imitator in arctum, &c.*] Tertius hic est scopulus imitatori cavendus. Ne Dramatici carminis & Epici diversam legem turpiter ignoret aut confundat. Sciat ergo audeatque immutare permulta, & nova quædam inserere & affingere Tragœdiæ idonea, nec se coarctet ipse & astringat ad ea dumtaxat, quæ induxit Epicus, v. g. Homerus, quem imitatur.

135. *Proferre.*] Al. melius, *referre*, licenter quidem.

136. *Nec sic incipies.*] Præceptum de initio grandiori evitando, quod tam Epicus quàm Tragicus cavere debet. Peccavit Statius in Achilleide, & Thebaide; Seneca in Troade, &c.

Scriptor cyclicus.] Circulator; circumforaneus; vagus; trivialis, ἀγύρτης, in compitis homines congregans, quibus inconditos versus occinat. Virgil. Ecl. 3.

. . . . . *Non tu in triviis indocte solebas*
Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen?

Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 10. In novâ comœdiâ inquit, cyclos dici invenio, loca ubi venderentur mancipia: fortasse etiam ubi & venalia reliqua. Aristulat Schol. Aristoph. scribens κύκλον fuisse Athenis circum, seu locum, ubi carnes & pisces vendebantur. Sunt qui Mævium hic notari asserant. Casaubonus in Athen. lib. 7. cap. 3. multa eruditè de cyclo & cyclicis: atque *cyclicos* appellari solitos, quicunque materiam ar-

Fortu-

Fortunam Priami cantabo, et nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?
Parturiunt montes; naſcetur ridiculus mus.
Quantò rectiùs hic, qui nil molitur ineptè: [185]
Dic mihi Muſa virum, captæ poſt tempora Trojæ,
Qui mores hominum multorum vidit, et urbes.
Non fumum ex fulgore, ſed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut ſpecioſa dehinc miracula promat, (dim.
Antiphaten, Scyllámque et cum Cyclope Charyb-
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum. *Ecquid iſte promiſſor dicet tam alto dignum exordio? Montes edunt partum, orietur mus riſum excitans. Quanto meliùs is qui nihil perperam agit: Refer mihi, ô Muſa, virum, qui poſt exciſam Trojam perluſtravit mores & civitates plurium hominum. Is non fumum è ſplendore, ſed lumen è fumo educere parat, ut exinde res præclaras & mirandas proferat, Antiphaten, Scyllam, Cyclopem, Charybdim. Nec Diomedis reditum incipit narrare à Meleagri morte, nec Trojæ expugnationem à duplice ovo.*

ANNOTATIONES.

quam continuâ ſerie pertexuiſſent: ſicut Antimachus Thebanam hiſtoriam. Additque, quem verò Poëtam intelligat Horatius per *ſcriptorem cyclicum*, nominatim indicare non poſſumus. Staſimum docti putant qui auctor parvæ Iliadis extitit: ſed repugnat Photius diſertè illum ſeparans à cyclicis. Itaque Cyclicus apud Horatium erit potius alius quiſpiam è Cyclo Epico: Nam poëtæ iſti non ob præſtantiam carminis commendati, ſed tantum propter ſeriem rerum eo corpore comprehenſarum: quod valde congruit illi Horatii loco, ubi ineptiarum arceſſitur is quem cyclicum nominat. Hæc omnia Caſaub. cit.

137. *Fortunam Priami.*] Carminis de Priamo deque bello Trojano initium eſt nimis inflatum.

138. *Hiatu.*] Perſius Horatii locum hunc revolvens ita ſcripſit Satira 5. init.

Fabula ſeu mœſto ponatur hianda tragœdo,
. . . . . .
. . . . . *aut quantas robuſti carminis offas*
Intgeris, &c.
Tu neque anhelanti, coquitur dum maſſa camino
Folle premis ventos, &c.
Nec ſcloppo tumidas intendis rumpere buccas.

193. *Parturiunt montes.*] Ex Æſopi Fab. Phædrus rem explicans ſic ait:

. . . . *hoc ſcriptum eſt tibi,*
Qui magna cum minaris, extricas nihil.

Uſurpatur nempe illa dictio proverbialis in eos qui magna oſtentant ac pollicentur; minima verò, ut fere fit, præſtant. Improbè autem & in ſuam perniciem tale dicterium aliquando jactarunt Ægyptii cum ſuo rege Tacha. Lacedæmonios auxiliatores priùm illi exſpectarant: ubi Ageſilaum regem demum adventare ſtaturâ puſillum aſpexerunt, non ſine ludibrio dixere:

Ὄρος ἔτικτεν, Ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο, τὸ δ' ἔτεκεν μῦν.

parturiebat mons: formidabat Jupiter: ille vero murem peperit. Quo alienatis Lacedæmoniis Ægyptii profligati arrogantiam ſuam luerunt.

141. *Dic mihi muſa virum.*] Exordium eſt Odyſſeæ Homeri.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολύτροπον, &c.

143. *Non fumum ex fulgore, &c.*] Non è ſplendidis initiis & promiſſis exigua & obſcura, ſed potius è tenui modeſtoque principio res magnas & nitentes profert.

144. *Miracula.*] Res admirationem moventes. Quanta ſcilicet pericula incurrit, & quantâ virtute aſtuque Ulyſſes eſt eluctatus.

145. *Antiphaten.*] Læſtrygonum regem anthropophagum. Odyſſ. lib. 10.

Scyllamque.] Scopulum terribilem, in freto Mamertino, ut fabulantur, Phorci filiam, cujus latera canibus latrantibus ſuccincta. Odyſſ. 12. Cic. contra Verrem. *Hoc infeſtior nautis Verres quàm Scylla, quod multo ſe pluribus & majoribus canibus ſuccinxerat.* Et de Haruſp. reſp. *Quam Scyllam tam eminentibus canibus tamque jejunis poëtæ fingendo exprimere potuerunt?* Vide Virgil. Ecl. 6. v. 74.

Cyclopa.] Polyphemo Cyclopum rege. Odyſſ. 9. nos lib. 1. Sat. 5.

Charybdim.] Voraginem Scyllæ adverſam in freto Siculo. 12. Odyſſ. cit. Virgil. Æneid. 3. nos lib. 1. Od. 27.

146. *Nec reditum Diomedis, &c.*] Nec in Odyſſeâ longè nimis exordium aut aliam quamvis narrationem repetit: ut fecit in duo ſe Diomedis reditu carmine Antimachus, qui & Thebanam ſcribens hiſtoriam viginti quatuor volumina implevit, antequam ſeptem duces uſque ad Thebas perduceret. De Diomede lib. 1. Sat. 5.

147. *Nec gemino bellum Trojæ, &c.*] Nec Iliadem condens à primâ origine res narrat, aut poëma exorditur: ut in parva Iliade Staſimus, qui & Ledam à Jove adamatam, & duo peperiſſe ova, & ex eorum altero Caſtorem & Clytæmne-

Semper ad finem tendit : & transfert auditorem in medias res velut cognitas : quæ verò non fore tractatu pulcra judicat, omittit. Porrò sic fingit, sic intermiscet ficta veris, ut medium initio, finis medio non discordet.

Semper ad eventum festinat ; et in medias res [886]
Non secus ac notas, auditorem rapit ; et quæ
Desperat tractata nitescere posse relinquit.
Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu quid ego, et populus mecum desideret, audi.
Si plausoris eges aulæa manentis, et usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat ;
Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores,

Accipe quid ego populusque mecum exoptet. Si vis retinere plausorem usque ad peristromata : exspectantemque donec actor dicat, Vos plaudite ; cujusque ætatis mores à te exprimendi sunt,

ANNOTATIONES.

stram, ex altero verò prodiisse Pollucem & Helenam, quæ à Paride rapta excidii causâ Trojani fuerit, prolixè & otiosè commemorat. Similiter peccarunt auctores Heracleïdis & Theseïdis, quos redarguit Aristoteles in sua Poëtica.

148. *Semper ad eventum festinat.*] Egregium sanè præceptum, ut leviter perstringantur nonnulla quidem dictu necessaria, graviter autem & potissimum tractentur quæ propositum maxime remque promoveant. Hoc verò ut & præcedens etiam perdite violavit Statius in Thebaide, ubi & res altius repetit & permulta congerit vel parum conducibilia vel nihil, quæ quidem integro carmine rescindi queant.

In medias res, &c.] Rerum primordia supponi debent ut nota : auditoris autem animus in res medias statim rapiendus : quæ verò præcesserunt, occasione datâ subinde narrantur solerter & tempestive. Sic Homerus Iliadem ab Achillis ira, quæ Trojæ excidium paulò antecessit ; & Virgilius Æneidem à septimo errorum Æneæ anno exorsus est. Macrob. Saturnal. lib. 5. cap. 2. *Homerus*, inquit, *vitans in Poëmate historicorum similitudinem, quibus lex est incipere ab initio rerum, & continuam narrationem ad finem usque perducere ; ipse poëtica disciplina à rerum medio capit, & ad initium post reversus est. Ergo Ulyssis errorem non incipit à Trojano litore describere : sed facit eum primo navigantem de insula Calypsonis ; & ex persona sua perducit ad Phæacas. Illic in convivio Alcinoi regis narrat ipse quemadmodum de Troja ad Calypsonem pervenerit. Post Phæacas rursus Ulyssis navigationem usque ad Ithacam ex persona propria describit Poëta. Quem secutus Maro Æneam de Sicilia perducit ad Libyam. Illic in convivio Didonis narrat ipse Æneas navigationem suam de Troja usque ad Siciliam, &c.*

150. *Quæ desperat tractata nitescere*, &c.] Præceptum de seligendis præcipuis argumenti partibus & adjunctis, quæ tractata pulcritudinem poëmati conferant : deque cæteris relinquendis quæ nec oratione splendescere nec splendorem argumentio & proposito facere possint. Sic pleraque minimum adjuvantia Homerus prætermisit in Iliade & Odyssea : in hac Palamedem Ulyssis fraude interfectum : in illa, raptum Helenæ, Achillis apud Lycomedem regem latebras, &c. Virgilius pari arte & solertia nihil dixit de Æneæ in Macedoniam appulsu ; nihil de adventu in Laurentem agrum, deque comitum ejus Trojanorum certamine adversus Latinum regem & Aborigines ea loca tenentes. T. Liv. lib. 1. init.

151. *Atque ita mentitur*, &c.] Præceptum de affingendis plerisque, ita tamen ut omnia cohæreant, utque à veris falsa vix discerni queant. Est enim fictio velut anima poëseos. Arist. Poët. Sic ficta à Virgilio complura, totumque Æneidos quarum librum esse confictum, nemo literatus ambigit. Certè doctis constat Trojam ab Ænea & Antenore proditam, Africam nunquam illum vidisse, nedum Diomedem ; Didonem à Sichæi viri morte castissimam vixisse, &c. Huc pertinet quod præcipit Scaliger, lib. 3. c. 97. *Argumentum sumendum est brevissimum ; illudque maximè varium multiplexque faciendum.*

152. *Primo ne medium*, &c.] Quintil. lib. 4. cap. 2. *Prima sit curarum, ut id quod fingimus fieri possit : deinde ut personæ & loco & tempori congruat ; & credibilem rationem & ordinem habeat : si contingat etiam, ut veræ alicui rei cohæreat, aut argumento quod in causa sit confirmetur. Nam quæ tota extra rem petita sunt mentiendi licentiam produnt. Curandum præcipuè, ne quæ inter se pugnent : quædam enim partibus blandiuntur ; sed in summam non consentiunt. Præterea ne iis quæ vera esse constabit, adversa sint*, &c.

154. *Si plausoris eges*, &c.] Si vis scribere Tragœdiam, quæ ita populum delectet, ut ad usque finem in amphitheatro detineat, & donec amoveantur aulæa scenam exornantia.

155. *Vos plaudite.*] Hoc dicebat histrio peractam fabulam indicans. Tullius in Catone, c. 19. *Sapienti non est usque ad* plaudite *vivendum*, id est, usque ad vitæ finem, scilicet ut honestè vixisse intelligatur.

156. *Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores.*] Præceptum hoc de moribus bene & luculenter

Mobili-

Mobilibúſque decor naturis dandus et annis.
Reddere qui voces jam ſcit puer, et pede certo
Signat humum, geſtit paribus colludere, et iram
Colligit ac ponit temere, et mutatur in horas.
Imberbis juvenis, tandem cuſtode remoto,
Gaudet equis, canibúſque, et aprici gramine campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Utilium tardus proviſor, prodigus æris,
Sublimis, cupidúſque, et amata relinquere pernix.
Converſis ſtudiis, ætas animúſque virilis
Quærit opes et amicitias, inſervit honori;
Commiſiſſe cavet quod mox mutare laboret. [888]
Multa ſenem circumveniunt incommoda, vel quòd
Quærit, et inventis miſer abſtinet, ac timet uti:
Vel quòd res omnes timidè gelidéque miniſtrat;
Dilator, ſpe longus, iners, avidúſque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, caſtigator cenſórque minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda ſecum,
Multa recedentes adimunt. Ne fortè ſeniles
Mandentur juveni partes, pueróque viriles;
Semper in adjunctis, ævóque morabimur aptis.
Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.
Segniùs irritant animos demiſſa per aurem,

& naturis anniſque mutantibus decor tribuendus eſt.

Puer jam loqui ſciens, & firmo pede gradiens, ludere amat cum æqualibus, iraſcitur facilè & placatur, atque horis ſingulis *mutatur. Juvenis ſine barbâ, dimiſſo tandem pædagogo, delectatur equis & canibus & campo* Martio; *flexibilis ad vitium, reprehenſionis impatiens, utilium contemptor, pecuniam profundens, ſuperbus, ardenter cupiens & cupita citò deſerens.*

Ætas & animus virilis habet alia jam *ſtudia: ſtudet comparandis divitiis, dignitatibus, amicis; cavet facere* id *cujus mox pœniteat. Senex pluribus moleſtiis obnoxius eſt; ſeu quia* opes *accumulat, & quæſitis parcit infelix; ſeu quia pigrè & frigidè cuncta molitur; procraſtinator, longinqua ſperans, ſegnis, cupiens* vivere *diutius, moroſus, queribundus, laudator ævi ſe puero tranſacti, juniores* autem *arguens* crebrò *& objurgans.*

Anni accedentes plura bona ſecum afferunt, plurima abeuntes auferunt. Ne fortè adoleſcenti committantur officia ſenis, aut puero quæ viri ſunt, diligenter obſervabit ætatum differentias & proprietates.

Vel res in theatro peragitur, vel facta narratur: audita minus animum movent quam quæ videntur,

ANNOTATIONES.

exprimendis non ſemel inculcat Horatius, videlicet præcipuum.

162. *Equis, canibuſque, & aprici,* &c.] Venationi, item exercitationibus juventuti Romanæ conſuetis in Martio campo, natatu, curſu, palæſtra, luſta, &c. Vide lib. 1. Od. 8.

163. *Cereus in vitium flecti.*] Mollis & facilis ad ſuſcipiendam quamlibet affectionem perverſam, ſicut cera ad quamcunque formam & figuram.

164. *Utilium tardus proviſor.*] Ut qui nondum egeſtatis incommoda expertus ſit.

167. *Amicitias.*] *Quæ optima & pulcherrima vitæ ſupellex.* Cic. in Lælio.

Honori.] Excellentiam expetit ætas florens. Ariſtot. Rhetor.

170. *Inventis miſer abſtinet,* &c.] Sunt avari ſenes, quod uſu didicerunt & difficile eſſe invenire, & facile amittere. Ariſtot. cit. *Poteſt quicquam eſſe abſurdius, quam quo minus viæ reſtat, eo plus viatici quærere?* Cic. cit.

172. *Spe longus.*] Nemo tam ſenex, qui annum vivere non ſperet. Cicero ibidem.

133. *Querulus.*] Nam ſenes plerumque *contemni ſe putant, deſpici & illudi.* Cic. de Senect.

Laudator temporis acti.] Senex res olim præteritas cum gaudio in memoriam revocat, aliiſque narrat. Ariſt. cit.

178. *Ævo aptis.*] Ut juveni levitas, adoleſcenti fervor, viro cura divitiarum, ambitio & cupiditas honoris; ſeni maturitas & prudentia tribuatur. &c.

179. *Aut agitur res,* &c.] Præceptum grave ne res ulla vel atrocior, vel turpior in ſcenam proferatur, aut publicè fiat; ſed narretur duntaxat. Quod ſi contra fiat, ſpectator non movetur ſuaviter, ſed offenſus indignatuſque explodit.

Agitur.] Hinc dramatis & dramaticæ poëſeos nomen.

180. *Segnius irritant animos,* &c.] Curet igitur poëta dramaticus, ut agatur in ſcenâ quicquid magis afficere poteſt, ratione tamen & modo ſtatim explicandis.

quæque ſpectator ipſe ſibi tradit. Attamen tu theatro non exhibebis intùs peragenda: & pleraque aſpectui non objicies, ſed mox oratione repræſentabis velut *modo acta. Nec Medea liberos occidat ob oculos ſpectatorum: vel nequam Atreus palàm coquat humana membra. Nec Procne transformatur in volucrem, aut Cadmus in ſerpentem. Quicquid mihi ſic exhibes, non credo, imò averſor.*

Quàm quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus, et quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator. Non tamen intus
Digna geri promes in ſcenam; multáque tolles[889]
Ex oculis, quæ mox narret facundia præſens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet; 185
Aut humana palàm coquat exta nefarius Atreus;
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcunque oſtendis mihi ſic, incredulus odi.

Nec brevior, nec longior quinque actibus ſit fabula, ut ſæpiùs ſpectanda repoſcatur. Nec Deus adhibeatur, niſi difficultas occurrat digna tali vindice: Nec quarta perſona loquendo deſudet. Chorus ſuſtineat perſonam unius *actoris & viri. Ne* verò *in mediis actibus quidquam dicat, niſi quod ad rem ſit & faciat.*

Neve minor, neu ſit quinto productior actu
Fabula, quæ poſci vult, et ſpectata reponi. 190
Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui perſona laboret. [890]
Actoris partes chorus officiúmque virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non propoſito conducat, et hæreat apté. 195

ANNOTATIONES.

181. *Oculis fidelibus.*] Plaut. Trucul.

Pluris eſt oculatus teſtis unus, quam auriti decem.

183. *Scenam.*] Nomen à σκηνὴ umbraculum quod olim ſub arborum umbraculis prima dramata fuerint acta. Poſtea verò locus tabulatis & contignationibus conſtructus, aulæiſque & picturis rem theatricam adjuvantibus decoratus eſt.

185. *Nec pueros coram, &c.*] Ut ineptè apud Senecam Tragicum: Qui non immeritò *à paucis probatur*, Scalig. lib. 3. cap. 97.

Medea trucidet.] De Medea in Epodis. Quod pertinet ad rem præſentem, notandum eſt præceptum hoc graviſſimum à Tragicis Græcis religiosè ſemper obſervatum: & eos allucinari qui aliter putant. Apud Æſchylum, Agamemnonis in ſuo palatio trucidati auditur clamor luctuoſus; minimè verò cædes ſpectatur. Apud Sophoclem, Clytæmneſtra ab Oreſte cæſa intus vociferatur, auditurque; at nequaquam in ſcenâ occiditur. Hæc & alia bene multa ſagaciter, ſtrenuè, graviterque probat vir Dramaticæ rei peritiſſimus Hedelinus in Praxi Theatricâ: ubi & Sophoclem defendit, quòd Ajax gladio ſuo palàm incumbat. Verùm in proximo nemore id perpetrare Ajax intelligi poteſt.

186. *Atreus.*] Supra v. 91.

187. *Progne.*] Hæc Ityn filium Tereo marito comedendum appoſuit, à quo jam jam enſe tranſfigenda in hirundinem verſa eſt, Philomela ejus ſoror in avem ſui nominis, Itys in phaſianum, Tereus ipſe demum in upupam. Ovid. Met. 6.

Cadmus in anguem.] Agenoris ille filius à patre miſſus ad Europam ſororem quærendam, variis orbis regiones pervagatus, ſenio tandem ingruente, in ſerpentem mutatus eſt. Ovid. Met. 3.

189. *Neve minor, &c.*] Hic certè juſta eſt fabulæ magnitudo. Nam ſi plures quàm quinque actus ſint, nimis laxa tractatio & diſperſa vis rem enervabit. Si tres ſolùm fuerint actus, vel argumentum nimis preſſum ac jejunum fiet elumbe; vel rebus & adjunctis pluribus nimium coarctatis erit confuſum.

191. *Nec Deus interſit, &c.*] Non enim intervenire in machinâ numen debet, niſi quando res adeo difficilis continget, ut ope nequeat humanâ extricari; & Deum aliquem ſubvenire, æquum eſſe decorumque videatur. Hinc vitioſa cataſtrophe Medeæ Euripidis jure exploditur. Vide Ariſt. Poëtic. Sed & culpatur idem, quòd ſæpius Deos è machinâ producat: Dianam in Hippolyt. Minervam in Iphigen. Tauric. Thetin in Andromach. Caſtor. & Poll. in Helen, &c.

192. *Nec quarta loqui perſona laboret.*] Ita ſaltem conſuetum Dramaticis Græcis. Tres perſonæ duntaxat agunt ſimul & colloquuntur: atque muta eſt, ſi inducatur, quarta. Nihil tamen vetat quartum induci non multa loquentem. Scaliger lib. 3. *Quatuor in eadem ſcena perſonas loqui, nulla religio eſt.* Profectò ſi parum agat loquaturve quarta, haud ullam afferet perturbationem aut confuſionem

193. *Actoris partes.*] Chorus eos exhibet, qui rei peractæ interfuerint: plures ſunt homines, ſed unus loquitur, Coryphæus dictus. Porrò Chorum jam pridem obſoletum inſtaurari velut maximum Scenæ ornamentum non abs re exoptat Hedelinus ante laudatus: ac de iſtis egre-

Ille

Ille bonis faveátque, et concilietur amicis,
Et regat iratos, et amet peccare timentes:
Ille dapes laudet menſæ brevis; ille ſalubrem
Juſtitiam, legéſque, et apertis otia portis:
Ille tegat commiſſa; Deóſque precetur et oret
Ut redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.
Tibia non ut nunc orichalco vincta, tubæque
Æmula; ſed tenuis, ſimpléxq; foramine pauco, [291]
Aſpirare & adeſſe choris erat utilis, atque
Nondum ſpiſſa nimis complere ſedilia flatu:
Quò ſanè populus numerabilis, utpote parvus,
Et frugi, caſtúſque, verecundúſque coibat.
Poſtquam cæpit agros extendere victor, et urbem
Latior amplecti murus, vinóque diurno
Placari Genius feſtis impunè diebus;
Acceſſit numeríſque modíſque licentia major.
Indoctus quid enim ſaperet libérque laborum
Ruſticus urbano confuſus, turpis honeſto?
Sic priſcæ motúmque et luxuriam addidit arti
Tibicen, traxítque vagus per pulpita veſtem.
Sic etiam fidibus voces crevêre ſeveris,

Ille probis ſuffragetur, & amicis opituletur: iratos placet, & innocentes protegat: laudet frugalitatem, juſtitiam ſalutarem, & leges, & pacem fores aperientem: arcana ſibi credita ne revelet; & numina deprecetur, ut miſeris ſors melior contingat, pejor autem ſuperbis.

Tibia quondam *non ſicut nunc compacta orichalcho, & buccinæ par; ſed exigua, & ſimplex, & paucis foraminibus, canentem Chorum adjuvare idonea erat, & ſono replere ſedes haud tunc valde refertas. Illuc enim populus numerari facilis, quippe non frequens, & frugalis, & pudicus, & modeſtus conveniebat. Poſtea verò quàm victor imperium atque urbis pomœrium amplificavit; ac diurnâ compotatione genio indulſerunt impunè diebus feſtis,* tum quoque *verſuum & muſicæ luxuria aucta eſt. Nam quid melius facerent agreſtes imperiti & labore ſoluti cum civibus mixti, & ſordidi cum honoratis? Sic antiquæ arti ſaltationes luxurioſas adjunxit tibicen; & per theatra amplum ſyrma traxit. Sic & olim* modeſti lyræ ſoni per luxum *multiplicati ſunt:*

ANNOTATIONES.

giè differit. Prax. Theatr. l. 3. c. 4. ubi redarguit Ariſtotelem & Scaligerum, apud quos perperam Chorus appellatur *otioſus rerum curator.*

196. *Ille bonis faveatque, &c.*] Chori Officia recenſet Horatius. Exempla lege paſſim apud Tragicos Græcos: nec te moretur Seneca ubique ferè vitioſus.

199. *Apertis otia portis.*] Vel privatarum ædium, vel civitatis, vel etiam templi Jani fores apertæ indicant pacem, clauſæ autem bellum. Vide lib. 4. Od. 15.

202. *Tibia non ut nunc.*] Chorus in mediis actibus agebat & loquebatur per Coryphæum, ut antè dictum eſt. Sed præterea inter unum & alterum Actum canebat ſaltabatque. Hinc mentionem facit Horatius de inſtrumentis muſicis Chori concentum adjuvantibus.

Tibia.] De hac fuſe Scaliger, Poët. l. 1. c. 20.

Orichalco vincta.] Gall. *garnie de leton.* Angl. Begirt with Braſs. Montanum illud æs magno quondam in pretio fuit; quod auri ſplendorem, & æris duritiam habebat. Iſidor. Feſt. Servius ad 12. Æneid. *orichalcum omnibus metallis pretioſius fuit*, inquit.

Tubæque æmula.] Gall. *auſſi grande & auſſi éclatante que la trompette.* Angl. As big and as clear ſounded as a Trumpet.

203. *Foramine pauco.*] Quatuor fuiſſe primùm foramina ſcribit Varro; alii tria duntaxat.

205. *Sedilia.*] Caveam, in quâ ſubſellia ad ſpectandos ludos. Vide cit. Scalig. lib. 1. c. 21. ubi de theatro, & amphitheatro; deque eorum partibus, incrementis, & ornamentis.

208. *Agros extendere victor, & urbem, &c.*] Iis tantùm licebat urbis mœnia proferre, qui imperii fines propagaſſent. Vopiſc. in Aureliano.

210. *Placari Genius.*] Vide lib. 3. Od. 17. & lib. 2. Epiſt. 1. v. 144.

Impunè.] Sine metu legum & Cenſorum. De die epulari vetitum olim: & pœnis conſtitutis luxuriam & ſumptus coërcuerunt leges Cornelia, Julia, &c.

211. *Acceſſit numeriſque, &c.*] Gliſcente populi luxu, pariter & theatralis apparatus crevit & luxuriatus eſt.

212. *Indoctus quid enim.*] Licentiam nempe illam majorem in verſibus & muſicâ poſtulabant ſpectatores luxurioſi; plebeii ruſticis, nobiles plebeiis inquinati & corrupti.

213. *Confuſus, turpis honeſto.*] Diu quippe ludos ſpectârunt confuſi nobiles cum populo. Tit. Liv. Valer. Max. lib. 2. cap. 4. Vide Ep. 4. annot.

216. *Sic etiam fidibus.*] Ut in comœdia

atque elocutio rapida invexit dictionem antea inauditam: nec non sermo utilia documenta continent & futurum præsagiens vix discrimen habuit à Delphis oracula proferentibus.

Paulo post is qui propter vilem hircum contendit carmine tragico, nudos introduxit Satyros rusticos; & acerbus protulit sales, illæsa severitate tragœdiæ: propterea quod oblectamentis & jucundâ novitate detinendus erat spectator sacris perfunctus, & ebrius, & sine lege.

At sic oportet Satyros risores & dicaces commendare, sic à seriis sermonibus ad jocosos transire, ut quisquis

Et tulit eloquium insolitum facundia præceps;
Utiliúmque sagax rerum, et divina futuri [892]
Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
Mox etiam agrestes Satyros nudavit, et asper 221
Incolumi gravitate jocum tentavit; eò quòd
Illecebris erat et gratiâ novitate morandus
Spectator, functúsque sacris, et potus et exlex.
Verùm ita risores, ita commendare dicaces 225
Conveniet satyros, ita vertere seria ludo;
Ne quicunque Deus, quicunque adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper et ostro, [893]
Migret in obscuras humili sermone tabernas;
Aut dum vitat humum, nubes et inania captet. 230
Effutire leves indigna tragœdia versus,

Deus vel Heros producetur, paulo ante in auro & purpura conspectus, non loquatur sordidè quasi *in vili taberna; neve terram fugiens sectetur nubila & vacua. Tragœdiæ versus leviculos respuens,*

ANNOTATIONES.

tibiæ sonos & foramina, ita etiam in tragœdia lyræ chordas & modos auxit luxus. In hac tres primum, deinde septem, post decem fuisse aiunt.

Severis.] Cic. 2. leg. *antiquæ musicæ severitas.*

217. *Facundia præceps.*] Versus magniloqui, turgidi, rapide fluentes, ut torrens.

218. *Utilium sagax rerum.*] Tragœdiæ Chorus sententias protulit affectavitque nimium acutas, obscuraque, similes oraculis.

Divina futuri.] Ventura prænuncians ad instar Apollinis Delphici.

219. *Sortilegis.*] Vide infrà ad versum 403.

Delphis.] Apollo colebatur, & responsa dabat apud Delphos. Vide lib. 1. Od. 7.

220. *Carmine qui tragico.*] Agit Horatius de Satyrico Græcorum dramate: cujus alioqui dicunt inventorem Cratinum in Dionysiis, Suidas autem Pratinam Thespi non multis annis posteriorem. Unum istius generis drama superest nobis *Cyclops* Euripidis. Porro ita Græcorum dramata Latini utcunque imitati sunt in Atellanis fabulis: *quas argumentis dictisque jocularibus similes* Diomedes scribit. Vide Tit. Liv. lib. 7. init.

Certavit ob hircum.] Scilicet pœtæ suum quisque Satyricum poëma certatim edebant. Et qui victor censebatur mercedem accipiebat hircum, quem Baccho sacrificabat. Hinc nomen tragœdiæ, τράγος *hircus*, & ᾠδὴ *cantus*. Alii tamen quasi τρυγῳδίαν dici volunt, à τρύγες *faces*, quod histriones primùm ore facibus pertuncto, in scenam prodirent aperentque tragœdiam, ante inventum personæ usum. Vide poëtic. v. 277.

221. *Satyros nudavit.*] Satyrica dramata edidit, in quibus erat Chorus è Satyris, Coryphæusque Silenus. Histriones nimirum per zomatis, villosa tunica, hircinis pellibus, Satyrorum habitum & speciem referentes, inter Actus, & post tragœdiam sales & dicteria jactabant: sicque risum moventes populum delectabant.

224. *Functúsque sacris.*] Quoniam ludi pars erant religionis & cultus Deorum, sic fastidium insulsæ plebis fallendum fuit, & *gratâ novitate* jocosis nempe salsique carminibus detinendi spectatores. T. Liv. cit. lib. 7.

Potus & exlex.] Post sacra voluptati dumtaxat inhians, suo genio nihil jam negans; quique epulis & vino refertus nullâ jam lege regi potest.

225. *Verum ita risores.*] Ita plebis fastidio obsequendum, ut decorum non violetur.

227. *Deus.*] Pan, Bacchus, Silenus, &c.

Heros.] Semideus: Hercules, &c.

228. *Regali conspectus in auro, &c.*] In tragœdia magnificè locutus ex decoro, idem post in Satyrico dramate abjecta, obscœna, sordida ne effutiat, quasi tabernarius.

229. *Tabernas.*] Alludit Poëtà ad tabernarias fabulas, in quibus Personæ viles & argumentum humile. Festus.

230. *Aut dum vitat humum.*] Ergo adhibendus ubique modus: medium teneat, suamque dignitatem servet: nec incidat in comicam parvitatem & humilitatem, nec vanè extolliatur & inaniter intumescat.

231. *Effutire leves, &c.*] Tragœdiæ gravitas custodiri debet inter protervos Faunorum sales & jocos. Sic matrona in sacris non leviter &

Ut festis matrona moveri jussa diebus,
Intererit Satyris paulùm pudibunda protervis.
Non ego inornata et dominantia nomina solùm,
Verùmque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo: 235
Nec sic enitar Tragico differre colori,
Ut nihil interfit Davúsne loquatur, et audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum,
An custos famulúsque dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis 240
Speret idem: sudet multùm, frustráque laboret [894]
Ausus idem. Tantum series junctúraque pollet:
Tantum de medio sumptis accedit honoris.
Silvis deducti caveant, me judice, Fauni,
Ne velut innati triviis, ac penè forenses, 245
Aut nimiùm teneris juvenentur versibus unquam;
Aut immunda crepent, ignominiosáque dicta.
Offenduntur enim quibus est equus, et pater, et res:
Nec si quid fricti ciceris probat et nucis emptor,
Æquis accipiunt animis, donántve coronâ. 250

tanquam matrona diebus festis saltare compulsa, lascivos inter Satyros aliquantò verecunda esse debet. Ego Satyrica scribens, ô Pisones, non consectabor dictiones inconditas aut simplices dumtaxat: neque sic curabo declinare tragœdiæ speciem, ut nihil ponam discriminis, utrum loquatur Davus & inverecunda Pythias deluso Simoni talentum extorquens, an Silenus curator & minister dei alumni.

E materiâ vulgatâ sic poëma condam, ut quisque pariter facere posse *confidat, rem* verò *tentans desudet plurimum, & perdat operam. Tantum valent ordo & connexio: tantum venustatis addunt argumento vulgari.*

Satyri è silvis prodeuntes non debent, ut opinor, tanquam in urbibus atque in foro educati carmina juvenilia & nimis polita dicere, *nec obscœna & contumeliosa eructare.* His *enim offenduntur habentes equum, & patrem, & opes; neque probant vel laudant quicquid placet mentibus fictum cicer & nuces.*

ANNOTATIONES.

lascivè, sed modestè & graviter saltans, nihil sui decoris amittit.

232. *Moveri jussa.*] Erant enim choreæ sacræ modò virginum, modò matronarum, ut in ludis Megalensibus, & in sacris Cybeles: & jussu Pontificis agebantur.

234. *Non ego inornata.*] Docet Poëta Satyrici carminis dictionem esse debere tragicâ inferiorem, at agresti superiorem.

Inornata] Abjecta, vetusta, obsoleta.

Dominantia.] Græcis κύρια, à translatis suo jure non expulsa, res propriè & apertè significantia: qualia sunt quæ res venereas & obscœnitatem clarè & simpliciter denotant.

235. *Satyrorum.*] Al. *Satirarum.*

236. *Nec sic enitar.*] Decorum personarum hîc etiam, ut & alibi semper observandum est.

Tragico colori.] A tragœdiæ magniloquentiâ.

237. *Davus, Pythias, Simo.*] Personæ Comicæ apud Lucilium, Menandrum, Terentium.

238. *Emuncto.*] Terent. *Emunxi argento senes.*

239. *Silenus.*] Gravior quædam persona, qualis ille Bacchi pædagogus.

240. *Ex noto fictum carmen sequar.*] Satyricum ego drama condere volens, non confingam argumentum, ut solent Comici; sed potiùs ex notâ materiâ & historiâ desumpto argumento, affictisque ut decet adjunctis, carmen eximiè componam. Sic Euripides *Cyclopem* finxit ex Homeri Odysseâ 9. Vide supra v. 128. & 129.

241. *Sudet multum.*] Cic. orat. perf. *Ille modo confidunt se posse dicere. Nam orationis subtilitas imitabilis illa quidem videtur esse existimanti, sed nihil experienti minùs.* Vide Quintil. lib. 2. cap. 1. & lib. 4. cap. 2.

242. *Series.*] Rerum dispositio scita & ingeniosa.

Junctura.] Structura verborum artificiosa.

243. *Accedit honoris.*] Ex illa solerti inventione, fictione, connexione, ordine.

244. *Silvis deducti.*] Vel agrestes & in silvis educati: vel è proscenio silvestri & nemoroso prodeuntes. Nam triplex erat scenæ forma triplici dramati respondens. Tragica columnis suffulta, superbisque fastigiis & signis ornata. Comica ædium privatarum speciem ostendebat. Satyrica arbores, montes, speluncas, agrestia omnia exhibebat. Vitruv. lib. 7. cap. 5.

Fauni.] Dii silvestres, qui & Sylvani & Satyri: de his jam l. 1. Od. 4. l. 2. Od. 17. l. 3. Od. 18.

246. *Teneris juvenentur versibus.*] Ne versibus nimium excultis juveniliter & scurriliter lasciviant: sed ubique simplicitatem rusticanam redoleant.

247. *Ignominiosa.*] Famam alicujus labefactantia.

248. *Quibus est equus, & pater.*] Equites Rom. & Patricii: honesti viri & nobiles.

249. *Fricti ciceris & nucis emptor.*] Homines infimæ sortis è plebe: qui dum spectaculis aderant, emebant fictum cicer ad levandam famem.

Nucis.] Fictæ quoque nuces ibi vendebantur. Plaut. Athen. lib. 2. Festus *nuces* ustas dicit.

Syllaba

Syllaba longa brevi ſubjuncta appellatur Iambus, pes celer: unde & vocati ſunt Iambici trimetri; quanquam ſex edebat ſonos, à primo uſque ad ultimum æquales. Is autem nuper, ut aliquanto lentior & gravior ad aures perveniret, in patriam ditionem ultro admiſit firmiores Spondeos, non ita tamen, ut conſorti locum ſecundum vel quartum concederet. Talis etiam infrequens reperitur in Accii Ennique celebratis Iambicis. Certè Iambici Spondeis crebris graves in ſcenam producti, vel properantem nimis operam & negligentiam arguunt, vel turpem artis inſcitiam. At qualibet judex haud animadvertit inconditos verſus: & poëtis Latinis indulgentia immeritò conceſſa eſt. Ergone *ideò ſpatier, & parùm accuratè ſcribam? an omnes credam errata mea cognituros, providus & ſecurus citra ſpem indulgentiæ? Tum demum culpam effugero* quidem, ſed *non laudem meruero.* Itaque *Piſones, die nocteque ſcripta Græcorum evolvite. Verùm Majores veſtri & numeros & jocos Plauti approbaverunt:*

Syllaba longa brevi ſubjecta vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris accreſcere juſſit
Nomen Iambeis, cùm ſenos redderet ictus, [895]
Primus ad extremum ſimilis ſibi: non ita pridem,
Tardior ut paulo graviórque veniret ad aures,
Spondeos ſtabiles in jura paterna recepit,
Commodus et patiens; non ut de ſede ſecundâ
Cederet aut quartâ ſocialiter. Hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, et Enni.
In ſcenam miſſos magno cum pondere verſus,
Aut operæ celeris nimiùm curâque carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poëmata judex:
Et data Romanis venia eſt indigna poëtis.
Idcircóne vager, ſcribámque licenter; an omnes
Viſuros peccata putem mea, tutus, et intra
Spem veniæ cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui. Vos exemplaria Græca [896]
Nocturnâ verſate manu, verſate diurnâ.
At veſtri proavi Plautinos et numeros et

ANNOTATIONES.

251. *Syllaba longa, &c.*] Agit iterum de verſibus Dramati propriis. Nam de his jam ſuprà v. 80.

252. *Pes citus.*] Auſon. velociorem Parthorum ſagittis dicit.

253. *Cùm ſenos redderet ictus.*] Cùm ſex haberet pedes, omnes Iambos; ob celeritatem trimetri dicti ſunt; quaſi tres ſolùm percuſſiones atque tria duntaxat intervalla pronunciando faciunt. Quintil. lib. 9. cap. 4. ſupra, lib. 1. Sat. 10. v. 43.

256. *Spondeos ſtabiles, &c.*] Inſerti ſunt Spondei pedes tardiores in verſibus Iambicis, ad dandum iis pondus & robur, magiſque movendos animos audientium.

258. *Accî.*] Accius, ſive Actius, aut Attius, Poëta celebris, de quo lib. 1. Sat. 10. & lib. 2. Epiſt. 1. ubi & de *Ennio.*

259. *Enni.*] De eo lib. 4. Od. 8. v. 20. Item locis mox citatis.

260. *In Scenam miſſos.*] Appoſitè Marcilius corrigit, *miſſus:* aliàs quæ ſyntaxis?

263. *Non quivis videt, &c.*] Prolepſis, ad quam mox reſpondet, *idcircone vager, &c.* Apage verſiculum.

Nec tanta in metris venia conceditur uti.

quem velut Horatii affert Servius ad 5. Æneid. & collocant aliqui ante iſtum, *Non quivis videt, &c.*

264. *Et data Romanis, &c.*] Vide lib. 1. Sat. 4. & 10. lib. 2. Epiſt. 1.

265. *Scribamque licenter.*] Nullâ habitâ ratione pedum & legis metricæ: an Latinorum negligentiam imitabor potiùs, quam exactam rationem Græcorum?

266. *Intra Spem veniæ.*] Præcisâ ſpe omnî veniæ: quâ ſi mihi blandirer, oſcitanter ſcriberem, nec mihi ſatis caverem. Sunt qui emendarint, *extra.* Sed veteres codices reluctantur. Vide Agel. lib. 12. c. 13. Extra ſpem veniæ eſt, qui ſcit nullam fore veniam. Intra ſpem veniæ cautus & tutus eſt, qui licet veniam ſperet, recti amans ſibi cavet tamen, & peccare non vult. Hæc ego.

267. *Vitavi denique culpam, &c.*] Quod ſi verſus Iambicos diligenter condam, nec hoc ſatis ad laudem. Plaut. Trinum. Scen. ult.

Si quid amicum erga bene feci, aut conſului fideliter;
Non videor meruiſſe laudem, culpâ caruiſſe arbitror.

Qui erratum vitat, quod debet, non ideo laudem meretur; ſed qui ingeniosè, rectè, artificioſè ſcribit, is laudatur.

270. *Plautinos & numeros & ſales.*] Donatus in Plauto notat & carpit numeros inconditos & peregrinos, item ſales frigidulos interdum atque

Lauda-

Laudavêre ſales: nimiùm patienter utrumque,
Ne dicam ſtultè, mirati; ſi modò ego et vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto,
Legitimúmque ſonum digitis callemus et aure.
Ignotum Tragicæ genus inveniſſe Camenæ 275
Dicitur, et plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis,
Quæ canerent agerentq; peruncti fæcibus ora. [897]
Poſt hunc perſonæ pallæque repertor honeſtæ
Æſchylus, et modicis inſtravit pulpita tignis,
Et docuit magnúmque loqui, nitíque cothurno. 280

certè *utroſque facilius quam par eſt, ne dicam ſtolidè, admirati; ſi quidem ego & vos novimus infacetum ſermonem à venuſto diſtinguere, & rectum modulum ſentimus digitis atque auribus.*

Theſpin reperiſſe fertur Tragicæ muſæ genus incognitum, & carpentis circumtuliſſe carmina, quæ cantarent agerentque vultum habentes fæce oblitum.

Poſt eum Æſchylus inventor larvæ & ſtolæ decoræ theatrum parvo tabulato extruxit, atque inſtituit loqui magnificè & incedere cothurno.

ANNOTATIONES.

etiam ſcurriles, &c. S. Hieronymus Apolog. in Ruffin. *Plautinum ſalem* dicit, pro ſcurrili. Laudant tamen Cicero Offic. 1. Macrob. Saturnal. lib. 2. cap. 1. Gell. lib. 3. cap. 3. Vide lib. 2. Epiſt. 1. v. 58. Item. v. 170.

274. *Digitis & aure.*] Verſuum dimenſionem digitis faciunt parum exercitati, aurium verò judicium adhibent peritiores.

275. *Tragicæ genus inveniſſe.*] Libet altiùs repetere originem Tragœdiæ ac Dramatum. Bacchus Icarium docuerat plantare vites. Hic in Attico agro hircum vineas depopulantem Baccho mactavit, convocatis ad ſacrificium vicinis, qui choreis & cantilenis Dei lætitiæ datoris vindictam celebrârunt, Religiosè illud etiam quotannis vindemiarum tempore fieri placuit tum in pagis, tum ſubinde in urbibus. Mox cæperunt ſcribere certatim poëtæ τραγῳδίαν, id eſt, carmen hirci, vel de hirco: quòd a choro decantatum. Poſteà illis carminibus Baccho ſacris inſerta, addita, ſubſtituta & quædam alia fuerunt, atque etiam dialogi inter duos aut plures. Hincque natum drama cùm Comicum, tum Tragicum, tum Satyricum. Quod ad inventorem ſpectat, certè ante Theſpim fuerunt Dramatici rudiores quidem: at ille nominatur auctor, quoniam unum actorem induxit; qui dum chorus Bacchi laudes canens paululum interquieſceret, herois aut ſummi cujuſpiam viri inſigne aliquod facinus carmine celebrabat. Alia inſuper ornamenta ſubjunxit, quibus Tragœdia illuſtrata eſt.

276. *Dicitur.*] Scilicet res non extra controverſiam eſt. Scalig. Poët. lib. 1. cap. 6. ſic habet: *Qui primus Tragœdiam dederit, haud ita pro comperto habetur. Satis conſtat illud, à Theſpi inſtitutorem factum, qui penſiles ſcenas in plauſtris circumegit: additque nudis oribus fæcem pro perſonâ.*

Plauſtris vexiſſe poëmata.] Circa vicos Theſpis alique plauſtris vecti in obvium quemque ſcommata jactabant & ſalſa convicia. Plutarch. in Solone. Hinc Proverb. E plauſtro loquî.

Theſpis.] Athenienſis ille poëta Solonis tempore floruit ante Æſchylum plus ſexaginta, ante Sophoclem octoginta circiter annis. Theſpis Protagoniſtam ſeu hiſtrionem induxit cum Coryphæo, aut alio quopiam è Choro loquentem. Æſchylus deinde alterum ſeu Deuteragoniſtam addidit. Denique Sophocles tertio ſive Tritagoniſta adjuncto Tragœdiam perfecit.

277. *Peruncti fæcibus ora.*] Ideo Theſpis aliique vultu ceruſâ, vel minio, vel fæce peruncto dicterils obvios quoſque inceſſebant, ut imitarentur Silenum rubicundum, Satyroſque dicaces Bacchi ſocios & miniſtros. Illos Ariſtophanes τρυγοδαίμονας vocabat. Gall. *des Diables barbouïlles de lie.* Angl. Merry Andrews bedawb'd with Lees. Vini an olei fæcibus tingerent ſe hiſtriones, diſceptant fatali more ſuo Grammatici, & nugas nugis addunt, inquit Scaliger paulò ante citatus.

278. *Perſonæ.*] Ne agnoſcerentur hiſtriones.

Pallæ.] Quæ ad pedes imos uſque demiſſa, & Latina dicebatur, ad diſcrimen pallæ Gallicæ, quæ brevior.

279. *Æſchylus.*] Domi nobilis Poëta iſte non militando magis, quàm ſcribendo acer & audax fuit. In Marathoniâ pugnâ non ultimam laudem tulit: adeo bibax, ut Sophocles ei objiceret, non ipſum, ſed vinum tragœdiarum ejus eſſe auctorem. Has dum ſcriberet ταυρῷδη ἔλεγε, inquit Ariſtophanes, *tauro furenti ſimilem aſpectum habebat.* Non ergo ſit incredibile quod narrant ejus Eumenidum terribili ſpectaculo exanimatos eſſe pueros aliquot, perculſas autem prægnantes fœminas ad partum adactas. Ab Æſchylo compoſitas nonaginta fabulas traduut, quarum ad nos vix ſeptem pervederunt. Denique caſu teſtudinis eliſo capite extinctum referunt.

280. *Cothurno.*] Eminentiori calceo Tragicis proprio.

Succeſſit

His successit vetus Comœdia magnâ cum laude; sed libertas evasit in crimen & audaciam lege coërcendam; lex data est: & chorus ignominiosè tacuit, ademptâ potestate maledicendi.

Nostri poëtæ nihil non tentârunt; neque laudem exiguam abstulerunt, qui relictis Græcorum argumentis gesta Romanorum decantârunt: sive qui prætextatas fabulas, *seu qui togatas scripsêre. Nec virtute bellicâ illustriores ac potentiores quàm facundiâ essent Romani, si poëtas plerosque non terreret cura & longum tempus expoliendi. At vos, ô Numæ proles, redarguite carmen diu & crebra recensione haud castigatum, & ad amussim non sæpiùs emendatum.*

Successit vetus his Comœdia, non sinè multâ
Laude, sed in vitium libertas excidit, et vim
Dignam lege regi: lex est accepta: chorúsque [898]
Turpiter obticuit, sublato jure nocendi.
Nil intentatum nostri liquêre poëtæ, 285
Nec minimum meruêre decus, vestigia Græca
Ausi deserere, et celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuêre togatas.
Nec virtute foret clarisve potentius armis
Quàm linguâ Latium, si non offenderet unum- 290
Quemque poëtarum limæ labor, et mora. Vos ô
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies et multa litura coërcuit, atque
Præfectum decies non castigavit ad unguem.
Ingenium misera quia fortunatius arte [899]
Credit, et excludit sanos Helicone Poëtas 296

Quoniam Democritus existimat ingenium plus valere quàm artem, & poëtas non insanientes arcet ab Helicone,

ANNOTATIONES.

281. *Vetus Comœdia.*] Hæc à novâ differebat in omnibus, tempore, argumento, apparatu, metro: ut ait Cruq. Vetus tempore belli fuit Peloponnesiaci: nova post extinctam populi libertatem, jam rerum potentibus Philippo & Alexandro. In veteri Duces, Magistratus, Philosophi, Dii ipsi proscindebantur. Patet ex Aristophane, item ex Eupolide. In novâ sunt amores adolescentum, servorum fraudes, &c. vetus assurgit ad tragicum stylum: nova popularis est. In veteri omnia metrorum genera admittebantur: in novâ solùm ferè Iambicum. In vetere mirus apparatus & luxus: in novâ prope nullus, ablato etiam Choro. In veteri personæ ad vivum effingebantur, ut agnoscerentur facilè: nova nihil tale habet.

283. *Vim Dignam lege regi.*] Nec enim ulli parcebatur: honestique viri, perinde ut alii dicteriis & convitiis nominatim proscindebantur.

. . . . . *Sævus apertam*
In rabiem verti cœpit jocus, &c.

Lex est accepta.] Quæ maledicentiam illam effrenatam pœnis propositis vetabat. Vide lib. 2. Epist. 1. vers. 150. & seq.

. . . . . *Quin etiam lex*
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Describi.

Cæterum Comœdia Satyrica multum civitati profuit, cum caveret unusquisque culpam, ne spectaculo cæteris esset, & domestico probro: ut ait Donatus.

286. *Vestigia Græca Ausi deserere, &c.*] Primò quidem Græcas fabulas & historias in Latinos versus transtulerunt, ut est in Epist. modò cit. v. 164. at postea Marte proprio argumenta ex historiis Romanorum tractârunt laudabiliter Ennius, Pacuvius, Actius, &c.

288. *Prætextas.*] Latinas fabulas graviores, ubi prætextati & nobiles personæ locum habent: quæ respondent tragœdiis Græcorum.

Togatas.] Fabulas tabernarias, in quibus agunt personæ privatæ & plebeiæ. Et hæ Comœdiæ Græcorum novæ, sicut veteri Atellana & Satira Latina, respondebant. Illas scripserunt Ælius Lamia, Anton. Rufus, Cn. Melissus, Afranius, Pomponius.

291. *Limæ labor, & mora.*] De curâ & sedulitate diuturnâ emendandi jam alibi dictum. Vide lib. 2. Epist. 1, &c. Ovid. de Ponto lib. 3. Eleg. ult.

Sæpe piget . . . . . .
Corrigere, & longi ferre laboris onus.
Corrigere at res est tanto magis ardua quanto
Magnus Aristarcho major Homerus erat.

292. *Pompilius sanguis.*] Pisones trahentes originem à Numa Pompilio, & à Calpo ejus filio dicti Calphurnii.

294. *Perfectum.*] al. *præfectum.*

295. *Ingenium miserâ, &c.*] Redarguit Horatius eos, qui non virtutem poëseos, sed vanam opinionem sectabantur.

Ingenium.] Poëticam facultatem à naturâ datam.

Miserâ arte.] Ironicè: exercitatione & arte quæ parum valeat ad faciendum bonum poëtam, & ad laudabile carmen scribendum.

296. *Excludit sanos Helic. p.*] Cic. 1. de Divin.

Demo-

Democritus; bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam; ſecreta petit loca; balnea vitat.
Nanciſcetur enim pretium noménque Poëtæ,
Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam
Tonſori Licino commiſerit. O ego lævus,
Qui purgo bilem ſub verni temporis horam!
Non alius faceret meliora Poëmata. Verùm
Nil tanti eſt. Ergo fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exſors ipſa ſecandi.
Munus et officium nil ſcribens ipſe docebo;
Unde parentur opes; quid alat formétq; Poëtam;
Quid deceat, quid non; quò virtus, quò ferat error.
Scribendi rectè ſapere eſt principium et fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ,
Verbáque proviſam rem non invita ſequentur.
Qui didicit patriæ quid debeat, et quid amicis,
Quo ſit amore parens, quo frater amandus, et hoſpes,

plerique negligunt reſecare ungues & barbam, ſecedunt in loca remota, fugiunt balnea. Etenim conſequentur, ut putant, præmia & laudem poëtarum, ſi tonſori Licino tondendum nunquam præbeant caput tribus Anticyris minimè curandum. Quàm ego ſum parùm cautus, qui bilem expurgo ineunte veré: At nemo conderet meliora carmina: ſed hoc non tanti puto. Itaque implebo munus cotis, quæ ſecare non valens reddit ferrum acutum & ſecando aptum. Nihil ego ſcribens docebo munus & officium ſcribendi: unde facultas petatur; quid erudiat & perficiat poëtam; quid conveniat, quid non; quò virtus, quò error deducat.

Sana mens eſt principium & origo rectè ſcribendi: materiam tibi ſuppeditabunt placita Socratis: præparatamque materiam ſequitur ultrò facundia.

Qui ſcit quid patriæ, quid amicis debeat; quâ parentes, quâ fratres & hoſpites charitate diligendi ſunt;

ANNOTATIONES.

Negat ſine furore Democritus quemquam poëtam magnum eſſe poſſe. Et 2. De Orat. *Sine inflammatione animorum, & ſine quodam afflatu quaſi furoris: quod & à Platone ſcriptis relictum dicunt.*

Helicone.] Is mons Bœotiæ Muſis ſacer, Parnaſſo vicinus.

297. *Democritus.*] De eo Philoſ. lib. 1. Epiſt. 12.

Bona pars non ungues ponere, &c.] Quaſi verò cultum exteriorem negligendo & inſaniæ ſpeciem præ ſe ferendo, boni poëtæ habendi ſint.

298. *Non barbam.*] Philoſophi quidam alebant barbam: & gravitati tribuebatur. At in cæteris inſaniæ ſpecies erat.

Secreta petit loca.] Hominum conſpectum & conſuetudinem fugit.

300. *Tribus Anticyris.*] De Anticyrâ inſulâ lib. 2. Sat. 3. v. 83. Ibidem de Elleboro in ea abundanti, quod inſaniæ remedium. Quod autem Horatius tres Anticyras dicit, cum duas Strabo ponat, auxeſis eſt.

301. *Licino.*] Is Auguſti tonſor & libertus, ab eo factus Senator, quod Pompeium odiſſet.

302. *Qui purgo bilem.*] Per quam inſaniens optima poëmata conderem. Ironia eſt. Alii *purgor* legunt perperam.

304. *Nil tanti eſt.*] Abſit ut inſanire velim ad eximia facienda carmina. Imo ſapere malim & nulla componere: valeant Democritus & Democritici.

Ergo fungar vice cotis.] Hoc petitum ab Iſocrate vel ab Ariſtotele, ut volunt alii: αἱ μὲν γὰρ αὐταὶ μὴν τεμεῖν δ' ὀυναται. τὸν δ' ἐνδεῖξιν λέγειν ἡ τεμνειν ποιῆσαι.

306. *Nil ſcribens.*] Nullum carmen Epicum vel Dramaticum.

307. *Opes.*] Adjumenta ad bene ſcribendum dives poëſeos facultas & virtus.

308. *Error.*] Ignoratio artis & virtutis poëticæ.

310. *Socraticæ chartæ.*] Philoſophiæ præſertim moralis ſcientia: quam Socrates promovit, & ab eo hauſerunt Plato, Xenophon, aliique, & ſcriptis illuſtrarunt. De Socrate, lib. 3. Od. 21. Item lib. 2. Sat. 4.

Rem poterunt oſtendere.] Scribendi ubertatem præbebunt. Cic. in Bruto. *Habeat omnes Philoſophiæ notos & tractatos locos: nihil enim de religione, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de morte, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de virtutibus aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore & voluptate, nihil de perturbationibus animi & erroribus (quæ ſæpe cadunt in cauſas ut in poëmata ſæpiſſimè) nihil inquam ſine eâ ſcientiâ ampliè & copioſè dici & explicari poteſt:* & alibi: Omnis ubertas & quaſi ſylva dicendi è diſputationibus philoſophorum ducta eſt.

311. *Verbaque proviſam rem, &c.*] Si rem bene tenes, ſi præparatam habes rerum copiam, non deerit elocutio: verbaque & dictiones affatim ſequentur: & aptè atque accommodatè dices. Cic. de Orat. 3. *Rerum copia verborum copiam gignit.*

312. *Patriæ quid debeat, &c.*] De variis iſtis officiis ita Plato 5. de legibus, &c.

313. *Hoſpes.*] Contra peregrines peccata præ

Quod

quod Senatoris, quod Judicis, quod belli Ducis munus ſit; is certè novit tribuere decorum unicuique perſonæ.

Solers imitator debet intueri exemplar vitæ & morum, atque hinc propriot fingere ſermones. Nonnunquam Comœdia locis pulcra, benéque mores exprimens; quanquam *nec elegam nec* verbis *ornata nec artificiosè* diſpoſita, *populo magis placebit, eumque melius detinebit, quàm verſus ſententiis deſtituti & ſonantes nugæ.*

Muſa Græcis largita eſt ingenium & politi ſermonis facultatem, quippe nihil appetentibus niſi laudem. At *contrà juvenes Romani longis numeris diſcunt aſſem dividere in centum partes. Albini filius reſpondeat: ſi de quinque unciis dematur una, quid reſtat? poteras dicere triens. Benè: valebis tua bona conſervare. Quòd ſi uncia addatur, quid erit? Semis. Atqui cum iſta lues & ſtudium lucri animos occuparit, an putamus carmina condi*

Quod ſit conſcripti, quod judicis officium, quæ
Partes in bellum miſſi ducis; ille profectò
Reddere perſonæ ſcit convenientia cuique.
Reſpicere exemplar vitæ morúmque jubebo
Doctum imitatorem, et vivas hinc dúcere voces.
Interdum ſpecioſa locis, moratáque rectè [901]
Fabula nullius veneris, ſinè pondere et arte,
Valdiùs oblectat populum, meliúſque moratur,
Quàm verſus inopes rerum, nugæque canoræ.
Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Muſa loqui, præter laudem nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in partes centum diducere. Dicat
Filius Albini, ſi de quincunce remota eſt
Uncia, quid ſuperet? poterat dixiſſe, triens. Eu,
Rem poteris ſervare tuam. Redit uncia; quid fit?
Semis. An, hæc animos ærugo et cura peculi [902]
Cùm ſemel imbuerit, ſperamus carmina fingi

ANNOTATIONES.

illis quæ in cives committuntur, ultori Deo curæ ſunt. Nam cùm peregrinus amicis cognatiſque careat, majorem apud Deos & apud homines meretur miſericordiam, &c. Plato modò citatus.

317. *Reſpicere exemplar, &c.*] In animo ſuo eximium & perfectiſſimum exemplar ſibi fingat. Non hominem quempiam privatum, ſed perfectiſſimi & numeris omnibus abſoluti hominis ſibi proponat imaginem, ſive ideam, ut Plato vocat: atque ſecundum illam ſcribat & dicat.

318. *Imitatorem.*] Poëtis eſt imitatio, ex Platone, Ariſtotele, &c.

Veras voces.] Rei naturam verè exprimentes. Al. *vivos*: ſed apage.

319. *Speciosa locis, &c.*] Locis communibus & ſententiis rerum naturam & mores apprimè exhibentibus, quamvis nullo verborum ornatu. Al. *jocis*. Prior lectio præferenda.

Moratáque rectè Fabula.] Lege Quintil. lib. 6.

322. *Nugæ canoræ.*] Verſus ſolo verborum ſonitu inflati, modulati quamvis & numeroſi non ſic efficiunt, ut qui verbis inopes quidem, at rebus divites fuerint. Perſ. Sat. 5.

Non equidem hoc ſtudeo bullatis ut mihi nugis
Pagina turgeſcat.

Statius nugas ejuſmodi canoras effutiit.

323. *Graiis ingenium.*] Adverte, Lector, quàm ſæpe Græcos commendet Horatius: & merito: cùm ſcripſerint illi ſapienter æquè & eleganter, ingeniosè & accuratè. Nempe quod non quæſtui ſed gloriæ ſtudebant.

325. *Aſſem Diſcunt in partes centum diducere.*] Arithmeticam ſedulò ediſcunt augendis opibus utilem: *longis rationibus*: addendo, dividendo, diminuendo, multiplicando, ſubtrahendo.

326. *Dicat Filius Albini.*] Proſopopœia. Albinus inſignis fœnerator filium ad lucri ſtudium artemque inſtituens.

327. *Quincunce, triens, ſemis.*] As duodecim habet partes, ſive uncias: *uncia* ab uno dicta, quod una ſit è duodecim partibus aſſis. *Sextans* duæ ſunt unciæ, ſic dicitur quaſi ſexta pars aſſis. *Quadrans*, tres unciæ; quòd ſit quarta pars. *Triens*, quatuor unciæ, tertia pars. *Quincunx*, quinque unciæ. *Semis*, ſex unciæ, ſive dimidium aſſis. *Septunx*, ſeptem unciæ. *Bes* olim *Des*, quaſi dempto triente, id eſt, demptis quatuor unciis de aſſe, octo continet uncias. *Dodrans*, novem unciæ, quod demptus ſit quadrans. *Dextans*, quod demptus ſit ſextans. *Deunx*, quod una deſit uncia ad aſſem.

328. *Poteras dixiſſe.*] Inſtigatio eſt, quâ interrogans urget Albini filium, ut reſpondeat, *triens*.

Eu.] Approbatio eſt bonæ reſponſionis pueri. Al. *heus*, vel *hem*, &c. ſed minùs bene.

330. *Ærugo.*] Æris vitium eſt. Metaphor. pro avaritiâ & opum cupiditate; quâ bona indoles corrumpitur, ut metalla rubigine.

Poſſe

Poſſe linenda cedro, et lævi ſervanda cupreſſo ?
Aut prodeſſe volunt, aut delectare Poëtæ ;
Aut ſimul et jucunda et idonea dicere vitæ.
Quicquid præcipies, eſto brevis : ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneántque fideles.
Omne ſupervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causâ ſint proxima veris :
Ne quodcunque volet, poſcat ſibi fabula credi :
Neu pranſæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.
Centuriæ ſeniorum agitant expertia frugis :
Celſi prætereunt auſtera Poëmata Rhamnes.
Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci,
Lectorem delectando, paritérque monendo.
Hic meret æra liber Soſiis, hic et mare tranſit,
Et longum noto ſcriptori prorogat ævum.
Sunt delicta tamen, quibus ignoviſſe velimus.
Nam neque chorda ſonum reddit, quem vult manus et mens ;
Poſcentíque gravem perſæpe remittit acutum ;
Nec ſemper feriet quodcunque minabitur arcus.

poſſe cedro illinenda, & fabre-factâ cupreſſo cuſtodienda ?

Poëtæ vel cupiunt prodeſſe, vel delectare ; vel jucunda pariter atque utilia dicere ad vitam bene inſtituendam. *Si quod præceptum das, illud breve ſit ; ut animus paucis* verbis *comprehenſa ſuſcipiat facilè, & ſedulò retineat. Omne redundans effluit ex animo pleno.*

Ficta ad oblectamentum ſint vero ſimillima : nec quidlibet credi petat fabula : neve devoratum infantem è lamiæ ventre eximat vivum. Porrò *quod nihil fructuoſum continet, reſpuitur à cœtu ſeniorum : elati verò Rhamnenſes explodunt carmina ſeveriora.* At ille *omnium ſuffragationem aufert, qui jucundum atque utile conjunxerit, lectorem oblectando ſimul & docendo : talis codex Soſiis quæſtum parat, trans mare portatur, atque auctori famam conciliat & immortalitatem.*

Sunt tamen errata, quibus veniam dari velim. Etenim chorda non ſemper edit ſonum, quem vult mens & manus ; & petenti gravem aliquando acutum reddit : nec arcus collineabit quocunque tendet.

ANNOTATIONES.

332. *Linenda cedro.*] Digna immortalitate, quæ ſignificatur per cedrum minimè putreſcentem. Hinc olim eximia ſcripta cedrino oleo linebantur, ne blattis vel ipsâ vetuſtate corroſa abſumptaque interirent. Plin. l. 16. cap. 39. *Cedri oleo perunctæ materies nec tineam nec cariem ſentit.*

Lævi cupreſſo.] Cypreſſinâ arcâ, capsâ, ſcrinio : *cypreſſus cariem & vetuſtatem non ſentit.* Item, *adverſus cariem tineaſque firmiſſima.* Plin. lib. 16. cap. 40. & 42.

333. *Aut prodeſſe volunt, &c.*] Duæ ſunt hæ poëſeos virtutes, docendi atque delectandi : de quibus præcepta dat Horatius iſta duo : Ut doceas utiliter, eſto brevis : Ut delectes, finge verisimilia.

338. *Ficta voluptatis causâ, &c.*] Reprehenditur Virgilius, quod ait, mutatas naves in nymphas Æn. 10. v. 83. item Æn. 6. per ramum aureum ad inferos Æneam deſcendiſſe ; item Didoni comam ab Iride abſciſſam. Æn. 4, &c.

340. *Neu pranſæ lamiæ, &c.*] Nec fingat poëta puerum à lamia devoratum, & mox ejus ventre extractum viventem. Hoc fortaſſe figmentum erat alicujus poëtaſtri illius temporis, ridiculum ſanè & à naturâ abhorrens.

Lamiæ.] Lamia Philoſtrato ponitur inter larvas & lemures ; Sexto Pompeio eſt venefica ; Suidæ formoſa mulier Libyca Jovi adamata, Alii aliter. Olim vulgo Lamiæ putabantur mulieres ſpecioſæ, quæ blanditiis allectos juvenes devorabant. Iſidorus à laniando dici exiſtimat, quod infantes corriperent ac laniarent. De Lamiâ Libyæ reginâ pulchrâ ſed crudeli Diod. Sic. lib. 20. Nihil ad rem Lamus rex Læſtrygonum humanâ carne ſolitus veſci.

341. *Centuriæ ſeniorum.*] Senes amant ſeria & gravia carmina moribus inſtituendis utilia : *Centuriæ.* Singulæ tribus olim in centurias diviſæ.

342. *Rhamnes.*] Equites & juvenes jucunda petunt : à Romulo dicti Rhamnes ſeu Rhamnenſes, ut Tatienſes à Tacio, Luceres à Lucumone, vel à Lucero. Var. 4. de L. L. Plutarch. in Romulo, &c.

343. *Omne tulit punctum.*] Suffragia punctis aliquando notabantur. Cic. pro Muræna, n. 72. *Recordor quantum hæ queſtiones in Senatu habitæ punctorum nobis detraxerint.*

345. *Soſiis.*] Hi fratres erant celebres Romæ librarii & bibliopolæ : de his jam lib. 1. Epiſt. ult.

Mare tranſit.] Expetitur ab exteris nationibus.

348. *Nam neque chorda, &c.*] Citharœdus interdum aberrat, pariter & ſagittarius non ſemper ſcopum ferit aut collineat.

Verùm

At cùm pars major carminis ſpecioſa fuerit, ego non offendar paucis erroribus, quos vel reliquit indiligentia, vel hominis ingenium tenue vix cavere potuerit. Quid igitur ſtatuendum? Quemadmodum librorum deſcriptori, ſi idem ſemper erratum admittat emiam admonitus, minimè ignoſcitur: & cithariſta deridetur, qui ſemper ad eandem chordam offendit. Ita qui ſæpiùs in carmine *allucinatur, videtur* ſimilis *iſti Chœrilo, quem bis aut ter elegantem admiror & derideo; ipſemet autem doleo, quotieſcunque labitur excellens Homerus. Sed in longo opere ceſpitare licet.*

Poëſis eſt ſimilis picturæ: quædam tibi magis placebit, ſi adſis proximus; quædam verò ſi remotior fueris. Altera loco paulùm tenebroſo, altera ad lucem plenam *vult ſpectari,* ſcilicet *quæ non timet judicis examen ſeverum; altera ſemel* duntaxat, *altera decies ſpectata approbabitur.*

Verùm ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parùm cavit natura. Quid ergo eſt?
Ut ſcriptor ſi peccat idem librarius uſque,
Quamvis eſt monitus, veniâ caret; ut citharœdus 355
Ridetur, chordâ qui ſemper oberrat eadem:
Sic mihi qui multùm ceſſat, fit Chœrilus ille,
Quem bis terve bonum cum riſu miror; et idem
Indignor, quandoq; bonus dormitat Homerus. [904]
Verùm opere in longo fas eſt obrepere ſomnum. 360
Ut pictura poëſis erit; quæ, ſi propiùs ſtes,
Te capiet magis; et quædam, ſi longiùs abſtes.
Hæc amat obſcurum: volet hæc ſub luce videri,
Judicis argutum quæ non formidat acumen;
Hæc placuit ſemel: hæc decies repetita placebit. 365
O major juvenum, quamvis et voce paternâ
Fingeris ad rectum, et per te ſapis; hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium et tolerabile rebus
Rectè concedi. Conſultus juris, et actor
Cauſarum mediocris abeſt virtute diſerti 370
Meſſalæ, nec ſcit quantum Caſcellius Aulus; [905]

O major natu *juvenum* Piſonum, *tametſi patris documentis formaris ad* id quod *perfectum* eſt, *& ex te ſapis; hoc monitum auſculta & retine.* In *rebus quibuſdam mediocritas toleratur, & rite admittitur. Juriſperitus & cauſidicus mediocris* longè *diſtat ab eloquentia Meſſalæ; nec* tantum *pollet quantum Aulus Caſcellius:*

ANNOTATIONES.

351, 352. *Non ego paucis Offendar maculis.*] Vide Longin. cap. 30.

357. *Qui multum ceſſat.*] Sæpius iners & negligens, & hinc crebriùs peccans, lib. 2. Epiſt. 2. v. 14. *ſemel hic ceſſavit.*

Chœrilus.] De eo lib. 2. Epiſt. 1. v. 233.

358. *Bis terq; bonum miror.*] Demiror quòd non ſemper melè, quodque vel bis aut ter bene ſcribat.

359. *Indignor, quandoque bonus dormitat.*] Nam bonum poëtam benè ſemper & concinnè dicere velim. At *peccare humanum eſt.* Cic. *Nemo eſt qui omnibus horis ſapiat.* Plin. Videtur hîc Horatius alludere ad id quod Ariſtoteles notat, Homerum contra decorum ſi rationem ſcribere, Ulyſſem prudentiſſimum ubique & vigilantiſſimum ſomno oppreſſum è navi ſublatum à Phæacibus & in littore Ithacenſi expoſitum. Tunc certè Homerus ipſe plus quàm Ulyſſes dormitaſſe videatur. Alia multa in Homero ſunt reprehenſa pariter & in Virgilio pleraque. Vide Macrob. &c.

360. *Verùm opere in longo, &c.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Non ſemper intendunt animum, oneri cedunt, fatigantur nonnunquam: & Ciceroni dormitare Demoſthenes, & Homero ut Horatio viſi: magni enim ſunt, homines tamen.*

361. *Ut pictura poëſis erit.*] Pictura eſt muta poëſis: poëſis loquens pictura. Plato 10. de Rep. Ariſtot. Poët. Plutarchus ex Simonide, &c. Cic. Tuſc. 5. n. 114. *Tradunt Homerum cæcum fuiſſe; at ejus picturam non poëſim videmus. Quæ regio? quæ ora? qui locus Græciæ? quæ ſpecies formæ? quæ pugna? quæ acies? quod remigium? qui motus hominum, qui ferarum, non ita expictus eſt, ut quæ ipſe non viderit, nos ut videremus effecerit?*

Quæ ſi propiùs ſtes, &c.] Ita quædam poëſis haud accurata, raptim ſi legatur, fortè placebit, duobus locis aut tribus ſat nitida. At ſi diligentiùs conſideretur, apparebunt maculæ & vitia permulta, quibus offenſus lector averſabitur. Contrà poëſis elegans paſſim & ad amuſſim facta, ingenioque & arte diù elaborata, quo ſæpiùs inſpicietur, eo plus admirationem movebit; quia novæ ſemper veneres & lepores eluceſcent.

365. *Hæc decies repetita placebit.*] Plato in Philebo, quæ pulchra ſunt bis & ter repetenda, dixit.

371. *Meſſalæ.*] Meſſala Corvinus orator diſertiſſimus; de quo lib. 3. Od. 21. & lib. 1. Sat. 10.

Caſcellius.] Aulus Caſcellius Vindex juris civilis.

Sed tamen in pretio eſt: Mediocribus eſſe poëtis
Non homines, non dii, non conceſſêre columnæ.
Ut gratas inter menſas ſymphonia diſcors,
Et craſſum unguentum, et Sardo cum melle papaver
Offendunt; poterat duci quia cœna ſinè iſtis:
Sic animis natum inventúmque poëma juvandis,
Si paulùm ſummo diſceſſit, vergit ad imum.

Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis;
Indoctúſque pilæ, diſcíve, trochíve, quieſcit;
Ne ſpiſſæ riſum tollant impunè coronæ. [906]
Qui neſcit verſus, tamen audet fingere. Quidni?
Liber et ingenuus, præſertim cenſus equeſtrem
Summam nummorum, vitióque remotus ab omni.

attamen laudatur. Verùm poëtam mediocrem non ferunt Dii, non homines, non tabernæ. Sicut lautas inter epulas incondita muſica, & vile unguentum, & papaver cum melle Sardo mixtum *reſpuuntur, quoniam tranſigi cœna poteſt ſinè illis: ſic carmen ad animos recreandos factum, ſi tantulum abeſt à ſupremo, tendit ad infimum.*

Qui ludorum eſt imperitus, fugit exercitationes campi Martii: *haud ſolers pilæ vel diſci, vel trochi, hæc minimè tractat; ne frequentes circumſtantes cachinnos effuse ſolvant: at carminium rudis ea nihilominus audet moliri. Cur non? liber* eſt *atque ingenuus, imò in cenſu* repertus poſſidere *opes ad equeſtrem* dignitatem *ſufficientes, atque omnis expers criminis.*

ANNOTATIONES.

ſcientiâ præcipuus: hunc commendat Valer. Max.

373. *Non homines.*] Certè mavult eruditus quiſque nullos quàm mediocres verſus audire & legere.

Non dii.] Apollo, Bacchus, Muſæ: vel dii, in quorum feſtis canuntur carmina & aguntur ludi. Et quidem nihil niſi præſtantiſſimum diis offerri aut placere fas eſt.

Non columnæ.] Quia non invenient emptores: ſed in pulvere & oblivione jacebunt. *Columnæ*, ſeu pilæ, ad quas libri venales proſtabant; librariorum tabernæ publicis porticibus contiguæ & affixæ. De his jam L. 1. Sat. 4. v. 71. ubi.

Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.

374. *Gratas inter menſas.*] Inter unam & alteram menſam: in ſecundâ menſâ.

375. *Unguentum.*] Quo utebantur veteres ad delicias, Lib. 1. Od. 36, & 38.

375. *Sardo cum melle papaver.*] Bellaria è melle deterrimo, quale eſt Sardoum; factum ſcil. ex amaris herbis creſcentibus in Sardiniâ inſulâ Italiæ vicinâ. Sardum mel ut & Corſicum valde amarum eſt & nullius pretii. Plin. l. 19. cap. 8. *Papaveris ſativi tria ſunt genera. Candidum, cujus ſemen toſtum in ſecundâ menſâ cum melle apud antiquos dabatur.* Petronius ſatyricè vanos declamatores ait, mellitos fundere verborum globulos, & omnia dicta lactaque quaſi papavere & ſeſamo ſparſa.

379. *Ludere qui neſcit.*] Similitudine conglobatâ oſtendit artem poëſeos longâ exercitatione ediſcendam & excolendam, nec temerè tentandam eſſe.

Ludere.] Luctari, jaculari, currere, equitare, natare, ſalire: ad quæ ſe exercebat Romana juventus in campo Martio. Vide Lib. 1. Od. 8.

380. *Pilæ.*] Lib. 1. Sat. 5. v. 41. & Lib. 2. Sat. 2. v. 11.

Diſci.] De eo Lib. 1. Od. 8. & Lib. 2. Sat. 2.

Trochi.] Duplex erat is ludus, ut jam dixi Lib. 3. Od. 24. v. 57. Priorem deſcribit Virg. Æneid. 7. v. 378.

Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent. Ille actus habenâ
Curvatis fertur ſpatiis: ſtupet inſcia turba,
Impubeſque manus mirata volubile buxum,
Dant animos plagæ. ———

Alter non ita puerilis exercitationem poſcebat, à priori longè diverſus. Rotula quædam erat ſeu circulus ex ære vel ferro, cujus axiculis appenſi erant annuli inter currendum tinnientes: in locis publicis peragebatur; annulorum verò ſonitu monebantur prætereuntes ut declinarent ab incurſu trochi. Sive, ut ſcribit Turnebus, Rota erat habens anſam, quo faciliùs mitteretur, axiculiſque compacta tranſvectis jaciebatur: quorum claviculæ & commiſſuræ aduncæ, dum verſabatur miſſa rota vel circulus orbiſve miſſus, tinniebant, & crepabant. Artis quidem erat mittere ſcienter. Propert. lib. 3. Eleg. 14.

Increpat & verſi clavis adunca trochi.

Martial. trochi meminit Lib. 11. Epig. 22. Lib. 14. Epig. 168, & 169.

Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur?
Cedat ut argutis obvia turba trochis.

382. *Quidni.*] Prolepſis. Quaſi verò illa eſſent ad poëſim adjamenta, probitas, nobilitas, opes.

383. *Liber.*] Licet ergo facere quodcunque libet.

Cenſus equeſtrem.] De illo in Epod 4. Item Lib. 1. Epiſt. 1.

Tu verò nihil ſcribes aut agas, Minervâ repugnante. Hoc tibi eſt ingenium & judicium. At ſi quidpiam aliquando ſcribas, committe illud auribus & examini Tarpæ, patriſque tui, & noſtro. Quin & reconde ad annos novem. Dum chartæ ſcrinio manebunt incluſæ, poteris emendare quod non vulgaverit: at verbum editum nequaquam redire valet.

Tu nihil invitâ dices faciéſve Minervâ: 385
Id tibi judicium eſt, ea mens. Si quid tamen olim
Scripſeris, in Metii deſcendat judicis aures,
Et patris, et noſtras; nonúmque prematur in annum.
Membranis intus poſitis, delere licebit [907]
Quod non edideris. Neſcit vox miſſa reverti. 390

Orpheus divinus & numinum internuncius homines feros avertit à cædibus & turpi vitæ ratione, propterea dictus mitigare tigres & leones ferociſſimos. Amphion quoque Thebanæ arcis conditor dicitur lyræ ſono ſuaviq; cantu lapides moviſſe & quocunque libuit impuliſſe. Ea fuit olim ſapientia, diſtinguere publica à privatis, & ſacra à profanis, incerta connubia vetare, maritis modum præſcribere, urbes extruere, leges tabulis inſcribere.

Silveſtres hominis ſacer interpréſque Deorum
Cædibus et victu fœdo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres rapidóſque leones.
Dictus et Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere ſono teſtudinis, et prece blandâ 395
Ducere quò vellet. Fuit hæc ſapientia quondam,
Publica privatis ſecernere, ſacra profanis;
Concubitu prohibere; vago dare jura maritis; [908]
Oppida moliri; leges incidere ligno.

ANNOTATIONES.

315. *Tu nihil invitâ, &c.*] Piſonum juvenum majorem alloquitur. Tu quidem cum bonâ indole ſanâ mente, acri judicio polleas, nihil aggredieris perperam: intelligeſque quid poſſis, ut omnia ritè præſtes.

Minervâ invitâ.] Reluctante & infeſtâ hac Dea artium omnium præſide; ſine cujus ope nihil feliciter quiſquam moliri valet. Unde proverb. in eos qui illud tentant ad quod à natura minime comparati ſunt; quodq; propterea nunquam rectè exequuntur.

387. *Metti.*] Sp. Metius Tarpa criticus optimus; de quo jam ante Lib. 1. Sat. 10.

388. *Patris.*] Hic enim erat valde ſagax, ingenioſus, erudituſque in primis.

Et noſtras.] Amice ac fideliter.

Nonumque prematur in annum.] Diu ſervetur ſcriptum antequam in lucem edatur, ut limatum otioſè, & expolitum non reformidet acre doctorum judicium, quando vulgabitur. Vide Quint. lib. 10. c. 4. *Emendatio pars ſtudiorum longè utiliſſima. Nec ſine cauſâ creditum eſt, ſtylum non minus agere cum delet: hujus autem operis eſt, adjicere, detrahere, mutare. —— Scripta reponantur ad aliquod tempus, ut ad ea poſt intervallum velut nova atque aliena redeamus; ne nobis ſcripta noſtra quaſi recentes fœtus blandiantur, &c. Cinnæ Smyrnam novem annis acripimus ſcriptam; & panegyricum Iſocratis annis decem elaboratum.* Vide Catul. Epig. 96. in Smyrn. Cinnæ.

391. *Silveſtres homines, &c.*] Poëſeos excellentiam oſtendit & commendat.

Silveſtres.] More belluarum in ſilvis & ſpeluncis degentes.

Sacer. Vates divinus Plato nuncupat. Cic. pro Archia n. 18. *Ennius ille noſter ſanctos vocat poëtas, quòd quaſi Deorum munere commendati nobis eſſe videantur.* Ovid.

At ſacri vates, & divûm cura vocamur.
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

Interpr. Deorum.] Poëtæ nihil ſunt aliud niſi Deorum interpretes, à quocunque numine corripiantur: inquit Plato in Ione.

392. *Cædib. & victu fœdo deturruit.*] Ad humaniorem vitæ rationem & cultum adduxit. Lucret. lib. 5. v. 930.

Volgivago vitam tractabant more ferarum.

Vide ſupra Lib. 1. Sat. 5. ver. 100, & ſeq.

Orpheus.] Apollinis hic & Calliopes filius, Moyſis tempore floruit. Nullum habemus Orphei genuinum carmen. Hymni & alia quædam ſub ejus nomine circumferuntur perperam: ſunt enim Onomacritei poëtæ.

394. *Amphion.*] Jovis ille atque Antiopæ filius Thebas à Cadmo conditas muris & arce inſtruxit. *Non quod lyrâ ſaxâ duxerit, ſed quod ſuaviter affatus homines rupium accolas, & inculti moribus rudes ad obſequi civilis pellexerit diſciplinam:* inquit Solinus, cap. 13. vide Lib. 3. Od. 11.

396. *Fuit hæc ſapientia, &c.*] Poëtæ quondam ſapientes erant, & verſibus documenta dabant.

397. *Publica privatis ſecernere.* Nam communia & publica tunc erant omnia, & robuſtior quiſque per vim quidlibet rapiebat.

Sacra prof.] Nec religio quemquam retinebat.

398. *Dare jura maritis.*] Non modo legitima ſtatuendo conjugia, ſed & adulteria prohibendo.

399. *Oppida moliri.*] Societatis & opis mutuæ cauſa.

Leges incidere ligno.] Primæ leges verſibus quidic

Sic honor et nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit. Poſt hos inſignis Homerus
Tyrtæúſque mares animos in Martia bella
Verſibus exacuit: dictæ per carmina ſortes;
Et vitæ monſtrata via eſt; & gratia regum
Pieriis tentata modis; ludúſque repertus, [909]
Et longorum operum finis: ne fortè pudori
Sit tibi Muſa lyræ ſolers, et cantor Apollo.
Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt. Ego nec ſtudium ſine divite venâ,
Nec rude quid poſſit video ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, et conjurat amice.

Sic fama & dignitas ſacris poëtis de verſibus contigit. Poſt illos inclaruit Homerus, ac Tyrtæus viriles animos ad certamina carminibus accendit: fata verſibus pronunciata & vivendi inſtituta tradita ſunt: nec non gratia Principum captata, inventi etiam ludi, atque laboris diuturni ſolatium: ne forte verecundium tibi faciant Muſæ lyricorum peritæ & Phœbus canent. Diſceptatur jamdudum, an bonum poëma ſit à natura, an ab arte. Ego quidem non video quid valeat ars ſinè felici naturâ, vel naturâ, vel natura ſine eruditione. Ita res una petit auxilium alterius, & mutuò juvat.

ANNOTATIONES.

dem in ligneis tabulis ſcriptæ; poſtea ære inciſæ, & locis publicis affixæ ſunt.

400. *Sic honor, &c.*] Per eam ſapientiæ rationem.

401. *Poſt hos.*] Poſt primam illam poëſeos ætatem venit altera, quâ Homerus aliique recte facta ducum & ſummorum virorum celebrarunt.

402. *Tyrtæus.*] Hic poſt Homerum non ita longè ſeptingentis prope ante Chriſtum annis vivebat. Athenis oriundus, ludimagiſter ignobilis, luſcus, claudus, mutilus: attamen ex Apollinis oraculo præfectus belli dux Lacedæmoniis adverſus Meſſenios, victoriam illis inſignem peperit, cum militum animos præcedentibus clades fractos, carmine de verâ virtute & gloriâ ſtimulaſſet, atque ad moriendum pro patria fortiter incendiſſet. Carminis iſtius pretioſæ aliquot reliquiæ ad nos uſque pervenerunt. Hunc poëtam laudant Plato 1. de Rep. Pauſanias in Meſſenicis, Strabo lib. 6. Athenæus, lib. 14. Stobæus multos ejus de bellica audacia verſus proferens: Juſtinus hiſtoriam ſuè narrans, lib. 3. Plutarch, Suidas, &c.

403. *Dictæ per carmina ſortes.*] Apollo verſibus quidem heroicis utplurimum reſponſa dabat, Plin. lib. 7. cap. 56. *verſum heroicum Pythio oraculo debemus*, Virgil. Æn. 4. *ſortes* hoc ſenſu non ſemel uſurpat. Cic. de Div. l. 2. cap. 56. *Cum ſors illa edita eſt opulentiſſimo regi Aſiæ*, Cræſo Halym penetrans magnam pervertet opum vim, *hoſtium vim ſeſe perverſurum putavit, pervertit autem ſuam.* Vide Plutarch. in Theſeo.

404. *Vitæ monſtrata via eſt.*] Quidam intelligunt præcepta morum: eo quod libentius audiuntur & facilius retinentur quæ ſtrictâ quàm quæ ſolutâ oratione ſcripta ſunt. Talia ſunt apud Heſiodum, Theognidem, Phocylidem, Epimenidem, &c. Alii interpretantur carmina de rebus Phyſicis, ut *vitæ* ſit pro *naturæ*, cujus arcana explicantur. Talia ſcripſere Empedocles, Lucretius, &c.

Gratia regum tentata.] Poëtæ regibus gratioſi extiterunt: ſic Callimachus Ptolemæo, Æſchylus & Anacreon Polycrati, Euripides Archelao, Simonides Hieroni, Aratus Antigono, Alexandro etiam Chœrilus, Ennius Scipioni, Archias Lucullo, Virgilius & Horatius Auguſto ac Mæcenati, Claudianus Honorio, Auſonius Gratiano, &c. Ovid.

Cura ducum fuerant olim regumque poëtæ.

405. *Ludúſque repertus.*] Fabulæ relaxandis & oblectandis animis aptæ comœdiæ, &c. certe poſt longos labores verſibus, cantu, dramate, mirum in modum animus recreatur.

406. *Ne fortè pudori, &c.*] Hæc autem recenſere volui, Piſo, ne te pudeat fortè poëtam videri.

407. *Cantor Apollo.*] Carminum auctor, præſes, deus.

408. *Naturâ fieret, &c.*] Vetus controverſia eſt: utrum poëta naſcatur, an fiat.

409. *Ego nec ſtudium ſine divite venâ.*] Cic. pro Archiâ. n. 18. *Sic à ſummis hominibus eruditiſque accepimus, cæterarum rerum ſtudia & doctrina & præceptis & arte conſtare; poëtam natura ipſa valere, & mentis viribus excitari, & quaſi divino quodam ſpiritu afflari.*

410. *Rude ingenium.*] Arte non expolitum: Bene Plutarchus & alii dixerunt, naturam ſine diſciplina cæcam eſſe.

411. *Alterius ſic altera poſcit opem res.*] Cic. modò cit. *Sæpius ad laudem & virtutem natura ſine doctrina, quam doctrina ſine natura valuit. At cum ad naturam eximium & illuſtrem acceſſerit ratio quædam & confirmatio doctrinæ, tum illud neſcio quid præclarum ac ſingulare exiſtit.* Vide & Quintil.

Qui ſtudet optatam curſu contingere metam,
Multa tulit fecítque puer, ſudavit et alſit;
Abſtinuit Venere et vino. Qui Pythia cantat
Tibicen, didicit priùs, extimuítque magiſtrum.
Nunc ſatis eſt dixiſſe; ego mira poëmata pango: [919]
Occupet extremum ſcabies: mihi turpe relinqui eſt,
Et quod non didici, ſanè neſcire fateri.
Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Aſſentatores jubet ad lucrum ire poëta,
Dives agris, dives poſitis in fœnore nummis.
Si verò eſt unctum qui rectè ponere poſſit,
Et ſpondere levi pro paupere, et eripere atris
Litibus implicitum; mirabor, ſi ſciet inter-
Noſcere mendacem verúmque beatus amicum.
Tu ſeu donàris, ſeu quid donare voles cui,
Nolito ad verſus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. Clamabit enim, Pulcrè, benè, rectè:
Palleſcet; ſuper his etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem: ſaliet, tundet pede terram.
Ut qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo: ſic [911]
Deriſor vero plùs laudatore movetur.

Qui cupit metam exoptatam curſu attingere, à juventute multa pertulit egitque æſtum & frigus toleravit, voluptates abdicavit. Qui tibiâ canit in Pythiis, ante eruditus eſt & magiſtro ſubditus fuit. At nunc ſufficit dicere: ego perfectiſſima facio carmina: ultimum invadat ſcabies: pudet me poſt alios eſſe, & ingenuè fateri me ignorare quæ non didici.

Sicut præco plebem congregat ad emendas merces, ita adulatores ad quæſtum vocat poëta prædiis locuples & pecuniâ ad fœnus datâ. Qui ſi lautum velit præbere convivium, & ſe vadem præſtare pro egeno, eumque litibus litibus obrutum expedire: mirum erit ſi opulentus diſtinguere queat amicum fidelem à fallaci. Tu ſive largitus ſis, ſeu largiri quidpiam velis alicui, ne hunc *gaudio exultantem admoveas ad* audiendum *carmen à te compoſitum. Is enim* tunc *exclamabit, Optimè, concinne, egregiè: ad illud expalleſcet: atque ante oculos lacrymarum ſtillas* aliquot *effundet: ſtripudiabit ac ſaltabit. Non ſecus, ac conducti ad flendum in exequiis, dicunt aguntque fere plura quàm qui ex animo lugent: ita plus adulator afficitur, quam ſincerus approbator.*

ANNOTATIONES.

412. *Qui ſtudet optatam.*] Oſtendit Poëticam autem perinde ac cæteras artes ſub magiſtro diſcendam eſſe priuſquam exerceatur: neminemque eſſe poëtam excellentem, niſi longâ eruditione limatum & expoſitum.

, *Metam.*] Locus, unde incipiebat curſus, dicebatur carcer; ubi deſinebat, meta.

414. *Abſtinuit Venere & vino.*] Abſtinentia & temperantia mirè juvat: contrà voluptates corpus animumque corrumpunt, enervant, frangunt, perdunt. D. Paul. ad Cor. *Omnes in ſtudio currunt, ſed unus accipit bravium . . . . . qui in agone contendit ab omnibus ſe abſtinet . . . . . ut coronam accipiat.*

Qui Pythia cantat Tibicen.] Eximius quiſque tibicen vocatus ad canendum in Pythiis ludis Apollini ſacris ob interfectum Pythonem ſerpentem. In iis fiebat certamen citharœdorum.

417. *Occupet extremum ſcabies.*] Metaph. à pueris ludentibus, qui ut ſe mutuò ad curſum ſtimulent, poſtremo ſcabiem imprecantur.

418. *Neſcire fateri.*] Sic multiplicatur importuna & funeſta ſoboles malorum poëtarum.

419. *Ut præco ad mercet, &c.*] Docet Horatius adhibendos eſſe ſcriptorum arbitros & cenſores, coſque fideles & ſinceros.

420. *Aſſentatores jubet ad lucrum ire.*] Præmiis allicit ad laudanda ſua carmina. Vide Perſ. Sat. 1. Martial.

Non tu, Pomponi, cœna diſerta tua eſt.

426. *Tu ſeu donaris, &c.*] Cave quibus & quando legas tua ſcripta, ut verum nanciſcaris de iis judicium.

427. *Plenum lætitiæ.*] Seu præmia ſperantem, ſeu paulo ante conſecutum.

429. *Palleſcet.*] Quaſi obſtupefactus mirandis ſcriptis.

430. *Stillabit ex oculis, &c.*] Præ ſimulatâ lætitiâ & admiratione.

431. *Qui conducti plorant.*] Præficæ olim mulieres dictæ, quaſi ancillis ejulantibus & lamentantibus præfectæ, in funeribus adhibebantur, luctum ciebant, vellebant crines, tundebant pectus, &c. Nonius ex Lucil. *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere Præficæ multo & capillos ſcindunt & clamant magis.*

433. *Deriſor.*] Fictus laudator.

Reges

Reges dicuntur multis urgere cululis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborent,
An sit amicitiâ dignus, si carmina condes,
Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.
Quintilio si quid recitares, Corrige, sodes,
Hoc, aiebat, et hoc: melius te posse negares
Bis terque expertum frustra; delere jubebat,
Et malè formatos incudi reddere versus.
Si defendere delictum, quam vertere, malles;
Nullum ultrà verbum, aut operam insumebat inanem,
Quin sinè rivali teque et tua solus amares.
Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,
Culpabit duros, incomptis allinet atrum
Transverso calamo signum; ambitiosa recidet [912]
Ornamenta; parùm claris lucem dare coget;
Arguet ambiguè dictum; mutanda notabit

Aiunt reges scyphis plurimis tentare & vino explorare eum quem probare student, utrum dignus sit familiaritate suâ. Tu si facias versus, cave ne te decipiat animus versutus. adulatoris.

Si quidpiam recitavisses Quintilio Varo, dicebat: Age, hoc & illud emenda. Si postquam bis aut ter rem tentasses, responderes; nequaquam te posse melius: jubebat expungere, & versus inconditos recudere. Quod si errato defendere malles quàm corrigere; nullum amplius verbum, aut curam adhibebat frustra, ne te & tua sint æmulo solus approbares. Vir probus & sagax versus languidos redarguet, asperos damnabit, inconditis nigram notam apponet transverso calamo, luxuriantes ornatus amputabit; jubebit obscura illuminare; ambiguè dicta reprehendet; mutanda designabit:

ANNOTATIONES.

434. *Reges dicuntur, &c.*] Inebriant hominem, ut explorent num sit loquax, & an temulentus commissa secreta effutiat ac revelet.

Cululis.] Poculi genus est. Vide Annot. Lib. 1. Od. 31. v. 11.

437. *Sub vulpe latentes.*] Alludit ad Fabulam Vulpis & Corvi.

438. *Quintilio.*] Cremonensis ille poëta, solertissimus & acerrimus erat scriptorum judex. Vide Lib. 1. Od. 18, & 24.

441. *Malè tornatos incudi reddere versus*] Metalla igne & incude mollita fingi torno constat: & testatur Strabo *de Cibyræ ferro*. Ergo perperam criminantur quod Horatius duas easque contrarias metaphoras incudis & torni hic veluti conserciat. Alii rectius leg. *formatos*.

444. *Teque & tua solus amares.*] Ea est poëtastri stultitia. Cic. Tusc. *Adhuc neminem cognovi poëtam, qui sibi non optimus videretur.*

445. *Vir bonus*] Ab adulatione alienus, cæterum ingenio & judicio sagax.

Versus reprehendet inertes.] Arte & virtute carentes. Vide Lib. 2. Epist. 2. v. 110 & seq.

446. *Duros.*] Inconcinnos, non elaboratos, malè sonantes, *crudos* Persio: supra cit. Epist. v. 122.

——————*nimis aspera sano*
Lævabit cultu. ——————

Allinet atrum signum.] Græci ἀλείφειν dicunt. Expungendi seu delendi, vel mutandi signum & nota erat, virgula quædam recta ὀβελὸς dicta, quod tanquam veru corrigenda transfigeret, versibus & locis reprehensione dignis apponebatur à critico.

447. *Ambitiosa recidet Ornam.*] Quintil. l. 10. c. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima nec sine causa creditum est, stylum non minus agere cum delet: hujus operis est, Adjicere, Detrahere, Mutare: simplicius judicium quæ replenda vel dejicienda sunt, duplicis autem operis est, premere tumentia, humilia extollere, luxuriantia astringere, inordinata digerere, soluta componere, exultantia coercere. Nam & damnata quæ placuerant, & invenienda quæ fugerant, &c.* Hujus præcepti sui Horatius ipse videtur immemor fuisse stylum juveniliter exultantem non castigans, nec ambitiosa & luxuriantia recidens, quando in Ep. 16. v. 28. plura coacervat, ubi unum & simplex erat afferendum. Certè mens dolore pressa haud in multas aut acutas sententias effunditur & spatiatur: nec tot minuta variaq; concipit, nedum eleganter & copiosè eloquatur. In quo passim hallucinatus est Seneca Tragicus, Lucanus etiam, &c. Vide Cicer. in Bruto, ubi Gorgiam redarguit.

448. *Parum claris lucem dare coget.*] Et memet huic documento fateor obnoxium. Auctor Reip. Literariæ 1684. meas ad Juvenalem annotatiunculas recensens, vir certè bonus & prudens animadvertit paululùm dormitasse me, nec satis exposuisse mentem Satyrici, v. 49. Sat. 1. Lavori nimirum stylo locum eximium perstrinxeram. Bene Scaliger lib. 6. cap. 7. *In Juvenale inquit, sunt quædam tam acute dicta, ut vix vni aut alteri par sit Horatius.* Nec crede omnino, Lector, Hypercritico. In hoc tamen ausculta, quod ita laudat istum locum:

Exul ab octavo Marius bibit, & fruitur Diis Iratis.

se velut *Aristarchum præbebit*; *nec dicet, Quare ego amicum molestia afficiam pro re levi?* Atqui *res ista levis in vera mala impellit* hominem *delusum semel & malignè approbatum.*

Qui sana mente sunt, ut quem exitiosa scabies vexat, vel furor à diis immissus & Diana infesta; sic pœtam insanum contingere formidant; atque aversantur: pueri verò *& imprudentes consectantur. Is dum versus excelsos meditatur & aberrat, si quasi auceps ad merulas* captandas *attentus, in puteum aut foveam ruat, nemo reperietur qui extrahere studeat, quamvis diu vociferetur diu vociferetur: Heus cives auxilium date.* Quod *si aliquis velit subvenire, & funem prætendere, dicam:*

Fiet Aristarchus: nec dicet, cur ego amicum
Offendam in nugis? Hæ nugæ seria ducent
In mala derisum semel exceptúmque sinistre. [911]
Ut mala quem scabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, et iracunda Diana;
Vesanum tetigisse timent fugiuntque poëtam,
Qui sapiunt: agitant pueri, incautique sequuntur.
Hic dum sublimes versus ructatur, et errat,
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foveamve; licet, Succurrite, longum
Clamet, Io cives; non sit qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, et demittere funem;
Qui scis, an prudens huc se projecerit, atque
Servari nolit? dicam; Siculique poëtæ
Narrabo interritum. Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam [914]
Insiluit. Sit jus, liceátque perire poëtis.

Unde nosti nunquid illuc sponte se præcipitaverit, & recuset servari? moxque commemorabo mortem Siculi poëtæ. Empedocles gestiens existimari Deus immortalis; frigidè se dejecit in Ætnam ardentem. Sit fas & licentia poëtis interire,

ANNOTATIONES.

Quid enim argutius dici queat (pergit ille) quam nos fructum capere ex irâ Deorum; ut quod obest, juvet? vide quæ jam de his annotavi Lib. 1. Od. 31. v. 15. ad vocem impune.

450. *Fiet Aristarchus.*] Sagaciter, acriter, fideliter sui amici errata notabit, obelo transfodiet; ut solebat Aristarchus. Hic Grammaticus ætatis suæ princeps, idemque severus operum censor qui Poëtas Græcos accuratissimè castigavit, atq; in Homero versus adulterinos plerosq; à legitimis discrevit. Proh dolor! proh fati & temporis injuria! Tanti viri tot voluminum nihil superstes habemus. Tempore Callimachi floruit: à Cicerone multis locis laudatur, Lib. 3. Epist. 11. *Aristarchus Homeri versus esse negabat quos non probabat.* Ad Attic. Lib. 11. Ep 1. *orationes quarum tu Aristarchus es,* &c. Ejus etiam meminit Plutarchus in vita Homeri.

Nec dicet cur, &c.] Hæc enim adulatoris est improba oratio, & consuetudo.

452. *In mala seria.*] Quod pejus malum, quam se & sua solum amare, cæteris irridentibus justi quidem, atque in perpetuo errore versari?

453. *Ut mala quem scabies, &c.*] Mali pœtæ Horatius exhibet infortunatam conditionem, ut ab ea deterreat.

Morbus regius.] Eo croceus fit hominis vultus suffuso felle. Arquatus, Ictericus, apud Lucret. Lib. 4. Cornel. Cels. lib. 3. cap 4. Plin. &c. Regius dicitur quod ea affecti sentiuntur, si regiis deliciis impense oblectentur.

454. *Fanaticus error.*] Furiis vexati fanatici, fanatici appellantur; vel quod in fanis stipem corradant, vel quod in sacris locis furant & vexentur maximè, obversantibus animo inanibus phantasmatis. Talis fuit Orestes ob interfectam matrem Clytæmnestram furiis agitatus.

Iracunda Diana.] Hæc lymphaticos efficere credita. Sic Ajax furiosus extitit apud Sophoclem. Pan etiam infestus habebatur. Unde panici terrores dicti.

457. *Hic dum sublimes, &c.*] Vesanus ille poëtaster.

Sublimes.] Opinione quidem propriâ, & vanâ æstimatione. Alii leg. *sublimis* pari sensu.

Errat.] Animo simul & corpore: adulatoribus nimium credulus.

58. *Decidit in foveam, &c.*] Alludit ad id quod refertur Thales Milesius sidera spectans in puteum decidisse. Laert. in ejus vita, Plato in Theæto, &c.

460. *Clamet, Io cives, &c.*] Vide Lib. 1. Epist. 17. sub finem.

463. *Siculi poëtæ.*] Empedoclis Agrigentini, Philosophi & Poëtæ: qui de rerum natura carmen scripsit, ut apud Latinos Lucretius. Hic illum celebrat, lib. 1. floruit ante Christum annis fere quingentis. Cic. 1. de Orat. n. 217. *Empedocles Physicus egregium poema fecit.* De eo jam Lib. 1. Epist. 12.

465. *Ætnam.*] Siciliæ montem flammas & lapides eructantem.

466. *Insiluit.*] Vel, ut famam divinitatis caperet; vel præ dolore, quod Ætnæi incendii

Invitum qui ſervat, idem facit occidenti.
Nec ſemel hoc fecit; nec ſi retractus erit, jam
Fiet homo, et ponet famoſæ mortis amorem.
Nec ſatis apparet, cur verſus factitet; utrum
Minxerit in patrios cineres, an triſte bidental
Moverit inceſtus: certè furit, ac velut urſus,
Objectos caveæ valuit ſi frangere clathros,
Indoctum doctúmque fugat recitator acerbus.
Quem verò arripuit, tenet occidítque legendo,
Non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo.

qui invitum ſervat, peccatque ac interficiens. Neque ſemel id fecit; ſique educatur inde, *haud* proinde, *haud fiet homo deinceps, nec famoſæ mortis cupiditatem abjiciet. Certè non liquet quamobrem verſibus faciendis incumbat: utrum minuerit in patris cineres, an triſte bidental ſceleratus violaverit. Profectò furioſus eſt: & tanquam urſus quando oppoſita caveæ clauſtra perrumpere voluit; imperitum atque eruditum in* fugam *vertit recitator* importunus: *at* quem apprehendit occupat *ac interimit*, velut ſanguiſuga *non dimittens* cutem *niſi* ſanguine *repleta.*

ANNOTATIONES.

ausas assequi non valeret. Porro, rejectis ab Ætnæo lacu & camino, una cum cætera materia, crepidis ejus æreis, detectam fraudem, aliqui fabulantur.

468. *Nec jam fiet homo.*] Haud desinet velle immortalis existimari; quicquid humani est, alienum à se & indignum se putans, præ stultitia & superbia. Alii interpretantur: non magis erit rationis compos: insaniet semper.

470. *Cur versus factitet.*] Ob quod scelus aut flagitium Diis invisus hanc luat pœnam, ut malos versus faciendo sese maceret.

471. *Utrum minxerit in patrios cineres.*] Duplex noxa, & sepulchri sanctitatem & paternam pietatem violare. Vide Pers. Sat. 1. ubi,

. . . . *pueri, ſacer eſt locus: extra*
Meite. — — — — —

471. *Bidental Moverit inceſtus.*] Locus fulmine ictus diis sacer habebatur; bidentes ara ibi erecta immolabantur: sepimentis inclusam calcare nefas erat homini præsertim conscelerato. Pers. Sat. 2. Gell. lib. 16. cap. 26, &c.

472. *Inceſtus.*] Flagitio quodam infando pollutus.

473. *Clathros.*] Græcis κλῆθρα sepimenta, cancellos.

474. *Recitator acerbus.*] Ligurinus ejusmodi fuit, apud Martialem non uno loco.

476. *Hirudo.*] Quæ corpori tandiu adhæret donec sanguine saturata excidat.

FINIS.

INDEX

RERUM NOTABILIUM

Quæ reperiuntur tum in Carminibus Horatii, tum in Annotationibus noſtris.

Monendus es, amice Lector, ut in uſu hujuſce Indicis attendas ad numeros uncinulis incluſos in orâ paginæ adſcriptos, undè & facilè quidvis in Annotationibus eò ſpectantibus reperiatur.

A

*A*brotonum planta ſalubris 840.
Accius, vel Actius, vel Attius poëta 606, 834. *ejus opera & verſus aliquot*, ibid. 607
aternæ menſæ laudabantur poſt citreas 714
acipenſer piſcis exquiſitus 627
acroceraunii ſcopuli 18
Achæmenes rex Perſarum 196, 244, 473
Achilles 26, 36, 66, 163, 386, 473
Actiaca victoria Lib. 1. Od. 37. Epod. 1, & 9.
ador 701
Adriacus ſinus 17, 67, 126, 191, 207, &c.
advenæ volucres 433
adulator poëtæ *fugiendus maximè* 910, &c.
adultera domum admittebat 529
adulteri deprehenſi, caſi & vulnerati 521, &c.
Æacus 200, 319, 397
ædificandi libidine laborat Horatius 668.
ædium olim fumarium erat in tecti medio 666
Ægæum mare 214, 358
ægis Palladii clypeus 63, & ſeq.
Æmilius Paulus 53
Æoliæ fides, id eſt, Alcæus & Sappho, Lib. 2. Od. 13. Lib. 3. Od. 30.
Æolus Lib. 1. Od. 3.
Æſcilus Art. Poët. v. 279.
Æſopus biſtrio arte clarus 837
Æſopi biſtrionis luxuries 660
ætatis cujuſque mores & proprietates, Art. Poët. 887.
Æthiopia 276
Ætna mons 490, 914
Ætolia, Ætolæ, plaga, id eſt, retia 813
Afra avis, ſeu gallina 435
Afra cochlea 678
Afranius poëta 834
Africa & Ægyptus duo horrea populi Romani 647
alec 679, 714
Agamemnon 401, 654, &c.
Agave furioſa diſcerpit Pentheum filium 668
Agrippa Auguſti gener. 26, 654, 754
Agyeus Apollo 389
Ajax Oileus 466
Ajax Telamonius 64, 163, 654, & ſeq.
Alba, urbs Latii 710
Albanum vinum 405
Albius Tibullus poëta 125, 746
Albunea nympha; Sibilla: ejuſque fons & nemus 30
Alcæus poëta 122, 123, 201, & 399
Alcinoi luxuria 378
alea legibus vetita 338, 811
Alexander Magnus poëtas *fovebat. Idem vetuit ne pingeret ſe quiſquam niſi Apelles* 852, & ſeq.
Alfenus ex ſutore Juriſconſultus 542
Aliphana vaſa 717
Allium, de quo multa 438
Allobroges 480
Alpes 377 & 416
Alpinus poëta *inſulſus* 604
alvum ſolvunt conchylia 674
amantium inſignia 662. *ſollicitudines* 663, & ſeq.
amoubaiæ 516.
amor ſanus Xerxis erga platanum arborum, & Caligulæ in equum 657
Amphion Thebarum conditor 294, & Art Poët. v. 394
Amphion, & Zethus fratres 812
Anacreon poëta 73, 400, 476
ancilia 268
animus hominis divinæ particula auræ 632
Anio, fluv. 31
annuli quâ manu, & quo digito geſtarentur 704
anſeris albi jecur in deliciis 271
Antenor 736
anteſtandi mos & ratio 598
Anticyra inſula ellebori feraciſſima 646. item in Art. Poët.
Antiochus Magnus Aſſyr. rex 279
Antium urbs Latii Fortuna ſacra 130
Antonii & Cleopatræ fuga 461, & ſeq.
Antonius Muſa Auguſti medicus 791
anus quædam teſtamento ulciſcitur captatorum 690
Anxur urbs ſeu Terracina 559
apellæ dicti Judæi 568
Apelles pictor inſignis 853
apium 137, 179, 405
apotheca 683
Appia via 442, 557, 754
Aprilis Veneri ſacer, unde dictus 406
Apulia 259, 439, 566

aquæ

INDEX

aquæ patere an boni poëtæ sint? 818, & seq.
aquæ variæ varii morbis medentes, 791, & seq.
aquis ipsis utendi ratio, ibid.
aquila 379, 533
Aquilicia sacra ad eliciendam pluviam 842
Aquilo 98, 695
Arabum gazæ celebres 113, 197
aratrum urbi imprimere, id est, eam delere 69
arbiter bibendi; seu convivii rex 179
Arbuscula celebris mima, à paucis malebat viris sapientibus, quàm à plebe universâ approbari 610
Arcadia 410
archaici lusûs 748
Archilochus poëta 454
Arcturus sidus 242
Argonautæ 438
Argos urbi 30
arioli, sortilegi, &c. in circo & foro Rom. 578, & seq.
Aristarchus 91
Aristippus philosophus pecuniam abjecit 648
Aristophanes poëta 544
Aristophanicum legebat assiduè S. Joan. Chrysostomus, ut Plautum S. Hieronymus, ibid.
arma cuique propria dantur à naturâ; homini ratio est telum potens 613
Armenia 185
Asia valdè fertilis 583, 743
as in duodecim partes divisus 901
Assyria nardus 192
Atabulus ventus idem qui Japin 566
Athenæ 704
Athenienses virgines deferebant sacra Junonis, Palladis, Cereris 531, 714
Atrides, sive Agamemnon 164
Atta poëta 837
attagen Ionicus, perdix Asiana 436
Attal us rex 225
Attica virgo sacra portans incessu gravi & lento 531, 714
Attius poëta, vide *Accius*.
avaritiæ insectatio, Lib. 1. Sat. 1.
avarus letharge oppressus medici astutiâ curatur 651
auctoris & libri optimi bona fors 903
augurum dignitas 320
Augusti encomia, Lib. 1. Od. 12. Lib. 3. Od. 4, 5, 14. Lib. 4. Od. 5, 14, 15. Epist. 1. Lib. 2.
Augustus divis annumeratus 267. *pater patriæ dici amabat*, Lib. 1. Od. 2. *bibliothecam & ædem Apollini consecravit* 744. *nolebat laudari nisi à summis auctoribus* 852. *annulum suum Mæcenati concredebat* 427
auguria & auspicia, dextra & læva 245, & seq.
auguria captandi ratio & modus, ibid.
aulæa ad scenam 848
aulæa ad cameram triclinii 719
aurem in ore habet equus 792
auspicia contemnens pœnas dedit 276
auster ventus obsonia corrumpit 627, 714
auster morbus creat 207
autumnus item letifer, ibid. & 693

B

Babylonii numeri 46
Bacchus poëtis præsid. 229
Baiæ 227
Baianæ aquæ variis medentur morbis 691, 792
Balatrones 517
barba sapientiæ, seu index sapientiæ 64
Barbaria pro Phrygia 164, 460, 461
barrus quare elephas dicatur? 407
Bassareus Bacchus unde dictus? 77
batiolum quid? 560
Bellerophon 105, 301
bellorum imago exhibita in scenâ 84, &c.
Beneventum 565
Berecynthio 78
bibiones totâ nocte certatim potantes quod præmium ferebant? 819
bibliotheca in Palatino monte extructa ab Augusto 744
bidental 914
bioneï sermones, id est, satirici & mordaces 860
Bythynia 131, 755
Bœotiæ aër crassus, populi hebetes 853
Bosphorus 109
Briseis 163
Britanni 419
bruma 695
Brundusium 569
buccas inflare, id est, irasci 507
Bupalus pictor Hipponactis poëta hostis 454, & seq.
Byssantium 679
Byssantina arca 67

C

Caduceus Mercurii 44
Cæcilius poëta 834
Cæcuba vino 84
cœna pontificum 209
Cærite cera dignus: quid? 758
Cæsar Jul. hortos plebi legavit 593
Calabria 11
calcei Senatorii & Patricii 573
Calenum vinum 84
calendrum 591
Callimachus poëta 863
Calliope 258
cala, servus lignator 577
Calvus poëta 602
camelopardalis 195
camera triclinii aulæis obtendebatur 719
Camillus 54
caminus male usurpatur pro fumario 566
Campanus morbus 564
Campus Martius 35
Canephora virgo Cereris sacra portans. Vide *Attica virgo.*
canicula sidus 73, 302
Cantabri 191
cantare rogati cantores abnuunt 530
cantharus 83, 750
Canusium urbs 567
capite minus, quid significet? 271
Capito Fenteius ad unguem factus homo 560
capitolinum 373

Cappa-

Cappadocia 755
Capricornus, sidus grave & noxium 222
caprina de lana certare proverb. 810
Capua Romæ æmula 480, 562
caput velabant, qui se præcipites dabant 642
carceres unde dicti 515
cardiacus 641, 652
carminis exordium haud longiùs repetendum 885
Carthago Romæ æmula 271
Cascellius Aulus 905
Cassius Parmensis poëta 608, 746. ejus versus aliquot, ibid.
Cassius Severus orator maledicus 453
Castor & Pollux 15, 51
Catius Philosophus Epicureus 670
Cato censorius 212, 521, 864
Cato Uticensis 52, 151, 326
Catullus poëta 607
Caucasus mons 89, 427
caudam trahere, quid? 643
censorum dignitas & potestas 572
census equestris 443, 729
centauri 76, 473
cerberus 202
Cereris sacra silentio insignia 248
Cereris sacra portans virgo. Vide Attica virgo
ceritus, vel cerritus, id est, furore percitus à Cerere 665
certaria 686
Cetbegi 864
Chærilus poëta 852
Charon 161, 228
chartæ inventio & usus 555
charybdis 104
chimæra 105
chiragra 705, 727
Chium vinum 320
Chium maris expers 714
chorus in Tragœdiis 890
ciboria 178
cibus simplex sanitati utilis 631
Cibyra urbs 755
ciconiæ quis primus in cibum paverit? 628
cicuta 438
cinisiones 526
Circea mœnia, id est, Tusculum 429
Circæum oppidum & promontorium 675
Circe famosa venefica 489, 737, 738
cythara & lyra differunt 42
classicum undè dicatur? 431
classis Antonii & Cleopatræ, item classis Augusti 276
clavis latus, &c. 560
Cleopatra mori volens 141, & seq.
Cnidus urbs 115
coactor, quis? 576
coæ vestes pellucidæ 413, 527
Coccceius jurisc. 559
Cocytus 207
cœna dubia, quid? 632
cœna luxuriosa magis quàm lauta, Lib. 2. Sat. 8.
cœnabant olim vesperi, reliquâ die ferè jejuni manebant 581
ad cœnam invitati, uncti adibant 706
Colchis 199
collyrium 559
Colophon urbs 776
colophonem imponere, undè dicatur? ibid
comœdia vetus 544, 897
comœdiæ difficultas 846, &c.
Concani populi 261
conchæ 674
concbylia 631, 674
concordia discors 782
conopeum, quid proprie? 462
conviviæ demebant soleas, ne lectos fœdarent 720
convivii rex 22, 179
conviviorum olim reges & ritus 180
Coranus Nasicam captatorem eludit 687
Corinthus urbs 29
Corinthum ædificare non cuivis contingit 806
cornua Baccho, cur? 233
coronæ è floribus in conviviis 143
Corvinus Messala nobilis orator 603
Corybantes 68
Cos insula: Cum vinum 674
costus Achæmenius, id est, Syrium unguentum 244
cotycia sacra 492
Crantor philosophus 735
Crassus proscriptus 267
Crattinus poëta 544, 818
Creta becatompolis 348, 464
critici fidelis officium 910
Cræsi regia 776
crustulæ 508, 677
cubital 662
cuculus probrosa vox 584
Cumæ 792
cuminum pallorem inducit 820
Cuppâ potare magistrâ, quid? 635
Curius Dentatus 53
currus triumphalis quæ forma? 463
curulis sella 757, & seq.
cyathus, quid? 579
Cycladesinsulæ 62, 352
cyclus & cyclicus 884
Cyclopea scenicum drama 564, & seq.
Cyclopes 21
Cyclops, Polyphemus 564
cycni an canori? 374
cycni Phœbo sacri, pro bonis poëtis usurpantur 236
Cynicus 804
Cypressus, multa de eâ 39, 208
Cyprus insula 4, 15
Cyrus rex 157, 355

D

Daci populi 131
Dædalus 19
Damasippus patricius: exinde negotiator: demum philosophus stoicus, Lib. 2. Sat. 3.
Damocles 241
Danaus & Danaides 207
Danubius seu Ister fluv. 419
dapes Siculæ, id est, lautæ 241
Daunia 90, 153
debitor malæ fidei quot artibus creditorem eludit 641, & seq.
decies centena, quæ summa? 532
decorum in scribendo ubique servandum 880, &c.
delirare, undè dicta vox? 736
Delos 87
Delphi, Delphicum aurum 29
Democritus 781
deorum fulsorum vanitas 586, & seq.
designator, maitre des ceremonies 706
Deucalion, Pyrrha, diluvium 9
dextra & læva auguria 345, & seq.

INDEX

per dextram cum juretur? 767
Dii mortalia & inferiora hæc an curent? 127 & seq. 560
Dii patrii 174
Diluvia 823
dimidium facti qui cœpit habet 739
Diogenes Cynicus 804
Diomedes urbes condidit in Italia 567
dicta, vias 35
discors concordia 782
discumbendi ad mensam vetus mos & ratio 104, 551, 676
discus, ludus 39, 622
divinatio per sortes 594
divitiæ quietem animi auferunt 243 & seq.
Domorum olim fumarium ubi positum? 566
dormientem simulans histrio verè obdormivit ebrius 643 & seq.
Dorsennus pœta comicus 846
dotem amittebat adultera 529
draco, undè dictus? 533
Dramata populo tumultuante interrupta 847 & seq.
Dramatici carminis virtus & excellentia 850
Dramaticis necessaria documenta 886, 888, 890, &c.
Dramaticorum pœtarum calamitates, Lib. 2. Epist. 1.
Dulcia in bilem vertuntur 631

E.

EBrietatis laudes 750
ebrius duplicia videt omnia 615
Eburneæ urbium simulacra 849
Echinus, herisson 446, 675
Echinus vasis genus 579
editio libri nunquam properanda 906
Edoni pop. 180
Effigies cereæ & laneæ in veneficiis 589
Egnatia urbs, ubi miraculum thuris sine igne ardentis 563
Eleusina sacra Cereris 248
Elleborum insaniæ medetur 646
Empedocles 788, 913
Ennius 396, 607, 833
Ephesus urbs 29
Epicharmus pœta 834
Epicuri mens & sententia alia quam Epicureorum 670, 747
Epidaurus serpens 533
epistola tempore & loco reddenda 784 & seq.
epodos, quid? 425
equestris census & dignitas 443, 729
equi ungula maximè spectanda 525
equo data stultè munera 657
equo frænato auris ejus in ore 792
Equotutium urbs 567
Eruca herba 718
erum legumen 702
Erycina Venus 12
Esquiliæ 452
Ethnici libros sacros cognoscebant, & ex iis pleraque sunt mutuati 233, 568
Evander 538
Evius Bacchus 77
Eumenides 203
Eupolis pœta comicus 544
Europa 347
Eurus 111, 380, &c.
Euterpe 7
exterior comes 683

F.

FAba Pythagoræ cognata 698
fabæ, cicer, lupini, legumina spargebantur in donariis 654
Fabricius 13. *pons Fabricius* 642
fabula, seu Carmen Epicum 736
facetum quid propriè? 605
Falernum 85
Fanatici undè dicti 913
fames optimum cibi condimentum 622
fasces 52, 577, 757
fasciolæ 662
favere linguis, quid? 239
Faunus 71, 223, 313
feminarum luxus in margaritis 458
feriarum genera quatuor 766
Feronia dea 559
Fescennini versus 843
ficus 635
Fidenæ urbs 777
filiis familias haud licebat pecuniam credere 518
focalia, quid?
fœneratores Calendis ponebant ad fœnus, Idibus debita colligebant 437
fœnus & fœnerator sunt quid odiosum 430, 518
Fonteius vir ad unguem factus 559
fori incommoda 431
Formiæ urbs 314
formica 508
Fortuna ab omnibus colitur 130
Fortunam is provocare potest qui necessaria tantum petit, Lib. 2. Sat. 2. ad finem 130
fortunatæ insulæ 484
frugalitas priscorum Romanorum, Lib. 2. Od. 15
frugalitatis emolumenta, Lib. 2. Sat. 2.
fuga Cleopatræ & Antonii 460 & seq.
fucus mulierum è creta & stercore crocodili 470
fumarium olim in medio erat ædium 566
Fundanius pœta 605
Fundi urbs 560
furgi optimi, qui? 672
furcifer 705
Furius Bibaculus pœta 685

G.

GAbii urbs 792
Gades 156
Galesus fluv. 171
galli cantus 506
Ganymedes 375
Garganus mons 185
gausape 714
Geloni pop. 187, 237
Genauni pop. 416
Genius quæ sacrificio placabatur 316, 843
genua in homine religiosa 783
Geryon gigas 206
Getæ pop. 234, 423
Getula pop. 236, 323
Gigantes, seu Titanes 195, 232.
gigantes insulis oppressi 262
gladia-

gladiatores quibus conditionibus se venderent 711
Gnatia urbs. Vide *Egnatia.*
Gracchus orator insignis 862
gradus in Amphitheatro distincti 443
græcari, quid? 622
Græci duces ad expeditionem Trojanam profecti recensentur 657
grues advenæ 433
Gyas vel Gyges, gigas centimanus 220, 265

H.

HÆres. Vide *heres.*
Hannibal 194, 380, 396, 481
Harpyæ 626
Hebrus fluv. 99, 340, 742
Hecate 589
Hector 164, 401, 488, 583
hædera coronati pœtæ victores 6, 744
Helena à Paride rapta 62 & seq.
helleborum. Vide *elleborum.*
herba Achillea 488
heres secundus, quid? 687
Hercules 19, 439
Hermogenes Tigellius cantor 542, 550
Herodis palmeta 868
Hesperia 111
hilla, quid? 678
Hippolytus Thesei Phædra 393
Hipponax pœta 454 & seq.
Hirundo veris nuntia 761
Histrio dormientem simulans vere sopitus est 643
Homerus 26, 399, 606
Honores immerito defert plerumque populus 571
Horatii villa, à Mæcenate data 226, 302, 312, 429. *Ejus descriptio* 28, 796 & seq.
Horatii vitia, iracundia, &c. 669
Horatius suæ libertatis amantior 760 & seq.
Hybrida, lege *Ibrida* 582
Hydaspes fabulosus 89. 714
Hydropisis 156
Hymettia mella 623
Hymettiæ trabes 224
hyperborei campi 236
Hypsæâ cæcior 526

J.

JAcula seu tela novi generis à Mario inventa 614
Iambici maledicendo apti 70, 895
Jani templum ter clausum ab Augusto 421. *cur in pace clauderetur, apertum in bello?* ibid.
Janus Matutinus dictus cur? 694
Janus medius quid? 640
Japyx ventus 16. Vide *Atabulus*
Jason 439
Ibrida 582
Icarus. Icarium mare 5, 236, 283
Idus undè dicantur? 406
jecur anserinum in deliciis 721
ignem gladio fodere, quid sit? 664
ignis summæ potestatis symbolum 560
Ilerda urbs 825
Ilias Homerica 736
Iliona Tragœdia 643
imagines cereæ & lanæ in veneficiis 444, 589
imitatores stulti, vitia non virtutes æmulantur, Lib. 1. Epist. 19.
imperat aut servit collecta pecunia cuique 775
in vitium ducit culpæ fuga, si caret arte 875
Indi 55
infantes recens nati vel exponebantur: vel sublati è terrâ alebantur 686
inferiæ 152
Ino flebilis 882
inops inter magnas opes est avarus 312
insanorum gaudia sunt jucundissima 865
insitionem docuere aves & natura 432
insomnia matutina sunt veriora 604
insulæ fortunatæ 484
intonsus cur Apollo? 36, 477
intra naturæ fines vivere 510
inula, rapa, &c. stomacho prosunt 627
Io vaga 882
Iones molles, motus Ionici 277
Jovis die jejunabant olim 666
Iphigenia 656
iracundus Horatius 669
iratus Gratis quantum nocuit Achilles 858
Ister sive Danubius fluv. 419
Isthmii ludi, & in his victores 372
Ithaca insula Ulyssis patria 683
Judæi proselytum unum facere satagebant 556
Judæi Romæ odiosi, ibid. & 568
Jugurtha 152
Juno, quid apud Physi os 256
jurare in verba magistri 725
Juvenalis locus elucidatus 120

L.

LAberius pœta 600
Ejus versus ibid.
Ejus in Ciceronem sales, atque Ciceronis in ipsum, ibid.
Lacedemon patientia insignis 30
lachanum, olus 579
lactucæ olim in fine convivii, postea initio appositæ 678
lagenas vini olim obsignabant advertûs servorum fraudem 865
lagois, avis exquisita 624
lama, quid? 785
lamia 902
de lanâ caprinâ certare 810
lapathum: Ejus herbæ virtutes 436
lapidosus panis Canusii 567
Lapithæ, pop. 76, 175
Laribus cur sacrificaretur 330, 652
Larissa, Larissæus Apollo 30
lasanum, quid? 578
Latinæ feriæ 766
latro undè dictus? 540
latus clavus 560
Laverna furum Dea 800
Laurentinus ager 676
Lebedus urbs 777
lectica domestica, ceu conclave quoddam pro matronis 526
legio quot milites continebat? 570
legumina cibus 654
lemures 870
leones 90, 93
Leonis signum 354, 773
Lesbium vinum 73
lethargicus avarus medici astu-

tiâ sanatus 651
lethargus morbus 641
lex theatralis Roscii 730
lex XII. tab. 829
libertatis suæ tenax Horatius 760
Libitina funerum Dea 360
Libra sidus 221
librum edere ne propera 906
Liburnæ naves 142, 426
Liburni piratæ, ibid.
lippis & tonsoribus nota res, undè dicatur? 582
Livius Andronicus, poëta vetustissimus 835
lobigo piscis, livoris symbolum 552
Lollius 402. 735, 809
Lucania 428. *apris fœcunda* 659, 714
Lucilius poëta, Lib. I. Sat. 4.
Lucrinus lacus 210, 437, 674
Lucullus 756
ludendi modus Theoderici Gothorum regis 811
ludere & jocari non dubitavunt graves etiam viri 619, 661
ludi Olympici, Isthmici, Pythii, Nemei 2
luna sidus mirabile 782
luna cœlo detracta per magos 448
luna crescens implet conchylia 674
lupinus legumen, pro auro & nummis in comœdia 762
Lupus Rutilius à Lucilio proscissus 619
lupus marinus piscis exquisitus 625
luscinias apponebant luxuriosi 661
lustrum 166, 502
luxuriosus juvenis oratione Xenocratis mutatus 662
luxus Romanorum in conviviis comedendo luscinias, sorbendo margaritas 660
luxus ædificandis in mari domibus, Lib. 2. Od. 15 & 18. Lib. 3. Od. 1 & 24
luxus fœminarum in margaritis 458
Lycambe ad suspendium adactus versibus Archilochi poëta 454
Lycurgus vites abolere jussit 231
Lydii voluptuarii 424
Lymphæ lymphati, seu lymphatici 568
Lymphis iratis, extructa urbi, quid significet? ibid.
Lyncei oculi, unde dicantur? 526
Lynx 304
lyra differt à cythara 42, 124
Lyrici poëtæ Græci novem, Latinus unicus 7
Lysippus insignis statuarius 853

M.

MÆcenas 1, 84, 353, 425
Mænius bellum & jurgia 513, 532
Mævius poëta ineptus 456
Magorum disciplina 487 & seq. 586, & seq.
maledicentia poëtarum lege repressa 843, 898
malobathrum Syrium 175
Malthinus 519
malvæ in cibum 120, 436
Mamurrarum urbs 561
Manes, quid? 452
Mania Larium mater 652
Manlius 324
manni, equi 344, 442
mappa differt à mantili 680
Marcellus 54
mare mediterraneum 351
margaritæ aceto dilutæ 660
margaritarum pretium in rotunditate 458
Marius 665
marmore parietes quis incrustavit primus? 561
Marsi pop. veneficiorum periti 450. *milites fortissimi* 268, 480
Marsyæ statua in foro Romano 580
Martius campus 35
Massicum vinum 5
Matinus mons 107, 369
matronarum habitus qualis 523, 526
Mauri 12
mazonomeo lancis genus 721
Medea Jasonem edocens: & post eundem irata perdens 438, 449
medendi ratio interdum variandа 791
Medi imperium Persi reliquere; Persæ verò Parthis 14
mediastinus servus, quid? 78, 8
medici cujusdam astutia in curando lethargico 651
mediocribus esse poëtis non licet 905
mediocritas aurea & laudatissima 189, 214, & seq.
melimela 716
mella temperabant austerum Vinum 623
Melpomene 94
membrana, quid? 638
Memnon 604
Memphis 343
Menander poëta 639
Menelaus 655
Mercuriales viri, id est, docti 223
Mercurius, ejusque inventa 96
meretrix est quasi virago 523
mereticis fictus dolor 808
Messala nobilis orator 574, 603
Metelli Romæ illustres 619
metuens numquam est liber 801
Mevius malus poëta 465
Midas 781
Milesia chlamys 805
Miletum urbs ibid.
Mimnermus poëta 758
mimus, unde dictus? 516
mimus, id est, fabula 600
Minerva crassa & pinguis, quid? 621
Minervâ invitâ nihil suscipiendum 906
Minos rex 108
Minturnæ urbs 549
minui capite, quod sit? 271
mitulus pisciculus 675
Mitylene urbs 28
modi musici tres præcipui, Dorius, Phrygius, Lydius 460
Mæcenas. Vide *Mæcenas.*
molossus 454, 702
morbus locum mutat interdum 641
mors parcit nemini 22, 161, 240, 246
mors ultima linea rerum est 802
Mucius vel Mutius jurisprudentiâ clarus 754
multus piscis exquisitus 626
mulsum, quid? 673

munera stultè data equo, & arbori 657
muræna piscis 717
murex piscis 218, 674
muria, quod? 678
Antoninus Musa Augusti medicus 791
mutant cælum non animum qui trans mare currunt 779
Mycenæ urbs opulenta 30
Myrtorum mare 5
myrtus in coronis 143, & seq.
mytilus piscis. Vide *mitulus*

N.

NÆnia 154
næni in re amata placent amantibus 534
Nævius poëta 833
Naiades 341
nardus 192
Nasica captator elusus 687
naso suspendere adunco, quid sit? 570
natandi ars laudata 36
natura dives opis suæ 524, 575
Naturam expellas furcâ, tamen recurret 773
naves Antonii ingentes 426
naufragii tabellam & vestes appendebant in templis 24
navibus & quadrigis petimus bene vivere 779
naumachia ludicra 814
nulla exibita in scenâ 849
Neapolis 447
nebulo, undè dictus? 514
necromantia 589
nectar 253
nefastus dies 198
Neptunus 111
Nereus 63
Nereides 352
Nero auriga & cantor in Olympicis 373
Nestor 65. *longævus* 86
Nilus fluv. 254. 419
Niobe superbiæ pœnas luit 386
Niphatus fluvius & mons 186
nobilitas vera 569, & seq.
noctiluca 390
nomenclator servus 756
non cuivis homini contingit adire Corinthium 806
Noricum ferrum exquisitum 68
Numa 754
Numantia 194
Numici via 752
Numidæ 135
Numidicum marmor 225, 773
Nymphæ 6, 21, 117

O.

OBelus ὀβελὸς *censuræ nota* 912
Oceanus 18, 134
Octavius 611
oderunt peccare boni virtutis amore 799
odoribus olim perfusa scena 837
Odyssea 737
officia varia 900
olera in conviviis etiam lautis 620
oleum Venafranum celebre 679, 718
Olympica certamina 2
Olympus mons 263
omajum, quid? 685
oryx 411
operam perdere 513
opes non dant animo quietem, Lib. 3. Od. 1.
Orbilius Horatii præceptor 836
orca piscis & vas 679
Orcus 687
Orestus 650
Orion sidus 109, 203
Orpheus 507
oryza 652
Osci pop. infames 563
Osiris 808
ostrea Lucrina optima 435, item *Circæa* 675
ova initio convivii 671, & seq.
ova oblonga optimi succi, ibid.
ovi albumen seu vitelus vinum turbidum efficit purum 677
ab ovo usque ad mala 530

P.

PActolus *fluvius aurifer* 478
Pacuvius poëta 833
Padus sive Eridanus fluv. 483
Palla matronarum vestis 526
Pallas 27
panis cum sale, veterum cibus 623
panis Canusii lapidosus 567
papaveris genera varia 905
papyrus, quid? 555
par impar ludere 661
par nobile fratrum 660
parabilis cibus 528
parasitæ 326
Parcæ 161
Paris 62, & seq. 736
Parium marmor 80
parochus, quid? 562
Parrhasius pictor illustris 394
partes primas, secundas, tertias agere, quid? 596
parturiunt montes, &c. 884
Parthi 55, 81
Parthi mendaces 688
pastillus 520
patagium muliebre ornamentum 560
pater cœnæ, quid? 714. *pater domus* 701
Patrii Dii in qualibet regione 174
patriæ caritas 683
patulæ aures non retinent commissa 814
pavones in cibum 528, 624
pavonis cauda, ibid.
paupertas veterum Rom. 211, & seq.
pauperum cineres unciendiales è sepulchro eruebant venefici 491
Pausias clarus pictor 711
pectines seu pectunculi pisces 675
pecunia donat & genus & formam, &c. 755
Pedana regio 746
Pegasus, quid proprie? 105
Peligni pop. veneficiis infames 493
peloris piscis 674
Penates Dii 767
Penelope 73
Pentheus 231. *discerptus à matre* 668
peram cuique binam affixit Æsopus 667
Pergama 164
Perisceles 808
perna propriè, quid? 635
Persæ, 11, 88, &c.
Persarum luxus in conviviis 143
Petillius fur à Jovis coronâ 552, 603
peteritum currus quatuor rotarum 578
Phaeton 407
Phæaces luxuriosi 738
Pharmacopolæ 316
Phaselus 248

Philippi

Philippei nummi 852
Philippi urbs, campi Philippici 175
Philippus orator nobilis 764
philtrum & miſertum, amoris & odii potiones 494
phimus ſeu pyrgus aleatorium inſtrumentum 705
Philoſophorum ſectæ variæ 725
Phocæi patriam deſerentes 482
Phœbus 51
Phraates 157
Phryges 66
Picena poma laudabantur 664, 679
picturæ cum poëſi comparatio 904
Pierides 396
Pierus mons 261
pilæ ludus 622
pilæ quatuor genera 563
pilæ palmariæ ludum amabat Mæcenas, ibid.
pilæ ludus lippis & crudis noxius, ibid.
pilam ſeu pilulam è bonis facere, id eſt, patrimonium devorare 517
pileolus epulantibus proprius 785
Pindarus 366
Pirithous 266, 393
piſces elixi, & aſſi 675
placentæ in deliciis 715
Plancus Munatius 31
platus, id eſt, fraudulentus 808
platanus 210
Plato 639, 671
Plautus 834, 846
Pleiades 417
Plotius, Varius, & Tucca Æneidem emendarunt, Auguſti juſſu 561
Pluto 205
pluviæ evocandæ ratio 842
podagra 594, 740
pœnas dant improbi ſeriùs ocyùs 249
pœſeos comparatio cum pictura 904
pœtarum maledicentia lege repreſſa 843, 898
poëtarum Dramaticorum infortunia 847 & ſeq.
poëtæ eximii deſcriptio 548
poëta debent eſſe philoſophiæ periti 900
poëtæ inſani habiti 669
poëtæ divites muneribus datis applauſum captabant 821, 910
Polemo juvenis luxuriâ perditus Xenocratis oratione mutatus 662 & ſeq.
pollice utroque laudare, quid ſit? 814
Pollio 149, 605, &c.
Pollux 250, 358
Polyhymnia 7
Polyphemus Cyclops 564
polypus 470, 534
pomi ſemina primoribus digitis ejaculari, quid & quorſum? 664
Pompilius ſanguis, Piſones 873, 898
Pontificum jus 492
populi tumultus ad theatrum: ejuſque ſtudium ad ſpectacula 847 & ſeq.
populus arbor Herculi ſacra 32, 160
porrigo capitis morbus 650
Porticus ſive Stoicorum ſchola 642
porticus ſuperbæ 212
porticus Romæ plures 730
poſticum 751
Præneſte 260, 584, 735
prætexta & bulla 445, 560
pravi docilis juventus 628
Priamus 44, 63, &c.
Priapus 432, 586
principibus placuiſſe laus eſt maxima 806
Principium orationis non repetendum longiùs 885
Proculeius 155
profani arcebantur à ſacris 238
Prometheus 18, 69, 203
proprium nihil cuiquam dedit natura 636
Proſerpina 109, 200, 487, 691
Proteus 9, 645
Proteo ſimilis debiter litigioſus & fraudulentus, ibid.
ptiſanarium 652
publicani undè dicti? 731
pueri concertantes Romæ, cladem Antonii præſignificarunt 814
pueri non cogendi ſed invitandi ad diſciplinas 508
pulmentaria, quid? 623
Puppius Tragicus poëta 730
purpura 225
putare vites, cur dicamus? 485
puteal, quid? 696
pyramides 359
pyrgus. Vide *phimus.*
Pyrrha & Deucalion 9
Pyrrhus rex 279
Pythagoras 108, 478, 631, 698
Pythia certamina 909
Pythius Apollo 68

Q.

Quadra 807
Quadrata rotundis mutare 733
Quinquevir 687
Quintilis menſis, deinde Julius 759
Quirinus 13, 251, &c.
Quirites 4, 174

R.

Reges Dei ſubjiciuntur 240
Regina pecunia 755
Regulus, ejus encomia 52, 268
Remus à Romulo quâ ratione cæſus? 457
repotia 629
repulſa in honoribus interdum non probroſa 247
rex convivii 22, 179
Rhenus fluv. 604, 874
Rhodanus fluv. 237
Rhodus inſula & urbs 28
rhombus piſcis 435, 528, 627, &c.
rhombus magicus 488
ridentem dicere verum nil vetat 508
Roma 253, &c.
Romuli ſcelus luerunt Romani 457
Romulus 52, 211, &c.
Roſcius biſtrio 696
Rubi urbs 568
rude donari, quid? 724
rudiarii, ibid.
rumex ſeu lapathum, herba 436
ruſticæ vitæ laus, Epod. 2. lib. 1. Epiſt. 10
Rutilius Lupus à Lucilio proſciſſus 619

S.

Sabbata triceſima 598
Sabelli ſeu Samnites veneficiorum periti 489

Sabini

Sabini pop. 89, 434, &c.
Sacri libri Etruscis noti & explicati 233, 368
Sacrificandi ritus 656
Sagum militare 464
Sal cum pane, cibus veterum 623
Salamis ejectis patria 32
Salernum urbs 791
Salii Martis sacerdotes 137, 139, *eorum convivia sumptuosa* ibid.
Saltare carmen 838
Salinum 215
Sallustius 522
Salum unde dicatur 492
Samnites gladiorum genus, 863
Samos 776
Sapientes & philosophi cur barbati? 642
Sapientia prima est stultitiâ caruisse 728
Sappho 201, 821
Sardinia 118
Sardis urbs 776
Satira undè dicta? 505, & seq.
Satiræ virtutes 600 & seq.
Saturnalia 638, 703
Satiri 6, 230, 693
Saturnii versus 844
Scarus piscis 435, 624
Scaurorum nobilis familia 52
Scena odoribus perfusa 837
Scipiadæ 615, 619
Scobs in triclinio spargebatur 680
Scombri pisces 718
Scopus statuarius 394
Scorpius Zodiaci signum 221
Scribarum Romæ officium & præmia 560, 696
Scruta, seu frivola 765
Scurræ, duo certantes dictariis, Lib. 1. Sat. 5.
Scylla & Charibdis 104
Sibillæ 80, 131, 288, 334, 501
Secundus heres 687
Sella curulis 757
Senatores à juvenibus olim observati 839
Sapientes Græciæ 667
Sepulchris divitum custodes adhibiti contra venefices 491
Seres 55
Sententiæ ad milites eruditendos fortia 832
Serarum qui vendebantur vitia declarati cautum erat lege 665, 857
Servi gluttones quomodo plectererentur 794
Servi quidem aliis dominabantur & conservis imperabant 709
Servi eruditi carius vendebantur 856
Servi agris colendis addicti 713
Servus mediastinus 788
Servus nomenclator 756
Sestertia septem 766
Sextarius 512
Sextilis Augustus 760
Sibyllini versus 406
Sicambri pop. 369
Sicilia 780
Siculæ dapes, id est, lautæ 241
Siculi tyranni 740
Sidonia purpura 773
Sidonii mercaturâ celebres 486
Signa Rom. à Parthis remissa 267, 421
Silentii laus & religio 239, 248
Simoniades poëta 154
Simplex cibus utilis, multiplex noxius 631
Sinuessa urbs 561, 749
Sirenes 640, 737
Sistrum olus 714, *eo delectatus Tiberius*, ibid.
Sisyphus 208, 493
Smyrna urbs 776
Socrates, Socratica philosophia 114, 325, 900
Socratis accusatores, damnatio, mors 671
Sol undè dictus? 280
Soleas deponebant veteres antequam mensæ accumberent 720
Solstitium 778
Somni portæ 348
Somnia vana veriora 604
Sophocles 845
Soracte mons 38
Sorites 832
Sors propria odio est cui placet aliena 737
Sortes ex urna educendi, divinandique ratio 594
Sortiligi in foro & circo 578
Sosiæ Rom. bibliopolæ 824, 903
Sparta, Sparta i patientiâ inclyti 30
Spartacus belli civilis auctor 306, 480
Spectaculis interrupta dramata quæ illa? 848
Spondere, sponsionis incommoda 694
Squillæ 678, 717
Stasimus poëta insulsus 885
Sterilitatis causæ 242
Stesichorus poëta 399, 490
Stoici 459 &c.
Stola ut & palla matronis propriæ 523, 526
Strix avis 445
Stulti celant malè ulcera incurata 798
Stultitiam patiuntur opes 412
Stylus ad scribendum 610
Styx 128, 236, &c.
Sub judice lis est adhuc 879
Superstitionis etymon, vis, effectus 665
Surrentinum vinum 677
Surrentum 807
Sylla tyrannus 524
Sylvani 355, 432
Syncope, crepsemus 566, *surexe* 598
Syrtes maritimæ 171, 464, *mediterraneæ* 89

T.

Tabellarum pictarum studium olim immodicum 711
talentum 658, 755
tali, tessera 180
Tanais fluv. 261, 291, 355, &c.
Tantalus 228, 493
Tarentina lana & purpura 850
Tarentum 111, 273, &c.
Tarpa judex criticus pœnarum 605
Tarracina sive Anxur 559
Taurus Statilius consul 748
tela nova à Mario inventa 714
Telephus rex 488
Tellus porcâ placatur 843
Tempe 29, 87, 241
templa olim Deorum Romæ habebant 466
tenuis faciendi carnes quæ ratio? 672
Terentius poëta 519, 835
teres atque rotundus 710
Terminalia 436
tessera 788

INDEX

Teucer Ajacis frater 32, 65, 400
Thalia 389
Theatri gradus distincti 443
Thebæ 29, 79, 382, &c.
Theon, Theonino dente carpere, quid? 815
Thesus 393
Thespis 896
Thracia regio frigida 98
Thraces bibaces 77, 102, *in bello furiosi* 214
Thyesteæ execrationes 451
Thyestes & Atreus 27, 69
Thyrsus 230
Tiberis fluv. 10, 35, 114, &c.
tibia, qualis olim? 890
Tibullus poëta 125, 46
Tibur 75, 171
Tigellius cantor 516, 530, 542
Tigris fluv. 419
tigris, fera 93
Timagenes rhetor 820
Tiresias vates 682
tirones forenses 519
Titanes 262
Tithonus 108
Tityus 296
toral, quid? 681, 750
Torquatus 393, 478, 748
trabales clavi 132
trabes Hymettiæ 224
Tragœdiæ origo 896
Tragici carminis virtus & efficacia 850. *Ejus inventio* 892, 896
Trebatius Jurisc. 613 & seq.
Tribuni militares 572
tribus Romanæ 757
Triquetra, Sicilia 698
trilinis camera aulæis obtenta 719
tripodes 384
triumphalis curvus forma erat rotunda 463
triumphus 373, 456
Trivicum oppid. 566
Triumviri capitales 442
trochius, ludus 338
Troiæ excidii causa prima 252
trophea 186
Tucca Æneidos emendator cum aliis 561
tumultus 69, 215
turdarum aviaria: fimus optimus 565, 631, 795
Tusculum urbs 353, 429
Tuscus vicus Romæ infamis 659
Typhis nauclerus 17
tyrannis abundans Sicilia 740
Tyrrhenum mare 47
Tyrteus poëta 908
Tyrus urbs 358

V.

Vacuna dea vacantionis 775 *vades unde dicti?* 507
Valgius poëta 611
vappa unde dicatur? 518
Varius poëta 25, 561, &c.
Varro Atacinus poëta 606
vatum carmina vetustissima, & vaticinia 830
vectigalia Romæ diversa 731
Velabrum 659
Velia urbs 791
Venafranum oleum 679, 718
Venafrum 172
veneficarum crudelitas, Epod. 5 & 17. l. 1. Sat. 8.
ventrem laxant concbylia, vinum Coum, &c. 674
Venucula uva 679
Venus in talis ac tesseris, quid? 180
Venusium Horatii patria 111, 616
verbena 81, 406
verbum semel omissum volat irrevocabile 814
Vergiliæ seu Pleiades 417
versus inepti destinantur involvendo paperi, &c. 855
à vertice ad imos talos pulcher 856
Vertumnus Deus 704
veru censuræ nota 912
Vestales 11
vestes substrictæ, item fusæ 588
vestium differentia, pro matronis, libertinis, &c. Lib. 1. Sat. 2.
Via Appia 412, 557, 754
via sacra 456, 591
vicarius servus 709
vicus Tuscus Romæ infamis 659
vilis amicorum annona 783
Villa Horatii 28, 226, 302, 312, 429, 796
villicus 786
vina quædam sub dio relinquebantur 677
vindicta Prætoris virga 709
vini cadis inscriptio apponebatur 83, 160
vini condendi & condiendi ratio 13
vini moderatè sumpti effecta: & contrà 76
vinum austerum melle mitigabatur 623
vinum Coum laxat ventrem 674
vinum optimum è vite arbori annexâ 431
Virgilio quæ exprobrarentur? 533
Virgilius 16, 95, 410, &c.
virtus est vitium fugere 728
virtus repulsæ nescia 247
virtus post nummos 729
virtus est medium vitiorum 809
virtutis insignia 247
virtutem an doctrina, an natura donet 816
vitæ brevitas, Lib. 1. Od. 11.
vitiis sine nascitur nemo 536, v. 12
in vitium ducit culpæ fuga, si caret arte 875
vitis annexa arbori vinum profert excellens 431
Ulubræ opp. 779
Ulysses 682 & seq.
Ulyssis comites in porcos mutati 489, 738
umbilicus in libro, quid? 475. *ad umbilicum perducere* ibid.
umbræ in conviviis 715
Umbriæ Italiæ regio 676
unguenta in convivitis 143, &c.
urbes maritimæ hyeme tepidiores, æstate frigidæ 761
urna judiciaria 617
usura legibus damnata 430, 518
urtica in cibum 780
usuas in linguis summum jus habet 878
Utica urbs 825
utroque pollice laudare, quid? 814
uvæ passæ 679
Vulcanus 21, 264, 566
vulva suilla in deliciis 795

Z.

Zephyri unde dicti? 241
Zethus & Amphion fratre 812

FINIS.

INDEX

VOCABULORUM OMNIUM

Quæ in HORATIO leguntur,

Ita ad Editionem Pariſienſem conformatus, ut in aliquo Vocabulo perquirendo Lector non ad numeros in ſuprema pagina depictos attendat, ſed ad illos qui in ejuſdem orâ adſcribuntur.

A.

A Baſta 446, 7. 627, 4
abdiderint 590, 7
abdidit 261, 5
abdita 876, 11
abditæ 155, 1. 309, 5
abdito, *v.* abditæ.
abditus 724, 5
abeant 661, 2
abeas 317, 1
abeat 658, 3. 890, 10
abeo 575, 7
abes 383, 2
abeſt 40, 1. 133, 1. 313, 1. 339, 4. 813, 14. 904, 12
abeunte 280, 7
abfore 553, 1
abhinc 831, 10
abi 363, 2. 764, 8. 870, 6
abibis 621, 2
abjectis nugis 866, 1
abjecto 542, 4
abigat 793, 6
abigunt 337, 1
abii 514, 6
abjcito 785, 1
abire 469, 2. 592, 13. 871, 5
abirem 770, 4
abit 558, 2. 643, 6
abito 306, 6
abludit 669, 7
abnegat 133, 3
abnormis 621, 5
abnuere 687, 4
abominatus 481, 2
abortivus 535, 2
abrotanum, *vide* abrotonum 840, 8
abrumpere 393, 11
abſcidit 18, 4
abſcindere 484, 1. 528, 3
abſciſſum 668, 3
abſcondere 653, 7
abſens 349, 13. 689, 5. 763, 4. 778, 5
abſentem 532, 8. 551, 7. 558, 3. 611, 1. 706, 2
abſentes 428, 4
abſentis 669, 1
abſint 237, 5
abſis 813, 15
abſiſtere 539, 7
abſit 869, 13
abſolves 665, 3
abſona 881, 11
abſorbere 715, 9
abſtemius 780, 7
abſterrebitur 689, 16
abſterrent 554, 17
abſtes 904, 4
abſtinens 283, 5. 403, 1
abſtinet 888, 3. 905, 9
abſtineto 350, 9
abſtinuit 656, 4. 909, 10
abſtulerat 794, 8
abſtulerit 555, 3
abſtulit 217, 9. 450, 2
abſumet 209, 1
abſumptis 794, 1
abunde 523, 8. 747, 4
abundes 690, 6
ac *pro* ſicut 557, 2
ac *pro* quàm 705, 5
ac ſi 604, 4. 660, 7. 764, 3
Academi ſylvas 459, 3
accedam 663, 6
accedas 689, 5
accedat 651, 15. 692, 9
accedent 632, 9
accedente ſenectâ 871, 1
accedere 651, 10
accedes 713, 1. 804, 2
accedet 370, 10. 632, 10
accedit 894, 3
accendis 596, 8
accendit 476, 6
acceperis 644, 6
accepiſſe 708, 7
accepit 556, 3. 658, 11. 773, 2. 783, 6
accepta 843, 6. 898, 1
acceptos 852, 9
acceptus 502, 2
accerſas, *vide* arceſſas.
accerſe, *v.* arceſſe.
accerſit, *v.* arceſſit.
acceſſit 625, 9. 891, 9. 895, 6
Acci, *v.* Atti.
accidit 449, 3
accipe 546, 3 4. 548, 1. 630, 7. 643, 2. 644, 5. 659, 7. 668, 7. 683, 7
accipiar 719, 15
accipias 510, 5
accipiebat 764, 8
accipiet 689, 1. 774, 1
accipio 564, 3
accipis 867, 3
accipit 858, 8
accipiter 140, 8. 799, 13
accipiunt 894, 10

INDEX

accîs 635, 1
Accius 833, 7
acclinis 627, 1
accredere 793, 12
accrescere 894, 12
accrevit 572, 6
accubat 411, 4
accurrit 592, 2
acer 12, 10. 401, 5. 416, 8. 454, 12. 470, 6. 480, 3. 511, 1. 548, 9. 550, 5. 605, 6. 613, 1. 686, 2. 882, 7
acerba fata 457, 5
acerbæ 693, 10
acerbi 816, 7
acerbum frigus 807, 12
acerbus 537, 12. 914, 10
acernam menſem 714, 5
acerra thuris 285, 2
acervi 832, 11
acervo 509, 1. 510, 8. 634, 5. 269, 4
acervos 158, 6. 684, 5
acervum 649, 6. 755, 4
acervus 510, 1. 740, 2
acescit 740, 9
aceti 629, 10
acoto 585, 1. 660, 6. 718, 7
acetum 649, 12
Achaico 373, 1
Achaicus 66, 5
Achæmenes 196, 9
Achæmenia 475, 6
Achæmenium 244, 4
Acheronta 19, 9. 251, 7
Acherontiæ 259, 5
Achille 655, 6
Achillei 66, 4. 483, 9
Achillem 163, 3. 217, 9 583, 3. 882, 6
Achilles 386, 6
Achilles Græiis iratus 858, 17
Achivi 736, 9
Achivis 388, 5. 655, 7. 831, 7
Achivos 252, 8
acidas 627, 4
acidum 860, 7
acies 260, 5. 621, 7
acinaces 102, 5
acinum 700, 11
acipenſere 627, 7
acquirere 877, 3
acre 649, 11
acrem 113, 2. 522, 1
acres 433, 9. 471, 6. 535, 9. 583, 12. 710, 11
acri 89, 1. 245, 2. 601, 6. 678, 2
acria 699, 6. 714, 2
acrior 126, 7. 270, 2. 457, 1. 581, 1
acris 20, 1. 536, 4
Acrisium 309, 5
acriter 810, 7
acrium 27, 11
acriùs 518, 7. 647, 7
Acroceraunia 18, 3
acta 888, 12
actæ 136, 5
acti 888, 6
Acti, *v.* Atti.
Actia 814, 3
actor cauſarum 904, 12
actor 850, 3
actoris 890, 2
actu 889, 7
actum 650, 11
actus *pro* appulſus 282, 1. 461, 1
actus, *pro* partibus fabularum 883, 4. 890, 3
acuens 183, 2
acuis 744, 7
acuiſſe 11, 1
acuit 323, 9
acumen 582, 4. 904, 6
acumina 808, 1. 845, 3
acuta 350, 1. 382, 14 488, 5
acuta æta 68, 2
acutâ voce 258, 2
acutas 230, 3
acutis 533, 5
acuto 38, 4. 129, 5. 652, 9. 754, 8. 822, 9
acutum 590, 5. 650, 12. 773, 2. 895, 10. 903, 8
acutum cernis 533, 2
ad 4, 1. 5, 9. 92, 6. 114, 3. 265, 7. 398, 5, *&c.*
ad, *i. e.* propter 716, 1
ad, *i. e.* uſque ad 442, 6. 520, 1. 522, 1. 526, 10
ad uſque 513, 12
adamantina 27, 6
adamantinos 333, 3
adbibe 741, 6
addam 515, 7. 642, 11
addant 358, 4
addas 826, 4
adde 183, 4. 512, 4. 633, 7. 645, 1. 2. 664, 8. 669, 8. *bis.* 681, 8. 706, 13. 709, 9. 757, 4
adde quod 183, 4. 712, 5
adde huc quod 525, 7
addens 665, 7
addere 69, 3. 780, 6. 822, 5. 851, 4
addes 679, 3
addicere 691, 11
addictum 488, 6
addictus 725, 8
addidit 249, 1. 891, 12
addis 327, 6
addit 509, 1. 651, 11. 697, 3. 788, 16
additis *indicat.* 270, 3
additum 187, 1. 231, 4
additus 266, 1
addocet 750, 4
addubites 554, 13
adducere ad umbilicum 475, 8
adducit 760, 7
adductum 796, 11
adduxerat 715, 7
adduxere 410, 7
adduxerit, *v.* adduxerat.
adempta 490, 15
ademptum 185, 7. 877, 2
ademptus 164, 4
aderat 350, 6. 558, 8. 576, 9
aderit 327, 9
ades 595, 3
adeſos 356, 6
adeſſe 891, 2
adeſſes 696, 4
adeſt 63, 7. 356, 2. 625, 1. 693, 4
adeſſe 448, 9
adhærens 477, 6
adhæret 629, 4
adhæſit 680, 7
adhibe 351, 4
adhibebitur 892, 10
adhibet 385, 6
adjecere 859, 1
adjeciſſe 276, 1
adjecti 868, 4
adjectis 267, 2
adjiciant 393, 1
adimam 801, 11. 819, 2
adimat 658, 2
adimis 328, 6. 666, 3
adimunt 97, 3. 888, 9
adire 682, 1. 806, 5
adite 646, 6
adito 690, 5
aditure 170, 1
aditus 597, 1
adytis 67, 5
adjudicat 813, 14
adjunctis 888, 11
adjungere 661, 3
adjutorem 596, 1
adjuvat 689, 6
admirari 752, 1
admiror 552, 13

admiſi.

admiſſi 873, 5
admiſſus 108, 2
admittes 800, 1
admittis ſcelus 657, 5
admonuit 581, 2
admoverit 826, 1
admoves 327, 1
admovit 845, 3
adoleverit 594, 6
adopta 757, 5
ador 701, 2
adorea 380, 1
adpoſcere 863, 2
adraſum 764, 5
Adria 191, 2. 290, 14. 814, 5
Adriæ 17, 5. 126, 7. 207, 1. 250, 4. 346, 10
Adriano 67, 4
adſciſcet 864, 6
adſcribi 253, 6
adſcripſit 818, 4
adſis 693, 6
adſit 428, 7. 808, 3
adſta 867, 11
adſtat, v. aſſtat.
adſtricto, v. aſtricto.
adſtrictum, v. aſtrictum.
adſtringitur, v. aſtringitur.
adſunt 880, 12
advenam 433, 13
adveniens 633, 2
advenit 559, 8
adventum 434, 9
adverſa 763, 2
adverſo res 720, 5
adverſum, v. averſam.
adverſurius 598, 8. 814, 5
adverſis 514, 1. 637, 4. 737, 8. 870, 3
adverſo 636, 7
advorſum 453, 2. 731, 4
advexerit 632, 7
aduita 246, 4. 431, 5
adulter 540, 2
adulteræ 252, 6
adulteretur 483, 6
adulteri 400, 5
adulteris 309, 4
adultero 126, 1. 138, 3. 535, 4
adulteros 65, 1. 278, 3
adulterum 448, 13
adunco 570, 4
advoceris 426, 7
advrgens 140, 8
aduri 446, 2
aduriſ 104, 2
ad usque 513, 12. 568, 3
adusto 721, 8
aduſtus 719, 16
adytis 67, 5
Æaci 319, 3
Æacum 200, 6. 397, 5
æde 605, 1
ædem 116, 3. 223, 4. 862, 7
ædes 274, 3. 767, 4
ædibus 704, 5
ædificante 664, 8
ædificare 661, 3
ædificas 668, 8
ædificat 733, 11
ædilis 654, 1
ædituos 852, 5
Ægæo 214, 2
Ægeos 358, 6
Ægæum 777, 12
æger 652, 8
Ægeria 570, 3
Ægida 63, 9. 264, 1
ægri 873, 7
ægrimonia 494, 4
ægrimoniæ 474, 9
ægris 792, 2
ægro 760, 2. 840, 8
ægros 554, 14
ægrotare 668, 7. 760, 2
ægrotet 573, 3. 768, 6
ægroto 731, 2. 740, 3
ægrum 627, 3. 667, 1. 768, 8. 842, 3
Æli 314, 1
Æmilium 875, 10
Æmoniæ 140, 11
æmula 480, 3. 820, 3. 891, 1
æmulari 366, 1
æmuli 364, 2
æmulo 310, 6
Ænea 688, 4
Æneæ 388, 10
Æneas 392, 11. 500, 4
æneus 654, 4
Æoliæ 400, 4
Æolides 208, 2
Æolidis 200, 8
Æolio 374, 1
Æolium 361, 1
æqua 228, 10. 240, 9. 838, 10. 873, 10
æquale 531, 2
æquales 35, 4. 471, 4
æquali 334, 8
æquam 159, 1. 655, 1. 875, 16
æquare 167, 3
æquas 541, 2
æquata 830, 2
æque ac 643, 3. 733, 4
æquè 68, 2. 220, 3. 284, 2. 3. 726, 11. *bis.* 733, 3
æqui 539, 1
æquis 652, 10
æquis animis 894, 10
æquo 22, 1. 111, 4. 262, 8. 557, 5. 871, 5
æquo animo 640, 3
æquo Jove 836, 3
æquor 33, 4 60, 8. 120, 1. 279, 4. 420, 7. 628, 1. 737, 6
æquora 23, 7. 62, 3. 243, 1. 337, 2. 383, 10. 483, 8. 793, 10
æquore 10, 2. 39, 3. 466, 1. 660, 1
æquoribus 381, 4. 398, 3
æquoris 131, 2. 347, 3
æquum 783, 1. 805, 3
æquum eſt 521, 4. 536, 13. 537, 1
æquus 56, 1. 317, 2. 356, 3. 502, 5. 619, 5. 659, 7. 753, 8
æra 19, 6. 576, 2. 622, 8
æra 68, 3. 394, 2. 753, 10. 762, 1. 853, 2. 903, 4
ærata 243, 7
æratas 217, 1
ære 177, 2. 853, 6
ære 359, 1. 486, 12, 13. 547, 6. 641, 1. 650, 5. 857, 2. 866, 18. 874, 11. 875, 11
æriis 107, 3
æris 538, 1. 684, 5. 740, 2. 755, 8. 839, 2. 887, 12
ærugo 553, 1. 902, 1
ærumnis 858, 2
æs 16, 7. 558, 1
Æſchylus 845, 5. 897, 3
æſculo v. eſculo.
Æſopi 660, 5
Æſopus 837, 7
Æſquilias, v. Eſquilias.
æſtas 392, 5
æſtatem 71, 5
æſtates 673, 1
æſtimat 829, 7. 832, 12
æſtiva 90, 6
æſtivam 749, 7
æſtuat 171, 2. 733, 10.
æſtum 167, 7
æſtuoſa 486, 10
æſtuoſæ 118, 5
æſtuoſas 89, 1
æſtuoſis 177, 4
æſtuoſius 439, 8
æſtus 73, 6. 509, 5. 527, 10.

10. 736, 3. 768, 5. 859, 5
ætas imbecilla 632, 9
ætas virilis 887, 14
ætas 48, 2. 134, 7. 160, 8. 166, 5. 280, 9. 400, 2. 421, 1. 479, 3. 481, 3. 554. 7. 676, 7. 724, 4. 754, 4. 710, 7. 825, 2. 832, 6. 877, 9
ætas ferox, i. rapida 168, 4
ætatem ducimas 870, 3
ætatis 887, 4
æternæ 268, 6
æternet 415, 10
æternis 192, 5
æternum 162, 3. 340, 4. 410, 1. 774, 14
æthera 235, 2
ætheris 19, 1
Æthiops 276, 4
Ætna 490, 4
Ætnam 265, 8. 974, 1
Ætalis 813, 3
ævi 191, 5. 701, 10. 817, 7. 843, 3
ævo 54, 4. 155, 4. 186, 1. 216, 3. 835, 3. 888, 11
ævum 269, 3. 297, 10. 415, 8. 502, 8. 569, 1. 577, 8. 609, 7. 743, 4. 816, 9. 826, 8. 903, 5
Afer 380, 3
affatus 32, 5
affer 464, 7
afferat 630, 8
afferet 203, 3
affert 702, 2
affertur 717, 7
affigit 632, 3
affirma 840, 5
affixa 269, 6
affixit 512, 11
afflaſſet 722, 4
affluentes 407, 3
affuit 444, 6
affulſit 383, 7
Afra avis 435, 7
Afra cochlea 678, 1
Afrani 834, 1
Africa 225, 2. 396, 4. 647, 2
Africæ 312, 6
Africano 463, 5
Africis 357, 15
Africo 60, 4
Africum 5, 2. 17, 2. 330, 5
Africus 482, 8
Afris 152, 2. 722, 4
Afro 218. 3. 254, 8
Agamemnona 403, 8
agaſo 720, 3
Agave 668, 3
agedum 548, 1. 652, 1
agelli 786, 3. 882, 3
agello 575, 17. 635, 1
agellos 781, 4
agellum 692, 9. 766, 7
agendæ 406, 8
agendi 726, 10
agendis 764, 1. 879, 5
agens 280, 7
agente 217, 3
agentia 821, 2
ager 637, 1. 867, 1
aggere 588, 1
agilem 816, 2
agilis 726, 2. 744, 5
agimur 870, 2
agis 60, 1. 592, 14. 695, 5
agitamus 699, 10
agitant 902, 12
agitantur 39, 5
agitare 204, 1
agitaret 477, 9
agitata 241, 16
agitato 301, 5
agitatur 189, 5
agitatus 51, 11
agitet 816, 10
agito 555, 9
agitur res 888, 12
agitur tua res 815, 12
agmen 287, 6
agmina 417, 9. 488, 4. 614, 10
agminum 246, 5
agna 436, 4. 466, 14. 471, 6. 658, 4
Agnæ 534, 6
agnam 21, 7. 223, 5. 588, 13. 657, 7
agni 874, 3
agnini 794, 9
agnis 440, 5
agno 406, 2
agnos 318, 1. 657, 4
agnoſcere 798, 6
agnum 785, 7
agor 349, 1
agreſtem 701, 11, 20. 864, 12
agreſtes 318, 2. 892, 4
agreſti 844, 7
agreſtis 809, 6
agreſtium 241, 7. 360, 8
agrii 227, 8. 692, 1. 796, 4
agricolæ 842, 11
agricolam 506, 8
agricolis 584, 1
Agrippa 26, 4. 654, 6
Agrippæ 754, 6. 780, 1. 783, 4
agris 417, 8. 421, 2. 518, 5. 534, 3. 654, 5. 672, 3. 719, 4. 754, 1. 760, 8, 910, 6
agro 199, 5. 344, 1. 713, 1. 724, 3. 787, 2
agros 4, 7. 184, 2. 242, 7. 273, 6. 298, 9. 482, 5. 773, 8. 813, 2. 828, 6. 891, 6
agrum 587, 4. 588, 2. 693, 2. 867, 5. 868, 12
agunt 457, 5
agunto 880, 11
Agyieu 389, 4
ah 104, 5. 220, 1
ah, ah, 450, 7
ahena 132, 7
ahenea 126, 3. 309, 1. 854, 2
aheneo 290, 9
aheneus 256, 6. 726, 10
ahenum 867, 10
Ajacem 65, 1. 163, 4. 654, 8
Ajacis 466, 4
Ajax 655, 6. 656, 3. 657, 4
aiebam 592, 11
aiebas 598, 1
aiebat 554, 3. 714, 2. 719, 13. 795, 3. 911, 8
aio 614, 2. 795, 8. 799, 10
ais 709, 3
ait 506, 4. 528, 12. 532, 9. 626, 8. 666, 4. 702, 9. 709, 11. 756, 3. 811, 8. 865, 14
aiunt 508, 12. 226, 9
ala 785, 6
alæ 222, 6
alat 804, 10. 900, 1
alba 51, 9. 160, 2. 529, 1. 672, 1
Albanam 679, 7
Albanas 501, 6
Albani 405, 4
Albanis 331, 4. 760, 8
Albano 831, 1
Albanos 364, 3
Albanum 715, 1
albatus 629, 9
albeſcens 307, 1
albi 521, 6
Albi, *propr.* 125, 1. 553, 9. 746, 1
albicant 20, 4
Albini 901, 9

Albinovano 768, 1
albis 501, 1. 582, 9. 588, 2. 590, 1
Albius 547, 6
albo Coo 674, 2
albo panno 133, 2
albo humero 168, 8
albo corpore 156, 7
albo pipere 718, 7
album 236, 2. 285, 6
album piper 680, 1
Albuneæ 30, 7
albus 31, 3. 346, 10. 457, 3. 489, 9. 579, 3. 869, 3
Albuci 630, 4
Albuti 617, 10
Alceæ 201, 3
Alcæi 399, 3
Alcæus 821, 6. 863, 1
Alciden 51, 7
Alcinoi 738, 5
Alcon 714, 10
alea 338, 7 687, 2. 811, 1
aleæ 148, 3
alebat 628, 1
alec 679, 8. 714, 4
ales 13, 2. 236, 9. 266, 1. 300, 1. 363, 5. 407, 10
aletur 686, 5
Alexandrea 418, 2
Alexandri 853, 3
Alexandro magno 852, 7
Alfenus 542, 3
alga 315, 2. 683, 5
Algido 86, 5. 331, 2. 381, 8
Algidum 502, 9
alia 103, 7 289, 5. 408, 7. 532, 7. 679, 1
aliam 583, 5
alias 657, 1
alias 272, 2. 550, 3. 598, 5. 829, 3
alienâ 514, 8. 554, 16. 596, 5. 640, 6. 677, 11. 696, 2. 707, 5. 812, 9. 815, 5. 820, 10
alienas 521, 4
alieni 540, 12
alienis 523, 6. 645, 4. 699, 5. 709, 13
alieno 551, 4
alienos 812, 5
alio 479, 1. 616, 4. 629, 3
aliquâ 544, 4. 575, 12
Aliphanis 717, 4
aliquid 633, 5. 638, 5. 671, 4
aliquis 532, 6. 686, 1
alis 470, 5. 618, 6
alit 90, 2. 878, 1
alite 26, 1. 256, 2. 388, 11. 439, 4. 465, 1. 482, 10
alitem 236, 3. 375, 4
aliter 76, 1. 273, 1. 867, 9
alites 452, 8
aliti 493, 9
altitibus 488, 7
alium 797, 9
aliunde 199, 11
allabores 144, 3
allapſus 428, 6
allata 678, 5
allinet 911, 15
allium 437, 7
Allobrox 480, 4
alloquiis 474, 10
alma 380, 1. 384, 4
almæ 13, 2. 262, 2. 424, 2
alme ſol 497, 3
almum 392, 3
Alpes 685, 11
Alphius 437, 1
Alpibus 377, 5. 416, 7
Alpinus 604, 6
Alpium 427, 7
alſit 909, 9
alta 38, 1. 192, 7. 425, 1. 460. 3. 485, 8. 527, 5
altæ 386, 5
altas 431, 6. 454, 5
altè 714, 5
altêr 504, 7. 560, 1. 561, 6. 577, 16. 632, 4 714, 6. 255, 1. 770, 8, *bis.* 868, 9, 10
altera jura 867, 15
altera 65, 11. 220, 2. 479, 3. 527, 1. 589, 2. 589, 5. 589, 6. 613, 2. 755, 3. 810, 7
alteram 190, 1
altercante 708, 2
alteris 385, 5
alter alterius 862, 1
alterius 335, 6. 740, 12. 787, 8. 868, 2
alterius ſic altera poſcit opem res 909, 7
alterna 590, 4
alternis 843, 3. 879, 4
alterno 21, 2
altero 270, 11
alterum 404, 6. 502, 7. 643, 12
alterutrum 814, 6
alti 698, 9. 833, 7
altilium 763, 1
altior 271, 2
altis 69, 8. 433, 3. 465, 7. 485, 3. 494, 1
altius 359, 2. 557, 2
alto 301, 6. 403, 6. 492, 3. 569, 3. 614, 4. 625, 4. 636, 1
alto, *i. e.* mari 777, 11. 815, 15
altos 9, 3. 368, 10
altricis 259, 1
altum 161, 4. 261, 4. 591, 4
altum, *i. e.* mare 188, 1. 243, 2
alveo 284, 4. 356, 4
aluere 366, 6
alumni 330, 7. 893, 12
alumnis 317, 2
alumno 473, 10. 747, 2
alvo 388, 7. 797, 3. 902, 11
alvus dura 673, 6
Alyphanis, *v.* Aliphanis.
amabam 640, 7
amabile 303, 1. 744, 8
amabilem 24, 2. 186, 1
amabiles 374, 3
amabilis 258, 4. 865, 7
amabiliter 843, 7
amabitur 828, 12
amabo 91, 3
amanda 408, 8
amando 34, 2
amandus 900, 7
amant 160, 3. 459, 2. 860, 2
amantem 468, 2
amanti 708, 10
amantis 436, 2. 846, 6
amantium 293, 3
amara 217, 6. 411, 5
amaras 538, 3. 718, 9
amare 661, 6
amares 911, 13
amari ſermonis 582, 6
amari, *verb.* 536, 15
amaris foliis 649, 9
amas 595, 3. 706, 5
amat 79, 3. 310, 2. 321, 2. 523, 3. 690, 13. 787, 6, 841, 2. 861, 5. 904, 5
amata 489, 6. 887, 13
amati 349, 3
amator 316, 4. 523, 4. 663, 2. 727, 10. 824, 8
amatorem 266, 2. 534, 4. 770, 5
amatores 770, 6
amavit 839, 2
Amazoniâ 378, 2
ambagibus 683, 6. 766, 8
ambas 507, 10
ambiat 797, 2
ambigitur 810, 8. 833, 6
ambiguam 33, 1

ambiguè 912, 3
ambiguo 169, 4. 798, 5
ambire 822, 3
ambit 131, 4
ambitio 693, 9
ambitione 547, 4. 574, 13. 581, 5. 611, 6. 646, 3. 870, 8
ambitiosa 912, 1
ambitiosior 138, 4
ambitiosius 652, 11
ambitus 874, 7
ambo 654, 1, 701, 12. 893, 8
ambos 708, 7
ambubaiarum 516, 1
ambulat 450, 7. 519, 9. 550, 6
ambules 441, 3
ambulet 458, 2. 549, 2
ambustum 609, 3
ambustus 407, 9
amem 290, 15. 769, 3
amens 649, 2
amentia 661, 5
ames 13, 10
amet 483, 8 608, 6. 657, 7. 821, 13 878, 7. 890, 6
amica luto fus 738, 3
amica 71, 1. 295, 2. 454, 4. 548, 1. 643, 13. 726, 6
amicæ 534 4. 793, 8
amicam 558, 3
amicis 502, 11
amice 185, 2 205, 5. 425, 2. 701, 3. 161, 2. 856, 1
amice 909, 7
amici, *sing.* 173, 7. 287, 1. 534, 9 734, 3. 752, 7. 813, 1. 815, 14
amici, *plur.* 133, 8. 245, 1. 472, 4. 543, 7. 865, 13
amicior 152, 1
amicis 403, 15. 535, 6. 567, 8 575, 16 619, 5 686, 2. 768, 7 870, 11. 890, 5. 900, 6 910, 14
amicitia 534. 7 911, 1
amicitiam 530, 5. 681, 5
amicitias 700, 1. 887, 15
amicitias graves 148, 1
amicitiæ 855, 10
amico 180, 3 393. 3. 517, 3. 547, 13 552 10. 561, 8
amico Hercule 693, 3
amicorum 469, 10. 533, 2. 575, 8. 851, 9
amicos 32. 5. 272. 3. 469, 4. 513, 4. 530, 1. 535, 10. 559, 6. 612, 1. 750, 10. 774, 6
amicti 489, 8. 796, 3
amictum 805, 6
amictus 12, 2
amiculus 803, 3
amicum, *adject.* 703, 2
amicum, *id est*, gratum 219, 4. 280, 6. 391, 1
amicum 226, 4. 260, 4. 465, 9. 536, 16. 551, 7. 574, 11. 593, 5 685, 3. 700, 7. 719, 8. 910, 10
amicus 100, 1. 173, 1. 461, 4 485, 6. 519, 4. 533, 9. 536, 13. 537, 11. 538, 8. 555, 3. 560, 1. 618, 9. 809, 4
amissas 682, 4
amissos 270, 4
amite 433, 11
amittit 511, 3
amne 389, 2
amnes 232, 1. 356, 11
amnem 261, 3
amni 609. 1. 864, 7
amnis 10, 10 119, 3 366, 5. 625, 5. 739, 11, 878, 2
amo 528, 9
amœna 728, 7
amœnæ 160, 7. 258, 6. 797, 4
amœnis 732, 6
amœni 772, 2
amœnos agros 874, 7
amœnum lucretilem 71, 3
amor 59, 4. 78, 3. 98, 4. 125, 6. 162, 5. 308, 3. 322, 7. 376, 8, 400, 2. 434, 2. 469, 9. 483, 5. 527, 7. 532, 11
amore 104, 4. 451, 1. 467, 3, 4 553, 11. 646, 3. 660, 10. 662, 2, 663, 10. 739, 6. 900, 7
amorem 476, 3. 477, 10. 513, 2. 732, 7. 736, 1. 914, 5
amores 39, 8. 185, 8. 192, 1 278, 1. 325, 2. 414, 6. 479, 1
amori dare ludum 299. 1
amoribus 80, 2. 196, 4. 547, 5
amoris poculum 447, 4
amorum 408, 6
amotas 43, 4
amoto 508, 7
amovere, *præter.* 859, 4
amovit 422, 2
Amphion movet lapides canendo 294, 4. 907, 6
Amphion cessit fratri 813, 1
Amphionis 812, 11
amphora 312, 9. 874, 11
amphoræ 137, 1. 286, 5
amphoram 352, 4
amphoris 432, 5
ampla 795, 4
amplas 634, 1
amplecti 891, 7
amplectitur 523, 2
ampli 744, 12
ampliet 547, 10
amplis 570, 10
ampliùs 59, 1. 490, 1. 510, 11. 515, 7. 692, 4
amplum 205, 6
ampullas 880, 8
ampullatur 743, 10
amputans 432, 1
Amyntas, Epod. 12
amystide 137, 4
Anacreon 400, 1
Anacreonti 476, 5
anceps 616, 6. 685, 4
Anchisæ 501, 2
Anchisen 424, 2
anciliorum 268, 5
ancilla 523, 12. 814, 14
ancillæ 162, 5
ancillas 657, 8
Ancus 392, 11. 754, 7
Andromedes 354, 9
angat 815, 3
angiportu 98, 1
angit 630, 1. 850, 10. 881, 9
angue 805, 9
anguem 889, 5
angues 203, 1. 296, 4
angui, *v.* angue.
anguibus 293, 7
angulo 40, 6
angulus 172, 4. 692, 8. 788, 10
angusta 762, 4
angustam 245, 1. 762, 7
angustis 190, 8. 586, 6
angusto 680, 4
anhelitu 66, 1
aniles 700. 3
animæ, *sing.* 16, 6. 52, 8. 220, 1. 290, 3
animæ, *nom. plur.* 561, 5
animæ Thraciæ 409, 2
animalis 539, 2
animantem 617, 2
animas 44, 4. 589, 1. 701, 7

animi, *ſing.* 155, 5. 365, 2. 518, 2. 546, 7. 656, 3
animi, *plur.* 875, 5
animis 405, 2. 750, 4. 770, 8 905, 7
animo 107, 3. 264, 12. 393, 4. 553, 2. 557, 5. 740, 4. 787, 1
animos 126, 3. 307, 1. 554, 16. 588, 6. 821, 1. 888, 13. 902, 1. 908, 5
animoſum 81, 1. 583, 3
animoſus 190, 8. 259, 11
animum 71, 2. 80, 2 151, 4. 192 6 293, 7. 333, 5. 368, 6. 381, 10. 530, 2. 554, 8. 632, 2. 947, 4. 684, 3. 700, 9. 739, 5. 741, 1. 863, 12
animum æquum 817, 11
animus 167, 5. 217, 5. 378, 10. 395. 4. 402, 9. 524, 6. 711, 9. 726, 8. 741, 2. 881, 14
animus æquus 779, 5
animus non ſe effugit unquam 787, 10
animus peregè eſt 781, 5
animus ſine corpore velox, *ibid.*
Anio præceps 31, 1
annabunt 686, 3
annellis 704, 3
anni, *genit. ſing.* 403, 3
anni, *nom. plur.* 205, 1. 632, 9. 859, 13. 888, 8
Annibal 380, 9. 481, 2
Annibalem dirum 194, 2. 279, 6
Annibalis 396, 2
annis 506, 3. 577, 8. 761, 11. 832, 12. 887, 5
anno 120, 1. 286, 3. 317, 3. 331, 1. 637, 5. 826, 10. 832, 4. 3
annona amicorum vilis eſt 783, 2
annonæ 801, 8
annorum 360, 2
annos 168, 5. 186, 3. 329, 2. 407, 4. 414, 10. 498, 4. 649, 13. 831, 10. 843, 6. 861, 10
annoſa cornix 315, 5
annoſi volumina 830, 3
annoſa palato 664, 7
annua cultura 334, 6
annuerunt 606, 1
annuimus 772, 1
annuiſſet 388, 9
annum 122, 2. 405, 3. 509, 3. 739, 8. 781, 8. 842, 9. 906, 8
annuo ſpatio 383, 11
annulo 707, 12
annus 392, 3 433, 7. 632, 7. 697 4. 726, 7. 831, 9
anormis, *v.* abnormis.
anſeris albi 721, 6
ante aras 656, 2
ante Larem 699, 3
antè, *adverb.* 650, 11
anteà 467, 1
antecedentem 249, 2
anteferat 835, 6
anteferendo 829, 3
antehac 139, 4
anteis 741, 9
anteit 132, 5
antennæ 60, 5
Antenor 736, 4
antequam 345, 1. 349, 9
anteſtati 598, 9
Anticyram 646, 8. 652, 12
Anticyris 899, 6
Antilochum 186, 2
Antiochum 279, 6
antiphatem 835, 6
antiqua illice 433, 1
antiqua templa 634, 4
antiquæ 705, 9
antiquè 836, 1
antiqui 632, 13
antiquis 154, 5. 837, 3
antiquiſſima 831, 2
antiquo 653, 3. 724, 3
Antium 130, 1
Antoni 368, 10. 560, 1
Antonius Muſa 791, 3
antris 340, 3
antro 23, 3. 154, 2. 261, 7
antrum 618, 4
anus, *ſingul. nom.* 97, 9. 412, 8. 491, 3. 594, 2. 690, 1
anus, *plural.* 452, 6. 493, 2. 548, 1
anxius 327, 5
Anxur 559, 3
Anyti 671, 1
apella 568, 7
Apellem 853, 1
Apenninus 483, 3
aper 6, 3. 446, 6. 627, 2. 645, 5. 676, 3. 714, 1
aperire 497, 7
aperit 552, 3
aperta 855, 8
apertam 843, 7
apertè 525, 7
apertis 890, 8
apertos 743, 7
apertum 301, 4. 536, 3
apes Calabræ 312, 8
apicem 129, 4
apices 327, 8
apio 179, 2
apis 369, 1
apium 137, 6. 405, 5
Apollinari 367, 1
Apolline 29, 2. 851, 3
Apollinem 118, 1
Apollinis 87, 3. 477, 9
Apollo 12, 3. 32, 9 43, 6. 190, 7. 264, 8. 499, 5. 539, 1. 688, 1. 744, 1. 809, 7. 909, 3
apotheca 683, 4
apparatus 143, 1
appare 190, 9
appareat 465, 9
apparent 854, 4
apparere 526, 11. 851, 11
apparet, *penult. longâ* 501, 11. 895, 7. 914, 6
apparet, *penult brevi* 435, 2
appellat 535, 1. 583, 15. 16
appelle 557, 9
appellet 638, 1
appello 644, 1
Appi 556, 5. 754, 6. 810, 9
Appia 557, 3
Appiam 442, 8
appingit 875, 8
Appius 572, 1
applicet 295, 4. 502, 12
applorans 463, 7
apponatur 719, 17
appone 39, 8
apponet 168, 5
apponit 527, 7
appoſitis 715, 2
appoſuiſſe 69, 6
apprecati 423, 9
Appula 616, 10
Appuli 417, 6. 434, 7
Appulis 125, 7
Appulo 258, 8
Appulus 263, 4. 312, 11. 616, 6
aprica 316, 5
aprici campi 887, 10
aprico 588, 1. 789, 1
apricos 101, 2
apricum 35, 1. 754, 4
Aprilem 406, 10
apris 482, 6
apros 433, 10 793, 9
aprum 301, 6 632, 13. 659, 8. 758, 6. 813, 8. 875, 8

apta

apta 218, 3. 763, 9. 877, 13
apta quadrigis equa 218, 13
aptantur 455, 4
aptare 743, 9
aptari 194, 4
aptarit 634, 11
aptè 890, 4
aptior 233, 1
aptis 888, 11
aptius 675, 6
apto 54, 2
aptum 30, 4. 826, 6. 879, 4
aptus 533, 5. 686, 2. 763, 7. 856, 6
apud 353, 5
Apulia 566, 5
Apuliæ 259, 1. 439, 1
Apulicum 333, 2
aqua 119, 5. 447, 1. 567, 4. 773, 5
aquæ 5, 9. 258, 7. 294, 1. 312, 4. 315, 4. 360, 8. 373, 6. 433, 3. 499, 2. 567, 6. 793, 3. 818, 3. 874, 7
aquæ fons jugis 692, 2
aquam 320, 2. 511, 3. 552, 2. 557, 3. 630, 6
Aquarius 509, 3
aquas 242, 6. 365, 12. 446, 4. 842, 7
aquila 533, 3
aquilæ 379, 3
Aquilo 359, 3. 465, 7. 695, 1. 719, 4
Aquilone 472, 4. 870, 2
Aquilonibus 17, 3. 185, 3. 291, 4. 877, 12
Aquinatem 773, 12
aquosi Ida 324, 3
aquosus Eurus 486, 2
aquosus languor 156, 7
ara Dianæ 874, 6
ara vetus 317, 5
ara caſtis uncta verbenis 405, 8
Arabas 135, 3. 752, 6
Arabum 113, 1. 197, 3. 332, 6. 763, 2
aram 332, 1
arando 767, 2
arare 790, 2
aras 656, 2. 829, 2
arat 312, 1. 442, 7. 616, 7
arator 20, 3
aratra 428, 12
aratro 210, 1. 508, 8
aratrum 70, 1. 878, 1
aravit 793, 3
arbiter 679, 1
arbiter Adriæ 17, 5
arbiter pugnæ 323, 10
arbitræ non infideles 448, 6
arbitria 393, 6
arbitrio 247, 4. 647, 1. 691, 7
arbitrium 280, 3. 878, 7
arbitrum 179, 3
arbor 54, 4. 90, 6. 260, 6. 645, 5
arbore 242, 6. 673, 2
arborem 75, 1. 485, 2
arbores 385, 4
arboribus 95, 9. 391, 6
arboris 286, 2
arborum 208, 4. 436, 1
arbos 198, 3
Arbuſcula 610, 8
arbuſta 240, 5
arbuſto 584, 4
arbuto 5, 8
arbutos 72, 1
arca 511, 10. 587, 1. 649, 14. 708, 4
Arcadiæ 410, 6
arcana 468, 10. 478, 11. 616, 2
arcana ſacra 443, 8
arcanæ 248, 5
arcani 78, 5
arcanis 108, 2
arcanum 327, 3. 812, 7
arcem 683, 7
arceo 238, 1
arcere 769, 1
arces 173, 5. 251, 1. 416, 6. 456, 4. 502, 5. 854, 6
arces ſacras 8, 3
arceſſas 852, 3
arceſſe 749, 2
arceſſit 846, 3
arceſſitus 663, 4
arcet 877, 12
archaicis 748, 1
Archilochi 821, 2, 5
Archilochum 639, 6. 879, 2
Archyta 106, 2
arcis 907, 6
arcta vite 145, 2
arcta convivia 751, 5
arcta toga 811, 10
arctiùs 477, 5
arcto 835, 1
Arcto 100, 3
Arctos 212, 6
arctum 700, 8. 762, 11
Arcturi 242, 3
arcu 88, 6. 114, 5. 288, 5. 350, 8. 390, 4. 401, 1. 502, 1
arcum 190, 6. 264, 4
arcus 903, 9
arcus oppoſitis foribus minaces 342, 7
arcus pluvius 874, 8
ardens 21, 3. 548, 11
ardentem 500, 3. 914, 1
ardentes 183, 2
ardentis 193, 3
ardeo 490, 1
ardet 815, 12
ardor 250, 1. 469, 13
ardua cervix 525, 15
arduæ 337, 1
arduis 114, 5. 159, 1. 354, 2
arduos 259, 12
arduum 19, 9, 232, 5
area 510, 2. 772, 9
areæ 40, 2
areis 4, 5
Arelli 700, 4
arena 724, 6
arenæ 106, 1. 110, 2
arenas 260, 10
arente 475, 4
arentes 260, 10
aret 510, 8. 801, 6
Argæi 171, 3
argentea 709, 4
argenti 509, 8, 547, 6. 646, 3. 651, 3. 693, 1. 811, 3
argento 154, 4. 405, 8. 513, 1
argentum 729, 2. 739, 13. 753, 10. 801, 2. 868, 7
Argeo, v. Argæo.
argilla 856, 8
Argis 650, 8. 865, 3. 882, 4
Argivi 310, 4
Argivis 257, 1
Argonautas 438, 6
Argoo 486, 5
Argos 30, 4
arguens 58, 2
arguet 912, 3
arguit 468, 3
arguitur 818, 6
arguta 605, 3
argutæ 306, 3. 389, 1
argutos 262, 3
argutum 904, 6
argutus 790, 1
Aricini 867, 8
arida 90, 4. 191, 6
aridas 99, 3. 413, 7
aridum 315, 5. 447, 3. 709, 11
aridus 490, 5
Ariminenſem 447, 8
aris 135, 1
Ariſtarchus 912, 4

Aristi 744, 17
Aristippi 726, 4. 804, 7
Aristippum 805, 2
Aristippus 648, 6. 804, 4
Aristius 597, 6
Aristophanes 544, 1
Aritia 556, 3
arma 123, 1. 132, 3, *bis*. 148, 1. 269, 6. 327, 8. 342, 3. 403, 8. 462, 3. 667, 5. 711, 6. 801, 3
armatus 810, 5
armavit 879, 2
Armeniis 185, 1
Armenius 783, 5
armenta 119, 1. 183, 7
armentum 254, 2. 768, 6
armis livida gestat brachia 36, 2
armis 255, 6. 268, 5. 288, 2. 420, 4. 539, 5. 668, 10. 724, 8. 813, 14. 827, 2. 882, 8. 898, 7. 905, 9
armos 578, 5. 676, 6. 721, 7
armorum 150, 4
arrepe 686, 7
arrepta 592, 3
Arri 647, 1. 669, 9
arridens 880, 12
arridere 612, 3
arripe 658, 9
arripit 767, 4
arripuit 619, 4 914, 11
arrogantem 343, 4
arrogantes 97, 9
arrogavit 418, 7
arroge 675, 3. 831, 9. 882, 8
arserit 590, 8
arsisse 476, 1
arsisti 289, 6
arsit 164, 1. 400, 5. 565, 8. 839, 1
arte 50, 5. 250, 8. 502, 3. 721, 2. 743, 10. 834, 3. 855, 1. 875, 9. 899, 1. 909, 4
artem 684, 9. 747, 1. 790, 3
artem cœnarum 675, 3
artem carminis 389, 5. 821, 4
artes 398, 8. 422, 3. 576, 4. 750, 4. 753, 10. 828, 11. 844, 6. 850, 2
arti 856, 7 891, 12
artibus 682, 5. 853, 4
articulos 705, 2
artis 494, 12. 542, 4. 671, 5. 859, 1. 895, 10
artium 363, 10. 394, 5. 414, 8
artibus, v. artubus.
artubus 277, 6
artus 502, 9
arua 264, 9. 269, 10. 484, 7. 8. 486, 2. 788, 14
arui 862, 8
aruis 432, 8. 768, 6
arundine 661, 4. 676, 4
arundo 586, 4
aruo 796, 2
aruum 259, 6. 353, 7. 766, 3
as 633, 10
Asdrubal 379, 9
Asdrubale 382, 10
asello 849, 7
asellum 513, 5. 825, 7
asellus iniquæ mentis 593, 3
Asiæ 583, 15. 743, 1
Asiam 583, 10
Asinæ 785, 2
Aspectu 588, 12
asper 131, 5. 700, 8. 887, 11. 892, 4
aspera 23, 6. 93, 3. 737, 7. 828, 5. 864, 9
asperæ 236, 2
asperam 125, 6
asperas fores 291, 2
asperas serpentes 141, 6
aspergere 552, 1
asperioribus 338, 2
asperis 446, 5. 450, 3
asperitas 809, 6
asperitatis 842, 1
asperrimus 454, 9
aspersus 777, 8
asperum 246, 6
aspexit 767, 5, 11
aspice 803, 4. 815, 4. 846, 5. 862, 5
aspicere 683, 2
aspici 80, 6
aspiciam 698, 11
aspiciat 796, 6
aspicit 221, 3. 462, 6
aspirare 891, 2
Assaraci 474, 2
assectaretur 592, 5
assem 599, 10. 800, 12. 901, 7
assentatores 910, 5
assibus 652, 2
assidiat 512, 12
assidens 428, 5. 452, 3
assidet 749, 10
assiduus 478, 3
assignant 828, 6
assis 572, 2. 675, 6
assis miscueris elixa 631, 2
assisto 579, 1
assos 628, 4
assuerit 634, 9
assuetum 622, 6
assuitur 874, 6
assumam 751, 4
assumere 574, 12
Assyria 192, 10
Assyrii 260, 11
Assyrius 882, 4
ast 479, 2. 581, 1. 586, 4
astat 579, 4
Asterie 281, 3
astra 328, 3. 347, 11. 368, 7. 490, 12. 706, 3
astri 486, 9
astricto 846, 9
astrictum 286, 4
astringitur 477, 5
astrum 222, 3. 869, 1
astuta 654, 7
astutum 536, 6
astutus 684, 6
Atabulus 566, 6
Atacino 606, 2
atavis 1, 1
ater 207, 4. 346, 9. 458, 3 869, 2
Athenæ 859, 1
Athenas 861, 9
Athenis 511, 7. 704, 7. 850, 12
athletarum 839, 1
Atlanteus 129, 1
Atlanticum 120, 1
Atlantis 41, 1
atque, i, quàm 477, 5. 519, 6. 711, 2
atra 214, 2. 243, 9. 357, 1. 465, 9. 683, 4. 712, 9
atra filia trium sororum 161, 1
atræ 108, 6. 408, 9
atramenta 852, 11
atras 202, 5. 305, 5. 696, 1
Atreidas 43, 7
Atreiden 736, 7
Atreides 164, 1
Atreus 889, 4
atri 719, 3
atria 751, 7
Atrida 654, 8
Atride 763, 9
Atridis 656, 5
atris 259, 8. 451, 2. 618, 6. 760, 4. 809, 7. 821, 7. 910, 8
atrium 244, 6

INDEX

atro 455, 1. 490, 2
atrocem 151, 4
atrox 65, 9. 302, 9
atrum 142, 1. 623, 2. 873, 3. 911, 15
Attæ 837, 4
attagen 435, 8
Attali 225, 2
Attalicis 4, 7. 777, 1
attamen 614, 12
attentam 615, 3
attentas 857, 14
attenti 846, 7
attentiùs 849, 5
attentus 700, 8. 767, 7
attenuat 129, 3
atterens 234, 1
Atti 606, 9. 895, 6
Attica 714, 8
Atticis 16, 4
attigit 251, 1
attineat 624, 7
attinent 81, 2
attinet 331, 6. 443, 3
attingit 806, 3
attollens, *v.* tollens.
attollere 808, 4
attonitus 321, 3
avaræ 403, 1
avaras 407, 9. 732, 1
avarior 866, 17
avaris 154, 4. 646, 7. 901, 6
avaritia 727, 5
avaritiam 547, 4. 575. 14.
avaro 358, 4. 794, 6. 869, 8
avarum 514, 1
avarus 228, 1. 429, 5. 514, 6. 662, 4, 5. 740. 11. 800, 11. 841, 1. 870, 6
aucëps 659 1. 913, 7
auctius 692, 3
auctor 12, 7. 108, 7. 272, 2. 552, 6. 609, 5. 628, 3. 671, 9. 876, 7. 878, 12
auctoratus 708, 4
auctore 256, 7. 314, 5
auctorem 554, 10
auctos 570, 10
audacem 847, 8
audaces 318, 1. 367, 2. 508, 10
audax 18, 8, 10. 51, 3. 263, 8. 347, 8. 610, 7. 662, 11. 684, 12. 859, 9. 893, 10
aude 614, 6. 739. 9
audeat 336, 2. 649, 8
audebit 801, 9. 863, 13
audendi 873, 10
audent 792, 3
audes 573, 11. 744, 4. 866, 8. 882, 11
audet 392, 1. 501, 11. 840, 9. 846, 1. 854, 12. 960, 2
audi 499, 5, 6. 507, 4. 735, 5. 789, 2. 804, 6. 862, 8. 887, 1
auditar 340, 3
audias 58, 8
audiat 296, 11. 322, 1
audiendum 370, 9
audientem 11, 7
audieras 866, 11
audieris 691, 3. 716, 9
audient 643, 16
audiet 11, 1, 3. 667, 6
audire 151, 1. 258, 5. 521, 7. 646, 2. 728, 8. 768, 8. 839, 12. 865, 4
audiret 549, 4. 862, 1
audiri 800, 8
audis 97, 6. 291, 1. 328, 6. 349, 7. 694, 1. 797, 6
audis, i. vocaris 711, 7
audisti 698, 4. 763, 4
audit 229, 3. 283, 9. 573, 2. 420, 2. 538, 4. 706, 9
audita 239, 2
auditam 95, 9. 681, 6
auditis 258, 4
auditor 822, 2
auditorem 886, 2
auditoris 600, 6. 880, 11
auditum 153, 3. 860, 10
audivêre 412, 7, 8
audivit 519, 2
avebas 513, 9
avellier 527, 4
avem 889, 5
avenæ 700, 10
aventes 701, 12
aventi 670, 1
Aventino 860, 12
Aventinum 502, 9
Avernales 446, 4
aversam 166, 1
aversos 332, 3. 559, 6
aversum 466, 8
aversus 649, 2
avertere 675, 5
avertit 842, 8
avertunt 558, 3
aves, *nomen* 375, 5. 433, 4. 716, 3
avet 406, 1. 552, 1
aufer 660, 2. 707, 2
auferam 452, 4
auferet 594, 3. 651, 12. 798, 10
aufers 650, 3
aufert 216, 2. 300, 3. 566, 11. 779, 1. 817, 10. 833, 6
Aufidio 560, 2
Aufidius 673, 3
Aufidum 398, 7
Aufidus violens 360, 7. 417. 5. 511, 1
auge 765, 12
augendâ re 801, 4
augur 12, 3. 315, 4. 502, 1. 684, 5. 825, 1
auguris 310, 3. 320, 6
Auguste 415, 8
Augusti 186, 7. 370, 7. 378. 9. 742, 2. 743, 3. 798, 6
Augusto 784, 2
Augustus 251, 2. 267, 2
avi, *ablat.* 63, 3
avi, genit. 517, 5
avibus 676, 7. 874, 3
avida 330, 4
avidas 393, 3
avidè 581, 3
avidi 77, 3
Avidienus 629, 3
avidis 109, 4
avidos 554, 14. 566, 3
avidum 156, 1
avidus 264, 2. 651, 12. 888, 5
aviis 92, 2
avis, *nominat.* 346, 1. 409, 6. 428, 5. 435, 7. 645, 5
avis pejor parentum ætas 280, 9
avita 576, 6
avitæ 255, 11
avitis 139, 5
avitus 54, 2
avium 241, 6. 586, 2. 744, 3
aula 114, 2. 189, 4. 228, 6. 732, 10. 741, 5
aulæ 296, 2
aulæa 719, 2. 720, 2. 848, 4. 887, 2
aulæis 354, 7
aulam 388, 3. 418, 3
Aule 653, 5
Aulide 656, 1
Aulon 173, 1
Aulus Caecellius 905, 1
aura 13, 8. 90, 6. 183, 11. 358, 7. 368, 9. 477, 9. 677,

677, 6. 690, 10. 772, 11. 815, 16
auræ 24, 3. 247, 4. 258, 7. 298, 11. 499, 3. 632, 3.
aurarum 92, 4
auras 108, 1. 546, 8
aure 202, 3. 454, 5. 660, 5. 697, 10. 720, 9. 848, 2. 896, 7
aurei 24, 1. 45, 1. 528, 4. 783, 6
aureæ 374, 6
auream 189, 1
aureis 119, 5
aurem 615, 3. 633, 5. 725, 1. 727, 12. 841, 9. 888, 13
aurem v tis præbeat 508, 2
aurem substringe loquaci 690, 12
aurem culturæ patientem 727, 12
in aurem dicere 592, 8
aureo 201, 2. 233, 5
aureos 368, 7. 463, 1
aures 202, 6. 230, 2. 601, 2. 785, 11. 798, 3 863, 7. 695, 3. 906, 7
aures applicet 295, 4. 502, 12
aures demittit 202, 5
aures perstringis murmure 150, 3
aureum 224, 1. 486, 12. 490, 12
auri 509, 8. 651, 3. 740, 2.
auribus 104, 5. 492, 1. 665, 9. 822, 6
auriculæ 685, 3
auriculam 598, 10
auriculas 593, 3. 740, 8
auriculis 769, 7
auriga 65, 8. 515, 1
auris equi in ore frænato 792, 8
auris nivalibus 778, 2
auritas quercus 50, 7
auro 215, 3. 228, 11. 270, 2. 624, 5. 729, 2. 868, 5. 893, 1
aurum 119, 1. 255, 1. 310, 1. 337, 9. 370, 3. 400, 6. 648, 6. 649, 4. 657, 8. 729, 2
ausa 141, 5
ausculto 703, 1
ausi 898, 5
ausim 606, 4
Ausonias 381, 6
auspex providus 344, 7
auspicatos 275, 6
auspice 32, 8. 743, 9
auspiciis 212, 2. 416, 11. 854, 8
auspicium 732, 9
Auster 250, 3. 417, 1. 465, 4. 693, 9. 777, 11.
austera 903, 1
austerum 622, 7
Austri 347, 2. 627, 1
Austria 506, 5. 870, 2
Austro 714, 1
Austrum 207, 3
ausus, a, um 576, 3. 618, 10. 650. 15. 743, 7. 851, 9. 894, 2.
autor, v. auctor.
autumat 643, 1
autumnos 207, 2
autumnus 432, 8
autumnus purpureo varius colore 168, 1
autumnus pomifer 392, 7
autumnus gravis 693, 10
avulsos 511, 1. 721, 7
avus 570, 2
auxili 428, 7
auxilio 555, 12

B.

BAbylonios 46, 2
bacca 172, 6. 679, 4
baccam 660, 7
bacchabor 180, 2
bacchante 98, 2
Baccharum 341, 4
Bacche 76, 3. 251, 4. 339, 5. 530, 7
Bacchi 230, 5. 861, 6
Bacchius 583, 11
Baccho 29, 2. 173, 2
Bacchum 102, 3. 229, 4
Bacchus 312, 9
baccis 458, 8. 796, 2
Bactra 355, 8
Baiæ 260, 3
Baiano 674, 5
Baias 791, 2. 792, 7
Baiis 227, 4. 732, 6
balanus 353, 4
Balatro 717, 5. 719, 12
Balatrone 715, 6. 721, 1
Balatrones 516, 2
Balatroni 716, 9
balba 664, 7. 825, 10
Balbinum 534. 6
balbum 841, 8
balbutit 535, 4
balnea 733, 3. 777, 9. 788, 2. 899, 4
Bantinos saltus 259, 6
barathro 652, 12
barathrum 794, 5
barbam 542, 6. 590, 6. 642, 4. 899, 4
barbara 113, 1. 267, 4 854, 7
barbaræ 163, 4. 350, 6. 449, 3
barbaras 171, 1. 410, 1
barbarè 58, 9
Barbariæ 736, 2
barbaro 340, 10
barbarorum 131, 7. 417, 9
barbarum 102, 2. 232, 1. 460, 6
barbarus 272, 5. 481, 5
barbatum 661, 5
barbite 122, 4
barbiton 7, 3. 342, 4
Bari mœnia piscosi 568, 4
Bariam 786, 5
Barine 181, 2
barris 470, 1
barros 582, 7
barrus 553, 10. 773, 3
Bassareu 77, 3
Bassum 137, 4
Bathyllo 476, 1
batillum 560, 4
beabit 864, 8
bearis 159, 7
beat 397, 9
beata 458, 5. 484, 7. 501, 11. 739, 13
beatæ 173, 4. 231, 4. 354, 3. 682, 2
beatam 343, 1
beate 22, 2. 460, 4.
beati 165, 1. 253, 10, &c.
beatior 289, 4. 312, 7
beatis 113, 1. 507, 2
beato 772, 10
beatorum 157, 2
beatum 217, 8. 281, 5, &c.
beatum nihil est ab omni 217, 1
beatus 103, 5. 226, 6, &c.
beet 815, 3
bella 5, 11. 194, 1, &c.
bellante 501, 3
bellantis 246, 3
belle 555, 7
Bellerophonte 301, 1
Bellerophontem 408, 2
Bellerophonti 283, 2
belli 146, 2. 153, 6, &c.
belli civilis æstus 859, 5
belli domique 826, 5. 852, 5
bellica res 373, 2

bellicosi 255, 9
bellicosus 191, 1
bellis 479, 3. 838, 9
bello 54, 1. 123, 1. 214, 5, &c.
Bellona 658, 8
bellua 444, 10. 669, 3. 709, 1
bellua centiceps 202, 5
bellua multorum capitum 731, 5
belluis 51, 5. 347, 7
belluosus 419, 3
bellum 88, 1. 177, 3. 253, 1. 315, 2. 428, 19. 557, 5, &c.
bene 175, 5. 190, 1. 196, 3. 215, 8. 337, 11, &c.
bene erat 635, 7
bene est cui, &c. 313, 7. 692, 4
bene esse 732, 12
beneventum 565, 7
benigna 226, 2. 357, 10. 473, 4
benignæ 493, 8
benignè 761, 6. 765, 3. 796, 8
benignis 371, 2
benignitas 429, 3
benignius 38, 6. 804, 1
benigno 73, 3. 382, 12. 749, 7
benignum 778, 4
benignus 517, 2. 522, 10
benignus vini somnique 638, 2
Berecynthiæ 321, 7. 364, 6
Berecynthio 78, 2
bibam 103, 7. 460, 4
bibant 793, 2
bibendi 180, 3
bibendum 138, 5
bibentem 145, 5
bibenti 856, 9
bibere 286, 5
biberent 820, 6
biberes 291, 1
biberis 623, 2
bibes 85, 1. 748, 4
bibimus 716, 10
bibis 413, 2
bibisset 738, 1
bibisti 871, 4
bibit 202, 3. 215, 3. 817, 4
bibuli 816, 3
Bibuli 352, 4. 611, 8
bibulum 789, 5
bibunt 423, 2
bicornis 499, 6
bidental 914, 7
bidentium 331, 7
biformis 235, 2
bile 57, 4
bilem 631, 4. 120, 8. 865, 12. 869, 8
bilibri 629, 9
bilinguis 603, 10
bilis 468, 12. 597, 11. 651, 2
bimaris 29, 1
bimestri 316, 2
bimi 82, 1
Bioneis 860, 3
bipedalis 668, 9
bipennibus 381, 7
biremis 358, 5
Birrhi 550, 9
Bitho 583, 11
Bithyna 131, 3. 755, 2
bitumen 451, 2
blandâ prece 907, 7
blandæ 363, 6
blandi 508, 5
blandienti 296, 1
blandior 332, 2
blandius 95, 8
blandum 50, 7
blandus 842, 7
blanduliæ 302, 1
blateras 706, 9
blattarum 649, 14
bobus 280, 6. 430, 3. 501, 1
Bœotum 853, 6
Bollane 592, 10
bona 370, 10. 498, 10. 536, 14, 15. 540, 10, &c.
bona pars hominum decepta, &c. 511, 4. 899, 3
bona, *i. e. facultates* 654, 3
bonæ 362, 3. 839, 8. 859, 1
bonam 503, 2. 523, 10
bone 383, 5. 385, 11. 701, 8
boni 370, 2. 621, 3. 700, 2, &c.
bonis 95, 4. 159, 2. 378, 11. 383, 1. 395, 8. 702, 3. 890, 5
bono 325, 5. 746, 5. 797, 9. 856, 1
bonorum 512, 9
bonos 398, 5. 786, 5
bonum 771, 4. 903, 17
bonus 403, 4. 522, 10. 533, 8. 541, 9. 671, 3. 904, 1
Boreæ 316, 2
bos 384, 3. 618, 3. 767, 7. 790, 7
Bosphori 236, 7
Bosphorum 199, 9. 260, 9
bove 317, 10. 800, 6
bovem 788, 14
boves 43, 3. 436, 8. 463, 2
bovis Epod. 8
brachia 36, 3. 57, 3. 166, 3. 196, 6. 269, 9. 289, 2. 526, 3. 597, 9
brachiis 263, 2. 477, 6
Brennâ 416, 8
breve 137, 6. 525, 13. 626, 5. 824, 8
brevem 208, 6. 412, 5. 851, 3
breves 160, 6. 414, 9
brevi, *i. e.* paulo post 743, 5
brevi 47, 4. 216, 3. 526, 4. 832, 8. 894, 11
brevibus 445, 5
brevioribus 821, 3
brevis 23, 3. 212, 3. 674, 2. &c.
brevis esse laboro 875, 3
brevitate 601, 1
Briseis 163, 2
Britannis 267, 2. 419, 4
Britannos 88, 3. 134, 2. 260, 12
Britannus 456, 5
bruma 392, 8. 695, 1. 760, 8
brumam 778, 3
brumas 173, 1
Brundusium 569, 4. 807, 11. 810, 9
bruta tellus 128, 4
Brute 585, 2
Bruto 174. 2. 583, 8
Brutum 583, 14, 15. 751, 2
buccas 508, 1
Bullati 776, 1
Bupalo 454, 12
busto 254, 1
Byzantia 679, 1

C.

CAballi 577, 17
caballo 375, 5
caballum 767, 3. 812, 6
caballus 790, 2
cacasum 590, 2
cachinnum tollent 881, 12
cacumina 483, 2
cădant 833, 3. 877, 1
cadat 521, 10. 832, 11. 847, 2
cadaver 690, 2
cadavera 586, 6
cadent 878, 5
cadentia 810, 1
cadentis 242, 3
cadi 308, 8
cadis nomen 133, 7. 178, 3. 649, 11
cadit 317, 3. 365, 8. 465, 10
Cadmo 573, 12
Cadmus 889, 5
cado 353, 2
caduco 262, 4

cadncum 199, 6
cadum 305, 10. 320, 1. 411, 3. 867, 4
caduut 877, 9
cadus 405, 4
Cæræ, v. Ceræ
cæca 199, 11. 664, 2
Cæcilio 877, 2
Cæcilius 834, 3
cæcior 526, 2
cæcos 347, 1
Cæcuba 209, 1. 714, 10
Cæcubum 84, 7. 139, 4. 351, 3. 460, 1. 464, 10
cæcum 534, 5. 642, 13
cæcus 803, 4
cæcus amor ſui 78, 3
cæcus furor 457, 1
cædam 851, 7
cædas 541, 4
cæde 269, 7. 331, 7. 420, 3
cædebat 540, 6
cædes 153, 7. 246, 8. 335, 10. 381, 9
cædem 37, 2
cædere 650, 4
cædibus 907, 4
cædimur 862, 10
cælatum 862, 5
cæmenta 243, 3
cæmentis 333, 1
cæpe 782, 5
Cærite cerâ 738, 7
cærula 474, 7
cærulea 481, 1
cæſa 436, 4
Cæſar 14, 2. 140, 7. 304, 3. 421, 1. 530, 4. &c.
Cæſare 55, 6. 88, 2. 305, 8. 370, 12. 385, 1, &c.
Cæſarem 134, 1. 261, 4. 369, 8. 384, 2. 462, 8
cæſariem 64, 3
Cæſaris 13, 4. 27, 4. 55, 5. 186, 8. 195, 6. 340, 3. 426, 1. 464, 11, &c.
Cæſaris Auguſti 859, 6
cæſus 522, 1. 524, 3
cætera turba 716, 2
cætera 39, 2. 356, 3. 371, 10. 473, 4. 507, 3, &c.
cæteris 387, 1
Calaber 761, 4
Calabræ 312, 8. 396, 6
Calabriæ 118, 5
Calabris 428, 13. 868, 3
Calabro 126, 8
Calais 290, 5
calami 64, 9. 639, 1
calamo 912, 2
calamum 840, 7
calcanda 109, 2
calcar 851, 4
calce 618, 3
calceus 553, 8. 774, 15
caldior 535, 9
calebo 408, 7
calefactat 867, 10
Calena 119, 4
Calendæ 538, 2
Calendis 285, 1. 437, 4
Caleno 87, 4
calentem 17, 5
calentes 216, 4
calentis 468, 8
cales 490, 6
calet 22, 7. 646, 5. 840, 2
Calibus 410, 8
calicem 680, 6
calices 699, 5. 716, 11. 750, 5
caliginoſa 355, 10
callemus 896, 7
callet 403, 13
callida 294, 6. 876, 9
callidi 337, 1
callidum 43, 1. 228, 10
callidus 641, 3. 711, 7
Callimachus 863, 2
Calliope 258, 1
calloſa 672, 2
calo argutus 790, 1
calones 577, 17
calor 760, 3
calores 400, 3
caloribus 336, 13
caluiſſe 326, 2
Calvum 602, 4
camelo 849, 3
Camena 53, 2. 724, 1
Camenæ 218, 6. 239, 12. 389, 3. 399, 4. 606, 1. 813, 4. 818, 5. 896, 8
Camenis 502, 2.
cameram 664, 6
Camillis 730, 3
Camillum 54, 1
camino 566, 9. 669, 8
caminus 778, 3
Camœna, v. Camena
Campana ſupellex 579, 5
Campana trulla 651, 5
Campanis 719, 4
Campano 562, 1
Campanum 564, 7
campeſtre 778, 2
campeſtres 334, 1
campeſtria 813, 11
campeſtribus 905, 9
campi pingues Aſiæ 743, 1
campi, *genit.* 265, 12. 887, 10
campis 90, 5. 140, 10. 187, 4. 288, 6. 295, 6. 313, 6. 391, 5. 456, 1
campo 317, 7. 513, 6. 643, 11. 697, 13. 764, 14. 776, 4
campos 167, 6. 236, 9
campum 35, 2. 240, 6
campus 30, 6. 40, 2. 153, 2
canâ nive conſpuet Alpes 683, 11
canam 42, 1. 370, 11. 671, 9
canas 638, 3
candens 429, 1
candente 794, 10
candentes 12, 2
candentibus 559, 3
canderet 701, 16
candida 289, 2. 469, 13
candidam 340, 9
candide 77, 3. 475, 5. 611, 8. 746, 1
candidi 281, 3
candidiores 561, 5
candidis 307, 10
candido 364, 11
candidos 58, 4
candidum 38, 1. 438, 6
candidum ingenium 468, 5
candidus 789, 3. 856, 4
cane 433, 9
cane peius & angue 805, 9
canebat 123, 5
canem 583, 16. 813, 8
canemus 424, 3
canendo 294, 4. 687, 10
canentes 390, 7. 462, 8
canere 861, 8
canerent 897, 1
caneret 63, 2
canes, *nomen*, 448, 14. 589, 7. 813, 3
canet 856, 9
canibus 488, 7. 702, 8. 837, 10
Canicula rubra 685, 9
Caniculæ 73, 5. 302, 9
Canidia 478, 5. 445, 5. 448, 4. 488, 1. 617, 10. 722, 4
Canidiæ 591, 4
Canidiam 588, 10
Canis, *pro ſidere*, 773, 1

INDEX

Canis *propr. viri* 453, 1. 629, 4
canis *animal domestic.* 344, 1. 446, 1 470, 6 529, 5 630, 1. 689, 16 738, 3
canis *abject.* 20 4
canifiris 701. 18
canis 367, 5. 605, 6
canitie 192, 2
canities morosa 40, 1
canoræ 901, 4
canoris 50, 7
caneros 860, 4
canorus 236, 8
canus capillos 192, 9
Cantaber 191, 1. 288, 4. 418, 8. 783 4
cantabimus 352, 5
cantabitur 617, 8
cantabo 884, 3
Cantabrica 813, 12
Cantabrum 170, 2
cantamus 27, 12
cantare 231, 2. 530, 2. 602, 4. 819, 2
cantat 558, 3. 909, 10
cantemus 186, 7
cantharis 83, 2
cantharus 750, 9
canto 89, 6. 239, 3. 593, 8.
cantor 542, 2. 887, 3. 909, 3
cantoribus 530, 1
cantoris 517, 1
cantu 284, 6. 413, 3. 474, 8
cantum Galli 506, 9
cantus 94, 3. 196, 2. 241, 6. 498, 5
canum 309, 2
Canusi 567, 6. 653, 2
Canusini 603, 10
capacibus 178, 5
capaciores 464, 7
capax 141, 2
cape, *v.* rape
capella 514, 8
capellæ 485, 5. 767, 1
capellis 71, 5
caper 466, 13
capessens 704, 1
capiet 510, 3. 657, 2. 904, 4
capilli 789. 3
capillis 53, 4. 114, 2. 202, 6. 324, 2. 353, 4. 446, 5
capillo 573, 6. 588, 10. 875, 15
capillos 175, 5. 192, 9. 477, 9. 733, 5. 762, 4. 875, 11
capillus 307, 1. 420, 9
capit 547, 6. 699, 6. 707, 5
capitalis 583, 4
capite 642, 7 650, 8. 690, 9. 719, 9
capiti 110, 3. 606, 5. 615, 6. 797, 3 873, 1
capiti, *i. e.* fuminæ 518, 6
capitis 94, 2. 413, 10. 641, 9
capitis minor 271, 4
Capito 559 9
Capitolini 552, 8
Capitolinus 552, 10
capitolio 139, 5. 373, 5
capitolium 254, 3. 337, 6. 360, 5
Capitone 561, 2
capitum 615, 11. 731, 5
Cappadocum 755, 8
capræ 751, 5
Capræ infana fidera 282, 2
caprea 377, 1
capreæ 125, 8. 308, 4. 471, 7
capreas 676, 5
Capri 550, 10
Capricornus 222, 1
caprificos 445, 7
caprina 810, 4
capripedum 230, 3
Caprius 550, 6
captum 286, 1
capsa 855, 8
capsis 546, 11. 609, 2
capta 257, 2. 655, 4. 718, 2. 844, 6
captæ 885, 2
captas 711, 12
captat 434, 1. 511, 11. 527, 7, 8. 551, 9
captator 687, 9
captes 684, 6
captet 893, 3
captis 388, 4
captiva 269, 5. 849, 1
captivæ 163, 5
captivum 801, 5. 849, 1
captivus 538, 4
capto 863, 5
captos 806, 2
captum 365, 10
captus 223, 11. 625, 5. 714, 2
Capua 777, 7
Capuæ 480, 3. 562, 3
caput 5, 9. 21, 4. 109, 6. 382, 2. 199, 7. 296, 4. 333, 6. 432, 7. 445, 6. 470, 10. 489, 15. 525, 13. 558, 10. 564, 3. 590, 1. 604, 7. 610, 2. 650, 1. 656, 2. 689, 7. 696, 3. 707, 14. 708, 6
caput hoc erat, hic fons 807, 4
cara 675, 5.
caræ 634. 4. 815, 2
carbo 285, 3
carbone 661, 2. 711, 4
carceribus 514. 12
cardiacus 652, 7
cardines 97, 6
care Mœcenas 84, 3
carè emit 852, 13
caream 320, 4
careat 136, 7
carebimus 206, 6
carent 402, 3. 481, 7
carentem 121, 4. 343, 2. 348, 7
carentes 182, 8
carentia virtute 864, 10
carentibus 335, 1
carentis 106, 1. 895, 9
carere 482, 2
caret 153, 8. 189, 2, 3. 355, 3. 536, 10. 774, 13. 870, 7, 8. 875, 9. 903, 14
cari 94, 2. 744, 13
carina 131, 4
carinæ 60, 6
carinam 466, 10
carinas 20, 2. 764, 3
caris 136, 2. 403, 15. 512, 13
carmen 122, 4. 361, 1. 391, 3. 460, 5. 475, 7. 497, 2. 744, 8. 838, 2. 854, 12. 893, 13 909, 4
carmina 11, 8. 64, 4 229, 4. 239, 1. 369, 6. 395, 5. 410, 4 489, 14. 610, 6. 618, 11. 620, 8. 785, 11. 818, 2. 836, 4. 902, 2
carmina mala 689, 7
carmino, id est, odas 862, 4
carmine 30, 1. 296, 10. 352, 9. 374, 1. 408, 10. 424, 1. 450, 8. 633, 5. 842, 10. *bis.* 844. 3. 852, 11. 860, 2. 892, 3
carminibus 202, 4. 364, 8. 395, 5. 583, 5. 880, 2. 908, 4
carminis 26, 1. 389, 6. 609, 5. 694, 3. 876, 7
carminum 487, 4
carne 625, 2. 718, 2
carnem 676, 3
caro, vel charo 393, 11. 923, 5

Carpathii 383, 10
Carpathium 131, 4
carpe diem 48, 2
carpe viam 701, 6
carpentes 568, 2
carpentis 369, 3
carpere, 220, 8. 348, 12. 350, 4. 402, 8
carperet 532, 8
carpſiſſe 662, 6
Carthagine 619, 1
Carthaginem 463, 5
Carthagini 382, 7
Carthaginis 396, 3. 456, 3
Carthago 271, 1
caruere 655, 9
caruiſſe 728, 2
carum caput 690, 11
carus 119, 8. 220, 3. 575, 15. 597, 6. 825, 2
caſas 661, 3. 664, 8
Caſpium 184, 2
caſſa 685, 6
Caſcellius 905, 1
Caſſi 609, 1. 746, 3
caſta 384, 7
caſtæ 252, 4
Caſtaliæ 264, 5
caſtellum 858, 9
caſtigator 888, 7
caſtigavit 898, 12
caſtis 56, 3. 405, 8. 842, 4
caſtitas 335, 7
caſto 283, 2
Caſtor 490, 13. 615, 10. 810, 8
Caſtore 828, 3
Caſtoris 385, 9. 490, 14.
caſtos 496, 2
caſtra 5, 10. 32, 2. 44, 3. 311, 9
caſtus 500, 4. 891, 5
caſu 189, 6. 574. 14. 595, 1. 598, 7. 820, 6
caſus 512, 11. 666, 7. 687, 1
caſus *plur.* 634. 8. 720, 2
catellam 808, 1
catelle 663, 2
catena 288, 4. 741, 2
catenæ 266, 3
catenam 565, 1
catenas 113, 5. 200, 2. 645, 2
catenatus 456, 6
catenis 140, 11. 298, 7. 709, 2
catervæ 378, 5. 848, 5
caterbas 37, 2. 256, 4. 403, 7. 604, 5
cathedras 612, 5
Cati 681, 5
Catia 526, 6
Catienis 643, 17
Catili 75, 2
catillis 680, 2
catillum 538, 5
catini 538, 7
catino 626, 7. 680, 4
catinum 579, 2
Catius 670, 1
Catonem 820, 1
Catonibus 864, 4
Catonis 52, 6. 151, 4. 212, 1. 326, 1. 521, 2. 820, 2. 877, 4
catulis 6, 2
catulos 254, 2. 323, 1
catulus 741, 6
Catullum 602, 4
catus 41, 3. 301, 4. 848, 14
cava 476, 3. 485, 3
Caucaſum 89, 3. 427, 8
cauda 624, 6
caudæ 832, 9
caudam 234, 2
caudam trahit 643, 9
cave 61, 7. 283, 11. 454, 9. *bis.* 642, 7. 653, 11. 689, 8. 755, 1. 786, 2
caveæ 914, 9
caveant 894, 4
caveas 620, 6
cavebis 708, 13
caverat 268, 8
cavere 288, 8
cavet 888, 1
caveto 551, 11
cavis 231, 3. 303, 5. 653, 7
cavit 647, 7. 903, 12
caule 672, 3
caules 540, 12. 650, 1.
caulibus 629, 10
cavo 700, 7
caupo 508, 9
caupona 777, 8. 803, 8
cauponas 563, 4
cauponibus 557, 1
cauſa 156, 6. 540, 4. 575, 17. 603, 6
cauſâ 902, 9
cauſâ meâ 552. 11
cauſâ priorem 684. 13
cauſæ 69, 9. 507, 10. 781, 8. 799, 6
cauſam 583, 5. 583, 13. 736, 4. 749. 5
cauſarum actor 904, 12
cauſas 146, 2. 554, 4. 603, 8. 685, 4. 722, 1
cauſatur 787, 9
cauſis 744, 7. 764, 1
cauta 731, 2
cautius 36, 2
cautos 697, 9. 839, 11
cautum 199, 9. 574, 12
cautus 188, 3. 690, 5. 690, 11. 799, 13. 876, 8. 895, 15.
cavum 762, 11
cavus 702, 9
Ceæ 154, 1. 399, 3
cecidere 164, 3. 367, 6. 878, 5
cecidit à cædo 279, 5
cecidit à cado 367, 7. 783, 3
cecinisſe 498, 8
cecinit 473, 10. 594, 2
Cecropiæ 409, 6
Cecropiô 149, 3
cedat 323, 6. 515, 5
cedat in alterâ jura 867, 15
cede 813, 1
cedentem 622, 8
cedere 26, 5. 288, 6.
cederet 618, 13. 895, 6
cedes 161, 2, 4
cedet 478, 5. 494, 6
cedet in uſum 637, 2
cedit 133, 7
cedro 902, 3
cedunt 679, 5
celabitur 671, 9
celantia 716, 4
celare, 691, 6. 720, 5
celas 497, 4
celat 255, 2. 419, 1. 798, 1
celata 402, 5
celeberrima 805, 7
celebrate 30, 1. 49, 2. 893, 5
celebret 629, 8
celebris 196, 9
celent 254, 3. 793, 10
celer 177, 1. 265, 8. 301, 6. 651, 8.
celerem 64, 7. 175, 4. 200, 1. 390, 9. 826, 7
celeres 50, 6. 63, 1. 70, 4. 295, 10. 323, 8. 357, 11. 392, 9. 396, 1. 816, 2.
celeri 60, 4
celeris 352, 8. 895, 9
celet 525. 9.
cella, 718, 4
cellis 139, 5. 586, 6
celſæ 189, 6. 259, 5
Celſe 769, 8
Celſi 903, 1.
Celſo 768, 1
celſus Apenninus 483, 3
Celſus 743, 11

censebo 790, 3
censes 752, 5. 860, 8
censet 736, 4. 758, 10. 770, 5. 803, 3
censor 571, 9. 888, 7
Censore 394, 2
censoris 863, 12
censu 653, 3. 669, 11
censu tenui 764, 11
censum 620, 1. 728, 3
census 212, 3. 906, 3
Centaurea 76, 5
Centauri 367, 7
Centaurus 473, 10
centena 532, 2
centiceps beliua 202, 5
Centimanus Gigas 220, 10. 265, 1
centum 209, 2. 218, 1. 287, 2. 296, 3. 348, 1. 363, 10. 368, 3. 464, 3. 490, 10. 510, 2. 510, 7. 645, 2. 646, 10. 696, 2. 756, 2. 831, 10. 832, 3.
centum millia 641, 3
Centuriæ 902, 12
Centurionibus 375, 19
cepere 879, 3
cepisset 639, 4
cepit 658, 7. 844, 6
cera 687, 6. 758, 7
ceratis 366, 2
Cerberus 233, 5. 296, 3
cerea 57, 2. 589, 2. 590, 7
cereas 494, 7
cerebri 592, 10
cerebro 222, 8
cerebrosus 558, 9
cerebrum 645, 7
Cererem 334, 5. 484, 9. 409, 1
Cereris 248, 4. 714, 9
Ceres 384, 4. 636, 1.
cereus flecti in vitium 887, 11
cereus 855, 5
Cerinthe 525, 5
Cerite, *v.* Cærite.
cernere 526, 5
cernis 533, 2
ceritus 665, 2
certa 51, 5. 58, 1. 214, 3. 312, 5. 549, 9. 664, 3. 727, 8
certabitur 684, 10
certam 503, 2
certamen grande 323, 6
certamen trepidum 823, 1
certamina 749, 4
certamine 416, 12. 774, 8
certamine primum 879, 7
certans 684, 2
certant 879, 1
certantem 432, 10
certantia 605, 1
certare 196, 6. 365, 3. 468, 16. 668, 13. 812, 1. 819, 4
certas hyemes 66, 5
certat 4, 3. 172, 5
certatim 558, 5
certavit 892, 3
certe 165, 3. 597, 12. 636, 9. 914, 8
certemus 787, 1
certet 617, 11
certi 514, 4
certior 228, 4
certis rebus 904, 10
certis 577, 8. 752, 3. 839, 11. 867, 11
certius 774, 1
certiùs 634, 8
certo 335, 7. 474, 5. 548. 10. 643, 5
certum finem 740, 11
certùm 691, 2. 695, 3
certus 478, 6. 498, 4
certus Apollo 32, 9
certus conviva 766, 1
cerva 6, 2. 270, 9
cervi 380, 10
cervice 241, 4. 331, 6. 741 3. 745, 5
cervice subactâ ferre jugum 167, 2
cervicem 57, 2. 197, 5. 199, 1. 873, 1
cervici 289, 3
cervinam pellem 741, 5
cervis 217, 3. 483, 5
cervius 700, 3
cervix 525, 13
cervos 301, 5. 390, 4
cervus 65. 11. 774, 7
cespite 285, 4
cespitem 81, 3. 213, 1
cessant 321, 8
cessantes 132, 3
cessantem 352, 4. 792, 1
cessare 764, 12. 775, 2. 868, 9
cessas 349, 14. 652, 1. 781, 9
cessat 103, 7. 903, 16
non cessat 766, 4
cessator 711, 6
cessatum 738, 9
cessavere 819, 3
cessavit 857, 4
cesserat 152, 2. 615, 3
cessisse 812, 13
cessisset 584, 6
cessit 296, 1
certaria 686, 1
Cethegis 864, 4. 876, 12
ceu 380, 3
Chærilus, *v.* Cherilus.
chari, *v.* cari.
Charta 600, 2
chartæ, *Gen.* 569, 4. 784, 6.
chartæ, *Plural.* 397, 1. 900, 4
chartas 840, 7
chartis 402, 6. 547, 14. 535, 1. 555, 10. 831, 9. 845, 3. 855, 10
charus, *v.* carus.
Charybdi 104, 6
Charybdim 885, 6
Cherilus 852, 8. 903, 18
Chia 464, 8
Chiæ 413, 5
Chii 649, 10
chimæra 105, 3
chimæræ 220, 9. 367, 8.
Chio 603, 4
Chios 776, 1. 778, 5
chiragra 705, 1. 727, 3
Chium 320, 1. 714, 10. 718, 6
chlamydem 805, 10
chlamydes 756, 1
chlamydum 756, 5
Chloë 92, 1. 289, 9. 290, 10. 322, 6
Chloen 282, 6. 289, 6. 343, 4
Chlori 307, 12
Chloris 168, 8
chorda 903, 7. 15
chordis 398, 9. 531, 1
choreas 39, 9
choreis 233, 1. 388, 2.
chori 6, 6
choris 196, 5. 260, 4. 891, 2
choro 169, 1. 417, 1
choros 20, 5. 374, 4. 392, 2
chorus 503, 3. 842, 6. 861, 5. 890, 2. 898, 1
Chremes 429, 5. 880, 5
Chremeta 605, 3
Chrysippi 642, 13
Chrysippo 735, 4
Chrysippus 541, 11. 665, 2
cibaria 508, 12
cibo 447, 5
ciboria 178, 5
cibum 454, 8. 608, 7. 625, 1

cibus 651, 14
Cibryatica 755, 2
cicatricum 134, 5
cicatrix 564, 5
cicere 654, 3
ciceris 579, 2. 700, 10. 894, 9
ciceri 563, 5
Cicerrus 565, 1
cichorea 130, 3
cicoria 628, 2
cicuta 618, 4
cicutæ 859, 11
Cicutæ *propr.* 645, 1
Cicutam *propr.* viri 653, 9
cicutis 437, 7
cimex 610, 9
cinctus 714, 5
cinctutis 876, 12
cinerem 795, 2
cineres 181, 5. 415, 5. 481, 5. 914, 7
cineri 148, 5
cinge 361, 4
cingentem 341, 9
ciniflones 526, 9
cines 490, 4
cippus 587, 4
Circæa 429, 2
Circæis 675, 1
Circe 489, 3
Circen 73, 8
Circes 737, 9
circiter 764, 2
circo 654, 4
circum 575, 4. 576, 9. 681, 1
circumagi 592, 16
circumdata 526, 7, 10
circumgemit 485, 7
circumlita 772, 3
circumpoſuiſſe 680, 2
circumroditur 815, 10
circumſpectemus 862, 7
circumtonuit 658, 8
circumvagus 484, 8
circumveniunt 888, 2
circumvolat 12, 5. 618, 6
circumvolitans 744, 5
ciſtam 807, 13
cita 141, 4. 217, 9. 506, 7
citaret 530, 7
cithara 64, 4. 94, 4. 121, 4. 160, 5. 258, 3
citharæ 194, 4. 241, 6. 293, 1. 308, 6. 648, 11. 738, 9. 740, 8
citharas 648, 13
citharœdus 903, 4
citiùs 59, 4. 593, 7. 632, 4. 685, 5. 855, 2
cito 902, 6
citra mare 718, 5
citra 514, 5. 604, 1
citrea 364, 4
citum 488, 2
citus 140, 9. 284, 3. 612, 6. 894, 12
civem 684, 13. 794, 3
cives 11, 1. 573, 7. 573, 12. 729, 3 *bis*. 913, 9
civi 122, 5
civibus 806, 2
civica 744, 7
civicam 335, 10
civicum 146, 1
civiles 287, 5
civilia 595, 4
civilibus 479, 3. 726, 2
civilis 422, 9. 859, 5
civitas 371, 1. 482, 4. 484, 2
civitatem 355, 5
civium 250, 1. 269, 8. 431, 3
clade 256, 3. 417, 12
clades 277, 3
clamabit 910, 13
clamam 655, 11
clamantibus 644, 1
clamas 705, 11
clamat 507, 2. 807, 7
clament 650, 6. 837, 5
clamet 529, 7. 643, 13. 798, 13. 913, 9
clamo 617, 7. 842, 10
clamor 12, 9. 287, 4. 337, 7. 598, 10
clamore 356, 9. 706, 9. 813, 10
clamorem 103, 1. 237, 7
clarâ lucernâ 707, 7
clarabit 372, 4
claram 28, 1
clare 695, 3. 800, 7 *bis*
clari 240, 2. 304, 7. 414, 1
clarior 244, 2. 289, 8
claris 390, 1. 898, 7. 912, 2
clarius 396, 5
claro 498, 6. 575, 4. 856, 1
clarorum 854, 4
claros 577, 5
clarum 217, 9. 398, 2. 563, 7
clarus 336, 4. 354, 9. 501, 2. 648, 3. 655, 7. 764, 2. 858, 7
claſſe 141, 4. 276, 5. 298, 12. 522, 6
claſſem 655, 4
claſſes 877, 12
claſſico 431, 1
claſſis 66, 4
cláthros 914, 9
claude 284, 5
claudens 434, 10
claudere 166, 6. 608, 5. 815, 12
Claudi 563, 4. 783, 4
claudi *vocat.* 770, 1
Claudiæ 382, 11
Claudius 417, 9. 742, 2
claudo *nomen* 249, 3
claudum 808, 7
claves 651, 7. 824, 3
clavibus 209, 2
clavos 132, 6. 333, 5
clauſa 542, 4
clauſas 269, 10
clauſit 421, 6
clauſtra 298, 6. 787, 6. 854, 9
claüſus 708, 4
clavum 590, 4. 572, 5. 573, 1. 704, 4
clazomenis 582, 4
clemens 298, 8
cliens 411, 1. 766, 1. 861, 6
clientæ 225, 5
clienteu 751, 7
clienti 839, 10
clientium 227, 9. 240, 8
clientum 273, 4
Clio 49, 2
clitellas 562, 3. 785, 2
clivos 785, 4
clivum 369, 9
cloacam 660, 8
clune 721, 9
clunes 525, 13
Cluſinis 792, 4
clypeo 108, 4
Cnidi 115, 2
Cnidius 168, 10
Cnidon 352, 9
Coa 714, 4
coactor 576, 13
coactus 69, 4. 550, 13
Coæ 413, 11
Cocceii 563, 3
Cocceius 559, 5, 9
cocco 701, 15
cochlea 678, 2
coctô 625, 1. 718, 6
cocytus 207, 5
Codrus 319, 2
coëant 874, 2
coeat 751, 1
cœlebs 210, 4. 885, 1

cœleſtes 368, 2. 842, 7
cœleſtia 392, 9. 806, 3
cœleſtis 294, 2. 744, 11.
cœli 495, 2. 569, 3. 701, 14
Cœli *nomen propr.* 550, 9
cœlibe 732, 11
cœlebis 686, 6
cœlitum 486, 4
cœlo 31, 3. 174, 4. 182, 7. 257, 7. 266, 4. 330, 1. 397, 9. 444, 1. 448, 2. 477, 1. 487, 5. 557, 7. 677, 5
cœlum 13, 5. 19, 10. 247, 6. 450, 15. 472, 1. 766, 3. 791, 1.
cœlum non animum 779, 2.
cœmens 518, 1.
coemptas 661, 1
coemptis 161, 2
coemptes 114, 8
cœna 579, 3. 700, 12. 701, 17. 713, 2. 751, 3. 880, 2. 905, 6
cœna dubia 632, 1.
cœna brevis 789, 6.
cœnabat 794, 8
cœnacula 733, 2
cœnæ 354, 7. 699, 2.
cœnam 106, 4. 765, 13.
cœnamus 716, 3
cœnant 565, 6. 566, 3. 840, 4
cœnantes 557, 5. 714, 8
cœnantibus 715, 3.
cœnare 551, 12. 748, 2
cœnarum 675, 3. 822, 1
cœnas *verb.* 765, 11
cœnat 758, 1. 867, 9
cœnatus 608, 7
cœnem 660, 1
cœnes 813, 5
cœnis 209, 4. 711, 9
cœno *nomen* 706, 1
cœperis 650, 2. 825, 4
cœperunt 540, 1. 588, 14
cœpi 597, 8
cœpit 595, 7. 697, 5. 739, 9. 794, 1. 828, 10. 843, 8. 845, 4. 858, 10. 874, 11. 891, 6
coërceat 464, 9.
coërces 44, 5. 232, 3. 543, 1
coërcet 229, 1. 537, 6. 586, 3. 653, 12.
coërcuit 898, 11
cœtus 248, 1
cogas 852, 3
cogat 757, 1
cogemus 556, 2
cogere 255, 3. 530, 4. 775, 2.
cogeris 512, 2
coges 801, 11
coget 912, 2
cogi 736, 6. 824, 8
cogimur 162, 1
cogit 290, 9. 308, 3. 573, 10. 770, 2
cogit, pro colligit 910, 4
cogitat 740, 5. 885, 5
cogitet 191, 2
cognata 665, 4. 698, 14
cognati 593, 10
cognatis 643, 14
cognatorum 865, 11
cognatos 513, 3. 669, 3.
cognitor 685, 8
cognomen 536, 2. 629, 4. 641, 6. 785, 3.
cognomine 863, 3
cognoſcere 852, 4.
cogor 127, 5.
cohæredum 691, 9
cohæres 687, 6.
cohibebor 236, 1.
cohibent 106, 2. 266, 3. 672, 2.
cohibentia 854, 9
cohibentis 390, 4
cohibere 306, 4
cohibet 7, 2
cohors 19, 3. 232, 6. 486, 8. 743, 2.
cohortes 261, 5
cohortem 583, 14
cohorti 769, 5
cohortis 237, 2
coibat 891, 5
Cois 527, 1.
coit 745, 3.
Colchi 382, 1
Colchica 199, 3
Colchicis 446, 2. 420, 6
Colchis 486, 6
Colchos *v.* Jolchos
Colchus 237, 1. 382, 4
colendi 495, 2
coli 270, 1.
colis 208, 4
colit 133, 2
colla 195, 8. 710, 10
collata 259, 10
cõllatis 873, 3
collaudem 575, 16
colle 860, 11.
collecta 740, 8. 775, 3. 858, 1.
collectos 793, 2
collectus 547, 9
collega 574, 1
collegam 826, 16
collegia 516, 1
collegiſſe 3, 1.
collegit 777, 9
colles 85, 3. 410, 5. 497, 2. 743, 1
collibuiſſet 530, 6
collibus 385, 3
collige 617, 13. 841, 1
colligis 780, 1
colligit 677, 10. 887, 8
collines 65, 2
colliſa 736, 2
collo 251, 6. 436, 9. 662, 6
collocare 493, 10
colludere 887, 7
collum 349, 16. 387, 7. 798, 14
collyria 559, 7
coloni 206, 5
colono 171, 3
colonum 635, 2
colonus 131, 2. 616, 7
Colophon 776, 3
color 57, 5. 154, 4. 404, 4. 414, 4. 470, 10. 489, 7. 618, 8. 805, 2
colore 163, 2. 168, 2
colores 270, 4. 753, 11. 799, 1. 879, 9
colori 893, 9
coloribus 395, 1. 744, 4
colubræ 590, 6
colubros 72, 4
columba 483, 6.
columbam 379, 3
columbas 140, 9
columbi 772, 1
columbino 677, 10.
columbis 9, 6
columen 219, 6
columnæ 905, 3
columnam 132, 2
columnas 225, 1
colunt 828, 5
coma 86, 4. 322, 4.
comæ 373, 7. 391, 6. 404, 3
comam 23, 4. 193, 8. 361, 4. 469, 15
comas 352, 6. 840, 4
combiberet 142, 2
comedenda 761, 9
comedunt 795, 3
comes 109, 7. 384, 10. 428, 3. 556, 4. 577, 10. 701, 6. 712, 9. 807, 11. 869, 1
comes exterior 683, 14
comeſſabere 363, 6

comica res 879, 12
comicus 690, 8
comis 117, 2. 552, 4. 605, 4. 606, 9. 609, 4. 720, 7. 865, 8
comitem 133, 3. 811, 10
comites 32, 7. 220, 8. 295, 9. 400, 8. 409, 1. 557, 6. 583, 16. 639, 6
comiti 768, 2
commendare 892, 8
commendat 809, 7. 855, 1
commendes 815, 4
commendet 793, 8
comminuas 509, 10
commixit 538, 5
commiſerit 899, 7
commiſiſſe 888, 1
commiſit 17, 1. 416, 10
commiſſa 538, 10. 551, 10. 814, 12. 890, 9
commiſſi 400, 3
commiſſum 348, 7. 812, 8
commiſta 603, 4
committenda 852, 6
committere 111, 7. 373, 4
committes 708, 12
committis Scenæ 882, 11
commoda 720, 7. 789, 8. 828, 1. 860, 13. 868, 8
commodet 727, 12
commodis 321, 1
commodius 578, 7. 633, 2
commodus 394, 1. 770, 9. 752, 2. 895, 5
commotit 617, 3
commotæ mentis 665, 2
commotus 657, 2
commune 212, 4. 587, 2
communi 536, 10. 696, 5. 844, 2
communia 824, 4. 883, 3.
communibus 774, 7
communiter 482, 1. 736, 8.
comœdia 544, 2. 548, 8. 602, 1. 846, 4. 880, 4. 897, 5
comparat 433, 8
comparet 514, 10. 835, 6
comparis 167, 2
compede 126, 6. 407, 8. 441, 2. 742, 3
compedibus 802, 1
compellans 584, 6
compellar 762, 12
compellarer 667, 5
compenſet 536, 14
comperit 828, 10
compeſcant 781, 8
compeſce 70, 2. 237, 7. 741, 2
compeſcere 719, 11
compeſceret 589, 3
compeſcet 864, 9
compeſcit 206, 2
compilaſſe 515, 7
compilens 512, 8
compita 641, 6. 665, 5. 698, 1. 728, 9
complere 851, 4. 891, 3
compleſti 454, 7
complexus 561, 7
complures 612, 1
compone 316, 1
componere 356, 3. 514, 1. 545, 4. 559, 6. 618, 11. 646, 2. 736, 6. 854, 5. 875, 13.
compono 725, 6. 862, 4
componunt 828, 6. 863, 8
comportatis 740, 5
comportet 648, 10
compos 878, 11
compoſita 40, 4
compoſitis 420, 4. 583, 11. 649, 5
compoſitum 837, 2
compoſitus 583, 11
compoſui 593, 11. 613, 3
compreſſis 555, 9
compti 720, 1
comptos 400, 5
compulerit 96, 4
conamur 27, 2
Concanum 261, 1
concedas 537, 12
concedere 555, 11. 556, 2. 668, 5. 866, 2
concedes 761, 3
concedi 904, 11
conceditur 749, 8
concentum 789, 2
conceſſa 554, 1
conceſſerat 108, 6
conceſſere 905, 3
concha 532, 1
conchæ 674, 1
conchis 179, 1
conchylia 435, 3. 631, 3. 674, 3. 716, 3.
concidit 310, 3
concidunt 52, 1
concilietur 890, 5
concilio 340, 5. 383, 4
concines 369, 7. 370, 5
concinna 776, 2
concinnior 836, 9
concinnus 535, 6. 603, 3
concipitur 199, 4
concita 308, 2
concitet 132, 4
conclave 702, 6
concludere 548, 3
concluſas 546, 8
concluſus 551, 2
concordia diſcors 782, 3
concredere 697, 7
concubitu 908, 1
concupiveris 440, 1
concurrant 574, 4
concurrit 850, 4
concurritur 506, 6
concurſus 599, 1
concuſſa 567, 3
concute 534, 1
concutitur 129, 2
condere 43, 2
conderet 704, 5
condes 911, 5
condet 754, 5
condiderit 620, 8, 10
condidit 4, 4. 214, 3. 463, 6.
condis 744, 8
condiſcat 245, 3
condiſce 408, 8
condit 432, 5
condit quiſque diem, &c. 385, 3
condita 414, 2. 552, 3. 842, 12
conditi 455, 4
conditio 719, 13. 729, 1
conditione 844, 2
conditionibus 4, 7. 269, 1
conditio 499, 4
conditor 907, 6
conditum *penult. longa* 761, 17
conditum *penult. brevi.* 84, 1
conditus 567, 7
condo 725, 6
condoluit 512, 10
conducat 890, 4
conducere 731, 6
conducti 910, 16
conductis 518, 1
conducto 733, 3
conductum 705, 4
condunt 828, 6
coner 617, 3. 770, 3. 837, 6
confecta 854, 8
conferbuit 524, 8
confeſtim 781, 1
confice 594, 1
confidens 582, 6
confunder 74, 2
confuſa 849, 3
confuſum 679, 2
confuſus 588, 14. 891, 11

INDEX

congesta 508, 12
congestis 511, 13
conjuge 256, 5. 267, 4. 843, 1
conjugibus 382, 6. 401, 7
conjugis 6, 1. 231, 4. 271, 3
conjurat 909, 7
conjurata 63, 5
conjux 335, 4. 685, 1. 707, 5
connectere 861, 14
conopeum 462, 6
conor 726, 5
conscia 529, 7. 708, 5
conscientia 446, 7
conscio 278, 7
conscire 729, 11
conscripti 900, 8
consecrat 397, 7
consentire 814, 7
consentit 222, 3
consenuit 268, 3
conservus 587, 1. 709, 11
confidere 586, 5
consili 264, 9
consilia 264, 9
consiliantibus 251, 8
consiliis 192, 6. 378, 6. 412, 5
consilio 272, 1
consilium 262, 1. 327, 4. 417, 13. 555, 4. 640, 4. 663, 9. 726, 10
consistere 514, 5. 592, 8
consistimus 597, 7
consistit 680, 9
consociare 160, 3
consolor 581, 6
consortem 338, 9
conspectus 893, 1
conspexerit 734, 6
conspexit 764, 4
conspicitur 284, 2. 795, 9
conspicuum 311, 5
conspuet 685, 11
constanter 703, 6
constanti 281, 6
constantia 478, 5
constantior 705, 4
constare 788, 3
constat 678, 7
constet sibi 883, 2
constiterint 38, 4
constitit 445, 1
constrictos 572, 3
constructus 510, 1
construxerit 648, 2
consueris, pro consueveris 585, 3
consuetudo 534, 2
consul 403, 3
consularis 215, 4
consule, *nom.* 146, 1. 286, 6. 307, 4. 324, 5. 473, 3. 524, 7
consule, *verb.* 655, 6
consulenti 149, 5
consulere 655, 5
consulis, *nom.* 352, 4
consulis, *verb.* 803, 1
consulit 698, 2. 798, 5
consulta 799, 4
consulti 861, 15
consultis 866, 19
consulto 601, 6
consultor 506, 9
consultus 127, 3. 507, 7
consultus juris 904, 11
consumere 677, 2. 738, 4
consumeret 633, 3
consumet 594, 5
consumimus 863, 10
contagia 486, 9. 781, 6
contaminato 139, 8
contemnas 727, 1
contemnat 550, 8. 728, 10
contemnere, *infinit.* 511, 8. 710, 3
contemnere, *futur.* 640, 1
contemni 792, 2
contemplere 526, 2
contempleris 353, 7
contemplor 511, 10
contemptis 610, 8
contempto 443, 2
contemptum 685, 6
contendat 240, 8. 798, 14
contendere 595, 7. 726, 14. 773, 11. 811, 8
contendit 486, 5
contenta 476, 8
contento 532, 3
contento fune 705, 6
contento poplite 711, 3
contentus 506, 2. 515, 4. 553, 8. 577, 10. 608, 10. 610, 5. 634, 10
conticuit 812, 13
contigit 603, 3. 681, 10. 740, 1. 848, 16
continente 277, 6
continet 736, 3
contingat 747. 4
contingere 649, 5. 8. 681, 4. 909, 8
continget 876, 13
contingis 698, 3
contingit 795, 7. 806, 5
contingunt 803, 9
continuat 702, 1
continuem 313, 6
continui montes 796, 5
continuit 134, 9
continuo 573, 2. 577, 14. 652, 6. 716, 5
contracta 243, 1. 313, 3. 750, 6. 861, 8
contractæ 636, 2
contractum 708, 6
contractus 761, 2
contrahes 190, 10
contraria 519, 8
contraxit 472, 1
contrectatus 825, 3
contremuit 195, 4
contristat 509, 3
contuderit 373, 4. 768, 5
contudit 275, 6. 705, 2. 828, 8
contulerim 561, 8
contulerit 563, 7
contumeliæ 469, 12
contundet 452, 6
conveniat 745, 2
convenienter 772, 3
convenientia 882, 5. 900, 10
conveniet 774, 15. 892, 9
conveniſſe 834, 1
convenit 583, 1. 679, 6. 718, 6
conveniunt 257, 3
conventu 583, 14
conversa 483, 1. 805, 5
conversis 887, 14
converso 309, 8
converteret 451, 8
converteret 849, 4
convicia 584, 4
convictor 574, 8
convictore 552, 10
conviva 107, 5. 471, 4. 515, 5. 611, 2. 635, 6. 676, 1. 699, 5. 720, 7. 748, 1. 785, 9
convivæ 717, 6. 860, 4
convivam 702, 4. 706, 8. 713, 3
convivas 566, 3
convivatoris 720, 4
convivia 27, 10. 537, 8. 751, 5. 859, 14
convivis 630, 6
convivlorum 468, 1
Coo 674, 2
cooperto 619, 3
copia 73, 2. 211, 2. 501, 12. 510, 14. 627, 2. 780, 2. 783, 7. 793, 1. 817, 9. 866, 6
copiam 354, 1

copias 417, 13
copula 59, 2
coquat 889, 4
coquite 927, 1
coquitur 718, 6
cor 641, 8. 657, 6. 880, 9
Corano 687, 2. 688, 5
corde, 93, 2
cordi eſt 73, 2
Corinthi 29, 1
Corinthum 806, 5
Corinthus 849, 1
corio 689, 16
corna 629, 5. 796, 9
cornibus 302, 4
cornicis 415, 2
cornicula 744, 3
cornix 315, 5. 346, 7
cornu, i, vaſculo 629, 9
cornu 73, 4. 78, 3. 234, 1. 501, 12. 547, 12. 564, 3. 617, 14
cornu pro copia pleno 783, 7
cornua 327, 6. 349, 4. 350, 12. 454, 10. 486, 7
cornuum 150, 2
corona 32, 4. 499, 1. 894, 10
coronæ 143, 2. 347, 10
coronæ i, cœtus, 813, 10. 906, 1
coronam 74, 6. 101, 3. 606, 5. 862, 9
coronantem 331, 8
coronari 728, 10
coronas 179, 2. 305, 9. 662, 6
coronatus 175, 2
coronet 814, 6
coronis 405, 5
corpora 447, 2
corpore 142, 2. 156, 8. 259, 8. 381, 11. 522, 2. 533, 10. 708, 12. 740, 3. 762, 9. 768, 7
corpori 536, 3
corporibus 270, 3
corporis 592, 4. 526, 1. 826, 6
corpus 130, 3. 445, 3. 512, 10. 614, 5. 632, 1, 8. 634, 2. 712, 3. 727, 3. 746, 6. 842, 13
corrector 842, 1
correctus 794, 11
correptus 662, 7
corrige 911, 7
corrigere 96, 6
corripuit 19, 5
corruget 750, 9
corrumpam 597, 2
corrupta 521, 9
corruptius 568, 2
corruptorem 708, 8
corruptus 624, 5
corruptus judex 622, 4
cortice 290, 13, 554, 8
corticem 286, 4
Corvino 325, 6
Corvinus 603, 9
corvorum 590, 2
corvos 799, 11
coruſco 128, 1
corvum 346, 2. 687, 8
corvus 807, 9
Corybantes 68, 3
Corycio 679, 3
coſtum 244, 4
cote 183, 3
cothurni 879, 3
cothurnis 564, 9
cothurno 149, 3. 897, 4
Cotillus, v. Curtillus.
cotis 899, 10
Cotiſonis 287, 6
Cotyttia 492, 4
Cragi 87, 1
Crantore 735, 4
craſſa 532, 2
craſſa Minerva 621, 5
craſſe 837, 1
craſſi 677, 6
Craſſi, *propr.* 267, 4
craſſo ære 853, 6
craſſum unguentum 905, 5
craſtina 393, 1
crateræ 317, 5. 680, 7.
Craterum 652, 7
cratibus 434, 10
Cratino 818, 1
Cratinus 544, 1
creandis 739, 13
creantur 378, 11
crebris 97, 2
crebro 725, 1
credam 489, 13. 769, 2
credas 389, 6. 631, 1. 634, 12. 797, 8. 810, 2. 839, 7
credat 568, 7. 708, 10
crede mihi 701, 6
crede 165, 5. 350, 3. 585, 4. 618, 1. 643, 8. 645, 7. 659, 6. 747, 7. 771, 4.
credebat 616, 3. 865, 4
credere 519, 3. 728, 8. 765, 2. 851, 1
crederum 182, 1
crederet 576, 7
credi 902, 10
credibile 596, 7
crediderim 198, 5. 735, 5
crediderit 814, 7
credidimus 266, 4
credidit 270, 10. 347, 6. 447, 9. 647, 6
credis 728, 2. 733, 13. 753, 1. 788, 7. 818, 1. 866, 19
credit 863, 2. 899, 2
credite 230, 1. 808, 7. 873, 6
creditor 644, 4
creditur 672, 9. 846, 3.
creditum 16, 3. 95, 6
credo 633, 1. 647, 3. 990, 4. 708, 13
credula 48, 2. 365, 2. 483, 7.
credulum 282, 9
credulus 24, 1
cremato 381, 3
crematos 494, 10
Creontis 449, 6
crepante 485, 4
crepat 76, 2. 642, 2. 766, 10
crepent 894, 7
crepidas 541, 11
crepuit 222, 7
creſcam 360, 5
creſcent 686, 3
creſcentem 311, 3. 390, 8. 690, 15
creſcere 840, 1
creſcit 54, 4. 156, 5. 183, 4, 5. 331, 4. 470, 8. 732, 3. 863, 3
creſcunt 312, 11. 339, 3
Creſſa 136, 7. 289, 9
creta 470, 10
Creta 661, 2
Cretam 464, 3
Creten 348, 2
Creticum 100, 2
crevere 422, 5. 891, 14
crevit 380, 6. 381, 1. 672, 3.
crimina 536, 5. 815, 8
crimine 665, 2. 895, 10
criminibus 283, 1
criminoſis 67, 2
crine 124, 2. 127, 2
crinem 306, 4
crines 65, 2. 232, 4. 264, 6. 389, 2. 400, 6. 405, 7. 445, 6
crinibus 74, 7. 269, 4.
Criſpe Salluſti 155, 2
Criſpini 515, 6. 707, 4.
Criſpinum 543, 6
Criſpinus 546, 3
critici 833, 2
croco 679, 3
crocodili 471, 1
crocum 837, 4

Cræſi 776, 2
cruce 537, 9. 707, 6. 799, 11
cruciaverit 519, 6
cruciet 610, 9
cruda 295, 8
crudæ bovis *Epod.* 8
crudeles 808, 7
crudelior 719, 9
crudelis 404, 1
crudi 758, 6
crudis 543, 2
cruentâ 183, 3
cruentæ 246, 7
cruentis 658, 8
cruento 206, 6. 843, 9
cruentum 12, 10
cruentus 683, 12
crumena 747, 5
cruor 438, 3. 457, 7. 588, 14
cruore 153, 8. 199, 2. 490, 3. 491, 7
cruorem 664, 8
cruoribus 148, 2
cruoris 914, 12
crura 234, 3. 441, 2
crure 527, 2. 808, 5
cruribus 236, 2. 529, 8. 535, 3
crus, 525, 5. 526, 3. 572, 7
cruſtis 732, 1
cruſtula 508, 5. 677, 1
cubans 702, 3
cubant 572, 7. 666, 4.
cubat 593, 1. 860, 11
cubet 440, 4. 470, 5
cubili 422, 7
cubilia 484, 4. 539, 3
cubilibus 450, 5
cubital 662, 5
cubito 103, 2. 686, 1
cubitum 676, 1
cucullum 584, 6
cui, id eſt, alicui 535, 2. 910, 11
cuilibet 757, 3. 856, 8
cui volet 757, 4
cuiquam 547, 13. 550, 13. 867, 13
cuiq e 596, 7. 659, 6. 699, 4. 775, 3. 900, 10
cuivis 806, 5.
cujus 49, 3. 166, 5. 629, 7. 764, 9
cujuſque 887, 4
culices 558, 2
culinæ 689, 13.
culinam 561, 2. 566, 1
culmo 636, 8
culpa 27, 5. 336, 8. 457, 2. 692, 7. 729, 11. 815, 7
culpabit 911, 15
culpæ fuga 875, 9
culpæ 277, 1. 348, 6. 379, 7. 771, 1
culpam 384, 10. 895, 15.
culpante 242, 7. 551, 8
culpantur 639, 1
culpari 384, 6. 547, 3
culpas 297, 3. 422, 2
culpatur 518, 3
culta 781, 5
cultello 764, 6
culti 495, 3
cultis 417, 7
cultor 127, 1. 882, 3.
cultro 598, 7
cultu 864, 10
cultum 669, 10
cultura 334, 6. 815, 14
culturæ 727, 12
cultus 37, 2. 41, 2. 379, 5. 400, 7. 630, 3. 683, 10
culullis 119, 6. 911, 3
Cumas 792, 2
cumeram 762, 8.
cumeris 510, 10
cuminum 820, 6
cuncta 151, 3. 240, 3. 393, 3. 403, 2. 406, 3. 671, 6. 681, 7. 762, 12. 776, 4. 781, 3
cunctantem 383, 11
cunctetur 528, 12
cuncti 837, 6
cunctos 503, 1 552, 1
cunctum 644, 2
cuneos 132, 6
cunque 26, 2. 32, 6. 39, 7. 67, 2. 104, 2. 124, 5. 687, 3.
cunque pro quandocunque.
Cupennius. *v.* Cupiennius.
cuperem 854, 11
cupiam 596, 8
cupiat 573, 4. 753, 5
cupidè 839, 6
cupidine 313, 3
cupidine falſo decepta pars 511, 4
cupidine miſero fervet 727, 5
cupidinem 167, 9
Cupidinem lentum 413, 3
cupidinibus 528, 1. 710, 3
Cupidinis 337, 12. 492, 5
cupidinum 79, 1. 362, 5
cupido *ſubſtant.* 12, 5. 183, 1. 216, 1. 816, 10
cupido *adject.* 617, 6
cupidos 307, 2
cupidum 614, 8. 633, 9. 866, 16
cupidus 738, 1. 887, 13
cupiens 700, 12. 702, 1. 706, 1. 753, 3. 858, 10
Cupiennius 521, 6.
cupientium 311, 8
cupiet 801, 1. 863, 11
cupimus 535, 12
cupio 592, 4
cupis 592, 13. 866, 8
cupit 568, 7. 740, 6. 875, 7. 914, 1
cuppâ potare magiſtrâ 635, 10
cupreſſi 39, 4
cupreſſo 902, 3
cupreſſos 208, 5
cupreſſum 874, 9
cupreſſus 387, 6
cupreſſus *acc. plur.* 445, 8
cur, i, ut, vel propter quod 770, 7.
cura carentis 895, 9
cura *nom.* 55, 4. 62, 1. 182, 4. 217, 2. 243, 8. 311, 3. 415, 6. 681, 10. 685, 6. 691, 1. 773, 3. 787, 2. 844, 1. 902, 1
cura, *verb.* 677, 2
curabis 316, 2, 883, 8
curæ erat 671, 6.
curæ 382, 13. 408, 10. 573, 7. 588, 4. 745, 1.
curam 464, 11. 573, 5. 677, 2. 681, 2. 712, 8. 738, 9. 747, 6. 749, 9. 851, 3.
curandâ cute 738, 6
curandi 739, 8
curantem 746, 5.
curare pelliculam 685, 8
curare 217, 6. 573, 10. 833, 2
curarier 866, 11
curarum 411, 6. 744, 10
curas *nomen* 33, 3. 193, 2. 215, 6. 287, 5. 305, 6. 327, 3. 434, 2. 527, 10. 740, 4. 778, 9. 793, 6. 816, 13. 879, 8
curas *verbum*, 355, 6. 788. 15. 797, 6 814, 2
curat 179, 3. 203, 4. 270, 7. 808, 4. 880, 9. 899, 3.
curata 632, 4. 747, 9.
curatoris 733, 13
curem 875, 13
cures 728, 7. 781, 7. 803, 5
curet 385, 2. 502, 11. 868, 8. 913, 9, 10
curia 268, 2
curiæ 149, 5
Curiis 730, 3
curioſus 494, 8

curis 89, 7. 861, 11. 865, 11
Curium 53, 4
curo 145, 1. 640, 6. 725, 5. 743, 2
curras 112, 5
currat 601, 1. 660, 4
currebat 531, 3. 665, 6
currens 446, 6
currente 292, 4. 874, 12
currentia 742, 4.
currere 513, 6. 591, 4. 599, 2. 702, 6
curreret 651, 8
curres 739, 3
curriculo 2, 2
curris 728, 5
currit 168, 3
curru 56, 2. 91, 1. 280, 7. 373, 1. 497, 3. 572, 3. 796, 7. 847, 3
currum 128, 3
currunt 508, 10. 519, 8. 779, 2.
currus 64, 1. 463, 2. 514, 12.
curſitant 406, 4
curſitat 701, 20
curſu 500, 2. 689, 11. 813, 8. 909, 8
curſum 878, 2
curſus 26, 6. 127, 4
curtabit 649, 19
curtæ 339, 4
curtatus 733, 5
curtillus 718, 10
curtis 598, 3
curto muto 578, 1
curva 352, 7
curvæ 42, 2
curvantis 126, 8
curvat 293, 5
curvatos 371, 7
curvet 676, 3
curvis 452, 1.
curvo 383, 14. 466, 11. 859, 2
curule 757, 3
cuſpide 387, 4. 614, 10
cuſtode 111, 5. 422, 8. 802, 1. 887, 9
cuſtodem 309, 6. 854, 9
cuſtodes 135, 6. 410, 4. 526, 9. 546, 5
cuſtodia 726, 8
cuſtodiet 617, 2
cuſtodis *nom.* 554, 6
cuſtodis *verb.* 649, 18. 651, 12
cuſtodit 342, 6
cuſtos 55, 3. 223, 3. 266, 2. 328, 4. 383, 2. 693, 6. 726, 3. 893, 12
cute 738, 6. 809, 7
cute bene curatâ 747, 9
cutem 108, 6. 914, 12
cyathis 321, 1
cyatho 510, 12. 579, 4
cyathos 287, 1. 321, 3
cyathum 114, 3
Cycladas 62, 3. 352, 10
cyclicus 884, 2
Cyclopa 564, 8. 864, 12
Cyclope 885, 6
Cyclopum 21, 2
Cydonio 400, 9
cygni 374, 9
cygnum 368, 9
Cyllenea 473, 7
cymbæ 162, 4
Cynaræ 362, 4. 414, 9. 762, 6. 789, 4
Cynaram 414, 8
Cynicum 804, 8
Cynthiæ 352, 8
Cynthium 86, 1
Cypri 15, 1
Cypria 4, 8. 364, 4
Cypriæ 358, 3
Cypron 116, 1
Cyprum 80, 8, 343, 1
Cyri *propr.* 125, 6
Cyri *reg.* 157, 1
Cyro *reg.* 355, 7.
Cyrum 74, 4
Cyrus *propr.* 125, 6
Cytherea 20, 5
Cythereæ 300, 1

D.

DA 320, 5, 6 *bis.* 713, 5. 800, 9. *bis.*
dabat 289, 3. 587, 5. 812, 2
dabimus 371, 1
dabis 553, 5. 760, 2
dabit 11, 9. 39, 7. 687, 9. 618, 7. 757, 3. 877, 2
dabitur 683, 8. 876, 13
dabunt 370, 3
Daci 287, 6
Dacis 698, 4
Dacus 131, 5. 237, 2. 276, 4.
Dædalea 366, 2
Dædaleo 236, 6
Dædalus 19, 6
Dalmatico 150, 1
Dama 691, 3. 707, 13
damæ 10, 2
Damæ *propr.* 573, 11. 684, 2
Damalin 138, 1
Damalis 137, 3. 138, 2
Damaſippe 640, 3. 669, 11
Damaſippi 644, 4
Damaſippus 644, 3
damna 381, 9. 392, 9
damnabis 665, 3
damnati 647, 1
damnatum 252, 4
damnatus 208, 1
damnis 767, 3. 808, 3
damno 523, 1. 633, 7
damnoſa 280, 8. 811, 1. 840, 1
damnoſe 760, 10
damnum 270, 4. 667, 8. 774, 1. 800, 4
damus 536, 2. 851, 8. 874, 1
Danaen 309, 1
Danai 207, 5. 296, 9
danda 646, 7
dandus 887, 5
dant 109, 3. 508, 5
dante 805, 1
dantis 853, 8
Danubium 423, 2
dapem 177, 5
dapes 241, 4. 435, 2. 438, 5. 460, 1. 702, 1. 890, 7
dapibus 124, 3. 139, 3. 999, 4
dapis 376, 1. 446, 11. 493, 1. 701, 2. 807, 10
Dardane 63, 8
Dardanas 387, 3
dare 111, 1. 127, 4. 196, 6. 299, 1. 313, 2. 478, 3. 517, 3. 532, 9. 646, 10. 680, 3. 754, 10
dare circum 681, 1
dare lintea 483, 1
dare lucem 885, 4. 912, 2
dare ludum amori 299, 1
darem 421, 1
daret 140, 11. 523, 1
das 633, 5. 666, 3. 760, 2. 841, 7. 867, 3
dat 513, 4. 571. 5. 749, 6
data 55, 5. 895, 12
date 457, 2. 495, 3. 500, 9. 807, 7
dati 734, 1
datis 19, 7. 262, 1. 869, 6
datis vatibus 507, 1
dato 262, 1. 272, 2. 874, 1
datum 283, 4. 625, 4.
datur 486, 14. 555, 9. 727, 4. 868, 1
daturas 589, 1
daturos 281, 1

daturus 366, 3. 500, 5. 698, 7. 867, 2
datus 84, 1
Dauni 417, 6
Daunia 90, 2
Dauniæ 153, 6. 389, 3
Daunus 360, 8
Davo 605, 3
Davum 707, 5
Davus 690, 8. 703, 2 *bis.* 718, 6. 881, 13. 893, 10
de die 472, 5. genere hoc 507, 3. luce mediâ 789, 5. nocte mediâ 660, 4. 739, 1. 767, 3.
de te fabula narratur 511, 12
de tenero ungui 278, 2
dea 473, 11
deæ 390, 3. 640, 3
debacchentur 255, 7
debeas 379, 2
debeat 900, 6
debebat 595, 2
debellata 77, 1
debemur 877, 11
debemus 534, 9
debent 562, 2
debentia 776, 5
debentibus 126, 7
debes 16, 4. 61, 7. 745, 1
debet 832, 1
debetur 577, 2
debilitat 47, 3
debita 112, 1. 173, 6
debitæ 347, 10
debito 135, 5
debitor 538, 1
decantata 730, 3
decantes 125, 3
deceat 355, 5. 758, 7. 803, 2. 900, 2
decebit 678, 8. 805, 5
decede 871, 3
decedentia 752, 3
decedere 866, 12
decedet 677, 7
decedit 243, 7
decedunt 172, 5. 185, 8
decem 363, 1. 371, 3. 531, 3. 645, 1. 811, 5
December 467, 7
Decembres 317, 8. 826, 2
decembri 703, 4
decempedis 212, 4
decens 76, 3. 363, 8. 414, 4. 725, 5
decent 308, 6. 763, 10. 881, 5
decenter 880, 3
decentes 21, 1. 549, 9
decentiùs 871, 6
decepta 511, 4
deceptum 625, 3
deceptus 524, 2. 815, 7
decerpens 432, 9
decerpere 525, 3
decerptæ 30, 2
decertantem 17, 3
decet 21, 4. 6. 101, 7. 307, 12. 427, 5. 473, 1. 673, 5. 811, 10
deciderint 404, 3
decidimus 392, 10
decidit 522, 1. 788, 16. 831, 10. 913, 7
decidunt 189. 7
decies 498, 4. 532, 1. 660, 3, 6. 898, 12. 904. 7
Decio 571, 9
decipimur 875, 3
decipit 820, 5
decipitur 203, 3
decipiunt 534, 5
decisa negotia 764, 14
decisis pennis 859, 8
declamas 735, 2
declinat 125, 7
declive 353, 7
decoloravere 153, 7
decoqueretur 619, 9
decor 191, 6. 887, 5
decore 525, 11. 799, 8
decoræ 41, 3. 304, 7
decoram 116, 2
decorare 213, 4
decorari 855, 6
decorat 755, 7. 760, 4
decorent 165, 2
decori 215, 1
decoris, *adject.* 700, 15
decoro 365, 7
decorum 124, 2. 234, 1. 246, 9. 432, 7. 588, 7. 762, 5. 836, 8
decorus 369, 9. 502. 1
decrescentia 391, 7
decreta 498, 1
decuere 789, 3
decuit 805, 2
decurrens 344, 2. 366, 5. 616, 4
decurrere 358, 2. 765, 15
decus 2, 1. 124, 3. 219, 6. 311, 6. 340, 4. 389, 3. 418, 7. 444, 7. 495, 2. 500, 10. 648, 1. 807, 1. 893, 4
decutit 467, 9
dedat 349, 2
dedecet 145, 2
dedecorant 379, 7. 853, 7.
dedecori 523, 2
dedecorum 279, 2
dedecuit 196, 5
dedecus 549, 2. 633, 6
dederant 747, 1
dederim 548, 2. 600, 3
dederint 46, 2
dederis 393, 4
dederit 506, 1
dederunt 275, 3. 414, 10
dedi 489, 5
dedicatum 118, 1
dedicet 99, 4
dedisses 532, 2
dedisset 842, 5
dedit 94, 4. 116, 4. 219, 1. 357, 12. 389, 6. 521, 11. 522, 2. 568, 5. 597, 5. 626, 5. 700, 12. 708, 10. 861, 10. 879, 6. 901, 5
dedit pœnas 524, 2
deditus 648, 11
dedocet 158, 2
deducam 507, 5. 597, 4
deducere 655, 4
deduci 142, 5. 613, 4
deducis in actus 883, 4
deducit 368, 7. 881, 9
deducta 851, 12
deducte 174, 2
deducti 894, 4
deductus 378, 1
deducunt 472, 2
deduxisse 361, 2
deduxit 740, 3
deerit 633, 9
deero 597, 1. 615, 1
deest 783, 2
defecere 379, 6
defendam 577, 6
defendas 552, 9
defendat 890, 3
defende 389, 3
defendens 623, 1
defendente 601, 4
defendere 532, 1. 685, 4. 911, 11
defendis 705, 12
defendit 71, 5. 382, 13. 551, 8
defensor 684, 13
defer 783, 1
deferar 855, 9
deferens 158, 4
deferor 726, 1
deficient 651, 14
deficiente 747, 5
deficit 779, 5
deficiunt 614, 9. 795, 6. 875, 5
defingit, *v.* diffingit.

defixis oculis 753, 7
defluat 111, 4. 349, 11. 739, 11
defluit 51, 11. 533, 7
defluxit 844, 8
defodiet 754, 5
deformat, *v.* denormat
deformis 474, 9
defossa 509, 9
defricuit 600, 2
defuisse 447, 7
defuncta 829, 8
defunctum 334, 7. 342, 3
defundere 629, 6
defuso 385, 8
degere 121, 4
deget 356, 12
dehinc 486, 13. 539, 7. 568, 4. 885, 5
Dei 893, 12
dejecerit 813, 11
dejecit 416, 8. 538, 6. 858, 5
dejectum 10, 5
dejicere 573, 12
dein 539, 4
deinceps 720, 11
deinde 561, 1. 580, 1. 721, 3
Deiphobus 401, 5
delabentis 356, 5
delassare 507, 4
delatis 546, 11
delecta 716, 8
delectabere 364, 7
delectam 165, 6
delectando 903, 3
delectandum 844, 5
delectant 350, 2. 410, 5. 534, 6
delectare 902, 4
delectat 615, 12. 712, 2. 803, 7
delectatur 860, 2
delectavere 774, 3
delectent 865, 2
delectet 510, 14, 661, 5
delector 798, 9
delenda 836, 4
delenit 244, 3
delere 907, 1. 911, 9
delevit 276, 4. 400, 7
Deli 159, 4
Deliæ 390, 3
deliberata 142, 3
delibutis 439, 3
delibutus 490, 2
deliciarum 395, 4
deliciis 754, 11
delicta 274, 1. 537, 6. 543, 8. 903, 6
delictum 911, 11
Deliis 373, 2
delinit, *v.* delenit
deliquit 537, 11
delira 667, 1
delirant 736, 9
deliret 782, 4
delirum 689, 4
delirus 649, 2. 865, 1
delitigat 880, 5
Delius 264, 8
Delon 87, 3
Delphica 361, 3
delphinum 875, 8
Delphis 892, 2
Delphos 29, 2
delubra 573, 8
delubris 269, 6
deludet 687, 8
dem 860, 6 *bis.*
demas 826, 4
deme 816, 6
demens 577, 11. 610, 5. 650, 9. 668, 3
dementem 322, 2. 650, 11
dementes 139, 6
dementia 49, 1
demere 5, 7. 739, 7
demeret 280, 5
demersa 310, 5
demeteret 522, 4
Demetri 612, 4. 764, 7
Demetrius 611, 1
demisit 376, 6. 573, 1. 708, 5
demissa 315, 3. 526, 6, 10. 888, 13
demissis 519, 9
demissum 108, 4. 688, 4
demittere 569, 3. 847, 1. 913, 10
demittit 202, 5. 243, 3. 800, 12
demitto 593, 3
demo 832, 10 *bis.*
Democriti 781, 4
Democritus 849, 2, 899, 3
demoveat 509, 6
demovet 383, 14
dempserit 168, 4
demptus 865, 15
demum 558, 11
dena 858, 8
denarrat 669, 2
denatat 284, 4
deneges 313, 2
denominatos 314, 3
denormat 692, 9
denos 498, 4
dens 458, 3
densa 32, 1
densantur 109, 5
densis 270, 8
denso 177, 2
densum 202, 3
dent 655, 4. 720, 7
dente 58, 7. 181, 3. 374, 5. 377, 4. 448, 3. 455, 1. 573, 6. 590, 6. 617, 14. 618, 3. 700, 13. 815, 10. 844, 1
dentem 610, 5
dentes 323, 9. 413, 9. 591, 4
dentibus 809, 7. 858, 4
dentur 720, 13
deo 24, 8. 309, 8
deorum 42, 1. 45, 1. 50, 10. 107, 5. 127, 1. 134, 9. 139, 2. 152, 1. 213, 3. 253, 7. 257, 5. 274, 3. 349, 6. 367, 5. 375, 5. 403, 11. 444, 1. 452, 2. 477, 3. 667, 3. 828, 4
deos 4, 1. 23, 6. 34, 2. 95, 7. 135, 6. 226, 4. 228, 2. 252, 2. 331, 9. 367, 5. 380, 8. 423. 9. 503, 1. 698, 3. 800, 6. 890, 9. 907, 3
depellat 733, 3
depellere 517, 4. 689, 11
deperdat 547, 10
deperdere 523, 10
deperiit 832, 4
deponas 684, 9
depone 104, 5. 178, 2. 813, 4
deponent 138, 2
deponere 509, 9. 727, 7
deponuntur 697, 10
depositum 572, 5. 771, 3
deposco 524, 7
deprœliantes 39, 4
deprenderis 707, 2
deprendi *infinit.* 529, 11
deprensa 529, 8
deprensi 554, 2
deprome 38, 7
depromere 139, 4. 725, 6
deproperare 179, 2
depugnare 847, 10
depulit 774, 11
depulsum 377, 3
depygis 526, 4
derepta 421, 4
dereptum 40, 7
deridet 643, 9. 855, 3
deripere 352, 3. 494, 9
deripit 448, 2
derisor 698, 5. 899, 11. 911, 2
derisum 913, 1
derivata 277, 3

des 548, 7. 663, 2. 857, 6
deo veniam 671, 3
defævit 743, 10
descendat 240, 6. 435, 7. 906, 7
descende 257, 7. 325, 6
descendere 521, 4
descenderet 456, 5
descendet 761, 1
descendi 771, 2
describat 614, 11
describi 544, 3. 844, 4
describitur 874, 8
descripſi 642, 3
descripta 616, 5
descriptas 879, 9
desectam 69, 5
deserat 825, 2
desere 354, 1
deserere 898, 5
deseret 876, 3
deserit 337, 5
deserta 788, 6. 864, 5
desertior 777, 3
deseruit 80, 8. 249, 3. 801, 3
desiderantem quod satis est 242, 1
desideret 887, 1
desideri 494, 11
desideriis 384, 1
desiderio 94, 1
desiderium 62, 1. 788, 9
desideror 759, 5
desidia 640, 2
desinat 750, 2
designaorem 760, 4
desiliat 529, 7
desilies 883, 9
desilire 494, 1
desilit 485, 4
desiliunt 303, 7
desinat 873, 4
desine 93, 5. 186, 5. 257, 4. 307, 8. 362, 4. 525, 2. 669, 10. 811, 10
desinet 468, 15
desint 137, 5
desipere 412, 6
desipiant 643, 3
desipit 657, 4. 815, 1
desis 690, 6
desistam 597, 3
desistant 530, 3
desit 149, 1. 649, 18. 859, 10
desperandum 32, 8
desperat 886, 3
desperes 727, 2
despice 284, 6
destinat 302, 5
destinata 228, 5
destinatis 178, 3
destinet 646, 8. 658, 2
destiti 467, 7
destituit 252, 2
destringere, *v.* distringere
desum 555, 5
desumpsit 861, 9
desunt, 313, 7. 317, 4. 726, 7
desurgat 632, 1
det 529, 1. 817, 11. *bis.*
deterere 27, 5
detereret 609, 8
deterget 31, 3
deterior 718, 2
deterioribus 270, 7
deterius 565, 3. 612, 4. 773, 4
deterreret 553, 12
deterret 68, 5
deterrima 557, 4
deterruit 907, 4
detestata 5, 12
detestatio 451, 9
detinet 735, 5. 571, 4
detinuit 126, 6
detorquet 197, 4
detorieris 629, 3
detorta 877, 1
detractam 660, 5
detrahere 606, 4. 618, 12
detrahet 798, 11
detraxerat 461, 3
detrimenta 841, 3
detrusit 825, 7
detulerit 798, 11
detur 298, 1. 546, 4
devenit 754, 7
devexi 109, 7
deviæ 72, 2
devictis 113, 3
devictus 379, 10
devinctior 561, 6
devio 341, 1
devites 728, 4
devium 193, 5
deum 49, 3. 341, 8. 385, 6. 395, 2. 410, 5. 586, 2
deûm *genit. plural.* 634, 4. 699, 2.
devocare 487, 5
devolet 683, 8
devolvit 367, 3
devota 260, 6. 416, 13
devoti 481, 3
devovet 628, 4
deus 18, 4. 75, 3. 105, 1. 129, 3. 313, 7. 355, 10. 468, 8. 473, 4. 475, 6 *bis.* 507, 5. 705, 10. 719, 10. 802, 2. 869, 2. 889, 9. 892, 10. 913, 13
dexter 642, 7
dextera 8, 3. 416, 8. 618, 2. 850, 4
dexteras 321, 10
dexteris 455, 3
dexteriùs 595, 10
dextra 223, 2. 255, 4. 586, 3
dextram 757, 1. 767, 9
dextras 378, 3
dextro 615, 2
dextrorsum 643, 6
dextrum latus 796, 6
di 640, 3. 698, 5. 746, 6
dia 521, 2
diadema 158, 3
Diana 393, 9. 448, 7. 502, 10. 913, 3
Diana quæ silentium regis 495, 1
Dianæ 196, 8. 265, 3. 487, 3. 503, 3. 874, 6
Dianam 85, 4
diaria 789, 11
dicaces 892, 8
dicacis 551, 9
dico *cum vocabulis inde inflexis*, passim, *sed nullo peculiari sensu.*
dictabam 775, 5
dictabat 545, 6
dictæ 908, 6
dictant 840, 4
dictantis 646, 1
dictare 836, 6
dictari 610, 6
dictata 729, 5. 810, 2
dicta 724, 1
dictet 756, 11. 831, 1
dictis 554, 9. 709, 9
dictitet 797, 11
didicere 416, 3. 838, 1
didici 569, 1. 910, 3
didicit 840, 9. 900, 6. 909, 11
didit 630, 4
diducere 600, 5. 901, 8
diductos 290, 9
dies *& inde inflexa*, passim
Diespiter 127, 5. 248, 7
differ 778, 7
differat 465, 6. 876, 6
different 452, 7
differre 662, 1. 893, 9
differs 739, 8
differt 548, 11. 652, 12
differtum 557, 1. 758, 4
difficile 603, 2. 883, 3
difficilem 292, 6. 690, 7
difficiles 597, 1

difficili 57, 4
difficilis 284, 8. 888, 6
diffidit 310, 5
diffindere 620, 5
diffingas 135, 2
diffinget 357, 5
diffingit 604, 7
diffiſa 591, 3
diffuderit 475, 1
diffudit 783, 7
diffugêre 391, 5
diffugiunt 76, 1. 133, 7
diffundere 557, 7
diffundit 743, 4
diffuſa 748, 4
diffuſo 385, 8
Digentia 817, 3
digitis 896, 7
digito 40, 8. 375, 1, 716, 2
digitos 236, 5
digna 297, 8. 325, 5. 498, 3. 610, 3. 626, 8. 775, 4. 889, 1
dignam 898, 1
dignatur 374, 3
digne *nom.* 104, 7. 302, 2
dignè *adverb.* 27, 7. 845, 6
digner 861, 14
digni *plur.* 758, 3. 875, 2
dignior 209, 1
dignis 761, 12. 880, 2
digniſſima 470, 1
dignius 707, 6
dignor 822, 3
dignos 547, 3. 574, 12
dignoſcere 859, 2
dignoſceret 794, 3
dignum 397, 8. 541, 3. 621, 1. 638, 3. 746, 5. 762, 2. 770, 4. 851, 3. 884, 4
dignus 532, 11. 544, 3. 911, 5
Dii 46, 2. 73, 1. 264, 10. 275, 3. 393, 2. 412, 7. bis. 500, 7, 8. 655, 4. 692, 4. 720, 6. 817, 7. 866, 12. 905, 3
Dii bene fecerunt quod, &c. 646, 6
Dii ſuperi 842, 10
Dis 6, 5. 61, 1. 73, 1. 119, 8. 174, 4. 219, 4. 259, 11. 275, 1. 311, 8. 391, 1. 497, 1. 649, 18. 665, 8
dijudicata 273, 5
dilabentis, *v.* delabentis
dilapſam 415, 5
dilapſo 566, 1
dilator 888, 5
dilatus 609, 7
dilecta 168, 7
dilectam, 86, 3. 116, 1
dilecte 235, 7
dilecti 854, 1
diligeret 471, 5
diligit 189, 2. 731, 1. 854, 14
diludia 822, 10
diluit 660, 7
diluta 623, 2
diluviem 417, 7
diluvies 356, 10
diluxiſſe 747, 7
dimidio 669, 5
dimidium 16, 6
dimidium facti 739, 9
dimiſere 859, 7
dimiſſa 767, 11
dimittar 761, 8
dimittere 786, 5
dimittes 775, 1
dimittit 707, 10
dimittitur 765, 14
dimoveas 4, 8
dimoveat *v.* demoveat.
dimovebit 286, 4
dimovêre 93, 1
dimovet 383, 14
dimovit 273, 2
Dindymene 67, 5
dio 161, 8
Diomedi 583, 7
Diomedis 885, 7
Dionæo 154, 2
Dionyſi 573, 11
diota 39, 1
dira 333, 4. 449, 3. 451, 9. 594, 3
diræ 8, 1
diram 828, 8
Dircæum 368, 9
direpta 269, 8
direptum, *v.* dereptum
direxit 401, 1
diripere, *v.* deripere
diris 451, 9. 473, 8
dirnere 360, 1
diruit 417, 10. 733, 11
dirum 194, 2. 279, 6
dirus 156, 5. 380, 2
dis 639, 2
diſce 350, 15. 808, 3
diſcedat 583, 8
diſcedere 762, 3
diſcedens 796, 7
diſcedere 592, 7. 788, 3. 824, 5
diſcedit 567, 8
diſcedite 507, 8
diſcedo 863, 1
diſcedunt 706, 11
diſcentes 230, 2
diſcere 508, 6. 728, 8. 768, 8. 879, 11
diſceret 842, 5
diſcernunt 77, 3
diſcerpta 721, 4
diſceſſit 774, 10. 905, 8
diſcet 237, 4. 667, 7
diſci 905, 10
diſcincta 529, 9
diſcincti 619, 8
diſcinctus 429, 6
diſcipularum 612, 5
diſcit 855, 2
diſcite 621, 6
diſco *nom.* 36, 3. 622, 8
diſcolor 809, 4
diſconvenit 733, 10. 788, 5
diſcordet 847, 11. 869, 8
diſcordia 440, 6. 549, 11. 583, 6
diſcors 355, 8. 653, 8. 782, 3. 905, 4
diſcrepat 102, 6. 577, 6. 649, 3
diſcrepet 869, 8. 886, 5
diſcrepuit 892, 2
diſcretas 200, 7
diſcrimen 169, 3
diſcunt 901, 8
diſcus 622, 8
diſerti 904, 12
diſertum 750, 5
diſertus 820, 4
diſiecta 231, 6
diſiecti 550, 2
diſjunctum 788, 15
diſpar 456, 10. 809, 3. 821, 6
diſparem 408, 5
diſpari 74, 4
diſparibus 583, 7
diſpenſare 524, 12
diſpeream 596, 2
diſplicent 143, 2
diſplicet 822, 10
diſploſa 591, 2
diſquirite 622, 2
diſſentientis 269, 1
diſſentire 860, 4
diſſentis 620, 5
diſſidens 157, 2
diſſidet 288, 2. 733, 7
diſſilire 489, 15
diſſiluit 812, 12
diſſimile 574, 10
diſſimilem 668, 13. 716, 4
diſſimiles

diſſimiles 770, 7
diſſimilis 553, 12
diſſimulare 597, 11
diſſimulat 237, 1
diſſimulator 770, 9
diſſimules 797, 12
diſſipabit 181, 8
diſſipare 491, 4
diſſipat 193, 1
diſſociabili 18, 5
diſſocientur 796, 5
diſſolvas 549, 6
diſſolve 38, 5
diſtabit 629, 1. 657, 3. 809, 4
diſtantia 836, 7
diſtare 764, 3
diſtat 402, 4. 625, 2. 663, 3. 807, 3. 869. 9
diſtent 762, 1
diſtenta 434, 11
diſtentius 514, 8
diſtet 319, 1
diſtinet 383, 12
diſtinguere 774, 2
diſtinguet 168, 1
diſtorquens 597, 10
diſtortis 535, 3
diſtrictum 719, 16
diſtrictus 241, 3
diſtringere 617, 3
diſtuli 378, 3
ditantis 752, 6
ditaſſe 493, 2
ditaverit 877, 5
ditavit 429, 4
ditem 583, 10
dites Mycenas 30, 4
diteſcere 683, 7
dithyrambos 367, 2
ditior 509, 7. 567, 6. 596. 6. 707, 11
ditior *pro* divitis 436, 10
diva 15, 1. 130, 1. 328, 7. 343, 1. 497, 11
Dive 386, 3
divellere 588, 13
divellet 221, 1
divelletur 138, 3
diverſa 506, 2. 514, 7. 860, 5
diverſis 540, 10
diverſoria 792, 5
diverſum 809, 5. 849, 3
dives 44, 1. 119, 5. 161, 6. 196, 9. 226, 2. 392, 11. 407, 7. 412, 2. 478, 9. 511, 8. 513, 10. 518, 5. *bis.* 524. 11. 541, 8. 618, 7. 653, 2. 683, 21. 732, 7. 868, 11. 910, 6 *bis.*
divi 370, 2
dividat 468, 13. 789, 2
dividens 128, 1
divideres 583, 4
divides 64, 4
dividit 136, 3. 540, 10
dividuo 807, 8
divina 346, 1. 594, 2. 648, 1. 892, 1
divinæ 632, 3
divinare 688, 1
divinior 548, 6
divinis 579, 1. 908, 3
divis 39, 2. 251, 9. 304, 6. 371, 1. 383, 1
diviſimus 557, 2
diviſit 513, 15
diviſos 720, 9
diviſiſſe 653, 3
diviſus 191, 3
divite 594, 5. 634, 3. 793, 6. 858, 6. 864, 8
devite venî 909, 5
divitem 228, 6
divites 484, 8
divitiæ 339, 3. 730, 6. 850, 3. 866, 15
divitiarum 749, 4
divitias 244. 8. 358, 4. 634, 1. 684, 5. 715, 3. 747, 1
divitibus 354, 5. 397, 7. 681, 4. 803, 9
divitiis 161, 5. 648, 2. 699. 11. 763, 2
divitis 332, 6. 809, 11
divitum 295, 2. 311, 9
dium, *al.* divum 78, 2
divos 182, 7. 214, 1, 262, 7. 418, 1. 653, 10. 656, 8. 681, 5. 879, 6
diurna 705, 3. 896, 2
diurno 819, 4. 891, 7
diurnos 861, 7
divulſus 59, 3
Divûm 11, 5. 388, 9. 541, 1
divus 267, 1
dixere 575, 1
dixeris 548, 4. 658, 5. 697, 3. 876, 9
dixerit 667, 6. 690, 14. 706, 11
dixero 553, 4
dixi 220, 6. 599, 2. 606, 6. 684, 6. 770, 7. 822, 6. 857, 10 *bis.*
dixiſſe 367, 1. 652, 7. 653, 4. 901, 10. 910, 1
dixit 269, 7. 297, 11. 348, 3. 350, 10. 380, 9. 443, 5. 610, 8. 732, 7. 800, 7. 850, 5
do manus 487, 1
do 529, 3
doce 804, 6
doceat 513, 6. 576, 4
docebo 644, 3. 899, 12
docendum 576, 3
docendus 789, 1. 803, 3
docentem 230, 1. 825, 9
docentes 283, 6
doceo 646, 6
doceri 277, 5. 848, 16
docilem 741, 3
dociles animi 902, 7
docili 500, 7
docilis 294, 3. 391, 3. 628, 5. 642, 3
Docilis *propr.* 810, 8
docta 280, 1. 290, 1. 842, 7
doctarum hederæ præmia frontium 6, 4
doctæ 413, 5
docte *vocat.* 385, 5. 620, 4. 681, 5. 818, 1
docti 592, 6. 833, 7. 840, 11
doctior 338, 5. 596, 6.
doctiſſimus 556, 3
doctiùs 831, 3
doctor 389, 1
doctores 508, 6. 576, 9
doctos 612, 1. 616, 8
doctrina 379, 4. 816, 12
doctum 671, 1. 900, 12. 914, 10
Doctus eris 672, 7
doctus 114, 4. 503, 3. 602, 4. 606, 8. 704, 7. 708, 13. 837, 7. 878, 3
docuêre 376, 4. 898, 6
docui 784, 1
docuit 628, 3. 707, 4. 716, 7 897, 4
documentum 553, 10
dolat 558, 10
doleas 125, 1
doleat 512, 5. 753, 5
dolendum eſt 881, 1
dolentem 244, 1. 381, 15
dolentes 740, 8
dolentibus 911, 1
dolentis 787, 4
dolet 265, 5. 880, 6
dolio 435, 1
dolis 737, 1
dolitura 478, 1. 528, 2
dolituras 612, 3
dolium 297, 1

dolo 577, 4
dolor 478, 6. 594, 4. 740, 15
dolore 521, 9. 641, 9. 740, 10
dolorem 727, 6
dolores 527, 9. 663, 6. 666, 3
doloribus 493, 6. 808, 3
dolos 433, 12
doloſa 689, 3
doloſi 133, 9
doloſo 141, 5. 347, 5. 682, 5
doluere 619, 2. 843, 9
dolum 43, 4
domabilis 418, 8
domando 156, 1
domari 828, 10
domat 104, 1
domeſtica facta 898, 5
domeſticus 581, 4
domi 511, 10. 659, 6. 685, 1. 748, 3. 756, 5. 821, 13
domibus 91, 2. 699, 1
domina 563, 8. 738, 2
dominæ *ſing.* 183, 6. 196, 1. 350, 5. 418, 11. 565, 3
dominam 131, 2
dominantia 893, 7
domini 199, 7. 740, 3
domino 211, 4. 683, 9. 693, 5. 703, 3. 708, 11
dominos 4, 1. 867, 15
dominum 163, 5. 208, 6. 756, 7. 774, 13. 796, 10. 867, 3
dominus 243, 4, 6. 311, 11. 633, 3. 649, 8. 666, 1. 709, 6. 710, 11. 722, 2. 815, 2
domita 396, 4
domitam 84, 7
domitor 737, 5
domitos 55, 8. 195, 2
domitus 265, 4. 288, 4
domo 19, 1. 161, 2. 193. 5. 224, 2. 363, 4. 383, 12. 412, 2. 460, 3. 701, 11. 701, 15. 770, 4. 772, 9. 839, 10
domos 66, 6. 107, 3. 133, 5. 197. 3. 227, 3. 241, 8. 277, 2. 308, 1. 334, 2. 356, 7. 448, 9. 641, 4. 843, 9
domuit 481, 1
domum 27, 1. 63, 3. 114, 9. 284, 5. 320, 3. 368, 1. 434, 5. 436, 7. 446, 3. 469, 2. 474, 6. 483, 1. 503, 2. 561, 2. 659, 4. 685, 7
domus 22, 5. 30, 7. 195. 4. 208, 3. 252, 7. 310, 4. 384, 7. 405, 8. 409. 6. 436, 10. 529, 6. 596, 4. 691, 10. 702, 7. 740, 2. 773, 8
dona 288, 9. 403, 6. 752, 7. 763, 9. 853, 5
donabat 794, 6
donaberis 302, 3
donandi 689, 12
donandus 367, 1
donant 894, 10
donare 395, 6. 411, 5. 653, 6. 910, 11
donarem 394, 1, 3
donarent 866, 12
donari 780, 3
donaris 910, 11
donaſſet 565, 1
donat 368, 4. 523, 5. 688, 1. 755, 6. 761, 10. 766, 6. 817, 10
donata 763, 5. 847, 7
donatum rude 724, 2
donatura 374, 9
donatus 855, 7
donavere 370, 2
donec 40, 1. 272, 1. 274, 2. 289, 1, 5. 490, 4. 539, 6. 558, 9. 619, 8. 690, 13. 774, 8. 797, 12. 887, 3
donem 329, 4
donent 640, 4
dones 121, 2. 653, 1
donet 278, 5. 499, 1. 816, 12
donis 439, 3. 858, 7
dono 761, 8
Dorium 460, 6
dormiet 812, 3
dormire 558, 5. 614, 3. 738, 7. 859, 12
dormirem 259, 9
dormis 97, 8. 659, 8
dormitabo 881, 4
dormitat 904, 1
dormitum 563, 1. 580, 1. 765, 14
Dorſennus 846, 8 *bis.*
dorſo 593, 4. 701, 4. 774, 11
dos 335, 5
dotalibus 754, 1
dotata 335, 3
dote 357, 14. 549, 1. 755, 5
doti 529, 1
dracones 376, 7
drachmis 707, 2
Druſonem 538, 1
Druſum 377, 6
Druſus 416, 3
duarum 591, 1
dubia 632, 1
dubiæ 817, 9
dubiis 402, 11
dubios 634, 8
dubitem 837, 5
dubito 52, 6
dubius 451, 5. 595, 5
ducant 458, 6
ducat 344, 1. 725, 3. 810, 9
duce 14, 2. 26, 3. 725, 7. 32, 8. 43, 7. 174, 2. 252, 5. 813, 13
ducem 373, 3. 438, 7. 463, 4
ducenda 493, 5. 578, 1
ducendos 577, 15
ducent 912, 5
ducenta 574, 3
ducente 256, 4
ducentia 475, 3
ducentis, *verb.* 403, 2
ducentis *nom.* 643, 17
ducentos 531, 4. 545, 5. 608, 6.
ducere 50, 8. 253, 5. 295, 10. 392, 2. 410. 8. 681, 6. 698, 13. 738, 9. 775, 4. 900, 12, 907, 8. 910, 12
duceret 744, 11. 853, 2
duceris 709, 13
duces *verb.* 74, 1. 364, 6
duces *nom.* 151, 1. 311, 2. 423, 10
ducet 220, 5. 350, 16. 373. 1
duci *verb.* 443, 4. 706, 12. 905, 6
ducibus 396, 1. 829, 5
ducimus ætatem 870, 3
ducis *verb.* 63, 3. 314, 5
ducis, i. putas 787, 7
ducis *nom.* 304, 7. 720, 4. 900, 9
ducit 20, 5. 348, 10. 381, 10. 585, 4. 398, 5. 605, 7. 626, 3. 733, 4. 758, 2
duco 575, 8. 758, 2
ducor 711, 8
ducta 195, 7
ductos 388, 10
ductum 252. 10. 629, 4
ductus 807, 11

ducum

ducum 878, 8
ducunt 837, 8
duella 854, 8
duelli 305, 10
duellis 421, 5
duello 270, 15. 736, 2. 862, 11
dulce 2, 1. 124, 5. 171, 8. 180, 3. 246, 9. 341, 7. 412, 6. 427, 4. 839, 9. 856, 9
dulce *adverb.* 91, 3, 4
dulce loqui 762, 5
dulcem 241, 5. 374, 7. 656, 1
dulces 39, 8. 196, 1. 225, 6. 290, 1. 330, 7. 434, 5. 484, 1. 543, 6
dulci 70, 3. 72, 6. 136, 4. 140, 2. 203, 3. 299, 2. 302, 2. 383, 12. 435, 1. 448, 12. 464, 12. 903, 2.
dulcia 58, 9. 631, 4. 683, 9. 778, 7. 880, 10
dulcia se in bilem vertent 631, 4
dulcibus 474, 10
dulcior 672, 4
dulcis 101, 4. 536, 13. 555, 6. 729, 1. 761, 2. 793, 3. 815, 14
dulciſſimè 592, 3
dulcium 362, 4
dum, *id eſt*, donec 328, 3
dum, *id eſt*, dummodo 70, 6. 253, 8. 254, 1. 510, 9.
dum, *id eſt*, quandiu 360, 5
dummodo 547, 12
dum licet 192, 10. 412, 4. 701, 9. 778, 4.
dum ne 509, 7
dum potes 315, 5
dumeta 264, 7. 355, 3
duntaxat 697, 6. 875, 1
duo 579, 4. 583, 6. 653, 2
duobus 653, 3. 860, 7
duplice 635, 9
duplici 805, 4
duplicis 26, 6. 678, 6
dura 75, 3. 134, 6. 201, 3. 4 *bis*. 323, 2. 420, 2. 438, 1. 441, 2. 469, 5. 521, 10. 603, 6. 608, 3. 672, 6. 726, 8. 842, 13
duram 284, 8. 403, 13. 517, 4
durare 60, 6. 581, 4. 732, 5
durare 336, 13
duraveris 679, 7
duraverit 554, 7
duravit 486, 13
durè 365, 12. 836, 1
duri 831, 5
duris 381, 7. 446, 8. 469, 1. 519, 5
duriùs 641, 2
duro 297, 5. 327, 2. 508, 8.
duros 911, 15
durum 96, 5. 363, 2. 595, 7
duras 545, 4. 582, 5. 584, 4. 767, 6. 801, 6
dux 250, 4. 383, 5. 385, 11. 461, 2. 820, 11
duxit 371, 9. 619, 1. 826, 10
dyota, v. diota

E.

EAmus 484, 2. 758, 1
eas *verb.* 708, 4
eat 292, 5. 573, 4. 663, 3
ebibat 649, 17
eboris 839, 2
ebria 140, 3
ebrietas 750, 2
ebrius 549, 2. 643, 16
ebur 119, 1. 224, 1. 757, 4. 849, 1. 868, 6
eburna 193, 6. 348, 9
eburnos 701, 16
echini 675, 1.
echinos 718, 10. 793, 10
echinus 446, 6. 579, 4
Echioneæ 382, 2
ecquid 615, 10
ecquis 706, 8
edaciis 193, 2
edacibus 433, 12. 846, 8
edat 437, 7
edax 359, 3. 633, 3
ede 671, 8. 688, 2.
edendi 797, 11
edi *præterit.* 635, 3
edicit 659, 1
edicta 423, 3
edicto 853, 1
edideris 907, 2
ediſcere 866, 4
ediſcit 835, 1
ediſſere 668, 6
editi 871, 4
edit 721, 8. 781, 4
edite 1, 1
editior 540, 6
edixerit 628, 4
edixit 819, 3
edo *priore longa* 707, 4
edormit 384, 8
Edonis 180, 2
edormit 643, 17
educere 639, 6
educet *penult. brevi* 793, 9
educet *penult. longa* 813, 2
edules 676, 5
effare 490, 8
effert 881, 10
effertis ad cœlum 772, 5
efficaci 487, 1
efficacis 439, 7
efficax 411, 6
efficient 382, 11
efficiet 357, 4
effigies 589, 2
effractam 807, 13
effuderit 392, 7
effugere 381, 2. 762, 10
effugerit 452, 10
effugiet 645, 3
effugit 669, 2. 709, 2. 787, 10
effundi 651, 10
effuſi latè maris 779, 1
effutire 893, 4
egens 395, 4. 493, 8
egentem 805, 1
egenti 633, 9
egeo 772, 7
egere *infinit.* 733, 13. 852, 3
egerit *ab* ago 55, 8. 687, 1
eges 554, 6. 814, 9. 887, 2
eget 88, 6. 511, 2. 634, 3. 740, 11. 755, 8
egi 824, 6
egi 9, 3. 128, 3. 376, 8. 837, 7
ego & vos 896, 5
egomet 529, 8. 532, 10. 588, 9. 851, 7
egregias 641, 4
egregiè 691, 8. 876, 9
egregii 27, 4. 340, 3. 698, 9
egregio 575, 13
egregius 272, 4
egreſſum 556, 3
ejecta 586, 6
ejulatio 466, 7
ejus 296, 4. 396, 4
elabi 690, 4
elaborabunt 241, 5
elaboratum 476, 4
elata 690, 2
elatrem 810, 7.
Elea 368, 1
Electram 751, 1
elegos 125, 3. 862, 4. 878, 12
elementa 338, 1. 508, 6. 825, 9

elementis 726, 13
elephas albus 849, 4
elicerent 589, 1
eliciet 193, 5. 411, 3
elidere 792, 1
eligit 278, 4
eliminet 751, 1
elíferit 66), 3
elixa 631, 3
ellebori, v. hellebori
elocuta 251, 8
eloquium 891, 15
eludebat 804, 8
eludente 605, 4
eluere 411, 6
eluius 832, 11
elutius 672, 4
emancipatus 462, 2
emat 648, 10
ematur 512, 14
emendas 910, 4
emendata 836, 6
emendaturus 721, 3
emendatus 798, 7
emendes 828, 1
emendo 644, 3
emetat 754, 1
emetiris 634, 3
emicuit 836, 8
emirabitur 23, 8
emiserit 878, 12
emisso 824, 6
emissum 814, 13
emisti 857, 8
emit 852, 13
emovit 641, 8
Empedocles 782, 4. 914, 1
empta 740, 10. 813, 5
emptæ 652, 2
emptas 648, 10
emptis 867, 9
empto 707, 2
emptor 279, 2. 691, 11. 867, 8. 894, 9
emptorem 525, 12
emptum 758, 6. 867, 6, 9
emunctæ 545, 4
emuncto 893, 81
en 507, 5
enatat 874, 10
enaviganda 206, 4
Enceladus 263, 8
enectus 767, 2
enervet 458, 2
Enipeus 283, 10
enirat 349, 3. 893, 9
eritescis 182, 2
Enni 607, 1. 877, 4. 895, 7
Ennius 818, 7. 833, 1
ense 494, 2
ensem 141, 3
enses 422, 10. 455, 5
ensis 68, 5. 241, 3. 594, 3. 617, 2
eo *verb.* 580, 1
eois 134, 3. 435, 5
ephebi 846, 6
Ephesum 29, 1
ephippia 790, 2
Epicharmi 834, 2
Epicuri 747, 10
Epidamius 533, 3
epistola 857, 12
epos 605, 6
epulæ 649, 14. 712, 1
epulas 285, 6. 426, 6
epulis 137, 5. 398, 1. 617, 5
epulum 647, 1
equa 218, 3. 295, 5
eques 84, 3. 245, 4. 301, 1. 443, 1. 481, 6. 494, 5. 526, 4. 741, 4. 792, 8. 847, 11
equestrem 906, 3
equestri 707, 12
equi 564, 1. 792, 8
equi feri, *ibid.*
equidem 620, 5. 684, 6. 698, 4. 836, 4
equina ubera, Epod. 8
equinæ 832, 9
equinam 873, 1
equino 261, 1
equis 26, 2. 50, 4. 51, 8. 63, 7. 65, 7. 81, 1. 251, 7. 279, 1. 515, 1. 615, 10. 763, 7. 887, 10
equitare 14, 1. 187, 4. 661, 4
equitat 35, 4
equitavit 380, 4
equitem 243, 8. 408, 1. 610, 7. 774, 11
equites 881, 12
equitet, v. equitat
equitis 848, 2
equitum 150, 5. 217, 2. 311, 6. 848, 5
equo 338, 3. 387, 9. 614, 11. 622, 4
equorum 98, 5. 839, 1
equos 128, 3. 150, 5. 462, 7. 525, 10
equum 284, 1. 368, 2. 417, 4. 725, 2. 741, 3. 774, 7. 879, 7
equus 372, 4. 792, 6. 804, 10, 894, 8
eradenda 337, 12
erectum 730, 8
erepsemus 566, 7
ereptum 397, 5
ereptus 436, 5
erigimur 719, 6
erigit 651, 11
erimus 206, 5
eripe 353, 5. 710, 9
eripere 910, 8
eriperem 656, 8
eriperet 597, 10
eripi 197, 6
eriptam 624, 3
eripias 540, 8
eripiet 685, 5. 757, 3
eripiunt 398, 3
eripuêre 859, 14
eripuit 222, 5
errans 207, 5
errantes 432, 4
errare 258, 6. 589, 7
erraremus 534, 7
errat 318, 1. 835, 6. 913, 6
errem 349, 7
errent 782, 1
erret 657, 3
erro *nom.* 712, 7
erro *verb.* 127, 3
error 643, 5. 7. 840, 12. 865, 15. 900, 2. 913, 3
errori 534, 8. 644, 2
erubescendis 104, 2
erucas 718, 9
erue 547, 3
eruet 864, 2
erutas 445, 7
Erycina 12, 4
erymanthi 86, 6
esca 713, 6
escæ 631, 1
esculetis 90, 2
esculo 293, 6
Esquilias 696, 2
Esquiliis 587, 6
Esquilinæ 452, 8
Esquilini 492, 6
esseda 848, 7
est, *pro* comedit 629, 5
est, *pro* corrodit 739, 8
est, *pro* expedit 691, 5. 727, 4
est, *pro* licet 525, 3. 527, 1
est, *pro* pertinet 544, 2. 645, 6
est, mihi, *id est*, habeo 405, 2
Estiæ 353, 6
esuriens 528, 5. 538, 8. 849, 8
Etrusca, &c. v. Hetrusca.
eu 901, 10
evaluere 849, 9

Evandri 538, 6
evaſti 708, 13
evehit 4, 1
evellas 787, 2
evellere 706, 1
evenit 382, 3. 533, 4
eventum 886, 1
evertere 858, 9
evhoe v, evœ
Evias 340, 8
evincet 211, 1. 661, 6
evitare 523, 10
evitata 3, 2
Evius 77, 1. 193, 1
Eumenidum 203, 1
eunt 205, 4
euntem 515, 2
euntes anni 858, 13
euntes verſus mollius 608, 4
euntium 442, 3
evœ 230, 4, 6
evolvere 540, 8
Eupolin 639, 6
Eupolis 544, 1
Euro 217, 4. 315, 3. 387, 6
Europe 347, 5. 349, 13
Europen 254, 8
Eurus 111, 1. 380, 3. 465, 5. 486, 2
Euterpe 7, 2
Eutrapelus 812, 1
evulſis 263. 7
exacta 675. 4
exactis 836, 7
exacto 515, 4
exactos 202, 2. 329, 1
exacuit 908, 6
exagitent 698, 5
examen 134, 3. 436, 10. 820, 11
examinat 622, 3
exangue 820, 6
exanimari 299, 2
exanimas 219, 3
exanimat 554, 15. 847, 4
exanimem 512, 6
exanimes 702, 7
exaret 458, 4
exaudita 876, 12
exauditus 825, 6
excantata 448, 1
excepit 401, 6. 555, 5
excepta 857, 6
excepto quod 775, 5
excepto 583, 16. 64 3, 2
exceptum 913, 1
excerpam 548, 3
excerpens 664, 5
excidere 591, 5
excidi 537, 3
excidio 310, 5
excidit 270, 6. 897, 6
excipere 301, 6
exciperet 666, 1
excipiant 732, 2
excipiebat 212, 6
exciſus 257, 1
excitare 494, 10
excitat 651, 9. 719, 4
excitatur 431, 1
exclamat 519, 2. 585, 2
excludat 832, 2
excludet 211, 6
excludit 899, 2
excluſit 663, 7
excluſus 524, 4. 597, 3. 663, 3
excors 644, 6. 738, 2
excubat 413, 6
excubiæ 309, 3
excuſare 765, 8
excuſatus 770, 7
excuſſit 702, 5
excuſſus 640, 7
excutiat 547, 13
excutitur 290, 10
execrata 482, 4. 484, 2
execto 564, 4
exegi 359, 1
exemplar 737, 4. 820, 5. 834, 2. 900, 11
exemplaria 896, 1
exemplis 553, 6. 842, 3
exemplo 269, 2. 630, 4
exemplo eſt 508, 13
exemplum 407, 10. 648, 9
exempta 871, 2
exerceat 790, 3
exercet 417, 1. 430, 3. 779, 3
exercitatas 464. 5
exercitus 70, 1. 814, 3
exhauriebat 446, 9
exiccet. v. exſiccet
exierit 528, 10
exigit 422, 9
exigitur 558, 1
exiguæ 820, 1
exigui 107, 1. 826, 6
exiguis 187, 4. 276, 2
exiguo 77, 2. 869, 12
exiguos 278, 12
exignum 728, 3
exilis *nomen* 22, 5. 756, 6
exilis *verb.* 491, 8
exilit 701, 11
exilium 162, 4
eximet 305, 6
eximit 158, 1. 750, 4
exirem 577, 17
exiret 521, 1. 704, 6
exit 465, 1. 861, 11. 874, 12
exitio 69, 7
exitio eſt 109, 4
exitium 275, 2. 355, 2. 494, 12
exitura 162, 3
exitus 398, 5. 418, 5
exlex 892, 7
exorabilis 868, 5
exorberet 660, 6
exoret 724, 6
exors, v. exſors
expalluit 743, 6
expavit 141, 3
expectabit 805, 6
expectans 557, 6
expectat 618, 6. 739, 11
expectata 857, 15
expecto 566, 11
expediat 482, 1
expedies 333, 6
expediet 105, 3
expedire 469, 10
expedit 182, 5
expedita 446, 3
expedito 36, 4
expediius 89, 7
expediunt 382, 14
expellas 773, 9
expellet 636, 9
expendere 839, 11
expergiſceris 739, 2
experiar 697, 3
experiens 807, 1
experis 264, 9. 295, 7
experis maris 714, 10
expertæ 305, 3
expertes 416, 2
expertia frugis 902, 12
experto 606, 2
expertum 911, 9
expertus 19, 6. 375, 6. 815, 15
expes, v. exſpes
expetit 467, 4
expiandi 11, 9
expiare 490, 9
expiaris 148, 2
expiatur 451, 10
expiravero 541, 11
exple 178, 5
exples 788, 15
explicet 664, 3
explicuere 354, 8
explicuit 403, 8. 636, 2
exploſa 610, 8
exponi 879, 12

exponimur 558, 11
exponit 583, 13
expreſſa 584, 4
expreſſi 854, 2
exprimet 875, 11
expugnabis 596, 10
expugnare 689, 7
expugnat 308, 1
expulit 636, 7. 865, 12
expurgare 859, 11
Exquilinæ, *v.* Eſquilinæ
exſecat 518, 6
exſiccet 119, 6
exſomnis 340, 8
exſors 899, 11
exſpes 484, 3. 874, 10
exſtruat, *v.* extruat
exſudet 603, 8
exſurdant 717, 3
exta 889, 4
extant 447, 1
extat 563, 8
extendat 254, 7
extendere 891, 6
extendiſſe 826, 3
extenta 210, 3
extento 155, 4
extentum 850, 9
extenuantis 601, 6
exterior comes 683, 14
externi 710, 5
exterret 753, 4
eximui 653, 8
eximuit 909, 11
exinctus 828, 12
extinxit 260, 6
extorquere 859, 15
extorta 865, 14
extractus 507, 1
extrahat 902, 11
extrahe 690, 11
extrema 440, 4. 724, 6
extremi 870, 5
extremis 825, 10. 870, 5
extremo 860, 12
extremos 298, 9. 417, 11. 515, 2. 728, 5. 752, 6
extremum 391, 1. 725, 3. 895, 2. 910, 2
extricat 538, 3
extricati 270, 8
extruat 434, 8
extructa 568, 5
extructis 161, 4. 701, 18
extrudere 857, 1
extrue 691, 7
extuderit 622, 9
extulit 432, 8
exuëta 447, 3
exudet, *v.* exſudet
exuêre 489, 1
exul 216, 5. 272, 4. 618, 7. 880, 7
exules 253, 9
exultim 295, 6

F.

FAba 654, 4. 698, 14
fabæ 800, 3
fabellam 849, 8
fabellas 700, 4
faber 586, 1. 875, 10
Fabia 757, 2
Fabio 529, 11
Fabium 407, 4
fabri 732, 10. 840, 10
fabricaverat 539, 5
Fabricio 642, 5
Fabricium 53, 3
fabrilia 840, 10
fabros 839, 2
fabula 467, 11. 511, 13. 513, 10. 519, 5. 688, 2. 736, 1. 785, 3. 837, 5. 847, 2. 889, 8. 901, 2. 902, 10
fabulæ 22, 4
fabuloſe 258, 8
fabuloſus 89, 3
face 290, 4. 297, 7. 390, 8
facem 415, 5
facetum 605, 7
facetus 520, 1. 545, 3. 757, 5
facibus 549, 3
facie 573, 6. 679, 6
faciem 313, 14. 404, 5. 526, 5. 564, 7. 717, 1
facienda 695, 4
faciendo 610, 1
facies 555, 6. 697, 7
facientia 857, 13
facientibus 730, 2
facies *nom.* 414, 9. 525, 11. 671, 10
facile 665, 8
facilem 192, 2. 325, 3. 508, 2. 528, 9
facies 97, 5
facili 197, 5
facilis 689, 9
facimus 851, 6
facinus 800, 4
facti 739, 9
factis 855, 6
factitet 914, 6
facto 576, 11
factos 608, 4. 910, 12
factu 554, 12
factum 568, 2. 577, 4. 690, 7. 691, 8
facturus 89, 2. 692, 7
factus 560, 1
facunda 365, 7
facunde 41, 1
facundia 393, 7. 876, 3. 889, 2. 891, 15
fæce 133, 8. 308, 8. 677, 9
fæcem 679, 8
fæcibus 897, 1
fæcula 714, 4
falce 119, 4. 432, 1. 541, 7
Falerna 244, 3. 677, 9
Falernæ 85, 1
Falerni 103, 4. 160, 1. 193, 3. 442, 7. 603, 4. 649, 10. 816, 3
Falernis 173, 2
Falerno 623, 1. 672, 7. 673, 3
Falernum 715, 1
fallacem 578, 10
fallacis 24, 4
fallant 478, 11. 865, 2. 911, 6
fallat 338, 9
fallax 283, 7
falle 298, 2. 751, 7
fallendi 800, 2
fallente 622, 7
fallentis 485, 1. 817, 2
fallere 182, 6. 306, 2. 381, 2. 712, 8. 800, 9
falleret 169, 2. 388, 3.
fallimur 815, 6
fallit 312, 7. 315, 4. 687, 2
fallor 876, 4
fallunt 756, 7
falſa 886, 4
falſis 158, 1. 283, 1. 799, 1. 850, 11
falſo 511, 4
falſum 774, 2
falſus 799, 2
fama 54, 5. 155, 7. 240, 7. 422, 5. 523, 8. 529, 10. 554, 2. 648, 1. 658, 7. 684, 13. 747, 4. 776, 3
fama eſt 609, 2. 616, 8
famæ 571, 5. 633, 5. 813, 6
famem 518, 4. 523, 10. 551, 9. 554, 6. 708, 12. 833, 7. 882, 5
famem 88, 1. 517, 4
fames 311, 4

fames argenti 811, 3
famoſæ 914, 5
famoſis 307, 7. 619, 5
famoſo carmine 821, 8
famoſum 707, 10
famoſus 252, 7. 545, 1
famulis 243, 4. 316, 3
famulus 893, 12
fana 380, 8. 482, 5
fanaticus error 913, 3
Fannius 546, 10. 611, 2
fanum 775, 5
far 578, 9
fari 388, 5. 747, 3
farre 332, 4. 721, 5
farris 565, 5
fartor 659, 3
fas 77, 2. 356, 2
fas nefaſque 451, 7
fas eſt 230, 8. 231, 4. 378, 4. 904, 2
faſces 52, 6. 757, 3. 798, 11
faſcibus 577, 11
faſciculum 785, 7
faſcinum, Epod. 8
faſciolas 662, 5
faſtigia 622, 9. 680, 5. 700, 12. 773, 10. 851, 2
faſtidienti 450, 14
faſtidioſa 494, 4
faſtidioſam 354, 1
faſtidioſus 243, 5
faſtidire 534, 10. 743, 7
faſtidiret 804, 5
faſtidis 528, 5. 786, 4
faſtidit 241, 9. 829, 8
faſtidium 442, 6
faſtis 414, 2
faſtos 314, 4. 415, 9. 540, 8. 832, 12
faſtu 862, 6
faſtum 577, 9
fata 63, 3. 96, 3. 199, 11. 255, 9. 290, 3, 7. 297, 2. 370, 2. 414, 10. 457, 5. 493, 4. 498, 11
fatale 141, 1
fatali 828, 9
fatalis 251, 10
fateare 540, 7
fateatur 600, 1
fatebitur 620, 2
fantentes 829, 3
fateor 668, 5. 671, 2. 706, 11
fateri 838, 1. 910, 3
fateriei 866, 8
fatetur 836, 2
fati 222, 5
fatigaret 416, 14
fatigas 192, 6
fatigat 622, 5
fatigatam 269, 2
fatigatis 280, 6
fatigent 11, 6
fatis 55, 5
fato 609, 7
fatum 594, 1
fauce 475, 4
fauces 528, 4
faveat 890, 5
faventium 337, 7
favet 298, 12. 838, 4
favere 239, 1
favillam 173, 6
Faune 316, 4
Fauni 894, 4
Faunis 818, 4
Fauno 21, 6
Faunus 71, 4. 223, 1
Favoni 20, 1
Favonii 281, 4
favor 397, 6
favorem 828, 7
fauſta 524, 1
fauſtis 378, 8
fauſtitas 384, 4
fauſto 858, 12
fautor 599, 3. 814, 8. 839, 9
fautoribus 794, 7
faxis 642, 7. 592, 5
febrem 797, 11
febres 740, 3. 760, 7
febrimque 667, 2
febrium 19, 2
fefellit 44, 3. 438, 4. 450, 4. 803, 10
felicem 574, 13. 592, 11. 706, 5
felices 59, 1. 486, 1. 507, 2
felicior 478, 7
feliciores 432, 2
feliciter 846, 1
felix 346, 4. 370, 12. 414, 8. 471, 2. 502, 6
femer 525, 5
feneſtras 97, 1
fera 63, 2. 356, 10. 454, 6. 481, 1
feræ 194, 1. 254, 2. 385, 1. 448, 11. 588, 3
feraci 381, 8. 498, 2
feracis 118, 4
feratum 540, 5
ferax 445, 12
fercula 701, 17
Ferenti 259, 7
Ferentinum 803, 8
feri, *nom.* 564, 2
feriam 7, 5. 298, 5
feriat 711, 5
ferias, *nom.* 385, 11
feriat 618, 10
feriatus 388, 1
feriemus 223, 5
ferient 250, 7
feriunt 189, 7
feroces 245, 3. 369, 8. 379, 2
ferocior 142, 3
Feronia 559, 1
feros 41, 2. 260, 12, 745, 5
ferox 26, 2. 64, 2. 123, 2. 131, 5. 168, 3. 254, 5. 401, 4. 882, 9
ferramenta 732, 9
ferrata 417, 10
ferrâtos 550, 1
ferro 297, 6. 349, 2. 381, 10. 387, 5. 444, 10. 486, 13. 524, 3. 650, 9, 15. 656, 4. 708, 3. 868, 12
ferrum 11, 1. 135, 3. 509, 6. 546, 9. 650, 12. 899, 11
fertile 373, 6. 674, 4
fertili 173, 2
fertilibus 211, 4
fertilis 312, 6. 498, 12
fervens 57, 4
fervent 678, 5
ferventius 609, 1
fervet 366, 7. 727, 5
fervida 490, 3. 717, 3
fervidi 415, 3
fervidiore 468, 9
fervidis 3, 1. 336, 10
fervido 39, 3
fervidos 211, 5
fervidum 418, 13
fervidus 116, 4. 509, 5. 882, 2
ferula 541, 4
ferum 844, 6
fervor 70, 4. 615, 9
Feſcennina 843, 2
feſſas 261, 5
feſſi 568, 1
feſſis 164, 5. 303, 2
feſſo 851, 8
feſſos 436, 8. 502, 3
feſſum 178, 1. 581, 1
feſſus 355, 2. 558, 5
feſtas 391, 2. 460, 1
feſtinant 848, 7
feſtinanti 514, 11
feſtinantis 732, 8
feſtinas 112, 4. 739, 7
feſtinat 406, 3. 756, 7. 740, 16. 801, 4. 860, 15. 886, 1

festis 436, 4. 651, 4. 869, 11. 891, 8. 893, 5
festu 351, 1. 842, 12.
festus 159, 7. 629, 9
festum 632, 7
festus 286, 3. 305, 5. 317, 9. 749, 5
ficis 721, 6
ficta 876, 14. 902, 9
fictis rerum 721, 1
ficto 855, 4
fictum 536, 6. 893, 13
ficu 635, 9
ficulnus 585, 5
ficus 485, 2. 591, 3. 760, 3
fidâ conjuge 843, 1
fide Teiâ, i. chordâ 73, 6. 473, 7
fide Cyllenea 473, 7
fide 125, 4. 281, 5. 490, 8
fide, *pro* fidei 538, 10
fidelem 165, 6. 375, 6. 691, 4
fideles 902, 7
fideli 248, 3
fidelibus 6, 2. 384, 1. 888, 14
fidelis 651, 8. 856, 1
fideliter 814, 12
fidem 23, 5. 755, 5. 856, 10. 876, 14
fidem, i. chordam 95, 9
Fidenis 777, 4
fident 263, 2
fidentem 815, 9
fidentes 255, 11
fides 78, 5. 95, 2. 133, 2. 226, 1. 312, 5. 338, 8. 384, 6. 501, 6. 726, 8. 808, 3. 810, 6
fidet 634, 8
fidibus 50, 7. 101, 5. 135, 4. 200, 8. 258, 3. 400, 4. 743, 8. 886, 3. 879, 6. 891, 14
fidicen 375, 2. 389, 1. 821, 10
fidis 616, 2. 768, 9
fidis, *verb.* 822, 7
fidit 61, 6. 335, 4. 820, 10
fidos 750, 10
fidum 196, 4
fidus 403, 4. 883, 8
fige 307, 6
figit 333, 3
figura 13, 1
figurat 841, 8
fila 161, 1
filia 61, 3. 67, 1. 307, 12. 688, 6
filiæ 348, 3
filiam 449, 6
filium 36, 6
filius 13, 3. 290, 5. 350, 8. 387, 2. 512, 14. 535, 2. 549, 1. 649, 17. 660, 5. 686, 4. 697, 13. 719, 7. 901, 9
filo 851, 12
findere 4, 6
findet 685, 9
findetur 807, 8
findit 406, 10
findunt 474, 3
fine 77, 2. 228, 5. 712, 1. 828, 10
fines 316, 5. 510, 7. 514, 4. 570, 1
finge 882, 5
fingent 374, 1
fingentur 873, 8
fingere 551, 10. 794, 4. 876, 12. 906, 12
fingere carmina 852, 2
fingeris 904, 9
fingi 902, 2
fingit 741, 3
fingitur 277, 6
fingo 369, 6
finibus 16, 4
finiet 673, 2
finire 31, 5. 261, 6. 513, 8. 663, 6
finiret 866, 6
finis 129, 1. 408, 6. 490, 7. 513, 7. 569, 4. 719, 8. 832, 2. 842, 13. 909, 2
finitimi 480, 1
finitimum 336, 12
finitis 80, 2. 863, 6
finium 432, 12
finxerunt 546, 7
finxisse 770, 8
firmaret 272, 2
firmior 381, 11
firmo 470, 3
firmus 428, 2. 705, 12. 807, 6.
fis 412, 1. 871, 1
fistula 72, 6. 321, 9. 364, 8. 410, 4
fixa 586, 5
fixæ 447, 5
fixis 724, 5
fixum 667, 2. 800, 12
Flacci 615, 2
Flacco 478, 2
Flagellis 442, 5. 521, 11
Flagello 543, 3. 541, 3
flagiet 678, 4
flagitio 270, 3
flagitium 403, 14. 680, 9
flagito 226, 6
flagrans 98, 2
flagrantia, al. fragrantia
flagrantis 302, 9
flagres 451, 1
flagret 554, 13
flamina 321, 8
flamma 67, 3. 104, 7. 367, 8. 380, 3. 490, 4. 566, 1. 568, 6
flammæ 406, 5
flammis 388, 6. 446, 2. 868, 12
flatu 383, 10. 891, 3
flava 290, 10
flavæ 165, 2
flavam 23, 4
flavi 575, 18
flavo 375, 7
flavos 483, 7
flavum 10, 3. 35, 6
flavus 161, 3
flebili 368, 5
flebilibus 185, 6
flebilior 95, 5
flebilis 95, 4. 882, 9
flebiliter 409, 5
flebis 98, 1
flebit 23, 6. 617, 8
flebo 455, 2
flectere 284, 1. 363, 1
flecti 887, 11
flectis 232, 1
flentibus 567, 8. 880, 12
flentis 808, 2
flere 719, 7. 881, 1
fles 281, 3
fleturam 450, 10
flevere 186, 5
flevit 476, 3
flore, *propr.* 752, 1. 856, 1
flore 21, 5. 353, 3. 404, 4
florent 877, 10
florente juventa 882, 1
flores 101, 2. 160, 7. 285, 2. 348, 12. 749, 10. 837, 4
floret 484, 10
floribus 192, 3. 302, 2. 365, 4. 843, 3
florum 347, 9
flos 308, 7
fluat 478, 10
fluctibus 5, 2. 111, 2. 207, 1. 397, 5. 435, 5. 465, 4. 875, 8

INDEX

fluctus 60, 1. 348, 10
fluentem 464, 9
fluenti 584, 3
fluere 606, 6
flueret 545, 7
fluit 797, 3
fluitantia 664, 2
fluitem 817, 9
flumen 172, 1. 187, 1. 423, 6. 584, 2, 642, 7. 660, 8. 874, 8
flumina 38, 4. 128, 4. 153, 5. 391, 8. 474, 3. 511, 12. 785, 4. 854, 6
flumine 207, 4. 510, 12
fluminis 84, 4. 356, 3
fluminum 50, 6
fluvii 409, 3
fluviis 86, 4. 167, 6
fluvios 643, 11, 13
fluunt 726, 9
fluxit 277, 4. 457, 7
focalia 662, 5
focis 786, 4
foco 38, 5
focum 434, 8
focus 749, 3
fodiat 757, 1
fœcunda 277, 1. 330, 6. 666, 2. 685, 1
fœcundi 676, 6. 750, 5
fœda 274, 4. 564, 5
fœdera 830, 1
fœdere 335, 7
fœdis 269, 2
fœdo 852, 11. 907, 4
fœdum 650, 2
fœdus 745, 6
fœmina 365, 1. 408, 8
fœminæ 462, 2
fœminis 64, 3. 498, 1
fœnerator 437, 1
fœnore 430, 4. 518, 5. 732, 3. 910, 6
fœnum habet in cornu 547, 12
fœta 344, 3
fœtus 385, 1. 499, 2
Foliam 447, 8
foliis 92, 6. 185, 5. 315, 1. 373, 3. 566, 9. 649, 9. 821, 3. 877, 8
foliibus 546, 8
fomenta 468, 14. 512, 12. 740, 7. 744, 10
fons 302, 1. 692, 2. 797, 1. 807, 4. 900, 3
fonte 277, 3. 877, 1
Fonteius 559, 9
fontem 231, 1
fontes 433, 5. 682, 1
fontibus 101, 1. 260, 4. 792, 2
fonticulo 510, 13
fontis 743, 6
fontium 303, 4, 419, 1
foramine pauco 891, 1
foras 751, 1. 762, 9
fore, i. januâ 514, 4
fore 309, 7. 477, 10. 508, 1. 573, 8. 648, 5. 873, 6
forenses 894, 5
forensis 760, 6
fores 291, 3. 309, 2
foret 259, 4. 397, 2. 471, 4. 523, 2. 524, 4. 544, 4. 564, 4. 609, 7
foribus 342, 8. 663, 5. 710, 8
foris 603, 10. 623, 2
forma 163, 5. 478, 12. 796, 4
formabat 554, 9
formæ 478, 5. 707, 11. 873, 9
formam 746, 6. 755, 6
formandæ 338, 3
formare 883, 1
formas 126, 3. 649, 1.
formasti 41, 3
foamat 841, 10. 881, 7
formet 900, 1
Formiani 85, 2
Formiarum 314, 16
formica 508, 13
formidare 512, 7. 816, 5
formidat 904, 6
formidatam 854, 14
formidatus 276, 5
formidet 708, 10
formidine 709, 8. 752, 4. 800, 1. 844, 4. 870, 8
formido *verb.* 586, 3. 822, 9
formidoloſis 448, 11
formidoloſus 221, 4
formis 625, 3
formoſa 413, 1. 873, 4
formoſus 541, 9. 573, 4
formula 643, 1
fornice 520, 5. 521, 1
fornix 788, 8
foro 551, 1. 684, 10. 764, 3
fors 506, 1. 574, 15. 618, 7. 693, 1
forſan 111, 7. 217, 11
forſit 574, 10
forte 605, 6. 762, 4
fortem 614, 12. 635, 2. 684, 3. 691, 4. 771, 4
fortes 33, 2. 216, 3. 378, 11. 401, 8. 583, 2. 637, 3
forti 427, 10. 567, 7. 658, 1. 673, 3. 688, 5
fortia 637, 4
fortibus 378, 11
fortior 255, 2
fortis 25, 1. 141, 6. 190, 9. 270, 9. 370, 7. 381, 3. 491, 8. 535, 8. 699, 6. 710, 4. 754, 10. 764, 1. 795, 6
fortiſſima 513, 15
fortiter 60, 1. 642, 11. 794, 1
fortium 394, 3
fortiùs 601, 7. 787, 1
fortuitu m 213, 1
fortuna 32, 6. 119, 5. 129, 5, 140, 2. 256, 3 357, 7. 382, 9. 418, 4 441, 4. 595, 10. 636, 3. 710, 6. 719, 9. 778, 4. 838, 10. 848, 6. 890, 10
fortunæ 147, 1. 697, 13. 730, 7. 764, 9. 781, 1. 831, 6.
fortunam 350, 15. 705, 9. 721, 3. 769, 8. 884, 3
fortunarum 881, 8
fortunas 745, 8
fortunatam 777, 10
fortunati 506, 3
fortunatius 899, 1
fortunatum 756, 10
fortunaverit 778, 6
fortunis 881, 11
forum 370, 7. 431, 3. 556, 5. 579, 1. 753, 13. 758, 4. 800, 5. 819, 1.
foſſa 643, 15
foſſam 588, 14
foſſor 318, 3
foveam 799, 13. 913, 8
fracta 176, 1. 614, 10. 640, 6. 720, 12
fractis 207, 1. 874, 10
fracto 808, 5
fractos 465, 6
fractus 250, 6. 506, 4
fræna 422, 1
frænato 792, 8
frænis 35, 5. 513, 6. 709, 5. 741, 2
frænum 774, 9, 11
fragilem 16, 8. 248, 6
fragili 331, 9. 620, 3
fragilis 590, 3
fragrantia oſcula 797, 4
frangas 786, 2
frangat 132, 4. 720, 3
frangatur 529, 5
frangere 93, 4. 349, 3. 914, 9
frangit 465, 8
frater 103, 5. 490, 14. 757. 4. 814, 5. 861, 15. 900, 7

fraterna 87, 5
fraternæ 457, 6
fraternis 770, 8. 812, 13
fraterno 683, 13
fraternum 745, 9
fratre 611, 7. 787, 4
fratrem 787, 4
fratres 15, 2. 155, 5. 263, 3
fratrum 134, 6. 660, 9. 812, 11. 868, 9
fraudatis 580, 6
fraude 18, 11. 232, 4. 500, 3
fraudem 111, 7. 841, 4
fraudes 347, 7
fraudibus 800, 10
fraudis 403, 1
fradulento 252, 5
fraxinos 341, 5
fregerit 437, 6. 540, 12
fregi 175, 2
fregiſſe 199, 1
frementem 417, 3
frementes 462, 7
fremitum 347, 3
frenis, *v.* frenis
frequens 132, 2. 222, 6. 243, 2
frequentes 498, 7. 659, 4
frequentia 641, 5
freta 17, 6. 62, 4. 742, 4
fretis 126, 7. 177, 4
freto 461, 1
fricti ciceris 894, 9
frigida 474, 2. 666, 5. 744, 10. 792, 4
frigidas 282, 2
frigidior 797, 2
frigido 5, 12
frigidum 260, 1
frigidus 698, 1. 914, 1
frigora 392, 5. 697, 9
frigore 512, 10. 618, 10. 805, 10
frigoribus 330, 4
frigus 38, 5. 303, 1. 517, 4. 532, 1. 777, 9. 807, 12
fronde 259, 3. 369, 10. 814, 6. 840, 4
frondes 99, 3. 318, 2
frondere 796, 11
frondi 30, 2
frondibus 78, 1. 788, 15
frondis 381, 8
frons 302, 4. 564, 4
fronte 125, 5. 168, 6. 371, 7. 473, 1. 587, 4. 762, 4
frontem 354, 8. 458, 4. 564, 6
frontibus 514, 1
frontis 636, 2. 721, 2. 441, 2
frontium 6, 4
fruar 730, 10
fruaris 869, 12
fructibus 780, 1
fructus 525, 3
fruendi 747, 1
frueris 780, 2
frugaliter 553, 7
fruge 330, 4. 796, 10
fruges 334, 5. 392, 7. 421, 2. 738, 4. 783, 6
frugi 535, 5. 689, 10, 14. 703, 3 799, 12. 891, 5
frugibus 842, 9. 878, 2
frugis 817, 8. 902, 12
frugum 390, 9. 498, 12
frui 121, 1
fruitur 24, 1
frumenta 801, 8. 842, 12. 867, 2
frumenti 510, 2. 647, 2. 649, 2. 754, 1. 762, 8. 793, 1
fruſta 700, 12
fruſtis, *v.* cruſtis.
fruticeto 301, 6
fucatus 471, 1
fucis 525, 7
fuco 270, 5
fucum 773, 12
fudit 843, 5. 903, 11
fuerat 9, 6
Fufidius 518, 4
fuga 360, 2. 486, 14. 701, 8. 811, 4 857, 6. 875, 9
fugacem 246, 10. 712, 9
fugaces 150, 4. 204, 2. 390, 3
fugæ 201, 4. 396, 1
fugam 175, 4. 200, 1. 754, 9. 762, 6
fugas *nomen* 841, 3
fugat 328, 3. 847, 8. 914, 10
fugatis 379, 10
fugato 519, 5
fugax 160, 5. 168, 7
fuge 39, 6. 166, 4. 547, 12. 774, 5. 824, 5
fuge ſuſpicari 166, 4
fugêre 870, 7
fugere 728, 1
fugerem 553, 6
fugeres 866, 10
fugeret 32, 3
fugerit 48, 1. 156, 7. 552, 14. 684, 8. 697, 4
fugi 799, 9
fugiam 731, 1. 769, 2
fugienda 524, 12. 540, 10
fugiendam 529, 9
fugiens 348, 9. 357, 2. 522, 1. 531, 3. 728, 6. 771, 1
fugient 393, 3
fugiente 185, 9. 248, 2. 796, 7
fugientes 301, 4. 512, 8
fugientia 511, 11. 527, 8
fugientum 316, 4
fugos 66, 1. 323, 2. 825, 5
fugimus 722, 2
fugio 580, 2
fugis 471, 6. 538, 1
fugiſſet 565, 4
fugiſti 638, 3
fugit 191, 5. 283, 5. 536, 2. 861, 3, 5
fugit *præterit.* 89, 9. 109, 6. 216, 6. 251, 4. 414, 4. 439, 4. 449, 5. 489, 7
fugitivus 693, 12. 712, 7. 772, 6
fugito 814, 11
fugiunt 52, 1. 848, 5. 913, 4
fulgens 195, 4. 254, 4
fulgent 214, 3
fulgente 502, 1. 572, 3
fulgentem 312, 6
fulgentes 196, 3. 352, 10
fulgentia 31, 7
fulges 405, 7
fulget 247, 2
fulgor 150, 4
fulgore 828, 11. 885, 4
fulgoribus 621, 7
fulmina 19, 12. 56, 4. 189, 8
fulminantis 250, 5
fulmine 262, 4. 265, 6
fulmineo 310, 3
fulminis 375, 4
fulta 525, 12
fultum 535, 4
fultura, *nom. ſubſt.* 651, 15
fulvæ 377, 2
Fulvi 711, 2
fulvus 371, 10. 454, 3
fumante 711, 8
fumat 317, 6
fumo 274, 4. 566, 8. 679, 7. 885, 4
fumoſæ 635, 4
fumum 286, 4. 354, 4. 406, 6. 795, 2. 885, 4
funalia 342, 7
functos 423, 10
functum 229, 1
functus 186, 1, 892, 7
Fundani 605, 5. 715, 4
fundata 795, 9
funde 178, 5
fundens 118, 3
fundet 864, 8
fundi 442, 7. 691, 10. 859, 9
fundis 492, 1
funditùs 69, 10
fundo 291, 1
Fundus 560, 2

fundum 523, 5
fundus 54, 3. 242, 6. 683, 10. 740, 2. 796, 1. 807, 6
fune 705, 6
funebre 823, 2
funebres 445, 8
funem 775, 4 850, 9. 913, 10
funera 37, 1 63, 8. 420, 1. 574, 4. 861, 2
funeratus 286, 1
funere 237, 3. 910, 16
funeri 307, 8
funeribus 130, 4
funesto 769, 1
fungar, *vice* cotis 899, 10
fungi munere amici 770, 5
fungis 672, 8
fungitur 702, 2
funibus 60, 5. 441, 1
funis 292, 5
funus 139, 7. 227, 2. 458, 5. 691, 7
fur 540, 2. 544, 3. 554, 14. 590, 3. 709, 3
furca 708, 11. 773, 9
furcifer 705, 8
furem 798, 13
furens 58, 6
furentem 70, 5. 606, 6. 777, 6
furenti 708, 11
furere 180, 3. 466, 8. 642, 10
fures 512, 7. 586, 3. 588, 3
furiæ 109, 3
furiale 296, 3
furiam 651, 2
furiare 98, 5
furibundum 591, 1
furibundus 773, 3
furibus 756, 7
furiis 650, 11
furiosa 214, 5. 668, 4
furiose 656, 9
furiosius 537, 10
furiosus 656, 9. 658, 7
furis, *vocat.* 687, 10. 706, 9
furit 65, 9. 354, 10. 914, 8
Furius 685, 11
furni 611, 8
furno 547, 15
furnos 777, 9
furor 422, 8. 451, 12. 457, 1. 741, 1. 862, 3
furore 348, 4
furorem 140, 3
furores 669, 12
furta 541, 6. 630, 6
furtim 58, 2. 509, 9. 590, 7. 662, 6. 726, 4. 773, 10
furtis 552, 8. 652, 3
furtiva 712, 4
furtivæ 785, 8
furtivis 744, 4
furto 43, 2. 767, 1
furtum 538, 9. 799, 9
furvæ 200, 5
furvum 586, 2
Fusce 88, 8
Fuscum 770, 5
Fuscus 597, 6. 611, 5. 700, 9
Fusilius, *v.* Fusidius
Fusius 643, 16
fuste 543, 1. 558, 11. 649, 7
fustes 280, 4
fustibus 539, 4
fustis 844, 4
fusum 456, 2. 641, 2

G.

GAbiis 777, 3. 830, 2. 836, 3
Gabios 792, 4
Gades 170, 1
Gadibus 156, 3
Galatea 346, 5
Galba 522, 5
galeæ 12, 9
galeam 63, 9
Galesi 171, 8
Galli 462, 8
galli cantus 506, 9
Gallica 35, 4
Gallicæ 420, 1
Gallicis 312, 10
Gallina *propr.* 697, 8
gallina 624, 4. 672, 6
Gallis 528, 11
Galloni 627, 7
Gallos 614, 10
Ganymede 375, 7
Gargani 185, 4
Garganum 850, 1
Gargilius 758, 3
garo 718, 4
garrire 605, 4
garritet 592, 12
garrit 700, 3
garrulus 546, 1. 594, 5. 690, 7. 814, 11
gaude 476, 7. 753, 12
gaudeat 99, 2. 197, 6. 655, 8. 753, 5
gaudens 304, 5. 658, 8
gaudent 685, 2
gaudentem 4, 6. 691, 11. 764, 13
gaudentes 420, 3. 606, 1. 863, 9
gaudentis 861, 6
gaudere 512, 2. 768, 1. 769, 6
gaudes 101, 2. 395, 5. 551, 4. 664, 6. 719, 10. 860, 2
gaudet 20, 3. 129, 6. 277, 5. 318, 3. 432, 9. 615, 10. 702, 3. 703, 6. 848, 1. 887, 10
gaudeus 262, 2
gaudia 278, 6. 411, 7. 561, 7. 691, 6. 803, 9. 848, 3
gaudiis 406, 8
gavisa 839, 4
gausape 714, 6
gaza 215, 4
gazis 113, 2
gelida 182, 7. 667, 2. 710, 3. 791, 4
gelidæ 100, 4
gelidam 867, 10
gelidi 338, 4
gelido 50, 2. 86, 5
gelidos 302, 6
gelidum 6, 5. 384, 11
gelidus 817, 3
Geloni 237, 3
Gelonos 187, 3, 261, 2
gelu 38, 3
gemant 60, 5
gemelli 770, 7
gemellum 660, 10
gemens 409, 5
gementis 236, 7
geminant 68, 3
geminentur 874, 3
geminis 392, 1
gemino 885, 8
geminorum 812, 11
geminus 35, 7
gemis 824, 4
gemit 792, 2
gemmis 337, 9. 868, 6
gemmis 215, 2. 753, 11
genæ 405, 2
genas 58, 1. 365, 6
Genaunos 416, 5
gener 454, 11. 524, 1. 688, 7
generat 90, 3
generatur 50, 13
genere 507, 3
generi 826, 4
generosæ 674, 4
generosior 240, 5. 570, 1
generosis 572, 4
generosius 141, 1
generosum 793, 6
generum 165, 1
genialis lectus 732, 10
genibus 93, 2. 708, 5
genibus minor 783, 6

genis 413, 6
genitalis 497, 10
genitis 336, 4
genitor 107, 5. 864, 6
genetricem 650, 9
genium 316, 1. 767, 9. 843, 3
genius 869, 1. 891, 8
gens 381, 3. 430, 2. 616, 10
gens humana 18, 9
gente 161, 8. 666, 2. 683, 12
gentes 9, 1. 131, 6. 200, 4
genti 63, 9. 486, 11. 500, 9
gentibus 18, 11. 187, 1
gentis 55, 3. 65, 4. 383, 2
genua 472, 6
genu 293, 1. 823, 1
genu .. nobilitas 683, 5. 755, 6
genus 9, 5. 12, 6. 18, 10. 61, 4. 165, 3. 207, 5. 229, 1. 277, 2. 314, 4. 319, 3. 393, 7. 416, 5. 441, 4. 444, 2. 516, 2. 536, 4. 547, 2. 550, 5. 563, 7. 638, 4
gerat 514, 8
germinem 377, 6
gerere 645, 6. 768, 1. 806, 2
geret 382, 5
geri 389, 1
geris 275, 1. 325, 1
Germania 584, 12. 481, 1
germinat 485, 1
gerulis 860, 15
Geryonem 206, 1
gesserit 26, 3
gessi 684, 2
gesta 642, 6
gestæ 878, 8
gestans 132, 6
gestare 657, 7
gestas res 743, 3
gestat 36, 2. 525, 7
gestiens 255, 6
gestiet 547, 15
gestio 311, 10
gestis 411, 1. 824, 5
gestit 731, 6. 847, 1. 887, 7
Getæ 334, 3. 423, 3
Getulæ 323, 1
Getulas 236, 8
Getulo 868, 7
Getulus 93, 4
giganteo 240, 2
gigantum 232, 6
gigas 220, 10
glacies 185, 2
glaciet 293, 2
gladiatorum 646, 10
gladio ignem scrutare 664, 9
glande 676, 2
glandem 539, 3
glauco 583, 8
glebas 280, 2. 789, 10
glebis 486, 3
glomus 785, 8
gloria 78, 4. 342, 2. 572, 3. 653, 13. 811, 2. 847, 3
gloriantis 469, 7
Glyceræ 80, 3. 116, 2. 125, 2. 322, 7
Glyconis 727, 2
gnati 534, 9
gnatia 568, 4
gnaviter 726, 10
gnavum 816, 2
gnavus 753, 13
Gnidi, v. Cnidi
Gnossii 64, 6
Gorgonius 520, 2. 552, 6
Gracchus 862, 2
gracilis 23, 1
gradu 150, 2. 574, 1
gradum 17, 7. 19, 5
graia 83, 2. 602, 5. 896, 1. 898, 4
græcari 622, 6
Græcia 63, 4. 385, 9. 736, 2. 838, 9. 844, 6
Græcis 609, 5. 868, 6. 845, 3. 856, 7
Græco 338, 6. 877, 1
Græcorum 556, 5. 604, 5. 831, 2
Græcos 604, 1
Græcus 585, 1. 648, 6
Graii 466, 2
Graiæ 218, 6
Graiis 164, 6. 829, 5. 848, 17. 901, 5. *bis*
Graiorum 394, 4
gramina 365, 11. 391, 5
gramine 159, 6. 284, 2. 410. 3. 433, 2. 887, 10
graminis 65, 12
grammaticas 822, 3
grammatici 879, 1
granaria 510, 10
grande 149, 0. 219. 6. 323, 6. 617, 11. 633, 7
grandes 633, 6. 879, 3
grandi 473, 10. 549, 1. 651, 6
grandia 27, 2. 858, 13. 868, 5. 875, 5
grandine 242, 5
grandinis 8, 2
grandis natu 764, 4
grando 768, 4
granum 649, 8
grassare 690, 10
gratâ manu 778, 7
grata 20, 1. 64, 3. 80, 5. 118, 5. 124, 4. 126, 6. 295, 1. 369, 3. 394, 1. 407, 7. 498, 6. 747, 8
gratæ 354, 5. 388, 8
gratarum 414, 9
gratas 905, 4
gratè 870, 11
gratia 321, 5. 392, 1. 577, 2. 745, 3. 747, 4. 756, 10. 812, 11. 873, 4. 903, 7
gratiæ 21, 1. 117, 1. 328, 1. 428, 10
gratior 383, 7. 633, 5. 772, 11
gratissima 561, 3
gratissimus 865, 15
grato 23, 3. 296, 9
gratum 130, 1. 251, 8. 460, 3. 693, 4
gratus 40, 6. 45, 2. 53, 2. 289, 1. 635, 6. 852, 7
gravat 855, 4
gravatus 408, 1
grave 9, 1. 331, 1. 407, 10. 416, 9. 713, 5. 878, 1
gravem 26, 4. 76, 2. 167, 6. 508, 8. 673, 2. 903, 8
graves 11, 2. 21, 2. 147, 1. 253, 1. 399, 4. 401. 5. 469. 12. 527, 10
graves Principum amicitias 147, 1
gravi 56, 2. 64, 5. 69, 7. 230, 7. 436, 2. 443, 3. 467, 3. 581, 5. 881, 9
gravious 267, 3. 874, 4
gravida 88, 7. 718, 1
gravior 895, 3
graviore 189, 6
gravis 388, 4. 427, 2. 470, 5. 506, 3. 557, 3. 680, 7. 784, 6. 837, 7
gravitate 607, 1. 834, 3. 892, 5
gravius 523, 8. 593, 4
grege 139, 8. 301, 5. 355, 1. 484, 3. 540, 6. 747, 10
gregem 486, 10
greges 218, 1. 239, 4. 432, 4
gregi 96, 4
gregis 302, 8. 771, 4
grex 485, 6. 642, 13. 744, 3
Grosphe 215, 2
Grospho 782, 6
Grosphus 783, 1
gruem 433, 13
gruis 721, 5
gula 626, 8. 758, 2
gulæ 712, 5
gurges 153, 5
gustaremus 722, 3

guſtarit 689, 15
guſtet 683, 11
guttur 437, 6
gutturi 494, 3
guttus 579, 5
Gyas 220. 10. 265, 1
Gygen 282, 1
Gyges 168, 10
gyro 695, 2

H.

HAbena 792, 7
habenæ 857, 5
habilis 322, 3
habitabilis 415, 10
habitanda 482, 5
habitare 587, 6
habitatum 786, 4
habitu 707, 13. 708, 9
habitum 681, 9. 881, 8
habitus 650, 13
Hæmo 50, 2
Hæmoniæ, *v.* Æmoniæ
hæreat 890. 4
hæredem 868, 2
hæredes 587, 5. 646, 9. 647, 6
hæredi 339, 2
hæredis 393. 3. 749, 9
hærentes 656, 7
hærentem 74, 6. 123, 5. 606, 5
hærentiâ 537, 4
hærere 338, 4
hæres, *nomen* 161, 5. 209, 1. 225, 3. 636, 9. 649, 17. 651, 6, 12. 687, 1. 690, 3. 691, 3. 868. 1. 869, 5
hæres, *verb.* 705, 12
hæret 533, 8. 663, 4. 833, 4
hæſit 9, 5
Halyatrici 313, 5
hamo 684, 8
hamum 765, 15. 799, 14
hanc 528, 11. 538, 6. 547, 1
Hannibal, *v.* Annibal
harpyiis 626, 8
harum 208. 4
has 436, 6
haſta 245, 4
haſtas 64, 6
haud 429, 4. 509, 2. 532, 7. 551, 3. 557, 5. 577, 13. 615, 1. 684, 1
haud ita pridem 627, 6
haud malè 763, 6
haud unquam 709, 8
haurire 510, 9. 525, 3. 682, 2
hauſit 511, 3
hauſtus 743, 6
Hebri, *nom. viri*, 300, 3
Hebro 99, 4
Hebrum 340, 9
Hebrus 742, 3. 790, 2
Hecaten 589, 5
Hector 164. 4. 401, 5
Hectora 583, 3
Hectoreis 252, 9
Hectorem 488, 7
hedera 99, 1. 477, 5
hederæ 6, 4. 405, 6. 744, 9
hederis 138, 4
Helenæ 15, 2. 490, 13
Helenam 62, 5. 540, 3
Helene 400, 8
Helena 851, 5
Helicone 899, 2
Heliconis 50, 1
Heliodorus 556, 8
Hellade 665, 1
hellebori 646, 7
helleboro 865, 12
herba 436, 2. 450, 3. 674, 2. 773, 4. 789, 6. 866, 9, 10
herbæ 763, 8
herbas 445, 11. 588, 8. 591, 5
herbis 331, 4. 371, 5. 438, 4. 679, 2. 774, 7. 780, 7
hercoo 317, 7
Hercule 693, 4. 709, 3. 795, 2
Herculea 195, 2
Herculem 381, 12
Hercules 250, 8. 398, 1. 490, 2
Herculeus labor 19, 8
Herculi 304, 1. 385, 10. 439, 7. 324, 5
here 663, 8
heri, *nom.* 732, 8
herile 350. 3
heriles 856, 6
herilia 708, 5
Hermogenes 542, 2. 593, 8. 602, 3.
Hermogenis 550, 12. 611, 2
heroa 49, 1
heroas 633, 4
Herodis 868, 10
heros 655, 6. 881, 13. 896, 10
herum 228, 7. 636, 6. 796, 2
herus 715, 1. 788, 1
Heſperia 136, 1
Heſperiæ 153, 4. 222, 1. 275, 4. 385, 12
Heſperius 111, 2
Heſperio 422, 7
heſterna 701, 18
heſternis 632, 2
Hetruſca 480, 2. 484, 6
Hetruſci 608, 7
Hetruſco 10, 4
Hetruſcos 569, 5
Hetruſcum 356, 5. 499, 3
hiantem 525, 12. 687, 8
hiata 884, 4
hiberna, *v.* hyberna, &c.
hiet 625, 5
hilarem 816, 6
hilaris 869, 7
hillis 678, 3
hinnitum 218, 2
hinnuleo 92, 1
hippoleten 283, 5
hippolytum 393, 10
hircinis 546, 8
hircum 520, 2. 552, 6. 892, 3
hircus 470, 5. 483, 8
Hirpine 191, 2
hirſutis 470, 5
hirtum 744, 6
hirudo 914, 12
hirudine prima 761, 3
Hiſpanâ 304, 3
Hiſpanæ 279, 1
hiſpidam 404, 5
hiſpidos 184, 1
hiſtorias 283, 7. 538, 4
hiſtoriis 195, 6
hoc genus, *pro* hujus generis 697, 8
hoc, *pro* ideo 510, 3. 538, 8
hodieque 845, 2
hodiernæ 393, 1
hœdi 242, 1. 347, 2
hœdilia 72, 5
hœdo 302, 3. 635, 8
hœdum 21, 7
hœdus 317, 3. 436, 5
Homero 606, 8
Homerus 399, 2. 818, 6. 833, 1. 878, 9. 904, 1. 908, 4
homicidam 488, 7
hominem 395, 2. 596, 2. 651, 11. 665, 3. 799, 11
homines 541, 8. 694, 2. 699, 11. 701, 5. 739, 1. 905, 3. 907, 3
homini 19, 7. 199, 8. 531, 2. 631, 1. 806, 5
hominis 671, 8. 681, 9. 774, 9
hominum 41, 2. 50, 10. 511, 4. 513, 6. 551, 9. 595, 9. 709, 6. 737, 6. 791, 2. 828, 5. 885, 3
homo 521, 4. 536, 1. 560, 1. 573, 2. 582, 5. 712, 11. 914, 5
honeſta 643, 14. 770, 4
honeſtæ 225, 5. 897, 2
honeſtas 843, 8
honeſtè 704, 6. 832, 7

honeſtis donis 858, 7
honeſtis rebus 739, 5
honeſto 891, 11
honeſtos 577, 10. *ubi alii leg.* onuſtos
honeſtum 403, 5. 534, 8. 575, 9. 812, 4
honor 489, 4. 501, 9. 625, 1. 799, 2. 908, 3
honoratum 882, 6
honoratus 734, 5
honore 847, 9. 863, 4. 878, 6
honorem 30, 3. 231, 5. 467, 9. 548, 7. 571, 8. 574, 10. 837, 3
honoros 51, 2. 101, 4. 149, 6. 237, 8. 357, 9. 571, 4. 710, 3. 829, 1. 862, 1
honores, i. fructus 683, 10
honori 887, 15
honoribus 4, 3. 247, 2. 570, 10
honoris 894, 3
honorum 73, 4. 415, 7
honos 192, 3. 576, 10. 817, 1. 878, 4
hora 40, 4. 217, 12, 302, 9. 357, 6. 392, 4. 545, 5. 546, 4. 558, 2, 11. 747, 8
horæ 221, 5. 288, 9. 506, 6. 817, 9. 867, 13
horam 697, 11. 712, 6. 732, 5. 739. 10. 764, 2. 778, 6. 899, 8
horas 199, 9. 704, 4. 848, 4
Horati, *genit.* 391, 4
Horatius 787, 2
horis 50, 12. 698, 12. 797, 5.
horna 330, 3. 435, 1. 701, 1
horrea 868, 3
horreis 312, 2. 411, 4
horrenda 254, 6
horrendam 417, 7. 669, 10
horrendas 588, 12
horrendus 688, 3
horrentia 614, 9
horreo 4, 4. 352, 3
horres 683, 6
horreſcis 188, 3
horret 431, 2. 446, 5. 765, 5. 806, 8. 809, 11. 811, 5
horribili 113, 4. 232, 8. 541, 3
horrida 96, 2. 128, 5. 263, 2. 337, 1. 384, 12
horridi 355, 2
horridis 465, 3
horridus 325, 9. 844, 7
horruerim 591, 1
hortaretur 553, 7
hortari 858, 10
hortatur 730, 8
horti 540, 12. 790, 1
hortis 586, 5
horto 405, 4. 672, 4
hortos 593, 1. 641, 4
hortus 692, 2
hoſpes 252, 7. 565, 7. 633, 1. 635, 5. 671, 8. 562, 5. 700, 7. 701, 20. 726, 1. 761, 4. 865, 7. 900, 7
hoſpitæ 282, 5
hoſpitale 491, 5
hoſpitalem 160, 3
hoſpitem 338, 9
hoſpites 169, 2. 453, 1
hoſpitibus 269, 12
hoſpitiis 700, 9
hoſpitio 556, 4
hoſpitis 199, 3
hoſte 774, 10. 794, 3
hoſtem 12, 11. 376, 6. 501, 4. 531, 3. 862, 10
hoſtes 177, 1. 806, 2
hoſti 858, 3
hoſtia 82, 2. 332, 2
hoſtibus 370, 10
hoſticis 246, 2
hoſticus 594, 3
hoſtile 70, 1
hoſtiles 448, 9
hoſtili more 814, 4
hoſtilium 462, 9
hoſtis 288, 3. 454, 12. 464, 1. 616, 9
hoſtium 25, 1. 268, 1. 347, 1. 417, 2
humana 512, 5. 648, 1. 889, 4. 903, 12
humana gens 18, 9
humanæ 55, 3. 869, 2
humanam 451, 8. 633, 6
humanè 860, 13
humani vultus 881, 1
humanis rebus 719, 10
humanos 255, 3. 588, 6
humanum 444, 2
humaſſe 654, 8
humeri 876, 2
humeris 202, 3. 264, 4. 404, 3. 439, 7. 494, 5. 567, 5. 693, 12
humero 168, 8. 510, 5
humeros 12, 2. 58, 5. 236, 5. 301, 3
humerum 87, 5. 324, 2
humeſcit 699, 7
humi 271, 6. 632, 3. 875, 6
humida 470, 10
humilem 223, 5. 859, 8
humiles 241, 8
humili 341, 6. 360, 9. 893, 2
humilis 142, 6. 259, 7
humo affigit 632, 3
humos 51, 11. 58, 1
humum 248, 2. 364, 12. 417, 12. 446, 8. 854, 5. 881, 9. 887, 7. 893, 3
humus 485, 8
hunccine 598, 5
Hyadas 17, 4
Hyarbitam 820, 2
hyberna 409, 4
hybernas 685, 11
hyberno 660, 1
hybernum 477, 8. 584, 2
hybernus 433, 7. 492, 3
hybrida, *v.* ibrida
Hydaſpes 89, 4. 714, 9
hydra 381, 11
hydram 828, 8
hydropicus 739, 3
hydrops 156, 5
hyemat 623, 3
hyemes 47, 2. 66, 5. 190, 2. 242, 8. 772, 11
hyemet 801, 7
hyemis 99, 3
hyems 20, 1. 435, 6. 509, 6. 791, 1
Hylæum 195, 2
Hymettia 623, 1
Hymettiæ 224, 3
Hymetto 172, 4
Hyperboreos 236, 9
Hypſæa 526, 2

J.

JAcentem 141, 5. 501, 3
jacentes 192, 8
jaceo 580, 4
jacere 433, 1. 459, 2
jaceret, *penult. longa* 714, 7
jacere, *penult. brevi* 660, 8
jacis 551, 6
jactamus 797, 7
jactantibus 506, 5
jactantior 535, 6
jactat 10, 8. 525, 9. 675, 2
jactata 381, 4
jactatam 123, 2
jactatur 649, 16
jactatus 625, 5
jactaverit 777, 11
jactes 61, 4
jactis 243, 2
jaculamur 216, 3
jaculari 301, 5
jaculator 263, 8
jaculatus 8, 3

jaculis 88, 6
jaculo 36, 4
jam, *id eſt*, deinceps 382, 7. 408, 5
jam, *id eſt*, paulò poſt 168, 3, 5. 210, 1 391, 1
iambeis 895, 1
iambis 67, 3. 860, 2
iambo 879, 2
iambos 70, 4 475, 7. 820, 11
jambus 894, 11
Jane 691, 1. 800, 7
janitor 296, 2. 707, 4
janitorem 306, 5
janua 97, 4. 290, 11. 291, 5. 529, 5
Janum 421, 6. 640, 5. 824, 1. 854, 9
Janus 729, 4
Japeti 18, 10
Iapyga 16, 2
Iapyx 346, 11
Jaſonem 439, 2
Iber 237, 4
Iberi 718, 4
Iberia 445, 11
Iceriæ 385, 2. 420, 2
Ibericis 441, 1
Ibetis 114, 10
ibrida 582, 1
ibunt 615, 3
Ibyci 307, 5
Icari 283, 8
Icariis 5, 2
Icaro 236, 6
Icci 113, 1 780, 1
icta 384, 1. 387, 5
ictibus 97, 2
icto 615, 8
ictu 286, 2. 310, 3
ictum 223, 1. 329, 3. 390, 6
ictus 211, 6 401, 6. 895, 1
id 510, .. 511, 7. 909, 6
idque 550, 13
Ida 324, 4
Idæis 62, 5
Idibus 437, 3. 576, 2
Idomeneus 401, 3
ignea 634, 11. 902, 5
idoneum 363, 7
idoneus 233, 2. 342, 1. 750, 7. 797, 1. 856, 7
Idus 406, 8
jecur 57, 4. 98, 6. 265, 9. 363, 7. 447, 3. 597, 11. 721, 6. 814, 14
jejunæ 446, 1
jejunia 666, 6
jejunis dentibus acer 858, 4
jejunus 626, 6
igitur 513, 16. 651, 13. 710, 1
ignara 153, 6. 509, 2. 842, 4
ignarum 675, 6
ignarus 700, 5. 840, 8
ignavê 836, 2
ignavi 557, 2
ignavus 453, 2
igne 565, 8.
igneæ 220, 9
igneam 71, 4
igneas 251, 1
ignem ſcrutare gladio 664, 9
ignem 18, 11. 19, 1. 345, 10
ignes 44, 2. 55, 1. 148, 4. 255, 7. 371, 7. 417, 4. 643, 10, 12. 728, 6
igni 20, 3. 128, 1
ignibus 58, 3. 104, 3. 140, 4. 282, 7. 320, 2. 451, 2
ignis 66, 6. 69, 1. 265, 8. 476, 5. 509, 6. 546, 9. 590, 8
ignium 412, 4
ignobile 570, 8
ignobilis 865, 3
ignominioſa 894, 7
ignoras 532, 9
ignorat 762, 1. 838, 3
ignoratæ 895, 10
ignores 783, 3
ignoro 879, 10
ignoſcas 555, 2
ignoſcat 537, 1
ignoſcent 543, 7
ignoſcere 865, 8
ignoſces 598, 5
ignoſcis 870, 11
ignoſco 532, 10
ignota 439, 1. 573, 9. 885, 5
ignoti 402, 2
ignotis 540, 4
ignoto 667, 7
ignotos 570, 5. 572, 4
ignotum 532, 9. 896, 8
ignotus 225, 3
ignoviſſe 765, 10 903, 6
Ilerdam 825, 5, *bis*
ilex 381, 7. 477, 5. 796, 9
ilia 438, 1. 716, 6. 725, 3
Ilia *nom. prop.* 289, 8. 397, 2. 529, 3
Iliacas 66, 6
Iliacos 737, 2
Iliacum carmen 883, 4
Iliæ 10, 7. 438, 6. 499, 8
ilice 433, 1. 485, 3
ilicem 303, 5.
ilices 331, 3. 465, 8
iligna 676, 2
Ilio 44, 1. 66, 3. 319, 4. 381, 3. 466, 3
Ilion 251, 9, *bis*. 253, 8. 476, 6
Ilionam 643, 17
Illos 401, 1
Ilithya 497, 8
illabitur 250, 6
illacrymabilem 205, 5
illacrymabilis 402, 1
illacrymare 691, 5
illapſus 222, 8
illaqueant 311, 2
illecebris 892, 6
illepidè 837, 2
illeverit 547, 14
illidere 620, 3
illigata 428, 11
illigatum 105, 2
illigaturum 439, 1
illinc 649, 7
illinere 559, 8
illinet 760, 8
illitum 400, 6
illius, *mediâ longâ* 608, 3
illota 681, 1
illudere 719, 10
illudit 643, 7
illudo 555, 10
illum ipſum 693, 3
illuſi 712, 2
illuſtrat 416, 1
illuſtrem, *verb.* 693, 8
illuſus 784, 9
illutos 718, 10
Illyricis 110, 1
ima 129, 2. 531, 1. 677, 11
imagine 546, 11. 590, 7. 762, 12
imagines 458, 5. 494, 7
imagini 96, 1
imaginibus 571, 6
imago 49, 4. 84, 6. 348, 8. 669, 7
imbecilla 632, 10
imbecillu 706, 13
imbelle 763, 11
imbellem 379, 2
imbelli 64, 4
imbellis 27, 3. 246, 11. 428, 2
imber 359, 3. 788, 16
imberbes 838, 1
imberbis 887, 9
imbre 777, 7
imbres 31, 4. 184, 1. 366, 5. 433, 7. 472, 1. 793, 2. 807, 12
imbrem 635, 6
imbri 568, 2
imbribus 486, 2
imbrium 346, 1
imbuerit 902, 2
imbuit 58, 11

imbuta 741, 8
imbuti 752, 5
imbutum 450, 1
imbutus 856, 7
imi 717, 5. 809, 10
imis 45, 2. 475, 1. 482, 11
imitaberis 856, 8
imitabile 820, 5
imitabitur 630, 1. 875, 11
imitandi 602, 2
imitare 546, 10
imitaris 13, 2. 668, 8
imitata 654, 7. 850, 6
imitator 883, 9
imitatorem 900, 12
imitatores 820, 7
imitatus 371, 7
immane 680, 3
immane quantum 102, 6
immanem 262, 3
immanes 416, 10
immanis 296, 1
immaturus 719, 7
immemor 6, 1. 65, 12, 227, 3
immemorata 821, 10
immenſum 509, 8
immenſus 396, 7
immerentes 453, 1
immerentis 199, 7. 457, 7
immeritam 74, 7
immeritis 111, 6. 125, 2. 247, 5
immeritos 657, 4
immeritum 787, 9
immeritus 274, 1. 639, 1
immerſabilis 737, 8
immetata 334, 4
imminens 329, 1
imminente 20, 5
imminentam 346, 1
imminentes 55, 7
imminuet 636, 4
imminuit 280, 8
immiſcere 524, 13
immiſerabilis 269, 4
immitia 874, 2
Immitis 167, 10
immoderatus 690, 6
immodicæ 58, 5
immodulata 895, 11
immolabitur 466, 13
immolare 21, 6
immolato 406, 1
immolet 652, 10
immoritur 766, 11
immortalia 392, 3
immortalis 913, 13
immunda 869, 13. 894, 7
immundis 678, 5
immundus 580, 6. 738, 3
immunem 412, 1. 789, 4
immunis 332, 1
imo 130, 2. 297, 1. 468, 4. 532, 7. 668, 8
imos 241, 1. 592, 9. 856, 3
impar 387, 1. 532, 6. 661, 4. 733, 7
impares 126, 2. 321, 2
imparibus 468, 15. 625, 3
impariter 878, 16
impavidi 65, 5
impavidum 250, 7
imped at 601, 2
impediit, 572, 7
impedire 21, 4
impellit 536, 9
impellit 881, 8
impellunt 409, 2
impenſis 822, 1
impenſo 661, 1
imperas 275, 1
imperat 741, 2. 775, 3
imperet 501, 3. 617, 13
imperi 11, 6. 422, 5
imperiis 363, 2. 418, 7. 709, 6. 813, 2
imperio 139, 7. 262, 8. 267, 3. 312, 6
imperioſa 691, 12
imperioſius 60, 7
imperioſus 710, 1
imperitare 65, 7
imperitarint 570, 2
imperitas 709, 12
imperito 655, 2
imperium 132, 4. 240, 1. 573, 8. 749, 2. 783, 5
impermiſſa 278, 5
impetor 750, 7
imperti 759, 3
impetrat 842, 9
impetrato 370, 6
impetu 417, 10
impetus 242, 4. 275, 6. 376, 6
impexa 650, 2
impia 153, 3. 232, 6. 241, 3. 437, 5. 445, 3. 481, 3. 639, 2
impiæ 18, 6. 183, 6. 297, 4. 5. 396, 3
impium 466, 4
impias 335, 9. 451, 4
impiger 372, 4. 398, 1. 417, 2. 728, 5. 882, 7
impingas 785, 2
impio 222, 3. 380, 6
impios 262, 2. 343, 5
impium 102, 6
implacitum 416, 5
implent 673, 3
implere 604, 5
impleriit, i. impleveris 493, 1
implet 850, 11
impleviſſe 826, 9
implicata 445, 5
implicitum 910, 9
implorat 842, 7
implorauit 774, 9
implumibus 428, 5
imponens 665, 4
importes 784, 5
importuna 313, 1. 811, 3
importunas 586, 4
importunus 413, 7. 690, 13. 757, 4. 868, 11
impoſita 709, 8
impoſitam 265, 8. 303, 5
impoſitas 416, 7. 854, 7
impoſitum 559, 3
impoſitura 162, 4
impoſitus 766, 3
impoſuere 641, 6
impoſuiſſe 263, 4
impotens 143, 1. 152, 2. 359, 3
impotentia 486, 10
impranſi 622, 2. 662, 7
impranſus 794, 3
impreſſit 58, 7
imprimat 697, 2
imprimeret 69, 10
improba 640, 8. 690, 1
improbæ 339, 2
improbaturum 444, 8
improbe 634, 4. 656, 2
improbo 290, 13
improbus 532, 11. 598, 6. 684, 11. 695, 5. 765, 4. 774, 13
improviſo 200, 3. 753, 4
imprudens 555, 8
impube 445, 3
impubem 186, 3
impudens 349, 5, 6. 413, 2
impudica 486, 6
impugnat 838, 5
impulerit 283, 1
impulit 859, 9
impulſa 387, 6
impune 72, 1. 120, 2. 402, 8. 493, 1. 749, 6. 843, 9. 863, 7. 891, 8. 906, 1
impunitior 711, 11
imputata 484, 10
imum 883, 1. 886, 5. 905, 8
imus 875, 10
in *pro* ad 125, 6. 371, 6
in *pro* erga 378, 10
in *pro* aduerſus 27, 11. 376, 7. 381, 12. 444, 4. 448, 9. 454, 9. 456, 10. 506, 2. 620, 8
Inachia 467, 3

Inacho

Inacho 161, 6. 319, 1
inæquales 184, 3. 699, 5
inæquali 733, 5
inæqualis 704, 4
inæſtuet 468, 11
inamareſcunt 712, 1
inane 296, 12. 444, 7. 528, 3. 806, 10
inanet 454, 1. 551, 2. 657, 5
inanem 911, 12
inani 237, 5. 581, 3. 704, 3. 870, 7
inania 893, 3
inanis 622, 9
inaniter 850, 10
inarata 484, 9
inarſit 439, 8
inaudax 323, 2
inauret 781, 1
incantata 591, 5
incaſtigatum 775, 1
incauta 509, 2
incauti 913, 5
incauto 536, 6
incedas 317, 1
incedis 148, 4. 478, 8
incedo 578, 9
incendia 396, 3. 512, 7. 815, 13. 841, 3
incendio 450, 2
incendit 707, 7
incertam 540, 5
incerto 464, 6. 460, 3
incertos 357, 9. 848, 3
incertus 586, 1
inceſſum 668, 11
inceſto 249, 1
inceſtos 278, 1
inceſtus 251, 10. 914, 8
inchoare 22, 3
incidat 583, 7. 797, 12
incidêre 646, 9
incidere 789, 7. 908, 2
inciderit 632, 12. 890, 1
incidit 583, 2
incipe 638, 5. 739, 10
incipiam 750, 1
incipias 513, 9. 650, 5
incipies 884, 2
incipit 558, 6. 566, 5. 593, 4. 700, 5
inciſa 395, 7
incitat, Epod. 8
inclamat 598, 9
inclinare 352, 1
inclinet 536, 15
includere 724, 3
incluſa 336, 11. 878, 11
incluſam 309, 1
incluſit 414, 3
incluſus 387, 9
inclytum 655, 10
incoctus 438, 4
incœptis 874, 4
incœpto 883, 2
incœptos 475, 7
incogitat 841, 4
incola 68, 1. 636, 5
incolis 291, 3
incoluit 570, 1
incolumem 16, 5. 336, 5. 554, 7. 797, 5
incolumes 405, 2
incolumi 268, 7. 385, 1. 650, 8. 778, 1. 892, 5
incolumis 552, 12
incommoda 388, 2
incommodus 813, 3
incompoſito 599, 2
incomptis 53, 4. 911, 15
incomptum 193, 7. 445, 6
inconcinna 809, 6
inconcinnus 805, 8
inconſultus 750, 1
incontinentes 74, 5
incontinentis 265, 9
incoquere 718, 10
incorrupti 95, 2
incorruptiſſimus 576, 8
increbuit 690, 10
incredibili 222, 2
incredulus 889, 6
increpare 489, 14
increpuit 420, 6
incretum 680, 2
incruſtare 535, 12
incubet 649, 12
incubuit 19, 3
incude 135, 2
incudi 911, 10
incultæ 739, 14
incultis 852, 8
incolto 533, 10
incultum 744, 6
incurata 798, 1
incuria 903, 11
incutreret 616, 9
incuteret 617, 1
incutiant 815, 5
incutiat 620, 7
incutiunt 788, 9
indecoro 151, 2
Indi 501, 8
Indiæ 332, 6
indicant 396, 5
indicat 24, 6
indice digito 712, 2
indiciis 876, 11
indicis 666, 6
indico 557, 5
indicta 883, 5
indictis 766, 2
indictum 340, 7
Indicum 340, 7
indigna 822, 8. 863, 14. 893, 4. 895, 12
indignatio 442, 4
indignatur 880, 1
indigni 745, 6
indignis 571, 5
indigno 339, 1. 798, 11. 852, 6
indignor 837, 1. 904, 1
indignum 642, 8. 754, 2. 801, 11
indignus 654, 3. 660, 2
indocili 251, 5. 484, 3
indocilis 5, 5
indocti 840, 11. 847, 10
indoctum 170, 2. 856, 9. 914, 10
indoctus 891, 10. 905, 10
indoles 378, 7
indomita 745, 5
indomitæ 205, 3
indomitam 336, 2
indomitas 416, 15
indomito 622, 5
indormis 512, 1
indormit 450, 5
Indos 55, 10. 728, 5. 752, 6
indotata 807, 5
inducant 530, 3
inducat 525, 12
inducere 557, 6. 873, 2
induceris 708, 1
inducit 519, 6
indulgens 156, 5
ſndus 418, 9
indutus 805, 7
inemori 446, 12
inemptas 435, 2
ineptis 855, 10
ineptè 599, 3. 885, 1
ineptum 543, 5
ineptus 535, 5. 552, 5. 571, 5. 611, 1. 806, 1
inerant 701, 18
inermem 89, 8. 750, 3
ineris 185, 2. 270, 13. 392, 8. 706, 13. 727, 10. 865, 1. 888, 5
inertem 262, 5, 676, 3
inertes 583, 6. 825, 4. 911, 14
inertia 475, 1. 779, 3
inertiæ 402, 4
inertibus 698, 12
ineſt 548, 10. 682, 1
inexcuſabilis 813, 15
inexorabilis 882, 7
inexpertis 815, 14

inexpertum 882, 14
infabrè 641, 2
infame 208, 1
infamem 349, 2
infames 18, 3
infamia 799, 1
infamis 490, 13. 628, 1
infans 259, 11. 575, 3. 839, 5
infantes ſtatuas 685, 10
infecit 279, 4
infectum 357, 5. 740, 15
infelicis 668, 4
infelix 409, 6. 513, 5. 875, 12
inferbuit 679, 2
inferias 152, 4
inferiorem 589, 3
inferius 450, 15
infernas 589, 7
infernis 393, 9
infeſtis 189, 9. 617, 4
infeſto 552, 5
infeſtus 288, 1. 477, 7
inficiet 302, 6
inficit 457, 3
infideles 448, 6
infidelis 480, 4
infidi 423, 4
infido 454, 11. 809, 4
infidum 133, 6
infidus 493, 7
infima 161, 7
infimis 398, 2
infirmas 432. 6
infirmior 598, 4
infirmo 797. 3
infla 790. 15
inflans 669, 4
inflaret 669, 6
inflat 847, 4
inflavit 521, 3
inflet 508, 1
informes 190, 2
informem 588, 2
informis 864, 5
infortunia 881, 2
infoſſus 446, 10
infregi 469, 6
infrequens 127, 1
infundam 450, 13
infundis 740, 9
ingemens 446, 9
ingeni 27, 5
ingenii 226, 1
ingeniis 838, 4
ingenio 327, 1. 619, 2. 870, 4
Ingenium 468, 6. 533, 9. 548, 6. 609, 2. 620, 1. 677, 1. 693, 6. 720, 4. 744, 6. 861, 9. 899, 1. 901, 5. 909, 6
ingens 33, 4. 160, 2. 189, 5. 401, 2. 533, 9. 647, 6. 669, 2
ingentem 279, 5. 649, 6
ingentes 158, 5. 666, 3
ingentia 828, 4
ingenuis 821, 12
ingenuo 104, 3. 572, 1
ingenuos 577, 5
ingenuum 654, 7
ingenuus 338, 4. 570, 7. 906, 3
ingerere 557, 9
ingluviæ 517, 6
ingrata 468, 13. 493, 5. 417, 6. 726, 9
ingratam 292, 4
ingrato 63, 1
ingratos 761, 11
ingratus 821, 12
inguen 520, 1
inguſtata 716, 6
inheret, Epod. 12
inhians 512, 1
inhoneſtum 554, 12
inhoneſtus 573, 9
inhorruit 92, 5
inhoſpita 788, 6
inhoſpitalem 89, 2. 427, 8
inhumanæ 813, 4
inhumato 110, 3. 655, 8
injecit 422, 2
injecta 265, 5. 552, 8
injecto 112, 5
injiciat 74, 5. 573, 5
inimica 51, 4. 56, 3. 133, 5. 617, 10
inimicat 423, 1
inimice 155, 1. 649, 18
inimicis 494, 5. 634, 7
inimicitias 823, 3
inimicum 563, 2
inimicus 677, 7
iniqua 44, 9. 857, 9
iniquæ 171, 7. 593, 3
iniquam 536, 11
iniquas 242, 8
iniquè 787, 9
iniqui 753, 8
iniquis 704, 8
iniquo 165, 4
iniquum 13, 7. 188, 4. 540, 9. 633, 8. 878, 2
iniquus 821, 13
inire 253, 5
injuria 695, 4
injuriosis 490, 5
injurioso 132, 1
injuſtæ 485, 5
injuſti 530, 3
injuſte 836, 10
injuſti 540, 7
innantem 314, 7
innaſcitur 534, 3
innatat 678, 2
innati 894, 5
innectes 494, 3
innixus 251, 1
innocens 335, 2
innocentis 73, 9
innumerabilis 361, 1
Ino 882, 9
inominata 484, 4
inopem 651, 14. 842, 3. 859, 8
inopes 206, 5. 901, 4
inopi 517, 3
inopis 546, 6
inops 312, 3. 553, 10. 618, 7. 683, 3. 816, 10
inornata 893, 7
inornatum 402, 6
inquam 182, 9. 592, 4. 592, 7. 598, 3. 609, 3. 664, 9. 705, 8. 716, 3
inquiet 686, 2
inquieti 250, 4
inquietis 452, 3
inquimus 536, 10
inquinavere 277, 2
inquinavit 486, 12
inquinet 590, 1
inquiram 642, 10
inquirant 533, 4
inquis 551, 5. 614, 1. 633, 10
inquit 511, 5. 521, 2. 5. 523, 6. 532, 10. 541, 10. 564, 4. 592, 6, 13. 595, 3. 595, 5
inſana 282, 2
inſanabile caput 899, 6
inſane 626, 1. 654, 5. 669, 13. 695, 5. 711, 1
inſani 69, 5. 560, 3. 645, 6. 743, 8
inſania 258, 5. 658, 6. 840, 12.
inſantentem 260, 9
inſanientis ſapientia 127, 2
inſanior 537, 9. 648, 8
inſanire 321, 7. 644, 2. 646, 6. 658, 10. 664, 4. 668, 2. 733, 12. 865, 9
inſanis, *nom.* 621, 7 699, 6
inſanis, *verb.* 642, 1
inſaniſſe 650, 10
inſanit 522, 8. 547, 5. 548, 12 644, 3. 712, 11
inſaniùs 604, 5
inſano 643, 4. 749, 10
inſanos 325, 2. 642, 9
inſanum 526, 8 642, 13. 650, 6. 667, 6. 668, 6

insanus 572, 7. 642, 9. 644, 6. 649, 15. 652, 5. 656, 3
inscitia 620, 7. 636, 8. 642, 12. 745. 4
inscium 576, 2
inscius 270, 14
insculpere 647, 5
insectere 706, 15
insector 836, 4
insecutæ 50, 3
insedit 439, 5
insenuit 861, 10
insepulta 452, 7
insequeris 857, 2
inserere 340, 5
inseteres 169, 1
inseres 7, 4
inseris 557, 9
inserit 432, 2
inseruit honori 887, 15
inseverit 534, 1
insidias 527, 4. 536, 3
insidiatorem 684, 8
insidiis 702, 10
insidiosi 846, 7
insigne 149, 4. 340, 6
insignes 29, 3. 241, 1
insignem 87, 4. 125, 5. 129, 3. 323, 5. 660, 7
insigni 53, 2
insignia 662, 4
insignibus 445, 2. 707, 12
insignis 617, 8. 908, 4
insiluit 914, 2
insistet 481, 5
insitam 379, 4
insitiva 432, 9
insolabiliter 787, 5
insolens 23, 8. 70, 1. 181, 8. 575, 15
insolentem 163, 1. 357, 8
insolenti 159, 3
insolentiæ 494, 6
insolitos 376, 4
insolitum 891, 15
insomnis 282, 4
insons 233, 5
inseparata 404, 2
inspersos 575, 13
inspexit 737, 6
inspice 763, 5
inspiciunt 525, 11
instanti 205, 2
instantis 250, 2
instar 383, 6
instat 466, 5. 515, 1. 594, 1. 697, 5
instillare 769, 7
instillat 629, 10
inslita 520, 4
institerat 690, 5
institor 278, 8
institoribus 489, 6
institui 874. 12
institutæ 286, 5
institutum 344, 4
instituunt 694, 3
instlo 741, 10
instravit 897, 3
instructior 811, 5
instruit 842, 3
instrumento 542, 4
insuavis 537, 12
insudet 550, 12
insuevit 553, 5
insulas 484, 8
insulis 397, 7
insultet 254, 2
insumebat 911, 12
insumere 634, 2
insuper 679, 3
insurgat 465, 7
intabuissent 447, 6
intacta 683, 4
intactæ 29, 4
intactas 463, 2
intacti 609, 5
intactis 332, 5. 844, 1
intactum 134, 7
intactus 456, 5. 615, 7
intaminatis 247, 2
integer 166, 4. 220, 4. 621, 1
integer animi 658, 5
integer vitæ 88, 5
integer mentis 644, 4
integra 60, 8. 121, 2
integræ 265, 2
integris 101, 1. 634, 13
integro 385, 12
integrum 249, 1. 382, 4. 633, 3. 677, 8
intelligit 770, 1
intendes 739, 5
intenta 377, 2
intentata 24, 5
intentatum 898, 3
intentus 913, 7
intercident 671, 4
intercinat 890, 3
intercurrentia 742, 4
interdicta 526, 7. 758, 9
interdicto 658, 2
interam 595, 3
interempto 382, 10
intererit 893, 6
intererit multùm 881, 13
interest 161, 7. 397, 9
inter-est 523, 11
interfusa 62, 2
interim 323, 8. 433, 3
interim dum, *ibid.*
interimis 650, 7
interiore 160, 1. 695, 2
interire 226, 8
interit 877, 9
interitu 885, 7
interitum 913, 13
interitura 392, 6. 398, 6
interlunia 98, 3
interminato 447, 5
intermiscere 603, 9
intermissa 362, 1
internoscere 910, 10
interpellandi 593, 9
interpellatim 671, 3
interpellet 581, 3
interpres 681, 8. 883, 9. 907, 3
interprete 881, 10
interfis 13, 6
interfit 716, 8. 889, 9 893, 10
intervalla 860, 13
intestabilis 654, 2
intimo 40, 5
intonata 435, 5
intonsi 212, 1
intonsos 477, 9
intonsum 86, 1. 767, 5
intorti 202, 6
intr. rit 478, 6
introrsum 618, 13. 799, 8
intueris 444, 9
intulerat 263, 1
intulit 18, 11. 486, 6. 844, 7
intumescit 485, 8
invenere 539, 7. 740, 13
invenit 869, 6
invenius 550, 2
invenient 95, 3
inveniet 689, 1
invenior 680, 1. 840, 6
invenisse 896, 8
inventa 540, 7. 843, 4
inventis 888, 3
invento 693, 2
inventore 606, 4
inventum 905, 7
inverecundus 468, 8
inversi 268, 2
inverso 465, 5
inversum 436, 8. 509, 3
invertimus 535, 11
invertunt 717, 4
invicem 97, 9. 352, 5. 543, 8
invicta 882, 9
invicte 473, 11
invicti 350, 13. 614, 7. 727, 2
invictus 584, 5
invida 48, 1, 397, 4. 773, 3
invidæ 456, 3

Invideant 526, 11
Invideat 574, 11. 593, 8
invidenda 189, 3
invidendis 244, 5
invidens 142, 4
invideor 877, 4
invides 113, 1
invidet 173, 3. 368, 8. 789, 12
Invidi 336, 6
invidia 235, 4. 536, 5. 572, 6. 620, 3. 739, 6. 740, 13
invidiæ 697, 12. 807, 10. 842, 1
invidiam 639, 7. 828, 10
invidit 700, 10
invido 374, 5. 383, 9
invidus 322, 1. 727, 10. 746, 12. 792, 2
inviolatus 261, 3
invisa 761, 7. 788, 4. 838, 6
invisam 318, 3
invisas 208, 5
invisi 128, 5
invisis 663, 5
invisum 253, 2. 306, 5. 548, 1. 791, 4. 860, 7
invisus 350, 11
invita 620, 2. 863, 15. 900, 5. 906, 5
invitet 433, 6
invito 296, 8
invitum 78, 1. 825, 8. 914, 3
invitus 750, 8. 774, 5. 869, 10
inulas 627, 4. 718, 9
inulta 152, 2
inultæ 254, 3
inulti 716, 10
inultis 112, 2
inulto 655, 2. 740, 16
inultos 14, 1
inultus 455, 2. 492, 4. 590, 8. 667, 5
inunctis 533, 1
inungi 727, 1
involitant 404, 3
involvo 357, 13
inurbanum 896, 6
inutile 61, 4. 337, 9. 554, 12. 585, 5. 714, 7
inutiles 432, 1
inutili 315, 2
Io vaga 882, 10
io 370, 13, 14. 463, 1. 3. 913, 9
io triumphe, *ibid.*
io Bacche 530, 7
jocatus 564, 7
jocis 153, 9. 233, 1. 758, 10
joco 126, 4. 196, 6. 591, 6
jocos 325, 1. 568, 5. 859, 14
jocosa 49, 3. 84, 4
jocosæ 257, 3
jocose 440, 2
jocosi 423, 7. 816, 1
jocosius 553, 4
jocoso 43, 1. 327, 3. 601, 3
jocularia 508, 3
jocum 820, 8. 892, 5
jocus 12, 5. 685, 7. 843, 8
Iolchos 445, 11
Ionicos 277, 5
Ionicus 435, 8
Ionius 466, 9
Jove 5, 12. 10, 9. 111, 5. 268, 7. 734, 4
Jovem 19, 12. 266, 4. 444, 5. 466, 8. 472, 2. 503, 1. 817, 10
Jovi 86, 3. 177, 5. 263, 1. 421, 3. 460, 3
Jovis 42, 1. 108, 2. 124, 4. 222, 3. 240, 1. 250, 5. 256, 5. 340, 5. 350, 13. 397, 9. 433, 7. 493, 11. 499, 3. 806, 3
Jovis, *pro* Auguſti 822, 6
ira 246, 8. 287, 4. 422, 10. 524, 8. 583, 4. 657, 3. 736, 8. 737, 1. 812, 8. 823, 2
ira furor brevis eſt 741, 1
iracunda 19, 12. 66, 3. 913, 3
iracundior 290, 14. 533, 5
iracundus 727, 10. 882, 7
iræ 68, 4. 69, 7. 537, 3. 740, 14. 842, 1
iram 448, 10. 466, 3. 823, 1. 881, 8. 887, 7
iratum 350, 10
iras 253, 2. 747, 6
iraſcat 768, 9
iraſci 826, 7
iratæ 349, 2
iratis 568, 5. 639, 2. 695, 6
irato 663, 1
iratos 327, 7. 890, 6
iratum 431, 2. 633, 8. 713, 6. 881, 5
iratus 478, 4. 506, 1. 617, 9. 638, 2. 825, 8. 838, 4. 848, 17. 880, 1
irrepertum 255, 1
irrefectum 448, 3
Irretorto 158, 5
irrevocabile 814, 13
irrevocati 851, 10
irrigue 672, 4
irriguum 614, 5
irriſus 808, 4
irritabile 863, 4
irritant 888, 13
irritat 356, 11. 850, 12
irritum 357, 3
irroget 541, 2
irrupta 59, 2
Itala 698, 7
Italæ 422, 4
Italas 380, 2. 827, 2
Italiâ 140, 7
Italiæ 271, 2. 418, 11. 783, 7
Italiam 573, 8
Italis 813, 14
Italo 174, 4. 585, 1
Italos 361, 1
Italum 200, 2
iter 89, 1. 220, 8. 247, 6. 309, 5. 344, 4. 500, 5. 557, 2. 568, 2. 592, 15. 701, 12. 792, 9. 803, 4. 878, 3
iter faciens 697, 7
iterabimus 35, 4
iterabitur 256, 3
itérare 127, 4. 231, 3
iterat 810, 1
iteratæ 471, 2
Ithacam 683, 1
Ithacæ 763, 7
Ithacenſis 758, 8
Itys 409, 5
jubæ 90, 3
jube 160, 7. 685, 8
jubeas 338, 6. 511, 6
jubebat 554, 9. 758, 4. 911, 9
jubebo 684, 3. 803, 8. 900, 11
jubemus 770, 5
jubente 325, 6
jubentes 213, 3
jubentium 250, 1
jubeo 514, 2. 612, 5. 646, 2. 689, 3
juberet 577, 7
juberis 785, 1
jubes 575, 7
jubet 79, 2. 337, 3. 445, 7. 8. 651, 9. 750, 3. 701, 4. 860, 6. 910, 5
jubetur 766, 1
jucunda 427, 2. 434, 1. 698, 13. 902, 5
jucunde 565, 6
jucundior 435, 9
jucundis 701, 9
jucundo 561, 8
jucundum 739, 1
jucundus 538, 8
Julei 556, 2
Judæis 598, 3
Judeus 568, 7
judex 251, 10. 403, 2. 622, 4. 711, 7. 746, 1. 895, 11

Judicantem 200, 6
judica me 894, 4
judicat 836, 3
judice 108, 7. 529, 11. 571, 4. 605, 1. 617, 11. 620, 10. 629, 2. 707, 13. 799, 5
judicet 859, 5
judicia 853, 7
judiciis 554, 11
judiciis 730, 10
judicio 577, 12
judicis 900, 8. 904, 6. 906, 7
judicium 552, 13. 620, 9. 853, 4. 905, 6
juga 126. 3. 170, 2. 280, 5. 353, 3. 427. 7. 439, 1
jugandis 498, 1
jugera 210, 1. 334, 4. 442, 7. 510, 7
jugerum 312, 4
jugis *priore longâ* 691, 2
jugis *priore correptâ* 232, 2. 340, 7
jugo 290. 9. 710, 10
jugulas 585, 4
jugulat 604, 6
jugulent 739, 1
jugulo, *nom.* 538, 4. 650, 11
jugum 133, 9. 167, 1. 251, 5
Jugurthæ 152, 4
Jugurthino 463, 3
Jule 366, 2
Juli Flore 742, 1
Julia 423, 3
Julium 55, 1
Julius 590, 3
jumenta 813, 3
juncta 321, 6
junctæ 21, 1
junctas 97, 1
junctis 352, 11. 878, 10
junctos 535, 10
junctura 876, 10. 894, 2
jungas 156, 3
jungatur 751, 2
jungentur 125, 8
jungere 873, 2
jungit 535, 10
jungite 498, 11
junior 125, 3 804, 6. 832, 8
juniores 278, 3
Juno 152, 1. 264, 3
Junone 251, 9
Junonis 30, 3. 531, 4
junxerit 483, 4
Jupiter 12, 1. 47, 2. 69, 2. 90, 8. 173, 1. 190, 3. 292, 3. 309, 6. 375, 7. 382, 12. 486, 11. 507, 10. 519, 2. 666, 3. 798, 6
jura 112, 1. 540, 7. 595, 4. 744, 7. 799, 4. 857, 13. 867, 15. 882, 8. 895, 4.
jura dare 254, 5. 908, 1
jura promere 839, 10
jurabas 477, 4
jurandas 829, 2
jurantem 698, 7,
jurare 725, 8
jurares 853, 6
juratus 732, 12
juras 805, 6
jure 574, 11. 583, 1. 898, 2
jurè 311, 4. 407, 1. 522, 5. 633, 10
jurejurando 653, 13
juremus in hæc 482, 11
jures 816, 5
jurgares 857, 12
jurgatur 633, 11
jurgia 832, 2. 867, 12
juris 181, 1. 506, 8. 553, 4. 636, 8. 883, 6
Juris, i. juſculi 678, 6
Juris, i. juſculum 537, 8. 718, 3. 719, 17
Jus anceps 685, 8
Jus 565, 3. 583, 11. 598, 10. 620, 8. 645, 4. 658, 2. 878, 7
Jus ſit liceatque 914, 2
juſſa 278, 7. 500, 1. 528, 12. 675, 6. 764, 7. 771, 3. 893, 5
juſſæ 782, 1
juſſas 490, 8
juſſerit 618, 7. 706, 6
juſſi 427, 3
juſſit 642, 4. 648, 7. 651, 2. 894, 12
juſſus 451, 11. 469, 2. 537, 7
Juſta 367, 6. 705, 1. 708, 7
juſti 539, 1
juſtior 708, 8
juſtis 304, 6
juſtitiæ 95, 1. 221, 2
juſtitiam 890, 8
juſtiùs 681, 3
juſto 55, 8. 283, 11. 510, 14. 540, 9
Juſtum 249, 4. 614, 12. 800, 9
Juſtum poema 550, 3
Juſtus 648, 3. 655, 2. 829, 4
Juvandis 905, 7
juvans 434, 4
juvant 5, 10
juvare 624, 3
juvari 841, 7
juvat 3, 1. 12, 9. 135, 4 321, 7. 365, 3. 436, 6 464, 11. 467, 1. 473, 7. 509, 8. 512, 8. 547, 2. 551, 3. 693, 4. 696, 1. 730, 6. 789, 6. 799, 2. 881, 8
juvem 428, 1
juvenca 745, 7
juvencæ 167, 6
juvencis 183, 8. 379, 1. 428, 11
juvencos 490, 10
juvencum 349, 1
juvenem 13, 1. 281, 6. 368, 5. 383, 9. 407, 6
juvenes 271, 1. 97, 2. 195, 3. 415, 3. 521, 4. 655, 9. 729, 5
juvenes patre digni 875, 2
juvenescit 371, 5
juveni 297, 11. 470, 3. 769, 5. 888, 10
Juvenis 289, 3. 378, 6. 659, 7. 688, 3. 887, 9
Juventa 70, 3. 307, 3. 882, 1
Juventæ 246, 11. 500, 7
juventas 117, 2. 191, 6. 376, 1. 489, 7
juventus 11, 4. 22, 7. 134, 8. 263, 2. 279, 3. 628, 5. 689, 12. 738, 6
juventum 109, 5. 134, 2. 182, 3. 305, 1. 308, 1. 323, 4. 363, 3. 411, 1. 877, 10. 879, 8
juverint 435, 3
Juveris 466, 12. 681, 8
juvet 483, 5. 580, 5. 796, 18
juvit 713, 2
Ixion 296, 7. 882, 10

L.

LAbantes 272, 1
labem 852, 10
labentes 274, 3
Labentis 614, 11
Labeone 537, 9
Laberi 600, 4
labetur 739, 12
labier 838, 10
labitur 10, 9. 58, 2. 739, 12
labor 19, 8, 372, 3. 622, 9. 898, 9
laborant 185, 4. 538, 11
laborantes 38, 3. 73, 7. 328, 5. 546, 9
laborarunt 449, 2
laboras 104, 6
laborat 160, 4. 547, 4. 639, 1. 705, 2

labore 428, 1. 489, 10, 506, 4. 513, 3. 597, 5. 828, 9
labore capitis & animi 728, 4
laborem 369, 3. 427, 5. 508, 10. 513, 8. 546, 1
laborent 521, 8. 911, 4
labores, *nomen* 31, 6. 261, 6. 402, 7. 694, 2. 851, 11
labores, *verb.* 524, 13. 610, 4. 869, 10
laboret 288, 7. 514, 10. 664, 2. 677, 3. 825, 8. 888, 1. 890, 1. 894, 1
labori 588, 4. 519, 14
laboribus 229, 2. 307, 7. 334, 7. 380, 5. 446, 9. 482, 2. 813, 5
laborioſa 486, 8
laborioſi 489, 2
laboris 208, 2. 508, 13. 525, 1
laboro 715, 4. 742, 2. 875, 3
laborum 124, 4. 203, 3. 376, 2. 614, 7. 891, 10
labra movet 800, 8
labris 58, 7. 511, 11. 555, 9
labuntur 205, 1. 433, 3
Lacæna 400, 8
Lacænæ 193, 7. 252, 6
Lacedæmon 30, 5
Lacedæmonium 273, 3
laceranda 350, 11
lacerant 298, 4
lacerare 349, 2
laceraverit 621, 1
lacerna 707, 14
lacertæ 93, 1
lacertis 40, 7. 270, 12. 591, 5. 859, 6
lacerto 576, 1. 729, 6
laceſſat 246, 6
laceſſit 131, 3
laceſſiti 844, 1
laceſſo 226, 4
lacham 579, 2
Lacon 454, 3
Laconi 172, 1
Laconicas 225, 4
lacryma 173, 6. 365, 6. 808, 6
lacrymæ 822, 4
lacrymis 282, 4
lacrymoſa 36, 6. 730, 6
lacrymoſo 566, 8
lacrymoſum 88, 1
lacte 377, 3. 843, 2
lacte depulſum 377, 3
lactis 231, 1
lactuca 678, 2
lactucæ 714, 3
lacu 210, 4. 547, 15
lacuſtur 224, 2
lacus 364, 3. 732, 7. 743, 7. 814, 5
lædat 611, 2. 857, 6
lædent 881, 2
ladentem 58, 10
lædere 340, 16. 551, 4. 615, 5
lædimur 851, 8
lædit 803, 8
lædunt 739, 7
Læli 619, 7
Lælius 618, 13
Laërtiade 687, 11
Laërtiadem 65, 3
læſa 125, 4
læſerit 824, 7
læſo 619, 2. 865, 9
Læſtrigonia 312, 9
Læſura 477, 3
læta 99, 1. 327, 9. 357, 7. 506, 7
lætam 86, 4. 388, 2
lætatur 230, 6
læti 44, 4. 377, 1
lætitia 159, 4
lætitiæ 102, 1. 910, 13
lætiùs 699, 7
læto, *alias* lento riſu 217, 6
lætor 552, 12
lætos 370, 5
lætum 222, 7. 261, 1. 434, 10. 702, 4
lætus 15, 6. 217, 5. 288, 9. 329, 2. 356, 12. 385, 5. 460, 2. 631, 7. 763, 5. 774, 17. 775, 6. 784, 3. 865, 5
læva 304, 3. 792, 7
lævabit 864, 10
lævæ 850, 4
lævè 764, 7
læve, *v.* lève
lævi 564, 2
lævia 72, [illegible] 178, 4. 875, 1
Lævino, *v.* Levino
lævis 191, 6. 389, 4. 483, 8
lævo 576, 1. 671, 2. 729, 6
lævum 342, 5. 756, 11. 796, 7
lævus 346, 6. 899, 7
lagani, *v.* Lachani
lagena 720, 12
lagenæ 86[illegible], 9
lagenis 717, 6
lagois 624, 2
Lalage 168, 6
Lalagen 89, 6. 91, 3
lamas 785, 4
lambere 566, 2
lambet 89, 4
lamentamur 851, 11
lamiæ 902, 11
Lamiæ *propr.* 101, 3. 136, 7. 787, 3
Lamias 314, 2
lamna 794, 10
lamnæ 155, 1
Lamo 314, 1
lana 270, 5. 810. 4. 852, 6
lanæ 218, 5. 308, 5. 471, 2. 785, 8
lances 621, 6. 676, 3
langueſcit 312, 10
languet 824, 8
languidæ 448, 12
languidiora vina 325, 7
languido 207, 4. 355, 1. 436, 9
languidus 676, 1
languor 468, 2
languor æquoſus 156, 8
Lanuvino 344, 2
lanx 750, 9
Laomedon 252, 3
lapathi herba 436, 2. 674, 2
lapidem 712, 10. 861, 1
lapides 294, 4. 337. 9. 356, 6. 414, 1. 680, 10
lapidoſus 567, 6
lapilis 773, 4
lapillos 525, 4
lapis 244, 1. 579, 3
Lapithas 195, 1
Lapithis 76, 5
lapſa 231, 3
lapſus 50, 6
lapſus pede 720, 3
laqueata 215, 6
laqui 633, 10
laqueis 333, 6
laqueo 433, 13. 650, 7. 798, 14
laqueos 799, 14
laqueum 821, 3
Lardi 700, 11
lardo 699, 1
Lare 863, 11
lare, *i.* domo 54, 3. 354, 6. 725, 7. 764, 13
lares 330, 4. 436, 11. 482, 5. 500, 1
Larem 683, 11. 699, 3
larem, *i.* domum 523, 5
larga 317, 4
largè 38, 6
largimur 829, 1
largior 590, 8
largiri 226, 5
largis 364, 2. 371, 2. 488, 1
largiter 555, 3
largiùs æquo 871, 5

INDEX

largo 690, 3
largus 411, 5
Laribus 385, 8. 365, 2. 652, 11
laris 859, 9
Lariſſæ 30, 6
larva 564, 9
laſanum 578, 6
laſciva 80, 1. 407, 7. 871, 6. 881, 6
laſcivæ 308, 4
laſcivi 302, 8. 543, 3
laſcivis 138, 4
laſcivos 192, 1
laſſas 601, 2
laſſi 434, 9. 561, 1
laſſo 171, 5. 710, 12
laſſum 714, 3
laſſus 622, 5. 858, 2
lata 844, 3
latè 254, 6. 311, 5. 315, 1. 363, 11. 378, 5. 387, 7. 559, 3. 571, 7. 874, 5
lateat 470, 6
latebræ 797, 4
latens 450, 3
latent 399, 2. 448, 11. 462, 9
latentes 72, 2. 141, 3. 388, 6. 911, 6
latentis 40, 5
latere, *nom.* 468, 3. 526, 4. 589, 8
latere, *verb.* 589, 8
lateret 716, 1
lateri 780, 5
lateris 641, 9
laterum 594, 4
latet 36, 5. 533, 10. 724, 5
Latinæ 416, 2
Latini 456, 2, 603, 7
Latinis 602, 5. 743, 8. 766, 2. 821, 9. 866, 3
Latino 153, 1
Latinum 122, 3. 422, 4
Latio 55, 7. 379, 11. 821, 1. 844, 7
latior 891, 7
latis 90, 2. 295, 5
latitantem 301, 6
Latium 131, 6, 502, 6. 864, 8. 898, 8
latiùs 156, 1. 210, 2. 240, 4. 634, 13
Latoë 121, 2
Latonæ 390, 7
Latonam 86, 2. 352, 8
latrantem ſtomachum 623, 4
latras 543, 3
latravit 741, 5
latrent 448, 14
latret 529, 5
latro 540. 2
latrociniis 541, 6
latrones 443. 5. 739, 1
latronibus 550, 7. 617, 4
latronum 550, 9
latuit 857, 5
latum 56, 1. 737, 6
latum clavum 560, 4. 573, 1.
latura 428, 8. 528, 2
laturi 427, 5
laturus 614, 8. 858, 13
latus lateris 60, 3. 90, 7. 178, 1. 294, 2. 336, 12. 342, 5. 347, 6. 441, 1. 465, 3. 469, 6. 527, 3. 536, 3. 652, 9. 696, 3. 754, 8. 757, 1. 762, 4
latus tegam 684, 1
latus, *adj.* 654, 4
lavantes 551, 1
lavatum 543, 4. 581, 1
laudabant 632, 13
laudabile 909, 4
laudabis 812, 9
laudabit 814, 8
laudabunt 28, 2
laudande 370, 11
laudant 863, 10
laudantes 364, 11
laudantur 384, 9
laudare 766, 4. 770, 3. 850, 8
laudaret 592, 12
laudari 690, 13
laudarier 521, 5
laudas 57, 3. 625, 1. 626, 1. 705, 8. 706, 4. 771, 3. 777, 2. 824, 4
laudaſti 763, 3
laudat 5, 4. 506. 8. 523, 3. 583, 14. *bis* 700, 4. 777, 9. 835, 5. 838, 2. 857, 1
laudato 689, 8
laudator 838, 6
laudatore 911, 2
laudatur 518, 3. 600, 2. 620, 10. 773, 8
laudaveram 469, 1
laudavere 896, 4
laude 360, 5. 382, 5. 397, 8. 606. 5. 762, 2. 853, 8. 897, 6
laudem 418, 6. 896, 1. 901, 6
lauderis 689, 5
laudes, *nom.* 27. 4. 83, 5. 396, 6. 503, 4. 738, 6
laudes, *verb.* 510, 10. 689, 5. 796, 8
laudet 506, 2. 514, 7. 611, 5. 691, 8. 821, 13. 890, 7
laudetur 778, 5
laudi 648, 5
laudibus 50, 9. 818, 6
laudis amore tumes 727, 8
laudis avarum 847, 5
laudo 166, 4. 357, 11. 763, 1. 772, 2. 795, 5
lavemur 758, 6
lavere, *infin.* 299, 2
laverit 483, 2
Laverna 800, 8
lavimus 559, 1
lavis 389, 2
laviſſet 641, 1
lavit 161, 3. 264, 5. 301, 3. 491, 7
laurea 211, 5. 567, 1
laurens 676, 4
lauro 259, 10. 361, 4
lauru 178, 2
laurum 158, 4. 304, 2
laurus 149, 6
laus 577, 2. 806, 4
lautè 719, 5
lautis 665, 6
laxo 288, 5. 653, 6. 705, 6
laxus 533, 7
Lecænæ 298, 3. 323, 3
Lebedum 777, 2
Lebedus 777, 3
lecta 435, 9. 876, 3
lectas 496, 2
lecti 717, 6. 809, 11
lectica 526, 9. 657, 7
lectis 551, 12. 702, 5. 748, 1
lecto 512, 11. 529, 6. 720, 8
lecto libello 727, 9
lecto *frequent.* 580, 4
lector 821, 12
lectorem 903, 3
Lectori 851, 1
lectoribus 610, 5
lectos 701, 16. 733, 2. 801, 12
lectulus 555, 4
lectum 538, 5. 653, 5
lectum, *pro* electum 325, 4
lectus genialis 732, 10
legant 588, 8
legat 547, 1. 688, 8
legati 559, 6
legatum 679, 2
lege, *nom.* 240, 9. 255, 10. 367, 4. 493, 3. 536, 16. 898, 1
legem 530, 11. 613, 2
legendo 914, 11
legendum 687, 3
legentem 536, 8
legentes 608, 2
legentibus 863, 7
legentis 770, 8

legere 577, 9
legeret 838, 8
legerit 541, 1. 673, 2
leges, *nomen*, 213, 2. 336, 9. 493, 11. 540, 1. 617, 9. 799, 4. 816, 8. 890, 8. 908, 2
leges, *verb.* 816, 8
leget 689, 1. 761, 2
legi, *verb.* 610, 3. 821, 11
legibus 338, 7. 699, 6. 828, 1
legio 574, 9
legionibus 570, 3
legis, *nom.* 416, 2
legit 602, 3
legitimum 863, 11. 896, 7
legum 506, 4. 620, 7
lemures 870, 10
Lenæe 341, 8
lene 5, 9. 262, 1. 327, 1, 353, 2. 673, 5. 793, 5
lenes 40, 3
leni 324, 1. 673, 5. 714, 1
leniat 773, 1
lenibus 813, 2
leniet 623, 4
lenimen 124, 5
lenior 82, 2. 871, 1
lenire 451, 4 727, 6 907, 5
lenis, *nom.* 96, 3. 241, 8. 317, 1. 497, 8. 501, 4. 710, 11
lenit 307, 1
lenite 103, 1
leniter 234, 1. 686, 6. 764, 6. 816 9
lenius 800, 4
leno 659, 5
lenonis 846, 7
lenta 631, 5
lentis 58, 3. 477, 6
lentissima 597, 9
lento 216, 6. 736, 2. 862, 11
lentum 413, 4
lentus 332, 6. 847, 4
leo 93, 4
leonem 246, 7. 377, 3. 654, 7
leones 203, 4. 349, 8. 471, 7. 483, 7. 907, 5
leoni 731, 2
leonibus 456, 9
leonis 69, 5. 232, 7. 354, 11. 773, 1
leonum 92, 3
lepido 896, 6
Lepidum 826, 10
leporem 140, 9. 433, 13. 527, 5. 622, 4
lepores 793, 9
leporis 676, 6
leporum 721, 7
Lepos, *nom. propr.* 699, 9
Lesbia 464, 8
Lesbiam 390, 5
Lesbii 73, 9
Lesbio 101, 6. 122, 5
Lesbos 776, 1
Lesbourn 7, 3
Lestrygonia 312, 9
lethæa 393, 11
lethæos 475, 3
lethargicus 641, 10
lethargo 651, 6
lethi 19, 5. 109, 2. 200, 3. 701, 8
letho 328, 6. 350, 1. 403, 14
lethum 52, 7
levant fidem 856, 10
levantes 842, 12
levantia 468, 14
levare 229, 1. 473, 8 449, 12
levarit 666, 7. 691, 1
levasset 223, 2
levat 368, 9. 502, 3
levata 842, 12
levato 474, 8
leve, *priore brevi* 847, 5
leve, *priore longâ* 710, 5
levem, 44, 5. 706, 12
leves, *primâ longâ* 12, 9. 236, 4
leves, *primâ brevi* 6, 6. 27, 13. 120, 3. 216, 1. 433, 6. 749, 4. 893, 4
levet 768, 8
levi, *primâ longâ* 231, 6. 433, 11. 902, 3
levi, *primâ brevi* 910, 8
levi, *verb.* 84, 1
Levino, 571, 8
Levinum 571, 1
levior 290, 13
leviora 164, 5. 549, 4
levione 154, 3
levis 62, 1. 77, 1. 98, 1. 191, 6. 348, 5. 485, 4. 701, 11. 706, 3. 840, 2
leviter 833, 2
levius 96, 5 866, 10
levius miser 705, 5
lex 384, 8. 844, 2. 857, 8. 898, 1
lex operis 884, 1
lex Roscia 730, 1
liba 772, 6
libatis 699, 4
libeat 374, 9
libelli 459, 1
libellis 550, 6. 784, 4
libello 612, 6. 727, 9
libellos 550, 11. 603, 4
libens 260, 8 290, 15 790, 3
libenter 428, 9. 511. 6. 558, 7. 543, 8. 778, 8
libentius 694, 1. 855, 2
liber, *subst.* 824, 1, 903, 4
liber, *adject.* 535, 8. 552, 4. 555, 3. 710, 1, 10 *bis.* 734, 5. 801, 2. 891, 10. 906, 3
liber, *propr.* 51, 4. 68, 2. 230, 6. 327, 9. 398, 5. 552, 3. 818, 4 828, 3
libera 468, 12. 469, 11. 820, 9
libera vina 879, 8
liberæ 416, 13
liberas 334, 4
liberat 393, 10
Liberi 76, 4. 423, 7
liberi 492, 5
liberior 800, 11
liberius 553, 3. 717, 2
libero 138, 5. 269, 9
Libero 236, 1
liberos 434, 5. 444. 5
liberrima 442, 4. 763, 2
liberrime 809, 1
liberta 513, 14
libertas 809, 8. 843, 6. 897, 6
libertate 545, 5. 703 4 774, 13
libertina 126, 7. 476, 7
libertinorum 522, 7
libertino 570, 5. 574. 6 7. 826, 2
libertinus 665, 5. 704, 6
libertus 649, 17. 639, 4
Liberum 123, 4. 410, 8
liberum 500, 5. 730, 8
libet 67, 4 341, 3. 433, 1. 578, 2. 765, 1
libidine 483, 4. 737, 1
libidines 410, 2
libidinibus 708, 2
libidinis 447, 6
libidinosus 466, 13
libidinum 77, 2
libido 98, 4. 521, 3. 578, 3. 699, 4. 732, 8. 840, 1
Libitina 832, 13
Libitinæ 693, 10
Libitinam 360, 4
libo 711, 8
Libonis 819, 1
libra 565, 5. 866, 18
Libras *fidus* 221, 3
librarius 903, 13
libris 609, 2 616, 3 693, 12. 851, 4 861, 11
librorum 785, 7. 817, 8
libros 114, 9. 487, 4 830, 3. 853. 5
libuit 739, 4 851, 7. 873, 6

INDEX

Liburnis 142, 4. 425, 1
Libya 648, 7
Libyam 156, 2
Libycis 4. 5. 773, 4
liceat 668, 5. 914, 2
licebit 112, 4. 478, 9. 655, 5. 698, 11. 749, 6. 877, 5. 907, 1
licebit, *pro* licet, *vel* quamvis 629, 7
licenter 895, 13
licentia 80, 1. 843, 4. 876, 13. 891, 9
licentiæ 422, 1
licentiam 336, 3
licet, *verb.* 192, 10. 346, 4. 356, 12 408, 8. 412, 4. 507, 9. 522, 10. 578, 2. 598, 9. 774, 5. 801, 12
licet, *conj.* 339, 1. 441, 3. 525, 5. 587, 6. 808, 5. 913, 8
Licini 188, 1
Licinniæ 196, 1. 197, 2
Licino 899, 7
lictor 215, 5
lictoribus 760, 4
licuisse 571, 3
licuit 877, 6
ligatur 558, 1
ligna 38, 5. 562, 2. 604, 4. 755, 1
lignis 434, 8. 867, 10
ligno 903, 2
lignorum 790, 1
lignum 199, 6. 316, 1. 585, 5. 709, 23
ligonibus 280, 1. 446, 8. 788, 14
ligurierit 537, 8
Ligurine 365, 5
Ligurinum 404, 5
ligurit 680, 6
lilium 137, 7
lima 898, 9
limat 789, 9
limatior 609, 4
limen 97, 4. 259, 1. 815, 1. 821, 13
limina 431, 4. 469, 5
limine 568, 6
liminis 294, 1
limis 687, 5
limites 227, 9
limitibus 867, 12
limo 69, 4 511, 2
limum 677, 10
limus 680, 7
linea 802, 3
linenda 902, 8
lingua 363, 8. 397, 6. 603, 3. 726, 8. 820, 3. 864, 8. 877, 4. 881, 10. 898, 8
linguæ 285, 1. 299, 3. 386, 4
linguam 744, 7
linguis 239, 1
lino 677, 4
linquar 112, 2
linque 288, 10
linquenda 208, 3
linquere 311, 10
linquimus 560, 3
linquis 133, 5
linquit 598, 7
lintea 60, 8. 409, 2. 483, 1.
lintrem 538, 8
lintres 314, 3
linunt 852, 12
Liparæi 300, 3
Lippi 515, 6
lippis 563, 2. 582, 2
lippum 740, 7
lippus 533, 1. 559, 7. 727, 1
liquere, *præter.* 898, 3
liques 47, 4
liquescere 568, 6
liqui 349, 5
liquidæ 260, 3
liquidam 94, 3
liquidi 510, 11. 789, 5
liquidis 23, 2. 305, 1
liquidum 133, 1. 235, 2
liquidus 781, 1. 864, 7
liquimus 134, 8
liquor 254, 7
liquorem 118, 3
Lirim 314, 8
Liris 119, 2
lis 879, 1
lite 273, 5. 648, 9. 857, 6
litem 595, 2. 648, 9
lites 563, 7. 582, 4. 736, 6. 799, 5
litibus 370, 8. 910, 9
litigiosus 665, 9
litium 307, 2
litterulis 856, 7
littora 227, 5. 236, 7. 484, 6. 486, 11
littore 10, 4. 123, 3. 383, 14. 466, 11. 636, 7
littoribus 314, 8
littoris 260, 11
littus 107, 1. 188, 4. 315, 2. 499, 9
litui 150, 3
lituo 5, 10
litura 898, 11
lituram 846, 2
Livi 835, 3. 836, 4
livida 36, 2
lividas 402, 8
livido 488, 3
lividos 167, 10
lividus 552, 7. 838, 5
loca 89, 3. 805, 7. 851, 10. 899, 4
locabat 587, 1
locas 227, 2
locavit 701, 19
locis 450, 4. 901, 1
loco 412, 6. 468, 10. 708, 9. 858, 5. 870, 4
loco grato 859, 4
locorum 144, 1. 745, 5
loculis 532, 4
loculos 576, 1. 651, 7. 729, 6. 847, 1
locum 588, 4. 772, 10. 787, 9. 801, 3. 880, 3
locuples 227, 6. 647, 8. 684, 11. 733, 4. 755, 8
locuplete 701, 15
locupletem 761, 5. 842, 9
locupletibus 726, 11
locupletior 514, 11
locus 173, 4. 546, 4. 551, 2. 567, 7. 593, 9. 596, 6. 627, 6. 751, 4. 763, 7. 792, 5. 822, 10. 874, 9
locutas 831, 1
locuto 695, 3
locutus 437, 1. 575, 2. 765, 13
loliginis 552, 14
lolium 701, 2
Lolli 402, 8. 735, 1. 809, 1
Lollius 826, 10
longa 112, 4. 178, 1. 194, 1. 217, 10. 273, 4. 402, 2. 513, 10. 528, 13. 555, 3. 671, 10. 726, 6, 7. 894, 11
longæ 569, 4. 700, 10
longam 22, 3. 48, 1. 469, 15
Longarenus 524, 4
longas 97, 7. 385, 11
longè 398, 7. 547, 12. 556, 5. 567, 4. 571, 7. 577, 6. 593, 1. 689, 6. 716, 4
longi 208, 1
longinquis 768, 6
longis 266, 8. 901. 7
longo 12, 8. 446, 11. 458, 1. 526, 4. 691, 1. 774, 8. 828, 2. 904, 2
longorum 909, 2
longos 348, 11. 663, 8. 773, 8
longum 172, 7. 258, 1. 543, 4. 568, 1. 743, 4. 903, 5
longùm 913, 8
longus 253, 8. 297, 12
longus spe 883, 5

loquacem 507, 3
loquaces 303, 6. 594, 5
loquaci 690, 12
loquaciter 796, 4
loquamur 803, 5. 831, 4
loquar 341, 1, 370, 9. 598, 5
loquatur 881, 13. 893, 10
loquax 295, 1
loquenda 382, 5
loquendi 878, 7
loquens 531, 6
loquentem 91, 4. 753, 12
loquentes 590, 4
loquentis 546, 7
loquêtis 826, 3. 881, 3
loqui 420, 5. 473, 4. 597, 12. 762, 5. 890, 1
loqui magnum 897, 4
loqui ore rotundo 901, 6
loquimur 48, 1
loquitur 608, 1
loquor 398, 9. 866, 5
lora 270, 12
loricis 114, 10
loris 799, 10
luam 490, 8
lubet 641, 11
lubrica 674, 3
lubricus 80, 6. 474, 4
Lucana 428, 14. 659, 3
Lucanæ 793, 8
Lucani 868, 4
Lucania 616, 10
Lucanus 616, 6. 714, 1
luce 407, 3. 635, 3. 904, 5
lucellum 689, 15. 817, 1
lucem 287. 3. 383, 5. 864, 3
lucem dare 885, 4. 912, 2
Luceriam 308, 6
lucernâ ſub clarâ. Sat. 7. lib. 2.
lucernæ 328, 2
lucernas 287, 2
lucernis 102, 5. 580, 6. 615, 9
luces 391, 2
lucet 758, 1
luçibus 423, 6
lucida 15, 2. 342, 6
lucidas 253, 4
lucidum 196, 2. 495, 2
lucidus ordo 876, 3
Lucili 599, 3. *bis* 608, 2. 616, 1. 620, 1
Lucilius 545, 2. 549, 8. 606, 9. 609, 3. 615, 1. 618, 10
Lucina 444, 5. 497. 9
lucis, *maſc.* 21, 6. 56, 4
lucis, *femin.* 868, 11
lucos 258, 6
lucrata 893, 1
lucratus 396, 5
Lucretilem 71, 3
lucri 412, 3. 781, 6
Lucrina 435, 3. 674, 5
Lucrino 210, 3
lucro 166, 1. 509, 6. 647, 5
lucro appone 39, 7
lucrum 310, 8. 468, 5. 910, 5
luctamur 831, 7
luctandum 695, 4
luctantem 5, 2
luctantis 822, 9
luctantur 861, 2
luctere 382, 4
luctum 484, 5
luctuoſæ 275, 4
luctuoſis 288, 1
luctus 237, 6
Luculli 858, 1
Lucullus 756, 1
lucum 755, 1
lucus 31, 1. 874, 6
ludas 662, 2
ludentem 196, 7. 881, 6
ludentes 726, 9
ludentis 864, 11
ludere 167, 8. 307, 9. 308, 4. 338, 5. 357, 8. 563, 2. 619, 8. 653, 6. 868, 9. 905, 9
ludere par impar 661, 4
luderet 839, 5
ludi 850, 2
ludibrium 61, 7
ludicra 725, 4. 752, 7. 847, 6
ludis, *nomen* 610, 6. 764, 14. 849, 5
ludis, *verb.* 413, 12. 687, 10
ludit 258, 3. 295, 6. 317, 7. 348, 8
ludo, *nom.* 259, 2. 508, 7. 724, 3. 892, 6
ludo, *verb.* 12, 8. 233, 2. 604, 7. 808, 7
ludos 498, 5. 697, 12. 720, 10. 783, 2
ludum 299, 1. 357, 8. 370, 6. 575, 18. 789, 7. 814, 8. 859, 14. 866, 2. 875, 10
ludum Fortunæ 147, 1
ludum amori dare 299, 1
ludus 823, 1. 909, 1
ludus erat 635, 10
lues, *verb.* 274, 1
lugubre 464, 2
lugubres 94, 2. 153, 5
lugubri 256, 2
lugubris belli 153, 5
lumbis 721, 8
lumbos 469, 6 558, 10. 578, 2
lumina 490, 15. 706, 7
lumine 372, 2. 739, 4
luminibus 278, 6
luna 20, 5. 55, 2. 168, 10. 192, 4. 330, 2. 477, 1. 499, 7. 588, 7
lunæ 226, 8. 320, 5. 371, 8. 392, 9. 674, 3. 782, 2
lunam 214, 3. 448, 2. 494, 9. 589, 7. 716, 8
lupi 344, 2
lupatis 35, 4
lupi 452, 7. 590, 5
lupinis 654, 3. 762, 1
lupis 125, 8. 440, 5. 456, 9. 482, 6
lupo 436, 5
Lupo, *nom. propr.* 619, 3
luporum 380, 10
lupos 72, 5. 453, 2 471, 7
lupos piſces 626, 4
lupum 65, 12
lupus 89, 5. 318, 1. 477, 7. 617, 14. 618, 3. 630, 1. 799, 13. 858, 3
lupus piſcis 625, 4
lurida 489, 8
luridi 413, 8
luridum 265, 5
luſcinias 661, 1
Luſco *propr.* 560, 2
luſerat 697, 13
luſimus 122, 2
luſiſſe 789, 7
luſiſti 871, 4
luſit 350, 9. 400, 1. 843, 7
luſtra 363, 1. 575, 14
luſtratam 341, 1
luſtro, *nom.* 418, 4
luſtrum 166, 6. 502, 7
luſum 563, 1
luteum 604, 7
luteus 466, 6
luto 738, 3. 777, 7
lutulenta 680, 10 860, 3
lutulentum 606, 6
lutulentus 545, 7
lux 561, 3. 698, 10
luxuria 646, 4
luxuriam 658, 9. 891, 12
luxuriantia 864, 9
Lyæo 32, 3. 327, 4. 464, 12
Lycæo 71, 4
Lycambæ 454, 11
Lycambem 821, 2
Lyce 291, 1. 412, 7, 8
Lycen 415, 2
Lyciæ 264, 6
Lycias 37, 2
Lycidam 22, 7
Lycio 583, 8

Lyciſci 469, 9
Lyco 322, 3
Lycoride 125, 5
Lycum 124, 1
Lycurgi 231, 7
Lycus 322, 2
Lyde 295, 5. 296, 11. 351, 3
Lyden 103, 6
Lydia 34, 1. 57, 1. 97, 8. 289, 6, 7
Lydiæ 290, 11
Lydis 424, 1
Lydorum 569, 5
lympha 160, 5. 193, 4. 485, 4. 559, 1
lymphæ 296, 12. 303, 7. 866, 6
lymphatam 140, 5
lymphis 433, 5. 568, 4
lyncas 204, 1. 390, 4
lynceis 526, 1
Lynceus 726, 14
lyra 49, 1. 87, 5. 193, 6. 321, 9. 352, 7. 420, 6. 490, 10. 812, 13
lyræ 27, 3. 42, 2. 257, 3. 364, 6. 375, 2. 460, 5. 861, 14. 909, 3
Lyricis 7, 4
Lyrim, *v.* Lirim.
Lycippe 853, 2

M.

MAcedo 310, 6
macelli 794, 5
macello 680, 3
macellum 659, 3
macerat 476, 8
macerer 58, 3
machina 861, 1
machinæ 20, 2
macies 19, 2. 349, 9
macra 762, 11. *bis*
macreſcit 740, 12
macro 575, 17
macros 565, 8
macrum 847, 7
maſtata 82, 2
maſte 521, 1
maſculant 566, 13
maculis 903, 11
maculoſum 384, 8
madet 325, 8
Mænius 513, 16. 532, 8, 10. 793, 13. 794, 11
Mæonii 26, 1
Mæonius 399, 1
Mænium 463, 2
magicos terrores 870, 9
magis 99, 2. 197, 6. 202, 2. 289, 5. 428, 7. 435, 4. 471, 4. 525, 4. 529, 1. 596, 8. 608, 4. 669, 5, 6. 904, 4
magis ac magis 678, 3
magiſter 279, 1. 741, 3
magiſtra 635, 10
magiſtri 662, 7. 725, 8
magiſtro 294, 3. 810, 2
magiſtrum 909, 11
magna 250, 5. 257, 6. 271, 1. 335, 5. 531, 6. 541, 6. 548, 7. 669, 4. 684, 10. 774, 5. 841, 7
magna pars 577, 4
magnâ 584, 6. 598, 8. 696, 5
magnæ 52, 8. 386, 3. 799, 5
magnam 330, 14. 727, 7
magnas 312, 3. 601, 7. 604, 5
Magneſſam 283, 1
magni 42, 1. 385, 10. 449, 6. 490, 14. 508, 13. 575, 18
magni pendis 681, 10
magnis 559, 5. 570, 3. 575, 19. 620, 2. 704, 5
magno 510, 8, 12. 524, 7, 9. 528, 11. 529, 5. 576, 6. 591, 6. 597, 4. 606, 8. 701, 8. 895, 5
magnorum 477, 2. 543, 3
magnos 13, 9. 151, 1. 585, 2
magnum 212, 4. 263, 1. 337, 3. 451, 3. 549, 2. 553, 10. 575, 8. 583, 12. 596, 1. 596, 7. 665, 7. 889, 12
magnum fecit quod, &c. 602, 5
magnum loqui 897, 4
magnus 433, 1. 550, 7. 688, 1, 5
magus 105, 1. 850, 12
Maia nate 692, 5
Maiæ 13, 3
majeſtas 422, 6. 854, 12
major 17, 6. 235, 4. 240, 9. 323, 7. 387, 1. 416, 9. 428, 4. 577, 2, 14. 589, 2. 669, 5, 13. 774, 16. 780, 2. 891, 8
major juvenum 904, 8
majora 541, 4. 684, 4. 776, 3. 805, 3
majore 369, 7. 588, 11. 608, 1. 851, 5
majorem 626, 5. 663, 10. 669, 11. 692, 6
majores 703, 5. 716, 11. 826, 3. 839, 12
majori 514, 9
majoribus 563, 8. 570, 9. 803, 2
majoris 771, 1
majorum 274, 1. 311, 4. 618, 9
majus 50, 13. 264, 11. 297, 4. 370, 1. 382, 2. 450, 13. *bis*. 497, 6. 537, 11. 653, 11. 719, 5. 740, 14. 747, 2. 806, 19
mala, *id eſt*, maxilla 232, 8
mala conſuetudo 534, 2
mala ſcabies 913, 2
malâ *adject. ablat. fing.* 18, 11. 63, 3. 465, 1. 692, 6
mala, *plur.* 201, 4. 275, 4. 299, 2. 524, 5. 526, 3. 533, 1. 547, 8. 575, 14. 620, 8. 636, 5. 663, 10. 677, 3. 728, 3. 851, 6. 865, 2. 913, 1
mala carmina 803, 8
mala, i. poma 530, 7
malarum 434, 2
malas, *id eſt*, maxillas 349, 10
malas, *adject.* 438, 4
male 40, 8. 190, 4. 410, 1. 533, 7. 535, 1, 4. 550, 6. 597, 10. 672, 9. 691, 9. 700, 13
male diſpari 74, 4. 553, 9
malè feriatos Troas 388, 1
malè naris verſibus 852, 8
malè nominatis verbis 305, 3
malè ſeu bene ceſſerat 616, 3
malè re geſtâ 642, 6
malè rem gerere 645, 6
malè ſanos 818, 3
male ſarta 745, 2
male tornatos verſus 911, 10
malè tutæ mentis 650, 13
malè validus 686, 4
maledicit 651, 1
maledicunt 717, 2
mali 337, 10. 467, 10. 525, 3. 558, 2
malignè 850, 8
malignis 557, 1
malignum 219, 1
malignus 110, 2
malis 59, 2. 482, 2. 596, 5. 645, 4. 650, 11
malis, *pro* pomis 679, 8
malis, *verb.* 338, 7. 603, 10. 604, 5. 610, 6
malit 21, 2. 678, 4
mallem 510, 12. 720, 10. 854, 4
malles 911, 11
mallet 571, 8. 704, 7

malo 61, 1. 478, 8. 536, 3. 554, 13. 667, 3. 884, 3
malo crure, *id eſt* non concinno 527, 2
malo, *verb.* 879, 11
Malobratho 175, 3
malos 454, 9. 512, 7
Malthinus 519, 9
maluæ 120, 3. 436, 3
maluit 586, 2
malum, *neut. ſubſtan.* 474, 8. 523, 8, 11. 657, 11. 699, 10
malum, *adject.* 468, 14
malum, *adverb.* 672, 6
malunt 851, 1
malus, *ſubſtant.* 60, 4. 358, 1
malus, *adject.* 90, 7. 470, 7. 517, 6. 544, 3. 676, 4
malus Jupiter 90, 7
malus pudor 641, 8
malus, *pro* ineptus 841, 6
mammæ putres, Epod. 8
Mamatratum 561, 1
manabat 73, 3
manant 184, 2. 485, 3
manantibus 433, 5
manare 822, 7
manaret 592, 10
manat 365, 6. 698, 1. 902, 8
manca 710, 6
mancipat 866, 10
mancipiis 755, 8
mancipium 703, 3
mancum 857, 11
mandabo 819, 2
mandare 571, 9
mandata 786, 2. 881, 3
Mandela 817, 4
mandentur 888, 10
mane, *verb.* 284, 8
manè, *adverb.* 386, 1. 572, 5. 580, 2. 639, 4. 665, 6. 666, 6. 753, 13. 765, 5. 9. 818, 5. 839, 10
maneant 112, 2
manebo 748, 3
manemus 561, 1
manent 297, 3. 493, 4. 845, 2
manentem 357, 11
manentis 887, 2
Manes 22, 4. 589, 1. 842, 10
manet, à maneo 5, 12. 58, 1. 109, 1. 228, 6. 470, 10. 474, 2. 484, 7. 490, 7
manet, *ſubjunct.* à mano, as, 296, 5. 793, 6. 808, 5
mangonum 837, 3
manibus 341, 1. 538, 6. 550, 8. 665, 6. 688, 6. 690, 24. 797, 12. 821, 11. 825, 3. 833, 4. 848, 6
manicis 801, 12
manifeſtum 686, 5
Manium 452, 2
Manlio 324, 5
mannis 442, 8. 766, 3
mannos 344, 6
manſerunt 845, 2
manſuri 567, 2
mantica 578, 3
manu 132, 6. 195, 2. 198, 2. 313, 8. 437, 5. 592, 3. 597, 9. 778, 7. 896, 2
manum 440, 3. 443, 5
manus 250, 5. 332, 1. 406, 3. 550, 12. 555, 12. 903, 7
manus, *pro* robur, *vel* exercitus 275, 5. 443, 5. 466, 2. 480, 2. 501, 5
manus, *plural.* 74, 5. 134, 8. 330, 1. 382, 11. 393, 3. 449, 2. 487, 1. 491, 5. 559, 1
mappa 619, 11. 750, 8
mappis 680, 8
Marcelli 54, 5
marcentem 678, 1
mare 5, 1. 18, 2. 26, 6. 47, 3. 50, 11. 59, 5. 68, 5. 100, 2. 109, 4. 153, 6. 184, 2. 194, 2. 232, 1. 333, 2. 337, 8. 356, 6. 384, 5. 409, 1. 431, 2. 435, 6. 472, 3. 477, 8. 483, 3. 508, 10. 509, 6. 674, 4. 732, 7
marem 672, 2
Marcotico 140, 5
mares 87, 3. 908, 5
mari 67, 4. 163, 10. 358, 4. 450, 15. 464, 1, 6. 465, 5. 501, 5. 688, 4
maribus 730, 3
Maricæ 314, 7
marina 719, 1
matinæ 36, 5. 342, 5. 387, 2. 406, 9
marino 331, 8
marinus 446, 5
maris 24, 8. 106, 1. 171, 5. 227, 4. 383, 10. 752, 6. 777, 2
maris expers 714, 10
martii 458, 7. 498, 3
maritat 431, 6
mariti 72, 3. 278, 4. 842, 4
maritis 732, 12. 903, 1
marito 278, 8. 295, 8. 297, 11. 304, 5. 658, 1. 708, 6
maritos 133, 11
maritum 168, 6
maritus 268, 1
Marius 665, 1
marmor 753, 10. 858, 6
marmora 227, 1. 395, 7
marmore 80, 4
marmoream 364, 4
marmoreum 815, 1
marmoris 839, 2
Marſa 489, 15
Marſæ 237, 2
Marſæus 523, 4
Marſi 305, 10
Marſi, *plural.* 480, 1
Marſia 580, 2
Marſis 450, 12
Marſus 6, 3. 268, 4
Marte 74, 2. 206, 6. 270, 1, 11. 416, 4
Martem 27, 6
Marti 109, 3. 253, 4
Martia bella 908, 5
martiales 72, 5
Martii campi 365, 11
Martiis 285, 1
Martio 284, 2. 416, 12
Martis 251, 7
maſcula 179, 7. 821, 5
maſculæ 447, 7
Maſſagetas 135, 3
Maſſica 677, 5
Maſſici 5, 6
Maſſico 178, 4
Maſſicum 325, 4
mater 79, 1. 362, 5. 383, 9. 474, 6. 539, 1. 593, 9. 643, 14. 644, 1. 666, 4. 667, 1. 807, 5. 811, 6
matercula 760, 5
materiam 337, 10. 875, 16
materies 883, 6
materna 50, 5
maternis 793, 13
maternus 570, 2
Matina 483, 2
Matinæ 369, 1
Matinum 107, 1
matre 67, 1. 166, 2. 335, 1. 371, 5. 573, 9
matrem 92, 3. 93, 5. 618, 2. 650, 7
matres 98, 5. 131, 7. 183, 8. 305, 1. 488, 6. 497, 8
matri 669, 2
matribus 5, 11
matris 182, 5. 280, 3. 377, 2. 388, 7. 650, 12
matrona 246, 3. 264, 3. 523, 12. 809, 3. 882, 2. 893, 5
matronæ 526, 5. 708, 7

matronam 523, 3
matronas 525, 2
matronis 66, 4. 423, 6
matrum 726, 8
matura 277, 6
maturate 283, 3
maturè 725, 2. 767, 12. 839, 6
maturet 193, 7
maturior 220, 2
maturo 307, 8
maturos 381, 5. 497, 7. 829, 1
maturum 383, 3
maturus senex 882, 1
matutina 697, 9
Matutine pater 694, 1
mavis 12, 4. 258, 2. 346, 4. 350, 3. 527, 3. 546, 10. 789, 11
Mavortis 397, 3
Maura 171, 1
Mauri 12, 10. 88, 6
Mauris 293, 7
mavult 627, 4
maxima 586, 3. 643, 13. 646, 7. 728, 2
maxima pars hominum 649, 16
maxima pars vatum 875, 2
maxime 416, 1. 519, 1. 543, 3. 655, 3. 735, 1
Maximi 363, 6
maximo 693, 6
mazonomo 721, 4
me 6, 4. 6, 7, 4. 24, 5, 30, 5. 58, 8. 120, 2, 3. 237, 1, 3. 256, 5. 322, 7. 353, 5. 536, 7. 554, 8
me gemi 684, 2
men' 610, 9
meque & te 788, 6
mea 73, 1. 85, 1. 178, 2. 224, 2. 337, 12. 371, 6. 412, 7. 477, 4. 536, 14. 538, 8. 575, 11
meæ 16, 6. 171, 4. 220, 1. 312, 5. 322, 7. 370, 9. 449, 2. 494, 6
meam 89, 6
meâi 22, 5
meâm 219, 5. 265, 1. 734, 1
meæ 365, 6. 458, 2
mecum 33, 3. 144, 2. 170, 1. 173, 4. 174, 1. 248, 6. 260, 8. 324, 5. 555, 8. 598, 1. 655, 11. 683, 9. 759, 3. 788, 7. 811, 10. 887, 1
mecum facit 836, 3
Medea 438, 7. 882, 9. 889, 3
Medeæ 449, 4
Medi 215, 1
media 547, 3. 648, 7. 660, 4
mediâ de nocte 767, 3. 816, 3
media inter carmina 847, 11
mediæ 320, 6
mediam noctem 604, 2
medias 246, 8. 347, 7
medicinus 788, 1
medicata 270, 5
medici 733, 13. 840, 10
medicis 768, 9. 866, 7
medicorum 840, 9
medicum 512, 12. 641, 10
medicus 631, 8. 666, 7
mediis 801, 7
medio 164, 1. 356, 4. 527, 8. 550, 14. 886, 5. 894, 4
medio die 713, 4
mediocribus 555, 1, 10. 575, 11. 905, 2
mediocris 904, 12
mediocritatem 139, 1
mediocriter 816, 11
medios 310, 1. 417, 4. 643, 13. 738, 7. 890, 5
Medis 153, 3. 254, 5
meditans 340, 4. 592, 1
meditantibus 860, 14
meditantis 329, 3
meditantur 288, 5
meditare 860, 4
meditatur 278, 2. 417, 8
meditor 603, 3
meditor 412, 1
medium 513, 15. 520, 7. 572, 7. 640, 6. 701, 14. 809, 9. 886, 5. 904, 10
medius 233, 4. 254, 7
Medo 113, 4. 268, 4
Medos 14, 1
medulla 447, 3
medullis 774, 1
Medum flumen 187, 1
Medus 288, 1. 413, 9. 502, 6
Medus acinaces 102, 5
Megillæ 103, 5
mei 101, 4. 360, 3. 390, 5. 699, 2
meis 702, 11
meis 71, 6. 256, 7. 312, 2. 394, 2. 402, 5. 411, 8. 428, 12. 448, 5. 468, 11. 494, 9. 559, 7
Meleagri 885, 7
melimela 716, 7
melior 32, 6. 65, 10. 126, 5. 240, 7. 276, 6. 301, 1. 482, 1. 484, 3. 533, 8. 568, 3. 674, 5. 706, 15. 730, 1. 774, 7. 787, 2. 874, 1
melior pars 482, 1
meliora 115, 1. 524, 10. 622, 1. 701, 2. 831, 8. 899, 9
meliore 104, 7. 640, 2. 650, 1
meliorem 684, 12
meliori 598, 1. 728, 8
melioribus 684, 2. 741, 7
melioris 616, 1. 672, 1. 707, 11
melius 11, 2. 348, 10. 370, 11. 482, 9. 502, 7. 525, 6. 617, 7. 634, 2. 732, 11. 749, 2. 753, 6. 859, 19. 878, 3
melius 195, 7. 255, 1. 313, 3. 334, 1. 383, 8. 513, 12. 555, 6. 583, 11. 601, 7. 606, 3. 673, 6. 692, 4. 713, 5. 716, 9. 735, 4. 810, 9. 901, 3. 911, 8
mella 172, 5. 231, 4. 312, 8. 432, 5. 485, 3. 623, 1. 673, 3. 822, 7
melle 618, 4. 905, 5
melle est 696, 1
mellitis placentis 772, 7
melos 258, 1
Melpomene 94, 3. 361, 4. 372, 1
membra 5, 8. 452, 7. 489, 3. 506, 4. 550, 2. 554, 8. 593, 7. 721, 5. 727, 2
membra dedit sopori 632, 5
membranam 638, 1
membranis 907, 1
membris 470, 7. 813, 7. 873, 3
memento 31, 1. 159, 1. 223, 4. 356, 2. 465, 4. 671, 10. 681, 6. 687, 4. 769, 7
memini 598, 1. 715, 6. 836, 5
meminisse 697, 1
meminit 743, 8. 855, 2
Memnonia 604, 6
memor 125, 1. 136, 4. 346, 5. 385, 10. 412, 4. 631, 1. 671, 9. 701, 10. 904, 10
memorate 864, 4
memoratur 511, 7
memorem, *nom.* 58, 7. 298, 13. 305, 10
memorem, *verè.* 52, 5. 590, 4. 843, 3
memores 314, 4. 415, 9. 563, 6
memori 681, 7. 695, 7
Memphim 343, 2
men' 651, 13
Mena 765, 2
Menam 764, 10
Menandro 639, 5. 834, 1
mendacem 566, 13. 799, 3. 919, 10

mendaci 490, 10
mendacior 840, 6
mendax 219, 1. 242, 6. 297, 9. 759, 5. 799, 2. 857, 15
mendici 516, 2
mendosa 575, 12
mendose 673, 4
mendosum 799, 3
Menelaum 655, 11
Meneni 666, 2
mens 57, 5. 230, 4. 268, 8. 378, 7. 405, 1. 450, 11. 489, 3. 548, 6. 724, 4. 740, 15. 903, 7. 906, 6
mens animusque 787, 5
mensa 215, 9. 531, 6. 538, 5. 627, 7. 675, 5
mensæ brevis 890, 7
mensam 651, 9. 714, 6
mensas 621, 6. 635, 9. 905, 4
mense 575, 7. 778, 3. 832, 4, 8
menses 185, 3. 390, 10. 666, 4
mensem 406, 9
mensis 295, 2. 385, 6. 681, 4
mensorem 106, 2
mente 121, 3. 250, 3. 340, 2. 427, 5. 508, 10. 633, 1. 695, 7. 768, 7. 770, 4. 863, 6
mentem 68, 1. 70, 2. 140, 5. 159, 2. 634, 9. 665, 9. 667, 3. 710, 11. 839, 3. 840, 2
mentem addere 858, 11
mentes 338, 2. 457, 4
mentiar 696, 1
mentibus 327, 5. 833, 4
mentio 552, 7
mentior 590, 1
mentis 215, 6. 593, 3. 595, 9. 644, 4. 646, 5. 650, 13. 865, 15
mentita 767, 2
mentite 683, 2
mentito 388, 1
mentitur 726, 6. 886, 4
mento 176, 2. 447, 2
meo 101, 3. 199, 5. 428, 1. 451, 1. 473, 3. 478, 7. 493, 1. 612, 6. 656, 9
meo ſum pauper in ære 857, 2
meorum 174, 5. 408, 5. 613, 3. 777, 5
meos 316, 5. 550, 11
mera 553, 1. 766, 10. 809, 8
meraco 865, 12
mercantur 525, 10
mercarier 641, 4
mercaris 867, 5
mercator 5, 3. 119, 6. 506, 5. 507, 7. 728, 5. 801, 7. 882, 3
mercatorem 337, 1
mercatores 506, 3
mercatur 766, 8. 866, 18
mercaturis 649, 2
mercatus 693, 3
merce 119, 7. 281, 5. 411, 8
mercede 104, 1. 252, 3. 635, 2. 705, 3. 812, 6
mercedem 397, 2. 527, 5. 538, 3
mercedes 518, 6. 577, 1
mercem 525, 7
mercemur 320, 2. 756, 1
mercenaria vincla 765, 8
mercenarius 693, 2
merces, *edis*, 111, 3. 248, 4
merces, *plural.* à merx 358, 3. 547, 7. 857, 1. 910, 4
mercetur 766, 7
Mercuri 41, 1. 294, 3
Mercuriale 641, 5
Mercurialium 223, 2
Mercurius 96, 4. 117, 3. 177, 1. 644, 7
merdis 590, 1
merearis 513, 2
merebere 411, 2
merentem 251, 4
merentis 762, 2
meret 903, 4
meretrice 548, 12. 605, 3. 738, 2
meretrici 809, 3
meretricibus 523, 7
meretricis 553, 11. 662, 2. 808, 1
meretricula 707, 5
meretrix 133, 6. 788, 12
mergos 466, 12. 623, 4
meri 82, 1. 137, 3
meridiem 352, 1
Merionem 27, 8. 65, 8
merita 352, 12. 369, 9
meritis 361, 3. 397, 4. 828, 8
merito 507, 10. 550, 4. 572, 2. 649, 3
meritorum 858, 13
meritum, *particip.* 541, 4. 619, 1
mero 31, 7. 58, 5. 76, 5. 175, 1. 195, 1. 209, 2. 302, 2. 316, 1, 326, 2. 365, 3. 385, 7. 468, 9. 614, 5. 678, 8. 819, 4. 911, 4
meros 862, 1
merlare 672, 7
merſes 382, 2
merſor 726, 2
meruere 898, 4
merui 896, 1
merulas 721, 9
merulis 913, 7
merum 39, 1. 353, 2
merus 548, 11
merx 522, 6
Meſſala 574, 3. 611, 7
Meſſalæ 905, 2
Meſſi 563, 5, 7
Meſſius 564, 3
meſſorum 438, 1
meta 3, 1
metallis 774, 12
metam 909, 8
metata 212, 5
metato 635, 1
Metaurum flumen 379, 7
Metello 146, 1. 619, 2
Metelli 660, 5
metendo 417, 11
Methymnæam 718, 8
metiente 442, 1
Metii 906, 7
metire 464, 10
metiretur 513, 11
metiri 527, 3. 767, 13
metit 647, 2. 868, 4
metu 92, 3. 134, 9. 230, 4. 333, 5. 428, 3. 512, 6. 540, 7. 554, 15
metu exanimem 512, 6
metuam 290, 2. 305, 7. 869, 5
metuas 513, 8. 550, 10
metuat 529, 8. 753, 5
metuant 100, 4
metuebat 513, 4
metuemus 207, 3
metuenda 643, 10. 842, 8
metuende 51, 5. 230, 7
metuendus 245, 4
metuens 5, 3. 321, 5. 335, 6. 517, 3. 547. 10. 634, 10. 649, 5. 708, 1. 800, 8. 801, 2. 857, 5
metuente 155, 6
metuentes 299, 3
metuenti 690, 9
metuentis 638, 6. 717, 1
metues 74, 3. 708, 13. 809, 1
metuet 801, 1
metuit 189, 9. 295, 6. 384, 6. 740, 6. 799, 13. 815, 15. 846, 2
metum 237, 1. 464, 11
metuo 618, 9
metur 100, 1
metuunt 72, 4. 131, 8. 183, 8. 547, 11

INDEX

Mevium 465, 2
meum 2, 1. 57, 3. 357, 15. 435, 7. 676, 8
meus 510, 3. 527, 7. 574, 2. 581, 7
meus, *id est*, amicus 407, 3
mĩ, *pro* mihi, 513, 16. 523, 6. 529, 8. 532, 10. 553, 8. 554. 4. 817, 11
mica 332, 4
micat 54, 5
mictum 590, 2
migravit 848, 2
migret 893, 2
mihi 46, 1. 57, 5. 70, 6. 81, 3. 121, 1. 124, 5. 172, 3. 357, 10. 361, 3. 389, 5. 440, 6. 511, 9. 532, 6. 536, 15. 555, 5. 563, 4. 577, 14.
miles 26, 3. 200, 1. 267, 4. 270, 3. 387, 1. 431, 1. 462, 3. 506, 4. 507, 6. 508, 9. 858, 1
Mileti 805, 9
militabitur 428, 9
militaria 462, 5
militaris 35, 3. 90, 1
militat 741, 6
militavi 342, 5
milite 63, 4. 416, 4
militet 742, 1
militis 178 1. 245, 2. 261, 4. 506, 6. 622, 6
militiæ 171, 6. 174, 2. 362, 11. 841, 6
militiam 76, 2. 117, 2. 813, 12
militibus 269, 7. 698, 6
militum 270, 7. 327, 8. 443, 6
mille 282, 8. 442, 7. 462, 7. 510, 8. 587, 4. 613, 4. 643, 17. 645, 2. 649, 11. 658, 11, 669, 12, *bis*. 753, 12. 755, 3
mille ovium 655, 10
millia 510, 2. 559, 2. 567, 1. 615, 12. 726, 7. 756, 4
millia centum 641, 3
millia terna 680, 3
millibus 649, 11. 867, 6
millibus octo 856, 5
Milonius 615, 8
Milvio 483, 6
Milyius 706, 10. 793, 14
Minas 263, 5
minæ 516, 2. 523. 5
mimis 523, 7
Mimnermus 758, 10. 863, 3
minimo 849, 6
minimos 600, 4
minimum 810, 3
minabitur 111, 1. 903, 9
minaces 176, 1. 342, 8. 399, 3
minaci 150, 2
minacis 480, 2
minacium 195, 8
minæ 243, 5. 396, 2
minantem 768, 3
minantis 639, 3
minarum 881, 5
minas 373, 4. 454, 1
minaci 43, 4. 263, 6
minati 183, 7
minatus 461, 3
minax 52, 2. 843, 9
mineris 541, 6
Minerva 621, 5. 906, 5
Minervæ 252, 4. 300, 2. 387, 9
minimè 547, 2. 652, 6
minimis 526, 13
minimo 546. 3
minimum 846, 4. 898, 4
minimum 48, 2. 173, 2. 816, 7
minister 784, 5
ministeriis 856, 6
ministrat 888, 4
ministratur 579, 3
ministrent 720, 1
ministret 793. 7
ministrum 145, 1. 375, 4
minitaris 564, 5
minitatur 617. 9
minor 56, 1. 271, 4. 572, 6. 606, 4. 634, 10. 709, 7. 734. 4. 774, 8, 16. 805, 1. 832, 4. 889. 7
minora 477, 2. 532, 7. 770, 8. 776, 3. 781, 3
minore 418, 3
minorem 192, 5. 275, 1. 668, 13. 681, 2. 692, 7. 716, 7
minores 55, 2. 187, 2. 607, 1. 847, 9
minori 669, 13. 839, 12
minoribus 837, 9
minoris 580, 3
minorum 888, 7
Minos 108, 2. 393, 5
Minturnas 749, 1
minus 626, 2. 653, 11
minuat 816, 13
minuentur 408, 9
minui 840, 1
minuit 140, 3. 217, 10
minùs, *adverb.* 11, 7. 97, 6. 374, 5. 449, 3. 513, 8. 533, 5. 538, 8. 711, 2. 846, 5. 866, 16
minùs illo 668, 11
minxerit 914, 7
mira 642, 2. 910, 1
mirabere 22, 7. 774, 4
mirabile visu 862, 4
mirabilis 754, 3
mirabimur 486, 1
mirabor 805, 5. 910, 9
miracula 870, 9. 885, 5
miramur 788, 5
miramur si 781, 4
mirantur 202, 1. 698, 8. 860, 1
mirare 753, 11
mirari 341, 3. 354, 3. 765, 3
miraris 285, 3. 513, 1. 728, 7
mirata 400, 7. 438, 7
mirati 896, 5
mirator 521, 6
miratur 418, 10. 753, 2. 832, 13. 835, 5
mirè 169, 2. 641, 8
mirer 609, 4
miretur 610, 4
miri 569, 2
miror 641, 7. 711, 3. 795, 2. 836, 7. 903, 17
miros 865, 4
mirum 202, 4. 259, 4. 603, 2. 618, 2
mirus 483, 5. 671, 5
misce 412, 5
miscebat 673. 3
miscebis 800, 2
miscent 6, 5
miscentur 321, 1
miscere 678, 8
miscet 385, 9. 677, 9
miscueris 631, 3
miscuisse 493, 3
miscuit 270, 15. 603, 1. 903, 2
Miseno 675, 1
miser 104, 5. 476, 5. 489, 13. 524, 1. 543, 2. 630, 3. 640, 1. 705, 5. 824, 6. 888, 3
misera 547, 4. 581, 5. 709, 8. 899, 1
miserabilis 425, 2
miseræ 183, 9. 587, 2
miseram 88, 1. 282, 6. 529, 7
nil miserantis 161, 9
miserarum 299, 1
miseras 358, 1. 423, 1. 715, 3
miserè 592, 7, 13
miseri 24, 4
miseris 890, 10
misero 293, 8. 493, 5. 538, 2. 698, 10
miseros 215, 5
miserum 511, 6. 419, 5. 567, 7
miserum est 529, 11
misit 8, 2. 70, 5. 451, 6

miſſa vox 907, 2
miſſæ 558, 6
miſſi in bellum ducis 900, 9
miſſilibus 276, 6
miſſis 583, 9. 683, 6
miſſos 265, 7. 514, 12. 895, 8
non miſſura 914, 12
miſſus 616, 8. 621, 2
miſta 109, 5
miſtæ 406, 4
miſtis 364, 8
miſto 672, 7
miſtum 460, 5. 718, 3
mite 75, 2
miteſcere 727, 11
miteſcunt 392, 5
mitibus 70, 5. 432, 7
mitigat 868, 12
mitior 293, 7
mitis 499, 4. 619, 7
mittam 382, 8. 756, 4. 857, 15
mittamus 337, 11
mittant 732, 2
mitte 237, 8. 287, 5. 350, 14. 473. 4. 749, 4
mitte ſectari 144, 1
mittere 126, 4. 417, 4. 575, 18. 642, 6
mitteret 705, 3
mitteris 825, 5
mittes 56, 3
mittis 470, 3
mittit 445, 12
mitulus 674, 1
Mitylene 778, 1
Mitylenen 28, 1
mobile 709, 13
mobilia 664, 2
mobilibus 31, 2. 92, 5. 887, 5
mobilis horæ 867, 13
mobilium 4, 2
moderabitur 740, 14
moderare 95, 9
modeſtè 522, 9
modeſtus 816, 6
modica 748, 2
modici 76, 4
modicis 83, 1. 699. 7. 897, 3
modico 556, 4. 869, 4
modiis 800, 3
modis 185, 6. 194, 4. 257, 6. 589. 5. 682, 5. 891, 9. 909, 1
modis mille 282, 8
modo 222, 2. 341, 6. 369, 2. 588, 7. 643, 8. 663, 9. 664. 4. 753, 1. 829, 6
modo iſto 867, 4
modò 304, 1. 349, 3. 433, 1, 2. 494, 1, 2. 507, 6, 7. 518, 8. 530, 7. 531, 1, 5, 6. 588, 1. 592, 8. 601, 3, 4. 664, 9. 704, 1, 3. 877, 10
modorum 391, 3
modos 146, 2. 154, 3. 290, 1. 295, 3. 361, 2. 408, 8. 549, 9. 743, 9. 821, 4. 866, 4
modulanda 866, 3
modulate 122, 5
modulator 542, 3
moduli 668, 9
modulis 537, 5
modulo 767, 13
modum 67, 2. 307, 6. 528, 1. 226, 5. 663, 9. 844, 4
modus 94, 1. 137, 1. 171, 5. 514, 4. 692, 1
Mœcenas 1, 1. 84, 3. 195, 7. 219, 5. 235, 7. 287, 1. 311, 6. 353, 2. 407, 3. 426, 2. 440, 2. 460, 4. 475, 5. 505, 1. 536, 8. 611, 3. 668, 12. 697, 2, 5. 715, 7
Mœcenatem 695, 7
mœchas 554, 1
mœchatur 522, 8
mœchis 521, 8
mœchos 97, 9
mœchus 544, 4. 704, 7. 709, 3
mœnia 29, 2. 75, 2. 314, 6. 429, 2. 701, 13
mœnibus 246, 2. 488, 8
mœrebis 479, 1
mœrentes 272, 3
mœrentis 787, 4
mœrere 762, 6
mœret 165, 4. 265, 6
mœrore 881, 9
mœſtis 149, 4
mœſtum 517, 1. 831, 4
mœſtus 159, 5. 567, 8
mola 656, 2
mole 264, 9. 789, 1
molem 354, 2
moles 210, 2
moleſta 734, 6
moleſtas 582, 4
moleſti 583, 1
moleſtum 577, 13
moleſtus 536, 9. 753, 3
moliar 244, 6
molibus 243, 2
molimire 862, 6
molire ppida 908, 2
molitur 885, 1
molle 605, 7. 675, 2
molles 140, 9. 427. 6. 685, 2. 875, 11
molli 31, 7. 525, 12
molliat 546, 9
mollibit 332, 3
mollibus 194, 3. 363, 1. 451, 3. 467, 5
mollior 293, 6. 298, 5
mollire 445, 4
mollis 66, 1. 475, 1. 484, 3
molliter auſterum 622, 7
mollitia 469, 8
mollitiem 632, 11
mollium 186, 5
molliùs 593, 8. 608, 5. 632, 9
Moloſſis 702, 7
Moloſſus 454, 3
momenta 733, 1
momentis 752, 4
momento 506, 7
momorderit 768, 5
Monæſes 275, 5
mone 690, 10
moneam 814, 9
monendo 903, 3
monendus 743, 11
monet 76, 5. 77, 1. 283, 7. 392, 3. 524, 10
monimentum, v. monumentum
monitor 825, 6
monitoribus 866, 14. 887, 11
monitoris 814, 9
monitus 620, 6. 743, 11. 903, 14
monſtra 9, 2. 18, 1. 483, 4. 828, 9
monſtrare 803, 4. 876, 11
monſtraret 716, 2
monſtrat 741, 4
monſtrata vitæ via eſt 908, 7
monſtratâ 866, 9
monſtratum 618, 1
monſtravi 718, 10
monſtravit 878, 9
monſtret 693, 1
monſtris 265, 5
monſtror 375, 1
monſtrum 141, 1. 382, 1
monte 366, 5. 493, 11. 831, 1
montes 9, 4. 189, 8. 566, 5. 693, 7. 796, 5
montes parturiunt, &c. 884. 5
montibus 92, 2. 114, 7. 465, 7. 485, 3. 854, 7
montis 84, 6
montium 280, 4. 328, 4. 356, 8
monuere 496, 1
monumenta 10, 5
monumentum 359, 8. 587, 5
mora 112, 4. 306, 5. 898, 9
moraberis 883, 7
morabitur 673, 6. 838, 11
morabor 235, 3
moræ 353, 5

moram 205, 1
moramur 482, 10
morandus 892, 6
morantem 50, 5. 175, 1. 273, 3
morantur 726, 10. 743, 1
morari 295, 10. 710, 4. 785, 11
moraris 463, 1. 857, 9
moras 412, 3
morata 901, 1
moratur 787, 3. 901, 3
morbi 156, 6. 641, 7. 662, 4. 727, 7. 754, 9
morbo 140, 1. 573, 3. 646, 5. 649, 16. 652, 3, 9. 754, 8. 767, 1
morbos 842, 8
morbum 564, 7. 792, 1. 865, 12
morbus regius 913, 12
mordacem 804, 8
mordaces 76, 1
mordaci 387, 5
mordax 552, 7
mordear 709, 1
mordent 697, 9
mordeor 374, 5
mordet 119, 3
mordicus 588, 13
more recto 865, 6
more 41, 4. 193, 8. 369, 2. 423, 10. 603, 10. 665, 4. 761, 4
more ferarum 540, 5
morem 102, 3. 137, 2. 364, 12. 554, 5. 618, 11. 843, 4
morer 507, 4. 766, 9. 828, 2
moreris 161, 8
mores 268, 2. 368, 6. 379, 6. 500, 7. 538, 12. 705, 9. 726, 8. 737, 6. 820, 2. 854, 3. 885, 3. 887, 4
moretur 144, 2
mori 246, 9. 247, 5. 290, 2, 6. 305, 7. 319, 2. 33 58. 349, 14. 397, 8
more pro patriâ dulce & decorum eſt 246, 9
moriar 360, 3. 802, 3
moribus 240, 7. 336, 9. 827, 2
moriemur 716, 10
moriens 653, 4. 803, 10
morietur 805, 10
moris 673, 1
moriture 159, 4
morituro 107, 4
moror 220, 2. 349, 6. 793, 3. 855, 4
morula 40, 2
morosum 690, 7
mors 22, 1. 217, 9. 246, 10. 348, 5. 506, 7. 583, 4. 618, 6. 710, 2. 802, 3
morſu 789, 9
morſus 678, 4
mortale 130, 3. 341, 7
mortalem 698, 9
mortales 262, 7. 573, 10. 707, 7
mortalia 878, 3
mortalibus 19. 9. 597, 5
mortalis 356, 1. 473, 11. 869, 2
mortalium 343, 2
morte 142, 3. 182, 8. 304, 2. 367, 6. 517, 4
mortem 270, 13. 396, 1. 522, 1
morti 108, 6. 205, 3. 416, 13. 665, 7. 877, 11
morti dedit 655, 20
mortibus 540, 4
mortis 17, 7. 333, 6. 554, 15. 633, 9. 870, 8. 914, 5
mortua 690, 4
mortuos 494, 10
morum 900, 11
mos 378, 1. 384, 8. 456, 9. 525, 10. 552, 9. 575, 6. 591, 7. 709, 10
Moſchi 749, 5
mota 594, 2
motum 146, 1. 891, 12
motura 861, 14
motus 277, 5. 347, 2
motus animi 881, 10
motus, *id eſt* inceſſus 414, 5
motus prece 88, 4
move 473, 2
moveas 328, 8
moveat 610, 9. 636, 3. 744, 3
movebat 97, 5
movenda 487, 3
movent 680, 5
moventem 789, 10
moventes 264, 12. 711, 5
moventis 240, 3
movere 494, 4. 593, 7. 907, 7
movere loco verba honore indigna 863, 11
movere, *præter.* 820, 7
moveret 571, 9
moveri 324, 5. 893, 5
moverit 914, 8
moves 63, 8. 362, 2
movet 241, 2. 564, 3. 800, 8
movetur 864, 12. 911, 2
movit 163, 3. 4. 294, 4. 488, 3
mox 5, 4. 22, 8. 149, 1. 278, 3. 281, 1. 350, 9. 376, 5. 392, 7. 516, 9. 655, 5. 725, 6

Mucius, *v.* Mutius
mugiat 357, 15
mugientium 432, 3
mugiere 850, 1
mugiunt 218, 2
mula 558, 1
mulæ 558, 6, 10
mulces 296, 10
mulcet 850, 11
mulctra 485, 5
muli 562, 3
muliebrem 484, 5
muliebriter 141, 2
mulier 142, 6. 252, 1. 280, 9. 304, 5. 335, 2. 434, 4. 470, 1. 471, 5. 529, 7. 689, 3. 708, 10. 710, 8. 873, 4
mulierculam 469, 7
mulis 860, 15
mullum 626, 2
mulo 578, 2
mulſo 673, 5
multa, *ſing.* 23, 1. 111, 3. 331, 7. 360, 3. 368, 9. 382, 4. 478, 9. 545, 1
multa dies 838, 11
multa litura, *ibid.*
multâ cane 433, 9
multâ cum laude 606, 5
multâ fruge 706, 10
multâ prece 385, 7
multâ in roſâ 23, 1
multa, *plural.* 136, 2. 216, 4. 275, 3. 313, 6, 7. 403, 9. 405, 7. 450, 10. 555, 13. 565, 1. 609, 8. 656, 5. 737, 3. 756, 6. 831, 4. 878, 5. 888, 8. 9
multa fleturum caput 450, 10
multa tulit fecitque puer 909, 9
multæ 526, 8. 763, 8. 799, 5
multarum rerum 858, 6
multi 137, 3. 289, 7. 402, 1. 451, 1
multis 95, 4. 282, 3. 297, 7. 315, 2. 578, 8. 687, 6. 732, 3. 758, 5. 858, 1. 911, 3
multo 63, 4. 116, 2. 182, 3. 317, 5. 415, 4. 506, 4. 521, 9. 600, 1
multo 556, 1. 561, 3. 645, 7. 646, 7. 804, 10
multo minus 807, 10
multorum 598, 5. 737, 5. 885, 3
multos 5, 10. 570, 9
multum 97, 5. 349, 3. 478, 1. 489, 6. 536, 1. 584, 3

multùm 688, 8. 690, 9. 743, 11. 757, 2. 881, 13. 894, 1
multùm celer 651, 8
multùm ceſſat 903, 16
mullus 758, 6
Munatius 745, 2
munda 528, 13. 749, 3
mundæ 354, 6
mundi 90, 7. 255, 5. 336, 12. 540, 8
mundior 704, 6
munditiæ 845, 1
munditiis 23, 5
mundum 50, 11
mundus 630, 2. 747, 5. 824, 2
munera 76, 4. 107, 2. 154, 1. 293, 2. 311, 1. 423, 7. 470, 2. 692, 5. 752, 5. 853, 8
munere 206, 3. 368, 4. 807, 8. 815, 3. 822, 1. 855, 7
muneretur 432, 11
muneri 395, 6
muneribus 311, 1. 364, 2. 403, 12. 404, 1. 415, 7. 583, 9. 597, 2
muneris 374, 10. 395, 6
munerum 394, 4
munia 167, 2. 630, 4. 632, 5. 865, 6
muniant 296, 4
munierant 309, 3
munificium 522, 10
munire 540, 1
munitæ 351, 4
munito 858, 6
munivit 500, 5
munus 149, 2. 439, 7. 450, 1. 851, 3. 899, 12
munuſcula 761, 7
muræna 717, 7
Muræna 561, 2
Murenæ 320, 7
murem 700, 6
mures 661, 3
muria 678, 8. 719, 1
murice 218, 4. 674, 5. 868, 7
muricibus 471, 2
muris 69, 10
murmure 150, 2. 773, 6
muros 388, 11. 737, 2
murus 256, 6. 891, 7
murus aheneus eſto 726, 10
mus 700, 6. 884, 5
muſa lyræ ſolers 909, 3
muſa 27, 3. 73, 2. 143, 6. 153, 9. 196, 1. 257, 4. 397, 8, 9. 563, 6. 743, 9. 768, 2. 842, 5. 879, 6. 885, 2. 901, 6
muſa pedeſtri 693, 8
Muſa, *propr. viri* 791, 3
muſæ 648, 11
muſam 190, 6. 821, 5
muſarum 239, 2. 853, 5
muſas 123, 4
muſco 772, 3
muſis 100, 1. 401, 4. 862, 5
muſtellæ 762, 10
muta 658, 4
mutabile 839, 7
mutabilis 869, 3
mutamus 216, 5
mutanda 972, 3
mutandus 792, 5
mutant 779, 2
mutantem 735, 1
mutantur 877, 8
mutare 70, 6. 114, 10. 129, 3. 500, 1. 781, 2. 821, 4. 888, 1
mutaret 280, 5. 704, 4
mutat 71, 4. 391, 7. 441, 4. 647, 7. 606, 9. 708, 9. 612, 4. 733, 2
mutat quadrata rotundis 733, 11
mutata 13, 1. 133, 4. 815, 16
mutata ſorte gaudet 702, 3
mutatæ 136, 6. 446, 11. 721, 2. 774, 4
mutatis, *particip.* 507, 8. 545, 3
mutato 511, 12
mutatos 23, 6
mutatum vinum, *id eſt*, corruptum 629, 6
mutatur in horas 887, 8
mutatus 404, 5. 662, 4
mutaverat 718, 8
mutavit 464, 2. 840, 2. 878, 2
mutem 790, 1
mutet 428, 14
mutilus 564, 5
mutis 374, 8
Mutius 754, 2. 862, 2
muto 763, 2
mutor 236, 3
mutua 766, 6
mutuâ 290, 4
mutui 365, 2
mutuis 196, 3
mutum 539, 3
mutuum 477, 10
Mycenas 30, 4
Mygdonias 197, 1
Mygdoniis 313, 5
myrrheum 306, 4
myrtale 126, 6
myrteta 791, 5
myrto 21, 4. 99, 2. 144, 3. 179, 3. 259, 10. 331, 9
myrtorum 5, 1
myrtus 145, 2. 211, 2
Myſorum 488, 5
Myſtea 185, 7

N.

NAbis 554, 8
nactæ 298, 3
nactus 795, 1
næniæ 352, 12. 489, 15. 730, 2
næniæ, *nom. plur.* 237, 5
næniæ, *gen. ſing.* 154, 1
Nævius, *poëta* 833, 4
Nævius, *bellua* 635, 5. *vid.* Mævius
nævos 575, 13
Naiadum 341, 3
nam 75, 3. 62, 5. 283, 8. 294, 3. 302, 6. 331, 2. 416, 4. 454, 3. 467, 10. 491, 1. 508, 13. 521, 3. 526, 7. 527, 7. 536, 12, &c.
namque 89, 5. 127, 5. 363, 8, 454, 9. 470, 4. 528, 9. 534, 2. 561, 3. 569, 1. 571, 8. 574, 2. 575, 3. 804, 7
nanciſcetur 899, 5
nardi 411, 3
nardo 192, 10. 411, 2. 449, 1. 473, 7
nares 750, 9
naribus 364, 5. 533, 6. 822, 8
naris 470, 3. 545, 4
narium 211, 2
narra 703, 5
narrabo 913, 13
narrantem 635, 3
narrare 849, 7
narraret 806, 7
narraret 722, 1
narrari 880, 2
narras 319, 3. 596, 7
narrat 283, 4. 764, 10
narrata 682, 3
narratur 326, 1. 511, 13. 736, 1
narres 785, 10
narret 839, 2
narro 575, 6
naſcente 330, 2
naſcentem 372, 2
naſcentes 674, 3
naſceris 497, 5
naſcetur 884, 5
naſci 166, 1
naſcitur 536, 12
naſcuntur 236, 4

Naſica 687, 9. 688, 8
Naſicæ 688, 6
Naſicienſe 721, 2
Naſidieni 713, 2
Naſidienus 720, 6
naſo 570, 4. 719, 12. 875, 14
naſum 706, 12
naſus 632, 13
naſuta 526, 4
nata 324, 5. 379. 7. 524, 9. 877, 10. 882, 8
natæ 657, 8
natale 869, 1
natalem 87, 3. 264, 7
natales 629, 8. 870, 11
natali 407, 2
natalis 221, 5
natam 656, 1. 658, 4
natantes 717, 7
natantia 18, 1
natant 10, 1
natat 704, 1
nate 474, 1. 591, 3. 692, 5
natæ 668, 4. 738, 4
natis 512, 13. 635, 2. 653, 3. 684, 11
natis, *particip.* 102, 1. 111, 7
male natis 852, 8
nato, *pro* filio 519, 5. 656, 5
nato 718, 5. 749, 5
natos 228, 3. 271, 4. 381, 5
Natta 580, 6
natu grandis 764, 4
natum 163, 4. 570, 5. 574, 6, 7. 575, 4. 633, 4. 826, 2. 853, 6. 856, 2. 905, 6
natum rebus agendis 879, 5
natura 512, 5. 513, 3. 524, 11. 528, 1. 529, 1. 534, 2. 530, 9. 569, 2. 577, 7. 608, 4. 626, 5. 636, 6. 653, 12. 672, 9. 676, 7. 700, 2. 709, 5. 816, 12. 881, 7. 903, 12
natura dives opis ſuæ 524, 11
natura potens 617, 13
naturâ ſublimis 845, 7
naturâ in arte 909, 4
naturæ 109, 1. 510, 7. 671, 5. 772, 8. 869, 2
naturam 678, 7. 773, 9. 781, 2
naturas 722, 2
naturis 887, 5
natus 161, 6. 398, 7. 563, 6. 570, 7. 572, 1. 573, 2, 9. 604, 1. 639, 2. 649, 13. 685, 1. 704, 8, 803, 10
nave 870, 1
navem 777, 12. 840, 8
naves 217, 1. 656, 7. 848, 7
naufragium 68, 5
navibus 26, 2. 62, 4. 461, 2. 779, 3. 874, 11.
naviget 652, 12. 801, 7
navigio 733, 3
navium 123, 3. 506, 5
navis 16, 3. 59, 5. 140, 4. 201, 3. 279, 1. 465, 1. 815, 15. 840, 8.
navita 61, 5. 199, 9. 260, 9.
navitæ 337, 2. 384, 5
navitis 466, 5. 492, 2
navium 311, 1. 425, 1. 443, 3. 462, 9
nauſeam 464, 9
nauſeat 733, 4
nauta 5, 1. 110, 2, 558, 4, 7
nautæ 486, 7. 508, 9. 557, 8. 558, 10
nautica 649, 1
nautis 51, 9. 109, 4. 214, 4. 477, 7. 489, 6. 557, 1, 8
ne 9, 1. 37, 1. 46, 1. 74, 4. 76, 4. 110, 2. 125, 1. 132, 1. 136, 7. 162, 5. 246, 5. 283, 10. 292. 5. 297, 12. 353, 6. 358, 3. 394, 3, 398, 6. 420, 7. 471, 4. 482, 12. 508, 3. 512. 8. 525, 1, 11. 526, 1. 527, 2, *bis.* 553, 10. 554, 1
ne dicam 896, 5
ne fortè 620, 6. 725, 7. 850, 7. 888, 9. 909, 2
ne longam faciam 543, 4. 618, 5
ne non 750, 9. 806, 6
ne quid 547, 9. 685, 7. 710, 5
ne quis 76, 4. 540, 2. 618, 9. 654, 8. 853, 1
ne te morer 507, 4. 766, 8
ne, *interrog. & dubit.* 161, 6. 348, 10. &c.
Neæra 478, 1
Neæræ 306, 3
Neapolis otiola 447, 9
Nearchum 323, 5
nebulæ 90 7. 255, 8
nebulam 307, 10
nebulonem 514, 2
nebulones 738, 5
nebulonis 518, 4
nec 5, 6 7, 2. 17, 2, 4, *bis.* 20, 4. 22, 6. 7. 26, 4, 6. 121, 3, 4. 439, 5, 7, &c.
necne 548, 8. 550, 3. 554, 13. 699, 9. 837, 4
nec non 702, 1
nec nunc cum 663, 5
nec ſcit 905, 1
nec ſemel 914, 4
necabit 667, 1
necari 708, 3
necato 114, 1
necdum 627, 4
necem 283, 3
neceſſe eſt 540, 7. 626, 2. 695, 2. 876, 10
neceſſitas 19, 4. 132, 5. 240, 9. 333, 4
necis 457, 6
nectar 251, 3
nectaris 58, 11. 253, 5
nectat 862, 9
necte 101, 2, 3
nectendis 405, 5
nectis 113, 5
nectit 821, 8
nedum 878, 4
nefarius 889, 4
nefas 18, 9. 46, 1. 77, 2. 96, 6. 139, 4. 199, 4. 264, 12. 335, 8. 336, 4. 384, 8. 388, 4. 408, 4. 451, 7. 481, 8. 481, 12
nefas videre 481, 8
nefaſti 134, 7
nefaſto 198, 1
negabat 522, 5
negabit 652, 8
negabitis 462, 1
negentem 710, 12. 816, 4
negares 911, 8
negarit 217, 11. 538, 10. 608, 3
negas 570, 6
negat 197, 5. 577. 4. 580, 3. 663, 2. 736, 6. 765, 4, *bis.* 770, 8. 799, 12
negata 91, 2. 247, 6. 847, 7
negatas 683, 8
negatis 512, 5
negarum 489, 13. 528, 2
negaverit 311, 7
neget 114, 5. 798, 13. 882, 8
neglecta 501, 10. 815, 13
neglecti 275, 3
neglectis 534, 3. 680, 9
neglectum 12, 6. 726, 12
neglectus 249, 1
negligens 288, 7
negliget 325, 9
negligis 111, 6
negligit 765, 5
negotî 620, 6

negotia 273,4. 572, 3. 640, 6. 696, 2. 755, 2. 764, 14. 788, 4. 827, 1
negotiis 430, 1
negotio 357, 7
nemo 505, 1. 513, 2. 514, 6. 536, 12. 546, 11. 570, 1. 578, 4. 595, 10. 605, 7. 727, 11 857, 3
nemon 514, 6. 706, 8
nemora 340, 1
nemoris 701, 4
nemorum 86, 4. 328, 4. 373, 7
nempe 471, 3. 599, 2. 656, 9. 709, 11. 712, 1. 773, 7. 798, 8. 801, 11. 866, 16
nemus 6, 5. 72, 1. 291, 5. 315, 1. 341, 2. 369, 4. 454, 7. 772, 3. 861, 5
Nebule 300, 3
nepos 41, 1
nepos, *pro* nequam 429, 6. 548, 12
nepotem 253, 2. 488, 3. 615, 6
nepotes 12, 6. 152, 3. 658, 10
nepoti 587, 3. 618, 1. 869, 7
nepotibus 457, 8
nepotum 198, 3. 314, 3. 794, 10
Neptuni 351, 2
Neptunius 461, 1
Neptuno 111, 5. 456, 1
Neptunum 352, 6. 777, 6
Neptunus 492, 3. 877, 12
nequam 711, 6
nequaquam 677, 2. 829, 6
neque 7, 1. 19, 10. 20, 3. 26, 4. 31, 4. 35, 3. 36, 2. 528, 11, 12, 13. 548, 3, 4. 550, 11. 555, 4. 561, 5, 6. 575, 14 *bis*. 577, 1, &c.
nequeas 629, 7
nequeo 614, 3. 879, 10
nequeunt 537, 4. 681, 4. 711, 12
nequicquam 18, 4. 64, 2, 5. 706, 1. 745, 3
nequiere 689, 11
nequior 647, 9. 706, 14
nequiores 281, 1
nequit 514, 5. 551, 11
nequitia 660, 10
nequitiæ 266, 1. 307, 6. 754, 7
nequities 636, 8
Nereidum 352, 6
Nereium 488, 3
Nereus 63, 3
Nerio 645, 1
Nerones 378, 10
Neroni 856, 1
Neronibus 379, 8
Neronibus 768, 2. 770, 4. 783, 4
Neronum 416, 9
nervi 875, 4
nervis 294, 6 613, 2. 677, 7. 709, 13. 792, 1
nervos 108, 6
nescia 247, 1
nescius 165, 1
nesciet 774, 14. 875, 13
nescii 26, 5
nescio 592, 1, 9. 597, 12. 646, 8
nescio quid 339, 4. 597, 12
nescio quod 858, 10
nescios fari pueros 388, 5
nescire 699, 9. 879, 11. 910, 3
nescis 350, 13. 512, 3. 871, 3
nescit 303, 1. 338, 3. 773, 12. 781, 2. 905, 9. 906, 2
nescit vox missa reverti 907, 2
nescius 24, 3. 649, 4
Nesli 490, 30
Nestor 736, 6
Nestora 65, 4
neu 14, 1. 125, 2. 132, 2. 137, 1, 2, 3, 5, 6 *bis*. 482, 1. 540, 2 *bis*. 601, 1. 684, 7. 685, 7. 889, 7
neve 13, 7. 690, 6. 797, 9. 889, 7
neutram 630, 3
neue 143, 2
ni 388, 8. 427, 4. 510, 1. 526, 6. 564, 4. 646, 10. 651, 12. 739, 3. 859, 12
nido 376, 2. 628, 2. 826, 3
nidere 623, 5. 706, 12
nidum 259, 5. 409, 5. 772, 2
niger 465, 5
nigri *pro* malus 551, 11
nigra 559, 7. 588, 9
nigræ 381, 8. 552, 14
nigri 347, 3. 410, 5
nigris 23, 7. 86, 6, 124, 1. 470, 1. 552, 5. 572, 7. 627, 6. 673, 1. 875, 15
nigro 96, 4 124, 1. 181, 3. 274, 4. 368, 7. 680, 1. 860, 3. 875, 15
nigrorum 412, 4
nigros 762, 4
nigrum 27, 8. 598, 6
nihil 81, 2. 108, 5. 144, 3. 226, 3. 331, 6 347, 11. 370, 1. 467, 1. 497, 5. 582, 8. 606, 8. 647. 698, 8.
nihil amplius 632, 4. 740, 1
nihil est ab omni parte beatum 217, 7
nihil moror 793, 3
nihil non 882, 8
nihilo 565, 3 643, 8, 12
nihilo plus 510, 5. 664, 3
nihilo sapientior 866, 13
nihilum 643, 10. 657, 3. 717, 6
nil 19, 9. 32, 8. 50. 13. 61, 5. 101, 4. 163, 7, 9. 311, 8. 341, 6, 7. 468, 5. 14. 494, 12. 509. 7. 510, 6. 523, 6. 525, 1. 526, 5. 527, 1. 531, 2. 532, 4, 5. 689, 2
nil ego 711, 8
nil est 638, 5
nil extat numerum modumque 814, 1
nil intentatum 898, 3
nil medium est 520, 3
nil miror 546, 2. 855, 4
nil nisi 673, 5
nil non 382, 11
nil præter 602, 4
nil satis est 511, 5
nil tanti est 899, 10
nil verbi 642, 11
nil ultra 655, 1
Nilus 254, 9. 419, 2
nimbis 376, 3
nimbos 217, 3
nimio 78, 4. 125, 1
nimirum 634, 6. 649, 15. 770, 1. 787, 8. 794, 5. 866, 1
nimis 12, 8. 283, 1. 338, 1. 613, 1. 751, 5. 891, 3.
nimium 10, 7. 80, 6. 91, 1. 160, 6. 195, 1
nimium 188, 3. 190, 10,

,255, 10. 288, 8. 283, 2. 690, 5. 749, 9. 764, 3. 896, 4
Niobæa 386, 3
Nipharen 186, 8
Nirea 478, 12
Nireus 324, 3
nisi 43, 3. 61, 6. 155, 2. 156, 6. 2. 3, 1. 315, 4. 350, 3. 456, 10. 320, 3. 5. 537, 12. 543, 1, 550, 13. 556, 7. 665, 9. 734, 6. 914, 12
nisi quod 548, 10. 583, 5
nisus 376, 4
nitantur 428, 12
nitens 168, 8
nitent 383, 8. 903, 10
nitentes 62, 2. 175, 2. 621, 6
nitentia 754, 5
nitere 786, 1
nites 24, 5
nitescere 886, 3
nitet 192, 4. 683. 9. 773, 4
nitique cothurno 897, 4
nitidam 657, 7
nitidique 789, 3
nitidis 196, 7. 795, 9
nitido 335, 4. 497, 3. 766, 9
nitidum 21, 4. 322, 4. 747, 9
nitidus 618, 12
nititur 366, 3
nitor 80, 3. 3[illegible], 3
nituistis 636, 5
nivalem 695, 1
nivali 331, 2. 742, 3
nivalibus 778, 2
nivalis 140, 10
nive 38, 1. 340, 9. 343, 2. 409, 4. 527, 6. 658, 8. 685, 11
nives 292, 2. 336, 13. 391, 5. 433, 8. 454, 5. 472, 2. 760, 8
nives capitis 413, 10
niveo 163, 2
niveos 525, 4
niveum 347, 5
niveus 371, 9
nivis 8, 1
nobile 52, 7. 660. 9. 884, 3
nobiles 114, 8
nobilem 51, 9. 308, 5. 374, 1. 464, 3
nobilibus 895, 7
nobilis 3, 2. 36, 4. 61, 3. 297, 10. 314, 1. 363, 8. 473, 10
nobilium 303, 4. 411, 1. 822, 2
nobis 464, 10. 510, 9. 532, 9. 546, 4. 737, 4. 744, 13
nobiſcum, 536, 1
noceant 631, 1
noceat 617, 6
nocebit 726, 12
nocendi 898, 2
nocent 486, 9
nocentem 207, 2
nocentes 588, 8
nocentium 403, 6
nocentius 437, 7
nocere 812, 1
nocet 740, 10
nocituram 111, 6
nocte 284, 5. 347, 11. 355, 10. 402, 3. 465, 9. 498, 7. 660, 4. 739, 1. 767, 3
noctem 40, 3. 489, 11, 549, 3. 566, 11. 604, 3. 614, 5. 749, 7. 800, 10
noctes 97, 7. 282, 3. 478, 3. 532, 4. 699, 2
noctesque diesque 512, 6
noctilucam 390, 8
noctis 182, 6. 320, 6
noctu 858, 2
nocturna 677, 6
nocturnâ verſate manu 896, 2
nocturnæ 445, 10
nocturni 701, 13
nocturnis 309, 4. 365, 9
nocturno 168, 9. 199, 2. 819, 4
nocturnos 816, 5, 861, 7. 870, 10
nocturnus 451, 12. 541, 1
nocuere 717, 6 769, 2
nocuiſſet 181, 2. 848, 17
nodo 232, 3. 306, 4. 733, 1
nodoſa 727, 3
nodoſi 645, 2
nodum 193, 8. 528, 1
nodus vindice dignus 889, 9
noles 739, 3. 762, 3
noli 801, 5. 811 8
nolim 521, 5. 577, 11
nolint 507, 9. 520, 3
nolis 194, 5. 555, 11. 727, 3
nolit 517, 3. 518, 2. 527, 6. 913, 12
nobito 910, 12
nollem 577, 13
nollet 804, 4. 844, 3
noluit 575, 18
noluut, *v.* nolint
nomen 49, 4. 61, 4 241, 2. 254, 6. 348, 3. 389, 5. 396, 4. 403, 11. 422, 4 529, 3. 534, 8. 619, 1. 643, 3. 671, 8. 767, 8. 829, 2. 877, 7. 895, 1. 899, 5. 908, 3
nomen dare 797, 1
nomen ferat 753, 8
nomen inane 806, 10
Nomentano 587, 3
Nomentanum 615, 6. 653, 9. 658, 9
Nomentanus 513, 17. 715, 8. 716, 1. 719, 8
nomina 350, 16. 366, 4. 539, 7. 756, 11 877, 6. 893, 7
nomina, i. credita & debita 518. 18
nominatis 305, 3
nomine 325, 4. 493, 1. 511, 12. 524, 3. 592, 2. 637, 1. 764, 10. 798, 8
nominibus certis 839, 11
nominis 263, 5. 289, 7. 382, 10. 548, 7
non 10, 9. 17, 5. 18, 7. 27, 13. 58, 8. 66, 2. 68, 2 *bis*. 224, 1, 3. 512, 14 *bis*. 554, 2. 555, 7. 560, 1. 575, 10
non alius 284, 1. 899, 9
non alio 136, 5
non aliæ quàm 679, 1
non aliter 273, 1. 476, 1
non amplius 515, 7
non auſpicator impetus 275, 6
non benè 175, 5
non dignum 815, 6
non erat his locus nunc 874, 9
non eſt meum, &c. 357, 15
non eſt quod 831, 4
non eſt ut 780, 2
non indecoro pulvere 151, 2
non ita 211, 6
non ita 895, 2
non ità magnus 692, 1
non levi ruinâ 231, 6
non mediocris 682, 1
non mimis 522, 8. 573, 4
non multum 669, 7
non piger Appulus 312, 1
non quis *verb.* 710, 10
non ſatis eſt 549, 5. 683, 1. 880, 10
non ſecùs 159, 2. 340, 7
non ſecùs ac 886, 2
non ſemel 370, 14
non ſemper 184, 1. 676, 5

non ſi 205, 4
non ſine 278, 7. 282, 3. 302, 2. 342, 2. 356, 8. 674, 2. 718, 7. 721, 5
non ſine Diis 259, 11
non ſine multâ laude 897, 5
non ſine queſtu quod, &c. 98, 5
non ſine votis 698, 10
non tamen 357, 3. 727, 1
non tangenda vada 18, 7
non unquam 513, 12. 571, 3
non vis 728, 8
non uſitata 235, 1
non uſitatis 450, 9
non vult 663, 10. 879, 12
non vultis 521, 8
nona 713, 1
Nonæ 317, 8
nonam 765, 12
nondum 148, 2. 167, 1, 2. 891, 3
nonne 60, 2. 528, 1. 553, 9. 686, 1
nono 575, 7
nonum 405, 3. 906, 8
noram 641, 5
Norico 494, 2
Noricus enſis 68, 4
noris 406, 7. 592, 6
norma 212, 2. 878, 7
nos 22, 3. 26, 4. 27, 10, *bis.* 32, 6. 134, 6. 162, 3. 223, 5. 281, 1. 337, 6, 8. 362, 5. 392, 10. 423, 6. 484, 7. 535, 11. 548, 4. 557, 2. 563, 3. 571, 7. 877, 11
noſcent 237, 3
noſcere 710, 7. 910, 10
noſces 65, 9
noſſet 536, 11. 608, 2
noſſe 715, 4
noſſet 597, 7
noſſet 697, 12
noſtri 494, 8. 541, 10. 571, 4. 640, 5. 737, 9
noſtra 170, 2. 612, 4. 838, 5 *bis.* 849, 9. 877, 11
noſtras 906, 8
noſtri *genit. ſing.* 382, 9
noſtri *genit. plur.* 298, 13. 346, 5. 784, 4
noſtri *nom. plur.* 896, 3. 898, 3
noſtris 13, 7. 252, 10. 423, 8. 510, 10. 829, 5
noſtro 69, 6. 153, 8. 270, 2. 421, 3
noſtrorum 746, 1
noſtros 276, 1 851, 12
noſtrum 19, 11. 222, 2. 609, 7. 835, 3
noſtrum, *genit. plural.* 616, 1. 707, 6
nota 9, 6. 136, 7. 160, 1. 414, 8. 603, 4. 776, 2. 792, 5. 808, 1
notâ *ſubſtant.* 877, 7
notabant 545, 1
notabit 912, 3
notam *ſubſtant.* 58, 7. 371, 9. 852, 10
notandi 661, 2. 887, 4
notando 553, 6
notante 571, 3
notarent 539, 6
notari 532, 11
notas *adject.* 296, 11. 386, 6. 886, 2
notat 804, 5
notatus 704, 2
Nothi 308, 3
Noti 17, 4
noti *adject.* 512, 15. 772, 1
Notis 282, 1
notis, *ſubſt.* 395, 7
notis, *adject.* 414, 2. 842, 2
Noto 464, 5. 466, 10
noto 716, 4. 893, 13. 903, 5
notos 566, 5
notum 582, 2. 592, 16. 754, 5. 815, 8. 876, 9
notum ſine crimine 674, 11
notus 31, 4. 110, 1. 383, 9. 482, 8. 592, 2
notus, *adject.* 155, 5. 265, 2. 489, 4. 521, 1
nova 9, 2. 10, 2. 33, 1. 135, 1 183, 5. 186, 6. 259, 3. 340, 2. 367, 2. 483, 4. 671, 1. 696, 5. 812, 3. 864, 6 876, 14. 877, 5
novæ 226, 5. 320, 5. 498, 2
novam 450, 1. 883, 1
novis 411, 5
novem 320, 7. 502, 2
novem Muſis 862, 5
novendiales 491, 4
noverca 444, 9
novi, *nom.* 59, 5
novi, *verb.* 346, 10. 593, 5. 595, 4. 634, 13. 641, 6. 685, 4. 809, 1
Noviorum 580, 3
novis 101, 5. 365, 4. 480, 4. 493, 6. 586, 5. 670, 2
novitii 729, 2. 772, 10
novit 770, 6
novitas 838, 6
novitate 892, 6
Novium 532, 8
Novius 574, 1
novo 138, 2. 213, 4. 244, 3. 377, 4. 571, 9
novos 636, 3. 832, 2
novum 118, 2. 876, 10
novus 636, 5. 641, 8
nox 22, 4. 109, 1. 298, 12. 352, 12. 448, 7. 477, 1. 489, 11. 557, 6. 701, 14. 726, 6
nube 12, 2. 357, 2
nubem 800, 10. 816, 6
nubes 52, 1. 214, 2. 717, 2. 893, 3
nubet 688, 5
nubibus 184, 1. 354, 2
nubila 31, 3. 128, 1
nubium 369, 1
nuce 685, 6. 831, 5
nuces 653, 5
nucis 894, 9
nuda 95, 2. 349, 8. 392, 2
nudam 527, 2
nudare 720, 5
nudat 811, 1
nudata 744, 4
nudavit 892, 4
nudet 686, 6
nudis 321, 6. 492, 2. 588, 10. 690, 3
nudo 323, 10. 529, 9. 819, 5
nudum 60, 3
nudus 311, 9. 654, 5 *bis.* 666, 6. 683, 3
nugæ 901, 4. 912, 5
nugari 619, 8. 838, 9
nugaris 814, 2
nugarum 592, 1
nugas 697, 7
nugis abjectis 866, 1
nugis 660, 10. 810, 5. 822, 5. 912, 5
nulla 90, 5. 112, 3. 212, 4. 228, 4. 446, 7. 451, 10. 482, 3. 486, 9. 532, 7. 574, 15. 598, 3. 729, 11. 731, 4. 752, 4. 857, 2. 866, 6
nullam 75, 1. 520, 5. 523, 3
nulli 95, 5. 136, 3. 536, 3. 837, 2. 676, 8. 683, 2. 868, 1

nulline 866, 3
nullis 384, 7. 570, 9
nullius, *penult. longâ* 805, 1. 901, 2, 6
nullius, *penult. brevi* 486, 9. 725, 8
nullo 513, 3. 588, 6
nullos 720, 10. 840, 5
nullum 109, 5. 489. 10. 911, 12
nullus 154, 4. 633, 1. 732, 6
num 196, 9. 438, 3. 528, 4. 5. 534, 1. 551. 3, 4 573, 9 608, 3 *bis.* 669, 4. 687, 10. 720, 12
Numa 754, 7
Numæ 838, 2
Numantiæ 194, 1
numen 364, 10. 385, 9. 448, 10. 477, 3. 829, 2
numerabilis 891, 4
numerandum 651, 11
numerare 653, 7
numeras 870, 11
numerat 835, 2
numerato 867, 7
numeratur 535, 9
numeris 367, 3. 545, 3. 855, 1. 891, 9
numero 100, 1. 157, 2. 548, 3. 575, 8. 697, 6. 878, 9
numero plures 847, 9
numeros 47, 1. 821, 1. 896, 3
numeroſque modeſque 866, 4
numerum 789, 12
numerus 615, 9. 738, 4
Numiſci 752, 1. 810, 9
Numidæ 135, 6
Numidarum 298, 9
numina 487, 1. 842, 6
numine 292, 3. 382, 12
numiſma 852, 9
nummatum 755, 7
nummi 529, 10
nummis 518, 1, 5. 654. 5
nummis in fœnore 910, 6
nummo 691, 11
nummorum 651, 10. 856, 5. 867, 6. 906, 4
nummos 511, 10. 513, 11. 522, 2. 538, 3. 649, 4. 812, 5. 839, 11. 857, 6. 867, 3
nummum 847, 1
nummûm 858, 8
nummus 512, 3
numo 5, 8, 9. 21, 4, 6. 22, 8. 24, 1. 33, 3. 40. 2, 5. 47, 3. 138, 5 *bis.* 139, 1. 167, 6, 7. 190, 4. 242. 6, 7, 8. 289, 9. 342, 3. 349, 1. 357, 10 *bis.* 376, 7. 395, 2 *bis.* 404, 3. 448, 9 *ter.* 469, 7. 472, 3 *bis.* 574, 6, 8. 577, 1. 592, 15. 593, 11. 867, 14 *quater.*
nunc age 658, 9
nunc cum 663, 5
nunquam 4, 8. 199, 8. 264, 4. 272, 2. 485, 1. 530, 2, 3. 541, 11. 566, 7. 644, 5. 689, 16. 713, 4. 898, 6
numquid 524, 6. 549, 3. 698, 4
nuncios 382, 7
nuncium 42, 2
nuncius 282, 5
nuper 61, 8. 183, 9. 305, 1. 342, 1. 347, 9. 416, 3. 461, 1. 501, 8. 637, 1. 733, 9. 837, 2. 867, 7. 876, 14. 893, 1
nupra 291, 2. 391, 1
nuptæ 183, 10
nuptam 450, 2
nuptarum 547, 5
nuptiali 297, 7
nuptiarum 295, 7
nuptias 63, 5. 277, 1
nuſquam 691, 4. 706, 3, 6. 806, 8
nutans 597, 9
nutriant 499, 2
nutrice 839, 5
nutricula 747, 2
nutrici 848, 16
nutrit 384, 4
nutrita 378, 8.
nutritus 676, 2. 824, 5. 832, 4
nutritur 773, 7
nutrix 90, 4. 882, 2
nutrum 809, 1
nutus, *plur.* 856, 6
nux 633, 9
nymphæ 117, 1. 183, 1
nympharum cum Satyris chori 0, 6
nymphas 230, 2
nymphis 21, 1. 347, 10. 392, 1

O.

O 2, 1. 22, 2. 32, 7. 33, 2. 39, 1. 59, 5. 60, 1. 67, 1. 101, 1. 115, 2. 124, 3, 4. 174, 1. 270, 15. 171, 1. 293, 2. 302, 1. 304, 1. 335, 9. 341, 3, 8. 374, 6, 8. 415, 10. 526, 3 *bis*, &c.
o bone 641, 11. 698, 2
o ego lævus 899, 7
o ſi 692, 8. 693, 1
o mare, & terra 490, 1
o utinam 135, 1. 385, 11
o quando 698, 14
ob 310, 4. 538, 6. 547, 4, &c.
ob an ici juſſa 771, 3
ob aſſem 800, 12
ob hanc rem, quod 547, 1
ob hoc 907, 5
ob id factum clarus 858, 7
obarmet 378, 3
obdit 536, 3
obducta 473, 1
obdura 685, 9
obeam 290, 15
oberrat 903, 15
obeſæ 470, 3
obeſo 795, 3
obendus 580, 2
obibo 235, 7
objecerit 506, 1
objecto 191, 3
objectos 914, 9
objice 800, 10
objicere 291, 3
objiciebat 554, 11
objiciet 575, 15. 578, 4
obire 219, 5
obiſſet 719, 7
obiectat 901, 3
obligaſſi 182, 1
obligatam 177, 5
obligatus 493, 9
oblimare 523, 11
oblinat 821, 7
obliquo 160, 4 789, 8

obliquum 329, 3. 344, 5
obliti 758, 7
oblitum 681, 2
oblitus 268, 6. 603, 7. 777, 5
oblitus, *priore brevi* 850, 3
oblivia 698, 13
oblivione 450, 6
oblivionem 475, 2
oblivionis 402, 9
oblivioſo 178, 4
obliviſcendus 777, 5
obliviſcitur 434, 3
obnoxia 704, 2
obrepere 904, 2
obruit 63, 1. 110, 1
obruitor 801, 4
obſcœnas 452, 6
obſcœnis 841, 9
obſcœnum 520, 1
obſcura 129, 4. 637, 10
obſcurante 707, 14
obſcuras 893, 2
obſcurata 864, 2
obſcuri 816, 7
obſcuro 31, 3. 789, 9
obſcurum 169, 3. 782, 2. 904, 5
obſcurus 875, 4
obſecret 663, 7
obſecro 767, 10
obſequio 690, 10
obſequium 686, 6. 711, 10. 800, 10
obſecratis 492, 1
obſeſſam 476, 6
obſit 695, 3
obſita 78, 1
obſoleta 491, 2
obſoleti 189, 2
obſonia 518, 1. 627, 1. 711, 12
obſtantes 273, 2. 323, 4. 403, 7. 433, 10
obſtantia 674, 1. 787, 6
obſtare 643, 11
obſtaret 397, 4
obſtat 514, 11, 527, 1. 695, 6
obſtet 509, 7. 860, 14
obſtetrix 491, 7
obſtinatas 295, 3
obſtino 690, 9
obſtitit 255, 5
obſtrepentis 227, 4
obſtrepit 360, 7. 419, 4
obſtrepunt 433, 5
obſtrictis 16, 2
obſtringam 654, 1
obteſtor 767, 10
obticuit 898, 2
obtigit 440, 5
obtulerim 536, 8
obtulit 313, 7. 574, 15
obturem 863, 7
obvius 598, 7. 698, 2
obvolvas 707, 1
occaſionem 472, 5
occat 867, 2
occidenti 914, 3
occidentis 427, 9
occidere 655, 11. 801, 5
occideris 393, 5
occidi 799, 11
occidis 475, 5
occidiſti 865, 13
occidit, *penult. brevi* 95, 4. 107, 5. 287, 6. 382, 8 *bis.*
occidit, *penult. longa* 650, 9. 657, 4. 914, 11
occiſa 650, 10
occultam 797, 11
occultare 312, 2
occulto 54, 4. 732, 3
occultum 354, 9. 765, 15
occupa 60, 1
occupabitur 481, 4
occupare 482, 10
occupas 403, 10. 633, 6. 765, 7. 816, 7
occupatam 276, 3
occupato 357, 2
occupavi 225, 3
occupavit 51, 1. 407. 5
occupes 333, 1
occupet 197, 7. 749, 10. 755, 1. 825, 10
occupet extremum ſcabies 910, 2
occupo 592, 5
occurram 451, 12. 555, 7. 597, 1
occurri 733, 6
occurrit 597, 6
occurrunt 561, 5
Oceano 18, 5. 134, 4. 386, 2
Oceanus 419, 4. 484, 7
ocior, *v.* ocyor
ocreatus 659, 8
octavam 764, 2
Octavius 611, 4
octavo 697, 4
octavum 166, 5
octavus 667, 4
octo 652, 2
octo millibus nummorum 85, 5
octoginta annos natus 649, 13
octonis 576, 2
oculi 753, 12
oculis 18, 1. 124, 1. 336, 6. 526, 2. 533, 1. 559, 7. 665, 9. 753, 7. 821, 11. 875, 15. 888, 14. 910, 15
oculo 138, 5. 527, 3. 687, 7. 726, 14. 789, 8
oculos 138, 2. 196, 3. 597, 10. 685, 5. 739, 7. 785, 11. 848, 5
ocyor 13, 8. 217, 3. 236, 6
ocyor Euro 217, 4
ocyus 162, 2. 193, 2. 592, 8. 709, 8. 112, 11. 788, 10
odere 264, 11. 547, 11
oderit 35, 2. 217, 6
oderunt 512, 15. 799, 15. 816, 1, 5
odi 143, 1. 238, 1. 322, 1. 889, 6
odimus 336, 5
odio 582, 5. 740, 16. 777, 2. 789, 9. 825, 1
odio eſt 787, 8. 839, 7
odiſſe 626, 4
odiſti 538, 1. 824, 3.
odit 615, 7. 731, 1. 761, 10. 788, 7. 811, 5, 6. 829, 8. 838, 5
odium 784, 4
odor 470, 8. 677, 7
odoraris 454, 8
odorati 192, 9
odoratis 324, 2
odoratum 707, 14
odore 317, 6
odorem 211, 3. 629, 7. 741, 8
odores 855, 9
odoribus 23, 2. 489, 9
odoror 470, 4
Oenophorum 578, 6
Oſelli 637, 1
Oſello 629, 1
Oſellum 634, 12
Oſellus 621, 4
offendam 912, 5
offendar 768, 9. 903, 11
offendat 536, 17
offendere 714, 8
offenderet 898, 8
offendet 620, 4. 630, 2
offendunt 905, 6
offenduntur 894, 8
offenſæ 478, 5

offensi 619, 2
offensus 490, 13. 767, 3
offer 741, 7
offert 730, 2
officient 526, 8
officiis 702, 2. 764, 2. 857, 11. 860, 11
officina 490, 6
officinas 21, 3
officio 694, 5
officiosa 760, 6
officiosus 686, 7.
officit 523, 10. 596, 5
officium 812, 5. 855, 4. 890, 2. 899, 12. 900, 8
officium facio 804, 11
ohe 557, 9. 690, 13
oleum 768, 5. 831, 5
oleas 629, 5
olei 629, 7
oleis 627, 6
olentem 465, 2
olenti 520, 5
olentis 72, 3
oleo 650, 1. 690, 3. 718, 3
olet 320, 2. 552, 6. 773, 4
oleum 669, 8. 706, 8
olidæ 751, 5
olim 43, 3. 190, 4. 295, 1. 376, 1. 400, 1. 437, 5. 475, 7. 508, 5. 534, 1. 535, 2. 549, 8. 555, 8. 567, 7. 570, 3. 574, 8, 15. 576, 12. 585, 5. 640, 7. 662, 3. 700, 5. 744, 2. 867, 7. 884, 2
olitoris 812, 6
olivia 436, 1
olivum 30, 2
olivæ 120, 2. 485, 1, 679, 4. 196, 2
olivetis 211, 3
olivo 580, 5. 677, 4. 678, 7
olivum 35, 6
ollis 679, 6
oloribus 352, 11. 363, 5
oluerunt 818, 5
olus 512, 4. 578, 9. 619, 9. 635, 4. 706, 4. 748, 2. 804, 3, 5. 867, 9
olusula 699, 1
Olympis 728, 10
Olympicum 2, 2
Olympo 263, 4
Olympum 56, 2
omasi 794, 8
omaso 685, 10
omen 343, 5
ominatis 305, 3
omine 298, 13
omnibus 383, 13
omisit 733, 9
omissis 751, 6. 754, 10
omittas 684, 9. 756, 9
omittat 876, 6
omitte 354, 3. 815, 7
omne 9, 3. 241, 2. 255, 4. 264, 12. 275, 2. 297, 9. 314, 4. 317, 7. 333, 2. 378, 1. 426, 1. 428, 9. 447, 10. 474, 8. 500, 10. 516, 2. 609, 8.
omne tulit punctum 903, 2
omne quod 702, 2
omnem 437, 3. 708, 12. 881, 7
omnem crede diem, &c. 747, 7
omnes 34, 1. 54, 3. 109, 1. 138, 1. 162, 1. 172, 3. 185, 3. 402, 1. 438, 6. 448, 13. 467, 4. 512, 14. 522, 5. 536, 2. 547, 11. 14. 566, 4. 573, 10. 576, 8. 583, 1. 643, 3. 756, 5. 895, 13
omni 159, 5. 430, 4. 542, 3. 576, 10. 583, 13. 906, 4
omni parte 521, 8
omni ex parte beatum nihil est 217, 7
omnia 18, 8. 75, 3. 378, 4. 513, 1. 518, 1. 528, 5. 531, 6. 592, 4. 667, 8. 678, 4. 719, 12. 731, 4
omnibus 206, 2. 259, 4. 383, 13. 530, 1. 582, 2. 717, 5 860, 11
omnibus annis 761, 11
omnino 614, 2. 722, 3
omnis 22, 8. 183, 4. 211, 2. 287, 3. 360, 3. 371, 1. 382, 9. 484, 2. 542, 5. 545, 2. 640, 5. 760, 5. 797, 7
omnis in hoc sum 725, 5
omnium 162, 1. 444, 3. 450, 5
onerantibus 601, 2
onerata 813, 3
onere 578, 3
oneret 298, 9
oneris 846, 5
onus 38, 2. 577, 13. 593, 4. 641, 8. 750, 4 785, 6. 806, 8
onusta 458, 8
onusto 510, 4
onustos 577, 10
onustum 632, 1
onustus 761, 8
onyx 411, 3
opaca 796, 5
opacam 212, 5
opaco 263, 3
ope 27, 8. 566, 2
opella 760, 6
opem 842, 6. 909, 7
opem ferre 913, 10
opera, *nom. sing.* 713, 1
opera, *ablat.* 784, 5
operæ celeris nimium 895, 9
operæ pretium est 521, 7. 678, 6. 690, 6. 852, 4
operam inanem 911, 12
operam perdas 513, 5
operat 304, 6. 738, 6
opere 904, 2
operis 542, 5. 618, 11. 875, 12. 884, 1
operosa 369, 5
operosæ 300, 2
operosiores 244, 8
operta 750, 2
operto 642, 6
opertos 182, 5. 525, 10
opertum 799, 914
operum colores 879, 9
operum 585, 4. 694, 2. 743, 2. 843, 1. 909, 2
operum solutis famulis 316, 3
operum vacuo 635, 6
opes 197, 1. 312, 3. 354, 4. 381, 10. 700, 5. 743, 12. 774, 9. 811, 9. 817, 11. 864, 8. 887, 15. 900, 1
opibus 252, 9. 865, 11
opibus integris 634, 13
opifex 347, 10. 542, 6
opima 466, 11
opimæ 30, 6
opimis 118, 3
opimis 711, 9. 740, 12
Opimius 651, 3
opimum 847, 7
opimus 381, 1
opinor 535, 9. 582, 1. 802, 2. 857, 7

opis 524, 11 770, 9
operet 571, 6. 698, 3. 740, 4. 772, 8
oppedere 598, 3
operior 741, 10
oppida 213, 2. 540, 1. 828, 6. 908, 2
oppidi 5, 3
oppidis 261, 5. 348, 2
oppidius 653, 2
oppiduio 567, 2
oppidum 447, 10
opponat 440, 3
opponite 637, 4
oppono 598, 10
oppositis 47, 3. 342, 8. 690, 12
oppressi 619, 1
oppresserit 672, 5
oppressus 651, 6
opprimeret 513, 14
opprobria 554, 16. 771, 1. 794, 4. 843, 5
opprobriis 71, 2. 621, 1. 799, 1
opprobrio 576, 11.
opprobrium 198, 4. 337, 3. 410, 1
optaret 177, 10
optarim 512, 9
optas 541, 10. 706, 2. 728, 7. 788, 2
optat 493, 7, 9, 10. 663, 2. 730, 8. 790, 2 *bis*.
optatatam 909, 8
optatis 398, 1
optatum 418, 6
optet 740, 1
optima 526, 1. 672, 8. 831, 3
optime, *vocat*. 383, 1. 614, 8. 796, 1
optimum 614, 3
optimus 536, 12. 542, 3. 653, 5. 559, 4. 574, 15. 911, 4
optivo 863, 3
opto 855, 6
opulenta 73, 4
opulenter 796, 2
opulentior 332, 5
Opuntie 103, 4
opus 29, 4, 148, 3. 499, 8. 564, 9. 593, 10 613, 2. 662, 2. 726, 7. 744, 12. 756, 9. 788, 16. 813, 6. 854, 3. 862, 5. 877, 13
opus est 65, 7. 511, 2. 592, 5. 601, 1, 3. 614, 4. 702, 9
opus sit 510, 11
opuscula 746, 3. 821, 12
ora 35, 5. 442, 3. 443, 3. 457, 3. 559, 1. 618, 12. 743, 5. 849, 4. 897, 1
ora, oræ 153, 8. 304, 4
orabant 697, 1
orabat 665, 8. 696, 4
orabit 688, 8. 783, 1
oræ 100, 4. 288, 3. 793, 3.
orare 817, 10
oras 141, 4. 254, 7. 416, 1
orat 118, 2
oratus 653, 10. 736, 1
Orbe 732, 6
Orbem 59, 1. 782, 2. 883, 7
Orbem totam 854, 8
Orbi 867, 1
Orbilium 836, 6
Orbis, *subst*. 134, 2. 250, 6. 350, 15. 498, 5
Orbum 370, 8
Orca 679, 1
Orci 161, 9. 228, 5, 9
Orco 108, 3. 297, 3. 368, 8. 687, 1
Orcum 265, 7. 349, 6
Orcus 868, 4
ordinarat 488, 4
ordinatis 149, 2
ordinat 407, 4
ordine 549, 9. 646, 6. 733, 10. 821, 6
ordinem 421, 6
ordinet 240, 4
ordinibus 253, 7
ordinis 876, 4
oritur 835, 6
ordo 876, 3
ore 234, 3. 351, 3. 296, 6. 340, 7. 360, 8. 445, 1. 446, 1. 447, 1. 509, 1. 700, 11. 753, 1. 774, 11
ore rotundo loqui 901, 5
ore tumido delitigat 880, 5
Oreſtes 650, 9, 13. 882, 10
oret 890, 9
orichalcho 890, 11
Oricum 282, 1
orientia 842, 2.

orientis 55, 9. 242, 4. 357, 2.
originem 314, 5
origines 419, 1
Originis *nom. prop.* 523, 4
Orion 203, 4. 265, 3. 346, 9. 465, 10. 477, 7
Orionis 109, 7
oris, *ab* ora 50, 1. 55, 9. 185, 1. 742, 1
oris, *ab* os 564, 6
oritur 561, 3. 699, 8
orturum 829, 3
oriuntur 675, 1
orizæ *v.* oryzæ
ornabat 635, 9
ornamenta 912, 2
ornate 139, 2
ornat 485, 2
ornatum 373, 3
ornatur 858, 7
ornatus 398, 4
ornes 821, 3. 827, 2
orni 39, 5. 185, 5
Ornithi 290, 5
orno 349, 14
oro 34, 2. 485, 2. 585, 3. 671, 3. 692, 4. 693, 4
Orphea 50, 4
Orpheo 95, 8
Orpheus 907, 4
orta 279, 3
orte 55, 4. 383, 1
orti 390, 2. 423, 5. 563, 8. 575, 19
oro 840, 6
ortos 570, 9
ortu 346, 3. 868, 11
ortum 371, 8. 422, 6. 829, 3
ortus 754, 3
oryzæ 652, 1
os oris 548, 6. 588, 8. 841, 8
Oſci 563, 7
oſcinem 346, 2
oſcula 58, 10. 136, 3. 197, 4
oſculum 271, 3
Oſitim 808, 6
oſſa 446, 1. 481, 7. 489, 8. 582, 8. 708, 2
oſſibus 110, 3. 588, 2
oſtendant 750, 10
oſtendere 806, 2. 900, 4
oſtendet 373, 5. 690, 7
oſtendi 527, 5. 821, 1. 824, 4.

oſtendis 889, 6
oſtendit 354, 10. 525, 8
oſtentare 566, 6
oſtia 506, 9. 626, 1
oſtrea 624, 1. 675, 1
oſtro 354, 7. 773, 11. 893, 1
Othone 443, 2
oti 555, 9
otia 508, 11. 712, 6. 763, 2. 890, 8
otio 63, 1
otior 581, 4
otioſa 447, 9
otioſo 317, 9
otium 5, 3. 214, 1, 5. 215, 4. 422, 9. 427, 3. 489, 10
ova 445, 9. 867, 4
ovans 651, 7
oves 452, 6. 436, 6. 767, 1
ovibus 171, 8
ovile 485, 7
ovilia 376, 5
ovis 627, 5. 671, 10
ovium 410, 4. 655, 10
novo 530, 6. 615, 10. 677, 10. 885, 8

P.

PAcantur 739, 14
pacatum 384, 5
pace 356, 5. 634, 11
paxem 270, 19. 842, 9
paces 743, 4. 839, 8
Pacori 275, 5
pacis 253, 4. 617, 6. 854, 9
pacifici 358, 2
pacta 252, 3
pacto 582, 1. 590, 4. 651, 9. 800, 4
Pactolus 478, 10
Pacuvius 833, 7
Padus 483, 2
Pane, v. pene
pætum 535, 1
pagi 198, 4
pagos 728, 9
pagus 317, 10. 817, 4
Palæſtræ 41, 4
palam 388, 4. 496, 1. 525, 9. 889, 4
palentes 643, 5
Palatinas 502, 5
Palatinus 744, 1
palato 664, 7. 672, 6. 860, 5
palatum 624, 4. 676, 8. 717, 3
palea 701, 1
Palinurus 260, 7
palla 450, 1. 526, 10. 588, 9
Palladis 27, 8. 29, 4. 264, 1
palliæ 897, 2
Pallas 51, 2. 63, 9. 466, 3.
pallerem 820, 6
palleſcere 729, 11
palleſcet 910, 14
pallet 646, 3. 760, 5
pallida 529, 6
pallida mors 22, 1
pallidus 631, 5
pallor 293, 3. 457, 3. 646, 6. 588, 11. 716, 11
palluit 347, 8
palma 368, 2. 680, 10. 847, 7
palmaque nobilis 3, 2
palmæ 729, 1
palmam 323, 11
palmetis 868, 10
palpere 615, 4
paludes 345, 1
palumbes 259, 3. 721, 9
palus 877, 13
paluſtres 558, 2. 748, 4
pampino 341, 9. 398, 4
Panæti 114, 9
pandat 624, 6
pane 772, 7
pane ſecundo 841, 5
pangas 812, 10
pango 910, 1
panis 510, 4. 512, 4. 567, 4. 623, 3. 719, 16
panno 133, 3. 805, 4
pannos 491, 7
pannum 806, 1
pannus 874, 6
Pantolabo 587, 3
Pantolabum 615, 6
panthera 849, 3
Panthoiden 108, 3
Pantilius 610, 2
Paphi 115, 2
papaver 905, 5
Paphon 352, 10
par 583, 10. 669, 7. 719, 14. 751, 1
par eſt 793, 12
par impar 661, 4
par nobile fratrum 660, 9
parabat 139, 7. 557, 7
parabilem 528, 9
parabo 450, 13. 817, 11
parare 869, 10
pararet 273, 1
pararis 650, 5
paras 113, 2. 639, 7. 744, 8
parafitæ 526, 9
parafitis 846, 8
paraffet 553, 8
parafti 640, 2. 866, 7
parat 64, 1. 737, 7
parata 454, 10
parati 220, 8. 847, 10
parati 121, 1. 653, 1
paratum 648, 4. 761, 12
paratus 426, 1. 490, 9
paravero 429, 4
parca 313, 8. 689, 12
Parca 219, 1
Parcæ 171, 7. 474, 5. 498, 8
parcas 293, 6. 669, 13
parce 110, 1. 178, 3. 230, 6, 7. 288, 8. 362, 2. 488, 1
parce 553, 7. 877, 1
parcent 290, 3, 7
parcentes 321, 10
parcentis 601, 5
parcere 512, 2. 554, 15. 789, 1
parcet 547, 13. 761, 1
parci 183, 9
Parcis 221, 2
parcis, v. 352, 3
parcit 246, 11. 629, 6
parcite 305, 4
parciùs 97, 1. 535, 5. 636, 4. 763, 4
parco 532, 3
parcus 127, 1. 629, 10. 649, 9. 749, 9. 869, 8

parebit 628, 5
parem 27, 9. 95, 3. 415, 1. 463, 3. 478, 4
parens 203, 2. 293, 1. 900, 7.
parens, *particip.* à pareo 712, 5
parent à paro 355, 8
parent à pareo 648, 2
parente 32, 6. 570, 6. 650, 10
parentem 42, 2. 297, 8
parentem à pareo 513, 6. 825, 7
parentes 165, 2. 186, 3. 452, 9. 577, 5. 9
parentibus 279, 3. 481, 2
parentis 50, 9. 198, 5. 232, 5. 437, 5. 517, 5
parentium 335, 5
parentum 11, 3. 235, 6. 280, 9
parentur 900, 1
parere 837, 9.
pareret 564, 9.
pares, *nom.* 541, 5
paret à paro, as 512, 12. 657, 8, *bis.* 664, 4. 816, 12
paret à pareo 709, 10. 741, 1
pari 751, 2
paria 538, 11. 647, 1
paribus colludere 887, 7
Paridis 254, 1. 736, 1
paries 24, 6. 342, 4. 639, 2. 815, 12.
Pario 80, 4
Parion 820, 11
Paris 736, 5.
pariter, 133, 9. 772, 1. 813, 5. 858, 4. 903, 3
Parmenis 746, 3
parmula 175, 5
parochi 562, 2. 717, 1.
partæ 343, 5
Parrhasius 394, 6
parricidæ 353, 8
pars 221, 4. 360, 3. 370, 10. 382, 1. 484, 3. 500, 1. 577, 4. 613, 3. 755, 4
pars hominum 703, 6. 731, 6
pars maxima 646, 7. 875, 2
pars multa 704, 1
bona pars 511, 4
parte 58, 11. 65, 12. 110, 2. 217, 8. 253, 10. 255, 7. 521, 8. 538, 7. 594, 7
parte ab omni nihil beatum 217, 8
partem 5, 7. 103, 4. 220, 1. 434, 4. 630, 3. 727, 7. 756, 5
partes 11, 9. 311, 10. 810, 3. 846, 6. 883, 10. 890, 2. 900, 9
Parthi 200, 2. 614, 11
Parthis 688, 3. 840, 6. 854, 10
Parthorum 421, 4. 456, 7. 813, 13
Parthos 55, 7. 245, 3
Parthum 81, 2. 384, 11
Parthus 200, 2
partibus 134, 4. 507, 1. 643, 7
particulam 69, 4. 111, 1. 632, 3
partis, *substant.* 691, 2
partita 689, 15
partitur 814, 3
parto 513, 9
partubus 444, 5
partum, *particip.* 623, 5
partum 718, 2
partumeius 491, 6
parturit 31, 4. 384, 12
parturiunt montes 884, 5
partus 265, 6. 497, 7
parva 107, 1. 218, 5. 313, 3. 420, 7. 541, 6. 870, 1
parvas 576, 13
parvi 474, 2. 518, 2. 744, 12
parvis 257, 6. 317, 1. 761, 7. 764, 13. 806, 9. 841, 7. 868, 5
parùm 56, 3. 117, 2. 227, 6. 365, 7. 428, 2. 436, 1. 697, 9. 863, 13. 903, 12. 912, 2
parvo 215, 8. 354, 6. 510, 9. 621, 3. 634, 10. 701, 8. 774, 14. 806, 9. 815, 3. 836, 5
parvo beati 842, 11
parvò 652, 2. 711, 12
parvos 271, 4. 331, 8
parvula 508, 13. 795, 5. 811, 9
parvum 341, 6. 744, 5. 847, 5. 854, 11
parvum parva decent 763, 10
parvum nil sapias 781, 7
parvus 369, 5. 411, 3. 535, 1. 634, 12. 891, 4
pascat 793, 1. 169, 2. 801, 6
pascendi 578, 1
pascere 349, 12. 642, 4. 807, 6
pasces 799, 11. 825, 4
pascet 812, 5
pasci 807, 9
pascit 867, 1
pascitur 331, 2. 745, 7
pasco 699, 4.
pascua 428, 14
pascuis 312, 11. 377, 1
pascunt 120, 2
passeris 716, 5
passi 33, 2
passim 643, 4. 840, 11
passo 588, 10
pasta 762, 8
pastas 436, 6
pastillos 520, 2. 552, 6
pastur 62, 4. 355, 1
pastorem 564, 8
pastoribus 454, 4
pastum 558, 6. 721, 6
Patareus 264, 8
pateat 616, 5
patefecit 428, 3
patella 748, 2
patens 309, 7
patentem 865, 10
patenti 214, 1
pater 8, 2. 13, 10. 16, 1. 55, 3. 76, 3. 94, 3. 251, 4. 298, 7. 336, 1. 348, 2. 349, 13. 354, 9. 357, 2. 383, 9. 432, 11. 493, 7. 519, 4. 534, 9. 535, 1. 541, 10. 548, 11. 549, 4. 7. 553, 5. 574, 2. 575, 17. 581, 7. 614, 8. 653, 12. 757, 4. 760, 5. 894, 8
pater Andromedæ 354, 9
pater cenæ 714, 2
pater domus 703, 1
pater & juvenes patre digni 875, 2
patera 82, 1. 118, 2. 579, 5
pateris 394, 1
pateris *nomen* 385, 8

pateris 798, 7
paterna 430, 3. 895, 4
paternâ voce 904, 8
paterni 84, 3. 155, 5. 859, 8
paternis 491, 2. 654, 5. 793, 13
paterno 114, 5. 814, 2
paternos 228, 1
paternum 215, 8. 785, 2. 798, 14
paternus 378, 9. 570, 2
patet 290, 11. 625, 3
patet 5, 5. 47, 1. 243, 1. 337, 4. 403, 13. 793, 4. 801, 10
patiar 253, 7. 290, 6. 402, 7. 543, 8. 750, 1
patiens 13, 3. 30, 5. 35, 2. 294, 2. 686, 2. 895, 5
patientem 701, 4. 727, 12
patienter 804, 3. 896, 4
patientia 96, 5. 805, 4
patientis 763, 6
patimur 19, 11
patina 718, 1
patinæ 633, 6
patinam 537, 7. 719, 3. 720, 3
patinæ 794, 8
patitur 380, 8
patiuntur 161, 1. 811, 9
patre 65, 10. 524, 9. 563, 6. 570, 5. 572, 1. 573, 2, 9. 574, 6. 7. 575, 4, 10. 764, 9
patrem 52, 2
patres 272, 1. 381, 5. 586, 5. 837, 6. 840, 3
patria 246, 9. 319, 2. 384, 2. 405, 16. 758, 9
patriæ 216, 5. 383, 5. 500, 4. 603, 7. 634, 5. 744, 13. 900, 6
patrim 277, 4. 513, 10
patribus 390, 2. 519, 1
patriis 174, 4. 603, 9
patrimoni 647, 5. 658, 11
patrio 4, 6. 655, 9
patrios 349, 9. 683, 1. 914, 7.
patris 338, 8. 523, 11. 530, 5. 577, 3. 603, 7. 846, 7. 906, 8
patrium 523, 5. 877, 5
patrius 376, 1
patrone 767, 7
patrono 764, 9
patruæ 299, 3
patrum 379, 1. 383, 3. 415, 6. 423, 10. 497, 11. 799, 4
patruum 633, 8
patruus 581, 7. 647, 3
patuit 676, 8. 716, 1
patulæ aures 814, 12
patulas 863, 7
patulis 675, 2
patulum 883, 7
pauca 191, 5. 210, 1. 548, 1. 575, 2, 7. 703, 2. 877, 3
paucis 532, 3. 663, 4. 575, 11. 610, 5. 649, 15. 824, 4. 903, 10
pauco 891, 1
paucorum 313, 5, 595, 9
paveas 708, 14
paveat 384, 11
paventem 177, 2. 376, 5
paventis 420, 1
pavet 471, 6
pavidæ 10, 1
pavidam 92, 2
pavidi 702, 6
pavidum 309, 6. 433, 13
pavidus 5, 1
pavimentum 209, 3
pavit 705, 4
paulatim 832, 10. 867, 5
Pauli 363, 5
paulò 533, 5. 535, 6. 597, 4. 663, 8. 804, 1. 836, 9. 895, 3
paulo plus 859, 1
Paulum 53, 1
paulùm 148, 6. 296, 8. 402, 4. 537, 11. 691, 5. 692, 3. 794, 8. 893, 6. 905, 8
Paulus 574, 2
pavone 624, 3
pavonem 528, 6
pavor 753, 3. 816, 11
pavore 452, 4. 708, 2
pauper 131, 1. 161, 7. 360, 8. 575, 17. 651, 3. 684, 3. 753, 2. 780, 4. 857, 2. 880, 7
paupèrcula 807, 5
paupere 700, 6. 774, 5. 910, 8
pauperem 226, 2. 229, 2
pauperet 685, 6
pauperi 228, 8. 327, 6
pauperibus 726, 11
pauperiem 5, 5. 76, 2. 245, 1. 357, 14. 403, 13. 513, 8. 647, 7. 683. 6. 728, 6. 774, 12
pauperies 313, 1. 337, 3. 627, 5. 710, 2. 869, 13
pauperiorum 514, 9
pauperis 307, 5. 468, 6
pauperrimus 512, 9
paupertas 54, 2. 859, 9
paupertate 750, 6. 807, 2
paupertatis 811, 4
pauperum 22, 1. 235, 5. 354, 6. 491, 3
Paufiaca 711, 11
pax 501, 9. 664, 1
pecantis 708, 7. 825, 1
peccare 283, 6. 335, 8. 799, 15. 829, 9. 890, 6
peccas 104, 4. 711, 2
peccat 707, 6. 712, 3. 835, 4. 903, 13
peccata 538, 11. 815, 5. 895, 14
peccati 708, 5
peccatis 537, 2. 541, 2. 800, 10
peccatum 537, 11. 671, 2
peccatur 737, 2
peccavero 543, 7
peccem 828, 1
pecces 523, 12. 784, 4
peccet 126, 1. 346, 11. 540, 11. 725, 3
pecore 478, 9. 635, 2
pecori 303, 3. 477, 7. 486, 9
pecoris 498, 12. 790, 1
pectes 64, 3
Pecti 487, 1
pectinibus 675, 2
pectora 379, 5. 416, 13. 445, 4. 473, 8. 637, 4
pectore 230, 1. 427, 10. 527, 10. 573, 1. 575, 10. 681, 7. 721, 8. 741, 7. 746, 6. 902, 8
pectoris 70, 2
pectus 16, 8. 190, 2. 196, 4. 489, 14. 491, 5. 494, 2. 727, 5. 841, 10. 850, 10. 870, 7
peculi 902, 1

pecunia 441, 3. 729, 3. 773, 3. 781, 2. 795, 9
pecunia donat & genus, & formam, &c. 755, 6
pecuniæ 403, 2
pecuniam 311, 3. 339, 1. 437, 3
pecus 9, 3. 20, 3. 317, 7. 356, 7. 410, 5. 428, 13. 434, 10. 539, 8. 656, 4. 683, 4. 693, 5. 781, 4. 796, 10. 801, 11
Pedacia 590, 3
pedana 746, 2
pede 21, 2. 22, 1. 132, 1. 138, 5. 249, 3. 301, 2. 318, 4. 323, 11. 340, 10. 364, 11. 469, 3. 485, 4. 525, 12. 526, 4. 527, 2. 529, 9. 533, 8. 548, 10. 573, 6. 599, 2. 605, 6. 635, 4. 669, 1. 774, 16. 910, 15
pede certo 887, 8
pede fauſtu 858, 12
pedem 196, 5. 390, 5. 476, 4. 486, 6. 879, 3
pedem proferre 884, 1
pedes 234, 3. 298, 11. 482, 7. 488, 9. 587, 4. 641, 1. 712, 2
pedeſtri muſa 693, 8
pedeſtri ſermone 880, 6
pedeſtribus 195, 5
pedibus 545, 3. 588, 10. 608, 5. 780, 5
pedibus claudere verba 615, 12
peditesque 381, 12
peditis 12, 10
peditum 848, 5
Pedius 603, 8
pedum 137, 2
Pegaſus 105, 3. 408, 1
pejerati 181, 1
pejor 280, 9. 568, 3. 722, 4
pejora 33, 2
pejoribus ortus 754, 2
pejus 753, 6
pejùs 403, 14. 519, 6. 805, 9
pelago 17, 1
pelagus 131, 8
Pelea 283, 4
Peleïdæ 26, 5
Peleïden 736, 7
Peleu 881, 3
Peleus 880, 7
Pelignas 493, 2
Pelignis 320, 4
Pelion 263, 4
pelle 489, 8. 572, 2. 799, 8
pellebat 774, 8
pellem 613, 12. 741, 5
pellent 674, 1
pellente 192, 1
pelles 236, 3
pellex 350, 6
pelli 527, 10
pellibus 489, 1. 573, 1
pellice 293, 4
pellicem 439, 3. 449, 5
pelliculam 685, 8
pellicum 450, 6
pellit 156, 6. 643, 5. 842, 8
pellite 33, 3
pellitis 171, 8
pellitur 228, 1
Pelopis 27, 1. 107, 5. 203, 2. 493, 7
peloris 674, 5
Penates 165, 3. 304, 3. 332, 3. 349, 5. 653, 10. 685, 1. 767, 9
pendentia 667, 7
pendentis 734, 3. 837, 5
pendet 241, 4. 321, 9, 545, 2
pendis non magni 681, 10
pendulum 349, 15
pendulus 817, 9
penè 200, 5. 276, 3. 283, 4. 407, 2. 527, 1. 565, 8. 770, 7. 833, 5. 837, 6. 894, 5
Penelope 689, 14
Penelopen 73, 8. 292, 6. 689, 9
Penelopes 738, 5
penes 664, 6. 878, 7
penetralia 199, 1. 864, 1.
penetralibus 378, 8
penitùs 58, 3. 86, 3. 537, 3. 815, 8
penna 155, 6. 235, 2. 248, 2
pennas 357, 12. 826, 3
pennis 19, 7. 366, 3. 859, 8
penſantur 831, 3
penſilis 635, 8
penſum 350, 4
Penthei 231, 5
Pentheu 801, 9
penula 778, 2
penuria 513, 13
penus 801, 8
pepedi 591, 2
peperci 298, 8
pepercit 135, 1
peperit 150, 1. 253, 3
pepulere 701, 11. 845, 1
pepulisse 318, 3
pepulit 416, 11
per 19, 11. 26, 6. 34, 1. 43, 4. 62, 4. 89, 1, 2. 207, 2. 232, 5. 258, 6. 381, 9, *bis* 403, 3. 847, 2, 3, 4, &c.
per apertum 301, 4
per arduum 232, 5
per carmina 908, 6
per dies feſtos 159, 6
per genium dextramque, &c. 767, 9
per hoſtes 177, 1
per imbrem 635, 6
per mare, per ſaxa, per ignes 728, 6
per medias cædes 246, 8
per medium frigus 791, 5
per te 904, 9
per totum hoc tempus 697, 11
pervium neſas 18, 9
per vacuum 820, 9
per vias 195, 7
per vim 303, 7. 740, 16. 865, 15
per undas 482, 7
peractas 671, 7
peractis 418, 6. 498, 10
peractum 577, 8
peragenda 603, 6
peraget 673, 1
peragunt 701, 12
perambulabis 490, 12
perambulat 384, 3
perambuler 837, 4
percipiant 902, 3
percontabere, *v.* percunctabere
percontabitur 826, 8
percontare 769, 5
percontatorem 814, 11

perconteris 517, 5. vide & percunctéris.
percontor 603, 5
perculsæ 457, 4
perculsum 467, 3
percunctabere 816, 8
percunctabitur, *vide* percontabitur.
percunctare, *vide* percontare.
percunctéris 796, 1
percunctor 578, 9
percurram 508, 4
percurrat 846, 9
purcurre 687, 7
percurriſſe 107, 4
percuſſa 665, 1
percuſſit 30, 6
percuſſo 605, 6
percuſti 664, 6
perdam 429, 6
perdes 654, 3. 685, 7. 755, 2
perdas operam 513, 5
perdemus 481, 3
perdenda 833, 1
perdent 677, 8
perdere 35, 1. 297, 6. 480, 1. 553, 11. 588, 6. 595, 2
perdiderat 858, 3
perdidit 801, 3. 843, 15
perdit 693, 9
perditior 518, 7
perditur 698, 10
perdocet 729, 5
perduci 689, 10
perdunt 677, 8
pereamne 652, 3
peream malè 614, 2
pereant 529, 10
pereas 642, 11
pereat 103, 6 256, 7. 617, 5
peredit 265, 7
peregrè 477, 16. 781, 5
peregrina 253, 1. 624, 2
peregrinæ 850, 3
peregrinum 808, 8
perennes 793, 2
perennis 359, 1
pererro 578, 10
pereunte 97, 7
pereuntes 614, 10
pereuntis 297, 1
perfacilè 567, 3
perfectius 449, 1
perfectos 832, 1
perfectum 610, 1. 898, 12
perfer 287, 3
perferre 629, 7. 785, 1. 793, 4. 801, 10
perfert 806, 10
perfecit 832, 3
perfida 282, 9
perfidis 270, 10. 461, 4
perfidum 182, 2. 220, 5. 350, 7
perfidus 62, 5. 380, 9. 508, 9. 882, 10
perfluit, *al.* præfluit.
perfluunt 373, 6
perfundat 677, 4
perfundi 473, 7
perfundit 710, 9
perfuſus 23, 2. 585, 1
Pergama 164, 6
perges 681, 6
pergis 513, 17
pergunt 226, 8
perhorreſcit 199, 10
perhorrui 311, 4
peribunt 878, 3
pericla 521, 10
pericli 719, 5
periclo 322, 8
periclum 709, 4
pericula 815, 11. 842, 8.
periculoſæ 148, 3
periculum 195, 3. 341, 7. 426, 1
periere 767, 1
perierunt 540, 4
periiſſe 837, 5
Perilli 645, 7
perire 141, 2. 403, 16. 451, 11. 708, 14. 914, 2
perirent 11, 2. 69, 9
periret 269, 4. 456, 8. 647, 8
periſcelidem 808, 2
peritis 871, 3
peritura 377, 4. 589, 5
peritus 237, 3. 506, 8
perjura 133, 7. 252, 8. 338, 8
perjuras 650, 3
perjurum 297, 8
perjurus 652, 10. 683, 12
perlucidior 78, 5
perluor 791, 4
permagna 582, 3
permixerunt, Lib. 1. Sat. 2.
permiſit 375, 6
permiſſo 832, 9
permiſſum 691, 7
permiſtas 657, 2
permiſtus 5, 11
permittant 541, 8
permitte 39, 2
permitto 655, 3
permolere 521, 5
permolceat 798, 3
permulta 552, 21. 564, 7
permutare 197, 2
permutem 244, 7
permutet 867, 15
perna 678, 3
pernæ 635, 4
perniciem 198, 4. 269, 3. 555, 1
pernicies 794, 5
perniciosus 711, 10
pernicis 434, 7
pernix 837, 13
pernoctare 678, 6
perpauca 546, 7
perpeti 18, 8
perpetuo 30, 1
perpetuos 31, 5
perpetuum 58, 9
perpetuus 94, 5. 868, 1
perprimat 484, 4
perraro 687, 2
perrumpere 310, 2
perrumpet 773, 10
perrupit 19, 8
Perſæ 11, 2. 423, 4
perſæpe 476, 3. 525, 6. 531, 3. 903, 8
Perſarum 289, 4
Perſas 88, 3
perſcribere 549, 5
perſequar 592, 15
perſequemur 427, 3
perſequitur 486, 10
perſequor 93, 4

Perſi 583, 10
Perſicos 143, 1
perſimilem 873, 7
Perſis 267, 3
Perſius 582, 1. 3. 583, 13. 585, 2
perſona 890, 1
perſonatus 549, 7
perſonet 725, 1
perſonuere 72, 8
perſonuit 702, 8
perſpexiſſe 911, 4
perſta 685, 9
perſtringis 150, 3
perſuadere 568, 7
perterſit 714, 6
pertinaci 40, 8
pertinax 357, 8
pertinet 519, 7. 699, 10
pertinuit 639, 5
pertulit 381, 6. 737, 8
pervellunt 714, 4
perveneris 785, 5
pervenimus 568, 1
pervenit 806, 7
pervicaces 230, 8
pervicacis 488, 9
pervicax 257, 4
pervideas 533, 1
pervincere 849, 8
perunčti 897, 1
perunxit 439, 2
pes 873, 8. 894, 12
peſſima 394, 4
peſtem 88, 2
peſtilentem 330, 5
petam 172, 1. 452, 1
petendis 524, 12. 540, 10
petens 452, 5
petenti 682, 3
petentibus 313, 6
peteret 126, 5. 530, 5
petes 526, 7
petet 168, 6. 321, 3. 617, 1
petiiſſe 304, 2
petiit 733, 9. 839, 6
Petilli 552, 3. 603, 6
petimus 19, 10. 779, 4. 874, 1
petis 407, 5. 454, 2. 779, 4. 860, 7
petit 226, 3. 322, 6. 464, 5. 618, 3. 677, 11. 777, 7. 807, 1. 899, 4
petita 444, 10. 603, 9
petitæ 712, 1
petitis 635, 7. 767, 11
petitor 240, 6
petitu 554, 3
petitum 551, 5
peritus 468, 4. 524, 3
petiverit 455, 1
peto 311, 9
petorrita 578, 1. 843, 7
Petrinum 749, 1
Petti 467, 1
petunt 501, 7. 792, 4
pexæ 733, 6
Phæax 793, 11
Phaëton 407, 9
Phalanto 172, 2
pharetra 43, 5. 87, 4. 88, 8. 215, 1
pharetratos 261, 2
pharmacopolæ 516, 1
phaſelum 248, 7
Phidyle 330, 2
Philippi, *proſr. viri* 764, 7
Philippi *urbis* 859, 7
Philippis 260, 5
philyra 143, 2
Phylodemus 528, 11
phimum 705, 3
Phocæorum 482, 3
Phoceu 163, 1
Phœbe 51, 6. 389, 2. 495, 1
Phœbi 124, 3. 258, 3. 503, 3
Phœbo 256, 7
Phœbus 328, 3. 389, 5, *bis*. 420, 5. 502, 2
Pholoe 126, 1. 168, 7
Pholoën 125, 7. 307, 11
Phraatem 157, 1
Phraates 783, 5
Phrygiæ 186, 4. 197, 1
Phrygius 244, 1
Phrygum 66, 4
Phryne 476, 8
Phthius 386, 6
Phylli 405, 5
Phyllidis 165, 2
pia 325, 3. 618, 2. 811, 6
piabant 843, 2
piacula 112, 3. 727, 8
piæ 489, 1
pios 44, 4
pice 286, 4
Picenis 664, 5. 679, 5
picta 624, 6. 711, 4. 839, 3
picles 740, 7
pictis 61, 5. 512, 2
pictor 873, 1
pictoribus 873, 9
pictura 904, 3
picus 346, 6
Pieri 374, 7
Pieria 293, 4
Pierides 396, 6
Pieriis modis 909, 1
Pierio 261, 7
pietas 73, 1. 205, 1. 348, 3. 393, 8. 787, 3
pigeat 483, 1
piget 65, 8. 312, 1. 546, 1. 558, 7. 593, 2. 726, 7. 790, 2. 841, 6
pignus 40, 7
pigrior 583, 8
pigris 90, 5
pigro 788, 16
pigrum 857, 10
pii 255, 10
pila 486, 14
pila, *id eſt*, columna 550, 11
pila luſoria 563, 2. 622, 6
pilæ 905, 10
pilenta 848, 7
pileolo 785, 9
pilis 614, 9
pilos 832, 9
Pimplea 101, 4
Pindaricæ 399, 2
Pindarici 743, 6
Pindarum 366, 1
Pindarus 366, 8
Pindo 50, 2
pingeret 853, 2
pingimus 831, 6
pingitur 874, 11
pingue 259, 7. 693, 5
pinguem & nitidum 747, 9
pinguens vitiis 624, 1
pinguens 743, 1
pingui 536, 2. 673, 8. 685, 10. 699, 1. 855, 7
pinguia 312, 10. 486, 3
pinguibus 721, 6. 868, 10
pinguior 153, 1
pinguis 197, 1. 676, 4. 793, 11
pinguiſſimis 435, 9
pinguium 410, 3
pinu 192, 8
pinus 61, 2. 160, 2. 189, 6. 329, 1. 387, 6. 486, 5
pio 332, 4
piorum 200, 7

pios 258, 5
piper 680, 1. 788, 10. 855, 10
pipere 718, 7
Pirithoo 393, 12
Pirithoum 266, 3
piſcator 659, 1
piſcem 873, 4
piſcemur 758, 2
piſces 243, 1. 537, 1. 623, 3. 660, 1. 675, 5. 677, 4. 680, 4. 716, 3. 782, 5. 793, 10
piſcibus 374, 8. 635, 7. 676, 7
piſcis 718, 1. 765, 15
piſcium 9, 5
piſcoſi 568, 4
Piſones 873, 6. 893, 8
Pitholeonti 603, 2
pituita 631, 5. 734, 6
pius 95, 6. 392, 11
placabilis 826, 7
placantur 842, 10
placere 135, 5. 639, 7
placari 891, 8
placaris 330, 3
placat 800, 6
placaverit 713, 6
placavi 656, 8
placeant 612, 3
placeat 283, 11. 769, 5
placebit 904, 7
placem 863, 4
placens 208, 3
placent 410, 6
placentas 715, 9
placentis 772, 7
placeo 375, 3. *bis*
placere 818, 2
places, *ſubjunct.* à placo 205, 5
placidæ 500, 8
Placideiani 711, 3
placidis 874, 2
placido 372, 2
placidus 499, 4
placitum 221, 2. 604, 3
placuere 260, 3. 497, 1
placui 575, 9
placuiſſe 789, 4. 806. 4. 826, 5
placuit 43, 1. 538, 11. 837, 8. 845, 7. 904, 7
plagas, *id eſt*, retia 6, 3. 433, 10. 758, 3
plagis, *primâ longâ* 862, 10
plagis, *primâ brevi* 270, 9. 813, 3
plagoſum 836, 5
Plance 31, 7
Planeo 307, 4
planè 536, 10
planis 763, 7
plantam 706, 1
planum 808, 5
platano 192, 7
platanus 210, 4
plateæ 860, 14
Platana 639, 5. 671, 1
plaudere 610, 7
plauſor 865, 5
plauſtra 334, 2. 574, 3
plauſus 84, 2. 654, 6. 752, 7
Plautinus 896, 3
Plauto 877, 2
Plautus 834, 2. 846, 5
plebe 165, 6
plebecula 848, 1
plebeius 655, 1
plebi 157, 2. 587, 3
plectantur 111, 3
plector 711, 11
plectro 101, 6. 154, 3. 201, 3. 369, 7
plectuntur 736, 9
Pletadum 417, 1
plena 285, 3. 412, 2. 839, 6. 881, 5. 914, 12
plenas 197, 3
plenè 777, 10
plenior 510, 14, 866, 14
plenis 415, 7
pleniſſima 563, 3
plenius 201, 2. 735, 4
pleniùs æquo 856, 10
pleno 230, 5. 317, 3. 501, 11. 762, 9. 902, 8
pleno copia cornu 783, 7
plenum 73, 3. 148, 3. 340, 1
plenum lætitiæ 910, 12
plenus 405, 4. 627, 3. 824, 8
pleraque 836, 1. 876, 6
plerique 570, 4
plerumque 128, 2. 327, 2. 354, 5. 601, 7. 687, 7. 816, 6. 861, 12. 874, 4. 880, 6
plorant 910, 16
plorare 612, 5. 689, 2
plorares 291, 4
plorat 368, 6. 807, 13
ploravere 823, 7
ploravit 186, 4
plorem 494, 12
plores 662, 3
ploret 257, 2
ploro 348, 6
ploſtello 661, 3
Plotius 561, 4. 611, 3
pluma 404, 2. 625, 1
plumæ 236, 5
plumant 445, 10
plumas 744, 3. 873, 2
Plumbeus Auſter 693, 9
plumbum 133, 1. 773, 5
plura 136, 3. 311, 7, 8. 313, 2. 486, 1. 500, 6. 536, 15. 575, 3. 606, 7. 775, 1. 849, 6. 866, 7, 8. 869, 6. 903, 10. 911, 1
plures 47, 2. 122, 3. 547, 2. 555, 1. 577, 15, *bis*. 593, 6. 651, 10. 685, 3. 793, 9. 826, 1. 847, 9. 845, 4
pluribus 428, 11. 536, 14. 634, 6. 751, 4. 871, 2
plurima 364, 5. 526, 11. 808, 5
plurimum 369, 4
plurimus 30, 3
pluris 528, 10. 571, 3. 592, 6. 593, 5. 667, 8
plus 428, 8. 510, 10. 513, 7. 525, 3. 528, 3. 546, 5. 754, 1. 807, 3. 911, 2
plus æquo 535, 8. 738, 6. 809, 10
plus juſto 283, 11
plus nimio 78, 4. 125, 1. 774, 3
pluſquam 510, 3. 797, 8. 811, 7
plus vice ſimplici 416, 8
Plutonia 22, 5
pluvii 255, 8
pluvios ventos 71, 6
pluvios acrus 874, 8
Pluvona 205, 6
poculis 412, 1
poculum 447, 4. 450, 14. 404, 11
podagra 594, 4
poëma 548, 8. 550. 3. 833, 5. 836, 10. 852, 12. 863, 11. 905, 7
poëmata lacrymoſa 730, 6
pœna 181, 2. 249, 3. 384, 10. 844, 3

pœnas dedit 524, 2
pœnas luam 490, 8
pœniteat 525, 1. 577, 3
Pœnus 156, 3. 199, 10
poëfis 904, 3
poëta 369, 7. 841, 8. 850, 10. 879, 10, 910, 5
poëtica mella 822, 7
Pol 767, 3. 865, 13
Polemon 662, 4
pollet 894, 2
pollice 814, 8
pollicitus 66, 2. 155, 1. 383, 3. 759, 4
Pollio 149, 5. 605, 1. 611, 7
polluitur 384, 7
Pollux 250, 8. 358, 7. 828, 3
polo 494, 8
Polyhymnia 7, 2
polypus 470, 5. 534, 6
poma 663, 1. 683, 9
pomaria 31, 2
pomarius 659, 1
pomifer 392, 7
Pompei 174, 5
Pompeio Groſpho 782, 6
Pompili 52, 5
Pompilius ſanguis 898, 10
Pomponius 549, 3
ponas 662, 4
pondera 756, 1
pondus 167, 4. 509, 8. 626, 5. 822, 5
pone 90, 5. 91, 1. 292, 4. 412, 3. 798, 12
ponere 17, 6. 19, 12. 374, 4. 437, 4. 540, 1. 670, 2. 672, 2. 712, 7. 899, 3. 910, 7
ponere, *id eſt*, effingere 395, 2. 875, 12
pones 67, 3. 774, 4
ponet 364, 4. 914, 5
ponetur 536, 16. 832, 7
poni 651, 9. 721, 9
ponimus 829, 2
ponit 247, 3. 409, 5. 666, 2. 701, 14. 850, 12
ponit iram 887, 8
ponite 81, 4. 342, 6
pono 725, 4. 798, 12
ponte 642, 5
pontes 625, 5
ponti 562, 1
Pontica 62, 2
Ponticum 333, 2
pontifex 360, 6. 492, 6
pontificum 209, 4. 331, 5. 830, 3
ponto 52, 2. 366, 4
pontum 347, 7
pontus 253, 9
ponunt 562, 3
popello 765, 6
popina 788, 8
popinis 678, 9
popino 706, 13
Poplicola 603, 8
poplite 711, 3
poplitibus 246, 12
popoſceris 490, 9
populares 879, 4
popularibus 201, 1
popularis 247, 4
populata 270, 1
populea 32, 4
populi, *genit.* 511, 8. 619, 4. 863, 5
populo 7, 1. 13, 6. 88, 2. 252, 8. 383, 7. 571, 4. 576, 6. 647, 1. 758, 5. 804, 9. 889, 3
populorum 360, 9. 736, 3
populos 643, 1
populos arbores 431, 6
populus Rom. 730, 9
populus arbor 160, 2. 867, 11
porca 330, 4
porcis 761, 9
Porcius 715, 8
porco 316, 2. 800, 6. 843, 2
porcum 652, 11. 747, 10
Porphyrion 263, 6
porrecta 422, 6 450, 16. 466, 12. 718, 1. 816, 4
porrecto 538, 4
porrectum 291, 3. 626, 7. 701, 19
porrectus 649, 7. 701, 1. 763, 8. 855, 8
porrexeret 716, 6
porri 579, 2
porrigam 313, 4
porrigere 757, 2
porriget 217, 12
porrigine 650, 2
porrigis 663, 1
porro 539, 4. 755, 3. 786, 1 801, 1
porrum 782, 5
Porſenæ 480, 2
porta 348, 9
portanda 587, 1
portantes 578, 6
portare 100, 3. 280, 4. 567, 5. 576, 6. 577, 13
portarit 510, 2
portas 269, 10. 310, 6. 550, 1
portat 668, 3
portatur 849, 1
portenta 870, 10
portentum 90, 1
portes 785, 7
portet 801, 8. 804, 10
portibus 730, 10
porticus 212, 6. 555, 5. 642, 13. 154, 6
portis 890, 8
portu 462, 9
portum 60, 2
portus 418, 2. 755, 1
poſcas 638, 1
poſcat 21, 7. 902, 10
poſcente 197, 6. 807, 3
poſcentem 537, 2
poſcentes 860, 5
poſcenti 720, 13. 903, 8
poſcentis 191, 5
poſces 739, 4
poſcet 784, 3. 869, 4
poſci 837, 3. 889, 8
poſcimus 122, 1
poſcis 95, 7. 804, 11
poſcit 118, 1. 710, 8. 716, 11. 720, 8. 842, 6. 909, 6
poſco 822, 10. 840, 7
poſcunt 847, 11
poſita 527, 8
poſitas 292, 2. 828, 12
poſiti 651, 3
poſitis 518, 5. 649, 10. 838, 9. 907, 1
poſitis in fœnore nummis 910, 6
poſito 624, 3
poſito capite 719, 6
poſitorum in medio 780, 7
poſitos 436, 10
poſitum 171, 3. 527, 6. 538, 7. 617, 5. 785, 6
poſiturus 264, 4
poſitus 285, 3
poſſe 114, 6. 527, 9. 580, 3. 613, 4. 756, 6. 850, 9. 860, 9. 886, 3. 902, 3. 911, 8

poſſem

poſſem 554, 4. 606, 3. 854, 11
poſſent 264, 2. 415, 3. 866, 15
poſſes 416, 4. 744, 10
poſſeſſor 740, 4
poſſet 378, 9. 445, 3. 446, 10. 530, 4. 196, 1. 690, 4. 714, 8. 756, 2. 840, 1. 865, 8, 10
poſſideam 660, 2
poſſidentem 503, 9
poſſim 554, 7. 725, 6
p ſſint 60, 7
poſſis 497, 5. 519, 3. 526, 5. 527, 3. 634, 2. 646, 1. 660, 14. 709, 1. 726, 14. 727, 7. 798, 6. 801, 5
poſſit 254, 4. 360, 1. 517, 4. 533, 6. 546, 5. 582, 5. 593, 7. 596, 10. 727, 11. 737, 3. 752, 2. 780, 3. 910, 7
poſſum 494, 9, 10. 553, 3. 574, 14. 588, 6. 611, 6. 620, 5. 685, 4. 756, 3. 763, 5. 793, 4. 877, 4
poſſumus 395, 5
poſſunt 732, 5. 785, 11. 818, 2
poſt, *id eſt*, poſtea 452, 7. 539, 5. 552, 2. 878, 11. 881, 10
poſtem 724, 5
poſtera 360, 4. 561, 3. 568, 3. 833, 6
poſteri 230, 1. 462, 1
poſterius 549, 10
poſtero 48, 2
poſtes 460, 4. 550, 1
poſthac 408, 7. 503, 1. 654, 6. 677, 5
Poſthume 204, 2, *bis*
poſtibus 244, 5. 421, 5
p ſtico 751, 7
poſtmodo 111, 7. 695, 3
poſtponas 513, 1
poſtponet 812, 4
poſtquam 164, 3. 888, 8. 540, 11. 582, 8. 585, 1. 840, 5. 653, 5. 662, 7. 705, 1. 719, 5. 774, 10. 891, 6
poſtremò 636, 9
poſtremus 756, 9
poſtulat 535, 7. 537, 1
poſtulet 683, 14
poſuere 643, 4
poſui 820, 9
poſuiſſe 129, 6. 271, 6. 323, 10
poſuiſſet 534, 8
poſuit 198, 1. 387, 7
pota 413, 3
potabis 83, 3
potemus 193, 1
potandum 706, 6
potantia 773, 12
potare 635, 10. 651, 4. 713, 4. 749, 10
pote 891, 4
potens 15, 1. 27, 3. 341, 3. 356, 11. 360, 9. 404, 1. 495, 1. 835, 2, 882, 2
p tentem 226, 4. 348, 1
potenter 876, 2
potentes 133, 4. 501, 5
potenti 24, 7. 221, 1
potentior 364, 1
potentiorum 431, 4
potentis 813, 1. 815, 14
potentium 397, 2
potentius 310, 2. 898, 7
poteras 614, 12. 901, 10
poterat 719, 12. 905, 6
pot ris 901, 11
poterit 105, 1. 624, 2. 632, 6. 689, 10. 774, 2
potero 622, 3
poterunt 434, 1. 727, 9. 780, 6. 859, 11. 900, 4
potes 295, 9. 315, 5. 349, 14. 464, 1. 491, 1. 605, 3. 671, 5. 697, 2. 712, 6. 748, 1
poteine 710, 6
poteſt 111, 4. 462, 4. 509, 1. 540, 9. 551, 10. 754, 10. 756, 8
poteſtas 708, 7. 853, 10
poteſtatem 570, 8
potet 649, 12
poti 308, 8
potietur 161, 5
potionibus 450, 9
potior 289, 2. 482, 3. 506, 6. 751, 3. 758, 9. 804, 7
potiore 209, 4. 368, 3. 388, 10. 772, 7. 774, 12
potiorem 772, 10
potiori 478, 3. 689, 9
potiùs 13, 9. 76, 3. 186, 6. 351, 1. 514, 7. 624, 4. 663, 6. 764, 3. 869, 11.
potius quam 775, 4. 785, 1
potor 237, 4
potorem 678, 2
potores 816, 3
potores acros 717, 2
potoribus 818, 3
potuere 297, 4, 5.
potuiſſe 166, 1
potuit 306, 1
potum 871, 5
potus, *particip.* 538, 5. 552, 2. 662, 5. 818, 7. 892, 7
præ 776, 4
præbeat 508, 2. 512, 13
præbebit 630, 6
præbente 320, 3. 418, 1. 561, 2
præbentem 849, 6
præbere 756, 2. 788, 11. 809, 2
præberi 576, 7
præbes 303, 3
præbet 172, 7. 407, 10. 552, 2
præbuit 562, 2
præcanum 826, 6
præcedentibus 741, 10
præcedere 595, 7
præcedes 220, 7
præcedet 454, 6
præcipit 621, 4
præceps 31, 1. 547, 8. 811, 1. 891, 15
præcepta 642, 3. 671, 9. 682, 2. 726, 4
præceptis 670, 2
præceptis amicis 841, 10
præceptum 769, 7
præcidere 736, 4
præcinĉti 720, 1
præcinĉtis 557, 3
præcipe 94, 2
præcipies 902, 6
præcipitat 665, 1
præcipitem, *nom.* 17, 2. 521, 11
præcipiti 667, 1
præcipuè 734, 6. 855, 1
præclara 636, 5
præclara *neut. plur.* 639, 3
præclaram 517, 6
præclare 578, 7
præclaro 575, 10
præco 576, 13. 910, 4
præconem 764, 11
præconis 442, 6. 627, 7
præcordia 489, 12. 552, 3. 673, 5

præcordiis 438, 2. 452, 3. 468, 11
præcurrere 774, 6
præcurreret 582, 7
prædia 323, 6. 380, 10. 466, 11. 644, 7
prædæ 349, 11. 795, 1
prædam 276, 1
prædantur 859, 13
prædia 653, 2. 698, 7. 712, 4
prædonum 522, 2
præferat 868, 10
præfluit 417, 6
prægestientis 167, 9
prægnans canis 344, 1
prægravat 632, 2. 828, 1
prælambens 702, 2
prælia 27, 10. 74, 3. 153, 2. 195, 6. 302, 5. 323, 3. 382, 6. 401, 4. 420, 5. 711, 4. 750, 3. 813, 11
præhis 51, 3
prælium 416, 9
prælo 84, 7
prælucet 732, 6
præmia 6, 4. 394, 3. 434, 11. 560, 3. 614, 8. 744, 9. 771, 2. 837, 3. 858, 13
Præneste 260, 2. 735, 2
Prænestinus 584, 3
præniteat 125, 4
prænomine 685, 2
præparat 766, 10
præparatum 190, 1
præponens 549, 10
præponere 30, 2. 701, 5
præroso 684, 8
prærupti 701, 4
præscribe 614, 1
præscripta 632, 5
præscriptum 187, 3. 212, 1
præsens 130, 2. 217, 5. 267, 1. 418, 10. 644, 7. 730, 8. 832, 6. 889, 2
præsens in tempus 876, 6
præsente 877, 7
præsentes 627, 1
præsenti 829, 1
præsentia 842, 6
præsentibus 428, 8. 805, 3
præsentis 288, 9
præsepe 794, 2
præsertim 574, 12. 813, 7. 906, 3
præsidio 64, 2. 358, 5. 815, 9.
præsidium 2, 1. 149, 4. 858, 5
præstabo 762, 2
præstant 679, 6. 797, 5
præstantia 777, 10
præstat 756, 10
præstent 767, 12
præstes 385, 12
præstet 513, 2
præsto est, Lib. 1. Sat. 2. v. 117
præsumis 632, 11
præter cætera 860, 8
præteragendus 792, 6
præterea 508, 3. 653, 13. 686, 4
prætereo 612, 2. 709, 4
prætereunt 391, 5. 903, 1
prætereunte 193, 4
prætereuntium 375, 1
præterita 595, 1
præteritum 515, 2
prætextam 560, 4
prætextas, *sub.* fabulas 898, 6
prætor 654, 2. 658, 3. 858, 9
prætore 560, 2. 583, 9. 734, 1
prætorem 578, 5
prætorius 628, 3
prætulerim 865, 1
prætulit 403, 5
Prætum, *vide* Prætum
prævertamur 534, 4
prævidisset, *vide* provisisset
prandere 661, 1
pranderet 804, 3
prandia 673, 1
pransæ 902, 11
pransi 559, 2
pransus 581, 3
prata 409, 3. 436, 2
pratensibus 672, 8
pratis 317, 9. 347, 9. 796, 3
prato 789, 1
prava 250, 1. 574, 12. 658, 5. 709, 2
pravam 866, 12
pravè 647, 2. 734, 2. 855, 6. 879, 11
pravi 338, 1
pravi docilis juventus 628, 5
pravis 535, 4. 704, 2
pravo 875, 14
pravorum 660, 10
pravum 629, 3
pravus 551, 5
precamur 12, 1. 495, 3
precari 817, 5
precati 706, 10
precatus 656, 5
prece 11, 6. 88, 4. 131, 8. 346, 2. 385, 7. 490, 14. 693, 4. 770, 2. 842, 7. 867, 14
prece blandâ 907, 7
prece multâ 786, 1
prece tacitâ, 788, 1
preceris 720, 6
preces 293, 2. 358, 1. 363, 3. 451, 6. 466, 502, 10. 842, 5
preces fundis 492, 1
precetur 890, 9
precibus 96, 3. 112, 2. 383, 13. 695, 6
precor 16, 5. 121, 2. 362, 2, *bis.* 440, 2. 444, 7
premam 429, 5
premant 119, 4
premat 782, 2. 821, 13
prematur 906, 8
premendo 188, 3
premeret 259, 9
premet 22, 4. 815, 7
premit 355, 10, 384, 10. 712, 9. 726, 8. 864, 5. 895, 10
premunt 225, 1. 751, 5
premuntur 848, 4
prensate 597, 9
prensus 214, 2
pressa 61, 1. 353, 4. 432, 5. 473, 3. 679, 4
pressi 820, 10
pressis 699, 1
pressisse 798, 14
pressit 718, 4
presso 103, 2
pressum 410, 8
pretio 320, 1. 528, 12. 571, 3. 867, 14
pretiosa 812, 2
pretiosus 279, 2
pretium 309, 8. 335, 8. 395, 6. 527, 4. 633, 10. 799, 10. 807, 1. 810, 7. 831, 9. 857, 7. 899, 5
Priami 63, 6. 252, 7. 254, 1. 388, 2. 655, 8. 884, 3
Priamiden 583, 3
Priamus 44, 1. 655, 8
Priape 432, 11
Priapum 586, 1
pridem 627, 6
prima 284, 5. 508, 6. 663, 4. 687,

687, 5. 713, 6. 724, 1. 744, 9. 877, 9
primâ nocte, *id eſt*, nocte incunte 284, 5
primâ ficus 760, 3
primæ 390, 1
primam horum 803, 6
primè ſodalium 174, 5
primis 302, 5. 443, 1. 539, 2. 549, 10. 826, 5
primo 886, 5
primo vere 281, 4
primores 619, 4
primorum 870, 5
primos 417, 11. 597, 1. 694, 2
primum 548, 2
primùm, *adverb.* 122, 5. 198, 2. 277, 2. 642, 10. 668, 7. 772, 9. 859, 7. 878, 10. 881, 2
primus 17, 2. 380, 1. 400, 9. 401, 7. 576, 10. 618, 11. 679, 8. 718, 9. 756, 9. 820, 11. 883, 5. 895, 2
princeps 13, 10. 314, 7. 361, 1. 820, 9
principe 88, 2. 854, 10
principi 69, 3
principibus 806, 4
principis 374, 2
principium 275, 2. 694, 4. 900, 3
principum 148, 1. 416, 1
prior 404, 4. 501, 3. 564, 1. 694, 5. 705, 5. 571, 3. 765, 7. 833, 6
priorem 684, 13. 811, 7
priores 183, 5. 314, 2. 399, 1. 870, 5
priori 211, 4. 767, 10
priſca 290, 8. 430, 2. 544, 2. 602, 1
priſcæ 391, 12
priſci 842, 11
priſci Catonis 326, 1
priſcis 864, 4
priſco 161, 6. 818, 1
priſcum 370, 4
priſcus 501, 10
Priſcus 704, 3
priva 733, 4
privata 142, 5
privatas 743, 12
privati juris 883, 6
privatis 212, 5. 880, 1. 907, 9
privato 572, 6
privatus 212, 3. 288, 8. 543, 9
privet 709, 8
privignis 335, 2
privignus 742, 2
prius, *id eſt*, potius 732, 11
priùs 693, 8. 821, 9. 840, 6. 881, 7. 909, 11
privum 683, 8
pro, i, ſecundum 519, 3
pro laude merentis 762, 2
proavi 896, 3
proba 490, 11
probant 357, 13
probante 10, 9
probantes 732, 5
probas 497, 9
probat 855, 3. 894, 9
probes 804, 6
probet 514, 7. 611, 4
probos 500, 7. 570, 10
probosis 271, 1
probus 535, 12. 832, 3
procaces 699, 3
procax 153, 9
procedere 521, 7. 558, 8
procedis 370, 13
procedit 714, 9
procellæ 184, 3. 350, 2. 875, 6
procellas 188, 2
procellis 358, 1
procere 477, 5. 688, 5
proceras 341, 5
proceros 626, 4
proceſſerit 883, 2
proci 689, 11
procidit 387, 7. 488, 8
procis 292, 6. 683, 5
procudit 422, 10
procul 287, 3. 430, 1. 574, 13. 701, 18. 726, 10. 777, 6. 862, 8. 869, 13
Proculeius 155, 4
procuiare 750, 7
procurrerit 483, 3
procurrunt 583, 12
Procyon 354, 10
prodeat 304, 3
prodentem 691, 6
proderit 493, 2
prodeſſe 804, 1. 902, 4
prodeſt 107, 2. 528, 3. 726, 11
prodiderit 538, 10
prodiga 78, 5
prodigialiter 875, 7
prodigum 53, 1
prodigus 517, 2. 761, 10. 764, 8. 852, 13. 869, 9. 887, 12
prodire 727, 4
prodis 182, 3. 707, 13
proditor 40, 5
producas 497, 11
producent 328, 2
producere 877, 7
productior 889, 7
produxerit 864, 6
produximus 565, 6
produxit 198, 7
Prætum 282, 9
profanis 800, 2. 907, 9
profanum 238, 1
profari 575, 3
profeci 857, 13
profectò 400, 9
proferat 782, 2
proferet 66, 3. 754, 4. 864, 3
proferre pedem 884, 1
proferres 883, 5
profeſſis magna 874, 4
profeſſus 809, 3
profeſſus grandia turget 875, 5
profeſſa 635, 3
profeſſis 423, 6. 651, 5
proficeret 530, 6
proficiente 866, 11
proficiſcentem 784, 1
proficiſcenti 857, 10
proficiunt 336, 10
profore 769, 2
profugi 131, 5
profugit 482, 4
profugos 418, 9
profundo 366, 7. 382, 3
profundum 423, 2
progenerant 379, 3
progeniem 281, 2. 424, 3
progenies 353, 1. 660, 9
prognatos 576, 5
prognatum 524, 7
prognatus 615, 10
Progne 889, 5
proh 268, 2
prohibebat 575, 3
prohibent 171, 2
prohibere 588, 7. 727, 3. 908, 1
prohibet 321, 4
prohibete 102, 4
projectis 707, 12

projectum 454, 8
projicere 648, 6
projicit 880, 8
prole 384, 9. 423, 8
prolem 500, 9
proles 280, 1. 386, 3. 763, 6
prolis 498, 2
prolueris 673, 6
prolutus 558, 4
promat 885, 5
prome 351, 2
promens 129, 4. 435, 1
promere 325, 7. 839, 10
promes in Seruam 889, 1
Promethea 228, 10
Prometheus 69, 3. 203, 2. 493, 9
promineret 447, 1
prominet 86, 5
promis 323, 9. 497, 4
promisit 32, 9
promissa 698, 6. 833, 3. 856, 10
promissi 876, 7
promissis 638, 5
promissor 884, 4
promissum 475, 7
promit 677, 1
promittere 553, 2
promittit 573, 7. 766, 7
promitto 553, 3
promittunt 840, 10
promorat 468, 10
promouet 379, 4
promptæ 137, 1
promus 623, 2
pronos 114, 6. 390, 9. 877, 8
pronum 773, 6
pronus 346, 9. 809, 10
propagine 431, 5
properabantur 471, 3
properabat 566, 2
properantes 436, 7
properantis 874, 7
properare 834, 2
properare loco 764, 12
properaret 272, 4
properas 34, 2. 411, 7
properat, Epod. 12
properè 320, 5
properemus 744, 12
properent 117, 1. 769, 1
properet 306, 3. 339, 2
propero 595, 5
propinquam 354, 2
propinqui 91, 1
propinquis 512, 13
propinquos 273, 2. 658, 3
propior 307, 8. 697, 4
propiora 548, 5
propioris 770, 5
proponi 855, 5
propositi 249, 4. 785, 5
proposito 890, 4
propositum 701, 12. 704, 2
proposuit 75, 3. 737, 4
propria 572, 2. 602, 5
propriæ 636, 6. 770, 9
propriam 158, 4
propriè 883, 3
propriis 536, 17. 609, 3. 640, 7
proprio 4, 4. 406, 2. 879, 2
proprios 239, 4. 482, 5. 764, 6
proprium 555, 4. 699, 3. 710, 7. 803, 5. 866, 18. 867, 13
proprius 637, 2
propter 539, 3. 557, 4. 648, 8. 736, 1
propugnacula 425, 2
propugnat 810, 5
propulit 376, 2
prorepit 509, 4
prorepserunt 539, 2
proriperet 37, 2
prorogat 739, 10. 903, 5
proroget 502, 8
prorsus 565, 6
proruas 132, 1
proruet 382, 4
proscripti 581, 8
prosequitor 385, 7
Proserpina 109, 6. 691, 12
Proserpinæ 200, 5. 487, 2
prosiliet 709, 5
prosilit 558, 9
prosiluit 813, 1
profit 801, 8. 909, 6
prospectat 432, 4
prospera 418, 4
prosperam 390, 9
prosperes 498, 1
prospiciens 246, 4. 340, 9
prospicit 773, 8
prostes 824, 2
profunt 101, 5. 756, 7. 868, 3
Protea 733, 1
proteret 270, 11
proterit 392, 5
proterva 168, 5
protervæ 307, 2. 762, 6
protervi 97, 2
protervis 100, 2. 893, 6
protervitas 80, 5
protervo 295, 7
protervum 74, 3
protervus 482, 8
Proteus 9, 3. 645, 3
protinùs 253, 1. 684, 4. 780, 8. 814, 9
protulerit 877, 6
protulit 394, 6. 588, 8
provehunt 264, 10
provida 268, 8
providisset, *v.* provisisset.
providus 344, 7. 737, 5
provisæ 817, 8
provisam 900, 5
provisisset 765, 10
provisor 887, 12
provocat 546, 3
provoces Epod. 8
prout 699, 4
proxima 562, 1. 902, 9
proximos 51, 1. 227, 7
proximum 337, 8
proximus 569, 9. 692, 9. 815, 12
prudens 18, 5. 355, 9. 402, 10. 491, 3. 612, 2. 656, 8. 657, 5. 687, 10. 708, 11. 857, 8
prudens *pro* sciens & volens 913, 11
prudentem 647, 4. 866, 15
prudentia 778, 9
pruinis 20, 4
pruna 796, 9
prunæ 560, 4
psallere 413, 5
psallimus 831, 7
ptisanarium 652, 1
pube 481, 1
pubes 99, 1. 183, 4. 269, 5. 380, 6
Publi 685, 2
publica 182, 4. 731, 6. 828, 1. 883, 6. 907, 9
publicas 149, 1
publicis 395, 7
publico 213, 2
Publicola, *v.* Poplicola.
publicum 370, 6
publicus 838, 8
pudenda 166, 2
pudens pravè 879, 11
pudenter 807, 3. 876, 13
pudet 134, 5. 467, 10. 789, 7. 822, 5

Pudibunda 893, 6
Pudica 434, 4. 490, 11. 639, 10
pudicæ 271, 3
pudicis 401, 6
pudico 824, 3
pudicum 393, 9. 576, 9. 798, 13
pudor 272. 94, 1. 95, 1. 270, 15. 468, 16. 501, 9. 575, 3. 642, 8. 712, 3. 311, 4. 854, 13. 884, 1
pudor malus 798, 1
pudorem 771, 3. 815, 5. 837, 5
ne pudori sit 162, 5. 909, 2
puella 407, 6. 440, 3. 524, 9. 751, 3. 839, 5. 842, 4
puellæ 40, 6. 305, 2. 400, 4. 406, 4. 469, 13. 512, 15. 650, 6. 815, 2
pueliam 566, 10
pueilarum 169, 1. 669, 12
puellas 296, 9. 328, 5. 499, 7
puellis 201, 1. 342, 1. 467, 6. 573, 4
puer 23, 1. 39, 9. 58, 6. 79, 2. 104, 7. 114, 2. 116, 4. 143, 1. 193, 2. 245, 2. 305, 9. 320, 6. 338, 4. 363, 10. 365, 1. 397, 3. 445, 2. 446, 10. 451, 3. 455, 2. 464, 7. &c.
puer ales cytheræ 300, 1
puer, *id est*, servus 680, 5. 714, 5. 764, 7
pueri 469, 14. 575, 19. 166, 4. 841, 8
pueri, *par.* 81, 4. 86, 1. 305, 2. 347, 1. 364, 9. 390, 1. 512, 15. 643. 1. 557, 8. 578, 6. 650. 6. 726, 9. 840, 3. 901, 7. 913, 5
pueri *id est*, servi 720, 1. 721, 4. 815, 2
puerilius 691, 6
pueris 228, 9. 239, 3. 401, 7. 406, 4. 467, 5. 508, 5. 557, 8. 579, 3. 653, 4. 720, 12. 726, 12. 739, 13. 760, 5. 761, 7. 842, 4. 866, 2
puero 290. 7. 405, 1. 552, 11. 592, 9. 594, 2. 663, 1. 841, 4. 883, 7, 10
puerorum 502, 11. 547, 5. 669, 12. 730, 1
pueros 51, 7. 257, 2. 378, 10. 388, 5. 496, 2. 499, 5. 548, 1. 814, 4. 825, 9. 889, 3
pueros deorum 879, 6
puerpera 491, 8
puerperæ 384, 9
pueritiæ 136, 5
puerum 43, 4. 123, 5. 259, 3. 390, 7. 576, 3. 666, 5. 687, 1. 810, 2. 856, 2. 902, 11
pugil 641, 10
pugilem 368, 2. 372, 4. 879, 7
pugiles 848, 1
pugna 583, 10. 774, 7. 814, 3
pugnabant 539, 5
pugnaces 252, 8
pugnæ 65, 7. 233, 3. 323, 10. 376, 8
pugnam 563, 5. 564, 1
pugnantia 513, 17. 524, 10
pugnare 102, 2
pugnas *nomen* 11. 3. 202, 2
pugnat 270, 8. 733, 8
pugnata 319, 4. 798, 2
pugnavit 401, 2
pugnax 387, 4. 728, 9
pugnent 711, 5
pugnis 51, 8. 524, 3. 615, 11
pugnis *à pugnus* 539, 4
pugno *nom.* 301, 2
pulcher 370, 11. 379, 10. 602, 2. 734, 5. 822, 8. 856, 4
pulcherrimus 567, 4
pulcra 67, 1. 136, 7. 292, 1. 600, 4. 768, 3. 778, 1. 788, 8. 800, 8. 836, 7. 880, 10
pulcræ 525, 13
pulcrè 597, 7
pulcrè bene rectè 910, 13
pulcrè fuerit tibi 755, 4
pulcri 510, 1. 815, 2
pulcrior 67, 1. 182, 3. 290, 12. 382, 3. 476, 5
pulcris 413, 6. 648, 1. 812, 3
pulcrius 795, 4
pulcrum 735, 3 738, 7
pulla 99, 2. 485, 2
pullam 588, 13
pullis 428, 5. 699, 1
pullo 635, 8
pullos 867, 4
pullum 535, 1. 538, 7
pulmenta 626, 2. 813, 5
pulmentaria 613, 6
pulpita 822, 3. 846, 9. 891, 13. 897, 3
pulsa 529, 6
pulsanda 139, 1
pulsat 22, 1. 506, 9
pulses 695, 6
pulset 87, 6
pulsis 616, 8
pulso 308, 2
pulsus 571, 2
pulvere 27, 7. 65, 2. 112, 5. 151, 2. 387, 8. 662, 1. 729, 1
pulverem 2, 2. 252, 2
pulveres 491, 4
pulveris 35, 2. 107, 1. 719, 3
pulvillos 459, 2
pulvinat 139, 2
pulvis 392, 12. 547, 9. 803, 7
pulvis & umbra fumus 392, 12
pumice 824, 2
pumicibus 47, 3
puncto 863, 1. 867, 13
punctum 903, 2
Punica bella 845, 4
Punicæ 404, 4
Punicis 269, 5
Punico 279, 4, 464, 1
pupam 658, 1
pupillam 658, 1
pupillis 726, 8
pupillo 841, 5
puppes 462, 10
Puppi 730, 6
puppibus 61, 5
populæ 447, 6
pura 168, 9
puræ 312, 4. 491, 5. 860, 14
purè 526, 11. 727, 9. 817, 1
purgantem 764, 6
purgatam 725, 1
purgatum 641, 7
purgo, *vel*, purgor 899, 8
puri 532, 1
purior 596, 4. 773, 5. 797, 2
puris 432, 5. 549, 5, 550, 8. 680, 2
purius 80, 4
puro 264, 5. 292, 3. 322, 5. 357, 3. 575, 10. 741, 6. 864, 7
purpura 215, 2
purpuræ 413, 11. 432, 10. 444, 7

purpurarum 244, 2
purpuras 225, 5
purpurea 701, 19
purpurei 131, 18
purpureis 363, 5
purpureo 168, 2. 251, 3. 714, 6
purpureum 194, 3. 805, 6
purpureus 308, 7. 874, 5
purum 128, 2. 657, 6
purus 575, 15
purus sceleris 88, 5
pus 581, 8
pusam, *vide* pupam.
pusillam, *vide* pupillam.
pusilli 546, 6
pusillo 565, 5
puta 685, 2
putando 408, 4
putant 837, 9
putarer 770, 8
putaret 849, 7
putas 525, 1. 532, 10. 623, 4. 668, 1. 733, 12. 754, 11. 781, 3. 817, 5
putasne 689, 9
putat 673, 3. 653, 12. 846, 2. 867, 8
putato 652, 7. 765, 10
putatur 812, 13
puteal 696, 4. 819, 1
putem 859, 12. 895, 14
puteos 793, 2
putere 819, 4
putes 515, 7. 548, 5. 668, 7. 703, 4. 797, 9. 850, 1, 7
putet *primâ longâ* 627, 2
putetis 603, 2
putetur 837, 2
puteum 865, 10. 913, 8
putida 705, 7
putidam 458, 1
putidius 645, 7
putre 775, 5
putres 338, 5
putrescat 649, 14
putrescit 655, 7
putruit 679, 1
pyga 529, 10
Pyladen 659, 2
Pylium 65, 4
pyra 432, 9
pyramidum 359, 2
pyrgum, *vide* phimum
pyris 761, 4
Pyrrha 23, 3
Pyrrhæ 9, 2
Pyrthe 323, 1
Pyrthia 785, 8
Pyrrhum 279, 5
Pythagoræ 478, 11. 698, 14
Pythagoram 671, 1
Pythagorea 833, 3
Pythia 909, 10
Pythias 893, 11
Pythius 68, 1

Q.

QUacunque 573, 4. 578, 8
quadra 807, 8
quadrante 543, 4. 647, 8
quadrata rotundis mutat 733, 11
quadret 755, 4
quadrigis 218, 3. 779, 4
quadrimum 38, 7
quadringentis 726, 7
quæram 550, 4. 597, 3. 756, 3
quæramus 508, 7
quærat 519, 7. 743, 12
quære 154, 3. 623, 6. 754, 9. 764, 8. 808, 8
quærebat 565, 2
quærenda 577, 14. 729, 3. 772, 9
quærendi 513, 7. 573, 5
quærens 141, 2. 592, 7. 620, 3. 712, 8
quærentem 261, 6
quærentes 551, 3
quærenti 92, 2. 713, 3
quærere 39, 6. 191, 4. 318, 3. 528, 3. 573, 10. 608, 3. 640, 7. 764, 12. 845, 4. 859, 3
quæres 708, 14
quæret 336, 1. 478, 4. 768, 3
quærimus 336, 9. 806, 8
quæris 363, 7. 528, 4. 724, 2. 772, 4
quærit 278, 3. 355, 2. 384, 2. 437, 4. 525, 9. 720, 12. 766, 5. 821, 7. 877, 15, 888, 3
quæritis 482, 2
quæritur 739, 13
quæro 70, 6. 349, 11. 357, 14. 655, 1. 662, 3
quærunt 72, 2
quæsierat 794, 6
quæsieris 46, 1
quæsita 676, 8
quæsitam 361, 3
quæsitis 509, 5. 700, 8
quæsitum est 909, 5
quæsivere 548, 9
quæso 606, 7
quæstor 581, 7
quæstu 519, 3
quæstus 693, 10
quale 90, 1. 445, 3. 446, 1. 609, 1. 662, 2
qualem 375, 4. 377, 1. 536, 7. 815, 4
quales 561, 5. 852, 4
quali 570, 6. 573, 5, 6. 677, 4
qualia 670, 2. 714, 3
qualiacunque 612, 2
qualibet 253, 9
dualis 324, 3. 362, 3. 416, 15. 434, 6. 455, 3. 11. 790, 2
qualum 300, 1
quamlibet 469, 7
quamvis 61, 2. 108, 4. 284, 1. 1. 293, 2. 296, 3. 370, 3. 387, 2. 532, 2. 542, 2. 619, 9. 681, 7. 683, 12. 787, 3. 803, 1. 863, 15. 903, 14
quando 95, 3. 460, 1. 483, 1. 594, 5. 698, 11. *bis.* 708, 14
quando *pro* quandoquidem 374, 2. 683, 6. 701, 6. 703, 5
quandocunque 788, 4. 800, 6
quandoque 364, 1. 369, 8. 904, 1
quanquam 112, 4. 233, 1. 290, 12. 312, 8. 325, 8. 508, 4. 615, 7. 841, 6
quanta 63, 8. 104, 6. 440, 5. 467, 11. 561, 7. 630, 7
quantane 669, 4
quantæ 745, 2
quantas 840, 12
quanti 578, 9. 653, 2, *bis.*
quanti facias 770, 2
quantis 416, 14
quanto 311, 7. 322, 8. 346, 8

8. 511, 2. 728, 4. 862, 6. *bis*
quinto 518, 7. 522, 6. 524, 10. 537, 10. 681, 2. 705, 4. 446, 5
quinto rectius 615, 5. 835, 1
quantum plura 866, 7
quintulum 649, 14
quantum 102, 6. 168, 7. 319, 1. 447, 1. 490, 2. 511, 5. 523, 1. 580, 3. 588, 5. 591, 2. 647, 2. 689, 13. 719, 4. 726, 14. 761, 6. 905, 1
quantum habeas tanti fis 511, 5
quantumvis 848, 14
quantus 63, 7, *bis*. 465, 7. 466, 5. 680, 8. 846, 8
quare 525, 1. 596, 8. 634, 3. 643, 2. 650, 2. 862, 9
quare, *id eſt*, quapropter 653, 10
quarta 558, 11. 594, 7. 890, 1
quartâ *ablat.* 895, 6
quartæ partis 691, 2
quartam 580, 4
quartana 666, 5
quarum 520, 4
quas res agis 695, 5
quaſſas 5, 5. 398, 3
quatenus 336, 4. 511, 7. 537, 3. 677, 11
quater 119, 8. 637, 5. 709, 7. 826, 9
quateret 387, 3
quatervos 551, 12
quatiam 78, 1
quatient 364, 12. 774, 4
quaties, 56, 2
quatit 67, 5. 250, 3. 357, 11. 861, 9
quatiunt 21, 2. 97, 1
quatuor 531, 1. 567, 1. 848, 4
quavis 552, 1
que 109, 1. 120, 3. 349, 10. 350, 10. 366, 7. 368, 6. *bis*, 7. 540, 8. 554, 5, 6, 8
quam 682, 2
quamus 515, 5
quanat 469, 10
quas 683, 7. 816, 9
queat 532, 2
queis 468, 2. 512, 5. 538, 11. 550, 12. 715, 3
quem 11, 5. 82, 9. 17, 7. 21, 5. 39, 7. 366, 6. 372, 1. 383, 9. 386, 3. 407, 5. 416, 2. 471, 4. &c.
quemcunque 67, 2
quemque 757, 5. 767, 13
quemvis 547, 3. 794, 4
quendam 592, 16. 764, 5
quenquam 617, 2. 618, 3. 636, 3. 844, 3
queratur 643, 11
querela 135, 4
quercus 50, 8. 331, 3. 413, 8. 796, 9
querebar 468, 7
querela 880, 9
querelam 298, 14
querelarum 186, 6
querelas 325, 1. 780, 3
querelis 219, 3
querentem 200, 8
querenti 10, 7. 350, 6
quereris 857, 14
querimonia 873, 10
querimoniæ 237, 6. 336, 7
querimoniis 59, 3
queritur 764, 4. 807, 12
querelæ 284, 6
querulus 888, 6
queruntur 433, 4
queſtæ 9, 2
queſtu 98, 7
queſtus 445, 1. 577, 1
quia 402, 3. 413, 8, 9. 511, 5. 538, 7. 569, 5. 574, 8, 10. 596, 6. 626, 4. 681, 10. 705, 11, 12. 774, 24
quibus 24, 4. 29, 4. 119, 4. 134, 9. 295, 3. 334, 4. 340, 2. 377, 6. 406, 7. 427, 1. 449, 5. 469, 5. 484, 5. 497, 1. 539, 6. 548, 2. 551, 7. 583, 2
quibuſdam 606, 3
quibuſlibet 550, 14
quicquam 50, 14. 107, 2. 662, 1
quicquid 613, 2. 640, 2. 687, 11. 902, 6
quicquid erit 47, 1. 96, 6
quicunque 131, 3. 198, 2. 206, 3. 255, 5. 259, 5. 478, 7. 698, 2. 892, 10, *bis*.
quidam 511, 7. 513, 10. 521, 1. 532, 9. 548, 8. 555, 8
quiddam 514, 3
quidem 606, 7. 736, 8. 770, 7
quidlibet 140, 1. 592, 11. 805, 7. 873. 10
quidnam 632, 10
quidni 906, 2
quiquam 107, 2. 530, 6. 635, 4. 642, 3. 683, 2. 698, 6. 837, 1
quidquid 4, 5. 43, 1. 96, 6. 104, 4. 312, 1. 444, 1. 523, 9. 659, 5, *bis*, &c.
quidquid diſtrant reges plectuntur Achivi 736, 9
quidve 700, 1
quidvis 337, 4. 592, 5. 650, 3. 793, 4
quies 803, 6
quieſcas 614, 1
quieſcit 905, 10
quieſſem 572, 2
quieta 119, 2
quietem 493, 7. 500, 8
quietiore 466, 1
quietis, *adject.* 253, 6
quietos 356, 10
quietum 52, 4
quietus 845, 4
quin 43, 7. 203, 2. 296, 7. 451, 11. 507, 10. 547, 8. 588, 8. 619, 6. 642, 11
quin *pro* quin etiam 678, 4
quin *pro* cur non 454, 1
quin *pro* ne 911, 13
quin & 203, 2
quin etiam 844, 2. 856, 9
quinas 518, 9
Quinĉti, *v.* Quinti
quincunce 901, 9
Quindecem virorum 502, 10
quingentis 707, 2
quinquatribus 869, 11
quinque 532, 3. 578. 5. 666, 4. 710, 7. 759, 4. 786, 4, 5
quinque millia 756, 4
quinquennes 629, 5
quinquenni 718, 9
quinque viri, 830, 1
quinque viro 687, 8
quinta 58, 11
Quinte 685, 2. 697, 1

Quinti 191, 2. 660, 6. 796, 1
Quintilio 911, 7
Quintilium 94, 5. 95, 7
quinto 889, 7
quippe 119, 8. 517, 2
Quirini 13, 6. 421, 6. 481, 7. 860, 11
Quirinus 251, 6. 604, 2
Quiritem 174, 3
Quirítibus 255, 9
Quiritis 752, 7
Quiritium 4, 2, 415, 6
quis, *id eſt*, aliquis 76, 4. 349, 1. 437, 5. 482, 9. 576. 6
quis non 153, 1
quis, *verb.* 710, 10
quiſnam 652, 4. 710, 1
quiſquam 284, 3. 289. 2. 533, 9. 543, 5. 575, 15. 593, 10. 634, 3. 694, 5. 789, 8
quiſque 199, 8. 311, 7. 385, 3. 518, 7. 570, 6. 572, 7. 577, 10. 615, 7. 649, 19
quiſquis 152, 1. 158, 5. 189, 1. 335, 9. 366, 1. 618, 8
quive 603, 1
quivis 549, 6. 574, 11. 576, 4. 614, 9. 675, 3. 685, 5. 857, 4. 893, 13. 895, 11
quodam, *adverb.* 727, 4
quocunque 111, 1. 357, 4. 509, 1. 547, 14. 668, 12. 714, 7. 740, 9. 765, 1. 889, 6. 902, 10. 903, 9
quodlibet 529, 3
quomodo 595, 8
quondam 190, 5. 523, 4. 632, 6. 651, 6. 684, 4. 815, 6. 867, 8. 907, 8
quone 667, 3
quoniam 572, 2. 668, 1. 673, 4. 698, 3
quoque, *adj.* 720, 8. 814, 10
quorum 639, 5. 656, 3. 611, 2. 705, 7
quorſum eſt opus? 712, 10
quorum 51, 9. 334, 2. 486, 13. 544, 2. 677, 1. 791, 2
quos 2, 2. 59, 2. 61, 1. 168, 4. 251, 2. 238, 7. 340, 1. 367, 6. 368, 1. 381, 1. 384, 12. 408, 9. 513, 4. 514, 5. 540, 5, &c.
quoſcunque 577, 9. 683, 10
quot 615, 11. 756, 3
quota 320, 3
quota eſt hora 697, 8
quotannis 484, 9
quoties 23, 5. 368, 10. 403, 4. 404, 6. 813, 2. 817, 3. 833, 6
quotquot 205, 4
quotquot ſunt 704, 8
quotus 751, 6. 831, 9
quovis 536, 9

R.

RAbidos 907, 5
rabiem 17, 4. 64, 1. 335, 10. 669, 10. 773, 1. 843, 8
rabies 879, 2
rabioſa 860, 3
rabioſi 581, 2
racemos 168, 1
radat 486, 2
radere 680, 10
radice 866, 9, 10
radices 714, 3
radit 695, 1
radix 450, 4
ramis 180, 4. 211, 5. 436, 1
ramos 432, 1. 566, 9
ranæ 445, 9. 558, 2. 669, 1
randidum 632, 13
rapaci 789, 4
rapacibus 482, 6. 626, 8
rapacis 228, 5
rapacium 380, 10
rapax 129, 4
rape 288, 9
rapère 197, 7. 566, 4
rapiam 78, 2
rapiamus 472, 4
rapias 687, 5. 807, 4
rapido 609, 1
rapidos 50, 5
rapidum 185, 9. 660, 8
rapidus 109, 7. 419, 2
rapiente 255, 4
rapientes 540, 5
rapies 645, 4
rapiet 200, 4
rapimur 567, 1
rapinis 652, 3
rapis 339, 5. 694, 9. 713, 1
rapit 220, 1. 246, 8. 392, 4. 457, 1. 514, 12. 598, 10. 614, 1. 726, 1. 889, 2
rapiunt 298, 11
rapta 446, 1
raptâ 164, 2
raptam 808, 2
raptas 356, 7
raptim 278, 5. 869, 12
raptis 445, 2
rapto 787, 7
raptor 323, 3. 386, 4
raptum 368, 5
raptus 324, 4
rapuit 200, 4
rapula 627, 3. 714, 3
rara 11, 4. 133, 2. 365, 6. 433, 11. 521, 10. 584, 2
rara avis 624, 6
rarò 249, 2. 515, 3. 546, 7. 626, 6. 637, 5
rarus 895, 7
ratas 750, 3
ratem 17, 1, 466, 4. 432, 10
rates 5, 4. 18, 7. 398, 3
ratio 506, 1. 522, 9. 537, 5. 540, 11. 577, 7. 646, 8. 658, 10. 661, 6. 778, 9
ratione 663, 9. 664, 4. 675, 4. 683, 7. 692, 6. 829, 6. 832, 11
rationibus 901, 7
rava 344. 2
rauca 808, 8
rauci 207, 1. 550, 6
re malè geſtâ 642, 6
re vera 711, 5
rebus agendis natum 879, 5
recalcitrat 615, 4
recantatis 71, 1
recedant 508, 11. 863, 15
recedentis 234, 2
recedentes anni 888, 9
recedo 798, 12
recens 134, 2. 340, 6. 360, 5. 627, 2. 741, 8. 833, 5
recentes 348, 11
recenti 230, 4
recentibus 876, 11
recentum 41, 2
recepiſſet 566, 8

INDEX

recepit 744, 1. 774, 9. 895, 4
recepta 863, 6
recepti 828, 4
recepto 180, 2. 370, 1
receptus 877, 11
recideret 609, 8
recidet 912, 1
reciditur 336, 8
recinentis 343, 5
recines 352, 7
recinet 49, 3
recinunt 729, 5
recipit 563, 3. 854, 12
reciſas 225, 1
reciſos 280, 3
reciſurum 541, 7
recitare 547, 1. 822, 5
recitares 911, 7
recitata 851, 10
recitator 974, 10
recitent 551, 1
recito 550, 13
reclamat 808, 8
reclinat 489, 10
reclinatum 159, 7
recludens 247, 5
recludere 96, 3. 494, 2
recludit 750, 2
recluditur 228, 8
recluſa 839, 9
recoctus 687, 7
recondit 649, 4
reconditum 351, 2
recordor 866, 5
recreabis 678, 1
recreantur 203, 1
recreare 324, 1. 632, 8. 727, 9
recreat 354, 8
recreatis 261, 7
recreatur 90, 6
recta 528, 13. 575, 12. 704, 1
rectà, *adverb.* 565, 7
rectè facientibus 730, 2
rectè nec ne 837, 4
rectè facta 842, 2
recti ſpecie decipimur 875, 3
recti 379, 5
rectius 525, 6. 555, 5. 615, 5. 705, 11. 759, 2
rectiùs 188, 1. 307, 12. 403, 10. 679, 7. 804, 9. 883, 4. 885, 1
recto 689, 11, 847, 1
recto more 865, 6
rector 801, 10
rectos 380, 8
rectum 422, 1. 514, 5. 656, 3. 700, 1. 705, 12. 835, 4. 837, 8. 859, 2
ad rectum fingeris 904, 9
rectus 402, 11
recumbens 251, 2
recumbere 748, 1
recumbit 52, 3
recurras 695, 7
recurrat 529, 4
recurrentes 843, 6
recurres 450, 11
recurret 773, 9
recurrit 392, 8
recuſant 712, 2
recuſat 622, 1. 663, 1
recuſem 850, 7
recuſent 854, 13, 876, 1
recuſes 683, 14. 705, 10
recuſet 549, 1
recuſo 772, 6
redacti 844, 5
reddas 16, 5, 71, 2. 408, 9. 644, 5
reddat 512, 13. 816, 13
reddatur 873, 9
redde 177, 5. 383, 5. 767, 10. 851, 3
redde age 720, 11
reddentis 786, 3
reddere 80, 2. 223, 3. 537, 2. 664, 3. 688, 6. 810, 3. 866, 15. 887, 6. 899, 11. 900, 10. 911, 10
reddere verbum verbo 883, 8
redderet 84, 5. 895, 1
reddes 762, 3, 5. *bis.* 784, 2
reddet 350, 11. 357, 5. 554, 4
reddidere 490, 15
reddiderit 876, 10
reddidi 390, 3
reddidiſſes 43, 3
reddidit 418, 5
reddit 484, 9. 709, 2. 831, 8. 903, 7
redditum 157, 1
redeam 663, 7
redeam domum nudus, &c. 683, 3
redeant 370, 3. 605, 2
redeas 13, 5
redeat 96, 1. 767, 12. 890, 10
redegit 140, 6
redemptor 243, 3. 860, 15
redeo 514, 6. 574, 6. 582, 8
redeunt 317, 8. 391, 5. 405, 2
redeunte 286, 3
redeuntes 547, 15
redi 383, 4
redibit 270, 3. 450, 12
rediens 328, 3. 632, 7
redigatur 509, 10
rediit 396, 5
redire 482, 12. 501, 10
rediret 9, 1
redis 721, 2
redit 290, 8. 385, 5. 395, 8. 764, 3. 832, 12. 901, 11
redit ad ſe 865, 13
reditu 370, 7
reditum 383, 3. 474, 5. 737, 7. 745, 7. 885, 7
redituru 663, 4
reditus 273, 3. 484, 1. 824, 6
redonabo 253, 4
redonavit 174, 3
reducent 241, 7
reducet 473, 5, 667, 2
reducis 327, 5
reducit 190, 2. 368, 1. 847, 7
reducta 73, 5. 432, 3
reductum 809, 9
refeceris 274, 3
refectus 865, 11
refer 275, 2. 764, 8. 768, 2. 806, 1
referam 53, 2. 731, 3
referas 681, 7
referat, *imperſ.* 510, 6
referat 498, 5
referenda 706, 10
referendus 832, 5
referent 59, 5
refegente 354, 12. 391, 2
referentes 576, 2
referentis 371, 8
refero 579, 2
referre, *prima brevi* 257, 5. 879, 8
referre, *primâ longâ* 525, 1. 570, 6
referret 758, 5
referri 832, 1
refers 765, 1
refert, *perſonal. prima brevi* 279,

270, 5. 283, 3. 485, 6. 808, 1. 842, 2
refert, *primâ longâ* 652, 3. 708, 3. 867, 7
refertur 814, 4. 888, 12
referunt 413, 11. 849, 9
refici 678, 4
reficit 5, 4. 817, 3. 847, 6
refixa 487, 5
refixit 813, 13
refixo 108, 4
reformidet 708, 10
reformido 703, 2
refrenare 335, 3
refregit 550, 1
refringit 252, 9
refugimus 134, 6
refugit 7, 3. 413, 8. 867, 12
refulgens 222, 4
refulfit 51, 10
regale 852, 9. 858, 5
regales 400, 7. 780, 6
regali 359, 2. 893, 1
regam 726, 13
regat 16, 1. 890, 6
rege, *nomen*, 136, 5. 268, 4. 289, 4. 486, 4. 543, 9. 807, 2
Rege, *propr.* 582, 4. 583, 16
rege, *verb.* 741, 1
Regem 582, 5, 8. 585, 4
regerit 584, 4
reges 206, 4. 240, 1. 311, 1. 367, 5. 531, 5. 585, 3. 643, 1. 736, 9. 774, 6. 911, 3
reget 56, 1
regi, *nomen*, 852, 7
regi, *verb.* 898, 1
regia 776, 2
regia Roma 763, 10
regiæ 210, 1
regiam 141, 5. 225, 3
regibus 1, 1. 113, 4. 525, 10. 634, 1. 804, 3, 4
regina 115, 2. 139, 6. 258, 1. 343, 3. 499, 6. 755, 6
regio 547, 8. 791, 2
regione 746, 2
regis, *nom.* 10, 5. 581, 8
regis opus 877, 13
regis, *verb.* 130, 1, 448, 7
regit 262, 8. 289, 9. 335, 3. 444, 1. 811, 6. 820, 11
regium 165, 3
regius 246, 6. 350, 5. 913, 2
regna 200, 5. 232, 5. 262, 6. 417, 6. 487, 2. 854, 7
regna vini 22, 6
regnanto 253, 10
regnare 267, 1
regnata 172, 1. 355, 7
regnator 360, 9
regnavit 360, 9
regnes 55, 6. 156, 1
regnet 736, 5
regno, *nom.* 362, 4. 571, 2
regno, *verb.* 772, 4
regnum 52, 5. 63, 6. 158, 3. 313, 5. 373, 4. 375, 5. 541, 7. 570, 8. 730, 2
regula 541, 2
Reguli 268, 8
Regulum 52, 8
regum 22, 2. 131, 7. 195, 8. 228, 9. 239. 4. 327, 8. 353, 1. 410, 2. 543, 3. 605, 5. 627, 5. 555, 3. 734, 5. 736, 3. 774, 6. 830, 1. 848, 6. 878, 8. 908, 7
rei, *à reus*, 603, 6
rei, *à res*, 311, 11. 339. 4
rejecit 403, 6
rejecta 644, 7
rejectæ 290, 11. 396, 2
reis 149, 4. 363, 9
relabi 114, 6
relabor 726, 4
relatus 489, 4
relegata 611, 6
releget 298, 10
relegi 735, 2
relegit 437, 3
relicta 175, 5. 371, 4. 639, 7. 767, 12
relictis 153, 9. 428, 7. 488, 8. 500, 6. 860, 10
relicto 45, 1
relictos 127, 5
relictum 348, 2
religarat 123, 2
religas 23, 4
religat 558, 7
religata 193, 8. 405, 7
religio 598, 4
relinquam 235, 5. 595, 6. 763, 9
relinquas 510, 9
relinquendis 606, 7
relinquens 701, 2
relinquent 210, 2
relinquere 744, 10. 887, 13
relinqueret 273, 5
relinques 761, 9
relinqui 910, 2
relinquit 217, 2. 266, 1. 836, 3
relinquunt 183, 6
reliqueris 666, 5
reliqui 772, 4. 791, 5
reliquit 482, 6. 489, 8. 839, 6
reluctantes 376, 7
rem 26, 2. 500, 9. 502, 6. 517, 6. 523, 11. 526, 11. 538, 6. 547, 1, 105. 53, 10. 595, 6. 645, 6. 655, 2. 692, 6. 708, 12. 801, 11. 852, 1. 866. 12
remanente 103, 2
remeare 577, 8
Remi 457, 7
remige 486, 5
remiges 489, 2
remigio 60, 3
remigium 758, 8
remis 140, 8. 877, 13
remiscet 886, 4
remisit 679, 4
remissi 816, 2
remisso 350, 7
remisso 424, 1
remittas 191, 3
remittit 719, 1. 903, 8
remittunt 852, 10
remôrant, i, removerant 619, 6
remorsurum 454, 2
remos 465, 6
remota est 901, 9
remotis 156, 2. 229, 4. 278, 6. 376, 3. 419, 3. 709, 5
remoto 159, 6. 887, 9
remotos 571, 7. 682, 1
remotus 108, 1. 996, 4
removere 687, 4
removi 693, 7
removisse 271, 5
remugiat 292, 1
remugiens 466, 9
renarint 482, 11
renascens 256, 2
renascentur 878, 5
renati 478, 11
renes 652, 9. 754, 8
renidentes 436, 11
renidet 168, 9. 224, 2. 276, 2

renodentis 469, 15
renuis 860, 6
renuit 799, 12
reos 836, 5
reparant 392, 9
reparare 256, 1. 682, 4
reparata 119, 7
reparavit 141, 4
repenſus 270, 2
repentes 854, 5
reperire 65, 9. 515, 5
reperter 397, 2
repertus 909, 1
repetantur 40, 4
repetas 756, 9
repetat 345, 1. 767, 12
repetens 323, 5
repetes 149, 3. 671, 4. 762, 11
repetet 63, 4
repetit 304, 3. 595, 9. 733, 9
repetita 904, 7
repetitum 744, 2
repimus 559, 2
reponens 38, 6
reponere 763, 3
reponet 676, 1
reponi 270, 7. 889, 8
reponis 44, 4. 882, 6
reportaſti 463, 4
reporto 503, 2
repoſtum 460, 1
repotia 629, 8
repræſentet 820, 2
reprehendere 650, 14. 837, 6. 851, 9
reprehendet 911, 14
reprehendi 681, 3. 837, 1
reprehendite 898, 10
reprehendas 575, 13
repſimus, *vide* repimus.
reprendes 812, 9
reprendis 606, 8
reprenſis 608, 1
repſerat 762, 8
reptare 746, 4
repugnant 538, 12
repulſæ 247, 1
repulſam 728, 3
repulſum 710, 8
requiem 766, 5
requies 137, 2
requiro 793, 5
rere 596, 4
reris 650, 10
rerum 219, 7. 402, 10. 422, 8. 464, 11. 498, 9. 524, 13. 567, 3. 592, 3. 608, 3. 709, 6. 721, 1. 734, 1. 737, 8. 876, 11. 877, 5. 892, 1
rerum caput & fons 807, 8
rerum fluctibus in mediis 861, 13
res, *ſupple.* familiaris 523, 8. 640, 5. 683, 9. 732, 3. 740, 6. 774, 15. 787, 2. 811, 9. 840, 1. 894, 8
res, *id eſt*, materia 876, 2
res, *plural.* 149, 2. 160, 8. 525, 8. 541, 5. 601, 7. 630, 8. 634, 6. 671, 7. 682, 4. 722, 1. 726, 5
res, *id eſt*, facinora 614, 7. 806, 2
reſcieris 852, 2
reſcinditur 745, 3
reſcribe 751, 6
reſcribere 646, 1. 745, 1
reſeces 48, 1
reſedit 253, 1
reſidunt 236, 2
reſignat 760, 7
reſigno 357, 12. 762, 12
reſolvent 112, 3
reſolvit 648, 9
reſonantis 30, 7
reſonare 294, 5
reſonarent 590, 5
reſonat 531, 1. 551, 2
reſonet 529, 6
reſorbens 177, 3
reſpicere 667, 7. 900, 11
reſpicientis 734, 3
reſpicis 12, 7. 65, 4
reſponde 682, 4
reſpondeat 694, 5
reſpondebam 592, 13
reſpondere 595, 1. 655, 5. 744. 8. 828, 7
reſponderet 524, 9
reſponderit 659, 7
reſpondes 575, 6. 798, 8
reſpondet 518, 3. 597, 8. 765, 4
reſpondit 731, 3
reſponſa 501, 7. 589, 1
reſponſare 710, 3. 730, 7
reſponſat 711, 9
reſponſet 672, 6
reſponſore 799, 6
reſponſum 457, 2
reſponſura 719, 14. 859, 6
reſpuet 832, 6
reſtat 726, 13. 754, 7
reſtringuere 566, 4
reſtringuet 193, 3
reſtituent 281, 4
reſtituet 393, 8
reſtituit 421, 3
reſto 593, 11
reſtrictis 270, 12
reſurgat 220, 10. 256, 6
retardet 183, 10
retegis 327, 4
retexens 638, 1
retia 433, 11
reticulum 510, 4
retinacula 558, 6
retinent 814, 12
retinere 513, 4
retinet, *vide* recinet.
retorſiſti 232, 7
retorta 269, 9
retortis 10, 3. 848, 6
retractes 154, 1
retractus erit 914, 4
retrahas 813, 15
retrò 133, 6. 191, 5. 260, 5. 292, 5. 357, 4. 488, 2
retrorſum 127, 3. 396, 2. 731, 4. 815, 16
rettuleris 806, 1
rettulit 152, 4. 421, 2. 852, 9
retuſum 135, 2
revehet 474, 7
revehi 683, 1
revellis 227, 8
revera 711, 5
reverti 114, 7. 642, 5. 697, 1. 793, 11. 907, 2
revexit 228, 11
revictæ 378, 6
reviſens 120, 1
reviſet 761, 2
reum 671, 1
revocant 363, 3
revocas 575, 7
revocat 663, 7
revocavit 422, 3
revolvimus 851, 10
rex 100, 4. 375, 5. 488, 8. 541, 9. 542, 6. 543, 5. 648, 3. 655, 1. 726, 9. 734, 5. 755, 8. 804, 10. 851, 12
rexque paterque 763, 3
Rhæti 377, 5

Rhætos 416, 10
Rhamnes 903, 1
rheda 697, 6
rhedis 567, 1
Rheni 604, 7
Rhenum 874, 8
rhetor 556, 4. 861, 15
rhetoris 601, 4
Rhodani 237, 4
Rhodio 603, 2
Rhodon 28, 1
Rhodopen 341, 1
Rhodos 778, 1, 5
Rhœti, *vide* Rhæti, &c.
Rhœcum 232, 7
Rhœcus 263, 7
rhombi 633, 6. 716, 6
rhombos 628, 1
rhombum 528, 6
rhombus 435, 4. 627, 2. 628, 2
rictum 600, 5
ride 733, 2
rideant 448, 13
rideat 871, 6
ridebit 825, 6
ridebo 881, 4
ridemus 564, 2
ridendus 725, 3
ridens 12, 4. 350, 7. 508, 3. 597, 11
rident 182, 9. 789, 10
ridentem 91, 3. 508, 4. 645, 4. 508, 4
ridentes 560, 3
ridentibus 880, 12
ridentur 863, 8
ridere 747, 10
ridere decorum 762, 5
rideret 849, 2
rideri 533, 6
rides 511, 12. 668, 10. 682, 5. 733, 6, 8, 12. 822, 6. 870, 10
ridet 172, 4. 182, 9. 356, 1. 405, 8. 607, 1. 841, 3
ridetur 583, 13, 721, 1. 903, 15
ridiculum 601, 6. 852, 13
ridiculus 668, 11. 715, 9. 884, 5
rigat 254, 9
rigent 409, 3
rigida 293, 6
rigidi 334, 3
rigidis 830, 2
rigidum 186, 8
rigidus 726, 3
rimam 762, 7
rimosa 697, 10
ringi 865, 3
ripa 10, 9. 227, 6. 355, 4. 511, 1. 667, 2
ripæ 84, 4
ripam 241, 9
ripas 347, 4. 366, 6. 369, 5. 391, 7
ripis 433, 3
riseris 492, 4
riserit 364, 2
risero 479, 2
risi 552, 5
risissent 309, 7
risisti 720, 11
risit 43, 6. 296, 8. 380, 1
risores 892, 8
risu 217, 7. 415, 4. 591, 6. 600, 5. 621, 2. 903, 17
risu quatit populum 861, 12
risum 547, 12. 719, 11. 744, 3. 785, 3. 873, 5. 906, 1
risus 40, 6. 551, 9. 568, 5. 634, 7. 687, 9
risus, *plur.* 766, 5
ritè 124, 6. 334, 2. 378, 7. 390, 7, 8. 423, 9. 497, 7. 861, 6
ritu 244, 6. 304, 1. 356, 4. 616, 1. 664, 1. 877, 10
rivali 911, 13
rivis 31, 2
rivo 160, 5. 797, 1
rivos 114, 6. 231, 2. 295, 10. 302, 7. 743, 7. 772, 3
rivum 355, 2. 773, 6
rivus 312, 4. 781, 1. 788, 16. 817, 3
rixa 76, 5
rixæ 58, 6. 307, 2. 350, 10. 807, 10
rixam 325, 2
rixarum 321, 5
rixatur 810, 4
rixis 102, 4
roborant 379, 5
robur 16, 2. 200, 3.
robustæ 309, 2
robustis 861, 2
robustus 245, 2
rodens 448, 4
rodere 789, 11
roderet 610, 2
rodit 551, 7
rodunt 574, 7
rogabat 564, 8. 565, 3
rogando 475, 5
rogare 458, 1. 669, 3
rogat 214, 1. 597, 8. 770, 2
rogata 768, 2
rogati 530, 2
rogatus 552, 11. 681, 5. 756, 2
roges 428, 1. 725, 7
roget 512, 12. 689, 8. 730, 9
rogo 725, 5
Roma 254, 5. 268, 7. 379, 8. 479, 4. 497, 5. 499, 8. 763, 10. 797, 7. 835, 2
Româ 556, 5
Romæ 354, 4. 374, 2. 418, 11. 556, 3. 618, 7. 694, 3. 704, 7. 706, 2. 735, 2. 769, 3. 778, 5. 825, 2. 839, 9. 848, 16. 860, 8. 861, 15
Romam 253, 9. 576, 3. 769, 3. 777, 7. 788, 4. 854, 10
Romana 289, 8. 380, 6. 574, 9. 622, 5. 628, 5. 743, 5
Romane 375, 2
Romanam 502, 6
Romane 274, 2. 551, 11
Romani 831, 3
Romani equites 881, 12
Romani pueri 901, 7
Romanis 813, 6. 862, 7. 895, 12
Romano 616, 9. 707, 13
Romanos 457, 5
Romanus 456, 4. 462, 1. 671, 8. 877, 2
Romanus pop. 730, 9
Romulæ 383, 1. 500, 9
Romuli 211, 6. 397, 4
Romulum 52, 4
Romulus 828, 3
rore 264, 5. 331, 9
rorem 910, 15
rores 255, 8
rosa 23, 1. 144, 1. 192, 8
rosæ 137, 5. 160, 7. 308, 7 404, 4

roſarum 353, 3
roſas 322, 1
Roſcia lex 730, 1
Roſcius 696, 4. 837, 7
roſeam, 57, 2
roſtrata 443, 4
roſtris 698, 1
rota 292, 5. 874, 12
rotantes 406, 5
rotarum 803, 7
rotis 3, 2
rotundas 676, 2
rotundentur 755, 3
rotundioribus 458, 7
rotundis 672, 1. 733, 11
rotundo 901, 5
rotundum 107, 3
rotundus 710, 4
ruam, *pro* eruam 684, 5
ruant 720, 2
rubeam 855, 7
rubens 192, 4
rubente 8, 2
rubentem 589, 7
ruber palus, Lib. 1. Sat. 5
rubere 716, 7
ruberes 866, 16
rubicunda 796, 8
rubigine 617, 5
rubiginem 330, 7
Rubos 568, 1
rubra 685, 9
rubrica 711, 4
rubro 134, 4 302, 7. 701, 15
rubros 491, 7
rubrum, 92, 6
ructatur 913, 6
rude donatum 724, 2
rude ingenium 909, 6
rudem belli 809, 5
rudentes 465, 5
rudis 246, 5. 338, 3. 609, 5.
ruebat 584, 1
ruens 692, 3. 80. 7
ruent, *vide* ruant.
ruentes 364, 2
ruenti 651, 15
ruentis 11, 5. 167, 3. 643, 13. 832, 11
Rufillus 520, 2. 552, 6
Rufus 719, 6
rugæ 413, 9
rugis 205, 2. 458, 3
rugoſis 462, 4
rugoſus 817, 4
ruina 231, 6
ruinæ 153, 4. 250, 7
ruinam 220, 5
ruinas 139, 6. 719, 2
ruinis 271, 2. 416, 14
ruis 789, 12
ruit 18, 9 264, 9. 366, 7. 479, 4. 710, 6. 860, 3
ruitus 455, 3
rumor 698, 1
rumore 554, 13
rumore ſecundo 772, 5
rumpat 344, 4
rumpent 423, 3
rumpere 63, 5. 745, 6. 773, 5. 787, 6
rumperet 451, 5
rumperis 543, 3
rumpi, Lib. 1. Sat. 2.
rupem 865, 10
rupere 474, 6
ruperis 669, 6
ruperit 466, 10
rupes 341, 2. 350, 1. 643, 11, 15. 825, 7
rupibus 229, 4
Rupilli 581, 8. 583, 10
rupit 6, 3. 820, 3
ruptis 709, 1
rura 5, 4. 119, 2. 172, 2. 218, 5. 316, 5. 384, 3, 4. 430, 3. 575, 5. 766, 2. 788, 1. 792, 4
rure 507, 1. 529, 4. 606, 1. 759, 4. 772, 10. 787, 7. 793, 4. 814, 2
ruris 73, 4. 131, 2. 770, 6. 772, 2. 845, 2
rurſum 664, 1
rurſus 177, 3. 362, 2. 481, 4. 533, 4 537, 2. 710, 9. 737, 3. 762, 8
rus 577, 16. 698, 11. 706, 2
ruſtica 330, 2. 843, 5
ruſticius 533, 7
ruſticorum 279, 7
ruſticus 437, 2. 507, 7. 621, 5. 700, 6. 702, 8. 706, 2. 739, 11. 766, 9. 785, 7. 848, 14. 891, 11.
Rutubæ 711, 2
ruunt 634, 4

S.

SAbdæ 113, 13
ſabbata 598, 2
Sabella 489, 14. 594, 1
Sabellis 280, 1. 616, 8
Sabellus 799, 12
Sabina 38, 7. 89, 5. 244, 7. 434, 6
Sabinis 226, 6. 830, 2
Sabino 713, 1
Sabinos 269, 1
Sabinum 83, 1. 751, 3. 766, 3
ſaccis 511, 13
ſaccos 651, 10
ſacer 24, 5 457, 8. 654, 2. 907, 3
ſacerdos 239, 2. 253, 3
ſacerdotis 772, 6
ſacerdotum 68, 1
ſacra 75, 1. 259, 9. 381, 4. 388, 1. 448, 8. 531, 4. 541, 1. 800, 2. 907, 9
ſacræ 5, 9
ſacram 442, 1
ſacramentum 220, 6
ſacrare 101, 6
ſacras 8, 3
ſacravit 832, 13
ſacri 111, 5
ſacrilega 198, 2
ſacris 423, 6. 488, 1. 512, 1. 714, 9. 892, 7
ſacro 196, 7. 201, 5. 319, 4. 402, 3. 495, 4. 568, 6
ſacrum 248, 4. 255, 4. 369, 9. 434, 8. 492, 5. 649, 5
ſæculum, *vide* ſeculum
ſæpe 31, 4. 33. 3. 36, 3, 4. 71, 3. 174, 1. 175. 1. 183, 7. 248, 7. 284, 7. 326, 2. 475, 1. 521, 10. 525, 11. 531, 3, 4, 5. 536, 7. 554, 16. 571, 5. 579, 1. 584, 5. 601, 3. 610, 2, 3. 704, 2
ſæpius 189, 5
ſæva, *femin.* 54, 2. 79, 1. 109, 6. 132, 5. 362, 5. 448, 3
ſæva, *neutr.* 78, 2
ſævam 27, 1. 589, 5
ſæviat 253, 8. 636, 3

ſæviet 98, 6
ſævis 51, 4. 142, 4. 298, 7
ſævit 417, 7. 438, 2. 548, 12
ſævitâ 197, 5
ſævo 126, 4. 291, 2. 357, 7. 802, 1. 810, 2
ſævos 195, 1. 311, 2
ſævus, 69, 1. 242, 3. 630, 5. 794, 4. 843, 7. 857, 11
ſaga 104, 8
ſagaces 169, 2. 382, 13
ſagacius 470, 4
Sagana 446, 3. 588, 11. 590, 5
Saganæ 591, 4
ſagas 870, 9
ſagax 892, 1
ſagitta 51, 6. 103, 6. 265, 4
ſagittæ 344, 5
ſagittas 114, 4. 183, 2. 200, 1. 323, 8. 712, 10
ſagittis 88, 7. 276, 6
ſagum 464, 2
ſalacem l. 1. Sat. 2.
Salamina 32, 2. 33, 1
Salaminis 65, 5
ſale 600, 1. 680, 1. 721, 5. 860, 3
cum ſale panis 623, 3
ſalebras 807, 12
ſales 896, 4
ſalem 562, 2
Salerni 791, 2
Saliare 838, 2
Saliaribus 139, 1
ſalias 788, 13
ſalicto 167, 8
ſaliente 332, 4
ſaliet 910, 15
ſaligno 558, 10
ſalinum 215, 9
ſalis 532, 1
ſalis, *verb.* 228, 1
ſalium 137, 2. 364, 12
ſaliunt 696, 3
Salluſti 155, 2
Salluſtius 522, 7
ſallo 492, 3
ſalſa 483, 8. 656, 2.
ſalſo 584, 3
ſalſus 597, 10
ſaltaret 564, 8.
ſaltat 615, 8
ſaltem 574, 5
ſaltet 699, 2
ſaltibus 161, 2. 868, 4
ſaltus 259, 6
ſalubrem 890, 7
ſalubres 436, 3. 499, 2. 583, 15. 672, 9. 746, 4
ſaluſtribus 587, 6
ſalve 124, 5
ſalvere jubet 765, 7
ſalvere jubemus 770, 5
ſalvo 593, 10
ſalutandi 577, 15
ſalutari, *nom.* 502, 3
ſalutor 879, 10
ſalvum 512, 14. 798, 4
ſalvus 736, 5
Samio 476, 1
Samnites 862, 11
Samos 776, 2. 778, 5
ſana 595, 9
ſancimus 536, 11
ſanctæ 11, 7
ſanctarum 620, 7
ſanctior 407, 1
ſancto 383, 4
ſanctum 800, 9. 808, 6. 833, 5
ſanè 650, 14. 765, 2. 791, 5. 850, 5. 891, 4. 910, 3
ſanguine 36, 1. 135, 5. 153, 1. 194, 3. 261, 1. 279, 4. 302, 7. 329, 4. 445, 9. 656, 8. 683, 13
ſanguineis 102, 4
ſanguinem 367, 6
ſanguinis 456, 2. 481, 3
ſanguis 96, 1. 235, 6. 350, 5. 501, 2. 745, 4. 898, 10
ſani 645, 6. 661, 2
ſanies 296, 5
ſanior 660, 7. 664, 8
ſaniùs 180, 1
ſano 536, 5. 864, 9
ſanos 537, 10. 658, 3. 899, 2
ſanum 577, 33. 760, 1. 797, 10. 811, 10.
ſanùs 554, 17. 561, 8. 577, 12. 650, 4. 652, 4, 6. 665, 8. 668, 1. 669, 9. *bis.* 725, 2. 734, 6. 739, 3
ſanxerunt 830, 1
ſapere 739, 9. 747, 3. 795, 8. 811, 7. 865, 3. 866, 1. 900, 3
ſaperet 891, 10
ſapias 47, 4. 781, 7
ſapiat 594, 6
ſapiens 31, 5. 505, 5. 541, 8, 11. 542, 1, 5. 554, 3. 615, 1. 621, 5. 629, 11. 634, 11. 676, 6. 709, 4. 710, 1. 754, 4
ſapiente 643, 2. 746, 5
ſapientem barbam 642, 4
ſapienter 190, 9. 403, 12. 774, 17
ſapientia 619, 7. 728, 1. 737, 3. 744, 11. 907, 8
ſapientia prima eſt ſtultitiâ caruiſſe 728, 2
ſapientiæ 127, 2. 351, 4.
ſapientior 643, 8. 663, 8. 866, 13
ſapientium 327, 2
ſapientius 643, 12
ſapientum 667, 4
ſapis 904, 9
ſapit 836, 3
ſapiunt 913, 5
ſaporem 241, 5. 677, 8.
ſaporum 675, 4
Sappho 201, 1. 821, 5
ſarcina 784, 6
ſarculo 4, 6
Sardiniæ 118, 4
Sardis 776, 2
Sardo 905, 5
Sardus 530, 3
Sarmenti 563, 5, 8
Sarmentus 564, 1
ſarta 745, 2
ſat 233, 2
ſatelles 228, 9. 726, 3
ſatellites 310, 1
ſatiate 12, 8
ſatira 613, 1
ſatur 515, 5. 763, 1
Satureiano 575, 5
Saturnalibus 638, 4
Saturni 195, 5
Saturnius numerus 844, 8
Saturno 55, 4. 222, 4
ſatyra, *vide* ſatira.
Satyris 6, 6. 693, 8. 818, 4. 893, 6
ſatyrorum 230, 3. 893, 8
ſatyros 892, 4, 9
Satyrum 864, 12
ſaucius 60, 4. 293, 4
ſaxa 72, 8. 310, 2. 350, 2. 482, 11. 492, 2, 728, 6. 772,

772, 3. 789, 10. 907, 7.
saxis 51, 11. 303, 6. 452, 5. 559, 3. 650, 4
saxo 213, 4. 395, 1. 558, 7. 573, 12
Saxum 493, 11. 645, 5. 647, 5
scaberet 610, 2
scabiem 781, 6
scabies 910, 2. 913, 2
scabrum 767, 5
Scæva 803, 1
Scevæ 618, 1
scalis 857, 5
scalpere 588, 12
scalpra 649, 1
Scamandri 474, 3
scamnum 586, 1
scanderet 232, 6
scandet 360, 6
scandit 217, 1
scandunt 243, 6
scaphæ 358, 5
scari 435, 4
scarus 624, 2
scatentem 347, 6
Scauros 52, 8
scaurum 535, 4
sceleratus 645, 3. 658, 6
scelere 737, 1
sceleris 88, 5. 134, 5. 618, 2. 657, 1. 665, 3
scelerum 337, 11
sceleſta 165, 5
sceleſtas 298, 1
sceleſti 455, 3
sceleſtum 249, 2
scelus 11, 9. 19, 11. 296, 11. 457, 6. 657, 5
scena 619, 6. 850, 4
scenæ 756, 2. 882, 11
scenam 847, 3. 889, 1. 895, 8
scenis 888, 12
sciat 810, 8. 826, 9
sciebat 272, 5
sciens 65, 6. 284, 7. 290, 1
scientiæ 487, 1
scientioris 450, 8
sciet 910, 9
scilicet 142, 4. 206 2. 240. 2. 339. 2. 394, 5. 603, 7. 619. 5. 626, 4. 654, 6. 660, 6. 690, 4. 698, 9. 755, 5
scimus 262, 2. 874, 1. 896, 6
scindat 74, 6
scindente 417, 2
Scipiadæ 619, 7
Scipiadem 615, 1
scire 46, 1. 378, 4. 547, 15. 698, 3, 8. 742, 2. 821, 12. 831, 9. 838, 3. 869, 7
sciret 804, 4
scis 595, 5. 777, 3. 788, 3. 789, 4. 803, 1. 813, 10. 824, 7. 874, 10. 913, 11
scit 393, 1. 790, 3. 869, 1. 887, 6. 900, 13. 905, 1
scitari 765, 1
scobe 680, 8
scopas 394, 6
scopis 680, 8
scopulis 283, 8
scopulos 18, 3
Scorpius 221, 3
scortator 689, 8
scorto 812, 4
scortum 193, 5
scriba 565, 2. 687, 8
scribæ 560, 3. 696, 5. 763, 2
scribam, *verb.* 618, 8. 895, 13
scribare 686, 7
scribat 548, 4
scribe 645, 1. 771, 4
scribendi 546, 1, 2. 550, 5. 614, 6. 840, 3. 900, 3
scribem 899, 12
scribentes 863, 9
scribere 467, 2. 546, 5. 603, 6. 606, 3. 614, 12. 743. 3. 746, 3. 793, 12. 840, 5. 852, 3. 860, 9
scribere versus 859, 12
scriberis 25, 1
scribet 689, 7
scribetur 796, 4
scribi 878, 9
scribimus 340, 11
scribis 637, 5
scribit 756, 4
scribitis 875, 16
scribo 863, 5
scribuntur 818, 3
scrinia 515, 6. 840, 7
scripſere 863, 10
scripſeris 906, 7
scripſerit 27, 7
scripſiſſe 608, 6
scripſit 549, 8
scripta 547, 1. 551, 1. 602, 1. 608, 2. 744, 1. 822, 5. 831, 3. 860, 10
scriptis 846, 2
scripto *pro* scriptito 580, 5
scriptor 831, 10. 865, 1. 822, 6. 884, 2. 893, 8. 903, 13
scriptore 855, 8
scriptorum 735, 1
scriptores 831, 4. 849, 7. 852, 11
scriptori 903, 5
scriptoris 835, 3
scripturam 638, 1. 822, 2. 861, 5
scripturus 610, 4
scruta 765, 6
scrutaberis 812, 7
scrutare gladio ignem 664, 9
sculpe 298, 14
sculptum 641, 2
scurra 705, 1. 794, 2
scurræ 563, 5. 587, 3. 706, 10. 809, 4
scurram 615, 6
scurrantis 809, 2
scurris 659, 3
scurror 804, 9
scutica 541, 3
Scyllam 885, 6
scyphus 102, 2
scyphos 464, 7
Scythæ 131, 5. 288, 5. 534, 1. 501, 7
Scythas 80, 8
Scythen 384, 11
Scythes 191, 1. 418, 9
Scyticum 261, 3
se 10, 7. 216, 6. 270, 10. 271, 5. 403, 2. 508, 1. 513, 11, 13. 514, 7, 9. 521, 11, 529, 7
ſeſe 508, 11. 865, 13
ſeipſo 710, 4
ſecanda 227, 1
ſecandi 809, 11
ſecantur 799, 5
ſecat 601, 7
ſecet 822, 9
ſecernere 540, 9. 907, 9
ſecernis 575, 9
ſecernit 254, 8
ſecernunt 7, 1
ſecet 5, 1
ſecreta 619, 6. 720, 9. 899, 4

ſecreto 597, 12
ſecretum iter 817, 2
ſecrevit 486, 11
ſectabitur 543, 6. 676, 6
ſectamur 381, 1
Sectant 553, 12
ſectantem 875, 4
ſectari 144, 1
ſectarier 525, 2
ſectatur 518, 8. 527, 6
ſectatus 622, 4
ſectêre 541, 3
ſectis 27, 11. 679, 2
ſecto 381, 11
ſectum 734, 2
ſectus 350, 15. 442, 5
ſecula 277, 1. 486, 13
ſeculo 391, 2. 458, 1
ſeculum 9, 2
ſecum 513, 17. 630, 7. 663, 3. 773, 8. 765, 3. 888, 8
ſecunda 482, 9. 486, 14. 522, 6. 895, 5
ſecundæ res 720, 5. 774, 3
ſecundam 696, 3
ſecundas 596, 1. 635, 8
ſecundas partes 810, 3
ſecundis 189, 9. 380, 5. 402, 10. 416, 11
ſecundo 55, 5. 190, 10. 298, 12. 687, 5. 721, 1. 870, 2
ſecundos 418, 5
ſecundum, *præpoſ.* 456, 7
ſecundus 655, 6. 686, 7
ſecures 247, 3. 331, 5. 501, 6
ſecuri, *ablat. à ſecuris* 378, 2. 513, 14
ſecuris 584, 2
ſecurum 569, 1. 707, 4
ſecurus 101, 1. 677, 4. 847, 2. 857, 7
ſecùs 159, 2. 340, 7
ſecuta 349, 15
ſecutis 717, 5
ſecutus 545, 2. 811, 1
ſed tamen 552, 13. 620, 6. 905, 2
ſedare, Epod. 12
ſedatum 816, 2
ſede 58, 1. 895, 5
ſedem 473, 5
ſederit 631, 2
ſedes 9, 6. 129, 1. 171, 4. 200, 7. 253, 5. 399, 2
ſedet 243, 8. 443, 2. 573, 1
ſedibus 44, 5
ſedilia 891, 3
ſedilibus 443, 1
ſedit 806, 6
ſeditione 737, 1
ſeditionibus 252, 10. 276, 3
ſedula 882, 2
ſedulitas 760, 6. 854, 14
ſedulus 145, 1. 565, 7. 784, 5. 847, 4
ſeges 330, 6. 761, 11. 767, 2
ſegetes 118, 4. 867, 2
ſegetis 312, 5
ſegnes 328, 1. 648, 8
ſegni 301, 2
ſegnis 660, 2
ſegniùs 888, 13
ſelectis 554, 11
ſeilis 577, 11
ſemel 96, 2. 109, 2. 270, 6. 343, 4. 357, 6. 370, 14. 372, 1. 393, 5. 401, 1. 414, 1. 447, 5. 478, 1. 498, 9. 547, 14. 615, 8. 689, 14. 709, 2. 902, 2. 904, 7. 913, 1
Semeleius 74, 1
Semeles 79, 2
ſemeſa 700, 11
ſemeſos 537, 8
ſemet 576, 5
ſemina 486, 3. 664, 5
ſemis 902, 1
ſemita vitæ fallentis 817, 2
ſemota 829, 7
ſemoti 19, 4
ſenator 576, 4. 578, 7
ſene 683, 9. 689, 15. 690, 1
ſenecta 871, 1
ſenectæ 171, 4. 205, 2
ſenectam 121, 3
ſenectus 217, 10. 458, 4. 473, 1. 618, 5. 632, 12. 825, 10
ſenectuti 500, 8
ſenem 448, 13. 605, 4. 689, 4. 888, 2
ſenes 183, 9. 508, 11. 729, 5. 732, 2. 838, 1
ſeneſcentem 725, 2
ſeneſcit 766, 11
ſenex 186, 2. 649, 18. 665, 6. 882, 1
ſeni 322, 3
ſenibus 726, 12
ſenile 437, 6
ſeniles 888, 9
ſenior 691, 3
ſeniorum 609, 6. 902, 12
ſenis, *id eſt*, ſex 608, 5
ſenis, *genit.* à ſenex, 616, 6. 630, 4. 833, 7
ſenium 813, 4
ſenos 895, 1
ſenſere 378, 7
ſenſi 175, 5
ſenſibus 475, 2
ſenſimus 719, 6
ſenſit 270, 13. 386, 5. 647, 5
ſenſu 536, 10. 551, 3. 753, 1
ſenſus 538, 12. 539, 6
ſententia 482, 3. 521, 2. 601, 1. 733, 8. 804, 7. 878, 11. 829, 2
ſententiarum 265, 2
ſentiant 347, 2
ſentiat 747, 3
ſentiet 330, 5
ſentimus 558, 9
ſentire 503, 1. 817, 5
ſentis 352, 2. 625, 4. 705, 11. 815, 11
ſentit 655, 3. 732, 7. 788, 7. 802, 3. 842, 6. 867, 3. 878, 1
ſentiunt 243, 1
ſenum 109, 5. 684, 7
ſeparatis 232, 2
ſeponere 896, 6
ſepoſita 700, 10
ſeptem 294, 5. 497, 1. 766, 6, *bis.* 861, 10
ſeptem millia 729, 7
Septembribus 797, 5
Septimi 170, 1
Septimium 751, 1
Septimius 770, 1
ſeptimus 697, 4
ſepulcra 589, 8
ſepulcri 227, 2. 237, 7
ſepulcris 153, 2. 445, 7. 691, 3
ſepulcro 298, 13. 646, 9. 655, 9
ſepulcrum 463, 6. 587, 2
ſepultæ 402, 4. 691, 6
ſepultis 838, 4

INDEX

ſequar 593, 2. 731, 1, 5. 769, 2. 893, 13
ſequare 408, 3
ſequemur 427, 10
ſequentes 506, 2. 514, 7. 576, 5
ſequentur 900, 5
ſequere 862, 8. 882, 5
ſequerer 554, 1. 577, 1
ſequerere 653, 9
ſequeretur 587, 5
ſequetur 63, 3. 208, 6
ſequi 64, 7. 93, 6. 341, 8. 775, 4. 861, 8. 866, 3
ſequitur 311, 3. 712, 9
ſequor 365, 10. 595, 8. 616, 6
ſequuntur 578, 5. 913, 5
ſera 144, 2. 288, 4. 297, 2.
Seras 55, 10
ſerendis 876, 8
ſereno 141, 6. 477, 1. 677, 6
Seres 355, 7. 423, 4
ſeri ſtudiorum 603, 1
ſeria 508, 7. 636, 2. 881, 6. 892, 9. 912, 5
Sericas 114, 4
ſericos 459, 1
ſeries 360, 2. 894, 2
ſerius 162, 2
ſermo 548, 11. 603, 3. 621, 4. 699, 8
ſermone 536, 9. 601, 3. 638, 3. 671, 7. 749, 7. 828, 2. 862, 1. 880, 6. 893, 2
ſermonem 877, 5
ſermones 257, 5. 285, 5. 854, 4
ſermoni 548, 5, 11
ſermonibus 325, 9. 690, 15. 841, 9. 860, 3. 879, 4
ſermonis 582, 6
ſermonum 746, 1. 873, 4
ſerpens 344, 4. 533, 3
ſerpente 439, 4
ſerpentes 142, 1. 589, 6. 874, 3
ſerpentibus Afris pejor 722, 4
ſerpentium 428, 6
ſerpit humi 875, 6
ſerva, *nom.* 163, 2
ſerva, *verb.* 643, 15
ſervabis 785, 6
ſervabit 741, 8
ſervanda 902, 3
ſervantem 751, 7
ſervare 159, 2. 513, 4. 554, 5. 752, 2. 756, 8. 825, 8. 879, 9. 901, 11
ſervaret 865, 6
ſervari 913, 12
ſervas 325, 5. 656, 3. 772, 2. 822, 7
ſervaſtis 865, 14
ſervat 498, 10. 535, 10. 778, 4. 799, 4. 914, 3
ſervata, 209, 2
ſervate 390, 5
ſervatis 655, 7
ſervatura 415, 1
ſervavit 576, 10. 599, 1
ſerve, 16, 6. 134, 1. 739, 2. 815, 8
ſervet 798, 5
ſervetur 883, 1
Servi 611, 8
ſerviat 156, 4
ſerviet 114, 1. 774, 14. 801, 6
ſervile 712, 5
ſervilem 443, 5
ſervilibus 589, 4
Servilio 715, 6
ſervire 462, 4
ſervis 461, 4. 630, 3. 789, 11. 865, 8
ſervis, *verb.* 709, 12
ſervit 288, 3 571, 5. 775, 3
ſervitio 691, 1
ſervitus 183, 5
Servius 617, 9. 653, 2
ſervor, *nom.* 513, 12. 709, 10. 800, 11
ſervorum 841, 3
ſervos 512, 7. 531, 5. 566, 3. 576, 5. 597, 2. 648, 6. 650, 5. 758, 3
ſerum 706, 7
ſerus 13, 5. 65, 1. 845, 3
ſervum 537, 7. 756, 11
ſervum pecus 820, 7
ſervus 663, 8. 703, 1. 709, 1. 799, 10
ſeſquipedalia verba 880, 8
ſeſſor 865, 5
ſeſſuri 887, 3
ſeſtertia 766, 6. 858, 8
ſeſti, *vide* ſexti.
ſetoſa 489, 1
ſetoſam 564, 6
ſeu quod 616, 10, *bis.*
ſevera 288, 10
ſeveræ 148, 6. 280, 2
ſeveri 103, 3. 840, 3
ſeveris 819, 2. 891, 14
ſeveris, *verb.* 75, 1
ſevero 812, 12
ſeverum 881, 6
ſeverus 132, 7. 469, 1. 749, 9
ſex 726, 7
ſextarius 512, 4
Sexti 22, 2
Sextilem 759, 5
Sextili 778, 3
ſibi 156, 5. 272, 5. 505, 1. 508, 12. 512, 5. 519, 4. 523, 1. 528, 2. 532, 6. 541, 11. 554, 15. 573, 7. 576, 12. 577, 10, &c.
ſibillat 511, 9
Sibyllini 496, 1
Sicambri 420, 3
Sicambros 369, 10
Sicana 490, 3
ſicarius 544, 4
ſicca 296, 9
ſiccas 20, 2
ſiccat 699, 5
ſiccatis 133, 8
ſiccet 434, 11
ſicci 386, 1
ſiccis 18, 1. 75, 3. 486, 3. 672, 3. 819, 2
ſiccos 354, 12
ſiccus 622, 9. 665, 5. 804, 2
Sicula 260, 7
Siculæ 218, 1. 241, 4
Siculas 380, 4
Siculi 740, 13. 834, 2. 913, 12
Siculis 780, 1
Siculum mare 194, 2
ſicut 467, 1. 508, 12
ſidera 7, 5. 15, 2. 214, 4. 242, 8. 282, 2. 448, 1. 477, 2. 487, 5. 591, 7
ſidere 244, 2. 290, 12
ſiderum 439, 5. 499, 6
Sidonii 486, 7
Sidonio 773, 11
ſidus 55, 1. 398, 2. 428, 13. 465, 9. 490, 12. 584, 1
ſigilla 868, 6
ſigilla grata pudico 824, 3
ſigna *pro* ſigilla 697, 2
ſigna 182, 7. 269, 5. 363, 11. 421, 3. 462, 5. 557, 7. 670, 2. 813, 13. 854, 2

ſignat humum 887, 7
ſignata 784, 2
ſignatum 877, 7
ſigni 581, 2
ſignis 31, 7. 368, 3. 567, 3
ſigno 641, 3
ſigno lagenæ læſo 865, 9
ſignum atrum 912, 1
ſileant 397, 1
ſileas 690, 8
ſilebo 51, 3. 402, 6
ſilenti 698, 9
ſilentio 201, 5. 243, 3. 365, 8
ſilentium 448, 7. 451, 5. 468, 2
Silenus 893, 12
ſiliquis 841, 5
ſilix 534, 3
ſilva, *vide* ſylva
ſim 550, 10. 574, 8
ſimile 50, 14. 555, 8. 641, 11. 648, 5
ſimilem 308, 4. 322, 5. 564, 2. 644, 2
ſimiles 613, 3
ſimili 384, 9. 541, 7. 829, 6
ſimilis 92, 1. 344, 5. 527, 7. 550, 9. 690, 9. 895, 2
ſimillimus 864, 7
ſimius 602, 3
Simois 474, 4
Simone 893, 11
ſimplex 23, 5. 535, 7. 630, 5. 631, 2. 678, 7. 869, 7. 891, 1
ſimplex & unum 875, 1
ſimplices 183, 1
ſimplici 144, 3. 416, 8
ſimplicior 536, 7
ſimulacra 274, 4
ſimulantia 853, 3
ſimulare 874, 10
ſimulas 708, 1
ſimulet 820, 1
ſin 749, 2
ſinas 14, 1
ſincerum 535, 12. 740, 9
ſine, *verb.* 801, 6. 806, 1
ſinebant 213, 2
ſingula 573, 5. 590, 4. 626, 2. 700, 13. 859, 13. 880, 3
ſingulos 298, 4
ſingultim 575, 2
ſingultus 350, 14
ſiniſtra 10, 8
ſiniſtrè 913, 1
ſiniſtrorsùm 462, 10. 643, 6
ſint 508, 12. 610, 3. 612, 2. 677, 3. 699, 11
ſinu 228, 2. 653, 6
Sinueſſe 561, 4
Sinueſſanum 749, 1
ſinum 427, 9
ſinus 346, 10. 466, 9. 732, 6
ſinus, *plural.* 126, 8
Siren 640, 1
Sirenum 737, 9
ſis 346, 4. 478, 9. 511, 5. 550, 9. 553, 12. 618, 8. 647, 3. 685, 7. 734, 2
Siſennas 582, 7
ſiſer 714, 4
Siſyphus 208, 2. 493, 10. 535, 3. 641, 1
ſitæ 462, 10
Sithonia 343, 2
Sithoniis 77, 1
ſiticuloſæ 439, 6
ſitiens 511, 11
ſitim 156, 6. 410, 7. 866, 6
ſitis & fames argenti 811, 3
ſitis 528, 4
ſitu 359, 2
ſitum. *adject.* 255, 1. 292, 1
ſitus, i, ſqualor 864, 5
ſitus agri 796, 4
ſitus, *plur.* 854, 6
Smyrna 776, 3
ſobolem 497, 11
ſoboles 302, 8. 374, 3
ſobrius 189, 4. 638, 4
ſocci 879, 3
ſocco 846, 9. 880, 1
ſocero 688, 7
ſocerorum 268, 3
ſocerum 298, 1. 514, 3. 821, 7
ſocialiter 895, 6
ſocianda 398, 9
ſocii 32, 7
ſociis 737, 7. 738, 1. 843, 1
ſocio 841, 4
ſocium 338, 9
ſocius 689, 5
Socraticæ 900, 4
Socraticam 114, 9
Socraticis 325, 8
ſodales 103, 5. 139, 3
ſodali 99, 3. 317, 4
ſodalibus 136, 2. 394, 2. 616, 2. 764, 13
ſodalis 691, 3
ſodalium 174, 5
ſodes 595, 6. 730, 1. 761, 5. 798, 8. 911, 7
ſol 280, 4. 370, 10. 386, 2. 415, 10. 462, 6. 497, 30 582, 1. 826, 1
ſol veniens 796, 6. diſcedens, *ibid.*
ſola 400, 5. 572, 2
ſolares 756, 8
ſolabitur 702, 10
ſolantis 167, 7
ſolatas 642, 4
ſolatur 842, 3
ſoldo 528, 3
ſoldum 688, 6
ſole 216, 5. 354, 12. 357, 3. 547, 7. 748, 3. 840, 7
ſoleas, *nomen* 542, 1. 720, 8. 785, 9
ſoleat 567, 1
ſolem 185, 9. 598, 5. 673, 2. 752, 3. 773, 2
ſolenne 813, 6. 839, 9
ſolennis 733, 12
ſolennis 407, 1
ſolent 570, 4. 720, 5. 815, 13
ſoler 726, 13
ſolers 395, 2. 909, 3
ſoles, *id eſt*, dies 3, 3, 8
ſoles, *verb.* 693, 6
ſolet 98, 5. 641, 8
ſolibus 434, 6. 841, 7. 826, 6
ſolida 250, 3
ſolido 5, 7. 620, 4
ſolidum 660, 6
ſolio 157, 1
ſolis, *genit. à ſol.* 35, 2. 91, 2. 346, 3. 422, 7
ſolis 732, 12. 803, 9
ſoliti 559, 6. 619, 9. 661,
ſolitis 50, 9
ſolitum 21, 13. 786, 5
ſolitus 511, 9. 577, 13. 651, 5
ſolium 806, 3
ſollicita 131, 1
ſollicitæ 282, 5. 698, 13
ſollicitam 354, 8
ſollicitas, *nom.* 700, 5
ſollicitas, *verb.* 413, 4
ſollicitat 242, 2. 627, 3
ſollicitis 363, 9. 750, 4
ſollicito 815, 8

ſollicitudine 719, 16
ſollicitudines 76, 1
ſollicitudinibus 473, 9
ſollicitum 61, 8. 517, 1. 707, 19
ſollicitus 355, 6. 580, 1. 662, 3
ſolo, *ſubſt.* 376, 13
ſolo, *adject.* 98, 1. 642, 11
ſolos 507, 2. 795, 8
ſolſtitio 778, 2
ſolvas 549, 11
ſolvat 248, 7
ſolvatur 473, 1
ſolve 488, 2 *bis.* 491, 1. 725, 2
ſolventur 621, 2
ſolvere 104, 8. 328, 11 464, 12
ſolveret 700, 9
ſolvet 59. 4. 371, 4. 802, 2
ſolvi 155, 6
ſolvitur 20, 1
ſolum, *ſubſt.* 75, 2. 176, 2. 481, 4
ſolum, *adject.* 677, 3. 822, 8
ſolum, *adv.* 576, 11. 893, 7
ſolus 401, 3. 541, 9. 542, 6. 577, 16. 578, 9. 687, 6. 827, 1. 738, 3. 911, 13
ſoluta 465, 1
ſolutæ 21, 5
ſolutis 116, 4. 169, 3. 367, 4
ſolutis operum famulis 316, 3
ſolutorum 581, 5
ſolutos 264, 6. 551, 8
ſolutum 750, 6
ſolutus 430, 4. 450, 7. 699, 5
ſomni 638, 2
Somnia 704, 3. 833, 3. 870, 9. 873, 7
ſomnis 365, 9
ſomnium 348, 10
ſomno 259, 2. 614, 4. 698, 12. 712, 8. 861, 6
ſomnos 97. 3. 216, 1. 433, 6. 452, 4. 475, 3. 558, 3. 773, 3
ſomnum 192, 2. 241, 7. 125, 3. 749, 6. 763, 1. 904, 2
ſomnus 241, 7. 297, 12. 566, 11. 803, 6
ſomnum prope rivum 789, 6
ſonabit 574, 4
ſonant 472, 4
ſonante 460, 5. 481, 6
ſonantem 201, 2. 264, 1. 398, 7
ſonari 490, 11
ſonat 591, 2
ſonaturum 548, 7
ſonent 605, 1
ſonitum 153, 4
ſonitus 5, 11
ſono 203, 3. 907, 7
ſonum 222, 7. 374, 9. 849, 9. 861, 14. 896, 7. 903, 7
ſonus 489, 3
Sophocles 845, 5
ſopor 94, 5
ſopore 448, 12
ſopori 632, 4
Soracte 38, 2
ſorde 740, 8
ſordent 776, 8
ſordes 575, 14. 598, 4
ſordeſcere 825, 3
ſordet 810, 7
ſordibus 491, 2. 630, 2. 691, 7
ſordida 750, 8
ſordidæ 247, 1
ſordidos 151, 2. 228, 3
ſordidum 406, 5
ſordidus 108, 7. 189, 3. 216, 2. 511, 8. 513, 11. 518, 2. 652, 10
ſoror 95, 1. 304, 7. 643, 14. 807, 5
ſorore 256, 5
ſororem 650, 15
ſorores 101, 7. 186, 4. 298, 2
ſororibus 321, 6. 392, 1
ſororum 160, 8
ſors 39, 7. 162, 3. 787, 8
ſorte 312, 7. 334, 8. 476, 7. 664, 2. 702, 3. 774, 17
ſorte ſuprema 867, 14
ſortem 190, 1. 505, 1
ſortes dictæ 908, 6
ſortiere 22, 6
ſortilegis 892, 2
ſortis 407, 6
ſortita 701, 7. 880, 3
ſortito 440, 5
ſortitur 241, 1
ſortitus 574, 14
Soſiis 903, 4
Soſiorum 824, 2
ſoſpes 136, 1. 140, 4
ſoſpite 111, 3. 500, 2
ſoſpitis 287, 2
ſoſpitum 305, 2
ſpadonibus 462, 3
ſpargas 869, 9
ſparge 322, 1. 691, 5
ſpargens 446, 4
ſpargent 211, 3
ſpargere 307, 10. 749, 10
ſparges 173, 6
ſpargier 406, 2
ſpargis 656, 2
ſpargit 318, 2
ſparſi 721, 5
ſparſiſſe 199, 2
ſparſum 324, 2. 679, 3
Spartacum 306, 1
Spartacus 480, 3
ſpatiari 588, 1
ſpartiere 654, 4
ſpatiis 763, 8. 787, 6
ſpatio 383, 11
ſpatio brevi 47, 4
ſpatium 701, 14
ſpe 612, 3. 753, 6. 793, 6. 817, 9. 842, 13. 888, 5
ſpecie 870, 4
ſpecie recti decipimur 875, 3
ſpeciem 809, 2. 816, 7
ſpeciem ludentis dabit 864, 11
ſpecies 626, 3. 657, 1. 753, 5. 756, 10. 873, 8
ſpecioſa 349, 11. 864, 3. 885, 5. 901, 1
ſpecioſius 813, 9
ſpecioſum 799, 8
ſpectabant 588, 2
ſpectacula 109, 3. 624, 6. 849, 6
ſpectaculo 449, 12
ſpectaculum 452, 10. 583, 12
ſpectanda 605, 2. 753, 1
ſpectandum 875, 15
ſpectandus 416, 12
ſpectant 753, 12
ſpectante 758, 5
ſpectantia 731, 4
ſpectantis 880, 9
ſpectantur 850, 2
ſpectare 626, 7. 777, 6. 824, 1

ſpectaret 849, 5
ſpectaſſe 720, 10
ſpectat 158, 6. 800, 5. 835, 2
ſpectata 852, 5. 889, 8
ſpectator 847, 4. 888, 15. 892, 7
ſpectatoris 851, 2
ſpectatum 724, 2. 873, 5
ſpectaverat 697, 12
ſpectemus 862, 7
ſpectent 752, 5
ſpectes 526, 3. 730, 6
ſpeculo 404, 6
ſpecus 340, 1
ſpem 22, 3. 48, 1. 327, 5. 423, 10. 503, 2. 684, 9. 686, 6. 736, 9. 747, 6
extra ſpem veniæ cautus 895, 15, *vide* intra
ſpem mentita ſeges 767, 2
ſperabitur 747, 8
ſperamus 852, 1. 902, 2
ſperare 140, 2. 408, 4
ſperas 527, 7
ſperat 24, 3. 189, 9
ſperatum 828, 8
ſperavit 648, 5
ſperes 58, 9. 392, 3
ſperet 894, 1
ſpernat 876, 7
ſperne 39, 9. 116, 1. 623, 1. 685, 1. 740, 10
ſpernere 213, 1. 219, 2. 255, 2
ſpernit 5, 8. 248, 2. 626, 6. 733, 9. 761, 10
ſpes 133, 2. 365, 2. 382, 9. 407, 10. 728, 10. 800, 2. 816, 11
ſpes, *plural.* 411, 5. 749, 4. 750, 3. 812, 3
ſpicea 499, 1
ſpicula 64, 6. 352, 8
ſpinas 787, 1
ſpinis 871, 2
ſpirabat 414, 6
ſpirat 400, 2. 846, 1
ſpiritu 489, 12
ſpiritum 156, 2. 218, 6. 389, 5. 668, 12
ſpiritus 220, 9. 296, 5. 295, 8. 468, 4. 548, 9
ſpiro 375, 3
ſpiſſa 211, 5. 322, 4. 891, 3
ſuiſſæ 373, 7. 906, 1
ſpiſſis 822, 4
ſplendeat 155, 3. 874, 5
ſplendentis 80, 4
ſplendet 215, 9. 252, 6. 749, 3
ſplendida 393, 5. 651, 2. 852, 12
ſplendide 297, 9
ſplendidior 302, 1. 311, 11
ſplendidius 804, 10
ſplendor 547, 6
ſplendoris 863, 13
ſponda 440, 4
ſpondeos 895, 4
ſpondere 910, 8
ſponſæ 368, 5. 821, 8
ſponſi 738, 5
ſponſo 114, 1
ſponſorem 694, 4
ſponſos 297, 5
ſponſum, *id eſt*, promiſſum 538, 10
ſponſum, *id eſt*, ad ſpondendum 860, 10
ſponſus 246, 6
ſponte ſuâ 782, 1
ſpretus 454, 11
ſpurco 684, 1
ſquillas 717, 7
ſquillis 678, 1
ſtabant 602, 2
ſtabat 587, 2
ſtaberi 646, 9. 647, 4
ſtabiles 895, 4
ſtabilis 498, 9
ſtabit 666, 7
ſtabulis 20, 3
ſtagna 210, 4
ſtans pede in uno 545, 6
ſtante 543, 2
ſtantem 132, 2. 520, 5, 686, 1
ſtantes 345, 1
ſtare 595, 4
ſtas 858, 13
ſtas animo 657, 6
ſtat 185, 2
ſtatis 507, 9
ſtatu 263, 6
ſtatua 861, 11
ſtatuas 644, 5. 685, 10
ſtatuetur 114, 3
ſtatuis 656, 1
ſtatuis, *nom.* 336, 2
ſtatuit 199, 5. 528, 1. 636, 7
ſtatus 355, 5. 805, 2
ſtella 51, 10. 354, 11
ſtellæ 782, 1
ſtellas 583, 15. 752, 3
ſtellis 231, 5. 307, 10. 340, 5
ſtercore 471, 1
ſterilem 330, 6
ſterilis 877, 13
ſternet 315, 4
ſtertebat 532, 5
Stertinii 782, 4
Sterninius 642, 2. 667, 4
ſtertit 558, 7. 858, 2
ſtes 654, 4. 690, 9. 904, 3
Steſichori 399, 4
ſtet 38, 1. 254, 3. 352, 2. 528, 12. 847, 2. 878, 4
ſtetere 69, 9
ſtetit 264, 2. 296, 8. 642, 7. 679, 3. 850, 4
Sthenelus 65, 6. 401, 3
ſtillabit 910, 14
ſtimulos 710, 12
ſtipare 639, 5
ſtipata 835, 1
ſtipator 543, 5
ſtipendium 490, 7
ſtirpes 356, 7
Stoice 652, 6. 667, 8
Stoici 459, 1
ſtola 524, 8. 526, 10
ſtolidi 847, 10
ſtomacheris 734, 3
ſtomachetur 549, 6
ſtomacho 69, 6. 631, 4. 651, 15. 678, 3. 680, 5
ſtomachoſus 792, 7
ſtomachum 623, 4. 627, 3. 714, 4. 792, 3
ſtomachum, *id eſt*, iram, 26, 5
ſtomachus 626, 6
Strabonem 534, 10
ſtragula 649, 13
ſtramentis 649, 12
ſtratus 5, 9
ſtravere 39, 3. 69, 8
ſtravit 417, 12. 656, 4
ſtrenua 351, 3. 779, 3
ſtrenuus 741, 9. 764, 1. 765, 12
ſtrepitu 291, 5. 529, 6. 850, 2
ſtrepitum 64, 7. 322, 2. 354, 4. 374, 7. 738, 9. 788, 13
ſtrepitus 702, 5. 803, 7. 861, 7. 879, 5
ſtrepunt 150, 3. 409, 3

ſtrictis 788, 15
ſtridere 720, 9
ſtridore 129, 5
ſtrigili 712, 4
ſtrigis 445, 10
ſtringat 517, 6
ſtruis 227, 3
ſtruit 509, 2. 743, 2
ſtudet 366, 1. 743, 9. 820, 4. 841, 2. 909, 8
ſtudia 812, 9
ſtudiis 338, 3. 732, 4. 739, 5. 766, 11. 814, 7. 839, 1. 861, 10. 863, 6. 887, 14
ſtudio 551, 5. 622, 7. 648, 11. 784, 4. 840, 3. 851, 5
ſtudiorum 603, 1. 615, 11
ſtudioſa 347, 2. 689, 13. 743, 2
ſtudium 300, 3. 412, 3. 744, 12. 909, 5
ſtultè 728, 7. 854, 14. 896, 5
ſtulti 519, 8. 642, 1
ſtultior 707, 1
ſtultis 537, 4
ſtultiſſimus 566, 10
ſtultitia 19, 10. 642, 12. 657, 3. 658, 6. 661, 1. 728, 2
ſtultitiæ 643, 10. 664, 9
ſtultitiam 412, 5. 811, 9. 886, 13
ſtultorum 736, 3. 798, 1
ſtultos 658, 10
ſtultum 668, 5
ſtultus 532, 11. 543, 7. 571, 4. 652, 4, 5. 692, 8. 738, 1. 761, 10. 787, 9
ſtupens 202, 4
ſtupent 457, 2
ſtupet 340, 8. 547, 6. 571, 6. 621, 7
ſtupris 384, 7
Stygia 236, 1
Stygiis 397, 5
ſtylum 610, 3
ſtylus 617, 1
Styx 128, 5
ſua 264, 9. 403, 8. 456, 7. 471, 5
ſuaderat 755, 7
ſuadere 482, 9
ſuaderet 522, 9
ſuades 513, 16
ſuadet 730, 4
ſuæ 524, 11
ſuam 485, 2. 530, 5
ſuas 744, 2
ſuaverit 740, 15
ſuave eſt 510, 8
ſuave 551, 2
ſuaves 628, 4. 722, 1
ſuavi 440, 3
ſuavior 603, 4
ſuaviter 592, 4. 768, 4
ſuavius 581, 6. 721, 7
ſubacta 151, 3. 167, 1
ſubducta 807, 13
ſubductis 520, 1
ſubductum 19, 2
ſubegit 828, 9
ſubeſt 386, 2. 733, 7. 788, 11
ſubeunt 258, 7
ſubjecta 888, 14. 894, 11
ſubjectat 710, 12
ſubjectior 697, 11
ſubjectos 55, 9
ſubimus 559, 2
ſubinde 691, 5. 769, 6
ſubire 426, 2. 541, 4
ſubiſti 762, 11
ſubit 593, 4. 806, 10
ſubito 672, 5. 702, 4. 704, 5. 705, 10
ſublatæ 454, 5
ſublatam 336, 6
ſublatis 690, 14. 714, 5
ſublato jure nocendi 898, 2
ſublatus 686, 5
ſublegit 714, 7
ſublime 244, 6
ſublimes verſus 913, 6
ſublimi 7, 5. 66, 1. 343, 3
ſublimia 781, 7
ſublimis 845, 7. 887, 13
ſubluſtri 347, 11
ſubmittere 726, 5
ſubrepere 701, 13
ſubruit 310, 6. 847, 6
ſubſcribe 612, 9
ſubſcribi 336, 2
ſubſequitur 78, 3
ſubſidere 483, 5
ſubſtringe 690, 12
ſubſutâ 520, 4
ſubtemine 474, 5
ſubtile 717, 3. 853, 4
ſubtilis judex 711, 7
ſubucula 733, 6
ſubvertet 774, 16
ſuburbana 766, 2
ſuburbano 672, 3
Suburranæ 448, 14
ſuccedant 755, 4
ſuccederet 806, 6
ſucceſſit 897, 5
ſucci 672, 1
ſuccinctam 588, 9
ſuccinctus 701, 20
ſuccinit 807, 7
ſuccis 718, 4
ſucco 679, 5
ſuccos 253, 6
ſuccum 716, 4
ſuccurrite 913, 8
ſuccus 349, 10. 552, 14
ſudando 624, 1
ſudaviſſe 785, 10
ſudavit 909, 9
ſudet 894, 1
ſudor 63, 8. 466, 5. 470, 7. 592, 9
ſudoris 846, 4
ſuetæ 588, 3
ſuffigat 537, 9
ſuffragia 821, 14. 863, 5
ſui 5, 4. 58, 11. 78, 3. 198, 5. 356, 11
ſuis 183, 1. 265, 5. 385, 3. 430, 3. 464, 4. 479, 4. 689, 2. 814, 7
Sulcii 550, 10
ſulcis 240, 5
Sulcius 550, 5
ſulcos 766, 10
ſulfura 792, 2
Sullæ, *vide* Sullæ
Sulpitiis 411, 4
ſum 362, 3. 428, 3. 593, 2. 619, 9. 655, 1. 709, 3. 857, 2
ſumas 807, 3
ſume 287, 1. 361, 2. 652, 1. 660, 3. 663, 2. 778, 7
ſumebat 911, 12
ſumere 103, 3. 510, 13. 572, 5. 577, 11
ſumere vires 815, 13
ſumeret 270, 14
ſumes 49, 2
ſumet 812, 3. 863, 12
ſumi 711, 12
ſumit 247, 3. 743, 3
ſumite 875, 16
ſumma, *ſubſtant.* 22, 3. 547, 10. 875, 12
ſumma, *adject.* 9, 5. 583, 6. 623,

323, 6. 658, 6. 724, 1
ſumma voce 530, 7
ſummæ 393, 1. 649, 19
ſummam 646, 9. 647, 5. 906, 4
ſummè 858, 6
ſummi 337, 10
ſummis 129, 2. 333, 4
ſummisêre 382, 1
ſummittit 676, 5
ſummo 352, 9. 905, 8
ſummos 189, 7
ſummoſſes 596, 3
ſummotus 468, 16
ſummovere 227, 5
ſummovet 190, 4. 215, 5
ſummum 566, 2. 700, 2. 831, 6
ſummus ab imo 729, 4
ſummus ego 715, 5
ſumpta 518, 8. 876, 13
ſumptis 894, 3
ſumptu 213, 3
ſumptum 519, 3. 681, 2. 863, 9
ſumptuoſa 332, 2
ſumptus 576, 7. 680, 9
ſumus 392, 12. 556, 1. 592, 6. 738, 4
ſunto 880, 10
ſuo 807, 2
ſuorum 697, 5
ſuos 515, 1
ſupellex 749, 3
ſuperque 429, 3. 524, 2
ſuperante 53, 1
ſuperantis 405, 3
ſuperare 51, 8. 514, 10. 813, 8
ſuperat, *id eſt*, ſuperfluit 634, 2
ſuperat, *id eſt*, reſtat 901, 10
ſuperba 431, 3. 449, 5
ſuperbæ 112, 1. 730, 7
ſuperbas 456, 3
ſuperbi 501, 7. 851, 2
ſuperbiæ 404, 2
ſuperbiam 292, 4. 361, 2
ſuperbis 421, 4. 890, 10
ſuperbo 142, 5. 700, 13
ſuperbos 43, 7. 52, 5. 130, 3. 382, 8
ſuperbum 209, 3. 228, 11. 624, 9
ſuperbus 441, 3. 478, 8. 488, 4. 571, 1
ſupercilio 243, 3. 816, 6
ſupereſſe 817, 7
ſupereſſent 701, 17
ſupereſt 817, 7
ſuperi 393, 2. 842, 10
ſuperjecto 10, 1
ſuperis 6, 5. 27, 9. 45, 1
ſupernè 236, 4. 873, 4
ſuperni 429, 1
ſuperſtes 155, 7. 220, 3. 500, 4
ſuperſtite 427, 1
ſuperſtites 452, 9
ſuperſtiti 290, 3, 7
ſuperſtitione 646, 4
ſuperſunt 756, 6
ſupervacuas 791, 3
ſupervacuos 237, 8
ſupervacuum 902, 8
ſuperveniet 747, 8
ſupervenit 868, 2
ſupinas 330, 1
ſupinor 706, 12
ſupinum 260, 2
ſupinus ſtertit 558, 7
ſuppetas 493, 6
ſuppetit 780, 4
ſupplex 418, 2. 487, 2. 863, 5
ſupplice 304, 8
ſupplicio 336, 8
ſupponas 677, 5
ſuppoſitos 148, 5
ſuprema 50, 4
ſuprema forte 567, 14
ſupremi 124, 3
ſupremo 86, 2. 493, 10. 748, 3
ſupremo fine 828, 10
ſupremum 220, 7. 513, 13. 747, 7
ſura 573, 6
ſuras 166, 3
ſurdior 283, 8
ſurdiora 492, 2
ſurdo 849, 8
ſurge 297, 11, 12. 813, 4
ſurgendum 580, 2
ſurgente 185, 8. 547, 7
ſurgeret 636, 1
ſurget 652, 8
ſurgit 278, 8. 632, 5
ſurgunt 739, 1
ſuris tumentibus, Epod. 8
ſurpite 665, 7
ſurpuerat 414, 7
Surrentina 677, 9
ſurrentum 807, 11
ſurrene 598, 6
ſurripis 650, 3. 800, 3
ſus 470, 6. 738, 3. 860, 3
ſuſcitabo 346, 2
ſuſcitat 190, 6
ſuſcitet 512, 13
ſuſpecta 74, 4. 812, 12
ſuſpectos 617, 12. 799, 14
ſuſpectum 550, 5
ſuſpendens 719, 12
ſuſpendis 570, 4
ſuſpendiſſe 24, 7
ſuſpendit 839, 3
ſuſpenſa 447, 2. 719, 2
ſuſpenſi 576, 1. 729, 6
ſuſpicari 166, 4
ſuſpice 753, 11
ſuſpirare 282, 6
ſuſpiret 246, 5
ſuſtineant 38, 2
ſuſtineas 813, 11. 827, 1
ſuſtinet 579, 4
ſuſtulerat 223, 1
ſuſtulerit 262, 4
ſuſtulit 129, 6. 177, 2. 538, 8
ſuſurri 40, 3
ſuſurros 720, 9
ſutor 541, 9 542, 1, 5. 649, 1
ſuum 867, 11
Sybarim 34, 2
ſydera, *vide* ſidera.
ſyllabæ 894, 11
Syllæ 524, 1
ſylva 89, 5. 312, 4. 318, 2. 792, 9. 773, 7
ſyllæ, *di reſ.* 92, 4. 472, 3
ſylvæ 38, 3. 50, 4. 61, 3. 111, 3. 356, 9. 692, 3. 739, 14. 877, 8
ſylvam 264, 7. 604, 4
Sylvane 432, 12
Sylvani 355, 3
Sylvanum 843, 2
ſylvarum 495, 1. 786, 3
ſylvas 295, 9. 746, 4. 859, 3
ſylveſtrem 868, 12
ſylveſtres 907, 3
ſylveſtria 629, 5
ſylvis 87, 1. 433, 4. 448, 11. 467, 9. 643, 4. 1, 5. 741, 6. 875, 8. 894, 4
ſymphonia 905, 4
ſyncerum, *vide* ſincerum.
Syra 119, 7
Syri 573, 10
Syrio 175, 3

Syro 697, 8
Syrtes 89, 1. 171, 1. 236, 8. 464, 5

T.

TAbella 616, 5. 711, 1. 839, 3
tabellas 470, 2. 868, 6
tabellis 512, 2. 697, 2
tabernæ 542, 4. 550, 11. 788, 11
tabernas 22, 1. 893, 2
tabescat 514, 9
tabo 447, 5. 450, 2
tabula 24, 5
tabulæ 621, 2. 740, 7. 873, 6
tabulam 576, 1. 729, 6
tabulas 546, 1. 645, 2. 687, 4. 688, 7. 829, 9
tabulis 863, 12
taceas 863, 10
tacenda 765, 13
tacent 457, 3
tacentem 190, 5
tacentes 807, 2
tacere 551, 10
taces 320, 4
tacet 542, 2
tacita 321, 9. 360, 6. 788, 1
tacitum 536, 9. 580, 5. 746, 4
taciturna 182, 6. 355, 4
taciturnitas 397, 3
taciturnius 861, 11
taciturnus 119, 3. 816, 7. 825, 4
tacitus 363, 9. 592, 11. 689, 1. 765, 3. 807, 9. 866, 8
tacta 738, 14
tactu 246, 7
tacui 448, 5
tædium 61, 8
Tænati 128, 8
tale 430. . 829, 3
talent . 58, 11. 710, 7. 755, 3
talentum 893, 11
tali 604, 2
Talar he 19, 1
talibus 857, 11
talis & talis 22, 6. 535, 4
talium 395, 3
talo recto ites 847, 2
talos 520, 4. 526, 10. 592, 10. 653, 5. 705, 3. 856, 4
tam quam 837, 6
Tanaim 291, 1. 423, 5
Tanaim, *nomen viri*, 514, 3
Tanais 355, 5
tandem 12, 1. 93, 5. 186, 6. 307, 6. 380, 9. 488, 1. 558, 5. 669, 4, 13. 887, 6
tangas 708, 6
tangat 255, 6. 429, 2
tange 343, 4
tangendæ 18, 7
tangens 686, 1
tangentis 700, 13
tangere 35, 6. 303, 1. 321, 5. 527, 6. 617, 7. 743, 12
tangi 295, 6
tango 523, 3
tanquam 512, 1, 2. 624, 7. 867, 12
tanta 524, 5. 827, 1
tantam 781, 6
Tantali 228, 12
Tantalum 228, 12
Tantalus 493, 8. 511, 11
tantam 475, 1
tanti 467, 10. 899, 10
tanti quantum habeas, sis 511, 5
tantis 709, 7
tanto 634, 5. 850, 2. 884, 4
tantò 518, 7. 668, 13 *bis*. 681, 3. 705, 5. 846, 4
tanto plura 866, 8
tantos 639, 6
tantulo 511, 2
tantum 660, 2. 689, 13. 894, 2. 3
tantùm 545, 3. 550, 4. 588, 3. 592, 2. 608, 6. 651, 1. 668, 6. 677, 1
tantundem 510, 9, 13. 540, 11. 660, 3. 681, 8
tantummodo 596, 9
tantus 439, 5. 614, 6
tarda 19, 4. 594, 4. 726, 9
tardavit 222, 6
tardior 895, 3
tardiora 493, 4
tardis 557, 3. 595, 4
tardiùs 633, 2. 648, 7
tardo 536, 2
tardum 741, 10
tardus 887, 12
Tarenti 111, 5
Tarentino 850, 6
Tarentum 273, 7. 578, 2. 675, 2. 763, 11. 796, 11
Tarpa 605, 1
Tarquini 52, 6
Tarquinius 571, 2
Tartara 108, 3
Tartaro 283, 4
tauri 167, 3. 349, 4. 371, 3
tauriformis 417, 5
tauris 205, 6. 303, 2. 439, 1
tauro 347, 6
Tauro, *propr.* 748, 4
taurus 350, 12. 540, 6. 617, 14
teque & tua 911, 13
Teanum 732, 9
Tecmessæ 163, 5
tecta 215, 7. 231, 5. 256, 1. 292, 1
tecti 189, 3
tecto 521, 11. 569, 3. 639, 4. 692, 2. 774, 5
tectum, *subst.* 183, 6. 562, 1. 566, 2. 753, 13
tectum, *particip.* 27, 6
tectus 617, 3
tecum 116, 8. 122, 2. 175, 4. 290, 15 *bis*. 427, 4. 440, 6. 460, 3. 595, 8. 712, 6
tedas 380, 3. 689, 15
tegam latus 684, 1
tegat 520, 4. 890, 9
tegentis 526, 6
teges 812, 8
Teiâ fide 73, 6
Teium 476, 2
tela *orum* 400, 9. 488, 5
Telamone 163, 4
telas 300, 2
Telegoni 353, 8
Telemachus 763, 6
Telephe 322, 5. 881, 3
Telephi 57, 1, 2
Telephum 407, 5
Telephus 488, 3
tellure 33, 1. 152, 3. 450, 16. 478, 9. 688, 4. 698, 7

tellurem 843, 2
telluris 195, 3. 636, 6
tellus 90, 3. 128, 4. 139, 1. 208, 3. 228, 7. 420, 2. 474, 2. 484, 9. 498, 12. 633, 4
telo 499, 4
telum 617, 5
temerè 50, 3. 192, 8. 536, 11. 635, 3. 675, 3. 841, 2. 857, 3. 887, 8
temeri 867, 4
temnens 515, 2
temnit 626, 6
Tempe 29, 3. 87, 2. 241, 10
temperant 85, 2. 409, 1
temperante 486, 4
temperare 494, 11
temperas 374, 7
temperat 35, 5. 50, 12. 262, 5. 335, 2. 821, 5, 6. 869, 1
temperatam 159, 3. 264, 10
temperato 155, 2
temperet 217, 7. 320, 2. 689, 4. 781, 8
temperiem 796, 8
tempestas 315, 3. 568, 3. 726, 1. 794, 5
tempestas horrida 472, 1
tempestatibus 466, 14
tempestatibus urbis 861, 13
tempestatis 664, 1
tempestativa 93, 2. 322, 6
tempestivius 363, 4
tempestivum 866, 3
templa 10, 6. 213, 4. 274, 2. 634, 4. 828, 4
templis 295, 2. 813, 13.
tempora, *id est*, caput 341, 9. 365, 4. 398, 4
tempora populeâ fertur vinxisse coronâ 32, 4
tempora dura 859, 4
tempora 108, 5. 370, 4. 393, 2. 410, 7. 414, 1. 540, 8. 549, 9. 581, 2. 597, 3. 752, 3. 884, 2
tempore 159, 5. 495, 4. 515, 4. 562, 3. 598, 2. 615, 2. 642, 3. 671, 2. 726, 9. 741, 5. 869, 12
tempore alieno 551, 4
tempore festo 842, 12
tempore quo 688, 3
temporibus 402, 11. 415, 2. 829, 8
temporis 355, 9. 888, 6. 899, 8
temporum 360, 2
tempus 139, 3. 174, 1. 280, 7. 331, 1, 378, 2. 486, 12. 513, 13. 670, 1. 697, 11. 739, 8. 835, 3
tempus est abire 871, 5
ten' 680, 10
tenacem propositi virum 249, 4
tenaci 433, 2
tendant 705, 7
tendebat 762, 9
tendens 273, 6
tendentes 263, 3
tendere 7, 3. 114, 4. 613, 2. 749, 7
tendimus 565, 7
tendis 115, 1. 228, 7. 257, 4. 597, 8
tendit 190, 7. 368, 10. 433, 11. 773, 5. 820, 4
tendit 767, 4
tendunt 705, 7. 859, 15
tene 78, 2. 595, 6
teneam 733, 1
teneas 669, 11
teneant 880, 3. 902, 7
teneatis 873, 5
tenebat 701, 13
tenebit 32, 1
tenebo 298, 6. 592, 14. 802, 1
tenebris 379, 11. 393, 9
tenent 32, 1. 259, 7
tenente 305, 7. 583, 9
tenentur 799, 6
teneo 365, 10
teneor dono 761, 8
teneor, *vide* tentor
tenet 317, 3. 371, 4
tenera 741, 3
tenere 6, 1. 85, 4. 338, 1. 349, 10
teneram 672, 8
tenerem 671, 6
teneret 794, 2
teneri 732, 4. 821, 11
teneris 364, 10. 894, 6
tenero 278, 2. 410, 3
teneros 540, 12. 554, 16
tenerum 22, 7. 525, 5. 141, 8
tenes 343, 1
tenet 59, 2. 264, 6. 352, 10. 399, 1. 407, 7. 469, 9. 502, 9. 574, 5. 643, 2. 811, 3. 914, 11
teneto 707, 3
tenta 485, 6. 489, 12
tentabo 260, 10
tentantem 805, 3
tentantur 754, 8
tentare 331, 7. 854, 13
tentaris 47, 1
tentasse 107, 3
tentat 247, 7. 282, 8. 806, 3
tentata 909, 1
tentator 265, 3
tentatum 512, 10
tentavit 70, 3. 845, 6. 892, 5
tentent 815, 8
tententur 652, 9
tentor 555, 2
tentus 685, 10
tenuabitur 677, 6
tenuare 257, 6
tenuatum 632, 8
tenuem 218, 7
tenuere 499, 9
tenues 27, 2. 671, 7. 789, 3
tenui, *nom.* 125, 5. 215, 9. 235, 1. 671, 7. 675, 4. 702, 10. 851, 12
tenui re 826, 1
tenuis 630, 7. 762, 7. 876, 8. 891, 1
tenuisse 314, 8
tenuit 196, 9
tenus 308, 8. 727, 4
tepeant 772, 11
tepebunt 22, 8
tepescit 650, 12
tepet 547, 8
tepidas 172, 7
tepido 639, 4
tepidum 537, 8
tepidus 826, 1
ter 59, 1. 112, 5. 186, 1. 205, 6. 222, 7. 256, 6, 7. 257, 1. 318, 4. 321, 3. 328, 6. 364, 12. 442, 2. 446, 11. 498, 6. 605, 6. 727, 9
terque 903, 17
ter & quater 119, 8
ter quaterque 709, 7
tercentum 649, 11
Terenti 519, 4
Terentius 834, 3

tereret 838, 8
teres atque rotundus 710, 4
teretes 6, 3. 166, 1
teretis 469, 14
tergeminis 4, 3
tergere 624. 4
tergo 246, 12. 269, 9. 667, 7
tergo plector 711, 11
terit 442, 8
teritur 479, 3
termes 485, 1
terminalibus 436, 4
terminos 227, 8
terminum 89, 7
terminus 255, 5. 498, 10
terna millia 680, 3
ternos 321, 3
terra 91, 2. 255, 2. 265, 5. 391, 7. 490, 1. 494, 6. 561, 6
terrâ, *ablat.* 429, 5. 464. 1. 501, 5. 509, 9. 777, 6. 877, 12
terrâ marique 798, 2
terræ 21, 5. 106, 1. 206, 3. 243, 4. 752, 5
terræ gravis salias 788, 13
terram 21, 2. 262, 5. 318, 4. 457, 7. 508, 8. 588, 12. 910, 15
terram vertit aratro 503, 8
terrarum 4, 1. 151, 3. 172, 3. 742, 1. 854, 6
terras 18, 6. 50, 11. 216, 4. 305, 8. 444, 2. 695, 1. 828, 5
terreat 100, 5. 617, 12
terrent 710, 2. 731, 3
terrenum 408, 1
terrere 707, 3
terrestia 700, 6
terret 43, 5. 150, 5. 407, 9. 586, 5. 799, 2. 847, 8
terris 8, 1. 13, 2. 19, 3. 155, 1. 235, 3. 370, 1. 539, 2. 557, 6, 590, 7. 829, 7. 849, 2. 866. 17
terrorem 263, 1
terrores 870, 9
terroribus 850, 11
terruit 8, 4. 9, 1. 344, 6
tertia 755, 4
tertio 418, 4
tertium 371, 8
tertius 467, 7
tesqua 788, 6
tesquore 820, 2
testa 83, 2. 306, 2. 325, 3. 719, 1
testa recens servabit odorem 741, 9
testæ 674, 4
testamenta 684, 7. 760, 7
testamento 690, 2
testamentûm 687, 3
testatur 153, 3
testatus 108, 5
teste 799, 6
testis 265, 1. 379, 9. 589, 8. 590, 8
testudine 476, 3
testudinis 374, 6. 907, 7
testudo 124, 4. 294, 5
teter 296, 5
teterrima 540, 3
tetigere 176, 2
tetigisse 520, 8. 880, 9. 913, 4
tetigit 234, 3. 332, 5. 348, 1
tetra 521, 3. 549, 11
Tetrarchas 531, 5
Teucer 32, 2. 65, 6. 400, 9
Teucro 32, 8 *bis.* 387, 8
Teucrum 656, 6
texere 259, 4
textam 805, 9
textis 434, 10
textore 820, 1
thalamo 64, 5
Thaliæ 389, 1
Theanum, *vide* Teanum.
theatra 849, 9
theatris 149, 9. 222, 7. 605, 2 822. 4
theatro 84, 1. 835, 1. 865, 5
Thebæ 382, 2
Thebanæ 79, 2. 907, 6
Thebanos 743, 9
Thebarum 801, 10
Thebas 29, 2
Thebis 690, 1. 850, 12. 882, 4
Theonio dente 815, 10
thesaurus 332, 6
thesauro 693, 2
Theseus 393, 11
Thespis 845, 5. 896, 9
Thessala 29, 3. 448, 1. 870, 10
Thessalis 104, 8
Thessalo 164, 4
Thessalos 44, 2
Thetide 474. 1
Thetidis 36, 6
Thetidos 387, 2
thima, *vide* thyma.
Thraca 742, 3
Thracam 797, 2
Thrace 214, 5
Thracen 340, 10
Thraciæ 409, 2
Thracio 98, 2
Thracis 231, 7
Thracum 102, 2. 445, 4
Thracius 633, 10
Thrax 697, 8. 812, 6
Threiciâ 157, 4
Threicio 95, 8. 472, 4
Thressa, *vide* Cressa.
Thunni, *vide* thynnii.
thura 81, 4. 364, 6. 371, 2. 568, 6
thure 116, 2. 135, 4. 330, 3
thurini 290, 5
thuris 285, 2
thus 788, 10 855, 9
Thusco, *vide* Tusco.
Thyadas 230, 8
Thyas 308, 2
Thyestæ 880, 2
Thyesteas 451, 6
Thyesten 69, 7
thyma 72, 2. 369, 3. 74, 5
thynni 686, 3
Thyna 281, 5
Thyoneus 74, 2
Thyrso 230, 7
Tiberi, *propr. viri* 653, 7
Tiberi, *fluv.* 666, 7
Tiberim 10, 3. 35, 6. 114, 7. 593, 1. 614, 4
Tiberinis 301, 3
Tiberino flumine 776, 4
Tiberinus 625, 4
Tiberis 161, 3. 778, 3
tibia 49, 2. 257, 7. 890, 11
tibiæ 284, 6. 321, 8. 364, 7
tibias 7, 1
tibicen 891, 13. 909, 11
tibicina 788, 12
tibicinibus 859, 4
tibiis 424 1. 460, 5
Tibur, *vide* Tybur, &c.
Tiburni 31, 1
Tiburtia 679, 5

Tigelli 517, 1. 550, 12. 611, 2. 612, 4
Tigellius 530, 4
tignis 897, 3
tignum 861, 1
tigres 251, 5. 295, 9. 349, 12. 483, 5. 907, 5
tigribus 874, 3
tigris *animal* 93, 3
Tigris *fluv.* 419, 2
Timagenis 820, 3
timeant 483, 7
timebo 344, 6
timenda 454, 7
timendorum 239, 4
timendos 323, 2
timendum 134, 3
timent 913, 4
timentes 566, 3. 890, 6
timenti 760, 2
timentis 547, 1. 643, 10
times 298, 1. 355, 6. 748, 2
timet 35, 6. 199, 11. 338, 5. 403, 14. 428, 6. 501, 6. 518, 4. 615, 7. 753, 2. 840, 8. 888, 3
timidè 888, 4.
timidis 794, 7
timido 246, 12. 858, 11
timidas 204, 1
timidum 509, 9. 866, 16
timidus 61, 5. 319, 2. 403, 16
timidus procellæ 875, 6
timor 216, 1. 243, 5. 550, 7
timore 667, 3
timores 140, 6. 747, 6
timui 770, 8. 821, 4
timuit 17, 7. 270, 13. 576, 12. 806, 6
tinearum 649, 14
tineas 825, 4
tincta 701, 16
tinctæ 218, 4
tinctas 868, 7
tinctus 293, 3
tingere 412, 1
tinget 209, 3. 331, 6
Tiresia 682, 3
Tiridatem 100, 5
tironum 519, 1
Tisiphonem 589, 6
Titanas 262, 3
Tithonum 217, 10
Tithonus 108, 1
titillet 653, 13
Titius 743, 5
titubes 786, 2
titulis 571, 6
titulos 415, 9. 657, 5
Tityus 296, 7
Tityi 265, 9
Tytyon 206, 1
Tityos 386, 4
toga 442, 2. 532, 1. 533, 7. 733, 7. 811, 10. 834, 1
togæ 136, 6. 268, 5. 789, 3. 820, 1
togam 646, 2
togata 523, 12
togatæ 525, 6
togatas, *id est*, fabulas 898, 6
tolerabile 904, 10
tolerare 167, 4. 684, 3
tollam 869, 5
tollant 906, 1
tollas 801, 12
tollat 13, 9
tolle 167, 9. 709, 4. 761, 6. 780, 3
tolle memor dictum 904, 10
tollenda 606, 7
tollens 78, 4
tollent cachinnum 881, 12
tollere 17, 6. 130, 2. 311, 5. 335, 10. 510, 8. 537, 7. 545, 7. 585, 3. 697, 6. 913, 9
tollere honoribus 4, 3
tolleret 705, 2. 719, 6. 756, 5
tollies ex oculis 889, 1
tollet 618, 4. 864, 10
tolletis 732, 10
tolli 164, 5
tollis ad astra 706, 3
tollit 218, 2. 810, 1
tollit vocem 880, 4
tollite 87, 2. 102, 2. 414, 5. 808, 7
tollo 454, 10
tollor 260, 1
tonantem 266, 4
tonantes 128, 2
tonantis 433, 7
tondet 432, 6
tonsa 381, 7. 809, 7
tonsæ 308, 6
tonso 533, 7
tonsore 640, 4. 733, 5
tonsores 733, 3
tonsori 899, 7
tonsoribus 582, 2
tonsoris 764, 5
toral 750, 8
tralia 681, 1
tormentum 327, 1. 740, 14
tornatos 911, 10
torpes 711, 1
torpet animo & corpore 753, 7
Torquate 393, 7. 748, 3.
Torquato 473, 2
torquebere 739, 6
torquebitur 864, 11
torquere 911, 4
torquerier 719, 15
torquet 841, 9. 861, 1
torquibus 276, 2
torrentia 242, 7
torrere 363, 7
torret 125, 6. 290, 4. 322, 7. 486, 10. 566, 6
torserat 488, 5
torserunt 486, 7
tortor 273, 1
tortum funem 775, 4
tortus 212, 8
torvo 109, 3. 819, 5
torvus 271, 6
tostis 678, 1
tot 402, 7. 443, 3. 655, 9. 709, 7. 756, 3.
tot & tanta 827, 1
tota 80, 7. 588, 2. 717, 4
totam 446, 3 532, 5
totas 715, 9
totidem 87, 2. 371, 3 608, 7. 615, 11. 667, 6. 755, 3. 862, 10
toties 498, 6. 655, 7. 709, 1. 724, 6
toto 182, 6. 637, 5. 733, 10. 832, 8
totum 374, 10 697, 11. 702, 6. 759, 5. 836, 10. 875, 12
totum per orbem 854, 8
totus 592, 2. 668, 9 710, 4
toxicum 493, 3
trabales clavos 132, 6
trabe 4, 8. 364, 4
trabes 224, 3
trabibus 248, 6
tractant 840, 10. 850, 8
tractare 142, 1. 804, 2. 810, 3

tractari 632, 9. 663, 10
tractas 148, 4
tractata 852, 10. 886, 3
tractavit 199, 5. 438, 5. 680, 6
tractent 850, 8
tractet 813, 10
tractus, *subst.* 369, 1. 723, 9
tradam 100, 2
trade 689, 9
tradere 573, 12. 596, 2, 770, 3
tradet 687, 3
tradi 350, 5
tradidit 164, 5
tradimus 815, 6
tradit 888, 15
traditum 554, 5
traducere 816, 9
tragica 743, 10
tragicæ 896, 8
tragici 606, 9
tragicis 564, 9. 879 12
tragico 892, 3. 893, 9
tragicum 846, 1
tragicus 880, 6
tragœdia 893, 4
tragœdiæ 148, 6
tragœdis 839, 4
tragœdos 865, 4
trahat 643, 9. 700, 1
trahentes 251. 6. 436, 9
trahenti 269, 2
trahentia 719, 3
traheret 62, 4
traheretur 610, 1
trahet 369, 8
trahit 509, 8. 523, 8. 572, 3. 691, 12. 695, 2
trahitur 848, 6
trahunt 20, 2. 225, 5. 374, 2. 788, 4
trajecto 641, 9
tramite 643, 5
tranquilla 613, 5
tranquillet 817, 1
trans 36, 4. 383, 10. 593, 1. 757, 1. 777, 12
trans mare 779, 2
transcurrere 632, 6
transfer 116, 3
transfuga 311, 9
transiliat 76. 4
transiliunt 18, 7
transire 758, 4
transit mare 903, 4
transilatos 479, 1
transmutat 357, 2
transnanto 614, 4
transverso 912, 1
transvolat 413, 7. 527, 8
traxerim 475, 4
traxit 891, 13
Trebati 613, 4. 620, 4
Treboni 554, 2
trecenis 205, 4
trecentæ 266, 2
trecentis 867, 5
trecentos 557, 9. 587, 4
tremenda 387, 3
tremendæ 367, 7
tremendis 416, 7
tremendo 69, 1
trementes 347, 3. 465, 8
trementi 327, 7. 445, 1
tremis 708, 2
tremit 93, 2
tremor 797, 12
tremulo 413, 3
trepidant 406, 5
trepidare 160, 5. 702, 7
trepidat 230, 4. 356, 2. 773, 6
trepidant 166, 5
trepides 191, 4
trepidet 191, 4. 346, 8
trepidis in rebus 246, 1
trepidum 823, 1
tres 321, 4. 680, 4
tria 559, 2. 574, 4
tribuens 600. 3
tribut 47, 2
tribulis 785, 8
tribunal 800, 4
tribuno 443, 6. 574, 9
tribunum 572, 5
tribus *à tres* 320, 7. 551, 12. 579, 3, 634, 1. 704, 3. 794, 9. 899, 6
tribus 822, 3
tributim 619, 4
tricenis, *vide* trecenis
tricesima 598, 2
triens 901, 10
triformi 105, 2
triformis 328, 7
trilibrem 626, 1
trilingui 234, 2. 296, 6
trima 295, 5
trimetris 894, 12. 895, 7
trimus 662, 1
tripes 531, 6
triplex 16. 7. 660, 3
tripodas 594, 3
Triquetra 698, 6
triremi 243, 7
triremis 733, 4
triste 199, 6. 590, 5. 594, 1. 914, 7
tristem, 642, 5. 653, 7. 788, 3. 816, 1
tristes 17, 4. 32, 5. 68, 4. 509, 3. 336, 7. 538, 2. 569, 3. 588, 1. 816, 1
tristi 10[illegible], 1. 256, 3. 601, 3. 615, 5. 646, 4
tristia 70, 6. 262, 6. 861, 2. 878, 8. 881, 4
tristis 465, 10. 494, 4. 798, 12. 882, 10
tristitiam 31, 6. 100, 1
trita 733, 7
tritæ 822, 1
tritum 538, 6
triverit 510, 2
Trivici 566, 7
triviis 597, 4. 800, 12. 808, 4. 894, 5
trium 161, 1
triumphales 458, 6
triumphatis 254, 4
triumphe 370, 13, 14. 463, 1, 2
triumpho 55, 8. 142, 6. 150, 1. 164, 1. 240, 2
triumphos 13, 9. 130, 4
triumphus 381, 2
triumvirabilus 442, 5
Troas 388, 2
trochi 905, 10
trocho 338, 6
Troja 655, 4
Trojæ 36, 6. 44, 2. 256, 1, 2. 386, 5. 684, 1. 737, 5. 885, 2
Trojam 424, 2. 500, 3
Trojana 108, 4
Trojani 735, 1
Trojanum bellum 885, 8
Troïca 253, 3
Troïco 27, 7
Troïlon 186, 4
trophæa 186, 7
truces 444, 4. 823, 2
truci 16, 8. 431, 1
trucidas 782, 5
trucidet 889, 3
truculentior 533, 7
trudit 433, 9. 750, 3
truditur 226, 7
trulla 651, 5

truncis 231, 2. 263, 7
truncus 222, 8. 585, 3
trutina 536, 16. 831, 4
tuam rem 901, 11
tuas 27, 4. 63, 5. 101, 7. 415, 7
tubæ 5, 10, 890, 11
tubas 574, 5
tuberibus 536, 17
tuentur 73, 1
tuere 497, 8
tueri 554, 6. 815, 7
tui 32, 2. 339, 5. 374, 10.
tuis 219, 3. 282, 6. 293, 5. 333, 2. 353, 4. 388, 8. 466, 5. 489, 9
tuleris 330, 1. 397, 2
tulerunt 853, 8
tuli 684, 4
tulisset 633, 4
tulisti 813, 12
tulit 54, 1. 177, 4. 280, 9. 561, 6. 690, 3. 761, 11. 847, 3. 859, 5. 891, 15. 903, 2. 909, 9
Tulli 570, 8. 572, 4. 578, 4
Tullo 286, 6
Tullus 392, 11
tum 211, 1, 5. 370, 9. 526, 8. 557, 8. 668, 4. 688, 7
tumes 727, 8
tumet 57, 4
tumidas 373, 4
tumidi 758, 6
tumidis 690, 15
tumidis velis 870, 2
tumido 880, 5
tumidum 657, 6
tumidus 254, 9. 582, 6
tumultu 69, 2. 346, 8 380, 7. 657, 1
tumultum 305, 6. 631, 4
tumultuosum 242, 2
tumultus 215, 5. 358, 6. 444, 3. 636, 3. 820, 8
tun' 650, 4
tune 709, 6
tunc 57, 5. 358, 5. 489, 3. 494, 5. 573, 11. 881, 2
tundet 910, 15
tundit 492, 3
tunica 27, 6. 529, 9
tunicæ 733, 7
tunicato 765, 6
tunicis 519, 9. 812, 3
tuo 97, 7. 416, 4. 426, 2. 440, 3. 491, 6. 494, 3. 524, 13. 656, 9
tuorum 585, 4
tuos 402, 7. 417, 13. 650, 5
turba 4, 2. 240, 8. 337, 7. 452, 5. 543, 1. 547, 3. 609, 6. 610, 4. 659, 2. 690, 11. 695, 4. 716, 2
turbæ 514, 10
turbam 45, 2. 522, 2. 556, 2. 910, 4
turbaret 447, 8
turbatam 511, 3
turbidum 230, 5
turbidus 250, 4
turbine 547, 9
turbinem 488, 2
Turbonis 668, 10
turdis 433, 12. 631, 3
turdo 795, 4
turdos 565, 8
turdus 683, 7
turgot 875, 5
turgida 190, 11. 302, 4
turgidi 409, 4
turgidum 18, 2
turgidus 604, 6
Turinus 715, 5
Turius 617, 11
turmæ 164, 3. 499, 9. 848, 5
turmam 262, 3
turmas 217, 2. 262, 7. 417, 3
turpant 413, 10
turparunt 58, 5
turpaverat 564, 6
turpe 176, 2. 348, 7. 462, 5. 539, 3. 735, 3. 750, 8. 837, 9. 910, 2
turpem 121, 3. 728, 3. 799, 8. 846, 2
turpes 237, 6
turpi 126, 1. 527, 2. 553, 11. 576, 11. 708, 4. 710, 9. 895, 10
turpia 525, 9. 534, 5
turpior 181, 4
turpis 268, 1. 399, 9. 445, 9. 618, 13. 707, 14. 738, 2. 891, 11
turpissime 598, 8
turpiter 744, 6. 873, 3. 898, 2
turpium 139, 8
turres 22, 2. 189, 7. 387, 3. 742, 4
turribus 494, 1
turris 309, 1
Tusci 626, 1. 659, 2
Tuscis 381, 4
Tusco 284, 4
Tusculi 429, 1
Tuscum mare 850, 1
tussiet 691, 9
tussis 594, 4
tuta 248, 3. 508, 11. 795, 5
tutæ 650, 13
tutela 222, 4. 390, 3. 418, 10. 658, 3 734, 1
tuter 725, 7
tuteris 815, 9. 827, 2
tutetur 846, 6
tutior 522, 6
tutis 104, 5
tuto 259, 8. 628, 2
tutor 432, 12
tutum 72, 1. 158, 3. 309, 7. 358, 6
tutus 189, 2. 384, 3. 615, 4. 617, 4. 628, 2. 502, 10. 895, 14
tutus nimium 875, 6
Tyberi, *vide* Tiberi, &c.
Tybur 171, 3. 260, 2. 353, 6. 373, 6 763, 11. 769, 3
Tybure 769, 3. 856, 3
Tyburis 32, 2. 75, 2. 369, 5
Tyburte 578, 5
Tyburtia 679, 5
Tydeiden 27, 9
Tydeides 65, 10
tympana 78, 3
tympano 308, 2
Tyndari 72, 6
Tyndaridæ 398, 2
Tyndaridarum 513, 15
Typhæus 263, 5
Tyranni 131, 8. 246, 3. 250, 2. 740, 13
Tyrannos 202, 2
Tyrannus 228, 5. 315, 1
Tyriæ 358, 3
Tyrias 681, 1
Tyriis 471, 2
Tyrios 753, 11
Tyronum, *vide* tironum
Tyrrhena 353, 1. 868, 6
Tyrrhenum 47, 4. 333, 2. 420, 7
Tyrrhenus 293, 1
Tyrtæus 908, 5

V.

VAcas 862, 8
vacat 317, 9
vaccæ 218, 2. 371, 3
vacua 764, 5
vacuam 24, 2. 418, 3. 862, 7
vacuis 798, 3. 861, 9
vacui 27, 12. 122, 1
vacuis 673, 4
vacuæ 775, 5
vacuo 635, 6. 865, 5
vacuum 19, 6. 78, 4. 341, 2. 421, 5. 616, 9. 633, 4. 687, 2. 763, 11
vada 18, 7
vadatie 595, 1
vade 786, 2
vadere 588, 9
vadet 805, 7
vadibus 507, 1
vadis 482, 12
væ 57, 3
vafer 284, 8. 542, 3. 641, 1. 677, 9. 684, 7
vafri 636, 8
vaga 128, 4. 346, 7. 566, 1. 588, 7. 709, 5. 882, 10
vagæ 110, 2
vagantem 326, 1
vagant 422, 1
vagas 334, 2. 575, 5
vagentur 782, 1
vager 895, 13
vagina 617, 3
vagis 355, 4
vag 303, 3. 908, 1
vagor 89, 7. 580, 4
vagos 680, 4
vagus 10, 8. 250, 8. 794, 2. 882, 3. 891, 13
vala 791, 1
validu 770, 6. 901, 3
vale 691, 12. 759, 2. 786, 2.
valeant 876, 2
valeas 702, 9. 813, 7
valeas bene 640, 8
valeat 512, 3. 710, 5. 740, 4. 769, 4. 847, 6
valeat non levius 709, 9
valent 449, 4. 451, 7. 507, 4
valentem 760, 1. 797, 10
valentium 341, 4. 487, 4
valeo 595, 4
valere 468, 5
valeri 571, 1
valet 129, 2. 167, 1. 393, 11. 617, 12. 743, 8. 757, 2. 899, 11
valetudo 632, 12. 747, 4.
Valgi 185, 2
Valgius 611, 4
valido 121, 1
validus 263, 5. 632, 11. 686, 4. 768, 7. 777, 11. 784, 3
valle 73, 5. 244, 7. 432, 3. 796, 6
valles 72, 7
vallis 65, 11
vallo 526, 7
vallum 462, 3
valuarum 702, 5
valuerunt 480, 1
valuit 914, 9
vana 348, 9. 848, 3
vanæ 96, 1. 336, 10. 873, 7
vanis rerum 624, 5
vano 92, 3.
vapor 439, 5
vapores 816, 5
vaporet 706, 7
vappa 558, 4
vappæ 518, 4
vappam 514, 2. 651, 5
Vare 75, 1. 450, 9
varia 700, 12
variæ 590, 6. 630, 8
variare 875, 7
varias 773, 7. 873, 8
variis 50, 11. 78, 1. 643, 7
vario 860, 5
Vario 25, 1. 877, 3
varios 680, 10
varium 643, 12
Varium 593, 6
varius 168, 2
Varius 561, 4. 567, 8. 575, 1. 605, 7. 611, 3. 715, 6. 719, 11. 854, 1
Varrone 606, 2
varum 535, 3
vas 535, 12. 740, 9
vasa 709, 3
vasiata 580, 7
vasto 417, 10
vate 402, 3. 486, 14. 683, 3
vatem 842, 5
vates 118, 2. 235, 3. 321, 4. 761, 1
vati 490, 15
vatibus 7, 4. 851, 4. 862, 7, 908, 3
Vaticani 84, 5
vatis 173, 7. 391, 4. 841, 1. 854, 3
vatum 374, 4. 397, 7. 830, 3. 861, 8. 863, 4. 875, 2
uber 514, 8
ubera 434, 11. 485, 6
ubere 377, 2
uberes 231, 1. 421, 1
ubi 90, 5. 171, 1. 172, 4, 7. 470, 6. 536, 4, 5. 555, 2. 565, 7
ubivis 510, 14
uda. *sing.* 856, 8
uda, *plur.* 31, 1. 32, 3
udam 248, 1
udo 123, 2. 167, 7. 179, 1. 466 9
udos 566, 9
udum 353, 6
ve 50, 2. 93, 4. 368, 2 *bis* 5. 370, 1. 402, 6. 523, 12. 894, 10. 905, 10 *bis*, &c.
vecors 689, 7
vectabor 494. 5
vectari 575, 5
vectes 242, 7
vectigalia 313, 4. 633, 11
vegetus 632, 5
vehas 510, 5
vehemens 858, 3. 864, 7
vehemente 784, 5
vehet 774, 13
Veia 446, 7
Veianius 724, 4
Veientanum 651, 4
Veientis 867, 8
vela 190, 11. 649, 1
vela dare 127, 4. 421, 1
velabro 659, 3
velat 805, 4
velata 133, 3
velatum 524, 8
velet 890, 11
Veliæ 791, 1
velim 313, 2. 563, 6. 612, 3. 768, 8. 831, 9. 875, 14
velimus 903, 6
Velina 757, 2
velint 256, 1. 285, 2. 580, 6
velis,

velis, *nom.* 870, 2
velis, *verb.* 197, 2. 513, 4. 524, 12. 540, 8. 596, 9. 724, 3. 751, 6. 821, 12
velit 529, 1. 553, 11. 654, 8. 687, 6. 688, 2. 798, 4. 803, 4. 856, 2. 873, 2
velle 566, 4. 597, 12
vellem 534, 7. 626, 8. 642, 6. 777, 4
vellera 312, 11. 471, 2. 773, 12
vellere 597, 8
velles 545, 7. 596, 2. 767, 8
vellet 522, 10. 697, 7. 907, 8
vellicet 611, 1
vello 832, 10
vellunt 542, 6
veloces 416, 6
veloci 350, 3. 687, 7
velocius 493, 3
velox 71, 3. 340, 2. 411, 8. 622, 6. 814, 6
velox animus ſine corpore 781, 5
veluti 352, 2. 556, 1. 616, 5. 648, 4. 701, 20. 811, 6. 852, 10. 913, 7
vena 226, 2
venâ divite 909, 5
venabula 758, 3
venæ 651, 14
Venafranæ 679, 4
Venafranos 273, 6
Venafri 718, 3
Venafro 172, 6
venale 215, 3. 525, 8
venalem 304, 2
venales 510, 4. 857, 1
venari 338, 5. 812, 10
venas 521, 3. 793, 7
venaticus 741, 4
venator 6, 1. 140, 10. 527, 5
vendas 667, 8. 777, 12
vendentem 765, 6. 855, 9
vendere 801, 5. 856, 2
venderet 666, 1
vendibilis 807, 6
vendit 712, 4. 836, 10
veneat 624, 5
venefica 450, 7
venefici 492, 6
venemur 758, 2
venena 199, 3. 449, 4. 451, 7. 594, 3
venenat 789, 7
venenatis 88, 7
veneni 438, 2
venenis 105, 1. 490, 6. 588, 5
veneno 650, 7. 850, 6
venenorum 445, 12
venentur 732, 1
venenum 142, 2. 581, 8. 617, 10
venerabilior 683, 11
venerandi 815, 1
venerantur 420, 4. 863, 9
venerat 635, 5
venerata 636, 1
veneratur 501, 1. 855, 3
Venere 909, 10
venêre 538, 2. 554, 1. 664, 1. 659, 4
Venerem 123, 4. 167, 4. 302, 5. 528, 9. 540, 5. 859, 14
Veneri 126, 2. 292, 4
Veneris 64, 2. 317, 4. 342, 5. 388, 3. 404, 1. 406, 9. 424, 3. 501, 2. 689, 13. 901, 2
venerit 744, 2
veneror 692, 8
veni 348, 5. 411, 8. 575, 2. 793, 5
venia 553, 5. 895, 15
veniâ caret 903, 14
veniæ 846, 5. 895, 15
veniam, *nom.* 537, 2. 749, 6. 760, 3. 837, 3. 874, 1
veniam des 671, 3
veniant 590, 2. 659, 4
venias 12, 1. 687, 2
veniat 765, 2
veniens 269, 3. 796, 6
venientes anni 888, 8
venies 765, 12
veniet 82, 2. 404, 2. 555, 12
venimus 831, 6
venire 528, 12. 706, 7
veniret 857, 12. 895, 3
venis, *nom.* 156, 7. 673, 4
venis, *verb.* 597, 7
veniſſe 584, 1
veniſſet 765, 9
venit, *præſ.* 506, 7. 777, 1
venit, *præter.* 598, 7. 636, 5. 689, 12. 908, 2
veniunt 485, 5
venor 821, 14
venter 491, 6. 510, 3
venti 52, 1. 376, 5
venti ſecundi 839, 8
ventis 23, 7. 61, 6. 100, 3. 189, 5. 292, 2. 355, 4. 464, 4. 468, 13. 481, 7. 490, 5
vento 98, 3. 190, 10. 324, 1
ventorum 16, 1
ventos 39, 3. 50, 6. 63, 2. 71, 6
ventoſæ 821, 14
ventoſo 847, 3
ventoſum 262, 6
ventuſus 769, 3
ventre 581, 4. 706, 12
ventrem 435, 7. 713, 6
ventres 794, 10
ventri 557, 4. 780, 5. 794, 6
ventris 711, 18
ventum 92, 6. 594, 7
ventum eſt 538, 12. 696, 2. 765, 13
ventura 815, 11
venturam 852, 1
venturus 559, 4. 743, 5
venucula 679, 6
Venus 20, 5. 58, 10. 76, 3. 80, 7. 104, 1. 115, 2. 126, 5. 179, 3. 182, 9. 290, 8. 298, 12. 309, 6. 327, 9. 350, 7. 362, 1. 755, 7. 811, 1. 876, 4
venus, *id eſt*, pulcritudo 414, 4
Venuſinæ 111, 2
Venuſinus 616, 7
vepres 796, 9
ver 172, 7. 392, 5
vera 270, 6. 604, 3. 809, 8. 811, 8
veraces 498, 8
veræ 726, 3. 866, 4
veras 900, 12
verax 552, 3
verba 365, 8. 367, 3. 398, 9. 477, 4. 539, 6. 603, 10. 615, 3, 12. 664, 7. 725, 8. 727, 6. 741, 7. 754 11. 804, 6. 810, 1. 866. 3. 876, 14. 881, 5. 900, 5
verba dare 532, 10
verba facit 659, 5
verba movere loco 863, 15
verbenas 81, 4

verbenis 406, 1
verbera 299, 3. 541, 5
verberavit 481, 6
verberatæ 242, 5
verbere 347, 4
verberes 465, 3
verbi 642, 11
verbis 305, 4. 451, 4. 524, 5. 548, 10. 549, 5. 601, 2. 602, 5. 633, 11. 706, 15. 876, 8
verbo 763, 4
verborum 877, 9
verbum verbo reddere 883, 8
verbum 515, 7, 549, 9. 814, 13. 836, 8. 876, 9. 911, 12
vere primo 281, 4
verè 305, 5. 553, 3. 570, 7. 575, 15. 810, 6
vereare 642, 9
verecundum 102, 3. 763, 3
verecundus 489, 7. 891, 5
vereor 529, 4. 541, 5. 797, 8
vergit 905, 8
veri 109, 1. 642, 2, 12
veris *à ver* 92, 5. 383, 6. 409, 1
veris, *adject.* 444, 6. 657, 1. 668, 5. 808, 3. 886, 4. 902, 9
veritas 95, 2
veriti 719, 5
veritus 774, 12
verna 856, 6
vernaliter 702, 1
vernat, *id est*, fervet 436, 10. 699, 3
verni 376, 3. 899, 8
vernis 192, 4
vero 629, 4. 772. 4 911, 2
verò 910, 7. 914, 11
veros 140, 6
verris, *verb.* 660, 1
verris, *nom.* 329, 3
verritur 4, 5
verrucis 537, 1
versa 260, 5
verfant 588, 5
verfare 280, 2
verfat 565, 8. 710, 12
verfate 876, 1. 890, 2 *bis*.
verfatur 162, 2
verfentur 864, 1
verfet 661, 5
verfetur 536, 4
verfibus 619, 3. 821, 7. 843, 5. 852, 8. 855, 6. 878, 10. 879, 12. 894, 6. 908, 6
verficulis 527, 9
verficulos 467, 2. 604, 2. 608, 4
verfis 81, 1
verfo 353, 2
verfu 567, 2. 610, 1. 615, 5. 637, 6
verfum 548, 3. 549, 5. 851, 9
verfus, *id est*, carmina 496, 1. 545, 4, 6. 547, 11. 593, 7. 599, 2. 603, 5. 607, 1. 608, 7. 613, 4. 614, 2. 725, 4. 836, 9. 840, 5. 841, 2. 859, 10. 860, 4. 893, 4. 895, 8. 910, 12
verfus facit 712, 11
verfus fingere 906, 2
verfus inopes rerum 901, 4
verfus inertes 911, 14. duros, *ibid.*
verfus fublimes 913, 6
vertas 610, 3
vertas in riſum 785, 3
vertat 435, 6. 442, 3
vertatur 889, 5
vertent 631, 4
verterat 795, 2
vertere 130, 4. 341, 5. 716, 14. 845, 6. 911, 11
vertere feria ludo 892, 9
verteret 576, 12
verterit 404, 5
verterunt 462, 7
verti 843, 8
vertice 7, 5. 406, 6. 586, 4
verticem 78, 4. 311, 5
verticibus 333, 4
vertis 454, 1
vertit 252, 1. 466, 3. 508, 8
vertite 448, 10. 856, 4
vertumnis 704, 8
vertumnum 824, 1
veſani 354, 11
veſania 653, 8
veſanum 913, 4
veſcatur 649, 9
veſcere 761, 5
veſceris 624, 7
veſci 761, 4
veſcimur 206, 3
veſcor 699, 3
veſica 591, 2
veſpero 185, 7. 322, 5
veſpertina 547, 8
veſpertinum 578, 10
veſpertinus 485, 7. 672, 5. 753, 13
Veſtæ 10, 6. 268, 6. 594, 7. 864, 1
Veſtam 11, 8
veſte 133, 5. 518, 8. 520, 4. 526, 6. 701, 19
veſtes 681, 1. 868, 7
veſtem 74, 7. 576, 5. 657, 8. 891, 13
veſtet 256, 12 *bis*. 709, 11
veſtibus 400, 6
veſtigia 701, 15. 731, 3. 820, 9. 845, 2. 861, 8. 898, 4
veſtimenta 24, 8. 812, 2
veſtiret 513, 12
veſtis 649, 13. 701, 16. 822, 1
veſtit 811, 2
veſtiunt 218, 5
veſtra 88, 4
veſtri 820, 8
veſtris 260, 4. 875, 16
veſtrum 499, 8. 654, 2. 745, 7
vetabat 554, 12
vetabo 248, 4
vetant 493, 11
vetantes 829, 9
vetas 654, 8
vetat 22, 3. 27, 3. 397, 8. 473, 2. 508, 5. 586, 5. 608, 2
veteran 566, 1. 641, 8. 700, 7
veteres 39, 5. 422, 3. 644, 3. 832, 1, 5, 7. 835, 5
veteri 680, 7
veteris 5, 6. 195, 5. 629, 10. 649, 10
veterno 769, 1
veterum 212, 2. 698, 12. 711, 7. 829, 9
vetes 852, 3
vetet 346, 6. 884, 1
vetita 338, 7
vetitum 18, 9
veto 514, 2
vetula 604, 2. 853, 1
vetulæ 415, 2
vetulam 368, 8

vetuli 772, 1
vetus 63, 6. 288, 3. 317, 5. 458, 3. 616, 1. 700, 7. 832, 3. 833, 5. 838, 7
vetus ætas 877, 9
vetus comœdia 897, 5
vetuſtas 864, 5
vetuſtis 434, 8
vetuſto 314, 1
vexant 184, 3
vexare 417, 5. 588, 4
vexas 453, 1
vexat 710, 8. 745, 4. 862, 3
vexata 401, 2
vexere 251, 5
vexet 245, 4. 583, 6. 816, 10
vexiſſe 896, 9
vexit 357, 6
vi 867, 14
via 109, 2. 247, 6. 568, 3. 578, 5. 754, 6. 791, 2. 805, 5. 810, 9. 908, 7
via ſacra 456, 6. 591, 7
via vitæ 908, 7
viæ 569, 4
viam 337, 5. 442, 1. 701, 6. 741, 4
viarum 171, 5. 777, 2
vias 195, 7. 284, 5
viatica 807, 3
viator 260, 11. 558, 4. 5. 567, 5. 584, 5
Vibidius 715, 7. 716, 9. 717, 5. 720, 11
Vicarius 334, 8. 709, 10
Vicatim 452, 5
vice 20, 1. 416, 8. 473, 5. 490, 13. 899, 10
vicem 451, 8. 601, 4
vices 112, 1. 354, 5. 391, 7. 879, 9
vici 659, 2. 868, 3
vicinæ 356, 9
vicinia 691, 8. 769, 7. 808, 8
vicinos 633, 8
vicinum 447, 10. 554, 14
vicinus 283, 10. 635, 7. 692, 2. 700, 3. 865, 7
vicit 773, 5. 825, 10
viciſſim 479, 2. 874, 1
vicos 592, 12
victa 348, 4
victos 420, 6
victi 490, 14
victima 161, 9. 331, 5. 451, 10
victimas 223, 3
victis 187, 2
victor 26, 1. 304, 4. 386, 5. 403, 8. 417, 12. 481, 5. 774, 10. 785, 5. 891, 6
victore 164, 4. 460, 2. 595, 8
victorem 373, 2. 382, 5. 844, 6. 879, 7
victoria 506, 7. 814, 6
victorum *à victor* 152, 3. 466, 2
victrices 256, 4. 378, 5
victricis 744, 9
victrix 773, 10
victu 629, 1, 11. 907, 4
victum 807, 7
victurus 581, 6
victus, *nom. à vivo* 513, 13. 630, 7. 747, 5
victus, *particip. à vinco* 301, 2. 388, 8. 464, 1
vicum 855, 9
vicus 777, 4. 792, 2
videamus 546, 5
videar 613, 1
videas 551, 12. 635, 1
videatur 535, 7. 649, 15
videbor 775, 2
videndis 853, 4
videntis 524, 5
videntur 860, 4
video 626, 3. 788. 9. 801, 1. 909, 6
videor 151, 1. 258, 5. 552, 7. 655, 2. 668, 1
videre, *præter.* 577, 5
videre, *infinit.* 430, 7, 8. 431, 8. 527, 1
videres 566, 4. 589, 6. 591, 6. 720, 8
videretur 647, 9
videri 371, 9. 413, 1. 529, 1. 800, 9. 836, 6. 838, 3. 865, 1. 904, 5
videris, *ſubjunct. à video* 378, 2. 404, 6
videris *à videor* 574, 3. 767, 6. 824, 1
vides 38, 1. 60, 2. 322, 8. 346, 8. 442, 1. 631, 5. 683, 2. 686, 1. 728, 2. 880, 13
vides 502, 5. 553, 9. 770, 6. 829, 8. 835, 4. 895, 11
videt ridetque 766, 4
videto 814, 10
videtur 532, 4. 668, 4. 726, 7. 833, 2. 850, 9.
vidi 230, 1. 269, 3 *bis*. 588, 9. 653, 6
vidimus 10, 3. 200, 6. 721, 9
vidiſſe 681, 9
vidiſſet 576, 6
vidit 18, 2. 233, 5. 347, 12. 377, 4. 753, 6. 885, 3
viduantur 185, 5
viduas 285, 4. 732, 1
viduas arbores 285, 4
viduus 43, 5
vietis 470, 7
vigent 536, 5. 877, 10
viget 50, 14
vigil 739, 6
vigila 651, 13
vigilabat 532, 4
vigilans 348, 6. 691, 2
vigilare 512, 6. 839, 10
vigiles 287, 2
vigilet 649, 7
vigilum 309, 2
viginti 567, 1
vigor 376, 1
vigui 289, 4, 8
vile 83, 1
vilem 509, 10. 623, 1. 883, 7. 892, 3
viles 674, 1. 832, 2
vili 857, 1
villa 765, 6. 795, 6
vilia rerum 804, 11
vilibus 610, 6. 627, 5. 680, 8
vilior 683, 5
vilis 349, 13. 579, 5. 783, 2. 794, 9
viliſſima 567, 3
vilius 729, 2
villa 161, 3. 429, 1. 563, 3. 566, 3
villæ 329, 1
villice 786, 3
villicus 788, 2. 867, 1
villis 699, 8. 795, 9
Villius 524, 1
villula 562, 1. 639, 4
vim 69, 6. 264, 10. 305, 7. 351, 4. 379, 4. 656, 4. 740, 16. 897, 6
vin' tu 598, 2
vina 47, 4. 76, 2. 119, 7. 160, 6. 278, 4. 317, 6. 385,

385, 5. 411. 2. 435, 1. 464, 8. 473. 2. 677, 3. 5, 10. 714, 10. 748, 4. 793, 3. 818, 5
vina languidiora, *id est*, matura 325, 7
vina fervida 717, 3
vinaria 717, 4
vincam 529, 11
vincant 670, 2
vincas 478, 12
vincat 137, 4. 574, 5. 746, 3
vincentem 879, 5
vincentibus 515, 1
vincere 469, 8. 700, 13. 834, 3
vincet 540, 11
vinci 381, 12. 596, 10
vincere 365, 4
vincit 658, 10. 689, 6
vincla 461, 3. 494, 3. 765, 8
vincor 489, 13
vincta 406, 1. 890, 11
vincti 840, 4
vinctum 407, 8
vinctus 706, 5. 742, 3. 825, 5
vincula 393, 12. 591, 6. 645, 3. 710, 2
vincunt 337, 2
Vindelici 377, 6. 416, 3
vidimiator 584, 5
vindex 403, 1
vindice 889, 9
vindicem 386, 4
vindicta 709, 7
vinea 484, 10. 676, 5
vineæ 242, 5
vineta 766, 10. 851, 7
vini 22, 6. 231, 1. 512, 4. 638, 2. 818, 6
Vinidius 513, 10
Vinni 784, 2
vino 33, 3. 102, 5. 299, 2. 474, 8. 636, 2. 712, 8. 718, 5. 812, 8. 843, 3. 891, 7. 909, 10
vinosa 785, 8
vinosus 727, 10. 818, 6
vinum 629, 6. 678, 3. 788, 11
vinxisse 32, 4
viola 293, 3
violare 650, 15
violaria 211, 1
violas 850, 6
violavit 656, 6
violens 360, 7. 774, 10
violenta 617, 1
violenter 10, 4
violentior 221, 4
viperino 36, 1. 232, 3
viperinus 438, 3
viperis 259, 8. 445, 5. 485, 8
vir 228, 3. 240, 4. 293, 4. 310, 6. 528, 10. 529, 4. 533, 8. 807, 1
vir bonus 720, 7. 761, 12. 799, 3. 800, 5. 801, 9
vir bonus & prudens 798, 9. 911, 14
virent 472, 6
virentes 167, 5
virentem 851, 5
virenti 40, 1. 99, 1
virentis 413, 4. 882, 3
vires 264, 11. 327, 6. 368, 6. 422, 5. 458, 2. 614, 8. 811, 2. 854, 13
vires sumere 815, 13
virga 44, 5. 96, 2
Virgili 95, 5. 410, 7
Virgilio 606, 1. 877, 3
Virgilium 561, 4
Virgilius 561, 4. 563, 1. 575, 1. 611, 3. 854, 1
virgine 164, 2. 360, 6
virginea 265, 4
virgines 11, 7. 22, 8. 85, 4. 183, 10. 307, 9. 496, 2
virginibus 196, 7. 239, 3. 364, 10
virginis 309, 5
virginum 27, 10. 113, 5. 296, 12. 305, 1. 348, 6. 390, 1
virgis 708, 3
virgo 51, 4. 246, 4. 277, 6. 297, 9. 328, 4. 714, 8
viri, *sing.* 335, 6. 434, 9. 478, 2
viri, *plur.* 33, 3. 711, 6
viribus 479, 4. 540, 6. 601, 5. 785, 4. 813, 8. 870, 4. 876, 1
virides 72, 4. 92, 6. 352, 6. 525, 4. 718, 9
viridi 5, 8. 21, 4. 172, 5. 341, 9. 398, 4
viridis 87, 8
virile 890, 2
virilem 271, 5
viriles 883, 10
virili 518, 8
virilia arma 813, 9
virilis 37, 1. 466, 7. 887, 14
viriliter 806, 7
viris 63, 7. 602, 1. 806, 4. 813, 6
viritim 838, 8
viro 93, 6. 240, 4. 291, 2. 298, 8. 814, 10
virorum 140, 1. 223, 3. 241, 8. 544, 2. 854, 3
viros 427, 6. 570, 9
virtus 158, 1. 176, 1. 247, 1. 5. 270, 6. 326, 2. 335, 6. 379, 2. 397, 6. 402, 5. 463, 6. 480, 3. 484, 5. 501, 10. 534, 8. 583, 5. 596, 9. 600, 6. 619, 7. 621, 3. 648, 1. 683, 5. 685, 3. 711, 9. 737, 3. 754, 10. 806, 10. 809, 8, 9. 852, 6. 876, 4. 900, 2
virtus est vitium fugere 728, 1
virtus repulsæ nescia, &c. 247, 1
virtus post nummos 729, 4
virtute 357, 13. 423, 10. 478, 1. 521, 2. 639, 7. 648, 4. 699, 11. 781, 3. 8. 9. 870, 4. 898, 7. 904, 12
virtutem 336, 5. 753. 9. 754, 11. 816, 12. 820, 8. 832, 12
virtutes 415, 8. 535, 11. 841, 1
virtuti 619, 5
virtutibus 729, 2. 811, 7. 826, 4
virtutis 337, 5. 576, 10. 726, 3. 801, 3
virtutis amore 799, 15
virum 49, 1. 246. 10. 249, 4. 257, 2. 295, 3. 335, 3. 397, 8. 885, 2
virus 844, 8
vis, *nomen* 200, 4. 220, 2. 264, 9. 395, 3. 405, 6. 422, 9. 452, 2. 454, 4. 457, 1. 548, 9
vis, *verb.* 413, 1. 470, 1. 490, 1. 524, 6. 546, 3. 592, 4. 651,

651, 13. 697, 3. 706, 13. 754, 9. 760, 1. 761, 6. 851, 4. 861, 8
vis tu ? 701, 5
visa 6, 2. 551, 10. 776, 1
visam 236, 7. 260, 12. 261, 2
viscorum 611, 5
viscum 593, 5
viscus 715, 5
viselli 514, 3
visendus 207, 4. 860, 12. 12
visentur 210, 3
visere 9, 4. 141, 5. 255, 6. 415, 3. 497, 6. 592, 16
vises 747, 9
visit 352, 11
visu mirabile 862, 4
visum 65, 12. 126, 2
visuros 895. 14
visus 604, 3. 765, 15, 863, 2
vita 395, 8. 427, 1. 493, 5. 575, 10. 581, 5. 597, 5. 616, 6. 640, 2. 702, 8. 713, 5. 732, 11. 774, 6
vitabis 64, 7. 73, 6
vitabit 360, 4. 805, 10
vitæ 22, 3. 31, 6. 88, 5. 515, 4. 536, 4. 618, 8. 682, 2. 694, 2. 698, 13. 733, 10. 767, 10. 805, 5. 813, 7. 865, 6. 866, 4. 900, 11. 902, 5. 908, 7
vitale 703, 4
vitalis, 618, 9
vitam 246, 1. 270, 14. 511, 3. 554, 6. 708, 12. 777, 10. 817, 11
vitanda 640, 1
vitant 519, 8
vitantis 676, 3
vitare 865, 10
vitas 92, 1. 712, 7
vitat 36, 2. 431, 3. 893, 3. 899, 4
vitatu 554, 3
vitaveris 629, 2
vitavi 895, 15
vite 75, 1. 145, 3
vitellum 672, 2
vitellus 677, 11
vitem 119, 5. 885, 4
vitent 711, 5
vites, *verb.* 62, 3. 408, 5
vites *nomen* 85, 2. 768, 5
vitet 199, 8. 594, 6. 743, 12
vitia 146, 2. 519, 8. 532, 7. 533, 4. 534, 5
vitiata 677, 8
vitiato 618, 4
vitiatum 633, 2
vitibus 796, 3
vitiis 13, 7. 348, 7. 533, 2. 536, 12, 14. 554, 17. 555, 2, 11. 575, 11. 632, 2. 703, 6. 705, 5. 811, 5. 820, 5
vitiis pinguem albumque 624, 1
vitio 11, 3. 524, 13. 576, 12. 657, 6. 668, 7. 692, 7. 718, 8. 809, 5. 870, 7. 906, 4
vitiorum 534, 2. 553, 6. 809, 9
vitiosa 217, 1. 732, 8
vitiosiorem 281, 2
vitiosum 712, 2. 758, 8. 857, 8
vitiosus 545, 5
vitis 244, 4. 330, 6
vitis ubi, *al.* veris 92, 5
vitium, *gen. plural.* à vitiis 431, 5
vitium 530, 1. 534, 10. 537, 3. 553, 1. 629, 2. 630, 6. 647, 7. 707, 1. 809, 5. 838, 10. 897, 6
vitium immane 680, 3
vitrea 658, 7
vitream 73, 8
vitreo 336, 3
vitro 78, 5. 302, 1
vitta 304, 8
vitula 656, 1
vituli 135, 5. 669, 1
vitulis 167, 8
vitulos 298, 3
vitulus 371, 4
vivacem 618, 1
vivacior 636, 9
vivæ 328, 2
vivam *nom.* 672, 7
vivam *verb.* 513, 16. 543, 9. 555, 6. 817, 6
vivaria 732, 2
vivas 346, 5. 651, 13. 759, 1. 867, 7
vivat 122, 3. 506, 2. 550, 8 553, 9. 736, 5. 806, 1
vivax 137, 5. 878, 4
vive 691, 12. 701, 9, 10. 759, 2
vivendi 719, 13. 739, 10
viventem 787, 7
viventes 507, 2
viventi 510, 7. 690, 5
bene vivere 779, 4. 795, 8
vivere 290, 15. 621, 3. 701, 4. 704, 8. 744, 13. 754, 9. 760, 1. 772, 8. 777, 4, 8. 818, 2. 875, 14
vivere nec rectè, nec suavitet 768, 4
vivere rectè 871, 3
viverem 553, 8
viveret 549, 4. 866, 17
vives 188, 1. 774, 17. 780, 8
vivet 155, 4. 684, 11
vividus 376, 6
vivimus 596, 3
vivis 780, 8. 797, 6
vivit 535, 3. 536, 1. 552. 12. 758, 1. 801, 2. 841, 5
vivite 637, 3
vivitis 745, 6
vivitur 215, 8
vivo *nom.* 285, 4. 651, 13
vivo *verb.* 575, 16. 578, 8. 772, 4
vivorum 605, 5
vivos 610, 2
vivum 81, 3. 902, 11
vivunt 334, 3. 400, 3. 605, 11. 701, 7
vix 60, 6. 105, 6. 140, 4. 519, 3. 558, 11. 624, 3. 704, 6. 719, 12
vixêre 401, 8
vixeris 159, 5
vixi 342, 1. 357, 1. 551, 7
vixisse 515, 3. 519, 5. 570, 10. 620, 2. 778, 8
vixisset 738, 3
vixit 268, 1. 647, 6. 704, 4. 803, 10
ulcera 798, 1
ulceret 578, 3. 814, 14
ulcerosum 98, 6
ulla 181, 1. 208, 6. 701, 7
ullam 841, 4
ulli 648, 11
ullius 812, 7
ullum 95, 3. 718, 7
ulmo 9, 5. 796, 3
ulmos 211, 1. 766, 10
ulnarum 422, 2
ulta 410, 2. 439, 3. 449, 5
ulti 722, 2
ultima 136, 1. 225, 1. 549, 10. 583, 4. 802, 3. 806, 4

ultimæ 69, 8
ultimam 47, 2
ultimas 254, 6
ultimi 237, 2
ultimos 134, 1
ultimum 174, 1. 427, 9
ultor 13, 4. 822, 2
ultorem 10, 8
ultra 89, 6. 108, 5. 199, 10. 217, 5. 227, 8. 228, 7. 356, 1. 408, 3. 514, 5. 609, 8. 613, 1. 655, 1. 727, 4. 911, 12
ultrà quam 408, 3
ultrà quàm satis est 753, 9. 766, 8
ultrò 381, 1. 546, 10. 567, 4. 583, 8. 617, 1. 663, 5. 684, 11. 689, 8. 690, 7. 706, 14. 782, 9. 852, 2. 863, 9
ultus 582, 1
Ulubris 779, 5
ulvis 676, 4
ululantem 588, 11
Ulyssei 26, 6. 486, 8. 489, 2. 758, 8. 763, 6
Ulyssem 655, 10. 656, 6. 737, 4
Ulysses 691, 2
Umber 676, 2
umbillicum 475, 8
umbra 32, 2. 74, 1 122, 1. 392, 12. 452, 1. 764, 5. 796, 10. 861, 6
umbræ 202, 1. 590, 5
umbram 160, 3. 868, 11
umbras 280, 5. 355, 1. 557, 7
umbras *in cœna* 715, 7
umbréni 637, 1
umbris 751, 4
umbrosam 241, 9
umbrosis 21, 6. 50, 1
Umidius *vide* Vinidius
uncia 901, 10, 11
uncta 148, 2. 445, 9. 699, 1. 788, 8
unctam 630, 5
uncti 193, 1. 614, 3
unctis 114, 3. 450, 5. 680, 5. 797, 12. 831, 7
unctius 795, 3
uncto 689, 16
unctus 301, 3
unctum 690, 3. 804, 2. 910, 7
unctus 825, 5
uncus 133, 1
unda 52, 3. 171, 2. 177, 4. 206, 2. 236, 1. 260, 7. 791, 4. 868, 2
undæ 222, 1
undam 868, 2
undas 347, 12. 380, 4. 416, 15. 482, 7.
undenos 498, 4. 826, 9
undeoctoginta 149, 12
undis 10, 4. 110, 1. 301, 3. 511, 3. 726, 2. 737, 8. 801, 7
ungere 650, 1
ungi 868, 9
ungit 811, 2
ungor 380, 5
ungues 610, 2. 764, 6
unguem 559, 9. 734, 2. 898, 12
unguenta 160, 6. 179, 1
unguentarius 659, 2
unguentum 305, 9. 905, 5
ungues 875, 10. 899, 3
ungui 181, 4. 278, 2. 822, 9
unguibus 27, 11. 232, 8. 452, 1. 539, 4. 588, 23
ungulæ 481, 6. 514, 12
uni *dat.* 156, 158, 4. 619, 5. 634, 6. 770, 9. 873, 8
unicè 100, 5
unicis 226, 6
unico 304, 5
unius 403, 3. 571, 2
uno 73, 7. 181, 3. 192, 4. 476, 7. 523, 2. 524, 1. 647, 8. 689, 14. 734, 4. 829, 4. 832, 4. 840, 2. 866, 17
unquam 181, 2. 221, 1. 439, 5. 440, 1. 456, 10. 513, 12. 523, 6. 532, 5. 565, 4. 577, 13. 596, 5. 602, 3. 787, 10. 801, 2. 812, 7. 894, 6
unum 29. 4. 444, 4. 574, 11. 555, 11. 557, 3. 643, 9. 648, 10. 665, 6, 7. 668, 1. 832, 10, *bis.* 841. 2
unum & simplex 875, 1
unum, *id est*, solum 698, 8
unumquodque caput 869, 2
unumquenque 898, 8
unus 262, 8. 470, 4. 552, 1. 558, 9. 577, 15. 598, 4. 605, 5. 641, 4. 643, 6. 669, 2. 758, 5. 770, 1
unus & alter 684, 7. 836, 9. 874, 5
unus & idem 870, 1
unxere 488, 6
vocabit 482, 8
vocabula 665, 4. 864, 3. 878, 6
vocalem 50. 3
vocamus 536, 6
vocando 651, 1
vocanti 124, 6. 284, 7
vocantis 116, 1
vocares 767, 7. 853, 5
vocari 13, 3. 497, 9. 798, 7
vocas 235, 6. 788, 8
vocat 278, 8. 337, 7. 383, 13. 589, 5. 710, 9. 783, 7. 858, 12. 860, 10. 867, 11
vocata 328, 6. 441, 5. 450, 11. 669, 4
vocatis 653. 4
vocatur 894, 11
vocatus 229, 3, *bis.* 706, 3
vocaveris 403, 9
voce 41, 3. 43, 5. 258, 2. 408, 9. 448, 1. 454, 7. 531, 1. 584, 6. 598, 9. 604, 2. 662, 7
voce paternâ 904, 8
vocem 94, 4
vocem tollit 880, 4
voces *nomen* 283, 9. 511, 8. 539, 6. 591, 1. 727, 6. 737, 9. 810, 1. 849, 8. 891, 14. 900, 12
voces reddere 887, 6
voces *verb.* 61, 1
vocet 11, 5. 663, 5. 684, 12
voci 551, 2
vocibus 158, 3. 388, 9. 459, 12. 488, 1. 494, 9
vocis 370, 10
volam 802, 2. 869, 7
Volanerius 705, 1
volantem 140, 7
volantes 215, 7
volat 814, 13
volate 484, 6
volebat 812, 1
volens 361, 4
volent 880, 11
volente 489, 3
volentem 420, 5

voles 67, 2. 490, 11. 494, 1. 747, 10. 804, 2. 910, 11
volitant 384, 5
volo 592, 16
volubiles 365, 12
volubilis 739, 12
volucrem 128, 3. 395, 10
volucres 586, 4
volucris 222, 5. 352, 2. 414, 3
volvens 667, 11
volventis 356, 8
volvere *infin.* 52, 2. 187, 2. 390, 13
voluerunt 703, 5
volui 647, 3. 824, 7.
voluiſſe 647, 4
voluit 196, 2. 647, 6
volvitur 417, 5
volumina 784, 2. 830, 3.
volumus 744, 13
volunt 817, 7. 902, 4
voluntas 103, 7
voluptas 521, 9. 623, 5. 758, 9. 848, 2. 865, 14
voluptas empta dolore 740, 10
voluptates 740, 10
voluptatis cauſſâ 902, 9
vomere 303, 2. 739, 14
vomerem 436, 8
Voranus 590, 3
vortices 187, 2
vos ô 305, 2. 898, 9
vos plaudite 887, 3
vota 371, 6. 398, 5. 412, 7. 456, 7
voti compos 878. 11
votis 182, 2. 358, 2. 383, 13. 493, 4. 502, 11. 508, 2. 692, 1. 698, 10
votiva 24. 6. 616, 5. 745, 7
votivam 223, 4
voto 565, 2. 740, 11. 789, 12
votum 777, 1
vovea. 747, 2
voveram 285, 6
vox 577, 7. 907, 2
urantur 486, 3
urbana 789, 11
urbanæ 771, 2
urbani 601, 5
urbano 891, 11
urbanum 700, 6
urbanus 552, 4. 609, 4. 701, 3. 794, 1. 820, 4
urbe 268, 7. 287, 5. 497, 5. 507, 2. 552, 12. 561, 1. 617, 8. 635, 7. 693, 7. 787, 7
urbem 8, 4. 29, 4. 276, 4. 467, 10. 481, 5. 493, 1. 500, 1. 507, 1. 573, 7. 591, 3. 592, 12. 600, 2. 701, 5. 706, 2. 788, 2. 891, 6.
urbes 131, 6. 235, 5. 262, 6. 380, 2. 381, 6. 420, 6. 423, 1. 737, 5. 861, 5. 878, 1. 885, 3
urbi 355, 6. 461, 4. 798, 5. 841, 6
urbibus 69, 8. 464, 3. 777, 1
urbis 370, 5. 701, 12. 770, 5. 788, 9. 826, 5.
urbium 310, 5. 336, 1. 374, 2
urbs 456, 8
urceus 874, 12
urenda 534, 3
urendos 794, 11
urens 490, 4
urente 566, 9
urere 467, 6. 597, 11
uteret 388, 6. 456, 4
uteris 476, 5. 799, 10
uret 66, 5. 774, 16. 784, 6
urge 690, 14. 694, 5
urgendo 188, 2
urgent 65, 5
urgentur 402, 2
urgere 680, 4. 911, 3
urgeris 543, 2
urges 185, 6. 227, 4. 788, 13
urgetur 536, 13
uri 282, 7. 708, 3
urimur 27, 12
urit 21, 3. 80, 3, 5. 528, 4. 736, 8. 828, 11
urna 162, 2. 241, 2. 296, 8. 510, 11. 567, 6. 594, 2
urnam 617, 9. 693, 1
uror 58, 4
urſis 259, 9. 794, 9
urſum 848, 1
urſus 485, 7. 914, 8
urtica 780, 8
uſitata 235, 1
uſitatis 450, 9
uſquam 199, 4. 509, 4. 616, 3. 706, 4. 762, 3. 855, 5
uſque 520, 1. 530, 7. 592, 14. 593. 2
uſque donec 887, 2
uſque dum 546, 9
uſque, *id eſt*, etiam 227, 7. 484, 10. 620, 2. 705, 10
uſque quà 867, 11
uſque, *id eſt*, ſemper 71, 6. 185, 1. 360, 4. 380, 5. 427, 9. 493, 6. 513, 12. 773, 9. 903, 13
uſque ſuperque quam ſatis eſt 524, 2
Uſticæ 72, 7
uſtis 461, 2
uſu 466, 3
uſto 155, 3
uſum 102, 1. 191, 4, 512, 3. 634, 13. 637, 2. 789, 12
uſus *nom. ſubſt.* 244, 3. 255, 3. 539, 5. 700, 1. 780, 4. 838, 8. 864, 6. 866, 19. 868, 1. 878, 6
uſus, *particip.* 552, 10. 595, 10
ut *pro* quando 380, 2. 428, 7. 438, 6.
ut, *id eſt*, poſtquam 445, 1. 457, 7. 486, 12. 636, 5. 765, 13. 838, 9
ut, i, quomodo 259, 8, 9. 262, 2. 292, 2. 442, 3. 743, 8
ut, i, ô quam 341, 1. 432, 9. 436, 6
ut, i, ſcilicet 492, 4 493, 698, 4
ut, i, ſtatim ac 615, 8
ut, i, tanquam 271, 4. 444, 9. 527, 2. 672, 1, *bis*
ut *pro* quomodo, *vel* quantum 713, 2. 769, 4
ut, i, ne non 618, 8
ut aiunt 756, 1. 764, 4. 840, 8. 858, 5
ut cuique eſt ætas 757, 5
ut fit 857. 4
ut libet 761, 9. 765, 11
ut lubet 641, 11
ut magis 560, 1
ut magnum 545, 6
ut mavis 546, 10
ut melius 47, 1. 719, 1
ut multo ſuavius 721, 7

ut multum 546, 8
ut ne 684, 1
ut pote 547, 2. 568, 1. 671, 7. 891, 4
ut ſæpe 525, 11
ut ſi 719, 6
utar 869, 4
utare 653, 1
uteunque 72, 6. 133, 4. 220, 7. 260, 8. 379, 6. 491, 8.
uter 546, 5. 648, 8. 654, 1. 684, 11. 707, 6. 793, 9, *bis.* 833, 6
uterne 634, 7
utere 703, 5. 759, 3. 782, 6.
uteris 785, 4. 866, 14
utero 328, 5
uterque 156, 3. 550, 7. 559, 5. 563, 6. 583, 12. 611, 5. 653, 10. 701, 14. 787, 9. 790, 3. 860, 12. 862, 9. 880, 7
utetur 629, 11
uti, *adverb.* 65, 11. 308, 2. 385, 9. 444, 9. 451, 1. 547, 9. 548, 4. 709, 10. 758, 10
uti *verb.* 158, 2. 403, 12. 649, 4. 740, 5. 749, 8. 764, 12. 774, 14. 803, 2. 804, 3, 4. 822, 8. 888, 3
uti *conjunct.* 447, 3. 564, 8. 577, 16. 583, 10. 659, 1. 690, 11. 808, 2
Uticam 825, 5.
utile 735, 3. 737, 4. 813, 6. 845, 5. 866, 1. 903, 2
utilem 54, 1
utili 403, 5
utilis 797, 3, *bis.* 841, 6. 891, 2
utilitas 539, 1.
utiliter 801, 6
utilium 816, 11. 887, 12. 892, 1
utinam 135, 1. 171, 4. 349, 7. 385, 11. 611, 5. 633, 3.
utitur 509, 4. 537, 5
utor 832, 9
utra 793, 10
utramque 220, 4. 805, 8
utraque 603, 3
utrafque 588, 11
utrem 690, 15
utrinque 598, 10. 809, 9
utrique 643, 6. 651, 1. 753, 3
utrifque 665, 8
utrius 804, 5
utriufque 285, 5
utro 833, 6
utroque 583, 5. 670, 15. 814, 8
utroque noſtrûm 616, 1
utrum, *nom.* 630, 1. 793, 1
utrum, i, an 914, 6
utrum, i, ſive 869, 13
utrumne 427, 3. 662, 1. 699, 10
utrumque 201, 5. 222, 2. 465, 3. 486, 4. 550, 8. 582, 8. 616, 7. 702, 5. 715, 2. 736, 8. 753, 4. 896, 4
uva 788, 10
uva penſilis 635, 8
uvæ 167, 10
uvam 85, 1. 432, 10. 679, 7. 718, 8. 867, 3
uvida 24, 6
uvidi 369, 4. 386, 1
uvidus 232, 2
uvis 173, 3
Vulcano 566, 2
Vulcanus 21, 3. 264, 3
vulgares 248, 1
vulgaria 626, 6
vulgarit 248, 5
vulgata 492, 5
vulgatas 398, 8
vulgavi 821, 10
vulgi 550, 12. 577, 12. 825, 3. 849, 4
vulgo, *nom.* 547, 1. 571, 7. 619, 6. 785, 10
vulgum 644, 1
vulgus 133, 6. 203, 3. 219, 2. 238, 1. 666, 1. 835, 4
vulnera 614, 21
vulnere 103, 6
vulnus 468, 14. 866, 9.
ſub vulpe latentes animi 911, 6
vulpecula 762, 7
vulpes 344, 3. 654, 7. 737, 2
vult 17, 6. 522, 14. 809, 8. 811, 8. 838, 3. 857, 1. 889, 8. 903, 7
Vultei 767, 6.
Vulteium 764, 10. 765, 5
vultis 100, 3. 507, 6. 521, 8
vultu 141, 6. 169, 4. 192, 5. 296, 7. 403, 7. 707, 3. 819, 5. 855, 5. 869, 3
vultum 166, 3. 271, 6. 580, 3. 681, 9. 691, 6. 778, 4. 839, 3. 853, 3. 881, 4
Vulture monte 258, 8
vultus 12, 11. 80, 6. 150, 5. 250, 2. 383, 6. 639, 3
vultus *plur.* 150, 5. 444, 4. 452, 1. 489, 4. 733, 1. 854, 2. 881, 1
vulva 795, 4
uxor 208, 4. 228, 3. 257, 1. 307, 5. 350, 13. 434, 7. 512, 14. 643, 14. 660, 4. 739, 14
uxore 656, 5
uxorem 549, 1. 650, 7. 658, 2. 755, 5. 865, 8
uxores 72, 3. 347, 1. 521, 5
uxoribus 523, 6
uxorius 10, 10.

Y.

Xanthia 163, 1
Xantho 389, 2

Z.

Zephyris 241, 10. 392, 5. 761, 3
Zethi 812, 12
zonâ 349, 15
zonam, *id eſt*, loculos 858, 15
zonis 117, 1

FINIS.

FH
MVSEVM
BRITANNICVM